OSMANLI DEVLETİNİN 700. YILI

SAHHAFLAR ŞEYHİ-ZÂDE SEYYİD

MEHMED ES'AD EFENDİ

VAK'A-NÜVİS ES'AD EFENDİ TARİHİ

(Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleriyle)
1237-1241/1821-1826

Neşre Hazırlayan
Doç. Dr. Ziya YILMAZER

SAHHÂFLAR ŞEYHİ-ZÂDE SEYYİD
MEHMED ES'AD EFENDİ

VAK'A-NÜVÎS
ES'AD EFENDİ TARİHİ

(Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleriyle)
1237-1241/ 1821-1826

Neşre Hazırlayan
Doç. Dr. Ziya YILMAZER
M.Ü. İlâhiyât Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi

OSAV
OSMANLI ARAŞTIRMALARI VAKFI

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER V
ÖNSÖZ XXV
BİBLİYOGRAFYA XXIX
KISALTMALAR XXXIV

SAHHÂFLAR ŞEYHİ-ZÂDE SEYYİD MEHMED ES'AD EFENDİ

A. HAYATI

1. DOĞUMU XXXVII
2. AİLESİ XXXVII
3. TAHSİLİ XXXIX
4. MEMURİYETLERİ XXXIX
   a. Müderrisliği ve Naiplikleri XXXIX
   b. Vak'a-nüvisliği XL
   c. Müderrislikte İlerlemesi ve Yeni Görevleri XLI
   d. Ordu Kadılığı XLI
   e. Takvîm-hâne ve Tab'-hâne-i âmire Nâzırlığı XLII
   f. İstanbul Kadılığı ve İran Sefîrliği XLII
   g. Takvîm-hâne Nâzırlığı'ndan Azli ve Diğer Görevle i XLIII
   h. Nakîbü'l-eşrâflığı XLIV
   i. Rumeli Kadıaskerliği XLV
   j. Maârif Nâzırlığı XLV
5. VEFÂTI XLVI

B. ES'AD EFENDİ'NİN ESERLERİ

1. TÂRÎH-İ ES'AD XLVII
   a. Târîh'in I. Cildinin Nüshaları XLVIII
   b. Târîh'in II. Cildinin Nüshaları XLIX
   c. Târîh'in Eksik Nüshaları LI
   d. Târîh'in Müsveddeleri LII
   e. Târîh'in Abdürrezzâk Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâvelerini İhtivâ Eden Eksik Nüshaları LIII
   f. Nüshaların Mukâyesesi LIV
2. TÂRÎHE DAİR DİĞER ESERLERİ LV
   a. ÜSS-İ ZAFER LV
   b. TEŞRÎFÂT-I KADÎME LVI

Azl ü tagrîb-i Ser-etibbâ'-i Sultânî Sadr-ı Anadolu [Ü1 26b] Mustafa Behcet Efendi ve iclây-ı birâdereş be-Medîne-i Keşan 55
Lâhika 56
Nasb-ı Sadr-ı Anadolu ve Ser-etıbbâ-i Sultânî 57
Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir ve fevt-i Kalender Paşa Muhâfız-ı Kuşadası 57
Tevcîh-i Kazâ'-i Selânik ve Yenişehir 58
İgtinâm-ı sefîne-i kefere der-Sakız 58
Nasb-ı Defterdâr-ı Şıkk-ı evvel ve Defterdâr-ı Mu'asker-i Şark ve Emânet-i Şehr 58
Tevcîh-i Livâ'-i Yanya 59
Ba'zı tevcîhât-ı ricâl 59
İhsân-ı medd be-Kādî-yı İstanbul ve tevcîh-i Kazâ'-i Mısr-ı Kāhire 60
Nüzûl-i kalyon 61
Tevcîh-i Livâ'-i Kilis der-Bosna ve ba'zı tevcîhât-ı ümenâ ve nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân 61
Âmeden-i ser-i maktû'-i Depedelenli 'Ali Paşa 61
Firistâden-i teşrîfât-ı hümâyûn be-Ser'asker Hurşîd Paşa [Ü1 31b] ve sâ'ir vüzerâ ve ümerâ 63
İhrâc-ı mevâcib 64
Velâdet-i bâ-sa'âdet-i Şeh-zâde Sultân Mehmed 64
İhsân-ı mîr-i mîrânî be-mahdûm-i Vâlî-i Yanya 65
Tevcîh-i Livâ'-i İlbasan ve Livâ'-i Ohri 65
İhsân-ı Pâye-i Edirne be-İmâm-ı evvel-i hazret-i Şehriyârî 65
Tevcîh-i Kazâ'-i Erzurum be-Hicâbî-zâde bâ-i'tibâr-ı Mahrec 66
Tevcîh-i mîr-i mîrânî be-Kul Kethudâsı 'Osmân Ağa 67
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ'-i 'izâm 67
Terceme-i Mehmed Rüşdi Paşa 69
Lâhika 71
Nefy-i Nazîf Efendi, Emîn-i Nüzül-i İbrâ'il 72
İhrâc-ı surre-i hümâyûn 72
İhsân-ı Pâye-i İstanbul be-Mîr Ca'fer 73
Nakl-i hümâyûn be-Sâhil-seray-ı Beşiktaş 73
Tevcîh-i Emânet-i Cev 73
İhrâc-ı Donanma-yı hümâyûn 74
İrsâl-i mühimmât ü 'atıyye be-Muhâfız-ı Sakız 74
Ta'yîn-i muhâfız u başbuğ be-havâlî-i Çeşme 74
Nefy-i Tercemân-ı Dîvân 75
Garîbe 75
Lâhika 76
Tercemân-ı Dîvân-şuden-i Yahyâ Efendi ez-mu'allimân-ı Hendesehâne 76
Zikr-i muhâsara-ı Sakız ve müdemmir-şuden-i küffâr 77
Maglata-i düşmen-i hiyel-fiken 82
Vürûd-i Donanma-yı hümâyûn be-pîş-gâh-ı Sakız 84
'Acîbe 84
'Azl ü nasb-ı Ser-bostâniyân-ı hâssa 86
Tevcîh-i Eyâlet-i Musul 86
Zikr-i bakıyye-i vekāyi'-i Sakız 87

Garîbe 89
Ta'yîn-i asker berây-ı istîsâl-ı eşkıyâ'-i Sakız 90
Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb ve bakıyye-i havadis-i Piriştine 92
Tebdîl-i Muhâfız-ı Sakız 94
Tahrîr-i eşhâs-ı Sakızlıyân der-Âsitâne-i 'aliyye ve taleb-i [Ü1 56b] küfelâ ez-îşân 96
İhrâc-ı esbhâ-yı Istabl-ı 'âmire be-çerâ-gâh ve ihrâc-ı mevâcib 97
Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî 97
Vefât-ı hafîd-i Halîl Efendi-zâde Mehmed Sa'îd Efendi el-meşhûr bi-Hayrî Dâmâdı 97
Tevcîh-i mîr-i mîrânî be-el-Hâc Mehmed Ağa 98
Ziyâret-i hırka-i şerîfe 99
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ 99
Zikr-i dâmen-bûs-i 'îd-i fıtr-ı nâşirü'l-'ıtr 99
Ahvâl-i Vâlî-i Sayda ve Safed 'Abdullâh Paşa 100
Vukū'-i tevcîhât-ı hâcegân ve sâ'ir 101
Tevcîhât-ı vüzerâ-i 'izâm 104
İhtirâk-ı kalyon-i Kapudan Paşa bi-harrâka-i küffâr-ı düzeh-peyınâ 104
Lâhika 106
Nasb-ı Kapudan-ı deryâ 107
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ 109
Men'-i re'âyâ-yı Sakız ez-ilticâ be-düvel-i ecnebiyye 109
Men'-i bey'-i câriye vü gılmân be-tâ'ife-i Rûmiyân 109
İrsâl-i mühimmât ü 'atıyye be-Kā'im-makām-ı Kapudan-ı deryâ 110
Itlâk-ı Mustafa Nazîf Efendi 110
Nehy-ı istirkāk-ı re'âyâ 111
Nasb-ı Voyvoda-i Eflak ve Boğdan 112
İrtihâl-ı Hadîce Sultân 113
Ref'-i vezâret-i Vahîd Paşa 113
'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rum ve Kādî-i İstanbul ve sâ'ir tevcîhât-ı 'ilmiyye 114
İhsân-ı vezâret be-Mutasarrıf-ı Livâ'-i Köstendil ve Muhâfız-ı Yergöğü Mîr-i mîrân İsmâ'îl Hakkı Paşa 114
Mîlâd-ı Şeh-zâde Sultân Ahmed 114
Vukū'-i husûf-i küllî 115
Mürden-i Batrik-i Rum ve nasb-ı âhar be-cây-ı vey 115
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ 115
Tevcîhât-ı 'ilmiyye 116
Zikr-i tebrîk-i 'îd-i adhâ 116
Zikr-i nizâm-ı libâs-ı merâtib-i nâs 116
Tezyîl 118
Vukū'-i zelzele-i 'azîme der-Eyâlet-i Haleb 118
Zikr-i nehy-ı isti'mâl-i zer ü sîm 119
Girdâr-ı hisân-âsâr-ı Pâdişâh-ı mekârim-şi'âr 121

VEKAYİ'-İ SENE SEMÂN ve SELÂSÎN ve Mİ'ETEYN ve ELF

Nasb-ı Nâzır-ı Darb-hâne ve Emîn-i Defter 124
Tevcîhât-ı ba'zı eyâlât 125
Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye 125

İntikāl-i Şeh-zâde Sultân Mehmed 125
Tebdîl-i Muhâfız-ı Cezîre-i Sakız 126
Vürûd-i peyâm-ı teskîn-i fesâd-ı Bosna 126
'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân 127
İhrâc-ı mevâcib ve Ruh-sûdegî-yi Sefîr-i Nemçe 127
Sudûr-i fermân be-revâc-ı sikke 128
Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir 128
Katl-i Başo İsmâ'îl Paşa 129
Katl-i Vezîr müteveffâ Süleymân Paşa-zâde Mîr-i mîrân Bosnevî Mustafa Paşa 129
Nefy-i Haydar Baba ve bî-hâyâyî-i eşkıyâ'-i ocak ve 'azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân 130
'Azl-i Sadr-ı a'zam Sâlih Paşa ve sadâret-i 'Abdullâh Paşa ve 'azl-i Şeyhülislâm Yâsinci-zâde es-Seyyid 'Abdülvehhâb Efendi ve meşîhat-i Sıdkı-zâde Ahmed Reşîd Efendi 133
İclây-ı Sadr-ı sâbık ve Şeyhülislâm-ı sâbık 135
Nefy-i Tevkî'î Mehmed Sa'îd Hâlet Efendi ve katleş 136
Tabsıra 138
Nefy-i tebe'a-i Hâlet Efendi ve musâdere-i îşân 139
Latîfe 140
'Azl ü nefy-i Nâzır-ı Top-hâne ve Emîn-i Matbah Ser-bevvâbîn Tekfûrdağlı Ahmed Ağa ve musâdereş 140
Ba'zı tevcîhât 141
Itlâk-ı Ser-etıbbâ'-i sâbık ve Nakîbü'l-eşrâf-ı sâbık ve Müfettiş-i Evkāf-ı sâbık ve sâ'ir 141
Tevcîh-i Livâ'-i Karahisâr be-Mîr-i mîrân Mehmed 'İzzet Paşa 142
Tebdîl-i Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî 143
Kırâ'at-ı velâdet-nâme-i Nebevî 143
Nasb-ı Şeyhü'l-Harem 143
Vefât-ı Vâlî-i Rumeli Sadr-ı esbak Hurşîd Ahmed Paşa ve fezleke-i ahvâl-i Mora tâ der-în-mâh 144
Terceme 159
Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve Bosna 161
Lâhika 163
Tezyîl 164
Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu 165
Tevcîhât-ı 'ilmiyye 165
Fevt-i Ser'asker-i Mora Dıramalı Mahmûd Paşa 166
Terceme 166
Vefât-ı Erîb Ahmed Paşa 166
Terceme 167
Tetimme 168
Itlâk-ı Re'îsülküttâb-ı sâbık Mehmed Hâmid Bey 169
Ahvâl-i Donanma ve 'azl ü nasb-ı Kapudan-ı deryâ 169
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ 171
İstîlâ'-i eşkıyâ'-i Rum be-Kal'a-i Anabolu ve Palamuda der-Mora 171
Tevcîhât-ı 'ilmiyye 173
Nasb-ı Sadr-ı Anadolu 173
Tevcîh-i Kitâbet-i Topcıyân ve Arabacıyân 174

'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve nefy-i Bâzergân-ı Ocak 174
Tevcîh-i Livâ'-i Kayseriyye ve rütbe-i mîr-i mîrânî 177
Fevt-i Hammâmî-zâde Râşid Efendi 177
Terceme 178
Vefât-ı Vâlî-i Rumeli ve Ser'asker Seyyid 'Ali Celâleddîn Paşa 178
Terceme 178
Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve ser'askerî-i hıtta-i merkūme 180
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ 181
İhsân-ı medd be-Kādî-i İzmir 181
Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân 182
Tefvîz-i Emânet-i Surre-i hümâyûn ve nasb-ı Ağa-yı Sipâhiyân 182
Nasb-ı Çakırcı-başı 182
Ba'zı havâdis-i müteferrika der-cemâziyelûlâ 183
Vezîden-i bâd-ı sarsar ve inhidâm-ı menâr-ı Selîmiyye 184
İhrâc-ı mevâcib 185
Tevcîh-i Eyâlet-i Mora ve Livâ'-i Teke ve Hamîd ve ta'yîn-i Vâlî-i Selânik ve Vâlî-yi Çirmen be-Mora ve ta'yîn-i muhâfız be-Babadağı ve Ruscuk 185
Vürûd-i peyâm ez-Ada-i Yunda 186
'Azl ü nasb-ı Ser-topçıyân 187
'Azl ü nasb-ı Defterdâr 187
'Azl ü nasb-ı Defterdâr-ı Ordu-yı Şark ve Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Zahîre 188
Nefy-i Kādî-i Galata Kiçeci-zâde 'İzzet Molla 188
'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân 188
Vukū'-i harîk der-Top-hâne 189
Garîbe 189
Ta'yîn-i ümenâ' be-Binâ'-i Kışla-i Topcıyân ve Arabacıyân 190
Vukū'-i harîk 190
'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Silahdâr ve Humbaracı-başı 190
'Azl-i Vezîr-i a'zam 'Abdullâh Paşa ve ihsân-ı mühr-i hümâyûn be-Silahdâr-ı Şehriyârî-i esbak Gāzî Ahmed Paşa-zâde 'Ali Bey 190
Sûret-i hatt-ı hümâyûn 191
Nefy-i Sadr-ı sâbık 192
'Afv-ı cerâyim-i Vâlî-yi Sayda 'Abdullâh Paşa ve tevcîhât-ı vüzerâ 192
'Azl ü nasb-ı Arabacı-başı 194
Âgāz-ı Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa be-tathîr-i sanâdîd-i eşkıyâ'-i ocak 194
İrtihâl-i Nakîbü'l-eşrâf 197
Terceme 197
Tevcîh-i Nekābet 199
Tevcîh-i Livâ'-i Niğde ve Beyşehri ve Kırşehri 200
Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî be-ba'zı müstahikkîn 200
Tevcîhât-ı 'ilmiyye 200
Neşr-i evâmir-i 'aliyye berây-ı nizâm-ı delîlân 200
Şurū'-i ta'mîr-i Câmi'-i Cihângîr 202
İhsân-ı vezâret be-Mîrahûr-i evvel İbrâhîm Ağa ve me'mûriyyeteş be-cânib-i Mora 202
Nasb-ı Mîrahûr-i evvel ve vaz'-ı esâs-ı Kışla-i Topcıyân ve Arabacıyân ... 203

İhrâc-ı surre-i hümâyûn 203
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ' der-mâh-ı mezkûr 203
Fevt-i Kādî-i Mekke Mendelyâtî-zâde Mehmed Sa'îd Efendi 204
Terceme 204
Nüzûl-i sandal ve filika-i hümâyûn 205
İrtihâl-i Şâh-zâde Sultân Ahmed 205
Tenzîl-i firkateyn be-rûy-i deryâ 206
Me'mûriyyet-i İşkodravî Vezîr Mustafa Paşa be-cânib-i Mora ve tevcîh-i Livâ'-i Ohri ve İlbasan ve Karlı-ili ve ihsân-ı mîr-i mûrânî 206
Tevcîhât-ı ocak 206
Nakl-i hümâyûn 207
Velâdet-i Şeh-zâde Sultân 'Abdülmecîd 207
Tahvîl-i menfâ-yı Behrâm Paşa 207
Reften-i Donanma-yı hümâyûn be-cânib-i Bahr-ı sefîd 208
İhrâc-ı esbân be-çerâ-gâh 209
İhrâc-ı mevâcib 209
Ziyâret-i hırka-i şerîfe 209
Fevt-i Vâlî-i Eyâlet-i Girid Şerîf Paşa ve tevcîh-i eyâlet-i mezkûr ve Livâ'-i Kandiye ve Livâ'-i Resmo 209
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ 210
'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve tevcîh-i Nezâret-i Cebe-hâne 211
İrsâl-şuden-i Mîrahûr-i sânî İbrâhîm Ağa berây-ı tahrîz-i me'mûrîn-i Mora 211
Ba'zı havâdis-i Bosna 212
Te'addî-yi eşkıyâ be-ba'zı sevâhil-i Anadolu ve indifâ'eş 213
Vukū'-i tevcîhât-ı hümâyûn 214
Tevcîhât-ı vüzerâ vü ümerâ 216
'Azl ü nasb-ı Ser-bostâniyân 217
'Azl ü nasb-ı Ser-etıbbâ'-i Sultânî 217
Lâhika 217
Tevcîh-i Sadâret-i Rumeli 218
İhsân-ı pâyehâ-yı Sadâret-i Rumeli ve Anadolu 218
Tevcîh-i Kazâ'-i İstanbul [Ü2 62a] ve ihsân-ı Pâye-i Edirne 218
İhsân-ı Pâye-i Mekke-i mükerreme ve tevcîh-i Şâm ve Haleb ve İzmir 219
Vürûd-i haber-i vefât-ı Münîb Efendi 219
Ta'yîn-i Mîrahûr-i evvel 'Ali Bey berây-ı tecessüs-i ahvâl-i me'mûrîn-i Mora ve tergîb-i îşân 224
Katl-i Haskel Yehûdî 225
Vukū'-i harîk 225
İhsân-ı Pâye-i Anadolu be-'Arab-zâde Sa'dullâh Efendi 225
'Azl ü nefy ü musâdere-i Vâlî-i Eğriboz ve tevcîh-i livâ'-i mezkûr 226
İhsân-ı vezâret be-Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa 226
'Azl-i Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Top-hâne 226
Ref'-i vezâret-i Muhâfız-ı Kuşadası 227
İn'ikād-ı sulh u salâh bâ-'Acem 227
İcmâl-i mübâhase-i murahhasân 229
Tezyîl 233
Itlâk-ı Şeyhülislâm-ı sâbık 235
Tehniye-i 'îd-i sa'îd 235

Vürûd-i sened-i musâlaha....235
Ta'yîn-i Sefîr be-cânib-i İran....235
Sûret-i tasdîk-nâme-i hümâyûn-i zilliyyet-makrûn....236
Vürûd-i peyâm-ı meserret-irtisâm; istîmân-ı eşkıyâ'-i Bülbülce....246
'Azl ü nasb-ı Ser-çavuşân ve Mektûbî-i Sadâret-penâhî....247
Hedm-i odahâ ve ba'zı kahve-hâne der-Asma-altı....247
Latîfe....247
'Azl ü nasb-ı Vâlî-i Rumeli ve Selânik....248
Musâdere-i emvâl-i Vâlî-i sâbık-ı Rumeli ve ihsân-ı nukūd be-vâlî-i lâhık....250

VEKÂYİ'-İ SENE TİS'A ve SELÂSÎN ve Mİ'ETEYN ve ELF

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ....253
'Azl ü nefy ve musâdere-i emvâl-i Ağa-yı Dâru's-sa'âde ve nasb-ı Ebûbekir Ağa....254
Itlâk-ı 'İzzet Bey....254
Vukū'-i imtihân-ı ru'ûs....255
Ta'yîn-i Defterdâr [Ü3 6b] be-ma'iyyet-i Vâlî-i Rumeli....255
'Azl ü nasb-ı Şeyhülislâm....255
Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân....256
Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb....256
Vaz'-ı garîb-i Şâmî Râgıb Paşa....256
Ba'zı tevcîhât-i 'ilmiyye....257
Fevt-i 'Ali Paşa el-ma'rûf bi-Çerhacı....257
Terceme....257
Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir ve sâ'ir....259
Âmeden-i Gālib Paşa be-Âsitâne....260
Ba'zı havâdis-i Mora....260
Tekmîl-şuden-i Câmi'-i Cihângîr....262
Vürûd-i haber-i ihtirâk-ı estâr-ı envâr-disâr-ı Beyt-i mükerrem....262
Tebdîl-i Batrik-i Erme[ni]yân....265
Âmeden-i zerâfe ez-Vâlî-i Mısır....265
Kat'-ı sikke-i cedîde....265
Tevcîhât-ı 'ilmiyye....266
Nakl-i hümâyûn be-Seray-ı Top-kapu....266
Tevcîh-i Eyâlet-i Trablus-Şâm....267
Vaz'-ı esâs-ı havz-ı kebîr der-Tersane....267
Tevcîh-i Livâ'-i Eskişehir....267
Ta'yîn-i asker be-muhâfaza-i ba'zı sevâhil....267
Tevcîh-i Livâ'-i Tırhala be-Vâlî-i Rumeli ber-vech-i ilhâk....268
Vürûd-i Donanma-yı hümâyûn....268
'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu....269
Tebdîl-i menfâ-yı Tekfurdağlı Ahmed Ağa....269
'Azl-i Sadr-ı a'zam Silahdâr 'Ali Paşa ve nasb-ı Mehmed Sa'îd Gālib Paşa....269
Sûret-i hatt-ı hümâyûn-i râstî-bast....270
Tevcîh-i Livâ'-i Hudâvendigâr ve Koca-ili....270
'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı a'zam ve Re'îsülküttâb ve Nâzır-ı Top-hâne....271

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ ve sâ'ir 271
Velâdet-i 'Atıyye Sultân 272
Tefvîz-i Emânet-i Surre-i hümâyûn 272
Tagyîr-i nakş-ı Zer-i 'Adliyye 272
Vefât-ı Emîn-i Matbah Yûsuf Âgâh Efendi 273
Tevcîh-i Livâ'-i Çorum ve ruhsat-ı hurûc-i Sadr-ı esbak 'Ali Paşa ez-Balyabadra ve irsâl-i hazîne be-Sirozî Yûsuf Paşa 274
Tevcîh-i Eyâlet-i Mora ve Livâ'-i Çirmen ve muhâfaza-i Vidin ve Niğbolu 276
Tertîb-i asâkir ez-Rumeli 277
Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez-Mütesellim-i Saruhân 'Ali Bey 278
Tertîb-i şütürân be-ordu-yı Rumeli 279
Reften-i Nâzır-ı Barut-hâne Necîb Efendi be-Mısır bâ-teşrîfât-ı şâhâne berây-ı tanzîm-i ba'zı mevâdd 279
Ta'yîn-i Kapudan-ı Batrona-i hümâyûn be-İskenderiyye 281
Me'mûriyyet-i Hasan Paşa be-muhâfaza-i İnebahtı ve Kasteleş 282
Zuhûr-i harîk ez-Anbar-ı Hubûbât 282
İhrâc-ı mevâcib 282
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ 282
Fevt-i Ser-bostâniyân el-Hâc Mehmed Ağa 283
İhsân-ı teşrîfât be-Ser'asker-i Şark ve Vâlî-i Bağdâd 283
Tebdîl-i Emîn-i binâ'-i Havz-ı Kebîr 284
'Afv u ıtlâk-ı Kiçeci-zâde 284
Tabsıra 285
İ'tibâr-ı Mahrec be-Kādî-i Erzurum Kütahyavî Halîl Rüşdî Efendi 286
Vefât-ı Mutasarrıf-ı Muhâsebe-i evvel İmâm Mustafa Efendi 286
Terceme 286
'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân 288
Vefât-ı Kethudâ-yı Beyhân Sultân Birrî dâmâdı Sâdık Efendi 288
İhâle-i teftîş-i Haremeyn be-'Abdülkādir Bey 288
Tevcîh-i eyâlet ve Emâret-i feyz-imâret-i Hacc be-Seyyid Ahmed Paşa 289
Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez-Vâlî-i Selânik 289
Tevcîh-i Eyâlet-i Mar'aş ve ba'zı tevcîhât-ı hâcegân 290
Tekmîl-i Kışla-i Arabacıyân ve Topcuyân ve duhûl-i îşân 290
Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez-Muhâfız-ı Sakız Yûsuf Paşa ve peyâm-ı sârre ez-İstanköy 291
Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve Ser'askerî ve Livâ'-i Çirmen ve Tırhala 292
Tezyîl 294
Vefât-ı Şeyhülislâm-ı esbak Çelebi-zâde es-Seyyid Mehmed Zeynel'âbidîn Efendi 295
Ta'yîn-i neferât-ı dalkılıc ez-yeniçeriyân be-Donanma-yı hümâyûn ve ta'yîn-i Mutasarrıf-ı İnebahtı ve Karlı-ili Mîr-i mîrân Pilaslı-zâde İsmâ'îl Paşa bâ-asker-i Arnavud-i nîz be-ma'iyyet-i Kapudan-ı deryâ 297
Sûret-i emr-i 'âlî 298
Vefât-ı Kevâkibî-zâde Mehmed Râşid Efendi 300
Nüzûl-i firkateyn 300
Tevcîh-i Eyâlet-i Mora Bencel Mehmed 'Ali Paşa 300

Tezyîl....301
Tevcîhât-ı 'ilmiyye....302
Ref'-i vezâret-i Vâlî-i sâbık-ı Rumeli....302
Katl-i Kâtib-i Dîvân-ı Depedelenli Süleymân Efendi....303
Âmeden-i Sefîr-i 'Acem Kāsım Hân....304
'Azîmet-i Donanma-yı hümâyûn be-Bahr-ı sefîd....305
Nakl-i hümâyûn be-Beşiktaş....305
Tevcîh-i Livâ'-i Bâyezîd be-Mîr-i mîrân Behlûl Paşa....306
'Akd-i mu'âhede-i ticâret be-Kıral-ı Sardenya....306
İcmâl-i mevâdd-ı mu'âhede....308
Vukū'-i Dîvân ve rû-mâlî-i Sefîr-i 'Acem Kāsım Hân....311
İhrâc-ı esbân-ı hâssa be-çerâ-gâh....311
İndifâ'-ı harb ü şikāk-ı re'âyây-ı Cezîre-i Girid....311
Sûver-i fetâvâ-yı şerîfe ber-hakk-ı müste'minîn ez-re'âyâ....313
Tezyîl....314
Sudûr-i fermân be-endâhten-i top der-vakt-i iftâr u imsâk ez-Yedi-kulle....315
Ziyâret-i Hırka-ı şerîfe....315
Tevcîh-i Eyâlet-i Şâm ve Haleb ve Trablus-Şâm....316
Terceme-i Seyyid Ahmed Paşa....317
Vukū'-i tevcîhât....318
Tevcîhât-ı vüzerâ....320
Itlâk-ı Tekfurdağlı Ahmed Ağa....321
Feth-i Cezîre-i Kaşot, nâm-ı dîğer Çoban Adası....322
Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-Eğriboz....322
Men'-i mübâya'a-i kütüb-i matbû'a-i müterceme ez-Tevrât ve Zebûr ve İncil ve sâ'ir....323
Isdâr-ı fermân be-men'-i ihtilât-ı ricâl ü nisâ der-mesîre....324
Avdet-i Sefîr-i İran Kāsım Hân....325
Nizâm-ı menzil....326
Vürûd-i Sefîr-i Françe....328
Tahvîl-i me'mûriyyet-i Vâlî-i Rumeli be-savb-ı Mesolong ve ref'-i vezâret-i Sâlih Paşa....328
'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rum ve Kādî-yi İstanbul ve tevcîh-i Selânik....329
'Azl ü nasb-ı Emîn-i Darb-hâne ve Tersane ve sâ'ir....330
Ref'-i vezâret-i Seyyid Ahmed Paşa-zâde 'Alâ'addîn Paşa, Vâlî-yi esbak-ı Kayseriyye ve Bozok....331
Tevcîh-i Eyâlet-i Tunus ve vukū'ât-ı sâ'ire....331
Feth-i Cezîre-i İbsara....332
Sûret-i hatt-ı şerîf....334
Tetimme....335
Hareket-i Vâlî-i Mora İbrâhîm Paşa ez-İskenderiyye....335
Nüzûl-i sefîne....336
'Azl ü nefy-i Batrik-i Rum....336
Vukū'-i harîk....337
Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i adhâ....337
Vak'a-i bî-hayâyî-yi cebeciyân ve 'azl-i zâbiteş ve 'azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân....337
Garîbe....338

VEKÂYİ'-İ SENE ERBA'ÎN ve Mİ'ETEYN ve ELF

İhsân-ı rütbe-i mîr-i mîrânî 339
Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye 339
'Azl-i Sadr-ı a'zam Gâlib Paşa ve nasb-ı Mehmed Selîm Paşa 339
Tevcîh-i Eyâlet-i Silistre ve sâ'ir 341
Vefât-ı Tevkî'î Mehmed Sâlih Vesîm Efendi el-meşhûr bi-Cânib 341
Tevcîh-i câh-ı Tevkî'î 343
İhrâc-ı mevâcib ve rû-mâlî-i Sefîr-i Fransa 343
Âmeden-i peyâm-ı sârre ez-Vâlî-i Selânik ve Muhâfız-ı Moton 343
Tezâyüd-i dirhem-i nân-ı 'azîz 344
İctimâ'-ı Donanma-yı Mısriyye bâ-Kapudan Paşa ve vukū'-i muhârebe-i sefâyin-i eşkıyâ 345
Havâdis-i müteferrika 346
Tertîb-i asker-i meştâ be-ma'iyyet-i me'mûrîn-i Mora ve tertîb-i zehâ'ir 347
Fevt-i Ser'asker-i Girid Hâşim 'Osmân Paşa 348
Terceme 348
Tertîb-i mellâh ez-ehl-i İslâm ve ez-cânib-i Garb 349
Ahz-ı câsûs-i Rum ve i'dâmeş 350
Velâdet-i münevvere-i Münîre Sultân 351
'Avdet-i Kapudan Paşa be-Boğaz-ı Bahr-ı sefîd ve 'azîmet-i İbrâhîm Paşa be-savb-ı Mora 352
Temâşây-ı Sadr-ı a'zam Barut-hâne-râ 353
Tevcîhât-ı 'ilmiyye 353
Hânden-i mevlid-i şerîf 353
İntikāl-i Beyhân Sultân 354
Ref'-i vezâret-i Sadr-ı esbak es-Seyyid 'Ali Paşa 354
Tebdîl-i Ser-mi'mârân-ı hâssa 355
Me'mûriyyet-i Tezkire-i sânî-i sâbık Es'ad Efendi be-cânib-i Bağdâd berây-ı kat'-ı rişte-i kîl ü kāl-i İraniyân ve istikşâf-ı hakîkat-i hâl 355
Sûret-i nizâm-ı te'allüm-i sıbyân 361
Sûret-i fermân 362
Âmeden-i ru'ûs-i maktû'a ez-cânib-i Selânik 364
Nakl-i Hümâyûn be-Top-kapu 365
Âmeden-i peyâm ez-Sakız 365
Vusûl-i Kapudan Paşa be-Âsitâne 365
Rekz-i nişân-ı Pâdişâh-ı zemân be-Meydân-ı Tîr-endâzân 366
'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu 367
Nüzûl-i kalyon 367
Tefvîz-i Niyâbet-i Kapan-ı Dakîk be-Fakîr 367
Hasbihâl-i 'ibret-iştimâl 367
Tevcîhât-ı 'ilmiyye 372
Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli be-Mehmed Reşîd [Ü3 85b] Paşa ve tevcîhât ve vukū'ât-ı sâ'ire 372
Tezyîl 376
Ta'yîn-i Vezîr Hasan Paşa be-muhâfaza-i Narda 377
Tevcîh-i Trablus-Şâm 379
Tevcîh-i Eyâlet-i Mar'aş ve tefvîz-i Emânet-i Surre 379

Vürûd-i esbân-ı müzeyyen ez-hazret-i Zıll-ı Yezdân be-taraf-ı Sadr-ı a'zam ve havâdis-i sâ'ire....379
Vukū'-i harîk....380
İhsân-ı Pâye-i Mekke-i mükerreme be-İmâm-ı sânî-i hazret-i Şehriyârî....380
Fevt-i Hükümdâr-ı Fransa ve teceddüd-i sefâret-i sefîreş....380
İhrâc-ı mevâcib ve rû-mâlî-i Sefîr-i İsvec....381
Tebdîl-i Nâzır-ı Darb-hâne....381
Tevcîhât-ı 'ilmiyye....382
Vefât-ı Sâlih Paşa-zâde Seyyid Hüseyn Hasîb Bey....382
Sudûr-i fermân-ı 'âlî-şân be-tahsîs-i istimâ'-ı da'vâ-yı hürriyyet be-huzûr-i Âsafî....382
Lâhika....383
Tevcîh-i Livâ'-i Dukagin....384
Sudûr-i emr-i istiklâl be-Ser'asker Paşa....384
İstîmân-ı re'âyây-ı Cezîre-i Işkatos....385
'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân Süleymân Ağa....385
Vusûl-i Ser'asker Mehmed Reşîd Paşa be-Yenişehir-i Fenar ve irsâl-i hazîne be-savb-ı vey ve cânib-i Sirozî Yûsuf Paşa....386
İ'dâm-ı ba'zı kesân be-töhmet-i fitne ve tebdîl-i menfâ-yı Gālib Paşa ve havâdis-i sâ'ire....386
Tebdîl-i Ser-bostâniyân-ı Edirne ve Ağa-yı Sipâhiyân....388
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ....388
İhrâc-ı Surre-i hümâyûn ve tevcîh-i Mâliyye....389
Vefât-i Moravî-zâde Mehmed Hâmid Efendi....389
Tevcîh-i Eyâlet-i Çıldır....391
Terceme....391
Sudûr-i emr-i 'âlî be-inşâ'-i çenber....393
Tertîb-i asker-i Kazak be-ma'iyyet-i Donanma-yı hümâyûn....393
Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrân be-Kā'im-makām-ı Muhâfız-ı Anapa....394
Tevcîh-i Livâ'-i Teke ve Hamîd....394
Terceme....394
Me'mûriyyet-i Ser'asker-i sâbık Dervîş Mustafa Paşa be-muhâfaza-i Sofya....395
Tevcîh-i Kitâbet-i Yeniçeriyân....396
Tevcîh-i Mısır ve Üsküdar....396
Vürûd-i haber-i vusûl-i İbrâhîm Paşa be-Mora ve ba'zı meserret....396
Tevcîh-i Nezâret-i Cebe-hâne....397
Fevt-i 'Abdülganî Efendi ez-'ulemâ'-i hâcegân....398
Nüzûl-i firkateyn ve ihrâc-ı mevâcib-i kıstayn....398
Âmeden-i haber-i âgāz-ı vegā ez-Ser'asker Paşa....399
Vürûd-i ba'zı peyâm ez-Muhâfız-ı Limni ve itâre-i tenbîh-nâme be-ba'zı muhâfızîn....399
İntikāl-i Şeh-zâde Sultân 'Abdülhamîd....400
Nasb-ı Nâzır-ı Top-hâne....401
'Azîmet-i Donanma-yı hümâyûn be-cânib-i Bahr-ı sefîd....401
Zuhûr-i harîk der-sefîne-i Kapudan Paşa ve intifâ'eş....402
Nefy-i Kādî-i Selânik....402
İrsâl-i hazîne-i evfer be-savb-ı Ser'asker....403

Ziyâret-i Hırka-i şerîfe 403
İrtihâl-i Fâtıma Sultân 403
Nüzûl-i korvet 404
Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i fıtr 404
Vukū'-i tevcîhât-ı mu'tâde 404
Tevcîhât-ı vüzerâ 406
Rihlet-i Münîre Sultân 407
İhrâc-ı esbân-ı hâssa be-çerâ-gâh 407
Nakl-i hümâyûn be-Sâhil-seray-ı Beşiktaş 408
Vürûd-i peyâm-ı sârre ez-Ser'asker-i Rumeli Mehmed Reşîd Paşa 408
Fevt-i Şıkk-ı sâlis Fethi Efendi 411
Garîbe 411
Nasb-ı Şıkk-ı sâlis 411
Tevcîh-i Sadâret-i Rum ve Kazâ'-i İstanbul ve ihsân-ı Pâye-i İstanbul be-Re'îsü'l-Müneccimîn 412
Tevcîh-i Kazâ'-i Havâss-ı Refî'a ve Selânik ve ıtlâk-ı kādî-yi sâbık-ı Selânik 412
Âmeden-i ahbâr-ı sârre ez-Vâlî-i Mora İbrâhîm Paşa 413
'Azl ü nasb-ı Ser-bostâniyân 417
Vusûl-i Donanma-yı hümâyûn be-pîş-gâh-ı Mesolong ve irsâl-i hazîne be-Ser'asker Paşa 417
Lâhika 418
Vefât-ı Kuvvet Hüseyn Paşa 419
Terceme 419
Nüzûl-i korvet 420
Ref'-i vezâret-i Vâlî-i Anadolu Sadr-ı esbak Dervîş Paşa 420
Tevcîh-i Eyâlet-i Anadolu 421
Vefât-ı Muhâfız-ı İstanköy ve ta'yîn-i muhâfız-ı dîğer 422
Terceme 422
Garîbe 423
Vefât-ı Nâzır-ı Keraste es-Seyyid el-Hâc Nazîf Efendi 423
Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i meserret 424
Vefât-ı Sadr-ı Anadolu eş-şehîr bi-Dünyevî Seyyid Yûsuf Efendi 424
Nasb-ı Sadr-ı Anadolu 425
Vefât-ı Ağa-yı Dâru's-sa'âdeti'ş-şerîfe Ebûbekir Ağa ve nasb-ı 'Abdullâh Ağa 425
Tard-ı mutebassırân ez-Gümrük 425
'Arz-ı 'acz-i beyân-ı eltâf-ı Hudâvendigâr ve zikr-i şemme-i evsâf-ı ân-ı Şehriyâr-ı bülend-iştihâr 431

VEKÂYİ'-İ SENE İHDÂ ve ERBA'ÎN ve Mİ'ETEYN ve ELF

İhsân-ı Pâye-i İstanbul be-Çehârşenbevî Hâce Mehmed Efendi 437
'Azl ü nasb-ı Mektûbî-i Sadr-ı 'âlî ve Beğlikci-i Dîvân-ı hümâyûn ve Âmedî 437
Vak'a-i neferât-ı Kal'a-i Kuds-i şerîf 438
Nefy-i Kudsî Mûsâ Efendi 443
İstitrâd 444
Sûret-i hutbe 448
Sûret-i sulh-nâme 448

Tetimme....450
Nefy-i Müderris-i Dâru'l-hadîs Kapan Nâ'ibi-zâde Halîm Molla....451
Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ....452
Âmeden-i sefâyin-i mebniyye ez-Mersây-ı Trabzon....452
İhrâc-ı mevâcib....453
Garîbe....453
Velâdet-i pür-meymenet-i Hadîce Sultân....453
'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân....454
Vukū'-i harîk....454
Âmeden-i peyâm-ı feth–i Traboliçe....454
Me'mûriyyet-i Vâlî-i Mora İbrâhîm Paşa be-savb-ı Mesolong....455
İstitrâd....456
İrsâl-ı esbân be-savb-ı İbrâhîm Paşa....456
Tefvîz-i hidmet-i celîle-i Vekāyi'-nüvîsî be-Muharrir-i Fakîr....458
İcrây-ı resm-i latîf-i Âsafî be-binây-ı Câmi'-i nev-esâs-i Nusrat....460
İhsân-ı vezâret be-Mîr-i mîrân Pilaslı-zâde İsmâ'îl Paşa....461
Garîbe....461
Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-Vâlî-i Eğriboz....462
Tevcîhât-ı 'ilmiyye....462
Kırâ'at-i velâdet-nâme-i Sultân-ı İklîm-i risâlet....463
Tezyîl....464
'Avdet-i Es'ad Efendi ez-cânib-i İran ve vusûleş be-Der-i devlet....465
Takrîr-i me'mûr-i mûmâ ileyh....465
el-İ'tirâz....480
İstitrâd....481
'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve Ser-çavuşân ve Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Top-hâne....484
Tevcîh-i Eyâlet-i Şâm-ı şerîf....484
Tebdîl-i Vâlî-i Van....486
Harîk-i cüz'î ve nefy-i Muhzır-ı Ocak....486
Garîbe....486
Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu....488
Tab' ve irsâl-i Terceme-i Siyer-i Kebîr be-mehâkim-i Memâlik-i mahrûse....488
İstitrâd....489
'Azl-i Şeyhülislâm....490
Tevcîh-i Sadâret-i Anadolu....491
Vukū'-i harîki cüz'î-yi müte'âkıb....491
Nasb-ı Emîn-i Surre ve Emîn-i Defter....491
Teşrîf-i hümâyûn be-Bâb-ı 'âlî ve sudûr-i irâde-i hümâyûn be-muvâzabet-i cemâ'at....492
Ruh-sûdegî-yi İlçi-yi Prusya be-dergâh-ı felek-iştibâh....493
Fevt-i İmperator-i Rûsiyye....493
Ba'zı havâdis-i Mora ve irsâl-i Ser-çavuşân Hüsni Bey ve Nâzır-ı Barut-hâne Necîb Efendi be-savb-ı cezîre-i mezbûre....494
Zuhûr-i zeheb-i meknûze....496
İhrâc-ı mevâcib ve hâk-bûsî-i Sefîr-i Felemenk....498
Tevcîhât-ı 'ilmiyye....498
Vukū'-i harîk....499

Ta'yîn-i müderris be-Bâb-ı Defterî 499
Hareket-i arz 500
Nefy-i Kâtib-i Dîvân-ı Ağa-yı Yeniçeriyân ve i'dâmeş ve nefy-i Muhzır-ı Ocak ve ba'zı havâdis-i müteferrika 501
Vukū'-i Harîk 502
Garîbe 502
Hüsn-i nizâm der-irsâl-i mekâtib-i ehâlî-i Haremeyn-i muhteremeyn 503
Vefât-ı Re'îsü'l-Müneccimîn Mehmed Râkım Efendi 504
Nasb-ı Re'îsü'l-Müneccimîn ve Müneccim-i sânî 506
Âmeden-i ba'zı peyâm ez-Vâlî-i Rumeli Mehmed Reşîd Paşa 506
Tanzîm-i tîmâr-ı sipâhiyân ve ilhâk-ı ân tâ'ife be-dûdmân-ı humbaracıyân [Ü4 63a] ve lağımcıyân 506
Sûret-i kānûn-nâme-i hümâyûn 507
Tevcîhât-ı 'ilmiyye 514
Âgāz-ı muhâsara-i Mesolong ve âmeden-i haber-i teshîr-i Vasilikoz ve Andilikoz 514
Bend: Der-beyân-ı fazîlet-i nizâm-ı asker 518
Vefât-ı Sadr-ı Anadolu-yı sâbık Mustafa Râkım Efendi 521
'Azîmet-i maslahat-güzâr-ı İran 522
Sûret-i mektûb ki bâ-tesvîd-i Müverrih-i Fakîr ez-taraf-ı Şeyhülislâm be-cânib-i Şeh-zâde-i Şâh-ı İran nüvişte şud 525
İhrâc-ı mevâcib-i kısteyn ve ruh-sûdegî-yi Sefîr-i İngiltere 528
el-İ'tizâr 529
Vukū'-i harîk 530
Nefy-i Mütesellim-i Aydın Edhem Efendi 530
Tevcîh-i İnebahtı ve Karlı-ili be-Vezîr 'Ali Nâmık Paşa 531
Nüzûl-i korvet ve tekmîl-şuden-i havz-ı kebîr 532
Tard-ı pâsbân-ı Ekrâd ez-Tersane-i 'âmire 533
Temâm-şuden-i Câmi'-i cedîd-i hümâyûn-i Nusrat ve ikāme-i İmâmü'l-Müslimîn salât-i cum'a 534
'Azîmet-i Sadr-ı a'zam be-Câmi'-i şerîf-i Nusrat 539
Ku'ûd-i kalyon-i hümâyûn be-sâhil-i Üsküdar ve halâseş be-kudret-i Perverdigâr 539
Tabsıra 540
Ziyâret-i hırka-i şerîfe 542
Garîbe; der-te'sîr-i bed-du'â 543
Ba'zı havâdis-i deryâ ve donanma 544
İhsân-ı pâyehâ-yı Anadolu ve Mekke-i mükerreme ve tahrîk-i medâris-i hâcegân-ı Seray-ı hümâyûn ve ihsân-ı ru'ûs be-ba'zı 'ulemâ-zâde 545
Âmeden-i peyâm-ı feth-i Mesolong 547
Garîbe 549
Tekmîl-i Kal'a-i Yergöğü 550
Vukū'-i harîk ve hareket-i arz 550
Ta'yîn-i murahhasân be-cânib-i Rûsiyye 551
Sûret-i ruhsat-nâme 556
Tebrîk-i 'îd-i fıtr 558
Vukū'-i tevcîhât 558
Tevcîhât-ı vüzerâ 561

İhrâc-ı esbân be-çerâ-gâh 562
Vukū'-i harîk 562
Nakl-i Hümâyûn be-Sâhil-seray-ı Beşiktaş 562
Tevcîh-i Kitâbet-i Sipâh 563
Velâdet-i bâ-sa'âdet-i 'Âdile Sultân 563
'Avdet-i Kapudan Paşa ez-Mora be-Boğaz-ı Bahr-ı sefîd ve Necîb Efendi be-Âsitâne 563
Vefât-ı Şeyhülislâm-ı esbak 'Arab-zâde Mehmed 'Ârif Efendi 564
İhsân-ı medd be-Kādî-i İslâmbol 566
Fevt-i Nakîbü'l-eşrâf 566
Nasb-ı Sadru'r-Rum ve Nakîbü'l-eşrâf ve havâdis-i müteferrika 569
Tahrîr-i eşkinciyân 569
Sûret-i hatt-ı hümâyûn-i mezkûr 576
Sûret-i lâyiha-i eşkinciyân 577
Lâhıka 586
Tevcîh-i Kitâbet-i Yeniçeriyân ve Muhâsebe-i Cizye 606
Tevzî'-i elbise ve esliha be-Eşkinciyân ve şurû'-i ta'lîm der-Meydân-ı Lahm 607
Tevcîh-i Kazâ'-i Havâss-ı refî'a ve Yenişehir 607
Zikr-i zuhûr-i nâr-ı vak'a ve intıfâ'-i âteş-gede-i tuğyân-ı şakāvetkârân be-endek-zemân 608
Mahv u ilgāy-ı dûdmân-ı yeniçeriyân-ı mazarrat-nişân ve tertîb-i cünûd-i mu'alleme-i mü'eyyediyye be-nâm-ı Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye 613
Tevcîh-i Ser'askerî-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye ve Nezâret ve sâ'ir tevcîhât ü 'inâyet 615
Nasb-ı Livâ'-i sa'âdet be-pîş-gâh-ı Bâbü's-sa'âde 617
Tard-ı eşhâs-ı zâ'ide ez-Dâru's-saltanati'l-'aliyye 618
Tahrîr-i tüfengciyân der-Top-hâne ve tagyîr-i nâm u nişân-ı topcıyân ... 618
Ba'zı tevcîhât 619
Vukū'-i harîk 620
Âmeden-i ru'ûs-i maktû'a ez-eşkıyâ'-i etrâf ve ez-havene-i Rum 621
İhrâc-ı neferât-ı kilâ' ve ikāme-i topcıyân be-cây-ı îşân 622
Isdâr-ı fermân be-tehdîd-i ihfây-ı eşkıyây-ı kavm-i mülgā 622
Âgāz-ı tayy-ı tomar-ı seref 623
Nefy-i Kādî-i Edirne ve nasb-ı âhar ve keyfiyyet-i vak'a-i ilgāy-ı kavm-i ma'hûd der-Mahmiye-i mezkûre ve tevcîh-i Kazâ'-i Mar'aş 625
Tahsîs-i Dâru'l-fetvâ ve Seray-ı Ser'askerî 627
Şurû'-i binây-ı me'vây-ı Asâkir-i Mansûre der-emkine-i müte'addide 628
Nizâm-ı pâsbân-ı mahallât ve rabt-ı esnâf bâ-küfelâ 628
Zuhûr-i ruhsat be-istirâhat-i ehâlî-i mahallât 629
Nefy-i Nâzır-ı Top-hâne Sâdık Efendi ve nasb-ı âhar 630
Katl-i Eginli Bekir 632
Ba'zı tevcîhât 633
İkāme-i kavvâsân be-cây-ı harbeciyân 634
Katl-i Şabcı Behoracı Yehûdî ve Bâzergân-ı Ocağ-ı mülgā 635
Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i adhâ 637

Sûret-i hatt-ı hümâyûn ki keşîde-şude-bûd be-bâlây-ı takrîr-i istîzân-ı keyfiyyet-i mu'âyede 638
Zuhûr-i ihsân be-Muharrir-i Fakîr ve tahrîk-i [Ü4 173a] rütbe-i vey....638
Tard-ı habbâzân ez-gürûh-i Arnabud 639
Hedm-i kahve-hânehâ 640
Âmeden-i nüvîd-i istîmân-ı re'âyây-ı Salona ve havâlî-i sâ'ire 641
İrsâl-i evrâk-ı istimâlet-iştimâl ez-taraf-ı Batrik-i Rum be-re'âyây-ı Eğriboz ve Salona ve Tırhala ve İnebahtı ve Karlı-ili ve havâlî-i ânkazâhâ 642
Terceme-i 'afv-nâme....643
Fezleke-i kutelây-ı eşkıyâ'-i kavm-i mülgā 644
Ba'zı tevcîhât ve nasb-ı Muhtesib....647
İlgāy-ı Bektâşiyân ve katl ü nefy-i ba'zı kesân be-töhmet-i ilhâd ve sû'-i i'tikād 648
Garîbe der-şe'âmet-i i'tirâz-ı ehlullâh ve vehâmet-i hod-bînî....650
Tezyîl....652
Sûret-i emr-i 'âlî 652
İcmâl-i kānûn-nâme-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye 654
Fezleke-i mesârıf-ı yek-ordu....662
Lâhika....663
Zikr-i nizâm-ı hurde-sâlân-ı Asâkir-i Mansûre ber-vetîre-i icmâl....667
Lâhika....669
Nuhbe-i beyân-ı ihsân-ı Şehriyâr-ı deryâ-semâhat....670
Zübde-i zikr-i ihtimâm-ı Pâdişâh-ı Ömer-salâbet be-emr-i esbâb-ı nusrat....671
Hakk-i tamga be-sabun 672

BÂHİR EFENDİ'NİN ZEYL ve İLÂVELERİ

'ABDÜRREZZÂK BÂHİR EFENDİ, ZEYL ve İLÂVELERİ HAKKINDA KISA BİLGİ....675
BÂHİR EFENDİ'NİN MİLLET KTP., ALİ EMÎRİ TARİH, nr.51'DEKİ (M[1]) TÂRÎH-İ ES'AD NÜSHASINDA BULUNAN ZEYL ve İLÂVELERİ....677
Zeyl ve 'ilâve 677
Sûret-i mektûb 678
Ba'zı vukū'ât ve i'dâm-ı İsmâ'îl Paşa 678
Sâniha....682
Nasb-ı Ser'asker-i Mora be-Sadr-ı esbak 'Ali Paşa....682
Sûret-i hatt-ı hümâyûn....683
Sûret-i teşekkür-nâme 684
Zeyl ve 'ilâve 686
Zeyl ü 'ilâve ve ba'zı vukū'ât ve beyân-ı ihsân-ı vezâret be-Kā'im-makām-ı Kütahya....687
Zikr-i vusûl-i Yenişehir be-Ser'asker-i Mora ve sâ'ir vukū'ât 689
Sûret-i tahrîrât....690
'Azîmet-i İzdin 691
Lâyiha....692
Sûret-i tahrîrât....693
İzdin'de mukîm vüzerâ ve mîr-i mîrânın keyfiyyeti....694

Saded-i aslî Sudûr-i fermân-ı kazâ-cereyân bâ-i'dâm-ı Kethudâ-yı Vâlî-i Bağdâd....697
Vukū'ât-ı müteferrika ve zeyl [M[1] 53] ü 'ilâve ve muhârebe-i 'azîme...698
Fevt-i Halîl Bey....702
Vürûd-i hazîne....702
Nasb-ı Kapudan-ı deryâ ve Muhâfız-ı Sakız....707
Zikr-i istîmân ve i'dâm-ı Tebedelenli 'Ali Paşa ve vukū'ât-ı müteferrika-i sâ'ire....708
Zikr-i nasb-ı Ser'asker-i Mora....712
Vukū'ât-ı garîbe....714
Vürûd-i Ser'asker-i kebîr Hurşîd Paşa be-câ[nib]-i İzdin....715
Vürûd-i Sirozî [M[1] 101] Yûsuf Paşa....721
Vukū'-i perîşânî....725
Vürud-i tahrîrât be-cânib-i Yûsuf Paşa ve vürûd-i haber-i Donanma-yı hümâyûn ve erzâk be-cânib-i Vâlî-yi Mısır ve hazîne be-cânib-i Hurşîd Paşa....730
Zikr-i vürûd-i haber be-ıztırâb-ı ehâlî-i Kal'a-i Anabolu ve keyfiyyât-ı Donanma ve vukū'-i vefât-ı Ser'asker Mahmûd Paşa ve müteferrikāt-ı sâ'ire....733
Zikr-i nasb-ı [M[1] 119] Vekîl-i Ser'asker....734
Zikr-i vukū'ât-ı ba'zı mükeddire be-hakk-ı Sadr-ı esbak 'Ali Paşa ve vürûd-i mektûb be-cânib-i Silahdâr Ahmed Ağa....735
Zeyl....736
Garîbe....737
Zeyl-i Fakîr. Tevcîhât-ı vüzerâ....739
Vukū'-i irtihâl-i Hurşîd Paşa....740
Mansıb-ı Ser'asker-i cedîd....741
Vürûd-i emr-i 'âlî be-cânib-i ordu-yı Gördös ve vukū'-i vefât-ı Erîb Ahmed Paşa....742
Vuku'-i istilâ['-i] Anabolu....743
'Azîmet-i ordu be-cânib-i Badra....744
Tevcîh-i mîr-i mîrânî....745
Tahlîs-i neferât be-Kal'a-i Gördös....749
Zikr-i ahvâl-i müşârun ileyh....750
Tebeddül-i sadâret....752
Zikr-i vukū'-i tebeddül-i Ser'askerî....752
Vusûl-i Donanma-yı hümâyûn be-cânib-i Balyabadra....753
Azîmet-i Yûsuf Paşa be-cânib-i Preveze....754
Sûret-i tahrîrât....756
Sûret-i hatt-ı hümâyûn....757
Vukū'-i muhârebe der-İbsara....759
Sûret-i hatt-ı hümâyûn....760
Zikr-i vürûd-i 'atıyye-i seniyye be-cânib-i 'Ali Paşa....760
Zikr-i vukū'-ı tebeddül-i sadâret....760
Zikr-i ahvâl-i Fakîr....761
Zikr-i 'azîmet-i Mesolong....763
Zikr-i Vekāyi'-i Cezîre-i Limni....764
Zikr-i vukū'-i fitne ve i'lân-ı şakāvet be-cânib-i askerî....767
İ'dâm-ı Zekeriyyâ Debre....771

BÂHİR EFENDİ'NİN MİLLET KTP., ALİ EMİRİ TARİH, nr.50'DEKİ (M) TÂRÎH-İ ES'AD NÜSHASINDA BULUNAN ZEYLİ 773
Zeyl-i Fakîr 773
İnşây-ı Kasr-ı İhbâriyye be-cânib-i Bâb-ı Ser'askerî ve beyân-ı hulâsa-i 'ısyân-ı Asâkir-i mansûre 774
Taharrî-yi esâme ve nefy-i Kādî-i İstanbul 775
Garîbe 776
Tebeddül-i Kapudânî 776
Vukū'-i Rikâb-ı hümâyûn ve ta'lîm-i Asâkir-i mansûre 777
Nakl-i Sadr-ı a'zam be-cânib-i Bâb-ı 'âlî ve zuhûr-i harîk-i kebîr 777
Âtîde tahrîr olunan sûret-i hatt-ı hümâyûn gālibâ yirmi üç târîhinde açılan Rusya seferi esnâsında olmak lâzım gelür 779
KARMA DİZİN 783

ÖNSÖZ

Osmanlı tarihi ile ilgili kaynak eserlerin daha fazla zaman kaybetmeden ilmî neşirlerinin yapılmasının önemi tartışılmaz derecede açıktır. Böyle çalışmalar tamamlanmadan sağlıklı bir tarih yazımı mümkün olamayacağı gibi, yapılacak değerlendirmeler de eksiklikten kurtulamayacaktır.

Bu düşüncelerle giriştiğimiz neşir faaliyeti, Osmanlı Tarihi sahasındaki böyle bir eksikliği gidermeyi amaçlamıştır. Çalışmamızda Es'ad Efendi'nin yazdığı Tarih'in seçilmesinde ise, talebesi olmakla iftihâr ettiğim rahmetli hocam Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu Bey'in doktora imtihânından çıktıktan sonraki ilk tavsiyeleri arasında bu eseri neşretmemi istemesi önemli bir rol oynamıştır. Nitekim daha önce "Millî kültürümüzün aynası mesâbesinde olan kaynak eserlerimizin ilmî şekilde incelenip neşr edilmemiş olması, ilmî çalışmalar için gerekli vasatın hazırlanmasını önlemekte, millî şuurun teşekkülünü sektedâr etmektedir"[1] şeklindeki tesbîti ile konunun önemini ortaya koymuş, ayrıca "Bütün zaafları ve kusurlarına rağmen vekâyi'-nüvîslik, iki asra yakın bir zaman imparatorluk merkezini alâkalandırırken vekâyii tesbit ve tasvîr etmiş olmakla, günümüz tarih araştırıcısı için pek kıymetli bir malzeme külliyâtı hazırlamıştır. Daha ziyâde devletin icrâ ekibinin görüş ve temâyüllerini aksettiren bu literatürün lâyıkıyla değerlendirilmesi ve metinlerinin daha fazla gecikmeden neşri bugünkü tarihçi nesle düşen vecibelerin başında gelmektedir"[2] şeklindeki ifâdesi de bizim için belirleyici olmuştur. Ömrünü bu yoldaki çalışmalara hasretmiş olan hocamın bu isteğinin tarafımdan bir vasıyyet olarak telakkî edildiğini de söylemeliyim.

1.Bekir Kütükoğlu, "Tarih Kaynaklarının Neşrine Dair Düşünceler", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s.25.

2.Bekir Kütükoğlu, "Vekâyinüvîs", *İA*, XII/2, 287.

İlmiye mesleğinde Rumeli Kadıaskerliği'ne kadar yükselmiş, nakîbü'l-eşrâflık, Takvîm-i Vekâyi' ve Mekâtib-i 'Umûmiyye Nâzırlığı gibi önemli ilmî ve idârî görevlerde bulunmuş, zamanının âlim ve şâirleri arasında da yer almış Sahhâflar Şeyhî-zâde Mehmed Es'ad Efendi'nin vak'a-nüvîs hüviyetiyle yazdığı bu tarihin şimdiye kadar ilmî bir neşrinin yapılmamasında, *Tarih-i Cevdet*'in özellikle XII. cildinin bellibaşlı birkaç kaynağından biri olması sebep olmuş gibi görünmektedir. Bu ihmâlde, elde *Tarih-i Cevdet* gibi bir eser olması, gerekli kısımların buraya aktarılmış bulunması, kalan kısımlarının da ihmâl edilebilir olduğu düşüncesi rol oynamış olmalıdır. Fakat hemen belirtmeliyiz ki Cevdet Paşa, Es'ad Efendi Tarihi'nden çokça istifâde etmiş olmakla beraber, yine de yarıya yakın bir kısmının istifâde dışı kalmış olduğu çalışmamızın "Metin" kısmındaki dipnotlardan anlaşılacaktır.

Es'ad Efendi Tarihi üzerinde daha önce yapılan çalışmaların en önemlisini, Prof. Dr. Münir Aktepe yönetiminde çok sayıda bir talebe grubunun, Üniversite Kütüphanesi'ndeki nüshaları Mezûniyet Tezi olarak yeni harflerimize nakletmeleri teşkîl etmiştir. Bunların bir talebe çalışması çerçevesinde kaldığı, birçok eksik ve yanlışları ihtivâ ettiği, güvenilir bir şekilde istifâde edilemeyeceğini söylemeye ise gerek yoktur.

Çalışmamızın ilk bölümünde, önce Es'ad Efendi'nin hayatı anlatılmış, eserleri kısmında özellikle Tarih'i üzerinde ayrıntılı bilgiler verilmeye çalışılmış, Es'ad Efendi'nin şahsiyeti üzerinde de kısaca durulmuştur. Devamında metin tesîsinde takip edilen yol açıklanmıştır.

"Metîn" bölümünde ise müellifimizin kendi hattıyla olan nüsha (E) ile, kendi kontrolundan geçtiği muhakkak olan nüshalardan (Ü1, Ü2, Ü3, Ü4, S, V), ayrıca yerinde nakledildiği üzere dikkate alınması faydadan hâlî olmayacağını düşündüğüm nüshalardan (T, M) ve müsveddelerinden (B) bir metin tesîsine girişilmiş ve yeni harflerimize nakledilmiştir. Es'ad Efendi Tarihi'nin tam metninin ortaya konulmasından sonra Cevdet Paşa'nın da Tarih'inde büyük ölçüde faydalandığı ve esas itibâriyle metnimizdeki dönemle ilgili olaylardan bahseden Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvelerine yer verilmiştir. Bu ilâvelerden kısa olanları, istifâdeyi kolaylaştırmak için metnin ilgili yerlerinde dipnotlarda değerlendirilmiş, uzun olanları ise dipnotlarda yerlerine işaret edilerek *Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri* adı altında ayrı bir bölüm halinde çalışmamıza ilâve edilmiştir. Böylece *Es'ad Efendi Tarihi*'nin bazı eksikliklerinin giderilmesi amaçlanmıştır.

Metinde geçen âyet, şiir, atasözü gibi Arapça ve Farsça yazılmış kısımlar aslî imlâları ile belirtilmiş, ayrıca Türkçe'ye de tercüme edilmiştir.

Metnin yazımında genel olarak transkripsiyon işâretlerinin kullanılmasına gerek görülmemiş, sadece bazı kelimelerde iltibâsa yer vermemek için "Metnin Tesîsinde Takip Edilen Yol" kısmında belirtilen işâretlerin

kullanılması ve bazen metnin orijinal imlâsının verilmesi yeterli görülmüştür.

Ayrıca bu eserden çokça istifâde ettiğini gördüğümüz Cevdet Paşa'nın, bunu Tarih'in hangi kısımlarından yaptığı "*" işâreti ile dipnotlarda gösterilmiştir. Bu kısımlarda yeri geldikçe bazı değerlendirmeler, düzeltmeler ve îkazlar da yapılmıştır.

Eski metinlerin yeni harflerimize çevrilmesindeki en büyük zorluklardan birisi yer isimleri, bazı eşyâ, ıstılâh vb. kelimelerin okunuşlarında karşılaşılan güçlüklerdir. Yerlerinde her zaman işâret edilmemekle beraber bu tür kelimelerde haritalar, atlaslar, lugatlar ve ilgili eserlere başvurularak metnin imlâsına en uygun okuma şeklinin tesbîtine çalışılmıştır.

Eserin sonuna araştırıcılara kolaylık sağlama düşüncesi ile oldukça kapsamlı bir dizin konulmuştur.

Es'ad Efendi Tarihi'nin sağlam bir metninin ve zikredilen diğer hususların ortaya konması için elden geldiğince titizlik gösterildiğini söyleyebiliriz. Bununla beraber çeşitli eksikliklerin kalmış olması tabiîdir. Çalışmamızı inceleyecek olanların yapacağı katkıların bu eksiklikleri gidereceğini ümit ve temennî ediyoruz.

İlgilileri eserle başbaşa bırakmadan önce, bu tür bir çalışmaya girişmemde ve bu eseri seçişimde en önemli rolü oynayan hocam Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu Bey'i (ö. 28.6.1990) rahmet ve minnetle anıyorum. Arapça metinlerin okunması ve tercümesinde yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Doç. Dr. Mehmet Erdoğan'a, Farsça metinlerin okunmasında ve tercümesinde ilgi ve yardımlarından dolayı Nurettin Bayburtlugil hocama, Yunanistan'la ilgili bazı yer ve şahıs isimlerinin okunmasında Prof. Dr. Evangelia Balta hanıma öncelikle teşekkür ederim. Ayrıca ilgi ve teşvîklerini gördüğüm Prof. Dr. Ziya Kazıcı'ya, metnin tesîsinde zaman zaman yardımlarına başvurduğum Prof. Dr. Mustafa Uzun'a, dostluk, yardım ve ilgileri için M.Ü. İlâhiyât Fakültesi'ndeki hoca ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Bana uygun bir çalışma ortamı sağlayarak bu çileye bir biçimde ortak olan eşim Emine ise hakkı sadece teşekkürle ödenemeyecek olanlardandır.

Böyle hacimli bir eserin ilim dünyasının istifâdesine arzedilmesindeki maddî külfeti üstlenen Osmanlı Araştırmaları Vakfı yöneticilerine teşekkür ise benim için ödenmesi zevkli bir borçtur.

Üsküdar 10.VI.2000

Doç. Dr. Ziya YILMAZER

BİBLİYOGRAFYA

Arşiv Vesîkaları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

Cevdet Adliye, nr.565.

Cevdet Askerî, nr.33335.

Cevdet Sıhhiye, nr.3, 4, 631, 891.

Cevdet Maârif, nr. 21, 578, 1934, 2174, 2368, 3322, 3338, 4094, 4202, 4353, 5317, 5335, 5785, 5818, 5991, 6606, 8102, 9102, 9237.

Hatt-ı hümâyûn, nr.35244.

İrâde Dâhiliye, nr.128, 197, 212, 267, 358, 769, 1100, 1191, 3366, 3922, 4375, 4728, 4739, 4918, 4959, 5817, 6217, 6634, 6799, 6903, 6923, 7452, 8475, 8483, 8549.

Kaynak Eserler

Abdurrahman Şeref; *Târîh-i Lütfî,* VIII, İstanbul 1328.

Ahmed Cevdet Paşa; *Târîh-i Cevdet,* I,XII, İstanbul 1309.

_____; *Tezâkir,* yayınlayan Cavid Baysun, II. baskı, I-IV, Ankara 1986.

Ahmed Lütfî; *Târîh-i Lütfî,* I-VII, İstanbul 1290-1306.

Ahmed Nazîf; *Rıyâzu'n-nukabâ,* Süleymâniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.2276.

Bursalı Mehmed Tâhir; *Osmanlı Müellifleri,* III, İstanbul 1314.

Cemâleddîn Efendi; *Âyîne-i Zurefâ,* İstanbul 1314.

Cerîde-i Havâdis, sayı 143,158,166,368.

Defter fî Menâsibi'l-'İlmiyye, Süleymâniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.3844; nr.3845.

Defter-i 'Ulemâ, Üniversite Ktp., nr.T.855; T.8879; T.8881; T.8882; T.8883.

Es'ad Efendi; *Dîvân-ı Es'ad,* Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.3852.

_____; *Mektebii'l-Edeb fî Vesâ'ili'l-Matlab,* Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr.201.

_____; *Münşe'ât,* Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.3847, 3848, 3851.

_____; *Nasrun 'Azîz,* Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Kitapları, nr.1088.

_____; *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp., nr.T.6002-6005,158.

_____; *Üss-i Zafer,* İstanbul 1293.

Fatin; *Tezkire,* İstanbul 1271.

Jorga, N.; *Geschichte des Osmanischen Reiches,* V, Gotha 1913.

Mahmûd Cevâd; *Maârif-i Umûmiyye Nezâreti,* İstanbul 1338.

Mehmed Süreyyâ; *Nuhbetü'l-Vekāyi',* İstanbul 1293.

_____; *Sicill-i Osmânî,* I, İstanbul 1308.

Mehmed Tevfîk; *Kâfile-i Şu'arâ,* İstanbul 1290.

Me'mûrîn-i 'İlmiyye Defteri, Millet Ktp., Ali Emîrî İlmiye, nr.66

Me'mûrîn-i 'İlmiyye Defteri, Millet Ktp., Ali Emîrî Müteferrik, nr.57; nr.59; nr.71; nr.72.

Mustafa Nûrî Paşa; *Netâyicü'l-Vukū'ât,* II, İstanbul 1327.

Takvîm-i Vekāyi', sayı 88,89,113,114,115,141,149,158,169,172,230, 276.

Araştırma ve İncelemeler

"Abdürrezzak Bahir Efendi", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi,* İstanbul 1986, I, 35.

"Abdürrezzak Bahir Efendi", *Meydan Larousse,* İstanbul 1969, I, 37.

Aktepe, M. Münir; *"Es'ad Efendi",* İA, IV, 363-365.

Ateş, Ahmed; *"Deylemler",* İA, III,567

Babinger, Franz; *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri,* çev. Coşkun Üçok, Ankara 1982.

Baltacı, Cahid; *"Es'ad Efendi ve Teşrîfât-ı Kadîme",* İslâm medeniyeti, (1980), IV/3.

Banarlı, Nihad Sami; *Resimli Türk Edebiyâtı Tarihi,* II, İstanbul 1977.

Tûbâ Çavdar; *"Esad Efendi Kütüphânesi",* DİA, XI, 347.

Danişmend, İ. Hami; *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* IV, İstanbul 1972.

Ergin, Osman; *Türk Maarif Tarihi,* I-II, İstanbul 1977.

Ergun, Sadeddin Nüzhet; *Türk Şairleri,* III, İstanbul 1944.

Flügel, Gustav; *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der Kaiserlich-königlichen Hofbibliothek zu Wien,* II, Wien 1865.

Götz, Manfred; *Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, Türkische Handschriften,* nşr.Wolfgang Voigt, XIII, Wiesbaden 1979.

Güleryüz, Naim; *Türk Yahudileri Tarihi -I- (20. yüzyılın başına kadar)*, İstanbul 1993.

Hammer-Purgstall, Joseph von; *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst*, IV, Pesth 1838.

Hatipoğlu, M. Murat; *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, Ankara 1988.

Heyd, Uriel; "III. Selim ve II. Mahmud Dönemlerinde Batılılaşma ve Osmanlı Ulemâsı", *İslâm Dünyası ve Batılılaşma Değişim ve Sorunlar*, çev. Erbay Aydın, İstanbul 1997.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal; *Son Asır Türk Şairleri*, I, İstanbul 1931.

İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları, İstanbul 1943.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu, IV, İstanbul 1969.

Köprülü-zâde Mehmed Fuâd; *Millî Edebiyât Cereyanı'nın ilk Mübeşşirleri ve Dîvân-ı Türkî-i Basît, XVI. Asır Şairlerinden Edirneli Nazmi'nin Eseri*, İstanbul 1928.

Kütükoğlu, Bekir; "Vekâyi'nüvîs", *İA*, XII/2.

Özcan, Abdülkadir; *"Boğdan"*, DİA, VII, İstanbul

_____; *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tezleri (Lisans-Doktora)*, İstanbul 1984.

Öztürk, Nazif; *Vakıflar*, Ankara 1983.

Öztürk, Yaşar Nuri; *Kutsal Gönüllü Velî Kuşadalı İbrâhim Halvetî (Hayatı, Düşünceleri, Mektupları)*, İstanbul 1982.

Prokesch Osten, Anton Freiherrn von; *Geschichte des Abfalls der Griechen vom Türkischen Reiche im Jahre 1821 und der Gründung des Hellenischen Königreiches*, I-VI, Wien 1867.

Rıfat Efendi; *Devhatü'n-Nukabâ*, İstanbul 1283.

Sa'îd Paşa; *Gazeteci Lisânı*, İstanbul 1327.

Sarıyıldız, Gülden; *Karantina Teşkîlâtının Kuruluşu ve Faaliyetleri (1838-1876)*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Master Tezi, İstanbul 1986.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet; *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)*, Ankara 1994.

Tanpınar, Ahmed Hamdi; *19. Asır Türk Edebiyâtı Tarihi*, IV. basım, İstanbul 1976.

Unat, Faik Reşit; *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, III. baskı, Ankara 1992.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları*, I, Ankara 1943.

Yılmazer, Ziya; "Es'ad Efendi, Sahaflar Şeyhizâde (1789-1848)", *DİA*, XI, 341-345.

_____; *Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi (Sahhâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed) Hayatı ve Eserleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış İlâhiyât Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1984.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Mezûniyet Tezleri

Yaşar, M. Ali; *Es'ad Efendi Tarihi, I*, (1a-25b arası metni), 1979.
Şahinli, Orhan; *Es'ad Efendi Tarihi, I*, (26b-50b arası metni), 1979.
Ortaç, Selmin Melih; *Es'ad Efendi Tarihi, II*, (1b-29a arası metni), 1980.
Çiftçioğlu, Fatma Nur; *Es'ad Efendi Tarihi, II*, (29b-57b arası metni), 1980.
Kendir, Tülin; *Es'ad Efendi Tarihi, II*, (57b-86a arası metni), 1980.
Demircan, Cemalettin; *Es'ad Efendi Tarihi, III*, (1b-31a arası metni), 1980.
Özcan, Metin; *Es'ad Efendi Tarihi, III*, (31b-61b arası metni), 1980.
Özlen, Emin; *Es'ad Efendi Tarihi, III*, (61b-90a arası metni),1980.
Dinçer, Ercan; *Es'ad Efendi Tarihi, III*, (90b-119a arası metni), 1980.
Suna, Tahir; *Es'ad Efendi Tarihi, IV*, (29b-58a arası metni), 1980.
Kerimgiller, Bicen; *Es'ad Efendi Tarihi, IV*, (57b-87a arası metni), 1980.
Yücel, Emine; *Es'ad Efendi Tarihi, IV*, (87b-116a arası metni), 1980.
Çalık, Melâhat; *Es'ad Efendi Tarihi, IV*, (116b-145a arası metni), 1981.
Ekici, İrfan; *Es'ad Efendi Tarihi, IV*, (145b-174a arası metni), 1980.

Müracaat Eserleri

el-'Aclûnî; *Keşfu'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs*, Beyrut 1351[2].

Ateş, Süleyman; *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, Ankara 1983.

Brice, William C.; *An historical Atlas of Islam*, Leiden 1981.

Devellioğlu, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Eski ve Yeni Harflerle*, Ankara 1978[3].

Kiepert, Henri; *Carte générale des provinces Européennes et Asiatiques de L'Empire Ottoman*, Berlin 1886.

Pakalın, Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul 1971[2].

Redhouse, James W.; *Türkçeden İngilizceye Lügat Kitabı*, İstanbul 1921.

Sertoğlu, Midhat; *Osmanlı Tarih Lügatı*, İstanbul 1986.

Steingass, F.; *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Beyrut 1970.

Şemseddin Sâmî; *Kāmûs-i Türkî*, İstanbul 1317.

_____; *Kāmûsu'l-a'lâm*, I-VI, İstanbul 1306-1316.

Ma'lûf, Luvis; *el-Müncid fi'l-luga*, 26. baskı, Beyrut 1973.

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, I-VI, Ankara 1963-1972.

Unat, Faik Reşit; *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu,* Ankara 1974[4].

Wensinck, A.J.; *el-Mu'cemü'l-Müfehres li-elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevî,* I-VII, Leiden 1936-1969.

Zenker, Julius Theodor; *Türkisch-Arabisch-Persisches Handwörterbuch,* Leipzig 1866.

KISALTMALAR

age:	adı geçen eser
agm:	adı geçen makale
a.yer:	aynı yer
b.:	bin veya ibn
B nüshası:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Esas Evrakı, Kısım 33, Evrak 555, Zarf 73, Karton 90
BOA:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bk:	bakınız
çev:	çeviren
DİA:	Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
E nüshası:	Süleymâniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.2083
Hz.:	hazreti
İA:	Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
Ktp.:	Kütüphânesi
M nüshası:	Millet Ktp. Ali Emîrî Tarih, nr.50
M^{1} nüshası:	Millet Ktp. Ali Emîrî Tarih, nr.51
n:	dipnot
nr.:	numara
nşr.:	neşreden
s.:	sayfa
sav:	sallallâhu aleyhi ve sellem
S nüshası:	Süleymâniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.2084
T nüshası:	Üniversite Ktp. T.2391
trc:	tercüme eden
V nüshası:	Viyana Millî Ktp. H.O.210 (Flügel 1141)
vb.:	ve benzeri
vd.:	ve devamı
vr.:	varak
vs.:	ve sâire

SAHHÂFLAR ŞEYHİ-ZÂDE SEYYİD MEHMED ES‘AD EFENDİ

A. HAYATI

1. DOĞUMU

XIX. asrın tanınmış âlim ve şâirlerinden, önemli birçok ilmî ve mülkî makamlarda bulunmuş olan Es'ad Efendi, 18 Rebî'ulevvel 1204 (6 Aralık 1789)'te İstanbul'da Ayasofya yakınlarında bir evde doğmuştur[1]. Sahhaflar Şeyhi-zâde diye tanınmış olmakla beraber bazen kendisini Şeyh-zâde[2] diye andığı gibi, kendisinden Şeyh-zâde diye de bahsedilmiştir[3].

2. AİLESİ

Aslen Malatya'nın Arapkir Kazası'na bağlı Nerdübanlı (Nerbanlı) Köyü'ndendir[4]. Aynı zamanda seyyid olan Es'ad Efendi, geçmişinin halen Malatya'da medfûn olan Seyyid Battâl Gâzî'nin amcası Hüseyin Gâzî'ye kadar uzandığını belirtmektedir[5]. Dedesinin babasının adı Mansûr, dedesinin

---

1.Es'ad Efendi, *Münşe'ât,* Süleymâniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.3847, vr.17b-18a arasındaki numarasız kağıdın ön yüzü; ayrıca bk. Joseph von Hammer-Purgstall, *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst,* Pesth 1838, IV,463; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri,* çev. Coşkun Üçok, Ankara 1982, s.384. Bizim kaynaklarımızda Es'ad Efendi'nin doğum tarihi için genellikle 1201 (1786/87) tarihi (Meselâ bk.Fatin, Tezkire, İstanbul 1271, s.13; Rıfat Efendi, *Devhatü'n-Nukabâ,* İstanbul 1283, s.57; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ,* İstanbul 1290, s.41; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri,* İstanbul 1931, 1,321) veya 1200 (1785/86) tarihi (Meselâ bk.Abdurrahman Şeref, *Tarih-i Lütfî,* İstanbul 1328, VIII,163) verilmektedir; tabi bütün bunlar yanlıştır.

2.Meselâ bk.*Defter fî Menâsıbi'l-'İlmiyye,* Es'ad Efendi, nr.3845, vr.63b; Ahmed Nazîf, *Riyâzu'n-nukabâ,* Süleymâniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.2276, vr.30b; Es'ad Efendi, *Münşe'ât,* a. yer, nr.3847, vr.115a 127a, 135a, 150b; Es'ad Efendi, *Nasrun 'Azîz,* Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Kitapları, nr.1088, vr.11a.

3.Meselâ bk. Mehmed Süreyyâ, *Nıhbetü'l-Vekâyi',* İstanbul 1293, s.4,27,70,94,112,123, 154,168

4.Es'ad Efendi, *Münşeat,* a.yer, nr.3847, vr.40b; Merdivenli (Nerdibanlı) bk.M.Münir Aktepe, "Es'ad Efendi", *İA,* IV,363.

5.Es'ad Efendi, *Münşeât,* a.yer, vr.17b-18a arasındaki kağıt, 40b.

ise Abdullah'tır[1]. Aile 1151 (1738) yılında İstanbul'a göç etmiş ve Ayasofya civârında yerleşmiştir. Dedesinin İstanbul'a geldikten sonra Ayasofya Camii'nin avlusunda tesbih satışı ile uğraştığını biliyoruz. 1167'de (1763/64) vefât eden Abdullah Efendi, Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'na gömülmüştür[2].

Babası Ahmed Efendi ise, Malatya'nın Arapkir Kazası'nda Patrona Halîl İsyânı'ndan az önce (1143/1730) dünyaya gelmiştir. İstanbul'a göç edildikten sonra, öğretimi esnasında aynı zamanda kitap satışı ile uğraşmış ve Sahhaflar Şeyhi olmuştur. Kendisi bundan sonra Sahhaflar Şeyhi diye anılacak, oğlu Es'ad Efendi de Sahhâflar Şeyhi-zâde diye meşhur olacaktır. 1176 (1763) yılında hacca giden ve 1183 (1769) yılında ru'us imtihanını başararak müderris olan Ahmed Efendi[3], 1 Zilka'de 1199 (5 Eylül 1785)'da Sahn-ı semân, 12 Rebî'ulevvel 1200 (13 Ocak 1786) yılında ise İbtida-i Altmışlı, 4 Cemâziyelevvel 1205 (9 Ocak 1791)'te Mûsıle-i Süleymâniyye derecelerine yükselmiştir[4]. 1211 (1796) yılında Kudüs Kadısı olmuş, 1 Muharrem 1212 (26 Haziran 1797)'de bu görevinden azledildikten sonra[5] tekrar İstanbul'a dönmüştür. 1218 (1803) yılında Mısır Kadılığı'na tayin edilen Ahmed Efendi, bir sene sonunda Medine Kadılığı'na giderken bindiği geminin 12 Ramazan 1219 (15 Aralık 1804)'da Süveyş'te batması sonucu boğularak ölmüştür[6].

Âlim bir zat olan Ahmed Efendi'nin bazı tercümeleri vardır[7]. Bu arada Es'ad Efendi'nin kayınpederinin 1193 (1779)'te vefât eden Şeyhulislâm Şerîf-zâde Mehmed Efendi'nin torunu Rumeli kadı'askerlerinden Mustafa Edîb Efendi olduğunu[8], dolayısıyla Şerîf-zâde'nin oğlu Nakîbü'leşrâf Mehmed Ebulhayr Efendi (ö. 2 Receb 1238/15 Mart 1823) ile akraba olduğunu da ayrıca kaydedelim[9].

1.Es'ad Efendi, *Dîvân-ı Es'ad*, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.3852, vr.98a.

2.Es'ad Efendi, *Münşeat*, a.yer, vr.35b.

3.Es'ad Efendi, *Münşeat*, a.yer, vr.35b.

4.*Me'mûrîn-i 'İlmiyye Defteri*, Millet Ktp., Ali Emîrî Müteferrik, nr.72, vr.39b, 49b, 54b.

5.*Me'mûrîn-i 'İlmiyye Defteri*, Millet Ktp., Ali Emîrî Müteferrik, nr.71, vr.22b.

6.Es'ad Efendi, *Münşe'ât*, a.yer; 35b; Hammer, age, IV,463.

7.Şeyh Ya'kûb b. Şeyh Mustafa el-Celvetî'nin Hz. Muhammed'e (s.a.) salavâtın fazîletleri hakkında yazdığı *"Vesîletu'l-'uzma ilâ hazreti'l-Mücteba"* adlı eserin tercümesi için bk.Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.285.

8.*Devhatu'l-Meşâyıh*, Süleymaniye Ktp., Es'ad Ef., nr.2265, vr.51b kenar notu; İnal, age, I,323. Es'ad Efendi'nin annesinin adı Emetullâh, kendi kardeşlerinin adları Şerîfe Sâliha, Süleymân Râşid ve Mehmed Fazlullâh, çocuklarının adları ise Sâmiye, Râmiye, Ahmed, Ziyâeddîn, Hadîce, Fâtıma, Mes'adet, 'Âyişe, Mecnûne'dir (bk.*Münşe'ât*, Süleymâniye Ktp, Es'ad Efendi, nr.3847, vr.17b-18a arasındaki numarasız kağıt). Mahmedet adlı kızı 1256 yazında, kardeşlerinden Baş-müsevvid Şeyh-zâde es-Seyyid Mustafa Râşid Efendi 1227'de vebâdan vefât etmişlerdir (bk. *Dîvân-ı Es'ad*, Slym. Ktp. Es'ad Efendi, nr.3841, 55b, 60a).

9.Bk. Metin, s.199.

3. TAHSİLİ

Babası Kudüs ve Mısır kadılıklarında görev yaparken yanında bulunan Es'ad Efendi, hem buralarda Arapça öğrenmiş, hem de babasından ve diğer hocalardan çeşitli dersler almıştır. Babasının Medine Kadılığı için Hicaz'a gitmek üzere bindiği gemide Es'ad Efendi de vardır. Süveyş'te batan gemiden yalnız Es'ad Efendi ile kardeşinin oğlu Dîvân-ı hümâyûn kâtiplerinden Abdurrahman Efendi kurtulurlar. Her iki genç, bir direğe sarılıp bir gece denizde kaldıktan sonra sahile çıkarlar. Bir köye vardıklarında Mısır Valisi Hurşîd Paşa'nın adamlarından biri bunları görür ve valiye götürür. Vali tarafından çok iyi karşılanan ve izzet-ikram gören iki kazâzede, daha sonra İstanbul'a gönderilirler[1].

Es'ad Efendi başından geçen bu deniz kazasını ve babasını unutmaz. Sonraları babasının ölümü için yazdığı manzûm tarihte şöyle diyecektir.

Medîne mansıbiyle azın ederken vâlid-i mâcid,
Ecel geldi ana ömrü tükendi, gitdi âlemden.
Şikest oldu sefîne ez-kazâ Deryâ-yı Kulzum'de.
Meded hem-seng-i fazl-ı Taşkendî gitdi âlemden .
Bükây-ı bî-nihâyetle dedi târîhini Es'ad,
Tarîk-i Mekke'de Ahmed Efendi gitdi 'âlemden. 1219[2].

Kazadan kurtulup İstanbul'a dönen Es'ad Efendi, meşhur Hâlet Efendi'ye intisap etmiş ve tahsîlini sürdürmüştür. Bu arada Hoca Emin Efendi'nin de uzun müddet derslerine devam etmiştir[3].

4. MEMURİYETLERİ

a. Müderrisliği ve Naiplikleri

Es'ad Efendi 12 Rebi'ülevvel 1223 (8 Mayıs 1808)'te ru'us imtihanını başararak İbtidâ-i Hâric derecesi ile müderris olmuştur. 11 Şevvâl 1225 (4 Eylül 1816)'te Hareket-i Hâric[4], 1 Cemâziyelevvel 1228 (2 Mayıs 1813) tarihinde İbtidâ-i Dâhil[5], 13 Muharrem 1231 (15 Aralık 1815)'de ise Hareket-i Dâhil[6], 19 Muharrem 1235 (7 Kasım 1819)'te Mûsıle-i Sahn derecelerine yükselmiştir[7]. Ancak ailesini geçindirmekte maddi bakımdan darlığa

1.Rıfat Efendi, *age*, s.57-58; İnal, *age*, I,321-322.
2.Es'ad Efendi, *Münşe'ât*, Es'ad Efendi, nr.3851, vr.3a; Es'ad Efendi, *Mektebü'l -Edeb fî Vesâ'ili'l-Matlab*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr.201, vr.2b; İnal, age, I,321.
3.Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1944, III,1335; Aktepe, *agm*, IV,363.
4.*Defter-i 'Ulemâ*, Üniversite Ktp., T.8883, vr.88a, T.8881, vr.57b.
5.*Defter fî Menâsıbi'l-'İlmiyye*, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.3845, vr.69b.
6.*Defter fî Menâsıbi'l-'İlmiyye*, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.3845, vr.63b.
7.*Me'mûrîn-i 'İlmiyye Defteri*, Millet Ktp., Ali Emîrî İlmiye, nr.66, vr.63a; *Defter-i 'Ulemâ*, Üniversite Ktp., nr. T.855, vr.246b.

düşen Es'ad Efendi, müderrisliği bırakarak 1817 tarihinde Adapazarı Nâipliği'nde[1], 1819'da Meşîhat Mektupçuluğu Yamaklığı'nda ve değişik yerlerde nâipliklerde bulunmuştur. Bunlar arasında 1236 (1820/21) yılı başlarında nâip olduğu Kütahya ve üç seneye yakın nâip olarak bulunduğu Birgi de vardır. Birgi Kazası'ndaki nâipliğinden azledilerek İstanbul'a dönen[2] Es'ad Efendi, bir sene kadar İstanbul Mahkemesi Vekāyi' Kâtibliği'nde görev yapmıştır. Burada iken dışarıdan gelip kâtipler dâiresine dâhil olmasını çekemeyenlerce görevinden ayrılması sağlanan Es'ad Efendi'yi 11 Rebî'ulâhır 1240 (3 Aralık 1824)'tan itibaren Dakîk (Un) Kapanı Nâipliği'nde görüyoruz[3]. Bu görevinde dokuz ayı doldurmadan yeniden İstanbul Mahkemesi Vekāyi' Kâtibliği'ne getirilecektir[4].

b. Vak'a-nüvisliği

Zamanın âlimlerinin, özellikle Hekîmbaşı Behcet Efendi'nin kıskançlığına maruz kalan Şânî-zâde, Bektâşîlik iftirâsiyle vak'a-nüvîslikten azledilmiş, yerine tayin edilmek üzere kalemiye ve ilmiye ricâlinden muhtelif kimseler üzerinde durulmuş ve neticede o sırada tekrar İstanbul Mahkemesi Vekâyi' Kâtipliği görevini yürüten Es'ad Efendi'nin bu makama getirilmesi uygun bulunmuştur[5]. 15 Safer 1241 (29 Eylül 1825)'de Vekāyi' Kâtibi olarak şer'î davaları takrîr ve zabt etmek üzere Bâbıâlî'de bulunurken, vak'a-nüvîsliğe tayînine irâde çıkmış ve Sadrâzamın huzûrunda hil'at giydirilmiştir[6].

Âyîne-i Zurafâ'da yazılanlara inanmak gerekirse Es'ad Efendi, 1235 (1819/20) senelerinde hakkında iyi düşünceler taşıyan Şeyhülislâm Halîl Efendi sayesinde bu makama gelebilecektir; ne var ki Şâni-zâde huzûra takdîm ettiği iki üç eserle kendisini tanıtmış olduğundan, vak'a-nüvîsliği o zaman gerçekleşememiştir[7].

Es'ad Efendi 1241 tarihinde getirildiği vak'a-nüvîslik görevini 1264 (1848)'teki ölümüne kadar sürdürecektir. Vak'a-nüvîsliğe getirilmesine Keçeci-zâde İzzet Molla'nın yazdığı manzûm tarih şöyle sona ermektedir.

Nusrat-ı şah-ı cihânı yaza her tarihe,

---

1. Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp, nr.T.6004, vr.36a.
2. Es'ad Efendi, *Mektebu-l Edeb ....,* Yazma Bağışlar, nr.201, vr.70b-71a; Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp, nr.T.6004, vr.83b; Aktepe, *agm,* IV,363.
3. Es'ad Efendi, *Mektebu-l Edeb ....,* vr.108b,151a; Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp, nr.T.6004, vr.82a.
4. Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp, nr.T.6004, vr.84a-b.
5. Bekir Kütükoğlu, "Vekayi'nüvis", *İA,* XII/2,282; Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp., nr.T.6005, vr.26b; Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet,* İstanbul 1309, XI 1,131.
6. Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp., nr.T.6002, vr. 2b-3a; İnal, *age,* 1,322.
7. Cemâleddin Efendi, *Âyîne-i Zurafâ,* İstanbul 1314, s.83. Ahmed Cevdet Paşa, *age,* XI,30

Hâme-i vak'a-nüvîsi ede Es'ad, Ma'bûd. 1241[1].

Bükreş Antlaşması(28 Mayıs 1812)'ndan sonra Rusya ile ortaya çıkan bazı anlaşmazlıkların çözümü için 28 Ramazan 1241(6 Mayıs 1826)'de Rusya'ya murahhaslar gönderilmesi söz konusu olunca, ikinci murahhaslık için Es'ad Efendi'nin de adı geçmiş, fakat gerçekleşmemiştir[2].

c. Müderrislikte İlerlemesi ve Yeni Görevleri

Vak'a-i Hayriyye'den (Yeniçeriliğin Kaldırılması) kısa zaman önce, Târîh'inin birinci cildini teşkil eden vuku'âtın bir seneliğini yazıp, müsveddelerini 12 Zilka'de 1241 (18 Haziran 1826)'de pâdişâha takdim eden Es'ad Efendi'ye 10.000 kuruş atiyye verildiği gibi, 12 Zilhicce 1241(18 Temmuz 1826)'de Sahn-ı semân derecesinde olan ilmiye rütbesi, "Hakkında evvelîn-i pâye-i iltifât-ı pâdişâhânedir" denilerek Hareket-i Altmışlı'ya yükseltilmiştir[3]. Böylece İbtidâ-i Altmışlı rütbesini hiç bulunmadan aşmış olmaktadır.

Arkasından, yeniçeriliğin kaldırılmasını (Vak'a-i Hayriyye) açıklayan *Üss-i Zafer* adlı eserinin yazımının bitmesinden biraz önce ilmiye rütbesi Hâmise-i Süleymaniye'ye yükseltilmiştir. Eserin müsveddelerini padişaha takdim etmesi üzerine, aynı zamanda bu olayda hizmeti de geçtiğinden kendisine Evkâf Müfettişliği ve geçici olarak Üsküdar Mahreci pâyesi verilmiştir[4]. Aynı zamanda bu eserin basımına irâde çıkmış, basımında bir hatâ olmaması için tashîhine kendisinin bakması emr olunmuştur. Ahmed Lütfî Efendi'ye göre, Es'ad Efendi'nin daha sonra getirileceği Matba'a-i âmire ve Takvîm-hâne Nezâreti'ne bu tashîh memûriyeti bir başlangıç olacaktır[5].

d. Ordu Kadılığı

Es'ad Efendi 6 Ağustos 1828'de Rus cephesine gönderilen Selîm Mehmed Paşa kumandasındaki ikinci orduya, 24 Muharrem 1244 (8 Ağustos 1828) tarihinde Edirne Kadılığı pâyesiyle Ordu Kadısı tayin edilmiş, 50 kese akça harcırâh alıp, Ordu'nun İstanbul'dan hareketinden (24 Ağustos 1828) Şumnu'ya varıncaya kadar geçen zaman esnâsındaki vukû'âtı zaptetmiştir. Fakat İzzet Mehmed Paşa, kendisinden pek memnun olmadığı için

---

1.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp., nr.T.6002, vr.3b; Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp., nr.T.6005, vr. 27a; Ergun, *age,* I I I,1335.

2.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp., nr.T.6005, vr. 99b.

3.Es'ad Efendi,*Üss-i Zafer,* s.257; Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp., nr.T.6005, vr. 173a; Aktepe, *agm,* IV,363; Kütükoğlu, *agm,* XII/2, 282.

4.Es'ad Efendi,*Üss-i Zafer,* s.257-258.

5.Ahmed Lütfî, *Târîh-i Lütfî,* İstanbul 1290, I,207.

yerine Çerkeşli Mehmed Efendi gönderilmiş ve Es'ad Efendi uhdesinde bulunan vak'a-nüvîslik hizmetini görme gerekçesiyle İstanbul'dan geri çağırılmıştır[1].

Ordu kadılığından azledilen Es'ad Efendi, aynı yıl içinde 1 Rebî'ulevvel 1244 (11 Eylül 1828)'te bilfi'il Üsküdar Kadısı nasb olunmuştur[2]. Üsküdar Kadılığı'nın bir sene sonra sona ermesi üzerine, 23 Rebî'ulevvel 1245 (22 Eylül 1829)'te Mekke pâyesi, arpalık olarak da Yalakâbâd (Yalova) verilmiştir[3].

Es'ad Efendi'yi 1831'de yapılmasına karar verilen genel nüfus sayımında görüyoruz. Eskiden de yapıldığı gibi, ilk anda halkın tepkisini çekmemek için nüfûz sahibi ve âlim zatlardan istifâde cihetine gidilmesi üzerine Es'ad Efendi de Şehirköy ve Sofya havâlisindeki nüfus sayımı ile görevlendirilmiştir[4].

e. Takvîm-hâne ve Tab'-hâne-i âmire Nâzırlığı

1247 (1831)'de Sultân II. Mahmûd tarafından Türkçe bir gazete çıkarılması emredilir. Bunun üzerine Bâb-ı Ser'askerî civarındaki Kapıcıbaşı Mûsâ Ağa'nın konağı 500 keseye satın alınarak, orada Takvîm-hâne adıyla bir matbaa tesis edilir. İlk nüshası 25 Cemaziyelevvel 1247 (1 Kasım 1831)'de burada basılan ve ilk Türkçe gazete olan Takvîm-i Vekâyi''in nâzırlığına ve başyazarlığına da Es'ad Efendi getirilir. Her ne kadar ilk anda Tab'-hâne-i âmire'nin idaresi Hacı Sâib Efendi'nin üzerinde ise de, Takvîm-hâne ile matbaa'nın birlikte idaresi daha iyi olacağından, ikisi birleştirilip, matbaa da Es'ad Efendi'nin uhdesine tevcih edilir[5].

f. İstanbul Kadılığı ve İran Sefîrliği

11 Muharrem 1249 (31 Mayıs 1833)'da İstanbul Kadılığı pâyesini, Edremid, Yalakâbâd (Yalova) arpalıkları ile alan Es'ad Efendi[6], 1 Cemâziyelevvel 1250 (5 Eylül 1834)'de diğer görevleri alan vak'a-nüvîslik ve Takvîm-hâne Nezâreti uhdesinde kalmak üzere bilfi'il İstanbul Kadısı olur (Gördös arpalığı ile). Normal kadılık müddetinin bitiminde, görev müddeti 4

---

1. Ahmed Lütfî, *Târîh-i Lütfî*, İstanbul 1291, II,30-31; *BOA*, Cevdet Askerî, nr.33335; Aktepe, *agm*, IV,363.
2. *Me'mûrîn-i 'İlmiyye Defteri*, Ali Emîrî Müteferrik, nr.57, vr.73a.
3. *Me'mûrîn-i 'İlmiyye Defteri*, Ali Emîrî Müteferrik, vr.106b; Ahmed Lütfî, *age*, II,196.
4. Ahmed Lütfî, *age*, III,142-143; Rıfat Efendi, *age*, s.58.
5. Ahmed Lütfî, *age*, III,156-157,169; Cemâleddîn Efendi, *age*, s.79; Aktepe, *agm*, IV,363.
6. *Me'mûrîn-i 'İlmiyye Defteri*, Ali Emîrî Müteferrik, nr.57, vr.96a; *Me'mûrîn-i 'İlmiyye Defteri*, Ali Emîrî İlmiye, nr.59, vr.15a.

ay daha uzatılmış ve Ramazan 1251 (Aralık 1835) tarihine kadar İstanbul Kadılığı'nda kalmıştır[1].

13 Cemâziyelevvel 1251 (7 Eylül 1835)'de kendisine aynı zamanda Anadolu Kadıaskerliği pâyesi (Sakız arpalığı ile) ve geçici büyük elçilik ünvânı verilerek, Feth Ali Şâh'ın oğlu Mehmed Şâh'ın tahta çıkışını tebrîk etmek için İran'a sefîr tayin edilir. O anda üzerinde bulunan görevlerine vekiller tayin edilen ve 23 Cemâziyelâhır 1251 (16 Aralık 1835)'de huzûr'a davet edilip, kadıaskerliğe mahsus bir de nişan verilen Es'ad Efendi, Receb (1251 / Ekim 1835) ayının ilk günlerinde İstanbul'dan hareket edip, görevini yerine getirdikten sonra, Ramazan (1252 / 1836) ayının ortalarında İstanbul'a geri dönmüştür[2].

g. Takvîm-hâne Nâzırlığı'ndan Azli ve Diğer Görevleri

İran dönüşü tekrar Takvîm-hâne ve Tab'-hâne-i âmire Nâzırlığı'na dönen Es'ad Efendi, uzun süren hastalığından dolayı, uhdesinde yalnız vak'a-nüvîslik bırakılarak her iki görevinden de azledilmiştir (Şa'bân 1253 / Kasım 1837). Azledilirken, daha önceden düzenlenmesi ve eksikliklerinin giderilmesine memur olduğu *Mustatraf Tercümesi* ile meşgul olması istenmiştir[3].

Ahmed Lütfî Efendi'ye göre Es'ad Efendi'nin azlinin gerçek sebebi, Tâkvim-hâne'nin hesaplarını her ay Maliye Hazînesi'ne takdimde gevşeklik göstermesi üzerine Mâliye Nâzırı Nâfiz Paşa ile aralarına soğukluk girmesi sebep olmuştur[4].

Bu sıralarda Es'ad Efendi'yi aynı zamanda karantina konusunda görevlendirilmiş görüyoruz. Önce 1250 (1835) tarihinde Çanakkale'de yapılan geçici tahaffuzhânenin işlerini idâre etmek üzere müdür tayîn edilecek ve görevine 6 Zilhicce 1250 (5 Nisan 1835)'te başlayacaktır. 2 Safer 1254 (27 Nisan 1838) tarihinde, karantina hakkındaki kötü düşüncelerin önüne

---

1. *Me'mûrîn-i 'Ilmiyye Defteri,* Ali Emîrî Müteferrik, nr.57, vr.15a; *Takvîm-i Vekâyi',* sayı 89; *Defter fî Menâsıbi'l- 'Ilmiyye,* Es'ad Efendi, nr.3844, vr.3a.
2. *Takvîm-i Vekâyi',* sayı 113,114,115,141; Ahmed Lütfî, *age,* V,12; Mehmed Süreyyâ, *Nuhbetü'l-Vekâyi',* s.30. Balıkhâne Nâzırı Ali Bey'in anlattıklarına göre Es'ad Efendi, Şâh'a gösterdiği bir hürmetsizlikten dolayı görevinden azledilerek İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır; geniş bilgi için bk. Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi,* İstanbul 1977, I-II, 442-443nl
3. *Takvîm-i Vekâyi',* sayı 158; Es'ad Efendi, *Mektebu'l- Edeb ....,* Yazma Bağışlar, nr. 201, vr.215b. 1253 (1837) senesinde Es'ad Efendi, kendisine teklîf edilen Rumeli Kadıaskerliği pâyesini istemeyecek, bilfi'il Anadolu Kadıaskeri olmayı isteyecektir. Bunu Yesârîzâde diye anılan bir zatın, kendisinin tarîke giriş ve yaşça daha kıdemli olmasını ileri sürerek Es'ad Efendi'nin fi'îlen kadıasker olmak istemesine itirâzından öğreniyoruz; bk. *BOA,* Cevdet Adliye, nr.565.
4. Ahmed Lütfî, *age,* V,106; Cemâleddin, *age,* s.80.

geçmek ve bununla ilgili dînî konulardaki meseleleri çözmek üzere kurulan Karantina Meclisi'ne aza seçilecektir[1]. Bir kaç ay sonra, görevlilerin fazla olduğu, bunun karışıklığa yol açacağı ve her yönüyle karantina konusunda ehil kişiler bulunduğu gerekçesiyle meclisten çıkarılmıştır (2 Şa'bân 1254 / 21 Ekim 1838)[2].

Bundan sonra onu, 17 Ramazan 1254 (4 Aralık 1838)'te Rumeli pâyesini (Sakız ve Ankara arpalığı ile) almış görüyoruz[3].

1255 yılının Ramazan ayında (25 Kasım 1839) Tanzîmatın ilânından sonra, şeyhülislâmın da uygun bulmasıyla Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye'ye âzâ olmuştur . Bu memuriyeti dolayısıyla ayrıca bir nişan almış, iki sene kadar sonra, 14 Temmuz 1841'de âzâların belirli bir sayıda tutulması gerekçesiyle, yeniden maaşlar tahsisiyle meclisten çıkarılmıştır[4].

h. Nakîbü'l-eşrâflığı

Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye'de âzâ bulunduğu sıralarda (Ramazan 1255 / Kasım 1839) Nakîbu'l-eşrâf Abdürrahîm Efendi'nin rahatsızlığı dolayısıyla, bir müddet vekâleten bu görevi yürüten Es'ad Efendi, Abdürrahîm Efendi'nin vefâtı ile, 17 Cemâziyelâhır 1257 (5 Ağustos 1841)'de asâleten Nakîbü'l-eşrâflığa getirilmiş; ölümüne kadar da bu görevde kalmıştır[5].

Nakîbü'l-eşrâflığa getirilişine düşürülen bazı manzûm tarihler şöyledir. Türk Osmân Paşa-zâde İzzet Bey'in:

Söyledi bende-i dirînesi İzzet târîh,
Es'ad-ı Âl-i Rasûl oldu Nakîb-i eşrâf. 1257 .

Kendisine;

Yazdı tahdîsen kalem târîhimi,
Hamdullah, oldu Şeyh-zâde Nakîb. 1257[6], tarihini nazmetmiştir.

---

1. *BOA*, Cevdet Sıhhiye, nr.3,4,631,,891. Gülden Sarıyıldız, *Karantina Teşkîlâtının Kuruluşu ve Faaliyetleri (1838-1876)*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Master Tezi, İstanbul 1986, s.18,19,22-25,30,34,51.
2. *Takvîm-i Vekâyi'*, sayı 169,172; Ahmed Lütfî, *age*, III,142, V,125; Cemâleddin, *age*, s.80.
3. *Defter fi Menâsibi"l -'İlmiyye*, Es'ad Efendi, nr.3844, vr.16a.
4. *BOA*, İrâde Dahiliye, nr.197,267; Ahmed Lütfî, *age*, VII,16; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul 1308, I,339; Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)*, Ankara 1994, s.203.
5. *BOA*, İrâde Dâhiliye, nr.212; *Me'mûrîn-i 'İlmiyye Defteri*, Ali Emîrî Müteferrik , nr.57, vr.12b; *Takvîm-i Vekâyi'*, sayı 230.
6. Ahmed Nazîf, *Riyâzu'n-Nukabâ*, Es'ad Efendi, nr.2276, vr.30b.

Hayrî de şu târîhi vücûda getirmiştir.

Oldu Sâdât Nakîbi müjde,
'İzz ile Es'ad Efendi hakkâ. 1257[1].

i. Rumeli Kadıaskerliği

Daha önce pâyesini alan Es'ad Efendi, 1 Cemâziyelevvel 1259 (30 Mayıs 1843)'da bilfi'il Rumeli Kadıaskeri olmuştur. Bir senelik müddetin sonunda görev süresi 5 ay daha uzatılarak, Ramazan (1260 / 13 Ekim 1844) ayının sonuna kadar bu görevde kalmıştır[2].

Bu makama getirilişine Tahsîn Bey;

Es'ad-ı nihrîre oldu câh-ı Sadr-ı Rumeli. 1259.

Tâlib Efendi,

Sadr-ı Rum Etdi nakîbi Ma'bud. 1259.

mısrâlarını tarih düşürmüşlerdir[3].

j. Maârif Nâzırlığı

Rumeli Kadı'askerliği'nden sonra Es'ad Efendi'yi, çeşitli kesimlerden seçilmiş bilgili kişilerden oluşan ve sıbyân mekteplerinin ıslâhı için Bâb-ı âlî'de teşkil edilen Meclis-i Muvakkat'te (Geçici Meclis) âzâ olarak görmekteyiz (1261/1845)[4]. Ertesi sene ise Meclis-i Maarif-i Umûmiyye âzâlığına tayin edilecektir.

1261 (1845)'de kurulan idâdî teşkilâtıyla, Sultan II. Mahmûd devrinde (1808-1839) kurulmuş olan rüşdiye ve ilk mekteplerin yeni ihtiyaçlara göre ıslâhı sebebiyle, bunların hepsini idare edecek bir nezâretin kurulmasının zaruret haline gelmesi üzerine, ilk defa bununla ilgili bir nezâret kurulur. Başına da 3 Muharrem 1263 (22 Aralık 1846)'te Mekâtib-i Umûmiyye Nâzırı ünvânı ile Es'ad Efendi getirilir[5]. Böylece bulunduğu yer itibariyle tarihimizde Maârif Nâzırı ünvânını alan ilk şahıs Es'ad Efendi olur[6].

1.Ergun, *age*, III,1336.

2.*Defter fî Menâsibi'l-'İlmiyye*, Es'ad Efendi, nr.3844, vr.1b; *Me'murîn-i 'İlmiyye Defteri*, Ali Emîrî Müteferrik, nr.57, vr.6a; *Tâkvîm-i Vekâyi'*, sayı 276.

3.Es'ad Efendi, *Mecmu'a*, Es'ad Efendi, nr.3848, vr.7b-8a .

4.Abdurrahman Şeref, *age*, VIII,19.

5.Mehmed Süreyya, *age*, I,339; *BOA*, İrâde Dâhiliye, nr.6634,6923; Mahmûd Cevâd, *Maârif-i Umûmiyye Nezâreti*, İstanbul 1338, s.34; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1972, IV,137.

6.M. Süreyya, *age*, I,339; Danişmend, *age*, IV,137,491; Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi* , İstanbul 1978, X,396, XI,124.

BOA, İrâde Dâhiliye, nr.6903'teki vesîkadan, maârif sahasında yapılan bu çalışmaların, halkın yeni mekteplere rağbet etmemesinden kaynaklandığını anlıyoruz. Es'ad Efendi'nin, son dönemlerinde maârif sahasında görevlendirilmesi, ilim ve fazîleti ile bu konularda bir şeyler yapabileceğine inanılmasından ileri gelmiş olmalıdır.

Bir sene kadar bu görevde kalan Es'ad Efendi, gerek nezâretin Maârif-i Umûmiye Reisliği'nin altında bulunması, kendisinin de meclisin reyi altında hareket etmek istememesi, gerekse hastalıklı bir bünyeye sahip olmasından dolayı, böyle meşguliyetli bir işe kudreti olmadığını belirterek görevden afvını ister. Bunun üzerine 18 Muharrem 1264 (26 Aralık 1847)'te mevkii daha yüksek, meşguliyeti daha az olan Meclis-i Maârif-i Umûmiyye Reisliği'ne getirilir[1].

5. VEFÂTI

Meclis-i Maârif-i Umûmiyye Reisliği onun son görevi olur. Rahatsızlığı giderek artan Es'ad Efendi, 4 Safer 1264 (11 Ocak 1848) pazartesi gecesi saat 8.30 sıralarında vefât eder. Ertesi günü cenâze namazı, devrin ileri gelenlerinin iştirâkiyle Sultan Ahmet Câmii'nde kılınıp İstanbul'da Yerebatan'da yaptırdığı kütüphânesinin bahçesine gömülmüştür[2].

1. *BOA*, İrâde Dâhiliye, nr. 8475; Cevdet Maarif, nr.6606; Rıfat Efendi, ***age***, s.59 .
2. Rıfat Efendi, *age*, s.59 ; İnal, *age*, 1,322 ; "Nakîbu'l-eşrâf Şeyh-zâde Es'ad Efendi, **hulûl-i** ecel-i mev'ûd ile geçen pazartesi günü, âzim-i râh -ı ukbâ olmuştur" (bk.***Cerîde-i Havâdis***, sayı 368). Mezar taşında şunlar yazılıdır. "Huve'l-bâkî. Sudûr-i 'izâmdan sâbıkâ Rumeli Kadıaskeri ve bilfi'il Nakîbu'l-eşrâf ve Vak'a-nüvîs iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eyleyen, merhûm ve mağfûrun leh Sahhâflar Şeyhi-zâde Es-seyyid Mehmed Es'ad Efendi'nin ruhîyçün el-Fatiha; sene 1264, fî Safer 4. Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*'de (bk.1,339) 1264 rebî'ulevvelinde vefât ettiğini söyleyerek yanılmaktadır.

B. ES'AD EFENDİ'NİN ESERLERİ

1. TÂRÎH-İ ES'AD

Metnini neşre hazırladığımız bu eser Muharrem 1237 - Zilhicce 1241 (Eylül 1821 - Temmuz 1826) seneleri arasındaki vak'aları ihtivâ eden iki cilt olarak tertip edilmiş bir eserdir. Es'ad Efendi önce Şânî-zâde'nin zabt etmişken tedvîn ve takdîme muvaffak olamadığı 1237-1240 dönemini kaleme almış, kendisine devr olunan notları, kalemlerden aldığı kayıtlar ve mutemet kimselerden duyduklarıyla tamamlayarak, üç kıt'a halinde telîf ve takdîm ile bunu eserinin ilk cildi itibar etmiştir. Es'ad Efendi'nin kendi vak'a-nüvîslik dönemine ait olarak zabt, tedvîn ve takdîm ettiği kıt'a ise 1241 vak'alarını ihtivâ etmektedir. Bunu kendisi Tarih'inin II. cildinin birinci kıt'ası kabul etmiştir[1].

Es'ad Efendi'nin temize çekmeye muvaffak olamadığı 1242-1246 (1826-1831) devresine ait müsveddeleri ise, Cevdet Paşa tarafından bulunup derlenerek, 1241'den sonraki devrenin tarihini yazmaya memur Ahmed Lütfî Efendi'ye gönderilmiştir[2]. Lütfî Efendi bu müsveddeleri yeri geldikçe Târîh'inde kullanacaktır.

Matbu olmayan bu iki ciltlik Târîh'in, İstanbul kütüphânelerinde değişik tarihteki vak'aları ihtivâ eden çeşitli nüshaları vardır. Şimdi bu nüshalar hakkında biraz bilgi vermek istiyorum.

1.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, Üniversite Ktp., nr.T.6005, vr. 7a-b; Kütükoğlu, *agm*, XII/2,282,283; *BOA*, Hatt-ı hümâyûn, nr.35244.

2.Cevdet Paşa, *Tezâkir*, yayınlayan Cavid Baysun, II. baskı, Ankara 1986, I,13; Kütükoğlu, *agm*, XII/2,273,283,285.

a. Târîh'in I. Cildinin Nüshaları

aa. Üniversite Ktp., T.6002 (Ü1)

Üniversite Ktp. nr.T.6002'de bulunan yazma, 320x185 (227x100) mm. ebadında, 74 varak, 23 satır, nesih hattıyla yazılmış, ilk sayfa başı tezhipli, diğer sayfalar içi altın yaldızla doldurulmuş siyah cetveller içinde, saykallı, krem renginde, orta kalınlıkta filigranlı bir kağıt, başlıklar ile nazm, nesr, mısrâ' gibi kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır, zencirekli, miklepli, şîrâzeli, altın yaldız ve siyah renklerle süslemeli kırmızı meşin bir cilt içindedir.

1237 yılı vak'alarını ihtivâ eden ve I. cildin I. kıt'asını ihtivâ eden bu nüsha, görünüşüne bakılırsa huzûra takdîm edilen nüsha olmalıdır.

ab. Üniversite Ktp., T.6003 (Ü2)

Üniversite Ktp. nr.T.6003'te bulunan yazma, 315x200 (225x112) mm. ebadında, 83 varak, 19 satır, nesih hattıyla yazılmış, ilk sayfa başı tezhipli, diğer sayfalar içi altın yaldızla doldurulmuş kırmızı siyah cetveller içinde, saykallı, krem renginde, orta kalınlıkta filigranlı bir kağıt, başlıklar ile nazm, nesr, mısrâ' gibi kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır, zencirekli, miklepli, şîrâzeli, altın yaldızla süslenmiş kahverengi meşin bir cilt içindedir.

I. cildin II. kıt'ası kabul edilen ve 1238 yılı vak'alarını ihtivâ eden bu nüsha da huzura takdîm edilmiş olmalıdır.

ac. Üniversite Ktp., T.6004 (Ü3)

Üniversite Ktp. nr.T.6004'te bulunan yazma, 338x197 (222x109) mm. ebadında, 115 varak, sonda 2 varak boş bırakılmış, 19 satır, nesih hattıyla yazılmış, ilk sayfa başı tezhipli, diğer sayfalar içi altın yaldızla doldurulmuş siyah cetveller içinde, saykallı, krem renginde, orta kalınlıkta filigranlı bir kağıt, başlıklar ile nazm, nesr, mısrâ' gibi kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır, zencirekli, beyzî orta şemseli, miklepli, şîrâzeli, kahverengi meşin bir cilt içindedir.

I. cildin III. kıt'ası kabul edilen ve 1239-1240 (57b'den itibaren 1240) yılı vak'alarını ihtivâ eden bu nüsha da muhtemelen huzûra takdîm edilmiş olmalıdır[1]. Birinci cildi teşkil eden T.6002, T.6003 ve T.6004 numaralardaki bu üç nüsha, Şânî-zâde Zeyli olarak da bilinmektedir.

1.Bu nüshanın huzûra takdîm edildiği, S 137a'nın sol kenarında, muhtemelen müellifce yazılmış "İşbu Lâhıka nüsha-i ma'rûzaya yazılmamışdır; fe-tebassar" kaydından da anlaşıl-

ad. Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.2083 (E)

Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.2083'te bulunan yazma, 237x148 (185x90) mm. ebadında, 5+180 varak, başta 7, sonda 6 varak boş bırakılmış, arada 14b-19b, 24a-25b gibi boş bırakılan sayfalar var, 17 satır, müellif hattı, bazı sayfalarda (bk. mes. 5a,5b,6a,9b,10a,12b,13a,42b,45b,46a,67b,68a,70a, 80b,81a,87a,87b,88a,91b,92a,138a,153a) müellifin kenar ilâveleri var, az saykallı, krem renginde, kısmen filigranlı, ince bir kağıt, başlıklar ile nazm, nesr, mısrâ' gibi kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır, şîrâzeli, basma şemseli, vişne çürüğü renginde meşin bir cilt içindedir.

Nüsha 1237-1238 seneleri vak'alarını ihtivâ etmektedir.

ae. Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.2084 (S)

Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr.2084'te bulunan yazma, 325x210 (210x102) mm. ebadında, 15+322 varak, 220a-240a arasında formalar karışık olarak ciltlenmiş, 19 satır, nesh hattıyla yazılmış, saykallı, krem renginde, filigranlı, orta kalınlıkta bir kağıt, başlıklar ile nazm, nesr, mısrâ' gibi kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır, zencirekli, şîrâzeli, üzerinde Sultân Mahmûd'un tuğrası bulunan neftî renkli meşin bir cilt içindedir.

Bu nüsha Târîh'in I. cildini teşkil eden 1237-1240 vak'alarını ihtivâ etmektedir.

af. Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.49

Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.49'da bulunan yazma, 320x202 (218x110) mm. ebadında, 298 varak, 198a-217b arasında yanlış ciltleme (kitapta buna işaret edilmiştir), 19 satır, rik'a hattıyla yazılmış, az saykallı, sarımtırak, ince bir kağıt, başlıklar ile nazm, nesr, mısrâ' gibi kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır, şîrâzeli, miklepli, mukavva bir cilt içindedir.

Bu nüsha da Târîh'in I. cildini teşkil eden 1237-1240 vak'alarını ihtivâ etmektedir.

b. Târîh'in II. Cildinin Nüshaları

ba. Üniversite Ktp., T.6005 (Ü4)

Üniversite Ktp. nr.T.6005'te bulunan yazma, 323x200 (220x110) mm. ebadında, 7+193 varak, sonda 3 varak boş bırakılmış, 19 satır, nesih hat-

---

maktadır. Gerçekten Lâhika başlığı altındaki bu kısım S nüshasında mevcutken, Ü3 nüshasında (bk. Ü3 115b; Metin, s. 418) yoktur.

tıyla yazılmış, ilk sayfa başı tezhipli, diğer sayfalar içi altın yaldızla doldurulmuş siyah cetveller içinde, saykallı, krem renginde, orta kalınlıkta filigranlı bir kağıt, başlıklar ile nazm, nesr, mısrâ' gibi kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır, zencirekli, miklepli, şîrâzeli, üstü altın yaldızla süslü koyu kahverengi meşin bir cilt içindedir.

Es'ad Efendi'nin, kendi vak'a-nüvîslik dönemini ihtivâ eden, II. cildin I. kıt'ası itibar ettiği, 1241 yılı vak'alarının anlatıldığı bu nüsha da muhtemelen huzûra takdîm edilmiş olmalıdır.

bb. Viyana Nüshası (V)

Avusturya Millî Ktp., nr. H.O.210'da (Flügel 1141) bulunan yazma, 298x190 mm, 204 varak, 19 satır, açık sarı bir kağıda güzel ve okunaklı nesihle, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır, sayfa kenarlarında müellifin kendi el yazısıyla notları (vr.17a, 104a, 167a) mevcuttur[1].

bc. Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.50 (M)

Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.50'de bulunan yazma, 344x224 (217x93) mm. ebadında, 5+117 varak, 42a-48a arasındaki karışıklığa dikkat edilmelidir, 23 satır, rik'a hattıyla yazılmış, saykallı, sarımtırak, filigranlı, orta kalınlıkta bir kağıt, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış, şîrâzeli, sarı, kırmızı, açık yeşil renklerde çiçek motifleriyle süslü, kapaklarında Farsça beşer beyit yazılı koyu kahverengi yıpranmış meşin bir cilt içindedir.

Müellifin II.cildin I. kıt'ası itibar ettiği ve 1241 yılı vakalarını ihtivâ eden bu nüshada Mora ihtilali esnasında Ser'asker olan Seyyid Ali Paşa'nın kâtipliğiyle Mora ordusunda bulunan Dâhiliye Kâtibi Bâhir Efendi'nin duyduklarını ve gördüklerini kaydettiği hâşiyeler ve sonunda bir de zeyli vardır[2]. Bir çok sayfada yer alan haşiyeleri kırmızı mürekkeple yazmış olan Bâhir Efendi, 112a'da biten asıl metne, şu başlıkları taşıyan zeylini ilâve etmiştir.

112b.İnşâ-yı kasr-ı ahbâriyye be-cânib-i Bâb-ı Ser'askerî ve beyân-ı hulasa-i 'isyân-ı Asâkir-i Mansûre (112b); Teharrî-i esâme ve nefy-i Kâdî-i İstanbul (113b); Garîbe (114b); Tebeddül-i Kapudânî (114b); Vukû'-i Rikâb-ı hümâyûn ve ta'lîm-i Asâkir-i Mansûre (114b); Nakl-i Sadr-ı a'zam be-cânib-i Bâb-ı 'âlî ve zuhûr-i harîk-i kebîr (115b); Âtîde tahrîr olunan sû-

1.G.Flügel, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der Kaiserlich-königlichen Hofbibliothek zu Wien,* Wien 1865, II,314-315.
2.Ahmed Cevdet Paşa, *age,* I,13.

ret-i hatt-ı hümâyûn, gâlibâ yirmi üç tarihinde açılan Rusya Seferi esnâsında olmak lazım gelir (116b).

bc. Üniversite Ktp., nr.T.2391

Üniversite Ktp., nr.T.2391'de bulunan yazma, 285x178 (207x105) mm. ebadında, 119 varak, 51a-66a arasında formalar karışık olarak ciltlendiği için dikkat edilmelidir, 25 satır, nesh hattıyla yazılmış, az saykallı, sarımtırak, ince bir kağıt, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış, zencirekli, miklepli, şîrâzeli, üzerinde Sultân Mahmûd'un tuğrası bulunan mor renkli meşin bir cilt içindedir.

Bu nüsha 1241 yılı olaylarını ihtivâ eden II. cildin I. kıt'asıdır. Eserin bitiş kısmındaki yazıdan Es'ad Efendi'nin, II. cildin I. kıt'asını ihtivâ eden 1241 yılı için "Üss-i Zafer", eğer yazabilseydi II. kıt'asını ihtivâ eden 1242 yılı için "Hayru'n-nâsırîn" terkiplerini tarih düşürdüğünü öğreniyoruz.

c. Târîh'in Eksik Nüshaları

Es'ad Efendi Târîhi'nin çeşitli kütüphânelerde hemen hepsi Üsküdarlı Seyyid Ali Rızâ tarafından çeşitli tarihlerde istinsah edilmiş esas itibariyle birbirlerinin aynı olan eksik nüshaları bulunmaktadır. Bu nüshaların Üniversite Ktp.'ndeki nüshalarla karşılaştırıldığında Ü1'in 28a, Ü2'nin 22a'sına kadar geldiği görülmektedir. Seyyid Ali Rızâ, müellifin eksik bir müsveddesini bulmuş, bunu farketmeyerek bu müsveddelerden çeşitli nüshalar istinsah etmiştir.

Eksik nüshalar Üniversite Ktp., T.158 (1270 senesi saferinin sonunda muharririn müsveddesinden istinsâh edilmiş, 4+36 varak, 36b'de Es'ad Efendi'nin tenkit edildiği bir bölüm), Üniversite Ktp., T.1203 (1271 muharreminin evâilinde istinsâh edilmiş, 38 varak), Viyana Millî Ktp., nr.1140'ta[1] (1270 saferinin başlarında muharririn müsveddesinden istinsâh edilmiş, 40 varak), Beyazıt Devlet Ktp., Veliyüddin Ef. Ktp., Cevdet Paşa kitapları nr.135'te bulunan nüshalardır.

Bunlardan Üniversite Ktp., nr.T.158'deki nüshanın sonunda, Es'ad Efendi'nin ve Târîh'inin tenkit edildiği bir ilâve vardır. Bu ilâvede Seyyid Ali Rızâ, Es'ad Efendi'nin Târîh'inin eksik olduğunu söylüyor, bunun bir vak'a- nüvîse yakışmayacağını belirtiyorsa da, eksik bir nüshayı esas aldığının farkında değildir.

1.G.Flügel, *age*, II,315.

d. Târîh'in Müsveddeleri

Es'ad Efendi Tarihi'nin Beyazıt Devlet Ktp., Veliyüddîn Efendi, nr.3498'de, BOA, Yıldız Esas Evrakı, Kısım 33, Evrak 555, Zarf 73, Karton 90'da ve Üniversite Ktp., nr.T.2467'de olmak üzere üç ayrı kütüphânede müellifin müsveddeleri bulunmaktadır. Bu müsveddeler aynı bilgilerin değişik yazımları olmayıp esas itibariyle birbirlerini tamamlar nitelikte, Târîh'in çeşitli dönemlerini ihtivâ eden müsveddelerdir. Bu müsveddelerin önceleri bir arada iken daha sonra dağıldığı, başka başka ellere geçtiği anlaşılıyor.

BOA'nde Cevdet Paşa evrâkı arasında bulunmuş olan 1237-1241 dönemini ihtivâ eden Es'ad Efendi Târîh'inin müsveddeleri T.6002'nin (Ü1) takrîben 56a-61a, T.6003'ün (Ü2) 10b-30b, T.6004'ün (Ü3) 37b'den sonuna kadar, T.6005'in (Ü4) 149b-181b arasını ihtivâ etmektedirler. Ayrıca 1241 yılı safer ayı vak'alarının anlatıldığı bir kaç sayfa daha vardır. Bu müsveddelerde II. ciltle ilgili olarak bende uyanan kanaat şudur: T.6005 (Ü4) ve V nüshalarının bu müsveddelerle bağlantısı görülmekle birlikte bu bağlantının doğrudan değil bir ara nüshanın varlığı ile gerçekleştiğidir. Muhtemelen bu müsveddeler şu an mevcut olmayan bir nüshada temize çekilmiş, üzerinde yapılan bazı düzeltme ve eklerle Ü4 ve V nüshası meydana getirilmiştir.

Bu müsveddelerden en kapsamlısı Beyazıt Devlet Ktp.'nde bulunmaktadır. Târîh'in 1238, 1239, 1240 ve 1241 yılları vekâyi'ini ihtivâ eden Veliyüddîn Efendi, nr.3498'de bulunan 236 varaklık bu müsvedde, BOA ve Üniversite Ktp., T.2467'nin dışında kalan kısımları ihtivâ etmektedir. Bu müsveddenin 1a'sında, 1236-1241 yıllarına ait başlık şeklinde özet bilgiler bulunmaktadır. Müsveddeyi incelediğimizde Târîh'in şimdilik tesbit edemediğimiz birine sunulduğu ve onun düzeltme ve değerlendirmelerini ihtivâ ettiği görülüyor. Meselâ vr.171b'nin sağ üst kenarında "İntikāl-i Şehzâde Sultân 'Abdülhamîd Hân" başlığı altında verilen bilgilerle ilgili olarak müellifimizin hattıyla şu kayıt vardır: "Gālibâ ba'zı mütâla'aya mebnî işbu tarihi emr-i hümâyûnla 'İzzet Molla yazup ve yine irâde ile pûşîdesine nakş olunmuşidi. Min-vechin vekāyi'e sebt etmek münâsib ve el-hâletü'l-hâzıra yazılmamak münâsib görünüyor. Tercîh re'y-i rezîn-i dekāyık-bînlerine muhavveldir efendim" kaydının altında ayrı bir kaligrafi ile "Yazılmakda be's yok gibi görünüyor efendim" kaydı vardır. 172b'nin sağ kenarında bu değişik kaligrafi ile "İrtihâl-i Fâtıma Sultân" başlığı altındaki bilgiler arasındaki dört beyitlik şiirle ilgili olarak şu kayıt vardır "Bu tarih teksîr-i sevâd gibi olayor efendim". 176a'nın sol kenarında "Tevcîh-i Sadâret-i Rûm ve Kazâ'-i İstanbul ve ihsân-ı Pâye-i Re'îsü'l-Müneccimîn" başlığı altında verilen bilgilerle ilgili olarak müellif kırmızı mürekkeple şunu yazmıştır: "Mesâlih-i mezkûre ol zemânda eşkinci maslahatı olduğu nihânî

ba'zı karâ'in-i hâliye ile 'ale'l-husûs ba'de'l-vukū' mahsûs ve ma'lûm olmuşidi. Fihakîka Sâdık Efendi'nin Müneccim-başı'ya tercîhi bu husûsa mebnî midir, yohsa lâzım değil mi emr efendimindir" kaydının altına siyâh mürekkeple ve ayrı kaligrafi ile "Bu kadarca elverir efendim" yazılmıştır. Bunlardan da anlaşılacağı üzere Es'ad Efendi müsveddeyi bazı notlarla birine arzetmiş, o da hem bu notlara cevap vermiş, hem de metin içinde bazı düzeltmelerde bulunmuştur. Bu arada nüshadaki müsveddelerin çeşitli zamanlarda yazılmış en az iki müsveddeden oluştuğunu, bazı kısımların bu müsveddelerden temize çekildiğini, bu müsveddelerde bulunan bazı kısımların huzûra takdîm edilen nüshalarda değil temize çekilen nüshalarda yer aldığını da belirtelim.

Üniversite Ktp., nr.T.2467'de bulunan 41 varaklık ta'lîk ile yazılmış müsvedde ise 1237 yılı olaylarının baştan bir kısmını ihtivâ ederek (Ü1 30a'ya kadar geliyor) diğer müsveddeleri kısmen tamamlamaktadır.

e. Târîh'in Abdürrezzâk Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâvelerini İhtivâ Eden Eksik Nüshaları

ea. Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51 (M1)

Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan yazma, 264x193 (192x122) mm. ebadında, 96 varak, sondan 3 varak boş bırakılmış, 20 satır, rik'a hattıyla yazılmış, kendinden mavi çizgili, açık mavi renkte ince bir kağıt, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır, şîrâzeli, mukavva bir cilt içindedir.

Bâhir Efendi tarafından 1273 (1856)'te yazılan bu nüshada Bâhir Efendi'nin sayfa kenarlarına ilâveleri, metin içinde zeylleri vardır. Bu nüsha 1237,1238,1241 yılı vak'alarından bazı bölümleri ihtivâ etmektedir. T.6002'nin 28a, 6003'ün 22a, 6005'in 10a'sına kadar gelmektedir. Anlaşılan Es'ad Efendi Târîhi'nin I. cildinin eksik bir nüshasını esas alan Bâhir Efendi, onu tamamlamaya çalışırken, ortaya bambaşka bir eser çıkarmıştır[1].

eb. Türk Tarih Kurumu, nr.Y.507.

Türk Tarih Kurumu Y.507'de bulunan yazma, 257x180 (186x106) mm ebadında, 332 sayfa, 25 satır, rik'a hattıyla yazılmış, açık mavi renkte fi-

1. Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâveleri, neşre hazırladığımız Es'ad Efendi Tarihi'ni tamamlar nitelikte görüldüğünden bu ilk cildin sonuna ilâve edilmiştir. Zaten bu ilâveler konulara açıklık getirdiğinden, yerlerinde de işâret edildiği gibi, *Târîh-i Cevdet*'in XII. cildinin bellibaşlı kaynaklarından birini teşkîl etmiştir.

ligransız kağıt, başlıklar ve sayfa kenarlarındaki ilâvelerin çoğu kırmızı mürekkeple yazılmıştır, yeşil kabartma karton cilt içindedir.

Görebildiğim kadarıyla bu nüsha Millet Kütüphânesi, Ali Emîri Tarih, nr.50 ve 51'den istinsâh edilmiştir ve bu nüshalar gibi Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvelerini ihtivâ etmektedir.

f. Nüshaların Mukâyesesi

I. cildin metninin tesîsinde yukarıda özelliklerini belirttiğimiz nüshalardan bizzât müellif tarafından tebyîz edilmiş ve onun kenar ilâvelerini ihtivâ ettiği için Es'ad Efendi, nr.2083'teki nüsha birinci derecede değerlendirilmiştir. Gerçi bu nüsha ile Üniversite Ktp., nr.6002-6003'teki nüshalar, aynı müsveddeden (BOA ve Beyazıt) tebyîz edilmişlerdir, fakat hemen belirtelim ki müellifimiz, elinin altında bulunan bu nüshaya sonradan birçok ilâve ve düzeltmelerde bulunmuştur.

Üniversite Ktp., nr.6002-6005'teki nüshalar ise huzûra takdîm edildikleri ve bu sebeple müellifin kontrolünden geçtiklerinden şüphe edilmediği için metin tesîsinde esas alman nüshalar olmuşlardır. Tarih'in tam bir takımını ihtivâ ettiklerinden ve rahat kontrol imkânı sağlaması açısından metinde bu nüshaların sayfa numaraları verilmiştir.

Es'ad Efendi nr.2084'teki nüsha ise 2083'ten istinsâh edilmekle beraber, müellifin diğer nüshalarda olmayan bazı kenar notlarını ve düzeltmelerini ihtivâ ettiğinden metin tesîsinde değerlendirmeye alınmıştır.

Viyana nüshası ise II. cildin tam metnini ihtivâ eden elde mevcut ikinci nüsha olması ve Es'ad Efendi'nin bazı düzeltme ve ilâvelerini ihtivâ etmesi sebebiyle metin tesîsinde değerlendirilmiştir.

Mevcut diğer nüshalardan Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.49'daki nüsha Es'ad Efendi nr.2084'ten istinsâh edildiği ve yeni bir unsur ihtivâ etmediği için değerlendirmeye alınmamıştır. Eksik nüshaların metin tesîsinde kullanılmamaları ise tabiîdir.

Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvelerini ihtivâ eden nüshalar ise Es'ad Efendi Tarihi açısından değil, dönemin ana kaynaklarından biri olması ve metnimizi tamamlamaya yönelik olması sebebiyle değerlendirilmiş ve yaptığımız neşir çalışmasına ilâve edilmiştir. Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvelerini ihtivâ eden nüshalardan Türk Tarih Kurumu'ndaki nüsha Millet Ktp.'ndeki nüshadan istinsâh edildiği için ihmâl edilmiş, neşirde Millet Ktp.'ndeki nüshalardan faydalanılmıştır.

2. TARİHE DAİR DİĞER ESERLERİ

a. ÜSS-İ ZAFER

Adı ebceb hesabına göre 1241 (1826) yılını belirten Üss-i Zafer, eşkinci teşkilâtının kurulması ile başlamakta, lâyiha ve hüccet-i şer'iyyenin sûretlerinin verildiği, askerî alanda yapılan yeniliklerin âyet, hadîs ve muteber kitaplardan alınan örneklerle açıklandığı, savaşların sebepleri ve çeşitleri üzerinde durulduğu, savaşta başarıyı getiren şartların belirtildiği, yeniçeriliğin kaldırılması (Vak'a-i Hayriyye) olayının öncesi, oluşu ve sonrası ile anlatıldığı, Bektâşîlik hakkında bilgi verilip, tekkelerinin kapatılması üzerinde durulduğu, sonunda da daha çok bu olay ile ilgili padişahın yaptığı ihsân, tevcîh azl ve nasblardan bahsedildiği bir kitaptır. Eser her ne kadar zamanın resmî görüşünü yansıtıyorsa da, olayların içinde bulunmuş bir kişinin kaleminden çıkmış olması ve olayı anlatan başka özel bir eserin bulunmaması bakımından önemlidir.

Eserin baş tarafında Keçeci-zâde Mehmed İzzet'in

> Kıldı takrizine sarf-ı miknet,
> Keçeci-zâde Mehmed İzzet.

diye sona eren uzunca bir takrîzi vardır. Bu takrîzde ayrıca eserin basımına irâde çıktıktan sonra tashîhinin de o sırada Es'ad Efendi ile beraber Dâru't-tıba'a-i Ma'mûre Müdürü ve Cebe-hâne-i 'Âmire Nâzırı olan İbrâhim Sâ'ib Efendi'ye emredildiğini görüyoruz[1].

Bununla beraber Üss-i Zafer'in Pertev Efendi (sonradan Pertev Paşa) tarafından tashîh edildiğine dair, bugün için tahkîki imkânsız bir rivâyet vardır[2]. O zamanlar çok genç bir molla olan Es'ad Efendi'nin, ocağın ilgâsına dair Pertev Efendi kalemiyle yazılmış olan fermânı Sultan Ahmet Cami-i'nde halka okuduktan sonra ikbâlinin başladığını biliyoruz. Hâdiseden sonra o zaman gözde olan Pertev Efendi'nin nezâreti altında, kitabın yazdırılmasının kendisine emredilmesi mümkündür[3].

Es'ad Efendi Üss-i Zafer adını verdiği eserinin müsveddelerini padişaha takdîm ettiğinde, basılmasına müsaade çıktığı gibi, tashîhinin kendisi tarafından yapılması emredilmiştir. Ahmed Lütfî Efendi'ye göre bu memûriyet daha sonra ona Takvîm-hâne Nâzırlığı'nın kapısını açacaktır[4].

Mustafa Nuri Paşa eseri, askerî sınıfları ve onunla ilgili yönetimi uzun uzadıyla yermesi, yer yer ortaya çıkan kötü ve beğenilmeyen davranışları, her zaman öyle oluyormuş gibi göstermesi açısından tenkit etmiştir. Yazar,

---

1.Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer,* s.2-3.
2.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp., nr.T.158, vr.36a; Aktepe, *agm,* IV,364.
3.Tanpınar, *age,* s.115.
4.Ahmed Lütfî, *age,* I,207.

eserin yeniçerilerin kaldırılması üzerine halkta bir tiksinti uyandırmak amacı ile tertib edildiğini, herkesin bunu bilemeyeceğini belirttikten sonra "Yeniçerilerin düzenlerinin ve disiplin bağlarının bozulmuş olmasından kaynaklanan haydutlukları ve câhilâne davranışları inkâr edilemez, devletin de düzenli asker kurmaya mecbur olduğu kabul edilse bile, aşağı görülen ve hakâret olunan kişiler başka bir milletten değil, bizim babalarımız ve dedelerimizdir. Bu nedenle bizden sonra geleceklerin bizlere edecekleri itirazlar da hatırlanmak gerekir" demekte, geçmişteki büyüklerimizi kınama ve kötülemenin doğru olmayacağı kanaatini belirtmektedir[1].

Eser ayrıca, özellikle padişah hakkında mübâlagalı, hurâfeye kaçan, yersiz övünmelerle dolu bir üslûp kullanılması açısından da tenkit edilmiştir. Önemi dolayısıyla geniş bir kitle tarafından okunan, başka dillere çevrilmiş bir eserdeki bu üslûbun bizi yabancılar yanında gülünç duruma düşüreceği endişesi dile getirilmiştir[2].

Üss-i Zafer'in Es'ad Efendi, nr.2071'de 6+184 varaklık bir nüshası vardır. İlk sayfasında, eserin padişahça görülüp basımına irâde çıktığını, bazı yerlerinin imhâ olunarak diğer nüshanın basıldığını anlıyoruz. Basımda esas alınmayan bu nüsha, basılmış Üss-i Zafer'in 187. sayfasına kadar gelmektedir. Eser İstanbul'da Şevvâl 1243 (1828) ve 1293 (1876)'te olmak üzere iki defa basılmıştır. 3+4+259 sayfa olan eserin her iki baskısında da sayfa numaraları aynıdır.

Üss-i Zafer 1833'te A. P. Caussın de Perceval tarafından *Précis Historique de la Destruction du Corps des Janissaires* adıyla Paris'te Fransızca'ya ve 1871 yılında G. Polychroniades tarafından İstanbul'da Rumca'ya çevrilerek basılmış[3], kısmen Rusça'ya da tercüme edilmiştir[4].

b. TEŞRÎFÂT-I KADÎME

Mevlid okunması, Hırka-ı şerîf ziyâreti, hil'at giydirilmesi, bayramlaşmanın nasıl ve kimlerin iştirâkiyle yapılacağı, verilecek hediyeler, ulûfe verilmesi sırasındaki uygulama, elçilerin kabûlü, vefâtlarda nasıl bir uygulamanın yapılacağı gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun resmî teşrîfâtını, yani muhtelif merâsimi izah eden, sahasında yazılmış mühim bir eserdir.

Teşrifât-ı Kadîme 1287 (1870) tarihinde İstanbul'da 144 sayfa olarak basılmıştır. Eser daha sonra sadeleştirilerek yeni harflerle neşredilmiştir (bk.Yavuz Ercan, *Osmanlılarda Töre ve Törenler*, İstanbul 1979). Fakat bu

1.Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukû'ât*, İstanbul 1327, II,103.
2.Saîd Paşa, *Gazeteci Lisânı*, İstanbul 1327, s.55-60.
3.Jorga, N.; *Geschichte des Osmanischen Reiches*, V, Gotha 1913, V,312n1.
4.Aktepe, *agm*, IV,364.

sadeleştirme halk için hazırlanmış oluşu, indeksinin bulunmayışı, notların karışıklığı ve eksikliği sebebiyle hem kolaylıkla kullanılmamakta, hem de araştırıcıya kaynak olamamaktadır. Yapılan tıpkı basımlı neşir (bk.Çağrı Yayınları, İstanbul 1979) ise, edisyon kritikli bir metin ortaya çıkarmak için değil, matbu nüshayı tekrar araştırmacıların hizmetine sunmak maksadıyla yapılmıştır[1].

Teşrîfât-ı Kadîme'nin Üniversite Ktp., nr.T.2692'de matbûuna nazaran daha geniş bilgiyi ihtivâ eden yazma bir nüshası bulunmaktadır. Es'ad Efendi, nr.3370'deki 54 varaklık nüsha ise Osmanlıca matbû nüsha ile tam bir mutabakat arzetmektedir. Bu yüzden matbû nüshanın, bu yazma esas alınarak hazırlanmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Ayrıca Ali Emîrî Müteferrik, nr.52'de 58 varaklık bir yazması daha vardır. Bu yazma, matbû nüshanın 132. sayfasına kadar gelmekte, matbû nüshada olmayan, Rus ve Fransız elçilerine ve Fransa'ya gidecek elçilere vb. uygulanacak merâsim hakkında bilgi veren bir ekle sona ermektedir.

c. ZÎBÂ-YI TEVÂRÎH

İranlı Muslihuddîn Lârî (ö.979/1571)'nin Farsça yazmış olduğu "Mir'âtu'l-edvâr ve Mirkâtu'l-ahbâr" adlı umûmî tarihin, Şeyhülislâm Hoca Sa'deddîn Efendi'nin (ö.1008/1599) tercümesinin ve ilgili diğer kaynakların da göz önünde tutularak yapılan ve 150 varak kadar tutan tercümesidir.

Es'ad Efendi esere ebced hesabına göre, müsvedde yapmaya başladığı yılı gösteren Zîbâ-yı Tevârîh (1237/1822) adını vermiştir (vr.2a). Tercümede birçok yerdeki kendi ilâvelerine dad ve mim (ض — م) harfleriyle, Hoca Sa'deddîn Efendi'nin yapmış olduğu ilâvelere ise tezyîl ve lam (تذييل — ل) şeklinde işâret etmiştir.

Hz.Âdem'den başlayarak, Yavuz Sultân Selîm'e kadar gelen bu târîhi Es'ad Efendi, Sultân II. Mahmûd devrine kadar getirmeyi düşünmektedir (vr.1b-2a); ne var ki ancak Deylemler'e[2] kadar gelebilmiş, tamamlamaya muvaffak olamamıştır.

Tercümenin müellif hattı ile olan nüshası Es'ad Efendi, nr.2410'dadır. Yazmanın sonunda Hz. Muhammed (sav)'in hilyesinin bilinmesinin mü'-

---

1.Cahid Baltacı, "Es'ad Efendi ve Teşrîfât-ı Kadîme", *İslâm Medeniyeti*, (1980), IV/3, s.90-91. Dergide ayrıca 1287'de basılan nüshanın umûmî bir indeksi de vardır; bk. s.97-128.

2.İran'ın kuzeyinde, bugünkü Gilan Eyâleti'nin bir kısmını teşkil eden, Hazar Denizi'yle Kazvin arasındaki dağlık bölgenin ve o bölgede yaşayıp, bilhassa IX-X. asırlarda İslâm târîhinde çok mühim rol oynayan kavmin adıdır; bk.Ahmed Ateş, "Deylemler", *İA*, III,567.

minler için gerekliliğini belirten ve 19 Cumâdelâhıre 1261'de (24 Haziran 1845) Kadı 'İyâz'ın Şifâ adlı kitabındaki iki tarifi tercüme ettiğini bildiren bir yazı, Dârussâ'âde Ağalığı makâmında bulunanların isimleri, bazılarının tayin, azl, nefy ve vefât tarihleri, Târîh-i Behiştî'den Osmanlılar'ın ilk dönemlerine ve Sultân I. Murâd'ın şehâdetine dâir bazı nakiller, Osmanoğulları'nın Hz. Âdem'e kadar götürüldüğü bir şecere, israfın önlenmesine ve böylece yurt dışından mal girişinin azaltılmasına dâir 25 Şa'bân 1206 (17 Nisan 1792) tarihli bir pâdişâh irâdesi ve Avrupa hükümet merkezlerinin birbirlerine mesâfelerini gösterir bir cetvel[1], Sâmirîce Tevrât'tan alınan ve peygamberlerin doğum tarihlerini ve yaşadıkları yılı gösteren bir cetvel ve üzerlerini karaladığı çeşitli zamanlarda yazdığı bazı şiirleri vardır.

d. SEFER-NÂME-İ HAYR

Sultan II. Mahmûd'un 1247 (1831)'de Çanakkale Boğazı ve Edirne'ye yaptığı seyâhati anlatan bir tarihçedir. Adı ebced hesabıyla seyâhatin yapıldığı yılı göstermektedir.

22 Zilhicce 1246 (3 Haziran 1831) cuma günü başlayan seyâhatte, Gelibolu, Bolayır üzerinden Sultaniye Kalesi'ne (Çanakkale'ye) varılmış, Seddülbahir, Bozcaada, Maydos Köyü, Naraburnu ziyâret edildikten sonra, Gelibolu, Keşan, Ergene üzerinden Edirne'ye geçilip, Edirne'de bir müddet kalınmış, bazı yerleri ziyâretten sonra, Havsa, Burgos, Çorlu ve Silivri üzerinden İstanbul'a geri dönülmüştür (24 Muharrem 1247/5 Temmuz 1831).

Es'ad Efendi'nin bu seyahate yazdığı manzûme şöyledir.

Kasd-ı hayr ile sefer eyledi Sultan Mahmûd,
Oldu şâdân gördüğü büldân u kurâ.
Es'ad'â, ol seferi nâtık olan mazbatının,
İsm ü târîhi Sefer-nâme-i Hayr olsa sezâ.

Seyâhatin notlarını ricası üzerine kardeşinin oğlu Ahmed Nazîf tutmuş, sonradan bu notlar Es'ad Efendi tarafından tertip ve tanzîm edilmiştir. Yazma halindeki bu eserin müellif hattı ile 3+41 varaklık müsvedde halindeki nüshası Arkeoloji Müzesi Ktp., nr.157'dedir. Müsveddenin başındaki yazıdan aynı yıl eserin basımı için irâde çıkmış olduğunu anlıyoruz. Fakat eserin basılmış olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Sefer-nâme-i Hayr'ın Mehmed Besîm tarafından 11 Receb 1247 (16 Aralık 1831)'de temize çekilen nüshası ise, Üniversite Ktp., nr.T.5080'dedir. 3+41 varaklık bu nüshanın ilk sayfasının tezhibli, diğer sayfaların altın yıldız cetveller içine alındığına bakılırsa, huzûra takdim edilmiş olmalıdır. Ayrıca

1. *İstanbul Kütüphâneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*, İstanbul 1943, s.63-64.

Berlin Devlet Kütüphânesi, Ms. or. oct. 2439'da 46 varaklık bir nüshası daha vardır[1].

Eserin ayrıca yine kardeşinin oğlu Ahmed Nazîf Efendi tarafından "Seferu'l-Mevdûd fî Sefer-i 'Âlî es-Sultân Mahmûd" adıyla 1251 (1835)'de yapılmış, 42 varaklık Arapça bir tercümesi vardır[2]. Arapça tercümede, asıl nüshada yer alan kasîde ve şiirlere yer verilmemiştir.

e. ÂYÂTÜ'L-HAYR

Eser II. Mahmûd'un 1253 (1837)'te Tuna Eyâleti'ne yaptığı seyâhate dairdir. Âyatü'l-Hayr, ebced hesabına göre seyâhatin yapıldığı yılı göstermektedir.

23 Muharrem 1253 (29 Nisan 1837) cumartesi günü Beşiktaş Sarayı-'ndan Nusratiye Kalyonu'na binilerek başlayan seyâhatte Varna'dan Şumnu'ya varılmış, burada Şerîf Halîl Paşa Câmi'i'nde cuma namazı kılındıktan sonra Silistre üzerinden Ruscuk'a geçilmiş, oradan Tırnova, Kızanlık, Eski Zagra, Karapınar, Edirne, Burgos, Silivri ve Ayastefanos güzergâhı takip edilerek, 39 gün sonra 2 Rebî'ulevel 1253 (6 Haziran 1837) pazartesi günü İstanbul'a geri dönülmüştür. Buralarda bazı askerî ve sivil tesîsler ziyâret edilmiş, yabancı devletlerin konsolosları kabul edilmiş, ileri gelen zâtlara ve ahâlîye çeşitli ikrâmlarda bulunulmuştur.

Es'ad Efendi seyâhate yazdığı manzûm târîhte,

> Oldu mankūt-i redîfi iki târîh Es'ad.
> Dendi Sultân-ı Cihân kârına Âyâtü'l-Hayr. 1253;

Sultân Mahmûd'un İstanbul'a dönüşü münâsebetiyle yazdığı manzûm tarihte ise;

> "Çıkdı istikbâlden evvel bu târîh Es'adâ!
> Kıldı Şeh Mahmûd 'avdet Belde-i İslâmbol'a" diyecektir.

Âyâtü'l-Hayr'ın yazma bir nüshası, Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, nr.319'dadır. Rik'a ile 29 varak olan bu nüsha görünüşüne bakılırsa, muhtemelen huzûra takdim edilmiş olmalıdır.

Seyâhatin bir özetinin o dönemde Takvîm-i Vekâyi''de de yer aldığını görüyoruz[3].

1.Manfred Götz, *Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland, Türkische Handschriften,* nşr.Wolfgang Voigt, Wiesbaden 1979, XIII/4,221.
2.Bk. Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr.472 mü.3.
3.*Takvîm-i Vekâyi'*, sayı 149 (25 Rebî'ulevvel 1253).

f. AHVÂL-İ TUNUS

Tunus'un Osmanlı Devleti tarafından fethinden, Sultân Abdülmecîd devrinde, Ahmed Paşa'nın vâlî olmasına kadar geçen zaman içindeki olayları bildiren 13 varaklık bir risâledir. Üniversite Ktp., nr.T.6145'tedir. Es'ad Efendi'nin 1262 (1845)'de yazdığı müsveddeden 21 Cemâziyelevvel 1271 (9 Şubat 1855)'de bu nüshada temize çekilmiştir.

g. İSTANBUL'UN FETHİ'NE DAİR BİR RİSÂLESİ

Süyûtî'nin Câmi'u'l-kebîr adlı hadîs kitabında yer alan "Le-tüftehanne'l-Kostantiniyyetü ...." hadîsinden yola çıkarak İstanbul'un fethi için gelen sahâbîler, daha sonra yapılan birkaç kuşatma, hadîsin açıklaması ve Hz. Eyyûb'un çeşitli kitaplardan alınmış biyografilerini ihtivâ eden 8 Şevvâl 1254'te (25 Aralık 1838) Kanlıca'da yazdığı bu risâle, Es'ad Efendi nr.3851'deki mecmû'anın vr.297b-305a arasındadır. Risâlenin temize çekilmiş şekli Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2649, vr.1b-7b arasında bulunmaktadır.

h. BİTMEMİŞ BİR TERCÜMESİ

Es'ad Efendi'nin 1262 (1846) yılı başlarında, İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-Târîh* isimli eserini tercümeye başladığını biliyoruz[1]. Bundan sonra pek yaşamayan ve zaten hastalıklı bir bünyeye sahip olan Es'ad Efendi'nin bu tercümeyi bitiremediği anlaşılıyor. Araştırmalarımız sırasında tercüme ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlayamayışımız, muhtemelen cüz'î bir kısmı yapılmış olan tercümenin sonradan kaybolduğunu göstermektedir.

3. EDEBİYÂTA DÂİR ESERLERİ

a. DÎVÂN-I ES'AD

Dîvân Edebiyâtı'nın her türünde bol sayılabilecek eser veren Es'ad Efendi'nin şiirleri bugün dağınık olarak çeşitli mecmû'alarda yazma halinde bulunmaktadır. Şiirlerinin yer aldığı mecmû'aları şu şekilde tanıtabiliriz.

Es'ad Efendi, nr.3852'deki, 2+98 varaklık, birçok sayfaları boş bırakılmış nüsha Es'ad Efendi'nin 1257 senesine kadar yazdığı şiirleri ihtivâ

1. *BOA*, İrâde Dâhiliye, nr. 6217. Bu belgede Es'ad Efendi, tercümesine memûr olduğu tarihin başından bazı ciltlerin kendisinde bulunmadığını, bu sebeple ilk altı cildin 13 Cemâziyelâhır 1262'de (8 Haziran 1846) kendisine verilmesini istemekte, bu istek 28 Cemâziyelâhır 1262'de (23 Haziran 1846) kabul edilmektedir.

etmektedir. Tâhir Selâm tarafından yazılan vr.54b-55a dışındaki yerler Es'ad Efendi'nin kendi hattıyla ve müsvedde halindedir.

Erzurum'a tabi Topal Çavuş Köyü'nde ve yolda yazdığı (sefîr olarak İran'a giderken) şiirlere, bazı doğum ve ölüm kayıtlarına yer veren Es'ad Efendi, Dîvân'ının Mîr Tâhir Selâm tarafından tertip edildiğini bildirmektedir. Devamında İran'dan dönerken ve çeşitli zamanlarda yazdığı şiirler (1b), Nakşibendiyye silsilenâmesi, diğer şiirleri (5b), Hırka-i şerîf ziyâreti dolayısıyla yazdığı kasîde (7b), Sultân II. Mahmûd'un 1247'de Çanakkale Boğazı-'na yaptığı seyâhatten dönüşüne kasîde (8a), Sefer-nâme-i Hayr dîbâcesine kaydolunan şiirler (9b), Âyâtü'l-Hayr'a konulan şiirler (10b), Rumeli Kadıaskeri pâyesini aldığında Bâb-ı 'âlî'ye gönderdiği şükran kasîdesi (12b), takrîzleri (18a), ayrı bir kasîdesi (25b), II. Mahmûd'un cülûsu, sultân ve şehzâdelerin doğumu için manzûm târîhler (27b), Mekke ve Medîne'nin Su'ûd'dan kurtarıldığına manzûm târîhler (30b), padişahın yeni yılını tebrîk, sadârete, meşîhate çıkışlar, mektepler, câmiler, kale ve sebiller vs. için manzûm târîhler (34a), Mîr Tâhir Selâm'ın Es'ad Efendi'nin Dîvân'ına dibâcesi (54b), harf sırası ile 1226-1257 seneleri arasında yazdığı gazeller (55b), tahmîsler (69a), gazel-i müzeyyeller (77b), İran'a giderken yazdığı gazeli ve tahmîsi (85b), beyitler (92b) ve sona kadar çeşitli vesîlelerle söylediği şiirler yer almaktadır.

Es'ad Efendi, nr.3841'deki 1+93 varaklık nüsha ise yukarıda tanıttığımız nüshanın Tâhir Selâm Bey tarafından 1257 senesinde tertip ve tanzîm edilmesinden oluşmuştur. Ne var ki Es'ad Efendi bu Dîvân'a 1257-1260 yılları arasında yazdığı şiirleri kendi hattıyla sayfa kenarlarına ilâve etmiştir. Metnin içinde de Es'ad Efendi'nin ilâve ve tashîhleri vardır. Dîvân, Tâhir Selâm Bey'in yazdığı takrîz ile başlamaktadır. Bunu na'tlar (2a), Nakşibendî silsilenâmesi (6a-8a), bazı türbe ziyâretleri için yazılmış şiirler takip etmektedir. Kasîdeler (9a), takrîzler (22b), manzûm târîhler (26b), gazeller (60b), tahmîsler (78b), kıt'alar (80b), matla'lar (89a), beyitler (91a), ve mısrâlarla sona ermektedir.

Üniversite Ktp., nr.T.2813'te bulunan 46 varaklık nüshada, sayfa kenarlarında Es'ad Efendi'nin ilâvelerini gördüğümüz gibi, metnin içinde de tashîhleri vardır.

Dîvân vr.1a'da Mîr Tâhir Selâm tarafından tertip edildiğini belirten Es'ad Efendi'nin bir manzûmesi ile başlamakta, bunu harf sırasına göre düzenlenmiş gazeller takip etmektedir. Arada gazel-i müzeyyeller, ilâve sayfalarda 1257-1261 yıllarında yazdığı şiirler, Ârif Hikmet Bey, Mîr Selâm, Âkif Paşa, Bâhir Bey ve Zîver Efendi gibi şâirlere nazîreleri vardır. Dîvân'daki gazellerin yazılmasının 1260 saferinin ortalarında son bulduğu belirtilmektedir (34b), Dervîş, Hâfız, Nedîm, Mîr Selâm ve Nâilî gibi şâirlerin gazellerine

tahmîsler (35b), bir şarkısı (38a), Nakşibendî silsilenâmesine dair ve diğer matla'ları (39b), beyitler (42a), ve mısrâlarla (43b), dîvân sona ermektedir. Tâhir Selâm Bey'in yazdığı bu Dîvân'da toplam 1247 beyit vardır[1].

Es'ad Efendi, nr.3854'teki 2+41 varaklık nüsha ise Es'ad Efendi'nin 1258-1263 seneleri arasında yazdığı şiirleri ihtivâ etmektedir. Yalnız başta 1251 senesi yazdığı şiirlerle, vr.16a'da Abdülmecîd'in 1264 senesi yeni yılını kutlayan şiirleri de vardır.

Müellifin kendi hattıyla ve müsvedde halinde olan nüshamız numarasız sayfalarda 1261-1262 senelerinde Es'ad Efendi'nin yazdığı şiirlerle başlamakta, 1251 senesi yazdığı şiirler ve kasîdelerle (1b) devam etmektedir. Bazı sultân şehzâdelerin doğumu ve diğer sebeplerle düzenlenen manzûm târîhler (3b), harf sırasına göre gazeller (17b), arada gazel-i müzeyyeller (33b), beyitler (39b), ve mısrâlarla son bulmaktadır. Eserde yazdığı bazı Arapça (8b-9a) ve tercüme şiirler de yer almaktadır.

Es'ad Efendi, nr.1750'deki 1+ 20 varaklık nüsha, genel olarak Es'ad Efendi'nin kendi hattıyla yazdığı na't ve kasîdelerden oluşmaktadır. Baş tarafa yapışık bir kağıtta Dîvân'ın Tâhir Selâm Bey tarafından tertip edildiğine dair Es'ad Efendi'nin bir manzûmesi vardır. Daha sonra mensûr olarak, şiirin fayda ve lüzûmu üzerinde durulmakta, Dîvân'ın 1257 yılında tertip edildiği ve

Cevherî harfle târîh dedi hâtif-i gayb,
Tuhfe-i nâdide bu Dîvân-ı Cenâb-ı Es'ad, 1257.

mısrâının tarih düşürüldüğünün bildirildiği Tâhir Selâm Bey'in bir dîbâcesi bulunmaktadır. Na't, mi'râciye (2b), Şâh Nakşibend'in menkıbeleri hakkında bir kasîde (4a), Mevlâna Mehmed Hâlid en-Nakşibendî'den feyz isteyen bir kasîde (4b), Mehmed Hâlid Osmânî'den yardım isteyen bir kasîde (5b) ve sona kadar diğer kasîdelerle devam etmektedir. Bu kasîdeler Hırka-i şerîf ziyâreti, Sultân II. Mahmûd'un Çanakkale Boğazı ve Edirne'ye yaptığı seyahatten dönüşü, İran dönüşü, Rumeli Kadı'askeri oluşu vb. vesîlelerle yazılmışlardır. Bu nüsha, görüldüğü gibi sadece kasîdeleri ihtivâ etmektedir.

Es'ad Efendi, nr.2852'deki 3 varaklık (2 varak boş bırakılmıştır) ser levha tezhibli nüshada ise, meşhûr şâirlerin isimlerinin de zikredildiği, Sultân Abdülmecîd'e takdîm olunmuş, 104 beyitlik bir kasîdesi vardır.

Beş on evrakdır ger defter-i şi'r-i terim amma,
Verir gül-geşt-i gülzâr-ı selefden tab'a istiğnâ

diye başlayan nüshada Es'ad Efendi vr.3a'da sonradan kenara ilâve ettiği,

Değil mi bu kasîdem kuvvet-i te'lîfime bürhân,

1.Ergun , *age*. III,1337.

Dahi vardır senin sâyende hayli nüsha-i ra'nâ.

beytiyle, takdîm ettiği bu kasîdesiyle övünmektedir.

İçinde kasîdelerin bulunduğu son nüsha, Es'ad Efendi, nr.3843'te bulunan 5 varaklık nüshadır. Bu nüshada Es'ad Efendi'nin kendi hattıyla yazdığı 7 kadar kasîde vardır. Bunlar, İran'a giderken ve dönüşte bazı kişilere yazdığı kasîdelerle (2b), Kapudan-ı Deryâ Tâhir Paşa ile Mâliye Nâzırı Safvetî Paşa'yı öven kasîdeler (4b), ve Mustafa Reşîd Paşa'yı imtiyâz nişânı aldığı için tebrîk eden (5b) kasidelerdir.

Es'ad Efendi, nr.1749'daki 11 varaklık nüsha, Es'ad Efendi'nin kendi hattıyla yazdığı takrîz ve mesnevîleri ihtivâ etmektedir. Bu nüshada bir na't (1b), Nakşibendî silsilenâmesi (3a), Sultân II. Mahmûd'un kızı Sâliha Sultân'ın düğünü için yazılmış bir mesnevî (4a), Sultân II. Mahmûd'u öven iki mesnevî (6b), Şâir Aynî'nin Sâkî-nâme'si ile Gülşen-i Hürrem adlı eserlere yazılmış manzûm takrîzler (7a), İzzet Molla ve kendi hakkında birer mesnevî (9a) yer almaktadır.

Es'ad Efendi, nr.1748'deki 55 varaklık, Es'ad Efendi'nin kendi hattıyla yazdığı, aynı zamanda sayfa kenarlarında ilâvelerinin bulunduğu, bazı sayfaları boş bırakılmış nüsha, yalnızca manzûm târîhleri ihtivâ etmektedir.

Bu manzûm târîhler, Sultân II. Mahmûd'un tahta çıkışına Şâh Sultân ve Şehzâde Bayezîd'ın doğumlarına (1b), Şehzâde Abdülhamîd'in, Mehmed'in, Osmân'ın, Abdülaziz'in, Nizâmeddîn'in, Emîne, Fatma, Hayriye sultânların doğumlarına (2a), şehzâdelerin öğretime başlamalarına, Mekke ve Medîne'nin Su'ûd'dan kurtulmasına, padişahın yeni yılının tebrîk edilmesine (5a), cebehâne baruthâne, Silistire Kalesi, bazı karavulhâneler yapımına, gemilerin denize indirilmesi, câmi yapımı, türbeler muvakkithâneler ve bazı çeşmelerin yapılmasına (8a), Abdülmecîd'in tahta çıkışına, sultân ve şehzâdelerin doğumlarına (15b), Abdülmecîd'in yeni yılının tebrîk edilmesine (19b), bazı binalara, Sadrâzam, Kapudan, Şeyhülislâm, Nakîbu'l-eşrâf, Rumeli Kadıaskeri, Anadolu Kadıaskeri, İstanbul Kadısı olanlara (23b), oğullarının ve kızlarının doğumlarına (38a), bazı padişahların, kişilerin, bu arada babasının vefâtına (40b), yazdığı bazı eserlerine ve İran Şâhı Feth Ali'nin vefâtına (48b) ve 1261 yılına kadar gelen olaylarla ilgili düşürülen târîhlerdir.

Es'ad Efendi, nr.1747'deki 16 varaklık nüshada ise kıt'alar başlığı altında bizzât kendi eliyle yazdığı şiirleri vardır. Tercüme kıt'alar, taştîrler, kıt'alar, bazı şehzâde ve sultânların doğumlarına tebrîk kıt'aları ile başlayan bu nüsha, Sadrâzam ve Şeyhülislâm'a yazılmış övgü kıt'aları, çeşitli konulara dâir kıt'alar (hased erbâbından şikâyet, dünya malını kötüleme, erbâb-ı kemâlin yokluğu vb.), tegazzüllerle devam etmekte, fahriyyelerle sona ermektedir.

Üniversite Ktp., nr.T.3022'de 4 varaklık, 19 rebî'ulevvel 1263'de Mehmed Emîn Kevâkibî-zâde tarafından temize çekilmiş, "Sûrnâme-i Sâliha Sultân" adını taşıyan bir mesnevî vardır. Sultân II. Mahmûd'un kızı Sâliha Sultân'ın düğünü dolayısiyle yazılmış olan ve metin içinde müellifce yapılmış bazı düzeltmeleri ihtivâ eden 120 beyitlik bu mesnevî, Es'ad Efendi, nr.1749'daki nüshanın vr.4a-6b arasındaki 111 beyitlik mesnevîden, uzunluğu dışında bir farklılık göstermemektedir[1].

Es'ad Efendi İstanbul'da bulunan sahâbe kabirlerinin tamirleri sırasında bunlarla ilgili manzum tarihler de yazmıştır[2].

b. MÜNŞEÂT

Es'ad Efendi'nin çeşitli yazılarının bulunduğu, hayatının bilinmesi için birinci derecede önemli birkaç münşeât mecmû'ası vardır.

Bunlardan biri Es'ad Efendi, nr.3847'deki mecmû'adır. Es'ad Efendi'nin kendi kaleminden çıkmış, 150 varaklık bu mecmû'a belli başlı şu yazıları ihtivâ etmektedir.

Bazı şiirler, duâlar ve bir ilaç terkîbi (1a), Muhammed Geylâni'den Arapça hutbe başlangıç ve bitişi (1b), Arapça, Farsça, Türkçe bazı mısrâ' ve beytler (2a), "Âdil bir melik zamanında doğdum" sözünün doğrusu, Hemedânî hakkında bilgi ve bazı şiirler (2b-3a), "Allah her yüz senenin başında bir müceddid gönderir" hadîsinin kısa açıklaması, bazı şiirler (3b), "Memhûr" kelimesi ile ilgili kısa bilgi (4a), Hâlid Bağdâdî'nin tahmîsi (4b-6a), Nakşibendî şeyhlerinin duâları (6b-7b), Beyzâvî'den alınma Ra'd Sûresi ile ilgili bir nakil (8a), Hâlidiyye Dergâhı'na Es'ad Efendi'nin bir kasîdesi (9b-10a), IV. Mustafa tarafından Mekke Şerîfi'ne yazılmış bir mektup (12b-15a), duâlar (15b-16a), Es'ad Efendi'nin ailesi ile ilgili bilgiler (17b-18a), Şâir Mehmed 'Ârif Bey'in hal tercümesi (18b), Arapça, Türkçe şiirler (21b), eskiden tarholunan bazı vergilerle ilgili bilgi (22b-23a), Es'ad Efendi'nin Hâlet Efendi'nin vakfına yazdığı vakfiyye (23b), aynı şahsın Kütahyada'ki diğer bir vakfına yazdığı vakfiyye (26b), Birgi vücûhundan Çakır Ağa-zâde'ye Es'ad Efendi'nin yazdığı vakfiyye zeyli (28a), Es'ad Efendi'nin Türkçe yazarken uyguladığı imlâ kâideleri (28b-30a), Şeyhülislâm Hacı Halîl Efendi'nin vakfiyyesine zeyl (30b), Şehirköy ve Sofya'da yaptığı nufûs tahrîrine dair kayıtlar (31a), Es'ad Efendi'nin kendisi ve babası ile ilgili bilgi (35b), Münîb Efendi, Ayaş Müftisi-zâde Es'ad Ağa'ya ve Mes'ûd Ağa'ya yazılmış mektup sûretleri (36a-38b), ramazân

1. *İstanbul Kütüphâneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul 1969, IV,952'de Es'ad Efendi'ye ait olarak gösterilen, Süleymaniye Ktp., Hafîd Efendi, nr.334'teki *Dîvân*, Es'ad Efendi'nin şiirlerini ihtivâ etmemektedir.
2. Bk.Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2649, vr.3b.

ilânı hakkında İstanbul Mahkemesi'nden alınan yazının ilânı ile ilgili bir yazı (39a), Birgi'den Yahyâ Beyefendi'ye yazdığı bir mektup (39b), Es'ad Efendi'nin geçmişi (40b), Bağdâd kelimesi ve mânâsı hakkında bir mütâlaa, belâgatle ilgili misâller, Rasûl-i ekrem'in isimleri ve ünvânları (41a), Rumeli Kadıaskeri Mîr Yahyâ'nın rûznâmçesine Es'ad Efendi'nin dîbâcesi (45a), Şeyhülislâm'a tebrîknâme (46b), Aydın Mütesellimi'ne, Ödemiş'ten yazılan teşekkürnâme (47b), Şeyhülislâm Sa'dî ve Ebussu'ûd'un icâzetnâme sûretleri (49b), Azîz Efendi'nin Siyer'inin dîbâcesi (53b), Şerhkıran Tahsîn'in Vassâf'tan aldığı dîbâcesi (55b), Vassâf'ın yazı kurallarına uygun bir mektup ve mektûbun cevâbı (57a), Sirâciyye şerhine takrîz (60b), Vassâf'ın Risâletü'ş-Şekvâ'sı (62b), Harûn Reşîd'le, Ebû Eyyûb'un eşi arasında geçen bir hâdise (64a), Azîz Mahmûd Hüdâyî'nin hal tercümesi (67b), Mustafa Efendi'nin Eşbâh şerhine Taşköpri-zâde'nin ve Nâdirî'nin takrîzleri (69b), Hayâlî Ahmed Çelebi'nin mektupları (74a), Şeyhülislâm Bostan-zâde'nin, Temîmî'nin et-Tabakâtu's-Seniyye fî Terâcîmi'l-Hanefiyye isimli eserine takrîzi (77b), İbrâil Muhâfızı Ebubekir Sıdkı Paşa'ya Es'ad Efendi'nin bir mektûbu (90b), Kütahya Mütesellimi Yahyâ Bey'e mektûbu (95a), Moravî Mehmed Hamîd'e mektûbu (96b), Şeyhülislâm'ın bir emirnâmesi ve yazılan bir arz-ı hâl (99a), İstanbul'un mahallelerini gösteren defter (101a), İzmir Muḥâfızı Ḥasan Paşa'ya, Sâdık Efendi'ye ve yine Hasan Paşa'ya mektuplar (102b), sonuna kadar da kendisine yazılan ve kendisinin yazdığı mektuplar ve arîza, dîbâce, tebrîknâme ve takrîz sûretleri ile devam edip gitmektedir. Sonlarda Es'ad Efendi'nin Kütahya'ya götürdüğü ve oradan tedârik ettiği kitaplarının bir listesi yer almaktadır.

İkinci münşeât mecmû'ası Es'ad Efendi, nr.3851'dedir. 316 varaktır. Bu münşeât, Besîm Molla'nın (vr.70b-167a) ve Ahmed Nazîf'in temize çektiği (170a-229b) kısımlardan oluşmaktadır. Diğer taraflar Es'ad Efendi'nin kendi yazısıyladır. Ayrıca temize çekilen sayfaların kenarlarında ilâveleri vardır. Besîm Molla, Es'ad Efendi, nr.3847'den temize çektiği halde, Nazîf Molla diğer mecmû'alardan temize çekmiş olmalıdır .

Bu münşeâtta, Es'ad Efendi'nin babasından ve kendisinden bahsettiği yazılarla, İran'a giderken ve dönüşte yazdığı mektuplar, Şehirköy ve Sofya-'da nüfus tahrîri ile görevli olduğu zaman yazdığı mektuplar yer almaktadır. Az da olsa vakfiyye sûretleri (247b), tezkire sûretleri, takrîzler, arz-ı hâller, mahkeme i'lâmlarının sûretleri vardır.

Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr.201'de Es'ad Efendi'nin Mektebu'l-Edeb fî Vesâ'ili'l-Matlab adını verdiği (vr.1b), 3+258 varaklık diğer bir münşeât mecmû'ası vardır.

Hayatının çeşitli yönlerinin, duygu ve düşüncelerinin öğrenilmesinde ihmâl edilemeyecek bu mecmû'ayı Es'ad Efendi 3 fasıl üzerine tertip

etmiştir. I. fasılda (9b-67a), Pâdişâh'a, Şeyhülislâm'a yazılmış i'lâmlar ve arîzalar, II. fasılda (67b-140b), Sadrâzam, Şeyhülislâm, vezîrler ve diğer ilmiye ricâlinden yüksek rütbede olanlara yazılan ve onların birbirlerine yazdıkları mektup, kâ'ime ve arîzalar, III. fasılda (141a-) dostlarına yazdığı mektuplar, vakfiyye, takrîz, dîbâce sûretleri, yazı sanatına dair fıkra, tabîr, anlaşılması zor sözler ve Takvîm-i Vekâyi' Nâzırlığı'nda bulunduğu sırada, diğer milletlerin ilim adamlarının edebiyât ile ilgili sorularına verilen cevaplar yer almaktadır.

Es'ad Efendi bu mecmû'ada önce babasından ve kendi eserlerinden bahsettikten sonra, kitabın ismini, niçin yazdığını ve bölümlerini açıklamaktadır (1b-5b). Devamında İran'a elçi tayin edildiği sırada yazdığı bir nâme-i hümâyûn sûreti (6b), I. fasıl başlığı altında Pâdişâh'a sunulmuş i'lâm sûretleri, Es'ad Efendi'nin tanıdıklarına yazdığı tezkire, mektup ve arîza suretleri (9b), 4 zilka'de 1263'te Sadrâzam'a gönderilmek üzere hazırlanmış, emekliliğini ister bir yazı (40a), tezkire, takrîr, velâdet ve yeni yıl tebrîkleri için manzûm târîhler (46b), vak'a-nüvîslerden ve kendisinden bahsettiği bir mektup (51b), II. fasıl başlığı altında arîzalar (67b), Ahvâl-i Tunus adlı risâlesini temize çektikten sonra Sadrâzam'a gönderdiği tezkire (76b), Es'ad Efendi'nin Hâriciye Nâzırı Reşîd Paşa'ya, Şâm Müşîri Necîb Paşa'ya yazılan tezkireler (129b-), III. fasıl başlığı altında ilmiyye ricâline, Ahmed Rıfat Bey'e, Tâhir Selâm Bey'e tezkireler, mektuplar (141a-), Kütahya ve Birgi nâipliklerinde yazdığı mektuplar (165b), vakfiyye, tezkire, arz-ı hâl ve mektup sûretleri (169a), Es'ad Efendi'nin bazı eserlere takrîzleri (206a), Mustatraf'ın basılmasının sebepleri ile ilgili bir yazı (212b), fıkralar, takrîz ve imzâ sûretleri bulunmaktadır. Yazılar genellikle başkaları tarafından temize çekilmiştir. Metne ve kenarlara ilâve olarak veya tamamen Es'ad Efendi'ye ait sayfalar da vardır.

Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmûd Efendi, nr.2689'daki mecmû'anın 2b-11b varakları arasında Es'ad Efendi'nin 1250-1251 (1834-1835) yıllarında İstanbul Kadısı iken yazmış olduğu, dînî günlerin belirtilmesi, bayramların tebrîki ve para vakfedilmesine dair temize çekilmiş i'lâm sûretleri vardır. Bunların bir kısmı Yazma Bağışlar, nr.201'deki nüshadan yazılmışlardır (Meselâ bk.12a-12b,14a-14b,156a-156b,154a-154b,155a varaklarından temize çekilmişlerdir).

Es'ad Efendi, nr.3848'de birçok sayfası boş bırakılmış, çeşitli mektup, kâ'ime, i'lâm, imzâ sûretleri ile çokça manzûm târîhleri ihtivâ eden 133 varaklık bir mecmû'a vardır. Manzûm târîhler Tahsîn, Âtıf, Tâlib, Cemâl, Şefîk, Hâtif, Hızır, Hayrî, Hulûsî, Hicrî, Nimet, Sâfî, Fethullâh, Dervîş Hasan, Hamdî, Hızır, Nûrî, Hulûsî, Seyyid, İzzet, Re'fet, Abdurrahmân, Vehbî, Süleymânî Bülbül efendilerin imzâlarını taşımaktadır. Manzûmelerin gayesi,

Es'ad Efendi'nin Rumeli Kadıaskerliği'ne getirilişini ve 1260-1264 yıllarını tebrîktir. Ayrıca Farsça, Arapça şiirler de vardır. Şiirlerin dışındaki yazılar Es'ad Efendi'nin kendi hattıdır. Bu görünüşü ile münşeâtten daha çok manzûm târîhleri ihtivâ eden bir mecmû'ayı andırmaktadır.

Es'ad Efendi, nr.3850'deki, 1+89 varaklık mecmû'a ise Es'ad Efendi'nin kaleminden çıkmış bir takım yazılardan oluşmaktadır. Mecmû'ada Es'ad Efendi 1242-1253 (1826-1837) yıllarında aldığı, verdiği paraları, yaptığı masrafları, alınan zâviye akçalarını ay ve gün de belirterek kaydetmiştir. Ayrıca bazı bitki, tohum ve köklerin nelere yaradığından bahsedildiğini, hastalıklar için ilaç terkiplerinin verildiğini, şerbet, macun terkipleri ve faydaları üzerinde durulduğunu görüyoruz. Çeşitli kitaplardan alarak kaydettiği ve harf sırasına göre bir düzen takip ettiği bu bilgileri, sanırım yazmayı düşündüğü bir kitap için hazırlamış olmalıdır.

Es'ad Efendi, nr.3855'teki, 3+78 varaklık mecmû'a, tefsîr, hadîs, tasavvuf, tarih kitaplarından nakledilen Arapça, Farsça ve Türkçe metinlerle doldurulmuştur. Bunun dışında çeşitli şâirlerden şiirler, manzûm târîhler de yer almaktadır. Kenar notlarının ve bazı yazıların Es'ad Efendi'nin hattından çıktığı bu mecmû'ada, 63b-64a'da kaydettiği mesnevîsinin dışında ona ait bir şey bulunmuyor.

Es'ad Efendi, nr.3856'da, 3+163 varaklık, bir kısım sayfaları boş, bütünüyle Es'ad Efendi'nin kaleminden çıkmış mecmû'ada ise şunları görüyoruz.

Beydâvî, Râzî gibi müfessirlerin tefsîrlerinden nakiller (1a), kelâm ve tefsîrle ilgili iki nakil (3b), hadîs ve tefsîr kitaplarından nakiller (4b), Müneccim-başı Târîhi'nden, Beydâvî ve Gazzâlî'den nakiller, arada Farsça bir şiir (16a), Tıbyân adlı tefsîrden nakiller (22a), Abdülkâdir el-Cîlî'den nakiller (22b), tasavvufla ilgili bir şiir (33a), İmâm Rabbânî'den nakiller (40b), Kâtib Çelebi'nin Muhadarât'ından nakiller (50b), bazı şahısların Es'ad Efendi'ye, yeni yıl tebrîki için yazdıkları manzûm târîhler (58b), İbn Haldûn'un Mukaddime'sinden nakiller (78b), Kazvînî'nin Târîhi'nden nakiller (81b), İmâm Rabbânî'den ma'rifet ile ilgili bir nakil (87a), Fındıklılı Târîhi-'nden nakiller ve bir mektup sûreti (101b), bazı şehzâde ve sultânların doğumu üzerine yazılmış manzûm târîhler (114b), gece ve gündüz saatlerinin birleştiği yerleri gösteren cetveller (117b), Mustatraf Tercümesi ve Es'ad Efendi için yazılan şiirler (125a), kelâm ve gramerle ilgili soru ve cevâplı bir nakil (148a), berat ve tezkire sûretleri (160b). Sonunda da Es'ad Efendi için yazılan şiirlerle, bunlara karşılıklar yer almaktadır. Mecmû'ada Es'ad Efendi'nin yazdığı şeyler 1260-1263 târîhlerini taşımaktadır. Metinler ve şiirler, Arapça, Farsça ve Türkçe olarak değişmektedir.

Es'ad Efendi, nr.3857'de bulunan 164 varaklık mecmû'a da yine nakiller ve şiirlerden meydana gelmiştir.

Saçaklı-zâde'nin Îmân-ı Ebeveyn risâlesinin tercümesi ile başlayan mecmû'a (1b), İmâm Rabbânî'nin Futûhâtu'l- Mekkiyye'sinden nakiller (13a), Râgıb Isfahânî'nin Muhâdaratu'l-Üdebâ'sından, Serahsî'nin Siyer-i Kebîr Şerhi'nden nakiller (16a), Münâvî'nin Câmi'u's-Sagîr Şerhi'nden nakiller (16b), Beydâvî ve Hüseyn Vâ'iz'den nakiller (17b), İbnü'l-Esîr'in Târîhu'l-Kâmil'inden nakiller (19a), kâ'ime, mektup sûretleri, tefsîr ve tasavvuf kitaplarından nakiller (26b), şiirler ve Arap şâirlerinin isimleri (49a), tezkire sûretleri, bazı zâtların hal tercümeleri (58a), Es'ad Efendi'nin Rumeli Kadıaskeri ve Nakîbu'l-eşrâf oluşu üzerine yazılan manzûm târîhler (64a), Es'ad Efendi'nin kendisi için yazılan şiire nazîresi (68a), İbn Seb''in hal tercümesi (71b), Celâl Suyûtî'nin Risâle-i Nefîse'sinden nakil (80b), Nesefî, Beydâvî tefsîr ve şerhlerinden nakiller (88b), Es'ad Efendi'nin gazelleri ve yazılan nazîreler (102a), Gazzalî'nin Bidâyetu'l-Hidâye adlı eserinden nakil (114a), Taşköpri-zâde ve Atâyî'den hal tercümesi nakilleri (116b), Hz. Peygamber (s.a) hakkında Kınalı-zâde'nin Farsça bir kasîdesi (119b), Nihâye adlı kitaptan nikâhla ilgili bir nakil (123a), Firûzâbâdî'nin hal tercümesi (125b), Şifâ-i Şerif'ten nakiller (127b), Süleymân Çelebi'nin Mevlid'inden başlangıç bölümü (128b), Nâilî'nin gazelinin Es'ad Efendi tarafından tahmîsi (130b), mektup, buyuruldu, tezkire ve arz-ı hâl sûretleri (131a), Seyyid 'Ammâd el-Hüseynî'nin hal tercümesi (133b), ta'lîk hattını ilk ortaya çıkaran hakkında bir nakil (134a), en-Nablusî'den kelâm ve fıkıhla ilgili nakillerle (140b) sona ermektedir. Nakiller bazen aynen, bazen tercüme yoluyla alınmıştır.

Son mecmû'a ise, Es'ad Efendi, nr.3737'dedir. 1+151 varaklık bu mecmû'a "Mecmû'atu'l- Fevâ'idi'l-Müteferrika" adını taşımaktadır. Es'ad Efendi'nin kaleminden çıkmış çeşitli yazılardan oluşan bu mecmû'ada, tefsîrlerden nakiller (1b), Arapça şiirler, hadîs ve tefsîr kitaplarından nakiller (2a), Hz. Ali'den bir nakil (2b), Muhyiddin el-Kuleybî'den seyr u sülûk ile ilgili bir nakil (3b), Es'ad Efendi'nin 1236'da yazdığı iki şiiri (4b), Şerhu's-Sahâ'if'ten bir nakil (6b), Hoca Sa'deddîn'in Lârî Tercümesi'nden bir nakil (8b), Taşköpri-zâde'nin Mevzû'âtu'l-Ulûm adlı eserinden ilm-i bâtın ve zâhir hakkında bir nakil (9b), na't (10a), İmâm Şâfi''in menkibeleri (11b), icmâ, ashâbu'r-re'y ve İmâm A'zam ve mezhebi hakkında nakiller (12b), Siyer-i Veysî'den bir nakil(13b), ruh ile ilgili bir risâle (15b), "Bana dünyadan üç şey sevdirildi" hadîsinin şerhi (16b), gazel-i müzeyyel ve gazeli, hadîs kitaplarından nakiller, Arapça şiirler (17a), ahlâk ile ilgili nakiller (18b), Hz. Ali'den nefsin tarifi ile ilgili bir nakil (19b), Celâluddin Devvânî'den Allah'ın ilmi ve kelâmı hakkında bir nakil (20b), istihâre ile ilgili bir nakil (22a), Kazvînî'nin Sirâcu'l-'Ukûl ve Minhâcu'l-Usûl adlı

eserinden bir nakil (24b), Tirmizî'nin Gavru'l-Umûr adlı kitabından nakil (25b), Şeyh İsmâ'il Hakkı'dan bir nakil (26a), eş-Şa'ravî'nin hal tercümesi (28a), İbni Sînâ'dan ferâset ilmi ile ilgili bir risâle (28b), Hz. Peygamber'in (s.a.) hayatı kısmının Lârî Târîhi'nden tercümesi (32a), Medîne'nin Su'ûd'dan kurtulmasına çeşitli manzûm târîhler (42a), cünüplükte bütün bedenin yıkanmasının hikmeti ile ilgili bir nakil (43a), Beydâvî'den bir nakil (43b), Pezdevî'den kulların fiilerini yaratması ile ilgili bir nakil (48a), 1227 senesindeki veba salgını ile ilgili bir yazısı, Şeyhülislâm Zeynelâbidîn Efendi'nin iyileşmesine manzûm târîh, Şihâb'm Tırâz adlı eserinden îmânın mahlûk olup olmadığına dair bir nakil (51a), Nev'î- zâde Atâî'den bir münâcât (52b), Mecmû'atu'l-Hafiyye'den hikmetler (54a), İsmâ'îl Hakkı'dan Melâmiyye ile ilgili bir nakil (75a), 1249'da pâdişâha takdîm ettiği bir kâsîde (78b), bazı hadîsler ve şerhleri (80a), bir gazel-i müzeyyeli (80b), Şâir Mütenebbi'nin hayatı (81b), mektup sûretleri, Okçu-zâde Mehmed'in münşeâtı (81b), Şâhidü'l-Müverrihîn'e alınan şiirler (87b), Âsım Kâmûsu'ndan "gözü aydınlık olmak" kelimesinin açıklaması (92b), Es'ile ve Ecvibe'nin tercümesi (95b), manzûm bir takrîzi ile yeni görevlere gelişini kutlayan manzûm târîhler (98b), lugat kitapları ile ilgili bir liste (102b), Müstakîm-zâde'nin eserleri (124b), mektup ve dîbâce sûretleri (125a), kendisinin bazı şiirleri ile Şâir Rûhî'nin şiirleri (126a), mevleviyyet berâtı sûreti (128b), Mâverdî'nin Kitâbu Âdâbi'l-Vezâre adlı kitabından yapılan bir nakille (131b) sona ermektedir.

Bütün bu mecmû'alar hakkında genel bir değerlendirme yapacak olursak, ilmiyye ricâlinden bir kişi olarak Es'ad Efendi'nin tefsîr, hadîs, fıkıh, kelâm ve tasavvuf gibi İslâmî ilimler sahasında geniş bir kültürü olduğu ortaya çıkmaktadır. İlgi duyduğu yazıları kaydetmekten çekinmeyen Es'ad Efendi, belki de ileride bunları bir kitap haline getirmeyi veya yazacağı kitaplara malzeme olarak düşünmektedir. Şâirliğinden dolayı edebî konulara ilgi duyması ise tabî'î bir durumdur. Hastalıklara ve ilaçlara ilgi duyduğu Es'ad Efendi, nr.3850'deki mecmû'a ise, zayıf ve hastalıklı bir bünyeye sahip olmasından kaynaklanmış olmalıdır.

Bu mecmû'alarda da görüldüğü gibi, Es'ad Efendi'nin bir özelliği müsvedde olarak kullandığı sayfaların başına "Huve'l-mu'în" cümlesini yazmaktır. Bu alışkanlığını kolay kolay terketmez.

d. BAHÇE-İ SAFÂ-ENDÛZ

Adı ebced hesabına göre telîf târîhi olan 1251 (1835) yılını ifâde eden bu eser, Sâlim'in Tezkiretü'ş-Şu'arâ'sının sonu olan 1135 (1723)'ten 1251 (1835) yılına kadar, arada geçen 116 sene içinde ortaya çıkan şâirlerden 205 kadarının kısa biyografilerini intivâ etmektedir. Bir kaç şâirin dışında

şiirlerinden örnekler verilmemiştir. Eser ihtivâ ettiği malumât itibariyle kıymetli bir kaynak olarak gösterilmemektedir. Buna rağmen diğer tezkirelerde tesâdüf edilmeyen ufak tefek kayıtları ihtiva etmesi itibarıyla büsbütün faydasız da görülmemektedir[1].

Süleyman Fâik Mecmû'a'smda, görmeden bu eseri ve dolayisiyle Es'ad Efendi'yi tenkit etmektedir. Tenkidinde, Es'ad Efendi'nin diğer şâirlerden târîh mısrâları ile tevârüd eylediğini söylediğini, halbuki tevârüd olsa bile bunun pek az olacağını söylemektedir[1]. Görebildiğim kadarıyla Es'ad Efendi, eserinin yalnızca bir yerinde, İhyâ'ya yazdığı beytini İzzet Molla'nın tevârüd eylediğini yazmaktadır[3]. Bu sebeple Süleymân Fâik görmeden yaptığı bu tenkitte haksız gibi görünüyor.

Bahçe-i Safâ-Endûz'un Süleymaniye Ktp, Yazma Bağışlar, nr.185'te 5+282 varaklık, müellif hattı ile bir nüshası bulunmaktadır[2]. Nüshada hemen her şâirin hal tercümesi altında, eserinden parçalar yazılmak üzere boş yerler bırakılmış, sayfalardan bazıları ise hiç yazılmamıştır. Sonunda ayrıca Es'ad Efendi'nin üç arîza sûreti vardır.

Üniversite Ktp., nr.T.2095'te, 1353 (1935)'te sâbık Hemedan Şehbenderi Înehan-zâde Nâilî tarafından, Yazma Bağışlar, nr.185'teki nüshadan eser temize çekilmiştir. Nâilî eseri temize çekerken, hal tercümeleri verilen şâirleri harf sırasına koymuş, diğer eserlerde de adı geçen şâirlerin hal tercümelerinin altına, o eserlerden şiir örnekleri alarak ilâve etmiş, müsveddedeki yazı çok bozuk olduğu için okuyamadığı kelimelerin yerini boş bırakmıştır. 9+251 sayfa olarak eseri temize çeken Nâilî aynı zamanda İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Son Asır Türk Şairleri adlı eserinden aynen, Es'ad Efendi'nin hal tercümesini îlâve etmiştir

e. ŞÂHİDÜ'L-MÜVERRİHÎN

Es'ad Efendi eserini, Türkçede şu an kullanılan bazı kelimelerin nasıl yazılmaları gerektiği ve bunun kurallarını, çeşitli durumlar için düşürülen manzûm târîhler ve kurallarını açıklayan, manzûm târîh yazan bazı şâirlerin hal tercümelerini ihtivâ eden bir eser olarak tanıtmaktadır[3].

1.Ergun, *age*, III,1337.
1.Süleymân Fâik, *Mecmu'a*, Üniversite Ktp., nr.T.9577, vr.3b.
3.Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr.185, vr.4b.
2.Süleymaniye Kütüphânesi'nde okuyuculara istifâde için verilen Bahçe-i Safâ Endûz'un fotokopisinin üzerinde kitabın numarası Es'ad Efendi 4040 olarak görünmekle beraber, daha sonra Yazma Bağışlar 185 olarak değiştirilmiştir.
3.Katip Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn*, Es'ad Efendi, nr. 2385, vr. 271b.

Şâirlerden Sürûrî, Keçeci-zâde Mehmed İzzet, Ârif Hikmet Bey'in görüşleri ve teşvikleriyle mukaddimesine başladığı bu esere[2] Karslı Mehmed Efendi-zâde Mehmed Cemâleddin Efendi'nin ebced hesabıyla eseri yazmaya başladığı tarih olan 1247 (1831) yılını ifâde eden Şâhidü'l-Müverrihîn adını bulduğunu belirtmektedir[3].

Şâhidü'l-Müverrihîn'in bilebildiğimiz iki yazma nüshası vardır. Bunlardan Ali Emîrî Tarih, nr.362'deki nüshada Es'ad Efendi önce manzûm târîh düşürmenin ne zaman ve kim tarafından başlatıldığını, nasıl geliştiğini izâh etmekte, manzûm târîh çeşitleri üzerinde durup, çeşitli şekillerde düşürülen tarihlerden örnekler vermektedir. Devamında Türkçe'de bazı kelimelerin hangi durumlarda nasıl yazılmaları gerektiği örneklerle açıklanmaktadır. Bu bölümler 22 Safer 1248 (21 Temmuz 1832)'de temize çekilen, fakat yer yer Es'ad Efendi'nin kendi hattıyla ilâvelerinin bulunduğu vr.8b-30a arasındadır. vr.33b-35a arasında ise Es'ad Efendi kendi hattıyla ve harf sırasıyla kısaca manzûm târîh düşüren şâirlerin kim olduklarını ve nerede vefât ettiklerini kaydetmiştir. Müsvedde halindeki bu bölümde şiir örnekleri yoktur.

Ali Emîrî Târîh, nr.363'teki nüshada ise nr.362'deki nüshanın vr.8b-30a arasında yer alan kısım, vr.1b-8a arasında yine aynı tarihte temize çekilmiştir. Bu kısım da yer yer Es'ad Efendi'nin ilâvelerini ihtivâ etmektedir. Nüshanın içinde numarasız sayfalarda şâirlerin hayatları ile ilgili bölümden bir kısmın temize çekildiğini ve Osmanlıca'daki imlâ kuraları ile ilgili bölümden iki sayfanın bulunduğunu görüyoruz.

Eserin 1247 (1831) yılında İstanbul'da basıldığı yazılmışsa da[1] bunun gerçekleşmediği ve bir niyet olarak kaldığı anlaşılıyor[2]. Ayrıca Şâhidü'l-Müverrihîn'in Arkeoloji Müzesi Kütüphânesi'nde, müellifin kendi hattıyla diğer bir nüshasının bulunduğunu öğrendik[3]. Fakat yaptığımız araştırmada böyle bir esere rastlayamadık.

f. PEND-NÂME

Çocuklar için yazılmış, 45 sayfalık manzûm bir öğüt kitabıdır. İçinden seçtiğimiz birkaç beyit, sanırım mâhiyeti hakkında bir fikir verecektir.

Eyleme bir kalb-i ma'mûru harâb,
Ömrün oldukca çekersin ıztırâb. (s.3)
Kıl vefâ 'ahde, sakın etme 'inâd,

2.Es'ad Efendi, nr. 3737, vr.87b.
3.Ali Emîrî Tarih, nr.362, vr.12a.
1.Ali Emîrî Târîh, nr.362, vr.12a.
2.Ali Emîrî Târîh, nr.362, vr.3a'nın kenar notu.
3.Ergun, *age*, III,1337.

Kılma bu dâr-ı fenâya i'timâd. (s.6)
Etmek istersen eğer zevk u safâ,
Etme bir ferde cevr ü cefâ. (s.30)
Olmak istersen dü 'âlemde sa'îd,
Kıl takarrub hayra,ol şerden ba'îd. (s.40)
Sıhhatin bil kadrin, ekl eyle kalîl,
Fâsid etme mideni, olma 'alîl. (s.42)

Üzerinde herhangi bir tarih yoktur. İstanbul'da basılmış olmalıdır.

4. DİĞER ESERLERİ ve RİSÂLELERİ

a. TERCEME-İ MUSTATRAF

Muhammed b. Ahmedi'l-Hatîbi'l-İbşîhi'l-Mısrî'nin "el-Mustatraf min Külli Fennin Mustazraf" adlı eserinin tercümesidir. 1231 (1816) senesinde pâdişâhın irâdesiyle Ekmekci-zâde Hâfız Ahmed Efendi'nin tercümeye başladığı bu eseri, onun vefâtından sonra 1250 yılının ortalarında Sultân II. Mahmûd'un emriyle Es'ad Efendi tercüme ve tashîhe girişmiştir[1]. Kitabın tercümesine uzun yıllar emek harcayan Es'ad Efendi esere "kultü (= derim ki)" işâreti ile ilâvelerde bulunmuş, bazı yerlerini de değiştirmiştir. İlâve ve değiştirmeleri genellikle "fe-tedebber" ve "intehâ" veya her ikisinin birden kaydıyla son bulmaktadır. Ayrıca "zamîme" ve Es'ad-ı Fakîr" kaydıyla yaptığı ilâveleri de vardır. Aynı zamanda tercümeye "Mahmûdü'l-Eser fî Tercemeti'l-Mustatrafi'l-Müste'ser" adını vermiştir[2]. Eser "Mustatraf Tercümesi" veya "Mustazraf Tercümesi" adlarıyla tanınmıştır.

İstanbul'da iki büyük cilt halinde (I. cilt 4+757 sayfa, 1261 Receb / Temmuz 1845; II. cilt 4+754-1453 sayfa, 21 Ramazan 1263 / 1 Eylül 1847 tarihinde) basılan esere Es'ad Efendi şu manzûm târîhi düşürmüştür.

Nukat-ı şikem ıslâh ede her târhihde ihvân,
Olundu Terceme-i Mustatraf Es'ad şimdi hamd eyle. 1263[3].

Muhâdarât ilmine dair eserlerin en istifâdeli ve değerlilerinden biri olarak nitelendirilen[4], 84 bab üzerine tertip edilen eserde başlıca şu konular yer almaktadır.

İslâmın temelleri, aklın ve zekânın övülümesi, aptallığın kötülenmesi, Kur'ân'ı okumanın, ilmin ve edebin fazîleti, güzel ahlâk, atasözleri, belâgat

1. *BOA*, İrâde Dâhiliye, nr.4728; Es'ad Efendi, *Dîvân-ı Es'ad*, Süleymaniye Ktp. Es'ad Efendi, nr.3841, vr.85b.
2. *Terceme-i Mustatraf*, 1,4.
3. *Terceme-i Mustatraf*, II,1452.
4. Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1342, III,25.

ve fesâhat, bu konuda temâyüz etmiş erkek ve kadınlar, şâir ve hatîplerle bunların kusurları, tevekkül, istişâre, susmanın, dili korumanın fazîleti, gıybetten ve şöhretten kaçınılması, idârecilere itâat, sultânın tebeasının üzerindeki ve tebeanın sultân üzerindeki hakları, sultânlara yakınlıktan kaçınmak, kadıların bilmesi gerekenler, hükmettiklerinde hediye ve rüşvet almamaları, adâlet, insaf ve iyilik, düşmanlığın ve zulmün kötülüğü, müslümanların ihtiyaçlarını giderme, güzel ve çirkin huylar, kardeşlik ve sevgi, Allah'ın yaratıklarına şefkat, kendini beğenmişliğin kötülenmesi, soyu ile övünmenin ayıplanması, Ashâb'ın fazîleti, evliyâ ve kerâmetleri, geçmişteki bazı zâlimler ve cürümleri, örnekleri ile cömertlik, cimriliğin kötülenmesi ve geçmişteki bazı cimriler, misâfire ikrâm, söz verildiğinde yerine getirilmesi, sırrı gizlemek, kahramanlık ve bazı Arap kahramanları, doğruluk, anne-babaya iyilik, gençlik, ihtiyârlık ve uzun ömürlülerden bâzılarının anlattıkları, güzel isim ve künyeler, fakirliğin övülmesi ve zenginlik, hediyeleşme, ticâret ve sanat ile uğraşma, sabır, Câhiliyye devri Araplarının çirkin âdetleri, harf sırasına göre yırtıcı ve ehlî hayvanlarla böcekler, garîp mahlûklar, Hz. Âdem'den önceki canlılar, aşk, şiirin incelikleri, kadınlar ve özellikleri, içkinin haramlığı, mizâh ve latîfenin hudûdu, duâ ve kabul olunması, kazâ ve kader, tövbe ve istiğfâr, hastalıklar ve ilaçları, ölüm ve kabîr azâbı, dünyânın süsüne aldanmamak, Hz. Peygamber'e (s.a.) salât ü selâm gibi konular üzerinde durulmakta ve geniş açıklamalar getirilmektedir. Mustatraf'ta Es'ad Efendi esas itibariyle tercüme dışında hadîslerin tahkîkini yapmış, bazı kelimeleri açıklamış, bazı düzeltmelerde bulunmuş, bazı ilâve ve açıklayıcı bilgilere yer vermiştir.

II. Mahmûd'un aynı zamanda sadeleştirilmesini de istemesine rağmen, Es'ad Efendi'nin alıştığı ağır üslûbundan pek de vazgeçmediğini görüyoruz.

b. KEVKEBÜ'L-MES'ÛD FÎ KEVKEBETİ'L-CÜNÛD

Şeyh Muhammed b. Mahmûd b. Muhammed b. Hüseyni'l-Hanefiyyi'l-Cezâyirî'nin *es-Sa'yü'l-Mahmûd fî Nizâmi'l-Cünûd* adındaki eserinin tercümesidir.

Cezâyirî eserini yazma sebebini şöyle açıklamaktadır. "Son zamanlarda kâfir milletler, ortaya koydukları sağlam metotlarla, askerî sahada büyük ilerlemeler göstermişlerdi. Onların düşmanlıklarından korunmak için aynı metotların uygulanması zarûriydi. Bunun için elbisenin değişik renklerde ve dar olması, askerin sınıflara ayrılması gibi hususlar uygulanmalıydı. Bütün bunlar yerinde görülerek, pâdişâh tarafından uygulamaya girişilmişti; ne var ki bazı kişiler, câhilliklerinden dolayı yapılan bu işleri yerinde gör-

müyorlardı. İşte bu sırada ileri gelenlerin bazıları ile yaptığımız toplantıda, uygulamanın uygun olduğuna karar verildi ve bir kitap yazılması istendi"[1].

O sırada Es'ad Efendi de Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin kıyâfet ve eğitimlerinin akla ve şeriate uygun olduğunu belirten bir kitap yazmayı düşünmektedir. Aynı konuda bir eserin yazıldığını duyunca 1244 Receb'inin başlarında (Ocak 1829) hemen kitabı getirtir ve görüşlerine katıldığ kitabın kısa zamanda tamamladığı tercümesine *"Kevkebü'l-Mes'ûd fî Kevkebeti'l-Cünûd"* adını verir[2].

Tercümede, düşünülen gâye doğrultusunda askerî alanda yapılan yeniliklerin akla ve dîne uygun olduğu, âyet, hadîs ve Hz. Peygamber'in (s.a.) zamanındaki uygulamalara dayanılarak açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu arada İslâm tarihinden örneklerle, askerî alanda yapılması gerekenler ve cihâdın fazîletleri üzerinde durulmuştur. Es'ad Efendi tercümeyi yaparken metin içinde bazı ilâvelerde bulunmuştur. Bu arada sayfa kenarlarında müstensih tarafından yazılmış ilâveleri ve tercüme yazıldıktan sonra kontrol eden Es'ad Efendi'nin sayfa kenarlarında bazı tashîhleri bulunmaktadır..

Es'ad Efendi, nr.2363'te bu eserin 3+161 varaklık, 21 Şevvâl 1244 (26 Nisan 1829) senesinde nesh hattıyla temize çekilmiş bir nüshası bulunmaktadır. İlk sayfanın tezhibli, diğer sayfaların içi altın yaldız cetvellller içine alındığına bakılırsa pâdişâha takdîm edilmesi düşünülmüş olmalıdır[3].

c. EL-VİRDÜ'L-MÜFÎD FÎ ŞERHİ'T-TECVÎD

Takıyyeddîn Birgivî Mehmed Efendi'nin "Dürr-i Yetîm" adlı risâlesinin şerhidir. Es'ad Efendi tecvîd bahislerini ihtivâ eden şerhi, ilk başlayanlar ve çocuklar için hazırladığından teferruata girmediğini belirtmektedir.

60 sayfa olarak İstanbul'da 1264, 1276 ve 1298 yıllarında üç defa basılan bu eserin 52. sayfasından sonra, Kur'ân'ı doğru okumada dikkat edilmesi gereken hususlara dair "Fevâ'id" başlığı altında ayrı bir bölüm ilâve edilmiştir.

d. ES'İLE ve ECVİBE

1250 (1834/35) yılının rebî'ulevvelinde yapılan ru'us imtihânında tertip edilip 1267 (1850)'de vefât eden Kitâbhâne-i hümâyûn Hocası ve Ders-

1.Es'ad Efendi, nr.2393, vr.4b-5a.

2.*Kevkebü'l-Mes'ûd fî Kevkebeti'l-Cünûd,* vr 3b-4a.

3.Beyazıt Devlet Ktp., Beyazıt, nr.1602'de kütüphâne fişlerinde *"Kevkebü'l-Mes'ûd fî Kevkebeti'l-Cünûd (Fezâ'ilü'l-cihâd)"* adı altında yanlışlıkla müellifimize atfedilen 49 varaklık eser gerçekte Karaferye Kadılığı'ndan ayrılmış Es'ad Efendi adında birine aittir, bahsettiğimiz eserle bir ilgisi yoktur.

vekîli Akşehirli Ömer Efendi'nin Arapça kaleme aldığı risâlenin tercümesidir[1]. Eser esas itibariyle Arap sarf ve nahvi ile ilgili soru ve cevapları ihtivâ etmektedir.

Yazma olarak Es'ad Efendi, nr.3737'de bulunan mecmû'anın 95b-97a varakları arasında bulunan tercüme, 12 sayfa olarak İstanbul'da 1250 yılının cemâziyelevvelinde basılmıştır.

e. MESH-İ RİCL ve MESH-İ HUF

Ehl-i Sünnet ve Şî'a arasında tartışma konusu olan abdestte çıplak ayağa meshetmek veya mest üzerine meshetmek meselesinin açıklığa kavuşturulması için yazılan bir risâledir.

Es'ad Efendi risâleyi yazarken tefsîrler ve muteber Hanefî fıkıh kitaplarına dayandığını söylemektedir. Meseleyi anlaşılması kolay ifâdelerle açıklamak istediğini belirten Es'ad Efendi, her iki tarafın delillerini ortaya koymuş, soru ve cevap şeklinde bunları tartışmış, görüşünü özellikle hadîslerle desteklemiş, sonunda Ehl-i Sünnet'in görüşü olan ayağın yıkanmasının, diğer görüşten her bakımdan üstün olduğunu isbat etmiştir.

Risâle, Es'ad Efendi, nr.3625'te bulunan yazma nüshanın vr.1b-12a arasındadır. 18 Zilka'de 1263 (28 Ekim 1847)'te Seyyid Halîl Şeref tarafından temize çekilmiştir.

f. NASRUN 'AZÎZ

Bir Fransız Mısır'da müslüman olur. Aynı yerde müslüman bir kızla evlenir. Fakat Fransa'ya dönünce eski dinine döner. Kadın müslüman olarak kalır. Bir çocukları olur. Çocuğun vaftiz edilmesine anne karşı çıkar. Bunun üzerine Fransız, "Dinlerin hepsi birdir, önemli olan güzel işlerdir" derse de karısını inandıramaz ve onu dinler hakkında bilgi sahibi birine götürür. Adam "Şüphe yok ki, senden evvel peygamberlere imân edenler olsun, Mûsâ dinini kabul eden yahûdîler olsun, Nasrânî ve Sâbiîler olsun, kim peygamberin şeriatine göre Allah'a ve âhiret gününe inanır, bununla beraber sâlih amelde bulunursa, elbette onların Rableri katında ecirleri vardır. Hem onlara bir korku da yoktur, onlar mahzûn da olacak değillerdir"[2] âyetini okur ve kendince yorumlayarak, îmânın değil, önemli olanın amel olduğuna kadım inandırır. 50 sene kadar önce olmuş olan bu hâdiseyi bir seyâhatnâmede okuyan Es'ad Efendi, îmân-amel ilişkisini açıklamak için bu risâleyi yazar. Âyet ve hadîslere dayanarak, îmânsız amelin Allah

1.Ergün, *age*, III,1338.
2.Kur'ân-ı kerîm, Bakara 2/62.

indinde kabul edilmeyeceğini söyledikten sonra, yahûdî, hristiyan ve diğer dinden olanların iyi ameller işleseler bile âhirette bundan fayda göremeyecekleri sonucu ile risâlesini bitirir.

Risâleden ad belirtilmeden kısa bir bölüm Mustatraf Tercümesi'nin 10. bâb 2. faslında I,147. sayfasındadır. Mustatraf'ta yayınlandığını belirtmekle beraber, bazı dostlarının ricâsı ile biraz daha geniş olarak tekrar yazmıştır. Bu yazma Es'ad Efendi, nr.3625'teki nüshanın vr.13b-19a arasındadır. Es'ad Efendi'nin 9 Safer 1261 (16 Şubat 1845)'de yazdığı risâle burada Abdülkādir b. Mehmed Emîn tarafından temize çekilmiştir. Nasrun 'Azîz'in 'Abdülkādir b. Mehmed Emîn tarafından 11 varak halinde müstakil olarak temize çekilmiş diğer bir nüshası Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Kitapları, nr.1088'dedir. Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları nr.2649, vr.35b-39a arasında da yine Mehmed Emîn tarafından temize çekilmiştir.

g. DELÂ'İLÜ NÜBÜVVET-İ NEBİYYİNÂ

İA, IV,365'te, Es'ad Efendi, nr.3842'de "İhtilâfu't-Tevrâtîn" adında bir eserin olduğu bildirilmektedir. Fakat bu mecmû'ada bu adı taşıyan bir eser yoktur. Yalnız aynı mecmû'anın vr.3b-10b arasında, yukarıda verdiğimiz ada uygun olarak, Tevrat'ın birbirine muhâlif üç nüshası hakkında bilgi verilmekte, Tevrat'taki Peygamber Efendimiz'le ilgili işâretlere temas edilmekte, bu hususta yapılabilecek itirâzlara cevaplar verilmektedir. Daha sonra İncil'in 4 nüshasından, özellikle Yuhanna İncili'nden Hz.Muhammed (sav)'in peygamberliğini bildiren nakillerin yapıldığı bir bölüm gelmektedir. Ayrıca teslis inancının yanlışlığı ile, İncillerde geçen oğul ve baba kelimelerinin mecâzî mânâda kullanıldığı konusu üzerinde durulmaktadır. Kastedilen eser bu olmalıdır. Risâlede Tevrat'tan bahsedilmesi yanlışlığa sebep olmuş gibi gözüküyor.

4 Şa'bân 1258 (9 Eylül 1842) cuma günü Es'ad Efendi'nin yazdığı bu risâle, Mehmed Emîn tarafından Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları nr.2875, vr.1b-9b arasında temize çekilmiştir. Sayfa kenarlarında (vr.1b, 2b, 4a, 5b, 9a) müellifin metinle ilgili bazı açıklamaları yer almaktadır.

h. MAKÂLE fî İSBÂTİ NÜBÜVVETİ HÂTEMİ'L-ENBİYÂ'İ ve'l-MÜRSELÎN

Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberliğini isbat etmeye yönelik bu makâle, Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875,

vr.25a-31b arasındadır. Kelâmcıların kitaplarından yapılan nakillerle önce Kur'ân'ın mûcize oluşu üzerinde durulmuş, Kur'ân'ın îcâz yönleri belirtilmiştir. İran'a yaptığı elçilik dönüşü Kazvin'de ahundlarla yaptığı tartışmayı istitrâten zikreden Es'ad Efendi, geçmiş şerîatlere uyulup uyulmaması ve Peygamberimizin niçin son peygamber olduğu hakkında bilgiler vermektedir.

10 Receb 1060'da (26 Temmuz 1844) yazımı sona eren bu makâlenin temize çekilmiş kısmı bazı kenar notlarını da ihtivâ etmektedir.

i. MECMÛ'A-İ MÜSEVVEDÂT

Es'ad Efendi nr.3842'de bulunan bu mecmû'ada Es'ad Efendi'nin kendi hattıyla çeşitli konulardaki yazıları müsvedde halinde bulunmaktadır.

Mecmû'ada şu yazılara yer verilmiştir. 1a-2a'da 1258-1259 yıllarında yazdığı şiirler, 3b-10b'de Delâ'ilü Nübüvvet-i Nebiyyinâ adlı risâle (yukarıda bu risâle hakkında bilgi verilmiştir), 12b'de kadınların mirâsta niçin yarım hisse aldıklarını açıklayan bir yazı, 13a'da "Yüz sene sonra sizden hiçbir canlı kalmayacak" hadîsinin açıklaması, 13b-14b'de İbn Kuteybe'nin "Müşkilü'l-Hadîs" adlı kitabından özetle tercüme ettiği "Kur'ân bir deri içine konsa, sonra ateşe atılsa yanmaz" hadîsinin açıklaması, 15b'de Babertî'nin "Telhîs Şerhi"nin kinâye bahsinden "Her kulağı olan hayvan doğurucu ve her kulağı olmayan yumurtlayıcıdır" sözünü hikâye eden kısa bir nakil, 18a'da sağır kef ve nun ile ilgili bir yazı, şiir ve nesre dair ayrı bir yazı, 21b-22a'da illet-i gâ'iyye ve Allah'ın fiillleri ile ilgili bir yazı, 22b'de Teftâzânî'nin bir risâlesinden "Bulûğda imân mı, amel mi daha önce gelir?" konusunda bir nakil, 23b'de belâgat ve fesâhat konusunda bir yazı, 24b-26b'de kıyas ve kısımlarını örneklerle açıklayan yazı, 28b-29a'da tartışma sanatı ile ilgili bir yazı, 29b-30a'da Seyyid Mûsâ el-Kefevî'nin "Külliyyât" adlı kitâbından müzekkerlik, müenneslik ile ilgili kısmın tercümesi vardır. Mecmû'â 31b'de Es'ad Efendi'nin bir adamın sorduğu "Bu farklı görüşler niçin ortaya çıkıyor?" sorusuna cevâbı ile sona eriyor. 80 varak olan mecmû'anın yazılı yerleri numaralanmış, diğer yerleri boş bırakılmıştır. Es'ad Efendi bu mecmû'âda yer alan yazılarını çeşitli zamanlarda yazmıştır; bunu çoğu zaman yazılarının sonuna koyduğu tarihlerden anlamak mümkündür.

Mecmû'ada yer alan yazıların büyük bir bölümü İbnülemîn Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875'te temize çekilmişlerdir. Zaten bazılarına müstakil risâleler olarak tarafımızdan işâret edilmiştir.

j. MEHÂSİN-İ MECÎDİYYE

Es'ad Efendi'nin Abdülmecîd'in irâdesiyle pâdişâha itâat ve duâ, kişinin sahip olması gereken güzel, sakınması gereken kötü huylar ile insanın hakları ile ilgili, üç bölüm üzerine tertip ettiği bir risâledir.

Süleymâniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr.203'te bulunan sayfalar içinde yer alan bu risâlenin I. bölümünden 5b-6a, II. bölümünden kısaca 6b'de bahisler varsa da, III. bölüm ile ilgili herhangi bir yazı yoktur. Diğer bölümler için yazılanlar eksik olmalıdır. 6b'ye ilâve edilen kağıtta, Dâru't-Tıbâ'ati'l-'âmire'de Risâle-i Ahlâk ya da Mehâsin-i Mecîdiyye adıyla basıldığı yazıyorsa da kütüphânelerde Es'ad Efendi'nin böyle bir eserine rastlayamadım.

Yazma Bağışlar nr.203'te içinde sayfalar olan kabın üzerinde "Vak'anüvîs Es'ad Efendi merhûmun zabt-ı vekâyi'e dâir eser-i hâmesi olan ba'zı evrâk-ı mühimmedir. Müşârun ileyhin kütüphânesinde hıfz olunmak üzere Râkımu'l-hurûf Vak'a-nüvîs Ahmed Lütfî tarafından gönderilmiştir; fî 7 Safer sene 1314 (18 Temmuz 1896)" yazısı vardır. Ne var ki içinde vekâyi'e dâir herhangi bir evrak yoktur. Olanlar ise şunlardır. İlk 8 varaklık sayfalarda Râgıbü'l-Isfahânî'nin Tahsîlü'n-neş'eteyn adlı kitabından peygamberlerin şahsiyetleri ile ilgili bir nakil, arkasından Mehâsin-i Mecîdiyye'yi niçin yazma gereğini duyduğunu açıklayan bir yazı gelmektedir. Burada Es'ad Efendi'nin üç matlabtan oluşan bu risâleyi Sultân Abdülmecîd'in "...fenn-i ahlâkdan muhtasar ve müfîd, sehl-i 'ibâre bir risâle-i Türkiyye terkîb ve cem'ini" isteyen irâdesi üzerine yazmaya başladığını ve adını da bu yüzden "Mehâsin-i Mecîdiyye" koyduğunu öğreniyoruz. Devâmında aynı risâleden pâdişâha itâat, güzel ahlâkın önemi gibi bazı bölümler yer almaktadır.

Mehâsin-i Mecîdiyye adlı risâle ile ilgisi olmayan ayrıca numaralanmış 30 varaklık diğer sayfalarda ise önce İsâm Dîni'nin gerçekliği ve Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberliğinin doğruluğuna delâlet eden delillere geçilmektedir. On kadar delîl üzerinde durulduktan sonra İslâm'a yöneltilen bir takım itirazlar cevaplandırılmakta, nesh konusu enine boyuna incelenmektedir. Daha sonra Şeyh Takiyyüddîn Ahmed b. Ali'nin "Hakk-ı Hatem-i Nübüvvet" adlı kitabından tercüme edilen bu kısımlarda Hz. Peygamber'in (s.a.) mucizeleri, fiilerin yaratılması ve aklın gücü gibi konular üzerinde durulmaktadır. Peygamberler hakkındaki değişik görüşlere çözüm getirmeye çalışarak devam etmektedir. Kur'ân'ın mucize olduğu beyân edilip, mucize konusunda ayrıca bilgi verilmektedir. Yahudi ve hristiyanlara saygı gösterilmesi gibi konulardan sonra, yahudilerin tarihinden, Tevrat nüshalarından bahseden bir kısımla sona ermektedir. Es'ad Efendi'nin kendi hattıyla ve çok bozuk bir yazıyla yazdığı bu ikinci bölüm sayfalarda genellikle bazı kitaplardan alınmış Arapça metinlerin verilmesi ve arkasından bunların açıklanması şeklinde bir yol tutulmuştur.

k. İMÂN-I EBEVEYN

Saçaklı-zâde'nin Hz. Peygamber'in (s.a.) anne ve babasının îmânları olup olmadığı, cennetlik mi, yoksa cehennemlik mi oldukları konusunda yazdığı risâlenin 1257 (1841) yılında Es'ad Efendi tarafından 5 fasıl halinde tercümesidir.

Risâlede çeşitli İslâm âlimlerinin görüşleri zikredilmekte ve cennet ehlinden oldukları sonucuna varılmaktadır.

Es'ad Efendi'nin eserleri arasında saydığı bu risâle[1], müsvedde halinde Es'ad Efendi nr.3851'deki mecmû'anın vr.1b-7a arasında bulunmaktadır.

l. BEYÂNU'S-SIFÂTİ'S-SUBÛTİYYETİLLÂHİ TE'ÂLÂ

Allâh'ın subûtî sıfatlarının tarîf ve îzâh edildiği bu risâlede her bir sıfatın tarîf ve îzhahı ve bunlarla ilgili ihtilâflar üzerinde durulmuştur. Risâle'de Tekvîn sıfatı üzerinde özellikle durulduğu görülüyor (vr.22b)

Risâle Üniversite Ktp., İbnülemîn Mahmûd Kemal İnal Kitapları, nr.2649, vr.10b-28b arasında, 1 Receb 1262'de (25 Haziran 1846) Meşrebzâde 'Ali Râ'ık tarafından müellif müsveddesinden temize çekilmiş olarak mevcuttur.

m. İ'TİRÂZ-I BÂTIL-I EHL-İ DALÂL

Fakîhler ve müctehid imâmların ihtilâfları hakkında, inançsızlar ve yabancıların bazılarınca "Hâlâ millet-i İslâmiye kavâ'id-i şer'iyyede sözü birleşdirmeyüp, her biri bir tarafa çekmişlerdir. Öyle perîşân şeyde yakîn hâsıl olur mu?" şeklinde yapılan itirâzlara cevap olarak hazırladığı bu risâlesinde Es'ad Efendi, ihtilâfların usûlde olmadığını, diğer ihtilâfların ise Ehl-i sünnet'in sağlamlığı ve galebesini gösterdiğini, hikmet ve rahmet olduğunu belirtmektedir.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal kitapları, nr.2875'teki mecmû'anın 9b-12a arasındaki risâle muhtemelen bizzât müellifce 11 Şevvâl 1260'ta (23 Ekim 1844) Kanlıca'da yazılmıştır.

5. HERHANGİ BİR İSİMLENDİRMEYE GİTMEDİĞİ RİSÂLELERİ

"Dünyâ kâfirlere süslü göründü"[2] âyetinin mânâsının açıklandığı isimsiz risâlesi, Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları,

---

1.Es'ad Efendi, *Münşe'ât*, Es'ad Efendi, nr.3851, vr.315b; *Mektebü'l-Edeb* ...., Yazma Bağışlar, nr.201, vr.3a.

2.Kur'ân-ı kerîm, Bakara 2/212.

nr.2649, vr.30b-33a arasındadır. Risâlede esas olarak dünyâyı süslü gösterenin şeytan mı, yoksa Allah mı olduğu tartışılmakta çeşitli âlimlerden yapılan nakillerle konuya açıklık getirilmeye çalışılmaktadır. Es'ad Efendi 17 Şevvâl 1058'de (20 Kasım 1842) yazdığı bu risâlesine, tetimme adı altında 26 Muharrem 1059'da (26 Şubat 1843) İmâm Kuşeyrî'nin Esmâ'u'l-Hüsnâ Şerhi'nden "el-Melik" ismi ile ile ilgili kısa bir bölüm ilâve etmiştir.

Yapılan bir itirâza cevap olarak "Kadınların mirasta niçin yarım hisse aldıkları"nı açıklayan risâlesi Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875, vr.17a-18a arasındadır. 21 receb 1258'de yazılan, 8 cemâziyelâhır 1260'ta buraya nakledilen bu risaleye daha sonra aynı konuda Beydâvî Tefsîri'nden 1 şevvâl 1261'de (bk.18a-18b) bir ilâve yapmış gözüküyor.

İbn Kuteybe'nin Müşkilü'l-Hadîs adlı kitâbından "Fahr-i 'âlem'den yüz sene geçince yeryüzünde nefes alıcı bir nefs kalmaz" hadîsinin açıklamasını ihtivâ eden ve 22 şa'bân 1258'de yazdığı bu risâlesi, Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875, vr.16a-16b arasındadır.

Yine İbn Kuteybe'nin Müşkilü'l-Hadîs adlı kitabından istifâde ile Ukbe b. Âsî'nin rivâyet ettiği "Kur'ân-ı kerîm bir deri ve cildde kaplansa, sonra o deri ateşe atılsa yanmaz" hadîsinin açıklamasını ihtivâ eden ve 5 Şa'bân 1258 cumartesi günü yazdığı bu risâlesi, Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875, vr.14b-15b arasındadır.

"Ef'âlullâh (Allah'ın fiilleri)" ile ilgili olarak 17 muharrem 1258'de yazdığı ve 9 cemâziyelâhır 1260'ta temize çekilen risâlesi Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875, vr.18b-21a arasındadır.

Mustatraf'ta Harûn Reşîd'in oğlunun adının Me'mûn yazılacak iken yanlışlıkla Mehdî yazılmasını düzeltmek için yazdığı bir yazısı, Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875, vr.22b-23b arasındadır.

1253 senesinde bir kişinin "Akıl için yol birdir derler ama imamların ahkâm konusunda ihtilâflarının sebebi nedir" şeklindeki sorusuna verdiği cevabı ihtivâ eden risâlesi, Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875, vr.23b-24a arasındadır.

Bâbertî'nin Şerh-i Telhîsinin Kinâye bahsinden alınma "Her kulağı olan hayvan doğurucu ve her kulağı olmayan yumurtlayıcıdır" sözünün açıklamasını ihtivâ eden risâlesi, Üniversite Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875, vr.24b'dedir.

Teftâzânî'nin risâle-i mahsûsundan "Büluğda kullara öncelikle vâcib olan itikad mı yoksa amel midir?" konusunda yaptığı bir nakil, Üniversite

Ktp., İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875, vr.24b-25a arasındadır.

İmâm Rabbânî'nin (Müceddid-i Elf-i sânî) bir eserinden Allah lafzı ve bu lafzın özellikleri ile ilgili "Ma'rifet kısmının tercümesi, İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875, vr.12a-13b arasındadır.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal Kitapları, nr.2875, vr.13b-14a arasında münâzaranın nasıl yapılması ile ilgili "Fenn-i münâzara" bir hulâsa mevcuttur.

6. BUGÜN SADECE İSMİNİ BİLDİĞİMİZ DİĞER RİSÂLELERİ

Buraya kadar hakkında bilgi vermeye çalıştığımız eserlerinin dışında. Bursalı Mehmed Tâhir Bey "Kendi kütüphânemdedir" diyerek bazı risâlelerinin ismini vermektedir. Araştırmalarımız sırasında mevcudiyetine rastlayamadığınız bu risâleleri şöylece sıralamak mümkündür.

a.Vahdet-i vücûd,

b.Beyânü İnne'l-'ismete leyset sâbiteten,

c.Meshu'r-re's,

d.Akvâl-i Ricâl-i Sûfiyye,

e.Beyânu Mu'âmele-i Beyne'l-Müslimi ve'l-Hâricî,

f.Beyânu Farkı'l-ismi ve'l-müsemmâ,

g.Câmi'a-i Kelime-i şehâdeteyn,

h.İrâde-i cüz'iyye,

i.Beyânu zikri'l-cehri ve'l-lahn,

k.Beyânu zeyni'l-huld,

l.Kelâmü'l-hakk celle celâlühû,

m.Beyânu esbâb-i havfi'l-mevt[1].

Es'ad Efendi de kendi eserlerini sayarken bizim rastlayamadığımız şu eserlerine yer vermiştir.

n.1255 (1839)'te yazdığı "Terâcimü Emsâli'l-Üdebâ",

o.1254 (1838)'te yazdığı İstanbul'daki sahâbe kabirleri hakkında bir risâle,

ö.Hristiyanlığın reddi hakkında risâle,

p.Arapça'daki nâdir kelimeleri ihtivâ eden mecmû'a,

1.Bursalı Mehmed Tâhir, *age*, III,26.

r.Fıkıhla ilgili "Hayrun Kesîr" adında bir mecmû'a,

s.Mutasavvıfların özelliklerini nazım ve nesir olarak belirten ve güzel sözlerin bulunduğu bir mecmû'a[1].

ş.İmâm-ı a'zam'ın Ebû Yûsuf'a nasîhatlerinin tercümesi[2].

1.*Münşe'ât,* Es'ad Efendi, nr.3851, vr.315b.
2.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp., nr.T.158, vr.36b.

C. ÇEŞİTLİ YÖNLERİYLE ES'AD EFENDİ

1. Şahsiyyeti

Kaynaklar Es'ad Efendi'nin zayıf bünyeli, hitâbet kabiliyetine sahip, her işten anlar, çok zeki, vaktini araştırma, okuma ve yazmaya hasretmiş âlim, fâzıl ve şâir bir zât olduğunda müttefiktirler[1]. Ayrıca yeniçeriliğin kaldırılması öncesinde, askerî alanda yapılacak yeni düzenlemelerle ilgili eşkinci hüccetinin yazdırılmasının gizlice kendisine havâle edilmesi, onun güvenilir, namuslu, dürüst ve devlet nezdinde saygıdeğer bir kişi olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır[2].

Seyyid Ali Rızâ Efendi, Es'ad Efendi'yi tenkit ederken kendisi inanmamakla beraber zamanında "ferîd-i 'asr", "vahîd-i dehr (zamanının en seçkin kişisi)" kabul edildiğini de belirtmektedir[3]. Matbu Teşrîfât-ı Kadîme'nin başındaki (bk. s. 1) tanıtıcı yazıda kendisinden "ser-âmed-i 'ulemâ'-i saltanat-ı seniyye" diye bahsedildiğini görüyoruz.

Süleymân Fâik, Mecmû'â'sında onu "hasûd ve gaddâr"[4] olarak nitelendiriyorsa da, İbnülemîn Mahmûd Kemâl İnal'ın dediği gibi bu zât herkesi bir bahâne ile kötülemek alışkanlığında olduğu için sözlerine itibâr

---

1. Abdurrahman Şeref, *age,* VIII,164; İnal, *age,* I,323; Cemâleddîn, *age,* s.81. Muhtemelen risâleyi istinsâh eden 'Abdülkâdir b. Mehmed Emîn, Es'ad Efendi'yi şu ifâdelerle takdîm etmektedir: "'Âlim, fâzıl, muhakkık, kâmil, tâcu's-sudûr ve'l-mevâlî, hâ'izü'l-mekârim ve'l-me'âlî, bakıyyetü'l-eslâf; bk. Es'ad Efendi, *Nasrun 'Azîz,* Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Kitapları, nr.1088, vr.1a'da istinsâh edenin kaydı; Osman Ergin, *age,* I,II, 442-443.
2. Cemâleddîn, *age,* s.82.
3. Es'ad Efendi, *Tarîh-i Es'ad,* Üniversite Ktp., nr.T.158, vr.36b.
4. Süleymân Fâik, *Mecmu'a,* Üniversite Ktp., nr.T.9577, vr.3b.

edilemez[1]. Bununla beraber kendisini çekemeyenler ve sevmeyenlerin de olduğunu Seyyid 'Ali Rızâ'nın Es'ad Efendi'yi "Sâhib-i Târîh müşârun ileyh Es'ad Efendi öyle herkesin bildiği gibi olmayıp, şöhreti zâtına gâlib bir vücûd-i muhterem idi", "Doğrusu vekâyi'-i Devlet-i 'aliyye'yi telvîs etmiş bir zâttır. Hele eş'ârında olan rüsvâylığı işidenlerden ırag", "Hâce merhûma seng-endâz-ı ta'n u teşnî' olması ziyâdesiyle gaddârlık, belki iz'ânsızlık olduğu âşikâr"[2], "Ancak müşârun ileyhin ıtlâkını beyân u tahrîr etmemek zabt-ı vekâyi' me'mûru olan zât-ı muhteremin sersemliği muktezâsındandır"[3] gibi cümlelerle tenkîdinden anlıyoruz. Bu tenkîtler Es'ad Efendi Tarihi'nin eksik bir nüshası sebebiyle yapılmış haksız tenkitlerse de bu ifâdelerle sadece kendisinin değil, başkalarının kanaatlerine de tercümân olduğunu düşünmemek için bir sebep yoktur.

Eserlerinde Nakşibendi Tarîkatı'na yaklaşırken, diğer tarîkatlerin ismen zikredilmelerinin aksine "Tarîkat-ı 'aliyye-i Nakşibendiyye (Yüce Nakşibendî Tarîkatı)"[4]; "silsiletü'z-zeheb-i Tarîkat-i 'aliyye-i Nakşibendiyye (Yüce Nakşibendî Tarîkatı'nın altın silsilesi)"[5]; "tarîk-i sa'âdet-refîk-i sâdât-ı Nakşibendiyye (Nakşibendî büyüklerinin mutluluğa götürecek yolu)"[6] gibi daha saygılı ifâdelerle bahsetmesi, şiir kitaplarında Nakşibendiyye silsilenâmesi[7], Şâh Nakşibend'in menkıbeleri hakkında bir kasîde, Mevlâna Mehmed Hâlid en-Nakşibendî'den feyz isteyen bir kasîde gibi bu tarîkatla ilgili konulara yer vermesi, münşe'ât mecmûâlarında Nakşibendî şeyhlerinin duâları[8] gibi konuların yer almasından hareketle kendisinin de bu tarîkate bağlı olduğu düşünülebilirse de, Kuşadalı İbrahim Halvetî'nin Mehmed Es'ad adındaki bir mürîdine yazdığı mektuptan hareketle bunun müellifimiz olan Es'ad Efendi olabileceği ihtimâli bize pek mümkün görünmüyor[9].

---

1. İnal, *age*, 1,324.
2. Bk. Üniversite Ktp., nr.T.1203'ün içinde numaralanmamış ayrı bir varak.
3. Bk. Üniversite Ktp., nr.T.1203, vr.31b'de müstensihin kenar notu.
4. Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6002, vr.36a; nr.T.6005, vr.182b.
5. Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s.167; Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6004, vr.97b.
6. Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6004, vr.36b
7. Es'ad Efendi, *Dîvân-ı Es'ad*, Slym, Ktp. Es'ad Efendi nr.3852, vr. 5b; nr. 3841, vr. 5b, nr. 1749, vr. 3a; *Dîvân-ı Es'ad*, İ.Ü. Ktp., T. 2813, vr. 39b; Slym, Ktp. Es'ad Efendi nr.1750, vr. 4a, 4b.
8. Es'ad Efendi, *Münşe'ât*, Slym, Ktp. Es'ad Efendi, nr. 3847, vr. 6b-7b
9. Yaşar Nuri Öztürk, "Kutsal Gönüllü Velî Kuşadalı İbrâhim Halvetî (Hayatı, Düşünceleri, Mektupları)" adlı eserinde (bk. s.136) kuvvetli bir ihtimal olarak dile getirdiği bu iddiasını desteklemek için mektubun bir kadıya yazılmış olduğunun anlaşıldığını söylüyor ki bunun açıkça görüldüğünü söylemek güç görünüyor. Böyle bile olsa o sıralarda Mehmed Es'ad adında üstelik kadılık yapan başka kişiler de vardır (bk. mes. Karma Dizin ilgili yer). Eğer mektubun yazıldığı tarih doğruysa (Öztürk bu tarihi 9 Ramazan 1244/1828 diye

2. Yeniçeriliğin Kaldırılması Sırasında Es'ad Efendi

Es'ad Efendi'yi yeniçeriliğin kaldırılmasına giden süreçte ismi sıkca geçen ve hizmeti görülen bir şahsiyet olarak görmekteyiz. 18 Şevvâl 1241 (25 Mayıs 1826) perşembe günü Eşkinci Teşkîlâtı'nın kurulmasına karar verilen toplantı sırasında İstanbul Mahkemesi'nde Vekâyi' Kâtibi ve vak'a-nüvîslik görevinde bulunan Es'ad Efendi de vardır. Bu toplantı sonrasında Şeyhülislâm Kadı-zâde Tâhir Efendi'nin askerin talîminin câiz olduğuna dâir fetvânın müsveddesinin yazılmasını İstanbul Kadısı Sâdık Efendi'ye emretmesi üzerine, o da hem fetvânın müsveddesinin yazımını, hem de hüccetin yazımını Es'ad Efendi'ye havâle etmiştir[1].

21 Şevvâl pazar günü şeyhülislâm konağındaki toplantıda hem kendi yazdığı hücceti, hem de yazılmış olan fetvâyı bizzât okumuştur[2]. Hüccetin toplantıya katılanlarca imzâlanıp mühürlenmesinden sonra Ağa-kapusu'nda geniş katılımlı bir toplantı yapılmış, orada da hüccet Es'ad Efendi tarafından okunmuş, orada bulunan diğer ocaklıya da imzâlatılmıştır. Okuması için Baş-yazıcı Râşid Efendi'ye verilen Eşkinci Lâyihası da onun kekelemesi sebebiyle Es'ad Efendi tarafından okunmuş[3], ardından hüccet de yine Es'ad Efendi tarafından ocaklıya mühürletilmiştir[4]

9 Zilka'de 1241 (15 Haziran 1826) perşembe günü vukû bulan Vak'a-i Hayriyye (Yeniçeriliğin kaldırılması) esnasında, Yeni Odalar'ın ve Et Meydanı'nın zaptını ve kışlaların yanmakta olduğunu ilk önce gelip Sadrâzam'a müjdeleyen Es'ad Efendi'dir. Bunun üzerine Sadrâzam Es'ad Efendi'nin elinden tutup ayağa kalkmış, merdiven başına kadar gelerek yüksek sesle "Efendi oğlum, senin yazdığın hüccetin hükmü hiç bozulur mu?" diyerek onu taltîf etmiştir[5].

---

yazmıştır ki doğrusu 15 Mart 1829 olacaktır), bu sırada Üsküdar Kadılığı gibi önemli sayılabilecek bir görevde olan Es'ad Efendi'nin (1 Rebî'ulevvel 1244/11 Eylül 1828 - 23 Rebî'ulevvel 1245/22 Eylül 1829 arasında) bu özelliğine îmâ yoluyla bile temas edilmemesi, bu kişinin Es'ad Efendi olmadığını akla getiriyor. Mektubun yazıldığı tarihten sonra her ikisinin de daha uzun yıllar yaşadıkları göz önüne alınırsa (Kuşadalı 1774-1845 yılları arasında yaşamıştır), münâsebetlerinin bir mektup çerçevesinde kalmaması gerektiği de düşünülebilir. Fakat Öztürk başka bir mektuptan bahsetmiyor. Es'ad Efendi'nin ise şiirlerinde veya birçok mektubun da yer aldığı Münşe'ât mecmu'alarında bir vesîle ile şeyhi olduğu iddia edilen Kuşadalı ile ilgili bir yazıya yer vermemesi, bana göre aralarında bir münâsebetin olmadığını göstermektedir.

1. Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr. 114a-b.
2. Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr. 115a; *Üss-i Zafer,* s.15,33.
3. Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr. 115a-b; Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer,* s.14-15,33-35; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları,* Ankara 1943, I,535, 607.
4. Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer,* s.34-36.
5. Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer,* s.91-92; Uzunçarşılı, *age,* I,535,607.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına karar verildikten sonra, Beylikci Pertev Efendi (sonradan Pertev Paşa) tarafından akşamdan hazırlanan fermân sûreti tebyîz edilip, sahh çekildikten sonra Sadrâzam'ın emriyle 11 Zilka'de 1241 (17 Haziran 1826) cumartesi günü öğle namazından sonra Sultân Ahmed Câmii'nde Es'ad Efendi tarafından okunmuştur. O gün minbere çıkan Es'ad Efendi, önce orada asılı bulunan Sancağ-ı şerîf'in ucunu öpmüş, yeniçeriliğin imhâ olunup kaldırıldığını belirten fermânı okumuş, tekrar Sancağ-ı şerîf'i öperek minberden inmiştir[1]. Ardından Sadrıa'zam'ın kendisine daha önce emrettiği üzere İstanbul Makemesi'ne gitmiş, orada beklemelerini istediği kâtiplere fermânın yüzden fazla sûretini yazdırıp mescidlerde okumaları için orada hazır bulundurulan mahalle imamlarına vermiştir[2].

12 Zilka'de pazar günü Sadrıa'zam'ın emriyle Lağımcı-başı Dede Mustafa Ağa ve Es'ad Efendi ilk önce Hocapaşa Hanı'ndaki 200 kadar hamal ve ırgad gibi kişileri kayda geçirip ellerine birer mürûr tezkiresi vererek Bahçe-kapusu'ndan Üsküdar'a geçirip memleketlerine gönderilmişlerdir. Daha sonraki günlerde bu işlem İstanbul'un çeşitli semtlerinde devam etmiş ve bu tür 20.000 kadar kişi memleketlerine gönderilip böylece ülkede ziraatin geliştirilmesi de amaçlanmıştır[3].

Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra yapılan düzenlemelerde daha önceki hıyânetleri sebebiyle Kürtler'in bekçiliklerden alınıp memleketlerine gönderildiği sırada Kürtler'in mahalle bekçisi yapılmaması Es'ad Efendi'nin ikâzı ile olmuştur[4].

3. Islahatlar Karşısında Es'ad Efendi

Es'ad Efendi'nin eserlerini incelediğimizde, dönemindeki dînî, ahlâkî, ekonomik, eğitim, askerî, siyâsî, idârî ve sosyal alanlardaki gelişmelere ilgisiz kalmadığını, bu konularda görüşler ortaya koyduğunu ve böylece kamuoyunu yönlendirmeye çalıştığını görüyoruz.

Meselâ döneminde yapılan Avrupa tarzı uygulamalara genel anlamda olumlu olarak yaklaştığını gördüğümüz Es'ad Efendi[5], birtakım çevrelerin bu uygulamaların dindeki yeri konusunda ileri geri konuşmalarına da yine

1.Ahmed Lütfî, *age*, 1,142; Uzunçarşılı, *age*, 1,555,607.
2.Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s.103-106; Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr. 150b-151a.
3.Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s.186-187.
4.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr. 164b-165a.
5.Es'ad Efendi ve dönemindeki ulemânın yenilikler karşısındaki tutumlarının bir değerlendirmesi için bk. Uriel Heyd, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemlerinde Batılılaşma ve Osmanlı Ulemâsı", *İslâm Dünyası ve Batılılaşma Değişim ve Sorunlar*, çev. Erbay Aydın, İstanbul 1997, s.13-56.

dînî gerekçelerle karşı çıkmıştır; "Kitap ve sünnet elde dururken küffâr muâmelelerine uymanın câiz olmayacağını söyleyenlere Es'ad Efendi'nin cevâbı, "inanç esaslarından olmayan husûslarda, halkın âsâyişi için dînî kâidelerden birine gönderme yapılabilir hükümlerden ise bir mahzûr olmadığı" şeklindedir. Zâten ona göre bu konuda dînen endişelenmeye yer yoktur; çünkü halkın âsâyişi ile ilgili hükümler, kâfirlerin bizim şeriatımızdan daha önce almış oldukları işlerdendir[1].

Es'ad Efendi, Hz. Ömer'in Hıristiyanlar'ın tatbîkâtına uygun olarak Şam fethinden önce dîvân teşkîlâtını uygulamaya koymasını, "Hikmet mü'minin yitiğidir, nerede bulursa alır"[2] hadîsinden hareketle, "düzeni sağlamaya yönelik gerekli işlere" dâir mübâh olan konularda müslüman olmayanlardan görüp amel etmenin câiz olduğuna delîl olarak zikreder[3].

Es'ad Efendi, insanların bilmediklerinin düşmanı olduklarına işaret edip, "İlmiye ve kalemiye görevlerinin akıl ve nakil yolu ile bilinen gerekli ilimleri iyice öğrenmiş kişilere ihâle olunmasının kânûn-i kadîm" olduğunu belirttikten sonra, "Avrupa'da, bizim kanunumuzdan alarak mekteplerinde akıl ile bilinen ve matematik ile ilgili ilimleri mekteplerinde öğrenip meleke haline getirmeyenleri katiyyen iş başında istihdâm etmezler"[4] diyerek bizde de tutulması gereken yolu göstermektedir.

"Avrupa devletlerinin bu sahaya hazîneler sarfetmesi, çocukların eğitiminin önemli olduğuna açık bir delîldir" dedikten sonra Es'ad Efendi, "Hıristiyan devletlerin tarzı bize delîl olmaz" diye itirâz edeceklere "Dîni din yapan özelliklere, inanç esaslarına ve muâmelâta ilişkin hükümlere aykırı olmayan, ülke menfaatlerine uyan, dünya ile ilgili doğru gâyeleri içeren, halkın âsâyiş ve istirâhatini gözeten yabancı devletlerin kanunlarını icrâ etmek câizdir" cevâbını, âlimlerin ve akıllı kişilerin kabûl ettiği bir cevap olarak verecektir. Ardından Bedir Savaşı esirlerinin fidyeyi veremeyecek olanlarından okuma yazma bilenlerin 10 çocuğa okuma-yazma öğretmelerini, hem okuma-yazmanın önemine, hem de kâfirlerden öğrenim görmenin câiz olduğuna delîl olarak gösterecektir[5].

Düzenli askerlikle ilgili çalışmaları tasvip ve teşvîk ederken şu gibi ifâdelere yer vermektedir: "Savaşlarda başarı ilâhî yardımın mânevî sebepleri olan dînin gereklerine dikkat ettikten sonra "Savaş hîledir" dînî işaretince gerekli harp sanâyiini bilir ve üstlerine bağlı tertîp ve nizâmlı askere bağlı-

1.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr.200a-b.
2.Tirmizî, 'İlm, 19; İbn Mâce, Zühd, 15.
3.Şeyh Muhammed b. Hüseyn el-Cezâyirî, *Kevkebü'l-Mes'ûd fî Kevkebeti'l-Cünûd*, trc. Es'ad Efendi, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr. 2363, vr.35'nın kenarındaki mütercim notu.
4.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr.50b-51a.
5.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr.197a-198a.

dır"[1]. "Müslüman askerler, düşmanın gâlip gelmeye çabaladığı askerlikle ilgili sanatları, savaş hîleleri kabîlinden olan ve düzenle ilgili ortaya koydukları şeyleri dînin izin vermesi sebebiyle iyice öğrenip, İslâm ülkelerini istîlâlarının sebeplerinin ortadan kaldırılmasında misillemenin gereklerini yapmalıdırlar"[2]. "Nizâmsız az sayıdaki askerin, nizâmlı çok sayıdaki askerin hareketlerini, güçlerini, tedbîrlerini bozacağı kabûl edilen bir husûstur"[3]. "Osmanlı Devleti başlangıcından itibâren savaşlarda uyguladıkları ileri seviyedeki uygulamalarla düzenli askere sahip olarak üç kıtada sancaklarını dolaştırmışlardı. O dönemlerde diğer devletler bize uyarak askerin tanzîmine giriştikleri tarihlerinde kayıtlıdır"[4]. "Ne var ki Rum isyânının başlangıcından beri Mora'ya gönderilen çok sayıdaki askerin Mehmed Ali Paşa'nın az sayıdaki talimli askeri kadar iş göremedikleri, talim ve tanzîmin güzelliğine açık bir delîldir"[5].

Talîmin aleyhinde dedikodu yapanları "aklı ermeyen ve şerîatın inceliklerini bilmeyen câhiller" olarak nitelendiren[6] Es'ad Efendi, Hz. Peygamber zamanında askerin talimi ile ilgili bir uygulamanın olmadığı sorusuna: "Gerçekten bu tarzda savaş düşman tarafında yakın zamanda ortaya çıktı, lâkin biz misilleme ile düşmana mukâbele ederiz. Misillemenin ise dince câiz olduğu âyet ve hadîslerle sâbittir"[7] sözleriyle konuyu dînî yönden ele alarak cevaplandırmaktadır. Savaş hîlelerinden gerekli olanların gâlibiyet için öğrenilmesinde dînen bir mahzûr olmadığına h. 40. senesinde icâd edilen barutun kullanımına kimsenin itirâz etmemesi de bir delîldir"[8] diyecektir.

Belirtmeye çalıştığımız bu ve benzeri konulardaki görüşlerine bakıldığında, idârenin birçok sahasında görev almış bir kimse olarak Es'ad Efendi-'nin, dönemindeki uygulamaları esas itibariyle savunduğu ve onların yanında yer aldığı görülecektir. Aynı zamanda döneminin seçkin bir din âlimi olarak çeşitli alanlardaki görüşleriyle kamuoyunu belirli fikirlere yönelttiği gibi, olumsuzluklara aklî ve dînî çözümler getirmeye de çalışacaktır. Es'ad Efendi'nin görüşlerinden yola çıkarak söylenebilecek şeylerden biri de, bazı yazarların değerlendirmelerinin aksine[9], onun şahsından da hareketle yük-

1.Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s.7-8, 55-56.
2.Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s.63, 36-37.
3.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr.74a-b.
4.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr.25a, 110a-111a.
5.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad*, İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr.25a, 114a.
6.Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s.41.
7.Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s.41-42, 45-46.
8.Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s.38.
9.Bk. mes. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1988, V,10; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, 2. baskı, İstanbul 1996, s.31.

sek seviyedeki ulemânın yenilikler karşısında esas itibâriyle olumsuz bir tavır içinde olmadığıdır[1].

4. Şeyhülislâm Olma İsteği

Es'ad Efendi'nin son zamanlarında şeyhülislâm olmak için kuvvetli bir arzu duyduğu, şeyhülislâmın değişeceği haberleri ile özellikle ilgilendiği söylenir. Hatta sırf gözden uzak olmama düşüncesiyle, soğuk havalarda Kanlıca'daki yalısından kayığına tandır kurdurarak, bayramlaşma merâsimi için saraya gittiği bile olmuştur. Es'ad Efendi, kendisinin getirileceğini umduğu şeyhülislâmlık makâmma 2 Zilka'de 1262'de (23 Ekim 1846) İsmet Bey-zâde 'Ârif Hikmet Bey'in tayini üzerine büyük üzüntü duymuştur[2]. Vefât ettiği zaman cebinde bu olay için yazdığı şu satırların bulunması da bunu göstermektedir.

Bu beytim yâdigâr olsun cihâna,
Tehallüfden derûnum gamla doldu.
Bana lâyık (mev'ûd) iken cây-ı meşîhat,
Hudâ'nın hikmeti 'Ârif Bey oldu.

Şeyhülislâm olması üzerine 'Ârif Hikmet Bey'in söylediği şu beyit, sanki Es'ad Efendi'ye cevap gibidir.

Hikmetinden 'Ârifâ olmaz su'âl,
Şeyhülislâm eyledi Yezdân beni[3].

5. Üslûbu

Eserlerinin sayısı Es'ad Efendi'nin velûd bir şâir ve yazar olduğunu gösteriyorsa da bu eserler genellikle sanat değeri yüksek olmayan, özellikle nesir dili bakımından kuru, hatta zevksiz olarak nitelendirilmektedir[4]. Gerek yeniçeriliğin kaldırılmasını anlatan Üss-i Zafer'de, gerekse asıl Târîh'inde, ifâdenin birliğini bozan eski nesir sanatlarının hiçbirini ihmâl etmeyip, lüzumsuz dîbâcelerle başladığı sözü, uzun cümlelerle birbirine bağlaması ayrıca tenkit edilmiştir[5].

---

1. Sadece Es'ad Efendi değil, ondan önce Şânî-zâde Atâ'ullâh, bir sonraki nesilde de Ahmed Cevdet ve Ahmed Lütfi gibi ulemâdan olan tarihçiler de eserlerinde Batılı yeniliklerin meşrûiyetini ve faydalarını samîmiyetle vurgulamışlardı; bk. Uriel Heyd, *agm,* s.16
2. Mehmed Süreyyâ, *Nuhbetü'l-Vekâyi'*, s.149-150, 169.
3. Abdurrahmân Şeref, *age,* VIII,123,164; İnal, *age,* I,324; Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyâtı Tarihi,* İstanbul 1977, II,842.
4. Banarlı, *age,* II,842.
5. Ahmed Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyâtı Tarihi,* IV. basım, İstanbul 1976, s.115.

Büyük kısmı yazma olması sebebiyle, yeterince incelenmediğini sandığımız Es'ad Efendi'nin eserlerindeki en hâkim özelliğin eski inşâın bütün özelliklerini taşıyan, ağdalı, ağır bir üslûp olduğunun söyliyebiliriz[1]. Hatta II. Mahmûd'un Rumeli'ye yaptığı seyâhat dolayısıyla, o zaman Takvîm-i Vekâyi' Nâzırı olan Es'ad Efendi'nin gazete için yazdığı hulâsada kullandığı çetr (çadır), gerdûne (araba), tevsen (hırçın at) gibi kelimeleri kullanması, II. Mahmûd'un da dikkatini çekecek "Güzel ve sanatlı kaleme alındığına diyecek yok ise de, bu gibi umûma neşr olunacak şeylerde yazılacak lafızlar, herkesin anlayabileceği surette olmak lâzımdır" diyerek bu gibi kelimelerin yerine Türkçe'lerinin kullanılmasını isteyecektir[2]. Belki de bu yüzden Es'ad Efendi'nin Takvîm-i Vekâyi' Nâzırlığı'ndan ayrıldıktan sonra daha sâde yazdığını görmekteyiz[3]. Mustatraf'ın önsözünde "Tekellüfât-ı münşiyâneden 'ârî ve tela'sümât-ı belîgâneden sâde ve berî, ifâde-i merâmda suhûlet ve semt-i su'ûbetden mücânebet iltizâm ederek" tercümeye başladığını ve Târîh'ini yazarken "ta'bîr-i eshel ve takrîr-i eşmel ile tensîk ve tanzîmine"[4] muvaffak olduğunu belirtmesi, o dönemlerde sâde yazıma karşı bir talebin olduğunu açıkça göstermektedir..

Son zamanlarında çeşitli dînî konularda halkı halkı aydınlatmak için yazdığı risâlelerde, üslûbunun ağırlığını kendisi de kabul etmekte, sâde yazmak istediğini özellikle belirtmektedir[5].

6. Lisânda Sâdeliğin İlk Savunucusu

Es'ad Efendi Türkçe'ye çevirdiği Mustatraf'a yaptığı ilâveler arasında Türk dilinin sâdeleşmesi konusundaki görüşlerini de belirtmiştir. Es'ad Efendi'ye göre "Filhakîka avâmın isti'mâl eylediği zecel nazmı, musavvirin şekl-i akbah ve zişt ü lagarı tasvîr eylemesi ne sûretde güç ise, avâm-ı nâsın melhûn ve galat lakırdılarıyla ma'nây-ı dakîki beyân güçdür ki üstâdın elinden gelmez. Ve nefâyis-i et'ime ile karnını doyurmağa alışmış zâtın bi-lâ-zarûre nân-ı kadîd ve basal-i hâm tenâvülü ve hazmı düşvârdır. Meğer ki midesi kavî ola. İşte belîğin dahi gayr-ı fasîhi isti'mâli bu kabîldendir. Ve hakîkatde bu böyledir ki sözümüze birçok yardımı olan Arabî ve Fârisî'yi aradan çıkarup lisânımız olup, lâkin çoğunun Türkçe'si metrûk olmağla, bulamadığımız elfâzı getirerek, lafzı az ve manâsı çok lakırdıları güzelce meydana koymak ve belâgat ve fesâhatı bu yola sokmak ve bu kalıba yerleşdirmek,

1.Franz Babinger, *age,* s.385.
2.Ahmed Lütfî, *age,* V,90.
3.Tanpınar, *age,* s.110.
4.Es'ad Efendi, *Târîh-i Es'ad,* İ.Ü. Ktp., nr.T.6005, vr. 7b.
5.Es'ad Efendi, *Meslı-i Ricl .....,* Es'ad Efendi, nr.3625, vr.1b.

doğrusu bir büyük iş ve bütün halkın beğendikleri ve anladıkları kolaylığa gidişdir ki sehl-i mümteni' denmekle senâ olunsa sezâdır"[1].

Mustatraf'tan bu satırları nakleden Fuad Köprülü "Herşeye rağmen eski medrese zihniyetinin, eski kökleşmiş telakkîlerin hâlâ devam ettiği bu Tanzîmât'tan evvelki devirde lisânda sâdelik lüzûmunu, hatta halk edebiyâtının kıymet ve ehemmiyetini, o vâdîde herkesin anlayacağı tarzda "sehl-i mümteni'" kabîlinden şeyler yazmanın ne kadar iyi olacağını ilk defa açık ve kati surette ileri süren yegâne adam, XIX. asırda "Mustatraf" mütercimi meşhûr âlim ve vak'a-nüvîs Es'ad Efendi'dir. Bu yüzden Mustatraf mütercimini "Millî Lisân ve Edebiyât" cereyânının âdetâ ilk nazariyecisi gibi göstermek yanlış bir iddia sayılamaz" demektedir[2].

Nihad Sami Banarlı da Es'ad Efendi'yi aynı görüşlerinden dolayı, XIX. asrın başlarında nesir sahasındaki Mahallîleşme Cereyânı'nın mühim bir temsilcisi olarak görmekte, Türkçe'deki sâde dile ve halk lisânına doğru gidişin gerekli sebeplerini gösteren, âdetâ nesirde sâdeliğin kâidelerini kuran biri olarak takdîm etmektedir[3].

7. Eserlerinin Tesirleri

Eserleri arasında yer alan Târîh'inin Üss-i Zafer'in ve tarihle ilgili perâkende notlarının, kendisinden sonraki tarihçiler olan Ahmed Cevdet Paşa ve Ahmed Lütfî Efendi tarafından kaynak olarak değerlendirildiğini görüyoruz. Bunlardan Cevdet Paşa, Es'ad Efendi'nin Şânî-zâde'ye yaptığı hâşiyeler (bk.Cevdet Paşa, Târîh-i Cevdet, XI,105,164) ile, 1237-1241 (1821-1826) vak'alarını ihtivâ eden Târîh'ini kaynak olarak kullanmış, bazı ifâdelerini aynen almış (Meselâ bk.XII,19 vd.,22,43,71,145 vd.), bazı beyân ve hükümlerini diğer kaynaklar ile mukâyese (Meselâ bk.XII,177 vd.), bazen de tashîh etmiştir (bk.XII,179 vd.)[4].

Ahmed Lütfî Efendi ise 1241 (1825) senesinden başlattığı Târîh'inin I. cildini yazarken Üss-i Zafer'den başka telîfât bulamadığını[5] zikreder. Bu yüzden eserini yazarken gerektikçe sadece Üss-i Zafer'den faydalanabilmiştir (Meselâ bk. Ahmed Lütfî, *Târîh-i Lütfî*, I,136,144,153,245). Anlaşılan Lütfî Efendi, Es'ad Efendi Târîh'inin II. cildinin farkında değildir ve bu se-

1.Es'ad Efendi, *Terceme-i Mustatraf*, İstanbul 1263, II,1324.
2.Köprülü-zâde Mehmed Fuad, *Millî Edebiyât Cereyânı'nın İlk Mübeşşirleri ve Dîvân-ı Türkî-i Basît"*, İstanbul 1298, s.31-32.
3.Banarlı, *age*, II,831,842-843.
4.Kütükoğlu, *agm*, XII/2,283. Cevdet Paşa'nın Es'ad Efendi Tarihi'nden yaptığı istifâdeler ve bunların ne şekilde yapıldığı (aynen, özetle, değişik ifâdelerle, başka kaynaklardan yapılan ilâvelerle vb.) Târîh'in ilgili yerlerinde dipnotlarda gösterilmeye çalışılmıştır.
5.Ahmed Lütfî, *age*, I,1.

beple eserine 1242'den değil 1241 yılının başından başlamıştır[1]. Lütfî Efendi daha sonra Cevdet Paşa'nın gönderdiği Es'ad Efendi'ye ait 1242-1246 (1826-1831) dönemini ihtivâ eden müsveddeleri[2] yeri geldikçe Târîh'inde kullanmıştır (Meselâ bk. I, 160, 266, 271, 272, 274, 287, 290, 295, 302; II, 15, 17, 41, 49, 50, 51, 53, 54, 64, 67, 121, 128, 134, 139, 152, 161, 163, 167, 171, 172, 173, 175, 183, 185, 186, 196, 199; III, 28, 147, 155; IV, 20, 28, 29, 49, 54, 55, 61, 100, 101, 107, 152).

Bu arada Târîh'inin II. cildinin I. kıt'ası olarak nitelendirdiği 1241 vekâyi'inin takdîminde, II. Mahmûd'un Kaymakam Paşa'ya "Sene-i mezkûrun vukû'âtını güzelce kayd ü imlâ eylemiş. Sâbıkları vechile bu dahi nezd-i şâhânemizde tevkîf olunmuşdur. Bundan böyle dahi her bir vukû'âtı güzelce zabt u kaleme alması efendi-i mûmâ ileyhe tenbîh u ifâde olunsun" diyerek takdîrlerini belirttiğini de zikredelim[3].

8. Şâirliği ve Bazı Şiirleri

Dîvan Edebiyâtı'nın her türünde eserler veren Es'ad Efendi, kudretli bir şâir olarak gösterilmemekte, Dîvân Edebiyâtı'nın çöküş devrinde yetişmiş olan bu şahsiyetin manzûmeleri taklîdî mahsuller olarak nitelendirilmektedir[4].

Şu andaki değerlendirme ne olursa olsun, zamanının ileri gelen ve velûd şâirlerinden biri olarak kabul edildiğinde şüphe yoktur. Çağdaşı Hammer'in onu tanıtıp, şiirlerinden örnekleri Almanca'ya tercüme etmesi de bunu gösterir[5]. Zaman zaman manzûm târîhleri gazetelerde de yer almaktadır[6]. Onu çeşitli vesîlelerle pâdişâha manzûm tarihler ve kasîdeler takdîm ederken görmek de mümkündür[7]. Meselâ Şehzâde Abdülhamîd'in doğumu vesîlesiyle Sultân Mahmûd'a takdîm ettiği "İklîmi pür nûr eyledi şehzâdemiz 'Abdülhamîd" tarih mısrâ'ıyla kendisine aynı zamanda 1.000 rub'iyye ihsân edilecektir[8].

Şâirliği konusunda daha net bir hüküm verilebilmesi için onun antolojilere de girmiş bazı şiirlerini nakletmek istiyorum.

1.Ahmed Lütfî, *age*, I,7-8.
2.Kütükoğlu, *agm*, XII/2,285.
3.*BOA*, Hatt-ı hümâyûn, nr.35244.
4.Ergun, *age*, III,1338.
5.Hammer, *age*, IV,464-470.
6.Meselâ bk. *Cerîde-i Havâdis*, sayı 143,158,166.
7.Meselâ bk. *BOA*, İrâde Dâhiliye, nr.353,769,1100,1191,3366,3922,4375,4739,4918, 4959,5817, 6799, 8483.
8.Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s.257.

Sultân Abdülmecîd'e takdîm ettiği 102 beyitlik kasîdesinden bazı bölümler:

Beş on evrakdır ger defter-i şi'r-i terim ammâ,
Verir gül-geşt-i gül-zâr-ı selefden tab'a istiğnâ.
Ne gûnâ gevher-i 'âlem-behâ istersen ey nukkād!
O silke nazm olmuşdur misâl-i lü'lü'-i lâlâ.
Biraz ebyâtı vardır kim kalaydı hazret-i Bâkî,
Makāli zannedüp, eyler idi dîvânına imlâ.
Tenezzül birle irsâl-i mesel imdâdına gâhî,
Yazar kilk anda fikr-i sâ'ib üzere nev-edâ ma'nâ.
Hayâle sapmış olsaydı ma'âzallâh yanında,
Kalırdı fikr-i sâmî-i elibbâ ser-te-ser hülyâ.
Nihândır bikr-i îhâm öyle kim beyt-i metîninde,
Anınla mahrem-i Fıtnat eder ünsiyyeti tenhâ.
Biraz tarihle birkaç kasîde gerçi nazm etdim,
Berây-ı azmâyişdir, değildir az ile hâşâ.
Eğer maksûd eserse mısra'ı berceste kâfîdir,
Kelâmıyla amel, mânend-i Neş'et oldu pek a'lâ.
Temeddüh sanma anda tâ'ibim Mevlâ'ya hamd olsun;
Meğer tahdîs-i ni'metdir bu çendin satr-ı şükr-ârâ.
Mu'allâ-pâye Şeh 'Abdülmecîd ol kim vücûdudur,
Cihânın cismine cân mîr-i mahz-ı dîde-i dünyâ.
Şehinşâhâ! Senin mevrûs-i 'îdin Es'ad'e oldu,
Şeker-sencî-i şükrün kût-i kuvvet-âver-i evfâ[1].

Gazellerinden örnekler

Harf-i nazmım cemâle dâirdir,
Noktalar anda hâle dâirdir.
Perde çekmiş meğer ki dîdelerin,
Fikri, seyr-i hayâle dâirdir.
Kim görür neşvesinde reng-i sebât,
Bezm-i meyde piyâle dâirdir.
Sakın ehl-i semâ'dan dönme,
Anlar ism-i Celâl'e dâirdir.
Garre olma kemâle kim şemsin,
İrtifâ'ı zevâle dâirdir.
Pür günâhım şu rütbe kim Es'ad,
Tâli'im de vebâle dâirdir[2].

1.Es'ad Efendi, nr.2852, vr.1b-2b; nr. 3841, vr. 17b-18a; Ergun, age, III,1338.
2.Es'ad Efendi, nr.3841, vr.63b-64a; nr.3852, vr.64b; İnal, age, I,325.

Dünyâ nedir ki, 'âkil anınçün keder çeker,
Sevdây-ı sûdi, derdi ucundan zarar çeker.
Her neşve-yâb-ı nûş-i riyâset şu bezmde,
Peyveste âh u zâr ile derd-i ser çeker.
Şol ahmâkân ki rişte-i tûl-i emel ile,
Dünyâda kâma ermek içün gör neler çeker.
Kassâba benzeyor şu zemânın muhassılı,
Sokmuş dû desti batn-ı fakîre ciğer çeker.
Hikmet nedir bilinmedi Es'ad felekde kim,
Nâdân sürer safâ, gamı ehl-i hüner çeker[1].

Sırrını âşık isen yâre dahi eyleme fâş,
Sonra ağyâr belâsı verir envâ'-ı telâş.
Ser-nigûn bürde-i teslîm-i rızây-ı Hakk'dır,
Nezd-i erbâb-ı basîretde sezây-ı sâbâş.
Kılma evkâtini akvât telâşiyle telef,
Oldu bak rûh-i mücerred tene bâdî-i me'âş.
Nûr-i 'irfânı nola eylese nâdân inkâr?
Aftâba ne zarar görmese çeşm-i huffâş.
Es'adâ! Şâhid-i bâzâr ile etme ülfet,
Sonra ağyâr belâsı verir envâ'-ı telâş[2].

Bir şarkısı

Evc-i hüsnün ey meh-i tâb-âveri!
Âşık-ı mehcûrun etme serserî,
Şerm-sâr et, rûy-i bedr-i enveri,
Seyr-i mehtâb etmeli geldi yeri.
Sâz u zevrak sevdiğim âmâdedir.
Sâgar-ı berrâk ise pür bâdedir.
Meyl-i hâtır semt-i Sa'dâbâd'edir.
Seyr-i mehtâb etmeli geldi yeri.
Süd-limanlıkmış kenârı, Südlüce,
Hayli cünbiş kesb ederdik bu gice,
Al ele cânım efendim gizlice,
Seyr-i mehtâb etmeli geldi yeri.
Zıll-ı Yezdân sâyesi memdûd ola,
Sû-be-sû âlem safâlarla dola,

1.Es'ad Efendi, nr.3841, vr.67b; İnal, age, I,325.
2.Es'ad Efendi, nr.3841, vr.68b; Üniversite Ktp., nr.T.2813, vr.16b.

Böyle emniyyetli mevsimde nola,
Seyr-i mehtâb etmeli geldi yeri[1].

Kıt'alarından

Der-fâ'ide-i fenn-i târîh;

Nice inkâr olunur fâ'idesi târîhin,
Kısas-ı mâ-sebakı şâmil iken nazm-ı celîl.
Kıssadan hisse alup doğru yola gitmek içün,
Kıldı âyâtını Hakk kullarına işte delîl[2].

Mısrâlarından

Her derde bir devâ var anı bulmadır hüner[3].
Sakın zındıkla ehl-i ta'assubdan karîb olma.
Zemâne zâhidinin 'iffeti züğürtlükdür.
Bir pula olsa da, dünyâyı alıp aldanma[4].

9. Kütüphânesi

Es'ad Efendi'nin bugün ilim çevrelerinde tanınmasını sağlayan, yazdığı değişik eserler değil, gerçekten kıymetli ve nadîde eserlerden derleyip vakfettiği kitaplarıdır. Aynı zamanda kitap toplamaya büyük merakı olan Es'ad Efendi, hayatı boyunca topladığı 4.000 civarındaki kitabı[5], 29 Cemâziyelâhir 1261 (4 Temmuz 1845)'de düzenlediği bir vakfiyye ile bağışlamış[6], ilim âleminin istifâdesine sunmuştur. Kütüphânesi özellikle değerli yazma tarih ve edebiyât kitapları açısından İstanbul'un sayılı kütüphânelerinden biri olarak tanınmıştır. Meselâ dünyâda sadece iki nüshası olan Topçular Kâtibi Abdülkâdir'in Osmanlı tarihi ile ilgili eseri buradadır[7].

1.Es'ad Efendi, nr.3841; vr.80a-80b; Üniversite Ktp., nr.T.2813, vr.38a; Ergun, age, III,1339.

2.Es'ad Efendi, nr.1747, vr.11a.

3.Es'ad Efendi, nr.3841; vr.91a.

4.Es'ad Efendi, nr.3841; vr.91b.

5.Kütüphânede günümüzde 3719'u yazma, 555'i basma olmak üzere 4274 kitap vardır; bk.Tûba Çavdar, "Esad Efendi Kütüphânesi", *DİA*, XI,,347.

6.*BOA*, Cevdet Maârif, nr.3338. Nazif Öztürk, *Vakıflar*, Ankara 1983, s.165'te Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Yayın Daire Başkanlığı, 632 numaralı defterin 406. sayfasında Es'ad Efendi'nin vakfiyesinin bulunduğu yazılıdır. Gerçekten burada Es'ad Efendi'nin bir vakfiyesi vardır (fakat s.406'da değil s.402-403'te), ama bu kütüphânenin değil, Yerebatan Caddesi üzerindeki Üskûbî Mescidi'ne minber yapılması, seccâdelerin yenilenmesi ve görevliler için 5.000 kuruş vakfetmesine dairdir. Bu vakfiyenin de 11 Cemâziyelâhır (16 Haziran 1845) 1261'de yazılıp 29 Cemâziyelâhır 1261'de tasdîk edildiği anlaşılmaktadır.

7.Bk.Es'ad Efendi, nr.2151.

Kütüphânesinin yapımına İstanbul Yerebatan semtindeki konağının civarında kendi imkânları ile başlayan Es'ad Efendi'nin inşaatı tamamlamak için 24 Cemaziyelevvel 1263 (10 Mayıs 1847)'te 30.000 kuruş istediğine bakılırsa[1], kütüphânesinin yapımı vefâtından az önce tamamlanmış olmalıdır[2]. Kütüphânesinin yönetimini kendisinden sonra, düzenlediği vakfiyye ile çocuklarının en büyüğüne bırakmıştır. Ne var ki ölümünden sonra kütüphânenin mütevellîliğine geçen oğlu Ahmed Ziyâeddîn kendisine çekmemiş, bazı kitaplarının kaybına sebep olmuştur[3].

Daha sonraları yolun genişletilmesi üzerine bu kütüphâne kendi binâsından kaldırılarak 1914'te Sultân Selîm'e ve 1918'de bugün bulunduğu Süleymâniye Kütüphânesi'ne nakledilmiş ve ayrı bir kolleksiyon olarak istifâdeye sunulmuştur[4]. Uzun süre depo ve basımevi olarak kullanılan eski bina, 1984'lerde esas bölümü boş, bir bölümü torna atölyesi olarak kullanılan harap bir binâ hâlinde idi. Bugün binâ deri işleri giyim mağazası olarak kullanılmaktadır[5].

10. Kütüphânesindeki Kitaplarına Yaptığı İlâveler

Es'ad Efendi sıradan bir kitap toplayıcısı olmamış, aldığı kitapları inceden inceye tetkik etmiş ve ilâvelerde bulunmuş bir şahsiyettir. Gerçekten kaynaklar kütüphânesindeki birçok kitabında ilâvelerinin var olduğunu yazarlar[6]. Meselâ kütüphânesinde 2385 numarada bulunan Keşfu'z-zunûn'un mükemmel bir nüshasının 420 kadar sayfasında kendi el yazısıyla gerek Kâtib Çelebi dönemine ait, gerekse sonraki dönemlere ait olmak üzere yapılmış ilâveleri vardır. Yine 2155 numarada bulunan Şânî-zâde Tarihi'nin 74b, 94b, 95b, 115'sında kenar ilâveleri vardır. Bu bilgilerden Ahmed Cevdet Paşa'nın da Tarih'inde faydalandığını görüyoruz[7].

---

1. *BOA*, İrâde Dâhiliye, nr.7452.
2. Abdurrahman Şeref, *age*, VIII,164.
3. M. Süreyyâ, *age*, I,340. Ahmed Ziyâ'eddîn babasının vefâtından hemen sonra 13 Rebî'ulâhır 1264'te (19 Mart 1848) Mûsıle-i Sahn derecesine yükseldiği 'ilmiye tarîkinden ayrılmış (bk. *Defter-i 'Ulemâ*, Üniversite Ktp., nr.T.855, vr.267b) ve 1271 senesinde vefât etmiştir (M.Süreyyâ, *age*, I,340).
4. Tûbâ Çavdar, *agm*, DİA, XI,347; *İstanbul Kütüphaneleri Yazma Divanlar Katalogu*, IV,951.
5. Tûba Çavdar, *agm*, XI,347; Yılmazer, Ziya; *Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi (Salıhâflar Şeyhizâde Seyyid Mehmed) Hayatı ve Eserleri*, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış İlâhiyât Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1984, s.60.
6. Cemâleddîn, *age*, s.81; İnal, *age*, I,323; Ergun, *age*, III,1338.
7. Ahmed Cevdet Paşa, *age*, XI, 164-165.

11. Maaşı

Bütün görevleri ile ilgili bir maaş tablosu verebilecek durumda değiliz. Ancak son dönemlerindeki bazı görevlerinden ne kadar maaş aldığını biliyoruz. Bu bilginin aynı zamanda o devirdeki bazı memuriyetlerin maaş durumu hakkında aydınlatıcı olacağını sanıyoruz

Takvîm-i Vekâyi'-hâne-i âmire Nâzırlığı'nda iken maaşı 2.500 kuruştur[1]. 1251 yılında Karantina Müdürü iken 2.500 kuruş almaktadır[2]. Vak'a-nüvîslik için önceleri 250 kuruş alırken 16 Şa'bân 1254 (4 Kasım 1838)'ten itibaren 1.000 kuruş alacaktır[3]. Meclis-i Ahkâm-ı Adliye azâlığından 10.000 kuruş alan[4] Es'ad Efendi, diğer taraftan vak'a-nüvîslik için 1.000 kuruş ve cizye-i şer'iyye malından 1.500 kuruş olmak üzere 2.500 kuruş almaya devam eder[5]. Meclis-i Ahkâm-ı Adliyye'den ayrıldığında 1.500 kuruş daha inâyet olunarak aylığı 4.000 kuruşa yükseltilir[6]. Nakîbü'l-eşrâf olunca maaşına 1.500 kuruş daha eklenir[7]. Meclis-i Ma'ârif-i Umûmiyye Reîsi olarak maaşı ise 5.000 kuruştur[8]. Fakat bu makamda vefâtı sebebiyle çok az kalacaktır. Ayrıca aldığı atiyyeler arasında, sağlığının bozulması yüzünden Kanlıca'da alacağı sâhilhâne için 20.000 kuruş, yaptırmakta olduğu kütüphâne için 30.000 kuruşun olduğunu görüyoruz[9].

1.*BOA* , Cevdet Maârif,nr.4353,99237,5991,21,5818,5785,5335,9102,3322,5317,4202.
2.*BOA*, Cevdet Sıhhiye, nr.3,4.
3.*BOA*, Cevdet Maârif, nr.2368,578.
4.*BOA*, İrâde Dâhiliye, nr.197.
5.*BOA*, Cevdet Maârif, nr.2174.
6.*BOA*, Cevdet Maârif, nr.4094.
7.*BOA*, İrâde Dâhiliye, nr.8549.
8.*BOA*, İrâde Dâhiliye, nr.8549.
9.*BOA*, İrâde Dâhiliye, nr.128,7542; Kütükoğlu, *agm*, İA, XII/2,274.

METİN TESÎSİNDE TAKİP EDİLEN YOL

Es'ad Efendi Târîhi metninin tesîsinde biri müellifin kaleminden çıkmış (E), biri onun ufak tefek kenar notlarını ihtivâ eden (S), diğeri de onun kontrolünden geçtiğinden şüphe edilmeyen (Ü1, Ü2, Ü3, Ü4, V) nüshalarından faydalanılmıştır. BOA'daki müsveddeler de (B) bazı ilâveler ihtivâ etmeleri ve müsveddelerin durumu hakkında bir fikir vermeleri düşüncesiyle metin tesîsinde kullanılmıştır. Yerlerinde işâret edildiği gibi bazı yerlerde diğer nüshalardan da faydalanılmıştır.

Metin'de Üniversite Kütüphânesi'deki nüshaların sayfa numaralarının verilmesi, diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshaların eserin tamamını ihtivâ etmeleri, böylece kontrol etmek isteyenler için kolaylık sağlama düşüncesinden doğmuştur.

Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvelerinde ise Millet Ktp, Ali Emîri Tarih, nr.50 (M) ve nr.51'deki (M^1) nüsha esas alınmış, bu nüshalardan istinsâh edilen Türk Tarih Kurumu, nr. Y.507'deki nüsha ile de karşılaştırılmış, farklılıklara işâret edilmiştir.

Transkripsiyon işaretlerinin kullanılmasına gerek görülmemiş, sadece uzatmalar için ^, ayn harfi için ', hemze için ' işaretlerinin kullanılması yeterli görülmüş, kaf ve gayın harflerinden sonraki uzatmalar "ā", "ū" şekillerinde yazılmışlardır. Bazı Arapça ve Farsça ibâreler ise transkripsiyona gidilmeden yeni harflerimizle yazılmakla beraber, dipnotta metnin orijinal imlâsı ve tercümesi verilerek araştırıcıya kolaylık sağlanmak istenmiştir.

Es'ad Efendi Tarihi'nin Üniversite nüshalarında ve Bâhir Efendi'nin Millet Kütüphânesi'ndeki zeyl ve ilâvelerinde kırmızı mürekkeple yazılmış olan kısımlar kalın harflerle yazılmışlardır.

Metnin yeni harflere çevrilmesinde yazı dilinden çok konuşma diline önem verildiğinden hareketle konuşma diline yakın bir imlâ takip

edilmiştir. Bazı kelimelerin değişik imlâ ile yazılmış olmaları esas itibâriyle metinde muhâfaza edilmiştir.

Sonları "be" harfi ile sona eren Türkçe fiillerde bu harf "p"ye çevrilmiştir.

Nüsha farkları sayfa içinde birbirini takip eden numaralarla her sayfanın dipnotunda verildiği gibi, Cevdet Paşa'nın gerek Es'ad Efendi Tarihi'nden, gerekse Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvelerinden istifâde ettiği yerlerle, Arapça ve Farsça metinlerin orijinal imlâsı ve tercümeleri * şeklindeki dipnot işâretleriyle gösterilmiştir.

Nasıl okundukları belirlenemeyen bazı kelimelerin imlâsı aynen muhâfaza edilmiş, esas imlâsı belirtilen bazı kelimelerin muhtemel okunuşları ise parantez içinde gösterilmiştir. Metni ikmâl sadedindeki bazı ilâvelerimiz köşeli parantezler içinde verilirken, müellifin boş bıraktığı yerlere (.....) şeklinde işâret edilmiştir.

Metnin tesîsinde esas aldığımız Üniversite Ktp., T.6002'deki nüsha **Ü1**, nr.T.6003'teki nüsha **Ü2**, nr.T.6004'teki nüsha **Ü3**, nr.T.6005'teki nüsha **Ü4**, Viyana nüshası **V**, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, nr. 2083'teki nüsha **E**, nr. 2084'teki nüsha **S**, Üniversite Ktp. T.2391'deki nüsha **T**, Ali Emîri Tarih, nr.50'deki nüsha **M**, Ali Emîrî Tarih, nr.51'deki nüsha **M¹**, birkaç yerde faydalandığımız BOA'ndeki müsveddeler ise **B** harfi ile gösterilmiştir.

Çalışmamızdan faydalanacak olanlar, metinde yanlış yazılmış gibi görünebilecek kelimelerin, öncelikle metindeki imlâsının korunmuş olmasından dolayı o şekilde yazılmış olduğunu düşünmelidirler.

VAK‘A-NÜVÎS ES‘AD EFENDİ TÂRÎHİ

METİN

[Ü1 1b] **Bismillâhirrahmânirrahîm**[1].

1.**Bismillâhirrahmânirrahîm** Ü1 : [E 1a] Mübeşşirât-ı Müteferrika der-mâh-ı muharrem **4**; Nizâm-ı tezkire-i murûr **5**; Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî be-ba'zı müstahıkkîn **5**; Tevcîh-i Pâye-i Mekke-i mükerreme ve tevcîhât-ı 'ilmiyye **5**; 'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve tevcîh-i Emânet-i Tersane-i 'âmire ve Mukābele-i Süvârî **6**; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân **6**; İ'dâm-ı Metrepolid-i Yenişehir-i Fenar **6**; Vürûd-i peyâm-ı nusrat ez-cânib-i Hanya **7**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye ve vukū'-i silsile **7**; Ref'-i vezâret-i Paşo İsmâ'îl Paşa ve nefyeş be-Dimetoka **8**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ **8**; İhrâc-ı mevâcib **9**; 'Azl ü nasb-ı Re'îsülküttâb ve ba'zı tevcîhât-ı hâcegân **9**; 'Azl ü nasb-ı Defterdâr ve Nâzır-ı Darb-hâne ve Nâzır-ı Mühimmât-ı Cebe-hâne **9**; Âmeden-i haber-i hayr-istîsâl-i Cezîre-i Semadirek ve ahbâr-ı sârre-i sâ'ire **9**; Ref'-i vezâret-i Vâlî-yi Aydın ve Saruhan el-Hâc Mehmed Behrâm Paşa **9**; Vürûd-i haber-i meserret ez-cânib-i Mora ve tevcîh-i Livâ'-i Saruhan ve Aydın be-Sirozî Yûsuf Paşa **9**; İcmâl-i ahvâl-i donanma **11**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ **12**; İ'dâm-ı Tercemân-ı Dîvân Yanko **12**; Vürûd-i peyâm-ı meserret-nümûd ez-Muhâfız-ı Hanya **13**; Tetimme **14**; 'Azl ü nasb-ı Kapudan-ı deryâ ve sâ'ir **20**; Nasb-ı Ser'asker be-ecnâd-ı berriyye-i Donanma-yı hümâyûn **20**; Tanzîm-i asker be-muhâfaza-i Cezîre-i Sakız **20**; Vürûd-i ahbâr ez-Mora ve Sakız **23**; Tezyîl **23**; Me'mûr-şuden-i Ser'asker-i cünûd-i berriyye-i Donanma be-cânib-i Mora **25**; 'Azl ü iclây-ı Nakîbü'l-sâdât **26**; Nasb-ı Nakîbüs-sâdât **26**; Hânden-i mevlid-i şerîf-i Rasûl **26**; İhsân-ı pâyehâ-yı Sadâret-i Anadolu **26**; Ref'-i vezâret-i el-Hâc Sâlih Paşa ve ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb ve Livâ'-i İnebahtı ve havâdis-i Piriştine **27**; Lâhıka **29**; Tevcîh-i Kazâ'-i Haremeyn-i muhteremeyn **30**; Âmed-i haber-i nusrat ez-havâlî-i İzdin **30**; Nefy-i Müderris Ahmed Efendi el-mulakkab bi-Gürcü **30**; İstitrâd **31**; Âmeden-i haber ez-Vâlî-yi Rumeli Hurşîd Paşa **31**; Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu **34**; 'Azl ü tagrîb-i Ser-etıbbâ'-i Sultânî Sadr-ı Anadolu Mustafa Behcet Efendi ve iclây-ı birâdereş be-Medîne-i Keşân **34**; Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir ve fevt-i Kalender Paşa Muhâfız-ı Kuşadası **35**; Nasb-ı Sadr-ı Anadolu ve Seretıbbâ'-i Sultânî **35**; Tevcîh-i Kazâ'-i Selânik ve Yenişehir-i Fenar; İgtinâm-ı sefîne-i kefere der-Sakız **36**; Nasb-ı Defterdâr-ı Şıkk-ı evvel ve Defterdâr-ı Mu'asker-i Şark ve Emânet-i Şehr; Tevcîh-i Livâ'-i Yanya; Ba'zı tevcîhât-ı ricâl **37**; İhsân-ı medd be-Kādî-i İstanbul; Nüzûl-i kalyon-i hümâyûn **38**; [E 2a] Tevcîh-i Livâ'-i Kilis der-Bosna ve ba'zı tevcîhât-ı ümenâ ve nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân; Âmeden-i ser-i maktū'-i Depedelenli 'Ali Paşa; Firistâden-i teşrîfât-ı hümâyûn be-Ser'asker Hurşîd Paşa ve sâ'ir vüzerâ ve ümerâ **40**; İhrâc-ı mevâcib **41**; Velâdet-i bâ-sa'âdet Şeh-zâde Sultân Mehmed; İhsân-ı mîr-i mîrânî be-mahdûm-i Vâlî-i Yanya; Tevcîh-i Livâ'-i İlbasan ve Ohri; İhsân-ı Pâye-i Edirne be-İmâm-ı evvel-i Şehriyârî; Tevcîh-i Kazâ'-i Erzurum be-Hicâbî-zâde **42**; Tevcîh-i mîr-i mîrânî be-Kul Kethudâsı 'Osmân Ağa **42**; Tevcîhât-ı vüzerây-ı 'izâm **43**; Terceme-i Mehmed Rüşdî Paşa **44**; Nefy-i Emîn-i Nüzül-i İbrâ'îl Nazîf Efendi **45**; İhrâc-ı surre-i hümâyûn **46**; İhsân-ı medd be-Kādî-yi İstanbul ve ihsân-ı Pâye-i İstanbul; Nakl-i hümâyûn

be-Sâhilserây-ı Beşiktaş; Tevcîh-i Emânet-i Ṣa'îr; İhrâc-ı Donanma-yı hümâyûn be-Bahr-ı sefîd **47**; İrsâl-i mühimmât ü 'atıyye be-Muhâfız-ı Sakız; Ta'yîn-i Muhâfız u Başbuğ behavâlî-i Çeşme; Nefy-i Tercemân-ı Dîvân; Tercemân-ı Dîvân şuden-i Yahyâ Efendi ezmu'allimân-ı Hendese-hâne **48**; Zikr-i muhâsara-i Sakız ve müdemmir-şuden-i küffâr; Maglata-i düşmen-i hiyel-fiken **54**; 'Acîbe **56**; 'Azl ü nasb-ı Ser-bostaniyân **58**; Tevcîh-i Eyâlet-i Musul; Zikr-i bakıyye-i vekāyi'-i Sakız; Garîbe **61**; Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb ve bakıyye-i havâdis-i Piriştine **63**; Tebdîl-i Muhâfız-ı Sakız **65**; Tahrîr-i eşhâs-ı Sakızlıyân der-Âsitâne-i 'aliyye ve taleb-i küfelâ ez-îşân **67**; İhrâc-ı esbhâ-yı Istabl-ı 'âmire beçerâ-gâh ve ihrâc-ı mevâcib-i kısteyn; Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mirânî; Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî; Ziyâret-i hırka-i şerîfe; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ **68**; Zikr-i dâmen-bûs-i 'îd-i fıtr-ı nâşirü'l-'ıtr; Ahvâl-i Vâlî-i Sayda 'Abdullâh Paşa; Vukū'-i tevcîhât-ı hâcegân ve sâ'ir **69**; İhtirâk-ı kalyon-i Kapudan-ı deryâ bi-harrâka-i küffâr-ı düzeh-peymâ **71**; Lâhika **72**; Nasb-ı Kapudan-ı deryâ **73**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ **74**; Vefât-ı hafîd-i Kara Halîl Efendizâde Mehmed Sa'îd Efendi el-meşhûr bi-Hayrî dâmâdı **67**; Tevcîh-i mîr-i mîrânî bâ-el-Hâc Mehmed Ağa **67**; Men'-i re'âyây-ı Sakız ez-ilticâ be-düvel-i ecnebiyye **74**; [E 2b] Men'-i bey'-i cevârî vü gılmân be-tâ'ife-i Rumiyân; İrsâl-i mühimmât ü 'atıyye be-Kā'im-makām-ı Kapudan-ı deryâ; Itlâk-ı Nazîf Efendi **75**; Nehy-i istirkāk-ı re'âyâ **76**; Nasb-ı Voyvoda-i Eflâk ve Boğdan; İrtihâl-i Hadîce Sultân **77**; Ref'-i vezâret-i Vahîd Paşa; 'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rum ve Kādî-yi İstanbul ve sâ'ir tevcîhât-ı 'ilmiyye **78**; İhsân-ı vezâret be-Mutasarrıf-ı Livâ'-i Köstendil ve Muhâfız-ı Yergöğü Mîr-i mîrân İsmâ'îl Hakkı Paşa; Mîlâd-ı Şeh-zâde Sultân Ahmed; Husûf-i küllî; Mürden-i Batrik ve nasb-ı âhar be-cây-ı vey **79**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; Tevcîhât-ı 'ilmiyye; Zikr-i tebrîk-i 'îd-i adhâ; Zikr-i nizâm-ı libâs-ı merâtib-i nâs; Vukū'-i zelzele-i 'azîme der-Eyâlet-i Haleb; Tezyîl **81**; Zikr-i nehy-i isti'mal-i zer ü sîm; Girdâr-ı ihsân-âsâr-ı Pâdişâh-ı mekârim-şi'âr **82**; Vekāyi'-i sene semân ve selâsîn ve mi'eteyn ve elf **83**; Nasb-ı Nâzır-ı Darb-hâne ve Emîn-i Defter **83**; Tevcîhât-ı ba'zı eyâlât-ı Sayda ve Safed ve Beyrut ve Haleb **83**; İntikāl-ı Şeh-zâde Sultân Mehmed **83**; Tebdîl-i Muhâfız-ı Cezîre-i Sakız **83**; Vürûd-i peyâm-ı teskîn-i fesâd-ı Bosna **83**; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân **84**; İhrâc-ı mevâcib ve rûh-sûdegî-yi Sefîr-i Nemçe **84**; Katl-i Başo İsmâ'îl Paşa **84**; Sudûr-i fermân be-revâc-ı sikke **84**; Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir **85**; Katl-i Mîr-i mîrân Mustafa Paşa **85**; Nefy-i Haydar Baba ve bîhâyâyî-yi eşkıyâ'-i ocak ve 'azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân **86**; 'Azl-i Sadr-ı a'zam Sâlih Paşa ve sadâret-i 'Abdullâh Paşa ve 'azl-i Şeyhülislâm Yâsinci-zâde ve meşîhat-i Sıdkî-zâde Ahmed Reşîd Efendi **87**; İclây-ı Sadr-ı sâbık ve Şeyhülislâm-ı sâbık **88**; Nefy-i Tevkî'î Mehmed Sa'îd Hâlet Efendi ve katleş **88**; Tabsıra **90**; Nefy-ı tebe'a-i Hâlet Efendi ve musâdere-i îşân **90**; Latîfe **91**; [E 3a] 'Azl ü nefy-i Nâzır-ı Top-hâne ve Emîn-i Matbah Serbevvâbîn Tekfûrdağlı Ahmed Ağa ve musâdereş **91**; Ba'zı tevcîhât **92**; Itlâk-ı Ser-etıbbâ'-i sâbık ve Nakîbü'l-eşrâf-ı sâbık ve Müfettiş-i Evkāf-ı sâbık ve sâ'ir **92**; Tevcîh-i Livâ'-i Karahisâr be-Mîr-i mîrân Mehmed 'İzzet Paşa **92**; Nasb-ı Şeyhü'l-Harem [9]3; Tebdîl-i Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî **93**; Kırâ'at-ı velâdet-nâme-i Nebevî **93**; Vefât-ı Vâlî-yi Rumeli Sadr-ı esbak Hurşîd Ahmed Paşa ve fezleke-i ahvâl-i Mora tâ der-în-mâh **93**; Terceme **100**; Tevcîh-i Rumeli ve Bosna **102**; Lâhika **108**; Tezyîl **109**; Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu **109**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye **109**; Fevt-i Ser'asker-i Mora Dıramalı Mahmûd Paşa **110**; Terceme **110**; Vefât-ı Erîb Ahmed Paşa **111**; Terceme **111**; Tetimme **112**; Itlâk-ı Re'îsülküttâb-ı sâbık Mehmed Hâmid Bey **112**; Ahvâl-i donanma ve 'azl ü nasb-ı Kapudan-ı deryâ **112**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ **113**; İstîlâ'-i eşkıyâ'-i Rum be-Kal'a-i Anabolu ve Palamuda der-Mora **113**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye **116**; Nasb-ı Sadr-ı Anadolu **117**; Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân **117**;'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve nefy-i Bâzergân-ı Ocak **117**; Tevcîh-i Livâ'-i Kayseriyye ve rütbe-i mîr-i mîrânî **120**; Fevt-i Hammâmî-zâde Râşid Efendi **120**; Terceme **120**; Vefât-ı Vâlî-yi Rumeli ve Ser'asker Seyyid 'Ali Celâleddîn Paşa **121**; Terceme **121**; Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve Ser'askerî-yi hıttâ-ı merkūme **123**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ **123**; İhsân-ı medd be-Kādî-yi İzmir **124**; Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân **124**; Tefvîz-i Emânet-i Surre-i hümâyûn ve nasb-ı Ağa-yı Sipâhiyân **124**; Nasb-ı Çakırcı-başı **124**; Ba'zı havâdis-i müteferrika der-cemâziyelûlâ **124**; Vezîden-i bâd-ı sar-

sar ve inhidâm-ı menâr-ı Selîmiyye **126**; İhrâc-ı mevâcib **126**; [E 3b] Tevcîh-i Eyâlet-i Mora ve Livâ'-i Teke ve Hamîd ve ta'yîn-i Vâlî-yi Selanik ve Vâlî-yi Çirmen be-Mora ve ta'yîn-i Muhâfız be-Babadağı ve Ruscuk **126**; Vürûd-i peyâm ez Ada-i Yunda **128**; 'Azl ü nasb-ı Ser-topcıyân **129**; 'Azl ü nasb-ı Defterdâr **129**; 'Azl ü nasb-ı Defterdâr-ı Ordu-yı Şark ve Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Zahîre **129**; Nefy-i Kādî-yı Galata Kiçeci-zâde 'İzzet Molla be-Keşân **129**; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân **129**; Vukū'-ı harîk Der-Top-hâne **130**; Garîbe **130**; Ta'yîn-i ümenâ'-i binâ'-ı Kışla-ı Topcıyân ve Arabacıyân **130**; Vukū'-i harîk **131**; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Silahdâr ve Humbaracı-başı **131**; 'Azl-i Vezîr-i a'zam 'Abdullâh Paşa ve ihsân-ı mühr-i hümâyûn be-Silahdâr-ı Şehriyârî-yi esbak Gāzi Ahmed Paşa-zâde 'Ali Bey **131**; Sûret-i hatt-ı hümâyûn **131**; Nefy-i Sadr-ı sâbık **132**; 'Afv-ı cerâyim-i 'Abdullâh Paşa, Vâlî-yi 'Akkâ ve tevcîhât-ı vüzerâ **132**; 'Azl ü nasb-ı Arabacı-başı **134**; Âgāz-ı Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa be-tathîr-i sanâdîd-i eşkıyâ' **134**; İrtihâl-i Nakîbü'l-eşrâf **137**; Terceme **137**; Tevcîh-i Nekābet **139**; Tevcîhât-ı 'ulemâ **139**; Neşr-i evâmir-i 'aliyye berây-ı nizâm-ı delîlân **139**; Şürû'-i ta'mîr-i Câmi'-i Cihangîr **141**; Nasb-ı Mirahûr-i evvel ve vaz'-ı esâs-ı Kışla-i Topcıyân ve Arabacıyân **141**; İhrâc-ı surre-i hümâyûn **141**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ **142**; Fevt-i Kādî-yi Mekke Mendelyâtî-zâde Sa'îd Efendi **142**; Terceme **142**; Nüzûl-i sandal ve filika-i hümâyûn **142**; İrtihâl-i Şeh-zâde Sultân Ahmed **142**; Nüzûl-i fırkateyn be-rûy-i deryâ **143**; Me'mûriyyet-i İşkodravî Vezîr Mustafa Paşa be-cânib-i Mora ve tevcîh-i Livâ'-i Ohri ve İlbasan ve Karlı-ili ve ihsân-ı rütbe-i mîr-i mîrânî **143**; Tevcîhât-ı ocak **144**; Nakl-i hümâyûn **144**; Velâdet-i Şeh-zâde Sultân 'Abdülmecîd **144**; Tahvîl-i menfâ-yı Behrâm' Paşa **145**; Reften-i Donanma-yı hümâyûn be-cânib-i Bahr-ı sefîd **145**; İhrâc-ı esbân be-çerâgâh **146**; [E 4a] İhrâc-ı mevâcib **146**; Ziyâret-i hırka-i şerîfe **146**; Fevt-i Vâlî-yi Eyâlet-i Girid Şerîf Paşa ve tevcîh-i livâ'-i mezkûr ve Livâ'-i Resmo **146**; Ba'z-ı tevcîhât-ı vüzerâ **147**; 'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve tevcîh-i Nezâret-i Cebe-hâne **147**; İrsâl-şuden-i Mirahûr-i sânî İbrâhîm Ağa berây-ı tahrîz-i me'mûrîn-i Mora **147**; Te'addî-yi eşkıyâ' ba'zı sevâhil-i Anadolu ve indifâ'eş **148**; Ba'zı havâdis-i Bosna **148**; Vukū'-i tevcîhât-ı hümâyûn **150**; Vukū'-i tevcîhât-ı vüzerâ vü ümerâ **151**; 'Azl ü nasb-ı Ser-bostâniyân **152**; 'Azl ü nasb-ı Ser-etıbbâ'-i Sultânî **152**; Tevcîh-i Sadâret-i Rumeli **152**; İhsân-ı pâyehâ-yı Sadâret-i Rumeli ve Anadolu **152**; Tevcîh-i Kazâ'-i İstanbul ve ihsân-ı Pâye-i İstanbul ve Edirne **153**; İhsân-ı Pâye-i Mekke-i mükerreme ve tevcîh-i Şâm ve Haleb ve İzmir **153**; Vürûd-i haber-i vefât-ı Münîb Efendi **153**; Ta'yîn-i Mirahûr-i evvel 'Ali Bey berây-ı tecessüs-i ahvâl-i me'mûrîn-i Mora ve tergîb-i îşân **157**; Katl-i Hastel Yehûdî **158**; Vukū'-i harîk **158**; İhsân-ı Pâye-i Anadolu be-'Arab-zâde Sa'dullâh Efendi **158**; 'Azl ü nefy ve musâdere-i Vâlî-yi Eğriboz ve tevcîh-i livâ'-i mezkûr **158**; İhsân-ı vezâret be-Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa **159**; 'Azl-i Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Top-hâne **159**; Ref'-i vezâret-i Muhâfız-ı Kuşadası **159**; İn'ikād-ı sulh u salâh bâ-'Acem **160**; İcmâl-i mübâhase-i murahhasân **161**; Tezyîl **165**; Tehniyet-i 'îd-i sa'îd **167**; Vürûd-i sened-i musâlaha **167**; [E 4b] Itlâk-ı Şeyhülislâm-ı sâbık **167**; Vürûd-i peyâm-ı istîmân-ı eşkıyâ'-i Bülbülce **176**; 'Azl ü nasb-ı Ser-çavuşân ve Mektûbî-i Sadâret-penâhî **176**; Ta'yîn-i sefîr be-cânib-i İran **167**; Hedm-i odahâ ve ba'zı kahvehâne der-Asmaaltı **176**; Latîfe **176**; 'Azl ü nasb-ı Vâlî-yi Rumeli ve Selânik **177**; Musâdere-i emvâl-i Vâlî-yi sâbık-ı Rumeli ve ihsân-ı nukūd be-Vâlî-yi lâhık **179**; **Bismillâhirrahmânirrahîm** E : [S 1b] Mübeşşirât-ı Müteferrika der-mâh-ı muharrem **4**; Nizâm-ı tezkire-i murûr **4**; Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî be-ba'zı müstahıkkîn **5**; Tevcîh-i Pâye-i Mekke-i mükerreme ve tevcîhât-ı 'ilmiyye **6**; 'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve tevcîh-i Emânet-i Tersane-i 'âmire ve Mukābele-i Süvârî **7**; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân **7**; İ'dâm-ı Metrepolid-i Yenişehir-i Fenar **7**; Vürûd-i peyâm-ı nusrat ez-cânib-i Hanya **8**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye ve vukū'-i silsile **9**; Ref'-i vezâret-i Paşo İsmâ'îl Paşa ve nefyeş be-Dimetoka **9**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ **10**; İhrâc-ı mevâcib **11**; 'Azl ü nasb-ı Re'îsülküttâb ve ba'zı tevcîhât-ı hâcegân **11**; 'Azl ü nasb-ı Defterdâr ve Nâzır-ı Darb-hâne ve Nâzır-ı Mühimmât-ı Cebe-hâne **11**; Âmeden-i haber-i hayr-istîsâl-i Cezîre-i Semadirek ve ahbâr-ı sârre-i sâ'ire **11**; [S 2a] Ref'-i vezâret-i Vâlî-i Aydın ve Saruhan el-Hâc Mehmed Behrâm Paşa **12**; Vürûd-i haber-i

meserret ez-cânib-i Mora ve tevcîh-i Livâ'-i Saruhan ve Aydın be-Sirozî Yûsuf Paşa **13**; İcmâl-i ahvâl-i Donanma; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; İ'dâm-ı Tercemân-ı Dîvân Yanko; Vürûd-i peyâm-ı meserret-nümûd ez-Muhâfız-ı Hanya; Tetimme; 'Azl ü nasb-ı Kapudan-ı deryâ ve sâ'ir; Nasb-ı Ser'asker be-ecnâd-ı berriyye-i Donanma-yı hümâyûn; Tanzîm-i asker be-muhâfaza-i Cezîre-i Sakız; Vürûd-i ahbâr ez-Mora ve Sakız; Tezyîl; Me'mûr-şuden-i Ser'asker-i cünûd-i berriyye-i Donanma be-cânib-i Mora; 'Azl ü iclây-ı Nakîbü's-sâdât; Nasb-ı Nakîbü's-sâdât; Hânden-i mevlid-i şerîf-i Rasûl; İhsân-ı pâyehâ-yı Sadâret-i Anadolu; Ref'-i vezâret-i el-Hâc Sâlih Paşa ve ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; [S 2b] Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb ve Livâ'-i İnebahtı ve havâdis-i Piriştine; Lâhika; Tevcîh-i Kazâ'-i Haremeyn-i muhteremeyn; Âmed-i haber-i nusrat ez-havâlî-i İzdin; Nefy-i Müderris Ahmed Efendi el-mulakkab bi-Gürcü; İstitrâd; Âmeden-i haber ez-Vâlî-i Rumeli Hurşîd Paşa; Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu; 'Azl ü tagrîb-i Ser-etıbbâ'-i Sultânî Sadr-ı Anadolu Mustafa Behcet Efendi ve iclây-ı birâdereş be-Medîne-i Keşân; Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir ve fevt-i Kalender Paşa, Muhâfız-ı Kuşadası; Nasb-ı Sadr-ı Anadolu ve Ser-etıbbâ'-i Sultânî; Tevcîh-i Kazâ'-i Selânik ve Yenişehir-i Fenar; İgtinâm-ı sefîne-i kefere der-Sakız; Nasb-ı Defterdâr-ı Şıkk-ı evvel ve Defterdâr-ı Mu'asker-i Şark ve Emânet-i Şehr; Tevcîh-i Livâ'-i Yanya; Ba'zı tevcîhât-ı ricâl; İhsân-ı medd be-Kādî-i İstanbul; Nüzûl-i kalyon-i hümâyûn; [S 3a] Tevcîh-i Livâ'-i Kilis der-Bosna ve ba'zı tevcîhât-ı ümenâ ve nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân; Âmeden-i ser-i maktû'-i Depedelenli 'Ali Paşa; Firistâden-i teşrîfât-ı hümâyûn be-Ser'asker Hurşîd Paşa ve sâ'ir vüzerâ ve ümerâ; İhrâc-ı mevâcib; Velâdet-i bâ-sa'âdet Şehzâde Sultân Mehmed; İhsân-ı mîr-i mîrânî be-mahdûm-i Vâlî-i Yanya; Tevcîh-i Livâ'-i İlbasan ve Ohri; İhsân-ı Pâye-i Edirne be-İmâm-ı evvel-i Şehriyârî; Tevcîh-i Kazâ'-i Erzurum be-Hicâbî-zâde; Tevcîh-i mîr-i mîrânî be-Kul Kethudâsı 'Osmân Ağa; Tevcîhât-ı vüzerây-ı 'izâm; Terceme-i Mehmed Rüşdî Paşa; Nefy-i Emîn-i Nüzül-i İbrâ'îl Nazîf Efendi; İhrâc-ı surre-i hümâyûn; İhsân-ı medd be-Kādî-i İstanbul ve ihsân-ı Pâye-i İstanbul; Nakl-i hümâyûn be-Sâhilserây-ı Beşiktaş; Tevcîh-i Emânet-i Ṣa'îr; İhrâc-ı Donanma-yı hümâyûn be-Bahr-ı sefîd; [S 3b] İrsâl-i mühimmât ü 'atıyye be-Muhâfız-ı Sakız; Nefy-i Tercemân-ı Dîvân; Garîbe; Lâhika; Tercemân-ı Dîvân şuden-i Yahyâ Efendi ez-mu'allimân-ı Hendesehâne; Zikr-i muhâsara-i Sakız ve müdemmir-şuden-i küffâr; Maglata-i düşmen-i hiyel-fiken; Vürûd-i Donanma-yı hümâyûn be-pîş-gâh-ı Sakız; 'Acîbe; 'Azl ü nasb-ı Ser-bostaniyân-ı hâssa; Tevcîh-i Eyâlet-i Musul; Zikr-i bakıyye-i vekāyi'-i Sakız; Ta'yîn-i asker berây-ı istîsâl-i eşkıyâ'-i kurâ; Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb ve bakıyye-i havâdis-i Piriştine; Tebdîl-i Muhâfız-ı Sakız; Tahrîr-i eşhâs-ı Sakızlıyân der-Âsitâne-i 'aliyye ve taleb-i küfelâ ez-îşân; İhrâc-ı esbhâ-yı Istabl-ı 'âmire be-çerâ-gâh ve ihrâc-ı mevâcib; Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mirânî; Vefât-ı hafîd-i Halîl Efendi-zâde Mehmed Sa'îd Efendi el-meşhûr bi-Hayrî dâmâdı; [S 4a] Tevcîh-i mîr-i mîrânî be-el-Hâc Mehmed Ağa; Ziyâret-i hırka-i şerîfe; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; Zikr-i dâmen-bûs-i 'îd-i fıtr-i nâşirü'l-'ıtr; Ahvâl-i Vâlî-i Sayda ve Safed 'Abdullâh Paşa; Vukū'-i tevcîhât-ı hâcegân ve sâ'ir; Tevcîhât-ı vüzerây-ı 'izâm; İhtirâk-ı kalyon-i Kapudan Paşa bi-harrâka-i küffâr-ı düzeh-peymâ; Lâhika; Nasb-ı Kapudan-ı deryâ; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; Men'-i re'âyây-ı Sakız ez-ilticâ be-düvel-i ecnebiyye; Men'-i bey'-i câriye vü gılmân be-tâyife-i Rumiyân; İrsâl-i mühimmât ü 'atıyye be-Kā'im-makām-ı Kapudan-ı deryâ; İtlâk-ı Mustafa Nazîf Efendi; Nehy-i istirkāk-ı re'âyâ; Nasb-ı Voyvoda-i Eflâk ve Boğdan; İrtihâl-i Hadîce Sultân; [S 4b] Ref'-i vezâret-i Vahîd Paşa; 'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rum ve Kādî-i İstanbul ve sâ'ir tevcîhât-ı 'ilmiyye; İhsân-ı vezâret be-Mutasarrıf-ı Livâ'-i Köstendil ve Muhâfız-ı Yergöğü Mîr-i mîrân İsmâ'îl Hakkı Paşa; Mîlâd-ı Şeh-zâde Sultân Ahmed; Vukū'-i husûf-i küllî; Mürden-i Batrik-i Rum ve nasb-ı âhar be-cây-ı vey; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; Tevcîhât-ı 'ilmiyye; Zikr-i tebrîk-i 'îd-i adhâ; Zikr-i nizâm-ı merâtib-i nâs; Tezyîl; Vukū'-i zelzele-i 'azîme der-Eyâlet-i Haleb; Zikr-i nehy-i isti'mal-i zer ü sîm; Girdâr-ı ihsân-âsâr-ı Pâdişâh-ı mekârim-şi'âr; Vekāyi'-i sene semân ve selâsîn ve mi'eteyn ve elf [Bu kısımla ilgili olarak sayfanın sağ kenarında muhtemelen müellifce yazılmış "sene 1238" yazısı vardır]; Nasb-ı Nâzır-ı Darb-hâne ve Emîn-i Defter; Tevcîhât-ı ba'zı eyâlât; Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye; [S 5a] İntikāl-ı Şeh-zâde Sultân Mehmed; Tebdîl-i Muhâfız-ı Cezîre-i Sakız; Vürûd-i peyâm-ı tes-

kîn-i fesâd-ı Bosna; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân; İhrâc-ı mevâcib ve rûh-sûdegî-yi Sefîr-i Nemçe; Sudûr-i fermân be-revâc-ı sikke; Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir; Katl-i Başo İsmâ'îl Paşa; Katl-i Vezîr müteveffâ Süleymân Paşa-zâde Mîr-i mîrân Bosnevî Mustafa Paşa; Haydar Baba ve bî-hâyây-i eşkıyâ'-i ocak ve 'azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân; 'Azl-i Sadr-ı a'zam Sâlih Paşa ve sadâret-i 'Abdullâh Paşa ve 'azl-i Şeyhülislâm Yâsinci-zâde ve meşîhat-i Sıdkî-zâde; İclây-ı Sadr-ı sâbık ve Şeyhülislâm-ı sâbık; Nefy-i Tevkî'î Mehmed Sa'îd Hâlet Efendi ve katleş; Tabsıra; Nefy-i tebe'a-i Hâlet Efendi ve musâdere-i îşân; Latîfe; 'Azl ü nefy-i Nâzır-ı Top-hâne ve Emîn-i Matbah Ser-bevvâbîn Tekfûrdağlı Ahmed Ağa ve musâdereeş; Ba'zı tevcîhât; [S 5b] Itlâk-ı Ser-etıbbâ-i sâbık ve Nakîbü'l-eşrâf-ı sâbık ve Müfettiş-i sâbık ve sâ'ir; Tevcîh-i Livâ'-i Karahisâr be-Mîr-i mîrân Mehmed 'İzzet Paşa; Tebdîl-i Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî; Kırâ'at-ı velâdet-nâme-i Nebevî; Nasb-ı Şeyhü'l-Harem; Vefât-ı Vâlî-i Rumeli Sadr-ı esbak Hurşîd Ahmed Paşa ve fezleke-i ahvâl-i Mora tâ der-în-mâh; Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve Bosna; Lâhika; Tezyîl; Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu; Tevcîhât-ı 'ilmiyye; Fevt-i Ser'asker-i Mora Dıramalı Mahmûd Paşa; Terceme; Vefât-ı Erîb Ahmed Paşa; Terceme; Itlâk-ı Re'îsülküttâb-ı sâbık Mehmed Hâmid Bey; Ahvâl-i donanma ve 'azl ü nasb-ı Kapudan-ı deryâ; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; [S 6a] İstîlâ'-i eşkıyâ'-i Rum be-Kal'a-i Anabolu ve Balamuda der-Mora; Tevcîhât-ı 'ilmiyye; Nasb-ı Sadr-ı Anadolu; Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân; 'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve nefy-i Bâzergân-ı Ocak; Tevcîh-i Livâ'-i Kayseriyye ve rütbe-i mîr-i mîrânî; Fevt-i Hammâmî-zâde Râşid Efendi; Terceme; Vefât-ı Vâlî-i Rumeli Seyyid 'Ali Celâleddîn Paşa; Terceme; Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve Ser'askerî-yi hıttâ-ı merküme; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; İhsân-ı medd be-Kādî-yi İzmir; Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân; Tefvîz-i Emânet-i Surre-i hümâyûn ve nasb-ı Ağa-yı Sipâhiyân; Nasb-ı Çakırcı-başı; Ba'zı havâdis-i müteferrika der-cumâdelûlâ; Vezîden-i bâd-ı sarsar ve inhidâm-ı menâr-ı Selîmiyye; [S 6b] İhrâc-ı mevâcib; Tevcîh-i Eyâlet-i Mora ve Livâ'-i Teke ve Hamîd ve ta'yîn-i Vâlî-i Selanik ve Vâlî-i Çirmen be-Mora ve ta'yîn-i Muhâfız be-Babadağı ve Ruscuk; Vürûd-i peyâm ez Ada-i Yunda; 'Azl ü nasb-ı Defterdâr; 'Azl ü nasb-ı Defterdâr-ı Ordu-yı Şark ve Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Zahîre; Nefy-i Kādî-yi Galata Kiçeci-zâde 'İzzet Molla; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân; Vukū'-ı harîk der-Top-hâne; Garîbe; Ta'yîn-i ümenâ'-i binâ'-ı Kışla-i Topcıyân ve Arabacıyân; Vukū'-i harîk; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Silahdâr ve Humbaracı-başı; 'Azl-i Vezîr-i a'zam 'Abdullâh Paşa ve ihsân-ı mühr-i hümâyûn be-Silahdâr-ı Şehriyârî-yi esbak Gāzî Ahmed Paşa-zâde 'Ali Bey; Sûret-i hatt-ı hümâyûn; Nefy-i Sadr-ı sâbık; 'Afv-ı cerâyim-i Vâlî-yi 'Akkâ 'Abdullâh Paşa ve tevcîhât-ı vüzerâ'; 'Azl ü nasb-ı Arabacı-başı; Âgāz-ı Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa be-tathîr-i sanâdîd-i eşkıyâ'-ı ocak; [S 7a] İrtihâl-i Nakîbü'l-eşrâf; Terceme; Tevcîh-i Nekābet; Tevcîh-i Livâ'-i Niğde ve Beyşehri ve Kırşehri; Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî be-ba'zı müstahıkkîn; Tevcîhât-ı 'ulemâ; Neşr-i evâmir-i 'aliyye berây-ı nizâm-ı delîlân; Şürū'-i ta'mîr-i Câmi'-i Cihangîr; İhsân-ı vezâret be-Mîrahûr-i evvel İbrâhîm Ağa ve me'mûriyyeteş be-cânib-i Mora; Nasb-ı Mîrahûr-i evvel ve vaz'-ı esâs-ı Kışla-i Topcıyân ve Arabacıyân; İhrâc-ı surre-i hümâyûn; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; Fevt-i Kādî-i Mekke Mendelyâtî-zâde Sa'îd Efendi; Terceme; İrtihâl-i Şeh-zâde Sultân Ahmed; Nüzûl-i firkateyn be-rûy-i deryâ; Me'mûriyyet-i İşkodravî Vezîr Mustafa Paşa be-cânib-i Mora ve tevcîh-i Livâ'-i Ohri ve İlbasan ve Karlı-ili ve ihsân-ı mîr-i mîrânî; Tevcîhât-ı ocak; [S 7b] Nakl-i hümâyûn; Velâdet-i Şeh-zâde Sultân 'Abdülmecîd; Tahvîl-i menfâ-yı Behrâm Paşa; Reften-i Donanma-yı hümâyûn be-cânib-i Bahr-ı sefîd; İhrâc-ı esbân be-çerâ-gâh; İhrâc-ı mevâcib; Ziyâret-i hırka-i şerîfe; Fevt-i Vâlî-i Eyâlet-i Girid Şerîf Paşa ve tevcîh-i livâ'-i mezkûr ve Livâ'-i Resmo; Ba'z-ı tevcîhât-ı vüzerâ; 'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve tevcîh-i Nezâret-i Cebe-hâne; İrsâl-şuden-i Mirahûr-i sânî İbrâhîm Ağa berây-ı tahrîz-i me'mûrîn-i Mora; Ba'zı havâdis-i Bosnâ; Te'addî-i eşkıyâ ba'zı sevâhil-i Anadolu ve indifâ'eş; Vukū'-i tevcîhât-ı hümâyûn; 'Azl ü nasb-ı Serbostâniyân; 'Azl ü nasb-ı Ser-etıbbâ'-i Sultânî; Lâhika; Tevcîh-i Sadâret-i Rumeli; [S 8a] İhsân-ı pâyehâ-yı Sadâret-i Rumeli ve Anadolu; Tevcîh-i Kazâ'-i İstanbul ve ihsân-ı Pâye-i Edirne; İhsân-ı Pâye-i Mekke-i mükerreme ve tevcîh-i Şâm ve Haleb ve İzmir; Vürûd-i haber-i vefât-ı Münîb Efendi; Ta'yîn-i Mirahûr-i evvel 'Ali Bey berây-ı tecessüs-i ahvâl-i

me'mûrîn-i Mora ve tergîb-i îşân; Katl-i Hastel Yehûdî; Vukū'-i harîk; İhsân-ı Pâye-i Anadolu be-'Arab-zâde Sa'dullâh Efendi; 'Azl ü nefy ve musâdere-i Vâlî-i Eğriboz ve tevcîh-i livâ'-i mezkûr; İhsân-ı vezâret be-Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa; 'Azl-i Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Top-hâne; Ref'-i vezâret-i Muhâfız-ı Kuşadası; İn'ikād-ı sulh u salâh bâ-'Acem; İcmâl-i mübâhase-i murahhasân; Tezyîl; Itlâk-ı Şeyhülislâm-ı sâbık; Tehniyet-i 'îd-i sa'îd; Vürûd-i sened-i musâlaha; [S 8b] Ta'yîn-i sefîr be-cânib-i İran; Sûret-i tasdîk-nâme-i hümâyûn; Vürûd-i peyâm-ı istîmân-ı eşkıyâ'-i Bülbülce; 'Azl ü nasb-ı Ser-çavuşân ve Mektûbî-i Sadâret-penâhî; Hedm-i odahâ ve ba'zı kahvehâne der-Asmaaltı; Latîfe; 'Azl ü nasb-ı Vâlî-i Rumeli ve Selanik; Musâdere-i Vâlî-i sâbık-ı Rumeli ve ihsân-ı nukūd be-Vâlî-i lâhık; Vekāyi'-i sene tis'a ve selâsîn ve mi'eteyn ve elf, Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; 'Azl ü nefy ve musâdere-i emvâl-i Ağa-yı Dâru's-sa'âde ve nasb-ı Ebûbekr Ağa; Itlâk-ı 'İzzet Bey; Vukū'-i imtihân-ı ru'ûs; Ta'yîn-i Defterdâr be-ma'iyyet-i Vâlî-i Rumeli; 'Azl ü nasb-ı Şeyhülislâm; Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân; Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb; Vaz'-i garîb-i Şâmî Râgıb Paşa; Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye; [S 9a] Fevt-i 'Ali Paşa el-ma'rûf bi-Çerhacı; Terceme; Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir ve sâ'ir; Âmeden-i Gālib Paşa be-Âsitâne; Ba'zı havâdis-i Mora; Tekmîl-şuden-i Câmi'-i Cihângîr; Vürûd-i haber-i ihtirâk-ı estâr-ı envâr-di-sâr-ı Beyt-i mükerrem; Tebdîl-i Batrik-i Ermeniyân; Âmeden-i zerrâfe; Kat'-ı sikke-i cedîde; Tevcîhât-ı 'ilmiyye; Nakl-i hümâyûn be-Seray-ı Top-kapu; Tevcîh-i Eyâlet-i Trablus-Şâm; Vaz'-ı esâs-ı havz-ı kebîr der-Tersane; Tevcîh-i Livâ'-i Eskişehir; Ta'yîn-i asker be-muhâfaza-i ba'zı sevâhil; Tevcîh-i Livâ'-i Tırhala be-Vâlî-i Rumeli ber-vech-i ilhâk; Vürûd-i Donanma-yı hümâyûn; [S 9b] 'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu; Tebdîl-i menfâ-yı Tekfûrdağlı Ahmed Ağa; 'Azl-i Sadr-ı a'zam Silahdâr 'Ali Paşa ve nasb-ı Mehmed Sa'îd Gālib Paşa; Sûret-i hatt-ı hümâyûn-i râstî-bast; Tevcîh-i Livâ'-i Hudâvendigâr ve Koca-ili; 'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı a'zam ve Re'îsülküttâb ve Nâzır-ı Top-hâne; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ ve sâ'ir; Velâdet-i 'Atıyye Sultân; Tagyîr-i nakş-ı zer-i 'adliyye; Tefvîz-i Emânet-i Surre-i hümâyûn; Vefât-ı Emîn-i Matbah Yûsuf Âgâh Efendi; Tevcîh-i Livâ'-i Çorum ve ruhsat-ı hurûc-i Sadr-ı esbak 'Ali Paşa ez-Balyabadra ve irsâl-i hazîne be-Sirozî Yûsuf Paşa; Tevcîh-i Eyâlet-i Mora ve Livâ'-i Çirmen ve muhâfaza-i Vidin ve Niğbolu; Tertîb-i asâkir ez-Rumeli; Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez-Mütesellim-i Saruhan 'Ali Bey; Tertîb-i şütürân be-ordu-yı Rumeli; Reften-i Nâzır-ı Barut-hâne Necîb Efendi be-Mısr bâ-teşrîfât-ı şâhâne berây-ı tanzîm-i ba'zı mevâdd; Ta'yîn-i Kapudan-ı Batrona-i hümâyûn be-İskenderiyye; [S 10a] Me'mûriyyet-i Hasan Paşa be-muhâfaza-i İnebahtı ve kasteleş; Zuhûr-i harîk ez-Anbar-ı Hubûbât; İhrâc-ı mevâcib; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ'; Fevt-i Ser-bostâniyân el-Hâc Mehmed Ağa; İhsân-ı teşrîfât be-Ser'asker-i Şark ve Vâlî-i Bağdâd 23; Tebdîl-i Emîn-i Binâ'-i Havz-ı kebîr; 'Afv u ıtlâk-ı Kiçeci-zâde; Tabsıra; İ'tibâr-ı Mahrec be-Kādî-i Erzurum Kütahyavî Halîl Rüşdi Efendi; Vefât-ı Mutasarrıf-ı Muhâsebe-i evvel İmâm Mustafa Efendi; Terceme; 'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân; Vefât-ı Kethudâ-yı Beyhân Sultân Birrî dâmâdı Sâdık Efendi; İhâle-i teftîş-i Haremeyn be-'Abdülkādir Bey; Tevcîh-i eyâlet ve Emâret-i feyz-'imâret-i Hacc be-Seyyid Ahmed Paşa; Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez Vâlî-i Selanik; Tevcîh-i Eyâlet-i Rakka ve Mar'aş ve ba'zı tevcîhât-ı hâcegân; [S 10b] Tekmîl-i Kışla-i Arabacıyân ve Topcıyân ve duhûl-i îşân; Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez-Muhâfız-ı Sakız Yûsuf Paşa ve peyâm-ı sârre ez-İstanköy; Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve Ser'askerî ve Livâ'-i Çirmen ve Tırhala; Tezyîl; Vefât-ı Şeyhülislâm Çelebi-zâde es-Seyyid Mehmed Zeynel'ābidîn Efendi; Ta'yîn-i neferât-ı dalkılıc ez-yeniçeriyân be-Donanma-yı hümâyûn ve ta'yîn-i Mutasarrıf-ı İnebahtı ve Karlı-ili Mîr-i mîrân Pilaslı-zâde İsmâ'îl Paşa bâ-asker-i Arnavud-ı nîz be-ma'iyyet-i Kapudan-ı deryâ; Sûret-i emr-i 'âlî; Vefât-ı Kevākibî-zâde Mehmed Râşid Efendi; Nüzûl-i fırkateyn; Tevcîh-i Eyâlet-i Mora Bencel Mehmed 'Ali Paşa; Tezyîl; Tevcîhât-ı 'ilmiyye; Ref'-i vezâret-i Vâlî-i sâbık-ı Rumeli; Katl-i Kâtib-i Dîvân Depedelenli Selmân Efendi; Âmeden-i Sefîr-i 'Acem Kāsım Hân; 'Azîmet-i Donanma-yı hümâyûn be-Bahr-ı sefîd; Nakl-i hümâyûn be-Beşiktaş; Tevcîh-i Livâ'-i Bayezîd be-Mîr-i mîrân Behlûl Paşa; [S 11a] 'Akd-i mu'âhede-i ticâret be-Kral-ı Sardenya; İhrâc-ı esbân-ı hâssa be-çerâ-gâh; İndifâ'-i harb ü şikāk-ı re'âyây-ı (رياعای) Cezîre-i Girid; Sûret-i fetâvâ-yı şerîfe; Tezyîl; Sudûr-i fermân be-endahten-i top der-vakt-i iftâr u imsâk

ez-Yedikulle; Ziyâret-i hırka-i şerîfe; Tevcîh-i Eyâlet-i Şâm ve Haleb ve Trablus-Şâm; Terceme; Vukū'-i tevcîhât; Tevcîhât-ı vüzerâ; Itlâk-ı Tekfûrdağlı Ahmed; Feth-i Cezîre-i Kaşot, nâm-ı diğer Çoban Adası; Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-Eğriboz; Men'-i mübâya'a-i kütüb-i matbû'a-i müterceme ez-Tevrât ve Zebûr ve İncîl ve sâ'ir; Isdâr-ı fermân be-men'-i muhâlata-i ricâl ü nisâ' der-mesîre; 'Avdet-i Sefîr-i İrân Kāsım Hân; Nizâm-ı menzil; [S 11b] Vürûd-i Sefîr-i France; Ṭahvîl-i me'mûriyyet-i Vâlî-i Rumeli be-savb-ı Mesolong ve ref'-i vezâret-i Sâlih Paşa; 'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rum ve Kādî-i İstanbul ve tevcîh-i Selanik; 'Azl ü nasb-ı Emîn-i Darb-hâne ve Tersane ve sâ'ir; Ref'-i vezâret-i Seyyid Ahmed Paşa-zâde 'Alâ'addîn Paşa; Tevcîh-i Eyâlet-i Tunus ve sâ'ir; Feth-i Cezîre-i İbsara; Tetimme; Hareket-i Vâlî-i Mora İbrâhîm Paşa ez-İskenderiyye; Nüzûl-i sefîne; Nefy-i Batrîk-i Rum; Vukū'-i harîk; Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i adhâ; Vak'a-i bî-hayâyî-i cebeciyân ve 'azl-i zâbiteş ve 'azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân; Vekāyi'-i sene erba'în ve mi'eteyn ve elf, İhsân-ı rütbe-i mîr-i mîrânî; Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye; 'Azl-i Sadr-ı a'zam Gālib Paşa ve nasb-ı Mehmed Selîm Paşa; Tevcîh-i Eyâlet-i Silistre ve sâ'ir; [S 12a] Fevt-i Tevkī'î Mehmed Sâlih Vesîm Efendi el-meşhûr bi-Cânib; Tevcîh-i câlı-ı Tevkī'î; İhrâc-ı mevâcib ve rû-mâlî-i Sefîr-i Fransa; Âmeden-i peyâm-ı sârre ez-Vâlî-i Selanik ve Muhâfız-ı Moton; Tezâyüd-i dirhem-i nân-ı 'azîz; İctimâ'-ı Donanma-yı Mısriyye bâ-Kapudan Paşa ve vukū'-i muhârebe be-sefâyin-i eşkıyâ; Havâdis-i müteferrika; Tertîb-i asker-i meştâ bema'iyyet-i me'mûrîn-i Mora ve tertîb-i zehâyir; Fevt-i Ser'asker-i Girid Hâşim 'Osmân Paşa; Terceme; Tertîb-i mellâh ez-ehl-i İslâm ve ez-cânib-i Garb; Ahz-ı câsûs-i Rum ve i'dâmeş; Velâdet-i münevvere-i Münîre Sultân; 'Avdet-i Kapudan Paşa be-Boğaz-ı Bahr-ı sefîd ve 'azîmet-i İbrâhîm Paşa be-savb-ı Mora; Temâşây-ı Sadr-ı a'zam Barut-hâne-râ; Tevcîhât-ı 'ilmiyye; Hânden-i mevlid-i şerîf; İntikāl-ı Beyhân Sultân; [S 12b] Ref'-i vezâret-i Sadr-ı esbak es-Seyyid 'Ali Paşa; Tebdîl-i Ser-mi'mârân-ı hâssa; Me'mûriyyet-i Tezkire-i sânî-i sâbık Es'ad Efendi be-cânib-i Bağdâd berây-ı kat'-i rişte-i kîl ü kāl-i İraniyân ve istikşâf-ı hakîkat-i hâl; Sûret-i nizâm-ı ta'allüm-i sıbyân; Sûret-i fermân; Âmeden-i ru'ûs-i maktû'a ez-cânib-i Selanik; Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu; Âmeden-i peyâm ez-Sakız; Vusûl-i Kapudan Paşa be-Âsitâne; Rekz-i nişân-ı Pādişâh-ı zemân be-Meydân-ı Tîr-endâzân; 'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu; Nüzûl-i kalyon; Tefvîz-i Niyâbet-i Kaban-ı Dakîk be-Fakîr; Hasb-i hâl-i 'ibret-iştimâl; Tevcîhât-ı 'ilmiyye; Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli be-Mehmed Reşîd Paşa ve tevcîhât ve vukū'ât-ı sâ'ire; Ta'yîn-i Vezîr Hasan Paşa be-muhâfaza-i Narda; Tevcîh-i Trablus-Şâm; [S 13a] Tevcîh-i Eyâlet-i Mar'aş ve tefvîz-i Emânet-i Surre; Vürûd-i esbân-ı müzeyyen ez-hazret-i Zıll-ı Yezdân be-taraf-ı Sadr-ı a'zam ve havâdis-i sâ'ire; Vukū'-i harîk; İhsân-ı Pâye-i Mekke-i mu'azzama be-İmâm-ı sânî-i hazret-i Şehriyârî; Fevt-i Hükümdâr-ı Fransa ve teceddüd-i sefâret-i sefîreş; İhrâc-ı mevâcib ve rû-mâlî-i Sefîr-i İsvec; Tebdîl-i Nâzır-ı Darb-hâne; Tevcîhât-ı 'ilmiyye; Vefât-ı Sâlih Paşa-zâde Seyyid Hüseyn Hasîb Bey; Sudûr-i fermân-ı 'âlî-şân be-tahsîs-i istimâ'-ı hürriyyet be-huzûr-i Âsafî; Lâhika; Tevcîh-i Livâ'-i Dukagin; Sudûr-i emr-i istiklâl be-Ser'asker Paşa; İstîmân-ı re'âyây-ı Cezîre-i Aşkatos; 'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân Süleymân Ağa; Vusûl-i Ser'asker Mehmed Reşîd Paşa be-Yenişehir-i Fenar ve irsâl-i hazîne be-savb-ı vey; İ'dâm-ı ba'zı kesân be-töhmet-i fitne ve tebdîl-i menfâ-yı Gālib Paşa ve havâdis-i sâ'ire; Tebdîl-i Ser-bostaniyân-ı Edirne ve Ağa-yı Sipahiyân; [S 13b] Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ; İhrâc-ı surre-i hümâyûn ve tevcîh-i mâliyye; Vefât-ı Moravî-zâde Mehmed Hâmid Efendi; Tevcîh-i Eyâlet-i Çıldır; Terceme; Sudûr-i emr-i 'âlī be-inşâ'-i çenber; Tertîb-i asker-i Kazak be-ma'iyyet-i Donanma-yı hümâyûn; Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî be-Kā'immakām-ı Muhâfız-ı Anapa; Tevcîh-i Livâ'-i Teke ve Hamîd; Me'mûriyyet-i Ser'asker-i sâbık Dervîş Mustafa Paşa be-muhâfaza-i Sofya; Tevcîh-i Kitâbet-i Yeniçeriyân; Tevcîh-i Mısır ve Üsküdar; Vürûd-i haber-i vusûl-i İbrâhîm Paşa be-Mora ve ba'zı meserret; Tevcîh-i Nezâret-i Cebe-hâne; Vefât-ı 'Abdülganî Efendi ez-'ulemâ'-i hâcegân; Nüzûl-i fırkateyn ve ihrâc-ı mevâcib-i kısteyn; Âmeden-i haber-i âgāz-ı vegā ez-Ser'asker Paşa; Vürûd-i ba'zı peyâm ez-Muhâfız-ı Limni ve itâre-i tenbîh-nâme be-ba'zı muhâfızîn; [S 14a] İntikāl-i Şeh-zâde Sultân 'Abdülhamîd طول الله تعالى عمر ابيه بجاه النّبى النبيه ; Nasb-ı Nâzır-ı Top-hâne; 'Azîmet-i Donanma-yı hümâyûn be-sûy-i Bahr-ı sefîd; Zuhûr-i harîk der-sefîne-i

Yâ Rabb, kalem-i 'âcizime tâb u tüvân ver,
Tahrîrime sultân-ı cihân-bân ede rağbet.
Etdin beni sen zabt-ı vekāyi' ile me'mûr,
Her fıkra-i târîhimi kıl âyet-i nusrat.

*Tebârakellezî bi-yedihi'l-mülki ve hüve 'alâ külli şey'in kadîr** nass-ı kerâmet-fassı, sırr-ı sûre-i vasf-ı kudret-i şâmilesi *kulillâhümme mâlike'l-mülki, tü'ti'l-mülke men teşâ'*** âyet-i hikmet-'âlâmeti[1], 'unvân-ı kitâb-ı 'azamet-i kâmilesi olan cenâb-ı Hudâvend-i zemîn ü zemân, Mâlikü'l-mülki 'azîmü'ş-şân, *ellezî tekaddeset zâtühû 'ani'l-kıyâm bi-vekāyi'i'l-melevân**** bârgâh-ı kibriyâ-penâhına, dâstân-ı sıhhat-beyân-ı hamd ü senâ takdîm ve şerâ'if-i salât ü selâm ol fâtiha-i kitâb-ı şerâfet-i kurbet ve hâtime-i şeref-nâme-i nübüvvet ü risâlet;

Nazm:

Sultân-ı iklîm-i vefâ, şâhinşeh-i mülk-i bekā,
Ser-defter-i sıdk u safâ, ser-nâme-i emn ü emân.

Nesr: Ya'nî Sipeh-sâlâr-ı ceyş-i enbiyâ, Celâlet-bahş-ı erîke-i ıstıfâ Muhammedü'l-Mustafâ *'aleyhi ve 'alâ âlihî ve ashâbihî mine't-tahiyyât ez-*

Kapudan Paşa ve intifâ'eş; İrsâl-i hazîne-i evfer be-savb-ı Ser'asker; Ziyâret-i hırka-i şerîfe; İrtihâl-i Fâtıma Sultân; Nüzûl-i korvet; Tebr[îk]-i 'îd-i sa'îd-i fıtr; Vukū'-i tevcîhât-ı mu'tâde; Tevcîhât-ı vüzerâ; Rihlet-i Münîre Sultân; İhrâc-ı esbân-ı hâssa be-çerâ-gâh; Nakl-i hümâyûn be-Sâhil-serây-ı Beşiktaş; Vürûd-i peyâm-ı sârre ez-Ser'asker-i Rumeli Mehmed Reşîd Paşa; Fevt-i Şıkk-ı sâlis Fethî Efendi; Garîbe; Nasb-ı Şıkk-ı sâlis; [S 14b] Tevcîh-i Sadâret-i Rumeli ve Kazâ'-i İstanbul ve ihsân-ı Pâye-i İstanbul be-Re'îsü'l-münecimîn; Tevcîh-i Havâss-ı refî'a ve Selanik ve ıtlâk-ı Kādî-i sâbık-ı Selânik; Âmeden-i ahbâr-ı sârre ez-Vâlî-i Mora İbrâhîm Paşa; 'Azl ü nasb-ı Ser-bostaniyân; Vusûl-i Donanma-yı hümâyûn be-pîş-gâh-ı Mesolong ve irsâl-i hazîne be-Ser'asker Paşa; Vefât-ı Kuvvet Hüseyn Paşa; Lâhika; Nüzûl-i korvet; Ref'-i vezâret-i Vâlî-i Anadolu Sadr-ı esbak Dervîş Mehmed Paşa; Tevcîh-i Eyâlet-i Anadolu; Vefât-ı Muhâfız-ı İstanköy ve ta'yîn-i muhâfız-ı diğer; Terceme; Garîbe; Fevt-i Nâzır-ı Keraste el-Hâc Nazîf Efendi; Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i meserret-bedîd; Vefât-ı Sadr-ı Anadolu eş-şehîr bi-Dünyevî Seyyid Yûsuf Efendi; Nasb-ı Sadr-ı Anadolu; Vefât-ı Ağa-yı Dâru's-sa'âdeti'ş-şerîfe Ebûbekr Ağa ve nasb-ı 'Abdullâh Ağa; [S 15a] Tard-ı mutabassırân ez-Gümrük [15b-18a boştur. Devamında metin yeni bir numaralama ile başlamaktadır]. **Bismillâhirrahmânirrahîm** S

*. "تبارك الذى بيده الملك و هو على كلّ شئ قدير" = Mülk (mutlak hükümrânlık ve yönetim) elinde bulunan yüce Allah kutludur. O, herşeye kâdirdir" anlamındaki bu cümle, Kur'ân, el-Mülk 67/1. âyettir.

**. "قل اللّهمّ مالك الملك تؤتى الملك من تشاء" = De ki: Allah'ım (ey) mülkün sâhibi, sen dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden mülkü alırsın" anlamındaki bu kısım, Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/26. âyetin baş kısmından kısa bir bölümdür.

1. hikmet-'alâmeti E, S : kerîmesi Ü1

***. "الذى تقدّست ذاته عن القيام بوقايع الملوان" = Gece ve gündüzün olayları ile bağımlı olmaktan zâtı yüce olanın" anlamındaki bu söz Allâh'ın bir özelliğinin belirtilmesidir.

kâhâ ve mine't-teslîmât enmâhâ[1]* hazretlerinin ravzatü's-safây-ı pîş-gâh-ı mu'cizât-ı dest-gâhlarına 'arz u ihdâ ile icrây-ı vâcibe-i tekrîm ve lâzime-i tarziyye-i marziyye-i âl ü ashâb-ı kerâmet-intisâb tetmîm kılındıktan sonra, râtibe-hârân-ı Devlet-i 'aliyye-i ebed-karîn ve sahâyif-şumârân-ı du'ây-ı sıdk-ve'ây-ı Sultânü'l-Müslimîn olan müderrisîn-i [Ü1 2a] ihlâs-âyîn sahn u miyânında Sahhâflar Şeyhi-zâde denmekle mükennâ vü şehîr, ya'nî râkı-mü'l-hurûf es-Seyyid Mehmed Es'ad-ı hakîr, berâ'atü'l-istihlâl-i mebâhis-i encâm-ı hâl olan 'unfüvân-ı sabâvet ve berây-ı ta'allüm-i elifbâ, mecâlis-i elibbâya mülâzemetden berü her çend kec-fehm[2] ve kec-nihâd[3] ve kem-vâye-i kābiliyyet ü isti'dâd ise dahi yine, **Nazm:**

Feyz-i Hakk-râ[4] *kābiliyyet şart nîst;*
*Belki şart-ı kābiliyyet dâd-ı ost***.

Nesr: Dâ'iyesi üzere hasbe't-tâka tahsîl-i dest-mâye-i fünûn-i şettâ ve tekmîl-i edevât-ı tahrîr ü inşâya verziş[5] ederek, **Mısra':**

Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş.

Nesr[6]**:** Âvâz-ı şevk u tarab-endâzı tergîbiyle bir eser-i mu'tebere şî-râze-bend-i tertîb olmak recâsında idi. Lâkin kumâş-ı perniyân-i gül-bend eserin nesc-i te'lîfi, evvelâ târ u pûd-i bidâ'a tedârüküne mevkūf ve sâniyen dest-gâh-ı himmet-i bî-hemtây-ı velîni'mete ma'tûf olup, bu tehî hemyân-ı 'irfân ise, **Nazm:**

Salâh-ı hâl kücâ ve men harâb kücâ
Be-bîn tefâvüt-i reh ez kücâst tâ be-kücâ[7]***

---

1. انماها E, S : انحاها Ü1

*. عليه و على اله و اصحابه من التحيات ازكاها و من التسليمات انماها = En temiz ve en yüce selâmlar O'nun, âilesinin ve ashâbının üzerine olsun" anlamındaki bu cümle, Hz. Muhammed'e yapılan bir övgüdür.

2. kec-fehm E, Ü1 : keç-fehm S

3. kec-nihâd E : keç-nihâd Ü1, S

4. حق را. Ü1, S : حقرا E

**. فيض حق را قابليت شرط نيست بلكه شرط قابليّت داد اوست = Hakk'ın feyzine ulaşmak için kâbiliyet şart değildir. Belki kâbiliyetin şartı, O'nun ihsânıdır" anlamına gelen bu cümleler, Farsça yazılmış şiirden bir beyttir.

5. inşâya verziş ["ya verziş" kısmı, "sahh" kaydıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : inşâ Ü1 : inşâya verziş S

6. Nesr Ü1, S : — E

7. بكجا E, S : بكجاست Ü1

***. صلاح حال كجا و من خراب كجا ببين تفاوت ره از كجاست تا بكجا = İşin doğrusu nerede, ben zavallı nerede! Bak yolun farklılığı nereden nereye uzanmaktadır" anlamına gelen bu cümleler ufak bir değişiklikle Hâfız Şîrâzî'nin Dîvânı'ndan alınmış gözüküyor (bk. nşr. Muhammed Kazvînî, Kāsım Ganî, Teheran 1320/1360, s.3).

Nesr[1]: Vetîresince re'sü'l-mâl-i hünerden hâlî-dest ve bâdiye-i ye's ü hırmanda serserî-seyr ve dil-şikest olarak neyl-i nîl-i metâlible dil-sîr olmak ümniyyesinde kıble-gâh-ı nutk-bahşâ-yı[2] eşcâr u 'ucemâ kıbeline[3] dest-i berdâşte-i niyâz ü temennâ iken, nâgâh sehm-i müstakîmü's-seyr-i du'â, resîde-i hedef-i icâbet-gâh-ı Hudâ olup, ya'nî, **Nazm:**

Sûre-i Mülk üzere bu mânend-i Bismillâh'dır.
Pâdişâhân-ı selef, tahtındadır hem-çûn sutûr.

Nesr: Ta'rîfi mukaddeme-i mü'ellef-i tavsîfi olan hâlâ bi'l-irsi ve'l-istihkāk Serîr-ârâ-yı şehinşâhî-i[4] âfâk, A'zam-ı pâdişâhân-ı 'âlem, [Ü1 2b] Ekrem-i mülûk-i ümem, Mukaddeme-i risâle-i şehriyârî[5], Hulâsa-i makāle-i bahtiyârî, Nâsıb-ı râyâtü'l-İslâm, Râkım-ı erkāmü'l-'adli 'alâ safahâti'l-eyyâm, Besmele-i ser-nâme-i şâhî, Hamdele-i dîbâce-i İslâm-penâhî, Ferîdûn-ferr ve Hümâyûn-eser, Hidîv-i dîn-perver [ü] dâd-güster, Cemâl-efrûz-i 'adl ü re'fet, Celâlî-sûz-i mülk ü millet, İhrâc-ken-i cân-ı Hâricî, İhyâ-sâz-ı sünnet-i Hayderî, Vâkıf-ı me'ânî-i *nûn ve'l-kalem***, Kâşif-i mebânî-i[6] *'alleme'l-insâne mâ lem ya'lem**, Hâdimü'l-Haremeyni'l-muhteremeyn, Hâdimü dâri'l-fecreti bi-lâ-raybin ve meyn el-Gāzî fî sebîlillâh el-Mücâhid[7] fî i'lâ'-i kelimetillâh, es-Sultân ibnü's-Sultân ibnü's-Sultân es-Sultân el-Gāzî **Mahmûd** Hân ibnü's-Sultân Ebu'l-Megāzî[8] 'Abdülhamîd Hân ibnü's-Sultân el-Gāzî Ahmed Hân ibnü's-Sultân el-Gāzî Mehmed Hân *lâ zâlet râyât-ı devletihî mansûbeten 'alâ kımmeti's-simâki ve mâ berihat âyât-i*[9] *şevketihî mektûbeten fî safahâti'l-eflâk**** şevketlü, kudretlü, 'azametlü, mehâbetlü, kerâmetlü Pâdişâh-ı 'âlem-penâh ve Şehinşâh-ı Süleymân-bârgâh *eyyedehullâhu*

1.Nesr E, S : — Ü1
2.bahşâ-yı E, S : bahşâ-ı Ü1
3.kıbeline Ü1 : kıbele E, S
4.şehinşâhî-i Ü1, S : şehinşâhî-yi E
5.şehriyârî ["şâhî" yazısının üzeri karalanıp "şehriyârî" yazılmıştır] E : şehriyârî Ü1, S
*."نون والقلم" = Nûn. Kaleme andolsun" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Kalem 68/1. âyetin ilk yarısıdır.
6.mebânî-i E, S : + ve Ü1
**."علّم الانسان مالم يعلم" = İnsana bilmediğini öğretti" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-'Alak 96/5. âyettir.
7.el-Mücâhid Ü1, S : + [burada ayrıca yazılmış olan "el-Murâbıt" kelimesinin üzeri çizilmiştir] E
8.Ebu'l-Megāzî Ü1 : Ebi'l-Megāzî E, S
9.âyât-i E, Ü1 : + âyât-i S
**\."لا زالت رايات دولته منصوبة على قمة السماك وما برحت ايات شوكته مكتوبة فى صفحات الافلاك = Onun devletinin bayrakları simâkin (kuzey yarımkürede bulunan Sünbüle ve el-Avvâ burcunun en parlak yıldızları) zirvesinde dalgalanmaktadır ve hâlâ feleklerin sayfalarında kudretinin âyetleri yazılıdır" anlamındaki bu cümlelerle müellif Sultân II. Mahmûd'u övmektedir.

*te'âlâ ve ebkāhu** efendimiz hazretlerinin meclây-ı hakāyık-ı eşyâ olan dil-i kerâmet-müştemil-i hümâyûnlarına bi-iznillâhi Te'âlâ ve tekaddes her bir dil-bendegân[1], kerem ü ihsânlarının sâlih u tâlih-i suver-i ahvâl-i zâhire vü bâtineleri mün'akis ü lâyih olmağla, işbu bin iki yüz kırk bir sene-i müstahsenesinin silkü'l-le'âl şuhûrunda münselik, dürre-i safer-i hayr-eserin on beşinci çehârşenbih günü Dâru'l-hilâfeti'l-'aliyye'leri Kadısı ma'iyyetinde Kâtibü'l-vekāyi' [Ül 3a] bulunmam takrîbi, takrîr-i zabt-ı de'âvây-i şer'iyye zımnında bâb-ı feyz-me'âb-ı sadâret-penâhîde bulunduğum esnâda bu bende-i dil-şudenin hakkında irâde-i merâhim-ifâde-i husrevâneleri zuhûr edüp[2], huzûr-i müstevcibü's-sürûr-i vekâlet-penâhîde dûş-i iftihârım, hil'at-i fâhire ilbâsiyle felek-i atlasa mümâs kılınarak, inhilâl-i 'ukde-i ser-beste-i işkâle medâr ve nâm-i nigûy-i ashâb-ı 'izz ü ikbâle bâ'is-i tezkâr olacak te'lîf-i elîf-i fenn-i târîhden 'ibâret olan vâkı'a-nüvîslik hidmet-i şerefgāyetine[3] me'mûr ve bu vechile müstağrak-ı buhûr-i hubûr buyurdılar.

El-Hakk öyle bir Şehinşâh-ı kişver-i lafz u ma'nâ ve Hudâvendigâr-ı 'ulûm u me'ârif-âşinâ benim gibi nâ-peydâyı bî-dâyı vücûd ve hic-i ṭıbâr u 'acz-âlûdu, lutf-i terbiye-i mülûkânelerine mazhar ve, **Mısrâ':**

*Eyne's-süreyyâ min yedi'l-mütenâvil***

Nesr[4]: İşâreti, nakş-tırâz-ı dâmen-i 'izzet ü imtiyâzı olan hidmet-i celîle-i mastûrede istihdâm ile beyne'l-akrân mümtâz ü mu'teber buyurdılar ki işbu eltâf-ı vâsi'atü'l-etrâfın sâha-i mebsûtatü'l-fesâha-i beyân-ı teşekküründe yerâ'a-i bî-berâ'a-i[5] bende-fikende değil, Edhem-kalem, çâpük-kadem, Vassâf-ı mu'ciz-beyân ve kümeyt-i hâme-i mekânet-câme-i hâce-i cihân yekdiğere iddi'ây-ı tefevvuk u rüchân ile her vâdî-i tefennünde hervelecünbân-ı müsâbakat olsalar yine kasbu's-sebak îfâya vusûlden 'aczleri 'iyân olur. **Nazm:**

Böyle bir hidmet ile şöyle şeref-yâb oldum;
Cuğd-i vîrân-kederne gıbta eder nesr-i semâ.
'Ânkebût-i der-dîvâr-ı kühen-mastabamın[6],
Kem-terîn saydı nola olsa meges-veş 'Ankā.

---

*."ايده الله تعالى و ابقاه" = Allah Te'âlâ onu desteklesin ve devamlı kılsın" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

1.bendegân Ül : bestegân E, S

2.edüp E, S : ve Ül

3.gāyetine Ül, S : gāyete E

**."اين الثريّا من يد المتناول" = Süreyyâ (Ülker) yıldızı nerede, ona ulaşacak el nerede?" anlamına gelen Arapça bir mısrâdır.

4.**Nesr** S : — E, Ül

5.bî-berâ'a-i E, S : — Ül

6.mastabamın E, Ül : مضبطه مك S

Nesr: Hemân cenâb-ı münzilü'l-Kitâb, *tenezzehet [Ü3 3b] âyat-i hikmetihî 'ani'l-irtiyâb**, sıfat-ı kâşife-i hâl-i me'âlî, *yevme natvi's-semâ'e ketayyi's-sicill-i li'l-kütüb*** mükerremesinden 'ibâret olan rûz-i rustahyize kadar hâme-i hâm-ı çâkerânemi feyz-yâb-ı terbiye-i Şâh-ı zemân edüp, mahzâ sâye-i hâver-pâye-i zerre-nevâzânelerinde sebt-i vekāyi'-i fütûhât-ı pâdişâh-ı bâhirü'l-iclâl ve neşr-i beşâ'ir-i sûr u[1] sürûr-i Sultân-ı Mahmûdü'l-hısâl hidemâtında Harîriyyü't-tahrîr*** ve muvaffak bi't-ta'bîr edüp,

Nazm[2]:

Nusrat-ı Şâh-ı cihân'ı yaza her târîhe,
Hâme-i vak'a-nüvîsi ede Es'ad Ma'bûd.
1241[3]

Nesr[4]: Du'âsma mazhariyyetle memdûhu't-takrîr eylesün; *ve mâ zâlike 'alallâhi bi-'azîz*****.

Beyân-ı mebde-i vekāyi' be-kalem-i şikeste-rakam-ı în hâksâr-ı bî-mikdâr

Bu bende-i kerem-şermende *aslahallâhu Te'âlâ şe'nehû ve sânehû 'ammâ şânehû*******'dan mukaddem, şâne-zen-i mehâsin-i[5] vekāyi'-i Devlet-i 'aliyye olan Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi'nin dendâne-i kalemine ser-rişte-i hidmet-i muharrire bin iki yüz otuz beş sâli saferü'l-hayrının on beşinci günü mevsûl ve bu def'a altı yıl murûrunda ma'zûl olup, kat'-ı rîş-i makāl kıldığı mahal, târîh-i ta'yîn-i 'abîdânem olmak[6] eğerçi hasbe'z-zâhir

---

*."ایات حکمته عن الارتیاب [Ü3 3b] تنزهت = O'nun hikmetinin âyetleri her türlü belirsizlikten uzaktır" anlamındaki Arapça bu cümle Allah'ın vasıfları ile ilgilidir.

**."یوم نطوی السماء کطیّ السجل للکتب = O gün göğü, kitapları dürer gibi (toplarız)" anlamındaki bu cümle Kur'ân, el-Enbiyâ 21/104. âyetin ilk yarısıdır.

1.sûr u E. : sûr-i Ü1, S

***.Es'ad Efendi burada, Arap edebiyâtında makâmeleriyle şöhret kazandığından Sâhibü'l-makâmât diye de anılan Ebû Muhammed el-Kāsım b. 'Ali el-Harîrî'ye (1054-1122) işaret etmektedir; geniş bilgi için bk. Ahmet Subhi Fırat, *Arap Edebiyâtı Tarihi (Başlangıçtan XVI. Asra Kadar)*, İstanbul 1996, s.299.

2.**Nazm** E, Ü1 : — S

3.**1241** ["nüvîsi" kelimesinin altında] Ü1 : + ["vak'a" kelimesinin altında] E, S

4.**Nesr** Ü1 : — E, S

****."و ما ذلك علی الله بعزیز = Bu Allah'a zor değildir" anlamındaki bu cümle Kur'ân, İbrâhîm 14/20. ve Fâtır 35/17. âyettir.

*****."اصلح الله تعالی شانه و صانه عمّا شانه = Allah onun durumunu düzeltsin ve kusurlu kılan şeylerden korusun" anlamında Arapça bir duâ cümlesidir.

5.mehâsin-i ["mehâsin" kelimesi "sahh" kaydıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : + Ü1, S

6.olmak ["olduğu" kelimesinin üzeri çizilmiş, üstüne "olmak" yazılmıştır] E : olduğu Ü1 : olmak S

me'mûl idi. Lâkin mevlânây-ı mûmâ ileyhin selefi Hâce-i cihân-i riyâzü'l-inşâ ve Bağbân-ı çemenistân-ı ravzatü's-safâ, Münşi'-i kâmil ve Şâ'ir-i 'âlem 'Ayntâbî[1] es-Seyyid Ahmed 'Âsım Efendi merhûmun zemân-ı me'mûriyyetinde on iki sene müddetde terâküm etmiş olan muhaddera-i vekâyi'in merhûm-i mûmâ ileyh *esâlellâhu te'âlâ sicâle rahmetihî 'aleyhi**, meşşâta-i ter-dest kilkiyle gâze-keşî-i beyâz tahrîrine mahrem olmadan, [Ü1 4a] ya'nî kaleme almadan, kazâ'-i nahb birle[2] 'âzim-i 'âlem-i rahb olmağla: "Havâdis-i müterâkime-i mezkûrenin cem' u tertîbine meşgûliyyetle kendi zemânımda otuz yedi muharreminden berü beş senelik hâdisât-i i'tibâr-'alâmâtı[3] tenmîka kudret-yâb olamadım" deyü takrîren ve tahrîren ceffe'l-kalem cevâb ve Bâb-ı 'âlî'den ber-mu'tâd kendüye gönderilan ba'zı evrâk ile fihris gibi 'unvân-ı ba'zı vekâyi'i zabt etdiği kağıdı bu güsiste-şîrâze-i nüsha-i[4] nâdânîye irsâlde şitâb ve: "Mâh-ı merkûm başından ser-âgâz-ı kelâm oluna" deyü ta'yîn-i makām ile himmet-i bî-hisâb etmekle, otuz yedi muharremü'l-harâmı mebde' olarak mütevekkilen 'alallâhi Te'âlâ ve mütevessilen ilâ rûhâniyyet-i Rasûlihi'l[5]-müctebâ, vâdî-i ta'bîrde şâhrâh-ı eslâfa bi'l-iktidâ bi-kaderi'l-kudre tahrîre ibtidâ olundu; *rabb'işrah lî sadrî ve yessir lî emrî v'ahlül 'ukdeten min lisânî yefkahû kavlî*** *ve ufevvizu emrî ilallâh, innallâhe basîrun bi'l-'ibâd****.

VEKÂYİ'-İ SENET-İ SEB'A ve SELÂSÎN ve Mİ'ETEYN ve ELF

Mübeşşirât-ı Müteferrika der-mâh-ı Muharremü'l-harâm

Sene-i[6] sâbıka zilhiccesinin yirmi sekizinci günü, Kesendire Cezîresi 'usâtiyle vukū' bulan muhârebede cilveger-i minassa-zuhûr olan fütûhâtı

---

1. 'Ayntâbî E, S : — Ü1

*. "ارسال الله تعالى سجال رحمته عليه = Allah Te'âlâ rahmeti ile dolu kovaları onun üzerine boşaltsın" anlamında Arapça bir duâ cümlesidir.

2. birle E, S : ve Ü1

3. 'alâmâtı E, S : 'alâmât Ü1

4. nüsha-i ["nüsha-i" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek sonradan satırın üzerine yazılmıştır] E : + Ü1, S

5. rasûlihi'l E, Ü1 : Muhammedi'l S

**. "رب ا شرح لی صدری و یسر لی امری واحلل عقدة من لسانی یفقهوا قولی = Rabbim benim göğsümü aç. Bana işimi kolaylaştır. Dilimden (şu) düğümü çöz ki sözümü anlasınlar" anlamındaki bu cümleler Kur'ân, Tâhâ 20/25-28. âyetleridir.

***. "وافوّض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد = Ben işimi Allah'a bırakıyorum. Şüphesiz Allah, kulları görür" anlamındaki bu cümleler Kur'ân, Gâfir 40/44. âyetin ikinci yarısıdır.

6. Sene-i S : Lillâhi'l-hamd ve'l-minneh feth ü zafere mukaddeme vü fâl olarak sâl-i cedîdde âsâr-ı fîrûzî bedîd olup, ya'nî 'avn ü 'inâyet-i Bârî ve yümn-i teveccüh-i cihândârî ile [Bu kısmın üzeri sonradan çizilmiştir] E : Lillâhi'l-hamd ve'l-minneh feth ü zafere mukaddeme

[Ü1 4b] hâviye Selânik Mütesellimi'yle[1] Selânik vücûhundan Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'âlî Ahmed Bey'in 'arîzaları, resîde-i Der-i devlet ve hengâm-ı harb ü sitîzde tu'me-i şemşîr-i tîz-i guzât olan keferenin kulakları dahi lede'l-vürûd endâhte-i cây-ı 'ibret kılınmağla, gûşmâl-i erbâb-ı şakâvet kılındı.

Ve bu esnâda Bahr-ı sefîd Muhâfızı Vezîr-i dilîr Mehmed Paşa'nın me-'mûr-i feth u teshîri olduğu Semadirek Cezîresi'nde, 'usât-ı Rum'dan mukaddemce bi'l-muhârebe ahz u girift olunan kırk dokuz nefer üserâ ve dûçâr-ı çengâl-i iğtinâm olan iki kıt'a sefîne ile mukaddemâ şakk-ı 'asây-ı itâ'at eden Ayvalık gavurlarından alınup Limni Adası'nda tevkîf olunan iki direkli bir kıt'a sefîne, Halîc-i Âsitâne-i devlet-âşiyâne'ye[2] dâhil ve Tersane-i 'âmire'ye rabt ile şahs-ı mühtedî gibi her biri şeref-i envâr-ı İslâma nâ'il olup, üserâ'-i mesfûre dahi küreğe vaz' ile cezâ'-i sezâlarına vâsıl oldular; *Allâhümme eyyidi'l-islâme ve'l-müslimîn v'ensurnâ 'ale'l-kavmi'l-kâfirîn**.

Nizâm-ı tezkire-i murûr

Pây-ı taht-ı saltanat ve Masdar-ı ahkâm-ı milket, dâ'imâ âmed ü şud-i agyârdan vikâye olunmakda envâ'-i fevâ'id-i mülkiyye der-kâr, 'ale'l-husûs işbu ihtilâl-i Rum'da ehl-i İslâm ziyyinde pey-der-pey tutulmakda olan çâsûsların mefâsid-gûnâ günlerini men'de nef'-i 'azîmi olduğu âşikâr olarak, fîmâ-ba'd Âsitâne'den berren ve bahran taşra gidenler, hademe-i saltanata menşûriyyeti ibrâz ederek, nüvvâbdan ise sadreyn tezkirecilerinden, esnâfdan olanlar kethudâlarından ve etbâ'dan ise de metbû'larından ve sâ'ir nâs e'imme-i mahallâtdan ve re'âyâ dahi batriklerden ism ve şöhret ve eşkâllerini muhtevî ve kefâleti hâvî memhûr tezkire alup, ol tezkireler dahi kādî-i belde tarafından kayd u zabt olunarak murûrlarına izni nâtık İstanbul Mahkemesi'nden tezkire almak ve taşradan Der-'aliyye'ye ve sâ'ir büldâna gidenler, hükkâm ve nüvvâbdan kezâlik memhûr tezkire alup, ol vechile âmed ü şud etmek üzere sûret-i nizâma rabt ve berren gidenleri yoklamak üzere Küçük Cekmece ve Bostancı-başı Köprüsü'nde ve bahran 'azîm olanlar ile mutlaka sefâyini yoklamak üzere Kurşunlu Mahzen'de bir dâ'ire yapılup, nâzır ve ketebe ta'yîniyle** me'mûrlar ve İstanbul Mahkemesi'ne

---

vü fâl olarak sâl-i cedîdde âsâr-ı fîrûzî bedîd olup, ya'nî 'avn ü 'inâyet-i Bârî ve yümn-i teveccüh-i cihândârî ile sene-i Ü1

1.Mütesellimi'yle E, Ü1 : — [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] S

2.Âsitâne-i devlet-âşiyâne'ye Ü1 : Âsitâne'ye E, S

*."اللهمّ ايّد الاسلام و المسلمين وانصرنا على القوم الكافرين = Allahım! İslâmı ve müslümanları destekle ve o kâfir topluma karşı bize yardım eyle!" anlamına gelen bu duâ cümlesinin "ve o kâfir topluma karşı bize yardım eyle" kısmı Kur'ân, el-Bakara 2/250,286. ve Âl-i 'İmrân 3/147. âyetlerinde yer almaktadır.

."Nizâm-ı tezkire-i murûr** ..... ta'yîniyle" kısmı hemen hemen aynı ifâdelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,13-14'te kaydedilmiştir.

mühr-zen ve mukayyid ve kâtibler mu'ayyen olup, cümlesine cânib-i mîrîden münâsib me'âş tahsîs olunup, İstanbul Kadısı "filân Kādî-i İstanbul" deyü nasbında müstakillen bir mühr hakk etdirüp, nüvvâb-ı sâ'ire kendi tatbîk mührlerini tezkire[ye] hatm etmek ve bu mukābele[de] bir akça ve bir habbe alınmamak üzere nizâma bâ-irâde-i seniyye verilüp, bu vechile diyâr-ı memâlik-i zabt-ı İslâmiyyeye, evâ'il-i mâh-ı merkūmda neşr-i evâmir olundu[1].

Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî be-ba'zı müstehikkîn

Muharremü'l-harâmın ikinci günü, hâlâ Silistre Vâlî-i vâlâ-şânı ve Tuna cânibi Ser'asker-i fâ'iku'l-akrânı Vezîr Mehmed Selîm Paşa hazretlerinin Kethudâ-yı 'âlî-câhları[2] olup, bundan akdem Eflak cânibierinde dilîrâne tedmîr ü tedbîri pesendîde-i tab'-ı Şeh-i kişver-gîr olan Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'âlî Ahmed Ağa'ya[3] ve Rumeli Vâlîsi ve Derbendât Nâzırı ve bi'listiklâl Yanya Ser'asker-i zafer-mazharı, Düstûr-i şecâ'at-meftûr, Sadr-ı esbak Hurşîd Ahmed Paşa hazretleri [Ü1 5a] iltimâsiyle, hâlâ Avlonya Sancağı Mutasarrıfı, mîr-i mîrân-ı kirâmdan Viriyon[4] 'Ömer Paşa'nın yeğeni olup, nzây-ı ser'askerîye muvâfık hidmet-i pâdişâhîde bulunan Ahmed Bey'e ve şehr-i mezkûrun selhinde Ser'asker Hurşîd, mahber-i müşârun ileyh câni-

1. **Nizâm-ı tezkire-i** ..... olundu [Bu kısım sayfa kenarındadır] E : — Ü1 : **Nizâm-ı tezkire-i murûr** Pây-ı taht-ı saltanat ve Masdar-ı ahkâm-ı milket, dâ'imâ âmed ü şud-i agyârdan vikâye olunmakda envâ'-i fevâ'id-i mülkiyye der-kâr, 'ale'l-husûs işbu ihtilâl-i Rûm'da ehl-i İslâm ziyyinde pey-der-pey tutulmakda olan çâsûsların mefâsid-gûnâ günlerini men'de nef'-i 'azîmi olduğu âşikâr olarak fîmâ-ba'd Âsitâne'den berren ve bahran taşra gidenler hademe-i saltanata menşûriyyeti ibrâz ederek nüvvâbdan ise sadr tezkirecilerinden, esnâfdan olanlar kethudâlarından ve etbâ'dan ise de metbû'larından ve sâ'ir nâs e'imme-i mahallâtdan ve re'âyâ dahi batriklerinden ism ve şöhret ve eşkâllerini muhtevî ve kefâleti hâvî memhûr tezkire alup, ol tezkireler dahi kādî-i belde tarafından kayd u zabt olunarak murûrlarına izni nâtık İstanbul Mahkemesi'nden tezkire almak ve taşradan Der-'aliyye'ye ve sâ'ir büldâna gidenler hükkâm ve nüvvâbdan kezâlik memhûr tezkire alup, ol vechile âmed ü şud etmek üzere sûret-i nizâma rabt ve berren gidenleri yoklamak üzere Küçük Çekmece ve Bostancı-başı köprüsünde ve bahran 'azîm olanlar ile mutlaka sefâyini yoklamak üzere Kurşunlu Mahzen'de bir dâ'ire yapılup, nâzır ve ketebe ta'yîniyle me'mûrlar ve İstanbul Mahkemesi'ne mühr-zen ve mukayyid ve kâtibler mu'ayyen olup, cümlesine cânib-i mîrîden münâsib me'âş tahsîs olunup, İstanbul Kadısı "filân Kādî-i İstanbul" deyü nasbmda müstakillen bir mühr hakk etdirüp, nüvvâb-ı sâ'ire kendi tatbîk mührlerini tezkireye hatm etmek ve bu mukābelede bir akça ve bir habbe alınmamak üzere nizâma bâ-irâde-i seniyye verilüp, bu vechile diyâr-ı memâlik-i zabt-ı İslâmiyyeye, evâ'il-i mâh-ı merkūmda neşr-i evâmir olundu. S

2. câhları E, Ü1 : cenâbları S

3. Ahmed Ağa'ya E, Ü1 : + [Ahmed Ağa ile ilgili olarak S 5b'nin kenarında müellif hattıyla şu bilgi mevcuttur. "İşbu Ahmed Ağa Dağdeviran-zâde'nin yeğenidir ki, Selîm Paşa Edirne Bostancı-başısı'yken tuğ aldıkda, Edirne'de kethudâ edüp, Silistre'ye göndermişdir. Ba'dehû kırk beşde Selânik Vâlîsi'yken fevt olmuşlardır"] S

4. Viriyon E, S : — Ü1

binden Narda'ya me'mûr ve ol tarafda seyf-asâ ser-tîzî-i gayret ve cevher-i sadâkati çehre-nümây-ı zuhûr olan Yakovalı Mustafa Paşa-zâde Seyfeddîn Bey'e, kezâlik iltimâs-ı müşîr-i müşârun ileyh ile rütbe-i celîle-i mîr-i mîrânî tevcîh ve her birinin kadrleri[1] tenvîh olundu.

Tevcîh-i Pâye-i Mekke-i mükerreme ve tevcîhât-ı 'ilmiyye

Cennet-mukîm Sultân Selîm-i kadîm, *enârallâhu te'âlâ bürhânehû** hazretlerinin zemân-ı saltanatlarından berü Mekke-i şerîfe *lâ zâlet bi't-ta'zîmâti mükerremeh*** ve Medîne-i münevvere *dâmet bi'l-envâri müsevvereh**** kadılarına berây-ı harc-ı râhla ve zâd-ı hizâne-i dâfi'atü'l-hizâne-i mülûkâneden ihsân olunmakda olan nakd-i mu'tâd, *nahmedullâhe 'alâ âlâ'ihî***** mahzâ tevfîk-i Hudâ ve delîl-i edell-i rızây-ı Resûl-i müctebâ olarak Şehinşâh-ı deryâ-kerem ve Pâdişâh-ı mahmûdü'ş-şiyem şevketlü, kerâmetlü efendimiz hazretlerinin 'ahd-i 'adl-i hümâyûnlarında nisâb-ı lâyıkına iblâğla müzdâd olup, ba'de-ezîn[2] hasbe't-tarîk beldeteyn-i mükerremeteyn kazâlarına nevbeti gelan efendiler 'özr-i[3] şer'î ile ma'zûr olmadıkca, bizzât teveccüh-i semt-i kıbleden rû-gerdân olarak pâye istid'âsında olmaları yolunda olmayup, lâkin mukaddemâ iskât-ı ferîza-i hacc-ı şerîf edüp, Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-karâr hidemâtında evkât-güzâr, yahud vücûb-i haccın bir 'illet-i kaviyyesi [Ü1 5b] ve 'alâ mezhebin sebeb-i tâmm-ı müstakilli olan kuvvet-i bedeniyyenin mâliki[4] olmayup, rûmâlî-i Ka'betü'l-'ulyâ'ya 'adîmü'l-iktidâr olanların pâye ihsâniyle, **Nazm:**

Dil be-dest âver ki hacc-ı ekberest.
Ez-hezarân Ka'be yek-dil bihterest.
Ka'be bünyâd-ı Halîl-i Âzerest.
*Dil nazar-gâh-ı Celîl-i ekberest*****

1.kadrleri E, S : kudretleri Ü1

*."انار الله تعالى برهانه = Allah Te'âlâ onun delîlini güçlü kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

**."لا زالت بالتعظيمات مكرمه = Tazîmlerle eşsizliği devâm etsin" anlamında Arapça bir duâ cümlesidir.

***."دامت بالانوار مسوّره = Etrâfı nurlarla kuşatılsın" anlamında Arapça bir duâ cümlesidir.

****."نحمد الله على الائه = Nimetlerine şükrederiz" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2.ba'de-ezîn S : ba'de-zîn E, Ü1

3.'özr-i E : 'özri Ü1, S

4.bedeniyyenin mâliki E, S : bedeniyyeye mâlik Ü1

*****."دل بدست اور كه حج اكبرست از هزاران كعبه يكدل بهترست كعبه بنياد خليل ازرست = Gönül ele geçir ki bu en büyük hactır. Bir gönül elde etmek binlerce defa hacca gitmekten daha iyidir. Ka'be Âzer'in oğlu Halîl'in binâsıdır: gönül ise دل نظركاه جليل اكبرست

mefhûmiyle ri'âyet-i kadri tergîb buyurılan kalb-i meksûrları tatyîb kılınmak, muvâfık-ı rızây-ı feyz-iktizây-ı İmâmü'l-Müslimîn olduğuna binâ'en, bu def'a dahi rütbesi otuz yedi senesi muharreminin beşinci gününden mu'teber olmak üzere biraz müddetten berü 'illet-i nikrîse ibtilâ ile pesmânde-i vâdî-i[1] hareket olan sâbıkā Burusa Kadısı Yûsuf Paşa-zâde el-Hâc Mîr Mahmûd Efendi ile mâh-ı merkūmun yedinci gününden i'tibâren bâ-Pâye-i Edirne, sâbıkā Havâss-ı Refî'a Kadısı Silahdâr-zâde es-Seyyid Mîr Mehmed Emîn Efendi'ye ve şehr-i mezkûrun dokuzuncu gününden bi'l-i'tibâr ol târîhde vâkı'a-nüvîslik hidmet-i behiyyesiyle şeref-yâb olan Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi'ye Mekke-i mükerreme pâyeleri i'tâsiyle* yegân yegân mesrûru'l-cinân ve hâlâ Edirne Kadısı olup, **Li-münşi'ihî:**

Hâkim-i Edrene'dir 'Ârif-i erbâb-ı 'ulûm[2]
(حاكم ادرنه در عارف ارباب علوم)

mısrâ'iyle târîh-i nasbını sebt-i mecmû'a-i âsâr-ı nâ-hemvâr-ı 'âcizânem kıldığım Müderris-zâde 'Ârif Efendi'nin sâl-i sâlifü'z-zikr cumâdelâhıresi selhinde hıtâma resîde olacak müddet-i mu'ayyenesine iki ay medd olunup, Edirne Kazâsı sene-i mezbûre şa'bânu'l-mu'azzamı gurresinden zabt olunmak üzere sâbıkā Galata Kadısı Feyzî Bey-zâde Mîr Ahmed Efendi'ye ve Burusa Kazâsı kezâlik gurre-i şa'bândan mazbût olmak üzere sâbıkā Selânik Kadısı Dürrî-zâde hafîdi es-Seyyid Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi'ye[3] ve Dımeşku'ş-Şâm Kazâsı sene-i muharrere recebü'l-müreccebi gurresinden [Ü1 6a] zabt etmek üzere sâbıkā Selânik Kadısı Yûsuf Paşa-zâde Mîr Mehmed Nazîf Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve her biri menşûr-i pâdişâhî ile şâdân kılındı.

'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı a'zam ve tevcîh-i Emânet-i Tersane-i 'âmire ve Mukābele-i Süvârî

Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı mesnedinde olan es-Seyyid Ahmed Erîb Efendi'nin fî hadd-i zâtihî muttasıf olduğu hiddet-i zekâ, hadd-ı vasat-ı i'tidâli tecâvüz birle taraf-ı ifrâtda olan cerbeze derecesine vâsıl olup, *el-*

Celîl-i ekber'in (Allah'ın) temâşâ yeridir" anlamına gelen bu cümleler, Farsça bir şiirden alınmıştır.

1.vâdî-i Ü1, S : vâdî-yi E

*."**Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî** ..... i'tâsiyle" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,14'te kaydedilmiştir.

2.erbâb-ı 'ulûm Ü1, S : erbâb-ı 'ulûm.

Hâce-i cins-i hüner, ya'nî Müderris-zâde,
Nüsha-i zâtı anın câmi'-i her bâb-ı 'ulûm.
Hükmüni verdi bu târîhde câh-ı 'ilmin,
Hâkim-i Edrene'dir 'Ârif-i erbâb-ı 'ulûm.
Sene 36 ["Hâce-i cins-i ..... **sene 36**" kısmı sayfa kenarındadır] E

3.ve Burusa ..... Efendi'ye E, S : — Ü1

*cemâ'atü rahmetün ve'l-fırkatü 'azâbun** medlûl-i hikmet-şümûlünden gâfil olarak da'vây-ı teferrüde kıyâm ve yek-vücûd-i ittifâk olmak üzere 'akd-i peyvend-i mîsâk eden vükelây-ı Devlet-i seniyye tedâbîr ü ârâsına harf-endâzî-i i'tirâza hod be-hod ikdâm edüp[1], bi'l-âhıre dâ'ire-i umûrdan hacri iktizây-i vakt ü hâlden olduğu ma'lûm-i 'ilm-i 'âlem-ârây-ı Şehinşâh-ı enâm olmağla, mâh-ı merkûmun altıncı günü 'azl olunup, Tersane-i 'âmire Emâneti'yle umûr-i sükkân-ı sefâyin-i hümâyûn tanzîmine îsâr-ı nakdîne-i tâb u tüvân etmekde olan Re'îs-i fülk, lücce-i sadâkat ve enîs-i kâr-gâh-ı mesâlih-i devlet Mehmed Seyyidâ[2] Efendi ikinci def'ada Sadr-ı a'zam Kethudâlığı'yla muhterem ve Tersane-i 'âmire Emâneti'yle, Süvârî Mukâbelecisi Mehmed Sâlih Muhlis Efendi mazhar-ı kerem-i Şeh-i deryâ-himem olup, yevm-i mezkûrun ferdâsı, sâbıkā Beylikci-i Dîvân-ı hümâyûn el-Hâc İbrâhîm Sâ'ib Efendi, Süvârî Mukâbeleciliği mansıbiyle vâreste-i kayd-ı gam oldu**.

'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân

Yeniçeri Ağası olan Hasan Ağa, mâh-ı merkûmun on sekizinci günü ma'zûl ve Kul Kethudâsı Hüseyn Ağa [Ü1 6b] ağalık câhına mevsûl oldu***.

İ'dâm-ı Metrepolid-i Yenişehir

Beyândan müstağnî olduğu vechile millet-i bâgiye-i Rum'un taraf taraf zuhûra gelan hıyânet-i kadîmelerinde mâddetü'l-asl-ı ifsâd ü mel'anet olan hannâs-istînâs papaslarından olup, bundan akdem Yenişehir-i Fenar Metrepolidliği'nden ihrâcla ol tarafda tevkîf kılınan Polikarpos (بولی قربوس) nâm râhib-i hüsrân-encâmın bi-re'sihî bürûz eden hıyâneti cihetiyle, i'dâmı bâbında Tırhala Mutasarrıfı Vezîr Mahmûd Paşa'ya hitâben sâdır olan emr-i

---

*."الجماعة رحمة والفرقة عذاب" = Birlikte rahmet, ayrılıkta azâp vardır" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

1.edüp E, Ü1 : — S

2.Seyyidâ E : Seyyid Ü1, S

."Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı a'zam** ..... oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,15'te kaydedilmiştir. Bu kısımdan sonra Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada (s.5-15) Bâhir Efendi'nin "Zeyl ve İlâve", "Sûret-i mektûb", "Ba'zı vukū'ât ve i'dâm-ı İsmâ'îl Paşa", "Sâniha", "Nasb-ı Ser'asker-i Mora be-Sadr-ı esbak 'Ali Paşa", "Sûret-i hatt-ı hümâyûn", "Sûret-i teşekkür-nâme" başlıkları altındaki zeyl ve ilâveleri yer almaktadır; bk. *Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri*.

***."**Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân** ..... oldu" kısmı kısaca *Târîh-i Cevdet*, XII,15'te kaydedilmiştir.

'âlî mûcebince cezâsı tertîb ve ser-i maktû'-i nuhûset-eseri müşârun ileyh tarafından tesrîb olunmağla, pîş-gâh-ı Bâb-ı hümâyûn'da galtîde-i hâk-i mezellet olup, ser-encâm-ı râhib-i mesfûr ile havene-i sâ'ire terhîb olundu.

Vürûd-i peyâm-ı nusrat ez-cânib-i Hanya

Rum keferesinin ser-zede-i bürûz olan şu'le-i fetîle-i fesâdları *entüm ve mâ ta'büdûne min dûnillâhi hasabu*[1] *cehennem** hitâb-ı kibriyâsı mübeyyin-i encâm-ı hâl-i hüsrân-me'alleri olan Cezîre-i Girid re'âyâsına dahi sirâyet etmekle, cezîre-i merkümede biraz küffâr, bandıra-güşâ-yı tuğyân u ızrâr olmuşlar idi. Mesfûrların kahr u tedmîrlerine Hanya Muhâfızı Vezîr Lütfullâh Paşa, Kethudâ-yı şecâ'at-ihtivâlarını, dâ'iresi halkıyle ta'yîn ü tesyîr edüp, lede'l-muhârebe, *el-hakku ya'lû ve lâ yu'lâ 'aleyh*** kelâm-ı mu'cize-irtisâmınca galebe vü nusrat cânib-i sünniyyü'l-menâkıb-ı İslâmiyânda perde-ber-endâz-ı zuhûr ve kefere-i fecere münhezim ü makhûr olup, vezîr-i müşârun ileyh işbu fütûhâtı hâviye tahrîrâtı ve hîn-i muhârebede rubûde-i çevgân-ı suyûf-i guzât olan ru'ûs-i maktû'ayı mukātele-i merkümede yüz aklığı etmiş ve reh-i râst-ı [Ü1 7a] cansipârâneye gitmiş olan Silahdâr-ı sadâkat-şi'âriyle savb-ı Der-sa'âdet[2]-masîr'e tesyâr eyledikde***, ru'ûs-i maktû'a-i mezkûre, evâhır-ı muharremde pîş-gâh-ı Bâb-ı 'adâlet-me-'âb-ı şâhâne'de galtîde-i hâk-i 'ibret ve pâ-mâl-i cây-ı mezellet kılınup, Silahdâr-ı mûmâ ileyhe Hâssa Silahşorluğu ihsân ve 'abîdân-ı şehinşâhî ile hem-'inân ve müşârun ileyhin dahi ber-vech-i meşrûh bürûz eden hüsn-i hidmeti mukābelesinde muzâyakadan vâreste olması matlûb-i 'âlî olarak, **Nazm:**[3]

Tesurru'n-nâzırîndir hakk-ı îşân

nakş-ı sikke-i vasf-ı şânı olan elli bin guruşluk altun 'atıyye-i seniyyesi, sûy-i müşîrîlerine tesyîr ile mukārin-i nisâb-ı mesârr ve taraf-ı sadâret-penâhîden

---

1. من دون الله حصب E, S : حطب Ü1

*. "انتم و ما تعبدون من دون الله حصب جهنم" = Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız, cehennem odunusunuz" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Enbiyâ 21/98. âyetin baş kısmında yer alan bir kısım olmakla beraber âyette "entüm" kelimesi yerine hemen hemen aynı manaya gelen "inneküm" yazılıdır.

**. "الحقّ يعلو ولا يعلى عليه" = Hakk yücedir, hiçbir şey onun yüceliğini aşamaz" anlamına gelen Arapça bu söz, "İslam yücedir, hiçbir şey onun yüceliğini aşamaz" anlamına gelen ve Buhârî, Cenâ'iz, 79'da bulunan Peygamberimiz'in bir hadîsinin (bk.Wensinck, IV,341) halk arasında meşhûr olmuş şeklidir (bk.el-'Aclûnî, I,127).

2. Der-sa'âdet E, S : Devlet Ü1

***. **"Vürûd-i peyâm-ı nusrat** ..... eyledikde" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,18'de kaydedilmiştir.

3. **Nazm:** E, S : **[Mısrâ]'** Ü1

dahi tedmîr-i eşkıyâ emr-i ehemminde sarf-ı nakdîne-i himmet[1] eylediğini tebrik ile ba'de-zîn kahr-ı a'dâda tahrîz husûsları, kā'ime-i sâmiye ile iş'âr ve bu vechile taltîfe[2] sezâ-vâr buyuruldu.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye ve vukū'-i silsile

Muharremin yirminci günü silsile olup, rütbesi mâh-ı merkūmun yirmi birinci gününden i'tibâren sâbıkā Selânik Kadısı Ahıskavî Süleymân Efendi ile yirmi üçüncü[3] gününden mu'teber olmak üzere mahrec i'tibâriyle 'uhdesinde Üsküdar Pâyesi olan halka-zen-i bâb-ı ders ü tevhîd Mendelyâtî-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye, Edirne pâyeleri ve Havâss-i Refî'a Kazâsı[4], sene-i mezkûre cumâdelâhıresi gurresinden zabt etmek üzere bâ-Hâmise Nûr-i 'Osmânî Müderrisi 'Abdullâh Efendi-zâde İbrâhîm Fehîm Efendi'ye ve Galata Kazâsı, rütbesi yevm-i tevcîhinden mu'teber olup, sene-i mastûre [Ü1 7b] ramazân-ı bereket-feyezânı gurre-i garrâsından zabt etmek üzere bâ-Hâmise Şahkulu Müderrisi zü'l-cenâheyn-i şi'r ü inşâ, şeker-hây-ı şükr-i Şâh-ı kadr-âşinâ Kiçeci[5]-zâde Mehmed 'İzzet Molla'ya ve Halebü'l-şehbâ Kazâsı, sene-i mezbûre recebü'l-ferdi gurresinden zabt etmek üzere, bâ-Mûsıla-i Süleymâniyye Pîrî Paşa Müderrisi Sadru'r-Rûm-i esbak Kethudâ-zâde Efendi merhûmun mahdûm-i me'ârif-lüzûmu Mehmed 'Ârif Efendi'ye tevcîh ve hâlâ İzmir Kazâsı'nın bi'l-inâbe mutasarrıfı Cevdet Efendi-zâde Dervîş Mustafa Efendi'nin sene-i mahkiyye rebî'ulûlâ selhinde hitâm bulacak müddet-i 'örfiyyesine 'avâtıf-ı 'aliyye-i Hüsrevâneden iki mâh medd olunup, cümlesi ihsân-ı bî-girân-ı şâhâne ile terfîh kılındı.

Ref'-i vezâret-i Başo İsmâ'îl Paşa ve nefyeş be-Dimetoka

Mûmâ ileyh Yanya vücûhundan olup, mukaddemâ mağzûb-i pâdişâhî Depedelenli 'Ali Paşa'nın oğlu Velî Paşa'nın ba'zı hidemâtında müstahdemi ve gâhîce umûr-i bezm ü rezmde mahremi olmağla, tahrîk-i benân-ı şeytanet ile mûmâ ileyhimâ beynlerine ilkāy-ı 'adâvet ederek babayı oğluna düşmen ve filez-i kebedini gözüne diken eylemişidi[6]. 'Ali Paşa mûmâ ileyhin bîh-i şecere-i müşâcere vü 'adâvet olduğunu duyup, izâle-i vücûdunu maksûd etmişiken, oğlunun recâ ve istishâbına binâ'en zâhirde iğmâz-ı 'ayn ve bâ-

1.himmet E, S : kudret Ü1
2.taltîfe E, Ü1 : talt[î]fine S
3.üçüncü E : ücüncü Ü1, S
4.Kazâsı E, Ü1 : Kadısı S
5.Kiçeci E : Kiceci Ü1, S
6.eylemişidi E, S : eylemişdi Ü1

tında tedârükü kaydını zimmetine deyn etmişidi. Velî Paşa, merkūmu Mora ve Tırhala vâlîlikleri hengâmında müdîr-i umûru makāmında kullanur iken, nihâyetü'l-emr 'Ali Paşa ibrâmiyle hâh u nâ-hâh yanından [Ü1 8a] insırâfa birkaç[1] yüz kîse vererek ruhsat verdikden sonra, gâh Kızıl-hisâr Mütesellimi ve hânedân-ı kadîmi 'Ömer Bey hânesinde ve gâh ol târîhde Dırama Nâzırı olup, hâlâ Tırhala Sancağı Mutasarrıfı Vezîr Mahmûd Paşa'nın dâ'iresinde zîr-i zemîn-i haşyetde ihtifâ kılmış ise de yine Depedelenli'nin kîn-i dîrîn ve mekr ü keyd-i meşhûrundan emîn olamayup, Nazm:

İzâ mâ etâke'd-dehru şiddete yevmihî[2],
*Fe-bâdir ile'l-bâbi'l-vesî'i tüferrecü**.

Nesr:[3] Câzibesiyle râh-ı râst-ı sadâkatden gelüp, Der-i devlet'e ilticâ ederek zıll-ı zalîl-i şâhânede kapu yoldaşları olan sâ'ir ser-bevvâbîn-i Der-gâh-ı 'âlî gibi kûşe-güzîn-i kâşâne-i safâ olmuşidi.

Vaktâ ki Depedelenli[4] vak'ası zuhûr eyledikde, Yanya ahvâline etrâfiyle vukūfu olduğundan başka, rızây-ı Devlet-i seniyye üzere sıdk-ı taviyyetle hidmete kemer-bend-i te'ahhüd olmağla, iltifâta karîn ve rütbe-i vâlây-ı vezâretle otuz beş senesi şevvâlinin beşinde 'uhdesine Delvine Sancağı ilhâkiyle Livâ'-i Yanya tevcîh birle bünyân-ı ikbâli tarsîn ve 'Ali Paşa üzerine sâ'ir vüzerâ ile ta'yîn kılınmışidi. Lâkin, **Nazm:**

Kec-revî[5] bâl ü per-i seyrest[6] bed-girdâr-râ,
*Râstî seng-i reh-i reftâr bâşed mâr-râ***.

Nesr: Lâzimesince cibillet-i reddiyyesini izhâr birle semt-i sadâkatden be-der ve hilâf-ı te'ahhüd-i sâbık, kec-reftâr u bed-girdârlık vâdîsine sülûk ederek, serzeniş ü 'itâba mazhar olduğundan fazla, Yanya civârında olup öteden berü 'ısyân üzere olan Kakosül nâm sarp mahallin mâr-ı sermâ-dîde gibi galebe-i tâb-ı kahr ile sevârih[7]-nişîn-i sükûn olan re'âyâsını li-garazın mâ [Ü1 8b] tahrîk ile ifsâda ictisâr eylediği, tahkîk-gerde-i Şâh-ı dâd-güster

---

1.birkaç E : birkac Ü1, S
2. شدة يومه E : بشدة يوم Ü1 : بشدة يومه S
* اذا ما اتاك الدهر شدة يومه فبادر الى الباب الوسيع تُفرّج. = Zaman, günün şiddeti ile üzerine gelirse, geniş bir kapıya ulaşmaya çalış, ferahlık bulursun" anlamına gelen Arapça şiirden bir beyittir.
3.Nesr: E, S : — Ü1
4.Depedelenli E, Ü1 : Depe[de]lenli S
5.كجروى Ü1 : كچروى E, S
6.سيرست E, S : سيرت Ü1
** كجروى بال و پرسيرست بد كردار را راستى سنك ره رفتار باشد مار را". = Eğri gidiş, kötü fiilin kolu ve kanadının hareketidir. Doğruluk, gidiş yolunda yılana taş olur" anlamına gelen bu cümleler Farsça yazılmış şiirden alınmış bir beyittir.
7.sevârih Ü1, S : sûrâh E

olmağla, her ne kadar bu makûle müfsid-i mütekavvilin[1] def'aten def'-i vücûd-i fitne-nümûdu, muktezayât-ı hadd-i[2] siyâsetden ise de, ba'zı mülâhazât-ı mülkiyyeye mebnî mâh-ı merkûmun yirmi beşinci günü, evvelâ mansıbından 'azlle Filibe'ye doğru 'azîmeti bâbında sâdır olan emr-i celîl tarafına tesbîl kılınup, Filibe'ye yaklaşdıkda, cumâdelâhıre evâhırında vezâreti[3] ref' ve bi'l-iclâ Dimetoka'ya def' olundu*.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Mârru'l-beyân İsmâ'îl Paşa'dan alman Yanya Sancağı, şehr-i muharremin yirmi beşinci günü hâlâ hıtta-i Rumeli Vâlî-i[4] zi'l-me'âlîsi ve Derbendât Nâzırı ve bi'l-istiklâl Yanya cânibi Ser'askeri Sadr-ı esbak Hurşîd Ahmed Paşa hazretlerine tevcîh ile tebcîl ve[5] kadr ü şânı tevkîr ve Tırhala Sancağı, Mahmûd Paşa'nın bi'l-iktizâ 'uhdesinden[6] sarf u tahvîl olunup, hâlâ Anabolu Muhâfızı Vezîr 'Ali Nâmık Paşa'ya muhâfaza-i mezkûre şartiyle ve Livâ'-i Delvine dahi akdemce rütbe-i mîr-i mîrânîye takrîb olunan 'Ömer Paşa yeğeni Ahmed Paşa'ya tevcîh ile dîde-i mefharetleri karîr kılındı**.

İhrâc-ı mevâcib

Mâh-ı merkûmun yirmi altıncı salı günü ber-mu'tâd Dîvân-ı 'âlî[7] tertîb olunup, masar mevâcibi ihrâc ve kîsehâ-yı nukûd-i vefîre, dest-i neferâtla hemyân-ı râtibe-hârâna idrâc olundu.

'Azl ü nasb-ı Re'îsülküttâb ve ba'zı tevcîhât-ı hâcegân

Re'îsülküttâb Mehmed Hâmid Beyefendi, nakş-ı kitâbe-i vasfı *innemâ hiye ikbâlün ve idbârun**** mefhûmundan 'ibâret olan sipihr-i kec-reftârın[8]

1.mütekavvilin E, Ü1 : maktûlün S
2.hadd-i E, S : — Ü1
3.vezâreti Ü1 : vezâretini E, S
*.Bu kısımlarla ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada s.30'un sol kenarında Bâhir Efendi'nin kırmızı mürekkeple yazdığı şu kayıt vardır: "Keyfiyyet-i sahîhi bâlâda zeyl olunmuşidi".
4.Vâlî-i E, S : Vâlî-yi Ü1
5.ve E, S : — Ü1
6.bi'l-iktizâ 'uhdesinden E, S : 'uhdesinden bi'l-iktizâ Ü1
**."Vaktâ ki Depedelenli vak'ası zuhûr ..... kılındı" kısmı bazı ilâvelerle ve özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,16'da kaydedilmiştir.
7.'âlî E, S : على Ü1
***."انما هی اقبال و ادبار = Dünya bazen alçaltır, bazen yükseltir" anlamında Arapça bir atasözüdür.
8.kec-reftârın E, Ü1 : keç-reftârın S

igrârına dûçâr olup, [Ü1 9a] ba'zı esbâb-ı zâhireye mebnî saferin beşinci günü mansıb-ı riyâsetden 'azl ü tenkîb ve Sivas'a iclâ ile tagrîb olunup[1], sâlih-i rü'yet-i mesâlih olduğu, nâsiye-i hâl ve sıdk-ı makālinden istidlâl olunan Büyük Tezkireci Mehmed Sâdık Efendi, yevm-i merkūmda makām-ı riyâsete ıs'âd ile kadri tebcîl ve iki gün murûrunda Tezkire-i evvel câhına Küçük[2] Tezkireci el-Hâc Sâlih Efendi ve Tezkire-i sânî mansıbına Silahdâr Kâtibi Mehmed Tayyibî Efendi tavsîl ve şehr-i mezkûrun onuncu günü Silahdâr Kitâbeti[3], sâbıkā Küçük[4] Kal'a Tezkirecisi Mektûbî-i[5] Sadâret-penâhî Kalemi hulefâsının kudemâsından Mehmed Rüşdî Efendi'ye tevcîh ile emr-i me'âşî terfîl kılındı*.

'Azl ü nasb-ı Defterdâr ve Nâzır-ı Darb-hâne ve Nâzır-ı Mühimmât-ı Cebe-hâne

Mâlı-ı mezbûrun yedinci günü[6], Nâzır-ı Darb-hâne-i 'âmire Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi'nin[7] hükm-i nümüvv-i sinn ile tahsîl-i emvâl-i mîriyyede bâlâ-revî-i[8] ikdâmı me'mûl olmağla, Şıkk-ı evvel Defterdârlığı makāmına ve Defterdâr Yûsuf Efendi, Darb-hâne-i 'âmire Emâneti'ne nakl ü tahvîl ve Cebe-hâne Mühimmât Nezâreti, 'illet-i dimâğiyye ile ibtilâsı mahsûs olan Sâlih Fânî Efendi'nin 'uhdesinden sarf olunup, Tezkire-i evvel-i esbak Süleymân Rüşdî Efendi'ye ihâle birle müsta'idd-i mansıb-ı celîl kılındı**.

1.olunup E, Ü1 : + [Re'îsülküttâb Hâmid Efendi'nin iclâsı ile ilgili olarak S 11a'nın kenarında müellif hattıyla şu bilgi vardır. "Sebeb-i iclâsı; mukaddemce Rûsiyye Sefîri ile mükâleme ve Anadolu cânibinden münâza'un fîhâ olan hudûd mâddesini ehven sûretle kat' etmişidi. Bu esnâda celâdet-i Hâlet, mübâyin-i mükâleme-i mezkûre olmağla, gûyâ hasmı ilzâmen kabâhati Hâmid Efendi'ye tahmîl ve anın kat'ı hod-behod olmuş yollu sûy-i Sivas'a tesbîl ederler". S

2.Küçük S : Kücük E, Ü1

3.Kitâbeti E, S : Kâtibi Ü1

4.Küçük E, S : Kücük Ü1

5.Mektûbî-i Ü1, S : Mektûbî-yi E

*."**'Azl ü nasb-ı Reîsülküttâb** ..... kılındı" kısmı, bazı ilâvelerle ve özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,17'de kaydedilmiştir.

6.günü E, S : gün Ü1

7.Efendi'nin E, Ü1 : + [Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi ile ilgili olarak S 11b'nin kenarında müellif hattıyla şu bilgi vardır. "Mûmâ ileyhin Darb-hâne'den makām-ı Defterî'ye ıs'âdı, kurbden ib'âd hâletinden 'ibâret ve öyle şükâtı çok bir maslahatla meşgūl kılmak tenkîbinden kinâyetdir. Lâkin zâtında dahi bu mu'âmele[ye] sezâ bir sâde-dil şeyh-i hod-gādır" S

8.bâlâ-revî-i Ü1, S : bâlâ-revî-yi E

."'Azl ü nasb-ı Defterdâr ve** ..... kılındı" kısmı Hâlet Efendi ile ilgili bazı değerlendirmeler ilâvesi ve özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,17'de kaydedilmiştir. Bu kayıttaki bâriz farklılık tevcîhin, recebin yedisinde olduğunun belirtilmesidir.

Âmeden-i haber-i hayr-ı istîsâl-i Cezîre-i Semadirek ve ahbâr-ı sârre-i sâ'ire

Akdeniz'de Rumeli cânibinde vâki' Taşoz nâm cezîrede kâ'in izbandîd havaneleriyle yek-reng-i ittihâd ve hem-mezheb-i fesâd olan kefere-i [Ü1 9b] haybet-encâmın Semadirek Cezîresi'nden haber almak dâ'iye-i fâsidesiyle pey-ender-pey câsûslarla[1] gönderdikleri aktarma ve peremeleri, Bahr-ı sefîd Muhâfızı sâbıkā Topcu-başı Kara[2] Mehmed Paşa tedbîriyle ahz ü teshîr ve içinde olan gavurlar[3] kahr u tedmîr olunup, li-ecli'l-istintâk peremenin re'îsi Der-'aliyye'ye tesyîr kılındığı haber-i hayra mukārin, sâlifü'z-zikr Semadirek Cezîresi bi'l-külliyye mahzâ kuvvet-i kāsire-i kahramâne-i Şâh-ı cihân ile yed-i süflâ-yı küffârdan dest-i 'âlî-i[4] İslâma geçdiğini hâkî vezîr-i müşârun ileyhin evâ'il-i saferde vârid olan beşâret-nâmesi istimâ'ından sütûn-i şevk-i Müslimîn resîde-i muka''ar-ı semâ-i berreyn olup, çend rûz murûrunda cezîre-i merkūme eşkıyâsından mu'ahharan ahz u girift olunmuş olan vâfir kâfir, müşârun ileyhin silahdâriyle vâsıl-ı Der-i devlet olup, her biri Boğaz-içi sevâhilinde vâki' kefere mahallâtında yer yer gerdenlerinden âvîze-i habl-i siyâset ve mûcib-i 'ibret-i kâfirân-i ni'met kılındı.

Ref'-i vezâret-i Vâlî-i[5] Aydın ve Saruhân el-Hâc Mehmed[6] Behrâm Paşa

Vezîr-i mastûr, tehevvürde Behrâm-ı meşhûr ile hem-deng ve Rüstem-i dâstân ile yek-reng geçinür ise de vedî'a-i Hâliku'l-berâyâ olan fukarânın kemend-i te'addî ile eydî-yi te'ayyüş-i râhatların bend etmek dîdene-i dîrîne-i reddiyyesi[7] olduğundan mâ'adâ, **[Mısrâ]':**

*Er-re'yu kable şecâ'ati'ş-şuc'ân**

sec'ınca[8], kuvvetü'z-zahr-ı icrây-ı şecâ'at olan tertîb-i mukaddemât-i re'y ü tedbîrden âzâde bir vücûd-i sâde olmağla, Mora'da vâki' Fondana Derbendi [Ü1 10a] ağzında, sû'-i tedbîriyle hasbe'z-zâhir hayli asker-i İslâmın telef ve

---

1.câsûslarla E, Ü1 : çâsûslarla S
2.sâbıkā Topcu-başı Kara [Bu kısım esas metinde üzeri çizilen "Müşîr-i kal'a-gîr" yerine müellifce ve "sahh" kaydıyla sayfa kenarına yazılmıştır] S : Müşîr-i kal'a-gîr E, Ü1
3.gavurlar E, S : kâfirler Ü1
4.'âlî-i S : 'âlî-yi E, Ü1
5.Vâlî-i E, S : Vâlî-yi Ü1
6.**Mehmed** E, S : — Ü1
7.dîrîne-i reddiyyesi E, S : reddiyye-i dîrînesi Ü1
*."الرای قبل شجاعة الشجعان = Bahadırlıkta önce tedbîr, sonra cesaret gelir" anlamına gelen Arapça bir mısradır.
8.sec'ınca E : şec'ınca Ü1, S

sâ'ir me'mûrînin mübtelây-ı fütûr u esef olmasına sebeb olduğuna mebnî, evâ'il-i mâh-ı saferde vezâret-i ref' ve yanında mevcûd olan cunûdu me'mûren Mora cânibinde bulunan Sivas Vâlîsi Vezîr el-Hâc Süleymân Paşa ma'iyyetine bırağup, kendüsi çend nefer etbâ'iyle olduğu mahalden hareket ve merfû'u'l-vezâre olarak Tekfûrdağı'nda ikāmet etmek emrinde sudûr eden hatt-ı hümâyûn-i mehâbet-makrûn mûcebince emr-i 'âlî-şân ısdâr ve Dergâh-ı 'âlî gedüklülerinden bir mübâşir ile tesyâr kılındığından çend rûz murûrunda, müşârun ileyhin[1] İzdin'de nâ-mizâc olduğunu serd ile müdâvât içün Serfice'de beş on gün meks etmek istirhâmını şâmil 'arîza takdîm etmekle[2], mahall-i ikāmeti Serfice'ye tahvîl ve iktizâ eden emri, mübâşir-i merkūma verâsından tesyâr[3] kılındı*.

Vürûd-i haber-i meserret ez-cânib-i Mora ve tevcîh-i Livâ'-i Saruhân ve Aydın be-Sirozî Yûsuf Paşa[4]

Mora sâhilinde vâki' olup, vezîr-i müşârun ileyhin emr-i muhâfazasında sâbitü'l-akdâm-ı ikdâm olduğu Balyabadra Kal'ası'nı istîlâ kasd-ı bâtıliyle hücûm eden eşkıyâ'-i Rum, lede'l-muhârebe dâne-i tüfeng-i guzât ile mercûm ve ekserîsi ser-dâde-i şemşîr-i ser-tîz ve bakıyyetü's-suyûfu havf-ı cân-ı şîrîn ile sa'bu'l-'urûc dağlara vülûc ederek nahcîr-i[5] pençe-i şîrden kurtulmuş rûbâh gibi rû-be-râh girîve-i gürîz olup, esnây-ı harb u heycâda iğtinâm olunan üc kıt'a top ve yedi yüz vakıyye kurşun kal'a-i merkūmeye vaz' olunup, on bir 'aded bayrak ve yüz çift[6] kulak irsâl olunduğunu muhbir ve iktizâ hasebiyle müşârun ileyhin sened vererek Efrenc tüccârından iştirâ vü istidâne eylediği pirinc ve hınta ve riyâl, esmân ve bedel-

---

1.kılındığından ..... ileyhin E, S : kılındıkdan sonra Ü1

2.serd ile .....etmekle Ü1 : serd ile li-ecli'l-müdâvât beş on gün Serfi'ce'ye 'avdet istirhâmım şâmil tahrîrâtı vârid olup, muharrik-i silsile-i merhamet-i Zıllullâhî olmağla, ol vechile E : ve Serfice'ye 'avdet istirhâmım şâmil tahrîrâtı vârid olup, muharrik-i silsile-i merhamet-i Zıllullâhî olmağla, ol vechile S

3.ve iktizâ ..... tesyâr E : — Ü1 : ve iktizâ eden emri, mübâşir-i merkūme verâsından tesbîl S

*."**Ref'-i vezâret-i Vâlî-i Aydın** ..... kılındı" kısmı bazı ilâvelerle ve özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,16'da kaydedilmiştir. Bu kısımdan sonra Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada (s.32-46) Bâhir Efendi'nin "Zeyl ü 'ilâve ve ba'zı vukū'ât ve beyân-ı ihsân-ı vezâret be-Kā'im-makām-ı Kütahya", "Zikr-i vusûl-i Yenişehir be-Ser'asker-i Mora ve sâ'ir vukū'ât", "Sûret-i tahrîrât", "'Azîmet-i İzdin", "Lâyiha", "Sûret-i tahrîrât", "İzdin'de mukîm vüzerâ ve mîr-i mîrânın keyfiyyeti", "Saded-i aslî Sudûr-i fermân-ı kazâ-cereyân bâ-i'dâm-ı Kethudây-ı Vâlî-i Bağdâd", "Nasb-ı Ser'asker be-ecnâd-ı berriyye-i Donanma-yı hümâyûn ve tesyîr-şuden-i be-Mora" başlıkları altındaki zeyl ve ilâveleri gelmektedir; bk. *Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri.*

4.**Vürûd-i haber-i ..... Paşa** E, S : + **ve ahvâl-i donanma** Ü1

5.nahcîr E, Ü1 : تخجير S

6.çift E, S : cift Ü1

lerinin [Ü1 10b] tüccâr-ı mesfûreye cânib-i mîrîden i'tâsına ihsân-ı şâhâne şâyân buyurulmak recâsını müş'ir, saferu'l-hayr ibtidâlarında Der-i devlet'e müşârun ileyhin Dîvân kâtibleri Sa'îd Enver Efendi ile tahrîrâtı vâsıl ve fi'l-cümle meserret-i derûn hâsıl oldu.

Vezîr-i müşârun ileyhe mukaddemce Mora Ser'askeri Sadr-ı esbak Seyyid 'Ali Paşa[1] tarafından beş yüz kîse akça[2] 'atıyye-i seniyye ve mikdâr-ı vâfî fişeng irsâl olunduğundan fazla, bu def'a dahi sünûh eden irâde-i kerem-ifâde-i şâhâne muktezâsı üzere sâlifü'z-zikr pirinc ve hınta ve riyâlin külliyyetlü akçaları[3], ashâbına deryâ-yı bî-intihây-ı kerem-i pâdişâhâneden i'tâ ve müste'min sefâyiniyle zahîre ve mühimmât irsâline dikkat ü i'tinâ buyurulacağı, cânib-i sadâret-penâhîden sâbâş u tahsîn ve du'â vü âferîni nâtıka kā'ime-i sâmiye ile sûy-i Müşîr-i müşârun ileyhe inbâ kılındığına mu'âkıb, yine Vezîr-i müşârun ileyhden 'arîza gelüp, müşârun ileyh bundan akdem[4] matlûb-i 'âlî olduğu vechile Mora Vâlîsi Vezîr Seyyid Mehmed Paşa ile birleşüp[5], işkence-i hasr-ı küffârda ber-hem-zede-i iztırâr olan Trabolice[6] ehâlîsine imdâd ü i'ânet olunmak usûlüne teşebbüs kılmışiken[7]*

Nazm:

Takdîr kat'-ı rişte-i tedbîr mî-küned,
*Tedbîr sâde-levh çi takdîr mî-küned***.

Nesr[8]**:** Mü'eddâsmca hısn-ı hasîn-i fevz ü necâh kıyâs olunan külbe-i tedbîr-i nâyîn-i esâs-i nâs, kāri'a-i sa'ika-i te'sîr-i takdîr-i mübreme tâb-âver olamadığından, i'ânet-i[9] mezkûre makdûre olmayup, bi'l-âhıre Galakşidi (غلاقشدی) tarafına 'azîmet [Ü1 11a] ve ol mahalde kemîn-gîr-i mekîdet olan kefere her ne kadar kendilerine metânet vermişler ise de bâ-'avn-i Hudâ-

---

1.Paşa E, S : + hazretleri Ü1
2.akça Ü1, S : akca E
3.akçaları Ü1, S : akcaları E
4.akdem E, S : akdemce Ü1
5.birleşüp E, Ü1 : + [Bu kısımla ilgili olarak S 13b'nin kenarında müellif hattıyla şu bilgi mevcuttur "Hurşîd Paşa hâzini Köse Mehmed Paşa'dır"] S
6.Trabolice Ü1, S : Traboliçe E
7.kılmışiken E, Ü1 : kılınmışiken S
*.Bu paragrafın son kısımlarıyla ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.20'nin sol kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Sâhib-i Târîh'in bu Trabolice fıkrasında sehvi olup, zîrâ Trabolice mukaddemce istîlâ-dîde olmuş ve Mora Vâlîsi Mehmed Paşa dahi Mora derûnu nerede kaldı, Livadya'ya varmazdan mukaddem bozularak perîşânen 'avdet etmişidi".
**."تقدیر قطع رشته تدبیر میکند تدبیر ساده لوح چه تقدیر میکند" = Takdîr, tedbîr ipini keser. Tedbîr, saf insana ne takdîr edebilir" anlamına gelen Farsça bir beyttir.
8.**Nesr:** E, S : — Ü1
9.i'ânet-i E, S : i'âne-i Ü1

vend-i nasîr, *tenezzehet zâtühû 'ani'n-nazîr** bi'l-muhârebe on sekiz kıt'a toplarıyla mecmû' gemileri zabt u teshîr olundukdan sonra, Çamlıca ve Sulıca[1] keferesinin İzdin cânibinde olan[2] Donanma-yı hümâyûn üzerine gelecekleri havâdis, vezîr-i müşârun ileyhin nezdinde olup, ya'nî Badra pîşgâhında lenger-endâz-ı ikâmet olan Riyâle-i hümâyûn Kapudanı Tümbekzâde 'Ali Bey'e İspanya Konsolosu tarafından ihbâr olunduğunu ve Donanma-yı hümâyûn Başbuğu Kapudâne-i hümâyûn Kapudanı Nasûh-zâde 'Ali Bey bâd-bân-güşâ-yı 'avdet ve Zanta'ya 'azîmet edeceğini mûmâ ileyh Tümbek-zâde 'Ali Bey, vezîr-i müşârun ileyh cânibine tahrîr ü inhâ etdiğine mebnî, müşârun ileyh dahi der-'akab Badra'ya mu'âvedet edüp, havâdis-i mezkûreyi konsolos-i mersûmdan isti'lâm eylediklerinde: "Rum tâ'ifesinin erâcîfinden olup, hilâf olması muhtemeldir" deyü konsolos-i mersûmdan cevâb geldiği ve Mora'da vâki' Kastel Kal'ası'yla Badra beyninde olan karyelerde kırede gibi tehaşşüd ü tecemmu' eden 'usât-ı kefere üzerine vezîr-i müşârun ileyh asâkir-i berera ta'yîn ü irsâl ve anlar dahi şîrân [u] peleng-i intikām-âsâ ekserin dûçâr-ı ser-pençe-i helâk ederek râh-ı cahîme îsâl edüp, maktûl-i mahzûllerin kesilan kulakları Dâru'n-nasr Âsitâne-i 'aliyye'ye tesyîr olunduğu ve sâlifü'z-zikr Donanma-yı hümâyûn[3] [Ü1 11b] Başbuğu'nun ber-vech-i muharrer 'avdeti, küffârın azgınlıklarını mûcib ve ehl-i İslâmın telaşlarını müstevcib gibi olmağla*, Badra pîş-gâhında birkac kıt'a sefâyinin bulunması, envâ'-i fevâ'idi müstelzim ü müstev'ib olacağından bahsle, sefâyin irsâlinde 'inâyet-i müsta'cele recâsı husûsları, müşârun ileyhin 'arîza-i mezkûresinde ber-vech-i tafsîl muharrer idi. Mora'dan ahbâr-ı meserret-âsâra şiddet-i intizârları dil-teşne, cân-be-leb-resîdenin âb-ı zülâle iştiyâkından müste'âr olan sekene-i dâru's-sekîne-i Devlet-i 'aliyye, pey-der-pey vârid olan ru'ûs-i maktû'ları rü'yetle mukaddeme-i nusrata tefe''ül ederek, itfây-ı tâb-ı ıztırâb edüp, vezîr-i müşârun ileyhin emr-i muhâfazada sebkat eden hüsn-i hizmeti[4] mukâbelesinde, **Nazm:**

Be-mîr ü sipeh ger şehî zer dihed,

---

*. "تنزهت ذاته عن النظير" = Zâtı, benzeri olmaktan yücedir" anlamına gelen Arapça bu cümle Allâh'ın bir özelliğini belirtmektedir.

1. Sulıca E, S : Sulıça Ü1
2. olan E, S : + süfün-i Ü1
3. Donanma-yı hümâyûn E, Ü1 : Donanma-yı S

*. Muhtemelen bu kısımlarla ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.21'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Şu 'ibârede ifâde-i fasîha olmayup, mu'ammâ gibi olarak, mütâla'a buyuranlar bir şey anlayamayacağı ve eğerçi ma'lûmât-ı bendegânem var ise de oralara vusûlden mukaddem olmuş şey olduğundan hemân 'aynı yazılmışdır; fî 24 s[afer] sene 73".

4. hizmeti Ü1 : hidmeti E, S

Be-cây-ı zer o şehr ü kişver dihed[*].

Nesr: Beyt-i metîni, nakş-ı sikke-i hasene-i tebyîni olan 'avâtıf-ı 'aliyye-i şâhâneden umûr-ı me'mûresinde iktizây-ı metânet-i cinân üzere kemâ-kân bezl-i tâb u tüvân edüp, tarafından mütesellimler ta'yîniyle zabt u tasarruf olunmak üzere matmalı-ı enzâr-ı vüzerâ olup, ber-vech-i muharrer Behrâm Paşa'dan alınan Aydın ve Saruhân sancakları, mâh-ı merkūmun on ikinci günü 'uhde-i istikāmet-'uddesine tevcîh ile müreffehü'l-hâl[**] ve Donanma-yı hümâyûn müddet-i vefîreden berü Mora sularında geşt ü güzâr ederek bu def'a ba'zı noksânlarını tetmîm ve muhtâc-ı ta'mîr olan yerlerin temmîm ile yine Mora'ya 'avdet etmek üzere [Ü1 12a] Boğaz-ı Bahr-ı sefîd'e gelmişler ise de tekmîl-i levâzımı ile i'âdeleri çâresi, mümkin olduğu takdîrce müşârun ileyhin iltimâsât-ı sâ'iresi der-dest-i müzâkere olup, Donanma-yı hümâyûn umûriyle beraber rü'yet olunmak îcâb-ı maslahatdan olduğu, Sadr-ı a'zam hazretleri câniblerinden vezîr-i müşârun ileyhe tahrîr olunarak mutma'innü'l-bâl kılındı[***].

İcmâl-i ahvâl-i Donanma

Sâlifü't-tahrîr Riyâle-i hümâyûn Kapudanı Tümbek-zâde 'Ali Bey sâl-i sâbık evâsıtında, Çamlıca ve Sulıca ve sâ'ir adalarda olan[1] eşkıyâ'-i Rum'un Sakız ve ol havâlîde kâ'in adalar etrâfında geşt ü güzâr ve ebnây-ı sebîle kasd-ı hasâr eden gemilerini[2] ahz u istîsâle tiz elden tehyi'e vü tanzîm olunan süfün-i hümâyûna başbuğ nasbiyle me'mûr olmuşidi[3]. Ol dahi Bahr-ı sefîd'e 'azîmet ve Sisam Adası karşusunda Çanlı[4] (چاکلی) Karyesi pîş-gâhına gelüp, karye-i mezbûrede[5] kasd-ı a'dâ niyyetiyle gönüllü ve sâ'ir me'mûrînden tecemmu' eden 'asâkir-i İslâmı Sisam tarafına i'zâm etmek üzere

---

*."بمیر و سپه کر شهی زردهد بجای زراو شهر و کشور دهد" = Bir pâdişâh ordu kumandanına ve askere altın verirse, onun altınının yerine şehir ve ülke verir" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

**."ber-vech-i muharrer ..... müreffehü'l-hâl" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,16-17'de kaydedilmiştir.

***.Bu kısımdan sonra Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada (s.22-24) Bâhir Efendi'nin "Zeyl ve İlâve" başlığı altındaki zeyl ve ilâvesi yer almaktadır; bk. *Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri.*

1.olan ["tuğyân eden" kelimelerinin üzeri çizilip, üstüne "olan" yazılmıştır] E : tuğyân eden Ü1 : — S

2.gemilerini E, S : کمیلرلرینی Ü1

3.olmuşidi E : olmuşdu Ü1, S

4.Çanlı Ü1 : چانکلی E, S. [Gerçekten XIX. yüzyılda İzmir Livâsı'nda, Kuşadası'nda Çanlı diye bir nâhiye var; bk, Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdarî Taksimatı,* Ankara 1988, s.132].

5.mezbûrede E, S : mezkûrede Ü1

ma'iyyetinde bulunan dokuz kıt'a tüccâr sefînelerine aldığı esnâda, Mora cânibinde galeyân eden dîk-i şûriş ü tuğyân, sebeb-i teşettüt-i ârâ'-i erbâb-ı şûrâ olup, bi'l-âhıre *el-akdem fe'l-akdem** şartınca, mukaddemâ Yanya maslahatiyçün mârru'l-beyân Nasûh-zâde 'Ali Bey başbuğluğuyla irsâl olunup, Preveze ve İzdin cânibinde gül-geşt-i çemen-zâr-ı deryâ olan sefâyin-i hümâyûna iltihâk emrinde, mûmâ ileyh Tümbek-zâde Bey'e hıtâben fermân-ı 'âlî-şân sâdır olmağla, imtisâlen li'l-emr [Ü1 12b] der-'akab râfi'-i lenger-i[1] hareket ve sûy-i maksûda bâd-bân-güşâ-yı 'azîmet olmuş ve sefâyin-i tüccâr[2], asâkir-i merkūmeyi bi'l-iktizâ yine Çanlı Karyesi'ne i'âde etmek üzere girüye kalmış idi. Meğer Sisam verâsında muterassıd-ı icrây-ı[3] mekîdet olan gavur gemileri, süfün-i tüccârın donanmadan cüdâ düşdüklerin gördükleri gibi, üzerlerine her tarafdan hecme-i muhârebeye sür'at eylediklerinde, meyânlarından fekat bir sefîne yüğrük olmağla yelkenlerin doldurup, peyrev-i donanma olarak sâhil-res-i selâmet ve bâkî kalan sekiz kıt'ası mukābelede vüs'ların sarf eylediklerinden sonra, nevmîd-i necât olmalarıyla bi'l-ittifâk gemilerine âteş verüp, gavta-hor-i girdâb-ı fenâ olduklarından mâ'adâ, Bektaş nâm kapudanın süvâr olduğu iki alabandalı bir kebîr kalyon dahi Sığrı Kal'ası açıklarında yalnız yatar[4] iken küffâr-ı düzeh-karârın âteşine yanmışdır; *zâlike takdîru'l-'azîzi'l-'alîm***.

Donanma-yı mezkûr ol hengâmda mülâkat etdikleri sefâyin-i Mısrıyye ile elli kıt'aya bâliğ olarak, İstanköy pîş-gâhlarında sagîr ü kebîr yüz beş pâre kefere merkeblerine, rüzgâr üstünde oldukları hâlde[5] rast gelüp, sefâyin-i menhûse-i küffâr, İstanköy Kal'ası'ndan atılan toplar[6] zoruyla Bodrum sâhiline sıkışmış bulunmalarıyla, Donanma-yı hümâyûn'un gālib geleceği me'mûl iken süfün-i İslâmiyye üzerine ihrâk bi'n-nâr edüp, imrâr eyledikleri şeş kıt'a âteş gemilerinin telâşından fursat-yâb-ı muhârebe olamayup, Balyabadra'ya revân ve oradan dahi Mora'da mûmâ ileyh [Ü1 13a] Nasûh-zâde ma'iyyetine varup, vâzı'-ı lenger-i itmînân oldukdan sonra, cümlesi miyân-ı merâkib-i düşmenden selâmetle geçerek[7] ve birazını sayd ederek, ber-minvâl-i meşrûh Akdeniz Boğazı'na 'avdet edüp, ba'dehû ta'mîre

---

*."الاقدم فالاقدم" = Önceliği olanlar öne alınır" anlamına gelen ve İslâmî genel prensiplerden birini ifâde eden Arapça bir sözdür.

1.râfi'-i lenger-i E, S : — Ü1

2.tüccâr E, S : + dahi Ü1

3.muterassıd-ı icrây-ı ["kemîn-gîr-i" kelimelerinin üzeri çizilmiş, üstüne "muterassıd-ı icrây-ı" kelimeleri yazılmıştır] E : kemîn-gîr-i Ü1 : muterassıd-ı icrây-ı S

4.yatar E, Ü1 : yatur S

**."ذلك تقدير العزيز العليم" = Bu, o üstün ve bilen (Allah)'ın takdîridir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-En'âm 6/96; Yâsîn 36/38; Fussilet 41/12. âyetlerin son kısımlarını teşkîl etmektedir.

5.hâlde E, Ü1 : — S

6.toplar Ü1 : + طوپاقد E, S

7.geçerek E, S : كيچه Ü1

eşedd-i ihtiyâcları derkâr olanların ba'zısı Tersane-i 'âmire'ye celb ile ta'mîr ve bakıyyesi Boğaz'da tevkîf ve hengâm-ı şitâda derûnlarında bulunan neferâta 'abâ ve şalvar misillü kış elbisesi irsâliyle taltîf buyuruldu.

Tevcîhât-ı ba'zı vüzerâ[1]

Mâh-ı saferin on ikinci günü Vezîr Mehmed Paşa'ya bundan akdem me'mûr olduğu Kesendire ve Aynaroz cezîrelerini urmak ve 'ısyân eden re'âyâyı lübûd-i şemşîr ile kırmak husûsunda ikdâm-ı tâmm eylemek şartiyle Livâ'-i Selânik ve Kavala tevcîh ve müşârun ileyhin 'uhdesinde olan Niğde ve Beyşehri ve Kırşehri sancakları dahi nüvişte-i kalem-i Fakîr olduğu üzere ânifen Sadr-ı[2] a'zam Kethudâlığı mansıbından 'azl olunup, çend rûz murûrunda Mora cânibinde ba'zı mehâmm-ı seniyye tesviyesine me'mûren râh-ı peymâ-yı savb-ı maksûd olan es-Seyyid Ahmed Erîb Efendi'ye ihsân ve rütbe-i vâlâ-yı vezâretle[3] kevkeb-i ikbâli tâbân kılınup, tedârük edebildiği asker[4] ile Mora Ser'askeri ma'iyyetine me'mûr ve hall-i vukū'unda şânına şâyân mansıbla be-kâm buyurulması irâde-i şehinşâhî olduğu, taraf-ı sadâret-penâhîden iş'âr ile mesrûr kılındı*.

Lâhika

Ba'zı ehl-i tahkîk ihbârınca Erîb Paşa, Kethudâ iken: "Mora'nın def'-i ihtilâli, mu'temidân-ı saltanatdan vâkıf-ı umûr ve müdebbir-i mesâlih-i cumhûr, inhâsı i'tibâra şâyân ve şükr ü şikâyeti kat'iyyen ısgāya çespân[5] bir kârâşinânın yed-i istiklâline vermekle hâsıl olup, böyle ârâ'-i sakîme ashâbı bir takım vüzerânın işi değildir" deyü müdellel ü müberhen bir takrîr yazup, takrîr-i merkūm Sadr-ı a'zam-ı vakt tarafından takdîm-i 'atebe-i 'ulyâ'-i saltanat kılındıkda, şîve-i ma'lûme üzere Hâlet Efendi'ye irâ'e olunur. Ol dahi ol kâr-şinâsın ma-sadakı kendisi olduğunu teferrüs ve: "Erîb Efendi'nin maksûdu bizi istiskāl ile kendisi teferrüd etmekdir" ma'nâsını mütâla'a birle fi'l-hâl sanâyi'-i ma'hûdesini yine bir sûretle icrâ [ve] me'âl-i takrîri tasdîk birle: "İşte ol işin eri ancak kendidir" deyü taraf-ı saltanatı

---

1. **vüzerâ** ["Kezâlik" kelimesinin üzeri karalanmıştır] E : **vüzerâ** Kezâlik Ü1 : **vüzerâ** S
2. ânifen Sadr-ı ["karîben" kelimesi karalanıp, üzerine "ânifen" yazılmıştır] E : karîben Sadr-ı Ü1 : ânifâ Sad[r]-ı S
3. vezâretle E, S : vezâret ile Ü1
4. asker Ü1 : leşker E, S
*. "**Tevcîhât-ı ba'zı vüzerâ** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,17-18'de kaydedilmiştir.
5. çespân : cesbân E, Ü1, S

igrâ ile Erîb Paşa'yı fedâ ve bu takrîble Der-i devlet'den teb'îde sa'y-i evfâ eyledi.

Fi'l-hakîka Erîb Paşa, tedbîr-i eşkıyâda müstakill olsa ve tezâyüd-i nüfûzuna dikkat olunsa, iş görmesi me'mûl ve bu husûsa Hâlet Efendi dahi ol sûretde me'mûr olsa, anın dahi tesviyesi müsellem-i erbâb-ı 'ukūl idi. Lâkin ne kendi gitdi ve ne Erîb'in revâc-ı maslahatına dâ'iye-i agrâz ile himmet etdi*. Bana kalsa Erîb Paşa'nın sevki, mazanna-i def'-i rakîb ise de yine hayr-hâhâne bir re'y idi. Ne çâre işte garaz-ı fâsid zımnında Devlet-i 'aliyye'nin niçe hayrlu maslahatları girü kalmakda ve *in hayran fe-hayrun ve in şerran fe-şerrun*** vefkınca herkes mücâzât-ı a'mâli bulmakdadır. Rabbim Te'âlâ digerâne olan ahvâlden cümleye hüsn-i intibâh nasîb ü müyesser eyleye; âmîn sümme âmîn[1].

İ'dâm-ı Tercemân-ı Dîvân

Küfrân-ı ni'met ve tuğyân-ı hıyânetleri vâreste-i beyân olan Rum-i dalâlet- [Ü1 13b] rusûm millet-i[2] bâgiyesinden olup, derkâr olan mel'anete binâ'en bundan akdem Kayseriyye'ye[3] nefy ü tard olunan esbak Dîvân Tercemânı Kalimaki-oğlu Yanko ile yazıcısı İstefenaki ve Baş-çukadârı yerinde olan Yorgi nâmı hâ'inân-ı mefsedet-irtisâmların mecbûl oldukları dalâlet

---

*."**Lâhika** ..... himmet etdi" kısmı özetle, bazı ilâvelerle ve buradan alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,14-15'te kaydedilmiştir.

**."ان خيرا فخير و ان شرا فشر = İyiliğin karşılığı iyilik, kötülüğün karşılığı kötülüktür" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

1.**Lâhika** ..... sümme âmîn ["**Lâhika**" kısmı "sahh" kaydıyla E 12b-13a'nın kenarındadır] E : — Ü1 : **Lâhika** Ba'zı ehl-i tahkîk ihbârınca Erîb Paşa, Kethudâ iken: "Mora'nın def'-i ihtilâli, mu'temidân-ı saltanatdan vâkıf-ı umûr ve müdebbir-i mesâlih-i cumhûr, inhâsı i'tibâra şâyân [S 17b] ve şükr ü şikâyeti kat'iyyen ısgāya cesbân bir kâr-âşinânın yed-i istiklâline vermekle hâsıl olup, böyle ârâ'-i sakîme ashâbı bir takım vüzerânın işi değildir" deyü müdellel ü müberhen bir takrîr yazup, takrîr-i merkūm Sadr-ı a'zam-ı vakt tarafından takdîm-i 'atebe-i 'ulyâ'-i saltanat kılındıkda, şîve-i ma'lûme üzere Hâlet Efendi'ye irâ'e olunur. Ol dahi ol kâr-şinâsın ma-sadakı kendisi olduğunu teferrüs ve: "Erîb Efendi'nin maksûdu bizi istiskāl ile kendisi teferrüd etmekdir" ma'nâşını mütâla'a birle fi'l-hâl sanâyi'-i ma'hûdesini yine bir sûretle icrâ [ile] me'âl-i takrîri tasdîk birle: "İşte ol işin eri ancak kendidir" deyü taraf-ı saltanatı igrâ ile Erîb Paşa'yı fedâ ve bu takrîble Der-i devlet'den teb'îde sa'y-i evfâ eyledi. Fi'l-hakîka Erîb Paşa tedbîr-i (+ بير (y)) eşkıyâda müstakill olsa ve tezâyüd-i nüfûzuna dikkat olunsa, iş görmesi me'mûl ve bu husûsa Hâlet Efendi dahi ol sûretde me'mûr olsa, anın dahi tesviyesi müsellem-i erbâb-ı 'ukūl idi. lâkin ne kendi gitdi ve ne Erîb'in revâc-ı maslahatına dâ'iye-i agrâz ile himmet etdi. Bana kalsa Erîb Paşa'nın [S 18a] sevki, mazanna-i rakîb ise de garaz-ı fâsid zımnında Devlet-i 'aliyye'nin niçe hayrlu maslahatları girü kalmakda ve ان خيرا فخير و ان شرا فشر vefkınca, herkes mücâzât-ı a'mâli bulmakdadır. Rabbim Te'âlâ digerâne olan ahvâlden cümleye hüsn-i intibâh nasîb ü müyesser eyleye; âmîn sümme âmîn S

2.millet-i E, Ü1 : — S

3.Kayseriyye'ye Ü1 : Kayseriyye E, S

tekāzâsiyle Kayseriyye'de vuku'-yâfte olan fesâdda medhalleri olduğu bi't-tahkîk, i'dâm ü izâlelerine[1] ta'alluk eden irâde-i mehâbet-ifâde-i cihândârî üzere Kayseriyye Mutasarrıfı Vezîr Hüseyn Paşa'ya hitâben ısdâr u tesyâr olunan emr-i 'âlî mûcebince mesfûrûnu katl ile reh-i cahîme îsâl ve ru'ûs-i maktû'alarını irsâl etmekle, evâsıt-ı mâh-ı merkūmda pîş-gâh-ı Bâb-ı hürnâyûn-i 'adâlet-makrûn'da endahte-i hâk-i mezellet olarak emsâline mûcib-i 'ibret oldu*.

Vürûd-i peyâm-ı meserret-nümûd ez-Muhâfız-ı Hanya

Bâlâda mesdûd-i kalem-i tahrîr olduğu üzere Girid Cezîresi'nde kâ'in [İ]sfakya[2] re'âyâsının şerâre-i şakāvetleri iltihâb ederek ol fi'e-i fesâd-mütteki'e[3], cezîre-i merkūmenin ekser re'âyâsını idlâl ve Hanya Kal'ası'nı berren ve bahren hasr u tazyîkde isti'câl ve Resmo nâhiyesine gezend ü hasâr îsâl etmek üzere iken, Kandiye Muhâfızı Vezîr Şerîf Paşa bizzât kapusu halkı ve yerlü yeniçeri[4] dilîrlerinden asâkir-i vâfire ile Resmo'ya 'azîmet ve Resmo Muhâfızı mîr-i mîrân-ı kirâmdan Hâşim 'Osmân Paşa ile rabt-ı peyvend-i muvâfakat birle 'usât-ı mesfûre-i makhûre üzerlerine hücûm u iktihâm ve muhârebeye tahrîk-i [Ü1 14a] ikdâm-ı akdâm eylediklerinde, el-hamdü lillâhi'l-Mennân şevket-i 'uluvv-i[5] İslâm 'ıyân olup, hayli sufûf-i sunûf-i[6] küffâr-ı hâksâr, senâbikü'l-hayl-i guzât-ı İslâm[7] ile süfûf gibi sûde-i hâven-i hevân ve bâkî kalan kefere dahi *ke-humurin*[8] *müstenfiratin ferrat min kasveretin*** reh-neverd-i firâr u inhizâm olarak etrâfa perîşân olduğu haberi[9], hengâm-ı ceng ü peygârda alınan kelle ve kulak ve ma'kûs bayraklar[10] ile vezîr-i müşârun ileyh tarafından Der-bâr-ı 'adâlet-karâr'a evâsıt-ı mâh-ı merkūmda vâsıl ve 'âmme-i İslâmiyâna meserret-i derûn hâsıl oldu.

---

1. izâlelerine [önce "izâlesine" yazılmış, sonra "sine" kısmının üzeri çizilip "lerine" ilâve edilmiştir] E : izâlelerine Ü1, S
*. "**İ'dâm-ı Tercemân-ı Dîvân** ..... oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,18'de kaydedilmiştir.
2. [İ]sfakya (سفاكيه) E, S : سقاكيه Ü1
3. mütteki'e E, S : متكه Ü1
4. yeniçeri E, S : yeniçerileri Ü1
5. 'uluvv-i E, S : — Ü1
6. sunûf-i ["sunûf-i" kelimesi satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü1 : sunûf-i S
7. guzât-ı İslâm E, S : guzât Ü1
8. كحمر S : كجمر E, Ü1
**. "كحمر مستنفرة فرّت من قسورة = Yaban eşekleri gibi; arslandan ürkmüş" anlamına gelen bu cümle, baş kısmında yer alan "ke-humurin" yerine "Ke-ennehum humurun" getirilmek kaydıyla Kur'ân, el-Müddesir 74/50-51. âyetleridir.
9. olduğu haberi Ü1 : oldukları haber E, S
10. bayraklar E, Ü1 : payraklar S

Vezîr-i müşârun ileyhin bu[1] vech-i vecîh ile[2] dîn-i mübîn ve Devlet-i 'aliyye-i ebed-rehîn uğurunda zuhûr eden sa'y-i meşkûr ve girdâr-ı[3] mebrûrunu tahsîn ma'razında, cânib-i kerâmet-menâkıb-ı Pâdişâh-ı Ferîdûn-gulâm'dan serâsere dûhte bir sevb semmûr-i müstevcibü's-sürûr ile elli bin guruş 'atıyye-i mülûkâne ihsân[4] ve cezîre-i merkûme ser'askerliği zımnında tezâyüd-i nüfûz ü iktidârı içün[5] müşârun ileyhin iltimâs eylediği istiklâl emr-i şerîfiyle beraber irsâl* ve Kandiye yeniçerileri dûdmânından olup, *el-kezûbu kad yasduku*** ikdâmiyle[6] muhârebe-i mezkûrede *kem min fi'etin kalîletin galebet fi'eten kesîreten bi-iznillâh**** sırr-ı şerîfine mazhar düşerek isbât-ı merdânegî eyleyan on beş[7] nefer serdengecdi ağalarına Baş Ağa nasbolunmuş olan Çalık-zâde Hasan Ağa'ya, yüz yirmi ve kusûrlarına bi-lâ-kusûr seksaner ve 'alemdârlara kırkar akça 'ulûfe ta'yîniyle her biri hissemend-i revâtib-i[8] Şeh-i deryâ-nevâl kılınup, vezîr-i müşârun ileyhin iltimâsına mebnî cezîre-i [Ül 14b] merkûmede[9] vâki' Acısu Kal'ası'na müşârun ileyh tarafından Muhâfız ta'yîn olunan Dizdâr-zâde Mehmed Bey'in muhâfızlığını takrîren bir kıt'a emr-i celîlü'ş-şân ile yine inhây-ı müşîr-i müşârun ileyhe binâ'en Kandiye Kal'ası'nda yevmiyyeleri sekizer akça olarak, ezkadîm müretteb olan üc yüz doksan dört nefer topcuların mürûr-i zemân ile el-hâletü hâzih mevcûdları yüz elli nefer olmadığından mâ'adâ[10], yevmiyye-i mezkûreleri dahi el-yevm sedd-i seleme-i te'ayyüş edecek mertebede olmamağla[11]****, tertîb-i kadîmîsi tansîf birle iki yevmiyye bir nefere veril-

---

1.bu E, Ül : ber- S
2.vecîh ile E, S : vecîhle Ül
3.girdâr-ı E, S : fi'l-i Ül
4.ihsân E, S : — Ül
5.iktidârı içün Ül : iktidâriyçün E : iktidâr içün S
*. **"Vürûd-i peyâm-ı meserret-nümûd** ..... irsâl" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,18'de kaydedilmiştir.
**. "الكذوب قد يصدق = Yalancı da bazen doğru söyleyebilir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
6.الكذوب قد يصدق ikdâmiyle E, S : — Ül
***. "كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله = Nice az bir topluluk var ki, Allah'ın izniyle çok topluluğa gâlip gelmiştir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Bakara 2/249. âyetin son kısımlarında yer alan ufak bir bölümüdür.
7.beş E, S : — Ül
8.revâtib-i E, S : râtibe-i Ül
9.merkûmede E, S : mezkûrede Ül
10.nefer ..... mâ'adâ E, S : nefere bâliğ olmayup Ül
11.olmamağla E, S : olmadığından Ül

****. Bu kısımlarla ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.27'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Müşârun ileyh Zaralı-zâde Lütfullâh Paşa, sâde-dil ve işbu inhâ olunan tedâbîr-i haseneden gâfil olarak, ol hengâmda kethudâsı bulunan eşrâf-ı kudâtdan Necîb Efendi'nin tedbîri olup, mu'ahharan efendi-i mûmâ ileyh orada irtihâl ederek müşârun

mek üzere iki yüz nefere karîb topcu tanzîmi[1] tensîb olunarak, ol vechile tesviye ve iktizâ eden fermân-ı 'âlî-şânı tesrîb ve işbu fütûhâtda Hanya ve Resmo ehâlîleri gibi bed-dilî ve cebânet ibrâz[2] etmeyerek, meydân-ı kârzârda merdâne vü şecî'âne çalışan Kandiye ehâlîsine tâziyâne-i şevk olarak irâ'e vü kırâ'et olunmak üzere tahsîn ü âferîni hâviye ve tahrîz-i kıtâli muhteviye, vezîr-i şerîfü'l-elkāb müşârun ileyhe hitâben taraf-ı sadr-ı a'zamîden müstakillen bir kıt'a kā'ime-i sâmiye tesyâr ve diğer kā'ime-i tesliyet-fâhime[3] ile dahi vezîr-i[4] müşârun ileyhin matlûbu olan beş yüz nefer asker ve Mısır Vâlîsi vezîr-i 'aduvv-tedmîr Mehmed 'Ali Paşa'nın bâ-irâde-i seniyye Girid'e sevk[5] edeceği leşker-i Pâdişâh-ı bahr u berr, ber-vech-i muharrer terrnîm ü ta'mîr olunmakda olan Donanma-yı hümâyûn'un Boğaz'dan Akdeniz'e i'âdesi zemânına mevkūf olduğundan, ol husûsun tesviyesine bakılmakda olduğu [Ü1 15a] bi'l-iş'âr cümlesi tatrîb kılındı[6].

'Azl ü nasb-ı Kapudân-ı deryâ ve tevcîh-i Livâ'-i Karahisâr-ı sâhib ve Livâ'-i Biga

Deryâ Kapudanı olan Vezîr 'Abdullâh Paşa, zâtında pür-dil ü cesûr bir zât-ı gayret-meftûr olup, lâkin bu eyyâmda sarsar-ı istidrâc ile âyîne-i Bahr-ı sefîd'i jeng-pezîr-i[7] mevc-i keder eden havene-i Rum-i dalâlet-rusûmun hiyel-i hûş-rübâsını dûr-bîn-i tebassur ile teşhîse muktedir, umûr-i harbiyye-i bahriyyeye vâkıf ve a'zam-ı edevât-ı kapudânî olan fenn-i coğrafyaya 'ârif bir vücûd-i dirâyet-nümûdun[8] yed-i ehliyyetine sükkân-ı tedâbîr-i sefâyin-i hümâyûn teslîm olunmak karâr-gîr-i re'y-i rezîn-i Pâdişâh-ı bahr u berr[9] olmağla, vezîr-i müşârun ileyh ol emr-i hatîrden ma'zûl ve Boğaz'da tevkîf kılınan Donanma Başbuğu Kapudâne-i hümâyûn Kalyonu Kapudanı Nasûh-

---

ileyhin ibliği pazara çıkarak 'adem-i idâresinden nâşî 'azl ü nefy olunmuşdur; târîh-i şerh fî 25 s[afer] sene 73.

Hattâ Kethudâ-yı mûmâ ileyh Girid'den bi'd-defe'ât Mısr'a gidüp, zahîre ve akça ve asker talebiyle Mısır Vâlîsi'ni lisâniyle celb ve tahsîl etmişdir. 'Ömri vefâ edeydi, Girid Vâlîsi olacak idi".

1.tanzîmi E, S : tanz[î]mi Ü1

2.ehâlîleri ..... ibrâz E : ehâlîsi gibi bed-dilî ve cebânlık Ü1 : ehâlîleri budûlî ve cebânet ibrâz S

3.fâhime E, S : kāhime Ü1

4.vezîr-i Ü1 : — E, S

5.sevk E, S : + ü tesyîr Ü1

6.kılındı Ü1, S : + [Buradan sonra "Tetimme" yazılmış ama altına başka bir şey yazılmamıştır. "'**Azl ü nasb-ı Kapudân-ı deryâ ve tevcîh-i Livâ'-i Karahisâr-ı sâhib ve Livâ'-i Biga**" başlığı yazılıp silinmiştir. Bu başlık altındaki bilgiler ise E 20a'da "sahh" kaydıyla yer almaktadır. E 14a-19b arası boş bırakılmıştır] E

7.jeng-pezîr-i E, S : jeng-dâr-ı Ü1

8.vücûd-i dirâyet-nümûdun E, S : zât-ı dirâyet-simâtın Ü1

9.Pâdişâh-ı bahr u berr Ü1 : Şeh-i mâlikü'l-bahreyn E, S

zâde 'Ali Bey'in evsâf-ı mezkûre ile ittisâfı, hüsn-i şehâdet-i aslıâb-ı ârâ ile âşikâr olduğuna binâ'en, cânib-i berrden ılgar ile Der-i devlet'e ityân ve şehr-i mezkûrun on dokuzuncu günü bâ-rütbe-i celîle-i vezâret, Cezâyir[1] Eyâleti'yle Deryâ Kapudanlığı 'uhdesine tevcîh ü ihsân olundu.

Yine yevm-i merkûmda Karadeniz Boğazı'nın Anadolu sevâhili muhâfazası şartiyle Karahisâr-ı sâhib Sancağı Mutasarrıfı olup, Beykoz'da haymenişîn-i emr-i[2] muhâfaza olan Dârendeli Vezîr Seyyid Hasan Rızâ Paşa'ya Akdeniz muhâfazası şartiyle Biga Sancağı ve müşârun ileyh 'Abdullâh Paşa-'ya kapudanlık bedeli[3] [Ü1 15b] şart-ı mezkûr üzere Karahisâr-ı sâhib Sancağı tevcîh olunup, her biri me'mûriyyetlerinde ibrâz-ı hüsn-i hidmet eylemeleri bâbında bizzât cânib-i saltanatdan mazhar-ı lutf-ı tenbîh oldular.

Nasb-ı Ser'asker be-ecnâd-ı berriyye-i Donanma-yı hümâyûn

Kapudân-ı Deryâ nasb olunan 'Ali Paşa, nesîm-i zafer-şemîm-i 'avn-i Bârî tahrîkiyle, nevrûz-i fîrûzdan bir gün geçürmeksizin tertîb ü techîz olunmakda olan süfün-i hümâyûn ile Akdeniz'e revân olmak üzere me'mûr olup, lâkin bu def'a gerek Mora ve gerek mecma'-ı 'usât olan sâ'ir adaların levs-i vücûd-i habâset-âlûd-i eşkıyâdan gereği gibi tasfiye vü tathîri, akdem-i mekāsıd-ı Şehriyârî olup ve işbu emr-i ehemmin tedâbîr-i mukteziyyesinden olarak Donanma-yı hümâyûn ma'iyyetine alınup, lede'l-iktizâ karaya ihrâc olunacak cünûd-i Müslimîn tedârük ve tehyi'e etmek üzere bu def'a Bahr-ı sefîd Muhâfızı ta'yîn buyurılan Hasan Paşa'nın selefi Vezîr Mehmed Paşa'ya bâ-hatt-ı hümâyûn-i şevket-makrûn Donanma-yı hümâyûn'un Kara Askeri Ser'askerliği ihâle vü tefvîz buyurulup, Hudâvendigâr ve ol havâlîden[4] cem'-i asker emrinde dikkat ve halefi müşârun ileyh Hasan Paşa ol tarafa varıncaya kadar Boğaz'ın dahi kemâ fi'l-evvel muhâfaza vü muhâresesi husûsunda gayret etmek bâbında emr-i 'âlî-şân ısdâr ve savb-ı müşârun ileyhe tesyâr olundu*.

Tanzîm-i asker be-muhâfaza-i Cezîre-i Sakız

Cezâyir-i Bahr-ı sefîd miyânında mânend-i gül-zîbâ, revnak-pîrâ-yı riyâz-ı deryâ olan Sakız [Ü1 16a] Cezîresi'nin emr-i[5] muhâfazasına sene-i sâ-

---

1.Cezâyir E, Ü1 : جرایر S
2.emr-i Ü1 : — E, S
3.kapudanlık bedeli ["sahh" kaydıyla sonradan satırın üzerine yazılmıştır] E : — Ü1 : kapudanlık bedeli S
4.Hudâvendigâr ve ol havâlîden E, S : — Ü1
*."'Azl ü nasb-ı Kapudân-ı deryâ ve ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,18'de kaydedilmiştir.
5.emr-i E, S : — Ü1

bıka zilhiccesinde namzed-i ta'yîn olan Vezîr Vahîd Paşa'nın ma'iyyetinde olan asker[den][1] sevk u tesyîr kılınan bir topcu ortası ve humbaracılardan[2] ma'a neferât bir halîfeden mâ'adâ dâ'iresi halkı ve ehâlîden harb u darb erbâbı bin kadar guzâtdan[3] 'ibâret olup, lede'l-hâce lâyıkıyla muhâfazaya vâfî olmadığından ve kal'a-i cezîre-i mezbûre[4], mukaddemlerde[5] gâh iki ve gâh dört bin mîrîlü leşker ile muhârese olunduğu mesbûk olduğundan bahsle, müşârun ileyhin ma'iyyetine akdemce me'mûr olan Sığala Sancağı Mütesellimi Kapucu-başı İlyâs-zâde el-Hâc İlyâs Ağa'nın bin nefer askerinden başka muktedir başbuğ ve zahîreleriyle[6] üc bin nefer asker dahi tertîb ü tesrîb buyurulmasını vücûh-i ehâlî, muhâfız-ı müşârun ileyhe ifâde kılmışlar ise de[7], müşârun ileyh[8] ol mikdâr askerin ta'yînât ve levâzım-ı sâ'iresi, mahallerinden yahud cânib-i mîrîden verilmek lâzım gelerek mesârif-i vefîre olacağı der-kâr ve kesret-i asker ise külbe[9]-güzîn-i sükûn u inzivâ[10] olan re'âyânın tevahhuşunu mûcib olarak bir gā'ile-i zâ'ide-i bârize olacağı emr-i âşikâr olmağla[11], şimdilik iki bin nefer segbân askeri kifâyet edeceğini re'y edüp, mikdârı tasrîhiyle tertîbi husûsunu ve ibtidây-ı tuğyân-ı Rum'da kā'ide-i hazm ü ihtiyâta ri'âyeten ehâlî ittifâkıyla kal'ada rehn tarîkiyle tevkîf olunan Sakız Metrepolidi ve koca-başıları ile kırk nefer iş erleri olan[12] [ÜI 16b] re'âyâ biraz müddetden berü ıyâl ü evlâdlarından dûr ve kâr ü kisblerinden mehcûr olduklarını serd ile sebîllerinin tahliyesi yahud Sakız'ın mu'teber tüccâr ve re'âyâsından[13] ol mikdâr eşhâs ile mübâdele kılınmasını, mesfûrûn, Muhâfız-ı[14] müşârun ileyhden istid'â etmiş olduklarından, vücûh-i ehâlî ile lede'l-meşvere[15] kal'ada olan koca-başılardan bir neferi ile beş nefer şahs, 'alâ tarîki'l-münâvebe birer ikişer gice hânelerine gidüp, anlar kal'aya 'avdet etdiklerinden sonra, âhır bir[16] koca-başı ile beş nefer tüccâr dahi hânelerine gitmek ve bu sûretle devr ü teneffüs etdirilmek bi'l-ittifâk karâr bulduğunu iş'âr ve mevâdd-ı mezkûrede cehre-nümâ-yı mir'ât sünûh

---

1.ma'iyyetinde olan asker[den] E, S : — ÜI
2.humbaracılardan E, S : خمپره جلردن ÜI
3.guzâtdan E, S : ehl-i İslâmdan ÜI
4.mezbûre E, S : merkūme ÜI
5.mukaddemlerde ÜI, S : + [Burada yer alan "Akdeniz'de ihtilâl buldukca" yazısının üzeri çizilmiştir] E
6.zahîreleriyle E, ÜI : ذخيرلريله S
7.kılmışlar ise de E, S : kılup, lakin ÜI
8.ileyh E, S : ileyhe ÜI
9.asker ise külbe E,S : asâkir-i külliyye ÜI
10.u inzivâ E, S : — ÜI
11.emr-i âşikâr olmağla E, S : mülâhazadan ba'îd olmayup ÜI
12.olan E, S : — ÜI
13.re'âyâsından E, S : re'â[yâ]sından ÜI
14.Muhâfız-ı E, S : — ÜI
15.meşvere E, S : müşâvere ÜI
16.bir E, S : + nefer ÜI

edecek irâde-i 'aliyyenin zuhûruna çâr-çeşm ile intizâr üzere olduğunu müşârun ileyh Der-i devlet'den mâh-ı muharrem hilâlinde bâ-tahrîrât isticvâb u istîzân kılmışidi.

Ol esnâda Der-sa'âdet-efzâ'da bulunan Sakız tüccârı dahi kendülerinin gerden-beste-i cizye vü itâ'at ve Sakız Kal'ası'nda mahbûs olan tüccâr ve re'âyânın şetîtü'l-bâl[1] ve asâkir yevmiyyesiyçün alınmakda olan akça külliyyetlü olarak ol vechile muztaribü'l-ahvâl olduklarını bast[2] ile re'âyânın bir ferdinden mugâyir-i rızây-ı 'âlî hareket vukū'a gelmeyeceğine mâl u cânlariyle tekeffül ederek, kal'ada olan eşhâsın tahliyc-i sebîllerine ve yevmiyyeden vikâyelerine merâhim-i seniyye şâyân buyurulmasını bâ-'arz-ı hâl istirhâm etmişler idi. [Ü1 17a]

Husûs-i mezkûr Encümen-i Şûrâ'da ma'rûz-i evliyâ'-i umûr oldukda, matlûb olan iki bin segbân askerinin mâhiyyeleri vâfir akça kesüp, cânib-i[3] mîrîden tanzîmi ise el-hâletü'l-hâzırah[4] müte'assir ve Sakız re'âyâsı taraflarından[5] dahi istiknâh u tahkîk olunduğuna göre el-yevm Sakız'da olan askerin beherine[6] üçer guruş yevmiyye verilmekde olduğundan, re'âyâ-yı mersûmenin[7] mütehammil olmayacakları bedîhî vü bâhir olduğundan fazla, şimdiye dek re'âyâ-yı mesfûre i'lân-ı 'ısyân etmeyüp, bu tarafda olanlar dahi ber-vech-i muharrer mütekeffil olmalariyle, ol mikdâr asker cem' etmek bî-hûde gibi olup, muhâfız-ı müşârun ileyhin dâ'iresi halkı ve ehâlî ile İlyâs-zâde'nin bin nefer askeri kâfî görünmekle, yevmiyyeye alışmış sâ'ir askere[8]: "Mâhiyye kırkar guruşa râzı olurlar[9] ise ne güzel ve illâ gidin" deyü cevâb verilerek, asâkir-i bâkıyye-i vâfiye-i mezkûrenin yine vücûh-i ehâlî ile bi'l-müzâkere hüsn-i sûretle aylığa kat' olunması, hulâsa-i ârây-ı erbâb-ı şûrâ olduğu ve münâvebe-i mezkûre husûsunda dahi ancak metrepolid-i pelîdi kal'adan ihrâc olunmayup, mâ'adâlarınm münâvebelerine irâ'e-i ruhsat, muktezâ-yı irâde-i seniyyeden idüğü, bâ-kā'ime-i sâmiye Muhâfız-ı müşârun ileyhe ba'de't-tenbîh ve'l-inbâ müşârun ileyh dahi tıbk-ı fermûde-i 'âlî üzere kâr-dârân-ı ehâlî ile bi'l-vücûh müzâkereden sonra asâkir yevmiyyesini kat' ve râzı olmayanlarını[10] def' ile çarsû[11] ve mahallât aralarında [Ü1 17b] leyl ü nehâr geşt ü güzâr etmek şartiyle tertîb eylediği[12] yüz nefer seg-

1.şetîtü'l-bâl Ü1 : şetît-i ibhâl E, S
2.bast Ü1 : سبت E, S
3.cânib-i E, S : — Ü1
4.el-hâletü'l-hâzırah E, S : — Ü1
5.re'âyâsı taraflarından E, S : re'â[yâ]sı tarafından Ü1
6.beherine E : + ikişer Ü1, S
7.mersûmenin E, S : mersûme Ü1
8.askere E, S : asker Ü1
9.olurlar E, Ü1 : oldular S
10.olmayanlarını Ü1, S : olmayanları E
11.çârsû E, Ü1 : çârşû S
12.eylediği E, S : olunan Ü1

bânın beherine kırkar guruşdan mâhiyye dört bin ve İlyâs-zâde'nin getürdiği askere ta'yînât-behâ olarak on bin ve kendinin[1] idâre-i dâ'iresiyçün sâbıkı misillü on bir[2] bin guruş ki cem'an re'âyâdan yirmi beş bin guruş mâhiyye alınmak üzere rabt-ı peyvend-i tanzîm edüp, metrepolid-i 'anîdinden[3] mâ'adâlarınm münâvebe-i mezkûre sûretiyle hurûc u duhûllerine ruhsat verüp, tekrâr keyfiyyet-i mezkûreyi Der-'aliyye'ye bâ-'arîza iş'âr etmişidi[4]. 'Arîzası huzûr-i re'fet-zuhûr-i hümâyûna takdîm olundukda, cezîre-i mezkûrenin ez-her-cihet muhâfazasına i'tinâ vü dikkat lâzım olduğu gibi, re'âyâsının dahi itâ'at eyledikleri halde iktizây-ı şerî'at-i garrâ[5] üzere mezâlim ü te'addiyâtdan vikâye birle ri'âyetleri[6] umûr-i vâcibeden olmağla, hemân tahsîn-i emlâk ve te'mîn-i ebdânları mesârıfları ma'nâsına re'âyâdan alınacak mâhiyye-i mezkûreden ziyâde habbe-i vâhide alınmayup, asâkir tecâvüzâtından[7] re'âyâyı ve eşkıyâ tesallutundan cezîreyi muhâfazada sa'y ü gayret olunmak husûslarına irâde-i 'aliyye-i şâhâne ta'alluk eylediği, Muhâfız-ı müşârun ileyhe tebyîn ve vakt-i âsâyişe[8] kadar Der-sa'âdet'de mütemekkin Sakızlılar'ın mu'teberlerinden biraz eşhâs ve ber-minvâl-i muharrer Sakız Kal'ası'nda tevkîf olunanlardan üc neferi ihzâr ile Bostancı-başı Ağa tarafında hıfz olunup, sâ'irleri dahi İslambol'dan taşra salıvirmamek [Ü1 18a] üzere Dâru'l-hılâfe Kadısı Efendi ile iktizâ edenlere bâ-buyuruldu[9] tenbîh olunup, bu vechile bünyân-ı ihtiyât tarsîn kılındı[10].

Vürûd-i ahbâr ez-Mora ve Sakız

Altı mâhdan berü emr-i kıtâle me'mûr Mora Vâlîsi Vezîr Seyyid Mehmed Paşa'nın ma'iyyetine her çend cünd-i imdâd i'zâmı tedbîrinde ikdâm-ı mâ-lâ-kelâm[11] olunmuş ise de takdîr-i Hayy-ı Kadîr'e muvâfık gelmediğinden, müşârun ileyh Eğriboz ve Atina taraflarına mehmâ-emken imdâd ü i'ânet ederek, **Nazm:**

Fe-leyse li-racülin hattahullâhu râfi'un,

1.kendinin E, S : müşârun ileyhin Ü1
2.bir E, S : — Ü1
3.metrepolid-i 'anîdinden Ü1 : metrepolidden E : metrebolidden S
4.verüp ..... etmişidi E, S : verildiğini müş'ir müşârun ileyhin tekrâr takdîm eylediği Ü1
5.garrâ E, Ü1 : gazâ S
6.vikâye birle ri'âyetleri E, S : vikâyeleri Ü1
7.tecâvüzâtından E, S : te'addiyâtından Ü1
8.âsâyişe E, S : شايشه ا Ü1
9.bâ-buyuruldu E, S : bâ-fermân-ı 'âlî-şân Ü1
10.kılındı Ü1 : olundu E, S
11.mâ-lâ-kelâm E, Ü1 : kelâm S

*Ve leyse li-emrin şâ'ehullâhu dâfi'un**.

Nesr: Câzibesiyle[1] İzdin cânibine 'avdet ve Atina ve İstefe semtlerinde vuku' bulan mübârezede i'dâm olunan 'usât-ı eşkıyânın ru'ûs-i bürîdelerini, mâh-ı muharrem[2] evâhırında îsâl-i Der-i devlet eyledi. Vâlî-i[3] müşârun ileyh mahsûr gibi olduğundan, işbu sûretle sâlimen 'avdetinde nezd-i erbâb-ı harb ü peygârda ma'zûr olup, lâkin düşmen-i düzeh-vatan, *lâ zâlet bi-rummetihim 'ani'l-mihen***, ma'âzallâhi Te'âlâ Mora'yı külliyyen dest-i eziyyet-peyvestlerine alup, dâ'ire-i 'add ü ıhsâdan hâric olan seyyid ve seyyide, nisâ vü[4] ricâl ve 'aceze[5] [vü] etfâli kayd-ı esre giriftâr ile envâ'-ı fezâhat[6] ü hıyânete ictisâr dâ'iye-i gāviyesinde oldukları, cân-sûz-i ehl-i tevhîd bir derd-i şedîd olmağla, tedârükât-ı 'âcile ve tedâbîr-i[7] âcilenin tesviyesinde[8] taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den te'ennî vü terâhî tecvîz olunmamak üzere bahran dahi imdâd ü i'ânenin icrâsı[9] çâresine bakılmakda ve Mora Ser'askeri Sadr-ı esbak [Ü1 18b] Seyyid 'Ali Paşa bu günlerde *bi-havlillâhi te'âlâ ve kuvvetihî****" ol tarafa varmakda olmağla, Mora Vâlîsi müşârun ileyh her ne kadar ber-vech-i muharrer sâ'ika-i zarûretle İzdin'e ric'at etmiş ise de, zâtına 'ârız olan jeng-i te'essürün indifâ'ına[10] gayret, ya'nî bi'l-cümle me'mûrîn[11] ile 'akd-i encümen-i meşveret ve rabt-ı peyvend-i cem'iyyet edüp, Mora'ya duhûlün tarîki ve kahr-ı eşkıyânın taraf-ı takrîbi ne sûretle cilve-nümâ-yı secencel-i[12] zuhûr olmak lâzım gelürse, tesvîg-i[13] kusûr u rehâvet etmeyerek müsta'înen bi-lutf-i Rabb-i Ahad cân-sipârâne gayret ü himmet etmek umûr-i lâzime-i diyânet ve muktezâ-yı fermân-ı Şehinşâh-ı Haydar[14]-şecâ'atden olduğunu âmir ü nâtık cânib-i sadr-ı a'zamîden Vâlî-i[15] müşârun ileyhe kā'ime-i tesliyet-me'âl ve tenbîh-nâme-i takviyet-iştimâl,

---

*."فليس لرجل حطّه الله رافع و ليس لامر شائه الله دافع" = Allah'ın düşürdüğünü kimse kaldıramaz, dilediği bir işi de kimse engelleyemez" anlamına gelen bu cümle Arapça bir beyttir.

1.Nesr: Câzibesiyle E, S : Sâ'ikasiyle Ü1

2.muharrem E, S : merkūm Ü1

3.Vâlî-i S : Vâlî-yi E, Ü1

**."لازالت برمّتهم عن المحن" = Başları belâdan kurtulmasın" anlamına gelen Arapça bir bedduâ cümlesidir.

4.nisâ vü E, S : — Ü1

5.'aceze E, S : + -i nisvân ü Ü1

6.fezâhat E, Ü1 : fesâhat S

7.tedâbîr-i E, Ü1 : tedâbîrât-ı S

8.tesviyesinde Ü1 : tesviyesine E, S

9.i'ânenin icrâsı E, Ü1 : اغانه نك اجزاسى S

***."بحول الله تعالى و قوته" = Yüce Allah'ın izniyle" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

10.indifâ'ına E, Ü1 : اندفاغنه S

11.me'mûrîn E, Ü1 : me'mûr S

12.secencel-i E, Ü1 : — [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] S

13.tesvîg-i E, Ü1 : tevsî'-i S

14.Haydar E, Ü1 : — S

15.Vâlî-i S : Vâlî-yi E, Ü1

müşârun ileyhe kā'ime-i tesliyet-me'âl ve tenbîh-nâme-i takviyet-iştimâl, 'alâ cenâhi'l-isti'câl irsâl olundu.

Bu esnâda Sakız Cezîresi'nin lodos tarafında kal'aya sekiz sâ'at mesâfede vâki' Elinda (البندا) nâm limana on üc kıt'a merâkib dolusu izbandîd keferesi vârid olduğu, cezîre-i merkûme muhâfızı Vezîr Vahîd Paşa tarafından istimâ' olunduğu anda, ta'yîn olunan asâkir-i Müslimîn yetişüp, lede'l-muhârebe merâkib-i mezbûrenin birini iğrâk edüp[1], kusûrları münhezim ü meksûr olarak[2] dûçâr-ı çâr-ı mevc-i firâr u inkılâk oldukları[3], muhâfız-ı müşârun ileyh cânibinden inhâ ve bâ'is-i hazz-ı evfâ[4] oldu[5].

Me'mûr-şuden-i Ser'asker-i cünûd-i berriyye-i Donanma be-cânib-i Mora

[Ü1 19a] el-Hâletü hâzih Mora'da 'usât-ı re'âyâ, terakkî-nümâ-yı[6] tuğyân ve âteş-gede-i fesâdları şerâre-feşân olmağla[7] maslahat sıkışup, bi-eyyi vücûhin-şettâ[8] işbu şitâda Mora kılâ'ı hâlî bıragılmayarak, mevsim-i sermâ mehâzîrîne bakılmaksızın mehmâ-emken süfün-i hümâyûn ile Mora'ya beş altı bin kara askeri erişdirilmesi rütbe-i vücûba resîde olmakdan nâşî, el-yevm Boğaz'da mevcûd olan Donanma-yı hümâyûn sefâyininden üc kıt'a firkateyn ve bir kıt'a brik ve bir kıt'a uskuna[9] sefîneleriyle altı kıt'a Cezâyir ve on iki kıt'a Mısır tekneleri intihâb ve noksân olan neferâtı Boğaz'da kalacak sâ'ir süfün-i hümâyûndan tedârük ü ikmâl ve levâzım-ı sâ'iresiyle me'kûlâtları Tersane-i 'âmire tarafından tertîb ü irsâl olunup, gerek sefâyin-i mürettebe-i mezkûre ve gerek bu esnâda Rodos'a vürûd eden sâ'ir Mısır ve Tunus ve Trablus gemileri, Mora maslahat-ı müsta'celesiyçün tasmîm birle üzerlerine esbak Kapudan-ı Kapudâne-i hümâyûn Halîl Bey, Başbuğ ta'yîn ve kara askeri ser'askeri olan Vezîr Mehmed Paşa dahi me'mûr olup, müşârun ileyhin ânifen tahrîr olunduğu üzere tedârük etmekde olduğu askerden başka, Hudâvendigâr ve Koca-ili sancaklarından üc bin nefer cünûd-i nusrat-nümûd ile karada kullanmak üzere mükemmel mühimmât ü

1.mezbûrenin birini iğrâk edüp Ü1 : mezbûreden biri seylâb-dîd-i igrâk ve E, S
2.münhezim ü meksûr olarak Ü1 : münhezimen ve meksûren E, S
3.oldukları Ü1 : olduğu E, S
4.evfâ E, Ü1 : خط S
5.oldu Ü1, S : + [Bundan sonra "Tezyîl" başlığı bulunmakta ise de bir şey yazılmamıştır. E 23b-25a boş bırakılmıştır. Metin Ü1 nüshasına göre ara verilmeksizin aynen E 25b'den devam etmektedir] E
6.re'âyâ terakkî-nümâ-yı E, S : re'âyânın kemâl-i Ü1
7.fesâdları şerâre-feşân olmağla E, S : fesâdlarının şerâre-feşânlığıyla Ü1
8.şettâ E, S : شنّاكان Ü1
9.uskuna E, Ü1 : اوسقوفه S

neferât ve sâ'ir edevâtiyle beş kıt'a obüs[1] ve çerha topu ve yirmi iki çapında iki ve on iki çapında bir 'aded hâven gönderilüp, asâkir-i [Ü1 19b] mezkûre ile sefâyine rükûb ve şurta-i tevfîk-i Samedâniyye ile[2] savb-ı me'mûra şirâ'-güşâ-yı 'azîmet ve bi-lutfihî Te'âlâ şerh[3]-endâz-i sîne-i küffâr olan asâkir-i İslâm Mora sâhilinde vâki' semt-i eslem ve münâsib olan Moton üzerine çıkarılup, zuhûr-i sefâyin-i hümâyûna dîde-rûz-i intizâr olan Badra Muhâfızı Sirozî Vezîr Yûsuf Paşa ile[4] bi'l-muhâbere, yâverî-i 'avn-i Bârî ile eşkıyânın kahr u tedmîri vecîbesinde gayret eylemeleri, müşârun ileyh ve sâ'ir me'-mûrîne hıtâben evâ'il-i şehr-i rebî'ulevvelde ısdâr buyurılan emr-i celîlü'l-'unvân ile irâde-i hümâyûn muktezâsından olduğu beyân kılındı*.

'Azl ü iclâ-yı Nakîbü'l-eşrâf

Şeref-yâb-ı câh-ı celîl-i nekābet olan muhriz-i Pâye-i Sadr-ı Anadolu es-Seyyid Mehmed Sıddîk Efendi, el-hâletü'l-hâzırah[5] sûret-bend-i ittihâd olan vükelây-ı devlete, *sadîkuke men sadekake lâ men saddekake*** diyerek emr-i ma'rûf vâdîsinde gerek vicâhen ve gerek gıyâben hıtâb-ı i'tirâz-nisâba mübâderet eylediğinden başka, harekât-i nâ-marziyyeye dahi cür'et etmiş olduğu hikâyet olunmağla, *vallâhu lâ meredde li-hükmihî**** îcâbı üzere makām-ı nekābetden tenzîl ve menfiyyen Merzifon'a tesbîl olundu.

Nasb-ı Nakîbü's-sâdât

'Arâkat-i ebeveyn-i şerîfeyn ve nezâhet ü 'iffet-i tarafeyne medâr-ı bekā, ya'nî sâhibü'l-fetâvâ Müfti'l-enâm Çatalcalı[6] 'Ali Efendi merhûmun

---

1.obüs S : ايوس E, Ü1

2.Samedâniyye ile Ü1 : Samedâniyle E, S

3.şerh Ü1 : şurûh E, S

4.ile E, Ü1 : + ile S

*."asâkir-i İslâm Mora sâhilinde vâki' ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,100'de 1239 yılı olaylarından biri olarak kaydedilmiştir.

5.el-hâletü'l-hâzırah ["bu hengâm" kelimelerinin üzeri karalanmış, üstüne "el-hâletü'l-hâzırah" yazılmıştır] E : bu hengâmda Ü1 : el-hâletü'l-hâzırah S

**."صديقك من صدقك لا من صدّقك" = Dostun seni tasdîk eden değil, sana gerçeği söyleyendir" anlamına gelen bu cümle Arapça bir atasözüdür.

***."والله يحكم لا مردّ لحكمه" = Hüküm veren Allah'tır. O'nun hükmünün arkasına düşüp onu geri çevirecek yoktur" anlamına gelen bu cümle, hemen hemen aynı anlama gelen Kur'ân, er-Ra'd 13/41. âyetin ortasında yer alan "والله يحكم لا معقب لحكمه = *vallâhu lâ mu'akkıbe li-hükmihî*" kısmından esinlenilerek söylenilmiş olmalıdır.

6.Çatalcalı E : Catalcalı Ü1, S

hafîdi Şeyhülislâm-ı esbak [Ü1 20a] Şerîf-zâde es-Seyyid[1] Mehmed Molla Efendi'nin necl-i necîl ve nesl-i asîli, sâbıkā İstanbul Kadısı es-Seyyid Mehmed Ebulhayr Efendi, irsen ve istihkāken şehr-i rebî'ulevvelin[2] onuncu günü nekābet-i sâdât mesnedine ıs'âd ve huzûr-i Âsafîde iksây-ı ferve-i semmûr-i pâdişâhî ile[3] dil-şâd kılındı*.

Hânden-i mevlîd-i şerîf-i Resûl

'Âdet-i sa'âdet[4]-gāyet-i Devlet-i Muhammediyye ve kā'ide-i feyz-'â'ide-i saltanat-ı sermediyye üzere şehr-i rebî'ulevvelin[5] on ikinci mübârek sebt günü 'ale's-seher cennet-mekân Sultân Ahmed Hân *subbet 'alâ türbetihî sicâle zülâli'l-gufrân*** hazretlerinin câmi'-i envâr-ı lâmi'lerinde vüzerây-ı 'izâm ve 'ulemây-ı kirâm ve ricâl-i zevi'l-ihtişâm, müteşerrif-i mevkıf-i intizâr olduklarına mukārin, Şehinşâh-ı merâhim-âlûd ve Halîfe-i sâhibü'l-makāmi'l-Mahmûd, Pâdişâh-ı İslâm-penâh *eyyedehullâhu te'âlâ ve kavvâhu**** hazretleri bi's-sa'di ve'l-iclâl ol meclis-i[6] mesûbât-muhlisı teşrîf ve kudûm-i meserret-lüzûmlarına 'an-samîmi'l-bâl müntazirîn olan bendelerîn revzene-i mahfil-i hümâyûndan sezâ-vâr-ı nigâh-ı taltîf buyurduklarından sonra, Hulâsa-i hâlısa-i[7] izdivâc-ı mâ ü tîn, Habîb-i hasîb-i Rabbü'l-'âlemîn, Sultân-ı her dü-serâ, *salavâtullâhi ve selâmuhû 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve ashâbihî mâ tevâlede'l-mevâlidü[8]'s-selâsetü fi'd-dünyâ***** efendimiz hazretlerinin menkabet-nâme-i velâdet-i bâ-sa'âdetleri istimâ'iyle cümlesi hayât-yâb ve şerbet-i hoş-güvâr-ı füyûzâtla zevk-yâb oldular. [Ü1 20b]

1.es-Seyyid E, Ü1 : — S
2.rebî'ulevvelin E, S : mezkûrun Ü1
3.ile E, S : birle Ü1
*."el-yevm Boğaz'da mevcûd olan ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,18-19'da kaydedilmiştir.
4.sa'âdet-i E, S : سعات Ü1
5.rebî'ulevvelin Ü1 : mezkûrun E, S
**."صبت على تربته سجال زلال الغفران = Allah'ın mağfiret suyuyla dolu kovaları kabrine dökülsün" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
***."ايده الله تعالى و قواه = Allah Teâlâ onu desteklesin ve güçlendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
6.ve'l-iclâl ol meclis-i E, S : ve'l-ikbâl ol mec[li]s-i Ü1
7.hâlısa-i Ü1 : — E, S
8.الموالید E, S : موالید Ü1
****."صلوات الله، و سلامه عليه و على اله و اصحابه ما توالد الموالید الثلاثة فی الدنیا = Dünyâda üç tür varlık (mâden, bitki, hayvan) var olduğu müddetçe Allah'ın salât ve selâmı, O'nun ve âilesinin ve ashâbının üzerine olsun" anlamına gelen ve Peygamberimiz'in kastedildiği Arapça bir duâ cümlesidir.

İhsân-ı pâyehâ-yı Sadâret-i Anadolu

Bâ-pâye sâbıkā İstanbul Kadısı olup, ru'ûsu târîhine nazaran kudemây-ı 'ulemây-ı rusûmdan Çerkes Bey-zâde Mehmed Rahmî Beyefendi* ile kezâlik muhriz-i Pâye-i İslâmbol[1], Şeyhülislâm-ı esbak es-Seyyid İbrâhîm Efendi birâder-zâdesi, esenn-i ebnây-ı tarîkden es-Seyyid Yûsuf Efendi'ye evâhır-ı mâh-ı merkūmda[2], Anadolu Sadâreti rütbeleri ihsân ve tevsen-i kadr ü şânları menşûr-i i'tibâr ile sudûr-i 'ulemâya hem-'inân kılındı.

Ref'-i vezâret-i el-Hâc Sâlih Paşa ve ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Trabzon Eyâleti ve Gonya Sancağı, Canik Muhassıllığı'yla 'uhdesinde olan Yaş Kal'ası Muhâfızı Kapudan-ı esbak Vezîr el-Hâc Sâlih Paşa, tabî'at-ı nâ-sâzı iktizâsiyle sîlî-zen-i te'addî olan dest-i tama' u âzı sâ'ir mansıblarında etdiği gibi Laz fukarâsına dahi dirâz kıldığı, tahkîk-gerde-i Pâdişâh-ı fukarâ-nevâz olmağla, etrâbını irhâben[3] ref'-i vezâretle Tokat'da ikāmet etmek üzere fermân-ı celâdet-nişân sâdır olup, 'uhdesinde olan eyâletle muhâfaza-i mezkûre, şehr-i mezkûrun yirminci günü Erzurum Vâlîsi[4] Vezîr Husrev Mehmed[5] Paşa'ya** ve[6] Erzurum Eyâleti dahi hâlâ Diyârbekir Vâlîsi ve Me'âdin-i hümâyûn Emîni ve Şark cânibi Ser'asker-i hamâset-güsteri[7] Sadr-ı esbak Mehmed Emîn Ra'uf Paşa'ya tevcîh kılındı***.

---

*.Burada zikri geçen Mehmed Rahmî Beyefendi ile ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.51'in sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Mûmâ ileyh Rahmi Bey Rumeli Pâyesi olup ve sinni dahi altmışı mütecâviz olduğu hâlde bir meclisde latîfe yüzünden başındaki kavuğunu, hâzır-ı meclis bulunan mevâlîden Silahdâr-zâde Mehmed Bey kahve-furûş iken başına atup, kahvesi dökilüp ve elinden çıbuğu düşerek gûyâ kendüsi safâ-bahş olduğu istimâ' olundu".

1.İslâmbol Ü1 : İstanbul E, S

2.evâhır-ı mâh-ı merkūmda E, S : — Ü1

3.etrâbını irhâben E, S : — Ü1

4.Vâlîsi Ü1, S : + olup zikri âtî keyfiyyâtla A'câm-ı bed-fercâm'ın harekâtı îcâbından dolayı ma'zûl olan ["olup ..... olan" kısmının üstüne kırmızı mürekkeple çizgi çekilmiştir] E

5.Mehmed Ü1 : — E, S

**.Burada zikri geçen Husrev Mehmed Paşa ile ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.49'un sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Husrev Paşa'nın ol hengâmda Trabzon Vâlîsi olduğunda iştibâh vardır".

6.ve E, S : — Ü1

7.Ser'asker-i hamâset-güsteri Ü1 : Ser'asker [Devamında yer alan "hamâset-güsteri" kelimelerinin üzeri karalanmıştır] E : — S

***."**Ref'-i vezâret-i el-Hâc Sâlih Paşa** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,11'de kaydedilmiştir.

Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb ve Livâ'-i İnebahtı ve havâdis-i Piriştine

Mîr-i mîrândan[1] hâlâ İnebahtı Muhâfızı olup, niçe[2] seneden berü ol tarafda bulunarak rızâ-cûyâne hareket ve mukaddemâ Sırplu [Ül 21a] üzerinde dahi külliyyetlü[3] asker ile hüsn-i hizmeti[4] sebkat eden Mâlik Paşa'nın yeğenlerinden, Üsküb Nezâreti'ne merbût Piriştine Kazâsı'na bu def'a bi'l-istiklâl Rumeli Vâlîsi ve Yanya Ser'askeri Hurşîd Ahmed Paşa'nm[5] a'yân nâmına Emîn nasb eylediği Melek Bey ile Debre Emîni 'Ali Bey ve Vılçıtrın Emîni Hurşîd Bey'i kabûl etmeyen, ya'nî Mâlik Paşa takımlarının hilâf-gîrleri olan ba'zı aslıâb-ı ağrâz, fetîle-i fitneyi iş'âl[6] ile kîl ü kāli sâde-dilân-ı esâfil-i ehâlîye düşürüp*, bi'l-âhıre[7] ba'zı şükât tertîb ve zikr olunan a'yânların[8] mezâlim ü i'tisâfları cihetiyle perîşân olacaklarını serd ederek, Piriştine'ye taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den bir başka Emîn[9] gönderilmek recâsına, ocak vâsıtasiyle[10] ref'-i ruk'a-i tezallüme tergîb ve pey-der-pey[11] Der-i devlet'e tesrîb etmişler idi. **Nazm:**

Bâtıl hemîşe bâtıl u bî-hûdedir velî,
Müşkil odur ki sûret-i Hakk'dan zuhûr ede.

Nesr: Şükât-ı merkūmenin[12] verâsından Debre ve Vılçıtrın kazâları ehâlîleri, a'yânlarından hoşnud oldukların ser'asker-i müşârun ileyhe i'lâm ü mahzar ile inhâ edüp, ancak Piriştine'de ba'zı müfsidîn-i şeytanet-âyîn[13],

---

1.Mîr-i mîrândan ["kirâmdan" kelimesinin üzeri çizilmiştir] E : Mîr-i mîrân-ı kirâmdan Ül : Mîr-i mîrândan S
2.niçe E, S : nice Ül
3.külliyyetlü E, S : külliyyet[l]ü Ül
4.hizmeti Ül : hidmeti E, S
5.Paşa'nın ["hazretlerinin" kelimesi karalanmıştır] E : Paşa hazretlerinin Ül : Paşa'nın S
6.iş'âl E, Ül : iş'âr S
*.Muhtemelen bu kısımlarla ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.76'nın sol kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Bu Üsküb Sancağı'nın Mutasarrıfı başka ve nâzırı başka olarak nezâret, Hıfzı Paşa familyasında olarak, mutasarrıflık lafzı murâd olduğundan biraz me'âş verirler idi ve dilediği yerde ikāmet ederdi. Bu Piriştine, Üsküb Mutasarrıflığı'ndan galat olarak Mâlik Paşa: "Bizzât mansıbım olduğundan" [diyerek] Üsküb'de ikāmet etmek dâ'iyesine düşüp, bu dahi nâzırın işine elvermeyeceğinden, bu keyfiyyetler pek çok vukū' bularak Rumeli vâlîleri taht-ı nezâretinde olduğundan, vâlîler tarafeyni me'kel ittihâziyle faysal vermeyerek, tarafeyne müsâ'id görünmelerinden neş'et eder bir mâdde idi. Mâlik Paşa ise zâtında işe yarar ve mu'tedil bir Arnavud idi".
7.bi'l-âhıre Ül : — E, S
8.zikr olunan a'yânların E, S : mûmâ ileyhin Ül
9.Emîn E, S : a'yân Ül
10.ocak vâsıtasiyle E, S : — Ül
11.pey-der-pey E, S : pey-ender-pey Ül
12.merkūmenin E, S : mezbûrenin Ül
13.Piriştine'de .....-âyîn E, S : Piriştine müfsidleri Ül

Melek Bey'i kabûl etmamiş oldukları ifâdesiyle: "Bunların[1] istid'âlarına müsâ'ade olunmak ba'zı mahzûru müstelzim olur" deyü müşârun ileyh tarafından Der-'aliyye'ye[2] tahrîr olunduğundan başka, Bosna Vâlîsi Vezîr Celâleddîn Paşa cânibinden dahi tahrîrât vârid olup, me'âlinde Piriştine ehâlîsiyle [Ü1 21b] Melek Bey'in beynlerini te'lîf içün göndermiş olduğu Dîvân kâtibleri Şâkir Efendi, ehâlîye her çend îrâd-ı nush u pend etmiş ise de, dâ'iye-i fâside-i münâfese takrîbi, Mâlik Paşa takımını bir vechile kabûl etmamek üzere birbiriyle 'akd-i 'ahd etmeleriyle sûd-mend[3] olmayup ve bu keyfiyyet Vılçıtrın ehâlîsine dahi sirâyet birle emîni olan 'Ali Bey'i ihrâc etmiş olmalariyle, Sırplu'ya karîb ve 'âsî Arnavudluk içi[4] olan işbu kazâların ihtilâl üzere bıragılması çendân çespân[5] olmadığından bahsle, bir takım mütegallibenin vücûd-i fitne-âlûdlarını i'dâm ve ünûf-i tecebbürlerini igrâm[6] içün Mâlik Paşa'yı Piriştine'ye ik'âd lâzimeden olduğunu re'y ü iltizâm etmişidi.

Tahrîrât-ı mersûle-i müşârun ileyhimâ, huzûr-i kerâmet-nüşûr-ı Gîtî-sitânîye 'arz olundukda: "Mâlik Paşa'nın Piriştine'ye ik'âdı ile erbâb-ı fesâdın def' u ib'âdı iktizâ eder ise de sûret-i hâle nazaran ehâlî, mûmâ ileyh Melek Bey'i ve müte'allikātını bir vechile istemeyerek te'annüd ü ısrâr ve taraf-ı Devlet'den bir a'yân irsâlinde mukaddem ü mu'ahhar Der-bâr-ı şevket-medâr'a ifâde-i hâl ile istirhâma ibtidâr[7] etmeleriyle, istid'âlarına havâle-i sem'-i i'tibâr olunmadığı takdîrce, böyle gā'ileli vaktde bir nev' sızıldıyı[8] dahi mûcib olacağı âşikâr olmağla, *ez-zarûrâtü tübîhu'l-mahzûrât** kā'idesince, şükâtın hüsn-i müdâfa'alarına bakılmak bâbında irâde-i isâbet-ifâde-i [Ü1 22a] pâdişâhâne sudûr etmekle, mukaddemlerde Belgırad Muhâfızı Vezîr 'Ali Paşa merhûmun[9] kethudâsı olan Kapucu-başı 'Ali Ağa Piriştine'ye a'yân ve ocak[10] tarafından dahi yine ehâlînin istid'ây-ı nâ-becâlarına binâ'en bir ser-turnayî, serdâr nasb olunarak tesyâr ve keyfiyyet-i mezkûre bastıyle mûmâ ileyh Melek Bey'i Piriştine'den nezdine celb etmek ve bu makūle mevâdd taht-ı nizâma ifrâğla, iktizâsı vechile fukarânın gunûde-i pister-i râhat olması esbâbına bakılmak üzere Ser'asker-i müşârun ileyh tarafına cânib-i[11] sadr-ı a'zamîden tahrîr ü iş'âr olunarak, zarar-ı hâss şıkkı ihtiyâr olunmuşidi.

1.Bunların Ü1 : Şükât-ı mezbûrenin E, S
2.Der-'aliyye'ye E, S : Der-i devlet'e Ü1
3.sûd-mend Ü1 : sûd-منسد E, S
4.içi E, Ü1 : ici S
5.çespân : cesbân E, Ü1 : جسيان S
6.ünûf-i tecebbürlerini igrâm E, Ü1 : — S
7.ibtidâr E, Ü1 : ibtidâ S
8.sızıldıyı E, Ü1 : سزله يى S
*."الضرورات تبيح المحظورات = Zarûretler, mahzûrları yapılabilir kılar" anlamına gelen Arapça İslâmî bir kuralı ifâde eden cümledir.
9.merhûmun E, Ü1 : merkūmun S
10.ocak E, Ü1 : oçak S
11.cânib-i E, Ü1 : — S

Ehâlî-i merkûme min-ba'd rızâ-cûyâne hareket ve kâr ü kisblerine meşgûliyyetle du'ây-ı devâm-ı 'ömr ü şevket-i şâhâneye muvâzabetleri vâcibe-i zimmetleri iken, sûdü'l-vücûh-i fesede-i insin igvây-ı şeytanet-ihtivâsiyle, irâde-i seniyye üzere Piriştine'den çıkacak Melek Bey'i bi'l-hücûm[1] kazâ'-i mezbûrdan tard ü teb'îd ve envâ'-ı[2] harekât-ı nâ-becâyı teşyîd eyledikleri, Ser'asker-i müşârun ileyhden tekrâr inhâ ve İnebahtı Sancağı Mâlik Paşa'nın üzerinde oldukca, Piriştine müfsidleri îkāz-ı[3] fitneden hâlî olmayacaklarını[4] beyân ederek*: "Bundan böyle Piriştine'ye gitmeyüp, dâhil-i livâ olan Gîlan'da ikâmet etmek ve Piriştine maslahatına karışmamak[5] üzere Üsküb Sancağı, paşa-yı mûmâ ileyhe ve İnebahtı, mîr-i mîrândan [Ü1 22b] Üsküb Mutasarrıfı Pilaslı**-zâde İsmâ'îl Paşa'ya tevcîh buyurulması muktezây-ı maslahatdandır" deyü 'arz u recâ eylemişler idi. Binâ'en 'alâ zâlik livâ'eyn-i mezkûreyn şehr-i rebî'ulevvelin yirmi ikinci günü, ber vech-i mübâdele mûmâ ileyhimâya tevcîh ve a'yânlık ile gönderilan mûmâ ileyh 'Ali Ağa ile Ser-turnayî'nin i'âde kılınmaları, Ser'asker-i müşârun ileyh cânibine tahrîr ve fîmâ-ba'd müzevvirîn-i ehâlînin fesâd-âmîz iltimâsları ocak tarafından ısgā olunmaması, Ağa-yı Yeniçeriyân vâsıtasiyle iktizâ edenlere tenbîh olundu[6].

1.bi'l-hücûm (بالهجوم) Ü1 : — E, S
2.envâ'-ı Ü1 : binây-ı E, S
3.îkāz-ı E, S : ايقاظ Ü1
4.olmayacaklarını E, Ü1 : olmayaçaklarını S

*.Bu kısımlarla ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.47'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "İşbu ifâde vü tevcîhâtda yanlışlık olarak, çünki müverrihlere, ya'nî vekâyi'-nüvîs bulunanlara Bâb-ı 'âlî'den verilan müsevvedât ve tahrîrât 'ârî şeyler olarak, mevâdd-ı nefîsi mektûm tutulur idi. Binâ'en 'aleyh Esad Efendi dahi 'adem-i ma'lûmât cihetiyle semâ'î şeyleri inhâda elbet kusûr olacağı der-kârdır.

Hengâm-ı mezbûrda evvelen İnebahtı Sancağı külliyyen 'ısyân üzere olarak, nefs-i kal'ası muhâfızlığı Yanya ordusuna me'mûr Kassâb-başı Hasan Paşa 'uhdesinde olarak, müşârun ileyh tarafından Ferecikli Emîn Ağa me'mûr olmuşidi. Ve bir de Piriştine'nin İnebahtı'ya kat'â münâsebeti yoğidi. Ve Üsküb Nezâreti dahi birçok vakitden berü Hıfzı Paşa familyasında olarak mutasarrıfları lafzî idi. Hattâ asıl Piriştine Mutasarrıfı İpekli 'Abdürrezzâk Paşa ol hengâmda Piriştine'den firâr etmekle, Mora Ser'askeri 'Ali Paşa'nın ma'iyyetine me'mûr olarak İzdin'e gelmişidi".

5.Piriştine maslahatına karışmamak ["Piriştine'ye gitmeyüp, maslahatına karışmayup" yazılmışken, sonradan "'ye gitmeyüp" ile "şmayup" kelimeleri çizilmiştir] E : + Ü1, S

**.Metnimizde "پلاسلى" imlâsı ile kaydedilip Palaslı gibi de okunabilecek olan bu kelimeyi Ahmed Lütfî Efendi, *age*, I,44,114,244'teki (پيلاسلى) imlâsından hareketle Pilaslı şeklinde okudum; ayrıca bk. Es'ad Efendi, *Âyâtü'l-Hayr*, vr.22a.

6.olundu Ü1 : + [Burada "Lâhika" başlığı varsa da altına bir şey yazılmamıştır. E 29a-b boş bırakılmıştır] E : + [S 30 a-b boş bırakılmıştır. Sadece S 30a'nın üst kısmında müellif hattıyla "Beyâz sahîhdir" kaydı vardır] S

Tevcîh-i Kazâ'-i Haremeyn-i muhteremeyn

Mekke-i mükerreme Kazâsı'nı[1] sene-i âtiye muharremü'l-harâmı gurresinden zabt etmek ve rütbesi yevm-i tevcîhi olan şehr-i rebî'ulevvelin yirmi ikinci gününden mu'teber olmak üzere Edirne Pâyesi'ni ihrâz etmiş olan Mendelyâtî-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye tevcîh ile kuful-i der-i murâdı küşâd ve çend mâhdan berü sagîrü'l-cirm ve kebîrü'l-cürm olan lisân belâsiyle Burusa'da vâki' çiftliğinde ikāmete me'mûr olup, bu def'a kayd-ı nefyden 'afv ü itlâk olunan sâbıkā Edirne Kadısı Selîm Molla-zâde Burusavî es-Seyyid 'Abdurrahîm Efendi'ye Der-'aliyye'ye gelmeyüp, mevsim-i 'azîmet-i hüccâca kadar mahallinde tevakkuf edüp, kezâlik sâl-i kābil muharreminde zabt etmek ve rütbesi yevm-i tevcîh-i merkūmdan ma'dûd olmak üzere Medîne-i münevvere Kazâsı tevcîh ü ihsân ilē 'ukde-i müdgame-i garndan âzâd kılındı. [Ü1 23a]

Âmeden-i haber-i nusrat ez-havâlî-i[2] İzdin

Mora me'mûrîninden olup, Mora Vâlîsi Vezîr Seyyid Mehmed Paşa ile birleşmek niyyetiyle râh-neverd-i semt-i gazâ vü neberd olan Sivas Vâlîsi Vezîr el-Hâc Süleymân Paşa, ma'iyyetinde bulunan asâkir-i zafer-me'âsirden İzdin civârında vâki' Sotiro (سوطيرو) nâm manastırda tehassun zu'munda olan tugāt-ı tâgūt-perestânı kahr u tedmîre ifrâz ü ta'yîn ile serfirâz eylediği dilîrân, zikr olunan manastırı kuşadup, iş'âl-i fetîle-i cidâlden sonra külliyyen ihrâk bi'n-nâr ve derûn-i cahîm-nümûnunda olan[3] küffârdan 'aded-i kalîli firâr edüp, mâ'adâsını rehîn-i kahr u demmâr eylediklerine müte'âkiben[4] Yakona (ياقونه) nâm karye ile manastırını ve İzdin Kapudanı Diyobtoni (ديبوبتونى)[5] nâm mel'ûnun kendüye mahsûs olan kal'a-i vacibü'l-kal'ını tîşe-i gayretle hedm ü imhâ ve dağ u orman aralarında olan külbe-i kelb-âşiyânelerini dahi âteş-i zebâne-keş-i galebe ile ihrâk ve hâkisterîni ber-hevâ kılup, vâfir sagîr ü sagîre esir ve hayli hayvânât vâsıl-ı dest-i ganîmet-semîr olduğunu mübîn müşârun ileyhin tahrîrâtı, esnây-ı cengde çîde-i tîg-i merdân olan ru'ûs-i kefere ile kapudan-ı mersûmun yeğeni olup, hayyen giriftâr-ı pençe-i guzât olan kâfir-i hayye-i beşereh, evâhır-ı mâlı-ı merkūmda resîde-i Der-i devlet olup, ru'ûs-i bürîde galtîde-i meydân-ı 'ibret ve kâfir-i mesfûr[6] dahi ba'de'l-istintâk katl ile endâhte-i hâk-i mezel-

---

1.Kazâsı'nı E, S : Kazâsı Ü1
2.havâlî-i S : havâlî-yi E, Ü1
3.olan E, Ü1 : اولا S
4.müte'âkiben S : mu'âkiben E, Ü1
5.Diyobtoni (ديبوبتونى) Ü1 : ديبوتبونى E, S
6.mesfur Ü1, S : mersûm E

let kılınarak, 'inâyet-i hazret-i Rabb-i 'izzet [Ü1 23b] ve teveccüh-i Şeh-i Haydar-kuvvetle ruh-sâre-nümây-ı mir'ât-ı rü'yet olan işbu sûret-i hasene-i nusrat, ehl-i İslâma fi'l-cümle[1] sebeb-i meserret oldu.

Nefy-i Müderris Ahmed Efendi el-mulakkab bi-Gürci

Mûmâ ileyh müzdehim-gâh-ı cemâ'at-ı kesîre olan Ebu'l-Feth Sultân Mehmed Hân hazretlerinin câmi'-i mu'allâ erkânlarında tedrîs-i 'ulûm-i 'âliye ve fünûn-i âliye[2] eden hâceler miyânında tesaddî eylediği Tefsîr-i şerîf ve Tarîkat-i Muhammediyye[3] derslerinde, savt-ı bülendiyle bast etdiği kısas u hikâyât takrîbi, sâde-dilân cemâ'ati bölük bölük meclisine câlib idi. **Nazm**[4]:

Me-cû sâ'ib-i firîb-i 'ilm ez-'immâme-i[5] *zâhid,*
*Ki der-künbed zi-bî-magzî sâdâ bisyâr mî-âyed**.

Nesr[6]**:** Dekāyık-ı umûr-ı Devlet-i 'aliyye'yi idrâkden kāsır bir alay 'avâmm-ı nâs ortasında kütüb-i şer'iyye vü hikemiyyede musarrah olduğu üzere zemân-ı mâzî ile vakt-i müstakbel beyninde fark zâhir iken birbirine kıyâs edüp ve 'âlimim der iken *min hüsn-i islâmi'l-mer'i terkuhû mâ lâ ya'nîhi*** Hadîs-i sıhhat-tahdîsinden envâr-ı imtisâl iktibâs etmeyerek, mahzâ dâ'iye-i teferrüd ü imtiyâz ile vazîfesinden hâric tedâbîr-i hâriciyye-i evliyâ'-i umûr ve serâ'ir-i dâhiliyye-i cumhûra[7] i'tirâz birle teşettüt-i kulûba mü'eddî kelâm tefevvühünden ihtirâz etmediğinden, li-ecli'l-ıslâh bâ-işâret-i şeyhülislâmî evâhır-ı mâh-ı merkūmda Birgi'ye iclâ ile sâ'ir erâcîf-i tırâz karîn-i havf u ihtizâz kılındı.

Mûmâ ileyh iclâ olunduğu gün vâfir tullâb Yeni Câmi''de gûyâ i'âdesi bâbında Bâb-ı Şeyhulislâmî'ye ref'-i ruk'a-i niyâz zu'muyla hayli

---

1.fi'l-cümle E, S : — Ü1
2.ve fünûn-i âliye E, S : — Ü1
3.Muhammediyye E, S : — Ü1
4.**Nazm:** Ü1 : — E, S
5.'immâme-i Ü1, S : + [Sayfa kenarında muhtemelen bu kelime ile ilgili olarak müellif hattıyla şöyle bir kayıt vardır. "Böyle yerlerde teşdîd, ya'nî kelimât-ı 'Arabiyye{'de} tahrîf, müsâmehât-ı i'câmdandır"] E

* مجو صائب فریب علم از عمامه زاهد که در کنبد زیمغزی صدا بسیار می اید = Zâhidin sarığında ilmin aldatan doğruluğunu arama; çünkü içinin boşluğundan dolayı kubbeli yerde yankı çok olur" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

6.**Nesr:** Ü1, S : — E

** "من حسن اسلام المرء تركه ما لا يعنيه = Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesi, iyi müslümanlığının bir belirtisidir" anlamına gelen bu cümle, Peygamberimiz'in Tirmizî, Zühd, 11; İbn Mâce, Fiten, 12; Muvatta, Hüsnü'l-hulk, 3; Ahmed b. Hanbel, I,201'de yer alan bir hadîsidir (bk.Wensinck, IV,398).

7.hâriciyye-i ..... cumhûra E, S : dâhiliyye-i evliyâ-i umûra Ü1

cem'iyyet ve böyle nâzik vaktde bâ'is-i şemâtet olmuşlar iken Ders Vekîli Etmekci-zâde Ahmed Efendi ve sâ'ir hâceler gönderilüp, nush u pend ile cem'iyyetleri dağıdılmış ise de mûmâ ileyh hakkında sû'-i zannı te'yîd etdirdiler[1].

İstitrâd

'Ârifân-ı billâh hazerâtının[2] kütüb-i ahlâkda[3] [Ü1 24a] beyân buyurdukları üzere ehl-i İslâma, be-tahsîs 'ulemây-ı a'lâma vâcib olan hıkd u hased ve tekebbür ü 'adâvet ve riyâ ve süm'a vü enâniyyet ve bu makûle ahlâk-ı zemîmeden bi'l-külliyye mücânebet birle dâ'imâ 'uyûb-i nefslerini teharriyle meşgûl olup, *ve lâ tecessesû** nass-ı celîline[4] imtisâl ederek, halkın me'âyibini tecessüs etmamekdir. Recmun 'ale'l-gayb olarak ma'lûmu olmayan nesnelere tevehhüm-i mücerred ile dahl ü i'tirâz şunda dursun, bi-husûsihî[5] bir kimesnenin me'âyibine bi-lâ-tecessüs yakîn derecesinde muttali' olsa bile yine me'mûrun bih olan hüsn-i zann ile kābil olduğu mertebe te'vîl edüp, sû'-i zann isminde bulunmamakdır.

Ahlâk-ı İlâhiyye ile mütehallak ve sünnet-i seniyyeye müttebi' olan 'ulemâ, ders ve va'zlarında emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i 'ani'l-münker ferîzasını gerek vicâhen ve gerek gıyâben[6] kā'ide-i külliyye ile: "Bir kimesne şöyle bir nesne işlese, anın cezâsı budur" deyü[7] takrîr edüp: "Filân şöyle itmiş, böyle kılmış" deyü ta'yîn-i şahs etmez. Siyâk-ı Kur'ân-ı 'azîm ve de'b-i Nebiyy-i kerîm *'aleyhi's-salâtü ve't-teslîm*** dahi böyledir. Fe-emmâ riyâ-pîşe ve tedlîs-endîşe olan nâdânlar, saf-tînetânın aksine hareket[8] edüp, kesb-i şöhret ve cerr-i menfa'at içün ta'yîn-i ism ü şahs ile dehân-ı ta'nı bâz ve kendi gibi bî-magz olan 'avâmm-ı nâs beyninde hakk-gûyluk ile tahsîl-i imtiyâz eder. İşte âhâd-ı mü'minîni tahti'e vü ta'n ism-i 'azîm iken ve[9]

1.Mûmâ ileyh ..... etdirdiler E, S : — Ü1
2.Ârifân-ı ..... hazerâtının S : 'ulemâ'-i billâh hazerâtının E : — Ü1
3.ahlâkda E, S : + 'ulemâ'-i billâh hazerâtının Ü1
*."ولا تجسسوا" = Araştırmayın" anlamına gelen bu söz Kur'ân, el-Hucurât 49/12. âyetin ortalarında yer alan küçük bir bölümüdür.
4.celîline E, Ü1 : + imtisâle S
5.bi-husûsihî E, S : be-husûsâ Ü1
6.münker ..... gıyâben S, ["gerek vicâhen ve gerek gıyâben" kısmı "sahh" kaydıyladır] E : münkeri Ü1
7."Bir kimesne ..... budur" deyü S, [Bu kısım sayfa kenarındadır] E : — Ü1
**."عليه الصلوة والتسليم" = Salât ve selâm onun üzerine olsun" anlamına gelen bu söz Peygamberimiz'e yapılan Arapça bir duâdır.
8.hareket Ü1 : mu'âmele E, S
9.ve S : — E, Ü1

*etî'ullâhe ve etî'u'r-resûle ve uli'l-emri minküm** nazm-ı celîli mûcebince [Ü1 24b] itâ'at emri farz olan uli'l-emre ta'n u teşnî' ne mertebede sû'-i sanî' olur.

Müfessirîn-i 'izâmın beyânı üzere uli'l-emrin emr-i dînde ve tedbîr-i memleketde emr ü icrâ[1] etdiği şey[2] nâfi' midir, değil midir? bilinmase dahi yine itâ'at vâcib olur. Zîrâ farziyyet-i tâ'at nass-ı kātı' ile sâbitdir[3]. "Nâfi' midir, değil midir?" deyü re'y-i mütereddid nass-ı kātı'a mu'ârız olamaz. Ve'l-hâsıl hilye-i 'ilm ü 'irfânın yek-süvâr-ı meydânı el-İmâmü'l-Hemmâm eş-Şeyh 'Abdurrahmân eş-Şa'rânî[4] *kuddise sırruhû*** hazretlerinin "'Uhûd" nâm kitâb-ı fuyûzât-insicâmında tahrîr buyurdukları[5] üzere[6] ser-i kârda bulunanların umûrlarına[7], anlar anlamaz ta'n olunmayup, hemân zünûb ü 'ısyâna nedâmet ü istigfâr ile[8], sâyesinde ez-her-cihet istirâhat ve fevka-mâ-yutesavver nâ'il-i envâ'-ı ni'met olduğumuz Pâdişâh-ı İslâm *eyyedehullâhu'l-melikii'l-'allâm**** hazretlerinin ve sâ'ir vükelânın[9] tevfîk ü selâmet ve te'yîd ü nusratlarına du'â vü zikr-i bi'l-hayr ile senâ etmek cümleye vâcibe-i zimmetdir[10]; *Allâhümm'ahfaznâ min şurûr-i enfüsinâ ve min hefevât-i elsinetinâ*****.

---

*."اطيعوا الله و اطيعوا الرسول واولى الامر منكم" = Allah'a itâat edin, Rasûl'e ve sizden olan emir sahibine itâat edin" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nisâ 4/59. âyetin baş taraflarında yer almaktadır.

1.ü icrâ E, S : — Ü1

2.şey Ü1 : nesne E, S

3.sâbitdir E, S : + ve Ü1

4.hilye-i ..... eş-Şa'rânî E, S : İmâm Şa'rânî Ü1. [Burada söz konusu edilen kişi, eserleri arasında *"Meşârıku'l-envâri'l-kudsiyye fî beyâni'l-'uhûdi'l-Muhammediyye"* de olan ve 973/1565'te vefât eden Ebu'Mevâhib 'Abdülvehhâb b. A. b. 'A. eş-Şa'rânî olmalıdır; bilgi için bk. Carl Brockelmann, *Geschichte der arabischen Litteratur*, 1949 Leiden, II,443].

**."قدس سره = Sırrı mukaddes olsun" anlamına gelen ve evliyâullah için söylenen Arapça bir duâ cümlesidir.

5.buyurdukları E, S : buyurduğu Ü1

6.üzere E, S : + cümleye vâcib olan Ü1

7.umûrlarına E, S : — Ü1

8.ta'n ..... ile E, S : umûrlarına aslâ ta'n etmeyüp Ü1

***."أيده الله الملك العلام = Mülkün sahibi olan ve herşeyi bilen Allah ona güç versin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

9.ve sâ'ir vükelânın E, S : — Ü1

10.etmek ..... zimmetdir E, S : etmekdir Ü1

****."اللهمّ احفظنا من شرور انفسنا و من هفوات السنتنا = Allahım! Kendi özümüzden kaynaklanan kötülüklerden ve dillerimizin yanılmalarından bizi koru" anlamına gelen bu cümle, Arapça bir duâdır. **"Nefy-i Müderris Ahmed Efendi** ..... elsinetinâ" kısmında "Lâhıka" başlığı altında yer alan bilgiler çok cüz'î bazı farklar dışında aynen, diğer kısımlar özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,19-20'de kaydedilmiştir.

Âmeden-i haber ez-Vâlî-i[1] Rumeli Hurşîd Paşa

Müşârun ileyh tarafından Der-bâr-ı şevket-karâr'a pey-der-pey tahrîrât vârid olup, derûnunda[2] Mora ve Karlı-ili'nde olan eşkıyâ'-i Rum cem'iyyet ile Narda üzerine itâle-i dest-i hücûm ederek Narda'nın varoşuna girüp, ol tarafda bulunan Vezîr Seyyid Hasan Paşa[3], Ser'asker-i müşârun ileyhin hazînedâriyle muhârebe ve gavga etmekde oldukları ecilden, Ser'asker-i müşârun ileyh derhâl berây-ı imdâd, ma'iyyetlerinde [Ü1 25a] olan Karaman Vâlîsi Vezîr Mehmed Reşîd Paşa'yı lâzime-i 'udde vü 'atâd ve on bin mikdârı ecnâd-ı vegā-i'tiyâd ile Narda üzerine ta'yîn ü irsâl ve Yanya'ya beş sâ'at mesâfede vâki' Suli Dağı eteğinde olan Beşkuyular nâm mahalde dahi Suli ve Yanya gavurları tecemmü' eylediklerini lede'l-istihbâr*, mîr-i mîrândan Avlonya Sancağı Mutasarrıfı 'Ömer Paşa ile silâhdârlarını dört bin kadar Türk uşağı ve Keyga askeriyle me'mûr ve tesyâr etmiş olduğu muharrer ü mastûr idi.

Husûs-i mezkûr meclis-i meşveret in'ikādiyle ma'lûm-i evliyâ'-i umûr oldukda[4], işbu iş'âra nazaran Mora'dan Yanya'ya varınca tehaşşüd ü tecemmü' eden keferenin hecme-i tuğyânları cihetiyle, ol taraflar kemâliyle sıkışup, sevk-i ketâyib-i imdâda muhtâc olduğu der-kâr ve Mora maslahatına me'mûren İzdin'de ikāmet üzere olan vüzerâ ve mîr-i mîrânın el-hâletü hâzih celb ü cem' etmiş oldukları asker, tahkîk olunduğuna göre dört binden mütecâvizce olup, bu mikdâr asker ibtidâ derbendlerin feth u küşâdına, sâniyen Mora'nın teshîrine derece-i kifâyeden dûn ve bu mikdâr ile iş görülmamek hasbe'z-zâhir bî-reyb ü zunûn olduğundan başka, gayret olunarak ilerü girilse bile muhâtarası âşikâr ve bu hâl üzere İzdin'de tevakkufları[5] dahi bî-hûde olmağla, evvel be-evvel hâricini tathîr ma'nâsma berü tarafların çirk-âb-ı istîlây-ı küffârdan âb-ı nâb-ı gayret birle [Ü1 25b] tasfiyesine ikdâm ve[6] kuvvet-i karîbede olan Yanya maslahatının dahi hüsn-i hitâmı müyesser oldukdan sonra, Ser'asker-i müşârun ileyh Hurşîd Paşa dahi Mora'ya me'mûr kılınarak[7] berren ve bahran külliyyetlü tertîbât sevk ve i'mâline

---

1.Vâlî-i S : Vâlî-yi E, Ü1
2.derûnunda ["mefhûmunda" kelimesinin üzeri çizilerek üstüne "derûnunda" yazılmıştır] E : mefhûmunda Ü1 : derûnunda S
3.Paşa E, S : + ve Ü1
*."Müşârun ileyh tarafından ..... istihbâr" kısmı biraz değişiklik ve ihtisârla Bâhir Efendi'nin ilgili ifâdeleriyle birleştirilerek *Târîh-i Cevdet,* XII,30'da kaydedilmiştir.
4.Husûs-i ..... oldukda E, S : — Ü1
5.tevakkufları Ü1, S : tevaffukları E
6.ve S : + [Muhtemelen bu kısımlarla ilgili olarak sayfa kenarında şu kayıt vardır. "Sübhânallâh! Bu ne şekl re'ydir, bilmem. Bâtınen 'âlâ hâlihî bir nice zemâ{nda}nberü terk etmişler iken, şimdi iş işden geçdikden sonra hâricini tathîre kalkışmak ne demekdir"] E : kılınarak Ü1
7.Ser'asker-i ..... kılınarak E, S : Mora üzerine Ü1

sa'y-i mâ-lâ-kelâm lâzime-i hâlden olduğu der-miyân olarak tiz elden Mora'ya asker îsâline me'mûr olduğunun zikri, ânifen murûr eden Donanma-yı hümâyûn Ser'askeri Vezîr Kara Mehmed Paşa'nın *el-ehemm fe'l-ehemm** kā'idesince me'mûriyyeti berü tarafa tahvîl kılınup, Donanma-yı hümâyûn Başbuğu Halîl Bey ile ma'iyyetine müretteb askeri bir an akdem cem' ve boğazdan sefâyine irkâben nesîm-i feyz-besîm-i tevekkül-i Hudâ ile bâd-bân-güşâ-yı 'azîmet ve Rumeli Kasteli ve İnebahtı ve Parga ve Gumanice nâm sevâhilinin kangısına uyar ise hurûca sür'at ve[1] ber-vech-i muhassıllık hâlâ Teke ve Hamîd sancakları Mutasarrıfı ve bi'l-istiklâl Mora Ser'askeri olup İzdin'de tevakkuf üzere olan Sadr-ı esbak Seyyid 'Ali Paşa[2], mikdâr-ı kifâye asker ile yine İzdin'de ikāmet ve derbendden[3] keferenin berü cânibe tecâvüz ü tahattî edemamèleri husûsuna dikkat ederek, me'mûr-i ma'iyyeti olan sâ'ir vüzerâ ve mîr-i mîrânın cümlesi asâkir-i mevcûdeleriyle[4] Kerbeniş ve Badracık kazâlarını urarak ber-vech-i muharrer Hurşîd Paşa'nın[5] öte tarafdan ta'yîn eylediği[6] me'mûrîn ile bi'l-muhâbere tarafeynin[7] yek-vücûd-i ittihâd olarak tâ birleşinceye kadar ara yerde bulunan mecmû' 'usâtı ve Karlı-ili ve İnebahtı mel'ûnlarını, ve'l-hâsıl Mora'dan Yanya'ya varınca guluvv ü tuğyân üzere olan[8] kefereyi kahr u tedmîre[9] sâ'id-i gayreti teşmîr ve[10] müşârun ileyh Kara Mehmed Paşa dahi[11] Hurşîd Paşa[12] ve sâ'ir ol taraflarda[13] olan vüzerâ[14] ile haberleşerek dest-i himmetle hemân bir koldan[15] 'ısyân üzere olan eşkıyâ-i küffârı teshîr eylemeleri husûsuna mübâderetleri, hulâsa-i ârây-ı ehl-i şûrâ ve keyfiyyet-i mezkûre ma'rûz-i huzûr-i Pâdişâh-ı gayret-ârâ oldukda, el-hâletü hâzih ber-vech-i

---

*."الاهم فالاهم = Önem sırası gözetilmelidir" anlamına gelen Arapça bu söz, İslâmın genel prensiplerinden biridir.

1.sa'y-i ..... sür'at ve E, S : sa'y ü ikbâb olunacağı bî-irtiyâb olmakdan nâşî Ü1
2.Paşa E, S : + hazretleri Ü1
3.derbendden E, Ü1 : derbendin S
4.asâkir-i mevcûdeleriyle E, S : asker mevcûdlariyle Ü1
5.Paşa'nın E, S : Paşa hazretlerinin Ü1
6.eylediği ["asâkir ve" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] E : + asâkir ve Ü1, S
7.tarafeynin Ü1, S : tarafeyn E
8.olan E, S : — Ü1
9.tedmîre E, S : niyyet-i hâlisa ile Ü1
10.ve E, S : eylemeleri ve bu usûle göre Mora'ya asker îsâline me'mûr olduğunun zikri, ânifen murûr eden Donanma-yı hümâyûn Ser'askeri Vezîr Mehmed Paşa'nın işbu hâdise-i nâgeh-zuhûra nazaran الاهم فالاهم kā'idesince, me'mûriyyeti berü tarafa tahvîl [Ü1 26a] kılınup, Donanma-yı hümâyûn Başbuğu Halîl Bey ile ma'iyyetine müretteb askeri bir an akdem cem' ve sefâyine irkâben hareket edüp, nesîm-i feyz-besîm-i tevekkül-i Hudâ ile bâd-bân-güşâ-yı 'azîmet ve Rumeli Kasteli ve İnebahtı ve Parga ve Gomaniçe nâm mahallerin kangisine hurûc uyar ise varup Ü1
11.Kara ..... dahi E, S :— Ü1
12.Paşa E, S : hazretleri Ü1
13.taraflarda E, S : tarafda Ü1
14.vüzerâ E, S : me'mûrlar Ü1
15.koldan E, S : + müşârun ileyh Mehmed Paşa dahi Ü1

müzâkere vüzerâ'-i müşârun ileyhim hareket[1] ve ba'dehû iktizâ hasebiyle sudûr edecek fermân-ı pâdişâhî tenfîzine dahi[2] bezl-i cell-i miknet edüp, bu husûslarda[3] ednâ mertebede müsâmaha edenlerin 'özrü, nezd-i hümâyûnda[4] kabûl olunmayarak katl ile mücâzât olunacakları tasrîhiyle, irâde-i celâdet-ifâde-i Hüsrevânî zuhûr ve her birine me'mûriyyetlerini hâvî[5] evâhır-ı şehr-i rebî'ulevvelde başka başka evâmir-i 'aliyye tesyâriyle ber-minvâl-i meşrûh me'mûr oldular.

Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu[6]

Top-kapu nâm seray-ı dil-ârâma naklin mevsimi gelmekle, Rûh-i cism-i 'âlem ve Rûh-i çeşm-i ümem, Pâdişâh-ı bahr u berr, Hâkān-ı İskender-zafer hazretleri, şehr-i mezkûrun yirmi birinci günü eşrefterîn-i sâ'âtde bi's-sa'di ve'l-iclâl Beşiktaş Sâhil-serâsı'ndan[7] Seray-ı dil-güşâ-yı merkūm'a feyz-bahş-ı ikbâl oldular.

'Azl ü tagrîb-i Ser-etıbbâ'-i Sultânî Sadr-ı Anadolu [Ü1 26b] Mustafa Behcet Efendi ve iclây-ı birâdereş be-Medîne-i Keşan

Kadı'asker-i müşârun ileyh her ne kadar nabz-âşinây-ı muktezayât-ı ahvâl ve hikmet-şinâs-ı me'âl-i mekāl ise de Hakîm-i bî-'illet *'alet hikmetühû** hazretlerinin îcâb-ı takdîr-i mümteni'u't-tagyîri, kendilerini ve birâder-i kihterleri olup, tezkirecilikleri hidmetinde olan müderrisînden ve etıbbâ-i hâssadan 'Abdülhakk Efendi'yi mizâc-i vakt ü hâl ve murâd-ı 'âlî olan ittihâd-ârâ ve yek-rengî-i bâlin hilâf ü mugāyiri hefevâta tesaddî etmiş oldukları ta'nası derdiyle mübtelâ etmekle, evâ'il-i şehr-i rebî'ulâhırda sadâret-i mezkûreden ma'zûl ve ikisi birden medîne-i merkūmeye bi'l-iclâ zümre-i gurbet-keşâna mevsûl kılındılar. **Nazm:**

Makāmun ve tirhâlün ve kabzun ve bestatun,

1.teshîr ..... hareket S : teshîr eylemeleri husûsuna [Burada yer alan "mübâderet ve ba'dehû" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] mübâderetleri hulâsa-i ârây-ı ehl-i şûrâ ve keyfiyyet-i mezkûre ma'rûz-i huzûr-i Pâdişâh-ı gayret-ârâ oldukda, el-hâletü hāzih ber-vech-i müzâkere vüzerâ'-i müşârun ileyhim hareket E : tedmîr ü tenkîle gayret Ü1

2.tenfîzine dahi E, S : üzere harekete Ü1

3.edüp, bu husûslarda E, S : etmek husûslarında Ü1

4.hümâyûnda E, S : hümâyûnlarında Ü1

5.me'mûriyyetlerini hâvî E :me'mûriyyetleri hâvî S : — Ü1

6.**be-Top-kapu** E, S : **bâ-Top-kapu** Ü1

7.Sâhil-serâsı'ndan E, Ü1 : ساحلراسندن S

*."علتْ حِكْمَتُهُ" = Hikmeti üstün olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

*Kezâ hâletü[1]'d-dünyâ ve ahlâkuhâ nekedün**.

Lâhika

Atabegân-ı devlet bulunanlara meyl ü rükûn ve anların sukāta-i destinden enbân-ı hırsını meşhûn edenler hılâf-ı rızâ'-ı Bârî ise de dâ'imâ ârâ'-i bâtıla, mukbilânı tasdîk ve âfet-res-i nizâm-ı devlet-i Şehriyârî ise de hemîşe kâr-ı nâ-savâb-ı mahdûmânı tahkîk etmek kâr-ı 'akl-ı me'âşdır. Yohsa hem âmâl-i bî-me'âl-i dünyâyı tahsîl ve hem muktezây-ı diyânet üzere aralıkda hakk-gûyluğu tekmîl etmek birbirine münâfî [ve] cem'inde 'inâd olan kazâyâdandır. İşte Hakîm-başı gibi ki Hâlet Efendi'ye cihet-i hoş-âmedîden çatmış ve cihânın ma'lûmu olduğu üzere def'a-i sâniyede Hakîm-başı olması[2] Hâlet'in himmetiyle olup ve sâ'ir nizâm-ı dünyâda deryâlara yatmış iken dayanmayup, dâ'iye-i sadâkat ile halevât ve celevâtdan sefîhâne hâletlerine dahl ü i'tirâz etmekle, min-tarafihî Te'âlâ, Hâlet'in si'âyeti böyle sebeb-i zâhirîsiyle tagrîbe mübtelâ oldu. Ve bi-'aynihî Nakîb dahi habâset-i riyâ ile bu seyyi'eye uğradı. Cenâb-ı Hakk cümlemizi *el-kanâ'atü kenzün lâ yüfnâ*** mugteniminden mükerrem ve;

Devlet ricâli, râhatı hic bilmemekdedir.
Râhat-ı ricâl, devleti hic bilmemekdedir.

Nesr: Bezmine mahrem eyleye.

"Beşiktaş Muvakkit-hânesi'nde otururken Nakîb gelüp, ben dahi mefrûş olan mak'adin saçağından bir tel koparup, o hilâlde aldığım şükûfe destesini bağladım. Nakîb haykurup: 'Hic vakf-ı saçakdan tel kırılur mı?' deyü tevbîh etdi. Ertesi günü Hâlet tarafından bir boğça şalı hediyyesiyle mûmâ ileyhe vardım ve kemâl-i memnûniyyetle kabûl etdikde, dayan[a]mayup: 'Efendim, âyâ bu şâlîler vakf-ı tel ile nicedür?' deyü i'tirâz eylediğimde, muztarib oldu" deyü 'İzzet Molla, Hakîr'e hikâyet eyledi; *ve kıss 'aleyh****[3].

1.hâletü [esas metinde "'âdetü" iken, sonradan müellifce "sahh" kaydıyla bu kelimenin altına "hâletü" yazılmıştır] E : 'âdetü Ü1 : hâletü S

*."كذا حالة الدنيا و اخلاقها نكد مقام و ترحال و قبض و بسطة = Bir yerde oturmak, yolculuk, ferahlık ve sıkıntı; dünyanın hali işte budur ve onun ahlâkı da derttir" anlamına gelen Arapça bir beyttir.

2.olması : olmasını E, Ü1, S

**."القناعة كنز لا يفنى = Kanâat bitmez tükenmez bir hazînedir" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

***."و قس عليه = Diğer kısmını da buna kıyâs et" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

3.Atabegân-ı devlet ..... *kıss 'aleyh* S : — E, Ü1

Nasb-ı Sadr-ı Anadolu ve Ser-etıbbâ-i Sultânî

'Ulemâ'-i a'lâm-ı sudûrdan olan Tatarcık-zâdé 'Abdullâh Efendi merhûmun mahdûm-i[1] dâniş-rusûmu, bâ-pâye sâbıkā Sadr-ı Anadolu es-Seyyid Ahmed Reşîd Efendi, şehr-i merkūmun dördüncü günü Anadolu mesnedine ıs'âd ve hakîm-başılık dahi ber-vech-i arpalık Ruscuk[2] Kazâsı tevcîh buyurılarak Mûsıla-i Süleymâniyye müderrislerinden[3] Tabîb-i hâssa Benderekli-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye 'inâyet ü ihsân ile her biri de'b-i kadîm üzere huzûr-i vekâlet-penâhîde semmûr kürk iksâsiyle [Ü1 27a] karîn-i iltifât-ı Pâdişâh-ı kerem-mu'tâd olarak dil-şâd kılındı.

Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir ve fevt-i Kalender Paşa Muhâfız-ı Kuşadası

Eyâlet-i mezkûre eğerçi Erzurum Vâlîsi Ser'asker-i Şark Ra'uf Paşa'nın[4] 'uhdelerinde olup, mütesellimleriyle idâre olunmakda ise dahi, sefer-i İran takrîbi, Diyârbekir Kal'ası[5] ve etrâf u enhâsı[6] gereği gibi muhâfaza vü hırâset[7] ve Erzurum ve Bağdâd taraflarına matlûb ve tertîb olunan asâkir ve levâzımın pey-der-pey tekmîlen ihrâc ü îsâllerine bezl-i yârâ-yı[8] liyâkat olunmak îcâb edüp ve bu husûsun tanzîmi ol tarafda bir sâhib-i iktidâr u nüfûzun bi'n-nefs bulunmasına mevkūf olmağla, 'inâyet-efzâ-yı sahîfe-i sudûr olan[9] hatt-ı hümâyûn-i mekârim-nümûn-i tâc-dârâne mûcebince, mukaddemâ Anadolu Vâlîsi olup, merfû'u'l-vezâre olduğu halde Sivas'da ikāmet üzere olan 'Alâ'addîn Paşa'ya, şehr-i merkūmun on birinci günü ibkāy-ı vezâretiyle tevcîh ü ihsân ve Kuşadası Muhâfızı Vezîr Mar'aşî Kalender Paşa'nın tâ'ir-i rûhu ecel-i mev'ûdiyle kafes-i tenden rehâ bulup, pervâz-i seyâhat-gâh-ı 'âlem-i bekā olmağla, muhâfaza-i mezkûre Burusa'da kûşe-nişîn-i ikāmet olan sâbıkā Selânik Mutasarrıfı Mustafa Reşîd Paşa'ya bâ-ibkāy-ı vezâret ihâle vü tefvîz ile şâdân kılındı*. [Ü1 27b]

1.mahdûm-i E, S : + mükerrem-i Ü1
2.Ruscuk [Metne önce "Rodos" yazılmış sonra müellif sayfanın sağ kenarına "Ruscuk" yazarak bunu düzeltmiştir] E : Rodos Ü1, S
3.Mûsıla-i ..... müderrislerinden E, S : müderrisînden Ü1
4.Paşa'nın E, S : Paşa hazretlerinin Ü1
5.Kal'ası E, S : Kal'ası'nı Ü1
6.enhâsı E, S : enhâsını Ü1
7.hırâset E, S : zabt u rabt Ü1
8.yârâ-yı Ü1, S : يارای E
9.olan E, S : — Ü1
*."**'Azl ü tagrîb-i Ser-etibbâ'-i Sultânî** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,20'de kaydedilmiştir.

Tevcîh-i Kazâ'-i Selânik ve Yenişehir

Selânik Kazâsı, sâl-i âtî şehr-i rebî'ulâhiri gurresinden bizzât zabt etmek üzere Süleymâniyye müderrislerinden Re'îsülküttâb Râsih Efendi-zâde Mehmed Nûrullâh Efendi'ye ve Yenişehir-i Fenar Kazâsı, sene-i câ'iye muharremi gurresinden bi'n-nefs zabt olunmak şartiyle kezâlik Süleymâniyye müderrislerinden mûmâ ileyhin dâderi[1] İbrâhîm Edhem Efendi'ye tevcîh ü 'inâyet ve ikisi dahi vâreste-i hâlet-i hayret-i kesb-i ma'îşet kılındı.

İgtinâm-ı sefîne-i kefere der-Sakız

İzbandîd keferesinden bir tekne dolusu eşkıyâ, Cezîre-i Sakız Kal'ası'yla Çeşme yakası miyânında Çeşmeli 'Osmân nâm bir re'îsin kayığı üzerine sarkdığını Sakız'da kâ'in asker-i İslâm gördüğü gibi kayıklara süvâr ve sefîne-i merkûmeye hücûm u iktihâm eylediklerinde, eşkıyâ'-i mersûme nehengân-ı deryâ-yı vegâ-iltikāmı havfiyle meferr-cû olarak Sakız'ın Timyana yüzüne karîb Ok-meydânı nâm mahallin sâhiline doğru meyl eyledikde, arkasından kayıklarda olan asker ve berren dahi ta'yîn olunan birkaç[2] yüz nefer yetişüp, ahz ü girift ve içinde yolcu olmak üzere zuhûr eden on kadar Nasrâniyye ve Cezâyir-i seb'a'dan olan Kefalonya ehâlîsinden iki nefer ile babası Fransalu himâyesinde olduğunu [Ü1 28a] iddi'â eden bir nefer kâfir ve iki sabî mürâhik, emvâl ü eşyâlariyle hakîkat-i hâle ıttıla' olununcaya[3] dek mahbesde tevkîf ve kusûrlarını asâkir-i İslâm i'dâm ve semt-i cahîme i'zâm ve mâ-meleklerini ruhsat-ı 'inâyet-gâyet-i Şehinşâhî üzere igtinâm eyledikleri peyâm[4], Muhâfız Vahîd Paşa tarafından Âsitâne-i feyz-âşiyâne'ye[5] inhâ vü i'lâm olundu.

Nasb-ı Defterdâr-ı Şıkk-ı evvel ve Defterdâr-ı Mu'asker-i[6] Şark ve Emânet-i Şehr

Şehr-i rebî'ulâhirin yirmi dördüncü günü, Şıkk-ı evvel Defterdârı Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi, Şark cânibi ordusu Defterdârlığı me'mûriy-

---

1.dâderi ["küçük birâderi" yazısının üzeri karalanmış ve "dâderi" şekline dönüştürülmüştür] E : kücük birâderi Ü1 : dâderi S
2.birkaç E, S : birkac Ü1
3.olununcaya Ü1 : oluncaya E, S
4.peyâm [Muhtemelen önce "peyâmı" yazılmış, sonra "peyâm" şekline dönüştürülmüştür] E : peyâmı Ü1 : peyâm S
5.feyz-âşiyâne'ye S : feyz-âşinâya'ya E, Ü1
6.Mu'asker-i E, S : — Ü1

yetiyle Erzurum cânibine i'zâm ve Rûznâmçe-i[1] evvel Kalemi Kîsedârı Mustafa Efendi evvelâ tarîk-i feyz-refîk-i hâcegân-ı Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkâna ilhâk içün re'îsülküttâb odasında horasânîsi giydirilüp, ba'dehû huzûr-i Âsafî'de câh-ı celîl-i defterdârî hil'ati ilbâsiyle be-kâm* ve Şehr Emîni Yûsuf Rızâ[2] Efendi ma'zûl olup[3], sâbıkā Surre-i hümâyûn Emîni el-Hâc Nazîf Efendi makziyyü'l-merâm kılındı.

Tevcîh-i Livâ'-i Yanya

Şehr-i mezkûrun yirmi beşinci günü Yanya Ser'askeri Hurşîd Paşa'nın[4] 'uhdelerinde olan Livâ'-i Yanya, hâlâ Avlonya Sancağı Mutasarrıfı olup, ma'iyyet-i müşîr-i müşârun ileyhde Devlet-i ebed-peyvend'e sadâkat ü istikāmetle hidmet ve be-tahsîs [Ü1 28b] Yanya maslahatında gayret etmekde olan mîr-i mîrân-ı şecâ'at-irtisâmdan 'Ömer Viriyon[5] Paşa'ya** rütbe-i refî'a-i vezâretle tevcîh u ihsân ve çırâğ-ı mahsûs-i Şehinşâh-ı zemân kılındı***

Ba'zı tevcîhât-ı ricâl

Şehr-i merkūmun yirmi yedinci günü nişancılık mansıb-ı refî'i, Tevkî'î-i[6] esbak Mehmed Sa'îd Hâlet Efendi'ye ve Çavuş-başılık, Muvakkı'-ı

1.Rûznâmçe-i Ü1, S : Rûznâmce-i E

*."**Nasb-ı Defterdâr-ı Şıkk-ı evvel** ..... be-kâm" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,11'de kaydedilmiştir.

2.Rızâ E, S : — Ü1

3.olup E, S : + mansıbiyle Ü1

4.Paşa'nın E, S : Paşa hazretlerinin Ü1

5.Viriyon ["Viriyon" kelimesi sonradan satırın üzerine yazılmıştır] E : — Ü1 : بريون S

**.Burada zikri geçen 'Ömer Paşa ile ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.52'nin sol kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "İşbu 'Ömer Paşa, mahsûr olan 'Ali Paşa'nın hazînedârı olarak beraber kal'aya kapanmış idi. Bir tarafdan sıkışmakda ve bir cânibden dahi Hurşîd Paşa celb ü istimâlet vererek çıkup dehâlet ederek, bu def'a vezâret verilmişdir. Efendisine ne kadar sadâkat etmiş ise Devlet-i 'aliyye'ye dahi sadâkat edeceği ma'lûmdur. Ancak ol vaktin hülcmünce taltîf îcâb eder idi. Bu harîfden bir vakitde hüsn-i hidmet zuhûr etmedi; fî 11 re[bî'ulevvel] sene [12]73".

***.Bu kısımdan sonra Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada (s.52-59) Bâhir Efendi'nin "Vukū'ât-ı müteferrika ve zeyl (s.53) ü 'ilâve ve muhârebe-i 'azîme", "Fevt-i Halîl Bey", "Vürûd-i hazîne" başlıkları altındaki zeyl ve ilâveleri yer almaktadır. Buranın devamında **"Sâhib-i târîh Es'ad Efendi'nin ifâdesi, "Tanzîm-i asker be-muhâfaza-i Cezîre-i Sakız"** başlığı altında Es'ad Efendi'nin metnine geçilmektedir; bk. *Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri*.

6.Tevkî'i-i E, S : Tevkî'i-yi Ü1

sâbık Mehmed Sâlih Efendi cânibine[1]* ve Surre-i hümâyûn Emâneti, Serçavuşân-ı sâbık Hayrullâh Efendi'ye tevcîh[2] ve Haftân Ağalığı dahi edâ'-i nüsük-i hacc-ı şerîfe vesîle-cû olan sâbıkā Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî İbrâhîm Ağa'ya ihâle buyuruldu. Ağa-yı mûmâ ileyhin makāmına ri'âyeten ve şeref-i izâfet ü hidmetine hürmeten Çinili Oda'da vakfe-gîr-i ârâmdan sonra[3], huzûr-i Sadr-ı 'âlî-kadr'e getürüldükde, minderden aşağıda istikbâl ile ik'âd ve kahve ve cıbuk ve gül-âb ve buhûr resmi icrâ olundukdan sonra, hil'ati ilbâs olunarak karîn-i ihtirâm olup[4], ba'dehû Kethudâ-yı 'âlî-cây-ı sadâret-penâhî odasında dahi kapuya karîb mahalden istikbâl ve temennâ resmi icrâsiyle ku'ûd ve cıbuk ve kahve ve kumkuma ve 'ûd resminden sonra mahall-i istikbâlden teşyî' ve seng-i rikâb-ı kethudâyîden esbine süvâr etdirilmekle ikrâmdan başka, Emîr-i Mekke-i mükerreme'ye haftan ağaları vâsıtasiyle [Ü1 29a] irsâli mu'tâd olan serâsere dûhte semmûr kürk ve nâme-i nâmî-i[5] hümâyûn Kethudâ Bey odasında memhûren teslîm ve li-ecli'l-vedâ' dâmen-i sadâret-penâhîyi telsîm etmek de'b-i kadîm iken hil'at-i mezkûre ve nâme-i şerîf, Teşrîfâtî Efendi yediyle konağına irsâl olunarak tekrîm kılındı.

İhsân-ı medd be-Kādî-yı İstanbul ve tevcîh-i Kazâ'-i Mısr-ı Kāhire

Dâru'l-hılâfeti'l-'aliyye Kadısı Şeyhülislâm-ı esbak 'Arab-zâde Mehmed 'Ârif Efendi'nin mahdûm-i ekberi Sa'dullâh Molla Efendi'nin müddet-i mu'ayyenesi, sene-i mezkûre cumâdelûlâsı âhırında[6] encâma resîde olup, lâkin tuğyân-ı Rum takrîbi bi'l-iktizâ ortalık sûret-i sefer-berde bâlâ-rev ve esâfil-i nâs hevâ-ber-ser iken insâf bozundusu olan esnâfın umûruna 'âkilâne vü hakîmâne dikkat ederek eylediği hüsn-i sülûk, pesendîde-i tab'-ı Eşref-i mülûk olmağla, müddetine iki ay zammla mazhar-ı cemîle-i temdîd ve i'tibâr-ı kadri ber-mezîd olup, sene-i muharrere-i zilka'detü'ş-şerîfesi

---

1.cânibine E,S : cânibe Ü1

*."Ba'zı tevcîhât-ı ricâl ..... cânibine" kısmı özetle ve Hâlet Efendi ve Cânib Efendi ile ilgili bazı değerlendirmeler ilâvesiyle *Târîh-i Cevdet,* XII,20'de kaydedilmekle beraber, çavuş-başı tayin edilenin Cânib Efendi olduğu şeklinde bir farklılık vardır.

2.tevcîh Ü1, S : + [Hayrullâh Efendi ile ilgili olarak E 37a'nın sayfa kenarında müellif hattıyla şöyle bir yazı vardır. "İşte emânet-i mezbûra müstağrak olan Hayrullâh Çelebi'ye Hâlet Efendi'nin si'âyetinden olup, hattâ çend rûz evvel bir meşveret-i 'azbında? (عضبنده) Çavuş-başı odasına uğrayup, şerbet içdikde: 'İn-şâ'e'l-Mevlâ yedinizden zemzem dahi içerüz' deyü îmâ etmiş"] E

3.ârâmdan sonra Ü1 : ârâm ve E, S

4.karîn-i ihtirâm olup S, ["karîn" ve "olup" kelimeleri sonradan müellifce satırın üzerine yazılmıştır] E : ihtirâm Ü1

5.nâmî-i E : nâmî-yi Ü1, S

6.âhırında E, S : evâhırında Ü1

gurresinden[1] zabt etmek üzere Mısr-ı tâhire Kazâsı dahi sâbıkā Halebü'ş-şehbâ'da ikāme-i hudûd-i kazâ eden Sultân Ahmed Hân Câmi'i İmâmı-zâde es-Seyyid Mustafa Nûrî Efendi'ye[2] tevcîh birle sâ'id-i emeli bâzû-bend-i menşûr ile teşyîd kılındı.

Nüzûl-i kalyon

Tersane-i 'âmire'de vâki' havz [Ü1 29b] derûnunda inşâ olunan kalyon-i hümâyûn tekmîl ve müsta'idd-i hey'et-i tenzîl olduğu ma'rûz-ı 'atebe-i bülend-mertebe-i Pâdişâh-ı İskender-mesîl olup, nüzûlüne irâde-i seniyye müte'allak olmağla, mâh-ı cumâdelûlânın on altıncı sebt günü vakt-i muhtârda bi-lâ-meşakkat rûy-i deryâya inzâl ve lâzımü'l-huzûr olan zâbitân ve 'amele ber-mu'tâd hila'-ı fâhire ve 'atâyây-ı vâfire ile mazhar-ı 'inâyât-ı Şeh-i deryâ-nevâl kılındı*.

Tevcîh-i Livâ'-i Kilis der-Bosna ve ba'zı tevcîhât-ı ümenâ ve nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân

Livâ'-i mezkûr şehr-i merkūmun yirminci günü hâlâ Bosna Vâlîsi ve Hersek Sancağı Mutasarrıfı Vezîr-i 'aliyyü'l-mikdâr Seyyid Celâleddîn Paşa'ya ber-vech-i ilhâk tevcîh ve iki gün murûrunda Tersane Emâneti Sâlih Muhlis Efendi'nin 'uhdesinden nez' ile Top-hâne-i 'âmire Nâzırı el-Hâc Sa'îd Efendi'ye ve Top-hâne Nezâreti, Gümrük Emîni, kapucu-başı ağalardan Tekfûrdağlı[3] Ahmed Ağa'ya ve Gümrük ber-vech-i emânet Yenicelizâde Ahmed Paşa damadı hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûndan Mehmed Bey'e ihâle vü tefvîz ve mâh-ı merkūmun selhinde Yeniçeri Ağası Hüseyn Ağa 'azl ve ağalık câlhına mukaddemce Boğdan cânibine ta'yîn olunan dalkılıc askeri başbuğluğuyla ol taraflarda olan Kul Kethudâsı 'Osmân Ağa'nın vekîli Zağarcı-başı vasl kılındı**.

Âmeden-i ser-i maktû'-i Depedelenli 'Ali Paşa

[Ü1 30a] Dest-yârî-i 'avn-i İlâhî birle murabba'-nişîn-i çâr-bâliş-i Şehinşâhî olaldan berü nakdîne-i himmet-i hüsrevâneleri hemîşe i'dâm-ı as-

1.gurresinden E, S : gurresinde Ü1

2.Efendi'ye Ü1, S : + [Mustafa Nûrî Efendi ile ilgili olarak E 37b'nin sol kenarında müellif hattıyla şöyle bir kayıt vardır. "Çolak Nûrî ile mulakkabdır"] E

*."**Nüzûl-i kalyon** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,21'de kaydedilmiştir.

3.Tekfûrdağlı ["Tekfûrdağlı" kelimesi sonradan müellif hattıyla ve "sahh" kaydıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü1 : Tekfûrdağlı S

**."ve iki gün murûrunda ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,21'de kaydedilmiştir.

hâb-ı fitne vü fesâd ve ırgām-ı erbâb-ı cevr ü bî-dâd savbına masrûf olan Pâdişâh-ı mahmûdü'ş-şiyem, *el-mü'eyyedü min 'indillâhi'l-meliki'l-erham** hazretlerinin evâmir-i ma'rûfe-i dâd-hâhânelerine itâ'at ü inkıyâd şer'an ve 'aklen bâ'is-i vüs'at-i emr-i me'âş-ı dünyâ[1] ve sebeb-i selâmet-i rûz-i me'âd-ı uhrâ[2] iken keyfiyyet-i tafsîl-i 'ısyânı Şânî-zâde Efendi tahrîrinde pây-mâl-i hâme-i beyân olan sakb-zen-i dahme-i fitne-i nâ'ime Tepedelenli[3] 'Ali Paşa nâm hod-bîn ü husrân-encâm, semt-i eslem-i itâ'atden rûgerdân olarak münkir-i ni'met ve zîr-i idâre-i vezîrânesinde olan kuttân-ı memleket ve 'aceze-i ra'iyyete envâ'-ı cevr ü ezâya[4] cür'et ve otuz-kırk seneden berü[5] kurduğu dâm-ı mefsedeti icrâ sevdâsiyle Yanya Kal'ası'na kapanup, Devlet-i mü'ebbede'ye[6] karşu durmak zu'm-i bâtılına düşüp, müstahikk-i haybet olmağla, hakkında verilan fetvâ-yı cezâ-imzâ mûcebince üzerine pey-der-pey vüzerâ ve me'mûrîn ve asâkir-i gayret-karîn ta'yîn ve encâm-ı kâr infâz-ı va'd ile kulûb-gîr-i bermâ vü pîr olan Sadr-ı esbak vezîr-i kal'a-güşâ, yektâ-süvâr-ı meydân-ı vegā Hurşîd Ahmed Paşa müstakillen [Ül 30b] Ser'asker nasb buyurulmuşidi. Müşârun ileyh dahi sâ'ir me'mûrîn ile kal'ayı hasr u tazyîkde bezl-i mâ-hasal-i iktidâr ve leylen ve nehâran mânend-i bârân gülle ve humbara yağdırmağla, mehâbet-i pâdişâhâneyi izhâr edüp, şikâf-gürîz mesdûd ve ümmîd-i necât mefkūd iken yine ol küştenînin kemâl-i gurûru 'an-samîmi'l-bâl deryâ-yı re'fet-i şehinşâhîden katre-i 'afv ü 'inâyet recâsına mâni' olmağın, 'arz-ı niyâz-ı istîmân-ı hakîkîden istikbâr birle *'ârun 'aleynâ en-ne'ûde*** mesel-i edalline i'tinâ'en kemîn-gîr-i kîn ü 'inâd olmuşidi.

Hulâsa Sipeh-sâlâr-ı müşârun ileyh nev'-i beşerin[7] derece-i nihâyetinde olan vüs' ü ihtimâmı 'ale'd-devâm icrâ ederek ibtidây-ı şurû'-i istîsâlden iki seneye karîb müddet mürûrunda, ya'nî cumâdelûlâ[8] evâsıtında kal'ayı zabt u teshîr ve cânî-i merkūm ele getürilüp cezâsı tertîb olunduğu haberi, mâh-ı merkūmun yirmi ikinci günü Der-i devlet'e, Ser'asker-i müşâ-

---

*."المؤيد من عند الله الملك الارحم" = Mülkün sâhibi ve en merhametli olan Allah tarafından desteklenmiş" anlamına gelen arapça bir sözdür.

1.-ı dünyâ ["-ı dünyâ" kelimesi sonradan müellif hattıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ül : -ı dünyâ S

2.-ı uhrâ ["-ı uhrâ" kelimesi sonradan müellif hattıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ül : -ı uhrâ S

3.Tepedelenli S : Tebedelenli E : Depedelenli Ül

4.ezâya Ül : eziyyete E, S

5.berü E, Ül : + ve S

6.mü'ebbede'ye E : mü'eyyede'ye Ül, S

**."عار علينا ان نعود" = Dönmek bizim için utanç verici bir durumdur" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

7.beşerin Ül : beşer E, S

8.ya'nî cumâdelûlâ ["şehr-i" kelimesinin üstü karalanmış, müellif hattıyla üstüne "ya'nî" yazılmıştır] E : şehr-i cumâdelûlânın Ül : ya'nî cumâdelûlâ S

run ileyhin Tatar Ağası'yle vürûd ve ağa-yı merkūme bâ-irâde-i hümâyûn a'lâ kontoş semmûr kürk ilbâsından başka, beş bin guruş fâ'izli sehm ihsân ve ma'iyyetinde gelen dört nefer Tatar'a dahi kezâlik kontoş semmûr kürkler ve biner guruş fâ'izli sehmler ile çırâğ u şâdân kılındılar.

On gün mürûrunda, ser-i maktû'-i merkūmu müşârun ileyhin silahdârı [Ü1 31a] Ahmed Ağa ityân edüp, Orta-kapu hâricinde vâki' seng-i 'ibret-reng-i ma'hûdda mu'tâd üzere meşhûd-i enzâr-ı i'tibâr oldukdan sonra, Silivri-kapusu hâricinde kâ'in kabristân başında mestûr-i hâk-i siyâh-ı gûristân ve seng-i mezârı cenbinde olan evlâd ü ahfâdı gibi bâb-ı 'azamet[1]-me'âb-ı Şehinşâhîye itâ'atden gerden-keş olanlara kıyâm-ı kıyâmete kadar nişân kılındı.

Ser-i maktû'un vürûdu günü Bâb-ı 'âlî'de[2], Ser'asker-i müşârun ileyhin kapu kethudâları Sa'îd Efendi'ye on bin guruş kıymetlü, bol yenlü semmûr kürk ve Kapu Çukadârı 'İzzet Efendi'ye iki bin beş yüz guruş kıymetlü semmûr kontoş kürk[3] ve mûmâ ileyh Sa'îd Efendi'nin Kapu Çukadârı Ağa'ya a'lâ sâye kaput ilbâsiyle ser-i mefharetleri felek-mümâs[4] ve Silahdâr-ı mûmâ ileyhe beş bin guruş kıymetlü semmûr kontoş ferve ilbâsı ve bilâ-mu'acçele Kavala hâssı mukāta'ası ve kırk bin guruş 'atıyye ve ma'iyyetinde gelan dokuz nefer ağalara ikişer bin guruş kıymetlü kontoş semmûrlar ve[5] Bölük-başı ve etbâ'ından altmış kadar kimesnelere şemseli[6] kaputlar ve cümlesine Silahdâr-ı mûmâ ileyh ma'rifetiyle taksîm olunmak üzere yirmi beş bin guruş ihsâniyle her biri mazhar-ı 'inâyet-i Pâdişâh-ı mekârim-istînâs oldular.

Firistâden-i teşrîfât-ı hümâyûn be-Ser'asker Hurşîd Paşa [Ü1 31b] ve sâ'ir vüzerâ ve ümerâ

Yanya maslahatının itmâmı bâ'is-i tahsîn-i hazret-i Gîtî-sitânî olmağla, Silahdâr-ı mûmâ ileyhin hidmet-i silahdârî-i[7] ser'askerîde olmak üzere Dergâh-ı 'âlî Kapucu-başılığı ihsâniyle kadri terfî' olundukdan sonra, şâh-râh-ı sadâkat ü ser-bâzîde bezl-i nakdîne-i cân-sipârî ve iktisâb-ı re'sü'l-mâl [ile] ser-firâzî eden Ser'asker-i müşârun ileyhe taraf-ı zâhirü'ş-şeref-i Şeh-i Dârâgulâm'dan bir kabza şemşîr-i 'aduvv-tedmîr ve mevcûd-i ma'iyyeti olup

1.'azamet E, S : 'izzet Ü1
2.Bâb-ı 'âlî'de Ü1, S : — E
3.kürk E, S : — Ü1
4.felek-mümâs ["olup" kelimesinin üzeri çizilmiştir] E : + olup Ü1 : + [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] S
5.ve E, S : — Ü1
6.şemseli Ü1 : şemselü E, S
7.silahdârî-i Ü1, S : silahdârî-yi E

bi'l-ittifâk ibrâz-ı hüsn-i hizmet[1] ve izhâr-ı dilîrî vü sadâkat eden Mora Vâlîsi Vezîr Seyyid Mehmed Paşa ve Eğriboz Muhâfızı Vezîr 'Ali Paşa ve Karaman Vâlîsi ve ilhâkan Akşehir ve Aksaray sancakları Mutasarrıfı Vezîr Mehmed Reşîd Paşa ve Yanya Muhâfızı Vezîr 'Ömer Viriyon Paşa[2] ve sâbıkā İnebahtı Muhâfızı Vezîr Hasan Paşa'ya serâsere dûhte semmûr ferveler ve mîr-i mîrân ve sâ'ir ser-kerdegân-ı gayret-nişâna bol yenlü semmûr kürkler ve kaputlar ve envâ' şallar 'inâyet ü ihsân olunup, maktûl-i merkūmun def'-i gā'ilesinde murâd-ı hayr-nihâd-ı şâhâne, herkes semt-i salâh u sadâkate meyl ü sülûk ve tarîka-i enîka-i i'tidâli meslûk ederek, zemân-ı 'adâlet-iktirân-ı mülk-dârânede cümlenin refâh-ı hâl ve güşâyiş-i bâllerini istikmâlden 'ibâret idüğünü i'lân ü işâ'at ile [Ü1 32a] îfây-ı lâzime-i me'mûriyyete mübâderet eylemek muktezây-ı irâde-i şâhâne olduğunu beyân bâbında Ser'asker-i müşârun ileyhe hitâben ısdâr buyurılan emr-i celîlü'ş-şân ile teşrîfât-ı seniyye-i mezkûreyi ilbâsa me'mûr Kethudâ-yı Ser-bevvâbîn-i hazret-i Şehriyârî İbrâhîm Ağa ol savba revân kılındı.

İhrâc-ı mevâcib

Mâh-ı cumâdelûlânın yirmi altıncı sülâsâ günü, mu'tâd üzere Dîvân-ı 'âlî tanzîm ve recec mevâcibi ihrâc olunup, ashâb-ı revâtibe taksîm ü teslîm olundu.

Velâdet-i bâ-sa'âdet-i Şeh-zâde Sultân Mehmed, *Allâhümmec'al kudûmehû müteyemminen li-vâlidihî sultânine'l-mü'eyyed*[3]*.

Yevm-i mezkûrda be'de'd-Dîvân sâ'at yedide iken Pâdişâh-ı cihân, Velî-ni'met-i 'âlemiyân, *halledallâhu te'âlâ ve ebkāhu ilâ âhırı'd-devrân*** hazretlerinin eşref-i esmâdan nâm-ı nâmî-i Mehmed ile müsemmâ bir Şâh-zâde-i 'âlî-nijâdları pertev-endâz-i gehvâre-i vücûd olup***, a'yâdda

---

1.hizmet Ü1 : hidmet E, S

2.Yanya ..... Paşa S : Yanya Vâlîsi Vezîr 'Ömer Paşa ["Eğriboz Muhâfızı Vezîr 'Ali Paşa" yazısının üzeri çizilmiş ve satırın üstüne müellif hattıyla "Yanya Vâlîsi Vezîr 'Ömer Paşa" yazılmıştır] E : Eğriboz Muhâfızı Vezîr 'Ali Paşa Ü1

3.el-mü'eyyed E, S : el-mü'ebbed Ü1

*."اللهم اجعل قدومه متيمنا لوالده سلطاننا المؤيد" = Allahım! Onun gelişini, Allah tarafından desteklenmiş pâdişâhımız olan babası için uğurlu kıl" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

**."خلد الله تعالى و ابقاه الى اخر الدوران" = Allah Teâlâ onu kıyâmete kadar devâm ettirsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

***."İhrâc-ı mevâcib ..... olup" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,21'de kaydedilmiştir.

mu'tâd olan top ve mehterhâne şenlikleriyle, Der-sa'âdet ve Memâlik-i mahrûse sekenesi yedi gün iktisâb-ı şâd-mânî-i[1] nâ-mahdûd kıldılar.

İhsân-ı mîr-i mîrânî be-mahdûm-i Vâlî-i[2] Yanya

Yanya Vâlîsi Vezîr 'Ömer Paşa'nın[3] beyândan müstağnî zuhûra gelen sadâkati hakkında pey-der-pey eltâf-ı vâsi'âtü'l-etrâf-ı pâdişâhâneyi müsted'î olmağla, ihtâr-ı Ser'askerî[4] ile mâh-ı cumâdelâhirenin üçüncü günü oğlu Hüseyn Bey'e rütbe-i mîr-i mîrânî ihsâniyle [Ü1 32b] kadri a'lâ ve menşûru, vâlidi müşârun ileyhe irsâl ile bir nev' dahi ikrâma sezâ buyuruldu*.

Tevcîh-i Livâ'-i İlbasan[5] ve Livâ'-i Ohri

Magzûb-i Pâdişâhî Tepedelenli[6] 'Ali Paşa'nın yanında iken çend mâh akdem hâdî-i tâli'-i hem-vâr ile magzûb-i merkûmdan rû-gerdân ve taraf-ı Devlet-i 'aliyye'ye dehâlet ile cûyende-i emân olmağla, istirhâmı karîn-i 'afv-ı Şehinşâh-ı zemân olduğundan fazla, ol esnâda rütbe-i mîr-i mîrânî ile kadri vâlâ ve hisse-mend-i ihsân-ı vâlâ kılınan Zoka-zâde Mahmûd Paşa'ya* bu def'a bâ-inhâ-yı Ser'asker-i Yanya, mâlı-ı cumâdelâhirenin beşinci günü İlbasan Sancağı[7] ve yine yevm-i merkûmda Tepedelenli[8] maslahatında izhâr-ı sadâkat eden Kapucu-başı Debreli 'Abbâs Bey'e mîr-i mîrânlık ile Ohri Sancağı tevcîh ü ihsân ve menşûr-i Şehinşâhî irsâliyle her biri çırâğ u şâd-mân kılındı.

İhsân-ı Pâye-i Edirne be-İmâm-ı evvel-i hazret-i Şehriyârî

İmâm-ı evvel-i hazret-i Şehriyârî olup, Havâss-ı Refî'a Kazâsı'ndan munfasıl olan Kıbrısî-zâde Mehmed 'Ârif Efendi'ye, bâ-irâde-i hümâyûn

---

1.şâd-mânî-i Ü1 : şâd-mânî-yi E, S
2.Vâlî-i E, S : Vâlî-yi Ü1
3.Paşa'nın Ü1, S : + [Burada mükerreren yazılan "Yanya Vâlîsi Vezîr 'Ömer Paşa'nın" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] E
4.Ser'askerî E, Ser'asker Ü1, S
*.Hüseyn Bey'in mîr-i mîrân olması ile ilgili bilgi özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,33-34'te kaydedilmiştir.
5.İlbasan Ü1, S : ايلبصان E
6.Tepedelenli E :Depedelenli Ü1 : Tebedelenli S
**."Tevcîh-i Livâ'-i İlbasan ve ..... Paşa'ya" kısmı buradan alınarak özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,18'e kaydedilmiş görünmekle beraber, Zoka-zâde'ye mîr-i mîrânlık tevcîhinin saferin yirmi dördünde yapıldığı gibi bir ilâve ihtivâ etmektedir.
7.Zoka-zâde Mahmûd Paşa'ya İlbasan Sancağı'nın tevcîh edilmesi, cumâdelâhirenin beşinci günü olmuş gibi gözüküyor bkz.*Târîh-i Cevdet*, XII,34.
8.Tepedelenli S :Tebedelenli E : Depedelenli S

Edirne Pâyesi ihsâniyle ser-firâz ve evvelîn-i pâye-i mevâlî olan Mahrec ricâli miyânından bi'l-istihkāk mümtâz kılındı.

Tevcîh-i Kazâ'-i Erzurum be-Hicâbî-zâde bâ-i'tibâr-ı Mahrec

Erzurum ve Kars ehâlîsini İranlu'nun mefâsid ü mekâyidine firîfte [Ü1 33a] olmakdan men' u tahzîre dâ'ir husûsan akdemce bâ-fermân-ı 'âlîşân me'mûr u ta'yîn kılınan mevâlî-i devriyyeden edevât-ı va'z u tezkîre mâlik ve Allâhu Te'âlâ a'lem .... yoluna sâlik[1] olarak kulûb-gîr-i sagîr ü kebîr olan sâbıkā Bağdâd Kadısı Behisnili Hicâbî-zâde es-Seyyid Hüseyn Efendi, îfây-ı me'mûriyyet birle iltifâta kesb-i liyâkat edüp ve İranlu mesâlihinin cesâmetine nazaran ol tarafda bulunması fâ'ideyi mûcib olacağına binâ'en, Mahrec i'tibâriyle menâsıb-ı devriyyeden Erzurum Kazâsı 'uhdesine tevcîh buyurulmasını Ser'asker-i[2] cânib-i Şark Ra'uf Paşa[3] Der-i devlet'e inhâ etmekle, mültemesi, mukārin-i müsâ'ade-i Pâdişâh-ı kadr-âşinâ olup, sene-i âtiye recebü'l-ferdi gurresinden zabt etmek[4] [üzere] bâ-hatt-ı hümâyûn-i şevket-makrûn kazâ'-i mezbûr, Üsküdar Pâyesi'yle bâ-Mahrec mûmâ ileyhe tevcîh ile sezâvâr-ı ifdâl ve fermân-ı 'inâyet-'unvânı, Ser'asker-i müşârun ileyh tarafına irsâl kılındı[5].

1.ve Allâhu ..... sâlik [Bu kısım nüshada mürekkebi dağılmış halde, müellif hattıyla ve buraya girmesi işaret edilerek E 42a'nın sağ kenarına yazılmıştır. Aradaki (جفره للدبنه) gibi iki kelime okunamadığı gibi, ayrıca "yoluna" kelimesinden sonra üzeri çizilmiş ve okunamayan iki kelime daha vardır] E : — Ü1, S

2.Ser'asker-i E, Ü1 : شرعسكر S

3.Paşa S + ["hazretleri" kelimesi yazılmış, fakat sonradan silinmiş gibi gözüküyor] E : hazretleri Ü1

4.etmek ["ve sâ'ir mevâlî-i devriyyeye sirâyet etmamek üzere" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] E : ve sâ'ir mevâlî-i devriyyeye sirâyet etmamek üzere Ü1, S

5.kılındı Ü1, S : + [Hicâbî-zâde ile ilgili olarak müellif hattıyla E 42b'nin üst ve sol kenarında özentisizce yazılmış şu yazı vardır. "Mûmâ ileyh Hicabî-zâde İstanbul'a târîhinde gelüp, Ayasofya['da] Medrese-i Akdili? ve Mahfil-i hümâyûn önünde ders açup, seneler[ce] böyle şöhret bularak devr-i ebvâb-ı erbâb-ı ikbâl ederek müderris olup, Bağdâd Vâlîsi Dâvud Paşa 'ulemâdan bir âdem istemekle bunu işidüp ve 'كسور bulur' deyü istemekle, Bağdâd târîhinde {birkaç kelimelik yer boş bırakılmıştır} ve müşârun ileyhe Mahrec i'tibâriyle yazdırmış ise de kadere uymayup, Âsitâne'ye {tarih yeri boş bırakılmıştır} târîhinde ve izhâr-ı ten-destî ile اربه شا olmağla sa'ye başlayup, hattâ Şeyhulislâm bulunan Hacı Halîl Efendi حرنا yününden ma'mûl mensûc bir seccâdeyi قاىل şer'-i 'iffetinden koyarak ihdâ etmişidi. Sübhânallah bu hilâlde tehayyüriyyede olan odasından yüz guruş nakdi sirkat düşmekle سفنضح olmuşidi. Bu def'a yine ricâli tarafından yol bulup, Erzurum'a gitmekle işte emeline resîde olup, lâkin {Birkaç kelimelik yer boştur} انات eyledi. Hulâsâ riyâ-pîşe, maklûbu'n-nisbe bir âdem idi. *Tecâvezallâhu Te'âlâ, be-bîn sühan-şinâsân-ı în-zemân-ı ra'nâ îşân* {تجاوز الله تعالى بيين سخنشناسان اين زمان رعنا ايشان = Allah günâhlarını affetsin; bir bu zamanın seçkin şairlerine, bir de onlara bak}"] E

Tevcîh-i mîr-i mîrânî be-Kul Kethudâsı 'Osmân Ağa

Mûmâ ileyh hasbe'l-'âde ağalık câhına âmâde iken yeniçeri neferâtiyle me'mûren Boğdan cânibinde bulunduğundan, bâlâda işâreti sebkat etdiği üzere hasbe'l-iktizâ Yeniçeri Ağası 'azlinde mansıb-ı mezkûr Ser-Zagarî 'Osmân Ağa'ya tevcîh ve mûmâ ileyhe takdîm olunmağla, şâyeste-i [Ü1 33b] tatyîb ü tekrîm olduğundan mâ'adâ, bu esnâda Boğdan Çerhacısı olup, Eskişehir nâm-ı diğer Sultân-önü Sancağı Vâlîsi olan vüzerâdan Sâlih Paşa sefer-ber-i 'âlem-i 'ukbâ olup, tîz elden yerine ol tarafda bulunan ser-kerdelerden biri başbuğ nasb olunmak îcâb-ı maslahat[1] ve ağa-yı mûmâ ileyhin dahi idâre-i askerde hüsn-i sîtı tanîn-endâz-ı sâmi'a-i Der-i devlet olmağla, mâh-ı merkūmun on dördüncü günü rütbe-i mîr-i mîrânî ile kadri tenvîh ve asâkir başbuğluğuyla livâ'-i mezkûr dahi 'uhdesine tevcîh olunup, bu takrîble Ser-Zagarî Hasan Ağa, Kul Kethudâsı ve sâ'ir katâr ağaları miyânında[2] vukū' bulan silsileden herkes neyl-i rütbe-i zâbitiyyet ile hisse-mend-i terfîh oldular*.

Ba'zı[3] tevcîhât-ı vüzerâ'-i[4] 'izâm

Rakka Eyâleti, Eyâlet-i Mar'aş ilhâkiyle zîr-i tasarruf-i vezîrânesinde olan Cebbâr[5]-zâde Mehmed Celâleddîn Paşa'nın 'uhdesinden bi'l-iktizâ tahvîl olunup, bâlâda merkūm-i kalem-i muharrir-i Fakîr olduğu üzere vedâyi'-i Hâliku'l-bedâyi' olan 'ibâd-ı merâhim-istinâda ba'zı mertebede mu'âmele-i[6] bî-dâdî vâki' olduğundan başka, İzdin cânibinde sû'-i tedbîrine binâ'en berây-ı terbiye vezâreti ref' ile Serfice'de ikāmet, ba'dehû menfâsı Malatya'ya tebdîl olunup, el'ân cerâyim-i güzeştesinden izhâr-ı nedâmet ve tehalluk-i bi-ahlâkıllâh ile [Ü1 34a] dîbâce-tırâz-ı kitâb-ı hükümrânî olan Pâdişâh-ı dil-âgâh hazretlerinden 'afv-ı cemîl bâbında istid'ây-ı merhamet etmekde olan el-Hâc Mehmed Behrâm Paşa'ya kulzüm-i 'inâyet-i şâhâne mevc-hîz ve sehâb-ı re'fet-i mülûkâne mezâri'-i âmâline bârân-rîz olup, min-ba'd savle-i mirrîhâne-i gadr ile fukarây-ı ra'iyyet ve zu'afây-ı memlekete itâle-i seyf-i cevr ü ezâdan keff-i yed ve etbâ'ını dahi o makūle

---

1.maslahat E, S : maslahatdan Ü1

2.miyânında E, S : + dahi Ü1

*."**Tevcîh-i mîr-i mîrânî be-Kul Kethudâsı** ..... oldular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,21'de kaydedilmiştir.

3.Ba'zı [Bu kelime müellifce sonradan ve siyah mürekkeple yazılmıştır] E : — Ü1, S

4.**vüzerâ'-i** [önce "**vüzerây-ı**" yazılmış, sonradan "**vüzerâ'-i**" şeklinde düzeltilmiştir] E : **vüzerây-i** Ü1 : **vüzerâ'-i** S

5.Cebbâr Ü1 : چپار E, S

6.mertebede mu'âmele-i [Buradaki "de mu'âmele-i" kısmı müellifce sonradan ilâve edilmiştir] E : mu'âmele Ü1 : mertebede mu'âmele-i S

te'addiyâtdan men' u sadd etmek üzere mâh-ı merkūmun on dokuzuncu günü tevcîh ü ihsân* ve *'inde'l-imtihâni yükremü'l-mer'u ev yuhânu*** kaziyyesi dahi gûş-i hûşuna ismâ' u i'lân ve Anadolu diyârında olan vüzerânın ekserîsi Rumeli cânibine me'mûr olup, tensîk-i mühimmât-ı seniyye eder vüzerâdan biri bulunmak savâb-dîd-i erbâb-ı tedbîr ve muvâfık-ı irâde-i seniyye-i[1] Şeh-i kişver-gîr olmağla, Eyâlet-i Anadolu, İbrâ'il Muhâfızı olan Vezîr Ebûbekir Sıdkı Paşa'dan sarfla Livâ'-i Biga Mutasarrıfı ve Bahır-ı sefîd Boğazı Muhâfızı Dârendeli Vezîr Hasan Rızâ Paşa'ya ve livâ'-i merkūm, muhâfaza-i mezkûre şartiyle sâbıkā Çirmen Mutasarrıfı olup, Gelibolu'da mukîm olan merfû'u'l-vezâre el-Hâc Mustafa Paşa'ya vezâreti ibkāsiyle ve Sivas Eyâleti İzdin cânibinde olan Vezîr el-Hâc Süleymân Paşa'dan alınup, sâbıkā İnebahtı [Ü1 34b] Muhâfızı olup, ol taraflarda olan Vezîr es-Seyyid Hasan Paşa'ya ve Mora Eyâleti, Teke ve Hamîd sancakları Mutasarrıfı ve bi'l-istiklâl Mora Ser'askeri Sadr-ı esbak 'Ali Paşa'ya[2] ve Teke ve Hamîd livâları mütesellimleriyle zabt etmek üzere sâbıkā Mora Vâlîsi es-Seyyid Mehmed Paşa'ya ve Livâ'-i Delvine, derûnunda olan kılâ'[3] u mevâkı'i muhâfaza şartiyle hâlâ Yanya ve Avlonya sancakları Mutasarrıfı Vezîr 'Ömer Paşa'ya ve ber-vech-i muhassıllık Ankara ve Kangırı sancakları Mutasarrıfı olup, el'ân Sofya muhâfazasında olan[4] kā'im-makām-ı esbak Vezîr Mehmed Rüşdî Paşa, mâdde-i hârre[5] insıbâbiyle hatfe enfihî vefât ve terk-i nakdîne-i hayât etmekle, Sofya muhâfazasına İc-il Sancağı Mutasarrıfı Selîm Sırrı Paşa me'mûr ve livâ'eyn-i mezkûreyn[6], mütesellimleriyle zabt olunmak üzere esbak Akdeniz Boğazı Muhâfızı olup, ber-vech-i muharrer sefâyin-i hümâyûn ile Mora'ya me'mûr Mehmed Paşa'ya şehr-i mastûrun selhinde tevcîh*** ve her birine umûr-ı me'mûrelerinde sarf-ı mâ-hasel-i iktidâr eylemeleri bâbında taraflarına hitâben sâdır olan evâmir-i celîleler ile te'kîd ü tenbîh kılındı.

---

*."**Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ'-i 'izâm** ..... ihsân" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,17'de kaydedilmiştir.

**."عند الامتحان يكرم المرء اويهان = Deneme sonucu insan ya ikrâm görür, ya horlanır" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

1.seniyye-i E, S : — Ü1

2.Paşa'ya E, S : Paşa hazretlerine Ü1

3.kılâ' E, Ü1 : — S

4.olup ..... olan Ü1 : olan mazhar-ı hubb-i sûfiyye Sofya Muhâfızı [Bu kelimelerden sadece "olan" kelimesi, müellifce metindeki "olup" kelimesinin üzeri çizilerek üstüne yazılmıştır] E : olan mazhar-ı hubb-i sûfiyye Sofya Muhâfızı S

5.hârre Ü1, S : حادّه E

6.mezkûreyn E, S : + dahi Ü1

***."ve Mora Eyâleti, Teke ve ..... tevcîh" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,21'de kaydedilmiştir.

Terceme-i[1] Mehmed Rüşdi Paşa[2]

Müşârun ileyh serhadd-i Erzurum'da Sancak-dâr 'Ali Efendi derler bir merd-i dilîrin sulbünden[3] pâ-nihâde-i [Ü1 35a] muhayyem-gâh-ı vücûd ve 'alem-tirâz-ı 'âlem-i şuhûd olup, vâsıl-ı derece-i rüşd ü seddâd ve nâ'il-i nakdîne-i isti'dâd oldukda, biraz eyyâm vüzerâ dâ'irelerinde Enderûn Ağalığı hidmetinde pâ-ber-cây-ı kıyâm oldukdan sonra sâ'ika-i Tevfîk ile ba'zı ashâb-ı kulûbun nazar-ı iksîr-eserine mazhar ve, **Nazm**[4]:

Kalem guftâ ki men şâh-ı cihânem,
*Kalem-zen-râ be-devlet mî-resânem**.

keşîdesini ser[5]-meşk ü ezber ederek, edevât-ı fenn-i kitâbeti mehmâ-emken tahsîlde ikdâm etmekle, ba'zı vülât-ı kirâm yanlarında Mektûbcu Yamağı ve Kethudâ Kâtibi olarak sulehâ-yı vüzerâdan Anapa Muhâfızı Ferruh 'Ali Paşa'ya intisâb ve[6] müddet-i vâfire Dîvân Kâtibliği'yle güzârende-i eyyâm-ı şebâb ve iltimâs-ı müşîr-i müşârun ileyh ile silkü'l-le'âl-i tarîk-i pertev-refîk-i hâcegânîye insilâke dahi fursat-yâb ve ol vezîr-i pâkîze-zamîrin irtihâlinden sonra Âsitâne-i feyz-âşiyâne'ye intikāl birle Cezâyirli Vezîr-i dilîr Hasan Paşa merhûma kapudanlığı hengâmında Dîvân Efendisi olup, hazar u seferde müsteşâr u[7] mü'temini olmağla, beyne'l-etrâb şöhret-yâb olmuşidi. Müşârun ileyh vefât etdikde, ol esnâda orduda Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî bulunan Hakkı Paşa merhûma Kethudâ, ba'dehû Dağlı Vak'ası'nda Nüzül Emâneti'nde ve sâ'ir hidemât-ı hâcegânîde kullanılarak Mısır mu'askerinde dahi zahîre husûsiyle Ebûhûr ve[8] 'Akkâ'da ve bi'l-iktizâ Banaborta tarafına elçilikde[9] istihdâm [Ü1 35b] ve Yûsuf Ziyâ Paşa merhûm ba'zı husûsdan dil-gîr olup, ordu-yi merkūmdan Sakız Cezîresi'ne menfiyyen i'zâm olunup ve çend mâh murûrunda, Rikâb-ı şâhânede ba'zı hâmîleri recâsiyle ıtlâkla vâye-dâr-ı me-

---

1.Terceme-i ["Terceme-i" kelimesi müellifce üzeri karalanan "Fevt-i" kelimesinin üstüne yazılmıştır] E : Fevt-i Ü1 : Terceme-i S

2.Paşa S : + ["ve terceme-eş" kelimelerinin üzeri karalanmıştır] E : ve terceme-eş Ü1

3.sulbünden Ü1, S : + [Bu kişi ile ilgili olarak E 44a'nın sol kenarında müellif hattıyla şu bilgi vardır. "Türkcesi {Burada yer alan "kavm-i mülgā" kelimelerinin üzeri karalanmıştır} yeniçeriler<den> zümresinden bayrâkdâr"] E

4.**Nazm:** Ü1 : — E, S

*. قلم كفتا كه من شاه جهانم قلمزنرا بدولت مير سانم = Kalem: 'Ben dünyâ pâdişâhıyım, yazı yazanı ikbâle ulaştıranım' diye cevap verdi" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

5.ser E, Ü1 : شر S

6.ve E, Ü1 : ile S

7.müsteşâr u Ü1 : müsteşâr E, S

8.Ebûhûr ve [Bu kelimeler müellifce sonradan satırın üstüne yazılmışlardır] E : — Ü1 : Ebûhûr ve S

9.elçilikde E, S : elcilikde Ü1

serret[1] ve Der-sa'âdet'e 'avdetinde melhame vü cihâdı münsî-i[2] dâstân-ı Nerîmân olan Cezzâr Ahmed[3] Paşa merhûma ve sa'ir meşâhîr-i vüzerâ'-i Devlet-i 'aliyye'ye Kapu Kethudâlığı hidmetinde olduğu hâlde münâvebe menâsıbını devr ederek yirmi bir[4] târîhinde vukū' bulan Moskov seferinde Yeniçeriyân Kitâbeti, mukayyed ru'ûs câhı olarak ordu-yi hümâyûnla i'zâm olunup, ba'de'l-'avde Muvakkı'-ı Dîvân-ı hümâyûn ve menşûr-i ikbâli, tevkî'-i iştihâra makrûn olmuşidi. Ba'de zâlik Selânik zehâyiri mâddesine[5] me'mûriyetle ol tarafda bir sene ikāmet ve ric'atinde Sofya Nezâreti'ne me'mûr ve hidmetinde hasbe'l-makdûr sa'y-i mevfûr ederek Der-'aliyye'ye mu'âvedet ü kufûl birle ve[6] Üsküdar'da Alacamenâre nâm mahalde kâ'in hânesinde du'ây-ı vâcibü'l-edây-ı pâdişâhîye meşgūl iken[7], yirmi sekiz sâli ramazânü'l-mübârekinin[8] evâ'ilinde Şâkir Ahmed Paşa merhûma halef, ya'nî rütbe-i 'âliyye-i kā'im-makāmî ile müşerref olup[9], Ordu-yı hümâyûn 'avdetinde çend mâh Gelibolu'da merfû'u'l-vezâre olduğu halde ikāmetden sonra, Eyâlet-i Silistre ve Vidin Muhâfızlığı ve Livâ'-i İnebahtı ve Bosna Eyâleti'nde tertîb-i mezkûr üzere ref'-i 'alem-i vezâret edüp[10], ba'dehû Ankara ve Kangırı[11] mansıblariyle Anadolu cânibine ba'de'l-'ubûr livâ'eyn-i mezkûreyn 'uhdesinde olarak Sofya muhâfazasına me'mûr [Ü1 36a] ve vusûlünden birkac mâh murûrunda işbu otuz yedi sâli cumâdelûlâsı hilâlinde ber-vech-i muharrer nakdîne-i cânını teslîm-i dâyin-i ecel ve kat'-ı ser-rişte-i pîç-â-pîç-i[12] emel edüp, ol beldede Çelebi[13] Câmi'i hazîresi na'şına mahal kılındı.

Merhûm-i müşârun ileyh me'ârif-mendân-ı vüzerây-ı 'asrdan ma'dûd ve kâtibliği cihetiyle akrânına mahsûd[14], tarîkat-i 'aliyye-i Nakşibendiyye'ye izhâr-ı nisbet ve sâdât-ı sûfiyyeye ibrâz-ı mahabbet eder bir zât-ı dervîş-sû-

---

1.ve Yûsuf ..... meserret [Bu kısım E 44b'nin sağ kenarına müellif hattıyla ve "sahh" kaydıyla yazılmıştır] E : — Ü1 : ve Yûsuf Ziyâ Paşa merhûm ba'zı husûsdan dil-gîr olup, ordu-yi merkūmdan Sakız Cezîresi'ne menfiyyen i'zâm olunup ve çend mâh murûrunda Rikâb-ı şâhânede ba'zı hâmîleri recâsiyle ıtlâkla vâye-dâr S

2.münsî-i E, S : münsî-yi Ü1

3.Ahmed E : — Ü1, S

4.yirmi bir S : 21 E : yirmi iki Ü1

5.mâddesine E, S : mâddesinde Ü1

6.birle ve S : birle E : ve Ü1

7.meşgūl iken Ü1, S : + [Bu kısımlarla ilgili olarak E 44b'nin sağ kenarında müellif hattıyla şu kayıt vardır. "Ma'hûd Şehr Emîni İbrâhîm Efendi ta'rîf[iy]le Kā'im-makām oldu"] E

8.mübârekinin Ü1, S : mübârek E

9.olup E, S : olup, ba'dehû Ü1

10.edüp Ü1, S : — E

11.Kangırı E, Ü1 : Kankırı S

12.pî-çâ-pîç-i S : بيچا پيچ E : بيچا پيچ Ü1

13.Çelebi ['Ali Paşa" kelimelerinin üzeri çizilip, üstüne müellifce "Çelebi" yazılmıştır] E : 'Ali Paşa Ü1 : Çelebi S

14.mahsûd E, Ü1 : محسدود [Bu kelimenin hizâsında sayfa kenarında müellifin hattıyla "mahsûd" kelimesi yazılıdır] S

ret[1] idi; *meha[2]llâhu te'âlâ kusûrahû bi-mâ'i[3]'l-gufrâni ve evsalehû fî kusûri'l-cinân**.

Kā'im-makāmlığı eyyâmında esnâf-ı bî-insâf muhtekirlerine zâhiren[4] eylediği dikkat, pesendîde-i havâss u 'avâmm bir keyfiyyet görünüp[5], betahsîs Bağçe[6]-kapusu hâricinde dâru'n-nedve-i haşerât-ı neferât olan "Melek girmez" denilan kahvelerin irâde-i kerâmet-'âde-i Gîtî-sitânî ile yıkılması[7] ve yerine muharrir-i Fakîr'in, **Nazm:**

Yapdı bir ma'bed Şehinşâh-ı zemân kim ba'de-ez-în,
Bağçe-kapusu civârına melek girmez mi yâ?[8]
Su gibi ezberledi târîhini ins ü melek,
Kıldı Hân Mahmûd[9] câmi', sâhil-i yemmde binâ[10].
(قیلدی خان محمود جامع ساحل یمده بنا)

Nesr:[11] Kıt'asiyle târîhini zabt-ı mecâmi'-i âsâr kıldığı câmi'-i şerîfin yapılması[12] zemânına tesâdüf eylediği, muhassenâtından 'add ü şümâr olunsa sezâ-vârdır.

Lâhika

Bâ-în-heme;

Kālıb-ı dehre niçe sûret-i insân dökülür.
Binde bir kâmili çıkmaz, yine noksân dökülür.

vefkınca hırs u şereh-i beşeriyyeden mâlik-i nisâb olmağla, Niş'de iken muzahrafât-ı dünyeviyyeye irtikâbla, serâ'ir-i devletden Sırflu'ya ba'zı ser-rişte vermesi ve Ankara'da iken Depedelenli-zâde Muhtâr Paşa'nın i'dâmına me-

---

1.sûret ["sîret" kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellifce "sûret" yazılmıştır"] E : sîret Ü1, S
2.محا Ü1 : محی E, S
3.bi-mâ'i E, S : bi-isâleti mâ'i Ü1
*."محا الله تعالی قصوره بماء الغفران و اوصله فی قصور الجنان" = Allah onun kusûrlarını mağfiret suyuyla yok etsin ve onu cennet kasırlarına ulaştırsın" anlamında Arapça bir duâdır.
4.zâhiren [Bu kelime müellif hattıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü1 : zâhir S
5.görünüp ["görünüp" kelimesi, "olup" kelimesinin üzeri karalanıp, müellif hattıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : olup Ü1 : görünüp S
6.Bağçe S : Pağçe E : Bağce Ü1
7.yıkılması ["yıkılması" kelimesi müellif hattıyla satırın altına yazılmıştır] E : hedmi Ü1 : yıkılması S
8.Yapdı .....girmez mi yâ? E, S : Ba'de-ez-în işbu makāma hic melek girmez deme, Yapdı zîrâ ma'bed-i vâlâ Şehinşâh-ı zemân Ü1
9.Hân Mahmûd E, S : — Ü1
10.binâ E, S : + Mahmûd Hân Ü1
11.**Nesr:** S : — E, Ü1
12.yapılması ["câmi'-i şerîfin yapılması" kelimeleri buraya girmesi işaret edilerek müellifce sayfanın sağ tarafına yazılmıştır] E : inşâsı Ü1 : yapılması S

'mûr olup, ber-vech-i sühûlet icrâsı matlûb u mümkin iken li-garazın hânesine asker ile hücûm ve ma'reke çıkarup, murassa'ât u nukūdundan hayli eşyâyı ketm ile: "Esnây-ı kıtâlde zâyi' olmuş" deyü inhâsı tevâtür bulup, hattâ eşyâ'-i mektûmenin bi-esâmihâ istirdâdını hâvî Sofya'da kendüsüne vârid olan hatt-ı hümâyûn, menzûlen fevtine sebeb olarak muhallefâtından zuhûr etmişdir; *tecâvezallâhu te'âlâ 'ani's-seyyi'âti*[1]*.

Nefy-i Nazîf Efendi, Emîn-i Nüzül-i İbrâ'il

Kilar Kethudâlığı'ndan muhrec[2] Hâcegân-ı Dîvân-ı müşeyyed [Ü1 36b] ü'l-erkândan Kamlı-zâde Nazîf Mustafa[3] Efendi, mukaddemâ Nüzül Emâneti'yle İbrâ'il tarafında olup, bu def'a ma'zûl ve Der-sa'âdet'e gelmek üzere râh-ı peymâ-yı kufûl iken, kazâlardan külliyyetlü bedel aldığı ve fey-'ât-ı mîriyyeden hiç[4] birine akça vermeyüp ve Memleket-i Boğdan'da dahi hiyel-i ebleh-firîb ile hadd ü hasrdan efzûn ve dâ'ire-i tasavvurdan bîrûn bilâ-mûcib mebâliğ ahz ü irtikâb etmiş olduğu ihbâr olunmağla, işbu ihbâra nazaran kendüyi te'dîb ve tama'kârânı terhîb içün kâffe-i emvâl ü eşyâsiyle ceyb ü hemyânında bulunan bi'l-cümle evrâkı ahz ve Der-sa'âdet'e irsâl ve kendüsi dahi Dimetoka'ya nefy ü irsâl kılınması bâbında, mehâbet-efzâ-yı sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i celâdet-makrûn-i şâhâne mûcebince, bulunduğu mahallin ve Dimetoka Kazâsı'nın nâ'iblerine hitâben sudûr eden iki kıt'a emr-i 'âlî-şân-ı zabt-ı emvâli ve iclâsı mübâşirleriyle irsâl kılınmış ise de mûmâ ileyh mübâşirlere tesâdüf etmeyerek Ortaköy'de[5] vâki' yalısına gelmiş olduğu bilinmekle[6], der-'akab yalısından çavuş mübâşeretiyle menfâsına evâ'il-i recebde îsâl kılındı.

İhrâc-ı surre-i hümâyûn

Her sâl-i safâ-iştimâlde ehâlî-i Haremeyn-i muhteremeyn'e irsâli, cümle-i hasenât-ı Devlet-i 'aliyye'den olan surre-i hümâyûn, [Ü1 37a] mâh-ı

1.**Lâhika** ..... تجاوز الله تعالى عن السيئات E, S : — Ü1

*."تجاوز الله تعالى عن السيئات" = Allah onun günâhlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir. "Merhûm-i müşârun ileyh ..... *'ani's-seyyi'âti"* kısmı özetle ve Es'ad Efendi Târîhi'nden alınıldığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,21-22'de kaydedilmiştir.

2.Kilar ..... muhrec [Bu kelimelerin hepsi müellif hattıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü1 : Kilar ..... muhrec [Bu kelimelerden sadece "muhrec" kelimesi muhtemelen müellif tarafından satırın üstüne yazılmıştır] S

3.Mustafa S : Mustafa ["Mustafa" kelimesi "sahh" kaydıyla buraya girmesi işaret edilerek müellifce sayfa kenarına yazılmıştır] E : — Ü1

4.hiç Ü1 : hic E, S

5.Ortaköy'de ["Ortaköy'de" kelimesi boş bırakılan yere müellifce sonradan yazılmışa benziyor] E : Boğaz içinde Ü1 : Ortaköy'de S

6.bilinmekle ["bilinmekle" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : ma'lûm oldukda Ü1, S

mezkûrun on ikinci günü Surre Emîni es-Seyyid Hayrullâh Efendi'ye teslîm ve alay ile Üsküdar'a imrâr olunup, emîn-i mûmâ ileyh dahi çend rûz mürûrunda huccâc-ı zevi'l-ibtihâc istishâbiyle cânib-i Hicâz-ı mağfiret-tirâza sevk-i râhile cevâz kıldı.

İhsân-ı Pâye-i İstanbul be-Mîr Ca'fer ve medd-i müddet-i kādî-i belde[1]

Cûyende-i imdâd-ı Rabbü'l-'ibâd olan kalem-i Fakîr ile zikri sebkat etdiği üzere İstanbul[2], Sa'dullâh Efendi'ye ihsân buyurulup, şehr-i mezkûr selhinde resîde-i hadd olacak itmâm-ı meddine Medîne-i münevvere Kadısı-yı esbak Re'îsülküttâb Râşid Efendi-zâde es-Seyyid Ca'fer Fevzi Beyefendi bi'l-fi'l kazâ'-i mezkûru zabt içün hasbe't-tarîk müterakkıb iken ber-mûceb-i imzây-ı kader mîr-i mûmâ ileyhe şehr-i mezkûrun[3] on beşinci gününden i'tibâr ile[4] İstanbul Pâyesi ihsân ve Kādî-yi mûmâ ileyhe şevvâlü'l-mükerrem gāyetine dek yine üc mâh medd 'inâyet ve şa'bân-ı şerîf gurresinden zabt etmek üzere ber-vech-i arpalık Balıkesri Kazâsı dahi tevcîh olunup, mazhar-ı lutf-i firâvân kılındı.

Nakl-i hümâyûn be-Sâhil-seray-ı Beşiktaş

Pâdişâh-ı taht-gâh-ı bahâr, zîr-i pây-ı hazret-i Şehriyâr-ı bülend-iktidâr içün yer yer ferş-i kumaş-ı zerrîn-târ-ı gül-bend [Ü1 37b] ve bast-ı bisât-ı sebzî-reng-i dil-pesend resmini icrâ ve gül-zâr-ı ikbâle teşrîflerini istirhâm ü me'mûl, ya'nî Sahil-seray-ı Beşiktaş'a nakl-i hümâyûnun zemân-ı feyz-nişânı hulûl etmekle, şehr-i mezkûrun on dokuzuncu günü vakt-i muhtârda Sultânü'l-berreyn ve Hâkānu'l-bahreyn hazretleri ol makāmı teşrîf ve bi'l-cümle bende-gânlarını dahi yalılarına nakle ruhsat birle taltîf buyurdular. Hudâ-yı bî-çûn hilâl-i ikbâllerini mânend-i ikbâl-i hilâl-i rûz-efzûn ve âfitâb-ı kemâllerini misâl-i kemâl-i âfitâb ve samt-ı noksândan masûn eylesün, âmîn elfü elf âmîn.

Tevcîh-i Emânet-i Cev

Arpa Emîni olan ağanın sünbüle-i müddeti resîde-i kemâl olmağla, emânet-i mezkûre işbu sene-i mübâreke rûz-i hızırından zabt etmek üzere

---

1.**kādî-i belde** S : **kādî-yi belde** E : **kādî-yi beled** Ü1
2.İstanbul ["Kadısı" kelimesinin üzeri çizilmiştir] E : + Kadısı Ü1, S
3.mezkûrun Ü1, S : + mezkûrun E
4.i'tibâr ile E, S : i'tibâren Ü1

sâbıkā Şehr Emîni Sarıkcı-başı Yûsuf Rızâ[1] Efendi'ye tevcîh ve âsiyâ-yı emâneti, hüsn-i idâre birle gendüm-nümâ vü cev-furûş meseline mazhariyyetden tevakkîsi dahi tenbîh olundu.

İhrâc-ı Donanma-yı hümâyûn

Ber-vech-i isti'câl evvelâ Sakız, ba'de-zâ Mora câniblerine erişmek üzere tehyi'e olunmakda olan Donanma-yı hümâyûn sefâyini, himmet-i Pâdişâh-ı deryâ-mekremet ile ikmâl olunup, Beşiktaş Sâhil-serâ'sı pîş-gâhında müterakkıb-ı hubûb-i bâd-ı şimâl olmalariyle, şehr-i recebin yedinci günü [Ü1 38a] mesbûk olduğu misillü[2] Yalı Köşkü'nde ilbâs-ı hil'at resmi bâ-irâde-i hümâyûn 'afv buyurulup, hemân Kapudan-ı deryâ 'Ali Paşa[3] li-ecli'l-vedâ' Bâb-ı 'âlî'ye vürûd ve rikâb gününe tesâdüf etmekle, nezd-i Sadr-ı a'zam-ı 'âlî-kadrde cenâb-ı Şeyhülislâm-ı mükerrem ile dahi mülâkat birle takbîl-i dâmen-i vedâ' ve serâsere dûhte semmûr ferve iktisâsiyle 'avdet ve Donanma-yı hümâyûn'a 'azîmet ve fora gabya edüp, bâd-ı muvâfık vezânında, ya'nî şehr-i mezkûrun yirmi birinci günü fekk-i lenger ve Akdeniz'e sefer eyledi.

İrsâl-i mühimmât ü 'atıyye be-Muhâfız-ı Sakız

Zikri âtî vechile cezîre-i mezkûre kal'asını hâric ü dâhilinden bağteten muhâsara eden küffâr ile leyl ü nehâr muhârebe etmekde olan Muhâfız Vahîd Paşa, mühimmât ve tabîb ve cerrâh talebiyle müte'âkıben İzmir Muhâfızı Vezîr Hasan Paşa tarafından göndermiş olduğu defter mûcebince elzem olan matlûbâtından başka yüz bin guruş 'atıyye-i şâhâne dahi Kapudan Paşa ile sûy-i muhâfız-ı müşârun ileyhe revân kılındı.

Ta'yîn-i muhâfız u başbuğ be-havâlî-i Çeşme

Sakız Cezîresi'ne küffârın tehâcümü cihetiyle Anadolu sâhilinde ve cezîre-i mezkûre pîş-gâhında vâki' Çeşme yakası nâm nâhiyenin tetâvül-i dest-i tesallut-i [Ü1 38b] kefereden muhâfazası ve me'mûr ve gayr-i me'mûr mütehaşşid olan asâkirin zabt u rabtı husûslarında muktedir bir başbuğ

1.Sarıkcı-başı Yûsuf Rızâ ["Yûsuf" kelimesi dışındaki kelimeler ilgili yerlere girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmışlardır] E : Yûsuf Ü1 : Sarıkcı-başı Yûsuf Rızâ S

2.misillü S : + ["Kapudan-ı deryâ 'Ali Paşa" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] E : Kapudan-ı deryâ 'Ali Paşa Ü1

3.Kapudan-ı ..... Paşa ["Kapudan-ı deryâ 'Ali Paşa" kelimeleri, buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmışlardır] E : — Ü1 : Kapudan-ı deryâ 'Ali Paşa

ta'yîni lâ büdd olmağla, İzmir Muhâfızı Hasan Paşa'nın sevk u ta'rîfiyle müşârun ileyhin ma'iyyetinde olan Mîr-i mîrân 'Abdî Paşa Başbuğ nasb ve Kapudân-ı deryâ ile muhâfız-ı müşârun ileyhin re'y ü irâdelerine mütâba'at birle asâkir-i merkūmenin idâresinde ve havâlî-i merkūme muhâfazasında dikkat kılması, taraf-ı sadr-ı a'zamîden Paşa-yı mûmâ ileyhe tenbîh ü ketb olundu[1].

Nefy-i Tercemân-ı Dîvân

Dîvân Tercemânı olan İstavraki'nin lehce-i beyân ve lisân-ı i'lândan müstağnî olduğu vechile, emsâli misillü hilâf-ı rızâ hareketi tahkîk olunduğuna binâ'en, celâdet-rîz-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn mûcebince büyük oğluyla beraber evâhır-ı recebde Bolu'ya nefy olundu.

Garîbe

Tercemân-ı mesfûr, menfâsı olan Bolu'ya vürûdundan birkac mâh mürûrunda, şehre bir sâ'at mesâfede vâki' ılıcaya[2] gidüp, gice mehtâb ederek 'avdetinde Bolu'ya karîb mahalde kâ'in nehr-i cârî civârında ağaçlık[3] içinden mechûlu'l-eşhâs üç[4] nefer kimesneler pusudan uğrayup, mersûmun süvâr olduğu bârgîrin dizgininden [Ü1 39a] tutup, bıçak[5] ile katl ü ihlâk eder iken yanında olan[6] oğlu doludizgin firâr ve Mütesellim'e mâ-cerâyı eşk-i rîzân ihbâr etdikde, der-'akab kātillerin dikkat vechiyle tecessüsüne âdemler ta'yîn olunmuş ise de bir dürlü ele geçmeyüp ve ber-vech-i[7] tahmîn mesfûru ihlâk edenler, mukaddemâ[8] Bolu'dan ihrâc olunup, Sakız[9] pîş-gâhında vukū' bulan ihtirâk-ı sefînede ekserîsi gavta-hor-i deryâ-yı şehâdet olan kalyoncu askerinin akrıbâlarından Rum eşkıyâsına hadden efzûn buğz-i hasbîleri olanlar, ahz-ı sâr kasdiyle ibtidâr etmiş olalar, ma'nâsı verilerek Bolu Nâ'ibi'yle Mütesellimi taraflarından hâdise-i merkūme 'arz u inhâ olundu.

---

1. **Ta'yîn-i muhâfız** ..... olundu Ü1 : — E, S
2. ılıcaya E, Ü1 : ılıçaya S
3. ağaçlık E, S : ağaclık Ü1
4. üç E : üc Ü1, S
5. bıçak E, S : bıcak Ü1
6. yanında olan Ü1, S : yanında ["yanında" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E
7. ber-vechi-i E, S : ber-[ve]ch-i Ü1
8. mukaddemâ [mukaddemâ" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek sonradan müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : + Ü1, S
9. Sakız ["Sakız" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek sonradan müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : + Ü1, S

Lâhika

Lâkin bunun katli dahi Hâlet Efendi'nin sırrânî ta'lîm ü tenbîhiyle olduğu, erbâb-ı 'ukūla nihân değildir[1].

Tercemân-ı Dîvân-şuden-i Yahyâ Efendi ez-mu'allimân-ı Hendesehâne

Tercemânlık şehâdet-i şer'iyye kabîlinden olup, ol hidmetde sıdk-ı makāl ve hulûs-i bâl ile muttasıf, mahrem-i râz-ı İslâm olanlar istihdâm olunmak şer'an ve 'aklen lâzım ve 'an-asl Devlet-i 'aliyye-i Muhammediyye'de tercemânlar ehl-i İslâmdan[2] olduğu tevârîh-şinâsân nezdinde emr-i câzim iken biraz zemândan berü birer takrîb Rum mel'ûnları müstahdem olup[3], her ne kadar mesfûrûnun geh ü bî-gâh hıyânet-i hafiyye-i cibilliye[4] ve cinâyet-i celiyye-i [Ü1 39b] küfriyyeleri zâhir olmuş ise de edvâr-ı sâbıkada yine tard u teb'îdlerine tekayyüd olunmadığı, sabr-sûz-i ehl-i İslâm bir keyfiyyet-i kerîhe idüğü mâ lâ kelâm idi. Lillâhi'l-hamd ve'l-minneh Hâmî-i[5] esrâr-ı şerî'at-i seyyidü'l-enâm, Mâhî-yi âsâr-ı[6] küfr ü zalâm, Pâdişâh-ı İslâm-penâh, *veffekahullâhu te'âlâ limâ yuhibbu*[7] *ve yerdâhu** hazretleri bu husûsa dahi muvaffak olup, temâm-ı *lâ tettehizu'l-yehûde ve'n-nasârâ evliyâ'e min dûni'l-mü'minîn*** nass-ı kerâmet-fassının temâmen[8] hükmünü icrâ birle: "Min ba'd tercemânlıkda kefere kullanılmayup[9], aklâm-ı pâdişâhîde olan müsta'iddîne îcâb-ı zarûretle lisân-ı Talyan ve sâ'ir zebân ta'lîm etmek üzere mu'allimîn ta'yîn olunsun" deyü irâde-i mesûbât-ifâdeleri nâtıka-pîrâ-yı tenbîh ü tebyîn olmağla, Mühendis-hâne hâcelerinden zebân-âşinâ

1.**Lâhika** ..... değildir S : Lâhika ..... değildir E : — Ü1
2.ehl-i İslâmdan S : + ["ehl-i İslâmdan" kelimeleri "muvahhidînden" kelimesinin üzeri çizilip müellif hattıyla üstüne yazılmıştır] E : muvahhidînden Ü1
3.olup ["olup" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek sonradan müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : olup Ü1, S
4.hafiyye-i cibilliye Ü1 : hafiyye E : cibilliye S
5.Hâmî-i E, S : Hâmî-yi Ü1
6.Mâhî-yi âsâr-ı Ü1 : Mâhî-i E, S
7.يحب E, S : يجب Ü1
*."وفقه الله تعالى لما يحب و يرضاه" = Allah Teâlâ onu sevdiği ve hoşnut kıldığı şeye muvaffak kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
**."لا تتّخذوا اليهود والنّصارى اولياء من دون المؤمنين" = Müminleri bırakıp yahûdîleri ve hıristiyânları dost edinmeyin" anlamına gelen bu cümle, son kısmında yer alan "من دون المؤمنين" = Müminleri bırakıp" kısmı dışında Kur'ân, el-Mâ'ide 5/51. âyetin baş kısımlarında yer almaktadır. Bununla beraber metnimizdeki "من دون المؤمنين" kısmının Kur'ân, Âl-i 'İmrân, 3/28; en-Nisâ 4/139,144. âyetlerinde yer aldığını da belirtelim.
8.temâmen E, S : — Ü1
9.kullanılmayup E, Ü1 : kunlanılmayup S

olan Yahyâ Efendi, Dîvân-ı hümâyûn Tercemânı olup ve Bâb-ı 'âlî'de kavâbile ta'lîm-i lugāt-ı milel içün mu'allimîn ta'yîn olundu[1].

Cenâb-ı Hakk Pâdişâh-ı dîn-perver[2] ve Şehinşâh-ı kerâmet-eser hazretlerini bunun gibi sad hezâr girdâr-ı hisân-âsâra mazhar edüp, menâkıb-ı mefâhir-i 'avâkıblerini vird-i zebân-i rüzgâr ve ser-levha-i kitâb-ı tezkâr eylesün.

Zikr-i muhâsara-ı Sa**kız** ve müdemmir-**şu**den-i **küffâr**[3]

[Ü1 40a] Birkac mâh mukaddem, ya'nî şehr-i rebi'ulâhir hilâlinde İpsara[4] Cezîresi'nde olan 'usât-ı kefere, bir takım süfün-i menhûse tehyi'esiyle, derûnlarına Cezîre-i Sisam eşkıyâsından dört bin kadar bî-dîn irkâb etmek tertîbinde olduklarından, karâ'in-i hâliyyeye nazaran niyyet-i 'âtılaları[5] Sakız Cezîresi'ne hücûm olduğunu, İzmir Muhâfızı Hasan Paşa'ya, İzmir'de mütemekkin İngiltere Konsolosu dostâne ihbâr etdiğini müşârun ileyh Sakız Muhâfızı'na ve Der-i devlet'e tahrîr ü iş'âr eylediğinden, başka, Kapudan Paşa'ya[6] dahi Der-sa'âdet'de mukîm İngiliz Elcisi dahi[7] ihtâr etmişidi. Haber-i mezkûr meclis-i şûrâda mâ bihi'l-bahs-i evliyâ'-i umûr oldukda, havâdis-i mezkûrenin sıhhati takdîrince levâyih-i hâle göre eşkıyânın asıl maksûdları, Mora yahud Girid gibi bir vüs'atli mahalle toplanup anda barınmak garaz-ı fâsidinden 'ibâret olmak mutâla'ası eğerçi hulâsa-i ârây-ı ashâb-ı şu'ûr oldu. Lâkin husûs-i mezkûr 'izz-i huzûr-i kerâmet-zuhûr-i pâdişâhâneye 'arz olundukda, umûr-dîde-gân-ı cihân[8] ve 'âkıbet-endîşân nezdinde, **[Mısra]':**

*Fe-in selimte fe-mâ fi'l-hazmi min be'sin**.

1.olundu Ü1, S : + [Yahyâ Efendi ile ilgili olarak sayfanın sağ tarafında müellif hattıyla şu kayıt vardır. "Yahyâ Efendi şimdilik vekîl sûretinde olup, ba'de vefâtihî mühtedî İshak'a asâleten tevcîh olunmuşdur"] E. "**Nefy-i Tercemân-ı Dîvân** ..... olundu" kısmı özetle ve esası değiştirecek herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,43'de kaydedilmiştir.

2.dîn-perver E, S : + -i feyz masdar Ü1

3.küffâr Ü1 : + [Bu başlıkla ilgili olarak E 47b'nin sol kenarında müellif hattıyla şöyle bir kayıt vardır. "İşbu 'ünvânın hurûf-i menkūtası vak'a-i merkūmeye târîhdir; 1237". Başlıkta zel, kaf, ze, şın, nun ve fe harfleri siyah, diğerleri kırmızı mürekkeple yazılmışlardır] E : + [Başlıkta Ü1 nüshasında kırmızı yazılanlar siyah, siyah yazılanlar kırmızı mürekkeple yazılmışlardır] S

4.İpsara E, S : İbsara Ü1

5.'âtılaları E, Ü1 : + 'âtılaları S

6.Paşa'ya E, S : Paşa'yı Ü1

7.dahi S : dahi ["dahi" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek sonradan müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü1

8.-ı cihân Ü1 : — E, S

*. فان سلمت فما فى الحزم من بأس = Kurtulabilirsen ihtiyâtta mahzûr yoktur" anlamına gelen Arapça bir mısradır.

mefhûmunca, şart-ı hazm ü ihtiyâta ri'âyet lâzım olduğuna binâ'en: "Sakız Cezîresi'nin esbâb-ı muhâfazası ikmâl ve asker [Ü1 40b] ü mühimmât ve zehâ'ir[1] irsâlinde isti'câl oluna" deyü fermân-ı mütehattimü'l-iz'ân-ı Gîtî-sitânî mehâbet-rîz-i sahîfe-i sudûr olmağla, cezîre-i mezkûreye mukaddemce irsâl olunan asker ve ta'yîn kılınan topcu ve arabacı ve humbaracı neferâtından başka der-'akab Aydın Sancağı'nda vâki' kazâlardan sâbıkā Güzelhisâr-ı Aydın Mütesellimi zu'amâdan Küçük[2] Ahmed Bey başbuğluğuyla yedi yüz elli ve Saruhân Sancağı'ndan mukaddemâ Mağnisa'da Tüfengci-başı olan Molla Ağa başbuğluğuyla beş yüz ve nefs-i İzmir'den Kestelli-zâde Ahmed Ağa başbuğluğuyla kezâlik beş yüz ki cem'an bin yedi yüz elli nefer asker-i[3] ganîmet-mazhar ve Kuşadası ve İzmir taraflarından zehâ'ir-i[4] vâfiye tertîbiyle husûsât-ı mezkûrenin misâl-i vâcibü'l-imtisâlleri mübâşirler ile tesyîr ve muhâfaza-i cezîre-i merkûme bu vechile tedbîr olunup, te'sîr-i tedbîr-i muhavvil-i havl-i Hudâvend-i nasîr kılındığından biraz eyyâm mürûrunda, eşkâl-i 'akîmü'l-intâc mel'anete mukaddemât-ı fâsidetü's-sûreti ve'l-hey'e olarak, cezîre-i merkûme kurâlarından ba'zısına bir takrîb iki nefer papas-ı iblîs-istînâs ile otuz kadar müsellah Arnabud keferesi, fesâd-âver-i vürûd ve îkāz-künende-i fitne-i zâtü'r-rukūd olduklarını Muhâfız Paşa haber [Ü1 41a] alup, taharrî ve ahzlarına ta'yîn ü i'zâm kıldıkları asker, tecessüslerinde ikdâm etmişler ise de: "Ehâlî-i[5] kurâ firâr etdiler" diyerek ihfâ ve Sakız kocabaşıları dahi huzûr-i muhâfıza ihzâr ile istintâk olundukda, asl-ı vukū'unu inkâr birle: "Arayalım" deyü merkûz-i zamîr-i hıyânet-semîrleri olan sû'-i hareketlerini îmâ vü inbâ etmekde iken, cemâziyelâhırenin[6] yirmi sekizinci rûz-i cum'a -ki martın onuncu günü idi- Sisam tarafından sagîr ü kebîr yetmişden mütecâviz küffâr tekneleri görünüp, reftâr u girdârlarından merâm-ı dalâlet-encâmları ma'lûm ve Sakızlu havenesinin hareket edecekleri dahi karâ'in-i sâbıka vü lâhikadan meczûm olmağla, hemân-dem ebvâb-ı kal'anın esbâb-ı muhâfazası ikmâl ve varoşunda olan bi'l-cümle ehl-i İslâm derûn-i kal'aya idhâl olunup, süfün-i menhûse-i a'dânın semt-i karârların bildirmek içün Timyana Burnu cânibine karagol askeri tesrîb ve edevât-ı kâr-zâr tertîb olunmuşidi.

Ferdâsı sebt günü 'ale's-seher sefâyin-i küffâr Timyana Karyesi sâhiline yanaşup, içlerinden tâ'ife-i Rum ve Arnavud'dan seçilmiş altı bin kâfir

---

1.zehâ'ir E, S : zehâyir Ü1
2.Küçük E, S : Kücük Ü1
3.asker-i Ü1, S : + [E 49b-50a boş bırakılmıştır. Ü1 ve S nüshalarıyla herhangi bir farklılık yoktur. Zaten bu sayfalarda muhtemelen müellifce yazılmış "beyâz sahîh" kaydıyla farklılığın olmadığına işaret edilmiştir] E
4.zehâ'ir-i E, S : zehâyir-i Ü1
5.Ehâlî-i S : Ehâlî-yi E, Ü1
6.cemâziyelâhırenin E : cumâdelâhırenin Ü1, S

hurûc ve karagol askeriyle muhârebe ederek Kampoz[1] nâm bağçelik cânibinden berüye doğru hücûmları meşhûd oldukda, mukâbeleye me'mûren revân kılınan [Ü1 41b] Muhâfız Paşa Kethudâsı, Ağa ve Saruhân Sancağı'nın Başbuğu Molla Ağa, müdâfa'a-i a'dâda eğerçi bezl-i tâb u tüvân edüp, lâkin ol esnâda Sakız'ın ez-kadîm kral nişânı olan beyaz bez üstüne ortası ejder ve haç nişanlu bayraklar küşâdiyle i'lân-ı 'ısyân eden Sakız köyleri re'âyâsının inzimâmından cem'iyyet-i a'dâ kesret bulup, asker-i İslâm üzerine mânend-i kelb-i 'akūr hücûma cür'et etdiklerinden başka, bir bölük eşirrâ şehir tarafından İslâmiyânın ardını kesdirmeğe şitâb ve şehirlüden Latin mezhebinde olan bir-iki bin eşhâsdan mâ'adâları dahi hâne-i kilâb-âşiyâneleri üzere bandıra nasbiyle tüfeng atmağa âgāz ederek, gürûh-i mekrûh-i a'dâ ile hemreng-i ittihâd olduklarını işrâb eylediklerinde, cünûd-i kalîle-i zafermev'ûdda biraz şehîd meşhûd oldukdan sonra kal'a-cânibine ferr ü kufûl ve küffâr-ı düzeh-karâr dahi yerlü dinsizlerin istikbâl ve tergîbiyle menâzile duhûl ü nüzûl edüp, der-'akab bir takım melâ'în kal'anın sâhili yemîninde kâ'in Hızır Baba Türbesi yanından bedâ' ile gümrük cânibine doğru değirmanler arasına ve mahallât ağızlarına ve diğer takımı kal'aya havâlesi olan Torloti (طورلوتی) nâm manastır depesine tabyalar inşâ ve meterisler hafr ve toplar ta'biyesine başlayup, cânib-i bahrdan dahi gemileri muhârebeye ibtidâr ve bu sûretle berren ve bahran kal'ayı [Ü1 42a] hisâr edüp, zikr olunan topları i'mâl ve kal'aya nâzır menâzil pencerelerinden ve cevâmi' menâreleri ve Mengene-hâne'den burclarda olan leşker-i nusrat-esere kurşun atmağa iştigāllerinden gayri, kulûb-i kuvvet-mashûb-i mücâhidîn-i dîne haşyet vermek zu'muyla takım takım gösterdikleri tabur ve kal'a meydânında top altında bulunan baraka ta'bîr olunan dükkânları meteris etmeleri, derceng-i evvel asker-i İslâmı bî-huzûr etmişidi. Binâ-berîn hısn-ı hasîn 'avn-i Hayru'n-nâsırîni cezm ü i'tikād ve feyz-i Sâhibü's-seyfi ve'l-cihâd, *sallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem** efendimize istinâd ve teveccüh-i Pâdişâh-ı kerâmetmu'tâda i'timâd birle muhâsaranın dördüncü günü olan recebü'l-müreccebin ikinci salı günü vakt-i zuhrda, kal'anın Dizdâr Kapusu'ndan ihrâc olunan dört yüz kadar asker, gülbang-ı kâfir-sûz-i tekbîr ile yürüyüş edüp, barakada olan düşmen-i pür-kîn ile döğüşerek ol dekâkîni ihrâk etmekle, kal'a meydânı önü açılmak ve burc u bârûda durulmak fevâ'idi hâsıla olduğundan fazla, üc binden mütecâviz küffârı nâr-ı cahîme ilhâk ve fekat altı nefer şehîd ve on dokuz nefer[2] mecrûh-i sa'îdden mâ'adâları sâlimen ve gānimen kal'aya 'avdet ü iltihâk[3] etmişlerdir.

1.Kampoz : Kamboz E, Ü1, S

*."صلی الله تعالی علیه و سلم" = Yüce Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bu cümle Peygamberimiz'e yapılan bir duâdır.

2.nefer E : — Ü1, S

3.ü iltihâk S : + ["ü iltihâk" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek sonradan müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü1

Mâh-ı mezbûrun üçüncü[1] ve dördüncü günleri yine kal'adan asker çıkarılup[2], mukātele-i 'azîme birle 'Azebân-kapusu pîş-gâhındaki hâne-i id-bâr-bâr-ı küffârdan atılan kurşun [Ü1 42b] darbiyle beş-on kadar merd-i dilâver mecrûh olup, birkaçı dahi fî sebîlillâh[3] bezl-i rûh kılmış ise de birkac bin kefere, âmâc-ı dâne-i top u tüfeng olarak kal'a önü meterislerini bi'l-külliyye zabt u teshîr ylediler.

Reh-i savle-i mücâhidîne sedd-i ezâ olan sâlifü'z-zikr menâzili imâta vü ihrâk bâbında hamîs-i nusrat-enîs-i İslâm, şedd-i nitâk-ı ihtimâm[4] edüp, mâh-ı merkūmun beşinci günü Top-hâne Kapusu'ndan hurûc ve hamle-i dil-îrâne ile karşu tarafa vulûc edüp, tehyi'e eyledikleri yağlı paçavra[5] ve sâ'ir âteşîn eczâlar ilkāsiyle Kassâb-hâne'yi tutuşdurup, ittisâlinde kâ'in mârru'l-beyân dekâkîn ü menâzile âteş-i zebâne-keş sirâyet ederek ekserîsi külliy-yen sûzan ve bu aralıkda vâfir kâfir dahi esfel-i sâfilîn-i cehenneme revân oldu.

Her çend cünd-i İslâm düşmen-i hezîmet-encâmın 'aşr-ı mi'şârından ekall iken yine *ed-dînü ya'lû** sırrı zâhir ve her bir hamlede gālib ü mansûr oldukları bâhir idi. Lâkin imdâda eşedd üzere ihtiyâc der-kâr olup, kal'anın yemîn ü yesâriyle sevâhil-i cezîreyi ser-te-ser küffâr kuşadup, burc-i liman-dan gayri bir mahalle asker çıkarılmak mutasavver olmadığından başka, sü-fün-i menhûse-i a'dâ sedd-i râh-ı 'ubûr olmağla, Anadolu tarafında terâküm etmiş olan Müslimînden imdâdın 'adem-i zuhûru, cârihâ-i gāziyâne îrâs-ı futûr etmek 'alâyimi manzûr ve bu husûsda[6] imdâd-ı gaybiyye-i İlâhiyyeye intizâr ile ehl-i İslâm dest-i berdâşte-i dergâh-ı Rabb-i gayûr iken, [Ü1 43a] asâkir-i müctemi'a-i mezkûreden doksan iki nefer merd-i şecâ'at-güster Çeşmeli 'Ömer nâm re'îs-i hamâset-enîsin kayığına süvâr ve şeb-be-hengâm merâkib-i düşmen-i li'âmın ortasından rehberî-ı[7] Hızır selâmetle geçerek[8], sâ'at altı sularında burc-i limana vâsıl ve 'ibâd-ı Müslimîne kuvvet-i dil hâsıl oldu. Asâkir-i vâride-i mezkûrenin her birini Muhâfız Paşa 'atıyye-i şâhâne ile tatrîb kıldığından fazla, re'îs-i merkūme kîse-bahş-ı in'âm olup, ba'de-ez-în dahi her bir seferinde biner guruş ücret vermek va'diyle nakl-i askere tergîb ve 'ale's-seher karşuya ircâ' u tesrîb eyledi[9].

1.üçüncü E, Ül : ücüncü S
2.çıkarılup E, S : cıkarılup Ül
3.sebîlillâh Ü1, S : sebîl E
4.ihtimâm E, S : ittifâk Ül
5.paçavra E, S : baçavra Ü1
*."الدين يعلو" = Din gerçeği herşeyin üstündedir" anlamına gelen Arapça bir sözdür.
6.husûsda Ü1, S : husâsa E
7.rehberî-i Ü1, S : rehberî-yi E
8.geçerek E, S : gecerek Ül
9.eyledi E, S : eylerdi Ül

Mâh-ı merkūmun altıncı cum'a günü, vakt-i sabâhdan dem-i revâha kadar küffârın atdıkları top u tüfenge kal'adan mukābele bi'l-misl mu'âmelesi icrâ olundu. Ferdâsı kefere-i hod-kâm liman burcunu cânib-i[1] berrden tazyîk etmek niyyet-i bâtılasiyle gümrük önüne dokuz çapında bir top vaz' edüp, dânelerinden burc-i mezkûrun dıvarlarından câ-be-câ delikler peydâ olduğundan gayri, âdem sakatlanarak askere fi'l-cümle havf tareyân etmekle, ol topu ibtâl kasdiyle şehr-i mezkûrun sekizinci pazar günü Muhâfız Paşa, delîl-başıları Süleymân Ağa'nın ma'iyyetinde va'd-i ihsân ve tahrîz-i firâvân ile Dizdâr[2] Kapusu'ndan irsâl eylediği üç yüz kadar abtâl-i ricâl, savt-ı bülend-i tekbîr ile gümrük tarafında kâ'in meterislere doğru teveccüh eylediklerinde, küffâr-ı hâksâr mukābelede pây-dâr olmayarak [Ü1 43b] serserî-seyr-i vâdî-i firâr olup, asker-i İslâm çoğunu dahi ihlâk ederek yedi nefer şehîdden mâ'adâları bi-lutfihî Te'âlâ topun başına varup çivilemekle ibtâl ve meterislerin pây-mâl etdiklerinden sonra, güllelerin birazını bahra ilkā ve birazını aldıkları ru'ûs-i maktû'a ile beraber kal'aya 'avd ü kufûl ve ber-vefk-i mev'ûd mazhar-ı in'âm u kabûl oldular.

Sâlifü'z-zikr Torloti (طورلوتی) Manastırı'nın kal'aya havâlesi sâ'ir mahallerden ziyâde olduğundan başka, eşkıyâ'-i küffâr üç[3] top dahi ilâve ve gümrük önüne tekrâr on bir çapında iki kıt'a top ta'biye edüp, mâh-ı mezkûrun dokuzuncu günüyle ertesi gün tulû'-i şemsden gurûba dek ol mahallerden liman[4] burcunu toplamakdan bir an fârig olmadılar. Kal'adan dahi müdâfa'ada gayret olunup, yevmeyn-i mezkûreynde kefereden kati vâfiri nâ-bedîd ve taraf-ı İslâmiyândan burc-i liman ve kal'ada birer âdem şehîd ve ba'zı cüdrân ü sukūf-i menâzilde rahneler bedîd oldu. Gümrük önü ve Balık-hâne etrâfına nâzır top mazgalları hizâsında kâ'in kârgîr ebniyeye hasm-ı pelîdin verdiği istihkâm ü teşyîdi, kal'a topları fesha çâre bulamayup, yalnız liman burcunun topları dahi kârger olmayacağına binâ'en kal'anın silah cebehânesi verâsındaki dıvara bir mazgal açılup, nakl olunan on dört[5] çapında bir kıt'a top-i ra'd-kûb zoruyla istihkâm-ı mezkûrun fesh u ilgāsı bi-havlihî sübhânehû [Ü1 44a] makdûr ve bu hâl üzere dört gün, dört gice bi-lâ ârâm derûn-i şehre atılan humbara ve top dânelerinden hayli küffârı ihlâk ü i'dâmda asker-i İslâm mühim-sâz-ı kıyâm olup, işbu eyyâmda ancak üç[6] nefer merd-i dilâver şehd-i şehâdeti nûş etmişdir.

1.cānibi-i E, Ü1 : — S
2.Dizdâr E, S : دردار Ü1
3.üç E : üc Ü1, S
4.liman E, Ü1 : + liman S
5.dört E, S : dö[r]t Ü1
6.üç E : üc Ü1, S

Mâh-ı merkûmun on beşinci pazar gicesi[1] sâ'at beşde iken küffâr, matmah-ı enzârları olan liman[2] burcu üzerine gemilerini âheste reftâr ile tesyâr ve bir tarafdan pereme ve sandal ile irsâl-i asâkir-i füccâr etmekde olduklarını, kal'a ve burcda olan karagol takımı haber verdikleri anda, âteş-i top u tüfeng ve humbara ile müdâfa'aya ikdâm olundukda, te'âkub-i emvâc-ı hezîmet birle eğerçi firâr etdiler; lâkin iktizây-ı 'inâd ü istikbâr üzere bu husûsda ısrâr edecekleri melhûz u der-kâr olmağla, Muhâfız Paşa, matharacıları ağa ma'iyyetiyle müceddeden bir bölük asker ve birkac kavas ta'yîn ve ber-vech-i isti'câl burca idhâl ile orada bulunan mücâhidînin sarah-ı şecâ'atlerin tarsîn ve edevât-ı âhenîn ile beş-on top doldurup, tehyi'e kılmaların tenbîh u tebyîn kılmışidi.

Fi'l-hakîka ber-tıbk-ı mülâhaza mâh-ı merkûmun on altıncı isneyn gicesi sâ'at dört karârlarında[3], dokuz kıt'a kayıklarda tahmînen altı yüz mikdârı küffâr burc-ı mezkûra iktihâm sûretini izhâr edicek, asker-i zafer-güster ma'hûd [Ü1 44b] toplar ile bir yalım gösterdiklerinde, kayıkların dört pâresi takımıyla gark ve mâ'adâlarında olan a'dâ bîm-cân ile gürîzân[4] olup, açıkda duran gemilerine mülhak oldular.

Maglata-i[5] düşmen-i hiyel-fiken

Mâh-ı mezkûrun on yedinci salı günü, kal'anın lonca sâhili tarafına timur-endâz olan Fransız'ın brik ta'bîr olunur bir kıt'a beylik sefînesi filikasiyle Sakız'da mukîm Fransız Konsolosu, liman ardından top kapusuna yanaşup, Muhâfız Paşa'ya mülâkat talebinde olduğu haber verildikde, ol mahalde olan tabyaya mu'tâddan ziyâde asker tertîb olunarak konsolos-i mersûm içerüye alınup, resm-i hoş-âmedî icrâsından sonra sebeb-i vürûdundan su'âl olundukda, Sakız eşkıyâsına Sisam'dan beş bin ve İpsara ve Çamlıca'dan[6] beşer yüz izbandîd imdâda gelmiş ve kal'aya havâlesi olan mahallerden başka varoş ve şehir mahallâtının zokaklarına inşâ kıldıkları meterislere yirmi dört kıt'a top vaz' etdiklerinden mâ'adâ, şehirlü bâzergânlar Mora cânibinden yüz bin guruşluk mühimmât getürmüşlerdir. Ada üstüne batı rüzgârı esdiği vakitde hendeke çalı yakup, derûn-i kal'aya duman savurarak yürüyüş etmek tasmîmiyle nerdübân ve sâ'ir edevât-ı bî-pâyân tedârük ve kırk bin nefer cengcu re'âyâ yazup, hâzır u âmâde etmiş olduklarını

1.gicesi E, S : gice Ü1
2.liman : limon (ليمون) E, Ü1, S
3.karârlarında Ü1, S : karâ[r]larında E
4.gürîzân E, Ü1 : كزيزان S
5.**Maglata-i** E, S : **Maglaza-i** Ü1
6.İpsara ve Çamlıca'dan E, S : İbsara ve Çamlıça'dan Ü1

beyân[1], [Ü1 45a] Devlet-i 'aliyye ile France Devleti miyânmda olan dostluğa mebnî her ne zemân murâd olunur ise sizinle Muhassıl Ahmed Bey'i ve İlyâs Ağa'yı France Kralı'nın sefînesi alup, Anadolu cânibine imrâra ve el-hâletü hâzih mühimmât-ı kal'ada noksân var ise ikmâl ü i'tâya devleti tarafından me'mûr olduğunu ifâdeye gelmiş idüğünü tasrîh ü tibyân edicek, Muhâfız Paşa, mesfûrun miyân-ı dâm-ı tezvîrde irâ'e eylediği dâne-i merdüm-firîb kelimât-ı hayr-hâhânesine 'adem-i rağbet birle ibrâz-ı temkîn ü şecâ'at ederek, ed'iye-i sıdk-ev'iye-i şehinşâh-ı İslâmı[2] edâdan sonra: "Bi-hamdihî Te'âlâ zehâyir ü mühimmâtımız kesîr ve askerimiz vefîr olup, kefere-i Rum kal'aya hücûm edecekleri sûretde bi-meşiyyetihî Sübhânehû cümlesi mahrûm olup, görecekleri nevmîdi ve 'ikābı siz de görür ve temâşâ edersiz, yahud Hudâ ne-gerde takdîr-i mümteni'u't-tagyîr ile başımız sıkıldığı vakitde cebehânelere âteş verüp, şehri zîr ü zeber edeceğimizi müşâhede kılarsız" me'âlinde cevâb-ı bâ-savâb verüp, meclisde hâzır bulunan Muhassıl-ı mûmâ ileyh ve sâ'irleri dahi müşârun ileyhi tasdîk eylediklerinde, konsolos-i mesfûr me'yûs olarak 'avdete şitâb ve filika-süvâr-ı zehâb oldu, **intehâ**.

İbtidây-ı muhâsaradan berü semt-i küffârda 'alâmet-i futûr meşhûd ü manzûr olmayup, bi-lâ-ârâm yirmi gün, yirmi gice [Ü1 45b] muhârebeye ikdâm olunmağla, barut ve yuvarlağa kıllet gelüp: "Yevmen fe-yevmen dahi meş'ale-i meşşâle-i ceng ü cidâlin iştidâd-ı işti'âli cây-ı mülâhazadır" deyü kal'adan top u humbara[3] biraz müddet azar azar atılmak husûsu, vücûh-i asâkir ile meşveret olunarak mâh-ı mezbûrun on sekizinci ve eyyâm-ı muhâsaranın yirminci günü keferenin fekat tabyaları döğülüp, şehre[4] ve varoş derûnuna atılmakda olan toplara faysal verilmek üzere eğerçi karâr verilmişidi; lâkin küffâr-ı sakar-makarr aslâ fâsıla vermeyüp, taraf taraf semt-i hisâra dâne-i sürb ve gülle-i âhenîn nisârından[5] mâ'adâ, Müslimînin bağçevan ve bakkālları olan melâ'în, her birinin isim ve şöhretlerin yâd u ta'yîn ederek eyledikleri şutûm-ı gılâz[6]*, tehammül-sûz-i ehl-i İslâm olup, bi'z-zarûre mukābeleye ikdâm ve terk olunan topları vakt-i zuhrdan nısf-ı leyle kadar muttasılan atmağa kıyam eylediler[7].

1.beyân ["ba'de'l-beyân" kelimelerinin üzeri çizilip, müellifce üstüne "beyân" kelimesi yazılmıştır] E : ba'de'l-beyân Ü1, S

2.İslâmı Ül : İslâmı [Kelimenin sonundaki "ye" harfinin üzeri çizilmiştir] E : İslâmîyi S

3.humbara E, S : خمپره Ü1

4.şehre E : şehir Ü1, S

5.nisârından E, S : ثنارندن Ü1

6.gılâz E, S : غلاط Ü1

*.Muhtemelen burada zikri geçen "şutûm-ı gılâz" ile ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.70'in sol kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Bu Rum keferesi Mora muhârebelerinde dahi ehl-i İslâmı dil-hûn edecek ve selb-i şu'ûr ile fedâyî eyleyecek şutûm-i gılâz ile feryâd ederlerdi".

7.terk ..... eylediler E, S : — Ü1

Bu tarz üzere üc-beş gün dahi mücâdele imtidâd bulur ise barutun eseri kalmayup ve zâhir-i hâle nazaran celbin dahi muhâl olduğuna binâ'en, vâkıf-ı hakîkat-i hâl olan ricâl-i ehâlî mütehayyir ü ser-gerdân olup, eşk-i çeşm-i tezarru' u niyâzı rîzân[1] ederek, ol gice ekserîsi ba'zı mübeşşirât müşâhedesiyle talî'a-i imdâd-ı İlâhî zuhûruna nigerân üzere oldular.

Vürûd-i Donanma-yı hümâyûn be-pîş-gâh-ı Sakız

Mâh-ı mezkûrun on dokuzuncu günü 'ale's-sabâh tahrîk-i bâd-ı imdâd-ı Rabbü'l-'ibâd ile Donanma-yı nusrat-makrûn [Ü1 46a] kalyonları, Koyun Adaları tarafından sürüsiyle[2] görünüp, kuşluk vakti Paşa Çeşmesi nâm mahalden berü dâmen-i cezîreye âteş-efşân[3] olarak kal'a pîş-gâhına gelüp, lenger-endâz-ı karâr ve süfün-i küffâr dahi *kul*[4] *câ'e'l-hakku ve zeheka'l-bâtılu, inne'l-bâtıle kâne zehûkā** bârika-i mu'cize-i şârikası inâresiyle Sakız ardına firâr eylediler. Bu fürceyi karşu yakada cezîreye geçmeğe bir zemândan berü girîbân-ı çâk-ı ârâm olan asker-i İslâm gördükleri gibi cân atarak kayıklara süvâr olup, berü cânibe vaz'-ı ikdâm ve kal'ada olan mücâhidîn dahi te'âkub-i beşâretden birbirlerini tebrîk ü tebşîr ve teşekkür-i Bârî ve du'ây-ı Şehriyârî'yi tekrâr[5] ederek kal'a kapuları açılup, cümlesi birden küffâr üzerine i'zâm olunmaları bâbında ibrâm etmeleriyle, delîl ve tüfengci-başı ağalar ve kal'a zâbitânı, ma'iyyetlerinde bin beş yüz dilâver, 'Azebân-kapusu'ndan çıkarılup, hendek meterislerinde kıyâm eylediler**.

'Acîbe

Donanma-yı hümâyûn gelüp ve karşu yakadaki asker dahi vürûd etmekle, 'usât-ı re'âyâ girü çekilerek[6] bâb-ı istîmânı kar' etmeleri melhûz u me'mûl iken kemâl-i gurûr u istikbâr ile sâbitü'l-akdâm-ı ısrâr olup, deryâlar gibi cûş u hurûş eden asâkir-i nusrat-me'âsiri karaya yanaşdırmamak

---

1.rîzân E, Ü1 : زيران S

2.sürüsiyle ["sürüsiyle" kelimesi müellif hattıyla ve "sahh" kaydıyla işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] E : — Ü1 : sürüsiyle S

3.âteş-efşân E, S : âteş-feşân Ü1

4.قل E : اذا Ü1 : — S

*.قل جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل كان زهوقا = De ki: 'Hak geldi, bâtıl gitti; zâten bâtıl yok olmaya mahkûmdur" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-İsrâ 17/81. âyettir.

5.tekrâr Ü1, S : tekrîr E

**.Bu kısımdan sonra Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada (s.70-76) Bâhir Efendi'nin başlıksız ve "Nasb-ı Kapudan-ı deryâ ve Muhâfız-ı Sakız" başlığını taşıyan zeyl ve ilâvesi gelmektedir; bk. *Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri.*

6.çekilerek E, S : cekilerek Ü1

zu'muyla fâsılasız top u tüfenglerin i'mâl edüp, hattâ donanmadan Paşa Çeşmesi [Ül 46b] önünde sâhile karîb bulunan bir firkateyi karadan top u tüfeng ile şaşırdarak, ol reme-i hanâzîr peremeleriyle bî-bâk ü haşyet üzerine varup, derûnunda bulunan doksan kadar kalyoncuların rûh-i pür-fütûhların izhâk ve firkateyi dahi göz göre kenâre çeküp, topların ihrâcdan sonra ihrâk eylemek gibi kıldıkları cür'et, Donanma-yı hümâyûn[1] müdîrlerine birazcık dehşet vermiş idi; *lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-'aliyyi'l-'azîm**.

Hulâsa kal'a askeri ber-minvâl-i meşrûh meterislere çıkarılmış bulunduğundan, anlara rehâvet ve kefereye cesâret gelmamek[2] içün beher hâl donanmadan yevm-i mezkûrda karaya asker irsâl olunması Muhâfız Paşa tarafından te'kîd ü isti'câl olunduğuna mu'âkıb[3], hâh u nâ-hâh sekiz yüz nefer asker donanmadan ve ol kadar dahi Çeşme yakasından gelüp, meterislerde olan asâkire[4] iltihâk eylediler. Üc buçuk[5] sâ'at mikdârı donanma ve kal'a taraflarından top ve meterislerden tüfeng endâhtiyle pâzâr-ı kâr-zâr germiyyet bulmuşiken, yine kemîn-gîr-i küfr ü 'inâd olan eşkıyâda sûret-i istîmân nümâyân olmayup, nihâyetü'l-emr tertîb olunduğu üzere asker-i İslâm üç[6] bölük olup, bir bölüğü Debbâğ-hâne değirmanleri tarafından dolaşarak [Ül 47a] Torloti Manastırı depesinde olan manastırlara[7] ve bir bölüğü 'Azebân-kapusu karşusundaki mahalle-i kübrâ ağzına ve diğer bölüğü Ok-meydânı semtine doğru sell-i seyf ederek teveccüh edüp[8], ahşama kadar bulduğu küffârı, guzât, zor-i şemşîr ile îsâl-i sakar eylediler. Ol gün bî-tâblık gelmekle, tedmîr-i eşkıyâyı pes-mânde-i verâ-yı ferdâ ve mahallât ve şehre duhûlde emr-i ihtiyâtı mülâhaza birle, aldıkları kelle ve bayrak ile birer ikişer hendek meterislerine 'avdet edüp, muğtenim-i fazîlet-i gazâ oldular. O gice kefere-i fecereden bâkî kalan 'aded-i kalîl tekrâr bâlâ-yı menâzil ü manastırlardan seng ve tüfeng atmakdan dest-keş-i ferâğ olmadılar.

Ferdâsı cum'a günü -ki şehr-i receb-i bu'l-'acebin yirminci rûz-i zafer-endûz idi- Paşa Çeşmesi üstünde kâ'in İrtis (ارتيس) nâm karye-i kebîrede cem'iyyet-i kübrâ-yı[9] kibr olduğu haber verildikde, bi'l-ittifâk asker-i ceng-azmâ mahallât-ı şehre vâzı'-ı pây-ı hücûm ve düşmen-i dîn münhezim

---

1.Donanma-yı hümâyûn E, S : Donanma Ül

*."لا حول ولا قوة الا بالله العلى العظيم" = Allah'ın izni olmaksızın ne bir zararı defedebilir, ne de bir menfaati elde edebiliriz" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

2.gelmamek Ül, S : كلاملك E

3.mu'âkıb E, Ül : müte'âkıb S

4.asâkire E, S : askere Ül

5.buçuk E, S : bucuk Ül

6.üç E : üc Ül, S

7.manastırlara E, S : meterislere Ül

8.edüp S : + [Metinde yer alan "ol gün" kelimelerinin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir] E : + ol gün Ül

9.kübrâ-yı ["kübrâ-yı" kelimesi müellifce sonradan ve buraya girmesi işaret edilerek satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ül : kübrâ-yı S

ü mahrûm olup, bakıyyetü's-suyûfu top ve sâ'ir edevât ve âlâtların terk ile bî-karâr olarak karaya firâr etmeleriyle, mahallât-ı şehr ve varoş bi't-temâm mazbût-i eydî-yi ehl-i İslâm ve ihrâk olunan yirmi kadar tekneden[1] mâ'adâ on beş kıt'a işe yarar kayık ve sagîr ü kebîr [Ül 47b] otuz kıt'a top ve elli 'aded cebehâne arabaları ve bunca mühimmât ve cebehâne ve edevât-ı tophâne ve mâl u eşyâ dâhil-i havza-i tasarruf u iğtinâm olup, ehl-i îmâna bâ'is-i meserret ve erbâb-ı tuğyâna be-tahsîs Midillü ve Rodos ve Kıbrıs ve sâ'ir adalarda olan re'âyâya mûcib-i 'ibret oldu.

Yevm-i merkūmda Muhâfız Paşa, alınan top ve mühimmât ve kal'a-i pâdişâhîye nakl husûsunda isti'câl ve gavgalara karışmayup, konsolos evlerine sığınmış olduğu tahkîk olunan Latin re'âyâlarını ve konsoloslara müte'allık müste'minleri ta'arruz-i askerîden muhâfazaya, konsolos hânelerine ikişer üçer kavas ta'yîn ü îsâl[2], ba'dehû işbu haber-i meserret-bahşâyı hâvî tahrîrât ve birkac yük kelle ve kulak ve vâfir bandıra ve bayrak ile Der-sa'âdet-güster'e ulaklar irsâl eylediler[3].

Haber-i meserret Der-'aliyye'ye şehr-i mezkûrun yirmi beşinci günü, İzmir Muhâfızı Hasan Paşa ile Kuşadası Muhâfızı Reşîd Paşa'dan, ertesi günü Kapudan-ı deryâ'dan ve yirmi dokuzuncu günü Vahîd Paşa'dan vürûd edüp, müşârun ileyhimin tatarlarına a'lâ kaputlar iksâ ve 'atıyye-i şâhâne ile her biri karîn-i hazz-ı evfâ kılındı.

'Azl ü nasb-ı Ser-bostâniyân-ı hâssa

Recebü'l-ferdin[4] yirmi yedinci günü, Bostancı-başı[5] İbrâhîm Ağa ma'zûl ve Hasekî Ağa olan 'Osmân Ağa ol câha [Ül 48a] mevsûl ve Hasekî Ağalık dahi Karakulak İbrâhîm Ağa'ya tevcîh ile mehebb-i kubûl-i kabûl oldu.

Tevcîh-i Eyâlet-i Musul

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu günü, eyâlet-i mezkûre, 'Abdülcelîl-zâdeler'den Murâd Paşa-zâde 'Abdurrahmân Bey'e, kal'ası muhâfazası şartı ve rütbe-i vâlâ-yı vezâretle tevcîh olundu*.

1.tekneden Ül : teknelerden E, S

2.ü îsâl ["ü îsâl" kelimesi muhtemelen müellifce ve buraya girmesi işaret edilerek satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ül : ü îsâl S

3.eylediler S : eyledi E, Ül

4.Recebü'l-ferdin S : Recebin el-ferdin (رجبك الفردك) E : Mâh-ı mastûrun Ül

5.Bostancı-başı S : + ["olan" kelimesinin üzeri çizilmiştir] E : + olan Ül

*."**Tevcîh-i Eyâlet-i Musul** ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,11'de kaydedilmiştir.

Zikr-i bakıyye-i vekāyi'-i Sakız[1]

Sakız eşkıyâsından münhezimen etrâf-ı kurâya firâr eden melâ'în, içlerinden mecrûhların ayırup, sefîne ve kayıklariyle Sisam Adası'na gönderdikden sonra, şehr-i recebü'l-ferdin yirmi birinci sebt günü, yine şehre hücûm sevdâsiyle birkac mahalde cem'iyyet etmiş oldukları, dutılan dillerden haber alınmağla, yevm-i mezkûrda Çeşme yakasından Sakız'a geçen Aydın askeri Başbuğu, zu'amâdan Küçük[2] Ahmed Bey, Aydın ve Saruhân levendâtiyle Paşa Çeşmesi tarafına ve Muhâfız Paşa'nın delîl-başısı Süleymân Ağa, kendü neferâtı ve enderûn ağavâtı ve sâ'irden bin kadar âdem ile Kampoz[3] nâm bağçelik semtinden Timyana koluna ve kalyon askeriyle İzmir ve sâ'ir mahâlden gönüllü olarak gelmiş olan asker, tüfengci-başılar ma'iyyetleriyle orta kola ta'yîn ü irsâl olundu.

Kücük Ahmed Bey mârrü'z-zikr İrtis (ارتيس) Karyesi'nde tesâdüf etdiği küffârı semt-i 'ademe tesrîb [Ü1 48b] ve karye-i mezbûreyi tahrîb kıldığı haber-i hayra mu'âkıb, Delîl-başı dahi Timyana Karyesi'ni vücûd-i habâset[4]-âlûd-i a'dâdan yâverî-i tîğ-i âb-dâr ile tathîrden sonra, ilerü tarafda[5] Mastakî köylerinden Kalaşama Karyesi civârında sarb bir mahalde kâ'in, cevânib-i erba'asını hendek ihâta etmiş, 'arzı üc zirâ' kesâfede, metîn ü rasîn, kapusuna dahi asma köprü yapılmış olan Ayamenya (ايامنيا) nâm manastır-ı kebîre tehassun eden 'usât-ı küffârı hisâr ve tîşe-i himmetle dıvarlarının on iki mahallinden bir takrîb açdıkları[6] sûrâhlardan ferdâsı pazar günü elli kadar şehîd vererek içine girüp ve bulunan kefereyi ser-te-ser kahr u tedmîr birle manastırı zabt u teshîr ve orada olan nisvân u sıbyânı esîr, ba'dehû sâlifü'z-zikr قلاماشه [Kalaşama] Karyesi derûnunda olan kulle-i kadîme-i kebîre ve palankayı teshîr[7] haberi gelüp ve[8] orta kola gönderilan guzât dahi hilâl-i râhda birkac karyeyi pâ-zede-i tahrîb ve rast geldikleri kefereyi katl ü ta'zîb eylediklerinden sonra gûyâ: "Mora ve Sisam Adası'ndan yüz elli kadar gemilerle külliyyetlü imdâd ve mühimmât gelmek üzere kağıdlar geldi" deyü dürûğ-i ebleh-firîb ile[9] on bin kadar melâ'în ile Ayayorgi nâm Mastakî karyesine oturup, etrâf-ı karyeye 'arîz u 'amîk hendek çevirtmekde olduğu tahkîk olunan ser-kerde-i [Ü1 49a] eşkıyâ Ligosti nâm kâfir-i dalâlet-encâmın üzerine Delîl-başı Ağa, takımıyla varup mukâteleye ibtidâr edüp, bi-

1.Sakız E, S : sâ'ire Ü1
2.Küçük E, S : Kücük Ü1
3.Kampoz Ü1 : Kamboz E, S
4.habâset E, Ü1 : habâ'is S
5.tarafda Ü1 : tarafdan E, S
6.açdıkları Ü1, S : acdıkları E
7.ba'dehû ..... teshîr E, S : kıldıkları Ü1
8.ve E, S : — Ü1
9.neşr ederek S : + ["ile" kelimesinin üstü çizilmiş ve muhtemelen müellif tarafından satır "neşr ederek" diye devam ettirilmiştir] E : ile Ü1

'inâyetihî Te'âlâ sa'y-i bisyâr ile dört-beş sâ'at zarfında karye-i mezbûreyi feth ile nâ'il-i ganâ'im-i bî-şümâr[1] oldular. Mel'ûn-i mersûm mecrûh olarak sefîne ile Sisam tarafına firâr etdiği tevâtür buldukda, kurâ'-i sâ'irede kâ'in küffâr-ı ber-geşte-i[2] rüzgârın harmen-i cem'iyyetleri sûzân ve sa'bu'l-mürûr cibâl-i râsihâta perîşân olup, şevket-i İslâm ve satvet-i Pâdişâh-ı enâm'ı evvel be-evvel idrâk eden Mastakî köylerinden Mesadima (مسه ديا) ve Oksadima (اوقسه ديا) ve Kiti (كيتى) nâm üc karye re'âyâsından istîmân haberi Muhâfız Paşa tarafına vürûd etmekle, içlerinde olan ceng-âver eşkıyâyı fedâ ve üc güne dek eslihaların i'tâ birle şurût-i ra'iyyeti kemâ huve hakkuhâ[3] icrâya te'ahhüd ederler ise emân verileceği derc olunarak, Kapudan Paşa ve Muhâfız Paşa taraflarından ısdâr u irsâl olunan buyurulduların cevâbına intizâr olunmak üzere mâh-ı merkūmun yirmi altıncı günü askere mütâreke eylemeleri tenbîh ve bu aralıkda bâlâda işâret olunduğu üzere mukaddemâ kable'l-muhâsara bi'l-istid'â Donanma-yı hümâyûn ile irsâl buyurılan iki kıt'a çerha topu ve barut ve yuvarlak misillü [Ü1 49b] mühimmâtı ve donanmadan bi'l-iktizâ alınan bin kantar beksemâd ve birkac kıt'a topu kal'aya nakl ile iştigāl olunup ve Muhâfız Paşa tarafına ihsân buyurılan yüz bin guruş 'atıyye-i şâhâneyi dahi ba'de'l-ahz ve'l-istîfâ, vücûh ve[4] zâbitân-ı kal'a ve ser-kerdegân bi-esrihim tehniye-i feth içün Muhâfız Paşa'ya gelüp, müşârun ileyhin yediyle cümlesi hila'-ı fâhire ve 'atâyây-ı vâfire ile mazhar-ı 'inâyet-i Şehinşâh-ı deryâ-'atâ olmuşlardır.

Zuhûr-i fitne-i Rum'da[5] Sakız'dan firâr etmiş olan Moskov Konsolosu'ndan mâ'adâ bulunan düvel-i Nasârâ konsolosları dahi ertesi günü[6] gelüp, esnây-ı kâr-zârda âsûde-hâl olduklarının teşekkürüyle gayret-i İslâmiyyeyi tahsîn ü teslîm ederek, âyîn-i tebrîk-i gazâyı icrâ kıldılar.

Cenâb-ı Hayru'n-nâsırîn, Pâdişâh-ı dîn'i berren ve bahran işbu nusrat-dan bâlâ-ter hezârân hezâr fütûhât-ı celîleye mazhar ve bünyân-ı[7] tuğyân-ı a'dâların tîşe-i cebr ü cebbârânesiyle[8] taraf taraf zîr ü zeber eylesün[9].

Nazm:

Âmîn, âmîn lâ arzî bi-vâhidetin,

1.bî-şümâr E : بيشمار Ü1, S
2.ber-geşte-i E, S : برکسته Ü1
3.hakkuhâ Ü1 : hakkuhû E, S
4.ve E, S : — Ü1
5.Rum'da E, Ü1 : رورمده S
6.günü E, S : gün Ü1
7.bünyân-ı E, S : benbân-ı Ü1
8: ü cebbârânesiyle [önce "و جبارايله" yazılmış sonra "يله"nın üzeri karalanıp üstüne "نه سيله" ilâve edilmiştir] E : ü kasr ile Ü1 : -i cebbârânesiyle S
9.eylesün E, Ü1 : etsün S

*Hattâ uzîfe ileyhâ elfü âminen**.

Nesr:[1] Ânifâ tahrîr kılındığı üzere istîmân eden re'âyâya rây[2] u emân verileceği va'dini hâvî irsâl olunan buyurulduları, hâss karyelerinde bulunan kâfirîn-i sâgirîn isgā etmeyüp, [Ü1 50a] ancak Mastakî köylerinde kabûl ve kırâ'at olundukdan sonra, yirmi kadar karye koca-başıları, boğazlarında siyah makrame ve ellerinde kırmızı boğasıdan bayraklar ile Muhâfız Paşa tarafına vürûd edüp, yedlerinde olan silâhların birkac gün zarfında devşirüp, kal'a-i hâkāniyyeye îsâl ve miyânlarında olan yabancı[3] eşkıyâyı bulup teslîm ü irsâl edeceklerin takrîr ederek, cerâyim-i sâbıkalarından igmâz olunmak recâsına figāna başladıklarında, keyfiyyet Kapudan Paşa tarafına[4], Muhâfız Paşa'dan tahrîr ve gelan re'âyâyı anlar dahi istintâk etmek üzere Donanmayı hümâyûn tarafına[5] tesyîr olundu. Ba'de'l-istintâk Muhâfız Paşa tarafına ircâ' olundukda, mahsûs dîvân tertîbiyle vücûh-i ehâlî ve zâbitân mahzarlarında tekrâr su'âl ü cevâb olunarak, 'an-asl bi'l-cümle Sakız re'âyâsının cizyeleri on bin kağıda maktû' iken ba'de'l-yevm cizye-i şer'iyyelerin esnâf, sülüse i'tibâriyle beher sene 'alâ 'adedi'r-ru'ûs edâ eylemeleri ve ber-vech-i muharrer silâhlariyle beraber içlerinde olan eşkıyâyı tutup getürmeleri ve ezkadîm veregeldikleri Mastakî mîrîlerine halel tatarruk edecek harekâtdan[6] ve yevmen mine'l-eyyâm eşkıyâya mümâşâtdan mücânebet üzere olmaları misillü şurût-i ra'iyyet temhîd olunup, [Ü1 50b] anlar dahi binây-ı 'uhûdu âyînleri üzere pâ-bende-i îmân-ı şidâd ile teşyîd eylediklerinde, Sığla Sancağı Mütesellimi el-Hâc İlyâs Ağa, livâ'-i mezkûr askeriyle kurâ'-i merkūmeyi tesallut-i sâde-dilân-ı asâkir ü ağyârdan muhâfazaya ve sâ'ir kurâdan istîmân edenler bulunur ise, şerâ'iti üzere kabûle ve iktizâ hasebiyle eşkıyâ ile mukāteleye bâ-buyuruldu me'mûr ve ol tarafa irsâl ve Mastakî Mukāta'ası Emîni 'Ömer Ağa dahi ağa-yı mûmâ ileyhin ma'rifetiyle kurâ'-i mezbûre re'âyâsının silâhlarını devşirüp getürmek üzere bi'l-ma'iyye 'azîmeti tasvîb ü isti'câl olundu.

Garîbe[7]

İstîmân eden Mastakî koca-başıları zindandan ihzâr ile Muhâfız Paşa'nın huzûrunda mevcûd bulunan Sakız Metrepolidi ve sâ'ir mahbûsîn

---

*. امين امين لا ارضى بواحدة حتى اضيف اليها الف امينا = Âmîn, âmîn. Ona bin âmin eklemedikçe bir âminle yetinmem" anlamına gelen Arapça bir beyttir.

1.**Nesr:** S : — E, Ü1
2.ray E, Ü1 : re'y S
3.yabancı E, S : بيانجي Ü1
4.tarafına E, S : cânibine Ü1
5.tarafına E, S : sûyuna Ü1
6.harekâtdan Ü1 : harekât E, S
7.**Garîbe** E, Ü1 : — [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] S

muvâcehelerinde taksîrâtların i'tirâf ve: "Sebeb olanlar şöyle böyle olsun" deyü bed-du'â[1] eylediklerinde, anlar dahi: "Şeytana uyduk" ta'bîriyle suçların ikrâr u îmâ etmişlerdir. Bundan başka 'aded-i leşker-i küffâr, asker-i İslâmın otuz katı iken hıfz-ı Hudâvend-i nasîr ile altı yüz mikdârı şehîd ve ol kadar dahi mecrûh bedîd olup, Papas ve Arnavud keferesi segbânı ve Kocabaşı ve Bin-başı ve sâ'ir ser-kerdelerden 'akab-gîrler pençesiyle bi-havlillâhi Te'âlâ tutulup, kal'a kapusu pîş-gâhında boyunları urılan bin yüzden mütecâviz [Ü1 51a] kilâbdan mâ'adâ, esnây-ı muhârebede tu'me-i şîr-i şemşîr-i bî-direng ve âmâc-ı dâne-i top u tüfeng olan nüfûs-i habîse-i küffârın lâ 'ale'l-mübâlaga a'dâdı yirmi beş bine resîd olduğu ba'zı sikât-ı guzâtdan istimâ' olunmuşdur. **Nazm:**

en-Nasru leyse bi-ecnâdin mücennedetin,
*Lâkinnehû bi-sa'âdâtin ve tevfîkin**.

Ta'yîn-i asker berây-ı istîsâl-ı eşkıyâ'-i Sakız[2]

Donanma-yı hümâyûn, Sakız Kal'ası pîş-gâhından[3] hasbe'l-kader ayrılmadığından, Sakız verâsında dolaşan küffâr, gemilerine istedikleri[4] vakitde girüp gitmeleri âsân olduğu cihetle, muhassıllığa merbût hâss köylerinden ve kurâ ve cibâle çekilan şehir keferesinden sûret-i istîmân nümâyân olmayup, kimi dâmen-be-meyân-ı firâr ve kimi müteheyyi'-i edevât-ı kâr-zâr olmalariyle, bâlâda terkîm olunduğu üzere Çeşme yakasında olan asker başbuğu ve muhâfızı, mîr-i mîrân-ı kirâmdan 'Alâ'iyyeli 'Abdî Paşa, Muhâfız Paşa tarafından berüye celb ve orta koldan gitmek üzere yedi-sekiz bin askere bâ-buyuruldu Başbuğ ta'yîn ve iktizâ eden mühimmât-ı harbiyye tanzîm birle, gurre-i şa'bân-ı şerîfde savb-ı maksûda isrâ ve paşa-yı mûmâ ileyhin işbu me'mûriyyetini tenfîz bâbında iktizâ eden emr-i 'âlî-şân ısdârını, Kapudan Paşa ile Muhâfız Paşa[5] bi'l-ma'iyye bâb-ı merâhim-me'âb-ı[6] saltanata tahrîr ü inhâ kıldılar.

Vakta ki [Ü1 51b] paşa-yı mûmâ ileyh asker-i 'aduvv-şikâr ile cezîre-i mezbûrenin öte yüzünde vâki' dağ köylerinden Viliso (ويليسو) nâm karye-i cesîmeye ılgār eylediklerinde, kefere-i füccârın birazı pîş-gâh-ı karyede ref-

---

1.bed-du'â E, S : بدعا Ü1

*. النصر ليس باجنادٍ مجنّدةٍ لكنّه بسعادات و توفيق = Zafer donanmış ordularla değil, Allah'ın lütuf ve ihsânıyladır" anlamına gelen Arapça bir beyttir.

2.Sakız S : kurâ E, Ü1

3.pîş-gâhından E, Ü1 : pîş-gâhında S

4.istedikleri E, Ü1 : istedikler S

5.Muhâfız Paşa E, S : — Ü1

6.me'âb-ı E, S : âb-ı Ü1

târ eden süfün-i menhûseye gitmek üzere sâhilde olan filikalara süvâr olup ve vâfiri dahi kurb u civârındaki[1] kûhistâna doğru mânend-i reme-i kilâb firâr etdiler. "Dağlara su'ûd, sayd-ı[2] hûk gibi mûcib-i ta'b-i cünûd olur" mülâhazasiyle girü dönülüp, karye-i merkûmeyi tahrîb ve derûnunda kâ'in manastır mütemekkinleri istîmân etmeleriyle anları geçüp, Bıçakcı Karyesi'nde müctemi' olan eşkıyâ üzerine varup, karyeyi zabt ve sekenesini sikkîn-i ser-tîz ile ta'zîbden sonra ru'esây-ı selâse-i eşkıyâdan Sakızlı Antonaki Porina[3] nâm kâfirin ol tarafda kâ'in mutehassm olduğu Ayamoni [Ayamenya] adında olan kebîr manastırı kuşatdılar. Sükkân-ı segân-minşânı, şîr-dilân-ı asâkir-i İslâmı müdâfa'a zu'muyla hareket-i mezbûhâneye kıyâm etmişler ise de ve *li'l-bâtılı savletün sümme tazmahilü** vefkınca[4], zemân-ı kalîlde ol manastır dahi teshîr ve[5] isâle-i mîg-i tîğ ile çirk-i ehl-i[6] şirkden ba'de't-tathîr asâkir-i Müslimîn ganâyim-i bisyâr ilē mu'âvedet ve serkerde-i [Ül 52a] mersûmun esnâ-yı muhârebede kat' olunan seri, Muhâfız Paşa haymesi pîş-gâhında üftâde-i hâk-i mezellet kılındı**.

İşbu fuyûzât dahi ru'ûs-i maktû'a ile Der-i devlet'e inhâ vü irsâl kılınmağla, mûmâ ileyh 'Abdî Paşa'nın me'mûriyyet ve hidmet-i mezkûresi sezâ-vâr-ı lutf-i tahsîn olup, tarafına hazîne-i mekârim-i defîne-i şâhâneden şimdilik yirmi bin guruş 'atıyye tesyâriyle iltifâta karîn kılındıkdan sonra, her ne kadar ehâlîsi otuz bine karîb yirmi 'aded kurâ istîmân edüp, rây verilmiş ise de Sakız Kal'ası'nda ve Âsitâne-i sa'âdet'de rehnleri durduğu hâlde izhâr-ı ısyân etmişler iken, bu def'a vukū'a gelan itâ'atleri kılıc altında me'yûsiyyetlerinden[7], Donanma-yı hümâyûn kalkup gidinceye kadar canlarını kurtarmak dâ'iyesinden nâşî olduğu mülâhazadan ba'îd olmadığından, mesfûrûnun istîmânlarına i'timâd-ı küllî olunmayup, ilerüsüni güzelce mütâla'a birle eslihaları teharrîsine dikkat ve kendülerden itmînân ve emniyyeti mûcib olacak sûret ve tedâbîr-i kaviyye her ne ise istihsâline müsâberet olunmak üzere me'mûrîne Der-i devlet'den te'kîden tahrîr ve sünûh eden [Ül

---

1.civârındaki E, S : civâ[rı]ndaki Ül
2.sayd-ı E, Ül : zabt-ı S
3.Porina E, Ül : Borina S
*."للباطل صولة ثم تضمحل" = Bâtıl saman alevi gibi bir parlar, sonra söner gider" anlamına gelen bu cümle, Arapça bir atasözüdür.
4.vefkınça E, S : وقفنجه Ül
5.teshîr ve E, S : — Ül
6.ehl-i E, S : — Ül
**."cemâziyelâhırenin yirmi sekizinci rûz-i cum'a ..... mezellet kılındı" arasında yer alan uzunca kısım özetle ve değişik ifâdelerle, hemen hemen hiçbir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet,* XII,37-41'de kaydedilmiştir. Sadece Ül'deki "cemâziyelâhırenin yirmi sekizinci rûz-i cum'a -ki martın onuncu günü idi-" ifâdesi "cemâziyelâhırenin yirmi sekizinci ve mart-ı rûmînin üçüncü cum'a günü" şeklinde ve "mâh-ı merkûmun on altıncı isneyn gicesi sâ'at dört karârlarında" ifâdesi ise "Ferdâsı gice sâ'at beşde" şeklinde muhtemelen sehven değişik olarak yazılmışlardır.
7.me'yûsiyyetlerinden S, E : + ve Ül

52b] irâde-i seniyye-i Cihândârî mûcebince el-hâletü hâzih Sakız'da mûctemi' olan asker-i İslâmın idâreleri zımnında Sakız Kal'ası'nda mikdâr-ı kifâye zahîre bulunması elzem olmağla, mühimmât ve barut irsâline mübâşeret ve yedi bin beş yüz kantar beksemâd İzmir'den tertîb ve etrâfdan hasbe'l-imkân râyiciyle zahîre tedârük ve idâre etmek üzere hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan Ahmed Bey, Muhâfız Paşa ma'iyyetine Nüzül Emîni ta'yîn ve 'ale'l-hisâb yedine elli bin guruş i'tâ olunarak cânib-i me'mûriyyetine tesyîr olundu.

Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb ve bakıyye-i havadis-i Piriştine[1]

Bâlâda melfûz-i kalem-i şikeste-rakam olduğu üzere, *ıtvı 'alâ gırrıhî* (اطو على غرّه), ya'nî "dürümüne bükmek" kā'idesine ri'âyet birle şemâtet çıkarmayup, hüsn-i sûret ve hakîmâne hareket ederek zabt u rabt-ı memleket etmek üzere Ser'asker Hurşîd Paşa'nın[2] iltizâmına binâ'en Mâlik Paşa, Üsküb Sancağı'na Vâlî nasb olundukdan sonra[3], tekrâr husamâsı paşa-yı mûmâ ileyh[4] ve yeğeni Yeşar Paşa külliyyetlü asker istishâbiyle[5] livâ'-i mezkûre varmakda olmağla, duhûlu takdîrinde te'addîsi cihetiyle cümle ehâlî 'ayâl ü evlâdlariyle vatanlarından cüdâ ve râh-ı peymâ-yı vâdî-i[6] [Ül 53a] *teferrakū eydî Sebe'** olacaklarından bahsle Piriştine'ye bi'l-cümle müte'allikātiyle ayak basdırılmayarak, Üsküb Sancağı dâhilinde bir mahalde ikāmet olunmak talebiyle bir takım mahzar u i'lâm terkîm ve âş-pezân-ı dîg-i iftitân[7] olan ba'zı halî'u'l-'izâr a'zâriyle rikâb-ı müstetâb-ı pâdişâhîye eğerçi takdîm etdirdiler. Lâkin paşa-yı mûmâ ileyhi Piriştine'ye ik'âd vâcib değil iken *eş-şurû' mülzimün*** kā'idesince lâzım olduğundan[8], garazlarını icrâda mütehâlik ve irâde-i[9] Devlet-i seniyye'ye muhâlefet meslekine sâlik olan Piriştine muharriklerinin istid'âlarına paşa-yı mûmâ ileyh henüz mansıbına varmadan

---

1.ve ..... **Piriştine** E, S : — Ül

2.Paşa'nın S : + ["hazretlerinin" kelimesi silinip sonradan "nin" ilave edilmiştir] E : Paşa hazretlerinin Ül

3.olundukdan sonra E, S : olunmuşidi. Ba'dehû Ül

4.ileyh E, S : ileyhe Ül

5.istishâbiyle E, S : istishâbla Ül

6.vâdî-i Ül : vâdî-yi E, S

*.تفرقوا ايدى سبا = Sebe Kavmi gibi parçalanıp dağıldılar" anlamına gelen Arapça atasözüdür.

7.iftitân E, S : iftinân Ül

**."الشروع ملزم = Başlanılan işin sonu getirilmelidir" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

8.الشروع ملزم ..... olduğundan S : الشروع ملزم kā'idesince lâzım ["nevâfil-i a'mâl gibi şurû' ile farz" kelimelerinin üzeri çizilmiş, bunların yerine müellifce kırmızı mürekkeple sol kenara "الشروع ملزم kā'idesince lâzım" kelimeleri yazılmıştır] E : nevâfil-i a'mâl gibi şurû' ile farz makūlesinden olduğuna binâ'en Ül

9.irâde-i E, S : idâre-i Ül

müsâ'ade tecvîz olunmayup, gelan şükât, merci'leri olan ocak tarafından men' ve ortalarında ön ayak olanlarından birkaçını[1] nefy ile te'dîbleri Yeniçeri Ağası'na tenbîh olunmuşidi. Karîne-i hâl paşa-yı mûmâ ileyh ve Ser'asker cânibinden rây[2] buyuruldusuyla te'lîf içün beraber gönderilan Prizrin (پروزين) Mutasarrıfı Mahmûd Paşa, dâhil-i mansıb olan Gîlan'a vusûlle[3] ikâmet ve te'mîn-i ehâlîye mübâderet etmişler iken, sûdü'l-vücûh-i ehâlîden sâbık Piriştine Nâ'ibi Hasan Efendi ve Vılçıtrın[4] Nâ'ibi Mahmûd Efendi ve Muhsin Bey ve sâbıkā Vılçıtrın[5] Alaybeyisi Bekir Bey ve karındaşı Mehmed Bey [Ü1 53b] ve Serdâr-ı sâbık Emîr 'Ali nâm fesede yerlüden biraz hasedeyi dahi kendülerine uydurup, li-ecli'l-iştikâ Der-sa'âdet'e gelmek üzere râh-ı peymâ ve Piriştine ve Novaberde ehâlîlerinin rızâ-cûyâne hareket etmiş olduklarını müş'ir yazdıkları tahrîrât ve i'lâm u mahzarı ser'asker-i müşârun ileyh Der-i devlet'e takdîm ü inbâ[6] ve fesede-i-merkūmenin bilâd-ı ba'îdeye nefylerini istisvâb ü recâ etmekle, merkūmûn bulundukları mahalden kaldırılup, Anadolu cânibinde birer mahalle nefy ü iclâ ve beraber gelmiş olan sâ'ir ehâlîye vilâyetlerine 'avdet ve kâr ü kisbleriyle[7] meşgūl olup, vâlîlerine itâ'at ve du'ây-ı devâm-ı 'ömr ü şevket-i şâhâneye muvâzabet etmelerini tefhîm ederek girüye i'âdelerine dikkat etmek bâbında Çirmen Mutasarrıfı Vezîr Sâlih Paşa ile Tekfûrdağı ve Silivri a'yânlarma ve Filibe Nâzırı'na ve Pazarcık Voyvodası'na ve Pravişte Çorbacısı'na[8] başka başka emir-nâme-i sadr-ı a'zamî irsâl kılındığından birkac mâh güzerânında, ehl-i agrâzın[9] şe'âmet-i ifsâdı kurb u bu'da bakmayup, ta'rîf-i tâmm-ı mâhiyetleri *ne'ûzü billâhi min kavmin izecteme'û lem yemlikû ve izâ teferrakū lem ya'rifû** kelâm-ı dürrü'n-nizâm-ı Murtazavîsinden[10] 'ibâret olan [Ü1 54a] edânî-i[11] ehâlîye te'sîr edüp, üç binden mütecâviz eşhâs yine şedd-i nıtâk-ı

1.birkaçını E, S : birkacını Ü1
2.ray E, Ü1 : re'y S
3.vusûlle S : + ["vusûlle" kelimesi müellifce üzeri çizilen "vâsıl ve" kelimelerinin üstüne yazılmıştır] E : vâsıl ve Ü1
4.Vılçıtrın Ü1, S : Vılcıtrın E
5.ve sâbıkā Vılçıtrın S : ve sâbıkā Vılcıtrın ["ve sâbıkā" kelimeleri sonradan satırın üstüne yazılmıştır] E : Vılçıtrın Ü1
6.tahrîrât ..... inbâ ["tahrîrât ..... inbâ" kelimeleri müellifce, E 64a'nın sağ tarafına kırmızı mürekkeple ve buraya girmesi işaret edilerek yazılmıştır] E : tahrîrât ..... inbâ Ü1, S
7.kisbleriyle Ü1 : kisblerine E, S
8.Çorbacısı'na E, S : Corbacısı'na Ü1
9.agrâzın E, S : a'râzın Ü1
*."نعوذ بالله من قوم اذا اجتمعوا لم يملكوا و اذا تفرقوا لم يعرفوا" = Toplandıkları zaman hâkimiyet kuramayan, dağınık oldukları zaman ne yapacaklarını bilemeyen topluluktan Allah'a sığınırız" anlamına gelen ve burada Hz. Ali'nin söylemiş olduğu belirtilen bir sözdür.
10.Murtazavîsinden S : + [Önce "Murtazaviyyesinden" şeklinde yazılmış, sonradan "Murtazavîsinden" şekline dönüştürülmüştür] E : Murtazaviyyesinden Ü1
11.edânî-i Ü1 : edânî-yi E, S

hareket ve Âsitâne'ye bess-i şikâyet içün Piriştine'den çıkup, bir mikdârı[1] esnây-ı râhda Filibe ve Edirne taraflarında tevakkuf[2] ve birazı dahi Dersa'âdet'e gelüp, Bâb-ı 'âlî'ye 'arz-ı hâl takdîmiyle paşa-yı mûmâ ileyhin tebdîlini istid'â etmeleriyle, bu esnâda o makûle cemm-i gafîr ile paşa-yı mûmâ ileyhin beynleri iltiyâm kabûl etmeyeceği âşikâr olduğundan başka, Arnavudluğun bidâyet-i nizâmı ve evâ'il-i sükûn ü ârâmı olmak takrîbi, Piriştine ehâlîsinin rişte-i kîl ü kāli mıkrâs-ı def'-i leyyin ile kat' olunup, mevrid-i hıkd ü fesâd ve masdar-ı leccâc ü 'inâd olanların gûş-mâli, zemân-ı incilây-ı gubâra te'hîr olunmak evvel ve âhır muktezây-ı irâde-i pâdişâh-ı isâbet-me'âsirden olmağla, şehr-i mezkûrun onuncu günü livâ'-i mezkûr mütesellimiyle zabt edüp, kemâ-kân Ruscuk Kal'ası'nı, muhâfazası[3] şartiyle mîr-i mîrândan Mustafa Paşa'ya tevcîh ve selefi Mâlik Paşa dahi menâsıb-ı münâsibden biri vukū'unda ihsân buyurılacağı va'd-i incâz-mu'addiyle Piriştine'den kaldırılup[4], şimdilik müstevfâ ta'yîni[5] i'tâ olunmak üzere civârında vâki' Sofya Kazâsı'nda [Ü1 54b] ikāmete me'mûr Selîm Sırrı Paşa ma'iyyetine ta'yîn ve şükât-ı merkûme ile mukaddemâ ve hâlâ Edirne ve Filibe ve reh-i rastda vâki' sâ'ir kazâlarda tevkîf olunan sâ'ime-i ehâlîyi vilâyetlerine sevk u ircâ'a serdâr olmak üzere ocak cânibinden bir ser-turnayı dahi ihrâc ile alev-i kânûn-i guluvv-i esâfil-i nâs teskîn olundu.

Tebdîl-i Muhâfız-ı Sakız

Vakta ki asker-i İslâm Sakız keferesinden gereği gibi ahz-ı sâr u[6] intikām birle[7], tehî kîse-i iflâs olan esâfil-i nâs, 'âlem-i misâlde bile müşâhede edemedikleri nâzenîn endâm gılmân u cevârî istirkākiyle şîrîn-kâm ve sâ'ir sâmit ü nâtık emvâl ü eşyâ ile vâsıl-ı gencîne-i[8] yesâr ü iğtinâm olduklarından sonra, bu lezzetle içlerinden[9] yedi bin kadar dilâver İpsara[10] ve Sisam adalarına geçüp, oralarını dahi urmak fikriyle cem'iyyet ve bu husûsda vahîdü'l-vüzerâ Muhâfız Paşa'dan istid'ây-ı ruhsat u i'ânet eylediklerinde, böyle

---

1.mikdârı Ü1 : مقسداری E, S
2.tevakkuf Ü1 : tevkîf E, S
3.muhâfazası Ü1 : muhâfaza E, S
4.kaldırılup [Önce "kaldırup" yazılmış, sonradan "kaldırılup"a dönüştürülmüştür] E : kaldırup Ü1 : kaldırılup S
5.ta'yîni E, S : ta'yîn Ü1
6.sâr u ["sâr u" kelimeleri sonradan müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü1 : sâr u S
7.birle S : + ["birle" kelimesi, üzeri karalanan "ve" kelimesinin üstüne müellifce yazılmıştır] E : ve Ü1
8.gencîne-i E, S : كنجينه Ü1
9.içlerinden E, S : iclerinden Ü1
10.İpsara E, S : İbsara Ü1

hâhişli âteşe salar[1] asker her zemân bulunmaz, tiz elden bunların matmah-ı enzârları olan İpsara'ya[2] imrârlarını istisvâb ile keyfiyyeti Kapudan-ı deryâ 'Ali Paşa'ya Muhâfız Paşa inhâ [Ü1 55a] ve: "Kendileri gitmezler ise bari birkac kıt'a sefâyin-i hümâyûn-i merkümûnu matlabları olan mahalle geçürmeğe[3] imdâd eylesün" deyü bi'l-iltizâm[4] recâ etmişidi. Kapudan Paşa dahi: "İpsara[5] ve Sisam adalarının asker dökülecek mahallerinde keferenin istihkâmâtı olduğunu câsûs[6] irsâliyle tahkîk etdim. Bu makûle 'avâ'ik, asl-ı me'mûriyyetim olan Mora sularına 'azîmetime 'â'ik olur ve donanmadan sefâyin ayırup göndermekden dahi vesvese olunur" deyü bast-ı i'tizâr ile Muhâfız Paşa'nın re'yini tasvîb kılmadıklarından başka, Sakız Kal'ası'nda mahbûs metrepolid ile altmış üc nefere bâliğ hiyânetleri hâlen ve kâlen mütehakkak olan eşkıyânın vücûd-i mel'anet-alûdları berr yüzünden kaldırılup, ehl-i Salîbe rağmen yegân yegân salb olunmalarına dâ'ir ta'alluk eden[7] irâde-i kâtı'a-i pâdişâhâne mûcebince Muhâfız Paşa, mesfûrûnu berdâr etmek üzere iken muhârebede tutılan Sakız'ın ikinci koca-başısı, bir takrîb Kapudan Paşa tarafına varup, mahbûsûn-i mesfûrûn ile bi'l-ittifâk iki şenede muksitan, mecmû' re'âyâ-yı cezîreden bedel-i 'afv olmak üzere üc bin kîse akça[8] i'tâsına te'ahhüd birle canlarının [Ü1 55b] halâsını istid'â eyledikde, kapudan-ı müşârun ileyh dahi mesfûrûnun i'dâmlarını te'hîr ile keyfiyyeti[9] Der-i devlet'e bi'l-ma'iyye inhâ ve mesfûrûnun 'afvleri iltimâsını Muhâfız Paşa'ya ifâde eyledikde, Muhâfız Paşa dahi[10] mâdde-i mezkûrede kapudan-ı müşârun ileyhe muvâfakat etmeyüp, Der-i devlet'e tahrîrden keff-i yed ü istinkâf etmekle, ol dahi müşârun ileyhe[11] dil-gîr olarak husûs-ı merkümeyi[12] taraf-ı saltanata müstakillen eğerçi tahrîr edüp, lâkin cânib-i kerâmet-menâkıb-ı şehinşâhâneden bedel-i mezkûr, şâyeste-i iltifât olan makûleden olmadığından fazla, can havfiyle mahbûs olan mel'ûnların tavassutlarına munhasır olmağla: "Bi-lâ-te'hîr havene-i dîn berdâr ü tedmîr olunsun" deyü irâde-i ûlâ te'kîd buyuruldukda, hemân-dem melâ'în-i mesfûre 'alâ mele'i'n-nâs salb olundu.

1.salar Ü1 : salalar E, S
2.İpsara'ya E, S : İbsara'ya Ü1
3.geçürmeğe E, S : gecürmeğe Ü1
4.bi'l-iltizâm Ü1, S : bi-iltizâm E
5.İpsara E, S : İbsara Ü1
6.câsûs E, Ü1 : çâsûs S
7.eden E, Ü1 : — S
8.akça Ü1, S : akca E
9.keyfiyyeti Ü1 : keyfiyyetini E, S
10.dahi Ü1, S : — E
11.ol ..... ileyhe S : + ["Kapudan Paşa, Muhâfız Paşa'ya" kelimelerinin üzeri çizilmiş, üstüne "sahh" kaydıyla "ol dahi müşârun ileyhe" kelimeleri yazılmıştır] E : Kapudan Paşa, Muhâfız Paşa'ya Ü1
12.merkümeyi Ü1 : merkümu E, S

Kapudan Paşa'nın bu mâddede ifâdesi müsmir olmadığından ve gere[1] sâ'ir mevâddan[2], tervîc-i erbâb-ı si'âyet ile müşârun ileyhimâ beynlerine 'adâvet düşmekle, ahaduhumâ âharın 'aleyhine dâ'ir kelimâtı berg u şâh vererek Der-i devlet'e inhâya başladılar. Ez-cümle Sakız re'âyâsına Muhâfız Paşa'nın zabt u rabt-ı askerde 'adem-i iktidârı ve hırs u âzı [Ü1 56a] *ke-kıttın mehzûmin yasûlü 'ale'l-esedi** meselini izhâr etdirmişdir, yollu sû'-i tedbîrini sâmi'a-i bâlâya ismâ' ve *men yesma' yehal*** kaziyyesini ilmâ' eylediği esnâda, Vahîd Paşa dahi mizâcsızlığından[3] bahsle muhâfızlıkdan isti'fâ ve Anadolu cânibinde bir karîb mahalle çıkmasını recâ etmekle, şeref-bahş-ı sahîfe-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i şâhâne mûcebince şehr-i ramazân-ı mağfiret-feyezânın üçüncü günü cezîre-i merküme muhâfızlığı[4], sâlifü'z-zikr 'Abdî Paşa'ya ihâle ve takviye-i bâzû-yı iktidârî zımnında[5] elli bin guruş 'atıyye-i seniyye ihsâniyle[6] semend-i ikbâli halbe-i kabûlde icâle kılınup, lâkin Donanma-yı hümâyûn'un Sakız pîş-gâhından kalkup, mahall-i âhara 'azîmetinden[7] sonra İpsara[8] Cezîresi eşkıyâsı tekrâr Sakız'a hücûm edecekleri muhtemel ve el-hâletü hâzih İzmir ve Saruhân ve Sığla askeri ise firâr etmek dâ'iyesinde olup, Sakız Kal'ası muhâfazasiyçün râbıtalı asker lâzım olduğu vâreste-i tereddüd-i leyte ve le'alle olduğundan, Çirmen Mutasarrıfı Vezîr Sâlih Paşa ma'rifetiyle asker tahrîrine irâde buyurılup, tahrîr olunacak ayluklu bin nefer asker vâsıl oluncaya kadar Sakız'da ikâmet ve halefine kavlen ve fi'len i'ânet ve 'asâkir-i merküme vusûlunden sonra Anadolu tarafına 'azîmet husûsunda Vahîd Paşa'ya ruhsat buyuruldu.

Tahrîr-i eşhâs-ı Sakızlıyân der-Âsitâne-i 'aliyye ve taleb-i [Ü1 56b] küfelâ ez-îşân

Sakız Cezîresi'nde kâ'in habâyâ-yı sîne-i pür-kîneleri menâbit-i giyâh-ı küfr ü günâh olup, şâh-ı 'ısyân u tuğyânları ser-nümâ-yı nümuvv u zuhûr

---

1.ve gerek E, S : başka Ü1
2.mevâddan E, S : + dahi Ü1
*."كقط مهزوم يصول على الاسد = Sıkışan kedi aslana hücûm eder" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
**."من يسمع يخل = Duyan öyle sanır" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
3.mizâcsızlığından E, S : مراجسزلغندن Ü1
4.şeref-bahş-ı ..... muhâfızlığı B, E : şehr-i ramazânın üçüncü günü bi'l-irâde muhâfaza-i mezkûre Ü1 : şeref-bahş-ı sahîfe-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn mûcebince ramazân-ı mağfiret-feyezânın ücüncü günü cezîre-i merküme şehr muhâfızlığı S
5.iktidârî zımnında B, E, S : iktidâr içün Ü1
6.'atıyye-i seniyye ihsâniyle B, E, S : 'atıyye ile Ü1
7.'azîmetinden B, E : 'azîmetden Ü1, S
8.İpsara B, E, S : İbsara Ü1

olan re'âyâ-yı pür-şerr ü şûrun pîh-i[1] şecere-i vücûdları yek-ser dâs-i tîg-i bî-dirîğ-i Pâdişâh-ı İslâm ile kat' u kam' olunup, Der-sa'âdet'de bulunan Sakızlular'ın dahi emniyyet hâsıla olacak vechile bir sûrete rabtı îcâb-ı maslahat-ı mülkiyyeden olmağla, ne mikdâr ulu Sakız re'âyâsı var ise her birine bu tarafda fesâd etmeyeceklerine gerek ehl-i sûkdan ve gerek hâneleri olan mahalleleri semtinde ehl-i İslâmdan olarak birer kefîl istenilmek ve taraf-ı hümâyûna 'arz içün kefîl bulanlar başka ve bulamayanlar başka defter olunmak bâbında Dâru'l-hılâfeti'l-'aliyye Kadısı'na hıtâben sâdır olan emr-i 'âlî-şâna imtisâlen birkac hafta zarfında eşhâs-ı merkûme terkîm ve defterleri takdîm olundukdan sonra[2], kefîl bulmayanlar ve bî-kâr olanlar, bulundukları mahallerden ahz ile Tersane-i 'âmire hidmetinde kullanılmak üzere kayd-ı te'mîne rabtı tanzîm olundu.

İhrâc-ı esbhâ-yı Istabl-ı 'âmire be-çerâ-gâh ve ihrâc-ı mevâcib

Eyyâm-ı celevân-ı semend-i bahâr hulûl ve çâr-pâ ve huyûlun çerâ-gâha ihrâcı zemânı duhûl etdiğine binâ'en [Ü1 57a] şa'bânu'l-mu'azzamın on yedinci günü, Istabl-ı 'âmire'de olan sâfinât-ı ciyâd, alay-ı mu'tâd ile merbût-ı evtâd-ı çemen-zâr-ı Sa'd-âbâd kılınıp, mâh-ı merkûmun yirmi üçüncü[3] salı günü tertîb-i Dîvân ve kısteyn mevâcibi bi'l-ihrâc revâtib-hârâna ihsân olundu.

Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî

Hâlâ Şâm-ı cennet-âşâm Vâlîsi Sadr-ı a'zam-ı esbak Emîrü'l-Hâc Dervîş Mehmed Paşa'nın ma'iyyetlerinde müstahdem olup, hüsn-i şehâdet-i müşîr-i müşârun ileyhe karîn Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'âlî el-Hâc İbrâhîm Ağa'ya rütbe-i sâmiye-i[4] mîr-i mîrânî ihsâniyle kâm-bîn kılındı*.

Vefât-ı hafîd-i Halîl Efendi-zâde Mehmed Sa'îd Efendi el-meşhûr bi-Hayrî Dâmâdı

Mûmâ ileyh biraz müddetden berü esîr-i pister-i maraz ve sinni seb'îne karîb, belki yetmiş iken 'aşr-ı evvel-i şehr-i ramazânda rûh-i mücerredi vâreste-i dağdağa-i cevher u 'araz oldu.

1.pîh-i B, E, S : bîh-i Ü1
2.olundukdan sonra B, E, S : olundukda Ü1
3.üçüncü B, E, Ü1 : ücüncü S
4.sâmiye-i B, E, S : — Ü1
*."Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,21'de kaydedilmiştir.

Sâhibü't-terceme yüz altmış iki hilâlinde Şeyhülislâm olan Kara Halîl Efendi-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'nin mahdûmu zübdetü'l-mevâlî Mustafa Efendi'nin ferzend-i sa'îdi olup, vâsıl-ı mertebe-i temyîz-i sefîd ü sevâd ve nâ'il-i meleke-i isti'dâd oldukda, seksan sekizde Hâric ru'ûsuyla zümre-i [Ü1 64b] müderrisîne dâhil ve devre-i mu'tâdeyi itmâm ile iki yüz on dokuz sâlinde Yenişehir-i Fenar Mevleviyyeti'ne vâsıl olmuşidi. Yirmi altı senesi 'Ömer Hulûsi Efendi merhûmun def'a-i sâlise meşîhatinde Teftîş-i Evkāf hidmetiyle müstahdem olmak takrîbi Mekke-i mükerreme Pâyesi'ni bi'l-ihrâz[1] otuz bir cemâziyelâhıresinde[2] İstanbul Kazâsı'yla mümtâz ve müddet-i 'örfiyyesini ba'de't-tekmîl otuz altı cemâziyelûlâsında[3] Anadolu Sadâreti rütbesine neyl ile ser-firâz olup, ol pâyede iken vakt-i mezkûrda terk-i mülk-i mecâz eyledi.

Mevlânâ-yı mûmâ ileyh oldukca fıkh-ı şerîfe müntesib ve Hudâvendigâr-ı esbak cennet-mekân hazret-i Sultân 'Abdülhamîd Hân 'asrının fusahây-ı ricâlinden Hayrî Efendi merhûma dâmâd olduğu esnâda inşâd-ı şi're dahi mükibb idi; *'aleyhi'r-rahmeti ve'l-gufrân*[4]*.

Tevcîh-i mîr-i mîrânî be-el-Hâc Mehmed Ağa

Mûmâ ileyh bundan akdem Dergâh-ı 'âlî yeniçerileri ağalığından ma'zûlen istid'âsı üzere Dımeşku'ş-Şâm'da mukîm olup, işbu sene-i mübârekede Vâlî-i[5] Hıtta-i Şâm Dervîş Paşa[6], 'Akkâ gā'ilesiyle meşgūl olduğundan mîr-i haclık umûrunu rü'yete vekîl ta'yîn edüp, tezâyüd-i vak' u i'tibârî zımnında rütbe-i mîr-i mîrânî ile çırâğ [Ü1 65a] buyurulmasını iltimâs ü recâ eylemeleriyle ber-vech-i mültemes evâhır-ı mâh-ı merkūmda rütbe-i mezkûre ile kadri a'lâ kılındı[7].

---

1. bi'l-ihrâz [Burada yer alan "ve" kelimesi sonradan karalanmıştır] E : ihrâz ve Ü1 : ihrâz S
2. cemâziyelâhıresinde E : cumâdelâhıresinde Ü1, S
3. cemâziyelûlâsında E : cumâdelûlâsında Ü1, S
4. و الغفران E, S : — Ü1

*. عليه الرحمة والغفران = Rahmet ve mağfiret onun üzerine olsun" anlamında Arapça bir duâdır.

5. Vâlî-i E, S : Vâlî-yi Ü1
6. Paşa [Metinde ayrıca yer alan "hazretleri" kelimesinin üzeri karalanmıştır] E : Paşa hazretleri Ü1 : Paşa S
7. **Vefât-ı hafîd-i Halîl Efendi** ..... kılındı E, S : — Ü1 [**"Vefât-ı hafîd-i Halîl Efendi-zâde Mehmed Sa'îd Efendi el-meşhûr bi-Hayrî Dâmâdı"** ve **"Tevcîh-i mîr-i mîrânî be-el-Hâc Mehmed Ağa"** başlığı altındaki bilgiler buraya girmesi işaret edilerek "sahh" kaydıyla E 67b'nin kenarlarında; S 71b-72a; Ü1 64a-65a arasındadır.

Ziyâret-i hırka-i şerîfe

Zîver-i sandûka-i teberrükât-ı Devlet-i 'aliyye-i[1] 'Osmâniyye olup, şeb u rûz kemâl-i ihtirâm ü ta'zîm ve envâ'-ı tebcîl ü tekrîm ile şânına ri'âyet buyurılan hırka-i şerîfe-i hazret-i Tırazü'l-halkati'l-insâniyye, *'aleyhi ve 'alâ âlihî ve ashâbihî efdalü's-salâti*[2] *ve't-tahiyyeh**'yi 'âdet-i şerîfe-i Devlet-i Muhammediyye ve kā'ide-i latîfe-i saltanat-ı sermediyye üzere şehr-i ramazân-ı gufrân-feyezânın on beşinci çehârşenbih[3] günü, Sadr-ı a'zam ve Şeyhülislâm ve[4] vüzerâ ve sudûr ve İstanbul rütbesinde olan 'ulemâ ve sâ'ir huzûrları mu'tâd olan zevât, seray-ı [Ü1 57b] behişt-âsâ-yı hümâyûna şeref-i da'vetle müsûl olup, ol tuhfe-i cihân-behânın[5] dâmen-i feyz-me'menin îsâr-ı nakdîne-i salât ü selâmla takbîl ve himmet-i bî-hemtâ-yı hılâfet-penâhî ile mazhar-ı ecr-i cezîl oldular.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Livâ'-i Kayseriyye ve ber-vech-i muhassıllık Bozok Sancağı Mutasarrıfı Bor Müftisi-zâde Vezîr Hüseyn Paşa füc'eten[6] vefât etmekle, livâ'eyn-i mezkûreyn şehr-i mübârek-i merkūmun yirminci günü Diyârbekir Vâlîsi Vezîr[7] es-Seyyid 'Alâ'addîn Paşa'ya ve Eyâlet-i Diyârbekir, Bağdâd'a me'mûr Diyârbekir askeri Başbuğu mîr-i mîrândan Güranlı-zâde es-Seyyid 'Ali Paşa'ya tevcîh olundu**.

Zikr-i dâmen-bûs-i 'îd-i fıtr-ı nâşirü'l-'ıtr

De'b-i dîrîn-i Devlet-i 'aliyye-i mü'eyyede mûcebince şeb-i mûcibü't-tarab-ı 'îd-i sa'îdde, bi'l-cümle erkân-ı devlet ve kâffe-i hademe-i saltanat, sene-i sâbıkada olduğu misillü doğru Ayasofya-i kebîr Câmi'-i şerîfi'ne varup, vakt-i şâfi'îde salât-i fecri ba'de'l-edâ esvâb-ı dîvâniyyeleriyle seray-ı pâdişâhîye 'azîmet ve tulû'-i âfitâba karîb[8] dîdâr-ı zıll-ı Yezdânîden iktibâs-ı

1.'aliyye-i B, E, S : — Ü1
2.efdalü's-salâti B, E, Ü1 : efdalü's-salavâti S
*."عليه وعلى اله و اصحابه افضل الصلوة والتحيه = Salât ve selâmın en güzeli O'nun ve âilesinin ve ashâbının üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
3.çehârşenbih B, E : cehârşenbih Ü1, S
4.ve B, E, S : — Ü1
5.cihân-behânın B, E, S : cihân-bânın Ü1
6.füc'eten B, Ü1 : müfâce'eten E, S
7.Vezîr B, Ü1 : — E, S
**."Ba'zı tevcîhât..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,11'de kaydedilmiştir.
8.âfitâba karîb E, S : âfitâbdan karîb ["karîb" kelimesi üzeri çizilen "mukaddem" kelimesinin üstüne yazılmıştır] B : âfitâbdan mukaddem Ü1

envâr-ı meserret ve 'alâ merâtibihim takbîl-i dâmen-i kûşe-i sultânî şerefiyle iktisâb-ı envâ'-ı mefharet eylediklerinden sonra, İmâmü'l-Müslimîn [Ü1 58a] ve Halîfe-i Fahru'l-'âlemîn *dâme fî hıfzı'l-ilâhi ilâ yevmi'd-dîn** hazretleri nemâz-ı 'îdi Sultân Ahmed Hân Câmi'-i şerîfi'nde[1] ikâmet ve müretteb alay-ı vâlâ-yı şehr-ârâlariyle seray-ı hümâyûna 'avdet buyurdular.

Ahvâl-i Vâlî-i Sayda ve Safed[2] 'Abdullâh Paşa

Müşârun ileyh Sayda ve Safed ve Beyrut sancaklarında 'alem-efrâz-ı vezâret olaldan berü hilâf-ı rızâ hareket-i nâ-bercâsı sebkat etmemişiken el-hâletü hâzih bâ-si'âyet-i erbâb-ı nifâk hâlâ Şâm-ı şerîf Vâlîsi Emîrü'l-Hâc Sadr-ı esbak Mehmed Dervîş Paşa ile beynlerine şikâk düşüp; ıslâh-ı zâtü'l-beyn maslahat-ı hayriyyesi Devlet-i 'aliyye tarafından bi'l-istirhâm tanzîm olunmak mümkin iken 'Abdullâh Paşa, dâ'iye-i hükm-i şebâb belki sû'-i karînlerinin sa'y ü ikbâbiyle Emîrü'l-Hâc müşârun ileyhe muhâlefet ve bî-esâs nizâ' u mübâyenet peydâ ederek mürettebât-ı Hicâziyye'ye merbût Râşeyâ ve Hasbeyâ[3]** ve Bıkâ' mukāta'alarını müstakillen zabt sevdâsına mukāta'ât-ı mezkûre arâzîsine ve Nablus üzerine asker gönderüp muhârebeye cür'et ve etrâf u eknâfa ekâzîb ve hiyel ve tasannu'ât neşriyle uygunsuz harekete cesâret eylediği Dervîş Paşa tarafından Âsitân-ı Devlet-âşiyân'a inhâ olunmuşidi. Girdâr-ı nâ-hemvârı müheyyic-i gazab-ı [Ü1 58b] Şehriyârî olup, 'uhdesinde olan elviye-i mezkûre nez' ve vezâreti dahi ref' birle Diyârbekir'de menfiyyen ikâmeti bâbında fermân-ı celâdet-nişân ısdâr u tesyîr ve te'dîb ü terbiyesi husûsuna bi'l-istiklâl Emîrü'l-Hâcc-ı müşârun ileyh me'mûr ve Haleb Vâlîsi Vezîr el-Hâc Mustafa Paşa ve Adana Vâlîsi Vezîr Hilmi İbrâhîm Paşa[4] dahi dâ'iresi halkı ve Reyhanlu 'Aşîreti Beyi Mürsel-oğlu Haydar ve Antakya Dizdârı Hacı 'Ali ve Çorum[5] 'Aşîreti Boy-

---

*. "دام فی حفظ الا له الی یوم الدین" = Kıyâmete kadar Tanrı'nın korumasında olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1. varup, vakt-i ..... şerîfinde B, Ü1, S : + [Bu kısım müellif hattıyla ve buraya girmesi işaret edilerek E 68a'nın sağ ve alt tarafına yazılmıştır] E

2. ve Safed E, S : — Ü1

3. Râşeyâ ve Hasbeyâ : Râşeb ve Hasalya (حصلیا) E, Ü1, S.

**. Hicâz'a bağlı bu mukāta'aların isimleri *Târîh-i Cevdet*, XII,74'te راشیا ve خاصیبا şekillerinde kaydedilmişlerdir. Kâmusu'l-A'lâm'a göre bu yerler Cevdet Paşa'ya yakın bir şekilde Râşeyâ ve Hasîyâ (حصیبا) olarak kaydedilmişken (bk.III,2130,2246), Mostras tarafından Hasbéya (s.82) ve Raschéya (s.95) şeklinde okunmuşlardır.

4. ve Adana ..... Paşa S, ["ve Adana Vâlîsi Vezîr Hilmi İbrâhîm Paşa" müellif hattıyla ve "sahh" kaydıyla E 68b'nin sağ kenarına yazılmıştır] E : — Ü1

5. Çorum E, S : Corum Ü1

beyisi 'Îsâ ve Matbah* Kal'ası Şeyhi külliyyetlü süvârî askerleriyle[1] Dervîş Paşa ma'iyyetine ta'yîn olunarak kuvvet ü mikneti teksîr ve Haleb'in dahi iktizâsına göre fekat emr-i muhâfaza ve zabt u rabtına mükemmel dâ'iresiyle civârda bulunan Rakka Vâlîsi Vezîr el-Hâc Mehmed Behrâm Paşa ta'yîn ve bu vechile bünyân-ı me'mûriyetleri tarsîn kılındığına mukārin, 'Abdullâh Paşa irâde-i seniyyeye 'adem-i mutâva'at ile menfâsına 'azîmetinde sâbit-kadem-i dâ'ire-i muhâlefet olur ise, izâle-i vücûdu mâddesinde dahi müşârun ileyh Dervîş Paşa'ya hıtâben evâhır-ı ramazân-ı şerîfde emr-i kat'iyyü'l-müfâd ısdâr kılındı**.

Vukū'-i tevcîhât-ı hâcegân ve sâ'ir

'Âdet-i müstahsene-i Devlet-i 'aliyye, *dâmet makrûneten bi'l-fuyûzâti'r-rabbâniyyeh****** üzere işbu [Ü1 59a] şevvâlü'l-mükerremin dördüncü ahad günü tevcîhât vukū' bulup, Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı'nda Mehmed Seyyidâ[2] Efendi ve[3] Riyâset-i küttâb hidmet-i celîlesinde Mehmed Sâdık Efendi, Çavuş-başılık'da Mehmed Sâlih Efendi, Büyük Tezkirecilik'de Mehmed Sâlih Efendi, Kücük Tezkirecilik'de Tayyibî Efendi, Mektûbculuk'da Ra'uf Paşa birâderi Mehmed Tâhir Selâm Bey[4], Teşrîfâtcılık'da işbu sene-i mübâreke saferinin yirmi ikinci günü Teşrîfât Kîsedârlığı'ndan Teşrîfâtî nasb buyurılan Seyyid Süleymân Necîb Efendi ibkā; Beylikcilik, Beylikci Kîsedârı Hâdî Efendi'ye tevcîh; Kethudâ Kitâbeti'nde, Mehmed Yektâ Efendi ibkā; Çavuşlar Kitâbeti, sâbıkı 'Avnî Efendi-zâde Mehmed Hamîd Efendi'ye tevcîh; Gedüklüler Kitâbeti'nde, Mehmed Emîn Efendi ibkā olunup; Şıkk-ı evvel Defterdârlığı'nda mutasarrıfı[5] Mustafa Efendi ve Sânîlik'de 'Abdullâh 'İffet Bey[6] ve Sâlislik'de Ahmed Fethi Efendi ve Nişancılık'da Mehmed Sa'îd Hâlet Efendi ibkā ve Defter Emâneti sâbıkā Rûznâmçe-i[7] evvel Hüseyn Hüsni Bey'e[8] tevcîh, Zahîre Nezâreti 'Ali Bey'de[9] ibkā; Rûz-

---

*."Matbah" kelimesi *Târîh-i Cevdet*, XII,74'te "مطيخ" şeklinde yazılıdır.

1.askerleriyle E, S : asker ile Ü1

."Ahvâl-i Vâlî-i Sayda ve Safed 'Abdullâh Paşa** ..... ısdâr kılındı" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,74'te kaydedilmiştir.

***."دامت مقرونة بالفيوضات الربانيه = Rabbânî feyizlerle birlikteliği devâm etsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2.Seyyidâ B, E, Ü1 : Seyyid S

3.ve B : — E, Ü1, S

4.Bey S : + ["Efendi" kelimesi karalanmıştır] B, E : Beyefendi Ü1

5.mutasarrıfı B, Ü1 : — E, S

6.Bey S : + ["Efendi" kelimesi karalanmıştır] B, E : Beyefendi Ü1

7.Rûznâmçe-i B, E, S : Rûznâmce-i Ü1

8.Bey'e S : + ["Beyefendi" kelimesinin üzeri karalanmıştır] B : + ["Efendi'ye" kelimesi karalanmış, "Bey" kelimesi "Bey'e" dönüştürülmüştür] E : Beyefendi'ye Ü1

9.Bey'de S : + [Aradaki "Efendi" kelimesi karalanmıştır] B, E : Beyefendi'de Ü1

nâmçe-i evvel, sâbıkā Haremeyn Muhâsebecisi Selîm Sâbit Efendi'ye, Başmuhâsebecilik sâbıkā Cizye Muhâsebecisi Nu'mân Efendi'ye, Haremeyn Muhâsebeciliği sâbıkā [Ü1 59b] Masraf Kâtibi Hasan Efendi'ye; Cizye Muhâsebeciliği, Et Kâtibi denmekle[1] meşhûr Ahmed Efendi'ye tevcîh ve Emânet-i Şehr, Nazîf Efendi'de ve Tersane, el-Hâc Mehmed Sa'îd Efendi'de ve Nezâret-i Darb-hâne, Yûsuf Efendi'de ve Cebe-hâne'de Mühimmât Nezâreti, Süleymân Efendi'de; Ṭop-hâne Nezâreti, Ahmed Ağa'da; Barut-hâneler Nezâreti, Mısır Kapu Kethudâsı Necîb Efendi'de; Humbara-hâne Nezâreti, Birrî dâmâdı Sâdık Efendi'de ve Emânet-i Matbah ilhâkan ınûmâ ileyh Ahmed Ağa'da ve Arpa, Yûsuf Efendi'de ibkā; Yeniçeri Kitâbeti, sâbıkā Şehr Emîni 'Ali Efendi'ye; Anadolu Muhâsebeciliği, sâbıkā Beylikci[2] Mehmed Necîb Efendi'ye, Masraf Kitâbeti, Rikâb-dâr-ı hazret-i şehriyârî ağalığından muhrec Sa'îd Efendi'ye ve Süvârî Mukābeleciliği, Teşrîfâtî-yi sâbık Ahmed Reşîd Bey'e ve Eshâm Mukāta'acılığı, Teşrîfâtî-yi esbak Mustafa Münîf Efendi'ye ve Sipâh Kitâbeti, sâbıkā Tezkire-i evvel Vekîli 'Abdülhamîd Bey'e tevcîh ve Silahdâr Kitâbeti Mehmed Rüşdî Efendi'ye ibkā; Mevkūfâtîlik, sâbıkā Nâzır-ı Cebe-hâne Sâlih Fânî Efendi'ye ve Mâliyye Tezkireciliği, sâbıkā Silahdâr Kâtibi Hazînedâr-başı-zâde Es'ad Efendi'ye ve Kalyonlar Kitâbeti, sâbıkā Kâtib-i Cebeciyân dâder-i Hüsni Bey 'Ali Necîb Bey'e ve Kücük Rûznâme, Mühürdâr-ı Hâlet Efendi ve Bağdâd Kapu Kethudâsı Mehmed Sa'îd Efendi'ye[3] tevcîh ve Piyâde Mukābeleciliği Mektûbî-yi esbak Ahmed Efendi'de ibkā; Küçük[4] Evkāf Muhâsebeciliği, sâbıkā Piyâde Mukābelecisi Mustafa Efendi'ye, Haremeyn Mukāta'acılığı Feyzî Bey-zâde Feyzî Bey'e; Cebe-hâne Kitâbeti, Belgırad-Bina Emîni sâbık Fodula Kâtibi Mehmed Efendi'ye[5] tevcîh; Topcular Kitâbeti, Ahmed Efendi'de; Arabacılar Kitâbeti, Seyyid Mehmed Efendi mühürdârı Ahmed Efendi'de ve Humbaracı ma'a Lağımcı Kitâbeti, Mektûbî hulefâsından 'Âsım Bey'de ibkā; Piskopos Mukāta'acılığı, sâbıkā Piyâde Mukābelecisi Safâyî-zâde Ahmed Efendi'ye[6]; 'Ulûfeciyân-ı yemîn Kitâbeti, Mektûbî hulefâsmdan Mehmed [Ü1 60a] Sa'îd Efendi'ye;

1.denmekle Ü1 : demekle B, E, S

2.sâbıkā Beylikci Ü1 : Beylikci-yi sâbık B, E, S

3.ve Süvârî Mukābeleciliği, ... Efendi'ye [Bu kısımlar müellif hattıyla ve buraya girmesi işaret edilerek E 70a'nın sağ kenarına yazılmıştır] E : ve Süvârî Mukābeleciliği, Teşrîfâtî-yi sâbık Ahmed Reşîd Bey'e ve Eshâm Mukāta'acılığı, Teşrîfâtî-yi esbak Mustafa Münîf Efendi'ye ve Sipâh Kitâbeti, sâbıkā Tezkire-i evvel Vekîli 'Abdülhamîd Bey'e tevcîh ve Silahdâr Kitâbeti Mehmed Rüşdî Efendi'ye ibkā; Mevkūfâtîlik, sâbıkā Nâzır-ı Cebe-hâne Sâlih Fânî Efendi'ye ve Mâliyye Tezkireciliği, Silahdâr Kâtibi Hazînedâr-başı-zâde Es'ad Efendi'ye ve Kalyonlar Kitâbeti, sâbıkā Kâtib-i Cebeciyân dâder-i Hüsni Bey 'Ali Necîb Bey'e ve Kücük Rûznâme, Mühürdâr Hâlet Efendi ve Bağdâd Kapu Kethudâsı Mehmed Sa'îd Efendi'ye S : — B, Ü1

4.Küçük B, E, S : Kücük Ü1

5.Haremeyn ..... Efendi'ye [Buraya girmesi işaret edilerek müellif hattıyla E 70a'nın sol tarafına yazılmıştır] E : — B, Ü1 : Haremeyn ..... Efendi'ye S

6.Efendi'ye S : + ["tevcîh" kelimesi karalanmıştır] E : + tevcîh B, Ü1

Gurabâ'-i yemîn Kitâbeti, Vak'a-nüvîs 'Âsım Efendi-zâde Hâmid Efendi-'ye[1]; 'Ulûfeciyân-ı yesâr[2] Kitâbeti, Âmedî hulefâsından Nazîf Bey hafîdi Mustafa Bey'e; Gurabâ'-i yesâr Kitâbeti, Kâtib Efendi hulefâsmdan Tuğrakeş İbrâhîm Efendi'ye; Sergi Nezâreti, Mektûbî hulefâsmdan 'Âtıf[3] Bey'e, Büyük Kal'a Tezkireciliği, Dîvân-ı hümâyûn ketebesinden Mehmed Süheyl Efendi'ye; Küçük[4] Kal'a Tezkireciliği, Mektûbî hulefâsından Mümeyyiz İsmâ'îl Efendi'ye, Hâsslar Mukāta'acılığı, Mektûbî hulefâsından Segbân-başı-zâde Şerîf Efendi'ye; Baş-mukāta'acılık, Kâtib Efendi hulefâsından Ebe-zâde İbrâhîm Efendi'ye; Sâlyâne Mukāta'acılığı, Mektûbî hulefâsından Rızâ Efendi'ye; İstanbul Mukāta'acılığı, Âmedî hulefâsından Seyyid Ahmed Efendi'ye; Burusa Mukāta'acılığı, Tahvîl ketebesinden Mustafa Peyâmî Efendi'ye; Avlonya ma'a Eğriboz Mukāta'acılığı, Mehmed Nedîm Bey dâmâdı ketebe-i Dîvân-ı hümâyûn'dan 'Abdül'azîz Âgâh Efendi'ye; Rodos Mukāta'acılığı, Mısır Kapu Kethudâsı Necîb Efendi-zâde Mektûbî hulefâsından Ahmed Şükrî Efendi'ye; Kağıd-ı Enderûn Emâneti, Kâtib Efendi hulefâsından Mustafa Reşîd Efendi'ye; Kağıd-ı Bîrûn Emâneti, Âmedî hulefâsından Mehmed Emîn Seyyid[5] Efendi'ye; Târîhcilik, Mektûbî hulefâsından Mühür-dâr-zâde İsmâ'îl Efendi'ye; Tersane'de Riyâset Vekâleti hidmeti, Kâtib Efendi hulefâsından Umûr-i[6] Mühimme Mukayyidi Sa'îd Bey'e tevcîh ve Yeniçeri Ağalığı, [Ü1 60b] mutasarrıfı İsmâ'îl Ağa'da; Bostancı-başılık, 'Osmân Ağa'da[7]; Mîr-i 'alemlik, el-Hâc Mustafa Ağa'da; Mîrahûr-i evvellik, İbrâhîm Ağa'da[8]; Kapucular Kethudâlığı, İbrâhîm Ağa'da[9]; Mirahûr-i sânîlik, Ahmed Ağa'da ibkā ve Sipâh Ağalığı, Cebbâr[10]-zâde 'Abbâs Bey'e; Silahdâr Ağalığı, Ser-bostâniyân-ı esbak Kadrî Ağa'ya; Baş-bâkî Kulluğu, Ayaş Müft-îsi-zâde Es'ad Ağa'ya; 'Ulûfeciyân-ı yemîn[11] Ağalığı, Çil Emîn Ağa-zâde Mustafa Ağa'ya; Gurabâ'-i yemîn Ağalığı, sâbıkā ümerây-ı Mısrıyyeden

---

1.Gurabâ'-i ..... Efendi'ye [Buraya girmesi işaret edilerek müellif hattıyla E 70a'nın sol tarafına yazılmıştır] E : — B, Ü1 : Gurabâ'-i ..... Efendi'ye S

2.yesâr S : + ["yemîn" kelimesi karalanmış, üstüne müellif hattıyla "yesâr" yazılmıştır] B, E : yemîn Ü1

3.Bey hafîdi ..... 'Âtıf S : + [S'deki kısımlar buraya girmesi işaret edilerek müellif hattıyla E 70a'nın sol kenarına yazılmıştır, sadece "Bey'e" kelimesinin üzeri karalanmıştır] E : — B, Ü1

4.Küçük B, E : Kücük Ü1, S

5.Seyyid Ü1, S : + [Önce "Seyyidâ" yazılmış, sonra sondaki elif karalanmıştır] E : Seyyidâ B

6.Umûr-i Ü1 : Evâmir-i B, E, S

7.Bostancı-başılık 'Osmân Ağa'da [Buraya girmesi işaret edilerek müellif hattıyla E 70b'nin sağ kenarına yazılmıştır] E : — B, Ü1 : Bostancı-başılık 'Osmân Ağa'da S

8.Mîrahûr-i ..... Ağa'da [Alt satırdaki bu yazıların buraya girmesi işaret edilmiştir] E : — B, Ü1 : Mîrahûr-i ..... Ağa'da S

9.Ağa'da E, S : Mirahûr-ı evvellik, İbrâhîm Ağa'da B, Ü1

10.Cebbâr Ü1 : Çapar (چپار) E, S : چپار B

11.yemîn B, Ü1, S : + ["yesâr" kelimesinin üzeri çizilmiş, üstüne müellifce "yemîn" yazılmıştır] E

Emîn Bey'e; 'Ulûfeciyân-ı yesâr Ağalığı, silahşorân-ı hâssadan Telhîsî-yi Sadr-ı 'âlî Mehmed Reşîd Ağa'ya; Gurabâ'-i yesâr Ağalığı, Telhîsî-yi esbak[1] Şâkir Bey'e tevcîh; Cebeci-başılık'da 'Ali Ağa, Topcu-başılık'da Mustafa Ağa, Top Arabacı-başılık'da 'Ali Ağa, Humbaracı-başılık'da Sâlih Koc Ağa, Lağımcı-başılık'da 'Ali Bey, Mi'mâr Ağalık'da Mehmed Efendi ve Kassâb-başılık'da el-Hâc Mustafa Ağa, Emti'a Gümrüğü Emâneti'nde Mehmed Bey ibkā, Cizye Baş-bâkî Kulluğu, kapucu-başılardan sâbıkā Şumnu A'yânı 'Ömer Ağa'ya tevcîh ve Veznedâr-başılık hâlâ mutasarrıfı es-Seyyid Ahmed[2] Ağa'ya kemâ-kân ibkā olunup, sâ'ir şâyeste-i 'âtifet olup, menâsıbdan devr olan hâcegân 'atâyây-ı vâfire ile karîn-i lutf-i evfâ oldular.

Tevcîhât-ı vüzerâ-i[3] 'izâm

[Ü1 61a] Yine yevm-i merkūmda kā'ide-i dîrîne-i saltanat-ı seniyye[4] üzere Memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i Pâdişâh-ı kişver-güşâ'da vâki' otuz kıt'a eyâlet ve kırk dokuz 'aded livâda pertev-endâz-ı vezâret ü emâret olan vüzerây-ı 'izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm menâsıb-ı celîlelerinde ibkā ve kapu kethudâları bulunan zevâta huzûr-i Âsafânede hila'-ı pâdişâhâne iksâ olundu[5].

İhtirâk-ı kalyon-i Kapudan Paşa bi-harrâka-i küffâr-ı düzeh-peymâ

İktizây-ı takdîr-i Hudâ ile, **Mısrâ'**[6]:

*Tecri'r-riyâhu bi-mâ lâ teştehi's-süfünü**

mehebbinden vezân olan havâdis-i müz'icât-ı rüzgârdandır ki, Sakız Cezîresi[7] tanzîminden sonra Mora cânibine 'azîmet niyyetiyle Çeşme yakasiyle Sakız miyânında lenger-endâz olan Donanma-yı hümâyûn yanına Nemçe bandırasıyla üç[8] kıt'a izbandîd gemisi gelüp, nâ-hudâsı olan mel'ûn, Can-

1.Telhîsî-yi esbak S : + ["Es'ad" kelimesinin üzeri çizilip, müellif hattıyla satırın üstüne "Telhîsî-yi esbak" yazılmıştır] E : Es'ad B, Ü1
2.Ahmed B, E : — Ü1, S
3.**Tevcîbât-ı vüzerâ-i** Ü1 : **Tevcîbât-ı vüzerây-ı** B, E: **يوجيهات-ı vüzerây-ı** S
4.seniyye Ü1 : — B, E, S
5.olundu B, Ü1, S : — E. "Yine yevm-i merkūmda ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,45'de kaydedilmiştir.
6.Mısrâ' B, E, Ü1 : [Mısrâ]' S
*."تجرى الرياح بما لا تشتهى السفن" = "Gemilerin arzu etmediği şekilde rüzgârlar eser" anlamına gelen Arapça bir mısradır.
7.Cezîresl B, E, Ü1 : Cezîresi'ni S
8.üç E : üc B, Ü1, S

fedâ Kapudan, 'Ali Paşa ile ba'de'l-mülâkāt gûyâ Nemçelü olduğunu müş'ir pasaporta[1] ta'bîr olunur sahîfe-i sahîfeyi ibrâz birle: "Yarın kalkup gideceğim" deyü hiyel-endâz oldukda, müşârun ileyhe sûret-i emniyyet hâsıla olmuşidi. Her ne kadar ol hînde paşa gemisinde bulunan mühendislerden bir mutabassır zât dürbîn ile süfün-i menhûse-i merkümeye [Ü1 61b] imrâr-ı nazar-ı dikkat ve toplarının cesâmeti, gemilerin havsala-i tahammüllerinden efzûn olduğunu te'akkul ederek: "Bu toplar[2] ahşâbdan perdâhte olmak gerekdir, tecessüsüne âdem ta'yîn olunsun" deyü ifâde-i hakîkat-i maslahat edüp ve mel'ûn-i mersûm dahi ber-vech-i muharrer 'azîmetini ferdâya salmış iken ba'de'l-gurûb: "Kalkacağım" haberini irsâl ile[3] bağteten hareket edicek ba'zı kānûn-şinâs kapudanlar: "Sefâyin-i hümâyûnun yelken üstüne kalkmaları îcâb etmişdir" demişler iken, [**Nazm**]:

Her âteş ki dest-i kazâ ber-furûht,
*Heme fikr ü tedbîrhâ-râ be-sûht**.

[Nesr]: İktizâsınca[4] kapudan-ı müşârun ileyh, şenâver-i bahr-ı tehevvür ü gurûr olup: "Ol zararsız kâfirdir, ben bilürüm" deyü muhtırlara çîn-i çepîn-nümâyı[5] techîl ü tahmîk ve kendisi himmet-i nâ-bercâ gösterüp, miyân-ı gadîr-i gadrde garîk oldu. Ya'nî o şeb-i bu'l-'aceb -ki mâh-ı mübârek-i siyâmın yirmi dokuzuncu çehârşenbih gicesi idi- sâ'at altı sularında kâfir-i mersûm üc kıt'a âteş gemisi salıverdikde[6], sâ'ir süfün-i hümâyûn vâreste-i[7] zarar-ı sirâyet olup, fekat birisi Kapudan Paşa sefînesine nazar-ı bed gibi isâbet etmekle, fi'l-hâl[8] sûzân ve Kapudan Paşa merhûm bir[9] sandala atılup[10],

---

1.pasaporta E, S : pasaborta B, Ü1
2.toplarının ..... toplar B, E, S : Topları Ü1
3.irsâl ile E, S : irsâlle B, Ü1
*."هر اتش که دست قضا بر فروخت همه فکر و تدبیرهارا بسوخت = Kazâ eliyle alevlenen her ateş, bütün tedbîr ve düşünceyi yaktı" anlamına gelen Farsça bir beyttir.
4.[Nazm]: ..... iktizâsınca ["sahh" kaydıyla ve müellif hattıyla, buraya girmesi işaret edilerek E 72a'nın sol kenarına, B'de ise sağdaki sayfa kenarına yazılmıştır] B, E : — Ü1 : [Nazm]: هر اتش که دست قضا بر فروخت همه فکر و تدمیرهارا بسوخت Nesr: iktizâsınca S
5.muhtırlara çîn-i çepîn-nümâyı S : muhtırlara çîn-i çepîn-nümâyı [Önce "muhtırları" yazılmış, sonra sondaki "ye" karalanıp "he" ilâve edilmiştir. Ayrıca "çîn-i çepîn-nümâyı" kelimeleri, "sahh" kaydıyla satırın üstüne yazılmışlardır] E : muhtırları çîn-i cebîn-nümâyı ["çîn-i cebîn-nümâyı" kelimeleri, "sahh" kaydıyla satırın altına yazılmıştır] B : muhtırları Ü1
6.salıverdikde E, Ü1, S : + ["salıverdikde" kelimesi üzeri çizilen "salıverüp, birisi Kapudan Paşa sefînesini nazar-ı bed gibi isâbet" kelimelerinin yerine yazılmıştır] B
7.vâreste-i E, S : + ["vâreste-i zarar-ı sirâyet olup, fekat" kelimeleri üzeri çizilen "üzerlerine gelmiş ise de sâhil-res-i selâmet olmuşiken" kelimelerinin üstüne yazılmıştır] B : وارسته Ü1
8.fi'l-hâl E, Ü1, S : + [Bu arada yer alan "edüp, fi'l-hâl sirâyet-i şerâre-i nâr ile" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] B
9.bir S : + ["bir" kelimesi sonradan ilave edilmiş gibi gözüküyor] E : — B, Ü1
10.sandala atılup E, Ü1, S : + ["sandala atılup" kelimeleri, üzeri çizilen "filika ile" kelimelerinin üstüne yazılmıştır] B

cûyende-i kenâr-ı necât iken sandal dahi tutuşmağla müstağrak-ı deryâ-yı[1] gufrân oldu; *innâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn*[*].

İşbu vâkı'a-i fâci'anın sabâhında Sakız Cezîresi'nde olup, tahrîri sebkat etdiği vechile Anadolu cânibine murûr etmek [Ü1 62a] üzere olan muhâfız-ı sâbık Vahîd Paşa ve bi'l-cümle donanma beylerinin re'y ü ittifâklariyle[2] taraf-ı şâhâneden[3] nasb buyurulacak kapudan-ı deryânın zuhûruna dek Kapudâne-i hümâyûn Kapudanı Muhtâr Bey bi'l-îcâb Kapudan Paşa Kā'immakāmlığı 'unvâniyle Donanma-yı hümâyûn Müdîrliği'nde ihtiyâr ve Kapudan Paşa merhûmun na'şı dahi Sakız'ın Ok-meydanı sâhilinde bulunmağla, kal'aya getürilüp ba'de'l-gasl ve't-tekfîn hâk-i siyâha defîn kılınup, keyfiyyet vezîr-i müşârun ileyh ile Muhtâr Bey taraflarından Der-i devlet'e tahrîr ü ihbâr olundu[**].

Lâhika

Me'mûr olduğumuz vechile ef'âl-i ihtiyâriyye ile ma'rife olan umûrumuzun tedbîrinde sarf-ı vüs' ü tâkat ve bezl-i irâde-i cüz'iyye-i beşeriyyet kıldığımız sûretde bile *'asâ en tekrahû şey'en fe-hüve hayrun leküm*[***] nass-ı tesliyet-fermâsı iktizâsınca, mahzâ sûret-i 'acz-i beşeriyyet, âyîne-i musaffây-ı fikr ü dirâyetde mülâhaza ve tevekkül ü i'timâd, *ve ma'n-nasru illâ min 'indillâh*[****] peyker-i ferhunde-eserine maksûr olduğu mütâla'a kılınmak hikmet ü maslahatı zımnında gâhîce nihân-hâne-i takdîrden sûret-i mağlûbiyyet ü cefâ çehre-nümâ olageldiği erbâb-ı basîrete rûşenâdır. **Nazm:**

Rızây-ı dost[4] *taleb mî-künî cefâkeş bâş,*
Ki hâr u[5] *gül heme bâ-yekdiger tüvâned bûd. [Ü1 62b]*
Kesî be-gerden-i maksûd dest halka küned,

1.deryâ-yı B, E, Ü1 : deryâ S

*."انا لله و انا اليه راجعون" = Biz Allah içiniz ve biz O'na döneceğiz" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Bakara 2/156. âyetin ikinci yarısıdır.

2.ittifâklariyle B, E, Ü1 : ittifâklarına S

3.şâhâneden B, E, S : şâhâ[ne]den Ü1

**."İşbu vâkı'a-i fâci'anın ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,42-43'de kaydedilmiştir.

***."عسى ان تكرهوا شيئا فهو خير لكم = Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey hakkınızda iyi olabilir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Bakara 2/216. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

****."وما النصر الا من عند الله = Yardım yalnız Allah katındandır" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/126; el-Enfâl 8/10. âyetlerinin ortalarında yer alan bir kısımdır.

4.dost E, S : دودست Ü1

5.hâr u Ü1 : hâr-i E, S

Ki pîş-i tîr-i belâhâ siper tüvâned bûd[1]*.

Nesr[2]: Her ne kadar kātıbe-i ehl-i[3] kıble itbâkı ve milel-i şettâdan zevi'l-'ukūl ittifâkı üzere te'sîr-i tedbîr, habl-i metîn-i meşiyyet-i Hakîm-i kadîr'e merbût ise de, 'inde ehli't-tahkîk 'âdet-i İlâhiyye muktezâsınca husûl-i matlab peyveste-i rişte-i sebeb olmağla, sünnet-i seniyyeye iktidâ'en tanzîm-i umûr-i uli'n-nuhâ ile meşveret ederek hüsn-i tedbîre menûtdur.

Nasb-ı Kapudan-ı deryâ

Kapudan-ı deryâ[4] 'Ali Paşa'nın fevti takrîbi, câh-ı celîl-i kapudânî bâlâda beyânı murûr etdiği üzere biraz[5] sefâyin-i hümâyûn ile kara askeri başbuğu olarak el-yevm Balyabadra cânibinde bulunan Ankara ve Kankırı sancakları Mutasarrıfı Vezîr Mehmed Paşa'ya karîha-i kerâmet-sarîha-i mülûkâneden şevvâlü'l-mükerremin altıncı günü tevcîh ve sâlifü'z-zikr Kapudâne-i hümâyûn Kapudanı Muhtâr Bey, Kapudan-ı deryâ Kā'im-makāmı nasb olunup, Sakız pîş-gâhında olan[6] Donanma-yı hümâyûn ile Bozcaada sularına gelüp, Akdeniz Boğazı'nda kalan zehâ'ir[7] gemileriyle mu'ahharan Dersa'âdet'den techîz ve Boğaz-ı mezkûre tesyîr olunan beş kıt'a sefâyin-i hümâyûnu alup, tekrâr Sakız'a 'avdet ve Sakız'a ber-vech-i muharrer mürûr edecek asâkir-i mürettebenin ardı alınıncaya kadar Midillü ve Sakız taraflarında geşt ü güzâr [Ü1 63a] ve Girid üzerinde olup, Girid Cezîresi'ne asâkir ve zehâ'ir[8] nakline me'mûr sefâyin-i hümâyûnun ve Mısır ve Garb Ocakları sefînelerinin vürûdlarına intizâr ile anlar dahi zuhûr eyledikde, bi'l-ittihâd hareket ve doğru Mora üzerine 'azîmet ve Balyabadra'ya vusûl ile kapudan-ı müşârun ileyhi Donanma-yı hümâyûn'a almak bâbında mîr-i mûmâ ileyhe ve Girid üzerinde olan Donanma Başbuğu Çeşmeli Halîl Bey'e ve sefâyin-i

---

1. *kesî ..... bûd* S : — Ü1 : *Kesî be-gerden-i maksûd dest halka küned, Ki pîş-i tîr-i belâhâ siper tüvâned bûd.* [Bu kısımlar şiirin devamı olduğu işaret edilerek müellifce E 73a'nın sağ kenarına yazılmıştır] E

*. رضای دوست طلب میکنی جفاکش باش که خار و گل همه بایکدیکر تواند بود کسی بکردن

مقصود دست خلقه کند که پیش تیر بلاها سپر تواند بود = Gül ve diken birbiriyle değerlenir, bu sebeple dostun rızâsını istiyorsan cefâ çeken ol. Bir kimse sevgilisinin boynuna elini halka yaparak belâ oklarının ona ulaşmasını önleyebilir" anlamına gelen Farsça iki beyttir.

2. **Nesr:** Ü1 : — E, S
3. ehl-i E, S : ehle Ü1
4. Kapudan-ı deryâ S : Kapudan E, Ü1
5. biraz E, S : بزار Ü1
6. olan Ü1 : — E, S
7. zehâ'ir E : zehâyir Ü1, S
8. zehâ'ir E, S : zehâyir Ü1

Mısrıyye ve Ocaklar[1] sefâyini başbuğlarına hıtâben evâmir-i 'aliyye ısdâr u tesyâr ve ba'de-ez-în Donanma-yı hümâyûn semtine ecnebî ve müste'min sefâyini uğradılmamak tenbîhi ve sâ'ir vesâyâ-yı lâzime her birine taraf-ı sadâret-penâhîden etrâfiyle tahrîr ü iş'âr kılındıkdan sonra, Rumeli Vâlîsi Sadr-ı esbak Ser'asker Hurşîd Ahmed Paşa[2] el-hâletü hâzih İnebahtı tarafından bahran Mora derûnuna imrâr olunmak üzere cüyûş-i vefîre ve asâkir-i kesîre tedârüküne meşgûl olmağla, Donanma-yı hümâyûn ol sulara vusûl bulduğu gibi Kapudan-ı müşârun ileyh derhâl râkib olup, Ser'asker-i müşârun ileyhle muhâbere ederek asl-ı me'mûriyyeti olan 'asâkir-i merkûmenin gerek Donanma-yı hümâyûn sefâyini ve filikalariyle ve gerek bundan akdemce müşârun ileyhin [Ü1 63b] ma'iyyetinde olan sefâyinin ol tarafda bırakdıkları tüccâr tekneleriyle imrârına dikkat ve Donanma-yı hümâyûn'un Mora üzerinde a'mâli, maslahat-ı vakt ü hâlin îcâb etdiği kangı sûret ise Ser'asker'in[3] tavsiye vü tahrîri üzere icrâsına mübâderet ve cezîre-i merkûmeyi bahran dahi gereği gibi hasr u tazyîkde izhâr-ı savlet ü celâdete gayret ve mahzâ te'yîd-i dîn-i mübîn zımnında bârgâh-ı Hayru'n-nâsırîn'e ref'-i dest-i niyâz etmekde olan Şehriyâr-ı kerâmet-şi'âr hazretlerinin[4] teveccüh-i kalbiyyeleri âsâriyle, **Nazm:**

Elâ lâ tahzenenne eha'l-beliyyeh,
*Fe-li'r-rahmâni eltâfun hafiyyeh**.

mekmeninden zuhûru mes'ûl olan 'avn-i Hudâ ile Mora Cezîresi'nin feth u teshîri müyesser oldukdan sonra, 'ısyân üzere olan sâ'ir adalar keferesinin mukaddem verilan fetvâ-yı şerîfe mûcebince emvâl ve eşyâları asâkir-i İslâm beyninde iğtinâm olunup, seby ü istirkâklarına dahi sa'y-i mâ-lâ-kelâm ederek tenkîl ü tedmîrine ve içlerinden samîmî ve hakîkî istîmân edenler olur ise, akvâl ü ef'âlleri lâyıkıyle karîn-i i'timâd olduğu halde şerâ'itine tatbîkan rây u emân i'tâsını tanzîm birle sahîfe-i Bahr-ı sefîd'in vücûd-i levsâlûd-i 'usâtdan hakk ü tathîrine bi'l-istiklâl bezl-i [Ü1 64a] vüs' ü miknet kılması bâbında kapudan-ı müşârun ileyhe hıtâben şeref-rîz-i[5] sudûr olan misâl-i vâcibü'l-imtisâl-i Pâdişâh-ı 'ummân-nevâl tarafına[6] îsâl olundu**.

1.Ocaklar E, S : Oçaklar Ü1

2.Paşa S : + ["hazretleri" kelimesinin üzeri karalanmıştır] E : hazretleri Ü1

3.Ser'asker'in S : + ["hazretlerinin" kelimesinin üzeri karalanmış ve "Ser'asker" kelimesine bir "kef" harfi ilâve edilmiştir] E : Ser'asker hazretlerinin Ü1

4.hazretlerinin E, S : hazr[etler]inin Ü1

*."لا تحزنن اخا البليّه فللرحمن الطاف خفيّه" = Ey musîbetlere dûçâr olmuş kardeş, sakın mahzûn olma! Rahmân'ın gizli lütufları vardır" anlamına gelen Arapça bir beyttir.

5.şeref-rîz-i E, S : شرفريز Ü1

6.tarafına S : + ["müşârun ileyhe" kelimeleri karalanıp, müellifce üstüne "tarafına" yazılmıştır] E : müşârun ileyhe Ü1

."Nasb-ı Kapudan-ı deryâ** ..... olundu" kısmı özetle ve herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,43'de kaydedilmiştir.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Mâh-ı merkūmun kezâlik altıncı günü, Mora Eyâleti ve Ser'askerliği, Sadr-ı esbak Seyyid 'Ali Paşa'nın[1] 'uhdelerinden bi'l-iktizâ tahvîl ile sâbıkā Tırhala Mutasarrıfı Vezîr Mahmûd Sâbit Paşa'ya* ve Kapudan-ı deryâ nasb olunan Mehmed Paşa'dan münhall olan Ankara ve Kankırı sancakları dahi mütesellimleriyle zabt edüp, İzdin muhâfazasında bezl-i yârâ-yı kudret ve terk-i kesel ü betâ'et etmek üzere müşârun ileyh 'Ali Paşa'ya tevcîh olundu[2].

Men'-i re'âyâ-yı Sakız ez-ilticâ be-düvel-i ecnebiyye

Sakız Cezîresi re'âyâsından üc-dört bin kadar kefereyi, *el-küfrü*[3] *milletün vâhidetün*** câzibesince Fransa ve Nemçe[4] ve İngiltere konsolosları istishâbla sefîne-i nuhûset-mekînelerine irkâb ve istedikleri mahallere imrâr u izhâb dâ'iyesinde olmalariyle, husûs-i merkūmun men'ine Sakız Muhâfızı 'Abdî Paşa tarafından teşebbüs olunmuş ise de, konsoloslar ısrâr sûretinde olacakları iş'âriyle, keyfiyyet-i mezkûrenin bir nizâm tahtına idhâli ifâdesini şâmil muhâfız-ı mûmâ ileyhin tahrîrâtı Der-sa'âdet-makarr'a vâsıl oldukda, re'âyâ-yı Devlet-i 'aliyye'den düvel-i ecnebiyyeye ilticâ ile patenta ve pasaporta[5] kağıdı alanların ellerinden derhâl o makūle evrâk alınup, taht-ı hükm-i ra'iyyete idhâl ve vakt ü hâl muktezâsı üzere haklarında îcâb eden mücâzâtın icrâ olunmasını âmir, Paşa-yı mûmâ ileyhe hıtâben evâ'il-i mâh-ı merkūmda emr-i celîlü'ş-şân ısdâr u isbâl olundu.

Men'-i bey'-i câriye vü gılmân be-tâ'ife-i[6] Rûmiyân

Ehl-i zimmete Müslim ve Müslime olmasalar dahi mutlaka câriye ve gulâm bey' olunmak hilâf-ı şerî'at-i garrâ [Ü1 65b] ve mugāyir-i irâde-i

---

1.Paşa'nın S : Paşa'nın ["hazretlerinin" kelimesi karalanıp üstüne "nın" ilâve edilmiştir] E : hazretlerinin Ü1

*."Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ ..... Paşa'ya" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,46'da kaydedilmiştir.

2.olundu E, S : + ["**Vefât-ı hafîd-i Halîl Efendi-zâde Mehmed Sa'îd Efendi el-meşhûr bi-Hayrî Dâmâdı**" ve "**Tevcîh-i mîr-i mîrânî be-el-Hâc Mehmed Ağa**" başlığı altındaki bilgiler burada değil, Ül 64a-65a arasındadır; yani nüshalar arasında bir takdîm-tehîr söz konusudur] Ü1

3.el-küfrü S : + [Önce "الكفرة" yazılmış, sonra sonundaki "yuvarlak te" harfi karalanmıştır] E : el-keferetü Ü1

**."الكفر ملة واحدة" = Küfür tek millettir" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

4.Nemçe E, S : Nemce Ü1

5.pasaporta E, S : pasaborta Ü1

6.**gılmân be-tâ'ife-i** E, Ü1 : علمان ez-tâyife-i S

pâdişâh-ı İslâm-ârâ iken bu esnâda re'sü'l-mâl-i şe'âyir-i dîniyyeden bî-behre ba'zı tama'kârân ve be-tahsîs nâkısâtü'l-'akli ve'd-dîn olan tâ'ife-i gayr-i hâ'ife-i nisvân, Sakız ve mahâll-i sâ'ireden seby olunan Rum üserâsını bi'l-itmâ' Rum tâ'ifesine furûhta cür'et ve ba'zıları dahi zikr olunan üserâyı evvelâ Anapa havâlîsine getürüp, ba'dehû celb ile: "Çerkes esîridir" deyü ziyâde behâ ile[1] satmak misillü hâlât-ı gayr-ı[2] câ'ize ve sa'y-i bi'l-fesâd kabîlinden olan ef'âl-i fâsideye cesâret etmekde oldukları istimâ' olunmağla, bu makūle umûr-i gayr-i marziyyeye mütecâsir olanların lâzım olduğu üzere men' u tahzîrleri bâbında sünûh eden irâde-i 'aliyye-i Pâdişâhâne mûcebince, Bahr-ı siyâh Boğazı'ndan mürûr eden gemiler taharrî olunmak emrinde, Boğaz muhâfazasında olan vüzerây-ı 'izâma ve Gümrük Emîni'ne ve esircileri ve e'imme-i mahallâtı mehâkime ihzâr ile fîmâ-ba'd işbu emr-i kerîhe cesâret edenlerin haber alındığı gibi icrây-ı mücâzâtında dakîka fevt olunmayacağını i'lân ü tefhîm içün evâsıt-ı mâh-ı mastûrda İstanbul ve Bilâd-ı selâse kadıları efendilere ve sâ'ir zâbitâna başka başka evâmir-i 'aliyye ısdâriyle tenbîh olundu.

İrsâl-i mühimmât ü 'atıyye be-Kā'im-makām-ı Kapudan-ı deryâ

[Ü1 66a] Kapudan-ı deryâ Kā'im-makāmı olan sâlifü'z-zikr Muhtâr Bey, akdemce tarafına irsâl buyurılan me'mûriyyet ve sâ'ir tenbîhâtı nâtık olan emr-i 'âlî-şânın vusûliyle Girid tarafında olan donanmanın matlûb-i 'âlî olduğu vechile Donanma-yı hümâyûn'a iltihâk etmek üzere İstanköy sularına geldiklerinden ve gomana ta'bîr olunur timurlar talebinden bahsle Dersa'âdet-iştimâl'e 'arîza îsâl etmekle, matlûbu olan timur ve sâ'ir mühimmât-ı lâzime tesyîrinden mâ'adâ, zuhûr eden irâde-i seniyye-i Pâdişâh-ı bende-nevâz üzere mîr-i mûmâ ileyhe yirmi beş bin guruş 'atıyye ihsâniyle tebşîr ve evvel ve âhır sudûr eden evâmir-i cihân-mutâ' iktizâsınca ibrâz-ı hamiyyet ü sadâkate gayret etmesi meh-i merkūm evâhırında tarafına[3] tahrîr olundu.

Itlâk-ı Mustafa[4] Nazîf Efendi

Çend mâh mukaddem umûr-i me'mûresinde hilâf-ı rızâ harekâta ictirâ eylediği haber verildiğine mebnî Dimetoka'ya nefy ü iclâ olunan sâbıkā İbrâ'il Nüzül Emîni Nazîf Efendi'nin bî-cürm olduğu, *ve'l-kâzimîne'l-gayza*

1.ziyâde behâ ile E, S : ziyâdeye Ü1
2.gayr-i E, S : غيره Ü1
3.tarafına E, S : — Ü1
4.Mustafa E, S : — Ü1

*ve'l-'âfîne 'ani'n-nâs, vallâhu yuhibbü'l-muhsinîn** mükerremesi, ta'rîf-i tâmm-ı mâhiyyetleri olan Zıll-ı Hudâ[1] ve Halîfe-i Rasûl-i müctebâ hazretlerinin nezd-i hümâyûnunda bi't-taharrî tebeyyün ederek, mûmâ ileyhin meşâmm-ı cism-i bî- [Ü1 66b] tüvânına nesîm-i 'anber-şemîm-i merhamet-i şehriyârâne, hayat-bahş-ı vezân[2] olup, şehr-i mezkûr evâhırında 'afv u ıtlâkiyle şâd-mân kılındı.

Nehy-ı istirkāk-ı re'âyâ

Kefere-i ehl-i harbden esnâ-yı muhârebede seby ü istirkāk olunup ve[3] gānimîn yedlerine fermân-ı hazret-i pâdişâhiyle me'zûn olanlar taraflarından pençikleri[4] i'tâ olunan üserânın bey' u şirâsı ve istifrâşı, eğerçi tecvîzgerde-i şerî'at olup, lâkin şevket-i İslâmiyyeyi müşâhede birle bi'l-istîmân ra'iyyeti kabûl eden keferenin[5] 'ırz u mâl ve cânlarını vikāyeye i'tinâ vü dikkat mütehattem-i 'uhde-i diyânet iken, Kapudan-ı deryâ müteveffâ 'Ali Paşa'nın vak'ası hengâmmda ortalığı hâlî bulup, 'an-asl muterassıd-ı nehb ü gārât olan[6] kendüyi bilmez ve diyânet ü şerî'at ne olduğunu fehm ü idrâk etmez bir alay Etrâk, dehân-ı tama' u âzı bâz ve taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den bi'l-istîmân rây u emân verilan Mastakî köyleri ve sâ'ir kurâ re'âyâsını çiğneyüp, evlâd u 'ayâllerine te'arruz ile: "Esîrimizdir" diyerek diledikleri mahalle götürmek ve fürûht etmek dâ'iye-i bâtılasında olarak mütecâviz-i serhadd-ı cevâz eyledikleri[7] ihbâr olunup ve bu makūle re'âyânın hürriyeti der-kâr ve bey' u şirâsı gayr-i meşrû' ve istifrâşı harâm olduğu, verilan fetvâ-yı şerîfeden âşikâr olmağla, emân verilan yerlerden askerî [Ü1 67a] tâ'ifesinin hod-be-hod aldıkları zükûr u inâsa pencik verilmamek ve her kimin yedinde bulunur ise ahz u tevkîf ile mahallerine îsâl olunmak bâbında Bahr-ı sefîd ve siyâh muhâfızlarına ve bir takrîb Der-'aliyye'ye dahi gelmiş ise bey' u şirâ olunmaması husûsunu lâzım gelenlere tenbîh içün mâh-ı şevvâl[8] evâhırında Kādî-yi Belde[9] ve Bilâd-ı selâse kadılarına ve sâ'ire hıtâben ta'alluk eden irâde-i seniyye üzere müte'addid evâmir-i 'aliyye sâdır oldu.

---

*. "والكاظمين الغيظ والعافين عن الناس والله يحب المحسنين" = Öfkelerini yutkunurlar, insanları affederler. Allah da güzel davrananları sever" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/134. âyetin ikinci yarısıdır.

1.Hudâ E, S : خذا Ü1
2.vezân E, S : vüzerân Ü1
3.ve E, S : — Ü1
4.pençikleri E, S : pencikleri Ü1
5.olup, ... keferenin E, S : ve re'â[yâ]nın Ü1
6.gārât olan E : 'ârât olan Ü1 : gāret ola S
7.eyledikleri E, S : oldukları Ü1
8.şevvâl E, S : muharrer Ü1
9.Belde S : Beled E, Ü1

Nasb-ı Voyvoda-i Eflak ve Boğdan

Bundan akdem Eflak Voyvodası bulunan Sucu[1] Aleko'nun makarrında helâki vukū' bulduğu esnâda, ya'nî sene-i sâbıka hilâlinde Eflak Voyvodalığı, Âsitâne-i 'aliyye'de mukîm sâbıkā Boğdan Voyvodası Sarı Beyoğlu İskerlet'e tevcîh olunup, gitmek üzere iken rehâ-yâb-ı kayd-ı itnâb[2] olduğu vechile Rum-i dalâlet-lüzûmun fesâdında asl-ı edall ve muhîl-i hûşrübâ olduğu darb-ı mesel olan Mihal-i sadâkat-muhâl'in firâr ve i'lân-ı[3] 'ısyânı ve Boğdan'da kânûn-i ihtilâlin galeyânı zuhûriyle ba'zı husûs zımnında mersûm İskerlet, Der-sa'âdet'de tevkîf ve tarafından kā'im-makāmı tesyâr etdirilerek gûş-i tebassuru teşnîf[4] olunmuşidi. Ba'dehû ber-muktezây-ı vakt ü hâl bi'l-cümle ekārib ü müte'allikātiyle mesfûr İskerlet[5], Bolu'da me'mûr-i ikāmet ve çok geçmeden ol dahi Bolu'da hâlik olmağla, memleketeyn-i [Ü1 67b] merkūmeteyn sükûn-i ihtilâle kadar biraz müddet âharlarına verilmeyüp, kā'im-makāmlar ile idâre etdirilmişidi. Bu def'a lutf-i Bârî ve satvet-i Şehriyârî ile ol cânibler intizâm ve sekenesi sükûn ü ârâm bulup, Fenar takımlarının dahi henüz nîk u bed ve münâsib ü mu'temedlerini bi't-tecribe temyîze eyyâm olmamağla, ol tarafın baş boyarlarından olup, akdemce Tuna Ser'askeri ve Silistre Vâlîsi Vezîr-i mükerrem Mehmed Selîm Paşa ma'rifetleriyle Der-i devlet'e celb birle[6] Beylerbeyi'nde vâki' Yûsuf Ziyâ Paşa merhûma izâfetle ma'rûf olan[7] sâhil-hânede mihmân ve *ekrimü'd-dayfe ve lev kâne kâfiran** hân-ı bî-imtinânından dil-sîr-i ihsân ve müstağrak-ı ikrâm-ı Pâdişâh-ı cihân olan Gikori Gika (گیقوری گیقا)[8] Eflak'a ve Ioan Sandu Sturdza (بورغان ساندل استورجه)** Boğdan'a, evâhır-ı mâh-ı merkūmda Voyvoda nasb olunup[9], iksây-ı hil'ate dâ'ir ve Der-sa'âdet'de

---

1.Sucu E, Ül : Suçu S

2.itnâb E, Ü1 : انطاب S

3.i'lân-ı ["i'lân-ı" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : i'lân-ı Ü1, S

4.etdirilerek ..... teşnîf ["etdirilerek ..... teşnîf" kelimeleri buraya girmesi işaret edilerek müellif hattıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü1 : etdirilerek ..... teşnîf S

5.mesfûr İskerlet E, S : — Ü1

6.birle S : + ["birle" kelimesi, üzeri karalanan "vav" harfinin üstüne yazılmıştır] E : ve Ü1

7.olan E, S : — Ü1

*."اکرموا الضیف و لو کان کافرا" = Kâfir bile olsa misâfire ikrâm ediniz" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

8.گیقوری گیقا Ü1 : گیقوری گیفا E, S

**.گیقوری گیقا kelimeleri *Târîh-i Cevdet*, XII,45'de گیغوری گیغا ; بورغان ساندل استورجه kelimeleri ise بورغان ساندل استورزه şeklinde kaydedilmişlerdir. Gerçekten II. Mahmûd, Memleketeyn'e Fenerli beylerin tayîninden vazgeçerek tekrar yerli prenslerden birini getirmeye karar verince, Gregor Ghicas'yı Eflak'a, Ioan Sandu Sturdza'yı Boğdan'a voyvoda tayîn etmiştir; bk.N. Jorga, *age*, V,280,297; Abdülkadir Özcan, "Boğdan", *DİA*, VII, 271.

voyvoda nasbında icrâ olunan rusûmâta mütedâ'ir sâ'ir tekellüfât tayy olunup, hemân li-ecli't-taltîf huzûr-i Âsafâneye getürilüp, şürb-i kahve ile ikrâm ve hil'atleriyle kokaları taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den beraber gitmeleri mu'tâd olan hademe-i Dîvân ile Ser'asker-i müşârun ileyh tarafına i'zâm olunup, ilbâs-ı hil'at ve koka resmini vezîr-i müşârun ileyh Silistre'de bi'l-icrâ mersûmânı makarrlarına isrâ eylediler*.

İrtihâl-ı Hadîce Sultân

[Ül 68a] Hudâvendigâr-ı esbak cennet-mekân Sultân Selîm Hân, *'alâ rûhihî er-ravhu ve'l-gufrân*** hazretlerinin hemşîre-i muhteremeleri muhaddere-i serâ-perde-i 'ısmet Hadîce Sultân hazretlerinin emr-i Hakk ile mizâc-ı 'iffet imtizâclarına inhirâf tareyân edüp, şehr-i merkûmun yirmi yedinci günü Boğaz-içi'nde[1] vâki' sâhil-serayında gül-geşt-i riyâz-ı cinân olmalarıyla, ertesi günü na'ş-ı mağfiret-nakşı Câmi'-i hazret-i Hâlid'e nakl ü tesyîr ve ber-mu'tâd erkân-ı saltanat nemâzlarını ba'de'l-edâ Hudâvendigâr-ı müşârun ileyh hazretlerinin vâlideleri türbelerine defn ü takbîr olundu***.

Ref'-i vezâret-i Vahîd Paşa

Müşârun ileyh Sakız muhârebesinden sonra bâlâda beyân-gerde-i hâme-i Fakîr olan esbâb-ı zâhireye mebnî muhâfızlıkdan ma'zûlen şehr-i mezkûrun on yedinci günü Anadolu tarafına geçüp, Urla nâm kasaba hâricine nasb-ı hıyâm-ı ârâm edüp, muntazır-ı zuhûr-i irâde-i Pâdişâh-ı enâm olmuşidi.

El-yevm açıkda bir mansıb olmadığından, ref'-i vezâretiyle 'Alâ'iyye'de ikâmeti bâbında evâhır-ı mâh-ı merkûmda sâdır olan misâle imtisâl ve mahall-i ikâmetine vusûlde isti'câl eyledi****.

9.olunup Ül, S : + [Bu kısımlarla ilgili olarak E 77b'nin sağ tarafında muhtemelen müellifce ve kırmızı mürekkeple yazılmış "Burası bakıla" kaydı vardır] E

*."**Nasb-ı Voyvoda-i Eflak ve Boğdan** ..... eylediler" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,44-45'de kaydedilmiştir.

**."على روحه الروح و الغفران = Allah'ın mağfiret ve ihsânı onun ruhuna olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1.içinde E, Ül : icinde S

***."**İrtihâl-ı Hadîce Sultân** ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,45'de kaydedilmiştir.

****."**Ref'-i vezâret-i Vahîd Paşa** ..... eyledi" kısmı özetle ve herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,43'de kaydedilmiştir.

'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rum ve Kādî-i[1] İstanbul ve sâ'ir tevcîhât-ı 'ilmiyye

Rumeli Kadı'askeri olan Sıdkı-zâde Ahmed Reşîd Efendi, selh-i şevvâlde [Ü1 68b] müddet-i 'örfiyyesin itmâm etmekle, gurre-i zilka'deden zabt etmek üzere câh-ı celîl-i mezkûr ile bâ-Pâye-i Rumeli sâbıkā Sadr-ı Anadolu Halîl Hamîd Paşa-zâde 'Ârif Beyefendi mazhar-ı ikrâm ve Kādî-yi Kostantîniyye[2] Sa'dullâh Molla Efendi'nin dahi müddet-i medd-i sânîsi resîde-i hıtâm olmağla, kezâlik gurre-i mâh-ı merkūmdan Kazâ'-i İstanbul ile sâbıkā Mekke-i mükerreme Kadısı Dürrî-zâde[3] Nûrullâh Efendi-zâde Mehmed 'Âbid Molla Efendi makziyyü'l-merâm ve Kuds-i şerîf Kazâsı bâ-Pâye-i Edirne, sene-i âtiye şehr-i rebî'ulâhırı gurresinden zabt etmek üzere Hâmise-i Süleymâniyye müderrislerinden Hâne-i Seferli Hâcesi Kankırılı eş-Şeyh 'Abdullâh Efendi'ye ve Üsküdar Kazâsı sâl-ı câ'î muharreminin on dokuzucu gününden zabt etmek üzere Hâmise müderrislerinden[4] Külâhî-zâde es-Seyyid Mehmed Tâhir Efendi'ye tevcîh ile yegân yegân şîrîn-kâm kılındılar.

İhsân-ı vezâret be-Mutasarrıf-ı Livâ'-i[5] Köstendil ve Muhâfız-ı Yergöğü Mîr-i mîrân İsmâ'îl Hakkı Paşa

Müşârun ileyhin emr-i muhâfazada ber-tıbk-ı rızâ kıyâmı, mûcib-i terakkî-yi ikrâm-ı Şâh-ı enâm olmağla, mâh-ı merkūmun beşinci günü lücce-i in'itâf-ı Cihândârî cûşân olup, hakkı olan vezâret ihsâniyle çırâğ u şâdân kılındı.

Mîlâd-ı Şeh-zâde Sultân Ahmed

Pâdişâh-ı 'âlî-nijâd [Ü1 69a] ve Şehinşâh-ı[6] mekârim-nihâd, *meddallâhu te'âlâ zılâle saltanatihî 'alâ mefârıkı'l-'ibâd ilâ yevmi't-tenâdd** hazret-

---

1. **Kādî-i** E, S : **Kādî-yi** Ü1
2. Kādî-i Kostantıniyye E, S : Kādî-yi Kostantîniyye Ü1
3. Dürrî-zâde ["Dürrî-zâde" kelimeleri buraya girmesi işaret edilerek kırmızı mürekkeple ve müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü1 : Dürrî-zâde S
4. müderrislerinden Ü1, S : + [Burada yer alan "Baş-müsevvid" kelimelerinin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiş gibi gözüküyor] E
5. **Livâ'-i** E, Ü1 : **Livây-ı** S
6. Şehinşâh-ı S : + [Önce "Pâdişâh" yazılmış, sonra "Şehinşâh"a dönüştürülmüştür] E : Pâdişâh Ü1

* مدّ الله تعالى ظلال سلطنته على مفارق العباد الى يوم التناد = Allah Teâlâ kullarının üzerindeki saltanatının gölgesini kıyâmet gününe kadar uzatsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

lerinin sulb-i pâkîze-i mülûkânelerinden şehr-i mübârek-i şevvâlin[1] on altıncı isneyn gicesi sâ'at üçde[2] iken Sultân Ahmed nâm bir şâh-zâde-i letâfet-irtisâm, envâr-bahş-ı gehvâre-i mîlâd olup, kudûm-i meserret-lüzûmu sabâhından bir hafta müddetde bi'l-cümle enâm top ve mehter-hâne şenlikleriyle beyne'l-'îdeyn bayram üstüne bayram etdiler*.

Vukū'-i[3] husûf-i küllî

Mâh-ı zilka'detü'ş-şerîfenin on dördüncü sebt gicesi, ruh-sâre-i kamer-i pür-nûr, nikāb-ı husûf ile mestûr olup, sâ'at beş buçukda[4] rûy-i dilcûyunu bi't-temâm ibrâz ile hayret-zedegânı mesrûr eyledi.

Mürden-i Batrik-i Rum ve nasb-ı[5] âhar be-cây-ı vey

Bundan akdem vücûd-i fitne-nümûdu salb ile rûy-i hâkden ref' olunan Batrik-i Rum'un yerine Batrik nasb u ta'yîn kılınan Adyanyos nâm râhib, evâ'il-i mâh-ı merkūmda helâk ve mülkāy-ı hâk-i tîre-nâk olmağla, Kadıköyü Metrepolidi Antimos (انتموس), Râhib, Batrik[6] nasb olundu.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Mâh-ı zilhiccetü'ş-şerîfenin üçüncü[7] günü karîben rütbe-i vâlâ-yı vezârete takrîb olunan Yergöğü Muhâfızı ve Mutasarrıf-ı Köstendil [Ü1 69b] İsmâ'îl Hakkı Paşa, Sivas Eyâleti'ne tahvîl ve Sivas Vâlîsi Seyyid Hasan Paşa'nın mansıbı, Çerhacı 'unvâniyle meşhûr Vezîr el-Hâc 'Ali Paşa'dan hilâf-ı rızâ hareketine binâ'en ref' olunan Eğriboz ve Karlı-ili sancaklarına tebdîl ve Ankara ve Kankırı sancakları, İzdin Muhâfızı Sadr-ı esbak es-Seyyid 'Ali Paşa'dan[8] sarfla mütesellimleriyle zabt etmek üzere sâbıkā Kars Vâlîsi ve Muhâfızı, İran'a me'mûr Hâfız 'Ali Paşa'ya ve müşârun ileyh Hakkı

1.şevvâlin S : + ["şevvâlin" kelimesi, üzeri çizilen "merkūmun" kelimesinin üstüne yazılmıştır] E : merkūmun Ü1
2.üçde E, S : ücde Ü1
*."**Mîlâd-ı Şeh-zâde Sultân Ahmed** ..... etdiler" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,45'de kaydedilmiştir.
3.**Vukū'-i** E, S : — Ü1
4.buçukda E, S : bucukda Ü1
5.nasb-ı E, Ü1 : نصب S
6.Batrik E, S : — Ü1
7.üçüncü E, Ü1 : ücüncü S
8.Paşa'dan S : + [Önce "Paşa hazretlerinden" yazılmış, sonra "Paşa'dan" şekline dönüştürülmüştür] E : Paşa hazretlerinden Ü1

Paşa'dan münhall olan Köstendil Sancağı, Yergöğü muhâfazası şartiyle İsakcı Muhâfızı ve Karesi Sancağı Mutasarrıfı Mîr-i mîrân Sâlih Paşa'ya ve İsakcı Kal'ası Muhâfızlığı, hâlâ Eskişehir Mutasarrıfı ve sâbıkā Boğdan cânibi başbuğu Mîr-i mîrân 'Osmân Paşa'ya tevcîh olundu.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Sâl-ı kābil-i şehr-i rebî'ilûlâ gurresinden zabt etmek üzere Kazâ'-i Mısr'a sâbıkā Haleb Kadısı Baltacı-zâde es-Seyyid Mehmed Emîn Efendi neyl ile ta'zîz[1] ve Kuds-i şerîf Kazâsı'nın hâlâ Mutasarrıfı Kütahyavî Mehmed Efendi vefât etmekle, bâ-Pâye-i Edirne, muvakkiti olan Kankırılı Şeyh 'Abdullâh Efendi'ye şehr-i merkūm gurresinden tencîz olundu.

Zikr-i tebrîk-i 'îd-i adhâ

Zilhiccetü'ş-şerîfenin onuncu pençşenbih günü[2] [Ü1 70a] çîn-i seher bi'l-cümle erkân-ı saltanat ve bendegân-ı devlet Ayasofya Câmi'-i şerîfi'ne kādime-cünbân-ı 'azîmet ve salât-i fecri ikāmet 'akabinde Seray-ı hümâyûn'da 'akd-i encümen-i cem'iyyet birle dîdâr-ı mühr-âsâr-ı tâc-dârîye intizâra mukārin Pâdişâh-ı 'âlî-tebâr hazretleri serîr-i şevket-masîrlerinde karâr buyurduklarında, her biri hasbe'r-rütbe telsîm-i zeyl- âstîn-i cihân-dârîleriyle iktisâb-ı envâ'-ı şeref ü mesârr eylediler.

Ba'dehû a'yâdda mu'tâd olduğu vechile Hidîv-i cihân-güşâ, debdebe-i dâverâneleriyle Sultân Ahmed Hân Câmi'i şerîfinde[3] nemâz-ı 'îdi edâdan sonra 'avd-i seray-ı bî-hemtâ ve icrây-ı vecîbe-i zebh-i dahâyâ buyurdular.

Zikr-i nizâm-ı libâs-ı merâtib-i nâs

İsrâf ü tebzîrden ittikā vü mücânebet ehl-i İslâma farîza-i zimmet iken bir zemandan berü bu emr-i vâcibü'l-ihtimâma bakılmayarak ricâl ü nisvân sefâhati i'tiyâd ve hadlerini tecâvüz ile elbise ve sâ'ir şeylerde envâ'-i bed'i îcâd ile refte refte her bir sınıf usûl ü nizâmından[4] çıkup, havâyic-i zarûriyyelerini rü'yete kudretleri kalmamak derecelerine[5] varmış olduğundan, keyfiyyet-i mezkûre evvelâ rızây-ı Hakkın hilâfı ve sâniyen suver-i gûn-â-gûn-i

---

1.ta'zîz E, S : تغزير Ü1
2.günü E, Ü1 : — S
3.Câmi'i şerîfinde E, S : Câmi'i'nde Ü1
4.nizâmından E, S : nizâmdan Ü1
5.derecelerine E, S : derecesine Ü1

bukalemun-nümûn, havâdis-i 'âlem-i kevn ü fesâddan olarak zuhûr eden 'ısyân-ı re'âyâ-yı Rum takrîbi bi'l-cümle ümmet-i [Ü1 70b] nâciye-i Muhammed ittihâd-ı kulûbla[1] i'lây-ı kelimetillâh içün çalışmak emrinde bi'l-ittifâk teşmîr-i sâk-ı gayret ve elzem olduğu üzere her bir husûsda cümleten şurû' eyledikleri bedeviyyet usûlüne münâfî olmağla, fîmâ-ba'd kâffe-i[2] nâs hadd ü mikdârlarını tecâvüz etmameleri sûret-i hasenesinin[3] istihsâli lâzım gelerek, erkân-ı saltanat ve erbâb-ı Dîvân olan vüzerây-ı 'izâm ve 'ulemây-ı kirâm ve ricâl-i devlet ve 'umûmen hademe-i saltanat fekat iktizâ eden resmlerde muvahhidî ta'bîr olunan üstlük ve bol yenlü semmûr kürkden mâ'adâ, gerek bunlar ve gerek mecmû'-i nâs uzun ve kısa cübbe ve biniş ve yakalı ve yakasız semmûr ve pâ-çe ve semmûr nâfesî ve kezâlik vüzerây-ı fihâm ve 'ulemây-ı be-nâma mahsûs bol yenlü kakum kürkden başka hic bir ahad, ya'nî vüzerâ ve 'ulemâ ve mecmû'-i ricâl ü hademe ve âhâd-i nâsdan birisi kakum nev'inden kürkler ve kezâlik bir vakitde elma kürkler iktisâ etmamek ve bol yenlü erkân kürk giyenlerden gayri etbâ' ve esnâf ve sâ'ir nâsdan ferd-i âferîde başlarında ve bellerinde hindikârî şal kulanmamak ve bol yenlü kürk giyenler[4] dahi: "Biz ashâb-ı merâtibdeniz" diyerek 'âdî câr şaldan mâ'adâ fermâyiş dedikleri zî-kiymet şal kuşanmamak ve ricâl ü kibâr ve gayriden birbirlerine hediyye ve ikrâm-behâ nâmiyle şal ve emsâli [Ü1 71a] müzeyyen eşyâ vermamek ve etbâ' ve ehl-i hiref ve sâ'ir âhâd-i nâs dahi: "Hind şalı isti'mâlinden men' olunduk" deyü dürlü dürlü müzeyyen kuşaklar ve düvel-i ecnebiyyeden gelan şal taklîdi kumaşlar kullanmayup, her biri kudretine göre fekat Bağdâd ve Selânik pûşîleri ve Trablus kuşağı ve Mağrib şalı isti'mâl eylemek ve telli ve kılabdanlı entâri ve haftan ve sandallı biniş ve cübbeyi dahi makâm-ı mu'allâ-yı sadâret-i 'uzmâdan tâ âhâd-i nâsa varınca hicbir kes telebbüs etmamek ve bi'l-mu'tâd giydikleri cübbe ve biniş ve sâ'ir elbise dahi seref-i sırf olarak bol ve fâhiş biçimle olmamak ve nisâ gürûhu dahi 'ayn-ı itlâf nev'inden olan telli ve pullu ve tırtıllı libâs ve ziyâde bol ve fâhiş biçimli ferâce iktisâ etmemek ve bir müddetden berü i'tiyâd olunan çıbuk takımlarında olan mînâlar çıkarılup, bundan sonra aslâ isti'mâl olunmamak husûsâtı[5], ittifâk-ı erbâb-ı hall ü 'akd ile karâr-gîr olup, nizâm-ı mezkûrun i'lân u işâ'ati zımnında iktizâ edenlere hıtâben evâhır-ı[6] mâh-ı merkûmda müte'addid evâmir ısdâr buyuruldu*.

1.kulûbla E, Ü1 : kulûba S
2.kâffe-i E : kâffe-i nâs S : kâff-i Ü1
3.hasenesinin Ü1 : hasenenin E, S
4.giyenler E, Ü1 : — Ü1
5.husûsâtı E, S : — Ü1
6.evâhır-ı E, S : evâlıra Ü1

*."Zikr-i nizâm-ı libâs-ı merâtib-i nâs ..... buyuruldu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,45'te kaydedilmiştir.

Tezyîl

Şer'an ve 'aklen vâcib olan terk-i isrâf ve 'adem-i itlâf ma'nâsına karâr bulan işbu nizâmın istikrârında umûr-i mülkiyyeye dâ'ir niçe niçe fevâ'id der-kâr olup, ez-cümle hikmet-i bâliga-i Samedâniyye [Ü1 71b] iktizâsınca re'sü'l-mâl-ı ticâret, kuvvet ü miknet, belki mâ-bihi'l-medâr iktisâb-ı zahr-ı âhıret olan nakdeyn-i 'azîzeyn, ya'nî zer ü sîmin Memâlik-i mahrûse-i İslâmiyye'de deverâniyle mülk âhara çıkmamasına bâ'is olur ki, bunda olan fâ'ide-i bisyâr[1] vâreste-i tahrîr ü ihtârdır.

Hemân cenâb-ı Nesak-sâz-ı kâr-gâh-ı imkân *'azze şânühû 'an şeyni*[2]*'z-zevâli ve'n-noksân**, hâlâ Zîb-âver-i serîr-i hilâfet ve Revnakde-i erîke-i saltanat şevketlü kudretlü kerâmetlü Pâdişâh-ı Mahmûdü'ş-şiyem efendimizin seyf-i satvetlerine hiddet ve 'ömr ü nusratlarına füzûnî vü bereket verüp, karîben gā'ile-i eşkıyâyı mündefi' ve gûn-â-gûn nizâmât-ı seniyye-i mülkiyyeye mazhar ederek dâ'imâ zıll-ı zalîl-i ma'deletlerinde kâffe-i sekene-i bilâd ve 'âmme-i 'ibâdı, âsâyiş-i hâl ve safây-ı bâl ile mütemetta' eyleye; âmîn, âmîn[3] bi'n-Nebiyyi'l-emîn.

Vukū'-i zelzele-i 'azîme der-Eyâlet-i Haleb

*İnne zelzelete's-sâ'ati şey'un 'azîmün***. Vâkı'a-i muhakkaku'l-vukū'undan 'alâmet, belki matıyye-i hâkin bâr-i girân-ı 'ısyân sebebiyle irti'âşından kinâyet olmak üzere Halebü'ş-şehbâ'da, mâh-ı zilhiccenin altıncı erbi'â gicesi sâ'at üc karârlarında zîr-i zemînden ra'd-misâl bir sâdâ-yı bülend zuhûr ve bir dakîka mürûrunda gök yüzünü vefret üzere kıbkızıl bulut kaplayup, der-'akab ınsıbâb-ı[4] [Ü1 72a] bârân ile hareket-i arz sudûr edüp, iki dakîka mikdârı mümtedd ve ol esnâda üc nevbet top-ı ra'd-âşûb savtı gibi sadâ-yı hâ'ile ile zemîn, zîrden bâlâya lerzân ve sabâha değin yine birbirine müte'âkıb vukū' bulan zelâzil hasebiyle herkes engüşt ber[5]-dehân-ı hayret ve püşt-ber-dîvâr-ı zucret olarak olduğu yerden mahall-i âhara hatve-i vâhide harekete kudret-yâb olamayup, işbu ehvâl-i kıyâmet-'alâmetle pâ-

---

1.bisyâr S : + [Önce "bisyârın" yazılmış, sonra sonundaki "kef" harfi karalanmıştır] E : bisyârın beyânı Ü1

2.şeyni Ü1 : شيئ E, S

*."عز شانه عن شين الزوال والنقصان = Noksan ve zevâl gibi kusurlardan şânı yüce olan" mânâsına gelen ve Allah'ı ifâde eden Arapça bir cümledir.

3.âmîn E, S : — Ü1

**."ان زلزلة الساعة شئ عظيم = Çünkü (kıyâmet) saati(ni)n depremi cidden korkunç bir şeydir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, 22/1. âyetin ikinci yarısıdır.

4.ınsıbâb-ı E, S : ensâb-ı Ü1

5.ber E, S : be Ü1

beste-i cây-ı şüyûn u figān olup, ferdâsı def'aten sadme-i hedeme ile terk-i cân eden cenâzelerin ekserîsini defn ve takbîre vakt bulamayup, hemân bakıyye-i ehâlî sahrâya cân atarak, bu hâl üzere bir hafta mikdârı berârîde pûyân olup, nefs-i Haleb ve kurâsiyle pâ-zede-i leked-i zelâzil-i müte'âkıbe olan Antakya ve Şugūr[1] ve Dergûş ve İdlib ve Erîha ve Kilis ve etrâflarında takrîben yirmi bin nüfûs-i bî-cân ve ol-kadar hâne bi'l-külliyye harâb u vîrân olup, cevâmi'-i kesîre ve me'âbid-i vefîreden mâ'adâ Haleb'de vâki' Câmi'-i Emeviyye-i[2] hazret-i Zekeriyyâ, *'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi efdalü's-salavâti ve't-tehâyâ**'nın şimâl tarafında[3] kâ'in revâkı ve kal'a dıvarlarının ekseri mehdûm u sâkıt ve Nehr-i 'Âsî dahi on dakîka kadar cereyân etmeyüp, [Ü1 72b] tahte'l-arza gā'ir[4] olduğu haber-i ra'şa-âveri, mâh-ı merkūm evâsıtında zuhûr ve 'âmme-i müstemi'îne îrâs-ı keder ü fütûr eyledi**; *ne'ûzü billâhi'l-halîmi min gazabihî****.

Zikr-i nehy-ı isti'mâl-i zer ü sîm

Taraf-ı şer'-i enverden verilan fetvâ-yı şerîfe mûcebince altun ya gümüşden masnû' olan hâtem ve kuşak paftası ve hilye-i[5] seyf ve huliyy-i nisâdan mâ'adânın ricâl ü nisâya isti'mâli harâm iken, 'ahd-i medîdden berü herkes evânî-i[6] sîm i'mâl ve hilâf-ı şerî'at-i garrâ isti'mâl ederek, eydî-i nâsda bunca sîmin mahbûs olduğu âşikâr ve el-hâletü hâzih ihtilâl-i vakt ü hâl hasebiyle taraf taraf mukābele-i a'dâya sevk u ta'yîn olunan asâkir-i İslâmiyye ve mühimmât-ı harbiyye ve masârıfât-ı lâzime-i sâ'ireye medâr olmak içün Darb-hâne-i 'âmire'de[7] külliyyetlü nukūdun kat' ve darbı derece-i vücûbda idüğü bedîdâr olmağla, mecmû'-i ehl-i tevhîdi hem irtikāb-ı hürmetden tahlîs ve hem böyle vakitde dîn ü devlete hidmet ma'nâsına ecr[8] ü

---

1. Şugūr (شغور) E, S : Şu'ûr Ü1
2. Emeviyye-i Ü1 : Emevî E, S
*. "على نبينا و عليه افضل الصلوات و التحايا = Salât ve selâmın en güzeli Peygamberimiz'e ve ona olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
3. tarafında E, S : tarafına Ü1
4. gā'ir S : gāyir E, Ü1
. "Vukū'-i zelzele-i 'azîme der-Eyâlet-i Haleb** ..... eyledi" kısmındaki bilgiler özetle ve esasa dair herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,45'de kaydedilmiştir.
***. "نعوذ بالله الحليم من غضبه = Yumuşak huylu kişinin öfkesinden Allah'a sığınırız" anlamına gelen Arapça bir cümledir.
5. paftası ve hilye-i E, S : yaftası ve hilbe-i Ü1
6. evânî-i Ü1 : evânî-yi E, S
7. âmire'de E, S : âmir[e]'de Ü1
8. ecr E, S : icrâ Ü1

sevâba tahrîz[1] için sâbıkda olduğu vechile ba'de-ezîn[2] selâtîn-i 'iffet-irtisâm ve bi'l-cümle vüzerâ'-ı[3] 'izâm ve 'ulemâ'-ı[4] kirâm ve ricâl-i Devlet-i 'aliyye-i ebed-kıyâm ve ocaklu ve ketebe-i aklâm ve esnâf ve hüddâm[5] ve'l-hâsıl vazî' u şerîf mecmû'-i enâm zer ü sîm isti'mâl etmeyüp, ricâle [Ü1 73a] mahsûs hilye-i seyf ve hâtem ve bıçak[6] ve hançer[7] ve piştov ve tüfeng ve devât-ı küttâbdan ve nisvâna muhtass huliyy ta'bîr olunur bilazik ve küpe ve kuşak paftası[8] ve gerdâniyye misillü şeylerden mâ'adâlarında olanları ve raht u bisât ve rikâb yerine halâlîsi ve kabaralı gâşiye yerine sırmalı ve kılabdanlıca[9] ve sâdece çuka[10] gâşiyeler kullanılup, herkes cümlesini bi-lâ-ketm doğru Darb-hâne-i ma'mûre'ye getürüp, hâlis i'tibâriyle sîmin beher dirhemini bedel-i mu'tedil olmak üzere otuz ikişer pâreye ve altunun bir dirhemini dahi on altışar guruş bedel ile verüp, bedelini 'an-nakdin almak sûreti bi'l-ittifâk karâr bulup, işbu[11] yasağın neşr ü i'lânı için Memâlik-i mahrûse'de ve Der-sa'âdet-güster'de iktizâ edenlere hıtâben cânib-i şeyhülislâmîden lede'l-istiftâ[12]: "Altun veya gümüşden masnû' ve isti'mâli harâm olan eşyânın zekâtı vâcib ve habsi bi-lâ-fâ'ide ve cihâd için lüzûmu olmağla, Darb-hâne-i 'âmire'ye ashâbı bey' etmeleriyçün emr-i 'âlî sâdır olsa, mezbûrların ulu'l-emre itâ'atleri lâzım olur" deyü i'tâ olunan fetvâ-yı sıhhat-mazâ derciyle, ınâh-ı merkûmun[13] yirmi birinci günüyle müverraha evâmir-i 'aliyye tasdîr ve târîh-i merkûmdan kırk gün mehl murûrunda, hafî ve celî tecessüs olunarak, [Ü1 73b] her kimde o makûle eşyâ bulunur ise ahz ve te'dîb olunacakları tehdîdi dahi evâmir-i mezkûrede derc ü tastîr kılındı[14].

1.tahrîz E, Ü1 : tahrîs S
2.ba'de-ezîn E, S : ba'de-zîn Ü1
3.vüzerâ'-ı S : + [Önce "vüzerây-ı" yazılmış, sonra "ye" harfi silinip "hemze" ilave edilmiştir] E: vüzerây-ı Ü1
4.'ulemâ'-ı S : + [Önce "'ulemây-ı" yazılmış, sonra "ye" harfi silinip "hemze" ilave edilmiştir] E : 'ulemây-ı Ü1
5.ve hüddâm ["ve hüddâm" kelimeleri müellif hattıyla sonradan satırın üstüne yazılmışlardır] E : — Ü1 : ve hüddâm S
6.bıçak S : bıcak E, Ü1
7.hançer E, S : hancer Ü1
8.paftası S : yaftası E, Ü1
9.kılabdanlıca E, S : felâ-büdd enlice Ü1
10.çuka S : cuka E, Ü1
11.işbu E, S : اسبو Ü1
12.istiftâ E : istifâ Ü1, S
13.mâh-ı merkûmun ["mâh-ı merkûmun" kelimeleri "sahh" kaydıyla, müellif hattıyla ve buraya girmesi işaret edilerek E 82a'nın sağ kenarına yazılmıştır] E : mâh-ı merkûmun Ü1, S
14.kılındı Ü1 : ihsân E, S. **"Zikr-i nehy-ı isti'mâl-i zer ü sîm** ..... kılındı" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,45'de kaydedilmiştir.

Girdâr-ı hisân-âsâr-ı Pâdişâh-ı mekârim-şi'âr

Müfessirîn-i 'izâmın *yâ eyyühe[1]'n-nâsü 'ullimnâ mantıka't-tayrı** âyet-i kerîmesi tefsîrinde beyân buyurdukları üzere mülûk-i kirâmın tedbîr-i[2] memleket ve icrây-ı siyâset zımnında lâzimeden olan mehâbetleri kulûb-i berâyâda cây-gîr olmak içün kavlen ve fi'len sâ'ir nâsdan imtiyâzları emrinde tecemmülâtda tekellüf lâ-be's[3] olmak ma'nâsına zât-ı şevket-me'âb-ı şâhâneye mahsûs zer ü sîmden masnû' raht u zîn ve rikâb ü bisât[4] ve sâ'ir evânînin ibkâsı muktazî iken, **Nazm[5] li-münşi'ihî:**

Muzhir-i şer'-i peyember, mazhar-ı feth ü zafer,
*Şâh-ı dîn-perver, melâz-i pâdişâhân-ı duhûr***.

Nesr[6]: Ya'nî Pâdişâh-ı dil-âgâh efendimiz hazretleri, hükm-i fetvâ-yı şerîfeyi bizzât icrâ ve ol ecri ihrâza ibtidâ buyurup, Hazîne-i hümâyûn'da mevcûd zer ü sîmin ekserîsini Hazîne Kethudâsı Ağa[7] ve Istabl-ı 'âmire'de bulunanların dahi çoğunu Mirahûr-i evvel Ağa ile teskîk içün 'alâ mele'i'n-nâs Sadr-ı a'zam hazretlerine irsâlde isti'câl buyurmalarıyla, ityân olunan eşyâ huzûr-i Âsafânede bi'l-cümle ricâl-i bâb muvâcehelerinde ba'de'l-mu'âyene Hazînedâr-ı Vekâlet-penâhî ile [Ü1 74a] Dârü'd-darb-ı ma'mûre'ye îsâl olundukda derhâl kāl olup, nakş-ı nâm-ı nâmî-i hümâyûn ile sikke-i hasene i'mâl olundu; *Allahümme ebbid[8] sultânenâ li-te'bîdi[9]'d-*

---

1. يا ايها Ü1 : يا ءيها E, S

*. "يا ايها الناس علمنا منطق الطير = Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Neml 27/16. âyetin ortasında yer alan bir kısımdır.

2. tedbîr-i E, Ü1 : — S

3. tecemmülâtda tekellüf lâ-be's S : + [Önce "ba'zı husûsda tekellüf câ'iz" şeklinde yazılmış, sonradan müellifce "tecemmülâtda tekellüf lâ-be's" şeklinde düzeltilmiştir] E : ba'zı husûsda tekellüf câ'iz Ü1

4. rikâb ü bisât E, S : bisât ü rikâb Ü1

5. **Nazm** Ü1 : — S, [**"Nazm"** kelimesinin üzeri karalanmıştır] E

**. "مُظهر شرع پيمبر مَظهر فتح و ظفر شاه دين پرور ملاذ پادشاهان دهور = Peygamber'in şeriatına destek veren, fetih ve zaferle şereflenmiş, dinin koruyucusu, zamanın pâdişâhlarının sığınağı Şâh" anlamına gelen Farsça yazılmış bir beyittir.

6. **Nesr** Ü1 : E, S

7. Ağa E, S : + ile Ü1

8. li-te'bîd-i Ü1 : li-te'yîd-i E, S

9. li-te'bîdi Ü1 : li-te'yîdi E, S

dîn ve eyyedehû li-te'yîd-i şerî'ati'l-mürselîn ve'l-hamdü lillâhi rabbi'l-'âlemîn[**2].

.

1. شريعة E, S : شريعت Ü1

** "اللهمّ ابّد سلطاننا لتأبيد الدين و ايّده لتأييد شريعة سيّد المرسلين و الحمد لله ربّ العالمين" = Allahım! Sultânımızı din devam ettiği müddetçe devamlı eyle ve onu Peygamberlerin Efendisi'nin şerî'atının desteği ile destekle. Şükür, âlemlerin rabbi olan Allah içindir" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

2. *ve'l-hamdü lillâhi rabbi'l-'âlemîn* E, S : — Ü1 [I.cildin I. kıtası burada sona ermektedir. Bu kısımdan sonra Ü1 nüshasında "**Vekāyi'-i sene semân ve selâsîn ve mi'eteyn ve elf**" yazısı yer almakta ise de alt tarafı boş bırakılmıştır, E ve S nüshalarında böyle bir yazı bulunmamaktadır].

[1]VEKÂYİ'-İ SENE[2] SEMÂN ve SELÂSÎN ve Mİ'ETEYN ve ELF[3]

1. و الحمد لله ربّ العالمين. E, S : **el-FİHRİS:** Vekâyi' sene 1238; Nasb-ı Nâzır-ı Darb-hâne ve Emîn-i Defter 1; Tevcîhât-ı ba'zı eyâlât-ı Sayda ve Safed ve Beyrut ve Haleb ve Musul 1; Tevcîhât-ı 'ilmiyye 2; İntikāl-ı Şeh-zâde Sultân Mehmed 2; Tebdîl-i Muhâfız-ı Cezîre-i Sakız 2; Vürûd-i peyâm-ı teskîn-i fesâd-ı Bosna 2; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân 3; İhrâc-ı mevâcib ve Rûh-sûdegî-yi Sefîr-i Nemçe 3; Katl-i Paşo İsmâ'îl Paşa 3; Sudûr-i fermân be-revâc-ı sikke 4; Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir 5; Katl-i Mîr-i mîrân Mustafa Paşa 4; Nefy-i Haydar Baba ve bî-hâyây-ı eşkıyâ-i ocak ve 'azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân 5; 'Azl-i Sadr-ı a'zam Sâlih Paşa ve sadâret-i 'Abdullâh Paşa ve 'azl-i Şeyhülislâm Yâsinci-zâde ve meşîhat-i Sıdkı-zâde Ahmed Reşîd Efendi 6; İclây-ı Sadr-ı sâbık ve Şeyhülislâm-ı sâbık 7; Nefy-i Tevkî'î Mehmed Sa'îd Hâlet Efendi ve katleş 7; Tabsıra 9; Nefy-i tebe'a-i Hâlet Efendi ve musâdere-i îşân 9; 'Azl ü nefy-i Nâzır-ı Top-hâne ve Emîn-i Matbah Ser-bevvâbîn Tekfûrdağlı Ahmed Ağa ve musâdereeş 9; Ba'zı tevcîhât 10; Itlâk-ı Ser-etıbbâ-i sâbık ve Nakîbü'l-eşrâf-ı sâbık ve Müfettiş-i Evkāf-ı sâbık ve sâ'ir 10; [Ü2 1a] [Bu numaralar müstensih tarafından değil sonradan konulmuştur. Fihriste uygun olarak müstensih tarafından konulmuş olan numaralar ise dikkate alınmamıştır] Tevcîh-i Livâ'-i Karahisâr be-Mîr-i mîrân Mehmed 'İzzet Paşa 11; Nasb-ı Şeyhü'l-Harem 11; Tebdîl-i Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî 11; Kırâ'at-ı velâdet-nâme-i Nebevî 11; Vefât-ı Vâlî-yi Rumeli Sadr-ı esbak Hurşîd Ahmed Paşa ve fezleke-i ahvâl-i Mora tâ der-în-mâh 12; Terceme 22; Tevcîh-i Rumeli 23; Lâhıka 24; Tezyîl 24; Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu 25; Tevcîhât-ı 'ilmiyye 25; Fevt-i Ser'asker-i Mora Dıramalı Mahmûd Paşa 26; Terceme 26; Vefât-ı Erîb Ahmed Paşa 26; Terceme 26; Tetimme 27; Itlâk-ı Re'îsülküttâb-ı sâbık Mehmed Hâmid Bey 27; Ahvâl-i donanma ve 'azl ü nasb-ı Kapudan-ı deryâ 28; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ' 29; İstîlâ-i eşkıyâ-i Rum be-Kal'a-i Anabolu ve Palamuda der-Mora 29; Tevcîhât-ı 'ilmiyye 30; Nasb-ı Sadr-ı Anadolu 31; 'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve nefy-i bâzergân-ı ocak 31; Tevcîh-i Livâ'-i Kayseriyye ve rütbe-i mîr-i mîrânî 34; Fevt-i Hammâmî-zâde Râşid Efendi 34; Vefât-ı Vâlî-yi Rumeli ve Ser'asker Seyyid 'Ali Celâleddîn Paşa 34; Terceme 34; Tevcîh-i Eyâlet-i Rum ve Ser'askerî-yi hıttâ-ı merküme 36; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ 36; İhsân-ı medd be-Kādî-yi İzmir 37; [Ü2 1b] Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân 37; Tefvîz-i Emânet-i Surre-i hümâyûn ve nasb-ı Ağa-yı Sipâhiyân 37; Nasb-ı Çakırcı-başı 37; Ba'zı havâdis-i müteferrika der-cumâdelûlâ 37; Vezîden-i bâd-ı sarsar ve inhidâm-ı menâr-ı Selîmiyye 38; İhrâc-ı mevâcib 38; Tevcîh-i Eyâlet-i Mora ve Livâ'-i Teke ve Hamîd ve ta'yîn-i Vâlî-yi Selanik ve Vâlî-yi Çirmen be-Mora ve ta'yîn-i Muhâfız-ı Babadağı ve Ruscuk 39; Vürûd-i peyâm ez Ada-i Yunda 40; 'Azl ü nasb-ı Ser-topçıyân 40; 'Azl ü nasb-ı Defterdâr 41; 'Azl ü nasb-ı Defterdâr-ı Ordu-yı Şark ve Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Zahîre 41; Nefy-i Kādî-yi Galata Kiçeci-zâde 'İzzet Molla 41; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân 41; Vukū'-ı (وقوق) harîk der-Top-hâne 41; Garîbe 42; Ta'yîn-i ümenâ'-i Binây-ı Kışla-ı Topçıyân ve Arabacıyân 42; Vukū'-i harîk 42; 'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Silahdâr ve Humbaracı-başı 42; 'Azl-i

Nasb-ı Nâzır-ı Darb-hâne ve Emîn-i Defter

Mâh-ı muharremü'l-harâm[1] gurresinde, Defterdâr-ı sâbık Yûsuf Efendi, Darb-hâne Nezâreti'nden ihrâc olunup, hâlâ Defter Emîni es-Seyyid Hüseyn Hüsnî Beyefendi ta'yîn ile şekl-i evvel-i emeli sûret-bend-i hüsn-i intâc ve Defter Emâneti, sâbıkā Muhâsebe-i evvel Mutasarrıfı 'Ârif Efendi'ye tevcîh ile nâ'il-i ibtihâc oldu.

Vezîr-i a'zam 'Abdullâh Paşa ve ihsân-ı mühr-i hümâyûn be-Silahdâr-ı ["Silahdâr" kelimesi önce "Silahdârî" şeklinde yazılmış, sonradan sonundaki "ye" harfinin üzeri çizilmiştir] Şehriyârî-yi esbak Gāzi Ahmed Paşa-zâde 'Ali Bey **42**; Sûret-i hatt-ı hümâyûn **43**; Nefy-i Sadr-ı sâbık **43**; 'Afv-ı cerâyim-i Vâlî-i 'Akkâ 'Abdullâh Paşa ve tevcîhât-ı vüzerâ' **43**; 'Azl ü nasb-ı Arabacı-başı **45**; [Ü2 2a] Âgāz-ı Ağa-yı Yeniçeriyân be-tathîr-i sanâdîd-i eşkıyây-ı oçak **45**; İrtihâl-i Nakîbü'l-eşrâf **47**; Terceme **47**; Tevcîh-i Nekâbet **48**; Tevcîhât-ı 'ulemâ **48**; Neşr-i evâmir-i 'aliyye berây-ı nizâm-ı delîlân **49**; Şürû'-i ta'mîr-i Câmi'-i Cihangîr **50**; Tevcîh-i Vîrânşehir ve Bolu bâ-vezâret be-Mirahûr-i evvel İbrâhîm Ağa **50**; Nasb-ı Mirahûr-i evvel ve vaz'-ı esâs-ı kışla-i topçıyân ve arabacıyân **50**; İhrâc-ı surre-i hümâyûn **50**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ' **50**; Fevt-i Kādî-yi Mekke Mendelyâtî-zâde Sa'îd Efendi **51**; Nüzûl-i sandal ve filika-i hümâyûn **51**; İrtihâl-i Şehzâde Sultân Ahmed **51**; Nüzûl-i firkateyn be-rûy-i deryâ **52**; Me'mûriyyet-i İşkodravî Vezîr Mustafa Paşa be-cânib-i Mora ve tevcîh-i Livâ'-i Ohri ve İlbasan ve Karlı-ili ve ihsân-ı rütbe-i mîr-i mîrânî **52**; Tevcîhât-ı ocak **52**; Nakl-i hümâyûn **52**; Velâdet-i Şehzâde Sultân 'Abdülmecîd **52**; Tahvîl-i menfâ-yı Behrâm Paşa **53**; Reften-i Donanma-yı hümâyûn be-cânib-i Bahr-ı sefîd **53**; İhrâc-ı esbân be-çerâ-gâh **53**; İhrâc-ı mevâcib **54**; Ziyâret-i hırka-i şerîfe **54**; Fevt-i Vâlî-i Eyâlet-i Girid Şerîf Paşa ve tevcîh-i livâ'-i mezkûr ve Livâ'-i Resmo **54**; Ba'z-ı tevcîhât-ı vüzerâ' **55**; 'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve tevcîh-i Nezâret-i Cebe-hâne **55**; [Ü2 2b] İrsâl-şuden-i Mirahûr-i sânî İbrâhîm Ağa berây-ı tahrîz-i me'mûrîn-i Mora **55**; Te'addî-yi eşkıyâ be-ba'zı sevâhil-i Anadolu ve indifâ'eş **57**; Ba'zı havâdis-i Bosna **56**; Vukū'-i tevcîhât-ı hümâyûn **57**; Vukū'-i tevcîhât-ı vüzerâ vü ümerâ' **58**; 'Azl ü nasb-ı Ser-bostâniyân **59**; 'Azl ü nasb-ı Ser-etıbbâ'-i Sultânî **59**; Tevcîh-i Sadâret-i Rumeli **59**; İhsân-ı pâyehâ-yı Sadâret-i Rumeli ve Anadolu **59**; Tevcîh-i Kazâ'-i İstanbul ve ihsân-ı Pâye-i İstanbul ve Edirne **59**; İhsân-ı Pâye-i Mekke-i mükerreme ve tevcîh-i Şâm ve Haleb ve İzmir **60**; Vürûd-i haber-i vefât-ı Münîb Efendi **60**; Ta'yîn-i Mirahûr-i evvel 'Ali Bey berây-ı tecessüs-i alıvâl-i me'mûrîn-i Mora ve tergîb-i îşân **64**; Katl-i Haskel Yehûdî **64**; Vukū'-i harîk **64**; İhsân-ı Pâye-i Anadolu be-'Arab-zâde Sa'dullâh Efendi **64**; 'Azl ü nefy ü musâdere-i Vâlî-yi Eğriboz ve tevcîh-i livâ'-i mezkûr **64**; İhsân-ı vezâret be-Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa **65**; 'Azl-i Emîn-i Tersâne ve Nâzır-ı Top-hâne **65**; Ref'-i vezâret-i Muhâfız-ı Kuşadası **65**; İn'ikād-ı sulh u salâh bâ-'Acem **66**; İcmâl-i mübâhase-i murahhasân **67**; Tezyîl **70**; Tehniye-i 'îd-i sa'îd **72**; İtlâk-ı Şeyhülislâm-ı sâbık **72**; Vürûd-i sened-i musâlaha **72**; Ta'yîn-i sefîr be-cânib-i İran **72**; Tasdîk-nâme-i hümâyûn **72**; [Ü2 3a] Vürûd-i peyâm-ı istîmân-ı eşkıyâ'-i Bülbülce **79**; 'Azl ü nasb-ı Ser-çavuşân ve Mektûbî-yi Sadâret-penâhî **79**; Hedm-i odahâ ve ba'zı kahvehâne der-Asmaaltı **79**; 'Azl ü nasb-ı Vâlî-yi Rumeli ve Selanik **80**; Musâdere-i emvâl-i Vâlî-yi sâbık-ı Rumeli ve ihsân-ı nukūd be-Vâlî-yi lâhık **82**. [Ü2 3b] [Bu sayfadan sonra arada numaralanmamış 2 varak boş bırakılmıştır]) Ü2

2.**SENE** Ü2, S : **SENET-İ** E

3.**VE ELF** E, Ü2 : + [Bu başlığın hizâsında, sayfa kenarında muhtemelen müellifce yazılmış "sene 1238" yazısı vardır] S

1.muharremü'l-harâm Ü2 : muharrem E, S

Tevcîhât-ı ba'zı eyâlât

Sâl-i sâbık havâdisi hilâlinde sebt-i sahâyif-i imlâ kılınan sebebe mebnî 'Abdullâh Paşa'nın 'uhdesinde olan Sayda ve Safed ve Beyrut livâları ref'inden, mâh-ı merkūmun ikinci günü 'Akkâ üzerine me'mûr Halebü'ş-şehbâ Vâlîsi Beylanlı Vezîr el-Hâc Mustafa Paşa'ya tevcîh ile mazhar-ı [Ü2 4a] 'inâyet ve Haleb dahi bundan akdem muhâfazasına me'mûr, hâlâ Rakka Vâlîsi el-Hâc Mehmed Behrâm Paşa'ya verilüp*, fevka'l-hadd mültefet ve Musul Vâlîsi 'Abdülcelîl-zâde Vezîr 'Abdurrahmân Paşa da'vet-i peyk-i ecel ile vâsıl-ı dâr-ı bekā olmağla, eyâlet-i mezkûre yine hânedân-ı celîleden[1] Nu'mân Paşa-zâde Yahyâ Bey'e ihsân ile şeref-yâb-ı rütbe-i seniyye-i vezâret oldular**.

Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye

Şâm-ı şerîf Kazâsı, recebü'l-ferd gurresinden zabt etmek üzere sâbıkā Üsküdar Kadısı Şeyhülislâm-ı esbak Müftî-zâde birâderi 'Abdurrahîm Efendi-zâde 'Osmân Kâmil Efendi'ye ve Havâss-ı Refî'a Kazâsı cumâdelûlâ gurresinden zabt edüp, rütbesi yevm-i zabtından mu'teber olmak üzere 'ulemây-ı mehâdîm-i kirâmdan Hâmise Müderrisi Emîn Bey[2]-zâde 'Abdülkādir Beyefendi'ye ve Kazâ'-i Haleb, recebü'l-müreccb gurresinden zabt olunmak üzere Mûsıla-i Süleymâniyye müderrislerinden Benli-zâde Mehmed Es'ad Efendi'ye ve Kazâ'-i İzmir, cemâziyelâhıre[3] gurresinden nâ'ibi zabt etmek üzere Dâru'l-hadîs Müderrisi pîr-i ra'şe-dâr İzmîrî es-Seyyid Mehmed Efendi'ye ihsân olunup, her biri du'ây-ı Pâdişâh-ı zemân ile teşekkür-sencân oldular.

İntikāl-i Şeh-zâde Sultân Mehmed

Bin iki yüz otuz yedi senesi cumâdelûlâsı yirmi altıncı ahad günü kadem-nihâde-i 'âlem-i fânî olan Şeh-zâde-i [Ü2 4b] müşârun ileyh, etfâle

---

*."**Tevcîhât-ı ba'zı eyâlât** ..... Paşa'ya verilüp" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,74'te kaydedilmiştir. Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.77'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Bu Beylanlı Mustafa Paşa, sefk-i dimâya (داماية) mâ'il, kātil bir âdem olduğu ve cüz'î sû'-i zann ile Beylan'da olan harem dâ'iresinin etrâfına çalı yığarak ihrâk etmiş ve Behrâm Paşa dahi henüz İzdin'den nefy olunmuş olduğundan bir yanlışlık olmak lâzım gelür; fî 27 re[bî'ulevvel] sene 73".

1.celîleden Ü2, S : celîliyyeden E

**."Musul Vâlîsi 'Abdülcelîl-zâde ..... vezâret oldular" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,75'te kaydedilmiştir.

2.Bey E, S : Beyefendi Ü2

3.cemâziyelâhıre E : cumâdelâhıre Ü2, S

musallat ümm-i sıbyân 'illetiyle hasta ve gül-zîbâ-yı cismine gubâr-ı bîmârî nişeste olup, bi-emrillâhi Te'âlâ işbu muharremü'l-harâmın[1] altıncı ahad günü riyâz-ı 'adene rihlet ve gül-geşt-i mesîre-i cennet etmeğin, verd-i nev-şüküfte-i nevr-âlûdu Nûr-i 'Osmânî Câmi'i hazîresinde defîn-i hâk-i pâk-i türbet[2] kılındı*.

Tebdîl-i Muhâfız-ı Cezîre-i Sakız

Cezîre-i mezbûre Muhâfızı Mîr-i mîrân 'Abdî Paşa'nın zabt-ı ahvâl-i asker ve rabt-ı makāl-i leşkerde rehâvet ü irtikâb misillü hilâf-ı rızâ hareketi vukū'a gelmekle, yevm-i mezkûrda ol hidmetden teb'îd ü tagrîb ve sâbıkā Rodos Mutasarrıfı ümerâ'-i deryâdan cezîre-i mezbûrede tahrîr-i emvâle me'mûr bulunan Yûsuf Bey zümre-i ser-bevvâbîne idhâl ile muhâfaza-i mezkûreye tensîb ve çend rûz mürûrunda Karesi Sancağı Sâlih Paşa'nın ref'inden rütbe-i mîr-i mîrânî ile 'uhdesine tevcîh ile tatrîb kılındı**.

Vürûd-i peyâm-ı teskîn-i fesâd-ı Bosna

Bosna Eyâleti re's-i hudûd ve mukābele-i düşmen-i hiyel-nümûdda bulunmak takrîbi, ba'zı mülâhazâta mebnî ehâlîsine ez-kadîm irhây-ı 'inân oluna geldiğinden başka, huşûnet u nahvet üzere meftûr bir kavm-i nâ-mahsûr olup, çendân vülât-ı kirâma mülâyemet izhârına me'lûf ve ıstıbâra meşgūf olmadıklarından, aralık aralık içlerinde râh-ı peymâ-yı vâdî-i[3] tegallüb [Ü2, 5a] olup, siyâh-kârî-i istikbâr ile mükedder-sâz-ı âyîne-i[4] nüfûz-i vülât-ı 'izâm olan sûdü'l-vücûh-i belde[5], yoldaş-ı bed-me'âş nâmında olan sebük-magzân-ı ehâlîyi tahrîk ve mücerred agrâz-ı fâsidelerini icrâ içün 'âdâlet-i 'avâmm-pesend şîvesini gösterüp, mehâmm-ı seniyye zımnında Der-sa'âdet'den vürûd eden evâmir-i 'aliyyeye i'tirâz ederek uli'n-nühâ 'indlerinde hüsnü müteyakkin olan umûrda halkı mübtelây-ı dağdağa-i teşkîk ederler idi.

1.bi-emrillâhi ..... harâmın S : + [Burada yer alan "bi-emrillâhi Te'âlâ" kelimeleri dâire içine alınıp iptal edilmiş, "muharremü'l-harâmın" kelimeleri de onların yerine girmesi işaret edilerek müellifce sayfa kenarına yazılmış gibi görünüyor] E : muharremin Ü2

2.türbet E, S : tertîb Ü2

*."**İntikāl-i Şeh-zâde Sultân Mehmed** ..... kılındı" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,53'te kaydedilmiştir. Sadece Şehzâde'nin cumâdelûlânın altıncı günü doğduğu kaydedilmiştir ki, bu da yanlışlıkla olmalıdır.

."Tebdîl-i Muhâfız-ı Cezîre-i Sakız** ..... kılındı" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,53'te kaydedilmiştir.

3.vâdî-i Ü2, S : vâdî-yi E

4.sâz-ı âyîne-i E, S : sâz-ı vürûd-i Ü2

5.-i belde ["-i belde" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü2 : -i belde S

Bu def'a dahi[1] her ne kadar Vâlî-i Eyâlet-i merkūme Seyyid Celâleddîn Paşa, mâlik-i meleke-i 'ilm ü dirâyet ve sâlik-i tarîka-i fehm ü fetânet olmalarıyla, ekserîsini üslûb-i mergūb-i rıfk u mülâyemetle tarafına celb ve seleb-i tecebbür-i muhâlifîni selb etmiş ise de yine iktizây-ı cibilletle miyânlarından biraz eşhâs ednâ behâne ile ser-kerde-i sefele-i fitne-ihtisâs olup, makarr-ı vülât olan belde-i[2] Travnik'de 'ale'l-gafle şakk-ı 'asâ-yı iftitân[3] ve inâre-i tennûre-i 'ısyân[4] edüp, mukāteleye âgāz eylediklerinde, Vâlî-i müşârun ileyh, Hâkim ve Müftî ve 'ulemâ ve yeniçeri zâbitânı ve vücûh ve ocaklu ve esnâf ihtiyârları ve sâ'ir ehl-i 'ırz makūlelerini dâ'iresine cem' birle zikr olunan eşkıyâya mukābele ve sâye-i satvet-i şâhânede cem'iyyetlerini perîşân ve muharriklerini ele getürüp, cümle ma'rifetleriyle cezâlarını yerine ityân ve ru'ûs-i maktû'alariyle fîmâ-ba'd bu makūle hilâf-ı rızâ hareket [Ü2 5b] vukū'a gelmamek üzere ehâlînin te'ahhüdlerini müş'ir tahrîr ü i'tâ eyledikleri mahzarlarını ve sükûn-i fitneyi, evâ'il-i mâh-ı merkūmda Der-bâr-ı 'adâlet-karâr'a inhâ vü iş'âr eyledi.

'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân

Yeniçeri Ağası bulunan İsmâ'îl Ağa matlûb-i samîmî-i[5] e'âlî vü esâfil olan te'dîb ü guşmâl-i erâzile kādir olmadığı zâhir olmağla, şehr-i mezkûrun yirmi üçüncü[6] günü Kadıköyü'nde ikāmet etmek üzere mün'azil ve mansıb-ı mezkûra Kul Kethudâsı bulunan Hasan Ağa vaslla rûşen-dil oldu*.

İhrâc-ı mevâcib ve Ruh-sûdegî-yi Sefîr-i Nemçe

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu salı günü tertîb-i Dîvân ve Hazîne-i hümâyûn'dan masar mevâcibi nâmiyle ihrâc olunan nukūd-i firâvân idhâli[7] ceyb ve dâmân-ı müft-hârân olunup[8], Nemçe Devleti tarafından orta ilçilik

---

1.dahi E, S : — Ü2
2.belde-i E : — Ü2, S
3.'asâ-yı iftitân E : 'asâ Ü2 : 'asâ 'asâ-yı iftitân S
4.'ısyân E, S : bagā Ü2
5.samîmî-i ["samîmî-i" kelimesi müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] E : samîmî-yi Ü2 : samîmî-i S
6.üçüncü Ü2 : + [Buradaki "yirmi" kelimesi müellifce, "üçüncü günü" kelimeleri ise müstensih tarafından satırın üstüne yazılmışlardır] E : ücüncü S
*."'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân ..... oldu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,54'te kaydedilmiştir. Bu başlık altında verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.79'un sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Bu esnâda Der-sa'âdet'de yeniçeri erâzili ziyâdesiyle yüze çıkarak şakāvete mütecâsir ve asıl maksad Hâlet Efendi'nin def'i mâddesi ise de yeniçeri ağalarının sû'-i idâresine haml ile sık sık tebeddül ederdi".
7.idhâl-i S : + [Metinde yer alan "dâhil" kelimesinin üzeri çizilmiş, üstüne müellifce ve "sahh" kaydıyla "idhâl-i" kelimesi yazılmıştır] E : dâhil-i Ü2
8.olunup E, S : olup Ü2

ile Der-sa'âdet'de ikāmet[1] üzere olan sefîrin müddet-i sefâreti hitâm bularak, ber-vech-i şurût yerine gelan yeni ilçi Dîvân-ı merkūmda nâmesin takdîm ve hâk-pây-i şâhâneyi[2] ta'zîm edüp, merkūma yedi bin guruş kıymetlü sarı çukaya dûhte bir ferve-i semmûr ve ma'iyyetinde olanlara dahi ber-mûceb-i teşrîfât hila'-ı mu'tâde iksâ ve selefî 'avdetinin ruhsatına dahi tahrîk-i ebrû-yı îmâ kılındı.

Sudûr-i fermân be-revâc-ı sikke

'Adlî altunu on iki guruşa ve nısfı altı guruşa ve rub'u yüz pâreye* ve İstanbul altunu sekiz guruşa ve Mısır altunu yedi guruşa ve Fındık altunu on bir guruşa ve Cezâyir ve Tunus ve Trablus-i Garb altunları on ikişer guruşa ve Rûmî, ya'nî yirmi beşlik altun yirmi beş guruşa ve nısfıyyesi on iki buçuk guruşa ve rub'iyyesi altı guruş on pâreye ve Fındık rub'iyyesi üc guruşa ve İstanbul rub'iyyesi iki buçuk guruşa ve Yaldız altunu on beş guruş on pâreye[3] ve Macar altunu on beş guruşa ve Macar cinsinden Karamîsî** altunu on dört buçuk[4] guruş on pâreye ve Cihâdiyye beş guruşa ve 'atîk ü cedîd yüzlük, iki buçuk guruşa ve ikilik, iki guruşa ve dâne guruş, kırk pâreye ve rub', on pâreye ve 'avârız cinsinden mâ'adâ üc [Ü2 7a] nev' Riyâl, altı buçuk guruşa ve 'avârız, altı guruşa râyic olup, işbu ta'yîn olunandan ziyâdeye ahz ü i'tâ vukū' bulur ise siyâsetle tertîb-i cezâ kılınacağını nâtık Der-sa'âdet'de iktizâ edenlere ve Memâlik-i mahrûse'ye vülât ve hükkâma hıtâben evâmir-i 'aliyye neşr buyuruldu***.

Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir

Mansıb-ı merkūm[5], eyâlet-i mezkûre[6] mütesellimi olan Güranlı-zâde es-Seyyid Mehmed Ağa'ya bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî mâh-ı saferin on birinci günü tevcîh olundu[7].

1.ikāmet E, S : + etmek Ü2
2.şâhâneyi E, S : pâdişâhâneyi Ü2
*.Burada zikri geçen 'Adlî altunu ile ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.81'in sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "'Adlî altunu müceddeden darb olundığından, sâ'irleri devşirilmek üzere dûn fî'ât kat' olunmuşidi; ancak müsmir olamazdı".
3.pâreye Ü2, S : pâre E
**."karamîsî" kelimesi *Târîh-i Cevdet*, XII,54'te "karamîs" şeklinde yazılmıştır.
4.buçuk Ü2, S : bucuk E. [*Târîh-i Cevdet*, XII,54'te bu kelime yer almamaktadır].
***."**Sudûr-i fermân be-revâc-ı sikke** ..... buyuruldu" kısmındaki bilgiler hemen hemen aynı ifâdelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,53-54'te kaydedilmiştir.
5.mezkûr Ü2 : merkūm E, S
6.mezkûre Ü2 : merkūme E, S
7.**Sudûr-i fermân** .... olundu E, S : — Ü2. [**"Sudûr-i fermân be-revâc-ı sikke"** ve **"Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir"** başlığı altındaki bilgiler Ü2 6b-7a, E 85b, S 92a-92b'de yer almaktadır. Diğer nüshalar ile Ü2 nüshası arasında ufak bir takdîm-tehîr vardır].

Katl-i Başo İsmâ'îl Paşa*

Mûmâ ileyh sene-i sâbıka vekāyi'i sütûrunda güzâriş-pezîr-i yerâ'a-i terkîm olduğu üzere Kakosül fitnesine dâ'î ve sarsar-ı fesâd-ı [Ü2 6a] sâ'ir tahrîkine bâdî olarak tertîb-i cezâsı lâzım gelmişiken, henüz Yanya ihtilâli gereği gibi sükûn[1] bulmamağla, ba'zı mülâhazâta mebnî i'dâmı husûsu te'hîr ve ref'-i vezâretiyle Dimetoka'ya bi'l-iclâ tesyîr olunmuşidi. Bunun üzerine temâm-ı ibrâz-ı nedâmet birle dâmen-i 'afv-i cemîl-i şâhâneye teşebbüs etmesi kâr-ı savâb iken aslâ mütenebbih olmayup, habs-i cibilleti tekāzâsiyle Arnabudluğ'u ihtilâle[2] vermek içün zemîn düşünmekden hâlî olmadığı tahkîk olunmağla, mehâbet-rîz-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn mûcebince izâle-i vücûd-i bî-sûdu bâbında Çirmen Vâlîsi[3] Vezîr Sâlih Paşa'ya hıtâben tastîr kılınan emr-i 'âlîye imtisâlen, müşârun ileyh ma'rifetiyle evâhır-ı saferde[4] Dimetoka'da i'dâm ve ser-i maktû'u Orta-kapu pîş-gâhına vaz'la[5] mâ bihi'l-i'tibâr ser-encâm-ı nemek be-harâm kılındı.

Zâlimi sanman ki ber-hurdâr[6] olur.
Ya kesilür başı, ya ber-dâr olur.

Katl-i Vezîr[7] müteveffâ Süleymân Paşa-zâde Mîr-i mîrân Bosnevî[8] Mustafa Paşa

Mûmâ ileyh Bosna'da aralıkda Mütesellim olarak dâd ü sitâd-ı mezâlime mu'tâd ve: "Kurd dumanlı günü ister" meselini pîş-nihâd ederek, Bosna ihtilâli muharrikleri miyânında ser-âmed-i ehl-i 'inâd olmağla, bundan akdem bi'l-iclâ Sofya'da sofa-gîr-i ikāmet olmuşidi. Lâkin ber-fehvâ-yı

---

*.Muhtemelen bu başlık ile ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.80'in sol kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Bunun i'dâmı bundan mukaddem vukū' bulmuşdu".

1.sükûn ["sükûn" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : sükûn Ü2, S

2.Arnabudluğ'u ihtilâle S : + [Önce "Arnabudluğ'u ihtilâl" yazılıp, sonradan Arnabudluğ'u ihtilâle" şekline dönüştürülmüştür] E : Arnabudluğ'a ihtilâl Ü2

3.Vâlîsi E, Ü2 : Mutasarrıfı S

4.saferde E, S : mâh-ı merkūmda Ü2

5.vaz'la E, Ü2 : وضغله S

6.ber-hurdâr E, Ü2 : ber-hu[r]dâr S

7.Vezîr S : + ["Vezîr müteveffâ Süleymân Paşa-zâde" kelimeleri buraya girmesi işaret edilerek siyah mürekkeple ve müellifce satırın üstüne yazılmışlardır] E : Mîr-i mîrân Ü2

8.Mîr-i mîrân Bosnevî S : + [Burada yer alan "Bosnevî" kelimesi, siyah mürekkeple ve müellifce sonradan satırın devamına yazılmıştır] E : Bosnalı Ü2

küllü inâ'in yüraşşihu[1] *bi-mâ fîhi** kemîn-gîr-i fursat-ı kîn olarak vaktiyle yine bir fesâd çıkaracağı karîn-i [Ü2 6b] yakîn olduğundan fazla, mahallinde nigâşte-i hâme-i tahrîr olduğu üzere Piriştine ve Yakova'da tahdîş-i ezhân eden mâdde-i reddiyyenin îkâ'ında zîr-i[2] kilîm-i hafâda tabl-zen-i mefsedet olduğu, a'yân-ı devlet ve kâr-şinâsân-ı saltanat 'indlerinde mütehakkak olmağla, bâ-irâde-i kātı'a İç-il[3] Mutasarrıfı olup, Sofya'da muhâfız[4] bulunan Selânikî Vezîr[5] Selîm Sırrı Paşa**, hasekî yediyle gönderilan fermân-ı kazâ-cereyân mûcebince katl edüp, vürûd eden ser-i sevdâ-zedesi ilkāy-ı meydân-ı siyâset-gâh kılındı[6].

Nefy-i[7] Haydar Baba ve bî-hâyâyî-i eşkıyâ'-i[8] ocak ve 'azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân

Bu esnâlarda usta nâmında olan eşkıyâ, hark-ı cilbâb-ı hicâb birle yine perde-i bîrûn-i hareket ve dîn ü devlete muzırr hâletleri meydâna çıkarup, hattâ Müfti'l-enâm Yâsinci-zâde Efendi hazretleri bundan akdem sefâretle İran'a revân oldukları hengâmda revâfız-ı A'câmdan olup, efendi hazretlerine bi'l-mülâkāt tefâhur-künân: "Ben Âsitâne-i 'aliyye'de çok zemân yeniçeriyân zümresine mihmân ve hal'-ı Selîm Hânî ve Vak'a-i 'Alemdâr Paşa'da anlara tedbîr ile[9] mâdde-i dermân oldum" diyerek müşârun ileyh hazretlerini dâğ-dâr-ı hüzn ü endûh etmiş olan Haydar Baba nâm bed-mezheb ve div-endâm bu def'a dahi[10] miyân-ı eşkıyâya gelüp, Doksan Dokuz

---

1. يرشح E : يترشح E, Ü2

*. "كُلّ اناءٍ يرشح بما فيه" = Her kap içindeki sızdırır" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

2. zîr-i Ü2, S : rîz-i E

3. İç-il E, Ü2 : İc-il S

4. muhâfız ["muhâfız" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] E : muhâfız Ü2, S

5. Vezîr ["Vezîr" kelimesi müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü2 : Vezîr S

**. Burada zikri geçen Selîm Sırrı Paşa ile ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.81'in sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Bu Selîm Sırrı Paşa doğru mansıbına gidüp, Sofya'da muhâfazada bulunmadı".

6. kılındı E, S : + ["**Sudûr-i fermân be-revâc-ı sikke**" ve "**Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir**" başlığı altındaki bilgiler burada yer almaktadır] Ü2. ["**Sudûr-i fermân be-revâc-ı sikke**" ve "**Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir**" başlığı altındaki bilgiler Ü2 6b-7a, E 85b, S 92a-92b'de yer almaktadır. Diğer nüshalar ile Ü2 nüshası arasında ufak bir takdîm-tehîr vardır].

7. **Nefy-i** E, Ü2 : — S

8. **eşkıyâ'-i** E : **eşkıyây-ı** Ü2, S

9. ile ["ile" kelimesi buraya girmesi gerektiği işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : ile Ü2, S

10. dahi E, S : + yine Ü2

Kışlası'na mülkā-i bûriyâ-yı mel'anet[1] ve dürlü dürlü[2] igvây-ı hûş-rübâ-yı şeytanet ile[3] ol bî-dimâgânı bir kat dahi 'av'ava-gûy-i 'ısyân[4] etmekle, [Ü2 7b] aslâ kalem-i ta'bîre gelmez uygunsuzluğa başlamışlar idi. Şahs-ı merkūm haber alınup, def' ü izâlesi îcâb etmiş ise de dâ'imâ kuşkuda[5] olup, kışlalardan taşraya bir kac usta ile çıkar ve bu vechile kendini hirâset eder idi. Açıkdan ahzı düşvâr olmağla, dâne-i hîle ile saydı bir mâhdan berü ağa bulunan Hasan Ağa'ya taraf-ı sadr-ı a'zamîden tenbîh olunmağla[6], ol dahi ba'zı mahremleriyle meşveret ederek bir sûretle ahz ü âmâde kılınan mübâşirîn hemân-dem Çardak'dan Üsküdar'a geçürüp, İran'a revân ederler; lâkin şahs-ı merkūm zîk-i bâl ile Bolu'ya vardıkda, hatfe enfihî helâk ve mestûr-i hâk oldu[7].

Baba-yı igvâ-intimây-ı ocak[8] ber-vech-i muharrer tard u teb'îd olunduğu gün, usta eşkıyâları reme-i kilâb-ı 'akūr gibi[9] bi-rummetihim Ağa'ya

---

1.mülkā-i bûriyâ-yı E, S : nihâde-i hemyân-ı Ü2
2.dürlü dürlü Ü2 : بوقساز -ı E, S
3.ile Ü2 : olarak E, S
4.'av'ava-gûy-i 'ısyân E, S : idlâl Ü2
5.kuşkuda Ü2 : kuşguda E, S
6.olunmağla E, Ü2 : olmağla S
7.oldu Ü2, S : + [Haydar Baba ile ilgili olarak E 87a'mn sağ, alt ve sol kenarlarında müellif hattıyla şu bilgiler mevcuttur. "Harîfi sayd u şikâr eden, ba'de'l-Vak'ati'l-Hayriyye taraf-ı ser'askerîden Tulumbacılar Müdîri ocak yazıcılarından {isim yeri boş bırakılmıştır} efendi imiş ki Fakîr'e keyfiyyetini bu vechile ba'de zemânin nakl eyledi. Ağa tarafından tedârük-i husûs-i mezkûru mücerrebi ve mü'temini olmamaları [sebebiyle] açılup ve عمو ye bir takrîb getürmesi sipâriş, ben ibtidâ gûyâ tarîk-i Bektâşî'den el almak üzere harîfe in'âmla nihânî varup geldim ve elli شربه, girân-behâ hulviyyât yetişdirüp, temâm çatdım ve berây-ı maslaha irhây-ı 'inân temâm edüp, istediği gibi bir mülhid sûretinde göründüm ki harîf şaşakaldı. Ba'de-zâ ağa muhibbiniz ehl-i dildir ve baba efendilerimizi candan sever, sizin vasfınızı işitmiş, ben dahi mahremi olmamla çok zikr-i cemîlinizi etdim ve tevâbi'inden 'âşifter idi. Bir kat dahi benim şehâdetimle mahabbetine kuvvet geldi. Sizinle gizlüce mülâkāt ve ahz-ı bey'at ister. Lâkin bilersiz ki bir bu yer olmadığından başka, zâbitliği takrîbi fâşa gelmez. Ve ben Fakîr zâd-ı zevât âgâhınız gayrı bir cân olmayarak ve kimse duymayarak bir yerde mülâkātı cân u dilden özge ve feyzinizi güzel ....., müsâ'ade var mı? Bir sohbet etdik, hîn-i seher bu tarafdan yanınıza refîk olmayarak yürüseniz ve Fakîr'i filân yerde bulsanız, oradan ağaya dahi haber veririm. Harem dâ'iresinden dahi taşra çıkmadan size muntazır olacakdır. Hemân işâret etdiğim Harem kapu[suna] gelüp kendi açacak, bir lahza orada cân sohbeti edüp, şerr[e] müste'idd çırâğı da yandırırsınız ve âteş hakkını yandırsanız, lutf-i 'azîmdir" dedim. Harîf ağa ile ne sûretde ülfet-i temâm mülâhaza-i fâside şikâyet ola" dedi. Bir gün ihtiyâr eder ise ber-vech-i muharrer Ağakapusu'na Harem'den harîfi sokdum. Me'mûrları âmâde olmağla, ... gibi tek ü tenhâ Çardağ'a atup, oradan âmâde olan [kayıklarla] Üsküdar'a geçürdiler ve 'acâle bindirüp ve getürüp, {Bir kelimelik yer boştur} filân işini buyurur idi". {Noktalı kısımlar okunamamıştır}] E
8.ocak E, S : oçak Ü2
9.reme-i ..... gibi ["reme-i kilâb-ı 'akūr gibi" kelimeleri, muhtemelen buraya girmek üzere müellifce satır arasına yazılmışlardır] E :— Ü2, S

saldırup ve[1] gelüp, i'âdesi bâbında ısrâr ve istid'âlarını Bâb-ı 'âlî'ye inhâda icbâr eylediler. Taraf-ı sadâret-penâhîden: "İrâde-i Emîrü'l-Mü'minîn ile olan maslahata yeniçeri kulları taraflarından müdâhale olunmak lâyık-ı hâl-i 'ubûdiyyet değildir" deyü gelan haberle mücâb olmadıklarından, bi'l-âhıre cânib-i fetvâya havâle ve ol tarafdan: "İmâmü'l-Müslimîn, Dârus's-saltana'dan bir kimesnenin hayr mütâla'asiyle nefyini ictihâd birle ib'âd buyurduklarından sonra, i'âdesinde cebr olunmaz" deyü iftâ olunup ve mazmûn-ı sıhhat-nümûn-i fetvâ üzere hatt-ı şerîf-i şevket-redîf-i Sâhib-kırânî zuhûr edüp, Ağa-kapusu'nda müvâcehelerinde kırâ'at olunmuşiken, 'adem-i itâ'at ile[2] hatve be-hatve [Ü2 8a] süllem-i tecebbüre nihâde-i akdâm ve îkâz-ı fitne-i nâ'imeye ikdâm ile ez-kadîm me'lûf oldukları tabl-bâzî-i eracîfe der-kâr ve vükelây-ı saltanatdan ba'zıları hakkında lisâna getürdükleri i'tirâzı, Ağa-yı mûmâ ileyh vâsıtasiyle sem'-i saltanata ilkâda mürtekib-i kebîre-i ictisâr olduklarından başka, evâ'il-i zuhûr-i fitne-i Rum'dan berü ittihâd-ı kulûba sebeb olur dâ'iyesiyle mecâlis-i meşverete ba'zı ortalar müte-vellîleriyle ustaları gelmek mu'tâd olmuşiken bu esnâda Dâru'l-fetvâ'da tertîb olunan meclis-i[3] meşveret da'vetine icâbet etmeyüp, i'lân-ı 'ısyân eyledikleri* bâ'is-i iğbirâr-ı tab'-ı Şehriyârî olmağla, te'dîb ve gûş-mâlleri havâle-i intikâm-ı Bârî kılınup, bi'z-zarûr[4] teskîn-i emvâc-ı mihen ve incimâd-ı[5] cemre-i fiten zımnında sâlifü'z-zikr Hasan Ağa saferu'l-hayrın yirmi üçüncü[6] günü ağalıkdan 'azl ve Burusa'ya iclâ ile tenkîb ve Kul Kethudâsı Seyyid 'Osmân Ağa yerine takrîb olundu**.

1.saldırup ve ["saldırup ve" kelimeleri, muhtemelen buraya girmek üzere müellifce satırın altına yazılmışlardır] E : — Ü2, S

2.itâ'at ile E, S : itâ'atle Ü2

3.meclis-i E, S : — Ü2

*."**Nefy-i Haydar Baba ve** ..... eyledikleri" kısmındaki bilgiler özetle ve değişik ifâdelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,54-55'te kaydedilmiştir.

4.bi'z-zarûr E, S : bi'z-zarûre Ü2

5.incimâd-ı Ü2 : انخماد E, S

6.üçüncü E, Ü2 : ücüncü S

.Bu kısımdan sonra Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada (s.83-120) Bâhir Efendi'nin **"Zikr-i istîmân ve i'dâm-ı Tebedelenli 'Ali Paşa ve vukū'ât-ı müteferrika-i sâ'ire", **"Zikr-i nasb-ı Ser'asker-i Mora"**, **"Vukū'ât-ı garîbe"**, **"Vürûd-i Ser'asker-i kebîr Hurşîd Paşa be-câ[nib]-i İzdin"** , **"Vürûd-i Sirozî [s.101] Yûsuf Paşa"**, **"Vukū'-i perîşânî"**, **"Vürud-i tahrîrât be-cânib-i Yûsuf Paşa ve vürûd-i haber-i Donanma-yı hümâyûn ve erzâk be-cânib-i Vâlî-yi Mısır ve hazîne be-cânib-i Hurşîd Paşa"**, **"Zikr-i vürûd-i haber be-ıztırâb-ı ehâlî-i Kal'a-i Anabolu ve keyfiyyât-ı Donanma ve vukū'-i vefât-ı Ser'asker Mahmûd Paşa ve müteferrikāt-ı sâ'ire"**, **"Zikr-i nasb-ı [s.119] Vekîl-i Ser'asker"**, **"Zikr-i vukū'ât-ı ba'zı mükeddire be-hakk-ı Sadr-ı esbak 'Ali Paşa ve vürûd-i mektûb be-cânib-i Silahdâr Ahmed Ağa"** başlığını taşıyan zeyl ve ilâveleri gelmektedir; bk. *Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri.*

'Azl-i Sadr-ı a'zam Sâlih Paşa ve sadâret-i 'Abdullâh Paşa ve 'azl-i Şeyhülislâm[1] Yâsinci-zâde es-Seyyid 'Abdülvehhâb Efendi[2] ve meşîhat-i Sıdkı-zâde Ahmed Reşîd Efendi[3]

1.**Şeyhülislâm** E, Ü2 : شيخ الاسلام S

2.**es-Seyyid ..... Efendi** Ü2 : — E [Bu bölümle ilgili olarak E 88a ve 87b'nin kenarlarında müellif hattıyla şu bilgiler mevcuttur. "Hâlet Efendi her devletde mahkeme-i 'âdet-i dehr olduğu üzere merci'-i enâm olan ikbâl-i tâm derecesine varmış ve pâdişâhımızın süddeleri olup, hengâm-ı seferler dahi on iki seneye yanaşmış idi. Ve bu makāle ve âdemlere kurenây-ı sâ'ire ve ricâl-i devlet bi't-tab' 'udvân üzere fursat-bîn-i izâlesi olmak öteden berü umûr-i mücerrebe ve ma'kûseden olmağla, pey-der-ender üzerine düşmüşler idi. Lâkin vakti gelmamekle ve o dahi istirkāb etdikleri nâçâr havfen lerzân kaydında olmağla galebe edüp, 'Abdurrahmân Bey ve Hayrullah Efendi ve Hacı Halîl Efendi ve gayrihim sagîran kâne ev kebîr tenkîb ve illâ keleci becerüp ve devâmı recâsiyle habbe iken Rum kubbe ederek ser-rişte-i tedbîr-i fesâdı bi'l-inhisâr kendi işine devşürecek tavr-ı حماجا teye başlayup, televvün-i zemân derkâr olmağla, hem ilzâm-ı 'âlem bi'l-edhem vücûdunu vikāye 'arziyle ocaklar sığamadı[ğı] dahi ele alup, zâhiren reng vermamek içün birkaç def'a Hâlet Efendi'nin konağı önünden yeniçeri[ler] na'ra urarak geçdiler ve 'Basacağız' dediler, havâdisi çıkarak ve bir ramazanda şadırvanda gezerken yanında olan uşağını bir usta ednâ behâneyle darb u düşnâm etdiğini gözü görerek sükûtî sanâyi'ini dahi kullanur ve ba'zı kelimâtı ilkāda ocakluyu ma'a ilz[â]m sed cekerek ırzâ'en iskât eder idi. Hattâ Harem Serayı ile Camlıca Kasrı'na hılâf-ı mu'tâd sebükbâr teşrîf olup eyyâmı uzamağla, üc beş kadar usta Bâb-ı 'âlî'ye varup, ecdâd-ı 'izâmın kānûnuna muhâlif bu Camlıca seyri münâsib değildir. Zîrâ şân-ı şâhâne ve diyânemize vikāye lâzımdır. Aylık yere merâyây-ı şâmla reng açık yerlerde olmadıkları yediğimiz nân u nemek hukūku gayretine münâfîdir. 'Avdet-ı şâhâne[yi] cümle kulları recâ ederler, tedbîrinden olduğu ba'zı sikadan işidilmiş idi. Her ne kadar Sâlih Paşa, Hâlet Efendi'yi cerr etmişse de hasbe'l-beşeriyye hükûmeti tehammül-i medâr-ı nizâm-ı sadâret olmağla, [E 87b] Berber-başı 'Ali Ağa'nm dahi Hâlet Efendi 'udvânı zuhûr etmekle, fürce bulup mesâvîsini ilkādan hâlî değil [idi]. Vaktâ ki sadâretinden Sâlih Paşa munfasıl olup, Balık-hâne'ye kaldırıldıkdan [ve] oradan dahi temâmiyle Hâlet Efendi ocaklu ile müttehid müdde'âsı gereği birleşdirüp, bir vechile 'aleyhine fürceyâb oldular. Ve 'Abdullâh Paşa Sadr-ı a'zam olup, haste, iş bilmeyenlerden bulunmağla, {Burada mürekkebi dağılmış bir kelime vardır} tehyîc-i gazab-ı pâdişâhî etdiler. Hattâ 'ulemây-ı ricâl-i devleti birer birer Beşiktaş Serayı'ndan, Balık-hâne Kasrı'na getürdüp, müdde'âsına işhâd eyledi. Ve Cânib Efendi doksan yaşında bir pîr iken *"Eşhedü ennehû men mu'înihim"* {اشهد انه من معينهم = Onun, onların yardımcılarından olduğuna şehâdet ederim} deyüp, fekat Seyyidâ Efendi tebri'esine şehâdet, binâ'en 'aleyh kaldırılup, bir yerde beyânı olmadığı keyfiyyetle Hâlet'in işi bitmişdir. Nefye gider iken emân hattını almışiken 'Abdullâh Paşa si'âyeti ve haber-i hayrın sırrına vardım ki meşrebe katlini yazdılar. İşte öteden berü dehrin 'âdeti böyle birileri haklarında sûret-i mezkûre ile netîce vermişdir. [Mısrâ]': *'Fe'd-dehru lâ yebkā 'alâ hâlihî ve's-selâm.*{ فالدهر لا يبقى على حاله والسلام = "Zaman hep aynı kararda kalmaz, işte söyliyeceğim bu kadar" mânâsına gelen bu cümle Arapça şiirden bir mısradır}] E : — S

3.**Ahmed Reşîd Efendi** Ü2 : — E, S

Müşârun ileyhimâ fi'l-vâki' hayr-hâhân-ı devlet ve rızâ-cûyân-ı Şehriyâr-ı bülend-menkabetden olup, lâkin Sadr-ı müşârun ileyh, zikri âtî hâlât-ı mübeddele-i gayr-i marziyyeye ictirâ ile muzga-i efvâh-ı enâm ve mahsûd-i hâss u 'âmm olarak bi'l-âhıre kayd-ı keyd-i rukabâ tedârükü dağdağasına düşen ve reviş-i [Ü2 8b] 'âkilâneyi şaşırup, çâr-pâ-yı hareketi *ke'l-bâhisi 'an hatfihî bi-zılfihî** zemîn-i helekesini eşen Hâlet Efendi'ye[1] havfen li-gadrihî[2] sûret-i mümâşâtda olduğu, makāmının hükmüne mugāyir usûl-i tabî'iyyeden hâric bir keyfiyyet olup**, 'ale'l-husûs biraz eyyâmdan berü eslâf-ı kirâmının îcâb-ı vakt ü hâl ile seref mertebesinde ocaklı gürûhuna ede geldikleri bezli imsâkde sâlik-i meslek-i ifrât ve tab'ında merkûz olan hırs u şereh dahi mâni'-i kerem ü inbisât olmağla, beyne'l-'avâmm mübtelây-ı levm ü düşnâm olarak, *lâ re'ye li-men lâ yutâ'a*** menzilesine tenezzül ederek ânifen işâret olunduğu üzere ocaklu havenesi lisânında gûn-â-gûn erâcîf peydâ olduğu, bi-etrâfihî zamîr-i hakāyik-şinâs-ı pâdişâhîye lâyih ü mün'akis olup, bu ise ba'zı hikmet-i hafiyyeye binâ'en tebeddülât-ı ser-i kârânı iktizâ etmekle, şehr-i mezkûrun yirmi beşinci ahad günü Kethudâ-yı Bevvâbîn-i Şehriyârî Ahmed Ağa vâsıtasiyle Sadr-ı müşârun ileyhden mühr-i münîr-i vekâlet-i kübrâ ahz ve ber-vech-i mu'tâd Balık-hâne'ye îsâl ve ıttırâden li'l-bâb mevlânâ-yı müşârun ileyh-ı 'âlî-cenâb dahi ba'de'l-'azl Anadolu Hisârı'nda kâ'in yalılarına irsâl olunup, mukaddemce Silahdâr-ı hazret-i Pâdişâhî İlyâs Ağa tesyîriyle Sâhil-seray-ı Beşiktaş'a rû-mâlde mazhar-ı 'inâyet-i da'vet olup, bostancı-başılığından berü zabt u rabt-ı haşerâtla şöhret-yâb olan sâbıkā Kapudan-ı deryâ [Ü2 9a] ve hâlâ Karahisâr-ı sâhib Sancağı Mutasarrıfı ve Boğaz-ici'nde[3] Anadolu Sevâhili Muhâfızı Vezîr-i dilîr 'Abdullâh Paşa, nâm-ı diğer Hamdullâh Paşa hazretlerine Çinili Kasr-ı hümâyûnu'nda rûh-i sânî-yi vüzerâ olan mühr-i hümâyûn 'inâyet ü i'tâ ve dûş-i sadâkat-pûşi serâsere dûhte ferve-i semmûr-i bâ'isü's-sürûr iksâsiyle revnak-pîrâ ve Ser-mü'ezzinîn-i Şehriyârî Şâkir Efendi vâsıtasiyle kezâlik da'vet olunup, beyne'l-'ulemâ'i's-sâde fekāhet ü nezâhetle şöhret-dâde olan sâbıkā Sadr-ı 'âlî-kadr-i Rumeli Sıdkı-zâde Ahmed Reşîd Efendi hazretleri

---

*."كالباحث عن حتفه بظلفه" = Tırnağıyla ölümünü araştıran gibi" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1.Hâlet Efendi'ye ["Hâlet Efendi'ye" kelimeleri "sahh" kaydıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : Hâlet Efendi'ye Ü2, S

2.li-gadrihî E : li-'özrihî Ü2, S

**.Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.121'in sağ kenarında ve yukarıdaki başlığın biraz altında muhtemelen bu kısımlarla ilgili olarak kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "'İbâre anlaşılamayup, nasıl görülmüş ise 'aynı yazılmışdır".

***."لا رای لمن لا یطاع" = İtâat olunmayanın görüşüne değer verilmez" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

3.Boğazici'nde S : + ["ve Boğazici'nde Anadolu Sevâhili Muhâfızı" kelimeleri sayfa kenarındadır] E : — Ü2

dahi me'mûr-i rü'yet-i emr-i celîl-i fetvâ ve kāmet-i iftihârî pîrâye-dâr-ı ferve-i beyzâ olup, her biri muhavvel-i 'uhdeleri kılınan umûr-i dîn ü devletde[1] yek-sâk-ı ittifâk üzere ibrâz-ı hüsn-i hizmet[2] eylemeleri tenbîhâtiyle mültefet-i Pâdişâh-ı İslâm-penâh oldukları halde, me'zûn-i 'avdet ve tehyi'e kılınan sandal ile hademe-i Bâb-ı 'âlî yağlı piyâdelerle pîşrevleri olarak Yalı Köşkü'ne çıkup, mahall-i merkūmda evvelce Ser-çukadârân-ı hazret-i Hudâvendigârî Ebûbekir Efendi'nin âmâde edüp, taraf-ı eşref-i şâhâneden ihsân buyurılan müzeyyen zîn-i esbe Sadr-ı a'zam-ı mufahham ve donanmış bârgîre Şeyhülislâm-ı muhterem binüp, Bâb-ı hümâyûn'dan doğru peykân ve serhengân ve sâ'ir hadem ü haşem rikâblarında pûyân olarak hem-'inân Bâb-ı Âsafî'ye şeref-resân oldular.

Cenâb-ı Müfti'l-enâm bir mikdâr ârâm ve makām-ı [Ü2 9b] sadâret-i 'uzmâdan ber-mu'tâd boğçasiyle 'arz u ihdâ[3] olunan ferve-i semmûru telebbüs-i dûş-i kabûl ve sa'det-hânesine ba'de'l-'avdi ve'l-kufûl Sâhib-i devlet hazretleri cây-gâh-ı Dîvânda saff-beste-i intizâr olan 'umûmen erbâb-ı[4] menâsıba ilbâs-ı hil'at resmini icrâ ve cümlesini teşrîfât-ı şâhâneye[5] sezâ buyurdular.

İclây-ı Sadr-ı sâbık ve Şeyhülislâm-ı sâbık

Sadr-ı sâbık-ı müşârun ileyh yevm-i merkūmda Balık-hâne'de birkac sâ'at ba'de't-tevkîf bi-lâ-musâdere şimdilik Gelibolu'da me'mûr-i ikāmet olarak ol savba 'azîmet ve ertesi günü[6] Şeyhülislâm-ı sâbık dahi[7] İznik-mid'de ikāmete me'mûren;

Se-atlubu bu'de'd-dâri 'anküm li-takrabû,
*Ve teskübü 'aynâye'd-dümû'a li-tecmüdâ**

zemzemesiyle ol cânibe sevk-i matiyye-i hicret eylediler.

1.devletde E, S : devlete Ü2
2.hizmet Ü2 : hidmet E, S
3.ihdâ E, S : ibdâ Ü2
4.erbâb-ı E, Ü2 : ehl-i S
5.şâhâneye Ü2, S : + [Metinde "seniyyeye" yazılmışken sonradan üstüne "şâhâne" yazılarak düzeltilmiştir] E
6.günü Ü2 : + dahi E, S
7.dahi E, Ü2 : — S

* ساطلب بعد الدّار عنكم لتقربوا وتسكب عيناى الدّموع لتجمدا = Evimin sizden uzak olmasını istiyorum, belki böylece yakınlaşırız. Gözlerimin yaşı aka aka neticede kuruyacaktır" anlamına gelen Arapça bir beyttir.

Nefy-i Tevkî'î Mehmed Sa'îd Hâlet Efendi ve katleş

Mûmâ ileyh nefsü'l-emirde muttasıf olduğu talâkat-ı lisân ve 'uzûbet-i beyânından mâ'adâ kitâbet-i mütedâvilede haylice mehâreti ve Avrupa ahvâline tahsîl-i ittilâ'la münâzara-i hasma kudreti olmağla, bir müddetden berü kâr-gâh-ı Devlet-i 'aliyye, *lâ zâlet bi't-te'yîdâti's-Samedâniyyeh** hidemât-ı cesîmesinde müstahdem ve dûş-i fetânet-pûşuna istikāmet ü sadâkat etmek ümniyyesiyle umûr-i 'izâm tahmîl olunarak beyne'r-ricâl muhterem idi; lâkin 'uhde-i dirâyet 'uddesine rü'yet-i mesâlih-i 'ibâdullâh tefvîz kılınan zevât, nısfet-penâh-ı beşeriyyet 'aczini her hâlde pîşe [Ü2 10a] ve insâniyyet nisyânını endîşe edüp, kütüb-i şer'iyye vü hikemiyyede mansûs olup, ahlâk-ı hamîdeyi iktisâbdan 'ibâret olan tedbîr-i nefse kıyâm ve tanzîm-i ahvâl-i dâ'ire demek olan tedbîr-i menzile ihtimâm, ba'dehû 'âmmeye müte'allık olan tedâbîr-i memlekete garaz-ı fâsid[1] ve 'ivaz-ı kâsidden ittikā ederek sa'y ü ikdâm birle, **Kıt'a**[2]:

Ser-i mesned-ı ikbâle gurûr eyleme, gel
Var ise şu'ûrun ede gör hayr 'amel.
Nevbetle benimdir diyerek bu mesned,
Çok kimse güzâr eyledi senden evvel

pendiyle 'âmil olarak iktisâb-ı nîk[3]-nâm etmek lâzime-i zimmet-i 'ubûdiyyet olmağla ve dâ'imâ lisân-ı dehr-i dâhirin nâdî olduğu;

Yâ mu'ridan 'annî bi-vechin mu'ridin,
Ve vücûhün âsâhu 'aleyhi mukbilü.
Hel ba'de zâlike hâzihî min hâletin,
*Ev 'âyenehu'l-inhitâtu'l-menzilii***

pendini gûş-i kabûl ile isgā, nâriye-i hayât-ı reviyyet[4] olmağla, mûmâ ileyhin dahi işbu dakîkalara sâ'at be-sâ'at sarf-ı miknet etmesi, hulv u mürr-i rüzgârı tatmış ve çâr-sû-yı 'âlemde kâlâ-yı âmâli hezâr-bâr almış satmış olan 'akl u şu'ûrî muktezâsından iken ma'âzallâhi Te'âlâ câ'iz ü vâki' olduğu üzere tebdîl-i ahlâk-ı hasene ve tagyîr-i mu'âşerât-ı müstahsene, ya'nî te'sîr-

---

*. "لا زالت مؤيدة بالتأييدات الصّمدانيه = Allah'ın desteği ile desteklenmiş olarak devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1.-ı fâsid Ü2, S : — E

2.**Kıt'a**: S : — Ü2, E

3.nîk E, S : + ü Ü2

**. "يا معرضا عنى بوجه معرض و وجوه اساه عليه مقبل هل بعد حالك هذه من حالة اوعاينه الانحطاط المنزل = Ey yüzünü benden çeviren! Sanki senin üzüntülerin yüzüne vurmuştur. Artık senin bu hâlinden başka bir hâlin var mı? İtibârın da çöküntüye uğramıştır" anlamına gelen bu cümleler Arapça iki beyittir.

4.ve dâ'imâ ..... reviyyet [Bu kısımlar müellif hattıyla, "sahh" kaydıyla ve buraya gimesi işaret edilerek E 89b'nin sağ kenarına ters olarak yazılmışlardır] E : — Ü2, S

i mey-i ikbâl ü gurûr kendini münselibü'ş-şu'ûr edüp, *izâ akbeleti'l-hikmetü hademeti'ş-şehevâtü'l-'ukūle ve izâ edberet hademeti'l-'ukūlu'ş-şehevâti** kelâm-ı hikmet-irtisâmının fıkra-i sâniyesi girdâbına düşerek beyne'l-enâm mezemmet olunacak hâlete cür'et ve lisân-ı halka gelecek kec-'atâlara cesâretle, **[Mısra]'**[1]:

*Yu'tî ve yemne'u lâ buhlen ve lâ keremen***

vâdî-i[2] seref mebâdîlerinde hareket eylediğinden başka, iddi'â-yı teferrüd ü tefavvuk ile kurenây-ı Devlet-i 'aliyye ve vükelây-ı saltanat-ı seniyyeyi istirkāb [Ü2 10b] ve muhâfaza-i câh içün ednâ mertebe hâl ü revişine i'tirâz edeceğini hiss eylediği ahbâbının izâle-i vücûdları hîlesini tedârüke sa'y ü ikbâb birle halkı kendinden tenfîr ve ekser nâsı, belki erbâb-ı kulûbu tekdîre başladı. Bu keyfiyyet-i reddiyye ise vaz'-ı tabî'îden hâric bir hâlet olmağla, giderek dîg-i dahl-i nâs, müsta'idd-i galeyân ve bâlâda işâret olunduğu üzere kânûn-i makālât-ı vesvâs-ı âteş-feşân olmak sûretleri mir'ât-ı kâ'inâtda görünmekle, Der-i devlet'den teb'îd, iktizâ-yı maslahatdan olduğu hâtır-ı ilhâm-bâhir-i şehinşâhîde lâyih ü bedîd oldukda, evâhır-ı saferü'l-hayrda[3] evvelen bi'l-iclâ Burusa'da ikāmeti bâbında irâde-i kat'iyyü'l-ifâde-i tâc-dârâne zuhûr edüp, mûcebince sâdır olan fermân-ı mütehattimü'l-iz'âna imtisâlen ol cânibe doğru râh-ı peymâ-yı 'azîmet iken bir gün sonra menfâsı, niyâzına binâ'en[4] Konya'ya tahvîl ve sâvb-ı mezkûra tesbîl kılındığına mukārin, sonradan gereği gibi tebeyyün[5] eden sû'-i hareketine mebnî tertîb-i cezâsı mâddesinde fermân-ı kazâ-cereyân-ı Dâverâne-i celâdet-nümâ-yı sahîfe sudûr ve icrâsına hâssa hasekîlerinden Kori-i hümâyûn Ağası Mehmed 'Ârif Ağa me'mûr ve tebdîl-i kıyâfet ve tenkîr-i hey'etle 'akab-gîr ve mûmâ ileyhden bir gün mukaddem Konya'ya kudûm edüp, niyâm-ı ihtifâda muterassıd-ı icrây-ı merâm oldu.

Mübâşirin takrîri üzere efendi-i[6] mûmâ ileyh sikke-pûş olarak geldiği gibi post-nişîn-i silsile-i [Ü2 11a] Mevleviyye, *'alâ ervâh-i müvâlîhâ et-takdîsâtü'r-rabbâniyyeh*** olan Çelebi Efendi'nin dâ'iresine varup mütte-

---

*."اذا اقبلت الحكمة خدمت الشهوات العقول واذا ادبرت خدمت العقول الشهوات" = Hikmet geldiği zaman şehevî duygular akla, tersi olduğu zaman akıl şehevî duygulara hizmet eder" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

1.[Mısra]' Ü2 : — E, S

**."يعطى و يمنع لا بخلا و لا كرما = Verir, esirger; fakat bu ne cömertliğinden, ne de cimriliğindendir" anlamına gelen Arapça bir mısradır.

2.vâdî-i Ü2, S : vâdî-yi E

3.saferü'l-hayrda Ü2 : saferde E, S

4.binâ'en E, S : mebnî Ü2

5.tebeyyün E, S : tebyîn Ü2

6.efendi-i E, S : efendi-yi Ü2

***."على ارواح موالیها التقدیسات الربّانیه = Allah tarafından onun şeyhlerinin ruhuna yücelikler sunulsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

kây-ı çûb[1]-ârâm iken, mübâşir-i emr-i i'dâm mânend-i sihâm-ı kazâ der-kafâ olup, kılıc gaytâniyle hanak birle ser-i sevdâ-zedesini teninden cüdâ ve yed-i me'mûr-ı mezbûr ile çend rûz mürûrunda gelüp, Kapu-arası nâm mahalde mevzû'-i seng-i 'ibret ve tarîd[2] ü telîd bi'l-cümle emvâli ve sâhil-hâne ve konağı mazbût-ı yed-i müstevfâ-i[3] devlet kılınarak, erbâb-ı basîrete *ed-dehru lâ yebkâ 'alâ hâletin lâkinnehû yukbilü ev yüdbiru** fehvâsını işâret ü îmâ eyledi**.

Tabsıra

Âlûde-i tabî'at-ı beşeriyyet olan her bir insân dâ'imâ hâk-i pâmâlden mahlûk olduğun tefekkür ve 'acz ü noksânını[4] tezekkür birle 'akl u şu'ûr ve 'ilm ü 'ameline mağrûr olmamak ve mekr-i İlâhîden havf u recâ miyânında isti'âze kılmak ferîza-i zimmet-i 'ubûdiyyet ve vâcibe-i 'uhde-i mahlûkiyyetdir. Kemâ kîle:

Benî âdem sirişt ez-hâk dâred,
*Eğer hâkî ne-bâşed âdemî nîst****.

Fi'l-hakîka zirve-i refî'a-i velâyete kadem basmış ve kandîl-i nisbet-i nûrâniyyesini tâk-ı 'âlem-i lâhûta asmış iken 'iyâzen billâhi Te'âlâ tekâzâ-yı nefs-i bed ve telbîs-i la'în-i ebed ile hazîz-i redd ü şakâvete sukût ve zemîn-i mezellete hubût edenlerin kıssa-i pür-hisseleri mu'teberât-ı kütüb-i muhâdarâtda mufassalan muharrer ve Bel'amü'bnü Bâ'ûr ile Bersîsâ'nın nakş-ı sahâ'if-i[5] tefâsir olan hikâyet-i sıhhat-rivâyeti hod bu kaziyyeye delîl-i azherdır; *Allahümme innâ ne'ûzü bike min mekrike, [Ü2 11b] ve mine'l-havri ba'de'l-kevr*****.

1.müttekây-ı çûb E : müttekâ-i çûb Ü2 : müttekâ-i çûp S
2.tarîd E, S : tarîf Ü2
3.müstevfâ-i E, S : müstevfâ-yı Ü2

*."الدّهر لا يبقى على حالة لكنّه يقبل او يدبر" = Zaman bir kararda kalmaz, bazen insanın yüzüne güler, bazen sırtını döner" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

**."Bu keyfiyyet-i reddiyye ise vaz'-ı ..... eyledi" kısmındaki bilgiler özetle, değişik ifâdelerle ve Bâhir Efendi'nin ilâvelerinden de faydalanılarak *Târîh-i Cevdet*, XII,57'de kaydedilmiştir.

4.noksânını E, S : noksânı Ü2

***."بنی ادم سرشت ازخاك دارد اكر خاكی نباشد ادمی نیست" = Âdem oğlunun mayası topraktandır. Eğer mayasında toprak yoksa insan değildir" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

5.sahâ'if-i S : sahâyif-i E, Ü2

****."اللّهمّ انا نعوذ بك من مكرك ومن الحَور بعد الكَور" = Allahım! Senin hîle ve düzeninden yine sana sığınırız. Bolluktan sonra yokluğun gelmesi Allah'tandır" anlamına gelen Arapça bir sözdür. Bu kısımdan sonra Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada (s.125-128) Bâhir Efendi'nin **"Zeyl"** ve **"Garîbe"** başlıklarını taşıyan zeyli gelmektedir; bk. *Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri.*

Nefy-i tebe'a-i Hâlet Efendi ve musâdere-i îşân

Çün[1] mûmâ ileyh işâret-nümâ-yı hâme-i icmâl olduğu üzere rû-gerdân-ı câdde-i istikâmet olmağla, matrûd-i kurb-i saltanat ve 'âkıbet-i hâli, ırzây-ı nefs-i emmâresini iltizâm edenlere mûcib-i 'ibret oldu. 'Âdet-i dehr-i dâhir üzere mensûbâtı dahi müstehhakk-ı mu'âheze olmağla, mûmâ ileyhin fi'l-asl[2] mühürdârı olup, Rumeli ve Bağdâd ve sâ'ir vülât-ı kirâm kapu kethudâlığıyla münselik-i silk-i hâcegân ve merci'-i maslahat-güzârân olan Sa'îd Efendi ve hazînedârı Ahmed Ağa ve mühürdârı hâcegândan Zîver Efendi ve Hâzin-i kadîmi Peyko (پیکو)[3] 'Ömer Ağa ve Kapu Çukadârı 'İzzet Ağa ile sa'dü'd-devle-i dâ'iresi olup, hiyel-i hûş-rübâ-yı Yehûdâne ile hokka-i berâtîl ü rüşâyı der-himyân-ı dâd ü sitâd ederek, ya'nî efendi sâyesinde tarfa-revişler ile kaparoz edüp, metbû'unu dehân-ı nâsa düşürerek Kârûn-i 'asr olan Bağdâdlı Haskel nâm Yehûd-i mekr-âlûd* mahdûmlarının nefyi günü Bostancı-başı mahbesine ilkâ ile biraz eyyâmdan sonra ba'de'l-muhâsebe ve'l-musâdere Sa'îd Efendi ile Haftânî Yamağı 'Abdülhamîd Ağa[4] Bolu'ya ve Zîver Efendi Balıkesri'ye ve[5] 'Ömer Ağa Karahisâr'a ve 'İzzet Ağa ile etbâ'ından olup, Urla Voyvodalığı'ndan ihzâr ile kezâlik müsâdere olunan merkûm 'Abdülhamîd'in birâderi 'Abdülhalîm Ağa Kastamonu'ya[6], Niğde'ye ve Yehûd-i mersûm ile karındaşı ve oğlu kal'a-bend olmak üzere Antakya'ya nefy ü îsâl** ve yine Hâlet Efendi emekdârlarından olup, mukaddemâ rikâbda Kethudâ-yı devlet iken Karakulağı ve hâlâ Menemen Voyvodası bulunan Kapucu-başı Dede Mustafa

---

1.Çün E, Ü2 : — S

2.fi'l-asl ["fi'l-asl" kelimesi sonradan buraya girmesi işaret edilerek satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü2 : fi'l-asl S

3.Ahmed ..... Pepko S : + ["Ahmed ..... kadîmi" kısmı buraya girmesi işaret edilerek müellifce sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] E : پیکو Ü2. [*Târîh-i Cevdet*, XII,58'de "پیکو "]

*.Hoca Ezekiel veya Bağdatlı olarak bilinen Ezekiel ben Jozef Nesim Menahem Gabay adlı Sarrâf'başı hakkında bk.Naim Güleryüz, *Türk Yahudileri Tarihi -I- (20. yüzyılın başına kadar)*, İstanbul 1993, s.184-185.

4.ile ..... Ağa [Bu kısımlar müellifce sonradan satırın devamına yazılmışlardır] E : — Ü2 : Haftânî Yamağı 'Abdülhamîd Ağa S

5.Zîver ..... ve ["Zîver ..... ve" kelimeleri buraya girmeleri müellifce işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmışlardır] E : — Ü2 : Zîver ..... ve S

6.ile etbâ'ından ..... Kastamonu'ya ["ile etbâ'ından ..... Kastamonu'ya" kısmı buraya girmesi işaret edilerek müellifce sayfanın sol kenarına yazılmıştır] E : Niğde'ye Ü2 : ile etbâ'ından ..... Kastamonu'ya S

**.Muhtemelen bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.129'un sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Nüdemâsından 'İzzet Molla dahi Keşân'a nefy ü iclâ olunmuşdur; *Mihnet-keşân*'ında beyân olunur".

Ağa*** ile sâbıkda mehter-başısı, hâlâ Filibe Nâzırı Kapucu-başı Mehmed[1] Ağa'nın mâl ü menâli[2] musâdere ve kendileri[3] ihzâr ve kezâlik ba'de'l-habs Dede ile Hâzin'i Ahmed[4] Kütahya'ya menfiyyen irsâl olunup, Musâhib-i [Ü2 12a] Şehriyârî Hayâlî Sa'îd Efendi'nin dahi dâ'ire-i mûmâ ileyhe intisâbı sebeb-i igtirâbı olup, şehr-i âtî muntasıfında anı dahi şîve-i kader Adana'ya menfâ ve tünd-bâd-ı rüzgâr-ı şem'-i safâsını bu yüzden muntafî kıldı*.

Latîfe

Sa'îd Efendi'nin Adana'ya duhûlu, Emîn-i Surre-i hümâyûn Hayrullâh Efendi'nin Hicâz'dan 'avdetinde medîne-i mezbûreye girdiği güne musâdif ve beynlerinde ez-kadîm hukūk u te'âruf olmağla, kaziyye-i iclâdan bî-haber olarak: "Hay Sa'îd Efendi![5] Cümle ahbâbı, reh-i râstî-yi mahabbetde sebkat[6] ve mesâfe-i ba'îdeden istikbâlde eylediğiniz[7] ri'âyet-i hukūk ancak bu kadar olur" deyü terhîb eyledikde, Sa'îd Efendi: "Fi'l-hakîka hakkımda olan[8] lutf-ı bî-girânınıza mukābil buradan istikbâl-i şerîfinize şedd-i nitâk-ı 'azîmet az biledir. Ancak kulunuz, gelmedim belki getürdiler" pâsih-i latîfe-i râsihiyle bezle[9]-gû olmuşdur.

'Azl ü nefy-i Nâzır-ı Top-hâne ve Emîn-i Matbah Ser-bevvâbîn Tekfûrdağlı Ahmed Ağa ve musâdereş[10]

Mûmâ ileyh dahi beyne'l-halk mahrem-i râz-ı Hâlet olanlardan mahsûb ve sefele miyânında bu vechile ma'yûb olduğu, ba'zı sü'ât ilkāsiyle res-

---

***.Muhtemelen bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de Bâhir Efendi'nin s.129'un sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Hâlâ vezâretle Meclis-i Tanzîmât a'zâsından olan Hıfzı Paşa'dır. Zeyl".

1.Ağa ile ..... Mehmed ["ile ..... Mehmed" kısmı, buraya girmesi işaret edilerek müellifce sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] E : — Ü2 : Ağa ile ..... Mehmed S

2.menâli Ü2 : menâlleri E, S

3.kendileri E, S : kendisi Ü2

4.Dede ..... Ahmed [Bu kısım, buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın altına yazılmıştır] E : — Ü2 : Dede ..... Ahmed S

*."**Nefy-i tebe'a-i Hâlet Efendi ve musâdere-i îşân** ..... kıldı" kısmındaki bilgiler özetle, değişik ifâdelerle ve herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,57-58'de kaydedilmiştir.

5.Hay Sa'îd Efendi! [Bu kısım, buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın altına yazılmıştır] E : Hay Sa'îd Efendi! Ü2, S

6.sebkat Ü2, S : + [Burada yer alan "Hay Sa'îd Efendi!" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] E

7.eylediğiniz E, S : ibrâz-ı mevaddet eylediniz Ü2

8.olan E, S : + ["olan" kelimesinden sonra tekrar "Hakkımda olan" kelimeleri yazılmış fakat üzerleri çizilmiştir] Ü2

9.bezle Ü2 : bezl E, S

10.musâdereeş E, S : musâdereş Ü2

îde-i sâmi'a-i hümâyûn olmağla, def'-i güft-gû ve teskîn-i nâ'ire-i guluvv maslahatiyçün Hâlet Efendi'nin nefyinden iki gün sonra Amasya'ya menfiyyen tesyîr ve Beylerbeyi'nde kâ'in 'ahd-i karîbde inşâ eylediği sâhil-hânesiyle[1] konağı temhîr ve bi'l-cümle mütemellikâtı [Ü2 12b] cânib-i Darbhâne'den zabt u tahrîr olundu[2].

Ba'zı tevcîhât

Münhalle olan menâsıb-ı muharrereden nişancılık câh-ı refî'i, mâh-ı mezbûrun yirmi yedinci günü esenn-i ricâlden Şecî' Efendi'ye ve Top-hâne Nezâreti, Kethudâ-yı esbak-ı Sadr-ı 'âlî İmâm Mustafa Efendi'ye tevcîh ve yirmi dokuzuncu günü Matbah Emâneti, menâsıb-ı 'âliyede[3] istihdâmı merâtib-i kerrâta varmış olan Yûsuf Âgâh Efendi'ye ihâle olundu.

Itlâk-ı Ser-etıbbâ'-i sâbık ve Nakîbü'l-eşrâf-ı sâbık ve Müfettiş-i Evkâf-ı[4] sâbık ve sâ'ir

Sâl-i sâbık havâdisi hilâlinde dü-şakk-ı hâme-i şikeste-zebândan işâretnümâ olduğu üzere birer hâlet-i garîbe ile mübtelâ-yı derd-i tagrîb-i vatan ve feryâd-keş-i hanîn-i[5] 'atan olup, Keşan'da dâderi 'Abdülhakk Efendi'yle[6] mukîm olan sâbıkā Ser-etıbbâ'-i Sultânî ve Sadr-ı Anadolu Mustafa Behcet Efendi ve Merzifon'da menfâ Nakîb-i sâbık Seyyid Sıddîk Efendi, bu def'a sebât-kârî-i[7] sadâkatle levm-i lâ'imden hazer ve ta'n-ı tâ'inden keder etmeyerek hasm-ı kavîye cevâb-ı savâbda pâydâr oldukları, nezd-i şu'ûnât-ı âşinâ-yı pâdişâhîde âşikâr olduğundan başka, Şeyhülislâm-ı cedîd Ahmed

---

1.sâhil-hânesiyle E, S : sâhil-hâ[ne]siyle Ü2

2.olundu Ü2, S : + [Ahmed Ağa ile ilgili olarak müellif hattıyla E 92a'nın sağ kenarında şu bilgi mevcuttur. "Ahmed Ağa hasbe'z-zâhir fıtr-ı 'azîm-i müstakillde görinür. Andan daha fitne-ger-i beyân olduğu iktizây-ı kadere muvâfık düşerek ilerüce davranup, Hâlet Efendi hakkında bizzât varup si'âyet etmiş olduğu sikātdan mesmû'dur; bes fetedebber"] E

3.'âliyede E, Ü2 : 'âlîde S

4.Evkâf-ı B, Ü2 : — E, S

5.hanîn-i B, Ü2, S : + ["hanîn-i" kelimesi, esas metinde yer alan "tanîn-i" kelimesinin üzeri çizilerek ve onun yerine girmesi işaret edilerek sayfa kenarına yazılmıştır] E

6.dâderi ..... Efendi'yle ["dâderi 'Abdülhakk Efendi'yle" kısmı buraya girmesi işaret edilerek müellifce ve "sahh" kaydıyla sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] E : — B, Ü2 : dâderi ..... Efendi'yle S

7.sebât-kârî-i Ü2, S : sebât-kârî-yi B, E

Reşîd Efendi hazretleri[1] dahi gerek mûmâ ileyhimin[2] ve gerek Şeyhülislâm-ı esbak el-Hâc Halîl Efendi merhûmun hengâm-ı 'azl ü iclâsında, Yâsinci-zâde Efendi hazretlerinin[3] işâretiyle Rodos'a nefy olunan müfettişi el-Hâc Sâdık Efendi[4] ve mektûbcusu [Ü2 13a] İbrâhîm Efendi ve kethudâsı Ebûbekir Efendi ve hazînedâriyle sâ'ir zükûr ü nisâdan on kadar etbâ' ve mu'takaları haklarında tahrîk-i silsile-i merhamet ve niyâz-mendî-i[5] 'afv ile 'arz-ı[6] telhîs-i şefâ'at etmekle, zuhûr eden irâde-i merâhim-ifâde-i şâhâne mûcebince cümlesi evâhır-ı saferde[7] karîn-i 'afv ü ıtlâk ve hâcegân-ı Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkândan olup, vüzerâ kapu kethudâlığmda müstahdem ve Şeyhülislâm-ı merhûm-i müşârun ileyhe tereddüd ü intisâbı kadîm ü etemm olmağla, yine infisâli esnâsında Sivas'a nefy olunan 'Ömer Efendi'yle, Sadr-ı esbak[8] Benderli 'Ali Paşa'nın endek müddetde 'azli 'akabinde kapu kethudâsı olmak takrîbi, mukayyed-i keyd-i menfâ olan Selîm Sâbit Efendi yegân yegân mazhar-ı safh-ı cemîl-i Şeh-i âfâk oldular*.

Tevcîh-i Livâ'-i Karahisâr be-Mîr-i mîrân Mehmed 'İzzet Paşa

Sadr-ı a'zam-ı cedîd, makām-ı vekâlet-i mutlakaya kudûmlerinin ferdâsı, 'uhdelerinde olan livâ'-i mezkûr hâlâ Bahr-ı sefîd Boğazı'nın Rumeli Sevâhili Muhâfızı Vezîr İbrâhîm Paşa'ya mukaddemâ kethudâ ve hidemât-ı celîleye isti'dâdı rû-nümâ olup, sene-i sâbıka muharreminde rütbe-i mîr-i mîrâniyle kadri a'lâ kılınan Mehmed 'İzzet Paşa'ya Boğaz-ı merkūmun Anadolu sevâhili muhâfazası şartiyle şehr-i rebî'ulevvelin dördüncü günü, bâ-irâde-i 'âtifet-mu'tâde-i şâhâne 'inâyet ve risâle-i ikbâline[9] berâ'at kılındı[10]. [Ü2 13b]

1.hazretleri E, S : — B, Ü2.
2.mûmâ ileyhimin S : + [Önce "mûmâ ileyhimânın" yazılmışken, sonradan müellifce "ileyhimânın" kelimesinin üzeri çizilip üstüne "ileyhimin" yazılmıştır] B, E : müşârun ileyhimânın Ü2
3.hazretlerinin E, S : hazretleri B, Ü2
4.Efendi E, Ü2, S : + [Zikri geçen Sâdık Efendi ile ilgili olarak sayfa kenarında şu kayıt vardır. "Hacı Sâdık Efendi'yi Hâlet Efendi recâ etmişiken, Yâsinci-zâde Efendi ısrâr etdi, ya'nî müstakillen Yâsinci-zâde Bey'dir"] B
5.niyâz-mendî-i Ü2 : niyâz-mendî-yi B, E, S
6.'arz-ı B, Ü2 : 'arz u E, S
7.saferde E, S : mâh-ı merkūmda B, Ü2
8.esbak E, Ü2, S : + [Burada yer alan "maktûl" kelimesinin kenarları noktalarla çevrilmiştir] B
*."**Itlâk-ı Ser-etıbbâ'-i sâbık ve** ..... oldular" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,58'de kaydedilmiştir.
9.ikbâline B, E, S : ikbâle Ü2
10.kılmdı E, S : + [Burada **"Nasb-ı Şeyhü'l-Harem"** başlığı altındaki bilgiler yer almaktadır. Bu kısımda nüshalar arasında ufak bir takdîm-tehîr durumu vardır] B, Ü2

Tebdîl-i Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî

Şehr-i mezkûrun on birinci günü Silahdâr-ı Pâdişâhî İlyâs Ağa mukannenât-ı ma'lûme-i vefîre ve ta'yînât-ı mükemmele-i kesîre ile ber-vech-i tekā'üd Enderûn'dan ihrâc ve Ser-berber-i hazret-i Şehinşâh-ı Haydar-eser 'Ali Ağa müntehâ-yı merâtib-i Enderûn olan makām-ı silahdârîye revnakpîrâ ve Hâne-i Seferli ağalarından Hüseyn Ağa berber-başılıkla mâbeyinci ağalar silk-i zer-târına idrâc olundu*.

Kırâ'at-ı velâdet-nâme-i Nebevî

De'b-i füyûzât-evb-i[1] Devlet-i 'aliyye üzere şehr-i rebî'ulevvelin on ikinci çehârşenbih[2] günü, Sultân Ahmed Hân Câmi[3]-i Ka'be-misâl'inde Bâ'is-i hestî-i 'âlem, *sallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem*** efendimiz hazretlerinin menkabet-nâme-i velâdet-i bâ-sa'âdetleri kırâ'at olunup, istimâ'iyle Halîfe-i rûy-i zemîn, *halledallâhu te'âlâ mülkehû ilâ yevmi'd-dîn**** hazretleri ve vüzerâ'-i[3] 'izâm [Ü2 14a] ve sudûr-i kirâm ve 'ulemâ'-ı[4] fihâm ve ricâl-i be-nâm kesb-i envâ'-ı feyz ü bereket ile[5] makāmlarına 'avdet ü hırâm eylediler.

Nasb-ı Şeyhü'l-Harem

Biraz sinînden berü Dâru's-sa'âde Ağalığı'ndan Medîne-i münevvere, *dâmet bi'l-envâri'l-müsevvereh*[6]*****'de Şeyhü'l-Haremlik rütbe-i celîlesiyle

---

*."**Tebdîl-i Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî** ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,58'de kaydedilmiştir. Bu kısımdan sonra Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada (s.131-135) Bâhir Efendi'nin **"Zeyl-i Fakîr. Tevcîhât-ı vüzerâ"**, **"Vukū'-i irtihâl-i Hurşîd Paşa"**, **"Mansıb-ı Ser'asker-i cedîd"**, **"Vürûd-i emr-i 'âlî be-cânib-i ordu-yi Gördös ve vukū'-i vefât-ı Erîb Ahmed Paşa"** başlıklarını taşıyan zeyl ve ilâveleri gelmektedir; bk. *Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri.*

1.evb-i Ü2 : edeb-i B, E, S

2.çehârşenbih B, E, Ü2 : cehârşenbih S

**."صلى الله تعالى عليه و سلّم" = Allah Teâlâ'nın salât ve selâmı üzerine olsun" anlamına gelen ve Peygamberimiz için kullanılan bir duâ cümlesidir.

***."خلّد الله تعالى ملكه الى يوم الدّين" = Allah Teâlâ onun hâkimiyetini kıyâmet gününe kadar sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

3.vüzerâ'-i B, Ü2 : vüzerây-i E, S

4.'ulemâ'-ı B, E, S : 'ulemây-ı Ü2

5.ile E, S : birle Ü2 : — B

6.المسوّره Ü2 : مسوّره B, E, S

****."دامت بالانوار المسوّره" = Etrafı nurlarla kuşatılmış olarak devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

Hâdim-i Harem-i Ravza-i mutahhare[1] olan Kāsım Ağa, irtihâl-i dâr-ı bekā etmekle, müşârun ileyhin Dâru's-sa'âde Ağalığı'nda halefi olup, mütekā'iden Dimeşku'ş-Şâm'da subha-şümâr-ı evrâd-ı meşk-i du'â olan Mehmed 'Anber Ağa'ya ol câh-ı celîl, şehr-i mezkûrun altıncı günü tevcîhle iltifâta sezâ ve cârûb-keşî-i[2] Ravza-i mu'attara hidmetiyle dîde-i feyzi rû-şenâ oldu[3].

Vefât-ı Vâlî-i[4] Rumeli Sadr-ı esbak Hurşîd Ahmed Paşa ve fezleke-i ahvâl-i Mora tâ der-în-mâh

Müşârun ileyh otuz beş senesi tevcîhâtında Haleb'den infisâlle Mora'ya vâlî ve tensîk-sâz-ı mesâlih-i ehâlî iken Haleb'den esâs-ı medâr-ı celbi olan Depedelenli izâlesine ser'askerlik ile me'mûr ve makarr-ı vülât olan Trabolice'de[5] cîl-i kalîl ile kethudâsı Kapucu-başı Sâlih Ağa'yı Kā'im-makām edüp, savb-ı me'mûriyyetine 'âtıf-ı 'inân-ı mürûr ve Yenişehir merhalesine vusûl bulduğu esnâda, ez-kadîm müntehiz-i vakt-i fursat olan Mora eşkıyâsının âteş-gede-i 'ısyânı şu'le-nümâ-yı zuhûr oldu. Keyfiyyet-i şakāvetleri Mora ehâlîsinden[6] ba'zı sikāt ihbârınca şöyle olmuşdur ki, tugāt-ı cezîre-i merkūme, seksan iki seferi hengâmesinde dahi Rûsiyyelü'nün tahrîkiyle mutahattî-i teyh-i tuğyân olup, her ne kadar ol 'ahdde tîşe-i te'dîb-i şâhâne ile pîh-ı[7] fesâdları kal' ve esâs-ı 'utüvv ü 'inâdları kam' olunmuş ise de yine igvây-ı a'dâ ile serbestîleri çâresine berzede-i[8] dâmân-ı gûşiş olarak Salîb-efzâ-yı istikbâr oldukları zemândan, ya'nî otuz altı sâli cumâdelûlâsı[9] evâsıtından on sekiz[10] mâh mukaddem devlet-i mesfûrenin kâr-dânı ve hokka-i envâ'-ı desîsenin [Ü2 14b] hemyânı olup, fi'l-asl Korfa Cezîresi Rumlar'ınm müte'ayyinânından[11] olan Kapodistriya[12] nâm şahs gûyâ sıla sûretiyle gelüp, Korfa'da on gün kadar ba'de'l-ku'ûd Cezîre-i Mora'da vâki' Badra'ya vürûd[13] ve Rûsiyye Konsolosu Mincaki[14] nâm şahsla çend sâ'at mahfîce meş-

---

1.mutahhara E, Ü2, S : mu'attara B
2.cârûb-keşî-i Ü2 : جاروكشى B, E, S
3.Nasb-ı Şeyhü'l- ..... oldu B, E, S : — Ü2
4.Vâlî-i E, S : Vâlî-yi Ü2
5.Trabolice'de E, S : Trapoliçe'de B, Ü2
6.Mora ehâlîsinden S : + [Metindeki "ol taraflarda" kelimelerinin üzeri çizilmiş, üstüne müellif tarafından "Mora ehâlîsinden" yazılmıştır] E : ol tarafda bulunan B, Ü2
7.pîh-ı B, E, S : bîh Ü2
8.berzede-i Ü2 : perzede-i B, E, S
9.cumâdelûlâsı B, Ü2, S : cemâziyelûlâsı E
10.on sekiz E, Ü2, S : 18 B
11.müte'ayyinânından B, S : müte'ayyinâtından Ü2 : معينناتندن E
12.Kapodistriya S : Kapodister B, Ü2 : Kabodistriya E
13.vürûd B, Ü2, S : + [Burada yer alan ikinci "vürûd" kelimesinin üzeri çizilmiştir] E
14.Mincaki B, E, S : Mihakı Ü2

veret ve zikri âtî sûretle kişt-zâr-ı[1] kulûb-i re'âyâya ilkāy-ı tuhm-i mefsedet ve yine Korfa'ya 'avdetden sonra cezîre-i mezkûre'nin koca-başıları ve despotları[2], Avrupa'nın sarrâfı mesâbesinde olan İngiltere Devleti'nden menâfi'-i cezîreye hisse-mend etmek şartiyle külliyyetlü akça istikrâzına sûret vererek, şahs-ı mesfûrun ta'lîmi vechiyle[3] paskalya gicesi her bir mahalde bulunan kefere 'ale'l-gafle ehl-i İslâm üzerine hücûma cür'et ve mukaddeme-i fesâdları netîce-pezîr-i murâd olmadığı takdîrce, bâdî-i hareketleri bütün bütün Depedelenli'nin sarsar-ı tahrîki ile olduğunu der-pîş-i ma'zeret etmek üzere beynlerinde kavl ü karâr ve işbu niyyet-i bâtılalarını bi'l-cümle Millet-i Rumi dalâlet-rusûma i'lân ü tenbîh içün hafiyyen kurâ vü kasabâta papaslar tesyâr eylediler. Lâkin ber-vech-i âtî Arhos Kazâsı'nda kable hulûli'l-vakt zuhûr eden vak'a fi'l-cümle sebeb-i teyakkuz-i ehl-i İslâm olmuşdur.

Zikr olunan hannâs-istînâs papaslar âyinlerince kable'l-mev'id bu sırrı şerer-eserin 'adem-i ifşâsiyçün her birine afaroz ile te'kîd ü tebyîn ve râzı olmayanlarından[4] yedi yüz kadar kefereyi birer râh-ı gürîzden ka'r-ı [Ü2 15a] siccîne mehîn[5] kıldıklarına mu'âkıb[6], ya'nî[7] müşârun ileyh Hurşîd Paşa[8] cezîreden çıkdığı gibi, ibtidây-ı emrde mecma'-ı kefere olan kılâ' u kasabâta eşhâs irdâfiyle gûyâ: "Devlet-i 'aliyye bizi asker sevkiyle kıracak imiş" deyü şeb u rûz üçer beşer hâne karaya nakle başladılar.

İşbu keyfiyyet ve mârru'l-beyân Kapodistriya'nın gelüp gitmesi havâdisi Trapoliçe'ye[9] mün'akis oldukda, hemân-dem medîne-i mezbûre mahkemesinde bi'l-cümle vücûh-i 'akd-i meclis-i şûrâ[10] ve meclis-i mezkûre ihzâr olunan koca-başılardan keyfiyyet-i reddiyye-i mezkûreyi istinbâ eylediklerinde, cümlesi müteşebbis-i dâmen-i inkâr olarak: "Biz dahi bu harekete mütehayyiriz ve rızâmız yokdur" deyüp, bi'l-husûs Karitene Koca[11]-başısı Papa Aleksi[12] nâm şakî: "Ben kazâmda olan re'âyâya mütekeffilim[13]" deyü dürûğ-âmîz kelâma âgāz birle[14] ve beynlerinde ma'hûd ol-

---

1.kişt-zâr-ı B, Ü2 : كشتزار E, S
2.despotları Ü2 : desbotları B, E, S
3.vererek ..... vechiyle ["vererek ..... vechiyle" kısmı buraya girmesi işaret edilerek ve "sahh" kaydıyla E 94b'nin sol kenarına yazılmıştır] E : vererek ..... vechiyle B, Ü2, S
4.olmayanlarından E, S : olmayanlardan B, Ü2
5.mehîn E, S : rehîn B, Ü2
6.mu'âkıb B, E, Ü2 : müte'âkıb S
7.ya'nî S : + ["Vezîr-i" kelimesinin üzeri karalanmıştır] E : + Vezîr-i B, Ü2
8.Hurşîd Paşa ["Hurşîd Paşa" kelimeleri, buraya girmesi işaret edilerek müelifce ve "sahh" kaydıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : — B, Ü2 : Hurşîd Paşa S
9.Trapoliçe'ye B, Ü2 : Trabolice'ye E, S
10.meclis-i S : + [Metinde yer alan "encümen-i" kelimesinin üzeri karalanmıştır] E : encümen-i B, Ü2
11.Koca B, E, S : Koça Ü2
12.Aleksi B, E, S : Aleks Ü2
13.mütekeffilim E, Ü2, S : mütekellefim B
14.birle E, S : — B, Ü2

duğu üzere: "İşbu ifsâd ü ibtilâ Depedelenli tarafından olmak gerekdir, ya'nî 'Ali Paşa cây-ı gürîz bulamayup, ıztırâb-ı muhâsaradan nâşî Mora taraflarına biraz-ı pür-âz[1] haydûd eşkıyâsını imrâr ile[2] ihtilâl ü teşvîş vere ve Devlet-i 'aliyye dahi hasbe'z-zâhir re'âyânın sû'-i hareketlerine zehâbla muhâsarasına me'mûr olan askerin ba'zısını tefrîk ile cezîreye tesvîk etmekle, şiddet-i tazyîkden hıffet bula. İşte bundan başka bir şey hâtıra gelmez; lâkin def'-i helecân ü ihtilâl ve teskîn-i kîl ü kāl içün[3] etrâf ü enhâya mübâşirler tesyâr ve despotlar[4] ve râhibler ihzâr olunsun" [Ü2 15b] deyüp, ba'dehû cümlesi birden mahkemeden kalkup, Kā'im-makām-ı mûmâ ileyh konağına varup, karâr-ı meclisi mûmâ ileyhe ihbâr u ihzâr husûsuna ibtidâr kıldıklarından sonra, yine kadh-i zinâd-ı meşveret birle cezîrede yüz elli binden efzûn kefere olup, lâ ekall kırk bin kadarı ceng-âver ve[5] ehl-i İslâm miyânında on iki bin[6] nefere bâliğ harb u darb erbâbı bulunur ise de anların dahi çoğu Ser'asker Paşa ile seferde beraber[7] olup, beher hâl tîz elden beşaltı bin mikdârı askere ihtiyâc der-kâr olduğunu ihtâr ve mâ-cerâyı fi'l-hâl Ser'asker-i müşârun ileyhe 'arz u mahzar ile iş'âr eylediler.

Haber-i bârid-i mezkûr Yenişehir'de vâsıl-ı[8] sem'-i düstûr-i vakūr oldukda, Mora Defter Kethudâsı Mustafa Ağa* ve Mora Mukābelecisi Hasan Efendi ve Balyabadra A'yânı Hüseyn Ağa ve Arkadyalı Murâbıt ma'iyyetleriyle cem'an üç[9] yüz kadar asker i'âde kıldı. Anların vürûdundan yirmi beş gün mürûrunda tekrâr asâkir-i matlûbenin irsâli recâsına[10] istirhâm olundukda, müşârun ileyh: "Mora'nın şûriş ü ihtilâli ve beş-altı bin askerin taleb-i[11] irsâli ma'lûmumuz oldu. Re'âyânın ednâ mertebe sû'-i hareketleri zuhûra gelür ise her bir taşına birer âdem bedel olarak berk-i hâtif gibi asâkir-i bî-şümâr irsâl olunacağına iştibâh olunmayup, heman cezîrenin

---

1.pür-âz Ü2 : — E, S
2.eşkıyâsını imrâr ile E, S : eşkıyâsı imrâriyle B, Ü2
3.ü ihtilâl ..... içün S : + ["ü ihtilâl ..... içün" kelimeleri buraya girmesi işaret edilerek müellifce ve "sahh" kaydıyla sayfanın sol kenarına yazılmıştır; "ile" kelimesinin üzeri karalanmıştır] E : ile B, Ü2
4.despotlar [Metinde yer alan "ve teskîn-i kîl ü kāl içün" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] E : teskîn-i kîl ü kāl içün despotlar B, Ü2 : desbotlar S
5.ve B, Ü2, S : — E
6.on iki bin B, Ü2 : yüz yirmi bin E, S
7.seferde beraber S : + ["beraber" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : sefer-ber B, Ü2
8 vâsıl-ı B, Ü2, S : dâhil-i E
*.Burada zikri geçen Mustafa Ağa ile ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.137'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "İşbu Mustafa Ağa gibi mahbûb, cihânda nâdirü'l-mevcûd idi".
9.üç E : üc B, Ü2, S
10.recâsına Ü2, S : + [Metinde yer alan "yine" kelimesinin üzeri çizilmiş gibi görünüyor] B : yine E
11.askerin taleb-i S : + [Önce "asker" kelimesi yazılmış, sonradan buraya girmesi işaret edilerek müellifce ve "sahh" kaydıyla üstüne "in taleb-i" ilavesi yapılmıştır] E : asker B, Ü2

âsûde-hâl ve emniyyetine dâ'ir vesâ'ilin istihsâline dikkat ve bu evânda, [Ü2 16a] ya'nî selefim Şânî-zâde[1] tahrîrâtında yazdığı üzere otuz altı senesi saferinin yirmi beşinci günü müşârun ileyhin inhâsiyle Mora Eyâleti, mukaddemâ kethudâsı olan Mehmed Paşa'ya verildiğinden bahsle, vezîr-i müşârun ileyh tarafından dahi ke'l-evvel Sâlih Ağa Kā'im-makām ta'yîn olunmağla: "Anınla[2] bi'l-ittihâd umûr-i memlekete dâ'ir husûsâtm rü'yetine gayret edin" me'âlinde mağrûrâne bir buyuruldu kağıdiyle giden tatarı mu'âvedet buyurdular. Zikr olunan buyuruldu muvâcehe-i nâsda kırâ'at olunup, müstemi'în hayretle endûh-gîn olarak tekrâr[3] istimdâd ile Ser'asker'e ref'-i ruk'a-i feryâd ve[4] hâh u nâ-hâh ilhâh-ı vücûh ile Kā'im-makām-ı mağrûr-i sâde-zamîre dahi tasdîk-i müdde'â vü murâd etdiler.

Bu esnâda enbân-ı fesâd-ı Mora[5] koca-başılariyle Mora Tercemânı İstefenaki hâ'ini berây-ı taglît Kā'im-makām'a gelüp, mukaddemâ yirmi sâli hilâlinde vâlî olan Cebeci-başı 'Osmân Paşa'nın zemânında[6] Zanta Adası'na firâr ve İngiltere'ye teba'iyyetle anda karâr eden Kolokotroni* (قوللو قوترونى) ve Kalavritalı (قلاوراطه لى) Pekmeza[7] ve Hristo ve Nikitara nâm havene[8] cezîreye gelüp, hâlâ Manya Başbuğu Petro'nun[9] yanında olduklarını, sûret-i sadâkatde ihbâr ve tecessüslerine ikdâm kılınmasını[10] ısrâr eylediklerine mukārin, mesfûr Pekmeza'nın[11] mukaddemâ hidmetinde olup, el'ân Gastun Kazâsı'nda bulunan hidmetkârına Arnabud keferesinden hufyeten 'ulûfeli asker tedârükü sipârişini hâvî gönderdiği [Ü2 16b] kağıd-ı müzev-

---

1.Şânî-zâde ["Şânî-zâde" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] E : — [Muhtemelen bu kısımla ilgili olarak sayfa kenarında şu kayıt vardır. "Fî 9 ce[emâziyelevvel] sene 36, bakıla"] B : — Ü2 : Şânî-zâde S

2.anınla B, E, S : — Ü2

3.tekrâr S : + [Metinde yer alan "taleb" kelimesi karalanmıştır] E : taleb-i B : taleb ü Ü2

4.ve B, E, S : birle Ü2

5.Mora S : حوره B, E, Ü2

6.zemânında ["zemânında" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : zemânında B, Ü2, S

*.Burada zikri geçen Kolokotroni ile ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.137'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Kolokotroni (قولى قوترونى) lisân-ı Rûmîde taş günü demek idüği".

7.Pekmeza B, E, S : Bekmeza Ü2

8.havene E, Ü2, S : havene [*Tarih-i Es'ad*'ın Beyazıt Devlet Ktp. Veliyüddin Ef., nr.3432'de (Cevdet Kitapları nr.135) bulunan nüshasının vr.41a'nın sayfa kenarında metinden ayrı bir kaligrafi ile şunlar yazılıdır. Metinde yer alan بكمزا , قولر قوترونى قلاوراطه , نكيتارا kelimeleri sayfa kenarında sırasıyla نيكيتارا , قولو قوترونى قلاوريطه , پتمزا şeklinde düzeltilmiştir. Yine sayfa kenarında "Pekmeza" ile ilgili olarak şöyle bir kayıt vardır. "Rumca hatâ ile yazılıyor, Türkçe Pekmeza yazılıyor"]

9.Petro'nun B, Ü2 : Betro'nun E, S

10.kılınmasını Ü2, S : kılmasını B, E

11.Pekmeza'nın E, S : Bekmeza'nın B, Ü2

viri[1] bir takrîb tutulmağla, mesfûrun ihzârına ve Manya Başbuğu'ndan mesmû' olan havâdisin istihbârına âdemler gönderildi.

Zikr olunan kâfir kayd ü bend ile Traboliçe'ye[2] getürilüp, muvâcehe-i vücûhda istintâk olundukda: "Fi'l-hakîka Pekmeza'dan[3] bana öyle bir kağıd geldi; lâkin hakîkat-i maslahatı bilmem" deyü inkârında ısrâr etmekle habse ilkā ve Manya[4] Başbuğu'na giden Tatar dahi: "Su'âl olunan eşkıyâ sırran ve 'alenen teharrî ve mazanne olanlar tazyîk ve aslı olmadığı tahkîk olundu ve geçmeleri[5] dahi muhâldir, def'-i sû'-i zann içün oğlum ile yazıcımı ve on beş kadar etbâ'-ı hâssımı 'alâ tarîki'r-rehn göndereyim. Buna da i'timâd olunmaz ise kendim geleyim" me'âlinde mesfûrun yazdığı mektûbla 'avdet etdi. Mesfûrun bizzât gelmesinde ba'zı mahzûrât mütâla'a olunup, oğlu ve birkac âdemi celble Traboliçe'de[6] ikāmet olundu.

Etrâfdan celbleri murâd olunan koca-başılardan Kalavrita ve Gastun ve Vostice[7] ve Balyabadra'daki[8] kâfirlerden mâ'adâları geldi. Tekrâr mesfûrların ihzârına Hâşim nâm Tatar tesyâr olundukda, kimi temâruz ve kimi âharının hareketine ta'lîk ile feth-i dehân-ı te'âruz edüp, hattâ[9] Kalavrita Koca-başısı Sotiri[10]: "Bizim Traboliçe'ye[11] duhûlümüz muhâldir. Zîrâ bize nâfizü'l-kelim Müslümânlardan sarâhaten kağıd geldi. Vardığımız[12] gibi [Ü2 17a] i'dâm edecekler imiş. Sen heman geldiğin râhdan[13] gitmeğe bak" deyü Tatarı i'âde eder. Bî-çâre Tatar 'avdet ve Kaçaniz (قچانز)[14] nâm sa'bu'l-murûr dereye uğradıkda, beş yüz kadar kâfir hücûm edüp, her çend yanında bulunan Badra hazînesiyle metâ'-i cân-ı 'azîzini satın almak bâbında istîmân etmiş ise de hem nakdi yağma ve hem şehîd etdiler.

Kalavrita[15] Voyvodası Arnabud-zâde İbrâhîm Ağa hareket-i eşkıyâyı teferrüs edüp, tahlîs-i cân ümmîdine birkac etbâ'iyle, *el-leylii cünnetü'l-hâ-*

1.müzevviri B, E, S : mezbûru Ü2
2.Traboliçe'ye B, Ü2 : Trabolice'ye E, S
3.Pekmeza'dan [Önce "Pekmeza cânibinden" yazılmış, sonra "cânibinden" kelimesinin üzeri çizilip üstüne "dan" ilâve edilmiştir] E : Bekmeza cânibinden Ü2 : Pekmeza cânibinden B, S
4.Manya B, Ü2, S : Yanya E
5.geçmeleri B, E, S : gecmeleri Ü2
6.Traboliçe'de B, Ü2 : Trabolice'de E, S
7.Vostice E, Ü2, S : Vostice'de B
8.Balyabadra'daki E, Ü2 : Balyabadr[a]'daki S : Balyabarda'ki B
9.hattâ ["hattâ" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : — B, Ü2 : hattâ S
10.Sotiri B, E, S : + nâm la'în Ü2
11.Traboliçe'ye B, Ü2 : Trabolice'ye E, S
12.Vardığımız B, E, S : Vardığım Ü2
13.râhdan B, E, S : râha Ü2
14.قچانز E, S : قجانز B, Ü2
15.Kalavrita Ü2 : قلاوراطه B, E, S

*ribîn** râhına 'azîmet ve yolu 'alâ gafletin[1] mârru'z-zikr dereye düşdükde, ağayı giriftâr ve kasaba-i mezkûreye ihzâr kıldıkları gibi, iki yüzden efzûn büyût-i Müslimîni basup, ricâlini şehd-i şehâdetle dil-sîr ve sıgār u nisvânını esîr etdiler.

Bu haber-i müdhiş dahi Voyvoda-i merkūmun bir takrîb firâr eden âdeminden tebeyyün etdikde, 'adem-i emniyyetinden[2] nâşî sadâkat-i zâhirîsine[3] binâ'en Manya Başbuğu'nun oğlu ile hidmetkârları** ve fitne-i eşkıyâyı kable'z-zuhûr haber verdiği sıdk-ı dürûğ-âmîzine ibtinâ'en Traboliçe Koça[4]-başısı Sotiri'den mâ'adâ bulunan koca-başılar mahbese ilkā ve mukayyed-i silsile-i izdırâ olundu.

Şakāvet-i a'dâ ve şemâtet-i eşkıyâ ehl-i İslâma hirâs-fermâ oldukda, kasabât u kurâda bulunan fukarâ, civârlarında vâki' kılâ'a nakle ibtidâ edüp, Mizistre ve Londar ve Fenar ve Bardine ehâlîleri Traboliçe'ye[5] ve Arkadya [Ü2 17b] ve Andurusa ve Nişti (نیشتی)[6] ehâlîleri, Koron ve Moton ve Anavarin'e ve Gastun ehâlîsi, Lala Kal'ası'na duhûl u tahassun kıldılar. Vostice ehâlîsini anda olan küffâr sûretâ tesahhub edüp, Salona Kasabası'na kayıklar ile imrâr etmek üzere iskele başına getürüp, kırk[7] kadar Müslimîni yek-ser şehîd etdiler. Karitene ehâlîsi dahi Traboliçe'ye[8] gelürler iken bir zîk memerrde eşkıyâ yollarını alup, kıtâle âgāz ve 'aded-i küffâr kesîr olmağla tâkatleri kalmayup, kemâl-i ızdırâb ile[9] nâsiyelerini mâlîde-i dergâh-ı çâre-sâz kıldıkları gibi[10], içlerinden biri kaçup haber verdikde, Traboliçe'den[11] iki bin[12] kadar merd-i dilîr mededlerine tesyîr olundukda yetişüp, tahlîs-i cân ve kefereyi perîşân ve bakıyyesini Traboliçe'ye[13] ityân kıldılar.

Anabolu pîş-gâhında iki buçuk[14] sâ'at mesâfede vâki' Arhos ehâlîsi ülfetleri olan ba'zı kefereden sû'-i kasd-ı küffârı duyup iştibâhda iken, otuz

---

*."الليل جنّة الهاربين" = Gece kaçakların kalkanıdır" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

1. 'alâ gafletin B, E, S : 'ale'l-gafle Ü2
2. emniyyetinden Ü2, S : emniyyetden B, E
3. zâhirîsine B, Ü2, S : zâhiresine E

**. Burada verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.139'un sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Tercemân firâr etmişidi".

4. Traboliçe Koça Ü2 : Trabolice Koca B, E, S
5. Traboliçe'ye Ü2 : Trabolice'ye B, E, S
6. Nişti B, E, S : نیشنی Ü2
7. kırk E, S : 400 B : dört bin Ü2
8. Traboliçe'ye B, Ü2 : Trabolice'ye E, S
9. ızdırâb ile B, E, S : ızdırâyla Ü2
10. kıldıkları gibi E, S : kıldıklarını B, Ü2
11. Traboliçe'den B, ü2 : Trabolice'den E, S
12. iki bin E, Ü2, S : 2000 B
13. Traboliçe'ye B, Ü2 : Trabolice'ye E, S
14. buçuk Ü2 : bucuk E, S : — B

altı[1] senesi cumâdelûlâsının[2] on ikinci[3] ve martın on yedinci[4] günü Anabolu sükkânından Yenişehirli İbiş ve Hayta Hasan nâm kimesneler mecma'-i küffâr olan pazara[5] çıkup gezerken mestâne piştov boşatmalariyle bazarda[6] olan küffâr ber-vech-i muharrer baskalya[7] gicesi fi'le gelecek habâset ser[8]-rişte vermiş zanniyle derûn-i kasabaya firâr ve cibâl ü tilâlde muterassıd-ı vakt-i mev'ûd olan müsellah kefere dahi kendülerini izhâr [Ü2 18a] etmeleriyle, ehâlî-i[9] Müslimînin emniyyetleri[10] külliyyen meslûb olup, kal'a-i merkûmeye nakl mukaddemesine ber-zede-i dâmân ve her ne denlü kocabaşılar tecâhülâne: "Bu hareketin aslı nedir? Sizinle ced-ber-ced peder-ber-peder hukûkumuz var iken haklarınızda sû'-i mu'âmele hâtıra gelmez. Bu günlerde cezîrede Depedelenli igvâsiyle zuhûr eden haydûd eşkıyâsı kazâmıza itâle-i dest-i te'addî etmesünler havfiyle li-ecli'l-muhâfaza mu'temed biraz re'âyâya basîret üzere olmaları tenbîh olunmuşidi. Bu cem'iyyetin aslı budur" deyü taglîta başlamışlar ise de ısgā olunmayup, martın yirmi dördüncü[11] ve cumâdelûlânın on dokuzuncu[12] günü Anabolu'ya nakle şitâbân oldular.

İşte medâr-ı teyakkuz-i Müslimîn bu hâdise olmuşdur. Bu eyyâma kadar kefere cem'iyyetle[13] bir kal'a üzerine hücûm etmeyüp, dağlar ve kura ve sahrâlarda[14] geşt ü güzâr ve ebnây-ı sebîli pâ-zede-i[15] hasâr etmekde ve Anabolu ve Traboliçe'den[16] mecma'-ı eşkıyâ haber alınarak üzerlerine varılup, cem'iyyetlerini perîşân edüp, ganâyim ve kelle ahziyle mu'âvedet olunmakda idi[17]. Mukaddemâ Yanya ordusu me'mûrlarından olup, Ser'asker-i müşârun ileyh, ordu-yı merkûme luhûkundan sonra yanında mevcûd askerini yine ordu-yı mezkûr me'mûrlarından otuz altı saferinin yirmi beşinci[18] günü İnebahtı Livâsı tevcîh olunan sâbıkā Eğriboz ve Karlı-ili

---

1.otuz altı E, Ü2, S : 36 B
2.cumâdelûlâsının B, Ü2, S : cemâziyelûlâsının E
3.on ikinci E, Ü2, S : 12'nci B
4.on yedinci E, Ü2, S : 17'nci B
5.pazara B, E, S : bazara Ü2
6.boşaltmalarıyla pazarda E, S : boşaltmalarıyla pazarda B : boşatmalarıya bazarda Ü2
7.paskalya B, E, S : baskalya Ü2
8.ser B, E, Ü2 : şer S
9.ehâlî-i Ü2, S : ehâlî-yi B, E
10.emniyyetleri Ü2, S : امنیلری B, E
11.yirmi dördüncü Ü2, S : 24'ncü B : + [Burada yer alan "günü" kelimesinin üzeri çizilmiştir] E
12.cumâdelûlânın on dokuzuncu Ü2, S : cumâdelûlânın 19'ncu B : cemâziyelûlânın on dokuzuncu E
13.cem'iyyetle B, Ü2, S : cem'iyyetiyle E
14.sahrâlarda B, E, S : sahrâda Ü2
15.pâ-zede-i E, S : بارده B : بازده Ü2
16.Traboliçe'den B, Ü2 : Trabolice'den E, S
17.idi E, S : + ["Vaktâ ki" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] B : + Vaktâ ki Ü2
18.yirmi beşinci E, Ü2, S : 25'nci B

Mutasarrıfı Kassâb-başı Hasan Paşa'nın yanına bırağup, [Ü2 18b] fekat altı yüz neferden 'ibâret iç[1] dâ'iresi halkıyle yine yevm-i mezkûrda müşârun ileyh Hasan Paşa'dan alınan Karlı-ili ve Eğriboz livâları bâ-vezâret tevcîh kılınup, zikr olunan mansıblarına gitmeğe bâ-emr-i 'âlî me'mûr kıldığı Sirozî Yûsuf Paşa, livâ-i mezkûre kādime-cünbân-ı isti'câl olduğu esnâda, havâdis-i ihtilâl-i Mora 'ale'l-husûs Anavarin Kal'ası'na kırk sâ'at mesâfe-i bu'du olan Badra Kal'ası, mahsûr-ı yed-i kefere-i mevfûre olduğunu işidüp, bi-lâistîzân imdâd-ı mahsûrîn niyyetine hemân Mesolong ve İnebahtı Kasteli'nden geçerek karşuda olan Mora kasteline vusûl ve asker-i mevcûde-i mezkûresiyle nisanın on beşinci günü* hengâm-ı tulû'-i âfitâbda, kurb-i kal'a-i mahsûreye müsûl bulup, cem'iyyet-i kefereyi teştît ve kulûb-i Müslimîni tesbît kılup, müşârun ileyh dahi Mora re'âyâsının bi-ecma'ihim râyet-efrâz-ı tuğyân olduğunu ve beher hâl dört-beş bin kadar asker irsâli ferîza-i hâlden olduğunu Ser'asker-i müşârun ileyhe bi'd-defe'ât tahrîr ü iş'âr eyledi.

Çün Hurşîd Paşa Mora'nın bu vechile âlûde-i çirk-âb-ı ihtilâl ü şikāk ve ehl-i İslâmın işkence-i ıztırâb ile feryâd-ı cân-gâhı, resîde-i seb'-i tıbâk olduğunu duyup, sâlifü'z-zikr Mehmed Paşa[2] kethudâsı ve Râmiz Paşa yeğeni, Kapucu-başı Mustafa Bey'i kendilerinin ve Mehmed Paşa'nın Traboliçe'de[3] olan cevârî ve harem ve eşyâ'-i[4] zî-kıyem ve diremini muhâfaza ma'nâsına üç bin beş yüz[5] kadar askere [Ü2 19a] başbuğ edüp, me'mûr eyledi. Mûmâ ileyh İnebahtı üzerinden cezîreye duhûl ve Vostice Kasabası'na varup, iki[6] sâ'at mikdârı muhârebe ve yürüyüş ile girüp, iki yüz[7] nefer kâfiri dâr-ı cahîme mevsûl ve bakıyyesi istîmân etmeleriyle ba'de'l-kabûl Gördös Kasabası'na 'azîmet ve üc sâ'at mikdârı[8] ceng ile kezâlik yürüyüş ile girüp, üc yüze[9] bâlig kefereyi katl ile sâ'irlerini istîmânlariyle idhâl-i havza-i ra'iyyet, ba'dehû sene-i merkūme cemâziyelâhıresinin üçüncü[10] isneyn günü 'ale's-seher Arhos Kasabası'na hücûm ve altı yüzden ziyâde a'dâyı i'dâm ile feth-i mübîne mazhar oldu. Bu ma'rekede Çamlıca ve Sulıca adaları ser-kerdele-

---

1.iç Ü2 : ic B, E, S

*.Burada verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.141'in sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Bu kasteller İnebahtı Körfezi ağzında Rumeli ve Anâdolu hisârları kadar karîb olarak, iki kıt'a cesîm ve metîn ve nefîs kal'alardır".

2.Mehmed Paşa ["Mehmed Paşa" kelimeleri ayrı bir kaligrafi ile ve buraya girmesi işaret edilerek sayfa kenarına yazılmıştır] E : Mehmed Paşa B, Ü2, S

3.Traboliçe'de Ü2 : Trabolice'de B, E, S

4.eşyâ'-i B, E, S : + vefîre-i Ü2

5.üç bin beş yüz E, S : 3500 B : üc bin beş yüz Ü2

6.iki E, Ü2, S : 2 B

7.iki yüz E, Ü2, S : 200 B

8.mikdârı E, S : kadar B, Ü2

9.üç yüze E, S : 300 B : üc yüze Ü2

10.cemâziyelâhıresinin üçüncü E, Ü2 : cumâdelâhıresinin üçüncü B : cumâdelâhıresinin ücüncü S

rinden da'vî-i merdî ile gelan Bubulina (بوبينا)[1] nâm mekkâre-i mekâre-emmârenin oğlu ve sâ'ir birkac mel'ûn maktûl olmuşdur. Ba'dehû 'adem-i zuhûr-i imdâd ile müstağrak-ı bahr-ı hayret ve şeb ü rûz etrâfa medd-i nigâh-ı isti'ânet eden Anabolu Kal'ası'na gelüp, bâ'is-i envâ'-ı meserret oldu.

Kal'a-i mezkûre ehâlîsi, tebrîk-i gazâ ve tehniyyet-i vegā lâzimesini ba'de'l-edâ*: "Traboliçe'de[2] bulunmak envâ'-ı mehâzîri mûcib, fe-emmâ zikr olunan haremleri işbu kal'aya nakl ile Arhos ve kal'a-i merkūme ovasını zabt ve etrâfda olan kurâyı istîlâ vü yağma ve zahîrelerini cem' u iddihâr ederek, gerek asker ve gerek ehâlînin[3] sühûletle idâresini müstevcib olur" deyü recâda ıttırâ kılmışlar ise de mîr-i mûmâ ileyh her ne kadar nefsinde pür-dil [Ü2 19b] olup, lâkin hüsn-i tedbîrden gāfil olduğu cihetle: "Benim me'mûriyyetim Traboliçe'ye varup, haremleri vikāyeden 'ibâretdir" deyü[4] ısgā etmeyüp, bu esnâda Traboliçe'den[5] ma'iyyetine iki bin[6] kadar asker ile gelan Mizistre Alaybeyisi Mahmûd Bey'i bi'l-istishâb Traboliçe'ye[7] şitâb eyledi. Medîne-i mezbûreye duhûllerinden sonra inkıtâ'-ı imdâd-ı kefereye bâ'is-i terakkî-i[8] fesâd olup, her kılâ'ı tazyîke ibtidâr, husûsen Traboliçe'yi[9] dâ'iren mâ-dâr ihâta vü hısâr eylediler.

Badra'ya tarîk-i cibâlden yirmi dört ve leb-i deryâ, ya'nî câddeden otuz sekiz[10] sâ'at mesâfesi olan Lala Kasabası ehâlîsini düşmen-i dîn hasr ile mânend-i sıbyân mübtelây-ı[11] enîn eyledikleri, Badra'da olan Yûsuf Paşa'nın mesmû'u oldukda, sene-i mezkûre evâsıt-ı şa'bâmnda her ne kadar yanında bulunan askerin ekserîsi kıllet-i zâd ü zevâdı ve nedret-i 'udde vü 'atâdı behâne ile rû-gerdân olmuşlar ise de mikdâr-ı kalîli[12] ikdâm-ı müşârun ileyh

---

1.Bubulina : بوبينا B, E, Ü2, S : + [Beyazıt Devlet Ktp. Ahmed Cevdet Paşa Kitapları nr.135'te bulunan *Tarîh-i Es'ad* nüshasının vr.43b kenarında metinde بوبينا diye yazılan kelime Bubulina (بوبولينا) diye düzeltilip altına şu kayıt düşülmüştür. "Ru'esây-ı eşkıyâdan bir Rum karısı idi"]

*.Burada verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada (M[1]) Bâhir Efendi'nin s.141'in sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Ol vakt hüsn-i tedbîr Trabolice'yi terk ile ya Anabolu ve yahud Badra'ya nakl idi; kazâ vü kader mâni' olmuşdur".

2.Traboliçe'de E, Ü2 : Trabolice'de B, S

3.ehâlînin B, E, S : ehâlîsinin Ü2

4."Benim ..... deyü B, E : — Ü2 : "Benim me'mûriyyetim Trabolice'ye varup, haremleri vikāyeden 'ibâretdir" deyü S

5.Traboliçe'den B, E, Ü2 : Trabolice'den S

6.iki bin E, Ü2, S : 2000 B

7.Traboliçe'ye B, E, Ü2 : Trabolice'ye S

8.terakkî-i E, S : terakkî-yi B, Ü2

9.Traboliçe'yi Ü2 : Trabolice'yi B, E, S

10.otuz sekiz E, Ü2, S : 38 B

11.mübtelây-ı E, S : + ve ["âh" kelimesi karalanmıştır] B : + âh u Ü2

12.mikdâr-ı kalîli ["mikdâr-ı kalîli" kelimeleri sonradan satırın devamına ilave edilmişe benziyor] E : — B, Ü2 : mikdâr-ı kalîli S

ile mikdâr-ı kalîli Badra muhâresesine bırağup, sekiz yüz[1] nefer kadar[2] asker ile paşa, Lala'ya yetişüp, a'dâ ile mukātele ve perîşân edüp, kasabaya vâsıl ve mukaddemâ Gastun'dan Lala'ya hicret eden ehâlî ile cem'an[3] yirmi binden mütecâviz nüfûs-i ehl-i İslâmı, ramazânın on yedinci günü mâl ü menâlleriyle çıkarup, selâmetle Badra'ya dâhil oldular.

Bu gazvede Lala ehâlîsi hayli merdlik edüp, hattâ bir bikr-i zekâ-sîmâ, pîş-i merdân-ı vegā ile cenge dalup, vâfir kâfiri katl eylediği meşhûd-i müşârun ileyh olmağla, dâhil-i serâ-perde-i [Ü2 20a] tezevvüc edüp, zükûr ü inâs çend nefer evlâdına vâlide olmuşdur.

Bu esnâda Kalavritalı Bekmeza[4] dedikleri 'aduvv, on beş bin[5] kadar küffâr ile Badra'ya hücûm u guluvv eyledi. Yûsuf Paşa mukābelesine sevk-i asker kılmış ise de şâhid-i zafer gereği gibi cilve-ger olmadığı hâlde Balyabadra'ya[6] 'avdet ve muntazır-ı cünûd-i gaybiyye-i[7] Rabb-i 'İzzet iken sâhil-i Badra'ya Kapudan-ı Patrona-i[8] hümâyûn Muhtâr Bey ve[9] anı ta'kîben Preveze'de olan Kapudan-ı Kapudâne[10] 'Ali Bey, Donanma-yı hümâyûn ile lenger-endâz-ı zuhûr oldu.

Yûsuf Paşa mûmâ ileyhimâya mülâkāt ve Traboliçe[11] ve kendisinin ve sâ'ir kılâ' u bukā'ın muzâyakalarından bahsle istimdâd ve ol esnâda[12] İstefe sâhilinde olan vezîr ki[13] kara içün tertîb olunup, biraz sefâyin ile gönderilan Topcu-başı Mehmed Paşa'dır, anı bi'l-istishâb: "Gördös'e, andan Traboliçe'ye[14] imdâd edelim" dedikde*: "Duhûl-i rûz-i kāsıma çend rûz kalmağla, fîmâ-ba'd süfün-i hümâyûn deryâda durmak hatardır" deyü imtinâ' eylediler. Vezîr-i müşârun ileyh her ne hâl ise kapudanları ilzâm edüp, süfün-i hümâyûndan on beş kıt'a sefâyine askerini bi'l-irkâb süfün-i men-

---

1.sekiz yüz E, Ü2, S : 800 B
2.kadar B, E, S : — Ü2
3.cem'an E, Ü2, S : — B
4.Kalavritalı Bekmeza Ü2 : Kalavratalı Pekıneza B, E, S
5.on beş bin E, S : 1500 B : bin beş yüz Ü2
6.Balyabadra'ya E, S : Badra'ya Ü2 : بالدره يه B
7.gaybiyye-i B, E, S : — Ü2
8.Patrona-i E, S : Batrona-i B, Ü2
9.ve B, E, S : — Ü2
10.Kapudan-ı Kapudâne Ü2 : Kapudâne-i hümâyûn B, E, S
11.Traboliçe Ü2 : Trabolice B, E, S
12.esnâda Ü2 : + ["ki" karalanmış gibi gözüküyor] E : + ve B : + ki S
13.ki B, E, Ü2 : — S
14.Traboliçe'ye Ü2 : Trabolice'ye B, E, S

*.Burada verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.143'ün sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Burada Es'ad Efendi'nin ifâdesinde bir yanlışlık vardır". [Hemen belirtmeliyim ki bu kısımlarla ilgili olarak Ali Emîri, Tarih, nr.51'de mevcut metin esas itibariyle Es'ad Efendi'nin neşre esas aldığımız *Târîh'i* ile mutâbakat arzetmektedir].

hûse-i eşkıyâ ile memlû olduğu[1] ihbâr olunan Galakşidi[2] Limanı'na bâdbân-güşâ-yı 'azîmet ve bâd-ı muvâfık ile zilhicce evâhırı liman-ı mezkûre girdiği gibi a'dây-ı bî-dîn hirâsân ve süfün-i menhûselerini bırağup, karaya gürîzân ve dâmân-ı cibâl-i 'asîrü'l-menâle [Ü2 20b] âvîzân oldular. Ahz etdiği süfün-i mezkûre ile yine Badra'ya 'avdet ve Donanma-yı hümâyûn dahi,

Küşâd-ı gonca-i[3] dil kaldı bir bahâra dahi

terennümüyle Der-sa'âdet'e imâle-i sükkân-i ric'at eyledi.

Bu esnâda Badra'nın muhâresesine medâr-ı küllî olan Kastel Kal'ası'na eşkıyâ hecme-zen-i ezâ oldukları, Yûsuf Paşa'nın mesmû'u oldukda, nezdinde olan askere: "Ma'âzallâhi Te'âlâ kastel, mazbût-ı yed-i istilây-ı 'adûyi edall oldukda, bize cây-ı halâs yokdur" deyü teşvîk ve kal'a-i merkûme imdâdına sür'at etmekle, düşmen-i pür-kîn siper-keş-i mukâvemet olamayup, birazı üftâde-i derekât-ı sakarr ve bakıyyetü's-süyûfu cust-cûy-i vâdî-i[4] eyne'l-meferr olup, derûnunda olan ümmet-i Muhammed mazhar-ı vikâye-i lutf-i Rabbi Ahad[5] oldular.

Ba'dehû Badra Kal'ası'nın asker-i kalîle ile muhâfazası düşvâr olmağla, derûn-i kal'ada olan büyûtdan mâ'adalarını tahrîb ü imhâ ve evvelbahâra dek iç[6] kal'anın muhâfazasiyle iktifâ edüp, Lala ehâlîsini biraz asker ile anda ibkâ ve kendisi ma'kıl olan Kastel'e gelüp, gezend-i a'dâyı def'a, hasbe'l-imkân bezl-i nakdîne-i dermân eyledi.

Ez-în-cânib, ya'nî sâbıku't-tahrîr Mîr Mustafa sene-i merkûme[7] şa'bânı evâ'ilinde Traboliçe'ye duhûlünden[8] sonra kefere-i fecere medîne-i mezbûreyi tazyîk ve bir tarafdan dahi dest-i kader, asâkir ü zehâ'ir[9] ile imdâd kapusunu sedd ü tağlîk etdiğinden başka, muhâfaza-i harem-i ser'askerîde olan [Ü2 21a] mâhiyyelü Arnabud dinsizleri bi'l-itmâ' haremi bırağup, kefereye ittibâ' etmeleriyle, ibtidây-ı muhâsaradan altı mâh mürûrunda -ki otuz yedi muharreminin onuncu günüdür[10]- derûn-i beldeye yer yer[11] hücûm ve Manya Başbuğu'nun oğlu emâniyle Ser'asker Paşa ve Mehmed Paşa haremleriyle Kā'im-makām Sâlih Ağa ve Mustafa Bey ve Mora

---

1.olduğu B, E, Ü2 : olduğunu S
2.Galakşidi : غلاقشيده B, S : عسلاقشيده E : غسلاقسيده Ü2
3.gonca-i E, S : gonça-i B, Ü2
4.cust-cûy-i vâdî-i S : cust-cûy-i vâdî-yi B, E : cûyây-ı vâdî-i Ü2
5.Ahad B, Ü2 : + [Önce "اخذ " yazılmış, sonra noktalar karalanmıştır] E : Hudâ S
6.iç Ü2, S : ic B, E
7.merküme B, Ü2 : mezbûre E, S
8.Trabolice'ye duhûlünden E, S : Traboliçe'ye vusûlunden B, Ü2
9.zehâ'ir E, S : zehâyir B, Ü2
10.otuz..... günüdür E, Ü2, S : fî 10 m[uharrem] sene 37 günüdür B
11.yer yer Ü2, S : bir bir B, E

Kılâ'ı Binâ Emîni Yûsuf Ağa ki, cem'an zükûr ü inâs doksan yedi[1] nefere kuru cânlariyle emân ve sâ'ir ehl-i îmânın mecmû'-i ricâl ve ekser sıbyân u nisvânını esve-i[2] hâl ile şehîd etdiler ki, tafsîli bâ'is-i izhâk-ı cândır; *innâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn**.

Umûr-i mükeddereden ba'zısı dahi Benefşe ve Anavarin kal'alarında olan Müslimînin ahvâlidir ki, ibtidây-ı muhâsarâtdan beş mâha kadar merdâne hareket edüp, nâ-yâbî-i zahîre vü asker ile luhûm-i mevtâyı ekle başlayup, nâ-çâr istîmân ve kuru cânlariyle sefînelere irkâben Kuşadası'na imrâr üzere kefere ile 'akd-i 'ahd ü peymân etdiklerinden sonra, kefere Benefşe'ye ba'de'd-duhûl hilâf-ı şart, ehâlîsinin rub'unu tevkîf ve mâ'adâ yedi yüz[3] kadar nüfûsu Kuşadası'na çıkardıkdan sonra, berây-ı maslaha birkac kimesneyi igzâb u gazab edenler dahi birkac kâfiri katl etmekle bunu vesîle edüp, kal'ateyn-i merkūmeteynde olan bi'l-cümle Mü'minîni şehîd edüp, fekat Anavarin'den bir âdem kaçup kurtulmuşdur.

Traboliçe'de tevkîf etdikleri[4] harem ve sâ'irleri dört mâh kadar dest-i keferede helâhil-çeş-i[5] hakāret olup, âhır İngilterelü [Ü2 21b] vâsıtasiyle Ser'asker-i müşârun ileyh tarafından üc yüz nefer esir ve iki bin dört yüz[6] kîse akça ile mübâdele olunup, Badra'ya nakl ve andan İngiliz[7] sefînesine irkâb ve Preveze'ye ihrâc ve[8] andan kubeyl-i itfâ'-i nâ'ire-i Depedelenli'de Yanya ordusuna gelmişlerdir**.

1.doksan yedi E, Ü2, S : 97 B
2.esve-i B, E : sû'-i Ü2, S
*."انا لله و انا اليه راجعون = Biz Allah içiniz ve biz O'na döneceğiz" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Bakara 2/156. âyetin ikinci yarısıdır. Burada verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.143'ün sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Ol vakt erkân-ı Mora'dan Gördöslü Kâmil Bey'i esîr ederek Gördös'e götürüp, kal'aya kapanan vâlidesine uzakdan gösterüp: "Kal'ayı teslîm edersen oğlunu halâs etmiş ve etmez isen şimdi papara ederiz" deyü ihâfe ve bî-çâre bi'z-zarûr kal'ayı teslîm etdiğinden çend gün murûrunda, ehl-i İslâmı cümleten helâk ve mîr-i mûmâ ileyhi dahi bâlâda beyân olduğu üzere ordunun vürûdu[nda]n evvelce şehîd etdiler". [Ali Emîrî nüshasındaki bu "Ol vakt ..... etdiler" kısmı hemen hemen aynı ifâdelerle *Târîh-i Cevdet,* XII,26'ya kaydedilmiştir.]
3.yedi yüz E,Ü2, S : 700 B
4.tevkîf etdikleri B, E, S : — Ü2
5.helâhil-çeş-i E, S : çeşîde-i helâhil Ü2 : çeşîden-i helâhil B
6.üc yüz ..... yüz Ü2 : 30 nefer esir ve 2400 B : otuz nefer esir, yirmi dört bin E, S
7.İngiliz Ü2 : İngilizlü B, E, S
8.ve Ü2 : — B, E, S
**."Manya Başbuğu'nun ..... gelmişlerdir" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,26'ya kaydedilmiştir.

Pes otuz yedi cumâdelûlâsında[1] Depedelenli gā'ilesi[2] encâm ve Ser'asker-i müşârun ileyh ya Yanya'da yahud Yenişehir'de oturup*, vüzerâ ve 'asâkir ve 'udde vü zehâ'ir sevkiyle Mora istîsâline taraf-ı tâc-dârâneden me'mûr olup ve istiklâl-i tâmm buldukda, muhtâr olduğu üzere Yenişehir-i Fenar'a gelüp, mu'ahharan ya'nî otuz yedi sâli selh-i cumâdelâhıresinde[3] Teke ve Hamîd sancakları verilan sâbıkā Mora Vâlîsi Mehmed Paşa ile ol esnâda vezâretle Yanya ve Delvine ve Avlonya sancakları 'uhdesine tevcîh olunan Arnabud 'Ömer Viriyon Paşa ve ma'iyyetinde olan Karaman Vâlîsi Reşîd Mehmed Paşa'yı Delvine dâhilinde kâ'in sa'bü't-teshîr kal'ayı müştemil Solt (صولت) nâm mahalde 'ısyân eden Rumlar'ın kahrına ta'yîn eder[4].

Me'mûrîn-i müşârun ileyhim Solt keferesine izhâr-ı savlet ile gālib gelüp, cümlesini kahr u tedmîr ve tu'me-i şîr-i şemşîr kıldıkdan[5] sonra, müşârun ileyhimâ Reşîd Paşa ve 'Ömer Paşa ile Mehmed Paşa ve sâ'ir Keyga (كيخا) paşalarını Mora derbendini geçmek[6] üzere Karlı-ili taraflarına ta'yîn ile [Ü2 22a] me'mûriyyetlerini tebyîn[7] ve te'addüd-i vüzerâ ve takdîmü'l-ahdâs 'ale'l-kudemâ', hasbe'l-harb** mûcib-i[8] kesr-i nüfûz ü ârâ olduğunu mütâla'a etmeyerek, sâbıkā Tırhala Vâlîsi ve otuz yedi şevvâlinde Mora Eyâleti'yle Ser'askerliği, müşârun ileyh Hurşîd Paşa'nın inhâsiyle[9] 'uhdesine tevcîh olunan Dıramalı Mahmûd Paşa'yı kahr-ı eşkıyâya ve kethudâsı olup

---

1.cumâdelûlâsında B, Ü2, S : cemâziyelûlâsında E

2.gā'ilesi B, Ü2 : gā'ilesini E, S

*.Burada verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada s.144'ün sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "C[umâdelûlâ] sene 37". [Ali Emîri nr.51'deki bu kayıt, Türk Tarih Kurumu nr. Y.507'de bulunan nüshada yer almamaktadır.]

3.cumâdelâhıresinde Ü2, S : cemâziyelâhıresinde B, E

4.eder B, E, Ü2 : + [Burada yer alan "Me'mûrîn-i müşârun ileyhim [S 110a] Solt nâm mahalde 'ısyân eden Rumlar'ın kahrına ta'yîn eder" yazısının üzeri çizilmiştir] S

5.kıldıkdan B, E, S : kıldıklarından Ü2

6.geçmek B, E, S : gecmek Ü2

7.tebyîn Ü2, S : + [B'de s.11a'nın sol kenarında bu kısmın devamı gibi görünen şöyle bir yazı mevcuttur. "Mora Eyâleti ve Ser'askerliği Sadr[-ı esbak] 'Ali Paşa'ya; anın Teke-'si ve Hamîd'i sâbık Mora [Vâlîsi] Mehmed Paşa['ya] ve Ankara ve Kankırı, Reşîd Mehmed Paşa'ya; Sivas Hasan Paşa'ya; Delvine, Yanya ve Avlonya, mutasarrıfı 'Ömer Paşa['ya] fî m[uharrem] sene 37; Hur[şîd] Paşa Kapudan, anın sancakları Mora Vâlîsi Sadr[-ı esbak] 'Ali Paşa'ya; anın Mora Ser'askerliği (سررسرعسكرلكى), Dıramalı Mahmûd Paşa'ya fî 6 [şevvâ]l sene 37. Sivas Hakkı Paşa'ya; Eğriboz, Karlı-ili, Hasan Paşa['ya]; Ankara, Kankırı, İran'a me'mûr Hâfız 'Ali Paşa'ya fî 3 z[ilhicce] sene 37"] B

**.Burada verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada s.145'in sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Şevvâl sene 37". [Ali Emîri nr.51'deki bu kayıt, Türk Tarih Kurumu nr. Y.507'de bulunan nüshada yer almamaktadır.]

8.mûcib-i B, E, S : — Ü2

9.müşârun ..... inhâsiyle Ü2 : — B, E, S

yine mâh-ı merkūmda Anabolu Muhâfızlığı ile vezâret verilan Anabolulu Nâmık 'Ali Paşa'yı muhâfaza-i kal'a-i mezkûreye ta'yîn ve Mahmûd Paşa ma'iyyetine a'mâl-i leşkerden bî-haber, sâbıkā Mora Vâlîsi ve Ser'askeri, Sadr-ı esbak 'Ali Paşa ve Kassâb-başı Hasan Paşa ve Erîb Ahmed Paşa ve bin-başılık 'unvân-ı nâfizesiyle Adanalı Kapucu-başı Mehmed Bey'i hisâbda 'alâ kavlin salıîhin on iki ve 'alâ rivâyetin yirmi beş bin nefer ve ikbâbda mürde-gâna beraber bir alay hazele ve bir sürü rezele-i el-emân-gûyân ile Alamana[1] Köprüsü'nden otuz sâ'at mesâfede vâki' Mora Derbendi'ne âdem başına yetmişer dirhem beksemâd vererek rehîn kıldı.

Müşârun ileyh Mahmûd Paşa ne sûretle ise ancak derbend-i mezkûru mürûra muvaffak olup, verâda [Ü2 22b] gelan topların hirâset ü imrârını Erîb Paşa'ya sipâriş eyledikde, müşârun ileyh îfây-ı me'mûriyyetden ibâ ve sâ'irleri dahi isti'fâ etmekle, işte ibtidây-ı emrde Erîb Paşa'nın bu mu'âmelesi, Mahmûd Paşa'nın miyân-ı askerde kesr-ı vak' u nüfûzunu dâ'î ve altı kıt'a topların 'akab-gîr olan düşmenin zabtına bâdî olmuşdur. Ba'dehû yâverî-i[2] tevfîk-i Bârî ile gelüp, Gördös Kal'ası'nı feth ü teshîr ve müşârun ileyh 'Ali Nâmık Paşa'yı beş yüz kadar asker ile sâlifü'z-zikr Anabolu Kal'ası'na 'alâ cenâhi'l-isti'câl tesyîr etdiler. Müşârun ileyh kal'a-i mezkûreyi a'dâ istîlâya bir ramak kalmışiken[3] yetişmiş, girmiş ve bir seneye karîb tazyîk-i muhâsara çeken ehâlîye kuvvetü'z-zahr olmuşdur.

Badra'da olan Sirozî Yûsuf Paşa dahi müşârun ileyhimin Mora Derbendi'ne geleceklerini bir mâh mukaddem işidüp, irâ'e-i tarîk-i eslem sûretiyle kastelden birkac kıt'a[4] gemilere rükûb ve Salona Körfezi'ne vusûl ile karaya çıkup, Mahmûd Paşa ile bi'l-mülâkāt *el-'uhdetü 'ale'r-râvî**: gûyâ[5] "Ordunun zahîreden [Ü2 23a] huluvvu, a'dânın bâ'is-i galebe vü guluvvu oldu. Bari Badra'dan bir aylık zahîre göndereyim. Ba'dehû ana göre münâsib-i vakt ü hâl ne ise bakılup, 'acele olunmaya" yollu hayr-hâhâne ihtâr u nedâmet-i 'aceleyi tezkâr etmiş ise de Mahmûd Paşa: "Arhos Ovası'nda zahîre bulunur ve Anabolu'da olan 'Ali Nâmık Paşa'dan ta'vîzen alınur" deyü te'hîr[6] etmeyüp, zikr olunan ovaya 'azîmet[7] ve Yûsuf Paşa dahi Badra'ya

---

1.Alamana B, E, S : Alaman Ü2
2.yâverî-i Ü2, S : yâverî-yi B, E
3.kalmış iken E, S : kalmışiken B, Ü2
4.kıt'a B, E, S : — Ü2
*."العهدة على الراوى = Bu bilginin doğru olup olmamasının sorumluluğu haberi verene aittir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
5.Gûyâ B, E, S : — Ü2
6.te'hîr E, S : te'ennî B, Ü2
7.'azîmet E, Ü2, S : + [Muhtemelen bu kısımlarla ilgili olarak s.11b'nin sağ kenarında şu kayıtlar vardır. "Nâmık Paşa'nın Anabolu'ya vusûlü tahkîk oluna. Müşârun ileyhe vezâret ve muhâfaza-i mezkûre fî 3 [şevvâl]l sene 36; 'atıyye-i müşârun ileyh 15.000, Hurşîd Paşa'ya 1.000"] B

mu'âvedet eyledi. Ol ovada bulunan zahîre-i kalîleyi asâkir bir[1] mikdâr iktisâm esnâsı ba'de eyyâm Âsitâne'de 'ulûfe talebiyle gelüp, i'dâm olunan Zekeriyyâ Bin-başı ile[2] sâlifü'z-zikr Adanalı Mehmed Bey muharrik olup: "Hem muhârebe ve hem zahîre biçüp getürme nice olabilür" gulgulesini miyân-ı askerde peydâ eylediklerinden mâ'adâ: "Ta'yîn ile mânde şıklarından biri olmadığı hâlde ordumuz perâkende olur" deyü Mahmûd Paşa'yı ta'cîze ictirâ ederler. Ol dahi tehevvür edüp: "Kangı dilîrlik cilve-ger-i mir-'ât-ı zuhûr oldu ki matlûbunuza istihkāk bulunsun ve fazla akçam[3] yok ki, *dehen-i seg be-lukma dûhte bih** üstühân pâresiyle sedd-i dehân-ı kîl ü kāl ü[4] nifâk olunsun" misillü îrâd eylediği cevâb-ı istiğnâ-nisâb, behâne-cûy-i meferr[5] olan ol iki müfside sebeb-i reh-i peymâyî-i[6] semt-i infisâl ü idbâr olup, sâ'irlerine dahi sirâyet birle fevcen fevc ve çokan çok[7] sâlik-i tarîk-i firâr olduklarını Arhos [Ü2 23b] Derbendi'nde fursat-bîn olan dört yüzden 'ibâret kümât-ı küffâr görüp, hemân-dem ovada kalanlara tüfeng-endâz ve şemâtet-i kâzibâne ile dagal-bâz olduklarında, müşârun ileyhim ve yanlarında bulunan asker-i şe'âmet-muhbir üftân ü hîzân Gördös Kal'ası'na perîşân u nâlân[8] 'avdet edüp**, vâfir merâkib ü matâyâ ve edevât ü emvâl-i bî-intihâ, nasîb-i yed-i a'dâ ve firârîlerden derbend-i mezkûre girmiş bulunanlar târik-i 'âlem-i fenâ olmuşlardır***. Ordu halkı cemm-i gafîr ve kefere dört yüzden ziyâde olmadığı meşhûd-i dîde-i bernâ vü pîr iken firâr 'ani'z-zahf kebîresini irtikâb ve ulu'l-emrin kelâmını 'adem-i ısgā ile der-i pîç[9] ü tâb eyledikleri gayret-i İlâhiyye zuhûruna bâ'is olup, firâr edenler taraf taraf yed-i a'dâda telef ve berüde kalanlardan bin kadarı 'illet-i tâ'ûn ihlâkiyle mûcib-i 'ibret-i halef olmuşlardır. Ba'zı ehl-i vukūf kavllerince as-

---

1.bir Ü2 : birer B, E, S

2.Bin-başı ile E, S : Bin-başı'yla B, Ü2

3.akçam Ü2 : akcam B, E, S

*."دهن سك بلقمه دوخته به" = Köpeğin ağzını lokma ile dikmek iyidir" anlamına gelen Farsça bir atasözüdür.

4.ü B, E, S : — Ü2

5.meferr B, Ü2 : + ["nefer" kelimesi, "makarr"a dönüştürülmüş gibi gözüküyor] E : makarr S

6.reh-i peymâyî-i S : reh-i peymâ-yı B, E, Ü2

7.ve çokan çok E, S : cokan cok B : — Ü2

8.perîşân u nâlân Ü2 : [Gün yeri boş bırakılmıştır] günü B, E, S

**.Bu kısımlardaki bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.146'nın sol kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Bu ifâdeler heb yanlışdır". [Bu kısımlarla ilgili olarak Ali Emîri, Tarih, nr.51'de mevcut metin esas itibariyle Es'ad Efendi'nin neşre esas aldığımız Târîh'i ile mutâbakat arzetmektedir.]

***.Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada Bâhir Efendi'nin s.147'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış şu kaydı vardır: "Bâlâda ifâdede sehv olunarak zikr olunan eşyâda 'Ali Paşa'nın sadâretde eline geçmiş kırk 'aded takinoz altunu ve çend 'aded gāyet neffîs şâl-ı Lehor ve eşyâ ve Fakîr'in sîm devât[ın]a varınca giriftâr-ı eyâdî-i a'dâ olmuşdur".

9.der-i pîç B, E, S : vakf-ı pîç Ü2

kerînin işbu hareket-i nâ-sezâlarına Yûsuf Paşa'nın garaz-âmîz tedbîri sebeb olmuşdur.

İşbu hezîmet-i fâhişe Yenişehir'de Ser'asker Hurşîd Ahmed Paşa'ya vâsıl oldukda*, tab'-ı şecâ'at-neb'ine girân geldiğinden başka, sû'-i tedbîrini mütâla'a ve mu'âheze olunacağını mülâhaza birle müte'essiren haste ve işbu sâl, ya'nî otuz sekiz senesi şehr-i rebî'ulevvelin beşinci cehârşenbih gicesi, sinni takrîben altmışa mütenâhiz iken pençe-i saht-ı gülû-gîr-i ecel ile dem-beste olup, medîne-i mezbûrede hâric-i şehirde kâ'in Mevlevî-hâne [Ü2 24a] makberesinde makbûr ve cûyende-i rahmet-i Rabb-i Gafûr oldu**.

Terceme

Müşârun ileyh Cerkesiyyü'l-asl olup, devr-i 'Abdülhamîd Hân, *'alâ rûhihî ravhun ve reyhân****** ricâli mütemevvilîninden olup, evâhır-ı hâlinde vezâret verilan Selîm Sırrı Paşa'nın sabî mürâhik iken dâhil-i dâ'ire-i mülk-i yemîni ve tebennî mertebesine varmış mu'temed ve emîni idi. Vezîr-i müşârun ileyh fevtinden sonra ba'zı ecille-i ricâl 'ale'l-husûs Re'îsülküttâb Râşid Efendi hidmetinde istihsâl-i me'âş ü nevâl, ba'dehû Kapudan-ı deryâ-yı bülend-ikbâl Küçük Hüseyn Paşa merhûma intisâb ve nısf-ı ikbâlden ma'dûd olan vecâhet-i endâm ve hareket-i şecâ'at-irtisâm takrîbi, manzûr-i 'ayn-i i'tibârî olarak hademe-i Enderûnî miyânında yörük bayrakdarlık gediğiyle imtiyâz iktisâb etmişidi. Kapudan-ı müşârun ileyh Mısır seferine bâd-bân-güşâ-yı 'azîmet ve sefer-i mezkûr hıtâmında sâhibü't-tercemeyi mîr-i mîrânlık celbiyle İskenderiyye'de muhâfızlık ile ikâme[1] kılup, biraz

---

*. Burada verilen bilgilerle ilgili olarak Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada s.147'nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Rebî'ulevvel sene 1238". [Ali Emîri nr.51'deki bu kayıt, Türk Tarih Kurumu nr. Y.507'de bulunan nüshada yer almamaktadır.]

. Bu kısımdan sonra Millet Ktp., Ali Emîri Tarih, nr.51'de bulunan nüshada (s.147-182) Bâhir Efendi'nin **"Vuku'-i istilâ['-i] Anabolu", "'Azîmet-i ordu be-cânib-i Badra", "Tevcîh-i mîr-i mîrânî", "Tahlîs-i neferât be-Kal'a-i Gördös", "Zikr-i ahvâl-i müşârun ileyh", "Tebeddül-i sadâret", "Zikr-i vukū'-i tebeddül-i Ser'askerî", "Vusûl-i Donanma-yı hümâyûn be-cânib-i Balyabadra", "'Azîmet-i Yûsuf Paşa be-cânib-i Preveze", "Sûret-i tahrîrât", "Sûret-i hatt-ı hümâyûn", "Vukū'-i muhârebe der-İbsara", "Sûret-i hatt-ı hümâyûn", "Zikr-i vürûd-i 'atiyye-i seniyye be-cânib-i 'Ali Paşa", "Zikr-i vukū'-ı tebeddül-i sadâret", "Zikr-i alıvâl-i Fakîr", "Zikr-i 'azîmet-i Mesolong", "Zikr-i Vekāyi'-i Cezîre-i Limni", "Zikr-i vukū'-i fitne ve i'lân-ı şakāvet be-cânib-i askerî", "İ'dâm-ı Zekeriyyâ Debre" başlıklarını taşıyan zeyl ve ilâveleri gelmektedir; bk. *Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri.*

***. "على روحه روح و ريحان" = Allah'ın mağfiret ve ihsânı onun ruhunun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır

1. ikāme E, S : ikāmet B, Ü2

eyyâm sagr-ı mezkûr muhâfazasında kıyâm üzere iken Mısır Vâlîsi Kapudan-ı deryâ[1] Seyyidî 'Ali Paşa birâderi diğer Seyyidî[2] 'Ali Paşa'yı i'dâm ü ifnâ eden ümerâ'-i[3] mefsedet-ârâ-yı Mısrıyye'yi, Arnabud takımı mülâhaza-i encâm ile Kâhire'den ihrâc[4] tedbîrini der-miyân ederek müşârun ileyhi Vâlî nâmiyle celb ve ümerâyı derûn-i Mısır'dan selb ile maslahat hüsn-i sûret buldukda, ol esnâda Tevliyet-i Mısır Cezzâr Ahmed Paşa'ya verilmiş iken[5], fevti takrîbi [Ü2 24b] on dokuz sâli hilâlinde müşârun ileyh Hurşîd Paşa'ya bâ-vezâret tevcîh olunduğundan çend mâh mürûrunda, seng-dil ü nâdân ve bed-'ahd ü peymân olan Arnabud tâ'ifesi yine ümerâ'-i bed-râ ile bi'l-ittihâd selefi Husrev Paşa misillü müşârun ileyhe hücûm ve habs ile giriftâr-ı kayd-ı gumûm kıldıkları Der-i devlet'e mün'akis oldukda, Ser-çeşme-i Arnabud olan Kavalalı Mehmed 'Ali Ağa hasret-gâh-ı vüzerâ'-i[6] Âsaf-ârâ olan Tevliyyet-i Mısr-ı nâdiretü'l-'asr'da ber-muktezây-ı vakt ü hâl taksîr ve Hurşîd Paşa çıkarılup, Tırhala mansıbiyle Rumeli cânibine tesyîr olunup, ba'dehû Eğriboz ve Mora mansıblarında biraz müddet ikâmetden sonra Rumeli Eyâleti'yle dört sene kadar Niş muhâfazasında bezl-i vüs' u miknet ve Sırflu eşkıyâsını bi'l-muhârebe dâhil-i taht-ı ra'iyyet edüp, ba'dehû ol esnâda, ya'nî yirmi yedi senesi[7] mu'asker-i hümâyûnda Sadr-ı a'zam bulunan Trabzonî Ahmed Paşa'nın adada olan vak'a-i hezîmeti, 'azlini îcâb etmekle, sadâret-i 'uzmâya sâl-i merkûm[8] ramazânın yedisinde Hurşîd Paşa[9] intihâb ve mütâreke takrîbi ordu-yi hümâyûn ile Edirne'ye şitâb olunup, ol esnâda li-tahrîkin-mâ şerâre-nümâ-yı şekâ olan Sırblu re'âyâsı guş-mâline me'mûr ve yeniçeri ordu-yı fesâd-bûyini Edirne'de terkle Keyga mîr-i mîrânları ve Rumeli a'yânları ile[10] eşkıyâ-i merkûmenin üzerine hücûm ve Muharrir-i Fakîr'in[11],

Belgırad'a sipeh dâhil olup, tard etdi a'dâyı[12]
(بلغراده سپه داخل اولوب طرد ايتدى اعدايى)

târîh-i musanna'ı mantûkunca, yirmi sekiz[13] sâli kal'ayı feth ve sîne-i eşkıyâyı [Ü2 25a] dâğ-dâr-ı rucûm etdikden sonra, Âsitâne-i devlet'e mevkib-i

---

1.Kapudan-ı deryâ E, Ü2, S : — B
2.diğer Seyyidî E, Ü2, S : — B
3.ümerâ'-i B, Ü2 : ümerây-ı E, S
4.ihrâc B, E, S : + ve Ü2
5.verilmiş iken E, S : verilmişiken B, Ü2
6.vüzerâ'-i Ü2 : vüzerây-ı B, E, S
7.yirmi yedi senesi E, Ü2, S : sene [Yıl yeri boş bırakılmıştır] B
8.sâl-i merkûm E, S : — B, Ü2
9.ramazânm .... Paşa Ü2 : ramazânın yedinci günü E, S : Hu[r]şîd Paşa B
10.a'yânları ile E, Ü2, S : a'yânlarıyla B
11.Fakîr'in B, E, Ü2 : Fakîr S
12. a'dâyı B, E, Ü2, S [Bu tarih mısrâ'ının altında E'de "38", B ve Ü2'de "28" rakamı vardır, S'de bir şey yazılmamıştır].
13.yirmi sekiz E, Ü2, S : 28 B

hümâyûn ile rû-be-râh-ı[1] 'avdet ve yirmi dokuz muharreminin yirmi beşinci günü dâhil-i dâ'ire-i[2] saltanat olup[3], otuz sâli rebî'ulâhırinin on sekizinci[4] günü bi'l-in'izâl ve bi-lâ-musâdere[5] Tekfûrdağı'na irsâl, ba'dehû o[6] sene Bosna tevcîhiyle karîn-i ibcâl kılınup, ba'dehû sene-i mezbûre şevvâlinde Selânik ve Kavala ve ol havâlîde Vâlî olup, ba'dehû sene-i âtîde Kütahya Eyâleti'nde nesak-sâz-ı ahvâl-i ehâlî iken (.....) senesi[7] vâlîlikle Haleb'e namzed-i ta'yîn olup, güzâriş-pezîr-i[8] kalem-i selef olduğu üzere ol diyârda zebâne-keş olan âteş-i fitneyi teskîn etdikden sonra, ber-vech-i muharrer Mora'ya mürûr edüp, sâre mâ sâre târîh-i merkūmda 'âzim-i dârü'l-karâr olmuşdur.

Vezîr-i müşârun ileyh, *sabballâhu te'âlâ sicâle'l-mağfireti 'aleyhi** şecî' u cesûr ve sehâvetde Hâtem gibi meşhûr ve hakîkatde[9] sıdk-ı akvâl ve salâh-ı hâl ile ser-âmed-i vüzerâ ve meymenet-i kadem ü mekremet ve himem sâhibi bir düstûr-i sabîhu'l[10]-likā olup, ancak zamîri sâf ve âyîne-i kalbi şeffâf olmağla, kesîran-mâ[11] gendüm-nümâ-yı cev-furûş olan sû'-i karînlerinin sûret-i savâbda sevk eyledikleri şerre def'aten mağrûr ve mekr-i ebleh-firîb ile memkûr idi.

Tevcîh-i Eyâlet-i[12] Rumeli ve Bosna

Müteveffâ-yı müşârun ileyhden münhall olan Rumeli Eyâleti bir an akdem Mora me'mûrlarına i'ânet-i lâzimeyi icrâ ve maslahat-ı rûz-merreyi pes-mânde-i ferdâ etmeyerek îfây-ı şerâ'it-i me'mûriyyete i'tinâ eder vüzerâ'-i sütûde-ârâdan birinin süpürde-i [Ü2 25b] 'uhde-i gayret ü sadâkati

---

1.rû-be-râh-ı E, Ü2, S : — B
2.dâ'ire-i E, S : dâr-ı Ü2
3.ve yirmi ..... olup E, Ü2, S : — B
4.rebî'ulâhırinin on sekizinci E, Ü2, S : — B
5.bi'l-in'izâl ve bi-lâ-musâdere E, S : bi'l-in'izâl bi-lâ-musâdere Ü2 : mühr-i hümâyûndan bi'l-infisâl B
6.ba'dehû o B, E, S : ve bu Ü2
7.tevcîhiyle ..... senesi E, S : tevcîhiyle karîn-i ibcâl kılınup, ba'dehû sene-i mezbûre şevvâlinde Selanik ve Kavala'ya Vâlî olup, ba'de senetin vâhidetin Kütahya Eyâleti'nde nesak-sâz-ı ahvâl-i ehâlî iken Ü2 : Eyâleti'ne Vâlî ve nesak-sâz-ı nizâm-ı harb ve havâlî, senesi 'azlle (.....) Selanik Livâsı'nda (....) mâh ve Kütahya Eyâleti'nde (.....) mâh mesned-ârâ-yı câh, ba'dehû (.....) senesi B
8.pezîr-i B, E, Ü2 : bezîr-i S
*."صب الله تعالى سجال المغفرة عليه = Allah Teâlâ mağfiret suyuyla dolu kovaları kabrine döksün" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
9.hakîkatde Ü2 : — B, E, S
10.sabîhü'l B, Ü2, S : + ["sabîh" kelimesi üzeri karalanan "sâhib" kelimesinin üstüne yazılmıştır] E
11.kesîran-mâ B, E, Ü2 : كثير ما S
12.Eyâlet-i E, S : — B, Ü2

olmak ehass-ı evâmir-i Pâdişâh-ı huceste-me'âsir olup ve bu hatb-ı 'azîm dahi hâlâ Bosna Vâlîsi Seyyid Celâleddîn Paşa ile el'ân Mora derûnunda vâki' Karlı-ili taraflarında Vezîr 'Ömer Paşa ve Vezîr Mehmed Paşa ve Keyga (كيغا) paşalariyle Mora Derbendi'ni geçmek[1] üzere ceng üzerinde bulunan terbiyet-gerde-i Hurşîd Paşa, hâlâ Teke ve Hamîd sancakları Mutasarrıfı Seyyid[2] Mehmed Paşa'nın beynlerinde dâ'ir olup[3], lâkin Seyyid[4] Mehmed Paşa ber-vech-i muharrer meşgūl-i vegā olduğundan andan[5] sarf-ı nazar olunup, Bosna Vâlîsi müşârun ileyh hem hâricde bulunup ve hem bir müddetden berü dâğ-zen-i kulûb-i vülât olan serkeşân-ı Bosna'yı bu sene[6] tarafeyn-i terhîb ü tergîb ile der-kayd-ı itâ'at ve tatyîb ederek bu vechile her mansıbında hüsn-i idâresi tecribât-ı kesîre ile rûşen ve zü'l-cenâheyn-i seyf ü kalem bir vezîr-i esenn olmağla, kerâmet-efzâ-yı sahîfe-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i şâhâne mûcebince tercîh ve sebîke-i sadâkati sikke-i 'ayâr-ı Sultân-ı zemân ile tashîh buyurulup, şehr-i mezkûrun on ikinci pencşenbih günü bi'l-istiklâli't-tâmm Hıtta-i Rumeli Ser'askerliği 'unvâniyle eyâlet-i mezkûre ve Derbendât Nezâreti müşârun ileyhe ve Bosna Eyâleti ve Hersek ve Klis sancakları dahi İc-il Mutasarrıfı olup, Sofya muhâfazasına me'mûr Selânikî Selîm Sırrı Paşa'ya ve İc-il dahi[7] muhâfaza-i mezkûre şartiyle müşârun ileyh Selîm Paşa ma'iyyetinde olan [Ü2 26a] Mâlik Paşa'ya tevcîh* ve Celâl Paşa'ya, halefi Bosna'ya gelinceye değin bir kâr-güzâr ve emîn Kā'immakām ta'yîn ve kendisi menzil ile bir kadem akdem Yenişehir'e vusûle sür'at ve me'mûriyyet-i asliyyesi olan Mora feth u teshîri vesâ'ilini istihsâle bezl-i mâ-hasal-i kudret ve el-yevm Gördös ve Anabolu ve Badra ve İzdin[8] ve Karlı-ili'nde olan vüzerâ' ve me'mûrîn-i sâ'irîn haklarında ez-her-cihet imdâd ü[9] i'âneye ihtimâm ü dikkat etmek ve müşârun ileyh Selîm Paşa'ya dahi şıkkayn-ı şiddet ü rehâvet her hâlde ve heme mahâlde 'ale'l-husûs berminvâl-i meşrûh Eyâlet-i Bosna'da ârâ'-i sâ'ibe ve tedbîr-i hikmet-i şâ'ibe, Celâl Paşa ile henüz yoluna girmiş ve serhadd-i inkıyâda ermiş olan[10] mü-

---

1.geçmek B, E, S : gecmek Ü2
2.Seyyid E, Ü2, S : — B
3.olup E, Ü2, S : + [Bu kısımlarla ilgili olarak 13a'nın sol üst kenarında müellif hattıyla şöyle bir kayıt vardır. "Mora Vâlîsi'yken selh-i c[umâdelâhıre] sene 37['de] Teke ve Hamîd verildi. Mora Sadr-ı esbak 'Ali Paşa'ya verildi"] B
4.Seyyid E, Ü2, S : — B
5.andan B, E, S : — Ü2
6.bu sene B, E, S : — Ü2
7.Mutasarrıfı ..... dahi B, Ü2, S : + [Bu kısım aynı kaligrafi ile sayfa kenarına yazılmıştır] E
*."**Terceme** Müşârun ileyh ..... tevcîh" kısmındaki bilgiler özetle ve herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet,* XII,59'da kaydedilmiştir.
8.ve İzdin B, S : + ["ve İzdin" kelimeleri satırın devamına sonradan ilave edilmiş gibi görünüyor] E : — Ü2
9.ez-her-cihet imdâd ü B, S : + ["ez-her-cihet imdâd ü" kelimeleri müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü2
10.olan B : + ["olan" kelimesi sonradan satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü2, S

'ellefe-i kulûb miyânında şer'an ve 'aklen gayr-i memdûh olmağla, minba'd hadd-i i'tidâlle umûr-i me'mûre vü mevkûlesini rü'yet etmek ve hâlâ Selânik Vâlîsi Ebûlebûd[1] Mehmed Paşa'ya dahi kuvvet-i Ser'asker[2] cihetiyle Agrafa ve sâ'ir ol havâlîde olan keferenin hârhâr-ı havâtır olan sû'-i hareketleri mütâla'ası beyâniyle Celâl Paşa Yenişehir'e vürûduna kadar Tırhala Mütesellimi Mes'ûd Ağa ve ol tarafda olan Hurşîd Paşa kethudâsı Sâlih Ağa ile bi'l-muhâbere Selânik'den asker ve sâ'ir şeyler talebinde olurlar ise derhâl irsâliyle rasad-bîn-i semt-i[3] intibâh olmak, muktezây-ı irâde-i Pâdişâh-ı encüm-sipâh olduğu cümlesine evâmir-i 'aliyye-i şedîde ve kā'ime-i sâmiye-i ekîde itâresiyle tenbîh olundu. [Ü2 26b]

Lâhika

Tevcîh-i celîl-i vezâret, mahzâ karîha-i sabîha-i şâhâneden zuhûra mutevakkıf bir 'inâyet olup, vükelâ'-i saltanat bile me'mûr olmadıklarınca ve bir münâsib kelâm düşmedikce taraf-ı saltanata 'arz u recâ etmek[4] sû'-i edeb iken, Hurşîd Paşa merhûmun intikāli takrîbi kefere-i 'usât husûsan Agrafa'da olan haşerât-ı ihtilâs, vakt-i fursat zu'muyla bir gûnâ hareket-i tuğyân-ı gāyete cesâret etmeleri mülâhazadan ba'îd olmadığından bahsle: "Müteveffâ-yı müşârun ileyhin intizâm-ı dâ'ire vü tevâbi'i muhtell ü perîşân olmamak ma'nâsına" diyerek, ol havâlîde bir nice müsta'idd vüzerâ mevcûd iken Rumeli Eyâleti[5], rütbe-i celîle-i vezâret ile[6] müşârun ileyhin kethudâsı Ser-bevvâbîn Sâlih Ağa'ya[7] tevcîh buyurulmak recâsını hâvî Yenişehir'de[8] bulunan me'mûrîn ve ehâlîsi mahzar tahrîr ve hâk-i serîr-i 'İzzetmasîr'e[9] tesyîr eyledikleri, bayagıca te'accüb olunan garâ'ib-i zemândandır. Mûmâ ileyh Sâlih Ağa: "Mahzar-ı mezkûrun irsâlinde benim ibrâmım olmayup, her çend te'hîrine ikdâm etmiş isem de kârger olmayarak gönderdiler" deyü sonradan Bâb-ı 'âlî'ye takdîm kıldığı 'arz-ı hâl-i i'tizâr-iştimâline kethudâ-yı sadâret[10]-penâhîden berây-ı maslaha: "Mahzar-ı mersûl hakkınızda sû'-i zann ü infi'âli mûcib değildir. Sıdk u istikāmete verziş ve gayret ü hidmetle âmîziş eden bendegân-ı Devlet-i 'aliyye vaktiyle nâ'il-i ereb ve

---

1.Ebûlebûd E, Ü2, S : — B
2.Ser'asker B : + ["Ser" kelimesi ilâve edilmiş gibi gözüküyor] E : — Ü2, S
3.semt-i B, E, S : — Ü2
4.etmek B, E : — Ü2, S
5.Eyâleti B, E, S : + bâ- Ü2
6.ile B, E, S : — Ü2
7.Ağa'ya E, Ü2, S : + [Muhtemelen burada zikri geçen Sâlih Ağa ile ilgili olarak sayfanın sol kenarında şöyle bir kayıt vardır. "Kā'im-makām, Mora'da bu mudur, sorula"] B
8.Yenişehir'de E, Ü2, S : Yenişehir B
9.'izzet-masîre B, Ü2, S : 'izzet-masîr E
10.sadâret B, E, S : sadâkat Ü2

vâsıl-ı matlab [Ü2 27a] olurlar. Sen hemân vesâvis-i mu'âhezeyi kalbinden selb ve vezîr-i müteveffânın mübâşiri varıncaya değin muhallefâtı hıfzına dikkat ile rızây-ı yümn-iktizây-ı devleti celb etmeğe bak" me'âlinde kā'ime-i tedbîr-fâhime irsâl olundu.

Tezyîl

Mastûr-i kilk-i beyân olduğu vechile[1] Mora Derbendi'ni geçmek[2] üzere Karlı-ili taraflarına mukaddemce sevk olunan Teke ve Hamîd Mutasarrıfı Mehmed Paşa ve ma'iyyetinde olan Reşîd Mehmed[3] Paşa ve 'Ömer Paşa, Salona ve Gradya ve Dadi[4] ve Velice havâlîsi gavurlarını tedmîr ederek îfây-ı hakk-ı me'mûriyyeti icrâ gayretinde iken, ma'iyyetlerinde[5] olan Keyga (كيغا) paşaları nâmına vesîle-şümâr-ı firâr olan nâ-becâ etvârlar: "Ser'asker Hurşîd Paşa'nın vefâtı ser-riştesiyle zahîre mâddesinde giriftâr-ı meşakkat olduk" deyü bi'l-ibrâm müşârun ileyhim ile Alamana Köprüsü'ne 'avdet ve: "Vaktimiz temâm oldu" diyerek vilâyetlerine mürâca'ata istid'ây-ı ruhsat eyledikleri[6], müşârun ileyh Mehmed Paşa tarafından Der-i devlet'e inhâ ve keyfiyyet ma'rûz-ı Şehriyâr-ı ber-güzîde-ârâ kılmdıkda: "Tıbk-ı fermûde-i pâdişâhî üzere zikr olunan paşalara[7] me'mûr olduğunuz işbu hidmet, müsâmaha ve nükûl kabûl eder maslahat olmayup, i'zâz-ı[8] dîn-i mübîn ve izlâl-i 'adû-yi[9] mehînden 'ibâret olarak bu yolda kış u yaz ve çok u az demeyerek cân-sipârâne çalışmak, her bir me'mûra ferîza-i zimmet ve vâcibe-i diyânet ve 'aksi dahi dünyâ vü âhıretde bâ'is-i peşîmânî vü nedâmetdir. Bu def'a matıyye-i süvâr-ı sür'at [Ü2 27b] olan Ser'asker Celâl Paşa Yenişehir'e vürûduna kadar cümleniz hey'et-i mecmû'anızı perîşân ve peyrev-i itâ'atden gürîzân[10] etmeyüp, 'alâ farzın zîr-i zabtınızda olan askeriniz gürîz ve her birinizi ta'cîz etseler dahi siz müşârun ileyh Reşîd[11] Mehmed Paşa'nın dâ'ire-i ma'iyyetinde sâbit-kadem olup, dîn yolunda ibrâz-i hüsn-i hidmete müsâra'at ve hilâfını tecvîz ile dâreynde mes'ûl ü

1.vechile E, Ü2, S : üzere B
2.geçmek B, E, S : gecmek Ü2
3.Mehmed E, Ü2, S : — B
4.Dadi (دادی) B, E, S : Davi Ü2
5.ma'iyyetlerinde B, E, S : ma'iyyetinde Ü2
6.eyledikleri B : eyledikleri ["istedikleri" kelimesinin üzeri çizilmiştir] E : etdikleri Ü2, S
7.zikr ..... paşalara B, S : + ["zikr ..... paşalara" kelimeleri satırın üstüne yazılmıştır] E : —Ü2
8.i'zâz B, E, S : اغزاز Ü2
9.'adû-yi E, Ü2, S : 'adüvv-i B
10.ve ..... etmeyüp B : — E, Ü2, S
11.ileyh B, S : + ["Reşîd" kelimesinin üzeri karalanmıştır] E : + Reşîd Ü2

mu'âteb olmakdan be-gâyet mücânebet edesiniz" mefhûmunda Sadr-ı a'zam tarafından mektûb-i nasîhat-üslûb tahrîr olunmuşdur.

Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu

Fasl-ı sermâ mukaddemeleri rû-nümûn[1] ve rûy-i hevâ sûret-bend-i çehre-i[2] riyâ-meftûn olmak mülâbesesi Âsitâne-i sa'âdet-makrûn'a nakle irâde-i hümâyûn buyurulmağla, şehr-i rebî'ulevvelin on yedinci isneyn günü Pâdişâh-ı âfitâb-likâ, *dâme mâ te'âkabe's-sayfu ve'ş-şitâ** hazretleri, Sâhil-seray-ı Beşiktaş'dan dâ'ire-i fâhire-i Top-kapu'ya nakl ve ol kusûr-i bî-kusûru mess-i pây-ı şeref-ihtivâlariyle mü'essisü'l-asl buyurdular.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Sene-i kâbile muharremü'l-harâmı gurresinden zabt olunup, rütbeleri yevm-i zabtından mu'teber olmak üzere Kazâ'-i Ümmü'l-kurâ, sâbıkā Şâm-ı şerîf Kadısı Vâlide Kethudâsı-zâde el-Hâc Mehmed Sâdık Bey'e ve Medîne-i münevvere-i dâru's-selâm Kazâsı sâbıkā Mısr-ı Kāhire Kadısı 'İsmet Bey-zâde[3] el-Hâc Ahmed 'Ârif Beyefendi'ye[4] ve işbu otuz sekiz senesi şa'bân-ı şerîf gurresinden zabt etmek üzere Edirne Kazâsı, sâbıkā Galata Kadısı [Ü2 28a] es-Seyyid Mehmed 'Ârif Efendi'ye ve Burusa Kazâsı, sâbıkā İzmir Kadısı Borlulu Karabacak lakab[5] 'Ali Remzi Efendi'ye ve Galata Kazâsı, sâl-i mezkûr ramazân-ı envâr[6]-feyezânı gurresinden zabt etmek üzere bâ-Hâmise Ayasofya-i kebîr Medresesi[7] Müderrisi Şerîf Paşa-zâde es-Seyyid Ahmed Sa'îd Bey'e ve Halebü'ş-şehbâ Pâyesi dahi cihet-i câmi'a-i fekâhet-dâ'iyesiyle bâ-himmet-i şeyhülislâmî işbu rebî'ulevvelin on birinci gününden mu'teber olup, Bilâd-ı erba'a mansıbına mûsıl olmak üzere hakkında Mahrec i'tibâriyle sâbıkā Filibe Kadısı Gedûsî Seyyid Mehmed Efendi'ye tevcîh ve her biri fevâzıl-ı Pâdişeh-i bâhirü'l-fezâ'il ile tekrîm ü terfîh olundu.

1.rû-nümûn B, E, S : r[û]-nümûn Ü2
2.çehre-i E, Ü2, S : + şahs-ı B
*."دام ما تعاقب الصيف و الشتا" = Yaz ve kış birbirini takip ettiği müddetçe devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
3.Bey-zâde B, E, S : + es-Seyyid Ü2
4.Beyefendi'ye B, E, S : Bey'e Ü2
5.lakab B, Ü2 : — E, S
6.envâr Ü2 : feyz B, E, S
7.Medresesi [Bu kelimenin üzerinde "nesehahû" gibi okunabilecek bir kayıt vardır] B : — E, Ü2, S

Fevt-i Ser'asker-i Mora Dıramalı Mahmûd Paşa

Bâlâda zikri sebkat etdiği üzere Gördös pîş-gâhında olan Arhos hezîmeti vukū'undan sonra, ma'iyyetinde olan vüzerâ ve asâkir-i bâkiye-i fütûr-bînân[1] ile Gördös'de tehassun eylediler.

Hâl-i bâhirü'l-melâlleri böyle iken Anabolu'da mahsûr olan 'Ali Nâmık Paşa'dan pey-â-pey zahîre talebiyle vârid olan feryâd-nâmeleri, derd-i derûnunu efzûn ve mütâla'a-i 'avâkıb-ı umûr kendini ciğer-hûn etdiğinden, cismine mâdde-i hârre munsab ve dört gün mürûrunda şehr-i rebî'ulevvelin yirminci günü sefer-i bî-iyâba revân ve Gördös Câmi'i makberesinde hembezm-i hâmûşân oldu.

Terceme

Müşârun ileyh Dırama hânedânlarından Halîl Bey nâm sâhib-i yesârın veled-i mîrâs-hârı olup, fevt-i pederden sonra kapucu-başılıkla[2] hayli zemân Dırama Nezâreti [Ü2 28b] 'uhdesinde olarak mâlik-i gencîne-i servet ü sâmân iken çend sene mukaddem Anadolu aktârı ve Rumeli diyârında a'yân olan sâ'ir ser-bevvâbîn misillü Der-i devlet-me'âb'a celble rikâb-ı kâmyâbda ba'zı hidemâtda istihdâm ve Tepedelenli[3] vak'ası ibtidâsında Tırhala mansıbiyle bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret makziyyü'l-merâm kılınup, vak'a-i mezbûre ber-taraf-sâz oldukdan sonra Mora Ser'askerliği'yle ol cânibe me-'mûr ve keyfiyyet-i mezkûre üzere târîh-i mezbûrda vâsıl-ı rahmet-i Rabbi Gafûr olmuşdur*.

Zâtında cesûr u behâdır bir vezîr-i civân ü[4] nâdir idi; *'aleyhi'r-rahmetü*[5]**.

Vefât-ı Erîb Ahmed Paşa

Mahmûd Paşa'nın fevtinden sonra ecille-i ordu, Erîb Paşa'nın ser'asker vekâletliğini[6] istisvâb edüp, lâkin asâkir-i bî-ser ü pânın 'ulûfe ve ta'yîn mâddesinde keşâkeşlerine tâb-âver-i ıstıbâr olmayarak müte'essir ü münfa'il

---

1.binân B, S : bînâ E, Ü2
2.başılıkla E, S : başılığla Ü2
3.Tepedelenli S : Depedelenli B, Ü2 : Tebedelenli E
*."Terceme Müşârun ileyh ..... olmuşdur" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ufak tefek ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,61'de kaydedilmişdir.
4. ü B, Ü2 : — E, S
5 عليه الرحمه E, Ü2 : عليه الرحمة S
**."عليه الرحمة = Allah'ın rahmeti üzerine olsun" anlamına gelen ve ölüler için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.
6.vekâletliğini B, S : vekâletini E, Ü2

ve muzâyaka-i teng-destî ile şikeste-hâtır ve âzürde-dil olmağla, hummâ-yı muhrikadan bîmâr ve üc günden sonra müşârun ileyh Mahmûd Paşa'ya hem-civâr oldu[1].

Terceme

Müşârun ileyh Seray-ı hümâyûn'da kâ'in Etmekci Ocağı eskilerinden Hacı Mehmed nâm bir merd-i sâlihin veled-i muslihidir. Bin yüz doksan iki sâli hilâlinde kadem-nihâde-i kımât-ı vücûd ve mevzû'-i geh-vâre-i 'âlem-i şühûd olmuşidi. İsti'dâd-ı Hudâ-dâd ile vâsıl-ı mertebe-i tefrîk-i seffd ü sevâd oldukda, iki yüz sekiz târîhinde Dîvân-ı hümâyûn kalemi şâgirdânına iltihâk ve fenninde kesb-i liyâkat ü istihkāk birle Mısır seferine Re'îsülküttâb [Ü2 29a] Râsih Efendi'nin mühürdârlığiyle 'azîmet ve ordu-yı sefer-i mezkûrda tarîk-i hâcegâna duhûl ile isbât-ı haysiyyet edüp, ba'de'l-kufûl biraz eyyâm yine kalem-i Âmed şeddine devâm ile mesâlih-i cesîmede hidmet ve Haremeyn ve Baş-mukāta'a gibi menâsıbla kesb-i ma'îşet ederek iki yüz yirmi sekizde Yeniçeriler Kitâbeti, ba'dehû Arpa Emâneti ve Humbara-hâne Nezâreti'nde kullanılarak otuz ikide Çavuş-başılık câhiyle nâ'il-i 'izz ü i'tibâr ve çend mâh mürûrunda, ya'nî otuz saferinin yirmi ikinci günü Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı'yle bülend-iştihâr olup, bir sene mürûrunda ol mesned-i 'âlîden dil-gîr-i sehm-i ta'rîzi olan ba'zı a'yân-ı devlet si'âyetiyle telh-kâm-i in'izâl ve Öküz Limanı nâm mahalde kâ'in sâhil-hânesinde güzârende-i eyyâm ü leyâl iken, otuz dört zilhiccesinde Midillü Cezîresi'ne menfiyyen isbâl ile mübtelây-ı inkılâk-ı[2] firâk ve üc mâh mürûrunda bahr-ı mevvâc-ı 'âtıfet-i Şehriyârî temevvücüyle mazhar-ı 'afv ü ıtlâk ve otuz beş şevvâli tevcîhâtında Tersane-i 'âmire Emâneti'yle şîrîn-mezâk olup, dokuz ay güzerânında tekrâr mansıb-ı Kethudâ'î-yi[3] Sadr-ı 'âlî ile kesb-i me'âlî edüp, ba'dehû sene-i sâbıka havâdisinde tahrîr olunduğu üzere, otuz yedi muharreminin beşinci günü yine[4] keyd-i rukabâ ile sadme-i 'azle mübtelâ ve beş gün mürûrunda Mora cânibine[5] me'mûr ve esnây-ı râhda sene-i mezbûre saferinin on ikinci günü Niğde ve Beyşehri[6] ve Kırşehri livâları, bârütbe-i refî'a-i vezâret, berât-ı 'uhdesine mastûr olarak Mora'ya varup,

1. oldu B, Ü2, S : + [Erîb Ahmed Paşa ile ilgili olarak E 111b'nin sağ kenarında müellif hattıyla şöyle bir kayıt vardır. "Kederle ınsıbâb-ı mâdde-i hârreden kırk altı gün haste olup, Gördös'de fî 22 re{bî'ulevvel} sene 38 fevt şud"] E
2. inkılâk-ı Ü2 · infilâk-ı B, E, S
3. Kethudâ'î-yi Ü2 : Kethudâyî-i B, E, S
4. yine B, S : — E, Ü2
5. cânibine E, Ü2, S : cânibe B
6. Beyşehri Ü2 : بیکشهری B, E, S

*ba'de mâ re'â min müz'icâti' [Ü2 29b] d-dehr** mahall-i merkūmda dâr-ı râhata rihlet eyledi**.

Müşârun ileyh, *neserat zevâhiru'r-rahmeti 'aleyhi**** hiddet-i zekâ ve fart-ı nühâ ile mevsûf ve hayr-hâhî-i Devlet-i 'aliyye ve hakk-gûyî-i[1] saltanat-ı seniyye ile ma'rûf bir vezîr-i dirâyet-semîr idi.

Tetimme

Vezîreyn-i müşârun ileyhimâ müte'âkiben 'âzim-i semt-i bekā ve terk-i dağdağa-i çûn ü çirâ kıldıklarından sonra: "Ordu-yı mezkûrun belvâyı müte'addidesi müte'âkibü'l-vürûd ve hubb-i kuvvet ve kesb-i kūt ise mefkūd ve bulunan dahi pençe-şiken-i nukūd olmağla, ba'de-ez-în Gördös'de ikāmet, kâr-ı meccânîn ve beher hâl Badra'ya naklimiz re'y-i rezîndir" makāleleri, vüzerâ'-i[2] bakıyye ve ru'esây-ı askeriyye arasında zebânzed olarak ma'a-mâ-fîh nakli tercîh ile Sadr-ı esbak 'Ali Paşa ve Hasan Paşa mensûbâtları ve ashâb-ı imtiyâzdan[3] girebilenler ile müteveffâ Mahmûd Paşa'nın ma'iyyetine me'mûr olan sefâyine rükûb ve müşârun ileyhin Delîlbaşısı Ahmed Ağa dahi üc bin kadar atlu ile berren gelmek üzere ihtiyâr-ı hutûb ederler. Müşârun ileyhimâ Badra'ya vürûdlarında berren gelmeğe kādir ve sefâyine binmeğe muktedir olmayan bir bölük 'aceze, iskele başında havf-ı hecme-i küffâr-ı hudû' ve iştidâd-ı cû' ile mütehayyir kaldıklarını[4] haber verdiklerinde, Yûsuf Paşa anları dahi birkac kıt'a sefîne irsâliyle ba'de'l-celb delîl-başının evkāt-ı me'mûlede zuhûr etmediği bâ'is-i teşvîş olmağla, bir kıt'a sefîne irsâliyle ahvâllerini teftîş ederler. Sefîne-i mezkûrenin kapudanı[5], Vostice'ye dört sâ'at mesâfede vâki' Akrata nâm mahalli [Ü2 30a] küffâr-ı li'âm sedd edüp, Delîl-başı'yı ilerü tehattîden men' ile kapatmış ve fıkdân-ı kūt u nân ile at eti yemekde oldukları ve berren söküp çıkmak muhâl olduğunu[6] haber verdikde, Yûsuf Paşa bizzât sefâyine rükûb ve Akrata sevâhilinde yirmi[7] gün tek ü pû kılmış ise de bâd-ı muhâlif mâni'

---

*."بعد ما رآى من مزعجات الدهر = Zamanın sıkıntılarını gördükten sonra" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

**."Terceme Müşârun ileyh ..... eyledi" kısmındaki bilgiler özetle ve herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,63'de kaydedilmiştir.

***."نثرت زواهر الرّحمة عليه = Onun üzerine rahmet çiçekleri saçılsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1.gûyî-i S : gûy-i B, E, Ü2
2.vüzerâ'-i B, Ü2 : vüzerây-ı E, S
3.imtiyâzdan B, Ü2 : imtiyâzân E, S
4.kaldıklarını B : kıldıklarını E, Ü2, S
5.kapudanı B, Ü2, S : — E
6.olduğunu B : + Kapudan-ı merkūm E, Ü2, S
7.yirmi E, Ü2, S : 20 B

olup, bi'z-zarûr[1] girüye 'avdet ve tekrâr sefâyin irsâl ve müsâ'ade-i hevâ ile sâhil-i mezkûre yanaşup, iki mâhdan berü murg-ı nîm-bismil gibi hareket-i mezbûhânede olan[2] sâlifü'z-zikr malısûrları alup, Badra'ya mu'âvedet eylediler[3].

Badra'ya gelan takım dahi Mahmûd Paşa ordusu gibi bir mevkib-i cesîmi ednâ behâne ile perîşân edenlerden olmalariyle, birçoğu bâlâda mezkûr 'illet ile helâk olmuşdur. Bakıyyesi olan iki bin[4] nefer bî-'âr Armabud, iki mâh kadar temâm Badra'da vâsıl-ı râhat-ı ten ve nâ'il-i ten-dürüstî vü semen olduklarından sonra: "Biz Mahmûd Paşa zemânında işlemiş ve bundan böyle işleyecek 'ulûfeye sened isteriz. Verilmediği sûretde Badra'yı gavura teslîm ederiz" deyü guluvv etmeleriyle, Yûsuf Paşa çâr u nâ-çâr yedlerine tezkire verüp: "Bu takrîble Der-'aliyye'den metâlib-i bisyâre ictisârına sebeb olmuşdur" deyü menkûldür.

Itlâk-ı Re'îsülküttâb-ı sâbık Mehmed Hâmid Bey

Mûmâ ileyh ber-muktezây-ı ser-nüvişt ba'zı hâlet-i îcâbiyye-i sûriyyeye mebnî riyâsetden 'azl ve Sivas'a iclâ ve bir seneden berü mehcûr-i hişâvend ü ehibbâ kılınmış idi. Bu def'a sahîfe-i zellâtına kalem-i 'afv keşîde ve sefâret-nâme-i [Ü2 30b] hicreti hıtâma resîde kılındı[5].

Ahvâl-i Donanma ve 'azl ü nasb-ı Kapudan-ı deryâ

Ser-zede-i hâme-i tastîr olduğu üzere, sene-i sâbıkada ba'zı süfün-i hümâyûna tahmîl ile Mora cânibine[6] tesbîl olunan kara askerine müdîr olmak üzere ol cânibe tesyîr kılınan Kara Mehmed Paşa -ki Nasûh-zâde 'Ali Paşa'nın[7] Sakız pîş-gâhında âteş-zede-i kazâ olduğu hengâmda menşûr-i ikbâline 'unvân-ı Kapudan-ı deryâ imlâ olunmuşidi- ma'iyyetine ta'yîn ü tesbîl kılınan sâ'ir ümerâ'-i deryâ ile ol sularda gâh şümârende-i emvâc-ı deryâ, gâh[8] serseri-seyr-i kenâr-ı sahrâ olup, sâ'irleri gibi bir şey'e muvaf-

1.bi'z-zarûr B, E, S : bi'z-zarûre Ü2
2.olan B, Ü2, S : ve E
3.eylediler B, S : olundu E, Ü2
4.iki bin E, Ü2, S : 2.000 B
5.kılındı E, Ü2, S : + [Bu kısımla ilgili olarak sayfanın sağ kenarında kırınızı mürekkeple yazılmış şöyle bir kayıt vardır. "Asıl sebebi, mukaddemâ me'mûr olduğu mükâlemenin hilâfına ba'zı söz dimek îcâb etmekle tenâkuz? (تناقض) 'aybını setr içün 'Kabâhat etmesin' diyerek nefy olunmuşidi"] B
6.cânibine E, Ü2, S : cânibe B
7.Paşa'nın E, S : Paşa B, Ü2
8.gâh E, Ü2, S : geh B

fak olmadan vakt-i şitâ tekarrub ve rîh-i sermâ irâ'e-i cebîn-i tasallub etmekle, Donanma-yı hümâyûn'un cümlesi ta'mîr ü termîm için Mersâ-yı Âsitâne'ye celb ve ma'iyyet-i süfün-i hümâyûnda olan sefâyin-i Mısrıyye Başbuğu Cebel-i 'Attâr lakab İsmâ'îl nâm kapudanın dahi mustashab-ı ma'iyyeti[1] olan gemilerle İskenderiyye savbına 'avdetine ruhsat verilerek bi-mennihî Te'âlâ evvel-bahâr-ı fevz-âsârda cümlesi mükemmelen ve mücehhezen yine Akdeniz'e sevk ile eşkıyâ'-i küffâr iz'âc ü selb olunmak bâbında zuhûr eden emr ü irâde-i kişver-güşâyî mûcebince 'amel ü hareket etmek üzere müşârun ileyh tarafına evâmir-i 'aliyye ve nevâmic-i seniyye eğerçi irsâl buyurulup, lâkin vâfir eyyâmdan berü mansıb-ı kapudânî geştî-i tûfân-zede gibi muztarib-i emvâc ve tesviye-i ahvâli tedbîr-i nâ-hudâ-yı ehliyet-intivâya muhtâc olup, cûyây-ı cûdî-selâmet olarak her ne sûya teveccüh etdiyse, [Ü2 31a] tedârük-i ahvâline kıyâm edenler izhâr-ı 'acz ü a'yâ ve *a'bâ'-i kāsımeti'z-zuhûru** tehammülünden tilâvet-i âyet-i *rabbenâ lâ tuhammilnâ*** etdiği, 'aks-i enzâr-ı[2] mir'ât-ı musaffâ-yı zamîr-i Şeh-i İskender-mizâc olmağla, hâlâ Canik Muhassılığı ile Trabzon ve Gonya Vâlîsi ve Faş Muhâfızı olup, mukaddemâ müddet-i medîde câh-ı kapudânî ile ahvâl-ı Donanma-yı hümâyûn'a vukūf-i tâmın ve ıttılâ'-ı mâ lâ kelâmı olan bende-i kadîm-i tâc-dârî ve 'abd-i müstedîm-i Şehriyârî Mehmed Husrev Paşa'ya ber-mûceb-i *a'tı'l-kavse bârîhâ**** tevcîhine irâde-i 'aliyye ta'alluk etmekle, tarafına nihânî peyâm irsâl ve Trabzon'a bir Kā'im-makām nasbiyle mütenekkiren ve tebdîlen menzil ile Der-sa'âdet'e sür'atine isti'câl olunduğuna müte'âkıb[3], müşârun ileyhin sebük-bâr Kartal nâhiyesine vürûd eylediği ve ol esnâda donanmanın dahi Boğaz'a[4] geldiği istihbâr olunmağla, müşârun ileyh Husrev Paşa'nın da'vetine Hazînedâr-ı Sadr-ı a'zamî tesyâr ve şehr-i rebî'ulevvelin yirmi dördüncü isneyn günü Bâb-ı 'âlî'ye gelüp, Eyâlet-i Cezâyir ve Kapudânî-i deryâ tevcîhiyle[5] dûş-i istihkākına serâsere dûhte ferve-i semmûr iksâ ve kadr-i ikbâli dü-bâlâ kılındı; *Allâhumm'ec'al makdemuhû mukaddimete nusratin ve meymenetin*****.

1.mustashab-ı ma'iyyeti B, E, S : mustashabı Ü2

*."اعباء قاصمة الظهور" = Beller kıran ağır yükler" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

**."ربنا لا تحملنا" = Rabbimiz bize yükleme" anlamına gelen bu cümle "rabbenâ" kelimesinden sonra bir "ve" ilâvesiyle Kur'ân, el-Bakara 2/286. âyetin ortalarında yer alan ufak bir bölümdür.

2.enzâr-ı Ü2 : endâz-ı B, E, S

***."اعط القوس باريها" = İşi ehline ver" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

3.olunduğuna müte'âkıb E, S : olunduğuna mu'âkıb B : olduğuna müte'âkıb Ü2

4.Boğaz'a E, S : Boğaz-ı mezkûre B, Ü2

5.tevcîhiyle B, Ü2, S : tevcîhle E

****."اللهم اجعل مقدمه مقدّمة نصرةٍ و ميمنة" = Allahım! Onun gelişini zafer ve bereketin öncüsü kıl" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Yevm-i mezkûrda Husrev Paşa'nın 'uhdesinde olan Trabzon Eyâleti ve Canik Muhassıllığı, Ankara ve Kangırı[1] sancakları Mutasarrıfı olup, şark ordusunda bulunan Hâfız 'Ali Paşa'ya [Ü2 31b] ve livâ'eyn-i mezkûreyn dahi Kapudan-ı sâbık Kara Mehmed Paşa'ya tevcîh ve kapu kethudâları Hüseyn Bey ve Nâyâb Efendi'ye ilbâs-ı hil'at olundu*.

İstîlâ'-i eşkıyâ'-i Rum be-Kal'a-i Anabolu ve Palamuda[2] der-Mora

Anabolu Muhâfızı Vezîr Nâmık 'Ali Paşa ile Muhâfız-ı sâbık olup, ma'iyyetinde kalan Kara Mehmed Paşa-zâde Mîr-i mîrân Sâlim Paşa, dâ'ireleri halkı ve ehâlî ile ser-keşîde-i kal'a-i kal'ı reng-i âsumân olan hısneyn-i mezkûreyni muhâfazada bezl-i makdûr ile her hamle-i saff-şikâfında nice müşrikîn-i dûzeh-mekîni rânde-i derekât-ı siccîn ederek, gayret-i İslâmiyyeyi elden bırakmamış ve esliha-i şecâ'ati mismâr-ı ihmâle takmamışlar idi. Lâkin her ne kadar kūt u kuvvetlerine imdâd-ı Şehriyâr-ı merâhim-mu'tâd hazretlerinin ehass-ı metâlib-i bî-kes-nevâzâneleri olup, Mora Ser'askeri ve sâ'ir[3] me'mûrîne husûs-i merkūmda ihtimâm ü gayret olunmak emrinde bâ-irâde-i hümâyûn evâmir-i mü'ekkede irdâf olunarak, her biri kemer-i gayreti miyân-ı sadâkatinde[4] berk ve tehâvün ve kusûru terk ile hasbe'l-vüs' irsâl-i zehâ'ir[5] maslahat-ı hayriyyesinde ibrâz-ı me'âsir kılmışlar ise de, mazbût-ı sahîfe-i beyân olduğu üzere derbendlerin seddi ve Gördös pîş-gâhmda vukū' bulan hezîmet mülâbesesi, berren sevk-i asâkir ü zehâyir[6] düşvâr ve Donanma-yı hümâyûn Bahr-ı sefîd Boğazı'na mu'âvedet etmekle, bahran dahi i'âne makdûr olmadığı âşikâr olmağla, mahsûr olanlar zahîreden me'yûs ve zahm-i sîne-i muzâyakaları [Ü2 32a] menkûs olarak tahlîs-i cândan gayriye çâre bulamayup, istîmâna karâr vermeleriyle a'dây-ı dîn, *demmerahumullâhu te'âlâ bi-rahmetihim ebede'l-âbidîn***, şehr-i rebî'ulevvelin yirmi beşinci pençşenbih günü Palamuda'ya[7] ve şehr-i rebî'ulâhırın ikinci isneyn günü Anabolu'ya zulmet-âver-i duhûl ve ehâlîle-

---

1.Kangırı Ü2 : Kankırı B, E, S

*."şehr-i rebî'ulevvelin yirmi dördüncü ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,64'te kaydedilmiştir.

2.Palamuda B, Ü2 : Balamuda S : بلامودە E

3.sâ'ir B, E, Ü2 : sâyir S

4.sadâkatinde E, Ü2, S : sadâkatine B

5.zehâ'ir E : zehâyir B, Ü2, S

6.zehâ'ir E : zehâyir B, Ü2, S

**."دمرهم الله تعالى برحمتهم ابد الابدين = Allah Teâlâ onların topunu sonsuza kadar yoketsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

7.Palamuda'ya E, S : Palamuda B, Ü2

rin tahliyeye meşgûl olup, sıyânet-i izâ'at-i 'ırz ve itlâf-ı câna kemâl-i ri'âyetle vezîr-i müşârun ileyh ve paşa-yı mûmâ ileyhi üçer beşer âdemleriyle beynlerinde olan şart üzere ber-tarîka-i rehn kal'ada tevkîf ile vakf-ı şüyûn-i âh u zâr ve mâ'adâ zükûr ü inâs iki bin beş yüz kadar ehl-i İslâmı ancak üzerlerinde olan libâslariyle bi-esrihim on kıt'a Çamlıca gemilerine irkâbla Kuşadası sâhiline tesyâr ederler. Kefere-i fecere esnây-ı râhda istilâdîde olan Müslimîni mübtelây-ı ezâ etmeyüp, lâkin kenâr-ı sâhile geldiklerinde cümlesini 'uryân ederek bırakmışlardır*; *lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-'aliyyi'l-'azîm. Hasbünallâhu ve ni'me'l-vekîl***.

Haber-i bârid-i mezkûr Der-i devlet'e zuhûr ile âfet-res-i sabr u şu'ûr oldukda, 'ummân-ı merhamet-i pâdişâhî cûşân olup, gerek muhâcirîn-i mezkûrînin ve gerek bundan akdem Atina tarafından hicret ile İzmir'e gelan bî-kesânın infâk u iksâlarına[1] vâfir nukûd ihsân ve cümlesini birer mahalle îvâ vü iskân içün Kuşadası ve İzmir muhâfızları ve Aydın ve Saruhân mütesellimlerine evâmir-i 'aliyye tesyâriyle ibrâz-ı lutf-i firâvân buyurmuşlardır. [Ü2 32b]

Dıramalı Mahmûd Paşa merhûm kubeyl-i fevtinde kal'a-i merkûmeye Gördös'den hasbe'l-vüs' yüz yük kadar zahîre irsâline ikdâm ve her çend bu hidmet-i hayriyyeyi vüzerâ vü ümerâdan her kime teklîf ü ibrâm etmiş ise de: "Gider isek dönemeyiz" deyü 'özr-i leng ederek, hetk-i perde-i 'âr u neng etmeleriyle, nihâyet müşârun ileyhin ser-delîli Ahmed Ağa: "Ben îsâl ve yolda düşmen sedd-i râh-ı 'ubûr olur ise[2] nâ'ire-i harbi iş'âl ederim" deyü te'ahhüd birle mûmâ ileyh ve ma'iyyetine aldığı üç[3] yüz kadar neferât delîl-i râh-ı peymâ-yı vâdî-yi tavsîl olup, dört sâ'at mesâfeye kadar varmışlar ve kal'ada olan Müslimînden dahi vâfir dilîr var kuvveti bazûya[4] getürüp, gelenleri istikbâl niyyetiyle kal'adan çıkmışlar idi. Lâkin Gördös takımı cebânet edüp ilerüye pây-ı ikdâmı dırâz edemeyüp, müstakbilîn her ne kadar teşvîk ü tergîbe dâ'ir izhâr-ı gayret ü me'âsir etmişler ise de ric'at-i kahkariyye vâdîsine sür'at ve kal'alılar dahi nâ-çâr ye'sle mu'âvedet eylediler. Eğerçi zikr olunan zehâ'ir ve[5] asâkir cür'et ile[6] kal'aya duhûl edeler idi; hengâm-ı şitâda kal'a muhâfaza olunur idi, denmişidi. Lâkin,

---

*."şehr-i rebî'ulevvelin yirmi beşinci ..... bırakmışlardır" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,64'te kaydedilmiştir.

**."لا حول و لا قوة الا بالله العلى العظيم حسبنا الله و نعم الوكيل" = Güç ve kuvvet Yüce Allah-'ındır. Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir" anlamına gelen Arapça bu cümlelerden "Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir" kısmı Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/173. âyetin son kısmıdır.

1.iksâlarına B, [Önce "iksâlariyçün" yazılmış, sonra "iyçün" kısmı karalanıp üzerine "ma" ilave edilmiştir] E : iksâlariyçün Ü2 : + larına S

2.ise E, S : + de Ü2

3.üç E, S : üc Ü2

4.bâzûya E, Ü2 : pazuya S

5.zehâ'ir ve ["ile"nin üzeri karalanıp araya "ve" yazılmıştır] E : zehâ'ir ile Ü2 : zehâyir ve S

6.ile E, S : birle Ü2

Takdîr kat'-ı rişte-i tedbîr mî-küned,
*Tedbîr-i sâde-levh çe takdîr mî-küned**.

vefkınca kulle-i tedbîr-i çûpîn-binây-ı insân, sâ'ika-i te'sîr-i kazâ'-i mübreme mütehammil olmayacağı, nezd-i üli'n-nühâda zâhir ü 'ıyândır.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Şehr-i rebî'ulevvelin [Ü2 33a] yirmi üçüncü[1] gününden mu'teber olmak üzere, sâbıkā Mısr-ı Kāhire Kadısı Kırîmî Mehmed Efendi'ye ve yirmi beşinci gününden i'tibâren Edirne Pâyesi olup, sâbıkā Selânik Kadısı Ahıskavî Süleymân Efendi'ye ve yirmi yedinci gününden bi'l-i'tibâr sâbıkā Havâss-ı Refî'a Kadısı İmâm-ı evvel-i hazret-i Şehriyârî Kıbrısî-zâde Mehmed 'Ârif Efendi'ye Mekke-i mükerreme pâyeleri bâ-hatt-ı hümâyûn ihsân ve otuz dokuz muharremi gurresinden zabt olunmak üzere Yenişehir-i Fenar Kazâsı, Hâmise i'tibâriyle Emre Hâce Müderrisi Ser-etıbbâ'-i hazret-i Cihânârâ'yı Benderekli-zâde Sa'îd Efendi'ye ve sene-i mezkûre rebî'ulâhırı gurresinden mazbût olmak üzere Selânik Kazâsı yine Hâmise i'tibâriyle Etmekcizâde Ahmed Paşa Müderrisi İmâm-ı sânî-yi İmâmü'l-Müslimîn es-Seyyid Mehmed Zeynel'âbidîn Efendi'ye bâ-hatt-ı hümâyûn bi'l-istihkāk tevcîh ile mümtâz-ı akrân kılındılar.

Nasb-ı Sadr-ı Anadolu

Anadolu Kadı'askeri 'Abdullâh Efendi-zâde es-Seyyid Ahmed Reşîd Efendi'nin müddet-i 'örfiyyesi, şehr-i rebî'ulâhırın beşinci günü temâm ve pâyelülerin baş-eskisi Hattât Mustafa Râkım Efendi sadâret-i mezkûre ile makzıyyu'l-merâm oldu.

Câh-ı mezbûru ihrâzlarına 'İzzet Efendi'nin târîhidir:

Anadolu câhına Râkım Efendi verdi şân
(اناطولی جاهنه راقم افندی ویردی شان)
sene 38**

---

* تقدیر قطع رشته تدبیر میکند تدبیر ساده لوح چه تقدیر میکند = Takdîr, tedbîr ipini keser. Saf insanın tedbîri, takdîre ne yapabilir?" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

1.üçüncü E, Ü2 : ücüncü S

**.Câh-ı ..... 38 [Bu kısım E 117b'nin sol kenarına aynı kaligrafi ile sonradan kaydedilmiştir] E : — Ü2, S

Tevcîh-i Kitâbet-i Topcıyân ve Arabacıyân[1]

Topcular Kâtibi olan Hacı Ahmed Efendi, Nüzül Emâneti'yle Yenişehir'e ta'yîn olunmağla, şehr-i mezkûrun onuncu günü kitâbet-i mezkûre, Arabacıyân Kâtibi Seyyid Mehmed Efendi [Ü2 33b] Mühürdârı Ahmed Efendi'ye ve Arabacıyân Kitâbeti, Beylikci-yi esbak Hüseyn Remzi Efendi'ye tevcîh kılındı.

'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve nefy-i Bâzergân-ı Ocak

Beliyye-i Devlet-i 'aliyye olan ocaklu[2] gürûh-i mekrûhunun müsâ'ade-i rüzgâr-ı kec-reftâr ile yevmen fe-yevmen hilâf-ı rızâ hareketleri terakkîde olup, şöyle kim tebeddül-i sadâretden sonra kavm-i müstahikku'l-levm-i merkûmdan usta nâmında olan eşkıyâ, vâsıtâ-i rişâ ile diledikleri[3] kesâna voyvodalık almak ve her bir murâd etdikleri mesâlihi evliyâ-i umûra hâh u nâ-hâh gördürmek gibi vazîfelerinden hâric umûra tesaddî vü sevke ve re'âyâya birer behâne ile te'addî eylediklerinden başka, taşrada yeniçeri zümresine vülât ü hükkâm taraflarından müdâhale olunmayup: "Zâbitlerinden gayrisi karışmasun" me'âlinden[4] Sadr-ı cedîd 'Abdullâh Paşa hazretlerine ister istemez Memâlik-i mahrûse'ye neşr-i evâmir etdirüp ve[5] müddet-i vâfireden berü serdâr gitmesi mehcûr olan[6] ve aslâ yeniçeri tâ'ifesi[7] bulunmayan bilâda yegân yegân serdâr tesyârına ictisâr eylediler. Hattâ Râkımu'l-hurûf bu esnâda Şeyhülislâm Sıdkî-zâde Efendi hazretlerinin arpalığı olan Medîne-i Birgi'de hasbe'l-kader bi'l-emâne nâ'ib ve mübtelây-ı envâ'-ı nevâ'ib bulunup, zikr olunan evâmirden biri dahi kazâ'-i merkûme vârid oldukda: "Aydın diyârında yeniçeri yoğiken bunun vürûdu ne ma'nâya mebnîdir" deyü ehâlîsi te'accüb eylediklerine mu'âkıb, medîne-i mezbûre sefelesinden [Ü2 34a] Karabacak lakab şahs -ki çend mâh mukaddem bir töhmet-i 'azîme ile beldeden tard olunmuşidi- civârda vâki' Bozdağı Karyesi'ne tek ü tenhâ gelüp, hemyânından bir kalafât ile iki kara kalpak[8] çıkarup, kalafatı başına geyüp ve kalpakları[9] iki yörük Türk'üne geydürüp, "Ben Birgi'ye Ağa oldum. Yedimde fermân vardır. Ba'de-ez-în[10] fuka-

---

1.**Tevcîh-i ..... Arabacıyân** Ü2 : **Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân** E, S
2.ocaklu E, S : ocaklı Ü2
3.diledikleri E, Ü2 : dedikleri S
4.me'âlinden Ü2 : me'âlinde E, S
5.ve S : + ["ve" sonradan ilâve edilmiş gibi gözüküyor] E : — Ü2
6.olan Ü2 : olarak E, S
7.tâ'ifesi E, Ü2 : tâyifesi S
8.kalpak Ü2 : kalbak E, S
9.kalpakları E, Ü2 : kalbakları S
10.Ba'de-ez-în E, S : Ba'de-zîn Ü2

rânın üzerinden sâlyâneyi kaldıracağım" kelimât-ı fitne-engîzini neşre başlayup, etrâfdan bu sît-ı 'avâm-pesendi duyan hayvan makūlesi kuravî birer birer yanına cem' olmakda olduğu 'ale's-sabâh ihbâr olundukda: "Hemândem mahkemeye 'ulemâ vü vücûhu ihzâr ile işbu fitne-i nâgeh-zuhûrun def'ine bakmalı, zîrâ ihmâl olunduğu sûretde söz ayağa düşer, ihtilâl-i 'azîm tehaddüs eder. Fermânım var dediği kizb ü dürûğdur ki, serdârlığa fermân yazılmak hılâf-ı şurût-ı kalemdir. Belki Nefes Turnacılığı derler, şunun bunun birkac[1] yüz guruşa tedârük eyledikleri, dirlik içün ağaların verdiği kağıddan 'ibâret ola. Ehâlîden bir merd-i dilîr var mıdır ki, bir sûretle mûyuna hatâ gelmeden harîfi 'ale'l-gafle ahz ile[2] mahkemeye getüre ve bu takrîble dâd ü sitâd-ı tezvîrini bitüre?" dediğimde huzzâr tasvîb edüp, ehâlîden 'Abdullâh nâm kâr-güzâr kimesneyi birkac âdemle gönderdiler. Merkūm 'Abdullâh varup: "Seni Hâkim ve Müftî ve bi'l-cümle 'ulemâ vü vücûh isterler, buyurun!" deyüp, söyletmeden ahşama karîb [Ü2 34b] mahkemeye îsâl ve 'ulemâ vü vücûh muvâcehesinde: "Ay Karabacak Ağa! Kanı fermânın?" deyü su'âl eylediğimde, tıbk-ı mütâla'am gibi Nefes Turnacılığı'nı müş'ir bir kağıd ibrâz eyledikde, ber-tarîka-i ilzâm: "Senin işbu kağıdında Birgi Serdârlığı'na ve Ağalığı'na dâ'ir harf yoğiken ne şekl-i cür'etdir ki hılâf-ı kānûn-i ocak: 'Ben Ağa oldum' diyerek böyle meşâgil vaktinde beldeyi, belki Aydın Sancağı'nı ihtilâle düşüresin" deyü ittihâmdan sonra bi'l-ittifâk berây-ı güşmâl habse ilkā olunup, çend eyyâm mahbesde ba'de't-tevkîf kusûruna i'tirâf ve min-ba'd bu makūle kâr-ı nâ-savâba ictisâr etmemeğe te'ahhüd edüp ve kefîl vermekle salıverildiğinden bir on gün sonra yine bunun gibi bir hîle ile Kula Kasabası'nda hudûs edüp, sûret-i def'ine bakılmayarak teşa''ub etmiş olan yeni yeniçerilere ilticâ ve gûyâ kasaba-i merkūmeye ocak tarafından gelmiş olan aşcı ustanın karakullukcuları olmak üzere iki şahs yanına alup ve kurâdan biraz hazele dahi toplayup, nâ-gâh mahkemeye hücûm eylediklerinde, Fakîr-i pür-taksîr kat'â izhâr-ı telâş etmeyüp, rûhâniyyet-i Sâhibü'ş-şerî'a'ya tevessül ile 'ulemâ vü vücûhun gelmelerine âdemler ihzâr ve: "Maslahatınız nedir, görelim?" deyü istintâk eylediğimde, karakullukcu nâmında[3] olan ol iki şahs-ı nâdân: "Bizi ustamız, Karabacak Ağa'yı Birgi'ye ik'âd içün ta'yîn eyledi[4]. Bundan akdem yedindeki fermânı dinlemeyüp, bir ocak ağasını[5] [Ü2 35a] habs etmişsin, bu olur şey midir? Sen başından korkmaz mısın? Şimdi cümle umûr ocaklı yedine geçdi[6], bunun Birgi Ağalığı'nı müş'ir yedine mürâsele vermelisin" diyerek

1.birkac Ü2, S : — E
2.ahz ile E, S : — Ü2
3.nâmında Ü2 : nâmına E, S
4.ik'âd ..... eyledi E, S : ik'âda gönderdi Ü2
5.ağasını E, S : ağası Ü2
6.geçdi S : gecdi E, Ü2

ve[1] aslâ ta'bîre gelmez dürlü dürlü herze-hârlığa başladılar. Bu esnâda 'ulemâ vü vücûh dahi birer birer gelüp, temâm meclis doldukda, Fakîr kelimât-ı rıfk-âmîz ile: "Karabacak Ağa hılâf-ı kānûn-i ocak hareketde bulunmağla öyle bir şey olmuşidi. Lâkin sonra i'tirâf etmekle salıverilüp, hâtırına her hâlde ri'âyet olundu idi. Anın yedinde[2] olan kağıd, turnacılık senedi olup, burada ağalığına dâ'ir bir nesne yazılmamışdır. Böyle iken kizbi ihtiyâr edüp, Bozdağı'nda âdem cem'ine ocaklının rızâsı var mıdır ve inhâ olunsa 'acebâ ocak ağaları bu hareketine rızâ verirler mi idi? Bak, siz dahi karakullukcularız[3] diyorsunuz, kani çiprâstınız?[4] Karakullukcular aslâ anı bellerinden çıkarmak kanûn değildir" deyü ilzâm eylediğimde, etrâfdan dahi kavl-i Fakîr'i te'yîden biraz söz söylediklerine mukārin, vücûha hıtâben: "Alın bu yoldaşları birer mahalle müsâfir verin ve ikrâm edin. Yarın bir sûret verilür" deyü def'-i meclis etdikden sonra kendi kendime: "Ma'âzallâhi Te'âlâ eşhâs-ı merkūme câ'iz ki sabâha kadar biraz erâzili başlarına birikdirüp, yine mahkemeye hücûm ve: "Bize mürâsele ver!" deyü sûret-i cebr gösterdiklerinde, maslahat sarpa sarar: "Ben burada bulunmadığım sûretde 'ukde-i cem'iyyetlerine [Ü2 35b] inhilâl gelür" deyü te'emmül edüp, beyne'l-'işâ'eyn vücûha[5] ve bir ahada duyurmayarak gizlü yollardan bir buçuk[6] sâ'at mesâfede kâ'in Ödemiş Nâhiyesi'ne gidüp, oradan 'ulemâ vü vücûha keyfiyyet-i mütâla'amı beyân ve: "Yarın ehl-i 'ırz hânelerine çekilüp, çarsu açılmayarak eşhâs-ı merkūmeye sûret-i istiskāl gösterilsün" deyü tahrîr ve yine şeb-hengâm tesyîr eyledim. Tedbîr-i nâçîzânem[7] muvâfık-ı takdîr olup, tıbk-ı tahrîrim üzere 'amel olundukda, eşhâs-ı merkūma istiskāl[8] ve 'adem-i kabûlü müşâhede kıldıkları gibi: "Hayf! Kadı'yı elimizden çıkardık. Bundan sonra iş görülmez" deyüp, hemân ol gün birer ikişer firâr edüp, bu vechile def'-i fitne olunduğuna[9] şükr-i Bârî Te'âlâ tekrâr olundu.

İşte bunun gibi tâ'ife-i merkūmenin taraf taraf fesâdları rû-nümâ ve kesr-i ünûf-i tecebbürleri maksad-ı aksâ olup, lâkin[10] bu husûs bir devlet-perver ve sadâkat-güster kimesnenin Ağa olmasına mevkūf ve hâlâ Zağarcıbaşı bulunan Ruscuklu Hüseyn Ağa, evsâf-ı mezkûre ile mevsûf olduğu karîn-i hüsn-i şehâdet-i erbâb-ı vukūf olmağla, mûmâ ileyhi ağalık makāmına takrîb, menvî-yi zamîr-i Şeh-i İskender-nazîr olduğundan fazla, kırk yedi günden berü ağa bulunan 'Osmân Ağa, tedbîr-i dil-pezîr ile eşkıyâyı def'a

1.ve S : + ["ve" sonradan yazılmış gibi görünüyor] E : — Ü2
2.Anın yedinde E, Ü2 : Bunda S
3.kollukcularız S : kollukcuyuz E, Ü2
4.çiprâstınız E, S : çibrâstınız Ü2
5.vücûha E, Ü2 : vücûh S
6.buçuk Ü2 : bucuk E, S
7.nâçîzânem E : nâcîzânem Ü2, S
8.istiskāl E, S : iştikāl Ü2
9.olunduğuna E, S : olduğuna Ü2
10.lâkin Ü2 : — E, S

gayr-i kādir ve dûlâb-ı zabt u rabtı idârede kāsır olmağla, şehr-i rebî'ulâhırın onuncu günü ağalıkdan ma'zûl ve Kul Kethudâsı 'Ali Ağa mevsûl ve Zağarcı-başı mûmâ ileyh Hüseyn Ağa [Ü2 36a] dahi Kul Kethudâlığı'yla hall ü 'akde meşgūl olup*, öteden berü hokka-bâz-ı enbân-ı fitne[1] olduğu zâhir ve bu def'a ağa-yı cedîdin inhâsiyle fesâd-ı mahsûsu bâhir olan Ocak Bâzergânı Brazaho (برہ صاخو)[2] nâm Yehûdî Zile'ye nefy ile te'dîb ve esbakı Baron Yehûdî yerine takrîb olundu.

Tevcîh-i Livâ'-i Kayseriyye ve rütbe-i mîr-i mîrânî

Kayseriyye ve Bozok sancakları Mutasarrıfı Vezîr Seyyid 'Alâ'eddîn Paşa'nın 'uhdesinden nez'u ref'-i vezâretiyle Sivas'da ikāmetine irâde-i Pâdişâhî zuhûr ve livâ'eyn-i mezkûreyn biraz eyyâmdan berü merfû'u'l-vezâre olarak Medîne-i Konya'da subhâ-gerdân-ı du'ây-ı bekāy-ı Pâdişâh-ı re'fet-penâh olan Gālib Paşa'ya[3] bâ-ibkāy-ı vezâret, şehr-i mezkûrun on ikinci pençşenbih günü tevcîhle, hakkında iltifât-ı Husrevâne sudûr edüp, hâlâ Van Muhâfızı Vezîr Sert Mahmûd Paşa'nın birâderi İsmâ'îl Bey'e, Ser'asker-i Şark iltimâsiyle yevm-i mezkûrda rütbe-i mîr-i mîrânî ihsân olundu**.

Fevt-i Hammâmî-zâde Râşid Efendi

Bâ-pâye-i Rumeli sâbıkā Anadolu Kadı'askeri Hammâmî-zâde Mehmed Râşid Efendi'nin za'f-ı heremine derd-i bî-dermân munzamm ve mâlı-ı mezbûrun on sekizinci çehârşenbih[4] günü beste-dem olup, Câmi'-i Fâtih musallâsında nemâzına cemâ'at-i 'ulemâ ve sâ'ir hâzırîn tekbîr-zen-i edâ ve Üsküdar'da Serrâçlar Çeşmesi nâm makberede îvâ kılındılar[5].

---

*."**Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân** ..... meşgūl olup" kısmında yer alan bilgiler özetle ve Es'ad Efendi'nin Birgi Nâibliği'nde başından geçen olaylar zikredilmeyerek *Târîh-i Cevdet*, XII,70'de kaydedilmiştir.

1.fitne E, S : — Ü2

2.برہ ضاحو E, S : برہ صاخو Ü2

3.Paşa'ya E, Ü2 : + ya S

."Tevcîh-i Livâ'-i Kayseriyye** ..... ihsân olundu" kısmında yer alan bilgiler özetle ve değişik ifâdelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,69'da kaydedilmiştir.

4.çehârşenbih E : cehârşenbih Ü2, S

5.ve Üsküdar'da ..... kılındılar E, S : oldular Ü2

Terceme

Müşârun ileyh Selânik'den ma'zûlen doksan bir hilâlinde fevt olan Hammâmî 'Ali[1] Efendi'nin mahdûmu olup, bin[2] yüz seksan bir târîhinde silk-i müderrisîne münselik ve yoluyla [Ü2 36b] on senesi şevvâlinde Halebü'ş-şehbâ'ya Molla ve on sekiz muharremü'l-harâmmda[3] Hâkim-i Şâm ve yirmi iki re's-i senesinde Kādî-yi Ümmü'l-Kurâ ve yirmi altı şa'bânında Kādî-yi İstanbul ve itmâm-ı müddet-i 'örfiyyesine bir mâh kalarak menfiyyen ma'zûl ve otuz dört zilka'desinde Anadolu Pâyesi'yle nâ'il-i şeref ve otuz beş zilka'desinde bi'l-fi'l Anadolu Kadı'askerliği'yle müşerref olup, otuz altı şevvâli hilâlinde Rumeli Pâyesi'ni istihsâl ve vakt-i sâlifü'z-zikrde irtihâl eyledi.

Zâtında kerîm ve semûh bir zât olup, lâkin hadîdü'l-lisân ve kaviyyü'l-cenân idi. Haleb ve İstanbul kazâlarında [bulunması] ve mu'ahharan üc def'a nefy ü iclâsı şâhid-i müdde'âdır; *'aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân**.

Vefât-ı Vâlî-i[4] Rumeli ve Ser'asker[5] Seyyid 'Ali Celâleddîn Paşa

Müşârun ileyh Bosna'da iken hıtta-i mezkûre tevcîh olunmağla, şehr-i rebî'ulâhirin beşinci günü Travnik'den hareket ve ber-mûceb-i irâde Yenişehir'e sevk-i matiyye-i sür'at etmek niyyetinde olduğunu Der-i devlet'e ba'de'l-inhâ, çend rûz mürûrunda maraz-ı mevte mübtelâ ve 'âzim-i şehristân-ı bekā oldu.

Terceme[6]

Müşârun ileyhin nüsha-i kem-yâb-ı vücûdu, belde-i Amid'de rahle-zîb-i bedîd ve beldesi 'ulemâsından 'ulûm-i mukarrereyi kānûn u itkān üzere görüp, meleke-dâr-ı dâniş-i vedîd oldukdan sonra, bâbu'l-murâd İs-

---

1.Selânik'den ..... 'Ali S : + ["Selânik'den ..... 'Ali" kısmı, üzeri çizilen "mevâlî-yi fihâmdan (.....) Efendi'nin" kelimelerinin yerine, müellif hattıyla E 121b'nin sağ kenarına ve buraya girmesi işaret edilerek yazılmıştır] E : mevâlî-i fihâmdan bir Ü2

2.bin E, S : — Ü2

3.harâmında Ü2, S : + [Burada yer alan "Molla" ve "on sekiz" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] E

*."عليه الرّحمة والغفران = Rahmet ve mağfiret onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir. "**Fevt-i Hammâmî-zâde Râşid Efendi** ..... *rahmetü ve'l-gufrân*" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,75'te kaydedilmiştir.

4.Vâlî-i E : Vâlî-yi Ü2, S

5.**ve Ser'asker** Ü2 : — E, S

6.**Terceme** E, Ü2 : — [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] S

lâmbol'a[1] gelüp, mecma'-i kavâbil olan Mektûbî Kalemi'ne dâhil ve tarîk-i ikbâl-refîk-i hâcegâna [Ü2 37a] sülûk ile mümtâz-ı emâsil olup, biraz eyyâm kalem-i mezkûra devâm ve muktezây-ı mizâcı olan hiddetden nâşî akrâniyle imtizâc edemeyüp, hayli evkāt Kastamonu Sancağı'ndan mütekā'iden hâlâ Gelibolu'da mukîm İsmâ'îl Paşa, Selânik Mübâya'acısı'yken yanında hidmet-i kitâbetle tahsîl-i akvât ve anın yanından dahi mufârakat ve Kā'im-makām Şâkir Paşa'nın kable vezâretihî maslahat-ı kitâbetîyle iktisâb-ı ma'îşet edüp, müşârun ileyhden dahi igzâb u tekdîr ile i'tizâl ve Vezîr Hânı'nda 'azebâne me'vâsı olan odasına yan gelüp, âzâde-ser-i mahkûmiyyet-i[2] ricâl olduğu esnâda, ba'zı kurenâ ta'rîfiyle dirâyet ü dürbeti[3] ma'lûm-i şâhâne oldukda, fi'l-hakîka medâr-ı tevcîhi, vukūf-i hikmet olan rütbe-i 'âliye-i vezâret 'uhdesine ihâle olunmak tasmîm ve bu kaziyye kendüsüne[4] sırran tefhîm ve otuz sâli şevvâlinde Anadolu Muhâsebeciliği mansıbıyla kadri tebcîl ve Niş Defterdârlığı 'unvâniyle ol savba tesbîl olunduğundan[5] çend mâh mürûrunda, ya'nî sene-i mezkûre zilhiccesinde Niş muhâfazası şartiyle musammem olan rütbe-i sâmiye-i mezkûre ile kâm-revâ, ba'dehû Edirne muhâfazasıyla Çirmen Sancağı'nda nâşir-i ahkâm-ı i'tilâ olup, ba'dehû Vilâyet-i Bosna'ya Vâlî ve ber-vech-i muharrer Rumeli ordusuna me'mûr olup, reh-vâr-süvâr-ı 'azîmet iken kezâlik ecel, kātı'-ı rişte-i âmâli oldu.

Vezîr-i sâbıku't-tahrîr her fünûnda hisse-dâr ve[6] ekser me'ârifde sâhib-i âsâr, inşâsı zîver-i mecmû'a-i üdebây-ı[7] kalem ve câ-be-câ [Ü2 37b] müterahhaş-ı kâse-i tab'ı olan eş'ârı, âb-ı zülâl gibi selîs ü müsellem olup, ancak te'sîr-i ism ile kesîran-mâ izhâr-ı rûy-i celâl ve hîn-i gazabında şu'ûrunu karîn-i zevâl edüp, 'ilm ü 'aklına mağrûr ve[8] *menem diger*[9] *nîst** ma'nâsını zebân-zed kıldığı meşhûr idi. Hattâ dâhil-i havza-i hükûmetinde kâ'in kasabât kudâtından Râkımu'l-hurûf gibi tehî-dest-i bidâ'a-i müzcât olan nâdânları, muttasıf olduğu 'ilm ü 'irfân tekāzâsıyla çîn-i[10] cebîn-i üstâdâne ile 'itâb ve mele'-i nâsda tahkîr ü serzenişe şitâb eylemesi, eğerçi gayret-i 'ilmiyyeye mahmûldür[11], lâkin ma'a mâ-fîh makām-ı hükkâma hürmet

---

1.İslambol'a E, S : İstanbul'a Ü2
2.mahkûmiyyet-i Ü2 : + ["nisvân ü" kelimelerinin üzeri çizilmiş gibi görünüyor] E : + nisvân ü S
3.dürbeti Ü2 : دربتی E, S
4.kendüsüne Ü2 : kendüye E, S
5.olunduğundan E, S : olduğundan Ü2
6.ve E, S : — Ü2
7.üdebây-ı E, Ü2 : ü[de]bây-ı S
8.ve E, S : — Ü2
9.دکر E, Ü2 : دیکر S
*."منم دکر نیست" = Ben varım, başkası yok" anlamına gelen Farsça bir sözdür.
10.çîn-i E, Ü2 : cîn-i S
11.mahmûldür E, S : mahmûl Ü2

dahi lâzım olduğunu[1] bilürken, o husûs-i feyz-i mahsûsa ri'âyet eylemediği, 'irfânlarına münâfî dense çesbân ve böyle iken yine hisse-mend-i me'ârif olan hademe-i şer'a hürmet ü ikrâmda kusûr etmediği, müsellem-i 'âlemiyândır.

İşbu kazıyye müdde'âya şâhidddir ki, Çirmen Sancağı'nda Vâlî iken ser-kerde-i cehele-i[2] nüvvâbdan Keşan'da nâ'ib bulunan bir harîf-i har-zarîf, müşârun ileyhe cevâb olarak bir husûs zımnında 'arz edeceği i'lâmı, ol esnâda medîne-i mezbûrede menfâ bulunan üdebây-ı mevâlîden her lisânda nazmen ve nesren te'lîf-i kelâm-ı belâgat-irtisâma kādir Câbirî-zâde 'Abdullâh Efendi'ye tesvîd ve yine menfâ bulunan hoş-nüvîs-i hatt-ı ta'lîk olan mevâlîden[3] ve şu'arâdan Keşşâf[4]-zâde Nazîf Efendi'ye tebyîz etdirir. İ'lâm-ı mezbûr resîde-i dest-i düstûr oldukda, hılâf-ı re'yi üzere mastûr [Ü2 38a] iken ısgā ve müfâdını icrâ birle: "Dâhil-i livâmızda böyle okur yazar âdemin hâkimü'ş-şer' bulunması bize bâ'is-i mefharetdir" deyü ikrâm kasdına da'vet eder. Vaktâ ki şahs-ı merkūm huzûruna duhûl ve mu'arref-i mâhiyyeti olan hezeyân u fuzûla başladığı gibi Paşa-yı celâlet-şi'âr: "Tarafımıza gönderilan i'lâmdan haberin var mıdır?" dedikde, kazıyye-i tesvîd ü tebyîzi beyân ve hatemini dahi kâtib-i mahkeme basdığını 'ıyân etdikde, da'vetinden infi'âl ve mu'âmele-i me'lûfesi üzere hemân-dem muhakkaran meclisinden tard u istiskāl eylediği, ol esnâda meşhûr olmuşidi; *'afallâhu te'âlâ vebâlehû ve a'lâ hâlehû**.

Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve ser'askerî-i[5] hıtta-i merkūme

Celâl Paşa'nın fevti takrîbi Rumeli Eyâleti'yle emr-i mu'tenây-ı ser'askerî, tiz elden Rumeli tarafında bulunan vüzerâdan bir kâr-güzâr ve kâr-zâr-ı medâr vezîre tefvîz olunmak akdem-i maslahatdan olup, el-hâletü hâzih ol cânibde olan vüzerâ miyânında bulunup, müteveffâ Hurşîd Paşa'nın fevti esnâsında dahi hatb-ı cesîm-i merkūm 'uhdesine havâle olunmak hâtır-güzâr-ı Şehriyâr-ı Felâtûn-girdâr iken, ceng üzerinde bulunması hasbe'z-zâhir müteveffâ Celâl Paşa'nın tercîhini iktizâ ederek, üzerinden sarf olunan Teke ve Hamîd sancakları Mutasarrıfı ve el'ân İzdin cânibinde bulunan Vezîr Seyyid Mehmed Paşa intihâb-gerde-i hümâyûn olmağla, cumâdelûlânın[6]

1.olduğunu E, S : olduğun Ü2
2.cehele-i E, S : cümle-i Ü2
3.mevâlîden Ü2, S : + ["mevâlîden" kelimesi aynı kaligrafi ile üzeri karalanan "'ulemâdan" kelimesinin üstüne yazılmıştır] E
4.Keşşâf E, Ü2 : كشفاف S
*."عفى الله تعالى و باله و اعلى حاله" = Allah Teâlâ onun günâhını affetsin, durumunu yüceltsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
5.ser'askerî-i S : ser'askerî-yi E, Ü2
6.cumâdelûlânın S : cemâziyelûlânın E, Ü2

ikinci günü eyâlet-i mezkûre ile Derbendât Nezâreti ve bi'l-istiklâl [Ü2 38b] aktâr-ı Rumeli Ser'askerliği müşârun ileyhe tevcîh ü ikrâm ve İzdin'den hareket birle serî'an Yenişehir'e gelüp, me'mûriyyet-i ser'askerîleri muktezâsını icrâya kıyâm[1] ve Mora Vâlîsi ve Ser'askeri Dıramalı Mahmûd Paşa dahi fevt olmağla, anın yerine ta'yîne münâsib kangı vezîr ise tahrîr ü ifhâm ve şimdiki hâlde Mora'dan bir gûnâ[2] temettu' görünmamekle[3], müşârun ileyh Mehmed Paşa'dan münhall olan Teke ve Hamîd sancaklarının Mora Ser'askerliği'ne tensîb olunacak vezîre ilhâkan tevcîhi lâzım gelür mü, şıkkında dahi re'yi ne vechile olur ise bir an akdem Der-sa'âdet-makarr'a inhâ vü i'lâm etmek üzere müşârun ileyh Mehmed Paşa'ya emr-i 'âlî-şân ve kā'ime-i sâmiye irsâliyle vak' u nüfûzuna ihtimâm olundu*.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ[4]

Haleb ve Rakka Vâlîsi olup, el'ân bi'l-iktizâ Rakka nizâmına me'mûr olan[5] Vezîr Behrâm Paşa, yine dâ'ire-i i'tidâli mütecâviz ve sinân-ı cevr ü sitemi sîne-zîr-i destâne râkiz olduğu havâdisi, tehyîc-i gazab-ı pâdişâh-ı âsâyiş-matlab etmekle, ref'-i vezâretiyle Diyârbekir'de ikāmetine ve kâffe-i emvâlinin zabt u musâderesine irâde-i 'aliyye terhîb-fermâ-yı sahîfe-i sudûr ve ol vechile münhall olan eyâlet-i mezkûre şehr-i mezkûrun beşinci günü mukaddemâ müşârun ileyh Behrâm Paşa 'Akkâ tarafına me'mûr olduğu esnâda Haleb muhâfazasına ta'yîn buyurılan Anadolu Vâlîsi Dârendeli Vezîr Hasan Paşa'ya ve Anadolu Eyâleti dahi Gelibolu'da mukîm Sadr-ı sâbık el-Hâc Sâlih Paşa'ya [Ü2 39a] ve Rakka Eyâleti dahi şehr-i mezkûrun yirmi dördüncü günü mütekā'iden Haleb'de ikāmet üzere olan sâbıkā Musul Vâlîsi 'Abdülcelîl-zâde[6] Ahmed Paşa'ya tevcîhle her biri vâye-dâr-ı sürûr oldu**.

İhsân-ı medd be-Kādî-i[7] İzmir

Kazâ'-i mezbûru, nâ'ib irsâliyle mutasarrıf olan[8] Silahdâr Halîl Paşazâde 'Ali Rızâ Bey, ihtilâl-i Rum münâsebetiyle maktû' olan mâhiyyesine

---

1.kıyâm Ü2 : kıyâmı E, S
2.bir gûnâ E, S : — Ü2
3.görünmamekle E, S : görünmakla Ü2
*."**Vefât-ı Vâlî-i Rumeli ve Ser'asker** ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,67-68'de kaydedilmiştir.
4.**vüzerâ** E, Ü2 : **vezâret** S
5.olup ..... olan Ü2 : — E, S
6.zâde E, Ü2 : Paşa S
."Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ** ..... sürûr oldu" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,74'te kaydedilmiştir.
7.**Kadî-i** Ü2, S : **Kadî-yi** E
8.mezbûru ..... olan Ü2 . . mezbûr kadısı ["kadısı" kelimesi müellif hattıyla ve buraya girmesi işaret edilerek satırın üstüne yazılmıştır] E : mezbûr kadısı S

bi'l-külliyye halel geldiğini beyân u istirhâm etmekle, gâyet-i şehr-i mezbûrda itmâma resîde olacak müddetine bir mâh medd ü zamm ve muvakkiti olan İzmîrî Mehmed Efendi'nin zemân-ı zabtı te'ahhur etmekle, mükâfâten zabtından nasbı mu'teber olduğunu nâtık menşûr[1] ısdâriyle mükerrem kılındı.

Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân

Eshâm Mukāta'acısı, Teşrîfâtî-yi esbak Bülbülcü lakab Mustafa Münîf Efendi[2], giriftâr-ı ser-pençe-i 'ikāb-ı ecel olmağla, mansıb-ı mezkûr şehr-i mezbûrun[3] beşinci günü müddet-i medîd Sadr-ı a'zam Mektûbculuğu'ndan 'azlle telh-kâm-ı zîk-ı me'âş olan Süleymân Fâ'ik Efendi'ye tevcîh ile meserret-yâb ve Defter-i Hâkānî Emîni 'Ârif Efendi, tekmîl-i müddet-i kader etmekle, emânet-i mezkûre[4] şehr-i merkūmun on dördüncü günü, sâbıkā Re'îsülküttâb Mehmed Hâmid Bey'e ihsân ile gencîne-i iltifâtdan mâlik-i nisâb kılındı.

Tefvîz-i Emânet-i Surre-i hümâyûn ve nasb-ı Ağa-yı Sipâhiyân

Yevm-i mezbûrda emânet-i müteyemmene-i[5] mezkûre-i Ser-bevvâbîn, Sipâhîler Ağası Cebbâr-zâde 'Abbâs Bey'e ihâle ve reşâşe-i füyûzât rûy-i sa'âdet-tâli'ine isâle kılınup, [Ü2 39b] münhall olan Sipâhîler Ağalığı'yle sâbıkā Mirahûr-i evvel[6] Halîl Ağa mübeccel oldu.

Nasb-ı Çakırcı-başı

Ber-vech-i nân-pâre[7] Çakırcı-başı olan Hâne-i Hâssa'dan muhrec Sa'îd Ağa fevt olmağla, nân-pâre-i merkūm, mâbeyncilikden muhrec diğer Mehmed Sa'îd Ağa'ya şehr-i mezkûrun on altıncı günü kapucu-başılıkla tevcîh olundu.

1.menşûr E, S : mensûr Ü2
2.Efendi Ü2, S : + [Mustafa Münîf efendi ile ilgili olarak aynı kaligrafi ile E 125a'nın sol kenarında şöyle bir kayıt vardır. "Şâh-ı satra konmadı bülbülcülük") E
3.mezbûrun Ü2 : mezkûrun E, S
4.mezkûre E, S : mezkûr Ü2
5.müteyemmene-i E, S : teyemmüne-i Ü2
6.evvel ["evvel" kelimesi ayrı bir kaligrafi ile satırın üstüne yazılmıştır] Ü2 : — E, S
7.Ber-vech-i nân-pâre Ü2 : — E, S

Ba'zı havâdis-i müteferrika der-cemâziyelûlâ[1]

Bu esnâda otuz nefer mikdârı 'usât-ı Rum, *ezâkahumullâhu te'âlâ bi'z-zakkūm**, tarata ta'bîr olunur bir kıt'a kayık ile Sakız'da vâki' Mastakî kurâsından hayvânât ve zahîre almak dâ'iyesiyle sevâhil-i kurâ-yı merkūmeye yanaşup, hurûc etmekde iken, Sakız Muhâfızı Yûsuf Paşa tarafından mahall-i merkūm muhâresesine ta'yîn olunmuş olan asker üzerlerine hücûm ve ekserîsini dûçâr-ı dâm-ı demâr ve ekalli firâr edüp, hayyen şikâr eyledikleri bir neferi istintâk u istihbâr olundukda, Donanma-yı hümâyûn boğazdan içerüye duhûlünde, 'usât-ı kefere kırk-elli kıt'a tarata ile zahîre almak içün Sisam karşusunda kâ'in Çanlı[2] Karyesi'ni basacaklarını ve bu günlerde hırsızlığa çıkacaklarını[3] takrîr etmiş olduğunu muhâfız-ı mûmâ ileyh Der-i devlet'e tahrîr ü inhâ kıldığına mu'âkıb, yine bu hilâlde on iki kıt'a izbandîd tekneleri Bozcaada ve İmroz ve Mu'ârız Boğazı sularında gezinmekde olduğunu istimâ' eylediğini hâk-i serîr-i ma'delete terkîm ü inbâ etmekle, bundan akdem Mu'ârız [Ü2 40a] ve ol havâlîde kâ'in sevâhile inşâ olunup, Gelibolu ve Keşan ve Evreşe ve sâ'ir kurb ü civâr olan kasabâtdan muhâresesine nevbet be-nevbet ehâlîden asker ta'yîn ve top vaz'iyle binâ-yı muhâfazası tarsîn olunan tabya ve karagol-hânelere ve sâ'ir mahallere takviyet verilerek ma'âzallâhi Te'âlâ eşkıyây-ı merkūme bir tarafa çıkmağa[4] mütecâsir olurlar ise derhâl üzerlerine varılarak, kahr u tedmîrleri esbâbına i'tinâ eylemek bâbında bâ-irâde-i hümâyûn Çirmen Mutasarrıfı ve Boğaz ve Sakız muhâfızları ve Gelibolu A'yânı Devriyye mevâlîsinden[5] Hasan Bey'e ferden ferdâ kā'ime-i sâmiye-i sadâret-penâhî irsâliyle[6] tenbîh ü te'kîd olundu.

Rum 'usâtının vâreste-i ityân-ı[7] isbât olduğu üzere iğrây-ı milel-i şettâ-yı Efrenciyye ile ehl-i İslâm 'aleyhine mütecâsir oldukları fesâd ü mel'aneti tervîc içün el-hâletü hâzih 'Akkâ Vâlîsi-yi sâbık 'Abdullâh Paşa vak'asiyle

---

1. **cemâziyelûlâ** E, S : **mâh-ı mezkûr** Ü2
*. "اذاقهم الله تعالى بالزقوم" = Allah Teâlâ onlara zakkumu tattırsın" anlamına gelen Arapça bir bedduâ cümlesidir.
2. Çanlı : Çandarlı E, Ü2, S. [Es'ad Efendi Ü1 12a-b'de Çanlı diye kaydettiği bu yeri burada Çandarlı diye kaydederek hatâ yapmıştır. Çandarlı, İzmir'in Dikili İlçesi'nde bucaktır (bk.*Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi,* V,2569). Bu sebeple eğer Çandarlı söz konusu ise Sisam'ın değil, Midilli Adası'nın karşısında olmasından bahsedilebilir.]
3. çıkacaklarını E, Ü2 : çıkaçaklarını S
4. çıkmağa Ü2, S : + [Önce "çıkmamağa" yazılmış, sonradan "çıkmağa" şekline dönüştürülmüştür] E
5. mevâlîsinden S : + ["mevâlîsinden" kelimesi, üzeri çizilen "Mollası" kelimesinin üstüne muhtemelen müellif hattıyla yazılmıştır] E : Mollası Ü2
6. irsâliyle Ü2 : irsâlleriyle E, S
7. ityân-ı E, S : — Ü2

ol taraflar şûriş[1]-pezîr-i ihtilâl olduğu, vesîle-i izlâl olmak hayâl-i muhâliyle Dürzî ve Nusayrî tâ'ifeleriyle ittifâk u ittihâd ve bunları dahi ümmet-i Muhammed 'aleyhine tahrîk ü ifsâd sevdâsiyle muhâbere vü mükâtebe etmekde oldukları, **[Mısrâ]'**:

*Kad kîle zâlike in sıdkan ve in kizben**

gûş-zed-i kâr-ı agâhân-ı Devlet-i 'aliyye olup, fi'l-hakîka[2] habîse-i a'dâ ellerinden gelan hıyâneti icrâ ve tavâ'if-i mersûmenin dahi kendileriyle hemdest-i mel'anet olmak üzere izlâllerine[3] ictirâ ederek Devlet-i 'aliyye-i[4] mü'eyyede'yi her tarafdan işgāl içün [Ü2 40b] envâ'-i sanâyi' ve hiyel îcâdına çalışacakları[5] ezher mine'n-nehâr ve hasm-ı 'anîdden temelluk etseler bile bir vechile emniyyet câ'iz olmadığı ma'lûm-i sıgār u kibâr olmağla, zimâm-ı tebassur u âgâhînin dest-i ihtiyâtdan bıragılmaması, cemî' zemânda 'ale'l-husûs bu evânda îcâb-ı maslahatdan olduğuna binâ'en, 'Akkâ üzerinde olan Şâm-ı şerîf Vâlîsi Sadr-ı esbak Dervîş Paşa ile 'Akkâ Vâlîsi Beylanlı Mustafa Paşa'ya ihbâr olunan muhâbere vü mükâtebe hâdisesine dâ'ir bu gûnâ ma'lûmâtları var mıdır? Ve istimâ' etmişler ise şerâ'it-i hazm ü ihtiyâta mezîd-i dikkat ile keyfiyyeti Der-sa'âdet'e tahrîre müsâra'at eylemeleri emrinde berây-ı isti'lâm ü istihbâr başka başka kā'ime-i sâmiye tahrîr ü tesyâr olundu**.

Vezîden-i bâd-ı sarsar ve inhidâm-ı menâr-ı Selîmiyye

Mâh-ı mezkûrun yirmi dokuzuncu salı günü vakt-i salât-i subhda nâgâh lodos rüzgârı şiddet üzere vezân ve her ebniye lerzân olup, yarım sâ'at mütemâdî ve bu müddetde nice menâzil ü büyûtun revzen ü dervâzesi kal'ına ve eşcâr-ı kibârın kam'ına, 'ale'l-husûs Üsküdar'da kâ'in iki yüz on dokuz senesi binâ olunan Selîmiyye Câmi'-i şerîfi minârelerinden[6] cânib-i yemînindekinin nısfından ve diğerinin şerefesinden sukūt u inhidâmına bâdî olmuşdur.

1.şûriş E, Ü2 : سورش S

*."قد قيل ذلك ان صدقا و ان كذبا" = İster doğru olsun, ister yanlış olsun o söylenilmiştir" anlamına gelen Arapça bir mısradır.

2.fi'l-hakîka E, S : + milel-i Ü2

3.izlâllerine Ü2 : ihlâllerine E, S

4.'aliyye-i E, S : — Ü2

5.îcâdına çalışacakları E : îcâdma calışacakları S : îçâdına çalışaçakları Ü2

**."Rum 'usâtının vâreste-i ityân-ı ..... tesyâr olundu" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,74'te kaydedilmiştir.

6.minârelerinden Ü2 : minâr[e]lerinden E, S

İhrâc-ı mevâcib

Yevm-i mezkûrda ber-mu'tâd tertîb olunan Dîvân-ı hümâyûn'da recec mevâcibi nâmiyle âmâde kılınan bî-hadd nukūdun 'öşr-i mi'şârı, askerden ma'dûd olan[1] topcu ve arabacı ve humbaracı ve lağımcı [Ü2 41a] ve kalyoncu neferâtına i'tâ olunarak kîse-i istihkākları leb-rîz-i kerem-i pâdişâh-ı deryâ-bahşâ ve mâ'adâsı yeniçeri ve cebeci ve sipâh ve silahdâr ve bölükât-ı erba'a 'ulûfesi adiyle yine bir takım esnâf-ı müft-hârâna re'sü'l-mâl-i nemâ oldu; *lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-'aliyyi'l-'azîm**.

Tevcîh-i Eyâlet-i Mora ve Livâ'-i Teke ve Hamîd ve ta'yîn-i Vâlî-i[2] Selânik ve Vâlî-yi[3] Çirmen be-Mora ve ta'yîn-i muhâfız be-Babadağı ve Ruscuk

Ânifâ imlâ olunduğu üzere Mora ordusunun ahvâli îcâbınca, Mahmûd Paşa'dan münhalle olan eyâlet-i mezkûre ve[4] Ser'askerî-yi Mora'ya vüzerâdan birini intihâb etmek Rumeli Vâlîsi Ser'asker Seyyid Mehmed Paşa'nın re'yine ve iş'ârına ta'lîk buyurulmuş ve Babadağı Muhâfızı Vezîr Yûsuf Paşa dahi der-hâtır olmuş idi. Bu def'a müşârun ileyh Mehmed Paşa emr-i cesîm-i mezkûrun livâ'eyn-i mezkûreyn tevcîhiyle müşârun ileyh Berkofcalı Yûsuf Paşa'ya ihâlesini tensîb ve Âsitân-ı Devlet-âşiyân'a 'arîzasını tesrîb edüp, husûs-ı mezkûr mütâla'a-i hümâyûna dahi muvâfık gelmekle, ol vechile eyâlet-i merkūme ve livâ'eyn-i mezkûreyn Mora Ser'askerliği'yle müşârun ileyh Yûsuf Paşa'ya cumâdelâhırenin[5] dördüncü günü tevcîhle ol cânibe ta'yîn ve ma'iyyetine Silistre Sancağı kazâlarından bin iki yüz elli ve Vidin ve Niğbolu livâlarından bin yedi yüz elli nefer asker tertîb olunup, zikr olunan asâkiri 'aynen yahud yerlerine serî'an diğer asker tedârük edebilürse bedellerini alup ve reh-i râstı olan kazâlardan [Ü2 41b] dahi uydurabildiği cünûd-i zafer-nümûd ile Babadağı'ndan hareket ve bir kadem akdem Rumeli Vâlîsi ma'iyyetine erişüp, îfây-ı me'mûriyyete[6] sür'at eylemek husûsları tarafına yazılan evâmir ü kavâ'imde tebyîn olunup, Babadağı muhâfazasına, Ruscuk Muhâfızı mîr-i mîrândan Mustafa Paşa mu'ayyen ve Silistre Vâlîsi Vezîr Mehmed Selîm Paşa'nın kethudâsı[7] Mîr-i mîrân Ahmed

---

1.olan E, Ü2 : ola[n] S

*. لا حول و لا قوة الا بالله العلى العظيم = Güç ve kuvvet Yüce Allah'ındır" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

2.**Vâlî-i** Ü2, S : **Vâlî-yi** E

3.**Vâlî-i** S : **Vâlî-yi** E, Ü2

4.ve Ü2 : — E, S

5.cumâdelâhırenin Ü2 : cemâziyelâhırenin E, S

6.me'mûriyyete E, S : me'mû[ri]yyetine Ü2

7.mîr-i mîrândan ..... kethudâsı Ü2 : — E, S

Paşa'nın menşûr-i me'mûriyyeti dahi Ruscuk muhâfızlığıyla ma'nûn olup, lâkin Mora keferesi Anabolu Kal'ası'nı ba'de'l-istîlâ şımarup, âteş-i şakâvetleri iltihâb bulmuş ve peymâne-i 'ısyânları şerâb-ı nahvetle dolmuş olduğuna binâ'en, 'avn-i Bârî Te'âlâ'ya bi'l-istinâd bu sene-i mübâreke'de maslahat-ı vegâya etrâflıca ibtidâ olunarak ahz-ı sâra i'tizâd olunmak lâzım gelüp, ya'nî yararlığı me'mûl olan vüzerânın Mora cânibine sevk u tesyîri iktizâ etmekle, Rumeli Vâlîsi müşârun ileyhin ihtârı üzere hâlâ Selânik Vâlîsi Ebûlebûd Mehmed Paşa bu def'a Çirmen Sancağı'ndan livâ'-i mezkûr mutasarrıfı Vezîr Sâlih Paşa ma'rifetiyle tertîb olunup, pey-der-pey sevk olunacak on bine karîb asâkir-i nusrat-me'âsire başbuğ olmak üzere yerine intihâb eylediği kimesneyi mütesellim nasbiyle kendisi dahi Selânik Sancağı'ndan hasbe'l-makdûr tehyi'e-i asker ve âmâde-i edevât-ı sefer ederek serî'an ilerü hareket ve Rumeli Vâlîsi ile bi'l-muhâbere icrây-ı hakk-ı me'mûriyyete me'mûr ve müşârun ileyh Sâlih Paşa dahi mukaddemce iş'ârına binâ'en Der-sa'âdet'den gönderilan [Ü2 42a] sâbıkā Humbaracı-başı Serbevvâbîn Sâlih Koc Ağa'yı Çirmen'e Mütesellim nasbiyle, tedârük edebildiği ketâ'ible Rumeli Vâlîsi ma'iyyetine erişmeğe tevsen-süvâr-ı gayret olmak üzere muhâtab-ı hıtâb-ı Pâdişâh-ı şecâ'at meftûr olup ve Rumeli dâhilinde vâki' kâffe-i elviye ve kazâ ve sâ'ir mahâll ü mevâki'den tertîb olunan asâkir-i vâfirenin evâmiri dahi Rumeli Vâlîsi tarafından neşr ü celb olunmak üzere taraf-ı müşârun ileyhe tesyîr ve bu vechile 'uhde-i beşeriyyede olan esbâb-ı 'âdiyeye teşebbüs olunup, te'sîri muhavvil-i takdîr-i Rabbi kadîr kılındı*.

Vürûd-i peyâm ez-Ada-i Yunda

Bu günlerde Donanma-yı hümâyûn Boğaz'dan içerüye[1] girmekle, kilâb-ı eşkıyâ fürce-yâb-ı te'addi olarak, Yunda Adası'na kırk-elli kadar a'dâ merâkibi zuhûr ve karaya beş bin kadar leşker-i nuhûset-eser çıkarup, ibrâz-ı 'av'ava-i seg-i 'akūr etmişler ise de muhâfızı Kara 'Osmân-zâde[2] Kapucubaşı Mehmed Ağa'nın ma'iyyetinde olan asâkir şîrâne davranup, lede'l-muhârebe kefere-i fecereyi gavta-hor-i emvâc-ı hezîmet ve müstağrak-ı girdâb-ı haybet edüp, lâkin günden güne keferenin tekneleri tekessürde olup, zikr olunan adanın muhâresesine mevcûd olan cünûd kifâyet etmeyeceğinden bahsle, serî'an biraz asker ile i'ânet olunmasına dâ'ir mûmâ ileyhin Der-i devlet'e ve Kapudan Paşa'ya 'arîza vü tahrîrâtı vârid olmağla, tahrîrât-ı mezkûre rikâb-ı kamer-tâb-ı mülûkâneye[3] lede'l-'arz: [Ü2 42b] "Gavurların

---

*."Tevcîh-i Eyâlet-i Mora ..... kılındı" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,67-68'de kaydedilmiştir.

1.içerüye S : içerü E, Ü2

2.zâde E, Ü2 : زاده S

3.mülûkâneye E, S : şâhâneye Ü2

mevsim-i şitâ cihetiyle Donanma-yı hümâyûn'un içerüye[1] girdiğini fursat 'add ederek böyle gözleri kesdiği mahallere sarkındılık ile icrây-ı fezâhat ü mel'anet dâ'iyesinde oldukları ma'lûm ü âşikâr ve bu sene-i mübârekede külliyyetlü Donanma-yı hümâyûn tertîb ü ihrâciyle in şâ'allâhü'l-Melikü'n-Nasîr şu gavurların hakkından gelinmek niyyet-i hâlisesiyle tedâbîr-i 'âcile vü âcile icrâ olunmakda idüğü be-dîdâr olup, Donanma-yı hümâyûn ihrâcına kadar adalar arasında gezinmek[2] ve rast geldikleri eşkıyâ sefâyinini bâ'avn-i Bârî iğrâk u ihrâk etmek üzere tiz elden bir takım ince donanma ihrâc olunsun ve vâki' olan inhâsına nazaran 'icâleten ol tarafa imdâd ü i'ânet lâzım gelmiş olduğundan, ada-i mezkûre karîb ve civârında olan Edremîd Voyvodası Mürîd-zâde Hacı Mehmed Ağa Edremîd Kazâsı'ndan beş yüz nefer asker istishâbiyle bi'n-nefs serî'an Yunda Adası'na erişmek üzere me'mûr olsun" deyü hatt-ı hümâyûn-i kerâmet-nümûn-i şâhâne sudûr etmekle, Ağa-yı mûmâ ileyh ber-vech-i muharrer me'mûr ve muhâfız-ı mûmâ ileyh dahi tahsîn-nâme-i sadâret-penâhî irsâliyle mesrûr kılındı.

'Azl ü nasb-ı Ser-topçıyân

Topcu-başı Mustafa Ağa gevşekliğine binâ'en yevm-i merkûmda 'azl ve yerine mukadddemâ Kapu Çavuşluğu'yla Bâb-ı 'âlî'ye âmed-şud ederek isti'dâdı ma'lûm-i evliyâ'-i umûr olan hâlâ Ocak Kethudâsı Nu'mân Ağa vasl olundu[3].

'Azl ü nasb-ı Defterdâr

[Ü2 43a] Şıkk-ı evvel Defterdârı Mustafa Efendi Bâb-ı Defterî'de perverde olmuşiken, fenn-i defterîde sıfru'l-yed ve tahsîl-i emvâl-i mîriyye husûsunda sâhib-i rehâvet bir kuru kalıb u kâlbüd olduğu tebeyyün ve hâlâ Mâlikâne Halîfesi ve Defterdâr-ı esbak dirâyetkâr müteveffâ Sârım Efendi'nin birâder-i kihter-i zîrekteri es-Seyyid Mehmed Es'ad Efendi'nin ez-her-cihet ehliyyet ü dirâyeti, hüsn-i şehâdet-i erbâb-ı vukûf ile te'ayyün etmekle, bâ-irâde-i hümâyûn cemâziyelâhırenin[4] altıncı günü Mustafa Efendi ma'zûl ve Es'ad Efendi ol mesnede, tarîk-i hâcegâna idhâl ile mevsûl oldu*.

1.içerüye S : içerü E, Ü2
2.gezinmek E, S : gezilmek Ü2
3.'Azl ü ..... olundu Ü2 : — E, S
4.cemâziyelâhırenin E, Ü2 : cumâdelâhırenin S
*."'Azl ü nasb-ı Defterdâr ..... mevsûl oldu" kısmındaki bilgiler buradan alınarak özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,70'de kaydedilmiş, sadece defterdârın adı "Mehmed Sa'îd" şeklinde yazılmıştır.

'Azl ü nasb-ı Defterdâr-ı Ordu-yı Şark[1] ve Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Zahîre

Şark Ordusu Defterdârı 'Atâ Efendi'nin 'avdetine irâde ta'alluk edüp, şehr-i mezkûrun yedinci günü[2] zikr olunan defterdârlık câhiyle hâlâ Tersane-i 'âmire Emîni el-Hâc Sa'îd Efendi Erzurum'a me'mûr ve emânet-i mezkûre ile Zahîre Nâzırı Yanyalı 'Ali Bey Tersane'de mutesaddî-yi umûr ve Zahîre Nezâreti'yle dahi sâbıkā Darb-hâne Nâzırı Yûsuf Efendi mesrûr oldu.

Nefy-i Kādî-i[3] Galata Kiçeci-zâde 'İzzet Molla

Molla-yı mûmâ ileyh sühan-şinâs ve talâkat-istînâs olmak takrîbi, Hâlet Efendi'nin hayli müddet meclis-i hâssına dâhil ve 'izzet ü ri'âyetine nâ'il olmuşidi. Hâlet Efendi hâdisesinden sonra lâ'in-i asl tekāzây-ı mazâmîn-i şi'riyye ile mûmâ ileyhe mersiyye-hân-ı senâ ve Sadr-ı vakt'e harf- [Ü2 43b] endâz-ı i'tirâz-ı nâ-sezâ olmuş olduğu sem'-i sadr-ı müşârun ileyhe vesâ'it-i sü'ât ile resîde olup, gûş-mâlini zamîme-i işâret-i şeyhülislâmiyle hâk-pây-i saltanatdan istircâ etmekle, bakıyye-i müddetini nâ'ibi zabt etmek üzere berây-ı terbiye vü ıslâh mâh-ı mezbûrun on beşinci günü Medîne-i[4] Keşan'a iclâ olundu. İclâsma 'İsmet Bey-zâde Hacı 'Ârif Bey'in tevriye-gûnâ yazdığı târîhdir.

'İzzet'de bile kalmadı eski hâlet*
(عزتده بله قالمدی اسکی حالت)

'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân

Katârda bulunarak Ağa olan 'Ali Ağa, maslahat-ı te'dîb-i eşkıyâyı rü'yetden 'âciz ve ibkāsı dahi 'adem-i isti'dâdına binâ'en gayr-i câ'iz olduğundan başka, müddeti elli dört güne vâsıl ve fevâ'id-i 'ulûfe ve sâ'ir tayyârâtdan sermâye-i te'ayyüşü hâsıl olup gayri bir işi kalmamağla, şehr-i mezkûrun on dördüncü günü 'azlle Kadı Karyesi'nde ik'âd ve Kul Kethudâsı es-Seyyid Hüseyn Ağa ağalık mesnedine ıs'âd olundu**. Cenâb-ı Müsehhilü'l-umûr bâ'is-i def'-i şurûr eylesün, âmîn.

1.**Şark** E, Ü2 : **Şa[r]k S**
2.günü Ü2, S : — E
3.**Kādî-i S** : **Kādî-yi** E, Ü2
4.Medîne-i E, S : — Ü2
*."**Nefy-i Kādî-i Galata Kiçeci-zâde** ..... hâlet" kısmı özetle ve ufak tefek ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,59-60'da kaydedilmiştir.
."'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân** ..... ıs'âd olundu" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,70'de kaydedilmiştir.

Vukū'-i harîk der-Top-hâne

Şehr-i mezkûrun on yedinci sebt günü sâ'at üçde[1] Top-hâne'de Fîrûz Ağa Câmi'i kurbunda bir fakîre hatunun hânesinden zuhûr eden âteş-i zebâne-keş bi-hikmetillâhi Te'âlâ şiddet-i rüzgâr ile gice sâ'at sekize kadar mümtedd olup, on yedi sâ'at müddetde leb-i deryâda topcıyân ve arabacıyân kışlalarından Salı-pazarı'na[2] ve andan sâhil-hânelere isâbet etmeyerek zokāğın[3] beri yüzünden tâ Fındıklı Hammâmı'na dek ve andan Dere- [Ü2 44a] içi[4] nâm mahalden Kazgancı ve Ayas Paşa Sarayı kenârından tâ[5] Gümüş Suyu fevkında olan kabristâna ve bir tarafdan Döküm-hâne'nin ba'zı mahallerini sûzân ederek Karabaş Zokāğı'ndan[6] bostân başına ve bir kolu dahi Sorma-gir ve Alcak-tam'dan tâ Bey-oğlu'na karîb Ermeni Kenîsasi 'arsası ve Boza-hâne'ye dek müntehî olup, işbu hudûd miyânında Cihângîr ve Fîrûz Ağa ve Kādirîler Tekyesi ve neşîb[7] ü firâzda kâ'in mecmû' büyût ü menâzil ve mesâcid ü cevâmi' külliyyen sûzân ve nümûne-nümây-ı hevl-i nîrân olup, me'mûrîn bir cânibi itfâya sa'y ü gayret etmekde iken birkac mahalle aşuru yerden ser-nümâ olan diğer âteş, mûcib-i telâş ü hayret olmağla, uzakdan temâşâ ve isâle-i eşk-i du'â eylediler; *el-hükmü lillâhi'l-vâhidi'l-kahhâr**

Garîbe

Ba'zı ehl-i vukūfdan mesmû' olmuşdur ki, zikr olunan hatun yevm-i harîk gicesi rü'yâsında tenceresine et koyup, tabh ederken tencere fürûzân ve hatab parlayup, hânesi[8] sûzân olur. Ertesi günü tabh etmek üzere kıdresine et koyup ve komşusuna: "Ben bu gice şöyle bir dehşetli vâkı'a gördüm, tencereyi gözediver" deyü[9] etmek almak üzere fırına gider. Komşu kadın dahi gözetmek üzere gitmekde iken fi'l-hâl hâne-i mezkûru âteş istî'âb etmesi garâ'ib-i rüzgârdandır.

1.üçde E, S : ücde Ü2
2.Salı-pazarı'na E, S : Salı-bazarı'na Ü2
3.zokağın S : zokakın E, Ü2
4.içi E, Ü2 : ici S
5.tâ Ü2 : — E, S
6.Zokāğı'ndan Ü2 : Zokākı'ndan E, S
7.neşîb Ü2 : şîb E, S
*."الحكم لله الواحد القهار = Hüküm tek ve kahhâr olan Allah'ındır" anlamına gelen bu cümle, muhtemelen "لمن الملك اليومَ لله الواحد القهار = Bugün mülk kimindir? O tek ve kahhâr olan Allah'ın" meâlindeki Kur'ân, Gāfir 40/16. âyetinden esinlenilerek yazılmış olmalıdır.
8.hânesi Ü2, S : hânesini E
9.gözediver" deyüp kendisi ["p kendisi" kısmı müellifce sonradan satırın üstüne ilâve edilmiştir] E : gözediver" deyü Ü2 : كوزه ديز deyü S

Ta'yîn-i ümenâ' be-Binâ'-i[1] Kışla-i Topcıyân ve Arabacıyân

İşbu harîkde zikr olunan kışlalar, berhem-zede-i te'addî-yi nâr-ı kazâ olup, [Ü2 44b] bir an evvel binâsı lâzım ve inşâsı akdem-i menâzım[2] olmağla, Topcular Kışlası ve Kâr-hâne ve Döküm-hâne'nin ba'zı zedelenmiş mahalleri inşâ vü ta'mîri emînliğine hâlâ Lağımcı-başı, Ser-bostâniyân-ı esbak 'Ali Bey ve Arabacilar Kışlası Binâ[3] Emînliği'ne sâbıkā Kassâb-başı, hâcegândan 'Ali Efendi, vukū'-i harîkden dört gün sonra intihâb ve yevm-i mezkûrda esâs mahallerinin tathîr ü tanzîmine ma'rifet-i mûmâ ileyhimâ ile şitâb olundu*.

Vukū'-i harîk

Şehr-i mezkûrun yirminci günü yine tennûre-i kazâ'-i İlâhî âteş-efşân ve Yeni Câmi' civârında vâki' Sultân Hammâmı tarafından zuhûr eden harîk ile beş sâ'at müddetde hayli menâzil sûzân oldu**.

'Azl ü nasb-ı Ağa-yı Silahdâr ve Humbaracı-başı

Humbaracı-başı olan Kapucu-başı Sâlih Koc Ağa, zikri sâbık[4] maslahatda istihdâm zımnında ma'zûl ve mansıb-ı mezkûr mâh-ı merkūmun yirmi birinci günü Silahdâr Ağası Ser-bostâniyân-ı esbak Kadrî Ağa'ya ve Silahdâr Ağalığı, Cebbâr-zâde Kapu Kethudâsı Mustafa Bey'e tevcîh olundu.

'Azl-i Vezîr-i a'zam[5] 'Abdullâh Paşa ve ihsân-ı mühr-i hümâyûn be-Silahdâr-ı Şehriyârî-i[6] esbak Gāzî Ahmed Paşa-zâde 'Ali Bey

Sadr-ı a'zam-ı müşârun ileyh hazretleri dört mâh müddet müttekî'-i visâde-i sadâret olup, hasbe'l-îcâb 'azline irâde-i Gîtî-sitânî ta'allukuyla işbu cumâdelâhırenin[7] yirmi altıncı günü Kethudâ-yı Ser-bevvâbîn-i Şehriyârî vâsıtasiyle müşârun ileyhden mühr-i hümâyûn ahz olunup, Balık-hâne'ye

---

1. **be-binâ'-i** Ü2 : **binâ'-i** E, S
2. menâzım [Önce "menâzımdan" yazılmış, sonra "menâzım" şekline dönüştürülmüştür) E : menâzımdan Ü2, S
3. Binâ E, S : — Ü2
*. "**Vukū'-i harîk der-Top-hâne** ..... şitâb olundu" kısmında yer alan bilgiler özetle ve Es'ad Efendi'den alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,71'de kaydedilmiştir.
. "Vukū'-i harîk** ..... sûzân oldu" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,71'de kaydedilmiştir.
4. sâbık Ü2 : **âtî** E, **S**
5. **Vezîr-i a'zam** E, S : **Vezîr** Ü2
6. **Şehriyârî-i** S : **Şehriyârî-yi** E, Ü2
7. cumâdelâhırenin Ü2, S : cemâziyelâhırenin E

ber-mu'tâd îsâl ve merdümek-i 'uyûn-i vüzerâ olan [Ü2 45a] hâtem-i vekâlet-i kübrâyı, mukaddemâ müddet-i vefîre makām-ı silahdârî-i şehinşâhîde istikāmetle kıyâm edüp, hâlâ mütekā'iden Kuruçeşme nâm mahalde vâki' sâhil-hânelerinde du'ây-ı devâm-ı Veliyy-i ni'met-i enâm'a müdâvemetle güzârende-i eyyâm olup, hakkında hüsn-i zann-ı mülûkâne muzmer ve teveccühât-ı seniyye-i hidîvâne cilve-ger-i sâha-i eser olan perverde-i nân u nemek-i pâdişâhî ve müstağrak-ı deryâ-yı nevâl-i şehinşâhî Gāzî 'İzzet Ahmed Paşa-zâde 'Ali Beyefendi hazretlerinin dest-i kerem-i peyvest-i Dâverâneleriyle yed-i istiklâl-i müşîrânesine ihsân u i'tâ buyurdular*; *Allâhümme veffikhû li-merdâtike***.

Sadr-ı sâbık hazretlerinin sebeb-i 'azli ma'lûm olmak içün sadr-ı lâhık hazretlerine hıtâben şeref-yafte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i mehâbet-makrûnun sûreti işbu mahalle sebt olundu.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki vezîr-i a'zam ve vekîl-i mutlak-ı sadâkat-'alemim 'Ali Paşa'sın. Seni selâm-ı selâmet-encâm-ı mülûkânemle taltîf eyledikden sonra ma'lûmun olsun ki, selefin 'Abdullâh Paşa'nın mugāyir-i emr ve rızây-ı şâhânem şimdiye dek bir 'amel ü hareketi vukū' bulmamış ise de sâf-meşreb ve sâde-dil âdem olduğundan makām-ı sadârete müteferri' umûrun ekserinden[1] gaflet ü zühûl etmesi mesâlih-i lâzimenin rü'yet ü idâresine sekte vü halel îrâsını mûcib olduğu ve bu zemân ise cümle vüzerâ vü 'ulemâ ve ricâl ve ocaklu kullarım ittifâk u ittihâd kılup ve el birliği ile her maslahatı lâyıkı üzere rü'yet ü tanzîme sa'y ü gayret eylemeleri [Ü2 45b] farz olmuş idüğü zâhir olduğundan 'azli lâzım gelüp, senin kemâl-i dirâyet ü sadâkat ile ittisâfın fi'l-asl ma'lûm ve mücerreb-i şâhânem olduğuna mebnî bi'l-intihâb ve bi'l-istiklâl seni vekâlet-i mutlakam hidmetine nasb u ta'yîn edüp, rükûb-i şehriyârâneme mahsûs esbân-ı hâssamdan bir re's donanmış esb ile işbu hatt-ı hümâyûnumu Mîrahûr-i sânî kulum ile tarafına irsâl eyledim. Göreyim seni, zâtında merkûz olan dirâyet ü sadâkat muktezâsmca me'mûl ü matlûb-i hümâyûnum olduğu üzere bi'l-cümle vüzerâ vü 'ulemâ ve ricâl ve ocaklu[2] kullarım ile bi'l-ittihâd gönül ve el birliği ile[3] gice ve gündüz zikr ü[4] fikrim olan Mora ve İran mâddelerine dâ'ir mesâlih-i lâzime ve umûr-i

---

*."**'Azl-i Vezîr-i a'zam 'Abdullâh Paşa** ..... buyurdular" kısmında yer alan bilgiler özetle ve bazı değerlendirmeler ilâvesiyle *Târîh-i Cevdet*, XII,70-71'de kaydedilmiştir.

**."اللهمّ وفّقه لمرضاتك" = Allâhım onu rızâna muvaffak kıl" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1.ekserinden Ü2, S : + ["zuhûl" kelimesinin üzeri çizilmiştir] E
2.ocaklu E, Ü2 : oçaklu S
3.birliği ile Ü2 : birliğiyle E, S
4.zikr ü E, S : — Ü2

mukteziyyeyi muvâfık-ı şân-ı[1] devlet ve nâmûs-i dîn ü millet olduğu vechile rü'yet ü tanzîm ve tetmîme bezl-i vüs' u makderet ve her umûrunu şer'-i şerîf ve kanûn-i münîfe tatbîk ile sekene-i Dâru's-saltanati'l-'aliyye'min ve sâ'ir bilâdın emn ü âsâyişlerini mûcib vesâ'il ve esbâbın istihsâline bi'l-ittifâk sa'y ü gayret eyleyesin.

Cenâb-ı Hakk seni ve seninle berâber dîn ve Devlet-i 'aliyye'm hidemât ve mesâlihine sıdk u istikāmet ile sa'y ü dikkat edenleri muvaffak edüp, te'yîdât-ı İlâhiyye ve teshîlât-ı Samedâniyyesine karîn eyleye, âmîn. İntehâ.

Nefy-i Sadr-ı sâbık

Müşârun ileyh Burusa'da ikāmete me'mûr olmuşiken mahall-i ikāmeti İznikmid'e tahvîl kılındı.

'Afv-ı cerâyim-i Vâlî-yi Sayda[2] 'Abdullâh Paşa ve tevcîhât-ı vüzerâ

Hasbe'l-beşeriyye gurûr-i civânî [Ü2 46a] sebebiyle tesaddî eylediği keyfiyyet-i cür'eti mahallinde keşîde-i musattar-ı imlâ kılınan Sayda Vâlîsi 'Abdullâh Paşa'yı, dâm-ı te'dîb ü gûş-mâle giriftâr etmek üzere me'mûr olan Şâm Vâlîsi Sadr-ı esbak Mehmed Dervîş Paşa ve Halebü'ş-şehbâ Vâlîsi Beylanlı el-Hâc Mustafa Paşa ve Adana Vâlîsi Hilmi İbrâhîm Paşa[3] mutehassın olduğu 'Akkâ Kal'ası'nda kemend-i muhâsara ile püşt-ber-dıvâr-ı hayret u iztırâr ve heybet-i şîrâne-i pâdişâhâneyi temâmiyle izhâr eylediklerinde, ol dahi kurenâsı olan bir takım sebük-magzânın igrâsiyle sûret-i 'ısyânda perde-i bîrûn meydâna çıkardığı[4] girdâr-ı murdârına bi'l-i'tirâf samîmî-i nedâmet etmiş ve vehâmet-i 'âkibetini cezm ü yakîn kılmış ise de isti'fây-ı cürm ü kusûrunu def'aten Der-bâr-ı merhamet[5]-karâr-ı mülûkâne'ye 'arz u inhâya kemâl-i şerm-sârî ve hicâbından cesâret edemeyüp, Mısır Vâlîsi el-Hâc Mehmed 'Ali Paşa'yı ittihâz-ı vâsıta ve *ed-dâllü 'ale'l-hayri ke-fâ'ilihî**

1.şân-ı Ü2 : şân u E, S
2.**Vâlî-yi Sayda** Ü2 : **Vâlî-yi 'Akkâ** E : **Vâlî-i 'Akkâ** S
3.ve Adana ..... Paşa S, [Bu kısım muhtemelen müellifce ve buraya girmesi istenerek sayfa kenarına yazılmıştır] E : — Ü2
4.çıkardığı E, S : çıkar[d]ığı Ü2
5.merhamet E, S : nedâmet Ü2
*."الدالّ على الخير كفاعله = Hayra önderlik eden onu yapan gibidir" anlamına gelen bu cümle Peygamberimiz'in bir hadîsidir (bk.el-Aclûnî, s.398).

mesûbâtı[1], makāle-i istişfâ'ına zâbıta ve müşârun ileyh dahi ahvâl-i sâbıkasına[2] mu'terif ü mukırr ve bi'l-külliyye tâ'ib ü müstağfir olarak ba'de-ezîn[3] kalben ve kāliben rızây-ı selâmet-iktizây-ı şâhâneye muvâfık hareket ve câdde-i râstî vü sadâkatde sebât ü metânet etmek üzere te'ahhüdünü ve kemâl-i sûziş ü istirhâmını bi'd-defe'ât 'atebe-i felek-mertebe-i tâc-dârâneye 'arz u inhâ ve 'afv-ı taksîrâtını taraf-ı vâzıhu'ş-şeref-i şehriyâr-ı ihsân-âsârdan niyâz ü recâ etmişidi.

Fi'l-hakîka bu makūle cerâyim ü 'ısyânına 'an aksa'l-bâl nâdim ü peşîmân ve mütemessik-i dâmen-i 'afv ü emân olup, *et-tâ'ibü mine'z-zenbi kemen lâ zenbe lehû** [Ü2 46b] hadîs-i beşâret-tahdîsi sırrına mısdâk olan bende-gân-ı 'inâyet-i şermende-gân[4] hakk-ı 'âcizânelerinde müsâ'afe-i[5] seniyye ihsân buyurulmak şân-ı me'âlî-nişân-ı zıll-ı Yezdânîye şâyân olmağla, işbu cemîleye ri'âyeten ve müşârun ileyh Mehmed 'Ali Paşa'nın hüsn-i şehâdet ve niyâz ü şefâ'atine hürmeten hakkında safh-ı cemîl-i şâhâne, evâhır-ı cemâziyelûlâda erzânî[6] kılınarak, recebü'l-müreccebin yedinci günü ibkāy-ı vezâretiyle[7] müşârun ileyh Mustafa Paşa'nın 'uhdesinde olan Sayda ve Safed ve Beyrut eyâletleri 'uhdesine kemâ-kân tevcîh ve fîmâ-ba'd havza-i hükûmetinden hâric mahallere kat'â hatvede müdâhale olmayarak ve dâ'ire-i edebden çıkmayarak her bir husûsda habl-i metîn-i şerî'at-i mutahhereye temessük ile rızây-ı hümâyûnu gözederek zabt u rabt-ı memleket ve zîr-i destân ve fukarâyı sıyânet ve evâmir-i 'aliyyenin infâziyle 'uhdesine süpürde vü icâle[8] kılınan mecmû'-i mehâmm-ı seniyyenin tesviyesine sarf-ı kudret etmek bâbında kendüsüne hıtâben târîh-i mezkûr ile müverrah emr-i 'âlî-şân irsâliyle tenbîh ü terfîh kılındı.

Müşârun ileyhin mazhar-ı 'afv olduğu esnâda, ya'nî cemâziyelûlânın[9] yirmi sekizinci günü bi'l-iktizâ Anadolu Eyâleti'yle Şâm-ı şerîf Eyâleti ve Kuds-i şerîf ve Nablus sancakları Mutasarrıfı Emîrü'l-Hâc müşârun ileyh Dervîş Paşa, semt-i Dimeşk'den müba''ad ve anın mansıbı ve Emâret-i Hacc'la Vâlî-yi Anadolu Sadr-ı esbak el-Hâc Sâlih Paşa müstes'id[10] olup,

---

1.mesûbâtı [Önce "mesûbâtını" yazılmış, sonradan "mesûbâtı" şekline dönüştürülmüştür] E : mesûbâtını Ü2, S
2.sâbıkasına Ü2 : sâ'iresine E, S
3.ba'de-ezîn E, S : ba'de-zîn Ü2
*."التّائب من الذّنب كمن لا ذنب له" = Günâhtan tövbe eden, hiç günâhı olmayan gibidir" anlamına gelen bu cümle Peygamberimiz'in bir hadîsidir (bk.el-Aclûnî, s.296).
4.şermende-gân Ü2 : şermend[e]-gân E, S
5.müsâ'afe-i E, S : musâfa'a-i Ü2
6.cemâziyelûlâda erzânî ["erzânî" kelimesi önce "erzân" yazılıp sonradan "erzânî"ye dönüştürülmüştür] E : cumâdelûlâda erzân Ü2, S
7.vezâretiyle E, S : vezâretle Ü2
8.icâle E, S : ihâle Ü2
9.cemâziyelûlânın E, Ü2 : cumâdelûlânın S
10.müstes'id Ü2, S : müste'id E

müşârun ileyh Beylanlı Mustafa Paşa'ya dahi âhar mansıb va'diyle Haleb'e doğru mu'âvedetine Bâb-ı [Ü2 47a] 'âlî'den tahrîr ü işâret* ve Eyâlet-i Trablus ile Cerde Başbuğluğu dahi ba'zı hidemât ile Şâm havâlîsinde bulunan Kapucu-başı Hüseyn Ağa'ya bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî 'inâyet kılındı.

'Azl ü nasb-ı Arabacı-başı

Arabacı-başı 'Ali Ağa'nın kışla ihtirâkında mühimmâtı hasbe'l-vüs' âhar mahalle nakl husûsunda rehâvetine binâ'en, recebü'l-ferdin altıncı günü 'azl ve Ocak Kethudâsı Hüseyn Ağa yerine vasl olundu.

Âgāz-ı Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa be-tathîr-i sanâdîd-i eşkıyâ'-i ocak

Ağa-yı mûmâ ileyh, *sehhelallâhu te'âlâ umûre's-sı'âbı 'aleyh***'in muharrik-i zencîr-i mefsedet ve ma'rek-i gûş-i mel'anet olup, her biri fenn-i fitnede vâhid ke'l-elf dimeğe şâyân ve birini izâle ülkâ-yı ye'cûc u me'-cûcu teshîr ile seyyân olan sanâdîd-i ocağı terbiye vü te'dîb edeceği, nâsiye-i hâl ve metânet-i makālinden bi'l-istidlâl ba'zı ehl-i vukūf, bi'l-husûs Mûsâ Ağa[1] ta'rîfiyle zât-ı sadâkat-simâtı, zîb-âver-i silk-i katâr ve eskileri bulunan sebük-mağzân[2] vaz'an ve tab'an ağalıkdan endek müddetde 'azl olunarak mukaddemât-ı ikbâli netîce-pezîr-i üstüvâr oldukda, mahzâ sâye-i satvet-vâye-i şâhânede me'mûl ve muntazır olduğu üzere def' ü imâta-i eşrâr mâddesinde teşmîr-i sâ'id-i gayret ve medd-i sâk-ı himmet edüp, ibtidây-ı emrde i'timâd etdiği bölük ağalariyle i'tizâd etdikden sonra, mutma'in olduğu oda-başıları birer birer nihânî bizzât ve bi'l-vâsıta celb ve her birinin vehmini birer takrîb-i dil-firîb ile selb birle müsta'idd-i hıtâb kılup: "Fi'l-asl kānûn-i ocakda aşcı ustalar, kânûn-i [Ü2 47b] mesâlih-i neferâta kefgîr-i müdâhale sokmayup[3], sizin taht-ı itâ'atinizde hidmetkârınız[4] makūlelerinden iken mürûr-i zemânla işbu nizâm-ı kadîm bir sûrete varmış ki sizleri nefer yerine koyup, paçavra gibi kullanmakda olduklarından başka, sâ'ir halka dahi şol vâdîde te'addî etmekdedirler ki, bütün 'âlem cümlemizden nefret

---

*."**Afv-ı cerâyim-i Vâlî-yi Sayda 'Abdullâh** ..... tahrîr ü işâret" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,74-75'te kaydedilmiştir.

**."سهّل الله تعالى امور الصّعاب عليه = Allah Teâlâ ona zor gelen işleri kolaylaştırsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1.bi'l-husûs Mûsâ Ağa [Bu kısım müellifce ve buraya girmesi işaret edilerek sayfanın sol kenarına yazılmıştır] E : — Ü2 : bi'l-husûs Mûsâ Ağa S

2.sebük-mağzân E, S : sebük-serân Ü2

3.kefgîr-i ..... sokmayup E, S : dil uzatmayup Ü2

4.hidmetkârınız E, Ü2 : hidmetkâr S

ve zevâlimizi temennî ederek dest-i inkisârı berdâşte-i dergâh-ı Rabb-i 'İzzet edeyorlar. Devlet-i 'aliyye bunca dîn düşmenleriyle hâb u râhatı terk birle uğraşmada olup, adımız pâdişâh kulu iken ne derdine dermân ve ne sâbıkda olduğu misillü meydân-ı hidmetde pûyân oluyoruz. Kabâhat içimizde beş-on kadar uğursuz ve erkânsızın iken, sükûtumuz ve 'adem-i ittihâdımız sebebiyle kötilik hepimize sirâyet eyledi. Bizim suçumuz nedir? Beher hâl bunun bir çâresine bakmalı ve suçu[1] sâhibinin üzerine bırakmalı ve[2] Sultân Süleymân kânûnunu cân u gönülden icrâ etmeli. Ve siz dahi ke'l-evvel zâbitliği takınmalı. Ben dahi mukaddemâ ustalığımda şu itlerin içinde[3] bulunup, câhillik ile hayli itişdim ve hırıldaşdım idi; lâkin çıkar yol olmadığını hamd olsun anlayup, etdiğim hayâsızlığa nedâmet birle yandım[4] ve Devlet-i 'aliyye'nin maksûdu ancak bizi tarîk-i[5] Hakk'a delâlet imiş[6], inandım. Benim garazım mücerred ocağa hidmet ile kötü yoldan kaçmak[7] ve sizi şu hakâretden sıyânet ile fudalât-ı vekâheti kaldırup, deryâ-yı teberrîye saçmakdır[8]" me'âlinde biraz söz ile oda-başılara istimâlet ve temâm ustalardan tenfîr ile beynlerine idhâl-i[9] burûdet[10] ve ta'yîn ustaları -ki segirdim ustalığı yolunda olmayan biraz kesân ve bu esnâda segirdim takımının guluvviyle [Ü2 48a] kenâre[11]-gîr-i vahşet olan nekbetândır- berây-ı maslaha anları dahi celb ile: "Sizin dahi adınız usta iken segirdim ustalarına neden maglûb ve ocaklu miyânında niçün ma'yûb durursuz. Bu hakâretinize râzı değilim" diyerek, dahi iktizâ eden kelimâtı söyleyerek, ol iki gürûhun aralarına ilkây-ı şikâk u 'adâvet edüp, ber-vech-i muharrer kendüye tarafdâr-ı âşikâr ve bâzû-yi nüfûzu takviyet-medâr oldukda, ser-kerde-i muharrikîn-i eşkıyâ ve ser-âmed-i havene-i Devlet-i ebed-bekâ, ya'nî ustaların merci'-i fesâdı Şâgirdler Halîfesi Memiş -ki pîş-i ez-în sefer ü hazarda iltihâb-nümâ olan âteş-i şakâvetin îkâdında medhali ve her fenn-i fitnede[12] eli olup, hukûk-i asâkirden 'ibâret olan 'ulûfenin ekserîsini dâhil-i kîse-i gasbı eden şahs-ı tebehkârdır- bâ-inhây-ı ağa-yı mûmâ ileyh, hâcelik ru'ûsiyle miyâneden ihrâc ve

---

1.suçu E, Ü2 : sucu S
2.ve Ü2 : — E, S
3.içinde E, Ü2 : icinde S
4.yandım Ü2, S : + [Burada yer alan "sıyânet; fudalât-i vekâheti kaldırup, deryâ-yı teberrîye saçmakdır" yazısının üzeri çizilmiştir] E
5.tarîk-i E, Ü2 : — S
6.imiş E, Ü2 : etmiş S
7.ile ..... kaçmak E, S : — Ü2
8.sıyânet .... saçmakdır [Bu kısım müellif hattıyla, buraya girmesi işaret edilerek ve "sahh" kaydıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : sıyânetdir Ü2 : sıyânet .... saçmakdır S
9.idhâl-i ["idhâl-i" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü2 : idhâl-i S
10.burûdet Ü2, S : + [Burada yer alan "verüp" kelimesinin üzeri çizilmiştir] E
11.kenâre E, S : kenâr Ü2
12.fitende S : + ["fitnede" kelimesinin üzeri çizilip, üstüne "fitende" yazılmıştır] E : fitnede Ü2

bir hidmetle savb-ı Selânik'e i'zâm ile iz'âc olunduğuna mu'âkıb, ustalıkdan gelme ma'hûdlardan hâlâ Kul Kethudâsı olan Hüseyn Ağa ve Muhzır bulunan Ahmed Ağa'ya kapucu-başılık tevcîhi[1] ve taşrada birer hidmet ta'yîni ile dâ'ireden be-der ve segirdim takımından birazı, ortaları serhaddâtda olmakdan nâşî çırâğlığa yolları geldikçe[2]: "Yine Der-sa'âdet'e celb olunursunuz" denilerek ve ba'zıları dahi: "Sıla-i rahm" deyü vilâyetlerine gönderilerek tasfiye-i Der-sa'âdet-makarr kılındı.

Merkūmların ba'zısı esnây-ı râhda ve ba'zıları vardığı[3] yerlerde bi't-tedrîc i'dâm ve sâ'ir erbâb-ı şakāvetden vâfir eşhâs dahi zindânda [Ü2 48b] ve Kapu-ahuru'nda[4] 'adem-i ibâda i'zâm olunup ve yine ma'hûdlardan betahsîs Yeniçeri Ağası Mehmed Efendi'nin otuz sâli hilâli hâdis olan vak'a-i şehâdetinde 'ısyân eden ustaların pîş-kademi olup, vak'a-i merkūmeden sonra katâra idrâc ve turnacı-başılıkla tarîkinden ihrâc olunan hâlâ Kuşadası Mübâya'acısı, elli dokuz cemâ'atin[den] Kara Mustafa ile yine ol gürûhdan olup, el'ân Tire Voyvodası bulunan Süleymân dahi oldukları mahallerde[5] mücâzât-ı cins-i a'mâllerini rü'yet ve def'-i bâr-ı siklet eylediler.

Bu esnâda tard olunan usta eşkıyâsı miyânında el-başı ve sâlifü'z-zikr Kara Mustafa'nın çırâğ-ı câ-nişîni, ya'nî elli dokuz cemâ'atin akdem-i evbâşı Mehmed Usta nâm şakî, tahlîs-i girîbân zu'muyla gürîzân olup, evvelâ Üsküdar yakasına geçüp, dağlarda sığınmış ise de saydına me'mûr olanları duymağla bir takrîb dönüp, saya ocağı sâyesine dehâlet etmiş ve gizlenmiş olduğu bi'l-istimâ', Kethudâ-yeri Celâleddîn Ağa ahzına ta'yîn olunmağla varup, kemend-i muhannaka ile kârını temâm eyledi.

Ve'l-hâsıl ağa-yı mûmâ ileyh ibtidây-ı nasbından üc mâh müddete kalmadın riyâz-ı saltanatı bâğ-bânî-i himmetle hâr-ı mugaylân-âsâr eşrârdan epeyce[6] tathîr ve Pâdişâh-ı İslâm-penâh, *eyyedehullâhu te'âlâ ve kavvâhu** hazretlerinin hidmet-i feyz-gāyetlerinde hakk budur ki sâ'id-i gayretini teşmîr eylemişdir. Hattâ Şehriyâr-ı Fârûkî-âsâr selâmlığın birinde: "Hüseyn Ağa! Eyâ eşkıyâdan bakıyye var mıdır?" deyü şeref-i hıtâblarıyla iltifât buyurduklarında: [Ü2 49a] "Kuvvet-i kāhire-i şevket-me'âblariyle ma'lûmlardan bir ferd girü kalmayup, cümlesi a'mâl-i seyyi'elerinin cezâsını bulup, ancak çâkerleri kaldı" diyerek verdiği cevâb-ı râstî, nisâb-ı bâ'is-i

---

1.tevcîhi Ü2 : tevcîhle E, S
2.geldikçe S : geldikce E, Ü2
3.vardığı E, S : var[d]ığı Ü2
4.ahurunda E, S : ahırında Ü2
5.mahallerde E, S : mahallerden Ü2
6.eşrârdan epeyce S : + ["epeyce" kelimesi, müellifce ve buraya girmesi işaret edilerek sayfa kenarına yazılmıştır] E : eşirrâdan Ü2

*."ایده الله تعالی و قواه" = Allah Teâlâ onu desteklesin ve güçlendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

neşât-ı şâhî ve sebeb-i inbisât-ı şehinşâhî olup, gayretinden izhâr-ı hoşnûdî vü rızâ buyurdular*.

İrtihâl-i Nakîbü'l-eşrâf

Mesned-efrûz-i nekâbet, sâdâtü's-seyyidi'l-eyyid Mehmed Ebulhayr Efendi'nin ensâb-ı mâdde-i hârreden nahl-ı ser-sebz-i vücûdu, üftâde-i gülbün-i pister-i bîmârî ve bir haftaya varmadan işbu receb-i bu'l-'acebin ikinci sebt günü lebbeyk-zen-i da'vet-i Bârî olup, cenâzeleri musallây-ı Câmi'-i Mehmedî'de pîş-nihâd-ı cemâ'at-i 'ulemâ vü sulehâ ve nemâzını cemm-i gafîr ile ba'de'l-edâ civârı hazret-i Hâlid, *radıyallâhu te'âlâ 'anhu*** 'da vâlid-i kesîrü'l-mehâmidleri cenbinde mütevârî-i[2] hâk-i pâk ve defîn-i lahd-i 'ıtr-nâk oldu.

Terceme[3]

Mevlânâ-yı müşârun ileyhin gül-gonca-i[4] vücûdu, def'a-i ûlâda 'ahd-i 'adl-i Mehmed Hân-ı râbi', *'alâ rûhuhî gufrânü'r-rabbi'r-râfi'*** hazretlerinin evâhırında on üc sene ve def'a-i sâniyede devr-i bî-cevr-i Ahmed Hân-ı sânî, *'aleyhi'r-rahmetü mâ tütlâ es-Seb'u'l-mesânî**** hazretlerinin evâ'ilinde iki aydan ziyâde bi'l-istihkāk zîb-âver-i ser-mesned-i fetvâ ve müşkilgüşâ-yı mesâlih-i berâyâ olan sâhibü'l-fetâvâ[5] Çatalcalı 'Ali Efendi merhûmun hafîdi olup, evâhır-ı saltanat-ı Mustafa Hân-ı sâlis, *'aleyhi'r-rahmetü'l-melikü'l-bâ'is***** hazretlerinde Şeyhülislâm olan Şerîf-zâde es-Seyyid Mehmed Molla merhûmun hadîka-i sulbünden yüz seksan sekiz sâli sernümâ-yı zuhûr ve reşk- [Ü2 49b] âver-i pertev-i büdûr ve pederlerine ikrâ-

---

*."Âgāz-ı Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa ..... rızâ buyurdular" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,72-73'te kaydedilmiştir.

1.te'âlâ E, Ü2 : — S

**."رضى الله تعالى عنه = Allah ondan râzı olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

2.mütevârî-i Ü2 : mütevârî-yi E, S

3.**Terceme** E , S : — Ü2

4.gonca-i S : gonça-i E, Ü2

***."على روحه غفران الرّب الرّافع = Yüce Rabbin af ve mağfireti onun ruhuna olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

****."عليه الرحمة ما تتلى السّبع المثانى = es-Seb'u'l-mesânî (Fâtihâ Sûresi) okundukça, rahmet onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

5.fetâvâ E, S : fetvâ Ü2

*****."عليه الرحمة الملك الباعث = Din gününün sâhibi ve öldükten sonra yeniden dirilticinin rahmeti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

men emr-i[1] Sultânî ile sene-i mîlâdî târîh[inde] ru'ûs-i Hârici olup, otuz iki sâl mürûrunda, ya'nî iki yüz on dokuz senesi recebinde Selânik Mahreci'yle be-kâm ve yirmi dokuz zilka'desinde Kazâ'-i Şâm ile makzıyyu'l-merâm ve otuz iki muharreminde Tîbe-i Tayyibe mevleviyyetiyle kesb-i[2] şeref ve otuz beş cumâdelâhıresinde Kazâ'-i İslambol ile müşerref ve otuz yedi şehr-i rebî'ulevvelinin onuncu günü Sıddîk Molla'nın 'azlinde, pederinin[3] nekâbet câh-ı celîli, pîrâye-i zât-ı asîli olup, on beş ay yirmi iki gün murûrunda ber-vech-i muharrer müteveccih-i 'adn-ı 'âlî ve; **[Mısrâ]':**

Yeri, ol pür-şerefin hakk bu ki hâlî oldu[4].

Müşârun ileyh *subbet sicâlü'r-rahmeti 'aleyhi**'arîk[5] u asîl ve şerîf ü nesîl, asl-ı neş'et ve ibtidây-ı fıtratından berü 'iffet-kâr ve nezâhet-şi'âr, dâmen-i 'ismeti leke-dâr-ı kebâ'ir olmamış, sagā'ire inhimâkı görülmamiş, mâ-lâ-ya'nîden lisânı mahfûz ve terk-i gıybet ü mezemmetden[6] mahfûz, menâsıbında 'iffet ü semâhati şöhre-i diyâr ve takvâ vü 'adâleti, müsellem-i kibâr u sıgār, ekser me'ârifde hisse-mend, ammâ tıb ve coğrafya fenlerinde olan melekesi esâtize-pesend, târîhe vâkıf ve muhâdarât ve edebiyyeye 'ârif, mutâla'a-i kütübe meşgūf ve kitâbetle me'lûf bir zât-ı sâlih ve merd-i müflih idi**. Lâkin evâ'il-i hâlinde inzivâ vü 'uzlet ve terk-i külfe-i ülfet sütre-i şöhreti olduğundan başka, ekseriyyâ sıfat-ı eblehân olan bir nev' lükneti olmağla, nazra-i ûlâda dirâyetinde iştibâh olunur idi. Hattâ Selânik Mevleviyyeti verildiği hengâmda Şeyhülislâm bulunan Sâlih-zâde Efendi[7] merhûm, mâhiyyet-i zâtiyyesine vâkıf olmadan zâhir-i hâline nazaran: "A'bâ'-i kāsımetü'z-zahr-ı hükûmetin [Ü2 50a] 'uhdesinden niçe[8] çıkabilür?" deyü nâ'ible zabtını murâd etmişiken, Re'îsü'l-'ulemâ ve Ser-levha-i fuzalâ 'İsmet Beyefendi merhûm, hüsn-i idâresine kefâlet ve bizzât 'azîmetine tahsîl-i ruhsat edüp, vaktâ ki fâ'iku'l[9]-akrân ve ehâlî-i belde kendüsünden şükrân

---

1.emr-i sultânî ile Ü2, S : evâmir-i sultânî ile [Bu kelimeler "sahh" kaydıyla ve muhtemelen müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E

2.kesb-i Ü2 : müktesib-i E, S

3.pederinin E, S : — Ü2

4.olup ..... oldu S : olup, on beş ay yirmi iki gün murûrunda ber-vech-i muharrer ve **[Mısrâ]':** Yeri ol pür-şerefin hakk bu ki hâlî oldu [Buraya girmesi işaret edilerek ve "sahh" kaydıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : oldu [Araya kırmızı mürekkeple yazılmış olan "terceme" kelimesi sonradan silinmiştir] Ü2

*."صبت سجال الرّحمة عليه = Onun üzerine rahmet kovaları dökülsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

5.'arîk E, S : 'arîf Ü2

6.mezemmetden S : mezemmetinden E, Ü2

."İrtihâl-i Nakîbü'l-eşrâf** ..... müflih idi" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,75-76'da kaydedilmiştir.

7.Efendi E : — Ü2, S

8.niçe E, Ü2 : nice S

9.fâ'iku'l Ü2 : fâyiku'l S : فايق E

olarak 'avdet etdikde, mîr-i müşârun ileyh *suhan-şinâsân-ı 'âlem-i bâlâ hem-nîst** meselini îrâd ve: "İşte beğenmedikleri molla 'asrımızda Kadı Şureyh ile hem-pâ oldu" deyü mehâsinini yâd eder idi. Muharrir-i Hakîr'in Şerîf-zâde hafîdi Sadr-ı Rum Mustafa Molla merhûma karâbet-i musâheretimden dolayı sâhibü't-terceme ile münâsebetim olmağla, gâh u bî-gâh: "'İsmet Beyefendi bu fakîre eb-i sânî ve hayr-hâh-ı bî-müdânî olmuşdur" deyü kazıyye-i mezkûreyi îmâ eder idi.

Merhûm-i müşârun ileyhden gûş-zed-i Fakîr'dir ki: "Medîne-i Tayyibe'de hidmet-i şerî'atle müşerref olduğum zemân, Kubbe-i Hadrâ-i Ravza-i Seyyidü'l-beşer, *salavâtullâhi ve selâmuhû 'aleyhi bi-'aded-i hasenâtin***, Ebî Bekr ve 'Ömer tecdîd olunduğu vakte müsâdefe etmekle, Kubbe-i sa'âdet'e seng ve meder nakli hidmet-i şerîfesine bir gün 'ulemâ ve bir gün e'imme vü hutabâ ve bir gün tavâşî ve ferrâşîn muhassas olup, el-hamdü li-Vâhibi'l-'atâyâ nevbet-i 'ulemâda mine's-sabâh ile'l-mesâ' arkamla hem-'ayâr-ı teber ü cevher ve sermâye-i sandûka-i pâzâr-gâh-ı mahşer olan taş u toprağını[1] taşır idim. Ol hilâlde 'âlem-i misâlde gördüm ki Fakîr bir saray-ı dil-güşâya med'uvven gidüp, sâhib-i hâne olmak üzere sîmâ vü şemâ'ilde birbirine mümâsil sûf-pûş ve sebzîn destâr iki zât-ı muhterem beni istikbâl ve terhîb ü tekrîm [Ü2 50b] ve biri yemîn ve diğeri yesârımda bagal-gîr olarak sadr-ı meclise ik'âd ve et'ime-i nefîse bastiyle it'âm ve: 'Sen bizim müntesib-i silsiletü'z-zeheb nesebimiz ve peyveste-i rişte-i hasebimizsin' deyü ikrâm buyurdular. Ol bedreyn-i münîreyn, seyyidâ-şübbân-ı ehlü'l-cenneti[2] Haseneyn-i ahseneyn, *radıyallâhu te'âlâ[3] 'anhumâ*** efendimiz olduklarını[4], yine menâmımda haber verdiler" deyü tahdîsen li'n-ni'me işbu mübeşşereyi yâd ve şükr-i Hudâ'yı ta'dâd ederler idi.

Tevcîh-i Nekābet

Münhall olan mesned-i nekābetle Ebulhayr Efendi merhûmun[5] selefi es-Seyyid Mehmed Sıddîk Efendi, şehr-i mezkûrun üçüncü[6] günü bâ-irâde-i hümâyûn halef oldu.

---

*."سخنشناسان عالم بالا همنیست" = Yüce âlemin şâirleri de ona denk değildir" anlamına gelen Farsça bir sözdür.

**."صلوات الله و سلامه علیه بعدد حسنات" = Allah'ın salât ve selâmı iyilikler sayısınca onun üzerine olsun" anlamına gelen ve Peygamberimiz'e yapılan Arapça bir duâdır.

1.toprağını Ü2, S : toprağı E
2.cenneti Ü2 : cenneh E, S
3.te'âlâ E, Ü2 : — S

***."رضی الله تعالی عنهما" = Allah Te'âlâ her ikisinden de razı olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

4.olduklarını E, S : olduklarn Ü2
5.merhûmun E, S : merkûmun Ü2
6.üçüncü E, Ü2 : ücüncü S

Tevcîh-i Livâ'-i Niğde ve Beyşehri ve Kırşehri

Bâlâda güzerân etdiği üzere Gördös'de vefât eden Erîb Paşa merhûmdan mahlûl olan elviye-i mezkûre, hâlâ bi-lâ-mansıb İzdin Muhâfızı olan Süleymân Paşa'ya yevm-i mezkûrda tevcîh ile terfîh kılındı.

Tevcîh-i[1] rütbe-i mîr-i mîrânî be-ba'zı müstahikkîn

Beğlenli (بكلنلى) müteveffâ Süleymân Paşa-zâde Ca'fer Sıdkı Bey'e, yevm-i mezkûrda ve iki gün mürûrunda Trabzon Vâlîsi Hâfız 'Ali Paşa'nın mahdûmu Ser-bevvâbîn Ahmed Mikdâd Bey'e, rütbe-i mîr-i mîrânî ihsân ve her biri çırâğ-ı şeh-i kadr-dân kılındı.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye[2]

Menâsıb-ı âtiyenin vakt-i tevcîhi hulûl etmekle, işbu otuz sekiz senesi şa'bânınm üçüncü[3] gününden zabt etmek üzere Edirne Kazâsı, sâbıkā Havâss-ı Refî'a Kadısı Hazîne Vekîli Hâcesi İsmâ'îl Efendi'ye ve Mısr-ı Kāhire Kazâsı, otuz dokuz şehr-i rebî'ulevvel gurresinden zabt etmek şartiyle Konevî İmâm-zâde es-Seyyid Mehmed Es'ad Efendi'ye [Ü2 51a] ve yine mâh-ı merkūm gurresinden mazbût olmak üzere Kuds-i şerîf Kazâsı, 'Uryânî-zâde Mehmed 'Azîz Efendi'ye ve sene-i merkūme saferi gurresinden zabt etmek üzere Üsküdar Kazâsı, Re'îsülküttâb-ı esbak 'Ârif Efendi-zâde Mehmed Râ'if Efendi'ye tevcîh olundu.

Neşr-i evâmir-i 'aliyye berây-ı nizâm-ı delîlân

Ez-kadîm Devlet-i 'aliyye'nin süvârî asâkirinden ma'dûd olan tâ'ife-i delîlân zümresinden olanlar, hengâm-ı sabâvetinde ihtiyârlarına hidmet ve fenn-i fürûsiyyetde kesb-i mehâret ederek kisve-gîrler ve bu takrîble, ya'nî üstâd-perver ve edeb-güster olarak me'mûr oldukları hidemâtda ibrâz-ı istikāmet ve be-tahsîs seferler hengâmında dîn-i mübîn ve Devlet-i 'aliyye-i ebed[4]-karîn uğurunda cân-sipârâne îfây-ı levâzım-ı merdîye gayret ederler iken, bir müddetden berü sutûr-i kānûnları bozılup ve rişte-i 'âdetleri üzülüp, dihkânî ve çiftci makūleleri kuttâ'-ı tarîk [olmaklığı] tervîc-i fesâdlarına

---

1. **Tevcîh-i** E, Ü2 : بوجيه S
2. **'ilmiyye** S : **'ulemâ** E, Ü2
3. üçüncü E, Ü2 : ücüncü S
4. ebed E, Ü2 : ايد S

vesîle ittihâz ederek, birer kisve tedârük ve iktisâ ve ictimâ' ve envâ'-ı te'addî yoluna matiyye-i tecâvüzü isrâ' ve hattâ bu esnâda tâ'ife-i mechûletü'l[1]-ahvâl-i merkūmeden delîl kisvesiyle biraz eşhâs tecemmu' u ihtişâd ve taraf taraf fukarâ-i kurâ hânelerinde tâht u târâc sirâcını îkâd etdikleri, resîde-i sem'-i şerîf-i Şehriyâr-ı 'adâlet-mu'tâd olmağla, fîmâ-ba'd delîl neferâtından olmayarak sahte delîl kıyâfetinde bulunanların ocakları kā'idesi üzere kalpağı alınup, zirâ'atleriyle[2] meşgūl olmak üzere vatanlarına irsâl ve mâ'adâ başı boş sahîhan zümre-i [Ü2 51b] merkūmeden serserî-seyr-i vâdî-i[3] betâlet olanlar, Anadolu'da ise mu'tâd olan 'ulûfe ve harclar ile[4] istihdâm olunmak içün Bağdâd ve Erzurum taraflarına ve Rumeli'de bulunanlar Mora me'mûrları ma'iyyetlerine îsâl olunup, işbu iki sınıfdan muhâlefet ederi bulunur ise[5], mütesellimîn hidmetlerinde olan delîl-başıların neferât-ı ma'lûmesinden gayrisi bir tarafda gezdirilmeyüp, vardıkları mahâlden tard u te'dîb ve birinin bundan böyle kalpak saklayup, aralık buldukca iktisâ ile meydâna çıkmamasına zâbitân-ı vilâyet taraflarından kat'â ruhsat verilmeyüp, terhîb kılınmak[6] ve kâffe-i vüzerâ'-i[7] 'izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm, zümre-i merkūmeden istihdâm edecekleri neferâtı, ocakları kā'idesi üzere beher on neferin bir bölük-başı ve bir 'alem-dâr ile bayrağı küşâd ve neferâtın vilâyet ve isimleri tasrîh ve yâd olunarak defteri delîl-başılarında bulunmak ve firârîleri bir mahalde istishâb u îvâ ve mechûlü'l-ahvâl olanlara kalpak iksâ olunmamak ve delîl-başıları âgâh ve muttali' olmadıkca, bölük-başıları taraflarından hiç bir ferde kalpak[8] verilmemek üzere güsiste-târ olan şîrâze-i nizâm-ı dîrînleri, istihkâm-ârây-ı zabt ve habl-i metîn-i zâbıtaya rabt olunarak, sükkân-ı memleket ve kuttân-ı vilâyetin o misillü te'addî vü mezâlimden vikāyeleri esbâbının istihsâline irâde-i seniyye-i[9] şâhâne ta'alluk edüp, bu bâbda sahîfe-pîrâ-yı sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i şevket-makrûn mûcebince Anadolu diyârı ve Rumeli aktârının üçer kollarına şehr-i merkūmun onuncu günü ile [Ü2 52a] müverrah vülât ü hükkâma hıtâben evâmir-i cihân-mutâ' intişâr ve Vekîl-i mutlak Ser-çeşmesi tarafından dahi bâ-emr-i

1.mechûletü'l S : + [Önce "mechûlu'l" yazılmış, sonra "mechûletü'l" şekline dönüştürülmüştür] E : mechûlu'l Ü2
2.zirâ'atleriyle Ü2 : zirâ'atiyle E, S
3.vâdî-i Ü2 : vâdî-yi E, S
4.harclar ile Ü2 : harclariyle E, S
5.bulunur ise Ü2 : bulunursa E, S
6.kılınmak Ü2 : — E, S
7.vüzerâ'-i Ü2 : vüzerây-ı E, S
8.kalpak Ü2 : kalbak E, S
9.seniyye-i E, S : — Ü2

hümâyûn, husûs-i mezkûrun tesviye vü tensîkiyçün beher kola[1] başka başka birer me'mûr[2] ta'yîn ü tesyâr kılındı*.

Şurû'-i ta'mîr-i Câmi'-i Cihângîr

'Âşir-i Âl-i 'Osmân cennet-mekân Sultân Süleymân Hân *tâbe serâhu*** hazretleri, Cihângîr nâm şâh-zâdeleriyçün Top-hâne'ye nâzır tell-i cihân-bîn üzere ihyâ buyurdukları câmi'-i envâr-lâmi', Top-hâne harîkinde bi'l-külliyye âsîb-zede-i zarar-ı[3] nâr olmağla, irâde-i hayrât-ifâde-i hazret-i Gîtî-sitânî ve emr ü[4] fermân-ı vâkıf-ı şerâ'it-i cihân-bânî mûcebince cenâb-ı Nâzır-ı vakf, ya'nî Sadr-ı vakt, *sînet 'ani'l-makt****** müte'allikātından Pazar[5]-başı Sârım Bey'i, Emîn-i Binâ ve şehr-i mezkûrun on ikinci pençşenbih günü vakt-i muhtârda cem' olan meşâyih-i cevâmi' lisâniyle tertîl-i du'â vü senâ olunarak vaz'-ı esâs ile binâsına ibtidâ eylediler********.

İhsân-ı vezâret be-Mîrahûr-i evvel İbrâhîm Ağa[6] ve me'mûriyyeteş be-cânib-i Mora

Mora cânibinde belki her maslahat başında kâr-güzâr ve huceste-etvâr zevâtın vücûdunda fevâ'id-i bisyâr hâsıla olacağı âşikâr[7] olmağla, biraz eyyâmdan berü rikâb-ı müstetâb-ı Husrevânede tavr u sülûkü memdûh u mücerreb ve hadd-ı zâtında terbiyet ü 'inâyete şâyeste[8], reşîd ü mü'eddeb olan Mîrahûr-i evvel[9] İbrâhîm Ağa'nın nazar-ı iksîr-eser-i Şehriyâr-ı ehâlî-perver ile kadr ü şânı berter kılınup, ber-vech-i muhassıllık Kastamonu ve Bolu [Ü2 52b] ve Vîrânşehir sancakları Mutasarrıfı olup, Misivri muhâfazasında olan

---

1.kola [Gâliba önce "kavme" şeklinde yazılan kelime, sonradan "kola" şekline dönüştürülmüştür] E : kavme Ü2, S

2.me'mûr E, Ü2 : me'mûrîn S

*."Neşr-i evâmir-i 'aliyye berây-ı nizâm-ı delîlân ..... tesyâr kılındı" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,71-72'de kaydedilmiştir.

**."طاب ثراه" = Toprağı temiz olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3.zarar-ı E, S : — Ü2

4.emr ü E, Ü2 : emr S

***."صينت عن المقت" = Gazaptan korunsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

5.Pazar E, S : Bazar Ü2

****."Şurû'-i ta'mîr-i Câmi'-i Cihângîr ..... ibtidâ eylediler" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,71'de kaydedilmiştir.

6.İbrâhîm Ağa E, S : -i hazret-i Şehriyârî Ü2

7.hâsıla olacağı âşikâr Ü2 : derkâr E, S

8.şâyeste E, Ü2 : شايشته S

9.-i evvel E, S : -i kebîr-i hazret-i tâc-dârî Ü2

Vezîr[1] İsmâ'îl Paşa'nın 'uhdesinde ancak Kastamonu Sancağı ibkā ve livâ-'eyn-i mezkûreyn, mütesellimleriyle zabt etmek üzere[2] mîrahûr-i müşârun ileyhe bâ-vezâret recebin on birinci günü ihsân u i'tâ ve huzûr-i vekâlet-penâhîde ferve-i destûru iksâ ve ordu cânibine me'mûriyyetle hüsn-i zann-ı mülûkâneye ahrâ kılındı[3].

Nasb-ı Mîrahûr-i evvel ve vaz'-ı esâs-ı Kışla-i Topcıyân ve Arabacıyân

Müşârun ileyh İbrâhîm Paşa'dan münhall olan mîrahûrluk câhiyle yevm-i mezkûrda Lağımcı-başı ve Topcu Kışlası Binâ Emîni 'Ali Bey nâ'il-i i'tibâr* ve lağımcı-başılık ve emânet-i mezkûre ile sâbıkā İzmir Gümrükcüsü Kapucu-başı Serficeli Mehmed Ağa mazhar-ı mesârr olup, zikr olunan kışlaların hey'et-pezîr-i tesviye olan temel mahallerine, yevm-i mezkûr mi'yâr-ı muhtâr olmağla, vaz'-ı esâslarına ibtidâr olundu.

İhrâc-ı surre-i hümâyûn

Şehr-i mezkûrun on ikinci salı günü surre-i hümâyûn, 'Abbâs Bey'in dest-i emânetine teslîm ve ber-mu'tâd alay-ı vâlâ ile Üsküdar'a imrâr birle hüccâc-ı zevi'l-ibtihâca tekrîm olundu.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ' der-mâh-ı mezkûr[4]

Mukaddemâ yeniçeri ağalığından bâ-vezâret Adana Eyâleti'ne bast-ı bisât-ı hükûmet eden Hilmi[5] İbrâhîm Paşa, hulûl-i ecel ile kat'-ı rişte-i[6] tûl-i emel kılmağla, eyâlet-i mezkûre 'Üzeyr ve Beylân sancakları ilhâkıyla Mar'aş Vâlîsi Cebbâr-zâde Celâleddîn Paşa'ya ve Mar'aş dahi çend mâh mukaddem Rakka Eyâleti 'uhdesine tevcîh olunan 'Abdülcelîl-zâde Ahmed Paşa'ya ve bâlâda nigâşte-i hâme-i [Ü2 53a] siyâh-câme-i Fakîr[7] olduğu üzere Anabolu'da mübtelây-ı istîlây-ı eşkıyâ olup, hayr ile halâsı dergâh-ı

---

1. Vezîr E, S : — Ü2
2. mütesellimleriyle ..... üzere Ü2 : — E, S
3. kılındı E, S : buyuruldu Ü2
*: "**İhsân-ı vezâret be-Mîrahûr-i evvel İbrâhîm Ağa** ..... nâ'il-i i'tibâr" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,78'de kaydedilmiştir.
4. **der-mâh-ı mezkûr** Ü2 : — E, S
5. Hilmî ["Hilmî" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü2 : Hilmî S
6. ile kat'-ı rişte-i E, S : -i mev'ûdiyle tayy-ı tumâr-ı Ü2
7. siyâh-câme-i Fakîr E, S : mâtemî-câme Ü2

çâre-sâzdan müsted'â olan Vezîr Nâmık 'Ali Paşa'nın 'uhdesinde olan Tırhala Sancağı, ber-vech-i ilhâk Mora ordusu me'mûrlarından Karaman Vâlîsi Mehmed Reşîd Paşa'ya ve Eyâlet-i Kars, mutasarrıfı Vezîr 'Osmân Paşa'dan alınup, Bâyezîd Sancağı Mutasarrıfı mîr-i mîrân-ı kirâmdan Çeçan-zâde Hasan Paşa'ya, kal'ası muhâfazası şartiyle bâ-rütbe-i[1] seniyye-i vezâret[2] tevcîh ü ihsân ve ahter-i emeli tâbân kılındı*.

Fevt-i Kādî-i[3] Mekke Mendelyâtî-zâde Mehmed[4] Sa'îd Efendi

Mûmâ ileyh kazâ'-i şerîf-i merkūmu işbu sene-i mübâreke muharremü'l-harâmında[5] ba'de'z-zabt on dokuz gün mürûrunda zâ'ik-i zehr-âbe-i vefât ve vâsıl-ı rahmet-i Kādi'l-hâcât olduğu haberi, surre-i hümâyûn mahfil-ârâ-yı 'azîmet iken resîde-i sâmi'a zuhûr ve bu takrîble müddet-i mahlûlesinin tevcîhiyle ol belde-i tayyibeye irsâl olunacak kadı tedârüküne vakt olmadığı gayr-i mestûr olmağla, müddet-i mezkûre dahi muvakkiti olup, hüccâc-ı kirâm ile cânib-i Hicâz-ı gufrân-tırâz'a râhile-bend-i i'tizâm olan Vâlide Kethudâsı-zâde el-Hâc Mehmed Sâdık Bey'e 'inâyet buyuruldu.

Terceme

Müteveffâ-yı mûmâ ileyh bin[6] iki yüz altı senesi imtihânında Hâric'le tarîk-i 'ulemâya dâhil ve tedrîs-i 'ulûm-i mukarrere kendisine akdem-i meşâgil olup, umûr-ı hâriciyyede dahi behresi olmağla, Dürrî-zâde 'Abdullâh Efendi ve Sâmânî-zâde Hulûsî Efendi[7] meşîhatlerinde 'arz-ı hâlci olmuşidi. Beraber dâhil-i dâ'ire-i imtihân olduğu akrânından Emîn Efendi ve Musannıf 'Osmân Efendi ve Tırnovî Müftî-zâde ve sâ'ir beş kadar [Ü2 53b] ders-i 'âmmlara tafra olup, ya'nî ba'zısı Mûsıla-i Süleymâniyye ve ba'zı âharı dahi aşağı rütbelerden Hâmise'ye getürilüp, ol cünbüşden sâhibü't-terceme mahrûm ve dâ'iye-i gayret-i akrânla[8] mağmûm olmağla, Mûsıla-i Süleymâniyye'den Murâdiyye-i Burusa ile tekā'üdü[9] ihtiyâr ve hicret-i yâr u diyâr birle 'imâmesini şemle-i siyeh-reng-i dervîşâna tebdîl ve sûf u semmûru 'abây-ı peşmîne tahvîl edüp, halka-bend-i tevhîd ve meclis-ârâ-yı tedrîs ü

1.bâ-rütbe-i [Baştaki "bâ" sonradan ilave edilmiş gibi görünüyor] E : rütbe-i Ü2, S
2.vezâret S : + ["vezâretle" yazılmış, sonradan "vezâret"e dönüştürülmüştür] E : vezâretle Ü2
*."**Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ' der-mâh-ı mezkûr** ..... tâbân kılındı" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,76'da kaydedilmiştir.
3.**Kādî-i** Ü2, S : **Kādî-yi** E
4.**Mehmed** Ü2 : — E, S
5.harâmında E, S : harâmdan Ü2
6.bin E : — Ü2, S
7.Efendi Ü2 : Efendi'ye E, S
8.akrânla Ü2 : akrânda E, S
9.tekā'üdü E, S : tekā'üd Ü2

tecrîd iken tilmîz-i hâssı Mekkî-zâde Efendi, mesned-nişîn-i meşîhat-i İslâmiyye oldukda, otuz üc senesi recebinin on birinci günü Hâce Efendi, bâ-i'tibâr-ı Mahrec Üsküdar Pâyesi'yle mübeccel ve cebîre-bend-i cerîha-i emel ve tebdîlü'ş-şekl meseline mümessil olup, otuz yedi muharreminin yirmi üçüncü[1] günü Edirne Pâyesi'yle Bilâd-ı erba'a râddesine vâsıl ve işbu otuz sekiz muharreminde Mekke-i mükerreme Kazâsı'na nâ'il olmuşidi*.

'İlmi zikr olunan hâcelerden dûn ve sâ'irlerden efzûn, mazbûtu'l-ahvâl ve hoş-âyende-i akvâl bir zât-ı salâh-harekât idi; *eskenehullâhu te'âlâ fî cennetin 'âliyetin*[2]**.

Nüzûl-i sandal ve filika-i hümâyûn

Vücûd-i mekârim-âlûd-i Mâlikü'l-bahreyn içün mukaddemce müceddeden inşâ ile resîde-i hitâm olan sandal-ı feyz-nümûn ve filika-i hümâyûn, receb-i şerîfin yirmi dördüncü günü mu'tâd olan rusûmât icrâ ve hila' iksâsiyle rûy-i deryâya ilkā olundu.

İrtihâl-i Şâh-zâde[3] Sultân Ahmed

Şeh-zâde-i müşârun ileyhin [Ü2 54a] kevkeb-i 'ömrü dokuz mâh derecesine ermeden ba'zı 'illet-i kûdegân ile şehr-i mezkûrun yirmi yedinci cehârşenbih günü husûf[4]-zede-i ecel-i müsemmâ ve Nûr-i 'Osmânî türbesinde mestûr-i hâk-i 'ıtr-âsâ oldu***.

Cenâb-ı Hakk 'azze ve celle, *izâ gābe kevkebun lâha minhâ kevâkibü***** ma'nâsını karîben ufk-ı kâ'inâtda hüveydâ[5], ya'nî nice[6] şeh-zâdeler ihsâniyle Pâdişâh-ı encüm-sipâh hazretlerini karîn-i sürûr u münâ eylesün, âmîn.

1.üçüncü E, Ü2 : ücüncü S

*."Fevt-i Kādî-i Mekke Mendelyâtî-zâde ..... nâ'il olmuşidi" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,76'da kaydedelmiştir.

2.عالية Ü2 : عاليه E, S

**."اسكنه الله تعالى فى جنة عالية = Allah Teâlâ onu yüce bir cennete yerleştirsin" anlamına gelen Arapça duâdır.

3.Şâh-zâde Ü2 : Şeh-zâde E : سهزاده S

4.cehârşenbih günü husûf Ü2 : çehârşenbih günü sunûf E : cehârşenbih günü sunûf S

***."İrtihâl-i Şâh-zâde Sultân Ahmed ..... 'ıtr-âsâ oldu" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,76'da kaydedilmiştir.

****."اذا غاب كوكب لاح منها كواكب = Bir yıldız batar, ondan nice yıldızlar doğar" mânâsına gelen Arapça bir cümledir.

5.hüveydâ E, Ü2 : هوايدا S

6.nice E, S : niçe Ü2

Tenzîl-i firkateyn be-rûy-i deryâ

Bundan akdem Tersane-i 'âmire sâhasında inşâ olunan bir kıt'a firkateyn-i hümâyûn, resîde-i mersâ-yı tekmîl ve müsta'idd-i tenzîl olmağla, şa'bânü'l-mu'azzamın ikinci ahad günü sâ'at ikiyi kırk dokuz dakîka mürûrunda, ihtiyâr olunan vaktde icrây-ı resm-i mu'tâd ile tenzîl olundu.

Me'mûriyyet-i İşkodravî Vezîr Mustafa Paşa be-cânib-i Mora ve tevcîh-i Livâ'-i Ohri ve İlbasan ve Karlı-ili ve ihsân-ı mîr-i mîrânî

Gayr-ı muhtâc-ı beyân olduğu üzere kefere-i Rumun galeyân u tuğyânları yevmen fe-yevmen[1] tezâyüd ü şiddet bulup, hattâ Karlı-ili 'usâtı ve sâ'ir etrâfda olanlar sûret-i sükûnda iken ibrâz-ı hareket etmeleriyle, müşârun ileyh Mustafa Paşa'nın İskenderiyye Sancağı dilâverlerinden çıkarabildiği külliyyetlü asker ile serî'an ve 'âcilen[2] kalkup, doğru Karlı-ili üzerine hareket ve ol havâlî eşkıyâsının kahr u tenkîlleri maslahatına ikdâm ü gayret eylemesine bâ-irâde-i 'aliyye me'mûr ve ol hidmet-i seniyyeye çespân[3] ve şehr-i [Ü2 54b] mezkûrun üçüncü[4] günü Ohri ve İlbasan sancakları, mîr-i mîrândan İvranyalı Hüseyn Paşa'nın ref'inden müşârun ileyhe ilhâkan ihsân ve Karlı-ili Sancağı dahi Vezîr Seyyid Hasan Paşa'dan alınup[5], hâlâ İnebahtı Mutasarrıfı Mîr-i mîrân Pilaslı*-zâde İsmâ'îl Paşa'ya ber-vech-i ilhâk tevcîh ile şâdân** ve mîr-i mîrândan Kalkandelenli[6] müteveffâ Receb Paşa-zâde 'Abdurrahmân Bey'e dahi rütbe-i mîr-i mîrânî 'inâyetiyle cezlân kılındı.

Tevcîhât-ı ocak

Segbân-başı şehr-i mezkûrun sekizinci günü fevt ve ağa-yı sadâkat-nişân, yeniçeriyân inhâsiyle katârdan tardı iktizâ eden Kul Kethudâsı Ahmed Ağa'ya[7] segbân-başılıkla semt-i istiskâle rehîn ve kā'ide üzere yerine Ser-

---

1.yevmen fe-yevmen Ü2 : — E, S
2.serî'an ve 'âcilen Ü2 : — E, S
3.çespân : cesbân E, Ü2, S
4.üçüncü E, Ü2 : üçüncü S
5.Vezîr ..... alınup ["Vezîr ..... alınup" kısmı, buraya girmesi işaret edilerek ve "sahh" kaydıyla satırın üstüne yazılmıştır] E : Vezîr ..... alınup Ü2, S
*.Metnimizde "پلاسلی" imlâsı ile kaydedilip Palaslı gibi de okunabilecek olan bu kelimeyi Ahmed Lütfî Efendi, *age,* I,44,114,244'teki (پیلاسلی) imlâsından hareketle Pilaslı şeklinde okudum; ayrıca bk. Es'ad Efendi, *Âyâtü'l-Hayr,* vr.22a.
."Me'mûriyyet-i İşkodravî Vezîr Mustafa** ..... ile şâdân" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,78'de kaydedilmiştir.
6.Kalkandelenli Ü2, S : + [Burada yer alan "Vezîr Seyyid Hasan Paşa'dan alınup" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] E
7.Ağa'ya E, S : Ağa Ü2

zagarî Ahmed Ağa ve anın yerine Ser-seksonî 'Ali Ağa ve anın yerine Ser-turnayî Süleymân Ağa ve anın yerine Muhzır-ı Ocak Mustafa Ağa ve anın yerine Kethudâ-yeri Hasan Ağa ve Cây-ı kethudâ yerine Baş Bölük-başı Celâleddîn Ağa mekîn oldu[1].

Nakl-i hümâyûn

Semt-i sâhile teşrîf-i meymenet-elîfin mevsimi duhûl ve revnak-ı bahâr-ı huceste-âsârın zemânı[2] hulûl etmekle, Hidîv-i cihân-ârâ, *ebkāhullâhu te'âlâ mâ dâmeti'd-dünyâ** hazretleri, mâh-ı merkūmun on birinci salı günü şevket ü iclâl ile Sâhil-seray-ı Beşiktaş'a[3] zîver-endâz-ı kudûm oldular.

Velâdet-i Şeh-zâde[4] Sultân 'Abdülmecîd

Rûz-i sa'âdet-bürûz-i mezkûrda 'asra karîb masîf-ı hümâyûn olan [Ü2 55a] Beşiktaş Serayı'nda matla'-ı ehille-i saltanat, ya'nî sulb-i hazret-i Şehinşâh-ı âfitâb-tal'atdan[5] nâm-ı nâmî-yi 'Abdülmecîd ile müsemmâ bir Şâh[6]-zâde-i kamer-likā, pertev-bahş-ı sipihr-i tulû' ve revnak-efzâ-yı gehvâre-i lumû' olduğu peyâmı, nüvîdân-ı meserret-bedîdân lisâniyle taraf taraf gûş-i 'âlemiyâna ihbâr ve irâde-i hümâyûn üzere yedi gün mehter-hâne ve top şenliklerine[7] ibtidâr olunmak bâbında iktizâ edenlere fermân-ı 'âlî ısdâr olundu**.

Tahvîl-i[8] menfâ-yı Behrâm Paşa

Bâlâda işâreti sebkat etdiği üzere sâbıkā Rakka ve Haleb Vâlîsi Behrâm Paşa'nın me'lûf olduğu te'addiyât, ref'-i vezâretiyle Diyârbekir'de ikāmetini

---

1.oldu Ü2, S : + [Bu kısımla ilgili olarak E 145a'nın sol kenarında müellif hattıyla şu kayıt vardır. "İşbu Celâl Ağa tathîr-i tecellî ehemmi olarak hâtime-i agavât-ı vegāda izâle-i nâm u nişân-ı haşerât olmuşdur; fî [şevvâ]l sene 41'de"] E

2.zemânı E, S : zimâmı Ü2

*."ابقاه الله تعالى ما دامت الدنيا = Allah Teâlâ dünyâ devâm ettiği müddetçe onu devâm ettirsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

3.Beşiktaş'a E, Ü2 : بشكطاشه S

4.Şeh-zâde E, S : سهزاده Ü2

5.tal'atdan e, S : tal'atından Ü2

6.Şâh Ü2 : Şeh E, S

7.şenliklerine Ü2 : şenliğine E, S

."Nakl-i hümâyûn** ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,76'da kaydedilmiştir.

8.**Tahvîl-i** E, S : **Tebdîl-i** Ü2

îcâb etmişidi. Ancak emr-i ikâmet tarafına vusûl buldukda, mukaddemâ Diyârbekir ehâlîsi kendüsünden mu'âmele-i te'dîb görmüş olmalariyle, ol tarafa 'azîmetinde vesveseye zâhib olduğundan bahsle âhar mahalde ikâmetini istirhâm etmekle, Diyârbekir'den tahvîl-i me'mûriyyetle Rakka Eyâleti dâhilinde bir yerde, yahud konağı olan Sivas'da veya Amasya'dan kangısını ister ise anda ikâmet etmek üzere tahyîri[1] bâbında müsâ'ade-i 'aliyye erzân kılınmışidi. Binâ'en 'aleyh Sivas'ı tercîh ve anda ikâmetini hâvî evâsıt-ı mâh-ı merkûmda i'lâm vârid oldu.

Reften-i Donanma-yı hümâyûn be-cânib-i Bahr-ı sefîd

Süfün-i menhûse-i eşkıyâ, *agrakahullâhu te'âlâ fî bahri'l-istîlâ**, ufak tefek re'âyâ teknelerinden 'ibâret olarak mûş-âsâ her bir girîveye girdiklerinden, kapak açar [Ü2 55b] kalyonlar bunların vardığı sulara varamayup ve lâyıkıyle hevâsını bulmadıkca tahrîk ü i'mâli[2] mümkin olamayup, sâ'ir süfün-i sagîre dahi Donanma-yı hümâyûn yanından ayrılamadıkları ecilden, eşkıyâ'-i mersûme tîz[3]-destâne imâle-i sükkân-ı desâyis ile icrây-ı ihânete fürce-yâb olmalariyle, işbu cihetle kebîr kalyon techîz ve sevki bî-fâ'ide ve Bahr-ı sefîd içün kapakların dûnü olan firkateyn ve korvet ve sâ'ir merâkib-i sagîreden elli iki kıt'a sefâyin tertîbi bâhiretü'l-'â'ide[4] olduğunu ve Halîc-i Âsitâne-i sa'âdet ve Karadeniz Boğazı muhâresesi içün ve lede'l-iktizâ Akdeniz tertîbine 'ilâve olunmak üzere sâbıkı vechile bir kıt'a üç[5] anbarlı ve dört kıt'a kapak ve yirmi kıt'a şalopenin[6] tertîb ü techîzini Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa bundan akdem tasvîb ve inzimâm-ârâ-yı ehl-i şûrâ ile husûs-i mezkûr ma'rûz-i 'atebe-i felek-mertebe-i Gîtî-sitânî kılındıkda[7], re'y-i merkûmu, Pâdişâh-ı encüm-sipâh, *dâme fî hıfzı'l-İlâh*** hazretleri dahi tensîb buyurmuşlar idi.

Bu def'a sefâ'in-i[8] selâmet-mekâmin-i merkûmeyi Kapudan-ı müşârun ileyh himmet-i kûh-endâz-ı şâhâne ile eyyâm-ı kalîlede techîz ü tekmîl ve Beşiktaş pîş-gâhına çekdirüp, müterakkıb-ı ruhsat-ı Şeh-i İskender-mesîl

---

1.tahyîri Ü2 : tahyîr E, S

*."اغرقه الله تعالى فى بحر الاستيلا" = Allah Teâlâ onu her yeri kaplayan denizinde batırsın" anlamına gelen Arapça bir bedduâdır.

2.i'mâli E, : i'mâl Ü2, S

3.tîz Ü2 : tîr E, S

4.'â'ide E, Ü2 : 'âyide S

5.üç E : üc Ü2, S

6.şalopenin Ü2 : şalobenin E, S

7.kılındıkda E : kıldıkda Ü2, S

**."دام فى حفظ الاله" = Tanrı onu ~~devamlı~~ korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

8.sefâ'in-i E : sefâyin-i Ü2, S

olmağla, bâ-izn-i hümâyûn evâhır-ı şa'bânü'l-mu'azzamda fekk-i tınâb-ı ikâmet ve cânib-i Bahr-ı sefîd'e şirâ'-güşâ-yı[1] 'azîmet oldu*.

İhrâc-ı esbân be-çerâ-gâh

Şehr-i mezkûrun yirmi üçüncü[2] [Ü2 56a] günü mu'tâd üzere alay ile esbân-ı hâssa, Çerâ-gâh-ı Sa'd-âbâd'da rabt-ı evtâd-ı 'alef ü giyâh kılındı.

İhrâc-ı mevâcib

Şehr-i mezkûrun yirmi dördüncü salı günü, Dîvân-ı 'âlî vâki' ve kısteyn mevâcibi nâmiyle Hazîne-i hümâyûn'dan be-der kılınan nice bin bedrenin ekserîsi dest-i nâ-müstahikkîne geçerek zâyi' oldu.

Ziyâret-i hırka-i şerîfe

İşbu ramazân-ı şerîf-i mağfiret-redîfin on beşinci yevmü'l-ahad; 'âdet-i[3] sa'âdet-'âkıbet-i Devlet-i 'aliyye üzere, hırka-i şerîfe-i hazret-i Fahr-i kâ-'inât, *'aleyhi ve 'alâ âlihî ve ashâbihî efdalü's-salavâti ve't-teslîmât*** ziyâretiyle huzûru mu'tâd olan vüzerâ vü 'ulemâ ve ricâl ve sâ'ir hademe-i saltanat, iktisâb-ı envâ'-ı füyûzât eylediler.

Fevt-i Vâlî-i[4] Eyâlet-i Girid Şerîf Paşa ve tevcîh-i eyâlet-i mezkûr ve Livâ'-i Kandiye[5] ve Livâ'-i[6] Resmo

Cezîre-i Girid Ser'askeri ve Kandiye Muhâfızı Şerîf Paşa'nın hulûl-i ecel-i mev'ûdiyle irtihâl-i dâru'l-hulûd eylediği haberi, resîde-i Der-sa'âdet-güster olup, cezîre-i mezkûre 'usâtının külliyyen kahr u tedmîrleriyle âyîne-i derûnu bir an evvel levs-i vücûd-i habâset-âlûdlarından tasfiye vü tathîr olunmak, nezd-i ma'âlî-vefd-i şâhânede kemâliyle mültezem ve müteveffâ-yı müşârun ileyhin yerine tiz elden cesûr ve kâr-güzâr ve idâre-i umûr-i ser'askerîye liyâkat ü iktidârı be-dîdâr birinin intihâb u ta'yîni ehemm ol-

---

1.şirâ'-güşâ-yı E, Ü2 : شراعشکای S

*."Reften-i Donanma-yı hümâyûn ..... 'azîmet oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,78'de kaydedilmiştir.

2.üçüncü E, Ü2 : ücüncü S

3.'âdet-i E, S : 'âdât-ı Ü2

**."علیه و علی اله و اصحابه افضل الصّلوات و التسلیمات = Salât ve selâmın en güzeli O'nun, ehl-i beytinin ve ashâbının üzerine olsun" anlamına gelen bir duâ cümlesidir.

4.Vâlî-i Ü2, S : Vâlî-yi E

5.eyâlet-i ..... Kandive Ü2 : liva'-i mezkûre E : livâ'-i mezkûr S

mağla, mîr-i mîrân-ı kirâmdan Resmo Muhâfızı 'Osmân Hâşim Paşa ki, bidâyet-i fesâdda hısn-ı hasîn-i mezkûre[1] muhâfazasında bulunup, [Ü2 56b] 'ale'd-devâm 'usât-ı müşrikîn ile muhârebe ve ekseriyâ mugâlebe ederek şecî'âne ve hakîmâne davranup, ol vakitden berü muhâfaza-i kal'a vü enhâ ve müdâfa'a-i savle-i eşkıyâda gayret ü hamâset izhâriyle guzât-ı muvahhidîn ve bi'l-cümle serhadd-nişîni 'ale'l-husûs müteveffâ-yı müşârun ileyhi ve sâ'ir muhâfızîni idâre vü ihtâr ve sebât ü metânenetini âşikâr edüp, bi'l-vücûh[2] çıraklıga kesb-i liyâkat ü istihkâk eylemiş olduğu, nezd-i mekârim-müzd-i şâhânede ma'lûm ve ba'de-ezîn[3] dahi dîn-i mübîn ve saltanat-ı ebed-rehîne lâyık ve mizâc-ı mekârim-imtizâc-ı Hidîvâneye muvâfık hidemât-ı pesendîde ve harekât-ı ber-güzîdeye mazhariyyeti, mukaddimât-ı gayretinden netîce-yâb-ı emr-i meczûm olduğuna mebnî, hakkında âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı 'inâyet-i şâhâne şa'şa'a-efşân ve mâlı-ı münîr-i 'âtıfet-i pâdişâhâne dırahşân olarak, şehr-i ramazân-ı bereket-feyezânın on altıncı günü müşârun ileyhin kadr ü i'tibârı, rütbe-i sâmiye-i vezâretle terfî' ve Kandiye Ser'askerliği dahi selefleri merhûmun hakkında olduğu misillü bi'l-istiklâl 'uhde-i ehliyyetine ihâle ile şem'-i fürûzân-ı nüfûz u ikbâli telmî' kılınup, 'uhdesinden münhall olan Resmo Muhâfızlığı dahi bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî isti'dâd ü liyâkati karîn-i hüsn-i şehâdet olan müteveffâ-yı müşârun ileyh Şerîf Paşa hazînedârı Mehmed Sührâb Ağa'ya ihsân ve cezîre-i mezbûrede bulunan Hanya Muhâfızı Vezîr Lütfullâh Paşa ve mîr-i mîrândan Mısır asâkiri Başbuğu Hasan Paşa [Ü2 57a] ve sâ'ir zâbitân ile hemâre[4] yek-rengî ve yek-cihetî üzere lâzım gelan mahallere iktizâsmca imdâd ü i'âne ile emr-i muhâreseye dikkat ve şakâvetde ısrâr ve mukâteleye ictisâr eden 'usâtın üzerlerine sell-i seyf-i intikâm birle kulûb-i kâsiye-i müşrikîni sît-ı satvet-i İslâmiyye ile terhîb ve guzât-ı zafer-simâtı, emr-i gazâ ve ferîza-i cihâda tahrîz ü tergîb ile sahîfe-i cezîreyi vücûd-i çirk-âlûd-i a'dâdan tasfiyeye bezl-i vüs' u makderet eylemek bâbında müşârun ileyh 'Osmân Paşa'ya hıtâben i'lân-ı[5] istiklâlini hâvî irsâl-i emr-i 'âlî-şân kılındı*.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Bâlâda muharrer olduğu üzere recebü'l-ferd esnâsı, Mora me'mûrlarından hâlâ Karaman Vâlîsi Mehmed Reşîd Paşa'ya Tırhala, ber-vech-i ilhâk

1.mezkûr E, S : mezkûre Ü2
2.bi'l-vücûh E, S : bi'l-vücûd Ü2
3.ba'de-ezîn E, S : ba'de-zîn Ü2
4.hemâre E, S : heman Ü2
5.i'lân-ı E, S : i'lân ü Ü2

*."**Fevt-i Vâlî-i Eyâlet-i Girid Şerîf Paşa** ..... 'âl-i şân kılındı" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,76'da kaydedilmiştir. Burada sadece Mısır askeri Başbuğu'nun metnimizden farklı olarak Hasan Paşa yerine Mustafa Paşa gösterilmesi dikkati çekmektedir.

tevcîh olunmuşidi. Şehr-i ramazânın on sekizinci günü hasbe'l-îcâb mansıb-ı Karaman, Haleb Vâlîsi Dârendeli Vezîr Hasan Rızâ Paşa'ya ve Haleb dahi sâbıkā Safed ve Sayda ve Beyrut Vâlîsi Beylanlı el-Hâc Mustafa Paşa'ya tevcîhle zîr-i destân olan fukarâyı sıyânet eylemeleri her birinin menşûrunda ber-vech-i ekîd tenbîh olundu.

'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve tevcîh-i Nezâret-i Cebe-hâne

Bir buçuk[1] sâlden mütecâviz mesned-i kethudâyîde lahlaha-fermâ-yı[2] micmere-i kelimât olan Mehmed Seyyidâ[3] Efendi'nin 'azlini, Şehriyâr-ı dakîka-dân hazretleri fermân ve mâh-ı mübârek-i merkūmun on dokuzuncu günü hâlâ Cebe-hâne-i 'âmire [Ü2 57b] Nâzırı Süleymân Efendi ol mansıb-ı celîl ile fâ'iku'l[4]-akrân ve münhall olan nezâret-i mezbûre ile Beylikci-yi[5] esbak Hacı Sâ'ib Efendi şâdân buyuruldu.

İrsâl-şuden-i Mîrahûr-i sânî İbrâhîm Ağa berây-ı tahrîz-i me'mûrîn-i Mora

Hidîv-i hurda-dân ve Şehriyâr-ı İskender-tüvân, *lâ zâle müş'iran lişe'âyiri'l-ihsân** hazretleri, 'unfuvân-ı cülûs-i 'adâlet-me'nûs ve tebâşîr-i iclâl-i dâfi'u'l-bu'uslarından berü tensîk-sâzî-i[6] mehâmm-ı fukarâ ve ru'b-endâzî-i[7] husâm u a'dâ maslahatında terâhî-i[8] ikdâm havâlî-gerd-i hâtır-ı ilhâm-mezâhirleri olmayup ve[9] be-tahsîs kâfir-i ni'met-i istirâhat olan eşkıyâ'-i Rumun kahr u tedmîr ve terbiye vü teshîrleri, akdem-i metâlib-i 'âliyeleri iken beyândan müstağnî olduğu üzere, me'mûrînin[10] keşmekeş-i ihtilâf[11] ve icrây-ı agrâz ile dağdağa-i 'adem-i[12] i'tilâflarından nâşî, sınıf-ı

1.buçuk Ü2 : bucuk E, S
2.fermâ-yı E, S : fermâ Ü2
3.Seyyidâ E : Seyyid Ü2, S
4.fâ'iku'l E, Ü2 : fâyiku'l S
5.Beylikci-yi E, S : Beyli[k]ci-yi Ü2
*."لا زال مشعراً لشعاير الاحسان" = İhsân belirtilerini göstermekte devâm etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
6.sâzî-i Ü2 : sâzî-yi E, S
7.endâzî-i Ü2 : endâzî-yi E, S
8.terâhî-i Ü2 : terâhî-yi E, S
9.ve E, S : — Ü2
10.me'mûrînin E, S : me'mûrlar Ü2
11.ihtilâf E, S : ihtilâl Ü2
12.'adem-i E, Ü2 : — S

a'dâ fi'l-cümle[1] fürce-yâb-ı meydân-ı istidrâc ve dâd ü sitâd-ı[2] metâ'-ı nahvetlerine fursat-yâb-ı revâc olup, her ne kadar bu def'a, ya'nî evvel-bahârda asker-i evfer ve mühimmât-ı berter tertîb ü sevkiyle ibrâz-ı satvet ve izhâr-ı kudret[3] kılınmış ise de, yine me'mûrînin rehâvet ü betâ'etleri sâmi'a-res-i Şehriyâr-ı gayret-şi'âr olmağla ve *harrızı'l-mü'minîne 'ale'l-kıtâl** nass-ı celîline bi'l-imtisâl ser'asker ve sâ'ir Mora me'mûrîninden vüzerâ vü ümerâya hıtâben bâlâsı hatt-ı hümâyûn-i 'adâlet-makrûn ile muvaşşah[4] olan fermân-ı cihân-mutâ' ile berây-ı teşvîk, Mora me'mûrları tarafına Mîrahûr-i [Ü2 58a] sânî İbrâhîm Ağa irsâl kılındı[5].

Ba'zı havâdis-i Bosna

Bâlâda mastûr-i hâme-i imlâ olduğu üzere sâbıkā Bosna Vâlîsi Celâl Paşa merhûmun zemânında eşrâr-ı[6] ehâlî, müstehakk oldukları cezây-ı 'amellerini rü'yet ve vâlî-i[7] lâhık Selîm Sırrı Paşa dahi vardıkdan sonra beynlerinde olan münâfese vü şikākı, mübeddel-i hüsn-i vifâk etdirüp, cümlesi izhâr-ı yek-rengî ve yegâne-gî birle min-ba'd irâde-i uli'l-emrden rû-gerdân olmamak bâbında 'akd-ı peyvend-i itâ'at ü sadâkat edüp, te'ahhüdlerini sebt-i sahîfe-i hüccet kılmışlar iken, yine ikide birde perde-i bîrûn-i hareketden hâlî olmayup, lâkin bâ'is-i kîl ü kāl ve bâdî-i[8] şûriş ü ihtilâl Saraybosna Mütesellimi sâbık Bâyî-oğlu 'Ali Bey-zâde Mehmed Bey ve dayıları serrâc esnâfından Hacı Ca'fer-oğulları Mustafa 'Alemdâr ve 'Abdî 'Alemdâr ve Göl (كول) -oğlu Mustafa ve Ocak Kâtibi Hâce Mustafa ve Şer-oğlu İbrâhîm ve Hallâc-oğlu Bülbül, Hacı İbrâhîm ve Cizmeci Hacı 'Abdî ve diğer Hacı 'Abdî ve Hacı 'Ali[9] ve Rüstem-oğlu Hacı Sâlih Bayrakdâr ve 'Acem-oğlu İbrâhîm ve Corbacı[10] Süleymân Çavuş ve Ahmed Bayrakdâr ve serrâc kalfa[sı] Hacı Ahmed ve Sakā-oğlu Genc Mustafa ve serrâc Hâmid ve Kemerli-oğlu 'Ali nâm ve sâ'ir[11] on sekiz nefer müfsidden[12] 'ibâret olup, bunlar bir müddetden berü ehl-i 'ırz gürûhuna mugālebe ede-

---

1.fi'l-cümle Ü2 : — E, S
2.sitâd-ı Ü2 : sited-i E, S
3.ve izhâr-ı kudret Ü2 : — E, S
*."حرّض المؤمنين على القتال" = Müminleri savaşa teşvîk et" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Enfâl 8/65. âyetin baş kısımlarında yer alan ufak bir kısımdır.
4.muvaşşah Ü2 : + sâdır E, S
5.kılındı E, Ü2 : olundu S
6.eşrâr-ı Ü2 : üşerây-ı E, S
7.vâlî-i S : vâlî-yi E, Ü2
8.bâdî-i Ü2 : bâdî-yi E, S
9.ve Şer-oğlu ..... 'Ali E, S : — Ü2
10.Çorbacı E, S : Corbacı Ü2
11.ve sâ'ir Ü2 : — E, S
12.nefer müfsidden S : müfsidden E : müfsidlerden Ü2

rek, beş yüzden mütecâviz sahte mühürler tedârüküyle etrâf-ı eyâlete neşr-i erâcîf ve îkā'-ı fitne ve ihdâs-ı mefâside[1] cür'et ve katl-i nüfûs ve hetk-i a'râz misillü fezâhat ve vülâtdan 'adem-i ictinâb ve dürlü dürlü habâset ü menhiyyâtı [Ü2 58b] irtikâb ve yüz kadar bî-cürm maktûllerin kātillerini istishâb birle, etmedikleri şakāvet ü mel'anet kalmadığını tahkîk ü istizhâr edüp, her birini birer sûretle derûn-i eyâletden tard u teb'îd ile ehâlî-i[2] merkūme müceddeden her hâlde rızâ-cûyâne harekete ittifâk bâbında tahrîr-i vesîka-i mîsâk ü te'ahhüdlerini te'kîden, taraf-ı şer'-i şerîfden i'lâm-i şer'î tescîl olunduğunu ve merkūmûn ba'de-zîn eyâlete ayak basmamak ve zikr olunan Bâyî-oğlu takımı her ne zemân mütesellim olmuşlar ise memleket fesâda varmış olduğuna mebnî, bundan sonra nesillerinden mütesellim nasb kılınmamak ve tezvîrâtdan 'ibâret mahzarlariyle kimesne hakkında bir gûnâ emr-i 'âlî verilmiş ise kaydı terkîn olunmak husûsu, kâffe-i ehl-i 'ırz u edebin niyâz u matlabları olduğunu, vâlî-i[3] müşârun ileyh Der-bâr-ı şevket-karâr-ı mülûkâne'ye bâ-ma'rûzât inhâ edüp, murâd-ı hayriyyet-müfâd-ı hazret-i Dâver-i devrân, *dâme fî hıfzı'l-Mennân** dâ'imâ her tarafın istihsâl-i emniyyet ü âsâyişi ve zât-ı hılâfet-simât-ı cihân-dârânelerine vedî'a-i cenâb-ı Hudâ olan ehâlî-i[4] bilâd ve fukarâ-yı 'ibâdın istikmâl-ı istirâhat ü ârâmişinden 'ibâret olmağla, müşârun ileyhin icrâ kıldığı sûret, muvâfık-ı vakt u maslahat olarak, te'mîn-i memleket zımnında tıbk-ı inhâsı üzere tenfîzi bâbında emr-i 'âlî-şân ısdârına dâ'ir hatt-ı hümâyûn-i 'adâlet-nümûn-i şâhâne, şeref-pîrâ-yı sahîfe-i sudûr olmağla, mûcebince zikr olunan eşhâs fîmâ-ba'd el birliğiyle dâhil-i eyâlete ayak basdırılmamak [Ü2 59a] ve sâlifü'z-zikr Bâyî gürûhundan hicbir ferd mütesellim olmamak ve şer'-i şerîfin hilâfı ve vülâtın emr ü irâdesine münâfî harekât vukū'a gelmamek bâbında müşârun ileyh ile sâ'ir iktizâ edenlere hıtâben[5] evâsıt-ı ramazânda emr-i 'âlî-şân-ı 'adâlet-medâr tesyâr olundu.

Te'addî-yi eşkıyâ be-ba'zı[6] sevâhil-i Anadolu ve indifâ'eş

Donanma-yı hümâyûn Mora sularında bulunmak takrîbi, izbandîd eşkıyâsı meydân-ı deryâyı hâlî bularak ufak ve tefek yüz kadar süfün-i menhûse ile ziyân-kârî-i[7] mûşâneye cür'et ve bu esnâda Menemen Güzelhisârı sevâhiline 'alâ gafletin yanaşup, hayvan sürmek gibi biraz îkā'-ı hasâret et-

---

1.mefâside Ü2 : ecâlîfe E, S
2.ehâlî-i Ü2 : ehâlî-yi E, S
3.vâlî-i S : vâlî-yi E, Ü2
* دام فی حفظ المنان = Her türlü nimetlerin sahibi Yüce Allah onu devamlı korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
4.ehâlî-i S : ehâlî-yi E, Ü2
5.hıtâben Ü2 : — E,S
6.be-ba'zı Ü2 : ba'zı E, S
7.ziyân-kârî-i Ü2 : ziyân-kârî-yi E, S

diklerinden sonra Çandarlı[1] Hisârı'na hücûm ve karaya hayli kefere döküp, hisâr-ı mezkûru zabt u gâretle ehâlîsini kaçırdup, dâğ-dâr-ı gumûm eylediklerini[2], Karesi Sancağı Mütesellimi bi'l-istihbâr derhâl asker istishâbiyle üzerlerine iktihâm eyledikde, tâb-âver-i mukâvemet olamayup, cehre-gerdân-ı semt-i firâr ve yine bir takım süfün-i menkûse-i eşkıyâ dahi İmroz Cezîresi önlerine gelerek rûy-i şemâtet izhâr eyledikleri istihbâr olunmağla, bunların ol vechile cesâreti mücerred gasb u gâret ve ortalığı bir helecâne düşürmek dâ'iye-i fâsidesinden 'ibâret olup, bi-havlihî Te'âlâ yedlerinden hasâret-i külliyye gelür makûlesinden değil ise de [Ü2 59b] *Mûrçegân ger be-künend ittifâk, pîl-i jiyân-râ be-derânend post*[3]* vefkınca mekîdetlerinden gaflet câ'iz olmadığına binâ'en, İzmir ve İstanköy ve Limni ve Kuşadası ve Sakız ve Yund[a] Adası ve Midillü muhâfızlariyle Bahr-ı sefîd'in Anadolu sâhilinde kâ'in vülât-ı[4] kirâm ve kudât ve sâ'ir zâbitâna ve Mu'ârız ve ol havâlîde vâki' olan[5] muhâfızîne hıtâben muteyakkız u mütebassır bulunup, lede'l-hâce indifâ'-i mazarrat-ı a'dâya nisâr-ı[6] nakdîne-i vüs' ü tâkat eylemeleri bâbında başka başka evâmir-i 'aliyye irsâl kılındı**.

Vukū'-i tevcîhât-ı hümâyûn

İşbu şevvâlin dördüncü cum'a günü ber-mu'tâd tevcîhât vukū' bulup, Bâb-ı 'âlî hidemâtından Büyük Tezkirecilik, Re'îs Kîsedârı Ahmed Hulûsî Efendi'ye[7]; Küçük Tezkirecilik, sâbıkā Mâliyye Tezkirecisi Hazînedâr-başızâde es-Seyyid Mehmed Es'ad Efendi'ye ve Çavuşlar Kitâbeti, Mutasarrıf-ı sâbıkı Yegen[8] İbrâhîm Ağa-zâde Sa'îd Efendi'ye ve Gedüklüler Kitâbeti, sâbıkā Çavuşlar Kâtibi 'Avnî Efendi-zâde Mehmed Hamîd Efendi'ye 'inâyet[9] ve menâsıb-ı hâcegândan Büyük Rûznâmecilik, sâbıkā Surre-i hümâyûn Emîni Hacı Hayrullâh Efendi'ye ve Baş-muhâsebecilik, Sâlih Paşa-zâde Hüseyn Bey'e ve Top-hâne-i 'âmire Nezâreti, sâbıkā Şark Ordusu Defterdârı

1.hayvan ..... Çandarlı E, S : Candarlı Ü2
2.eylediklerini E, S : etdiklerini Ü2
3.پوست E. Ü2 : بوست S
*."مور چکان کر بکنند اتفاق پیل ژیانرا بدرانند پوست" = Karıncacıklar ittifâk yaparlarsa, kükremiş filin derisini yüzerler" anlamına gelen Farsça bir beyit gibi gözüküyor.
4.vulât-ı E, S : ولاه Ü2
5.olan E, S : — Ü2
6.nisâr-ı E, S : nisâr ve Ü2
**."Te'addî-yi eşkıyâ be-ba'zı ..... irsâl kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,78-79'da kaydedilmiştir.
7.Büyük ..... Efendi'ye S : + [Bu kısım müellif hattıyla ve buraya girmesi işaret edilerek E 150b'nin sağ kenarına yazılmıştır. Ayrıca Re'îs Kîsedârlığı ile ilgili olarak E 150b'nin sol kenarında müellif hattıyla şu bilgi mevcuttur. "Kîsedâr-ı Re'îs, Pertev birâderi Mehmed Emîn Seyyid Efendi olmuşdur"] E
8.Yegen E, S : iken Ü2
9.'inâyet E, S : — Ü2

'Atâ'ullâh Efendi'ye ve Humbara-hâne Nezâreti, sâbıkā Topcular Kâtibi Ahmed Efendi'ye ve Yeniçeri Kitâbeti, Tezkire-i evvel-i sâbık Mehmed Sâlih Efendi'ye ve Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti, esbak Surre-i hümâyûn Emîni el-Hâc Mehmed Sa'îd Bey'e ve Süvârî Mukābeleciliği, Kalyonlar Kâtibi-yi [Ü2 60a] esbak 'Atâ'ullâh Bey'e ve Sipâh Kitâbeti, Teşrîfâtî-yi esbak Mehmed Es'ad Medhî Bey'e ve Mevkūfâtîlik, sâbıkā Küçük Rûznâmeci[1] 'İvaz Paşazâde Emîn Bey'e ve Mâliyye Tezkireciliği, sâbıkā Darb-hâne Kîsedârı İbrâhîm Efendi'ye ve Küçük Rûznâmecilik, Yazıcı-ı[2] esbak es-Seyyid Mehmed Emîn Efendi'ye ve Piyâde Mukābeleciliği, Arabacılar Kışlası Binâ[3] Emîni 'Ali Efendi'ye ve Küçük Evkāf Muhâsebeciliği, Mutasarrıf-ı sâbıkı Gümrükcü-zâde Mehmed Râ'if Bey'e ve Haremeyn Mukāta'acılığı, Mektûbî hulefâsından Hacı İbrâhîm Efendi dâderi[4] Mehmed Efendi'ye ve Cebe-hâne Kitâbeti, Mengeneci Emîn Efendi'ye ve Topcular Kitâbeti, Tuğra-keş 'Abdî Efendi'ye ve Humbara-hâne Kitâbeti, Mektûbî-yi Sadr-ı 'âlî hulefâ-yı kudemâsından Çelebî[5]-zâde 'Ali Râ'if Efendi'ye ve Piskopos Mukāta'acılığı, yine Mektûbî hulefâsından Mühürdâr-zâde Necîb Efendi'ye ve 'Ulûfeciyân-ı yemîn Kitâbeti, Zeyneb Sultân Câmi'i Kâtibi Ahmed Nazîf Efendi'ye ve Gurabâ'-i yemîn Kitâbeti, Hüsni Bey-zâde 'Abdî[6] Bey'e ve 'Ulûfeciyân-ı yesâr Kitâbeti, Sultân-zâde Ahmed Bey'e ve Gurabâ'-i yesâr[7] Kitâbeti, Kâtib Efendi hulefâsından Mustafa Fevzi Efendi'ye ve Sergi Nezâreti, Beylikci Kîsedârı Nûrî Efendi'ye ve Büyük Kal'a Tezkireciliği, Âmedî hulefâsından Mehmed Nâsır[8] Efendi'ye ve Küçük[9] Kal'a Tezkireciliği, Mektûbî-yi Sadr-ı 'âlî hulefâsından Sabîh Bey'e ve Hâsslar Mukāta'acılığı, Mektûbî hulefâsından[10] Mutasarrıf-ı sâbıkı Kemânkeş Dervîş Efendi'ye ve Baş-mukāta'acılık, Safiye Sultân-zâde Dâniş Bey'e ve Sâlyâne Mukāta'acılığı, [Ü2 60b] Kâtib Efendi hulefâsından 'İzzet Bey'e[11] ve İstanbul Mukāta'acılığı, Âmedî hulefâsından Mehmed Emîn Bey'e ve[12] Burusa Mukāta'acılığı, Dîvân ketebesinden

---

1.sâbıkā Küçük Rûznâmeci [Bu kısım, üzeri çizilen "Büyük Rûznâmce'den" kelimelerinin üstüne, buraya girmesi işaret edilerek müellif hattıyla yazılmıştır] E : Büyük Rûznâmce'den Ü2 : : sâbıkā Kücük Rûznâmeci S

2.Yazıcı-ı E, S : Yazıcı-yı Ü2

3.Binâ E : — Ü2, S

4.dâderi S : dâderi [Önce "birâderi" yazılmış, sonra "dâderi" şekline dönüştürülmüştür] E : birâderi Ü2

5.Çelebi E, S : Halebî Ü2

6.'Abdî E, S : 'Abdullâh Ü2

7.-i yesâr E, S : — Ü2

8.Nâsır ["Nâsır" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek satırın üstüne yazılmıştır] E : — Ü2 : Nâsır S

9.Küçük E, Ü2 : Kücük S

10.Mektûbî hulefâsmdan Ü2 : — E, S

11.'İzzet Bey'e Ü2, S : + [Muhtemelen 'İzzet Bey ile ilgili olarak E 151b'nin sol kenarında müellif hattıyla şu bilgi mevcuttur. "Le'allehû Hüsnî Bey'dir"] E

12.ve Ü2, S : — E

Cedîdî Ahmed Efendi birâderi[1] İsmâ'îl Kıyâsî Efendi'ye[2] ve Avlonya ma'a Eğriboz Mukāta'acılığı, Kâtib Efendi hulefâsından[3] Çil Emîn Ağa-zâde Mehmed Emîn Efendi'ye ve Rodos Mukāta'acılığı, Mektûbî-i[4] Defterî hulefâsından Şerîf Paşa hafîdi 'Avnî Efendi'ye ve Kağıd-ı Enderûn Emâneti, Mektûbî-i[5] Sadr-ı a'zam hulefâsından Besîm Efendi'ye ve Kağıd-ı Bîrûn Emâneti[6], Âmedî hulefâsından Bozoklu el-Hâc Mehmed 'Âkif Efendi'ye ve Târîhcilik, Dîvân-ı hümâyûn ketebesinden Mehmed Nâfi' Efendi'ye ve Tersane'de Riyâset Vekâleti, Kâtib Efendi hulefâsından Neş'et Efendi'ye ve menâsıb-ı ağavâtdan Mîrahûr-i sânîlik, vekîli Gürcü İbrâhîm Ağa'ya asâleten ve 'Ulûfeciyân-ı yemîn Ağalığı, Kapucu-başı Sa'îd Bey'e ve Gurabâ'-i yemîn Ağalığı, Ser-bevvâbîn sâbıkā Segbân-başı Süleymân Ağa'ya ve 'Ulûfeciyân-ı yesâr Ağalığı silahşorândan Mûsâ Ağa'ya ve Gurabâ'-i yesâr Ağalığı, Serbevvâbîn sâbıkā Segbân-başı 'Ali Ağa'ya ve Cizye Baş-bâkî Kulluğu, Vâlide Kethudâsı Yûsuf Ağa birâderi Ahmed Ağa'ya 'inâyet ve sâ'ir menâsıb-ı[7] ricâl ü hâcegân ve ağavât kemâ-kân ibkā ile ashâbına mâdde-i meserret kılındı.

Tevcîhât-ı vüzerâ vü ümerâ

Bundan akdem Livâ'-i Eğriboz Mutasarrıfı olup[8], hasbe'l-îcâb ref'-i vezâretiyle âhar mahalde ikāmetine irâde ta'alluk eden, Çerhacı dimekle meşhûr olan Vezîr 'Ali Paşa'nın icrây-ı irâde-i mezkûre[9] için [Ü2 61a] tarafına ta'yîn olunan mübâşir, muhârebe gā'ilesi sebebiyle Yenişehir'i geçmeyüp, mâ-cerâyı Der-i devlet'e inhâ eylediği, tevcîhât-ı hümâyûn zemânına tesâdüf edüp, beher hâl livâ'-i mezkûrda bu günlerde bir vezîr bulunmak lāzım ve âharının sevk u tesyîri dahi insidâd-ı tarîk takrîbi zemâne muhtâc olduğu sübût-yâfte-i cevâzım olmağla, hasbe'z-zarûre yevm-i mezkûrda yine livâ'-i mezkûr, ibkā'-i vezâretiyle[10] müşârun ileyhe ihsân u i'tâ* ve 'âkilâne vü müdebbirâne hareketi tarafına ekîden iş'âr u inbâ ve tevsî'-i dâ'ire-i me'âşî içün hâlâ Hırsova Muhâfızı mîr-i mîrândan Memiş Paşa'nın

---

1.Cedîdî .... birâderi [Buraya girmesi işaret edilerek, "sahh" kaydıyla ve müellif hattıyla E 151b'nin sol kenarına yazılmıştır] E : — Ü2 : Cedîdî Ahmed Efendi birâderi S
2.Efendi'ye Ü2, S : Efendi E
3.hulefâsından Ü2 : + zâde ["zâde" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] E : + zâde S
4.Mektûbî-i S : Mektûbî-yi Ü2, E
5.Mektûbî-i S : Mektûbî-yi Ü2, E
6.Emâneti E, S : + [Burada yazılı olan ikinci "Emâneti" kelimesinin üzeri çizilmiştir] Ü2
7.menâsıb-ı Ü2, S : menâsıba E
8.olup E, Ü2 : — S
9.mezkûre E : mezkûr Ü2, S
10.ibkā'-i vezâretiyle E : ibkāy-ı vezâretle Ü2 : ibkāy-ı vezâretiyle S
*."**Tevcîhât-ı vüzerâ vü ümerâ** ..... ihsân ü i'tâ" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,79'da kaydedilmiştir.

menşûruna ber-vech-i muhassıllık Livâ'-i Menteşa imlâ ve sâ'ir eyâlât ü el-viye, mutasarrıfları 'uhdelerinde ibkā kılındı.

'Azl ü nasb-ı Ser-bostâniyân

Bostancı-başı olan 'Osmân Ağa'nın ba'zı irtikābâtı zuhûr etmekden nâşî, mâh-ı merkūmun yirmi birinci günü ma'zûl ve yerine Hasekî Ağa bulunan el-Hâc Mehmed Ağa mevsûl oldu.

'Azl ü nasb-ı Ser-etıbbâ'-i Sultânî

Re'îs-i etıbbâ'-i hâssa ve Celîs-i elibbâ'-i 'âmme bulunan Mustafa Behcet Efendi, sâl-i sâbık evâ'ilinde hasbe'l-kader 'azl ü iclâ ve dâ'-i deviyy-i iğtirâba mübtelâ olduğu hengâmda, etıbbâ'-i hâssa miyânından Benderekli-zâde Sa'îd Efendi lede'l-îcâb ol hidmet-i dakîkaya intihâb olunmuşidi. Lâkin mûmâ ileyhin fenn-i celîl-i tıbda hazâkat ve cüz'-i[1] a'zam-ı tabâbet olan letâfet-i tabî'at ve 'uzûbet-i lehcetden bî-behre olması, [Ü2 61b] 'azline 'illet ve şehr-i merkūmun yirmi beşinci günü müşârun ileyh Behcet Efendi'nin bi'l-istihkāk hidmet-i sâbıkasiyçün dûş-i sadâkat[2]-pûşu sezâver-i hil'at oldu*.

Lâhika

Şehriyâr-ı Fârûkî-şi'âr hazretleri, mûmâ ileyh ser-etıbbâ' nasb olunup, pâ-bûsî-yi hidîvâne ile kesb-i behcet etdikde: "Efendisinin 'azline, *men yesma' yehal*** vefkınca müftî-i sâbıkın si'âyeti 'illet olmuşidi" deyü lutf-i i'tizâr ile ihyâ buyurduklarında: "Pâdişâha ben hakkında 'Sa'd-ı 'asr ve Seyyid-i dehr' deyü hüsn-i şehâdet eylediğini, zâtın sû'-i hâlime şehâdeti ile ser-i felâket-zedem, sûde-i hevâ-yı cezâ kılınsa sezâ iken, yine nefyile iktifâ fazla bir mu'âmeledir" deyü nâzikâne cevâb vermişdir[3].

1.cüz'-i Ü2 : جزء E : جزء S

2.sadâkat E, S : liyâkat Ü2

*"**'Azl ü nasb-ı Ser-etıbbâ'-i sultânî** ..... hil'at oldu" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,77'de kaydedilmiştir.

**من يسمع يخل = Duyan öyle zanneder" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

3.Lâhika ..... **vermişdir** [Bu kısım, buraya girmesi işaret edilerek müellif hattıyla E 153a'nın sağ kenarına yazılmıştır] E : — Ü2 : **Lâhika** Şehriyâr-ı Fârûkî-şi'âr hazretleri, mûmâ ileyh ser-etıbbâ nasb olunup, pâ-bûsî-yi hidîvâneleriyle kesb-i behcet etdikde: "Efendisinin 'azline **'من يسمع يخل'** vefkınca müftî-i sâbıkın si'âyeti 'illet olmuşidi" deyü lutf-i i'tizâr ile ihyâ buyurduklarında: "Pâdişâha ben hakkında 'Sa'd-ı 'asr ve Seyyid-i dehr' deyü hüsn-i şehâdet eylediğini, zâtın sû'-i hâlime şehâdeti ile ser-i felâket-zedem, sûde-i hevâ-yı cezâ kılınsa sezâ iken yine nefyile iktifâ fazla bir mu'âmeledir" deyü nâzikâne cevâb vermişdir S

Tevcîh-i Sadâret-i Rumeli

Rumeli Kadı'askeri Halîl Hamîd Paşa-zâde 'Ârif Beyefendi, işbu zilka'de gurresi, müddet-i mu'tâdesin itmâm ve mesned-i mezkûr ile Rumeli Pâyesi olup, sâbıkā Sadr-ı Anadolu Pîrî-zâde hafîdi Yahyâ Beyefendi tahkîk-i makām eyledi.

İhsân-ı[1] pâyehâ-yı Sadâret-i Rumeli ve Anadolu

Şehriyâr-ı huceste-etvâr, *ce'alallâhu te'âlâ mü'eyyeden ve mansûran ilâ âhıri'l-edvâr** hazretleri, 'ulemâ' du'âcılarına birer vesîle-i esîle ile hürmet ve mazhar-ı lutf u 'inâyet buyurmaları, hemîşe pîşe-i şîme-i kadr-dânîleri olduğuna binâ'en, şehr-i mezkûrun gurresinden mu'teber olmak üzere Ser-etibbâ'-i Hâkānî Behcet Efendi ile üçüncü[2] gününden i'tibâren Anadolu Pâyesi olan Nakîbü's-sâdât Mehmed Sıddîk Efendi'yi Rumeli Kadı'askerliği rütbeleriyle dil-şâd ve mâh-ı merkūmun gurresinden mu'teber olarak sâbıkā İstanbul Kadısı Kevâkibî-zâde Mehmed Râşid Efendi'yi ve üçüncü[3] gününden mu'teberen ma'zûlîn-i İstanbul'dan Kadızâde Mehmed Tâhir Efendi'yi ve beşinden i'tibâren İstanbul pâyelülerinden Mustafa Paşa-zâde Mehmed Tâhir Bey'i ve yedisinden mu'teber olmak üzere sâbıkā kādî-i[4] belde Moravî-zâde Mehmed Hâmid Efendi'yi, Anadolu Kadı'askerliği pâyeleriyle mahbûru'l[5]-fu'âd buyurdular.

Tevcîh-i Kazâ'-i İstanbul [Ü2 62a] ve ihsân-ı Pâye-i Edirne[6]

İstanbul Efendisi Dürrî-zâde Nûrullâh Molla-zâde 'Âbid Molla Efendi, eşher-i 'örfiyyesin zilka'de gurresi kezâlik tekmîl ve hükûmet-i mezkûre ile İstanbul Pâyesi'ni ihrâz etmiş olan sâbıkā Medîne-i münevvere, *nevvereha[7]llâhu te'âlâ ilâ yevmi'l-âhıreh*** Kadısı Re'îsülküttâb Râşid Efendi-zâde es-Seyyid Ca'fer Fevzi Beyefendi, pâyesini te'sîl edüp, şehr-i

---

1.**İhsân-ı** E, S : **Tevcîh-i** Ü2

*."جعل الله تعالى مؤيداً و منصوراً الى اخر الادوار" = Allah Teâlâ onu kıyâmete kadar desteklesin ve ona yardım etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

2.üçüncü E, Ü2 : ücüncü S

3.üçüncü E, Ü2 : ücüncü S

4.**kādî-i S** : kādî-yi E, Ü2

5.mahbûru'l Ü2 : mecbûru'l E, S

6.**Pâye-i Edirne E, S : pâyeeş Ü2**

7.نوّرها Ü2 : — E, S

**."نوّرها الله تعالى الى يوم الاخره" = Yüce Allah âhıret gününe kadar onu nurlandırsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

mezkûrun üçüncü[1] gününden mu'teber olmak üzere sâbıkā Belde-i Tayyibe-i müşârun ileyhâ Kadısı Melek Paşa-zâde 'Abdülkādir Beyefendi ve beşinci gününden[2] Mekke-i mükerreme, *kerremehallâhu te'âlâ*[3] *ilâ yevmi'l-âhıreh** pâyesiyle[4] müteşerref olan Yûsuf-zâde eş-Şeyh Yûsuf Efendi, İstanbul pâyelerine kadem-nihâde-i ihrâz ve Üsküdar'dan ma'zûl hâlâ Haremeyn-i şerîfeyn[5] Müfettişi 'Osmâniye Hatîbi-zâde es-Seyyid Dervîş Mehmed Emîn Efendi, şehr-i mezkûrun gurresinden bi'l-i'tibâr Edirne Pâyesi'yle beyne'l-mevâlî mümtâz oldu.

İhsân-ı Pâye-i Mekke-i mükerreme ve tevcîh-i Şâm ve Haleb ve İzmir[6]

Sene-i âtiye muharremü'l-harâmının beşinci gününden mu'teberen sâbıkā Burusa Kadısı Meş'aleci Paşa birâderi Mustafa Paşa hafîdi ve müteveffâ 'Osmân Penâh Efendi rebîbi es-Seyyid Mehmed Es'ad Bey ile yedinci gününden i'tibâren sâbıkā Mısır Kadısı Mollacık-zâde Mehmed Servet Efendi, Mekke-i mükerreme pâyelerini ihrâz ile vâye-dâr-ı tarîk-i resmî ve yine sâl-i âtî recebü'l-ferdi gurresinden zabt etmek üzere sâbıkā Yenişehir-i [Ü2 62b] Fenar Kadısı Selânikî Müftî-zâde 'Abdullâh Efendi Dımeşku'ş-Şâm Kazâsı ve kezâlik receb-i merkūm gurresinden Dâru'l-hadîs Müderrisi Kuyucaklı[7]-zâde es-Seyyid Mehmed 'Âtıf Efendi[8], İzmir Kazâsı ve yine meh-i merkūm gurresinden zabt etmek ve rütbesi yevm-i zabtından mu'teber olmak üzere bi-ecnâh-ı Şeyhülislâm bâ-Mûsıla-i Süleymâniyye, Mahmûd Paşa Müderrisi Şeyhülislâm 'Âşir Efendi-zâde Mehmed Behâ'eddîn Efendi, Halebü'ş-şehbâ Kazâsı tevcîhiyle hisse-mend-i hazz-ı evfâ[9] oldular.

Vürûd-i haber-i vefât-ı[10] Münîb Efendi

Anadolu Sadâreti pâyelülerinden olup, sinîn çend-înden berü Güzelhisâr-ı Aydın'da menfiyyen mukîm 'Ayntâbî es-Seyyid Mehmed Münîb

---

1.üçüncü E, Ü2 : ücüncü S
2.gününden E, S : + Pâye-i Ü2
3.te'âlâ Ü2 : — E, S
* "كرمها الله تعالى الى يوم الاخره" = Yüce Allah onu kıyâmet gününe kadar şerefli kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
4.pâyesiyle E, S : siyle Ü2
5.-i şerîfeyn E, S : — Ü2
6.İzmir Ü2 : + Şâm ve Haleb ve İzmir E, S
7.Kuyucaklı E, Ü2 : Kuyuçaklı S
8.Efendi E, S : Molla Ü2
9.evfâ E, S . vefâ Ü2
10.vefât-ı E, S : fevt-i Ü2

Efendi'nin 'illet-i dakk-ı şeyhûhet ile[1] şevvâlü'l-mükerremin yirminci günü murg-ı rûhu kafes-i tenden rehâ-yâfte-i ıtlâk ve âzâde-ser-i kayd-ı meşâkk olup, medîne-i mezkûre gûristânında Sadr-ı esbak Çelebi Mustafa Paşa ile Şeyhülislâm-ı esbak[2] Şerîf-zâde es-Seyyid 'Atâ'ullâh Efendi kabirleri pîşinde medfûn-i türâb ve nakş-ı seng-i mezârı nümûne-nümâ-yı, *lidû li'l-mevti ve ebnû li'l-harâbi** olduğu haberi vürûd eyledi.

Sâhibü't-tercemenin şecere-i pür-semere-i vücûdu, devhatü'l-ezkiyâ' 'Ayntâb'dan nâbit ve esâtize-i[3] beldesinden ber-vech-i tahkîk fünûn-i âliye ve 'ulûm-i 'âliyeyi iktisâb ile midâd-ı melekesi sahîfe-i karîhasında sâbit oldukdan sonra, Dâru'l-mülk İstanbul'a vâsıl ve bin yüz seksan dokuzda bi'l-imtihân kayd-ı a'lâ ile zümre-i müderrisîne [Ü2 63a] dâhil olup[4], penâh-ı kâbilân olan Es'ad-zâde Efendi mahdûmu 'Atâ'ullâh Efendi'ye hâce-i 'âlîcenâb ve müşârun ileyhin hüsn-i terbiyesiyle Saray-ı behişt-âsâ-yı Sultânî Hâceliği'yle iltifât-ı pâdişâhîden envâ'-ı fuyûzât iktisâbiyle kâm-yâb olup, ol[5] hilâlde Haremeyn-i şerîfeyn teftîşi, zamîme-i dâ'ire-i ikbâli ve müddet-i medîde hidmet-i mezkûrede kıyâm ile kevkeb-i şöhreti mütelâlî ve iki yüz dokuzda Kuds-i şerîf Pâyesi'yle İzmir'e Hâkim ve on dört şa'bânı muntasıfında Mahrec'den süllem-i şerîf Mekke-i mükerreme Pâyesi'nde kā'im ve on sekiz cumâdelûlâsı[6] evâ'ilinde İstanbul rütbesiyle muhterem ve yirmi iki şa'bânında Anadolu Sadâreti Pâyesi'yle mükerrem olup, yirmi üc sâli recebinde debîr-i kadr-ı sahîfe-i idbârına hal'-ı Selîm hânîde müsâmaha töhmetini tahrîr ile evvelâ Ankara'ya ve çend mâhdan sonra sâlifü'z-zikr Güzelhisâr'a bi'l-iclâ tesyîr olundu.

'İlm ü kemâli müstağnî-i[7] ta'rîf ve mizâc-ı mizâh-imtizâcı, vâreste-i kayd-ı tavsîf olup, her fende ekmel, bi'l-husûs edebiyyede mükemmel, elsine-i selâsede mensûr[8] ve manzûm âsârı bî-ahsâ ve Siyer-i kebîr Tercemesi'yle 'ibâre-i 'Arabiyye ile olan hâşiyesi ve Devhatü'l-Meşâyih Zeyli, kemâline nümûne-nümâ, inşâsı reşk-endâz-ı Harîrî ve bedî'-i Hemedânî ve şi'ri kuvve-i[9] 'ilmiyye ile şevâhid-i fenn-i bedî' ve 'ilm-i me'ânî olup, hu-

---

1.ile E, S : + işbu Ü2
2.-ı esbak E, S : — Ü2
*."لدوا للموت و ابنوا للخراب" = Doğunuz, sonunuz ölüm olacaktır. Yapınız, sonu harâbiyet olacaktır" anlamına gelen Arapça bir sözdür.
3.esâtize-i E, Ü2 : استاتذه S
4.olup Ü2, S : + [Bu kısımlarla ilgili olarak E 154b'nin sağ kenarında müellif hattıyla şu bilgi mevcuttur. "Gālibâ haysiyyeti zâhir olmağla, ru'ûsu elden verilmişdir"] E
5.ol E, S : o Ü2
6.cumâdelûlâsı Ü2, S : cemâziyelûlâsı E
7.müstağnî-i Ü2 : müstağnî-yi E, S
8.mensûr Ü2 : menşûr E, S
9. kuvve-i E, S : kuvvet-i Ü2.

lâsa töhmet-i mezkûreden kat'-ı nazar 'ilm ü fazlına nisbeten zâtı mesîl-i İbn Kemâl bir dânâ-yı bî-misâl [Ü2 63b] idi.

Cennet-merâbi' Sultân Mustafa Hân-ı râbi' hazretlerinin cülûslarında Hâkim-i Garb[1] Mevlâ İsmâ'îl kıbeline irsâl olunan nâme-i hümâyûn sûretidir ki, mûmâ ileyhin eser-i hâme-i belâgat-'allâmesidir*.

بسم الله الرحمن الرحيم

ان اغلى دررٍ يَرصّع به تيجان الكلام واعلى زهر يتضوع به افنان الاقلام حمد مالك الملك و[2] الملكوت وشكر صاحب العظمة والكبرياء والجبروت فالحمد لله الذى جعلنا خلائف فى الارض و رفع بعضنا على بعض و عززنا نشبا و نسبا واتانا من كل شئ سببا حتى فضلنا على كثير ممن خلقه تفضيلا وانعم علينا بعدد وعَدد ان عددناها لانحصيها[3] اجمالا ولا تفصيلا والصلوة والسلام على سلطان الانبياء والرّسل ومحا فظ الشرايع والسّبل قائد الغر المحجّلين وامام جماعة المجلين والمصلين والتالين المصطفى المقتفى من نسل عدنان والمجتبى المختبى من ال قحطان وعلى اله و اصحابه الذين جاهدوا فى الله حق الجهاد و تجاهدوا فى اعلاء كلمته بطى الوهاد و الجهاد ما نجم[4] نجم فى الخضراء بنضرته و بسم تخم[6] فى الغبراء بخضرته اما بعد فمما بلغ الى حد الايقان عند ذوى الملكة[5] والاتقان ان الله زين[7] هذا العالم بالانسان وميز المسلمين منهم بانواع المكرمة و الاحسان وعدل امزجة المسلمين(Ü2 64a) بمراهم مراحم الملوك والسلاطين كما قو م الكعبة العليا بقوام الاعمدة والاساطين ووتدبتواد[8] ملوك الاسلام سلامة المساكن والمساكين فى بلاد المسلمين ووطد بتعا ضدهم سعادة الممالك والمماليك من الموحدين فللاحراز لهذه الغنائم الباردة الشاردة والاحتياز لتلك المكارم الواردة القاردة[9] انتصب نفسا لان اهدى نفايس تحيّة بطيب يطيب عرفها انفاس الصبا و يرتاح بارياح روحانيتها ارواح الصّبا و اهدى عرايس تسليمة يحار[10] عنه محاورة انسها حوراء الجنان و يغار عند مجاورة لمسها

---

1. Garb Ü2 : 'Arab E, S

*. "Vürûd-i haber-i vefât-ı ..... 'allâmesidir" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,76-77'de kaydedilmiştir. Aşağıda yer alan nâme-i hümâyûnun sûreti ise *Târîh-i Cevdet*, VIII,356-359'da "Sultân Mustafây-ı râbi"in cülûsunda Fas Hâkimi'ne gönderilan nâme-i hümâyûnun sûreti" başlığı altında kaydedilmiştir. Cevdet Paşa'nın bu sûreti, buna Es'ad Efendi'nin yer vermesini dikkate alarak başka bir kaynaktan da istifâde ile kaydettiği görülmektedir. Çünkü Ü2 65a'da "فاعتليت" kelimesinden sonra gelen "السلطانى بلا سقطة ولاشقاق و تتوجت بحول الله تعالى و قوته على السرير" kısmı, metin tesisinde esas aldığımız *Târîh-i Es'ad* nüshalarında yoktur.

2. و E, Ü2 : — S
3. لا نحصيها E : لاتحصيها Ü2, S
4. ما نجم Ü2 : انجم E, S
5. الملكة E, S : الملكه Ü2
6. تخم Ü2 : تجم E, S
7. زين E, S : + [Buradaki ikinci "زين" kelimesinin üzeri çizilmiştir] Ü2
8. بتواد E, S : تبواد Ü2
9. القاردة Ü2 : الفاردة E, S
10. يحار E, S : يخار Ü2.

مقصورات الخيام من الحسان باخلاص اخلص من جنى النحل و اصفى[1] من ماء المفاصل واشتياق انقى من ليلة القدر و ابقى من الدهر المتطاول الى الاخ الماجد الاعز الاغر و الصنو الناجدالاكرم الابر سلطان ممالك الغرب بحذافيرها و قبلة اقبال اقيال الغرب بجماهيرها كبرت حول ديارهم لما بدت تلك الشموس وليس فيهامشرق و هو القائم بتقويم الشريعة الغراء[2] الذى اقام سوق المعالى و العوالى على ساق الجهادوالغزا[6] والحافظ لحدود الملة البيضاء[5] الذىانام المغانى والوانى[4] تحت ظل سيوفه البيضآء[3] و رماحه السمراء بنيت حصونا تصون العلى اذ ابناء[7]الانام انهدم حصون من العدل فى حولها خنادق فيهامياه الكرم و هو[8]الفرع الاصيل من الشجرة(Ü2 64b)العدنانية التى اصلها ثابت و فرعها فى السّماء والنبل النبيل من الكنانة الكنانية الذى يخرج به يد إلله ما تكنّ صدور الاعداء[9]من البغضاء نظم[10] نسب تحسب العلى بحلاه قلدتهانجومهاالجوزاء وارث المناقب العُلويّة العَلوية ومستأثر المأثر المرضية المرتضوية فكان ابا نواس قد عناه حين قال مقال محبّ لاهل البيت غير قال من لم يكن علويا حين تنسبه فما له من قديم الدهر مفتخر[11] الله لما يرى خلقا فاتقنه صفاكم و اصطفاكم ايها البشر فانتم اعلاء[13] الاعلى و عندكم علم الكتاب و ما جاءت[12] به السّورسلافة سلالة ملوك المغارب وضوء ا شتهار عدلهم فى مشارق الارض غير غارب بها ليل فى الاسلام سادوا و لم يكن كاولّهم فى الجاهلية اوّل هم القوم ان قالوا اصابوا و ان دعوا اجابو ا و ان اعطوا اطابوا و اجزلوا اعنى به شقيقى الشقيق و خليلى[14] الجليل المولى ابن المولى لا زال عرف عرفانه و معروفه متضوّعا كالمسك السحيق فى كل بلد سحيق ولا برح جود جوده و اجياد جياده غيثا لحرث احبابه وعيثا لنسل اضداده آمين ثم انهى الى ذلك الجناب الرفيع والمناب[15] الشامخ المنيع ان الله تعالى مالك الملك يُؤتى الملك من يشاء و يَنزع الملك ممن يشآء و ان الملوك كلهم عبيده الخاضعون لسلطانه يتصر ف فيهم كيفما شآء و القصد

---

1. اصفى Ü2 : اصفر E, S
2. الشريعة الغراء Ü2 : شريعة الغرا E, S
3. البيضاء Ü2 : البيضا E, S
4. الغوانى Ü2 : الغوابى E, S
5. البيضاء Ü2 : البيضا E, S
6. الغزا Ü2 : الغراء E, S
7. اذ ابناء Ü2 : اذا ما بناء E, S
8. هو Ü2 : — E, S
9. الاعداء Ü2 : الاعدا E, S
10. نظم البغضاء S : البغضاء Ü2 : البغضا E.
11. مفتخر Ü2. : مفتخر E, S
12. جائت Ü2 : جاءت E, S
13. اعلاء Ü2 : اغلاء E, S
14. الشقيقى الشقيق و خليلى S : شقيقى الشفيق و خليل E : شفيق الشفيق و خليلى Ü2
15. المناب Ü2 : المآب E, S

من نشر ديباج هذه الديباجه و نثر[1] ادراج هذه الدرر الوهّاجة ان ابن عمى السّلطان(Ü2 65a) سليم خان ابن السّلطان مصطفى خان و ان كان فى نفسه من خيار الملوك فى اخلاقه الحسان الا انه منذ تحمّل اعباء الدولة تثاقل عن تخفيف اثقال اهل الملة فحدث لخلوالميدان بعض المظلمة من احداث الرجال الراجلين فى العدل و الاحسان و الفارسين فى الظلم و العدوان و جاروا على الناس و لم يراعوا رَحِمًا ولاجواراً و جازوا حدود الله و اصرّوا واستكبروا استكباراً نظم[2] ومن رعى غنمافى ارض مسبعة و نام عنها تو لّى رعيها الاسد فلما بلغ السيل[4]المزبّى[3] واحاط سرادق الويل بالوهاد والرّبى هاج الهياج و المياج من العسكر كالبحر المواج فارسلوا على تلك الطائفة طوفان الحتوف ببوارق الخناجر و صواعق السّيوف فاخذتهم الصيحة مصبحين فقطع دابر القوم الذين ظلموا و الحمد لله رب العالمين قال الاخوه[5] الازدى تهدى الامورباهل الرأى ماصلحت وان تابت فبالجهال[6]تنقاد لايصلح الناس خوضى لاسراة لهم ولاسراة اذا جهالهم سادوا فادّى ذلك الشان الى انخلاع الناس خاصتهم و عامتهم عن خلعة البيعة لابن عمى السّلطان سليم خان قال الله تعالى واتقوا فتنة لاتصيبن الذين ظلموا منكم خاصة فخصنى الله تعالى بالخلافة العظمى و جعلنى مأمنا لتلك الامانة الكبرى فاعتليت بلطف الله تعالى و عنايته بالتاج[7] الخسروانى مع الارث والاستحقاق ناويا لاقامة قوائم قواعد العدل والاحسان ومتوكلا فى ذلك (Ü2 65b) على ربى القادر المستعان و من يتوكل على الله فهو حسبه ان الله بالغ امره قد جعل الله لكل شيء قدراً و كان ذلك وقت الظهر من يوم الجمعة الحادى و العشرين من شهر ربيع الاول من سنة اثنتين و عشرين و مأتين و الف فابتدرت الى تحرير تبشير هذا الجلوس الى تلك الحضرة المحفوفة بسدود السعود منهيا الى ذلك الجناب الرّفيع الشان الصاعد فى المكانة[8] الى اعلى مكان ان والدى المتربع فى مرابع الجنان السلطان عبدالحميد خان ابن السلطان احمد خان اتخذ والدكم المجاور فى جوار رحمة ربه الجليل المولى محمد ابن[10] المولى اسمعيل اخا مخلصافى الله و توخى[9] وداده و رضاه و قد جرى بينهما من المؤانسة و المواساة و المهاونة و المهاداة ما يعجز عن حصره انامل الانام و قوادم الاقلام[11]

---

1. الديباجة و نشر : E, S الديباجه و نثر Ü2
2. نظم S : — E, Ü2
3. المزبّى E, S : الزبى Ü2
4. السيل Ü2, S : سيل E
5. الاخوه E, S : — Ü2
6. فبالجهال E, S : فالجهال Ü2
7. بالتاج S,E : بالناج Ü2
8. المكانة Ü2 : المكاتبه E, S
9. توخى E, S : توفى Ü2
10. ابن Ü2 : بن E, S
11. و قد جرى ... الاقلام Ü2 : — E, S

فانتم حينئذ ابن عمى و ابن عم المرء اخوه بل اصطفيتكم اخا نسبا و ليس اخو المرء عند اساه الامن يواسيه و يأسوه؛ نظم:[2]اخاك اخاك ان من لا اخاله كساع الى الهيجاء[1] بغير سلاح و ان ابن عم المرء فاعلم سلاحه وهل ينهض البازى بغير سلاح واعملكم انانحن الان صارفون الجهد فى الجهاد على كفرة المسقو و الانكليس نكسهم الله تعالى بسيوف المؤمنين على اقطع التنكيس فنرجو منكم العو ن و الامداد و الاسعاد و الانجاد بان تساعدونا بالتوجهات[3]الظاهرة و الباطنة و الدعوات البارزة و الكامنة لتثبيت اقدام الموحّدين فى الاقدام على وطىء رؤس المشركين(Ü2 66a) فانتم معاشر اهل البيت و[4] آل الله و عترة الله و صفوة اللّه و خيرة الله يستسقى بوجوهكم انداآء الغمام و يستشفى بوجود كم ادواء الغموم والالام و اسأل الله تعالى ان يوفقنى المتمسك[5] بحبله المتين و التنسك بشرعه المبين و ان يستعملنى فى اعلاء كلمته الّتى هى العليا و احياء السنن[7] الّتى هى الحجة البهرآء[6] والمحجة البيضآء[9]وينصرنى على الاعداء فى كل آن واين كمانصرنبيّه المصطفى ببدروحنين كل ذلك بميامن[8] انفاسكم القدسيّة[11] ومياسر هممكم الانسيّة[10] جعلناالله تعالى وايّاكم من الذين دعواهم فيها سبحانك اللهم و تحيتهم فيها سلام و اخر دعواهم ان الحمد لله رب العالمين.

Ta'yîn-i Mîrahûr-i evvel 'Ali Bey berây-ı tecessüs-i ahvâl-i me'mûrîn-i Mora ve tergîb-i îşân

Tevârüd eden ahbâra nazaran Mora Ser'askeri'nde rehâvet ve sâ'ir me'mûrlarda betâ'et olup, bu ise mûcib-i terâhî-i[12] maslahat olacağı mütâla'adan ba'îd olmamağla, her bir ahvâle lâyıkıyla ittilâ' ve ma'lûmâtım bilâ-garaz mesâmi'-i saltanata ismâ'[13] etmek üzere, hademe-i Devlet-i 'aliyye'den ve sikātdan birinin irsâlini istinbâ'[14] etmekle, Mîrahûr-i evvel-i

1. الهيجاء E, S : الهيجا Ü2.
2. يأسوه؛ نظم: S : يأسوه؛ E : يأسده Ü2
3. بالتوجهات E, S : با توجهات Ü2
4. و E, S : — Ü2
5. المتمسك Ü2 : للتمسك E, S
6. البهراء Ü2 : البهرا E, S
7. السنن E, S : سنن Ü2.
8. بميامن E, S : بيميامن Ü2
9. البيضآء Ü2 : البيضا E, S
10. الانسيّة Ü2 : الانسيه E, S
11. القدسيّة Ü2 : القدسيه E, S
12. terâhî-i Ü2 : terâhî-yi E, S
13. ismâ' E, Ü2 : istimâ' S
14. istinbâ' Ü2 : istitbâ' E, S

Şehriyârî 'Ali Bey bu husûsa intihâb-gerde-i Pâdişâh-ı mahmûdü'l-hısâl olup, ol savba 'alâ cenâhi'l-isti'câl irsâl olundu*.

Katl-i Haskel[1] Yehûdî

Yehûd-i mersûm bundan akdem Antalya'da kal'a-bend kılınmışidi. Müteveffâ Hâlet Efendi [Ü2 66b] himâyesinde mûmâ ileyhi igfâl ile etmediği mel'anet kalmadığından başka, arz-ı Filistîn'i kabza-i ihtiyâline almış ve Cezzâr Paşa merhûmun zemânından kalmış olan Hayım nâm Yehûd-i merdûd ile şerîk-i re'sü'l-mâl-i fesâd olup, Yehûd-i mesfûru 'Abdullâh Paşa i'dâm eyledikde, ahz-ı sâr dâ'iyesiyle Şâm'da olup, katîl-i mesfûr Hayım'ın akrıbâlarından olan Yehûdlar vâsıtasıyla 'Abdullâh Paşa ile Dervîş Paşa beynlerine ilkāy-ı nifâk[2] ve bâlâda mesrûd olan 'Akkâ vak'asını ihdâs ile mâdde-i şikāk olduğu, bu def'a gereği gibi tehakkuk edüp, izâlesi ehemm ü elzem olmağla, zuhûr eden irâde-i kātı'a üzere kal'a-i merkūmede i'dâm ve ser-i menhûsu gurre-i zilka'dede gelüp, endâhte-i meydân-ı hızlân kılındı**.

Vukū'-i harîk

Şehr-i merkūmun beşinci pazar günü sâ'at ikide iken Kāsım-paşa'da Zindanardı nâm mahalden nâr-ı kazâ şu'le-nümâ olup, yedi sâ'at zarfında Yeni-çeşme'ye dek hayli menâzil ve büyût ve isâbet-i cemre ile Tersane-i 'âmire'de merbût bir kıt'a kalyon muhterik oldu.

İhsân-ı Pâye-i Anadolu be-'Arab-zâde Sa'dullâh Efendi

Mûmâ ileyhin İstanbul Kazâsı'nda ber-vefk-ı dil-hâh hükûmeti hakkında müsted'î-i[3] 'inâyet olmağla, zilka'denin on üçüncü[4] günü Anadolu Pâyesi ihsân ve bu takrîble kendi ve peder-i pîri, mazhar-ı lutf-ı firâvân kılındı.

---

*."**Ta'yîn-i Mîrahûr-i evvel 'Ali Bey** ..... irsâl olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,79'da kaydedilmiştir.

1.Haskel Ü2 : خستل E, S. [Hoca Ezekiel veya Bağdatlı olarak bilinen Ezekiel ben Jozef Nesim Menahem Gabay adlı Sarrâfbaşı hakkında bk.Naim Güleryüz, *age*, s.184-185].

2.nifâk Ü2 : تفاق E : نقاق S

."Katl-i Haskel Yehûdî** ..... hızlân kılındı" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,75'te kaydedilmiştir.

3.müsted'î-i Ü2 : müsted'î-yi E, S

4.üçüncü E, Ü2 : ücüncü S

'Azl ü nefy ü musâdere-i Vâlî-i[1] Eğriboz ve tevcîh-i livâ'-i mezkûr

Bâlâda işâret olunduğu üzere [Ü2 67a] hasbe'z-zarûre livâ'-i mezkûr 'uhdesinde ibkā olunan Çerhacı 'Ali Paşa, fî hadd-i zâtihî cesûr u dilîr olduğu müstağnî-i[2] tahrîr ise de, cibilletinde merkûz olan tama' u denâ'et, mehâsinini zâyi' etmiş derecelerde olup, şöyle kim ehâlî-i[3] livâ'-i mezkûrun cevânib-i erba'asını a'dâ istî'âb ve kaht u gılâ kânûn-i ıztırâblarını pür-iltihâb etmekle, cânib-i merâhim-menâkıb-i Şehriyârâneden behâsından bâlâ-ter nevl ile müste'min sefâyinine tahmîl ile ihsân ve tesbîl buyurılan zehâ'iri[4] tedrîcle ehâlîye i'tâ ve vâreste-i zarûret olmaları, ehass-ı me'ârib-i Pâdişâh-ı mekârim-ifşâ'dan iken, fukarâ'-i ehâlîye gālî behâ ile furûht eylediği irtikâb[ı], resîde-i mesâmi'-i 'aliyye olmağla, malı müsâdere ve ref'-i vezâretiyle Tokad'a nefy birle zîr-i destân âzâde-ser-i mugādere[5] kılınup, livâ'-i mezkûr Güzelhisâr nâm ma'kıl-ı 'azîmi ibtidây-ı fesâd-ı Rumdan berü dilîrâne sa'y ile muhâfaza etmiş olan mütesellim-i kal'a-i mezkûre Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'âlî ve server-i hânedân-ı ehl-i me'âlî 'Ömer Bey'e, şehr-i mezkûrun on yedinci günü mü'ebbeden ihsân ve çerâgân-ı hâss-ı Hidîv-i kadr-dân zeyline tahrîre[6] şâyân kılındı*.

İhsân-ı vezâret be-Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa

Müşârun ileyhin şâyân-ı ihsân ve sezâvâr-ı eltâf-ı firâvân olduğu, ganî 'ani't-ta'rîf ve vâreste-i kayd-ı tavsîf olmağla, şehr-i mezkûrun on dokuzuncu günü Bâb-ı 'âlî'ye da'vet olunup, muhtâr olduğu üzere sâ'at on ikiyi kırk dakîka mürûrunda [Ü2 67b] kemâ-kân ağalığı ibkāsiyle bâ-ihsân-ı vezâret mu'azzez ve serâsere dûhte semrnûr-i mûrisü'l-hubûr ilbâsiyle hil'at-i câhî mutarraz kılındı**.

'Azl-i Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Top-hâne

Şehr-i mezkûrun[7] yirmi beşinci günü Tersane Emîni Yanyalı 'Ali Bey ol umûrdan dûr ve Nâzır-ı Top-hâne es-Seyyid 'Atâ'ullâh Efendi idâre-i

---

1.**Vâlî-i** S : **Vâlî-i** E, Ü2
2.müstağnî-i Ü2 : müstağnî-yi E, S
3.ehâlî-i Ü2 : ehâlî-yi E, S
4.zehâ'iri E : zehâyiri Ü2, S
5.mugādere E, S : müfâdere Ü2
6.tahrîre E, S : tahrîri Ü2

*."**Azl ü nefy ü musâdere-i Vâlî-i** ..... şâyân kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,79'da kaydedilmiştir.

."İhsân-ı vezâret be-Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa** ..... mutarraz kılındı" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,73'te kaydedilmiştir.

7.mezkûrun E, Ü2 : mezkûr S

emânet-i mezkûre ile me'mûr ve Nezâret-i Top-hâne ile sâbıkā Kethudâ-yı hazret-i Sadr-ı 'âlî Seyyidâ[1] Efendi mesrûr oldu.

Ref'-i vezâret-i Muhâfız-ı Kuşadası

Kuşadası Muhâfızı Reşîd Mustafa Paşa ki, Hurşîd Paşa merhûmun Dîvân kitâbetinden neş'et edüp, vâdî-yi hall ü[2] 'akdde râcil ve a'bâ'-i[3] kāsımetü'z-zahr-ı tedbîr-i memleketi gayr-i mütehammil ise de[4], müşârun ileyhin kayını olmağla, sadâretinde hüsn-i terbiyesiyle nâ'il-i rütbe-i celîle-i vezâret olmuşidi. Lâkin bundan akdem hâmîsi olan vezîr-i müşârun ileyhin iltizâmiyle muhavvel-i 'uhde-i idâresi olan birkac mansıbda 'acz ü kusûru peydâ ve lâ-siyyemâ bu def'a muhâfaza-i mezkûreye me'mûr olalı lâyıkıyle davranmayup, icrây-ı lâzime-i me'mûriyyetde rehâvet ve merâsim-i tebassur u intibâha 'adem-i ri'âyet birle hılâf-ı rızâ evzâ'a cesâreti mülhime-i tahkîk-i şâhânede hüveydâ olmağla, menşûr-i ikbâlde[5] haşv-i zâ'id makūlesinden olan vezâreti ref'le Burusa'da ikāmeti bâbında irâde-i 'aliyye ta'alluk etmekle, mûcebince zimâm-ı ikāmeti mahrûse-i mezbûreye imâle ve hâlâ beş yüz nefer askerle Sakız muhâfazasında kıyâm [Ü2 68a] üzere olan Kapucubaşı İlyâs-zâde el-Hâc Ahmed[6] İlyâs Ağa, Kuşadası kendü[7] vatanı olarak havâlî-i merkūmede sâhib-i iktidâr ve vak' u i'tibâr ile bülend-iştihâr olduğundan gayri, pîş-gâh-ı Sakız'da vâki' Çeşme yakasının Kuşadası'na kurbu olarak lede'l-hâce ol tarafdan Sakız'a imdâd mümkin olmakdan nâşî, asker-i merkūme üzerine bir müdîr-i ser-kerde nasb u ta'yîniyle Sakız'da[8] bırağup, lede'l-iktizâ Sakız'a imdâd etmek şartiyle Kuşadası muhâfazası 'uhdesine ihâle olundu*.

İn'ikād-ı sulh u salâh bâ-'Acem

Müverrih-i Hakîr'in selefi, tahrîrinde pâymâl-i kalem-i beyân olduğu üzere Devlet-i 'aliyye-i ebed-kıyâm ile A'câm Devleti beyninde mün'akid olan rişte-i silm ü safvet infisâm bulup, ya'nî evâsıt-ı sâl-i esbakda İraniyân-ı

1.Seyyidâ E, : Seyyid Ü2, S
2.vâdî-yi hall ü E, S vâdî-i hall [ü] Ü2
3.اعباء E, Ü2 : اغباء S
4.tedbîr-i ..... de Ü2 : — E, S
5.ikbâlde Ü2 : ikbâlinde E, S
6.Ahmed E, S : — Ü2
7.kendü Ü2 : kendi E, S
8.Sakız'da E, S : Sakız'a Ü2
*."Ref'-i vezâret-i Muhâfız-ı Kuşadası ..... ihâle olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,79'da kaydedilmiştir.

bed-peymân tarafından münâfî şurût u 'uhûd, hudûd-i hüdûd-i hâkāniyyeye sîlî-zen-i te'addî vukū'a gelmekle, bi'l-îcâb mukābele ve sevk-i vüzerâ vü ümerâ ve asâkir-i bî-ahsâ ile Bağdâd ve Kars ve Van ve Muş ve Bâyezîd taraflarında işbu eyyâma kadar mukātele olunarak, *el-harbü sicâlun** vefkınca, tarafeynde gâh gālibiyyet ve gâh mağlûbiyyet nümâyân olmuşidi[1].

Encâm-ı kâr her ne kadar Tepedelenli[2] ve 'ale'l-husûs Rum-i bedurum gavâ'ili işgāli der-kâr ise de, yine her cihetle miknet-i Devlet-i 'aliyye âşikâr ve şevket-i saltanat-ı seniyye nümûdâr olduğundan başka, İran Devleti nakz-ı 'ahd nakîsesini irtikâb eylediği esnâda, Diyâr-ı Hâkāniyye'de mütemetta'[3] olan İran tüccârının emvâli [Ü2 68b] ve eşhâsı vikāye olunup, şöyle kim tarîk-i 'ilmiyye kibârından Kadı-zâde Mehmed Tâhir Efendi müstakillen müvellâ ve nâzır ta'yîn olunarak, Dâru'l-hılâfeti'l-'aliyye'de bulunan 'Acem bâzergânlarının dâd ü sitedleri bi-lâ-harc-ı sened ma'rifet-i şer'le rü'yet ve ashâbı bulunmayanların emvâli, defteriyle vaz'-ı Bezzâzistân olunarak muhâfazasına dikkat ve her biri mübâşirler ta'yîniyle Ülkâ-yı İran'a îsâl ile[4] karîn-i 'inâyet ve Memâlik-i mahrûse-i Şâhâne'ye dahi hükkâm ve zâbitânına hıtâben neşr-i evâmir ile üslûb-i mergūb-i mezkûra ri'âyet olunmuşidi.

Tüccâr-ı İran muhârebe takrîbi menâfi'-i ticâretden mahrûm olmalariyle, Şâh-ı 'Acem'e: "Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye tuğyân eden eşkıyâ'-i Rum def'ine her tarafa sevk-i seriyye-i hücûm etmekde olup, beynimizde olan cihet-i câmi'a-i İslâmiyye îcâbınca bu bâbda bizim anlara i'ânemiz vâcib iken, bi-lâ-mûcib kat'-ı 'ukde-i mu'âhede ile muhârebemiz şer'in hılâfı bir keyfiyyet olduğundan mâ'adâ, reh-i ticâret mesdûd ve medâr-ı[5] te'ayyüş-i Devlet-i İraniyye mefkūd oldu. Böyle iken yine Devlet-i 'aliyye, lâzım-ı mâhiyyeti olan merâhim ü şefekat iktizâsmca nukūd ve emvâlimizi kendi tüccârı emvâlinden berter muhâfaza ile bizi 'inâyetine[6] mazhar buyurdu. Beher hâl miyânede olan küdûreti kaldırup, sûret-i safvete bakılmak aksâ-yı âmâlimizdir" deyü ma'nâ-yı icbârda recâ eylediklerinde, Şâh ise nakz-ı 'ahde[7] velî'ahdı olan Şâh-zâde Mîrzâ 'Abbâs ikdâmiyle [Ü2 69a] muharrik-i pây-ı kıyâm ve esbâb-ı müsâleme istishâlinde çâre-cûy-i merâm olmağla, tüccârın icbârı dil-hâhına muvâfık düşüp, Ser'asker-i zafer-rehber

---

*. الحرب سجال = Savaş nöbetledir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

1.olmuşidi E, Ü2 : olunmuşidi S
2.Tepedelenli Ü2 : Tebedelenli E, S
3.mütemetta' E, S : mümteni' Ü2
4.îsâl ile E, S : îsâlle Ü2
5.medâr-ı E : midâd-ı Ü2, S
6.'inâyetine Ü2 : 'inâyete E, S
7.'ahde E, S : 'ahdde Ü2

Sadr-ı esbak Ra'uf Paşa cânibine Şeh-zâde-i müşârun ileyh vâsıtasiyle ma'nâ-yı taleb-i sulhu intâc[1] eder mukaddimâtı ihbâr eylemişidi.

Ser'asker-i müşârun ileyh husûs-i mezkûru Der-bâr-ı şevket-karâr'a 'arz u iş'âr eyledikde, maslahat-ı hayriyye-i mezkûre mübârek hâtır-ı ilhâm-menâzır-ı hazret-i Pâdişâh-ı heft-iklîmde dahi cilve-ger olarak sûret-i muvâfakat hüveydâ olmağla, ba'de'l-müşâvere[2] ve'l-muhâbere, Ser'asker-i müşârun ileyh Devlet-i 'aliyye cânibinden müstakillen murahhas ve Devlet-i İraniyye'den dahi Şâh'ın ve Şeh-zâde'nin başka başka ruhsat-nâmelerini hâmil Mîrzâ Muhammed 'Ali nâm sefîr, maslahat-ı musâlaha müzâkeresine mu-hassas kılınmışidi.

Sefîr-i mûmâ ileyh işbu sene-i mübâreke şevvâlü'l-mükerreminin on beşinci salı günü Erzurum'a vâsıl ve bir gün ârâmla ertesi pencşenbih günü Ser'asker-i müşârun ileyh tarafından da'vet ve bast-ı simât-ı mekremet kılı-nup, şîve-i üns hâsıl oldukdan sonra, Erzurum vâlîlerine mahsûs serayda Şark Cânibi Defterdârı el-Hâc Sa'îd Efendi ve sefîr-i mûmâ ileyhin ma'iyyetinde olan Mîrzâ Hacı Emîn ve kethudâsı Mîrzâ Ahmed hâzır olduk-ları halde defe'âtle 'akd-i mecâlis-i mükâleme birle, şehr-i mezkûrun on sekizinci[3] cum'a günü vâki' olan meclis-i evvelde ibtidâ kemâl-i ta'zîm ile ruhsat-nâme-i hümâyûn-i mülûkâne ve sâniyen elçi-yi mûmâ ileyhin [Ü2 69b] ruhsat-nâmesi cehren kırâ'at ve sûretleriyle mukâbele ve tarafeynden zikr olunan sûretler imzâ vü temhîr olunarak mübâdele olundukdan sonra, dehen-i mübâhese bâz ve mükâlemeye âgāz olundu.

İcmâl-i mübâhase-i murahhasân

Hudûd ve sınur ve tazmînât mâddelerine dâ'ir devr ü dirâz-ı mübâha-sât der-miyân ve ber-vech-i âtî Nâdir Şâh ile bin yüz elli dokuz târîhinde vukū' bulan musâlaha 'ahid-nâmesi mantûkunca, hudûd-i kadîme ve sâ'ir şurût-i âtiye esâs olarak şart ve ekser mevâdd rişte-i karâra rabt ile mazbût-ı cerîde-i beyân olup, ancak sefîr-i mûmâ ileyh tarafından Sibikli (سیبکلی)* ve Hayderanlı[4] 'aşîretlerinin İran tebe'asından oldukları iddi'a olunarak, ta-rafeynin firârîleri redd olunmak, cümle-i mâdde-i musâlahadan olmağla, İran Devleti tarafına terk u redleri sûreti, ber-âverde-i zebân ve berü tarafdan

---

1.intâc S : + ["intâc" kelimesi, üzeri çizilen "işrâb" kelimesinin üstüne yazılmıştır] E : iş-râb Ü2

2.ba'de'l-müşâvere Ü2 : ba'de'l-müşâvereti E, S

3.on sekizinci E, S : yirminci Ü2

*.Mehmed Refî', *İran Sefâretnâmesi*, (TOEM'nın ilâvesidir), İstanbul 1333, s.25 ve 28'de Sibiki (سیبکی) şeklinde kaydedilmesinden hareketle, "Sebîkli" yerine "Sibikli" oku-yuş şekli tercîh edilmiştir.

4.Hayderanlı E, S : Hayderanlu Ü2

lafzı tayy u ilgā ile Devlet-i İraniyye'nin hâtırına dahi[1] fi'l-cümle ri'âyet bulunarak, musâlaha mün'akid olsa yahşi olmaz mı?" dediklerinde, Elçi Bey: "'Aşîret hakkında redden mâ'adâya me'zûniyyetim yokdur. Tarafeyn maslahatına meşgūl olsun, kader yerin bulsa gerekdir" deyü sûret-i huşûnet izhâr etmiş ise de, mîrzâyân-ı mûmâ ileyhimâ: "Hele bu gice tarafeyn mülâhaza ile [kalup] yarın cem' olalım" demeleriyle meclise faysal verilüp, ferdâsı salı günü yine Vezîr 'Osmân Paşa ile sâlifü'z-zikr Ca'fer Hân 'ilâvesiyle ictimâ' olunup, tarafeynden 'aşîreteyn-i mezkûreteynin ta'vîki mâddesine dâ'ir bast olunan mukaddimât-ı mübâhase imtidâd bularak, encâm-ı kelâm Elçi[2] Hân: "İran Devleti tebe'asından olan illerin bir neferinden keff-i yed etmeyiz[3]. Bu sûretde beni murahhas edesiz[4], yarın çıkarım" demekle, berü tarafdan: "Siz a'lemsiz" denilerek iki taraf dahi sükût ederek biraz vakt gecdikden sonra, Mîrzâ Ahmed meclisden münfe'ilâne hurûc ve Ca'fer Hân ile Mîrzâ Hacı Emîn elçiye yaklaşup, nihânî sohbete mübâderet edüp, berü tarafdan dahi anlara nigâh olunmayarak âfâkî musâhabet esnâsı Ca'fer Hân elçinin yanından çekilüp: "'Aşîret mâddesinde Elçi Bey ta'lîki[5] kabûl etmez, siz dahi reddi tecvîz etmezsiniz. İki murahhas 'inâdlarında böyle musırr olarak şu maslahat-ı hayriyyeyi fevt edeceksiz. [Ü2 72a] Bu maküle mevâdd-ı cesîmede bir emr-i cüz'îyi devletlerine kabûl etdirmeyecek zâtları devletleri murahhas etmez. Ta'vîk ile redd bulunmamak miyânında bir sûret der-hâtır olup, Elçi[6] Bey'e ifâde etdim ve kabûl etdiririm. Muvâfakat buyurmaz iseniz, bundan ötesi ve ortası yokdur" deyü: "Hacı Mîrzâ ile beraber bu 'aşîretlerden el-yevm Devlet-i 'aliyye toprağında sükûn edenler yine sâkin olup, redd ü teslîm olunmasun. Lâkin ihtiyârlariyle İran zemînine[7] geçerler ise men' olunmasun" dimeleriyle, bunun üzerine vâfir güft ü şinîd olunup, Elçi Bey gûyâ pek de[8] rızâ göstermeyerek: "Bunlar devleteyn beyninde burûdete sebeb olmuşlardır, tek durmaz. Bizim murâdımız beyne'd-devleteyn husûl bulacak musâfâtın devâmıdır[9]" dimekle, berü tarafdan hudûd-i İran'a tecâvüz ü te'addî ederler ise gerek serhaddât zâbitânı ve gerek Devlet-i 'aliyye tarafından men'ine tekayyüd olunsun. Eğer mütenebbih olmazlar ise tesahhublarından keff-i yed olunsun. Eğer rızâlariyle İran Ülkasi'ne geçerler ise Devlet-i 'aliyye bunları men' etmeyüp, ol tarafa güzârlarından sonra tekrâr berü tarafa rihlet ederler ise kabûl olunmamak ve eğer İran tarafına mürûrlarından sonra hudûd-i Devlet-i

1.dahi Ü2 : — E, S
2.Elçi E, S : Elci Ü2
3.etmeyiz E : etmez Ü2, S
4.edesiz E, S : edesin Ü2
5.ta'lîki E, S : ta'vîki Ü2
6.Elçi Ü2 : Elci E, S
7.zemînine E, S : zemîne Ü2
8.pek de E, S : بکده Ü2
9.devâmıdır E, Ü2 : [de]vâmıdır S

'aliyye'ye tecâvüz ü hasâret ederler ise Devlet-i İraniyye cânibinden men'-i[1] tecâvüzlerine dikkat olunmak kuyûdât-ı vesî'asiyle işbu 'aşîret nizâ'ı dahi kat' olunarak sulh ahvâli [Ü2 72b] faysal-pezîr-i nizâm ve gā'ile-i mükâleme vü mu'âraza hitâm bulup, zilka'detü'ş-şerîfenin[2] on dokuzuncu günü târîhiyle tarafeynden memhûr ve ma'mûlun bih temessükler mübâdele olundu*.

Tezyîl[3]

'Ale't-tafsîl Hulefâ-i Râşidîn ve bi'l-cümle âl u Ashâb-ı güzîn, *rıdvânullâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'în*** hazerâtına tarziyye mâddesi, cümle-i esâs-ı musâlahadan iken sehven tahrîr olunmadığı, temessükler[4] mübâdelesinden sonra tezekkür ve temessüke idhâli, Sefîr-i İran'a ifâde olundukda: "Devlet-i bergeşte-i Safeviyye vaktinde ba'zı ehâlî İran'da hudûs etmiş olan sû'-i i'tikādı, Nâdir Şâh ibtâl ve zemânında Devlet-i 'aliyye ile vukū' bulan musâlaha 'ahid-nâmesine bi'l-îcâb bu tarziyye mâddesini idhâl etmişidi. Nâdir Şâh'ın zemânından ilâ hâze'l-ân bi'l-cümle ehâlî-yi İran, Ehl-i Sünnet mezheb ve i'tikādında sâbit ve ber-karâr ve rusâfe-i hüsn-i 'akîdede pâydâr olduklarından, şimdi bu şartın idhâli ma'âzallâhi Te'âlâ Devlet-i İraniyye'de[5] el-yevm sû'-i i'tikād mer'îdir demeği îhâm edeceğine binâ'en Şâh'ın hâtırı münkesir olur" deyü sûret-i takıyyede hod-be-hod salâbet ve tebri'e-i zimmet ibrâziyle sonradan idhâlinde tereddüd izhâr etmiş ise de Ser'asker Paşa: "Şurût-ı sâbıkanın temâmî-i[6] ibkāsı, muktezây-ı me'mûriyyetimdendir. Ve bu mâddenin derci, şart-ı sâbıkı tezkîr kabîlinden olup, yoksa[7] hakk-ı İraniyân'da sû'-i i'tikādı işrâb etmez. Ammâ tereddüd [Ü2 73a] olunur ise iştibâh îrâs eder[8]" denilerek ikdâm olundukda, nihâyetü'l-emr hudûd ve sınurda icmâl olunduğu misillü bunda dahi: "Yalnız tarziyye lafzı 'ilâvesine râzı ve eğer tasdîk-nâme-i hümâyûnda mücerred 'ibâre-i tarziyye ile iktifâ olunmayup, bast u îzâh olunur ise Şâh hazretleri âzürde-dil olup, belki tasdîk-nâmeyi kabûlden imtinâ' eder" dimekle, bunların mişvâr

---

1.men'-i E, S : men' u Ü2
2.şerîfenin Ü2 : şerîfe E, S
*."Şâh ise nakz-ı 'ahde velî'ahdı olan Şâh-zâde Mîrzâ ..... mübâdele olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,77-78'de kaydedilmiştir.
3.**Tezyîl** E, Ü2 : **Tezlîl** S
**."رضوان الله تعالى عليهم اجمعين = Yüce Allah onların hepsinden râzı olsun" anlamına gelen ve sahâbe için kullanılan Arapça bir duâ cümlesi.
4.temessükler E, S : sened Ü2
5.İraniyye'de E, Ü2 : İraniyye'den S
6.temâmî-i Ü2 : temâmî-yi E, S
7.yoksa Ü2 : yohsa E, S
8.olup ..... eder ["olup ..... eder" kısmı, buraya girmesi işaret edilerek ve "sahh" kaydıyla E 166a'nın sol kenarına yazılmıştır] E : olup ..... eder Ü2, S

u etvârı[1] ma'lûm olduğundan dahi ilerüye[2] varılsa, şâyed Nâdir Şâh'ın tesaddî eylediği Ca'feriyye Mezhebi'ne dâ'ir bahse girerler ise, maslahat ağırlaşmak mülâhazasına binâ'en muvâfakat olunup ve yine mübâdele-i temessükden sonra elçi-i[3] mûmâ ileyh: "Sizden bir tevakku'um vardır. Bermûceb-i temessük devleteyn-i 'aliyyeteyn taraflarından yazılacak tasdîknâmeler nihâyetinde işbu şurût u 'uhûd, evlâd ü ahfâdımız 'indlerinde dahi mer'î tutula" deyü itlâk üzere yazılmak ma'hûd olup, lâkin şâhımızın velî'ahdı, ya'nî Şeh-zâde 'Abbâs Mîrzâ'ya sâ'ir evlâdlarından efzûn meyl ü mahabbet[4] ve rükûnü olduğundan fazla, velî'ahd olanların şâhlara halef olmak üzere kadrleri müştehir ve devletimizde bu asl u kānûn mu'teber ü müstekarr olması, kati eski isteği olduğundan, velî'ahdleri hakkında olan ri'âyetden şâhımız ziyâdesiyle mahzûz olur. 'Ale'l-husûs Şeh-zâde'nin zât-ı hümâyûn-i mülûkâneye kemâl-i meyl ü mahabbet ve hulûsu olup, beyne'd-devleteyn def'-i küdûret [Ü2 73b] mâddesine pek çok sa'y ü gayret eylediğinden başka, bundan böyle dahi silm ü safvetin devâm-ı bekā[5] vü istikrârını iltizâm etmişdir. Taraf-ı eşref-i şehinşâhîden dahi hakkında hürmet buyurılup, in-şâ'allâhu Te'âlâ bu def'a verilecek 'ahd-nâme-i hümâyûnda işbu 'uhûd u şurût, İran Şâhı ve Velî'ahdi 'indlerinde mer'î ve mu'teber tutulması lafzı derc buyurulsa, peder ü püserin, ya'nî Şâh ve Şeh-zâde'nin kemâl-i memnûniyyet ve mahzûziyyetlerini mûcib olur" deyü bu mâdde, akdem-i âmâlleri idüğünü ifâde eyledikde, Ser'asker Paşa tarafından: "Buna ben cevâb veremem; lâkin ifâdenizi Sadr-ı a'zam efendimize iş'âr ederim. Me'mûldür ki kabûl buyuralar" deyü re'y-i 'âlîye ta'lîk ile cevâb verüp, gerek müşârun ileyhin iş'ârı ve gerek Der-sa'âdet'de evliyâ'-i umûrun mütâla'a vü istibsârları üzere bu husûsda Şâh ve Şeh-zâde'nin garazları, şeh-zâdegânın Baba Hân bile nâmlarını ta'dâd edemez sûretinde 'âdete muhâlif gibi kesreti ve mesmû' olduğuna göre 'Abbâs Mîrzâ'nın birkac büyüğü dahi olmağla, mîrzâ-yı mûmâ ileyhin sühûletle şâha halef olabilmesinde iştibâhları olarak, merâmları 'Abbâs Mîrzâ hakkında taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den bu takrîble teveccüh istihsâlinden 'ibâret olup ve Şeh-zâde-i mûmâ ileyhi 'akab-i şâhda tahsîs bi'z-zikrde[6] bir gûnâ mahzûr dahi olmamağla[7], tasdîk-nâmede tasrîh olunmuşdur. [Ü2 74a]

1.mişvâr u etvârı Ü2 : mişvâr u etvârları E : مشبوار u etvârları S
2.ilerüye E, S : ilerü Ü2
3.elçi-i S : elçi-yi E, Ü2
4.meyl ü mahabbet E, S : mahabbet ve meyl Ü2
5.bekā E, Ü2 : ibkā S
6.bi'z-zikrde Ü2 : + ملكا E,S
7.olmamağla S : + ["olmağla" kelimesi karalanıp, üstüne "olmamağla" yazılmıştır] E

Itlâk-ı Şeyhülislâm-ı sâbık

Müfti'l-enâm-ı sâbık Mevlânâ es-Seyyid 'Abdülvehhâb Efendi hazretlerinin makām-ı lâzimü'l-ihtirâmlarından infisâliyle İznikmid'e îsâli, bâlâda işâret-nümâ-yı yerâ'a-i sâdıku'l-berâ'a-i Muharrir-i Fakîr olduğu üzere, îcâb-ı vakt ü hâlden neş'et etmiş bir keyfiyyet ve müşârun ileyh fî hadd-i zâtihî dâ'î-yi kadîm-i devlet ve muhlis-i müstedîm-i saltanat olmağla, zuhûr eden irâde-i merâhim-ifâde-i zıll-ı İlâhî, *dâme fî 'avn-i mevlâhu** mûcebince, zilhiccenin beşinci günü ıtlâkına dâ'ir emr-i 'âlî-şân sâdır olup, imtisâlen ve isti'câlen sâhil-hânesine gelüp, îfây-ı vâcibe-i zimmet, ya'nî du'ây-ı bekāy-ı Şehriyârâneye[1] 'an-samîm muvâzabet eyledi.

Tehniye-i[2] 'îd-i sa'îd

Dâmen-bûs-i feyz-i me'nûs-i 'îd-i sa'îdde mu'tâd-ı pîşîn üzere bi'l-cümle erkân-ı Devlet, envâr-ı dîdâr-ı hazret-i Şehriyârî'den müstefîd oldular.

Vürûd-i sened-i musâlaha

Ser'asker-i müşârun ileyh, sened-i mezkûr ile peyâm-ı sârre-i musalaha-i mezkûreyi nâtık 'arîzasını, Der-bâr-ı şevket-karâr'a Kapucular Kethudâsı'yla takdîm ve ağa-yı mûmâ ileyh şehr-i mezkûrun onuncu günü vürûd edüp, dâmen-i Âsafâneyi telsîm etmekle, dûşüne üç[3] bin guruş kıymetlü bir a'lâ kontoş semmûr ferve iksâ ve on bin guruş ihsân ü i'tâ olunup, senevî üç[4] bin beş yüz guruş fâ'izlü sehm îrâdiyle çırâğ ve ağa-yı mûmâ ileyhin beş nefer etbâ'iyle ma'iyyetinde olan[5] iki nefer tatara ve müşârun ileyhin kapu çukadârına a'lâ [Ü2 74b] sâye kaputlar ilbâs ve beherine yedi yüz ellişer guruş ihsân ile nâ'il-i refâğ[6] buyuruldu.

Ta'yîn-i Sefîr be-cânib-i İran

Ber-mûceb-i şart mübâdele olunacak tasdîk-nâme-i sedâd-'allâmenin îsâli[7] hidmetine, Orta Elçilik 'unvâniyle hâlâ Anadolu Muhâsebecisi Bey-

---

*. دام فی عون مولاه = Allah ona dâimâ yardım etsin" anlamına gelen Arapça bir dûadır.

1. Şehriyârâneye E, S : Şehriyârîye Ü2
2. **Tehniye-i** Ü2 : **Tehniyet-i** E, S
3. üç E, S : üc Ü2
4. üç E, S : üc Ü2
5. olan E, Ü2 : — S
6. refâg E, S : refâ' Ü2
7. îsâli Ü2 : îsâl E, S

likci-i[1] sâbık Mehmed Necîb Efendi, zilhiccenin beşinci günü nâmzed-i me-'mûr ve harc-ı râh-ı mükemmel ihsâniyle çend rûz zarfında hareketi esbâbı meysûr oldu*.

Sûret-i tasdîk-nâme-i hümâyûn-i zilliyyet-makrûn[2]

الحمد لله المحمود فعاله الممدود على خلفائه برّه و افضاله الذى خص كثيراً من السلاطين بتاج العزة و التمكين غيران حميد[4]العواقب فيهم سعيد المواهب و المناقب و رغب على[3]السلم كافة المؤمنين سيما اساطين ملوك هذا الدين المبين بيد انه لايوفق به الا من استنار له الضمير و صفى منه السمير سبحانه ما اعظم شانه و اتم برهانه حيث ابرز بين الدولتين ما استتر من عهود الوفاق بعد ما ابدى الشقاق نواجذه و انجز للحضرتين ماانتظرمن وعود الائتلاف[6]غب ما كشف مصاف[5] الخلاف ثغوره و مناقذه فنزع بلطفه ما فى الصدور من غل و نفور ثم الف بين القلوب و صرف الكروب عن سكان الجيوب حتى اصبحوا بنعمته اخوانا على سرر الامن و المصافاة و امست عيون الفتن عميانا بعد ما اكتحل مراود و[8] سنة البدع والمناواة نشكره على ما سهل [Ü2 75a] لاودائه[7] طرق الجهاد فى سبيله على اعدائه اهل الشرك و قبيله بتحقق ترغيب اجل المرسلين امته فى الاتحاد لتحصين حوزة المسلمين حيث ارشدهم الى اعلاء كلمته و لوائهم بقوله و المؤمنون يد واحدة على من سواهم و ايدهم باخباره اصلاح ذات البين شعبة من شعب النبوة و بشرهم به مدى الدهراصالة و غدوة صلى الله تعالى عليه و على اله و صحبه الطاهرين و جنده و حزبه و سلم و شرف و كرّم ما تصالح من تباعه خواقين العالم.

Pes hakāyik-ı câmi'atü'l-âsâr, minnet ü sipâs[9] ve dekāyık-ı lâmi'atü'l-envâr, dürûd-i bî-kıyâs ol Pâdişâh-ı lâ-yezâl ve Mâlikü'l-mülki bî-zevâl, *celle 'an derki'l-idrâki misâle zâtihî ve 'azze min en yeblugaḥu's-simâkü kemâle sıfâtihî*** hazretlerinin dergâh-ı celâl-i 'azamet ve bârgâh-ı cemâl-i vahdâ-niyyetine takdîm olunur ki, istiksât-i ecnâs-i mümkinât ve usûlât-ı envâ'-ı mübâhâtı îcâd ü ibdâ' ve mazhar-ı imtiyâz-ı ahsen-i takvîm olan nev'-i ke-rîm-i insânı inşâ vü ihtirâ' edüp, ber-mûceb-i medlûl-i *ve rafa'nâ ba'zaküm*

---

1. Beylikci-i Ü2 : Beylikci-yi E, S
*."**Vürûd-i sened-i** ..... oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,78'de kaydedilmiştir.
2. zilliyyet-makrûn E, Ü2 : — S
3. على E, S : علم Ü2
4. حميد E, S : جميد Ü2
5. مصاف Ü2, S : مضاف E
6. الائتلاف E, S : الايتلاف Ü2
7. لاودائه E, S : لاووائه Ü2
8. مراود و E, S : مراودا Ü2
9. ü sipâs E, S : اسپاس Ü2

** جل عن درك الادراك مثال ذاته وعز من ان يبلغه السماك كمال صفاته" = Onun yüce zâtını akıllar kavrayamaz, hiçbir vâsıta onun sıfatlarının yüceliğine ulaşamaz" anlamına gelen ve Allah'ı ifâde eden Arapça bir cümledir.

*fevka ba'zın derecâtin** takdîr-i merâtib ü kemâlât ile temyîz-i tefâvüt-i zevât eyledi.

Cihân müttefik ber-İlâhiyyeteş,
Furû-mânde der-künh-i mâhiyyeteş.
Ne ber-evc-i zâteş pered[1] murg-ı fehm,
*Ne ber-zeyl-i vasfeş resed dest-i vehm***.

Ve nukūd-i salât-i salavât-i muttasıletü'l-vürûd ve 'ukūd-i neyyirât-ı tahiyyât-ı mişk-endûd ol Server-i [Ü2 75b] enbiyâ ve Kāfile-sâlâr-ı ma'şer-i asfiyâ, Vâzı'u ahkâm-ı şerî'at ü dîn, Kā'idü ketîbe-i enbiyâ vü mürselîn, *'aleyhi mine't-teslîmâti esnâhâ ve mine't-tekrîmâti a'lâhâ ve enmâhâ****** hazretlerinin menba'-ı feyezân-ı envâr-ı hidâyet ve menhel-i feverân-ı enhâr-ı 'inâyet olan Türbe-i münevvere ve Ravza-i mutahhara'larına nisâr kılunur ki, *el-mü'minûne ke-racülin vâhidin**** nassı ile tarsî'-i erkân-ı kasr-ı[2] vifâk-ı Müslimîn ve *el-mü'minü li'l-mü'mini ke'l-bünyâni yeşüddü ba'zuhum ba'zan***** fassı ile[3] terfî'-i eyvân-ı ittifâk-ı müvahhidîn[4] eyledi; **Nazm**[5]:

Rasûl-i 'Arab, Şâh-ı ümmî lakab,
Delîl-i 'Acem, reh-nümây-ı 'Arab.
Ez-u hüccet[6] dîn mükemmel şude,
*Be-mihr-i nübüvvet müseccel şude******.

---

*. "و رفعنا بعضكم فوق بعض درجات" = Sizlerden kimini derecelerce üstün kıldık" anlamına gelen bu cümle "ba'zaküm" yerine "ba'zahum" konulmak kaydıyla Kur'ân, ez-Zuhruf 43/32. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

1. پرد Ü2 : برد E, S

**. جهان متفق بر الهیتش فرومانده در کنه ماهیتش نه براوج ذاتش پرد مرغ فهم" = Dünyâ onun ulûhiyyetinde müttefiktir, ama onun mâhiyetinin aslını anlamada âciz kalmıştır. Anlayış kuşu onun zâtının zirvesine uçamaz, vehim eli onun sıfatının eteğine ulaşamaz" anlamına gelen bu cümleler Farsça iki beyittir.

***. "عليه من التسليمات اسناها ومن التكريمات اعلاها و انماها" = Selamların ve saygıların en yücesi onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

****. "المؤمنون كرجل واحد" = Müminler tek bir kişi gibidirler" anlamına gelen bu cümle Müslim, Birr, 67,68'de yer alan Peygamberimiz'in bir hadîsidir (bk.Wensinck, I,117).

2.kasr-ı Ü2 : — E, S

*****. "المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضهم بعضا" = Mümin diğer mümin için birbirini tutan yapılar gibidir" anlamına gelen bu cümle Buhârî, Mezâlim, 5; Salât, 88; Edeb 36; Tirmizî, Birr, 18; en-Neseî, Zekât, 67; Ahmed b. Hanbel, IV,404,405,409'da yer alan Peygamberimiz'in bir hadîsidir (bk.Wensinck, I,113).

3.fassı ile Ü2 : — E, S

4.-ı muvahhidîn E, S : — Ü2

5.Nazm S : — E, Ü2

6.hüccet E, S : cihet Ü2

******. "رسول عرب شاه امّی لقب دلیل عجم رهنمای عرب از و حجت دین مکمل شده بهر نبوت مسجل شده" = Arabın elçisi, Ümmî lakaplı şâh, Acem'in rehberi, Arab'ın yol gös-

Ve durûd-i nâ-ma'dûd ve gurer-i garâ'ib-sürûd, ta'zîmât-ı gayr-ı mahdûd ol yeke-tâzân-ı *essâbıkūne's-sâbıkūn** ve pîşvâyân-ı *ulâ'ike'l-mukarrabûn*** olan[1] ahyâr-ı Muhâcirîn ve Ensâr hazerâtının meşâhid-i münevvere ve merâkıd-i mu'attaralarına îsâr olunur ki, hafâyân-ı[2] mezâyân-i sünen-i Seyyidü'l-mürselîn'i tavzîh ü tebyîn ile te'kîd-i de'âyim-i dîn ve temhîd-i kavâ'id-i[3] yakîn eylediler.

Humu'n-nücebâ'u'l-gırru min Âl-i Ahmed,
Ve hum bâya'ûhu tâyi'îne tahte'ş-şeceri.
'Aleyhim selâmullâhi mâ lâha tâ'irun,
*Ve mâ lâha li's-sârîne fi'z-zulmi el-kameru****.

Emmâ ba'd çün izhâr-ı şe'â'ir-i[4] şerî'at-i garrâ ve îzâh-ı me'âsir-i millet-i hanîfe-i semhâ ile îfây-ı hukūk-i ahkâm-ı İlâhî ve icrây-ı umûr-i evâmir ü nevâhî içün bi-haseb-i te'âkubi'l-edvâr ve'l-a'sâr ve tebâ'udi'l-aktâri ve'l-emsâr hıyâr-ı 'ibâd-ı [Ü2 76a] hakkāniyyet-mu'tâddan bir bende-i sa'âdet-i'tiyâdın ıstıfâ vü ihtiyâr kılınması ve pîşânî-i menşûr-i liyâkat[5]-istîhâlin tuğrâ-yı garrâ-yı[6] *innî câ'ilüke li'n-nâsi imâmen***** nazm-ı şerîfi ile pîrâye-dâr-ı kuvvet[7] ü iktidâr olması, muktezây-ı hikmet-i bâliga-i[8] Samedânî ve mübtegāy-ı meşiyyet-i sâbıkā-i Rabbânîdir. Binâ'en 'aleyh cenâb-ı Hudâvend-i hallâk, *celle celâliihû 'an vasameti'l-intikāli ve'l-iftirâk*****,

---

tericisi, ondan bir delille dîn mükemmelleşmiştir, nübüvvet güneşiyle de dîn tescîl edilmiştir" anlamına gelen bu cümleler Farsça iki beytten meydana gelmişe benziyor.

*. "السابقون السابقون = O sâbıklar, (o inançta ve amelde duraklamadan) ileri geçenler" anlamına gelen bu ifâde Kur'ân, el-Vâkı'a 56/10. âyettir.

**. "اولئك المقربون = İşte o(nlardan yüksek derecelere) yaklaştırılanlar" anlamına gelen bu ifâde Kur'ân, el-Vâkı'a 56/11. âyettir.

1.olan E, S : + Ashâb-ı Ü2

2.hafâyân-ı E, S : hafâyâ-yı Ü2

3.kavâ'id-i E, S : tevâ'üd-i Ü2

***. "هم النجباء الغر من ال احمد و هم با يعوه طايعين تحت الشجر عليهم سلام الله ما لاح طائر و ما لاح للسارين فى الظلم القمر = Onlar Ehl-i Beyt'ten olan asîl kimselerdir, onlar ağaç altında gönülden bîat edenlerdir. Kuş uçtuğu ve karanlıkta yürüyenlere ay gözüktüğü müddetçe, Allah'ın selâmı onların üzerlerine olsun" anlamına gelen Arapça iki beyittir.

4.şe'â'ir-i Ü2 : şe'âyir-i E, S

5.liyâkat Ü2 : + ü E, S

6.garrâ-yı E, S : garrâ Ü2

****. "انى جاعلك للناس اماما = Ben seni insanlara önder yapacağım" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Bakara 2/124. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

7.-ı kuvvet E, Ü2 : — S

8.bâliga-i Ü2 : mâni'a-i E, S

*****. "جل جلاله عن وصمة الانتقال و الافتراق = Onun şânı, intikāl ve iftirâk gibi kusurlardan yücedir" anlamına gelen ve Allah'ı anlatan Arapça bir cümledir.

delîl-i akvây-ı *i'dilû huve akrabu li't-takvâ** ile menâfi'-i ecille-i 'adâlet ve insâfı isbât u ta'rîf ve fermân-ı vâcibü'l-iz'ân, *etî'ullâhe ve etî'u'r-rasûle ve uli'l-emri minküm*** birle, 'âmme-i enâma kabûl-i ribka-i mutâva'atlerin teklîf etmekle, sâlik-i tarîkat-i 'adl ü iktisâd ve mâlik-i milket-i rüşd ü sidâd olan mülûk-i marziyyü's-sülûk-i İslâma dahi *ve ca'ale beyneküm meveddeten**** muktezâsınca, safây-ı mevârid-i[1] safvet ü müvâlâtı tahbîb ve mezâhir-i ittihâd-ı *inneme'l-mü'minûne ihvetün***** olan sa'âdet-mendân-ı îmânı, vukū'-ı şakk-ı 'asâdan sıyânet birle ber-mûceb-i *fe-aslıhû beyne ahaveyküm****** taskîl-i merâyâ-yı tevâdd ü tehâbba tergîb zımnında musâdakat ve musâfât-ı selâtîn-i dîn ve muhâdenet ü müvâlât-ı mülûk-i Mü'minîn, bâ'is-i âsâyiş-i bilâd ve mâye-i ârâmiş-i 'ibâd eyleyüp, husûsan rütbe-i 'âliye-i saltanat-ı kübrâ[2] ve tabaka-i sâmiye-i hilâfet-i 'ulyâmızı menşûr-i imtiyâz-ı *innâ ca'alnâke halîfeten fi'l-arz******* ile müntehi'l-gāye, cemî'-i tabakāt ve zât-ı küdsî-simâtımızı hidmet-i bülend- [Ü2 76b] merteb[et]-i Haremeyn-i şerîfeyn, *şerrefehümallâhu te'âlâ ilâ şetâti'l-ferkadeyn******** sa'âdeti ile vâsıl-ı rütbe-i a'lâ-yı menâzil ü derecât edüp, mütâba'at-ı sünnet-i seniyye-i hazret-i Rasûl-i sakaleyn, *sallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem********* ve mahabbet-i âl ü ashâb-ı İmâmü'l-kıbleteyn ile ser-firâz ve emr-i vâcibü'l-imtisâl, *ve câhidû fillâhi hakka cihâdih********** mûcebince edây-ı ferîza-i gazâ vü cihâd ile

---

*."اعدلوا هو اقرب للتقوى" = Âdil davranın, takvâya yakışan budur" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Mâ'ide 5/8. âyetin son kısımlarında yer alan ufak bir kısımdır.

**."اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولى الامر منكم" = Allah'a itâat edin, Rasûl'e ve sizden olan emir sahibine itâat edin" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nisâ 4/59. âyetin baş taraflarında yer alan ufak bir kısımdır.

***."و جعل بينكم مودة" = Ve aranıza sevgi koymuştur" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, er-Rûm 30/21. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

1.mevârid-i E, S : medâr u Ü2

****."انما المؤمنون اخوة" = Muhakkak müminler kardeştirler" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Hucurât 49/10. âyetin baş kısmıdır.

*****."فاصلحوا بين اخويكم" = Kardeşlerinizin arasını düzeltin" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Hucurât 49/10. âyetin "Muhakkak müminler kardeştirler" kısmından sonra gelen bölümüdür.

2.kübrâ Ü2, S : + ["ebedî" kelimesinin üzeri çizilip üstüne "kübrâ" yazılmıştır] E

******."انا جعلناك خليفة فى الارض" = Biz seni yeryüzünde (senden öncekilerin yerine) hükümdâr yaptık" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Sâd 38/26. âyetin baş taraflarında yer alan ufak bir kısımdır.

*******."شرفهما الله تعالى الى شتات الفرقدين" = Yüce Allah onu Ferkadân'ın (Büyük ayı yıldız kümesinin Dübb ve Merâk adındaki iki parlak yıldızının) dağılmasına kadar şereflendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

********."صلّى الله تعالى عليه و سلم" = Yüce Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun" anlamına gelen ve Peygamberimiz'e yapılan Arapça bir duâdır.

*********."و جاهدوا فى الله حق جهاده" = Allah uğrunda, O'na yaraşır şekilde cihâd edin" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Hacc 22/78. âyetin baş taraflarında yer alan ufak bir kısımdır.

hâ'iz-i kasbü's-sebak-ı meydân-ı imtiyâz etmekle, eyyâm-ı Devlet-i rûz-efzûnumuzu karîn-i sebât u devâm ve silsile-i saltanat-ı ebed-makrûnumuzu rehîn-i istikrâr u istihkâm eyledi.

Felâ-cerem şükran 'alâ hâzihi'n-ni'am, ta'zîm li-emrillâhi ve şefekat 'alâ halkıllâh levâzımını icrâ vü îfâya dikkat, zât-ı kirâmî-sıfâtımıza lâzime-i zimmet ve vâcibe-i 'uhde-i himmet olmağın ve li-zâlike Yektâ-süvâr-ı meydân-ı hamâset, Çâpük-'inân-ı halbe-i besâlet[1], Tahmuras-ceng, Keykâvus-ferheng, Rüstem-haşmet, İsfendiyâr-âheng, Cevher-i hüsâm-merdî vü dilâverî, Sipeh-keş-i 'arsa-i Cem-perverî (چمپروری)[2], Hâmî-yi memâlik-i Kişver-i İran, Safder-i rezm-i tehemten-i minşân-ı âb-rûy-i hânân, Bülend-mekân, Mâlik-i Memâlik-i İran-zemîn, Hâfızu'l-bilâd, 'Umde-i hâkān, Sâmî-neseb, Zübde-i kā'ân-ı me'âlî-haseb, Fermân-fermâ-yı Kişver-i 'Acem Feth 'Ali Şâh, *enâlallâhu mâ yetemennâhu** huzûrlarına tuhaf-ı melâ'ike-pesend-i du'â ihdâ vü takdîm ve nigâr-ı müdde'â bu vechile levha-i beyâna[3] tasvîr ü tersîm[4] kılunur ki, Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'd-devâmımız ile İraniyân Devleti [Ü2 77a] beyninde mine'l-kadîm der-kâr olan revâbıt-ı sulh u safvet ve zavâbıt-ı dostî vü müsâlemet birkac sene zarfında ba'zı 'avârızât hudûsiyle mübeddel-i küdûret ve mü'eddî-yi harb u husûmet olmuş ise de ber-muktezây-ı cihet-i câmi'a-i İslâmiyye bu[5] keyfiyyet-i gayr-i lâyıkanın tekevvününe tarafeynin rızây-ı samîmisi olmadığı ecilden, şûriş ü gavgānın indifâ' u sükûnü ve 'ibâd ü bilâdın ârâmiş ü istirâhati zımnında i'âde-i[6] sulh u salâha izhâr-ı rağbet ü muvâfakat olunduğuna mebnî, devleteyn-i fahîmeteynin şân u şükûhuna lâyık u sezâ ve nâmûs-i şevket-me'nûs-i İslâmiyyeye şâyân u ahrâ olduğu vechile hudûd-i kadîme ve 'uhûd-i sâbıkanın temâmî-yi ibkāsiyle tecdîd-i musâlahaya müsâ'ade-i seniyye-i şâhânemiz erzânî kılınarak, 'akd-i teşyîd-i bünyân-ı musâfâta ruhsat-nâme-i hümâyûnumuz ile hâlâ Erzurum Vâlîsi ve Me'âdin-i hümâyûn Emîni ve[7] bi'l-istiklâl Şark cânibi Ser'askeri Sadr-ı esbak Düstûr-i mükerrem ü mu'azzam, Müşîr-i mufahham u muhterem, Nizâmu'l-'âlem, Müdebbirü umûri'l-cumhûr bi'l-fikri's-sâkib, Mütemmimü mehâmmi'l-enâm bi'r-re'yi's-sâ'ib, Mümehhidü bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl, Müşeyyidü erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahfûf bi-sunûf-i 'avâtifi'l-meliki'l-a'lâ vezîrim Mehmed Emîn Ra'uf Paşa, *edâmallâhu te'âlâ*

---

1. besâlet E, S : lesâlet Ü2
2. چمپروری E, S : چمینپروری Ü2

*. "انال الله ما يتمناه = Allah ne murâdı varsa versin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3. beyâna Ü2 : beyân E, S
4. tersîm E, S : terkîm Ü2
5. bu Ü2 : bir E, S
6. i'âde-i E, S : — Ü2
7. ve E, S : — Ü2

*iclâlehû**, murahhas ta'yîn olunmakdan nâşî, müşârun ileyh dahi taraf-ı şâhîlerinden murahhas elçi ta'yîn olunan sâhib-i resâ'il ve[1] [Ü2 77b] istîfây-ı hâss-ı rif'at-iktisâb, besâlet-intisâb Mîrzâ Muhammed 'Ali, *zîde mecdühû*** ile mahrûse-i Erzurum'da mevâdd-ı müsâlemeyi ba'de'l-müzâkere tarafeynin muktezây-ı ruhsat-ı kâmileleri üzere işbu bin iki yüz otuz sekiz senesi zilka'detü'ş-şerîfesinin[2] on dokuzuncu günü târîhiyle müverrâh, beynlerinde mübâdele eyledikleri memhûr ve ma'mûlun bih temessükler mantûku üzere 'akd ü tevsîk olunan esâs ve şart[3] ve mevâddır ki, 'ayniyle zikr ü beyân ve şerh u 'ıyân kılınur.

Esâs: Bin yüz elli dokuz târîhinde vâki' musâlaha 'ahid-nâmesi mûcebince hudûd ve sınur-i kadîme ve şerâ'it-i sâbıka ki[4], hüccâc ve tüccâr ve firârî reddî ve üserâ sebîli tahliyesi ve tarafeynden şahs-ı mu'ayyen ikâmeti ve tarziye mâddeleri[5] temâmen ve kâmilen beyne'd-devleteyni'l-'aliyyeteyn bâkî ve mer'î vü mu'teber tutılup, erkânına vechen mine'l-vücûh halel 'ârız olmaya. Ve devleteyn-i 'aliyyeteyn beyninde şerâ'it-i dostî ve muktezây-ı ülfet ü mahabbet hemîşe der-kâr ola.

Şart[6]: Fîmâ-ba'd samsam-ı âşûb ve hüsâm-i der-niyâm olup, devleteyn-i 'aliyyeteyn beyninde mü'eddî-yi bürûdet ü küdûret ve münâfî-yi silm ü safvet mu'âmele vukū'u tecvîz olunmaya. Ve hudûd-i kadîme-i Devlet-i 'aliyye dâhilinde olup, gerek harb esnâsında ve gerek harbden mukaddem Devlet-i fahîme-i İran yedine geçmiş[7] olan bi'l-cümle kılâ' ve erâzî ve kazâ vu kasabât ve kurâ, târîh-i musâlahada bulunan hey'etle[8] mübâdele kılınan temessükler târîhinden [Ü2 78a] i'tibâren altmış gün hıtâmına kadar taraf-ı Devlet-i 'aliyye'ye temâmen teslîm oluna. Ve bu musâlaha-i hayriyyeye hürmeten tarafeynde olan giriftârânın bi-lâ-ketm ü ihfâ sebîlleri tahliye ve esnây-ı râhda muhtâc oldukları me'kûlâtları i'tâ kılınarak tarafeyn serhadlerine îsâl kılına.

Mâdde-i ûlâ[9]: Hic bir devletin umûr-i dâhiliyyesine âhar devletin müdâhalesi câ'iz olmamağla, fîmâ-ba'd gerek Bağdâd cânibinde Kürdistân taraflarına ve gerek bi'l-cümle hudûd dâhilinde bulunan mahallere ve Kür-

---

*. ادام الله تعالى اجلاله = Yüce Allah onun saygınlığını devamlı kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1. ve E, S : — Ü2

**. زيد مجده = Şan ve şerefi artsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

2. şerîfesinin Ü2 : şerîfenin E, S

3. şart E, S : şurût Ü2

4. sâbıka ki E, S : sâbıkalar Ü2

5. maddeleri Ü2 : maddeleridir E, S

6. Şart E, Ü2 : + [Sayfanın sol kenarında, siyah mürekkeple ve ayrı bir kaligrafi ile yazılmış ikinci bir "şart" kelimesi vardır] S

7. geçmiş E, S : gecmiş Ü2

8. hey'etle E, S : hey'etiyle Ü2

9. Mâdde-i ûlâ E, Ü2 : + [Sayfanın sol kenarında, siyah mürekkeple ve ayrı bir kaligrafi ile yazılmış ikinci bir "Mâdde-i ûlâ" kelimesi vardır] S

distân sancakları tevcîhâtına sebeben mine'l-esbâb ve vechen mine'l-vücûh Devlet-i İraniyye tarafından müdâhale vü tecâvüz ü ta'arruz ve sâbık u lâhık sancak mutasarrıfları hakkında tesahhub olunmaya. Ve havâlî-yi mezkûre[1] ehâlîsinden tarafeynin yaylak ve[2] kışlaklarına geçen olur ise, yaylak ve kışlak rusûm-i 'âdiyesi nizâ'ı ve de'âvî-yi sâ'ireleri vukū'unda 'Âlî-hazret, Kamer-tal'at, Dürr-i yektâ-yı kâm-kârî, Cevher-i bî-hemtâyî, Efser-i şehâmet ü bahtiyârî İran Devleti Velî'ahdı Şeh-zâde-i civân-baht 'Abbâs Mîrzâ 'âlîcâh, *enârallâhu mesâbîha ikbâlihî ke-mâ yetemennâhu** ile Bağdâd Vâlîsi beyninde muhâbere olunarak, tekevvün eden nizâ'ın ref'iyle beyne'd-devleteyn müstelzim-i küdûret olacak hâlât vukū'u tecvîz olunmaya.

Mâdde-i sâniye[3]: Ehâlî-i[4] İran'dan Ka'be-i mükerreme'ye ve Medîne-i münevvere'ye ve sâ'ir bilâd-ı İslâmiyyeye gelüp gidenlere, hüccâc ve züvvâr-ı Rum ve ehâlî-i[5] sâ'ire-i bilâd-ı İslâmiyye misillü mu'âmele-i bi'l-mücâmele [Ü2 78b] olunup, kendülerden devriyye[6] nâmiyle ve hılâf-ı şer' u kānûn sâ'ir vechile nesne mutâlebe olunmayup ve kezâlik 'atebât-ı 'aliyye züvvârının mâdâm ki yedlerinde ticâret malı olmaya, anlardan bâc taleb olunmamak ve yedinde ticâret malı olanların hisâbı üzere gümrükleri bermu'tâd alınup, ziyâde taleb olunmamak ve ol taraflardan[7] dahi Devlet-i 'aliyye tüccâr ve ehâlîsine bu vechile mu'âmele kılınmak şerâ'it-i sâbıka muktezâsından olmağla, fîmâ-ba'd Devlet-i İran hüccâc ve tüccârı hakkında işbu şurût-i kadîmenin tenfîz ü icrâsına Devlet-i 'aliyye, vüzerây-ı 'izâm ve Mîrü'l-Hâc ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve sâ'ir zâbitân ve hükkâmı taraflarından kemâl-i dikkat ü ri'âyet ve Şâm-ı şerîf'den Haremeyn-i muhteremeyn'e varup gelince, Surre-i hümâyûn Emîni tarafından dahi nezâret olunarak, hılâf-ı şart bir nesne alınmayup, himâyetlerine himmet oluna. Ve bunların tekevvün eden nizâ'ları, Surre-i hümâyûn[8] Emîni nezâreti ve içlerinden[9] mu'temedi ma'rifetiyle rü'yet kılına. Ve Devlet-i fahîme-i İran Şâhı hazretlerinin ve şeh-zâdelerin haremlerinden ve sâ'ir ekâbir-i Devlet-i İraniyye'den hacc-ı şerîfe ve 'atebât-ı 'aliyye ziyâretine gidenlere hallerine göre hürmet oluna. Ve kezâlik Devlet-i İraniyye tüccârının rusûmât gümrükleri husûsunda tebe'a-i saltanat-ı seniyyeden olan ehl-i İslâm tüccârına ne vechile mu'âmele

---

1.havâlî-yi mezkûre E : havâlî-i mezkûr S : havâlî-yi mezkûr Ü2
2.yaylak ve Ü2, S : — E
*."انار الله مصابيح اقباله كما يتمناه = Allah, onun dilediği şekilde ikbâl yıldızlarını parlatsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
3. **Mâdde-i sâniye** E, Ü2 : + [Sayfanın sol kenarında, siyah mürekkeple ve ayrı bir kaligrafi ile yazılmış "Mâdde-i sâniye" kelimeleri vardır] S
4.Ehâlî-i S : Ehâlî-yi E, Ü2
5.ehâlî-i S : ehâlî-yi E, Ü2
6.devriyye E, S : durma Ü2
7.taraflardan E, S : tarafdan Ü2
8.-i hümâyûn S : — E, Ü2
9.içlerinden E, S : iclerinden Ü2

olunur ise, ol vechile mu'âmele oluna. Ve ticâret mallarından bir def'a yüzde dört guruş gümrükleri alındıkdan sonra yedlerine [Ü2 79a] i'tâ olunan edâ tezkiresine muhâlif âhar mahalde dahi yed-i âhara devr olmadıkca tekrâr gümrük taleb olunmaya. Ve İran tüccârı li-ecli't-ticâre Der-sâ'âdet'e getürdükleri[1] kiras çıbuğu, Devlet-i 'aliyye'de memnû' olan inhisâr-ı bey' u şirâ mûcebince dilediğine bey' eyleye. Ve Devlet-i 'aliyye tüccâr ve tebe'a ve ehâlîsinden İran Devleti memâlikine ve İran Devleti tüccâr ve tebe'a ve ehâlîsinden Devlet-i 'aliyye memâlikine âmed-şud edenler hakkında bermuktezây-ı cihet-i câmi'a-i İslâmiyye dostâne mu'âmele olunup, îzâ vü izrârdan mahfûz olalar.

Mâdde-i sâlise: Beyne'd-devleteyn munâza'un fîhâ[2] olan Hayderanlı ve Sibikli* 'aşîretlerinden el-yevm Devlet-i 'aliyye toprağında bulunanlar bu tarafda oldukca, İran hudûduna tecâvüz ile hasâret ederler ise men' u terbiyesine serhaddât-ı Devlet-i 'aliyye me'mûrları tarafından[3] dikkat olunup, eğer tecâvüzî hareketden bunlar ferâgat etmez ve serhaddât me'mûrları tarafından tekayyüd olunamaz ise, ba'de-ezîn[4] tesahhublarından keff-i yed oluna ve eğer kendü rızâ ve ihtiyârlariyle yine[5] İran Ülkasi'ne geçerler[6] ise, Devlet-i 'aliyye bunları men' etmeyüp ve ol tarafa geçdikden[7] sonra tekrâr Devlet-i 'aliyye tarafına[8] geçerler ise kat'â tesahhub ve kabûl olunmaya. Ve eğer bunlar İran tarafına geçerler ise Devlet-i 'aliyye hudûduna tecâvüz ü hasâret eyledikleri hâlde, Devlet-i İraniyye serhaddâtı zâbitânı dahi men'-i tecâvüz ve tesallutlarına dikkat eyleye.

Mâdde-i râbi'a: Ber-mûceb-i [Ü2 79b] şart-ı kadîm, devleteyn-i 'aliyyeteyn firârîleri tesahhub ve kabûl olunmaya. Ve kezâlik Devlet-i 'aliyye tarafından Devlet-i İraniyye cânibine ve Devlet-i İraniyye cânibinden Devlet-i 'aliyye tarafına 'aşâ'ir[9] ve îlâtdan geçenler tesahhub ve kabûl kılınmaya.

Mâdde-i hâmise: Dâru's-saltanati'l-'aliyye ve sâ'ir memâlik-i Devlet-i 'aliyye'den İran tüccârının ma'rifet-i şer'le defter olunarak hıfz u tevkîf olunan emvâl ü eşyâları, târîh-i temessükden altmış gün hıtâmında[10], bulun-

---

1.getürdükleri E, S : getürdükler Ü2
2.fîhâ E, S : fîh Ü2
*.Mehmed Refî', *Iran Sefâretnâmesi*, (TOEM'nın ilâvesidir), İstanbul 1333, s.25 ve 28'de Sibiki (سیبکی) şeklinde kaydedilmesinden hareketle, "Sebîkli" yerine "Sibikli" okuyuş şekli tercîh edilmiştir.
3.tarafından E, S : taraflarından Ü2
4.ba'de-ezîn E, S : ba'de-zîn Ü2
5.yine E, S : — Ü2
6.geçerler E, S : gecerler Ü2
7.geçdikden E, S : gecdikden Ü2
8.tarafına E, S : toprağına Ü2
9.'aşâ'ir E, S 'aşâyir Ü2
10.hıtâmında E, S : ختامنده Ü2

dukları mahallerde mukaddem terkîm olunan defterler mûcebince yine ma'rifet-i şer'le ve İran Elçisi ma'rifetiyle ashâbına teslîm oluna. Ve emvâl-i mahfûzadan mâ'adâ husûmet vukū'u esnâsında Memâlik-i Devlet-i 'aliyye'de bulunan hüccâc ve tüccâr ve ehâlî-i[1] İran'dan ba'zı vüzerâ ve sâ'ir zâbitân taraflarından cebren alınmış olan emvâl var ise, ta'yîn edecekleri vekîlleri ma'rifetiyle mahallerinde ba'de's-sübûti'ş-şer'î tahsîline himmet olunmak üzere lede'l-ifâde fermân-ı 'âlî verile.

Mâdde-i sâdise: Devlet-i 'aliyye memâlikinde İranludan bi-lâ-veled fevt olanların vasî-yi şer'îsi olmadığı hâlde, beytü'l-mâle me'mûr olanlar tereke-i müteveffâyı, ma'rifet-i şer'le sicille ba'de'l-kayd bir me'men mahalde 'ayniyle bir sene hıfz eyleye. Vârisi ve yahud vekîl-i şer'îsi zuhûrunda ber-mûceb-i defter eşyâ-yı mezkûreyi, ma'rifet-i şer'le teslîm eyleyüp, rusûm-i 'âdiyesi ve eşyâ hıfz olunan mahallin kirası alına. Ve mahfûz olan eşyâ harîk ve bu misillü kazâ sebebiyle [Ü2 80a] telef olur ise iddi'â olunmaya. Bir sene müddet mürûrunda vâris ve vasî ve yahud vekîli zuhûr eylemez[2] ise, tereke-i mahfûza beytü'l-mâlden furûht olunup, semeni hıfz oluna. Ve Devlet-i 'aliyye memâliki ehâlîsinden dahi İran Devleti memâlikinde vefât eden bulunur ise bu vechile mu'âmele kılına.

Mâdde-i sâbi'a: Şart-ı sâbık üzere iki devletin dostluğunu te'yîd içün her üc senede bir şahs Devlet-i 'aliyye tarafından Devlet-i İraniyye'de ve Devlet-i İraniyye tarafından Devlet-i 'aliyye'de mukîm ola. Ve devleteyn-i 'aliyyeteyn tebe'asından olup, bu harb esnâsında tarafeyne geçüp, isâ'et etmiş olanların[3] hakkında şu musâlaha-i hayriyyeye hürmeten bu isâ'etleri zımnında mu'âmele-i siyâset olunmaya.

Hâtime: Bâlâda mezkûr[4] esâs ve şart ve mevâdd, ber-minvâl-i muharrer bi'l-müzâkere karâr verilüp, tarafeynden kabûl olunmuş ve tarafeynden îrâd ü iddi'â olunan istirdâd-ı emvâl-i mağsûbe[5] ve zâyi'ât ve tazmîn-i masârıfât-ı harbiyye husûslarında mazâ mâ mazâ denilmek üzere sarf-ı nazar kılınmış ve tarafeynden mübâdelesi mu'tâd olan tasdîk-nâmeler, orta elçiler vâsıtasiyle işbu temessük târîhinden i'tibâren altmış gün hıtâmında re's-i hudûdda birbiriyle mülâkāt ederek tarafeynin der-bâr-ı sa'âdet-karârına îsâl ve teslîm olunmak tensîb kılınmış olmağla, bu vechile 'akd ve tecdîd olunan musâlaha-i hayriyye ve müsâlemet-i hakîkiyye, târîh-i temessükden i'tibâren mu'teber [Ü2 80b] ve mer'î[6] ve ez-her-cihet nâ'ire-i küdûret ü husûmet memnû' u muntafî kılınup, dostluğa münâffî ve işbu şurût ve

---

1.ehâlî-i E, S : ehâlî-yi Ü2
2.eylemez E, S : etmez Ü2
3.olanların Ü2, S : + devlet E
4.mezkûr E, S : + [ikinci "mezkûr" kelimesinin üzeri karalanmıştır] Ü2
5.mağsûbe E, Ü2 : magzûbe S
6.mu'teber [Ü2 80b] ve mer'î Ü2 : mer'î ve mu'teber E, S

'uhûd-i ma'kūde vü merbûtanın hılâfı cânibeynden vaz' u hareket ve mu'âmele ve keyfiyyet vukū'u tecvîz olunmamak üzere bi't-terâzî kavl ü karâr olunduğunu müş'ir sefîr-i keyhânîleri cânibinden verilmiş olan temessük-i mezkûr, Der-bâr-ı hılâfet-karâr-ı mülûkânemize vârid olup, kā'ide-i kadîme-i Devlet-i rûz-efzûn ve dîdene-i müstedîme-i saltanat-ı ebed-makrûnumuz üzere Düstûr-i ekrem, Müşîr-i efham, Nizâmü'l-'âlem, Nâzımu menâzımi'l-ümem, Müdebbirü umûri'l-cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb, Mütemmimü mehâmmi'l-enâm bi'r-re'yi's-sâ'ib, Mümehhidü bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl, Müşeyyidü erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, Mükemmilü nâmûsi's-saltanati'l-'uzmâ, Mürettibü merâtib-i hılâfeti'l-kübrâ, el-Mahfûf bi-sunûf-i 'avâtıfi'l-meliki'l-a'lâ hâlâ Sadr-ı a'zam-ı sütûde-şiyem ve Vekîl-i mutlak-ı kaviyyü'l-himem es-Seyyid 'Ali Paşa, *edâmallâhu te'âlâ iclâlehû ve dâ'afe bi't-te'yîdi iktidârahû ve ikbâlehû** ma'rifetiyle dergâh-ı mu'allâ-penâhımıza 'arz u telhîs birle, derûnunda sebt ü tahrîr ve imlâ vü tastîr olunan kelimâta 'ilm-i 'âlem-şümûl-i mülûkânemiz muhît u şâmil olarak, nezd-i hümâyûn-ı pâdişâhânemizde dahi karîn-i kabûl olmağın, şeref-bahş-ı[1] sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i zilliyyet-makrûnumuz mûcebince, işbu tasdîk-nâme-i sedâd-'allâme-i hidîvânemiz [Ü2 81a] ısdâr ve teblîg u îsâl eylemek üzere sefîr nasb u ta'yîn kılınan hâlâ Anadolu Muhâsebecisi İftihâru'l-emâcid ve'l-a'yân Mehmed Necîb *dâme mecdühû*** ile tesyâr olunmuşdur. İmdi taraf-ı şâhîlerinden ve velî'ahdleri şeh-zâde-i müşârun ileyh ve sâ'ir a'kāb-ı husûsiyyet-intisâbları câniblerinden, mâdâm ki ma'kūd olan bu musâlaha-i mübâreke şerâ'itine kemâliyle ri'âyet oluna. Taraf-ı hümâyûn-i hılâfet-makrûnumuzdan dahi 'ahd ü sevgend ve mîsâk-ı berûmend ile te'yîd-i revâbıt-ı sulh-ı dâştî ve te'kîd-i zavâbıt-ı silm ü dostî[2] ederiz ki, min-ba'd cânib-i sünniyyü'l-menâkıb-i şehriyârâne ve ahlâf-ı nasafet-ıttısâf-ı mülûkânemizden ve vüzerây-ı 'izâm ve hüddâm-ı 'âlî-makāmımızdan kâ'inen men kâne hicbir[3] ferd ser-i mû hılâfına hareket eylemeye; *bâkî hemâre kavâ'im-i*[4], *da'â'im-i*[5] *serîr-i şâhî üstüvâr ve kavâ'id-i erîke-i Cem-câhî, haşem-penâhî*[6] *ber-karâ bâd; bi'n-Nebiyyi ve âlihi'l-athâr ve ashâbihî'l-ahyâri mine'l-muhâcirîne ve'l-ensâr****.

---

* ادام الله تعالى اجلاله و ضاعف بالتأييد اقتداره و اقباله = Yüce Allah saygınlığını devam ettirsin ve desteğiyle onun iktidâr ve ikbâlini arttırsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1.şeref-bahş-ı E, Ü2 : سرفبخش S

** دام مجده = Şan ve şerefi devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2.dostî E, S : âştî Ü2

3. hicbir Ü2 : hic E, S

4.kavâ'im Ü2 : kavâyim E, S

5.da'â'im E : da'âyim Ü2, S

6 حشمپناهی E, Ü2 : خشمپناهی S

*** باقی همارہ قوائم دعائم سریر شاهی ا ستوار و قواعد اریکه جمجاهی حشمپناهی بر قرار باد" بالنبی و اله الاطهار و اصحابه الاخیار من المهاجرین و الانصار = Pâdişâhlık tahtının ayakları ve

Tâ ez-berây-ı nazm-ı mesâlih-i der-în-cihân,
Kes-râ derûn-i perde takdîr nîst kâr.
Devrân-ı âştî ki nizâm-ı cihân ez-ûst[1].
*Bâdâ bi-fazl-ı hak ebede'd-dehr pâydâr**.

Hurrire fî evâsıt-ı zilhicceti'ş-şerîfeh li-sene[2] *semân ve selâsîn ve mi'eteyn ve elf***.

Vürûd-i peyâm-ı meserret-irtisâm[3]; istîmân-ı eşkıyâ'-i Bülbülce

Koloz Körfezi'nde vâki' Bülbülce nâm mahallin re'âyâsı dahi usûl-i [Ü2 81b] şakâvetden dem-sâz olmalariyle, Rumeli Vâlîsi Ser'asker Seyyid Mehmed Paşa'yı üzerlerine bi'l-istiklâl Tırhala Mutasarrıfı Vezîr Mehmed Reşîd Paşa'yı namzed-i ta'yîn, müşârun ileyh dahi varup, kudret-i şâhâneyi tebyîn eyledikde, eşkıyây-ı mersûme müteşebbis-i dâmen-i istîmân ve cûyende-i 'afv ü emân olmalariyle, rây[4] u emân i'tâsiyle mâdde-i mezkûrenin[5] karîn-i hüsn-i hıtâm olduğu peyâm, vâlî-i[6] müşârun ileyh Seyyid Mehmed Paşa tarafından Der-bâr-ı şevket-karâr'a şehr-i mezkûrun on dördüncü günü vâsıl ve kulûb-i müstemi'înde meserret hâsıl olup, müjde[7]-resân-ı tatarâne huzûr-i Âsafânede kontoş ferve-i semmûrlar iksâ ve kîse-i liyâkatleri 'atâyâ-yı vâfire ile imlâ olundu***.

---

sütûnları ebediyyen sağlam, ihtişâmın sığınağı ve Cem'in makâmı olan tahtının temelleri sürekli olsun. Nebî'ye, ehl-i beytine, muhâcir ve ensârdan olan seçkin sahâbesine [sâlât ve selâm olsun]" anlamına gelen bu cümleler Arapça ve Farsça karışık olarak yazılmışlardır.

1. ez-ûst Ü2, S : ez-dest E

*. تا از برای نظم مصالح درین جهان کس را درون پرده تقدیر نیست کار
دوران اشتی که نظام جهان ازوست بادا بفضل حق ابد الدهر پایدار = Bu dünyâdaki işlerin düzeni için kimseye perdenin gerisindeki iş takdîr edilmemiştir. Dünyânın düzeni olan barış da onun sayesindedir. Hakkın fazlıyla sonsuza kadar pâyidâr olsun" anlamına gelen bu cümleler Farsça iki beyittir.

2. şerîfeh li-sene E, S : şerîfeti sene Ü2

. حرر فی اواسط ذی الحجة الشریفه لسنه ثمان و ثلثین و ماتین و الف = Bin iki yüz otuz sekiz zilhiccesinin ortalarında yazılmıştır" anlamına gelen Arapça bir cümledir. "Sûret-i tasdîk-nâme-i hümâyûn-i zilliyyet-makrûn** ..... ثمان و ثلثین و مأتین و الف " kısmı birkaç kelimedeki cüzî değişiklikler dışında aynen *Târîh-i Cevdet*, XII,228-234 arasında "Devlet-i 'aliyye ile İran Devleti beyninde 'akd olunan musâlaha-nâme sûreti" başlığı altında kaydedilmiştir. Buradaki istifâdesinde bizim dikkatimizi çeken en önemli husus Cevdet Paşa'nın Ü2 nüshasını kullanmadığının açıkça görüldüğü yerlerden biri olmasıdır.

3. meserret-irtisâm Ü2 : — E, S
4. rây E, Ü2 : re'y S
5. mâdde-i mezkûrenin Ü2 : — E, S
6. vâlî-i S, : vâlî-yi E, Ü2
7. müjde Ü2, S : مژده E.

***. "**Vürûd-i peyâm** ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,79'da kaydedilmiştir. Metnimizde Koloz şeklinde yazılan kelime burada Golos (غلوس) şeklinde yazılmıştır.

'Azl ü nasb-ı Ser-çavuşân ve Mektûbî-i[1] Sadâret-penâhî

Çavuş-başı Sâlih Efendi[2] ber-kā'ide-i 'illet-i heremle mesâlih-i mevkûlesinde[3] lisân-ı hâlle 'aczini îmâ etmekle, şehr-i mezkûrun on sekizinci günü hâne-i istirâhatde îvâ ve câh-ı merkūm ile hâlâ Mektûbî-i[4] Sadâret-penâhî Ra'uf Paşa birâderi Tâhir Selâm Bey kâm-revâ ve mektûbculuk ile Başhalîfe Divrigî-zâde Mehmed 'Ârif Efendi[5] îsâl-i cây-ı münâ ve baş-halîfelik Necîb Efendi'ye revâ kılındı.

Hedm-i odahâ ve ba'zı kahve-hâne der-Asma-altı

Tahmîs civârında kâ'in Asma-altı nâm mahalde vâki' bî-kârân odaları ki, hammâl ve evgād ve rencber[6] ve ırgad makūlesi yeniçeriyâna mensûb geçinen bir takım eşkıyânın mebît ü meskeni ve edevât-ı [Ü2 82a] fısk u fücûrun bayagıca mahzeni olup, mâ-tekaddemden berü aralık aralık rasad-bîn-i fürce-i menâhî olan habîsler, bi'l-ihtiyâr-ı fevâhiş ve bi'l-ihbâr[7] mestûre-i serâ-perde-i 'ısmet olanları zor ile çevirüp, hetk-i 'ırz [u] nâmûs eyledikleri, yere geçecek[8] mahaller idi. Bizzât Ağa Paşa'nın ma'rifetiyle Mi'mâr Ağa bâ-fermân-ı 'âlî me'mûr-i tahrîb olup, şehr-i mezkûrun yirmi birinci günü 'amele ve kul ile varılup, tîşe-i himmet-i müşârun ileyh ile[9], zikr olunan odalar ve ol tarafda kâ'in ve malışer-i eşkıyâ olan ba'zı kahve-hâneler zîr ü zeber ve sakf u cüdrânı hâkle beraber kılındı.

Latîfe

Vezîr-i müşârun ileyh husûs-i mezkûru Sadr-ı a'zam hazretlerine inhâ ve yevm-i mezkûrda basup, hedm eylemesinde izn-i Âsafâneyi istid'â eyledikde, yevm-i mezkûrda: "Kamer, 'akrebdedir" deyü ferdâya ta'lîk ve: "Ayâ! Derûnunda olan haşerât 'inâd ve muhâlefete cür'et ederler mi? yollu ihtiyâten birazcık mütâla'a olunsun" deyü ibrâz-ı sûret-i ta'vîk eyledikde,

---

1 Mektûbî-i E, S : Mektûbî-i Ü2
2 Efendi Ü2, S : + [Burada zikri geçen Sâlih Efendi ile ilgili ola ak E 176b'nin sağ kenarında müellif hattıyla şöyle bir kayıt vardır. "Cânib denmekle meşhûr olandır"] E
3 mevkûlesinde E, S : me'kûlesinde Ü2
4 Mektûbî-i S : Mektûbî-yi E, Ü2
5 Efendi E, S : Bey Ü2
6 rencber [Önce "rencbar" yazılmışken, sonradan bunun üzeri çizilerek üstüne "rencber" yazılmıştır] E : rencbar Ü2, S
7 bi'l-ihtiyar ... bi'l-ihbar ["hâh u nâ-hâh" keilmelerinin üzeri çizilmiş, üstüne müellif hattıyla "bi'l-ihtiyâr ... bi'l-ihbâr" kelimeleri yazılmıştır] E : hâh u nâ-hâh Ü2, S
8 geçecek E, Ü2 : gececek S
9 ile E, Ü2 : — S

müşârun ileyh: "Kulunuz kamerin 'akrebde olduğunu görmedim; lâkin 'akreb zikr olunan odalardadır. Hemân bir an akdem varup, ezeceğim" deyü latîfe-gûnâ def'-i dağdağa-i tevehhüm eylemişdir*.

'Azl ü nasb-ı Vâlî-i[1] Rumeli ve Selânik

Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri[2] Seyyid Mehmed Paşa, zâtında dilîr ü cesûr bir düstûr olup, bidâyet-i me'mûriyyetinden bu ana gelince takviye-i bâzû-yı [Ü2 82b] nüfûz u i'tibârî zımnında, taraf-ı eşref-i şâhâneden mes'ûlât-ı vâkı'asında, bâb-ı vesî'-i müsâ'ade-i seniyye küşâde ve ber-vech-i muharrer teşvîk ü igrâ maslahatiyçün bâlâları hutût-i hümâyûn-i şehinşâhâne ile müveşşah evâmir-i 'aliyye ile Mîrahûr-i sânî ve evvel, pey-der-pey tesyâr ile esbâb-ı 'âdiye âmâde kılınmış iken, hılâf-ı me'mûl zuhûr eden rehâvet ü betâ'eti belki kangı sebebe mebnî ise, me'mûrîn-i sâ'irenin birbirine muhâlefeti cihetleriyle el'ân bir iş görilemeyerek mevsim-i sayfın dahi güzerânına bir şey' kalmamış ve niçe niçe[3] ikdâmât ile icrâ olunan tedâbîr ü ihtimâmın bir semeresi müşâhede olunamamış olduğundan, müşârun ileyhin 'azli[4] ve tebdîliyle yerine kâr-güzâr ve dîn-dâr ve salâbet ü[5] şecâ'atle şöhret-şi'âr bir vezîrin Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri ta'yîn olunmasının hasbe'l-maslaha lüzûmu der-kâr ve ibtidây-ı fesâd-ı Rumda, ya'nî otuz altı sâli[6] rebî'ülûlâ hilâlinde silkü'l-le'âl-i vüzerâya ilhâk ile çırâğ-ı pertev-firûz-i Şeh-i âfâk olup, Selânik muhâfazasına me'mûr ve ol havâlîde bi'l-'umûm mütecâser-i bağy ü tuğyân olan Kesendire ve Reşika (رشيقه)[7] ve Ma'den kurâları eşkıyâları üzerlerine şemşîr-i âteş-bâr-ı pâdişâhâneyi sell birle, eşkıyâ-i mersûme sa'yi[8] şecî'ânesiyle müteferrik u makhûr ve şimdiye kadar ol semtleri muhâresede bezl-i yârâ-yı iktidâr ile[9] mesâ'î-yi Haydârânesi[10] manzûr olan [Ü2 83a] hâlâ Selânik Vâlîsi Ebûlebûd Mehmed Paşa intihâb-gerde-i Şehriyâr-ı bülend-iktidâr olup, ya'nî müşârun ileyh bâ-ser'askerî Hıtta-i Rumeli'ye Vâlî ve el-yevm Çayağzı[11] muhâfazasında olan Bolu Vâlîsi İbrâhîm Paşa dahi Selânik Sancağı'nın nesak-sâz-ı hirâset-i ehâlî olup, müşârun ileyh

---

*."**Hedm-i odahâ ve ba'zı kahve-hâne der-Asma-altı** ..... tevehhüm eylemişdir" kısmında yer alan bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,73'te kaydedilmiştir.

1. **Vâlî-i** E, S : **Vâlî-yi** Ü2
2. Ser'askeri E, S : Ser'asker Ü2
3. niçe niçe E, Ü2 : nice nice S
4. 'azli Ü2 : 'azl E, S
5. salâbet ü Ü2 : — E, S
6. sâli E, S : sâl Ü2
7. رشيقه E, S : شيقه Ü2
8. sa'y-i E, S : sa'y ü Ü2
9. iktidâr ile E, S : iktidâriyle Ü2
10. Haydârânesi E, S : gayûrânesi Ü2
11. Çayağzı E, S : Cayağzı Ü2

Seyyid Mehmed Paşa, ref'-i vezâretiyle Gelibolu'da ikâmet olunmak ve el-'ân me'mûrlar maslahat üzerinde ve Seyyid Mehmed Paşa dahi Yenişehir'de olduğundan, der-dest olan musâlaha[da], sekte-i teşettüt 'ârız ve hadşe-i fütûr munâkız olmamak içün işbu tevcîhât ibtidây-ı emrde mektûm tutılup, müşârun ileyh Ebûlebûd Paşa'nın şehr-i[1] zilhiccenin on üçüncü[2] günüyle müverrah tevcîh ve me'mûriyyet evâmir-i 'aliyyesi, sırrânî Yenişehir'de olan Mîrahûr-i evvel-i Şehriyârî 'Ali Bey'e îsâl ve Selânik Sancağı tevcîh olunan vezîr-i müşârun ileyhin kezâlik târîh-i mezkûr ile müverrah evâmir-i şerîfe-i mukteziyyesi dahi müşârun ileyhi olduğu mahalden kaldırup, Selânik'e tahrîk ve ba'de'l-vusûl müşârun ileyh Mehmed Paşa'yı alup, Yenişehir'e serî'an nakl ü teslîk edüp, her biri me'mûriyyetleri iktizâsının icrâsına kıyâm eylediklerinden sonra, bu tarafda tevcîhât-ı mezkûre i'lân ü işâ'at olunmak üzere bir hasekî ile mahfiyyen irsâl kılınmak husûslarında irâde-i 'aliyye-i şâhâne minassa-efzâ-yı zuhûr ve yine irâde-i 'aliyye-i Şehriyârî üzere el-hâletü hâzih [Ü2 83b] Mora üzerine ta'yîn olunan Mora Ser'askeri Berkofcalı Yûsuf Paşa ile Çirmen Mutasarrıfı Sâlih Paşa bâ-yâverî-i[3] 'avn-i Bârî Fotrana[4] Derbendi'ne mürûr ve Livadya'ya varınca etrâfı tathîr ve Livadya Gölü'nü teshîrden sonra İstefe'ye varup, andan Eğriboz Adası gavurlarını kahr u tedmîr ve ol havâlîyi tathîr ederek, berhem-zede-i dest-i istîlây-ı eşkıyâ olan Atina Kal'ası'nı ba'de't-tahlîs, Mora derûnuna girmek niyyetiyle veche-i 'azîmetlerin Eğriboz cânibine tevcîh eylediklerinin haberi ile müstakillen Karlı-ili tarafı 'usâtınm kahr u tenkîline me'mûr olan İşkodralı Vezîr Mustafa Paşa dahi bu günlerde Agrafa üzerine 'azîmet birle Preveze'de asker cem'ine meşgûl olan Yanya Mutasarrıfı Vezîr 'Ömer Paşa ile birleşmek üzere muhâbere eylediklerinin haberi tevârüd etmiş ve ibtidây-ı fesâddan berü Balyabadra'da bulunan Sirozî Yûsuf Paşa dahi yine asker cem'i içün Preveze'de on bin kadar leşker tedârük edüp, bu esnâda Preveze'den hareket ve Mora tarafına 'avdet kıldığının peyâmı dahi gelmiş ve Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa dahi me'mûrlara Mora derûnuna duhûllerinde vermek içün envâ'-ı zahîre ve mühimmât ile mahmûl Donanma-yı hümâyûn ile Balyabadra pîş-gâhında me'mûrlara terakkub u intizâr ile ilişüp kalmış ve el'ân Mora derûnuna me'mûrîn [Ü2 84a] giremediklerinden, müşârun ileyh Kapudan Paşa'nın rehberî-i[5] havl-i Bârîyle Akdeniz'de göreceği mesâlih bu ana kadar giriftâr-ı 'ukde-i te'hîr olmuş idüği beyâniyle, derhâl Selânik'den rehvâr-süvâr-ı hareket ve Yenişehir'e 'azîmet edüp, me'mûrlara levâzım-ı mu'âveneti îfâ ve her birinin hâl ü şânına göre iktizâ eden taltîf ü ta'nîf

1.şehr-i E, S : — Ü2
2.üçüncü E, Ü2 : ücüncü S
3.bâ-yâverî-i Ü2, S : bâ-yâverî-yi E
4.Fotrana Ü2 : توترانه E, S
5.rehberî-i Ü2 : rehberî-yi E, S

şıkklarını icrâ birle bâ-'avn-i Bârî bu sene-i mübârekede[1] Mora gā'ilesinin indifâ'ına sa'y-i evfâ eylemesi husûsâtı, taraf-ı sadâret-penâhîden Rumeli Vâlîsi müşârun ileyhe tahrîr ve me'mûrîne dahi kemer-bend-i gayret ü ittihâdı miyân-ı gayrete berk ve Rumeli Vâlîsi müşârun ileyhin re'y ü tedbîrine mütâba'at birle tehâvün ü fütûru terk eylemeleri tenbîhâtını hâvî başka başka tezbîr olunan kavâ'im-i[2] sâmiyeleri[3] i'tâ vü irsâl etmek, müşârun ileyh Mehmed Paşa'ya zikr olunan hasekî ile tesyîr olundu.

Musâdere-i emvâl-i Vâlî-i sâbık-ı Rumeli ve ihsân-ı nukūd be-vâlî-i[4] lâhık

Vâlî-i[5] sâbık-ı Rumeli müşârun ileyh Seyyid[6] Mehmed Paşa'nın kâffe-i emvâl ü eşyâsı zabtına fermân-ı cihân-mutâ'-ı Dâverâne sudûr ve ol husûsun rü'yetine[7] sâlifü'z-zikr Mîrahûr-i evvel 'Ali Bey me'mûr ve vâlî-i[8] lâhık Ebûlebûd Paşa'ya takviye-i bâzû-yi iktidârî zımnında bin kîse akça[9] 'atıyye-i seniyye[10] irsâliyle mesrûr oldu*.

Temme tahrîrü'l-havâdisi'l-vâkı'ah fî senet-i semân ve selâsîn ve mi'eteyn ve elf ve tetlûhu in-şâ'allâhu te'âlâ karîben el-vekāyi'i'l-kâ'ineti fî sene tis'a ve selâsîn ve ahavâtühâ bi-câh-i men şere'a. Li'l-müdde'î el-beyyinetü ve li'l-münkiri el-halifü; âmîn[11]**.

1.mübârekede E, S : mübâreke Ü2
2.kavâ'im-i E : kavâyim-i Ü2, S
3.sâmiyeleri Ü2 : + tarafından E, S
4.**vâlî-i** S : **vâlî-yi** E, Ü2
5.Vâlî-i Ü2, S : Vâlî-yi E
6.Seyyid Ü2 : — E, S
7.rü'yetine E, S : icrâsına Ü2
8.vâlî-i Ü2, S : vâlî-yi E
9.akça Ü2 : akca E, S
10.seniyye E, S : şâhâne Ü2

*"**'Azl ü nasb-ı Vâlî-i Rumeli ve Selanik** ..... mesrûr oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,79-80'de kaydedilmiştir. Metnimizde Seyyid Mehmed Paşa olarak geçen şahıs burada Köse Mehmed Paşa şeklinde kayıtlıdır.

11.*Temme ..... âmîn* E : تم تبييض الحوادث الوا قعة فى سنه ثمان و ثلثين و ماتين و الف وتتلوه ان شآء الله تعالى قريباًالوقايع الكائنة فى سنه تسعوثلثين و اخواتهابجاه من شرع للمدعى البيّنه و للمنكر الحلف م Ü2 : — S

**تم تحرير الحو ادث الواقعه فى سنة ثمان و ثلثين و ماتين و الف و تتلوه ان شآالله تعالى قريبا". = الوقايع الكائنة فى سنه تسع وثلثين واخواتها بجاه من شرع للمدعى البيّنة و للمنكر الحلف آمين

Bin iki yüz otuz sekiz senesi olaylarını yazımı sona erdi. Allah izin verirse, şeri'at koyucunun (Allah'ın) yüzü suyu hürmetine bunu yakında otuz dokuz ve onu takip eden senelerin olaylarının yazımı takip edecektir. İddia edene delîl getirmek, inkâr edene de yemin etmek düşer. Allahım duâmızı kabul et" anlamına gelen Arapça yazılmış bu cümlelerle I. cildin II. kıtası burada sona ermektedir.

VEKÂYİ'-İ SENE TİS'A ve SELÂSÎN ve Mİ'ETEYN ve ELF

---

1. تم تبييض الحوادث الواقعة فى سنه ثمان وثلثين وماتين والف وتتلوه ان شآء : E تم ..... امين
الله تعالى قريباالوقايع الكائنة فى سنه تسع وثلثين واخواتهابجاه من شرع للمدعى البيّنه وللمنكر الحلف م Ü2 : el-Kıt'atü's-sâlise min-Târîhi'l-'abdi'l-Fakîr Es'ad;
Vekāyi'-i sene tis'a ve selâsîn ve mi'eteyn ve elf; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ' 1; 'Azl ü nefy ve musâdere-i emvâl-i Ağa-yı Dâru's-sa'âde ve nasb-ı Ebûbekir Ağa 1; Itlâk-ı 'İzzet Bey 2; Ta'yîn-i Defterdâr be-ma'iyyet-i Vâlî-yi Rumeli 2; 'Azl ü nasb-ı Şeyhülislâm 2; Ba'zı tevcîhât-ı hâcegân 3; Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb 3; Vaz'-i garîb-i Şâmî Râgıb Paşa 3; Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye 3; Fevt-i 'Ali Paşa el-ma'rûf bi-Çerhacı 4; Terceme 4; Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir ve sâ'ir 5; Âmeden-i Gālib Paşa be-Âsitâne 6; Ba'zı havâdis-i Mora 6; Tekmîl-şuden-i Câmi'-i Cihângîr 7; Vürûd-i haber-i ihtirâk-ı estâr-ı envâr-disâr-ı Beyt-i mükerrem 8; Tebdîl-i Batrik-i Erme[ni]yân 9; Âmeden-i zerâfe 9; Kat'-ı sikke-i cedîd 9; Tevcîhât-ı 'ilmiyye 10; [Ü3 1a] Nakl-i hümâyûn be-Seray-ı Top-kapu 10; Tevcîh-i Eyâlet-i Trablus-Şâm 10; Tevcîh-i Livâ'-i Eskişehir 12; Ta'yîn-i asker be-muhâfaza-i ba'zı sevâhil 12; Tevcîh-i Livâ'-i Tırhala be-Vâlî-yi Rumeli ber-vech-i ilhâk 12; Vürûd-i Donanma-yı hümâyûn 12; 'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu 12; Tebdîl-i menfâ-yı Tekfurdağlı Ahmed Ağa 12; 'Azl-i Sadr-ı a'zam Silahdâr 'Ali Paşa ve nasb-ı Mehmed Sa'îd Gālib Paşa 12; Tevcîh-i Livâ'-i Hudâvendigâr ve Koca-ili 13; 'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı a'zam ve Re'îsülküttâb ve Nâzır-ı Top-hâne 13; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ ve sâ'ir 14; Velâdet-i 'Atıyye Sultân 14; Vefât-ı Emîn-i Matbalı Yûsuf Âgâh Efendi 14; Tevcîh-i Livâ'-i Çorum ve ruhsat-ı hurûc-i Sadr-ı esbak 'Ali Paşa ez-Balyabadra ve irsâl-ı hazîne be-Sirozî Yûsuf Paşa 16; Tevcîh-i Eyâlet-i Mora ve Livâ'-i Çirmen ve muhâfaza-i Vidin ve Niğbolu 17; Tertîb-i asâkir ez-Rumeli 18; Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a 19; Reften-i Nâzır-ı Barut-hâne Necîb Efendi bâ-teşrîfât-ı şâhâne berây-ı tanzîm-i ba'zı mevâdd 19; Ta'yîn-i Kapudan-ı Batrona-i hümâyûn be-İskenderiyye 21; [Ü3 1b] Me'mûriyyet-i Hasan Paşa be-muhâfaza-i İnebahtı ve Kasteleş 22; Zuhûr-i harîk ez-Anbar-ı Hubûbât 22; İhrâc-ı mevâcib 22; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ' 22; Fevt-i Ser-bostâniyân İbrâhîm Ağa 23; İhsân-ı teşrîfât be-Ser'asker-i Şark ve Vâlî-i Bağdâd 23; Tebdîl-i Emîn-i Binâ'-i havz-ı kebîr 24; 'Afv u ıtlâk-ı Kiçeci-zâde 24; İ'tibâr-ı Mahrec be-Kādî-yi Erzurum Kütahyavî Halîl Rüşdî Efendi 24; Vefât-ı Mutasarrıf-ı Muhâsebe-i evvel İmâm Mustafa Efendi 25; Terceme 25; 'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân 26; Fevt-i Kethudâ-yı Beyhân Sultân Birrî dâmâdı Sâdık Efendi 26; İhâle-i teʾhîş-i Haremeyn be-'Abdülkādir Bey 26; Tevcîh-i Eyâlet-i Şâm ve Emâret-i feyz-imâret-i Hacc be-Seyyid Ahmed Paşa 26; Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez Vâlî-yi Selânik 26; Tevcîh-i Eyâlet-i Rakka ve Mar'aş ve ba'zı tevcîhât-ı hâcegân 27; Tekmîl-i kışla-i topcıyân ve duhûl-i îşân 27; Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez-Muhâfız-ı Sakız Yûsuf Paşa ve peyâm-ı sârre ez-İstanköy 28; Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve Ser'askerî ve Livâ'-i Çirmen ve Tırhala 28; Tezyîl 30; Vefât-ı Şeyhülislâm Çelebi-zâde es-Seyyid Mehmed Zeynel'âbidîn

Efendi **31**; [Ü3 2a] Ta'yîn-i neferât-ı dalkılıc ez-yeniçeriyân-ı İnebahtı ve Karlı-ili Mîr-i mîrân Pilaslı-zâde İsmâ'îl Paşa bâ-asker-i Arnavud-ı nîz be-ma'iyyet-i Kapudan-ı deryâ **32**; Sûret-i emr-i 'âlî **33**; Vefât-ı Kevâkibî-zâde Mehmed Râşid Efendi **35**; Nüzûl-i fîrkateyn **35**; Tevcîh-i Eyâlet-i Mora Bencel Mehmed 'Ali Paşa **35**; Tezyîl **36**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye **36**; Ref'-i vezâret-i Vâlî-yi sâbık-ı Rumeli **37**; Katl-i Kâtib-i Dîvân Depedelenli Selmân Efendi **37**; Âmeden-i sefîr-i 'Acem Kāsım Hân **37**; 'Azîmet-i Donanma-yı hümâyûn be-Bahr-ı sefîd **38**; Nakl-i hümâyûn be-Beşiktaş **38**; Tevcîh-i Livâ'-i Bâyezîd be-Mîr-i mîrân Belılûl Paşa **38**; 'Akd-i mu'âhede-i ticâret be-Kral-ı Sardenya **39**; İhrâc-ı esbân-ı hâssa be-çerâ-gâh **41**; İndifâ'-i harb ü şikāk-ı re'âyây-ı Cezîre-i Girid **41**; Suver-i fetâvâ-yı şerîfe **43**; Tezyîl **43**; Sudûr-i fermân be-endahten-i top der-vakt-i iftâr u imsâk ez-Yedikulle **43**; Ziyâret-i hırka-i şerîf **44**; Tevcîh-i Eyâlet-i Şâm ve Haleb ve Trablus-Şâm **44**; Terceme **44**; Vukū'-i tevcîhât **45**; Tevcîhât-ı vüzerâ **46**; [Ü3 2b] Itlâk-ı Tekfurdağlı Ahmed Ağa **47**; Feth-i Cezîre-i Kaşot nâm-ı dîğer Çoban Adası **47**; Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-Eğriboz **47**; Men'-i mübâya'a-i kütüb-i matbū'a-i müterceme ez-Tevrât ve Zebûr ve İncil ve sâ'ir **48**; Isdâr-ı fermân be-men'-i muhâlata-i ricâl ü nisâ' der-mesîre **48**; 'Avdet-i Sefîr-i İran Kāsım Hân **49**; Nizâm-ı menzil **49**; Vürûd-i Sefîr-i Françe **51**; Tahvîl-i me'mûriyyet-i Vâlî-yi Rumeli be-savb-ı Mesolong ve ref'-i vezâret-i Sâlih Paşa **51**; 'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rum ve Kādî-yi İstanbul ve tevcîh-i Selânik **52**; 'Azl ü nasb-ı Emîn-i Darb-hâne ve Tersane ve sâ'ir **52**; Ref'-i vezâret-i Seyyid Ahmed Paşa-zâde 'Alâ'addîn Paşa **52**; Tevcîh-i Eyâlet-i Tunus ve sâ'ir **53**; Feth-i Cezîre-i İbsara **53**; Tetimme **54**; Hareket-i Vâlî-yi Mora İbrâhîm Paşa ez-İskenderiyye **55**; Nüzûl-i sefîne **55**; Neſy-i Batrîk-i Rum **55**; Vukū'-i harîk **56**; Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i adhâ **56**; Vak'a-i bî-hayâ'î-yi cebeciyân ve 'azl-i zâbiteş ve 'azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân **56**; [Ü3 3a] **Vekāyi'-i sene erba'în ve mi'eteyn ve elf** 57; İhsân-ı rütbe-i mîr-i mîrânî **57**; Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye **57**; 'Azl-i Sadr-ı a'zam Gālib Paşa ve nasb-ı Mehmed Selîm Paşa **57**; Tevcîh-i Eyâlet-i Silistre ve sâ'ir **58**; Fevt-i Tevkî'î Mehmed Sâlih Vesîm Efendi el-meşhûr bi-Cânib **59**; Tevcîh-i câh-ı tevkî'î **60**; İhrâc-ı mevâcib ve rû-mâlî-i Sefîr-i Fransa **60**; Âmeden-i peyâm-ı sârre ez-Vâlî-yi Selânik ve Muhâfız-ı Moton **60**; Tezâyüd-i dirhem-i nân-ı 'azîz **61**; İctimâ'-i Donanma-yı Mısriyye bâ-Kapudan Paşa ve vukū'-i muhârebe-i sefâyin-i eşkıyâ **61**; Havâdis-i müteferrika **62**; Tertîb-i asker-i meştâ be-ma'iyyet-i me'mûrîn-i Mora ve tertîb-i zehâyir **63**; Fevt-i Ser'asker-i Girid Hâşim 'Osmân Paşa **63**; Terceme **63**; Tertîb-i mellâh ez-ehl-i İslâm ve ez-cânib-i Garb **64**; Ahz-ı câsûs-i Rum ve i'dâmeş **65**; Velâdet-i Münire Sultân **66**; 'Avdet-i Kapudan Paşa be-Boğaz-ı Bahr-ı sefîd ve 'azîmet-i İbrâhîm Paşa be-savb-ı Mora **66**; Temâşây-ı Sadr-ı a'zam Barut-hâne-râ **66**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye **66**; Hânden-i mevlid-i şerîf **66**; İntikāl-ı Beyhân Sultân **68**; Ref'-i vezâret-i Sadr-ı esbak es-Seyyid 'Ali Paşa **68**; [Ü3 3b] Tebdîl-i Ser-mi'mârân-ı hâssa **68**; Me'mûriyyet-i Tezkireci-yi Sânî-yi sâbık Es'ad Efendi be-cânib-i Bağdâd berây-ı kat'-ı rişte-i kîl ü kāl-i İraniyân ve istikşâf-ı hakîkat-i hâl **68**; Sûret-i nizâm-ı ta'allüm-i sıbyân **74**; Sûret-i fermân **74**; Âmeden-i ru'ûs-i maktū'a ez-cânib-i Selânik **76**; Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu **76**; Âmeden-i peyâm ez-Sakız **76**; Vusûl-i Kapudan Paşa be-Âsitâne **76**; Rekz-i nişân-ı Pâdişâh-ı zemân be-Meydân-ı Tîr-endâzân **77**; 'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu **77**; Nüzûl-i kalyon **77**; Tefvîz-i niyâbet-i Kapan-ı Dakîk be-Fakîr **78**; Hasb-i hâl-i 'ibret-iştimâl **78**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye **81**; Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli be-Mehmed Reşîd Paşa ve tevcîhât ve vukū'ât-ı sâ'ire **81**; Ta'yîn-i Vezîr Hasan Paşa be-muhâfaza-i Narda **85**; Tevcîh-i Trablus-Şâm **86**; Tevcîh-i Eyâlet-i Mar'aş ve tefvîz-i Emânet-i Surre **86**; Vürûd-i esbân-ı müzeyyen ez-hazret-i Zıll-ı Yezdân be-taraf-ı Sadr-ı a'zam ve havâdis-i sâ'ire **86**; Vukū'-i harîk **86**; İhsân-ı Pâye-i Mekke-i mu'azzama be-İmâm-ı Sânî-yi hazret-i Şehriyârî **87**; Fevt-i Hükümdâr-ı Fransa ve teceddüd-i sefâret-i sefîreş **87**; [Ü3 4a] İhrâc-ı mevâcib ve rû-mâlî-i Sefîr-i İsvec **87**; Tebdîl-i Nâzır-ı Top-hâne **87**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye **87**; Vefât-ı Sâlih Paşa-zâde Seyyid Hüseyn Hasîb Bey **88**; Sudûr-i fermân-ı 'âlîşân be-tahsîs-i istimâ'-i da'vây-ı hürriyyet be-huzûr-i Âsafî **88**; Tevcîh-i Livâ'-i Dukagin **89**; Sudûr-i emr-i istiklâl be-Ser'asker Paşa **89**; İstîmân-ı re'âyây-ı Cezîre-i Işkatos **89**; 'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân **90**; Vusûl-i Ser'asker Mehmed Reşîd Paşa be-Yenişehir-i Fenar

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Çend rûz mukaddem Selânik câhı, berât-ı ikbâline tastîr olunan İbrâhîm Paşa'dan münhall olan Bolu ve Vîrânşehir sancakları, Rumeli ordusunda müstahdem olmak üzere evâsıt-ı mâh-ı muharremü'l-hârâmda İbrâ'il Muhâfızı Moralı Ebûbekir Paşa'ya ve muhâfaza-i mezkûre[1] Koca-ili ve Hudâvendigâr sancakları Mutasarrıfı, Bahr-ı siyâh Boğazı'nın Rumeli sevâhili Muhâfızı Vezîr İspartalı İbrâhîm Paşa'ya ve livâ'eyn-i mezkûreyn ile sevâhil-i merkûme muhâfızlığı, Bozok ve Kayseri sancakları Mutasarrıfı Vezîr Gâlib Paşa'ya ve zikr olunan sancaklar dahi sâbıkā Kars Muhâfızı Vezîr Gümrükcü 'Osmân Paşa'ya tevcîh* ve serî'an umûr-i mevkûle ve

---

ve irsâl-i hazîne be-savb-ı vey **90**; İ'dâm-ı ba'zı kesân be-töhmet-i fitne ve tebdîl-i menfâ-yı Gâlib Paşa ve havâdis-i sâ'ire **91**; Tebdîl-i Ser-bostaniyân-ı Edirne ve Ağa-yı Sipâhiyân **92**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ' **92**; İhrâc-ı Surre-i hümâyûn ve tevcîh-i mâliyye **92**; Vefât-ı Moravî-zâde Mehmed Hâmid Efendi **92**; Tevcîh-i Eyâlet-i Çıldır **93**; Terceme **94**; Sudûr-i emr-i 'âlî be-inşâ'-i çenber **95**; Tertîb-i asker-i Kazak be-ma'iyyet-i Donanma-yı hümâyûn **95**; Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrânî be-Kā'im-makām-ı Muhâfız-ı Anapa **96**; Tevcîh-i Livâ'-i Teke ve Hamîd **96**; Me'mûriyyet-i Ser'asker-i sâbık Dervîş Mustafa Paşa be-muhâfaza-i Sofya **97**; Tevcîh-i Kitâbet-i Yeniçeriyân **97**; [Ü3 4b] Tevcîh-i Mısır ve Üsküdar **97**; Vürûd-i haber-i vusûl-i İbrâhîm Paşa be-Mora ve ba'zı meserret **97**; Tevcîh-i Nezâret-i Cebe-hâne **98**; Vefât-ı 'Abdülganî Efendi ez-'ulemâ'-i hâcegân **98**; Nüzûl-i firkateyn ve ihrâc-ı mevâcib-i kısteyn **99**; Âmeden-i haber-i âgāz-ı vegā ez-Ser'asker Paşa **99**; Vürûd-i ba'zı peyâm ez-Muhâfız-ı Limni ve itâre-i tenbîh-nâme be-ba'zı muhâfızîn **99**; İntikāl-i Şeh-zâde Sultân 'Abdülhamîd طول الله تعالى عمر ابيه بجاه النّبى النبيه **100**; Nasb-ı Nâzır-ı Top-hâne **100**; 'Azîmet-i Donanma-yı hümâyûn be-sûy-i Bahr-ı sefîd **100**; Zuhûr-i harîk der-sefîne-i Kapudan Paşa ve intıfâ'eş **101**; İrsâl-i hazîne-i evfer be-savb-ı Ser'asker **101**; Ziyâret-i hırka-i şerîfe **101**; İrtihâl-i Fâtıma Sultân **101**; Nüzûl-i korvet **101**; Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i fıtr **102**; Vukū'-i tevcîhât-ı mu'tâde **102**; Tevcîhât-ı vüzerâ' **103**; Rihlet-i Münîre Sultân **103**; İhrâc-ı esbân-ı hâssa be-çerâ-gâh **103**; Nakl-i hümâyûn be-Sâhil-serây-ı Beşiktaş **104**; Vürûd-i peyâm-ı meserret ez-Ser'asker-i Rumeli Mehmed Reşîd Paşa **104**; Fevt-i Şıkk-ı Sâlis Fethi Efendi **106**; [Ü3 5a] Nasb-ı Şıkk-ı Sâlis **106**; Tevcîh-i Sadâret-i Rumeli ve Kazâ'-i İstanbul ve ihsân-ı Pâye-i İstanbul be-Re'îsü'l-müneccimîn **106**; Tevcîh-i Kazâ'-i Havâss-ı refî'a ve Selânik **107**; Âmeden-i alıbâr-ı sârre ez-Vâlî-yi Mora İbrâhîm Paşa **107**; 'Azl ü nasb-ı Ser-bostaniyân **110**; Vusûl-i Donanma-yı hümâyûn be-pîş-gâh-ı Mesolong ve irsâl-i hazîne be-Ser'asker Paşa **111**; Vefât-ı Kuvvet Hüseyn Paşa **111**; Nüzûl-i korvet **112**; Ref'-i vezâret-i Vâlî-yi Anadolu Sadr-ı esbak Dervîş Mehmed Paşa **112**; Tevcîh-i Eyâlet-i Anadolu **112**; Vefât-ı Muhâfız-ı İstanköy ve ta'yîn-i muhâfız-ı dîğer **113**; Terceme **113**; Fevt-i Nâzır-ı Keraste el-Hâc Nazîf Efendi **113**; Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i meserret-bedîd **114**; Vefât-ı Sadr-ı Anadolu eş-şehîr bi-Dünyevî Seyyid Yûsuf Efendi **114**; Nasb-ı Sadr-ı Anadolu **114**; Vefât-ı Ağa-yı Dâru's-sa'âdeti'ş-şerîfe ve nasb-ı 'Abdullâh Ağa **114** [Ü3 5b] [İ.Ü.Ktp. T.6004 nolu nüshada benim esas aldığını numaralama, sonradan kurşun kalemle yapılan numaralamadır. Kırmızı mürekkeple yapılmış olan numaralama ise sadece metni ihtivâ edip fihristi kapsamadığından dikkate alınmamıştır. İçindekiler ve metin arasında numarasız iki varak boş bırakılmıştır] Ü3

1. mezkûre [Kelimenin sonundaki "he" harfi sonradan konulmuştur] Ü3 : mezkûr [S'nin cilt kapağında, şemsenin bulunduğu kısımda Sultân II. Mahmûd'un 'Adlî mahlaslı altın yaldızlı tuğrası vardır] S

*."**Ba'zı tevcîhât-ı** ..... tevcîh" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,80'de kaydedilmiştir.

mansıblarına varup rü'yet eylemeleri, her birine[1] metn-i metîn-i evâmir-i 'aliyyede tasrîh ile tenbîh olundu.

'Azl ü nefy ve musâdere-i emvâl-i Ağa-yı Dâru's-sa'âde[2] ve nasb-ı Ebûbekir Ağa

Dâru's-sa'âdeti'ş-şerîfe Ağası Hâfız 'Îsâ Ağa, fi'l-hakîka 'abd-i memlûk-i Sultânü'l-mülûk ve mukarreb-i Hidîv-i huceste- [Ü3 6a] sülûk olup, *"Hasenâtü'l-ebrâri seyyi'âtü'l-mukarrebîn*"* vefk-ı şerîfince, de'b-i edebe ednâ mertebede mugāyir-i hareket mukarrebîn haklarında kebâ'irle hemnisbet iken, müşârun ileyh bu dakîkalardan gaflet eylediğinden başka, vazîfesinden bîrûn hılâf-ı rızây-ı 'âlî harekâtda cür'et-nümûn olup, her ne denlü taraf-ı saltanatdan lutfen ve merhameten defe'âtle lugazîde pây-ı dâ'ire-i edeb olmamasına tenbîh ü işâret buyurulmuş[3] ise de, tenebbüh[4] ü teyakkuza muvaffak olamayup, sâye-i harîm-i himâyeden teb'îdi iktizâ etmekle, destinde olan telîd ü tarîf bi'l-cümle emvâl ü eşyâ *"el-'Abdü ve mâ yemlikühû kâne li-mevlâhu**"* hatemiyle temhîr ve şehr-i mezkûrun on üçüncü[5] günü yine vezâ'if-i[6] vâfiye ta'yîniyle Şâm-ı şerîf'de ik'âd olunmak üzere ol cânibe tesyîr olunmuş iken, ba'zı mülâhazâta mebnî makāmı Karaman'a tahvîl ve Hazînedâr-ı hazret-i Şehriyârî Ebûbekir Ağa, mesned-i 'âlî-yi müsned-i mezkûre ıs'âd ile mukārın-i tebcîl kılındı.

Itlâk-ı 'İzzet Bey

Kudemây-ı kibâr-ı 'ulemâdan olup, Rumeli Sadâreti'nden mütekā'iden müddet-i medîdeden berü, evvelâ Tire ve hâlâ Gelibolu'da menfiyyen[7] mukîm 'Osmân Paşa-zâde es-Seyyid Mustafa 'İzzet Beyefendi'nin vatanına gelüp, yine mütekā'iden ku'ûdu bâbında, evâ'il-i mâh-ı merkūmda emr-i merâhim-nümûn-i hümâyûn cilve-ger-i sâha-i sudûr ve ol vechile mîr-i müşârun ileyh mesrûr oldu.

1.eylemeleri her birine Ü3 : etmeleri her [bir]ine S
2.**Dâru's-sa'âde** S : **Dâru's-sa'âdeti'ş-şerîfe** Ü 3
*."حسنات الابرار سيئات المقربين" = Ebrârdan (özü sözü doğru) olan kişilerin yaptıkları güzel işler, mukarrebîn (Allah'a yakın kişiler) için utanılacak şeylerden sayılır" anlamına gelen Arapça bir sözdür.
3.buyurulmuş Ü3 : olunmuş S
4.tenebbüh S : tenbîh Ü3
**."العبد و ما يملكه كان لمولاه" = Köle ve sahip olduğu malların hepsi efendisine aittir" anlamına gelen ve hukûkî bir kuralı ifâde eden Arapça sözdür.
5.üçüncü Ü3 : ücüncü S
6.vezâ'if-i S : vezâyif-i Ü3
7.menfiyyen Ü3 : — S

Vukū'-i imtihân-ı ru'ûs

Kırkdan munfasıl ta'bîriyle müteheyyi'-i tılbe-i ru'ûs olan talebenin yedi yıldan 'ibâret intizârları resîde-i nihâyet olmağla, ta'yîn-i mümeyyizîn ile sebîke-i bidâ'aları mihekk-zede-i imtihân olanlardan istihkākları nümâyân olan kırk nefer tullâb, şehr-i mezkûrun on beşinci günü hâric ru'ûslariyle kâm-yâb oldular[1]*.

Ta'yîn-i Defterdâr [Ü3 6b] be-ma'iyyet-i Vâlî-i[2] Rumeli

Bundan akdem ancak Rumeli ordusuna tertîb olunan zehâ'irin celb ü sarfı maslahatını tesviye zımnında, defterdârlık 'unvânıyle Yenişehir'de mukîm Seyyidâ Efendi enistesi hâcegân-ı Dîvân-ı mu'allâ-erkândan sâbıkā Topcılar Kâtibi Hacı[3] Ahmed Efendi, imtidâd-ı me'mûriyyet ve evlâd ü 'iyâlinden mehcûriyyetle vâreste-i huzûr ve kayını tarafından îmâ ile mûmâ ileyhin vatanı cânibine 'avdetine me'zûniyyeti ve yerine âharının me'mûriyyeti husûsu, Ser'asker Paşa cânibinden Der-sa'âdet'e mastûr olmağla, hem zikr olunan umûru rü'yet ve hem Tırhala ve İnebahtı ve ol havâlîde vâki' Tepedelenli takımından Hazîne-i 'âmire'ye mazbût emlâk-i hümâyûna nezâret etmek üzere ol taraflara bi-etrâfihâ vukūf-i tâmmı olan sâbıkā Tersane Emîni Yanyalı 'Ali Bey, şehr-i mezkûrun on dokuzuncu günü ta'yîn olundu[4]**.

'Azl ü nasb-ı Şeyhülislâm

Dokuz mâhdan berü nesak-sâz-ı mehâmm-ı fetvâ ve müttekî-i visâde-i meşîhat-i kübrâ olan Sıdkî-zâde Ahmed Reşîd Efendi hazretleri, nefsinde [Ü3 7a] fakîh u dânâ ve 'afîf ü takvâ-pîrâ olup, lâkin ifrât üzere mecbûriyyet-i evlâd ü ahfâd ile ma'yûb ve anların ashâb-ı me'ârib ü metâlib, 'ale'l-husûs nüvvâb-ı bâhirü'n-nevâ'ible olan dâd u dihiş-i berâtîl ü rişâları müşârün ileyhe mahsûb olup, tebdîli iktizâ etmekle, şehr-i mezkûrun on doku-

---

1. **Vukū'-i imtihân-ı** ..... oldular S : — Ü3

*. **"Itlâk-ı 'İzzet Bey** ..... kâm-yâb oldular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,82-83'te kaydedilmiştir.

2. **Vâlî-i S** : Vâlî-yi Ü3

3. Kâtibi Hacı Ü3 : Hacı Kâtibi S

4. olundu S : **Vukū'-ı imtihân-ı ru'ûs** Kırkdan munfasıl ta'bîriyle müteheyyi'-i tılbe-i ru'ûs olan talebenin yedi yıldan 'ibâret intizârları resîde-i nihâyet olmağla, ta'yîn-i mümeyyizîn ile sebîke-i bidâ'aları mihekk-zede-i imtihân olanlardan istihkākları nümâyân olan kırk nefer tullâb, şehr-i mezkûrun on beşinci günü hâric ru'ûslariyle kâm-yâb oldular [S nüshasının tercîh edilişi, kronolojik sıraya uygunluğundandır] Ü3

. **"Ta'yîn-i Defterdâr be-ma'iyyet-i ..... ta'yîn olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,80'de kaydedilmiştir.

zuncu pencşenbih günü 'azl ile[1] Rumeli Hisârı'nda kâ'in sâhil-hânesinde kûşe-gîr-i istirâhat ve Müfti'l-enâm-ı esbak Mekkî-zâde Mustafa 'Âsım Efendi hazretleri, def'a-i sâniyede zînet[2]-efrûz-i mesned-i meşîhat oldu[3]*.

Ba'zı tevcîhât-ı[4] hâcegân

Yevm-i merkūmda Şehr Emîni Hacı Nazîf Efendi İznikmid'de Keraste Emîni ta'yîn ve Şehr Emâneti, Rûznâmçe-i[5] evvel Hacı Hayrullâh Efendi'ye ve Rûznâmçe[6], sâbıkā Müstevfâ-i[7] Devlet-i 'aliyye Mustafa Efendi'ye tevcîh ve Mühimmât-ı Hıyâmiyye-i Hâssa Nezâreti, mûmâ ileyh Nazîf Efendi'nin Keraste'de selefi 'İrfân-zâde 'Ârif Efendi'ye ihâle ile binâ-yı emeli tarsîn kılındı.

Tevcîh-i Livâ'-i Üsküb

Livâ'-i Üsküb, hâlâ Babadağı Muhâfızı mîr-i mîrândan Mustafa Paşa'nın ve İç-il[8] dahi Sofya Muhâfızı olan mîr-i mîrândan Mâlik Paşa'nın 'uhdelerinde olup, lâkin bi'l-iktizâ mâlı-ı mezbûrun yirmi altıncı günü, makarr-ı emâret olan Piriştine'de ikāmet etmek üzere Livâ'-i Üsküb, mûmâ ileyh Mâlik Paşa'ya ve İç-il[9], mûmâ ileyh Mustafa Paşa'ya [Ü3 7b] tevcîh u ihâle ve ol vechile mansıbları mübâdele kılındı.

Vaz'-ı garîb-i Şâmî Râgıb Paşa

Mûmâ ileyh vezâreti merfû' olalıdan berü tebeddül-i menfâ ile hayli müddet geşt ü güzâr-ı dâr u diyâr edüp, el'ân Balıkesri'de ikāmete me'mûr ve vüzerây-ı 'izâm mütekā'idlerinin bi-lâ-istîzân mahall-i âhara hareketi bir kā'ide-i memnû' u mahzûr iken, hod-be-hod medîne-i mezbûreden birkaç etbâ'iyle nihânî fekk-i zencîr-i ikāmet ve bizzât 'arz-ı ruk'a-i darâ'at mu-

---

1.ile S : — Ü3
2.zînet Ü3 : mesned S
3.oldu Ü3 : — S
*."**'Azl ü nasb-ı Şeyhülislâm** ..... meşîhat oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,83'te kaydedilmiş, Cevdet Paşa bu kısma ru'ûs imtihânları ile ilgili genel bir değerlendirmesini de ilâve etmiştir.
4.**tevcîhât-ı** Ü3 : **tevcîh-i** S
5.Rûznâmçe-i Ü3 : Rû[z]nâmce S
6.Rûznâmçe Ü3 : Rûznâmce S
7.müstevfâ-i S : müstevfâ-yi Ü3
8.İç-il Ü3 : İc-il S
9.İç-il Ü3 : İc-il S

tâla'asiyle Mihalic'e vürûd ve bir zevrakceye süvâr olup, doğru Topkapu'da bostancı-başılara mahsûs olan dâ'irede, Terekeci-başı odasına bast-ı bisât-ı müsâferet edüp, kendini ta'rîf birle gûyâ hasbihâlini hâkî ve istincâh-ı[1] âmâlini muhâkî, her mısrâ'ı târîh olarak inşâd eylemiş olduğu kasîdeyi: "İşbu kağıdı Dâru's-sa'âde Ağası'na takdîm ve mülâkāt recâsında olduğumu tavsîf edin" deyü Terekeci-başı'yı tevsît eyledikde, ol dahi hemân-dem kaziyyeyi[2] Bostancı-başı Ağa'ya ifâde ve Ağa dahi Bâb-ı 'âlî'ye inhâ ve kasîdesiyle keyfiyyet, ma'rûz-i hâk-pây-i saltanat oldukda, mûmâ ileyhin lâubâliyâne bi-lâ-istirhâs Der-sa'âdet'e vürûdu, min külli'l-vücûh münâfî-i kānûn ve mugāyir-i rızây-ı hümâyûn olmağla, derhâl yine vâfir 'atıyye-i seniyye ile mecbûru'l-fu'âd buyurulup, mübâşir ta'yîniyle makarr-ı ikāmeti olan Balıkesri'ye i'âde vü ircâ' ve verâsından [Ü3 8a] ikāmetgâhı Kütahya'ya tahvîl birle emsâl düşmamek mutâla'asiyle iz'âc kılındı.

Ba'zı tevcîhât-i 'ilmiyye

Hâlâ İzmir Kazâsı'nı nâ'ible zabt eden İzmîrî es-Seyyid Mehmed Efendi, 'illet-i şeyhûhet ile vefât etmekle, muvakkiti olan Kuyucaklı-zâde es-Seyyid Mehmed 'Âtıf Efendi'ye gurre-i saferden tencîz ve Havâss-ı refî'a Kazâsı dahi işbu sene-i mübâreke cumâdelâhıresinden zabt etmek üzere Süleymâniyye müderrislerinden Sâhib-i 'ayâr yeğeni İbrâhîm Şefîk Efendi'ye tevcîhle ta'zîz olundu.

Fevt-i 'Ali Paşa el-ma'rûf bi-Çerhacı

Mukaddemâ merkūm-i kalem-i inbâ olduğu üzere müşârun ileyh Eğriboz'dan ref'-i vezâretiyle Tokad'a iclâ olunup, menfâsı, sılası olan Konya'ya tahvîl olunmak niyâzına takdîm-i 'arîza kılmış ise de müsâ'ade rû-nümâ olmayarak, menfây-ı mezkûre merîzan dâhil olduğu günden çend rûz murûrunda, ya'nî evâhır-ı muharremde mübâşir-i ecel-i mev'ûd [ile] mansıb-ı hayâtdan bî-nasîb ve icâbet-i da'vet-i dergâh-ı mücîb eyledi.

Terceme

Müşârun ileyhin vâlidi Konevî bir tatar olup, belde-i merkūmede vâsıl-ı menzil-gâh-ı 'âlem-i fânî ve bâlig-i derece-i civânî oldukda, ebvâb-ı vüzerâya nihâde-i visâde-i intisâb ve fi'l-cümle sevâd-hân ve levend-nâme dedikleri zebânda sâhib-i 'irfân olmağla, 'Ali Efendi nâmiyle iç[3] ağaları

1.istincâh-ı Ü3 : istincâc-ı S
2.hemân-dem kaziyyeyi S : kaziyyeyi hemân-dem Ü3
3.iç Ü3 : ic S

mıyânında Koğuş Ağası ta'bîr olunur, mertebe-i mer'iyye ile nâm ü şöhret iktisâb ederek, Sadr-ı esbak merhûm Yûsuf Ziyâ Paşa ile [Ü3 8b] Mısır seferine sâ'ik-i matıyye-i tirhâl ve ba'de'l-feth aktâr-ı Mısriyye'de kâşiflikle müddehir-i emvâl ve Kölemen tâ'ifesi feres-rân-ı meydân *ve hiye limen galebe* *, ya'nî bi't-tugyân târâc-ken-i metâ'-ı istirâhat-i 'Arab olduklarında İskenderiyye'ye gelüp, ol târîhde muhâfız-ı sagr-ı mezkûr bulunan Hurşîd Paşa merhûmun dâ'iresinde karâr u ârâm ve müşârun ileyhe Tevliyet-i Mısır teveccüh eyledikde, Ser-bevvâbîn zümresine bi'l-idhâl kethudâlığında istihdâm edüp, ba'de 'azli'l-vezîr der-i murâd Dâru's-saltana'ya rûmâl olup, ol esnâda, ya'nî iki yüz yirmi iki sâlinde güşâd olunan Rûsiyye seferinde Kapudân-ı esbak müteveffâ Sâlih Paşa'nın ta'rîf-i şecâ'at-tavsîfine binâ'en Silistre mansıbı ve çerhacılıkla sımtu'd-dürer-i vüzerâya munharıt ve şâ'ir-i seher-âferîn Serverî merhûmun,

Kapucu-başı iken bir dilîr alup, üc tuğ,
Der-i murâdını açdı Müfettihu'l-ebvâb.

Olup Silistre mansıb ana dedim târîh,
Vezâreti 'Ali Paşa'ya sa'd ede Vehhâb
(وزارتی علی پاشایه سعد ایده وهاب)

sitâyişiyle münbesit olmuşidi.

Ordu-yı hümâyûnla 'âzim-i gazâ ve Karalaş nâm mahalde bizzât sufûf-i a'dâya savle ile bâdî-i perîşânî-i a'dâ olup, ba'dehû mu'asker-i hümâyûnla Âsitâne-i sa'âdet'e 'avdet ve Sadr-ı a'zam Memiş Paşa 'azlinden sonra Yûsuf Ziyâ Paşa Malatya'dan sâniyen[1] sadârete vürûduna kadar mesned-i kā'im-makāmîde hall ü 'akd-i mesâlih-i devlet, ba'dehû Kapudân-ı deryâ-yı dârây-ı yemm-nevâl ve bir mâhdan sonra Sadr-ı a'zam tarafından 'Alâ'iyye [Ü3 9a] mansıbiyle galtîde-i leked-i istiskāl olup, çend mâh murûrunda Trabzon'a vâlî olup, makarrına vusûlünde, ol savba Rûsiyye donanması zuhûr ve berren ve bahran kal'ayı mahsûr eyledikde, şecî'âne iktihâm ile a'dâdan ahz-ı sâr u intikām eylemişidi. Ba'dehû hasbe'l-kader[2] 'azlile Ankara'da ikāmete me'mûr ve biraz eyyâmdan sonra Karaman Eyâleti'yle mesrûr oldukda, ol hilâlde irâ'e-i cehre-i bî-behre-i 'ısyân eden Tekeli İbrâhîm Bey nâm nâ-halefin tazyîk ve ahzına ser'askerlik 'ünvâniyle ta'yîn ve bir sene kadar ol maslahata iştigāl etmiş ise de kendi bir iş göremeyüp, âhar me'mûrlara dahi fütûr vermekle 'azl ve malı müsâdere olunup, Limni Cezîresi'ne iclâ ile gûş-mâle karîn ve çend zemân murûrunda ilticâsına binâ'en menfâsı yirmi dokuz evâhırında Keşan'a tahvîl ve sâl-i mezkûrda ibkāy-ı vezâretle Kars'a vâlî ve üc yıldan sonra mansıbı Sivas'a tebdîl

*."و هی لمن غلب" = O (meydan), galebe çalanındır" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

1.sâniyen S : + ["sâniyen" kelimesi ayrı bir kaligrafi ile satırın üstüne yazılmıştır] Ü3
2.hasbe'l-kader S : el-kader Ü3

olunup, lâkin ehâlîsiyle beynlerinde münâferet vukū' ve üc mâh kadar nâ-'ire-i gavga lumū' bulup, encâm-ı kâr galebesi âşikâr ve bâdî-i fesâd olanları dûçâr-ı düşâha demâr etdikden sonra, bir sâl Karahisâr ve iki sâl 'Alâ'iyye ve İç-il[1] mansıblarında güzârende-i rüzgâr, ba'dehû otuz altıda fesâd-ı Rum takrîbi, maslahat-ı sitîz içün Eğriboz mansıbiyle Rumeli'ye geçirilüp, kâne-mâ-kân 'azl ve müsâdere ile Tokad'da iskân ve ber-vech-i muharrer [Ü3 9b] on beş gün murûrunda hatfe enfihî fevt olup, hem-bezm-i hâmûşân kılındı.

Müşârun ileyhin şecâ'ati, müstağnî-i ta'rîf ü iftitân ve tama'ı ise vâreste-i tavsîfdir*; *'aleyhi'r-rahmeh***.

Tevcîh-i Eyâlet-i Diyârbekir ve sâ'ir

Hıtta-i 'Irâk'da vâki' ba'zı mahallere İranlu tarafından tecâvüz ü tehattî vukū'u, Bağdâd Vâlîsi Dâvud Paşa tarafından Der-i devlet-karâr'a inhâ ve kurb u civârdan ba'zı me'mûrîn ma'iyyetiyle[2] tarafına biraz asâkir irsâli husûsu istid'â olunduğuna mebnî, tiz elden eyâlet-i mezkûre beylerbeyisi Güranlı-zâde Mehmed Paşa, asâkir-i vâfiye istishâbiyle Bağdâd tarafına me-'mûr u ta'yîn buyurulmuş ise de, hayli vakt ayak sürüyerek nihâyetü'l-emr[3] mahall-i me'mûriyyete[4] bir dört yüz kadar eşhâs-ı habâset-ihtisâs ile[5] 'âzim ve esnâ'-i[6] râhda dahi fukarâ vü zu'afâya envâ' cevr ü ezâya tesaddî ederek, bu vechile mütecâsir olduğu harekât-ı nâ-marziyyesi hakkında 'ukūbet-i şedîdeyi müstelzim olduğuna binâ'en, mehâbet-rîz-i sudûr olan fermân-ı kazâ-cereyân mûcebince, vâlî-i müşârun ileyh tarafından def'aten ahz ile tertîb-i cezâ olunarak, eyâlet-i mezkûre mâh-ı saferde bir müddetden berü Kütahya'da mütekā'iden mukîm Kuvvet Hüseyn Paşa'ya bâ-ibkāy-ı vezâret tevcîhle nâ'il-i murâd ve Babadağı A'yânı silahşorân-ı hâssadan Eyyûb Ağa, İsakcı Kal'ası muhâfazası şartiyle rütbe-i mîr-i mîrânî ile mesrûru'l-fu'âd ve Cebe-hâne-i 'âmire Kâtibi Emîn Efendi fevt olmağla, kitâbet-i mezkûre ile [Ü3 10a] esenn-i hâcegândan Anbar Emîni-yi esbak 'Ömer Fâ'ik Efendi dil-şâd kılındı.

1.İç-il Ü3 : İc-il S

*."**Fevt-i 'Ali Paşa el-ma'rûf bi-Çerhacı** ..... tavsîfdir" kısmı, özetle ve buradan alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,87-88'de kaydedilmiştir.

**.عليه الرحمه = Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun" anlamına gelen ve ölüler için söylenilen Arapça bir duâdır.

2.ma'iyyetiyle S : ma'iyyetle Ü3

3.nihâyetü'l-emr S : nihâyet Ü3

4.me'mûriyyete Ü3 : me'mûriyyetine S

5.ihtisâs ile Ü3 : ihtisâsla S

6.esnâ'-i Ü3 : esnây-ı S

Âmeden-i Gālib Paşa be-Âsitâne

Bâlâda beyân olunduğu üzere müşârun ileyhe Bahr-ı sefîd Boğazı'nın Rumeli sevâhilini muhâfaza şartiyle Hudâvendigâr ve Koca-ili sancakları tevcîh ve Der-sa'âdet'e vürûduna reh-vâr-süvâr-ı isti'câl olması tenbîh olunmuşidi.

Mâh-ı mezkûrun yirminci günü resîde-i Der-i devlet ve Bâb-ı 'âlî'den makrûn-i ikrâm-ı da'vet olup, huzûr-i Âsafâne'de kāmet-i bülend-iştihâr kadrine sezâ serâsere dûhte, girân-behâ ferve-i semmûr-i mûrisü'l-hubûr iktisâ ve Boğaz-içi'nde[1] tehyi'e kılınan Gümrükcü 'Osmân Paşa sâhil-hânesine varup, emr-i muhâfazaya ibtidâ eyledi.

Ba'zı havâdis-i Mora

Bâlâda fi'l-cümle işâret olunduğu üzere Balyabadra Muhâfızı Sirozî Yûsuf Paşa, ba'zı Arnavud bölük-başıları teşvîkiyle muhâfazası 'uhde-i me-'mûriyyetinde olan kılâ'ı, vükelâsına sipâriş ile kendisi Der-sa'âdet'den bi'l-istîzân tedmîr-i a'dây-ı dûzah-makarr ümniyyesiyçün asker cem' u tedârük etmek maslahatiyle bahran Preveze'ye varup, Balyabadra pîş-gâhında olan Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa'dan istidâne eylediği bin kîse akça[2] ile taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den ihsân buyurılan bin kîse akçayı[3] sarfla, makarr-ı asker olan mahallere sevk-i mübâşir ederek ve kimine ikişer ve ba'zısına üçer aylık ber-vech-i pişîn 'ulûfe i'tâ [Ü3 10b] kılarak başına Arnavud gürûhundan hayli eşhâs cem' etmiş ve Mora'ya imrârına dâmen-i dermiyân-ı gayret olmuşiken, müsta'idd-i ihânet olan eşhâs-ı merkūmeyi ba'zı ashâb-ı agrâz tahrîk ü ifsâd birle beynlerine tefrika vü perîşânî[4] düşüp: "Mesolong maslahatı böyle dururken, ya'nî medhal-i Mora olan ol kal'anın feth ü teshîri akdem-i mevâddan iken Mora'ya geçmek münâfî-i[5] 'akl-ı bâ-seddâddır" makālesini îrâd ü neşr ile müşârun ileyhin cem'iyyetini mübtelây-ı tefrika vü kesr etmiş olduklarından Dubnice (دوبنجه) merhalesinden askeri 'avdet ve Mora'ya murûrda muhâlefet etmeleriyle, fekat dâ'iresi halkiyle bâ-ye's ü hırmân muhâfazası 'uhdesinde olan Balyabadra'ya mürâca'at edüp, Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa yine kendiye bin kîse idâne vü ikrâz ve: "Böyle şey'in vukū'u olağandır. Sen bu kış dahi muhâfaza-i kılâ'la[6] meşgūl ve sîne-şikâf-ı düşmen-i melûl ol" zemîninde cebîre-i tesliyetle, tedbîr-i bür'-i cerîha-i ashâb-ı agrâz etdi.

1.Boğaziçi'nde Ü3 : Boğazici'nde S
2.akça Ü3 : akca S
3.akçayı Ü3 : akcayı S
4.perîşânî S : perîşân Ü3
5.münâfî-i S : münâfî-yi Ü3
6.kılâ'la Ü3 : kılâ'a S

Ve Arnavud cinsinin Toska takımı, Yanya Mutasarrıfı 'Ömer Viriyon Paşa ve Keyga gürûhu, İskenderiyye Mutasarrıfı İşkodralı Mustafa Paşa ma'iyyetlerinde başka başka birer kol olmak üzere ta'yîn olunmuşidi. Lâkin müşârun ileyh Mustafa Paşa Mesolong pîş-gâhına kadar hatevât-ı ciğerdârî etmiş ve lâf-ı merdî ile hayli ceberût satmış iken rûz-i kāsım hulûlü tekarrub etdikde: "Benim askerim sayfa müretteb olup, meştâda kalmayacağı ma'hûd [Ü3 11a] ve zehâ'ir[1] dahi mefkūddur" behâneleriyle pey-siper-i reh-i[2] ric'at-i kahkariyye olduğundan başka, Eğriboz ve Atina üzerlerinden Mora'ya duhûle me'mûr olan Mora Ser'askeri ve Teke ve Hamîd Mutasarrıfı Berkofcalı Yûsuf Paşa ile Çirmen Mutasarrıfı Sâlih Paşa, savb-ı me'mûriyyetlerine asâkir-i vâfire istishâbiyle revân ve reh-i gazâdạ pûyân ve Esedâbâd merhalesine kadar varup, Alamana[3] Derbendi'nde hayli uğraşmışlar ise de, ma'iyyetlerinde olan asker-i ihtilâf-ârâ ve dâ'iye-i nefs ü hevâ ile müşettet ü perîşân olup, müşârun ileyhimâ dahi yekdîğēre 'azv-i kusûr ederek bir iş görmeden İzine dönüp, İzdin'e dek 'avdet eyledikleri, Der-i devlet'den istimâ' olunup, müstehıkk-ı mu'âheze olmuşlar ise de, keyfiyyetleri Rumeli Vâlîsi Ebûlebûd Mehmed Paşa'dan evvel emirde isti'lâm olundukda, müşârun ileyh kaziyye-i 'avdetlerini kazâ vü[4] kadere haml ile mu'âhezelerinde isti'fâ ve İzdin Muhâfızı Vezîr Süleymân Paşa dahi mukaddemce fıkdân-ı kuvvet-i mâliyye vü bedeniyye i'tizârâtını serd ile muhâfaza-i mezkûreden 'afvını Der-i devlet'den recâ eylediğine binâ'en, niyâzı karîn-i müsâ'ade olup, lâkin muhâfaza-i mezkûreye âharının ta'yîni lâ-büdd olmağla, Sâlih Paşa'nın İzdin muhâfazasına me'mûriyyetini inhâ etmekle, bermûceb-i iltimâs Sâlih Paşa, muhâfaza-i mezkûreye ve Yûsuf Paşa Yenişehir'de ikāmetle*, Ser'asker-i müşârun ileyhin irâdesi üzere harekete [Ü3 11b] ta'yîn ve ba'de-zîn vesîle-i 'afv-ı taksîrât ve telâfî-i mâ-fât emirlerine dikkat eylemeleri tenbîhâtı her birine bâ-kā'ime-i sâmiye tebyîn olunup, **[Mısrâ]**'[5]:

Güşâd-ı gonca-i[6] dil kaldı bir bahara dahi

temennîsi, ber-âverde-i zebân-ı me'mûrîn oldu.

Tekmîl-şuden-i Câmi'-i Cihângîr

Nakş-ı kitâbe-i beyân olduğu üzere sâl-i sâbık recebü'l-müreccebinin on ikinci hamîs günü[7] binâsına şurû' olunan Cihângîr ma'bed-i feyz-mirsadı, ez-her-cihet işbu rebî'ulevvel kubeylinde resîde-i tekmîl olduğu Bâb-ı

1.zehâ'ir Ü3 : zehâyir S

2.pey-siper-i reh-i Ü3 : pey-siperde S

3.Alamana : اعلانا Ü3 : ايلانا S. [Bu kelimenin metnimizde "Alamana" şeklinde kaydedildiği yerler için bk. mes. Ü3 55b,86a,87a,100a].

4.kazâ vü Ü3 : kazâ' S

* "**Ba'zı havâdis-i Mora** ..... ikāmetle" kısmı, özetle ve değişik ifâdelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,80-81'de kaydedilmiştir.

5.**[Mısrâ]**' Ü3 : — S

6.gonca-i S : gonça-i Ü3

7.günü S : gün Ü3

'âlî'den telhîs olunmağla, İmâmü'l-Müslimîn ve Emîrü'l-Mü'minîn, Câmi'-i hasâ'il-hamîde ve Mecmû'a-i şemâ'il-pesendîde hazretleri, mâh-ı merkūmun on üçüncü[1] cum'a günü Beşiktaş Serayı'ndan alay-ı vâlâ-yı mülûkâne ile hareket-ârây-ı hırâm ve salât-i cum'ayı derûn-i envâr-nümûnunda ba'de'l-edâ, e'imme ve sâ'ir hademesine denânîr bahş [ü] in'âm ve umûr-i tevliyeti 'uhdesinde olan Sadr-ı a'zam Kapu Kethudâsı ve Barut-hâneler[2] Nâzırı Necîb Efendi ve Binâ Emîni Pazar-başı Sârım Bey, şeref-i pâ-bûsî-i[3] Şehriyâriyle be-kâm olduklarından[4] sonra, yine sa'âdet ü şevketle berren savb-ı seray-ı mezkûre 'atf-ı zimâm buyurdular.

İrtesi günü Nâzır-ı vakf Sadr-ı a'zam-ı 'aliyyü'ş-şiyem hazretleri dahi tebdîlen gelüp, temâşâ ve sâlifü'z-zikr nâzır ve emîne ve Topcu-başı Nu'mân Ağa'ya 'alâ merâtibihim bol yenlü semmûr kürkler ve Kirkor Kalfa'ya al sâye kaput iksâ buyurdular.

Câmi'-i şerîf-i mezkûrun binâ ve mefrûşâtına sarf olunan mebâliğ altı yüz [Ü3 12a] yedi kîse akça, dört yüz on dokuz guruşa bâliğ olup ve kurşun enkāsı semeni olan[5] on yedi bin guruş meblag-ı merkūme, mahsûb olduğu evkāf müfettişi olan Haydar Bey imzâsiyle mumzâ[6] keşf defterinde manzûr-i râkımu's-sutûr olmuşdur*.

Vürûd-i haber-i ihtirâk-ı estâr-ı envâr-disâr-ı Beyt-i mükerrem

Sâl-i sâbık zilhiccetü'ş-şerîfesinin yedinci cum'a günü leyle-i bî-veylesinde cemâ'at-i kübrâ-yı hüccâc-ı kirâm derûn-i nûr-nümûn-i Dâru'l-harem-i Beyt-i mükerrem'de salât-i 'işâya saff-ârâ-yı kıyâm ve tekbîr-bend-i iktidây-ı imâm olup, kurb-i selâm hengâmında, vakt-i 'işâda 'atebe-i 'ulyây-ı Ka'be-i 'uzmâ'ya ber-mu'tâd[7] mevzû' olan şumû'-i bedriyyü'l-lumû'un birisi Hacer-i esved cihetinde olan kisve-i şerîfe ile divâr-ı envâr-estârın miyânına tahrîk-i hevâ ile duhûl eylediği, cihet-i mezkûrede bulunan musallînin meşhûdu olmuş ise de selâma kadar sabr u şekîb ve lâkin vakt-i selâma dek kisve-i şerîfe işti'âlini pür lehîb edüp, ba'de's-selâm ol cânibde bulunanlar 'âdet-i 'Arab üzere tekbîr ile tasfîk; ya'nî el çırpmağa kadem-cünbân-ı mübâderet ve cevânib-i sâ'irede[8] olanlar dahi asl-ı kaziyyeyi bilmeyerek tasfîkde hem-dest-i muvâfakat olduklarında, işbu gulgule-i 'azîme

---

1.üçüncü Ü3 : ücüncü S
2.Barut-hâneler S : Barut-hâne Ü3
3.pâ-bûsî-i Ü3 : pâ-pûsî-i S
4.olduklarından S : oldukdan Ü3
5.olan S : — Ü3
6.mumzâ Ü3 : + olan S
*."Tekmîl-şuden-i Câmi'-i Cihângîr ..... olmuşdur" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,83'te kaydedilmiştir.
7.ber-mu'tâd S : ber-mu'tâde Ü3
8.sâ'irede Ü3 : sâ'ire S

ve şemâtet-i cesîme, tâmme-i kübrâdan nişân vererek bi'l-cümle ehâlî ve[1] hüccâc hayret-âlûd-i inzi'âc olmuşlar iken, der-'akab zâbitân hücûm ve müsâberet[2] [Ü3 12b] ve itfâsına isâle-i miyâh-ı[3] makderet etmişler ise de, kemâl-i işti'âlinden birden bire bir kimesne tekarrub edemeyüp, 'âciz kaldıkları esnâda hüccâcdan bir Mağribî-i[4] işrâk-nihâd-ı pâk-i'tikād, nâr-ı cahîmden âzâd olmak recâsına nefs-i mutma'innesini ol âteş-i zebâne-keşin derûnuna pervâne-i hod-sûz gibi endâhtla, kisve-i şerîfenin zeylini şiddetle cerr birle küllîsini aşağı alup, ol cânibin emniyyetine sebeb-i tâmm olarak ve[5] dîğer cânibinde olanların itfâsına dahi suhûlet gelüp, derhâl su serperek cerr ile itfâ olunup, hulâsa estâr-ı şerîfenin Bâb-ı şerîf tarafında olan sütre bi'l-külliyye ve Hacer-i es'ad ve Rükn-i Yemânî beyninde olan estârın ekserîsi sûzân ve ez-her-cihet Binây-ı Beyt-i 'âlî Ka'be['ye] zarar-ı nârullâh el-hamdü ve'l-minneh sirâyet etmeyerek, mestûr-i serâperde-i savn-ı Hannân ve me'nûs-i fânûs-i 'avn-ı Mennân olduğu haber, cânib-i Mısır'dan evâ'il-i saferde Der-'aliyye'ye vâsıl ve işbu vâkı'a-i fâci'a, tedârük-i isti'fây-ı zünûb ve tehyi'e-i istiğfâr-ı 'uyûba bir tenbîh-i nebîh-i İlâhî olarak mûris-i sûz-i derûn ve mûcib-i rikkat-i kalb-i gılzat-meşhûn olmuş ise de yine selâmet-i Ka'be'den meserret-i kulûb hâsıl oldu.

Ol esnâda hâlâ Tîbe-i Tayyibe Kadısı 'İsmet Beyefendi-zâde es-Seyyid el-Hâc Ahmed[6] 'Ârif Bey'in[7] inşâd kıldığı kıt'a-i belîgadır.

Tehammele Beytullâhi 'an küll-i zâ'irin[8] zünûben bihâ isveddet lehu'l-kisvetü'l-beyzâ,

Fe-lemme'stehakku'n-nâra min küsr-i me'semin [Ü3 13a] fe-lem yerza illâ en tehammelehâ eyzan .*

Kıt'a-i mergūbe-i[9] mezkûreyi hâlâ Emîrü'l-Hâc Sadr-ı esbak[10] Sâlih Paşa'nın Dîvân Kâtibi, üdebây-ı hâcegândan el-Hacı Râsim Efendi bu vech-i[11] vecîh ile terceme etmişdir.

1.ehâlî ve S : ehâlî-i Ü3
2.müsâberet S : mübâşeret Ü3
3.isâle-i miyâh-ı S : bezl-i Ü3
4.Mağribî-i S : Mağribiyy-i Ü3
5.ve Ü3 : — S
6.Ahmed S : — Ü3
7.Bey'in S : Efendi'nin Ü3
8.زائر Ü3 : ذائر S
*."تحمّلَ بيتُ الله عن كلّ زائرذُنُوباً بها اسودت له الكسوةُ البيضا"
فلما استحقّوا النّار من كثر مآثم[Ü3 13a] فلم يرض الا ان تحَملها ايضا = Kendisine gelen her ziyaretçiden bir günâh yüklenmesi sebebiyle Beytullah'ın beyaz örtüsü karardı. Günâh çokluğundan dolayı cehennemi hak ettiklerinden, âhırette de onlara yönelik azâbı üstlenmeden edemedi" anlamına gelen Arapça beyittir.
9.mergūbe-i S : matbū'a-i Ü3
10.Sadr-ı esbak Ü3 : — S
11.bu vech-i Ü3 : bi-vech-i S

Yüklenüp Beyt-i Hudâ ma'siyyet-i züvvârı,
Oldu ak kisvesi te'sîr-i günâh ile siyâh.

Müstehakk olmuş idi[1] nâra günehden hüccâc,
'Âkıbet etdi tehammül anı da Beytullâh.

Fuzalây-ı Tekrûr'dan mücâvir-i Mekke-i mükerreme 'Abdulvedûd Şınkıntî'nin nazm etdiği kıt'a-i nefîsedir. **Kıt'a**[2]:

Lâ ye'menü'n-nâra ba'de'l-beyti zû-huldin,
Elemme yevmen bi-âsâmin ve evzârin.

en-Nâru in-ahrakat men lâ zünûbe lehû,
*Fe-keyfe ye'menü zû-zenbin mine'n-nâr**.

Kāle'l-Muharrirü'l-Fakîru cevâben li-'Abdilvedûd

İrâdetullâhi kad kânet münezzeheten
'An vasmetihi'l-garazi'd-dâ'î ile'l-'ameli.

İn şâ'e yuhriku 'abden mâ cenâ ebeden,
Ke-harkıhî sütretü'l-beyti bi-lâ-emelin[3]**.

Tebdîl-i Batrik-i Erme[ni]yân

Ermeni Batriki Edirneli Bogos Râhib'le ba'zı sanâdîd-i Erâmine beynlerinde münâferet peydâ ve tebdîlini istid'â etmeleriyle batrik-i mesfûr 'azl ve yerine İstanbullu Karabet Râhib[4] vasl olundu.

1.olmuş idi Ü3 : olmuşidi S

2.**Kıt'a** Ü3 : — S

*. لا يَأمَنُ النارَ بعدَالبيت ذو خلد * ألمّ يوماً بآثام و اوزار

النّارُ انْ أحرقت من لا ذنوبَ له * فكيف يأمن ذو ذنبٍ من النّار = Bir gün suç ve günâhlara bulanmış olan cennetlik kişiler, Beytullah'ın yanmasından sonra ateşten (cehennemden) emîn olamazlar. Ateş günâhsız olanı yaktığına göre, günâhkâr ateşten nasıl emin olabilir" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

3.**قال المحرر** ..... بلا امل [S 189b'nin sağ kenarına, müellife ait olmayan bir kaligrafi ile yazılmıştır] S : — Ü3

. **قال المحرر الفقير جوابا لعبد الودود

ارادة الله قد كانت منزهة * عن وصمته الغرض الداعى الى العمل

ان شاء يحرق عبدا ما جنى ابدا * كحرقه سترة البيت بلا امل = Âciz muharrir, 'Abdülvedûd'a şöyle cevap vermiştir: Allah'ın irâdesi, eyleme götüren bir gâyeden gâfil olmaktan münezzehtir. Dilerse Beytullah'ın örtüsünü herhangi bir amaç gütmeksizin yakması gibi, günâh işlemeyen bir kulu da ebedî olarak yakar" anlamına gelen bu beyit Es'ad Efendi'nin Abdülvedûd'un beytine yazdığı Arapça cevabıdır.

4.Râhib Ü3 : — S

Âmeden-i zerâfe ez-Vâlî-i Mısır[1]

Gerdeni[2] ve başı deve gerdenine ve başına ve levni âhû levnine ve beyaz benekleri olmağla kaplan postuna ve ayakları ve boynuzu öküze şebîh ve elleri ve ayakları atvel olup, Fârisî'de üştür-gâv-peleng ve 'Arabî'de sehâbe vezninde ve ba'zan rânın teşdîdiyle zerrâfe, -ki bilâd-ı Habeş'de[3] olan 'acîbü'l-hılka, lâzımü'r-rü'ye bir canavardır- birini Mısır Vâlîsi Mehmed 'Ali Paşa, aksâ-yı Sûdân'dan celb ile Der-sa'âdet'e irsâl etmekle, Beşiktaş Sâhil-serayı'nda manzûr-i hümâyûn oldukdan sonra, [Ü3 13b] berây-ı temâşâ şehr-i mezkûrun on birinci günü Bâb-ı 'âlî'ye gönderilüp, yevm-i mezkûrda Meclis-i Şûrâ olmağla, Vezîr-i a'zam ve Şeyhülislâm ve sâ'ir vüzerâ vü 'ulemâ ve ricâl Kum-meydânı'ndan tesbîh-ârây-ı sun'-ı bedî'-i Hudâ olarak temâşâdan sonra, beraber gelan vezîr-i müşârun ileyh Serrâc-başısı'na hil'at-i semmûr ve 'atıyye-i müstevcibü's-sürûr ve sâ'ir âdemlerine dahi kaput iksâ ve 'atıyye i'tâ olunup, Kuş-hâne-i şâhâne'ye irsâl olundu.

Kat'-ı sikke-i cedîde

Her nev' altun ve nukūd, karâr-gîr olan fî'âtından bir habbe ziyâdeye alınup verilmamek ve taşraya altun ve akça kaçırılmamak husûsu, evvel ve âhır fermânlar neşriyle Der-sa'âdet ve memâlike tenbîh ve tahzîr ve aralık aralık ele girenler te'dîb ü ta'zîr kılınmış iken yine bir guruş, Âsitâne ve taşrada altmış pâreye ve rub'u on beş, yirmi pâreye cârî ve bu keyfiyyetle sîmin fî'âtına halel gelerek cemî' eşyâ ve mu'âmelâta fesâd sârî olduğu der-miyân olarak, işbu fesâdın inkıtâ'iyle sâ'ir ecnâs-ı altun ve nukūd fî'ât-ı mu'ayyenelerinin istikrârı zımnında lede'l-meşvere ittifâk-ı ârâ ve sîmi gışşına[4] gālib olacağına binâ'en verilan fetvâ-yı ruhsat-ihtivâ üzere on 'ayârı sîm-i hâlis zamm ve ol vechile altmış bir 'ayarına iblâg ve mâye-i kıymeti, kalıb-i lâyıkına ifrâg olunarak, 'ayâr-ı mezkûr üzere cedîd altmış pârelik dirhem kat' olunup, ba'de-zîn guruş ve rub' darb [Ü3 14a] olunmayacağını müş'ir ve der-dest olanları kırk pâre ve on pâreye ve sîm-i hâlisin bir dirhemi otuz iki pâreye ve sâ'ir sikke-i hasene-i şâhâne ve düvel sikkeleriyle meskûk ecnâs-ı altun ve sîm dahi mukaddemki karâr-gîr olan fî'ât-ı ma'lûmesi üzere mütedâvil olup, min-ba'd bir akça[5] ziyâdeye ahz u i'tâ edenler ele geçdikde siyâsetle mücâzât olacağını nâtık u âmir[6], şehr-i

---

1 ez-Vâlî-i Mısır Ü3 : — S
2 Gerdeni S · Gerden Ü3
3 Habeş'de Ü3 : جبشده S
4 gışşına S : غبشنه Ü3
5 akça Ü3 : akca S
6 u âmir Ü3 : — [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] S

mezkûrun on beşinci günü ile[1] müverrah evâmir, bâ-irâde-i hümâyûn Dersa'âdet ve büldâna neşr olundu*.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Kırk senesi muharremü'l-harâmı gurresinden zabt etmek ve rütbesi yevm-i tevcîhi olan işbu şehr-i rebî'ulevvelin üçüncü[2] gününden mu'teber olmak üzere Mekke-i mükerreme Kazâsı, sâbıkā Burusa Kadısı, Dürrî-zâde hafîdi es-Seyyid Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi'ye ve Medîne-i münevvere dahi yine sene-i mezkûre muharreminden zabt ile rütbesi yevm-i mezkûrdan mu'teber olmak üzere Edirne pâyesi olup, sâbıkā Üsküdar Kadısı ve hâlâ Haremeyn Müfettişi 'Osmâniyye Hatîbi-zâde es-Seyyid Hâfız Dervîş Mehmed Efendi'ye tevcîh ve hâlâ Halebü'ş-şehbâ Kadısı Benli-zâde Es'ad Efendi'nin müddet-i 'örfiyyesine[3] iki mâh medd olunup, halefi 'Âşir Efendi-zâde Behâ Molla'nın zabtı ramazân gurresinden tencîz ve şehr-i rebî'ulevvelin on beşinci gününden i'tibâren sâbıkā Edirne Kadısı Müderris-zâde 'Ârif Efendi ve mâh-ı mezkûrun [Ü3 14b] yirmisinden mu'teberen hâlâ Burusa Kadısı Borlu 'Ali Remzi Efendi, Mekke-i mükerreme pâyelerini ihrâz ile ta'zîz olunup, şa'bân gurresinden Edirne Kazâsı, sâbıkā Kuds-i şerîf Kadısı Fındık-zâde hafîdi es-Seyyid İbrâhîm Efendi'ye ve yine mâh-ı merkūm gurresinden Burusa Kazâsı, sâbıkā Galata Kadısı Keşşâf-zâde es-Seyyid Ahmed Nazîf Efendi'ye ve kırk muharremi gurresinden zabt olunmak[4] üzere Yenişehir-i Fenar Kazâsı, Süleymâniyye müderrislerinden Mollacık-zâde hafîdi Mehmed Râ'if Efendi'ye ve Galata Kazâsı, işbu otuz dokuz senesi ramazânü'l-mübâreki gurresinden bâ-Hâmise-i Süleymâniyye, Nûr-i 'Osmânî Müderrisi İmâm-zâde es-Seyyid Mehmed Şâkir Efendi'ye ve İzmir Kazâsı, sene-i âtiye-i mezkûre saferu'l-hayrından Dâru'l-hadîs Müderrisi Şeyhülislâm-ı esbak 'Atâ'ullâh Efendi-zâde es-Seyyid Mehmed Şerîf Efendi'ye tevcîh ve her biri ihsân-ı şâhî ile terfîh kılındılar.

Nakl-i hümâyûn be-Seray-ı Top-kapu

Şehr-i mezkûrun on dokuzuncu ahad günü Hidîv-i Cem-hadem ve Pâdişâh-ı yemm-şiyem, *dâme bi'l-feyzi'l-etemm*** hazretleri, Sâhil-seray-ı Beşiktaş'dan Top-kapu Seray-ı safâ-efzâsına bi's-sa'di ve'l-iclâl ikbâl buyurdular.

1.günü ile Ü3 : günüyle S

*."**Kat'-ı sikke-i cedîde** ..... neşr olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,83-84'te kaydedilmiştir.

2.üçüncü Ü3 : ücüncü S

3.'örfiyyesine S : 'örfiyyesi Ü3

4.olunmak S : etmek Ü3

**."دام بالفيض الاتم = Mükemmel feyzi dâim olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Tevcîh-i Eyâlet-i Trablus-Şâm

Eyâlet-i mezkûre beylerbeyisi Mîr-i mîrân Hüseyn Paşa'nın fevtiyle mahlûle ve Lâzikıyyü'l-asl olup, yeniçeri ağalığından Şâm'da mütekā'iden mukîm iken bundan akdem Dervîş Paşa'nın inhâsiyle silk-i mîr-i mîrânîye[1] teslîk ve Emîrü'l-Hâc Vekâleti'yle [Ü3 15a] dahi 'ukde-i mudgame-i 'ayşin ilâ hallin ve tefkîkin kılınmış olan Mehmed Paşa'nın yevm-i merkūmda mansıb-ı mezkûr ile mâ'-i dârâtı sılasına mevsûle kılındı*.

Vaz'-ı esâs-ı havz-ı kebîr der-Tersane

Bin iki yüz on iki sâlinde Tersane-i 'âmire'de îcâd olunan havz-ı kebîrin inşâ ve[2] ta'mîr-i sefâyin maslahatında[3] teshîli mûcib olduğu âşikâr olduğuna binâ'en, havz-ı mezkûrun cenbinde tûlen yüz yirmi ve 'arzan kırk beş ve 'umkan on iki zirâ', dîğer[4] havzın dahi inşâsına irâde-i Gîtî-sitânî ta'alluk etmekle, Mi'mâr-ı esbak 'Ali Bey Emîn-i Binâ ta'yîn ve şehr-i mezkûrun yirmi üçüncü[5] günü tebdîlen Sadr-ı a'zam hazretleri ve Şehir ve Tersane emînleri Hayrullâh Efendi ve 'Atâ'ullâh Efendi ve Teşrîfâtî Süleymân Necîb Efendi ve Ser-mi'mâr-ı hâssa Mustafa Ağa[6] hâzır oldukları halde, vakt-i muhtârda vaz'-ı esâsına tahrîk-i mîtîn olunup**, Emîn-i Binâ ve sâ'ir hademe-i Tersane'ye taraf-ı sadâret-penâhîden ilbâs-i hil'at ile mu'âvedet olundu.

Tevcîh-i Livâ'-i Eskişehir

Livâ'-i mezkûr mutasarrıfı olup, İzdin muhâfazasmdan ber-vech-i muharrer isti'fâ eden Vezîr Süleymân Paşa'dan alınup, İsakcı Muhâfızı Mîr-i mîrân Eyyûb Paşa'ya tevcîh olundu.

Ta'yîn-i asker be-muhâfaza-i ba'zı sevâhil

Eyyâm-ı şitânın hulûlü cihetiyle havene-i Rum, sevâhilde bulduğu mahallere hücûm edeceği bi't-tecribe ma'lûm olup, hattâ ber-vech-i muhar-

---

1.mîr-i mîrânîye Ü3 : mîr-i mîrânî S

*."**Tevcîh-i Eyâlet-i Trablus-Şâm** ..... mevsûle kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,88'de kaydedilmiştir.

2.inşâ ve S : — Ü3

3.maslahatında Ü3 : maslahatına S

4.dîğer S : âhar Ü3

5.üçüncü Ü3 : ücüncü S

6.Ağa S : Efendi Ü3

."Vaz'-ı esâs-ı havz-ı** ..... olunup" kısmı *Târîh-i Cevdet*, XII,84'te havuzun derinliği on iki zirâ' yerine yanlışlıkla on zirâ' belirtilmesi dışında özet olarak kaydedilmiştir.

rer bundan akdem Yunda Adası ve Çandarlı taraflarına [Ü3 15b] îsâl-i hasâr edüp, muhâfazaları, ol havâlîde vâki' kazâlar ehâlîsine tenbîh u tahrîr ve kendülerinden te'ahhüdü şâmil i'lâm ve tahrîrât tesyîr olunmuş ise de, zikr olunan kazâlar sevâhile uzacık düşerek ma'âzallâhi Te'âlâ lede'l-ihtiyâc muhâbere ve asker celbi vakte muhtâc olduğuna nazaran, kifâyet mikdârı asâkir-i mahsûsa tertîbini îcâb etmekle, Hudâvendigâr ve Koca-ili ve Karesi sancaklarından ta'dîl ve tesviye vechiyle beş yüz nefer tanzîm ve mutasarrıfları ma'rifetleriyle sevâhil-i merkûmede münâsib mahallere muktedir başbuğlar ile ikâme eylemeleri, taraflarına Der-i devlet'den terkîm olundu.

Tevcîh-i Livâ'-i Tırhala be-Vâlî-i Rumeli ber-vech-i ilhâk

Livâ'-i mezkûr mutasarrıfı Vezîr Mehmed Reşîd Paşa hasbe'l-beşeriyye kendüsünde ser'askerliğe liyâkat hiss ederek, Ser'asker Ebûlebûd Mehmed Paşa'nın lâyıkıyle zîr-i cenâh-ı hükûmetine girmeyüp, emr ü nehyine[1] çendân imtisâl eylemediğini ba'zı ashâb-ı agrâz dahi[2] ser-rişte ederek, nüfûzuna halel îrâs edecek etvâra ictisârların müşârun ileyh Ser'asker Paşa Der-i devlet'e inhâ ve 'azliyle livâ'-i mezkûr âhara tevcîh buyurulmasını recâ etmişidi.

Müşârun ileyh Reşîd Paşa fî hadd-i zâtihî mikdâm ü dilîr bir vezîr olup, sa'y ü gayreti sebkat etmiş ise de, Ser'asker ile zıdlaşması hasbe'l-vakt ol taraflardan bu'dunu iktizâ etmekle, bâ-irâde-i hümâyûn livâ'-i mezkûr 'uhdesinden sarfla kendüye âhar münâsib mansıb verilmek üzere Bahr-ı sefîd Boğazı [Ü3 16a] tarafına gelmesi bâbında emr-i 'âlî-şân ısdâr ve Tırhala Sancağı'nın emri dahi[3], ol tarafda vüzerâdan tensîb etdiğinin nâmına kayd olunmak, yahud 'uhdesinde kalmak şıklarından kangısını ihtiyâr eder ise, öylece icrâ etmek üzere isim mahalli açık olarak Rumeli Vâlîsi müşârun ileyhe tesyâr olunmağla, müşârun ileyh dahi ruhsat-ı seniyyeye binâ'en emr-i mezkûra evâhır-ı[4] mâh-ı merkûmda nâmını terkîmi tensîb ve bu vechile gûyâ def'-i gezend-i rakîb eyledi.

Vürûd-i Donanma-yı hümâyûn

Mora taraflarında olan Kapudan-ı deryâ Husrev Mehmed Paşa, mevsim-i şitâ tekarrubu takrîbi bundan mukaddemce Donanma-yı hümâyûn ile bi'l-istîzân ol cânibden fekk-i lenger-i ikâmet ve evvel-bahâr-ı fevz-âsârda

---

1.nehyine Ü3 : nehyinden S
2.dahi Ü3 : — S
3.emri dahi Ü3 : dahi emri S
4.evâhır-ı S : evâmir-i Ü3

yine mu'âvedet etmek üzere 'avdet ve sefâyinin ekserîsi şehr-i rebî'ulâhırın üçüncü[1] günü Halîc-i Dâru's-saltanati's-seniyye'ye bi's-selâme mevsûl* ve ber-mu'tâd yevm-i mezkûrda Bâb-ı 'âlî'ye gelüp, dûş-i istihkâkına ahrâ serâsere dûhte ferve-i girân-behâ-yı semmûr iksâ olunup, hemân-dem tekmîl-i edevât-ı süfün-i hümâyûn maslahatına ibtidâ vü meşgûl oldu.

'Azl[2] ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu

Anadolu Kadı'askeri Hattât Mustafa Râkım Efendi'nin zemân-ı 'âdîsi, şehr-i mezkûrun dördüncü günü resîde-i gâyet ve sadâret-i mezkûreye beşinci günü pâyelülerin Baş-eskisi Çerkes Bey-zâde Rahmi Bey hasbe't-tarîk neyl ile [Ü3 16b] mazhar-ı 'inâyet oldu.

Tebdîl-i menfâ-yı Tekfurdağlı Ahmed Ağa[3]

Mûmâ ileyh bundan akdem Amasya'ya nefy ü iclâ ve bir sâle karîb müddetden berü vakf-ı şîven-i isti'fâ olunmuşidi. Bu def'a Burusa'da ikâmet etmek şartiyle evâ'il-i mâh-ı merkûmda Amasya'dan itlâkı bâbında emr-i hümâyûn-i merhamet-makrûn-i mülûkâne 'inâyet-efzâ-yı minassa-i zuhûr ve bu vechile hakkında gurre-i mukaddime-i 'afv-ı Şehriyârî perde-ber-endâz-ı matla'-ı sudûr oldu.

'Azl-i Sadr-ı a'zam Silahdâr 'Ali Paşa ve nasb-ı Mehmed Sa'îd Gâlib Paşa

Zikr-i şerîfi âtî metn-i metîn-i hatt-ı hümâyûn-i mehâbet-makrûn-ı şâhânede şerh ü beyân buyurılan sebebe mebnî, Sadr-ı vakt Silahdâr 'Ali Paşa hazretlerinin bi-lâ-müsâdere 'azliyle şimdilik Gelibolu'da ikâmetine ve hengâm-ı sabâvetinden berü kâr-gâh-ı devletde müstahdem ve umûr-ı hâriciyye vü dâhiliyyede mahrem ve germ ü serd-i rüzgârı görmüş ve nat'-ı emelde hâhişini her semte sürmüş olup, çend eyyâm mukaddem Rumeli sevâhili Muhâfızlığı'yla Der-i devlet'e celb olunan Hudâvendigâr ve Koca-ili sancakları Mutasarrıfı Gâlib Paşa hazretlerinin kâr-şinâsî ve mühimm-sâzî emeliyle, sadâretine irâde-i mehâmid-ifâde-i Şehriyârâne ta'alluk etmekle, şehr-i mezkûrun onuncu günü Mîrahûr-i evvel vâsıtasiyle mühr-i hümâyûn müşârun ileyh 'Ali Paşa'dan nez' ile kendüsi ber-mu'tâd Balık-hâne'ye ik'âd ve

1.üçüncü Ü3 : ücüncü S
*."Vürûd-i Donanma ..... mevsûl" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,82'de kaydedilmiştir.
2.'Azl S : عزل Ü3
3.Ağa Ü3 : — S

ol emânet-i kübrâ müşârun ileyh Gālib Paşa'ya ihsân ile ibcâl [Ü3 17a] ve sadr-ı sâbık ber-vech-i muharrer medîne-i mezbûreye îsâl kılındı*.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn-i râstî-bast

Sen ki Sadr-ı a'zam ve Vekîl-i mutlak-ı sadakat-'alemim es-Seyyid Mehmed Sa'îd Gālib Paşa'sın. Seni selâm-ı selâmet-encâm-ı mülûkânemle taltîf eyledikden sonra ma'lûmun olsun ki, selefin 'Ali Paşa'nın mizâcında betâ'et ü rehâvet olduğundan, ibtidây-ı nasbından berü bir maslahata lâyıkıyla davranamayup muvaffak olamadığından 'azl ü def'i lâzım gelmekle, bu def'a 'azl olunup, sen müddet-i medîdeden berü umûr-i cesîmede istihdâm ile Devlet-i 'aliyye'min her bir hâl ve usûlüne vâkıf ve öteden berü sadâkat ü istikāmetle ma'rûf u muttasıf olduğundan, bi'l-istiklâl seni sadr-ı a'zam nasb u ta'yîn edüp, vekâlet-i mutlakamı 'uhde-i liyâkat u istîhâline ihâle vü tefvîz eyledim. Cümle umûrunu şer'-i şerîfe ve kānûn-ı münîfe tatbîk ile rü'yet ve[1] mesâlih-i lâzimeyi vaktiyle tanzîme sa'y ü gayret eyleyesin. Hakk Te'âlâ her halde mu'în olup, tevfîkāt-ı 'aliyyesine[2] mazhar u karîn eyleye, âmîn.

Mora maslahatının şimdiye dek karîn-i hüsn-i hıtâm olamaması, me'mûrların 'adem-i gayretlerinden neş'et eylediği zâhir olmağla, bi-mennihî Te'âlâ bundan böyle berren ve bahran bi'l-ittifâk lâzım gelan sa'y ü gayret ve tedbîr ü hareketde bir vechile kusûr olunmayup, eşkıyây-ı Rumun tesallutunda olan bilâd ü kılâ'ın [Ü3 17b] karîben ve külliyyen nez' u tahlîs ile şu Mora maslahatının[3] karîn-i hüsn-i hıtâm olması esbâbının istihsâline ve Âsitâne-i sa'âdet'im sekenesinin muhtâc oldukları erzâk u akvâtın vakt ü zemâniyle celb ve cem' olunarak, bir gûnâ muzâyaka çekilmeyüp, râhat u âsâyişleri husûlüne ikdâm-ı tâmm eyleyesin.

Rabbim Te'âlâ hazretleri Habîb-i kibriyâsı hürmetine, mesâlih-i Devlet-i 'aliyye'mize suhûlet ve her hâlde seni hayra âlet eyleye, âmîn**. İntehâ.

Tevcîh-i Livâ'-i Hudâvendigâr ve Koca-ili

Sadr-ı cedîd, müşârun ileyh hazretlerinin 'uhdelerinde olup, sadârete takrîb olunmak mülâbesesiyle âhara tevcîhi lâzım gelan livâ'eyn-i mezkû-

---

*."**Azl-i Sadr-ı a'zam Silahdâr 'Ali Paşa** ..... îsâl kılındı" kısmı Ü3 10'daki "**Âmeden-i Gālib Paşa be-Âsitâne**" başlığı altında yer alan bilgilerle birleştirilerek özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,84'te kaydedilmiştir.

1.rü'yet ve S : rü'yet-i Ü3

2.'aliyyesine S : عليه سيه Ü3

3.maslahatının S : maslahatı[nı]n Ü3

."Sûret-i hatt-ı hümâyûn** ..... âmîn" kısmı aynen *Târîh-i Cevdet*, XII,235-236'da "Gālib Paşa'nın sadâretine dâ'ir sâdır olan hatt-ı hümâyûn" başlığı altında kaydedilmiştir.

reyn işbu sene-i müstahsenede vâki' şubat gāyetine dek hâsıla olacak semerât-ı mukāta'ât, taraf-ı vekâlet-penâhîye 'â'id[1] olmak üzere, bâlâda serzede-i hâme-i beyân olduğu vechile, eşkıyâ'-i[2] dûdmân-ı Bektâşiyye'yi ezher-cihet terhîb ve bu vesîle-i esîle ile kâr-gâh-ı devletde vak' u şânını irâ'e-i ba'îd ü karîb eden Ağa Hüseyn Paşa'nın 'uhde-i liyâkatine yine Bahr-ı sefîd Boğazı'nın Rumeli sevâhilini muhâfaza şartiyle tebeddül-i sadâretin yedinci günü tevcîh ile tatyîb ve münhall olan ağalıkla dahi Kul Kethudâsı Ahmed Ağa[3] tatrîb olundu*.

'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı a'zam ve Re'îsülküttâb ve Nâzır-ı Top-hâne

Altı mâhdan berü merci'-i 'âmme-i umûr-ı devlet olan mesned-i kethudâyîde ku'ûd eden [Ü3 18a] Süleymân Efendi'nin betâ'et-i mizâcı, câh-ı mezkûrdan infisâlini iktizâ ve visâde-i mansıb-ı merkūma mâh-ı merkūmun on sekizinci günü hâlâ Re'îsülküttâb Sâdık Efendi ittikā edüp, makām-ı riyâsetde dahi Top-hâne Nâzırı Mehmed Seyyidâ[4] Efendi nesak-fermâ-yı mesâlih-i devlet ve nezâret-i mezkûre müşârun ileyh Süleymân Efendi'ye medâr-ı tesliyet oldu**.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ ve sâ'ir

Şehr-i mezkûrun yirmi beşinci günü İzvornik Livâsı, mîr-i mîrândan[5] Zülfekār Paşa'ya ve irtesi günü Üsküb Sancağı, Mîr-i mîrân[6] Mâlik Paşa'dan alınup, hasbe'l-îcâb birâder-zâdesi Mîr-i mîrân es-Seyyid Mehmed Yeşar Paşa'ya, ferdâsı günü Emti'a Gümrüğü Emâneti, Cebe-hâne-i 'âmire[7] Nâzırı Sâ'ib Efendi'ye ihâle olunup, nezâret-i mezkûre sâbıkā Emîn-i Gümrük Sâlih Efendi'ye tevcîh ve mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu günü Ankara ve Kankırı sancakları, mezâlimine binâ'en esbak Topcu-başı Vezîr Kara Mehmed Paşa'dan ref' u selb ve yerine Limni Cezîresi Muhâfızı Halîl Hamîd

---

1.'â'id S : 'âyid Ü3
2.eşkıyâ'-i S : eşkıyây-ı Ü3
3.Ağa S : Ağa'ya Ü3
*."**Tevcîh-i Livâ'-i Hudâvendigâr** ..... tatrîb olundu" kısmı Ü2 47a-49a'da "**Âgāz-ı Ağa-yı Yeniçeriyân Hüseyn Ağa be-tathîr-i sanâdîd-i eşkıyâ'-i ocak**" başlığı altındaki bilgilerle birleştirilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,84'te kaydedilmiştir.
4.Seyyidâ Ü3 : Seyyidâ [Sonundaki elif sonradan ilâve edilmiş gibi görünüyor] S. Bu isim *Târîh-i Cevdet*, XII,84'te "Seyyid" şeklinde yazılmıştır.
."Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı a'zam** ..... tesliyet oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,84'te kaydedilmiştir.
5.mîr-i mîrândan Ü3 : Mîr-i mîrân قوجه لى S
6.Mîr-i mîrân S : mîr-i mîrândan Ü3
7.Cebe-hâne-i 'âmire Ü3 : Cebe-hâne S

Paşa-zâde Vezîr Nûrullâh Paşa nasb ve muhâfaza-i mezkûre, bi-lâ-mansıb müşârun ileyh Mehmed Paşa'ya tefvîz ve bu vechile te'addiyâtdan keff-i yedine tenbîh ü ta'rîz olundu*.

Velâdet-i 'Atıyye Sultân

Şehr-i mastûrun selhi olan sebt günü riyâz-ı saltanatdan 'Atıyye Sultân isminde bir gül-gonca-i[1] nev-şüküfte bedîd ve meşâmm-ı halk-ı cihân 'ıtr-ı meserretle berûmend-i nahl-ı ümmîd ve se rûze endâhte olunan top şenliği, müzekkir-i eyyâm-ı 'îd [Ü3 18b] oldu**.

Tefvîz-i Emânet-i Surre-i hümâyûn

Cumâdelûlâ gurresi Surre Emâneti, Zahîre Nâzırı Yûsuf Efendi'ye, niyâzına müsâ'afeten ihâle ile dil-şâd ve nezâret-i mezkûreyi bi'l-vekâle idâre etmek hidmeti, Arpa Emîni 'Ârif Efendi'nin bâb-ı ikbâline vesîle-i güşâd oldu.

Tagyîr-i nakş-ı Zer-i 'Adliyye

el-Hâletü hâzih tâmmı on iki ve nısfı altı guruşa ve rub'u yüz pâreye râyic olan 'Adlî altununun bir cânibinde tuğrâ-yı garrâ ve cânib-i âharında "Duribe fî Dâri'l-hılâfeti'l-'aliyye"[2] mankūş olup, lâkin yazusu kalîl olduğundan taklîdi âsân ve hîlekârâna vesîle-i izrâr-ı insân olarak, Rumeli ve bâhusûs Akdeniz[3] adalarında kallâbân çoğalup, bu vechile ahz u i'tây-ı 'ibâdullâhda ziyân nümâyân olmağla, işbu[4] fesâdı kat' içün nakş-ı evvel metrûk ve mehcûr ve zikr olunan altunun vezn ve 'ayârına 'adîl, taklîd kabûl etmez haysiyyetle yazusu çoğaldılup, ya'nî bir tarafının miyânında tuğrâ ve dâ'iresinde "Sultân-ı selâtîn-i zemân Mahmûd Hân" ve dîğer tarafının vasatında "Duribe fî Kostantîniyyeti'l-mahrûseti"[5] ve dâ'iresinde *dâme*

---

*."ve mâh-ı merkūmun yirmi ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,84-85'te kaydedilmiştir.

1.gonca-i S : gonça-i Ü3

."Velâdet-i 'Atıyye** ..... oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,85'te kaydedilmiştir.

2.'aliyye S : 'aliyyeti Ü3

3.Akdeniz S : Rum Ü3

4.işbu Ü3 : سبو S

5.Kostantîniyyeti'l-mahrûseti Ü3 : قسطنطنيه المحروسه S

*mülkühû ve saltanatuhû** du'âsı resm olunarak, mâh-ı merkūm evâhırında ber-tarz-ı cedîd-i mezkûr sikke-i nefîse darb olundu[1]**.

Vefât-ı Emîn-i Matbah Yûsuf Âgâh Efendi

Müşârun ileyh devr-i 'Abdülhamîd hânîde Baş-muhâsebe rütbesini ihrâz ile vefât eden Moravî Süleymân Penâh Efendi nâm zâtın veled-i [Ü3 19a] evvel-i mübecceli olup, bin yüz elli yedi hudûdunda cezîre-i mezbûrede tayy-gerde-i emvâc-ı yemm-i 'adem ve sâhil-i vücûda vaz'-ı kadem edüp, altmış dokuzda vâlidi ve birâder-i kihteri 'Osmân Efendi ile ma'an vechetü'l-âmâl-i erbâb-ı ikbâl ve kıbletü'l-ikbâl-i ashâb-ı istîhâl olan Belde-i tayyibe-i Kostantîniyye'ye hatt-ı rihâl ve vâlidinin hacr u terbiyesinde medâr-ı imtiyâz-ı insâniyyet olan kābilü'l-'ilm ve san'atü'l-kitâbe mertebesine ittisâl eyledikde, seksan sekizde Mektûbî-i Sadr-ı 'âlî hulefâsı zeyline[2] mukayyed ve dâ'ire-i hâcegâna duhûl ile binây-ı emeli müşeyyed olup, doksan beşde Mevkūfât Hâceliği'yle kalemden hurûc ve ba'zı hıdemât-ı ceşîmede istihdâm olunarak, süllem-i i'tibâra 'urûc birle iki yüz sekiz târîhinde İngiltere'ye sefâretle 'âzim ve iktisâb-ı rızây-ı Devlet-i 'aliyye-i ebed-bekā ederek, makarr-ı sefâretinde beş sene ikāmetden sonra Dâru's-saltana'ya kādim olup, hidmeti mukābili evvelâ Yeniçeri Kitâbeti, ba'dehû Anbar ve Tersane ve Matbah-ı 'âmire emânetlerinde zemân zemân müstahdem ve yine Müdîr-i dolab-ı umûr-i Tersane iken yirmi dörtde Rikâb-ı hümâyûn Defterdârlığı'na nakl ile mükerrem ve ba'de selâset-i eşhurin ma'zûl ve çend mâh güzerânında 'uhdesine ihâle olunan Cebe-hâne ve Mehter-hâne nezâretleri ve 'ismet-penâh Hibetullâh Sultân Kethudâlığı'yla meşgūl ve Beşiktaş Sâhil-serayı ta'mîri emr-i mu'tenâsına dahi ol aralıkda mevsûl [Ü3 19b] olup, ba'de hıtâmi'l-binâ Ahyolu Nüzül Emâneti'yle cânib-i mezkûra 'azîmet ve sa'y-i belîğiyle mesâlih-i[3] zehâyir, 'alâ vechi'l-matlûb kesb-i suhûlet eyleyüp, Alıyolu'dan bi'l-irâdeti's-seniyye yirmi altı hilâlinde mu'asker-i hümâyûna celb ile makām-ı Kethudâ-yı Sadâret-i 'uzmâ'ya ıs'âd ve iki buçuk[4] mâhdan sonra hasbe'l-iktizâ 'azlle Âsitâne-i 'aliyye'ye ihzâr ile hânesinde ik'âd olunup, ba'dehû Tepedelenli[5]-zâde Velî Paşa'yı Mora'dan ihrâca me'mûren ol

---

*."دام ملكه و سلطنته" = Devleti ve saltanatı dâim olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1.**Tefvîz-i emânet-i** ..... olundu Ü3 : [S nüshasında önce **"Tagyîr-i nakş-ı zer-i 'Adliyye"**, ardından **"Tefvîz-i Emânet-i Surre-i hümâyûn"** başlığı altındaki bilgiler yer almıştır, yani Ü3 nüshasına göre bir takdîm-te'hîr söz konusudur] S

."Tagyîr-i nakş-ı zer-i 'adliyye** ..... darb olundu" kısmı hemen hemen aynı ifâdelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,85'te kaydedilmiştir.

2.zeyline Ü3 : ديلنه S

3.mesâlih-i Ü3 : mesâlih ü S

4.buçuk Ü3 : bucuk S

5.Tepedelenli S : Depedelenli Ü3

cânibe şevk-i vatanla sevk-i matıyye-i teveccüh ü hareket ve mehmâ-emken kā'ide-i ra'iyyet-güsterîye ri'âyet birle 'avdet edüp, ba'dehû gā'ile-i hâ-'ile-i[1] Vehhâbî, semt-i Hicâz'dan ber-taraf olduğu 'âm-ı ferah-encâmda, ya'nî yirmi yedi sâlinde Surre-i hümâyûn Emâneti'yle zâ'ir-i beldeteyn-i mu'azzamateyn ve nâ'il-i sa'âdet-i dâreyn olup, ba'de'l-'avde Tevkî'î câh-ı bülendiyle ta'azzüz ve otuz ikide yine mansıb-ı celîl-i Kethudâyî ve Mehterhâne-i 'âmire Nezâreti'yle temeyyüz ve altı mâh murûrunda ancak kethudâlıkdan infısâl ve otuz dörtde sâlisen Tersane Emîni olup, bir sâl ol hidmetde iştigāl ve otuz altıda Edirne'de[2] mübâya'a cem'ine me'mûriyyetle müşâhede-i hâlet-i istiskāl edüp, bir buçuk[3] seneden sonra recâsına müsâ'adeten hânesine 'avdete me'zûn ve otuz sekizde sâniyen Matbah-ı 'âmire Emâneti'yle memnûn iken, işbu otuz dokuz cumâdelûlâsının ikinci ahad günü Yûsuf-i cân-ı 'azîzi *gayâbetü'l-cübbi li-haddihî mütevârî** ve cennet-mekân Şeh-zâde Sultân Mehmed [Ü3 20a] Türbesi hazîresi, cây-ı mezârı olmuşdur.

Sâhibü't-terceme hiddet-i mizâcla mevsûf ve dil-şikenlikle ma'rûf, bâzâr-gâh-ı ahz u i'tâda dekāyık-ı merâtib-i kerrâta âgâh[4], sıdk-ı kavlle meşhûr, hayr-hâh-ı Devlet-i 'aliyye bir merd-i mü'temen ü gayûr olup, üslûb-i inşâsı kadr-müşterek ve 'ulûm-i 'Arabiyyeye intisâbı, vâreste-i reyb ü şekk[5] idi**. Sa'âdet-i tâli'i şol rütbede idi ki, me'mûr olduğu ba'zı hidemâtda intifâ' değil, zarar-ı küllî derkâr iken bunlara bâ'is-i servet ü yesâr ve hattâ hîn-i intikālinde nukūd ve taraf u kütübden başka senevî bin kîseden mütecâviz îrâdı zuhûr eylediği, gınâsına şâhid âfitâb-ı envârdır. **[Mısrâ]'**:

Cân-ı Âgâh'ına ola rahmet.
(جان اكاهنه اوله رحمت)

Tevcîh-i Livâ'-i Çorum ve ruhsat-ı hurûc-i Sadr-ı esbak 'Ali Paşa ez-Balyabadra ve irsâl-i hazîne be-Sirozî Yûsuf Paşa

Livâ'-i mezkûr mutasarrıfı olup, Balyabadra'da bulunan Mîr-i mîrân 'Ali Paşa, hulûl-i ecel-i mev'ûdiyle fevt ve sermest-i rahîk-i *"Küllü nefsin*

1.hâ'ile-i S : şâgile-i Ü3
2.Edirne'de S : Edirne'ye Ü3
3.buçuk Ü3 : bucuk S
*. غيابة الجب لحدده متوارى = Yûsuf'u bütün bütün gizleyen kuyunun dibi gibi" anlamına gelen bu sözde bulunan "gayâbetü'l-cübbi = kuyunun dibi" kelimeleriyle Kur'ân, Yûsuf 12/10,15 âyetlerine telmîh vardır.
4.bâzâr-gâh-ı ..... âgâh Ü3 : — S
5.reyb ü şekk S .: reyb-i رشك Ü3
."Vefât-ı Emîn-i Matbah Yûsuf Âgâh Efendi** ..... idi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,88-89'da kaydedilmiştir.

*zâ'ikatü'l-mevt**" olmağla, Balyabadra Muhâfızı Vezîr Sirozî Yûsuf Paşa'nın ma'iyyetinde olup, Mora taraflarında 'ale'l-husûs sâl-i sâbık havâdisi hılâlinde beyân olunduğu üzere Akrata muhâsarasında gayret ü şecâ'ati mesbûk u meşhûd[1] olarak, silk-i ser-bevvâbîne ilhâk olunan Dıramalı müteveffâ Mahmûd Paşa'nın Delîl-başısı Yûsuf Ağa'ya mansıb-ı mezkûrun bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî tevcîhini müşârun ileyh Yûsuf Paşa Âsitân-ı [Ü3 20b] saltanat'dan recâ etmekle, bu esnâda iltimâsı müsmir olduğundan başka, uğur-ı dîn ü devletde ibrâz-ı merdânegî eden bendegân haklarında eltâf-ı bâhirü'l-a'tâf-ı hazret-i pâdişâhî şâyân olarak mütesellimiyle zabt edüp, kemâ-kân ma'iyyet-i müşârun ileyhde kal'a-i merkûme muhâfazasında kıyâm etmek üzere rütbe-i mastûre ile işbu cumâdelûlânın altıncı günü 'uhdesine tevcîh ü ihsân ve tevcîh ü me'mûriyyet emirleri tarafına tesyâr ile şâdân kılındı**.

Gördös vak'asından berü Balyabadra'da olan Sadr-ı esbak 'Ali Paşa, mübtelây-ı ıztırâb ve a'mâl-i askere elvermeyeceği bî-irtiyâb olduğundan bahsle[2], Rumeli tarafına çıkarılması e'azz-ı metâlibi olduğunu müşârun ileyh Yûsuf Paşa iş'âr etmekle, askerî makûlesinden bir ferdi[3] istishâb etmeyüp, fekat çend nefer etbâ'-ı mahsûsasiyle hurûcuna müsâ'ade-i 'aliyye der-kâr ve ihsân buyurılan yetmiş beş bin guruş ile dahi karîn-i mesârr oldu.

Bâlâda zikri murûr etdiği üzere Vezîr İşkodralı Mustafa Paşa'nın Mesolong üzerinden 'avdeti, ol tarafın hulüvvünü mûcib ve Balyabadra'nın emr-i muhâfazası ise vâcib olup, kal'a-i merkûmede olan cünûd-i zafer-nümûdun el'ân kemâl-i istikâmetle muhâfazada gayretleri bedîdâr ise de, bir müddetden berü 'ulûfelerine dest-res olmayarak dûçâr-ı hârhâr-ı zucret ve şâyân-ı merâhim[4] ü 'âtıfet olduklarını yine Yûsuf Paşa, bâb-ı merâhim- [Ü3 21a] nisâb-ı devlete tahrîr ü inhâ etmekle, 'arîzası takdîm-i hâk-i serîr-i 'izzet-masîr-i şâhâne kılındıkda: "Vâkı'â ol tarafda olan me'mûrîn ve asker-i gayret-güzîn birkac senedir güzel sebât u metânet ve Yûsuf Paşa'ya inkıyâd u itâ'at ile her bir şey'e katlanup, kefere-i müşrikîn ile mukâbeleye merdâne kıyâm u mübâderet ederek îfây-ı ferîza-i cihâd u gazâda sarf-ı makderet etmekde oldukları, nezd-i hümâyûnumda ma'lûm u âşikâr ve in şâ'allâhu Te'âlâ bu çekilan zahmetler bir vechile ve bir vakitde zâyi' olmayup, yararlık edenlerin dünyâ vü âhıretde mükâfât-ı celîlesini müşâhede edeceklerinde şübhe olmadığı misillü, bu makûle mücâhidînin zarûret ü

---

*."كل نفس ذائقة الموت = Her nefis ölümü tadacaktır" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Âl-i İmrân 3/185; el-Enbiyâ 21/35; el-'Ankebût 29/57. âyetlerin baş kısmında yer alan bir bölümüdür.

1.meşhûd S : meşhûr Ü3

."Tevcîh-i Livâ'-i Çorum** ..... şâdân kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,82'de kaydedilmiştir.

2.bahsle Ü3 : + re S

3.ferdi S : ferd Ü3

4.merâhim S : şefekat Ü3

siklet çekmeyerek refâh-ı hâlleri matlûbum idüğü vâreste-i kayd-ı iş'âr olmağla, derhâl bin beş yüz kîse akça gönderilsün ve tiz elden biraz asker ile i'âne olunsun" deyü hatt-ı merâhim-nukat-ı şâhâneleri züyûr-efzâ-yı sahîfe-i 'arîza olmağla, mûcebince zikr olunan hazîne, Hâssa hasekîlerinden Hasan Ağa'ya teslîmen savb-ı müşârun ileyhe tesyâr ve Rumeli Vâlîsi'yle 'Ömer Viriyon Paşa'ya ikişer bin asker ile i'ânenin taraf-ı takrîbi bulunması husûsuna evâmir-i 'aliyye istâr kılındı.

Tevcîh-i Eyâlet-i Mora ve Livâ'-i Çirmen ve muhâfaza-i Vidin ve Niğbolu

Teke ve Hamîd Mutasarrıfı Mora Vâlîsi ve Ser'askeri Berkofcalı Yûsuf Paşa, Çirmen Mutasarrıfı Sâlih Paşa ile ma'an mukaddemâ [Ü3 21b] muharrer olduğu keyfiyyet[1] üzere 'adem-i muvaffakıyyetle İzdin'e 'avdet ve bu bâ'isle tebdîli muktezî olduğu müstağnî-i[2] işâret olmağla, şimdilik şehr-i mezkûrun on altıncı günü Mora Ser'askerliği'yle, eyâleti ve ber-vech-i ilhâk Çirmen Sancağı, müşârun ileyhimânın nez' u ref'inden Vidin ve Niğbolu Muhâfızı Filibeli Şinik-zâde Dervîş Mustafa Paşa'ya tevcîh ve muhâfaza-i kal'ateyn-i mezkûreteyn[3] dahi beyânı mesbûk olduğu vechile Tırhala'dan bi'l-infisâl çespân-ı[4] câh tevcîhine kadar Edirne'de müsâfereten ikâmetine irâde-i seniyye ta'allukuyla 'atıyye-i şâhâne ile taltîf buyurılup, bu günlerde reh-i râstında vâki' Yenice-i Karasu merhalesine geldiğini Der-i devlet'e inhâ eden Vezîr Reşîd Mehmed Paşa'ya ihsân ile nâ'il-i terfîh kılınup*, müşârun ileyh Reşîd Mehmed[5] Paşa, Vidin'e vusûlüne kadar kā'ide-i serhadd-nişînân üzere hem tevakkuf ve hem mesâlih-i mukteziyyesini[6] istikmâl ve vusûlünde hemân Vidin'den hareket birle gerek ol tarafdan ve murûr eylediği mahallerden ve gerek mansıbı olan Çirmen Sancağı dâhilinden ma'iyyetine külliyyetlü asker cem' u celbiyle Edirne'ye uğramaksızın reh-i münâsibden Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri'ne mülâkāt içün Yenişehir'e müsûlüne isti'câl eylemesi, müşârun ileyh Dervîş Paşa'ya tahrîr ve Vidin'e sür'at-i seyr içün Reşîd Paşa'ya dahi nevâmic-i sâmiye tesyîr olundu.

1.keyfiyyet S : — Ü3
2.müstağnî-i Ü3 : müstağnî-yi S
3.mezkûreteyn Ü3 : mezkûreyn S
4.çespân-ı : cesbân-ı Ü3, S
*."şehr-i mezkûrun on altıncı günü ..... terfîh kılınup" kısmı özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,82'de kaydedilmiştir.
5.Mehmed Ü3 : — S
6.mukteziyyesini S : mukteziyyesin Ü3

Tertîb-i asâkir ez-Rumeli

İn-şâ'allâhu'l-Melikü'l-Mu'în [Ü3 22a] bu sene-i mübâreke evvel-bahârında 'avn ü 'inâyet-i hazret-i Hayru'n-nâsırîn ve imdâd-ı rûhâniyyet-i cenâb-ı Seyyidü'l-mürselîn ile Mora Cezîresi ve havâlîsinde olan kefere-i 'usât üzerlerine üc koldan sâdıkāne hücûm u iktihâm ve el birliğiyle haklarından gelinmeğe tahrîk-i akdâm-ı sa'y ü ikdâm olunmak üzere Rumeli Ser'askeri Ebûlebûd Mehmed Paşa ma'iyyetine tedârükât-ı kaviyyeye teşebbüs olunarak, bu def'a Toska ve Keyga takımları sınıf sınıf tertîb birle sınıf-ı sânî ve Dukagin Mutasarrıfı Mîr-i mîrân Süleymân Paşa bin nefer[1] merd-i ciğer-şikâf ile İskenderiyye ve Ohri ve İlbasan Mutasarrıfı olup, zikri sebkat etdiği üzere bundan akdem hasbe'z-zarûre Mesolong (مسلنك) tarafından 'avdete mecbûr olduğunu inhâ ve rebî'-i bedî', ya'nî bahâr-ı huceste-etvârda zikr olunan sancaklardan asâkir-i vefîre ile yine Karlı-ili üzerine geleceğini beyân birle hatâsını isti'fâ eden İşkodralı Mustafa Paşa'nın yanına ictimâ' birle me'mûrîn-i sâ'irîn ile bi'l-ittifâk, 'usât-ı müşrikîni kahr u tedmîr ve zerârî vü 'ayâllerin esir ve şartınca istîmân edenlerine i'tâ'-i emân ederek Karlı-ili havâlîsini vücûd-i necâset-nümûdlarından tanzîf ü tathîr ve hengâm-ı[2] şitâda fursat-ı hulüvv-i asker takrîbi, dest-i kefere ile yah-beste-i istihkâm olan kulel ü bikā'larını pertev-i şemşîr-i âfitâb- [Ü3 22b] te'sîr-i ebtâl-ı guzât ile ibtâl ü tagyîr etmek üzere ta'yîn ve sınıf-ı evvelden on bin nefer asker Yanya ve Avlonya ve Delvine sancakları Mutasarrıfı 'Ömer Viriyon Paşa'nın tarafına gelüp, inzimâm-ı re'y ü tedbîriyle evvel emirde Atina'nın teshîrine müsâra'at ve derbendden gavurların pire gibi Preveze yakasına sıçramamaları esbâbının tedârüküne gayretden sonra, îcâb-ı hâle göre ilerü 'azîmet husûsunda yine irâdesiyle hareket etmek üzere ta'yîn olundukları[3] cümlesine tebyîn ve Piriştine ve Vılcıtrın ve Novaberde kazâlarından iki bin nefer ile <mîr-i mîrân> Üsküb Sancağı Mutasarrıfı Piriştineli Yeşar Paşa ve İvranya'dan ve bedeninden (بدنندن) yedi yüz elli nefer ile İvranyalı Hüseyn Paşa ve Leskofca'dan ve bedeninden kezâlik yedi yüz elli nefer ile Leskofcalı Mahmûd Paşa ve bin beş yüz nefer ile Prizrin Sancağı Mutasarrıfı Mahmûd Paşa ve Yenice-i Karasu Kazâsı'ndan ve bedeninden bin nefer ile Kapucu-başı a'yân-ı kazâ-i mezbûr Emîn Bey ve Piriştine ve Novaberde'den mâ'adâ nezâretin sâ'ir kazâlarından iki bin beş yüz nefer ile Üsküb Nâzırı Ser-bevvâbîn 'Ali Hıfzı Bey ve Rumeli Eyâleti'nde kâ'in sancakların bi'l-cümle eşkinci, zu'amâ ve erbâb-ı tîmâr ve 'umûmen mülâzımları ve muktedir olabildikleri asker ile Toskalığın[4] yirmiden mütecâviz bey ve bey-zâde-

1.Paşa bin nefer Ü3 : Paşa'nın bin S
2.hengâm-ı Ü3 : hengâme-i S
3.olundukları Ü3 : olundukların S
4.Toskalığın Ü3 : Toskalığının S

leri ve Samakov ve İhtiman kazâlarından Samakov Nâzırı ve yahud kendüye mu'âdil bir başbuğ ma'iyyetiyle [Ü3 23a] üc yüz ve evlâd-ı fâtihândan üc bin ve Vidin ve Niğbolu sancaklariyle Silistre kazâlarından kezâlik üc bin nefer asker ve Rumeli kazâlarından başıboş geşt ü güzâr edenler serserî-seyrîden men' olunup, me'mûrîn yanlarına yerleşdirilmek üzere cümlesi me'mûr-i savb-ı sevâb-ı evb-i gazây-ı garrâ-yı mübîn kılınup, bunlardan başka Rumeli kazâlarından ve Çirmen Sancağı'nın hâvî olduğu mahallerden ve Tırnova'dan on bir bin üc yüz doksan beş kadar asker tertîb olunmuş olup, lâkin bi'd-defe'ât tecribe olunduğu üzere nefîr-i 'âmm askeri çendân işe yaramayup, ya'nî yâre-i mukāteleye merhem ü dermân olamadıkları hasebiyle, yerlerine Arnavudluk ve Kırca taraflarından aylıklu güzîde asker tedârük ü istihdâm olunmak üzere zikr olunan asker-i ma'dûdenin otuz beşer guruşdan bedele kat'ı tensîb ve ol vechile gerek bedele mübeddel ve gerek leşker-i bî-bedel bi-mennihi Te'âlâ nevrûz-i fîrûzda ma'iyyet-i ser'asker-i müşârun ileyhde bulunmaları içün bi'l-cümle me'mûrîne ferden ferdâ evâmir-i 'aliyye-i ekîde itâre ve müşârun ileyhe[1] dahi zikr olunan asâkir-i mansûreyi vaktiyle celb ü istishâb birle Yenişehir'de bir sâhib-i dirâyet kā'im-makām ikāmet ederek, müsta'înen billâhi Te'âlâ müstakillen ve bizzât hareket ve dilîrâne hırâm birle Salona'dan Mora'ya bahran mi murûr, yohsa Atina üzerinden varup, derbend[d]en mi 'ubûr olunur, yahud vusûl-i menzil-i maksûda bir âhar tarîk mi bulunur? Ne vechile [Ü3 23b] münâsib ise öylece vakt ü hengâmiyle davranmağa gayret ve maslahatın asl-ı me'mûru olduğu cihetle bu tertîbâtdan mâ'adâ te'emmül-i sahîh ve istişâre-i sıdk-ı sarîh ile fi'le getürecek bir tedbîr-i dil-pezîr var ise anın dahi ifâte-i vakt etmeyerek iktizâsını icrâya mübâderet eylemek bâbında, evâhır-ı cumâdelûlâ ile müverrah emr-i 'âlî-şân tesyâriyle şem'-i istiklâli inâre kılındı*.

Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez-Mütesellim-i Saruhân 'Ali Bey

Livâ'-i mezkûr sevâhilinden hayvânât sirkat etmek fikr-i fâsidiyle karaya çıkmış olan izbandîd gavurlarına mîr-i mûmâ ileyhin ol havâlî muhâresesine bâ-emr-i 'âlî ta'yîn eylediği asker tesâdüf edüp, lede'l-muhârebe kefereyi karîn-i[2] izmihlâl ve esnây-ı harbde ahz olunan altı nefer kâfirin ru'ûs-i maktû'alariyle iki neferini hayyen Der-i şevket-karâr'a[3] irsâl kıldılar.

1.ileyhe S : ileyh Ü3

*."**Tertîb-i asâkir ez-Rumeli** ..... inâre kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,91-92'de kaydedilmiştir.

2.karîn-i S : — Ü3

3.karâr'a S : makarr'a Ü3

Tertîb-i şütürân be-ordu-yı Rumeli

Evvel-bahârda Rumeli Ser'askeri[1] ma'iyyetinde tehaşşüd ve bi-havlihî[2] sübhânehû dem-i heycâda mânend-i şütür-nerre, i'lân-ı tecellüd edecek asâkir-i mansûreye ve sâ'ir lâzım gelan mahallere zehâ'ir[3] naklinde kullanılmak ve kirâsı cânib-i mîrîden verilmek üzere Edirne ve Burusa ile havâlîlerinden[4] biner re's deve tertîb ve tanzîmiyçün kadılar ile[5] müteselliınlerine hıtâben evâmir-i 'aliyye tesrîb olundu*.

Reften-i Nâzır-ı Barut-hâne Necîb Efendi be-Mısır bâ-teşrîfât-ı şâhâne berây-ı tanzîm-i ba'zı mevâdd

Cism-i cesîm-i [Ü3 24a] Devlet-i 'aliyye-i İslâmiyye, hikmet-i bâligai Samedâniyye iktizâsınca li-ecli'l-imtihân ve'l-ihtibâr bidâyet-i zuhûrundan berü gâh gâh ser-pençe-i envâ'-ı dâ'-i 'udâle giriftâr ve her birinde tedbîr-i bür'i's-sâ'a-i sabr u şekîb ve tenâvül-i ma'cûn-i hikmet-terkîb-i rızây-ı Rabb-i mücîb olunarak, devâ'-i imdâd-ı cenâb-ı Hakîm-i 'ale'l-ıtlâk ile vâreste-i ibtilâ ve peyveste-i şifâ olduğu bedîdâr olup, bu def'a dahi miyân-ı Memâlik-i İslâmiyye'de misli nâ-yâb olarak fesâd-ı Rum-ı mezmûm zuhûra gelüp, indifâ'ı mâddesinde iki[6]-üc seneden berü ikdâm-ı bî-şümâr ve emvâc-ı deryâ gibi 'add ü ahsâya gelmez mesârıfât-ı zarûriyye ihtiyâr olunmuşiken, hasbe'z-zâhir me'mûrînin 'adem-i hamiyyet ü dirâyeti ve be-tahsîs rızây-ı Rabb-i ahad ve miyâne-i nîk ü bedi fark etmeyüp, hemân 'ulûfe kapusunu kapatmamak[7] dâ'iyesiyle derîçe-i mefâsidi bâz ve halka-i tezvîri tavk-ı gerden-i hırs u âz eden Arnavud tâ'ifesinin harekât-ı nâ-sâzları ve işbu teseyyüb ve teferruku, kefere-i fesede müşâhede kıldıkca, fürce-yâb-ı iştidâd oiduklarından başka, cümlenin ma'lûmu olduğu üzere düvel-i Avrupa'ya istinâd ve anların dahi hafî ve celî i'âne vü imdâdları esbâb-ı zâhiresiyle her hamlede birer[8] sûret-i garîbe-i kesîfe-i haylûletiyle gül-çehre-i şâhid-i fevz ü zafer, verây-ı tutuk-ı terâhîde mestûr ve 'ale'l-husûs feth u teshîri[9] ve tes-

---

1.Ser'askeri [Baştaki "Ser" ve sondaki "ye" sonradan ilâve edilmiş gibi görünüyor] S : askeri Ü3
2.bi-havlihî Ü3 : سجوله S
3.zehâ'ir Ü3 : zehâyir S
4.havâlîlerinden Ü3 : havâlîlerden S
5.kadılar ile Ü3 : kadılarıyla S
*."Tertîb-i şütürân be-ordu-yı Rumeli ..... tesrîb olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,92'de kaydedilmiştir.
6.iki S : — Ü3
7.kapatmamak Ü3 : kapatmak S
8.birer S : bir Ü3
9.teshîri S : teshîr Ü3

viye vü tedbîri her bir maslahatın mukaddimesi olan Mora mâddesi bu kadar zemân[1] sürünüp, [Ü3 24b] pezîrâ-yı hüsn-i netîcesi şekl-i fâsidü't-tertîb gibi gayr-i makdûr olmağla, bu sene-i mübârekede vakt ü hâl îcâbına tatbîken ber-minvâl-i muharrer Keyga (كيغه) takımıyla Toska takımı birbirinden tefrîk ve biri İskenderiyye[2], dîğeri Yanya Mutasarrıfı ma'iyyetleriyle tesvîk ve Rumeli kazâlariyle evlâd-ı fâtihân ve Arnavud mîr-i mîrânlariyle hânedânlarından külliyyetlü asâkir dahi Ser'asker Paşa ma'iyyetine ta'yîn ve bahran dahi Donanma-yı hümâyûn ile başkaca asker ihrâcı tertîb olunarak her bir ser-kerdeye vesâyâ ve tergîbât-ı lâzime ve tenbîhât ve te'kîdât-ı lâzime eğerçi[3] tahrîr ü tebyîn olunup, lâkin akdem-i havâyic-i cündiyyeden olan zahîre husûsu her çend Rumeli'nin ba'zı mahallerinden tertîb olunmuş ise de, imtidâd-i 'avâ'il cihetiyle fukarâ-i kurâ, dûçâr-ı çâr-mûçe-i ta'b u ezâ olduklarından mâ'adâ, bi-hükmi'z-zarûre Der-sa'âdet'den behâsından efzûn nevl ile ve îsâl etmediği sûretde sigorta[4] dedikleri kavlile, ya'nî tazmîn şartiyle müste'min sefâyiniyle gönderilan külliyyetlü dakîk, hiyel-i Efrenciyye ile nihâde-i kapan-ı[5] ta'vîk [ve] halîde-i cengâl-i ta'lîk[6] olup ve olacağı bi't-tecribe tedkîk olunup, bu sûretde orduların âsiyâb-ı hubûbâtı idâresi kesb-i işkâl edeceği, havâtır-ı evliyâ'-i umûru gubâr-âlûd-i iztırâr etmekle, sâ'ir mahâll mürettebâtından fazla şimdilik zikri âtî sefâyine tahmîlen Balyabadra ve İnebahtı ve İzdin ve sâ'ir imkânı olan mahallere tesrîb [Ü3 25a] olunmak üzere ekserîsi beksemâd ü dakîk ve mâ'adâsı şa'îr ve bakla olarak yüz bin erdeb-i Mısrî, ya'nî beş yüz bin keyl-i İstanbulî zehâyir ve lede'l-imkân biraz asâkir dahi Mısır cânibinden celb olunmak lede'l-meşvere karâr-yâfte-i re'y-i Sadr-ı vakt ve müttefekun 'aleyh sâ'ir vükelây-ı saltanat ve karîn-i istihsân-ı şehriyâr-ı İskender-şevket olup, lâkin kânûn-i pür-lehîb-i fesâd-ı Rumun Eflak cânibinde cemre-nümâ-yı zuhûr olduğunda, ya'nî henüz Mora'dan haber-i fesâd-eser gelmeksizin, Akdeniz adalarından ve bi'l-husûs menba'-ı fitne olup, kudret cihetiyle ekser olan Çamlıca ve Sulıca re'âyâsından emniyyet câ'iz olmayarak, Mısır Vâlîsi Mehmed 'Ali Paşa ol sulara ba'zı sefâyin irsâliyle tecessüs ü muhârese eylemesi ve maslahat-ı itfâ vü teskîni husûsunda lâyiha-i hâtırı devletce istinbâ olundukda, müşârun ileyh mersâ-yı temellükünde işe yarar ceng sefâyini olmadığından bahsle, taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den biraz sefâyin irsâl buyuruldukdan sonra ya bizzât, yahud İbrâhîm Paşa 'alâ cenâhi'l-isti'câl zikr olunan Sulıca ve Çamlıca'ya varup ve ehâlîsini[7] davranmadan taht-ı

1.zemân Ü3 : — S
2.İskenderiyye Ü3 : İskenderiyye'ye ve S
3.eğerçi S : eğerci Ü3
4.sigorta Ü3 : سعورته S
5.kapan-ı S : kaban-ı Ü3
6.halîde-i ..... ta'lîk S : — Ü3
7.ehâlîsini S : ehâlîsin Ü3

kahrına alup, îcâbınca gâh istimâlet ve gâh haşyet vererek sefâyin-i harbiyye ve sâ'ir edevât-ı miknet-i bahriyyelerini perîşân etmek ve ba'de-zâ ne keyfiyyet îcâb eder ise öylece hareket etmek üzere sûret-i tanzîmini[1] ta'ahhüd ve Âsitân-ı bülend-erkân-ı devlet'e tahrîr ile re'y-i [Ü3 25b] mezkûrunu vâreste-i tereddüd-i tebeddüd etmiş ise de, ol zemânda ba'zı hâlet-i garîbe, mâdde-i mezkûrenin icrâsına 'â'ık ve zimâm-ı re'y-i müşârun ileyhi garaz-ı âhar semtine sâ'ik olmuşidi.

Bu def'a hem telâfî-yi mâ-fâtı mazâ mâ mazâ kā'idesince tefhîm ve hem husûsât-ı mezkûreyi hulûlü tekarrub eden bahâr-ı rengîn-nigârdan evvel âzâde-i[2] tekellüf-i muhâbere olarak tanzîm içün ricâl-i Devlet-i 'aliyye'den Barut-hâneler[3] Nâzırı ve el-yevm müşârun ileyhin Kapu Kethudâsı Necîb Efendi, bâ-emr ü fermân-ı Hidîv-i hurde-dân savb-ı müşârun ileyhe evâhır-ı cumâdelûlâda tesyâr ve vâsıta-i meb'ûs-i mûmâ ileyh ile 'avâtıf-ı 'aliyye-i Husrev-i tâc-bahşâ ve 'avârif-i behiyye-i Pâdişâh-ı kişvergüşâ'dan serâsere dûhte bir sevb semmûr ve bir kıt'a murassa' tîğ-i cevhernüşûr ihsâniyle müşîr-i müşârun ileyh mazhar-ı iltifât-ı cihân-iştihâr oldu.

Ta'yîn-i Kapudan-ı Batrona-i hümâyûn be-İskenderiyye

Mısır Vâlîsi Mehmed 'Ali Paşa'nın Mora cânibine irsâline irâde-i seniyye ta'alluk eden sâlifü'z-zikr zehâyir ile müşârun ileyhin lede'l-imkân savb-ı mezkûra îsâline sarf-ı vüs' ü tüvân edeceği asâkirin İskenderiyye'den tahmîl ü irkâb olunacak merâkibini muhâfaza etmek üzere yanlarında biraz ceng gemisi bulunması îcâb-ı maslahatdan olduğuna binâ'en, Tunus ve Cezâyir ocakları sefâyini serî'an İskenderiyye'ye varup, muhâfaza-i mezkûre hidmetini görmek üzere zikr olunan ocaklara [Ü3 26a] Sadru'l-vüzerâ ve Kapudan Paşa taraflarından tenbîh ü tahrîr olunmuş ise dahi, vusûl-i habere kadar imrâr-ı vakt olunmak mülâhazadan gayr-i ba'îd ve maslahat-ı mezkûre ise akdem-i umûrdan olduğu rehâ-yâb-ı kayd-ı terdîd olmağla, bâ-irâde-i seniyye-i şâhâne tiz elden bu tarafda olan Donanma-yı hümâyûn mevcûdundan üc kıt'a firkateyn ve üc kıt'a firkate ve golet ve Tunus ocağı teknelerinden dahi iki kıt'a firkateyn ve iki kıt'a brik ve korvet -ki cem'an on kıt'a süfün- ifrâz ve sükkân[ının] idâreleri Batrona-i hümâyûn Kapudanı Hüseyn Bey'in yedine teslîm ile huzûr-ı Âsafâne'de döşüne üç[4] bin guruş kıymetlü kontoş semmûr iksâ ve yirmi beş bin guruş 'atıyye-i şâhâne ile dahi ignâ ve beyne etrâbihî imtiyâz olunup, mîr-i mûmâ ileyh ma'a's-selâme İskenderiyye'ye lede'l-vusûl ocaklar tekneleri erişüp, lenger-endâz-ı mersâ-yı müsûl olurlar ise, muhâfaza hidmetini anlara ihâle birle işbu sefâ-

1.tanzîmini Ü3 : tanzîmi S
2.âzâde-i Ü3 : irâde-i S
3.Barut-hâneler S : Barut-hâne Ü3
4.üç S : üc Ü3

yini, Donanma-yı hümâyûn ma'iyyetine iltihâk içün i'âde ve zikr olunan tekneler erişemezler ise, zehâyir sefâyinini bunlar ile[1] mahalline bir an akdem irsâlde gayretini icâde eylemesi, Vâlî-i müşârun ileyhe bâ-kā'ime-i sâmiye ba'de'l-ifâde, kapudan-ı mûmâ ileyh, sefâyin-i müfreze ile evâhır-ı mâh-ı merkūmda savb-ı maksûda 'azîmet eyledi*.

Me'mûriyyet-i Hasan Paşa be-muhâfaza-i İnebahtı ve Kasteleş[2]

[Ü3 26b] Sâbıkā İnebahtı Muhâfızı Hasan Paşa, hilâl-i havâdis-i sâl-i[3] sâbıkda terkîm olunduğu üzere Gördös vak'asından berü âyine-i bahtı gubâr[4]-âlûd-i ekdâr olarak, mevcûd-i ma'iyyeti olan üc-dört yüz asker ile Balyabadra'da oturmakda ise de, İnebahtı ile Kastel'in[5] istikmâl-i esbâb-ı muhâresesi ehemm-i umûrdan olmağla, müşârun ileyh hasbe'l-îcâb muhâfazasına asâkir-i[6] hâzırasıyla bâ-hatt-ı hümâyûn me'mûr ve iktizâ eden emri, hilâl-i mâh-ı mezbûrda mastûr kılındı.

Zuhûr-i harîk ez-Anbar-ı Hubûbât

Cumâdelûlânın yirmi dördüncü günü Tersane-i 'âmire'de vâki' hubûbât anbarlarından ez-kazâ âteş hüveydâ ve lehîb-i iştidâdı resîde-i cevv-i semâ olmuşiken, bi-keremihî Te'âlâ me'mûrînin gayretiyle basdırılup, nısfından ziyâdesi zarar-ı nârdan rehâ buldu.

İhrâc-ı mevâcib

Şehr-i mezkûrun yirmi beşinci salı günü[7] tertîb-i dîvân ve kıst-ı vâhid mevâcibi adiyle yine mebâliğ-i vefîre, nihâde-i dest-i târâc-gerân kılındı.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Şehr-i mezkûrun yirmi altıncı günü Trabzon Eyâleti ve Kal'a-i Faş Muhâfızlığı, ba'zı iktizâ hasebiyle Ser'asker-i Şark ma'iyyetinde olup, yine nezd-i müşârun ileyhde müstahdem olmak üzere Hâfız 'Ali Paşa'dan sarf u

---

1.ile S : + ile Ü3
*."ve lede'l-imkân ..... eyledi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,92-93'te kaydedilmiştir.
2.ve Kasteleş Ü3 : — S
3.sâl-i Ü3 : — S
4.gubâr Ü3 : — S
5.Kastel'in Ü3 : Kasteli'nin S
6.asâkir-i S : عساكره Ü3
7.günü Ü3 : — S

tahvîl ile Kars ve Bâyezîd Mutasarrıfı ve Muhâfızı Çeçen-zâde Vezîr Hüseyn[1] Paşa'ya ve anların mansıbları dahi Çıldır Eyâleti Mutasarrıfı Vezîr [Ü3 27a] es-Seyyid Ahmed Paşa'ya ve eyâlet-i mezkûre dahi esbakda Trabzon Vâlîsi olup*, sîlî-hor-i terbiyye olarak Tokat'da ikāmet üzere olan[2] Kapudan-ı esbak el-Hâc Sâlih Paşa'ya ihsân ü 'inâyet ve kapu kethudâlarına ilbâs-i hil'at olundu.

Fevt-i Ser-bostâniyân el-Hâc Mehmed[3] Ağa

Mûmâ ileyhin şecere-i bedeni sarsar-dîd-i maraz-ı şedîd ve 'âkıbetü'l-emr pejmürde-i[4] hazân, ya'nî 'âzim-i bostan-seray-ı hâmûşân ve cumâde-lâhırenin beşinci günü câh-ı mezkûr ile Hasekî Ağa bulunan Kara 'Osmân Ağa sefîd-sâz-ı kırtâs-ı şân oldu.

İhsân-ı teşrîfât be-Ser'asker-i Şark[5] ve Vâlî-i[6] Bağdâd

Devlet-i 'aliyye-i sermediyye ile İraniyye ımiyânesinde vukū'-yâfte olan mübâyenet ü şikāk, mübeddel-i silm ü vifâk, ya'nî târ u pûd-i hudûd-i kadîme ve 'uhûd-i sâbıka-i kavîme üzere ber-minvâl-i muharrer dîbâc-ı musâlaha, nesîc-i dest-gâh-ı hüsn-i vifâk olup, bu tarafın tasdîk-nâmesini îsâle me'mûr Necîb Efendi ile ol cânibin tasdîk-nâmesini ityâna mu'ayyen Kāsım Hân nâm[7] sefîr, re's-i hudûdda mülâkāt ve ber-mu'tâd mübâdele eylediklerin, 'akd-i musâlahaya murahhas Ser'asker-i Şark Ra'uf Paşa hazretleri mukaddemce Der-i devlet'e inhâ etmekle, bu maküle hidemât-ı celîle-i devletde lâyık-ı hâl-i 'ubûdiyyet ve muvâfık-ı zimmet-i sadâkat olduğu üzere sa'yi meşkûr ve ikdâmı mebrûr olan bendegân-ı hulûs-güster ve hidmetkârân-ı ihtisâs- [Ü3 27b] perverleri, vâsıl-ı 'avâtıf ve nâ'il-i 'avârif buyurmaları, Pîrâye-gâh ü dîhîm ve Pâdişâh-ı heft-iklîm, Veliyyü'n-ni'am-i 'âlem, el-Mü'eyyedü bi-te'yîdi'l-Meliki'l-ekrem, Şehriyâr-ı Mahmûdü'l-hısâl ve Hudâvendigâr-ı mes'ûdü'l-fi'âl *dâme fî savni'r-Rabbi'l-Müte'âl*** efendimiz hazretlerinin mânend-i furûğ mihr-i münîr-i hâssa-i lâzime-i zât-ı izâ'et-âyâtleri olmağla, binâ'en 'alâ zâlik şehr-i merkūm evâ'ilinde müşîr-i müşârun ileyhe tahsîn ü sâbâşı hâvî ve âferîn ü sitâyişi muhtevî, bâlâsı hatt-ı

---

1 Hüseyn S · Hasan Ü3

* "Ba'zı tevcîhât-ı ..... olup" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,85'te kaydedilmiştir.

2 olan Ü3 : — S

3 el-Hâc Mehmed S : İbrâhîm Ü3

4 pejmürde-i : pezmürde-i Ü3, S

5 be-Ser'asker-i Şark Ü3 : بشرعسكر سرق S

6 Vâlî-i S : Vâlî-yi Ü3

7 nâm Ü3 : — S

** دام فی صون الرب المتعال = Yüce Allah'ın koruması altında dâim olsun" anlamına gelen Arapça bir dua cümlesidir.

hümâyûn-i mekârim-nümûn ile zînet-makrûn fermân-ı 'âlî-şân-ı taltîfât-'unvân ve on beş bin guruş kıymetlü serâsere dûhte ferve-i nefîse-i semmûr-i müstevcibü's-surûr-i sultânî ve bir kabza murassa' seyf-i cevher-dâr-ı Husrevânî, Ser-çukadârân-ı hazret-i Şehriyârî Ebûbekir Efendi'yle irsâl ve mu'asker-i müşârun ileyhde bulunan vüzerây-ı 'izâm, hıtâm-ı istihdâmla mansıblarına 'avdete murahhas u munsarıf olmalariyle, fekat hidmet-i mak-bûle-i mükâlemede bulunan Şark Ordusu Defterdârı el-Hâc Sa'îd Efendi'ye ilbâs olunmak üzere beş bin guruşluk erkân semmûr ferve ve Ekrâd bey-lerine iksâ olunmak içün beşi erkân ve beşi kontoş semmûr kürk ve on 'aded a'lâ kaput dahi îsâl ve Bağdâd Vâlîsi Dâvud Paşa'yı tahsînen kendü-süne hıtâben şeref-ver-i sahîfe-i sudûr olan nüsha-i nefîse-i fermân-ı 'inâyet-nişânı mûsıl, Ser-tebdîl-i cenâb-ı Şehriyârî 'Abdülkādir Ağa ile mü-şârun ileyhe dahi sekiz bin [Ü3 28a] guruş behâlu kezâlik serâsere dûhte ferve-i semmûr[1] ile bir kabza tîğ-i mücevher isbâl olundu.

Tebdîl-i Emîn-i binâ'-i Havz-ı Kebîr

Tersane-i 'âmire'de inşâ olunmakda olan havz-ı kebîrin Binâ Emîni Ser-mi'mârân-ı esbak hâcegândan 'Ali Bey'in sâ'ir bennâ ile 'adem-i imti-zâcı hüveydâ ve yerine Mühendis-hâne'de ikinci hâce 'Abdülhalîm Efendi nâm üstâd-ı mecestî-pergâr ta'yîne sezâ oldu.

'Afv u ıtlâk-ı Kiçeci[2]-zâde

Itlâk-ı zimâm-ı kelâm-ı mâ-lâ-ya'nî hefvesiyle bundan akdem ber-tar-îka-i terbiyye Keşan'a iclâ olunan sâbıkā Galata Kadısı Kiçeci-zâde 'İzzet Molla, bir sâlden berü hem-hâl-i mihnet-keşân-ı kürbet ve hem-bezm-i zehr-âbe-ceşân-ı[3] gurbet olduğunu beyân ma'razında 'arz-ı kasâ'id-i istir-hâm ve izhâr-ı sûz ü güdâz-ı mâ-lâ-kelâm etmekle, merâhim-i Pâdişâh-ı bende-nevâz, cebîre-i derûnuna merâhim-sâz olup, mâh-ı merkūm hilâlinde ıtlâkına emr-i hümâyûn sâdır ve ba'de'l-vusûl taraf-ı şeyhülislâmîden *el-li-sânii esediin ve hüve hârisii'r-re'si ve'l-cesedi fe-in habestehû harreseke ve-in atlaktehû iftereseke** ma'nâsı gûş-i hûşuna telkîn, ya'nî min-ba'd hadd ü

1.serâsere ..... semmûr Ü3 : dûhte serâser semmûr ferve S
2.Kiçeci Ü3 : Kiceci S
3.ceşân-ı Ü3 : çeşân S
* اللِّسَانُ اَسَدٌ وَ هُوَ حَارِسُ الرَّاسِ وَالْجَسَدِ فَاِنْ حَبَسْتَهُ حَرَسَكَ وَاِنْ اَطْلَقْتَهُ افْتَرَسَكَ" = Dil bir arslan gibidir, başın ve bedenin bekçisidir. Eğer onu tutarsan seni bekler, serbest bırakırsan seni avlar" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

vazîfesinden hâric kelimât neşr etmamek üzere memnû'-i devr-i ebvâb-ı ekâbir ü esâgir oldu*.

Tabsıra

İnsân her ne kadar niyyetinin hilâfı ise de hemân lisânından sâdır olan kelâmiyle me'hûz u mazbût, ya'nî hükm-i şer'î kavl-i sarîh üzere menût-dur. Kesret-i ta'âm bedene ezarr ve kesret-i kelâmın nefse mazarratı andan ekserdir, **Nazm**[1]:

Mâ in nedimtü 'alâ sükûtin [Ü3 28b] merreten,
*Ve-lekad nedimtü 'ale'l-kelâmi mirâren***.

mefhûmunca kelâma nedâmet derkâr, sükût ise mûcib-i nedâmet olmadığı âşikârdır. *es-Sumtu hikmetün**** ile *el-Belâ'ü müvekkelün bi'l-mantıkı***** hadîs-i şerîfleri mantûkunca sükût, 'ayn-ı hikmet ve nutk, müstelzim-i belâ vü mihnetdir. hazret-i 'Îsâ *salavâtüllâhi ve selâmühû 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi******: "'Âfiyet on cüz'e münkasem olup, dokuz cüz'ü 'zikrullâhdan mâ'adâ[2] sükûtda mündemic ve bir cüz'ü mücâlese-i süfehâyı terkde mündericdir" buyurmuşlardır. Hükemâ'-i Hind kelâmı, mestûr-i serâperde-i 'iffet olan bir bikre teşbîh etmişlerdir ki, herkes anı hıtbe vü taleb ve tezevvücünü aksây-ı edeb[3] ider. Eğer ol şâhid-i dil-keş-hırâm 'arz-ı dîdâr, ya'nî seyr-i kûçe vü pâzâr[4] eder ise, tıbâ'-ı selîm andan istinfâr[5] eder. Ve yine demişlerdir ki: "Kelâm mâdâmki fu'âdında olsa[6] senin esîrin, amma tekellüm ile meydâna çıkarırsın, sen anın esîri olursun. *Hayru'l-kelâmi mâ*

---

*."**Afv u ıtlâk-ı Kiçeci-zâde** ..... esâgir oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,85'te kaydedilmiştir.

1.**Nazm** S : — Ü3

**."ولقد ندمت على الكلام مراراً * مرّة [Ü3 28b]ما ان ندمتَ على سَكوت = Susmaktan dolayı bir kez olsun pişman olmadım; ama konuştuğum için çok kez pişmanlık duydum" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

***."الصَمْتَ حِكْمَةٌ = Susmak bilgeliktir" anlamına gelen bu söz Beyhakî'nin rivâyet ettiği bir hadîs olarak kaydediliyor (bk. *Keşfü'l-Hafâ*, II,32).

****."البلاء موكل بالمنطق = İşte başıma geldi, ay söylemez olaydım" gibi bir anlama gelen bu cümle, *Zîbâ-yı Tevârîh*, vr.82b'de Es'ad Efendi tarafından Hz. Ebûbekir'in sözlerinden biri olarak kaydedilmiştir. Bu sözün hadîs olarak değerlendirilmesi için bk. *Keşfü'l-Hafâ*, I,290.

*****."صلوات الله و سلامه على نبينا و عليه = Allah'ın salât ve selâmı bizim peygamberimize ve onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2.**mâ'adâ** S : mâ'adâda [sondaki "da" sonradan yazılmış gibi gözüküyor] Ü3

3.**edeb** Ü3 : ereb S

4.**pâzâr** S : bâzâr Ü3

5.**istinfâr** S : istifsâr Ü3

6.**olsa** Ü3 : ola S

*kalle ve delle** vefkınca işbu tabsıra bu kadarla[1] iktifâ ve *li'l-'ârifi yekfîhi'l-işâreh*** tenbîhiyle yâd-gâr-ı elibbâ kılındı.

İ'tibâr-ı Mahrec be-Kādî-i Erzurum Kütahyavî Halîl Rüşdî Efendi

Mûmâ ileyh merâyâ-yı riyâda irâ'e-i rûy-i dil-firîb-i rü'yâ, belki hulyâ ile havâss u 'avâmın celb-i kalbine kādir bir hâce-i mâhir olmağla, Ra'uf Paşa'ya dahi taraf-ı takrîbiyle intisâb ve 'akab-i musâlahada Der-i devlet'e recâ-nâmesi irsâli maslahatında sa'y ü ikbâb etmekle, iltimâs-ı vezîr-i müşârun ileyh karîn-i kabûl ve işbu cumâde [Ü3 29a] lâhırenin yirmi ikinci gününden kazâ'-i mezbûr, Bilâd-ı erba'a'ya mûsıl olmak üzere hakkında Mahrec i'tibâr olunup, bu vechile emel-i kadîmine mevsûl oldu.

Vefât-ı Mutasarrıf-ı Muhâsebe-i evvel İmâm Mustafa Efendi

Müşârun ileyh gurre-i mâh-ı merkūmda çâr-tekbîr-zen-i metâ'-ı müste'âr-ı ten-i nâ-tüvân ve saff-ı musallâda muktedây-ı cem'-i yârân ve Şeh-zâde Câmi'i şerîfi hazîresinde şâhrâha nâzır kabristânda hem-bezm-i hâmûşân olmağla, câh-ı mezbûr mâh-ı mezkûrun onuncu günü Mutasarrıf-ı sâbıkı Nu'mân Sâbit Efendi'nin ru'ûs me'âşına mastûr kılındı.

Terceme

Müteveffây-ı sâlifi't-tahrîr Burseviyyü'l-asl olup, evâ'il-i hâlinde,

Devlet istersen arka vir arka
Bir ulu[2] Âsitâne bir bâba.
Ka'be'ye[3] vermeseydi arkasını,
Secde kılmazdı kimesne mihrâba.

ma'nâsını pîş-nihâd-ı i'tibâr ederek, firdevs-âşiyân Sultân Selîm Hân hazretlerinin 'asrı ricâlinden Birrî 'Abdullâh Efendi dâ'iresine ferş-i seccâde-i intisâb ve cehveriyyü's-savt olmağla, ibtidâ İmâm-ı i'tibâr-nisâb ve giderek

---

*."خَيْرُ الكلام ما قلّ و دلّ" = Sözün hayırlısı az ve öz olanıdır" anlamına gelen bu söz, "Kişinin müslümanlığının güzelliği, az konuşmasıdır" (Ahmed b. Hanbel, II,94, bk.*Concordance*, VI,61) anlamındaki ve benzeri hadîslerden esinlenilerek söylenilmiş gibi gözüküyor.

1.kadarla Ü3 : kadar S

**."للعارف يكفيه الاشاره" = Ârife tarif gerekmez" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

2.ulu Ü3 : olur S

3.Ka'be'ye Ü3 : Ka'be S

Kethudâ-yı 'âlî-cenâb olup, efendisinin terbiyesiyle beytü'l-ikbâl-i hâcegâna dâhil ve ba'de-zâ Re'îs Kîsedârlığı hidmetine vâsıl olarak hayli müddet ol hidmetle kesb-i şöhret etmişidi. Cennet-merâti' Sultân Mustafa Hân-ı râbi' hazretlerinin hengâm-ı cülûslarında sâhibetü'l-beyti, dâyegân-ı[1] harem-seray-ı saltanat mu'takalarından olmağla, şefâ'atiyle Büyük Tezkirecilik Vekâleti hidmetiyle evvelîn-i merâtib-i [Ü3 29b] menâsıb-ı dîvâniyyeye nihâde-i kadem ve çok geçmeden Rikâb Kethudâlığı'yla kesb-i haşem edüp, sadâret-i 'Alemdâr Mustafa Paşa'da gadr-i mütehayyizân-ı 'ahd-i mezkûr ile kendi ve halîlesi, Midillü Adası'nda mübtelây-ı kayd-ı menfâ ve Vezîr İbşîr-nazîr-i müşârun ileyh hengâmesinden sonra sezâvâr-ı lutf-ı ıtlâk ve hânesinde muvâzıb-ı du'ây-ı bekāy-ı Şeh-i âfâk olduğu hâlde, iki def'a Rûznâmçe-i[2] evvel câhiyle mübeccel oldukdan sonra, Şıkk-ı evvel Defterdârlığı asâletiyle ordu-yı nusrat-bûya irsâl olunup, ba'de 'akdi'l-musâlaha mu'asker-i sultâniyle Der-sa'âdet'e hatt-ı rihâl ve Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı'na nakl ile müşâhede-i rûy-i istiklâl edüp, ba'de'l-'azl 'ale't-tevâlî ba'zı emânet ve nezâretlerde ve merhûme Hadîce Sultân Kethudâlığı'nda müstahdem ve ber-vech-i muharrer Muhâsebe-i evvel mansıbiyle kabây-ı ikbâli mu'lem olarak târîh-i merkūmda erkām-ı 'ömrü resîde-i yekûn-i hitâm ve defter-i enfâs-ı hayâtı, hatm-gerde-i resîde-i[3] eyyâm olmuşdur.

Sâhibü't-terceme mühibb-i dervîşân ve mu'în-i dil-rîşân, sâff-zamîr ve sadâkat-hamîr olup, pes[4]-pâye-i tedbîr ü dehâ ve bî-vâye-i inşâ vü imlâ iken ehlullâha tevessülü semeresi, menâsıb-ı 'âliyede bî-zuhûr-i sekte-i futûr müstahdem olarak sa'âdet-i dünyâya makrûn ve in-şâ'allâh âhıreti dahi ma'mûr olması maznûndur.

Defterdârlığında metâlib-i gayr-i vâkı'a-i ma'lûmeyi 'ivaz u garaz şıklarından masûn olarak, igrâ'-i hiyel-ârâ ile bi-lâ-tedkîkin ve tenzîlin hemân 'an nakdin [Ü3 30a] i'tâ ile: "el-Hamdü lillâhi Te'âlâ sa'y-i mîrî mâddesine muvaffak oldum ve şeyn-i deynden hizâne-i şâhâneyi kurtardım" deyü iftihâr eylediği, safvetine ecell-i bürhândır*, *rahmetullâhi Te'âlâ 'aleyhi*[5] *rahmeten vâsi'aten*** .

---

1. dâyegân-ı Ü3 : وايكان S
2. Rûznâmçe-i Ü3 : Rûznâmce-i S
3. resîde-i S : dest-i Ü3
4. pes S : bes Ü3

* "**Vefât-ı Mutasarrıf-ı Muhâsebe-i evvel** ..... bürhândır" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,89'da kaydedilmiştir.

5. علیه S : — Ü3

** "رحمة الله تعالى عليه واسعة" = Yüce Allah ona ganî ganî rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân

Yeniçeri Ağası Ahmed Ağa, tahrîk-i gırbâl-i temyîzde pes-mânde kalanlardan, ya'nî ince işe yaramayan nâdânlardan olduğu müstebân olmağla, nasbından elli beş gün murûrunda ba'de ihrâci'l-mevâcib şehr-i merkûmun on ikinci günü 'azlle, yerine Kul Kethudâsı 'Ali Ağa hasbe't-tarîk ik'âd ve Kul Kethudâlığı, Zagarcı Süleymân Ağa ve Zağarcılık, Seksoncu Hasan Ağa'ya ve Seksonculuk, Ser-turnayî Mehmed Celâleddîn Ağa'ya ve Ser-turnacılık[1], Muhzır İbrâhîm Ağa'ya ve anın yeri Kethudâ-yeri Hasan Ağa'ya tevcîh ile her biri fevka'l-hadd silsile-bend-i murâd oldular*; *aslahallâhu Te'âlâ hâlehum havvelallâhu Te'âlâ bâlehum***.

Vefât-ı Kethudâ-yı Beyhân Sultân Birrî dâmâdı Sâdık Efendi

Mûmâ ileyh[2] evâ'il-i mâlı-ı merkûmda hısse-i hayâtdan bî-nasîb ve mücîb-i da'vet-i dergâh-ı Rabb-i mücîb olmağla, bi-iltimâsihâ zikr olunan kethudâlık, Sultân-ı 'aliyyetü'ş-şân-ı müşârun ileyhâ hazretlerinin iltimâslarıyla Kâtib-i Masraf'ları Enverî dâmâdı hâcegândan Lâz Mahmûd[3] Efendi'ye, şehr-i mezkûrun on altıncı günü ihâle vü tefvîz ve[4] bir jaj-hây kimesne olmağla, vazîfesi üzere hareketi tenbîhâtı vâreste-i ta'rîz kılındı***.

İhâle-i teftîş-i Haremeyn be-'Abdülkādir Bey

Hidmet-i şerîfe-i mezkûre 'uhdesinde olan Dervîş Efendi, bâlâda serzede-i rakam olduğu üzere Mekke-i mükerreme Kazâsı'yla be-kâm ve bu günlerde ol savb-ı [Ü3 30b] mağfiret-evbe râhile-bend-i i'tizâm olmağla, fuzalây-ı mehâdîm-i kirâm ve dânişmendân-ı mevâlî-i fihâmdan Emîn Beyzâde 'Abdülkādir Beyefendi'nin sevk-i şeyhülislâmiyle işbu cumâdelâhırenin yirmi birinci günü bi'l-istihkāk hidmet-i mezkûre ile mihr-i ikbâli işrâk eyledi.

1.Ser-turnacılık Ü3 : Ser-turnayîlik S

*."**Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân** ..... oldular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,85'te kaydedilmiştir.

**."اصلح الله تعالى حالهم حوّل الله تعالى بالهم = Yüce Allah onların durumlarını düzeltsin ve gidişâtlarını hayra dönüştürsün" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2.ileyh S : + dahi Ü3

3.zikr olunan ..... Mahmûd S : — [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] Ü3

4.ve Ü3 : + دبر S

***."**Vefât-ı Kethudâ-yı Beyhân Sultân** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,89'da kaydedilmiştir.

Tevcîh-i eyâlet ve Emâret-i feyz-imâret-i[1] Hacc be-Seyyid Ahmed Paşa

Vâlî-i[2] Hıtta-i Şâm ve Emîrü'l-Hâcc-ı be-nâm Sadr-ı esbak Sâlih Paşa, bu def'a Eyâlet-i Şâm-ı şerîf ve Emâret-i Hacc-ı münîf mesâlihini kemâ-yenbagî idâreye muvaffak olmayarak, 'azl ü infisâlini mûcib ba'zı ahvâli hüveydâ ve hasbe'l-vakt mizâc-ı 'Urbâna vukūf-ı tâmmı olan bir vezîrin ol taraflarda bulunması lâzım geldiği ve hâlâ Kars Muhâfızı ve Bâyezîd Livâsı Mutasarrıfı İc-illi Seyyid Ahmed Paşa'nın vasf-ı mezkûr ile mevsûf olduğu, karâr-gîr-i re'y-i erbâb-ı şûrâ ve tensîb-gerde-i Pâdişâh-ı cihân-ârâ olmağla, şehr-i mezkûrun yirmi yedinci günü müşârun ileyhimânın mansıbları tebdîl, ya'nî Sâlih Paşa'nın zimâm-ı câhı Kars'a ve Ahmed Paşa'nın veche-i iclâli semt-i Şâm-ı cennet-meşâm'a sarf u tahvîl olundu*.

Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez-Vâlî-i[3] Selânik

Mevsim-i şitâ olmak hasebiyle Akdeniz'in donanmadan hulüvvu, ke-ferenin guluvvunu müsted'î olarak bu eyyâmda süfün-i menhûsalarından sagîr ü kebîr otuz pâresini *mezzekallâhu Te'âlâ evrâka şemlihim*** Selânik sevâhiline teslît ve ol havâlîde vâki' Teke ve dîğer kurâ re'âyâsına [Ü3 31a] füsûs-âver-i taglît olup, icrây-ı mel'anete ictirâ etmişler ise de, Selânik Vâlîsi İbrâhîm Paşa üzerlerine cünûd irsâliyle bi'l-muhârebe hey'et-i ic-timâ'iyyeleri târ-u-mâr ve bakıyyetü's-suyûfu sefâyiniyle gavta-hor-i deryâ-yı firâr olup, ol mukâtelede aguşte-i hûn-i helâk olan ser-kerdegân-ı have-neden Teke Karyesi Koca-başısı Kostanti[4] nâm kâfir-i nemek-be-harâm ile oğlu ve müte'allikātından[5] on yedi neferin ser-i bürîdelerini Der-i şevket'e takdîm ve evlâd-ı fâtihân Rumeli Ser'askeri ordusuna me'mûr olup, 'azîmetlerinde Selânik havâlîsi askerden hâlî kalacağından, ma'âzallâhi Te'âlâ eşkıyây-ı mesfûre giderek tecemmu' ile Platamona (پلاطمنه) taraflarına geçmeleri[6] vukū' buldukda, iş düşvâr olacağından bahsle, asâkir-i merkūmenin ma'iyyetinde kalmasını terkîm edüp, lâkin asâkir-i merkūme,

---

1. imâret-i Ü3 : — S
2. Vâlî-i S : Vâlî-yi Ü3

* "Tevcîh-i eyâlet ve Emâret-i ..... tahvîl olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,85'te kaydedilmiştir.

3. Vâlî-i S : Vâlî-yi Ü3

** مزّق الله تعالى اوراق شملهم = Yüce Allah onların iki yakasını bir araya getirmesin" anlamına gelen Arapça bir bedduâ cümlesidir.

4. Kostanti S : قسنطنطى Ü3
5. müte'allikātından S : mu'allakātından Ü3
6. geçmeleri S : gecmeleri Ü3

bâ-irâde-i seniyye Ser'asker-i müşârun ileyh tarafına ta'yîn buyurılup, şimdi Selânik'e tahvîli mugāyir-i emr-i pâdişâhî olmağla, andan sarf-ı enzâr ile ma'iyyetinde olan askerin me'ûnesine sarf olunmak üzere müşârun ileyhe yetmiş beş bin guruş 'atıyye-i seniyye ile Donanma-yı hümâyûn'un ol[1] sulara vusûlüne kadar sevâhilin te'addî-yi a'dâdan muhâfaza vü muhâresesine ikdâm ve şûr-i şerr-i husâmı def'a ihtimâm etmek üzere bâ-irâde-i mülkdârî, tahsîn-nâme-i tergîb-hâme-i sadr-ı a'zamî ba's olundu.

Tevcîh-i Eyâlet-i Mar'aş ve ba'zı tevcîhât-ı hâcegân

Eyâlet-i mezbûre mutasarrıfı [Ü3 31b] 'Abdülcelîl-zâde Vezîr Ahmed Paşa'nın hilâf-ı rızâ hareket-i bî-bereketine binâ'en ma'a vezâretihî ref' u nefy ile recebü'l-müreccebin dördüncü günü eyâlet-i mezkûre[2], Sadr-ı esbak Anadolu Vâlîsi Dervîş Paşa kayını Mîr-i mîrân Fevzî Paşa'ya fazlen ihsân ve Şıkk-ı sânî Defterdârı 'Abdullâh 'İffet Bey'in menşûr-i 'ömri tomar ve defter-i hayâtı mahtûm-i yed-i rüzgâr olmağla, câlı-ı mastûr mâh-ı mezkûrun[3] onuncu günü hem-kalem-i sadru'l-vüzerâ, esenn-i hâcegândan Silahdâr Kâtibi Divrigî Rüşdî Efendi'ye tevcîh ile şâdân ve Mektûbî-i sadâret-penâhî Kalemi Baş-halîfesi olup, çendân ashâb-ı kalem ile betâ'et-i kasriyye vü zarûriyyesinden nâşi hüsn-i imtizâca muvaffak olmayan Necîb Efendi, kitâbet-i mezkûre ile kaleminden devr u muhavvel ve baş-halîfelik ile kudemây-ı hulefâdan Halebli-zâde 'Ali Râ'if Efendi karîn-i 'avârif-i emel ve mûmâ ileyh Râ'if Efendi'nin 'uhdesında olan humbaracı ve lağımcı kitâbetiyle dahi Âmedî hulefâsından Nazîf Bey-zâde Mustafa Bey, kaleminden çıkmamak üzere vâreste-i 'atal oldu.

Sâlifü'z-zikr Ahmed Paşa menfâsına giderken hilâl-i râhda vefât ve 'âzim-i dâr-ı mükâfât olmuşdur[4].

Tekmîl-i Kışla-i Arabacıyân ve[5] Topcuyân ve duhûl-i îşân

Sâl-i sâlif recebinin on ikinci günü binâsına besmele-hân-ı ibtidâ olunan kışlalardan Arabacı Kışlası, şehr-i sâbık evâ'ilinde tekmîl ile Arabacıyân askeri îvâ olunup ve[6] Topcu Kışlası dahi[7] işbu sene-i mübâreke cumâdelûlâsının beşinci günü mükemmelen resîde-i intihâ olduğunu, Emîn-i Binâ Ser-

1.ol Ü3 : o S
2.eyâlet-i mezkûre S : — Ü3
3.mastûr mâh-ı mezkûrun S : mezkûr mâh-ı mastûrun Ü3
4.Sâlifü'z-zikr ..... olmuşdur S : — Ü3
5.**Arabacıyân ve** S : — Ü3
6.kışlalardan ..... ve S : — Ü3
7.dahi S : — Ü3

ficeli Mehmed Ağa bâ-takrîr inhâ etmekle, işbu recebin onuncu günü asâkir-i mansûre-i [Ü3 32a] topcuyân, müretteb alaylariyle sâkin oldukları Bey-oğlu'nda kâ'in Atlu Kışlası'ndan âheste-rev-i hırâm ve Ta'lîm-hâne Meydânı'na gelüp, Müneccim-başı Mustafa Râkım Efendi'nin ta'yîn eylediği zikr-i âtî vakt-i muhtâre rasad-bîn-i intizâr olarak, cümlesi 'alâ merâtibihim saff-beste-i kıyâm oldukları hâlde, pîş-gâh-ı bâbda üc nefer huffâz birer 'aşr-ı şerîf kırâ'at, ba'dehû dûdmân-ı Topcuyân Şeyhi âyet-i du'ây-ı vâcibü'l-edây-ı pâdişâhîyi tilâvet edüp, hıtâmında tehyi'e vü i'dâd olunan kurbânlar zebh olundukdan sonra sâ'at dörde vardıkda, lisân-ı hâzirîn ile bi't-tehlîl ve't-tekbîr nâzırları bulunan Süleymân Efendi ile Topcubaşı Nu'mân Ağa kapuyu güşâd ü duhûl ve kurb-i bâbda mevzû' serîre ku'ûd eylediklerinde, Baş-çavuş Ağa savt-ı bülend ile her bir[1] fırkayı başka başka bi'l-fâsıla çağırup, serîr-i mezkûr mukābiline geldiklerinde 'âdetleri üzere selâmlayup, yegân yegân tahsîs olunan me'vâlarma 'azîmet ve her biri kapularında zebh-i kurbânla derûnlarına vusûl ile ferîza-i ed'iye-i şehriyârâneye muvâzabet eylediler.

Yevm-i mezkûrda Top-hâne'nin masraf sandığından Şeyh Efendi'ye yüz ve ocak imâmına altmış ve huffâza otuzar ve ağa imâmma yüz ve dervîşâna altmış ve me'mûr-i mühendise yüz ve dört nefer mu'temedlere otuzar guruş sıla i'tâ olundu. [Ü3 32b]

Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ez-Muhâfız-ı Sakız Yûsuf Paşa ve peyâm-ı sârre ez-İstanköy

Sakız Cezîresi'nde kâ'in Vediso (وديسو)[2] nâm karye karşusuna karaya asker-i nuhûset-eser döküp, îsâl-i hasâr etmek zu'muyla bir takım havene-i Rum tekneleri hücûm etmiş ise de, muhâfız-ı mûmâ ileyh üzerlerine sevk-i asker-i şecâ'at-muhbir edüp, asâkir-i meşkûru'l-me'âsir lede'l-muhârebe içlerinden tarata nâm bir merkebi ihrâk ve sâ'irlerini def' u inhizâmda kemend-i gayreti şedd-i mahall-i nitâk eylediklerin mûmâ ileyh iş'âr ve merkeb-i mezkûrun kapudaniyle biraz melâ'înin ru'ûs-i maktû'alarını evâsıt-ı mâh-ı merkūmda Der-sa'âdet-eser'e tesyâr ile nümûne-nümâ-yı hamâset ve mazhar-ı sâbâş-ı şehinşâh-ı İskender-sîret olup*, işbu peyâma mürâdifen yine eşkıyâ'-i mersûme İstanköy Cezîresi'nde vâki' Andromaha nâm karye sınurunda ve Seravimos kıyılarında karaya asker-i gürg-manzar çıkararak, ol taraflarda kâ'in mandıralardan koyun sürdüklerini muhâfızı

---

1. bir Ü3 : — S

2. Vedisu (وديسو) Ü3 : وويسو S. Bu kelime *Târîh-i Cevdet*, XII,86'da ويسو şeklindedir.

*. "Vürûd-i ru'ûs-i maktû'a ..... olup" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,86'da kaydedilmiştir.

Sadr-ı esbak İbrâhîm Hilmi Paşa bi'l-istihbâr üzerlerine ta'yîn-i asâkir-i kerrâr edüp, ekserîsi karîn-i kahr ve çeşîde-i zehr oldukları haberini[1] nâtık 'arîzası dahi resîde-i cây-ı vürûd ve meşmûl-i lihâza-i pâdişâh-ı sa'âdet-nümûd olmuşdur; *Allâhümme zid savlete devletihî 'ale'l-a'dâ'i**.

Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve Ser'askerî ve Livâ'-i Çirmen ve Tırhala

Rumeli Vâlîsi ve ilhâken Tırhala Mutasarrıfı Ser'asker [Ü3 33a] Ebûlebûd Mehmed Paşa nefsinde bahâdır, sâff-nihâd ve şecî'-i vegā-mu'tâd olup, mahallinde fi'l-cümle tahrîr olunduğu üzere Selânik Vâlîliği'nde dahi îmây-ı müdde'â eder epeyce hidmeti sebkat etmekle, zâtından idâre-i umûr-i ser'askerî ve mühimm-şinâsî-i mesâlih-i leşkerî ümmîdiyle ol hatb-ı celîl, zahr-ı gayretine tahmîl olunmuşidi. Lâkin müşârun ileyh Selânik'den hareket ve Yenişehir'de ferş-i visâde-i ikāmet eyledikde hastalanup, ol esnâda vukū' bulan ba'zı ahvâl-i garâbet-iştimâli mizâcsızlık buhrânına haml olunarak, yine her bir mültemisâtı karîn-i is'âf ve pây-ı vak' u istiklâli, râkî-i merâkî-i iz'âf olunmuşidi.

Ba'de'l-bür'i't-tâmm maslahat-ı sipeh-sâlârîye 'alâ vechi'l-matlûb ibtidâ vü ikdâm etmesi muntazar u me'mûl iken, vera'-i bârid ile ser-kerdegâna[2], te'vîli kābil ednâ şey'de ta'nîf ve hod-bînlik ile re'y-i âharı tezyîf edüp, be-tahsîs İşkodralı Mustafa Paşa'nın îfây-ı me'mûriyyete[3] mecbûr olacağı sûreti istihsâl ile müşârun ileyh ve sâ'ir me'mûrîni bi't-teşvîk Mesolong (مسلنك) feth u teshîri ve Mora derûnuna tesyîrleriyle Eğriboz ve sâ'ir etrâfın levs-i vücûd-i eşkıyâdan tathîri mevâddına sarf-ı zihn etmeyüp, her birini birer mu'âmele-i bâride ile tebrîd ü tenfîr ve istimâletle taht-ı ra'iyyete idhâli mümkin olan re'âyâyı tekdîrinden başka, evvel-bahâr-ı zafer-âsârda müşârun ileyhin inhâsiyle ma'iyyetine kemmiyyet ü keyfiyyeti bâlâda tahrîr olunduğu üzere [Ü3 33b] bi'l-cümle Rumeli kazâlarından bâ-evâmir-i 'aliyye asâkir-i vâfire ta'yîn olunmuş ve îcâb-ı vakt ü hâl ile her bir maslahatın icrâsı kendüsüne etrâfiyle bildirilmiş iken, televvün-i mizâcına binâ'en kimini ketm ü ihfâ ve kimini beğenmeyüp, 'adem-i ısgā ile tedâbîri kalıbdan kalıba ifrâğ ve mazmûn-i irâde-i seniyyeyi me'mûrîne re'y-i müzeyyefi üzere iblâğ etdiğinden mâ'adâ, hilâf-ı rızây-ı Mevlâ ve mugāyir-i irtızây-ı Pâdişâh-ı cihân-ârâ, sûret-i zişt-i mezâlim ü i'tisâfı izhâr ve her bir

---

1.haberini S : haberi Ü3

* اللهم زِدْ صَولَةَ دَولَتِه على الاعداء = Allahım! Düşmanlarına karşı onun devletinin kuvvetini arttır" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

2.serkerdegâna S : serkerdegâni Ü3

3.me'mûriyyete S : me'mûriyyetine Ü3

kazâya müterâdifen mübâşirler tesyâriyle mütemevvilîni ihzâr ederek rahne-dâr ve bir cânibden dahi Rumeli askerinin ne sebebe mebnî ise harclarını kat' birle fukarây-ı kurâ üzerlerine cerâd-ı münteşir-i ziyânkâr gibi neşre ibtidâr edüp, hatta hekîmi sûretinde olan kâfirin yedine Rumeli ladokalarının adlarını yazdırarak bir defter verüp, mersûmun vâsıtasiyle her birinden otuz bin dahi ziyâde imdâdiyye nâmiyle akça mutâlebesiyle pâymâl ve hâlini yenmiş re'âyâyı dahi bâ-buyuruldu ihzâr birle: "Yedinizde memnû' olan silâh var imiş" töhmetiyle kiminden ahz-ı mâl ve kimini darb u salb ile mübtelây-ı kahr u nekāl ederek ber-vech-i muharrer Rumeli ehâlîsinin sagîr ü kebîri kendüsünden dil-gîr ve feryâdları peyveste-i felek-i esîr olduğu, taraf-ı saltanatdan hafiyyen ve celiyyen tahkîk ve me'mûrînin tahrîriyle dahi tedkîk olunup, hulâsa müşârun ileyhin yedinden Eğriboz [Ü3 34a] ve Kızıl-hisâr taraflarına berren ve bahran zuhûr eden eşkıyâ def'ine[1] kethudâsı Ser-bevvâbîn Genc 'Osmân Ağa'yı bin kadar süvârî ve piyâde asker ve beş yüz keyl mikdârı zahîre ile sa'bu'l-murûr mahalden hezâr cidd ü külfet ile Eğriboz Muhâfızı Vezîr 'Ömer Paşa'nın mededine irsâl birle, bi-lutfihî Te'âlâ eşkıyây-ı mersûmenin mákhûr olmasına dâ'î olmakdan gayrı bir maslahat müyesser olmayup ve beyne'l-me'mûrîn nüfûzu dahi kalmayup, tebdîli lâzım gelmekle, recebü'l-müreccebin on dördüncü günü bi'l-istiklâl 'unvân-ı ser'askerîyle Rumeli Eyâleti karîben 'uhdesine Mora Eyâleti tevcîh buyurulup, henüz yolda olan Çirmen Mutasarrıfı Dervîş Mustafa Paşa'ya ve Tırhala dahi hâlâ Bolu ve Vîrânşehir sancakları mutasarrıfı olup, me'mûren Yenişehir'de olan Moravî Ebûbekir Sıdkî Paşa'ya ve Çirmen dahi el'ân Dırama Nâzırı sâbıkā Mîrahûr-i sânî Ayaş Müftisi-zâde Es'ad Ağa'ya, bâ-rütbe-i vezâret tevcîh* ve müşârun ileyh Ebûlebûd Paşa'ya vezâreti 'uhdesinde olarak ser'askerliğe müteferri' akça ve mühimmât ve sâ'ir her ne var ise temâmen defterleriyle Yenişehir Defterdârı Yanyalı 'Ali Bey'e teslîmen bâ-emr-i 'âlî mübâşiri olan Gediklüler Mehteri Halîl Ağa ile ma'an Yenişehir'den hareket ve Filibe ve Edirne taraflarına 'azîmeti ve halefi Mustafa Paşa Yenişehir'e vusûlüne kadar umûr-i ser'askerîye bir[2] gûnâ sekte vü halel [Ü3 34b] gelmamek üzere cemî' husûsâtın idâre vü rü'yeti, müşârun ileyh Ebûbekir Paşa'ya ve ser'asker-i lâhıkın her hâlde re'y ü tedbîrine mütâba'at ve emr-i dînde ibrâz-ı hüsn-i hidmet eylemeleri, Yanya Mutasarrıfı ve Eğriboz ve Balya-badra ve İzdin muhâfızlarına ve geçen sene Eğriboz'dan 'avdet edüp, Ser'asker-i sâbık Ebûlebûd Paşa'nın Badracık muhâfazasına ta'yîn eylediği, sâbıkā Mora Vâlîsi Berkofcalı Yûsuf Paşa ol vaktde malzeme cihetiyle nok-

1.def'ine Ü3 : def'inde S

*."Çirmen dahi el'ân ..... vezâret tevcîh" kısmı, özetle ve bu kişi ile ilgili kısa bir bilgi ile *Târîh-i Cevdet*, XII,85-86'da kaydedilmiştir. "**Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli ve .....**"den buraya kadar olan kısım ayrıca özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,92'de kaydedilmiştir.

2.bir S : bu Ü3

sânından bahsle âhar mahalle[1] irâ'esini istid'â etdikde, Sofya'ya 'azîmet tensîb olunmuşiken, Ebûlebûd ba'zı mahzûr mütâla'asiyle tevkîf etmişidi.

Bu def'a tevkîf u ruhsatı şıkları, re'y-i ser'asker-i cedîde ihâle olunduğunu hâvî, müşârun ileyh Yûsuf Paşa'ya bâ-evâmir-i 'âliye ve kavâ'im-i sâmiye[2] te'kîd ü tenbîh olundu.

Tezyîl

Ebûlebûd Paşa lisân-ı rıfk u mülâyemetde bî-vukûf olmağla, zühd-i bârid ve riyâ'-i kâsid yüzünden muktezâ-yı hâle mutâbık ta'bîrâtı çevirememeyerek ba'zı me'mûrîne sarâhaten: "'Ayş ü 'işreti terk edin ve semt-i salâha gidin!" diyerek hâtırlarına çendân ri'âyet etmeyerek ve sâde-dil olduğuna binâ'en ba'zı mukarreb-i seyyi'ü'l-meşreblerinin sûret-i hakdan garaz-âmîz sevk eyledikleri kelimâtların temâma sayarak, fi'le getürdüğü şütür-gürbe evzâ'ı, fi'l-hakîka nefret-i kulûb-i asker ve vefret-i ihtilâf-ı leşkeri mûcib olduğundan, müstahikk-ı 'in'izâl[3] [Ü3 35a] ve şâyeste-i gûş-mâl olmuş ve zâhiren ber-minvâl-i meşrûh Eğriboz imdâdından başka "Şudur" diyecek bir işi görülmamiş ise de ma'nâda iştihâr-ı celâdeti, küffâr-ı hâksârı bîm ü telâş ve cahîm-i ıztırâb-ı cân-hırâşa düşürmekle, 'ahdinde bir mahalden baş göstermeğe ve bulundukları hudûdu tecâvüz etmeğe muktedir olamadıkları muhassenâtından ma'dûd olduğundan fazla, eslâfından müteveffâ Hurşîd Paşa ve Seyyid Mehmed Paşa'nın bırakdıkları sekiz bin kîse kadar ve zemânında terakkî bulan 'ulûfe ve ta'yînât bedellerini asâkir-i bed-dilân taleb ü istid'âda ısrâr ve ba'zı me'mûrînin post gavgası zımnında tahrîkiyle 'av'ava-i şemâteti, mün'akis-i kubbe-i felek-devvâr etmeleriyle, müşârun ileyh Selânik'den getürdüğü altı yüz ve taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den gönderilmiş olan bin ve selefinin hazînesinde mevcûd olup, Mîrahûr-i evvel-i hazret-i Tâcdârî 'Ali Bey ma'rifetiyle zabt olunan beş yüz elli kîse nukûdu ve emvâl-i mîriyyeden olup, mevâcibe müretteb olan mâl-ı cizyeyi tevzî' ü taksîm etmiş iken, yine askerin içbârı ber-vech-i muharrer halkı tecrîm ve tagrîmine bir sebeb olduğunu ve taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den kethudâlığıyla irsâl buyurulup, li-emrim-mâ esâfil ü e'âlîyi ifsâd ile şımartup, müşârun ileyhin 'azlini bi'l-ihsâs yanında bulunup, mes'ûl olmamak havfından bir mikdâr asker istishâbiyle İzdin tarafına muhâfaza yollu gürîzân [Ü3 35b] olup, bundan akdem Haleb'in dahi ihtilâline bâ'is-i küllî olan Sâlih Koc Ağa'nın etvâr-ı habâset-şi'ârı, me'mûrînin müstakillen

1.mahalle Ü3 : mahall S
2.sâmiye S : + ile Ü3
3.müstahikk-ı 'in'izâl S : müstahikku'l-'izâl Ü3

müşârun ileyhden nefretine 'illet olduğunu ba'zı erbâb-ı vukûf haber vermişlerdir; *el-'uhdetü 'ale'r-râvî**.

Vefât-ı Şeyhülislâm-ı esbak[1] Çelebi-zâde es-Seyyid Mehmed Zeynel'âbidîn Efendi

Müşârun ileyhin peder-i mâderi, cennet-mekân Mustafa Hân-ı sâlis *tâbe serâhu*** hazretlerinin devrinde şeyhülislâm ve bâlâ-revî-i vâdî-i şi'r ü inşâda müsellem-i hâss u 'âmm olan Küçük Çelebi-zâde İsmâ'îl 'Âsım Efendi ve vâlidi Halebü'ş-şehbâ Kazâsı'ndan munfasıl iken kazâ'-i nahb eden etıbbâ'-i hâssadan Surre Emîni-zâde es-Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi'dir.

Sâhibü't-terceme bin yüz altmış yedi rebî'ulâhırında zeyn-i gehvâre-i vücûd ve derâgûş-gerde-i dâye-i şuhûd olup, istihkâk-ı mahdûmiyyet üzere bin yüz seksan yedi sâli rebî'ulevvelinde Top-kapulu Sâlih Efendi işâretiyle nâ'il-i matlab-ı ru'ûs ve iki yüz on beş cumâdelâhıresinde Mevleviyyet-i Üsküdar ile perde[2]-ber-endâz-ı çehre[3]-bûs ve yirmi bir muharreminde Edirne ve yirmi iki rebî'ulâhırında Mekke-i mükerreme pâyeleriyle mükerrem ve yirmi üc şevvâlinin ikinci günü Nakîbü'l-eşrâf iken Müfti'l-enâm olan Dürrî-zâde es-Seyyid 'Abdullâh Efendi işâret etmekle, teşerrüf-i nekâbetle muhterem ve yirmi sekiz muharreminde Pâye-i İstanbul ile mukarreb-i ikbâl ve yirmi dokuz şevvâlinde Anadolu rütbesiyle visâde-i [Ü3 36a] tırâz-ı 'îd-gâh-ı iclâl olup, beş mâh murûrunda, ya'nî otuz senesi şehr-i rebî'ulâhırının onuncu cehâr-şenbih günü müşârun ileyh Dürrî-zâde Efendi'nin def'a-i sâniye meşîhati 'azlinde, meclis-i mekârim-muhlis-i meşîhat-i kübrâya lahlaha-fermâ ve cevâb-nüvîs-i kırtâs-ı fetvâ olup, selefim Şânî-zâde Efendi, 'Âsım Efendi'nin müsveddesinden cem' eylediği târîhinde giysû-tırâz-ı tebyîz olduğu üzere sühtüvânın[4] Ağa-kapusu eşhâsiyle mum nizâ'ından dolayı şu'le-nümâ-yı fürûzân olan 'alev-i guluvviyle müşârun ileyhin fenâr-ı ikbâli sûzân ve itfâ'en li-nâri'l-fiten[5] otuz üc sâli rebî'ulevvelinin yirmi dokuzuncu isneyn günü 'azlle bi'l-iclâ Burusa'da rû-

---

*. العهدة على الراوى = Günâhı, vebâli anlatanın boynuna" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

1. **-ı esbak** Ü3 : — S

**. طاب ثراه = Mekânı cennet olsun" gibi bir anlama gelen Arapça duâdır.

2. perde S : berde Ü3

3. çehre S : cehre Ü3

4. sühtüvânın Ü3 : سوختواتك S

5. itfâ'en li-nâri'l-fiten Ü3 : اطفاء النار الفتن ["itfâ'en" kelimesinin devâmındaki "elif" sonradan konulmuş gibi gözüküyor] S

be-r[âh]-ı visâde-i iftirâk-ı yârân olup, makām-ı meşîhate Mekkî-zâde Efendi i'tilâ ve tâziyâne-i te'dîb-i mûziyân-ı yobazânî der-dest-i icrâ eyledi.

Müverrih-i Fakîr ol hilâlde Adapazarı'nda nâ'ib bulunup, müşârun ileyhin meşîhatiyçün sebt-i defter-i âsâr kıldığım târîhdir ki 'İzzet Molla dahi tevârüd etmişdir.

Kıldı Mekkî-zâde'yi Yezdân, Müftî-i zemân.
(قیلدی مکی زاده یی یزدان مفتیٔ زمان)

Ba'dehû Şeyhülislâm-ı sâbık, ya'nî sâhibü't-terceme otuz dört muharreminin yirmi dokuzuncu günü ıtlâka lâyık olup, Üsküdar'da vâki' Sultân-depesi nâm zirve-i refî'ada kâ'in hânesinde subha[1]-şumâr-ı 'ibâdet-i Hallâk-ı 'ibâd ve zemzeme-sâz-ı du'ây-ı hayriyye-i Pâdişâh-ı merâhim-mu'tâd iken, işbu otuz dokuz recebinin on beşinde yetmiş iki yaşında terk-i şûrezâr-ı 'âlem-i fenâ ve 'azm-i gülşen-i [Ü3 36b] me'vâ edüp, salâtın musallây-ı Câmi'-i Fâtih'de 'ulemâ vü dervîşândan cemm-i gafîr edâ ve tehlîl ile Molla Gürânî civârında vâki' sâlifü't-tahrîr cedlerinin[2] i'dâd eylediği makberede defîn-i hâk-i pâk-i ihfâ kıldılar*.

Merhûm-i müşârun ileyh *esbegallâhü Te'âlâ lütfehû bi't-tecelliyyâti'l-cemâliyyeti 'aleyhi*** hattât-ı ta'lîk ve kerîm ü şefîk Dülger-zâde Rızâ Efendi *kuddise sırruhû**** hazretlerinin vâsıta-i inâbetiyle gedây-ı keckûl be-dest-i Sultân-ı kasr-ı 'ârifân, ya'nî tarîk-i sa'âdet-refîk-i sâdât-ı Nakşibendiyye'ye müntesib, dil-âgâhân[3] ve dervîşânı muhibb, hande-rû ve bezlegû, mazmûn-tırâz ve nükte-perdâz[4], takrîri kırta-i binâ-gûş-i zurafâ ve ta'bîri pesendîde-i üdebâ olup, safây-ı tab' u nutk-ı selâset[5] neb'ine nazaran: "Eğer mukaddimât-ı edebiyyeye gûşiş-i tâmmla istihzâr etmiş ve edevât-ı nazm ü nesre verziş-i subh u şâmmla meleke-dâr olmuş olaydı, ceddine fâ'ik bir fâzıl-ı bâhirü'd-dekāyık olur idi" dense ba'îd değildir. Her çend keremi müsellem ve bezli meşhûd-i ecânib ü mahrem ise de, televvün-i mizâcı ve ba'zı sû'-i karîninin suhan-âferînâne si'âyetine igtirârı, gâhîce 'ayb-ı imtinânı işrâb ve tekeddür-i çeşme-sâr-ı havâtır-ı ehibbâsını îcâb eder idi.

1.subha S : — Ü3
2.sâlifü't-tahrîr cedlerinin S : cedd-i sâlifü't-tahrîrlerinin Ü3
*."Vefât-ı Şeyhülislâm-ı esbak ..... kıldılar" kısmı, özetle ve Süleymân Fâ'ik Efendi'nin Mecmu'ası'ndan alınan bir bilginin de ilâvesiyle *Târîh-i Cevdet*, XII,89-90'da kaydedilmiştir.
**. اسبغ الله تعالى لطفه بالتجليات الجمالية عليه = Allah ona olan lütfunu güzel tecellîlerle bol bol ihsân eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
***. قدّس سرّه = Sırrı takdîs olunsun" anlamına gelen ve tasavvuf erbâbı için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.
3.dil-âgâhân S : dil-âgâh Ü3
4.perdâz Ü3 : berdâz S
5.selâset S : selâmet Ü3

Ta'yîn-i[1] neferât-ı dalkılıc ez-yeniçeriyân be-Donanma-yı hümâyûn ve ta'yîn-i Mutasarrıf-ı İnebahtı ve Karlı-ili Mîr-i mîrân Pilaslı*-zâde İsmâ'îl Paşa bâ-asker-i Arnavud-i nîz be-ma'iyyet-i Kapudan-ı deryâ

Her ne kadar güsistegî-i[2] şîrâze-i nizâm ve perîşânî-i evrâk-ı intizâm takrîbi [Ü3 37a] yeniçeri gürûhu, müddet-i medîdeden berü kangı mahalle sevk u tesrîb ve nereye ta'yîn ü takrîb olunsalar işe ve güce yaramadıklarından başka, ba'zı hükemânın *fe-inne't-tıbâ'a tenfe'ilü mine't-tıbâ'i*[3] *ve ente lâ tedrî; tecenneb 'an musâhabeti'l-eşrâri*** kavli hükmünce mukārenet etdikleri sâ'ir tavâ'if-i askeriyyeyi[4] dahi idlâl ve hod müsta'idd-i fesâd olan bir takım sebükserânı igfâl eyledikleri, tecribât-ı sahîha ile be-dîdâr olup, hattâ[5] ibtidây-ı mel'anet-i Rum'da Eflak cânibine gönderilen yeniçeriyânın eyledikleri sefâhet-i gûn-â-gûn gün gibi âşikâre[6] ise de, tâ'ife-i mezkûrenin mu'âmeleleri devekuşu meselini andırup, gitdikleri seferlerde ceng etmek değil, ceng eden erbâb-ı şemşîr ve ashâb-ı tedbîrin yed-i gayret ve kadem-i metânetlerine ihdâs-i çengî-i (چنکی) kusûr ve îrâs-ı lengî-i[7] fütûr ve gönderilmediği sûretde: "Biz kadîmü'l-eyyâmdan berü asker-i pâdişâhî değil miyiz? Bunca kılâ' u bikā' bizim darb-ı destimizle feth olunmadı mı ve hall-i 'ukde-i mukāteleye bizim nûk-i nâhun-i sinânımızla çâre bulunmadı mı?" diyerek, sad-hezâr erâcîf ile peydâ-yı şerr u şûr edegeldikleri mütevâtir ü meşhûr olmağla, hâh u nâ-hâh o[8] makūle makāle tehaddüs etmamek mülâhazası ve Ağa Hüseyn Paşa'nın tedbîriyle fi'l-cümle müte'eddibler olup, dûr ise de itâ'atleri mütâla'asiyle Donanma-yı hümâyûn ile beraber gidüp, lede'l-iktizâ berrde kullanılmak üzere yine bir takım 'ulûfe telefiyle destine [Ü3 37b] seyf ü tüfeng almağı bilmez habbâz ve kennâs ve ırgad dayılarından yeniçeri adiyle üc bin nefer dalkılıc askeri tertîb ve neferât-ı merkūmenin başbuğluğuna sevk-i ehl-i vukūf ile sâbıkā kul kethudâsı olup, hâlâ İznikmid'de yeniçeri zâbiti bulunan İsmâ'îl Ağa tensîb ü tanzîm ve te-

---

1.Ta'yîn-i S : **Tertîb-i** Ü3

*.Metnimizde "پلاسلی" imlâsı ile kaydedilip Palaslı gibi de okunabilecek olan bu kelimeyi Ahmed Lütfî Efendi, *age*, I,44,114,244'teki (پیلاسلی) imlâsından hareketle Pilaslı şeklinde okudum; ayrıca bk. Es'ad Efendi, *Âyâtü'l-Hayr*, vr.22a.

2.güsistegî-i S : güsistegî-yi Ü3

3.من الطباع S : فی الطباع Ü3

**."فانّ الطّباع تنفعل من الطّباع و انت لا تدری تجنّب عن مصاحبة الاشرار = Sen farketmeden karakter, karakterden etkilenir (=Üzüm üzüme baka baka kararır). (Bu sebeple) kötü insanlarla sıkı fıkı olmaktan uzak dur!" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

4.askeriyyeyi Ü3 : askeriyye S

5.hattâ S : — Ü3

6.âşikâre Ü3 : âşikâr S

7.lengî-i S : lengî-yi Ü3

8.o Ü3 : ol S

dârükü emrinde Yeniçeri Ağası'na hıtâben beyâz üzerine sâdır olup, muktezây-ı hâle tatbîken hüsn-i sebk ü ifâdede sanâyi'-i bedî'iyyeden ma'dûd sehl-i mümteni' makûlesinden olan zikri âtî emr-i 'âlî ile tâ'ife-i merkûme hem terhîb ve hem tergîb olunup ve yine Donanma-yı hümâyûn ma'iyyetine alınup, lede'l-îcâb karada istihdâm içün Preveze'den irkâb olunmak üzere üc bin nefer Arnavud askeri tedârüküne bi'l-istîzân Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa teşebbüs birle asker-i merkûmenin hüsn-i a'mâl ü idâresi, hemcinslerinden bir dirâyet-kâr zâtın süpürde-i 'uhde-i sadâkati kılınması iktizâ eylediğini ve hâlâ Rumeli ordusunda bulunan mîr-i mîrân-ı mârru'l-beyân İsmâ'îl Paşa maslahat-ı mezkûreye revâ olduğunu kapudan-ı müşârun ileyh inhâ etmekle, mûmâ ileyh cünûd-i merkûmeye başbuğ nasb u ta'yîn ve Rumeli Ser'askeri'ne bi'l-ifâde Preveze'ye gelüp, tehaşşüd edecek askeriyle Donanma-yı hümâyûn'un vürûduna intizâr ve vusûlünde rukûb ve re'y-i Kapudan-ı Deryâ ile hidmet birle teshîl-i emr-i hutûb eylemesi, tarafına bâ-kā'ime-i sâmiye tebyîn olundu*.

Sûret-i emr-i 'âlî

[Ü3 38a] Cümlenin bildiği gibi Mora cânibinde ve Eğriboz tarafında ve ba'zı adalarda dîn ü devletimizin düşmeni olan gavurların bu vakte kadar dîn karındaşlarımızdan bu kadar ümmet-i Muhammed'e eyledikleri hıyânetin intikāmı alınamayarak uzamış ve ol havâlîlerde ra'iyyetden çıkup, 'ısyân eden gavurların şer'an ve 'aklen haklarından gelmek lâzım gelmiş olduğundan, in-şâ'allâhu Te'âlâ üzerimize farz olmuş olan cihâd u gazâ niyyet-i hâlisasiyle bu sene-i mübârekede şu Mora ve Eğriboz ve etrâfında olan din düşmeni kâfirlerin haklarından gelinerek Mora'nın ve ol havâlînin feth u teshîr ve tathîriyçün külliyyetlü tertîbâtın icrâsına şurû' olunmuş olarak Dergâh-ı 'âlî yeniçerileri, Devlet-i 'aliyye'nin kadîm ü mu'teber bir ocağı olup, bu askerin şecâ'at ü sadâkatleri öteden berü meşhûr ve esfâr-ı sâbıkada yüzlerinden nice nice fütûhât u nusrat zuhûra geldiği, cümlenin ma'lûm u meczûmları olduğundan başka, el-hâletü hâzih cümlesi evvelki itâ'at ve kadîm inkıyâdı ele almış ve kā'ide vü erkânları vechile askerlik ve kulluk yolunu tutmuş olduklarından, bâ'is-i mahzûziyyet-i hazret-i Pâdişâhî olduğuna binâ'en, böyle vaktde yeniçeri evlâdları gibi şecî' u behâdır ve itâ'at-kâr askerin dîn ü devletleri yolunda sadâkatle çalışup, in-şâ'allâhu Te'âlâ yüzlerinden iş görülmek me'mûl olduğundan, cihâd u gazâ içün 'umûmen [Ü3 38b] Dergâh-ı 'âlî yeniçerileri ortalarından olmak üzere üc bin nefer güzîde ve muntehab yeniçeri evlâdlarının dalkılıc olarak tertîbiyle,

*."Her ne kadar güsistegî-i şîrâze-i nizâm ..... tebyîn olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,93-94'te kaydedilmiştir.

Donanma-yı hümâyûn ile beraber irsâlini şevketlü kerâmetlü pâdişâhımız efendimiz emr ü fermân-ı hümâyûn[1] buyururlar. Lâkin cümleye ma'lûm olduğu üzere Cenâb-ı Hakk fevz ü galebeyi, itâ'at eder ve zulm ü te'addîden kaçar ve hazret-i Rabbu'l-'âlemîn'in nehy eylediği işlerde bulunmaz tarafda hâsıla[2] edüp, yeniçeri ocağı dahi öteden berü ehl-i 'ırz ve itâ'at-kâr ve gazâ vü cihâda sa'y ü hâhiş eder kadîm bir ocak olduğundan in-şâ'allâhu'r-Rahmân bu def'a dahi mazhar-ı fütûhât olmak niyyetiyle üc bin nefer yeniçeri evlâdlarının Mora üzerine me'mûriyyeti husûsuna irâde-i seniyye müte'allak olmuş olduğundan, mûcebince hareket olunacağı ma'lûm ise de, gazâya gidecek yeniçeri evlâdlarını ser-rişte ederek, yol erkân bilmeyan ve yeniçerilik ne demek olduğunu anlamayan bir takım eşhâs, mukaddemleri olduğu gibi çârsu[3] ve pazarda ana buna sarkındılık ederek ehl-i İslâm ve re'âyânın akça ve eşyâlarını almak ve sâ'ir vechile tesallut etmek gibi fezâhat, hazret-i Rabbü'l-'âlemîn'in rızây-ı şerîfine ve pâdişâhımız efendimizin[4] emr ü irâdesine mugâyir olacağından ve böyle fezâhat, âhâd-i nâsa ürkündülüğü mûcib olup, Ocağ-ı 'âmire'nin nâmûsuna elvermeyeceğinden, o makūle eşhâsın zabt u rabtiyle yeniçerilik nâmını vikāye etmek, zâbitân-ı [Ü3 39a] ocağın ez-her-cihet ikdâm u gayretiyle olacağı âşikârdır. Bu cihetle Ocağ-ı 'âmire'nin zâbitân ve ihtiyârlariyle bi'l-müzâkere düşmenimiz olan gavurlara karşu gazâya gidecek yeniçeri evlâdları ser-rişte-siyle[5] o makūle eşhâsın dînimize ve şerî'atimize yakışmayan sûret vukū' bulmayarak ve hicbir vechile şemâtet ve sızıldı etdirmeyerek, kemâl-i zabt u rabtlarına ocakca bi'l-ittifâk dikkat ederek, mecmû' yeniçeri ortalarından olmak üzere üç[6] bin nefer yeniçeri evlâdlarının dalkılıc olarak tahrîriyle heman yazılanları hazırlanmış olan sefînelere bir ucdan irkâb ve Donanma-yı hümâyûn ile irsâle mübâderet ve[7] askerin bu vechile in-şâ'allâhu Te'âlâ sızıldısızca[8] ihrâc ü irsâlleri ve bâ-'avn-i İlâhî mahallinde işe yaramaları, Ocağ-ı 'âmire'nin te'kîd ve tezâyüd-i şeref ü şânı olduğu cümleye âşikâr olmağla, ana göre hareket eyleyesin, deyü.

1.-ı hümâyûn S : — Ü3
2.hâsıla S : hâsıl Ü3
3.çârsû Ü3 : çarşu S
4.rızây-ı ..... efendimizin S : rızâ'-ı şerîf ve pâdişâhımızın Ü3
5.ser-rişte-siyle Ü3 : + [S nüshasında buradan, yani 219b'den 230a'ya geçilmektedir. Yanlış ciltlemeden kaynaklanan bu duruma S 219b'nin alt tarafında ayrı bir kaligrafi ile yazılı bulunan "Mücellidin hatâsiyle araya başka cüz' girmişdir, yirmi sahîfe aşağıya bak" kaydıyla işaret edilmiştir] S
6.üç S : üc Ü3
7.ve Ü3 : — S
8.sızıldısızca S : صرلديسزجه Ü3

Vefât-ı Kevâkibî-zâde Mehmed Râşid Efendi

Müşârun ileyh, Devlet-i huld-âşiyân Ahmed Hân-ı sâlis *tâbe serâhu** hazretleri sudûrundan Kevâkibî-zâde Veliyyüddîn Efendi ahfâdından ve mevâlîden Feyzullâh Efendi nâm fâzılın veled-i emcedidir. Bin yüz seksan dokuz 'âmında müderris ve iki yüz yirmi birde Selânik mahreciyle menzil-i tereffühünü oldukca mü'esses olup, yirmi dokuzda taht-ı nezâret-i şeyhülislâmîde âsûde evkâfa müfettiş bulunmak mülâbesesi seyyid ve senedi Dürrîzâde 'Abdullâh [Ü3 39b] Efendi'nin def'a-i ûlâ-yı fetvâsında bâ[1]-Pâye-i Mekke-i mu'azzama Burusa Kazâsı'yla makziyyü'l-münâ, otuz ikide İstanbul Hükûmeti'yle kâm-revâ olup, otuz dokuzda Anadolu Kadı'askerliği rütbesini kesb ile nâ'il-i matlab ve işbu recebin on sekizinci günü fevtle müteveccih-i dergâh-ı Rabb oldu.

Leyyinü'l-cânib, oldukca nukûl, terâcim-i fetâvâ ve sukûka müntesib bir zât-ı nâdirü'l-me'âyib idi**; *zeyyenallâhu Te'âlâ semâ'e türbetihî bi-kevâkib-i rahmetihî****.

Nüzûl-i firkateyn

Tersane'de müceddeden inşâ olunan Bâdî-i[2] nusrat nâm firkateyn, Sadr-ı a'zam hâzır oldukları hâlde bi'l-istîzân şehr-i mezkûrun yirmi altıncı sebt günü mes'ûd olan vaktde leb-i deryâya inzâl ve ber-mu'tâd me'mûr-i inşâsı olanlar hila' u 'atâyâ ile mesrûru'l-bâl kılındı.

Tevcîh-i Eyâlet-i Mora Bencel Mehmed 'Ali Paşa

Bâlâda zikri sebkat etdiği üzere Mısr'a me'mûr Barut-hâneler[3] Nâzırı Necîb Efendi, vakta ki sür'at-i seyr ile Antalya İskelesi'ne varup, andan[4] sûy-i Mısr'a revân ve neyl-i selâmetle ol savba vâzı'-ı hemyân olup, me'mûriyyet-i ma'lûmesini, ya'nî asâkir ü zehâyir cihetleriyle hidmetini Vâlî-yi müşârun ileyhe ifâde ve teşrîfât-ı şâhâneyi dûş-i düstûr-i gayûra bi't-tebcîl ilbâs birle, ta'biye-i sanduka-i hâfızası kılınan cevâhir-i tenbîhât u taltîfât-ı Husrevâneyi hizâne-i sâmi'asına nihâde kıldıkda, zehâyir-i matlûbenin Mora

---

*. طاب ثراه = Mekânı cennet olsun" gibi bir anlama gelen Arapça duâdır.

1.bâ Ü3 : pâ S

."Vefât-ı Kevâkibî-zâde** ..... idi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,91'de kaydedilmiştir.

***. زيّن الله تعالى سماء تربته بكواكب رحمته = Allah Teâlâ toprağının (türbesinin) semâsını rahmet yıldızlarıyla süslesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

2.Bâdî-i Ü3 : Bâdî-yi S

3.Barut-hâneler S : Barut-hâne Ü3

4.andan S : اندى Ü3

cânibine serî'an irsâlini ta'ahhüd ve[1]: "İşlerde çatallık [Ü3 40a] olmasun" deyü encâm-ı tanzîm-i mehâmma kadar Deryâ Kapudanlığı ve Mora Eyâleti, hâlâ Mekke-i mükerreme Şeyhü'l-haremliği inzimâmı ve Cidde-i ma'mûre Sancağı ilhâkiyle Habeş Eyâleti'ne[2] mutasarrıf olan oğlu Vezîr İbrâhîm Paşa'ya bi'l-istiklâl ihsân buyurulduğu sûretde müşârun ileyhi asâkir-i vâfire ve mühimmât-ı mütekâsire ile Mora'ya irsâl ve bi-'avnihî sübhânehû sâye-i şâhânede tıbk-ı dil-hâh-ı feyz-iktinâh-ı Tâc-dârî üzere Mora'nın eydî-yi e'âdîden i'âde vü istihlâsı esbâbının istihsâli emrinde ibrâz-ı hidemât-ı cemîle ve izhâr-ı harekât-ı celîle edeceğini beyân birle, silsile-i 'ubûdiyyet-i kadîmesini rabt-ı rıbka-i teceddüd eylediğini serîr-i 'izzet-masîr-i Dâverâneye 'arz eyledikde, ba'zı mütâla'aya mebnî kapudanlıkdan sarf-ı enzâr olunarak, fekat Sulıca ve Çamlıca[3] ve Mora mesâlihinde müstakill bi'r-re'y olmak üzere mültemisât-ı sâ'ire, ya'nî[4] nezd-i velî-ni'met-i 'âlemiyânda karîn-i hüsn-i kabûl ve müsâ'afe-i mülûkâne ile resîde-i hayyiz-i[5] husûl olup, şa'bânü'l-mu'azzamın gurresinde hâlâ ber-vech-i ilhâk Rumeli Vâlîsi Dervîş Mustafa Paşa'nın 'uhdesinde olan Mora Eyâleti, müstakillen müşârun ileyh İbrâhîm Paşa'ya tevcîh ile kadri bir kat dahi terfî' ve Mısır'dan Mora'ya imrâr-ı zehâyir maddesiyçün Kapudan-ı Bahrona-i hümâyûn Hüseyn Bey'e mashûben tesyîr olunan sâlifü'z-zikr sefâyin ile Balyabadra tarafında Çeşmeli Halîl Bey başbuğluğuyla el'ân mevcûd bulunan on kıt'a sefâyin-i [Ü3 40b] hümâyûn ma'iyyetine ta'yîn ve ol vechile Donanma-yı Mısriyye Ser'askerliği dahi 'uhde-i hamiyyetine ihâle olunarak binây-ı istiklâli tarsîn olunup, hemân İskenderiyye'den fekk-i lenger-i ikâmet birle Bahr-ı sefîd'e hurûc ve Mora ve Sulıca ve Camlıca ve Mora hâricinde olan sagîr adalara hücûm u velûc ederek bi-'inâyetillâhi'l-Meliki'n-nasîr bunları teshîr ü tathîr birle Mora'ya duhûlüne gayret etmek bâbında iktizâ eden emr-i 'âlî-şân tarafına tesyâr ile teşcî' kılındı*.

Tezyîl

Maslahatda ihtilâf olmamak içün müşârun ileyh İbrâhîm Paşa'nın re'yinde istiklâli, hem kānûn-i hikmete fi'l-hakîka muvâfık olduğu mneczûm ve hem vâlidinin ehass-ı mültemisâtı olduğu ma'lûm olmağla, bu tarafda

---

1.ve S : + yine ber-vech-i muharrer Ü3
2.Eyâleti'ne Ü3 : ايالتنله S
3.Çamlıca S : Camlıca Ü3
4.sâ'ire, ya'nî S : sâ'iresi Ü3
5.hayyiz-i Ü3 : خير S
*:"**Tevcîh-i Eyâlet-i Mora** ..... teşcî' kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,93'te kaydedilmiştir.

kâ'in Sisam ve İbsara ve Işkatos ve İşkepos (اشکپوس)[1] ve sâ'ir[2] cezâyir-i sıgârın tathîri, mahsûsen Kapudan Paşa'ya muhavvel ve Mora sularında olan mârru'l-beyân adaların teshîrine müşârun ileyh İbrâhîm Paşa müvekkel olarak me'mûriyyetleri birbirinden tefrîk ü temyîz ve bu vechile Vâlî-i[3] Mısır dahi ta'zîz olunup, ahadühümâ âharın umûruna mâdâmki sûret-i terâdî rûnümûn olmaya, hod-be-hod müdâhale etmamek bâbında Kapudan Paşa'ya hıtâben bâlâsı tuğrâ-yı garrâ ile müveşşah emr-i 'âlî-şân ısdâr buyuruldu.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Sâl-i âtî cumâdedelûlâsı gurresinden zabt etmek üzere Kazâ'-i Şâm-ı behişt-fâm, sâbıkā Selânik Kadısı Hayâtî-zâde Mehmed Es'ad Efendi'ye tevcîhle be-kâm ve yine sene-i kābile rebî'ulevvelinden [Ü3 41a] mazbût olmak üzere Hükûmet-i Ümm-i[4] dünyâ, ya'nî Mısr-ı Kāhire ile sâbıkā Havâss-ı refî'a Kadısı Ketanî-zâde Mahmûd Efendi sezâ-vâr-ı ikrâm ve yine şehr-i mezkûrdan[5] zabt etmek şartiyle bâ-Hâmise-i Süleymâniyye Nûr-i 'Osmânî Müderrisi Bartınlı Müfti-zâde Mehmed Efendi Kuds-i şerîf'e Kadı[6] ve kırk saferinden zabt olunmak üzere bâ-Hâmise-i Süleymâniyye Hânkāh-ı Ka'riyye Müderrisi Karamânî Şerîf Efendi-zâde es-Seyyid Mehmed Necîb Efendi Üsküdar Kazâsı'na râzı oldu.

Ref'-i vezâret-i Vâlî-i[7] sâbık-ı Rumeli

Bâlâda rakam-zede-i kalem olduğu keyfiyyâta mebnî Rumeli Vâlîsi Ebûlebûd Mehmed Paşa bi'l-in'izâl Yenişehir'den hareket birle Filibe'ye hatt-ı tirhâl[8] eylediği esnâda, ya'nî selh-i şa'bânda ref'-i vezâretiyle Dimetoka'da ikāmeti bâbında mehâbet-rîz-i sahîfe-i terbiye olan emr-i cihânmutâ', resîde-i dest-i vusûl ve emvâl ü eşyâsının zabtı dahi cümle irâde-i pâdişâhîden olup, ol husûsda kendi ve mukarrebîni mes'ûl olmuşiken, taksîrâtının ba'zısına bâ'is âharlarının ta'zîri olduğu bi't-tahkîk musâderesinin 'afviyle ihsân ve müceddeden çırâğ u handân kılındı*.

1.İşkepos (اشکپوس) S : İşkebos (اشکبوس) Ü3
2.sâ'ir S : sâyir (سائر) Ü3
3.Vâlî-i S : Vâlî-yi Ü3
4.Ümm-i Ü3 : دم S
5.mezkûrdan S : mezbûrdan Ü3
6.Kadı S : — Ü3
7.Vâlî-i S : Vâlî-yi Ü3
8.tirhâl S : rihâl Ü3
*."**Ref'-i vezâret-i Vâlî-i sâbık-ı Rumeli** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,92'de kaydedilmiştir.

Katl-i Kâtib-i Dîvân-ı Depedelenli Süleymân[1] Efendi

Merkūm zübde-i fuhûl ü a'lâm Serrâc-zâde[2] İbrâhîm Efendi nâm pîr-i fazîlet-irtisâmın veled-i reşîd ve pûr-i dâniş-i dîdi olup, bundan akdem Depedelenli 'Ali Paşa'nın ba'zı kesân sevkiyle Der-sa'âdet'den yanma gidüp, dîvân kitâbetiyle Yanya'da hayli müddet sîr-âb-ı sahbâ-yı temettu' u refâh ve îfây-ı hükm-i fasl-ı şebâb[3] [Ü3 41b] ile ferâmûş-gerde-i ekdâr-ı rüzgâr-ı humûm-penâh olmuşidi. Vezîr-i vizr-endûd-i mezbûr, mazhar-ı gazab-ı Pâdişâh-ı İskender-nazîr oldukda, 'alef-i şemşîr-i telef oluncaya kadar yanından ayrılmadığından başka, hîn-i muhâsarasında a'mâl-i hiyel ü hıyânetde birbirleriyle hem-dest-i ittifâk ve vefk-i sad-ender-sad tezvîrât vaz'ında dest-i hem[4]-peyveste-i vifâk olup, Devlet-i 'aliyye tarafına[5], yazdığı mugâlata ve cedel-nümûn ve mu'âraza-i mükâbere-merhûn evrâk, kâtib-i merkūmun midâd-ı kalem-i siyâh-kârî-i[6] rakamı ve reşehât-ı kâse-i tab'-ı mefsedet-neb'i olmağla, âyine-i hâtır-ı şâhâneyi jeng[7]-pezîr-i infi'âl etmişidi. Müstenidi ber-taraf ve kendi dahi bâd-ber-keff oldukdan sonra, Ebûlebûd Paşa da'iresine isticlâb ve serâ'irde istiktâb eylediği tahrîrâtından âşikâr olmuş ve Âsitâne'den ma'iyyetinden tardı işrâb u iş'âr olunmuş iken, safvet-i zamîrinden nâşi merci'ini anlamayarak[8], dâ'iresi halkının istirkābla gamz u nifâkına[9] haml ile def'inde sûret-i müsâmaha göstermiş idi. Müşârun ileyh ser'askerlikden ba'de'l-'azl halefi Dervîş Paşa'ya merkūmun ser-riştesizce Dâru's-saltana'ya irsâli yazılmış ise de, bu esnâda hod-be-hod vürûd etmekle, Çavuş mübâşeretiyle Kayseriyye'ye iclâ ve müte'âkıben[10] tesyâr olunan fermân-ı celâdet-'unvân mûcebince Kayseriyye Vâlîsi ma'rifetiyle hank u ifnâ olundu.

*Ma'a mâ fîh mine's-seyyi'ât** bir kâtib-i[11] çâpük-kalem ve bir münşî-i zîbâ-rakam idi.

---

1. **Süleymân** S : **Selmân** Ü3
2. Serrâc-zâde S : سراجزاده Ü3
3. şebâb **S** : + şebâb Ü3
4. hem **S** : بهم Ü3
5. tarafına Ü3 : tarafından **S**
6. siyâh-kârî-i Ü3 : siyâh-kârî-yi **S**
7. jeng Ü3 : reng **S**
8. anlamayarak **S** : anlayarak Ü3
9. nifâkına Ü3 : nifâkla **S**
10. müte'âkıben Ü3 : mu'âkıben **S**

*. "مع ما فيه من السيئات = Her ne kadar bazı kusûrları varsa da" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

11. kâtib-i Ü3 : — **S**

Âmeden-i Sefîr-i 'Acem Kāsım Hân[1]

Musâlaha senediyle Şâh-ı 'Acem tarafından [Ü3 42a] büyük elçilik 'unvâniyle Der-i şevket[2]-medâr'a rû-mâle[3] me'mûr olan Hân-ı mûmâ ileyh, bundan akdem mersûm-i hâme-i 'Abbâsî-câme olduğu üzere serhadd-i Erzurum'a duhûl ve duhûlü gününden berü ta'yînât ü mesârıfât-ı lâzime-i merâhili ma'a ziyâdetin[4] Devlet-i 'aliyye-i ebed-peyvend'den[5] tertîb ü i'tâ ve nüzl-i firâvân bezliyle semâhat-i mihmân-nevâzî icrâ[6] olunarak, evâhır-ı mâh-ı sâbıkda Medîne-i Üsküdar-ı *sînet 'ani'l-ekdâr**'da[7] îkāf-ı matıyye-i[8] vusûl etmişidi.

İşbu şa'bânü'l-mu'azzamın üçüncü[9] günü ber-resm-i mu'tâd[10] Çavuş-başı Ağa, alay-ı mahsûsiyle Vezîr İskelesi'nden[11] istikbâl ve Bâb-ı 'âlî'ye îsâl edüp, rusûmât-ı[12] 'âdiye-i süferâ[13] kemâ-yenbagî icrâ ve huzûr-i Âsafî'de kendüye dört bin iki yüz elli[14] guruş kıymetlü bol yenlü ve maslahat-güzârı ve kethudâsı ve kâtibü's-sırrı ve sâ'ir mu'teber âdemlerinden iki neferine istihkāklarınca kontoş[15] semmûr ve üc nefere sûfe dûhte sincâb ferveler ve on altı kadarına dahi 'alâ kadrihim kaputlar iksâ ve mukaddemce[16] mihmân-dâr ta'yîn olunan Ser-bevvâbîn Hâşim Ağa'nın Aksaray-'da vâki' konağına yine alay ile getürüp, îvâ kıldılar**.

1.**Hân** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 3 ş[a'bân] sene 39" yazısı vardır] B
2.şevket Ü3, S : devlet B
3.rû-mâle B, S : — Ü3
4.ma'a ziyâdetin Ü3, S : — B
5.peyvend'den Ü3, S : bekādan B
6.ü i'tâ ..... icrâ Ü3, S : — B
*."صينت عن الاكدار" = Kederlerden, kaygılardan korunsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
7.Medîne-i .....'da Ü3, S : Üsküdar'da B
8.matıyye-i Ü3, S : هبواء ?B
9.üçüncü Ü3 : ücüncü B, S
10.mu'tâd Ü3, S : + üzere Vezîr İskelesi'nden B
11.alay-ı ..... İskelesi'nden Ü3, S : — B
12.rusûmât-ı Ü3, S : + mihmân-nevâzî-i B
13.süferâ Ü3, S : devlet B
14.dört bin iki yüz elli Ü3 : dört bin iki yüz [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] S : 4.250 B
15.kontoş Ü3, S : قنطور B
16.mukaddemce Ü3, S : akdemce B
."Âmeden-i Sefîr-i 'Acem Kāsım Hân** ..... kıldılar" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,86'da kaydedilmiştir.

'Azîmet-i Donanma-yı hümâyûn[1] be-Bahr-ı sefîd[2]

Gerek Tersane-i Âsitâne ve gerek Akdeniz boğazında[3] olan süfün-i hümâyûnun edevâtı, kemmen ve keyfen tekmîl ve yukaruda[4] merkūm-i kilk-i beyân olduğu üzere ocakdan taleb olunan dalkılıc neferâtı[5] dahi her ne hâl ise tahrîr ile tahmîl olunmağla, şehr-i mezkûrun beşinci günü Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa Bâb-ı 'âlî'ye ber-kānûn-i kadîm[6] gelüp, serâserlü[7] girân- [Ü3 42b] kıymet hil'at-i semmûr telebbüsüyle icrây-ı resm-i muvâda'at ve irtesi günü neferât-ı[8] merkūmenin başbuğu İsmâ'îl Ağa'nın dahi taltîfen huzûr-i sadr-ı a'zamîde[9] döşüne beş kîse değer kontoş semmûr iksâ olunup, zebân-ı Âsafâneden vesâyây-ı[10] lâzime ve mevâ'îd-i gayret-i müstelzime istimâ'iyle, müşâhede-i rûy-i şâhid[11] 'inâyet ve çend rûz murûrında hubûb-i rîh-i muvâfık ile[12] mütevekkilen 'alallâhi'l-Meliki'l-'allâm[13] semt-i merâma[14] şirâ'-güşâ-yı 'azîmet kıldılar.

Nakl-i hümâyûn be-Beşiktaş[15]

Pâdişâh-ı rub'-meskûn ve Hâkān-ı nusrat-makrûn[16] hazretleri şevket ü iclâl ve 'izzet[17] ü ikbâl ile mâh-ı merkūmun[18] onuncu günü Top-kapu Serayı'ndan hadâyık-ı zâtü'l-behce-i Beşiktaş'a nakl-i hümâyûn buyurdular. *Edâmallâhu Te'âlâ riyâza saltanatihî*[19] *mâ lâha mısbâhu sabâhin ve fâha ekāhu felâhin**.

---

1. -yı hümâyûn Ü3, S : — B
2. be-Bahr-ı sefîd Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 5 ş[a'bân] sene 39" yazısı vardır] B
3. Tersane ..... boğazında Ü3, S : Halîc-i Âsitâne'de ve gerek Boğaz-ı Bahr-ı sefîd'de B
4. yukaruda Ü3, S : bâlâda B
5. ocakdan ..... neferâtı Ü3, S : dalkılıc asâkiri B
6. ber-kānûn-i kadîm Ü3, S : ber-mu'tâd B
7. serâserlü Ü3, S : serâsere dühte B
8. neferât-ı Ü3, S : asâkir-i B
9. Ağa'nın ..... a'zamîde Ü3, S : li-ecli't-taltîf huzûr-i Âsafâne'ye celb ile B
10. zebân-ı ..... vesâyây-ı Ü3, S : fem-i Âsafâne'den tenbîhât-ı B
11. şâhid Ü3, S : — B
12. hubûb-i ..... ile Ü3, S : — B
13. Meliki'l-'allâm Ü3, S : Ma'bûd B
14. merâma Ü3, S : maksûda B
15. be-Beşiktaş S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 10 ş[a'bân] sene 39" yazısı vardır] B : بيشكطاش Ü3
16. ve ..... makrûn Ü3, S : — B
17. 'izzet B, S : 'azîmet Ü3
18. merkūmun Ü3, S : mezbûrun B
19. سلطنته Ü3, S : ذاته B

* "ادام الله تعالى رياض سلطنته ما لاح مصباح صباح وفاح اقاح فلاح" = Yüce Allah sabah kandili (güneş) parladığı müddetçe ve mutluluğun papatya çiçeği koku saldıkça onun saltanat bahçesini sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Tevcîh-i Livâ'-i Bâyezîd be-Mîr-i mîrân Behlûl Paşa[1]

Livâ-i mezkûr, İran-zemîn tarafına aksâ-yı hudûd olmak cihetiyle mâ-tekaddemden berü ocaklık ve yurdluk sûretinde[2] ol taraflar hânedânlarına hall-i İlâhî[3] vukū'unda tevcîh oluna gelür iken, ba'zı 'ârıza sebebiyle tevcî-hât-ı hümâyûn menâsıbından ma'dûd olarak sîga-i gayr-i munsarifesi tasar-ruf ve i'râb-ı selâse icrâsiyle iltizâm-ı tekellüf olunmuşidi. Bu ise asl-ı tabî'îsinden hâric bir keyfiyyet olup, bi'l-âhıre bunu[4] 'Acem, nakz-ı 'ahde[5] bir ser-rişte iddi'â etmiş[6] olduğu, zamîr-i Şeh-i kişver-gîr'de rûşenâ ve Ra-'uf Paşa'nın inhâsı dahi te'yîd-i[7] müdde'â etmekle, Çeçen[8]-zâde Vezîr Hü-seyn Paşa'nın 'uhdesinden ref'le hey'et-i asliyyesi üzere hânumân-ı Bâyez-îdiyye'den mutasarrıf-ı [Ü3 43a] esbakı Mîr-i mîrân Behlül Paşa'ya[9], şehr-i mezkûrun yirminci[10] günü tevcîhle yeni başdan[11] çırâğ u ihyâ ve def'-i vâ-hime-i çün ü çerâ kılındı[12]*.

'Akd-i mu'âhede-i ticâret be-Kıral-ı Sardenya

Sardenya, Bahr-ı sefîd dâhilinde vâki'[13] bir cezîre-i kebîre ve vüs'ati bi-hisâb-ı terbî'î bin iki yüz yetmiş beş[14] mil olup, semt-i şimâlden Helve-çiya ve cânib-i cenûbdan Deryâ-yı sepîd[15] ve taraf-ı şarkdan Nemçe'ye tâbi' Parm[a] ve Moden[a] dukaları ve cihet-i garbdan Fransa[16] mülketiyle mah-dûddur. Sekenesi üc milyon dokuz yüz yetmiş bin nüfûsa vâsıl ve vâridât-ı seneviyyesinden iki yüz iki bin beş yüz kîse akçe[17] hâsıl olup, kuvvet-i ber-riyyesi kırk bin muvazzaf asker ile resîde-i nihâyet ve miknet-i bahriyyesi,

---

1.Paşa Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 10 ş[a'bân] sene 39" yazısı vardır] B
2.sûretinde Ü3, S : sûretiyle B
3.İlâhî Ü3, S : — B
4.bi'l-âhıre bunu Ü3, S : ber-kā'ide B
5.'ahde Ü3, S : 'ahdine B
6.iddi'a etmiş Ü3, S : — B
7.te'yîd-i Ü3, S : te'kîd-i B
8.Çeçen Ü3, S : Kethudâ-yı esbak Husrev Paşa, Cecen B
9.Behlül Paşa'ya S : mûmâ ileyhe B : Pehlül Paşa'ya Ü3
10.yirminci Ü3, S : 20'nci B
11.yeni başdan Ü3, S : müceddeden B
12.kılındı Ü3, S : + [B'de sayfanın alt kısmında bu sayfada yazılanlarla pek fazla ilgisi gö-rünmeyen Arapça iki, Farsça bir beyit vardır] B
*."Tevcîlı-i Livâ'-i Bâyezîd ..... kılındı" kısmı *Târîh-i Es'ad*'dan alındığı belirtilerek hemen hemen aynı ifâdelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,86-87'de kaydedilmiştir.
13.vâki' B, S : — Ü3
14.beş B : — Ü3, S
15.Deryâ-yı sepîd Ü3, S : Bahr-ı sefîd B
16.Fransa B : Fra[n]sa Ü3, S
17.akça B : — Ü3, S

ya'nî sefâyin-i harbiyyesi[1] otuz altı toplu bir firkateyn ve iki korvetden 'ibâret ve kırallarına ehâlîsi cem'an doksan bin nüfûsa bâliğ olan Torino[2] nâm şehr[3] makarr-ı hükûmetidir. Hey'et-i ictimâ'iyye-i devletlerinin ibtidâsı, sâl-i hicriyye *'alâ sâhibihâ efdalü's-salâti sümme't-tahiyyeh**'nin üç yüz doksan[4] senesinde vâki' olup, hâlâ kıralları sene-i mîlâdiyyenin bin yedi yüz altmış beş hudûdunda[5] tevellüd eden Feliks Jozef ki, bin sekiz yüz yirmi bir senesi, ya'nî bin iki yüz otuz yedi târîhinde[6] karındaşı Viktor Emanuel'in keff-i yedinden sandalî-nişîn kıralı olmuşdur**.

Devlet-i mesfûre'nin bu ana kadar Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'd-devâm ile bu'd-i mesâfe cihetiyle bir gûna mu'âhedesi sebkat etmamişiken ve tüccârı France bandırasiyle âmed-şud etmekde iken[7], [Ü3 43b] sâ'irleri misillü Der-i saltanat'da sefîr ve tercemânı mukîm olmak ve 'akd-i 'ahd-i ticâret ser-riştesiyle beyne'd-düvel iftihârı tezâyüd bulmak ümniyyesiyle mu'âhede-i mezkûrenin pezîrây-ı husûlünde İngiltere Kıralı'nı tevsît ve ol[8] dahi hâlâ Der-bâr-ı şevket-karâr'da mukîm Lord İştrankford[9] nâm büyükelçisini[10] bu husûsa me'mûr ve terhîs etmiş olduğunu sefîr-i mastûr[11] resmen beyân ü inhâ ile tomar-ı recâyı tebsît etmekle, İngiltere Devleti'nin[12] tevassutu, nezd-i hümâyûnda karîn-i kabûl ve mültemis-i mezkûru, rehîn-i müsâ'ade vü husûl olup, sâbıkā Sadr-ı Rum Halîl Hamîd Paşa-zâde Mehmed 'Ârif Beyefendi ve bi'l-fi'l Re'îsülküttâb Mehmed Sâdık Efendi ve sâbıkā mâsik-i kalem-i riyâset, hâlâ Top-hâne-i 'âmire Nâzırı Mehmed Seyyidâ Efendi başka başka ruhsat-nâme ile mükâlemeye me'mûren elçi-i mastûr[13] ile birkac def'a 'akd-i meclis-i mükâleme birle, on beş mevâdd üzerine

---

1.ya'nî sefâyin-i harbiyyesi Ü3, S : — B

2.Torino : Norin (نورين) B, Ü3, S

3.krallarına ..... şehr Ü3, S : ehâlîsi doksan bin nüfûsa vâsıl olan Norin (نورين) şehri kral-larına B.

*."على صاحبها افضل الصلوة ثم التحيه" = Sâhibine en güzel salât ve selâm olsun" anlamına gelen ve Hz. Peygamber için yapılan Arapça bir duâdır.

4.ibtidâsı ..... doksan Ü3, S : bidâyet-i zuhûru sâl-i hicriyyenin 390 B

5.bin ..... hudûdunda Ü3, S : 1765 sene B

6.târîhinde Ü3, S : hudûdunda B

**.Tahttan ferâgat eden büyük birâderi IV. Şarl yerine 1802'de Sardinya Kıralı olan I. Victor Emanuel'den sonra 1821'de Şarl Feliks Sardinya Kıralı olmuştur; bk. Kāmûsu'l-A'lâm, IV,24816,2479; VI,4715.

7.ve tüccârı ..... iken Ü3, S : — B

8.Kıralı'nı tevsît ve ol Ü3,S : Devleti'ni tevsît ve devlet-i mesfûre B

9.İştrankford S : + [Metinde "İstrankford" imlâsı ile yazılmışken, bu silinmeden üstüne yazılan "İştrankford" imlâsı ile düzeltilmek istenmiştir] B : İstrankford Ü3 . [Sir Stratford de Redcliffe Canning (1786-1880) İngiliz siyâset adamı. İstanbul'da birkaç defa elçi olarak bulunmuştur; bk. *Türk Ansiklopedisi,* Ankara 1958, IX,335-336.].

10.büyükelçisini S : büyükelcisini B,Ü3

11.mastûr Ü3,S : mesfûr B,S

12.İngiltere Devleti'nin Ü3,S : devlet-i müşârun ileyhânın B

13.elçi-i mastûr Ü3,S : elci-i mûmâ ileyh B

mu'âhedeye karâr ve hâk-pây-i saltanatdan[1] ba'de'l-istîzân işbu bin[2] iki yüz otuz dokuz senesi saferu'l-hayrının yirminci günü tarafeynden ber-mu'tâd mübâdele-i temessükden sonra şeref-sudûr eden tasdîk-nâme-i hümâyûn, sene-i mezbûre şa'bânında sâlifü'z-zikr kıralın me'mûr-i mahsûsiyle vürûd eden tasdîk-nâmesi, huzûr-i Âsafânede meclis-i 'âlî[3] 'akdiyle İngiltere Sefîri hâzır olduğu hâlde mübâdele resmi icrâ olunup, bu vechile Sardenya Kıralı'nın beyne'd-düvel kusûr-i[4] i'tibârı üstüvâr oldu[5]*.

İcmâl-i mevâdd-ı mu'âhede

Evvelki mâdde: Bu def'a sâ'ir düvel-i [Ü3 44a] mütehâbbe misillü rişte-i dostî[6] merbût-i 'ukde-i kaviyye olmağla, tarafeynin tüccâr ve tebe'ası[7] ve ticâret sefâyini cânibeyne[8] keınâl-i emn ü selâmetle âmed-şud edüp, himâyet ü sıyânet oluna.

İkinci mâdde: Tarafeyn tebe'a ve tüccârının gayr-i ez-memnû' emti'alarından iki tarafda sâ'ir müste'minler misillü ancak yüzde üc guruş hisâbiyle resm-i gümrük alına.

Üçüncü[9] mâdde: Memâlik-i mahrûse mahsûlâtından memnû' u lâzım olan emti'a ve eşyâdan mâ'adâlarınm nakl ü ihrâcında Sardenya tüccârına dahi sâ'ir müste'minîn gibi ruhsat verile.

Dördüncü mâdde: Memâlik-i mahrûse'de Sardenya tebe'asına göre mevki'-i ticâret olup, mesâlihlerini rü'yet zımnında bizzât konsolos yahud vekîlleri bulunmasının lüzûmu tebeyyün eden mahâlde, kendü cinslerinden ber-mu'tâd imtiyâzât ü mu'âfâtı hâvî, lâzım gelan berevât ve evâmir-i 'aliyye i'tâsiyle konsolos ve vekîlleri ikâme olunup, Devlet-i 'aliyye cânibinden dahi imtiyâzât-ı lâyıkalariyle mümtâz olarak Sardenya memleketlerinde[10] lede'l-îcâb şehbenderler[11] ve vekîlleri nasb u ta'yîn oluna.

1.mu'âhedeye ..... saltanatdan Ü3, S : mu'âhede karâr B
2.bin Ü3 : — B,S
3.Âsafânede meclis-i 'âlî Ü3, S : Âsâfâne meclis B
4.kusûr-i S : — B, Ü3
5.oldu Ü3, S : buldu B
*."Devlet-i mesfûre'nin bu ana kadar ..... oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,87'de kaydedilmiştir.
6.dostî B, Ü3 : devleti S
7.tebe'ası Ü3, S : tebe'a B
8.cânibeyne B, S : cânibine Ü3
9.**Üçüncü** B, Ü3 : **Ücüncü** S
10.memleketlerinde B, S : memâliklerinde Ü3
11.şehbenderler Ü3 : şehbendeler S

Beşinci mâdde: Tarafeynden nasb u ikâme olunacak şehbender[1] ve konsolos ve vekîlleri, yedlerinde olan[2] ta'rifeler üzere kendi tüccâr ve tebe'alarının Memâlik-i mahrûse iskelelerine ve Sardenya limanlarına nakl ü ihrâc eyledikleri emti'adan, şehbenderlik ve konsolosluk[3] resmini edâ edeler.

Altıncı mâdde: Sardenya tebe'ası, Kuds-i şerîf ve sâ'ir Memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik'den [Ü3 44b] berây-ı ticâret ü siyâhat kangı mahalle giderse, sâlimen ve âminen iyâb ü zihâblarına mümâna'at olunmamak bâbında yedlerine evâmir-i 'aliyye i'tâ olunmak.

Yedinci mâdde: Sardenya tebe'asından biri Memâlik-i mahrûse'de hâlik oldukda, terekesi ma'rifet-i şer'le tahrîr olunup, bâ-defter-i mumzâ veresesine îsâl olunmak üzere konsolosu ahz ve konsolos bulunmadığı hâlde, karîb mahalde bulunan konsolosa teslîm ve Sardenya memâlikinde Devlet-i 'aliyye tebe'a ve re'âyâsı hakkında dahi bu mu'âmele icrâ oluna.

Sekizinci mâdde: Sardenya tebe'ası beyninde zuhûr eden münâza'ât; elçi, yahud konsolos ma'rifetiyle rü'yet olunup, tebe'a-i mezkûre ile Devlet-i 'aliyye tebe'ası miyânında da'vâ vü nizâ' vukū' buldukda[4], şer'le tercemânı hâzır olduğu hâlde görilüp, dört bin[5] akçadan ziyâdesi Âsitâne-i 'aliyye'de fasl oluna.

Dokuzuncu mâdde: Memâlik-i mahrûse'ye âmed-şud eden Sardenyalular kendi hâllerinde ticâretleriyle meşgūl olup, bir gûna töhmet ü kabâhatleri mütehakkak olmadıkca, hükkâm ü zâbitân ve sâ'irden bi-lâ-mûcib te'arruz olunmayup, töhmetleri vukū'unda sâ'ir müste'min haklarında olduğu gibi elçi ve konsoloslarının inzimâm-ı ma'rifetleriyle iktizây-ı te'dîbleri icrâ oluna.

Onuncu mâdde: Tarafeynin sefâyin-i harbiyyeleri kā'ide-i bahriyye üzere yekdîğere lede't-tesâdüf izhâr-ı dostî edüp ve kezâlik cânibeynin tüccâr teknelerine rast geldiklerinde mu'âmele bi'l-mücâmele icrâ oluna. Ve iki tarafın sefâyin-i tüccârı, cânibeynin [Ü3 45a] liman ve sevâhiline vürûdlarında, tarafeynin nezâret-i mülkiyyesine muvâfakat edeler.

On birinci mâdde: Sardenya tebe'asından biri şeref-i İslâmla müşerref olduğu hâlde, tercemânı müvâcehesinde bi'l-istintâk âhara düyûn-i[6] müsbitesi olduğu sûretde, şer'an rü'yet ü tanzîm oluna.

1.şehbender B, S : şehbenderler Ü3
2.olan Ü3, S : + olan B
3.konsolosluk B, S : konsolos Ü3
4.vukū' buldukda Ü3, S : vukū'unda B
5.bin Ü3, S : — B
6.düyûn-i Ü3, S : düyû[n]-i B

On ikinci mâdde: Memâlik-i mahrûse'de mukîm Sardenyalu'nun konsolosları ve vekîlleri ve berây-ı ticâret âmed-şud eden tebe'ası, cizye ve bâc ve tekâlîf-i sâ'ireden mu'âf olalar.

On üçüncü[1] **mâdde:** Memâlik-i mahrûse'ye iyâb u zihâb eden tüccârı, Sardenya bayrağı güşâd edüp, düvel-i sâ'ire bayrağını isti'mâl etmamek[2] ve sâ'ir düvel ve cins-i âhara ve re'âyâya[3] Sardenya bayrağını vermamek ve elçi ve konsolos ve vekîlleri Devlet-i 'aliyye re'âyâsına patenta i'tâ etmeyüp, hafî ve celî himâyet etmamek üzere karâr verilmekle, işbu usûle münâfî vaz' u[4] harekete cevâz gösterilmeye.

On dördüncü mâdde: Memâlik-i mahrûse'de Sardenya Kıralı tarafından ikâme olunacak elçi ve konsoloslara, dostluğa lâyık imtiyâzât, düvel-i sâ'ire-i mütehâbbe haklarında olduğu vechile kâmilen icrâ olunup ve mukâbele bi'l-misl olarak Sardenya memâlikinde ikâmet edecek Devlet-i 'aliyye şehbender ve vekîlleri haklarında dahi imtiyâzât ve hukûk ve mu'âfiyât usûlü cârî ola.

On beşinci mâdde: Dostluk ve ticâreti hâvî mevâdd-ı mezkûra, tarafeynden ba'de'l-imzâ ve't-tasdîk [Ü3 45b] hilâfı vaz' u harekete cevâz verilmeyüp, kemâ-yenbagî mer'î ve mu'teber ve 'ale'd-devâm düstûru'l-'amel tutula.

Hâtime: Devlet-i 'aliyye ile Sardenya Kıralı beyninde 'akd olunan mu'âhede-i mezkûre, bi-lâ-halel hıfz u mürâ'ât olunmak üzere tasdîki husûsuna, imzâ târîhinden dört mâh mühlet ta'yîn olunmağla, mümkin ise dahi evvelce işbu mu'âhede nizâm-pezîr olup, Der-sa'âdet'de tarafeyn murahhasları ma'rifetleriyle mübâdele oluna*, intehâ[5].

1.**üçüncü** B, Ü3 : **ücüncü** S
2.etmamek Ü3, S : etmek B
3.re'âyâya Ü3, S : re'âyâ B
4.vaz' u B, Ü3 : vaz' S
*."**İcmâl-i mevâdd-ı mu'âhede** ..... oluna" kısmı ufak tefek değişikliklerle "İcmâl-i 'ahid-nâme-i Sardenya" başlığı altında *Târîh-i Cevdet*, XII,236-238'de kaydedilmiştir.
5.intehâ Ü3, S : + **Lâhika** Lisân-ı tevârîh-i nâtık üzere revnak-ı pâzâr-ı Devlet-i 'Osmâniyye'de Avrupa Devleti'n[in] akdemi olan Nemçe İmparatoru'nun bile Der-sa'âdet'e lede'l-iktizâ büyük elçileri geldikde, birkac etbâ'iyle kemâl-i edeb ü i'tibâr? ile hân-nişîn olup, ez-cümle bir yüz sene mukaddem Rûsiyyelü'nün Kapu Kethudâsı nâmiyle Maslahat-güzârı'ndan mâ'adâya ruhsat-ı emânet (انامت) verilmeyüp, cümlesinin tüccârı haklarında kütüb-i fıkhıyyede yazılan mesâ'il-i müste'min temâmiyle icrâ olunur idi. Şimdi Devlet-i 'aliyye'nin zîr-i himâyesinde Girid kadar bir adaya mâlik, kuvvet-i bahriyye vü berriyyesinin kemmiyyet ü keyfiyyeti ne olduğu keşîde-i silk-i tahrîr kılınan dukalık mânendi Sardenyalu'yu, İngiltere Devleti bayağıca sûret-i ictisârda kıral pâyesine koyup, işbu mu'âhede ile Galata'da bir seray sâhibi kıldı; *lâ havle ve lâ kuvvete* (لا حول و لا قوة = Kuvvet ve kudret ancak Allah'a mahsûstur). Rabbim Te'âlâ bed-terinden hıfz eyleye, âmîn.

Vukū'-i Dîvân ve rû-mâlî-i Sefîr-i 'Acem Kāsım Hân[1]

Şehr-i mezkûrun yirmi birinci salı günü, kısteyn mevâcibi i'tâsiyçün tertîb-i Dîvân ve sâlifü'z-zikr elcisi dahi 'âdet üzere nüzûl eylediği konakdan alay ile Seray-ı hümâyûn'a bi'l-ikrâm ityân olunup, 'ulûfe tevzî' u teslîm ve Kubbe-altı'nda resm-i it'âm dahi tetmîm olundukdan sonra, kendü bol yenlü ve etbâ'ından altı neferi kontoş semmûr ve dört neferi kubûr sincâb ve kırk kadarı kabut ve biniş iksâ eyleyüp, ba'dehû Sefîr-i mûmâ ileyh, türâb-ı tûtiyâ-nisâb-ı 'atebe-i saltanatı 'Arz-odası'nda takbîl ve hâmil olduğu nâme-i şâhî takdîmiyle, iktibâs-ı envâr-ı dîdâr-ı Şehriyâr-ı Süleymân-'adîl eyledi[2].

İhrâc-ı esbân-ı hâssa be-çerâ-gâh[3]

Mâh-ı merkûmun yirmi altıncı yevm-i pazar[4], esbân-ı hâssa alay-ı ma'hûd ile Istabl-ı 'âmire'den bi'l-ihrâc Kağıd-hâne'de peyvend-i evtâd-ı çemen-zâr kılındı.

İndifâ'-ı harb ü şikāk-ı[5] re'âyây-ı Cezîre-i Girid[6]

Havâdis-i rûz-merre tahrîrine tatbîkan mahal be-mahal beyân olunduğu üzere[7], evâ'il-i iltihâb-ı kânûn-i 'ısyân-ı Rumda, ya'nî otuz altı şevvâ-

---

Lâkin işbu (انبلا ?) hazret-i 'Ömerü'l-Fârûk'dan *radiyallâhu 'anh* (رضی الله تعالی عنه = Yüce Allah ondan razı olsun) kesret-i asker ve vefret-i kuvvet ü ferrlerine magrûr olan Kayser-i Bekr(بکر ?)'den diyâr-ı Şâm'ı 'anveten ve Kuds-i şerîf'i sulhan feth edüp, ehâlîsine züll ü hevân cizye-i şer'iyyeyi vaz' etdikden sonra asker-i İslâma tehniyet-i gazâ ma'razında; یا اهل الاسلام ان الله تعالی قد صدقکم الوعد و نصرکم علی الاعداء و ورثکم البلاد و مکن لکم فی الارض فلایکونن جزاء منکم الا الشکر و ایاکم و العمل بالمعاصی فان العمل بالمعاصی کفر النعم وقل بالسفر قوم بما انعم الله علیهم ثم لم یفزعوا الی التو بة الاسلبوا الاسلبوا عنهم و سلط علیهم عدوهم deyü rişte-i takrîre çekdikleri cevâhir-i hutbe-i belîga mûcebince me'âsî ve günâhımızın cezâsıdır. Cenâb-ı Sâtirü'l-'uyûb cümlemizi mazhar-ı tevbe-i zünûb edüp, te'addî-yi a'dâyı Habîb-i ekrem'i hürmetine üzerimizden dûr ve fütûhat-ı müte'âkıbe ile kulûbumuzu mesrûr eyleye, âmîn [Bu kısım maddelerin devamında yer almaktadır] B

1. **Hân** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 21 ş[a'bân] sene 39" yazısı vardır] B
2. **Vukū'-i Dîvân** ..... eyledi B : — Ü3, S
3. **be-çerâ-gâh** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 26 ş[a'bân] sene 39" yazısı vardır] B
4. pazar B, S : bazar Ü3
5. **ü şikāk-ı** B, Ü3 : — S
6. **Girid** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 3 [ramazâ]n sene 39" yazısı vardır] B
7. Havâdis-i ..... üzere Ü3, S : — B

linde cezîre-i merkūmede[1] İsfakya keferesi bâdî olarak, îkād-ı fetîle-i mel'anet ve kılâ' u bikā'-ı Hâkāniyye'de olan muvahhidîn ile kurâlarında olan müslimînin üzerlerine taraf taraf hücûmda berzede-i dâmân-ı cür'et olmuşlar idi. Ol evânda Resmo'da rütbe-i mîr-i mîrânî ile muhâfız bulunan Hâşim 'Osmân Paşa, dûrbîn-i tebassur ile etrâf u eknâfa nigâh ve Kandiye Mutasarrıfı Vezîr Şerîf Paşa'yı ve Hanya Mutasarrıfı Vezîr Lütfullâh Paşa'yı, âteş-gede-i istikbâr-ı küffâr henüz şerâre-feşân olmadan ihtâr u âgâh ve her birinden istinsârda bezl-i mâ-hasal-i [Ü3 46a] iktidâr etmiş ise de, müşârun ileyhimânın gerek cebâneten, gerek ba'zı ehâlî taraflarından[2] taglîtan gayretlerinde betâ'et görünerek a'dây-ı dâll fürce-yâb-ı ihrintâm[3] ve Sulıca ve Çamlıca[4] ve sâ'ir husamây-ı ma'lûmeden isti'ânetle esbâb-ı şakāvetleri[5] sûret-bend-i istihkâm olup, bir seneye varmadan her ne kadar bu müddetde yine hâh u nâ-hâh[6] Kandiye ve Hanya ve Resmo'dan gâh bizzât muhâfızları mevcûd bulunan yerlü asâkiriyle ve gâh sevk-i seriyye ile üzerlerine hücûm ve sîne-i pür-kînelerini amac-gâh-ı rücûm etmişler ise de, kıllet-i asker ve ihtilâf-ı ârâ' ü[7] fikerden başka[8] bi-hikmetihî Sübhânehû cezîrede zuhûr-i[9] vebâ ibtilâsiyle sûret-i ye's ü hırmân nümâyân olarak, muhâfaza-i kılâ'dan gayriye çâre bulamadıkları halde, a'dâ'-i li'âm fursat-yâb-ı iştidâd ve hemcinslerinden müsteclib-i imdâd olarak[10] nevâhî ve kurâyı zabt ve kal'alar varoşlarına kadar gelüp, çâr-pây-ı tecebbürlerini rabt etmişler idi.

Hâkān-ı bülend-eyvân hazretlerinin fermân-ı mütehattimü'l-iz'ânlarına imtisâlen Mısr-ı Kāhire Vâlîsi Mehmed 'Ali Paşa ol hînde, ya'nî otuz yedi sâli ramazânında[11] berây-ı imdâd yüz[12] kıt'a mükemmel sefâyin-i Mısriyye ile ekārıbından sâbıkā Medîne-i münevvere Muhâfızı Mîr-i mîrân Hasan Paşa'yı sevk u tesyîr etmekle, ol dahi hilâl-i şevvâlde Suda Limanı'na endâhte-i[13] lenger-i ârâm[14] u vusûl ve tâb-bahş-ı ehâlî-yi vegā-meşgūl olup, kefere-i fecere ile berren ve bahren nâ'ire-i ceng ü peygâr şerâre-bâr olarak[15], gâh fi'e-i küffâr [Ü3 46b] maglûbiyyetle vâdî-neverd-i cânib-i firâr

1.merkūmede Ü3, S : + dahi B
2.gerek .... taraflarından Ü3, S : ve B
3.ihrintâm B, Ü3 : اخرنظام S
4.Çamlıca S : Camlıca B, Ü3
5.şakāvetleri Ü3, S : şakāvetlerine B
6.yine hâh u nâ-hâh Ü3, S : — B
7.ârâ' ü Ü3 : ârâ' S
8.başka Ü3, S : + kılâ'-ı mezkûrede B
9.cezîrede zuhûr-i Ü3, S : zuhûr eden B
10.fursat-yâb-ı ..... olarak Ü3, S : fursât-dîd [Birkaç kelimelik yer boş bırakılmıştır] bulup B
11.hînde ..... ramazânında Ü3, S : hilâlde, ya'nî [Birkaç kelimelik yer boş bırakılmıştır] B
12.yüz Ü3, S : — [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] B
13.hilâl-i ..... endahte-i Ü3, S : [Birkaç kelimelik yer boş bırakılmıştır] Suda Limanı'nda vaz'-ı B
14.ârâm B, Ü3 : ibrâm S
15.olarak Ü3, S : olup B

ve gâh hamîs-i İslâmiyân, mâ'il-i semt-i selâmet der-kenâr olarak, tarafeyn bu hâl üzere güzârende-i leyl ü nehâr iken Şerîf Paşa 'âzim-i dâr-ı bekā olup, Kandiye Eyâleti'yle Cezîre Ser'askerliği bâ-vezâret bi'l-istiklâl Resmo Muhâfızı 'Osmân Paşa'nın[1] otuz sekiz ramazânında berât-ı ikbâline mastûr ve Resmo muhâfazasına dahi dilîrâne hareketi sebkat etmiş olan Hâzin-i Şerîf Paşa Mehmed Sührâb Ağa mîr-i mîrânlık ile me'mûr oldukda, maslahata dû-dest-i gayretle yapışup ve cümle me'mûrîn dahi cânsipârâne[2] çalışup, a'dây-ı li'âmın mecma'-ı şakāvet ve me'vâ-yı takviyetleri olan İsfakya ve sâ'ir[3] mahaller, işbu sene-i mübâreke evâhır-ı şa'bânında tîg-i hûn-âşâm-ı İslâmiyânla zabt u teshîr ve isâle-i âb-ı şemşîr ile vücûd-i vesah-âlûd-i a'dâdan tathîr olundukdan sonra, bakıyyetü's-süyûf ve âlûde-i havf-ı hutûf olan reme-i remîde-i[4] küffâr bi-rummetihim dâmen-gîr-i istîmân ve dakk-ı[5] Bâb-ı itmînân olup[6], ol vechile cezîre-i merkūme âsûde ve ehâlîsi du'ây-ı Şehriyârâneyi tekrâr ile pister-i istirâhatle[7] gunûde oldular. Lâkin hilâl-i kıtâlde şarâb-ı hanzal-mizâc-ı cefây-ı a'dâyı tatmış ve ekārıbı şehîd olmalariyle, kâse-i sâff-mizâclarına zelır-i keder katmış olan ehâlî ile asâkirden ba'zı yağma-gerân[8], ser-kerdelerin müsâmahalariyle[9] sahîhan istîmân etmiş ve 'ısyânları dahi icbâran vukū'a gelmiş olan re'âyâyı âmâc-ı [Ü3 47a] tîr-i târâc etmekde oldukların Mısır Vâlîsi müşârun ileyh Âsitân-ı saltanat'a işrâb u inhâ[10] etmekle, men' u saddiyçün Ser'asker 'Osmân Paşa ve Lütfullâh Paşa ile Sührâb Paşa'ya hıtâben cânib-i şeyhülislâmîden lede'l-istiftâ i'tâ olunan zikri âtî fetâvâ-yı şerîfe derciyle bir kıt'a emr-i 'âlî-şân tesyâr olundu*.

Sûver-i[11] fetâvâ-yı şerîfe ber-hakk-ı müste'minîn ez-re'âyâ[12]

Bilâd-ı İslâmiyyeden bir beldede sâkin olan ehâlî-i[13] zımmetin oldukları mahalde mene'a ittihâziyle[14] nakz-ı 'ahdleri mütehakkak olup, emr-i

---

1.Paşa'nın Ü3, S : + zikri murûr etdiği üzere B
2.cânsipârâne B, Ü3 : cânsibârâne S
3.ve sâ'ir Ü3, S : — B
4.remîde-i B, Ü3 : ارميده S
5.dakk-ı B, S : kāri'-i Ü3
6.olup Ü3, S : edüp B
7.istirâhatle B, S : istirâhatde Ü3
8.yağma-gerân Ü3, S : + Hasan Paşa'dan mâ'adâ [Devamındaki "larının" kısmı karalanmıştır] B
9.müsâmahalariyle Ü3, S : müsâmahasıyla B
10.işrâb u inhâ Ü3, S : inhâ vü işrâb B
*."İndifâ'-ı harb ü şikāk-ı ..... tesyâr olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,94-95'te kaydedilmiştir.
11.**Suver-i** Ü3, S : **Sûret-i** B
12.**ber- ..... ez-re'âyâ** B : — Ü3, S
13.ehâlî-i S : ehâlî-yi B, Ü3
14.mene'a ittihâziyle Ü3 : sanî'a اتخاديله B : mene'a اتخاديله S

sultânî ile[1] üzerlerine asker-i İslâm ta'yîn olunup, muhârebe vü mukātele ile galebe-i İslâm vâki' olmağla, merkūmûn nakz-ı 'ahdlerine nâdimler olup, ke'l-evvel üzerlerine darb-ı cizye ile zimmeti kabûl eyleseler, ol zimmîleri katl ve seby ü istirkāk ve mallarına te'arruz câ'iz olur mu? **el-Cevâb:** "Olmaz".

Nakz-ı 'ahde nâdimler olup, üzerlerine darb-ı[2] cizye ile zimmeti kabûl eden ehâlî-i[3] zimmetden Zeyd-i zimmînin asâkir-i İslâmdan 'Amr, evini basup, şu kadar eşyâsını nehb ü gāret eylediği şer'an mütehakkak olsa, aldığı alıverilüp, 'Amr'harekâta ta'zîr-i şedîd lâzım olur mu? **el-Cevâb:** "Olur".

Mazmûnu, muvâfık-ı şer'-i şerîf olan emr-i sultânîye itâ'at etmeyen Zeyd'e ta'zîr-i şedîd lâzım olur mu? **el-Cevâb:** "Olur".

Tezyîl[4]

Gûyâ 'ale'l-'umûm Cezîre-i Girid nev-teshîr hükmünde olarak bi'l-cümle[5] erâzî vü emlâkin cânib-i mîrîden zabt u fürûhtu ve mukāta'ât emvâlinden 'usât-ı re'âyâ zimmetlerinde [Ü3 47b] kalan ve kılâ'da olan yeniçeri neferâtı mürettebâtına verilan mebâliğin ve gümrük emvâlinin zâhire[6] ihrâc u tanzîmi zımnında hademe-i Devlet-i 'aliyye'den bir muharrir irsâlini, Hâşim 'Osmân Paşa ve Lütfullâh Paşa Der-'aliyye'ye pey-â-pey tahrîr ü inbâ etmişler idi. Lâkin cezîre-i mezbûrede olan her bir yer nev-teshîr hükmünde olmayup, çoğu istîmân etmiş oldukları ezher olup, o makūle dâhil-i dâ'ire-i emân olanların emvâline müdâhale olunmayarak, fekat bi-lâ-vâris vefât eden Müslimîn ve hîn-i harbde dârü'l-harbe firâr ve bi-lâ-vâris vâsıl-ı matmûra-i[7] nâr olan kâfirînin beytü'l-mâle 'â'id emvâl ü emlâkleri zabt u tahrîr[8] ve husûsât-ı sâ'ire-i mezkûreyi tanzîm ü tedbîr mesâlihinin[9] rü'yetine yanlarına birer muharrir terfîkiyle Kandiye'ye, hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûndan Cıgal-zâde Mehmed Bey ve Hanya ve Resmo sancaklarına, yazıcılıkdan muhrec yine hâcegândan Râşid Efendi ta'yîn ü irsâl kılındı.

1.ile B, Ü3 : + [S nüshasındaki yanlış ciltleme burada sona ermekte ve S 239b'den S 220a'ya dönülmektedir. S 239b'nin alt tarafında sonradan ayrı bir kaligrafi ve kurşunkalemle yazılmış "Forma karışık cildlenmiştir; 220, 230 sahîfelere dikkat" kaydıyla buna işaret edilmiştir] S
2.darb-ı B, S : — Ü3
3.ehâlî-i S : ehâlî-yi Ü3, S
4.Tezyîl Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Mu'tarıza mahalle tahte İndilâ'-ı muhârebe-i Girid" yazısı vardır] B
5.bi'l-cümle Ü3, S : mecmû' B
6.zâhire B, S : zâhir[e] Ü3
7.matmûra-i B, S : memtûra-i Ü3
8.tahrîr Ü3, S : tahrîri B
9.mezkûreyi ..... mesâlihinin Ü3,S : mezkûrenin tanzîmi ve tezbîri mesâlihinin B

Sudûr-i fermân be-endâhten-i top der-vakt-i iftâr u imsâk ez-Yedi-kulle[1]

Öteden berü mâh-ı mübârek-i ramazânda duhûl-i vakt-i iftâr u imsâkı ehâlî-i[2] kurâ'-i etrâfa ismâ' içün Rumeli Hisârı'ndan top atılmak hasene-i Devlet-i 'aliyye'den olup, çend sâl mukaddem Anadolu Hisârı'ndan dahi atılmasına irâde-i hümâyûn sudûriyle bu husûsa ihtimâm buyurulmuş idi[3]. Lâkin Dâru's-saltanati'l-'aliyye'de cevâmi'-i selâtîne ba'îd olan mahallât ehâlîleri 'ale'l-husûs civâr u[4] nevâhîde kâ'in ehâlî-yi kurâ'-i Müslimîn hulûl-i vakti bilmekde dûçâr-ı ıztırâb oldukları [Ü3 48a] muhât-ı 'ilm-i dekâyık-şümûl-i İmâmü'l-Müslimîn olmağla, fîmâ-ba'd Yedi-kulle'den dahi vakteyn-i mezkûreteynde[5] top endâhtına emr-i hümâyûn zuhûriyle bir takım muvahhidîn vâreste-i iştibâh ve iktisâb-ı du'â'-i hayr-iktinâh buyuruldu*.

Ziyâret-i Hırka-ı şerîfe[6]

İşbu şehr-i sıyâm-ı mağfiret-insicâmın[7] on beşinci pencşenbih[8] günü, ber-kânûn-i istihsân-nümûn-i Devlet-i 'aliyye *sînet mâ-te'âkabe'l-melevâni 'ani'l-beliyyeti***, Sadr-ı a'zam ve Şeyhülislâm ve vüzerâ ve sudûr ve İstanbul ma'zûllerine kadar 'ulemâ'-i a'lâm ve meşâyih-i cevâmi'-i selâtîn-i 'izâm ve ricâl-i be-nâm ve huzûru mu'tâd sâ'ir hüddâm Ayasofya Câmi'-i şerîfi'nde salât-i zuhru ba'de'l-edâ seray-ı dil-güşâ-yı hâkânîye 'azîmet ve medâr-ı mefharet-i saltanat olan[9] Hırka-i şerîfe-i hazret-i[10] Sultân-ı serîr-i risâlet ve Hâtime-i şeref-nâme-i nübüvvet *salavâtullâhi ve selâmühû 'aleyhi*

1.**ez-Yedi-kulle** S : — Ü3
2.ehâlî-i S : ehâlî-yi Ü3
3.buyurulmuş idi Ü3 : buyurulmuşidi S
4.civâr u S : **civâr** Ü3
5.mezkûreteynde Ü3 : mezkûreynde S
*."**Sudûr-i fermân be-endahten-i top** ..... buyuruldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,86'da kaydedilmiştir.
6.**şerîfe** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 15 [ramazâ]n sene 39" yazısı vardır] B
7.insicâmın B, S : encâmın Ü3
8.pencşenbih B : — Ü3, S
**."صينت ما تعاقب الملوان عن البلية = Gündüz ve gece ardarda geldiği müddetçe (kıyâmete dek) belâ ve musîbetlerden korunsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
9.olan Ü3, S : tırâz-ı B
10.hazret-i B : — Ü3, S

*ve 'alâ âlihî ve ashâbihî mâ-tekātara's-semâ'ü bi-müzn-i sehâbihî** tırâzı[1] telsîmiyle kesb-i şeref-i ziyâret ve du'ây-ı rûz-efzûnî-i[2] Şehriyârî tilâvetiyle herkes hânelerine 'avdet eylediler.

Tevcîh-i Eyâlet-i Şâm ve Haleb ve Trablus-Şâm[3]

Vâlî-i[4] Şâm Seyyid Ahmed Paşa kubeyl-i hareket-i hüccâcda bürehne[5]-gerde-i câme-i müste'âr-ı hayât ve ihrâm-bend-i kefen-i memât olduğu haber, resîde-i Der-sa'âdet-makarr oldukda, eyâlet-i mezkûre ve Emâret-i Hacc, kemâ-kân Kuds ve Nablus livâları ilhâkiyle şehr-i mübârek-i merkūmun yirmi üçüncü[6] günü Haleb Vâlîsi Beylanlı Mustafa Paşa'ya ahrâ ve Haleb dahi Karahisâr-ı sâhib'de iki sâle [Ü3 48b] karîb bi-lâ-tuğ u mansıb, fürûg-i âfitâb-ı iltifât-ı Husrevânîye müterakkıb olan sâbıkā Sakız Muhâfızı Mehmed Vahîd Paşa'ya evlâ görilüp** ve Trablus-Şâm Vâlîsi Mîr-i mîrân Mehmed Paşa ba'zı hîşâvend ü ekārıbını bi'l-istishâb, devr nâmiyle kasabât ü kurâyı geşt ü güzâr ve hılâf-ı rızâ mu'âmele-i bî-dâdâneyi der-kâr edüp, mûmâ ileyhin Ehl-i Sünnet'e gayz u 'adâvet ve 'akāyid-i zâyıga ile şöhretleri vâsıl-ı nisâb-ı bedâhet olan Nusayrî tâ'ifesinden olduğunu[7] ba'zı vücûh-i ehâlî bi'l-iddi'â eyâlet-i mezkûrede bulunan Ehl-i Sünnet'i tahrîk ve bu vesîle ile metâ'-i şakāvetde[8] sûka-i nâsı teşrîk etmeleriyle, gice vakti Lâzikıyye'de konağına 'umûmen hücûma ictirâ ve kendiyle birkac nefer ekārıbını pâreleyüp, şem'-i zindegânîlerin itfâ etdikleri haber[9] dahi bu esnâda ezhân-ı erkâna hadşe-ver olmağla, hâlâ Hamâ Mütesellimi 'Azm-zâde Süleymân Bey'e eyâlet-i mezkûre ile Cerde Başbuğluğu, bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî tevcîh ve şakk-ı 'asâ edenlerin lâyıkıyla te'dîblerine sûret vermesi dahi tenbîh olundu***.

---

*."صلوات الله و سلامه عليه و على آله و اصحابه ما تقاطر السّماء بمزن سحابه" = Allah'ın salât ve selâmı, bulutlardan yağmurlar indiği müddetçe onun, âilesinin ve ashâbının üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1.tırâzı Ü3, S : — B

2.rûz-efzûnî-i Ü3, S : rûz-efzûnî-yi B

3.**Trablus-Şâm** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 23 [ramazâ]n sene 39" yazısı vardır] B

4.Vâlî-i Ü3, B : Vâlî-yi S

5.bürehne : pürehne (پرهنه) B, Ü3, S

6.üçüncü B, Ü3 : ücüncü S

."Tevcîh-i Eyâlet-i Şâm ve Haleb** ..... görilüp" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,90'da kaydedilmiştir.

7.olduğunu Ü3 : olduğu S

8.şakāvetde Ü3 : şikākda B, S

9.haber B, S : — Ü3

***."ve Trablus-Şâm Vâlîsi Mîr-i mîrân ..... tenbîh olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,91'de kaydedilmiştir.

Terceme-i Seyyid Ahmed Paşa

Müşârun ileyh İc-il Sancağı'nda kâ'in Silifke Kazâsı'nda me'zûn bi'l-iftâ bir merd-i 'âlimin şâh-ı şecere-i vücûdu, ya'nî ferzend-i mes'ûdudur. Tebâşîr-i sabâhü'l-hayr-ı civânîde, pederi ve 'ulemâ'-i beldesinden[1] muktebes-i envâr-ı mukaddimât-ı 'ulûm ve mâlik-i bizâ'a-i istihrâc-i sevâd-ı mantûk u mefhûm olmuşiken, tarîk-i kanâ'at-refîk-i dânişmendîden 'udûl ile meslek-i emâret-i tereffüh-imârete [Ü3 49a] heves-kâr ve ba'de-eyyâmin livâ'-i mezkûr mütesellimliğine dest-res olarak ma'lûm-i kibâr u sıgâr[2] olmuşidi. Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa Mısır seferine 'azîmet eder iken nigâh-ı iltifâtına karîn ve bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî livâ'-i merkûm tasarrufuyla kâm-bîn oldukdan sonra on sekiz sâli evâ'ili, rütbe-i vâlâ-yı vezâretle Eyâlet-i Cidde 'uhde-i dirâyet-'uddesine[3] tevcîh olunup, lâkin gā'ile-i hâ'ile-i Vehhâbî sedd-figen-i reh-i vusûl olmağla, bi'l-istîzân Mısır'dan 'avdet ve vatanına gelüp, yine 'uhdesinde olan livâ'-i mezbûrda idâre-i memlekete mübâderet etmişidi. İki yüz yirmi birde Kadı 'Abdurrahmân Paşa ref'inden Karaman Eyâleti ve târîh-i mezkûrda Anadolu[4] kutrundan müretteb asâkir-i şâhâne başbuğluğuna[5] intihâb olunmuşiken, müddet-i kalîle zarfında eyâlet-i merkûme Şâmî Râgıb Paşa'ya verilüp, sâhibü't-terceme yine İc-il Livâsı câhiyle Âsitâne'ye celb birle Bahr-ı siyâh Boğazı muhâfazasına me'mûr ve çend mâh güzerânında Ordu-yı hümâyûn'un Edirne'den Âsitâne'ye vürûdu sebebiyle Boğaz'da îkâfını mûcib hâlet kalmayarak, İbrâ'il karşusunda vâki' Maçin Geçidi muhâresesi menşûr-i me'mûriyyetine mastûr olup, bir seneden sonra inhirâf-ı mizâcından bahsle isti'fâ ve mazhar-ı müsâ'ade olarak vatanına intimâ edüp, ba'dehû bi'l-me'mûriyye Ordu-yı hümâyûn'a lede'l-vürûd Tırnova muhâfazasına ta'yîn ü tesbîl, andan Misivri muhâfazasına nakl ü tahvîl olunup, çok geçmeden[6] min gayr-i me'mûlin Mora Eyâleti'ne nâ'il ve birkac sâl eyâlet-i mezkûreyi [Ü3 49b] tasarruf ile dâ'ire-i mütemevvilîn-i vüzerâya dâhil ve[7] otuz iki hudûdunda Hudâvendigâr ve Koca-ili sancakları tevcîhiyle ser-bülend-i emâsil ve otuz üc evâhırında deryâ kapudanlığıyla kâm-kâr ve az müddetde niyâzına binâ'en yine livâ'eyn-i mezkûreyne nakl ile vâye-dâr-ı mesârr olup, ba'de-senetin kâmileh[8] mülhakāt-ı ma'lûmesiyle

---

1.beldesinden Ü3 : beldesinde S
2.kibâr u sıgâr Ü3 : sıgâr u kibâr S
3.'uddesine Ü3 : 'uhdesine S
4.Anadolu Ü3 : eyâleti S
5.başbuğluğuna S : başbuğlu[ğu]na Ü3
6.çok geçmeden Ü3 : چو کچمد S
7.ve S : — Ü3
8.ba'de-senetin kâmileh Ü3 : ba'dehû senetin kâmiletin S

Me'âdin-i hümâyûn Emâneti ve Diyârbekir Eyâleti tevcîh ve[1] otuz beşde Haleb Eyâleti'yle terfîh olunup, senesinde rakabe-i idâresine Rakka Eyâleti mahmûl ve endek müddet murûrunda Aydın ve Saruhân livâları tevcîhiyle çeşm-i ümmîdi mekhûl kılınup, ba'dehû bi'l-îcâb Çıldır Eyâleti'ne irsâl ve iki seneye karîb meks ü tevkîfden sonra ber-vech-i muharrer Eyâlet-i Şâm ve Emâret-i Huccâc-ı kirâmla mesrûru'l-bâl kılınmışiken, hilâl-i râhda intikāl eyledi.

Müşârun ileyh 'âkil ü mütebassır ve[2] dekāyık-ı hükûmet-i vezâreti icrâda mâhir, oldukca mezâlim ü te'addiyâtdan mücânib, tahsîl-i hüsn-i sîta tâlib olup, lâkin perverde-i dâ'ire-i devlet olmadığından, gılzat-i güftâr ve süstî-i etvâr[3] ile meşhûr ve iktisâd-ı müfrit ile akrânı miyânında menfûr ise de menâsıbında munsıfâne hareketi âşikâr, hasenâtı seyyi'âtı üzerine[4] gālib bir vezîr-i kâm-kâr idi[5]*.

Vukū'-i tevcîhât[6]

Ber-'âdet-i dîrîne yevm-i râbi'-i şevvâlde tevcîhât vâki' olup, Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı[7] Mehmed Sâdık Efendi'ye ve Riyâset-i Küttâb hidmeti, Mehmed Seyyidâ Efendi'ye ibkā ve Çavuş-başılık Tâhir[8] Selâm Bey'e ve sâ-'ir hıdemât-ı Bâb-ı 'âlî, mutasarrıflarına [Ü3 50a] ibkā olunup, fekat Gedüklüler Kitâbeti, Dîvân-ı hümâyûn küttâbından 'Abdülkerîm Ni'met Efendi'ye tevcîh ve Şıkk-ı evvel Defterdârlığı, Es'ad Efendi'ye ve Sânîlik ve Sâlislik, mutasarrıflarında ibkā ve Nişancılık, Sâlih Efendi cânibine ve Defter Emâneti, Hasan Tahsîn Efendi'ye[9] ve Zahîre Nezâreti Vekâleti'ne mutasarrıf, Arpa Emâneti <ibkāsiyle> ilhâkiyle, ya'nî min-ba'd nâzırlara emânet-i mezkûre mülhak olmak şartıyla asâleten Mehmed 'Ârif Efendi'ye[10] ve Büyük Rûznâme, re'îs-i esbak Mehmed 'Ârif Efendi'ye tevcîh ve Baş-muhâsebe ibkā ve Haremeyn Muhâsebeciliği, Ser-çukadâr-ı[11] Şehriyârî-yi esbak Hasan Efendi'ye ve Cizye Muhâsebeciliği, Sadr-ı esbak Hilmi Paşa damadı

1.ve S : — Ü3
2.ve S : — Ü3
3.etvâr Ü3 : etvârı S
4.seyyi'âtı üzerine S : seyyi'âtına Ü3
5. **Terceme-i Seyyid Ahmed** ..... kâm-kâr idi Ü3, S : — B
*."**Terceme-i Seyyid Ahmed Paşa** ..... kâm-kâr idi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,90-91'de kaydedilmiştir.
6.**tevcîhât** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 4 [şevvâ]l sene 39" yazısı vardır] B
7.**Kethudâlığı** B, Ü3 : — S
8.Tâhir B, S : ظاهر Ü3
9.Efendi'ye Ü3 : + tevcîh B, S
10.Vekâleti'ne ..... Efendi'ye S : mutasarrıfında ibkā B, Ü3
11.Ser-çukadâr-ı Ü3, S : Ser-cukadâr-ı B

Hamdi Efendi'ye tevcîh ve Şehr ve Tersane ve Darb-hâne emânetleri ve Cebe-hâne ve Top-hâne ve Barıt-hâneler[1] ve Humbara-hâne nezâretleri ibkā ve Matbah Emâneti, Sâ'ib Efendi'ye Gümrük Emâneti ibkāsiyle tevcîh ile Yeniçeri Kitâbeti[2] ibkā ve[3] Anadolu Muhâsebeciliği, Şehr Emînî-yi esbak[4] 'Ali Efendi'ye; Masraf Kitâbeti, Mustafa Kânî Bey'e ve Süvârî Mukābeleciliği, Beyhân Sultân Kethudâsı Mahmûd Efendi'ye[5] ve Eshâm Mukāta'acılığı Mehmed Tayyibî Efendi'ye tevcîh ve Sipâh Kitâbeti ibkā birle[6] Mevkūfât Mehmed 'Âsım Bey'e ve Mâliyye Tezkireciliği, Anbar Emîni-yi sâbık[7] Seyyid Ahmed Efendi'ye ve Kalyonlar Kitâbeti, Sivasî el-Hac 'Ömer Efendi'ye ve Küçük[8] Rûznâme Sâlih Fânî Efendi'ye ve Piyâde Mukābeleciliği, Hacı Hasan-zâde Sâdık Efendi'ye ve Küçük Evkāf, Eyyûbî Yûsuf Bey'e ve Haremeyn Mukāta'acılığı, Necîb Efendi kayını Mehmed Efendi'ye ve Cebe-hâne Kitâbeti, 'Ali 'Âlî Efendi'ye ve 'Ulûfeciyân-ı yemîn ü yesâr kitâbetleri, Mektûbî-i Defterî hulefâsından 'Âsım ile Nu'mân Huldî Efendi'ye; 'Ulûfeciyân-ı yesâr ve Gurabâ'-i yesâr kitâbetleri, Râsim Efendi ve Filibe Nâzırı-zâde Ziyâ'eddîn Efendi'ye; Sergi Nezâreti, Kemânkeş Dervîş Efendi'ye; Büyük Kal'a Tezkireciliği, Mektûbî hulefâsından Mümeyyiz Şerîf Efendi'ye; Küçük Kal'a, Ceyb-i hümâyûn Kâtibi Şevki Efendi['ye]; Hâsslar Mukāta'acılığı ve Baş-mukāta'acılık ve Sâlyâne ve İstanbul ve Burusa ve Avlonya ma'a Eğriboz ve Rodos mukāta'acılıkları, ber-tertîb-i mezkûr Feyzî Efendi-zâde Hacı Sa'îd Efendi ve Âmedî hulefâsından Seyyid Ahmed 'Âkif Efendi ve Kâtib Efendi hulefâsından Sa'îd Bey ve Dîvân ketebesinden 'Osmân Ferîdüddîn Efendi ve Mahmûd Nedîm Bey dâmâdı Âgâh Efendi ve Kâtib Efendi hulefâsından Kadri Efendi-zâde Sa'îd Bey ve Dîvân ketebesinden 'Ali Cenâb Efendi'ye ve Kağıd-ı Bîrûn Emâneti, Âmedî hulefâsından Hacı 'Âkif Efendi'ye ve Târîhcilik, Mühürdâr-zâde İsmâ'îl Efendi'ye ve Tersane'de Riyâset Vekâleti, Kâtib Efendi hulefâsından Ahmed Nazîf Efendi'ye[9] tevcîh ve menâsıb-ı sâ'ire-i ma'lûme dahi erbâb-ı istihkāka ibkā[10] ile semt-i muzâyakadan tenzîh olunup, menâsıb-ı ağavâtdan Sipâh Ağalığı, sâbıkā Emîn-i Surre Çapar-zâde 'Abbâs Bey'e ve Silahdâr Ağalığı, Tırnova Voyvodası-yı esbak Feyzî Ağa'ya ve Baş-bâkî Kulluğu 'ahd-i karîbde silahşor iken silk-i serbevvâbîne idrâc olunan Mûsâ Ağa'ya ve 'Ulûfeciyân-ı yemîn Ağalığı, İran

---

1.ve Barut-hâneler B, S : — Ü3
2.Gümrük ..... Kitâbeti S : tevcîh ile Arpa Emâneti B, Ü3
3.ve B, Ü3 : — S
4.Şehr Emînî-yi esbak Ü3 : Alyanak (الیکاق) B, S
5.Masraf ..... Efendi'ye S — B, Ü3
6.tevcîh ..... birle S : ve B, Ü3
7.Anbar Emîni-yi sâbık S : Re'îs Efendi enişte si B, Ü3
8.Efendi'ye ve Küçük B, Ü3 : Efendi ve Kücük S
9.ve Cebe-hâne Kitâbeti ..... Efendi'ye S : — B, Ü3
10.ibkā S : vü tevcîh B, Ü3

Sefîri mihmândârı Hâşim Ağa'ya ve Gurabâ'-i yemîn Ağalığı, tebdîl hasekîliğinden muhrec Silahşor Emîn Ağa'ya ve 'Ulûfeciyân-ı yesâr Ağalığı, İbrâhîm Ağa'ya[1] ve Gurabâ'-i yesâr Ağalığı, gedüklülerden Mehmed Nûrî Ağa'ya ve[2] Humbaracı-başılık Serficeli Mehmed Ağa'ya [Ü3 50b] ve Lağımcı-başılık, İsmâ'îl Paşa-zâde, Mısırlı demekle meşhûr[3] 'Ali Bey'e tevcîh ve sâ'irleri kemâ-kân ibkā ile vâye-dâr-ı terfîh kılındı.

Tevcîhât-ı vüzerâ[4]

Karaman Vâlîsi Dârendeli Vezîr Hasan Paşa ve Rakka Vâlîsi 'Abdülcelîl-zâde Vezîr Ahmed Paşa[5] ve Sivas Vâlîsi Vezîr İsmâ'îl Hakkı Paşa ve Adana Vâlîsi Cebbâr-zâde Vezîr Celâleddîn Paşa ile Kastamonu Mutasarrıfı olup, Misivri Muhâfızı bulunan Vezîr İsmâ'îl Paşa'nın hilâf-ı marzî-i şahâne harekâtleri, çeşme-sâr-ı[6] hâtır-ı hümâyûnu tagyîr etmekle, ref'-i vezâretleriyle Hasan Paşa'nın Dârende'de ve Hakkı Paşa'nın Ankara'da ve Celâl Paşa'nın Tokad'da ve İsmâ'îl Paşa'nın Gelibolu'da ve Ahmed Paşa'nın sılasında[7] ikāmetleri emrine zu'amâ me'mûr ve yine yevm-i tevcîhâtda Eyâlet-i Karaman, Akşehir ve Aksaray sancakları ilhâkiyle mukaddemce Gelibolu'da ve bi't-tahvîl hâlâ Tekfûrdağı'nda mukîm Sadr-ı sâbık Silahdâr 'Ali Paşa'ya ve Rakka ber-vech-i ilhâk Diyârbekir Vâlîsi Kuvvet Hüseyn Paşa'ya[8] ve Sivas, Rumeli Vâlîsi-yi esbak Gelibolu'da mukîm Seyyid Mehmed Paşa'ya ibkāy-ı vezâretleriyle 'inâyet birle fıkarât-ı şânları tescî' ve Adana, mütesellimiyle zabt etmek üzere hâlâ Niş Muhâfızı Kavanos-zâde Hüseyn Paşa'ya ve Kastamonu kezâlik mütesellimiyle zabt etmek üzere ilhâken, hâlâ[9] Selânik ve Kavala sancakları Mutasarrıfı ve Çayağzı Muhâfızı İbrâhîm Paşa'ya ihsânla dâ'ire-i me'âşları tevsî'* ve Menteşa Sancağı Mutasarrıfı Mîr-i mîrân Memiş Paşa'ya hâlâ Karadeniz Boğazı'nın Anadolu sevâhili Muhâfızı Mîr-i mîrân Mehmed 'İzzet[10] Paşa'nın [Ü3 51a] 'uhdesinde

---

1.Sipâh Ağalığı ..... Ağa'ya S : fekat 'ahd-i karîbde silahşor iken silk-i ser-bevvâbîne idrâc olunan Mûsâ Ağa'ya B, Ü3
2.Gurebâ'-i ..... ve S : — Ü3
3.İsmâ'îl ..... meşhûr S : Mısırlı B, Ü3
4.**vüzerâ** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 4 [şevvâ]l sene 39" yazısı vardır] B
5.ve Rakka ..... Paşa Ü3, S : — B
6.çeşme-sâr-ı Ü3, S : çeşme-sâz-ı B
7.ve ..... sılasında Ü3, S : — B
8.ve Rakka ..... Paşa'ya Ü3, S : — B
9.hâlâ B : — Ü3, S
*."**Tevcîhât-ı vüzerâ** ..... tevsî'" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,86'da kaydedilmiştir. Bu kayıtta dikkati çeken sadece "Seyyid Mehmed Paşa"nın "Köse Mehmed Paşa" şeklinde kaydedilmesidir.
10.'İzzet B, S : — Ü3

olan Livâ'-i Karahisâr-ı sâhib, Hırsova Kal'ası'nı muhâfaza şartiyle tevcîh ve Livâ'-i Menteşa ile dahi muhâfız-ı mûmâ ileyh 'İzzet Paşa terfîh kılınup, sâ-'ir elviye ve eyâlât mutasarrıf ve vülâtlarına[1] kemâ-kân ibkâ ve kapu kethudâlarına huzûr-i Âsafânede[2] ber-mu'tâd hila' iksâ olunup, Misivri muhâfazası[3], Samakovcuk Nezâreti ve Kâr-hâne-i Timur maslahatı dest-i idâresinde olup, sâk-ı[4] mesâlih-i mezkûre-i mevkûlesine lengî-i fütûr 'ârız olmamak üzere Kapucu-başı Aydosî el-Hac Yûsuf Ağa'ya ihâle kılındı.

Sâlifü'z-zikr Ahmed Paşa menfâsına giderken hilâl-i râlıda vefât ve 'âzim-i dâr-ı mükâfât olmuşdur[5].

Itlâk-ı Tekfurdağlı Ahmed Ağa[6]

Mukaddemâ zebân-zede-i kilk-i beyân olduğu üzere[7] müsâ'ade-i sâ'id-i kader menfâsını Amasiyye'den Burusa'ya tahvîl ve bir sâle karîb mahrûse-i mastûrede[8] da'avât-ı hayriyye-i pâdişâhî ile idâre-i müseḫbiha-i tehlîl eden Tekfurdağlı Ahmed Ağa, vukū'-yâfte olan me'âsimine i'tirâf ve tahrîk-i halka-i isti'tâf edüp, bu makūle mu'terif-i kusûr olan bendegân *el-'abîdü*[9] *yehfûne v'essâdâtü ya'fûne** vefkmca Der-i murâd'dan tard u ib'âd olunmak çespân[10] olmamağla, evâ'il-i mâh-ı şevvâl-i mükerremde[11] peyâm-ı 'afv u ıtlâk-ı Şehriyârî ile hoş-dil** ve Âsitân-ı râstân'a vâsıl olup, çok geçmeden 'inâyet ü ihsâna mazhar ve Tırnova Voyvodalığı'yla muvakkar oldu.

1.vülâtlarına S : vilâyetlerine Ü3
2.Âsafânede S : Âsafîde B, Ü3
3.muhâfazası S : + Ü3
4.sâk-ı Ü3, S : sâ'id-i B
5.Sâlifü'z-zikr ..... olmuşdur Ü3 : — [Bu bölümün kenarında muhtemelen bu kısımla ilgili olarak dâire içinde "Menfâ'î-yi İsmâ'îl Paşa, Gelibolu" yazısı vardır] B : Sâlifü'z-zikr Ahmed Paşa menfâsına giderken hilâl-i râhda vefât ve 'âzm-i dâr-ı mükâfât etmişdir S
6.Ağa Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî hilâl-i [şevvâ]l sene 39" yazısı vardır] B
7.üzere B, Ü3 : — S
8.mastûrede B, Ü3 : mastûrda S
9.العبيد Ü3 : العبد S
* العبيد يهفون والسادات يعفون = Kullar hatâ ederler, efendiler de affederler" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
10.çespân : cesbân B, Ü3, S
11.şevvâl-i mükerremde Ü3, S : merkūmda B
** Itlâk-ı Tekfurdağlı Ahmed Ağa ..... hoş-dil" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,86'da kaydedilmiştir.

Feth-i Cezîre-i Kaşot, nâm-ı dîğer Çoban[1] Adası[2]

Girid'in lodos semtinde vâki' üc karye ve iki mazbûtca [Ü3 51b] limanı şâmil olan cezîre-i mezkûre ile Kandiye'nin poyraz semtinde kâ'in dört 'aded karye ve iki limanı kâfil Galeba (كلبه) Adası, me'vâ-yı kilâb-ı a'dâ ve memerr-i guzât-ı zafer-intimâ olmağla, ibtidây-ı tuğyânlarından berü ehl-i İslâma hayli hasâret ve sâmi'a-i mü'minîne tanîn-endâz-ı 'av'ava-i[3] şemâtet olmuşlar idi.

Evâ'il-i zilka'dede Mısır Vâlîsi tarafından me'mûr Hüseyn Bey nâm merd-i gayûr, on sekiz kıt'a sefâyin-i Mısriyye ile evvelâ Kaşot Adası'na 'ukāb-âsâ cenâh-güşâ-yı şırâ' iktihâm ve keferenin on dokuz pâre mükemmel gemilerini rabt-ı ahbâl-i igtinâm ve bir karyesindeki melâ'îni biecma'ihim i'dâm ve dîğer karyesinde gemilerini[4] bi-esrihim esir edüp, ol adaya nasb-ı i'lâm-ı zafer-encâm kıldıkdan sonra Galeba 'ya doğru ru'ûs-i sefâyin-i İslâmiyye, esed-nümâ-yı savle olduklarında, anda olan kefere-i kilâb mütemellik-i[5] dâmen-i istîmân olmalarıyla[6], âlât-ı harbiyye ve edevât-ı vegā'iyyeleri[7] ahz* ve taht-ı ra'iyyete idhâl olundukları peyâm[8], müte'âkiben Mehmed 'Ali Paşa tarafından vâsıl-ı mesâmi'-i 'aliyye-i devlet ve bâ'is-i meserret-i ümmet olmuşdur[9].

Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-Eğriboz

Eğriboz dâhilinde vâki' Kızıl-hisâr nâm ma'kıl-ı dil-ârâma sâl-i sâbıkda kefere-i a'dâ, hecme-zen-i te'addî olmuş ise de Eğriboz Muhâfızı vezîr-i dilîr 'Ömer Paşa yetişüp, yâverî-i[10] tevfîk-i Bârî ile şîşe-i tecebbür-i a'dâyı şikest ve zahr-ı iktidârlarını zemîn-i demâra pest etmişidi. Bu def'a dahi, ya'nî hilâl-i şevvâlde tekrâr 'adû-yi 'anûd muhâceme-nümûd [Ü3

1.Çoban Ü3 : Coban B, S
2.Adası Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 19 zi[lka'de] sene 39" ve bunun altında metnin gireceği yeri belirten "Mu'tarıza mahalle tahte Itlâk-ı Ahmed Ağa" yazısı vardır] B
3.'av'ava-i Ü3, S : — B
4.karyesinde gemilerini Ü3 : karyesindekileri B : karyesindekilerini S
5.kefere-i kilâb mütemellik-i Ü3, S : kilâb-ı kefere temellük-i B
6.olmalarıyla Ü3, S : etmeleriyle B
7.vegā'iyyeleri Ü3, S : vegā'iyyelerini B
*."**Feth-i Cezîre-i Kaşot** ..... ahz" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,94'te kaydedilmiştir.
8.olundukları peyâm[ı] Ü3, S : eylediği peyâmı B
9.olmuşdur Ü3, S : + [B'de sayfanın sağ kenarında, muhtemelen bu kısımla ilgili olarak "Hareket-i İbrâhîm Paşa ez-İskenderiyye fî 20 zi[lka'de] sene 39" yazısı vardır] B
10.yâverî-i S : yârî-i B, Ü3

52a] oldukda, yine vezîr-i müşârun ileyh asâkir-i cerrâr ile kethudâsını tesyâr edüp, bi-'inâyetillâhi Te'âlâ ekserîsi zor-i şemşîr-i İslâmiyân ile karîn-i demâr ve bakıyyetü's-süyûfu, reh-neverd-i semt-i idbâr olarak kal'a-i merkûme ve havâlîsi, fazalât-ı vücûd-i habâset[1]-âlûd-i eşkıyâdan tathîr olundukdan sonra, rehberî-i Hızr-ı[2] tevfîk ile Akdeniz'e revân olan Donanma-yı hümâyûn ol esnâda ol sulara varmış bulunup, derûnunda bulunan yeniçeri neferâtını ihrâc ile anlar ve sâ'ir piyâde ve süvârî asker berren ve firkate ve işkambaviye sefîneleri dahi bahran 'usât-ı eşkıyâ üzerine sevk olunarak, önlerine gelan haveneyi tedmîr ü i'dâm ve ba'zı sevâhilde bulunan teknelerini ihrâk u iğtinâm ve hâric-i cezîrede[3] kâ'in mahallere dahi irsâl-i ricâl-i ebtâl olunarak, ol tarafda olan cem'iyyet-i küffâr reme-i gurâb[4] gibi Bülbülce ve etrâf-ı kurâya firâr ve çoğu dahi gelüp[5] bâb-ı istîmânda karâr edüp, ol vechile Eğriboz Cezîresi 'usâtdan hâlî ve bâ'is-i güşâyiş-i ehâlî olduğu haber-i meserret-eser, vezîr-i müşârun ileyh ve Kapudan Husrev Paşa taraflarından pey-â-pey pây-ı taht-ı saltanata vâsıl ve safây-ı derûn hâsıl olup*, istîmân eden re'âyâ[6] haklarında Girid muhâfızlarına fetâvâ-yı[7] şerîfe derciyle yazılan emr-i 'âlî misillü bir kıt'a misâl-i vâcibü'l-imtisâl, Eğriboz Muhâfızı'na dahi irsâl ve iki yüz altmış dört bin guruş 'atıyye-i behiyyesiyle dahi karîn-i ifdâl kılınup, meblağ-ı merkûmu müşârun ileyh tarafından bir tarîkiyle[8] îsâl etmek üzere [Ü3 52b] kapudan-ı deryâ cânibine isbâl kılındı.

Men'-i mübâya'a-i kütüb-i matbû'a-i müterceme ez-Tevrât ve[9] Zebûr ve İncil ve sâ'ir[10]

Güyâ kütüb-i Tevrât ve İncil ve Zebûr ve Hikâyât-ı Havâriyyûn olarak Avrupa diyârında lisân-ı Fârisî ve 'Arabîye terceme ile tab' olunmuş olan esfârdan bu eyyâmda birazı[11] Dâru's-saltanati's-seniyye'ye vârid olmuş ol-

---

1.habâset B, Ü3 : habâ'is S
2.rehberî-i Hızr-ı Ü3, S : rehberî-yi Hızîr-ı B
3.cezîrede B, Ü3 : cezîr[e]de S
4.reme-i gurâb Ü3, S : بنات النقش B
5.gelüp Ü3, S : — B
*."Eğriboz dâhilinde vâki' Kızılhisâr ..... hâsıl olup" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,94'te kaydedilmiştir.
6.re'âyâ B, S : re'â[yâ] Ü3
7.fetâvâ-yı B, S : fetâ[vâ]-yı Ü3
8.tarîkiyle B, Ü3 : tarîkle S
9.ez-Tevrât ve Ü3, S : — B
10.ve sâ'ir Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 19 [şevvâ]l sene 39" ve üstünde metnin gireceği yeri belirten "Mu'tarıza mahalle tahte 'Itlâk-ı Ahmed Ağa' yazıları vardır] B
11.bu eyyâmda birazı S : birazı bu eyyâmda B, Ü3

duğu bi't-tahkîk, birer nüshasını Sadr-ı vakt hazretleri ahz ile istitlâ'-ı ahvâl içün Şeyhülislâm Mekkî-zâde Efendi hazretleri ve Kādî-i[1] 'belde Ca'fer Beyefendi'ye irsâl ü[2] i'tâ, anlar dahi lede'l-mütâla'a kütüb-i muharrefeden olup, derûnlarma idrâc etdikleri tedlîsât-ı şeytâniyye rahne-figen-i 'akā'id-i[3] 'avâmm olacağını tevehhüm ü irâ'e etmekle, keyfiyyet ma'rûz-i hâk-i serîr-i Şevket kılındıkda, sudûr eden fermân-ı isâbet-iktirân-ı pâdişâhî üzere ber-vech-i ihtiyât kütüb-i mezkûre Firengistân'a i'âde ve min-ba'd alınup satılmayup, kimin yedinde bulunur ise ihrâk olunmak üzere 'ale'l-'umûm[4] esnâfa tenbîh eylemeleri bâbında İstanbul ve Bilâd-ı selâse kadılarına buyuruldular ısdâriyle ifâde kılındı; fî 19 [şevvâ]l[5].

Isdâr-ı fermân be-men'-i ihtilât-ı ricâl ü nisâ der-mesîre[6]

Boğaz-içi[7] ve Kağıd-hâne ve sâ'ir mahâlde vâki' tenezzüh-gâhlarda muhteliten teferrüc-i zükûr ü inâs bâ'is-i telehhî ihdâs, ya'nî hâdise-i fâhişe-i nâ-marziyyât vukū'una medhal ü bâb, be-tahsîs nazra-i şehvet seyyi-'esi vukū'u der-kâr olduğu bî-irtiyâb olmağla, ümmet-i merhûmeyi zencîr-i mekr-i dil-firîb-i zenân-ı zehr-i nândan kurtarmak içün min-ba'd cum'a ve pazarirtesi[8] günleri nisvâna ve eyyâm-ı sâ'ire [Ü3 53a] ricâle tahsîs ve bu takrîble dâmen-i 'ismet-i ricâl ü nisâ te'arruz-i hâr-ı eşrârdan tahlîs olunup, işbu emirde men' u tekayyüdleriyçün iktizâ eden zâbitâna hıtâben buyuruldular ısdâr olundu; fî 25 [şevvâ]l[9].

1.Şeyhülislâm ..... Kādî-i S : Kādî-yi B : Kādî-i Ü3
2.irsâl ü S : — B, Ü3
3.'akā'id-i B : 'akāyid-i Ü3, S
4.'ale'l-'umûm B, Ü3 : 'alâ S
5.ısdâriyle ..... [şevvâ]l B : ile ifâde kılındı Ü3, S. [S nüshasında **"Men'-i mübâya'a-i kütüb-i matbû'a-i müterceme ez-Tevrât ve Zebûr ve İncil ve sâ'ir"** başlığından sonra **"'Avdet-i Sefîr-i İrân Kāsım Hân"** başlığı altındaki kısım gelmekte, **"Isdâr-ı fermân be-men'-i ihtilât-ı ricâl ü nisâ der-mesîre"** kısmı bunu takip etmektedir. B'deki sıralama benim de neşre esas aldığım Ü3'teki sıralama gibidir].
6.**der-mesîre** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 25 [şevvâ]l sene 39" yazısı vardır] B
7.Boğaziçi Ü3 : Boğazici S
8.pazarirtesi B, S : bazarirtesi Ü3
9.fî 25 [şevvâ]l B : — Ü3, S. [Ü3 ve S nüshalarındaki **"Men'-i mübâya'a-i kütüb-i matbû'a-i müterceme ez-Tevrât ve Zebûr ve İncil ve sâ'ir"** ve **"Isdâr-ı fermân be-men'-i ihtilât-ı ricâl ü nisâ der-mesîre"** başlığı altındaki kısımlar B'de biraz ilerideki **"Ref'-i vezâret-i Seyyid Ahmed Paşa-zâde 'Alâ'addîn Paşa, Vâlî-yi esbak-ı Kayseriyye ve Bozok"** başlığından sonra yer almaktadır.

'Avdet-i Sefîr-i İran Kāsım Hân[1]

Mûmâ ileyhin hidmet-i sefâreti resîde-i encâm[2] ve devleti cânibine murahhas-ı insırâf u i'tizâm olmağla, şehr-i mezkûrun yirmi beşinci[3] günü nâme-i nâmî-i[4] hümâyûn ahzına sâbıklarda olduğu misillü bî-tekellüf-i[5] resm-i âlây, Der-sa'âdet'de kalacak maslahat-güzâr Ağa Mustafa ile konağından Bâb-ı 'âlî'ye vürûd ve evvelâ re'îsülküttâb odasına gelüp, cenâb-ı riyâset-me'âb, mûmâ ileyhi minderden aşağıda istikbâl ederek ku'ûd eylediklerinde, yalnız elçinin dizine peşgîr vaz'iyle tebcîl olunarak, tatlu ve kahve ve re'îs ile sefîre nargile ve maslahat-güzâra çıbuk verilüp, ba'de'l-celse şerbet ü gül-âb ve buhur resmi icrâ olundukdan sonra bi'l-istîzân huzûr-i sadr-ı a'zama ityân olunup, Sadr-ı müşârun ileyh minder üzerinde kıyâm ve elçi ile maslahat-güzâr ku'ûd ve dâ'ire-i re'îsde olan resm icrâsiyle mazhar-ı ikrâm buyurduklarından sonra, evvelâ nâme-i nevâziş-'allâme-i hidîvâneyi Sadr-ı a'zam kā'imen ser-beraber tebcîl ederek, ba'dehû Şehzâde 'Abbâs ile İ'timâdü'd-devle'ye olan tahrîrât-ı Sadâret-penâhî'yi sefîre teslîm, ol dahi nâme-i mekânet-hâmeyi ba'de't-takbîl sâ'ir tahrîrât ile kâtibü's-sırrına i'tâ ile ba'de'l-muvâda'a ve'l-mu'âvede sefîre Hızâne-i 'âmire-i şâhâne'den on iki bin [Ü3 53b] beş yüz[6] ve Kâtibü's-Sırrı Muhammed Mirza'ya iki bin beş yüz[7] ve etbâ'larına kezâlik iki bin beş yüz[8] guruş harc-ı râh ile cânib-i Vekîl-i mutlak'dan sefîre altı bin[9] guruş kıymetlü murassa' ve maslahat-güzâra mînâ-kârî iki bin[10] guruş kıymetlü kutular takdimesi ba'de'l-ihdâ zilka'detü'ş-şerîfenin dördüncü[11] günü kendi bostancı-başı sandalına Bağçe-kapusu'ndan irkâb ve mihmân-dârı Hâşim Ağa yağlı beş çifte ve yol mihmândârı ta'yîn olunan Dergâh-ı 'âlî gedüklülerinden Ahmed Ağa üc çifte kayıkla pîş-revleri olarak Selîmiyye'de kâ'in Türkmanoğlu'nun hânesine îsâl ve irtesi günü semt-i İran'a isbâl kılındı[12].

---

1. **Hân** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 4 [şevvâ]l sene 39" yazısı vardır] B
2. encâm Ü3, S : -ı itmâm B
3. yirmi beşinci Ü3, S : 25'nci B
4. nâmî-i S : nâmî-yi B, Ü3
5. bî-tekellüf-i Ü3, S : bî-lâ-tekellüf-i B
6. on iki bin beş yüz Ü3, S : 12.500 B
7. iki bin beş yüz Ü3, S : 2.500 B
8. iki bin beş yüz Ü3, S : 2.500 B
9. altı bin Ü3, S : 6.000 B
10. iki bin Ü3, S : 2.000 B
11. dördüncü Ü3, S : 4'ncü B
12. kılındı Ü3 : + [S nüshasında bu kısımdan sonra "**Isdâr-ı fermân be-men'-i ihtilât-ı ricâl ü nisâ der-mesîre**" başlığı altındaki kısım gelmekte, onu "**Nizâm-ı menzil**" başlığı altındaki kısım takip etmektedir] S : + [B'de bu kısmı "**Vürûd-i Sefîr-i Françe**" başlığı altındaki kısım takip etmektedir] B

Nizâm-ı menzil[1]

Fi'l-asl menzil bârgîrî ancak Devlet-i 'aliyye mesâlihi zımnında âmedşud eden Tatarân ve 'alâ cenâhi'l-isti'câl rü'yet-i mevâdd-ı seniyye ma'razında vâreste-i iktisâb-ı hidmet[2] olarak iyâb u zihâb eden bendegâna mahsûs iken, murûr-i zemân ile yolundan çıkup, voyvoda ve mültezim makûleleri ve tüccâr ve sâ'ir ebnây-ı sebîl[3] birer takrîb menzil emri tahsîl ile bi-lâ-ücret dâbba süvâr olduklarından başka, vülât-ı kirâmın Tatar ağaları bayagıca hidmetlenmek garazıyla üc beş ayda bir menzil nizâmı nâmiyle makarr-ı vilâyetlerini bâ-buyuruldu devr ve uğradığı kazâ menzilcilerinden esb ü ester ister ve esliha ve zer ahziyle fukarâyı[4] mecrûh-i tâziyâne-i cevr eder idi[5]. Ve ba'zı zûr-i pençe-i Tatar-ı Cengîzî[6]-etvâr dahi başkaca haklayarak ve ba'zıları dahi akça[7] i'tâsında müsâmaha olundukda, menzilciyi gûyâ izrâr [Ü3 54a] kasdiyle gücünü bî-çâre hayvandan alup, ya'nî itlâf ve hic olmaz ise kuyruğunu bıçaklayarak[8] ve bundan başka asıl şartına tatbîken meselâ menzil-hâneyi beş bin guruşa ve mezâlim-i mezkûreye nazaran on bin guruşa idâre mümkin olan beldede behâne-cûy-i celb ü nehb olan a'yân u vücûh nâmına olan zaleme dahi me'kel ittihâziyle "menzil masrafı" diyerek, insâflıcaları lâ-ekall otuz bin guruşdan efzûn mebâliği fukarâya tarhla tagrîm ve sülüsünü tiz elden beynlerinde taksîm ve nâ'ib nâmına olan şahs-ı bâhirü'n-nevâ'ib[9] eğer dişlice bulunur ise, hakk-ı sükût yollu lokma-i mazleme ile dehenini[10] dûhte edüp, defter-i müzevvirîni tahtîm etdirdiklerinden fazla: "Bu yıl[11] ulak[12] tekessürüyle menzilci ağa zarara uğradı, i'âneye muhtâcdır" deyü cerr-i magnem zımnında şehâdet-i nâmeşrû'a ile aralıkda biraz mebâliğ dahi tahsîl eyledikleri, büldânda râygân ve bu behâne ile beytü'l-mâl-i Müslimîne kat'â fâ'ide ve zerretüm-mâ[13] 'â'ide olmayarak, zîr-i destân-i ehâlîden alınan hisâba gelmez mâl ile bir

---

1.**menzîl** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 20 zi[lka'de] sene 39" ve onun üstünde "Mu'tarıza mahalle tahte 'Avdet-i Sefîr-i İrân" yazısı vardır] B
2.hidmet Ü3, S : — B
3.sebîl Ü3, S : sebîle B
4.fukarâyı B, Ü3 : — S
5.eder idi Ü3, S : ederek B
6.Cengîzî B, S : Çengîzî Ü3
7.akça B, Ü3 : akca S
8.bıçaklayarak B, S : bıcaklayarak Ü3
9.nevâ'ib B, Ü3 : nevâyib S
10.dehenini B, Ü3 : zihnini S
11.yıl Ü3, S : sene B
12.ulak B, Ü3 : + [S nüshasındaki yanlış ciltlemeden dolayı buradan, yani S 229b'den S 240a'ya geçilmektedir. S 229b'nin alt kenarında ayrı bir kaligrafi ile yazılmış "Mücellidin hatâsiyle araya başka cüz' girmişdir. Yirmi sahîfe aşağıya bak" kaydıyla buna işaret edilmiştir] S
13.zerretüm-mâ (ذرة مّا) Ü3 : ذرّما B, S

takım eşhâs-ı 'özr-ihtisâsın ceyb ü dâmânı melyân-ı[1] nukūd, dü-çeşm-i fukarâ ise 'ummân ve âhları peyveste-i âsumân olup, hulâsa menzil-hâne mâddesi müstakillen döş-i fukarâya bir bâr-ı girân olmuşidi.

İşbu emr-i münkerin def'i, cümle-i bevâ'is-i i'mâr-ı[2] devlet ve ehass-ı esbâb-ı âsâyiş-i ehl-i ra'iyyet olup, nizâmına 'uhûd-i sâbıkalarda defe'âtle ibtidâr olunmuş ise de sûret-pezîr-i devâm u istikrâr olmayup, cenâb-ı Nesak-sâz-ı kâr-gâh-ı [Ü3 54b] ekvân *tenezzehet zâtühû ve tekaddeset sıfâtühû 'an tatarrukı'l-hidsân** husûs-i hayriyyet-mansûs-i mezkûrun tesviyesi mesûbâtına Halîfe-i rûy-i zemîn *halledallâhu Te'âlâ mülkehû ilâ yevmi'd-dîn*** hazretlerini mahsûs etmekle, fîmâ-ba'd Memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i[3] şâhâne'de olan mecmû' menziller, ittifâk-ı ârâ ile zikri âtî keyfiyyet üzere[4] kiraya tahvîl, ya'nî her bir menzil-hâne olan[5] büldâna[6] kiracı-başı nâmiyle birer mu'tedil âdem ik'âd olunup, sâ'at başına yirmişer pâreden her tarafa[7] umûr-i mühimme-i mu'tenâ-bihâya gidenlerin iktizâ eden ücretlerini mübeyyin[8] altı mâhda bir def'a mumzâ defterleri, Kâtib-i Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî tarafına irsâl olunup, hisâbiyle cânib-i mîrîden ve mâ'adâ yol emriyle giden hademenin ücretleri hisâb-ı mezkûr üzere kendülerinden alınup, gerek hayvânât ve gerek me'kûlât mukābelesinde fukarâdan bir habbe ve iyâb u zihâb edenlerden sürücü bahşîşi ve nâm-ı âhar ile bir nesne mutâlebe olunmamak, nizâm-ı re'fet[9]-insicâmiyle te'sîl olunup, aktâr-ı Anadolu ve Rumeli'nin üçer kollarına evvel emirde sânî-i[10] zilka'de ile müverrah evâmir-i 'aliyye-i 'adâlet-sutûr mensûr kılındıkdan sonra, umûr-i mühimme ile gidenlerin kirâları cânib-i mîrîye bâr-ı dîğer olacağı tefekkür ve himâyet-i ehl-i ra'iyyet elzem olduğu misillü, taraf-ı beytü'l-mâl mesârıf-ı zâ'ideden vikâyet olunmak ehemın olmakdan nâşî, tarafeyni ri'âyet vechile hüsn-i sûreti tezekkür olunarak Memâlik-i mahrûse'de kâ'in mehâkim sicillâtından senevî menzil [Ü3 55a] mesârıfı nâmiyle tarh u tevzî' ve dâd-hâhân-ı fukarâ tevcî' olunagelan mezâlim-i mebâliğin mikdârı bi'l-isti'lâm tebeyyün ederek, sümünü mikdârı tahsîl ile Der-'aliyye'ye gönderilmek ve ol mikdârdan

---

1.melyân-ı : melyân ü B, Ü3, S
2.i'mâr-ı Ü3, S : 'amâyir-i B
*."تنزهت ذاته و تقدست صفاته عن تطرق الحدثان" = Zâtı münezzehtir, sıfatları da bir başlangıcı olmaktan (hâdislikten) yücedir" anlamına gelen ve Allah'ı tavsîf eden Arapça bir cümledir.
**."خلد الله تعالى ملكه الى يوم الدين" = Kıyâmet gününe kadar Yüce Allah onun devletini pâyidâr kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
3.mesâlik-i B, Ü3 : + olan S
4.zikri ..... üzere Ü3, S : — B
5.olan B, S : bul[un]an Ü3
6.olan büldâna S : olan emâkinde B : bul[un]an büldâna Ü3
7.her tarafa B, S : — Ü3
8.ücretlerini mübeyyin Ü3, S : ücretlerinin B
9.re'fet Ü3, S : istihsân B
10.evvel emirde sânî-i S : sânî-yi B : evvel emirde sânî-yi Ü3

umûr-i mühimmeye gidenlerin ücretleri bu tarafdan yedlerine i'tâ ile idâre olunup, mâ'adâsı 'afv u ihsân ile altı ayda bir def'a defter celbi tekellüfü dahi ber-taraf kılınup, bu vechile nizâm-ı istihsân-irtisâm-ı mezkûr tekmîl olunup, nasrun 'azîz-i hazret-i[1] Settâr'a dîde-güşâ-yı intizâr olundu.

Hemân Hudâvend-i 'azîmü'ş-şân, Hidîv-i hurde-dân hazretlerini bunun gibi niçe niçe[2] âsâr-ı hayra muvaffak ve metâlib-i seniyye-i mülk-dârânesin muhakkak eyleyesün, âmîn.

Vürûd-i Sefîr-i Françe[3]

Büyük elçilik ile Françe[4] Devleti tarafından Der-sa'âdet-makarr'a vürûd eden Gilmino (گلمينو)* nâm sefîr[5], şevvâlin yirmi yedinci[6] günü Bâb-ı 'âlî'ye gelüp, gerek iskeleden istikbâlinde ve gerek ku'ûd u nüzûlünde tagyîr ü tenzîli, Dergâh-ı 'azîz-i zi'ntikām'dan istirhâm olunan rusûmât icrâsiyle, i'timâd-nâmesi dest-i Vekîl-i mutlak ile ahz olunup, kendüye serâsere dûhte sekiz bin guruş[7] kıymetlü ve oğlu ve sekiz kadar mu'teberânına kontoş semmûr ve on iki neferine çukaya dûhte kakum kürkler ve on sekiz neferine sûf kerâkeler iksâ olunup**, sefîr-i mûmâ ileyh seng-i rikâbda Istabl-ı 'âmire-i şâhâne'den keşîde vü ihsân kılınan donanmış esbe irkâbla, Çavuş-başı Ağa'dan mâ'adâ alay takımıyla iskeleye [Ü3 55b] andan makarrına i'zâm kılındı.

Tahvîl-i me'mûriyyet-i Vâlî-i[8] Rumeli be-savb-ı Mesolong ve ref'-i vezâret-i Sâlih Paşa[9]

Rumeli Vâlîsi Dervîş Mustafa Paşa bâlâda muharrer olduğu üzere receb esnâsı hatb-ı 'azîm-i sipeh-sâ[lâ]rîye me'mûr olmuşidi. Kubeyl-i ramazânda Yenişehir-i Fenar'a vusûl ve sâ'ir me'mûrîn dahi refte refte işinin başına müsûl bulmağla[10], müşârun ileyh hilâl-i mâh-ı mastûrda hâric-i Yenişe-

---

1.kılındıkdan sonra umûr-i ..... hazret-i Ü3, S : nasrun 'azîz B
2.niçe niçe B, Ü3 : nice nice S
3.**Françe** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 27 [şevvâ]l sene 39" yazısı vardır] B
4.Françe Ü3 : France B, S
*.Fransız Elçisi'nin ismi Guilleminot'dur; bk. mes. N. Jorga, *age,* V,348.
5.eden ..... sefîr Ü3, S : [İsim yeri boş bırakılmıştır] nâm .... B
6.yirmi yedinci Ü3, S : 27'nci B
7.sekiz bin guruş Ü3, S : 8.000 B
."Vürûd-i Sefîr-i** ..... olunup" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,87'de kaydedilmiştir.
8.**Vâlî-i** Ü3, S : Vâlî-yi B
9.Paşa Ü3, S : ve sâ'ir havâdis [Başlığın kenarında ayrıca yazılacağı yeri belirten "Mu'tarıza mahalle fevka 'Nasb-ı Sadr-ı Rum; fî [şevvâ]l sene 39" kaydı vardır] B
10.bulmağla Ü3, S : bulup B

hir'e[1] nasb-ı hıyâm ve Toska[2] asâkiriyle vürûd eden Yanya Mutasarrıfı[3] 'Ömer Paşa'yı Karlı-ili ve ol havâlînin tathîrine ta'yîn ile tenbîh-i vesâyây-ı 'adem-i 'avk ve sayf-ı sâbıkda Çirmen Mutasarrıfı-yı esbak Sâlih Paşa ile Alamana'dan girü 'avdet eden Teke ve Hamîd sancakları mutasarrıfı Berkofcalı Yûsuf Paşa'yı Salona teshîrine mukaddimetü'l-ceyş olarak sevk edüp, müşârun ileyh Sâlih Paşa İzdin muhâfazasına Ebûlebûd Paşa inhâsiyle bundan akdem me'mûr olmuş ise de, zarûret-i hâl ve nâ-mizâcî-yi cism ü bâlinden[4] bahsle, Rumeli yakasına hurûcunu Âsitân-ı devlet-i ebed-bünyân'dan pey-der-pey recâ etmekde olmağla, ibkā vü ihrâcı müşârun ileyh Dervîş Paşa'nın re'yine muhavvel olduğundan, inhâsı üzere vezâreti ref'le Sofya'da me'mûr-i ikāmet ve yerine Tırhala Mutasarrıfı Ebûbekir Paşa namzed-i hidmet-i muhâfazat olup, bâlâda memşûk-i yerâ'a-i imlâ olduğu üzere gencîne-i istîsâl-i Cezîre-i Mora'nın tılsımı 'add olunan Mesolong fethine[5] evvel-bahârda İskenderiyye Mutasarrıfı İşkodralı Mustafa Paşa [Ü3 56a] bizzât me'mûr olmuş iken[6], gelmekde te'allül ve ba'zı a'zâra tevessül eylediği haber, bu esnâda vâsıl-ı Der-i devlet-i sa'âdet-makarr olmakdan nâşî, Dervîş Paşa'nın me'mûriyyeti müstakillen Mesolong tarafına tahvîl ve ol emr-i mu'teddün bih dûş-i gayretine tahmîl olundu*; *Allâhumme sebbit akdâmenâ v'ensurnâ 'ale'l-kavmi'l-kâfirîn*** .

'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Rum ve Kādî-yi[7] İstanbul ve tevcîh-i Selânik[8]

Sâl-i sâbık zilka'desinde **li'l-müverrihi'l-Fakîr**[9]:

"Geldi Yahyâ Bey ile zîneti Sadru'r-Rum'un"[10]
(كلدلای یحیی بك ایله زینتی صدر الرومك)

1.Yenişehir'e B, S : şehirde Ü3
2.Toska Ü3, S : Keyga ["Toska" kelimesinin üzeri çizilip üstüne "Keyga" yazılmıştır] B
3.Mutasarrıfı Ü3, S : Vâlîsi B
4.bâlinden B, S : bâlden Ü3
5.fethine Ü3 : فتحننه B : fethatine S
6.olmuş iken B, Ü3 : olmuşiken S

*."**Tahvîl-i me'mûriyyet-i Vâlî-i Rumeli** ..... tahmîl olundu" kısmı belki de yanlışlıkla yazılmış olan 'Ömer Viriyon Paşa'nın Tırhala Mutasarrıfı şeklinde kaydedilmesi dışında özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,95'te kaydedilmiştir.

**."اللهم ثبت اقدامنا و انصرنا على القوم الكافرين" = Allahım! Ayaklarımızı (yolunda) sağlam tut ve o kâfir topluma karşı bize yardım et!" anlamına gelen bu cümle, başında yer alan "اللهم = Allâhumme" yerinde "و = ve" bulunması dışında Kur'ân, el-Bakara 2/250 ve Âl-i İmrân 3/147. âyetlerin son kısmıdır.

7.**Kādî-yi** B, Ü3 : **Kadısı** S
8.**Selânik** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî gurre-i zi[lka'de] sene 39" yazısı vardır] B
9.**li'l-Müverrihi'l-Fakîr** B : **li'l-Müverrih** Ü3, S
10.Rum'un Ü3, S : + [Bu mısrâ'ın altında "Sene 38" yazısı vardır] B

işrâbınca pîrâye-i mesned-i merkūm olan Pîrî-zâde hafîdi Mîr Yahyâ ile Hâkim-i Hâsim-i Dâru'l-hılâfeti'l-'aliyye Mîr Ca'fer'in şevvâl selhinde zemân-ı 'örfîleri resîde-i kemâl ve her ne kadar hasbe't-tarîk nevbet-i tekerrür Hakîm-zâde 'Ali Paşa hafîdi Sü'adâ Beyefendi'nin ise de 'illet-i felcle ma'zûr olmağla, işbu zilka'detü'ş-şerîfe gurresinde sadâret-i mastûre ile bi'l-fadli ve'l-istihkāk pâyelülerin akdemi ve serâ'ir-i 'ilm ü 'irfânın mahremi, Tabîb-i hâzik-i sultânî Mustafa Behcet Efendi lâyık-ı ibcâl[1] ve kazâ'-i şehr ile dahi akdem-i ma'zûlîn-i Mekke-i mükerreme, sâbıkā Şeyh-i meşâyihu'l-İslâm *sellemehu's-selâm** Arab-zâde Efendi hazretlerinin[2] mahdûm-i kih-teri Hamdullâh Molla Efendi karîn-i ifdâl ve sene-i âtiye rebî'ulâhırı gurresinden zabt olunmak üzere Kazâ'-i Selânik ile dahi Süleymâniyye müderrislerinden Beyşehrî Hüseyn Efendi-zâde Mehmed Tâhir Efendi nâ'il-i e'azz-i âmâl oldu. Sadr-ı Rum-i müşârun ileyhe Kiçeci-zâde 'İzzet [Ü3 56b] Efendi'nin târîh-i belâgat-mendidir[3]:

Yazardı İbn Sînâ 'İzzetâ! Kānûn'a târîhim,
Felâtûn-i zemânı pâdişâhın oldu Sadru'r-Rum[4].
(فلاطون زمانی پادشاهك اولدی صدر الروم)

'Azl ü nasb-ı Emîn-i Darb-hâne ve Tersane ve sâ'ir[5]

Şehr-i mezkûrun dördüncü[6] günü Tersane-i 'âmire Emîni 'Atâ'ullâh Efendi 'azl ve kangı sebebe[7] mebnî ise Darb-hâne Emîni Hüsni Bey emânet-i mezkûreye nakl ile fi'l-cümle sebîke-i ikbâli magşûş ve Humbara-hâne Nâzırı Ahmed Efendi'nin bisât-ı iclâli Darb-hâne'ye mefrûş olup ve[8] Humbara-hâne Nezâreti, Cebe-hâne Nâzırı Sâlih Efendi'ye ihâle ve Nezâret-i Cebe-hâne ile[9] İran'dan hitâm-ı sefâretle karîben rû-mâl-i Der-i devlet olan Hindî-zâde[10] Necîb Efendi'nin kemmiyyet-i me'âşı meydân-ı tevsî'de icâle[11] olundu**.

1.ibcâl Ü3, S : — B
*.سلمه السلام : Allah selâmet versin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
2.hazretlerinin B, Ü3 : hazr[etler]inin S
3.belâgat-mendidir Ü3, S : + Târîh B
4.Sadru'r-Rum Ü3, S : + [İkinci mısrâ'ın altında "Sene 39" yazısı vardır] B
5.ve sâ'ir Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 4 zi[lka'de] sene 39" yazısı vardır] B
6.dördüncü Ü3, S :4'ncü B
7.sebebe B : mihekk-i sekteye Ü3, S
8.ve B : — Ü3, S
9.ile Ü3, S : + dahi B
10.Hindî-zâde Ü3, S : — B
11.tevsî'de icâle Ü3 : ikrâmda ihâle B : tevsî'de ihâle S
."'Azl ü nasb-ı Emîn-i Darb-hâne ve Tersane** ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,98'de kaydedilmiştir.

Ref'-i vezâret-i Seyyid Ahmed Paşa-zâde[1] 'Alâ'addîn Paşa, Vâlî-yi esbak-ı Kayseriyye ve Bozok[2]

Müşârun ileyh İran vak'ası hitâmında vezâreti 'uhdesinde olarak dâ-'ire-i hafîfe ile mevlidi olan Sivas'a gelüp, hânesinde ikāmet eylemesi bundan akdem tenbîh u tavsıye olunmuş iken[3], el-hâletü hâzih Sivas'da kesret-i etbâ'la ku'ûd edüp, şem'-i cem'ine tezâhüm eden tîre-dilân etbâ'ının siyeh-kârî-i[4] te'addîsinden ehâlî-i[5] memleket mübtelây-ı deycûr-i hasâret ve derûn-i eyâletde serserî geşt ü güzâr ederek fukarâ vü zu'afâ işkence-dîd-i mazarrat oldukları, tahkîk-gerde-i Şehriyâr-ı İskender-serîret olmağla, evâsıt-ı zilka'dede vezâreti ref' ve yine Sivas'da kıllet-i hadem ile ikāmet [Ü3 57a] etmek emrinde sudûr-i fermân-ı dermân-'unvânla zarar-ı ehâlî def'[6] olundu[7].

Tevcîh-i Eyâlet-i Tunus ve vukū'ât-ı sâ'ire

Tunus Beylerbeyisi[8] Mahmûd Paşa, 'âzim-i serhadd-i[9] bekā olmağla, mâh-ı merkūmun on üçüncü[10] günü oğlu Hüseyn Bey'e bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî eyâlet-i mezkûre[11] ihsân ü i'tâ* ve Cezâyir Vekîli nâmiyle[12] Dersa'âdet'de Ülka-yı Magrib'in Kapu Kethudâsı bulunan Selîm Sâbit Efendi'ye hil'ati iksâ olundu.

Dîvân Tercemânı Yahyâ Efendi, dem-beste-i zebân-ı cân[13] ve rû-berâh-ı vâdî-i[14] hâmûşân olmağla, mâh-ı merkūmun on yedinci[15] günü Hendese-hâne-i hümâyûn hâcelerinden[16] mühtedî Yanyalı Hâce İshak, Tercemân nasbiyle hademe-i dîvâniyyeye ilhâk olundu**.

---

1. Seyyid .....-zâde Ü3, S : — B
2. Bozok Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî evâ'il-i zi[lka'de] sene 39" yazısı vardır] B
3. olunmuş iken B, Ü3 : olunmuşiken S
4. siyeh-kârî-i Ü3, S : — B
5. ehâlî-i S : ehâlî-yi B, Ü3
6. def' B, S : ref' Ü3
7. olundu Ü3, S : + [B'de bu bölümden sonra **"Men'-i mübâya'a-i kütüb-i matbû'a-i müterceme ez-Tevrât ve Zebûr ve İncîl ve sâ'ir"** başlığı altında verilen bilgilere geçilmektedir] B
8. Tunus Beylerbeyisi Ü3, S : Bi'l-istiklâl eyâlet-i mezbûre mutasarrıfı B
9. serhadd-i Ü3, S : şehristân-ı B
10. on üçüncü Ü3 : 13'ncü B : on üçüncü S
11. eyâlet-i mezkûre Ü3, S : kemâ-kân mü'ebbeden B

*."**Tevcîh-i Eyâlet-i** ..... i'tâ" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,91'de kaydedilmiştir.

12. nâmiyle S : ناميلى Ü3
13. -ı cân Ü3, S : — B
14. vâdî-i Ü3, S : vâdî-yi B
15. on yedinci Ü3, S : 17'nci B
16. Hendese-..... hâcelerinden Ü3, S : Hâcesi B

**."Dîvân Tercemânı Yahyâ ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,91'de kaydedil-

Sadr-ı a'zam Gālib Paşa hazretleri, hod-bînâne etvâr-ı garîbeye[1] derkâr ve ba'zı erkânın 'aleyhine dâ'ir tefevvühâtı zann-ı gālib üzere müşme'iz olanlar tarafından gûyâ karîn-i istizmâr olmağla, işbu mazanne üzere[2] geceleri halvet-hâne-i hâssına dâhil olan Küçük Tezkireci Hazînedâr-başı-zâde Es'ad Efendi ile[3] müfettiş-i evkāfî sâbıkā Galata Mollası Sâlih-zâde hafîdi[4] Şeref Efendi sühan-çînân ihbârı olmaklığıyla medhûl ve şehr-i mezkûrun on dokuzuncu günü ikisi[5] birden bâ-hatt-ı hümâyûn ma'zûl ve Es'ad Efendi'nin yerine sâbıkā Büyük Tezkireci 'Abdülhamîd Bey ve teftîşe bâ-intihâb-ı Müfti'l-enâm, Kādî-i[6] Şehr-i Bâb Nâ'ibi müderrisînden Pirlepeli Ahmed Efendi mevsûl olup, bu vechile sadr-ı müşârun ileyh güş-mâl ü tenbîh kılındı*.

Feth-i Cezîre-i İbsara

Cezîre-i mezbûre [Ü3 57b] Sakız'ın taraf-ı garbîsinde on beş mil mesâfede Nikolo Burnu mukābelesinde kâ'in bir limanı müştemil tahassungâh-ı a'dây-ı pür-mehâ'il-i vâcibü'l-imâta bir ada olup, sekene-i gavâyet-mükennesi envâ'-ı âlât-ı harbiyye ile meknûn ve medâfi'-i kebîre ile meşhûn altmış kıt'a kebîr tekneye eyyâm-ı müsâmaha-i rüzgârda bi't-tedrîc mâlik ve Çamlıca ve Sulıca usûli[7] gibi berây-ı ticâret müsellemen her cânibe sâlik olarak, bî-hadd ü kıyâs menâfi'e dest-res ve bî-müzâhim havf u haşyet müte'âtî-i ke's-i hevâ vü heves olurlar iken, ser-zede-i zuhûr olan 'ısyân-ı 'umûmîlerinde kendülere ez-her-cihet ihtimâm-künende-i takviyyet ü istihkâm ve ehl-i İslâm 'aleyhine sunûf-i hiyânetde deryâ-peymâ-yı ikdâm olup, ser-kerde-i 'usât-ı re'âyâ ve serâpâ sezâ-vâr-ı tahrîb ü imhâ olmuşlar idi. Çünki mukaddemâ tahrîr ü imlâ olunduğu üzere Mora Vâlîsi İbrâhîm Paşa, Cezîre-i Mora'mn teshîrine[8] ve Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa adaların tathîrine[9] me'mûr, ya'nî ahadühümânın maslahatı âhardan mümeyyez ve her birinin mecrâ-yı me'mûriyyeti müfrez olduğuna binâ'en, kapudan-ı müşârun ileyh Donanma-yı hümâyûn'u bi'l-istishâb evvel emirde Eğriboz semtine şitâb ve ma'iyyetinde olan dalkılıc asâkirini ol savba ihrâcdan sonra

---

1.garîbeye B, S : garîbiyyeye Ü3
2.ba'zı erkânın ..... üzere Ü3, S : tekdîr-i hafiyye, erkân-ı saltanatı der-pîş etmeğe başladığı âşikâr olmağla B
3.Efendi ile Ü3, S : Efendi'yle B
4.Mollası ..... hafîdi B : Monlası Ü3 : Mollası S
5.on ..... ikisi Ü3, S : 19'ncu ikisini B
6.Kādî-i Ü3, S : Kādî-yi B
*."Sadr-ı a'zam Gālib Paşa hazretleri ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,98-99'da kaydedilmiştir.
7.usûli B, Ü3 : امیولی S
8.Cezîre-i ..... teshîrine Ü3, S : ol taraflarının tathîrine B
9.adaların tathîrine Ü3, S : berü cânîblerin teshîrine B

Selânik'e 'avdet ve yine bâlâda zikri murûr etdiği üzere Karlı-ili ve İnebahtı Mutasarrıfı Pilaslı-zâde İsmâ'îl Paşa'nın İzdin'de me'mûren cem' u tedârük eylediği üc binden efzûn[1] Arnabud askerini mûmâ ileyh alup, Selânik'e gelmekle, asâkir-i[2] [Ü3 58a] merkūmeyi süfün-i hümâyûna irkâb ile mütevekkilen 'aleyhi Te'âlâ sâlifü'z-zikr İpsara[3] kasdına ol sulara imâle-i halâşei[4] 'azîmet edüp, zilka'de evâ'ilinde ezâ'-i râh-ı deryâ olan cezîre-i mezbûreyi imâta niyyetiyle her tarafdan ihâta ve karaya dahi peleng-i deryâ-yı şecâ'at, ya'nî asâkir-i şîr-savlet ihrâc ve bârende-i sâ'ika-i gülle-i top u hâven[5] olarak gereği gibi iz'âcdan sonra, ibtidây-ı hurûc u hücûmdan otuz altı ve âgāz-ı mukāteleden dokuz sâ'at temâmında feth-i tâmm müyesser ve 'avn-i Rabb-i kadîr cilve-ger olup, beş yüz kadarı dû-çâr-ı dâm-ı esr-i ehl-i İslâm ve binden efzûnu tu'me-i ejder-i[6] dem-keş-i âteş-feşân-ı i'dâm ve otuz dokuz brik ve on altı uskuna ve sâ'ir sagîr ü kebîr yüz on pâre sefâyin ile tabyalara vaz' etdikleri yüz kıt'adan ziyâde top ve cebehâneleri dâhil-i dest-i iğtinâm olduğu peyâm ve bakıyyetü's-süyûfu tahlîs-i murg-i nîm-mürde-i cân ümmîd-i muhâliyle firâr etmişler ise de ta'kîb olunup, gavtahor-i girdâb-ı iğrâk ve endâhte-i tennûre-i[7] ihrâk olduğu haber-i meserret-irtisâm, altı yüz çift kulak ve otuz üc 'aded bayraklariyle mâh-ı merkūmun on yedinci[8] günü resîde-i bârgâh-ı saltanat ve sebeb-i neşât u meserret oldu.

Nüvîd-i feth ile gelan Mühürdâr-ı Kapudan-ı deryâ Halîl Efendi'ye[9] huzûr-i vekâlet-penâhîde üç bin[10] guruş kıymetlü ferve-i semmûr iksâ ve bir tam sehm dahi ihsân ü i'tâ ve tarîk-i sa'âdet-refîk-i hâcegâna idhâl [Ü3 58b] ile[11] Kapudan Paşa dahi bin kîse akça[12] 'atıyye-i şâhâne ile kâm-revâ kılındı. Peyâm-nâme-i vezîr-i müşârun ileyh bâ-telhîs südde-i sidre-sây-i hılâfet-penâhiye 'arz olundukda, bâlâsına tahsîni hâvî işbu hatt-ı hümâyûn tahrîr buyurulmuşdur ki, cevdet-i karîha-i Sultân-ı bülend-eyvân ve kadr-dânî-i[13] Şehriyâr-ı İskender-tüvân gün gibi zâhir ü nümâyân[14] ise de, ilâ ebedi'l-âbâd du'ây-ı hayriyye ile yâd olmak içün sûreti sebt-i vekāyi'-i edvâr kılındı.

1.üc binden efzûn B : — Ü3, S
2.asâkir-i S : asker-i B, Ü3
3.İpsara B, Ü3 : İbsara S
4.halâşe-i B, S : hadşe-i Ü3
5.hâven : hevân B. Ü3, S
6.ejder-i B, Ü3 : ازدر S
7.endâhte-i tennûre-i Ü3, S : — B
8.on yedinci Ü3, S : 17'nci B
9.deryâ Halîl Efendi'ye Ü3, S : deryâ'ya B
10.üç bin Ü3, S : 3.000 B
11.tarîk-i ..... ile Ü3, S : — B
12.akça B, Ü3 : akca S
13.kadr-dânî-i S : kadr-dânî-yi B, Ü3
14.ü nümâyân Ü3, S : — B

Sûret-i hatt-ı şerîf

Cenâb-ı Hakk'ın fazl u ihsânına hamd ü senâlar olsun. Âferîn müşârun ileyhe, iki cihânda yüzü ağ ve nân u nemek-i şâhânem kendüye helâl olsun. İn-şâ'allâhu Te'âlâ bundan böyle me'mûr olduğu mahallerin dahi zabt u tathîrine muvaffak olur.

Ol kerîm ü rahîm olan hazret-i Vâhibü'l-'atâyâ, asâkir-i İslâmı her hâlde ve her mahâlde[1] mansûr u muzaffer eyleyüp, Rasûl-i ekrem efendimizin rûhâniyyeti hürmetine şu gā'ileyi bi'l-cümle ümmet-i Muhammed'in üzerinden def' u ref' eylesün* , intehâ[2].

1.mahâlde Ü3, S : mahalde B

*."kapudan-ı müşârun ileyh Donanma-yı ..... eylesün" kısmı *Târîh-i Cevdet*, XII,96'da kaydedilmiştir. Metnimizde yer alan **"Sûret-i hatt-ı şerîf"** kısmı ise bazı kelimelerdeki ihmâl edilebilir değişiklikler dışında aynen kaydedilmiştir.

2.intehâ Ü3, S : + Feth-i cezîreye inşâd olunan tevârîhden 'İzzet Molla'nın yazdığı hakk budur ki güzîde-i sühan olmağla, kasîdesiyle züyûr-i satr-ı vekāyi' kılındı.

Bârekallâh yine Dâver-i Husrev-i çâker / Bir gazâ eyledi kim misli değildir meşhûd.
Tîginin lem'ası andırdı Gazây-ı Bedr'i / Etdi ol mihr-i cihân rûh-i Rasûl'i hoşnûd.
Feth edüp Bahr-ı sefîd'i Kapudan Paşası / Eyledi düşmene ebvâb-ı firârı mesdûd.
Saldırup İpsara'ya hamle-i merdâne ile / Gemide iplere sarıldı 'adû-yi merdûd.
Ser-nigûn etdi serende nice ser-kerdeyi Hakk / Derekât eyledi emvâc-ı yemmi nâr-ı vekūd.
Küştenîler ile yüzden mütecâviz keştî / Dâhil-i dest-i zafer oldu bi-lutf-i Ma'bûd.
Kıldı emvâl-i ganîmetle guzâtın Mevlâ / Kîse vü ceybini gencîne-i envâ'-ı nukūd.
Gelür îmâna Nasârâ, değil istîmâna / Gördüler gecdi kılıcdan nice bin kibr-i 'anûd.
Feverân eyledi ol rütbe dem düşmen kim / Oldu pür-şîşe-i haccâm gibi çarh-ı kebûd.
Başarak lâşeye geçdi Anadolu'ya guzât / Küşteler Akdeniz'i eyledi mânende-i rûd.
Mora küffârı kaçarsa Kızıl Elma'ya nola / Mevce-i Bahr-ı sefîd'i göricek hûn-âlûd.
Böyle bir bâd-ı zafer olmadı 'âlemde vezân / Rîh-ı sarsar ile berbâd olalı Kavm-i Semûd.
Ne yazılmış bu gazâ zâ'içe-i şâhâne / Ne görülmüş şeh-i 'âlemdeki baht-ı mes'ûd.
Bildiler şevket-i İslâmı nedir, düşmen-i dîn / Ne imiş kuvvet-i kudsiyye-i Sultân Mahmûd.
Bir alınmış ada olmuş mu dokuz sâ'atde / Hân Süleymân'a açılmadı bu bâb-ı maksûd.
Edemez emr-i hümâyûna mugāyir hareket / Gördü bu dehşeti çeşm-i felek-i nâ-âsûd.
Kişverinde olan âsâyişin alsa haberin / Olur a'dâsı esîr, etmeden irsâl-i cünûd.
'Adem-âbâd kalur düşmene ancak kişver / Seyfini eylese endâze-i ta'yîn-i hudûd.
İş midir İpsara fethi, ana kim etmişdir / Târ-ı tedbîrini Hakk celle kaderle meşdûd.
Eder ol pâdişehin kalbine Mevlâ ilhâm / Nâhun-i fikret ile eylemeden hall-i 'ukūd.
Bezl-i cân etse yolunda nola ehl-i İslâm / Din uğurunda o şâh eyledi bezl-i mechûd.
Şâh-ı Rüstem-zafer'in vasfına eylerdi medâr / Âh Firdevsî-yi Tûsî'de dahi olaydı mevcûd.
Kahramânlık neymiş evvelde göreydi bari / Bana gösterdi o Haydar-şiyemi Rabb-i Vedûd.
Şâh-ı Mahmûd-şiyem böyle şehinşâha dinür / Bir eyâzî (ایازی) olamaz Gazne'deki Şeh Mahmûd.
Söz temâm oldu du'â mevsimidir, yüz sürelim / Eyleyüp dergeh-i Mevlâ'ya teşekkürle sücûd.
Ede Hakk seyfi ile ayda bir iklîm güşâd / Yaşasun bin sene Hâkān-ı kerâmet-fermûd.
Eyledi bendesi 'İzzet yine tebrîk-i gazâ / İki târîhle kim biri güherden ma'dûd.

İbtidâ İpsara'yı aldı Kapudan Paşa
(ابتدا ایپصاره یی الدی قپودان پاشا)
Ola mansûr Ebu'l-Feth-i zemân Hân Mahmûd B
(اوله منصور ابو الفتح زمان خان محمود)

Tetimme

Kapudan Paşa cezîre-i mezbûreyi ber-âverde-i kabza-i teshîr ve merâkib-i a'dâyı der-zencîr kıldıkdan sonra, tüfengci-başısı Ahmed Ağa'yı bin nefer dilâver asker ve çend kıt'a şalope[1] ve firkate ile muhâfazasına ta'yîn ve ağa-yı mûmâ ileyhi bi'l-iltimâs ser-bevvâbîn eyleyüp, kendüsi[2] Donanma-yı hümâyûn'u[3] alup, Çamlıca[4] 'usâtı, İpsara[5] nusratını ba'de'l-müşâhede keştî-süvâr-ı firâr olduklarını istimâ' etmekle, istîsâlinde sühûlet [Ü3 59a] der-kâr olduğundan bahsle, Sisam yahud Çamlıca üzerine bâd-bân-güşâ-yı savlet olmak şıklarını Der-i devlet'den istîzân etmişidi. Lâkin mukaddemâ Sulıca ve Çamlıca maslahatı, Mısır Vâlîsi-zâde'ye ihâle ve ol dahi bu eyyâmda kemmiyet-i Donanma-yı Mısriyye'yi fezây-ı deryâya icâle etmek üzere olduğundan, mâddede çatallık ve karışıklık olmamak mülâhazasiyle Çamlıca'dan sarf-ı nazar ve Sisam üzerine hareket ve sefer eylemesini kapudan-ı müşârun ileyhe[6] Sadr-ı vakt tahrîr ve anlar dahi Sisam istîlâsı niyyetine Midillü'ye doğru semend-i 'azîmeti sevk u tesyîr eylediğine mukârin, Çamlıca[7] eşkıyâsından biraz melâ'în-i hâsirîn gûyâ cezîreyi yine almak dâ'iyesiyle muhâfazasında bulunanlara nümûne-nümâ-yı ta'cîz ve müteheyyi'-i[8] sitîz oldukları, Kapudan Paşa'nın gûş-zedi oldukda 'avdet ve kat'-ı mesâfe-i sür'at eyleyüp, her birini müteferrik ü perîşân eylemiş ise de, cezîre-i mezbûre kayalık ve bî-hâsıl ve semeresi olmadığından mâ'adâ, muhâfazası fâ'idesiz bir meşâgil olup[9], top ve hâven ve sâ'ir tiz elden naklinde suhûlet olanlarının Midillü ve Sakız'a naklleri esbâbına himmet ve girân-bâr olanları vaktiyle ihrâc olunmak üzere çivileyüp, ka'r-i deryâya ilkâ ve kulel ve tabya ve sâ'ir ebniyesini imhâ etmek üzere etrâfdan 'amele celbine ibtidâr ve mübâşirler ta'yîn edüp, kendüleri sûy-i merâma mu'âvedet eyledi.

Hareket-i Vâlî-i[10] Mora İbrâhîm Paşa ez-İskenderiyye

Müşârun ileyhi pederi [Ü3 59b] Mehmed 'Ali Paşa ma'iyyetinde olan Donanma-yı hümâyûn ve sâ'ir süfün-i Mısriyye ve tüccâr, cem'an yüz

---

[Es'ad Efendi'nin kendi hattıyla yazdığı ve okunması yer yer güçlükler arzeden Keçecizâde İzzet Molla'nın bu şiiri, aslından kontrol edilmiştir; bk. 'İzzet Molla, *Dîvân-ı 'İzzet*, Mısır 1255, "İbtidây-ı Tevârîh", s.3-4]

1. şalope Ü3 : şalobe B, S
2. kendüsi B, S : — Ü3
3. hümâyûn'u B, S : hümâyûn Ü3

doksan altı[1] kıt'a sefâyin-i mücehheze ve piyâde ve süvârî otuz bin asker-i zafer-peyker-i mümeyyeze ile zilka'de evâsıtında İskenderiyye'den savb-ı me'mûriyyetine müsta'înen billâhi Te'âlâ i'zâm ve nezdinde olan Necîb Efendi'yi dahi hitâm-ı maslahatiyle i'âde kıldığı peyâm, resîde-i Der-i devlet ve ma'rûzâtının bâlâsına: "Mısır Vâlîsi'nin bu bâbda olan gayret ü sadâkatine hic bir diyecek olmamağla, fevka'l-gâye mahzûziyyet-i şâhânemi[2] müstevcib olup, hakkında olan hüsn-i teveccüh-i mülûkânemin bir kat dahi tezâyüd ve tevâfürünü mûcib olmağla, Hakk Te'âlâ, Habîb-i ekrem ve Nebiyy-i muhteremi[3] *sallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve ashâbihî ve sellem*[4]** hürmetine maslahat-ı me'mûresinde muvaffak ve karîben şu gā'ilenin indifâ'iyle bi'l-cümle ümmet-i Muhammed'i mesrûru'l-hâl eyleye, âmîn" deyü keşîde buyurılan hatt-ı hümâyûn-i tahsîn-nümûn ve du'â-meşhûniyle müşârun ileyh mültefet oldu**.

Nüzûl-i sefîne

Şehr-i mezkûrun yirminci günü tebdîlen Sadr-ı a'zam hazretleri[5] Tersane'yi teşrîf ve müsta'idd-i nüzûl olan firkateyn, muhtâr olan sâ'at-i râbi'-i gurûbî ve elli yedi dakîkada leb-i deryâya inzâl olunmağla, mu'tâd olan hila' u 'atâyâ ile me'mûrîni taltîf eyledi.

'Azl ü[6] nefy-i Batrik-i Rum[7]

Metrepolidân ve sâ'ir râhibân beynlerinde zâhiren bir fâhişe-i Rûmiyye'nin pîrânesi, zenân kîsesine dil-rubûde ve zâhidî 'aşk u şevkden gunûde olmak seyyi'esiyle medhûl u meşhûd ve bâtınen kangı sebebe mebnî ise beyne'r-rehâbîn menfûr olup, münâfî-yi tavr-ı kıssîs harekâtını serd ile tebdîli bâbında ref'-i ruk'a-i istid'â eylediklerinden başka, kavmine dâ'ir ba'zı evâmir-i seniyyenin icrâsında rehâveti dahi te'bîd-i müdde'â etmekle,

---

1.yüz doksan altı Ü3, S : 196 B
2.şâhânemi B, S : şâhâneyi Ü3
3.muhteremi B, S : muhterem Ü3
4. و سلم S : — B, Ü3

*."صلّى الله تعالى عليه و على اله و اصحابه و سلم = Yüce Allah'ın salât ve selâmı onun, âilesinin ve ashâbının üzerine olsun" anlamına gelen Peygamberimiz'e yapılan Arapça duâdır.

."Hareket-i Vâlî-i5 Mora İbrâhîm Paşa** ..... mültefet oldu" kısmı hemen hemen aynı ifâdelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,96-97'de kaydedilmiştir.

5.yirminci ..... hazretleri Ü3, S : 20'nci günü ["tebdîlen" kelimesi karalanmıştır] Sadr-ı a'zam tebdîlen B
6.**'Azl ü** Ü3 : — B, S
7.Rum Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fî 24 zi[lka'de] sene 39" yazısı vardır] B

batrik-i mesfûr, zen-i fâcire-i mersûme ile Sivas'a bi't-tard menkûb ve[1] yerine şehr-i mezkûrun yirmi dördüncü günü [Ü3 60a] on ikilerden Siroz Metrepolidi Hırisantos Râhib mansûb oldu.

Vukū'-i harîk

Zilhiccenin[2] dokuzuncu günü Cübbe (جُبّ) 'Ali-kapusu dâhilinden bi-kazâ'illâhi Te'âlâ âteş hüveydâ ve yüz elli kadar menâzilin hâkisteri berhevâ ve zilhiccenin üçüncü[3] gicesi dahi sâ'at dörtde Tersane Kapusu dâhilinde bir duhâncı dükkânından şerâre-nümâ olarak müştedd ve irtesi günü vakt-i zuhra kadar mümtedd ve hayli büyût ü dekâkîn hebâ oldu*. Cenâb-ı Hakk[4] ashâbına mükâfât ihsân eyleye.

Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i adhâ

Zilhiccetü'l-harâmın onuncu cum'a günü bi'l-cümle erkân-ı saltanat salât-i fecri Ayasofya-i kebîr'de ba'de'l-edâ dâhil-i dâ'ire-i saltanat ve takbîl-i[5] tırâz ve âstîn-i Sultân-ı bülend-ikbâl ile tebrîk-i 'îd-i sa'îd merâsimini bi'l-icrâ nâ'il-i feyz ü bereket oldular.

Vak'a-i bî-hayâyî-yi cebeciyân ve 'azl-i zâbiteş[6] ve 'azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân[7]

Tâ'ife-i merkūmeye zâbit olan 'Ali Ağa, sâye-i serayda bulunmak takrîbi, kurenây-ı saltanatla ülfet ve[8] rızâ-cûyâne hareketi bâ'is-i iltifât ü ri'âyet olarak ağalığı mümtedd ve bu münâsebetle gerek ocaklusu beyninde ve gerek hâricde hasedesi evfer ü ezyed olup, refte refte dâm-gâh-ı 'azl ü tenkîbi tertîbine berzede-i dâmân ve sefeleyi tahrîk ile bâdî-i[9] azlem-i 'ısyân

---

1. Metrepolidân ve sâ'ir ..... menkûb ve B : Rum Batriki bulunan şahs, ser-sam ve bî-şu'ûr olarak umûr-i milleti lâyıkı üzere rü'yet ve muvâfık-ı rızây-ı 'âlî hidmet ve ibrâz-ı sadâkat edemeyeceği ta'ayyün ederek 'azl ü nefy ile Ü3 : Rum Batriki bulunan şahs, ser-sam ve bî-şu'ûr olarak, umûr-i milleti lâyıkı üzere rü'yet ve muvâfık-ı rızây-ı 'âlî hidmet ve ibrâz-ı sadâkat edemeyeceği ta'ayyün ederek 'azl ü nefy ile menkûb S
2. Zilhiccenin S : Mâh-ı merkūmun B, Ü3
3. üçüncü B, Ü3 : ücüncü S
* "**Azl ü nefy-i Batrik-i Rum** ..... hebâ oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,87'de kaydedilmiştir.
4. Hakk Ü3, S : Müste'ân B
5. takbîl-i Ü3, S : takbîl ü B
6. **zâbiteş** Ü3, S : **zâbitâneş** B
7. **Yeniçeriyân** Ü3, S : + [Başlığın kenarında aynı kaligrafi ile yazılmış "Fī 24 zi[lka'de] sene 39" yazısı vardır] B
8. Ağa, ... ve B : Ağa'nın Ü3, S
9. bâdî-i Ü3, S : bâdî-yi B

olup, nâ-gâh zilhiccenin yirmi dördüncü[1] cum'a günü ol gürûh-i mekrûh Cebe-hâne'ye ictimâ' ve: "Ağa'yı istemeyiz" diyerek odasında habs edüp, semt-i şakāvete[2] medd-i bâ' eylediler. Vezîr-i a'zam [Ü3 60b] bu hengâmeyi istimâ' eyledikde, dağılmalariyçün[3] Kapu Çavuşu Mehmed Ağa nâm şahsı[4] defe'âtle tesyâr ve 'adem-i 'azlinde metânet izhâr etmişler ise de, gālibâ şerâre-i fiten mesned-i sadârete sıçarayup, sebeb-i tebeddüli olmak garazıyla ba'zı dil-gîrden "Vezîr gerek" ihbâr-ı müterâdife-i nihânîsine igtirâren[5] ehl-i fesâd 'inâdlarında ısrâr ve gitdikce cem'iyyetleri kesret buldukda, Yeniçeri Ağası 'Ali Ağa'yı külliyyetlü kul neferâtiyle sadr-ı müşârun ileyh ta'yîn etmiş iken[6], ağa dahi ne sebebe mebnî ise türbelerden ilerü varmağa ve kavlen ve fi'len şeml-i cem'iyyetlerini temzîka[7] cesâret edemeyüp ve mûmâ ileyh Cebeci-başı 'Ali Ağa dahi mahbûsen içlerinde kalup[8]; maslahat fenâya varacağı mutâla'asiyle terbiye vü te'dîbleri vakt-i vesî'-i merhûne ta'lîk ve bâ-irâde-i hümâyûn ağa-yı mûmâ ileyh 'azl ve dil-hâhları[9] üzere Baş-kethudâ dîğer 'Ali Ağa Cebeci-başı nasb olunarak cem'-i eşkıyâ tefrîk olunup, iki gün murûrunda sû'-i tedbîrine binâ'en Yeniçeri Ağası dahi ma'zûl ve yerine Kul Kethudâsı Süleymân Ağa ve anm yerine Ser-zagarî Hasan Ağa ve anın yerine Ser[10]-seksonî Mehmed Celâleddîn Ağa ve anın yerine Ser-turnayî İbrâhîm Ağa ve turnacılığa dahi Ocak Baş-çavuşu Hasan Ağa mevsûl oldu[11]*.

Garîbe

Sadr-ı a'zam['a], cem'iyyet-i cebeciyân, Arz-odası'nda sadreyn terâfu'-i şer'iyye ile meşgūl iken ihbâr olundukda, kat'â mütegayyir olmayup ve ba'de'l-murâfa'a emniyyet-i hâtır ile tebdîlen Boğaz-içi taraflarına gidüp, gice sâ'at altı sularında Bâb-ı 'âlî'ye 'avdet eylediğine bir ma'nâ verilemedi[12]. [Ü3 61b]

1.zilhiccenin yirmi dördüncü Ü3, S : şehr-i zilhiccenin 24'ncü B
2.odasında ..... şakāvete Ü3, S : semt-i şakāvetine B
3.dağılmalariyçün Ü3 : dağılma[la]riyçün S
4.Ağa nâm şahsı Ü3, S : Ağa'yı B
5.gālibâ şerâre-i ..... igtirâren B : li-emrim-mâ Ü3, S
6.iken Ü3, S : ise de B
7.temzîka : temzîfe B, Ü3, S
8.cem'iyyetlerini ..... kalup Ü3, S : cem'iyyetlerine temzîka cesâret edemeyüp B
9.dil-hâhları Ü3, S : dil-hâh-ı eşkıyâ B
10.Ser Ü3, S : — B
11. Ü3 6 la nüshada boş bırakılmıştır.
*."Tâ'ife-i merkümeye zâbit olan 'Ali Ağa, ... mevsûl oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,99'da kaydedilmiştir.
12.Garîbe ..... verilemedi B : — Ü3, S

VEKÂYİ'-İ SENE ERBA'ÎN ve Mİ'ETEYN ve ELF

İhsân-ı rütbe-i mîr-i mîrânî

Girid Cezîresi'nde asâkir-i Mısriyye Başbuğu olup, hayli merdâneliği meşhûd olan Mîr-i mîrân Hasan Paşa râh-rev-i semt-i bekā olmağla, yerine başbuğ olan mûmâ ileyhin birâder-zâdesi Mustafa Bey ile Mısır Vâlîsi Mehmed 'Ali Paşa'nın yeğeni Tosun 'Ali Bey'e muharremin on üçüncü[1] günü iltimâs-ı müşârun ileyhle rütbe-i mîr-i mîrânî ihsân olundu*.

Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye

İşbu sâl-i huceste-fâl ramazân-ı bereket-feyezânı gurresinden mazbût olmak üzere Halebü'ş-şehbâ Kazâsı, Süleymâniyye müderrislerinden Kahveci-başı-zâde Mehmed Nûrullâh Efendi'ye ve cemâziyelâhıre[2] gurresinden zabt etmek üzere Havâss-ı Refî'a Kazâsı, Süleymâniyye müderrislerinden Menteşavî Hüseyn Hıfzı Efendi'ye tevcîh ile dîk-ı me'âş-ı dîrînden tenzîh kılındılar.

'Azl-i Sadr-ı a'zam Gālib Paşa ve nasb-ı Mehmed Selîm Paşa

Çünki bâlâda işâreti murûr etdiği üzere Gālib Paşa hazretlerinden[3] me'mûl olan dirâyetin hılâfı, âyine-i mizâc-ı ilhâm-imtizâc-ı Hudâvendigârı

1.üçüncü Ü3 : ücüncü S

*."İhsân-ı rütbe-i mîr-i mîrânî ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,109'da kaydedilmiştir.

2.cemâziyelâhıre Ü3 : cumâdelâhıre S

3.hazretlerinden Ü3 : hazretleri S

jeng[1]-pezîr-i infi'âl olacak etvâr-ı pindârâne zuhûra gelmeğe başlayup, fi'l-hakîka işâret ve fermâniyle görilecek umûr-i 'âdiyye-i sıgârı bizzât rü'yet [Ü3 62a] külfetini ihtiyâr ve kitâbetine i'tinâ'en yolunda olan müsveddeleri serâpâ tashîhe vaz'-ı kalem-i ibtidâr edüp, bu takrîble mesâlih-i cesîmeyi pes-mânde-i 'ukde-i te'hîr ve hademe-i devleti kendüsünden tenfîr eylediğinden başka, îrâd-ı sadâretden fazla Hudâvendigâr ve Koca-ili'nin semerâtı kendüsüne ihsân buyurılup, masraf-ı elzemine medâr iken andan sarf-ı enzâr ile şebîke-i bendân-ı ihtiyâl olan dervîş-sûret cerrârâne-i bahş-ı kalenderîye başlayup ve öteden berü kuvve-i dâfi'ası olmadığı cihetle, olur olmaz maslahatı görmek dâ'iyesiyle muktezây-ı mizâcı olan iltizâm-ı mâ-lâ-yelzemi boşlamayup, artık makām-ı sadâretde meksi hem kendüye muzır ve hem âsiyâ-yı kâr-gâh-ı devleti idârede kâsır olduğunu cezmle 'azl ü ib'âd ve makāmlarına ibtidây-ı neş'et ve evvel-i vezâretinden berü hüsn-i idâresi şehîr olan[2] Silistre Vâlîsi Mehmed Selîm Paşa hazretlerini ik'âd buyurmak tasmîm-gerde-i Şehriyâr-ı sütûde-girdâr olmağla, cebeciyân vak'asından sonra ferd-i âferîde vâkıf olmaksızın hâssa hasekîlerinden Ahmed Ağa'yı hatt-ı hümâyûnla mütenekkiren da'vetine tesyâr buyurdılar.

Beşîr-i mûmâ ileyh seyr-i serî' ile Silistre'ye vusûl ve meclis-i müşârun ileyhe medâr-ı duhûl bulup, hâmil olduğu hatt-ı hümâyûnu i'tâ birle îsâl-i nüvîd-i sadâret ile ibşâr ve müşârun ileyh dahi maslahatı, birâder-i kihteri Halîl Bey'e ifâde ile mâlik-i gencîne-i terfîh ve 'adem-i teşhîrini ba'de't-tenbîh Tatar hey'etinde şeb-hengâm reh-vâr-süvâr ve hasekî ile [Ü3 62b] beraberce birkac gün zarfında tayy-ı râh ile[3] Dâvud-paşa Serayı'na muharremin yirminci[4] yevm-i sülâsâ sülüs-i ahîrde bâsit-i hemyân-ı karâr oldular. Hasekî ilerü gelüp, mecî'ini ihbâr eyledikde, da'vetine Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî tesyâr buyurulmağla, ağa-yı müşârun ileyh nihânî Bahâriyye Kasrı'na varup, seray-ı mezbûrdan hasekî-yi[5] merkūm vâsıtasiyle kasr-ı mezkûra celb ve hâssa-i hümâyûndan olmak üzere getürdiği esvâb-ı nefîseyi ilbâsla bezle-i mütenekkirâneyi üzerinden selb edüp, râkib olduğu piyâde ile Beşiktaş'da Çinili Kasrı'na ityân edüp, hemân-dem hâtem-i vekâlet-i kübrâ kapucular kethudâsiyle Gālib Paşa'dan bi'l-intizâ' Balık-hâne'ye îsâline isti'câl ve yed-i mü'eyyed-i Süleymân-ı zemân ile Âsaf-ı müşârun ileyh Selîm Paşa'ya i'tâ ile mazhar-ı[6] nevâl buyurılup, selefi yevm-i mezkûrda Balık-hâne'den Gelibolu'ya isrâ ve emvâl-i mevcûdesi ashâb-ı düyûnunu irzâ şartiyle kendüye i'tâ kılındı.

1.jeng Ü3 : zeng S
2.olan S : — Ü3
3.tayy-ı râh ile S : — Ü3
4.yirminci S : + günü Ü3
5.hasekî-yi Ü3 : hasekî-i S
6.mazhar-ı S : مظهر Ü3

Sadr-ı cedîd hazretlerinin;

Kıldı Paşa-yı Selîmü'l-kalbe Hakk mühri nasîb
(قیلدی پاشای سلیم القلبه حق مهری نصیب)

târîh-i nasb-ı 'izzet-karîbleridir.

Tevcîh-i Eyâlet-i Silistre ve sâ'ir

Sadâret-i 'uzmâ sebebiyle münhall olan eyâlet-i mezkûre, yevm-i merkūmda Sadr-ı cedîd-i müşârun ileyh hazretlerinin mukaddemâ kethudâsı ve hâlâ Ruscuk Muhâfızı Mîr-i mîrân Ahmed Paşa'ya bâ-vezâret tevcîh ve Ruscuk muhâfazası, Babadağı ve Köstence Muhâfızı ve İc-il Mutasarrıfı Mîr-i mîrân Mustafa Paşa'ya ve bizzât Köstence Muhâfızlığı, Pazarcık[1] A'yânı Kapucu-başı Sırıklı-zâde 'Abdullâh Ağa'ya ihâle ve her birine umûr-i me'mûrelerinde[2] [Ü3 63a] ibrâz-i sadâkat ü dikkat etmek, evâmir-i 'aliyye ve nevâmic-i seniyye ile ber-vech-i ekîd tenbîh olundu*.

Vefât-ı Tevkî'î Mehmed Sâlih Vesîm Efendi el-meşhûr bi-Cânib

Mûmâ ileyh mahall-i feyz-i kābilân olan Enderûn-i hümâyûn'dan Tersane-i 'âmire Cânibliği hidmetiyle çırağ olan bir me'ârif-mendin filez-i kebed-i salâh-ı şemârîhı ve kendü ifâdesine göre lisân-ı vâlidinden "Oğlum Mehmed"[3] kelâmı, velâdeti târihidir. Derece-i temyîz-i yemîn ü yesâra vâsıl ve 'akl-ı heyûlânîsinde sûret-i kābiliyyet hâsıl oldukda, tahsîl-i ribh-i me'ârife sârif-i nakdîne-i iktidâr ve pederinin hidmet-i mezkûresi tahrîrâtiyle evân-güzâr iken, Sadr-ı esbak Cezâyirli Hasan Paşa'nın kapudanlığı hengâmında vâlidi pîr-i ra'şe-dâr bulunmağla, bi'l-ihtiyâr Câniblik'den kasr-ı yed ile sâhibü't-tercemeye ferâğ ve ol dahi müddet-i medîde maslahat-ı mezkûre tesviyesiyle kesb-i refâh u refâ' edüp, Moravî 'Osmân Efendi'ye def'a-i ûlâ defterdârlığında intisâbla Kîsedâr ve müt'âkıben mektûbculuğuyla dahi kâm-kâr olmuşidi. Ba'de zemânin müşârun ileyhin def'a-i sâniyesinde hidmet-i mezkûreden teb'îd ü tecnîb ve bir aralıkda Mâliyye Tezkireciliği'yle tatyîb ve ba'de'l-'azl yine câniblik hidmetini idâre esnâsı Kalyonlar Kitâbeti'ne dahi kayd ü tensîb olunup, on iki târîhinde inşâsına irâde

---

1.Pazarcık S : Bazarcık Ü3
2.me'mûrelerinde S : me'mûrlarında Ü3
*."cebeciyân vak'asından sonra ..... tenbîh olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,99-100'de kaydedilmiştir.
3.Oğluni Mehmed ["Oğlum Mehmed" yazısının altında "1169" tarihi yazılıdır] Ü3 : + ["Oğlum Mehmed" yazısının altında "1199" tarihi yazılıdır] S

olunan havz-ı evvelin binâ emânetine ta'yîn ve Baş-muhâsebe pâyesiyle dahi kâm-bîn kılınup, itmâm-ı havzda hidmeti pesendîde-i Sultân-ı vakt olarak istishâb-ı etrâfla on dört ramazânında [Ü3 63b] Şerîf Paşa yerine Rikâb Defterdârlığı mesnedine pîrâye-i tas'îd ve Seyyid Sürûrî'nin;

Oldu Sâlih Efendi Defterdâr

(اولدی صالح افندی دفتردار)

târîh-i a'lâsı nâmına bâ'is-i tahlîd olup, lâkin 'adem-i idâresi, zebân-zed-i erbâb-ı mesâlih olarak yetmiş gün murûrunda cây-ı istîfâdan karîn-i teb'îd ve çok geçmeden 'Âtıf Efendi'nin zücâc-ı mizâcı şikeste, ya'nî haste oldukda: "Fenn-i kitâbete dânâ ve Fransa lisânına âşinâdır" denilüp, Rikâb Riyâseti'yle mesrûr ve andan dahi üc mâh murûrunda devr ve medâr-ı me'âş olmak üzere Zahîre Nezâreti'ne me'mûr ve nîm sâlden sonra kezâlik mehcûr olup, ba'dehû Rûznâmçe-i[1] evvel câhiyle on altı sâli hilâli İskenderiyye'de sedd binâsına tesyîr ve tetmîm-i binâda Mısır Defterdârlığı'yla birkac yıl semt-i Kāhire'de te'hîrden sonra Âsitâne'ye ruhsat-yâb-ı 'avdet ve câh-ı Tevkî'î ile tecdîd-i kabâ-yı rif'at edüp, cülûs-i Sultân Mustafa Hânî vukū'unda zâhiren fesh olunan nezâret-i mezkûre idâresine şifâhen me'mûr ve çend mâh güzerânında yine Rikâb Riyâseti'ne nâ'il ve mu'âvedet-i ordu-yı hümâyûndan sonra yirmi dört evâ'ilinde Top-hâne Nezâreti'ne muntakil olup, çend mâh murûrunda ordu-yı hümâyûnun sâniyen Rûsiyyelü üzerine hurûcu kâ'inesinde Rikâb Kethudâlığı tevcîh olunmuşidi. Sadr-ı a'zam Kethudâsı bulunan İbrâhîm 'Afîf Efendi'nin Silivri merhalesinde sefer-i bî-iyâb-ı âhırete zehâbı vukū'unda, bi'l-fi'l câh-ı merkūm ile[2] mu'asker-i sultânîye 'azîmet ve altı mâhdan sonra 'azlle Âsitâne'ye [Ü3 64a] ric'at edüp, yirmi beş tevcîhâtında Tersane'ye Emîn, iki sâlden sonra 'azle karîn ve sâniyen Büyük Rûznâme, ba'dehû sâlisen Nezâret-i Zahîre ile dil-şâd ve otuz bir şevvâlinde Çavuş-başılık ile memnûnu'l-fu'âd, otuz iki evâ'ilinde Re'îsülküttâb, otuz altı cumâdelûlâsında kethudâlığa nakl ile kâm-yâb, otuz altı gün murûrunda 'azlle mahzûn ve sene-i mezbûre tevcîhâtında sâniyen Muvakkı'-ı Dîvân-ı hümâyûn ve otuz yedi evâsıtında sâniyen Çavuş-başılık'la memnûn olup, otuz sekiz evâhırında ma'zûl ve otuz dokuz şevvâlinde sâlisen[3] Nişancılığ'a mevsûl olmuşidi. Ol hâlde işbu sene-i seniyye muharreminin evâhırında dest-keş-i mesâlih-i cihân ve cânib-i 'ukbâya revân ve Kabataş verâsında kâ'in makberede âsûde-i mahalle-i hâmûşân oldu.

Ekser 'ulûm u me'ârife ittilâ'ı bî-reyb ü şekk ve inşâ vü kitâbetde melekesi kadr-müşterek, vesvese-i müfritaya bi'l-ibtilâ herkese sû'-i zanna

1.Rûznâmçe-i Ü3 : Rûznâmce-i S
2.merkūm ile Ü3 : merkūmla S
3.sâlisen S : — Ü3

mâ'il ve sarfı taktîr derecesine vâsıl olmağla, ebnâ'-i tarîki miyânında hısset-i vahdetle medhûl ü menfûr, tecemmül ü tezeyyünden sâde ve tenâsüb-i a'zâ ve mehâsin-i hılkatden âzâde, hubb-i câhı gâlib ve temeddüha râgib, ma'a mâ fîh sâdık-ı devlet ve hayr-hâh-ı saltanat bir zât-ı gayûr idi; *gaferallâhu Te'âlâ zünûbehû ve mele'e mine'r-rahmeti*[1]*zenûbehû*[2]*.

Tevcîh-i câh-ı Tevkî'î

Münhall olan câh-ı celîl-i merkūm, mâh-ı mezkûrun yirmi beşinci günü Defterdâr-ı esbak el-Hâc Sa'îd Efendi'nin menşûr-i 'uhdesine [Ü3 64b] mersûm oldu**.

İhrâc-ı mevâcib ve rû-mâlî-i[3] Sefîr-i Fransa

Muharremin yirmi yedinci salı günü masar mevâcibi adiyle yine kîseler müheyyâ ve Dîvân-ı hümâyûn tertîbiyle ocakluya i'tâ olunup, bâlâda muharrer Fransalu'nun büyük[4] elçisi Gilmino dahi gelüp, Dîvân-ı mezkûrda nâme ve hedâyâsın takdîm-i hâk-i serîr-i Şevket ve nihâde-i 'atebe-i Der-i saltanat eyledi***.

Âmeden-i peyâm-ı sârre ez-Vâlî-i[5] Selânik ve Muhâfız-ı Moton

Medîne-i mezbûre civârında kâ'in ba'zı kurâ sevâhiline bir takım eşkıyâ tekneleri kesâfet-ver-i vürûd ve hücûm garaziyle karaya asker çıkardıkları, ol tarafda olan gayret-keşân muhârisînin meşhûdu oldukda, muhârebeye şurû' ve lillâhi'l-hamd havene-i eşkıyâ münhezimen firâr ve rucû' eyledikleri haber-i hayr, hîn-i harbde ahz olunan vâfir kâfir ru'ûs-i maktû'asiyle Selânik Mutasarrıfı İbrâhîm Paşa tarafından evâhır-ı mâh-ı

---

1 من الرحمة Ü3 : من الرحمته S

2 zenûbehû : ذنوبه Ü3, S

* "غفر الله تعالى ذنوبه و ملا من الرحمة ذنوبه = Yüce Allah günâhlarını affetsin ve onun kovalarını rahmetle doldursun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** "**Vefât-ı Tevkî'î Mehmed Sâlih** ..... mersûm oldu" kısmı, Süleymân Fâ'ik Efendi'nin *Sefînetü'r-ru'esâ*'sından, Şânî-zâde'nin *Târîh*'inden yapılan ilâveler, Cevdet Paşa'nın bazı değerlendirmeleri ve Es'ad Efendi'nin ismi belirtilerek özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,109-114'te kaydedilmiştir.

3 rû-mâlî-i S : **rû-mâlî-yi** Ü3

4 büyük S : — Ü3

*** "**İhrâc-ı mevâcib ve rû-mâlî-yi** ..... saltanat eyledi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,106'da kaydedilmiştir.

5 Vâlî-i S : **Vâlî-yi** Ü3

merkûmda resîde ve Bâb-ı hümâyûn'da hâk-i mezellete galtîde olup, müşârun ileyhin bundan akdem iltimâsına binâ'en ma'iyyetinde olan Nüzül Emîni Hacı Halîl Ağa'nın kayd-ı hidmeti terkîn ve yerine Dıramalı müteveffâ Mahmûd Paşa birâderi Hacı Mestân Bey Nüzül Emîni ve Petric A'yânı Destân Bey Kassâb-başı ta'yîn olundu.

Haber-i mezkûra müte'âkıb bu esnâda Moton Kal'ası üzerine vâfir eşkıyâ'-i Rum âteş-endâz-ı hücûm olmuş ise de, derûnunda olan murâbıtûn-i ehâlî mukâbele ve 'alâ vechi'l-mugâlebe sîne-i pür-kîne-i şakâvet-kârânı tâb-ı şemşîr ile şerh ve mücâdele-i mukâtelelerini delîl-i metîn-i [Ü3 65a] nasr ile cerh edüp, üc nefer ser-kerdeleriyle yetmiş nefer kâfiri i'dâm ve mâ'adâlarını vâdî-i inhizâm ve firâra i'zâm etdikleri haber, muhâfızı Mîr-i mîrân Hasan Paşa tarafından vusûl ve güşâyiş-i derûn husûl buldu*.

Tezâyüd-i dirhem-i nân-ı 'azîz

Bu sene-i mübârekede hamden li-Râzıkı'l-'ibâd, Memâlik-i İslâmiyye 'ale'l-husûs Tuna Nehri'nin etrâfında Alçaklar ve Burgos iskelelerine merbût kazâlarda feyz ü bereket rû-nümâ olduğuna binâ'en, kemâ hüve'l-mu'tâd Bâb-ı 'âlî'den mübâşir ta'yîniyle mahallinde "Arnabud" ve "Munakkah" ta'bîr olunur a'lâ hıntanın İstanbul keylinin takrîben[1] üc misli olan Alçaklar keylinin beherinden kırk ve anın dûnunda "Kızılca" ta'bîr olunan hıntanın kezâlik beher keylinden otuzar pâre tenzîliyle bi't-terâdî kat'-ı semen olunup, işbu hisâb üzere beher keyl-i İstanbul'dan dahi semen-i sâbıkına nisbeten sülüsü mertebesi tenzîliyle habbâzâna tevzî' ve anların dahi el-hâletü[2] hâzih yetmiş iki dirhemini iki pâreye bey' etmekde oldukları nân-ı 'azîzin mikdârını doksan dirhemden ziyâdeye iblâğ ile kurs-i kemmiyyetini tevsî' îcâb etmiş ise de, esnâf-ı mezkûrenin Anbar-ı 'âmire'den aldıkları zahîre behâsından dört bin kîseden ziyâde zahîre bahâsine deynleri olduğundan, deynlerine ve sâ'ir beyân eyledikleri mesârife medâr olmak ve tabh edecekleri hubzun sikke ve dirhemine ihtimâm ü dikkat etmek üzere ta'alluk eden irâde-i merâhim-ifâde-i Zıllulâhî mûcebince şehr-i mezkûrun beşinci gününden bi'l-i'tibâr altı dirhem [Ü3 65b] zamm ü 'ilâvesiyle seksan dirheme iblâğ ve İstanbul Mahkemesi sicilline ve Kaban-ı Dakîk defterine kayd ile sekene-i Dâru's-saltana'nın sebîke-i ed'iye-i hayriyyesi kalıb-i isticlâba ifrâğ olunup, kahvenin dahi el-yevm yirmi beş dirhemi, yirmi beş pâreye câri ise de 'attâr ve tüccârın

*."**Âmeden-i peyâm-ı sârre ez-Vâlî-yi Selânik** ..... husûl buldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,102'de kaydedilmiştir.

1.takrîben Ü3 : — S

2.el-hâletü S : الحالة Ü3

beynlerinde vukū' bulan tevzî' nizâ'ından dolayı hâhiş-i tüccâr üzere bir pâresi tenzîl olundu.

Alçaklar ta'bîr olunur Rumeli keylinin bir kilesi, İstanbul kilesinin üc misli; Kalas'ın bir keyli, İstanbul keylinin dokuz misli; İbrâ'il keyli, İstanbul'un on misli; Burgos'un bir kilesi, İstanbul keylinin bir buçuğudur[1].

İctimâ'-ı Donanma-yı Mısriyye bâ-Kapudan Paşa ve vukū'-i muhârebe-i sefâyin-i eşkıyâ

Mehmed 'Ali Paşa-zâde İbrâhîm Paşa bundan akdem beyân-gerde-i kalem olduğu üzere sâl-i sâbık zilka'desinde Mersâ-yı İskenderiyye'den bâl-güşâ-yı hareket ve pîş-rev-i rüzgâr olarak Rodos kurbünde vâki' Mekri Limanı'na vusûl ile timur-endâz-ı selâmet oldukdan sonra, zilhiccenin on altıncı günü fekk-i tınâb ve sûy-i maksûda şitâb edüp, lâkin bâd-ı muhâlif *mâ küllü mâ yetemenne'l-mer'ü yüdrikühû tecrî'r-riyâhu bi-mâ lâ-teştehi's-süfünü** mehebbinden vezân olmağla, Anadolu yakasında Bodrum Mersâsı'na vusûl ve Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa dahi bâlâda tebyîn olunduğu üzere İpsara'yı[2] bi'l-îcâb harâb u yebâb ve âşiyâne-i bûm [u] gurâb edüp, Sisam teshîri recâsına giderken mersa-yı mezbûra müsûl buldu. Her çend gayr-i merretin zikri murûr etdiği vechile müşârun ileyhimânın umûr-i mevkûlelerinde çatallık olmamak mutâla'asiyle me'mûriyyetleri tefrîk, ya'nî biri berü cânibe ve dîğeri [Ü3 66a] Mora suyuna tesvîk olunmuş ise de *el-bahru lâ-yedhulu tahte'l-kahri*** mes'elesince, Hâkim-i mutlaku'l-'inân-ı deryâ, müşârun ileyhimâyı sâlifü'z-zikr mersâda cem' ve fânûs-i ittihâdlarında îkād-ı şem' etmekle, tarafeyn izhâr-ı yek-rengîye karâr ve *lev le't-tevâmü le-helekeʻl-enâm**** meseline imtisâlen sûret-i yegâne-gîye ikrâr birle, birlikde Sisam Cezîresi'ni zabt u teshîr ve andan semend-i 'azîmetlerin Moton ve Koron semtine tesyîr bâbında 'akd-i 'ikd-i meveddet ve yek-dîğere izhâr-ı şîve-i übüvvet ü bünüvvet edüp, bi'l-ma'iyye 'azîmet üzere iken a'dây-ı li-'âm adalarda olan sagîr ü kebîr sefâyin-i menhûselerin ve biraz harrâka ta'bîr olunan âteş gemilerin istishâb ile süfün-i İslâmiyye üzerlerine evâhır-ı muharremde hücûm-i nâgehânî gösterdiklerinde, Donanma-yı hümâyûn

---

1. Alçaklar ..... buçuğudur S : — Ü3

* ماكل ما يتمنى المرء يدركه تجرى الرياح بما لا تشتهى السفن = Kişi temennî etti i herşeyi elde edemez. Rüzgârlar bile gemilerin arzulamadığı yönlerden eser" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

2. İpsara'yı Ü3 : İbsara'yı S

** البحر لا يدخل تحت القهر = Deniz egemenlik altına alınamaz" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

*** لو لا التوام لهلك الانام = İnsanlar arasında uyuşma olmasaydı, helâk olurlardı" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

cüst ü çâlâk davranup, tekābül-i ferîkayn vâki' oldukda, sademât-ı top u tüfeng bahra ıztırâb ve girdâb-ı sîm-âb-ı kevne inkılâb verüp, hulâsa küffâr-ı düzeh-karâr birkac def'a savle etmişler ise de, her birinde savn-ı Bârî yârî olarak süfün-i a'dâ miyân-ı bahr-ı belâda kalup, ba'zısı kemend-i himmet-i İslâmiyânla şikâr ve ekserîsi âsîb-zede-i nâr ve bekāyâsı münhezimen ve meksûren kenâre-gîr-i semt-i firâr oldu.

İşbu haber-i fevz-eser resîde-i Der-i devlet[1] oldukda, cânib-i saltanatdan: "'Avn ü 'inâyet-i Hakk'la donanma-yı hümâyûnlarımızın[2] fevz ü gālibiyyetleri ve Kapudan Paşa ile İbrâhîm Paşa'nın mülâkāt ve ittifâk u ittihâd usûlüne ri'âyetleri, [Ü3 66b] kemâl-i mahzûziyyet-i şâhânemi mûcib olmuşdur. İşte buna ne dimeli; Cenâb-ı Hakk, Habîb-i ekrem ve Nebiyy-i muhteremi[3] hürmetine livâlarını mansûr ve eşkıyây-ı mahzûleyi her hâlde makhûr eyleye, âmîn" deyü sâdır olan hatt-ı hümâyûnla vâye-dâr-ı 'âtıfet olmuşlardır.

Muhârebe-i mezkûrede Batrona-i hümâyûn Kapudanı Hüseyn Bey ve Çeşmeli Pepko [Peyko] Halîl Bey ile Keleş Hüseyn Kapudan şinâver-i bahr-ı gayret olup, dîğerleri uzakdan temâşâ ile cûyâ-yı sâhil-i selâmet olmalariyle, izhâr-ı gayret edenler taltîf ve 'aksine hareket edenler tenbîh-nâme ile tahvîf olunmuşdur*.

Havâdis-i müteferrika

Bundan akdem Trablus-Şâm Beylerbeyisi olan Mehmed Paşa'yı i'dâm mâddesine bâdî olan eşhâsdan ba'zılarını hâlâ beylerbeyi bulunan 'Azm-zâde Süleymân Paşa katl ile ru'ûs-i maktû'aları resîde-i siyâset-gâh oldu. Anapa Muhâfızı Kırîmî Vezîr Seyyid Ahmed Paşa hafîfü'l-me'ûne olup, hasbe'l-vakt kaviyyü'l-iktidâr muhâfızın lüzûmuna ve Trabzon Vâlîsi-'ne verildiği sûretde Trabzon'dan külliyetlü asker imrârının sühûleti emr-i meczûmuna binâ'en muhâfaza-i mezkûra hâlâ Trabzon Vâlîsi Vezîr Hasan Paşa'ya işbu saferin sekizinci günü tefvîz ve selefi müşârun ileyhin halefi vardıkda, vezâreti 'uhdesinde olarak Sinob'a çıkması husûsu tarafına tasrîh ile vâreste-i ta'rîz kılındı**. Ta'mîrine irâde buyurılan Yergöği Kal'ası Binâ Emâneti, Kapucu-başı Mehmed Ağa'ya ve Hırsova Kal'ası muhâfazası, silahşorândan [Ü3 67a] Emîn Ağa'ya havâle olundu.

1.Der-i devlet S : devlet Ü3
2.hümâyûnlarımızın S : hümâyûnların Ü3
3.muhteremi S : muhterem Ü3
*."**İctimâ'-ı donanma-yı Mısriyye** ..... tahvîf olunmuşdur" kısmı özetle ve arada yapılan bir ilâve ile *Târîh-i Cevdet*, XII,102-103'te kaydedilmiştir.
."Havâdis-i müteferrika** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,106-107'de kaydedilmiştir.

Eşkıyâ'-i cebeciyân istid'âsiyle hasbe'l-maslaha[1] Cebeci-başı nasb olunan 'Ali Ağa'nın def'ine sıra gelmekle, 'azl ü tenkîb ve mâlı-ı merkūmun dokuzuncu günü Kapu Çavuşu Mehmed Ağa def'aten yerine takrîb olundu.

Tertîb-i asker-i meştâ be-ma'iyyet-i me'mûrîn-i Mora ve tertîb-i zehâ'ir[2]

Bi-mennihi Te'âlâ zabt u teshîri eltâf-ı İlâhiyyeden mes'ûl ve imdâd-ı ecnâd-ı gaybiyye ile 'inâyet-i rûzî dihende-i kâ'inâtdan mutazarrı' u me'mûl[3] olan mahâll ü kılâ' ve mevâkı' u bikā'ın me'mûr-i teshîri olanlar ma'iyyetlerine, hengâm-ı[4] sermânın tekarrubü takrîbi, îcâbına göre meştâ askeri tertîbi iktizâ edeceği, erkân-ı Devlet-i 'aliyye beyninde müzâkere olunarak, kemmiyyet ü keyfiyyeti ol tarafların ahvâline tatbîken Ser'asker Dervîş Paşa'dan isti'lâm olunmuş ise de, henüz yol hâliyle cevâbı mütâla'a olunan mevsimi geçmiş ve an be-an burûdet-i hevâ dahi rûy-i ziştî göstermiş olmağla, İnebahtı taraflarına iki bin ve Eğriboz Muhâfızı 'Ömer Paşa'nın ma'iyyetine üc bin ve Ser'asker'in ma'iyyetine dahi her ne mahâlde kışlamak uyar ise iki bin neferini tarafından ve üc bin neferini cânib-i mîrîden idâre sûretiyle cem'an beş bin nefer cünûd-i şitâ'iyye tanzîm* ve min haysü'l-mecmû' on bin nefere altı aylık şitâ zahîresi olmak üzere Dersa'âdet'den kırk bin keyl dakîk ve yirmi bin keyl şa'îr mübâya'a olunup, iki bin neferin hissesi İnebahtı'ya ve üç[5] bin neferin hissesi Eğriboz'a ve beş bin neferin [Ü3 67b] hissesi İzdin'e îsâl olunmak üzere müste'min sefînelerine sigorta vechiyle, ya'nî te'addî etdiği sûretde temâmen zâmin olmak şartiyle konturata ta'bîr olunan sened ile te'ahhüd-i kavîye rabt ve Kaban-ı Dakîk'den pey-â-pey tahmîl ile ser-agāz-ı[6] tesbîl ve Balyabadra'da olan asâkir ve ehâlî, fıkdân-ı zahîre ile giriftâr-ı meşâkk-ı vefîre oldukları, gûş-zed-i Şehriyâr-ı huceste-âsâr olmağla, müstakıllen kal'a-i mezkûre içün dahi otuz bin keyl zehâ'ir[7] tanzîm ve muhâfız-ı kal'a-i mezkûre Sirozî Yûsuf Paşa'ya teslîm etmek üzere bir müste'min kapudanının yine konturata senediyle sefînesine eğerçi tahmîl olunup, ancak kapudan-ı mersûm: "İktizây-ı vakt ü hâl ile, ya'nî eşkıyâ'-i Rum, Balyabadra'ya îsâle mâni' oldukları takdîrce

1.hasbe'l-maslaha Ü3 : hasbe'l-maslahati S
2.zehâ'ir Ü3 : zehâyir S
3.u me'mûl S : — Ü3
4.hengâm-ı S : — Ü3
*."Tertîb-i asker-i meştâ ..... şitâ'iyye tanzîm" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,104'te kaydedilmiştir.
5.üç S : üc Ü3
6.ser-agāz-ı S : سراغار Ü3
7.zehâ'ir Ü3 : zehâyir S

Preveze'ye götürürüm" deyü iki şıkkıca ta'ahhüd etmekle, ol vechile tahmîl ve suver-i mezkûre, me'mûrîn-i müşârun ileyhime beyânla vâreste-i te'mîl olundu.

Fevt-i Ser'asker-i Girid Hâşim 'Osmân Paşa

Müşârun ileyh maraz-ı mevtle haste ve yed-i zindegânîsi hıtta-i beden tasarufundan beste olduğu haber, mevsûl-i mesâmi'-i 'aliyye olmağla, Kandiye Eyâleti ve bi'l-istiklâl Ser'askerî-i Cezîre hâlâ Hanya Mutasarrıfı Vezîr Lütfullâh Paşa'ya saferü'l-hayrın on sekizinci günü ber-vech-i ilhâk sezâ ve Kapu kethudâsı'na hil'ati iksâ olundu.

Terceme

Müteveffâ-yı müşârun ileyh *ahsenallâhu Te'âlâ bi'l-mağfireti 'aleyhi** devr-i müstahsenü't-tavr 'Abdülhamîd Hân *sekallâhu Te'âlâ rûhahû bi-zülâli'l-gufrân*** hazretlerinin [Ü3 68a] vüzerâsından olan Sırrı Selîm Paşa'nın Kapu Çukadârı ve her 'asrın mütehayyizânı beynlerinde i'tibârı olan Halîl Efendi'nin ferzend-i fürûzende-i alıteri olup, evâ'il-i hâlinde biraz eyyâm Baş-muhâsebe kalemine devâm, ba'de-zâ Selânikli Mustafa Paşa'nın Rumeli Vâlîliği hengâmında Hazîne Kitâbeti ser-riştesiyle tirâşîde-i nakdîne-i kâm edüp, evâhır-ı saltanat-ı Selîm Hân *esâlallâhu*[1] *Sübhânehû 'alâ mazca'ihî sehâbe'l-ihsân****'da Kapudan-ı deryâ olan el-Hâc Es'ad Mehmed Paşa'ya Hazînedâr, ba'dehû pederinin Şehr Emîni müteveffâ İbrâhîm Re'fet Efendi ile hukūk-i kadîmesi olduğuna binâ'en, emîn-i mûmâ ileyh ta'rîf ü iltimâs etmekle, ru'ûs-i tarîk-i hâcegâniyle behre-dâr olup, çok geçmeden Kalyonlar Kitâbeti'ni istihsâl ve müteveffâ Hâlet Efendi'nin Rikâb Kethudâlığı'nda kitâbet hidmetine nakl ile iktisâb-ı evvel-i âmâl etmişidi. Ba'de'l-'azl ba'zı vüzerây-ı 'izâm Kapu Kethudâlığı fevâ'idiyle idâre-i âsiyâ-yı temettü'ât ve ol aralıkda Süvârî Mukābeleciliği mansıbiyle hilye-i[2] hidemât-ı Dîvâniyyede tesrîh-i esb-i murâdât etmekde iken *ve eyyü*

---

*. "احسن الله تعالى بالمغفرة عليه = Yüce Allah günâhlarını affetmekle ona lütufta bulunsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

**. "سقى الله تعالى روحه بزلال الغفران = Yüce Allah onun ruhunu mağfiretin tatlı sularıyla yıkasın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1. اسال S : اسأل Ü3

***. "اسال الله سبحانه على مضجعه سحاب الاحسان = Yüce Allah lütuf bulutlarını şehit düştüğü yere akıtsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2. hilye-i Ü3 : hilbe-i S

*na'îmin lâ-yükeddiruhu'd-dehrü** sektesince hasbe'l-beşeriyye temşiyet-i garazî zımnında ba'zı vüzerâya yazmış olduğu tahrîrât-ı dürûğ-'alâmâtı bir takrîb der-dest-i zuhûr olmağla, berây-ı terbiye Midillü Cezîresi'ne imâle-i matıyye-i nefy ü iclâ ve çend mâh murûrunda mazhar-ı 'afv u ıtlâk-ı Pâdişâh-ı merâhim-ârâ olup, ba'dehû Trabzon tarafına ba'zı mehâmm-ı seniyye tesviyesiyle ta'yîn ü tesyîr ve ol cânibde iken 'Alâ'iyye Sancağı [Ü3 68b] 'ilâvesiyle rütbe-i mîr-i mîrâniyle tebşîr kılınup, ba'dehû Resmo muhâfazasına me'mûr ve müte'âkıben Rum fesâdı zuhûr etmekle, kalem-i Muharrirü'l-hurûf ile mahallinde beyân olduğu üzere emr-i muhâfazada sârif-i vüs'ü makdûr olduğu hâlde, bâ-vezâret Kandiye Muhâfazası ve Cezîre-i Girid Ser'askerliği'yle mesrûr olmuşiken, iki sâle varmadan irtihâl ve kâr-gâh-ı fenâdan bâr-gâh-ı bekāya intikāl eyledi.

Müteveffâ-yı müşârun ileyh kā'ide-i hüsn-i mu'âşere ve imtizâca 'ârif ve tahsîl-i metâlib-i dünyeviyyenin semt-i suhûletine vâkıf, sahî ve civân-merd bir vezîr-i ercümend olup, gayret ü hamiyyet ve şecâ'at ü celâdet ashâbından olduğu dahi cezîre-i merkūmede bizzât sufûf-i eşkıyâya savle ve reme-i a'dâya hamle ederek[1], emr-i muhâfazada ibrâz eylediği mesâ'î-yi meşkûre ve muhârebe-i mevfûresinden zâhiredir**.

Tertîb-i mellâh ez-ehl-i İslâm ve ez-cânib-i Garb

Sanâyi'-i[2] harbiyye-i bahriyye vü berriyyeyi ta'lîm ü tedrîb etdirerek, tedârük-i asker ü mellâh şer'an ve 'aklen medâr ü fevz ü felâh ve ezkadîm bu usûl-i müstahsene Devlet-i 'aliyye'de mer'iyye ve cümle miyânında bir maslahat-i marziyyeden iken, biraz zemândan berü esbâb-ı ma'lûme-i ma'neviyye ve lafziyyeden her dâ'irenin mihver-i lâyıkında 'adem-i idâresi takrîbi, nâ-çâr süfün-i hümâyûnun dahi sudagabo ve ru'esâ ve gabyâr nâmında olan ekser mellâhı fenn-i deryâ ve keştî-bânîde mehâretlerine binâ'en Akdeniz adalarının Rum re'âyâsından idi. Lâkin habâset-i Rum cümlesine sirâyet etmiş olduğu meczûm olup, hulâsa [Ü3 69a] bunlardan emniyyet sâbıkan ve lâhıkan gayr-i mücâz ve nâ-savâb, 'ale'l-husûs Donanma-yı hümâyûn'a takrîbleri kurda koyun teslîm olunmak meselinin mümessili olduğu bî-irtiyâb olmağla, emr-i hikmet-i medâr-ı pâdişâhî üzere kefîllü ve başı bağlu olarak ehl-i İslâmdan mellâh te-

---

*."وای نعیم لا یکدره الدهر = Feleğin tadını kaçırmadığı hangi nimet vardır" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

1.ederek S : edüp Ü3

."Fevt-i Ser'asker-i Girid** ..... zâhiredir" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,115'te kaydedilmiştir.

2.sanâyi'-i S : sanâni' Ü3

dârüküne mübâşeret ve kîl ü kāl-i ashâb-ı agrâza bakılmayup, Tersane Emîni Hüsni Bey ma'rifetiyle Tersane Bağçesi'nde karada hey'et-i mecmû'asiyle bir gemi inşâ olunup, tahrîr olunanlar ahbâl ve bâd-bânlarının nâm u vaz'larını ve fekk ü rabtlarını ta'lîm eylemeleri maslahat-ı hayriyyesine mübâderet olunduğundan başka, irâde-i seniyye-i kerâmet-ifâde-i dâver-i İskender-eser ta'allukuyla evvel emirde bu esnâda Dersa'âdet'de bulunmuş olan Cezâyir Dayısı'na bi'l-ifâde ta'ahhüdüyle şinâverân-ı deryâ-yı şecâ'at ve behre-dârân-ı 'ummân-ı sibâhat[1], ya'nî Garb Ocakları'ndan Cezâyir ve Tunus hisselerine beşer yüz ve Trablus hissesine iki yüz elli nefer gabyâr tarh u tertîb ve neferât-ı mezkûre müte'allikātlarından dûr ve meskenlerinden mehcûr olmamak ma'nâsına bu tarafda birer mahalde iskân ü îvâ ve lâyikiyle idârelerine i'tinâ olunacağı bast olunarak, ol vechile evlâd ü 'iyâlleriyle ma'an bu tarafa irsâlleri husûsuna dikkat eylemeleri bâbında hilâl-i saferde zikr olunan ocakların ümerâsına nevâmic-i nâmiye ve kavâ'im-i[2] sâmiye tesrîb ve her birerleri taltîfât-ı lâyıka ile tergîb olundu*.

Ahz-ı câsûs-i Rum ve i'dâmeş

Bundan akdem Çırpan [Ü3 69b] Kazâsı'nda voyvodası Müslim kıyâfesinde bir câsûs ahz edüp, Çirmen Mutasarrıfı Es'ad Paşa'ya irsâl ve anlar dahi istintâk u istis'âl eyledikde, şahs-ı mesfûru giçen sene Aynaroz keferesi bir def'a Dubniçe Kazâsı'nda vâki' Rila[3] nâm manastıra ve def'a-i sâniyede Yenişehir Despotu[4] ma'rifetiyle Mesolong'a gönderilmek üzere Yenişehir'e evrâk-ı nifâk-iltisâkla irsâl ve Despot-i mesfûr dahi şahs-ı mersûmu Aynaroz ve Filibe'ye tâbi' İstanimeka (استانيمقا) Nâhiyesi Koca-başısı Papas-oğlu Yorgaki ve Çırpan'da mütemekkin Metro[5] Koca-başısı Vasil nâm keşîşe kağıdlar ile isbâl eylediklerini ve Dubniçe Kazâsı'nda vâki' Rila (دريله) Koca-başısı'nın hânesinde ve Samakov Kasabası'nda ladikalara mahsûs konakda ve Siroz Kasabası kurbunda Pirmos (پيرموس) nâm manastır kullesinde ve nefs-i kasabada ladika konağında ve Zihne Kazâsı'nda Koşinise (قوشنسه) nâm manastır derûnunda meknûn u medfûn esliha ve cebehâne ve akça olduğunu takrîr eylemekle, mutasarrıf-ı müşârun ileyh, Filibe Despotu'nun bu bâbda medhali olduğundan, muhâfazasına dikkat husûsunu Filibe Nâzırı'na tahrîr

---

1.sibâhat S : siyâhat Ü3
2.kavâ'im-i Ü3 : kavâyim-i S
*."**Tertîb-i mellâh ez-ehl-i İslâm** ..... tergîb olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,106'da kaydedilmiştir.
3.Rila : دیله Ü3, S
4.Despotu Ü3 : Desbotu S
5.Metro : Metre Ü3 : مهره S

ve evrâk-ı mezkûre ile eşhâs-ı mesfûrenin ahz ü ihzârına âdemler tesyîr edüp, zikr olunan câsûs[1] ile der-dest etdiği keşîş-i[2] mersûm-i menhûsu Der-i devlet'e tesyîr eyledikde, câsûs-i[3] bî-nâmûs ile keşîş-i bed-kîş mahbese ilkā ve zikr olunan kazâlar nüvvâb ve a'yânına haber verilan esliha ve akçayı[4] [Ü3 70a] bi-lâ-irtikâb hakîkati üzere zâhire ihrâc ile Der-i devlet'e işrâb etmek bâbında mekâtîb-i sâmiye isrâ olunduğuna mu'âkıb, mârru'l-beyân mahaller teharrî[5] ve tecessüs olundukda, Koşinise Manastırı'nda ancak yüz elli bin guruş pîş-nihâd tahta zuhûr ve sâ'ir mahaller ile dîğer maznûn yerlerde cüst-cû olunmuş ise de bulunmayup, hâlleri mestûr olduğu haber, bâ-'arz u mahzar resîde-i Der-sa'âdet-makarr olup, câsûs-i mesfûrun mukaddem verdiği haber nefsü'l-emre temâmiyle mutâbık düşmayüp, lâkin 'illet-i mefsedet[6] bu kâfirlerin 'urûk u a'sâbına sârî ve çirk-âb-ı hıyânetleri her sûya cârî olmağla, câsûs-i merkūm[7] 'ibreten li's-sâ'irîn i'dâm olunup, keyfiyyet Rum Batriki'ne ifâde ve milletinin bu kâr-ı şakāvetden men' u tahzîri sûretini istihsâl eylemesi irâde olundukda, batrik-i mersûmun takrîri üzere Filibe Metrepolidi, re'âyâ kendüsünden dil-gîr bir şahs-ı şerîr olmağla, mesfûr ve[8] İstanimeka (استانيمقه) ve Metro (مترو) ve Rila[9] koca-başıları Anadolu'da birer mahalle iclâ ve Yenişehir Metropolidi dahi 'azl olunup ve Rila[10] ve Koşinise manastırları rehâbînlerinden bir iki sâhib-i kelâm kıssîs Der-sa'âdet'e celble Batrik-hâne'de ber-tarîk-i rehn ikāme olunup, te'dîbleri bu kadarla iktifâ olundu*.

Velâdet-i münevvere-i Münîre Sultân

İşbu saferü'l-hayr-ı sa'âdet-güsterin yirmi ikinci rûz-i fîrûz-i cum'ada 'ale's-sabâh matla'-ı ehille-i sa'âdet, ya'nî sülb-i latîf-i dâver-i Süleymân-sîret'den Münîre Sultân nâm [Ü3 70b] bir duhter-i mes'ûd-ahter, müşrak-mişrak-ı tulû' ve eyyâm-ı 'îd-âsâ top şenlikleri icrâ olunmak evâmiri, pertev-efzâ-yı şuyû' oldu.

1.câsûs Ü3 : çâsûs S
2.keşîş-i S : كشيس Ü3
3.câsûs-i Ü3 : çâsûs-i S
4.esliha ve akçayı Ü3 : akça ve eslihayı S
5.teharrî S : — Ü3
6.mefsedet S : مقسدت Ü3
7.câsûs-i merkūm Ü3 : çâsûs-i mersûm S
8.ve Ü3 : — S
9.Rila : ديله Ü3, S
10.Rila : ديله Ü3, S

*."**Ahz-ı câsûs-i Rum ve i'dâmeş** ..... iktifâ olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII, 107'de kaydedilmiştir.

Müverrih-i Fakîr'in târîh-i cevher-dârıdır;
Doğdu Münîre Sultân, dünyâ münevver oldu*.
(طوغدی منیره سلطان دنیا منور اولدی)

'Avdet-i Kapudan Paşa be-Boğaz-ı Bahr-ı sefîd ve 'azîmet-i İbrâhîm Paşa be-savb-ı Mora

Akdemce işâret olunduğu[1] üzere Kapudan Paşa ile İbrâhîm Paşa Bodrum'da mülâkātlarında bi'l-ma'iyye Mora cânibine i'tizâma niyyet ve bu husûsda savb-ı şâhâneden dahi tahsîl-i ruhsat etmişler idi. Lâkin ez-kazâ sefâyin-i a'dâ 'ale'l-gafle üzerlerine iktihâm ve her ne denlü 'avn-i Bâri'yle küffârın hadlerini bildirüp, mu'âraza-i mukātelede ikhâm etmişler ise de esnây-ı mutâraha ve o[2] hilâlde müte'âkıben zuhûr eden rîh-i sarsar ile vukū' bulan furtunalarda ekser sefâyin-i hümâyûnun arma ve direklerinde sakatlık görinüp, mehmâ-emken ta'mîrleri maslahatiyle dahi iştigāl olunarak, mukaddime-i şitâ rû-nümâ ve Kapudan-ı müşârun ileyhin ise bir an evvel Tersane-i 'âmire'de donanma maslahatına dâ'ir mevâdd-ı lâzime tesviyesiyçün bulunması emr-i mu'tenâ olmağla, bi'l-ma'iyye 'azîmetden fesh-i niyyet olunup, bâ-irâde-i hümâyûn müşârun ileyh[3] İbrâhîm Paşa'nın mukaddem-i ma'iyyetine ta'yîn olunup, İskenderiyye'den beraber gelan süfün-i hümâyûndan başka, Kapudan-ı müşârun ileyhin[4] müstashab-ı ma'iyyeti olan süfün-i hümâyûndan iki kıt'a sefîne ve bir kıt'a uskuna müstesnâ olup, mâ'adâlarına Kapudâne-i[5] hümâyûn Kapudanı Mîr Muhtâr [Ü3 71a] serkerdeliğe[6] ihtiyâr ve cümlesinin zimâm-ı tasarrufu, ya'nî dilediği sûretle istihdâm ü i'zâm ve tebeddül ü tegayyür ve tekeddür ü telattufları, İbrâhîm Paşa'nın yed-i idâresine[7] teslîm ve savb-ı maksûda vusûllerinden sonra muktezî olanlarının ta'mîr ü termîmi ve edevât ü mühimmâtlarının tekmîl ü tetmîmi maslahatı dahi, İskenderiyye'de tanzîm olunmak üzere Mehmed 'Ali Paşa'ya ihâle ile her birine mesâlih-i mevkûleleri evâmir-i 'aliyye ile tefhîm olundukdan sonra, evâsıt-ı saferde sâlifü'z-zikr üc kıt'a sefîne ile Kapudan-ı deryâ Boğaz'a ve İbrâhîm Paşa maslahatına 'azîmet ü 'avdet kıldılar*.

---

*."**Velâdet-i münevvere-i Münîre Sultân** ..... münevver oldu" kısmı özetle ve Es'ad Efendi'nin ismi belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,115'te kaydedilmiştir.
1.olunduğu S : olduğu Ü3
2.o Ü3 : ol S
3.ileyh S : ileyhe Ü3
4.ileyhin S : ileyhe Ü3
5.Kapudâne-i S : Kapudan-ı Ü3
6.ser-kerdeliğe S : ser-kerd[e]liğe Ü3
7.idâresine Ü3 : irâdesine S
*."**'Avdet-i Kapudan Paşa be-boğaz-ı Bahr-ı** ..... 'avdet kıldılar" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,103'te kaydedilmiştir.

Temâşây-ı Sadr-ı a'zam Barut-hâne-râ

Teşrîf-sâz-ı ṣadâret-i 'uzmâ olan müşîrân barut-hâneleri rü'yet, de'b-i dîrîn-i Devlet-i ebed-müddet olmağla, Sadr-ı cedîd hazretleri dahi ba'zı ricâl-i Bâb-ı 'âlî ile şehr-i rebî'ülevvelin yedinci günü İstanbul Barut-hânesi'ne 'azîmet ve Nâzır Necîb Efendi'nin tertîb eylediği hân-ı bî-gerânda tenâvül-i et'ime-i nefîse ve 'alâ merâtibihim ahz-ı takdime-i behiyyeden sonra, mûmâ ileyhi iksây-ı ferve-i girân-behâ-yı semmûr ve hademe-i sâ'ireyi dahi hila' u 'atıyye ile mübtehic ü mesrûr ederek 'avdet buyurdular.

Tevcîhât-ı[1] 'ilmiyye

Sene-i câ'iye muharremi gurresinden zabt etmek ve rütbeleri işbu rebî'ulevvelin dokuzuncu gününden mu'teber olmak üzere Mekke-i mükerreme Kazâsı, sâbıkā Mısır Kadısı Baltacı-zâde Mehmed Emîn Efendi'ye ve Medîne-i münevvere Kazâsı, sâbıkā Şâm Kadısı 'Abdürrahîm Efendi-zâde 'Osmân Kâmil Efendi'ye, akdemleri [Ü3 71b] bi'l-i'tizâr kabûl etmediklerinden, niyâzlarına binâ'en muvakkaten tevcîhle vâsıl-ı e'azz-ı âmâl ve mûmâ ileyhimânın eskileri olup, bi'l-i'tizâr beldeteyn-i mu'azzamateyni kabûl eylemeyan Burusa, Şâm ve Edirne'den ma'zûl Yalvacî Seyyid Mehmed Emîn Efendi ve Yûsuf Paşa-zâde Nazîf Bey ve Feyzî Bey-zâde Ahmed Bey tertîb-i mezkûr üzere şehr-i mezkûrun on beşinci ve on dokuzuncu ve yirmi üçüncü[2] günleriyle müverrah Mekke-i mükerreme pâyeleri menşûrlariyle mesrûru'l-bâl olup, işbu kırk senesi şa'bânı gurresinden zabt etmek üzere Edirne Kazâsı'yla sâbıkā Galata Kadısı Sâlih-zâde hafîdi Seyyid Mehmed Şeref Efendi karîn-i teşerrüf ve yine mâh-ı merkūm gurresinden zabt olunmak şartıyla Burusa Kazâsı'yla Dürrî-zâde Efendi mahdûmu, sâbıkā Yenişehir-i Fenâr Mollası Seyyid Mehmed Şerîf Efendi rehîn-i telattuf olup, hâlâ Şâm Kadısı Selânikî Müftî-zâde Seyyid 'Abdullâh Efendi'nin Emîrü'l-Hâc iltimâsiyle müddet-i mu'ayyenesine iki ay medd ile tebcîl ve muvakkiti Hayâtî-zâde Mehmed Es'ad Efendi'nin zemân-ı zabtı ramazân gurresine tenzîl olundu.

Hânden-i mevlid-i şerîf

İşbu şehr-i rebî'ülevvelin on ikinci pencşenbih rûz-i feyz-bürûzunda ni'me'l-mu'tâd olduğu üzere Sultân Ahmed Hân *tâbe mesvâhu bi-envâri'l-*

1. **Tevcîhât-ı** Ü3 : **Tevcîhâ[t-ı]** S
2. üçüncü Ü3 : ücüncü S

*gufrân** hazretlerinin Câmi'-i hasenât-şâyi'lerinde 'andelîbân-ı hoş-lehce-mevlid-hânân, velâdet-nâme-i hazret-i Seyyid-i veled-i Âdem *sallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve 'alâ sâ'iri'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve 'alâ âl-i küllin ecma'îne ve sellem*** kırâ'atiyle nağme-serâ ve istimâ'iyle ol makām-ı dil-ârâmda sâye-i şâhânede [Ü3 72a] ictimâ' edüp, manzara-i hazret-i Pâdişâh-ı İslâm *'azze nasruhû ilâ yevmi'l-kıyâm****da ku'ûd-zen-i meclis-i edeb olan vüzerâ vü 'ulemâ ve ricâlden bi'l-cümle erkân-ı saltanat ve hademe-i devlet, mir'ât-ı gûş-i kalb ve sırların vâreste-i jeng ü sadâ kıldılar.

İntikāl-i Beyhân Sultân

Rıdvân-mekân Sultân Mustafa Hân-ı sâlis hazretlerinin selâtîn-i 'iffet-âyînlerinden Beyhân Sultân bir müddetden berü Bebek'de vâki' sâhil-hânelerinde ser-bâlîn-i[1] haste-gî ve cevher-i vücûdu rahne-pezîr-i şikestegî olup, 'âkıbet rebî'ulevvelin on beşinci gicesi irtihâl ve dâru'l-ins-i na'îme intikāl edüp, irtesi günü na'ş-ı rahmet-nakşını koçılı sandal ile Dâru's-sa'âdeti'ş-şerîfe Ağası Kasaba-i şerîfe-i Ebî Eyyûb *radiye 'anhu Gāfirü'z-zünûb*****'a getürüp, nemâzını Sadr-ı a'zam ve Şeyhülislâm ve müctema' olan kibâr-ı 'ulemâ ve meşâyih ve sâ'ir huddâm ba'de'l-edâ Mihrişâh Vâlide Sultân Türbesi'nde mestûr-i sanduka-i iğtiyâb ü hafâ kıldılar******; *'aleyhime'r-rahmetu mine'l-mevlâ*******.

Ref'-i vezâret-i Sadr-ı esbak es-Seyyid 'Ali Paşa

Müşârun ileyh bundan akdem işâret olunduğu üzere sebük-bârâne Balyabadra'dan me'zûnen be-der ve Yenişehir'e vusûlu şenîde-i sâmi'a-i

---

*."طاب مثواه بانوار الغفران" = Allah'ın rahmetinin nurlarıyla âkıbeti hayrolsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

**."صلى الله تعالى عليه و على سائرالانبيآء و المرسلين و على ال كلّ اجمعين و سلّم" = Yüce Allah Hz. Peygamber'e, diğer nebî ve rasûllere ve onların her birinin ehl-i beytine salât ve selâm eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

***."عز نصره الى يوم القيام" = Kıyâmete kadar Allah'ın yardımı eşsiz olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1.ser-bâlîn-i : سربالين Ü3 : سربيالين S

****."رضى عنه غافر الذنوب" = Günâhları affedici olan Allah ondan razı olsun" anlamına gelen ve sahâbe için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

*****."**İntikāl-i Beyhân Sultân** ..... hafâ kıldılar" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,116'da kaydedilmiştir.

******."عليهما الرّحمة من المولى" = Yüce Mevlâ o ikisine rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

Der-i devlet-makarr oldukda, erbâb-ı peygârdan olmadığın zâten ve tecribeten izhâr ve lisân-ı hâlle kûşe-gîr-i 'uzlet olmasını ihtiyâr etmekle, evâsıt-ı mâh-ı mezbûrda bâ-irâde-i seniyye menşûr-i vezâretine hatt-ı ref' tahrîr ve ikāmet etmek üzere Filibe'ye tesyîr kılındı*.

Tebdîl-i Ser-mi'mârân-ı hâssa

Ser-mi'mârân-ı hâssa [Ü3 72b] Mustafa Efendi, Hazînedâr-ı Sadr-ı sâbık'ın babası olmak takrîbi, hidmet-i mezkûreye mûmâ ileyhin sevk-i nâbe-câsiyle ta'yîn olunmuşidi. Lâkin fenn-i bennâyîde piyâde bir pîr-i sâde olduğundan başka, ba'zı irtikâbâtı dahi tebeyyün etmekle, mâh-ı merkūmun yirmi üçüncü[1] günü teb'îd ve ol hidmetle Tersane'de inşâ olunmakda olan havz-ı kebîrin Binâ Emîni Hendese-hâne mu'allimlerinden 'Abdülhalîm Efendi'nin menzil-i emeli teşyîd olundu.

Me'mûriyyet-i Tezkire-i sânî-i sâbık Es'ad Efendi[2] be-cânib-i Bağdâd berây-ı kat'-ı rişte-i kîl ü kāl-i İraniyân ve istikşâf-ı hakîkat-i hâl

Devlet-i 'aliyye-i ebed-peyvend ile İran Devleti beyninde in'ikād-pezîr olan silm ü musâfâtın şurût-i hayr-menûtunu nâtık bundan akdem mahallinde[3] keşîde-i silk-i vekāyi' olan 'ahd-nâme-i hümâyûnun metn-i metîninde mübeyyen olduğu vechile, dâhil-i hudûd-i Hâkāniyye olan Kürdistân taraflarına ve Kürdistân sancakları tevcîhâtma sebeben mine'l-esbâb Devlet-i İraniyye cânibinden müdâhale vü tecâvüz ve ta'arruz ve sâbık u lâhık sancak mutasarrıfları haklarında tesahhub olunmamak ve hudûd-i kadîme-i Devlet-i seniyye-i 'Osmâniyye dâhilinde olup, gerek esnây-ı harb ve gerek mukaddem Devlet-i İraniyye yedine geçmiş olan bi'l-cümle kılâ' u arâzî ve kazâ vü kasabât u kurâ, musâlahada bulunan hey'etiyle mübâdele kılınan temessükler târîhinden i'tibâren altmış gün hıtâmına kadar taraf-ı Devlet-i 'aliyye'ye teslîm olunmak şart-ı mahsûs ve havâlî-yi hudûd ehâlîsinden tarafeynin yaylak ve kışlaklarına geçen olur ise, yaylak ve kışlak rusûmât-ı [Ü3 73a]. 'âdiyesi nizâ'ı vukū'unda, Velî'ahd-i Devlet-i İran Şehzâde 'Abbâs Mirza ile Bağdâd Vâlîsi beyninde muhâbere olunarak tekevvün eden nizâ'ın def'iyle beyne'd-devleteyn müstelzim-i küdûret olacak hâlât vukū'u tecvîz olunmamak musarrah u mansûs iken, Baban Sancağı

*. "Ref'-i vezâret-i Sadr-ı esbak ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,101'de kaydedilmiştir.
1. üçüncü Ü3 : ücüncü S
2. Es'ad Efendi S : — Ü3
3. mahallinde S : — Ü3

Mutasarrıfı mîr-i mîrândan Mahmûd Paşa ile sâbıkā livâ'-i mezkûr mutasarrıfı 'Abdullâh Paşa, İraniyândan kat'-ı târ-ı ta'alluk ve istinâd etdikleri sûretde Bağdâd Vâlîsi kendülerini koruyamayup: "Lâ mehâle, Kürdistân Hükûmeti elimizden çıkar" diyerek, İran-ı bed-peymân tarafına ilticâ etmiş olmalariyle, Şeh-zâde-i müşârun ileyh dahi mûmâ ileyhimâyı istishâb ü isti'bâd ve Kürdistân mâddesinin fasl u kat'ı kendüsüne muhavvel olduğunu îrâd ederek, ibtidâ otlagana[1] ve kışlagana* ta'bîriyle senevî maktû'an külliyyetlü mebâliğ i'tâ olunmak üzere kendüsüne temessük verilmek ve Kürdistân'ı yanında bulunan mîr-i mîrân-ı mûmâ ileyhimâdan birine[2] tefvîz etmek ve hidmetde kusûrları olarak tebdîli lâzım geldikde, inzımâm-ı re'y ü rızâsiyle tanzîm olunmak şurûtu üzere Kürdistân sancakları tahliye vü teslîm kılınacağını, Bağdâd Vâlîsi Dâvud Paşa'nın ber-mûceb-i 'ahd Kürdistân'ın istirdâdı zımnında ba'de'l-musâlaha hedâyâ ile cânib-i İran'a gönderüp, bi-lâ-netîce 'avdet eden âdemlerine Şeh-zâde-i müşârun ileyh lisânen ifâde kıldığından mâ'adâ, Şâhzâde cenâbları işbu silm ü safvet kendi sa'yiyle hüsn-i sûret bulup, vâlidi Şâh-ı 'Acem [Ü3 73b] nezdinde Vâlî-yi[3] müşârun ileyhin mekāsıd u metâlibi husûlünde olan sa'y ve müsâ'adesini müş'ir ve cânib-i müşârun ileyhe bir beyaz şal 'abâ ve bir 'aded murassa' fincan "teşrîfât" ta'bîriyle irsâl eylediğini müzekkir bir kıt'a tahrîrât ile: "Ba'zı sipâriş tanzîmi zımnında" deyü pîş-i hidmet Hüseyn Kuli Hân nâmında bir mu'teber âdemini müşârun ileyh cânibine tesyâr kılup, Hân-ı merkūm kable'l-istintâk müşârun ileyhe bir kağıd takdîm edüp, derûnunda, bâlâda işâret olunduğu üzere Kürdistân'dan beher sene[4] küllî akça vermek şartiyle yanlarında olan Mahmûd Paşa ve 'Abdullâh Paşa'dan birisine tevcîh olunmasını ve Memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i Pâdişâhâne'den olan Kerkük ve ol havâlî muhâfazasına Vâlî-i müşârun ileyh tarafından me'mûr sâbıkā Köy Sancağı Mutasarrıfı mîr-i mîrândan Hâlid Paşa-zâde Mehmed Paşa'yı hey'et-i mecmû'asiyle ikāmet-gâhı olan pül-i sürh, ya'nî Altun-köprü'den kaldırup, Mendelcin tarafında me'vâ verilmek ve ol havâlîde kendülere bir mu'ârız koymamak ve hâliyetü'l-hâliye bırakılmak ve Kerkük karyelerinden Karahasan Karyesi ve Erbil mulhakātından muhâfazaya me'mûr Dezeyi (دزه يى) ve Dadra (دادده) 'aşîretleri, Kürdistân Mutasarrıfı'na tevcîh ü tefvîz[5] olunmasını tahrîr ve bundan başka zîr-i kağıd-ı mezkûrda Kürdistân'ın tahliye vü teslîmi husûsu on bendde münderic şerâ'it-i âtiyenin kabûlünü nâtık tîz elden sened yazılup, vâsıtasiyle gönderilmek husûsu Şeh-zâde

1.otlagana S : otlağa Ü3
*."otlagana ve kışlagana" kelimeleri *Târîh-i Cevdet*, XII,133'de "otlakıyye" ve "kışlakıyye" şeklinde kaydedilmiştir.
2.birine S : yerine Ü3
3.Vâlî-yi Ü3 : Vâlî-i S
4.sene Ü3 : + mikdâr-ı S
5.ü tevfîz S : — Ü3

tarafından Hân-ı merkūm'a sipâriş olunduğu tezbîr kılınmış [Ü3 74a] ve Vâlî-yi[1] müşârun ileyh 'ahd-nâmeye tatbîken âtîde tafsîl olunacağı vechile her birinin cevâbını bendlerin kenârına sedd-i sedîd gibi işâret ederek, kağıd-ı mezbûrun sûretini ve Hân-ı merkūm Bağdâd'da meks ü te'hîr etdirilüp, mevâdd-ı mezkûrenin iktizâsına göre tarîk-i rızâ-cûyîde cevâbları tahrîr ü tesyîr olunmuş olduğunu ve İranlu'nun asıl murâdları Kürdistân'ı birer behâne ile ellerinden çıkarmamak idüğünü Der-i devlet'e inhâ vü tahrîr olunmuş olup, karîne-i hâl Şeh-zâde-i müşârun ileyh ba'de'l-musâlaha resmen Der-sa'âdet-güster'e vârid olan Sefîr-i İran Kāsım Hân'a Bâb-ı 'âlî'ye takdîm etmek üzere gönderüp, lâkin sefîr-i mûmâ ileyh hıtâm-ı umûr-i me'mûresiyle 'avdet etmiş bulunduğundan, Âsitâne-i 'aliyye'de mukîm mu'temedleri Ağa Mustafa'nın ibrâz edüp, evvelkilerinden[2] berk ve şahlıca yine bend bend tastîr kılınan kağıdda gûyâ Bağdâd Vâlîsi müddet-i tahliye temâmından mukaddem esnây-ı musâlahada münâfî-i 'uhûd Kürdistân'a asker tesyîr ve harben teshîr ve tevârüd eden tüccâr ve züvvârına itâle-i dest-i gadr ü hasâret ve[3] gümrük ve mevâdd-ı sâ'irede envâ'-ı bida' ihdâş etdiğini beyân ederek, keyfiyyât-ı mezkûrenin temyîziyle münâza'un fîhâ olan mevâddın 'ahd-nâmeye tevfîkan rü'yeti zımnında Devlet-i 'aliyye'den bir me'mûr ta'yîn buyurulmasını istid'â ve ta'yîn olunmadığı sûretde Şeh-zâde'nin Bâğdâd Vâlîsi'yle olacak mu'âmele-i gayr-i marziyyesinde ma'zûr tutulmasını inbâ etmekle, her ne kadar Vâlî-yi[4] müşârun ileyh [Ü3 74b] defe'âtle iş'âr kıldığı üzere ekâzîb-i mezkûreden berî'ü's-sâha olduğu âşikâr ise de, bu def'a dahi hasbe'l-maslaha Devlet-i 'aliyye-i ebed-karîn *sânehallâhu Te'âlâ 'an fiteni'l-mütemerridîn*[5] cânibinden A'câm-ı televvün-nihâdın isnâd eyledikleri mevâdd ile sâ'ir husûsât isti'lâm olunarak, Şeh-zâde'nin gönderdiği kağıdın tercemesi taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den müşârun ileyhe irsâl ve İraniyân ile miyânede vukū' bulan işbu kîl ü kâlin def'iyçün taleb olunan me'mûrun ta'yîni, irâde-i merâhim-ifâde-i Gîtî-sitânî üzere Vâlî-i müşârun ileyhin nüfûz ve i'tibârını vikâye zımnında re'y ü iltimâslarına ta'lîk[6] olunduğunu ve bu ana kadar İraniyân ile der-miyân olan mu'âmelenin tafsîlen iş'âr ve mûmâ ileyhimâ Mahmûd Paşa ve 'Abdullâh Paşa'yı[7] berü tarafa celb ve te'lîflerinde sa'y-i bisyâr eylemesini şâmil müşârun ileyhe hıtâben emir-nâme-i sâmî-i sadâret-penâhî tahrîr ve bi'l-'acele tesyîr kılındığına mu'âkıb, müşârun ileyhden isti'lâm-ı

1. Vâlî-yi Ü3 : Vâlî-i S
2. evvelkilerinden S : evvelkilerden Ü3
3. ve S : — Ü3
4. Vâlî-yi Ü3 : Vâlî-i S
5. "صانها الله تعالى عن فتن المتمردين = Yüce Allah devleti azgınların fitnesinden korusun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
6. ta'lîk S : + [Bu kelimeden önce yazılmış olan "ta'alluk" kelimesinin üzeri çizilmiştir] Ü3
7. Paşa'yı S : Paşa Ü3

mezkûre cevâb olarak tahrîrât vârid olup, mefhûmunda musâlahadan sonra İraniyân ile mugāyir-i 'uhûd müşârun ileyh tarafından bir dürlü mu'âmele rû-nümûd olmak tecvîz olunmayarak, tevârüd eden züvvâr ve tüccârına min külli'l-vücûh ri'âyet ü hürmet olunup, dûçâr-ı kabza-i tesallut-i A'câm olan Kürdistân'ın tahliye vü reddi müddeti bir seneyi tecâvüz etmişiken harben ahz ü istirdâdı kaydına düşülmamiş ve bu ana dek rıfk u mülâyeme ve vürûd eden elçi ve vufûdlarına hüsn-i mu'âmele vü mülâtafet ve bi-lâ-kî ü kāl Kürdistân'ın istirdâdı ma'razında Şâh [Ü3 75a] ve şeh-zâdeleri hedâyâ-yı lâyıka irsâliyle 'arz-ı ıhlâs ve isticlâb-ı hâtırlarına mübâdere olunup[2] ve beyne'l-murahhasayn in'ikād-ı sulhun haber-i hayrı otuz dokuz senesi muharreminin yirmi beşinci günü Bağdâd'a vürûd edüp, müddet-i mukarrere haddinden çıkmış ve sene-i sâbıka ramazân-ı şerîfi evâ'ilinde İraniyân, Kürd Mahmûd Paşa'yı ser-rişte-i gavâyet ederek Kerkük ve havâlîsinde olan ehl-i ra'iyyete izrâra ictisâr etmeleriyle, vezîr-i müşârun ileyh dahi ol havâlî muhâfazasına sâlifü'z-zikr Mehmed Paşa'yı me'mûr edüp, ol dahi Mahmûd Paşa takımlarının müdâfa'alarına hasbe'l-îcâb mübâderet ile Kürdistân'ı zabt u tasarruf etmiş ise de, Mahmûd Paşa i'ânesiyçün 'Acem askeri ta'yîn olunduğunu mûmâ ileyh Mehmed Paşa tahkîk etdikde, bi-lâ-harb u cidâl girü Kerkük'e mu'âvedete şedd-i rihâl edüp, ba'de's-sulh bu vak'adan başka miyânede bir kaziyye vukū'a gelmediği ve ber-vech-i muharrer nukūd-i kesîre ta'ahhüdiyle Kürdistân'ı kendülerine müstenid olan iki paşanın birine vermek sûreti, Kürdistân kendü tasarruflarında kalmak dimek olacağı ve mûmâ ileyh Mehmed Paşa Kerkük ve ol havâlî muhâfazasına me'mûr iken istid'ây-ı İraniyân ile kaldırılması ve ol tarafın askerden huluvvü, envâ'-ı mahzûr ve hecneti müstelzim olacağından gayri, Kerkük'ün beş sâ'at mesâfesinde kâ'in Karahasan tîmârını ve Dezeyi (دزه يى) ve Dadra (داددة) 'aşîretlerini Kürdistân paşalarına tefvîz etmek üzere vâki' olan iltimâsları, bir vechile maslahat-ı vakt ü hâle uymayacağı gün gibi zâhir iken, mücerred [Ü3 75b] yeni başdan bir gā'ile tekevvün ü tahaddüsünden ihtirâzen zarûrî mahzûrundan sarf-ı enzār olunarak, mahzâ def'-i kîl ü kāl zımnında tanzîm ü temşiyeti der-dest olduğu ve bend bend yazılan isnâdlardan: "Beher sâl yüz bin neferden ziyâde Bağdâd cânibine vârid olan İran tüccâr ve züvvârından ma'berlerde bâc-ı 'ubûr nâmiyle külliyyetlü nukūd alınur" dendiği, bir tarîk-i mübâlağa olduğundan başka, alınan bâc emr-i muhdes olmayup, her biri kadîmî rusûm-i mukarrere ile müstakil mukāta'a iken, kesr ü zararına bakılmayarak ba'de'l-musâlaha istedikleri gibi karâr-dâde olup, bir akça alınmadığı ve Bağdâd Gümrüğü'nde mâl-ı ticâretden 'ahd-nâmede mukayyed resmden ziyâde akça ve ta'rife ve dellâliyye rusûmâtı ve: "İran kâsiblerinden

1.tevârüd ..... tüccârına S : — Ü3
2.olunup S : — Ü3

mebâliğ-i vefîre alınur" deyü yazılan bendler, müftereyât-ı bî-asl u esâs olup, ta'rife ve dellâliyye resmleri, İran tüccârından değil sâ'irinden bile alınmayup ve alınmayacağı ve Bağdâd-ı behişt-âbâd'da mutlaka ehl-i sûk ve erbâb-ı ticâretden sâ'ir memâlik gibi bir akça resm ü sâlyâne alınmak me'lûf u ma'hûd olmadığı ve İran ehâlîsinin da'vâları vukū'unda fasl içün Şeh-zâde tarafından ta'yîn olunan Hacı Muhammed Hân'a, Vezîr-i müşârun ileyh tarafından cevâb verilmiş idüğü ve bu da'vâlardan mebâliğ-i külliyye hâsıla olacağı, bendin birinde işâret olunmuş olup, fi'l-hakîka Hân-ı merkūm eğerçi İran tarafından irsâl olunup, lâkin vürûdunda havsala-i hazm u tehammülden bîrûn vaz' u hareket ve Bağdâd civârında Kasaba-i Kâzımiy[ye]'de[1] [Ü3 76a] ikâmet ederek, Bağdâd'ın çârsû ve pazarında[2] üc dört yüz müsellah 'Acem askeri ve hâkimâne etvâr ile geşt ü güzâr ve umûr-i hükûmete müdâhaleye ibtidârından başka mehâzîr-i sâ'ire dahi vukū'a geleceği hâtır-güzâr olmağla, ol vechile Hân-ı merkūma cevâb verilmiş olduğu ve vazîfe-i İraniyân'dan ez-her-cihet hâric iken Bağdâd'da kâ'in-i evkāf olan kurâ ve mezâri' ve Hüseyniyye ve Şâhî ve Hindiyye ve Kâzımeyn nâm enhârın menâfi'i, mahalline verilmek üzere eyledikleri istid'âları, mahzâ tesallut dâ'iyesinden kinâyet idüğü ve evkāf-ı mezkûre bi'l-cümle selâtîn-i mâziyye-i 'Osmâniyye *ce'alallâhu Te'âlâ ervâhahum fî cennâtin 'âliyeh*[3] hazerâtının âsârı, ez-cümle Hüseyniyye Nehri, bih-ken-i mezra'a-i büzûr-i evbâş, pâ-mâl-ken-i cüzûr-i tîcân-ı kızılbaş, merhûm ve mağfûrun leh cennet-mekân Sultân Süleymân Hân hazretlerinin hayrât-ı câriyeleri olup, üzerlerinde olan kurâ ve mezâri'in ba'zısının rub'u vakf-ı şerîfe ve ba'zılarının dahi mutasarrıflarına vârid olup, müşârun ileyhe nemâsından bir akça 'â'id olmadığı ve: "Kadîmî İran hudûdundan hudûd-i Hâkaniyye'ye geçen yerler, muvâfık-ı 'uhûd redd olunmak" deyü yazdıkları husûs cây-i nazar olup, ya'nî kendüleri gāsıb ve el'ân[4] Kürdistân gibi memleket-i Pâdişâhî taht-ı tesallutlarında iken, istid'ây-ı mezkûr ne derecede vekâhet olduğu ve bundan dahi murâdları Kürdistân'ı kendü memleketlerinden add ü şümâr edüp, sâlifü'l-beyân Karahasan ve Dezeyi dahi [Ü3 76b] ba'zan Kürdistân mutasarrıfları tasarrufunda olmuş olduğu vesîlesiyle dâhil-i hudûdları olan mahallerin reddi kaydından maksadları, Karahasan ile Dezeyi Aşîreti olduğu ve bendin birinde: "'Atebât-ı 'âliyâta defn içün gelan meyyitlerinin ekâbirinden iki yüz[5] guruş ve evsâtından yüzer ve ednâsından yirmi beşer guruş alınur" deyü îrâd olunmuş olup, lâkin müşârun ileyhe

1. Kâzımiy[ye]'de Ü3 : Kâzımeyn'de S
2. pazarında S : bazarında Ü3
3. جعل الله تعالى ارواحهم فى جنات عالية = Allah Teâlâ cennette onların ruhlarını yüce mevkilere yerleştirsin anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
4. ve el'ân S : olan Ü3
5. yüz S : Bin Ü3

göre bu makûle murdâr şeyden az ve çok[1] nesne me'mûl etmek ihtimâlden ba'îd olup, nihâyet müteşahhasları[2] uğradıkları mahâlde ve âsitânelerde kasd-ı sevâb ve mübâhât içün 'atıyye ve kendi hâhiş ü ra'betleriyle kilindâr ve hademeye şey veregelmişler iken, irâdeleri üzere men' olunup, hattâ sene-i güzeştede fevt olan Kirmanşâhân Hâkimi Şeh-zâde Muhammed 'Ali Mîrzâ'nın cenâzesi binden mütecâviz asker ile Kirmanşâhân'dan Zohâb'a[3] vusûlünde, her menzilde konakcı ve müstevfâ zehâyir ve zahîreci ta'yîniyle mu'azzezen Bağdâd'a ve andan 'Atebât-ı 'âliyâta ulaşdırıncaya kadar bu kadar mesârıfa tehammül olunduğu ve: "'Atebât-ı 'âliyât reh-güzârında olan enhârdan geçen süvârî ve cenâzelerden akça alınur" deyü işrâb olunmuş ise de, Dicle ve Fırat ve enhâr-ı sâ'ireden merâkib ile güzerân[4] eden 'Acemlü ve sâ'irler 'âdet-i müstemirre üzere ücret-i sefîne veregelüp, müşârun ileyhin medhali olmadığını[5] ve bend-i 'âşirde 'İmâdiyye halkının İraniyân'a olan zararlarının def'i bâbında Vâlî-i müşârun ileyhin te'dîbleri emrinde kudretleri[6] [Ü3 77a] olmadığını, yahud te'dîbleri İraniyân'a havâle olunduğunu[7] müş'ir sened vermek istid'âları, kuyûd-i şurût u 'uhûddan hâric, hâtıra gelmez bir mâdde olup, zîrâ 'İmâdiyye ehâlîsi otuz-kırk bin tüfeng-endâz askere mâlik bi'l-cümle Şâfi'iyyü'l-meşreb ve dîndâr ve her ne kadar ber-muktezây-ı İslâmiyyet nasb-gerde-i İmâmü'l-Müslimîn olan Bağdâd vâlîlerine itâ'at ü inkıyâd edegelmişler ise dahi, şevâhik-i cibâlde vâki' mesken ü me'vâlarının menâ'at ve iktidâr u kuvvetlerine igtirâren cihâd kasdiyle dâ'imâ taraflarına semt ü civâr olan İraniyân'ın 'aşâ'ir ve kurâsının seby ü gâretlerine ibtidârda olup, İraniyân müdâfa'alarında 'âciz ü dermânde olduklarını izhârdan 'âr edüp, gösterdikleri şıkkaynden biriyle def'-i gâ'ilelerinde zımnî taraf-ı müşârun ileyhden istimdâd etmeleriyle, bunların kadîmî İraniyân ile miyânelerinde olan âteş-i buğz u 'adâvetin âb-yârî-i men' u red'-i müşârun ileyh ile intıfâsı[8] müyesser olmayacağı zâhir ise de, yine irâdeleri üzere men'leri husûsu der-dest-i tanzîm olunduğu[9] ve matlûb-i 'âlî olduğu üzere Kürdistân paşalarının berü tarafa celb ü te'lîflerinde nasb-ı nefs-i i'tinâ vü dikkat olunup, tesvîg-i kusûr u gaflet olunmamış ise de, İranlu'dan müşâhede eyledikleri hareketden nâşî berü cânibe meyl ü rağbete cesâretleri olmadığı ve bi'l-farz celb olundukları sûretde İranlu, Kürdistân'da bunlara hükûmete fursat vermeyerek başkasına tefvîze çalışa-

---

1.çok Ü3 : cok S
2.müteşahhasları S : + ve Ü3
3.Zohâb'a : Zohâ'ya (زهايه) Ü3, S
4.güzerân Ü3 : güzâr S
5.olmadığını Ü3 : olmadığı S
6.te'dîbleri emrinde kudretleri Ü3 : te'dî[b]leri emrinde kudreti S
7.olunduğunu S : olduğunu Ü3
8.intıfâsı S : ıtfâsı Ü3
9.olunduğu Ü3 : olduğu S

caklarından [Ü3 77b] gayri Kürdistân'a[1] dahi kanâ'at etmeyüp, mülâyemet gördükce le'âmet-i cibilliyyelerini izhâr ve Kerkük belki berüleri[2] istîlâya ibtidâr eyleyecekleri, Vezîr-i müşârun ileyh tarafından mukaddemce ve bu def'a irâde-i seniyyeye imtisâlen ber-vech-i tafsîl inhâ ve İraniyân'ın isnâd ü güftârı mahz-ı kizb ü dürûğ ve çırâğ-ı halâ gibi nûr-i sıdk u safâdan bî-fürûğ olduğu beyâniyle, işbu dağdağa-i kîl ü kâlden mutma'innü'l-bâl olmak niyâziyle taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den müstakîmü'l-etvâr ve sâdıku'l-makāl bir me'mûr ta'yîn buyurulması iltimâs u istid'â olunmağın, husûs-ı merkūm hâk-pây-i kerâmet-ihtivâ-yı mülûkâneye lede'l-'arz şeref-sünûh eden emr ü fermân-ı mütehattimü'l-iz'ân-ı Gîtî-sitânî mûcebince, Vezîr-i müşârun ileyh ile bi'l-mülâkāt ibtidâ ol tarafın hakîkat-i keyfiyyât ü ahvâlini ve münâza'un fîhâ olan mâddelerin evvel ve âhırini anlayup, ba'dehû iktizâsına göre müşârun ileyh ile sohbet ederek ve İraniyân'ın husûs-ı merkūmun temşiyeti içün Bağdâd'a göndereceği me'mûr ile dahi söyleşerek, musâlaha şurûtunun ber-mûceb-i 'ahd-nâme temâmî-i icrâsına ve İranlu tarafından Kürdistân'a olan tesallut u müdâhalenin külliyyen indifâ'ı esbâbının istihsâline ibtidâr etmek üzere sâbıkā Tezkire-i sânî-i[3] Dîvân-ı hümâyûn Es'ad Efendi me'mûr u ta'yîn ve istiknâh-ı bâdî-i[4] keşmekeş-i nizâ' zımnında vasâyây-ı lâzime-i sâ'ire dahi tefhîm ü telkîn ve harc-ı râh olarak kırk bin guruş 'atıyye-i seniyye ile kâm-bîn kılınmağla, mûmâ ileyh dahi ber-vech-i isti'câl [Ü3 78a] tehyi'e-i esbâb-ı sefer u rihlet ve şehr-i rebî'ülevvelin yirmi üçüncü[5] ahad günü savb-ı maksûda 'azîmet eyledi*.

Sûret-i nizâm-ı ta'allüm-i sıbyân

'İnde't-tahkîk medâr-ı 'inâd ü muhâlefet *el-mer'u lâ-mehâlete*[6] *'adüvvün li-mâ cehile*** vefkınca, nâdânî vü cehâlet ve zâbıta-i inkıyâd ü itâ'at; esta'îzü[7] billâh: *hel yestevillezîne ya'lemûne v'ellezîne lâ ya'lemûne**** mü-

---

1.Kürdistân'a S : Türkistân'a Ü3
2.berüleri Ü3 : berdârı S
3.sânî-i S : sânî-yi Ü3
4.bâdî-i Ü3 : bâdî-yi S
5.üçüncü Ü3 : ücüncü S
*."Me'mûriyyet-i Tezkire-i sânî-i sâbık ..... eyledi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,133-134'te kaydedilmiştir.
6.mehâlete : mehâle (محاله) Ü3, S
**."المرء لا محاله عدوّ لما جهل = Kişi kuşkusuz bilmediğinin düşmanıdır" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
7.esta'îzü Ü3 : استغيد S
***."هَلْ يَسْتَوِى الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ = Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, ez-Zümer 39/9. âyetin ortasında yer alan bir kısımdır.

kerremesi işâret-i şerîfesince 'ilm ü dirâyet olduğu, delâ'il-i[1] nakliyye vü 'akliyye ile müberhen ü müstahkem ve hüsn-i 'ilm ile kubh-i cehl, mertebe-i bedâhet ü vuzûhda olduğu hazret-i Murtezâ *radiye 'anhü'l-Mevlâ** kelimât-ı 'aliyyelerinden *kefâ bi'l-'ilmi şerefen ennehû yedde'îhi men lâ yuhsinühû ve yefrahu bihî izâ nüsibe ileyhi*** medlûlünce vâreste-i beyân-ı kalem olup, binâ-berîn selâtîn-i mâziyye-i Âl-i 'Osmân *meddallâhu Te'âlâ silsiletehum mâ tave'l-Kitâbe tâvin ve mâ rave's-Sünnete râvin**** hazerâtı ve sâ'ir ashâb-ı hayrât bunca medâris ü mekteb inşâsiyle her sınıfı bâ'is-i selâmet-i dünyâ vü âhıret ve sebeb-i revnak-ı dîn ü devlet olacak 'ulûm-i şettâ ve bi'l-husûs[2] 'ilm-i hâl ve edyân ta'allüm ü itkānına tergîb ü igrâ etmişler iken, biraz zemândan berü[3] bu meslek-i savâb metrûk ve girîve-i cehl ü nâdânî meslûk olup, her gûna uygunsuzluklar cehl cihetiyle çoğalmağa başlamağla[4], ba'zı asdıkāy-ı saltanatın ihtâra mübâdereti, tahsîn-gerde-i Şehriyâr-ı müceddid[5]-menkabet olmağla, Dâru'l-hılâfe ve Bilâd-ı selâse kadılarına hıtâben sûreti kayd olunan emr-i 'âlî, hâvî olduğu keyfiyyet üzere sıbyân ü kûdegânın [Ü3 78b] ta'allümlerine selâset-i manzûme-i şîme-i[6] sıbyân gibi hüsn-i[7] nizâm verildi.

Sûret-i fermân

Cümleye ma'lûmdur ki Ümmet-i Muhammed'denim deyan kâffe-i ehl-i İslâma göre ibtidâ şerâ'it-i İslâmiyye ve 'akā'id-i dîniyyesini öğrenüp bilmek, ba'dehû iktisâb-ı ma'îşet içün kangı dirliğe sülûk edecek ise etmek ve'l-hâsıl her bir şeyden evvel zarûriyyât-ı dîniyyeyi öğrenmekliği umûr-i dünyeviyyenin cümlesine takdîm eylemek lâzım iken, bir zemândan berü ekser-i nâs analarının ve babalarının seyyi'esi olarak kendüleri câhil kaldık-

---

1.delâ'il-i Ü3 : delâyil-i S

*."رضی عنه المولی = Mevlâ ondan razı olsun" anlamına gelen ve sahâbe için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

**."كَفَى بالعلم شرفاً انّه يَدّعيه من لا يَحْسَنُه و يفرح به اذا نُسِبَ اليه = Şeref olarak ilim yeterlidir. Bu o kadar böyledir ki ehil olmayan kişi kendisinin âlim olduğunu iddia eder ve ilmî bir pâye verildiği zaman da sevinir" anlamına gelen Arapça bu cümle, burada Hz. Ali'nin sözlerinden biri olarak nakledilmektedir.

***."مدّالله تعالى سلسلتهم ما طوى الكتاب طاو وما روى السُنّة راو = Yüce Allah kitapla ilgilenen ve sünneti rivâyet eden var olduğu müddetçe (kıyâmete kadar) onların soylarını sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2.bi'l-husûs Ü3 : bi'l-husû[s] S

3.zemândan berü ["berü" kelimesinin sonunda yazılı olan elif'in üzeri çizilmiştir] Ü3 : eyyâmdan berü S

4.başlamağla S : başlamağa Ü3

5.müceddid S : mücidd Ü3

6.şîme-i S : subha-i Ü3

7.hüsn-i S : — Ü3

ları misillü, evlâdlarınm câhil kalmasını dahi düşünmeyerek ve Rezzâk-ı 'âlem olan Hakk sübhânehû ve Te'âlâ hazretlerine 'adem-i tevekkül ile hemân akça kazanmak dâ'iyesine düşerek cocukları beş-altı yaşına vardığı gibi mektebden alup, ehl-i hiref yanına şâgirdliğe verdiklerinden, o makûle sabîler kücükden cehâletle büyüyüp, sonra dahi okuyup öğrenmekliğe heves etmediklerine binâ'en vizr ü[1] vebâlleri analarının ve babalarının boynuna olup, yevm-i kıyâmetde bir tarafdan bunlar giriftâr-ı mes'ûliyyet ve bir tarafdan kendüleri dûçâr-ı hızy ü nedâmet olacaklarından başka, ma'âzallâhi Te'âlâ zemâneyi dahi cehâlet istî'âbiyle ekser-i halk diyânetden bî-haber olduklarından, bu keyfiyyet nusratsızlığa sebeb-i müstakill olup, *'asamenallâhu Te'âlâ** böyle giderse min kıbeli'r-Rahmân terbiye-i şedîdeyi müstelzim olacağı, erbâb-ı basîrete zâhir ü hüveydâ olmakdan nâşi, 'ibâd-ı Müslimîni o misillü dünyâ vü âhıret 'ukûbetinden tahlîs [Ü3 79a] u sıyânet lâzım gelmekle, imdi emr-i dînde şerm ü istihyâ câ'iz olmadığına binâ'en şimdiye kadar câhil kalmış olan genc ve ihtiyâr bi'l-cümle Ümmet-i Muhammed, câhilliğin dâreynde vehâmetini düşünüp ve bu bâbda birbirinden utanmayarak hemân Hakk'dan utanup, kendüleri bulundukları kâr u kesb ve san'at hidmetleri arasında bilmedikleri mesâ'il-i dîniyye ve 'akâyid-i İslâmiyyelerini dahi öğrenüp, bilmekliğe hasbe'l-imkân sa'y ü gayret ve ol vechile kendülerini dâreyn selâmetliğine irgürmekliğe[2] sarf-ı vüs' ü makderet eylemeleri, ferîza-i 'uhde-i diyânetleri olduğundan başka, fîmâ-ba'd herkes evlâdlarını mürâhık derecesine varmadıkca ve 'ilm-i hâl ve şerâ'it-i İslâmiyyesini lâyıkıyla ta'allüm etmedikce, mektebden alup ustaya vermemek ve mürâhık olup, ustaya verme derecesine geldikde, babası ve babası yoğise sâ'ir velîsi olan kimesne mürâhık derecesinde olduğunu, eğer İstanbul sekenesinden ise İstanbul Kadısı bulunan efendi tarafına ve eğer Eyyûb ve Üsküdar ve Galata sükkânından iseler kadıları efendiler taraflarına mekteb hâcesiyle beraber varup ve cocuğu dahi getürüp gösterüp, taraf-ı şer'den yedlerine memhûr izn tezkiresi almak ve izn tezkiresi olmadıkca esnâf tâ'ifesi şâgirdliğe almamak ve şâgird[3] alınmaklıkda esnâf kethudâlarının dahi re'y ü ma'rifetleri munzamm olmak lâzimeden olduğuna binâ'en, şâyed esnâfdan biri o makûle [Ü3 79b] tezkiresiz çocuğu şâgirdliğe alur ve babası ve vâlidesi verirse[4], okuduğu mektebin hâcesi ve yahud mahallesinin imâmı, doğru kadı efendilere haber vermek ve kadı efendiler dahi bu keyfiyyet ihyâ'-i dîn-i mübîn kaziyyesine mebnî olduğundan, taraflarından teharrî olunarak izn tezkiresi almaksızın san'ata verilmiş sabî bulunur ise, alanı ve vereni ve ol

1.vizr ü S : vizr-i Ü3
*."عصمنا الله تعالى = Yüce Allah bizi korusun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
2.irgürmekliğe S : irgürmekle Ü3
3.şâgird S : — Ü3
4.verirse S : verir ise Ü3

esnâfın kethudâsını ve haber vermediğiyçün[1] mekteb hâcesini li-ecli't-te'dîb Bâb-ı 'âlî'ye inhâ eylemek ve anasız ve babasız yetîm çocuk[2] olup da kimesnesizliği sebebiyle zarûrî[3] bir usta yanında ve yahud bir kimesnenin terbiyesinde bulunur ise ustası ve gerek mürebbîsi olan âdem bunu sırf san'at öğrenmekliğe[4] ve hidmete hasr etmeyerek, günde iki def'a mektebe gönderüp, mürâhık oluncaya kadar okutdurmak ve kezâlik el-hâletü hâzih ustalarda bulunan çocuklar[5] dahi bi-tıbkıhâ bu nizâma dâhil olarak, anası ve babası ve yahud sâ'ir velîsi olanlar ustadan alup, mektebe vermek ve kimesnesiz olanları dahi ustaları mektebe verüp, câhil kalmamasına dikkat etmek ve mekteb hâceleri dahi mekteblerde bulunan çocukları[6] güzelce okudup, Kur'ân-ı 'azîmü'ş-şân'ı ta'lîm 'akîbinde her bir çocuğun[7] haysiyyet ü isti'dâdına göre tecvîd ve 'ilm-i hâl misillü risâleler okudarak şerâ'it-i İslâmiyye ve 'akāyid-i dîniyyelerini öğretmekliğe sa'y ü ikdâm eylemek üzere 'ale'l-'umûm tenbîh u îkāz [Ü3 80a] olunmasına irâde-i seniyye sudûriyle keyfiyyet Bilâd-ı selâse kadıları efendilere başka başka bâfermân-ı 'âlî tenbîh kılınmış olmağla, siz dahi Âsitâne'de kâ'in bi'l-cümle mahallât imâmlarını ve mekteb hâcelerini ve esnâf kethudâlarını tarafınıza celb ederek tenbîhât-ı mezkûreyi gûş-i hûşlarına telkîn ü tefhîm ve işbu fermân-ı 'âlînin birer mumzâ sûretlerini dahi yedlerine i'tâ birle imâmlar, mahalleleri ehâlîlerine ve kethudâlar dahi esnâflarına okuyup anlatmak ve mekteb hâceleri dahi bilüp, mûcebiyle 'amel etmek üzere cümlesine gereği gibi tenbîh ü te'kîde mübâderet ve bi-tevfîkihî Te'âlâ işbu nizâm u tenbîhâtın 'ale'd-devâm icrâ vü istikrârı vesâ'ilini istihsâle tarafınızdan dahi bizzât ihtimâm ü dikkat eyleyesiz" deyü buyuruldu*.

Âmeden-i ru'ûs-i maktû'a ez-cânib-i Selânik

Bu esnâda civâr-ı Selânik'de kâ'in Vidori (ويدورى) Adası'yla Sidre kapsi[8] Ma'deni kurâsından Devnik (دونيك)[9] nâm karyeye 'usât-ı kefere-i bed-fercâm igâre vü ihcâm etmişler ise de, Selânik Mutasarrıfı, bölük-başı

1.vermediğiyçün S : [ver]mediğiyçün Ü3
2.çocuk Ü3 : cocuk S
3.zarûrî S : — Ü3
4.öğretmekliğe S : öğrenmekliğe Ü3
5.çocuklar Ü3 : cocuklar S
6.çocukları Ü3 : cocukları S
7.çocuğun Ü3 : cocuğun S
*."Vezîr-i müşârun ileyh tarafından mukaddemce ..... deyü buyuruldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,107'de, fermânın sûreti ise "Ta'lîm-i sıbyân hakkında fermân-ı 'âlî" başlığı altında *Târîh-i Cevdet*, XII,238-240'ta aynen kaydedilmiştir.
8.Sidrekapsi : سدره قيسى Ü3, S
9.Devnik S : Devenik Ü3

larını biraz dilîrân ile tesyîr ve anlar dahi lede'l-muhârebe vâfirini tedmîr ile bir kıt'a kayıklarını halîde-i çengal-i teshîr eylediğini müş'ir ve eyâdî-i[1] nekbet-mebâdîlerinden tahlîs-i girîbân eden re'âyânın ahbârına nazaran külliyyetlü eşkıyâ Selânik sevâhiline sû'-i kasda müttehî olmalariyle, icrây-ı mübtegây-ı teyakkuz u intibâhda tecvîz-i kusûr u tesâmuh eylemeyeceğini müzekkir, müşârun ileyh tarafından [Ü3 80b] tahrîrât ve[2] vâfir ru'ûs-i bürîde-i kâfir ile evâhır-ı şehr-i merkûmda resîde-i Dergâh-ı ma'delet-âyât ve inhizâm-ı eşkıyâ, inbisât-bahş-ı kulûb-i Müslimîn ü Müslimât oldu.

Nakl-i Hümâyûn be-Top-kapu

Rûy-i hevâda levn-i burûdet peydâ ve Sahil-seray-ı Beşiktaş'dan hazz-ı evfâ karîn-i istîfâ olmağla, işbu rebî'ulevvelin yirmi dördüncü günü Sultân-ı Cem-câh *dâme fî 'avn-i Mevlâhu** hazretleri Top-kapu nâm seray-ı dil-ârâların cây-gâh buyurdular.

Âmeden-i peyâm ez-Sakız

Cezîre-i mezbûre muhâfızı Mîr-i mîrân Yûsuf Paşa bundan akdem Kapudan-ı deryâ Nasûh-zâde 'Ali Paşa hengâmesinde Sakız pîş-gâhmda ramazânda kazâ-zede olmuş olan Şa'bân Kapudan'ın râkib olduğu yevmiyye[3] sefînesinin ka'r-ı deryâda kalmış olan on altı kıt'a toplarını ihrâc ve Çeşme yakasına temâmiyle[4] nakl etdirüp, lâkin işbu iştigâl hilâli, fursat 'addiyle hayli eşrâr-ı küffâr Mastakî karyelerine dehen-bâz-ı tesallut olmuşlar ise de, paşa-yı mûmâ ileyh üzerlerine sevk-i seriyye ile ihcâm u igâre edüp, bi-hamdihî sübhânehû lede'l-muhârebe vâfiri maktûl ve bakıyyetü's-suyûfu firâr ile mahzûl oldukları haberi, ru'ûs-i maktû'alariyle Dergâh-ı nusrat-dest-gâh'a mevsûl ve sebeb-i meserret-i İslâmiyân-ı du'â-meşgûl oldu**.

Vusûl-i Kapudan Paşa be-Âsitâne

Müşârun ileyh Boğaz-ı Bahr-ı sefîd'den şehr-i rebî'ulâhırın dördüncü günü me'zûnen yalnız kendi sefînesiyle alışâma karîb Der-sa'âdet'e gelüp***,

---

1.eyâdî-i Ü3 : eyâdî-yi S

2.ve Ü3 : — S

*."دام فی عون مولاه" = Rabbinin yardımı dâim olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3.yevmiyye S : يومیه Ü3

4.temâmiyle S : — Ü3

."Âmeden-i peyâm ez-Sakız** ..... meşgûl oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,103'te kaydedilmiştir.

***."**Vusûl-i Kapudan** ..... gelüp" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,103'te kaydedilmiştir.

Yalı [Ü3 81a] Köşkü pîş-gâhına lenger-endâz ve ber-mu'tâd vusûlu telhîs olunup, irtesi günü bi'l-istîzân Hâzin-i Sadâret-penâhî vâsıtasiyle Bâb-ı 'âlî'ye da'vet ve resm-i ilbâs-i ferve-i serâser-zînet ve hasene-i tebrîk-i gazâ vü tehniyyete mazhariyyetle ser-firâz oldu.

Rekz-i nişân-ı Pâdişâh-ı zemân be-Meydân-ı Tîr-endâzân

Halîfe-i mukarreb-i makām-ı kâbe kavseyni ev ednâ, ya'nî Şehriyâr-ı tehemten-tüvân-ı cihân-ârâ *lâ zâle sehmü tedbîrihî musîben li-hedefi't-takdîr** hazretleri, şehr-i rebî'ülâhırın beşinci hamîs günü Meydân-ı Tîr'e kudûm-i meserret-lüzûmlariyle şeref-resân ve ol çemen-zâr, numûne-nümâ-yı hulbe-i cinân olup, Müderris Mustafa Efendi nâm pehlevâna mensûb olan Yeksüvâr Menzili ki, menzil-i mezkûru vakten fe-vakten Cizye Kîsedârı Fehmi Efendi ve Baş-çukadâr Mehmed Ağa ve Veznedâr Çukadârı Mehmed Ağa ve Yaycı-oğlu İsmâ'îl Ağa ve İbrâhîm Bey ve Şîşe-bâz İsmâ'îl Çavuş ve Nazîf Mustafa Ağa nâm sekiz 'aded pehlevânlar birbirin iddi'â ile sebkat ederek ve her biri *menem dîger nîst*** vâdîsinde taş dikerek bin yetmiş geze müntehî olan menzildir. Bundan ziyâdeye varmakda pây-i idrâk lugazîde iken, ol Sâhib-kıran-ı devrân hâkî denilan kemân-ı nermîn[1] ile tîr-i cihân-gîrine istigāse-i "yâ Hakk!" birle güşâd verüp, vehle-i ûlâda dokuz gez sebkat ve hamle-i sâniyede altı gez ilerüye dahi sür'at edüp, her ne kadar sâ'ir menâzilde bin yüzden ziyâdeye [Ü3 81b] remy-i şâhâneleri nümâyân ise de, ittifâk-ı ârâ ile menzil-i mezkûrun cihetine nazaran sa'bu'l-vusûl olduğundan mâ'adâ, kavs-i hâkîye nisbeten bin doksan geze vâsıl olduğu muhayyir-i 'ukūl-i ehl-i fen olmağla, tahsîn-gerde-i pehlevânân ve na'ra-i *"'Aleyke 'avnullâh!"*[2] sadâları resîde-i muka''ar-ı kavs-i[3] âsumân olup, bu vechile dokuzuncu menzil-gehde vaz'-ı nişân buyurdular.

Ol Hidîv-i Cem-nişân hazretlerinin bu zor-bazûsuna Muharrir-i Hakîr'in züyûr-i defter-i âsâr-ı eş'âr kıldığı târîhdir. **Târîh:**

Şâh-ı Rüstem-kuvve, Hâkān-ı Nerîmân-savle kim,
Tîr-i fikri her hünerde aldı meydân bî-gümân.

Mermere cevherle yazılsun bu târîh Es'adâ!
Yeksüvâr'a Şâh Mahmûd atdı ok, dikdi nişân.
(یکسواره شاه محمود اتدی اوق دیکدی نشان)

---

*."لا زال سهم تدبيره مصيبًا لهدف التقدير" = Yaptığı iş ilâhî takdîre uygun olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

**."منم دیکر نیست" = Varsa yoksa ben" anlamına gelen Farsça bir sözdür.

1.nermîn S : zemîn Ü3

2."علیك عو ن الله" = Allah'ın yardımı üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3.muka''ar-ı kavs-i S : mukavves-i Ü3

'Azl ü nasb-ı Sadr-ı Anadolu

Çerkes Bey-zâde Rahmi Beyefendi'nin Anadolu Sadâreti müddet-i 'örfiyyesi işbu rebî'ulâhırın beşinde âhır ve ol câhla pâyelülerin akdemi Şeyhülislâm-ı esbak Seyyid İbrâhîm Efendi birâder-zâdesi Yûsuf Efendi mîr-i müşârun ileyhe halef[1] olup, müktesib-i mefâhir oldu.

Nüzûl-i kalyon

Tersane sâhasında müttehî'-i nüzûl olan kalyon-i hümâyûnun inzâline şehr-i mezkûrun onuncu günü yedi sâ'at kırk üc dakîka vakt-i sa'îd olduğu, Müneccim-başı tarafından bâ-zâyiçe münhâ[2] ve yevm-i merkûm 'alâ vechi'l-mu'tâd mevsim-i îfây-ı resm-i tebrîk-i kudûm-i Kapudan-ı deryâ olmağla, Sadr-ı a'zam hazretleri iki resmi birden icrâ zımnında debdebe-i mu'tâde-i sadâretle Tersane'ye imâle-i sandal-ı 'azîmet [Ü3 82a] ve[3] kalyon-i mezkûr dahi selâmetle leb-i yemme bâl-güşâ-yı nüzûl olup, bâ-teşrîfât iksây-ı hila' ve ibzâl-i 'atâyâdan sonra 'avdet buyurdular*.

Tefvîz-i Niyâbet-i Kapan-ı[4] Dakîk be-Fakîr

Bir sâlden berü 'âcizâne İstanbul Mahkemesi'nde Nûrî Efendi'nin üzerine hidmet-i Kitâbet-i Vekâyi' ile meşgûl iken zikri câ'î gerdiş-i âsiyâyı rüzgâr, şehr-i mezkûrun on birinci günü dest-i emeli Kapan-ı[5] Dakîk Niyâbeti'ne giriftâr edüp, ya'nî Nûrî Efendi'ye hem halef ve hem selef oldum.

Hasbihâl-i 'ibret-iştimâl

Bu kem-bizâ'a-i ma'ârif ü kemâl ve tehî-kâse-i hüner-i şikeste-bâl bundan akdem bi-hükmi'l-kader bi-lâ-talebin ve reviyyeh Kütahya, ba'dehû nakş-ı dıvâr-makarrı,

Bir giden Birgi'ye niyâbetle,
Tevbe eyler bi-hakk-ı şer'-i şerîf.

---

1. halef S : selef Ü3
2. bâ-zâyiçe münhâ S : bâ-zâyice inhâ Ü3
3. ve Ü3 : + bâz S
* "**Nüzûl-i kalyon** ..... 'avdet buyurdular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,103'te kaydedilmiştir.
4. **Kapan-ı** S : **Kaban-ı** Ü3
5. Kapan-ı S : Kaban-ı Ü3

nüdbesi olan Birgi Niyâbeti emâneti beliyyesiyle Aydın diyârında serserî-seyr ü der-beder ve;

Bir içim su cüst ü[1] cûsudur seni sebbâh eden,
Es'âdâ! deryâ-yı gurbet içre[2] böyle sû-be-sû

tesliyetiyle râzî-i kısmet-i rûzî-dihende-i zî-rûh u beşer olup, arzû-yi dâr u diyâr-ı rûze-dâranın tal'at-i hilâl-i şevvâle ve teşne-lebânın şerbet-i hoş-güvâr-ı zülâle intizârından müste'âr iken, belde-i mezbûrede voyvodalık serrişteşiyle mâ-melek-i[3] zîr-i destânı ser-pençe-i zulm-i târâc-pîşe ile idhâl-ı hemyân eden Eğinli Hacı Bilâl nâm şahs-ı husrân-encâmın esâfil ü e'âlî'-i ehâlî, husûsan bu âlûde-i me'âsîye der-kâr olan envâ'-ı cevr-i tehammül-sûzuna mübtelâ ve her birini siper-i sabr u[4] şekîb ile savuşdurmak ictihâdiyle; [Ü3 82b]

Ẓâlimlerin süyündüremez cevri âteşin,
Nâ'iblerin bu derd ile bağrı kebâbdır.

mesel-i meşhûrunu eğerçi gûyâ idim, lâkin ol zâlim-i şerî'at-düşmenin sâ'ir seyyi'ât-ı müsevvidü'd-defâtirinden mâ'adâ sâ'ik-i *yesûku'l-ehlii ile'l-ehli** ile sarrâf nâmına mustashabı olup, Müslimân kisvesi giydirdiği bir kâfir rûmînin fukarâ'-i[5] kurâya mu'âmele-i tahkîr ü bî-dâdânesi, be-tahsîs i'lân-ı envâ'-ı fevâhiş kıldığı hâdisesi, cânib-i mahkemeye ehâlî tarafından inhâ ve def' u te'dîbi bâbında ilticâ olundukda, defe'âtle ağa-yı merkūma kavl-i leyyin ile nush u pend olundukca, harîf-i 'anîf aslâ tevcîh-i sem'-i kabûl etmediğinden gayri, ragmen li'l-Fakîr kâfir-i mersûme ruhsat-ı tecebbür ve şükâtına birer behâne ile renciş ü tekeddür verüp, birkac def'a da'vâcıları zuhûrunda ihzâr olunmuşiken, icâbet-i da'vet-i şerî'at etmamişidi. Bu esnâda mahkeme pîş-gâhından kâfir-i mersûm esb-süvâr-ı istihzâ olarak güzâr eylediği müşâhede birle meclis-i şer'a ihzâr ve hareket-i nâ-bercâsmı[6] terki tenbîhi tekrâr olundukda, 'adem-i ısgā ile istikbârında ısrâr etmekle, ta'zîr bi'd-darbi'l-kalîl ile tezlîl ve esvâb-ı İslâmiyyesi câme-i aslîsine tebdîl olunduğu gün ba'zı havâyic-i rü'yeti zımnında bazarda bulunan şürefâdan iki nefer hademe-i şerî'atı, ağa-yı merkūmun birâder-i hûk-sıfatı ahz edüp, kâfir-i mersûm mahzarında, 'alâ mele'i'n-nâs: "İşte bizim sarrâfı esrâr-ittisâfımızı döğmek böyle olur" deyü darb-ı şedîd ile darb u düşnâm ve gûyâ bu mu'âmele-i cebbârâne ile intikām [Ü3 83a] eylediğini müşâhede eden

---

1.cüst ü S : cüst Ü3
2.içre Ü3 : icre S
3.mâ-melek-i Ü3 : melek-i S
4.sabr u Ü3 : sabr S
*."يسوق الاهل الى الاهل = Ehil olan ehil olana götürür" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
5.fukarâ'-i S : fukarâ Ü3
6.nâ-ber-câsını Ü3 : nâ[-ber-]câsını S

Müslimîn fi'l-hâl mahkemeye gelüp: "Belde-i İslâmiyyede 'ale'l-husûs hıyânetleri her tarafda gün gibi âşikâr ve mâlen ve bedenen yüzlerinden bunca Ümmet-i Muhammed âlûde-âzâr olan Rum-i dalâlet-rusûmdan[1] bir kâfir hâ'ini bu sûretde iltizâm ve şerî'at-i Ahmediyye'yi tahkîre ikdâm kangı kitâbda yazar, meded efendi bize destûr ver, varalım cümlesinin müstehakk oldukları cezâsını verelim" deyü ibrâm etmişler iken Fakîr-i pürtaksîr: "Siz ezyâl-gîr-i sabr u sükûn ve müteveccih-i dergâh-ı Hâlık-ı bî-çûn olun, huvvân-ı dîn lâ mehâle lâyık oldukları mücâzâtı görür ve şerî'atın sâhibi iki cihân fahridir, beher hâl eczây-ı sâmân-ı havene-i kitâba gayret-i İlâhiyye tefrîk-sâz-ı perîşânî olur" tesliyetiyle[2] muntafî'-i[3] nâr-ı gazab ve menfî'-i şûr u şagb olup;

Ger nîst ilticâ be-kazâ ez-kazâ revâst,
*Şâh-ı Rüsül zi-Mekke be-Yesrib çerâ gürîht**

sâ'ikasiyle Ödemiş Nâhiyesi'ne ferş-i bûriyâ-pâre-i hicret ve mücerred isti'fâ niyâz-nâmesini îsâl-i Der-i devlet kılmış idim. Ehâlî ise bi-lâ-taleb ü ihtâr vukū'-i hâli beyân ma'razında tertîb-i mahzara ibtidâr ve Bayındır ve Tire[4] misillü etrâf kazâlardan dahi tasdîkan i'lâm tahrîriyle şehâdet-i hasbe-i hasenesine i'tibâr ve takımıyla Âsitân-ı râstân'a tesyâr eylediklerinde, şubat gāyetine eyyâm-ı kalîle kalmış ve Birgi Mukāta'ası'nı mültezim-i âhar almış iken, ümenâ'-i Beytü'l-mâl nâmına olan ba'zı yâdigâr: "Hacı Bilâl'e gadr olur ve mâl-ı mîrîye halel gelür" deyü sûret-i[5] istishâb göstermiş ise de, *el-Hakku ya'lû*** kaziyyesi gālib [Ü3 83b] gelüp, şahs-ı merküm ile karındaşı Sivas'a nefy ü iclâ ve zimmî-yi[6] mersûm dahi katle bedel Ankara'da kal'a-bend-i izdirâ olup, Fakîr'e dahi 'adem-i müsâ'ade-i 'azlle tenbîh-nâme gelüp, hasbe'l-vüs' icrây-ı ahkâm-ı şer'iyye ve tesviye-i mesâlih-i seniyye ile iştigālde iken sâhib-i arpalık, ya'nî Şeyhülislâm-ı vakt Sıdkî-zâde Efendi hazretleri şerbet-i hanzal-mizâc-ı 'azlle telh-kâm olduğu peyâm, gûş-zed-i Fakîr-i müstehâm olduğuna mu'âkıb şahs-ı merkūma mu'în ve ma'nâda şân-ı şerî'ate muhîn olup, fursat-bîn-i ahz-ı sâr olan yâdigâr, tagrîbime sa'y-i bisyâr etmiş ise de, câ-nişîn-i müşârun ileyh olan Müftî-i zemân

---

1.rusûmdan S : mersûmdan Ü3
2.tesliyetiyle Ü3 : tesliyetle S
3.mutfî-i S : muntafî'-i Ü3
*. کر نیست التجا بقضا از قضا رواست * شاه رسل زمکه بیثرب چرا کریخت = Kazâdan kazâya sığınma uygun değilse, Rasullerin şâhı Mekke'den Medîne'ye niçin hicret etti?" anlamına gelen bu cümle, Farsça bir beyittir.
4.ve Tire Ü3 : — S
5.sûret-i S : — Ü3
**. الحق یعلو = "Hak herşeyin üzerindedir" anlamına gelen Arapça söylenmiş bir kuraldır.
6.zimmî-yi Ü3 : zimmî-i S

*'asamehullâhu Te'âlâ 'an müz'icâti'd-devrân** hazretlerinin eban 'an cedd-din bende-i kerem-dîdeleri olduğumdan, bî-kes-nevâzlık ve çâker-perverlik mücâmelesine ri'âyet birle ancak 'azlimle iktifâ ve matlûbumu icrâ birle ma'nen îfây-ı lutf-i bî-ahsâ buyurup, hemân-dem Dâru'l-'adl İstanbul'a sevk-i matıyye-i i'tizâm ve külbe-i ahzâna bast-ı bisât-ı ârâm etmişidim, lâkin lisân-ı rüzgâr lehce-i müdâhenede muhâvere üzere olduğundan yâdigâr-ı merküma mürâ'âten, müteşebbis-i dâmen-i merhametleri olduğum kibâr-i merkūm[1] -ki her birinin zimmetlerinde hakk-ı hidmetim olduğu vâreste-i kayd-ı istitârdır- irâ'e-i rûy-i istiskāl etmeleriyle, *Rabben'eftah beynenâ ve beyne kavminâ bi'l-hakkı ve ente hayru'l-fâtihîn***** münâcâtiyle icâbet-gâh-ı İlâha nâsiye-sây-ı teveccüh-i tâmm ve ebvâb-ı mahlûkdan i'râz-ı temâmla[2] cûyende-i halâs ve pûyende-i semt-i menâs olduğumdan, çend rûz murûrunda beynenâda hukūk-i kadîme üstüvâr [Ü3 84a] ise de çendîn sâlden berü ziyâretlerinde kusûrum derkâr olan kādî-i belde Ca'fer Beyefendi'nin sevk u ta'rîfiyle bu tenkîbin üzerine matmah-ı enzâr-ı hüddâm-ı şerî'at-i garrâ ve maksad-ı aksây-ı her dâniş-ârâ olup, benimle anın beyni beyne's-semâ'i ve's-serâ ve *eyne's-Süreyyâ min yedi'l-mütenâvil**** ma'nâsı hüveydâ olan hidmet-i Kitâbet-i Vekāyi"den Nûrî Efendi'yi ihrâc ve bi-lâ-me'mûl bu Fakîr'i ol hidmetle silk-i merdümîye idrâc edüp, hakk bu kim bi-lâ-riyâ bâ-hadd-i i'tidâl altı mâh müşârun ileyhin 'ahdinde ve ol kadar dahi halefleri 'Arab-zâde Hamdullâh Efendi zemânında umûr-i me'mûremde yârâ-yı sadâkat ibzâl olunmuş idi. Ancak bir takım lâf u güzâf ile *suhan-şinâsân-ı 'âlem-i bâlâ hem-nîst****** meseline mümessil olan mütehayyizânın sımâh-ı idrâklerin doldurup, hidmet-i mezkûreyi kendülerine hasr eden hasede-i fesede bu kenâre-gîr-i günc-i hamûlün, hâricden dâhil-i dâ'ire-i küttâb olduğumu istirkâb ederek, kalem-i şikeste-kademim ile keşîde kılınan sukûk-i râstı mesbûka taraf taraf harf-endâz-ı i'tirâz-ı agrâz olduklarından başka, mûmâ ileyh Hamdullâh Efendi'yle dahi ser-i kârânın ba'zıları beyninde şeker-âbî şîvesi âşikâr olmağla, dürüşt-hûy ve nâdirest-gûy iken kavvâl-bi'l-hakk vasfiyle şehîr olan

---

*. "عصمه الله تعالى عن مزعجاة الدوران" = Yüce Allah onu zamanın sıkıntılarından korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1. merkūm Ü3 : kavm S

**. "ربنا افتح بيننا و بين قومنا بالحق و انت خير الفاتحين" = (Ey) Rabbimiz bizimle kavmimizin arasın(daki iş)i gerçekle aç(ığa çıkar). Muhakkak ki sen (gerçekleri) aç(ığa çıkar)anların en iyisisin" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, el-A'râf 7/89. âyetin son kısmında yer almaktadır.

2. temâmla S : tâmmla Ü3

***. "أين الثريا من يد المتناول" = = Süreyyâ (Ülker) yıldızı nerede, ona ulaşacak el nerede?" anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

****. "سخنشناسان عالم بالا همنيست" = Yüce âlemin söz bilenleri aynı değildir" anlamına gelen bu cümle, Farsça bir deyim gibi gözüküyor.

Nûrî Efendi'yi tekrâr tekdîren li'l-mevle'l-mûmâ ileyh şehr-i merkūmda hidmet-i mezkûreye me'mûr ve bi-gayr-ı hakkın bu Fakîr'in nesîc-i şevkini bürîde-i mıkrâs-ı fütûr eylediler.

Fe-emmâ bir şem'a-i endek-lem'anın fetîle-i ikbâli me'nûs-i fânûs-i hıfz-ı İlâhî ola ve bir zerre-i nâçîzin[1] [Ü3 84b] pertev-i iclâli, mertebe-i âfitâb u[2] mâhı bula, ne sarsar-ı kıyâmet-eser nefes-i hased ile püf-zede ve ne zer-târ-ı şu'â'ına haylûlet-ı kesâfet-ver-i rukabâ perde olur; *fe-Sübhânekallâhümme ta'izzü men teşâ'u**.

Bi-mennihî Te'âlâ zîrde tahrîr olunacağı üzere müddet-i niyâbet-i mezkûre dokuz aya varmadan ve hîn-i infikâkimde bulunan ser-i kârândan biri makāmlarından infisâl bulmadan hayâl ü hâtırımdan dûr iken bi'l-intihâb yine kayd-ı kitâbet-i mezkûre ile bu 'abd-i siyâh-kâr çırâğ ve 'akabinde irâde-i kerâmet-ifâde-i Hidîv-i kadr-dân ve fermân-ı dermân-tüvân-ı Pâdişâh-ı ilhâm-nişân ile me'mûriyyet-i mu'tenâ-bihâ-yı[3] vekāyi'-nüvîsî-i[4] Devlet-i ebed-bekā gibi bir emr-i bâhirü'l-mefâhir ile âzâde-ser-i mülâhaza-i tedârük-i refâh u rifâg olup, *el-hamdü li-müyessir-i küll-i 'asîrin***, tuhfe-i rüzgâr olacak nice nice tahrîrât-ı şer'iyye ve dîvâniyyede hâme-i kûtâh-câmem müstahdem olup ve olmakdadır. Bundan fazla hâsidim olanlara ba'zı mesâlihi tesviyesine Hudâvend-i hatâ-pûş bu 'abd-i zenb-âlûdu hidmetkâr, siyyemâ tagrîb ü tenkîbime ikbâb buyuran yâdigâr-ı mârru'l-beyân dahi *tecâvezallâhu 'an seyyi'âtihî bi-hürmeti'l-Kur'âni ve âyâtihî**** istihlâl ile hatâsına i'tirâf u istiğfâr ve kiyâset-i kûsecî ile âfâkgîr olan zât-ı ma'lûmeyi Bârî Te'âlâ ve tekaddes mevâlîden iken bu Fakîr bâ-Pâye-i Edirne mevkib-i hümâyûn kazâsiyle me'mûr olduğumda, 'uhde-i 'âcizânemde olan Üsküdar Kazâsı niyâbetine hâhiş-kâr eyledi.

Hulâsa işbu devr ü dırâz-ı sergüzeşt sadedden hâric, teksîr-i sevâd ve itlâf-ı midâd kabîlinden [Ü3 85a] bir fesâne görünür ise de, dergâh-ı Cenâb-ı nesak-sâz-ı kâr-gâh-ı kâ'inât kıbeline 'avl-i tâmm ile müteveccih olanlar dünyevî ve uhrevî vâsıl-ı kâm ve nâ'il-i merâm ve encâm-ı kâr hasede-i li-

---

1.nâçîzin S : nâcîzin Ü3
2.âfitâb u S : âfitâb Ü3
*."فسبحانك اللهمّ تعزّ من تشاء" = Şanı yüce Allahım! Sen dilediğini yükseltirsin" anlamına gelen bu cümle, başındaki "*fe-Sübhânekallâhümme*" kısmı dışında Kur'ân, Âl-i İmrân 3/26. âyetin ortalarında yer almaktadır.
3.me'mûriyyet-i mu'tenâ-bihâ-yı ["maslahat" kelimesinin üzeri çizilerek üstüne müellifce "me'mûriyyet-i" yazılmış, "mu'tenâ-yı" kelimesine de "bihâ" ilâve edilmiştir] S : maslahat-ı mu'tenây-ı Ü3
4.nüvîsî-i S : nüvîsî-yi Ü3
**."الحمد لميسّر كل عسير" = Her zorluğun kolaylaştırıcısı olan Allah'a hamdolsun" anlamına gelen bu cümle, Arapça bir duâdır.
***."تجاوز الله عن سيئاته بحرمة القران وآياته" = Allah onun günâ larını Kur'ân ve âyetlerinin hürmetine affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

'âm *el-hasûdü lâ yesûdü** vefkınca mahsûdînin yedinde mahkûm ve anın vâsıtasiyle memnûn ve şîrîn-kâm olacaklarına bir nişân-ı 'ibret beyân, betahsîs kābil-i perverî-i Pâdişâh-ı 'azîmü'l-câh hazretlerine bir burhân olmağla, yâdigâr-ı rüzgâr ve ber-güzâr-ı uli'l-i'tibâr olmak içün tahdîsen li'n-ni'me sebt-i defter-i vekāyi'-i edvâr kılındı.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Yenişehir-i Fenar Kazâsı'nı işbu sene-i seniyye muharreminde zabt edüp, me'ârif-i külliyye ve cüz'iyyede sâhib-i nisâb, siyyemâ şi'r ü inşâda dânişî-yi bî-irtiyâb olup, fi'l-hakîka vücûd-i mes'ûdu, imâme-i sübha-i üdebâ ve âsârı 'ale'l-husûs Türkî zebânla[1] manzûme-i ferâ'izi takrîz-yâfte-i kabûl-i zürefây-ı[2] 'ulemâ olan Mollacık-zâde hafîdi Râ'if Efendi'nin zabtından iki mâh murûrunda, ya'nî şehr-i rebî'ülevvelin on ikinci günü[3] dâyin-i sühan-gîr-i ecel mütekāzî[4] ve ol kādî-yi bî-müdânî kazâya râzı olup, düyûnuna medâren nâ'ibi dört mâh ibkā olunup ve receb-i şerîf gurresinden mazbût olmak üzere bâ-Hâmise Nûr-i 'Osmânî Müderrisi Kebîrî-zâde es-Seyyid Mehmed Es'ad Efendi, kazâ'-i[5] mezkûr ile mesrûr ve yirmi iki sâli müderris olup, vâlid-i büzürg-vârlarının meşîhatlerinde ve sebât-ı mahdûmiyyet ile hâlâ Süleymâniyye müderrislerinden bulunan Sıdkî-zâde mahdûmu Mehmed Rıf'at Efendi, ramazânü'l-mübârek gurresinden zabt etmek üzere Galata Kazâsı'yla karîn-i hubûr oldu.

Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli be-Mehmed Reşîd [Ü3 85b] Paşa ve tevcîhât ve vukū'ât-ı sâ'ire

Bâlâda defe'âtle zikri murûr etdiği üzere Rumeli Vâlîsi Dervîş Mustafa Paşa'nın 'uhdesine hatb-ı 'azîm-i ser'askerî ihâle ve müstakillen Mesolong üzerine me'mûr olan İşkodralı Mustafa Paşa'nın tehallüfüne binâ'en ve İbrâhîm Paşa Mora'ya me'mûr olduğuna ibtinâ'en Dervîş Paşa'nın edhem-i 'azmi bütün bütün Mesolong savbına icâle ile cânib-i bahrdan dahi zikri âtî sûretle takviyyeti husûsuna rûd-i i'âne vü imdâd isâle kılınup, ya'nî müşârun ileyh İbrâhîm Paşa evvelâ Çamlıca'yı[6] bâ-tevfîk-i Hudâ istîlâdan

---

*."الحسود لا يسود" = Hasetçi mutlu olamaz" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

1.zebânla S : zebâniyle Ü3
2.zürefây-ı Ü3 : طرفای S
3.ya'nî ..... günü S : — Ü3
4.mütekāzî S : mütekāsî Ü3
5.kazâ'-i Ü3 : kazâ-i S
6.Çamlıca'yı Ü3 : Camlıca'yı S

sonra Mora'ya asker ihrâcından mukaddem mustashab-ı ma'iyyeti olan donanmadan biraz sefâyin ifrâz ve kifâyet mikdârı leşker-i mümtâz ederek, Balyabadra'ya[1] irsâlle Sirozî Yûsuf Paşa'yı asker-i mevcûdesiyle zikr olunan sefâyine irkâb ve Mesolong sevâhiline ihrâcda şitâb etmek tenbîhâtı karîn-i zuhûr olmuşidi.

Vakta ki müşârun ileyh Dervîş Paşa evâhır-ı sâl-i sâbıkda Mesolong istîsâli recâsına Yenişehir'den hareket ve Berkofcalı Vezîr Yûsuf Paşa'yı Salona'nın feth u teshîrine mukaddimetü'l-ceyş sûretinde me'mûr-i 'azîmet edüp, ol dahi mevcûd-i ma'iyyeti olan asâkiri[2] Salona'ya sedd-i râh-ı murûr olmak üzere keferenin istihkâmına i'tinâ kıldıkları Alamana[3] Derbendi'ne sevk u tesyîr etmişiken, hamle-i ûlâda şemâtet-i a'dâdan rû-gerdân olup*, derbend-i mezkûrun hamle-i sâniyeye kaldığı, bâ'is-i fütûr-i Ser'asker-i sâhib-i şân olduğundan başka, Yenişehir'de mukîm Tırhala Mutasarrıfı Ebûbekir Paşa İzdin cânibine[4] nâmzed-i muhâfazat ve ol dahi lâzime-i me'mûriyyetini îfâya mübâderet üzere iken, Katerin ve Karaferye ve Alasonya [Ü3 86a] ve Dömenek sevâhiline sefâyin-i a'dâ izhâr-ı[5] sûret-i tecâvüz ü 'idâ olup, mahâll-i mezkûrede iki binden mütecâviz kefere-i re'âyâ mevcûd[6] ve Yenişehir nevâhîsinden kefere ile mâl-â-mâl Agrafa ve Mecova (مجوه) nâm nâhiyeteyn-i[7] kebîrateyn re'âyâsı, sûretde itâ'atde iseler dahi cümlesinden hakîkatde emniyyet mefkûd olduğu, ehâlîsi tarafından Dergâh-ı ma'delet-penâh'a inhâ olunmağla, bi'z-zarûre müşârun ileyh Ebûbekir Paşa şehr-i mezkûrun etrâf-ı mesâlik ve eknâf-ı memâlikini muhârese etmek üzere ibkâ olunup, lâkin bu husûs dahi Ser'asker-i müşârun ileyhe bir hadşe-i dîğer olmuşidi.

Ser'asker Paşa her ne kadar sa'y-i bisyâr ile kalkup, râh-ı peymâ-yı semt-i maksûd olarak Alamana'yı zabt u teshîr ve Yanya Mutasarrıfı 'Ömer Viriyon Paşa'yı ilerü sevk edüp, müşârun ileyh dahi bi'd-defe'ât tesâdüf eylediği a'dâ ve be-tahsîs Alaybey Köprüsü'nde tehaşşüd etmiş huvvân-ı bedlikâ ile lede'l-mukâtele çoğunu kantara-i şemşîrden imrâr ederek, Ser'asker Paşa'nın İnebahtı havâlîsine tekarrübüne çeşm-dâr olmuş idi.

Müşârun ileyh Dervîş Paşa her ne hâl ise var kuvveti bâzûya getürüp, ilerüye sevk-i semend-i gayret edüp, Marola[8] nâm karyede nasb-ı hıyâm-ı

1.Balyabadra'ya S : Badra'ya Ü3
2.mevcûd-i ma'iyyeti olan asâkiri S : askerini Ü3
3.Alamana : İmlana (املانه) Ü3, S. [Bu kelimenin metnimizde "Alamana" şeklinde kaydedildiği yerler için bk. mes. Ü3 55b,86a,87a,100a].
*."**Tevcîh-i Eyâlet-i Rumeli** ..... olup" kısmı özetle*Târîh-i Cevdet*, XII,104'te kaydedilmiştir.
4.cânibine S : cânibe Ü3
5.izhâr-ı Ü3 : mazhar-ı S
6.mevcûd S : — Ü3
7.nâhiyeteyn-i S : nâhi[ye]teyn-i Ü3
8.Marola Ü3 : مارولە S

ârâm eylediği esnâda, etrâfda olan kefere-i Rum, mu'asker-i İslâmiyâna kesâfet-ver-i hücûm olduğundan mâ'adâ, bi-hikmetihî 'azze ve celle bârânın iştidâdı 'adem-i miknet ü karâra bâdî olarak Alamana'ya 'avdet ve ma'iyyetinde olan Berkofçalı[1] Yûsuf Paşa'nın Yenişehir'e [Ü3 86b] 'avdetine icâzet[2] birle ordu-yı ser'askerînin ya Tırnova ya Yenişehir'de meştâ-nişîn olmasına evâhır-ı saferde Âsitâne-i 'aliyye'den istid'ây-ı ruhsat etmişidi; *fe-Sübhâne'l-kâdiri'l-kayyûmi'llezî lâ mâni'a li-mâ a'tâhu ve lâ râdde li-mâ hakemehû ve emzâhu**.

Mesolong maslahatına bu kadar i'tinâ vü dikkat ve sarf-ı yârâ-yı vüs' u tâkat olunmuş ise de, Ser'asker'in cenâh-ı miknetine[3] tâb-fermâ-yı hareket olmak üzere Donanma-yı Mısriyye'den ber-vech-i muharrer İbrâhîm Paşa'nın ta'yîn edeceği sefâyin ve asâkir bu vakte kadar şîve-i rüzgâr-ı kaderle vâsıl olmadığından başka, hasbe'l-îcâb işbu Mora seferinde istihdâm olunacak Arnavud gürûhundan evvelâ Toska takımı tehallüf ve Keyga ciğer-dârları eğerçi gelüp, kangı dâ'iyeden nâşî ise Ser'asker Paşa istihdâmlarına muvaffak olamayarak ibrâz-ı rûy-i te'annüf edüp, hâsılı Mesolong zabtı ve Karlı-ili'nin tathîri müyesser olamayup**, gûyâ bu bahâr tertîbâtı, Yenişehir ve havâlîsine müctema' olan askerin 'ulûfeleri te-'diyesiyçün olmuş sûrete varmış ve bu harekât-i teşettüt-gâyâtı[4] müşâhede eden a'dâ ise şımarmış ve bu hâl üzere eyyâm-ı ma'dûde-i[5] bahâr u sayf nümûne-güzerân-ı hayâl ü tayf ve leşker-i şiddet-eser-i şitâ dahi tefrika-sâz-ı sufûf-i rebî' olarak müstevcib-i hayf olup, her çend İbrâhîm Paşa Mora semtine lenger-endâz oluncaya değin mûcib-i tecebbür-i a'dâ olmamak ma'nâsına Dervîş Paşa'ya Agrafa ve Aspropotam[6] nevâhîsi kâ'inlerinden[7] emniyyet ba'îd olacağı, Yanya Mutasarrıfı 'Ömer Paşa tarafından Der-i devlet'e resîd olmağla, Ebûbekir Paşa [Ü3 87a] kemâ-kân Tırhala'da ibkâ ve İzdin ile Alamana bir mahal dimek olmağla, taraf-ı ser'askerîye beş yüz kîse irsâliyle İzdin ve Alamana'dan bir hatve girü hareket etmeyüp, ol tarafda sebât u ikâmet ve muhâfazalarına dikkat ve Berkofcalı Yûsuf Paşa dahi zuhûr-i irâdeye kadar Yenişehir'de ikâmet etmek üzere taraflarına evâsıt-ı rebî'ülevvelde evâmir-i seniyye tesyâr olunduğuna mu'âkıb bi-

---

1.Berkofçalı Ü3 : Berkofcalı S

2.icâzet S : icâret Ü3

*."فسبحان القادر القيوم الذى لا مانع لما اعطاه و لا رادّ لما حكمه و امضاه" = Kâdir ve kayyûm olan Allah'ın şânı ne yücedir ki verdiğine mâni olacak ve hükmünü değiştirip kazâsını önleyecek hiçbir güç yoktur" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

3.miknetine Ü3 : meksine S

**."Vakta ki müşârun ileyh Dervîş Paşa ..... olamayup" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,95-96'da kaydedilmiştir.

4.teşettüt-gâyâtı S : teşettüt-i beyyinâtı Ü3

5.ma'dûde-i S : + bahâr Ü3

6.Aspropotam (اسپير و پوطام) Ü3 : اسر و طام S

7.kâ'inlerinden S : kâfirlerinden Ü3

hükmi't-tecribe minvâl-i meşrûh üzere istihdâmı lâzım gelan Arnavud kavminin a'mâline Ser'asker[1]-i müşârun ileyhde iktidâr olmadığı âşikâr olup, beher hâl kavm-i mezkûr ile halta vü âmîzişi olan bir vezîrin 'inân-ı sipeh-sâlârî yedine teslîm olunması lâzım geldiği mütâla'ası, meydân-ı ezhân-ı ehl-i şûrâda cevelân ederek, hâlâ Vidin Muhâfızı Reşîd Mehmed Paşa beyne'l-vüzerâ evsâf-ı mezkûre ile mevsûf olduğu te'ayyün ve Arnavud hânedân ve ser-kerdegânı lâyıkıyla istihdâm ve anlardan dahi samîmî ve hakîkî gayret ü ikdâm olunduğu sûretde maslahat-ı düşvâr-ı teshîr [ü] tenkîl-i 'usât-ı Rum ber-âverde-i kabza-i istîlâ olacağı tebeyyün etmekle, Der-sa'âdet'de bulunan Avlonyalı Mîr-i mîrân Süleymân Paşa'yı -ki pederi nigâşte-i târîh-i eslâf olduğu keyfiyyetle Depedelenli magdûru Vezîr-i müteveffâ İbrâhîm Paşa'dır- ve İbsara[2] maslahatında ibrâz-ı gayret edüp, bu def'a Kapudan-ı deryâ ile Der-i devlet'e rû-mâl olan hâlâ[3] İnebahtı Mutasarrıfı Pilaslı-zâde Mîr-i mîrân İsmâ'îl Paşa şifâhen ve Avlonya hânedânlarından sâhib-i kabîle hâlâ Delvine Mütesellimi [Ü3 87b] 'Osmân Bey ve İsmâ'îl Ağa ve sâ'irleri yegân yegân tahrîren istimzâc ve istizmâr ve tahrîz u ıstınsâr olundukda, her biri Arnavud kabâ'ilini 'alâ vechi'l-matlûb istihdâm ederek iş gördürmek bâbında dâmen-i te'ahhüdü der-miyân edüp, eltâf-ı Hidîvâneye şâyân olmalariyle, mûmâ ileyh İsmâ'îl Paşa'ya nakden elli bin guruş ihsân ve Mesolong fethinde sa'yi zuhûra geldiği takdîrce kendüye bâ-vezâret Yanya mansıbı tevcîhi va'diyle şâdân ve mûmâ ileyh Süleymân Paşa'ya dahi vâlidini Depedelenli şehîd etdikde gasb[4] edüp, hîn-i kahr-ı Depedelenli'de[5] yed-i gasbında[6] bulunarak makhûr-i mezbûrun olmak üzere cânib-i beytü'l-mâlden kabz olunan emlâk-i mevrûsesi kendüye ihsân ve sâ'irleri dahi taltîfât-ı temâm ile cezlân kılındıkdan sonra*, işbu şehr-i rebî'ülevvelin yirmi birinci günü müşârun ileyh Mehmed Reşîd Paşa-'nın 'uhdesine Rumeli Eyâleti ve Yanya ve Delvine sancakları ilhâkiyle Der-bendât Nezâreti ihâle vü tevcîh ve eslâfından ziyâde cedâvil-i aktâr-ı Rumeli'ye enhâr-ı emr ü nüfûzu câri ve cümle me'mûrîn haklarında şükr ü şikâyeti sârî olmak üzere bâ-istiklâl-i tâmm-ı mâ-lâ-kelâm ser'askerlik rütbesi dahi tefvîz ile terfîh ve münhall olan Vidin Muhâfızlığı dahi hâlâ Selânik ve Kavala Mutasarrıfı Vezîr İbrâhîm Paşa'ya tensîb ve livâ'-i mezkûr tosgalığı[7], hidemât-ı seniyyede lâyıkıyla istihdâma muvaffak olmayan sâbıkâ Yanya ve

---

1.Ser'asker S : سرعشكر Ü3
2.İbsara Ü3 : ابيصاره S
3.hâlâ S : — Ü3
4.gasb S : gazab Ü3
5.Depedelenli'de S : ديه لنليده Ü3
6.gasbında S : gazabında Ü3
*."Der-sa'âdet'de bulunan Avlonyalı ..... kılındıktan sonra" kısmı, özetle ve cümle sıraları değiştirilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,105,121'de kaydedilmiştir.
7.livâ'-i mezkûr tosgalığı Ü3 : toskalığı S

Delvine ve Avlonya sancakları Mutasarrıfı Vezîr 'Ömer Viriyon Paşa'ya tevcîhen tatyîb ile kapu [Ü3 88a] kethudâlarına ilbâs-i hil'at resmi icrâ ve Avlonya Sancağı dahi mûmâ ileyh Süleymân Paşa'ya tevcîh ile müceddeden çırâğ u ihyâ olunup, Livâ'-i Tırhala hâlâ Köstendil Mutasarrıfı ve Yergöğü Muhâfızı Mîr-i mîrân İlbasanlı Sâlih Paşa'ya sezâ ve Livâ'-i Köstendil dahi bi'n-nefs zabt etmek üzere müşârun ileyh 'Ömer Paşa yeğeni Ahmed Paşa'ya ahrâ görüldü*.

Tezyîl

Rumeli kazâlarından müretteb olan nefîr-i 'âmm askeri, ma'reke-ârâ olmadıkları ve temâm iş görilecek vaktde 'adem-i sebât u gayret ile dağıldıkları, kadîmden, 'ale'l-husûs birkac senedir tecribe kılınmış ve bu def'a maslahat etrâflu tutularak bi-'avnihî Te'âlâ şu gā'ilenin külliyyen indifâ'ı zımnında Arnavudluğ'un hüsn-i istihdâmı karâr-gîr-i tedbîr olup, bu ise mâhiyyeden dolayı külliyyetlü akçaya mütevakkıf olmuş olmağla, Arnavud askeri mâhiyyelerine medâr olmak üzere[1] Rumeli kazâlarının işbu sene-i mübâreke evvel-bahârı tertîbâtı, bedele kat' olunması tensîb[2] ve İşkodralı Mustafa Paşa'nın bir ser-kerde ma'iyyetiyle beş bin nefer irsâli tasvîb olunup, fekat Üsküb Nâzırı ve Prizrin (پزرين)[3] ve Alacahisâr sancakları mutasarrıfları Piriştineli Yeşar Paşa ve Radomir ve Usturumca ve İştib ve Dubnice ve Kesriye ve Naslic a'yânlariyle Manastır vücûhundan Rüstem Bey, Ser'asker tarafından ne mikdâr işâret ü taleb olunur ise[4], ol kadar cünûd ile bi'n-nefs Rumeli ordusunda mevcûd bulunmak üzere me'mûr-i gazây-ı[5] mebrûr olup**, Ser'asker-i müşârun ileyh dahi Mîr-i mîrân Ca'fer [Ü3 88b] Paşa'yı, halefi İbrâhîm Paşa'nın Vidin'e vürûduna kadar kā'im-makām olarak bıragup, kendisi bâr-ı bârân ve haml-i girâna bakmayarak hemân Vidin'den hareket ve yemîn ü yesârından istediği me'mûrları celb ederek seyr-i serî' ile Yenişehir'e 'azîmet ve tevakkuf-ı kesîr ile imrâr-ı vakt etmeyerek maslahatını dest-gâhlayup, sâbıku'l-beyân me'mûrîn ve asâkir-i güzîni şem'-i ma'iyyetine cem' birle bizzât İzdin tarafında ve Yanya ve Avlonya ve Delvine takımı Narda üzerinde olarak bu vechile cümlesi nevrûz-i fîrûzda sınur başında bulunup, bir vaktde taraf taraf Karlı-ili ve

---

*."bi-hükmi't-tecribe minvâl-i meşrûh ..... görüldü" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,104-105'te kaydedilmiştir.

1.üzere Ü3 : irâdesiyle S

2.tensîb S : — Ü3

3.Pirizrin (پزرين) S : پروزين Ü3

4.ise Ü3 : + ve S

5.gazây-ı S : garrâ-yı Ü3

."Tezyîl** ..... mebrûr olup" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,105-106'da kaydedilmiştir.

Mesolong üzerine hücûm u iktihâm olunarak, dîn-i mübîn ve Devlet-i 'aliyye-i ebed-rehîn yolunda merdâne gayret ve şecî'âne hareket ile bi'l-'avni ve'l-'inâye yek-hamlede Mesolong feth u teshîri ve Karlı-ili ve sâ'ir ol havâlînin tasfîye vü tathîrine sarf-ı makderet ve Atina üzerine dahi bir münâsib başbuğ nasbiyle İzdin'den asâkir-i vâfiye ve 'udde vü 'atâd-ı kâfiye ifrâz ü irsâliyle ol tarafların maslahatını dahi icrâya müsâra'at ve imtisâl-i irâde-i seniyyede irtikâb-ı kusûr u rehâvet edenleri te'dîb ü ta'nîf ve pâ-ber-cây-ı dâ'ire-i hüsn-i[1] hidmet olanları te'lîf ü taltîf ve yararlıkları me'mûl olanlara rüteb-i saltanat-ı seniyyeden va'de-i merâtib-i 'âliye ile isti'bâd birle merdâneliği zuhûra gelanler hakkında incâz-ı va'd[2] kılınmak üzere taraf-ı Devlet-i ebed-bekā'ya tahrîr ü ifhâm, ve'l-hâsıl şu Arnavudluk dilâverân-ı ciğer-dârânını hüsn-i istihdâm husûsâtı, Ser'asker ve sâ'ir kâffe-i me'mûrîne [Ü3 89a] evâmir-i ekîde ile tenbîh ü ihtâr ve mârru'l-beyân Süleymân Paşa'ya hüsn-i idâresi zımnında devletce sâlifü'z-zikr Avlonya Mütesellimi Kethudâ ve İsmâ'îl Bey, Silahdâr ta'yîn olunup, hemân bir an evvel mansıbına varup, tedârük-i kuvve vü ecnâd ile ma'iyyet-i ser'askerîye yetişmek husûsu tenbîhiyle gerek paşa-yı mûmâ ileyh ve gerek Pilaslı-zâde İsmâ'îl Paşa'ya[3] li-ecli't-taltîf huzûr-i Âsafânede beşer bin guruş kıymetlü ferve-i semmûr iksâsiyle dahi ikrâm ve Süleymân Paşa'nın ik'âdı ve tesviye-i mehâmm-ı sâ'iresinin incâdı içün Ser-bevvâbîn Ayaş Müftisi-zâde Mes'ûd Ağa mübâşir ta'yîn olunarak, evâhır-ı rebî'ülâhırda savb-ı maksûdlarına i'zâm ve Ser'asker-i sâbık Dervîş Mustafa Paşa'ya dahi halefleri Reşîd Paşa gelinceye değin yanında olan asâkiri[4] tevkîf ile olduğu mahalde sebât ve 'ulûfelerini ve sâ'ir hisâbını bi't-tedkîk defter edüp, halefine[5] teslîm husûsu[6] ve hall-i vukū'unda mansıb-ı münâsible taltîf va'di, Der-sa'âdet'den tahrîr ü ifhâm kılındı.

Ta'yîn-i Vezîr Hasan Paşa be-muhâfaza-i Narda

Müşârun ileyh bundan akdem zikri murûr etdiği üzere İnebahtı muhâresesi zımnında Balyabadra'dan hurûca me'mûr ve Kastel'e[7] vusûl birle umûr-i mevkûlesinde bâzil-i makdûr olmuş ise de, müddet-i medîde Mora taraflarında müstahdem ve fıkdân-ı dînâr u dirhem ile huzûr u şu'ûru derhem olduğunu inhâ ile bir mansıb-ı inti'âş-mûcib niyâz ederek, Rumeli'ye

1.hüsn-i S : — Ü3
2.incâz-ı va'd [Kelimenin sonundaki "he", sonradan silinmiş gibi gözüküyor] S : incâr-ı va'de Ü3
3.Paşa'ya Ü3 : Paşa S
4.asâkiri S : askeri Ü3
5.halefine S : selefine Ü3
6.husûsu S : — Ü3
7.Kastel'e S : vaktiyle Ü3

hurûcu bâbında bâsıt-ı yed-i iltimâs [Ü3 89b] ve yerine yine[1] ol havâlîde bulunan kapucu-başı, Ferecik A'yânı Emîn Ağa ta'yîn olunarak, va'd-i[2] câh ile mes'ûlü[3] karîn-i müsâ'ade-i Şehriyâr-ı mekârim-istiyâs olmağla, müşârun ileyh dahi Yenişehir'e 'azîmet etmek üzere Preveze'ye vâsıl ve nitâk-bend-i revâhil iken mukaddemâ İnebahtı'nda terk etmiş olduğu Arnavud tâ'ifesi, 'ulûfe-i güzeşte mutâlebesiyle kendini tevkîf ve bu mu'âmele-i zûrbâ-yâne[4] ile yed-i dest ve şân-ı vezâretini dûçâr-ı duşâhâ-i tezyîf etdikleri Der-sa'âdet'den bi'l-istimâ', akça irsâl olunacağı işrâbiyle, 'ulûfe zımnında olan rişte-i nizâ' Yenişehir'de faysal-pezîr-i inkıtâ' olmak emrinde, asâkir-i nâ-bercâ harekât iskât olunmak Yanya Mutasarrıfı 'Ömer Viriyon Paşa'ya yazılarak, anın vesâtatiyle dâmen-i vak'ı, ser-pençe-i[5] te'arruz-i askerden tahlîs olunup, bu günlerde Yanya'ya dâhil ve tekrâr Selânik savbına 'azîmetinde[6] ruhsât-hâh ve cûyende-i 'inâyet ü câh olduğunu hâvî 'arîzası Der-'aliyye'ye vâsıl olmuşidi. Lâkin müşârun ileyh 'Ömer Paşa ber-vech-i imlâ Selânik mansıbına 'azîmet edecek olup, Narda'nın muhâfazası emr-i ehemm ve tiz elden biri me'mûr olmak elzem olmağla, müşârun ileyh Hasan Paşa ta'yîn ve şimdilik yetmiş beş bin guruş ihsâniyle tebâşîr-i eltâfa karîn kılınup* ve ma'iyyetine 'ulûfeleri sancak mutasarrıfı ma'rifetiyle taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den verilmek üzere Delvine Sancağı'nda vâki' Aydonanlı Hacı İslâm Ağa iki yüz ve Hasan Çapar-zâde Ahmed Ağa birâderiyle yüz elli [Ü3 90a] ve silahşorândan Çapar-zâde Tâhir Ağa yüz ve Yanya Kapu Bölük-başısı Tâhir 'Abbâs Ağa beş yüz nefer ve Rumeli ordusunda olan Üsküb Muhâfızı Hıfzı Bey mustashabı olan asker ile sevk olunarak, işbu asâkirin ve Suli ve Parga[7] ve Dubnice[8] kılâ'ının zahîreleri, Preveze Mütesellimi Ebûbekir Ağa'ya 'ale'l-hisâb yüz bin guruş zahîre-behâ irsâliyle bi'l-ihâle cümlesine sancak mutasarrıfı vürûduna kadar emr-i muhâfazada sıdk-ı taviyyetle kıyâm, müstetba'-i nâm u kâm olacağı evâmir-i 'aliyye ve kavâ'im-i seniyye ile telkîn olunduğuna mu'âkıb Narda etrâfında olan eşkıyâ, âteş-gede-i fesâdlarına nâr-ı dih-i begā oldukları haber-i şerer-eser istihbâr olunmağla, Vezîr-i müşârun ileyh Hasan Paşa ve sâ'ir me'mûrînin bir an akdem Yanya'dan hareket birle Narda'ya 'azîmetleri te'kîd ve 'ulûfeye mahsûben yüz bin guruş îsâliyle dahi binây-ı teşvîkleri teşyîd olundu.

1.yine S : — Ü3
2.va'd-i Ü3 : ve Ü3
3.mes'ûlü S : mes'ûl-i Ü3
4.zûrbâ-yâne S : روزبایانه Ü3
5.ser-pençe-i Ü3 : ser-pence-i S
6.'azîmetinde S : 'azîmetde Ü3
*."**Ta'yîn-i Vezîr Hasan Paşa** .....teşyîd olundu" kısmı özetle ***Târîh-i Cevdet***, XII,101,106'da kaydedilmiştir.
7.Parga : Barga Ü3, S
8.Dubnice : دونیجه Ü3, S

Tevcîh-i Trablus-Şâm

Eyâlet-i mezkûre Beylerbeyisi 'Azm-zâde Süleymân Paşa'nın rûz-i 'ömrü şâma ve sâ'at-i hayâtı encâma ermekle, fi'l-asl ol havâlî kabâ'ilinden olup, 'Akkâ maslahatında devlet-perverliği hüveydâ olarak ser-bevvâbîn zümresine ilhâk buyurılan 'Aliyyü'l-Es'ad Bey, rütbe-i mîr-i mîrânî ile şehr-i merkūmun yirmi sekizinci günü müteveffâ-yı mûmâ ileyhe câ-nişîn, ya'nî ol eyâlet beylerbeyiliğiyle çırâğ-ı hazret-i Şehriyâr-ı re'fet-âyîn oldu.

Tevcîh-i Eyâlet-i Mar'aş ve tefvîz-i Emânet-i Surre[1]

Mar'aş Beylerbeyisi Mîr-i mîrân Fevzî Paşa fevt olmağla, eyâlet-i[2] mezkûre ile cemâziyelûlânın[3] gurresinde [Ü3 90b] Erzurum'da bi-lâ-mansıb mukîm Vâlî-i[4] Trabzon-i esbak Hâfız 'Ali Paşa be-kâm* ve şehr-i mezkûrun ikinci günü Surre-i hümâyûn Emâneti'yle sâbıkā Tırnova Voyvodası Kapucu-başı Veliyyüddîn Ağa nâ'il-i merâm oldu.

Vürûd-i esbân-ı müzeyyen ez-hazret-i Zıll-ı Yezdân be-taraf-ı Sadr-ı a'zam ve havâdis-i sâ'ire

Mâh-ı merkūmun beşinci günü cânib-i Şehriyâr-ı enâm, Sasaniyân-Gulâm'dan savb-ı sadâret-penâhîye a'lâ Mısır kallâvili iki re's esb-i tâzî vürûd eyleyeceği mukaddemce tebşîr olunmağla, Sadr-ı müşârun ileyh çeşm-dâr-ı[5] râh-ı intizâr iken, Tebdîl Eskisi Yamağı ve Tebdîl Na'l-bendi yedleriyle meymenet-bahş-i[6] vürûd oldukda, seng-i rikâbda ber-mu'tâd yegân yegân zimâm-i 'inâyet-fâmlarından bi't-takbîl, üzerlerine vüsûb ü rükûb birle birer mikdâr icâle vü tesrîh ve mûsılân-ı merkūmâna üc bin guruş i'tâ ile tefrîh eylediler.

Mukaddemâ donanmada ez-her-cihet ibrâz-ı merdânegî vü şecâ'at eden Tunuslu Mehmed Kapudan'a bâ-irâde-i hümâyûn yine yevm-i mezkûrda bin beş yüz guruş kıymetlü kontoş semmûr, huzûr-i mekârım-mahsûr-i sadru'l-vüzerâda iksâ ve beş bin guruş i'tâ buyuruldu.

1.ve .... Surre S : + ["ve .... Surre" kısmı muhtemelen sonradan aynı kaligrafi ile "Tevcîh-i .... Mar'aş" kelimelerinin üzerine yazılmıştır] Ü3
2.eyâlet-i Ü3 : eyâlât-i S
3.cemâziyelûlânın Ü3 : cumâdelûlânın S
4.Vâlî-i S : Vâlî-yi Ü3
*."Tevcîh-i Trablus-Şâm ..... be-kâm" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,116'da kaydedilmiştir.
5.çeşm-dâr-ı Ü3 : çeşme-dâr-ı S

Çirmen Mutasarrıfı-yı esbak Sâlih Paşa, zikri murûr etdiği üzere vezâreti ref'iyle Sofya'da mukîm iken, Anadolu cânibinde istihdâm mülâhazasiyle el-hâletü hâzih mahall-i ikâmeti Sivas'a tahvîl ve Karaman'da ikâmete me'mûr sâbıkā Dâru's-sa'âdeti'ş-şerîfe Ağası Hâfız 'Îsâ Ağa'nın cây-gâh-ı karârı, Şâm-ı 'anber-meşâm'a tebdîl olundu.

Vukū'-i harîk

Şehr-i mezkûrun on birinci günü Horhor civârında Akarçeşme'de [Ü3 91a] vâki' Beylikci Hâdî Efendi'nin hânesinde harem dâ'iresinden kubeyl-i zuhrda[1] *el-'ıyâzu billâhi Te'âlâ** nâr-ı kazâ lâmi' olup, etrâfa sirâyet etmeyerek bi'l-külliyye sûzân ve sâhibü'l-beyt, vakf-ı külbe-i ahzân olduğundan, Şehriyâr-ı bende-nevâz taraflarından inşâsına medâr olacak 'atâyâ ile şâdân ve 'atş-ı kederden rehâ-yâb u reyyân kılındı.

İhsân-ı Pâye-i Mekke-i mükerreme[2] be-İmâm-ı sânî-i[3] hazret-i Şehriyârî

Selânik'den ma'zûl hâlâ İmâm-ı sânî-i[4] Pâdişâh-ı enâm es-Seyyid Mehmed Zeynel'âbidîn Efendi şehr-i mezkûrun on dokuzuncu gününden mu'teber olmak üzere vesbe-i istihkākiyye ile bâ-Rütbe-i Mekke-i mükerreme meşmûl oldu.

Fevt-i Hükümdâr-ı Fransa ve teceddüd-i sefâret-i sefîreş

Fransa Hükümdârı olan on sekizinci Lüyes na'îm-i zindeğânîsin terk ve zevk-i zelır-i mâr-ı merg etmekle, yerine onuncu Karlos altmış yedi yaşında hükümdâr ve sicnü'l-mü'min [olan] dünyâda ahkâm-ı kraliyyetle 'alâ zu'mihî safâ-dâr olup, işbu tebeddül takrîbi, devlet-i mezbûrenin Dersa'âdet'de mukîm Büyük Elçisi[5] Ceneral Gilmino'nun sefâreti teceddüd ederek, kendüye gelan i'timâd-nâme ile ibkāsını hâvî olan nâmesin mü-

---

6.meymenet-bahş-i S : meymenet-ver-i Ü3
1.zuhrda S : ظهرده Ü3
*."العياذ بالله تعالى" = Yüce Allah korusun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
2.**mükerreme** S : **mu'azzama** Ü3
3.**sânî-i** S : **sânî-yi** Ü 3
4.sânî-i S : sânî-yi Ü3
5.Elçisi Ü3 : Elcisi S

ceddeden vürûd[1] etmiş yollu hila'-i postîn iksâ ve rusûmât-i sâ'ire icrâ olunmak üzere Bâb-ı 'âlî'ye takdîmini iltimâs edüp, kuyûd-i aklâm bi't-tetebbu' Fransalu hakkında mesbûk olmamış ise de, düvel-i uhrâ elçilerinden[2] ba'zılarına mukaddem târîhlerde vukū' bulmuş ve elçi dahi zât-ı me'âlî-simât-ı Cihân-dârî'nin 'uluvv-i şânına tatbîken müsâ'ade-i seniyye ümmîd [Ü3 91b] ü intizârında yemm-i dîv-i mürtekib-i külfe-i beyân olduğuna mebnî, dîvân tekellüfünün terki sûretiyle taraf-ı Şehriyârîden lede'l-istîzân vakt ü hâle göre müsâ'ade buyurılarak cumâdelûlânın yirmi üçüncü[3] pencşenbih günü rusûmât-ı mu'tâdenin icrâsiyle fekat Bâb-ı Âsafâne'ye celb birle, sefîre sekiz bin guruş kıymetlü bol yenlü sırt semmûr ve oğlu ve baş sır kâtibi ve iki nefer tercemân ve ikinci sır kâtibi ve dîğer tercemân ve bir nefer bey-zâde ve iki nefer mu'teberânına[4] çukaya dûhte pâ-çe[5] semmûr ve yine mu'teber âdemlerinden on iki neferine çukaya kablu kakum kürkler ve on sekiz neferine cedîd sûf kerâkeler iksâ ve mesel-i dûhte-bih îmâ olundu*.

İhrâc-ı mevâcib ve rû-mâlî-i[6] Sefîr-i İsvec

Mâh-ı merkūmun yirmi sekizinci salı günü kıst-ı vâhid mevâcibiyçün Dîvân-ı hümâyûn müretteb olup, yine ol hân-ı bî-gerânı müstehakk ve gayr-i müstehakk bir alay eşhâs yağma vü ihtilâs ve İsvec Devleti'nin Dersa'âdet'de ikāmet etmek üzere vürûd etmiş olan Orta Elçisi[7], hâmil olduğu nâmesin dahi Dîvân-ı mezkûrda takdîm-i hâk-i serîr-i felek-mümâs eyledi.

Tebdîl-i Nâzır-ı Darb-hâne

Yedi mâhdan berü Darb-hâne Emâneti'ne me'mûr Ahmed Efendi hüsn-i idâresine çendân muvaffak olamayup, 'azli ta'alluk-pezîr-i irâde-i Pâdişâh-ı dekāyık-şi'âr ve cumâdelâhırenin dördüncü günü sâbıkā Nâzır-ı Zahîre ihtiyâr Yûsuf Efendi emânet-i mezkûreye yine muhtâr oldu.

1.vürûd Ü3 : درود S
2.elçilerinden Ü3 : elcilerinden S
3.üçüncü Ü3 : ücüncü S
4.mu'teberânına Ü3 : mu'teberâtına S
5.pâ-çe Ü3 : baca S
*."**Fevt-i Hükümdâr-ı Fransa** ve ..... îmâ olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,116'da kaydedilmiştir.
6.**rû-mâlî-i** S : **rû-mâlî-i** Ü3
7.Elçisi Ü3 : Elcisi S

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Sene-i âtiye saferi gurresinden zabt etmek üzere [Ü3 92a] Ayasofya Vâ'izi Şeker Feyzullâh Efendi-zâde Dâru'l-hadîs Müderrisi es-Seyyid Ya'kūb Efendi, İzmir Mevleviyyeti'yle şîrîn-kâm ve rebî'ulûlâ gurresinden mazbût olmak üzere Kuds-i şerîf Kazâsi'yle bâ-Hâmise-i Süleymâniyye, Ayasofya-i kebîr Müderrisi Kevâkibî-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'nin ahter-i bahtı, işrâk-efrûz-i ufuk-merâm ve rebî'ulâhırı gurresinden[1] zabt etmek üzere Selânik'i dahi Süleymâniyye müderrislerinden Canikî Hacı Mehmed Emîn Efendi bi'l-intisâb hücre-i tîre-i derûn dîr-sâl-i tedrîsden râfi'-i zalâm oldu.

Vefât-ı Sâlih Paşa-zâde Seyyid Hüseyn Hasîb Bey

Mûmâ ileyh cülûs-i Selîm Hânî'de kā'im-makām bulunan Kayseriyyeli Sâlih Paşa'nın veled-i hüsnü'l-halkı ve'l-hulku olup, takrîben bin yüz seksan hudûdunda vâsıl-ı serhadd-i şuhûd ve müctenâ'-i semerât-ı vücûd olup, hengâm-ı nev-civânîde mecma'-i kavâbil olan Mektûbî-i[2] Sadâret-penâhî Odası'na mülâzemet ve iktisâb-ı mehâret-i kitâbet edüp, ba'de berhetin mine'z-zemân Piyâde Mukābeleciliği câhiyle kaleminden çıkup, zemân zemân masraf ve yeniçeri kitâbetleri ve sâ'ir nezâret ve emânetlerde ve siyyemâ Defter Emâneti'nde müstahdem ve vüzerâ kapu kethudâlığı dahi medâr-ı[3] me'âşına munzamm olup, bu hâl üzere işbu kırk senesi cumâdelâhıresinde telh-kâm-ı şerbet-i ecel ve kātı'-ı rişte-i emel olup, müteveccih-i dergâh-ı Bârî ve hazret-i Hâlid'in hem-civârı oldu. *'Aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân**.

Dervîş-nihâd[4] ve pâk-i'tikād, me'ârif-i inşâya 'ârif ve dekāyık-ı şi'riyyeye vâkıf, sühan-dân-nihâd[5] ve rüşd ü kiyâsetle fâ'ik [Ü3 92b] u'l-akrân bir mîr-i hasîb ü nesîb idi.

Sudûr-i fermân-ı 'âlî-şân be-tahsîs-i istimâ'-ı da'vâ-yı hürriyyet be-huzûr-i Âsafî

Nefs-i şerîre ve tab'-ı pür hırs u şereh ashabından ba'zı nâkes, 'ibâdullâhın câriye-i memlûke-i rakîkalarını birer takrîb ba'de'l-iştirâ izlâl

---

1.gurresinden Ü3 : gurresinde S
2.Mektûbî-i S : Mektûbî-yi Ü3
3.medâr-ı S : — Ü3
*."عليه الرّحمة والغفران" = Allah bol bol rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
4.nihâd S : — Ü3
5.suhan-dân-nihâd Ü3 : suhan-dân S

ile hürretü'l-asl olmak üzere bâyi'in yüzüne kenâr mehâkiminde da'vâ ve şâhid-zor tedârüküyle isbât etdirdikden sonra semeni istirdâd ve beynlerinde iktisâm edegeldikleri tahkîk ve hattâ bu esnâda öyle bir müzevvir da'vâ vukū'iyle müdde'â tasdîk ve musannı' u şâhidleri sâ'î[1] bi'l-fesâd olmalariyle, 'ibreten li's-sâ'ir nefy ile ta'zîr ü tazyîk olunmuşidi. Lâkin işbu tezvîr niçelerin hasârına bâdî ve hîle-i mezkûre zarar-ı 'âmma mü'eddî olmağla, sıyânet-i 'ibâd ve kat'-ı câriha-i fesâd irâdesiyle hürriyyet da'vâsını ancak cum'a günü huzûr-i Âsafâne'de Rumeli Kadı'askeri bi'n-nefs fasl ü hasm etmek üzere bin yüz altmış sekiz, ba'dehû te'kîden seksan senelerinde Sadr-ı Rum i'lâmlariyle sâdır olan tahsîs-i evâmir-i 'aliyyelerinin te'kîdlerini hâvî hâlâ Sadr-ı Rum[2] Ser-etıbbâ'-i Sultânî Mustafa Behcet Efendi'nin takrîrleriyle kendisine ve İstanbul ve Bilâd-ı selâse kadılarına hıtâben bâlâsı tuğrâ-yı garrâ-yı Cihân-ârâ ile muvaşşah, cumâdelâhırenin evâ-'ili târîhiyle müverrah, "Fîmâ-ba'd hürriyyet da'vâsı zuhûrunda mücerred ber-vech-i muharrer Sadr-ı a'zam huzûrunda istimâ' olunup, mehâkim-i sâ'irede rü'yet olunmamak" bâbında evâmir-i 'aliyye şeref-sudûr ve sicillât-ı mehâkime mastûr oldu.

Lâhika

Kütüb-i [Ü3 93a] şerîfe-i Fıkhiyye'de musarrah olduğu üzere emr-i kazânın mutlakā 'ale'l-husûs bir maslahat-ı 'âmme[3] zımnında işbu da'vâ-yı hürriyyetde olduğu gibi bi'l-iktizâ mekân u zemân ve eşhâsın ihtilâfiyle tahsîs ü ta'lîk ve istisnâsı câ'iz ve meşrû' olduğu bî-iştibâh ve emr-i mezkûrun sudûru şer'an ve 'aklen savâb olduğu vâreste-i güvâhdır. Zîrâ hâşâ tezkiye-i ebnây-ı tarîk iltizâmiyle olmayup, dâ'iye-i hüsn-i zann ile dermeğe her ne kadar hükkâm-ı şer'-i şerîf *nahnü nahkümü bi'z-zâhir** ile 'âmil olduklarından, da'vâ-yı sahîha sudûrundan sonra müdde'âya mutâbık edâ'-i şehâdet eden şâhidleri istimâ' ve ba'de't-tezkiye mûcebince hükme mecbûrlardır. Feemmâ şâhid-zor (روز)[4] olduğu takdîrce mahkeme-i kübrâ denilan 'Arz-odası mehâbetine dayanup, edâ'-i şehâdete cesâret edemeyecekleri bî-gümândır. Fi'l-hakîka bu eyyâmda ashâb-ı tezvîrin hiyel-i gûn-â-gûn-i 'ukalâ-fırîbleri bir rütbede kesret bulmuşdur ki;

Bâtıl hemîşe bâtıl u bî-hûdedir; velî,

---

1. sâ'î S : sâ'in Ü3
2. Sadr-ı Rum Ü3 : Sadru'r-Rum S
3. maslahat-ı 'âmme [Bu kelimeler, müellifce üzeri karalanan "fesâd" kelimesinin üstüne yazılmışlardır] S : fesâd Ü3

*. "نحن نحكم بالظاهر = Biz gördüğümüze göre hükmederiz" anlamına gelen ve bir kuralı ifâde eden Arapça cümledir.

4. şâhid-zor (روز) Ü3 : şâhidler-zor S

Müşkil odur ki sûret-i Hakk'dan zuhûr ede

mahberesince[1], hademe-i şerî'at-ı garrâ hayrân ve mahkî dahi mubtıl kıyâs etseler ma'zûr sayılmak çespân[2]dır. Bu sûretde: "Hâkim ve mahkûma, dâmen-i tevekkül ü tevfîka teşebbüsden gayriye çâre yokdur" disem lâyık ve bu bâbda;

Yine hem-cins çeker birbirinin gayretini,
Zahm-ı mıkrâsa eder sözün anınçün merhem

müskite-i tabî'iyyesi, zinhâr-nümâ-yı benân-ı tehdîd olmağla;

Ne ma'nîler[3], ne sözler mündericdir safha-i dilde,
Eğerçi sûret-i zâhirde hâmûşum kitâb-âsâ

mühriyle dehen-i kîl ü kāli hatm edüp, işâret-i [Ü3 93b] lâlâne ile hareket, muktezây-ı vakt ü hâle mutâbıkdır.

Tevcîh-i Livâ'-i Dukagin

Mîr-i mîrân-ı kirâmdan Nu'mân Paşa-zâde Arslan Paşa, yedi yüz nefer asker-i şîr-eser ile rûz-ı hızırdan mukaddem pîşe[4]-zâr-ı mu'askerde isbât-ı vücûd etmeği ta'ahhüd eylediğinden bahsle, Dukagin Sancağı'nın mûmâ ileyhe tevcîh buyurulmasını Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri iltimâs etmekle, livâ'-i mezbûr şehr-i mezkûrun on dokuzuncu günü tevcîh ve menşûr-i mansıb ve emr-i me'mûriyyeti tarafına irsâl ile teşcî' u terfîh kılındı*.

Sudûr-i emr-i istiklâl be-Ser'asker Paşa

Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri Mehmed Reşîd Paşa'nın her ne kadar hîn-i tefvîz-i sipeh-sâ[lâ]rîde 'ibâre-i istiklâli züyûr-i sutûr-i menşûrî kılınmış ise de, bir an akdem iş görmekliğine vesîle-i esîle olmak üzere takviye-i bâzû-yi vak' u nüfûzu lâzım gelerek, beyne'l-me'mûrîn izhâr-ı i'tibâr ve teşvîk u istınsâriyçün te'kîd-i istiklâl-i tâmm ve umûrunda ruhsat-ı mâ-lâ-kelâmını hâvî, sahîfe-pîrâ-yı zuhûr olan hatt-ı hümâyûn-i 'inâyet-makrûn-i mülûkâne mûcebince bir kıt'a emr-i celîlü'l-'unvân tastîr ve evâhır-ı mâh-ı merkūmda tarafına tesyîr olundu.

1.mahberesince Ü3 : محبرسنجه S
2.çespân : cesbân Ü3, S
3.ma'nîler S : معنيلر Ü3
4.pîşe S : bîşe Ü3
*."**Tevcîh-i Livâ-i Dukagin** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,106'da kaydedilmiştir.

İstîmân-ı re'âyây-ı Cezîre-i Işkatos

Cezîre-i mezbûre Küçük Çamlıca Adası'nın taraf-ı garbîsinde vâki' olan Işkapolos Adası'nın altı mil bu'dunda ve cânib-i garbîsinde kâ'in devri on iki sâ'at, mahsûldâr iki 'aded karyeyi kâfil ve kıble tarafında vasatu'l-hâl bir limanı müştemil, ehâlîsi bin 'aded nüfûsdan 'ibâret bir ada olup, [Ü3 94a] bunlar dahi Rum tuğyânında sebbâh-ı bahr-ı 'ısyân olmuşlar idi. Bu def'a izhâr-ı şakāvet ü istikbârları tav'an olmayup, adalarında vâki' kal'aların eşkıyâ'-i etrâf gelüp, zabt etmiş olduklarından bi'z-zarûr anlara mümâşâta mecbûr olmuş oldukların beyân ve el-hâletü hâzih eşkıyâ'-i[1] mersûme kal'alarından ber-taraf ve be-der ve kendilerine ke'l-evvel bi-lâ-müzâhim makarr olmağla, etrâfında geşt ü güzâr ve küllühû endâzî-i ifsâd ile şakāvetlerini icbâr eden düşmen tekneleri tesallutundan vikāyeleri istirhâmını hâvî, hâlâ Der-sa'âdet'de olan Kapudan-ı deryâ tarafına Rûmiyyü'l-'ibâre bir kıt'a 'arz-ı hâl takdîmiyle kemâ-kân ra'iyyeti kabûl ve istîmân etmeleriyle, kağıd-ı merkūm tercemesiyle keyfiyyet 'atebe-i saltanata telhîs olundukda, saykal-efzâ-yı mücellây-ı sahîfe olan hatt-ı hümâyûn-i İskender-i devrân mûcebince ehâlî-i cezîre-i mersûme cânibine: "Sizin bu vechile istîmân ve ra'iyyeti kabûlünüz her hâlde mûcib-i refâh ve selâmetiniz olmağla, hemân böylece merkez-i ra'iyyetde sebât edesiz ve ba'de-ez-în[2] Devlet-i 'aliyye dahi sizi böyle bilüp, hakkınızda levâzım-ı himâyet icrâ olunacağında iştibâh yokdur. Bu vechile istîmân eden re'âyây-ı Devlet-i 'aliyye haklarında şerâ'it-i istîmânın icrâsiyle yedlerine emân emr-i şerîfi dahi i'tâ olunmakda olarak, işbu usûlun sizin hakkınızda dahi istihsâli, ibtidây-ı emrde tarafınıza bir me'mûr irsâliyle rü'yet ü tanzîme mütevakkıf ve şimdilik mevsim-i şitâ olmak cihetiyle bi-mennihî Te'âlâ evvel-bahârda [Ü3 94b] sefâyin-i hümâyûn-i şâhâne ol sulara vardığında her bir husûsunuzun tanzîm ü temşiyetine bakılur" makālâtı me'âli tahrîriyle kapudan-ı müşârun ileyhden "Hâb-ı hargûş" denilerek evâsıt-ı cumâdelâhırede Rûmiyyü'l-hatt ve'l-lisân bir buyuruldu irsâl olundu*.

'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân Süleymân Ağa

Cumâdelâhırenin yirmi ikinci günü mûmâ ileyhin dahi Tekeli Köşkü'nden vücûd-i bî-sûdu matrûd ve yerinde Kul Kethudâsı Hasan Ağa

---

1.eşkıyâ'-i Ü3 : eşkıyâ-i S
2.ba'de-ez-în Ü3 : ba'de-ezîn S
*. **İstîmân-ı re'âyây-ı Cezîre-i Işkatos** ..... irsâl olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,103'te kaydedilmiştir. Bu kayıtta adanın isminin "Işkatos" değil "Işkanos" şeklinde yazılmış olması dikkati çekiyor.

vakfe-gîr-i su'ûd ve kul kethudâlığıyla dahi Ser-zagarî Mehmed Celâleddîn Ağa 'alâ zu'mihî muhlis-ı resîde-i dâm-ı vâm-ı Yehûd-i merdûd oldu*.

Vusûl-i Ser'asker Mehmed Reşîd Paşa be-Yenişehir-i Fenar ve irsâl-i hazîne be-savb-ı vey ve cânib-i Sirozî Yûsuf Paşa

Müşârun ileyhe emr-i mu'tenây-ı ser'askerî tefvîz olunduğu esnâda, ma'iyyetinde ihtişâd ve kūt u kuvvetle cevelân-ı meydân-ı cihâd edecek me-'mûrîn ve asâkir-i güzînin mâhiyye ve zahîre ve matıyyeden dolayı iştikâlarına mahall kalmamak üzere, umûr-i mezkûreyi idâre içün Rumeli ordusuna defterdâr 'unvâniyle ricâl-i Devlet-i 'aliyye'den bir münâsib zâtın irsâlini istid'â edüp, lâkin mukaddemce Rumeli kazâlarından müretteb bedelât Dersa'âdet'e gelüp, asker 'ulûfesi iki ayda bir irsâl olunmak ve celb-i zehâ'ir dahi 'uhde-i ser'askere ihâle kılınmak üzere karâr-gîr olmağla, defterdâr tesyârından sarf-ı enzâr olunmuşidi.

Vaktâ ki müşârun ileyh şehr-i sâbık, ya'nî cumâdelûlânın yedinci günü Vidin'den kādime-cünbân-ı [Ü3 95a] hareket ve seyr-i serî'le çend rûz murûrunda kat'-ı mesâfe-i tarîk ederek bu günlerde Yenişehir'e ferş-i visâde-i ikāmet edüp, oraya dâ'ir umûru beş-on gün zarfında rü'yet birle Yanya'ya, ba'dehû savb-ı me'mûriyyete 'azîmet ü şitâbı tasmîm eylediğini nâtık tahrîrâtı, resîde-i dergâh-ı devlet-penâh olmağla, Ayaş Müftîsi-zâde Mes'ûd Ağa ma'iyyetinde Nüzül Emâneti'ne tensîb[1] ve teshîl-i maslahat-ı ser'askerî zımnında mesârıf-ı vâkı'asına mahsûben şeref-sünûh eden irâde-i 'inâyet-ifâde-i mülûkâne mûcebince iki bin beş yüz kîse akça tertîb ve cânib-i müşârun ileyhe evâhır-ı cumâdelâhırede tesrîb ve Balyabadra Muhâfızı Yûsuf Paşa'ya dahi yine bin dört yüz kîse akça irsâliyle tatrîb kılındı**.

İ'dâm-ı ba'zı kesân be-töhmet-i fitne ve tebdîl-i menfâ-yı Gālib Paşa ve havâdis-i sâ'ire

Mahmûd-paşa Çarsusu civârında kâ'in Tahta Hân'da sâkin ziyy-i seyyâhînde Halebî bir şu'bede-kâr müteşeyyihin, firîfte-i zâyice-i[2] reml-i kâzibî olarak tekāzâ-yı nefs-i bed ve igvây-ı la'în-i ebed ile sâbıkā Cizye Muhâsebecisi Et Kâtibi denmekle şehîr Ahmed Efendi ve merhûme Beyhân

*."'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân Süleymân Ağa ..... merdûd oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,107'de kaydedilmiştir.

1.Ayaş ..... tensîb Ü3 : — S

**."Vaktâ ki müşârun ileyh ..... tatrîb kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,106'da kaydedilmiştir. Buradaki bilgilerin bir kısmı *Târîh-i Cevdet*, XII,122'de de tekrar edilmiştir.

2.zâyice-i Ü3 : زايجه S

Sultân *tâbe serâhâ** kethudâsı hâlâ Süvârî Mukâbelecisi Lâz Mahmûd Efendi ve Halebli Hayrî adında olup, vilâyetine dâ'ir mesâlihde Kağıd Haffâflığı eden şerrî ile insâfdan bozulmuş esnâfdan Bezciler Kethudâsı Denizlili Mehmed ve Yağlıkcı Şehrî 'Abdî nâm eşhâs bir yere gelüp, müsta'idd-i fesâd olan aşcı ustalar gürûhundan bir kaçını[1] dahi mahrem-i râz [Ü3 95b] ve kendülere birer mansıb-ı 'âlî tahmîn ü ifrâz ederek îkāz-ı fitne-i nâ'ime[2] etmek üzere beynlerinde 'akd-i 'ahd ü mîsâk etmiş olmalarıyle, zikr olunan ustalardan biri kangi mülâhazaya mebnî ise Devlet-i 'aliyye'ye hayr-hâhlık ibrâziyle el-hamdü lillâhi Te'âlâ tâli'-i mes'ûd-i zıll-ı İlâhî iktizâsınca bu kaziyye-i nâ-marziyyeyi ber-fehvâyı;

'Aduvv şeved sebeb-i hayr ger Hudâ hâhed,
*Hamîr-i mâye-i dâmân[3]-i şîşe-ger[4] sengest.***

Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'ya ismâ', ol dahi taraf-ı saltanata ilmâ' etmekle, der-'akab remmâl-i merkūm ile Mehmed ve 'Abdî, bostancı-başı mahbesine kaldırılup, *el-kâtibü kâtimün**** sırrına mazhar olan Âmedî Odası hulefâsından Nâsır Efendi takrîrlerini tahrîre me'mûr olup, lede'l-istintâk ifâdeleri ihbâr olunan iftitânı[5] tasdîk eylemekle, mâh-ı merkūm evâ'ilinde Et Kâtibi Sivas'a ve Lâz-ı nâ-sâz Konya'ya ve Halebli Ankara'ya iclâ ve verâlarından bi'l-iş'âr menfâlarında ifnâ ve sâ'irleri dahi hafiyyen boğulup, bahr-ı 'ademe ilkā olundu.

Mârru'l-beyân remmâlin evrâkı içinde[6] Sadr-ı sâbık Gālib Paşa'nın isticlâb-ı du'â zımnında sıla ve 'atıyye ile göndermiş olduğu tezkiresi zuhûru, her ne kadar müşârun ileyh bu makūle hıyânetden beriyyü's-sâha ise de yine bârid düşmekle, tedbîren menfâsının Gelibolu'dan Mağnisa'ya tahvîline bâ'is**** ve kaziyye-i fâsidetü's-sûra-i iftitân, istintâk olunan eşhâsın takrîrlerine nazaran Hattât-ı bî-riyâ Râkım Efendi'ye dahi bir sûretle dokunup, lâkin maraz-ı mevtle hâli harâb ve cidâr-ı cesedi mâ'il-i türâb olmağla, nefy ü ta'zîr [Ü3 96a] yönünden vâreste-i müz'icât-ı havâdis oldu.

---

*. طاب ثراها = Mezârı gül bahçesi olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1.kaçını Ü3 : kacını S

2.fitne-i nâ'ime S : fitne Ü3

3.دامان Ü3 : دکان S

4.ger S : ki Ü3

**."عدو شود سبب خیر کرخدا خواهد خمیر مایه دامان شیشه کر سنکست" = Allah isterse düşman hayrın sebebi olur. Şişecinin tezgahındaki mayanın hamuru da gerçi taştır" anlamına gelen bu cümleler, Farsça bir beyittir.

***."الکاتب کاتم" = Kâtip sırdaş olmalıdır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

5.iftitânı S : iftinânı Ü3

6.içinde Ü3 : icinde S

****."İ'dâm-ı ba'zı kesân be-töhmet-i fitne ..... bâ'is" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,107-108'de kaydedilmiştir.

Matıyye-süvâr-ı diyâr-ı 'adem olan Lâz'dan münhall olan Süvârî Mukābeleciliği hil'atine, Anbar Emîni-yi esbak 'Ömer Efendi cumâdelâhırenin on birinci günü sezâ-vâr ve Erzurum'da mukîm Bâyezîd Sancağı Mutasarrıfı-yı esbak Mîr-i mîrân 'Abdülhamîd Paşa İran tarafından esirlikden çıkup, bî-mansıb magdûr u perîşân-hâl olmağla, mâhiyye ihsâniyle Trabzon'da me'mûr-i ârâm u karâr ve maktûl Depedelenli[1] 'Ali Paşa'nın oğlu müteveffâ Muhtâr Paşa-zâde Hüseyn Paşa biraz eyyâmdan berü Edirne'de kûşe-gîr-i ârâm ise de Libaho[r]a (لبهوه)'da sâkine vâlidesiyle mülâkātında istirhâm etmekle, mezbûreyi Selânik'e celble anda ikāmetlerine müsâ'ade-i hümâyûn der-kâr oldu*.

Tebdîl-i Ser-bostâniyân-ı Edirne ve Ağa-yı Sipâhiyân

Bir hayli zemândan berü Edirne Bostancı-başılığı'nda gars-i nihâl-i dâd ü sitâd ve *halâ leki'l-cevvü ve bîzî v'asfirî*** meydânmda icâle-i cevâd-ı murâd eden Şehsuvâr-zâde Dervîş Bey'in 'azli, karîn-i irâde-i hümâyûn ve mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu günü Sipâhîler Ağası Çapar[2]-zâde 'Abbâs Bey ol menfa'atli câhla iltifâta makrûn ve Sipâhîler Ağalığı'yla dahi Ser-bostâniyân-ı esbak İbrâhîm Ağa memnûn oldu.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Bâlâda güzâriş-pezîr-i imlâ olduğu üzere Selânik ve Kavala ve bervech-i ilhâk Kastamonu sancakları Mutasarrıfı İbrâhîm Paşa'ya Vidin tevcîh olundukda, Selânik ve Kavala livâları 'Ömer Paşa'ya verilmiş idi. Kastamonu Sancağı dahi[3] recebü'l-ferdin dokuzuncu günü [Ü3 96b] bir müddetden berü Erzurum'dan 'azl ve berülerde bir münâsib mansıba nakl niyâzında olan Erzurum Vâlîsi ve Şark Ser'askeri ve Me'âdin-i hümâyûn Emîni Sadr-ı esbak Ra'uf Paşa'ya ve Sipeh-salârî-yi Şark ile Erzurum Eyâleti, karîben ikāmet-gâhı Mağnisa'ya tahvîl olunan Sadr-ı sâbık Gālib

---

1.Depedelenli Ü3 : Depe[de]lenli S

*."ve maktûl-i Depedelenli 'Ali Paşa'nın ..... der-kâr oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,108'de kaydedilmiştir.

**.خلا لك الجو و بيضى و اصفرى = Meydan senin, ister yumurtla, ister gıdakla (=İstediğini yap!)" anlamına gelen Arapça bir şiirden alınmış mısrâdır.

2.Çapar Ü3 : Çabar S

3.Kastamonu Sancağı dahi S : — Ü3

Paşa'ya ve Me'âdin-i hümâyûn Emâneti dahi ibkāy-ı vezâretiyle[1] Sivas'da mukîm Çirmen Mutasarrıfı-yı esbak Sâlih Paşa'ya tevcîh olundu*.

İhrâc-ı Surre-i hümâyûn ve tevcîh-i Mâliyye

Mâh-ı merkūmun on ikinci günü Surre-i hümâyûn, rusûmât-i 'âdiye icrâsiyle seray-ı behişt-âsâ-yi sultânîde Surre Emîni Veliyyüddîn Ağa'ya teslîm ve alay-ı ma'lûmiyle Üsküdar'a ta'zîm olundu.

Mâliyye Tezkirecisi, Anbar Emîni-yi esbak Seyyid Ahmed Efendi fevt olmağla, mansıb-ı mezkûr ile şehr-i mezbûrun yirmi birinci günü Seyyidâ[2] Efendi emekdârlarından Kîsedâr-ı esbak Re'îsülküttâb Ahmed Nûrî Efendi sedd-i seleme-i me'âş eyledi.

Vefât-i Moravî-zâde Mehmed Hâmid Efendi

Müşârun ileyh *sabbet suhubu'l-gufrâni 'aleyhi*** meşâyih-i Halvetiyye'den Traboliçeli Pîr 'Ali Efendi nâm şeyh-i kerâmet-irtisâmın nesl-i nesîlindendir. Ol pîr-i rûşen-zamîrin veled-i emcedi, insân-ı 'ayn-i a'yân ve *hâl-i cemâl-i bîzu'l-vücûh****, hânedân Hüseyn Ağa nâm sâhib-i intizâm olup, anın oğlu dahi Yahyâ Efendi'dir ki, pederi fevtinde ağayân-ı şevket-seray-ı sultânî silkine dâhil ve bir müddet Enderûn-i hümâyûn'da ikāmetle 'ulûm u me'ârifden nisâb-ı nasîbe vâsıl olarak ru'ûs-i hümâyûnla çırâğ [Ü3 97a] ve nân-pâre ile dahi vâye-dâr-ı rifâg olup, ba'de eyyâmin Sadr-ı şehîd 'Ali Paşa merhûmun Mora ordusunda Kadı ve Mekke-i mükerreme rütbesine vusûlden sonra deyn-i 'ömrünü mütekāzî olmuşdur.

Mûmâ ileyh Yahyâ Efendi'nin mahdûmu olup, Şâm'dan ma'zûl iken kevkeb-i 'ömrü üfûl eden Mehmed Sa'îd Efendi'nin sulb-i asîlinden sâhibü't-terceme kendi hattından menkûl olduğu üzere bin yüz yetmiş altı sâli zilka'desinin on yedinci cum'a günü dahvetü'l-kübrâda geh-vâre-gîr-i vücûd ve hırâmân-ı devha-i şühûd olup, temyîz-i çep ü râst ve tenkîh-i tâmm ü

---

1. vezâretiyle S : vezâretle Ü3

*. "**Tebdîl-i Ser-bostaniyân-ı Edirne** ..... tevcîh olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,108'de kaydedilmiştir.

2. Seyyidâ S : Seyyid Ü3

**. "صبّت سحب الغفران عليه = Rahmet bulutlarını üzerine yağdırsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

***. خال جمال بيض الوجوه = Aydınlık yüzlere güzellik katan ben" anlamına gelen Arapça bir sıfat tamlamasıdır.

kâst derecesine erdikde, *el-veledü'l-hürrü yaktedî bi-âbâ'ihi'l-gurri** iktizâsınca nâfile yere itlâfdan hıfz-ı nefs ve iktisâb-ı me'ârife heves edüp, doksan dört şa'bânında Hâric ru'ûsiyle ferhân ve devr-i mu'tâde-i medreseden sonra iki yüz yirmi[1] ikide Galata Mevleviyyeti'yle şâdân ve hakkında dinilüp, züyûr-i mecâmi'-i şâ'irân olan;

Verildi Hâmid Efendi'ye mansıb-ı Galata
(ویرلدی حامد افندی یه منصب غلطه)

târîh-i cevher-dârı, vesîle-i tezkîr-i nâm u şân olup, ba'de-tekmîli'l[2]-müddeti'l-'örfiyye gâh nezâret-i sadr-ı a'zamîde olan evkâf teftîşine ve gâh kısmet-i askeriyye tesviyesi teşvîşine hadd-ı i'tidâl üzere meşgül olarak, otuzda Mısr-ı Kāhire'ye Molla, otuz ikide Mekke-i mükerreme Kazâsı'yla nâ'il-i aksâ-yı münâ, otuz dörtde Hâkim-i Dâru'l-mülk-i İstanbul ve seccâde-nişîn-i şer'-i Resûl, otuz sekizde Anadolu Sadâreti Pâyesi'ne bi'l-istihkāk pîrâye ve sudûr-i 'ulemâya şeref-vâye olup, işbu [Ü3 97b] kırk senesi recebinde 'illet-i hafakāndan hâmiden lillâhi Te'âlâ ve zâkiren terk-i 'âlem-i fânî ve 'azm-i na'îm-i câvidânî edüp, Câmi'-i Fâtih'de salâtı cemm-i gafîr-i 'ulemâ vü sulehâ ile edâ ve vasıyyeti üzere[3] Tersane sâhasına müşrif kabristânda İdrîs-i muhtefî *kuddise sırruhû'l-celî*** hazretlerinin mezâr-ı bâhirü'l-envârı civârında kâ'in vâlidi merkadi cenbinde Genc-i şâygân gibi ihfâ kılındı.

'Ârif-i cins-i me'ârif, bâzil-i mekârim ü 'avârif, bî-kesâna gam-küsâr ve bî-çâregâna medâr-ı istinsâr, hattı, inşâsı gibi nefîs; nutku, imlâsı gibi selîs olup, bundan akdem Âsitâne'yi teşrîf edüp, yirmi yedi sâli hilâli bi'l-intikāl Emîr Buhârî *efâzallâhu Te'âlâ 'aleynâ nûrahu's-sârî**** hazretlerinin türbesi hazîresinde medfûn sahîhatü'n-nisbe Buhârî 'Abdül'azîz Efendi nâm 'azîz-i feyz-nümûndan silsiletü'z-zeheb, sâdât-ı Nakşibendiyye'ye peyveste ve vasf-ı hubb-i mufrit-i ehlullâh ile pîrâste bir zât-ı nâdirü'l-akrân idi. Hiddet-i mizâcı iktizâsı çendân lisân-ı[4] müdâheneyi gözetmeyüp, hattâ Mısır'da kadı iken Mehmed 'Ali Paşa'ya sâ'irleri gibi[5] mülâyemet etmeyerek: "Akrânınız olan vüzerânın revişinden hâric[6] tehakkümâne etvârınızı çeke-

---

*."الولد الحر یقتدی باباٸه الغرّ" = Yiğit delikanlı, şerefli atalarının izinden gider" anlamına gelen bu cümle, Arapça bir atasözüdür.

1.yirmi ["yirmi" kelimesi müellifce önce üste yazılıp üzeri karalanmış, sonradan buraya girmesi işaret edilerek satırın altına yazılmıştır] S : — Ü3

2.tekmîli'l S : tekmîl-i Ü3

3.vasıyyeti üzere S : — Ü3

**."قدس سره الجلی = Onun yüce sırrı mukaddes olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

***."افاض الله تعالی علینا نوره الساری = Yüce Allah onun özümüze işleyen nurunu üzerimize yağdırsın" anlamına gelen bu cümle, Arapça bir duâdır.

4.lisân-ı Ü3 : — S

5.sâ'irleri gibi S : — Ü3

6.hâric S : + sâ'irleri gibi Ü3

meyiz" deyü müşârun ileyhe vicâhen ve gıyâben ta'n ü takrî' etmekle, mansıb-ı mezkûrdan bî-nasîb ve[1] menâfi'-i külliyye yerine[2] şey'-i yesîr ile 'avdet etdiği, şiddet-i tab' ve gayret-i hakkāniyyet neb'ine[3] delîl-i kavîdir. *Nevverallâhu Te'âlâ merkadehû ve fî a'lâ gurafi'l-cinâni erkadehû**.

Tevcîh-i Eyâlet-i Çıldır

Eyâlet-i mezkûre mutasarrıfı Sâlih Paşa, cumâdelâhırenin yirmi beşinci günü [Ü3 98a] târik-i te'âtî-i mesâlih-i dünyâ[4] ve 'âzim-i dâru'l-hisâb-ı 'ukbâ olduğu haber, resîde-i Der-sa'âdet[5]-makarr olmağla, recebin yirmi beşinci günü sâbıkā Erzurum A'yânı Kapucu-başı 'Osmân Ağa'ya rütbe-i refî'a-i vezâretle 'inâyet kılındı.

Terceme

Müşârun ileyh Zağferânborlu'da[6] bin yüz yetmiş beş re's-i sâlinde Mustafa Ağa nâm bir kasaba hânedânının sulbünden serhadd-i vücûda vâsıl ve dâ'ire-i şuhûda dâhil olıp, ikdâm-ı sinni süllem-i sinînden yirmi bir derecesine resîde ve kāmet-i vicâheti şimşâd-âsâ ser-keşîde oldukda, Dâru'l-murâd Âsitâne'ye intikāl ve hâli olan Sadr-ı esbak Mehmed 'İzzet Paşa ol 'asrda Müdîr-i umûr-i Sikke, ya'nî Nâzır-ı Darb-hâne bulunmağla, harîm-i himâyesine ferş-i visâde-i istîhâl edüp, nâzır-ı müşârun ileyhin kayın pederi Sadr-ı celîl Halîl Hamîd Paşa'nın hazîne huddâmı silkine münhart ve nazar-ı iltifât-ı vezîrânesiyle leb-i erebi münbesit olup, müşârun ileyhin irtihâlinden sonra dayısı Hanya Livâsı'yla fürûğ-efrûz-i 'alem ü tuğ oldukda, hidmetinde müstahdem ve müşârun ileyh iki yüz dokuz rebî'ülevveli evâsıtında mesned-ârâ-yı vekâlet-i kübrâ oldukda, hazînedârlığıyla sevb-i ikbâli mütarraz u mu'allem ve çend mâh murûrunda Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'âlî zümresine mülhak ve zîr-i sâye-i vezîrânesinde neş'e-dâr-ı sahbâ-yı ikbâl-i murevvak olmuşidi. Müşârun ileyh iki yüz on üç rebî'ulâhırında ma'zûl oldukda, sâhibü't-terceme dahi on sekiz sâline değin hânesinde kûşe-nişîn-i hamûl olup, *ed-dehru zû-gayr-i ahvâlihî nü'ebün 'usrun ve yüsrun [Ü3*

---

1. ve S : Ü3
2. yerine ["yerine" kelimesi müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] S : — Ü3
3. neb'ine Ü3 : نیعنه S
* نور الله تعالی مرقده و فی اعلا غرف الجنان ارقده = Yüce Allah onun kabrini nurla doldursun ve onu cennetin en yüce köşklerinde ağırlasın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
4. dünyâ S : + ["dünyâ" kelimesi ayrı bir kaligrafi ile sonradan araya yazılmıştır] Ü3
5. Der-sa'âdet S : sa'âdet Ü3
6. Zağferânborlu'da (زغفران بورلیده) Ü3 : زعفران بورلیده S

*98b] ve iclâ'un ve imrârun** iktizâsınca sene-i mezbûre rebî'inde rebî'-i tâli'i ezhâr-nümûn ve Mirahûr-i sânîlik câhiyle memnûn olarak, ol hilâlde Mısr-ı Kāhire'de vukū'-yâfte olan ihtilâlin def'iyle Haremeyn-i şerîfeyn gulâmı[1] irsâli maslahatına me'mûr ve iki def'a varup gelüp, îfây-ı me'mûriyyetinde[2] sa'y-i mevfûr eylediği, Hudâvendigâr-ı esbak Şehriyâr-ı Selîmü'l-kalb nezdinde meşkûr olarak, yirmi bir ramazânının 'aşr-ı evvelinde bâ-rütbe-i refî'a-i vezâret Deryâ Kapudânlığı'yla çırâğ ve fânûs-i dâ'iresi fetîle-efrûz-i rifâg olup, Donanma-yı hümâyûn ile[3] Boğaz-ı Bahr-ı sefîd'e revân ve ol hengâmda semt-i muhâlifden vezân olan İngilterelü'nün sarsar-ı te'addîsi seddine nigeh-bân iken, şîve-i kaderle süfün-i mesfûre sene-i mezbûre zilhiccesinin on altıncı günü boğaz-ı mezkûrdan murûr eylediği, müşârun ileyhin gafletine mahmûl olarak ma'zûl ve Gelibolu menfâsına mevsûl olmuşidi. Ba'dehû yirmi üc şa'bânında Âsitâne'ye isticlâb ve yedi mâh güzerânında sılası olan medîne-i mezbûreye iclâ ile dağdağakeş-i igtirâb kılınup, yirmi altı zilhiccesinde vezâreti ibkā birle otuz yedi sâline kadar Kastamonu ve Bozok ma'a Kayseri ve Me'âdin Emâneti ve bi'l-ilhâk yine Bozok ve Malatya ve Divriği livâları ve Eyâlet-i Şâm ve Kütahya ve yine Kastamonu ma'a Bolu ve Viranşehir ve Eyâlet-i Trabzon menâsıbında vâhiden ba'de vâhidin zemân zemân darb-ı tabl-ı debdebe-i vezâret ve sipihr-ârâ-yı kevkebe-i tevliyet olup, sâl-i merkūm rebî'ulevvelinin onuncu günü [Ü3 99a] sene-i merkūme vekāyi'i hilâlinde güzâriş-pezîr-i kalem-i Fakîr olduğu sebebe mebnî bi'l-musâdere vezâreti ref'iyle Tokad'da ik'âd, ba'dehû hûş-i insâfı zîb-i ser-i ittisâf etdiği anlaşılarak, otuz dokuzda Çıldır Eyâleti'yle mısbâh-ı vezâreti îkād olunup, vâlî iken ânifâ muharrer olan târîhde mansıb-ı hayâtdan mün'azil ve 'âlem-i hiss ü hareketden munfasıl oldu**. *'Aleyhi'r-rahmetü[4] ve'l-gufrân****.

Müşârun ileyhin Mehmed Bey nâmında bir mahdûmu olup, kırk dört saferinde rütbesi Mûsıl[a]-i Süleymâniyye'de iken terk-i tarîk-i 'ulemâ ve Ser-bevvâbîn-i Bârgâh-ı mu'allâ ricâline iltihâk edüp, hâlâ bi'l-istihkāk Mîrahûr-i sânî-i[5] Şehriyâr-ı âfâkdır.

---

*."واجلاء و امرار" [Ü3 98b] الدهر ذو غير احواله نوّب عسر و يسر = Bir halde durmayan felek gelişmelerden ibarettir; bazen zorluktur, bazen kolaylıktır, bazen yüceltir, bazen alçaltır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1.gulâmı S : gılâli Ü3

2.me'mûriyyetinde Ü3 : me'mûriyyetde S

3.hümâyûn ile Ü3 hümâyûnla S

**."Tevcîh-i Eyâlet-i Çıldır ..... munfasıl oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,116'da kaydedilmiştir.

4.'Aleyhi'r-rahmetü S : 'Aleyhi'r-rahmeh Ü3

***.عليه الرحمة والغفران = Allah bol bol rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

5.sânî-i S : sânî-yi Ü3

Sudûr-i emr-i 'âlî be-inşâ'-i çenber

Bahr-ı siyâh tarafından Der-sa'âdet'e hatab ve kömür nakl eder çenber ve çekeleve ta'bîr olunan merâkibe kıllet gelüp, havâyic-i zarûriyye-i mezkûra kesret ü vefret üzere vürûd etmeyerek, 'ûd ü 'anbere 'adîl olarak 'ibâdullâh rûy-i zarûret müşâhede vü rü'yet edüp, mukaddemlerde ise bu vechile merâkib-i mezkûreye nedret geldikce, zevi'l-iktidâr olan esnâf taraflarından inşâ etdirilerek[1] sekene-i Dâru's-saltanati's-seniyye def'-i zarûret ve esnâf dahi kesb-i menfa'at etmiş oldukları[2] mesbûk olmağla, bu def'a dahi Kaban-ı Dakîk tüccârı ve kerasteciler ikişer ve boyacı ve Odun-kapulu ve dülbendci ve fırancelacı esnâfı birer kıt'a çenber ve 'attârân ve Bal Kabanı tüccârı ikişer ve Yağ Kabanı ve habbâzân ve hammâmcılar birer kıt'a çekeleve ve basmacılar bir kıt'a sivri kıc ve Ermeni ve Rum milletleri dahi birer kıt'a çenber -ki [Ü3 99b] cem'an on sekiz kıt'a merâkib- inşâ etdirilmek[3] bâbında bi'l-irâdeti's-seniyyeh[4] esnâf-ı merkûmeye tenbîh olunmak üzere Dâru'l-hılâfeti'l-'aliyye Kadısı'na hıtâben recebin yirmi beşi[5] târîhiyle müverrah emr-i 'âlî tastîr ve çenberler bin iki yüz ve çekeleveler altı yüzden sekiz yüz çeki[6] hamûleyi mütehammil ve dört mâh müddetde cümlesi tekmîl olmak şartı dahi emr-i mezkûra[7] tahrîr olundu.

Tertîb-i asker-i Kazak be-ma'iyyet-i Donanma-yı hümâyûn

Silistre havâlîsinde sâkin Kazak tâ'ifesi tîz-dest ve çâpük-hareket, nehr ü bahr ile münâsebetleri olan bir kavm olup, Donanma-yı hümâyûn ma'iyyetinde kürekcilik ve sâ'ir hidmetde sebât-ı kadem ile istihdâma elvereceği Sadr-ı a'zam hazretlerinin ol havâlîde oldukları hengâmda bizzât meşhûd u ma'lûmu olmağla, tâ'ife-i merkûmeden bi't-terâzî münâsib mâhiyye kat'iyle yüz elli ve lede'l-imkân dahi ziyâde neferâtın tanzîm ü irsâli husûsu, bir mâlı mukaddem Silistre Vâlîsi Vezîr Ahmed Paşa'ya ihâle vü sipâriş olunmuşidi. Müşârun ileyh kavm-i merkûmun iş erlerini nezdine celb ile beher neferine yirmi beşer ve bir nefer ser-kerde ile bir nefer papasa yüzer ve bayrakdâr ve tercemânlarına ellişer guruş mâhiyye ile beş yüz güzîde ve tüvânâ Kazak tertîb ve evâ'il-i recebü'l-müreccebde Der-i devlet'e tesrîb

---

1.inşâ etdirilerek S : انسا olunarak Ü3
2.etmiş oldukları S : etdikleri Ü3
3.etdirilmek S : etdirmek Ü3
4.seniyyeh S : seniyyeti Ü3
5.beşi S : beş Ü3
6.çeki Ü3 : ceki S
7.mezkûra [Önce "mezkûrda" yazılmış, sonradan aradaki "dal" harfi silinmiştir] S : mezkûrda

edüp, ancak mersûmûn bî-silâh olmalariyle her birine ber-tarîka-i 'âriye[1] Cebe-hâne-i hümâyûn'dan birer tüfeng ve birer kılıc i'tâ olundu*.

Tevcîh-i rütbe-i mîr-i mîrân be-Kā'im-makām-ı Muhâfız-ı Anapa

Hâlâ Anapa'da Muhâfız [Ü3 100a] Kā'im-makāmı bulunan Ser-bevvâbîn 'Abdullâh Ağa'nın yararlığı rû-nümâ ve muhâfızı Vezîr Hasan Paşa evvel-bahârda Anapa'ya geçmek üzere şimdilik mansıbı olan Trabzon'da ikāmete me'zûn olduğuna mebnî, kā'im-makām-ı[2] mûmâ ileyhin tezâyüd-i nüfûz u i'tibârı lâzım gelerek, hakkında rütbe-i merkūmenin ihsânı, vezîr-i müşârun ileyh cânibinden müstercâ olmağla, mâh-ı merkūmun dördüncü günü silk-i mîr-i mîrânîye münharıt ve sagr-ı vak' u şânı münbesit kılındı.

Tevcîh-i Livâ'-i Teke ve Hamîd

Livâ'eyn-i mezkûreyn Mutasarrıfı Berkofçalı[3] Yûsuf Paşa bir kofca âdem çıkup, ya'nî zikri mesbûk olduğu üzere ber-vech-i matlûb bir işe muvaffak olmayarak, Ser'asker-i sâbıkdan hâh u nâ-hâh tahsîl-i ruhsat ve hilâl-i saferde Alamana'dan Yenişehir-i Fenar'a 'avdet ve me'mûren muhâfaza sûretiyle Sofya'da müddet-i kalîle ikāmetden sonra hatfe enfihî dâr-ı bekāya rihlet etmekle, işbu recebin on dokuzuncu günü Teke Sancağı hâlâ Adana Vâlîsi ve Niş Muhâfızı Kavanos-zâde Vezîr Hüseyn Paşa'ya ve Hamîd Sancağı hâlâ 'Alâ'iyye Mutasarrıfı ve İzmir Mutasarrıfı Vezîr Kelâmî Hasan Paşa'ya kemâ-kân muhâfazalarında bulunmak üzere ihsân ve her biri tevsî'-i dâ'ire-i me'âşlariyle şâdân kılındı.

Terceme

Müteveffâ-yı sâlifü't-tahrîr, Aydosiyyü'l-asldır. 'Unfuvân-ı şebâbında Pâsbân[4]-zâde'ye segbân ve biraz zemân dil-hâhı üzere hareket ederek rağbet ü i'tibârlariyle[5] bölük-başıları miyânında kesb-i 'unvân-ı rüchân birle i'ânesiyle Berkofca'ya a'yân ve 'asr-ı mezkûr ağalarının usûl-i [Ü3 100b] nâ-hemvârı üzere Rahova ve ol havâlîde olan menâfi'-i iltizâmâtı iddihâr

---

1. 'âriye S : 'âdiye Ü3
*. "**Tertîb-i asker-i Kazak** ..... i'tâ olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,106'da kaydedilmiştir.
2. kā'im-makām-ı S : kā'im-makāmî-yi Ü3
3. Berkofçalı Ü3 : Berkofcalı S
4. Pâsbân Ü3 : Pâspân S
5. i'tibârlariyle Ü3 : i'tibâriyle S

ederek mümtâz-ı akrân olup, karîne-i hâl Pâsbân[1]-zâde berzah-rev-i irtihâl oldukda, Vidin Kal'ası'nı metbû'unun revişi üzere zîr-i tegallübüne almak dâ'iyesiyle kal'aya girmiş iken, ser-kerdegân bi'l-ittifâk müteveffânın hazînedârı Molla İdrîs Ağa -ki hasbe'l-vakt bâ-vezâret muhâfaza-i kal'a 'uhdesine ihâle olunan kimesnedir- ana ittibâ' ve sâhibü't-tercemeyi ircâ' ederler. Ol dahi yine Berkofca'da dagal-bâz-ı[2] teferrüd ve fursat-bîn-i ta'avvüd iken, muhâfaza-i mezkûre Hâfız 'Ali Paşa'ya tefvîz ve Molla Paşa'nın ihrâcı bâbında müşârun ileyhin ma'iyyetine Hezargırad A'yânı Kapucu-başı mülakkab Hasan Efendi ve sâ'ir ol havâlî a'yânı gibi sâhibü't-terceme dahi me'mûr olup, cümlesinin ibrâz-ı sadâkat etmeleri rehâ-yâb-ı ta'rîz kılındıkda, mütercem-i muharrer niyyet-i fâsidesini, ya'nî kal'aya ba'de'd-duhûl tecebbürünü icrâya vesîle ittihâziyle hasbe'z-zâhir Hâfız Paşa'nın yanına 'udde vü 'atâd ile gelüp, sûret-i i'ânet izhâr ve garaz-ı fâsid-i mezkûrunu mûmâ ileyh Hasan Efendi'ye keşfle isti'ânet ü istinsâr ve ol dahi meyl gösterüp, lâkin vezîr-i müşârun ileyhi ihtâr etmekle, Hâfız Paşa dahi tebassur üzere hareket ve Molla'yı istîmânla ihrâcda hakîmâne gayret ve bi'l-cümle etrâf a'yânlarını vesvese-i mezkûreye binâ'en kal'aya 'adem-i idhâlle hüsn-i tedbîr irâ'et eylemişidi. Berkofcalı yine makarrına gelüp, ba'de eyyâmin takdîr-i Melik-i 'allâm ile evvelâ Ser-bevvâbîn, [Ü3 101a] ba'de-zâ otuz dört hılâlinde Eğriboz Sancağı ile[3] bâ-vezâret dâ'iresi sûret-pezîr-i tezyîn olup, mahallinde beyân olunduğu üzere istihdâm olunarak, Sofya'da girîbân-ı hayâtı çâk ve Çelebi Câmi'i hazîresinde mestûr-i hâk oldu*.

Berkofca'da câmi'-i şerîf ve medrese misillü âsâr-ı hayriyyesi vardır. *Cûziye bi-'afvi's-seyyi'ât***.

Me'mûriyyet-i Ser'asker-i sâbık Dervîş Mustafa Paşa be-muhâfaza-i Sofya

Müşârun ileyh, halefi Mehmed Reşîd Paşa Yenişehir'e vürûdundan sonra ber-mûceb-i irâde 'ulûfe ve sâ'ir husûsda hisâbını rü'yet ve kat'-ı târı maslahat kıldığı, Ser'asker-i lâhık tarafından inhâ'-i Der-i devlet olunmağla, dâ'iresinde mevcûd olan askeriyle Berkofcalı Yûsuf Paşa merhûmun yerine Sofya'ya 'azîmet ve anda muhâfız olarak ikâmete me'mûr ve

1.Pâsbân Ü3 : Pâspân S
2.dagal-bâz S : دغلبار Ü3
3.Sancağı ile Ü3 : Sancağı'yla S
*."**Tevcîh-i Livâ-i Teke ve Hamîd** ..... oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,117'de kaydedilmiştir.
."جوزی بعفو السّیئات**" = Allah onun günâhlarını af'fetmek suretiyle mükâfâtlandırsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

ol vechile kendisi şa'bân gurresinde Yenişehir'den hareket eylediği vârid olan tahrîrâtında mastûr iken, sûret-i betâ'eti istihbâr olunduğuna binâ'en sür'at-i hareketini hâvî ve imrâr-ı vakt olunduğu takdîrce 'âkıbeti vahîm olmak va'îdini muhtevî taraf-ı sadâret-penâhîden irsâl olunan kā'imede iş'âr olundu[1].

Tevcîh-i Kitâbet-i Yeniçeriyân

Câh-ı merkūm mutasarrıfı Tezkire-i evvel-i sâbık el-Hâc Sâlih Efendi ma'zûl ve şa'bânü'l-mu'azzamın ikinci günü Selîm Sâbit Efendi mevsûl oldu.

Tevcîh-i Mısır ve Üsküdar

Kırk rebî'ülevveli gurresinden Kazâ'-i Mısr-ı Kāhire, sâbıkā Selânik Kadısı Vardarî Şeyh-zâde Yahyâ Kâmil Efendi'ye ve sene-i mezkûre saferi gurresinden Üsküdar [Ü3 101b] Kazâsı, bâ-Hâmise-i Süleymâniyye Hânkāh-ı Ka'riyye Müderrisi Çelebi-zâde Zeynel'âbidîn Efendi mahdûmu es-Seyyid[2] Mehmed 'Ârif Efendi'ye tevcîh olundu.

Vürûd-i haber-i vusûl-i İbrâhîm Paşa be-Mora ve ba'zı meserret

Müşârun ileyh mukaddemâ defe'âtle mersûm-i harîta-i beyân olduğu üzere sagr-ı İskenderiyye'den hareket edeli yedi mâhı tecâvüz edüp, hikmet-i Sübhâniyye iktizâsınca mersâ-yı maksada vaktiyle vusûle savle-i bâd-ı muhâlif[3] sedd-figen ve bâdî-i dûçârî-i girdâb-ı mihen olup, ya'nî sâl-i sâbık zilka'desinde sagr-ı mezkûrdan feth-i şirâ' ve Midillü pîş-gâhında işbu kırk sâli evâ'il-i saferinde Kapudan-ı deryâ ile ictimâ' ve ol hînde zuhûr eden süfün-i menhûse-i eşkıyâ ile ba'de'l-muhârebe Mora sularına isrâ' ve Sakız civârında Terfil Boğazı nâm mahalde yine merâkib-i a'dâya hilâl-i mâh-ı merkūmda bi't-tesâdüf müdâfi'-i dâne-i top-ı ra'd-kûpla sükkân-ı cem'iyyet-i segânı şikest ü perîşân ve rehîn-i indifâ' etdikden[4] sonra cûyende-i cûdî-i maksad olarak ve[5] evâhır-ı mâh-ı merkūmda evvelâ Bodrum Limanı'na, ba'dehû Marmaris, ba'dehû Suda Limanı'na vürûd ve emvâc-ı

1.**Me'mûriyyet-i** ..... olundu Ü3 : — S
2.es-Seyyid S : — Ü3
3.muhâlif S : muhâlefet Ü3
4.etdikden Ü3 : etd[ikd]en S
5.ve S : — Ü3

yemm-i eryâh-ı şitâ mâni'-i 'azîmet olarak, dört mâha karîb müddet zarfında zikr olunan limanlarda zemân zemân ku'ûd edüp, ba'de-zâ tebâşîr-i nesîm-i muvâfık bâdî-i hareket-i fi'l-cümle olup, recebü'l-ferdin on birinci günü âhır-i me'meni olan Suda Limanı'ndan fekk-i lenger-i ikâmet ve Mora cânibine güşâd-ı şirâ'-ı teveccüh ü[1] 'azîmet etmişiken, hikmet-i mecre'r-riyâh ile furtunalar zuhûr ederek, ma'iyyetinde olan sefâyin-i hümâyûndan birazı liman-ı mezkûrda [Ü3 102a] kalmış ve birazını ilerüye sevk etmiş bulunmağla ahvâlleri ma'lûm olmayarak, fekat kendüsi yirmi beş kıt'a sefâyin ile mâh-ı şerîf-i mezkûrun beşinci günü müddet-i medîdeden berü zuhûr-i talî'a-i inşirâh-ı bâle çeşm-dâr-ı reh-i[2] istikbâl olan Moton'a pâ-nihâde-i imdâd ü satvet ve birkac gün ârâmla ehâlî ve er-i âmile tâb-bahş-ı kuvvet oldukdan sonra, bir mikdâr asâkir-i kerrâr ile Moton'a iki sâ'at mesâfede vâki' Anavarin Kal'ası tarafına sevk-i semend-i celâdet edüp, lâkin at işleyecek mahal olmadığından başka, asâkir-i külliyye ve mühimmât-ı sâ'ire dahi girüde kalan süfün-i hümâyûnda olup, henüz vürûd etmediğinden, hemân ol havâlîde kâ'in ba'zı kenâyis ü biya'da mutehassın olan kilâb-ı kefere üzerlerine hücûm edüp, kefere-i mersûme savle-i esedâne-i İslâmiyâna tâb-âver olmayarak, hanâzîr-âsâ bâlâ ve zîr-i cibâle doğru râh-ı peymâ-yı gürîz ü firâr ve terk eyledikleri koyun ve keçi[3] ve eşyâ'-i sâ'ire giriftâr-ı serpençe-i guzât-ı 'aduvv-şikâr olup, işbu mukaddime-i fevz ü zafer el-hâletü hâzih Moton ve Koron kal'alarının muhâceme-i hasr ve tazyîk-i a'dâdan halâsların müntec olmağla*, müşârun ileyh Moton'a 'avdetle bi-mennihî Te'âlâ çeşm-dâşt-ı intizâr olduğu donanma-yı sâ'ire ile tevârüd edecek asâkir-i nusrat-me'âsirin vusûllerinde iktizâ hasebiyle ne tarafa râyet-efrâz-ı hareket olmak münâsib ise ol semte imâle-i licâm-ı hamâset edeceği peyâm, evâ'il-i şa'bânü'l-mu'azzamda safâ-bahş-ı mesâmi'-i devlet ve inbisât-sâz-ı mecâmi'-i ümmet olup, mûsıl-ı haber olan iki nefer Tatara [Ü3 102b] 'atâyây-ı seniyye i'tâ ve birer semmûr kontoş ferve iksâ olundu.

Tevcîh-i Nezâret-i Cebe-hâne[4]

Bundan akdem İran'a sefâretle revân ve ba'de'l-kufûl nezâret-i mezkûre tevcîhiyle munharıt-ı silk-i mukbilân kılınan Beylikci-i[5] esbak Necîb Efendi, hengâm-ı kühûletde sefer-i nâ-iyâb-ı 'ukbâyâ zihâb etmekle, man-

1.teveccüh ü Ü3 : teveccüh S
2.reh-i Ü3 : - S
3.keçi Ü3 : keci S
*."**Vürûd-i haber-i vusûl-i İbrâhîm** ..... olmağla" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,103-104'te kaydedilmiştir.
4.**Cebe-hâne** Ü3 : **Cebeciyân** S
5.Beylikci-i S : Beylikci-yi Ü3

sıb-ı mezkûr Hüsni Bey birâderi 'Ali Bey'e mâh-ı merkûmun on yedinci günü ihsân ve mısbâh-ı ikbâli fürûzân[1] kılındı. *Ve me'd-dehru illâ ni'metün ve musîbetün ve le'l-halku illâ emnün ve cuzû'un**.

Fevt-i 'Abdülganî Efendi ez-'ulemâ'-i hâcegân

Mûmâ ileyh evâ'il-i Selîm Hân-ı cennet-mekân'da Defter Emâneti rütbesini ihrâz ile terk-i 'âlem-i mecâz eden el-Hâc Selîm Efendi'nin veled-i salâh-sîreti ve ism-i semmi 'Abdülganî[2], târîh-i velâdetidir. Evâ'il-i neş'etinde Sadr-ı a'zam Mektûbcusu kalemine vâzı'-ı devât-ı devâm[3] ve Melek Mehmed Paşa kā'im-makāmlığında yine fuzalây-ı hâcegândan Kassâb-zâde İbrâhîm Efendi'yle bir günde ru'ûs-i hâcegâniyle be-kâm olmuşidi. Şâgirdi mesâbesinde olan İbrâhîm Nesîm Efendi'nin ser-halîfeliğinde ba'zı evzâ'-ı bâridesine gayret-i 'ilmiyyesi tehammül edemeyerek kalemini târik ve vâlidinden müntakil bülga-i yesîre-i bedel-i ze'âmetle tekeffüf birle şâh-râh-ı 'ibâdet-i Hallâk'a sâlik olup, bu hâl üzere işbu kırk senesi şa'bânının Leyle-i Berât'ında ezân-ı mağribe icâbet ve telaffuz-ı kelime-i münciye-i şehâdetle târik-i dehr-i denî-perver ve 'âzim-i na'îm-i[4] safâ-makarr olup, Kâtib Câmi'i mezâristânında vâlidi merkadine defn olundu.

Mûmâ ileyh [Ü3 103a] 'ulûm-i âliye ve fünûn-i 'âliyeyi Benderekli Ahmed Efendi ve Koca Müftî-zâde'den kānûn üzere ahz ü ta'allüm birle tırâz-ı zâtı nakş-ı mantûk u mefhûm ile mu'lem ve fünûn-i riyâziyye betahsîs fenn-i necme kemâliyle intisâbı müsellem, nazar-ı iksîr-eser-i ehl-i dilâna mazhar olmuş, lisân-ı sûfiyyede zevk-i vicdânî bulmuş, nâmı sahîfe-i rüzgârda yâdigâr olacak bir pîr-i bî-nazîr idi; *'aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân***.

Nüzûl-i firkateyn ve ihrâc-ı mevâcib-i kısteyn

Şehr-i mezkûrun yirmi üçüncü isneyn günü Sadr-ı a'zam hazretleri tebdîlen gidüp, sâha-i Tersane'de resîde-i tekmîl olan Müjde-resâ nâm firka-

---

1.fürûzân Ü3 : firâvân S

*."وما الدهر الا نعمة و مصيبة ولا الخلق الا امنٌ و جزوع" = Felek dediğin bazen nimet, bazen musîbettir. İnsanlar da ya huzur içindedirler, ya da sabırsızlık gösterip feverân ederler" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

2.'Abdülganî ['Abdülganî isminin altında "**1167**" tarihi yazılıdır] Ü3, S

3.devâm Ü3 : ve dâm S

4.na'îm-i Ü3 : — S

**.عليه الرّحمة والغفران = Allah bol bol rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

teyn, muhtâr olan üç[1] sâ'at on dakîkada rûy-i deryâya inzâl olunup, mu'tâd olanlar hil'at ü 'atıyye cemîlesine mazhar ve irtesi salı günü tertîb olunan Dîvân-ı hümâyûn'da kısteyn mevâcibi nâmiyle kîse-i vâfire ve bedre-i bâdire Hazîne-i hümâyûn'dan nâfile yere be-der oldu*.

Âmeden-i haber-i âgāz-ı vegā ez-Ser'asker Paşa

Rumeli Ser'askeri'nin ma'iyyetine tertîb olunan asâkir, hey'et-bend-i ictimâ' u ihtişâd ve sâlâr-ı mu'asker-i bahâr dahi saff-ârây-ı leşker-i şimşâd olmağla, işbu şa'bân-ı şerîfin[2] sekizinci günü yâverî-i tevekkül-i Bârî ile asâkir-i nusrat-me'âsirden dört bin nefer ile kethudâsı Ser-bevvâbîn[3] Ağa'yı bir koldan ve on birinci günü sekiz bin[4] güzîde leşker ile Pilaslı-zâde İsmâ'îl Paşa'yı dîğer koldan sevk u ta'yîn ve Salona koluna me'mûr olanların dahi binây-ı hareketlerin te'kîd ü isti'câl ile tarsîn edüp, ya'nî üc koldan küffâr üzerine ihcâm ü iktihâmı tertîb ve kendisi [Ü3 103b] dahi kā'id-i lutf-i Mu'înü'l-mücâhid ile Mesolong kasdiyle meslek-i cenge 'azîmeti tasmîm eylediğini müş'ir tahrîrâtı, resîde-i cây-gâh-ı vürûd ve 'âmme-i müstemi'înin berây-ı nusrat ü selâmet dü-dest-i du'â vü dürûdü, berdâşte-i bârgâh-ı Rabb-ı vedûd oldu**.

Vürûd-i ba'zı peyâm ez-Muhâfız-ı Limni ve itâre-i tenbîh-nâme be-ba'zı muhâfızîn

Limni Cezîresi Kal'ası'na üc sâ'at mesâfede vâki' قوماطوز nâm karye civârına eşkıyâ'-i Rum'dan bir mikdâr mürdâr sandallar ile yanaşup, nihâde-i pây-ı idbâr etdiklerinde, ol tarafın muhâresesine me'mûr olanlar derhâl mübâşeret-i kıtâl ile beş-on kadar bî-dîn pül-i tîğden 'âzim-i dereke-i siccîn ve mâ'adâsı mecrûhen ve mehzûmen sandal-süvâr-ı firâr oldukları haber, muhâfızı Vezîr Kara Mehmed Paşa'dan vâsıl-ı Der-i mes'adet-makarr olup, lâkin el-hâletü'l-hâzırah fezây-ı[5] vâsi'atü'l-enhâ'-i Deryâ-yı Sepîd do-

---

1.üç S : üc Ü3

*."Nüzûl-i firkateyn ve ihrâc-ı ..... be-der oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,106'da kaydedilmiştir.

2.şa'bân-ı şerîfin Ü3 : şa'bânu'l-mu'azzamın S

3.Ser-bevvâbîn Ü3 : + [İsim yeri boş bırakılmıştır] S

4.bin Ü3 : + nefer S

**."Âmeden-i haber-i âgāz-ı vegā ..... vedûd oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,119'da kaydedilmiştir.

5.fezā'-i S : fezây-ı Ü3

nanmadan tehî olduğuna binâ'en reme-i remîde-i[1] eşkıyâ'-i habâset[2]-disâr, tarata ta'bîr olunur sefâyin-i sıgâr ile adalar arasında ve sevâhilde geşt ü güzâr ve fursat buldukca yemîn ü yesâra endâhte-i seng ve meder-i rahne vü hasâr, 'ale'l-husûs bu eyyâmda kırk altı kıt'a tarata ile bir takım melâ'în İzmir civârında kâ'in Yeni-kal'a altına sokılup, ba'zı mahallere 'utlet-i dâmgâh-ı tebassur-i muhârisînde bir takrîb ziyânkârî-i mûşâneye ictisâr etdikleri, gûş-güzâr-ı evliyâ'-i umûr olmağla, İzmir ve İstanköy ve Sakız ve Midillü ve Kuşadası ve Mu'ârız sevâhili muhâfızlarına emr-i tebassur u teyakkuzda pâydâr olmaları bâbında evâhır-ı mâh-ı[3] şa'bânda tenbîh-nâme-i [Ü3 104a] vekâlet-penâhî tesyâr olundu.

İntikāl-i Şeh-zâde Sultân 'Abdülhamîd

Tavvelallâhu Te'âlâ 'ömre ebîhi bi-câhi'n-Nebiyyi'n-nebîh*

Şehriyâr-ı vâlâ-haseb ve Pâdişâh-ı[4] memdûhu'n-neseb hazretlerinin şehzâdeleri Sultân 'Abdülhamîd'in nevres-nihâl-i vücûd-i bihbûdları, çend eyyâmdan berü çiçek marazı 'arziyle haste ve kabûl-i 'ilâcdan vâreste ve 'âkıbet;

Kudâmîn sürh-gül-râ kûh pervered,
*Ne-dâdeş 'âkıbet reng-i gül-i zerd***

vefkınca 'izâr-ı âl-ı pür-envârı, gül-berg-i gül-âb-dâde gibi bî-mâ ve tefzede-i zübûl-i fenâ olup, bi-emrillâhi Te'âlâ ramazânü'l-mübârekin ikinci salı gicesi 'azm-i gülistân-ı bekā ve meyl-i na'îm-i me'vâ etmekle, erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat mübâşeretiyle[5] Ebu'l-feth ve'l-megāzî Sultân Mehmed Hân Gāzî *tâbe serâh****[***] Câmi'-i behişt-levâmi'i hadîka-zârında vâki' merhûme ve mağfûrun lehâ Vâlide Sultân türbesinde mânend-i Genc-

---

1.remîde-i S : âremîde-i Ü3
2.habâset Ü3 : hıyânet S
3.mâh-ı Ü3 : — S
*."طوّل الله تعالى عمر ابيه بجاه النّبى النبيه" = Yüce Allah, Hz. Peygamber'in şerefli mertebesinin hürmetine onun babasının ömrünü uzatsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
4.Pâdişâh-ı S : Pâdişâ[h]-ı Ü3
**."ندادش عاقبت رنك كل زرد * كدامين سرخ كلراكوه پرورد = Neticede onu sarartmayıp kırmızı gül rengi veren hangi dağdır" anlamına gelen bu cümle, Farsça bir beyittir.
5.mübâşeretiyle Ü3 : + hazret-i S
***."طاب ثراه = Kabri iyi ve temiz olsun" anlamına gelen ve ölülere yapılan Arapça bir duâ cümlesidir.

i şâygân defîn-i hâk-i 'ıtr-efşân kılındı*. Ol nev-bâve-i[1] hadîka-i şevkete 'İzzet Molla bu târîhle mersiye-hân olmuşdur. **Târîh;**

Fasl-ı bahârı bilmedik biz mâtem-i Şeh-zâde'den,
Etdikde Hâkān-ı zemân fevtinde anın âh u vâh.
Gitdi çiçekden derdine Şeh-zâde dermân bulmayup,
'Âkil olan eyler mi hic bu bâğ-ı fânîye nigâh.
Durdukca bu bağ-ı cihân, yatdıkca ol serv-i revân,
Mahmûd Hân'ı Hakk ede gül-zâr-ı dehre pâdişâh.
Virsün o Şâhenşâh'a Hakk encüm kadar şeh-zâdegân,
Lâkin bana göstermesün 'âlemde andan gayrı şâh.
'İzzet! Gören târîhimi bülbül gibi eyler figān,
Gül-nahl idi Sultân Hamîd soldu çiçekden, geçdi[2] âh!

(کلنخل ایدی سلطان حمید صولدی چچکدن کچدی اه)

Nasb-ı Nâzır-ı Top-hâne

Mûsâ Paşa-yı ma'hûdun damadı olup, kā'im-makāmlığı hengâmında [Ü3 104b] hâzini olmak takrîbi Bâb-ı 'âlî'ye intisâb, ba'dehû hemşehrîsi Yenişehirli Zeynel'âbidîn Bey terbiyesiyle Büyük Tezkireci olarak sermâye-i takrîb iktisâb edüp, otuz beş sâlinde diyâr-ı 'Acem'e sefâretle 'âzim ve ba'de'l-'avde Cebe-hâne Nezâreti'yle ru'ûs-i câh-ı vâlâya mülâzım olup, ba'de-zâ Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve hâlâ Top-hâne Nâzırı olan Süleymân Efendi biraz zemândan berü bîmâr ve nâ-kābil-i tedbîr ü tîmâr olup, şehr-i mezkûrun ikinci günü terk-i dağdağa-i dünyâ ve 'azîmet-i semt-i bekā etmekle, nezâret-i mezkûre ile Defterdâr-ı sâbık Mustafa Efendi dest-res-i medâr-ı kifâf ve müteveffâ-yı müşârun ileyhden münhall olan Bağdâd ve Musul kapu kethudâlıklariyle dahi Cebe-hâne Nâzırı 'Ali Bey vâye-dâr-ı in'itâf oldu.

'Azîmet-i Donanma-yı hümâyûn be-cânib-i Babr-ı sefîd

Rumeli Ser'askeri Reşîd Paşa giceyi gündüze katarak i'dâd-ı esbâb-ı sitîzde gayret ve işbu şehr-i[3] ramazân-ı envâr-leme'ânın gurre-i garrâsında Narda'dan inâre-efrûz-i meşâ'il-i hareket ve Mesolong teshîri niyyetiyle ol

*."**İntikāl-i Şeh-zâde Sultân 'Abdülhamîd** ..... kılındı" kısmı özetle ve Es'ad Efendi'nin Târîh'inden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,117'de kaydedilmiştir.
1.nev-bâve-i Ü3 : nev-bâde-i S
2.geçdi S : gecdi Ü3
3.şehr-i S : — Ü3

savba teveccüh ü 'azîmet edüp, mukaddemâ Mesolong muhâsarasına tertîb olunan top ve hâven ve mühimmât-ı sâ'irenin bir an akdem sefâyin-i hümâyûnla îsâli elzem olduğu, taraf-ı müşârun ileyhden iş'âr u işâret kılındığından başka, eşkıyâ tekneleri meydân-ı deryâyı hâlî bularak etrâf u eknâfa şerâre-pâş-ı gezend ü zarar olmalariyle, her ne kadar süfün-i hümâyûndan birkac kıt'a firkateynin techîzi henüz resîde-i itmâm olmamış ise de, verâdan gönderilmek üzere Donanma-yı [Ü3 105a] hümâyûn'un hareketine irâde-i ikdâm-ifâde-i pâdişâhî ta'alluk etmekle, Kapudan Paşa şa'bânın yirmi sekizinci günü li-ecli'l-vedâ' mu'tâd olduğu üzere Sadr-ı a'zam hazretleriyle hem-meclis-i[1] mülâkāt ve dûş-i vezîrânesine serâsere dûhte sırt semmûr ferve iksâsiyle karîn-i tekrîmât oldukdan sonra, ramazân-ı şerîfin on birinci günü Donanma-yı hümâyûn'u Beşiktaş pîş-gâhına çekdirüp, çend rûz murûrunda bâd-ı muvâfık vezân oldukda, *b'ismillâhi mecreehâ ve mürsâhâ** isti'ânesiyle fekk-i lenger-i ikāmet ve cihet-i maksûda 'azîmet eyledi**.

Zuhûr-i harîk der-sefîne-i Kapudan Paşa ve intifâ'eş

Müşârun ileyhin süvâr olacağı Müjde-resâ nâm firkateyn şehr-i sâbıkda indirilüp, teksîr-i 'amele ile birkac gün zarfında itmâm-ı techîzine sa'y-i tâmm olunmakda iken, süfün-i mükemmele-i sâ'irenin Beşiktaş pîşgâhına çekdirildiği gün vakt-i zuhrda anbarında olan talaşdan nâ-gâh nâr-ı kazâ['-i] şerâre-feşân zuhûr ve telâşda 'akl u şu'ûr olup, itfâsı tehammülsûz-i âb-ı imkân iken hamden lillâhi Te'âlâ 'inâyet-i Bârî ve hulûs-i Şehriyârî ile muntafî ve bir lutf-i hafî oldu.

Nefy-i Kādî-i Selânik

Selânik Kadısı Beyşehrî-zâde Tâhir Efendi kazâ'-i mezkûru zabt edeli beş mâhı tecâvüz edüp, lâkin mutasarrıf-ı vilâyet 'Ömer Viriyon Paşa ile imtizâc edemeyüp, ya'nî paşa bir çiger-dâr-ı hod-râ, molla ise otuz yıldan berü hasret-keş olduğu mahsûl-i kazânın birazını vâmına ve birazını infisâlinden sonra idâmına sarfa medâr olmak ümmîdiyle teksîr sevdâsına mübtelâ olarak, bir i'lâm harcından dolayı beynlerinde nizâ' peydâ ve fi'l-hakîka mûmâ ileyh dahi 'abes-gûy ve jaz-hây olarak çendan töre-i semâhati

---

1.hem-meclis-i Ü3 : هنجلس S

*."بسم الله مجريها و مرسيها = Onun akıp gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Hûd 11/41. âyetin ortasında yer alan bir kısımdır.

**."'Azîmet-i donanma-yı hümâyûn ..... 'azîmet eyledi" kısmı *Târîh-i Cevdet*, XII,119'da kaydedilmiştir.

bilmeyan paşayı igzâb, ol dahi 'azl ü nefyini mübâlagalıca ve tumturaklıca Der-sa'âdet'e 'arz u işrâb etmekle, bakıyye-i müddetini nâ'ibi Müsevvid Tosyalı Deli 'Osmân Efendi ile zabt etmek üzere bâ-işâret-i şeyhülislâmî Filibe'ye hilâl-i mâh-ı merkūmda iclâ olundu[1].

İrsâl-i hazîne-i evfer be-savb-ı Ser'asker[2]

Müşârun ileyhe çend mâh mukaddem iki bin beş yüz kîse akça gönderilmiş ise de sarf edüp ve iş görilecek mevsim olduğundan bahsle yine ol mikdâr akça ihsânını iltimâs etmekle, yevm-i mezkûrda iki bin beş yüz kîse dahi bâ-irâde-i Pâdişâh-ı deryâ-nevâl savb-ı müşârun ileyhe [Ü3 105b] irsâl ve nakdîne-i mezkûre, kemer-bend-i kuvveti şeddine medâr-ı istihsâl kılındı.

Ziyâret-i Hırka-i şerîfe

Mâh-ı mes'ûd-i merkūmun on beşinci salı günü 'âdet-i latîfe-i Devlet-i 'aliyye üzere Hırka-i şerîfe ziyâretiyçün Sadr-ı a'zam ve Şeyhülislâm hazerâtı ve sâ'ir huzûru mu'tâd olan 'ulemâ'-i a'lâm ve ricâl-i be-nâm nâ'il-i ziyâret ve dâmen-i meyâmin-mekmenine cebhe-fersâ olarak müktesib-i sa'âdet oldular.

İrtihâl-i Fâtıma Sultân

Yirmi altı sâli rebî'ulevvelinin yirmi beşinci günü ıtr-bahş-ı meşâm-ı şevket olan Fâtıma Sultân'ın dahi verd-i mutarrâ-yı vücûd-i mes'ûdu, çiçekden şebnem-zede-i 'illet ve işbu ramazânın on dokuzuncu sebt günü hazândîde-i rihlet olmağla*, türbe-i sâlifü'l-beyânda dürdâne-i na'ş-ı şerîfi, mevdû'a-i sandûka-i mezâr-ı bâhirü'l-envâr ve 'İzzet Molla'nın işbu mersiyesi, nakş-ı pûşîde-i i'tibâr u istibsâr kılındı. **Târîh;**

Bir nihâl-i bâğ-ı şevket kesret-i üşkûfeden,
Etdi re's-i nâzenînin vaz'-ı bâlin melâl.

Buldu mu bak derde çâre hükm-i Hakk'dan mâ'adâ,
Vâlid-i zî-şânına hiç[3] yoğiken emr-i muhâl.

---

1. **Nefy-i Kādî-i** ..... olundu S : — Ü3
2. **Ser-asker** S : **asker** Ü3

*. "**İrtihâl-i Fâtıma Sultân** ..... olmağla" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,117'de kaydedilmiştir.

3. hiç S : hic Ü3

Var edüp Mahmûd Hân'ı sâ'ir evlâdı ile,
Ümmeti merhûmeye bahş ede Hayy-ı lâ-yezâl.

Dâğ-dâr-ı hüzn olup 'İzzet dedi târîhini,
Fâtıma Sultân çiçekden 'adne kıldı intikāl.
(فاطمه سلطان چيچكدن عدنه قيلدى انتقال)

Nüzûl-i korvet

Bundan akdem Tersane sâhasında inşâsına şurû' olunup, Donanma-yı hümâyûn'a ilhâkiyçün tekmîline[1] isti'câl olunan korvet-i hümâyûn, ikdâm-ı Sadr-ı a'zam ile müsta'idd-i nüzûl olmağla, şehr-i mezkûrun yirminci günü yine Sadr-ı müşârun ileyh hazretleri tebdîlen hâzır oldukları hâlde, vakt-i muhtârda [Ü3 106a] deryâya inzâl ve çend rûz zarfında techîzine tenbîh ile bennâlarına 'atâyâ ibzâl buyurdular*.

Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i fıtr

Şevvâlü'l-mükerremin gurresi olan mübârek hamîs günü erkân-ı saltanat ve a'yân-ı devlet yine Ayasofya Câmi'-i şerîfinde salât-i subhu evvel-i duhûl-i vaktde ba'de'l-edâ, müsûl-i seray-ı sultânî ile teşerrüf ve 'alâ mâ huve'l-mu'tâd telsîm-i tırâz ve âstîn-i Şehriyârî ile iktisâb-ı telattuf etdiler.

Vukū'-i tevcîhât-ı mu'tâde

Mâh-ı merkūmun dördüncü günü vukū' bulan tevcîhât-ı hümâyûnda kethudâlık ve riyâset ibkā ve çavuş-başılık Büyük Tezkireci Ahmed Hulûsî Efendi'ye ve tezkireciliği, müddet-i medîdeden berü rızâ-cûy-i evliyâ'-i umûr olarak Kethudâ Kâtibi olan Mehmed Yektâ Efendi'ye ve kitâbet-i mezkûre, Kalem-i Kâtib [Mektûbî] Baş-halîfesi Ebe-zâde Seyyid İbrâhîm Edhem Efendi'ye ve[2] Küçük Tezkirecilik, Âmedî-i Vassâf-tahrîr Pertev Efendi dâder-i mih-teri Re'îs Kîsedârı Mehmed Emîn Seyyid Efendi'ye tevcîh ve hıdemât-ı Bâb-ı 'âlî'den zikr olunan kîsedârlık, Çelebi Efendi mühürdârı Edhem Efendi-zâde Âmedî hulefâsından 'Âkif Efendi'ye ihâle ile menâsıb ve hıdemât-ı sâ'ire-i Bâb-ı 'âlî mutasarrıflarında ibkā olunup; Şıkk-ı

1.tekmîline S : — Ü3

*."**Nüzûl-i korvet** .... buyurdular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,119'da kaydedilmiş, sadece korvetin denize indiriliş tarihi muhtemelen sehven yirmi iki ramazan olarak belirtilmiştir.

2.ve Ü3 : — S

evvel Defterdârlığı, sâbıkā 'Ulûfeciyân-ı yesâr Kâtibi Seyyid Mehmed Tâhir Efendi'ye; nişâncılık, sâbıkā Darb-hâne-i 'âmire Emîni el-Hâc Yûsuf Efendi-'ye; Defter Emâneti, Yanyalı 'Ali Bey'e; Baş-muhâsebe, Mehmed Hâmid Bey'e; Cizye Muhâsebesi, 'Abdurra'ûf Hâletî Efendi'ye; Darb-hâne Emâneti, Defterî-i[1] sâbık Es'ad Efendi'ye; Humbara-hâne Nezâreti, Sâlih nâm ve Muhlıs-mahlas Efendi'ye[2]; [Ü3 106b] Anadolu Muhâsebesi, Nâşid Bey'e; Süvârî Mukābeleciliği, Masraf-ı sâbık Hacı Sa'îd Bey'e[3]; Eshâm Mukāta'ası, Yenişehir Defterdârı-yı esbak[4] Hacı Ahmed Efendi'ye; Sipâh Kitâbeti, 'Ömer Fâ'ik Efendi'ye; Silahdâr Kâtibi, kaleminden çıkmamak üzere Mehmed 'Âkif Efendi'ye[5] ve Mevkūfât-ı hümâyûn, Cizye Kîsedârı ve Barut-hâneler Binâ Emîni-yi sâbık[6] Mehmed Tâhir Efendi'ye; Mâliyye Tezkireciliği, esbak Re'îs Kîsedârı Ahmed Nûreddîn Efendi'ye[7]; Kalyonlar Kitâbeti, Süleymân Fâ'ik Efendi'ye; Küçük[8] Rûznâmè, birâder-i hazret-i Sadr-ı 'âlî-kadr Halîl Bey'e; Piyâde Mukābelesi, Mustafa Reşîd Efendi'ye; Kücük Evkāf, Gümrükcü-zâde Râ'if Efendi'ye; Haremeyn Mukāta'ası, Koniceli Hüseyn <ile> Bey'e ve Cebeciler Kitâbeti, sâbıkā Muhallefât Halîfesi Sâlih Efendi['ye] müceddeden hâcelik ile[9] Piskopos Mukāta'ası, Mektûbî hulefâsından İsmâ'îl Birrî Efendi'ye; 'Ulûfeciyân-ı yemîn Kitâbeti, Mehmed Dâniş Efendi'ye; Gurabâ'-i yemîn Kitâbeti, Necîb Efendi-zâde Ahmed Şükrî Efendi'ye; 'Ulûfeciyân-ı yesâr Kitâbeti, Mehmed Süheyl Efendi'ye; Gurabâ'-i yesâr Kitâbeti, Çavuş-zâde Mehmed Emîn Sırrı Efendi'ye[10]; Sergi Nezâreti, Dîvân-ı hümâyûn Kîsedârı Sırrı Efendi'ye; Büyük Kal'a Tezkireciliği, Mektûbî hulefâsından 'Ali 'İlmî Efendi'ye;

---

1. Defterî-i S : Defterî-yi Ü3
2. Humbara-hâne ..... Efendi'ye Ü3 : — [Metinde yer alan "Humbara-hâne Nezâreti; Sâlih nâm ve Muhlıs-mahlas Efendi'ye" kısmının üzeri çizilmiştir] S
3. Süvârî Mukābeleciliği..... Bey'e S : — Ü3
4. Yenişehir ..... esbak S : — Ü3
5. Sipâh ..... Efendi'ye S : — Ü3
6. hümâyûn ..... sâbık S : Cizye, Kîsedârî-yi sâbık Ü3
7. Mâliyye ..... Efendi'ye [Bu kısım muhtemelen buraya girmek üzere müellifce sayfanın sol kenarına yazılmıştır] S : — Ü3
8. Küçük S : Kücük Ü3
9. <ile> Bey'e ..... ile [bu kısmın devamında yer alan "Topcular Kitâbeti, çıraklık vechiyle mektûbî hulefâsı kudemâsından Elmas Paşa-zâde 'Abdürrahîm Bey'e; Arabacılar Kitâbeti, Câmi'-i hümâyûn-i Nusrat binâsı maslahatında me'mûr-i hümâyûn[a] idhâl olunan Mehmed Hasîb Efendi'ye; Humbaracı ve Lağımcı Kitâbeti" kısmının üzeri çizilmiştir] S : Bey'e; Topcular Kitâbeti, çıraklık vechiyle mektûbî hulefâsı kudemâsından Elmas Paşa-zâde 'Abdürrahîm Bey'e; Arabacılar Kitâbeti, Câmi'-i hümâyûn-i Nusrat binâsı maslahatında me'mûr-i kitâbet olup, bu def'a müceddeden tarîk-i hâcegânîye bâ-irâde-i hümâyûn idhâl olunan Mehmed Hasîb Efendi'ye ve Humbaracı ve Lağımcı Kitâbeti biraz eyyâmdan berü menfâda mürebbâ-yı mür-mizâc-ı terbiyeyi tatmış olup, çend mâh mukaddem mazhar (مطهر)-ı 'afv u ıtlâk olan müteveffâ Hâlet Efendi mühürdârı Mehmed Sa'îd Muhibb Efendi-'ye Ü3
10. 'Ulûfeciyân-ı yemîn ..... Efendiye S : — Ü3

Küçük[1] Kal'a, Dîvân-ı hümâyûn küttâbından Seyyid Refî'â Efendi'ye; Hâsslar Mukāta'acılığı, Mektûbî hulefâsından İsmâ'îl Zühdî Efendi'ye; Başmukāta'acılık, Âmedî hulefâsından Hüsni Bey-zâde Emîn Bey'e; Sâlyâne ve İstanbul ve Burusa ve Avlonya ma'a Eğriboz ve Rodos mukāta'acılıkları, bi't-tertîb Kâtib Efendi hulefâsmdan Uzun Hâfız-zâde Münîb Efendi [Ü3 107a] ve Dîvân küttâbından Necîb Efendi ve Mektûbî hulefâsından Seyyid 'Ömer Cemâl Efendi ve Mektûbî-i Defteri[2] hulefâsından Hüsni Bey-zâde Kâmil Bey ve Teşrîfât Kîsedârı Fikri Efendi'ye; Kağıd-ı Enderûn Emâneti, Kâtib Efendi hulefâsından 'Atâ'ullâh Efendi'ye; Kağıd-ı Bîrûn Emâneti, Âmedî hulefâsından Nâsır Efendi'ye; Târîhcilik, Kâtib Efendi Baş-halîfesi Mustafa Reşîd Efendi'ye; Tersane'de Riyâset Vekâleti, Kâtib Efendi hulefâsından Emîn Bey'e ve menâsıb-ı 'avâmdan Kapucular Kethudâlığı, Şehsüvâr-zâde Dervîş Bey'e; Küçük Mîrahûrluk, Kapucu-başı Mûsâ Ağa'ya; Baş-bâkî Kululuğu, Muhsin-zâde hafîdi Mehmed Bey'e; Lağımcı-başılık, Ser-bevvâbîn el-Hâc 'Osmân Ağa'ya; Cizye Baş-bâkî Kululuğu, esbak Duhan Gümrüğü Emîni Mustafa Ağa'ya tevcîh ile sâ'ir emânât ve nezârât ve menâsıb-ı ma'lûme mutasarrıflarına kemâ-kân ibkā kılındı.

Tevcîhât-ı vüzerâ

Yine yevm-i merkūmda Adana Eyâleti ve 'Üzeyr ve Beylân sancakları, Niş Muhâfızı olup, karîben 'uhdesine Teke ve Hamîd[3] tevcîh buyurılan Vezîr Hüseyn[4] Paşa'dan almup, Karahisâr-ı sâhib Mutasarrıfı ve Hırsova Kal'ası Muhâfızı mîr-i mîrândan Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi olan Memiş Paşa'ya ve Karahisâr dahi bi'n-nefs zabt etmek üzere hâlâ Yenişehir'de olan Bolu ve Vîrânşehir sancakları Mutasarrıfı Moravî Ebûbekir Sıdkî Paşa'ya ve müşârun ileyhde olan livâ'eyn-i mezkûreyn ilhâkan hâlâ Kastamonu Mutasarrıfı Sadr-ı esbak Ra'uf Paşa'ya ve Rakka ile[5] Diyârbekir Vâlîsi Kuvvet Hüseyn Paşa hükm-i meşîb ü pîrî ile za'îfü'l-kuvâ iken [Ü3 107b] şâbb-ı emel ü hırsı, ber-mûceb-i Hadîs-i şerîf, *yeşîbü'bnii âdeme ve yeşübbü fîhi hasletâni el-hırsu ve tûlu'l-emeli**, kuvvet-yâfte-i neşv ü nemâ olarak vedî'a-i Bârî olan berâyâya usûl-i şefekatden hâric eylediği mu'âmelâtı

1.Küçük S : Kücük Ü3
2.Mektûbî-i Defteri S : Mektûbî Defteri Ü3
3.ve Hamîd S : — Ü3
4.Hüseyn S : Hasan Ü3
5.ile Ü3 : + ve S

*.يَشيبُ ابْنُ آدَمَ وَ يَشُبُّ فيه خَصْلَتَان اَلْحِرْصُ وَ طُولُ الأَمَل = Âdem oğlu yaşlanır, ama iki özelliği hep genç kalır: Azgınlık ve bitmez tükenmez istek" anlamına gelen bu cümle, gerek bu şekliyle gerekse "يَهرم ابْنُ آدَمَ وَ يبقى معه اثنتَان اَلْحِرْصُ وَ طُولُ الأَمَل " gibi benzer anlama gelen şekilleriyle meşhûr hadîs kitaplarında yer alan bir hadîstir (bk. *Keşfü'l-hafâ*, II, 396-397).

mesmû' ve ta'zîren ve terhîben Burusa'da ikāmet etmek üzere sevb-i vezâreti mahlû' olup, Eyâlet-i Rakka ber-vech-i ilhâk Mar'aş Vâlîsi Hâfız 'Ali Paşa'ya ve Eyâlet-i Diyârbekir hâlâ Me'âdin-i hümâyûn Emîni Vezîr Mehmed Sâlih Paşa'ya ve Van Eyâleti'yle Niğde ve Beyşehri ve Kırşehri sancakları mübâdele olunup, ya'nî Van, Vezîr el-Hâc Süleymân Paşa['ya] ve anın câhları Vezîr Sert Mahmûd Paşa'ya ve Livâ'-i 'Alâ'iyye, hâlâ Yergöğü Muhâfızı Mîr-i mîrân Ca'fer Sıdkı Paşa'ya tevcîh ve sâ'ir menâsıb-ı vüzerâ vü ümerâ 'uhde-i mutasarrıfînde ibkā olundu*.

Rihlet-i Münîre Sultân

Hezâr âh kim bunların dahi işbu şevvâlin beşinci günü derd-i cüderîden gülşen-ârâ-yı seray-ı şevket olan nev-bâve-i[1] vücûd-i bih-bûdları, yedi aylık nev-resîde-i riyâz-ı behcet iken, mâ'il-i semen-zâr-ı âhıret ve türbe-i sâlifede magrûs-i tarh-ı cennet olup**, envâ'-ı söz ü güdâz ile lisân-ı cihân 'İzzet Molla'nın, **tarîh**[2];

Bir şâh-zâde, iki sultân gidüp çiçekden,
Bir ayda üc musîbet gördü bu çeşm-i giryân.

Mahmûd Hân'a Mevlâ ecr-i 'azîm versün,
Şâyestedir o şâha eltâf-ı Rabb-i mennân.

İşkeste oldu hâmem 'İzzet yazınca târîh,
Sad hayf kim çiçekden gitdi Münîre Sultân.
(صد حیف کم چیچکدن کتدی منیره سلطان)

târîhiyle mersiye-hân ve kâffe-i 'âlemiyân du'ây-ı farzu'l-edâyı istizâde-i [Ü3 108a] 'ömr ü şevket-i şâhâne tekrâriyle, cebhe-sây-ı icâbet-gâh-ı Melik-i müste'ân oldular.

İhrâc-ı esbân-ı hâssa be-çerâ-gâh

Şehr-i mezkûrun altıncı günü esbân-ı hâssa, alay-ı mu'tâd ile Istabl-ı 'âmire'den çıkarılup, merbût-ı evtâd-ı merâti'-i Sa'd-âbâd kılındı.

---

*."**Tevcîhât-ı vüzerâ** ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,108'de kaydedilmiştir.

1.nev-bâve-i Ü3 : nev-bâde-i S

."Rihlet-i Münîre** ..... olup" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,117'de kaydedilmiştir.

2.**tarih** S : — Ü3

Nakl-i hümâyûn be-Sâhil-seray-ı Beşiktaş

Hânedân-ı bahâr, Sâhil-seray-ı hümâyûnun müsta'idd-i ikbâl-i Şehriyâr-ı huceste-âsâr olduğunu, berîd-i nesîm-i 'anber-şemîm vâsıtasiyle mesâmi'-i huddâm-ı 'aliyyeye ihbâr ve zevâhir-nisâr-ı hâk-i râh-ı şehinşâh olarak hadâyik-ı da'vetde gül-çehre-i[1] niyâzın mâlîde-i gül-zâr-ı intizâr etmekle, şehr-i mezkûrun on birinci günü Dâver-i bende-nevâz da'vetine[2] lutf-ı rağbet birle şevket-seraylarından Beşiktaş Sâhil-serayı'na eşref-terîn evkātde nakl ü teşrîf buyurdular.

Vürûd-i peyâm-ı sârre ez-Ser'asker-i Rumeli Mehmed Reşîd Paşa

Müşârun ileyh, *fetehallâhu Te'âlâ ebvâbe nasrihî 'aleyhi** zikri icmâlen sebkat etdiği vechile Mesolong hasr u tazyîkine sevk-i semend-i 'azîmet etmişidi. Lâkin sınıf-ı eşkıyâ, sedd-i râh-ı murûr olmak sevdâsiyle Mesolong'a bir buçuk[3] sâ'at mesâfede vâki' Anatolikoz[4] nâm boğaz pîş-gâhında sâhil-i bahrda resânet-i tâmme ile kal'a mânendi toplar vaz' u ta'biyesiyle bir cesîm ligor ihdâs u inşâ ve etrâfını dahi toplu[5] kayıklar ile ihâta ederek, memerr-i asker-i İslâm olan boğaz-ı mezkûru tutup, gûyâ tehyi'e-i edevât [içün] gavgā etmişler olduğunu Ser'asker-i müşârun ileyh lede'l-istihbâr Pilaslı-zâde İsmâ'îl Paşa'yı ma'iyyetinde olan cünûd-i gayret-nümûd ile hemân açıkdan boğaz-ı mezbûru [Ü3 108b] mürûr ve pîş-gâh-ı Mesolong'a erişmeğe sa'y-i mevfûr etmek üzere me'mûr ve kethudâsını dahi biraz asâkir-i pür-sâz ile redîf-i matıyye-i paşa-yı mezkûr[6] edüp, birkac bin-başıları dahi ta İnebahtı'ya varınca Karlı-ili derûnunu ve Abokor'i[7] ve Kıravârî[8] semtlerini güzâr ve bünyân-ı cem'iyyet-i ehl-i şakāveti zîr ü zeber ederek Ölendörik ve Salona nev-'arûsî visâline[9] kadar[10] gitmek vechiyle ta'yîn ü tesyâr eder.

1.gül-çehre-i Ü3 : gül-cehre-i S
2.da'vetine S : da'vetde Ü3
*."فتح الله تعالى ابواب نصره عليه = Yüce Allah ona zafer kapılarını açsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
3.buçuk Ü3 : bucuk S
4.Anatolikoz : Anatalikoz Ü3, S
5.toplu Ü3 : — S
6.mezkûr S : gayûr Ü3
7.Abokor'i S : Abohor'i Ü3
8.Kıravârî S : + ve Salona Ü3
9.visâline S : + ["visâline" kelimesi, sonradan ayrı bir kaligrafi ile ve buraya girmesi işaret edilerek "gitmek" kelimesinin üstüne yazılmıştır] Ü3
10.kadar S : — Ü3

Paşa-yı mûmâ ileyh ve yanında olan leşker-i zafer-rehber, fi'l-hakîka ibrâz-ı merdâne-gî ve ikdâm ve cânib-i a'dâdan bi-lâ-fâsıla atılan top u tüfeng dânelerini zîr-i pâylerinde rîg-i bî-vücûd yerine koyup, bî-mehâbâ igâre vü ihcâm edüp, her çend hîn-i savlede guzât ve hayvânâtdan biraz sakatlık vâki' olmuş ise de, sekte-i tereddüd ve mahmasa-i fütûr 'ârız olmaksızın hamden lillâhi'n-Nasîr. gâliben ve mansûren boğaz-ı[1] mezbûru seyl-i revân-âsâ murûr u 'ubûr ile Mesolong'u ihâta ve etrâfında kâ'in Kalata ve Kori (قورى)[2] karyelerini ve Sovuk-su İskelesi'ni zabt edüp, ezây-ı tarîki izâle vü imâta eylediğine mu'âkıb, Ser'asker-i şecâ'at-güster dahi ligor-i mezkûrun civârında olan suyu güzâr ve kethudâsı ma'iyyetinde mevcûd asker ve pey-â-pey tevârüd eden leşker-i fevz-peyker ile bi'n-nefs mârru'l-beyân ligorun zabtı ve etrâfında bulunan kayıkların çengal-i teshîre rabtı emrine ikdâm-ı bisyâr eyledikde, küffâr-ı düzeh-karâr harmen-i cem'iyyetleri sâ'ika-i âteş-bâr-ı hücûm-i cünûd-i muvahhidînden sûzende olacağını cezmen ve yakînen idrâk etdiklerinden, bir fırka-i dâllesi çoğu[3] gavta-hor-i [Ü3 109a] girdâb-ı demâr olarak sâlifü'z-zikr kayıklara atılup ve birazı dahi Anatolikoz[4] tarafına kaçup, kenâr-ı necâtı cûyende oldular. Ve hayli hâsirîn dahi pâ-ber-cây-ı dâ'ire-i 'inâd ü istikbâr olmuşlar ise de hecme-i guzât-ı Müslimîne dayanamayup, şehr-i ramazân-ı feyz-nişânın on dördüncü günü ligor-i mezkûr harben ve darben ba'de't-teshîr, Anatolikoz[5] derûnunda su menba'ı olmadığından, anda tehassun eden a'dâ, âteş-âlûd-i 'atş u harâret olmak zımnında çeşmelerinin yolları tahrîbine mübâşeret olundukdan sonra, yevm-i mezkûrun ferdâ-yı nusrat-nümâsı, bi-lâ-müzâhim ü mâni' bi'l-cümle ordu takımı zikr olunan sudan geçirilüp, doğru Mesolong karşusunda nasb-ı râyât-ı ceng u vegâ olundukda, derûn-i Mesolong'dan bir mikdâr küffâr-ı hâksâr ehl-i İslâm üzerine igâreye ictisâr ve dilîrân-ı İslâmiyân dahi mukâbeleye ibtidâr birle pâzâr-ı kâr-zâr revâc-yâfte-i râygân ve dâd ü sited-i metâ'-ı cân ber-dûş-i dellâl-i rumh u sinân olup, bi'l-âhıre a'dânın nukūd-i nâsire-i miknetleri kâsid ve bey'-i cür'etleri fâsid olup, müflis-i müdlis gibi dâhil-i Mesolong'a firâr ederler.

İşbu ma'rekede biraz muvahhidîn hatevât-ı şehâdetle vâsıl-ı derecât-ı dâru'n-na'îm ve kati vâfir müşrikîn galtân-ı derekât-ı cahîm olmuşlardır. Emma mukaddemce Agrafa tarafına i'zâm olunan hamîs-i İslâm dahi 'usât-ı makhûrenin cây-ı tehassun ittihâz etdikleri manastırlarına iktihâm ve birçok etfâl ü eşyâ ve ağnâm iğtinâm eylediklerine [Ü3 109b] mukârin, Ser'asker-i müşârun ileyh kethudâsını, sekiz bin nefer merd-i neberd-i dilâver ile zikr

---

1.boğaz-ı S : بوغار Ü3
2.Kori (قورى) Ü3 : يخور S
3.çoğu Ü3 : coğu S
4.Anatolikoz S : Anatalikoz Ü3
5.Anatolikoz : Anatalikoz Ü3, S

olunan Salona ve Ölendörik fethine tesyîr eylediği asâkire irdâf etmekle, mûmâ ileyh ol savba mehmey-zen-i hareket ve asâkir-i mersûleye yetişüp, sebîl-i cihâdda mürâfakat eder. Meğer a'dây-ı mekr-eser, memerr-i asker-i zafer-rehber olan iki boğaza ceng-âşinâ vâfir kâfir yerleşdirmiş imiş. Asâkir-i mansûre 'alâ gafletin ol mevzi'e duhûllerinde rûy-i şemâtet göstermişler iken, nusrat-ı Hakk'a i'timâden hücûma i'tinâ vü himmet ve kefere-i fecere cür'et-i asâkir-i fevz-'âkıbete tâkat getüremeyerek, *ke-humratin*[1] *müstenfiratin ferrat min kasveratin*[*] tahlîs-i cân ümmîdiyle etrâfa firârda sür'at ederler. Bu kâr-zârda sınıf-ı küffârdan iki yüz mikdârı kelle vü dil ahziyle, ser-kerdelerinden biri cisr-i şemşîrden vâsıl-ı esfel-i sa'îr ve dîğeri hayyen der-zencîr oldu.

Asâkir-i mebrûre-i mezkûre boğazlardan nusratla güzer kıldıklarından sonra, Salona üzerine 'azîmet ve mahall-i mezbûrda olan müşrikîn-i pürkîne dahi havâle-i samsâm-ı şecâ'at eylediklerinde, *el-hamdü lillâhi ve kefâ*[**] savle-i tâkat-rübâ-yı ehl-i tevhîde tâb-âver olamayup, Salona Kal'ası derûnunda bulunan edevât-ı harbiyye ile ber-âverde-i râha-i teshîr ve biraz esir dahi nasîb-i guzât-ı hamâset-semîr olduğundan başka, bürûz-i fesâddan berü yed-i habîse-i a'dâda kalmış ve bahr-ı bî-gerân-ı ezây-ı hûn-hâra dalmış olan ihvân-ı mü'minîn vâreste-i kayd-ı giriftârî-i tahkîr ve Ölendörik dahi himmet-i bî-hemtâ-yı asâkir-i Rüstem-heycâ ile [Ü3 110a] levs-i vücûd-i habâset-âlûd-i eşkıyâ'-i kûr-dilândan sûret-nümâ-yı tasfiye vü tathîr olup, el-hâletü hâzih Ser'asker-i müşârun ileyh Mesolong Kal'ası'nın bir sudan bir suya varınca cevânib-i selâsesine müceddeden tabyalar inşâ birle toplar vaz' edüp, asâkir-i şecâ'at-me'âsir ile ihâta vü hisâr ve karîben feth u teshîri eltâf-ı İlâhiyye[2] zuhûrunda müyesser olacağını îrâd ve âyet-i *nasrun minallâhi ve fethun karîb*[***] niyâzını ehass-ı evrâd ederek Donanma-yı hümâyûn'un vürûduna intizâr eylediğini hâvî tahrîrât-ı beşâret-âyâtı, evâsıt-ı şevvâlü'l-mükerremde Der-i devlet'e resîde ve bu nevây-ı râhatü'l-ervâh-ı gûş-i inşirâh ile şenîde oldu[****].

1.ke-humratin : كجمرة Ü3, S

*."كحمرة مستنفرة فرّت من قسورة = Arslandan ürkmüş yaban eşekleri gibi" anlamına gelen bu cümlede Kur'ân, el-Müddessir 74/50-51. âyetleri söz konusu edilmek isteniyorsa da, âyet "ke-humratin" kelimesi ile değil, hemen hemen aynı anlama gelen "ke-ennehum humurun" kelimeleri ile başlamaktadır.

**."الحمد لله و كفى = Allah'a hamdolsun. Bu da zaten yeterlidir" anlamına gelen bu cümle, Arapça bir duâdır.

2.İlâhiyye S : Rabb-i müste'ân Ü3

***."نصرٌ من الله و فتح قريب = Allah'tan yardım ve yakın bir fetih" anlamına gelen bu kısım Kur'ân, es-Saf 61/13. âyetin ortasında yer almaktadır.

****."**Vürûd-i peyâm-ı sârre ez-Ser'asker-i Rumeli** ..... şenîde oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,119'da kaydedilmiştir.

Fevt-i Şıkk-ı sâlis Fethi Efendi

Mûmâ ileyh gediklü zu'amâsından bir za'îmin oğlu olup, pederi fevtinde ze'âmeti ber-vech-i kānûn kendüye kalmışiken, kasr-ı yed birle dîvân kalemine dâhil ve ser-meşk-ı kitâbeti biraz zemân akdem-i meşâgil etdikden sonra, vüzerây-ı 'izâm bi'l-husûs Sadr-ı a'zam-ı esbak Mehmed 'İzzet Paşa-yı evvel dâ'irelerinde Dîvân Kitâbeti'nde ve sadâretinde Hazîne Kitâbeti'nde müstahdem ve tarîk-i hâcegâna bâ-himmet-i müşârun ileyh iltihâkla mükerrem olup, ba'de-zâ ta Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa'nın def'a-i ûlâ sadâretine kadar yine hidmet-i kitâbet-i vüzerâyı medâr-ı me'âş ve Sadr-ı müşârun ileyhle İsfenakcı[1] Mustafa Paşa kapusunda sebak-dâş[2]-ı hidmet olduğu hukūka binâ'en mûmâ ileyhi Arabacılar Kitâbeti'ne kayd ile resîde-i sedçe-i inti'âş edüp, ba'dehû yirmi iki târîhinde meşrûta-i esenn-i hâcegân olan [Ü3 110b] Şıkk-ı sâlis Defterdârlığı'yla be-kâm ve mansıb-ı mezkûr Moravî 'Ali Efendi'ye bâ-emânet-i Tersane yirmi ücde tevcîh olundukda, mûmâ ileyh Fethi Efendi 'azlle telh-kâm ve ba'zı menâsıb-ı dîvâniyye ile güzârende-i eyyâm iken Sadr-ı müşârun ileyhin def'a-i sâniyesinde yine câh-ı merkūm hâssiyle vâsıl-ı refâh ve ol hâl üzere işbu şevvâl hilâli sinni tis'îne mütenâhizen dest-i kuvâ-yı 'ömrü tasarruf-i ülka-yı bedenden kûtâh ve menzil-i hamûşâna rû-berâh oldu.

Hoş-sohbet. lâ-übâlî-sîret bir pîr idi.

Garîbe

Dem-i hereminde bir veled-i zükûrü[3] olup, yedi yaşına kadar mu'ammer ve kubeyl-i fevtinde intikāl edüp, vâlidine mûris-i keder ve sûy-i na'îme rehber olmuşdur.

Nasb-ı Şıkk-ı sâlis

Münhall olan mansıb-ı mezkûr ile şehr-i mezkûrun on dokuzuncu günü yine pîrân-ı hâcegândan kütüb-i kebîre-i mütedâvile kitâbetiyle meşgūl Anbar Emîni-yi esbak Ortaköylü İsmâ'îl Ferruh Efendi meşmûl oldu*.

1.İsfenakcı Ü3 : İsfenahcı S

2.sebak-dâş S : سبقداس Ü3

3.zükûrü Ü3 : zikri S

*."**Fevt-i Şıkk-ı sâlis Fethi Efendi** ..... meşmûl oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,117'de kaydedilmiştir.

Tevcîh-i Sadâret-i Rum ve Kazâ'-i İstanbul ve ihsân-ı Pâye-i İstanbul be-Re'îsü'l-Müneccimîn

Rumeli Kadı'askeri Hakîm-başı Mustafa Behcet Efendi ve Kādî-i[1] Dâru'l-hılâfe 'Arab-zâde Hamdullâh Efendi, hükûmet-i şer'iyye müddet-i 'örfiyyelerin selh-i şevvâlde itmâm etmeleriyle, işbu zilka'de gurresi sadâret-i mezkûre ile Rumeli Pâyesi olan hâlâ Nakîbü's-sâdât Mehmed Sıddîk Efendi nesak-fermâ-yı de'âvî-yi hâss u 'âmm ve kazâ'-i mezkûra[2] hasbe't-tarîk Mekke-i mükerreme pâyesi olan Müneccim-başı Mustafa Râkım Efendi müstehakk ise de, hisâb-ı takvîm mahzûru mütâla'ası [Ü3 111a] ve 'illet-i hafakān gibi i'tilâl-i mizâcı mâni' sayılarak dûnunda bulunup, beyne'n-nâs fekâhet ü dirâyet-i şöhreti zâtına a'lâm-ı gālibeden olan el-Hâc Mehmed Sâdık Efendi, gurre-i merkūmede İstanbul Efendiliği'yle nâ'il-i merâm ve Müneccim-başı'nın sipihr-i hâtırı dahi şehr-i mezkûrun yedinci gününden i'tibâren pâyesi tevcîhiyle vâreste-i gumâm kılınmış ise de, Kadı Efendi'ye "Eski düşmesün" deyü ol Sâdık Efendi, kezâlik gurre-i mezbûrede pâye ihsâniyle bir kat dahi mazhar-ı ikrâm oldu.

Tevcîh-i Kazâ'-i[3] Havâss-ı Refî'a ve Selânik ve ıtlâk-ı kādî-yi sâbık-ı Selânik[4]

Zikr olunan mansıbların muvakkaten tevcîhi vaktleri hulûl etmekle, kazâ'-i evvel ile Süleymâniyye müderrislerinden İzmirî Kâtib-zâde İsmâ'îl Fahreddîn Efendi sene-i âtiye cumâdelûlâsı gurresinden zabt etmek üzere fi'l-hakîka be-kâm ve kazâ'-i sânî ile Süleymâniyye müderrislerinden ve erbâb-ı dâniş ü haysiyyetden Ruscuklu Hasan Paşa-zâde Seyyid Haydar Beyefendi, sâl-i câ'î recebi gurresinden zabt etmek üzere makziyyü'l-merâm ve Selânik'de kadı iken 'Ömer Viriyon Paşa'nın inhâsı ile çend mâh mukaddem bakıyye-i müddetini nâ'ibi zabt etmek üzere Filibe'ye tagrîb olunan Beyşehrî-zâde Mehmed Tâhir Efendi'nin istirhâmı, mazhar-ı lütf-i müsâ'ade olmağla, âzâde-ser-i dagdaga-i gurbet ve vatanına sâyik-i râhile-i mu'âvedet[5] oldu.

1.Kādî-i S : Kādî-yi Ü3
2.mezkûra S : mezkûreye Ü3
3.**Kazâ'-i** Ü3 : — S
4.**ve ıtlâk-ı ..... Selânik** S : — Ü3
5.ve Selânikde .... mu'âvedet S : — Ü3

Âmeden-i ahbâr-ı sârre ez-Vâlî-i[1] Mora İbrâhîm Paşa

Pîş-ezîn keyfiyyeti mersûm-i sahîfe-i tebyîn olunduğu[2] üzere Mora Vâlîsi İbrâhîm Paşa biraz sefâyin ile Kal'a-i metîn-i Moton'a vâsıl ve ma'iyyetinde mevcûd bulunan altı bin cihâdiyye ve altı yüz süvârî asâkirinin hareket-i fi'l-cümlesiyle kal'a-i merkūma ve hısn-ı selâmet-makrûn Koron ehâlîlerine kayd-ı keyd-i a'dâdan emniyyet-i dil hâsıl oldukdan sonra, 'avârız-ı deryâ ve cünbiş-i hevâ hasebiyle Suda Limanı'nda ve sâ'ir [Ü3 111b] mahallerde te'ahhur eden donanma-yı mürettebesi dahi güzerân eden ramazân-ı mağfiret-nişâmn on dördüncü günü resîde-i sâhil-i selâmet olarak, asâkir ve mühimmât esbâb-ı 'âdiyesinden sebeb-i intizâr olacak bir nesne bâkî kalmamağla, hemân-dem vezîr-i müşârun ileyh mütevessilen bi-imdâdi'l-Mevlâ cihet-i muhârebeye 'alem-ârâ-yı hareket ve evvelen Moton Kal'ası'na taraf-ı garbîde bir bucuk sâ'at mesâfede vâki' bin pâre sefâyin[3] sığar, ağzı karaya fi'l-cümle ittisâl olan Sekarterin nâm cezîre ile mestûr, kebîr ve emîn bir liman-ı rasîni müştemil Anavarin Kal'ası teshîrine teşmîr-i sâ'id-i niyyet edüp, ser-kerdegân-ı[4] asâkirden Hüseyn Bey ve Hurşîd Bey nâm cerîrleri[5], mikdâr-ı vâfî merd-i neberd-i Rüstem-harekât ve iktizâ eden top ve hâven ve mühimmâtla sevk u tesyâr ve anlar dahi kasd-ı kal'a ile ol semte doğru irhâ-yı 'inân ılgar ederler*.

Karîne-i hâl eşkıyâ'-i Mora tebassur üzere olmalariyle, 'ulûfe ile tedârük etdikleri her cins küffârdan mukābele ümmîdiyle gönderdikleri üc bin kadar eşrâr-ı şerer-nisâr, mûmâ ileyhimâyı istikbâl ve nâ'ire-i harb ü kıtâli iş'âl etdiklerinde, şüc'ân-ı İslâmiyân âteş-gede-i mesâfflarına isâle-i seyl-i şecâ'at ve itâle-i seyf-i abdâr-ı hamâset ile kerr ederek yüzlerin döndürüp, bi-'avnillâhi Te'âlâ ol gürûh-i mekrûhdan biraz mürde-dil hayyen beste-i zencîr-i teshîr-i guzât ve birazı meyyiten sûde-i senâbiku'l-hayl-i rumât olup, bakıyyesi mahzûlen ve mecrûhen kal'a-i merkūmenin iki sâ'at bu'dunda olan karaya firâr ederler. Rehberî-i tevfîk-i [Ü3 112a] 'aliyye[6] ile seriyye-i İslâmiyye firârîleri ta'kîb eyledikleri esnâda, kat'-ı tarîk-i asâkir-i şecâ'at-refîk etmek zu'muyla derûn-i kal'adan bâ-da'vây-ı[7] merdî hurûc ve saff-ı Müslimîne vülûc eden yüz elli kadar dinc gavurların lede'l-muhârebe râh-ı girîve-i gürîzlerin tas'îb edüp, ya'nî vâfiri sakarr-

1.**Vâlî-i S : Vâlî-yi** Ü3
2.olunduğu S : olduğu Ü3
3.sefâyin-i S : sefîne Ü3
4.ser-kerdegân-ı S : ser-kerde-i Ü3
5.cerîrleri Ü3 : cerî[r]leri S
*."**Âmeden-i ahbâr-ı sârre ez-Vâlî** ..... ederler" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,104'te kaydedilmiştir.
6.'aliyye Ü3 : galebe S
7.bâ-da'vây-ı S : bâ-da'vâ'-ı Ü3

makarr ve sâ'irleri me'yûsen cûyende-i meferr olduklarına mu'âkıb, firâr ile kurâda kırede gibi mütelâşiyâne karâr eden küffâra imdâd gümâniyle bir takım kelb-i 'akûr bir depe üzerinden âvâze-keş-i 'av'ava-zuhûr oldukları işidildikde, Vezîr-i müşârun ileyh sağ koldan Delîl-başısı Rişvan Ağa'yı ve sol koldan Ser-kerde-i Süvârî Mehmed 'Ali Ağa ile kethudâsını tesyâr ve kendi dahi orta koldan bizzât üzerlerine şîrâne ılgar edüp, reme-i remîde-i[1] a'dâya merdâne[2] girişdiklerinde, darb-ı darâ'ib-i dilîrândan pây-ı sebâtları lerzân ve hevl-i cânla kimisi ol havâlîde olan cibâle ve kimisi etrâfda olan külbe-i kurây-ı çû-pîn-misâle gürîzân olup, su'ûbet-i tarîk-i meferr hasebiyle ta'kîblerinden sarf-ı enzâr olundu.

İşbu muhârebede ser-kerde-i kefereden bir nefer kapudan ile altı 'aded dil, fitrâk-beste-i Müslimîn ve otuz 'aded melâ'în dahi resîde-i ka'r-ı siccîn oldukdan sonra, kal'a-i mezkûreye dört sâ'at mesâfede kâ'in bir cebelin dâmeninde üc binden ziyâde a'dâ'-i dîn hücûma âmâde oldukları istimâ' ve kahr u tedmîrleri zımnında ol cebelin alt tarafından beş yüz süvârî ve üst cânibinden biraz cihâdiyye asâkir-i kerrârı sevk olunup, cünûd-i mürettebe-i mezkûre harmen-i cem'iyyet-i a'dâya [Ü3 112b] bâlâ vü zîrden dahme-endâz ve sâ'ika-bâr ve sadây-ı ra'd-vâr top u tüfeng ile dehşet-nümâ ve âteş-nisâr olduklarında, bi-nasrillâhi'l-Meliki'l-kahhâr binây-ı hâşâk-esâs-ı cem'-i a'dâ tâb-âver-i iktidâr olmayup sûzân ve mu'teber kapudanlarından dört neferi ile iki yüz on kadarı tu'me-i şîr-i şemşîr-i İslâmiyân ve pesmânde-gân-ı nîm-mürdegânı bîm-cânla orman miyânına gürîzân oldular. Her ne kadar cüyûş-i deryâ-hurûş, firâr edenlere der-kafâ olmuşlar ise de, siperden endâhte etdikleri dâne-i tüfeng ile çend 'aded delikanlı, sîr-âb-ı şerbet-i la'l-gûn-i şehâdet ve birazının dahi sahîfe-i sâfiye-i bedenleri gülreng-pezîr-i cerâhat olmağla, ol rûz-i zafer-fürûz-i kâr-zârda bu kadar kâra kanâ'at birle, kal'a-i mezkûre hücûmiyçün tehyi'e-i esbâba mübâşeret eylediler.

Ferdâsı günü kal'a-i mezkûreye bir buçuk[3] sâ'at bu'du olup, 'ısyânlarından mukaddem zemân-ı kadîmden berü mu'attal u harâb iken, hengâm-ı tuğyânlarında ta'mîr-i belîğ ile istihkâm verdikleri Eski Anavarin nâm kal'ada olan küffârın, Anavarin teshîrine fi'l-cümle hâ'il ve zikr olunan ada ise akdem-i gavâ'il olup, Eski Anavarin teshîrine berren ve bahren mübâşeret ve sâlifü'z-zikr adaya küffâr-ı tebeh-kâr üc kıt'a top ta'biye ile mâni'-i savle-i asker-i cerrâr olduklarından, der-ceng-i evvel ol adada olan topları ibtâl ü imâta ve istîsâle mübâderet olunup, Vezîr-i müşârun ileyh sandallar ile asker dökmek üzere Bin-başı Rüstem Ağa ve Abaza

1.remîde-i S : âremîde-i Ü3
2.merdâne Ü3 : cerrârâne (جزارانه) S
3.buçuk Ü3 : bucuk S

Hüseyn Ağa nâm pür-dili me'mûr [Ü3 113a] ve anlar dahi top almaz mahallinden yürüdüklerinde, anda olan küffâr-ı desîse-kâr tüfeng endâhtıyla mukābeleye ictisâr etmişler iken, 'ale'l-ittisâl bârende olan dâne-i tüfenge sînelerin siper edüp, hemân-dem sığ yerlerinden evvelâ mûmâ ileyh Rüstem Ağa, ba'de-zâ Hüseyn Ağa kendülerini askeriyle suya atup, beyne'l-meşyi[1] ve's-sebh adanın ortasına çıkup, derhâl ol dilîr-i Rüstem-vegā, Eski Anavarin Kal'ası tarafına ve Hüseyn Ağa kal'a-i mezkûrenin limanı cânibine hücûmda tertîb-sâz-ı karâr ve ol vechile savle-i dilîrâneye ibtidâr etmişler iken, kal'a-i mezbûrede olan beş-altı yüz mikdârı küffâr, fetîle-i tüfeng ile âteş-bâr olup, siper mahalli olmadığından mûmâ ileyh Rüstem Ağa beş-altı 'aded asker ile zahm-hurde ve ol kadarının dahi endâze-i hatevât-ı şehâdetleriyle câdde-i müstakîme-i cennet-peymûde olmağla, nâ-çâr eski mahalline ferr ü 'avdet birle yine makām-ı müdâfa'ada sebât, emmâ Hüseyn Ağa liman-ı mezbûr tarafına kerr ile zahr-ı miknet-i a'dâyı pest ve ol mahalde olan üc kıt'a balyemez toplariyle bir 'aded hâvenleri der-dest ederek, müdde'ây-ı merdânegîyi isbât edüp, bu aralıkda mûmâ ileyhimâ miyânesinde olan küffâra[2] râh-ı gürîz mefkūd ve bâb-ı necât mesdûd olarak bir takımı deryâya dökülüp, ka'r-ı bahr-ı helâkde gavta-hâr ve bir takımı müselsel-bend-i isâr ve bir takımı kantara-i şemşîrden rehîn-i dereke-i nâr olup, bu vechile lillâhi'l-hamd ve'l-minneh cezîre-i mezkûre mazbûta ve ol hilâlde Anavarin Limanı'nda olan sekiz kıt'a sefâyin-i eşrâr fi'l-hâl [Ü3 113b] gomanalarını kat'la firâra ibtidâr etmişler ise de, liman-ı mezkûr boğazında ve hâricinde bulunup, tehyi'e-sâz-ı fetîle-i ceng olan otuz kıt'a mikdârı sefâyin-i hümâyûn, dâne-bâr-ı top olarak üzerlerine hücûm ve gülle-bâr-ı rücûm olarak Moton pîş-gâhında olan adalara kadar ta'kîb edüp, üc kıt'ası halîde-i çengal-i teshîr ile[3] Moton Limanı'nda habl-i iğtinâma merbût[4] oldukdan sonra, Vezîr-i müşârun ileyh Anavarinler'e asker yürütmek tedbîrini mûmâ ileyh Hüseyn Bey ile müzâkere esnâsı, ordu-yı zafer-bûy-i İslâmiyyeye bir sâ'at mahalden dört bin kadar kefere, inâre-i âteş-gede-i zuhûr ve Eski Anavarin'de mahsûr olan havene dahi dâ'ire-i hâsire-i cem'iyyetlerine dâhil olup, *ve li'l-bâtıli savletün süimme tazmahillü** vefkınca magbûn-i gurûr[5] olarak, mîr-i mûmâ ileyhin piyâde askeri üzerine sûret-i iktihâm-ı i'lâm etmişler iken, asâkir-i gayret-me'âsir izhâr-ı salâbet ve ibrâz-ı celâdet ile müdâfa'alarına sarf-ı yârâ-yı iktidâr eylediklerinde, bi-havlihî sübhânehû ehl-i 'ısyân rû-gerdân u perîşân olup,

---

1.'l-meşyi Ü3 : المشيْ S
2.küffâra S : — Ü3
3.ile S : olarak Ü3
4.merbût Ü3 : merbûta S
*."وللباطل صولة ثمّ تضمحلّ = Bâtılın bir atımlık barutu vardır, sonra yok olup gider" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
5.magbûn-i gurûr S : mağrûr Ü3

bir fırka-i dâllesi ye's-i hayâtla kendilerini ol mahalde olan göle ilkā ve bir kıt'a-i mahzûlesi Eski Anavarin'e 'avdet ü ilticâ eylediklerine mu'âkıb, leşker-i şecâ'at-güster mârru'l-beyân gölü dâ'iren mâ-dâr ihâta ile kimini hayyen ahz ve der-zencîr ve kimini katl ü tedmîr ile mazhar-ı feth-i vefîr olduklarından başka, mahallinde zikri murûr etdiği üzere mâddetü'l-asl-ı fesâd ve kādetü'l[1]-ceyş-i 'inâd olup, yed-i habîsesinden envâ'-ı zarar zuhûr edüp, vâhidün ke'l-elf [Ü3 114a] kabîlinden olan ser-kerde-i küffârdan Acı[2] Hıristo nâm mel'ûn ile Moton Metrebolidi ve Trabolice gavurlarının ser-kerdesi Panarigopoli[3] nâm bî-dînin peder-i[4] bî-nûru ve rü'esây-ı sâ'ireden iki nefer râhib-i mel'anet-kâsib hayyen ele getürüldükden[5] sonra, Vezîr-i müşârun ileyh bizzât asâkir-i muvahhidîn ile Eski Anavarin'i hasr u tazyîk ve sahîfe-i necâtların temzîk etdikde, derûnunda olan sekiz yüz altmış altı nefer-i bî-îmân, mendîl-bend-i rây ü istîmân olup, esliha ve akçaları cünûd-i zafer-mev'ûda ganîmet olmak üzere aman verilüp, fekat iki nefer papasları tevkîf ve sâ'irleri Mora derûnuna tesyîb ile kal'a-i mezkûre dahi sulhan ahz u tanzîf olunduğunun üzerine, müşârun ileyh Anavarin kasdına ol tarafa irhây-ı 'inân-ı celâdet ve Kapudâne-i hümâyûn Kapudanı Muhtâr Bey ma'iyyetiyle on bir kıt'a firkateyn-i hümâyûnu[6] harben ve darben liman-i kal'a-i mezkûreye idhâle gayret ve süfün-i hümâyûndan biraz balyemez topları ihrâciyle iki 'aded tabya inşâsına mübâderet birle tahrîb-i kal'aya mübâşeret olunduğu hengâmda, mârru'z-zikr Acı Hıristo, kal'a-i mezkûrenin dahi Eski Anavarin misillü sulhan teslîmi maslahatında tevassutunu niyâz ve bi-lutfihî Te'âlâ harben ve darben[7] ber-âverde-i kabza-i teshîr olması, yümn-i teveccüh-i şâhâne ile emr-i sehl ise de, mesâlih-i sâ'irenin rü'yetinde imrâr-ı vakt olunmamak mütâla'asiyle müşârun ileyh dahi sûret-i müsâ'ade ibrâz etmekle, şahs-ı mesfûr tarafından âdem irsâliyle bi'l-mükâleme bi'l-cümle âlât-ı harbiyyeleri teslîm [Ü3 114b] ve irkâb olunacak çend kıt'a sefâyinin ücretleri taraflarından verilerek sâhil-i Mora'da kâ'in Kalamata'ya[8] ihrâc olunmak şartiyle rây verilüp, içlerinde[9] olan Manya Beyi Petro[10] nâm habîsin bi'se'l-halefi Yorgaki ile Mizistre[11]

1.kādetü'l S : kā'idü'l Ü3
2.Acı S : dahi Ü3
3.Panarigopoli : پاربوغلو Ü3, S. [Bu şahsın adının metnimizdeki imlâya göre okunması yerine, Ahmed Lütfî Efendi'nin *Tarih*'indeki muhtemelen bu şahısla ilgili imlânın (Panarigopoli = پاناريغو پولی) okunması tercih edilmiştir (bk. I,13-14].
4.peder-i S : pûr-i Ü3
5.getürüldükden S : getürdükten Ü3
6.hümâyûnu Ü3 : همايونى S
7.darben S : kahren Ü3
8.Kalamata'ya : Kalamota'ya Ü3, S
9.içlerinde Ü3 : iclerinde S
10.Petro : Betro Ü3, S
11.Mizistre Ü3 : مرستره S

kapudanlarından Petraki[1] nâm ser-kerde-i dalâlet-irtisâmlar, otuz sekiz havâdisi tahrîri hilâlinde mersûm-i kalem-i şikeste-rakam olduğu üzere Anabolu Kal'ası'nda habs-i esr-i küffâra giriftâr olan Vezîr 'Ali Nâmık Paşa ve Mîr-i mîrân Sâlim Paşa'nın mübâdele sûretiyle tahlîslerine medâr olmak üzere alıkonulup, sâ'irleri ber-vech-i şurût mahall-i mezkûra tesbîl ve ol kal'a-i hasîne dahi bu vechile teshîr olunup, fütûhât-ı mezkûrenin peyâm-ı meserret-istilzâmı[2], evâhır-ı şevvâlü'l-mükerremde müşârun ileyh İbrâhîm Paşa cânibinden vârid-i Der-i devlet ve bâdir-i cây-gâh-ı meserret oldukdan sonra, müşârun ileyh mahzâ himmet-i bî-hemtâ-yı Şeh-i[3] kişver-güşâ ile Arkadya ve Andurusa ve Kalamata ve Burgos kazâlariyle Niş[t]i[4] ve Küçük[5] Manya ve sâ'ir ol havâlîyi yegân yegân darben ve 'anveten kemâ-kân dâhil-i kalem-rev-i Şeh-i İslâmiyân kılup, Traboliçe istîsâli esbâbı[6] tehyi'esine iştigāl üzere olduğu haber-i zafer-muhbir, zilka'detü'l-harâmın on dördüncü günü rasad-bînân-ı tulû'-ı kevkeb-i zaferin dîde-i meserretlerine incilâ-bahş-ı envâ'-ı safâ oldu*. *Allâhümme efrig 'aleynâ sabran ve sebbit akdâmenâ v'ensurnâ 'ale'l-kavmi'l-kâfirîn***.

'Azl ü nasb-ı Ser-bostâniyân

Bostancı-başı Kara 'Osmân Ağa'nın tünd-bâd-ı hırs u tama'ı, karışdığı 'acezenin kişt-zâr-ı huzûrların kara yel gibi savurup, [Ü3 115a] ya'nî hilâf-ı rızâ hareketi 'azlini îcâb ve mâlı-ı merkūmun on yedinci günü cây-gâh-ı câh-ı mezbûra Hasekî Ağa bulunan İbrâhîm Ağa nihâde-i visâde-i intisâb etdi.

Vusûl-i Donanma-yı hümâyûn be-pîş-gâh-ı[7] Mesolong ve irsâl-i hazîne be-Ser'asker Paşa

Mukaddemce mîzâb-ı kalem-i işrâb-ârâ-yı beyân olduğu üzere Deryâ Kapudanı Husrev Paşa, sagîr ü kebîr cem'an on sekiz kıt'adan 'ibâret[8] Do-

---

1.Petraki S : Betraki Ü3
2.istilzâmı S : iltizâmı Ü3
3.Şeh-i Ü3 : — S
4.kazâlariyle Niş[t]i S : kazâlarını Ü3
5.Küçük Ü3 : Kücük S
6.esbâbı S : — Ü3
*."Ferdâsı günü kal'a-i mezkûreye ..... safâ oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,120'de zaptedilen yerler arasında Küçük Manya ile beraber نیشی ilâvesiyle kaydedilmiştir
**."اللهم افرغ علينا صبراً و ثبّت اقدامنا و انصرنا على القوم الكافرين" = Allahım! Üzerimize sabır dök, ayaklarımızı sağlam tut ve kâfir millete karşı bize yardım et!" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Bakara 2/250. âyetin ikinci yarısıdır, fakat farklı olarak bu kısım "Allâhümme" şeklinde değil, "Rabbenâ" şeklinde başlamaktadır.
7.be-pîş-gâh-ı : be-bîş-gâh-ı Ü3 : ببیشگاه S
8.sagîr ..... 'ibâret S : — Ü3

nanma-yı hümâyûn ile mâh-ı sıyâmda Âsitâne'den hareket etmişidi. Boğaz-ı Bahr-ı sefîd'de lede'l-iktizâ birazcık meks ile hilâl-i şevvâlde boğazdan dahi kalkup, Sığrı açığında[1], ba'dehû Andıra Boğazı nata'ında gavur teknelerine bi'l-musâdefe tarh-ı mansûbe-i muhârebe birle, her ne kadar hasbe'l-kader hazîne gemisi hilâl-i kıtâlde sûzân olmuş ise de[2], taraf-ı küffâr-ı siyâh-kârî mat, ya'nî münhezimen kaçırup cûyende-i semt-i necât kıldıkdan sonra, gāliben ve sâlimen[3] Suda Limanı'na dâhil ve oradan dahi yâverî-i şurta-i tevfîk-i Samedânî ile işbu zilka'detü'ş-şerîfenin yirmi üçüncü[4] günü Mesolong pîş-gâhına vâsıl* ve taraf-ı berrden Mesolong'u hisâr ve imdâd-ı donanmaya intizâr eden Ser'asker-i müşârun ileyh Reşîd Paşa'ya eb-i müşfik gibi kuvvetü'l-kalb-i istinsâr olup, bi'l-ittifâk îfây-ı ferîza-i me'mûriyyete kemâl-i gayretle teşmîr-i sâk eyledikleri ve kapudan-ı müşârun ileyhin vusûlünden evvelce Mesolong etrâfında vâki' hendeke toprak sürülmek maslahatına ibtidâr ve el-hâletü hâzih sürilan türâb kenâr-ı hendeke resîde olup, birkac gün zarfında[5] feth.ü teshîri niyâzına nâsıye-i du'â, sûde-i hâk-i pâk-i icâbet-gâh-ı Rabb-i settâr kılındığı [Ü3 115b] ve bu hilâlde Mesolong'un 'avâkıb-ı ahvâline müterakkıben 'ısyân ü istîmân beyninde görinan kefere-i etrâfdan Abokori Kazâsı re'âyâsı, müteşebbis-i zeyl-i emân[6] olmalariyle, Ser'asker-i müşârun ileyh rehînlerin alarak rây i'tâ ve hasbe'l-maslaha Badra Muhâfızı Sirozî Yûsuf Paşa'ya dört yüz kîse akça karzan edâ edüp, Sipeh-sâlâr-ı müşârun ileyh 'ulûfe ve zahîre zımnında yine nukūd-i kesîre zuhûruna kadar[7] çâr-çeşm ile müterakkıb olduğu haber, vâsıl-ı Der-i feyz-muhbir olmağla, teşvîk ü igrâyı hâvî nevâmic-i seniyye ile tekrîm ve üc bin kîse ihsâniyle dahi rûy-i mikneti tebsîm kılındı.

Lâhika

Kapudan-ı müşârun ileyh her çend Mesolong Limanı'na varmış ise de süfün-i küffâr, donanmadan efzûn ve ber-vech-i mübeyyen Andıra Boğazı'nda vâki' olan ma'rekede süfün-i İslâmiyye rahne-dâr olarak, ta'mîre ihtiyâcları vâreste-i zunûn olduğundan mâ'adâ, mukaddime-i şitâ rû-nümûn ve liman-ı mezkûr bu hâl ile barınacak yer olmayup ve Mısır Donanması dahi henüz bürûz etmediğinden, mülâhaza-i hatar ile müşârun ileyh bî-

1.açığında Ü3 : acığında S
2.her ne ..... ise de S : — Ü3
3.gāliben ve sâlimen Ü3 : — S
4.üçüncü Ü3 : ücüncü S
*."**Vusûl-i Donanma-yı hümâyûn** ..... vâsıl" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,120'de kaydedilmiştir.
5.zarfında Ü3 : tarafında S
6.emân S : dâmân Ü3
7.kadar Ü3 : — S

ârâm u sükûn olup, vürûdundan takrîben yirmi gün mürûrunda nâ-çâr fekk-i tınâb-ı ikâmet ve İskenderiyye Mersâsı'na endâhte-i lenger-i istirâhat edüp, ta'mîr-i sefâyin fevâ'idinden başka Mehmed 'Ali Paşa sâ'ir tuhaf u tarafdan fazla kendiye nakden bin ve dâ'iresine beş yüz kîse verüp, ol igtinâmla sene-i âtiye rebî'ulâhırında Mısır Donanması Başbuğu Muharrem Bey ile Mesolong'a mu'âvedet etmişdir[1].

Vefât-ı Kuvvet Hüseyn Paşa

Bâlâda zikri sebk etdiği üzere ref'-i vezâretle[2] Burusa'da ikâmete me-'mûr olan sâbıkā Diyârbekir ve Rakka Vâlîsi Kuvvet Hüseyn Paşa, makarr-ı ikâmetine gelürken, evâhır-ı zilka'dede Alaca-hân merhalesinde müfâce'e-ten râhile-bend-i rihlet ve âzâde-ser-i dağdağa-i meşakkat olduğu haber, vâsıl-ı Der-i devlet-makarr[3] oldu.

Terceme[4]

Müşârun ileyh hasekîlikden neş'et edüp, evâ'il-i hâlinde ba'zı iltizâmât ile Rumeli diyârında geşt ü güzâr ve kavmi miyânında kesb-i iştihâr edetek, ta'rîf-i etrâfla Edirne'de Ser-bostâniyân ve ol esnâda âfet-res-i râhat-ı ehâlî olan dağlu eşkıyâsı def'i maslahatında hayli kâr-güzârlığı be-dîdâr olarak menşe' ve mevlidi olan Anapa'ya vezâretle Muhâfız ta'yîn ve on beş sene kadar ol tarafda temkîn olundukdan sonra, Kars ve Konya ve Ankara gibi eyâlet [Ü3 116a] ve livâlara[5] mutasarrıf, ba'dehû otuz beş sâli hilâlinde ref'-i vezâretle esb-i ikâmeti Kütahya'ya mün'atıf olup, ba'dehû ber-vech-i muharrer vezâreti ibkā, ba'dehû ilgā olundu.

Cür'et ü ikdâmı ma'lûm ve tama' u te'addîsi işe meczûm bir sefîd-rîş-i vezîr-i sâde-endîş idi; *gaferallâlu Te'âlâ zenbehû**.

1.**Lâhika** ..... etmişdir [Bu paragrafın başlığının bulunduğu satırın sol kenarında (S 317a) ayrı bir kaligrafi ile muhtemelen müellifce yazılmış şöyle bir kayıt vardır: "İşbu lâhıka nüsha-i ma'rûzaya yazılmamışdır, fe-tebassar"] S : — Ü3

2.**vezâretle** S : vezâretiyle Ü3

3.**olduğu** ..... -makarr Ü3 : — S

4.**Terceme** Ü3 : — S

5.**livâlara** Ü3 : livâya S

* **غفر الله تعالى ذنبه** = "Allah Teâlâ onun günâhını affetsin" anlamına gelen bir duâ cümlesidir. "**Vefât-ı Kuvvet Hüseyn Paşa** ..... **غفر الله تعالى ذنبه** " kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,117-118'de kaydedilmiştir.

Nüzûl-i korvet

Tersane'de bi't-tekmîl müteheyyi'-i nüzûl olan korvet-i hümâyûnu, işbu zilhicce gurresi Sadr-ı a'zam hazretleri tebdîlen varup, vakt-i muhtârda inzâl ve 'atâyâ vü hila'-ı mu'tâde ile[1] erbâbını karîn-i nevâl buyurdular*.

Ref'-i vezâret-i Vâlî-i[2] Anadolu Sadr-ı esbak Dervîş Paşa

Müşârun ileyh mecbûr-i ekārib-i 'akārib-minşân ve mağrûr-i[3] nâkısâtü'l-'akl-i nisvân olup, zâtında sâf-serîret olduğu sûretde dahi;

Lâ tashabi'l-keslâne fî hâlâtihî kem sâlihin li-fesâdi âhara yefsüdü,
*'Adve'l-belîdi ile'l-celîdi serî'atün el-cemru yûza'u fi'r-ramâdi fe-yahmedü***

sirâyetince hâricen ve dâhilen giriftâr-ı ser-pençe-i te'addî-i kurenâ'-i süfehâ'[4] olduğundan başka, bi't-tab' hırs u âzı dahi pek[5] az olmayup, ya'nî cerrâhân-ı[6] keşkûl-i bedestân gibi, *küllü dâhilin yenfa'u**** bülgasiyle kāni' olarak, meselâ bir maslahat tesviyesi zımnında dâ'ire-i teseyyüb-bâhiresine biriken çirk-âb-ı nehhâbdan biri şey'-i ehass ve semen-i bahs 'arz ederek yanaşup, ed'âf-ı mudâ'afını der-himyân-ı rişvet etse, müsâmahası der-kâr ve

Nazm[7]:

Min âleti'd-desti mâ 'inde'l-vezîri sivâ tahrîk-i lihyetihî fî hâl-i îmâ'in,
*Ve huve'l-vezîru ve-lâ izra yüşeddü bihî misle'l-'arûzi lehû bahrun bi-lâ-mâ'in****.

1.ile Ü3 : — S

*."**Nüzûl-i korvet** ..... buyurdular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,120'de kaydedilmiştir.

2.**Vâlî-i S : Vâlî-yi Ü3**

3.mağrûr-i Ü3 : makhûr-i S

**. لا تصحب الكسلان فى حالاته كم صالح لفساد اخر يفسد
عَدْوى البليد الى الجليد سريعة الجمر يوضع فى الرّماد فيخمد = Tembele gidişâtında eşlik etme! Nice iyi kişi vardır ki, başkasının bozukluğundan dolayı kendisi de bozulur. Kor ateşin küle konuluşunun akabinde sönmesi gibi, ahmak kişinin yiğit kişiyi etkilemesi de süratlidir." anlamına gelen Arapça bir beyittir.

4.süfehâ' Ü3 : süfehâ S

5.pek Ü3 : bek S

6.cerrâhân-ı S : — Ü3

***."كل داخل ينفع = Her giren fayda verir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

7.**Nazm** S : — Ü3

****."من الة الدست ما عند الوزير سوى تحريك لحيته فى حال ايماء * وهو الوزير ولا ازر يشد به مثل العروض له بحر بلا ماء = Vezîrin, vezâret makâmında sakalını oynatmaktan başka elinden

me'âlî-sıfat, [Ü3 116b] kâşife-i hâli, lâ'übâlî-meşreb ve müzebzeb[1]-mezheb bir zât-ı 'acîbü'l-etvâr olup, sâ'ir sıfâtını işrâb, **[mısrâ]**':

Keme'stağne'ş-şebâbü 'ani'l-hızâbi[2]*

müstağnî olduğu bî-irtiyâbdır.

Bir seneden mütecâviz Kütahya Eyâleti kazâlarına bast-ı bisât-ı batş-ı şedîd ve ferş-i firâş-ı 'arş-tehdîd edeli temâm 'Ubeyd-i Zâkānî'nin *tavk-ı la'net dâmâd-ra gûyend*** ıstılâhına mazhar-ı tâmın olan damadı Seyyid 'Ali Paşa-zâde müderrisîn-i resmiyyeden Hamdi Bey ve rebîbi, hâcegândan Mûsâ Bey ve sâ'ir kurenây-ı sû'inin sevk-i pey-â-peyiyle zîr-i destânı 'acâyib-suver ile tecrîm ü tagrîme ictisâr etmişidi[3] ki, metâlib-i mâ-lâ-nihâyesi tâkat-şiken ve te'addiyât-ı gûn-â-gûnunun ednâsı, a'zam-ı mihen olarak, nâ-çâr gürûh-i şükât ve cemm-i gafîr-i bükât âh u zâr ve eşk-i çeşm-i hûn-bârların resîde-i sâmi'a-i devlet-penâh ve isâle-i hâk-i râh-ı Şehinşâh edüp, bu tavr-ı cebbârâne ise hılâf-ı rızây-ı Bârî ve mugâyir-i irtizây-ı Şehriyârî olmağla, terhîb-nümûn-i sahîfe-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i şevket-makrûn üzere müşârun ileyhin emvâl ü eşyâsı musâdere ve ref'-i vezâretle[4] Karahisâr-ı sâhib'de ikâmetle 'aceze-i berâyâ, âzâde-ser-i mugâdere kılınup, kurenâsı Der-i saltanat'a ihzâr ve mu'âheze vü su'âlden sonra dâmâdının hadd ü vazîfesinden, 'ale'l-husûs derebeyi gibi dâ'ire-i merhametden hâric hareket ve evzâ'ı, te'dîbini mûcib ve ta'zîrini müstevcib olmağla, Hareket-i Dâhil rütbesinde olan medresesi hakk ü terkîn olundu.

Tevcîh-i Eyâlet-i Anadolu

Dervîş [Ü3 117a] Paşa'dan münhall olan eyâlet-i mezkûre, hâlâ ber-vech-i muhassıllık Menteşa Sancağı Mutasarrıfı ve Bahr-ı siyâh Boğazı'nın Anadolu sevâhili Muhâfızı Mehmed 'İzzet Paşa'ya, rütbe-i bülend-mertebe-i

---

gelen bir şey yoktur. İşte kendisinden başka destek görülmeyen bu vezîr, denizi olup suyu olmayan arûz gibidir" anlamına gelen bu cümle Arapça bir beyittir.

1.müzebzeb Ü3 : مذيدب S

2.عن الخضاب Ü3 : عن الحضاب S

*."كما استغنى الشباب عن الخضاب" = Gençlerin saçlarını boyamaya ihtiyaç duymamaları gibi" anlamına gelen Arapça bir mısrâdır.

**."طوق لعنت دامادرا كويند" = Dâmâd için lânet halkası derler" anlamına gelen bu cümle, burada 'Ubeyd-i Zâkānî'nin söylediği belirtilen Farsça bir sözdür. 'Ubeyd-i Zākānî-i Kazvînî (1300-1371), daha çok hiciv ve fıkraları ile tanınmış bir İran şair ve edîbidir. İçinde yaşadığı cemiyetin kusurlarını hicvetmedeki mahâreti Tanzîmât devri müelliflerince de beğenilmiş ve sözlerinden seçmeler Türkçe'ye çevrilmiştir; geniş bilgi için bk. Tahsin Yazıcı, "Ubeyd-i Zākānî-i Kazvînî", *İA*, XIII,1-2.

3.etmişidi S : etmişdi Ü3

4.vezâretle Ü3 : vezâretiyle S

vezâretle işbu zilhiccenin üçüncü[1] günü muhâfaza-i mezkûre şartiyle ihsân ve envâr-ı hilâl-i rûz-efzûnu, mânend-i bedr-i[2] tâbân-ı dırahşân kılındı*.

Vefât-ı Muhâfız-ı İstanköy ve ta'yîn-i muhâfız-ı dîğer

Cezîre-i mezkûre muhâfızı Sadr-ı esbak Hilmi İbrâhîm Paşa'nın bu günlerde murg-i rûhu kafes-i teninden[3] rehâ ve pervâz-i cevelân-gâh-ı 'âlem-i 'ukbâ[4] olmağla, îcâb-ı hükm-i men teşâ' ile muhâfaza-i mezkûre, şehr-i mezkûrun dördüncü günü bâ-Livâ'-i Menteşa sâbıkā Teke Sancağı Mütesellimi Kapucu-başı Hacı 'Ali Bey'e ihâle ve rütbe-i mîr-i mîrânî ile dahi 'inân-ı semend-i i'tibârı meydân-ı tesrîhe icâle kılındı.

Terceme

Müteveffâ-yı müşârun ileyh Medîne-i Üsküdar'da bir çiçekcinin şükûfe-i piyâz-ı vücûdu, ya'nî veled-i necâbet-nümûdudur. Evâ'il-i hâlinde hadîka-i hâssa bostânîleri zümresine iltihâk, ba'dehû müntemî-yi neferât-ı ocak[5] ve ol yolda cûyende-i erzâk olarak Nefes Turnacılığı dedikleri dirliğe sâlik ve serdârlıklar ile dâ'ir-i[6] ba'zı memâlik olup, takrîben on senesi hudûdunda Kuds-i şerîf Ağalığı'yla ol savb-ı feyz-evbe[7] 'azîmet ve birkac sene ikāmetden sonra andan[8] Mısır ordusuna 'âzim ve ba'zı mütehayyizân-ı ocak istishâbiyle katara duhûlle ağalığa mülâzım ve ordu-yı mezkûr ba'de'l-fethi ve'z-zafer Der-'aliyye'ye vusûlden birkac sâl murûrunda yoluyla ağa [Ü3 117b] ve yirmi ikide hudûs eden Rûsiyye seferinde hasbe'l-vakti ve'l-hâl Sadr-ı a'zam ve Serdâr-ı ekrem olmuşidi. Mu'asker-i hümâyûnda sernümâ-yı zuhûr olan vak'a-i eşkıyâ'-i kavm-i mulgā takrîbi, sadâretden munfasıl ve Şumnu'da ikāmetle âzürde-dil olmuşiken, çend mâh murûrunda ibkāy-ı vezâretle Selânik'e Vâlî ve andan Bosna Eyâleti'ne nakl ile beş sene kadar ol hıttada nesak-sâz-ı mesâlih-i ehâlî, ba'dehû ref'-i vezâretle Gelibolu'da ikāmete me'mûr ve ba'de-eyyâmin Kandiye Eyâleti'yle mesrûr olup, oradan dahi vezâreti ilgā ve İstanköy Cezîresi'nde iskân ü îvâ kılınup,

---

1.üçüncü Ü3 : ücüncü S
2.bedr-i S : mâh-ı Ü3
*."**Ref'-i vezâret-i Vâlî-yi Anadolu** ..... dırahşân kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,109'da kaydedilmiştir.
3.teninden Ü3 : tenden S
4.'ukbâ S : bekā Ü3
5.ocak Ü3 : oçak S
6.dâ'ir-i S : sâ'ir-i Ü3
7.evbe Ü3 : erbe S
8.andan S : — Ü3

şümârende-i evrâk-ı dü-reng-i subh u mesâ iken, evâ'il-i tuğyân-ı Rumda hasbe'l-iktizâ menşûr-i ibkāy-ı vezâretine cezîre-i mezbûre muhâfızlığı imlâ kılınmışidi.

Fatîn ve hoş-sohbet, oldukca remz-âşinâ-yı imlâ vü kitâbet, rızâ-cûy-i[1] Devlet-i 'aliyye ve hayr-hâh-ı saltanat-ı seniyye olmak takrîbi, ocaklu miyânesinde hedef-i tîr-i ta'n ü düşnâm, ya'nî *ve izâ etâke mezemmetî min nâkısın fe-hiye'ş-şehâdetü lî bi-ennî kâmilün** sırrına mazhar-ı tâmın olup, makarr-ı vezâretinde fukarâ-perverlik ve ra'iyyet-güsterliği meşhûr bir düstûr-i dirâyet-meftûr idi.

Garîbe

Müşârun ileyh hafîfü'l-lihye ve nahîfü'l-bünye olup, hattâ beyne'l-enâm keçiboynuzu lakabiyle be-nâm iken, Bosna'da vücûduna tarâvet gelüp, şahm[2] u lahm ve tûl-i lihye sâhibi bir vecîh ü cesîm âdem olduğu garîbedendir**.

Vefât-ı[3] Nâzır-ı Keraste es-Seyyid el-Hâc Nazîf Efendi

Mûmâ ileyh Enderûn-i hümâyûn'dan muhrec, Yedi-kulleli merhûmun [Ü3 118a] me'zûnlarından Hattât Mehmed Efendi nâm bir pîr-i sâlihin veled-i ercümendidir. Hengâm-ı sabâvetinde huddâm-ı şevket-seray silkine insilâk ve kesb-i me'ârif ü hünere inhimâk ederek evâ'il-i 'ahd-i hümâyûnda mâbeyincilik şerefine nâ'il ve yirmi altı senesi hilâlinde Sultân Bâyezîd Rûznâmeciliği nân-pâre-i mâh inâresiyle çırâğ-ı Pâdişâh-ı deryâ-fevâzıl olup, çok geçmeden[4] ru'ûs-i hâcegânî ile mükerrem ve Süvârî Mukābelesi ve Humbara-hâne ve Tersane câh ve nezâret ve emânet[ler]de zemân zemân müstahdem ve Surre Emâneti'yle dahi zâ'ir-i Beyt-i Harâm[5] ve ba'de'l-'avde Şehr Emâneti ve Sultân Kethudâlığı'yla be-kâm oldukdan sonra, İznikmid'de Keraste Nezâreti'ne[6] Sadru'l-vüzerâ Silahdâr 'Ali Paşa

---

1.rızâ-cûy-i : rızây-ı cûy-i Ü3, S

*. "واذا اتاك مذمتى من ناقص فهى الشهادة لى بانى كامل = Eğer kusurlu bir adam beni senin yanında yermişse, bu benim kusursuz olduğumun bir kanıtıdır" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

2.şahm Ü3 : شجم S

**. "Vefât-ı Muhâfız-ı İstanköy ..... garîbedendir" kısmı özetle ve Es'ad Efendi Târîhi'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,118'de kaydedilmiştir.

3.Vefât-ı S : Fevt-i Ü3

4.geçmeden S : gecmeden Ü3

5.Harâm S : Harem Ü3

6.Nezâreti'ne S : + ve Ü3

sevkiyle mu'ayyen ve bu esnâda altmış yaşında iken hulûl-i ecel-i müsemmâsiyle medîne-i mezbûrede târik-i dağdağa-i dârü'l-mihan olup, yerine işbu zilhiccenin dokuzuncu[1] günü Gümrükcü 'Osmân Paşa yeğeni sâbıkā 'Uşşâk[2] Voyvodası Mustafa Ağa kapucu-başılıkla[3] bekâm olarak sevk u i'zâm kılındı.

Müteveffây-ı mûmâ ileyh mu'tedilü'd-dühâ, hoş-nüvîs ü[4] imlâ vü[5] inşâ bir zât-ı fetânet-simât idi[6].

Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i meserret[7]

Zilhiccetü'l-harâmm onuncu salı günü kemâ huve'l-mu'tâd teşerrüf-i dâmen-bûsî-i Sultân-ı selâtîn-i 'âlem *Edâmallâhu Te'âlâ 'aleyhi celâ'ile'n-ni'ami ve hafizahû 'ani'l-keder-i ve'n-nıkam** hazretleriyle erkân-ı devlet ve hademe-i saltanat dil-şâd ve mesrûru'l-fu'âd oldular.

Vefât-ı Sadr-ı Anadolu eş-şehîr bi-Dünyevî Seyyid[8] Yûsuf Efendi

Müşârun ileyh Huld-âşiyân-ı Sultân-ı kerâmet-nişân 'Abdülhamîd Hân *ca'alallâhu Te'âlâ*[9] *madca'ahû* [Ü3 118b] *ravzaten min riyâzi'l-cinân*** hazretlerinin meşâyih-i İslâmından es-Seyyid İbrâhîm Efendi'nin birâder-zâdesi olup, şeref-i karâbetine binâ'en 'amm-i mükerremlerinin nekâbetinde bin yüz seksan sekizde hâric ru'ûsiyle dâhil-i silk-i 'ulemâ ve hareket-i mu'tâde-i tedrîsden sonra, iki yüz on yedide hasbe't-tarîk Üsküdar Kazâsı'yla mübtelâ ve yirmi beşde Burusa Mevleviyyeti'ne nâ'il, yirmi sekizde Mekke-i mükerreme, otuz ikide Dâru'l-hılâfe, otuz yedide Anadolu pâyelerine mütevâsıl olup, otuz dokuz rebî'ulâhırında bi'l-fi'l visâde-i sadâret-i mezkûreye ihtizâz-ı pîrâne ile su'ûd ve dem-i heremde fi'l-hakîka

---

1.dokuzuncu Ü3 : — [Gün yeri boş bırakılmıştır] S
2.'Uşşâk S : عساق Ü3
3.kapucu-başılıkla S : kapucu-başılığla Ü3
4.hoş-nüvîs ü Ü3 : hoş-nüvîs S
5.vü S : — Ü3
6.simât idi Ü3 : simâtdır S
7.**sa'îd-i meserret** S : **meserret-bedîd** Ü3
*."ادام الله تعالى عليه جلائل النعم و حفظه عن الكدر والنقم" = Yüce Allah ona büyük nimetlerini devamlı eylesin ve onu keder ve sıkıntılardan korusun" anlamına gelen Arapça bir dua cümlesidir.
8.Seyyid S : — Ü3
9.Te'âlâ S : — Ü3
**."جعل الله تعالى مضجعه روضة من رياض الجنان" = Yüce Allah onun merkadini cennet bahçelerinden bir bahçe kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

ku'ûd edüp, müddet-i 'örfiyyesin temâm etmeden işbu zilhiccenin on dördüncü günü kat'-ı târ-ı emel-i devlet-i se-rûz ve müzekkir-i ma'nâ-yı;

'Ömr berfest, zemân bâd-ı semûm,
*Endekî mând hâce gurre henûz**

oldu; *'aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân***.

Nasb-ı Sadr-ı Anadolu

Münhall olan Anadolu Kadı'askerliği, şehr-i merkûmun on beşinci günü pâyelülerin akdemi sâbıkā İstanbul Kadısı Kadı-zâde Tâhir Efendi'ye tevcîh ve sikke-i câh-ı mezkûr, ol cevher-i bî-müstehcen-kâna, ya'nî ol fâzıl-ı 'âlî-mekâna izâfetle vâreste-i telebbüs-i temvîh kılındı***.

Vefât-ı Ağa-yı Dâru's-sa'âdeti'ş-şerîfe Ebûbekir Ağa ve naṣb-ı 'Abdullâh Ağa

Bir sâlden berü Dâru's-sa'âdeti'ş-şerîfe[1] Ağası olup, salâh-ı hâl ve safâ-yı bâlle ed'iye-i hayriyye-i Şehriyâr-ı huceste-ef'âle, etrâf-ı nehâr ve cevf-i leyâlde iştigâl üzere olan [Ü3 119a] Ebûbekir Ağa'nın 'ukde-i çâr-'unsur-i zindegânîsi, nâhun-i za'f-ı pîrî ile müsta'idd-i inhilâl ve 'araz-ı maraz-ı cüz'iyle birkac gün zarfında müteveccih-i dergâh-ı Rabb-i müte'âl olup, şehr-i mezkûrun yirmi altıncı günü Hamîdiyye türbesine defn olunup, makām-ı lâzımü'l-ihtirâmına Hazînedâr-ı hazret-i Dâver-i devrân 'Abdullâh Ağa sezâ oldu.

Tard-ı mutebassırân ez-Gümrük

Gerek Der-sa'âdet ve gerek Memâlik-i mahrûse'de olan sâ'ir gümrüklerde ez-kadîm mutebassırân nâmiyle istihdâm olunan muhâsib Yehûdîler hıyânetle mecbûl iken, tardları husûsuna bir vaktden berü müsâmaha olunup, 'avâ'idât-i mîrîye ve emvâl-i tüccâra keyfe mâ-yeşâ'ûn etmedikleri

---

* عمر بر فست زمان باد سموم * اندکی ماند خواجه غره هنوز". = Ömür kardır, zaman zehirli rüzgârdır. (Ömrü) birazcık kaldı, ama hoca hâlâ mağrûrdur" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

** "عليه الرحمة والغفران = Allah'ın rahmet ve mağfireti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*** "Vefât-ı Sadr-ı Anadolu eş-şehîr ..... temvîh kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,118-119'da kaydedilmiştir.

1. sa'âdeti'ş-şerîfe Ü3 : sa'âdeti S

hıyânet yogidi. Bu def'a Gümrük Emîni Sâ'ib Efendi, hîn-i nasbından berü bu mâddede nasb-ı nefs-i himmet edüp, hıyânetlerini zâhire ihrâc ve sanâdîd-i kavm-i mezkûrun si'âyetine bakmayup, evliyâ'-i umûra hakîkat-i hâli inhâda sikke-i ihtimâmı 'arz-ı pâzâr-ı revâc edüp, re'yi, karîn-i istihsân-ı hümâyûn olmağla, cümlesini her gümrükden tard ü teb'îd ve yerlerine Müslimînden müstakîm kâtibler ta'yîn edüp, doğrusu; esta'îzü billâh: *Lâ tettehızu'l-Yehûde ve'n-Nasârâ evliyâ'e min dûni'l-Mü'minîn** emr-i muhkeminin muktezâsını icrâda sa'y-i mezîd eyledi.

Boğaz-ici'nde kâ'in Balta Limanı'nda olan gümrük dahi sapa mahal olup, Bahr-ı sefîd'e giden merâkible gümrükden hayli emvâl kaçırıldığını tahkîk etmekle, zikr olunan mahalli ta'tîl ile Sarıyar'da iki mahal inşâsına dahi muvaffak oldu[1].

Temmeti'l-kıt'atü's-sâlisetü ve bihâ yetimmü'l-mücelledü'l-evvelü ve yetlûhu el-mücelledü's-sânî bi-'inâyeti men nezzele[2]*'l-Kur'âne ve's-seb'a'l-mesâniye, [tem]me*[3]**.

---

*. "لا تتخذوا اليهود و النصارى اولياء من دون المؤمنين" = Müminlerin dışındaki yahûdîleri ve hıristiyanları dost edinmeyin" cümlesinin, mânâya uygun olarak müellifce ilâve edilmiş olan "من دون المؤمنين = müminlerin dışındaki" kısmı dışındakiler Kur'ân, el-Mâ'ide 5/51. âyetin baş kısımlarında yer almaktadır.

1. **Tard-ı mutebassırân** ..... oldu S : — Ü3
2. nezzele Ü3 : enzele S
3. [tem]me Ü3 : — S

**. "تمت القطعة الثالثة و بهايتم المجلدالاول ويتلوه المجلد الثانى بعناية من نزل القران والسبع المثانى"

ف = Üçüncü kıt'a bitti, böylece birinci cilt tamamlandı. Bunu Kur'ân'ı ve Seb'u'l-Mesânî'yi (Fâtiha Sûresi'ni) indirenin yardımıyla ikinci cilt takip edecektir" anlamına gelen Arapça bu cümlelerle müellif, eseri bitirdiğini belirtmektedir.

1 بسم الله الرّحمن الرّحيم

1.'Arz-ı 'acz-i beyân-ı eltâf-ı Hudâvendigâr ve zikr-i şemme-i evsâf-ı ân-ı Şehriyâr-ı bülend-iştihâr **2**; Vekāyi'-i sene ihdâ ve erba'în ve mi'eteyn ve elf, İhsân-ı Pâye-i İstanbul be-Cehârşenbevî Hâce Mehmed Efendi **4**; 'Azl ü nasb-ı Mektûbî-i Sadr-ı 'âlî ve Beğlikci-i Dîvân-ı hümâyûn ve Âmedî **4**; Vak'a-i neferât-ı Kal'a-i Kuds-i şerîf **5**; Nefy-i Kudsî Mûsâ Efendi **9**; İstitrâd **10**; Tetimme **15**; Nefy-i Kaban Nâ'ibi-zâde Halîm Molla **16**; Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ **16**; [Ü4 1a] Âmeden-i sefâyin-i mebniyye ez-Trabzon **16**; İhrâc-ı mevâcib **16**; Garîbe **16**; Velâdet-i Hadîce Sultân **17**; 'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân **17**; Vukū'-i harîk **17**; Âmeden-i peyâm-ı feth-i Traboliçe **17**; Me'mûriyyet-i Vâlî-i Mora İbrâhîm Paşa be-savb-ı Mesolong **18**; İstitrâd **19**; İrsâl-i esbân be-savb-ı İbrâhîm Paşa **19**; Tefvîz-i hidmet-i celîle-i Vekāyi'-nüvîsî be-Muharrir-i Fakîr **20**; İhrâc-ı resm-i latîf-i Âsafî be-Binây-ı Câmi'-i nev-esâs-i Nusrat **21**; İhsân-ı vezâret be-Mîr-i mîrân Pilaslı-zâde İsmâ'îl Paşa **21**; Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-Vâlî-i Eğriboz **22**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye **22**; [Ü4 1b] Kırâ'at-i velâdet-nâme-i Sultân-ı iklîm-i risâlet **23**; Tezyîl **23**; 'Avdet-i Es'ad Efendi ez-cânib-i İran ve vusûleş be-Der-i devlet **24**; Takrîr-i me'mûr-i mûmâ ileyh **24**; Bend-i sânî **36**; Bend-i sâlis **37**; el-İ'tirâz **38**; İstitrâd **39**; 'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve Ser-çavuşân ve Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Top-hâne **40**; Tevcîh-i Eyâlet-i Şâm-ı şerîf **41**; Tebdîl-i Vâlî-i Van **42**; Harîk-i cüz'î ve nefy-i Muhzır-ı Ocak **42**; Garîbe **42**; Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu **43**; Tab' u irsâl-i Terceme-i Siyer-i kebîr be-mehâkim-i Memâlik-i mahrûse **43**; [Ü4 2a] İstitrâd **44**; 'Azl-i Şeyhülislâm **45**; Tevcîh-i Sadâret-i Anadolu **45**; Vukū'-i harîk-i cüz'î-yi müte'âkıb **45**; Nasb-ı Emîn-i Surre ve Emîn-i Defter **46**; Teşrîf-i hümâyûn be-Bâb-ı 'âlî ve sudûr-i irâde-i hümâyûn **46**; Ruhsûdegî-yi İlçi-yi Bersiya be-Dergâh-ı felek-iştibâh **47**; Fevt-i İmparator-i Rûsiyye **47**; Ba'zı havâdis-i Mora ve irsâl-i Ser-çavuşân Hüsni Bey ve Nâzır-ı Barut-hâne Necîb Efendi be-savb-ı cezîre-i mezbûre **48**; Zuhûr-i zeheb-i meknûze **50**; İhrâc-ı mevâcib ve hâk-bûsî-i Sefîr-i Felemenk **51**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye **51**; Vukū'-i harîk **51**; Ta'yîn-i müderris be-Bâb-ı Defterî **52**; Hareket-i arz **53**; [Ü4 2b] Nefy-i Kâtib-i Dîvân-ı Ağa-yı Yeniçeriyân ve i'dâmeş ve nefy-i Muhzır-ı Ocak ve ba'zı havâdis-i müteferrika **53**; Harîk **54**; Garîbe **54**; Hüsn-i nizâm der-irsâl-i mekâtib-i ehâlî-i Haremeyn-i muhteremeyn **55**; Vefât-ı Re'îsü'l-Müneccimîn Mehmed Râkım Efendi **55**; Nasb-ı Re'îsü'l-Müneccimîn ve Müneccim-i sânî **56**; Âmeden-i ba'zı peyâm ez-Vâlî-i Rumeli Mehmed Reşîd Paşa **56**; Tanzîm-i tîmâr-ı sipâhiyân ve ilhâk-ı ân tâ'ife be-dûdmân-ı humbaracıyân ve lağımcıyân **56**; Sûret-i kānûn-nâme-i hümâyûn **57**; Tevcîhât-ı 'ilmiyye **63**; Âgāz-ı muhâsara-i Mesolong ve âmeden-i haber-i teshîr-i Vasilikoz ve Andilikoz **63**; Nebze der-beyân-ı fazîlet-i nizâm-ı asker **66**; Vefât-ı Sadr-ı Anadolu Mustafa Râkım Efendi **68**; 'Azîmet-i Maslahatgüzâr-ı İran **69**; Sûret-i mektûb ki bâ-tesvîd-i Müverrih-i Fakîr ez-taraf-ı Şeyhülislâm be-cânib-i Şeh-zâde-i Şâh-ı İran nüvişte-şud **72**; [Ü4 3a] İhrâc-ı mevâcib-i kısteyn ve ruhsûdegî-yi Sefîr-i İngiltere **74**; el-İ'tizâr **74**; Vukū'-i harîk **75**; Nefy-i

Mütesellim-i Aydın Edhem Efendi **75**; Tevcîh-i İnebahtı ve Karlı-ili be-Vezîr 'Ali Nâmık Paşa **75**; Nüzûl-i korvet ve tekmîl-şuden-i havz-ı kebîr **76**; Tard-ı bâsbân-ı Ekrâd ez-Tersane-i 'âmire **77**; Temâm-şuden-i câmi'-i cedîd-i hümâyûn-i Nusrat ve ikâmet-i cum'a **77**; 'Azîmet-i Sadr-ı a'zam be-Câmi'-i şerîf-i Nusrat 80; Ku'ûd-i kalyon-i hümâyûn be-sâhil-i Üsküdar ve halâseş be-kudret-i Perverdigâr **80**; Tabsıra **81**; Ziyâret-i hırka-i şerîfe **83**; Garîbe der-te'sîr-i bed-du'â **83**; Ba'zı havâdis-i deryâ ve donanma **83**; İhsân-ı pâyehâ-yı Anadolu ve İstanbul ve Mekke-i mükerreme ve tahrîk-i medâris-i hâcegân-ı Seray-ı hümâyûn ve ihsân-ı ru'ûs be-ba'zı 'ulemâ-zâde **85**; [Ü4 3b] Âmeden-i peyâm-ı feth-i Mesolong **86**; Garîbe **87**; Tekmîl-i Kal'a-i Yergöğü **88**; Vukū'-i harîk ve hareket-i arz **88**; Ta'yîn-i murahhasân be-cânib-i Rûsiyye **89**; Sûret-i ruhsat-nâme ba'de'l-elkāb **93**; Tebrîk-i 'îd-i fıtr **94**; Vukū'-i tevcîhât **94**; Tevcîhât-ı vüzerâ **96**; İhrâc-ı esbân be-çerâ-gâh **97**; Vukū'-i harîk **97**; Nakl-i hümâyûn be-Sâhil-seray-ı Beşiktaş **97**; Tevcîh-i Kitâbet-i Sipâh **97**; Velâdet-i bâ-sa'âdet 'Âdile Sultân **97**; 'Avdet-i Kapudan Paşa ez-Mora be-Boğaz-ı Bahr-ı sefîd ve Necîb Efendi be-Âsitâne **98**; [Ü4 4a] Vefât-ı Şeyhülislâm-ı esbak 'Arab-zâde Mehmed 'Ârif Efendi **98**; İhsân-ı medd be-Kādî-i İslâmbol **100**; Fevt-i Nakîbü'l-eşrâf **100**; Nasb-ı Sadru'r-Rum ve Nakîbü'l-eşrâf ve havâdis-i sâ'ire **102**; Tahrîr-i Eşkinciyân **102**; Sûret-i hatt-ı hümâyûn-i kerâmet-meşhûn **108**; Sûret-i lâyiha-i Eşkinciyân **109**; Lâhika **118**; Tevcîh-i Kitâbet-i Yeniçeriyân ve Muhâsebe-i Cizye **136**; Tevzî'-i elbise ve esliha be-Eşkinciyân ve şurû'-i ta'lîm der-Meydân-ı Lahm **136**; Tevcîh-i Kazâ'-i Havâss-ı refî'a ve Yenişehir **137**; Zikr-i zuhûr-i nâr-ı vak'a ve intıfâ'-i âteş-gede-i tuğyân-ı şakāvetkârân be-endek zemân **137**; Mahv [u] ilgāy-ı dûdmân-ı yeniçeriyân-ı mazarrat-nişân ve tertîb-i cünûd-i mü'ebbediyye be-nâm-ı Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye **142**; Tevcîh-i Ser'askerî-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye ve Nezâret ve sâ'ir tevcîhât u 'inâyet 144; Nasb-ı Livâ'-i sa'âdet be-pîş-gâh-ı Bâbü's-sa'âde **146**; [Ü4 4b] Tard-ı eşhâs-ı zâ'ide ez-Dâru's-saltanati'l-'aliyye **147**; Tahrîr-i tüfengciyân der-Top-hâne ve tagyîr-i nâm u nişân-ı topcıyân **147**; Ba'zı tevcîhât **147**; Vukū'-i harîk **149**; Âmeden-i ru'ûs-i maktû'a ez-eşkıyâ'-i etrâf ve ez-havene-i Rum **149**; İhrâc-ı neferât-ı kılâ' ve ikâme-i topcıyân be-cây-ı îşân **151**; Isdâr-ı fermân be-tehdîd-i ihfây-ı eşkıyây-ı kavm-i mulgā **151**; Âgāz-ı tayy-ı tomar-ı şeref **152**; Nefy-i Kādî-i Edirne ve nasb-ı âhar ve keyfiyyet-i vâkı'a-i ilgāy-ı kavm-i ma'hûd der-Mahmiye-i mezkûre ve tevcîh-i Kazâ'-i Mar'aş **154**; Tahsîs-i Dâru'l-fetvâ ve Seray-ı Ser'askerî **156**; Şurû'-i binây-ı me'vâ-yı Asâkir-i Mansûre der-emkine-i müte'addide **157**; Nizâm-ı pâsbân-ı mahallât ve rabt-ı esnâf bâ-küfelâ **157**; Zuhûr-i ruhsat be-istirâhat-i ehâlî-i mahallât **158**; Nefy-i Nâzır-ı Top-hâne Sâdık Efendi ve nasb-ı âhar **159**; Katl-i Eginli Bekir **161**; [Ü4 5a] Ba'zı tevcîhât **161**; İkāme-i kavvâsân be-cây-ı harbeciyân **161**; Katl-i Şabcı Behoracı (بخوراجی) Yehûdî ve Bâzergân-ı Ocağ-ı kavm-i mülgā **162**; Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i adhâ **164**; Sûret-i hatt-ı hümâyûn ki keşîde şude-bud be-bâlâ-yı takrîr-i istîzân-ı keyfiyyet-i mu'âhede **165**; Zuhûr-i ihsân be-Muharrir-i Fakîr ve tahrîk-i rütbe-i vey **165**; Tard-ı habbâzân ez-gürûh-i Arnavud 166; Hedm-i kahve-hânehâ **167**; Âmeden-i nüvîd-i istîmân-ı re'âyây-ı Salona ve havâlî-i sâ'ire **168**; İrsâl-i evrâk-ı iştimâlet-iştimâl ez-taraf-ı Batrik-i Rum be-re'âyâ-yı Eğriboz ve Salona ve Tırhala ve İnebahtı ve Karlı-ili ve havâlî-i ân kazâhâ **169**; Terceme-i 'afv-nâme **169**; Fezleke-i kutelây-ı eşkıyâ'-i kavm-i mülgā **171**; Ba'zı tevcîhât ve nasb-ı Muhtesib **174**; İlgāy-ı Bektâşiyân ve katl ü nefy-i ba'zı kesân be-töhmet-i ilhâd ve sû'-i i'tikād **175**; Garîbe der-şe'âmet-i i'tirâz-ı ehlullâh ve vehâmet-i hod-bînî **177**; [Ü4 5b] Tezyîl **178**; Sûret-i emr-i 'âlî **178**; İcmâl-i kānûn-nâme-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye كثرهم الله تعالى الى يوم القيمة **180**; Kemmiyyet-i ta'yînât **184**; Fezleke-i mesârıf-ı yek-ordu **188**; Zikr-i nizâm-ı hurde-sâlân-ı Asâkir-i Mansûre ber-vetîre-i icmâl **188**; Lâhika **190**; Nuhbe-i beyân-ı ihsân-ı Şehriyâr-ı deryâ-semâhat **191**; Zübde-i zikr-i ihtimâm-ı Pâdişâh-ı 'Ömer-salâbet be-emr-i esbâb-ı nusrat **192**; Hakk-i temga ba-sabun **1931**. [Ü4 6b] Ü4 : — V, T.

[Nüshada Ü4 6a boş bırakılmıştır. Ü4 6b'de başlayan metin serlevha tezhiplidir. Ayrıca fihrist ile metin arasında numaralanmamış boş bir varak vardır. Metin içinde verdiğimiz sayfa numaraları, sadece metin kısmında mevcut olan ve kırmızı mürekkeple yazılmış

Ey hâme! Kâm-ı bâle vusûl ise maksadın,
Ser-meşk-ı hamde besmele birle kıl ibtidâ.

Ba'de ez-edây-ı tasliye-i Şâh-ı enbiyâ,
Pes ez-nisâr-ı tarziye-i Âl-i Mustafâ.

Destân-serây-ı şükr-i Şeh-i 'âlem ol ki tâ,
Pîrâye-bend-i hüsn ola ser-nâme-i senâ.

Bir Şeh ki nîm şu'le-i mişkât-ı cevdeti[1],
Eyler dokunsa zerreyi, hem-pertev-i zekâ.

Ednâ işâreti ile işte Muharrir'e,
Bir tâb verdi kim edemem vasfını edâ.

Yâ Rabb! Bi-hakk-ı çâr-kitâb ol Hidîv'e ver,
Fevz ü safâ ve nusrat eyle tâ ebed-bekā.

Nesr: Ya'nî bu 'âciz, nâçîz[2], bî-vukūf ve bî-gâne-i me'ânî-i elfâz u hurûf Sahhâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed Es'ad *'afâ aserâtihi'l-Melikü's-Samed**bendesin Vekāyi'-nüvîsî-i Devlet-i 'aliyye ve Şeh-nâme-hânî-i saltanat-ı seniyyeleri hidmet-i mefharet-menkabetiyle[3] kâm-revâ ve me'-mûr-i umûr-i mebrûr-i tahrîr ü imlâ buyuran Hidîv-i hurda-dân-ı dekāyık-ı şevket, Dâver-i kûh-temkîn-i serîr-i saltanat, Nâsır-ı gamâr-ı[4] dîn, Kâsir-i [Ü4 7a] mâr-ı deyn, Mü'eyyid-i kānûn-i hikmet-meşhûn-i şerî'at, Müceddid-i erkân-ı şâmihü'l-bünyân-ı devlet, Güzîde-i selâtîn-i ma'delet-âyîn-i cihân,

---

esas numaralar değil, fihristi de ihtivâ eden, sonradan başka bir el tarafından yazılmış numaralardır.

V nüshasının iki varağı boş bırakılmış metin öncesi numarasız ilk sayfasında, eseri tanıtıcı Almanca bazı bilgiler yer almaktadır. Burada Es'ad Efendi'nin tam adının Sahaflar Şeyhizâde es-Seyyid Muhammed Es'ad Efendi, eserin adının TARİH olduğu, 1241 (1825-1826) yılı olaylarından bahsedildiği, 11 3/4, 7 1/2 zoll boyutlarında, başlıkların kırmızı, 19 satır, Schlechta Wesehard'ın 27.8.43 katalogunda; müellif hattıyla kenar ilâveleri ihtivâ ettiği ve yeniçeriliğin kaldırılmasına temas edildiğine dair bilgiler yer almaktadır. Sayfanın başında kitabın Flügel 1141'de olduğunu, ama şu anda H.O. 210'da bulunduğunu gösteren daktilo kaydı vardır. Ayrıca nüshanın yanlış olarak tek nüsha olduğu da belirtilmektedir.

Ali Emîrî nr.50'nin numarasız ilk sayfasında, metnin kenarlarındaki Bâhir Efendi'nin zeyllerindeki aynı hatla ve siyah mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi'nin tarihçesidir ki, 1241 senesinden bed' eder. Sürhla der-kenâr olunan ve arada zeyl kılınan ba'zı fıkarât dahi Dâhiliye Kâtibi merhûm Bâhir Efendi'nindir". Sayfanın arkasında siyah mürekkeple ve başlıkların olabildiğince kısa yazıldığı "fihrist" yer almaktadır. Ardından gelen 2.5 varak boş bırakılmıştır.]

1.cevdeti Ü4, T : cûdî V, M

2.nâçîz Ü4, V : nâcîz T : bâçîz M

*."عفى عثراته الملك الصمد" = Hiçbir şeye muhtaç olmayan ve hükümdâr olan Allah onun hatâlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

3.menkabetiyle Ü4, V, T : menkabetleriyle M

4.gamâr-ı Ü4, M : 'ammâr-ı V, T

Mümtesil-i[1] *innallâhe ye'muru bi'l-'adli ve'l-ihsân**, Mazhar-ı tâmm-ı hilye-i *innâ ca'alnâke halîfeh*** ve Müzhir-i ahkâm-ı menâhîc-i[2] Millet-i Hanîfe, Vâkıf-ı mevâkıf-ı cihân-bânî, 'Ârif-i me'ârif-i kişver-sitânî, **'Arabî**[3]:

Melikün tevâza'ati'l-mülûkü li-'ızamihî,
Ve etâ'ahu'l[4]*-akbâlü ve'l-akyâl****,

Nesr[5]: İ'tizâdü's-selâtîn-i 'ale'l-ıtlâk, Melâzü e'âzımi'l-mülûk-i bi'l-istihkāk, Dâver-i dâd-âver-i Dârâ-der-bân, Server-i serîr-i seray-ı semâ-sâye-bân, Pâdişâh-ı Mahmûdü's-siyer-i Husrev[6]-gulâm ve Şehinşâh-ı memdûhü'l-eser-i Cemşîd-ihtişâm, *büsitat ezlâlü 'inâyetihî ve re'fetihî 'alâ mefârıkı tavâ'ifi'l-enâmi bi-feyz-i fazli'l-meliki'l-'allâmi mede'l-eyyâmi***** efendimiz hazretlerinin; **Nazm**[7]:

Zuhûra bâ'is olan himmet-i mürebbîdir,
Misâl-i zerreyim ammâ ziyâ nedir, bilim[8].

Nesr[9]: Deycûrunda hayret-âlûd iken, mahzâ fermûde-i kerâmet-nümûde-i hümâyûn ve mücerred irâde-i isâbet-mu'tâde-i sa'âdet-makrûnları âsâriyle 'abd-i şikeste-kalemden mukaddem zabt-ı vekāyi' hidmetine[10] me'mûr Şânî-zâde *tecâvezallâhu Te'âlâ 'ammâ selef****** zemânından pesmânde-i tahrîr olan cevâhir-i güsiste-târ-ı vekāyi'-i edvârın ter-dest-i hâme-i kûteh-câme ile meşâgil-i [Ü4 7b] sâ'ire ve hidemât-ı uhrâ-yı bâhire esnâsı

1.Mümtesil-i Ü4, T, M : Mümessil-i [Aradaki "te" harfi silinmiş gibi gözüküyor] V

*."انّ الله يأمر بالعدل و الاحسان" = Allah adâleti, ihsânı emreder" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nahl 16/90. âyetin başında yer alan bir kısımdır.

**."انّا جعلناك خليفه" = Biz seni hükümdâr yaptık" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Sâd 38/26. âyetin baş taraflarında yer alan bir kısımdır.

2.menâhîc-i V, T, M : menâhic Ü4

3.**'Arabî** T : — Ü4, V, M

4.etâ'ahu'l Ü4, V, T : etâ'athu'l M

***."ملك تواضعت الملوك لعزمه * و اطاعه الاقبال والاقيال" = Öyle büyük bir hükümdâr ki diğer bütün hükümdârlar ona boyun eğdiler. Elini attığı herşeyi elde etmekte ve bellibaşlı hükümdârlar (Yemen hükümdârları gibi) ona itâat etmektedir" anlamına gelen bu cümleler Arapça bir beyittir.

5.**Nesr** V, T, M : — Ü4

6. Husrev Ü4, V, M : + u T

****."بَسطتْ اظلالَ عنايته ورأفته على مفارق طوائف الانام بفيض فضل الملك العلام مدى الايّام" = İnâyet ve şefkatinin bulutları, herşeyi bilen Yüce Allah'ın fazlı ve kereminin taşmasıyla her kesimden insanın üzerine günler boyunca (kıyâmete kadar) yağsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

7.**Nazm** Ü4 : — V, T, M

8.bilim V, T, M : bilmem Ü4

9.**Nesr** Ü4, V : — T, M

10.vekāyi' hidmetine Ü4 : vekāyı'a V, T, M

*****."تجاوز الله تعالى عمّا سلف" = Yüce Allah onun geçmiş günahlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

hasbe'l-makdûr kuyûdât-ı aklâma mürâca'at ve efvâh-ı sikâta muvâfakat ederek ta'bîr-i eshel ve takrîr-i eşmel ile tensîk ü tanzîmine kesb-i iktidâr ve mücellid-i evvel nâmiyle şîrâze-bend-i ihtitâm olarak üç[1] kıt'ada istiktâb ile; **Nazm**[2]:

Ke-Kayyimi'l-bâgi kad yuhdî li-sâhibihî,
*Bi-resmi hidmetihî min bâgihî et-tuhafâ**.

Nesr: Gül-destesince pîş-gâh-ı 'irfân ve[3] dest-gâh-ı dâverânelerine mahfaza-ârâ-yı tekmîl oldukca, takdîmde[4] ruhsat-yâb-ı ictisâr ve her biri meşmûl-i nigâh-ı iltifât-iktinâh-ı Husrevâneleri olmağla, iktisâb-ı envâ'-ı mesârr eylediğimden sonra, sâl-i fevz-fâl-i me'mûriyyetim olan kırk bir sene-i müstahsenesini mebde'-i makāl ittihâziyle sâl-i merkūm muharrem-ül-harâmından berü ser-zede-i sâha-i zuhûr olan âsâr-ı istihsân-şi'âr ve havâdis-i çerh-i[5] devvârı dahi münâsebet geldikce mevzû'-i fenn-i celîl-i târîhden olan ba'zı fevâ'id dercini bi'l-iltizâm mücellid-i sânî olmak üzere sâye-i füyûzât-vâye-i hümâyûnlarında tahrîrde[6] besmele-hân-ı ibtidâ ve mu'terif-i kusûr-i sınâ'at ve mütevakkıf-ı ser-menzil-i 'acz ü hayret olan kalem-i şikeste-fem-i çâkerî ilâ ebedi'l-âbâd, zîb-ârâ-yı safahât-i cerâyid-i rüzgâr olacak âyât-i menâzım-ı şâhâneleri, tahrîrât-ı müterâdife ve girdâr-ı merâhim-i [Ü4 8a] pâdişâhâneleri tastîrât-ı mütezâ'ifesinde mazhar-ı tevfîkāt ve masdar-ı hayrât olmak niyâziyle bu 'abd-i 'avîz, nâsiye-sây-ı icâbet-gâh-ı Rabb-i 'azîz olmuşdur; *ve 'alallâhi i'timâdî fî mebde'î ve me'âdî***.

'Arz-ı 'acz-i beyân-ı eltâf-ı Hudâvendigâr ve zikr-i şemme-i evsâf-ı ân-ı Şehriyâr-ı bülend-iştihâr

'Ale't-tahkîk; **Nazm**[7]:

Lehû himemün lâ müntehâ li-kibârihâ,

1.üçT, M : üc Ü4, V
2.Nazm Ü4 : 'Arabî T : V, M
*."كقيّم الباغ قد يَهْدى لصاحبه * برسم خدمته من باغه التحفاً" = Sâhibine hediye veren bahçıvan gibi ki, gördüğü hizmetle onun bağından ona hediyeler verir" anlamına gelen Arapça şiirden bir beyittir.
3.ve Ü4 : — V, T, M
4.takdîmde Ü4, V, M : takdîme T
5.çerh-i Ü4 : چرخ V, T : چرح M
6.tahrîrde V, T, M : tahrîre Ü4
**."و على الله اعتمادى فى مبدئ و معادى" = İşin başında ve sonunda tek dayanağım Allah'tır" anlamına gelen Arapça bir cümledir.
7.Nazm Ü4 : — V, T, M

*Ve himmetühû's-sugrâ ecellü mine'd-dehri**.

Nesr: Gencînesinden ol Hudâvend-i Pâdişâhân-ı[1] 'âlem ve Pâdişâh-ı Hudâvendân-ı benî-âdem hazretlerinin bu[2] şâkiru'n-ni'am ve zâkirü'l-keremleri hakkında meymenet-nümây-ı yemîn-i zuhûr ve yüsr-ârây-ı emr-i ma'sûr olan ihsân-ı 'azîm ve kerem-i 'amîmlerinin ihsây-ı nukūd-i bî-nefâd hakk-ı teşekküri, ne vechile nihâde-i kîse-i ta'dâd ve ma'nây-ı maksûd-i bâ-intikād-ı zimmet-i tezekkürü ne ta'bîr ile imkân-pezîr-i îrâd olabilür ki, himyân-ı karîha-i karîham zâd ü zevâd-i sevâd-hânîden hâlî ve ser-mâye-i me'ârif ile dükkânçe-i dâd ü sitâd-ı hayâlim gayr-i mâlî olup, lisân-ı mâder-zâdını edâdan kāsır ve ifâde-i mâ-fi'l-bâlini beyândan hâsır iken, netîce-i mukaddimât-i 'ulûm-i isnâ 'aşere ve mâ-bihi't-temyîz-i benî[3] nev'-i beşer olup, nakş-ı ser-levha-i fazl-ı fasl ü bâbı sebk-i [Ü4 8b] menşûr-i[4] kelâm-ı kadîm işâretiyle müveşşah ve züyûr-i dîbâce-i sitâyiş-intisâbı; **Nazm**[5]:

Münşi'-i kâr âgeh bisyâr dân,
Rahş hüner perveriyeş rîz-rân[6].

Kerde be-meydân-ı suhan terk ü tâz,
Mî-şeved ez-kilk be-keff nîze bâz.

Şîve-i u nesr-i müsecca'[7] *bûd,*
Kân be-der-nazm murassa' bûd.

Kâr-ı edîbâne-bûd mülk-i u,
Der-çeked[8] *ez-nâsire kilk-i u.*

Sulh-i şehân ez-eser-i hâme-eş,
Kâr-ı cihân muntazam ez-nâme-eş.

Münşî'i hoş-tab' sühan-güsterî,
Yek dü tüvân yâft be-yek-kişverî.

Pür bud ez-şâ'ir-i nazm-âşinâ,

---

* لَهَ همَمٌ لا مُنتهى لكبارها * وهمته الصّغرى اجلّ من الدهر ". = Onun öyle himmetleri vardır ki, büyüğü için bir sınır yoktur. En küçük himmeti bile dünyadan yücedir" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

1. Pâdişâhân-ı Ü4, V, T : Pâdişâh-ı M
2. bu Ü4, T : — V, M
3. temyîz-i benî V : temeyyüz-i benî Ü4 : temyîzini T, M
4. menşûr-i V, T, M : mensûr-i Ü4
5. **Nazm** Ü4 : **Fârisî** T : — V.M
6. ریزران V, T, M : زیرران Ü4
7. مسجع Ü4 : مسبح V, T, M
8. چکد Ü4, V, M : جکد T

Şehr u dih ve kûh u der-rüstâ[1]* .

Nesr: Neşîdiyle müreşşah olan fenn-i celîl-i nesr ü inşâ ve emr-i cemîl-i tahrîr ü imlâ melekesini; **Nazm**[2]**:**

Ger bi-yüfted yek-nigâh-ı ragbeteş der-rîg-i huşk[3]*,*
Der-nazarhâ reşk-bahş[4] *'akd-i la'l ter şeved.*

Ver neyâbed[5] *terbiyet ez-himmeteş seng-i siyâh,*
Der-hemândem reng perdâzed[6] *zer-i ahmer şeved***.

Nesr: Himmetiyle temlîk buyurduklarından fazla, bu dehr-i dâhir ve sipihr-i takallübât-mezâhirde merâtib ü revâtib ve menâsıb-ı bî-me'âtıb, zemân zemân ashâbiyle ma'an güm-nâm ve defâyin ü hazâyin harciyle bend-i silsile-i bendegî kılınan niçe ser-i kârân-ı sadâkat-şi'ârân, evân-ı zindegânîsinde hidmet-i veliyy-i ni'metle ez-cân ü dil pûyân olmuş ve yolunda fedây-ı baş [Ü4 9a] u cân kılmışlar ise de, câme-i hayât-ı müste'ârları derîde-i dest-i memât oldukda, rişte-i hidmetleri resîde-i bend-i inkıtâ' olup, feemmâ; **Nazm**[7]**:**

Lev lâ Cerîrun ve'l-Ferazdaku lem-yekün zikrun cemîlun min Benî Mervâne,

---

1. و رد روشنا : Ü4 و در رو ستا V, T, M

*. رخش هنر پروریش ریزران" منشئ کار اکه بسیار دان
میشود از کلك بکف نیزه باز کرده بمیدان سخن ترك و تاز
کان بدر نظم مرصع بود شیوه او نثر مسجع بود
در چکد از ناثره کلك او کار ادیبانه بود ملك او
کار جهان منتظم از نامه اش صلح شهان از اثر خامه اش
یك دو توان یافت بیککشوری منشئ خوش طبع سخن کستری
شهر و ده و کوه و در رو ستا پر بود از شاعر نظم اشنا = İşin yazarını iyi tanı. Rahş (Rüstem'in atı, yörük at), tırıs gitme sanatını ona öğretir. Söz meydanında dolu dizgin gitmiş. Kalem avucunda tekrar mızrak oluyor. Onun üslûbu secîli nesirdi. O şiirde de süslü idi. Onun malı edîp işi idi. Onun kalemi de yazarlık damlıyordu. Pâdişâhların barışı onun kaleminin eseridir. Dünyanın işi onun yazdıkları ile düzen bulur. Söz yaymada hoş tabiatlı böyle yazardan bir ülkede ancak bir iki tane bulunabilir. Şiire âşinâ şâirlerden şehir, köy, dağ ve kasabada çoktur" anlamına gelen Farsça bir şiirdir.

2. **Nazm** Ü4 : **Fârisî** T : — V, M
3. خشك Ü4, T, V : حشك M
4. رشکبخش Ü4, T, V : شکبخش M
5. ور نیابد V, T : وز نیابد Ü4 : ور نیاید M
6. پردازد Ü4, V, T : پردارد M

** "کر بیفتد یکنکاه رغبتش در ریك خشك * در نظرها رشکبخش عقد لعل تر شود
و رنیابد تربیت از همّتش سنك سیاه * درهمانندم رنك پردازد زر احمر شود = Ona rağbet eden bir bakış kurumuş kuma düşerse, kıskançlık doğuran bakışlarda taze yakut dizisi olur. Kara taş onun himmetinden terbiye bulmazsa, aynı anda rengi parlatılır, kızıl altın olur" anlamına gelen Farsça iki beyittir.

7. **Nazm** Ü4 : **'Arabî** T : — V, M

*Ve mülûkü Gassâne tefânev gayra mâ kad kālehû Hassânu fî Gassâne**.

Nesr: Muhbiresince bir debîr-i çâpük-tahrîr, bir dirhem-i midâd-ı siyâh sarfiyle[1] suver-i gül-reng-i ahvâl-i serv-i revân-ı[2] sütûde-seyrânı, safha-i eyyâma nigâşte ve iklîl-i ef'âl-i Dâverânla 'ârız-ı rüzgârı pîrâste edüp, nâm-ı nâmî vü şânların mü'ebbed ve hayrât-ı hisân-nişânların muhalled eder. Kemâ kîle; **Nazm**[3]**:**

Sühan tâ der-cihân bâkîst ez-ma'dûmî âzâdeem[4]*,*
*Zebân güft-gûhâ bâl pervâzest 'Ankā-râ***.

Nesr: İşte böyle bir ni'met-i bî-nakamet-i celîleye mazhariyyetle silk-i müverrihîne teslîk buyurdılar ki, *el-minnetü lillâhi Te'âlâ ve tekaddes**** bu mûr-i nahîf ve gencişk-i za'îf, sâye-i Süleymân-ı zemân'da mansıb-ı câvidânîden 'ibâret ve bendegî-i[5] sermedîden kinâyet olan tahlîd-i nâm u kâm lütfuna nâ'il ve te'bîd-i 'izz ü ihtişâm 'atfına vâsıl olduğu vâreste-i evhâmdır. **Li'l-Müverrih:**

Bu bir kerem ki nukūd-i hayâtı vakf etsem,
Vazîfem olduğu şükri edâ değil mi muhâl? [Ü4 9b]

Çırâğım öyle uyandı ki himmet-i Şeh'le,
Sabâh-ı haşre kadar bulmaz işti'âli zevâl.

Nesr: Hakkā ki ol Şehsüvâr-ı 'arrâs-şevket bir Şehriyâr-ı mehâbetârâ-yı hamâsetdir ki, bir yed-i sabâ-tarîd[6]-nusrat, rikâb-ı tevsen-i çâpük-'inânları üzere nilhâde-i akdâm-ı ikdâm buyurmazdan mukaddem, makdem-i hümâyûnlarından 'afv-ı günâh-ı bed-hâhını istirhâm u iltimâs ve zeyn-hâne-i rahş-ı felek-peymâsını gören hakîkat-bünyân, bâd-ı vezân üzere konmuş taht-ı Süleymân kıyâs eder ve ol rahş-ı kûh-peyker dahi yâverî-i

---

*."لولاجريرٌ والفرزدقَ لم يكن ذكرٌ جميلٌ من بنى مروان"
و ملوكَ غسّان تفانوا غيرًما قد قاله حسّانَ فى غسان = Cerîr ve Ferazdak olmasaydı, Mervanoğulları'nı kimse hayırla anmazdı. Gassân melikleri de Hassân'ın Gassân hakkında söylediklerinin dışında savaşta birbirlerini yok edip gittiler" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

1.sarfiyle Ü4, V, T : harfiyle M
2.serv-i revân-ı V, T, M : serverân-ı Ü4
3.**Nazm** Ü4 : **Fârisî** T : — V, M
4.ازادام V, T, M : ازادم Ü4

**."سخن تا در جهان باقیست از معدومی ازاده ام* زبان کفتکوها بال پروازست عنقارا" = Söz cihanda bâkî kaldığı müddetçe yok olup gitmeyeceğim. Dedikoduların dili Ankâ için kanat çırpar" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

***."المنّة لله تعالى و تقدّس = Minnet ancak şânı yüce Allah'adır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

5.bendegî-i V, T, M : bendegî-yi Ü4
6.bir yed-i sabâ-tarîd Ü4 : بد يد صبا جراید V, T, M

mihmîz-i hümâyûnla bir mikdâm-ı tîz-zimâmdır ki -gâh pehnâ-yı gabrâ cevelânına teng ve gâh târ-ı nigehden kurulmuş resîmân üstünde hareket ü cünbüşde bî-direngdir- şehperinden[1] düşen sâye-i tâbiyle mûr-i nâ-tüvân 'Ankā ile beraber ser-tâ-ser seyr-i Kāf etse gayr-i ba'îd ve pühen-i deşt-i âsumânda meşhûd olan resm-i nev-hilâl, dem-i pür-tâbında eser-i na'lçe-i sümm-i sîmînî dense müsellem-i her celîddir. El-Hakk ki ol kādir-endâz-ı meydân-ı şecâ'atin çeşm-i tîr-i felek-mesîri, fitne-i âhır-zemâne nigehbân olmasaydı, rûz-i dehşet[2]-burûz-i haşr, 'ayn–i cihâne kendini el'ân 'iyân ve kabza-i toz-i şâhânesin nihâde-i kemân-ı kavs-i nişân etse, kâffe-i temâşâyegân mâlı-ı nevi pençe-i hurşîde girmiş gümân [Ü4 10a] eder. Pâdişâh-ı 'âlem-penâhımız *e'azzallâhu*[3] *Te'âlâ nasrahû ve emedde*[4] *ilâ yevmi't-tenâdi 'asrahû** öyle bir Şehinşâh-ı 'azîmü'l-câhdır ki, **[Mısrâ]'**:

Ferâset ü[5] siyâset ü[1] celâdet ü[1] sehâ,

Nesr[6]:'Unsur-i zât-ı melik-sıfâtî; **ve [Mısrâ]'**:

Kerâmet ü[7] fazîlet ü[3] mürüvvet ü[3] vefâ.

Nesr[8]: Çâr-tabî'at-ı i'tidâl-simâtı olup, zebân-ı kâtıbe-i kuttân-ı rub'-meskûn; **Nazm**[9]**:**

Böyle Şâhenşâh-ı kâmil gelmemişdir 'âleme,
Cümle târîh-i selef hâtır[10]-nişânımdır benim.

Nesr: İnşâdma[11] makrûndur.

Resm-i benân-ı hâme-i mu'ciz-beyânın[12] görenler, seyf ü kalemde fart-ı mehâretin istidlâl ve sebîke-i sebk-i inşâsı, 'ayyâr-âşinâ-yı nakd-i kelâmı deng[13] ü lâl eder. Muttasıf oldukları kemâlât-ı mülkiyye ve hasenât-ı beşeriyyenin beyânı; **Nazm**[14]**:**

Ve 'alâ tefennüni vâsıfihi bi-hüsnihî,

1.Şehperinden Ü4 : Sipihrinden V, T, M
2.dehşet Ü4 : bihişt V, T, M
3.e'azzallâhu V, T, M : eyyedallâhu Ü4
4.emedde V, T, M : ebbede Ü4
*."اعز الله تعالى نصره و امد الى يوم التناد عصره = Yüce Allah zaferini mübârek kılsın ve onun çağını mahşere kadar devam ettirsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
5.ü T : — Ü4, V, M
6.Nesr T : — Ü4, V, M
7.ü T : — Ü4, V, M
8.Nesr T : — Ü4, V, M
9.Nazm Ü4 : Beyt T : — V, M
10.hâtır Ü4, T, M : havâtır V
11.İnşâdına Ü4 : İnşâsına V, T, M
12.beyânın Ü4 : benânın V, T, M
13.deng Ü4 : reng V, T, M
14.Nazm Ü4 : 'Arabî T : — V, M

*Yefne'z-zemânü ve fîhi mâ lem-yûsaf**.

Nesr: Mefhûmunca tâkat-şiken-i Vassâfu'l-hazra ve gayr-i makdûr-i 'uhdetü'l[1]-kudre olup, hulâsa-i hâlısa-i takrîr ve[2] nukâve-i nakkâde-i ta'bîr; **Nazm[3]:**

Leyse 'alallâhi bi-müstenkerin,
*En yecma'a'l[4]-'aleme fî vâhidin***.

Nesr: Mevhibesince kâffe-i kemâl-pesendîdeyi câmi' ve 'âmme-i hısâl-i hamîdeyi müstecmi'dir. **Nazm[5]:**

Gül-deste-i sitâyiş-i Sultân-ı Cem-nişân,
Saded-i emn-i beyâna sıgar sanma Es'âdâ! [Ü4 10b]

Maksûd ise şemîm, fuyûz eyle dâ'imâ
Vird-i hulûsi zîb-i küleh-kûşe-i du'â.

Tâ dest-i bâğbân-ı kalem vasl ede[6] verak,
Kılsun zemîn-i ravzatü'l-inşâyı dil-güşâ.

Virsün riyâz-ı şevket-i hâkān 'âleme,
Feyz-i sehâb-ı lutf-i Hudâ dem-be-dem nümâ.

Gül-zâr-ı 'ömr ü devleti her dem behâr olup,
Olsun nişestgâhı seray-ı safâ-binâ.

Tûbâ-yı 'ahdi[7] haşre kadar sâye-dâr olup,
Tahtında müsterîh ola ehl-i cihân-serâ.

---

*. "وعلى تَفَنّنِ واصفيه بحسنه * يَفْنى الزّمانَ و فيه ما لم يوصف" = Onu vasfeden güzellikleri bir bir ortaya koymasına rağmen, çağlar geçer, ama onda öğülecek daha nice özellikler kalır" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

1. 'indehu'l [Metinde yer alan "'indehû" kelimesinin sağ kenarında müellif hattıyla "عده" gibi bir kelime daha vardır] V : 'uhdetü'l Ü4 : 'indehu'l T, M
2. takrîr ve V, T, M : takrîr Ü4 : takdîr ve M
3. **Nazm** Ü4 : **'Arabî** T : — V, M
4. يجمع Ü4, V, M : تجمع T

**. "ليس على الله بمستنكرٍ * ان يجمع العالم فى واحد" = Allah'ın bütün bir âlemi tek bir şeyde toplaması şaşılacak şey değildir" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

5. **Nazm** Ü4, T : — V, M
6. ede ["edüp" kelimesi "ede" şekline dönüştürülmüştür] V : edüp Ü4, T : ede M
7. 'ahdi Ü4, V, T : 'ahd M

VEKÂYİ'-İ SENE İHDÂ ve ERBA'ÎN ve Mİ'ETEYN ve ELF[1]

İhsân-ı Pâye-i İstanbul be-Çehârşenbevî[2] Hâce Mehmed Efendi

Mûmâ ileyh 'ulemây-ı a'lâmdan bir pîr-i rûşen-zamîr olduğundan mâ'adâ, hasbe't-tarîk bi'l-fi'l Medîne-i münevvere *dâmet bi'l-envâri müsevvereh** Kazâsı'nı zabt şerefine nâ'il ve sinnen ve 'ilmen tekaddüm bi'ş-şeref mertebesine dahi vâsıl olmağla, muharremü'l-harâmm altıncı gününden i'tibâren karîha-i sabîha-i şâhâneden İstanbul rütbesi ihsâniyle şâdân ve bu takrîb ile zümre-i ehl-i 'ulûmu, 'ale'l-'umûm yine kemâ-kân ferhân buyurdular.

'Azl ü nasb-ı Mektûbî-i[3] Sadr-ı 'âlî ve Beğlikci-i[4] Dîvân-ı hümâyûn ve Âmedî

Sadr-ı a'zam Mektûbcusu Divrikî Yazıcı Mehmed Efendi-zâde 'Ârif Bey ve Beğlikci Mehmed Hâdî Efendi, [Ü4 11a] ba'zı ricâl-i devlet tarafından kangı ma'nâya mebnî ise telh-kâm-ı si'âyet ve leke-dâr-ı hikâyet olmalariyle, mâh-ı merkûmun ikinci günü ikisi birden 'azlle gûş-mâl[5] ve Mek-

---

1. **ELF** Ü4, V, T : + [Bu başlıkla ilgili olarak M 3a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılıp üzeri yaldızlanmış şu kayıt vardır: "Bunun evveliyyâtı târîhin cild-i evvelidir. Anın nüshaları oldukça bulunur, amma bu târîhçe dediği cild-i sânî nüshası nâdirdir". Bu kaydın altında ayrıca şöyle bir yazı daha vardır: "Bu târîhçenin evveliyyâtı var ise de dest-res olunamamışdır"] M
2. Çehârşenbevî V, T, M : Cehârşenbevî Ü4
*. "دامت بالانوار مسوّره" = Çepeçevre nurla kuşatılmış olarak devam etsin" anlamına gelen ve Medîne Şehri için söylenen Arapça bir sözdür.
3. **Mektûbî-i** V, T, M : **Mektûbî-yi** Ü 4
4. **Beğlikci-i** V, T, M : **Beğlikci-yi** Ü 4
5. gûş-mâl Ü4, V, T : + [Bu başlık altında bilgilerle ilgili olarak M 3a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Bunlarla beraber Teşrîfâtçı Necîb Efendi dahi beraber 'azl olunup, 'alâ rivâyetihî dâ'imâ teşrîfâtçının odasına

tûbî-i esbak Süleymân Fâ'ik Efendi çokdan berü arzû-keş olduğu mektûb-culukla münşerihü'l-bâl ve bülegâdan[1] Âmedî Pertev Efendi, beğlikcilik rütbesine îsâl ve fusahây-ı[2] hulefây-ı Âmedî'den Bozoklu Hacı 'Âkif Efendi, Âmedîlik'le mazhar-ı nevâl kılındı*.

Vak'a-i neferât-ı Kal'a-i Kuds-i şerîf

Ol vak'anın menşe'i ba'zı ehl-i vukūfdan istimâ' olunduğu üzere bu vechiledir ki, Sultân Selîm Hân-ı evvel *tayyebe serâhu Rabbüne'l-ecellü*** hazretlerinin sâlis-i Haremullâh olan Beytü'l-Mukaddes, dâhil-i kalem-rev-i himâyeti oldukda, kal'asına mustahfız nâmiyle ikâme vü iskân buyurdukları neferâtdan tevâlüd ü tenâsül eden yerlü neferâtı dedikleri Kudsîler ki, kal'a-i mezkûrede mutevattmîn ve sâkinîn ve sâ'ir ehâlîsi gibi sâlyâne ve nevâ'ibden[3] sâlimîn ve milel-i selâseden züvvâr u mütemekkinîne tehakküm ile gânimîn olup, Der-sa'âdet'den Yeniçeri Ağası nâmiyle gelan şahsdan gayri mütesellimîn ve vülât âdemlerine ser-furû etmamek beynlerinde de'b-i dîrin idi.

İnsün Celîl*** ve sâ'ir tevârîh-i sahîhada [Ü4 11b] muharrer olduğu üzere sâl-i hicriyyenin 'alâ ihtilâfi'l-akvâl on beşinde yahud on altıncı senesinde 'Ömer'ubnu'l-Hattâb *radiyallâhu Te'âlâ*[4] *'anhu***** hazretleri, ber-vech-i âtî ehâlîsine[5] cizye vaz'iyle Kuds-i şerîfi bizzât sulhan feth buyurduklarında, yed-i Nasârâ'da[6] ibkâ kılınan Kamâme ki, ile'l-ân[7] bi'l-cümle Nasârâ ve ehl-i kitâb olan düvel-i şettânın şedd-i rihâl ve îsâr-i mâl ile kasd-ı

---

cem' ile neşr-i erâcîf ve giceleri dahi birer mahalde izhâr-ı zevk u sefâhet etdikleri mesmû'-i 'âlî olarak bundan neş'et etmişdir"] M

1.bülegâdan Ü4 : — V, T, M

2.fusahây-ı Ü4 : 'ulemây-ı V, T, M

*."'Azl ü nasb-ı Mektûbî ..... nevâl kılındı" kısmı Süleymân Fâ'ik Efendi'nin mecmu'asmdan yapılan kısa bir ilâve ve özetle *Târîh-i Cevdet,* XII,130-131'de kaydedilmiştir.

**."طيّب ثراه ربّنا الاجل = Yüce Rabbimiz onun toprağını temiz kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3.nevâ'ibden Ü4, T, M : نبوائبدن V

***.el-'Ulaymî, Ebü'l-Yümn 'Abdurrahmân b. Muhammed'in *el-İnsü'l-Celîl bi-Târîhi'l-Kuds ve'l-Halîl* adlı bu eseri hakkında bilgi için bk. C.Brockelmann, "Ulaymî", *İA,* XIII,22-23.

4.Te'âlâ Ü4 : — V, T, M

****."رضى الله تعالى عنه = Yüce Allah ondan razı olsun" anlamına gelen bu söz, sahâbe için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

5.ehâlîsine Ü4 : — V, T, M

6.Nasârâ'da [Metinde yer alan "Nasârâ-yı Rum'da" kelimeleri müellifce Nasârâ'da" şekline dönüştürülmüştür] V : Nasârâ-yı Rum'da Ü4 : Nasârâ'da T, M

7.ile'l-ân V, T, M : el'ân Ü4

ta'zîm edüp, zikri âtî hîle-i ebleh-pesend ile[1] kıssîsîn-i bed-âyînin: "Mehbıt-ı nûrdur" deyü cehele-i kefereyi aldatdıkları deyr-i kadîmdir. Vaktâ ki bin iki yüz yirmi iki senesi hilâlinde derûnundan nâr zâhir ve ebniye-i haşebiyye vü asnâmı ihrâkla; *entüm ve mâ ta'büdûne min dûnillâhi hasabu cehennem** ma'nâ-yı kerâmet-ihtivâsı bâhir olmağla, Rum Milleti[2], rahne-pezîr olan yerlerinin Der-i devlet'den ta'mîri istirhâmiyle ref'-i[3] 'arz-ı hâl eylediklerinde, hey'et-i asliyyesi üzere termîmi, tecvîz-gerde-i şer'-i kavîm[4] olduğuna binâ'en, ol vechile ta'mîrine ruhsatı hâvî Kuds Kadısı'na hıtâben emr-i 'âlî-şân ısdâr ve hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn-dan Elmas Paşa-zâde 'Abdürrahîm Bey mübâşeretiyle tesyâr [Ü4-12a] olundukda, mübâşir-i mûmâ ileyh evvel emirde ol târîhde Hıtta-i Şâm Vâlîsi bulunan Genc Yûsuf Paşa'ya me'mûriyyeti üzere[5] bi'l-iktizâ varup, müşârun ileyh dahi emr-i 'âlî mûcebince buyuruldu tahrîriyle mübâşir-i mumâ ileyhi Kuds'e gönderir; lâkin ta'mîri ancak Rumlar'ın istid'â vü mübâşeretiyle olup, Efrenc ile Erâmine tâ'ifesi, 'alâ zu'mihim bu kurbet-den mehcûr olmalariyle, bunlar dahi emr-i ta'mîrde Rumlar'a müşâreket tahsîli dâ'iyesiyle 'amelden hâlî olmayup, zuhûr-i ruhsat-ı müşârekete kadar maslahat-ı ta'mîri ta'tîle calışarak, vücûh-i ehâlîden[6] ba'zı kimesne-leri itmâ'la[7] mu'ârız düşürüp, anlar dahi vârid olan emr-i 'âlî-şânı istimâ' içün mahkemeye gelmediklerinden başka, ta'mîre şurû' olunduğundan çend[8] rûz murûrunda sefeleyi tahrîk ile: "Rahne-dâr olan kemerleri kebîr ü vesî' ve hey'et-i asliyyesine nice metânetlü ebniye-i kesîre tefrî' olun-muşdur[9]" deyü emr-i binâ ta'tîl ve nihâyetü'l-emr Erâmine ve Efrenc'e derûn-i Kamâme'de mahall-i mu'ayyen tahsîs olunmuş olmağla:

---

1. ebleh-pesend ile [Metinde yer alan "pesend ile" kelimelerinin üzeri çizilmiş, sayfanın sağ kenarına burayı girmesi işaret edilerek müellifce "ebleh-pesend ile" kelimeleri yazılmış-tır] V : 'avâm-pesend ile Ü4 : ebleh-pesend ile T, M

*. "انتم وما تعبدون من دون الله حصب جهنم = Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız cehennem odunusunuz" anlamına gelen bu cümle, başında yer alan "entüm" kelimesi dışında Kur'ân, el-Enbiyâ 21/98. âyetin baş kısmıdır. İlgili âyet "entüm" kelimesi ile değil, "inneküm" kelimesi ile başlamaktadır.

2. Rûm Milleti ["Rum Milleti" kelimeleri müellif hattıyla, üzeri çizilen "Nasârâ-yı Rum" ke-limelerinin üstüne yazılmıştır] V : Nasârâ-yı Rum Ü4 : Rum Milleti T, M

3. istirhâsıyla takdîmi ["takdîm-i" kelimesi, metinde üzeri çizilen "ref'-i" kelimesinin yerine girmek üzere sayfanın sol kenarına yazılmıştır] V : istirhâmiyle ref'-i Ü4 : istirhâsıyla takdîmi T, M

4. kavîm Ü4, T, M : + ["kavîm" kelimesi, müellifce sayfanın sağ kenarına, metinde yer alan ve üzeri çizilen "kadîm" kelimesinin yerine yazılmıştır] V

5. me'mûriyyeti üzere [Bu kelimeler, metnin bu kısmına girmesi işâret edilerek müellif hat-tıyla satırın üstüne yazılmıştır] V : — Ü4 : me'mûriyyeti üzere T, M

6. vücûh-i ehâlîden V, T, M : vücûh u ehâlîsinden Ü4

7. itmâ'la V, T, M : it'âmla Ü4

8. çend Ü4, V, M : cend T

9. olunmuşdur [Metinde yer alan "olunmakdır" kelimesinin üzeri çizilip, sayfanın sol kena-rına buraya girmesi işaret edilerek müellifce "olunmuşdur" kelimesi yazılmıştır] V : olunmakdır Ü4 : olunmuşdur T, M

"Rumlar'ın tarafı yapılsun. Erâmine ve Efrenc yerlerinin [Ü4 12b] ta'mîri Devlet-i 'aliyye'ye yazılsun, haber-i vürûduna kadar 'alâ hâlihâ kalsun" dediklerinde, ta'mîri[1] tecezzî kabûl etmediğinden başka, Der-sa'âdet'de ba'zı evliyâ'-i umûr taraflarından: "Maslahat-ı ta'mîr terâhî kabûl eder nesne değildir, söz Firenkler'e düşürülmesün. Zîrâ ol evânda zirve-i istikbâra 'urûc eden Penaborta[2] eğer ser-rişte bulur ise, ta'mîre imdâd behânesiyle ol taraflarda îkā'-ı fitne edeceği mülâhazadan ba'îd değildir" deyü nihânî mübâşir-i mûmâ ileyhin gûş-i basîretine tenbîh ü ilkā olunmağla, ol dahi mu'ârız olan ehâlîye: "Mecmû'-i Kamâme'nin ta'mîri emr-i 'âlîde Rumlar'a tefvîz olunmuşdur[3], ben te'hîr-i maslahat edemem. Ta'vîki me'mûriyyetim ve vus'umdan hâricdir" deyü cevâb sadedinde olmuş ise de, fesede-i tama'aya te'sîr etmediğinden nâşî, kaziyye-i te'hîr-i ta'mîr Rumlar tarafından vâlî-i müşârun ileyhe inhâ olundukda, müşârun ileyh devr nâmiyle bi's-sür'a Kuds-i şerîf'e gelüp, hâric-i şehirde nasb-ı hıyâm eder. Her çend[4] Erâmine tarafından istid'âlarına müsâ'ade niyâziyle 'arz-ı kâlây-ı 'ubûdiyyetde kusûr olunmayup, ancak tahrîr olunan maslahat-ı nihânîye binâ'en lokma-i gülû-gîr [Ü4 13a] recâlarının ibtilâ' u ısgâsı elvermeyeceğini vezîr dahi derk ile hemân ta'mîrine mübâşereti ikdâm ve mecmû'-i havâyici Rumlar tarafından rü'yet olunarak hılâf-ı 'âde elli gün kadar ârâm edüp, binânın keyfiyyeti dahi fi'l-cümle kuvveden fi'le geldiği evânda, Rumlar'ın talebiyle muhâfaza-i binâ ve 'amele içün kal'aya ve mütesellimi Mustafa Ağa nâm kimesnenin ma'iyyetine: "Emr-i binâ tekmîlinden sonra ihrâc ederim" va'diyle tarafından yüz[5] kadar segbân askeri vâzı'-ı[6] hemyân-ı iskân[7] ve kendisi tabl-ı rahîl çalarak[8], tarafeynden birer sûretle yine dest-âvîz alarak Şâm'a revân olduğundan elli gün murûrunda, kal'ada olan yerlü neferâtı: "İskân olunan Şâm askeri haremlerimize ta'arruz edeyorlar" kelâmıyla li-garazın kal'adan dûr ve mahallât-ı beldede sükûn ile me'vâ-yı kadîmlerinden mehcûr olduklarının 'akabinde, Ermeniler'in igvây-ı rişâsıyla nâ-gâh yine ehâlî-i[9] esâfil-i şâkiyyü's-silâh ve[10] mübâşir ve 'amele ve Rum tercemânı katli kasdına nagme-sâz-ı nübâh[11] olup, mütesellim hânesine ve sâ'irlerinin meskenlerine hücûm ederler. Mü-

1.dediklerinde, ta'mîri Ü4, V, T : + [Metinde önce "dedikleri, ta'mîri" yazılmış, sonradan "dediklerinde, ta'mîri" şekline dönüştürülmüştür] M
2.Penaporta V, T, M : Penaborta Ü4
3.olunmuşdur M : olunmuş Ü4, V, T
4.çend Ü4, V, M : cend T
5.yüz V, T, M : yüzer Ü4
6.vâzı'-ı Ü4, V : vaz'-ı T, M
7.iskân V, T, M : + ve tarafeynden birer sûretle yine dest-âvîz alarak Ü4
8.tarafeynden birer sûretle yine dest-âvîz alarak V, T, M : — Ü4
9.ehâlî-i V, T, M : ehâlî-yi Ü4
10.ve [Sonradan müellifce satır arasına yazılmıştır] V : — Ü4, T, M
11.nübâh V, T : benâh Ü4 : tebâh M

tesellim Mustafa Ağa ma'iyyetinde[1] olan neferât müdâfa'aya [Ü4 13b] meşgūl ve mübâşir ve tercemân ve dört yüz kadar Arnavud[2] keferesi bennâları birer mahalde ihtifâ ile ol belde-i tayyibede dekâkîn makfûl ve beş-on gün zarfında 'ameleden birazı maktûl olup, maslahat fenâya varmış ve âteş-i fitne sakf-ı âsâyişi sarmış iken, tâ'ife-i Rum el altından bezl-i mâl ile esnâfdan ve 'Urbân-ı etrâfdan biraz tarafdar bulmalariyle muharrikîne nedâmet ve esâfile cebânet gelüp, yine binâ mu'attal olarak Mübâşir'e fi'l-cümle emniyyet hâsıl oldukda, ihtifâ-gîr olduğu mahalden çıkup, Şeyh Ebûssu'ûd Efendi hazretlerinin[3] dergâhına ve Tercemân, etrâf-ı 'Urbân meşâyihine dahîl düşdüklerine mu'âkıb, fitne-i merkūme vâlî-i müşârun ileyhe mün'akis oldukda, Megāribe havârîsi ser-kerdelerinden Ebû'z-Zerî'a nâm sâhib-i kelâmı bin beş yüz kadar asker ile tesyâr, ol dahi ılgar edüp, Kal'a-i Beytü'l-Mukaddes'e[4] dâhil ve şakk-ı 'asâ edenler vesâ'it-i şüfe'â ile vâdî-i[5] itâ'atde pâ-dergil olup, hemân-dem yine ta'mîre âgāz olunduğundan birkaç[6] gün güzârında, âhâd-i evgāddan biri Megāribe askerinden birini telef ederek miyânede âteş-i gavga hüveydâ ve üç[7] gün imtidâd [Ü4 14a] bulup, nihâyet Kudsiyân mağlûb ve ser-kerdelerinden elli kadarı hâric-i sûrda olup, Ermeniler'in zîr-i idâresinde olan Habsü'l-Mesîh nâm kenîse-i hasînede tehassun ile müteheyyi'-i kıtâl ü hurûb olmuşlar ise de, mârru'z-zikr Mütesellim ve Ebû'z-Zerî'a dâ'iren mâ-dâr kuşadup, zeyl-i emâna teşebbüs etmeyanlerin[8] cümlesini i'dâmdan sonra bi-lâ-mu'ârız ta'mîre[9] 'amîk u 'arîz[10] mübâşeret olunduğundan biraz eyyâm gecerek[11], Yûsuf Paşa ma'zûl ve Vilâyet-i Şâm'a 'Akkâ Vâlîsi Süleymân Paşa mevsûl ve Ebu'z-Zerî'a[12] dahi paşası ma'iyyetine gidecek olmağla, Rumlar'ın istid'âsiyle Süleymân Paşa dahi mütesellimiyle bin beş yüz kadar Arnavud[13] askeri irsâl ve kal'aya idhâl ile ta'mîr-i Kamâme bitdikden sonra, yine vâhiden ba'de-vâ-

1.Mustafa Ağa ma'iyyetinde [Bu kısım müellif hattıyla boş bırakılan yere sonradan yazılmıştır] V : ve kal'ada Ü4 : Mustafa Ağa ma'iyyetinde T, M
2.Amavud Ü4, V, M : Amabud T
3.hazretlerinin V, T, M : hazretleri Ü4
4.Beytü'l-Mukaddes'e Ü4, T, M : Beyt-i Mukaddes'e V
5.vâdî-i Ü4, M : vâdî-yi V, T
6.birkaç V, T, M : birkac Ü4
7.üç V, T, M : üc Ü4
8.etmeyanlerin [Metinde yer alan "etmeyenlerin" kelimesinin üzeri çizilmiş, sayfanın sağ kenarına buraya girmesi işaret edilerek müellifce "etmeyanlerin" yazılmıştır] V : etmeyenlerin Ü4 : etmeyanlerin T, M
9.ta'mîre Ü4 : ta'mîr V, T, M
10.'arîz Ü4 : 'arîza V, T, M
11.geçerek [Metinde önce "gecerek" yazılmışken, sonradan müellifce üzeri çizilen bu kelimenin üstüne "geçerek" yazılmıştır] V : gecerek Ü4 : geçerek T, M
12.Ebu'z-Zerî'a [Metinde önce "Ebû Zer'a" yazılmışken, sonradan "Zer'a" kelimesinin üzeri çizilmiş, üstüne müellifce "ez-Zerî'a" yazılarak düzeltme yapılmıştır] V : Ebû Zer'a Ü4 : Ebu'z-Zerî'a T, M
13.Amavud Ü4, V, M : Amabud T

hidin tebeddül eden vüzerâ kal'ayı askerden hâlî bırakmayup, tâ Sadr-ı esbak Dervîş Paşa'nın Vâlîliği'ne kadar bâkî, lâkin akdâm-ı[1] te'addîleri süllem-i nihâyetine râkî olduğundan başka, müşârun ileyhin 'ahdinde Rum fesâdı zuhûr etmekle, diyâr-ı[2] dûrdan Kamâme züvvârı münkatı' ve râhiblerin yed-i temettu' u te'ayyüşleri hâlî vü mürtedi' olup, gerek [Ü4 14b] asâkir-i merkûmenin ve gerek vülâtın milel-i selâseden olan menâfi'-i ma'lûmelerini, mütesellimi Hakîm Süleymân Efendi nâm mühtedî, ehâlî-i[3] Kuds'den birer sûretle çıkarmağa[4] mübâşeret edüp, ba'dehû müşârun ileyhin halefi[5] Sadr-ı a'zam-ı esbak[6] Sâlih Paşa ve hâlâ vâlî bulunan Beylanlı Mustafa Paşa'nın zemânlarında ise fi'l-hakîka hılâf-ı rızây-ı pâdişâhî olarak mâdde-i tecrîm ü tagrîm birbirinden ber-ter ve sûz u güdâz-ı[7] ehâlî 'ayyûka[8] berâber olup, her çend[9] asıl garaz, vücûh-i kefereyi ke'l-evvel zîr-i tesallutlarına almak ise de, vülâtın te'addiyâtı, vesîle-i 'adem-i itâ'at olarak, cümlesi müsta'idd-i fesâd ve cûyende-i 'utüvv ü 'inâd olmuşlar idi.

Vaktâ ki sâl-i sâbık zilhiccesi hilâlinde müşârun ileyh Mustafa Paşa-'nın Kudüs Mütesellimi, etrâf-ı Beytü'l-Mukaddes'de olan ehâlî-i[10] kurâya yed-i te'addîyi medd ve râh-ı insâfı münsedd edüp, bi'l-âhıre Beytü'l-Lahm nâm karye-i kebîrede olan keferede sûret-i 'adem-i mutâva'at[11] nümâyân ve gâlibâ vesîle-cûy-i fursat olan ba'zı[12] muharrikînin igvâsiyle nâ'ire-i[13] kıtâl der-miyân oldukda, mütesellim-i mûmâ ileyh, [Ü4 15a] dâ'iresi halkı ve kal'ada mevcûd asker-i ma'hûdun birkaç[14] neferini terkle sâ'irlerini ve yerlü neferâtından ekserîsini bi'l-istishâb mukâtele-i[15] vâdîye şitâb edüp, biraz eyyâm endâhte-i dâne-i husâm ederek, cebehânesi bitüp, kal'adan ahzı içün yerlü takımından Cebeci-başı nâmında olan şahsı birkaç[16] nefer ile şehre irsâl eder.

1.akdâm-ı Ü4, V, T : akdem-ı M
2.diyâr-ı [Metinde yer alan "deyr ü" kelimelerinin üzeri karalanmıştır] V : + deyr u Ü4 : diyâr-ı T, M
3.ehâlî-i V, T, M : ehâlî-yi Ü4
4.çıkarmağa Ü4, T, M : + ["çıkarmağa" kelimesi önce "چقرمغه" imlâsı ile yazılmış, sonra "چقر" kısmının üzeri çizilip, üstüne müellifce "چیقار" şeklinde düzeltilmiştir] V
5.halefi Ü4, V, M : + esbak ["esbak" kelimesi sonradan ayrı bir kaligrafi ile satırın üstüne yazılmıştır] T
6.esbak Ü4, V, M : — T
7.güdâz-ı V, M : güzâr-ı Ü4, T
8.'ayyûka V, T, M : 'ayyûkla Ü4
9.çend Ü4, V, M : cend T
10.ehâlî-i V, T, M : ehâlî-yi Ü4
11.mutâva'at T, M : mutâ'at Ü4, V
12.ba'zı Ü4 : جفل V, T, M
13.nâ'ire-i Ü4, V, M : gâ'ile-i T
14.birkaç V, T : birkac Ü4, M
15.mukâtele-i V, T, M : + ehl-i Ü4
16.birkaç V, M : birkac Ü4, T

Merkūmûn derûn-i kal'aya duhûl ve askerden kal'anın hulüvvünü ser-rişte-i me'mûl ederek, gālibâ musammem olduğu üzere der-'akab iç[1] kal'anın kapularını ıglâk ve burclara çıkup, yerlü neferâtı ve esâfil-i ehâlîye zimâm-ı da'veti ıtlâk eylediklerinde, hemân-dem neferât ve sâ'ir haşerât kal'aya dâhil ve sedd-figen-i ebvâb ve müdâhil olurlar.

Mütesellim-i mûmâ ileyh vak'a-i kal'ayı istimâ' ile 'avdet ve istirdâd-ı kal'aya mübâşeret edüp, lâkin ehâlî: "Biz bu âna kadar selb-i emvâl ve hetk-i 'ırz-ı evlâd ü 'ayâlle pâ-mâl olduk. Bize askerin lüzûmu yokdur" deyü yalnız bi-lâ-ta'arruz mütesellimi alıkoyup, asker-i merkūmeyi kal'a ve şehre idhâlden imtinâ' eylediklerinde, bi'z-zarûr asker Şâm'a 'azîmet ve mütesellim şehirde ikāmet eylediklerinden[2] sonra ehâlî, sâlifü'z-zikr [Ü4 15b] Genc Yûsuf Paşa'nın 'ahdinden berü çekmiş oldukları âlâmı bastla, vukū'-i[3] hâli Der-i devlet'e bâ-mahzar i'lâm ve hükm-i ıztırâr ile sûret-i 'ısyânda kal'aya girüp, askeri istemedikleri, şiddet-i te'addiyâtlarından olarak, bu bâbda vâki' olan mu'âmele-i zorbâyânelerinde 'afvlerini istirhâm ve vâlî-i[4] müşârun ileyh[5] dahi: "Ehâlî-i Kudüs tâ'atden hurûc ve kulle-i[6] 'ısyâna 'urûc etmişlerdir" deyü 'arz etmeleriyle, Der-i devlet'den Kapucubaşı Deli[7] Yahyâ Ağa, Mütesellim ve silahşorândan Hüseyn Ağa kal'aya kemâ-fi's-sâbık askeri iskâna mübâşir-i mukaddem ta'yîn ü irsâl olundu.

Nefy-i Kudsî Mûsâ Efendi

Ehâlî-i[8] Kuds'ün mahzar-ı merkūmu, hemşehrîlik münâsebetiyle fi'l-asl Kuds-i şerîf Mahkemesi küttâbından[9] olup, sâ'ik-i kader ile[10] hâlâ Medîne-i münevvere Kazâsı'ndan ma'zûlen Der-sa'âdet'de mukîm Kudsî Seyyid[11] Mûsâ Efendi'ye gelüp, ol dahi her ne kadar[12] asdıkāy-ı devlet ve ed'iye-hânân-ı saltanatdan ise de, dâ'iye-i hubb-i vatan ile mahzar-ı merkūmu Bâb-ı 'âlî'ye bizzât getürüp, ehâlî tarafından ba'zı i'tizârât bas-

---

1.iç M : ic Ü4, V, T
2.eylediklerinden V, T, M : eyledikten Ü4
3.vukū'-i T, M : + [Bu kelime önce وقوع imlâsı ile yazılmış, sonra müellifce وقوعی şeklinde düzeltilmiştir] V : وقوعی Ü4
4.vâlî-i V, T, M : vâlî-yi Ü4
5.ileyh V, T, M : ileyhe Ü4
6.kulle-i V, T, M : kal'a-i Ü4
7.Deli V, T, M : — Ü4
8.Ehâlî-i V, T, M : Ehâlî-yi Ü4
9.küttâbından Ü4, V, M : kitâbetinde T
10.kader ile Ü4 : kader e V, T, M
11.Seyyid Ü4, V, M : — T
12.ne kadar Ü4, T, M : ne kadar [Bu kelimeler metinde önce "نه قدر" imlâsı ile yazılmış, sonradan üzeri karalanıp üstüne müellifce "نقدر" şeklinde yazılarak düzeltilmiştir] V

tiyle muttasıf olduğu üzere zebân-ı müksîrâne ile dâ'ire-i vazîfesinden taşkınca kelimât birle Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî'ye takdîm eyledikde, iktizây-ı [Ü4 16a] tedbîr ü maslahat ve lâzime-i re'y ü siyâset üzere kesr-i sevret-i Kudsiyân zımnında mûmâ ileyh işbu muharremin onuncu günü bâ-işâret-i Şeyhülislâmî Medîne-i Keşan'a keşân keşân iclâ ve mahzar-ı mezkûr, mübâşirîn-i mûmâ ileyhimânın hakîkat-i hâli inhâlarına kadar mehcûr-i ısgā kılındı*.

İstitrâd

Devlet-i mü'ebbede-i[1] İslâmiyye'de Kuds-i şerîf'in sulhan fâtih-i evveli, işâreti sebkat etdiği üzere hazret-i Fârûk-i a'zam *radiyallâhu Te'âlâ 'anh** dır. Keyfiyyetini beyânda fevâ'id derkâr olmağla, bi'l-ihtisâr bu vechile iş'âr olunur ki, Halîfe-i müşârun ileyh *radiyallâhu Te'âlâ 'anh** hazretleri, vaktâ ki hicret-i Nebeviyye'nin on üçüncü[2] senesinde vâki' cumâdelâhırenin yirmi yedinci günü ser-mesned-i hılâfeti bi'l-istihkāk bâhirü'l-işrâk buyurup, evvel emirde Halîfe-i evvel hazret-i Sıddîk-ı ekber *radiyallâhu Te'âlâ 'anh** irtihâlleri kubeylinde Ser'asker nasb ve teshîr-i Şâm niyyetiyle arz-ı Filistîn'e i'zâm buyurup, ol hengâmda ordu-yı Müslimîn ile Yermûk[3] nâm mevzi'de bulunan Seyfullâh hazret-i Hâlidü'bnü Velîd *radiyallâhu Te'âlâ 'anh**ı li-maslahatin 'azl ve ma'iyyetlerinde olan[4] Emînü'l-ümme Ebû 'Ubeydetü'bnü'l-Cerrâh [Ü4 16b] *radiyallâhu Te'âlâ 'anh***ı Emîrü'l-Ceyş nasbiyle yine ol tarafların teshîrine nâmzed-i ta'yîn ve menşûr-ı emâret irsâliyle[5] kasr-ı şânların tarsîn ve takviye-i bâzû-yi celâdetleriyçün müşârun ileyh Hâlidü'bnü Velîd'i ma'iyyetlerine ta'yîn ile tesyîr-i[6] cünûd-i muvahhidîn buyurdular. Emîr-i müşârun ileyh hazretleri dahi Dımeşku'ş-Şâm'ın nısfını selefi vaktinde Bâb-ı Câbiye'den sulhan ve nısf-ı âharını[7] selefi müşârun ileyh Bâb-ı Tevmâ'dan 'anveten ba'de'l-feth, Hıms'ı kahran ve Hamâ ve Ma'arre'yi musâlahaten ve Lâzikiyye'yi 'anveten ve Cebele ve Tarsûs ve Haleb ve Antakya ve Menbic ve Filistîn'de vâki' Kaysâriyye ve Sebestıya ve Nablûs-i Şâm ve Yafa ve ol havâlîde olan sâ'ir bilâdı iki sene

---

*."**Vak'a-i neferât-ı Kal'a-i Kuds-i şerîf** ..... isgā kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,135-137'de kaydedilmiştir.

1.mü'ebbede-i V, T, M : mü'eyyede-i Ü4

**."رضى الله تعالى عنه" = Yüce Allah ondan razı olsun" anlamına gelen bu söz, sahâbe için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

2.üçüncü V, T, M : ücüncü Ü4

3.Yermûk Ü4 : بر معرك V, T, M

4.olan Ü4 : + hazret-i V, T, M

5.irsâliyle V, T, M : ile Ü4

6.tesyîr-i V, T, M : tesrîr-i Ü4

7.âharını V, T, M : âharın Ü4

müdetde vâhiden ba'de vâhidin feth u teshîr ve musâlahaya tâlib olanlara vaz'-ı cizye ile vâridât-ı beytü'l-mâl-i Müslimîni teksîr ve kahran aldığı yerlerden müşrikîni seyf-i âb-dâr ile tathîr ve ahz-ı ganâyim ü esir eyledikden sonra, Şâm ülkasinde[1] kâ'in Ürdün nâm memlekete gelüp ve askerini techîz kılup, oradan ehl-i İliya, ya'nî Kuds-i şerîf Nasârâsına: "Ya kabûl-i İslâm yahud edâ'-i cizye" deyü nâme ile irsâl-i sefîr ve sûret-i itâ'atleri nümâyân [Ü4 17a] olmadığından varup, Belde-i Kuds'i muhâsarayı tedbîr buyurdular. İbtidây-ı hâlde kavm-i Nasârâ kal'adan çıkup, mukâbele zu'muna düşmüşler ise de mağlûb olup, kal'aya duhûl ve: "Bizzât Halîfe-i[2] bi'l-hakk hazretleri teşrîf buyururlar ise cizyeyi kabûl ile sulhan beldeyi teslîm ederiz" deyü irsâl-i sefîr ü rasûl eylediklerinde, Ebû 'Ubeyde hazretleri istid'ây-ı kefereyi dergâh-ı Hılâfet-penâh'a tahrîr ü iş'âr ve kefere tarafından vârid olan sefîr ile ma'an ashâbdan bir zâtın yediyle Medîne-i münevvere'ye tesyâr ederler. Vaktâ ki sahâbî-i[3] müşârun ileyh Dâru's-sekîne'ye dâhil olup, Emîrü'l-Mü'minîn'in mahallini rast geldiği ehâlî-i[4] Medîne'den birine su'âl edicek, sefîr-i mesfûr tercemânına su'âlinin keyfiyyetini sorup, ol dahi: "Halîfenin olduğu yeri sorar" dedikde: "Fârs ve Rûm'a galebe edüp, hazâyin-i Kisrâ vü Kayser'i târâc eden zâtın bir seray ve makâmı olmamak ne dimekdir?" deyü ta'accüb ederek huzûr-i hazret-i Emîrü'l-Mü'minîn'e vardıklarında, kûşe-i kâşâne-i kanâ'atde bi-lâ-tecemmül[5] ü tezeyyün[6] bulduklarında, sefîrin ta'accübü bir kat dahi artarak nâme-i Ser'askerîyi hâk-pâyine takdîm eder ve[7] hazret-i Emîrü'l-Mü'minîn [Ü4 17b] derhâl kibâr-ı ashâbı nezd-i şerîflerine ihzâr ile *mâ hâbe men isteşâre** sünnet-i seniyyesine ittibâ' buyurduklarında, hazret-i 'Osmân *radiyallâhu Te'âlâ 'anh***: "Keferenin tedennî ve mezelletleri yevmen feyevmen terakkîde olup, 'adem-i teşrîfiniz anlara dahi ziyâde mezellet ü ye'si mûcib olmağla, beher hâl cizyeyi kabûl ederler, vücûdunuza ta'abda ne

---

1.ülkasinde [Bu kelime metinde önce "اولکه سنده" imlâsı ile yazılmışken sonradan müellifce "الکاسنده" şekline dönüştürülmüştür] V, T, M : ülkesinde Ü4

2.Halîfe-i Ü4 : Halîfetü V, T, M

3.sahâbî-i V, T, M : sahâbî-yi Ü4

4.ehâlî-i V, T, M : ehâlî-yi Ü4

5.tecemmül Ü4, T, M : + ["tecemmül" kelimesi metinde önce "tehayyül" şeklinde yazılmışken, sonradan üzeri çizilip, müellifce üstüne "tecemmül" yazılmıştır] V

6.tezeyyün V, M : tezyîn Ü4, T

7.eder ve Ü4 : — V, T, M

*."ما خاب من استشار" = İstişâre eden hüsrâna uğramaz" anlamına gelen ve burada hadîs olduğu kaydedilen bu söz görebildiğim kadarıyla bu şekliyle meşhûr hadîs kitaplarında yer almıyor. Yalnız bunu çağrıştıran "İstihâre eden hüsrâna uğramaz, istişâre eden pişman olmaz ve tutumlu olan yoksulluk yüzü görmez" anlamına gelen, senedinde zayıflık olduğu bildirilen Taberânî ve Kuzâ'î'nin rivâyet ettiği bir hadîs vardır; bk. *Keşfü'l-hafâ,* II,185-186.

**."رضی الله تعالی عنه" = Yüce Allah ondan razı olsun" anlamına gelen bu söz, sahâbe için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

fâ'ide vardır?" deyü 'adem-i 'azîmetlerin tercîh, emmâ hazret-i 'Ali *radiyallâhu Te'âlâ 'anh*: "Cenâb-ı Halîfe'nin 'azîmetlerinde kefereye şânı mûcib bir nesne yokdur. Zîrâ anlar yine mezellet-i cizye-güzârlığı kabûl edeceklerdir. Gazâya bizzât şedd-i rihâlde kat'-ı derecât-ı mesûbâtdan başka, halîfe teşrîf buyurmadıkları vakitde asker-i İslâma[1] eyyâm-ı muhâsarada ya kaht yahud maraz ile za'f u haşyet ve kefereye dahi ya imdâd ile kuvvet, yahud ye'sle şiddet gelerek perîşânî-i Müslimin vukū'u, mülâhazadan ba'îd değildir. Lâkin hemân 'azîmetle bu mütâla'aları bitürmek evlâdır" deyü re'y-i[2] Emîrü'l-Mü'minîn'i tashîh buyurduklarında, hazret-i 'Ömer *radiyallâhu 'anh*: *"Kad ahsene 'Aliyyü'bnü[3] Ebî Tâlibin 'ani'n-nazari li-ehli'l-İslâm. Fe-sîrû 'alâ ismillâhi Te'âlâ fe-innî sâirun"** buyurup, vâfir asker ile hareket ve ordu-yı [Ü4 18a] Müslimîne takviyyet-fermâ olarak Kal'a-i Kudüs pîş-gâhında vâki' Tûr-i Zeytâ semtinde ikāmet buyurduklarında, batrik ya'nî ser-kerde-i küffâr bir takım ruhbân ile huzûr-i 'Ömerî'ye rû-mâl ve emvâl ve kenâyis ve rakabeleri emîn olmak üzere cizye i'tâsiyle sulha müsâ'ade bâbında kāri'-i bâb-ı tazarru' u istîhâl[4] oldukda, hazret-i Halîfe-i Rasûl niyâzların kabûl ü 'inâyetle meşmûl buyurup, ol vechile sulh-nâme tahrîrine fermân ve eşhâd ile mutarraz-ı[5] 'unvân buyurduklarından sonra, Mescid-i Dâvud *'aleyhi's-selâm*** -ki sahratullâh ile benâm olan makām-ı lâzimü'l-ihtirâmdır- delâletini batrik-i mesfûra emr buyurup, hemân-dem seyfini taklîd ve sa'âdet-i ma'iyyetleriyle müstes'id[6] olan dört binden efzûn şemşîr-i ser-tîzlerini bend-i miyân-ı şecâ'at eden ashâb-ı güzîn ile ma'an batrik-i mesfûr rikâbında pûyân olarak derûn-i beldeye bâ-debdebe-i İslâmiyye duhûl buyururlar. İbtidây-ı hâlde batrik, Mescid-i Dâvud olmak üzere el'ân[7] Kamâme ile meşhûr olan kenîseye[8] getürdükde, hazret-i Halîfe temâşâ vü te'emmül birle: "Ey Batrik! Tahkîk sen kâzibsin. Zîrâ bu mahall hazret-i Risâlet-penâh *'aleyhi salavâtu'l-ilâh****ın [Ü4 18b] bana beyân buyurdukları evsâf üzere değildir" deyü

1.İslâma Ü4, V : İslâm T, M
2.re'y-i Ü4, T : — V, M
3.بن Ü4 : ابن V, T, M
*. قد احسن على بن ابى طالب عن النظر لاهل الاسلام فسيروا على اسم الله تعالى فانى سائر = Hz. Ali b. Ebî Tâlib'in müslümanlara yönelik görüşü güzeldi. Yüce Allah'ın adıyla yürüyün, ben de sizinle beraber yürüyeceğim" anlamına gelen Arapça bu sözler, burada Hz. Ömer'in bir sözü olarak kaydediliyor.
4.istîhâl Ü4 : istibhâl V, T, M
5.mutarraz-ı Ü4 : musattar V, T, M
**."عليه السلام = Allah'ın selâmı onun üzerine olsun" anlamına gelen ve peygamberler için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.
6.müstes'id Ü4, V, M : müsta'idd T
7.el'ân V, T, M : olan Ü4
8.kenîseye Ü4 : kenîsaya V, T, M
***."عليه صلوات الاله = Allah'ın salâtı onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça duâdır.

red buyurdular. Ba'dehû Sahyûn[1] nâmiyle ma'rûf olan diğer kenîsaya getürdükde, anda dahi batriki ba'de't-tekzîb, Benî İsrâ'îl'e gayzan tâ'ife-i Rum'un *hazelehumullâhu Te'âlâ** mezbele-gâh ittihâz eyledikleri asıl mescide eğerçi[2] delâlet edüp, lâkin mezbele sakf-ı şerîfine kadar dolup zokaka[3] hurûc etmekle, derûnuna yüzi üzerine girilmeden gayrı çâre bulunmamağla, evvelâ batrik, ba'dehû hazret-i Halîfe ve sâ'ir ashâb ol keyfiyyetle duhûl edüp, ortasına varıldıkda kıyâm mümkin olmağla, hazret-i Halîfe doğrılup, yemîn ü şimâline nazar ve biraz te'emmül ü fikrden[4] sonra nagme-i bülend-i tekbîre âgâz ile: "Bi-Rabbi'l-Ka'be! İşte hazret-i Mefhar-i 'âlem *sallallâhu Te'âlâ*[5] *'aleyhi ve sellem*** efendimizin ihbâr buyurup; esta'îzü billâh: *Sübhânellezî esrâ bi-'abdihî leylen mine'l-Mescidi'l-Harâmi ile'l-Mescidi'l-Aksa*[6]*'llezî bâreknâ havlehû**** teşrîf-i Rabbânîsine mazhar olan Mescid-i mübârek-i Dâvud, bu makām-ı mübârek-i nûr[7]-âlûddur" deyüp, der-'akab ridâların ferş ve tathîr-i mezbeleye bizzât mübâşeret eylediklerinde, sâ'ir ashâb-ı guzât dahi isr-i Halîfe'ye iktifâ edüp, temâmiyle tathîre ol gün himmet buyurdular. [Ü4 19a] Milırâb-ı şerîfi zâhir oldukda, hazret-i İmâmü'l-Müslimîn salât-i şükre mübâderet ve Sûre-i şerîfe-i Sâd'ı tilâvetle secde-i Rahmân'a vaz'-ı cebhe-i istikānet buyurdular. 'Alâ rivâyetin üç[8] nevbet bârân seylâniyle tathîr olunmadıkca derûnunda salâtı nehy eylediler.

Kamâme, mezbele ma'nâsına olmağla, kenîse-i kebîre-i Nasârâ'ya Sahratullâh'a ta'zîmen Kamâme lakabını hîn-i fethde ashâb-ı kirâm telkîb etmekle, ile'l-ân ol nâm ile zebân-zed-i enâmdır.

Ba'de itmâm-ı emrü't-teshîr ve't-tathîr evvel cum'ada[9] işbu hutbe-i belîgayı ba'de'l-besmele ve'l-hamdele ve't-tasliye[10] kırâ'at buyurmuşlardır.

1.Sahyûn Ü4, M : Sahbûn V, T

*."حذلهم الله تعالى = Allah onları rezîl rüsvây eylesin" anlamına gelen Arapça bir bedduâ cümlesidir.

2.eğerçi V, M : eğerci Ü4, T

3.zokaka Ü4 : رقاقه V, T, M

4.ü fikrden Ü4, T, M : + [Bu kelimeler metinde boş bırakılan yere müellifce sonradan yazılmışlardır] V

5.Te'âlâ Ü4 : — V, T, M

**."صلى الله تعالى عليه و سلم = Yüce Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bu cümle Peygamberimiz'e yapılan bir duâdır.

6.الاقصى Ü4, V, M : الاقصا T

***."سبحان الذى اسرى بعبده ليلا من المسجد الحرام الى المسجد الاقصى الذى باركنا حوله = Eksiklikten uzaktır O (Allah) ki geceleyin kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya yürüttü" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-İsrâ 17/1. âyetin baştan büyük bir kısmını ihtivâ eden kısmıdır.

7.nûr V, T, M : envâr Ü4

8.üç V, M : üc Ü4 : üç-dört T

9.cum'ada V, T, M : ba'de'l-besmeleti ve'l-hamdeleti ve't-tasliyeti Ü4

10.ba'de'l- ..... tasliye V, T, M : — Ü4

Sûret-i hutbe

يااهل الاسلام انّ الله تعالى قد صدقكم الوعد و نصركم على الاعدا وورثكم البلاد ومكن لكم فى الارض فلا يكونن جزاؤه منكم الاالشكر واياكم والعمل بالمعاصى فانّ العمل بالمعاصى كفر النعم وقل ما كفر قوم بما انعم الله عليهم ثم لم يفرغوا الى التوبة الاسلبوا عزهم [1] و سلط عليهم عدوهم انتهى*.

Sûret-i sulh-nâme

بسم الله الرحمن الرحيم هذا ما اعطى عبد الله امير المؤمنين عمر اهل ايليا من الامان اعطاهم امانا لانفسهم واموالهم ولكنايسهم وصلباتهم ومقيمهاو بريهاوسائر [2] مثلها انها لاتسكن [Ü4 19b] كنايسهم ولا تهدم ولا ينقص منها و لا من جفرها[3] ولامن صليبهم ولا شئ من اموالهم ولا يكرهون على دينهم ولا يضار احد منهم و لا يسكن بايليا معهم احد من اليهود و على اهل ايليا ان يعطوا الجزية كما يعطى اهل المداين و عليهم ان يخرجوا منها الروم واللصوص فمن خرج منهم فانه امن على نفسه و ماله حتى يبلغوا مامنهم و من اقام منهم فهو امن و عليه مثل ما على اهل ايليا من الجزية و من شاء سار مع الروم و من شاء رجع الى ارضه فانه لا يؤخذ منه شئ حتى يحصد حصادهم وعلى مافى هذا عهدالله وذمته وذمة رسول الله[4] صلى الله تعالى عليه وسلم و ذمة الخلفاء و ذمة المؤمنين اذا اعطوا الذى عليهم من الجزية شهد على ذلك خالد بن الوليد[5] و عمرو بن العاص و عبدالرحمن بن عوف و معاوية[6] ابن ابى سفيان انتهى**.

---

1. عزهم V, T, M : عزمهم Ü4

*. Hz. Ömer'in Kudüs'u fethinden sonraki Cuma namazında okuduğu hutbenin tercümesidir: "Müslümanlar! Şüphesiz Allah size olan vâdini yerine getirmiş, sizi düşmanlarınız karşısında zafere ulaştırmış, onların ülkelerine vâris kılmış ve sizi yeryüzünde iktidâr sahibi yapmıştır. Bunun sizden karşılığı elbette şükür olmalıdır. Günâh işlere düşmekten aman ha sakının! Bilin ki günâh işler işlemek, nimete nankörlüktür. Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük edip de hemen tövbeye koşmayan kavimler, çok sürmemiş üstünlüklerini yitirmişler ve düşmanlarının tasallutuna maruz kalmışlardır".

2. و سائر Ü4 : و ساير V, T, M

3. ولا من جفرها V, T, M : — Ü4

4. رسول الله V, T, M : رسوله Ü4

5. الوليد V, T, M : وليد Ü4

**. Hz. Ömer'in Kudüs'u fethinde yaptığı antlaşmanın tercümesidir: "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu sözleşme, mü'minlerin emîri ve Allah'ın kulu Ömer tarafından İliya (Kudüs) halkına verilen bir emândır. Onların canlarına, mallarına, kiliselerine, haçlarına, yerleşik ve göçebe olan bütün fertlerine verilen bir teminattır. Kiliseleri mesken yapılmayacak ve yıkılmayacak, kısmen işgâl edilmeyecek, içindeki kutsal eşyaya dokunulmayacak, mallarına el sürülmeyecek, kimse dînî inanışlarından dolayı zorlanmayacak, kendilerine asla zarar verilmeyecek ve yurtları İliya'ya Yahûdîler iskân edilmeyecektir. Buna karşılık İliya halkı da diğer şehirlerin halkı gibi cizye verecektir. Onlar (Kudüs halkı) orada bulunan Rumlar ve çapulcuları çıkaracaklardır. Onlardan kim yurdunu bırakıp çıkmak isterse, gitmek istediği yere varıncaya kadar can ve mal güvenliği sağlanacaktır. Çıkmak istemeyenler ise güvende olacaklar ve İliya halkı gibi cizye vereceklerdir. İsteyen Rumlar'la çıkıp gidecek, isteyen de toprağına dönecektir. Onlardan hasat elde edinceye kadar birşey alınmayacaktır. Bu Allah'ın Rasûlü'nün, halîfelerin ve mü'minlerin

Zikr olunan Kamâme ki, kabr-i Mesîhullâh zu'muyla Kavm-i Nasârâ 'ale'l-'umûm lâ-teşbîh[1] metâf ittihâz ederek[2] her tarafdan kasd edüp, beher baskalya günlerinin irtesi sebtü'n-nûr tesmiye etdikleri günde cem'iyyet edüp, râhiblerin bedeni[3] ihrâk etmez sûretde[4] eczâ'-i işti'âliyye-i kibrîtiyye ve belesân yağiyle tedhîn eyledikleri ibrişîmleri iş'âl edüp, semâdan nâzil [Ü4 20a] oldu zu'muyla 'avâmm-ı küffârı aldadageldikleri mahaldir. Sâl-i hicriyyenin üç[5] yüz doksân sekizinde Fâtımiyyûn'dan Mısır Meliki Hâkim Biemrillâh emriyle ta'tîl ü tahrîb olunup, ba'dehû[6] dört yüz yedi hudûdunda Kayser-i Rûm[7] yine mülûk-i Fâtımiyyûn'dan Müsta'în Billâh'dan[8] beş bin İslâm esiri ıtlâkı şartiyle ruhsat alup, mâl-ı 'azîm harc ederek ta'mîr etmişdir. Ba'dehû dört yüz doksân iki hilâlinde Fransalu bi-hikmetihî Te'âlâ Antakya ve Payas ve İskenderiyye-i Mısır ve Yafa iskelelerine ve Sayda ve Beyrut ve Trablus ve 'Akkâ ve Kudüs Kal'a-i kebîrine[9] müstevlî olup, ecrâm-ı erâzî-i[10] Filistîn ve etrâf-ı Şâm doksan bir yıl zulm-i küfr ile münhasif ve diyâr-ı Mısr u Şâm'ı bi-temâmihâ zabta zimâm-ı[11] istidrâcları mun'atıf iken, gayret-i İlâhiyye zuhûriyle mülûk-i Eyyûbiyye'den Melik Salahaddîn *tegammedehû bi-rahmetihi'l-Meliki'l-Mu'în** melhame-i kübrâya mazhar olup, erâzî-i mukaddese[12] ve bilâd-ı İslâmiyyeyi yed-i istîlây-ı küffârdan istirdâd[13] ve mesâcid ü me'âbidde mesâbîh-i şe'âyir-i İslâmiyyeyi îkâd edüp[14], Kuds-i şerîfi dahi muhâsara ve altmış bin kadar Firenk askeriyle mukâtele eyledikde, küffâr maglûb olup, sulhu niyâz [Ü4 20b] eylediklerinde müsâ'ade etmeyüp: "Emmâ es-seyf ve emmâ el-İslâm" terdîdiyle cevâb verir. Tekrâr küffâr müsâ'ade-i sulhdan me'yûs oldukları

İliya (Kudüs) halkına verdiği bir güvenlik ahdidir, vermekle yükümlü oldukları cizyeyi ödedikleri sürece geçerli olacaktır. Şâhitler: Hâlid b. Velîd, 'Amr b. el-'Âs, 'Abdurrahmân b. 'Avf ve Mu'âviye b. Ebî Süfyân, intehâ".

6.معاوية V, M : معاويه Ü4, T

1.lâ-teşbîh Ü4 : — V, T, M

2.ittihâz ederek Ü4 : ittihâziyle V, T, M

3.bedeni Ü4 : بدينى V : بدينى T : بديتى M

4.sûretde [Önce "sûretinde" yazılmış, sonradan müellifce "sûretde" şekline dönüştürülmüştür] V, M : sûretinde Ü4, T

5.üç V, T, M : üc Ü4

6.olunup, ba'dehû Ü4 : olunup, ve T, M : ve V

7.Kayser-i Rûm Ü4, V, M : Kayseru'r-Rûm T

8.Billâh'dan Ü4 : tarafından T : ve [İsim yeri boş bırakılmıştır] V, M

9.Kudüs Kal'a-i kebîrine V, T, M : Kuds-i şerîf kal'alarına Ü4

10.erâzî-i Ü4 : arz-ı V, T, M

11.zimâm-ı Ü4 : — V, T, M

* تغمده برحمته الملك المعين = Herkesin yardımına koşan, hükümdarlar hükümdârı Allah onu rahmetine garketsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

12.mukaddese Ü4 : mukaddes V, T, M

13.istirdâd V, T, M : istitrâd Ü4

14.edüp [İlâve "ve" karalanmıştır] V, T, M : + ve Ü4

sûretde Sahratullâh ve bi'l-cümle büyûtu tahrîb ve üserây-ı Müslimîni[1] ve emvâl ü evlâdlarını i'dâm edeceklerin ihbâr etmeleriyle, lede'l-meşvere ru'ûs-i zukûrdan[2] on ve nisâdan beş ve her dâne tıfldan birer dâne altun alup, sekenesine dahi vaz'-ı harâc üzerine 'akd-i sulh edüp, ol vechile sene-i merkûme recebinin yirmi yedinci cum'a günü Kuds'e dâhil ve beş bin kadar Ermeni züvvârını, muhârib olmadıkların tahkîk birle ıtlâk edüp, sâlifü'z-zikr Kamâme'yi tahrîb bâbında meşveret etdikde, hazret-i 'Ömer *radiyallâhu Te'âlâ 'anh** yed-i Nasârâ'da ber-vech-i muharrer ibkâ buyurduklarına binâ'en, fevkında olan batrik dâ'iresini mescid-i câmi' kılup, fekat âyîn-i bâtılların[3] icrâ günleri ehl-i İslâm ma'rifetiyle açılmak ve eyyâm-ı sâ'irede ebvâbı mesdûd olmak üzere Müslim bevvâb ta'yîniyle ibkâ buyurdular ki, hâlâ şart-ı mezkûr cârî olup, fevkında olan Mescid-i Salahaddîn'de[4] evkât-ı hamsede mü'ezzinîn melik-i müşârun ileyhin binâ eylediği[5] iki 'aded bülend menârede[6] salâ-hân-ı salavât ve iş'âr-ı şe'âyir-i 'ibadât etmekdedirler. [Ü4 21a] *Allâhumme!*[7] *Ebkı mühcete'l-İslâmi ve vakkı havzetehû ilâ yevmi'l-kıyâm v'enşur nûrahu's-sâkıbe fi'l-meşârıkı ve'l-megāribi âmîn, sümme âmîn*[8]**.

Tetimme

İmâm Makrîzî *rahmetullâhi 'aleyh****'in[9] *Kitâbü'l-Meslûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk* nâm târîhi nâtık olduğu üzere mi'e-i sâdise-i hicriyyeden sonra mülûk-i İslâm beyninde 'adem-i i'tilâf ü vifâk hasebiyle muhâsama vü şikāk zuhûr edüp, mücâdele-i yek-dîgere meşgûller iken, yine Fransalu, Nemçe ve sâ'ir düvel-i Efrenciyye'den istimdâd ile 'azîm donanma tertîbiyle Mısır ve İskenderiyye sevâhiline yanaşup, kati çok mahalli ve Saydâ ve 'Akkâ kal'alarını istîlâ ve istikrâr dâ'iyesiyle: "Müslimînin mâl ü cânlarına

---

1.Müslimîni Ü4, T, M : Müslimîn V
2.zukûrdan Ü4 : zekerden V, T, M
*. رضى الله تعالى عنه = Yüce Allah ondan razı olsun" anlamına gelen bu söz, sahâbe için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.
3.bâtılların Ü4, V.M : bâtıllarını T
4.Salahaddîn'de [Bu kelime metinde önce "Salâhî'de" şeklinde iken, bunun üzeri çizilip müellif hattıyla satırın devamına "Salahaddîn'de" şeklinde yazılmıştır] V : Salâhî'de Ü4 : Salahaddîn'de T, M
5.eylediği Ü4, V, M : eyledikleri T
6.bülend menârede V, T, M : menârda Ü4
7.Allahumme V, T, M : + Allahumme Ü4
8.sümme âmîn V, T, M : — Ü4
**. اللهم ابق مهجة الاسلام و وق حوزته الى يوم القيام و انشر نوره الشاقب فى المشارق و المغارب" امين ثم امين = Allahım, İslâm'ın ruhunu dâim eyle! Onun sahip olduğu beldeleri kıyâmete dek muhâfaza eyle! Göz kamaştırıcı nurunu doğuda ve batıda (dünyanın her tarafına) yay! Allahım bu duâmı kabul eyle ve yine kabul eyle!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
***. رحمة الله عليه" = Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça duâdır.
9.Makrizî rahmetullâhi 'aleyhin Ü4 : Makrizî'nin V, T, M

zararımız yokdur" deyü izhâr-ı hud'a ile sûret-i musâfâtı îmâ eylediler. Mülûk-i Eyyûbiyye'den Melik Kâmil vükelâ ve askeri beynlerinde tehâsüd ü agrâza mebnî vâki' olan tehâlüf ü tezâddan nâşî, müdârâ ile mu'âmeleye âgāz ve def'-i şurûra mühâdeneyi[1] çâre-sâz edüp, kadı'askeri Şerîf Şemsüddîn Urmevî ve Emîr Fahrüddîn İbn[2] Şeyhu'ş-şuyûh, [Ü4 21b] mevâdd-ı sulhu söyleşmek içün tevkîl ü tesbîl olunmağla, mûmâ ileyhimâ Fransalu'yu vech-i ma'kūl ile musâlahaya ırzâ husûsunda nizâ'-ı kesîr ve mükâleme-i vefîrden sonra, bi'l-âhıre min-ba'd Müslimîn ile mukātele etmamek şartı ve ba'de-zâlik ilerü memâlike tama' u hücûm etmamek kaydı ve[3] dahi ba'zı kuyûd u şurût 'ilâvesiyle Kuds-i şerîf Kal'ası Efrenc'e teslîm olunmak üzere on sene ve beş mâh müddete değin Melik Kâmil ile Fransa Kıralı beyninde 'akd-i musâlaha edüp, eyyâm-ı hâliye-i musâlahada memâlik-i İslâmiyyede olan ihtilâli def' ile: "Devlet-i İslâmiyye'ye kuvvet ü kudret geldikde, yine diyâr-ı İslâmiyye istirdâd olunur" recâsiyle ber-vech-i muharrer def'-i gā'ile olunmuşidi. Lillâhi'l-hamd ve'l-minneh on sene murûr etmeksizin tanzîm-i ahvâl-i askerde hüsn-i tedbîr olunup, Kuds-i şerîf ve sâ'ir diyâr yed-i küffârdan nez'le ahz-i sâr olunmuşdur. *Ve mâ zâlike 'alallâhi bi-'azîz; ve hâzâ du'â'i'l-Müslimîn ma'a'l-'abdi'l-'avîz**. [Ü4 22a]

Nefy-i Müderris-i Dâru'l-hadîs Kapan[4] Nâ'ibi-zâde Halîm Molla

Selîm Hânî vak'asında[5] ikdâm-ı eşkıyâ'-i mulgāt ile katîlen vefât eden Kaban[6] Nâ'ibi 'Abdüllatîf Efendi'nin oğlu ve[7] Kececi[8]-zâde Sâlih Efendi[9] hafîdi, hasbe't-tarîk hâlâ Dâru'l-hadîs Müderrisi bulunan 'Abdülhalîm Molla[10], zâtında muntalıku'l-lisân[11] olduğundan başka, pederinin magdûr-i eşkıyâ olması cerîhası, sebeb-i güşâdî-i dehân-ı ta'n u teşnî'i olup, yâr u ağ-

---

1.mühâdeneyi Ü4 : مهاذنه يى V, T, M
2.İbn V, T, M : — Ü4
3.ve Ü4 : — V, T, M
* و ما ذلك على الله بعزيز ؛ وهذا دعاء المسلمين مع العبد العويز = Bu Allah'a zor değildir. Bu duâ, ben âcizleri ile birlikte müslümanların duâsıdır" anlamına gelen Arapça bu cümlelerden "Bu Allah'a zor değildir" kısmı Kur'ân, İbrâhim 14/20. ve Fâtır 35/17. âyetleridir.
4.Kapan Ü4 : Kaban V, T, M
5.Selîm Hânî vak'asında Ü4 : Vak'a-i Selîm Hânî'de V, T, M
6.Kaban Ü4, V, T : Kapan M
7.ve Ü4 : — V, T, M
8.Kececi [Kelime önce "كيجه جى" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce üzeri çizilerek üstünde "كجه جى" imlâsı ile düzeltilmiştir] V : Kiçeci Ü4, T : Kececi M
9.Efendi Ü4, V, M : Efendi'nin T
10.Molla V.T, M : Efendi Ü4
11.muntalıku'l-lisân [İlâve "bir molla" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] V : + bir molla Ü4 : muntalıku'l-lisân T, M

yâr hakkında itâle-i zebândan hâlî olmayarak cürm-i lisân belâsıyla bundan akdem bir sâlden efzûn Rodos Cezîresi'nde kayd-ı nefye mübtelâ olmuşiken, yine mütenebbih olmayup, bu esnâda İstinye'de vâki' yalısında ve ba'zı kibâr mecâlisinde bâ'is-i infi'âl-i sefele-i nâs olacak kelimât-ı nâ-becâ tefevvüh etmiş olduğunu Muhâfız-ı Boğaz Hüseyn Paşa istimâ' ve Bâb-ı 'âlî'ye inhâ vü ilmâ' etdiğinden başka, dâ'iye-i itmâ'la Eflâk Voyvodası'na mücerred cerr-i magnem zımnında irsâl-i[1] tahrîrât etmiş olduğunu[2] ba'zıları ismâ' edüp, işbu hefevât ma'lûm-i Şehriyâr-ı Felâtûn-fuhûm oldukda, zuhûr [Ü4 22b] eden irâde-i hikmet-ifâde-i hümâyûn mûcebince Kudsî Mûsâ Efendi'nin iclâsı günü, mûmâ ileyh dahi bâ-işâret Gelibolu'ya nefy ile vakf-ı şuyûn-i terbiyet kılındı[3]*.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ

Teke Sancağı[4], Niş Muhâfızı Kavanos-zâde Vezîr Hüseyn Paşa'dan alınup, muhâfaza-i mezbûre ile muharremin on dördüncü günü Varna Muhâfızı mîr-i mîrândan Sofyavî[5] 'Osmân Paşa'ya 'inâyet ve ser-nâme-i[6] kadri, tescî'-ârâ-yı fıkra-i belîga-i vezâret kılınup, Varna Muhâfızlığı mîr-i mîrândan[7] Niğbolu ve Kulle kal'aları[8] Muhâfızı Kâşif 'Ömer Paşa'ya ve Niğbolu muhâfazası dahi müşârun ileyh Hüseyn Paşa'ya ihâle buyuruldu.

Âmeden-i sefâyin-i mebniyye ez-Mersây-ı[9] Trabzon

Bundan akdem Tırabzon Limanı'nda inşâsına irâde-i seniyye ta'alluk eden dört kıt'a korvet ikmâl ve vâlîsi Çeçen-oğlu[10] Vezîr Hasan Paşa

---

1.irsâl-i [Bu kelime metnin bu kısmına girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : — Ü4 : irsâl-i T, M

2.olduğunu Ü4 : olduğun V, T, M

3.terbiyet kılındı Ü4, T, M : + [Bu kısımlarla ilgili olarak V 17b'nin sağ kenarında müelif hattıyla ilâve bir bilgi verilmiştir. Biraz silik olan bu kısmın okunabilen kısımları şöyledir] "İşbu nefy zikr-i âtî eşkinci mâddesi nihânî evliyâ'-i umûr beynlerinde müzâkere olunmakda olmağla, mulgâya ser-rişte ..... olacak şeylerden ıhtirâz lâzım ..... ise mâ-lâ-ya'nî ..... olduğundan ....den ..... keşf eder makûle[le]rden olmamağla, ihtiyâten menfâya gönderildi; fefhem". V

*."**Nefy-i Müderris-i Dâru'l-hadîs** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,137-138'de kaydedilmiştir.

4.Sancağı V, T, M : + Mutasarrıfı ve Ü4

5.mîr-i mîrândan Sofyavî V, T, M : Mîr-i mîrân Sofyalı Ü4

6.ser-nâme-i Ü4, V, M : ser-mâye-i T

7.mîr-i mîrândan [Kelime önce "Mîr-i mîrân" yazılmışken, sonradan müellifce "mîr-i mîrândan" şeklinde düzeltilmiştir] V : Mîr-i mîrân Ü4 : mîr-i mîrândan T, M

8.kal'aları V, T, M : kılâ'ları Ü4

9.**Mersây-ı** Ü4 : — V, T, M

10.Çeçen-oğlu [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek sonradan müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V, T : Cecen-oğlu M : — Ü4

tarafından irsâl olunmağla, şehr-i mezkûrun yirminci günü Tersane pîş-gâhına lenger-endâz-ı vusûl oldular[1]*.

İhrâc-ı mevâcib

Şehr-i mezkûrun[2] yirmi ikinci salı günü Dîvân-ı hümâyûn vukū'iyle bir kıst mevâcib ihrâc ve nihâde-i dest-i târâc kılındı.

Garîbe

Yevm-i mezkûrda 'âriyet esvâb-ı askeriyye geyan yeniçeri gürûh-ı mekrûhundan[3] bir bâtıl, kîse-i dîvâniyye hey'etinde [Ü4 23a] içlerine[4] çakmak taşı doldurup, beş 'aded kîseyi evvelce ceyblerine bir sûretle saklayup, âmâde ile 'âdetleri üzere Kubbe-i hümâyûn pîş-gâhında yığılan kîseleri hücûm ile ahz eyledikleri müzâhame esnâsı, bir takrîb tebdîl ile[5] kîse-i sahîhaları yine koynuna yerleşdirüp, sahte kîseleri omuzunda getürüp, ortasına bırakdıkdan sonra ihtifâ eder. Esnây-ı tevzî'de zuhûra gelüp, taraf taraf ahzına ağa cânibinden ikdâm olunarak, şahs-ı merkûm Galata meykedelerinin birinde sikke-i cedîdeleri sarf ederken[6] tutılup, her ne kadar kabâhati itlâf-ı telef kabîlinden ise de, tâ'ife-i merkûmenin ser-kerdeleri: "Ocağımız sirkat töhmetini kabûl etmez" diyerek ikdâm ve Dikilitaş'da i'dâm etdirüp, beyne'l-enâm meşhûr olan mihrâba tükürmek maglatasını halka yâd etdirdiler.

Velâdet-i pür-meymenet-i Hadîce Sultân

Henüz erbâb-ı Dîvân makāmlarına 'avdet etmeden sulb-i kerîm-i Pâdişâh-ı heft-iklîm'den hem-nâm-ı Hadîcetü'l-kübrâ bir neseme-i şerîfe ve bir cevhere-i semîne zînet-endâz-ı mehd-i 'âlem ve eyyâm-ı 'îd-âsâ köş ü tabl-ı şâdî ve top-i meserret-nâdî sadâsı [Ü4 23b] teşnîf[7]-sâz-ı mesâmi'-i ümem oldu.

'İzzet Efendi'nin târîhidir[8].

1.oldular Ü4, V, M : + ki T
*."Âmeden-i sefâyin-i mebniyye ..... oldular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,120-121'de kaydedilmiştir.
2.mezkûrun V, M : merkūmun Ü4 : mezkûr T
3.yeniçeri gürûh-ı mekrûhundan Ü4 : — V, T, M
4.içlerine Ü4, V, M : iclerine T
5.ile [Ayrıca yer alan "ol cevf" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] V, T, M : + ol ecvef Ü4
6.ederken Ü4 : eder iken V, T, M
7.teşnîf Ü4 : müşennef V, T, M
8.târîhidir Ü4, V, M : târîhinde T

Mehde zeyn oldu muharremde Hadîce Sultân*
(مهده زين اولدی محرمده خديجه سلطان)

'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân

Yeniçeri Ağası Hasan Ağa, hüsn-i idâre-i haşerâtdan izhâr-ı 'acz ile isti'fâ ve Kadı Karyesi'nde da'avât-ı hayriyye-i Hâkāniyyeye iştigāl etmek üzere 'azlini istid'â etmekle, ol vechile ma'zûl ve şehr-i mezkûrun yirmi beşinci günü Kul Kethudâsı Mehmed Celâleddîn Ağa yerine mevsûl ve netîce-pezîr-i hüsn-i hidmet olacak mukaddimât tertîbine meşgūl oldu**. Bârî Te'âlâ ve tekaddes[1] sa'yini sebeb-i def'-i dayr ve 'âkıbetini hayr eylesün.

Vukū'-i harîk

Hilâl-i şehr-i mezkûrda şeb-hengâm tünd-bâd-ı kazâ ile Kücük Karaman semtinde tennûre-i harîk, zebâne-nümây-ı feverân[2] ve beş altı sâ'at mikdârı imtidâd bulup, Karaman Hammâmı ve câddede vâki' dekâkîn ile tâ[3] Câmi'-i Fâtih havlisinde kâ'in kolluk ile ittisâlinde kâ'in dekâkîn ve Şekerciler Hânı ve etmekci ve börekci fırınları sûzân ve yine şehr-i mezkûrun[4] evâhırında Sîmkeş-hâne'de gice vakti zuhûr edüp, üç[5]-dört sâ'at icinde iki keçeli[6] biraz dekâkîn ü büyût bî-nişân oldu. **[Mısrâ]':**

Hudâ ashâbına etsün mükâfât.

Âmeden-i peyâm-ı feth–i Traboliçe

Cild-i evvel evâhırında kayd olunduğu üzere[7] [Ü4 24a] Mora Vâlîsi İbrâhîm Paşa, teveccüh-i Şeh-i kişver-güşâ ile mazbûtu'l-esâmî biraz kılâ' u

---

*."**Velâdet-i pür-meymenet Hadîce Sultân** ..... Sultân" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,138'de kaydedilmiştir.

."'Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân** ..... meşgūl oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,131'de kaydedilmiştir.

1.ve tekaddes V, T, M : — Ü4

2.feverân Ü4 : havârân V, T, M

3.tâ Ü4 : — V, T, M

4.mezkûrun V, T, M : mezkûr Ü4

5.üç V, T, M : üc Ü4

6.keçeli [Metinde önce "kiçeli (کیچه لی)" yazılmışken sonradan müellif tarafından "keçeli (کچه لی)" şekline dönüştürülmüştür] V : kiçeli Ü4 : keçeli T, M

7.üzere Ü4, V, T : + [Bu bilgilerle ilgili olarak M 10a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Bu cild-i evvele dest-res olunamadı"] M

bikā'ı feth etdikden sonra Traboliçe'yi teshîre tasmîm-i niyyet etmişidi. Yâverî-i tevfîk-i Bârî ile ol savba sâ'ik-i semend-i 'azîmet ve serpûş-endâz-ı gayret olup, evvelâ keferenin ziyâdesiyle ihtimâm etdikleri Londıra Boğazı'nı a'dâya dar, ya'nî cem'iyyetlerini târ u mâr edüp, seyl-i kûh-endâz-âsâ gālibâne murûr ve belde-i mezkûreyi dahi[1] mahsûr kıldıklarından[2] sonra, zabt u istîlâ eylediği peyâmı ve fütûhât-ı sâlifede olan tafsîl-i meserret-irtisâmı hâvî 'arîzası, evâhır-ı saferde silahdârı ağa ile vâsıl-ı 'Atebe-i devlet olmağla, ağa-yı mûmâ ileyh huzûr-i Âsafîde girân-behâ ferve-i semmûr iktisâsiyle mesrûr ve senevî beş bin guruş fâ'izlü sehm ile dahi karîn-i aksa'l-hubûr ve ma'iyyetinde gelenler[3] dahi, ya'nî birkaç[4] nefer tatar, 'atâyây-ı vefîre ve hila'-ı nefîse ile mazhar-ı mesârr oldular*.

Me'mûriyyet-i Vâlî-i[5] Mora İbrâhîm Paşa be-savb-ı Mesolong

Cild-i evvelde beyânı sebk etdiği üzere Mesolong Ma'kılı'nın teshîrine eğerçi Rumeli Vâlîsi Reşîd Paşa karadan ve Kapudan Paşa deryâdan me'mûr [Ü4 24b] ve her biri sârif-ı nakdîne-i makdûr olup ve bi-hâmdihî Te'âlâ taraf-ı a'dâdan orduya te'addî vü tecâvüz vukū'a gelmeyüp, lâkin hasânet-i mahall iktizâsı dinc askere, husûsan fenn-i harbi bilür leşkere ihtiyâc derkâr olduğundan başka, nehb ü gārete mu'tâd olan Arnavud[6] gürûhu yine nemek be-harâmlığa başlayup, hatta Salona semti zabt olunmuşiken, muhâfazasına me'mûr olan Toska takımı[7] ba'de'l-iğtinâm ekserîsi birer birer[8] yan cizüp, kalanları dahi 'ulûfe ve ta'yîn talebiyle Ser'asker'i ta'cîze cür'et ve bi'l-husûs Balyabadra'da Yûsuf Paşa ma'iyyetinde olanları ise müşârun ileyhden bin dört yüz kîse akça 'ulûfe istid'âsiyle tahvîl ahz ve oğlunu rehn sûretiyle alup, Siroz'da te'diye olunmak üzere Balya'dan hurûca mübâderet edüp, şirzime-i kalîlesiyle sâ'ir orduda olanların bir işe güce[9] yaramadıkları rü'yet ve zahîre vü mühimmâtda dahi müşâhede-i nedret olunarak, ol ma'kıl-ı metînin[10] mu'ammâ-yı mu'akkad gibi hall ü teshîri[11]

1.dahi V, M : — Ü4, T
2.kıldıklarından Ü4, V, M : kıldıkdan T
3.gelenler [Metinde önce "gelanler" imlâsı ile yazılmışken, sonradan bunun üzeri müellifce çizilerek "gelenler" şekline dönüştürülmüştür] V : gelanler Ü4 : gelenler T, M
4.birkaç V, T, M : birkac Ü4
*."**Âmeden-i peyâm-ı feth–i Traboliçe** ..... oldular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,121'de kaydedilmiştir.
5.**Vâlî-i** V, T, M : **Vâlî-yi** Ü4
6.Arnabud [Bu kelime önce "Arnavud" imlâsı ile yazılmışken, üzeri çizilmiş ve üstüne müellifce "Arnabud" yazılarak düzeltilmiş gözüküyor] V : Arnavud Ü4 : Arnabud T, M
7.takımı V, T, M : tak[ımı] Ü4
8.birer birer Ü4, T, M : + [Bu kelimeler müellifce sonradan satırın üstüne yazılmışlardır] V
9.güce V, T, M : — Ü4
10.metînin V, T, M : + fethi Ü4
11.hall ü teshîri V, T, M : — Ü4

uzayup imdâd lâzım gelmekle, el-hâletü hâzih derûn-i Mora[1] ve sevâhilinde ber-minvâl-i meşrûh hayli kılâ' u bikâ'ı tathîr ve âyine-i istidrâc-ı eşkıyâyı tekdîr etmekde tek ü pûda olan Mora Vâlîsi [Ü4 25a] İbrâhîm Paşa'nın 'inân-ı 'azîmeti Mesolong savbına i'tâf u icâle ve iktizâ eden sefâyin ü asâkir ve mühimmât ü zehâyir ile müşârun ileyhe takviyet vermek husûsu dahi pederi Mehmed 'Ali Paşa'ya tahrîr ü ihâle olundu.

İstitrâd

Umûr-i bedîhiyyedendir ki, hasbe'l-'âde medâr-ı gālibiyyet cemî'-i şerâ'itiyle hüsn-i nizâm-ı askerden 'ibâret olup[2], öteden berü Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye ise *eyyedehullâhu Te'âlâ** asâkir-i mürettebe-i mutî'aya muvaffakiyyetle her tarafdan[3] 'alem-efrâz-ı gālibiyyet ve aksâm-ı erba'a-i dünyânın üç[4] kısmında niçe[5] ekâlîm-i 'örfiyye-i[6] vesî'ada hükûmetle ref'-i livâ'-i husûsiyyet eylediği mûcib-i reşk-i düvel-i sâ'ire olup, bize iktifâ'en tanzîm-i askere ibtidâr eyledikleri târîhlerinde mazbût olduğu ehl-i tetebbu'a ma'lûmdur. İbtidây-ı[7] tuğyân-ı Rum'dan berü[8] Mora'ya bî-'add ü ihsâ asker sevk olunmuşiken mahzâ sâye-i şâhânede Mehmed 'Ali Paşa'nın tertîb kıldığı asker-i kalîl-i mu'allem-i Pâdişâhî kadar iş göremedikleri, ta'lîm ü tanzîmin hüsnüne delîl-i zâhirdir.

Hemân cenâb-ı Zafer-bahş-ı ehl-i İslâm şevketlü Pâdişâhımızı tertîb-i ecnâd ve tanzîm-i 'udde vü midâda[9] muvaffak u nâ'il ve hîn-i karîbde ahz-ı sâr cemîlesine vâsıl eylesün, âmîn.

İrsâl-ı esbân be-savb-ı İbrâhîm Paşa

Müşârun ileyhin el'ân [Ü4 25b] ma'iyyetinde olup ve cânib-i Mısır'-dan bu def'a sevk olunacak asâkire esbin lüzûmu derkâr ve diyâr-ı Mıs-

---

1.Mora V, T, M : Mora'da Ü4
2.hüsn-i ..... olup V, T, M : ve Ü4
*."ایدها الله تعالی" = Yüce Allah bu devleti desteklesin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
3.tarafdan V, T, M : tarafda Ü4
4.üç T, M : üc Ü4, V
5.niçe Ü4, T : nice V, M
6.'arîza-i [Bu kelime metinde önce "'örfiyye-i" imlâsı ile yazılmışken, müellifce "'arîza-i" şekline dönüştürülmüştür] V : 'örfiyye-i Ü4 : 'arîza-i T, M
7.İbtidây-ı Ü4, V, M : + [Burada yer alan "ehl-i" kelimesinin üzeri karalanmıştır] T
8.Rum'dan berü [Bu kelimeler önce "رومدن برو " imlâsı ile yazılmış, sonradan müellif tarafından "رومدنبرو " imlâsı ile düzeltilmiştir] V : Rum'dan berü Ü4, T, M
9.midâda V, T, M : عداده Ü4

riyye'de tavîle-bend-i zuhûr olan huyûlûn Rum toprağında cünbiş-nümâ-yı kerr ü ferr olmayacağı âşikâr olduğundan[1], Mısır Vâlîsi keyfiyyeti[2], Kapu Kethudâsı Neçîb Efendi'ye tahrîr ile bu tarafdan birkac[3] yüz esb iştirâ etmekde olduğu, ma'rûz-i hâk-i pâk-i[4] Der-i devlet kılmmağla, meydân-ı mücâhededе pâ-ber-cây-ı sebât ü ikdâm olan guzâtın teshîl-i umûr-i vâkı'alarını müstelzim esbâbın istihsâli, iktizây-ı şân-ı saltanat-ı seniyyeden olmağla, berây-ı kasd-ı sevâb şeref-efzây-ı minassa-ı sudûr olan hatt-ı hümâyûn mûcebince Istabl-ı hümâyûn'dan bir re's müzeyyen zîn ve yirmi dört re's yelegen-dest[5] ile ricâl-i Enderûn-i hümâyûn'dan otuz ve taraf-ı Vekâlet-penâhî'den beş ve cânib-i Fetvâ-penâhî'den dört ve Şeyhülislâm-ı esbak Dürrî-zâde[6] Efendi'yle Yâsinci-zâde Efendi'den ikişer ve Bahr-ı sefîd Boğazı muhâfızları Hüseyn Paşa ve Mehmed 'İzzet Paşa'dan dörder ve sudûr-i 'ulemâda vüs'atlice arpalıklara mutasarrıf olan efendilerden üçer ve sâ'irinden ikişerden cem'an yirmi beş ve İstanbul rütbesinden dört zât ve sâ'ir mevâlî ve müderrisînden cem'an yirmi üç[7] [Ü4 26a] efendiden yirmi altı ve ricâl-i bâb ve nüzzâr ve ümenâ ve hâcegân ve vüzerâ kapu kethudâlarının servet ashâbı olanlarından[8] ve Yeniçeri Ağası ve rikâb ağaları ve ser-bevvâbînin mütemevvil bulunanlarından cem'an doksan re's ki[9], min-haysü'l-mecmû' iki yüz on yedi re's esb-i ganâ'im[10] kesb, tehyi'e vü tertîb ve bir kadem akdem müşârun ileyh tarafına vâsıl olmak üzere birkaç[11] mukaddem mübâşir ile sevk u tesrîb olundu* .

el-Hakk i'lâ'-i kelime-i 'ulyâ içün techîz-i guzât etmek bizzât gazâya gitmekden ma'dûd olduğundan mâ'adâ, a'zam-ı levâzım-ı gazâ ve akdem-i menâzım-ı vegā olup, müfessirîn-i[12] 'izâmın tahkîklerince; nesta'îzü billah: *"Ve'l-'âdiyâti dabhan fe'l-mûriyâti kadhan, fe'l-mugîrâti subhan, fe-eserne*

1.olduğundan [Metinde önce "olduysa" yazılmış, sonradan müellifce "olduğundan" şekline dönüştürülmüştür] V : olup Ü4 : olduğundan T, M

2.Vâlîsi keyfiyyeti [Bu kelimeler sonradan müellifce sonradan satırın devamına yazılmışlardır] V : — Ü4 : Vâlîsi keyfiyyeti T, M

3.birkaç V, T, M : birkac Ü4

4.pâk-i V, T, M : pây-i Ü4

5.yelegen-dest Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "يلكنه دست" imlâsı ile yazılmış, sonradan üzeri çizilen kelimenin imlâsı "يلكن دست" şeklinde düzeltilmiştir] V

6.Dürrî-zâde Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "دريزاده" şeklinde yazılmış, sonradan üzeri karalanan kelime, üstüne yazılan "درى زاده" şekliyle düzeltilmiştir] V

7.üç V, T, M : üc Ü4

8.olanlarından Ü4 : olanlardan V, T, M

9.ki Ü4, V, M : — T

10.ganâ'im Ü4 : ganâyim V, T, M

11.birkaç V, T, M : birkac Ü4

*."**Me'mûriyyet-i Vâlî-yi Mora İbrâhîm Paşa** ..... tesrîb olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet,* XII, 122de kaydedilmiştir.

12.müfessirîn-i Ü4, T, M : + ["مفسيرين" imlâsı ile yazılan ve üzeri karalanan bu kelime, üstüne müellifce yazılan "مفسرين" şeklinde düzeltilmiştir] V

*bihî nak'an fe-vesatne bihî cem'â"** âyât-i beyyinâtı şeref ü fazlına bir[1] bürhân-ı bâhir ve delîl-i zâhir olan at irsâl eylemeleri, irâde-i ifdâl-icâdesiyle Pâdişâh-ı dîn ü İslâm *ekremehullâhu Te'âlâ mütevâliyen bi'n-nasri ve'l-igtinâm*** hazretleri, bendegân-ı sadâkat-nişân ve du'â-gûyân-ı ihlâs-tibyânın hem iltifât-ı hümâyûnlarına makrûn ve hem nâ'il-i ecr-i cezîl buyurdukları, vâreste-i kayd-ı zunûndur.

Hemân cenâb-ı Müste'ân 'azze ve celle 'an-karîbi'z-zemân huyûl-i[2] guzât-ı Müslimîni; **Nazm**[3]**:**

Zi-sümm-i[4] *sütûrân [Ü4 26b] der-ân pehn-i deşt,*
*Zemîn şeş şud ve âsmân geşt heşt****.

Nesr: Vasfına mâ-sadak edüp, haber-i hayr-ı feth-i tâmm ile bi'l-cümle ümmet-i Muhammed'i şîrîn-kâm eyleye; *ve hıve 'alâ külli şey'in kadîr ve bi'l-icâbeti cedîr.*****

Tefvîz-i hidmet-i celîle-i Vekāyi'-nüvîsî be-Muharrir-i Fakîr

'Alâ eyy-i sebebin kâne vekāyi' tahrîrine me'mûr Şânî-zâde 'Atâ'ullâh Efendi'nin tebdîli, murâd-ı nukkād[5]-nihâd-ı Dâverâne olarak, selef-i sâlihinin nakş-ı harîr tahrîr edüp[6], ol hidmete münâsib olanların esâmîsi takdîmine irâde-i hümâyûn ta'alluk etmekle, tarîk-i 'ilmiyye ve kalemiyyeden ba'zı zevât hâk-pây-i emel-revây-ı şâhâneye, Bâb-ı 'âlî ve

---

*= نستعيذ بالله : والعاديات ضبحا فالموريات قدحا فالمغيرات صبحا فاثرن به نقعافوسطن به جمعا". Andolsun nefesleriyle (güp güp) ses çıkararak koşan (at)lara, (tırnaklarıyla yerden) ateş çıkaranlara, sabahleyin akın edenlere, (ayaklarıyla) toz koparanlara, derken bir topluluğun ortasına dalanlara" anlamına gelen bu sözler Kur'ân, el-'Âdiyât 100/1-5. âyetleridir.

1.bir V, T, M : — Ü4

**= اكرمه الله تعالى متواليا بالنصر والاغتنام". Yüce Allah devamlı muzaffer kılmak ve ganîmet elde etmekle ona ikrâm etsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2.huyûl-i Ü4, T, M : + [Bu kelime metinde önce "قيول " imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce üzeri karalanıp üstüne yazılan "خيول " şekliyle değiştirilmiştir] V

3.Nazm Ü4 : — V, T, M

4.sümm-i Ü4, T, M : + Bu kelime önce "سب " şeklinde yazılmışken, üzeri çizilen kelimenin üstüne müellifce "سم " kelimesi yazılmıştır] V

***= Binilen ve yük taşıyan (at ve katır gibi) hayvanların tırnağından yer altı ve gök sekiz (kat) oldu" anlamına gelen Farsça bir beyittir. زسم ستوران[Ü4 26b] در ان پهن د شت * زمين شش شد و اسمان كشت هشت".

****= O herşeye kâdirdir ve duâlara cevap vermeye hazırdır" anlamına gelen Arapça bu cümlenin "O herşeye kâdirdir" kısmı Kur'ân, el-Mâide 5/120; el-En'âm 6/17; Hûd 11/4; er-Rûm 30/50; eş-Şûrâ 42/9; el-Hadîd 57/2; et-Tegâbün 64/1; el-Mülk 67/1. âyetlerin son kısmıdır. وهو على كل شئ قدير و بالاجابة جدير".

5.nukkād Ü4 : nefâd V, T, M

6.selef-i ..... edüp V, T, M : — Ü4

Bâb-ı Fetvâ-penâhî'den birkaç[1] def'ada 'arz olunmuş ise de, karîha-i[2] sarîha-i Dâverâne'den bu kem-nâm ve kem-intizâm, teşne-leb-i zülâl-i fenn-i edeb, kenâre-gîr-i dâ'ire-i matlab, şâgird-i kalem-i ma'ârif ve şâkir-bende-i[3] 'avârif, mu'terif-i kusûr u küsûr, mütevakkıf-ı mevkıf-ı 'usûr; **Beyt**[4]:

Müznib-i 'âciz ve cûyende-i eltâf-ı Samed,
*Sehv-gûyende, hatâ-kâr Mehmed Es'ad.**

Nesr[5]: *Veffekahullâhu Te'âlâ li-hidmeti sultânine'l-ekrem ve menehahû bi-ni'metihî terbiyete*[6] *veliyyi'n-ni'ami li'l-'âlem*[7]** kullarının ta'yînine hatt-ı hümâyûn-i 'inâyet-makrûn, zıll-ı Rabb-i şekûr, pîrâye-i sahîfe-i zuhûr buyurulmağla, saferu'l-hayrın on beşinci günü ol hidmete[8] fazlan ve lâ[9]-istihkâkan [Ü4 27a] me'mûriyyetle bu bende-i kemter, çırâğ-ı hâss-ı Şehinşâh-ı kâbil-perver olup, her ne kadar dîbâcê-i cild-i evvelde me-'mûriyyet-i mezkûrem[10] bi'l-münâsebe medd-i[11] tastîr kılınmış ise de tahdîsen li'n-ni'am bu mahalle[12] dahi tekrîr kılındı. Rızâ'en cenâb-ı Hakîm-i mutlak ve irtizây-ı Şehriyâr-ı bi-hakk üzere hidmetkâr ve vâreste-i sehv ü hatâ olarak mazhar-ı savn-ı Settâr olmak, dergâh-ı Vâhibü'l-âmâlden müsted'â-yı perîşân-güftârdır***.

1.birkaç V, T, M : birkac Ü4
2.karîha-i V, T, M : + intihâb Ü4
3.şâkir-bende-i Ü4-V, M : şâgird-i bende-i Ü4
4.**Beyt** T : — Ü4, V, M
*."مذنب عاجز و جوينده الطاف صمد * سهو گوينده خطاكار محمد اسعد" = Âciz günâhkâr, kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah'ın lütuflarını arayan, yanlış söyleyen, hatâlı Mehmed Es'ad" anlamına gelen ve Es'ad Efendi'nin kendini ifâde ettiği Farsça bir beyittir.
5.**Nesr** T : — Ü4, V, M
6.بنعمته تربية Ü4 : بنعمة تربيته V : بنعمته تربيته T.M
7.للعالم Ü4 : اللعالم V : اللعام T, M
**."وفقه الله تعالى لخدمة سلطاننا الاكرم * ومنحه بنعمته تربية ولى النعم للعالم" = Yüce Allah onu pek cömert olan sultanımızın hizmetinde muvaffak kılsın ve Allah ona, bütün dünyaya karşı ihsânı bol olan yüce padişahımızın terbiyesinde bulunmayı bahşetsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
8.hidmete Ü4, V, T : + lâ M
9.ve lâ T, M : lâ Ü4 : lâ fazlan ve [Bu kısımla ilgili olarak metinde önce "fazlan" yazılmış, üzeri çizilen bu kelime müellifce sonradan üstüne "lâ fazlan ve" yazılarak düzeltilmiştir] V
10.mezkûrem Ü4 : mezkûre V, T, M
11.medd-i V : — Ü4, T, M
12.mahalle V, T, M : mahalde Ü4
***."**Tefvîz-i hidmet-i celîle-i Vekâyi'-nüvîsî** ..... güftârdır" kısmı özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* XII,131'de kaydedilmiştir.

Bâ-cenâh-ı çâkerî Keçeci-zâde[1] 'İzzet Molla[2] Efendi'nin mahzâ ihsân-ı bî-imtinân-ı pâdişâhânenin teşekkürini nâtık bu Fakîr hakkında nâtıka-perdâz-ı edâ olduğu târîhdir. **Nazm**[3]:

Dest-i meşşâta-i takdîr ile Şânî-zâde,
Bir zemân görmüş idi, dest-i vekâyi'den sûd.

Bâ-cenâh olmağla[4], nazm ile nesr etdi kerem,
Bâ-cenâhım kuluna şimdi Şeh-i sâhib-i cûd.

Nazmen ve nesren o Hâkān'a zafer-nâme yazup,
Ne imiş[5] bildirelim şevket-i Sultân Mahmûd.

Yazmadan 'âciz ola vak'a-nüvîs ü şâ'ir,
Ol kadar eyleye kim 'ömrini Bârî memdûd.

Nusrat-ı Şâh-ı cihânı yaza her târîhe,
Hâme-i vak'a-nüvîsi ede Es'ad Ma'bûd[6].
(خامه وقعه نویسی ایده اسعد معبود)

İcrây-ı resm-i latîf-i Âsafî be[7]-binây-ı Câmi'-i nev-esâs-i Nusrat

Top Arabacılar Kışlası ittisâlinde otuz dokuz sâli receb hilâlinde te'sîsine besmele-hân-ı ibtidâ [Ü4 27b] buyurılan Câmi'-i Nusrat ile müsemmâ ma'bed-i nev-tarh-ı hümâyûnun çâr-dîvâr-ı envâr-nisârı kubbe dâ'iresine dek tekmîl olup, reşk-âverine kıbâb-ı eflâk olan kubbenin binâsına mübâşeret olunmağla, 'âdet-i dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzere taraf-ı eşref-i hümâyûn ve ricâl-i Enderûn-i feyz-makrûn ile Sadr-ı a'zam ve Şeyhülislâm ve Bahr-ı sefîd Boğazı'nın tarafeyn-i sevâhili muhâfızları ve bi'l-cümle ricâl-i devlet ve hademe-i saltanat taraflarından 'alâ ihtilâf-ı tabakâtihim şal ve tefe başı ve savâyî[8] ve mutallâ hatâyî ve üstüne mor[9] çukadan top top, zirâ' u zirâ' askılar Bâb-ı 'âlî'den[10] evvelce âmâde ve şehr-i mezkûrun on altıncı günü Teşrîfâtî Efendi vâsıtasiyle bâlây-ı binâda müheyyâ kılınan sütûnlar

1.Keçeci-zâde [Önce "کیچه جی زاده" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce üzeri çizilerek üstünde "کچه جی زاده" imlâsı ile düzeltilmiştir] V : Kiçe-zâde Ü4 : Keçeci-zâde T, M
2.Molla Ü4, T : Monla V, M
3.**Nazm** Ü4 : — V, M : **Nesr** T
4.olmağla Ü4 : olmağile V, T, M
5.Ne imiş [Metinde önce "Neymiş" yazılmışken, üzeri çizilmiş ve üstüne müellifce "Ne imiş" şeklinde yazılarak düzltilmiştir] V : Neymiş Ü4 : Ne imiş T, M
6.Ma'bûd Ü4, T : + [V ve M nüshalarında "Ma'bûd" kelimesinin yanında kırmızı mürekkeple yazılmış "241" rakamı vardır] V, M
7.be Ü4 : — V, T, M
8.savâyî V, T, M : safâyî Ü4
9.ve üstüne mor V, T, M : üstûfe ve Ü4
10.Bâb-ı 'âlî'den V, T, M : Bâb-ı 'âlî'de Ü4

üzere âvîhte ile birkac[1] gün ol câmi'-i envâr[2]-lâmi', mânend-i nev-'arûs-i zînet-dâr ve ba'dehû emti'a-i mezkûreyi 'amele ve bennâ'-i binâ iktisâm ile vâye-dâr-ı nevâl-i Şehriyâr oldular.

İhsân-ı vezâret be-Mîr-i mîrân Pilaslı-zâde İsmâ'îl Paşa

Cild-i evvelde zikri murûr etdiği üzere nâ'il-i câh ve mazhar-ı ihsân-ı Pâdişâh olarak Rumeli ordusuna ta'yîn olunan Beratlı Mîr-i mîrân Süleymân Paşa'nın yanında bulunan Arnabud[3] ser-kerdeleri, hâlâ asker-i İslâm der-dest-i [Ü4 28a] teshîr olan Mesolong'i muhâsara üzere iken, muktezây-ı cibilletleri üzere li-garazın-mâ[4] şakk-ı 'asâ ve gûyâ mûmâ ileyh Süleymân Paşa'nın nâ-be-câ mu'âmelesiyle emniyyetleri meslûb olduğundan bahsle, 'uhdesinde olan Avlonya Livâsı İsmâ'îl Paşa'ya tevcîh birle ma'iyyetine ta'yîn olunmadıkları sûretde rû-gerdân-ı hidmet ve vatanlarına sâ'ik-i hamîr-i 'avdet olacakların bî-pervâ Ser'asker Reşîd Paşa'ya gelüp, inhâ vü iştikâ etmeleriyle müşârun ileyh dahi: "Muhârebe esnâsı böyle mu'âmeleniz mûcib-i ihtilâl-i asker olur" deyü teskînleri sadedinde olmuş ise de kâr-ger olmayup, kaziyyeyi 'alâ vechi'l-matlûb işler görüldükden sonra vezâretle Yanya Livâsı hakkında mev'ûd olup, hasbe'z-zâhir hidmetde bezl-i mechûd eden mûmâ ileyh İsmâ'îl Paşa'ya defe'âtle ifâde ve sükûn-i kîl ü kāl içün livâ'-i mezkûrun 'uhdesine ihâlesini irâde edüp, 'alâ kavl-i İsmâ'îl Paşa, sû'-i mu'âmele-i ser-kerdegân kendine 'azv olunup, mûcib-i vehâmet-encâm olacağını mütâla'a birle: "Evvel emirde Der-i[5] devlet'den istîzân olunup, karîn-i müsâ'ade-i seniyye olmadıkca kabûl etmem" deyü istinkâf etmiş ise de, Ser'asker-i müşârun ileyh kangı mütâla'aya mebnî ise bi-lâ-istîzân livâ'-i mezkûru rütbe-i refî'a-i vezâretle [Ü4 28b] hükm-i Sipehsâlârî üzere İsmâ'îl Paşa'ya tevcîh ve Der-'aliyye'ye inhâ etmekle, tevcîhi karîn-i infâz ve mazhar-ı müsâ'ade-i Pâdişâh-ı cihân-melâz olmağla, saferu'l-hayrın on yedinci günü Kapu Kethudâsı'na ilbâs-ı hil'at resmi ri'âyet ve tarafına irsâl-i menşûr-i vezâret kılındı*.

Garîbe

Mûmâ ileyh Süleymân Paşa'nın şükâtından olan İsmâ'îl nâm serkerde, zâhirine nazaran ordu-gâhda kalmak lâzım iken, livâ'-i mezkûr

---

1.âvîhte ile birkac Ü4 : âvîh[t]e ile birkaç V, T, M
2.envâr Ü4, V, M : envâra T
3.Arnabud [Bu kelime önce "Arnavud" imlâsı ile yazılmışken üzeri karalanmış, üstüne müellifce "Arnabud" şekli ile yazılmıştır] V : Arnavud Ü4 : Arnabud T, M
4.muktezây-ı ..... garazın-mâ V, T, M : — Ü4
5.Der-i Ü4 : — V, T, M
*."İhsân-ı vezâret ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII, 121'de kaydedilmiştir.

İsmâ'îl Paşa'ya verildikten sonra[1], bin kadar Arnabud fesedesini tahrîk ve vilâyetleri savbına ma'an teslîk etmesi, agrâz-ı fâsidelerine bir bürhân olduğu vâreste-i dağdağa-i teşkîkdir[2].

Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-Vâlî-i[3] Eğriboz

Yine tavâ'if-i a'dâ, vâfir merâkib-i harrâka-ârâ ile Kızıl-hisâr ma'kıl-ı üstüvârına kasd-ı sû' ile hücûm etmişler iken, Vâlî-i[4] Vilâyet 'Ömer Paşa ibrâz-ı celâdetle varup, cem'iyyetlerini[5] perîşân eylediği nüvîdi[6], evâhır-ı mâh-ı merkūmda mukaddimât-ı beşâreti temhîd eyledi*.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Mekke-i mükerreme Kazâ'-i mübâreki, sâl-i âtî muharremi gurresinden zabt etmek[7] ve rütbesi yevm-i tevcîhi olan işbu şehr-i[8] rebî'ulevvelin onuncu gününden mu'teber olmak üzere sâbıkā Edirne Kadısı es-Seyyid Mehmed 'Ârif Efendi'ye ve Medîne-i münevvere Kazâsı câh-ı feyz-iktinâhı kezâlik zabt ve rütbesi sâl ve yevm-i mezbûrdan i'tibâren mûmâ ileyh 'Ârif Efendi'nin Edirne'de halefi Fındık-zâde hafîdi İmâmî[9] es-Seyyid İbrâhîm Efendi'ye ve Edirne Kazâsı işbu kırk bir zilka'desinden zabt etmek üzere sâbıkā Üsküdar Kazâsı'na mübtelâ olan[10] Yazıcı-zâde İbrâhîm Edhem Efendi'ye [Ü4 29a] ve Burusa, sene-i mezkûre[11] şa'bânından zabt olunmak üzere sâbıkā İzmir Kadısı Yesârî-zâde Mustafa 'İzzet Efendi'ye ve Kazâ'-i Şâm, 'âm-ı merkūm mâh-ı sıyâmı gurresinden zabt olunmak üzere sâbıkā

1.sonra Ü4, V, T : + [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak M 12b'nin sağ kenarında aynı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Keyfiyyet bâlâda zeyl olunduğu üzere Beratlı İbrâhîm Paşa-zâde Süleymân Paşa ile ve ahmak bir âdem olarak müşârun ileyh Pilaslı İsmâ'îl Paşa'yı, tahsîl-i vezâret zımnında mûmâ ileyhi igfâl, ol dahi firîfte olarak Mesolong'dan nâgehânî firâr etmesiyle, Ser'asker Reşîd Paşa eğerçi maslahata vâkıf olmuş ise de, nâ-çâr hasbe'l-maslaha İsmâ'îl Paşa'ya vezâret tevcîhle ba'dehû inhâ etmişdir"] M

2.**Garîbe** ..... teşkîkdir V, T, M : — Ü4

3.**Vâlî-i** V, T, M : **Vâlî-yi** Ü4

4.Vâlî-i V, T, M : Vâlî-yi Ü4

5.cem'iyyetlerini Ü4 : — V, T, M

6.eylediği nüvîdi V, M : eylediği nüvîd Ü4 : eyledikleri nüvîdi T

*."**Âmeden-i peyâm** ..... eyledi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII, 121'de kaydedilmiştir.

7.etmek V, T, M : — Ü4

8.şehr-i V, T, M : — Ü4

9.İmâmî V, T, M : — Ü4

10.olan V, T, M : — Ü4

11.mezkûre Ü4, V, M : mezkûr T

Beyt-i Mukaddes Kadısı Palabıyık[1] Hasan Paşa İmârnı Hüseyn Efendi'ye ve Kazâ'-i Halebü'ş-şehbâ, yine ramazân-ı envâr-leme'ândan tasarruf etmek üzere Mûsıla-i Süleymâniyye müderrislerinden Selânikî Mustafa Paşa-zâde es-Seyyid 'Osmân Beyefendi'ye ve Galata kezâlik mâh-ı mübârek-i merkūmdan zabt olunmak üzere taferât-ı mahdûmiyyet ile Süleymâniyye müderrisleri silkinde bulunan 'Âşir Efendi'nin veled-i sâlisi Mehmed Tâceddîn Efendi'ye tevcîh ü ihsân ile her biri ferhân kılındılar.

Kırâ'at-i velâdet-nâme-i Sultân-ı İklîm-i risâlet

'Âdet-i sa'âdet-gāyet-i Devlet-i 'aliyye ve kā'ide-i hasenât[2]-'â'ide-i saltanat-ı seniyye üzere işbu şehr-i rebî'ulevvelin on ikinci isneyn günü Bâ'is-i îcâd-ı 'âlem *sallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve sellem** efendimiz hazretlerinin menkabet-nâme-i mîlâd-ı bâhirü'l-is'âdları istimâ'iyle, istis'âd içün Vezîr-i a'zam ve Şeyhülislâm ve vüzerâ ve 'ulemâ ve erkân ve hademe-i Devlet-i ebed-bekā, Câmi'u'n-nûr-i Ahmed Hânî *'aleyhi'l-gufrânu mâ tütle's-seb'u'l-mesânî***de 'ale's-sabâh [Ü4 29b] mânend-i 'akd-i pervîn ictimâ' ve kudûm-i işrâk-lüzûm-i Halîfe-i Sultânu'l-enbiyâ'ya intizâr ile dîdelerini mihr-iltimâ' eylediklerine mukārin, Pâdişâh-ı rûy-i zemîn *halledallâhu Te'âlâ[3] mülkehû ilâ yevmi'd-dîn**** hazretleri alay-ı vâlâ ile ol makām-ı melâ'ik-hüddâmı teşrîf ve cümlesini revzene-i mahfil-i hümâyûndan nigâh-ı selâm-ı ihsân-ifhâm ile[4] taltîf buyurduklarından sonra, vâ'izân-ı Kâşifî-makām efendiler mahalle münâsib âyât-i kerîme tefsîriyle va'z u tezkîr u du'â ve mevlid-hânân[5] dahi revâyih-i zikr-i mîlâd ile meşâm-ı cân-ı müstemi'îne 'avâtır-fermâ olduklarının ba'dında istifâde-i bereketle hazret-i Pâdişâh-ı İslâm *tavvelallâhu 'omrahû ve edâme saltanatahû ilâ âhıri'l-eyyâm**** şevket-seraylarına 'avdet ve erkân-ı saltanat-ı ebed-kıyâm dahi makāmlarına ric'at buyurdılar.

1.Palabıyık Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "بالابيق " imlâsı ile yazılmış, sonradan "باله بيق " şekline dönüştürülmüştür] V

2.hasenât Ü4, V, M : — T

*."صلى الله تعالى عليه و سلم" = Yüce Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bu cümle Peygamberimiz'e yapılan bir duâdır.

**."عليه الغفران ما تتلى السبع المثانى" = Seb'u'l-Mesânî (Fâtiha Sûresi) okundukça Allah'ın mağfireti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3.Te'âlâ Ü4 : — V, T, M

***."خلد الله تعالى ملكه الى يوم الدين" = Yüce Allah onun ülkesini kıyâmete kadar pâyidâr kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

4.ifhâm ile Ü4 : îhâmla V, T, M

5.hânân V, T, M : hânâ[n] Ü4

****."طول الله عمره و ادام سلطنته الى اخر الايام" = Allah ömrünü uzun eylesin ve onun saltanatını kıyâmete dek sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Tezyîl

Rivâyât-i sahîha ve salavât-i fesîha ile tertîb olunmuş olan manzûme-i mevlid-i şerîfi kırâ'atde 'ahd-i ba'îdden berü[1] mevlid-hânân, semâ'î ve beste gibi terennüm-sâz ve tegannî-i[2] celî ile nağme-per-dâz olarak aslâ sebk ü 'ibârâtı münfehim olmaz, 'avâmm değil havâss bile ne dimek olduğunu anlamaz idi. Yine ol usûl-i nâ-makbûl üzere tilâvetleri me'mûl iken meğer evvelce zuhûr [Ü4 30a] etmiş olan[3] tenbîh-i nebîh-i Pâdişâh-ı dînpenâh ile işbu meclis-i ünsâ-ünsde nâ-gâh yine perde-i dügâh u segâhdan çıkmamak vechiyle harf be-harf kelimât-ı manzûme-i şerîfe anlaşılur[4] sûretle ve her mısrâ'ı hıtâmında mü'ezzinînin: "Hay hûy" deyü icrâ edegeldikleri tevşîh nâmında olan asvâtları, salavât ü tahiyyâtla edâ olunarak kırâ'atine ibtidâr edüp, ol kadar ravh-bahş-ı rûh-i müstemi'în oldular ki, rikkat-i kalble lisân-ı bendegândan *'aleyke 'avnullâh** sadâsı peyveste-i muka''ar-ı sipihr-i devvâr ve bu eser-i hayr, Şehriyâr-ı müceddid-iştihârın 'an-karîbi'z-zemân mazhar-ı nusrat-ı 'azîm ve masdar-ı feth-i cesîm olacaklarına bir fâl-i hayr-iştimâl ve bir emâre-i fevz-me'âl olduğu, Mülhimü's-savâb-ı serâ'ir-i uli'l-ebsâr olmuşdur.

Hamidtullâhe ve'l-iclâle hamden,
*Şekertullâhe ze'l-ma'rûfi şükran.***

Râkımü'l-hurûf dahi ol bezm-i şeref-cezm sahnına hem-rütbem olan müderrisîn-i ihlâs-âyîn ile dâhil ve envâ'-ı füyûzâta nâ'il olup, muvaffakiyyet-i Şâh-ı cihân-ârâ husûlünde subha-şümâr-ı du'â ve kâse-nûş-i şerbet-i hoş-güvâr-ı senâ oldum.

Hemân cenâb-ı Hudâvend-i Mülhimü's-savâb, Şehriyâr-ı re'fet-intisâb hazretlerini[5] bunun gibi gûn-â-gûn emr-i ma'rûf [Ü4 30b] ve nehy-i münkere mazhar ve metâlib-i 'âliye-i hayriyyelerini karîben müyesser eylesün, âmîn bi-hürmet-i Hulâsati'l-mâ'-i ve't-tîn; *'aleyhi ve 'alâ âlihî ve sahbihî elfü elfi salâtin ve selâmin min Rabbi'l-'âlemîn****.

1.ba'îdden berü Ü4, M : ba'id[de]n berü V, T
2.tegannî-i V, T, M : tegannî-yi Ü4
3.olan Ü4 : — V, T, M
4.anlaşılur Ü4, V, T : anlaşıyor M
*."عليك عون الله" = Allah'ın yardımı üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
**."شكرت الله ذاالمعروف شكرا * حمدت الله و الاجلال حمدا = Tazimle birlikte Allah'a sonsuz övgüler ve lütuf sahibi Allah'a sonsuz şükürler" anlamına gelen Arapça bir beyit gibi gözüküyor.
5.hazretlerini Ü4, V : hazretleri T, M
***."عليه و على اله و صحبه الف الف صلوة و سلام من رب العالمين = Âlemlerin Rabbi'nden onun, âilesinin ve sahâbîlerinin üzerine binlerce salât ve selâm olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

'Avdet-i Es'ad Efendi ez-cânib-i İran ve vusûleş be-Der-i devlet

Cild-i evvelde meşrûh-i kalem-i tahrîr olan mevâdd içün taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den Bağdâd-ı bihişt-âbâd cânibine me'mûr olan sâbıkā Tezkire-i sânî Hazînedâr-başı-zâde Es'ad Efendi, tahsîl-i ıttılâ' etdikden sonra ric'at edüp, kat'-ı merâhil ederek şehr-i mezkûrun[1] on dördüncü cum'a günü Âsitâne-i feyz-âşiyâne'ye vâsıl ve hatt-ı destinden bi-'aynihî nakl ü tahrîr olunan işbu üç[2] bend takrîrinden hakîkat-i hâle vukûf hâsıl oldu*.

Takrîr-i me'mûr-i mûmâ ileyh

Ma'lûm-i 'âlî buyurulduğu üzere çâkerlerinin Bağdâd'a me'mûriyyetim, İranlu maslahatından dolayı Bağdâd Vâlîsi hazretlerinin İran tüccâr ve züvvârı haklarında vukū'a gelan bida' u muhdesât ile mezâlim ü te'addiyâtı iştikâları ve münâza'un fîh olan Kürdistânlar nizâ'ı mâddeleri olup, çâkerleri Bağdâd'a lede'l-vusûl evvel emirde vâlî-i[3] müşârun ileyhin hâl ü mişvârı ve İranlu ile beynlerinde mûcib-i nizâ' olan Kürdistân ahvâli [Ü4 31a] ve Kürdistân paşalarının Bağdâd tarafına celb ve te'lîf ü te'mînleri esbâbını mütâla'a ederek, hâlâ Baban Mutasarrıfı Mahmûd Paşa'ya mahfiyyen ve mektûmen taraf-ı çâkerânemden kağıd tahrîr ve gizlü âmed-şud eden âdemlerine envâ' mevâ'id ü vesâyâ beyân u îrâd olunarak, celb ü te'mînleriyle Bağdâd'a gelmelerine her ne kadar sa'y ü ikdâm olunmuş ise de, bir vechile emniyyet[4] ü i'timâdları olmadığından[5], gâh İranlu tarafından havflerini ve gâh Bağdâd cânibinden mahzûrlarını beyân ederek gelmekden i'tizâr ve cihet-i uhrâ ile kesb-i emniyyet edebilseler, mâlen ve bedenen Devlet-i 'aliyye'ye ibrâz-ı hidmet ü 'ubûdiyyet edeceklerini ve İranlu tarafına mümâyelet ü dehâletleri zarûrî ve kasrî olduğunu ifâde vü ikrâr eylediklerinden, işbu te'lîf mâddesinin mertebe-i istihâlede olduğuna cezm ü yakîn hâsıl olarak, zarûrî bu husûsdan sükût ile Bağdâd'a vusûl-i bendegânem ve İran Devleti tarafından dahi 'acâleten mevsûk u mu'temed bir me-

---

1.şehr-i mezkûrun Ü4, V, T : + [Muhtemelen buradaki ay ismi ile ilgili olarak M 13b'nin sağ köşesinde ayrı bir kaligrafi ve siyâh mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Rebî'ulevvel"] M

2.üç V, T, M : üc Ü4

*."**'Avdet-i Es'ad Efendi ez-cânib-i İran** ..... hâsıl oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII, 134'te kaydedilmiştir.

3.vâlî-i V, T, M : vâlî-yi Ü4

4.emniyyet Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "امیـــت " gibi yazılmışken, üzeri çizilen bu kelimenin üstüne müellifce "emniyyet" yazılmıştır] V

5.olmadığından Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "اولمادیغندن " imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "اولمدیغندن " şeklinde düzeltilmiştir] V

'mûr gönderilmesi, Velî'ahd-ı İran Şeh-zâde 'Abbâs Mîrzâ tarafına ihbâr u intizâr olunarak, beş mâlı murûrundan sonra Kürdistân paşalarından bir iki seneden berü İranlu nezdinde tevkîf olunan 'Abdullâh Paşa, ma'iyyetiyle Hüseyn[1] Kuli [Ü4 31b] Hân[2] nâmında Bağdâd'a vürûd eden me'mûrlariyle[3] Bağdâd Vâlîsi müşârun ileyhin huzûrunda ve münferiden meclis 'akdiyle ba'zı müzâkerât sebkat etmiş ve İranlu de'âvîsinin Bağdâd'da isbâtı[4], müşârun ileyhin havfından mertebe-i imkânda olmayacağını, me'mûr-i merkûm müvâceheten söylemiş ve müşârun ileyh dahi külliyyen vâdî-i[5] inkâra sülûk etmiş ise de, pek de[6] mülzim ü müskit cevâb olmadığından[7] ve İranlu tarafından bess-i[8] şekvâ olunan mevâddın cümlesi sıhhate makrûn değilse de külliyyen bî-asl u esâs olmayup, meselâ birkaç[9] mahalde İran züvvârından bâc ahzı ve kayık imrâriyyesi ve cenâzelerinin Meşhedeyn'e defn olunmasına dâ'ir muhdesât, müşârun ileyh mukāta'a sûretine konılup, birer kimesneye ihâle vü ilzâm olunarak, çâkerleri Bağdâd'a varıncaya dek mültezimleri[10] ahz etmekde oldukları ve gümrük rusûmundan dahi ba'zı nev' eşyâda yüzde dörtden ziyâde alındığı vâki' olmağla, zâhir-i hâlde müşârun ileyhin ve hakîkaten saltanat-ı seniyyenin nâmûsunu vikâyeten çâkerleri dahi ol mebhasden sarf-ı nazar ederek: "Bunlar umûr-i cüz'iyyeden ve def'i mümkin olur mevâddan olmağla, asıl maslahat devleteyn beyninde üss-i esâs olan Kürdistân mâddesidir. Bu husûsda olan me'mûriyyetiniz [Ü4 32a] ne vechiledir" denildikde, me'mûr-i merkûm: "Benim Kürdistân maslahatına dâ'ir me'mûriyyetim olmayup, rusûm-i 'âdiyesine müte'allık ba'zı mesmû'âtım var ise de, bu husûsun sizinle mübâhasesine bir gûnâ ta'lîmâtım yokdur" cevâbını ba'de'l-îrâd, bu mâddenin netîcesi Nâ'ibü's-saltana 'Abbâs Mîrzâ cenâblarının huzûrunda olabileceğini ve me'mûriyyet-i hakîkiyyesi çâkerlerini Tebrîz'e götürmek[11] idüğüni taraf-ı çâkerîye ihbâr edüp, başka

---

1.Hüseyn Ü4, V, M : Hasan T

2.Hüseyn Kuli Hân Ü4, T, M : + [Bu kelimeler metinde önce "حسینقولی" imlâsı ile yazılmışken üzeri karalanarak üstüne müellifce "حسین قولی خان" imlâsı ile yazılmışlardır] V

3.me'mûrlariyle Ü4 : me'mûrlar ile V, T, M

4.isbâtı Ü4 : + Bağdâd'a V, T, M

5.vâdî-i V, T, M : vâdî-yi Ü4

6.pek de T, M : bek de Ü4, V

7.olmadığından Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "اولمادیغندن" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "اولمدیغندن" şeklinde düzeltilmiştir] V

8.bess-i Ü4, T, M : + ["bess-i" kelimesi metinde düzgün yazılmadığından üzeri karalanıp üstüne müellifce doğrusu yazılmıştır] V

9.birkaç V, T : birkac Ü4, M

10.mültezimleri Ü4 : 'itretleri V, T, M

11.götürmek [Metinde yer alan "göndermek" kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellifce "götürmek" yazılmıştır] V : göndermek Ü4 : götürmek T, M

vechile çâresi kalmadığından[1], Bağdâd Vâlîsi müşârun ileyhle bi'l-müzâkere me'mûr-i merkûm ile Bağdâd'dan hareket ve Süleymâniyye üzerinden İran'a 'azîmet olunarak, otuz birinci günü hükûmet-gâh-ı Velî'ahd-ı İran olan Tebrîz'e vusûl-i bendegânem müyesser olup ve Şeh-zâde-i[2] müşârun ileyh[3], çâkerlerinin vürûdumdan mukaddem muhayyem-gâh-ı şâhî olan Sultâniyye'ye gitmiş bulunduğundan, keyfiyyet-i kudûm-i 'âcizânem kā'im-makāmı Mîrzâ Ebu'l-Kāsım ve sâ'ir vükelâsı taraflarından müşârun ileyhe lede'l-ihbâr, devleteyn-i 'aliyyeteyn beyninde şîrâze-bend-i istihkâm olan silm ü musâfâtın te'sîs ü teşyîdi zımnında taraf-ı saltanat-ı seniyyeden işbu me'mûriyyet-i bendegânem mezîd-i memnûniyyet ve Tebrîz'e vusûl-i 'âcizânem dahi[4] başkaca bâ'is-i mahzûziyyeti olduğundan, [Ü4 32b] kendüsi Tebrîz'e gelinceye dek ikāmet-i bendegânemi[5] ve ri'âyet-i[6] mihmân-nevâzî husûslarını, nâ'ibi olan maḥdûmu Behrâm Mîrzâ'ya ve müdîr-i umûrlarma iş'âr edüp, bu hâl üzere çend rûz murûr[7] eyledikden sonra, Şâh-zâde-i[8] müşârun ileyhin el-yevm müdîr-i umûru olan müstevfâ Mîrzâ Muhammed Takî, müsâfir[9] olduğum hâneye gelüp: "Sultâniyye'den şimdi çapar vârid olmağla, Nâ'ibü's-saltana'nın size rakamı vardır" diyerek bir kıt'a kağıd takdîm etmeğin, me'âlinde mukaddime-i iltifât-ı[10] mihmân-nevâzî ve devleteyn beyninde olan müvâlât u musâfât[11] fıkarâtı temhîdinden sonra, çâkerleriyle mülâkāta kemâl-i hâhişi var ise de, hasbe'l-îcâb nezd-i şâhîde[12] ikāmeti tûl u dirâz-ı müddet olacağından, ba'zı ferdî-şâmdan[13] ifhâm u iblâgını ve taraf-ı çâkerîden dahi 'arz olunacak metâlib her ne ise ifâde vü beyân olunmak üzere merkûm Mîrzâ Takî'yi me'mûr etmiş olduğu muharrer olup, Mîrzâ-yı merkûm dahi hânesinde meclis olacağını ihbâr eylediğinden, ferdâsı Mîrzâ-yı merkûmun hânesine varılup,

---

1.kalmadığından Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "قالماديغندن " imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "قالمديغندن " şeklinde düzeltilmiştir] V

2.Şeh-zâde-i [Üzeri çizilen "Ve Şâh-zâde-i" kelimeleri, müellifce üstüne yazılan "Ve Şeh-zâde-i" şeklinde düzeltilmiştir] V, : Şâh-zâde-i Ü4, T, M

3.ileyh Ü4, T, M : + [Metinde yer alan "ileyhe" kelimesinin üzeri çizilmiş, üstüne müellifce "ileyh" yazılmıştır] V

4.dahi Ü4 : — V, T, M

5.bendegânemi V, T, M : bendegânem Ü4

6.ri'âyet-i Ü4, T, M : ri'âyet ü V

7.murûr Ü4, T, M : + [Üzeri karalanan "murûr ile" kelimelerinin üstüne müellif tarafından "murûr" kelimesi yazılmıştır] V

8.Şeh-zâde-i [Üzeri çizilen "Şâh-zâde-i" kelimesi, müellifce üstüne yazılan "Şeh-zâde-i" şeklinde düzeltilmiştir] V, : Şâh-zâde-i Ü4, T, M

9.müsâfir [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek müellif tarafından sonradan satırın üstüne yazılmıştır] V, T, M : — Ü4

10.iltifât-ı Ü4, T : iltifât ve V, M

11.musâfâtın V, M : musâfât Ü4, T

12.şâhîde Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "شاهى ده " imlâsı ile yazılmışken, sonradan müellifce "شاهيده " şeklinde düzeltilmiştir] V

13.ferdî-şâmdan V, T, M : — Ü4

kadı'askerleri makāmında olan Mîrzâ[1] Mehdî dahi me'mûren hâzır olduğu hâlde tahliye-i meclis olundukda, Mîrzâ-yı merkūm Nâ'ibü's-saltana tarafından kendüye vârid olan Fârisiyyü'l-'ibâre mükâlemeye [Ü4 33a] me'mûriyyet rakamını ihrâc ile kırâ'ate başlamış ve mecmû'u Bağdâd Vâlîsi müşârun ileyhin İran tüccâr ve züvvârına hılâf-ı 'ahd ü şurût[2] envâ'-ı bida' u muhdesât ile vukū' bulan te'addiyâtını mukaddemki sebkat eden iştikâ mevâddına bir takım dahi 'ilâve vü zamâyim ile yegân yegân ta'dâd ü beyân etmiş olmağın, ba'de'l-istimâ' taraf-ı çâkerîden: "İşbu beyân olunan mevâdd, Nâ'ibü's-saltana tarafından mukaddemâ Der-sa'âdet'e inhâ olunmuş olduğundan, fi'l-hakîka hılâf-ı 'uhûd u şurût bir nesne var ise, icrây-ı şerâ'it-i musâlaha ile beraber men' u def'i me'mûriyyetim iktizâsından olmağla, Bağdâd'a vürûdumuzda taraflarından dahi mevsûk u mu'temed bir me'mûr gönderilmesi, Nâ'ibü's-saltana cenâblarına bâ-tahrîrât ihbâr olunmuş ve beş mâh müddet terakkub u intizâr kılınmışiken, bundan sonra 'Abdullâh Paşa[3] ma'iyyetiyle Bağdâd'a gelan me'mûrunuz yine bu sözleri der-miyân edüp, bi'l-müvâcehe Bağdâd Vâlîsi hazretleri dahi cümlesinden tebri'e-i zimmet ederek: 'Her kimden ne almış isem gelüp, taleb ü isbât eylesün, za'fıyla redd edeyim' demiş ve bir nesnenin[4] sübûtu zâhir olamamış olduğundan, devleteyn beyninde asıl şart-ı a'zam olan Kürdistânlar mâddesi tarafımızdan [Ü4 33b] iddi'a olundukda, ana dâ'ir me'mûriyyet-i kat'iyyeden 'acz göstererek, Nâ'ibü's-saltana'nın re'y ü irâdesine mevkūf olduğunu beyân eylediğinden ve me'mûriyyetim dahi bu şartın kâmilen icrâsına menût idüğünden, Nâ'ibü's-saltana hazretlerinin mesmû'umuz olan mecbûl u mevsûf oldukları şîme-i kerîme-i hakkāniyyet ü mürüvvetlerine igtirâren buraya geldik[5]. Benim murâdım iki devlet-i 'aliyye beyninde teceddüd eden silm ü safvetin teşyîd ü tahkîmiyle, musâlaha-i mübârekenin ilâ mâ şâ'allâhü Te'âlâ istibdâd ü istikrârı olmağla, Bağdâd Vâlîsi hazretlerine 'azv[6] olunan te'addiyâtdan kendüsi ibrâ'-i zimmet etmekde ise de, iki seneden berü ibkāy-ı hudûd şartının taraf-ı Devlet-i İraniyye'den 'adem-i icrâsı, mugāyir-i 'ahd-nâme-i hümâyûn bir keyfiyyet olduğundan, Bağdâd Vâlîsi müşârun ileyh cânibinden dahi ba'zı şey[7] vukū' bulmuş farz u takdîr olunsa, doğrusu buna mukābele bi'l-misl kā'idesiyle hükm olunabilür. Zîrâ tüccâr u züvvâr ve huccâc şartları ve şerâ'it-i sâ'ire[8] -ki cümlesi İran Devleti'nin tevekku'âtıdır- ibkāy-ı hudûd-i sâbıka, ya'nî Kürdistânlar'ın reddi

1.Mîrzâ Ü4, T : Mîrzâ-yı V, M
2.şurût V, T, M : şart Ü4
3.Paşa Ü4, T : — V, M
4.bir nesnenin Ü4 : بر نسينك سنه نك V : birisinin T : birisinin سنه سنك M
5.geldik Ü4, V, M : geldim T
6.'azv Ü4, T : 'azven V, M
7.şey V, M, T : şey' Ü4
8.sâ'ire Ü4 : sâ'ireler V, T, M

şartiyle tev'em olmağla, şart olmayınca meşrût dahi olmaz" denildikde, Mîrzâ-yı merkūm: [Ü4 34a] "İran Devleti Kürdistanlar'ı taraf-ı Devlet-i 'aliyye'ye terk ü redd edüp, rusûm-i 'âdiyesinden başka bir gûnâ müdâhelesi yokdur. Ve rusûm-i 'âdiye dahi dâhil-i şurûtdur" dedikde, taraf-ı çâkerîden: "Şart denilan şey[1] mu'ayyen ve mahsûs bir mâdde üzerine olur. Bu dediğin[2] rusûm-i 'âdiye lafzı, 'ahd-nâmelerde münderic Kürdistânlar şartının zeylinde bir fıkra olup, şumûli dahi[3] tarafeynin îlât ü ahşâmından yaylagân ve otlagâna geçen olur ve rusûmât-ı 'âdiyelerinin nizâ'ı vukū' bulur ise, Nâ'ibü's-saltana ile Bağdâd Vâlîsi beyninde[4] muhâbere olunmakdan 'ibâretdir. Buna şart denilmez. Siz ise: 'On altı bin tuman rusûm-i 'âdiyemiz vardır[5], aluruz' diyorsuz. Bu îlât dedikleri hâneden 'ibâret olmağla, gâh ziyâde ve gâh[6] noksân gelür, bu sûretde ne vechile maktū' kabûl eder. Ve on altı bin tuman, bin kîse akça dimek olmağla, hisâb olunsa ne mikdâr îlâtın resmi olabilür. Benim bu bâbda tahkîkātım Kürdistân'ın fekat Câf[7] 'Aşîreti, Sinne* Otlaganı'na gidüp, Sinne Hânı tarafından ser-i hayllerine[8] hil'at verilerek, anlar dahi birkaç[9] yüz tuman rusûm verirler imiş. Bununla on altı bin tuman beyninde[10] tefâvüt-i 'azîme var ve hem îlât gelürse [Ü4 34b] anlardan alınacak. Siz ise Kürdistân'a pey-der-pey mübâşirler gönderüp, Mahmûd Paşa'dan zecren tahsîl edeyorsuz[11]. Mahmûd Paşa koyuncu olmayup, Devlet-i 'aliyye'nin mîr-i mîrân-ı kirâmından ve Baban Sancağı'nın[12] mutasarrıfıdır ve[13] bu sözler Bağdâd Vâlîsi'nin ifâdesi değil. Bağdâd'dan gelürken Süleymâniyye'de Mahmûd Paşa ile mülâkāt olunmağla, İran Devleti'nin te'addîsinden feryâd ü figān edeyor. Sizden bir şey su'âl[14] edeyim. Şu dediğiniz rusûm-i 'âdiye ki, Kürdistân îlâtının sizin yaylagınıza gelmesiyle alınacakdır. Bundan başka İran Devleti'nin nefs-i Kürdistânlar'dan bir me'ârib ü metâlibi var mıdır, yok mudur?" denildikde,

---

1.şey V, M, T : şey' Ü4
2.dediğin V, T, M : dedikleri Ü4
3.dahi Ü4 : — V, T, M
4.beyninde Ü4, V, M : beynlerinde T
5.vardır Ü4 : + deyü V, T, M
6.gâh M : geh Ü4, V, T
7.Câf : Cât Ü4, V, T, M
*.Sinne: Senna veya Sinandic şeklinde de yazılan, İran'da bir eyâlet ve bunun merkezi olan kasaba. Büyük Câf kabîlesinin asıl ocağı burasıdır; geniş bilgi için bk. V. Minorsky, "Sinne, Senna", *İA*, X,681-682.
8.hayllerine Ü4, T : حيللرينه V, M
9.birkaç T, M : birkac Ü4, V
10.beyninde Ü4, T : beynine V, M
11.edeyorsuz T : ايده يوزسز Ü4 : ايده يو سز V, M
12.Sancağı'nın V, T, M : Sancağı Ü4
13.ve V, M : — Ü4, T
14.şey su'âl V, M : şey' su'âl Ü4 : şey süvâl T

Mîrzâ-yı merkūm ve Kadı Mîrzâ[1] Mehdî ikisi bir ağızdan "Hayır! İşbu rusûm-i 'âdiyeden mâ'adâ kat'â ve aslâ gerek Şâh'ın ve gerek Nâ'ibü's-saltana'nın Kürdistân'dan bir matlab u istid'âları olmayup, Kürdistânlar hasbe'ş-şart Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'ye redd ü terk olunmuş olmağla, Devlet-i 'aliyye'nin memâlikine bir gûnâ nazar-ı tama'ları yokdur" dediklerinde, çâkerleri dahi: "Böyle olduğu hâlde bunun sûret-i hasenesi ve bu kîl ü kâlin külliyyen indifâ'ı, iki şıkk ile hâsıl olur. Çünki rusûm-i 'âdiye tarafeyne şâmildir; ne sizin îlâtınızdan Bağdâd'm kışlağına [Ü4 35a] gidenlerden resm alınsun ve ne Kürdistân îlâtından sizin yaylağınıza gelenlerden[2] alınsun ve şıkk-ı diğeri iki tarafın îlâtı gidüp, gelmesün. Ve biz Kürdistân îlâtını ba'de-zîn[3] gönderecek değiliz ve gelmezler. Bundan sonra bir diyecek ve ilişik kalur mu?" dediğimde: "Bunlar[4] olduğu sûretde hic denilecek yokdur" deyü[5] i'tirâf u teslîm ve lisân-ı Fârisî ile: "Efendinin işbu ifâdesine Nâ'ibü's-saltana tarafından kat'â bir cevâb bulunamaz" deyü birbirlerine tefhîmden sonra Mîrzâ-yı merkūm: "Şimdi bu Kürdistânlar'ın[6] taraf-ı Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'ye terk olunduğuna[7] ne sûretle i'timâd eder ve ne vechile kāni' olursuz" dedikde: "Bu nasıl sözdür. Bunların[8] saltanat-ı seniyyeye terk ü reddi husûsu, hazret-i Şehinşâh-ı cihân efendimiz ile İran Şâhı beyninde mübâdele olunan 'ahd-nâmelerde meşrût olup, hattâ İran Şâhı tarafından İlçi[9] Kāsım Hân'ın Der-bâr-ı şevket'e getürdüğü 'ahd-nâmenin bu husûsa dâ'ir sebk ü 'ibârâtında ba'zı inhirâf zuhûr eylediğinden, mu'ahharan tebdîl olunduğu ma'lûmunuz olmak gerekdir. Şimdi münâza'un fîh olan menâfi' u medâhilinden[10] keff-i yed mâddesidir. Çünkü îlât rusûmundan başka Kürdistânlar'dan İran Devleti'nin bir iddi'âsı yokdur. Mâdâm ki [Ü4 35b] îlâtınız bizim yaylagımıza gelmeye, nefs-i Kürdistân'dan bizim kat'â bir matlûbumuz olmamağla, ber-mûceb-i şart u 'ahd Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'ye râci'siniz. Bağdâd Vâlîsi'nin emr ü nehyine mütâba'at edüp, bizim tarafımızdan müsterîh olasız" mazmûnunda bir rakam, Baban Sancağı Mutasarrıfı Mahmûd Paşa'ya ve Zohâb Sancağı'nın îlât u ahşâm rusûmuna müte'allık kat'â bir ilişiği

---

1.Mîrzâ Ü4, V, M : Mîrzâ-yı T
2.gelenlerden [Kelime önce "gelanlerden" imlâsı ile yazılmışken, müellif tarafından üstüne yazılan "gelenlerden" imlâsı ile düzeltilmiştir] V : gelanlerden Ü4, T : gelenlerden M
3.ba'de-zîn Ü4, T, V : ba'de-ez-în M
4.Bunlar V, T, M : Böyle Ü4
5.deyü Ü4, T, M : + ["deyü" kelimesi müellifce üzeri çizilen "ve bu" kelimelerinin üstüne yazılmıştır] V
6.Kürdistânlar'ın Ü4 : Kürdistân V, T, M
7.olunduğuna Ü4, T, M : + ["olunduğuna" kelimesi, müellifce üzeri karalanan "olunduğundan" kelimesinin üstüne yazılmıştır] V
8.Bunların Ü4, T, M : + ["Bunların" kelimesi metinde önce "بونلارك" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "بونلرك" şekline dönüştürülmüştür] V
9.İlçi V, T, M : İlci Ü4
10.medâhilinden Ü4, V, M : müdâheletden T

yoğiken el-yevm anın dahi Mutasarrıfı, Kırınanşâhân'ın sâhib-i ihtiyârına müteredded ü mahsûb olup, Bağdâd Vâlîsi'ne selâm dahi verdiği olmamağla, kezâlik bir rakam dahi Zohâb Paşası'na olarak tahrîr ederler. Ve işbu Kürdistânlar'dan külliyyen keff-i yed olunarak fîmâ-ba'd bir cihetle müdâhale olunmayacağını[1] mübeyyin ü mu'lin matlûb eylediğim rakamların i'tâ olunduğunu[2] hâvî Der-bâr-ı şevket-karâr'a bir kağıd yazarlarsa, mezkûr rakamları ben Bağdâd Vâlîsi'ne gönderir, diğer kağıdı dahi bi'l-istishâb Der-sa'âdet'e 'avdet ederim. Ve Bağdâd Vâlîsi'ne 'azv olunmuş olan mevâddan şimdiye dek sebkat etmiş var ise de mazâ mâ mazâ denilüp, bundan böyle hılâf-ı 'ahd ü şart bir şey vücûda[3] gelmeyeceğine tarafımızdan[4] te'ahhüd olunur. Ve isterseniz sened dahi verilür[5]. İşte bu sûret iknâ'î olup, devleteyn-i 'aliyyeteyn beyninde olan[6] [Ü4 36a] musâfât u müvâlât dahi küdûretden[7] vâreste olur. Bu ifâdâtımı Nâ'ibü's-saltana hazretlerine tafsîlen tahrîr edersiz. Ben dahi sizin tahrîrâtınıza havâle ederek cevâb yazarım" denildikde, Mîrzâ ve Kādî-i mûmâ ileyhimâ tasdîk u tahsîn ederek itmâm-ı meclis olunmuş ve ferdâsı[8] ol vechile Nâ'ibü's-saltana'ya tahrîrât ile çapar[9] çıkarılmış olmağla, cevâbı vürûduna terakkuben on sekiz gün murûrundan[10] sonra, Bağdâd'dan[11] çâkerleriyle beraber Tebrîz'e gelüp, Nâ'ibü's-saltana'nın yanına 'azîmet etmiş olan Hüseyn Kuli[12] Hân mu'âvedetiyle Şeh-zâde-i[13] müşârun ileyhin çâkerlerine olarak vârid olan cevâb-nâmesinde müstevfâ Mîrzâ Takî ile sebk eyleyen müzâkerâtın[14] tafsîlâtı ma'lûmu olup, devleteyn-i 'aliyyeteyn beyninde mün'akid[15] olan musâlaha-i hayriyyeye kendüsü vâsıta olmuş olduğundan, her hâlde vikâyesi ve silm ü safvetin te'sîs ü te'yîdi, nezdinde matlûb u mu'tenâ idüği ve umûr-i Süleymâniyye'ye rusûm-i 'âdiyeden başka müdâhele olunmayup ve

---

1.olunmayacağını Ü4, V, M : olunmayacağı T
2.olunduğunu Ü4, V, M : olunduğu T
3.vücûda [Üzeri çizilen "ve şey" kelimelerinin üstüne müellifce "bir şey vücûda" kelimeleri yazılmıştır] V : vukū'a Ü4, T : vücûda M
4.tarafımızdan V, T, M : tarafımdan Ü4
5.verilür Ü4 : verilüp V, T, M
6.olan Ü4 : — V, T, M
7.küdûretden Ü4, V, M : küdûratdan T
8.ve ferdâsı Ü4 : ferdâsı ["ferdâsı" kelimesi, müellifce üzeri çizilen "vüzerâsı" kelimesinin üstüne yazılmıştır] V : ferdâsı T, M
9.çapar Ü4, V, M : çapa[r] T
10.murûrundan Ü4, V, M : vürûdundan T
11.Bağdâd'dan Ü4, T, M : Bağdâd'[d]an V
12.Hüseyn Kuli Ü4, T, M : + [Bu kelimeler önce "حسینقولی" imlâsı ile yazılmış, sonradan üzerleri çizilmiş ve müellifce üstlerine yazılan "حسین قولی" imlâsı ile düzeltilmiştir] V
13.Şeh-zâde-i ["Şeh-zâde-i müşârun ileyhin" kelimeleri, müellifce üzeri çizilen "Şâh-zâde-i ileyhin" kelimelerinin üstüne yazılmıştır] V : Şâh-zâde-i Ü4, T : Şeh-zâde-i M
14.eyleyen müzâkerâtın Ü4, V : eyleyan müzâkerâtdan T : eyleyan müzâkerâtın M
15.mün'akıd Ü4, T, M : + ["mün'akıd" kelimesi, müellifce üzeri çizilen "mu'tekıd" kelimesinin üstüne yazılmıştır] V

fîmâ-ba'd dahi olunmayacağını[1] ve çâkerlerinin işbu me'mûriyyet ve Tebrîz'e vürûdum, müstelzim-i kemâl-i memnûniyyeti olarak mülâkāta hâhiş ü iştiyâkı mertebe-i gāyetde iken, ba'zı aktâr-ı 'Irâkiyye'nin tesviye vü intizâmına [Ü4 36b] Şâh tarafından me'mûriyyeti zuhûriyle Sultâniyye'den hareket ü 'azîmet edeceğine mebnî devr-i memâlik ederek Tebrîz'e vusûlü[2], tûl-i müddet murûruna mütevakkıf olup, çâkerlerinin[3] mu'attalan ikāmetimi ve eyyâm-ı şitânın dahi rûz-be-rûz tekarrub u hulûlü cihetiyle ta'b-keşîdeliği tecvîz eylemediğinden, Der-sa'âdet'e 'avdet ü 'azîmet-i bendegâneme ruhsat verildiği ve şifâhen ba'zı ifâdâtı dahi merkūm Hüseyn Kuli Hân'ın[4] takrîrine havâle eylediği muharrer ü mezkûr olmağın, ba'de'l-ıttılâ' merkūm Hüseyn Kuli Hân[5] celb ile Nâ'ibü's-saltana'nın cevâb-nâmesi me'âli benim istid'âma muvâfık olmayup, evvelen Kürdistânlar içün taleb olunan rakamlardan külliyyen sarf-ı nazar olunmuş olmağla, bu bâbda size irâdeleri[6] ve şifâhen sipâriş ve ifâdeleri[7] nedir? Ve bizim buraya gelmamizden ne semere hâsıl olmuşdur ki, bu sözleri mukaddemâ Bağdâd'da sen dahi söyleyüp, mütemmim-i maslahat olacak ve def'-i nizâ' ve kîl ü[8] kāl edecek sühan olmadığından ve hitâm-ı maslahat Nâ'ibü's-saltana'nın nezdinde olacağını ifâde eylediğinden, ben dahi buraya gelmeği nâ-çâr ihtiyâr eyledim. Bunda sened ittihâz olunacak bir söz yokdur" denildikde: "Nâ'ibü's-sāltana'nın size ifâdesi şudur ki, benim Kürdistânlar'a müdâhelem yokdur. Tarafımdan Kürdistânlar'da hâkim ve zâbit ikāme [Ü4 37a] olunmayor ki, müdâhele denilsün. Bağdâd Vâlîsi hazretleri 'ahd ü şarta ri'âyet ve bize hürmet eder ise[9], ben dahi ri'âyet ederim. Ve Kürdistânlar, Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'ye 'ahd-nâme-i hümâyûnlar ile terk ü redd olunmağla, matlûb olunan rakamlar anlardan akvâ olmadığından, buna hâcet yokdur. Ve tarafeynin îlâtı, yaylagân ve kışlagâna kadîmden berü gidüp gelmeleriyle men' olunmaları muhâldir. Ve rusûm-i 'âdiyeleri iki tarafdan dahi alınur. Bundan Kürdistân'a müdâhele çıkmaz ve siz kendüsüne olarak Der-sa'âdet'den tahrîrât getürmediniz ki, cevâbını yazsun. İşte size gönderdiği rakam, 'avdetinize ruhsatı şâmil olmağla kâfîdir. İki devletin salâh-cûyluğunu ve vikāye-i musâfâtını sizin dirâyetinize havâle etmişdir.

1.olunmayacağını V, T, M : olunmayacağı Ü4
2.vusûlü Ü4, V, M : vusûl T
3.çâkerlerinin Ü4, V, M : çâkerlerinine T
4.Hüseyn Kuli Ü4, T, M : + ["Hüseyn Kuli" kelimeleri önce "حسين قولى " imlâsı ile yazılmışken sonradan müellifce üzerleri çizilip üstüne "حسينقولى " imlâsı ile yazılmışlardır] V
5.Hüseyn Kuli Hân Ü4, T, M : + ["Hüseyn Kuli Hân" kelimeleri önce "حسين قولى خان " imlâsı ile yazılmışken sonradan müellifce üzerleri karalanıp üstüne "حسينقوليخان ." imlâsı ile yazılmışlardır] V
6.irâdeleri Ü4, V, M : ifâdeleri T
7.ifâdeleri Ü4, V, M : irâdeleri T
8.ü Ü4 : — V, T, M
9.eder ise Ü4 : ederse V, T, M

Ve şunu size ifâde edeyim ki, bu îlât rusûm-i 'âdiyesi muhdes bir şey olmayup, Zend Kerîm Hân zemânından berü alınur ve İran Şâhı'nın hazînesine merbût olup, ben dahi[1] Sultâniyye'de iken on altı bin tumanı Nâ'ibü's-saltana, Şâh'ın[2] hazînesine teslîm eyledi" deyü kendülerine mahsûs olan eymân-ı gılâz temhîdiyle ifâde vü itmâm-ı makāl edüp, bundan sonra mübâhase vü müzâkereye bir mahal kalmamış ve hudûda [Ü4 37b] kadar îsâl etmek üzere Nâ'ibü's-saltana'nın tenbîhi vechile mihmândâr ta'yîn olunmuş olmağın, ferdâsı kā'im-makāmı Ebû'l-Kāsım ve Kadı Mîrzâ Mehdî ve Müstevfâ Mîrzâ Muhammed Takî, çâkerleriyle li-ecli'l-vedâ', olduğum hâneye gelmeleriyle buna dâ'ir bahs açıldıkda[3], taraf-ı çâkerîden: "Nâ'ibü's-saltana cenâbları Bağdâd Vâlîsi'nin 'uhûd u şurûta 'adem-i ri'âyetinden şekvâ etmekde ise de, İran Devleti tarafından dahi hic bir şartın icrâsına ri'âyet olunmayup, belki 'aksi iltizâm olunayor. Bu sûretle İran Devleti, Kürdistânlar'dan el çekmamek içün Bağdâd Vâlîsi'ne ba'zı muhdesât isnâdını ser-rişte etmekde olduklarına dâ'ir Bağdâd Vâlîsi müşârun ileyhin akvâlini musaddık olayor. Lâkin benim bildiğim, Nâ'ibü's-saltana'nın Bağdâd Vâlîsi'yle ba'zı mu'âmelâtdan[4] dolayı[5] beynlerinde tezâdd[6] ü münâfese var ise de, mülk da'vâsı mevâdd-ı âhara makîs olmayacağı[7] ve bu mâdde bitmedikce sızıldı munkatı' olamayup, hâsılı Devlet-i 'aliyye'ye göre bu bâbda[8] sükût u müsâmaha bir vaktde mümkin ü mutasavver olamayacağı ve bu husûsda İranlu'nun mizâcına göre hareket ve istid'âlarına muvâfakat, Bağdâd Vâlîsi hazretlerinin vus'undan hâric olup, metbû'u olan Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'nin [Ü4 38a] icrây-ı emr ü irâdesine ibtidâr eylemek, ferîza-i me'mûriyyeti idüği ve mâdâm ki bu Kürdistânlar'dan İran Devleti külliyyen dest-şûy-i ferâğ olmadıkca bir nesneye i'timâd kalmayup, Bağdâd Vâlîsi'ne dahi bir şey 'azv ü isnâdına mahall kalmadığı makālâtı, dâ'ire-i 'ahdden çıkmayarak bir takım dahi mukaddimât ile îrâd olundukda, cümlesi tela'süm ve muvâfık-ı 'ahd ecvibe tedârükünden izhâr-ı 'acz ile fezleke-i kelâmları müşârun ileyhin tebdîline ve bu sûret hâsıl olur ise, Kürdistân'ın rusûm-i 'âdiyesinden dahi keff-i yed olunarak, ba'de-ez-în[9] Kürdistân'ın sohbeti olmayacağına ta'ahhüd sûretiyle husûs-i mezkûrun ta'ahhüdüne taraf-ı çâkerîden sened verilebilür

---

1.dahi V, T, M : — Ü4
2.Şâh'ın Ü4, V, M : şâhân T
3.açıldıkda Ü4, V : acıldıkda T, M
4.mu'âmelâtdan V, T, M : mu'âmelâtından Ü4
5.dolayı Ü4, T, M : + ["dolayı" kelimesi önce "دولایی" imlâsı ile yazılmışken üzeri karalanıp müellifce "طولایی" şekline dönüştürülmüştür] V
6.tezâdd Ü4, M : تضادد V, T
7.olmayacağı [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : — Ü4 : olmayacağı T, M
8.bâbda Ü4, V, M : vakitde T
9.ba'de-ez-în Ü4 : ba'de-ezîn V, T, M

ise, kendüleri dahi ol meclisde sened vermeğe taraf-ı[1] Nâ'ibü's-saltana'dan me'mûriyyetlerini kat'iyyen ifâde eylediklerinde, çâkerleri dahi bi'l-mukābele: "Bu husûs içün devletce bir söz söylemek me'mûriyyetimden hâricdir. Lâkin kendiliğimden şunu size ifâde edeyim ki, bu mâdde hic olmaz ve tebeddül-i vüzerây-ı 'izâm, hazret-i Halîfe-i rûy-i zemîn efendimizin karîha-i sabîha-i mülûkânelerinden sünûh eden irâde-i 'aliyye-i hümâyûnlarına mütevakkaf u menût bir emr-i mu'tenâ olmağla, farazâ cihet-i uhrâ ile tebdîli îcâb [Ü4 38b] etse bile, sizin işbu îrâdınız hükûmet-i umûr-i dâhiliyye iktizâsiyle te'hîrini mûcib olur. Ve hem Kürdistânlar'ın redd ü terki şart-ı mahsûs-i musâlahadan olmağla, böyle 'illet-i bâride serdiyle 'adem-i keff-i yed, hılâf-ı 'ahd-i[2] hareketdir. Bidâyet-i müzâkerâtımızdan bu âna dek Kürdistânlar'ın müdâhalesinden ibrâ'-i zimmet olunmakda iken, şimdi netîcesinde bu mâddeyi îrâdınızdan Kürdistân'da olan müdâhale-i külliyye ve tesallutunuz sâbit ü zâhir oldu. Benim me'mûriyyetim muvâfık-ı 'ahd ü şart olan mevâddın icrâsına münhasır olup, sizin hılâf-ı 'ahd ve mugāyir-i şart mu'âmele vü hareketinizi ve bu merkezde olan ısrârınızı vükelây-ı saltanat-ı seniyye hazerâtına doğrıca ifâde vü beyân etmekden başka diyeceğim kalmadı" dediğimde, cümlesi mütegayyir olup: "İran Devleti'nin sizden me'mûlü, iki devletin beynini te'lîf ve müvâlât ü musâfâtını[3] teşyîddir. Sizin bu sözleriniz mülâhazamıza mugāyir göründü" dediklerine binâ'en: "Taraf-ı[4] Saltanat-ı seniyyeden me'mûriyyetim hamden lillâhi Te'âlâ hakk-ı 'âcizânemde olan kemâl-i vüsûk u i'timâdât-ı seniyye iktizâsı üzere tahkîk-i ahvâl ve sıdk-ı makāldir. Meşhûd u ma'lûmum olan keyfiyyâtı temâmca bildirüp ifâde etmek, vazîfe-i zimmet-i sadâkatim [Ü4 39a] olmağla, bir harfini ketm ü ihfâ vüs'ımdan ba'îddir. İstikrâr-ı musâfât, İran Devleti'nin matlûbu olduğu takdîrce, devleteyn beyninde ma'kūd şerâ'itin kemâ-hiye-hakkuhâ icrâsma ri'âyet ü i'tinâ eder. Devlet-i 'aliyye dahi me'mûrîni[5] tarafından hılâf-ı[6] 'ahd bir şey vukū'a gelürse, men' u def'ine dikkat edeceği zâhirdir" denilüp, yine bir takım politika ibrâzına ibtidâr etmişler ise de, tâ'ife-i merkūme dürûğ ile me'lûf ve hiyel ü hud'a ile tervîc-i merâmlarına mükibb olarak el-hâsıl bu[7] kullarına i'tibâr câ'iz olmadığından ve bundan sonra İran memleketinde ikāmet-i bendegânemi mûcib bir keyfiyyet kalmadığından, Tebrîz'den hareket olunmuş olmağla, Revân tarîkinden 'azîmet olunduğuna mebnî Revân'a lede'l-vusûl Serdâr Hüseyn Hân ile

1.taraf-ı Ü4 : — V, T, M
2.'ahd-i Ü4 : — V, T, M
3.musâfâtını V, T, M : muzâfâtını Ü4
4.Taraf-ı V, M : — Ü4, T
5.me'mûrîni [Metinde önce "me'mûrîn" diye yazılmış, sonradan müellifce "me'mûrîni" şeklinde düzeltilmiştirl V : me'mûrîn Ü4 : me'mûrîni T, M
6.hılâf-ı T : muhâlif-i Ü4, V, M
7.bu T : bir Ü4, V, M

mülâkāt olundukda, serdâr-ı merkūm İranlu tüccârının ba'zı metâlibi dûçâr-ı ta'vîk[1] olunduğuna dâ'ir sadede girdikde, taraf-ı çâkerîden öni kesdirilüp: "Cenâbınız yirmi seneden berü Revân Serdârı ve Devlet-i fahîme-i İraniyye'nin âb-ı rûyi olup, insâf u rü'yet ve merdânegî vü hamiyyet ile dahi şöhret-şi'âr olduğunuz mesmû'um[2] olduğundan, sizi hâkem[3] nasb edüp, ifâdâtımı sâmi'a-i insâf u hakkāniyyet ile ba'de'l-istimâ', [Ü4 39b] ana göre cevâbını verirsiz. Devletler beyninde muhârebe vü musâlaha kadîmden berü cârî ve gālibiyyet ü maglûbiyyet dahi mevkūf-i meşiyyet-i hazret-i Gird-kârî olmağla, buna bir şey denilmez. Lâkin müntec-i harb olan sulhda rabt u tevsîk olunan 'uhûd u şurûtun kâmilen icrâsı, mu'âhed olan devletlerin 'ırz u nâmûsu muktezâsından olduğu misillü, bi'l-'aks 'adem-i îfâsı dahi şeyn ü nakîzayı müstelzim olduğu bedîhiyyü's-sübûtdur. Saltanat-ı seniyye-i ebediyyü'd-devâm ile İran Devleti beyninde bu def'a bi'l-hayri ve'l-meymene mün'akid olan musâlaha şerâ'itinin ekseri, İran Devleti'nin istid'â vü temenniyyâtı olup, musâlahanın taleb ü rağbeti dahi tarafınızdan rû-nümâ olduğundan hâşâ, sümme hâşâ saltanat-ı seniyyenin emr-i muhârebede bir gûnâ 'aczinden nâşî olmayarak, sulha râgib olmuş bir devlete redd ile mu'âmele etmek, Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'nin öteden berü şi'âr-ı lutf u merhametinden olmadığından, zîr-i destân-ı cânibeyn haklarında bahr-ı eltâf-ı[4] merhamet-i hazret-i Zıllullâhî mevc-hîz olarak, musâlahaya ruhsat-ı seniyye-i şâhâne erzân ve mültemesât-ı İraniyye dahi rehîn-i is'âf kılınarak mülk-i mevrûs-i şâhâne olan Kürdistânlar memâlikinin ber-mûceb-i 'uhûd-i kadîme, taraf-ı saltanat-ı seniyyeden zabt u tasarrufu [Ü4 40a] ve paşalarının dahi İran tarafından tasahhub olunmamaları meşrût ve tahliye vü teslîmine altmış gün müddet ta'yîn kılınmışiken, iki seneden berü Kürdistânlar'ın terkinde envâ' 'özr ü i'tilâl ve Bağdâd Vâlîsi'yle gûn-â-gûn bahs ü cidâl olunarak imrâr-ı vakt olunmakda olduğundan, bu husûsda olan kîl ü kālin def'i ve hasbe'ş-şart Kürdistânlar'ın müdâhale-i İraniyân'dan tahlîs içün taraf-ı saltanat-ı seniyyeden me'mûren Bağdâd'a gelinmiş[5] ve bu mâddenin müzâkeresiyçün İran me'mûrunun vürûduna beş mâlı terakkub olunmuş ve bundan sonra Bağdâd'a gelan me'mûrunuz: 'Benim Kürdistânlar'a dâ'ir me'mûriyyet-i kat'iyyem yokdur. Nâ'ibü's-saltana'nın re'yine mevkūfdur' diyerek beni Tebrîz'e götürmüşiken[6]: 'Tarafeynin yaylagân ve otlagânına gidüp gelme-

---

1.ta'vîk Ü4, V, M : ta'lîk T
2.mesmû'um Ü4, V, T : mesmû'umuz M
3.hâkem Ü4, T, M : + ["Hâkem" kelimesi, müellifce üzeri çizilen "hakem" kelimesinin üstüne yazılmıştır] V
4.eltâf-ı Ü4 : eltâf u V, T, M
5.gelinmiş Ü4 : gelmiş V, T, M
6.götürmüşiken [Önce "كتورمش ايكن" imlâsı ile yazılmışken üzeri karalanmış üstüne müellifce "كوتورمشيكن" imlâsı ile yazılmıştır] V : getürmüş iken Ü4 : götürmüşiken T, M

leri mevhûm ve mikdârı dahi nâ-ma'lûm olan îlât rusûm-i 'âdiyesi' diyerek on altı bin tuman ahz olunduğunu[1] ve gûyâ bununla Kürdistân'a müdâhale lâzım gelmediğini beyân ü îrâd edeyorlar. Ma'a-hâza Kürdistân Mutasarrıfı Mahmûd Paşa İranlu'nun te'addîsinden feryâd etmekde olmağla, bu nasıl musâlaha ve ne makūle 'ahd ü şart olduğunu anlayamadım. Bir mahall ki Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'ye şartan terk olunup da sonra yine menâfi'ine [Ü4 40b] müdâhele ne vechile olur ve devletceye nasıl yakışur?[2] İran Şâhı'nın ne ihtiyâcı vardır ki, îlât rusûmâtını hazînesine vâridât ittihâz eyleye? Benim bildiğim bu mu'âmelât devletce hareket olmayup, tasannu' kabîlinden olmağla, bundan sonra karîn-i i'timâd olacak[3] bir şey kalmaz. Ve şunu dahi söyleyem ki, mâdâm üss-i esâs olan şarta İran Devleti tarafından ri'âyet olunmayor. Bizim tarafdan dahi bundan böyle İranlu mevâddı şerâ'itinin icrâlarından igmâz olunur. Ve vükelây-ı saltanat-ı seniyyeye dahi böylece ifâde edeceğim" deyü harâretlice ifâde olundukda: "Doğrusu bu ki Serdâr-ı merkūm efendi seni pek[4] igzâb etmişler ve söylediğin şeylerde hakk yedindedir. Bizimkilerin bu hareketleri devletce mu'âmele olmayup, bayağıca irtikâbdır. Ben bu ay çıkdıkdan sonra Şâh'ın kulluğuna gideceğim. Tebrîz'den mürûrumda Nâ'ibü's-saltana ile mülâkāt edüp, bu husûsları etrâfiyle söyleşirim. Ve senin söylediğinden ziyâde olarak Şâh'a dahi söyleyüp, bu şeylerden ferâgat etdirmeğe ta'ahhüd dahi ederim. Ve ben iki devletin dahi hayr-hâhı olduğumdan dâ'imâ musâfâtını[5] isterim. Ve bu def'a hasbe't-takdîr vukū' bulan muhârebenin hic ma'nâsı yoğiken ba'zı serhaddât me'mûrlarının [Ü4 41a] te'addiyât ve hürmetsizlikleri, Şâh ve Şeh-zâde'nin gücüne[6] gidüp, Nâ'ibü's-saltana dahi bül-heveslik vâdîsine sülûk eyledi. Benim kat'â rızâm olmayup, men'ine dahi çalışdım. Lâkin hükm-i kader yerini[7] bulacak olmağla, böyle olmayacak bir şey oldu. Rûy-i 'arzda el-hâletü hâzih iki devlet-i İslâmiyye olup ve[8] Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'yi ve Pâdişâh-ı Âl-i 'Osmân hazretlerini büyük bilür[9] ve kuvvet-i kāhire-i saltanat-ı seniyyeyi i'tirâf ederiz. Ve ben musâlaha müzâkeresinde bulunmuş olsam, devleteyn-i 'aliyyeteynin ittifâkını dermiyân eder idim. Ve bu husûsun vükelây-ı Devlet-i 'aliyye'ye ifâdesini

1.olunduğunu Ü4 : olunduğu V, T, M
2.nasıl yakışur? Ü4, T, M : + ["nasıl yakışur?" kelimeleri müellifce üzeri karalanan "kakışur" gibi yazılmış bir kelimenin üstüne yazılmıştır] V
3.olacak Ü4 : — V, T, M
4.efendi seni pek M : efendi seni bek Ü4, T : efendi seni bek [Metinde yer alan "efendisini" kelimesi müellifce "efendi seni" şekline dönüştürülmüştür] V
5.musâfâtını Ü4 : musâfâtı V, T, M
6.ve Şeh-zâde'nin gücüne ["ve Şeh-zâde'nin gücüne" kelimeleri, müellifce üzeri çizilen "ve Şâh-zâde'nin gücüne" kelimelerinin üstüne yazılmıştır] V : ve Şâh-zâde'nin gücüne Ü4 : ve Şeh-zâde'nin gücüne T, M
7.yerini Ü4, V, M : [yer]ini T
8.ve Ü4, T : — V, M
9.bilür V, T, M : bilürüz Ü4

sizden mahsûs recâ ederim. Ve bu ittifâk husûsu Nâ'ibü's-saltana'nın dahi ehass-ı me'âribi olmağla, belki size dahi söylemişdir" demekle: "Belî, Nâ'ibü's-saltana'nın böyle bir sipârişi oldu. Lâkin devletler beyninde ittifâkın semeresi olamadığı, sevâbık-ı ahvâl ile mücerreb olduğundan ve buna dâ'ir müzâkere vü mübâhaseye me'mûriyyetim dahi olmadığından[1], fekat istimâ' ile[2] savuşdırıldı" denildikde: "Benim dediğim ittifâkda tekellüf olmayup, şöyle bir ittifâk 'akd olunsa ki, düşmen-i müşterekimiz olan Rûsiyyelü üzerine İran Devleti tarafından nakz-ı 'ahd olundukda, Devlet-i 'aliyye temâşâ edüp, [Ü4 41b] kezâlik Devlet-i 'aliyye'den nakz-ı 'ahd zuhûrunda İran Devleti tarafından dahi seyr olunmayarak[3] devleteyn-i 'aliyyeteynden birisi üzerine Rûsiyye (روسیه) tarafından nakz-ı 'ahd ile harb vukū' bulduğu hâlde yek-dîğere mu'âvenet olunsa, böyle ittifâkda mazarrat olmaz" demekle, taraf-ı çâkerîden dahi: "Vâkı'â bu[4] dediğiniz sûretin lakırdısında suhûlet görinür. Lâkin benim tahkîkātıma göre Rûsiyyelü'nün Tiflis taraflarında ve gerek hudûd-i İraniyye'de min haysü'l-mecmû' yirmi beş bin mikdârı askeri var imiş. Sizinle muhârib oldukda[5], bunları i'mâl eder ve mukābelesinde sizin mevcûdunuz kâfî olmadığı[6] hâlde on beş, yirmi bin kadar asker i'ânesiyle İran Devleti'nin tehaffuzu maslahatı biter. Ve ol mikdâr askeri dahi Devlet-i 'aliyye Erzurum ve Kars havâlîsinden tertîb edebilür. Ancak Hudâ ne-gerde Devlet-i 'Osmâniyye ile muhârib olup da Tuna sevâhiline yüz elli bin asker sevk eylediği vaktde İran Devleti'nin Devlet-i 'aliyye'ye ne i'ânesi olabilür. Ve hasbe'l-mevki' ne mahalden ve ne mikdâr asker göndermek mümkin olur?" denildikde, serdâr-ı mûmâ ileyh söz bulamayup: "İ'âne husûsu yalnız asker ile değildir, pul ve cihet-i sâ'ire ile de olabilür" vâdîlerine 'atf-ı [Ü4 42a] 'mân eyledikde: "Devlet-i 'aliyye'nin gerek akça ve gerek cihât-ı uhrâ ile[7] i'âneye ihtiyâcı yokdur. Siz hayr-hâhlığınız muktezâsı üzere hemân devleteyn beyninde mün'akid olan şerâ'it-i musâlahanın temâmî-yi icrâsına Şâh ve Şeh-zâde'yi[8] ikmâ' u ilzâma ve musâfâtın istikrârına sa'y ü ikdâm edin. Cihet-i câmi'a-i İslâmiyye kâfî olmağla, bundan a'lâ ittifâk-ı ma'nevî

1.olmadığından Ü4, T, M : + ["olmadığından" kelimesi önce "اولمادیغندن" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "اولمدیغندن" şekline dönüştürülmüştür] V

2.ile Ü4, T, M : + ["ile" kelimesi buraya girmesi işâret edilerek satırın üstüne yazılmıştır] V

3.tarafından dahi seyr olunmayarak [Bu kelimelerden "olunmayarak" kelimesi metinde önce "olunarak" yazılmış, sonradan "olunmayarak" şekline dönüştürülmüştür] V : dahi seyirci olarak Ü4 : tarafından dahi seyr olunmayarak T, M

4.bu V, T, M : — Ü4

5.oldukda V, T, M : olsa Ü4

6.olmadığı Ü4, T, M : + ["olmadığı" kelimesi önce "اولمادیغی" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "اولمدیغی" şekline dönüştürülmüştür] V

7.ile Ü4 : — V, T, M

8.Şeh-zâde'yi [Bu kelime metinde önce "Şâh-zâde'yi" şeklinde yazılmış, sonradan müellifce "Şeh-zâde'yi" şekline dönüştürülmüştür] V : Şâh-zâde'yi Ü4 : Şeh-zâde'yi T, M

olmaz. Zîrâ şerâ'it-i musâlahadan üserâ şartı dahi kâmilen icrâ olunmamış, el-yevm İran yedinde nisvân u sıbyândan ba'zıları mazbût olup, ben Tebrîz'de iken Kars kurâsı re'âyâsından bir-iki nefer zimmî[1], İranlu yedinde mazbût sagîre kızlarının halâsını istid'â etmiş ve tarafımdan dahi İran vükelâsına söylenilmiş ve verileceğine ta'ahhüd olunmuşiken, imrâr-ı evkāt ve nihâyetinde: 'Kızlar Müslime olmuşlar, babalarına gitmeyorlar' 'özr-i bâridiyle savuşdurdular. Bu vaz'lar bütün hılâf-ı 'ahd olmağla, bunların tesviye vü tanzîmine himmet ederseniz, Devlet-i 'aliyye hayr-hâhlığında olan gayretinizi ben dahi vükelây-ı saltanat-ı seniyyeye ifâde ederim" denilerek Revân'dan ve ondan[2] sekiz sâ'at ilerüde Serdârâbâd nâm merhaleden vedâ' u müfârakat olundu.

Serdâr-ı merkūm[3] râst-gûyluk yüzünden böyle bir takım [Ü4 42b] çeramonyalu sözler söylemiş ise de, tâ'ife-i A'câm'ın hâl ü mişvârları tecribet-gerde-i bendegâneme göre kizb ü dürûğdan ve politika ile kendü işlerini bitürmekden 'ibâret olmağın, Erzurum tarafında ve sâ'ir mahalde kable'l-musâlaha İran tüccârının kalmış olan alacaklarını temizlemek ve serdâr-ı merkūmun ekser tüccâr ile şirketi olduğundan, kendüsüne 'â'id olmak dahi maznûn u muhtemel idüği.

Bend-i sânî[4]: Büyük Süleymân Paşa'nın zemânından berü civâriyet münâsebetiyle Bağdâd vâlîleri tarafından Şâh ve Velî'ahd-ı İran'a senede bir iki def'a külliyyetlüce hediyye gönderilmek mu'tâd olup, bayağıca 'Arab surrası hükmüne[5] girmiş olduğundan, hâlâ Bağdâd Vâlîsi Dâvud Paşa hazretlerinin bi't-tab' mizâcı zınnet[6] u imsâka mâ'il olarak, bunları şey'-i hasîs ile savuşdurmak dâ'iyesinde olmağla, Şâh ve Şeh-zâde[7] dahi cebr-i noksân etmek üzere ba'zı vesâ'il ile Kürdistân'a tesallut etmekde oldukları ve bu sûret kendüsünün dahi i'tirâf-gerdesi olup, hattâ: "Senevî şu mikdâr şey verir ise Kürdistân'dan bir şey matlûb olunmaz ve alınmaz" sûretlerinde[8] Nâ'ibü's-saltana tarafından bi'd-defe'ât kendüsüne haber gönderildiğini müşârun ileyh[9] ifâde etmekde ise de, [Ü4 43a] otuz seneden berü i'tiyâd olunan menâfi'den munkatı' oldukları sûretde İranlu'nun mecbûl olduğu tama' u irtikāb iktizâsınca râhat durmayup, Bağdâd Vâlîsi

1.zimmî Ü4 : dahi V, T, M
2.ve ondan V, T, M : — Ü4
3.Serdâr-ı merkūm Ü4 : — V, T, M
4.sânî Ü4 : — V, T, M
5.surrası hükmüne Ü4, V, M : surrasına T
6.zınnet (ضنت) V, T, M : ظنت Ü
7.Şeh-zâde [Bu kelime önce "Şâh-zâde" imlâsı ile yazılmışken, üzeri çizilip sonradan üstüne müellifce "Şeh-zâde" imlâsı ile yazılmıştır] V : Şâh-zâde Ü4 : Şeh-zâde T, M
8.sûretlerinde Ü4, T, M : sûretlerde V
9.ileyh Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "ileyhe" diye yazılmış, sonradan üzeri çizilen kelimenin üstüne müellifce "ileyh" yazılmıştır] V

müşârun ileyh dahi Kürdistân paşalarını kullanamadığından, içlerinden[1] mansıbsız kalanlar İran tarafına firâr u ilticâ ederek Şeh-zâde[4] tarafından dahi nasbı iltizâm olunacağı ve çâkerleri Bağdâd'da iken iki seneden berü Tebrîz'de ikâmet üzere olan 'Abdullâh Paşa, Şeh-zâde[4] tarafından Bağdâd'a gönderilmiş ise de, Altun-köpri'de[2] olan Hâlid Paşa-zâde Mehmed Paşa, Bağdâd Vâlîsi müşârun ileyhin nihânî desâyisiyle etrâfında olan Dîzî 'Aşîreti'nin hücûm u gulûsuna giriftâr ve küllî mukāteleden sonra münhezimen nâ-çâr Şeh-zâde[4] tarafına firâr edüp, el-yevm İran Ülkası'nda[3] Serdeşt nâm mahalde ikâme olunduğu ve Kürdistân paşalarından firâr edenlere Şeh-zâde[4]-i müşârun ileyh senevî beş-altı bin tuman me'âş i'tâ etmekde ise de, bu akçayı yine Kürdistânlar'dan bir vesîle ile ahz edüp, cevâbında dahi: "Bağdâd Vâlîsi hâcetiyse bunları[4] idâre edüp, kaçırmasın[5]. Benim Kürdistân paşalarını beslemeğe ne borcum vardır. Ancak Devlet-i İraniyye'ye dehâlet edenleri redd ü tard dahi şi'âr-ı saltanatdan olmamağla, [Ü4 43b] sebeb-i tevkîfleri bundan iktizâ eder" demekde olduğu ve Bağdâd Vâlîsi müşârun ileyhin dahi asıl maksûdu Kürdistânlar'dan İranlu'nun eli çıkup, 'azl ü nasblarına müdâhele kalmadıkda, işbu Kürd paşaları bir kavm kabîle ve Kürdistânlar ise Süleymâniyye ve Köy ve Harîr[6] ve Zohâb sancakları olarak üç[7] mansıbdan 'ibâret olmağla, mutasarrıflarından ma'âdâsı, menâsıb-ı mezkûreden birisini tahsîl içün 'arz-ı rişvet edegeldikleri mesbûk ve müşârun ileyhin ma'lûmu olduğundan altı ayda bir kerre değişdirüp, birkaç[8] yüz kîse akçalarını kapmak[9] ve Kürdistânlar'ı birbirine katmakdan 'ibâret ve Kürdistân paşalarının mukaddemlerde İranlu tarafına firâr u ilticâları, yine Bağdâd vâlîlerinin mezâliminden neş'et etmiş bir keyfiyyet idüği.

Bend-i sâlis[10]: Bağdâd Vâlîsi müşârun ileyhin bu def'a çâkerlerine vârid olan bir kıt'a kā'imesi me'âlinde, İran şeh-zâdelerinin[11] kendü hak-

1.içlerinden V, M : iclerinden Ü4, T
2.Altun-köpri'de [Metinde yer alan "الندن" kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellifce "Altun" yazılmıştır] V : Altun-köbri'de Ü4 : Altun-köpri'de T, M
3.İran Ülkası'nda Ü4 : ülkasından [Kelime önce "ülkasında" şeklinde yazılmışken sonradan "ülkasından" şekline dönüştürülmüştür] V : ülkasmdan T, M
4.bunları Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "بونلارى" imlâsı ile yazılmışken, üzeri çizilip üstüne müellifce "بونلرى" imlâsı ile yazılmıştır] V
5.kaçırmasın Ü4 : kaçırmasun V, T, M
6.ve Harîr [Metinde ayrıca yer alan "Sancak" kelimesinin üzeri çizilmiştir] V : Sancak Ü4 : ve Harîr T, M
7.üç V, M : üc Ü4, T
8.birkaç V, T, M : birkac Ü4
9.kapmak Ü4, T, M : + [Metinde yer alan "kabacak" kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellifce "kapmak" yazılmıştır] V
10.-i sâlis Ü4 : — V, T, M
11.şeh-zâdelerinin [Önce "şâh-zâdelerinin" imlâsı ile yazılmışken, üzeri çizilerek üstüne müellifce "şeh-zâdelerinin" yazılmıştır] V : şâh-zâdelerinin Ü4 : şeh-zâdelerinin T, M

kında olan mu'âmele-i mütefevvikâneleri tehammül-güzâr olduğundan, bu def'a mukâbele bi'l-misl tarîkine sülûk ederek Şeh-zâde[1] tarafından ba'zı mevâdda dâ'ir vürûd eden kağıdının cevâbını tahrîr ve bâlâsını eyâlet mühriyle temhîr ve tesyîr etmiş ise de, bu kağıdı ellerinde [Ü4 44a] serrişte-i makāl ederek şikâyet ma'razında[2] 'arz edeceklerini mütâla'a eylediğinden, bu bâbda kendüsünün nâmûsu vikâye olunmak husûsunun taraf-ı çâkerânemden[3] dahi Bâb-ı 'âlî'ye 'arz u ifâdesini tahrîr ü iltimâs eder husûs-i mezkûru, 'ale'l-iltizâm çâker-i ahkarlarına iş'âr u te'kîdine nazaran Bâb-ı 'âlî'ye inhâ etmesi maznûn olmağla, bu mâdde devletce ve maslahat-ı mülke dokunacak bir şey olmayup, münâfese vü mükâbere kabîlinden olmağla, bu bâbda müşârun ileyhe: "Şöyle etmişsiniz, isâbet olmuş" yollu ma'raz-ı tahsînde bir şey yazılmak lâzım gelürse, 'azım-ı şânını i'lân içün İranlu'ya 'aks etdirmek ve yahud bundan sonra dahi ziyâde bir mu'âmele eylemek vâdîlerine düşerse, tecdîd-i burûdet ve teşdîd-i husûmeti müstetba' olacağı, İranlu'nun bu makūle merâsime kemâl-i dikkat ü i'tinâlarından ma'lûm-i çâkerânem olduğundan, sitâyiş ü takbîhden bu husûsa müte'allık müşârun ileyhe hic bir cevâb yazılmamak mütâla'a-i bendegâneme göre enseb olmağla, ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir*.

el-İ'tirâz

Me'mûr-i mûmâ ileyh Es'ad Efendi'nin takrîr-i merkūmundan her ne kadar imlâ vü ma'nâ ve vazîfe cihetleriyle ba'zı müsâmahayı hâvî ise de, isbât-ı müdde'â [Ü4 44b] ve ilzâm-ı mu'ârız-ı hod-râya[4] eğerçi çalışmış olduğu münfehim olup, lâkin İranlu'nun Kürdistân mâddesinde vesîle-i ısrâr ve ser-rişte-i istikbâr etdikleri Bağdâd muhdesâtının ibtidây-ı emrde nefs-i Bağdâd'da[5] mehmâ-emken bir kalıba ifrâgına bakmak ve nâ-çâr kalup da velev Bağdâd Vâlîsi'nin re'yiyle bile olsun İran'a gitmesi îcâb etdiği takdîrce, Der-sa'âdet'den bi'l-istîzân 'âzim olmak ve ba'de'l-'avde yine Bağ-

1.Şeh-zâde [Bu kelime önce "Şâh-zâde" imlâsı ile yazılmışken, üzeri çizilip sonradan üstüne müellifce "Şeh-zâde" imlâsı ile yazılmıştır] V : Şâh-zâde Ü4 : Şeh-zâde T, M

2.ma'razında Ü4 : ma'razına V, T, M

3.çâkerânemden V, T, M çâkerâneden Ü4

*."**Takrîr-i me'mûr-i mûmâ** .... emrindir" kısmı ihmâl edilebilir nitelikte bir-iki kelimedeki değişiklik ve ufak tefek eksiklikler dışında (mes. metnimizde Hâlid Paşa-zâde Mehmed olarak yazılan şahıs, Hâlid Paşa-zâde Mahmûd şeklinde kaydedilmiştir bkz.XII,252) "İran'dan 'avdet eden Hazînedâr-başı-zâde Es'ad Efendi'nin takrîri" başlığı altında Es'ad Efendi'den alındığı belirtilerek aynen *Târîh-i Cevdet*, XII,241-253'te kaydedilmiştir.

4.hod-râya Ü4 : ho[d-]râya V, T, M

5.Bağdâd'da Ü4 : Bağdâd'a V, T, M

dâd'a dönüp, İranlu'ya bir tutamak bırakmak[1] ma'nâsına müntec ve gayr-i müntec muhdesât-ı mezkûrenin dîğer bâr ref'ine çalışmak, vazîfe-i zimmeti ve lâzime-i me'mûriyyeti iken bu husûslara ri'âyet etmediğinden[2] başka

li'l-Müverrihi'l-Fakîr:

Mülâyemetle olur şahs-ı tend-hû nermîn,
Dıraht-ı serkeşi berkende eder[3] âhır âb

Nesr[4]: Şîvesince Vâlî-i müşârun ileyhin berây-ı maslaha akvâl-i leyyine ve mukaddimât-ı beyyine bastiyle zimâm-ı ihtiyârını dest-i tedbîre almak muktezî iken, kelâmından müstefâd olduğu üzere bu mâdde-i ehemme dahi sarf-ı zihn ü dikkat etmeyüp, mu'âmele-i hod-râyâne ile teşdîd-i 'inâd eylediğine i'tirâz olunmuşdur.

Fi'l-hakîka *el-elfâzu kavâlibu'l-me'ânî** kā'idesince, kelâmdan maksûd ma'nâ ise dahi, hüsn-i ta'bîr ile hitâbet ve lafz-ı dil-pezîr ile muhâveret nefse te'sîrde [Ü4 45a] inkâra gelmez bir keyfiyyetdir ki, meselâ bir kimesne[5] bir rü'yâ görüp, ol rü'yânm ta'bîri veledinin kendisinden mukaddem fevtine delâlet etse, mu'abbirin biri: "İktizây-ı rü'yâ, senden evvel oğlun fevt olacak" deyü ta'bîr edüp, diğer mu'abbir[6]: "Senin 'ömrün oğlunun 'ömründen tavîl olacak" deyü takrîr etdikde, ta'bîr-i evvelden nefse inkibâz u iğbirâr[7] ve sânîden inşirâh u istibşâr gelür. Ma'a-zâlik bu iki ta'bîrin ma'nâsı bir olup, lâkin maslahat-ı inşirâh u inkıbâz, ancak hüsn-i sebk-i ifâde-i[8] kelâmdadır.

İstitrâd

Her düvele bi'l-husûs tarîka-i cedel ü mugâlatada müsellem ve igrâk-ı şâ'irânede akdem olan 'Acem Devleti'ne giden süferâ ve me'mûrînin her vâdîde sohbet-i dil-güşâ ve musâhabet-i cân-fezâya kādir ve[9] 'ulûm-i nakliyye vü 'akliyyede mübâhaseye muktedir, meydân-ı me'ârif-i riyâziyye ve hikemiyyât ve halbe-i meleke-i edebiyye vü muhâdarâtda mutlaku'l-'inân

---

1.bırakmak Ü4, T : bıra[k]mak V : yaramak M
2.etmediğinden Ü4, T, M : + ["etmekden" kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellif tarafından "etmediğinden" yazılmıştır] V
3.eder V, T, M : eyler Ü4
4.Nesr Ü4 : — V, T, M
*."الالفاظ قوالب المعانى = Lafızlar mânâların kalıplarıdır" anlamına gelen Arapça bir kuraldır.
5.kimesne Ü4, V, M : kimse T
6.mu'abbir Ü4, T, M : + ["mu'abbir" kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellifce "mu'abbir" yazılmıştır] V
7.iğbirîr Ü4, V, M : iğ[bi]râr T
8.ifâde-i ["ve" harfinin üzeri çizilip "ifâde" kelimesinin sonundaki "he"nin üzerine "hemze" konmuştur] V : ifâde ve Ü4 : ifâde-i T, M
9.ve V, T, M : — Ü4

bir pehlevân olması[1], saltanat-ı seniyyenin tezâyüd-i şânını mûcib ve terakkî-yi 'unvânını müstevcibdir. Zîrâ sefâret; ma'nâda, 'âmme tarafından vekâlet ve lisânı, lisân-ı devletdir. A'câm-ı televvün-irtisâma giden süferânın ma'mûru'l-etrâf bulunması elzem olduğuna, yirmi altı sâli hilâlinde sefâretle İran'a revân olan hâlâ Şeyhülislâm-ı sâmî-makām [Ü4 45b] Yâsinci-zâde es-Seyyid 'Abdülvehhâb Efendi hazretlerinin[2] Muharrir-i Fakîr'e şifâhen ifâde buyurdukları işbu mâ-cerâ, delîl-i müdde'âdır ki, müşârun ileyh hazretleri Şâh'ın, İ'timâdü'd-devle ya'nî vezîr-i kebîri ile ibtidây-ı mülâkātında ol meclisde bulunan 'ulemâ'-i A'câm'dan bir Mîrzâ, ednâ münâsebetle musâhabeti: "Rûh fânî midir, değil midir?" bahsine ircâ' edüp, ya'nî müfessirîn-i 'izâmın beyânı üzere;

Esta'îzu billâh: *"Kellâ izâ belegati't-terâkî ve kîle men râk ve zanne ennehû'l-fîrâk v'elteffeti's-sâku bi's-sâkı ilâ rabbike yevme'izini'l-mesâk"**.

Ve kavluhû Te'âlâ: *"Yâ eyyetühe[3]'n-nefsü'l-mutma'inneh, ırci'î ilâ rabbiki râdiyeten mardiyyeh, f'edhulî fî 'ibâdî v'edhulî cennetî"***.

Ve[4] kavlullâhi sübhânehû: *"Felev lâ in küntüm gayru medînîne terci'ûnehâ in küntüm sâdıkîn"****.

Âyât-i şerîfesiyle Sahîh-i Buhârî ve Müslim'de olan; *İnnehû kâne sallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve sellem: "Yezûru'l-mevtâ fî kubûrihim ve yüsellimü 'aleyhim bi-kavlihî, Lehumu's-selâmü 'aleyküm dâru kavmin mü'minîn"***** Hadîs-i şerîfiyle sâ'ir ehâdîs-i sıhâh, rûh ile mu'abber olan nefsin,

---

1.olması Ü4, V, M : olmasını T

2.hazretlerinin Ü4, V, T : + [Şeyhülislâm Yâsinci-zâde Seyyid 'Abdülvehhab Efendi ile ilgili olarak M 22a'nın sol tarafında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Vakt-i mezkûrda şeyhülislâm-ı sâbık idi"] M

*. استعيذ بالله: كلا اذا بلغت التراقى و قيل من راق و ظن انه الفراق و التفت الساق بالساق الى ربك يومئذ المساق = Hayır, ne zaman ki can, köprücük kemiklerine dayanır ve (başında bulunanlar tarafından): 'Kim afsun yapar acaba?' denir ve kendisi artık bunun ayrılık zamanı olduğunu anlar ve bacak bacağa dolaşır. İşte o gün sevk Rabb'inedir (can, Allah'ın huzûruna sevk edilir)" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, el-Kıyâme 75/26-30. âyetlerdir.

3.يا ايتها V, T, M : يا ء يتها Ü4

**. يا ايتها النفس المطمئنة ارجعى الى ربك راضية مرضية فادخلى فى عبادى وادخلى جنتى: = Râzı edici ve râzı edilmiş (yaptığın işlerle Allah'ı memnun etmiş ve aldığın nimetlerle Allah tarafından memnun edilmiş) olarak Rabb'ine dön! (İyi) kulların arasına gir! Cennetime gir!" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, el-Fecr 89/28-30. âyetlerdir.

4.Ve Ü4 : — V, T, M

***. فلو لا ان كنتم غير مدينين ترجعونها ان كنتم صادقين = Eğer (kıyâmet günü) cezalandırılmayacak iseniz. (Bu sözünüzde doğru iseniz) o(çıkmakta olan ca)nı geri döndürsenize!" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, Vâkı'a 56/86-87. âyetlerdir.

****. انه كان صلى الله تعالى عليه و سلم: يزور الموتى فى قبورهم و يسلم عليهم بقوله لهم السلام عليكم دار قوم مؤمنين = Yüce Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun O (Hz. Peygamber), mezârlıkları ziyâret eder ve onlara şu şekilde selâm verirdi: 'Mü'minler topluluğunun yurdu! Allah'ın selâmı üzerinize olsun" anlamındaki bu hadîs Müslim, Cenâ'iz, 102; Ebû

ba'de mufârakati'l-beden bekāsına delâlet ve mi'yâr-ı 'umûm olan cümle-i istisnâ'iyye ile; *küllü şey'in hâlikün illâ vechehû** kaziyye-i şerîfe-i külliyyesi, rûh dahi mâ-sivâdan 'ibâret olan şey' efrâdından olmağla, beden gibi fenâsına delâlet etmekle, [Ü4 46a] bu sûretde beyne'l-edille münâfât görinüp, tevfîki ne vechiledir?" deyü îrâd etdikde, mevlânâ-yı müşârun ileyh *esbegallâhu Te'âlâ keremehû 'aleyhi*** hazretleri hemân-dem sanduka-i melekesinde meknûn olan cevâhir-i tahkîkātdan bir nebzesini ibrâz ile evvelâ kaziyye-i şerîfe-i mezkûre *kasru'l-'âlemi 'alâ[1] efrâdihî**** kabîlinden olup, ya'nî: "Rûh müstesnâdır" cevâb-ı bâ-savâbını verdikden sonra[2], kaziyye-i şerîfenin[3] 'umûmunu teslîm tarîkasiyle: "Rûh ile yine fenâ-pezîr olmayacakları, delâ'il-i sâ'ire-i sem'iyye ile sâbit olan 'arş u kürsi ve cennet ü cehennem ve ehl-i na'îm ve erbâb-ı[4] 'azâbın helâk ü fenâsı imkân ü iftikār haysiyyetiyle olup[5], ya'nî helâk ü fenâyı kābil ve şânından dimek ile mü'evveldir" deyü ba'de'l-ilzâm Mîrzâ-yı merkūma[6] hitâb edüp: "Ben saltanat-ı seniyye kıbelinden teşyîd-i mebânî-i safvete me'mûr olup, mübâhaseye me'zûn olmadığımdan[7] başka, her çend[8] mübâhase-i miyân-ı yârânda berây-ı tenşît-i ezhân derkâr ise de, beheme-hâl igbirâr-ı hâtırı mûcib olmağla, bu kadarla iktifâ etdim. Ve illâ[9];

Ne ma'nîler, ne sözler mündericdir, safha-i dilde, [Ü4 46b]
Eğerçi sûret-i zâhirde hâmûşum kitâb-âsâ.

Nesr[10]: Mü'eddâsınca tarafımızdan dahi böyle bir su'âl-i meşhûr değil[11] cevâbı, ezhân-ı yârânı giriftâr-ı hârhâr-ı efkâr edecek işkâlât îrâdı, bi-fadli'l-Vehhâb bi-lâ-mürâca'atin ile'l-kitâb der-dest-i hâtırdır. Eğer maksû-

---

Dâvud, Cenâ'iz, 79; Nesâ'î, Tahâre, 109, Cenâ'iz, 103; İbn Mâce, Cenâ'iz, 36, Zühd, 36; Muvatta', Tahâre, 28'de yer almaktadır; bk. *Concordance*, II,159.

*."كل شئ هالك الا وجهه" = Onun yüzü(zâtı)nden başka herşey helâk olacaktır" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Kasas, 28/88. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

**."اسبغ الله تعالى كرمه عليه" = Yüce Allah lütuf ve ihsânını bol bol versin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1.'l-'âlemi 'alâ V, T, M : 'l-'âmi 'alâ ba'zı Ü4

***."قصر العالم على افراده" = Bütün dünyayı kendi adamlarına özgü kılmak" anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

2.sonra Ü4, ["sonra" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] V, T, M

3.şerîfenin Ü4 : şerîfe V, T, M

4.erbâb-ı Ü4, V, T : ehl-i M

5.olup Ü4, V, M : — T

6.merkūma Ü4, V, M : + merkūma T

7.olmadığımdan Ü4, T, M : + ["olmadığımdan" kelimesi önce "اولماديغمدن" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "اولديغمدن" şekline dönüştürülmüştür] V

8.çend Ü4, V, M : cend T

9.illâ Ü4, V, M : + Nesr T

10.Nesr V, M : — Ü4, T

11.değil Ü4 : ve küll–i V, T, M

dunuz bahs ise cânib-i seniyyü'l-menâkıb-i Devlet-i 'aliyye'den istîzân u isticvâb edeyim. Hemân siz şimdiden tedârüke âmâde olun" buyurduklarında, cümlesi engüşt-ber-dehân-ı hâmûşî olup, i'tizâra âgâz eylemişler. İşte şân u şükûh-i saltanat, sefîr-i müşârun ileyhin zâtiyle bu vechile tekmîl olmuşdur.

'Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî ve Ser-çavuşân ve Emîn-i Tersane ve Nâzır-ı Top-hâne

Şehriyâr-ı Felâtûn-etvâr hazretleri, Sadr-ı a'zam'a şifâhen emr ü fermân buyurmalariyle, rebî'ulevvelin on yedinci günü iki seneye karîb Kethudâyî-i Sadâret mesnedinde mütesaddî-i hall ü 'akd-i umûr olan Mehmed Sâdık Efendi'nin 'uhdesine Top-hâne-i 'âmire Nezâreti ihâle ile sahtî-i mizâcı telyîn ve münhall olan Sadr-ı a'zam Kethudâlığı'na Ser-çavuşân-ı [Ü4 47a] Dîvân-ı bülend-rütbet ve Server-i erbâb-ı hulûs u istikâmet Ahmed Hulûsî Efendi me'mûr u ta'yîn ve Hüseyn Hüsni Beyefendi'nin yed-i rü'yetinde olan umûr-i kesîre-i Tersane[1] ref'le, def'a-i sâniyede Çavuş-başı nasb olunarak, emvâc-ı mütelâtama-i tab'-ı zoru teskîn ve emânet-i mezkûre ile ikinci def'ada Tevkî'î-i esbak el-Hâc Sa'îd Efendi, kerem-i deryâ-tev-'em-i pâdişâhîye karîn olup, bu vechile 'ibâre-i tevcîhât-ı sultânî, fesâhat-i tefennün ile tezyîn olundu.

Tevcîh-i Eyâlet-i Şâm-ı şerîf[2]

Mu'tenây-ı hidemât-ı saltanat-ı seniyyeden olan âsâyiş-i ahvâl-i huccâc, ehass-ı makāsıd-ı Dâver-i merhamet-mizâc olup, lâkin hâlâ Şâm-ı şerîf Vâlîsi Beylanlı Mustafa Paşa, sâl-i sâbıkda Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere[3] muhâfızlariyle beynlerinde şeker-âblık şîvesi peydâ ve ba'zı mâ-cerâ takrîbi, Mısır Vâlîsi Mehmed 'Ali Paşa ve Sayda Vâlîsi 'Abdullâh Paşa ile beynleri çendân[4] muvâfık düşmediğinden mâ'adâ, bundan akdem mutasarrıf olduğu Haleb, dâd ü sitâdına uygun gelüp, yine Haleb'i[5] celb ar-

1.Tersane Ü4, V, T : + [Burada verilen bilgilerle ilgili olarak M 22'nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Bu Tersane, Darb-hâne'den galat olmak gerekdir. Hatta anın üzerine Ahmed Efendi nâmında bir Şâmî olup, çok geçmeden 'azl olmuşidi". Ayrıca M'deki kenar notu ile ilgili olarak bunun üstüne şunlar yazılmıştır: "Dâru's-sınâ'a'dan galatdır; fekat Efendi'yi birisi igfâl ile eğlenmişdir"] M

2.-ı şerîf Ü4 : — V, T, M

3.Medîne-i münevvere Ü4, V, T : + [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak M 13b'nin sağ köşesinde ayrı bir kaligrafi ve siyâh mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Evâhır-ı Rebî'ulevvel"] M

4.çendân Ü4, V, M : cendân T

5.Haleb'i V, T, M : Haleb'e Ü4

zûsiyle hâme-zen-i[1] isti'fâ olarak, mürettebât-ı huccâciyye tesviyesine me-'mûr Kilar Emîni ta'bîr olunan Şâmî Kapucu-başı Mehmed Ağa ile[2] beynlerinde, ibtidây-ı nasbından berü kangı sebebe mebnî ise 'adem-i muvâfakat nümâyân [Ü4 47b] ve ahadühümâ âlıarın 'aleyhine dâ'ir tahrîrât-ı müte'âkıbe tesyâr etmeleriyle, mesâmi'-i ricâl-i Devlet-i 'aliyye melyân olup, evliyâ'-i umûrun ba'zısı paşayı tasdîk ve emîni tekzîb ve ba'zısı emîni iltizâmla vezîri teseyyüb[3] edüp: "Encâm-ı kâr her ne kadar müşârun ileyh huccâcla 'azîmet etmiş ise de, emîn-i mûmâ ileyh tebdîl olunmadığı takdîrde min-ba'd 'Urbân'dan emniyyet meslûb olur" deyü kat'iyyü'l-müfâd tahrîrât ile i'tizârını îrâd etmekle, ref'-i[4] iştibâh ve maslahatı istiknâh içün ümenâ'-i[5] ricâlden birisi ol savba i'zâm olunması bâbında irâde-i nasafetmu'tâde-i pâdişâhî ta'alluk edüp, mûcebince sâbıkā Emîn-i Darb-hâne Ahmed Efendi intihâb ve çend[6] mâh mukaddem ol cânibe izhâb kılınmışidi.

Mûmâ ileyh Şâm'a huccâc duhûlünden yirmi gün sonra vâsıl ve lede'l-muhâsebe müşârun ileyhin vaktinde eslâfmın masrafından fazla dört bin kîse kadar emvâl-i mîriyye görinerek, kavl emînin gibi olup, vezîrin i'tisâf u meyni vukū'una ıttılâ'ı hâsıl olmuşidi. Ancak sene-i âtiyede dahi ba'zı iktizâ hasebiyle müşârun ileyhin yine huccâc-ı kirâmı i'zâmı, matlûb-i kat'î olduğu her ne kadar mûmâ ileyh[7] Ahmed Efendi tarafından ifâde vü beyân olunmuş ve Kilar Emîni [Ü4 48a] dahi kendiye 'azv olunan tahrîk-i 'Urbân husûsundan berâ'et-i zimmet iddi'âsiyle: "Eğer bir gezend isâbeti vukū'a gelür ise, kendüye serzeniş ü 'ikāb olunsun" şartiyle ta'ahhüd tarafında bulunmuş ise de, müşârun ileyh[8] kemâ-kân isti'fâ ve bu vechile inhâ olunduğundan[9], Kuds'ün bâlâda muharrer ihtilâli, tebdîlini iktizâ etmekle, Eyâlet-i Şâm'la ma'a-mülhakātihâ sâbıkā Tırnova Voyvodası Emîn-i Surre-i hümâyûn Ser-bevvâbîn Veliyyüddîn Ağa, şehr-i mezkûrun on yedinci günü nâ'il-i şeref-i evfâ oldu.

Müşârun ileyhe peyâm-ı vezâret, Adana'dan berü yirmi altı sâ'at mesâfede vâki' Yanık-hân nâm merhalede varmağla, ber-mûceb-i irâde umûr-i emâneti[10] Efendi'ye ihâle birle kendisi Adana'ya 'avdet ve edevât-ı vezâreti medîne-i mezkûrede ba'de't-tesviye Hıtta-i Şâm'a nâsıb-ı rây ât-i ikāmet ve selefi Mustafa Paşa dahi üzerinde görinan ba'zı emvâl-i mîriyye

1.hâme-zen-i [Bu kelimeler müellifce silinen kelimelerin yerine yazılmıştır] V : behâne-cûy-i Ü4 : hâme-zen-i T, M
2.ile ["ile" kelimesi sonradan müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : — Ü4 : ile T, M
3.teseyyüb V, T, M : tesyîb Ü4
4.ref'-i V, T, M : def'-i Ü4
5.ümenâ'-i V, T, M : ümenâ vü Ü4
6.çend Ü4, V, M : cend T
7.matlûb-i ..... ileyh Ü4 : — es-Seyyid V, T, M
8.ileyh V, M : ileyhe Ü4, T
9.olunduğundan V, T, M : + başka Ü4
10.emâneti [Ü4, V, T, M nüshalarında isim yeri boş bırakılmıştır] Ü4, V, T, M

muhâsebesi bu tarafda ba'zı mustashablarının iltizâmiyle vakt-i vesî'-i merhûne ta'lîk olunarak, vürûd eden emr-i 'âlîye imtisâlen Şâm'dan kalkup, Rumeli tarafında istihdâm olunmak üzere peymûde-i râh-ı 'azîmet eyledi*.

Tebdîl-i Vâlî-i[1] Van

Van Vâlîsi el-Hâc Süleymân Paşa, 'adem-i hüsn-i idâreden [Ü4 48b] nâşî 'azlle bâ-ref'-i vezâret Burusa'da ikâmete me'mûr ve şehr-i mastûrun yirmi dokuzuncu günü[2], sâbıkā Sivas Vâlîsi merfû'u'l-vezâre İsmâ'îl Hakkı Paşa, ibkāy-ı vezâretiyle beraber eyâlet-i mezbûre ile mesrûr oldu[3].

Harîk-i cüz'î ve nefy-i Muhzır-ı Ocak

Eski-odalar'da altmış dört cemâ'at dedikleri pür-nekbetlerin kışlası, tabi'atiyle inhidâma meyl-i tâmm ve esta'îzu billâhi: *"Fe-tilke büyûtühüm hâviyeten bi-mâ zalemû"*** va'îdini îhâm edüp, hâh u nâ-hâh dâru'n-nedve-i mezkûre der-dest-i keşf ü ta'mîr iken, evâhır-i şehr-i mezkûrda sabâha karîb âteş-i ihrâk zuhûr ve iltihâb bulmadan Yeniçeri Ağası Celâleddîn Ağa yetişüp, itfâsına sa'y-i mevfûr edüp, lâkin li-garazın-mâ hıyânet-i mezkûre, lede't-teharrî fetîle-firûz-i kânûn-i fesâd olan kokonosân-ı ocakdan muhzır bulunan nâ-kes ile zikr olunan kışlanın oda-başısı Sepedciler Kethudâsı Mustafa nâm şahsın ta'lîmleriyle olduğu ağa tarafından inhâ olunmağla, ikisi birden birer mahalle tard u def'le te'dîb ve emsâli terhîb olundu***.

Garîbe

Nemçe diyârından neş'et ve Pazar[4] Şehri'nde tahsîl-i 'ilm-i tabâbet ve tekmil-i fenn-i cerâhat ederek İslambol'a gelüp, biraz evkāt kıyâfet-i Efrenciyye'de[5] gezerek fenninde kesb–i şöhret ve kârında [Ü4 49a] izhâr-ı hazâ-

---

*."**Tevcîh-i Eyâlet-i Şâm-ı şerîf** ..... 'azîmet eyledi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII, 137'de kaydedilmiş gibi gözükmekle beraber belki de yanlışlıkla burada Şâm Eyâleti'nin sâbık Sivas Vâlîsi İsmâ'îl Hakkı Paşa'ya tevcîh edildiği bildirilmektedir.

1. **Vâlî-i** V, T, M : **Vâlî-yi** Ü4

2. günü Ü4 : + yeriyle [Metinde yer alan "günü" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : + yeriyle T, M

3. oldu Ü4, T, M : + [Bu kelime buraya girmesi işâret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V

**. فتلك بيوتهم خاوية بما ظلموا = İşte şunlar, zulümleri yüzünden çökmüş (ıssız kalmış) evleridir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Neml 27/52. âyetin ilk kısmıdır.

***."**Harîk-i cüz'î** ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,138'de kaydedilmiştir.

4. Pazar [Passau?] V, T, M : Pazer Ü4

5. kıyâfet-i Efrenciyye'de V, T, M : — Ü4

kat etdikden sonra 'arz-ı İslâm ile hey'et-i Müslimîne girüp, ism-i sâmî Mehmed ile[1] be-nâm oldukdan sonra[2], *el-'uhdetü 'ale'r-râvî** ebhıre-i reddiyye-i nedâmet-i kımme sırrına su'ûd ve 'akl u şu'ûrunu esîr-i pister-i rukūd edüp, mâddetü'l-hayât olan nabzını[3] hod-be-hod fasd ve ma'âzallâhi Te'âlâ dâ'iye-i sevdâ[4] ile cânına kasd eyledi. Şahs-ı merkūmun hâdise-i garîbe-i mergini hâkî Keçeci[5]-zâde 'İzzet Efendi'nin işbu târîhi 'ibret-ekîn olmağla, sutûr-i vekāyi'e zabt ile tezyîn olundu. **Târîh:**

Müslimân olmuşdu gûyâ bir tabîb,
Olmadan İslâm ana bir ay nasîb.

Habl-i igvây-ı şeyâtîne uyup,
Kendini asmak kurarmış çün salîb,

Rişte-i fikri olunca târ u mâr,
Bulmamuş 'aklınca bir uygunca ib.

Nîşteriyle kendini etmiş helâk,
Çâk edüp habl[6] ü dîdeyn bî-şekîb.

Küfr ü İslâma yarar âdem değil,
Bana kalsa oldu re'yinde musîb.

Hâme-i târîhim oldu gark-ı hûn,
Neşter ile[7] kendiye kıydı tabîb.
(نشتر ایله کندی یه قیدی طبیب)

*Eş-şey'u bi'ş-şey'i yüzkeru.*** Yirmi sekiz sâli hilâlinde ehl-i sûkdan olup, ser-mâye-i hûşunu ber-dûş-i dellal-i yağmâ, ya'nî kara[8] sevdâ tekāzâsiyle Şeh-zâde Câmi'i menârelerinin[9] birinden kendini hâk-i helâke ilkā eden mübtelânın işbu[10] vak'a-i garîbesini [Ü4 49b] mübîn ol târîhde Fakîr-i Râkımü'l-hurûf'un sebt-i tomar-ı âsâr kıldığı târîh, teksîr-i sevâd-ı

1.ile Ü4, T, M : + [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V
2.oldukdan sonra [Metinde yer alan "olan" kelimesinin üzeri çizilmiş, üstüne müellifce "oldukdan sonra" kelimeleri yazılmıştır] V : olan tabîbin Ü4 : oldukdan sonra T, M
*."العهدة على الراوى" = Günâhı rivâyet edenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
3.nabzını ["'ırkını" kelimesinin üzeri çizilip müellifce üstüne "nabzını" yazılmıştır] V : 'ırkını Ü4 : — [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] T : nabzını M
4.sevdâ V, T, M : sûd Ü4
5.Keçeci [Metinde önce "Kiçeci" yazılmışken müellifce "Keçeci" imlâsına dönüştürülmüştür] V : Kiceci Ü4 : Keçeci T, M
6.habl Ü4, T : cebel V, M
7.Neşter ile V, T, M : Neşteriyle Ü4
**."الشئ بالشئ يذكر" = Bir şey başka bir şeyle hatırlanır" anlamında Arapça bir atasözüdür.
8.kara Ü4 : — V, T, M
9.menârelerinin Ü4, T : menârlarının V, M
10.işbu Ü4 : — V, T, M

midâd kabîlinden ise de, oldukca i'tibâra sezâ-vâr olmağla, kayda ictisâr olundu. **Li'l-Müverrih:**

'İkāl-i 'aklı Hudâ bağlamazsa pây-ı dile,
Atar mehâlike 'abd-i kemîne kendini.

Ta'akkul eyle şu târîhi[1] düşme sevdâya,
Menârdan biri atdı zemîne kendini
1228[2]
(مناردن بری اتدی زمینه کندینی)

Nakl-i hümâyûn be-Top-kapu

Sâhil-seray-ı Beşiktaş'ın burûdet-i hevâ ile revnakı nâ-peydâ ve Seray-ı dil-güşâ-yı cedîd-i hümâyûnun mevsim-i nakli hüveydâ olmağla, şehr-i rebî'ulâhırın on ikinci çehârşenbih günü, Şehriyâr-ı gerdûn-'azamet hazretleri, Top-kapu nâm mahall-i rıdvân-fâmı teşrîf-i hümâyûnlarıyla dâr-ı meserret buyurdular.

Tab' ve irsâl-i Terceme-i Siyer-i Kebîr be-mehâkim-i Memâlik-i mahrûse

Ma'lûm-i erbâb-ı fuhûmdur ki, nizâm-ı Devlet-i İslâmiyye'nin a'zam-ı medâr-ı kıvâmı, ferîza-i gazâ vü cihâda sa'y ü ictihâddan 'ibâret ve ikāme-i binây-ı şâmihu'l-erkân-ı cihâdın üss-i esâsı dahi uli'l-emrin re'y ü tedbîrine inkiyâd u itâ'at iken, zemânemizde tabî'at-i sâniye hükmünde olan kesel ü futûr, 'ilm-i celîl-i cihâdın ta'allümünden ebnây-ı 'asrı mehcûr[3] etmekden nâşî, şerâfet-i gazâ ve fazîlet-i vegā ne idüği beyne'n-nâs mechûl, 'ale'l-husûs 'akabe-i cehl ile [Ü4 50a] itâ'at kaziyyesi bir vâdî-i[4] sa'bu'l-vusûl olup, bu vesîle ile sınıf-ı a'dâ, muhtelis-i vakt-i[5] fursat ve bî-kayd-ı havf u haşyet olup, hadlerini tecâvüze cür'et ve dâmen-i mülke ta'alluka cesârete başlamışlar idi. İşbu teseyyüb ü futûr ber-vech-i muharrer Kitâb ve Sünnet'in ahkâmını âhâd-i halk bilmediklerinden neş'et eylediği, ibtidây-ı cülûs-i hümâyûnlarından berü nizâm-ı mülk ü millet ve kıvâm-ı kānûn-i saltanat aksây-ı me'ârib-i mücedddidâneleri olan Sultânü'l-Müslimîn hazretlerinin lâyih-i zamîr-i müstenîr-i şâhâneleri olmağla, 'araz-ı maraz-ı cehâleti izâle içün envâ'-ı mesâ'il-i cihâd u siyeri câmi' ve esnâf-ı megāzî-yi hazret-i Seyyi-

1.târîhi Ü4, V, M : târîhe T
2.1228 Ü4 : — V, T, M
3.mehcûr V, T, M : mechûr Ü4
4.kaziyyesi bir vâdî-i Ü4 : فصیه سی bir vâdî-yi V, T : kaziyyesi bir vâdî-yi M
5.vakt-i V, T, M : vakt ü Ü4

dü'l-beşer *sallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve sellem'i** müstecmi', Tilmîz-i hâss-ı bâhiru'l-ihtisâs, İmâmüne'l-a'zam İmâm Muhammed *radiye 'anhümâ e'r-Rabbu'l-ekrem*** hazretlerinin tasnîf-i latîfi olup, Şemsü'l-e'immeti's-Serahsî nâm İmâm Hümâm'ın şerh buyurdukları *Şerhü's-Siyeri'l-Kebîr*'in fazîlet-i 'ilmiyyesi[1], müstağnî-i ta'rîf ü tavsîf Münîb Efendi merhûmun eser-i hâme-i mekânet-câmesi olan tercemesi, bir nüsha-i[2] nefîse-i fevâ'id-ârâ ve bir mecelle-i celîle-i 'avâ'id-ihtivâ, mütâla'ası nâfi' ve 'ırk-ı cehli seyf-i kātı' olup, lâkin nüshasının nedret ve behâsının kesretine binâ'en herkesin [Ü4 50b] tedârük ü istishâb ve tahrîr ü istiktâbı karîn-i su'ûbet olmağla, tab' u temsîliyle teksîrine ve bu takrîble kıymetinin taklîline irâde-i sâ'i-bâne-i[3] hümâyûn ta'alluk etmekle, Dâru't-tıbâ'a-i ma'mûre'de az zemânda bin 'aded nüsha basılup, herkes ehven behâ ile iştirâ ve mütâla'asından derd-i cehle devâ kıldıklarından başka, taraf-ı hümâyûndan Şeyhülislâm Efendi hazretleri vâsıtasiyle Der-sa'âdet'de olan kitâb-hânelere ve ocaklara[4] birer nüshası vaz' ve vüzerâ kapu kethudâlarına verilerek 'ale'l-'umûm mehâkim-i Diyâr-ı Hâkāniyye'ye dahi bireri irsâl olundu.

İstitrâd

Mizâc-ı nâsın bir nesneyi[5] beğenmeyüp, kabûl etmamekde 'inâd ü istikbârları cehlden nâşî, ya'nî ol nesnenin mevzû'[6] ve mâhiyyet ve fâ'idesini bilmediklerinden neş'et eder. Zîrâ nefs-i nâtıka-i insâniyye aslâ bilmediği[7] umûrun cânibine meyl ü teveccühden bi't-tab' i'râz ve mechûl-i mutlaka 'adâvet ü i'tirâz eder. Binâ'en 'alâ zâlik ez-kadîm Devlet-i mü'eyyede-i[8] 'Osmâniyye'de kütüb-i tevârîh-i sahîha nâtık olduğu üzere mutlaka ser-i kâr bi'l-husûs menâsıb-ı 'ilmiyye vü kalemiyye medârisi devrân ve kendüye lâzım gelan fünûn belki 'ulûm-i 'akliyye vü nakliyyeyi itkān edenlere ihâle vü tefvîz olunduğu ve hele enderûn u bîrûnda kâ'in askerî sınıfının [Ü4

---

* صلى الله تعالى عليه و سلم = Yüce Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bu cümle Peygamberimiz'e yapılan bir duâdır.

**."رضى عنهما الرب الاكرم" = Kerem sahibi Allah her ikisinden hoşnut olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1.'ilmiyyesi Ü4, V, M : 'ilmiyyesini T

2.tercemesi, bir nüsha-i Ü4 : terceme-i V, T, M

3.sâ'ibâne-i Ü4, V : sâ'ibân-ı T : sâ'ibe-i M

4.ocaklara Ü4 : oçaklara V, T, M

5.nesneyi Ü4 : nesne V, T, M

6.mevzû' Ü4, T, M : + ["Metinde yer alan "موع " kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellifce "mevzû'" yazılmıştır] V

7.bilmediği [Bu kelime önce "بيلماديكى " imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "بيلمديكى " imlâsına dönüştürülmüştür] V : bilmediği T, M : bilmadiği Ü4

8.mü'eyyede-i Ü4, V, M : mü'ebbede-i T

51a] muvazzaf hâceleri ve mu'allimleri olup, 'ilm-i hâl ve fezâ'il-i cihâdı ta'lîm eylemeleri, kānûn-i kadîm olduğu vâreste-i terkîmdir. Hâlâ bizim işbu asl u kānûnumuzdan ahz ederek Avrupa devletlerinde fünûn-i 'akliyye vü riyâziyyeyi[1] mekteblerinde öğrenüp, meleke etmeyenlerini[2] kat'â maslahat başında istihdâm etmezler. Ve devletlerinin fevâ'idine dâ'ir her ne kadar umûr-i nizâmiyyeleri ve telâhuk-i efkâr ile ihtirâ' eyledikleri sanâyi' u hiref var ise harf be-harf basdırup, memâliklerine neşr ile âhâd-i neferâtına varınca lâzım gelan sanâyi'de bu takrîble câhil komazlar. Hattâ revâc-ı nizâm-ı[3] mülk içün devletlerine bir sâhib-i hüner 'arz-ı[4] te'lîf eylese, ol nüshayı basdırup, hayâtda oldukca mü'ellifi ve fevtinden sonra veresesi ile'l-inkırâz basma kârında şerîk olup[5], bayagıca bir îrâd sâhibi olur*.

Hemân cenâb-ı Hayru'n-nâsırîn, bâ'is-i emn ü emân-ı cihân Veliyy-i ni'met-i nu'ûmet-efzây-ı 'âlemiyân olan pâdişâhımızı intizâm-ı ahvâl-i mülkiyyede[6] sâhib-i iktidâr ve halkı rehâ-yâfte-i cehl ü nâdânî etmeğe[7] medâr eyleye, âmîn.

'Azl-i Şeyhülislâm

Mutasaddır-ı mesned-i meşîhat-i kübrâ olan Mekkî-zâde Mustafa 'Âsım Efendi hazretleri'nin 'iffet ü istikāmetlerine "lem, lâ" tecvîz-gerde-i elibbâ olmayup, zâhirde bi'l-fi'l 'azlini mûcib sektesi yogise dahi der-dest-i[8] mütâla'a olup, icrâsı îcâb-ı tedâbîr-i mülkiyyeden olan[9] zikri âtî ba'zı umûr-i dâhiliyyenin istikrârı zımnında, esenn-i 'ulemâdan [Ü4 51b] fekāhetle müştehir[10] bir zâtın makām-ı fetvâda bulunması lâzım geldiğine binâ'en, müşârun ileyh yine nazar-ı iksîr-eser-i pâdişâhiyle meşmûl oldukları hâlde ma'zûl ve hâlâ Sadr-ı Anadolu Kadı-zâde Tâhir Efendi hazretleri, evân-ı tedrîsinden berü taşrada ve Âsitâne'de niyâbet ve hidemât-ı şer'iyyede müstahdem olarak 'inde'l-enâm Fıkh ve 'ilimle be-nâm olmağla, şehr-i rebî'ulâhırın on üçüncü[11] pencşenbih günü Ser-berber-i hazret-i

---

1.riyâziyyeyi Ü4 : + ya'nî V, T, M

2.etmeyenlerini Ü4 : etmeyanlerini [Metinde yer alan "ایتمینلرینی" kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellifce "ایتمیانلرینی" imlası ile yazılmıştır] V : etmeyanler M

3.nizâm-ı Ü4 : nizâm ü V, T, M

4.'arz-ı Ü4, V, M : 'arz u T

5.olup V, T, M : — Ü4

*."**Tab' ve irsâl-i Terceme-i Siyer-i Kebîr** ..... sâhibi olur" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII, 138-139'da ve "İstitrâd" kısmı ise buradan alındığı belirtilerek cüz'î değişiklikler dışında aynen *Târîh-i Cevdet*, XII,139'da kaydedilmiştir.

6.mülkiyyede Ü4 : mülkiyye V, T, M

7.etmeğe Ü4 : etmekde V, T, M

8.der-dest-i V, M : dürüst-i Ü4, T

9.olan Ü4, T, M : + [Bu kelime müellifce sonradan satırın devamına yazılmıştır] V

10.müştehir V, M : meşhûr Ü4, T

11.üçüncü V, T, M : ücüncü Ü4

Şehriyârî Hüseyn Ağa vâsıtasiyle 'ale's-seher[1] hâk-pây-i saltanata da'vet ve ilbâs-i hil'at-i beyzâ-yı meşîhat ile ol mesned-i 'âlîye vicâhetle mevsûl oldu.

Tevcîh-i Sadâret-i Anadolu

Münhalle olan Sadâret-i Anadolu, tebeddül-i meşîhatin ertesi günü pâyelülerin akdemi Mustafa Paşa-zâde Mehmed Tâhir Beyefendi'ye işâret-i şeyhülislâmiyle ihsân ve hıred-vükelân dâ'iresiyle ol mîr-i safvet-zamîr şâdmân kılındı*.

Vukū'-i harîk-i cüz'î-yi müte'âkıb

Şehr-i rebî'ulevvelin selhinde Galata'da Balık-pazarı nâm mahalde bir börekci fırınında telaş parlayup, halka mûcib-i telâş olmuşiken, lillâhi'l-hamd karîn-i intıfâ ve rebî'ulâhırın dokuzuncu gicesi Galata Serayı civârında Balık-çarsusı[2] denilan yerde simidci fırınında şerâre-i tennûre-i nâr-ı kazâ hüveydâ [Ü4 52a] ve birkaç[3] dükkân ihrâkiyle inhımâd-nümâ ve mâh-ı merkūmun on yedinci günü ahşama karîb Tersane'de vâki' âlât-ı neccâriyye mevzû' olan mahzende bir dolab derûnundan[4] zuhûr eden âteş, ebniye-i cesîmeye şarmış ve nısfı mertebesi yanmış iken, bi-lutfihî Te'âlâ sebeb-i 'âdî-i sa'y-i zâbitân ile bakıyyesi makrûn-i rehâ olup, harîk-i mezkûr ocak ve mankal gibi âteş-dândan zuhûr etmeyüp dolabdan bürûzu, mazanna-i hıyânet olmağla, tâ'ife-i Rum'dan olan Dülger-başı[5] ve Yazıcısı ve Doğramacı-başı bilâd-ı ba'îdeye tard u iclâ ve içinde[6] bâsbân sûretiyle beytûtet eden on nefer dülger kâfirleri küreğe vaz'la, usûl-i siyâsiyye icrâ olundu.

Nasb-ı Emîn-i Surre ve Emîn-i Defter

Hâlâ Emîn-i Defter Yanyalı 'Ali Bey, rebî'ulâhırın yirminci günü Surre-i hümâyûn'a Emîn ve huccâc-ı bâ-ibtihâc hareket edeceği esnâda Defterdâr-ı esbak Mustafa Efendi, Emânet-i Defter mansıbına ta'yîn kılındı.

1.seher Ü4, V, M : sabâh T
*."'Azl-i Şeyhül ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,138'de kaydedilmiştir.
2.Balık-çarsusı V, M : Balık-carsusı Ü4 : Palık-çarşusı T
3.birkaç V, M : birkac Ü4, T
4.derûnundan V, T, M : derûnunda Ü4
5.Dülger-başı Ü4 : Dülger-başısı V, T, M
6.içinde Ü4, M : icinde V, T

Teşrîf-i hümâyûn be-Bâb-ı 'âlî ve sudûr-i irâde-i hümâyûn be-muvâzabet-i cemâ'at[1]

İmâmü'l-Müslimîn ve Kehfü'l-emân-ı Muvahhidîn olan Pâdişâh-ı İslâm-penâh *e'azze ensârahu'l-İlâh** hazretleri, şehr-i mezbûrun[2] on dokuzuncu günü tebdîlen Bâb-ı 'âlî'de vâki' kâşâne-i mahsûs-i [Ü4 52b] şâhânelerini kudûm-i feyz-mefhûm-i Dâverâneleriyle tezyîn ve Sadr-ı a'zam ve Kethudâ Bey ve Re'îsülküttâb Efendi bendelerini huzûr-i Husrevânelerine ihzâr ile ahvâl-i hâzırayı, ya'nî Rum ihtilâlinin, husûsan Mora-'nın def'-i gā'ilesine dâ'ir ve bi'l-münâsebe zîrde îzâh u tasrîh olunacak ba'zı umûr-i mektûme-i hâriciyye vü dâhiliyyeye mütedâ'ir, mütebâdir-i hâtır olan tedâbîr-i mukteziyye der-miyân olarak, nefsü'l-emre[3] mutâbık olan re'yleri[4] karîn-i tahsîn buyurduklarından sonra: "İşbu Devlet-i 'aliyye'min devâm-ı âsâyişi, 'urve-i vuskā-yı Kitâb ve Sünnet'i istimsâk ve evâmir-i İlâhiyyeye imtisâle inhimâk ile hâsıl olup, hılâf-ı rızây-ı Bârî hareket vukū' buldukca: *"İzâ 'asânî men ya'rifunî sellattü*[5] *'aleyhi men lâ ya'rifunî"*** Hadîs-i Kudsî'si muktezâsı üzere belâyâ zuhûru, 'âdet-i muttaride-i İlâhiyyeden olduğu bî-reyb ü mirâ olup, ez-cümle ikāmet-i salât-i mefrûza, müşrik ve muvahhid beynini[6] fârik ve 'ale'l-husûs mezheb-i mansûr-i Hanefî'de sünnet-i mü'ekkede ve Mâlikiyye'ye göre vâcib olan cemâ'at, envâ'-ı fevz ü selâmeti muhakkak iken bu emr-i vâcibü'l-imtisâle ri'âyet olunmadığından[7] işimiz ilerü gitmeyor[8]. Fîmâ-ba'd imâmı olanlar hânelerinde ve sâ'irleri cevâmi' u mesâcidde [Ü4 53a] cemâ'ate müdâvemet etsünler" mantûkunda irâde vü fermân buyurmalariyle, Bâb-ı 'âlî'de 'Arz-odası ve Dîvân-hâne ve Kethudâ Bey dâ'iresinde fi'l-asl imâmlar olup, bu def'a dahi Re'îs Efendi[9] dâ'iresinde ketebe-i aklâm içün müstakillen bir imâm ta'yîn ve mahallât imâmlarına bu husûs-i feyz-mansûsu tenbîh içün İstanbul ve Bilâd-ı selâse kadıları ve zâbitâna ferden ferdâ buyuruldılar tastîr ve târik-i salât ü cemâ'at olanlar, imâmlar ihbâriyle[10] kudât-ı mûmâ ileyhim

---

1.**he-muvâzabet-i cemâ'at** V, T, M : — Ü4

*."اعز انصاره الاله" = Allah onun yardımcılarını yüceltsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

2.mezbûrun V, M : mezkûrun Ü4, T

3.emre V, M : emrde Ü4, T

4.re'yleri V, T, M : râyleri Ü4

5.سلطت Ü4, T : سلصت V : سلطنت M

**."اذا عصانی من یعرفنی سلطت علیه من لایعرفنی" = Beni tanıyan bana isyân ettiği zaman ona beni tanımayanı musallat ederim" anlamına gelen ve burada kudsî hadîs olarak nakledilen bu söz, görebildiğim kadarıyla meşhûr hadîs kitaplarında yer almamaktadır.

6.muvahhid beynini V, T, M : muvahhidîni Ü4

7.olunmadığından Ü4, V, T : olmadığından M

8.gitmeyor Ü4, V, T : gitmeyüp M

9.Efendi V, T, M : — Ü4

10.ihbâriyle Ü4 : ihtiyâriyle V, T, M

taraflarından ta'zîr-i şer'îsi icrâ olunmak üzere Bâb-ı 'âlî'ye inhâ olunması iş'âriyle, bî-nemâz gürûh-i nâ-sâzı tahzîr olundu.

Ruh-sûdegî-yi İlçi-yi Prusya[1] be-dergâh-ı felek-iştibâh

Prusya[2] Devleti tarafından maslahat-güzârlık ile Âsitâne-i[3] saltanat'da mukîm olan şahsa, metbû'u tarafından orta-ilçilik ile yine Der-sa'âdet-güster'de ikâmet etmek recâsına me'mûriyyet kağıdı gelmekle, evvelâ resm-i dîrîn üzere Bâb-ı me'âlî-nisâb-ı Sadâret-penâhîye i'timâd-nâmesin teslîm edüp, ba'dehû şehr-i rebî'ulâhırın yirmi dokuzuncu salı günü tertîb buyurılan Dîvân-ı şâmihu'l[4]-erkân'da emsâli vechile hila'-ı mu'tâde-i fâhire iktisâsiyle huzûr-i sâtı'u'n-nûr-i Şehinşâh-ı Gîtî-sitânî'de 'inâyet-i rû-mâle [Ü4 53b] nâ'il olup, nâmesiyle bir 'aded pırlanta[5] elmaslı kutu ve iki 'aded mücevher kabzalı kılıc ve altun kakma bir çift[6] tüfeng ve Felemenk[7] mahsûlü olan on iki top çuka ve on iki top batistadan 'ibâret olan hediyyesin kā'idesi üzere 'arz u takdîm eyledi*.

Fevt-i İmperator-i Rûsiyye (روسیه)

Rûsiyye İmperatoru[8] Aleksandri bu esnâda memâlikini geşt ü güzâr etmekde olarak Kırım'a gelüp, dağlarını seyrânda iken zâtü'l-cenb veca'ı zuhûriyle, tîgâta[9] sâ'ik-i gerdûne-i 'azîmet ve iki mâh kadar esîr-i pister-i 'illet olup, târîh-i mîlâdm bin sekiz yüz yirmi beş senesi teşrîn-i sânînin on ikinci günü, ya'nî işbu[10] şehr-i rebî'ulâhırın on altıncı günü[11] terk-i na'îm-i hayât ve hedm-i binây-ı kalbüd-i[12] bî-sebât eylediği haber, vâsıl-ı Dersa'âdet-makarr oldu.

1.Prusya M : Brusya Ü4, V, T
2.Prusya Ü4, V, M : Brusya T
3.Âsitâne-i Ü4, T, M : + [Metinde yer alan "Âsitân" kelimesi müellifce "Âsitâne-i" kelimesine dönüştürülmüştür] V
4.şâmihu'l V, T, M : sâmihu'l Ü4
5.pırlanta V, T, M : bırlanta Ü4
6.çift Ü4, V, M : cift T
7.Felemenk V, T, M : قلمنك Ü4
*."**Ruh-sûdegî-yi İlçi-yi Brusya** ..... takdîm eyledi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,131'de kaydedilmiştir.
8.İmperatoru Ü4, V, T : + اطوری M
9.tîgâta Ü4, M : tîgâna V, T
10.işbu Ü4, T : — V, M
11.günü V, T, M : gününde Ü4
12.kalbüd-i Ü4 : kâsid-i V, T, M

Hayâtında mesned-i imperatorî küçük[1] karındaşı Nikola'ya vasiyyet ve ekser erkân-ı devleti ana medd-i yed-i teba'iyyet etmişler ise de, ba'zı muhâlifîn bu vasiyyet mâddesinden[2] gâfil olarak ortanca karındaşı olup, Leh'de mukîm Kostantin tarafına meyl ve[3] bu vechile beynlerinde hayli kîl ü kâl ve biraz ceng ü cidâl vukū'a gelerek, câme-i ihtilâf cerr-i zeyl ve nihâyetü'l-emr Kostantin [Ü4 54a] dahi kücük birâderi Nikola'nın imperatorluğa velî'ahd idüğüni[4] i'tirâf ve muhâlifîni dahi erkân-ı gâlibe itlâf edüp, bi'l-ittifâk[5] Nikola imperator olmuşdur*. *Allâhümme edim erkâne*[6] *ihtilâfihim v'ehdim bünyâne i'tilâfihim.***

Ba'zı havâdis-i Mora ve irsâl-i Ser-çavuşân Hüsni Bey[7] ve Nâzır-ı Barut-hâne Necîb Efendi be-savb-ı cezîre-i mezbûre

Bâlâda telmîh ü îmâ olunduğu üzere Mora Vâlîsi İbrâhîm Paşa'nın Mesolong ordusuna sevk u i'zâmı, tedbîr ve Mehmed 'Ali Paşa'ya dahi asâkir ü mühimmât irsâlini müş'ir evâmir-i müsta'cele tesyîr olunmuşidi. 'Ali Paşa, dâmâdı olan İskenderiyye Muhâfızı Muharrem Bey'i başbuğ nasbiyle, süvârî ve piyâde biraz asâkir-i cihâdiyye-i mu'alleme ve sefâyin sevk u tesyâr ve bundan akdem İskenderiyye Mersâsı'na ta'mîr-i süfün-i hümâyûn içün 'azîmet eden Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa dahi bu hilâlde maslahat-ı ta'mîri itmâm ve haml-i zehâyir ü mühimmât ile İskenderiyye'den mîr-i[8] mûmâ ileyh ile ma'iyyetinde olan sefâyini yine Mesolong tarafına i'zâm edüp, iki takım birden evâsıt-ı rebî'ulevvelde Mesolong pîş-gâhına vâsıl ve İbrâhîm Paşa dahi o hilâlde Traboliçe'den[9] kalkup, esnây-ı râhda rast geldiği eşkıyâdan biraz kelle ve dil alarak [Ü4 54b] Balyabadra'ya dâhil

---

1.Hayâtında mesned-i imperatorî küçük [Kelimeler boş bırakılan yere müellifce sonradan yazılmıştır] V : Sandalî-i imperatorîyi küçük Ü4 : Hayâtında mesned-i imperatorî kücük T, M

2.mâddesinden V, T, M : mâddesinde Ü4

3.ve Ü4, T : ile V, M

4.idüğüni V, T, M : idüğün Ü4

5.bi'l-ittifâk Ü4, T, M : bi-lâ-ittifâk V

*."**Fevt-i İmperator-i** ..... olmuşdur" kısmı bazı ilâvelerle ve özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,190'da kaydedilmiştir. Rus İmparatoru Aleksandr I. Pavloviç, 19 Kasım (1 Aralık) 1825 tarihinde vefat etmiş, Nikola I. Pavloviç 14 Aralık (26 Aralık) 1825'te hâkimiyeti ele almıştır; bk. Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara 1948, s.314-315. Bu durumda Es'ad Efendi'nin verdiği vefât tarihinde bir yanlışlık söz konusudur.

6.erkâne Ü4 : — V, T, M

**."اللهم ادم اركان اختلافهم و اهدم بنيان ائتلافهم" = Allahım, onların anlaşmazlık noktalarını sürdür ve anlaşma yapılarını yık!" anlamına gelen Arapça bir bedduâdır.

7.**Bey** Ü4, T, M : **بك** V

8.mîr-i Ü4, V, T : — M

9.Traboliçe'den Ü4 : Trabolice'den V, T, M

olup, ba'dehû Mora Kasteli'ne gelüp, Kapudan Paşa ve Ser'asker Mehmed Reşîd Paşa ile bi'l-mülâkāt Mesolong teshîri maslahatına dâ'ir tedâbîr-i mukteziyye icrâsına dâmen-i der-miyân-ı gayret oldular. Lâkin Reşîd Paşa-'nın ordusunda olan askerin ekseri bi't-tekrâr iş'âr olunduğu üzere ikdâm ü ihcâmı bi't-tas'îb, te'hîr-i maslahatı kâr 'add eden Arnabud[1] nâ-bekârları olduğundan, ol makūle asker-i der-be-der ile bi'l-istiklâl iş görileceği muhâl olduğunu ifâde etmekle, Kapudan Paşa ve İbrâhîm Paşa mevcûd-i ma'iyyeti olan asâkire îrâs-ı fütûr etmamek garaziyle Reşîd Paşa'nın Mesolong Sahrâsı'ndan askerini çeküp, izn vererek fekat dâ'iresi halkiyle tevakkuf u ârâm ve[2] yahud asker-i mezkûresiyle Salona tarafına 'azîmet ü hırâm ile derbend ağzına kadar ol[3] havâlîde olan[4] 'usât-ı kefereyi kahr u i'dâm ve yahud[5] bütün bütün harekete[6] ikdâm etmek şıkklarını îrâd ü ifhâm eylediklerinde birini ihtiyâr etmeyüp, şukūk-i mezkûreyi irâde-i Pâdişâh-ı[7] Husrev-gulâm'a ta'lîk eylediğini, vüzerâ'-i müşârun ileyhim bi'l-ma'iyye Der-sa'âdet-makarr'a inhâ kıldıklarında, müşârun ileyh Reşîd Paşa'nın Salona taraflarında olan eşkıyâ üzerine kalkup, Mesolong [Ü4 55a] maslahatı, müşârun ileyhimânın süpürde-i 'uhde-i gayretleri kılınması[8] tercîh ve bu vechile irsâl olunan emr-i 'âlîde tasrîh olunmuş ise de, sonradan Ser'asker'in nüfûzunu tatarruk-i halelden vikāyeten Salona tarafına biraz asker sevk ve yolları muhâfaza sa'yini vâreste-i 'avk ederek, yine bi'l-ittihâd emr-i muhâsara-i Mesolong'da ikdâma beynlerinde memhûr senede rabtla karâr verdiklerini bi'l-ittifâk Dâru's-saltana'ya iş'âr edüp, bu sûretde me'mûrîn beynlerini dâ'imâ te'lîf maslahatı mü-tâla'asından mâ'adâ, Balyabadra Muhâfızı Yûsuf Paşa dahi bu ana kadar muhâfaza-i kal'ada sebât-ı kadem izhârında ise de, behâne-i muhâfaza ile zâhiri mükezzib[9] mesârıf-ı kesîre gösterüp, hazâ'in-i saltanatdan ahz eylediği külliyyetlü mebâliğ, aksây-ı hisâba bâlig olduğundan gayri, Mora sularına âmed-şud eden İngilterelü ile dâd u sitâda başladığı mün'akis olup, bu ise mûcib-i sû'-i zann-ı tama' olduğundan fazla, el-hâletü hâzih Gördös'de olan asker tabî'atiyle Balyabadra'dan çıkmış ve Siroz'a gitmiş olmalariyle, kal'a-i mezkûreye[10] ve Kasteller'e lüzûmu mikdârı muhâfaza askeri vaz' u ikāmesiyle Yûsuf Paşa ihrâc ve mansıbı olan Aydın ve Saruhân

1.Arnabud [Metinde yer alan "Arnavud" kelimesinin üzeri çizilip müellifce üstüne "Arnabud" yazılmıştır] V : Arnavud Ü4 : Arnabud T, M
2.ve M : — Ü4, V, T
3.ol M : o Ü4, V, T
4.olan Ü4, T : ola V, M
5.yahud V, T, M : + ordudan Ü4
6.harekete Ü4 : hareke-i V, T, M
7.Pâdişâh-ı Ü4, M : Pâdişâh [Metinde yer alan "ve"nin üzeri karalanmıştır] V : Pâdişâh ve T
8.kılınması V, T, M : kılması Ü4
9.mükezzib Ü4, V, M : + ve T
10.mezkûreye Ü4 : mezkûre V, T, M

cânibine bi'l-i'zâm nukūd-i nâsire-i [Ü4 55b] mu'âmele-i dâd ü sitâdı[1], vâreste-i revâc kılınmak mâddesinin hüsnü mülâhaza olunarak, işbu husûsun tanzîm ü icrâsı ve[2] be-tahsîs müşârun ileyh Reşîd Paşa ma'iyyetinde eslâfı misillü defterdâr olmayup, umûr-i zarûriyyeden olan[3] akvât-ı asâkir ü devâbbı, evkātiyle celb ü iştirâ ve me'hûzât u medfû'âtının tedkîk ü istîfâsı mâddeleri bir şugl-i diğer ve kendüsi yalnız umûr-i harbiyyeye müte'allık iş ile meşgūl bulunduğu sûretde, me'mûriyyet-i[4] mevkûlesi kesb-i suhûlet edeceği ezher olduğundan bahsle, ricâl-i devletden birisi defterdârlık ile gönderilmesini mukaddemce istid'â etmekle, bunun dahi tesviyesi ve lâ-siyyemâ iktizâ hasebiyle vüzerâ ve me'mûrîn-i sâ'ire beynlerini te'lîf ve ceng ü sitîze teşvîk ü teklîf[5] zımnında 'uzamây-ı kârşinâsândan birkac zevâtın ol savba tesyârına irâde-i hümâyûn ta'allukuyla[6] evvelâ Defterdâr-ı esbak 'Atâ Efendi, mûmâ ileyh Necîb Efendi ile gönderilmek tensîb olunmuşiken, 'Atâ Efendi ne[7] sebebe mebnî ise te'hîr ve Çavuş-başı Hüsni Beyefendi'nin defterdârlık 'ünvâniyle sevki tercîh ü tasvîb buyurılup, Dîvân-ı sâlifü'l-beyân günü Sadr-ı a'zam 'arza girdikde, şifâhen sâdır[8] olan emr-i hümâyûn mûcebince Bâb-ı 'âlî'ye 'avdet buyurdukları[9] gibi, mûmâ ileyhimâyı [Ü4 56a] me'mûr u ta'yîn ve her birine Mesolong mâddesinin bir nefes evvel ber-taraf olmasında ve ittifâk-ı ârây-ı vüzerâda iktizâ eden tedâbîr sipâriş ü telkîn ve Yûsuf Paşa'ya dahi matlûbuna mahsûben iki bin kîse akça irsâliyle zevâyil-i[10] agsân-ı ibtihâcı irvâ ve çavuş-başılık mesâlih-i 'âdiyesini birâder-i mîr-i mûmâ ileyh Cebe-hâne Nâzırı 'Ali Necîb Bey ve barut-hâneler mesâlihini mûmâ ileyh Necîb Efendi'nin mahdûmu Ahmed Şükrî Bey bi'l-vekâle rü'yet eylemek üzere yevm-i mezkûrda hil'atleri iksâ olundu*.

Zuhûr-i zeheb-i meknûze

Sadr-ı esbak 'Abdullâh Paşa merhûmun Baş-tebdîli Kara Süleymân nâm kimesne Medîne-i Üsküdar'da merhûme ve mağfûrun lehâ Vâlide-i

---

1.dâd ü sitâdı [Bu kelimeler metinde boş bırakılan yere müellifce sonradan yazılmışlardır] V : mahzûre Ü4 : dâd ü sitâdı T, M
2.ve V, T, M : — Ü4
3.olan Ü4 : — V, T, M
4.me'mûriyyet-i Ü4, T, M : + ["me'mûrîn-i", "me'mûriyyet-i" kelimesine dönüştürülmüştür] V
5.teklîf Ü4, T, V : te'lîf M
6.ta'allukuyla Ü4, T : ta'lîkıyla V, M
7.ne V, T, M : kangı Ü4
8.sâdır Ü4, T, M : + [Metinde yer alan "sudûr" kelimesinin üzeri çizilip müellifce üstüne "sâdır" kelimesi yazılmıştır] V
9.buyurdukları V, T, M : kıldıkları Ü4
10.zevâyil-i V, T, M : zevâbil-i Ü4
*."**Ba'zı havâdis-i Mora ve** ..... iksâ olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,122-123'de kaydedilmiştir.

'atîk Câmi'-i şerîf'i civârında vâki' menzilinin bağçesini gars-i eşcâr garaziyle bir bağcıya belledirken bir kavanos dolusu altun zuhûr ve bâd-ı hevâ resîd olan sâhib-i hâne, dest-i ra'şe-dâr-ı hırsla kavanosu ihrâcda isti'câl ve bağcı dahi hakk-ı sükût talebinde olarak biraz keşmekeş-i nizâ' u cidâlden sonra hâh u nâ-hâh üc bin guruşa mu'âdil altun ile ırzâ ve 'adem-i ifşâsı recâsiyle i'tâ ile gûyâ bezl-i nakd-i mevfûr ve bâkîsini[1] zevce ve câriyesi yedleriyle 'add ü ahsâ ve sanki idhâl-i [Ü4 56b] sanduka-i ketm ü ihfâ ederek mestûr eylediğinin irtesi günü hemser ü hem-sırrı[2], ya'nî zevcesi, câr-ı mülâsıkına pencereden[3]: "Canım Kâtime Hânım, sakın kimseye[4] söyleme. Bizim bağçede[5] filân bağcıya kazdırır iken defîne bulduk. 'Acebâ sizin ağanın haberi var mı?" deyü savt-ı bülend ile kaziyyeyi bi't-temâm ifâde eylediği esnâda, meğer ol mahalde mahalle bekcisi bulunup, merkûmelerin kelimâtını zokakdan istimâ' etdiği gibi ol bağcıyı bulup[6], bi'l-ma'iyye doğru Defterdâr Efendi'ye inhâ eylediklerinde tahkîk ve kabzına Baş-bâkî Kulu Ağa'yı irsâl ederler. Ağa-yı mûmâ ileyh Üsküdar Mahkemesi'ne varup, merkûm Kara Süleymân'ı ihzâr ve mâddeyi evvelâ tenhâda, ba'dehû bağcı ve bekci müvâcehelerinde istifsâr etdikde, bi'l-külliyye inkârdan sonra hademe-i şer'la menziline varılup, kavanos mahalli mu'âyene olunarak, zâhir-i hâl inkâra mecâl bırakmadığından[7]: "Ben Bâb-ı 'âlî'ye gidüp, ihbâr ve sadâkatimi izhâr edecek idim" diyerek a'zâr-ı vâhiye serdiyle ikrâr etmekle, husûs-i mezkûr[8] ba'de't-tescîl, Ağa-yı mûmâ ileyh altunlar ile cümlesini huzûr-i Defterdâr'a ihzâr edüp, Zer-i mahbûb ve Yaldız ve Macar cinslerinden olarak zuhûr eden altun [Ü4 57a] ile birkaç[9] kıt'a murassa' huliyy-i nisâ ba'de't-ta'dâd ve't[10]-takvîm ve'n-nakd yüz elli bin guruşa mu'âdil gelür, Darb-hâne-i 'âmire'ye teslîm olunup, bağcı ve bekci münâsib 'atıyyeye neyl ile şâd-mân ve Kara Süleymân, şe'âmet-i kizb ile mübtelâ-yı ye's ü hırmân oldu.

Tahkîk olunduğuna göre menzil-i mezkûrun sâhib-i evveli, devr-i Selîmiyye'de tebdîl hasekîlerinden iken isâ'etine binâ'en dâ'ire-i şâhâneden tard u teb'îd olunmuş olan Arnavud[11]-oğlu dedikleri nâ-kes olup, ba'zı

1.bâkîsini V, T : باقیسنی Ü4 : bâkîsi M
2.hem-sırrı Ü4, V, M : همسترى T
3.pencereden V, T, M : pençereden Ü4
4.kimseye V, T, M : kimesneye Ü4
5.bağçede V, T, M : bağcede Ü4
6.bulup V, T, M : + bulup Ü4
7.bırakmadığından Ü4, T, M : + ["bırakmadığından" kelimesi önce "براقمادیغندن " imlâsı ile yazılmışken müellifce "برقمدیغندن " imlâsına dönüştürülmüştür] V
8.mezkûr Ü4, M : mezkû[r] V : mezkûru T
9.birkaç V, M : birkac Ü4, T
10.-ta'dâd ve't-takvîm V, T, M : -takvîm ve'n-nakd Ü4
11.Arnabud [Metinde yer alan "Arnavud" kelimesinin üzeri çizilip müellifce üstüne "Arnabud" yazılmıştır] V : Arnavud Ü4 : Arnabud T, M

hidemât u iltizâmâtda istihdâm olunmak takrîbi, nukūd-i mezkûreyi idhâl-i enbân-ı igtisâb ve der-kîse-i kabz u intihâb edüp, defn ile mektûm ve kendüsi ise mazhar-ı va'îdü *"Ellezîne yeknizûne'z-zehebe ve'l-fizzate"** el-âyeti[1] olarak bi-lâ-vâris fevt ile zâlim-i[2] mahrûm olup, bu def'a mîrîden kabz olunduğu, beytü'l-mâle hıyânet eden gaddârâna ve Kara Süleymân'ın hâli dahi, nisvânı mahrem-i râz eden bî-iz'âna hayli 'ibret olacak[3] bir dâstândır**.

İhrâc-ı mevâcib ve hâk-bûsî-i Sefîr-i Felemenk

Cumâdelûlânın yirmi dördüncü salı günü recec mevâcibi i'tâsı, belki itlâfı içün müretteb olan Dîvân-ı hümâyûn'da, Der-sa'âdet'de ikāmet[4] etmek üzere [Ü4 57b] vürûd eden Felemenk Devleti'nin ilçisi[5], mu'tâd üzere hâk-i serîr-i sa'âdet-masîr-i Pâdişâhî'ye rû-mâl ve nâme vü hedâyâsın takdîm edüp, kendi ve ma'lûmu'l-a'dâd âdemleri hila'-ı Husrevâne iktisâsiyle mesrûru'l-bâl oldular***.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Kazâ'-i Mısır ile sene-i câ'iye şehr-i rebî'ulevveli gurresinden zabt olunmak üzere sâbıkā Selânik Kadısı Mehmed Emîn Efendi[6]-zâde zâdesi 'Abdülkādir Bey cezlân ve bâ-Hâmise-i Süleymâniyye Hânkāh-ı Ka'riyye Müderrisi olup, gālî[7] mansıba muntazır olan Paşmakcı[8]-zâde es-Seyyid İbrâhîm Efendi'ye[9] bi-lâ-istimzâc Kazâ'-i Kuds-i şerîf telhîs olunup, fekat rütbesi yevm-i zabtı olan gurre-i merkūmeden i'tibâr ve oğlu Hâric ru-'ûsiyle kâm-kâr kılınarak mecbûru'l-cinân ve Gelibolu'da menfâ iken 'ahd-i karîbde ıtlâk olunan Dâru'l-hadîs Müderrisi Kapan[10] Nâ'ibi-zâde

---

*."الذين يكنزون الذهب والفضة" = Altın ve gümüşü yığanlar" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, et-Tevbe 9/34. âyetin sonlarında yer alan bir kısımdır.

1.el-âyeti Ü4 : el-âyeh (الايه) V, T, M

2.zâlim-i Ü4, V, T : zâhir-i M

3.olacak V, M : alacak Ü4, T

**."Zuhûr-i zeheb-i meknûze ..... dâstândır" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,140'ta kaydedilmiştir.

4.ikāmet Ü4, T, M : + ["ikāmet" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] V

5.ilçisi Ü4, T : ilcisi V, M

***."İhrâc-ı mevâcib ve ..... oldular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,132'de kaydedilmiştir.

6.Efendi V, T, M : — Ü4

7.gālî V, T, M : nemâlı Ü4

8.Paşmakcı V, T, M : Başmakcı Ü4

9.Efendi'ye Ü4 : Efendi V, T, M

10.Kapan M : Kaban Ü4, V, T

'Abdülhalîm Molla, yine sene-i merkūme saferinden zabt olunmak üzere İzmîr-i kebîr Kazâsı'yla şâdân oldu.

Vukū'-i harîk

Cumâdelâhırenin dokuzuncu salı gicesi Kaliceciler Köşkü civârında altı bâb ve çend rûz murûrunda Top-kapu kurbunda bir bâb ve on dokuzuncu cum'a günü Kantarcılar'da Şerbetci Zokakı'nda üç[1] bâb menâzili [Ü4 58a] nâr-ı kazâ ihrâk u ifnâ ve yirmi beşinci sebt gicesi sâ'at ücde[2] Kazgancılar-başı'nda kâ'in müteveffâ Kazgancı[3] Hacı Mustafa dedikleri hâne-i harâba mensûb olup, çârsû ittisâlindeki[4] menzilde zuhûr etmişiken, savnen li-'ibâdillâh âb-ı 'inâyet-i Bârî'yle[5] on dakîka murûrunda karîn-i intıfâ oldu.

Ta'yîn-i müderris be-Bâb-ı Defterî

Fi'l-asl aklâm-ı Pâdişâhî, mekteb-i erbâb-ı kemâl ve müksib-i[6] refâh-ı hâl olduğundan, 'ulûm-i 'âliye ve fünûn-i âliyeden vâyesi ve rusûm-i hutût u erkāmdan sermâyesi olmayan ve yazdığının ma'nâsını bilmeyan bî-emânet ü diyânet nâdânlar, silkü'l-le'âl-i kitâbete[7] idhâlden ihtirâz olunur. Ve bu dikkatle kâr-gâh-ı devletde her maslahata ehakk ve istihdâma elyak niçe niçe sâhib-i basîret ve ehl-i insâf u kābiliyyet bulunur iken, bir müddetden berü 'adem-i nefâd[8] ile dervâze-i müsâmaha açılarak ve 'ayb u hüner bir sayılarak ashâb-ı me'ârif munkarız ve bu takrîble usûl u kuyûda ihtilâl[9] 'ârız olduğuna mebnî, fîmâ-ba'd sarf u nahvi üstâddan görmamiş ve lede'l-imtihân isti'dâd ü kābiliyyeti tebeyyün etmamiş kesân, defter-i şâgirdâna idhâl olunmamak bâbında irâde-i 'aliyye sâniha-pîrây-ı [Ü4 58b] zuhûr olup, lâkin el-hâletü hâzih aklâmda bulunup, yalnız sevâd-hânlığa kanâ'at eden hulefâ ve sâ'ir ketebenin hod-be-hod iktisâb-ı me'ârife gûşiş ve tahsîl-i bidâ'aya verziş edemeyecekleri zâhir ve hâl[10] bu minvâl üzere iken irâde-i mezkûrenin icrâsına muvaffak olunamayacağı bâhir olmağla, hâlâ Defterdâr Tâhir Efendi'nin re'y ü himmetiyle el'ân[11] mülâzemet eden

1.üç V, M : üc Ü4, T
2.sâ'at ücde Ü4 : — V, T, M
3.Kazgancı Ü4 : — V, T, M
4.çârsû ittisâlindeki V, M : çârşu ittisâlinde Ü4, T
5.âb-ı 'inâyet-i Bârî ile V, M : âb-ı 'inâyet-i Bârî'yle Ü4 : 'avn-i 'inâyet-i Bârî ile T
6.müksib-i Ü4, T, M : müskib-i V
7.kitâbete Ü4 : küttâba V, T, M
8.nefâd V, T, M : nukkād Ü4
9.ihtilâl V, M : ihtilâf Ü4, T
10.hâl Ü4 : hâli V, T, M
11.el'ân V, T, M : olan Ü4

sâde-levhân küttâba Bâb-ı Defterî Câmi'-i şerîfi'nde vakt-i ta'tîl olan[1] hamîs ve isneyn günlerinden mâ'adâda külle yevm kubeyl-i zuhr u 'asrda 'ilm-i âlât ve lisân-ı Fârisî ve Fıkh-ı şerîf tedrîs ü ta'lîm etmek üzere Baş-muhâsebe Kalemi harcından elli ve mâlikâneden on beş ve Rûznâmçe-i[2] evvel Kalemi'nden otuz ve Cizye kalemi'nden on beş ve Mevkûfât Kalemi'nden on ve Mektûbî-i[3] Defteri Odası'ndan otuz guruş ki, cem'an şehriyye yüz[4] elli guruş me'âş[5] tertîb ve meblağ-i mezbûrun yüz guruşu 'ulûm-i 'Arabiyye ve elli guruşu fünûn-i Fârisiyye ta'lîmine tahsîs kılınarak, Ayasofya Medresesi'nde hücre-nişîn-i inzivâ, sulehây-ı 'ulemâdan İbrâhîm Pertev[6] Efendi hâceliğe tasvîb olunup, işbu nizâm-ı mehâsin-irtisâm ilâ mâşâ'allâhu Te'âlâ[7] düstûru'l-'amel tutulmak ve aklâm hâceleri şâgirdânını[8] [Ü4 59a] telemmüz ve ta'allüme sevk u igrâ eylemek[9] üzere ber-mûceb-i irâde-i seniyye her bir kaleme 'ilm ü haber kağıdları evâhır-ı cumâdelâhırede i'tâ vü kayd olundu*.

Cenâb-ı Rabb-i kerîm *'azze şânühû*** hademe-i dîn ü devletden her bir sınıfın hüsn-i terbiye vü nizâmına pâdişâhımız Sultân-ı Mahmûdü'l-hısâl kavlini istihdâm ve dest-gâh-ı kühen-i minvâl-i Devlet-i 'aliyye'yi[10] yed-i te'yîd-i hümâyûnla[11] rehîn-i istihkâm eyleye, âmîn, bi-hürmeti men nezzele 'aleyhi Cibrîlü'l-emîn[12].

Hareket-i arz

Gurre-i receb olan pencşenbih gicesi sâ'at üçde on[13] sâniye kadar ve nısf-ı leylde andan ekall ve fecre karîb ke'l-evvel hareket-i arz vâki' ve ihtâr-ken-i mütebassırân-ı sâcid ü râki' oldu.

1.olan Ü4 : — Ü4
2.Rûznâmçe-i M : Rûznâmce-i Ü4, V, T
3.Mektûbî-i V, T, M : Mektûbî Ü4
4.yüz V, T, M : — Ü4
5.me'âş Ü4 : — V, T, M
6.Pertev V, T, M : Pertevî Ü4
7.Te'âlâ Ü4 : — V, T, M
8.şâgirdânını Ü4 : şâgirdânı V, T, M
9.eylemek V : etmek Ü4, T, M

*. "**Ta'yîn-i müderris be-Bâb-ı Defterî** ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,139'da kaydedilmiştir.

**. "عز شانه = Şânı yüce olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

10.Devlet-i 'aliyye'yi V, T, M : nizâmâtı Ü4
11.te'yîd-i hümâyûnla Ü4, T : te'bîd-i hümâyûnuyla V, M
12.Cibrîlü'l-emîn Ü4, V, M : Cibrîl-i emîn T
13.üçde on V : ücde birkac Ü4 : ücde on T, M

Nefy-i Kâtib-i Dîvân-ı Ağa-yı Yeniçeriyân ve i'dâmeş ve nefy-i Muhzır-ı Ocak ve ba'zı havâdis-i müteferrika

Bi-havlillâhi Te'âlâ ıslâh-ı ahvâl-i dûdmân-ı Bektâşiyân'a dâ'ir gâyet ketm üzere ba'zı asdıkā ile der-dest-i mütâla'a olan umûrun hüsn–i tesviyesi[1], miyânlarından ba'zı fesedenin mukaddimeten li'l-matlab def' u izâlesi lâzım gelenlerden hâlâ ustalıkdan gelme muhzır bulunan şahsla musaddara-i nifâk ağa[2], Dîvân Kâtibi bulunan Mehmed Efendi'nin i'tirâzları istizmâr olunmağla, ikisi birden evâhir-i cumâdelûlâda[3] tard u teb'îd ve kâtibin bekāsında mazarrat mülâhaza olunarak, [Ü4 59b] vardığı yerde i'dâm ve çend[4] rûz zarfında Baş-yazıcı bulunan kimesne çendân kābil-i hıtâb olmamağla, ol dahi[5] değişdirilüp, yerinde Mehmed Râşid nâm yazıcı istihdâm olundu*.

Her[6] kangı dâ'iyeye mebnî ise Fransa'nın büyük ilcisi[7], berây-ı maslaha yerine Sır Kâtibi'ni[8] tevkîl ederek devleti cânibine gideceğini istîzân ve bi-lâ-tekellüf Bâb-ı 'âlî'ye gelüp, ba'de'l-müvâda'a hilâl-i recebde; **Nazm**[9]:

*İlâ haysü elkat rahlehâ Ümmü Kaş'amin***

Nesr[10]: Du'âsiyle, lisân-ı gayret-keşânı gûyân etdirdi.

Mâh-ı merkūmun beşinci günü Tersane sâhasında resîde-i pâyân-ı kemâl olan firkateyn-i hümâyûn, tebdîlen şeref-res-i huzûr olan Sadr-ı a'zam manzarında rûy-i deryâya selâmetle nâzil [oldu]***.

Ve bundan akdem cild-i evvelde mastûr olduğu üzere Kütahya'ya iclâ ve ba'de senetin taşrada müstahdem olmak[11] şartiyle karîn-i 'afv-ı evfâ[12] kılınup, biraz eyyâm Haleb Vâlîsi Vahîd Paşa kethudâlığında istihdâm birle bu def'a Der-sa'âdet'e rû-mâl emeline vâsıl olan Ser-bevvâbîn Dede Mustafa

---

1.tesviyesi V, T, M : tesviyesini Ü4
2.musaddara-i nifâk ağa V, T : müsevvedde-i nifâk ağa Ü4 : musaddara-i nifâk ağa-yı M
3.cumâdelûlâda V, T, M : cemâziyelûlâda Ü4
4.çend Ü4, V, M : cend T
5.ol dahi V, M : — Ü4 : ve dahi T
*."Nefy-i Kâtib-i Dîvân ve ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,143'te kaydedilmiştir.
6.Her Ü4 : — V, T, M
7.ilcisi, Ü4, T, M : + [İsim yeri boş bırakılmıştır] V
8.Kâtibi'ni Ü4, V, M : Kâtibi T
9.**Nazm** Ü4 : — V, T, M
**."الى حيث القت رحلها ام قشعم = Ümmü Kaş'am'ın yükünü yıktığı yere kadar" anlamında, deyim haline gelmiş Arapça bir mısrâdır.
10.**Nesr** Ü4 : — V, T, M
***."Mâh-ı merkūmun beşinci günü ..... nâzil" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,144'te kaydedilmiştir.
11.olmak Ü4, V, M : olunmak T
12.evfâ Ü4 : ednâ V, T, M

Ağa, şehr-i mezkûrun yedinci günü bâ-irâde-i merâhim-icâde-i seniyye Humbaracı-başılık câhiyle ihsân-ı firâvâna nâ'il* ve on ikinci günü surre-i hümâyûn rusûmât-ı ma'lûme icrâsiyle Üsküdar'a ihrâcla birkaç[1] [Ü4 60a] gün murûrunda ol makāmdan hareketle semt-i Hicâz'a râhil ve yirmi dördüncü günü dîğer firkateyn-i[2] hümâyûn dahi deryâya indirilüp, hademe-i Tersane sâlifü'z-zikr firkateyn inzâlinde olduğu gibi pîş-gâh-ı Sadâret-penâhî'de 'atâyâ ve hila' ahz u iktisâsiyle[3], kerem-i mevce-i lücce-i[4] şâhâneye neyl ile hoş-dil oldular**.

Vukū'-i[5] Harîk

Mâh-ı merkūmun on dördüncü salı gicesi sâ'at dört buçukda Süleymâniyye Tîmâr-hânesi pîş-gâhında kâ'in Duhân Gümrüğü Emîni mühtedî Hidâyet Ağa'nın hânesinde hammâm külhanından âteş-i kazâ şu'le-feşân ve etrâfa tecâvüz etmeksizin hâne-i mezkûre[6] bi'l-külliyye sûzân ve yine leyle-i merkūmede Yeni-köy'de birkaç[7] bâb re'âyâ menâzili âsîb-zede-i nîrân oldu.

Garîbe

Edirne-kapusu civârında Sarmaşık Mahallesi'nde[8] müteveffâ Baş-musâhib Şâ'ir Hâtif Efendi'nin Çerkesiyyetü'l-asl mu'taka-i menkûha-i metrûkesi nefsini âhara tezvîc edüp, velîme-i zifâf günü ol civârda olan Mihrimâh Câmi'i mü'ezzinlerinden bir[9] Çerkes-i nâ-kes yobaz, karı hey'etinde[10] ol hatunun henüz tenhâlık iken 'ale's-sabâh menziline girüp, bulunan birkaç[11] kadar hatunlara sesini[12] incelderek: "Gelin kadını azacık görmek isterim. Vardığı âdemden dolayı[13] kendiye hayrlu [Ü4 60b] bir cân sohbetim

---

*."Ve bundan akdem cild-i evvelde ..... nâ'il" kısmı özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,143'te kaydedilmiştir.

1.birkaç V, M : birkac Ü4, T

2.firkateyn V, T, M : قرقتين Ü4

3.iktisâsiyle Ü4, V, M : iksâsiyle T

4.mevce-i lücce-i Ü4 : lücce-i مرچه V, T, M

**."ve yirmi dördüncü ..... oldular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,144'te kaydedilmiştir.

5.**Vukū'-i** V, T, M : — Ü4

6.mezkûre V, T, M : mezkûr Ü4

7.birkaç V, M : birkac Ü4, T

8.Mahallesi'nde V, T, M : + sâkine Ü4

9.bir V, T, M : — Ü4

10.hey'etinde V, T, M : hey'etiyle Ü4

11.birkaç V, M : birkac Ü4, T

12.sesini Ü4 : sesin V, T, M

13.dolayı Ü4, T, M : + [Metinde önce "دولايى" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "طولايى" şekline dönüştürülmüştür] V

vardır" deyü bî-çâreyi bir odaya çeküp ve kapusunu bend etdikden sonra hemân zîr-i ferâcede olan sikkîn-i ser-tîz ile def'aten birkaç[1] yerinden cerh ederek katl ü i'dâm ve bıçağından[2] kan revân olarak taşra uğradıkda, evde olan hatunlar kaziyyeyi duyup, feryâd ile işâ'a eylediklerinde, mahallede[3] bulunan ricâl[4] ü nisâ ve etrâfdaki zâbitân yetişüp, giriftâr ve Ağa-kapusu'na getürilüp, bi'l-ikrâr ve'l-iştihâr boğulup, cezây-ı kâr-ı murdârında terk ü[5] te-'hîr ve böyle bir habîsin i'dâmiyle sâ'ir erbâb-ı fesâd tahzîr olundu.

Hakîkati istitlâ' olundukda, meğer[6] şahs-ı mezkûr mezbûre hatunu bundan akdem mâlına tama'an hıtbe vü taleb edüp, cinsiyyet nisbetiyle mezbûre dahi meyl gösterüp, söz verdikden sonra nükûl ve cevâb-ı ye's verdikde, yobaz-ı merkûm şergîr olup[7]: "Beher hâl bana varırsın" deyü ibrâm ve hattâ bir gün hatunun kapusuna gelüp, sebb ü düşnâm ve: "Eğer âhara varırsın, seni ve anı yaşatmam" deyü vâdî-i[8] fesâda irhây-ı zimâm etmekle, hatun dahi feryâd-künân ehâlî-i mahalleden istinsâr ve anlar dahi zâbit ma'rifetiyle kapuya ihzâr etdiklerinde, li-ecli't-te'dîb belde-i ba'îdeye tard u tagrîb olunmuşiken bi-lâ-ıtlâk gelüp, müterassıd-ı fursat ve ber-vech-i muharrer kîn [Ü4 61a] u gayzını fidâ'-i[9] cân ile icrâya cür'et eylemiş; *ne'ûzu bi'r-Rabbi*[10] *min şerri'l-gazabi.**

Hüsn-i nizâm der-irsâl-i mekâtib-i ehâlî-i Haremeyn-i muhteremeyn

Öteden berü Beldeteyn-i mu'azzamateyn sükkânına[11] İstanbul ehâlîsinden irsâl olunan surreli mekâtibleri ve hediyyeli cevâblarını îsâl ü ityâna[12] müjdeci-başılar me'mûr ve muntasıf-ı şa'bândan ramazân-ı feyz-resânın bi'l-iktizâ[13] gâh 'aşr-ı evveli hitâmına ve gâh dahi ekall müddete kadar

---

1.birkaç V : birkac Ü4, T, M
2.bıçağından M : bıcağından Ü4, V, T
3.mahallede Ü4, T, M : + ["mahalde" şeklinde yazılan kelimenin üzeri çizilip üstüne müellifce sonradan "mahallede" yazılmıştır] V
4.ricâl Ü4, T, M : ricâ[l] V
5.terk ü V, T, M : terk Ü4
6.meğer V, M : — Ü4, T
7.olup Ü4 : — V, T, M
8.vâdî-i V, T, M : vâdî-yi Ü4
9.fidâ'-i Ü4, V, M : fidây-i T
10.bi'r-Rabbi Ü4, V, M : — T
*."نعوذ بالرب من شر الغضب = Öfkenin şerrinden Rabb'e sığınırız" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
11.mu'azzamateyn sükkânına ["sükkânına" kelimesi müellifce sonradan satırın devamına yazılmıştır] V : mu'azzamateyn'e Ü4 : mu['a]zzamateyn sükkânına T : mu'azzamateyn sükkânına M
12.ityâna Ü4 : ityânına V, T, M
13.bi'l-iktizâ Ü4 : — V, T, M

Ayasofya-i kebîr Câmi'-i şerîfine[1] müjdeci-başılar gelüp, tobra vaz'iyle herkes getürüp, müvâcehelerinde teslîm etmek düstûr idi. Birkac seneden berü surre ve hedâyâda iddi'ây-ı vukū'-i ziyâ', sebeb-i nizâ' olup, işbu kîl ü kāl müjdeci-başılarm kirâ ile tama'an ziyâde eşyâ alarak ve Âsitâne'den dahi gönderilan tobralara haml-i[2] sakîl makūlesi şeyler vaz' olunarak hilâl-i râhda idâreye muvaffak olmamalarından neş'et etdiği tahkîk olunmağla, ehâlî-i Buk'ateyn-i şerîfeteyn ve mücâvirîn-i Beldeteyn-i mübâreketeyn'in medâr-ı te'ayyüşleri olan surre ve emânetleri telefden vikāye olunmak zımnında fîmâ-ba'd gönderilecek mekâtib ve emânet tobraları, şa'bânü'l-mu'azzamın on beşinci gününden bed' ile gurre-i garrâ'-i mâh-ı sıyâma kadar müddet ta'yîn olunup, ol eyyâmda [Ü4 61b] a'lâ vü ednâ her bir ferd tobra ve mektûblarını Haremeyn Muhâsebesi Kalemi'ne getürüp ve gönderüp, müjdeci[3]-başılar hâzır oldukları hâlde bizzât Haremeyn Muhâsebecisi Efendi nezâret ederek[4], tobraların[5] hafîf hedâyâ mevzû' olanları ibkā ve mest ve pabuc ve câme-şûy[6] ve emti'a ve sâ'ir girân eşyâ konılanları[7] kabûl olunmayup, ashâbına redd ü i'tâ olunmak üzere hüsn-i nizâma rabt ve tedkîk[8] ü keyfiyyet hâk-pây-i hazret-i Hâdimü'l-Haremeyn *veffekahullâhu Te'âlâ ilâ'r-rızâ'i fî külli ânin ve hîn* *'den[9] lede'l-istîzân ol vechile icrâsı husûsuna irâde-i seniyye-i mülûkâne şâyân buyurılarak tahkîk olunmağla, nizâm-ı mezkûru ehâlîye işâ'ât[10] içün e'imme-i mahallâta tenbîh bâbında İstanbul ve Bilâd-ı selâse kadıları efendilere hıtâben beyâz üzerine buyuruldular ısdâr kılındı[11].

Vefât-ı Re'îsü'l-Müneccimîn Mehmed Râkım Efendi

Mûmâ ileyhin kevkeb-i cismi çend mâhdan berü mübtelâ[12] olduğu 'illet-i hafakān ile dûçâr-ı 'ukde-i vebâl ve dakîka be-dakîka iştidâd bula-

---

1.şerîfine V, T, M : şerîfinde Ü4
2.haml-i Ü4 : صل V, T, M
3.müjdeci V, T, M : müjde Ü4
4.ederek V, M : eyleyerek Ü4, T
5.tobraların Ü4 : tobralar ile V, T, M
6.câmeşûy V, T, M : câmeşur Ü4
7.konılanları [Metinde yer alan "konanları" kelimesinin üzeri çizilmiş, üstüne müellifce sonradan "konılanları" şeklinde yazılmıştır] V : konanları Ü4 : konılanları T, M
8.tedkîk V, T, M : tevfîk Ü4
*."وفقه الله تعالى الى الرضاء فى كل ان و حين" = Yüce Allah onu her an ve zamanda rızâsına muvaffak kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
9.hînden Ü4, T, M : + ["hînden" kelimesi önce "حين دن" imlâsı ile yazılmışken, üzeri çizilip üstüne müellifce "حيندن" imlâsı ile yazılmıştır] V
10.işâ'ât V, T, M : işâret Ü4
11.kılındı Ü4, V, M : olundu T
12.mübtelâ Ü4, V, M : mübtelâyı T

rak, recebü'l-ferdin yirmi sekizinci salı günü ba'de'l-'asr Rumeli Hisârı'nda vâki' yalısında mihr-i hayâtı âfil ve irtesi günü cennet-mekân Sultân Bâyezîd Hân-ı Velî *kuddise sırruhu'l-'aliyy** Türbesi hazîresinde rasad-ı lahde dâhil oldu.

Merhûm-i mastûr, [Ü4 62a] huld-âşiyân Mustafa Hân-ı sâlis 'asrında defterdârlıkdan Tevliyet-i Mısır ile sutûr-i vüzerâda mastûr olan[1] Defterdâr Râkım Paşa'nın hazînedârı Kapucu-başı Çavuş-zâde Mustafa Ağa'nın sulbünden tulû' ve derece-i temyîze vardıkda, sa'âdet-i baht ile izâ'a-i vakt etmeyüp, mukaddimât-ı 'ulûm-i 'Arabiyye'yi mehmâ-emken tahsîl ve fenn-i nücûm u hisâbı dahi[2] tekmîl ederek, ez-her-cihet şumû'-i istihkākı lumû' etdikde, bin iki yüz dokuzda tarîk-i 'ulemâya neyl-i ru'ûs-i Hâric ile dâhil ve Müneccim-başı üstâz-ı hâzık Sâdık Efendi'ye dâmâd ve Müneccim-i sânî-i[3] meşhûr Ya'kūb Efendi['nin] meskeneti, a'dâ istihrâciyle[4] Dersa'âdet'den behâne-i hacc ile on iki sâlinde hicret ve Mısr'a vardığı hengâmda[5] Benaporta vak'ası zuhûr ve ol hilâlde belde-i Kāhire'de rihlet etmekle, sâhibü't-terceme yerine ta'yîn ile ber-murâd olup, fenninde iştihâr derecesine vâsıl olmuşidi. Ba'dehû; **Li'l-Müverrih:**

Müneccim-başı'nın vardı ufûle kevkeb-i 'ömrü.
(منجم باشينك واردى افوله كوكب عمرى)

târîhinde[6], ya'nî yirmi yedi senesi, kayınpederi mûmâ ileyh Sâdık Efendi fevt oldukda, resmen ve istihkāken riyâset-i fenn-i nücûm[7] ile be-kâm, yirmi dokuzda Galata Mevleviyyeti'yle nesak-sâz-ı ahkâm, otuz dörtde Mekke-i mükerreme Pâyesi'ne müsâberet birle makziyyü'l-merâm [Ü4 62b] olup, işâreti sebk etdiği üzere kırk senesi İstanbul Pâyesi'ni ihrâz ve ol pâyede iken terk-i 'âlem-i mecâz eyledi.

Mûmâ ileyh yek fenn olmayup, 'ulûm-i sâ'ireye dahi mahrem ve Galata Mevleviyyeti'nde hod 'iffet ü zimmeti[8] müsellem idi; *rahmetullâhi Te'âlâ 'aleyhi***.

---

*."قدس سره العلى" = Yüce sırrı mukaddes olsun" anlamına gelen ve evliyâullâh için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

1.olan Ü4, T, M : + ["olan" kelimesi müellifce sonradan satırın devamına yazılmıştır] V
2.dahi Ü4, M : da[hi] V : — T
3.sânî-i Ü4 : sânî-yi V, T, M
4.meskeneti a'dâ istihrâciyle V, T, M : müskitini istîlâ'-i a'dâ [i]stihrâciyle Ü4
5.hengâmda Ü4 : hengâm V, T, M
6.târîhinde Ü4, M : + **Nesr** V, T
7.nücûm V, T, M : necm Ü4
8.zimmeti V, T, M : dikkati Ü4

**."رحمة الله تعالى عليه" = Yüce Allah ona rahmet eylesin" anlamına gelen ve ölüler için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

Nasb-ı Re'îsü'l-Müneccimîn ve Müneccim-i sânî

Galata Gümrüğü'nde bâ-berât kâtib ve güzel muhâsib olan Müneccim-i sânî Seyyid Hüseyn Hüsni Efendi, selh-i mâh-ı recebde Hareket-i Hâric ru'ûsiyle Re'îsü'l-Müneccimîn* ve sânîliğe[1] dahi fenn-i mezkûrda dânâ silahşorân-ı hâssadan Durak Paşa-zâde İbrâhîm Bey, bâ-ru'ûs-i Hâric nâmzed-i ta'yîn oldu.

Âmeden-i ba'zı peyâm ez-Vâlî-i Rumeli Mehmed[2] Reşîd Paşa

Müşârun ileyhin çapul[3] tarîkiyle Salona ve [Ö]lendörik taraflarına biraz süvârî ile gönderdiği[4] kethudâsı, ol havâlîde geşt ü güzâr ve pîş ü pâylarına çıkan[5] gavurlar ile tarh-ı kâr-zâr ederek yüz elli çiftden[6] mütecâviz kelle ve kulak ve on beş binden efzûn ağnâm ve iki yüz mikdârı esir ahz ü iğtinâm eyledikleri peyâmı[7], evâ'il-i recebde Der-bâr-ı ma'delet-karâr'a vâsıl ve zikr olunan ser-i bürîde-i küffâr, galtîde-i hâk-i mezellet-şi'âr[8] kılınup, müşâhedesinden ehl-i İslâma teşeffî-i[9] sadr hâsıl oldu**.

Tanzîm-i tîmâr-ı sipâhiyân ve ilhâk-ı ân[10] tâ'ife be-dûdmân-ı humbaracıyân [Ü4 63a] ve lağımcıyân

Devlet-i 'aliyye-i sermediyyü'd-devâm'ın ez-kadîm süvârî askerinden ma'dûd olup, tîmâr sipâhîleri ta'bîr olunan tâ'ifenin rişte-i ahvâline dahi piyâde asker misillü murûr-i zemân ve 'adem-i tekayyüd-i me'mûrân ile her tarza perîşânî ve efrâdına her gûnâ keslânî gelüp ve her ne kadar 'ahd-i esbakda Rumeli diyârında kâ'in ma'lûmü'l-esâmî elviyede sâkin Toska ve Keyga (كيغا) kabâ'ilinden ba'zı sipâhiyân, humbaracı ve lağımcı dûdmânına ilhâkan hüsn-i suret bulmuş ve fevâ'id-i bisyâr-ı mülkiyye zâhir olduğu

---

*."**Vefât-ı Re'îsü'l-Müneccimîn** ..... Müneccimîn" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,140-141'de kaydedilmiştir.

1.sânîliğe Ü4 : sânîlik V, T, M

2.**Mehmed** Ü4 : — V, T, M

3.çapul V, T : capul Ü4, M

4.süvârî ile gönderdiği V, T : süvâriyle gönderdiği Ü4 : süvârî ile gönderildiği M

5.çıkan V, T, M : cıkan Ü4

6.çiftden Ü4, V, M : ciftden T

7.peyâmı V, T, M : peyâm Ü4

8.-şi'âr V, T, M : -iş'âr Ü4

9.teşeffî-i V, T, M : teşeffî-yi Ü4

."Âmeden-i ba'zı peyâm ez-Vâlî-i Rumeli** ..... hâsıl oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,124'te kaydedilmiştir.

10.**ân** Ü4, V, T : — M

cümleye ma'lûm olmuş ise de, hâdise-i müte'âkıbe-i gûn-â-gûn-i çerh ve az[1] gün 'â'ık olarak Rumeli Eyâleti'nde vâki' sağ kol ve sol kol ile Köstendil ve[2] Alacahisâr ve[2] Prizrin ve[2] Vılçıtrın ve[2] Selânik ve[2] Tırhala ve[2] Üsküb ve[2] Delvine ve[2] Ohri ve[2] İlbasan ve[2] İskenderiyye ve Dukagin sancakları ve Silistre Eyâleti'nde vâki'[3] Silistre ve[2] Çirmen ve[2] Kırk-kilisa ve[2] Vize ve[2] Niğbolu sancakları ve Anadolu Eyâleti'nde vâki' Kütahya ve[2] Menteşa ve[2] Hudâvendigâr ve[2] Ankara ve[2] Karahisâr-ı sâhib ve[2] Sultân-önü ve[2] Kenkırı ve[2] Bolu ve[2] Kastamonu ve[2] Karesi ve[2] Saruhân ve[2] Teke ve[2] Hamîd ve[2] Aydın sancakları ve Karaman Eyâleti'nde vâki' Konya ve[2] Kayseriyye ve[2] Niğde ve[2] Beyşehri ve[2] Akşehir ve[2] Aksaray ve[2] Kırşehri sancakları ve[2] Sivas Eyâleti'nde [Ü4 63b] vâki' Sivas ve[2] Amasya ve[2] Canik ve[2] Çorum ve[2] Bozok ve[2] Divriği ve[2] 'Arabgir sancakları ve Adana Eyâleti'nde vâki' Adana ve[2] Tarsûs ve[2] 'Alâ'iyye ve[2] İç-il sancakları ve[2] Rakka Eyâleti'nde vâki' Rakka ve Birecik sancaklarında olan sipâhiyân 'alâ hâlih kalup, bu def'a Pâdişâh-ı müceddid[4]-menâkıb ve Şehriyâr-ı Mahmûdü'l-metâlib hazretlerinin zikr olunan elviyede kâ'in sipâhiyânın dahi humbaracı ve lağımcı ocaklarına ilhâkla tanzîmi[5], kemâ-huve-hakkuhû murâd-ı kat'îyyü'l-müfâd-ı Dâverâneleri olmağla, zîrde muharrer kānûn-nâme-i hümâyûn mantûkunca, bunlar dahi el-hâletü hâzih intizâm-yâfte-i[6] hüsn-i karâr ve eser-i hayr-i Şehriyâr-ı hüceste-âsâr oldu*.

Cenâb-ı Hâlıku'l-beşer ba'de-ezîn[7] dahi bi'l-cümle metâlib-i 'âliyelerin[8] ber vefk-ı dil-hâh mücellây-ı husûlde cilve-ger eyleye.

Sûret-i kānûn-nâme-i hümâyûn

Bundan akdem şeref-rîz-i sudûr buyurılan[9] mübârek hatt-ı hümâyûn-i şevket-makrûn-i mülûkâne mûcebince Dîvân-ı hümâyûn tarafından mahallerine hitâben evâmir-i 'aliyye ısdâriyle tahvîl ve Defter-hâne ve Humbara-hâne-i 'âmire taraflarına defter-i [ye]kûna 'ale'l-esâmî 'ilm ü haberleri verilan eyâlât ve elviyenin bi'l-cümle kılıc i'tibâr olunan sipâhîleri

1.az Ü4 : isr-i V, T, M
2.ve ["ve"ler aralara sonradan müellifce yazılmışlardır] V : — Ü4 : ve T, M
3.Silistre Eyâleti'nde vâki' Ü4 : — V, T, M
4.müceddid Ü4, V, M : محدد T
5.tanzîmi Ü4, V, M : تنظمی T
6.intizâm-yâfte-i Ü4 : intizâmına V, T, M
*."**Tanzîm-i tîmâr-ı sipâhiyân ve** ..... oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,143-144'te kaydedilmiştir.
7.ba'de-ezîn M : ba'de-zîn Ü4, V, T
8.'âliyelerin Ü4 : 'âlîlerin V, T, M
9.buyurılan [Metinde yer alan "olan" kelimesinin üzeri çizilmiş, sonradan müellifce üstüne "buyurılan" yazılmıştır] V : olan Ü4 : buyurılan T, M

tevcîhâtına dâ'ir alaybeyilerin 'arz u mahzarları vürûdunda, sâhibleri dahi bi'n-nefs Der-sa'âdet'e gelüp, Dîvân-ı 'âlî'de [Ü4 64a] huzûr-i Sadâret-penâhî'de isbât-ı vücûd ve Humbara-hâne-i 'âmire'ye havâle vü i'lâm etdirilerek ism ü eşkâli 'arza mutâbık ve şurûtlarına muvâfık olduğu hâlde Humbara-hâne-i 'âmire'nin el-yevm cârî ve mü'esses olan şurûtuna binâ'en[1] nakl ü idhâl olunarak, humbaracılık ve yahud lağımcılık vechile tevcîhâtları icrâ olunması ve sipâhîlerden gelüp, isbât-ı vücûd ile Humbara-hâne-i 'âmire Ocağı'na duhûle tâlib olanların kemâ fi's-sâbık idhâlleri usûlü cârî ve mer'î olması husûsları, irâde-i seniyye-i hazret-i Cihândârî muktezâsından olduğundan, şimdiye kadar Anadolu ve Rumeli[2] taraflarından alaybeyileri 'arziyle vârid ve gerek gedüklülerinden duhûle tâlib olarak humbaracı ve lağımcı ocaklarına idhâl olunan[3] sipâhiyândan zikr olunan ocaklarda el-yevm müretteb ü mevcûd olan bölükler sipâhîlerinin noksânları bi-'avnillâhi Te'âlâ tekmîl olunup, bir tarafdan tevârüd etmekde olan neferâtı dahi mutlaka ocak[4] sipâhîsi olarak idhâl[5] olunmakda olduğundan, bunların sûret-i i'mâl ü istihdâmlarının tanzîmi îcâbına bakılmak iktizây-ı hâlden ve el-hâletü hâzih Ocağ-ı 'âmire'de mevcûd u müretteb olan humbaracı ve lağımcı bölüklerine tertîb olunan humbara hâvenleri [Ü4 64b] ve obüs[6] ve kolomborna[7] topları ve hasbe'l-îcâb i'mâl ve endâht edecek sipâhiyân ve yevmiyyelü mülâzım neferâtı derece-i kifâyede olup, hasbe'l-iktizâ livâ'-i şerîf ve ser'askerân ma'iyyetlerine hâven ve top irsâli irâde buyurulduğu hâlde, ber-mûceb-i şurût her bir hâven ve topun müretteb olan bir nefer halîfe ve dokuz nefer sipâhî ve yevmiyyelü mülâzım neferâtı, müstashabı olan hâven ve topun fekat[8] endâhtına me'mûr olduklarından, mahall-i muhârebede mazarrat-i a'dâdan muhâfazası zımnında her birine süvârî olarak iktizâsına göre kadr-i kifâye neferât tertîb ü ta'yîni[9] vâcibeden olduğuna binâ'en, el-yevm Humbaracı Ocağı'nda[10] humbara ve obüs[11] ve kolomborna[12] i'mâline me'mûr on 'aded ve Lağımcılar Ocağı'nda[13] dahi

---

1.binâ'en [İlâve "ve"nin üzeri karalanmıştır] V : + ve Ü4, T : binâ'en M
2.Rumeli Ü4, V, M : Ru[m]eli T
3.olunan Ü4, V, T : — M
4.ocak Ü4, T : oçak V, M
5.idhâl Ü4, V, M : — T
6.öbüs Ü4, V, T : öpüs M
7.kolomborna [önce "kolombor" yazılmış, sonradan buraya girmesi işaret edilerek müellifce üstüne "na" ilâve edilmiştir] V : kolombor (قلمبور) Ü4 : kolombora T : kolomborna M
8.fekat Ü4, T : fekad (فقد) V, M
9.ta'yîni V, T, M : ta'ayyünü Ü4
10.Ocağı'nda Ü4, V, T : Oçağı'nda M
11.öbüs Ü4, V, T : öpüs M
12.kolomborna [önce "kolombor" yazılmış, sonradan buraya girmesi işaret edilerek müellifce üstüne "na" ilâve edilmiştir] V : kolombor (قلمبور) Ü4 : kolombora T : kolomborna M
13.Ocağı'nda Ü4, V, T : Oçağı'nda M

lağım ve obüs[1] ve kolomborna[2] topları i'mâline me'mûr dört 'aded bölükler mevcûd ise de, Ocağ-ı[3] 'âmire'nin kānûn-nâmesine[4] tatbîkan Lağımcılar Ocağı'na[5] iktizâsına göre obüs[6] topu i'mâl etmek üzere bir bölük dahi güşâd olunarak, işbu iki ocakda mevcûd olan cem'an on beş bölüğün her birerlerine mahsûs olarak mustahfız nâmiyle on beş 'aded cemâ'at tertîb ve tahsîs olunacak bölüğün ismine mensûben meselâ "Altmış Beş[7] Hâven Bölüğünün Mustahfız Cemâ'ati" diyerek ve sâ'ir cemâ'atlere [Ü4 65a] dahi bu minvâl üzere ism tesmiye kılınarak ocak[8] defterine kayd ve humbaracı ve lağımcı bölüklerinin tertîbleri misillü Der-sa'âdet'de ikāmet etmek şartiyle her bir cemâ'ate[9] a'mâl–i neferâta muktedir bölükler hulefâsından birer cemâ'at ser-halîfesi ve her bir ser-halîfe ma'iyyetlerine bölükler sipâhîlerinden tahrîr olunacak neferâtın mikdârına nazaran iktizâsı derecelerde hulefâ ve her bir hulefâ ma'iyyetine lüzûmu kadar çavuş ta'yîn olarak, zikr olunan ocaklara şimdiye kadar duhûl eden ve bundan böyle idhâl olunacak sipâhiyândan 'atîk ü cedîd bölüklerin[10] neferâtları tekmîlinden sonra, mâ'adâsı mustahfız nâmiyle işbu cemâ'atlere 'ale's-seviyye tahrîr ve tekmîline kadar her bir cemâ'ate ne mikdâr mustahfız sipâhiyânı tahrîr olunabilür ise, ol cemâ'atin tertîb olunacak hulefâsı ma'iyyetlerine kezâlik 'ale's-seviyye tertîb ü tevzî' oluna.

Ve tertîb olunacak mârru'z-zikr on beş 'aded cemâ'atler, min ciheti'l-merâtib zikr olunan ocakların[11] asıl bölüklerine zeyl olarak, ser-halîfe ve hulefâsının hasbe'l-îcâb kānûn-nâme-i hümâyûna tatbîkan silsileleri yürüdilüp, farazâ gerek bölük ve gerek cemâ'atler ser-halîfelerinden biri fevt ve yahud tekā'üd oldukda, silsileleri yürüyüp, zeylde bulunan cemâ'at ser-halîfeliği hâlî kaldıkda[12], altmış beş[13] [Ü4 65b] bölüğün halîfe-i 'âşiri ser-halîfeliğe ehakk u elyak ise, ol cemâ'ate ser-halîfe nasb olunup, eğer liyâkati yoğise dokuzuncu halîfesinden nihâyet birinci halîfesine kadar keyfiyyet-i ahvâlleri tahkîk olunarak kangısı ehakk u elyak ise, mâ-fevkında olan

1.öbüs Ü4, V, T : öpüs M
2.kolomborna [önce "kolombor" yazılmış, sonradan buraya girmesi işaret edilerek müellifce üstüne "na" ilâve edilmiştir] V : kolombor (قلمبور) Ü4 : kolomborna T, M
3.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
4.kānûn-nâmesine Ü4, V, M : kānûn-nâme T
5.Ocağı'na Ü4, V, T : Oçağı'na M
6.öbüs Ü4, V, T : öpüs M
7.Beş Ü4, V, M : Bes T
8.ocak Ü4, V, T : oçak M
9.cemâ'ate Ü4, V, T : cemâ'at M
10.bölüklerin V, M : bölükler Ü4, T
11.ocakların Ü4, V, T : oçakların M
12.kaldıkda V, T, M : kald[ıkd]a (قالده) Ü4
13.beş Ü4, V, M : bes T

hulefâya takdîm ve ser-halîfe nasb u ta'yîn ve orta[1] hulefâlarından kezâlik biri fevt ve yahud tekā'üd oldukda, yine silsileleri yürüyerek, zeylde olan cemâ'at hulefâsından birinci halîfelik hâlî oldukda, mevcûd olan bölüklerin müretteb sipâhîlerinden lede't-tahkîk kangısı ehakk u elyak ise, ol cemâ'ate birinci halîfe nasb oluna[2].

Gerek ser-halîfe ve gerek sâ'ir hulefâ ibtidâ cemâ'atleri devr ederek, ba'dehû bölüklerin ser-halîfe ve hulefâlığına istihkāk kesb eylemeleri ve işbu silsile tertîbine ri'âyet, zikr olunan cemâ'atlerin ancak ser-halîfe ve hulefâsına mahsûs olup, bayağı[3] mustahfız sipâhî haklarında cârî olmayup, fekat bunlar vakt-i hazarda münâvebeten Der-'aliyye'de kışlalarında isbât-ı vücûd ederek, müretteb bölük sipâhîleri misillü hâven ve top endâhtı ta'lîm ü ta'allümü ile kesb-i mehâret etmeleri ve hengâm-ı seferde cümlesi birden ser-halîfe ve hulefâları ma'iyyetleriyle me'mûr-i muhâfazası oldukları hâven ve topların mazarrat-ı a'dâdan [Ü4 66a] muhâfazasına sa'y ü gayret eyleyüp, ol derecelerde ki, me'mûr-i muhâfazası oldukları hâven ve topların araba bârgîrleri, hengâm-ı muhârebede Hudâ ne-gerde mecrûh u telef olmak vâki' olur ise, kendülerinin râkib oldukları hayvânâtı arabaya koşup, selâmete çıkarmaları, vâcibe-i zimmet ve muktezây-ı me'mûriyyetlerinden ola.

Ve işbu cemâ'atler ser-halîfelerinin nân-pâre hâsılâtı, bölük ser-halîfeleri misillü senevî ikişer bin ve ma'iyyetlerine tertîb olunacak hulefânın nân-pâre hâsılâtı dahi kezâlik 'ale's-seviyye biner guruş olmak üzere, cümlesinin asıl nân-pârelerinin hâsılâtı lede't-tahkîk tahsîs olunan mikdârdan dûn ve noksân ise, düşen mahlûlâtdan ilhâk verilerek nân-pâreleri ol mikdâra iblâğ oluna.

Ve işbu cemâ'atler ser-halîfe ve hulefâ ve neferâtından bi-lâ-veled fevt olanların ze'âmet ve tîmârları hâsılâtı, ocak[4] şurûtu mûcebince lede't-tahkîk Ocağ-ı[5] 'âmire'nin bölüklerine müretteb mülâzımlardan[6] hasbe't-tarîk dokuzuncu bulunan mülâzıma verilüp, bölüklerin müretteb olan sipâhîlerinden noksân bulunur ise, bölük sipâhîsi tahrîr ve noksân olmadığı takdîrce, ol mahlûl olan tîmâr, mustahfız sipâhîsi olmak üzere dokuzuncu mülâzımdan aşağı birinci mülâzıma varınca teklîf olunup, [Ü4 66b] kangı mülâzım rağbet eder ise ana tevcîh kılına.

1.orta (اورطه) V, T, M : ارطه Ü4
2.oluna V, T, M : olunarak Ü4
3, bayağı Ü4, V, M : پیاغی T
4.ocak Ü4, V, T : oçak M
5.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
6.mülâzımlardan Ü4, T, M : mülâzımlarından V

Ve zikr olunan ocaklarda[1] müretteb ve mevcûd bölük sipâhîlerinden taşralarda sâkin olanları vakt-i hazarda teslîs olunup, sülüsânı memleketlerinde ikâmet etmek ve sülüsü Der-sa'âdet'de olan kışlalarında bir sene-i kâmile hidemât-ı pâdişâhîde isbât-ı vücûd eylemek üzere münâvebe tarîkiyle istihdâmları kânûn-nâme şurûtundan olduğundan, işbu tertîb olunacak mustahfız sipâhiyânın dahi kezâlik vakt-i hazarda münâvebeten istihdâmları, bölük sipâhîlerine kıyâsen ber-vech-i teslîs tertîb ü tanzîm oluna.

Ve işbu tertîb olunacak cemâ'atler hakkında bâlâda tahrîr olunan şerâ'itden mâ'adâ sâ'ir şerâ'it-i nizâmiyyeleri Ocağ-ı[2] 'âmire'de el-yevm düstûrü'l-'amel dutılan kânûn-nâme-i hümâyûna tatbîkan icrâ oluna.

Ve Defter-hâne-i 'âmire tarafından verilan cebe defterleri mantûkunca, bir sancağın eşkinci neferâtı temâmen Ocağ-ı[3] 'âmire'ye idhâl ve tekmîl olundukdan sonra, ol sancakda ne mikdâr tekâ'üd ve sabî kalur ise, cümlesi topdan ocağa[4] idhâl olunup, ancak kendülerinin tecdîd-i berâtları içün[5] Der-sa'âdet'e gelmeleri teklîf olunmayarak, bunların yine tekâ'üd ve sabî kaydıyla berâtları ibkâ'en tecdîd olunacağını mübîn, ocak[6] tarafından iktizâsına göre mektûb tahrîriyle berâtları celb ve tecdîd [Ü4 67a] olunup, yine kendülerine gönderile.

Ve zikr olunan eyâlât ve elviyeden el-yevm alaybeyi[7] bulunanlar, sâye-i şâhânede alaybeyilik rütbesine nâ'il olmuş bulunduklarından, ber-vech-i muharrer her bir sancağın eşkinci neferâtı isbât-ı vücûd ederek, tekmîlen Ocağ-ı[8] 'âmire'ye idhâl ve sabî ve mütekâ'idlerinin dahi kezâlik Ocağ-ı[9] 'âmire'ye idhâlen iktizâ eden berâtları tecdîd ü irsâl olunup, ol sancağın maslahatı hitâm buldukdan sonra, ol vakt keyfiyyet Humbara-hâne-i 'âmire Nâzırı[10] ve Lağımcı-başı Ağa taraflarından[11] Bâb-ı 'âlî'ye bâ-takrîr[12] inhâ birle, rikâb-ı hümâyûn-i şâhâneden bi'l-istîzân müsâ'adeten ol sancağın alaybeyisine za'îm ve ze'âmetine[13] gediklü i'tibârı verilüp, ol vechile berâtı tecdîd oluna.

1.ocaklarda Ü4, V, T : oçaklarda M
2.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
3.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
4.ocağa Ü4, V, T : oçağa M
5.berâtları içün V.T.M : berâtlariyçün Ü4
6.ocak Ü4, V, T : oçağ M
7.alaybeyi Ü4, V, M : ala[y]beyi T
8.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
9.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
10.Nâzırı V, T, M : + ve humba ı Ü4
11.Ağa taraflarından V, T, M : ağalar tarafından Ü4
12.bâ-takrîr Ü4, V, M : bi't-takrîr T
13.ze'âmetine Ü4, T, M : ze'âmetine [Bu kelime önce "زعماتنه" imlâsı ile yazılmış, üzeri çizilen bu kelimenin üstüne müellifce "ze'âmetine" yazılarak düzeltilmiştir] V

Ve ba'dehû mahlûl gedik düşüp, ze'âmetine ilhâk içün sâ'ir mahlûl gedik alanlar misillü bu dahi taleb eder ise verilüp, gediksiz durduğu hâlde dahi fekat bu takımın şahıslarına mahsûs olmak üzere haklarında müteferrika ve çavuş[1] gediklüsü mu'âmelesi icrâ oluna.

Ve bunların gedik aldıklarından sonra vefât edenlerin mahlûlleri hakkında gediklü şurûtu icrâ olunup, gediksiz vefât edenlerin evlâd-ı zükûru olur ise, ze'âmeti Humbara-hâne-i 'âmire'ye idhâlen evlâdına tevcîh ve bilâ-veled [Ü4 67b] ölür ise, kānûn-nâme-i hümâyûn mûcebince Ocağ-ı[2] 'âmire mahlûlü olmak üzere tevcîhi icrâ kılına.

Ve el-hâletü hâzih humbaracı ve lağımcı ocaklarının[3] senevî üç[4] bin beş yüz guruş me'âş ile Kâtib-i evvel ve iki bin beş yüz guruş me'âş ile Kâtib-i sânî ve bin sekiz yüz guruş me'âş ile[5] Kâtib-i sâlis nâmiyle üç[6] 'aded kâtibi olup, Baş-kâtiblik, tevcîhât-ı hümâyûn mansıblarından olarak münâvebe tarîkiyle tevcîh olunageldiğinden, me'mûr olanlar Ocağ-ı[7] 'âmire'nin şerâ'it-i nizâmiyyesine lâyıkıyle tahsîl-i vukūf edemeyüp, bu cihetle Ocağ-ı[8] 'âmire'nin kâffe-i umûr u husûslarını Kâtib-i sânî ve sâlis bulunan tahrîr ü rü'yet etmekde olarak, bundan böyle işbu tertîb olunacak cemâ'atlerin bermûceb-i şurût, ze'âmet ve tîmârları ve münâvebe defterlerinin tanzîm ve iktizâ eden ma'rûzât ve sâ'ir umûr u husûslarının tahrîriyçün tekessür-i[9] maslahata mebnî kifâyet mikdârı kâtib 'ilâvesi dahi lâzimeden olduğuna binâ'en, iki neferi humbaracı ocağına[10] ve bir neferi dahi[11] lağımcı ocağına me'mûr olmak üzere Defter-hâne-i 'âmire'nin tîmârlu ve mu'teber ü mütefennin ketebesinden üç[12] nefer kâtib intihâb ve her birlerine senevî bin beşer yüz guruş me'âş tahsîs olunup, bunların me'âşları dahi kâtib-i sânî [Ü4 68a] ve sâlisin me'âşları misillü mevâcib icmâline idhâl oluna. Ve bunlar Ocağ-ı[13] 'âmire'nin hidmet-i kitâbetinde bulunacağından, Defter-hâne-i 'âmire tarafından ayrılmış 'add olunmayarak, 'uhdelerinde olan tîmârları hakkında Defter-hâne-i 'âmire tarafında[14] vukū' bulacak silsilelerine dahi ri'âyet oluna.

1.çavuş Ü4, V, M : cavuş T
2.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
3.ocaklarının Ü4, V, T : oçaklarının M
4.üç V, M : üc Ü4, T
5.me'âş ile V, T, M : + me'âş ile Ü4
6.üç V, M : üc Ü4, T
7.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
8.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
9.tekessür-i Ü4 : — V, T, M
10.ocağına Ü4, V, T : oçağına M
11.dahi V, M : — Ü4, T
12.üç V, M : üc Ü4, T
13.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
14.tarafında Ü4, V, M : tarafından T

Humbaracı ve lağımcı ocaklarında[1] kethudâ ve baş-çavuş[2] ve 'alemdâr bulunanlar, kānûn-nâme[3] muktezâsınca hasbe't-tarîk nasb olunmakda olup, ancak bunlar Ocağ-ı[4] 'âmire'nin asıl zâbitânı olup, 'alemdâr olanlar kâffe-i mühimmâtın hıfzına ve baş-çavuş[5] bulunanlar neferâtın zabt u rabt ve habs ü te'dîblerine ve kethudâ olanlar dahi cümlesine nezâret[6] ederek, kâffe-i husûsâtın kānûn-nâme-i hümâyûna tatbîkan rü'yet ü icrâsına me'mûr olmaları hasebiyle, işbu üç[7] nefer zâbitânın dirâyet-kâr ve bi'l-vücûh müstakîmü'l-etvâr ve her vechile ehakk u elyak kimesnelerden nasb olunması vâcibeden olduğuna mebnî, fîmâ-ba'd işbu üç[8] nefer zâbitândan her kangısı münhall olur ise, dûnunda bulunan kimesne evsâf-ı mezkûre ile muttasıf olduğu hâlde yerine zâbit nasb olunup ve eğer ehliyyet ü liyâkati yoğise, olduğu mertebede tevkîf ile Ocağ-ı[9] 'âmire bölüklerinin ser-halîfeleri ve sâ'ir hulefâsının [Ü4 68b] hâl ü keyfiyyetleri, Ocağ-ı[10] 'âmire Nâzırı ve ağalarının ma'rifetleriyle sırran ve 'alenen tahrîr ü tahkîk olunarak, içlerinde[11] evsâf-ı mezkûre ile muttasıf ve zâbitliğe ehakk u elyak her kim bulunur ise intihâb ve fevkinde bulunanlara takdîm ile mahlûl olan[12] zâbitlik ol kimesneye tevcîh kılına. Ve bu husûsda kemâliyle dikkat olunmak vâcibeden olmağla, Ocağ-ı[13] 'âmire Nâzırı ve ağaları taraflarından hâtır u gönüle ve recâ vü şefâ'ate ri'âyet olunarak, mugāyiri bir hâlet vukū'a gelür ise, lede't-tahkîk beher hâl mes'ûl ü mu'âteb olalar.

Ve zikr olunan ocaklar[14] neferâtından ednâ bir 'özr ü behâne ile tekā'üd olmak talebinde olanların tekā'üdlüğü tecvîz olunmayarak, fi'l-hakîka 'alîl ve tekā'üdlüğe müstehakk olup olmadıkları keyfiyyâtına kezâlik ocağ-ı[15] mezkûr nâzırı ve ağaları taraflarından gereği gibi dikkat ü ihtimâm oluna.

Ve[16] bâlâda muharrer şerâ'it ü nizâm bundan böyle ilâ mâ şâ'allâhu Te'âlâ düstûru'l-'amel tutulmak ve bundan sonra dahi îcâb-ı vakt ü hâl ve maslahata göre 'ilâvesi iktizâ eder mâdde oldukda, bâ-irâde-i seniyye zeyl ü 'ilâve olunmak üzere bi-'ibâretihâ Dîvân-ı hümâyûn ve Tahvîl kalemle-

1.ocaklarında Ü4, V, T : oçaklarında M
2.çavuş Ü4, V, M : cavuş T
3.kānûn-nâme Ü4, V, M : + -i hümâyûn T
4.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
5.çavuş Ü4, V, M : cavuş T
6.nezâret V, T, M : nazar Ü4
7.üç V, M : üc Ü4, T
8.üç V, M : üc Ü4, T
9.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
10.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
11.içlerinde M : iclerinde Ü4, V, T
12.olan Ü4, V, T : ile M
13.Ocağ-ı Ü4, V, T : Oçağ-ı M
14.ocaklar Ü4, V, T : oçaklar M
15.ocağ-ı Ü4, V, T : oçağ-ı M
16.Ve V, M : — Ü4, T

rine kayd ve Defter-hâne ve Humbara-hâne-i 'âmire taraflarına[1] 'ilm ü haberleri i'tâ oluna; [Ü4 69a] tahrîren fî evâhır-ı şehr-i recebü'l-mürecceb sene[2] ihdâ ve erba'în ve mi'eteyn ve elf.

Tevcîhât-ı 'ilmiyye

Selânik Kazâsı sene-i kābile şehr-i rebî'ulevveli gurresinden zabt olunmak üzere, 'ahd-i kadîmde Dâru's-sa'âde Ağası'na imâm olmak münâsebetiyle müderris olup, hasbe't-tarîk Süleymâniyye müderrislerinden bulunan müsinn ü ihtiyâr Halîl Efendi'ye müyesser ve sene-i mezkûre saferi gurresinden mazbût olmak üzere pesîn[3] mahrec olan Kazâ'-i Üsküdar, bâ-Hâmise-i Süleymâniyye Rüstem Paşa Müderrisi bulunan Yûsuf Ağa-zâde Mîr Mehmed Münîr Efendi'ye mukadder oldu.

Ve menâsıb-ı devriyyeden olan Erzurum Kazâsı, Mahrec i'tibâriyle bâ-Pâye-i Üsküdar sâbıkā Filibe Kadısı olup, taraf-ı şeyhülislâmîye ez-kadîm intisâbı ve husûsan bundan akdem İran seferi hengâmında müşârun ileyhin İran tüccârı emvâli tahrîrinde müvellâ oldukları eyyâmda ektem-i küttâbı olup, ikrâmına va'dleri sebkat eden Yûsuf Efendi'ye sene-i âtiye[4] muharreminden zabt etmek üzere[5] bi'l-iltizâm tevcîh ile nezdinde mu'teber oldu.

Âgāz-ı muhâsara-i Mesolong ve âmeden-i haber-i teshîr-i Vasilikoz ve Andilikoz

Nefs-i Mesolong'da ol kadar hasânet olmayup, 'avn ü 'inâyet-i hazret-i Hayru'n-nâsırîn ve âsâr-ı [Ü4 69b] teveccühât-i iksîr-âyât-i Pâdişâh-ı rûy-i zemîn ile teshîri[6] kuvve-i karîbede ise de[7], pîş-gâhiyle yemîn ü yesârı sekizer[8] onar mîl mikdârı iki üç[9] karış sulu ve bataklık mahall[10] olduğundan mâ'adâ, zikr olunan bataklığa küffâr-ı tebeh-kâr atım atım kazıklar kakup, murûra mâni' olacak esbâbı beş-altı seneden berü kemâliyle istihsâl ü iktisâb etdiklerinden başka, Mesolong karşusunda kâ'in etrâfını rub' mîl ihâta edüp, derûnunda beş yüzden ziyâde tüvânâ küffâr ve beş kıt'a top ve sâ'ir edevât-ı kâr-zâr ile istihkâm verdikleri Vasilikoz Adası'yla Mesolong'un câ-

1.taraflarına Ü4, T, M : طرفلرينه V
2.sene V, T, M : senet-i Ü4
3.pesîn Ü4 : — [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] V
4.âtiye Ü4, V, M : — T
5.üzere Ü4 : — V, T, M
6.teshîri Ü4 : — V, T, M
7.de Ü4 : — V, T, M
8.sekizer Ü4 : sekiz V, T, M
9.üç M : üc Ü4, V, T
10.mahall Ü4, V, M : — T

nib-i garbîsinde berren iki sâ'atlik mesâfede olan Andilikoz nâm cezîre ki, önünde üç[1] top menzili mesâfede vâki' diğer adaya dört 'aded tabya inşâ ve altı 'aded top ta'biye vü imlâ ederek muhâfazasına iki yüzden mütecâviz küffâr ta'yîniyle metânet vermeleriyle, bu sûretde berren ve bahran esbâb-ı kaviyye-i hücûm âmâde kılınmak lâzım geldiğini vüzerâ'-i[2] 'izâm ve Hüsni Bey ve Necîb Efendi ve sâ'ir me'mûrîn beynlerinde lede'l-meşvere tahkîk ile karadan sıçan yolları i'mâliyle Mesolong hendekine îsâl ve hendek dahi iktizâsına göre mevcûd olan [Ü4 70a] çıbuk[3] ve sepedler ile mâ-lâ-mâl kılınup, receb-i şerîfin on üçüncü[4] günü karadan top ve humbara endâhtiyle hasr[5] u tazyîka mübâşeret ve mukaddemce Tuzla[6] ve Soğuk-su iskelelerinde mûmâ ileyhimâ Hüsni Bey ve Necîb Efendi ma'rifetleriyle inşâ olunup, top ve hâven vaz' olunan beş kıt'a sallar ve dibi yassı sandal ve filikalar deryâdan dolaşdırılup, Mesolong Limanı ağzından içerü alınup, iki üç[7] gün kadar memerr ü ma'beri yoklandırılup, ba'dehû zikr olunan kayıklara asâkir-i Mısriyye'den Ser-çeşme Hüseyn Bey başbuğluğuyla iki orta cihâdiyye askeri irkâb ve şehr-i mezkûrun selhi olan pencşenbih günü bâb-ı îstîsâl-i Mesolong'a miftâh mesâbesinde olan sâlifü'z-zikr Vâsilikoz Adası kurbuna[8] şitâb ile ol gice beytûtet ve irtesi gurre-i şa'bânü'l-mu'azzam olan cum'a günü 'ale's-seher hücûma karar verilmesi bi't-tertîb, deryâdan dahi bu vechile tazyîkına[9] mübâderet olunup[10], asâkir-i cihâdiyye ber-minvâl-i meşrûh yevm-i mezkûrda ada kurbuna vardıklarında, eşkıyâ'-i mahzûle bi-lâ-fâsıla top ve salkım endâhtiyle müdâfa'aya ibtidâr ve mevce-i deryâyı şerâre-i[11] âteşden nümûdâr[12] edüp, ol esnâda İbrâhîm Paşa'nm [Ü4 70b] pîşgîrcisiyle ana mümâsil birkac ser-kerdeyi darb-ı top mecrûh ve birazı[13] sülâfe-i şehâdetle dil-sîr-i rûh etdiğini mûmâ ileyh Hüseyn Bey gördüğü gibi ser-çeşme-i gayreti hurûşân ve gicelemekde sabr[14] u karârı resîde-i pâyân olup, atılan top ve tüfenge nîm-nigâh-ı iltifât etmeyerek bi-lâ-tereddüd ü futûr bir kurşun atımı uzakdan kendini deryâya ilkâ ve sâ'ir

---

1.üç V, M : üc Ü4, T
2.vüzerâ'-i Ü4 : vüzerây-i V, T, M
3.çıbık V, T, M : cıbuk Ü4
4.üçüncü V, M : ücüncü Ü4, T
5.hasr Ü4, M : حضر V, T
6.Tuzla Ü4, M : Turla V, T
7.üç V, M : üc Ü4, T
8.Adası kurbuna Ü4, V, M : Adası'na T
9.tazyîkına Ü4, T : tazyîka V, M
10.olunup ["olunur" kelimesi, "olunup" kelimesine dönüştürülmüştür] V : olunur Ü4 : olunup T, M
11.şerâre-i Ü4, T, M : شرائره V
12.nümûdâr Ü4, M : nümûdâr [Bu kelime müellifce sonradan satırın devamına yazılmıştır] V : نمودان T
13.birazı V, T, M : birazını Ü4
14.gicelemekde sabr Ü4 : giçelemekde seyr V, T : gicelemekde seyr M

asâkir-i cihâdiyye-i İslâm-ı neheng-intikām dahi ana iktifâ ile tüfengleri başlarında oldukları hâlde yüzerek hücûmda cesûr olarak pencşenbih günü sâ'at on birde zikr olunan adanın feth u teshîri müyesser ve ol ada cây-ı hasîn ve mekân-ı metîn olmağla, Mesolong keferesi e'azz-i[1] emvâl ü evlâd ü 'ayâllerini anda iskân etmiş olduklarından, asker-i İslâm ganâyim-i kesîresiyle nâ'il-i sürûr[2] olup, hattâ içlerinden[3] bir merd-i dilîr bir duhter-i âfitâb-tal'at esir edüp İbrâhîm Paşa'ya getürdükde, gāzîye bahş eylediğinden başka, on bin guruş kıymetlü sırmalu bir kat Cezâyir esvâbı i'tâsiyle ol hürr aslı[4] kendiye 'abd-i âzâd-ı nâ-pezîr etmişlerdir[5].

İşbu fevzden sonra zikr olunan Andilikoz Adası'nın istîlâsı tedbîrine dahi şurû' olunup, [Ü4 71a] lâkin evvel emirde ol adanın pîş-gâhında olan mârru'l-beyân tabyaları ibtâle mevkūf olmağla, şa'bân-ı şerîfin üçüncü[6] ahad günü Reşîd Paşa ve İbrâhîm Paşa cânib-i berrden ve bahran dahi mârru'z-zikr Ser-çeşme Hüseyn Bey birden yürüdiler. Ancak karadan sevk olunan cihâdiyye askeriyle, Girid Ser'askeri İbrâhîm Ağa ma'iyyetinde olanlar ve Rumeli Vâlîsi'nin perâkende[7] askeri, tabya kasdiyle ol mahalde vâki' göl[8] derûnuna *ukaddimü riclen ve u'ahhuru*[9] *uhrâ** tereddüdüyle betâ'et ile girdiklerini İbrâhîm Paşa lede'l-müşâhede âvâz-ı bülend ile nidâ ve tahrîz ü igrâ eyledikde, dört 'aded bataklıkdan üçünü[10] zâr u zor ile murûr ve dördüncüsüne vardıklarında hâlet-i ye'sle a'dânın gösterdikleri şiddet-i be'sden[11] 'ubûr edemeyerek, ol mahalde nasb-ı a'lâm-ı ârâm[12] ve ilerüde bulunan asâkir-i cihâdiyye-i müretteb ü mu'allem, tanzîm semeresiyle zâbitlerine bi'l-ittibâ' izhâr-ı sebât-ı[13] akdâm edüp, hattâ hâmil-i livâ olanlardan pey-â-pey dokuz dânesi mecrûh olmuşlar iken, yine hâk-âlûd olmamak gayretiyle kapup durmalariyle[14], bunlardan mâ'adâları bozgunluk sûreti göstererek rû-gerdân ve semt-i necâta şitâbân olup, pey[15]-

---

1.e'azz-i T : اعز V : — Ü4 : اغر M
2.sürûr V, T, M : sür[ûr]r (سرر) Ü4
3.içlerinden V, M : iclerinden Ü4, T
4.hürr aslı V, T, M : hürr-i asîli Ü4
5.etmişlerdir V, T, M : etmişdir Ü4
6.üçüncü V, M : ücüncü Ü4, T
7.perâkende Ü4, V, M : berâkende T
8.göl Ü4 : köy V, T, M
9.اوڅر Ü4, T : اوخر V : اواخر M
*."أقدّم رجلا و اؤخّر اخرى" = Bir adım ileri bir adım geri" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
10.üçünü Ü4, V, M : ücünü T
11.be'sden Ü4, V : ye'sden T, M
12.ârâm Ü4, V, T : ârâ[m] M
13.sebât-ı Ü4 : sebât ve V, T, M
14.durmalariyle Ü4, T, M : durmalariyle [Bu kelime metinde önce "طورمالريله" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "طورملريله" imlâsına dönüştürülmüştür] V
15.pey Ü4 : bî V, T, M

siper-i râlı-ı [Ü4 71b] semt-i inhizâm olduklarında, yine İbrâhîm Paşa kendüyi göle ilkā ile ibrâz-ı şecâ'at ve firâr edenlere bizzât havâle-i tîg-i siyâset ve ikdâm-ı tâmm ile tehyîce[1] gayret eyledikde, asâkir-i mansûrenin savlesine a'dânın sâ'ikā-bâr olduğu dâne-i top u tüfeng mâni'-i cevle olmayup, na'ra-i tekbîr-i evc-gîr[2] ile üzerlerine hücûma ibtidâ[3] ve bahran me'mûr olan mûmâ ileyh Hüseyn Bey dahi sal ve sandallar ile tabyaya pişţov[4] menzili kadar yaklaşup, top u tüfeng i'mâliyle kârîz-i kulûb-i kâsiye-i küffâra miyâh-ı ru'b u dehşet icrâ ve içlerinde[5] olan cünûd-i nusrat-mev'ûd-i Mü'minîn der-'akab şinâver-i bahr-ı heycâ, ya'nî ke'l-evvel kendülerini suya ve çamura ilkā ile tabyaya sarılup, meterislerine vülûc ve asâkir-i sâ'ire dahi hurûc birle küffâr-ı hâksâra havâle-i şemşîr-i celâdet ve asâkir-i cihâdiyye ise süngi-yi[6] marz-bân-ı hûn-hârı şikemlerine sokmağa mübâderet[7] etmeleriyle, hamden lillâhi Te'âlâ a'dây-ı şakāvet-peymâ külliyyen münhezim ü perîşân ve miyânlarından nîm-cân ile firâr eden yirmi nefer kâfirden mâ'adâları cümleten matmûre-nişîn-i nîrân ve zikr olunan meterisler zabt olundukdan sonra asker-i nusrat- [Ü4 72a] eser bî-tâb[8] ve âlûde-i lugūb ve tîg-i âfitâb dahi karîn-i[9] kurâb-ı gurûb olmağla, Andilikoz'un istîsâli ferdâya ta'lîk olunup, ancak zikr olunan adaya ziyâde filika ve sandal lüzûmu derkâr olarak Donanma-yı Mısriyye Başbuğu Muharrem Bey'den mutâlebe olundukda, bi'l-cümle donanması kapudanlarını otuz kıt'a mükemmel filikalar[10] ile irsâl eyledikde, mûmâ ileyh Hüseyn Bey ma'iyyetinde olan kayıklar ile zikr olunan kapudanları bi'l-istishâb, ferdâsı yevmü'l-isneyn 'ale's-sabâh Andilikoz Boğazı'ndan güzâr ve etrâfını dâ'iren mâ-dâr ihâta ile hisâr eylediğini küffâr-ı haşyet-şi'âr mu'âyene kıldıklarında, müdâfa'aya[11] tâb-âver-i iktidâr olmayacaklarını[12] derk ü iz'ân ile üftân ü hîzân dâmen-i 'afv ü emâna âvîzân olmalariyle, bu makūle tâlib-i rây u emân olanlara ber-muktezây-ı şer'-i mutahhar müsâ'ade olunmak lâzime-i diyânet ve şân-ı saltanat-ı seniyyeden olduğu azher olmakdan nâşî, üzerlerinde bulunan birer kat

---

1.tehyîce Ü4 : teheyyüce V, T, M
2.evc-gîr Ü4, V, T : e[v]c-gîr M
3.ibtidâ Ü4, V, T : ibtidâr M
4.pişţov Ü4 : bişţov V, T, M
5.içlerinde V, M : iclerinde Ü4, T
6.süngi-yi V, T, M : süngî-i Ü4
7.mübâderet Ü4, T, M : + [İkinci "mübâderet" kelimesinin üzeri çizilmiştir] V
8.bî-tâb Ü4, V, T : بتياب M
9.karîn-i V, T, M : karîb-i Ü4
10.filikalar [Önce "فلوكه" yazılmış, üzeri çizilen bu kelimenin üstüne sonradan müellifce "فلكه" yazılmıştır] V : filuka (فلوكه) Ü4 : filikalar T, M
11.müdâfa'aya V, T, M : müdâfa'ada Ü4
12.olmayacaklarını T, M : olmayacakların Ü4, V

elbiselerinden mâ'adâ bi'l-cümle[1] esliha vü emvâl, cünûd-i nusrat-mev'ûda ganîmet ve bir an tevakkuf etmeyüp, şimdilik Rumeli Vâlîsi ma'rifetleriyle Yanya[2] ve Preveze havâlîsinde sükûn ü ikâmet şartiyle [Ü4 72b] bi'l-ittifâk i'tây-ı rây u emân ve derhâl yevm-i mezkûrda sâ'at ona kadar sekiz yüz nefer zükûr ve iki bin iki yüz kırk yedi nefer nisvân ü sıbyân kayıklar ile ihrâc birle cezîre-i[3] mezbûre dahi bi'l-istîmân zabt ve derûnu nûr-i îmân ile tâbân kılınup, Mesolong teshîri der-dest-i tedbîr olduğu ahbâr-ı meserret ihbâr* ve bunlardan başka Mora Vâlîsi İbrâhîm Paşa'nın[4] çapul[5] sûretiyle bundan akdem Gastun Ovası'na ta'yîn etmiş olduğu Çorum[6] Mutasarrıfı Delîl-başı Ahmed Paşa ol tarafda seyr ü hareket ve önlerine gelan gavurları kahr u tedmîrde gayret edüp, esnây-ı kıtâlde helâk olan küffârdan yüz on çift[7] kulak ile haber-i mezkûr dahi evâsıt-ı şa'bânda vüzerâ'-i müşârun ileyhim taraflarından pey-â-pey vâsıl-ı mesâmi'-i devlet ve safâ-bahş-ı hâtır-ı Ehl-i Sünnet ü Cemâ'at oldu.

Bend[8]: Der-beyân-ı fazîlet-i nizâm-ı asker[9]

İşbu ma'rekelerde asâkir-i cihâdiyyenin dilîrâne hareket ve zâbitlerine hüsn-i nizâm semeresi olan inkıyâd u[10] itâ'at birle ibrâz-ı şecâ'atleri

---

1.bi'l-cümle Ü4 : — V, T, M
2.Yanya V, T, M : — Ü4
3.cezîre-i Ü4, T, M : + ["جزيه" kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellifce "cezîre-i" kelimesi yazılmıştır] V
*."Âgāz-ı muhâsara-i Mesolong ..... ihbâr" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,123-124'te kaydedilmiştir.
4.Paşa'nın V, M : Paşa Ü4, T
5.çapul Ü4 : çabul V, T, M
6.Çorum Ü4, T : Corum V, M
7.çift Ü4, V, M : cift T
8.**Bend** V, T, M : **Nebze** Ü4
9.**asker** Ü4, V, T : + [Bu başlık altında verilen bilgilerle ilgili olarak M 38a'nın sol tarafında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "İşbu Arnavud askerlerinin iddi'âyı nâ-becâlarında müşârun ileyh Reşîd Paşa dahi müttefik olarak asâkir-i nizâmiyyeyi beğenmediği, kırk dört târîhinde Sadr-ı a'zam olarak Şumnu'ya geldiğinde ba'zı etvârından münfehim olmuşidi. Sonraları kendüsi dahi idrâk ile hak vermişidi. Şu kadar ki elbiselerini tahsîn etmeyüp, Arnavud fistânı geydirmek arzû eder idi. Lâkin anda dahi haksız idi. Garîbeden olarak müşârun ileyh İbrâhîm Paşa esnây-ı sohbetde latîfe yüzünden: 'Paşa kardeş! İlerüde hasbe'l-kader Devlet-i 'aliyye Mısırlu ile bozuşarak Mısır üzerine ordu sevkinde sizden gayrı ser'askerliğe şâyân vezîr olmadığından sizi sevk edeceği derkâr ve Mısır tarafından dahi ben me'mûr olacağımdan hîn-i muhârebede kazâ'en ben tutılarak esîr olursam ne mu'âmele edersiniz?' deyü su'âlinde Reşîd Paşa: 'Allahım hakkıyçün boynunu keserim' deyü ibrâz-ı nutk etmiş, İbrâhîm Paşa dahi: 'Ben seni tutarsam i'zâz ü ikrâm ederek i'âde ederim' demişdir. Bi-hikmetillâhi Te'âlâ keyfiyyeti Konya muhârebesinde zuhûr eyledi; fî 5 c{emâziyelâhire} 73"] M
10.inkıyâd u V, T, M : — Ü4

bâ'is-i reşk olarak Arnabud[1] takımı miyânında: "Biz dahi bir mahallin teshîrine me'mûr olaydık derhâl kabza-i istîlâya getürmek iş değil idi" deyü güft-gûda oldukları [Ü4 73a] İbrâhîm Paşa'nın mesmû'u oldukda, Rumeli Vâlîsi'ne gelüp: "Cümlemiz bir efendi bendesi ve eltâf-ı pâdişâhînin şermendesi olup, mesâlih-i dîniyyede aslâ ayrı ve gayrı[2] yok ve feth olunacak mahall çokdur. Çünki[3] Arnabud[4] askeri arzû-keş-i hidmet ve ciğerdâr-ı meydân-ı gayret imişler, kullanılmamak[5] revâ değildir" deyüp, müşârun ileyhimâ bi'l-ittifâk Mesolong'un cânib-i şimâlîsinde göl içinde vâki' keferenin birkaç[6] tabya inşâ ve iki üç[7] top vaz' u imlâ ile muhâfazasına i'tinâ edüp, bir gün evvel istîsâli, teshîr-i Mesolong'a medâr-ı küllî olan bir muhtasar manastırın ahzına hâhişleriyle ser-kerdelerinden Mustafa Bey ve Girebene[8] A'yânı Velî Ağa ve bunun emsâli birkaç[9] baş ile bir takımı[10] bahran ve beş yüz kadarını dahi kayıklara irkâbla berren şa'bânü'l-mu'azzam yirmi sekizinci yevmü'l-hamîs 'ale's-seher me'mûr u tesyâr ve kendileri bir karîb mahalde müdîrâne durup, fevz ü zafere intizâr ederler. Lâkin asâkir-i mezkûre, fenn-i harbden gâfil ve hiyel-i a'dâyı bilmeden 'âtıl, zâbitlerini dinlemez ve zâbitleri ise idâre-i askeri bilmez olduklarından, bu hâlle bahran gidenler Mesolong'ı dolaşarak manastırın münâsib olmayan semtinden bir top menzili acığına gelüp, ba'zan top endâhtıyla [Ü4 73b] kayıkları[11] ilerü sürmüşler ise de ziyâde bataklık mahall olmağla, haylîcesi mecrûh u şehîd ve berren gidenlerin ekserîsi uzakdan temâşâda olmalariyle bozgunluk bedîd olduğu göründükde, müşârun ileyhimânın 'inân-ı[12] ıstıbârları elden giderek, hemân Rumeli Vâlîsi sell-i seyfle sibâh-ı deryâ-yı hamâset ve beş on âdemiyle ilerüye âheng ü 'azîmet ile yedinde iki seyf şikest oluncaya dek firâr edenleri darb ve birkaçını[13] i'dâm ve 'avdetlerine ikdâm ile iki yüz kadarını çevirüp[14] sürmüş ise de, nısfından ziyâdesi yarı yolda kalmış ve birazı su içine[15] dalmış ve ol hilâlde müşârun ileyh dahi baldırlarına kurşun isâbetiyle

---

1.Arnabud [Kelime önce "Arnavud" şeklinde yazılıp üzeri çizilmiş, sonradan müellifce üstüne "Arnabud" şeklinde yazılmıştır] V : Arnavud Ü4 : Arnabud T, M
2.gayrı V [Ayrıca fazladan yazılmış "ve gayr" kelimelerinin üzeri çizilmiştir] V : gayrımız Ü4 : gayrı T, M
3.Çünki V, M : Cünki Ü4, T
4.Arnabud [Kelime önce "Arnavud" şeklinde yazılıp üzeri çizilmiş, sonradan müellifce üstüne "Arnabud" şeklinde yazılmıştır] V : Arnavud Ü4 : Arnabud T, M
5.kullanılmamak Ü4, V, T : kullanılmak M
6.birkaç V, M : birkac Ü4, T
7.üç V, M : üc Ü4, T
8.Girebene (كره نبه) Ü4 : كرنبه V, T, M
9.birkaç V, M : birkac Ü4, T
10.takımı V, T, M : takımını Ü4
11.kayıkları Ü4, V, T : kayıklar ve M
12.'inân-ı V, T, M : 'inân u Ü4
13.birkaçını V, M : birkacını Ü4, T
14.çevirüp Ü4, M : cevirüp V, T
15.içine Ü4, V, M : icine T

zahm-hûrde olarak nâ-çâr girüye alınup, orduya sevk olunmuş ve bu vechile maslahat inhizâma varmış olup, müşârun ileyh İbrâhîm Paşa her ne kadar derhâl sâlifü'z-zikr Mîr-alây Hüseyn Bey'i[1], cihâdiyye askerinden üç[2] orta ile imdâda[3] ta'yîn ve ibtidây-ı emrde manastırın etrâf ve mevki'ine nazar ve iktizâsına göre sevk-i asker etmek üzere me'mûriyyetini tebyîn etmişiken, Hüseyn Bey'in tedbîrinden evvel müstağrak-ı ganîmet ü[4] ikrâm olan asâkir-i cihâdiyye cân-sipârâne[5] yürüyüp, [Ü4 74a] filikaları manastırın sol tarafına vusûl bulmuş ise de, müstahkem olmağla duhûle çâre bulunmayarak, göl içinde[6] kaldıkları keferenin meşhûdu oldukda, hâlet-i ye'sle ziyâde şiddet gösterdiklerinden başka, Arnabud[7] askerinin perîşânlığı üzerine rast gelmekle sûret-i hirmân nümâyân ve ol hilâlde Hüseyn Bey dahi sağ[8] memesinden urılup, berüden istimdâd ve diğer bir orta dahi sevk olunmak üzere iken mîr-i mûmâ ileyh tekrâr sol memesinden urılup, ahşam dahi duhûl etmekle, bu vechile zikr olunan manastırın ahzı vakt-i mukaddere kalarak, ekser muvahhidîn nûş-i sahbây-ı şehâdet ve bakıyyesi 'avdet edüp, iki gün murûrunda Hüseyn Bey dahi peyveste-i silsiletü'z[9]-zeheb-i merdân-ı Kerbelâ ve resîde-i rütbe-i refî'a-i şühedâ oldu.

İşte bu kaziyye-i vâkı'a, askerde hüsn-i nizâm şart-ı a'zam ve dâhil ile hâricden mürekkeb nesne hâric hükmünde olup, ya'nî meselâ bir âb-ı sâfî içre[10] bir katre mürekkeb dökülse, ol berrâk su temâmiyle simsiyâh olmağla[11], asker-i perîşân-etvâr şirzime-i kalîle ise de, asker-i mürettebe-i kesîrenin revnak-ı[12] miknet ve hüsn-i tedbîr ü hareketlerini bozacağı[13] müsellem ve *bi't-tibri yüsta'bedü'l-hürrü*[14] medlûlünce askerin cân-fedâlıkları, [Ü4 74b] emel-i neyl-i dînâr ü dirhem olduğunu intâc eder*.

1.Bey'i [Metinde ayrıca yer alan "imdâda" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V : imdâda Ü4 : Bey'i T, M
2.üç V, M : üc Ü4, T
3.imdâda V, T, M : — Ü4
4.ganîmet ü Ü4 : ganîmet V, T, M
5.cân-sipârâne Ü4 : — V, T, M
6.içinde Ü4, M : icinde V, T
7.Arnabud [Kelime önce "Arnavud" şeklinde yazılıp üzeri çizilmiş, sonradan müellifce üstüne "Arnabud" şeklinde yazılmıştır] V : Arnavud Ü4 : Arnabud T, M
8.sağ Ü4, V, T : — M
9.peyveste-i silsiletü'z Ü4 : peyveste-i silsilei'z V, M : beyveste-i silsilei'z T
10.içre V, T, M : icre Ü4
11.olmağla Ü4, T : olunmağla V, M
12.revnak-ı Ü4 : — V, T, M
13.bozacağı Ü4, V, M : bozacağını T
14."بالتبر يستعبد الحر = Hür kişi ancak külçe altınla köleleştirilir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
*."ve bunlardan başka Mora Vâlîsi ..... intâc eder" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,124-125'te kaydedilmiştir.

Cenâb-ı Vâhibü'l-âmâlden mecmû-i asâkir-i Devlet-i 'aliyye'nin hüsn-i tertîb[1] ü nizâmı esbâbına Şevket-me'âb-ı kudret-nisâb Pâdişâhımız hazretlerinin karîben muvaffak olmaları ez-cân u dil ehass-ı âmâl ve mes-'ûl-i gudüvv ü[2] âsâlimizdir; *Allâhumme hakkıkhu bi-câhi'n-Nebiyyi'l-Emîn**, âmîn.

Vefât-ı Sadr-ı Anadolu-yı[3] sâbık Mustafa Râkım Efendi

Mûmâ ileyh Ünye Kasabası ehâlîsinden ve sefâyin tüccârından Mehmed nâm bir kapudanın veled-i sâlisi olup, büyük birâderi, pederi kârı sularına imâle-i halâşe-i sülûk ü 'azîmet ve Sâhibü't-terceme ortanca karındaşiyle vâhiden ba'de-vâhidin Dâru's-saltanat'a gelüp, isti'dâd-i[4] Hudâ-dâd ile kesb-i me'ârife verziş ile ol kâr-i[5] nâ-yâb belde sefâletinden[6] resîde-i sâhil-i selâmet olarak biri İsmâ'îl Zühdî mahlasiyle hattât-ı sâhib-i iştihâr, bunlar ise hattın her nev'inde ve san'at-ı ressâmîde mâlik-i meleke-i kemâl ve bezl-i himmet birle sâ'ir me'ârifde[7] dahi zarf-ı[8] karîhasi 'alâ mikdârihî mâ-lâmâl olup, nâ'il-i bende-i[9] istihsâl ve[10] evlâd-ı kibâra ta'lîm-i hatt münâsebetiyle intisâb ve bi'l-husûs Yazıcı Mehmed Efendi dâ'iresinde[11] intihâb edüp, Re'îsülküttâb Râtib Efendi merhûmun nazar-ı himmet-i [Ü4 75a] kadr-âşinâsiyle dahi manzûr ve vâsıtasiyle Hudâvendigâr-ı esbak cennet-mekân Sultân Selîm Hân hazretlerinin hengâm-ı cülûslarında sûret-i şâhânesini ibdâ'[12] vechile resm birle 'arz eyledikde, iltifâtiyle mesrûr ve iki yüz üç[13] târîhinde nemâlı[14] ma'îşetle nâ'il-i ru'ûs-i Hâric ve âşinâyî-i kurenây-ı saltanatla nerdübân-i ikbâle[15] 'âric olup, hâlâ Serîr-efrûz-i saltanat, Şîrâze-

---

1.tertîb Ü4, T : terbiyet V, M

2.gudüvv ü Ü4 : عدوّ V, T : عدو M

*."اللهم حققه بجاه النّبى الامين = Allahım! Güvenilir peygamberinin makâmı hürmetine onu güçlendir" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3.**Anadolu-yı** Ü4 : **Anadolu-ı** V, T, M

4.isti'dâd-i Ü4, T, M : + ["isti'dâd-i" kelimesi, metinde yer alıp sonradan müellifce üzeri çizilen "istikrâr-ı" kelimesinin üstüne yazılmıştır] V

5.kâr-i ["كارين " yazılmış, sondaki "ين " karalanmıştır] V : kârben-i Ü4 : kâr-i T, M

6.belde sefâletinden [Bu kelimelerden "belde" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek satırın üstüne yazılmıştır] V : sefâletinden T : sefâletden Ü4 : belde sefâletinden M

7.me'ârifde V, M : me'ârifle Ü4, T

8.zarf-ı Ü4, V, M : طرف T

9.bende-i V, T, M : nebze-i Ü4

10.ve Ü4 : — V, T, M

11.dâ'iresinde V, T, M : dâ'iresine Ü4

12.ibdâ' [Dal harfini takip eden elif sonradan konmuş gibi gözüküyor] V : ebda' Ü4 : ibdâ' T, M

13.üç M : üc Ü4, V, T

14.nemâlı Ü4 : lı V, T, M

15.ikbâle Ü4 : ikbâl V, T, M

bend-i nüsha-i nefîse-i şevket, Şehriyâr-ı Mahmûdü'l-hasâ'il, Dâdâr-ı Mes'ûdü'ş-şemâ'il efendimiz hazretlerinin şeh-zâdeliği esnâsı, ba'zan ta'lîm-i hatt hidmeti şerefiyle müstes'id ve bu münâsebetle ba'de'l-cülûs ednâ hidmeti sebk eden bendegâne ihsân-ı evfer, lâzime-i zât-ı hümâyûnları olduğu günden enver olmağla, me'âş-ı kesîr ile resm-i sikke-i hümâyûn maslahatına me'mûr ve iki yüz yirmi dörtde a'lây-ı Mahrec olan İzmir Mevleviyyeti berât-ı i'tibârına mastûr, yirmi dokuzda Edirne, otuz birde Mekke-i mükerreme, otuz üçde[1] İstanbul, otuz beşde Anadolu pâyeleriyle müstağrak-ı bahr-i[2] hubûr olup, otuz sekizde bi'l-fi'l Anadolu sadâretine i'tilâ ve hilâl-i mansıbda mübtelâ olduğu 'illet-i müzmine-i felcden rehâyâb olamayup, işbu kırk bir sâli şa'bânının[3] [Ü4 75b] on beşinci günü yetmiş yaşında iken bî-halef vefât edüp[4], vasiyyeti üzere Sultân Mehmed'de Zencîrli-kuyu civârında vâki', ba'de intikālihî medrese binâ olunan arsaya defn olundu*.

'Azîmet-i maslahat-güzâr-ı İran

Cild-i[5] evvelde beyân olunduğu üzere bundan akdem 'akab-i sulhda İran Devleti tarafından vârid olup, yine devleti tarafına 'avdet eden Kāsım Hân nâm sefîrin ba'zı mesâlih-i İraniyye'yi itmâm etmek üzere[6] Der-sa'âdet'de tevkîf etmiş olduğu Maslahat-güzâr Ağa Mustafa, çend[7] mâh murûrunda vefât etmekle, yerine hem mesâlih-i mezkûreyi tanzîm[8] ve hem ber-mantûk-ı şurût Der-bâr-ı şevket-karâr'a tevârüd eden İran[9] tüccâr ve züvvârının[10] umûr-i lâzimelerini rü'yet ve her bir husûsda sefîr-i dîğer irsâline hâcet kalmayarak, mesâlih-i İraniyye'yi vükelây-ı saltanata 'arz u beyâna mübâderet ve tetmîm etmek üzere[11], Dâru'l-hılâfeti'l-'aliyye'de ikāmete me'mûren Münşî-yi Ser-i kâr 'unvâniyle Mîrzâ Rızâ nâm maslahat-güzâr, Velî'ahd-ı İran Şeh-zâde 'Abbâs tarafından savb-ı sadâret-pe-

---

1.üçde V, M : ücde Ü4, T
2.bahr-ı ["buhûr" kelimesi, "bahr" kelimesine dönüştürülmüş gibi gözüküyor] V : buhûr-i Ü4 : bahr-ı T : — M
3.şa'bânının V, M : şa'bânın Ü4, T
4.edüp Ü4, T, M : edüp [Bu kelime boş bırakılan ve bir satır kadar tutan yere müellifce sonradan yazılmıştır] V
*."**Vefât-ı Sadr-ı Anadolu-yı sâbık** ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,141'de kaydedilmiştir.
5.Cild-i V, T, M : Mücellid-i Ü4
6.ba'zı mesâlih-i İraniyye'yi itmâm etmek üzere Ü4 : — V, T, M
7.çend Ü4, V, M : cend T
8.tanzîm Ü4 : — V, T, M
9.İran Ü4 : — V, T, M
10.züvvârının Ü4 : züvvârın V, T, M
11.üzere [Ayrıca metinde yer alan "deyü" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V : + deyü Ü4 : üzere T, M

nâhî[1] ve cânib-i şeyhülislâmîye tahrîrât ile vârid olmuşdu[2]. Lâkin düvel-i mütehâbbenin Der-sa'âdet'de dâ'imâ mukîm süferâ ve maslahat-güzârlarına müstemirren ta'yînât verildiği gayr-i mesbûk [Ü4 76a] ise de, cihet-i câmi'a-i İslâmiyye'ye bir nev' hürmet zımnında li-ecli'l-ikâme cânib-i mîrîden[3] Mîrzâ-yı merkūma bir hâne istikrâ ve mefrûşâtı tanzîmiyle ibtidây-ı nüzûlünde biraz me'kûlât dahi tertîb ü i'tâ olunduğuna 'adem-i kanâ'at birle, sâlifü'z-zikr müteveffâ Ağa Mustafa muvakkaten bu tarafda kalmış olup, Kāsım Hân ile beraber verilan ta'yînâtdan hissesinin 'azîmetine kadar musâlahaya hürmeten ve kā'ide-i mihmân-nevâzîye ri'âyeten kat'ı gayr-i münâsib olarak, ol vechile beş altı mâh verildiğine kıyâsen dâ'imâ ta'yînât i'tâsını istid'â ve ibtidây-ı seferde Erzurum'da bulunan İran tüccârının Âsitâne-i 'aliyye ve sâ'ir Memâlik-i şâhâne'de olduğu gibi ma'rifet-i şer'-i 'âlî ve nezâret-i vâlî ile ashâbı huzûrunda tahrîr ü hıfz ve ba'de'l-müsâleme yine: "Mâliklerine teslîm olunmuş olan emvâlin noksânı çıkmış" deyü tazmîni ve hâlâ Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa tarafından Erzurum Vâlîliği hengâmında Revân Serdârı'nın karındaşı Hasan Hân'ı sevkle[4], henüz[5] silm ü safvet yerinde iken Kars muzâfâtından Kağızman Sancağı'na te'addî birle, Devlet-i 'aliyye tebe'asının emvâl ü eşyâsını[6] hılâf-ı 'ahd ü şart gasb u gāret[7] [Ü4 76b] ve sâ'ir hasâretlerine mukābele bi'l-misl 'addiyle: "Hîn-i muhârebede Serdâr-ı merkūmun asker beynlerinde iktisâm olunan iki[8] bin guruşluk mâlı İran tüccârınındır" diyerek müşârun ileyhden tahsîli gibi müteveffâ Ağa Mustafa'nın dahi[9] ifâde kıldığı nâ-be-câ iddi'âya ibtidâ eylediğinden başka, Firenkler'in Rum tâ'ifesinden ba'zılarına birer takrîb patenta[10] ta'bîr eyledikleri kağıdları i'tâ ile kendü mahsûbâtından 'add eyledikleri misillü, bu dahi biraz[11] Ermeniler'i[12] İranlu 'idâdına komak dâ'iyesiyle cizyelerini kendü almak sadedine düşüp, her ne kadar bunca müddetden berü işbu cizyeye dâ'ir beyne'd-devleteyn bir gûnâ kîl ü kāl vukū'a gelmeyüp: "Memâlik-i Devlet-i 'aliyye'de[13] olan mecmû' Erâmine tâ'ifesinin cizyeleri, cânib-i Devlet-i 'aliyye'den alınur.

1.sadâret-penâhî V, T, M : sadâ[re]t-penâhî Ü4
2.olmuşdu Ü4 : olmuşdur V, T, M
3.mîrîden Ü4, T, M : میریدن V
4.sevkle Ü4, V, T : sevk ile M
5.henüz Ü4 : — V, T, M
6.eşyâsını Ü4 : eşyâsı V, T, M
7.gāret Ü4, V, M : عارت T
8.iki V, T, M : elli Ü4
9.dahi Ü4 : — V, T, M
10.patenta [Satır arasında boş bırakılan yere müellifce sonradan yazılmıştır] V, T, M : petenta Ü4
11.biraz Ü4, V, T : برار M
12.Ermeniler'i Ü4 : Ermeniler'in V, T, M
13.'aliyye'de V, T, M : 'aliyye'den Ü4

Re'âyâdan olup, eğer bu tarafdan İran'a ticâretle revân olan re'âyâ bulunur ise, cizyeleri ol tarafdan alınsun" denilmiş ve ilzâm ü iskât olunmuşiken, yine kā'ide-i münâzaradan hâric tilâl-i nizâ' u tasdî'âta 'âric olduğundan fazla, zâtında harîs u tama'-kâr bir âdem olduğundan, Der-sa'âdet'de bulunan İran tüccârını dahi kiminden akça[1] alarak ve kimini bi-lâ-mûcib tekdîr ederek beynlerinde i'tibârı [Ü4 77a] sâkıt olmağla, sûret-i hâle nazaran gālibâ bi-lâ-mûcib taleb eylediği ta'yînâtdan dûr ve ikāmet etdikce bî-hûde mesârıfa mecbûr ve İran[2] tüccâriyle dahi uyuşmayup bî-huzûr olduğunu izmâr ile zâhiren gâh u bî-gâh: "Benim işlerim görülmez ve bana ri'âyet olunmaz" behânesiyle[3]: "Devletim tarafına 'avdete ruhsat verilsün" dedikce: "'Uhûd u şurûta[4] mugāyir hakkınızda bir gûnâ mu'âmele olunduğu yoğiken 'avdet dimek bî-mahall görinür" ecvibe-i müskitesiyle savuşdurulmakda iken*, beyne'd-devleteyn mün'akid olan musâlahada tarafeynde birer mu'temed ikāmet olunmak musarrah olduğuna binâ'en kendüsi ol vechile me'mûr-i ikāmet ve mahall-i güft-gû olan umûra bi-hükmi'ş-şart murahhas-ı temşiyet iken, ibtidây-ı vürûdundan[5] bu deme dek on mâh güzerân edüp, bu müddetde ne[6] mesâlihi rü'yet ve ne taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den[7] savb-ı İran'a mu'temed irsâliyle şart-ı ri'âyet[8] olunmadığından, 'avdetine icâzet zuhûr etdiğini beyân birle taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den dahi insırâfına[9] ruhsat verilmek emrinde bir kıt'a Fârisiyyü'l-'ibâre takrîr takdîm eylediğinde[10], makām-ı riyâsetden: "Hılâf-ı 'ahd-nâme bu ana dek bir gûnâ mu'âmele olunmamişiken, devletiniz tarafından 'avdetinize ruhsat verildiği [Ü4 77b] kendü me'mûriyyetiniz müteferri'âtından olup, cânib-i Devlet-i 'aliyye'den buna bir şey denilmez. Ve vâkı'â tarafeynden birer me'mûr ikāmesi 'ahd-nâmede münderic ise de, işbu fıkra hîn-i iktizâda mesâğ bulunmak[11] garazına mebnî olup, yohsa

---

1.akça V, T, M : akca Ü4

2.ve İran Ü4, V, M : واران T

3.behânesiyle [Metinde yer alan "اترتق" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V : behânesiyle: "Artık Ü4 : behânesiyle T, M

4.şurûta Ü4, V, M : سروطه T

*."**Azîmet-i maslahat-güzâr-ı İran** ..... savuşdurulmakda iken" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,132-133'de kaydedilmiştir.

5.vürûdundan ["vürûdumdan" kelimesi "vürûdundan" şekline dönüştürülmüştür] V : vürûdumdan Ü4 : vürûdundan T, M

6.ne Ü4 : — ["ne" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V : — T, M

7.'aliyye'den V, T, M : + dahi Ü4

8.irsâliyle şart-ı ri'âyet Ü4 : irsâl V, T, M

9.dahi insırâfına Ü4 : insırâfa V, T, M

10.eylediğinde Ü4 : eyledikde V, T, M

11.bulunmak Ü4, T, M : + [Metinde yer alan "bulunmağla" kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellifce "bulunmak" yazılmıştır] V

maslahatlu maslahatsız beher üç[1] senede bir def'a me'mûr[2] irsâli ma'nâsma olmadığından ve el-hâletü hâzih Der-sa'âdet'de bulunan İran tüccârı misillü İran'da Devlet-i 'aliyye tüccârı bulunmadığından, bu tarafdan me'mûr irsâline hâcet mess etmediğini[3]" îrâd ve bâlâda bundan akdem kalem-i Fakîr ile tahrîr olunduğu üzere me'mûriyyet-i mahsûsa ile Tezkire-i sânî-i[4] esbak Hazînedâr-başı-zâde Es'ad Efendi bi-lâ-rü'yet-i maslahat İran tarafından i'âde olunduğu kaziyye dahi ma'raz-ı ta'rîzde yâd olunup, Mîrzâ-yı merkūmun takrîrinde ser-rişte-i iddi'ây-ı mu'âvedet eylediği mâddelerin cevâb-ı iskât-nisâbı iş'âriyle, şeh-zâde-i müşârun ileyh tarafına taraf-ı Sadâret-penâhî'den yazılan mektûb, Mîrzâ-yı merkūma i'tâ ve mukaddemlerde maslahat-güzârlığıyla İran'dan Der-sa'âdet'e gelmiş olan kimesnelere bin beş yüz guruşdan ziyâde harc-ı râh verilmamiş ise de, Mîrzâ-yı merkūma za'fı mertebesi [Ü4 78a] harc-ı râh ile iktizâ eden[5] yol emri yazılmış[6] ve Erzurum Vâlîsi tarafına[7] dahi kā'ide-i mihmân-nevâzîye ri'âyet olunması[8] husûsları iş'âr ile savb-ı maksûda 'azîmetine ruhsat verilmiş ve işbu hilâl-i şa'bânda[9] Bâb-ı 'âlî'ye gelüp vedâ' kılmışiken, hod-be-hod kangı mütâla'aya mebnî ise[10], zilhicceye dek tevakkuf birle ba'de'l-'îd 'âzim olmuşdur*.

Sûret-i mektûb ki bâ-tesvîd-i Müverrih-i Fakîr ez-taraf-ı Şeyhülislâm be-cânib-i Şeh-zâde-i Şâh-ı İran nüvişte şud

الحمد لله الذى منّ على المؤمنين باتحاد القلوب فى اعلاء كلمته العلياء و هو المنجز فى وعده والصلاة[11] والسّلام على سيّدنا و سندنا محمد الصّادق فى قوله و عهده و على آله و اصحابه الراشدين المهديين من بعده**.

1.üç V, M : üc Ü4, T
2.me'mûr V, T, M : + me'mûr Ü4
3.etmediğini [Önce "etmediği İran" yazılmış, sonradan müellifce "etmediğini îrâd" şekline dönüştürülmüştür] V : etmediği Ü4 : etmediğini T, M
4.sânî-i V, T, M : sânî-yi Ü4
5.eden Ü4 : eder V, T, M
6.yazılmış ["yazılmış" kelimesi sonradan müellifce satır arasına yazılmıştır] V : — Ü4 : yazılmış T, M
7.tarafına ["tarafına" kelimesi müellifce satırın devamına yazılmıştır] V : cânibine Ü4 : tarafına T, M
8.olunması V, T, M : olunmak Ü4
9.hilâl-i şa'bânda V, T, M : şa'bân hilâli Ü4
10.ise Ü4 : — V, M : de T
*."Mîrzâ-yı merkūma za'fı .... olmuşdur" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,135'te kaydedilmiştir.
11.والصلاة Ü4 : والصّلوة V, T, M
**.Mektûbun başlangıç kısmının tercümesi şöyledir: "Hamd, dinini yüceltme uğrunda kalplerini birleştirmek sûretiyle lütuf ve ihsânda bulunan Allah'a olsun. O vaadini yerine getirendir. Salât ve selâm, efendimiz ve istinâdgâhımız, sözünde ve özünde

Ve ba'dü Cenâb-ı celâdet-intisâb, Mekârim-me'âb, Mihr-i sipihr-i bahtiyârî, Ahter-i ebher-i burc-i kâm-kârî, Nâ'ib-i saltanat-ı kişver-i Hâversitân, İmâme-i sübha-i dürdâne-i şeh-zâdegân, Nukâve-i sülâle-i şâhî, Hulâsa-i risâle-i Cem-câhî, Sezâ-vâr-ı tâc u taht, Şeh-zâde-i vâlâ-tebâr-ı civânbaht hazretlerinin Sultân-ı mihr-eşi''a süvâr, milket-i[1] pehnâ-yı âsumân-ı berreynde seyyâr oldukca, kevkeb-i dürrî-i 'izzet ü iclâl ve kevkebe-i devlet ü ikbâlleri evc-i a'lây-ı kemâlde müfeyyazu'l-envâr olmak da'avât-ı icâbet-[Ü4 78b] âyâtı tertîliyle risâle-i müskiyyetü't-tahrîrât-tahiyyât ve kıbâle-i 'abkariyyetü't-ta'bîrât-teslîmât hediyye-i behiyyesi, meclis-i mekârim-muhlis-i 'âlîlerine ma'rûz kılınarak, meclây-ı mücellây-ı zihn-i zekâ-ziyâlarına sûret-i hasene-i sıdk-ı fu'âd bu vechile cilve-nümây-ı inbâdır[2] ki, Gurre-i nâsiye-i devlet, Kurra-i bâsıra-i şevket, Güzîde-i selâtîn-i zemân, Mü'temir-i *innallâhe ye'muru bi'l-'adli ve'l-ihsân**, Sultân-ı mübeccel ü mükerrem, Mâlikü rikâbi'l-ümem, Evra'u'l-mülûki ve a'delühum[3], Ebra'u's-selâtîni ve efdalühüm, el-Mücâhidü fî sebîlillâh, el-Murâbıtu fî i'lâ'-i[4] kelimetillâh, Hâfızu bilâdillâh ve 'ubbâd-ı 'ibâdih**, Munkızü'z-za'feti 'ani'z-zulmeti bi-seyf-i cihâdihî ve ictihâdih, Pâdişâh-ı Mahmûdü'l-hısâl, Şehinşâh-ı memdûhu'l-fi'âl, şevketlü, kudretlü, kerâmetlü efendimiz hazretlerinin 'avâtıf-ı 'aliyye-i tâcdârâne ve 'avârif-i behiyye-i mülkdârânelerinden bu Muhlis-i hayr-hâh ve ikbâl-cûy-i bî-iştibâhlarının 'uhde-i sıdk-'uddesine ihâle vü ihsân buyurılan hidmet-i celîle-i fetvâ ve dûş-i ihlâs-pûş-i senâ-hâhlarına iksâ buyurılan hil'at-i behiyye-i beyzâ husûsu, nezd-i mekremet-vefd-i sâmîlerinde mûcib-i hazz-ı evfâ olduğunu mübeşşir ve âyine-i 'âlem-nümây-ı kalb-i musaffâlarına [Ü4 79a] mün'akis ü lâyih olduğu vech-i vecîh üzere ol şehinşâh-ı İslâm-penâh *lâ zâlet riyâzu'l-memâliki'l-besîtah memre'aten bi-gavâdî in'âmihî ve kulûb-i a'dâ'i'd-dîn mürevve'aten bi-ketâ'ibihî ve ikti-hâmihî**** hazretleriyle hâlâ revnak-pîrây-ı taht-ı şâhî ve zînet-endâz-ı erîke-i Cem-câhî, Husrev-hadem, Ferîdûn-'alem, bülend-makām, sipihr-ihtişâm, Râfi'u râyât-i Müslimânî, Câmi'u âyât-i cihân-bânî, Mültezimü icrây-ı

---

doğru olan Muhammed'e, onun âilesine, ashâbına, arkasından gelen râşid halîfe ve rehberlere olsun".

1.milket-i Ü4, V, T : memleket-i M

2.inbâdır Ü4, V, T : اتبادر M

*."ان الله يامر بالعدل و الاحسان = Allah adâleti, ihsânı emreder" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nahl 16/90. âyetin başında yer alan ufak bir kısımdır.

3.a'delühum Ü4, V, M : e'adde lehum T

4.i'lâ'-i (اعلاء) Ü4, V, M : اعلا T

**."ubbâd-ı 'ibâdihî" kelimeleri sadece"ibâdihî" şeklindedir; bk.*Târîh-i Cevdet*, XII,254.

***."لازالت رياض الممالك البسيطه ممرعة بغوادى انعامه و قلوب اعداء الدين مروعة بكتائبه واقتحامه = Geniş ülke bahçeleri onun in'âmının yağmurlarıyla bereketlenmeye ve din düşmanlarının kalpleri, onun askerleri ve hücûmları ile korku içinde olmaya devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

mesûbâtı ve's-sulh, Hayr-cûyende-i esbâb-ı def'-i şerr[1] ü dayr, Vâlid-i 'azîmü'l-mehâmidleri Şâh-ı me'âlî-dest-gâh *mâ beriha min şümûl-i insâfihî kederu'd-dehri mübeddelen bi-safâ'ihî ve cefâ'ihî mu'avvazan bi-vefâ'ihî** hazretleri beyninde *el-Hubbu râsihun*** kā'ide-i feyz-'â'idesince evvel ve âhır irtibât-yâfte olan rişte-i yek-rengî vü yegânegînin istikrâr u istimrârı, peyveste-i pîşe-i[2] sâdıkāne ve endîşe-i hayr-hâhânemiz olduğu müstevcib-i hubb u velâ idüğüni müş'ir bir kıt'a meltafe-i kirâmı ve mufâvaza-i sâmîleri, Münşî-i Ser-i kâr ve Mu'temed-i ıhlâs-şi'âr necâbetlü Mîrzâ Rızâ cenâbları vâsıta-i in'itâf-bâsıtasiyle bundan akdem resîde-i dest-i tekrîm ve mefhûm-i inşirâh-lüzûmu, cilâ-bahş-ı secencel-i tab'-ı muhlis-i müstedîm olup, tûtî-i[3] [Ü4 79b] şeker-şiken-i şükr ü senâ, ya'nî hâme-i 'Abbâsî-câme-i imlâ ma'raz-ı teşekkürde nâtıka-perdâzlığa vesîle-şümâr iken, mu'temed-i mûmâ ileyh cânib-i seniyyü'l-menâkıb-i emîrânelerinden 'avd ü insırâfa ruhsat-yâb olmağla, işbu kitâb-ı ıhlâs-me'âb terkîm ve sûy-i semâhat-bûylarına takdîm kılındı.

Bi-mennihî ve yümnihî sübhâneh hakîkat-i hâli hâkî ve makāl-i sıdk-iştimâli mehâkî hâlâ revnak-tırâz-ı makām-ı Sadâret-i 'uzmâ ve zînet-sâz-ı ser-mesned-i Vekâlet-i kübrâ hazretlerinin melfûz-i kalem-i râst-rakam olan tahrîrât-ı hayr-hâhı âyâtlarında beyân kılındığı üzere şurût-i feyz-menût-i devleteyn-i 'aliyyeteyn ve 'uhûd-i sıhhat-merbût-i tarafeyn-i şerîfeyne tatbîkan Mîrzâ-yı mûmâ ileyhin matlûbâtı, pes-mânde-i perde-i müsâmaha olmayup, ez-her-cihet lâzime-i mihmân-nevâzîye ri'âyet olunduğu ve yek-ten mesâbesinde olan devleteyn-i fahîmeteyn ıniyânında mü'esses ü müşeyyed bünyân-ı rasînü'l-erkân müvâlât ü ittihâdın ednâ mertebe rahne-pezîr olmaması, akdem-i efkâr-ı kâr-azmûdegân olduğu, hayret-bahş-ı hûşmendân olan dil-i insâf-müştemillerine 'iyân oldukda, ba'de-ez-în[4] dahi me'mûl-i[5] hayr-hâhân-ı tarafeyn olduğu üzere pâydârî-i i'tilâf-i devleteyn ve sebât-kârî-i [Ü4 80a] ittihâd-ı[6] hazreteyn maslahat-i salâh tebyîninde[7]

1.şerr Ü4 : şerer V, T, M

*."ما برح من شمول انصافه كدر الدهر مبدلا بصفائه و جفائه معوضا بوفائه" = Zamanın sıkıntıları, onun her tarafı bürüyen adâletinden dolayı safâya dönüşür; cefâsı da vefâsı ile değiştirilir" anlamına gelen Arapça bir şiirden mısra gibi gözüküyor.

**."الحبّ راسخ" = Sevgi yerleşmiştir" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

2.pîşe-i Ü4, V, M : bîşe-i T

3.tûtî-i V, T, M : tûtî-yi Ü4

4.ez-în Ü4 : ezîn V, T, M

5.me'mûl-i Ü4, V, T : + [M nüshasında bu kısımdan yani M 83b'den M 94a'ya geçilmektedir. Yanlış ciltlemeden kaynaklanan ve ilk sayfada işaret edilen bu duruma sonraki numaralamada dikkat edilmemiştir. Bu kısmın devamı sonradan yapılan numaralamada M 47a'da karşımıza çıkmakta ve orada ilk numaralama doğru olarak devam etmektedir.] M

6.ittihâd-ı Ü4 : — V, T, M

7.tebyîninde V, T, M : tebyînde Ü4

sarf-ı nakdîne-i himmet ve bezl-i gencîne-i dikkat buyurmaları, gümâşte-i 'uhde-i fütüvvet-udde-i Şâh-zâdegâneleridir.

Bâkî hemîşe sahîfe-i devlet be-rukūm-i müvâsât merkūm ve kitâbe-i sa'âdet be-rusûm-i müvâlât mersûm bâd, bi-Rabbi'l-'ibâdi'l-müstemnahi[1] min âlâ'-i Rabbihi'l-kadîr. Kadı-zâde Mehmed Tâhir 'ufiye 'anhumâ.*

İhrâc-ı mevâcib-i kısteyn ve ruh-sûdegî-yi Sefîr-i İngiltere

İşbu şa'bânü'l-mu'azzamın on dokuzuncu yevm-i sülâsâ[2], kısteyn mevâcibiyçün Dîvân-ı hümâyûn-i Husrevânî müheyyâ ve hisâba gelmez nakd-i 'azîzin ekserîsini[3] yeniçeri askeri 'ulûfesi nâmiyle yine bir takım batala ihtilâs[4] ederek hebâ oldukdan sonra, çend[5] rûz evvel alây-ı mu'tâd ile Bâb-ı 'âlî'ye ityân olunup, i'timâd-nâmesin takdîm ve Der-sa'âdet'de ikâmet etmek üzere büyük elçilik adiyle vürûd eden Istırankvord Kanin** nâm sefîr, hâk-i serîr-i Şehriyâr-ı İskender-nazîr'e kemâ huve'l-'âde nâme vü hedâyâsın 'arz ile[6] çehre-sâ ve Bâb-ı Âsafî'de iksâ olunduğu misillü kendiye serâsere dûhte girân-behâ ferve-i semmûr iksâsından fazla, her ne kadar bu ana kadar[7] süferâ'-i düvel haklarında sebkat etmamiş ise de, buna mahsûsan [Ü4 80b] orta[8] kapuda âmâde kılınan birer re's müzeyyen esbe

---

1 المستمنح V, T, M : المستمتح Ü4

*."**Sûret-i mektûb ki** bâ- ..... 'ufiye 'anhumâ" kısmı Es'ad Efendi'den alındığı belirtilerek ihmâl edilebilir ufak-tefek değişikliklerle "Taraf-ı şeyhülislâmîden 'Abbâs Mîrzâ'ya mektûb" başlığı altında aynen *Târîh-i Cevdet*, XII,253-255'te kaydedilmiştir. باقی همیشه صحیفه دولت برقوم مواسات مرقوم و کتابه سعادت برسوم موالات مرسوم باد برب العباد المستمنح من الاء ربه القادر قاضی زاده محمد طاهر عفی عنهما = Nimetlerinden atiyyeler istenilen kudret sâhibi Rabb'in adıyla, devlet sayfası, dâimâ yardımlaşma yazısı ile yazılmakta ve mutluluk levhası, dostlukla resmedilmekte devam etsin. Kadı-zâde Mehmed Tâhir, Allah o ikisini affetsin" anlamına gelen Farsça ve Arapça karışık olarak yazılmış mektûbun bitiş cümleleridir.

2.sülâsâ Ü4, T : selâs V, M

3.ekserîsini V, T, M : ekserîsi Ü4

4.ihtilâs Ü4 : iftilâs V, T : ıktilâs M

5.çend Ü4, V, M : cend T

**.Stratford de Redcliffe Canning, Viscount (4 Kasım 1786-14 Ağustos 1880) İngiliz siyâset adamı. İstanbul'da birkaç defa elçi olarak bulunmuştur; bk. *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1958, IX,335-336. Cevdet Paşa'ya göre İngiltere elçisinin adı Kaning'dir, Lord İstrankfort yerine İstanbul Büyükelçisi tayin edilmiştir, bk.*Târîh-i Cevdet*, XII,132.]

6.ile Ü4, V, T : — M

7.bu ana kadar Ü4, T, V : + ["bu ana kadar" kısmı buraya girmesi işaret edilerek, aynı kaligrafi ve siyah mürekkeple sonradan sayfanın sol kenarına yazılmıştır] M

8.orta Ü4, V, M : öte T

irkâb ü ihsân ile *ekrimu'd-dayfe** karrâsına sezâ ve on kadar rufekāsına[1] semmûr kontoş ve yirmi kadar âdemleri kerrâke hila'ı iksâsiyle iftihâra ahrâ oldular**.

el-İ'tizâr

İşbu[2] mevâcibde dahi yeniçeriyân-ı husrân-'avâkıblerinden biri, akça kîsesini sabun kalıbı yerleşdirüp, âmâde kıldığı kîse ile tebdîl ve bu vechile ocaklarının muttasıf oldukları şeyn-i sirkat ü meyne[3] izhâr-ı delîl eylemişdir.

Pâdişâhân-ı Âl-i 'Osmân *meddallâhu Te'âlâ silsiletehum ilâ âhıri'd-deverân**** hazerâtının asker-perver ve bende-güsterliklerine işâret ve bu 'inâyetin üzerine yeniçeri sûdü'l-vücûhunun küfrân-ı[4] ni'metlerine 'alâmet olarak mevâcib zikri müverrihîne 'âdet-i kadîme ve vazîfe-i müstedîme olmasaydı[5], terki ebda'-i tahrîr ve ol haşv-i[6] zâ'id latîfe-i gaybiyye zuhûriyle zevâle[7] resîd olarak 'ibâre-i vekāyi'den bi'l-külliyye tayy ü hazfle[8] izhâr-ı belâgat etmek aksây-ı niyyet-i[9] Fakîr iken *el-hamdü li-müzîl'n-nıkam***** zîrde tafsîl olunacağı keyfiyyetle ednâ himmet-i Pâdişâh-ı gerdûn-serîr ile ol tâ'ifenin nâmlarını sahîfe-i esfâr-ı leyl ü nehârdan imhâ ve bu murâda, [Ü4 81a] ya'nî mın-ba'd ihrâc-ı mevâcib tahrîri külfetinden kalemim kurtulmak ve vak'a-i izâlelerini yazmak hıssîsası şerefine neyl ile mazhar-ı lutf-ı bî-intihâ eylemişdir.

Hemân 'unvân-ı vasf-nâme-i hakîkat-'allâmesi;

---

*."اكرموا الضيف" = Misafiri ağırlayınız!" anlamına gelen bu cümle, Deylemî'nin İbn Abbâs'tan rivâyet ettiği hadîsin baştan bir bölümü olarak kaydediliyor; bk. *Keşfü'l-hafâ*, I,171.

1.rufekāsına V, T, M : rufekāsı Ü4

**."İhrâc-ı mevâcib-i kısteyn ve ..... ahrâ oldular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,132'de kaydedilmiştir.

2.İşbu Ü4 : — V, T, M

3.ü meyne Ü4 : demine V, T, M

***."مد الله تعالى سلسلتهم الى اخر الدّوران" = Yüce Allah kıyâmete kadar onun soyunu sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

4.küfrân-ı Ü4 : küfr-i V, T, M

5.olmasaydı Ü4, T, M : + ["olmasaydı" kelimesi önce "اولماسيدى " imlâsı ile yazılmış, üzeri çizilen bu kelime üstüne yazılan "اولمسيدى " imlâsına dönüştürülmüştür] V

6.haşv-i Ü4, T, M : + [Metinde yer alan "haşed" kelimesinin üzeri çizilip üstüne müellifce "haşv-i" yazılmıştır] V

7.zevâle Ü4 : zevâl V, T, M

8.hazfle V, M : hazfiyle Ü4, T

9.niyyet-i ["niyyet-i" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V, M : — T : âmâl-i Ü4

****."الحمد لزيل النقم" = Belâ ve musîbetleri giderene hamdolsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

Yâ eyyühe'l-Melikü'r-refi'ü cenâbühû lem yüleffe fî külli'l-verâ leke sânî

*Zıllu'r-Rabbi'l-'arşi ente ve zâhirun en lâ yekûne li-vâhidin zılâlî**

muhâtabasiyle müveşşah ve sükûk-i ta'rîf-i tebr-i mesbûki; **li-l-Müverrih:**

Mahmûd Hân sıfât-ı melâ'ik-pesend ile ecdâdına tefevvuk edüp, aldı şân u nâm

Geçdi geçen mülûk-i 'uhûd-i kadîmeyi ecdâdı da mekârim-i ahlâkla temâm,

nakşiyle müreşşah olan Hâkān-ı havârık-nişân, Sultân-ı bülend-mekân, Haydar-tüvân, *el-Mahmûdu k'esmihi'ş-şerîfi fî hısâlihî ve'l-Memdûhu ke-resmihi'l-latîfi fî fi'âlihî*** efendimiz hazretlerinin rikâb-ı a'dâsı, tîğ-i bî-dirîğ tedmîriyle madrûb ve husâm-ı akvâsı, tîr-i akvâs tedbîriyle mağlûb olup, gûn-â-gûn muhassenât-ı nizâm-ı devlet îcâdına mazhar ve kıyâm-ı kıyâmete kadar 'atebe-i bülend-mertebesi bûse-gâh-ı cibâh-ı mülûk-i rub'-meskûn olduğu hâlde çâr-bâliş-i taht-ı 'âlî-bahtına züyûr olsun, âmîn[1].

Vukū'-i harîk

Mâh-ı mezkûrun yirmi dördüncü isneyn gicesi Selîmiyye'de bir bâb hâne nâr-ı kazâya âşiyâne oldu.

Nefy-i Mütesellim-i Aydın Edhem Efendi

Şeker-hânde-i gül-çehre-i hayât olan eyyâm-ı civânîde, müteveffâ Câvid Ahmed Bey'in çârgâh-nigâh-ı intihâb ve hem-bezm-i hâssu'l-hâss-ı istıshâbı oldukdan sonra Nu'mân Sâbit Efendi'ye mühürdâr ve hatt-ı püşt la'l-rengini;

Murg-ı hüsnün uçar mı sevdiciğim,
Dâmgâhı o çâr-ebrûdur

---

*. يا ايّها الملك الرّفيع جنابه لم يلف فى كلّ الورى لك ثانى * ظلّ الرّب العرش انت وظاهر ان لايكون لواحد ظلالى = Ey şânı yüce hükümdâr! Bütün dünyada senin ikinci bir eşin yoktur. Arşın Rabbi'nin gölgesi sensin ve başka bir kimse için böyle bir gölgeden bahsedilemez" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

**. المحمود كاسمه الشريف فى خصاله و الممدوح كرسمه اللطيف فى فعاله = Hasletleri itibâriyle yüce ismi gibi övülmüş, yaptıkları itibâriyle de görünüşü gibi övülecek olan" anlamına gelen ve Sultân Mahmûd'un isminden hareketle yapılan Arapça bir övgüdür.

1. Hemân 'unvân ..... âmîn Ü4 : — V, T, M

şîvesini mâdde-i tezkâr olarak ol pîr-i civân-şevka mizâcınca hidmetkâr ve sâyesinde bir takrîb zümre-i hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'a dâhil ve tüyünü düzerek hayyiz-i i'tibâr-ı dîğere vâsıl olmuşidi. Mûmâ ileyhin rütbe-i me'âşına inhıtât geldikde terk edüp, ba'zı vüzerâ dâiresinde hazîne kitâbeti ve kethudâlıkla emekdâr ve çend mâh mukaddem Aydın Mütesellimliği gibi bir menâfi'li maslahatı ihtilâs ve sîne-i bed-tînesi safây-ı insâfdan sâde olmağla, dâd u sitâd-ı bî-dâdâneye bi'l-ibtidâr kasr-ı sefâhete nihâde-i esâs[1] etdiğinden [Ü4 81b] başka, livâ'-i mezkûr dâhilinde vâki' kasabât u kurâya mübâşirler tesyâriyle 'Adlî altununu on ikişer guruş fî'ât-ı mukarreresiyle devşirüp, hılâf-ı rızây-ı 'âlî ziyâdesiyle erbâb-ı matlûba[2] sarf eylediği Der-i devlet'den istimâ' olunmağla, bu töhmetle hilâl-i şa'bânda Kütahya'ya nefy ü iclâ ve bu te'dîble gûş-mâl-i süfehâ kılındı.

Tevcîh-i İnebahtı ve Karlı-ili[3] be-Vezîr 'Ali Nâmık Paşa

Cild-i evvel evâhırında beyân olunduğu üzere Mora Vâlîsi İbrâhîm Paşa Anavarin Kal'ası'nı teshîr eylediği hengâmda, ser-kerde-i kefereden[4] Manya Beyi Petro nâm kâfirin keff-i çirk-âb-ı vücûdu, ya'nî oğlu Yorgaki ile Mizistre kapudanlarından Petraki nâm la'înleri esir ve Anapoli[5] Kal'ası'nda takdîr-i mümteni'u't-tagyîr-i Bârî ile bundan akdem me'sûr olan müşârun ileyh 'Ali Paşa ile mîr-i mîrândan Edirneli Kara Mehmedzâde Sâlim Paşa'nın tahlîslerine medâr olmak üzere mesfûrânın i'dâmlarını te'hîr etmişidi. Ol esnâda[6] İngilterelü vâsıtasiyle mübâdele olunduklarından sonra 'Ali Paşa, müste'min sefînesiyle İzmir'e ihrâc ve yine vezâreti 'uhdesinde olarak berây-ı istirâhat [Ü4 82a] Mağnisa'da ikâmetine irâde vü ihsân-ı pâdişâhâne[7] zuhûriyle vâreste-i ihtiyâc kılınmışidi. Lâkin müşârun ileyh Mora ahvâline vâkıf ve hüsn-i isticlâb-ı re'âyâ şîvesine 'ârif olup, lillâhi'l-hamd Mesolong teshîri kuvve-i karîbeye gelerek, ol taraflarda o makûle zevâtın bulunması[8] iktizâ etmekle, mâh-ı merkûmun yirmi beşinci

---

1. **Edhem Efendi** ..... esâs V, T, M : Çend mâhdan berü Aydın Mütesellimi bulunan hâcegândan Nu'mân Efendi mühürdârı Edhem Efendi, fukarâ'-i ehâlî haklarında cevr-i bî-dâdâneye âgâz ve mesâmi'-i saltanata 'aks etmez zu'muyla mezâmîr-i dâd ü sitâdını usûl-i te'addîde dem-sâz Ü4
2. matlûba ["matlûba" kelimesi, satırda boş bırakılan yere müellifce yazılmıştır] V : ihtikâra Ü4 : matlûba T, M
3. ili Ü4 : — V, T, M
4. kefereden Ü4, V, T : küfrden M
5. esir ve Anapoli Ü4 : ve Anaboli V, T, M
6. esnâda Ü4, V, T : + [M'de burada yanlış bir ciltleme söz konusudur. Eski numaralamada 84b'den, sonradan yapılan numaralamada ise 47b'den 86a ve 43a'ya dönülmektedir. Nüshada yanlışlığa işaret edilmemiştir] M
7. pâdişâhâne Ü4, T, M : pâdişâ[hâ]ne V
8. bulunması V, T, M : bulunmasını Ü4

günü kal'ası muhâfazası şartiyle livâ'eyn-i mezkûreyn 'uhdesine tevcîh ve nakdîne-i seniyye ihsâniyle Gelibolu ma'berinden bir kadem akdem orduyı ser'askerî tarafına varup, umûr-i mevkûlesinde sa'y ü gayret etmek bâbında evâmir-i müsta'cele itâresiyle terfîh ü tenbîh kılındı*.

Nüzûl-i korvet ve tekmîl-şuden-i havz-ı kebîr

Tersane sâhasında müteheyyi'-i[1] dest-gâh-ı nüzûl olan korvet-i hümâyûn, şa'bânü'l-mu'azzamın yirmi yedinci** çehârşenbih[2] günü Vezîr-i a'zam tebdîlen gitmekle huzûrunda inzâl ve mühendis ve 'amelesine hila'-ı şâhî iksâ ve 'atâyây-ı pâdişâhî ibzâl ve Midillü Nâzırı Kulaksız-zâde Kapucu-başı[3] Mustafa Ağa ma'rifetiyle inşâ olunup, çend[4] rûz mukaddem mashûben bi's-selâme limana dâhil olan korvet dahi temâşâ olundu.

Cild-i evvelde sebt-i sutûr olduğu üzere otuz sekiz sâli hilâlinde [Ü4 82b] şurû' olunan havz-ı kebîr-i sânî dahi yevm-i mezkûrda temâm olmağla, Sadr-ı müşârun ileyh korvet-i mezkûr nüzûlünden sonra Dîvân-hâne'de piyâdelerine süvâr ve kenâr-ı havzda vâki' iskeleye yanaşup, makām-ı istikbâlde kıyâm üzere olan Binâ Emîni Ser-mi'mârân-ı hâssa 'Abdülhalîm Efendi hidmet-i bagal-gîrîde olarak ve pîş-gâhlarında ic ağaları yediyle iki dâne buhur-dân çekilerek havzın târîh mahalline ferş olunan visâdeye zînet-ârâ-yı karâr ve Tersane Emîni Hacı Sa'îd Efendi dahi gelüp, dâmen-i Âsafâne'yi bi't-takbîl zano-zen-i ku'ûd oldukdan sonra, hâzır olan Teşrîfâtî Seyyid Süleymân Necîb Efendi defterini kırâ'at ederek emîn-i mûmâ ileyhe iki bin beş yüz guruş kıymetlü kontoş semmûr ferve ile yedi bin beş yüz guruş ve Baş-muhâsebe'den mesârıf tahrîrine me'mûr Kâtib Sa'îd Efendi'ye sûf[5] sincâb kubûr ferve ile iki bin beş yüz guruş ve Mühendis Mehmed Efendi'ye kezâlik kubûr sincâb ile bin guruş ve Baş-mi'mâr'a yine sincâb ile üç[6] yüz guruş ve hidmet-i binâda bulunan mu'temidân ve taşcı ve dîvârcı ve marankoz ve silici ve timurci ve hammâl ve harbende ve burgucubaşılara[7] kaputlar [Ü4 83a] ile münâsib 'atâyâ iksâ vü i'tâ ve cümlesini

---

*."**Tevcîh-i İnebahtı ve Karlı-ili** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,131'de kaydedilmiştir.

1.müteheyyi'-i V, T, M : âmâde-i Ü4

**.Korvetin denize indirilmesi şabânın yirmi birindedir; bk.*Târîh-i Cevdet*, XII,144.

2.çehârşenbih Ü4, M : cehârşenbih V, T

3.Kapucu-başı ["Kapucu-başı Mustafa" kelimeleri satırda boş bırakılan yere müellifce sonradan yazılmışlardır] V : — Ü4 : Kapucu-başı T, M

4.çend Ü4, V, M : cend T

5.sûf ["سوء " kelimesi karalanıp üstüne müellifce "sûf (صوف)" kelimesi yazılmıştır] V : — Ü4 : sûf T, M

6.üç V, M : üc Ü4, T

7.başılara V, T, M : başılar Ü4

ihsân[1]-ı pâdişâhîye sezâ buyurduklarından sonra[2] Bâb-ı 'âlî'ye 'avdet buyurdular.

Havz-ı mezkûrun iktizâ eden taşları Boğaz-içi'nde[3] vâki' Balta Limanı nâm mahallin verâsında kâ'in cebelden kat' olunup ve inşâsına cüz'-i a'zam olup, Roma diyârından müste'min sefâyiniyle[4] celb ü mübâya'a olunan poçelata[5] ta'bîr olunan türâbdan on bin dokuz yüz doksan buçuk kantar türâb gidüp, zemân-ı inşâsı iki yüz on bir hafta mikdârı olduğu ve min haysü'l-mecmû' sarf olunan akça[6] dört bin dört yüz altmış üç[7] kîse-i rûmî ve üç[8] yüz otuz iki guruşa bâliğ olup[9] ve tûlen seksan iki ve 'arzan otuz bir ve 'umkan on üç[10] zirâ' olup, kā'ide-i hisâb üzere vezn olundukda, derûnunda olan sunun mikdârı yirmi beş kerre altı yüz altmış yük sekiz yüz vakıyye gelüp, bir dakîka müddetde etrâfında olan dört 'aded dolâblar vâsıtasiyle altı bin dört yüz seksan vakıyye su ihrâc olunup, bu sûretde kâffe-i mâ'ın[11] ihrâcı, üç[12] bin dokuz yüz altmış dakîka, ya'nî altmış altı sâ'at zemâne [Ü4 83b] tevakkuf eylediği, mi'mâr mazbatasında manzûr-i Muharrir-i Fakîr olmuşdur.

Tard-ı pâsbân-ı[13] Ekrâd ez-Tersane-i 'âmire

Ez-kadîm sabâ vü[14] mesâ sefâyin ve mehâzini nevbet be-nevbet keyd-i a'dâdan vikâye içün beklemek üzere pâsbân[15] olan Ekrâd tâ'ifesi kendilerini ocağa[16] nisbet ve fitne-i[17] fâsideye sâbıkan ve lâhikan i'ânet kabâhatin-

---

1.ihsân V, T, M : + ihsân Ü4
2.buyurduklarından sonra Ü4, V, M : buyurduklarında[n] T
3.Boğaz-içi'nde V : Boğaz-ici'nde Ü4, T, M
4.müste'min sefâyiniyle Ü4, V, T : مستانبيله M
5.poçelata V, T, M : pocelata Ü4
6.akça V, T, M : akca Ü4
7.üç M : üc Ü4, V, T
8.üç V, M : üc Ü4, T
9.olup V, T : olduğu Ü4 : olup [Burada verilen bilgilerle ilgili olarak M 43b'nin sağ tarafında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Bu masraf hılâf olup, yirmi bin kîseden ziyâde masraf gitdiği hâlâ kaleminde mukayyed idüği"] M
10.üç V, M : üc Ü4, T
11.mâ'ın V, T, M : mânın Ü4
12.üç V, M : üc Ü4, T
13.**pâsbân-ı** V, T, M : **bâsbânân-ı** Ü4
14.sabâ vü V, T, M : sabâh u Ü4
15.pâsbân V, T, M : bâsbân Ü4
16.ocağa Ü4, V, T : oçağa M
17.fitne-i V, T, M : fi'e-i Ü4

den başka, aralık aralık dâ'iye-i[1] gayret-i câhiliyye[2] birle sâ'ir baldırı[3] çıblak gürûhiyle fevâhiş ve şehevât nizâ'ı çıkarmakdan[4] hâlî değiller iken, bu esnâda humbaracıların ba'zı sebük-mağzânı ile beynlerinde yine[5] ba'zı müfsikadan bir hırıldı peydâ ve tarafeynden birkaç[6] şahs yaralanup, cem'iyyetleri tekessür ederek bir dağdağa hüveydâ ve zâbitleri sa'yiyle eğerçi nâ'ire-i mukāteleleri karîn-i intıfâ[7] olmuş ise de, o makūle mâdde-i fesâdın[8] izâlesiyle hidmet-i muhâfaza Türk uşağına ihâle olunmak bâbında sâdır olan irâde-i hümâyûn mûcebince tâ'ife-i mezkûre vilâyetlerine tard olunup, yerlerine küfelâya rabt olunarak Türk uşağı ikāme olundu.

Temâm-şuden-i Câmi'-i cedîd-i hümâyûn-i Nusrat ve ikāme-i İmâmü'l-Müslimîn salât-i[9] cum'a

Mürevvic-i zeheb-i müzehheb-i Ehl-i Sünnet ve Cemâ'at ve Mukavvî-i meşreb-i mühezzeb-i dîn ü millet, [Ü4 84a] Pâdişâh-ı İslâm-penâh *şeyyedallâhu te'âlâ de'âyime saltanatihî mâ-kāme menâru'ş-şer'i ve ebkāhu** hazretlerinin Arabacılar Kışla-me'vâsı[10] ittisâlinde otuz sekiz senesi recebü'l-müreccebi hilâlinde *li-mescidin üssise 'ale't-takvâ*** esâs-ı ihlâs-istînâsı[11] *ve men dahalehû kâne âminen**** 'imâd-ı hayr-nihâdıyla inşâsına irâde-i mesûbât-ifâdeleri[12] te'alluk edüp, Dâru'd-darb-ı ma'mûre'lerinde Nâzır ve Evkāf-ı hümâyûn Kā'im-makāmlığı'yla[13] müftehir bulunan bendeleri nezâret etmek üzere târîh-i mezkûrda ibtidâ olunup, tefe''ülen Câmi'-i Nusrat ile tesmiye buyurdukları ma'bed-i feyz-müşeyyed-i hümâyûn, işbu

---

1.dâ'iye-i Ü4, V, M : — T
2.câhiliyye V, T, M : câhile Ü4
3, baldırı Ü4 : paldırı V, T, M
4.çıkarmakdan Ü4, T, M : + ["çıkarmakdan" kelimesi önce "چقرمقدن " imlâsı ile yazılmış, üzeri çizilen bu kelime üstüne yazılan "چیقارمقدن " imlâsına dönüştürülmüştür] V
5.yine V, T, M : — Ü4
6.birkaç V, M : birkac Ü4, T
7.intıfâ V, T, M : ıtfâ Ü4
8.fesâdın V, T, M : fesâd Ü4
9.**ikāme-i ..... salât-i** V, T, M : **ikāmet-i** Ü 4
*."شید الله تعالی دعایم سلطنته ما قام منار الشرع و ابقاه" = Yüce Allah onun saltanatının sütunlarını, şeriatın nuru devam ettiği sürece desteklesin ve Allah onu başımızdan eksik etmesin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
10.Kışla-me'vâsı Ü4 : me'vâsı V, T, M
**."لمسجد ا سس علی التقوی" = Takvâ üzerine kurulan mescid" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, et-Tevbe 9/108. âyetin baş taraflarında yer alan bir kısımdır.
11.istînâsı Ü4, M : istînâs V, T
***."ومن دخله کان امنا" = Ona giren güvene erer" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Âl-i İmrân 3/97. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.
12.ifâdeleri Ü4, V, T : ifâde M
13.Kā'im-makāmlığı'yla V, T, M : Kā'im-makāmlığı'y[ı]la Ü4

şa'bânü'l-mu'azzamda min külli'l-vücûh hüsn-i hitâma makrûn ve hademeleri Evkāf-ı hümâyûn'dan ta'yîn ve[1] vezâ'if-i vefîre ile ez-her-cihet be-kâm ve derûn-i envâr-nümûnu kalb-i ehlullâh gibi cây-gâh-ı 'ibâdet-i Hâlıku'l-enâm olduğu hâk-i pâk-i 'atebe-i felek-mertebe-i pâdişâhâneye bâ-telhîs 'arz u inhâ olundukda, şehr-i mezkûrun yirmi dokuzuncu cum'a günü edâ'-i[2] salât-i mefrûzaya niyyet-i hâlısa-i Sultân-ı Mahmûdü's-seyr musammem ü mukarrer olmuşidi.

Pâdişâh-ı Dârâ-haşmet hazretleri yevm-i mes'ûd-i merkūmda Seray-ı cedîd-i hümâyûn'dan sandal-i hümâyûnla 'azîmet ve cum'a nemâzını, [Ü4 84b] Hâtîb-i Câmi'-i Kasîdeci-zâde Hâfız Mustafa Nûrî Efendi irâde-i hümâyûnla ikāmetden sonra[3], Emîn-i Binâ, Nâzır-ı Darb-hâne Es'ad Efendi'ye beş bin guruş kıymetlü semmûr ferve-i erkân ve müderris-i 'ulûm-i nâfi'a ve cum'a vâ'izi ve hatîb-i mûmâ ileyh ve câmi'-i şerîfin imâm-ı evvel ve sânîsi efendilere[4] sincâb kürkler ile 'atâyâ ve isneyn ve hamîs vâ'izleri ve sekiz nefer devr-hânân ve mü'ezzin-i evvelle[5] kayyım-ı evvel ve mü'ezzin-i sânî ve kayyım-ı sânîye hem 'atâyâ ve hem çuka[6] ferâceler ve sekiz nefer mü'ezzin ile üç[7] nefer kayyım ve mahyacı ve sirâcî-i[8] menâreyn ve muvakkit ve ta'rîf-hâna[9] 'atâyâ ihsân buyurulduğundan mâ'adâ, selâmlıkda bulunan neferâta beş bin ve sâ'ir ortalar neferâtına taksîm olunmak üzere yirmi bin ve topcu askerine kezâlik yirmi bin ve arabacı askerine on[10] beş bin ve dört 'aded[11] solak ortalarına[12] iki bin ve rikâb solaklarına iki bin ve

---

1.ve Ü4, T, M : — V
2.edâ'-i Ü4, V, T : edât-ı M
3.sonra Ü4, V, T : + [Burada verilen bilgilerle ilgili olarak M 44a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Hatta hatîb-i mûmâ ileyh *sultânen nasîran* [سلطانا نصيرا = Yardım eden bir delîl (sultân)" Kur'ân, el-İsrâ 17/80. âyetin son kısmıdır. Hemen işaret edelim ki M'de âyet *sultânen nasîran* şeklinde değil, yanlışlıkla *sultânen nazîran* (سلطانا نظيرا) şeklinde kaydedilmiştir]* *makāmen mahmûden* [مقاما محمودا = Övülmüş bir makâma" Kur'ân, el-İsrâ 17/79. âyetin son kısmıdır] âyet-i kerîmesini kırâ'at etmişdir"] M
4.efendilere V, T, M : + efendilere [mükerrer "efendilere" kelimesine, etrâfı kırmızı noktalarla çevrilerek işaret edilmiştir] Ü4
5.evvelle V, T, M : evvellikle Ü4
6.çuka V, M : cuka Ü4, T
7.üç V, M : üc Ü4, T
8.sirâcî-i Ü4 : sirâc-i V, T, M
9.ta'rîf-hâna Ü4 : ta'rîf-hân V, T, M
10.on Ü4, V, M : + [T nüshasında buradan yani 50b'den 56a'ya geçilmektedir. Muhtemelen ciltlemedeki yanlışlıktan kaynaklanan bu duruma eserde işaret edilmemiştir] T
11.dört 'aded Ü4 : — V, T, M
12.ortalarına Ü4, V, T : + [Burada verilen bilgilerle ilgili olarak M 44b'nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Anın ayağına kumaşlar, dîbâlar ferş olunup, yemîne topçu ve yesâra yeniçeri selâma durmuşidi. Topçu tarafına nigâh-ı selâm olunup, yeniçerilere kat'â nigâh-ı pâdişâhî vukū' bulmadı; dikkat olunmuşidi"] M

peykân-ı[1] rikâba iki bin guruş[2] ve hademe-i hâssadan koz-bekciyân ve hasekiyân ve bevvâbân ve hâss-ahûr ve sandal-i hümâyûn ve filika-i felek-nümûn takımlariyle sâ'ir sandal ve piyâdeci[3] takımlarına ber-mantûk-i defter cem'an on bin iki yüz guruş [Ü4 85a] ve binâ mesârıfı hisâbına ta'yîn olunan Baş-kâtib Hasîb Efendi'ye hil'atle iki bin beş yüz[4] ve inşâd olunan tevârîhi muharrir Yesârî-zâde Mustafa 'İzzet Efendi'ye bin ve Ressâm-ı Celî Hâşim Efendi'ye hil'atle iki bin ve Kâtib-i 'amele Mustafa Efendi ve Sermu'temidân Şükri Efendi'ye hil'atler ile yedi yüz ellişer ve Kirkor[5] Kalfa'ya kubûr sincâbla altı yüz guruş ve bi'l-cümle binây-ı Câmi'-i refî'u'l-'imâd hidmetinde olanlar tâ âhad-i 'ameleye varınca ba'zılarına biniş ve ba'zılarına kaput iksâsından başka, min haysü'l-mecmû' bir yük yedi bin dokuz yüz kırk guruşa resîde olan 'atâyâ'-i[6] 'aliyye-i pâdişâhîden hisse-mend ü[7] vâye-dâr ve Yeniçeri Ağası Celâleddîn Ağa'ya bir mücevher hançer[8] ve Top-hâne Nâzırı Sâdık Efendi'ye bir mükemmel boğça[9] ve Emîn-i Binâ'ya zikr olunan semmûrdan fazla[10] bir murassa' bıçak[11] ve Topcu-başı Nu'mân Ağa[12] ve Arabacı-başı Hasan Ağa ve Bostancı-başı İbrâhîm Ağa ve Mîrahûr-i evvel 'Ali Bey ve Mîrahûr-i sânî ve Kapucular Kethudâsı Mûsâ Ağa'ya kezâlik boğçalar[13] ihsâniyle mazhar-ı iltifât-ı Pâdişâh-ı deryâ-nisâr oldular*.

İtmâm-ı umûr-i 'atâyây-ı firâvândan sonra Şehriyâr-ı İskender-iktidâr, cânib-i Seray-ı dil-güşâ'ya [Ü4 85b] filika-i hümâyûnla imâle-sükkân-ı 'avdet buyurdular.

Cenâb-ı Câmi'u'n-nâs-i *li-yevmin lâ raybe fîh***, Sultân-ı Cem-nişân hazretlerini bunun gibi nice hasenât ve envâ'-ı nusrat u[14] meserrâta mazhariyyetle terfîh eyleye.

1.bin ve peykân-ı Ü4 : bin ve beykân-ı V, M : ve beykân-ı T
2.guruş Ü4 : — V, T, M
3.piyâdeci Ü4, V, M : biyâdeci T
4.yüz Ü4, V, M : guruş T
5.Kirkor Ü4, T, M : + ["Kirkor" kelimesi önce "كيرقور" imlâsı ile yazılmış, üzeri çizilen bu kelime müellifce üstüne yazılan "كرقور" imlâsına dönüştürülmüştür] V
6.'atâyâ'-i Ü4 : 'atâyây-i V, T, M
7.hisse-mend ü Ü4 : hisse-mend V, T, M
8.hançer V, M : hancer Ü4, T
9.boğça V, T, M : boğca Ü4
10.fazla V, T, M : sonra Ü4
11.bıçak Ü4, M : bıcak V, T
12.Ağa V, T, M : Ağa'ya Ü4
13.boğçalar V, T, M : boğcalar Ü4

*."**Nüzûl-i korvet ve tekmîl-şuden-i** ..... oldular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII, 144-145'te kaydedilmiştir.

**."ليوم لا ريب فيه = Asla şüphe olmayan bir günde" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Âl-i İmrân 3/9. ve Âl-i İmrân 3/25. âyetlerin ortasında yer alan bir kısımdır.

14.nusrat u V, T, M : nusrat-ı Ü4

Câmi'-i envâr-lâmi'-i merkūmun itmâmında şâ'irân-ı sahbân, müşribân-ı zemân-ı Ka'betü'l-münâ olan Âsitân-ı âsumân[1]-bünyân-ı şâhâne'ye birer târîh-i güher-bâr-ı belâgat âvîhte ederek nâ'il-i cevâ'iz-i kesîre[2] ve ezcümle Keçeci[3]-zâde 'İzzet Molla; **[Mısrâ]'**[4]:

Câmi'-i nev-esâs-ı Hân Mahmûd
(جامع نو اساس خان محمود)

Dîğer: Câmi'-i Mahmûd Hân oldu metâf-ı Mü'minîn
(جامع محمود خان اولدی مطاف مؤمنین)

Dîğer: Kıldı tenvîr-i cihân Câmi'-i Sultân Mahmûd
(قیلدی تنویر جهان جامع سلطان محمود)

Dîğer: Câmi'-i pâk-eser-i Şeh Mahmûd
(جامع پاك اثر شه محمود)

Dîğer mankūt:

Oldu zîbende eser[5] ma'bedi Hân Mahmûd'un
(اولدی زیبنده اثر معبدی خان محمودك)

Berây-ı mahfil-i hümâyûn mankūt:

Hümâ-yı devlete şâyeste bâb-ı lâne-i zerrîn
(همای دولته شایسته باب لانه زرین)

Dîğer: Yapıldı mahfil-i zerrîn-evc-i Hân Mahmûd
(یاپلدی محفل زرین اوج خان محمود)

Berây-ı sebîl-i kevser-'adîl:

Yapdı civâr-ı câmi'e Mahmûd Hân bâlâ sebîl
(یاپدی جوار جامعه محمود خان بالا سبیل)

Mu'ahhar te'sîs buyurılan Muvakkit-hâne'ye mankūtan:

Dâver-i devrân yapdırdı Muvakkit-hâne'yi,
Mülkü ihyâ etmenin buldurdu şimdi sâ'atin[6].
(ملکی احیا ایتمه نك بولدردی شمدی ساعتك)

1.âsumân Ü4, T, M : + [Bu kelime, metinde yanlış yazıldığı için üzeri karalanan bir kelimenin üstüne müellifce yazılmıştır] V
2.kesîre Ü4, V, T : — M
3.Keçeci [Bu kelime önce "کیچه جی" şeklinde yazılmış, sonradan müellifce "کچه جی" imlâsına dönüştürülmüştür] V : Kiceci Ü4, T : کچه ــی M
4.**[Mısrâ]'** Ü4, V, M : — T
5.**eser** Ü4 : — V, T, M
6.**Mu'ahhar te'sîs ..... sâ'atin** Ü4 : — V, T, M

Ve müderrisînden Mîr-i 'alem-zâde İbrâhîm Rif'at Bey; **[Mısra]'**[1]**:**

Bu bâlâ ma'bedi pek mevkî'inde yapdı Hân Mahmûd.
(بو بالا معبدی پك موقعنده یاپدی خان محمود)

Ve Top-hâne Rûznâmecisi Lebîb Efendi; **[Mısrâ]'**[2]**:**

Bârekallâh oldu vâlâ Câmi'-i [Ü4 86a] Mahmûd Hân
(بارك الله اولدی والا جامع محمود خان)

tevârîh-i muntehabesini[3] takdîm ile bi'l-istihkāk akça ve boğça[4] yönünden hisse-mend-i kerem-i vefîre[5] oldular. Bu pâ-beste-i saffu'n-ni'âl, ya'nî Muharrir-i Fakîr-i perîşân[6]-makāl dahi her ne kadar ol vâdîde piyâde ve ezher-cihet sâde ise de *uhıbbü's-sâlihîne ve lestü minhum** vetîresi üzere;

Merd isen sen de karış yârâna

teşvîkiyle mûmâ ileyh 'İzzet Molla'nın tevârüd etmiş olduğu işbu târîhe mahzâ yâverî-i teveccüh-i Şehriyârî ile muvaffak olup, bi'l-iftihâr sebt-i cerîde-i vekāyi'-i edvâr etmişdir[7]. **Li'l-müverrih:**

Salât-âsâ du'âsı hazret-i Sultân Mahmûd'un,
'İbâd-ı Müslimîn'e farz-ı 'ayn oldu salâ ile!

Yapup Top-hâne'de bir Câmi'u'n-nûr ol Şeh-i dîndâr,
Safây-ı bâl erersin anda her vaktin edâ ile!

Sufûf-i[8] bî-girân asker-i şâhîye bu ma'bed,
Yapıldı mevki'inde bî-riyâ ey dil[9] senâ ile!

Sabâh-ı haşre dek mişkât-ı iclâl-i Şeh-i 'asrı,
Hudâvend-i emsâl-i bedr-tâbân rûşenâ ile!

Bu mısrâ'ı sezâ Es'ad yazarsa bâb-ı târîhe,
Nemâzı Câmi'-i Mahmûd Hân'da kıl du'â ile!
(نمازی جامع محمود خانده قیل دعا ایله) .

1.Bey; [Mısra]' Ü4, V, M : — T
2.[Mısrâ]' Ü4, V, M : — T
3.muntehabesini Ü4, V, T : muntehabesi M
4.boğça V, T, M : boğca Ü4
5.vefîre V, M : vâfire Ü4 : — T
6.perîşân Ü4, V, M : berîşân T
*."احبّ الصّالحين و لست منهم" = Onlardan olmamakla birlikte sâlihleri severim" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
7.etmişdir Ü4, V, T : etmişidi M
8.Sufûf-i Ü4, V, M : Sufûfi T
9.ey dil [Metindeki "medh ü" kelimelerinin üzeri karalanmıştır] V : medh ü Ü4 : ey dil T, M

'Azîmet-i Sadr-ı a'zam be-Câmi'-i şerîf-i Nusrat

Şehr-i şerîf-i[1] ramazânın altıncı cum'a günü[2] Vezîr-i a'zam ve Sadr-ı ekrem hazretleri [Ü4 86b] bi'l-cümle Bâb-ı 'âlî ricâliyle bâ-debdebe-i sadâret, ya'nî kendileri erkân semmûr ve sâ'irleri kafesî destâr ve erkân kürkler ile[3] sandal ve resm kayıklarına süvâr olarak Câmi'-i zerrîn-esâs-ı mezkûra 'azîmet ve mü'ezzin mahfili civârında ferş olunan seccâdelerde salât-i cum'ayı edâ ile kesb-i behcet eylediklerinden sonra, mütevellî odasında celse-ârâ-yı ârâm ve müderris ü meşâyih ve devr-hânân ve mü'ezzinîn ve kayyımân ve sâ'ir hademesine ve Kirkor[4] Kalfa'ya iksây-ı hila' ve i'tâ'-i sıla ile nukūd bahş-ı in'âm olup, ba'dehû geldikleri gibi topcu-başı ve arabacı-başı hidmet-i bağal-gîrîde ve ricâl-i bâb pîş-revleri olarak[5] ve pîş-gâhlarında buhur-dân keşîde kılınarak, meydânda vâki' iskeleden rukûbla cây-gâh-ı Âsafânelerine 'âtıf-ı zimam oldular.

Ku'ûd-i kalyon-i hümâyûn be-sâhil-i Üsküdar ve halâseş be-kudret-i Perverdigâr

Ma'lûm olduğu vechile Donanma-yı hümâyûn[6] Mora tarafında[7] meşgūl-i maslahat-ı mu'tenâ bihâ-yı harb u vegā olmakdan nâşî süfün-i eşkıyâ telmîh ü işâret olunduğu üzere aralık bularak sevâhil ve cezîrelere kasd-ı ızrârdan hâlî olmamalariyle, mîr-i mîrândan[8] İbrâhîm Paşa başbuğluğuyla muhârese-i me'âbir ü sevâhil içün bundan akdem bi'l-isti'câl techîz[9] ü âmâde [Ü4 87a] kılınan dokuz korvet ve üç kapak[10] ve iki firkateyn ki cem'an on dört kıt'a sefâyin-i hümâyûn[11] fora gabyada, ya'nî bâd-ı muvâfık zuhûrunda 'azîmet etmek üzere Beşiktaş pîş-gâhına[12] şa'bânın on yedinci ahad günü çekdirilmişidi[13].

Vaktâ ki mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu cum'a günü hevâ boyraza varup, cümlesi bâd-bân-güşâ-yı hareket ve savb-ı maksûda imâle-i sük-

---

1.Şehr-i şerîf-i Ü4, V, T : Şehr-i [şer]îf-i M
2.günü Ü4, T, M : + [Burada yer alan "sadr" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V
3.kürkler ile Ü4, T : kürkleriyle V, M
4.Kirkor Ü4, T, M : + ["Kirkor" kelimesi önce "كيركور" imlâsı ile yazılmış, üzeri çizilen bu kelime müellifce üstüne yazılan "كركور" imlâsına dönüştürülmüştür] V
5.pîş-revleri olarak Ü4 : pîş-rev olarak V, M : pîş-revleri ola T
6.Donanma-yı hümâyûn V, T, M : donanma Ü4
7.tarafında Ü4 : tarafından V, T, M
8.mîr-i mîrândan V, T, M : Mîr-i mîrân Ü4
9.techîz V, T, M : تجهيز Ü4
10.üç kapak V, M : üc kabak Ü4, T
11.hümâyûn Ü4, V, T : — M
12.pîş-gâhına Ü, V, M : pîş-gâhında T
13.çekdirilmişidi Ü4, V, M : cekdirilmişidi T

kân-i 'azîmet üzere iken, içlerinde[1] Mısırlı denilmekle[2] şehîr Küçük[3] Hüseyn Paşa 'utekâlarından Ahmed Kapudan'ın süvâr olduğu kapak[4] Şemsipaşa önünde kuma oturup, sâ'irleri bu kazâ'-i nâgehânîyi müşâhede kıldıklarında halâsına intizâr ile Kum-kapu pîş-gâhında lenger-endâz-ı ikâmet oldular. Derhâl Sadr-ı a'zam ve Tersane halkı şitâb ile varup, derûnundaki top ve sâ'ir mühimmâtı Ayazma İskelesi'ne[5] ihrâca ibtidâr ve Beşiktaş İskelesi'ne balamar rabt olunup, sekiz yüz kadar rencbere cerr etdirerek ve sâ'ir cerr-i eskâl âlâtiyle yevm-i mezkûrdan tâ ramazân-ı şerîfin on birinci gününe dek ekser evkâtda sabâh u mesâ Sadr-ı müşârun ileyh hâzır olarak tahlîsine[6] bezl-i mâ-hasal-i [Ü4 87b] iktidâr olunmuş ise de, bi-hikmetihî Te'âlâ poyrazın[7] imtidâdı yevmen fe-yevmen sefîne-i mezkûrenin yerleşmesine bâdî ve tahrîki mugâyir-i imkân-ı 'âdî olduğunu cümlesi[8] cezm eylediklerinin ferdâsı pencşenbih[9] günü, yine hevâ şiddet üzere boyraz ve herkes ye's ile[10] nâsiye-sây-ı niyâz-gâh-ı çâre-sâz iken, ba'de'l-'asr ol sefîne-i kûh-endâm, kudret-i Bârî ile hod-be-hod ihtizâz u hırâm ederek halâs u rehâ ve bi'l-cümle Ümmet-i Muhammediyye'yi miyân-ı a'dâda vâreste-i şerem ü hayâ eyleyüp, ba'de't-techîz süfün-i sâ'ire ile evâ'il-i şevvâlde semt-i merâma tahrîk ü tehzîz olundu.

Her ne kadar[11] îcâb-ı kader berbâd-dâde-i tedbîr-i beşer ise de, hasbe'z-zâhir kapudan-ı merkûmun 'adem-i tebassuru birkac[12] gün Tersane mahbesine[13] ilkâdan sonra kapudanlığı ref'iyle siyâseten Sivas'a nefyini iktizâ eyledi*.

Tabsıra

Her ne denlü iktizâ'-i 'akl ile nev'-i insân temhîd-i mukaddimât-ı tedbîr ederek hayrını celb ve şerrini selbe mecbûr olduğu bî-gümân ise de; **Nazm**[14]:

1.içlerinden V, T, M : içlerinde Ü4
2.denilmekle V : denmekle Ü4, T, M
3.Küçük Ü4, V, M : Kücük T
4.kapak V, M : kabak Ü4, T
5.Ayazma İskelesi'ne Ü4 : — V, T, M
6.tahlîsine Ü4 : tahlîse V, T, M
7.poyrazın Ü4 : boyrazın V, T, M
8.cümlesi Ü4 : cümle V, T, M
9.pencşenbih Ü4, V, M : bencşenbih T
10.ye's ile Ü4 : ye'sle V, T, M
11.Her ne kadar Ü4 : — V, T, M
12.birkac Ü4 : her ne kadar birkac V, T : her ne kadar birkaç M
13.mahbesine Ü4, V, M : meclisine T
*."**Ku'ûd-i kalyon-i hümâyûn** ..... eyledi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,145'te kaydedilmiştir.
14.**Nazm** Ü4 : — V, T, M

Yâ sâ'ilî 'ammâ[1] *cerâ ve'l-'aynu mubsıratü'l-kader,*
*E ve mâ semi'te bi-en izâ câ'e'l-kazâ 'amiye'l-basar**.

Nesr[2]: Mü'eddâsınca hükm-i kaderle Eflatun[3] olsa dahi vâdî-yi muhâtaraya[4] gider. [Ü4 88a] Ve te'sîr-i kazâ kühel-i safâhânı mâdde-i 'amây-ı basar eder.

Kelîle ve Dimne ve *Hümâyûn-nâme* gibi lisân-ı tuyûrdan olmak üzere hikâyât-i hikmet-âyâtı müştemil *Fevâkihu'l-Hulefâ* ile müsemmâ kitâbdan bi't-terceme[5] nakl olunan işbu hikâyet da'vâmıza şehâdet eder ki, kuş diline 'ârif bir ehl-i hâl ve sâhib-i basîret bir hüdhüd ile 'akd-i ülfet ü muvâneset edüp, yevmen mine'l-eyyâm ol âgâh-ı teferrüc-günân bir mesîreden geçerken, hüdhüd-i mezkûra[6] lisânınca tesbîh u tehlîle meşgül olduğu hâlde rast gelüp, lâkin tayr-ı mezkûrun mekânı hatar-nâk olmağla: "Ey murg-i sâhib-i tâc ve ey mütelebbis-i kabây-ı dîbâc! Cây-gâhın olan işbu mekân memerr-i fettân ve mahall-i dâm ve matrûk-i şeytândır. Böyle mehlekede[7] oturmak kâr-ı 'akl değildir" deyü ol tetayyur etdiği yerden semt-i selâmete pervâzını[8] te'kîden tenbîh u ihtâr etdikde, hüdhüd-i zeyrek-mizâc, nâsıh-ı müşfikin kelâmını tasdîk ve nişest-gâhı cây-ı helâk olduğunu tahkîkden sonra: "Ey Yâr-ı şefekat-kâr! Beni sayd etmek sevdâsiyle bu mahalde bir sabî-i gabî dâm kurup, tertîb-i mekîdet ve tedbîr-i mefsedet etmekdedir. Ben fesâdına vâkıf iken anın nâfile yere sa'y ü 'amelini temâşâ ve eğlenmek kasdiyle durup, istihzâ [Ü4 88b] etmekdeyim" deyü nasîhatini kabûl etmez. Vaktâ ki nâsih-i mûmâ ileyh mufârakat ve yine 'avdet etdikde, ol tayr-ı bülend-seyri sâbî-i[9] mezkûrun pençe-i lu'buna giriftâr ve lisân-ı hâlinde;

Kıt'a[10]**:**

Ke-'usfûretin fî keff-i tıflin yühînühâ tukāsî hiyâza'l-mevti ve't-tıflu yel'abü

---

1. عما Ü4, V, T : عمی M

* يا سائلی عما جری و العين مبصرة القدر * ا و ما سمعت بان اذا جاء القضا عمی البصر = Göz, kaderi (alın yazısını) görmekte iken olup bitenlerle ilgili olarak bana soran kişi, kazâ (ezelde Allah tarafından takdîr olunan şeylerin gerçekleşmesi) geldiğinde gözün kör olduğunu duymadın mı?" anlamına gelen Arapça bir beyittir.

2. **Nesr** Ü4 : — V, T, M
3. Eflatun V, T, M : Felatun Ü4
4. vâdî-i muhâtaraya V, T : vâdî-yi meccânîne Ü4 : vâdî-yi muhâtaraya M
5. bi't-terceme Ü4, V, M : bi't-tercemeti T
6. geçerken hüdhüd-i mezkûra V, M : geçerken hüdhüde Ü4 : gecerken hüdhüd-i mezkûra T
7. Böyle mehlekede Ü4 : bu mehlekede V, M : bu mehleke T
8. pervâzını Ü4 : pervâzın V, M : bervâzın T
9. sabî-i V, T, M : sabî-yi Ü4
10. **Kıt'a** V, T, M : **Nazm** Ü4

*Fele't-tıflu zû-'aklin fe-yersiye li-hâlihâ ve le't-tayru matlûku'l-cenâhi fe-yezhebe**

Nesr[1]**:** Makāli güftâr olduğu hâletle müşâhede kıldıkda: "Ey murg-ı dirâyet-şi'âr! Mekr–i sabîye vukūf iddi'âsiyle şerek-i sayyâda ne keyfiyyetle dûçâr oldun?" deyü[2] hitâb etdikde, fi'l-hakîka hüdhüd-i tîz-nazar, zîr-i zemînde olan[3] mestûr suları derk eylediği[4] güneşden ezhar iken kader-i Bârî ve kazâ'-i[5] Gird-kârî iktizâsiyle bir sabî-i[6] gayr-i habîrin[7] dâne-i dâmını görmamek emr-i gayr-i ba'îd ve hükm-i kazâ beheme-hâl yerini bulmak emr-i ahkemine benim gibi bir murg-i za'îfin işbu hâli değil, hazret-i Âdem-i ebi'l-beşer *'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm me'tübise'n-nûru mine'ş-şemsi ve'l-kamer*[8]**** *in* 'ilm-i ezelî-i[9] Bârî Te'âlâ'da sebkat eden meşiyyet ve fuhûl-i 'ukūl derkinden izhâr-i 'acz etdikleri hikmet iktizâsınca kıssa-i şerîfe-i hıntası, delîl-i şedîd[10] olup, hulâsa hiddet-i basarıma igtirâr, bâ'is-i giriftârî-i cân-ı nâ-tüvânım olmuşdur" [Ü4 89a] deyü kusûruna ikrâr eder.

Hemân her hâlde havl ü kuvvet, hazret-i Hakk'ın ve 'acz ü miknet bi'l-cümle halkındır.

Ziyâret-i hırka-i şerîfe[11]

Mâh-ı mağfiret-penâh-ı merkūmun on beşinci mübârek ahad günü ber-mu'tâd erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat hırka-i şerîfe ziyâretiyle is-

---

*. "كعصفورة فى كفّ طفل يهينها تقاسى حياض الموت و الطفلُ يلعبُ
فلا الطفلُ ذو عقل فيرثى لحالها و لا الطير مطلوق الجناح فيذهب = Bir çocuğun can çekişmesine aldırmadığı avucundaki serçe gibi; çocuk akıllı değil ki serçenin hâline ağıt yaksın, kuş da uçabilecek durumda değil ki uçup gidebilsin" anlamına gelen bu cümleler, Arapça şiirden alınmış bir beyittir.

1.**Nesr** Ü4 : — V, T, M

2.deyü Ü4, V, T : + [M nüshasında buradan yani 46b'den (ayrıca bk. s.93) 42a'ya (ayrıca bk. s.94) geçilmektedir, . Yanlış ciltlemenin yol açtığı bu duruma nüshada işaret edilmiştir] M

3.olan V, T, M : + olan Ü4

4.eylediği V, T, M : etdiği Ü4

5.kazâ'-i V, T, M : kazây-ı Ü4

6.sabî-i V, M : sabî-yi Ü4, T

7.habîrin V, T, M : mümeyyizin Ü4

8.ve'l-kamer V, M : i'l-kamer Ü4, T

**."على نبينا و عليه الصّلوة والسّلام ما اقتبس النور من الشمس والقمر = Güneşten ve aydan ışık alındığı sürece (kıyâmete kadar) bizim peygamberimize ve onun üzerine salât ve selâm olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

9.ezelî-i V, T, M : ezelî-yi Ü4

10.şedîd V, T, M : sedîd Ü4

11.**şerîfe** Ü4, V, M : **şerîf** T

tis'âd-ı feyz-i evfâ ve derûnların envâr-ı[1] safâ ile imlâ edüp, ocaklu[2] sınıfı dahi[3] de'b-i kadîm üzere Matbah-ı 'âmire'den müretteb baklavayı alây-ı ma'hûdları ile alup, ya'nî miyânlarına dolama üstüne çeprâst[4] olarak pûşî sarınup, sâde fes ile iki neferi birkaç[5] tebsiyi ber-dûş ederek ol ni'emâ-yı bî-girânı yağmâ etdiler.

Garîbe; der-te'sîr-i bed-du'â

"Bir pîr-i[6] nâ-tüvân Seray meydânında yedi-sekiz yaşında bir sagîri elinden tutup, baklava alâyını temâşâ etdirirken, yevm-i merkūmda 'alâ mele'i'n-nâs oruc yemeği bi'l-iftihâr mu'tâd eden yeniçeri gürûhundan birkaçı[7] ol bî-günâh ihtiyâra: 'Savul harîf yol üzerinden. Bize müzâhame ideyorsun[8]' deyü yakasından çeküp, darb u düşnâm ve yuvarlayup îlâm eylediklerinde, ol bî-çâre pîr[9]: 'Benim suçum[10] nedir? İşbu sagîr torunum olup, beni ta'cîz etmekle temâşâya getürmüş idim. Yohsa böyle mübârek [Ü4 89b] günde câmi'-i şerîfi bırağup, saht-i Hakk'a müstehakk olmuş[11] bu makūle mekrûhları görmeği kim ister idi. İlâhî, ilâhî! Dergâh-ı kibriyândan dilerim ki bu kavm-i lâyıku'l-levmi takımıyla rûy-i 'âlemden kaldırup, gelecek ramazân-ı şerîfe yetişdirme' deyü eşk-i çeşmini lihye-i sefîdine isâle ederek inkisâr etmiş olduğunu bizzât işitdim" deyü Musâhib Sa'îd Efendi Muharrir-i Fakîr'e hikâyet etmişidi.

Fe-Sübhâne'l-mücîb li'l-muztar! Ol pîr-i rûşen-zamîrin tîr-i müstakîmü's-seyr bed-du'âsı hedef-i resîde-i icâbet olup, hamden lillâhi Te'âlâ sâl-i âtî ramazânına değil, iki mâha varmadan zikr-i âtî keyfiyyetle dûdmânları zîr ü zeber[12] ve yerleri hâkister ve hey'et-i Devlet-i 'aliyye âzâde-i gerd-i keder olmuşdur*.

1.envâr-ı Ü4, V, M : envâ'-ı T
2.ocaklu Ü4, V, T : oçaklu M
3.dahi V, T, M : + dahi Ü4
4.çeprâst V, T, M : çebrâst Ü4
5.birkaç V, M : birkac Ü4, T
6.pîr-i Ü4, V, M : bîr-i T
7.birkaçı Ü4, V, M : birkacı T
8.ideyorsun V, M : ediyorsun Ü4, T
9.pîr Ü4, V, M : bîr T
10.suçum Ü4, M : sucum V, T
11.olmuş V, T, M : olan Ü4
12.zeber Ü4, V, T : [ze]ber M

*."**Ziyâret-i hırka-i şerîfe** ..... olmuşdur" kısmı özetle ve Es'ad Efendi'nin târîhinden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,145-146'da kaydedilmiştir.

Ba'zı havâdis-i deryâ ve donanma

Hilâl-i şa'bânda eşkıyâ teknelerinden on üç[1] kıt'a süfün-i menhûse zalâm-ı leylde bi'l-gafle Beyrut sâhiline yanaşup ve ol tarafda hâlî bulunan bir kal'a-i sagîreyi zabt ve derûnuna dört kıt'a top ta'biyesiyle tehassun etdiklerinden sonra, dört yüz nefer kâfir Arnavud[2] kıyâfesinde hemân-dem Beyrut'a hücûma cesâret ve îrâs-ı hadşe-i şemâtet etmişler ise de, ehl-i belde üzerlerine[3] hücûm ve doksan [Ü4 90a] kadarını ma'dûm edüp, bakıyyesi bîm-cânla firâr ve zikr olunan kal'aya girüp, ta'kîb eden muvahhidîni müdâfa'aya ibtidâr eyledikleri 'Akkâ Vâlîsi'ne ihbâr olundukda, 'udde vü 'atâd ile imdâd etmekle, der-'akab kal'ada olan ve süfün-i mezkûreden filikalar ile i'âneye gelan kefereyi bi-cümletihim kahr u tedmîr ve filikaları zabt ile vâfir kâfiri[4] esir edüp, ol vechile süfün-i mezkûre sâhil-i merkūmdan kat'-ı tınâb-ı kesânet[5] eyledikleri ve yine bu esnâda süfün-i eşkıyâdan birazı Kıbrıs Cezîresi'nde kâ'in Tuzla Limanı'na sokulup ve birazı Leymosun Limanı'na girüp ve çend kıt'ası dahi[6] fürce-yâb olup, dört beş yüz mikdârı kâfir ihrâc ederek Magosa tarafına yanaşup, zarar-ı mûşâne kasdında olmuşlar ise de, zikr olunan limanlardan atılan toplardan[7] ol tarafda olanları rahne-dâr olarak me'yûsen[8] firâr ve Magosa semtine çıkanlar üzerlerine sevk-i seriyye olunup, muhârebeye eğerçi[9] cür'et edüp, lâkin fekat altı nefer Müslimîni şehîd ve biraz ufak tefek eşyâ yağmâsiyle yine mehzûmen 'avdet etdikleri hâdiseye mu'âkıb, ramazân-ı şerîf esnâsı Mora ve Çamlıca[10] [Ü4 90b] eşkıyâsından külliyyetlü melâ'în, sagîr ü kebîr kırkdan mütecâviz sefâyin-i meş'ûmeleriyle bağteten Eğriboz Cezîresi'nde kâ'in Kızıl-hisâr Kal'ası sâhiline endâhte-i timur ictisâr ve kal'a-i mezkûreye sû'-i kasde ibtidâr eyledikleri, muhâfız-ı cezîre-i mezbûre Vezîr-i dilîr 'Ömer Paşa'nın mesmû'u olduğu anda cuyûş-i kesîre ile ılgar ve etrâf-ı eşkıyâyı kemend-i şecâ'atle kuşadup hisâr etdikde, merdâne vâki' olan muhârebede hamle-i tâkat-güdâz-ı guzâta a'dây-ı dîn dayanamayup, münhezimen tekneleri tarafına eğerçi[11] firâr etmişler ise dahi, asker-i kerrâr kafâ-dâr olarak binden ziyâdesi kantara-i şemşîr yolundan ve vâfiri dahi deryâya

---

1.üç V, M : üc Ü4, T
2.Arnavud Ü4, V, M : Arnabud T
3.üzerlerine Ü4, T, M : + [burada yer alan ikinci "üzerlerine" kelimesinin üzeri çizilmiştir] V
4.kâfiri Ü4 : kâfir V, T, M
5.kesânet V, T, M : kesâfet Ü4
6.dahi Ü4, T, M : — V
7.toplardan V, T, M : topdan Ü4
8.me'yûsen Ü4, V, T : + [M nüshasında buradan, yani 42b'den (sonradan s.95) 48a'ya (sonradan s.96) geçilmektedir. Yanlış ciltlemeden meydana gelen bu duruma nüshada işaret edilmemiştir] M
9.eğerçi Ü4, V, M : eğerci T
10.Çamlıca Ü4, V, T : Çamlıça M
11.eğerçi Ü4, V, M : eğerci T

düşmekle gark sularından vâsıl-ı nîrân ve iki 'aded kebîr toplariyle sâ'ir âlât-ı harbiyyeleri nasîb-i dest-i İslâmiyân olup, lillâhi'l-hamd kal'a-i mezkûre gezend-i a'dâdan bu[1] sûretle masûn olduğu beşâreti[2], biraz kelle ve kulak ile ramazânın on altıncı günü vâsıl-ı Der-i devlet ve mûcib-i meserret olduğuna mukārin Mesolong Ma'kılı, tafsîli sebkat etdiği üzere her tarafdan mahsûr ve bi-keremihî sübhâneh râha-i teshîre gelmek 'alâyimi, meşhûd-i dîde-i [Ü4 91a] eşkıyâ'-i[3] kûr olmağla, bahran zahîre ve asker ile imdâd etmek emr-i muhâlinde bezl-i makdûr ederek bundan akdem bir takım sefâyin ile çend def'a Donanma-yı hümâyûn üzerine hücûm etmişler ise de, bi-havlillâhi'l-Gayûr her birinde münhezim ü meksûr olmuşlar idi.

Bu kerre ya'nî evâ'il-i şehr-i ramazânda yine zahîre vermek dâ'iyesiyle kırk kadar sefîne[4] ve on beş mikdârı âteş gemisiyle süfün-i hümâyûna mümîl hadşe-i[5] hasâr ve var kuvvetlerini bazu-yi kudretlerine alarak kâr-sâz-ı ceng ü peygâr olduklarında, şinâverân-ı bahr-i ikdâm ve kapudanân-ı neheng-intikām, 'ale'l-husûs[6] kapudan 'Ali[7] Paşa-yı mikdâm göz açdırmayup, birkaç[8] sâ'at zarfında cümlesini münhezim ü perîşân eyledikleri peyâmı[9], bâ'is-i şifây-ı sadr-ı ehl-i İslâm oldu*.

İhsân-ı pâyehâ-yı Anadolu[10] ve Mekke-i mükerreme ve tahrîk-i medâris-i hâcegân-ı Seray-ı hümâyûn ve ihsân-ı ru'ûs be-ba'zı 'ulemâzâde

Şehriyâr-ı semâhat-mu'tâd ve Pâdişâh-ı hamâset-nihâd *veffekallâhu te'âlâ li'l-mirâri*[11]** hazretlerinin ednâ behâne[12] ile 'âmmeyi, 'ale'l-husûs

---

1.bu Ü4, T : bir V, M
2.beşâreti V, T, M : beşâret Ü4
3.eşkıyâ'-i Ü4, T, M : eşkıyây-i V
4.sefîne [Satırdaki boş bırakılan yere müellifce yazılmıştır] V : ceng Ü4 : sefîne T, M
5.hadşe-i V, T, M : halâşe-i Ü4
6.'ale'l-husûs Ü4 : — [Metinde yer alan "على " kelimesinin üzeri karalanmıştır] V : — T, M
7.'Ali [Buraya girmesine işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : 'Ali T, M : — Ü4
8.açdırmayup, birkaç V, M : açdırmayup, birkac Ü4 : acdırmayıp, birkac T
9.peyâmı [Önce "peyâm" yazılmış, sonradan müellifce "peyâmı" şekline dönüştürülmüştür] V : peyâm Ü4 : peyâmı T, M
*."**Ba'zı havâdis-i deryâ ve donanma** ..... İslâm oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,125-126'da kaydedilmiştir.
10.**Anadolu** V, T, M : + **ve İstanbul** Ü4
11.للمرار ["لما يروم و يراد (= istediğine)" kelimelerinin üzeri çizilip müellifce sayfanın sol kenarına pek de seçilemeyen bu kelimeler yazılmıştır] V : لما يروم و يراد Ü4 : كاللمرار T : همراد M
**."وفقه الله تعالى للمرار = Yüce Allah onu her defasında başarılı kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
12.behâne Ü4, V, T : behâ[ne] M

sınıf-ı 'ulemâ du'âcılarını ihsân-ı pey-â-peyleriyle mecbûru'l-fu'âd ve kaydı me'âşdan âzâd buyurmak asl-ı fıtrat ve ibtidây-ı neş'etlerinden[1] [Ü4 91b] berü[2] seciyye-i marziyyeleri olmağla, bu def'a dahi sâbıkā Sadr-ı Anadolu 'Abdullâh Efendi-zâde es-Seyyid Ahmed Reşîd Efendi'yi[3] Rumeli Pâyesi'yle makrûn-i rütbe-i 'ulyâ ve İstanbul rütbesinde olanlardan Murâd Molla-zâde 'Ârif Efendi ve Hakîm-zâde 'Ali Paşa hafîdi Seyyid 'Ali Rızâ Bey ve Yûsuf-zâde Yûsuf Efendi ve Melek Paşa-zâde 'Abdülkādir Bey ve Re'îsülküttâb Râşid Efendi-zâde Seyyid Ca'fer Fevzi[4] Bey ve Dürrî-zâde 'Âbid Molla ve 'Arab-zâde Hamdullâh Molla, birer ikişer gün tefâvütiyle tertîb-i mezkûr üzere evâhır-ı şa'bânda Anadolu Sadâreti pâyeleriyle kâm-revâ ve süllem-i Pâye-i[5] Mekke-i mükerreme'ye sâ'id ü râfi' İmârn-ı evvel-i hazret-i Tâc-dârî sâbıkā Havâss-ı Refî'a Kadısı Kıbrısî-zâde Mehmed 'Ârif Efendi İstanbul rütbesiyle müstesnâ ve erbâb-ı dâniş ü kemâlden Galata'dan ma'zûl Keçeci[6]-zâde 'İzzet Molla ile Eyyûb'den munfasıl Emîn Bey-zâde 'Abdülkādir Bey def'aten Mekke-i mükerreme pâyeleriyle hem-rütbeleri beynlerinden[7] imtiyâza sezâ ve mücerred iltizâm-ı Müfti'l-enâm ile sâbıkā Bağdâd Kadısı Şumnulu[8] es-Seyyid Ahmed Efendi nâm zât Bilâd-ı erba'a'ya mûsıl olmak üzere Üsküdar Pâyesi'ne [Ü4 92a] ahrâ ve biraz eyyâmdan berü bâb-ı emelleri[9] mesdûd olan yirmi beş 'aded 'ulemâ-zâde bîkesleri Hâric ru'ûsiyle müceddeden karîn-i ihyâ olduklarına mu'âkıb, ramazân-ı mağfiret-feyezânda merci'-i talebe-i 'ulûm olan Seray-ı hümâyûn hâcelerinin huzûr-i lâmi'u'n-nûr-i sultânîde ber-mu'tâd-i kadîm 'akd eyledikleri Tefsîr-i şerîf dersleri hitâmında, ya'nî mâh-ı mübârek-i merkūmun on yedisinde esenn-i ders-i 'âmmlardan karîben İstanbul rütbesiyle tebcîl buyurılup, hâlâ Kādî-i Belde el-Hâc Sâdık Efendi'nin hasbe't-tarîk dûnunda ve bi-hükmi'l-fazîle fevkinde bulunan Çehârşenbevî[10] Mehmed Efendi'ye Anadolu Pâyesi ihsân ve rütbesi Mûsıla-i Süleymâniyye'de olan Kilar-ı hâssa Hâcesi[11] Kırîmî Mehmed Efendi on kadar müderrise ve Vekîlü'dders-i Şeyhülislâm Hazîne-i hümâyûn hâcesi Etmekci-zâde Hâfız Ahmed

---

1.neş'etlerinden Ü4, T, M : neş'etlerinden [Bu kelime önce "نشئتلرندن" şeklinde yazılıp üzeri çizilmiş ve üstüne sonradan müellifce yazılan "نشأتلرندن" imlâsı ile düzeltilmiştir] V

2.berü Ü4 : — V, T, M

3.Efendi'yi [Sondaki "yi" eki müellifce sonradan ilâve edilmiştir] V : Efendi Ü4 : Efendi'yi T, M

4.Fevzi Ü4 : — V, T, M

5.Pâye-i V, T, M : Bâye-i Ü4

6.Keçeci [metinde önce "Kiçeci" yazılmışken müellifce "Keçeci" imlâsına dönüştürülmüştür] V : Kiceci Ü4 : Kececi T : Keçeci M

7.beynlerinden V : beynlerden Ü4, T, M

8.Şumnulu (شمنلی) V, T, M : Şeminli Ü4

9.emelleri V, T, M : âmâlleri Ü4

10.Çehârşenbevî V, T, M : Cehârşenbevî Ü4

11.Hâcesi Ü4, V, M : olan T

Efendi on altı zâta takdîmen Hâmise'ye ve Hareket-i Altmışlı'da olan[1] Kitâbhâne Hâcesi Akşehirli 'Ömer Efendi on beş 'aded müderrisîne bi't-takdîm Mûsıla-i Süleymâniyye'ye ve İbtidâ'-i[2] Altmışlı'da olan Seferli Hâcesi Konevî es-Seyyid Hüseyn Efendi dört efendiye takdîm ile [Ü4 92b] Hareket-i Altmışlı'ya ve rütbeleri Mûsıla-i Sahn'da olup, Galata Serayı'nda Oda[3] Hâcesi Zeyrek İmâmı-zâde Hâfız Mehmed[4] Es'ad Efendi yirmi altı efendiye ve seray-ı mezkûrda Kitâb-hâne Hâcesi Eğinli İbrâhîm Efendi kırk beş efendiye ve Büyük-oda Hâcesi Denizlili[5] Yahyâ Efendi altmış efendiye ve Kücük-oda Hâcesi Çerkeşî Mehmed Efendi doksân dört efendiye takdîmen 'uhdelerinde olan medârisle bi'l-i'tibâr Mûsıla-i Sahn'a tahrîk ve işbu terfî' u taltîfle her birini râh-ı ıhlâs-ı cân-sipârîye teslîkden fazla, mu'tâd olan 'atıyye ve boğçadan[6] mâ'adâ, gerek bunlar[7] ve gerek mûmâ ileyh Çehârşenbeli Hâce[8] Mehmed Efendi ihsân-ı firâvânla şâdân ve kezâlik üç[9] 'aded mevâlî-zâde ru'ûsla çırâğ u handân buyuruldu*.

Âmeden-i peyâm-ı feth-i Mesolong

Mükerreren beyân olunduğu üzere[10] Mesolong Ma'kılı berren ve bahran mahsûr ve derûnundaki küffâra cây-ı[11] ilticâ olan etrâfında kâ'in sâlifü'z-zikr adalar zabt birle rasad-gâh-ı asker-i[12] mansûr olup, bu vechile her tarafdan[13] a'dâya ümmîd-i imdâd kapuları kapanup, zahîre celbine süfün-i eşkıyâdan başka medârları kalmamışidi. Süfün-i menhûse-i kefereye zahîre vermek zu'muyla birkaç[14] [Ü4 93a] def'a hücûm etmişler ise de, hamden lillâhi Te'âlâ Donanma-yı hümâyûn'un müdâfa'asiyle me'yûsen ve münhezimen 'avdet etmekle bi'l-külliyye kendülerini cünûd-i[15] kaht istîlâ ederek cânlarından bî-zâr ve bu bâbda dâmen-gîr-i istîmân olarak semt-i

---

1.olan Ü4 : ola V, T, M
2.İbtidâ'-i Ü4 : İbtidây-i V, T, M
3.Oda ["Orta" kelimesinin üzeri çizilmiştir] V : Oda T, M : Orta-oda Ü4
4.Mehmed V, T, M : — Ü4
5.Denizlili V, T, M : Zekerlili (ذکرلیلی) Ü4
6.boğçadan V, T boğcadan Ü4 : poğçadan M
7.bunlar Ü4, V, T : bunlara M
8.Çehârşenbeli Hâce V, M : Cehârşenbeli Ü4 : Cehârşenbeli Hâce T
9.üç M : üc Ü4, V, T
*."İhsân-ı pâyehâ-yı Anadolu ve ..... buyuruldu" kısmı kısaca *Târîh-i Cevdet*, XII,146'da kaydedilmiştir.
10.üzere Ü4 : — V, T, M
11.cây-ı Ü4, V, M : çay-ı T
12.asker-i V, T, M : leşker-i Ü4
13.tarafdan V, T, M : tarafda Ü4
14.birkaç V, M : birkac Ü4, T
15.cünûd-i V, T, M : cünd-i Ü4

necâta ilticâ-kâr[1] iken, yine kemâl-i 'inâd ü istikbârlarından bu yola gitmeyüp, müdâfa'a sevdâsiyle salîb uğuruna akdâm-ı 'inâdların isbât, merkez-i ısrâr ve hayâl-i[2] muhâl olarak halâsları çâresinde işbu mehlekeye ibtidâr etmişler idi. Ya'nî imdâd etmek üzere der-kemîn-i fursat olup, etrâfda gezen beş bin kadar Mora eşkıyâsına bir takrîb ihbâr ederler ki, eşkıyâ'-i mersûme şehr-i mezkûrun[3] on beşinci pazar gicesi[4] Mesolong kurbunda olan cebele gelüp, işâret etdiklerinde bunlar dahi Mesolong'dan cân[5]-sipârâne çıkup, asker-i muvahhidîne şemâtet vererek gûyâ necât bulalar.

Bi-'inâyetillâhi Te'âlâ[6] işbu tasmîm-gerdeleri olan 'azîmetlerini içlerinden[7] bir râhib bi'l-istîmân ordu-gâh-ı İslâmîyâna ahşama karîb gelüp haber verdikde, hemân-dem meterislerde olan asâkirin tebassur üzere olmaları esbâbına [Ü4 93b] ihtimâm ve me'âbir ü tabyalara istihkâm birle pusulara[8] dahi asker ta'biye kılınarak, cebel tarafını kat'a bi'l-istiklâl Ser'asker Reşîd Paşa ikdâm eylediler. Bu hâl üzere ba'de'l-magrib hevâda gaym ü bârân zuhûr etmiş ise de, makarr-ı cünûd-i[9] muvahhidîn keşâyişli bulundu. Henüz imdâda gelecek tebeh-kârân zuhûr etmeden, berü[10] tarafda "Küffâr-ı hâksâr geldiler" zanniyle sâ'at üç[11] suları ehl-i İslâmı gâfil gümân ederek Mesolong'dan çıkup ılgar eylediklerinde, dilâverân-ı gazâ meydân-ı cân-sitânîde serlerini[12] dîn-i mübîn uğuruna fedâ edüp[13], a'dâ üzerine şîrâne hücûm ve sâ'at yediye kadar mukâtele mümtedd olarak dest-yârî-i 'avn-i Bârî ve teveccüh-i Şehriyârî ile cebel tarafına mecrûhen[14] firâr eden dört yüz nefer kâfirden mâ'adâ gayr-i ez-sıbyân ü nisvân kâffe-i küffârı i'dâm birle Mesolong'a vaz'-ı kadem-i[15] zafer-lüzûm eylediler.

İşbu muhârebe-i dilîrânede 'aded-i şühedâ iki bin ve mikdâr-ı kutelâ yedi bin olduğu bi't-ta'dâd zâhir[16] ve miyân-ı küffârda mâhiyyeye tama'an

---

1.ilticâ-kâr [+ "hem-civâr" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V: -ı hemvâr Ü4 : ilticâ-kâr T, M
2.hayâl-i Ü4 : فيال V, T, M
3.mezkûrun Ü4, V, T : + [Ay ismi ile ilgili olarak M 49b'de bu satırın sağ hizâsında sayfa kenarında siyâh mürekkeple ve ayrı bir kaligrafi ile "şa'bân" yazılıdır] M
4.pazar gicesi Ü4 : bazar giçesi V, M : bazar gicesi T
5.cân V, T, M : çân Ü4
6.Te'âlâ Ü4 : — V, T, M
7.içlerinden Ü4, V, M : iclerinden T
8.pusulara Ü4 : busulara V, T, M
9.cünûd-i Ü4, V, T : جيود M
10.berü Ü4 : birer V, T, M
11.üç V, M : üc Ü4, T
12.serlerini V, M : kendülerini Ü4 : serlerin T
13.edüp Ü4 : + ve V, T, M
14.mecrûhen Ü4, T, M : مجروجا V
15.kadem-i V, T, M : kudûm-i Ü4
16.zâhir Ü4 : zâhiren V, T, M

Toska takımından dînini dünyâya değişmiş Mehmed ve 'Ömer ve Hasan nâm üç[1] ser-kerde başı[2] bâhir olmuşdur.

Garîbe

[Ü4 94a] Mesolong civârında kâ'in bir kulle-i hasînede otuz kadar mel'ûnla kapanmış[3] olan Narda Desbotu ile Tırhala kapudanlarından Isteryo nâm kâfir altı sâ'at kadar mübârizân ile mukâbeleden sonra me'yûs-i hayât olduklarında, salîb uğuruna kendilerini sûzân edüp, ka'r-ı cahîme revân olmuşlardır.

Haber-i behcet-eser-i feth-i mezkûr, şehr-i mastûrun[4] yirmi üçüncü[5] günü Reşîd Paşa ve Kapudan Paşa ve İbrâhîm Paşa taraflarından müte'âkıben zuhûr ve bayağıca Cezîre-i[6] Mora'yı fethe 'adîl olmağla, bâ'is-i safây-ı nâ-mahsûr olup, vüzerâ'-i[7] müşârun ileyhimin evvel emirde vârid olan tatarlarına kontoş semmûrlar ile 'atâyâ'-i seniyye ve mu'ahharan tahrîrât-ı mufassala ile gelan tatar ağalarına kezâlik ferve-i semmûr ile ikişer bin guruş fâ'izlü eshâm 'inâyet ü ihsân buyuruldukdan sonra, müşârun ileyhim ile Mısır Vâlîsi Mehmed 'Ali Paşa ve Pilaslı-zâde Vezîr İsmâ'îl Paşa serâsere dûhte ferve-i semmûr teşrîfât-ı şâhânesiyle mültefet ve tahsîn-i taltîf-i karîni hâvî hutût-i hümâyûn-i 'inâyet-makrûn[8] ile mazhar-ı 'inâyet olup, Hüsni Bey ve Necîb Efendi ve Mısır Donanması Başbuğu Muharrem Bey [Ü4 94b] ve altı nefer mîr-alâya[9] erkân semmûrlar ile sâ'ir ser-kerdegân-ı asker-i harb-ârâya otuz 'aded kezâlik erkân semmûr ve sâir[10] ru'esâ'-i[11] deryâ ile Reşîd Paşa ve İbrâhîm Paşa ordularında olan[12] ser-kerdelere on beş kontoş semmûr ile üc[13] yaldızlı dokuz çift[14] şemseli yirmi 'aded ve birer çift[15] şemseli yirmi 'aded ve iki yaldızlı birer zirâ' cânfesli sâde şerîdli birer cift bâdâmî şemseli yüz 'aded a'lâ kaputlar, nısf cânfesli bi-lâ-şemse

---

1.üç V, M : üc Ü4, T
2.başı Ü4 : — V, T, M
3.kapanmış Ü4, V, M : kabanmış T
4.mastûrun Ü4, V, M : mezkûrun T
5.üçüncü V, M : ücüncü Ü4, T
6.bayağıca Cezîre-i V, M : bayağıca Cezîre-i (جزيره) Ü4 : peyagıça Cezîre-i T
7.vüzerâ'-i Ü4, V, T : vüzerây-i M
8.makrûn Ü4, T : karîn V, M
9.alaya Ü4 : alay V, T, M
10.sâir V, T, M : — Ü4
11.rü'esâ'-i T : + sâ'ire-i Ü4, V, M
12.olan Ü4 : — V, T, M
13.üc Ü4 : — V, T, M
14.çift Ü4, V, M : cift T
15.çift V, M : cift Ü4, T

yarım sâye kırk 'aded kaput ile doksan 'aded Keşmîrî[1] şâl, bâ-irâde-i hümâyûn tertîb ve[2] otuz kırk gün zarfında[3] taraflarına tesrîb buyurulmuşdur.

Darb-hâne'de i'mâl olunan şemselerden mâ'adâ, zikr olunan semmûrlar ile kapları[4] ve kaputlar ile[5] şalların behâları üç[6] yüz elli yedi bin yedi yüz otuz iki buçuk[7] guruşa bâliğ olmuşdur*.

Tekmîl-i Kal'a-i Yergöğü

Bundan akdem ta'mîr ü inşâsına şurû' olunan Yergöğü Kal'ası bir seneye karîb müddetde resîde-i hüsn-i hitâm ve miftâhı işbu hilâlde Binâ Emîni Ser-bevvâbîn Mehmed Ağa tarafından vâsıl-ı Der-i devlet-i sa'âdet-irtisâm oldu.

Vukū'-i harîk ve hareket-i arz

[Ü4 95a] Mâh-ı ramazânın[8] dördüncü gicesi beyne'l-'işâ'eyn hâric-i surda kâ'in Dâvud-paşa Serayı'nda vukū'-i harîk sadâsı evc-gîr olmuş ve me'mûrîn ol savba doğru[9] gitmiş ise de, meğer Silivri-kapusu hâricinde kâ'in Litroz nâm kefere karyesinde etmekci furunu sundurması tutuşup, der-'akab basdırılmış olmağla, hatâ etdiğiyçün köşk[10] bekcisi habsle tevbîh ü tekdîr olundu.

Ve yirminci gicesi Kum[11]-kapu hâricinde vâki' mescid-i şerîfde ba'de edâ'i't-terâvîh fetîle-i kandîl şerâresi sirâyetiyle[12] mescid-i mezkûr ve etrâfında olan fırancala furunu ve hayli dükkân âsîb-zede-i nâr ve yirmi ikinci[13] gicesi imsâk vakti At-meydânı başında Fîrûz Ağa Câmi'i ittisâlinde

---

1.Keşmîrî T : كشمشيرى Ü4, V, M
2.ve V, T, M : — Ü4
3.zarfında V, T, M : طرفنده Ü4
4.kapları V, T, M : kabları Ü4
5.ile Ü4 : + ve V, T, M
6.behâları üç V, M : behâları üc Ü4 : pehâları üç T
7.buçuk V, T, M : bucuk Ü4
*."**Âmeden-i peyâm-ı feth-i Mesolong** ..... olmuşdur" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,126-127'de kaydedilmiştir.
8.ramazânın Ü4 : merkūmun V, T, M
9.doğru Ü4 : — V, T, M
10.köşk Ü4, V, T : köş[k] M
11.Kum Ü4, V, T : merkūm M
12.şerâresi sirâyetiyle Ü4, M : şerâresi sirâyetle V : سراره سى sirâyetle T
13.yirmi ikinci Ü4 : yirminci V, T, M

helvacı dükkânından zuhûr ile birkaç[1] dükkân dehân-ı ejdehâ-yı âteşe giriftâr ve yirmi üçüncü[2] gicesi yatsu vakti Mi'mâr Câmi'i civârında vâki' hâlâ Hudâvendigâr Mutasarrıfı ve Boğaz-ı Bahr-ı sefîd Muhâfızı Hüseyn Paşa'nın konağında zuhûr edüp, hârice sirâyet etmeksizin temâmiyle sûzân ve konağ-ı mezkûr hâlî olmağla, aslıâb-ı ağrâz hıyâneti olduğu ma'nâları der-miyân oldu.

Leyle-i mezkûrede [Ü4 95b] sabâh nemâzı hengâmı hafîfce hareket-i arz dahi vukū' bulmuşdur.

Ta'yîn-i murahhasân be-cânib-i Rûsiyye

Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'nin dâğdâr-ı kahr u demârı olan a'dây-i li'âm[3] bi'l-husûs esfâr-ı tevârîhde beyân olunduğu üzere zahr u puştu her tarafdan âmâc-ı[4] ser-tîz-i galebe-i saltanat-ı seniyye olarak, eledd-i hısâm olan Rûsiyyelü vakt-i fursat gözederek şurût u 'uhûda mugāyir iken: "Gâh semere-i gālibiyyet ve gâh muktezây-ı nizâm-ı millet ve gâh dostâne recâ vü şefâ'atdir" diyerek tekâlîf-i bâride ile Devlet-i İslâmiyye'yi ta'cîzden hâlî olmadığı[5] derkâr ve bu def'a beyândan müstağnî olduğu üzere Rum fesâdını İngiltere ve Fransalu'yu kafâ-dâr ederek takye kapmak dâ'iyeleriyle tervîcde oldukları âşikâr olup, lâkin Devlet-i mü'eyyede-i İslâmiyye yine hamden lillâhi Te'âlâ beş seneden mütecâvizdir ki, zâhirde vâhid, bâtında cümle kefere ile müttehid olan tâ'ife-i câ'ife-i merkūmeye yegâne ve merdâne ibrâz-ı miknet ve izhâr-ı kudret etmekde olarak, el-hâletü hâzih kahran ve kasran Rum eşkıyâsının taht-ı ra'iyyete idhâlleri 'alâmetini devlet-i mesfûre müşâhede kıldıkda, mahzâ Devlet-i 'aliyye'yi işgāl ederek işbu [Ü4 96a] hayrlu maslahatı ifâte[6] garazıyla yine bir lu'baya âgāz edüp, şöyle kim fesâd-ı Rum zuhûru kubeylinde[7] Der-sa'âdet'de bulunan Ostorgonof[8] nâm sefîri, Anadolu hudûdu tarafında vâki' Faş ve Sohum ve Anakra kal'alariyle tevâbi'âtının kable'l-harb[9] bulundukları hey'et üzere Devlet-i

1.birkaç V, M : birkac hâne ve Ü4 : birkac T
2.üçüncü V, M : ücüncü Ü4, T
3.a'dây-i li'âm V, T, M : a'dâ'-i li'âm ve Ü4
4.âmâc-ı V, T, M : + tîr-i Ü4
5.olmadığı [bu kelime önce "اولماديغى" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "اولديغى" imlâsına dönüştürülmüştür] V : olmadığı Ü4, T, M
6.ifâte Ü4, V, T : ifâde M
7.kubeylinde Ü4 : kubeylinden V, T, M
8.Ostorgonof : Ostorgonrof Ü4, V, T, M. [Gerçekten Rusya Elçisi'nin ismi hem bizim kaynaklarımıza (bk. mes. Ahmed Lütfî, *age*, I,119; ayrıca bk. Ü4 100a), hem de Batılı kaynaklara göre (bk. mes. Anton Freiherrn von Prokesch-Osten, *age*, I,48,293 = Strogonoff) Ostorgonof olmalıdır].
9.-harb Ü4, V, T : -hark M

'aliyye'ye üç[1] mâha kadar redd ü terki ve sâ'ir düvel-i mütehâbbe misillü gümrük ta'rifesinin on iki senede bir def'a tecdîdi husûsları, iki yüz yirmi yedi senesi mün'akid olan[2] Bükreş Mu'âhedesi'nin esâsı[3] senedinde mastûr ve 'ahd-nâmelerde bi't-tasrîh mezkûr iken, târîh-i mezkûrdan berü[4] ol şartların icrâsında olmayarak mücerred ilgâ behânesiyle tarafeynin tüccâr emvâli tazmînâtı ve Memleketeyn'de olan beşlü neferâtının taklîli gibi ba'zı mevâdd-ı mu'âhedenin taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den gûyâ 'adem-i icrâsından[5] bahsle: "Bükreş 'Ahd-nâmesi 'acâleten 'akd olunmuş" diyerek şurûtunu tenkîh tasrîhiyle müzâkeresi talebine kıyâm ve cânib-i Devlet-i 'aliyye'den: "Mevâdd-ı meşrûta fi'len ve kâmilen icrâ olunmuş ve[6] olunmakda olup, ancak Rûsiyye Devleti kıbelinden münâfî-i[7] 'ahd ü şart te'hîr ü ta'tîl kılınan mevâdd-ı 'adîdenin icrâsiyle lâzime-i dostâne[8] [Ü4 96b] îfâsı iktizâ edeceğinden, müzâkereye mahall olmadığı" ecvibe-i hakîkiyye[9] ve muhâtaba-i muvazzafa-i sıddîkiyyesi mükerreren[10] bast u beyân olunmuş ise de, devleti tarafından me'mûriyyet iş'âriyle ısrâr u ibrâm etmekle, bi'l-âhıre dâ'ire-i 'uhûd u şurûtun tevsî'i ve 'ibâre-i 'ahd-nâmenin tagyîr-i medlûl-i rasî'i misillü şeyler olmamak şartiyle, bi'l-mukāvele ol târîhde nişancı olan Hâmid Bey ile Boğdan Voyvodası ma'zûllerinden İskerlet, otuz beş senesi recebinde mükâlemeye me'mûr ve kılâ'-ı mezkûrenin reddi husûsu mezkûr oldukda: "Faş, seferden evvel Keleş Bey'in zabtında olup, merkūmun Devlet-i 'aliyye'ye 'ısyân ile Rûsiyyelü'ye ilticâsı takrîbi, Rûsiyyelü[11] erâzîsinden ma'dûd olup, Sohum ile Anakra'yı dahi dostâne isteriz" deyü nâ-müvecceh[12] cevâb ile feth-i kuful-i husâm edüp, ne hâl ise 'ahd-nâmenin hâvî olduğu sâ'ir mevâdd dahi yoliyle söyleşilmekde[13] iken, taraf taraf Rum fesâdı zuhûr[14], 'ale'l-husûs bundan akdem Rûsiyye'ye firâr eden İpsilandi[15]-oğlu Rûsiyye diyârından[16]

1.üç V, M : üc Ü4, T
2.olan ["olan" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] V : olan M : — Ü4, T
3.esâsı [Metinde yer alan "sulh ve" kelimelerinin üzeri karalanmıştır] V : esâsı T : + olduğu sulh Ü4
4.târîh-i mezkûrdan berü Ü4 : — V, T, M
5.icrâsından Ü4, V, M : icrâsında T
6.ve Ü4, V, T : — M
7.münâfî-i V, T, M : münâfî-yi Ü4
8.dostâne [Bu kelime satırda boş bırakılan yere müellifce sonradan yazılmıştır] V : dostâne T, M : 'ahd-i [Ü4 96b] dâreynin Ü4
9.hakîkiyye V, T, M : hakîka Ü4
10.sıddîkiyyesi mükerreren Ü4 : sıddîkası tekerrüren V, T : sıddîkası tekrâren M
11.Rûsiyyelü V, T, M : Rûsiyye Ü4
12.nâ-müvecceh Ü4, V, M : nâ-müvecceha T
13.söyleşilmekde Ü4, V, M : söyleşmekde T
14.zuhûr Ü4 : zuhûru V, T, M
15.eden İpsilandi V, T : eden İbsilandi Ü4 : İpsilandi M
16.diyârından Ü4, V, T : diyârında M

'alenen hareket ve 'alâ gafletin Boğdan'a nihâde-i pây-ı hıyânet edüp, millet-i mersûmeyi taht-ı[1] ra'iyyetden ihrâc dâ'iyesiyle [Ü4 97a] etrâf u eknâfa neşr-i evrâk-ı mel'anet eyledikde, her devlet vikâye-i nizâm-ı mülk ü millet zımnında zîr-i hükmünde olan ehl-i ra'iyyetden ibrâz-ı şakâvet edenlerin ahz u te'dîbinde ve umûr-i dâhiliyye ve mesâlih-i mahsûsasında müstebidd bi'r-re'y olmağla, derhâl i'âde-i emn ü âsâyiş ve icâde-i imtiyâzât u ârâmiş içün bi'l-îcâb Memleketeyn'e sevk-i asâkir ile itfâ'-i nâ'ire-i mefsedet ve tathîr ü tasfiye-i memleket tedâbîrine teşebbüs olundukda, sefîr-i mesfûr, Devlet-i mütehâbbe'ye yakışmayacak i'tirâz-ı nâ-be-câ[2] ile bi-lâ-mûcib nice münâza'a peydâ eylediğinden mâ'adâ[3], bi-hamdihî Te'âlâ İpsilandi-oğlu münhezimen yine Rûsiyye diyârına firâr ve ol esnâda Boğdan Voyvodası bulunan Mihal-i dâll dahi bi'l-'ısyân kâffe-i müte'allıkāt ü hevâ-dârlariyle kezâlik Rûsiyye diyârını cây-ı karâr etdikde, mersûmânın 'ahden ve şarten redd ü teslîmleri, yahud oldukları yerlerde icrây-ı mücâzât-ı lâyıkaları taleb ve iltimâs olundukça[4], Rûsiyye Devleti bunlara 'fütüvveten[5] redd etmeyecekdir" deyü kavâ'id-i düveliyyeden hâric cevâb-ı[6] vâhî i'tâsından başka, eşhâs-ı mesfûre ziyâdesiyle mer'î ve mültefit tutılup, ru'esây-ı ehl-i şakâvetden olan ba'zı Rumlar haklarında istishâb-ı [Ü4 97b] nâ-sezâ gibi gûn-â-gûn iddi'âlara başlayup, her birinin şifâhen ve tahrîren verilan cevâb-ı vâkı'âlarım 'adem-i ısgā ile encâm-ı kâr âdâb-ı sefârete münâfî evzâ'-ı bâride ibrâziyle, hod-be-hod Der-sa'âdet'den be-der oldukda, der-'akab hakîkat-i hâl ve keyfiyyet-i ef'âl, ya'nî Devlet-i 'aliyye'nin ez-kadîm sâlik olduğu râh-ı râstı[7] hıfz-ı ser-rişte-i[8] silm ü safvet ve îfây-ı âsâyiş ü emniyyet, niyyet-i haseneden 'ibâret olduğu makām-ı Sadâret-i 'uzmâ'dan Rûsiyye Devleti Baş-vekîli'ne 'ale't-tafsîl terkîm ü tastîr olunmuşiken, gelan cevâb-nâmede dahi hılâf-ı me'mûl menhec-i müstakîm-i nasfet ü hakkāniyyetden mübâ'adet ve girîve-i bî-insâfâneye 'azîmet etdiklerinden gayri, mu'ahharan Memleketeyn'in levs-i eşkıyâdan tathîri hulûlünde derhâl yine Rûsiyye Devleti ma'rifetiyle boyarlardan bi'l-ittifâk voyvodalar nasb u ta'yîn ve imtiyâzât-ı sâbıkaları tebyîn olunup, hey'et-i ûlâsına ircâ' olundukdan sonra, çend mâh mukaddem Der-sa'âdet'e vürûd

1.taht-ı V, T, M : semt-i Ü4
2.nâ-be-câ V, T, M : بابجا Ü4
3.mâ'adâ V, T, M : — Ü4
4.olundukça T : olundukca Ü4, V, M
5.fütüvveten V, T, M : عتوة Ü4
6.cevâb-ı V, T, M : cevâbı Ü4
7.râstı Ü4 : زاستي V, M : رستى T
8.ser-rişte-i Ü4, T, M : ser-rişte-i [Bu kelime önce "ser-rişteslne" şeklinde yazılmış, sonradan "sine" kısmının üstü karalanmıştır] V

eden İngiltere Sefîri Istıranford Kanin[1] ile ahvâl-i sâbıka vü lâhıka yegân yegân söyleşildikde, Devlet-i 'aliyye'nin[2] dutduğu usûl-i mu'tedilesi her vechile âzâde-i i'tirâz olduğunu i'tirâf [Ü4 98a] ve eğer Memleketeyn baş beşlü ağaları ma'iyyetinde bulunan beşlü neferâtının tahfîfine dahi müsâ'ade olunduğu[3] sûretde ba'de-ezîn Devlet-i 'aliyye ile Rûsiyyelü beynlerinde kîl ü kāl ber-taraf olacağını İngiltere Sefîri mesfûr merreten ba'de uhrâ şifâhen resmen ve 'alenen beyân ile insâf etdiğine i'timâden hâtime-i esbâb-ı münâza'ât olmak üzere ol husûsa dahi muvâfakat olunup, hattâ ticâret mâddesiyçün Der-sa'âdet'de mukîm Rûsiyye Maslahat-güzârı Mincaki[4] işbu husûsa devletinden ibrâz-ı memnûniyyet etdiğinden, eyyâm-ı kalîle güzerânında baş beşlü ağaların rütbeleri dûn olmak, Bükreş Mu'âhedesi'nde müstakillen senede rabt olunan Memleketeyn imtiyâzâtı şurûtuna dâhil iken, ol husûsun icrâsına[5] müsâmaha olunduğu sadedini açarak: "Hâlâ ser-bevvâbînden bulunanlar[6] 'azl ü tebdîliyle yerlerine rütbesiz âdemler ta'yîni, Rûsiyye Devleti'nin iltimâsıdır" deyü resmen ifâde kıldıkda, mücerred hâtıra ri'âyeten ol mâdde[7] dahi icrâ olunup, Devlet-i Rûsiyye'nin bi-hakkın[8] istid'âsı kalmayup, Devlet-i 'aliyye'nin metâlibi pes-mânde-i müsâmaha iken, saltanat-ı sermediyyenin[9] eban 'an-ceddin re'âyâsı[10] [Ü4 98b] olup, yirmi iki sâlinde vukū' bulan Rûsiyyelü seferinde devlet-i mesfûreye teba'iyyet ile 'ısyân eden Sırf milleti ki, haklarında Bükreş Musâlahası'nda mev'ûd olan 'afv u emân kâmilen icrâ olundukdan sonra, mu'aharan hadd-i ra'iyyeti tecâvüz ile münferiden tekrâr 'ısyân ve izhâr-ı tuğyân etmeleriyle, umûr-i dâhiliyyeden olan te'dîb ü terbiyeleri bi'l-îfâ hüsn-i hâlleri ba'de'l-istishâl millet-i mersûmenin kinez[11] ta'bîr olunan kâr-güzârlarından beş altı neferi ba'zı mesâlih tesviyesiyçün Der-'aliyye'ye gelmiş ve vürûdları bidâyet-i 'ısyân-ı Rum'a tesâdüf etmiş olmağla, kinezi yine mesâ-

---

1.Istıranford Kanin Ü4 : — [İsim yeri boş bırakılmıştır] V, M : — T. [Stratford de Redcliffe Canning, Viscount (4 Kasım 1786-14 Ağustos 1880) İngiliz siyâset adamı. İstanbul'da birkaç defa elçi olarak bulunmuştur; bk. *Türk Ansiklopedisi,* Ankara 1958, IX,335-336.

2.Devlet-i 'aliyye'nin Ü4 : — V, T, M

3.olunduğu Ü4, T, M : olunduğunu V

4.Mincaki Ü4 : Mihalaki [Aradaki "la" sonradan müellifce ilâve edilmiş gibi gözüküyor] V : Mihalaki T, M. [Rusya Maslahatgüzârı'nın adı Osmanlı kaynaklarında Mincaki (منجاکی) imlâsı ile görüldüğü gibi (bk. mes. Ahmed Lütfî, *age,* I,55,119,318), gerçek imlâsı da Minciaky şekli ile bu okuyuşa yakındır (bk. mes. N. Jorga, *age,* V,296].

5.husûsun icrâsına V, T, M : husûsun icrâsında Ü4

6.bulunanlar V, T, M : bulunan Ü4

7.ri'âyeten ol mâdde Ü4 : ri'âyete ol V, M : ri'âyet ol T

8.Rûsiyye'nin bi-hakkın ["Rûsiyye'nin" kelimesi satırın devamına müellifce sonradan ilâve edilmiştir] V : mesfûrenin bi-hakkın Ü4 : Rûsiyye'nin bi-hakkın M : Rûsiyye'nin ancak T

9.sermediyyenin Ü4, V, M : seniyyenin T

10.re'âyâsı V, T, M : re'âyâsından Ü4

11.kinez [Metinde yer alan "kinez" kelimesi önce ککز şeklinde yazılmışken üzeri karalanıp üstüne müellifce کنز imlâsı ile yazılmıştır] V : kinez (ککز) Ü4 : kinez (کنز) T, M

lih-i[1] metâlibleri tesviyesiyle encâm-ı def'-i fesâd-ı Irvâm'a kadar rehn sûretiyle Der-sa'âdet'de tevkîf olunmuşidi.

Bu def'a, ya'nî işbu ramazân-ı şerîfin kubeylinde[2], mârru'l-beyân Maslahat-güzâr Mincaki[3] Bâb-ı 'âlî'ye gelüp: "Bükreş 'Ahd-nâmesi'nden taşkınca Sırplu hakkında imtiyâzât-ı tâmme-i ma'lûme icrâ olunup ve zikr olunan kinezlerin[4] sebîlleri tahliye olunmak ve Eflak ve Boğdan memleketlerinden beşlü neferâtı nâmiyle olan asker-i Müslimîn bi'l-külliyye kaldırılmak ve re's-i hudûda[5] sâlifü'z-zikr Bükreş 'Ahd-nâmesi'nin müzâkeresiyçün Devlet-i 'aliyye [Ü4 99a] cânibinden murahhaslar ta'yîn kılınmak üzere, devletim cânibinden me'mûriyyetim vürûd etdi" deyü bir kıt'a takrîr-i resmî takdîm ve takrîr-i mersûm ile mâdde-i mezkûre huzûr-i hazret-i Gîtî-sitânî'ye 'arzla zuhûr eden irâde-i 'aliyye mûcebince, Bâb-ı 'âlî ve Bâb-ı Şeyhülislâmî'de birkaç kerre[6] 'akd-i encümen-i meşveret ve husûsan ve 'umûmen ol mebhasda tarh-ı bezm-i müzâkere vü sohbet ile: "Her ne kadar[7] devletce cevâb-ı bâ-savâbı verilmek üzere hidmet-i riyâsetden sa'y-i mezîd olunmuş ise de, ben mükâlemeye me'mûr olmayup, ahz-ı çevâba mecbûrum" kelâmiyle mâh-ı merkûmun dokuzuncu günü yine[8] Bâb-ı 'âlî'ye gelüp: "Yevm-i mezkûrdan kırk güne dek husûsât-ı mezkûreye cevâb alarak 'avdetim iktizây-ı me'mûriyyetimdir" deyü ısrârını tefhîm etdikde, yine tertîb-i meclis-i meşveret ile Rûsiyyelü'nün evvel ve âhır niyyeti fesâd ile müdgam ve bir behâne peydâsiyle nakz-ı 'ahd ederek ma'âzallâhi Te'âlâ bilâd-ı İslâmiyye'yi istîlâ etmek usûl-i kadîmi olduğu teslîm-gerde-i 'ukūl-i[9] 'âlem olmağla, böyle meşâgil hilâlinde bir gā'ile-i dîğer zuhûr etmamek ihtiyâtiyle 'amel olunmak ehven-i şerreyn 'add olunarak, hemân

---

1.kinez-i yine mesâlih-i [Metinde yer alan "mesâlihe" kelimesi karalanıp üstüne buraya girmesi işaret edilerek "mesâlih" kelimesi yazılmıştır] V : berây-ı maslaha yine Ü4 : kinez-i yine mesâlih-i T, M

2.kubeylinde Ü4 : kıbelinde V, T, M

3.Mincaki : Mihalaki [Aradaki "la" müellifce sonradan ilâve edilmiş gibi gözüküyor] V : Mihalaki T, M : Mihaki Ü4. [Rusya Maslahatgüzârı'nın adı Osmanlı kaynaklarında Mincaki (منجاكى) imlâsı ile görüldüğü gibi (bk. mes. Ahmed Lütfî, *age*, I,55,119,318), gerçek imlâsı da Minciaky şekli ile bu okuyuşa yakındır (bk. mes. N. Jorga, *age*, V,296. Zaten Es'ad Efendi Tarihi'nde benim tercih ettiğim okuma şekli de vardır (bk. Ü4 98a)].

4.kinezlerin [Metinde yer alan "kinez" kelimesi önce كنز şeklinde yazılmışken üzeri karalanıp üstüne müellifce كنز imlâsı ile yazılmıştır] V : kinezlerin (ككزلرك) Ü4 : kinezlerin (كنزلرك) T, M

5.hudûda V, T, M : hudûdda Ü4

6.birkaç kerre ["birkac" kelimesi "birkaç" şekline dönüştürülmüş, "kerre" kelimesi de buraya girmesi işâret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : birkac kerre Ü4, T, M

7.ne kadar ["ne kadar" kelimeleri metinde önce "نه قدر" şeklinde yazılmış, üzeri karalanan bu kelimeler müellifce üstlerine yazılan "نقدر" imlâsı ile düzeltilmişlerdir] V : ne kadar V, T, M

8.yine Ü4 : — V, T, M

9.'ukūl-i Ü4 : — V, T, M

a'zam-ı esbâb-ı harbiyyeden olup, hayli müddetden berü [Ü4 99b] güsistetâr olan katâr-ı nizâm-ı asâkir ve sâ'ir umûr-i dâhiliyye-i istihsân-me'âsir tesviyesine bakılmak üzere mücerred dâd ü sitâd-ı tedbîrde vakit kazanmak içün devlet-i mesfûrenin iltimâsına ilcâ'-i zarûretle, el-hâletü hâzih müsâ'ade, tecvîz-gerde-i şerî'at ve mesâğ-dâde-i müftî-yi 'akl ü dirâyet olup, murahhaslar ta'yînine dahi ramazânın yirmi sekizinci günü[1] karâr verilerek, 'ahd-nâmenin medlûlünden ayrılmamak üzere hademe-i Devlet-i 'aliyye'den sâbıkā Beylikci-i Dîvân-ı hümâyûn ve mükâleme usûlüne ıttılâ'ı makrûn Mehmed Hâdî Efendi murahhas-ı evvelliğe tensîb ve tarîk-i 'ilmiyyeden her çend taraf-ı Şeyhülislâmî'den biraz zevât ve ol aralıkda bu kem-vâye-i isti'dâd dahi âdem sırasına konılarak yâd ü tezkâr olunmuş ise dahi, Re'îsülküttâb Seyyidâ Efendi'nin sevkiyle hâlâ Rumeli Kadı'askeri Vekāyi' Kâtibi eşrâfdan[2] Siroz Muvakkiti kiyâset-i kûsecî ile meşhûr Seyyid İbrâhîm 'İffet Efendi, sene-i âtiye cumâdelûlâsı gurresinden zabt etmek ve Bilâd-ı erba'a'ya mûsıl olmak üzere bâ-i'tibâr-ı Mahrec Sofya Kazâsı tevcîhiyle murahhas-ı sânîliğe tasvîb olunup, bir an akdem hareketlerine [Ü4 100a] i'tinâ kılındı*.

Sûret-i ruhsat-nâme

Ba'de'l-elkāb, Devlet-i 'aliyye-i ebediyyetü'd-devâm ve Saltanat-ı seniyye-i sermediyyetü'l-kıyâm'ımla Rûsiyye Devleti beyninde mün'akid olan 'uhûd-i mü'essisenin elfâz-ı sarîha ve me'ânî-i vâzıhasına tatbîkan her bir husûsun temâmiyle ibkā[3] vü icrâsı tarafeynin matlûb u mültezimi olduğuna binâ'en, mukaddemâ Der-sa'âdet'imden Devlet-i 'aliyye'm me'mûrlarıyla Rûsiyye Devleti İlçisi-yi[4] sâbık Ostorgonof[5] beyninde şurû' olunup, ba'zı 'ârıza hulûliyle metrûk kalmış olan müzâkereye tekrâr mübâşeretle beyne'd-devleteyn revâbıt-ı muhâdenet ü müsâlemetin teşdîd[6] ü tahkîmi zımnında cânibeynden re's-i hudûda murahhaslar ta'yîni, Rûsiyye Devleti'nin kemâl-i safvet ve hüsn-i niyyeti iktizâsından olmak üzere matlûb u me'mûlü idüği, devlet-i müşârun ileyhânın Der-sa'âdet'imde mukîm maslahatgüzârı Mincaki[7] *hutimet 'avâkıbuhû bi'l-hayr** tarafından beyân u iş'âr

---

1.ramazânın yirmi sekizinci günü Ü4 : — V, T, M

2.eşrâfdan Ü4, V, M : اسرافدان T

*."**Ta'yîn-i murahhasân be-cânib-i Rûsiyye** ..... kılındı" kısmı bazı ilâvelerle ve özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,189-191'de kaydedilmiştir.

3.ibkā Ü4 : — V, T, M

4.İlçisi-yi V, T : İlcisi-yi Ü4, M

5.Ostorgonof V, T, M : Ostorgonrof Ü4

6.müsâlemetin teşyîd V, M : müsâlemenin (مسالنك) teşdîd Ü4 : müsâlemetin teşdîd T

7.Mincaki : Mihalaki [aradaki "la" sonradan ilâve edilmiş gibi gözüküyor] V : Mihaki Ü4 : Mihalaki T, M. [Rusya Maslahatgüzârı'nın adı Osmanlı kaynaklarında Mincaki (منجاكى)

olunup, öteden berü Devlet-i 'aliyye-i ebed-peyvend'im mu'âhed olduğu cemî' düvel-i mütehâbbe ve bi'l-husûs dost-i hem-civârı olan Rûsiyye Devleti ile mün'akid olan 'uhûd u şurûtunu temâmca icrâ ve her hâlde hıfz-ı şîrâze-i müvâlât ü musâfâta lâyıkıyla himmet ü i'tinâ edegeldiği zâhir ü hüveydâ ve mukaddemâ devleteyn [Ü4 100b] me'mûrları beyninde ber-vech-i muharrer müzâkeresine şurû' olunan mevâdd-ı cüz'iyye-i münâza'un fîhânın 'uhûd-i sarîha iktizâsınca tanzîm ü icrâsiyle, miyâne-i safvet-nişâneden[1] o misillü ebhâsın def' u izâlesi, saltanat-ı seniyyemin dahi marzîsi olan hâlâtdan idüği vâreste-i kayd u[2] imlâ olmakdan nâşî, mukaddemki esâs u karâr üzere ba'de-ezîn dahi esnây-ı müzâkerede 'uhûddan hâric şey'[3] teklîfi ve şurût-i cedîde vaz'ı ve yahud şurût-i mün'akidenin tagyîr ve tevsî' u te'vîli tecvîz olunmamak ve fekat her bir husûsda 'uhûd-i mü'essisenin elfâz-ı sarîha ve me'ânî-i vâzıhası iktizâsına tatbîkan icrâ vü itmâmı söyleşilmek sûreti, usûl-i mukarrer ittihâz olunarak, ol esâs-ı safvet-mümâs üzere Rûsiyye Devleti tarafından ta'yîn olunacak murahhaslar ile re's-i hudûddâ müzâkereye mübâşeret zımnında taraf-ı saltanat-ı seniyyemden murahhaslar intihâb u ta'yîni lâzım gelüp, sen ki mûmâ ileyhsin. Sen sıgar-ı sinninden berü hidemât-ı saltanat-ı seniyyemde[4] perveriş-yâb olmuş ve dirâyet ü rü'yet ve sadâkat u istikâmetin tecribe kılınmış mütehayyizân-ı hademe-i saltanat-ı seniyyemden olduğuna ve sana hüsn-i i'timâd-ı şâhânem derkâr idüğüne [Ü4 101a] binâ'en senin bu mâddeye Murahhas-ı evvel ve mevâlî-i fihâmdan Üsküdar Mevleviyyeti pâyesiyle muvakkaten Sofya Kadısı olan Akdâ kudâti'l-Müslimîn, Evlâ vulâti'l-Muvahhidîn, Ma'denü'l-fazli ve'l-yakîn, Râfi'u a'lâmi'ş-şerî'ati ve'd-dîn, Vârisü 'ulûmi'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn, el-Muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-Meliki'l-mu'în Mevlânâ es-Seyyid İbrâhîm 'İffet *zîdet*[5] *fezâ'iluhû***'nun Murahhas-ı sânî olmak üzere[6] me'mûriyyetiniz husûsuna irâde-i seniyyem müte'allık olmağla, Murahhas-ı sânî mûmâ ileyh ile bi'r-refâka re's-i hudûda varup, devlet-i müşârun ileyhâ tarafından mükâlemeye me'mûr u mu'ayyen olan murahhaslar ile 'akd-i

---

imlâsı ile görüldüğü gibi (bk. mes. Ahmed Lütfî, *age*, I,55,119,318), gerçek imlâsı da Minciaky şekli ile bu okuyuşa yakındır (bk. mes. N. Jorga, *age*, V,296. Zaten Es'ad Efendi Tarihi'nde benim tercih ettiğim okuma şekli de vardır (bk. Ü4 98a)].

*."ختمت عواقبه بالخير" = Allah âkıbetini hayreylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1.safvet-nişâneden Ü4 : safvet-şâneden V, T, M

2.kayd u Ü4, M : kayd V, T

3.şey [kelimenin sonundaki hemze sonradan silinmiş gibi gözüküyor] V : şey' Ü4 : سی T : şey M

4.seniyyemde Ü4, V, M : seniyyemden T

5.zîdet Ü4, V, M : + [T nüshası buradan, yani 65b'den tekrar 51a'ya dönülüyor. Kolofonlar doğru olduğu için karışıklığın ciltlemeden kaynaklanmış olduğu gözüküyor] T

**."زيدت فضائله" = Fazîletleri artsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

6.üzere Ü4 : — V, T, M

meclis ederek karâr-ı sâbık üzere 'uhûddan hâric şey[1] teklîfi ve şurût-i cedîde vaz'ı ve yahud şurût-i mün'akidenin tevsî' ve tagyîr u te'vîli sûretleri tecvîz olunmayarak, 'uhûd-i sarîhanın me'ânî-i vâzıhası miyânede kıstâs-ı müstakîm ittihâziyle ana göre bi'l-müvâzene her bir husûs tarafeynden bervech-i hakkāniyyet icrâ ve Devlet-i 'aliyye'min dahi Rûsiyye Devleti tarafından 'ahd ü şart mûcebince matlûbu olan hukūk-i sahîhasını[2] îfâ birle devleteyn-i mütehâbbeteyn beyninde derkâr olan mühr ü müsâlemetin kemâ-yenbagî ibkāsı husûsunu[3] kemâl-i hakk [Ü4 101b] u tedkîk üzere müzâkere ederek bi-tevfîki'l-Meliki'l-Müste'ân hüsn-i itmâm ü ihtitâmına sarf-ı reviyyet[4] olunmak bâbında izn ü ruhsat-ı pâdişâhânemi mübeyyin fermân-ı 'âlî-şânım sâdır olmuşdur; buyurdum ki fî evâsıt-ı şehr-i şevvâlü'l-mükerrem, sene ihdâ ve erbaʻîn ve mi'eteyn ve elf[5].

Murahhas-ı sânî İbrâhîm Efendi'ye dahi işbu siyâkda tahrîr olunmuşdur.

Mevâlî-i fihâmdan Üsküdar Mevleviyyeti Pâyesi'yle muvakkaten Sofya Kadısı olup, zikr olunan müzâkerenin hüsn-i ihtitâmına Murahhas-ı sânî ta'yîn olunan mûmâ ileyh es-Seyyid İbrâhîm 'İffet *zîdet fezâ'iluhû**'ya dahi kezâlik başka ruhsat-nâme-i hümâyûn[6] tasdîr buyurulduğu[7].

Tebrîk-i 'îd-i fıtr

Şevvâlü'l-mükerremin gurresi olan isneyn günü bi'l-cümle vüzerâ ve 'ulemâ ve sâ'ir ricâl ü hademe-i Devlet-i 'aliyye-i ebed-bekā yine Ayasofya'da erkence nemâz-ı subhu ba'de'l-edâ, Seray-ı cedîd-i Hâkānî'de rûmâl-i hâk-i serîr-i Gerdûn-nazîr olup, dâmen ü âstîn-i hazret-i Halîfe-i rûy-i zemîni bûse[8]-gâh-ı leb-i tebcîl eylediler.

Vukū'-i tevcîhât

Şehr-i mezkûrun dördüncü günü tevcîhât-ı hümâyûn vukū'-yâfte olup, menâsıb-ı ricâl-i bâb ve sâ'ir hademe-i sadâkat-nisâbdan Büyük Tez-

---

1.şey V, T, M : şey' Ü4
2.sahîhasını Ü4, V : sahîhası T, M
3.ibkāsı husûsunu Ü4 : îfâsı husûsu V, T, M
4.reviyyet Ü4, M : rü'yet V, T
5.fî evâsıt-ı ..... elf Ü4 : — V, T, M
*."زيدت فضائله = Fazîletleri artsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
6.hümâyûn V, M : hümâ[yû]n T : — Ü4
7.Mevâlî-i fihâmdan ..... buyurulduğu V, T, M : — Ü4
8.bûse V, T, M pûse Ü4

kirecilik, Kücük Tezkireci Seyyid Mehmed Emîn Efendi'ye ve yeri sâbıkā Mâliyye Tezkirecisi Ahmed Nûreddîn Efendi'ye tevcîhle[1] sâ'irleri serâpâ ibkā ve menâsıb-ı hâcegân ü ümenâ vü nüzzârdan nişancılık, esbak Tersane Emîni Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi'ye; Defter Emâneti, Muhâsebe-i evvel-i sâbık Nu'mân Sâbit Efendi'ye ve[2] Büyük Rûznâmçecilik[3], [Ü4 102a] Emîn-i Defter-i sâbık Mustafa Efendi'ye; Baş-muhâsebecilik, Mehmed Tâhir Selâm Bey'e; Haremeyn Muhâsebeciliği, el-Hâc Yûsuf Rızâ Efendi'ye; Cizye Muhâsebeciliği, 'İrfân-zâde 'Ârif Efendi'ye; Tersane Emâneti, el-Hâc Mehmed Sa'îd Efendi'ye[4]; Yeniçeri Kitâbeti[5], 'Atâ Bey'e; Anadolu Muhâsebeciliği, Beylikci-i[6] sâbık Mehmed Hâdî Efendi'ye; Masraf Kitâbeti, Hibetullâh Sultân Kethudâsı 'Abdurra'ûf Hâleti Efendi'ye; Süvârî Mukābeleciliği, Hazînedâr-başı-zâde Es'ad Efendi'ye; Eshâm Mukāta'acılığı, Mektûbî-i sâbık 'Ârif Bey'e; Silahdâr Kitâbeti, Şâm Kapu Kethudâsı-zâde Mehmed 'Âsım Bey'e; Silahdâr Kitâbeti, Sâlih Fânî Efendi'ye; Mevkūfâtcılık, Necîb Efendi kayını[7] Mehmed Efendi'ye; Mâliyye Tezkireciliği, sâbıkā Büyük Tezkireci Mehmed Yektâ Efendi'ye; Kücük Rûznâmçecilik[8], Hânım Sultân-zâde Ahmed Bey'e; Piyâde Mukābeleciliği, 'ahd-i sâbıkda Baş-yazıcılık'dan muhrec 'Abdî Efendi'ye; Kücük Evkāf Muhâsebeciliği, Mektûbî-i[9] Defterî-yi[10] sâbık Ahmed Şerîf Efendi'ye; Haremeyn Mukāta'acılığı, Beylikci Kîsedârı Mehmed Nûrî Efendi'ye; Cebeciler Kitâbeti, 'Avnî Efendi-zâde Mehmed[11] Hamîd Efendi'ye; Topcular Kitâbeti, kudemây-ı hulefâ'-i mektûbî-yi[12] Sadâret-penâhîden çırâğlık[13] vechiyle [Ü4 102b] Elmas Paşa-zâde 'Abdürrahîm Bey'e; Top Arabacılar Kitâbeti, Darbhâne-i 'âmire[14] ketebesinden ve Câmi'-i hümâyûn-i Nusrat binâsı maslahatında dahi müstahdem olup, bu def'a müceddeden tarîk-i hâcegânîye bâ-

---

1.tevcîhle Ü4, V, T : + [Burada verilen bilgilerle ilgili olarak M 54b'nin sağ kenarının biraz yukarısında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "İşbu Ahmed Nûreddîn Efendi, Seyyidâ Efendi Kethudâsı Kamraş-zâde Deli Nûrî Efendi'dir"] M
2.ve V, T, M : — Ü4
3.Rûznâmçecilik M : Rûznâmcecilik Ü4, V, T
4.Tersâne ..... Efendi'ye M : — Ü4, V, T
5.Kitâbeti ["Mehmed Tâhir" kelimelerinin üzeri çizilip üstüne muhtemelen müellifce "'Atâ" yazılmıştır] V : + Mehmed Ü4 : Kitâbeti T, M
6.Beylikci-i V, T, M : Beylikci-yi Ü4
7.kayını Ü4, T, M : kayını [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] V
8.Rûznâmçecilik M : Rûznâmecilik Ü4 : Rûznâmcecilik V, T
9.Mektûbî-i V, T, M : Mektûbî Ü4
10.Defterî-yi [Metinde yer alan "hulefâsından kîsedâr-ı" kelimelerinin üzeri çizilmiş gibi gözüküyor] V : + hulefâsından Kîsedâr-ı Ü4, T : Defterî-yi M
11.Mehmed V, T, M : — Ü4
12.hulefâ'-i mektûbî-yi Ü4 : hulefâ mektûbî-i V, T hulefâ'-i mektûbî-i M
13.çırağlık V, T, M : çıraklık Ü4
14.-i 'âmire V, T, M : — Ü4

irâde-i hümâyûn idhâl olunan Mehmed[1] Hasîb Efendi'ye; Humbaracı ve Lağımcı Kitâbeti, biraz eyyâmdan berü menfâda mürebbây-ı mürr-i mizâc-ı terbiyeyi tatmış olup, çend mâh mukaddem mazhar-ı 'afv ü ıtlâk olan müteveffâ Hâlet Efendi mühürdârı Mehmed Sa'îd Muhibb Efendi'ye; Piskopos[2] Mukāta'acılığı, Mektûbî hulefâsından Süleymân Sırrı Efendi'ye, 'Ulûfeciyân-ı yemîn Kitâbeti, Mektûbî hulefâsından[3] Segbân-başı-zâde Halîl Şerîf Bey'e[4]; Gurabâ'-i yemîn Kitâbeti, Mektûbî hulefâsından Çavuş-zâde[5] 'Âtıf Bey'e; 'Ulûfeciyân-ı yesâr Kitâbeti, Kâtib Efendi hulefâsından Vâlide Kethudâsı-zâde Mehmed Sa'îd Bey'e; Gurabâ'-i yesâr Kitâbeti, Mektûbî hulefâsından Recâ'î[6]-zâde 'Ali Tevfîk Efendi'ye; Sergi Nezâreti, Kâtib Efendi hulefâsından Kadri Efendi-zâde Sa'îd Bey'e; Büyük Kal'a Tezkireciliği, Âmedî hulefâsından Yûsuf Âgâh Efendi mühürdârı Seyyid Mehmed Sâlih Efendi'ye; Kücük Kal'a Tezkireciliği, Kâtib Efendi hulefâsından Kettânî-zâde Nazîf Efendi'ye; Hâsslar Mukāta'acılığı, Mektûbî hulefâsından Bekir Bey-zâde 'İzzet Bey'e; Piyâde Mukāta'acılığı[7], Dîvân-ı hümâyûn küttâbından 'Ali Şihâb Efendi'ye; Sâlyâne Mukāta'acılığı, Mektûbî hulefâsından Hacı İbrâhîm Efendi dâderi [Ü4 103a] Mehmed Efendi'ye; İstanbul Mukata'acılığı, Âmedî hulefâsından Recâ'î[8] Efendi'ye; Burusa Mukāta'acılığı, sâbıkā Kâtib-i Dîvân-ı Sadr-ı 'âlî 'Ali Efendi'ye; Avlonya ma'a Eğriboz Mukata'acılığı, Kâtib Efendi hulefâsından Hâfız Mehmed Emîn Efendi'ye; Rodos Mukāta'acılığı, Dîvân-ı hümâyûn küttâbından Ahmed Hamdi Efendi'ye; Kağıd-ı Enderûn Emâneti, yine Dîvân'dan Mehmed Nesîm Efendi'ye[9]; Târîhcilik, Kâtib Efendi hulefâsından Mukayyid[10] Mustafa Efendi'ye; Tersane'de Riyâset Vekâleti, Mektûbî hulefâsından Nu'mân Bey-zâde Es'ad Bey'e tevcîh ile defterdârân ve sâ'ir menâsıb mutasarrıflarında ibkā ve menâsıb-ı ağavâtdan Sipâh Ağalığı, Yergöğü Kal'ası Binâ Emîni Mehmed Ağa'ya; Silahdâr Ağalığı, 'Ali Rızâ Bey'e; Baş-bâkî Kulluğu,

---

1.ve Câmi'-i ..... Mehmed [Bu kısım V 104a'nın sol kenarına ve buraya girmesi işaret edilerek müellifce yazılmıştır] V, M : — Ü4 : olup ve Câmi'-i hümâyûn-i Nusrat binâsı maslahatında dahi müstahdem olup, bu def'a tarîk-i hâcegânîye bâ-irâde-i hümâyûn idhâl olunan Mehmed T

2.Piskopos Ü4 : Biskopos V, T, M

3.Mektûbî hulefâsından [Bu kelimeler müellifce sonradan satırın devamına yazılmışlardır] V : — Ü4 : Mektûbî hulefâsından T : ketebesi hulefâsından M

4.Bey'e V, T, M : Efendi'ye Ü4

5.Çavuş-zâde Ü4, V, M : Cavuş-zâde T

6.Recâ'î Ü4 : Recâyî V, T, M

7.Piyâde Mukāta'acılığı T, M : Biyâde Mukāta'acılığı [Bu kelimeler üzeri çizilen "Ba[ş] mukāta'acılık" kelimelerinin üstüne müellifce yazılmışlardır] V : Baş-mukāta'acılık Ü4

8.Recâ'î Ü4 : Recâyî V, T, M

9.Efendi'ye [Metinde yer alan "Kağıd-ı bîrûn Kitâbeti, Âmedî hulefâsından Nâsır Efendi'ye" kısmının üzeri çizilmiştir] V : Kağıd-ı bîrûn Kitâbeti, Âmedî hulefâsından Nâsır Efendi'ye Ü4 : Efendi'ye T, M

10.Mukayyid Ü4, V, M : مفيد T

Ser-bevvâbîn Menteş-zâde Mehmed Bey'e; 'Ulûfeciyân-ı yemîn ve Gurabâ'-i yemîn, 'Ulûfeciyân-ı yesâr ve Gurabâ'-i yesâr ağalıkları, Bağdâd Vâlîsi müteveffâ Süleymân Paşa dâderi Ahmed Bey[1] ve Kul kethudâsı-yı esbak Hüseyn Ağa ve Telhîsî-i[2] Sadr-ı âlî Mehmed Şükri Ağa ve Ordu Ağası-yı sâbık Receb Ağa'ya bi't-tertîb ve Lağımcı-başılık, Benderli [Ü4 103b] 'Ali Paşa dâderi Halîl Bey'e; Cizye Baş-bâkî Kulluğu, Bârgâh-ı mu'allâ gedüklülerinden 'Osmân Efendi Karakulağı 'Abdullâh Ağa'ya tevcîhle bâkîleri ibkā ve Velî Paşa-zâdelerin kücüğü Silahşor İsmâ'îl Bey ile hâlâ Yeniçeri Ağası Celâleddîn Ağa'nın oğlu Süleymân Bey[3], ser-bevvâbîn silsilesine idrâcla kâm-revâ kılındı*.

Tevcîhât-ı vüzerâ

Yine yevm-i mezkûrda vüzerâ'-i 'izâm[4] tevcîhâtı icrâsiyle der-dest-i tanzîm olan ba'zı tedâbîr-i mülkiyye zımnında şedîdü'ş-şekîme bir vezîrin bulunması lâ-büdd olduğu mütâla'a olunarak, Eyâlet-i Bosna ma'a mülhakātihâ Selîm Sırrı Paşa'nın 'azlinden mukaddemâ beyân olunduğu üzere Şâm'dan 'azlle Rumeli tarafına geçmek[5] üzere me'mûr olup, Konya'ya geldikde vezâreti ref' ve Edirne'de ikāmet etdirilan Beylanlı el-Hâc Mustafa Paşa'ya tensîb ve mütâla'a-i mezkûreye binâ'en Diyârbekir dahi Ma'den'den ifrâz olunup, bir müddetden berü Dimetoka'da vezâretden merfû'an mukîm olup, bu def'a Mısır Vâlîsi'nin inzımâm-ı istirhâmiyle mazhar-ı 'afv-ı Pâdişâh-ı enâm olan Rumeli Vâlîsi-yi esbak Ebûlebûd Mehmed Paşa, livâ'-i mezkûra tasvîb ve Kars dahi Çıldır Vâlîsi 'Osmân Paşa'ya ve Çıldır, esbak Van Muhâfızı Vezîr İsmâ'îl Hakkı[6] [Ü4 104a] Paşa'ya ve Van Vâlîsi Hacı Süleymân Paşa ref'-i vezâretiyle Burusa'da me'mûr-i ikāmet olup, eyâlet-i mezkûre rütbe-i mîr-i mîrâniyle Van Sağ Kol Ağası olup, mukaddemâ ba'zı mesâlihi tesviyesiyle Der-i devlet'e gelüp, dirâyeti tebeyyün eden İshak Bey'e[7] ve Avlonya, ber-vech-i ilhâk Rumeli Vâlîsi Mehmed Reşîd Paşa'ya ve Kayseriyye, bu def'a Kars'dan ma'zûl Sadr-ı es-

---

1.Bey V, T, M : Bey'e Ü4
2.Telhîsî-i Ü4, M : Telhîs-i V, T
3.Bey V, T, M : Bey'e Ü4

*.Cevdet Paşa "**Vukū'-i tevcîhât** ..... kılındı" kısmındaki bilgilerden *Târîh-i Cevdet*, XII,131'de sadece Mehmed Hâdî Efendi'nin görevine işâret etmiştir.

4.'izâm Ü4, V, T : i'zâm M
5.geçmek Ü4, V, M : gecmek T
6.Hakkı Ü4, V, T : + Hakkı M
7.Bey'e V, T, M : Ağa'ya Ü4

bak el-Hâc Sâlih Paşa'ya[1] ve Bozok, Me'âdin-i hümâyûn Emîni Sâlih Paşa-'ya[2] tevcîhle, sâ'irleri 'uhde-i mutasarrıfînde kemâ-kân ibkā ve kapu kethudâlarına ilbâs-i hila' resmi icrâ ve İbrâ'il Muhâfızlığı, İspartalı[3] Vezîr İbrâhîm Paşa'dan alınup, üç[4] tuğla mîr-i mîrândan Maçin Muhâfızı Süleymân Paşa'ya ve Muhâfaza-i Maçin, 'Alâ'iyye Mutasarrıfı Yergöğü Muhâfızı Mîr-i mîrân[5] Ca'fer Paşa'ya ve Yergöğü Kal'ası Muhâfızlığı dahi kapucubaşılıkla Hezargırad A'yânı Kücük Ahmed Ağa'ya ihâle birle istihdâma sezâ kılındı.

Ser-i[6] cild-i evvelde mastûr olduğu üzere sâl-i sabık evâ'ilinde Anapa Muhâfızlığı'ndan bi'l-infisâl ma'a vezâretihî Sinob'da güzârende-i eyyâm u leyâl olan[7] Kırîmî Seyyid Ahmed Paşa'nın vezâreti ref'iyle Sivas'da [Ü4 104b] ikāmetine ısdâr-ı fermân olundu.

İhrâc-ı esbân be-çerâ-gâh

Şehr-i merkūmun altıncı cum'airtesi günü esbân-ı hâssa ber-mu'tâd Kağıd-hâne Çerâ-gâhı'na ihrâc olundu.

Vukū'-i harîk

Mâh-ı mezkûrun 'aşr-ı evvelinde gice vakti sâ'at altı karârlarında Balat-kapusu hâricinde vâki' simidci furununda[8] âteş-i kazâ fürûzân ve dört sâ'at zarfında hâric ü dâhil-i sûrda takrîben beş yüz kadar menâzil ü dekâkîn sûzân oldu.

Nakl-i Hümâyûn be-Sâhil-seray-ı Beşiktaş[9]

Tebâşîr-i germiyyet-i hevâ nümûne-nümâ ve leb-i deryâyı teşrîfin mevsimi hulûl-ârâ olmağla, şehr-i mezkûrun dokuzuncu salı günü Şehri-

1.Paşa'ya Ü4, V, T : + [Sâlih Paşa ile ilgili olarak M 56a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Sadr-ı esbak Sâlih Paşa Şâm'dan 'avdetinde Adana'da fevt olup, gayriye mutasarrıf olmamışdır"] M

2.Paşa'ya Ü4, T, M : + ["Paşa'ya" kelimesi, müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] V

3.İspartalı Ü4, M : İsbartalı V, T

4.üç V, M : üc Ü4, T

5.mîr-i mîrân V, T, M : mîr-i mîrândan Ü4

6.Ser-i V, T, M : — Ü4

7.olan Ü4 : — V, T, M

8.furununda [Bu kelime önce "furununda" şeklinde yazılmış, sonra sonundaki "he" karalanıp üstüne "nun" harfi konmuştur] V : furununda T, M : furununda Ü4

9.**Beşiktaş** Ü4, V, T : + [Bu başlık altında verilen bilgilerle ilgili olarak M 56a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Nakl ve 'îdeyn rikâb resmlerinin dahi iş'ârı lâzimeden idi"] M

yâr-ı Süleymân-serîr *dâme fî hıfzıllâhi'l-Meliki'n-Nasîr** hazretleri, sâhil-seray-ı merkūma şevket ü sa'âdetle âheng ü 'azîmet ve ol mekân-ı şâmihü'l-erkânı iktizây-ı *şerefü'l-mekân bi'l-mekîn*** ile pür-behâ vü behcet buyurdular.

Tevcîh-i Kitâbet-i Sipâh

Tevcîhâtda Sipâh Kâtibi nasb olunan Şâm Kapu Kethudâsı-zâde Mehmed Bey, altı gün murûrunda meflûcen vefât etmekle câlı-ı mezbûr, Râşid Efendi-zâde Ca'fer Bey'in niyâziyle enistesi Arpa Emîni-zâde sâbıkā Gurabâ'-i yesâr Kâtibi Süheyl Efendi'ye tevcîh olundu.

Velâdet-i bâ-sa'âdet-i 'Âdile Sultân

'Âdile Sultân isminde bir mihr-i sipihr- [Ü4 105a] behcet, ya'nî bir duhter-i sa'âdet-güster-i saltanat ufuk-ârây-ı tulû' olduğu peyâm, mâh-ı mes'ûd-i merkūmun on beşinci pazarirtesi[1] günü vakt-i dahve-i kübrâda sadây-ı top-ı beşâret-üslûb ve âvâze-i münâdiyân ile taraf taraf i'lân u i'lâm olunup, kâffe-i enâm üç[2] gün üc[3] gice bayram üstüne bayram eylediler***.

'Avdet-i Kapudan Paşa ez-Mora be-Boğaz-ı Bahr-ı sefîd ve Necîb Efendi be-Âsitâne

Hengâme-i şitâ tekarrub[4] etmekde olup, süfün-i hümâyûnun ta'mîri iktizâsından başka telmîhan ve tasrîhan beyânı sebkat etdiği vechile Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa ile Mehmed 'Ali Paşa'nın beynlerinde şeker-âbî şîvesi derkâr ve bu esnâdā Der-sa'âdet'de icrâsı der-dest-i îkā' olan[5] ba'zı tedâbîr-i hasene-i askeriyyeden nâşî kapudan-ı müşârun ileyhin dahi Âsitâne-

---

*."دام فی حفظ الله الملك النصير" = Yardımcı olan Allah'ın korumasında dâim olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

**."شرف المكان بالمكين" = Bir makâmın şerefi, orada oturan sebebiyledir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

1.pazarirtesi Ü4, V, M : bazarirtesi T

2.üç V, M : üc Ü4, T

3.üç V, M : üc Ü4, T

***."**Velâdet-i bâ-sa'âdet 'Âdile Sultân** ..... eylediler" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,140'ta kaydedilmiştir.

4.tekarrub Ü4, M : takrîb V, T

5.olan Ü4 : olunan V, T, M

i 'aliyye kurbunda bulunması iktizâ edeceği vâreste-i kayd-ı[1] iş'âr olmağla, Mora sularının idâresi bi'l-istiklâl Vâlî-i Kâhire'ye süpürde ile Kapudan Paşa'nın[2] Boğaz-ı Bahr-ı sefîd'e 'avdetine ve Mesolong maslahatı dahi karîn-i teshîr olarak Hüsni Bey'in Rumeli ordusunda defterdâr vechiyle[3] ikâmetine ve Necîb Efendi'nin mu'âvedetine[4] ruhsat-ı şâhâne erzân buyurılup, [Ü4 105b] evâhır-ı mâh-ı merkūmda Donanma-yı hümâyûn boğaz-ı mezkûra ve Necîb Efendi hânesine vâsıl oldular*.

Vefât-ı Şeyhülislâm-ı esbak 'Arab-zâde Mehmed 'Ârif Efendi

Müşârun ileyh 'asr-ı Ahmed Hân-ı sâlis'de yirmi bir sene kadar İmâm-ı Sultânî ve Muktedây-ı Cihân-bânî olup, elli dokuz recebinde Sadr-ı Rum iken irtihâl-i 'âlem-i câvidânî eden 'Arab-zâde 'Abdurrahmân Efendi'nin mahdûm-i fevâzıl-rusûmu, meşâyih-i İslâm-ı 'ahd-i 'Abdülhamîd Hânî'den doksan dokuz şevvâlinde imzâ-nüvîs-i fetvâ iken 'âzim-i dâr-ı bekā olan Ahmed 'Atâ'ullâh Efendi'nin halef-i bâhirü'ş-şerefidir. 'Ârif Efendi'nin dürr-i[5] nâ-yâb-ı vücûdu, bin yüz elli iki zilka'desinde züyûr-i câme-i şuhûd ve yüz yetmişde 'ıdâd-ı müderrisîn-i kirâmdan ma'dûd olup, doksan dokuz şa'bânı gurresinde Yenişehir-i Fenar Mevleviyyeti'yle mükerrem ve çend rûz murûrunda vâlid-i gālibü'l-mehâmidleri müşârun ileyh Ahmed 'Atâ'ullâh Efendi müktesî-i ferve-i fetvâ olmağla, işâretiyle sene-i mezkûre şevvâlinde Mekke-i mükerreme Pâyesi'yle hurrem olmuşidi. Ba'dehû İstanbul Kazâsı'na evvelâ iki yüz dört muharreminde, sâniyen Anadolu Pâyesi'yle iki yüz sekiz saferinde i'tilâ ve mihakk-i mevâlî [Ü4 106a] olan hükûmet-i mezkûrede birer sene-i kâmile umûr-i şer'iyye ve ahvâl-i es'âri nasafet ü i'tidâl üzere icrâ edüp, iki yüz on muharreminde bi'l-fi'l Anadolu Kadı'askeri ve on üc cemâziyelâhiresinde[6] bi'l-istihkāk Rumeli rütbesi ihsânının mazharı olup, on beş recebinde rütbe-i mezkûreyi tahkîk, ya'nî Rumeli[7] mesnedine tesaddur ile da'âvây-ı hâss u 'âmmı tedkîk edüp, yirmi şa'bânında sâniyen Sadr-ı Rum ve faysalda miyân-ı husûm olup, yirmi üç[8] cumâdelûlâsının yirmi yedinci günü Şerîf-

1.kayd-ı Ü4, V, T : kayd ü M
2.Kapudan Paşa'nın Ü4 : Kapudan'ın V, T, M
3.vechiyle Ü4, V, T : vechile M
4.mu'âvedetine Ü4, V, T : mu'â[ve]detine M
*."**Avdet-i Kapudan Paşa ez-Mora** ..... oldular" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,127'de kaydedilmiştir.
5.dürr-i [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] V : güher-i Ü4 : dürr-i T, M
6.üc cemâziyelâhiresinde Ü4 : üç cumâdelâhıresinde V, M : üc cumâdelâhıresinde T
7.Rumeli Ü4, T : Rum V, M
8.üç V, M : üc Ü4, T

zâde 'Atâ'ullâh Efendi'nin üzerine müftî-i[1] devrân ve yirmi beş gün murûrunda teceddüd-i[2] nevbet-i saltanat takrîbi, infisâli hasbe'l-kader nümâyân olmuşidi. Yevm-i mezkûrdan işbu kırk bir senesi şevvâline kadar sayfları Öküz Limanı'nda vâki' yalısında, şitâları Na'llı-mescid ittisâlinde kâ'in konağında kemâl-i[3] ten-dürüstî ve gâh u bî-gâh neyl-i 'atâyây-ı pâdişâhî ile güzârende-i eyyâm ve mâh-ı merkûmun altıncı günü habs-i bevlden bîmâr ve on yedinci çehârşenbih[4] gicesi şîrâze-i nüsha-i hayâtı mıkrâz-ı mergle güsiste-târ olup, ber-mu'tâd Sultân Mehmed Hân Câmi'i'nde [Ü4 106b] salâtı edâ ve ol dürr-i yetîm Sadefciler içinde[5] kâ'in hazîrede pederi civârına defn olunup, hakkında rahmet-i Rahmân istid'â olundu[6].

Merhûm-i mastûr *'aleyhi rahmetü'l-Meliki'l-Gafûr**, bahr-ı bî-ka'r-ı mantûk u mefhûmdan muğterif[7] ve 'ârif-i cins-i[8] me'ârif, bi'l-husûs fenn-i cüz'iyyât ve hisâbda kemâli bî-şümâr[9] ve istihrâc-ı mechûlât-ı 'Arabiyye'nin[10] her kā'idesinde meleke-dâr, vakûr u halîm ve metânet-i kalbde misli 'adîm, 'ömründe bir ahad kendisinden seng-i sebb ile şikeste-hâtır olmamış ve mehleke-i mevhûme[de] değil mütahakkakada dahi vehm ü vesvese hayâl-hânesine yol bulmamış[11], halîm ü sabûr iken re'yine ısrârda mecbûr, resm-i tarîk 'indinde lâ teşbîh emr-i şer'î gibi mer'î, kuvve-i hâfı-zası hayretde 'akl-ı beşer, ya'nî hîn-i rüşdünden berü vukū' bulan havâdis-i müteceddide-i[12] cüz'iyye, es'âr-ı rûz-merreye kadar zihninde ke'n-nakş fi'l-hacer idi. Dem-i heremde revgan-ı çereviş ile pûhte[13] et'ime-i batıyyetü'l-hazmı tabakla yer[14] ve mevsiminde karlu buzlu[15] suları kâse kâse içer. Ve hıfz-ı sıhhat-ı beden içün fasad ü hacamat gibi[16] ve sâ'ir mevsim

---

1.müftî-i V, T, M : müftî-yi Ü4
2.teceddüd-i Ü4 : — V, T, M
3.kemâl-i Ü4, T, M : kemâ-kân V
4.çehârşenbih V, M : cehârşenbih Ü4, T
5.içinde M : icinde Ü4, V, T
6.olundu Ü4, T, M : + ['Arab-zâde Mehmed 'Ârif Efendi ile ilgili olarak M 57a'nın sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Müşârun ileyhin tahrîr-i Eşkinciyândan sonra vefâtı müsbetdir; burada takdîm olunmuşdur"] M
*."عليه رحمة الملك الغفور = Suç bağışlayan Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
7.muğterif Ü4, V : mu'terif T, M
8.cins-i V, T, M : habs-i Ü4
9.bî-şümâr V, T, M : پیشمار Ü4
10.'Arabiyye'nin V, T, M : 'adediyyenin Ü4
11.ve mehleke-i ..... bulmamış Ü4, V, M : — T
12.müteceddide-i Ü4, V, M : mütecellide-i T
13.çereviş ile pûhte V, M : çereviş ile bûhte Ü4 : cereviş ile pûhte T
14.tabakla yer (تابكلوير) Ü4 : يى تابكلوير V, T, M
15.buzlu Ü4, V, T : buzlar M
16.gibi V, T, M : — Ü4

tedâbîrinden perhîz eder iken, bî-vâsıta-i 'aynın hurda hatt ile dâ'imâ kitâbet [Ü4 107a] edüp, bi'l-husûs kendiye[1] mahsûs hatt-ı ta'lîk ile on kadar Mushaf-ı şerîf yazmak ve akrıbâsından istimâ' olunduğu üzere ay geçmez[2] bi'l-ihtiyâr iğtisâl ferîzasını icrâ etmek ve bu hâl ile şikeste-mizâc olmayarak zekâ ve şu'ûru yerinde olması garîbe-i rüzgâr ve altmış[3] yaşını mütecâviz sudûrdan ni'met-i[4] evlâd ve birkaç[5] derecede müşâhede-i kesret-i ahfâd, tevfîk-i Gird-kâr'dır[6]*.

İhsân-ı medd be-Kādî-i[7] İslâmbol

İslâmbol Kadısı el-Hâc Sâdık Efendi'nin işbu şevvâl gāyetinde resîde-i nihâyet olacak müddet-i 'örfiyyesi, berây-ı maslahat-ı âtiye üç[8] ay zammiyle temdîd olundu[9].

Fevt-i Nakîbü'l-eşrâf

Bi'l-fi'l Rumeli Kadı'askeri ve nâtıka-perdâzân-ı[10] 'asrın rehberi olan Nakîbü'l-eşrâf es-Seyyid Mehmed Sıddîk Efendi, fâtiha-i nasbından berü 'illet-i mesânesinden[11] haste ve zücâc-ı mizâcı seng-i derd-i hâ'il ile şikeste olup, gitdikce iştidâd bularak bi'l-âhire[12] evâhır-ı ramazân-ı şerîfde tebdîl-i hevâ dâ'iyesiyle dağdağa-i hükûmeti hademe-i şer'a süpürde birle kendisi İstavroz civârında vâki' sâhibetü'l-beytinin yalısına varup, [Ü4 107b] kayd-ı maraz-ı mevtle esîr-i firâş ve mehcûr-i temettü'ât-ı inti'âş olup, 'âkıbet şevvâlü'l-mükerremin yirmi dokuzuncu günü şecere-i mahzara-i cism-i cesîmi[13], tünd-bâd-ı ecel ile meksûr ve Câmi'-i şerîf-i Ebî'l-Feth'de Şeyhülislâm ve sudûr ve[14] 'ulemâ'-i kirâm nemâzın ba'de'l-edâ cedd-i emced-i mâderîsi Şeyhülislâm-ı esbak Mevlânâ Tevfîk Efendi merhûmun Yedi-emîrler

---

1.kendiye Ü4, V, T : kendüye M
2.geçmez Ü4, V, M : gecmez T
3.altmış V, T, M : altmışar Ü4
4.ni'met-i Ü4, V, M : — T
5.birkaç V, M : birkac Ü4, T
6.Gird-kâr'dır V, T, M : Gird-kâr'dandır Ü4
*."**Vefât-ı Şeyhülislâm-ı esbak 'Arab-zâde** ..... Gird-kâr'dandır" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,141-142'de kaydedilmiştir.
7.**Kādî-i** V, T, M : **Kādî-yı** Ü4
8.üç V, T, M : üc Ü4
9.olundu Ü4, T : — V, M
10.perdâzân-ı Ü4, V, M : berdâzân T
11.mesânesinden V, T, M : mesâneden Ü4
12.bi'l-âhire V, T, M : bi'l-âhireti Ü4
13.cesîmi Ü4, V, M : cism-i T
14.sudûr ve V, T, M : sudûr-i Ü4

Türbesi kurbunda ihyâ-gerdesi olan medresesi[1] hazîresinde makbûr ve ol güher-i bî-'ayb, hâk-i siyâh ile mestûr oldu.

Müteveffây-ı müşârun ileyhin nihâl-i vücûdu, 'ahd-i Ahmed Hân-ı sâlis'de iki def'a Şeyhülislâm ve bin iki[2] yüz yirmi altı sâli menfiyyen Sinob'a 'âzim iken garîkan[3] âbişhor-i deryâ-yı rahmet-i Rabb-i enâm olan Ebe-zâde 'Abdullâh Efendi'nin mahdûmu olup[4], doksan dokuz hilâlinde Mûsıla-i Süleymâniyye müderrisiyken mavsıl-ı sahn-ı cenân olan Sa'dullâh Efendi'nin devha-i zâtü'l-behce-i sulbünden bin yüz yetmiş altı zilka'desi gurresinde rû-nümûd-i çemen-zâr-ı 'âlem-i şuhûd olup, mertebe-i temyîz-i sefîd ü sevâd[5] ve rütbe-i sinn-i isti'dâda geldikde[6], bin yüz doksan altı sâli muharreminde silk-i [Ü4 108a] müderrisîne dâhil ve[7] iki yüz on[8] sekiz cumâdelûlâsı gurresinde Üsküdar mansıb-ı bî-hâsılı ile dâ'ire-i mevâlî-i Mahrec'e vâsıl, yirmi üç[9] şa'bânında Edirne Pâyesi verilmişiken, yirmi altı saferinde Kazâ'-i Mısr'a nâ'il olmuşidi. On beş mâh müddet Mısr-ı zâtü'l-ehrâm'da nesak-fermâ-yı ahkâm oldukdan sonra Âsitâne'ye nüzül-i firâvânla 'avdet ve Mekke-i mükerreme Pâyesi'ni dahi pîrâye-i[10] kabây-ı rif'at **ve li'l-Müverrih:**

*"Ferra 'an Mekkete erbâbu fesâdin"** ve

"Tâbe ve Bathâ'dan ecnâd-ı Havâric oldu dûr"

(طابه و بطحادن اجناد خوارج اولدی دور)

Sâl-i[11] fevzinde, ya'nî yirmi sekiz senesi recebü'l-müreccebinde kuvvet-i kâhire-i İmâmü'l-Müslimîn ile dest-i istîlây-ı havâricden ehâlî-i[12] iklîm-i Hicâz vâreste-i ihtizâz oldukda, bi'l-fi'l Mekke-i mu'azzama Mevleviyyeti'yle kesb-i fazîlet ve on sekiz ay ol makām-ı vâcibü'l-ihtirâmda icrây-ı hükûmet ve ba'de'l-'avde otuz bir rebî'ulevveli gurresinde[13] Emîn Molla merhûmun mahlûlünden Nekābet-i eşrâf câhiyle iktisâb-ı şerâfet ve sene-i merkūme şehr-i rebî'ulevvelinde Kazâ'-i Dâru'l-hılâfe Pâyesi'yle

---

1.medresesi Ü4 : medrese-i V, T, M
2.iki Ü4, T, M : — V
3.garîkan Ü4 : — V, T, M
4.olup Ü4, V, T : — M
5.sevâd Ü4, V, M : süvâr T
6.geldikde Ü4 : hulûlde V, T, M
7.ve V, T, M : — Ü4
8.on Ü4 : — V, T, M
9.üç V, M : üc Ü4, T
10.pîrâye-i Ü4 : pirâye-i V, T, M
*."فرّ عن مكة ارباب فساد" = Fesatçılar Mekke'den kaçtı" anlamına gelen Arapça bir sözdür.
11.**Sâl-i** V, T, M : **nesr-i** Ü4
12.ehâlî-i V, T, M : ehâlî-yi Ü4
13.rebî'ulevveli gurresinde T : zilka'desinde Ü4 : rebî'ulûlâ gurresinde V : rebî'ulû[lâ] gurresinde M

istirkāy-ı menzilet eylemişidi. Ba'dehû nekābetden ma'zûl ve yerine Yâsinci-zâde es-Seyyid 'Abdülvehhâb Efendi hazretleri [Ü4 108b] mevsûl oldu. Otuz beş ramazân-ı feyz-feyezânında Anadolu rütbesi ihsânına neyl ile şâdân ve otuz altı cumâdelâhıresinin yirmi dördünde mevlânâ-yı müşârun ileyh ser-i mesned-i fetvâya revnak-ârâ oldukda, sâhibü't-terceme yirmi yedinci günü yine nekābetle cezlân olmuşiken, dil-gîr-i ta'n u tekdîri olduğu ba'zı ricâlin nemîmesiyle, otuz yedi rebî'ulâhırında Merzifon'a bi'l-iclâ 'azl ve şecere-i tabî'atü'l[1]-'urûk-ı nekābete asl-ı asîl-i Âl-i Resûl Şerîf-zâde es-Seyyid Mehmed Ebulhayr Efendi vasl olundu.

Otuz sekiz rebî'ulevvelinde kadem-i ikāmetini kayd-ı nefyden âzâd ve du'ây-ı samîmî-i pâdişâhîyi zamîme-i[2] evrâd edüp, ol hâl üzere iken Ebulhayr Efendi merhûmdan[3] münhalle olan nekābetle sâl-i merkūm recebinin üçünde sâlisen karîn-i i'zâz ve otuz zilka'desi sâlisinde rütbesini ihrâz etdiği Rumeli Kadı'askerliği'yle kırk zilka'desinde ser-firâz olup, emr-i sadâretin müddet-i 'örfiyyesin şikeste ve beste-i tekmîle bir gün[4] kalarak ber-minvâl-i meşrûh müteveccih-i dergeh-i Sübbûh oldu.

Mahdûm-i merhûm-i[5] mütercem *'aleyhi mağfiretü'r-Rabbü'l-erham**, hisse-mend-i [Ü4 109a] bidâ'a-i me'ârif olarak ekser akrânına fâ'ik ve hatt-ı nefîsi, kitâbe-i hüsn-i kabûle ta'lîka lâ'ik, taltîfî şîve-i 'avâmm üzere garîb ve muhâveresi hem dil-şiken ve hem dil-firîb-i darb-ı nutk belki teşhîr-i seyf-i lisânla meşhûr, asâlet-i re'y ü tedbîrine magrûr, îfâ-nümâ-yı metâlib-i her tâlib, hulâsa **[Mısrâ]':**[6]

Kefa'l-mer'e nüblen[7] *en ye'udde*[8] *me'âyibehû***

lâzimesince hayrı gālib bir zât-ı ma'dûdetü'l-me'âyib idi. Hatt-ı destiyle olan Sahîhayn-i Buhârî ve Müslim ve sâ'ir kütüb-i şer'iyye ile mâlik olup ve istiktâb etdirdiği kütüb-i kayyime-i kesîresini vakf ve medfeni olan medrese-i[9] merkūmede müceddeden inşâ kıldığı kitâb-hânede nihâde-i dolab-ı

1.tabî'atü'l V, T, M : tayyibetü'l Ü4
2.zamîme-i Ü4 : — V, T, M
3.merhûmdan V, M : merhûmun Ü4, T
4.bir gün Ü4, T, M : + bir gün V
5.merhûm-i Ü4, M : mahrûm-i V, T
*."عليه مغفرة الرّب الارحم" = En merhametli olan Rabb'in mağfireti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
6.[Mısrâ]': V, M : — Ü4, T
7.nüblen Ü4 : neylen M : نبلا V, T
8.en-ye'udde : en- te'udde (ان تعد) Ü4, V, T
**."كفى المرء نبلا ان يعد معايبه" = Kişiye asâlet olarak kendi ayıplarını sayıp dökmesi yeter" anlamına gelen Arapça bir mısrâdır.
9.medrese-i Ü4, V, M : + [T nüshası buradan, yani 55b'den 66a'ya atlayarak devam etmektedir. Kolofondaki yazılarda bir yanlışlığın olmaması, bu karışıklığın ciltlemeden kaynaklandığını gösteriyor] T

hayr-ı sakf edüp, Mekke-i mükerreme'de hükûmeti, def'-i şerr ü şûr-i Vehhâbî hengâmesine tesâdüf etmekle, kürûr-i a'vâm ve dest-i mütegallibe-i nâ-fercâm ile emlâk mu'âmelesine giren medâris-i mevkûfeyi mehmâ-emken tashîh ve sâ'ir mesûbâtda dahi sernâme-i emr-i ma'rûfu fi'l-hakîka tevşîh etmişdir.

Nasb-ı Sadru'r[1]-Rum ve Nakîbü'l-eşrâf ve havâdis-i müteferrika[2]

Sıddîk Molla'nın fevtiyle hâlî kalan Rumeli mesnedine nevbet-i tekerrürde eski olan Halîl Hamîd Paşa-zâde [Ü4 109b] 'Ârif Beyefendi, mâh-ı şevvâlin selhinde ıs'âd ile taltîf ve gurre-i zilka'dede mahlûle olan nekābet-i sâdât câh-ı şeref-penâhıyla[3] dahi nakîb-i merhûmun bîmârlığı takrîbi, 'îd-i sa'îd-i fıtrda bi'l-cümle erkân-ı saltanatdan mukaddem nukabâya[4] mahsûs emr-i tebrîk ve du'ây-ı huzûr-i müstevcibü's-sürûr-i hümâyûnda bi'l-vekâle edâ ile ma'nâda zi'l-yed bulunup ve çend[5] mâh mukaddem Sadâret-i Rumeli Pâyesi'yle müstes'id olan sâbıkā Anadolu Kadı'askeri Tatarcık 'Abdullâh Molla-zâde es-Seyyid Ahmed Reşîd Efendi taltîf olundu*.

Selh-i şevvâlde kuşluk vakti Edirne-kapusu civârında bir zimmînin menzili etrâfa sirâyet etmeksizin sûzân ve zilka'denin ikinci hamîs günü Rûsiyye cânibine ta'yîn olunan murahhasân savb-ı maksûda revân olup, 'âmme-i hayr-hâhân; *"ve haysü ittecehtüm sâ'adetküm selâmetün ve yer'âkumü'r-Rahmânu min külli cânibin"*** du'âsiyle selâmet-cûyân oldular.

Şehr-i merkūmun altıncı isneyn günü sâ'at bir buçuk[6] karârlarında zelzele-i hafîfe dahi ihtizâz-endâz-ı arz-ı sakîle oldu.

Tahrîr-i eşkinciyân

Cümlenin ma'lûmu olduğu üzere [Ü4 110a] Devlet-i mu'azzama-i 'Osmâniyye miyânında[7] hadd-i i'tidâl ve nasafet-i huceste-hâl üzere zuhûr

---

1.**Sadru'r** Ü4 : Sadr-ı V, T, M
2.**müteferrika** V, T, M : **sâ'ire** Ü4
3.şeref-penâhıyla V, T, M : şeref-penâhla Ü4
4.nukabâya V, T, M : nekābete Ü4
5.ve çend V, M : çend Ü4 ve cend T
*."**Fevt-i Nakîbü'l-eşrâf** ..... taltîf olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII, 142-143'te kaydedilmiştir.
**."و حيث اتجهتم ساعدتكم سلامة و يرعاكم الرحمن من كل جانب" = Her nereye giderseniz esenlik içinde olun ve Rahmân her yönden sizi gözetsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
6.buçuk V, M : bucuk Ü4, T
7.miyânında V, T, M : — Ü4

edüp, düvel-i üvel-i İslâmiyyeden mümtâz ve tevfîk-i Rabbânî karîn ve te'yîd-i Sübhânî mu'în olarak umûr-i hâriciyye vü dâhiliyyede mîzân-ı 'akl ü şer'le dâd ü sitâd-ı[1] saltanat ve siyâset-i makbûle icrâsiyle tevsî'-i milket ü şevket ve iktisâb-ı kuvvet ü miknet edüp, ol vechile cümlesinden ser-firâz olup, şöyle kim istihdâm-ı askerde olan tedâbîr-i haseneleri müşârun bi'l-benân ve tedâbîr-i mezkûre mâdde-i hasede-i düvel-i etrâf olarak her birleri hayrân[2], hattâ cennet-mekân Gāzî Sultân Orhan Hân[3] hazretlerinin hiyel-i harbiyye ve sanâyi'-i darbiyyeleri pesendîde-i harb-şinâsân ve fünûn-i muhârebeye dâ'ir kitâblarında bi'l-i'tibâr kayd ile düstûrü'l-'amel eyledikleri meşhûr-i cihân olduğundan başka, firdevs-âşiyân Sultân Mehmed Hân-ı râbi' hazretlerinin 'ahd-i saltanatlarında Nemçe[4] cenerallerinden Monto[5] Kogola nâm ceneral, fenn-i harbe dâ'ir yazdığı te'lîfinde, Devlet-i 'aliyye ile kendi devleti ve sâ'ir düvel beynlerinde evvel ve âhır vukū' bulan mukātele ve munâsaba ve muhâceme [Ü4 110b] ve muhârebelerini ta'dâd ve Devlet-i 'Osmâniyye'nin muvazzaf u müretteb ecnâdını yâd ve itâ'atlerini feryâd-günân-ı reşk[6] ü hased olarak îrâd edüp, böyle muntazam askere mukābele gayr-i kābil olduğunu ikrâr ve mukabele fikrine düşenleri tahmîka[7] ibtidâr ederek, devletini tanzîm-i leşkere tergîb ve asâkir-i nusrat-me'âsir-i Osmâniyye'ye taklîden müceddeden bir asker tertîb eylediğini makām-ı temeddühde beyân ile gerek ceneral-i mesfûr ve gerek sâ'ir Avrupalılar'ın[8] erbâb-ı dirâyet ü insâfları[9], Devlet-i İslâmiyye[10] bi'l-husûs Devlet-i 'aliyye ehâlîsinin mecbûl oldukları şecâ'at-i mâder-zâd ve meftûr oldukları besâlet-i Hudâ-dâdla bile intizâm-ı ahvâl-i askeriyyeden nâşî mukābeleye kudretleri olmayup, cünûd-i zafer-mev'ûd-i İslâmiyye'nin; **[Mısrâ]':**[11]

Ve'l-hüsnü mâ şehidet bihi'z-zarrâtu[12]*

beyyinesiyle intizâm-ı tâmmına şehâdet ve i'tirâflarını âverde-i zebân-ı tibyân etmişlerdir.

1.sitâd-ı Ü4, V, : sitân-ı T
2.hayrân [Bu kelimeden önce mevcut olan "olup" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V : hîzân olup Ü4 : hayrân T, M
3.Hân V, T : — Ü4, M
4.Nemçe V, T, M : Nemce Ü4
5.Monto Ü4 : — [İsim yeri boş bırakılmıştır] V : — T, M
6.reşk Ü4, V, T : — M
7.tahmîka Ü4, M : tecmîka V, T
8.Avrupalılar'ın Ü4, V, M : Avrubalılar'ın T
9.insâfları V, T, M : insâflıları Ü4
10.İslâmiyye Ü4, V, T : 'aliyye M
11.**[Mısrâ]':** Ü4, V, M : — T
12.mâ şehidet bihi'z-zarrâtu Ü4 : — [4-5 kelimelik yer boş bırakılmıştır] V, T, M
* والحسن ما شهدت به الضرّات = Güzellik, kumaların itirâf ettiği şeydir" anlamına gelen Arapça bir mısrâdır.

Nemçe diyârında ceneral-i mesfûrun askerine verdiği cümle-i nizâm ve bin yetmiş hilâlinde Ordu-yı hümâyûn'da bulunan askerden bir mikdârına ol asker-i mürettebesiyle Nehr-i Raba karşusunda mukâbele edüp, zuhûr eden sûret-i inhizâm, Düvel-i Efrenciyye [Ü4 111a] arasında şâyi' ü zâhir oldukda, Prusya ve Fransa siyyemâ sugûr-i İslâmiyye ile diyârları[1] miyânında mübâ'adet derkâr ve itâle-i akdâm-i çapul-i Tatar ile ez-mâ-tekaddem cânlarından bî-zâr olan Rûsiyyelü'de Petro dedikleri ceneral, bin yüz üç[2] senesinde zuhûr ve hezâr kedd[3] ü ta'b çekerek ve terk-i râhat u huzûr ederek askerini tanzîm ve imkân-ı[4] dâru't-ta'lîm edüp, giderek tanzîm-i asker mâddesi sâ'ir Avrupa devletlerine sirâyet ve cümlesi tertîb ü icâdesine dikkat etmekle, maslahat-ı mu'tenâ-bihâ-yı mezkûr Devlet-i 'Osmâniyye'den me'hûz iken nizâm-ı Avrupa nâmiyle şöhret bulup, dâ-'imâ ve müstemirren düvel-i mesfûre sanâyi'-i harbiyyeyi askerine ta'lîm ve eyyâm-ı hazarda dahi her bâr azmâyiş-i ceng ü peygârı mesâlih-i sâ'irelerine takdîm edüp, lâkin Devlet-i 'aliyye'de târîh-i mezkûrdan sonraları bi't-tedrîc seferler munkatı' ve gā'ile-i mukātele mürtefi', bâ-husûs elli sâlinden seksan iki hilâline kadar otuz sene müddetde harb ü kıtâl kapuları mesdûd u makfûl ve bu aralıkda efrâd-ı nâs *izâ hulliye ve tab'ahum** mâ'il-i huzûr u istînâs olmağla, [Ü4 111b] herkes râhatla meşgûl ve bayagıca[5] terk-i muhârese-i[6] kānûn-i harb düstûru'l-'amel ve muhârib ü musâlih olanlara sebeb-i hased olan nizâm-ı cündiyye muhtell olup, tecdîd ve te'kîdi farz derecesine varup, hattâ ol 'asırda Sultân Mustafa Hân-ı sâlis hazretleri sefer güşâdını murâd buyurdukca, Râgıb Paşa ve Muhsin-zâde Mehmed Paşa ve Şeyhülislâm Mîrzâ-zâde[7] gibi ba'zı hayr-hâhân-ı saltanat ve dûr-endîşân-ı devlet, asker tanzîmini sefere takdîm ve ihtilâl-i ahvâl-i ecnâd ile açılan seferde mehâzîr-i kesîre mütâla'alarını Hudâvendigâr-i müşârun ileyhe tefhîm ile seferin men'i sadedinde olurlar[8] idi. Fi'l-hakîka hasbe'l-kader târîh-i mezkûrdan berü kable tanzîmi'l-asker bâb-ı esfâr bâz ve yer getürmez asker ile muhârebeye âgāz olunmuş ise de, askerin bî-nizâmlığı sebebiyle ekseriyyâ zuhûr-i maglûbiyyet 'âlemi vakt-i vâdî-i hayret[9] ve taraf-ı düşmende görilan sebât ü intizâm, kulûb-i ehl-i İslâmı dâğdâr-ı âlâm etdiğinden başka, bu def'a gerek Rûsiyyelü ve gerek düvel-i sâ'ire-i ma'lûme, mahzâ kendi menâfi'leri zımnında nesyen mensiyyâ derecesine

---

1.diyârları Ü4 : دربارلری V, T, M
2.üç V, M : üc Ü4, T
3.keder V, T, M : ked[er] Ü4
4.imkân-ı V, T, M : iskân-ı Ü4
*."اذا خلی و طبعهم = Kendi kendilerine kaldıklarında" anlamına gelen Arapça bir sözdür.
5.bayağıca Ü4, V, M : payağıça T
6.muhârese-i V, T, M : mümârese-i Ü4
7.Mîrzâ-zâde Ü4, T : Mîr-zâde V, M
8.olurlar V, T, M : olu[r]lar Ü4
9.vakt-i vâdî-i hayret V, M : vakf-ı vâdî-i hayret Ü4 : vakt-i vâdî-yi hayretde T

varmış olan Yunan [Ü4 112a] cumhûrunu "izhâr" diyerek ve dürlü dürlü hiyel ile lezzet-i serbestiyyeti[1] 'avâmm-ı kefereye ilkâ ile igvâ vererek[2] beyânı gayr-ı vâhid sebkat etdiği üzere kāl ü kaleme gelmez bitmiş[3] 'ahde tekrâr mükâleme olunmak, deyü murahhaslar istid'âsı ve umûr-i dâhiliyyeden olan mevâdda i'tirâz-ı nâ-be-câsı gibi envâ'-ı ta'cîzde zünnârbend-i[4] ittihâd ve hattâ Hudâvendigâr-ı[5] dîndâr ve Şehriyâr-ı gayret-medâr *dâme mahfûfen bi-'avârifi's-Settâr*[6]* hazretlerinin âsâr-ı teveccühleriyle ber-âverde-i kabza-i teshîr olan Mesolong fethi akabinde İngilterelü'nün tercemânı Bâb-ı 'âlî'ye gelüp: "Mesolong'dan ba'zı ser-kerde-i eşkıyâ'[7] gelmekde imiş, anlara tahkîr ile mu'âmele olunmamak devletimin murâdıdır" deyü îrâd etdiğinden mâ'adâ, gûyâ üserâ'-i mesfûrenin vürûdlarında açıkdan çevirüp[8], taraflarına getürmek üzere İstanbul Hısnı ebvâbına kolcılar ta'yîni gibi bî-pervâlığa ictirâ edüp, basbayağı ol seng-dilân ma'âzallâhi Te'âlâ beyza-i münevvere-i[9] İslâmı şikest ile ortadan kaldırmak dâ'iyelerine düşdükleri âşikâr olup, bu mu'âmele-i tahakkümâneye sabr u ârâm ise tehammül-sûz-i tâkat-ı ehl-i İslâm [Ü4 112b] olarak hancer-i gayret-i câne ve kârid-i hamiyyet-i ustühâne dayanup, her ne kadar esfâr-i sâbıkalarda mücerred temşiyet-i nizâm-ı asker ve tertîb-i miknet-i sefer zımnında vakit kazanmak ma'nâsına ilcâ'-i zarûretle musâlaha-i gayr-i marziyyeye rızâ-dâde olunarak ve geldiği yere bağlanarak bir def'a da[10] doksan altı târîhinde Sadr-ı esbak Halîl Hamîd Paşa ikdâmiyle ıslâh-ı ahvâl-i asker kaziyyesi mukaddimâtını temhîden ibtidây-i emirde sınıf-ı askere mahsûs iken şunun bunun îrâd ittihâz etdikleri 'ulûfe ve esâme alınup satılmamasına yesağ[11] ve def'a-i saniyede, ya'nî iki yüz beş senesi Sadr-ı esbak Koca Yûsuf Paşa bi'z-zarûr ordudan 'akd-i musâlaha recâsına Der-i devlet'e telhîs gönderdikde[12], taraf-ı saltanatdan muhârebe olunmak emrinde hatt-ı hümâyûn

---

1.serbestiyyeti Ü4 : serbesiyyeti V, T, M
2.vererek Ü4, V, T : + [Bu kısımlarla ilgili olarak M 60a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır] "Hey Es'ad Efendi, gel de onu şimdi gör!"] M
3.bitmiş Ü4, V : يتمش T, M
4.bend-i Ü4, T, M : + ["bend" kelimesi sonradan ve buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılıştır] V :
5.Hudâvendigâr-ı V, T, M : Pâdişâh-ı Ü4
6.bi-'avârifi's-settâr Ü4, V, T : bi-'avârif-i settâr M
*."دام محفوفا بعوارف الستار = Settâr olan Allah'ın ihsânları ile kuşatılmışlığı dâim olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
7.eşkıyâ' V : eşkıyâ Ü4, T, M
8.açıkdan çevirüp Ü4, V, M : acıkdan cevirüp T
9.beyzâ-yı [Metinde yer alan "münevvere" kelimesinin üzeri çizilmiş, satırda boş bırakılan yere ve bu kelimenin üstüne müellifce "beyzâ-i beyzâ-yı" kelimeleri yazılmıştır] V : münevvere-i Ü4 : beyzâ-yı T, M
10.da Ü4, V, M : — T
11.yesağ Ü4, V, M : mesâğ T
12.gönderdikde Ü4, V, M : gönde[r]dikde T

vârid olmağla, müşârun ileyh dahi Maçin Sahrâsı'nda 'akd-i encümen-i meşveret edüp, musâlahaya izin olmadığını iş'âr ve ber-muktezây-ı me'mûriyyet feth-i der-i muhârebe edeceğini izhâr etdikde, sanâdîd-i ocak[1] ıtlâk-ı zebân-ı nifâk[2] ederek: "Ulu'l-emre itâ'at vâcibe-i zimmet-i diyânet olup, [Ü4 113a] ancak şitâda değil sayfda bile firâr ve pey-siper-i[3] vâdî-i idbâr olan[4] perîşân-ahvâl neferâtımızla mukābele-i düşmen düşvâr ve 'alâ farzi'l-muhâl firâr etmameleri sûret-yâb-ı ihtimâl olsa dahi meydân cengi olmayacağı be-dîdâr ve top cenginde bir yaylım âteşe tehammül edemeyüp, perîşân olacakları güneş gibi zâhir ü âşikârdır" deyü askere nizâm verilmedikce ceng olmayacağını ikrâr ve kendileri bu husûsda mahzar yazup, Dersa'âdet'e iş'âr eylediklerinde, sulha her[5] ne hâl ise sûret verilüp, Ordu-yı hümâyûn 'avdet ve müşârun ileyh Yûsuf Paşa sanâyi'-i harbiyye-i[6] Avrupa'ya vâkıf birkaç[7] nefer mu'allim tedârük ü istishâb eylediğini ma'rûz-i hâk-pây-i Pâdişâh-ı Selîmü'l-kalb kıldıkda, bostâniyân-ı[8] hâssaya ilhâkan evvel emirde Levend Çiftliği'nde[9], ba'dehû Selîmiyye'de asker-i mu'allem tanzîm ve refte refte topcıyân ve humbaracıyân nizâmı kalıb-ı tertîbe ifrâğ olunup ve evâ'il-i cülûs-i hümâyûnda dahi segbân nâmiyle bu emr-i ehemme mübâşeret ve sâ'ir nizâmât-ı haseneye tasmîm-i niyyet kılınmışiken, bir alay yeri göğü fark etmeyan [Ü4 113b] sâde-dilân ve belki sûret-i beşerde olan bir takım hayvân-ı bî-iz'ân i'tirâz[10] ile itâle-i zebân ve hıyânetde dâmen-i 'inâdı der-miyân edüp, ne kendileri kabûl ve ne kabûl edenleri nazar-ı sadâkatle meşmûl edüp, dest-i te'addî-yi erbâb-ı şekā ve tahrîk-i a'dây-ı fesâd-ı akvâ[11] ile bir takım hûn-i nâ-hakk rîzân ve çekilan[12] zahmetler hebâ olup, bu vechile husûs-i mezkûra şurû'da muhâtara der-kâr ise de, el-hâletü hâzih a'dây-ı dînin tesallutuna nisbeten muhâtara-i mezkûre ehven ve berüki gül öteki diken göründüğünden mâ'adâ, tâ'ife-i yeniçeriyânın ifsâdda sâhib-i ictihâd olanları Hüseyn Paşa'nın ağalığından berü birer birer ber-taraf ve sağ kalanları[13] dahi hasbe'z-zâhir 'âciz-i bâd-

---

1.ocak Ü4, V : oçak T, M
2.nifâk V, T, M : ittifâk Ü4
3.pey-siper-i Ü4 : bî-siper-i V, T, M
4.olan Ü4 : olunan V, T, M
5.her V, T, M : — Ü4
6.harbiyye-i Ü4 : حربيه يهٔ V, T, M
7.birkaç V, T : Ü4, M
8.bostaniyân-ı Ü4, V, M : postaniyân-ı T
9.Çiftliği'nde Ü4, V, M : Ciftliği'nde T
10.i'tirâz Ü4, V, M : i'râz T
11.fesâd-ı akvâ V, T, M : fesâd-ihtivâ Ü4
12.rîzân ve çekilan Ü4, M : زيران ve çekilan V : زيران ve cekilan T
13.kalanları Ü4, T, M : + [Bu kelime metinde قلنلرى imlâsı ile yazılmışken üzeri çizilmiş, üstüne müellifce قلانلرى şeklinde yazılarak düzeltilmiştir] V

ber-keff olmağla, husûs-i merkūmun icrâsına sıra geldiği mütâla'asıyla üç[1] beş mâh mukaddem havâss beynlerinde gāyet nihânî tutılarak ru'esây-ı kavm-i merkūm birer sûretle istizmâr ve meyl ü rükûnleri be-dîdâr ve bu emirde şart-ı a'zam olan ittihâd-ı kulûb dahi zîr-i kilîm-i hafâda birer tarz-ı dil-firîble yoklanup[2], gerek 'ulemâ ve gerek[3] ricâl, ta'lîm-i asker lâzım geldiğinde [Ü4 114a] hem-zebân-ı ittifâk olduklarından başka, ta'lîm ü tertîb-i[4] asker, cevâz-dâde-i 'ulemâ-i 'Arab[5] olarak Mısır'da başlanup, mu'allem askerin iklîm-i Hicâz ve Mısır'da hüsnü cilve-ger-i ma'raz-ı zuhûr, bi'l-husûs dokuz seneden berü[6] Mora Cezîresi'ne bu kadar asker sevk olunmuşiken işe yaramayup, asker-i mu'allem-i Mısrıyye'den birkaç[7] taburun Mesolong teshîrine medâr-ı küllî[8] olduğu meşhûd-i dîde-i ehl-i şu'ûr olmağla, ve'l-hâsıl işbu şevvâlü'l-mükerremin on yedinci pencşenbih günü Şeyhülislâm kapusunda havâss-ı erkândan tahrîrine sâye-i 'inâyet-vâye-i mülûkânede muvaffak olduğum Üss-i[9] Zafer'de tahrîr olunan zevât ile cem'iyyet-i meşveret ve yukarıdan[10] berü âverde-i ma'raz-ı beyân ve iltizâm-gerde-i hâme-i şikeste-zebân olan ahvâl der-miyân olarak, askere nizâm vermek muvâfık-ı fetvây-ı 'ulemâ'-i ümmet ve mutâbık-ı ârây-ı 'ukalâ'-i erkân-ı devlet olup, her ne denlü kavm-i merkūmun televvün ü nifâkları bi't-tecribe ma'lûm-i sıgār u kibâr ise de *el-hadîdu yuflehu bi'l-hadîdi** ikdâmınca hemân mütevekkilen 'alallâhi Te'âlâ niyyet-i sâdıka ve 'azîmet-i vâsika ile yeniçeri ocağının[11] bütün ta'bîr olunur ma'lûmü'l-esâmî [Ü4 114b] elli bir ortadan yüz ellişer neferden şimdilik cem'an yedi bin beş[12] yüz nefer eşkinci nâmına yevmiyye doksanar akça 'ulûfe ve sâ'ir zikri âtî lâyihada muharrer meşrût-i ri'âyet-i hukūk[13] ile asker-i mu'allem tahrîrine karâr verildi.

Meclis dağıldıkdan sonra Şeyhülislâm[14] Kadı-zâde Tâhir Efendi, İstanbul Kadısı el-Hâc Sâdık Efendi'yi alıkoyup, Fetvâ Emîni Yabanâbâdî 'Ali

---

1.üç V, T, M : üc Ü4
2.yoklanıp Ü4 : — V, T, M
3.gerek Ü4 : — V, T, M
4.tertîb-i [Bu kelime müellifce üzeri çizilen "tedrîb-i" kelimesinin üstüne yazılmıştır] V : tertîb-i T, M : tedrîb-i Ü4
5.'ulemâ-i 'Arab Ü4 : 'ulemâ [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] V : 'ulemâ T. M
6.berü Ü4, T, M : ber[ü] V
7.birkaç V, M : birkac Ü4, T
8.küllî V, T, M : küllîsi Ü4
9.Üss-i Ü4, V, M : Emn-i T
10.yukarıdan Ü4, V, T : yukarından M
*."الحديد يفلح بالحديد = Çivi çiviyi söker" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
11.ocağının [Bu kelime üzeri çizilen "halkasının" kelimesinin yerine müellifce yazılmıştır] V : tâ'ife-i dirâ'et halkasının Ü4 : ocağının T : oçağının M
12.yedi bin beş Ü4 : yüz elli V, T, M
13.meşrût-i ri'âyet-i hukūk V, T, M : şurût-i ri'âyet-i mahfûfe Ü4
14.Şeyhülislâm Ü4, V, T : Şeyhülesâmî M

Efendi'yi dahi çağırup[1], ta'lîm-i asker câ'iz olduğuna dâ'ir imzâ edeceği fetvânın sebkini beynlerinde müzâkere ederek, ol meclisde bir sûrete rabt edemediklerinden, kādî-i mûmâ ileyhe gice tesvîdini havâle etmişidi. Mûmâ ileyh hânesine geldikde Râkımu'l-hurûfu şeb-be-hengâm[2] ihzâr ve fetvâ tesvîdiyle te'ahhüd-i askeri şâmil cümlenin hatem ve imzâ edeceği hüccet tahrîrini sipâriş etmekle, *"el-hamdu li-müyessir-i[3] küll-i 'asîrin"** ol emr-i hatîr kalem-i şikeste-fem-i Hakîr ile sûret-pezîr oldu.

Şehr-i mezkûrun yirmi birinci ahad günü husûs-i mezkûr cümleye i'lân ü işâ'at ve te'ahhüd ve kabûl, sebt-i vesîka vü hüccet olunmak içün yine Şeyhülislâm kapusunda Üss-i Zafer'de mezkûr [Ü4 115a] zevât ve zâbitân-ı ocak[4] cem'iyyetiyle meşveret-i 'umûmiyye ma'kūd olup, Sadr-ı a'zam Selîm Paşa ol meclis-i hâfilde[5] ser-güzeşt-i devleti yegân yegân serd ü beyân ve bu bâbda, ya'nî tedâbîr-i mukteziyye ve[6] techîz-i asker husûsunda vârid olan hatt-ı hümâyûnu[7] Re'îsülküttâb Seyyidâ Efendi kā'imen kırâ'etle irâde-i hümâyûnu 'iyân etdikde, cümlesi tasdîk ile hüsn-i nizâm-i asker vâcib olduğunu iz'ân ve ittifâk-ı kelime üzere te'ahhüdü kabûl ile rızâ-cûyân[8] oldular. Ba'dehû yazılan fetvâ ve[9] Fakîr'e yazdırılan hüccet, lisân-ı 'âcizânemle nâtıka-ârâ-yı kırâ'et ve mevcûd bulunan vüzerâ ve 'ulemâ ve ricâl ve ocaklunun[10] isimlerini zeyl-i hüccete yazmak ve cümlesinin mührini alup, basmak hidmeti[11] yine dest-i Fakîrânemle karîn-i sûret oldu. Fekat Emînü'l-Fetvâ: "Mührüm yanımda bulunmamış" deyü i'tizâr ve Nakîb Sıddîk[12] Efendi keyifsizliği takrîbi meclisde mevcûd olmamağla, sonradan mühürletdirildi[13].

Pes emr-i hatem ü imzâ temâm oldukdan sonra sudûrdan mâ'adâ bi'l-cümle 'ulemâ ve ocaklu[14] ile Ağa-kapusu'na gidildi. Dökmeciler Sûku'nda vâki' kahveler ve zokakda lâ-yu'add ve lâ-yuhsâ [Ü4 115b] tehaşşüd eden ustalar ve sâ'ir haşerâta selâm verilerek kapuya girilüp, Tekeli

---

1.çağırup Ü4, V, M : cağırup T
2.şeb-be-hengâm V, T, M : şeb-hengâm Ü4
3.لميسر Ü4 : لمسير V, T, M
*."الحمد لميسر كل عسير = Her zoru kolaylaştırana hamdolsun" anlamında Arapça bir duâdır.
4.ocak Ü4, V : oçak T, M
5.meclis-i hâfilde Ü4, V, M : meclisde hâfilde T
6.ve V, T, M : — Ü4
7.hümâyûnu V : hümâyûn Ü4, T, M
8.cûyân Ü4, V, M : çûyân T
9.ve V, T, M : — Ü4
10.ocaklunun Ü4, V : oçaklunun T, M
11.hidmeti Ü4 : hidmetini V, T, M
12.Sıddîk T : Sâdık Ü4, V, M
13.mühürletdirildi Ü4, V, T : + [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek siyah mürekkeple ve aynı kaligrafi ile satırın devamına yazılmıştır] M
14.ocaklu Ü4, V, T : oçaklu M

Kasrı'nda celse-gîr-i ârâm oldukdan[1] sonra, kasr-ı mezkûr pîş-gâhında tertîb-i dâ'ire-i meclis[2] olunup, 'ulemâ ol mahalde vâki' minderlerde ku'ûd ve ustalardan mâ'adâ ocaklu[3] sofada ferş olunan ihrâmlara oturup, orada dahi fetvâ ve hücceti Fakîr okuyup ve[4] el-hâletü hâzih yine ıstılâh-ı yeniçeriyân üzere tertîb olunup, min-ba'd 'ulûfe alınup, satılmaması şartı derûnunda musarrah olan lâyihayı Baş-yazıcı Râşid Efendi kırâ'etde neye[5] mebnî ise tela'süm etmekle, Yeniçeri Ağası Celâl Ağa Fakîr'e tilâvet ve bakıyye-i ocakluya hatem ve imzâ etdirdikden sonra Bâb-ı Fetvâ-penâhî'ye mu'âvedet ve[6] hüccet ve fetvâ ve ocaklunun te'ahhüd eylediklerini nâtık Yeniçeri Ağası'nın yazdığı takrîr hâk-pây-i hümâyûna 'arz olunup, herkes hânelerine 'avdet etdiler.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn-i mezkûr

'Umûmen ittifâk u karârları şer'-i şerîfe mutâbık ve mûcebince icrâya ta'ahhüdü [V 118b] mutazammın olan işbu hüccet-i şer'iyye mazmûnu üzere 'amel ü hareket her birimize ve imzâ ve mühürleri münderic olanlara ve sâ'ir efrâd-ı Müslimîn'e ferîza-i zimmet-i diyânet ve hılâfına hareket, mûcib-i töhmet ü 'ukûbet olmağla, mûcebince Dîvân-ı hümâyûn'un kalemine kayd u hıfz ile İstanbul Mahkemesi'ne sebt ü tescîl içün 'ilm ü haberi i'tâ oluna[7].

1.oldukdan V, T, M : olundukdan Ü4
2.meclis Ü4 : cels V, T, M
3.ocaklu Ü4, V, T : oçaklu M
4.ve V, T, M : — Ü4
5.neye Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "نه يه " şeklinde yazılmış, sonradan üzeri karalanıp müellifce üstüne yazılan "نيه " imlâsı ile düzeltilmiştir] V
6.ve V, T, M — Ü4
7.**-i mezkûr** ..... oluna V, T, M : **-i kerâmet-i meşhûn** Benim vezîrim! Rûsiyye Devleti'nin evvel ü âhir Devlet-i 'aliyye hakkında hüsn-i niyyeti olmadığı, düvel-i sâ'irenin zâhirde Rûsiyyelü'nun hılâfına görinüp, ma'nevî *el-küfrü milletün vâhidetün* (الكفر ملة واحدة = Küfür tek millettir) mâ-sadakınca cümlesinin [Ü4 116a] ehl-i İslâm hakkında husûmetleri gereği gibi bilinüp, Rûsiyyelü'nün bu def'a Devlet-i 'aliyye'ye icbâr ederek dilediğini yapdırmak ve ne vakt muhârebe etmeği kurmuş ise bilâd-i İslâmiyyeyi istîlâ etmek eski 'âdeti olduğu zâhirdir. Beşlü neferâtı hey'et-i ûlâsına ircâ'ı ve murahhaslar ta'yîni ve kinezler tahliyesi icrâsına mücerred vakit kazanmak içün muvâfakat ve Sırplu'ya dâ'ir istid'âsına dahi bir emele bırakılur sûretde mülâyemet gösterilmiş ve diminden 'arz olunan takrîr müsveddesinin sebk ü 'ibâresi şer'-i şerîfe ve hakîkat-i hâle muvâfık olmağla, bi'l-ittifâk müzâkere ve karâr verildiği vechile tebyîz ve maslahat-güzâr-i mersûme i'tâ olunmak üzere 'acâleten takrîrin bâlâsına irâde-i şâhânemi beyân etmişidim. 'Artık bundan ilerüsi yokdur. Kabûl eder etmez, söz budur. 'Umûmun karârı tegayyür edecek değildir' deyü kat'î beyân olunup, bunun üzerine sebât olunsun. Bir devletden âhar devlete me'mûr ilçiler, devleti tarafından ikâmetine ve gelmesine dâ'ir ne vechile tenbîhi gelür ise ol harekete muztardır, kendüsi [Ü4 116b] bilür. Şimdi bize farz olan 'ulemâ ve ricâl ittifâk edüp, şer'-i şerîfe mütemessiken kangı sûretle davranmak ve ne yapmak elzem

Sûret-i lâyiha-i eşkinciyân

Sâye-i hümâ-vâyesinde istizlâl ile hisse-mend-i ni'met ve behre[1]-yâb-ı 'inâyeti olduğumuz Devlet-i 'aliyye-i Muhammediyye'nin zuhûr-i meyâmin-i menşûrundan berü selâtîn-i Âl-i 'Osmân *hullidet hılâfetuhum ilâ âhırı'z-zemân** hazerâtı *kâtilü'l-müşrikîne kâffeten*** emr-i Rabbânîsi ve *harrizı'l-Mü'minîne 'ale'l-kıtâl**** fehvâ-yı şerîfi iktizâsmca, i'lây-ı kelime-i tevhîd içün tavâ'if-i askeriyyesini dâ'imâ gazâ'-i[2] garrâya igrâ ve fî sebîlillâh kıtâl ü cihâda tahrîz[3] birle [Ü4 117a] küffâr-ı hâksârın bunca kılâ' u memâlikini seyf-i İslâm ile feth ü teshîr ve dâr u diyârların envâr-ı dîn-i mübîn ile tezyîn ü tenvîr ederek âvâze-i şân u şevketi rub'-i meskûnda resîde-i serhadd-i iştihâr ve seyf-i satvetine düvel-i Nasâra tehammül ü mukâvemet edemeyüp, muhârebelerde: "el-Emân, el-emân, ey Pâdişâh-ı Âl-i 'Osmân!" deyü feryâd ederek cümle düvel-i Nasârâ'yı bâc ve harâca kesüp, tâ'ife-i askerîsi mâl-ı ganâyim-i[4] bî-şümâr ile mugtenem ü müftehar oldukları, kâffe-i enâmın ma'lûmu iken, bir müddetden berü Efrenc tâ'ifesi fünûn-i harbiyyede peydâ eyledikleri bir nev' âteş-bâzlık san'atiyle devletlerine kuvvet vererek ve edyân-ı bâtılalariyçün meydân-ı[5] mukâtelede sebâtlarını bu san'at ile tahsîl ederek, bu takrîb ehl-i İslâma izhâr-ı galebe ile memleketlerini[6] tevsî' ve cümlemizin veliyy-i ni'meti ve dîn-i mübîn-i Muhammedî'nin hâmîsi olan Devlet-i 'aliyye-i İslâmiyye'yi tazyîk etmeleri ve düvel-i Nasârâ'ya mukâvemet şöyle dursun, Devlet-i 'aliyye'nin kendü re'âyâsından 'ısyân eden gavurların beş senedir haklarından gelinemediği mücerred tertîb ü ta'lîm-i [Ü4 117b] harbiyyede tekâsül ü rehâvetle, me'mûr olduğumuz mukâbele bi'l-misl 'amelini 'adem-i icrâdan neş'et eylediği bî-reyb ü gümân ve mukaddemâ hîn-i ihyâsında mücerred gazâ vü ci-

---

ise karâr verilüp, bir de hâtıra gelan fevâ'id ü mazarrat temâmca meydâna konılup, sonra: "Benim zihnime şöyle gelmişidi. Böyle olmayaydı, gibi söz peydâ olur ise be-gâyet infi'âl-i şâhânemi mûcib olacağı derkârdır. Ana göre dâhiliyyemize ne vechile râbıta verilecek ise verilmelidir. Zât-ı hümâyûnum şerî'at-i mutahharanın icrâsına mecbûr u me'mûr olup, Devlet-i 'aliyyemiz, Devlet-i Muhammediyye olmağla, Cenâb-ı Allah Habîb-i muhterem'i rûhâniyyetini meded ü zahîr eder, în-şâ'allâh. İntehâ bi-'ibâretihî'ş-şerîfe Ü4

1.behre V, T, M : behr[e] Ü4

*."خلدت خلافتهم الى اخر الزمان" = Onların halîfelikleri son zamana kadar devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

**."قاتلوا المشركين كافةً" = (Allah'a) ortak koşanlarla topyekün savaşın!" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, et-Tevbe 9/36. âyetin sonlarına doğru yer alan bir kısımdır.

***."حرض المؤمنين على القتال" = Müminleri savaşa teşvîk et!" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Enfâl 8/65. âyetin başlarında yer alan bir kısımdır.

2.gazâ'-i Ü4 : gazây-ı Ü4, V, M

3.tahrîz V, T, M : tahrîs Ü4

4.ganâyim-i V, T, M : عنايم Ü4

5.meydân-ı Ü4, T, M : — V

6.memleketlerini T : memleketlerin Ü4, V, M

hâd içün mevzû' u mahsûs ve 'avn [ü] 'inâyet-i Rabbânî ile düvel-i Nasârâ'nın asâkir-i menhûsesine gālib ve mansûr u muzaffer olan yeniçeri ocağı halkının dîn ve Devlet-i 'aliyye uğurunda fedây-ı baş u cân ile derkâr olan nizâm u intizâmât-ı[1] harbiyye-i kadîmelerinin bir zemândan berü metrûk u mensî olması, küffâr-ı[2] hâksârın Memâlik-i mahrûse-i İslâmiyye'ye tama' u ihânet-i tabî'iyyelerinin günden güne tezâyüdünü mûcib olduğu vâzıh u 'iyân olup, fi'l-asl eşkinci ta'bîriyle esâmelü yoldaş, sefer vukū'unda cümlesi hâzır u müheyyâ iken, mukaddemâ Mora Cezîresi'nde vâki' Anabolu Kal'ası fethinde eşkinci esâmelerinin tekā'üd olmalarına ruhsat, Ocağ-ı 'âmire'nin asker cihetiyle inkırâzına ve Devlet-i 'aliyye-i sermediyyetü'l-kıyâm'ın *hâfezallah** gün be-gün tenkîs-i memâlikine bâdî olarak ma'âzallâhi Te'âlâ bu gidişle a'dây-ı dînin beyza-i münevvere-i İslâmiyye'ye derkâr olan sû'-i kasd[3] ve ihânetlerini [Ü4 118a] fi'le çıkarmaları lâzım geleceği zâhir ü nümâyân olduğundan, a'dây-ı dîn-i mübîn ve saltanat-ı sermediyye-i ebed-rehîn gayretini çeken[4] bi'l-cümle bendegân-ı ihlâs-nişân ve ru'esâ ve zâbitân, kelime-i müttefika ile bunun çâresine bakup, ya'nî keferenin ehl-i İslâm 'aleyhine ihtirâ' eyledikleri sanâyi'-i harbiyyelerine mukābele zımnında kuvvet-i askeriyye istihsâline ez-dil ü[5] cân sa'y ü ihtimâm eylemek ferîza-i hâliyyeden olduğu bi'l-cümle ehl-i îmân 'indinde[6] müsellem ve kuvvet-i askeriyye ise fünûn-i harbiyyeyi meşk u ta'allüm ile hâsıl olacağı zâhir olup, şöyle ki Kur'ân-ı 'azîmü'ş-şân'da Sûre-i celîle-i Enfâl'de münezzel olan *ve e'iddû lehum me'steta'tüm min kuvvetin*** nass-ı kerîmine, müfessirîn-i 'izâm *rahimehumullâhu Te'âlâ**** hazerâtının beyân buyurdukları ma'nây-ı şerîf: "Sizler küffâr üzerine kuvvet ü galebe tahsîl edecek şeylerin cümlesini i'dâd ü icrâ eyleyin" dimek olup, bu âyet-i kerîme ve bunu mü'eyyed vârid olan Hadîs-i şerîf-i hazret-i Nebevî'nin delâleti muktezây-ı münîfi üzere fünûn-i harbiyyeyi ta'lîm ü ta'allüm emr-i meşrû' ve mâdâmki kefereye galebe bununla hâsıl olacağına mebnî, bu fenni tahsîl etmek vâcib ve Devlet-i 'aliyye'nin başı şerî'at-i mutahhereye [Ü4 118b] bağlu olmağla, in-şâ'allâhu Te'âlâ 'avn ü tevfîk-i hazret-i Bârî ve imdâd-ı rûhâniyyet-i cenâb-ı Risâlet-penâhî ile şevket-i İslâmiyye'yi kemâ-kân izhâr ve sanâyi'-i Efrenciyye'yi kesr ü ibtâl,

---

1. intizâmât-ı Ü4, V, T : intizâmâtın
2. küffâr-ı Ü4, T, M : küffâ[r-ı] V
*. "حافظ الله = Allah korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
3. sû'-i kasd Ü4 : sû' V, T, M
4. çeken Ü4, V, M : ceken T
5. ez-dil ü Ü4, V, T : ez-dil M
6. 'indinde Ü4, T, M : 'indehû V
**. "و اعدّوا لهم مااستطعتم من قوة = Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Enfâl 8/60. âyetin başında yer alan ufak bir kısımdır.
***. "رحمهم الله تعالى = Yüce Allah onlara rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

hıfz-ı dîn ve Devlet-i Muhammediyye niyyet-i hâlisasiyle hablü'l-metîn şerî'at-i garrâya i'tisâmen yeniçeri ocağından müceddeden eşkinci neferâtı tertîbine ve tesviye-i me'mûriyyet ve sûret-i idârelerine ve zabt u rabt[1] edecek zâbitânın 'azl ü nasbı husûslarına ve esliha ve melbûsâtlarına dâ'ir lâyih-ı hâtır olan keyfiyyât şu vechile iş'âr u beyân olunur ki;

Bend: Der-'aliyye'nin dâhil ü hâric-i sûrunda vâki' kolluk hidmetine[2] kemer-beste-i kıyâm olan bölük ve cemâ'at ve dâ'ire ağavâtı[3] ve solak-başıları ve Bâb-ı 'âlî ve Ağa-kapusu hidmetinde ve Baş-çavuş ile Ocak İmâmı ve Beytü'l-mâlcı ma'iyyetlerinde ve otuz üç[4] Avcılar-ortası bütün ta'bîr olunan elli bir 'aded ortaların her birinden yüz ellişer harb u darba kādir ve aslı nesli ma'lûm olanlardan eşkinci neferâtı tahrîriyle şimdilik yedi bin beş yüz nefer yazılmak ve işbu yazılacak neferâtın tevcîhâtları Bâb-ı 'âlî'den tanzîm ü icrâ ve topcu ocağı misillü senedâtları [Ü4 119a] bâ-ru'ûs-i hümâyûn tahrîr ü i'tâ olunmak;

Bend: Neferât-ı merkūmenin içlerinden[5] bi'l-intihâb zâbitânı ma'rifetiyle on beş neferini karakullukcu koşup ve 'adedlerinden başka bir nefer saka ve bir baş-karakullukcu[6] ve bir ta'yîn ustası ve bir 'alemdâr ve bir vekîl-harc ile bir oda-başı ve corbacısı mevcûd olmayan ortaya bir nefer corbacı nasb olunup, ancak dâ'ire ağaları olan Kul Kethudâsı ve Zağarcı-başı ve Seksoncu-başı ve Turnacı-başı ve Muhzır Ağa ve corbacıların hîn-i nasblarında mu'tâd olan câ'ize ve boğça-behâ nâmı ve nâm-ı âhar ile bir akçaları[7] alınmayup, külliyyen terk olunmak ve bu mukābelede makām-ı sadâretden dahi yeniçeri ağası câ'izesi alınmamak ve el-yevm hasbe't-tarîk yeniçeri ağası olan bütün ortası yollarına halel gelmamek ve işbu corbacıların kethudâ-yeri nasbı vukū'unda ortada müstahdem oda-başı, corbacı ve vekîl-harc, oda-başı ve 'alemdârı, vekîl-harc[8] ve baş-karakullukcusu ta'yîn ustası ve usta 'alemdâr ve sakası[9] baş-karakullukcu nasb olunmak ve mülâzım yoldaşının birini müceddeden yevmiyyelü eşkinci nefer tahrîriyle [Ü4 119b] tanzîm olunmak ve Yeniçeri Ağası tarîkinde olmayan orta corbacıları altı sene hidmet eyledikde, hidmeti mukābili yüz yirmi akça gümrükden tekā'üd esâmîsi ihsân buyurulmak ve corbacı ihrâcında bâlâda beyân[10] olunduğu vechile oda-başı, corbacı ve sâ'ir 'ale't-tertîb nasb olunmak ve ne-

---

1.u rabt Ü4 : — V, T, M
2.hidmetine V, T, M : hidmetinde Ü4
3.ağavâtı Ü4, V, M : اعواتی T
4.üç V, T, M : üc Ü4
5.içlerinden Ü4, V, M : iclerinden T
6.ve 'adedlerinden ..... karakullukcu Ü4 : — V, T, M
7.akçaları Ü4, V, M : akcaları T
8.corbacı ..... vekîl-harc Ü4, V, M : ve 'alemdârı, vekîl-harç T
9.sakası Ü4, V, T : + ve M
10.beyân Ü4, M : — V, T

ferât-ı merkūmenin dahi tekā'üdlüğe şâyân olan 'alîl ve 'amel-mândesi ve muhârebe vukū'unda mecrûh olanlarına tertîb buyurılacak tekā'üd yevmiyyesi gümrükden 'inâyet buyurulmak ve işbu tertîb olunacak ortaların her birine cerrâhlık fennini bilür cerrâh ta'yîn olunmak;

Bend: Ve işbu neferâtın me'mûr olmalarından maksad u[1] merâm mücerred fünûn-i harbiyyeyi ta'lîm ile kavâ'id-i harb ma'lûm olmak lâzimeden olduğu ecilden, fi'l-asl Et[2]-meydânı'nda ta'lîm-hâne mahalli[3] mevcûd olup, zâbitânın ku'ûdiyçün taşları mevcûd[4] olan mahalde ta'lîm edegelmişler ise de, murûr-i eyyâm ile terk olunmuş olup, el-hâletü hâzih kemâ-fi's-sâbık ta'lîm eylemeleriyçün beher yedi[5] ortaya ocak ağavâtından biri me'mûr olup, evvelâ Segbân-başı dokuz orta, sâniyen Zağarcı-başı, sâlisen Seksoncu-başı, râbi'an Turnacı- [Ü4 120a] başı ve ba'dehû Baş-çavuş[6], ba'dehû Orta-çavuş ve Küçük-çavuş[7], yedişer orta ile ta'yîn kılınarak, yevmiyye nevbetle sâlifü'z-zikr orta ile mahall-i ta'lîmde bulunmak ve sâbıkda Et[8]-meydânı'nda ta'lîm etdikleri mesbûk ise de, vakt ü hâle nazaran dâhil-i sûrda olması memnû'âtdan olan silâh endâhtını mûcib olduğundan, ba'zan Kağıd-hâne ve ba'zan Dâvud-paşa'da bârândan setr olacak münâsib mahall tahsîs ve derûnlarına birer sundurma inşâ kılınmak;

Bend: Kaldı ki neferât-ı merkūmenin sûret-i ta'lîmleri; birer ortanın yüz otuz beş eşkinci neferâtı saff olup, saff başında 'alemdâr ve dûmünde baş-karakullukcu ve saff-ı mezkûrun verâsında usta ve saka ve anın verâsında beher dokuz neferde bir karakullukcu fâsıla verilerek on beş nefer karakullukcu yalnız birer kılıc ile asker-i mezkûru firârdan muhâfaza eylemek ve işbu karakullukcuların verâlarında vekîl-harc ile oda-başı, karakullukcuları girüye[9] ric'atden muhârese edüp, verâlarında corbacı dahi anları muhâfaza eylemek ve her bir ortaya İstanbul Kadısı Efendi ma'rifetiyle birer imâm [Ü4 120b] intihâb ve huzûrunda kurrâ' muvâcehesinde imtihân ile nasb u ta'yîn olunup, gümrükden yüz yirmişer akça vazîfe ta'yîn olunmak;

Bend: Ve İmâm Efendi ahşamları kışlalarında mevcûd bulunup, neferât-ı merkūmeye Kur'ân-ı 'azîmü'ş-şân ve 'ilm-i hâl ta'lîm etmek ve nefe-

---

1.maksad u Ü4, V, M : maksad T
2.Et Ü4, V, M : At T
3.mahalli Ü4 : — V, T, M
4.olup, zâbitânın ku'ûdiyçün taşları mevcûd Ü4, V, T : + [M nüshasında yer alan "ta'lîm-hâne mevcûd olup, zâbitânın ku'ûdu içün taşlar mevcûd" kısmı, buraya gireceği işaret edilerek 64a'nın sol kenarına, ilgili satırın hizâsına aynı kaligrafi ve siyah mürekkeple yazılmıştır] M
5.yedi Ü4, T, M : + [Burada yer alan ikinci "yedi" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V
6.Baş-çavuş Ü4, V, M : Baş-cavuş T
7.Küçük-çavuş V : Kücük-cavuş Ü4 : Kücük-çavuş T, M
8.Et Ü4, V, M : At T
9.girüye V, T, M : girü Ü4

rât-ı mezkûre ta'lîm günleri tahsîs olunan mahall-i ta'lîmde cemâ'atle edâ'-i salât edüp, ba'dehû İmâm Efendi rızâ'en lillâh fâtiha ve ta'lîme şurû' ve icrâ etmek. Ve beş sene imâmet hidmetinde oldukdan sonra tarîk-i kazâdan bir[1] a'lâ mansıb verilmek ve imâm efendilerden birinin vefât yahud isti'fâsı vukū'unda yerine[2] yine İstanbul Kadısı Efendi ma'rifetiyle diğer münâsibi kezâlik intihâb ve imtihân ile nasb u ta'yîn kılınmak. Ve neferât-ı merkūmenin zabt u rabtı husûsları[3] on nefere bir karakullukcu ta'yîn ve neferât-ı mezkûreden cünha[4] zuhûrunda ve terbiyyesi[5] iktizâ eyledikde, ol karakullukculardan su'âl ve matlûb olunarak ma'rifetleriyle getürdilüp, ba'de't-terbiye halâsında yine mezkûra teslîm olunmak;

Bend: Neferât-ı merkūme mecmû'u kışla ve kolluklarında mevcûd bulunmak ve bir mahalle [Ü4 121a] hîn-i me'mûriyyetlerinde üç[6], nihâyet beş güne kadar ortasiyle bi'l-ma'iyye 'âzim olup, esnây-ı râhda neferât zâbitânından[7] bir hatve ayrılmayup, beraber gitmek ve me'mûr oldukları mahalden izinsiz 'avdet etmamek ve esnây-ı râhda ve mahall-i ikāmetlerinde Bölük Ağası'na 'Abdî Paşa biçimi çadır[8] ve 'alemdâr ve baş-karakullukculara ve sakaya, üzeri yeşil bir 'aded segbân çergesi verilüp, usta dahi anlar ile beraber oturmak ve oda-başı ile vekîl-harca dahi üzeri yeşil segbân çergesi ve dokuz nefer ile bir karakullukcuya beyâz segbân çergesi i'tâ olunmak ve bölük ağasına üç[9] kilim ve oda-başısına ve vekîl-harc ve 'alemdâr ve usta baş-karakullukcu ve sakasına birer kilim ve karakullukculara ve sâ'ir neferâtdan beher on nefere ikişer kilim i'tâ olunmak ve işbu neferâtdan üç[10] neferi silâh ve yağmurluğu ile oda-başı ve vekîl-harc çadırına nevbetci ta'yîn olunup, yirmi dört sâ'atde bir tebdîl olunmak ve baş-karakullukcu ve saka çadırına dahi bu minvâl üzere nevbetci ta'yîn kılınmak ve neferât-i merkūmeden [Ü4 121b] beher ahşam salırâda sakası ma'rifetiyle gelüp, bir neferi corbacı çadırı[11] önünde nasb olunan bayrak nevbetini beklemek ve vekîl-harc, nüzül cânibinden ortanın tekmîl ta'yînâtını ahz ve haymesine nakl edüp, beher on neferin ta'yînâtını ahz içün beher yevm karakullukcu ma'iyyetiyle bir nefer varup, vekîl-harc

---

1.bir V, T, M : birer Ü4
2.yerine Ü4, V, T : — M
3.husûsları Ü4, V, M : — T
4.cünha Ü4, M : جنجه V, T
5.terbiyyesi Ü4, V, M : terbiyye T
6.üç T, M : üc Ü4, V
7.zâbitânından V, T, M : zâbitândan Ü4
8.çadır Ü4, V, M : cadır T
9.üç M : üc Ü4, V, T
10.üç M : üc Ü4, V, T
11.çadırı Ü4, V, M : cadırı T

çadırında[1] ta'yînâtını ahz ile mezkûr nefer yirmi dört sâ'atde karakullukcu yanında ta'âm tabh edüp, ba'dehû diğer nefer nevbete girmek;

Bend: Neferât-ı merkûmeden sıla-i rahm arzûsuyla 'azîmete tâlib olanlardan zâbiti ma'rifetiyle kavî kefîle rabt olunarak, Kul Kethudâsı tarafından izin mektûbu ahz edüp, kac güne ruhsat verilmiş ise izin mektûbuna tasrîhan derc olunmak ve eğer işbu me'zûnen 'azîmet edenlerden 'avdet etmeyan olur ise, yeniçeri ağası tarafından tecessüs olunarak ahz ve ihzârına dikkat olunmak ve ahzı[2] mümkin olamadığı sûretde yeniçeri ağası tarafından Bâb-ı 'âlî'ye bâ-takrîr inhâ ile emr-i 'âlî sâdır olup, beher hâl firâr etdiği mahalden ihzârına ihtimâm olunmak ve neferât-ı mezkûrenin eslihaları husûsu, beher nefere bir tüfeng [Ü4 122a] ve bir kılıc ve karakullukcularına yalnız birer kılıc ve usta ve saka ve 'alemdâra kezâlik birer kılıc ve vekîl-harc ve oda-başı ve corbacıya münâsibi vechile bir def'a eslihaları, cânib-i mîrîden tanzîm olunup, ocak ma'rifetiyle i'tâ olunmak ve yalnız karakullukculara ibtidây-ı nasb u ta'yînlerinde bir def'a birer al nîm-ten ve birer[3] 'abâ tulumbacı şalvarı ve bir cift[4] kırmızı tozluk ve neferât-ı merkûme başlarına birer 'aded Laz kalbağı, cânib-i mîrîden verilmek;

Bend: Neferât-ı merkûmenin me'kûlât ve meşrûbâtiyçün Ağa-kapusu'nda bir sandık vaz' olunup, neferât-ı merkûmeye ma'a kisve-behâ tahsîs olunacak 'ulûfeleri Ağa-kapusu'nda tevzî' olunarak, seksan sekiz buçuk[5] hisâbiyle cânib-i mîrîden i'tâ buyurılup, neferât-ı merkûmeye seksan hisâbiyle verilerek hâsıl olan fazla ve[6] neferât-ı merkûmenin bi-lâ-vâris fevt olanlarının terekeleri sandık-ı mezkûr içün zabt ve hıfz olunarak Top-hâne-i 'âmire'ye verilan ta'lîm-nâme-i[7] hümâyûn misillü sandık-ı mezkûra vaz' olunup, neferât-ı merkûmenin nân u lahmden mâ'adâ rûz-merre me'kûlâtları andan idâre vü i'tâ kılınmak ve sefer-ber [Ü4 122b] olarak hîn-i me'mûriyyetlerinde idâreleri husûsu, ocakhâ-i[8] sâ'ireye verilan emr-i 'âlî mûcebince ta'yînât-ı lâzime ve havâyic-i zarûriyyeleri i'tâ olunmak ve zikr olunan[9] ortaların corbacıları ve oda-başı ve vekîl-harc ve 'alemdârı ve usta ve baş-karakullukcularına münâsibi vechile me'âş tahsîs kılınmak ve hidemât-ı gazâ vü cihâd içün mevzû' olan ocaklar esâmelerinin bey' u şirâ ve kasr-ı yedleri şer'an câ'iz olmamağla, ba'de'l-yevm sâ'ir ocaklar misillü 'ulûfe ve esâme alınup, satılmakdan men'-i küllî ile men' olunup, sâhib-i

---

1.çadırında Ü4, V, M : cadırında T
2.ahzı Ü4, V, M : ahz T
3.birer V, M : bir Ü4, T
4.birer çift V, M : bir cift Ü4 : birer T
5.buçuk V, M : bucuk Ü4, T
6.ve Ü4, V, M : — T
7.ta'lîm-nâme-i Ü4, V, T : ta'lîm-hâne-i M
8.ocakhâ-i Ü4 : ocakhâ'-i V, T, M
9.olunan Ü4, V, M : — T

esâme, 'ömrü oldukca ahz ü ekl eylemek ve[1] mahlûlâtı vukū'unda temâmen hazîne-mânde olup, hurûcu[2] ve tekā'üd esâmîleri ne mikdâra bâliğ olur ise, sülüsü[3] ihbâriyye ve hisse-i hulefâ ve ağa mevkūfiyçün beher akçası yirmişer guruşdan ve dalkılıc esâmîsi mahlûlü vukū'unda iki akçası ihbâriyye içün kezâlik yirmişer guruşdan beher on akçada kırk guruş cânib-i mîrîden i'tâ olunmak;

Bend: Neferât-ı mezkûre, muktezây-ı şer'-i şerîf üzere sılaya 'azîmet etdikde me'zûnen gidüp, ağası ma'rifetiyle ruhsat verilmek ve hîn-i 'avdetine kadar ihrâc olunan mevâcibden [Ü4 123a] sılaya gidenin yevmiyyesi ber-vech-i emânet sandık-ı mezkûra vaz' ile geldikde temâmen verilmek ve mevâcib ihrâcında ve sâ'ir husûslarında yeniçeri efendisi nezâreti munzamm olarak sergi başında bulunmak ve vaz' olunacak sanduğun îrâd ü mesârıfı tahrîriyçün efendi kaleminden mütefennin[4] ü müstakîm kâtib ile bir nefer yamak ta'yîn olunmak ve ta'lîme gidecek ortanın[5] nevbeti geldikde, corbacısı 'ale's-seher kışlaya gelüp, neferâtı tekmîl oldukda, ikinci kapusundan hurûc ile ta'lîm mahalline 'azîmet eylemeleri ve salât-i zuhru mahall-i mezkûrda ba'de'l-edâ icrây-ı ta'lîm birle 'avdet eylemek;

Bend: Bâlâda neferât-ı merkūme ve zâbitânı içün bir mahalle me'mûriyyetleri vukū'unda tertîb olunan çadırlarından beher[6] çadıra iki tencere ve üç[7] karavana ve bir meşrebe ve iki ibrik ve bir[8] fenar ve çadır başına ikişer meşin sofra ve bir ortaya beş kıt'a memşâ ile üçer 'aded hammâm çadırı verilmek ve işbu neferâtın lahm ta'yînâtı, Et[9]-meydânı'nda temâm verilmediğinden oraya havâle olunmayup, temâm verilmek içün civârlarında olan kassâbdan i'tâ etdirilmek ve el-yevm corbacı ağaların yevmiyye birer[10] vakıyye lahm ta'yînâtı [Ü4 123b] var ise de idâre etmeyeceğinden, birer vakıyye dahi[11] zamm olunarak ta'yîn olunacak kassâbdan i'tâ etdirilmek ve nân ta'yînâtları Top-hâne kā'idesine tatbîkan tanzîm ve segbân-başı ağaya bir kıstda yedi bin beş yüz guruş ve kul kethudâsına kezâlik bir kıstda yedi bin beş yüz guruş ve zağarcı-başı ağaya altı bin beş yüz guruş[12] ve

---

1.ve Ü4, V, M : — T
2.hurûcu V, T, M : korucu Ü4
3.sülüsü V, T, M : sülüsünü Ü4
4.mütefennin Ü4, M : متفنن V, T
5.ortanın V, T, M : اورته تك Ü4
6.çadırlardan beher T, M : çadırlarından peher Ü4 : çadırlardan peher V
7.üç M : üc Ü4, V, T
8.bir Ü4 : bir [Önce "beher" yazılmış, sonradan "bir"e dönüştürülmüştür] V : beher T, M
9.Et Ü4, M : At V, T
10.birer Ü4 : bir V, T, M
11.dahi V, T, M : — Ü4
12.beş yüz guruş V, T : guruş Ü4 : beş yüz M

seksoncu-başı ağaya dört bin beş yüz guruş ve turnacı-başı[1] ağaya üç[2] bin yedi yüz elli guruş ve muhzır ağaya bin beş yüz guruş[3] mevkūf ve bölük ağasına bir kıstda yedi yüz elli guruş ve oda-başıya[4] iki yüz elli guruş ve vekîl-harca[5] yüz yetmiş guruş ve 'alemdâra yüz elli guruş ve ustaya yüz otuz yedi buçuk[6] guruş ve baş-karakullukcuya yüz otuz ve sakaya yüz guruş me'âş ve karakullukcuların beherine yüz yirmi akça ve eşkinci neferâtın[7] beherine yevmiyye doksan akça tertîb ü tanzîm olunmak;

Bend[8]: Karakullukcu husûsu dikkat olunacak mâddeden olmağla, intihâb olunarak öylece karakullukcu koşılup, nasbına ihtimâm olunmak ve tertîb ü tahrîr olunacak eşkinci neferâtı, defter-i icmâle dâhil oldukdan sonra, tekrâr sâ'ir ocaklara [Ü4 124a] kaçup ve yahud mahall-i âhara firâr edüp, bu vechile harekete cesâret[9] eden her ne mahalde olur ise olsun, zâbiti ma'rifetiyle teharrî[10] vü tecessüs olunarak ahz ve tertîb-i cezâ kılınmak;

Bend: Ve mine'l-kadîm ortalarda olan 'atîk esâmîli neferâtın 'ulûfeleri, mevâcib ihrâcının ferdâsı çehârşenbih[11] günü kemâ fi's-sâbık bölük ağaları ma'rifetleriyle[12] kışlalarında tevzî' u taksîm olunup, ferdâsı pencşenbih günü müceddeden tahrîr olunan eşkinci neferâtı ve karakullukcuyân ve zâbitânın mevâciblerini Bâb-ı Ağa'ya sergi ferşiyle vakit ağası bulunanların karşusunda isbât-ı vücûd ederek mevâciblerini ahz içün bölük ağaları ma'iyyetiyle Bâb-ı Ağa'ya gelüp, mevâciblerini ol vechile ahz eylemek;

Bend: Bu zikr olunan ortalar kangı mahalle me'mûr olur ise, mevâcib ihrâcında yevmiyyeleri hisâb olunarak, mevâcibleri me'mûr-i ma'iyyeti oldukları vülât-ı 'izâm hazerâtına vaktiyle irsâl ve huzûrunda isbât-ı vücûd etdirerek tevzî' u taksîmine dikkat olunmak;

Bend: Ve ortahâ-i[13] mezkûrların her kangısı sâ'ir orta yoldaşlarından hüsn-i rızâ vü ihtiyâriyle eşkinci neferi tahrîr olunduğu hâlde, [Ü4 124b] eskiden yoldaşı olduğu orta zabitânı bir vechile karışmayup, mu'ahharan

---

1.turnacı-başı Ü4, V, T : tu[r]nacı-başı M
2.üç M : üc Ü4, V, T
3.guruş Ü4, T : V, M
4.oda-başıya Ü4, T : oda-başı V, M
5.vekîl-harca V, T, M : وكيلجزجه Ü4
6.buçuk Ü4, V, M : bucuk T
7.neferâtın V, T, M : neferâtının Ü4
8.**Bend** V, T, M : — Ü4
9.cesâret Ü4, V, M : حسارت T
10.teharrî Ü4, V, M : [te]harrî T
11.çehârşenbih V, T, M : cehârşenbih Ü4
12.ma'rifetleriyle Ü4, T : ma'rifetiyle V, M
13.ortahâ-i Ü4 : odahâ'-i V, T, M

tahrîr olunduğu ortanın zâbitinden hayr u şerri su'âl olunarak, eski ortası bir vechile dahl u ta'arruz etmamesi husûsuna ihtimâm u dikkat olunmak;

Bend: Ve sahrâda neferât-ı merkûmenin çadırları sırasiyle tesviye üzere konılarak, onar nefer hisâbiyle kurılup, beher çadırın başında bölük ağası haymesi kurulmak ve neferât-ı merkûme çadırları vasatına oda-başı ile[1] vekîl-harc haymesi ve dûmünde 'alemdâr ile baş-karakullukcu haymesi kurılup, beher ahşam salât-i mağribi imâm efendi cemâ'atle ba'de'l-edâ şi'âr-ı İslâmiyye'den olan gülbangı çeküp[2], imâmlar dahi oda-başı çadırına gidüp, dâ'imâ ikâmet eylemek ve beher gice[3] her bir çadırın önünde[4] nısfu'l-leyle kadar ber-vech-ı âgâhî bir nefer nevbetci ta'yîn olunup beklemek ve nısfu'l-leylde nevbetci nefer değişüp, yerine diğer nevbetci vaz'iyle sabâha kadar çadırlar bu vechile beklenilmek[5] ve oda-başı olan dahi gice sâ'at üçe[6] kadar çadırlar nevbetcilerini[7] yoklayup gezmek ve sâ'at üçden[8] altıya kadar vekîl-harc ve altıdan dokuza kadar 'alemdâr [Ü4 125a] ve dokuzdan sabâha kadar usta gezüp, nevbetcileri yoklamak ve bi-nasrillâhi Te'âlâ düşmen taburu karşusunda iken beher çadırın onar neferinden[9] ikişer neferi çadırları beklemek içün bıragılup, işbu tertîb olunan nevbetcileri nısfu'l-leylde ortanın corbacısı yoklayup te'kîd ederek ve geşt ü güzâr kılarak muhârebe üzerine 'avdet eylemek;

Bend: Ve yeniçeri efendisi, neferât-ı merkûmeye nâzır olduğu cihetle, her bir umûruna nezâret ve nizâmlarına halel gelecek hâlet vukū'a gelmamesine dikkat ve her bir umûr ve husûsu yeniçeri ağası bulunanlar ile müzâkere vü müşâvere ederek tanzîm ve Devlet-i 'aliyye'ye inhâ ve ifâdesi lâzım gelan mevâddın takrîrinde ağalar ile bi'l-iştirâk takrîri temhîr ile takdîm eylemek[10];

Bend: İşbu tertîb-i nizâmât, 'avn ü 'inâyet-i hazret-i Rabbü'l-erbâb ile husûl-yâb oldukda, bi-fazlillâhi Te'âlâ a'dây-ı dîn ü devlet olan küffâr-ı

1.ile V, T, M : ve Ü4
2.çeküp Ü4, V, M : ceküp T
3.gice Ü4, V, M : giçe T
4.önünde Ü4, V, T : — M
5.beklenilmek V, T, M : beklenmek Ü4
6.üçe Ü4, V, M : üce T
7.çadırlar nevbetcilerini Ü4 : çadırlar nevbetcilerin V, M : çadırların nevbetcilerin M
8.üçden Ü4, V, M : ücdenT
9.neferinden Ü4, V, T : neferden M
10.eylemek Ü4, V, T : + [Bu benddeki bilgilerle ilgili olarak M 67b'nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Hastelerine bir şey denilmamiş"] M

hâksâra galebe vü zafer müyesser olacağı, eltâf-ı İlâhiyyeden me'mûl ü müsted'âdır, intehâ*.

Lâhıka

Bin târîhinden berü ber-vech-i muharrer düvel-i Efrenciyye zor-i şemşîr-i İslâmiyânı rikâblarından dûr etmek üzere [Ü4 125b] âteşîn sanâyi'-i harbiyye tedârükünde sa'y-i bisyâr ve ehl-i İslâm anların kullandıkları hadâyi'-i harbiyye i'dâdiyle mukābele bi'l-misl mu'âmelesini icrâda terk-i sarf-ı yârâ-yı[1] iktidâr etdiklerinden, refte refte vukū' bulan seferlerde matlab-ı rûy-i zafer temâmiyle çehre-nümâ-yı kader olmamağla, hazzâk-ı a'sâr bu derde devâ tedârükünde terkîb-i cevâris-i efkâr etmişler idi. İşbu müdde'âyı isbât içün bundan akdem biraz zemân imtidâd bulan Nemçe[2] esfârı hilâlinde ba'zı erbâb-ı 'ukūlün muhâkeme yollu kaleme alup, cennet-mekân Sultân Ahmed Hân-ı sâlis hazretlerine Sadr-ı 'asrı İbrâhîm Paşa merhûm vâsıtasiyle 'arz kıldığı makāle-i fevâ'id[3]-kelâle bi-'aynihî nigâşte-i sutûr-i vekāyi' ve dîbâce-i risâle-i bedâyi' kılındı.

Ve hiye hâzih: Nâmdârân-ı asâkir-i 'Osmâniyye'den bir merd-i kârâgâh, zümre-i zâbitân-ı Nasârâ'dan bir şahs-ı bâ-intibâh ile mülâkāt ve takdîm-i merâsim-i ihtirâmla temhîd-i bünyân-ı musâfât edüp, tarafeynden şerâ'it-i 'ahd ü peymân-ı[4] dostî mürâ'âtından[5] sonra esnâ'-ı sohbet ve hilâl-i musâhebetlerinde ahvâl-i sefere ve ba'zı umûr-i hikmet-esere dâ'ir mükâlemelerinin me'âl-i[6] icmâlîsi -ki [Ü4 126a] cevâmi'u'l-kelim ve faslu'l-hıtâb-ı dil-pesend-i megāzî-nisâb ve muhtâr-ı guzât-ı sütûde[7]-cenâbdır- ba'zı zamâyim-i vecîze[8] ile kalıb-ı hüsn ü beyâna ifrâgı istisvâb olunup, Şehinşâh-ı gîtî-penâh, Zıllullâhi 'adâlet-dest-gâh, Râfi'-i livây-ı gazâ vü cihâd, Kāmi'-i bünyân-ı küfr ü 'inâd, Kehfu'l-enâm, Hasenetü'l-eyyâm, Tâchârnü'z-zemân, Hulâsatü'd-devrân, Muhyi's-sünneti's-seniyye, Hâmîyü'ş[9]-şerî'ati'n-Nebeviyye, A'delü's-selâtîn, Ekremü'l-havâkîn; **Beyt**:

Selîlü's-seyfi, Mansûru'l-ketîbeh

---

*.*Târîh-i Cevdet*, XII,255-264'te "Eşkinciler lâyihası" başlığı altında yer alan kısım, metnimizdeki "**Sûret-i lâyiha-i eşkinciyân** ..... intihâ" kısmı ile esasta aynı olmakla beraber görülen bâriz değişikliklerden anlaşıldığına göre buradan alınmamıştır.

1.yârâ-yı Ü4 : bârâ-yı V, T, M

2.Nemçe V, T, M : Nemce Ü4

3.fevâ'id Ü4, V, T : + ["fevâ'id" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek aynı kaligrafi ve siyah mürekkeple sonradan yazılmıştır] M

4.peymân-ı Ü4 : peymâdan V, T, M

5.mürâ'âtından Ü4, V, T : مراعاتاتندن M

6.me'âl-i Ü4, V, M : me'âsir-i T

7.sütûde Ü4 : sütûre V, T, M

8.vecîze T : veçîze V, M : veçîrde Ü4

9.Hâmîyü'ş V, T, M : Hâmî'ü'ş Ü4

*Nediyyü'l-keffi, Me'sûru'n-nefîseh**

Selâtîn-i kirâmın 'adl ü re'fetle ser-firâzı, Mücâhidü fi sebîlllâh Sultân Ahmed Hân[1] Gāzî *halledallâhu şecerete sultânihî fî besîtı'l-arzı bi't-tûli ve'l-'arzı ve eyyede bi-te'yidihî rusûme's-sünneti ve'l-farzı*** efendimiz hazretlerinin rikâb-ı hümâyûn-i şevket-makrûnlarına rûz-merre ta'bîr ile züyûr-i zebân-ı takrîr kılınmak dâ'iye-i semîr-i zamîr-i 'abd-i Fakîr olmağın, Nâzım-ı menâzım-ı 'âlem, Muslıh-ı mesâlih-i ümem, Bânî-i mebânî'-i[2] sulh u salâh, 'Âmir-i ma'mûre-i fevz ü felâh, Kā'id-i ketâ'ib-i 'adl ü dâd, Kâsıd-ı âsâyiş-i 'ibâd[3], 'Amîmü'l-kerem[4], Kerîmü'ş-şiyem; **Beyt:**

Şeref-pîrâ-yı dîvân-ı sadâret
*Sümmiye ceddü sultân-ı risâlet****[Ü4 126b]

Nesr[5]: Sâhib-i devlet hazretlerinin hâk-i 'izzetlerine 'arz u inhâya cesâret olundu. **[Mısrâ]'**[6]**:**

Zihî sa'âdet, olursa kabûle erzânî

Su'âl-i 'Osmânî: Eyyâm-ı tufûliyyetimden bu âna dek tarîk-i cihâd u gazâya[7] sarf-ı nakdîne-i 'ömr-i girân-kadr edüp, umûr-i muhârebede fâ'iz-i nisâb-ı iştihâr ve vâkıf-ı dekāyık-ı hiyel-i gîr ü dâr oldum. Ancak tavâ'if-i Nasârâ'nın alıvâl-i ceng ü harbde olan mehâret ve tarz u tavr u 'âdet ve i'mâl etdikleri edevât ü âletlerde mümâresetleri ne[8] vechiledir, hâric-i[9] hîta-i idrâkim olmağla, ana dahi tahsîl-i vukūf murâd ederim ki, Devlet-i 'aliyye-i ebed-peyvend-i 'Osmânî, ibtidây-ı zuhûrlarından inkızây-ı 'ömr-i Süleymân Hânî'ye dek her seferde gālib olup, Nemçe[10] Çasar'ın ne

---

*."سليل السّيف منصور الكتيبه * ندىّ الكف مأثور النفيسه" = Yalın kılıç, askeri muzaffer, eli açık, arkasında eşsiz eserler bırakan" anlamına gelen Arapça bu sözler, Sultân III. Ahmed-'in tavsîf edildiği bir beyittir.

1.Hân V, T : — Ü4, M

**."خلد الله شجرة سلطانه فى بسيط الارض بالطول والعرض و ايّد بتأييده رسوم السنة والفرض" = Allah onun bütün yeryüzünde iktidâr ağacını ebedî kılsın. Sünnet ve farzı yaşatmasına karşılık Allah onu desteklesin" anlamına gelen Arapça duâ cümleleridir.

2.mebânî'-i V, M : besânî-i Ü4 : مبانئ T

3.'ibâd Ü4, V, T : + ["'ibâd" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek aynı kaligrafi ve siyâh mürekkeple sonradan 68a'nın sol kenarına yazılmıştır] M

4.'Amîmü'l-kerem Ü4, V, T : 'Amîm-i ekrem M

***."شرف پيراى ديوان صدارت * سمّى جدّ سلطان رسالت" = Sadâret dîvânını şerefle süsleyen, Peygamberlik sultânının atası ile isimlenen" anlamına gelen Farsça, Arapça karışımı bir beyittir.

5.**Nesr** V, T, M : — Ü4

6.**[Mısrâ]'** Ü4, V, M : — T

7.gazâya V, T, M : gazâda Ü4

8.ne Ü4, V, M : bu T

9.hâric-i V, T, M : hâtır-ı Ü4

10.Nemçe V, T, M : Nemce Ü4

mertebede[1] kahr u tedmîr ve memleketlerin ne vechile dâhil-i kabza-i teshîr etdikleri kütüb-i[2] tevârîhde nigâşte-i sahâyif-i takrîrdir. Ba'dehû Beç[3] seferi hudûsuna dek ekseriyyâ nusrat u galebe tarafımızda bulunup, ahyânen ba'zı taksîr sebebi ile[4] cânib-i düşmenden dahi emârât-ı[5] galebe zâhir olduğu var idi. Ammâ Beç seferinden sonra istidrâc-ı küffâr mütemâdî ve her mesâffda hezîmetimize bâdî olayor, vechi nedir? Tarafeynin ahvâlini sencîde-i mîzân-ı ferâset [Ü4 127a] edüp, 'aklımın ihâta etdüği mertebenin ifâde-i i'lâmı me'mûldür.

Cevâb-ı Nasrânî: Benim dahi sebeb-i me'âş ve medâr-ı inti'âşım ceng ü pürhâş ve husûm ile savaş olmağın bu bâbda mehâretim kemâldedir. Cenâbınız gibi umûr-i muhârebede mâhir ve vâkıf-ı serâ'ir ü zamâ'ir merd-i behâdır ile şerefyâb-ı sohbet olmağı ganîmet 'add edüp, gerek umûr-ı kârzâr ve gerek desâyis-i mekr-i Çasar'dır, bildiğim mertebe söylerim. Ammâ asker-i[6] İslâmın i'mâl-i edevât-ı kâr-zâr ve icrây-ı merâsim-i gîr ü dârda keyfiyyet-i mehâretlerine kemâ huve hakkuhû vâkıf değilim. Nemçelü'den[7] mesmû'um olan[8] akvâle dahi itibâr etmem ki, a'dây-ı devletleri olmağla, sözleri durûğ idüği meczûmumdur. Mechûlüm olan umûrda cerh[9] u ta'dîl, kânûn-i hikmete muhâlifdir. Lâkin mülûk-i Nasârâ'nın husûsan Çasar-ı[10] bed-peymân'ın cemî' ahvâli, diyârlarında kesret-i siyâhatim ve a'yân-ı devletleri ile kemâl-i ülfetim hasebiyle mû-be-mû mazbûtumdur. 'Alâ vukū'ihî ifâde vü i'lâm ederim. Ammâ pîş-nihâd-ı i'tibâr olacak bir[11] mâdde ki, hadşe-i havâtır-ı asâgir ü ekâbirdir, henûz derkinde 'alclım kāsırdır. Evvelâ bu şübheyi def' edin, ba'dehû sadede şurû' edelim. [Ü4 127b]

Su'âl-i Nasrânî: Bundan akdem Nemçe üzerine bir tarafdan France ve bir tarafdan Macarlu galebe edüp, 'âciz ü fürû-mânde kalmışiken, bervefk-ı dil-hâh ahz-ı intikām edecek mahalde ne îcâb etmişdi[12] ki böyle fursatı fevt edüp, sulha rağbet olundu.

1.mertebede V, T, M : mertebe Ü4
2.kütüb-i Ü4, V, T : + ["kütüb-i" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek aynı kaligrafi ve siyâh mürekkeple sonradan 68a'nın sol kenarına yazılmıştır] M
3.Beç V, T, M : Bec Ü4
4.sebebi ile V, T, M : sebebiyle Ü4
5.emârât-ı Ü4, T : emâret-i V, M
6.asker-i V, T, M : asâkir-i Ü4
7.Nemçelü'den V, T, M : Nemcelü'den Ü4
8.olan Ü4, V, M : — T
9.cerh Ü4, V, M : çerh T
10.Çasar-ı V, T, M : Casar-ı Ü4
11.bir Ü4, V, M : — T
12.etmişdi Ü4, V, T : etmişidi M

Cevâb-ı 'Osmânî: Bu su'âliniz kemâl-i sadâkatden mütebadir ve ber-muktezây-ı 'akl-ı bâhir idiği[1] zâhirdir. Gālibâ murâdınız Karlofça'da[2] mün'akid olan sulha ta'rîzdir. Zîrâ bu su'âller ol esnâda elsine-i nâsda şâyi' olmuşdu[3]. Vezîr Hüseyn Paşa merhûma 'arz olundukda, tevcîh-i hitâb edüp: "Emr-i musâlaha, sebeb-i âsâyiş-i 'ibâd ü bilâd ve bâ'is-i tevfîr-i[4] hazîne ve taklîl-i ecnâd-ı fesâd-i'tiyâd olmağla, mahz-ı hayr idüği meczûm[5] ve makām-ı ihtisâmda kıyâm sûretinde ahz-ı intikām ihtimâli, henüz emr-i mevhûmdur[6]. Bu makūle emr-i mevhûmu[7], meczûma ve kâr-ı mechûlü, ma'lûma tercîh 'inde'l-'ukalâ mezmûmdur" deyüp, silsile-i girih-gîr-i kelâma fâsıla-i sükût vermekle, cenge tahrîz[8] edenlerin akvâline tevcîh-i sâmi'a-i kabûl buyurmamışlardır. Ben dahi bu müdde'âyı tasdîk ve bu tedbîri istisvâb ederim. Eğerçi fursat-ı ganîmetdir ve fevti mûcib-i nedâmetdir. **[Mısrâ]'**[9]:

'Âkıl [Ü4 128a] olan fursatı fevt eylemez

Nesr[10]: Ammâ 'aceze-i re'âyâ -ki vedâyi'-i hâlıku'l-berâyâdır- imtidâd-ı eyyâm-ı ceng ü cidâl ile pâ-mâl[11] olmaları mukarrerdir. Husûsan itlâf-ı mâl ü ricâl ve tazyî'-i edevât-ı harb ü kıtâle mü'eddî olmağla, müntec-i ihtilâldir. Ashâb-ı 'ukūl-i kâmile bu mahzûrâtı mülâhaza ile *es-Sulhu seyyidü'l-ahkâm** müfâdını temessük edüp, her 'asrda mürâ'ât-ı merâsim-i sulh-i hayr-encâma ihtimâm eylemişlerdir ki, her millet miyânında meyâmin-i sulh u salâh, mücerreb ü meczûm ve ibâ vü istinkâf edenler ekseriyyâ nisâb-ı nusratdan mahrûm olmağla, 'âkıbeti mechûl olan fursat-ı kalîleyi, meyâmini ma'lûm olan hayr-ı mahza tercîh etmeğe münâsib görmamişlerdir.

Takrîr-i Nasrânî: Zâbit-i mesfûr beyân-ı nefsü'l-emre tesaddî siyâkında, zimâm-ı kelâmı semt-i hikmete imâle edüp, dedi ki: "Gerek selâtîn-i 'Osmâniyye ve gerek mülûk-i sâ'ire, kalem-rev-i hükûmetlerinde olan efrâd-ı enâmı me'mûlleri üzere makziyyü'l-merâm etmek hâric-i 'uhde-i beşeriyye olmağla, her ne kadar 'adâlet-pîşe ve merhamet-endîşe olurlar ise

---

1.idiği V : idüği Ü4, T, M
2.Karlofça'da V, M : Karloviçe'de Ü4 : Karlofca'da T
3.olmuşdu Ü4 : olmuşidi V, T, M
4.tevfîr-i V, T, M : tevkîr-i Ü4
5.meczûm V, T, M : مجروم Ü4
6.mevhûmdur Ü4, T, M : [mev]hûmdur V
7.mevhûmu Ü4, T, M : merhûmu M
8.tahrîz Ü4, T : tahrîs V, M
9.[Mısrâ]' Ü4, V, M : — [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] T
10.Nesr Ü4, V, M : — [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] T
11.pâ-mâl Ü4 : bay-mâl (بایمال) V, T, M

*."الصّلح سيّد الاحكام" = Barış, varılan sonuçların en güzelidir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

de, her ferdi tatyîb rütbe-i istihâlede olduğu ecilden, kimi 'adâletin yâd ve kimi cevrinden feryâd [Ü4 128b] edegelmişlerdir. Bunların derece-i 'adl ü insâf ve mertebe-i cevr ü i'tisâflarına vukūf, diyâr-ı âharda bulunan 'ukūl-i kâmile erbâbına mevkūfdur ki, garaz u 'ivazdan beriyyü's-sâha oldukları içün 'an'ane-i sikāt-ı ruvât[1] ile resîde-i sem'-i îkânları olan evzâ' u etvâr[2] ve girdâr u güftârlarından hakāyık-ı ahval ve dekāyık-ı i'tidâllerine istidlâl edüp, sebt-i[3] sahâyif-i beyân ederler, ana binâ'en selâtîn-i 'Osmâniyye'nin ibtidây-i[4] zuhûrundan ilâ yevminâ hâzâ vekāyi'-i ahvâl tevârîh-i mu'teberemizde mastûr[5] u mukayyed olmağın; **[Mısrâ]'[6]:**

Cümle târîh-i selef hâtır-nişânımdır benim

Nesr[7]: Mü'eddâsınca bi'l-cümle nakş-ı sahîfe-i derûnumdur. Hâlâ mesned-ârâ-yı serîr-i saltanat olan Halîfe-i İslâm *halledallâhu mulkehû ilâ yevmi'l-kıyâm** hazretlerine mu'âdil, 'aklı kâmil, hayrı şâmil Pâdişâh-ı 'âdil ne resîde-i gûş-i iz'ânımız ve ne meşhûd-i bâsıra-i îkânımız olmuşdur; hall ü 'akd ve[8] kabz u bast ve[8] hilm ü haşem ve[8] 'azm ü cezm ve[8] lutf u 'unf ve ceng u sulhu bi'l-cümle kānûn-i hikmete muvâfıkdır. Mefhar-ı selâtîn-i İslâm idiğine cemî' milel ü düvel müttefikdir. Dekāyık-ı umûr-i külliyye vü cüz'iyyede ihâta-i tâmm [Ü4 129a] ve icrây-ı merâsim-i şerî'atde kemâl-i ihtimâmları ma'lûm-i 'âmme-i[9] enâmdır. Pîrâye-bahş-ı evreng-i saltanat olalı, âsâr-ı hasene ve etvâr-ı müstahseneleri ânen-fe-ânen cilve-ger-i minassa-i zuhûr olmadadır. Kānûn-i hükemâya muvâfık re'y-i isâbet-intimâlarına haml ederim.

Su'âl-i Nasrânî[10]: 'Acîbdir ki mülûk-i sâ'ire devletlerinde menâsıb ekseriyyâ te'bîd üzere tasarruf olunup, fevt olmadıkca veyâ kabâhati zuhûr etmedikce tebdîl etmezler iken, Devlet-i 'aliyye buna mugāyirdir. Zemân-ı kalîlde tebdîlât-ı kesîre vâki' olur. Ba'zıların zemâm mu'ayyen olmağla, mu'tâd-ı kadîm üzere tebdîlinde be's yokdur. Ammâ erkân-ı devlet ve

---

1.ruvât Ü4, V, M : رواه T
2.etvâr Ü4 : emel-vâr V, T, M
3.sebt-i V, T, M : تبث Ü4
4.'Osmâniyye'nin ibtidây-i V, M : 'Osmâniyye'nin ibtidâ'-i Ü4 : 'Osmâniyye ibtidây-i T
5.mastûr Ü4, V, T : mastûrdur M
6.[Mısrâ]' Ü4, V, M : — [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] T
7.**Nesr** Ü4, V, M : — [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] T
*."خلد الله ملكه الى يوم القيام" = Allah onun devletini kıyâmete kadar sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
8.ve [Sonradan müellifce konulmuş gibi gözüküyor] V : — Ü4 : ve T, M
9.'âmme-i Ü4, M : 'imâme-i V, T
10.**Nasrânî** [Metinde yer alan "Su'âl-i 'Osmânî"nin üzeri karalanmış, satırın hizâsına, sayfanın sol kenarına müellif tarafından 2 rakamı ile işaret edilerek "Su'âl-i Nasrânî" yazılmıştır] V : **'Osmânî** Ü4 : **Nasrânî** T, M

a'yân-ı saltanata[1] mahsûs olan menâsıb-ı celîlenin kesret-i tebdîlâtı mûcib-i[2] ihtilâl değil midir? Muktezây-ı ferâset[3] üzere ne hükm edersiz?

Cevâb-ı 'Osmânî[4]: Erkân-ı devlet miyânında olan tebdîlât ve tagyîrât ahvâlini teftîş vazîfemiz değildir. Bu bâbda su'âliniz dahi reviş-i kiyâsetden ba'îddir. Bî-mesâs ü münâsebet bu makūle musâhebete hâceler cümle-i mu'tarıza derler. **Beyt:**

Umûr-i memleket-i hîş Husrevân dânend,
*Gedây-ı kûşe-nişînî tû Hâfızâ[5] me-hurûş**.

Nesr[6]: Beyt-i meşhûru, [Ü4 129b] resîde-i gûş-i hûşunuz olmamışdır. Kulûb-i selâtîn-i kirâm, mehbıt-ı envâr-ı ilhâmdır. Ma'a hâzâ *küllüküm râ'ın ve küllüküm mes'ûlün 'an ra'iyyetihî*** mısdâkınca zaleme-i memâlikden hukūk-i mazlûmîni ihkāk ve mühezzibü'l-ahlâk olan erbâb-ı istihkāka merâhim ü eşfâk ile me'mûrlardır. Husûsan Devlet-i 'aliyye'de i'tibâr, isti'dâd-ı zâtîyedir. Erbâb-ı isti'dâdın kesretine[7] nisbet ile menâsıbın kılleti, kesret-i tebdîlâtı muktezî idiği[8] fünûn-i hikmet-i 'ilmiyyedendir ki, herkes 'alâ kader-i merâtibihim dil-sîr-i nevâl-i ni'am-i pâdişâhî olmağa sebeb olur. Düvel-i sâ'irenin[9] âyîni buna kıyâs olunmaz. Anların i'tibârı ancak haseb ü nesebe olmağla, mansıbları mîrâs hükmündedir. Bî-îcâb mûcib-i tebdîl iktizâ eylemez. Ve bu Devlet-i 'aliyye'de vekîl olan sâhib-i devletin re'y-i isâbet-karînlerine menûtdur Ber-fehvâ-yı *erbâbu'd-düveli mülhemûn**** sâniha-i hâtırları ile 'amel dahi hikmete mübtenî mahz-ı isâbet idüği mukarrerdir. Belki cümle-i muhassenâtdan 'add olunmağa

---

1.saltanata Ü4, V : + ve T, M
2.mûcib-i Ü4, T : mevâcib-i V, M
3.ferâset Ü4, V, M : ferâşet T
4.**'Osmânî** [Metinde yer alan "Cevâb-ı Nasrânî"nin üzeri çizilmiş, sayfanın sol kenarına müellif tarafından 3 rakamı ile işaret edilerek "Cevâb-ı 'Osmânî" yazılmıştır] V : **Nasrânî** Ü4 : **'Osmânî** T, M
5.حافظا V, T, M : **حافظا** Ü4
*.امور مملکت خویش خسروان دانند * کدای کوشه نشینی تو حافظا مخروش = Pâdişâhlar kendi ülkelerinin işlerini bilirler. Ey Hâfız, sen köşede oturan bir fakirsin, sesini fazla yükseltme!" anlamına gelen bu cümleler Hâfız'ın şiirinden alınmış Farsça bir beyittir.
6.Nesr Ü4, V, M : — T
**."کلکم راع و کلکم مسؤل عن رعیته = Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden sorumlusunuz" anlamına gelen bu cümle Buhârî, Cum'a, 11, Cenâ'iz, 32, İstikrâz, 20, Vesâyâ, 9, 'Itk, 17,19, Nikâh, 81,90, Ahkâm, 1; Müslim, İmâre, 20; Ebû Dâvud, İmâre, 1,13; Tirmizî, Cihâd, 27; Ahmed b. Hanbel, II,554,55,108,11,121 gibi hâdis kitaplarında yer alan Hz. Peygamber'in bir hadîsidir (bk. Concordance, II,273).
7.kesretine Ü4, V, T : اکثرتنه M
8.idiği V : idüği Ü4, T, M
9.sâ'irenin V, T, M : sâ'ire Ü4
***."ارباب الدّول ملهمون = Devlet adamları başkalarının görmediğini görür" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

muhtemeldir -ki kudret-i bâliga-i Samedânî, 'azîzi zelîl ve zelîli 'azîz et meğe bunları vesîle kılmışdır- ancak mahzûr, ehl[1] ile [Ü4 130a] nâ-ehli 'adem-i temyîzdedir. Zîrâ Devlet-i 'aliyye vücûd-i insâna teşbîh olun muşdur. Sudûr-i 'izâm baş makāmında olup, sâ'irleri a'zâ ve cevârih[2] me sâbesindedir. Eğerçi her 'uzvun hâlet-i mahsûsa ve harekât-ı ma'lûmes vardır. Ammâ baş eşref-i a'zâ olmağla, cümlesi ana tâbi'dir. Meselâ bi a'mâ esnâ'-i hareketde 'adem-i basîret hasebiyle düşdiği sûretde, medâr- hareket olan ayağı[3] olduğundan mâ'adâ başına dahi zarar isâbeti muhte meldir. Ehl[4] ile nâ-ehli temyîz ü istihdâm[5] düstûru'l-'amel olduğu sûretde kesret-i tebeddülâta müteretteb olacak vâhime-i zarar ber-taraf olur.

Su'âl-i 'Osmânî: Bizim sadedimiz müzâkere-i umûr-i cihâd iken *el-kelâmü yecürrü*[6]*'l-kelâm** meslûk-i akdâm-ı aklâm olmayan vâdîlere 'atf- zimâm olundu. 'Alâ tarîki'l-istitrâd îrâdı fi'l-cümle fâ'ideden hâlî değil ist de; **[Mısrâ]'**[7]:

Gelelim ba'de-ezîn yine sadede

Nesr[8]**:** Bu Devlet-i 'aliyye'nin ezmine-i kadîmeden berü milel-i muhtelife-i Nasârâ ile miyânlarında sûret-yâb-ı vukū' olan dest-bürd-i mu zafferâneleri[9], elsine-i enâmda mezkûr ve tevârîh-i mu'teberede mastûr ol mağla, külfe-i takrîrden [Ü4 130b] müstağnîdir. Anların hazâ'in ü asâ kirine[10] nisbet bizim hazâ'in[11] ü asâkirimiz ed'âf-ı mudâ'af iken, anlar[12] dâ'imâ gālib olup, bizler gâh bî-dest-mâye-i zafer 'avdet ve gâh kesr ü hez îmet ile ric'at edeyoruz, sebebi nedir? Muktezây-ı ferâset üzere ne ma'nâ verirsiz? Takrîr eylemeniz matlûbumdur ki, 'inâyet-i Bârî ile tedârüke kı yâm ve telâfî-i mâ-fâta ihtimâm oluna.

Cevâb-ı Nasrânî: Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'nin şevket ü şânlan ve kuvvet-i kāhire ve nusrat-ı bâhire ile mülûk-i sâ'ireye rüchânları, milel-i

---

1.ehl Ü4, V, T : + ["ehl" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek sonradan aynı kaligrafi v siyah mürekkeple 70a'nın sol kenarına yazılmıştır] M
2.cevârih V, T, M : جوارح Ü4
3.ayağı V, T, M : + üzere Ü4
4.Ehl V, T, M : Ehli Ü4
5.istihdâm V, T, M : istihdâmda Ü4
6.يجر Ü4, V, T : يجرى M
*."الكلام يجر الكلام = Laf lafı açar" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
7.**[Mısrâ]'** Ü4, V, M : — [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] T
8.**Nesr** Ü4, V, M : — T
9.dest-bürd-i muzafferâneleri Ü4, V : dest-bürd-i muzaffereleri T : müstebred-i muzaffereleri
10.hazâ'in ü asâkirine V, M : hazâyin ü asâkirine Ü4 : hazâ'in ü askerine T
11.hazâ'in V, T, M : خزائن Ü4
12.anlar Ü4, V, T : anların M

Nasârâ'da[1] mütedâvil olan tevârîh-i mu'teberede mufassal u meşrûh nigâşte-i kilk-i beyândır. Fütûhât-ı celîleleri, 'izam-ı şânlarına nişân ve mâcerâ-yı merâsim-i kâr-zârda rütbe-i iştihârları mânend-i hâcire-i nehâr zâhir ü nümâyândır. Ancak evâ'ilde asâkir-i endek[2]-şümâr ile düşmen-i kesîre mukâvemet edüp, fî-zemânînâ bu denlü asker-i kesîre ile 'adem-i mukâvemetin vechine im'ân-ı nazar eylesem, evvelâ murâ'ât-ı merâsim-i şerî'atde kusûrunuza, sâniyen kavânîn-i kadîmeye 'adem-i şu'ûrunuza haml[3] ederim ki, mu'zam-ı şerâ'it nusrat-ı[4] şerî'ate ri'âyet ve umûr-i muhârebede kemâl-i mümâresetdir. Zîrâ guzât-ı[5] selefin [Ü4 131a] kavânîn-i nizâm-ı hurûba ziyâde vukūfları ve âyîn-i iltihâmda kemâl-i ruṣûhları var idi. Ve terbiye-i asker ve tesviye-i mevâkıf-ı sufûf ile mevsûf ve şerâ'it-i tanzîm-i umûr-i cihâdı mürâ'ât ile ma'rûf idiler. Ser-i kârda[6] olan zâbitler, sadâkat ü diyâneti zâhir ve cür'et ü şecâ'ati mütevâtir, umûr-dîde ve kâr-âzmûde, müdebbir, sâhib-i şu'ûr, pesendîde-i cumhûr âdemler idi. Girdâr ü güftârları, ihrâz-ı mesûbe-i gazâ ve kesb ü kârları, iğtinâm-ı emvâl-i a'dâ idi. Zirâ'at ü ticârete rağbet etmezler ve gāret ü yağmaya gitmezler idi. Herkes zîr-i destinde olan neferâtın zabt u rabt ve terhîbde[7] merâsim-i i'tidâle mürâ'ât ederler idi. Nefer, zâbitine gerden-beste-i itâ'at ve zâbit, neferine 'alâka-bend-i mahabbet olmağla, her hâlde yek-zebân-ı vifâk idiler. Miyânlarında buğz u şikāk ve gamz u nifâk yoğdu; **[Mısrâ]'**[8]**:**

*Ârî b'ittifâk-ı cihân mîtüvân girift**.

Nesr: Bu üslûb-i mergūb üzere tertîb-i bezm ü rezm ve idâre-i akdâh-ı kifâh edüp, kümeyt-i âteş-i 'inân-ı şemşîri icâle ve hûn-i vücûd-i düşmeni bir[9] vechile isâle ederler idi ki, rezm-gâhda [Ü4 131b] âsiyâblar[10] dâ'ir ve efvâhda müsül sâ'ir olurdu. **Mısrâ'**[11]**:**

Küştelerden bulunmaz idi tarîk

1.Nasârâ'da [Önce "Nasârâ" yazılmış, sonradan muhtemelen müellifce buraya girmesi işaret edilerek satırın üstüne "da" ilâve edilmiştir] V : Nasârâ miyânmda Ü4 : Nasârâ'da T, M

2.endek Ü4, V, M : andan T

3.haml Ü4 : + ["'amel" kelimesi, "haml" kelimesine dönüştürülmüş gibi gözüküyor] V, M : 'amel T

4.nusrat-ı V, M : — Ü4, T

5.guzât-ı Ü4, V, T : اغزاة M

6.Ser-i kârda Ü4 : سركركارده V, T, M

7.terhîbde V, T, M : tergîb ü terhîbinde Ü4

8.yoğdu; **[Mısrâ]'** Ü4 : yoğidi; **[Mısrâ]'** V, M : yogidi [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] T

*."اری باتفاق جهان میتوان کرفت = Beraberlikle cihân zaptedilebilir" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.

9.bu V, T, M : bir Ü4

10.âsiyâblar Ü4, V, M : esbâblar T

11.**Mısrâ'** V, T, M : **[Mısrâ]'** Ü4

Nesr[1]: Nemçe düşmeni her seferde bu zehrâbeleri tecerru' ederek ve şa'şa'a-i savârim-i âteş-bâr-i 'Osmânı kendülere göz açdırmadığını[2] görerek, hamle-i ûlâda münhezim olacakların bilüp, rû-be-rû mukāteleden me'yûs olup tabur[3] ihdâs etmeleriyle, top u tüfeng isti'mâline mümâreset ile mukāvemete başladılar. Ma'a hâzâ evâ'ilde düşmenin bu mertebe nizâmı ve isti'mâl-i edevât-ı harbde mehâret-i tâmmı yoğidi[4]. Temâdî-i eyyâm-ı iltihâm ile ta'lîm ü ta'allüm ederek askeri, nizâm ve devleti, kuvvet-i tâmm buldu. İlâ yevminâ hâzâ gerek eyyâm-ı mükâfeha ve gerek hengâm-ı musâlahada isti'mâl-i edevât-ı hurûb ile tahsîl-i mümâreset ve tevkîr-i mehârete sa'y üzerelerdir. Umûr-i dâhiliyyeye[5] dâ'ir kitâblar tedvîn ve kâr-hâneler binâ eylemişlerdir. Ve bunlar ikdâm u ihtimâmları sebebi ile umûr-i muhârebede kâmil oldular. Asker-i 'Osmânî ise ihmâl ü müsâmahaları hasebiyle 'âtıl kaldılar. Eğer ihrâz-ı mesûbe-i gazâya rağbet olunsa, bu fende dahi tahsîl-i mehâret ve telâfî-i mâ-fâta himmet ederler idi. Zîrâ Nemçe'nin mehâreti, ancak tüfeng isti'mâlindedir, [Ü4 132a] seyfe mukābil olamazlar. Ana binâ'en tabura[6] tehassun ile askerine takviyet verüp, devâm u[7] sebât buldurmuşlardır. Ve mu'tâdları budur ki, piyâde ve süvârî ne mikdâr leşker-i nuhûset-eseri var ise ta'dâd edüp, ortalara tevzî' eder. Her orta bin nefer oldukda, bir zâbit ta'yîn edüp, on[8] bölüğe taksîm eder. Her yüz nefere bir bayrak verüp, bir zâbite teslîm eder ki, zâbit-i evvele tâbi'dir. Neferât-ı mezbûreden firâr [ve][9] ihtilât ihtimâlini def' içün her ortanın libâsını[10] âharın libâsına mugāyir eder[11] ve tüfengleri uzunlukda ve dirhemde ve hıffetde ve sikletde müsâvîdir, tâ ki esnây-ı mukābelede beraber doldurmak, beraber kaldırmak, beraber atmak âsân olup, her hâlde müsâvât bulunmağla, tekâsül ü tecâvüze imkân olmaya. Ba'dehû kat-ender-kat dîvâr gibi metîn ü üstüvâr olup, pâ-ber-cây karâr u sebât olurlar. Bir nefer muhâlefet ve bir zâbit[12] hıyânet edemez. Cümlesi bu tertîb üzere mütesâviyetü'l-akdâm saff-beste-i kıyâm olup, cenge teşmîr-i sâ'id-i

1.Nesr Ü4, V, M : — [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] T
2.açdırmadığını [Metinde önce "açdırmayup" yazılmış, sonradan bu kelime müellifce "açdırmadığını" şekline dönüştürülmüştür] V : açdırmayup Ü4 : acdırmadığını V, M
3.tabur Ü4, V, M : tapur T
4.yoğidi V, T, M : yoğdu Ü4
5.dâhiliyyeye V, M : hîleye Ü4 : dahliyyeye T
6.tabura Ü4 : — V, T, M
7.devâm u V, M : devâm-ı Ü4, T
8.on Ü4, V, T : bir M
9.firâr [Metinde yer alan "و اخرایره" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V : + ve âharlara Ü4 — T, M
10.libâsını V, T, M : libâsı Ü4
11.mugāyir eder V, T, M : mugāyirdir Ü4
12.zâbit Ü4 : zâbite V, T, M

ihtimâm ederler. Kaç[1] saff ise 'ale't-tertîb saff-ı evvel bir fetîlden âteş saçdığı[2] gibi girüye çekilüp, [Ü4 132b] saff-ı sânî hâzır u âmâde bulunmağla, anların yerine gelüp[3], bunlar dahi şerâr-efşân oldukdan sonra, saff-ı sâlis ve râbi' 'alâ merâtibihim bu vechile ikbâl ü idbâr ederek sufûf-i ma'dûdesi nihâyet bulunca, tekrâr saff-ı evvele nevbet gelüp, anlar dahi hâzır u müheyyâ bulunup, hıtâm-ı muhârebeye dek devr-i dâ'im üzere te'âkub ederek bi-lâ-fâsıla[4] ceng ederler. Nemçe bu san'atı ihtirâ' edeli istîlâya başladı. Asker-i İslâm her ne kadar kesîr olsa da bu maküle cenge tâb-âver-i mukâvemet olamaz. Zîrâ bu askerin behâdırları saff-ı evvelde kıyâm edüp, cebân olanlar saff-ı sânîde tevârî edüp, düşmen yüzin görmezler. Ceng-âverlerin mecrûh u maktûllerin görüp, imdâd ü i'ânet edecek zemânda 'inân-rîz-i gürîzân[5] olup, mübâriz-i ceng olan ebtâl-i ricâlin[6] inhizâmına sebeb olurlar. Mâdâm ki girüden nev-be-nev imdâd te'âkub etmeye, ilerüde bulunanlar Rüstem-i dâstân ve kahramân-ı sâhib-kırân dahi olursa, tâkat getürmek rütbe-i istihâlededir. Evâ'ilde bu hâlet düşmen cânibinde dahi var idi; 'âkıbet üslûb-i mezkûr üzere tedârük görüp, [Ü4 133a] vâhime-i firâr u inhizâmdan emîn oldular. Meğer ki bunlar dahi bu vechile mukâbele ve bu tertîb üzere mukâtele edeler[7]. Fî-zemânınâ ise kavânîn-i selefe mürâ'ât olunmadığından mâ'adâ, mümâreseti matlûb olan üslûb-i mergûb dahi bi'l-külliyye metrûk u meslûbdur. Ma'a hâzâ askerî nâmına olan Etrâk u Ekrâd ve sâ'ir tavâ'if-i fesâd-i'tiyâdın niyyetleri, hengâm-ı mükâfahada yağma vü gâret ve eyyâm-ı musâlahada zirâ'at ü ticâretdir. Bu maküle asker ile cenge mübâşeret etmekden, bir müddet mütâreke vechi üzere istirâhat olunup, ricâl-i harbi intihâb ve levâzımını tedârük ü i'dâd ve merâsimin mürâ'âta tahsîl-i isti'dâd etdikden sonra ahz-ı intikâma mübâşeret olunmağa muhtâcdır ki, 'avn-i Bârî ile telâfî-i mâ-fât[8] müyesser ve ke'l-evvel nusrat u zafer[9] mukarrer ola.

Su'âl-i 'Osmânî: Nice[10] kerre vâki' olmuşdur ki, iki asker saff-beste-i kifâh olmuşiken, vakt-i mübâşeretde bir taraf girüye çekilüp[11], ikdâm etmez; bunun sebebi nedir?

1.Kaç [Bu kelime metinde önce "قج" imlâsı ile yazılmışken sonradan müellifce üzeri karalanmış ve "قاج" imlâsına dönüştürülmüştür] V : Kac Ü4, T : Kaç M
2.saçdığı V, M : sacdığı Ü4, T
3.gelüp V, T, M : gelür Ü4
4.bi-lâ-fâsıla V, T, M : bi-lâ-fâsıl Ü4
5.gürîzân V, T, M : gürîz Ü4
6.ricâlin V, T, M : + dahi Ü4
7.edeler Ü4, V, T : ederler M
8.mâ-fât V, M : mâ-fâta Ü4, T
9.zafer Ü4, V, T : muzaffer M
10.Nice Ü4, V, M : Niçe T
11.çekilüp Ü4, V, M : cekilüp T

Cevâb-ı Nasrânî: Ser'asker olanlara[1] mu'zam-ı şurût-i cihâd, ezmine-i cengi bilmeğe ictihâddır. Evvelâ rezm-gâha kadem-nihâde-i vusûl olup, müretteb alây [Ü4 133b] u ihtişâm ile saff-beste-i kıyâm oldukda, etrâf u cevânibe tevcîh-i nazar-ı im'ân eder. Eğer rüzgâr kendüye muvâfık idüğün müşâhede ederse[2], cenge şurû' eder. Eğer rüzgâr taraf-ı düşmenden vezân olursa, mübâşeret etmiş bulunursa da girüye çekilüp, tevâfuk-i rüzgâra tevakkuf eder, ammâ bu ric'at ü idbârda mahzûrât-ı 'adîde vardır. Bir mertebede ihtiyâta muhtâcdır ki, sufûfu müteferrika ve perîşân olmaya. Sebeb-i ric'ati asker dahi bilüp, inhizâm ihtimâli ihtilâl vermeye. Ma'âzallâh tefrika düşüp, perîşân olmak lâzım gelürse, inhizâm mukarrerdir. Asker-i 'Osmânî ise emr-i nizâma 'adem-i ihtimâmdan nâşî sûret-i idbâr müşâhede etdikleri gibi, vâkıf-ı desâyis-i umûr olmazdan mukaddem 'inân-engîz-i gürîz olmağa mu'tâd olmuşlar. Ve Nemçe'ye mağlûbiyyetleri ekserî bu cihetdendir. Bir kerre idbâr etdikden sonra bir dahi ikbâl etmezler. Hâh u nâhâh ikbâl etdirseler de, pâ-ber-cây-ı karâr olmazlar. Ammâ Nemçelüler[3] her ne kadar ikbâl ü idbâr etseler, aslâ saffları perîşân etmezler ve gālib olsalar dahi gāret ü yağmaya gitmezler. Asker-i 'Osmânî bu nizâma mürâ'ât etmediklerinden [Ü4 134a] zarar-keşîde olayorlar.

Su'âl-i 'Osmânî: Bu takrîrinize göre evkāt-ı muhârebeyi bilüp, ikbâl ü idbârda ihtiyât, mu'zam-ı şerâ'it-i cihâd idiği ma'lûm oldu. Emmâ bu Devlet-i 'aliyye'nin mu'tâdı, düşmeni her ne cânibde bulursa mübâlât etmeyüp, üzerine varup, hâh u nâ-hâh mukābil olmakdır. Nusrat u hezîmetden kangısı müyesser ise kazâya rızâ verüp, vakti fevt etmezler Ve'l-hâsıl hıfz u hirâset-i memleket ve tanzîm-i asker-i nusrat-menkabet ile tekayyüd olunup, bir müddet mütâreke vechi üzere ârâm olunsa, münâsib değil midir? Askerimiz karîn-i nizâm ve mühimmâtımız temâm oldukdan sonra yine cenge kıyâm olunsa, yedimizden intizâ' olunan kılâ'ın istirdâdı âsân olmaz mı, ne mülâhaza edersiz?

Cevâb-ı Nasrânî: Nizâmsız asker ile nizâmlı askere mukābele düşvârdır. Düşmen tarafı gālib iken sulha rağbet olunsa, beher-hâl taraf-ı gālibin murâdı üzere olmağa muhtâcdır. Bu sûretde sulha müsâ'ade olunmadığı[4] sûretde asker-i İslâmın bu kesretine göre sene-i âtiyede ihtimâm olunsa, Nehr-i Morova'yı hıfz u hirâset mümkindir. İkinci seneye dek [Ü4 134b] mukaddemâ takrîr etdiğim vech üzere tekayyüd olunduğu takdîrce nizâmlu asker tedârükü kābil olduğu sûretde ceng şekl-i âharda olup, emârât-ı galebe nümâyân oldukda, düşmen hazîne ve asker cem'ine muzâyaka

1.olanlara Ü4, V, T : olanlar M
2.ederse V, T, M : eder ise Ü4
3.Nemçelü'ler V, T, M : Nemçelü Ü4
4.olunmadığı Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "اولنمادیغی" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "اولنمدیغی" şekline dönüştürülmüştür] V

çeküp, iki üç[1] seneye dek Devlet-i 'aliyye'nin murâdı üzere sulha tâlib olması mukarrerdir. Emmâ zemân-ı kalîlde neferâtı tanzîm mümkin olsa da, mütefennin ve kâr-âzmûde zâbitler tedârük etmeğe vâfir zemân gerek zann ederim. Bu ecilden umûr-i müte'assire ile itlâf-ı[2] mâl ü ricâl[3] etmeden musâlahayı enseb görürüm.

Su'âl-i 'Osmânî: Eğer düşmen Belgırad ve Temeşvar'ı teslîm ederse, sulha rağbet münâsib midir ve bu sulh pây-dâr olur mu, ne mülâhaza edersiz?

Cevâb-ı Nasrânî: Bu su'âle cevâb müşkildir. Evvelâ sulha mübâşeret ve rağbet kangı tarafdan olduğu ma'lûmum[4] değildir. Eğer Nemçe tarafından rağbet olundu ise, galebesi nümâyân iken bî-îcâb-ı mûcib kal'a verüp, sulha tâlib olmasında bir sırr-ı hafî vardır. Kemâl-i ıztırârından nâşî idiği mahall-i şübhe değil ise, bu sûretde kahır u tedmîri mümkin iken sulha hâcet [Ü4 135a] nedir? Eğer bu 'illeti yok ise sûret-i galebede teslîm-i kılâ' ile sulha tâlib olursa dimek, ne ma'nâyadır? Bu mülâhaza nice hâtıra gelür. Farazâ lisâna gelse de hîleye mahmûldür[5], vech-i âhar ihtimâli yokdur.

Su'âl-i 'Osmânî: Eğer Nemçe sulha tâlib olmasaydı, İngiltere Kıralı tevassut edüp, tarafeyni musâlahaya nice te'ahhüd edebilürdi?

Cevâb-ı Nasrânî: Benim bildiğim ol vakt henüz nakz-ı 'ahd olmamışdı[6]. Bu kâr-ı nâ-hencâr sâ'ik-i takdîr ile zuhûr eyledikde, İngiltere Kıralı bu husûsu Casar ile müzâkere eyleyüp, kendüye intisâbı sebebi ile hayrhâhı olduğun bildirüp, ruhsat-dâde-i cevâz olmuşidi[7]. Ol dahi ıslâh-ı zâtü'l-beyn içün 'Osmânlu'ya Çasar'ın[8] sulha rağbetin 'arz edüp, Çasar'a[9] dahi: "'Osmânlu tâlibdir" deyü söyler. Bu vechile iki devletin miyânını musâfât edüp[10], bu takrîb ile kendü dahi tarafeynden ihtirâm bulmak ister.

Su'âl-i 'Osmânî: Kelimât-ı hikmet-simâtın bi'l-cümle nakş-ı sahîfe-i derûnumuz oldu. Ve böyle düşmene asker-i bî-nizâm ile mukâbeleden, musâlahanın rüchânı bilindi. Sulh olunmaz ise terbiye-i askere kâdir zâbitler tedârük olundukda, ne yüzden hareket olunmalıdır?[11] [Ü4 135b]

1.üç M : üc Ü4, V, T
2.itlâf-ı Ü4, V, M : اللاف T
3.ricâl Ü4, V, T : ricâ[l] M
4.olduğu ma'lûmum Ü4, T : olduğu ma'lûmum [metinde "olduğum" yazılmışken son kısmın üzeri karalanmış, üstüne müellifce "olduğu ma'lûmum" ilâve edilmiştir] V : olduğum ma'lûm M
5.mahmûldür V, T, M : mahlûldür Ü4
6.olmamışdı Ü4 : olmamışıdı V, T, M
7.olmuşidi V, T, M : olmuşdu Ü4
8.Çasar'ın T : Casar'ın Ü4, V, M
9.Çasar'a T : Casar'a Ü4, V, M
10.edüp Ü4 : — V, T, M
11.olunmalıdır? Ü4, V, T : olunma mıdır? M

Cevâb-ı Nasrânî: Serdâr-ı ekrem hazretleri mukaddemâ takrîr etdiğimiz[1] vech üzere tertîb-i sufûf ve ta'yîn-i erbâb-ı süyûf edüp, kendüler rûh-i asker-i pür-fütûh olup, kalb-i sipâhda 'izz ü temkîn ile mekîn olurlar. Ve mütekallidân-ı süyûf ve esliha olan ser-i kârân, melâ'ike-i ulî-ecniha[2] gibi âmâde-i peygâr olup, yemîn ü yesârda karâr eder. Ve mübâşir-i ceng olan ser-bâzâne[3] pey-der[4]-pey ve nev-be-nev imdâd ü i'ânet ile haber-i[5] küsûra sarf-ı makdûr eder. Zîrâ saff-ı evvelde ceng edenler şîr-i jeyân olsa da, i'ânet ü imdâda muhtâclardır. Sâ'ir neferât dahi yerlü yerince mürâ'ât-ı merâsim-i nizâm ederek kat-ender-kat, saff-ender-saff durup, mütesâviyetü'l-akdâm hem-pâ vü hem-zimâm olup, mahtûbe-i şehâdete nakd-i cân îsâr etmek arzûsiyle cenge birden ikdâm ederler. Hamle-i ûlâda rahş-ı şemşîri, 'arsa-gâh-ı dâr u[6] gîrde germ-reftâr etmeğe imkân olmadığı sûretde, Nemçe tertîbi üzere top u tüfeng ile mukābele evlâdır. Bu vechile mübâşeret olunursa, galebe vü nusrat müyesserdir. Emmâ edevât-i kâr-zâr -ki cebe vü cevşen ve tîr ü[7] siper u sinândır[8]- müstevfâ bulunmaludur. Ve muhâlefet edenlere tertîb-i cezâ [Ü4 136a] ve izhâr-ı celâdet edenlere ihsân u 'atâ ile terhîb ü tergîb ve havf u recâ kavâ'idi icrâ olunmalıdır[9]. Ve düşmene za'f göstermeyüp, pâ-ber[10]-cây-ı sebât olursa[11] da, imdâd ile takviyet vermek ehemm-i umûr-i[12] muhârebedir. Devlet-i İslâmiyye'nin kuvveti kemâlindedir. **[Mısrâ]'**[13]:

Mesâff-efrûz, ceng-endûz ve[14] *a'dâ-sûz, şîr-efken**

Nesr[15]**:** Behâdırlar çokdur[16], ancak nizâm-ı a'dâya mukābil nizâma[17] ihtimâm etmezler. Fekat noksânları budur; zîrâ asker her ne kadar bisyâr u

---

1.etdiğimiz Ü4 : etdüğümüz V, T, M
2.ecniha Ü4, V, M : ecnihat T
3.ser-bâzâne Ü4, V, M : ser-pâzâne T
4.pey-der V, T, M : + [Burada yer alan "vav" harfinin üzeri çizilmiştir] Ü4
5.haber-i V, T, M : cebr-i Ü4
6.dâr u Ü4 : dâr V, T, M
7.tîr ü V, M : tîr-i Ü4, T
8.senândır V, T, M : vesnândır Ü4
9.olunmalıdır [Bu kelime önce "اولنمالودر" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "اولنماليدر" şekline dönüştürülmüştür] V : olunmaludur Ü4 : olunmalıdır T : olunma mıdır M
10.ber V, T, M : per Ü4
11.olursa V, T, M : olunursa Ü4
12.umûr-i V, T, M : şurût-i Ü4
13.**[Mısrâ]'** Ü4, V, M : — [Ufak bir yer boş bırakılmıştır] T
14.ve Ü4 : — V, T, M
*."مصاف افروز جنك اندوز و اعدا سوز شير افكن" = Saf bağlayan, savaşan, düşmanı yakan, arsaları yıkan" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.
15.**Nesr** Ü4, V, M : — [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] T
16.çokdur Ü4, M : cokdur V, T
17.nizâma Ü4, M : + [Bu kelime metinde önce "nizâm" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "nizâma" şekline dönüştürülmüştür] V : nizâm T

behâdır-ı kâr-güzâr olursa da, ittifâk-ı kelime ile nizâm bulunmadıkca[1] yüz ağartmazlar ve yalnız zâbitlerin celâdet ü cesâretleri kifâyet etmez.

Su'âl-i 'Osmânî: Takrîrin üzere ahz-ı intikām, nizâma mevkūf idiği müte'ayyen ve askerimizin 'adem-i nizâmı mütebeyyen oldu. Nemçe gibi tertîb-i nizâm vâfir zemâne muhtâc, askerimiz nizâm bulunca, mütâreke vechi üzere sulha rağbet iktizâ eder. Anların ise tuğyânı ziyâde ve askeri âmâde; **[Mısrâ]'**[2]:

Çîst yârân-ı tarîkat ba'de-ezîn[3] *tedbîr-i mâ**

Cevâb-ı Nasrânî: Siz dahi askeriniz ile havâlî-i serḥadd-i İslâmiyye-'de hâzır u âmâde[4] bulunup, etrâfa çeşm [Ü4 136b] ü gûş salup, hıfz u hirâsete tekayyüd edersiz. Mukābele lâzım gelürse, takrîrimiz üzere mübâşeret olunur. Mütâreke olunursa, tahsîl-i nizâma isti'dâd ü rağbet ve şerî'ate ri'âyet ve hükkâma itâ'at ve zâtında cevher ü[5] kābiliyyet ve şemâ'ilinde âsâr-ı şecâ'at olanları intihâb u intikād edüp, yağma-gerân-ı hezîmet-i'tiyâdı[6] tard u ib'âd edersiz -ki bî-nizâm olan erâzil-i askerin ekserinden bu makūle müntehab askerin ekalli evlâdır- zîrâ ta'lîm ile nizâma ḳābil ve a'dâya mukābil olabilürler. Lâkin bu umûru ta'lîm ve ricâlini tertîbe[7] kâr-âzmûde zâbitler tedârükü düşvârdır. Mümkin olsa da husûlü murûr-i zemâne muhtâcdır. Şimdilik ehven-i[8] şerreyn bunu mülâhaza ederim ki, def'-i sâ'il ve ref'-i gavâ'il içün Nemçe'nin 'adû-yi cânı olup, akvâline i'timâd olunan tavâ'if-i Nasârâ'dan müretteb ü müsellah, hiyel-i[9] hurûbda mâhir ve emr-i nizâmda mehâretleri zâhir yirmi otuz bin asker tedârük olunup, eyyâm-ı seferde verile gelan[10] bahşiş ve 'ulûfe vü ta'yîn bunlara ihsân buyurulsa, sayf u şitâda âmâde ve vaktiyle [Ü4 137a] makām-ı hidmete pâ-nihâde olmaları ile düşmene rahne ve askere bâ'is-i takviyet ve mûcib-i gayret ve merâsim-i nizâm, tahsîle âlet olurdu.

Su'âl-i 'Osmânî: Eğerçi bu dahi su'âl-i evvelin 'aynı olmağla, hâsılı tahsîl kabîlindendir. Emmâ çâre-cûy-i intikām olduğumuz ecilden, bu

---

1.bulunmadıkca Ü4, M : bulunmadıkca [Bu kelime önce "بولنمادقجه" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "بولنمدقجه" şeklinde düzeltilmiştir] V : bulmadıkca T

2.[Mısrâ]' Ü4, V, M : — [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] T

3.ezîn Ü4, M : zeyn V, T

*."چیست یاران طریقت بعد ازین تدبیر ما" = Tarîkat dostları! Bundan sonra tedbîrimiz ne olacaktır?" anlamına gelen Farsça bir mısrâdır.

4.âmâde Ü4, T, M : + [Burada yer alan "ve âmâde" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V

5.cevher ü Ü4, T : cevher V, M

6.i'tiyâdı V, T, M : i'tibârı Ü4

7.tertîbe Ü4, T : ترتیبنه V, M

8.ehven-i Ü4, V, M : ehve[n]-i T

9.hiyel-i : hiyel ü Ü4, V, T, M

10.gelan [Bu kelime metinde önce "gelen" imlâsı ile yazılıp üzeri karalanmış, müellifce sonradan üstüne "gelan" imlâsı ile yazılmıştır] V : gelen Ü4, T : gelan M

vechile i'âde-i kelâm ederim ki, sûret-i galebe nizâma mevkûf ve nizâm ise murûr-i zemâne muhtâc olmağla, mütârekenin rüchânı ma'lûm oldu.

Cevâb-ı Nasrânî: Düşmene sefer iki tarîkle olur. Tarîk-i evvel müretteb ve mükemmel asker ile hareket ve düşmeni her ne mahalde bulursa mukābil ve mukātele edüp, gālib olundukda kal'asını dahi muhâsara etmekdir. Tarîk-i sânî düşmen niyyeti ile mühimmât-ı seferiyyeyi bî-kusûr tedârük ve tekmîl etdikden sonra, müstevfâ asker ile serhadd-i İslâmiyye'de darb-ı hıyâm-ı ârâm edüp, ahvâl-i düşmene çeşm ü gûş ile müterakkıb ve bâdî-i emirde cenge kıyâm etmez. Zâhirde sûret-i hareket gösterüp: "Bugün, yarın" diyerek düşmeni giriftâr-ı 'ukde-i teşvîş edüp[1], bu behâne ile hem memleketi hıfz u hirâset etmiş olup ve hem düşmene bî-hûde masraf [Ü4 137b] çekdirmiş[2] bulunur. Bu tarîk, ecnâs-ı askere 'adem-i i'timâddan nâşîdir, yahud mahall-i ma'reke nâ-münâsib olduğu içün[3] beher takdîr bu sûretde kavî düşmen ile terk-i cidâl, kıtâlden evlâdır. Emr-i seferde mehâreti olan serdârân-ı kâr-âgâh ekseriyyâ bu tarîke zâhib olmuşlardır. Ve zımnında menâfi'-i kesîre bulmuşlardır. Emmâ murûr u 'ubûr edecek yollarını ve sularını ve sa'b u âsân[4] olan mahalleri bilmek lâzımdır.

Su'âl-i 'Osmânî: Sene-i âtiyede düşmen ne gûnâ tedârük görecekdir ve ne semte hareket edecekdir, ma'lûmunuz mıdır? Ve asker-i İslâm nice hareket etmek münâsibdir, bu bâbda dahi[5] tedbîriniz nedir?

Cevab-ı Nasrânî: Sene-i âtiyede müstevfâ asker ile hareket ve evkāt-ı sâ'ireden evvel serhadd-i İslâmiyye'de ikāmet ve tarîk-i sânî üzere hıfz u hirâset ile mukayyed olup, düşmene meydân vermemeğe[6] ihtimâm olunmaludur. Zîrâ Nemçe, Belgırad havâlîlerinde taburunu cem' edüp, ya Timurkapu'dan geçüp, Eflâk cânibine ve andan Nehr-i Tuna'yı geçüp, murâd eyledikde Niğbolu'ya 'azîmet eder. Nehr-i Tuna'da olan sefînelerin ve Erdel içinden[7] çıkup, Niğbolu civârında Tuna'ya mülâkî olan Nehr-i Oltı ile Erdel'de müheyyâ eylediği sefînelerin [Ü4 138a] yüridüp, ol havâlîleri zabt, iki tarafdan zâd ü zahîresin tahmîl ü tahvîl edüp, ol havâlîleri zabt u teshîr murâd eder, yahud Belgırad'dan Tuna'yı geçüp, Niş tarafına gider. Bu takdîrce Nehr-i Morova'yı Köpri[8]'ye dek tathîr ve Tuna'da olan sefâyin ile zâd ü zahîre ve mühimmâtın nakl ü tahvîl ve Köpri civârında muhkem meterisler ihdâs edüp, Niş muhâsarasına ikdâm eder. Mâdâmki Nehr-i Morova'da se-

1.edüp V, T, M : eder Ü4
2.çekdirmiş Ü4, V, M : cekdirmiş T
3.içün V, T, M : içündür Ü4
4.olan Ü4, T, M : — V
5.dahi V, M : — Ü4, T
6.vermemeğe V, M : vermameğe Ü4, T
7.içinden M : icinden Ü4, V, T
8.Köpri [Bu kelime önce "Köprü" imlâsı ile yazılmış, sonradan "Köpri" imlâsına dönüştürülmüştür] V : Köprü Ü4, T, M

fâyini cereyân edüp, Köpri kurbunda zehâyir ü mühimmâtı âmâde ola, her ne semte 'azîmet ederse kābildir. Bu gā'ileyi def'a rütbe-i imkânda olan tedârük, vakt-i şitâda her ne tarîkle olursa İrşova'yı dest-i düşmenden tahlîs ve kemâl-i takviyyet ile muhâfaza etmekdir, tâ ki Eflâk cânibine sedd-i sedîd olup, murûrlarına mâni' u hâciz olmağla, ol havâlîye emniyyet hâsıl ola. Ve sevâhil-i Nehr-i Morova'yı Tuna'ya mülâkî olduğu mahalden yukaru başına varınca, geçid[1] ihtimâli olan yerlerde muhkem meterisler ile takviyyet verilüp, etrâfını bir mertebede[2] muhâfaza etmelidir ki, bölük bölük asker biri birine karîb mahallerde tevakkuf edüp, [Ü4 138b] ahvâl-i düşmene çeşm u gûş olup, gicede ve gündüzde bir tarafdan düşmen zuhûr ederse, herkes[3] civârında olan askere iblâğ-ı peyâm etmek mümkin ola ki, taburu ile gelüp, bir mahalden 'ubûr etmek murâd ederse, ol havâlîde asker bulunmağla, der-'akab tecemmu' edüp, murûr u 'ubûrlarına mümâna'ata kādir olalar. Bosna tarafına dahi müstevfâ asker tedârük olunup, hâzır u müheyyâ bulunmalıdır. Morova'dan berü tarafa 'ubûr etdiği sûretde, Bosna'daki asker Hırvatlığ'a teveccüh eyleyeler. Bu tarafdan dahi asker-i İslâm sa'bu'l-murûr olan yollara sedd-keşîde-i mümâna'at olalar. Eğer askerin Hırvatlığ'a 'azîmetin işidüp, tabur ile ol tarafa giderse, İrşova'nın teshîri müyesser olduğu sûretde, anda dahi müstevfâ asker bulunmaludur ki, Temeşvar'ı muhâsara edüp, Bosna'dan 'avd ü insirâf edince teshîre kādir olalar. Morova sâhilinde bulunan asker dahi Belgırad'a ve sâ'ir iktizâ eden mahallere hareket eyleyeler. Kezâlik Tuna'da sefînelerinin cereyân ihtimâli olan mahallerde asker, meterisler ve hendekler tedârük [Ü4 139a] ve toplar vaz' edüp, murûruna mâni' olalar. Ve cisr ihdâsına imkân olan mahallerde dahi ziyâde tedârüke muhtâcdır.

Su'âl-i 'Osmânî: Bu minvâl üzere tedârük ne güzel! Lâkin tecemmu' u ikāmet edecek mahalleri ve her mahalde[4] ne mikdâr askere muhtâcdır, anı dahi beyân eyle ki ana göre tedârük görile.

Cevâb-ı Nasrânî: Bu diyârlarda seyâhatim olmadığından turuk u mesâliki mechûlümdür. Mahall-i ikāmetlerin ta'yîn edemem. Lâkin bu vechile tedârük, vakt-i şitâda gerekdir. Ve asker-i İslâm düşmenden mukaddem[5] hareket edüp, berü mahall-i ma'hûdda âmâde bulunmalıdır ki, Nehr-i Morova'yı[6] 'ubûr edüp, berü cânibde tehassun edecek mahall tedârük eylemeye. Gaflet olunursa Niş'den havf olunur. Eğer def'a imkân olmayup, tabur-i menhûsu Niş üzerine gelürse, Bosna tarafında müstevfâ asker bu-

1.geçid V, M : gecid Ü4, T
2.mertebede V, T, M : mertebe Ü4
3.herkes Ü4 : heb V, T, M
4.mahalde Ü4, V, T : halde M
5.mukaddem Ü4, V, T : + ["mukaddem" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek aynı kaligrafi ve siyah mürekkeple sonradan 75a'nın sol kenarına yazılmıştır] M
6.Morova'yı V, T, M : Morova'ya Ü4

lunmaludur ki, Belgırad tarafına gelmeğe ve berü cânibine geçmeğe[1] kādir olmayalar, tâ ki vaktiyle Tuna'dan asker geçürüp[2], iki tarafa takviyyet verüp, 'ubûr edecek sefînelerine mümâna'at edeler. Buna imkân olursa, Niş'den ferâgat ve girüye 'avdet edeceği mukarrerdir. [Ü4 139b] Lâkin bu tedârüklerin cümlesinden ahsen ü eyser olan İrşova'nın pişîn[3] feth u teshîridir.

Su'âl-i 'Osmânî: Bu îrâd olunan mevâdd-ı 'adîdenin su'ûbeti mukarrerdir. Bu gûnâ tedârük kaydı ile it'âb-ı nüfûsdan, mütâreke vechi üzere musâlaha ahsen olmağla, li-maslahatin sulha cevâz ve mükâlemesine ruhsat gösterilmek her millet ve devlet miyânında 'âdet-i kadîme değil midir?

Cevâb-ı Nasrânî: Kelâmınız sâdık ve nefsü'l-emirde mutâbıkdır. Li-maslahatin sulha rağbet her devlet miyânında[4] resm-i kadîm ve de'b-i müstedîmdir ve ba'zı vakitde mertebe-i vücûbdadır. Ve bu def'a li-ecli'l-maslaha sulha müsâ'ade olunup, bir müddet ârâm u âsâyiş ile merâsim-i nizâm-ı mezkûrda tahsîl-i mümâreseden sonra, vakt-i vüs'atde ahz-ı intikām mümkindir. Tedâbîr-i müstahsene hiyel-i[5] hurûbdan bir nev' ve üslûb-i hakîmâneden bir fasıldır. Nemçe dahi bu bâbda mâhir olmağla, sulha rağbet etmek gerek, zîrâ nice mülûk-i Nasârâ kendiden[6] âzürde vü bî-zâr olmağla, Devlet-i 'aliyye'ye istizhâr ile harekete medâr ederler. Bu takrîb ile anların gā'ilesini def' içün sulh olur. Eğer igfâle mebnî hîleye mahmûl [Ü4 140a] değil ise, bu esnâda muharebeden musâlaha ensebdir.

Su'âl-i 'Osmânî: Eğerçi sadâkatine vusûk u i'timâdım var. Ekser kelâmın vâkı'a mutâbık ve 'akla mülâyim, fâ'ideden hâlî değil, emmâ *el-küfrü milletün vâhidetün** muktezâsınca dâ'imâ kâfir tarafını tercîh ile tahdîş-i sâmi'a edecek söz söylersin[7]. Devlet-i 'Osmâniyye niçe[8] def'a gālib ve maglûb olmuşlardır ve kâfirden isti'ânet etmamişlerdir. Mülûk-i mâziyye eyyâmında niçe vekāyi'-i mûhişe zuhûr edüp, yine Hakk sübhânehû ve Te'âlâ encâmını hayra tahvîl eylemişdir. Mâni' u mu'tî ve[9] zârr u nâfi' Ce-

---

1. cânibine geçmeğe V, T : cânibine gecmeğe Ü4 : cânibe geçmeğe M
2. geçürüp V, T, M : gecürüp Ü4
3. pişîn Ü4, V, T : bişîn M
4. 'âdet-i ..... miyânında V : 'âdet-i kadîm değil midir? **Cevâb-ı Nasrânî:** Kelâmınız sâdık ve nefsü'l-emirde mutâbıkdır. Li-maslahatin sulha rağbet her devlet miyânında Ü4 : — T : 'âdet-i kadîme değil midir? **Cevâb-ı Nasrânî:** Kelâmınız sâdık ve nefsü'l-emre mutâbıkdır. Li-maslahatin sulha rağbet her devlet miyânında M
5. hiyel-i V, T, M : hiyel ü Ü4
6. kendiden Ü4, V, M : kendüden T

*. "الكفر ملة واحدة = Küfür tek millettir" anlamına gelen bir sözdür.

7. söylersin Ü4, V, T : + [Muhtemelen bu kısımdaki bilgilerle ilgili olarak M 75b'nin sağ tarafında ayrı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple şu kayıt vardır: "Behey âdem, sağ olup da bu def'a görmeli idin!"] M
8. niçe Ü4, V, M : nice T
9. ve V, M : — Ü4, T

nâb-ı Hakk'dır. Nusrat u hezîmet, vâbeste-i[1] dest-i takdîr, ancak tedbîrde taksîr ile mu'âhaze olunur. İbtidâ'-i zuhûr-i Devlet-i 'aliyye'de kırk nefer âdem Anadolu'dan geçüp, Rumeli'ni âverde-i kabza-i teshîr etdikleri tevârîhde manzûrunuz olmadı mı? İrâde-i 'aliyye-i Samedânî ta'alluk ederse, telâfî-i[2] mâ-fât cezm-gerde-i yakînimizdir. Bir vakitde kefere, kuvvet-i istidrâc ile Kuds-i şerîf'e dek itâle-i dest-i istîlâ etmişler iken, Mısır Sultânı -ki[3] hâlâ kalem-rev-i 'Osmâniyye'dendir- şirzime-i kalîle ile gâlib olup*, bervefk-ı dil-hâh kahr [Ü4 140b] u tedmîr etmişdir. Dîn-i Muhammedî hakk ve gâlib-i mutlakdır; *el-Hakku ya'lû ve-lâ yu'lâ 'aleyh***. Vâki' olan küsûr kendi kusûrumuzdandir. Kemâl ü zevâl müte'âkıbdır. Düşmenin istidrâcı kemâlin buldu, zevâli dahi karîbdir; **[Mısrâ]'**[4]:

Yine makhûr ederiz düşmeni in-şâ'allâh

Nesr: 'Urvetü'l-vuskây-ı tevekküle teşebbüs eylemişizdir. Ancak hâtime-i su'âlim budur ki, Nemçe'nin husûmeti bu Devlet-i 'aliyye'ye mi münhasırdır, yohsa sâ'ir[5] mülûk-i Nasârâ'dan dahi düşmenleri var mıdır, ve anlar kimlerdir, beyân eyle? Ve sulh mün'akid olursa, tevehhüm olunan zarar-ı âtiyeden ictinâba tarîk nedir, söyle?[6]

Cevâb-ı Nasrânî: Benim dostum, gâlibâ ba'zı sözlerimiz tab'-ı şerîfinize[7] girân gelmiş gibi ma'zûr ola. İsti'lâmınıza binâ'en her ne ki îrâd olunmuşdur, muktezây-ı ferâsetim üzere reviş-i ahvâlden istidlâl etdiğim keyfiyyetdir. Ve murâdım Nemçe'nin hîle-kârlığın i'lâm ve merkûz-i zamîr-i mel'anet-semîri olan desâyis ü[8] mekrin ifhâmdır. Yohsa nusrat u hezîmet,

---

1.vâbeste-i V, T, M : وا سبته Ü4

2.telâfî-i Ü4, T, M : telâkî-i V

3.ki Ü4 : — V, T, M

*.olup Ü4, V, T : + [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak M 76a'nın sol kenarında ayrı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple şu kayıt vardır: "İşte bu biliş ile bu dereceye geldi. Evvelki 'acz ne idi?"] M

**."الحقّ يعلو ولا يعلى عليه = Hakk yücedir, hiçbir şey onun yüceliğini aşamaz" anlamına gelen Arapça bu söz, "İslam yücedir, hiçbir şey onun yüceliğini aşamaz" anlamına gelen ve Buhârî, Cenâ'iz, 79'da bulunan Peygamberimiz'in bir hadîsinin (bk.Wensinck, IV,341) halk arasında meşhûr olmuş şeklidir (bk.el-'Aclûnî, I,127).

4.**[Mısrâ]'** Ü4, V, M : — T

5.sâ'ir Ü4 : — V, T, M

6.söyle? Ü4, V, T : [Bu kısımlarla ilgili olarak M 76a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple şu kenar notu vardır: "Nemçe'nin dostu ibtidâ Devlet-i 'aliyye'dir. Zîra Sultân Süleymân'a kadar Devlet-i 'aliyye gâlib idi. Sonraları bîzâr olarak tesviye-i asker edüp gâlib gelmeğe başladı. Ol vakt mukâbele bi'l-misl kā'idesince ri'âyet lâzım idi, gaflet olunarak pey-â-pey sefer açılup, beherinde bir takım memleket verilmiş, bu vechile zengin olmasına Devlet-i 'aliyye sebeb olarak dostluk eylemişdir"] M

7.şerîfinize V, T, M : şerîfe Ü4

8.desâyis ü ["ve" sonradan ilâve edilmiş gibi gözüküyor] V : desâyis-i Ü4 : desâyis ü T, M

vâbeste-i takdîr idiğine bizim dahi i'tikādımız vardır. Çünki Nemçe'nin dostu ve düşmeni kimlerdir, bilmek murâd eylediniz. Bir mikdâr tafsîl edelim. [Ü4 141a] Nemçe aslında sâhib-i şevket olan mülûk 'ıdâdından değil idi. Ba'zı kıralların bi-hasebi'l-iktizâ imdâd ü i'ânetleri ile nâm ü kâm peydâ eyledi. Sebebi dahi budur ki, mülûk-i Nasârâ dâ'imâ beynlerinde müsâvât murâd ederler. Ahadühümâ âharın gālib olduğun istemezler. Zîrâ 'ayne'l-yakîn bilürler ki, biri cümleye gālib olsa, sâ'irleri dest-i hükûmetine almağa sa'y eder. Evâ'ilde Françe[1] Devleti cümleye gālib idi. Sâ'ir kıralların bir[2] düşmeni zuhûr eylese, bunun kenef-i himâyesine ilticâ edüp, i'âneti ile düşmenlerine gālib olurlar idi. Ve bu mertebe isti'lâ vü istîlâsından mülûk-i Nasârâ havfa düşüp, ez-cümle: "İspanya diyârı Françe'ye[3] hem-civâr olmağla, ittifâk u ittihâd ederlerse, izmihlâl-i devletimize bâ'is olurlar" deyü İngiltere ve Nederlande kıralları hazîne ve asker ile Nemçe'ye imdâd ü i'ânet edüp, Françe[4] üzerine teslît etdiler. Bu takrîb Françe'ye[5] galebe edüp, kuvvet buldu. Eğerçi sâ'ir kırallar dahi Nemçe'nin kemâl-i galebesin istemezler idi; kesr-i şânına behâne-cûy idiler. [Ü4 141b] Emmâ mukāvemete kādir bir hasm-ı kavî bulunmadı ki, ana istinâd ile rütbe-i müsâvâta tenzîl edeler. Zarûrî dostluk sûretin göstermeğe başladılar. Eğerçi Nemçe dahi külliyyet ile Françe'ye[6] gālib olmadı[7] ve İspanya dahi aslâ musâlahaya rağbet etmedi. Emmâ Nederlande memleketine karîb İspanya'ya tâbi' Fılandırya ve Belkiye[8] ve İtalya diyârlarında vâki' Nablos [Napoli] ve Sardenya kıralların ve Medyolan [Milano] ve Mantova[9] Hersekliği'n kabza-i tasarrufa aldı. Ve bu takrîb ile kuvveti terakkî buldu. Ve İngiltere Kıralı'nı külliyyet ile kendüye bend içün Hatora[10] diyârının hersekliğin verüp, etbâ'ı zümresine ilhâk eyledi. Ve hâlâ çasar olan Karlos[11] ve selefi olan Yoseb, İngiltere neslinden kız alup, 'alâkabend-i karâbet oldular. Ve kendi herseklerinden Nalkıran, kıral değil iken, Leh'e kıral eyledi. Ve Brandenburg[12] Herseki'ni Prusya[13] diyârına kıral eyledi. Emmâ bu diyârlar ehâlîsinin âyîn-i bâtıl ve resm-i 'âtılları Nemçe'ye

---

1.Françe V, M : France Ü4, T
2.bir Ü4, V, T : + bir M
3.Françe'ye M : France'ye Ü4, V, T
4.Françe V, M : France Ü4, T
5.Françe'ye V, M : France'ye Ü4, T
6.Françe'ye V, T, M : France'ye Ü4
7.olmadı Ü4, T, M : + ["olmadı" kelimesi metinde önce "اولمادی" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "اولمدی" şeklinde düzeltilmiştir] V
8.Belkiye Ü4 : بلکه [Kelimenin son kısmı silinmiş gibi gözüküyor] V : بلکه T, M
9.Mantova : Mantovan Ü4, V, T, M
10.Hatora [Kelimenin sonundaki "he" sonradan konmuş gibi gözüküyor] V : Hatora T, M : Hator Ü4
11.Karlos V, T, M : Karlos'u Ü4
12.Brandenburg : Prande ve Prug (پرنده و پروغ) Ü4, V, T, M
13.Prusya V, T, M : Brusya Ü4

muhâlif olmağın, dâ'imâ bunlardan havf üzeredir. İsveçli dahi âyîn ü dînde zâhiren ve bâtınan muhâlefet üzere olmağın, kemâl-i havfından bu kıralları İsveçli'ye [Ü4 142a] teslît edüp, birer behâne ile memleketin bunlara zabt etdirdi. Ve Rim-papa'dan bir kal'a alup, Devlet-i 'aliyye Venediklü'den Mora'yı istihlâs ve Korfa'yı muhâsara etdikde, Rim-papa havf-ı câna düşüp ve Nemçe'ye hazîne gönderüp, mâdâm ki Devlet-i 'Osmâniyye ile sefer bâkîdir, zu'munca mâlik olduğu evkāf ve sadakāt u nüzûrâtın beher sene 'öşrin vermeğe müte'ahhid oldu. Ve Françe[1] ile sulh oldukdan sonra asker cem'ine ve Tuna'da sefîne tedârüküne mübâşeret eyledi. Ve[2] Venediklü'yi dahi himâye etmekle, donanmasını ellerinden almak murâd eder.

Bu tafsîlden murâd, gerek Venediklü ve gerek İtalya kıralları ve gerek bâlâda mezkûru'l-esâmî olan kırallar, 'âmmeten Macaristân'a zulm ü cevr ü âzâr ve harekât-i nâ-hemvârından feryâd üzerelerdir. Ve cümlesi merkez-i 'adâvetde pey-der-pey kā'imlerdir. İstinâd ü ilticâ edecek hasm-ı kavî bulunmadığından, nâ-çâr sûret-i zâhirde dostâne mu'âmele ederler. Kendisi dahi bunların kemâl-i 'adâvetlerin bilüp, dâ'imâ havf [Ü4 142b] üzeredir. Hattâ Karlofça[3] sulhu in'ikādı esnâsında mülûk-i Nasârâ gayz-ı kâmillerini[4] izhâr edüp, cenge mübâşeret etmişler idi. İğtinâm fursat edecek vakt iken, sulh-i ma'hûd fevtine bâ'is oldu. Anlar dahi her musâlahanın encâmı musâfât olmağın, terk-i cidâl eylediler. Bu def'a dahi sulh mukadder ise, melhûzumuz olan zarardan ictinâba tarîk, Sultân Süleymân merhûmun vasıyyetleri ile 'ameldir ki, vâhime-i zarar-ı âtiyenin bi'l-külliyye indifâ'ına sebeb olur. Merhûm-i müşârun ileyh hazretlerinin hulâsa-i vasıyyetleri budur ki, Devlet-i 'aliyye'nin Nemçe cânibinden emniyyet ü râhatı, Erdel'in Devlet-i 'aliyye himâyesinde bâkî ve pây-dâr olmasına mevkūfdur. Zîrâ Rumeli'nin kilidi Belgırad ve Eflâk ve Boğdan ve Tuna'nın sedd-i sedîdi Timur-kapu olduğu gibi, Macaristân'ın dahi[5] kilidi Erdel'dir. Mâdâm ki Erdel, Devlet-i 'aliyye'nin zîr-i dest-i[6] himâyesinde âsûdedir, Macaristân'ı re'âyâ makāmına koyamaz ve mâdâm ki Macaristân'da at binüp, kılıc kuşanur vardır, Nemçe, Devlet-i 'aliyye üzerine hareket edemez. Ve İspanya [Ü4 143a] Nemçe ile ceng üzere oldukca, sâ'irleri[7] dahi izhâr-ı 'adâvet ve cenge mübâşeret ederler. Ve'l-hâsıl Erdel ve Macaristân, Nemçe'nin yedinden tahlîse imkân

1.Françe V, T, M : France Ü4
2.Ve Ü4 : — V, T, M
3.Karlofça V, T : Karloviçe Ü4 : قولوفچه M
4.kâmillerini Ü4, T, M : kâmillerin V
5.dahi V, T, M : — Ü4
6.dest-i V, T, M : cenâh-ı Ü4
7.sâ'irleri V, T, M : sâ'irler Ü4

olursa, ahz-ı intikām âsân olur ve vâhime-i zarar kalmaz*; ***el-'abdü yüdebbiru v'allâhu yukaddiru***.**

Manzûme

Zâhiren[1] bir iki su'âl ü cevâb,
Lîk mâ'nîde bir hazîne-i kitâb.

Nâsih-i heft-hân-ı Rüstem-i Zâl,
Nesak-âmûz-i resm-i[2] ceng ü cidâl.

Her sutûru keşîde-i saff-ı kifâh,
Her hurûfu sefîr-i fevz ü felâh.

Kimi kānûn-i ceng-i hûn-âşâm,
Kimi mazmûn-i seyyidü'l-ahkâm.

Her biri zübde-i hakāyıkdır,
Cümlesi vâkı'a mutâbıkdır.

Kim ederse bu resmi pîş-nihâd[3],
Re'y-i sâ'ib-i tebârekallâh icâd.

Tevcîh-i Kitâbet-i Yeniçeriyân ve Muhâsebe-i Cizye

Tertîb olunan asker-i mezkûrun idâresi müstakillen bir maslahat-ı cesîme olduğu müstağnî-i[4] tebyîn ve lâyiha-i mezkûrede bu husûsa Yeniçeri Kâtibi bulunanlar nâmzed-i ta'yîn olup, lâkin tevcîhât-ı hümâyûnda câh-ı mezkûr 'uhdesine me'âşen tevcîh olunan 'Atâ Bey, o[5] mâddenin eri olmamağla 'azl ve şehr-i mezkûrun yirmi yedinci günü kitâbet-i mezkûreye Mu'allem Eşkinci Neferâtı Nezâreti 'ünvâniyle hâlâ Matbah ve Gümrük Emîni [Ü4 143b] el-Hâc Sâ'ib Efendi vasl olunup, mîr-i mûmâ ileyh 'İrfân-zâde'de olan Cizye Muhâsebeciliği'yle mazhar-ı 'inâyet ve 'İrfân-zâde dahi huzûr-i Âsafâne'ye celble mansıb-ı münâsib-i âhar vukū'unda 'uhdesine tevcîh olunmak va'diyle mültefet oldu***.

---

*.kalmaz Ü4, V, T : + [Bu kısımlarla ilgili olarak M 77b'nin sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple şu kenar notu vardır: "Pek güzel dostum; emmâ o dahi müyesser olmaz"] M

**."العبد يدبر والله يقدر = Tedbîr kuldan, takdîr Allah'tan" anlamına gelen ve İslâmî bir anlayışı ifâde eden Arapça bir sözdür.

1.Zâhiren V, T, M : Zahir Ü4

2.Resm-i Ü4, M : Rüstem-i V, T

3.pîş-nihâd Ü4 : bîş-nihâd V, T, M

4.ınüstağnî-i V, T, M : müstağnî-yi Ü4

5. o V, T, M : o mâdde-i Ü4

***."**Tevcîh-i Kitâbet-i Yeniçeriyân ve** ..... oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,150-151'de kaydedilmiştir.

Tevzî'-i elbise ve esliha be-Eşkinciyân ve şurû'-i ta'lîm der-Meydân-ı Lahm

Her devletde olan ehâlînin 'alâ ihtilâf-ı tabakātihim birer ziyy ü şi'âr ile birbirlerinden fark u temyîzi, tedbîr-i mülk zımnında kānûn-i eslâf ve düstûru'l[1]-'amel-i ahlâf, 'ale'l-husûs sınıf-ı askeriyyeye haml-i sakîl olmayarak, elbise-i mahsûsa-i hafîfe ilbâsı, hem sebük-bâr olmaların müstevcib ve hem çiftci[2] ve çıbukcu ve esnâfdan imtiyâzlariyle hürmet ü 'izzetlerini mûcib olduğu vâreste-i kayd-ı ihtilâf olmağla, zikr olunan lâyihada beyân olunduğu üzere mârru'l-beyân eşkinci neferâtına yine me'lûf oldukları töreden çıkılmayarak[3] ayaklarına sıkı potur ve başlarına yeşil reng Laz kalpağı[4] tahsîs ve birer[5] kılıc ile birer tokmak kundaklı kaval tüfeng verilmek tansîs olunmağla, [Ü4 144a] zikr olunan esliha ve elbisenin bir takımı 'acâleten tahsîs[6] ü tertîb ve 'umûm meşveretinin irtesi günü bervech–i ta'ahhüd tahrîrine âgāz olunan neferât dahi birkaç[7] yüz nefere takrîb olunmağla, zilka'detü'l-harâmın altıncı isneyn günü fi'l-asl ta'lîmgâh-ı sipâh iken metrûk kalan Yeni Odalar'da vâki' Et-meydânı'nda, hem tevzî'-i silâh ve hem teberrüken ta'lîm-i şer'î-i bâhiru'l-felâha Üss-i zafer-'de tafsîl olunan sûret üzere ibtidâ olundu.

Tevcîh-i Kazâ'-i Havâss-ı refî'a ve Yenişehir

Sene-i âtiye cumâdelâhiresi gurresinden zabt olunmak üzere kazâ'-i evvel ile silsile-i rütbesi bâ-Hâmise-i Süleymâniyye, Murâd Paşa-yı cedîd Medresesi'ne peyveste Sadr-ı esbak Koca[8] Yûsuf Paşa dâderi Süleymân Bey'in oğlu Mehmed Beyefendi el-mülakkab bi'l-Kâmil-i Mübeccel ve kazâ'-i sânî ile Süleymâniyye müderrislerinden ve zevi'l-edeb mehâdîmden Tosyavî 'Ali Efendi-zâde Mehmed Mes'ûd[9] Efendi sâ'id-i süllem-i emel oldu.

1.ve düstûru'l Ü4, V, M : دسور T
2.çiftci Ü4, V : ciftci T : çiftçi M
3.çıkılmayarak V, T, M : cıkılmayarak Ü4
4.kalpağı Ü4 : kalbağı V, T, M
5.birer Ü4, V, T : bir M
6.tahsîs [Bu kelime önce "تخصيط" şeklinde yazılıp sonradan "tahsîs" şekline dönüştürülmüş gibi gözüküyor] V : tahtît Ü4 : tahsîs T, M
7.birkaç M : birkac Ü4, V, T
8.Koca Ü4, V, T : Koça M
9.Mes'ûd Ü4, V, M : Es'ad T

Zikr-i zuhûr-i nâr-ı vak'a ve intıfâ'-i[1] âteş-gede-i tuğyân-ı şakāvetkârân be-endek-zemân

İşbu vak'a-i nâgeh-zuhûr-i [Ü4 144b] mahmûdü'l-'âkıbenin Üss-i zafer nâm kabâle-i Fakîrânede tefâsîl-i keyfiyyeti, nigâşte-i sahîfe-i tahrîr ve pîrâye-i zafer-nâme-i takrîr olmağla, bu makāmda ol me'ânî-i[2] mutavvelin muhtasarı şu ta'bîr ile beyân olunur ki, kesel ü hıyânet kendilere sâniye-i tabî'at ve bu âna dek eyledikleri cebânet[3] ü kabâhat yanlarına kalarak, fevâ'id-i ocağı me'kel ittihâz ederek, hâce-i bendergâh-ı servet olan sanâdîd-i kavm-i müstehıkku'l-levm-i merkūm bi'l-husûs kuvvet-i zorbâyâne[4] ile esnâf u re'âyâyı tagrîm ü tecrîm ile sâhib-i yesâr olan ustalar ve 'ulûfe mahlûlü[5] ketmi ve kîse deyni ve şu bu diyerek, esâme sirkatine[6] me'lûf olan mütevellî ve oda-eskisi gibi nemâ-hârlar, siyyemâ serhadlü[7] 'ulûfesini ve ocaklık denilan havâlâtı kendiye[8] hasr eden Ocak Bâzergânı dedikleri ced-ber-ced hâ'in-i dîn ü devlet Yehûd-i merdûd, her ne kadar âhâd-i neferât haklarında malız-ı hayr ise dahi, bu def'a tertîb olunan nizâm-ı istihsân-encâmda[9] min-ba'd 'ulûfe âlıara bedel ile kasr-ı yed olunmayup, mahlûlât-ı mürdegâneden başka âlıara [Ü4 145a] verilmamek ve cevâ'iz nâmiyle bir habbe alınmamak meşrût olmağla, zikr olunan havenenin 'indlerinde menâfi'-i sâlifeden mahrûm olmak meczûm olmağla, yevm-i ta'ahhüdden berü pazar-ı istidrâcları revâc bulup ve yine birbirini tahrîk ile beynlerinde[10] nihânî fitne îkā'ına berzede-i dâmân-ı mel'anet olup, her ne kadar hareket-i mezkûre evliyâ'-ı[11] umûr-ı devlet taraflarından ba'zı mu'âmelâta nazaran hiss olunarak: "Ayâ! Tedârükü ne vechile olur?" deyü cümlesini hayret istî'âb ve askerin palaska tekallüdü lâzım olarak, bir takımı yapdırılmışiken, i'tâsı[12] mahzûr mütâla'asiyle[13], vücûdlarını kebâb-ı seyh-ı inkılâb etmiş ise de, kavm-ı bâtıl-ı merkūm taraflarından izhâr-ı fitneye kadar reng verilmamek zu'muyla ba'zı lu'balar[14] gösterilüp, hattâ

1.**intıfâ'-i** V, T, M : **infitâ'-i** Ü4
2.me'ânî-i V, T, M : me'ânî-yi Ü4
3.cebânet V, T, M : cinâyet Ü4
4.zorbâyâne Ü4, V, T : zorbâne M
5.mahlûlü Ü4 : mahlûl V, T, M
6.sirkatine Ü4, T : sirka[ti]ne V, M
7.serhadlü Ü4, V, M : serhatlü T
8.kendüye V, T, M : kendiye Ü4
9.encâmda V, T, M : insicâmda Ü4
10.beynlerinde Ü4 : — [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] V : — T, M
11.evliyâ'-ı V, T, M : evliyây-ı Ü4
12.i'tâsı V, T, M : i'tâsını Ü4
13.mütâla'asiyle [Bu kelime önce "mütâla'ası" imlâsı ile yazılmış, sonradan müellifce "mütâla'asiyle" şekline dönüştürülmüştür] V : mütâla'ası Ü4 : mütâla'asiyle T, M
14.lu'balar Ü4 : lu'ba V, T, M

çend rûz mukaddem askere[1] i'tâ olunan tüfengler berây-ı maslaha tokmak kundaklı olmağla: "Ta'lîmde zahmetli olayor" deyü Bâb-ı 'âlî'ye tebdîliyçün haber gönderilmek[2] ve bunun gibi sûretlere teşebbüs etmiş oldukları sonradan tebeyyün etmişidi.

Nâgâh zilka'denin dokuzuncu günü -ki mîlâdın [Ü4 145b] bin sekiz yüz yirmi sekizincisinde[3] vâki' hazîrânın üçüncü[4] pencşenbih günüdür*- yevm-i mezkûr gicesi ba'de'l-magrib siyeh-kârân-ı fiten Yeni Odalar'da eski 'âdetleri üzere îkâd-ı kandîl-i mefsedet ve sâ'at altı karârlarında bir takımı Ağa-kapusu'na pâyine sür'at ve ağayı, hâriciyye vü dâhiliyyede cüstcû ve iş'âl-i nâ'ire-i guluvv edüp, meğer ağa henüz koldan gelüp helâya girmiş bulunmağla[5], vicdânından ye'sle 'avdet ederler. 'Ale's-seher Etmeydânı'na ilkây-ı 'asây-ı cem'iyyet ve kışlalarından ve Cebe-hâne ve Serrâc-hâne'den kazganlar[6] ihrâcı 'âdet-i bâtılasım icrâda cesâret edüp, karakullukcular ta'yîniyle celb ü ihzâr etdikleri haşerât, terâküm ü tezâyüd buldukda, birazı nakılcı dedikleri Mustafa[7] ile Bâb-ı 'âlî ve birazı Serhoş İbrâhîm[8] nâmındaki denî ile Necîb Efendi'nin konağına sû'-i kasd ile tevcîh-i veche-i şakâvet etdiler. Âteş-i[9] 'alev-hîz-i fitne istimâ' olundukda, Sadr-ı a'zam Beylerbeyi'nde vâki' sâhil-hânesinde bâ-sâbıkā-i[10] Tevfîk bulunmağla, Boğaz muhâfızları Hüseyn Paşa ve 'İzzet Paşa'nın [Ü4 146a] sür'atleriyçün birâderi Halîl Bey'i irsâl ve kendisi hemân-dem Yalı Köşkü'ne vürûd ve derhâl kaziyye-i fitneyi hâk-pây-i Pâdişâh-ı zaferdestgâha beyân ile Seray-ı cedîd-i hümâyûn'a teşrîflerini niyâz ma'razında Hazîne Kethudâsı Kıbrısî Emîn Ağa'yı isbâl ve Şeyhülislâm Efendi'nin da'vetine dahi isti'câl eder. Ve ol vakte[11] kadar tâ'ife-i bâgiyenin kıtâline irâde-i hümâyûn musammem olduğunu nâtık haber-i zafer-eser ile gerek ağa-yı mûmâ ileyh ve gerek Re'îs-i etıbbâ'-i Sultânî Behcet Efendi[12], der-

---

1.askere V, T, M : asker Ü4
2.gönderilmek V, T, M : göndermek Ü4
3.sekizinci senesinde ["sene" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek müellif tarafından sonradan satırın üstüne yazılmıştır] V : sekizincisinde Ü4 : sekizinci senesinde T, M
4.üçüncü [Burada yer alan ikinci "üçüncü" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V : ücüncü Ü4, T : üçüncü M
*.9 Zilka'de 1241 perşembe günü, mîladî 15 Haziran 1826 gününe tekâbül etmektedir. Es'ad Efendi'nin burada 3 Haziran demesi, Rûmî takvimde o zaman kullanılan Jülyen Takvimi uygulamasından kaynaklanmaktaysa da, 1826 yerine 1828 tarihini zikretmesi, şüphesiz bir yanlışlık eseri olmalıdır.
5.bulunmağla Ü4 : olmağla V, T, M
6.kazganlar V, T, M : قرغانلر Ü4
7.Mustafa [Bu kelime satırda boş bırakılan yere müellifce sonradan yazılmıştır] V : küştenî Ü4 : Mustafa T, M
8.İbrâhîm V, T, M : Mustafa Ü4
9.Âteş-i Ü4, V, T : Âteşlü M
10.bâ-sâbıkā-i V, T, M : bâ-sâ'ikā-i Ü4
11.vakte Ü4, V, M : vakitde T
12.Efendi V, T, M : + 'avdet etmekle Ü4

ân bi'l-cümle 'ulemâ ve hâceler, husûsan meşîhat-i kübrâdan ma'zûl Dürrî-zâde Seyyid[1] 'Abdullâh Efendi ve Mekkî-zâde Mustafa 'Âsım Efendi ve Yâsinci-zâde Seyyid 'Abdülvehhâb Efendi ve Sıdkı-zâde Ahmed Reşîd Efendi hazerâtının ve sudûr-i kirâm ve İstanbul ma'zûllerinin ve Tersane ve birkac kıt'a sür'at topluriyle Top-hâne ve lağımcı ve humbaracı asâkirinin ve sâ'ir hademe-i saltanatın gelmelerine Sadr-ı a'zam ve Şeyhülislâm taraflarından âdemler tesyâr olunur. Gerek lisân-ı mürsel ve gerek hâricden [Ü4 146b] işbu hengâmeyi işidenler ez-dil ü cân Seray-ı hümâyûn'a kādime-cünbân ve müte'âkıben Pâdişâh-ı mukîmu'l-farzı ve'l-vücûb dahi Sünnet Odası'na kudûm-i zafer-lüzûmlariyle feyz-resân olup, huzûr-i hümâyûnda Livâ'-i sa'âdet ihrâciyle bugāt-i merkūmenin vücûb-i katllerine iftâ ve bi'l-cümle İslambol ve Bilâd-ı selâse ehâlîsinin taht-ı livâda mahşûr ve nusrat-ı İmâmü'l-Müslimîn'de bulunup me'cûr olmalariyçün taraf taraf münâdî ve muhzırân irsâlinde bu bâbda olan ihtiyât 'acele icrâ olunup, kâffe-i ehâlînin vürûdlarına bakılmayarak mevcûd bulunan cemm-i gafîr ile Livâ'-i sa'âdet'i istishâb ve Sultân Ahmed Câmi'i'ne varılup, minber-i şerîfinde kadd-ı keşîde-i makām intisâb kılındı. Mahalleri devr olan şuyûhu'l[2]-İslâm-ı müşârun ileyhim ve vezîreyn-i müşârun ileyhimâ ve sâ'ir 'ulemâ vü ricâl ve zâbitleriyle med'uvv[3] olan asâkir-i nusrat-me'âsir ve ehâlî-i mahallât, câmi'-i mezkûrda pey-der-pey ictimâ' ve mes'ele-i bugāt yine der-miyân olunarak, eşkıyâ'-i merkūmenin kıtâlleri meşrû' olduğuna bi'l-cümle a'lâm icmâ' [Ü4 147a] kıldılar. Sadr-ı a'zam bizzât 'azîmete niyyet[4] etmişiken, sevk olunacak me'mûrînin imdâd ü i'ânesini tedbîr maslahatiyçün 'ulemâ ile Livâ'-i sa'âdet yanından ayrılmaması tensîb ve Hüseyn Paşa topcu askeriyle Dîvân-yolu'ndan ve 'İzzet[5] Paşa lağımcı ve humbaracı ve kalyoncu leşkeriyle Serrâc-hâne tarafından kıtâl-i ehl-i dalâle tesrîb olundu.

Reme-i remîde-i eşkıyâ ber-vech-i muharrer Bâb-ı 'âlî'ye kadar gelmiş ve Kethudâ-yı Âsafî Ahmed Hulûsî Efendi meğer ol gice izn-i Düstûr ile konağında bulunup, fitneyi duyduğu gibi henüz Sadr-ı a'zam tarafından celbine ta'yîn olunan âdem gelmezden evvel[6] kubeyl-i vusûl-i eşkıyâda Seray-ı hümâyûn'a 'azîmetinde[7] sür'at edüp, Necîb Efendi dahi yalısında bulunmağla, te'addî-i eşkıyâdan masûn olmuşlar ise de, kavm-i merkūm 'âdet-i gāret-geri icrâ birle Bâb-ı 'âlî ve[8] Necîb Efendi konağını târâc ve

1.Seyyid Ü4, V, T : es-Seyyid M
2.şuyûhu'l Ü4 : şuyûh-i V, T, M
3.med'uvv Ü4, V, M : موعو T
4.niyyet V, T, M : teşebbüs Ü4
5.'İzzet Ü4, V, M : — T
6.henüz ..... evvel Ü4 : — V, T, M
7.'azîmetinde V, T, M : 'azîmetde Ü4
8.ve V, T, M : ile Ü4

bulunan âdemleri ircâ' etdikleri esnâda, bi'l-cümle ehl-i 'ırzın Livâ'-i sa'âdetle fevcen fevc üzerlerine savlelerini işitdikleri gibi, pey[1]-siper-i râh-ı[2] ric'at-ı kahkarî vü şitâb ile meydân-ı mezkûra varup, kapusunu sedd ile [Ü4 147b] kahr-ı Hakk'ın mazharı olup ve zâbitân-ı[3] ocakdan Yeniçeri Ağası Celâleddîn Ağa[4] celbine gelan eşhâsın ye'sle 'avdetlerinden sonra helâdan çıkup, tebdîl-i destâr ile ol havâlîde[5] vâki' bir hânede istitâr ve sâ'irleri Ağa-kapusu'na biriküp, 'âkıbet-i hâline[6] intizâr üzere iken, vezîreyn-i müşârun ileyhimâ ve sâ'ir hayr-hâhân-ı saltanat ve bi'l-cümle ehl-i nusrat yarım sâ'at müddet zarfında keyfiyyeti[7] Üss-i zafer'de muharrer olduğu üzere me'vây-ı şekâvet-kârânı zîr ü zeber ve yerlerini hâkister etdiler. Hîn-i kıtâlde seyf-i şerî'atle telef olan eşhâs-ı kesîreden mâ'adâ ol gün ve irtesi cum'a ve ferdâsı sebt günü zuhra kadar firâr ederken tutılan bugâtdan vak'ada medhali olduğu tahkîk olunan[8] Segbân-başı ma'zûlü Sûfî[9] Mustafa ve Kethudâ-yeri Mustafa ve Canbâz Kürd Yûsuf ve iki nefer Corbacılar[10] ve Börekciler Kethudâsı Mehmed ve karındaşı ve Carsûy-i[11] kebîr Bekci-başısı[12] ve Kazgancı Hacı Mustafa'nın oğlu ve Cebe-hâne'nin beşinci orta kışlası kazganını Etmeydânı'na teslîmle[13] hem-lokma-i şakâvet [Ü4 148a] olduğunu beyân[14] eden usta ve sâ'ir iki yüz kadar nâ-kesân birer birer câmi'-i şerîfin havlısına nâzır cây-gâh-ı Sadr-ı a'zamî olan[15] cenâh pîş-gâhına ityân olunup, Sadr-ı müşârun ileyh tarafından yegân yegân mu'âhaze vü ilzâm ve mahfil-i hümâyûn tahtında kâ'in kârgîr mahzende muhannaka ile i'dâm ve lâşeleri sürinerek At-meydânı'nda vâki' çınar-ı ma'hûd kenârına birer birer[16] ilkā ve tedbîr-i siyâsiyye icrâ olundu.

Eşkinci tahrîri te'ahhüdünde pîş-kadem-i erbâb-ı sadâkat görinan mârru'z-zikr Kürd Yûsuf'un ser-bâzân-ı şakâvet-kârân olduğu muhakkak olup, hattâ İstanbul Mahkemesi'nde murûr tezkiresi kâtiblerinden Hâcı Şâkir Molla, Muharrir-i Fakîr'e nakl edüp: "Vak'a günü kaziyyeden haberim

---

1.pey Ü4, T, M : bey V
2.râh-ı V, T, M : — Ü4
3.zâbitân-ı Ü4, V, T : zâbitândan M
4.Ağa Ü4, V, T : — Ü4
5.havâlîde V, T, M : civârda Ü4
6.hâline Ü4, V, T : hâle M
7.keyfiyyeti Ü4 : — V, T, M
8.olduğu tahkîk olunan Ü4, V, M : tahkîk olan T
9.ma'zûlü Sûfî Ü4 : — [Bir iki kelimelik yer boş bırakılmıştır] V : — T, M
10.Corbacılar V, T, M : Corbacı Ü4
11.Carsûy-i Ü4, V, M : Cârsûk-i T
12.Bekci-başısı T : + [İsim yeri boş bırakılmıştır] Ü4, V, M
13.teslîmle Ü4, T, M : teslîme V
14.beyân V, T, M : işrâb Ü4
15.olan Ü4, V, M : — T
16.birer birer Ü4 : bir bir V, T, M

olmaksızın Bozdoğan Kemeri'nde vâki' menzilimden[1] Kadı-kapusu'na gitmek üzere çıkup, nâgâh haşerâtı Sepedciler[2]-başı'nda gördüğüm gibi 'aklım başımdan gidüp, ol civârda hânesi olan merkūm Yûsuf'u şâhrâhda kâ'in bir kahve peykesinde oturup, gelen geçen[3] eşhâs-ı kavm-i makhûr[4] yanına gelürler, ol dahi kulaklarına biraz şey söyler [Ü4 148b] ve igrâ vü tahrîk eder olduğu hâlde gördüm. Ben dahi kemâl-i hayretle varup: 'Aman Yûsuf Ağa bu ne hâldir?' deyü sorduğumda, bir kerre[5] haykırup: 'Hayda evinde otur, senin ne vazîfen?' deyü beni azarladı. Tekrâr[6]: 'Canım Ağa, komşuluk[7] hakkı yok mu? Evdeki çoluk çoçuk telâş ederler. Kerem eyle, hakîkat-i maslahat ne ise söyle mütesellî olayım' diyerek ibrâm eyledim. Cevâbında gûyâ ta'lîm-i cengi tezyîf zu'muyla sağ elini sadrına ve sol elini zahrına birkaç[8] kerre hart hurt savt-ı hûkânesiyle çarpup[9]: "Ne olacak bizi tekrâr[10] gavur edecekler" deyü erâcîfe belki ekl-i cîfeye başladıkda, bagî kavmi anlayup, lâ havle-gûyân hâneme gelüp, nusrat-ı pâdişâh-ı İslâm'a du'â ve münâdîleri işitdiğim gibi Livâ'-i sa'âdet tahtına cân atan Mü'minîne[11] iktifâ eyledim" deyü hikâyet etmişdir, intehâ.

Ağa-kapusu'nda muntazır-ı encâm-ı kâr olan zâbitân ve muhtefî olduğu mahalden gelmesine ruhsat istid'â eden Ağa-yı Yeniçeriyân, ba'de'z-zafer câmi'-i şerîfe ihzâr ve 'İzzet Paşa, zabt-ı haşerât içün Üsküdar'a tesyâr olunup ve Hüseyn Paşa'nın [Ü4 149a] Ağa-kapusu'na varması irâde olunmuşiken, ihtiyâten Süleymâniyye Câmi'i[12] hazîresinde hayme-nişîn-i karâr ve ebvâb-ı hısn-ı İstanbul'a birer mukaddem[13] kapucu-başı gönderilüp, gerek ebvâb-ı mezkûra ve gerek kolluklara topcu askeri ve ebvâb-ı meydân-ı câmi'e dahi birkac top ile topcu ve humbaracı ve lağımcı leşkeri vaz'ı ve mahallât aralarını gezmek üzere[14] asdıkā sevki ile cum'a gicesi 'ulemâ, mahfil-i hümâyûn ve câmi de ve Sadr-ı a'zam ve ricâl ve sâ'ir hademe, nasb olunan haymelerde beytûtet ve gice ve gündüz Memâlik-i mahrûse'ye

1.menzilimden V, T, M : menzilinden Ü4
2.Sepedciler Ü4, V, M : Sepedçiler T
3.gelen geçen Ü4 : gelen V, M : gelan T
4.kavm-i makhûr Ü4, V, T : merkūm-i makhûr M
5.kerre Ü4 : — V, T, M
6.Tekrâr Ü4 : — V, T, M
7.komşuluk Ü4, V, M : konşuluk T
8.birkaç M : birkac Ü4, V, T
9.çarpup Ü4, V, M : ça[r]pup T
10.bizi tekrâr Ü4 : tekrâr bizi V, T, M
11.atanlara [Metinde yer alan "atan" kelimesi karalanıp üstüne müellifce "atanlara" yazılmıştır] V : atan Mü'minîne Ü4 : — [Bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] T : atanlara M
12.Câmi'i Ü4, V, M : — T
13.birer mukaddem Ü4, V, M : mukaddem birer T
14.üzere V, T, M : + biraz Ü4

eşkıyânın pây-mâl-i vâdî-i zevâl olduğunu hâvî fermânlar kitâbetine ketebe-i aklâm sür'at ederek, emr-i muhâfaza ber-vech-i muharrer üstüvâr oldu[1].

Mahv u[2] ilgāy-ı dûdmân-ı yeniçeriyân-ı mazarrat-nişân ve tertîb-i cünûd-i mu'alleme-i mü'eyyediyye[3] be-nâm-ı Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye

Leyle-i mezkûrede havâss-ı erkân-ı saltanat bir yere gelüp: "Devlet-i 'aliyye'de tertîb-i asker şer'an ve 'aklen ferîza-i hâlden olduğu ezher ve tâ'ife-i gayr-ı hâ'ife-i merkūmenin bekāsiyle bile müstakillen [Ü4 149b] tanzîm olunsa, idlâl-i eşkıyâ'-i merkūme ile kârger olmayacağı mücerreb ü meczûm ve kendilerine teklîf olunsa uyar" deyü zamâ'ir-i nâsda olan mütâla'a vehm ü vesvese kabîlinden olduğu bu def'a cümleye ma'lûm olduğundan başka: "Kavm-i merkūmun tertîb olunacak askere 'adem-i te'addîleri muhâl olarak farz u takdîr olunsa dahi, mahzâ bekāları Devlet-i 'aliyye'ye 'ayn-ı zarar olmağla, sûret-i sadâkatde görinan zâbitâna birer dirlik tevcîhiyle ilgālarına bu hengâm-ı ittihâddan güzel mevsim olmaz" mütâla'alariyle re'yleri ilgāda karâr ve Hüseyn Paşa'nın re'yi dahi[4] eşkinci tahrîrinden mukaddem tedbîr-i ilgā tarafını tercîh olup, bu def'a bi'l-istimzâc müşârun ileyhin tasvîbiyle cezm-i mezkûru[5] istikrâr bulmağla, derhâl[6] kaziyyeyi Şehriyâr-ı İskender-vekār'a 'arz u inhâ ile re'y-i hümâyûnlarını istizmâr eylediklerinden[7] karîn-i tahsîn oldu*.

Husûs-i mezkûru Sadr-ı a'zam 'ale's-seher havâss-ı 'ulemâ ile mahfilde meşveret ve cümlesinin ârâsı[8] dahi te'kîd-i maslahat etmekle, i'lân [Ü4 150a] ü işâ'atı bâbında iktizâ eden evâmirin tahrîrine mübâşeret ve devr-i Selîmiyye'de yazılan kānûn-nâme-i Nizâm-ı cedîd bi'l-mütâla'a telâhuk-i efkâr ile gerek münâsib mahalden îrâd tedârükü ve gerek sâ'ir nizâmâtma tedrîcen sûret verilmek üzere tefe''ülen Asâkir-i Mansûre-i Muhamme-

---

1.oldu Ü4, V, M : — T
2.**Mahv u** V, M : **Mahv-ı** Ü4, T
3.**mü'eyyediyye** V, T, M : **mü'ebbediyye** Ü4
4.dahi Ü4 : — V, T, M
5.mezkûru V, T, M : mezkûrları Ü4
6.derhâl Ü4 : — V, T, M
7.eylediklerinden V, T, M : eylediklerinde Ü4
*.oldu Ü4, T, M : + [Bu kısımlarla ilgili olarak 81a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Cümlenin re'yi sahîhan edebsiz ve erâzilini def' u terbiye eyledikden sonra: 'Ocağ-ı 'atîkdir' deyü ibkāsı tarafında iken, Re'îsülküttâb Seyyidâ Efendi: 'Bu ni'met bir dahi ele geçmez. Fursat elvermişiken küllîyyen ilgāsı farz derecesine resîde olmuşdur' deyü ifâde ve bir taraftan dahi zât-ı şâhâneye söyleyerek anın re'y-i müstahseni ile ref' u ilgā olmuşdur"] M
8.ârâsı Ü4, V, M : edâsı T

diyye nâmiyle asker-i mu'alleme tahrîrine tasmîm-i niyyet olundu. Bu esnâda ba'zı 'ulemâ vü ricâle kemâl-i[1] ihtiyâtdan nâşî: "Ayâ[2] ref'-i Bektâşiyye'de etrâf-ı bilâdda kabûl-i 'âmme bulunmayup, bir[3] zarar-ı 'âmm tekevvün eder" vesvesesi hûş-fersâ olmağla, mahfil-i mezkûra Sadr-ı a'zam ve sâ'ir kapu ricâlinin teşrîfini iltimâs ve müşârun ileyh dahi[4] Hüseyn Paşa ve sâ'ir havâss-ı ricâl ile gelüp, vesvese-i mezkûre 'arz-ı meclis-i insâf-istînâs olundukda: "Eşkinci tahrîrinde vesvese değil, fesâd-ı ehl-i 'inâd müteyakkın iken niyyet-i hâlisa ile şurû' olunmağla, 'avn-i Hakk[5] yâver ve te'yîd-i Rabbânî rehber oldu. Bunda dahi Hudâ kerîm ve zevâhir-i ahvâle nazaran kabûl-i 'âmme tevfîki, şu ictimâ'da müşâhede olunup ve hem Rumeli diyârından[6] itmînân olunacak asâkir celb [Ü4 150b] olunmakdadır. Bir tarafdan baş gösterir olursa, hakkından gelinmek dergâh-ı Bârî'den müsted'âdır. Hele böyle hayırlu maslahat te'hîre gelmez. Olmadığı sûretde bu vartadan halâs içün hicretden[7] gayri bir tarîka gidilmez" deyü Sadr-ı müşârun ileyh ve Re'îsülküttâb Seyyidâ Efendi lisâniyle vesvese-i merkûme ber-taraf kılındı. Salât-i cum'ayı İmâmü'l-Müslimîn, Zeyneb Sultân Câmi'i'nde edâ ve makām-ı selâmda humbaracı ve lağımcı ve topcu askeri ikāmesiyle, ilgāy-ı kavm-i merkūma telmîh u îmâ ve risâle-i bedî'a-i tanzîm-i hâl-i saltanata bu şîve[8] ile berâ'at-i istihlâl kā'idesini icrâ buyurdılar.

Ferdâsı cum'airtesi günü i'lân-ı ilgāy-ı yeniçeriyân mâddesi zımnında tahrîr olunup, Üss-i zafer'de keşîde-i silk-i tastîr olan fermânı, Sadr-ı a'zam, Muharrir-i Ahkar'a verüp, minber-i Câmi'-i Ahmed Hânî'de kırâ'atini tenbîh buyurdılar. Ba'de edâ'i'z-zuhr 'alâ mele'i'n-nâs taht-ı kademe-i Livâ'-i sa'âdet'de ol sahîfe-i safâ-sarîhayı kırâ'at, ba'dehû yine emr-i Sadru's-sudûr ile İslambol[9] Mahkemesi'ne varup, tiz elden yüzden mütecâviz sûretlerini cem' olan [Ü4 151a] küttâba yazdırup, berây-ı işâ'a e'imme-i mahallâta i'tâ hidmetiyle 'abd-i Fakîr[10] mazhar-ı 'inâyet olmuşdur.

İ'lân-ı eşkıyâyı hâvî yazılan fermânlardan Şâm'a Kapucu-başı İsmâ'îl Paşa-zâde Mısırlı denilmekle ma'rûf 'Ali Bey ve Van ve Kars ve Ahıska ve

1.kemâl-i Ü4 : — V, T, M
2.V, M : — Ü4, T
3.bir Ü4, V, T : bu M
4.dahi Ü4 : — V, T, M
5.Hakk Ü4 : — V, T, M
6.diyârından Ü4, V, M : diyârında T
7.hicretden Ü4 : — V, T, M
8.pûşîde V, M : bu şîve Ü4 : bûşîde T
9.İstanbul V, T, M : İslambol Ü4
10.Fakîr V, T, M : Hakîr Ü4

Erzurum'a Behrâm Paşa[1] Kethudâsı Kapucu-başı Mehmed Ağa* ve Bosna-'ya İbrâhîm Paşa Kethudâsı Kapucu-başı diğer Mehmed Ağa ve Vidin'e sâbık Lağımcı-başı 'Osmân Ağa ve Bolu ve Kastamonu ve Vîrânşehir'e Gediklüler[2] Mehteri Karakulak 'Ali Ağa ve Sivas ve Tokat'a[3], Sadr-ı esbak Seyyid[4] 'Ali Paşa[5] Hazînedârı Kapucu-başı Himmet Ağa ve Trabzon'a sâbıkā Üsküb Nâzırı Kapucu-başı Hasan Bey gitmişdir.

Tevcîh-i Ser'askerî-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye ve Nezâret[6] ve sâ'ir tevcîhât ü 'inâyet

Ser-rişte-i idâre-i umûr-i askeriyyeyi ahsen-i vech üzere râbıt ve ilgā olunan ağalık makāmında muhârese-i beldeye zâbit olarak bir vezîrin ikāmesi a'zam-ı tedâbîr-i dâhiliyyeden olmağla, bu husûsa Celâleddîn Ağa tensîb ve kendiye irâde-i hümâyûn mûcebince ifâde [Ü4 151b] birle beytü'l-kasîd-i ikbâli teşbîb[7] olundukda, nazra-i ûlâda kangı ma'nâya mebnî ise i'tizâr eylediği, hâk-pây-i saltanata inhâ vü takrîr ve Yeniçeri Ağalığı'ndan[8] rızây-ı Devlet üzere hareket eder iken, otuz sekiz senesi hilâlinde ustalar havenesi icbâriyle bi'l-infisâl Kadı Karyesi'nde mütekā'iden du'ây-ı Pâdişâhî'ye iştigāl üzere olan İsmâ'îl Ağa tezkîr olunmuş ise de, Hüseyn Paşa hazretlerinin sezâvâr olduğu[9] lâyih-ı zamîr-i ilhâm-pezîr-i hümâyûn olmağla, yevm-i mezkûrda[10] Koca-ili ve Hudâvendigâr sancakları ve Bahr-ı siyâh Boğazı'nın Rumeli sevâhili Muhâfızlığı kemâ-kân 'uhdesinde olmak üzere İstanbul ve Kılâ'-ı tis'a Muhâfızlığı ve Asâkir-i Mu'alleme-i Mansûre-i Muhammediyye Ser'askerliği müşârun ileyhe hayme-i Sadr-ı a'zamîde serâsere dûhte ferve-i semmûr iksâsiyle[11] tevcîh u ihsân ve asâkir-i mezkûre nezâretine dahi mâhiyye yedi bin[12] beş yüz guruş me'âşla ve zikr-i âtî

1.Paşa V, T, M : Başa Ü4
*.Ağa Ü4, V, T : + [Bu kısımla ilgili olarak M 81b'nin sağ kenarında ayrı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Behrâm Paşa silâhdârı olmalıdır; kethudâsı mukaddem şehîd olmuşidi"] M
2.Vîrânşehir'e Gediklüler Ü4 : Vîrânşehir'e Gediklülere V : Vîrânşehir Gediklüler T : Vîrânşehir'e Gediklülere M
3.Tokat'a Ü4, V, T : Tokad'a M
4.Seyyid Ü4 : Kapucu-başı [Ayrıca bir kelimelik yer boş bırakılmıştır] V : Kapucu-başı T, M
5.Paşa V, T, M : Başa Ü4
6.**Nezâret** Ü4 : **Nâzır** V, T, M
7.teşbîb Ü4 : teşyîb V, T, M
8.Ağalığı'ndan T, M : Ağalı[ğı]ndan Ü4, V
9.sezâvâr olduğu Ü4 : sezâvârlığı V, T, M
10.mezkûrda Ü4, T, M : mezkûra V
11.iksâsiyle V, T, M : ilbâsiyle Ü4
12.yedi bin Ü4, T, M : يديبنيك V

ta'yînâtla Sâ'ib Efendi şâyân kılınup, rûz-i mes'adet-bürûz-i merkūmda Vezîr-i müşârun ileyh, Nâzır-ı mûmâ ileyh ile [Ü4 152a] Süleymâniyye'de olan haymesine varup, asâkir-i mu'alleme tahrîrine âgāz etdiler*.

Ser'asker-i müşârun ileyhin ma'iyyetine me'mûr ve el-hâletü hâzih Boğaz muhâfazasında vekâleten müdîr-i umûr[1] olmak üzere Kul Kethudâsı Hasan Ağa'ya mîr-i mîrânlık ile elli bin guruş 'atıyye-i şâhâne ihsân ve niyâzı üzere mûmâ ileyh Celâleddîn Ağa bâ-Pâye-i Mîrahûrî-i[2] evvel, Kapucu-başılık'la ferhân[3] kılındı. Segbân-başı bulunan İbrâhîm Ağa ve Zağarcı-başı Hüseyn Ağa ve Seksoncu-başı İbiş Ağa, zümre-i ser-bevvâbîne bi'l-idhâl, beheri on ikişer bin beşer yüz guruş nakdîne-i Dâverâne ile mesrûru'l-cinân ve eşref-i[4] kudâtdan Ocak İmâını Süleymân Efendi, Devriyye Mevleviyyeti'yle şâdân ve Segbân-başılık'dan ma'zûl 'Osmân Ağa ve İsmâ'îl Ağa ve 'Abbâs Ağa ve Ahmed Ağa'nın mutasarrıf oldukları yaya beylikleri, ze'âmet sûretiyle 'uhdelerinde ibkā ve her biri kapucu-başılık silkine idrâcla mazhar-ı 'inâyet-i Sultân-ı merâhim-bahşâ kılındı. Baş-yazıcı bulunan Râşid Efendi'ye on bin guruş 'atıyye ile Dîvân hâceliği ve Muhzır [Ü4 152b] Mehmed Ağa'ya yedi bin beş yüz guruş ve Baş Kapu Kethudâsı Tâhir Ağa'ya dört bin guruş ve Mahzar Kâtibi 'Ârif Ağa'ya iki bin guruş ve corbacıların müntehâsı olan Baş Bölük-başı 'Ali Ağa ile[5] yirmi altı nefer bölük ve üç[6] nefer cemâ'at corbacılarının beherine yedişer bin beşer yüz guruş ile hâssa silahşorlukları 'inâyet ve cümlesine huzûr-i Sadru's-sudûr'da ilbâs-i hil'at, Baş-çavuş[7] Ağa ve Orta[8]-çavuş Hasan Ağa ve Küçük[9]-çavuş Süleymân Ağa'ya ve Celâl Ağa Kethudâsı dahi ancak silahşorluk ile idhâl-i dâ'ire-i hademe-i devlet kılındı[10]. Turnacı-başı Şâkir Ağa, vak'ayı istimâ' etdiği gibi zehre-çâk ve bu tevcîhâtdan mahrûmen mestûr-i hâk oldu. Mâr-ru'l-beyân Baş Bölük-başı, mahnûk tulumbacı-başı yerine nasb olundu. İşbu vak'a-i hayriyyede cân-sipârâne hidmeti sebkat edüp, kemâ-kân gediğinde bulunmak üzere Silahdâr-ı Sadr-ı 'âlî İbrâhîm Ağa ve müşârun ileyhin yeğeni Devâtdâr 'Osmân Bey dahi kapucu-başılıkla çırâğ oldu. Cebeci-başı [Ü4 153a] bulunan Mehmed Ağa nâm hâ'inin eşkıyâ ile müttehid olduğu,

---

*."**Tevcîh-i Ser'askerî-i Asâkir-i** ..... etdiler" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,168'de kaydedilmiştir.

1.umûr Ü4, T, M : + ["umûr" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] V
2.Mîrahûrî-i Ü4 : Mîrahûrî-yi V, M : Mîrahûr-i T
3.ferhân Ü4, V, M : fermân T
4.eşref-i V, T, M : eşrâf-ı Ü4
5.ile V, T, M : + ve Ü4
6.üç M : üc Ü4, V, T
7.Çavuş [İsim yeri boş bırakılmıştır] Ü4, V, M : Cavuş T
8.Orta Ü4, V, M : Or[ta] T
9.Küçük V : Kücük Ü4, T, M
10.kılındı V, T, M : olundu Ü4

taht-ı Livâ'-i sa'âdet'e gelmeyüp, uzakdan temâşâsı[1] ve sâ'ir girdâr-ı[2] murdâriyle *el-evvelü fe'l-evvel** tebeyyün etmekle, yevm-i mezkûrda Burusa'ya iclâ ve verâsından i'dâmına mübâşir isrâ ve yerine bu esnâda ba'zı maslahatı tesviyesiyçün Der-sa'âdet'de bulunup, hengâm-ı vak'ada ibrâz-ı sadâkat eden Ferecik A'yânı Kapucu-başı Mehmed[3] Emîn Ağa ta'yîn ile kâm-revâ ve corbacılardan iki şahs-ı güm-nâm[4] erbâb-ı fitneden olmağla, mahfil altında boğılup, pâ-dâşları yanına ilkā kılındı**.

Nasb-ı Livâ'-i sa'âdet be[5]-pîş-gâh-ı Bâbü's-sa'âde

Çün teshîl-i Rabb-i kadîr ve teveccüh-i Şeh-i kişver-gîr ile her çerh-i fesâdın mihveri olan yeniçeri tâ'ifesi, ednâ müddetde[6] ittihâd-ı kulûbla karîn-i zevâl ve işbu latîfe-i gaybiyye, kâffe-i nizâmât-ı hâriciyye vü dâhiliyyenin[7] netîce-pezîr olmasına bir mukaddime olduğu vâreste-i tertîb-i işkâl-i eşkâl[8] olup, 'ukūl-i hükemânın itkānından izhâr-ı 'acz ile hüsn-i şâhid-i istihkâmına hayrân oldukları usûl-i şer'iyyeye tatbîk ve şer'den ayrılmayan turuk-i 'akliyyeye tedkîk[9] ile [Ü4 153b] her vechile tecdîdi[10] muktezî olan maslahat-ı Devlet-i 'aliyye'ye çalışmanın[11] mevsimi geldiği, sânih-i kalb-i Hidîv-i Felâtûn-şu'ûr ve karîn-i mütâla'a-i evliyâ'-i umûr olup, bu ise biraz zemândan berü kasran ve tab'an i'tilâf olunan tekellüfât-ı resmiyye-i hadariyye[12] ve kesel ü fütûr-i beşeriyyeyi ber-taraf ve zimâm-ı bedeviyyeti ve gayreti bi-lâ-garaz ber-keff ederek bi'l-cümle erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat kalben ve kāliben bir yerde bulunmakdan 'ibâret ve sevk-i hayrdan kinâyet olmağla, yevm-i mezkûrda, ya'nî vak'anın üçüncü[13] ve zilka'denin on ikinci günü tevcîhât-ı sâlife icrâ olundukdan sonra kubeyl-i 'asrda, Livâ'-i sa'âdet-iltivâ minber-i şerîfden dûş-i ta'zîmle

---

1.temâşâsı Ü4 : temâşâ V, T, M
2.girdâr-ı Ü4 : كه دار V, T, M
*."الاول فالاول = Sıralamada önceliğe riâyet edilir" anlamına gelen Arapça bu söz, İslâmî bir kuralı ifâde etmektedir.
3.Mehmed Ü4, T : — V, M
4.birkaç şahs M : birkac şahs V, T : iki şahs-ı güm-nâm Ü4
**."Ser'asker-i müşârun ileyhin ma'iyyetine ..... kılındı" kısmı *Üss-i Zafer*'deki bilgilerle karışık olarak özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,169-170'te kaydedilmiştir.
5.be Ü4, V : — T, M
6.müddetde Ü4, V, M : — T
7.dâhiliyyenin V, T, M : + [Bu kelime nüshada önce "dâhiliyyeye" yazılmış, sonradan "dâhiliyyenin" şekline dönüştürülmüştür] Ü4
8.işkâl-i eşkâl Ü4, V, T : işkâl M
9.tedkîk V, T, M : tevfîk Ü4
10.tecdîdi Ü4, V, M : tecdîd T
11.çalışmanın Ü4, V, M : calışmanın T
12.hadariyye Ü4 : hasariyye V, T, M
13.üçüncü Ü4, V, M : ücüncü T

kaldırup, bi'l-cümle vüzerâ vü 'ulemâ ve sâ'ir hademe-i Devlet-i 'aliyye-i ebed-ittisâl, zemzeme-i tekbîr u tasliye ile Seray-ı hümâyûn'a getürdiler. Pâdişâh-ı dîn-penâh Orta-kapu'dan istikbâl ve pîş-gâh-ı Bâbü's-sa'âde'ye rekz[1] ile vecîbe-i tebcîli ikmâlden sonra Kubbe-altı'nı teşrîf ve erkân u a'yânı huzûr-i sa'âdet-zuhûrlarına ihzâr şerefi ve du'â vü tahsîn ile ba'de't-taltîf Üss-i zafer'de [Ü4 154a] tebyîn olunduğu üzere esenn-i sudûrdan üç[2] dört kadar zâtın[3] hânelerine 'avdetine lutf-i izn erzân buyurılup, mâ'adâsı gerek vüzerâ ve kibâr-ı 'ulemâ ve bi'l-cümle[4] ricâl-i bâb ve hademe-i gayret-intisâb emr-i hümâyûnla dâ'ire-i Seray-ı hümâyûn'da icâde-i mesâlih-i hayriyyeye kadar mütena''am-i nevâl-i Şehinşâhî olarak tevkîf buyuruldu.

Sultân-ı cihân hazretleri dahi teshîl-i maslahat zımnında ba'zan şehzâdegânı taltîfen Beşiktaş Sâhil-serayı'nda beytûtet ve ekser ahyânda Seray-ı cedîd-i feyz-bedîdde Silahdâr-yeri denilan muhtasar dâ'irede ikâmet tekellüfünü rahmen li'l-ümme ihtiyâr buyurmuşlardır.

Tard-ı eşhâs-ı zâ'ide ez-Dâru's-saltanati'l-'aliyye

Livâ'-i şerîf-i nusrat-redîf Bâbü's-sa'âde'ye nasb buyurulduğu gün, Üss-i zafer'de tafsîl olunduğu vechile gerek İstanbul ve gerek Bilâd-ı selâse'de mazanna-i sû' olan eşhâsın teharrî vü tecessüsüne taraf taraf me'mûrlar ta'yîn olunup, ahz etdiklerini[5], eslihaları alınarak vatanlarına tard u teb'îde ibtidâ ve kırk-elli gün zarfında yirmi binden efzûn nüfûs-i zâ'ideden Dâru'l-hılâfeti'l-'aliyye [Ü4 154b] tahliye olunarak hem def'-i eşrâr[6] ve hem zımnen i'mâr-ı diyâr tedbîri icrâ olundu.

Tahrîr-i tüfengciyân der-Top-hâne ve tagyîr-i nâm u nişân-ı topcıyân

Vak'a-i Selîm Hânî'de[7] mukaddem dûdmân-ı mezkûrun kisve ve askeri hüsn-i sûretine[8] konulmuş ve topcu neferâtından başka her bir topa on nefer tüfeng-endâz tahrîr kılınmış ise de, vak'a-i merkümeden sonra galebe-i zorbâyân-ı kavm-i mülgā ile lâzım gelan tüfeng-endâz[9] nâ-yâb ve bâr-ı[10]

1.rekz Ü4, T : دكز V, M
2.üç M : üc V, T, M
3.zâtın V, T, M : zevâtın Ü4
4.bi'l-cümle Ü4, V, T : cümle M
5.etdiklerini Ü4, V, T : etdikleri M
6.eşrâr V, T, M : esrâr Ü4
7.Hânî'de T, M : Hânî'den Ü4, V
8.sûretine Ü4, V, T : sû[re]tine M
9.tahrîr kılınmış ..... endâz Ü4, V : tahrîr kılınmış ise de vak'a-i merkümeden sonra galebe-i zorbâyân-ı merkūm-i mülgā ile lâzım gelan tüfeng-endâz M : — T
10.bâr-ı Ü4, V, T : bâ[r]-ı M

kalafat ve sâ'ir nâm u nişân-ı bed-simât bunlara dahi bi'z-zarûre[1] sirâyet ile nasîb-i[2] techîz ü tanzîmden bî-nisâb olmuşlar idi.

Bu def'a, ya'nî 'akab-i vak'a-i hayriyyede şimdilik corbacı nâmı, orta ağasına ve oda-başı, mülâzım 'ünvânına ve usta, aşcı-başıya ve karakullukcular, aşcı yamakları adına ve sakā, sebîlci ta'bîrine tagyîr ve kısa humbaracı kalbakına şebîh kaş[3] kenârına bûşî tekvîriyle tüfeng-endâz ve neferât tahrîr ve zâbitân, kalafât bâr-ı girânından âzâde-ser olup, kaş[4] üzere enlice bûşî telebbüsleriyle tanzîme âgāz olundu*.

Ba'zı tevcîhât

Mâh-ı merkūmun on ikinci günü yine sadâkatlerine binâ'en Ser'asker [Ü4 155a] Hüseyn Paşa'nın[5] Kethudâsı Ahmed Efendi'ye, kapucu-başılık ve Mühürdâr-ı Sadâret-penâhî Yanyalı 'Abdüllatîf Efendi'ye, Dîvân-ı hümâyûn[6] Hâceliği ve Kaftan[7] Ağası Hasan Bey ve Devâtdâr-ı sâbık Hüseyn Ağa ve Câme-şûyî diğer Hüseyn Ağa ve Silahdâr-ı Ser'asker Hacı Mesrûr Ağa'ya hâssa silahşorlukları verildi. İrtesi günü dört nefer solak-başı bulunanlar ve Çengar[8] Karyesi tarafının muhâresesine hîn-i vak'ada ta'yîn olunan esbak Turnacı-başı Mustafa Ağa, defter-i silahşorâna imlâ ve üzerlerinde olan yaya beylikleri ze'âmet sûretiyle ibkā olundu.

Ve ez-kadîm yeniçeriyân müfsidânından bir şu'be-i pür-lu'be olup, baltacılar gibi sivri külâh ve ayaklarına huff-i siyâh geyen ve Şeh-zâde civârında müstakillen kışlaları olan gılmân-ı 'acemiyân ki, eskileri tekerlek gibi bir 'ucbe sarık geyüp, Şâtî adında enderûn[9] ve tavâ'if-i askeriyyenin hatab maslahatı süpürde-i dûş-i idâreleri kılınan tâ'ife-i fâsidedir. Bunlar dahi ilgā ve zâbitleri bulunan İstanbul Ağalığı dahi imhâ olunmağla, el'ân [Ü4 155b] İstanbul Ağası olup, çendân tâ'ife-i makhûre ile ihtilâtı olmayan Sâdık Ağa kemâ-kân maslahat-ı mezkûreyi idâre etmek üzere Hatab Emîni 'ünvâniyle istihdâm ve zümre-i silahşorâna idhâl ile be-kâm kılındı.

1.bi'z-zarûre V, T, M : bi'z-zarûr Ü4
2.nasîb-i Ü4 : nasb-ı V, T, M
3.kaş V, T, M : fas Ü4
4.kaş V, T, M : fas Ü4
*."**Tahrîr-i tüfengciyân der-Top-hâne** ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII, 173'te kaydedilmiştir.
5.Paşa'nın V, T, M : Başa'nın Ü4
6.hümâyûn Ü4 : — V, T-M
7.Kaftan Ü4 : Haftan V, T, M
8.Çengar (چنگار) Ü4 : Cengar V, T, M
9.uzun V, T, M : enderûn Ü4

Enderûn-i hümâyûn ve sevâhil-i Halîc-i Âsitâne-i 'aliyye'de mevâkı'-i mersûmede[1] kâ'in bostâniyân fi'l-asl asâkir-i hâssa-i Sultânî olmak üzere müretteb ve pâdişâha mahsûs olan askerin gerek fenn-i harb ve gerek kānûn-i itâ'at ü edebde cümlesinden mümtâz olmaları ehass-ı ereb iken, sirâyet-i fesâd-ı yeniçeriyân ile nizâmları perîşân olduğu muhakkak[2] ve zikr-i âtî kānûn-nâme mantûkunca müceddeden[3] tanzîmine irâde-i hümâyûn müte'allak olup, lâkin bunları zabt u rabta me'mûr olanlar dahi sıdk u istikāmet ve dirâyet ü dürbetle muttasıf olmak a'zam-ı tedâbîrden olmağla, hâlâ Bostancı-başı bulunan İbrâhîm Ağa'nın[4] betâ'et-i mizâcına binâ'en ihrâc ve hasbe't-tarîk yerine gelecek[5] Hasekî İbrâhîm Ağa bu husûsun çendân eri olmadığından başka, Mesolong fethi 'akabinde Mısır Vâlîsi'ne [Ü4 156a] teşrîfât-ı şâhâne[6] getürüp, Der-sa'âdet'de bulunmamağla, Oda-başı 'Osmân Ağa bi'l-intihâb, şehr-i mezkûrun on dördüncü günü Ser-bostâniyân nasbiyle karîn-i ibtihâc kılınup, ıttırâden li'l-bâb oda-başılık Karakulak Bekir'e ve karakulaklık, hasekiyândan 'Abdüllatîf Ağa'ya tevcîh olundu.

İrtesi günü eşhâs teharrîsi me'mûrlarından Ser-bostâniyân-ı esbak Kara 'Osmân Ağa'ya kapucu-başılık ve kavm-i mülgā takımından Serdârlar Kâtibi Haşmet Efendi ve Kethudâ-yeri Kâtibi 'Ârif Efendi ve Dîvân Efendisi Yahyâ Efendi ve Şâgirdler Halîfesi 'Ali Efendi'ye hâcelik ve ferdâsı sâbıkā Bostancı-başı mûmâ ileyh İbrâhîm Ağa'ya dahi kapucu-başılık ve bir gün sonra Bahr-ı sefîd Boğazı'mn tarafeynde kâ'in kılâ'-ı tis'ada muhâris olmak üzere sâkin kal'a yamakları[7] denilan eşhâsın nâzırları nâmiyle zâbit olan[8] sanâdîd-i ocakdan 'Abdülhamîd Ağa *bi-hamdihî sübhânehû** eşhâs-ı merkūme Et-meydânı'nda kilâb-ı eşkıyâya inzimâmına vakt bulamamış[9] ise de, sûret-i betâ'etle sadâkat irâ'et eylemeleriyle, ol [Ü4 156b] ağaya dahi Ser'asker Paşa ma'iyyetinde olarak yine kılâ'-ı mezkûreye nezâret etmek üzere kapucu-başılık tevcîh olundu.

Vukū'-i harîk

Şehr-i mezkûrun on sekizinci sebt gicesi Balta Limanı'nda kâ'in kefere mahallesinde iki bâb zimmî menzili muhterik oldu.

1.mersûmede V, T, M : ma'lûmede Ü4
2.muhakkak V, T, M : mütehakkak Ü4
3.müceddeden Ü4, V, T : mücedded M
4.Ağa'nın V, T, M : Ağa Ü4
5.gelecek V, T, M : جله جك Ü4
6.şâhâne Ü4 : — V, T, M
7.yamakları Ü4, V, T : yamaklı M
8.olan Ü4, M : + [Bu kelime kolofonda yazılmıştır] V : — T
*."بحمده سبحانه = Şânı yüce Allah'a hamd ile" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
9.bulamamış V, T, M : bulunmamış Ü4

Âmeden-i ru'ûs-i maktû'a ez-eşkıyâ'-i etrâf ve ez-havene-i Rum

Mora Vâlîsi İbrâhîm Paşa, Mesolong fethinden sonra evvelâ Badra'ya, ba'dehû Moton'a 'avdet edüp, hilâl-i râhda cibâl ü kurâda kâ'in kefere ile bâb-ı muhârebeyi güşâd ve cümlesini berbâd edüp, kati vâfir bârgîr ü katır ve esir[1] iğtinâm ve beyne'l-asâkir iktisâm olunup, hengâm-ı iktihâmda i'dâm olunan keferenin beş yüz elli çift[2] kulakları ve Mardin etrâfında kâ'in Dayşi 'Aşîreti'nden biraz erâzil-i Mardin izhâr-ı bagy ü 'ısyân ve ichâr-ı te'addî vü 'udvân ile âmed-şud eden müsâfirîne medd-i yed-i hasâr eyledikleri, Bağdâd Vâlîsi Dâvud Paşa tarafından bi'l-istimâ' üzerlerine seriyye isrâ' olunmağla, eşkıyâ'-i merkûme ber-vech-i suhûlet basdırılup, ser-kerdelerinden on sekiz nefer eşhâsın ru'ûs-i maktû'aları [Ü4 157a] ve kapusuz delîlândan[3] bir takım eşkıyâ, Zile[4] hâssı kurâlarında serserî geşt ü güzâr ve ebnây-ı sebîl ü fukarâya hadden bîrûn mezâlime ictisâr etmeleriyle, Dergâh-ı 'âlî gediklülerinden Zile Voyvodası Ahmed Ağa bizzât hücûmla lede'l-muhârebe cem'iyyetlerin perîşân ve başlarından İç-illi[5] Deli 'Ömer-oğlu ve Burunsuz ve Yola-sığmaz ve Şarklı 'Aşîreti'nden İsmâ'îl 'Alemdâr ve Aydınlı Mustafa ve Pîrî-oğlu 'Aşîreti'nden İbrâhîm ve sâ'ir yirmi beş nefer eşkıyâyı, i'zâm-ı râh-ı 'adem kıldığı 'avenesiyle hem-'inân etmekle, bunların dahi ser-i bürîdeleri ve Me'âdin-i hümâyûn civârında mütemekkin ocak Ekrâdı şakâvet-kârânı, biraz vakitden berü mûkid-i nâ'ire-i mefsedet ve gerden-pîç-i[6] dâ'ire-i itâ'at olup, Çemişgezek ve Egin ve 'Arabkir ve Kemah ve Gürcanis (كرجانس) ve Kuru-cay ve Harput[7] kazâ ve kurâları fukarâsına nehb-i emvâl ve katl-i nüfûs ve hetk-i 'ırz-ı evlâd ü 'iyâl misillü envâ'-ı cevr ü ezâyı der-pîş ve ehâlî-i bilâd-ı mezkûreyi mübtelây-ı gezend ü teşvîş[8] etmeleriyle, Me'âdin-i hümâyûn Emîni [Ü4 157b] Vezîr Sâlih Paşa bi'n-nefs üzerlerine varup, ârâm-gâhları olan asıl ocağın etrâfını ihâta ve lede'l-mukâtele eşkıyâ'-i merkûme tâb-âver olamayup, nâr-ı şakâvetlerin âb-ı şemşîr ile itfâ ederek, ol havâlîden levs-i vücûdlarını[9] imâta edüp, hîn-i harbde ahz olunan dört nefer bellü başlu ru'esâlarının kelleleri ve Trablus-Şâm Eyâleti'nde Lâzikiyyetü'l-'Arab Sancağı'nda Beytü'ş-şelef nâm nâhiyede mütemekkin Nusayrîler'den biraz eşhâs-ı dûzah-menâs, mukaddemâ mesâkin-i Ehl-i Sünnet ve Cemâ'at olan Sahyûn[10] Nâhiyesi kurâlarını bağ-

---

1.ve esir Ü4 : esir ve V, T, M
2.çift Ü4, V, M : cift T
3.delîlândan Ü4 : delîlân V, T, M
4.Zile Ü4 : ile V, T, M
5.İç-illi V, T : İc-illi Ü4, M
6.pîç-i V, M : pîc-i Ü4 : bîç-i T
7.Harput Ü4, V, M : Harbut M
8.teşvîş Ü4 : تويش V, M : نويش T
9.vücûdlarını Ü4, V, M : vücûdların T
10.Sahyûn M : Sayhûn Ü4 : Sahbûn V, T

teten basup, îsâl-i rahne vü hasâr ve gasb u katl misillü harekât-ı şenî'aya[1] ibtidâr eylediklerine mebnî, eyâlet-i mezkûre beylerbeyisi 'Aliyyü'l-Es'ad Paşa kıtâllerine asker ta'yîn ve me'mûrîn dahi iktihâmla eşkıyâ'-i mersûmeyi kahr u tedmîre karîn edüp, ser-kerdeleriyle on bir nefer müte'allikātının ru'ûs-i menhûse-i maktû'aları ve cild-i evvel havâdisi hilâlinde memşûk-i hâme-i beyân olduğu üzere feth u istîsâl olunup, ba'dehû hasbe'l-îcâb tahrîb kılınan İbsara Cezîresi'ne [Ü4 158a] yine eşkıyâ'-i Rum, gavâ'il-i Mora takrîbi fürce-yâb olarak pây-endâz-ı[2] şe'âmet olduklarından başka, etrâf u eknâfa kasd-ı gezende ictisâr ve bu esnâda bir kıt'a tekne ile Kalimyoz Adası civârında deryâ-peymâ-yı[3] hasâr iken İstanköy Muhâfızı Mîr-i mîrân Hacı 'Ali Paşa'nın teharrî-i eşkıyâya me'mûr kıldığı[4] firkateler, zikr olunan tekne-i eşkıyâya rast gelüp, fi'l-hâl fetîle-firûz-i müdâfi'-i kıtâl olduklarında kefere dayanmayup, tahrîk-i sükkân-ı firâr etmişler ise de, güzergeh-i necâtların nehengân-ı deryâ-yı intikām, ya'nî asker-i İslâm almağla[5], bi'l-âhıre ol adaya başdan kara etdikde erişilüp, tekne-i mezkûru zabt birle derûnundaki küffârın kelleleri müte'âkıben resîde-i Der-bâr-ı şevket-karâr-ı devlet ve galtîde-i hâk-i hevân u mezellet kılındı.

İlırâc-ı neferât-ı kılâ'[6] ve ikāme-i topcıyân be-cây-ı îşân

Her ne denlü Boğaz-ı Bahr-ı sefîd'de vâki' kılâ' neferâtının işbu vak'ada ve evkāt-ı güzeştede olduğu misillü bir gûnâ nemek-be-harâmlıkları zuhûr etmamiş ise de, merkūmûn tâ'ife-i Lâz-ı nâ-sâzdan olup, bi-hükmi't-tecribe müterakkıb-ı [Ü4 158b] fursat oldukları ihtimâl-i agleb olmağla, tabî'atiyle asker-i mansûre yazılanlarından mâ'adâlarmın vilâyetlerine insırâflarına 'atâyây-ı seniyye verilerek i'tây-ı izn ü ruhsat ve yerlerine şimdilik topcu neferâtı ikāmet kılındı.

Isdâr-ı fermân be-tehdîd-i ihfây-ı eşkıyây-ı kavm-i mülgā

Bakıyyetü's-süyûf olan şakāvet-kârân-ı yeniçeriyândan tebdîl-i hey'et ve tagyîr-i[7] kıyâfetle hâne ve hân ve hammâm ve dükkânda ihtifâ-gîr olanların, Ağa-yı esbak İsmâ'îl Ağa ve Ser-bostâniyân-ı esbak Kara 'Osmân

---

1.şenî'aya Ü4, V, M : senî'aya T
2.pây-endâz-ı ["endâz" kısmı buraya girmesi işaret edilerek müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] V : pâyine (پای نه) Ü4 : bay T : pây-endâz M
3.peymâ-yı Ü4, V, M : peymâr-ı T
4.kıldığı Ü4 : kılındığı V, T, M
5.almağla [Aradaki "vav" harfi silinmiş gibi gözüküyor] V : olmağla Ü4, M : almağla T
6.**kılâ'** V, T, M : **kal'a** Ü4
7.tagyîr-i Ü4 : — V, T, M

Ağa ve Tomruk Ağası Tâhir Ağa ve sâ'ir erbâb-ı vukūf ta'yîniyle taraf taraf teharrîsine dikkat ü ihtimâm ve ahz olunanlar bi't-tazyîk istintâk birle sâ'ir pâ-dâşlarının[1] eşhâs ve mekânları kendülerinden[2] tahkîk kılınarak ahzlarına ikdâm ve i'dâm u ib'âd gibi müstehakk oldukları hükm-i siyâsetleri icrâ vü ihkâm olunmakda olup, lâkin ol gürûh-i mekrûhun yer bulup, ihtifâ eylemesi beher hâl ba'zı kimesnelerin himâyesinden neş'et eylediği bedîdâr olmağla, zuhûr eden irâde-i kātı'a-i mülkdârî mûcebince, o makūle firârî[3] ve muhtefî [Ü4 159a] eşkıyâ takımının bir ferdi girü[4] kalmaksızın 'alâ eyy-i hâlin zâhire ihrâcları esbâbının istihsâline dikkat eylemeleri, Ser'asker Paşa ve 'İzzet Mehmed Paşa ve Bostancı-başı Ağa'ya hitâben ve her kimin zîr-i dâmen-i ihfâ vü istârında kavm-i merkūmdan bulunur ise, kendi haklarında vesveseye 'adem-i zehâbla hemân himâyesinden el çeküp[5], emr-i uli'l-emre itâ'at ve me'mûrlara teslîme mübâderet ve hılâfına hareket edenler tahkîk olundukda mazhar-ı 'ukūbet olacaklarını[6] e'imme vâsıtasiyle ehâlî-i mahallâta tefhîme müsâra'at eylemek içün İstanbul ve Bilâd-ı selâse kadılarına hitâben evâsıt-ı zilka'dede başka başka beyâz üzerine[7] fermânlar ısdâriyle tenbîh u te'kîd olundu*.

Âgāz-ı tayy-ı tomar-ı seref

Her bir devletin bidâyet-i zuhûrunda tavr-ı bedeviyyet derkâr ve bu takrîble ihtişâm u dârât zımnında tekellüf-ı[8] 'âdiye nâ-yâb ve gitdikce tevsî'-i bilâd ve teksîr-i îrâd olunarak tecemmülât-ı saltanat ve rusûmât-ı şevket vukū'-yâb olmak umûr-i tabî'iyyeden ve fi'l-hakîka mülûk-i hüceste-sülûk hazerâtı ekl ü şürb ve libâs [Ü4 159b] u meskende tabakāt-ı nâsdan mümtâz olmaları kütüb-i ahlâkda beyân olunduğu üzere tedbîr-i hikmet-tenmîrden[9] ise de Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye-i ebed-devâm'da hayli eyyâmdan berü[10] her bir mesâlihde mertebe-i ifrâta varup, tanzîm ü tesviyesi îcâb etmiş biraz isrâfât olup, lâkin bayagıca her sınıfa sârî ocak

---

1.pâ-dâşlarının Ü4, V, M : bâ-dâşlarının T
2.kendülerinden Ü4 : kendülerden V, T, M
3.firârî V, T, M : karârı Ü4
4.girü Ü4, T, M : gir[ü] V
5.çeküp Ü4, V, M : ceküp T
6.olacaklarını [Metinde ayrıca yer alan "ve rü'yet eylemeleri tenbîhini" kısmının üzeri karalanmıştır] V : dirâyet eylemeleri tenbîhini Ü4 : olacaklarını T, M
7.üzerine V, T, M : üzerlerine Ü4
*.olundu Ü4, V, T : + [Bu kısımlarla ilgili olarak ayrı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple M 86b'nin sağ kenarında şu kayıt vardır: "Ustalardan birisi bir takrîb İngiltere'ye firâr ile yakın vakte kadar ber-hâyât idi"] M
8.dârât zımnında tekellüf-ı V, T, M : dirâyet zımnında tekellüfât-ı Ü4
9.tenmîrden V, T, M : semîrden Ü4
10.berü Ü4 : + ve V, T, M

seyyi'esiyle kat' u def'i muhâl ve şurû' olunsa, muhâtara-i gûn-â-gûnu istitbâ'[1] edeceği vâreste-i işkâl idi. Ez-cümle Matbah-ı 'âmire'de olan seref ki, 'ale's-seher nakl olunan zehâyir-i mütenevvi'anın ve lahm ve tavuk ve sebzenin sülüsânından ziyâdesi bî-pervâ Ayasofya ve Sultân Ahmed etrâfında olan magazalara ve kassâb ve sebzeci dükkânlarına ve sâ'ir mahallere zuhra kalmadan taşınur ve Seray meydânında satılık hatab yığınından geçilmez[2] olup, tabh olunan et'imenin ise nefâyisi, mâhiyye ile hânelere nakl olunup, Enderûn-i hümâyûn halkına çıkan ta'âm gayr-i me'kūl olup, zevi'l-iktidârı hâricden ta'âm tedârüküne mecbûr idi. Hattâ bundan akdem nefs-i hümâyûn içün bi'z-zarûr [Ü4 160a] Kuş-hâne ta'bîriyle bir diğer matbah tahsîs olunmuşiken, ol dahi[3] murûr-i zemânla matbah-ı kebîr usûlüne girmekle, ta'âm-ı pâdişâhî nâ-çâr ba'zı mukarrebîn hânelerinden tertîb olunmuş[4] idi. Nân husûsu ve Istabl-ı 'âmire serefi dahi buna makîs olup, hemân gerek Seray-ı cedîd-i hümâyûn ve gerek Eski Seray ve Galata Serayı'nda olan cihân kadar mesârıfât[5] başdan âhâd-i neferâta varınca bir takım eşhâsın beynlerinde sırran ve 'alenen iktisâm olunup, defterdârân şu makūle berhem-zede-i dest-i yağmâ olan mesârıfdan dolayı, matbah ve şa'îr emînleri ve kassâb-başı ve pazar[6]-başıların zamâ'im-i bisyâr ile hadsiz metâliblerini edâdan 'âciz kalurlar idi.

Ve cümle-i isrâfâtdan biri dahi 'îdeynde ve ba'zı resm günlerinde makām-ı sadâret ve vükelây-ı devlet taraflarından ve selâmlıklarda evkāf mütevellîleri câniblerinden hâk-pây-i kîmyâ-sây-i cenâb-ı pâdişâhîye[7] şükûfe ve şekerleme ve meyve takdimesi resmi olup[8], evvelâ şân u şükûh-i saltanata nazaran şey'-i nâçîz[9] olduğundan başka, ekserîsi matrûh-i vâdî-i telef olup, husûsan 'îd-i adhâda nefs-i hümâyûn [Ü4 160b] ve ricâl-i enderûna bi'l-cümle erkân-ı devlet[10] taraflarından ve ümenâ ve nüzzârdan dahi sadru'l-vüzerâ ve kibâr-ı 'ulemâ ve ricâl-i ebed-bekāya, ekalli iki yüz guruşdan, Mısrî olduğu sûretde nedretine binâ'en mecbûren iki bin guruşa kadar gālî[11] behâ ile mübâya'a olunup, takdîm kılınan koclar husûsu taraf-ı şeyhülislâmîden istiftâ olundukda, gabn-i[12] fâhiş olduğundan mâ'adâ, tüy-

1.istitbâ' Ü4, V, M : istinbâ' T
2.geçilmez Ü4, V, M : gecilmez T
3.ol dahi Ü4 : — V, T, M
4.tertîb olunmuş V, T, M : müretteb Ü4
5.mesârıfât V, T, M : mesârıf Ü4
6.pazar Ü4, T, M : bazar V
7.pâdişâhiye ["takdîm" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V : + takdîm olunan Ü4 : pâdişâhiye T, M
8.olup [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek sonradan müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : — Ü4, T : olup M
9.nâçîz Ü4, V, M : nâcîz T
10.devlet V, T, M : saltanat Ü4
11.gālî Ü4, T, M : 'âlî V
12.gabn-i Ü4 : 'ayn-i V, T, M

lerini kabartmak[1] için derûn-i hammâmda örselenerek tevcî'le yıkanup taranarak hayvâna bi-lâ-mûcib eziyyet harâm olduğunu iftâ etmeleriyle *lâ şerefe fi's-seref** mütâla'asından zuhûr eden irâde-i seniyye-i Pâdişâh-ı müceddid-menkabet mûcebince mesârıf-ı Matbah-ı 'âmire'yi zabt için mevzû' olan Masraf Kitâbeti[2] mansıbı, defter-i tevcîhâtdan tayy ile kalemiyle imhâ ve esâmelü aşcı ocağı ve pazar ve tavukcu ve yogurtcu-başılıklar ilgâ ile Matbah-ı 'âmire'de taşra usûlü üzere mâhiyyelü aşcılar istihdâm ve şükûfe ve koc resmleri dahi fîmâ-ba'd külliyyen terk olunmak bâbında sahîfe-pîrây-ı sudûr olan hatt-ı hümâyûn mûcebince zilka'denin yirmi ikinci günü[3] [Ü4 161a] târîhiyle müverrah, iktizâ eden 'ilm ü haber kağıdları tahrîriyle cümleye i'lân u ifhâm kılındı.

Nefy-i Kādî-i Edirne ve nasb-ı âhar ve keyfiyyet-i vak'a-i[4] ilgāy-ı kavm-i ma'hûd der-Mahmiye-i mezkûre ve tevcîh-i Kazâ'-i Mar'aş

Eşkıyâ'-i yeniçeriyânın bi'l-icmâ' nâm u nişânı sahîfe-i 'âlemden mahkûk olduğunu hâvî ve Edirne'de dahi ol gürûh-i mekrûha mensûb olan töre ve âyîn mahv u izâle olunmak emrini muhtevî, Çirmen Mutasarrıfı ve Edirne Muhâfızı Vezîr Es'ad Paşa ile kadısı Yazıcı-zâde İbrâhîm Edhem Efendi ve sâ'ir 'ulemâ ve vücûhuna hitâben inhizâm-ı eşkıyâ günü bir kıt'a emr-i 'âlî-şân itâre[5] kılınmışidi. Emr-i mezkûr Mahrûse-i mezbûre'ye vusûl bulduğu an, vezîr-i müşârun ileyh kādî-i mûmâ ileyh ve a'lem-i belde olup, kâffe-i ehâlînin merci'i olan Eskici-zâde Efendi ve Bostancı-başı 'Abbâs Bey ve sâ'ir vücûh u a'yânı evvel emirde meclis-i hâssına nihânî celb ü da'vet ve kaziyye-i ilgāyı beyân ile îsâr-ı nakdîne-i beşâret etdikde, cümlesi 'ale'l-husûs Eskici-zâde Efendi: "Bu kühen-seray-ı 'âlem, mi'mârî-i[6] himmet-i şâhâne ile [Ü4 161b] ta'mîr ve ol tâ'ife-i bâgiyenin levs-i vücûdlarından Memâlik-i mahrûse tathîr olunmuş, sem'an ve tâ'aten hemân dîvân tertîbiyle emr-i celîlü'ş-şân i'lân ve muktezâsının sür'at-i icrâsında dâmen-i gayret der-miyân olunsun" dedikde, ocaklu ve sâ'ir huzûru lâzım gelenlerin Paşa-kapusu'na ihzârına ve dâ'ire halkının tebassur üzere olmaları ihtiyâtına ibtidâr olunur, lâkin kādî-i mûmâ ileyhin sükût-i mâderzâd ve hayret-i belâhet-nihâdı, esnâ'-i muhâverede mûsikî yerine geçer ise de, bu makāmda elvermeyeceği ma'lûm olmağla, vezîr-i müşârun ileyh der-'akab diğer

1.kabartmak Ü4, V, T : kapartmak M
*."لاشرف فی السرف = İsrâfta şeref yoktur" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
2.Kitâbeti V, T, M : Kâtibi Ü4
3.günü Ü4, V, T : — M
4.**vak'a-i** V, T, M : **vâkı'a-i** Ü4
5.itâre Ü4, T, M : + ["ihâme" kelimesinin üzeri çizilip müellifce üstüne "itâre" kelimesi yazılmıştır] V
6.mi'mârî-i Ü4 : mi'mârî-yi V, T, M

odaya varup, mûmâ ileyhi celb ve hayây-ı nâ-becâsını selb edecek kelimât-ı mülzime serdiyle: "Efendi hazretleri! Sen Devlet-i 'aliyye'nin hayr-hâh-ı sadâkat-iktinâhı olduğunda iştibâh olmayup[1], ancak Edirne esnâfının ekser-îsinde ocağa intimâ derkâr ve Kadı Paşa vak'asında 'inâdları hod cümleye âşikârdır. Bu mahalde şakk-ı şefeh etmamek uymaz. Zîrâ mesned-i hükûmet-i şer'iyyede bulunmanız takrîbi, sükûtunuzu şimdi dîvâna cem' olacak [Ü4 162a] sebük-mağzân başka ma'nâya haml ile ne'ûzu billâhi Te'âlâ ser-rişte-i gavâyet ederek, şâyed bir fesâd çıkardıklarında tedârüki muhâl ve vehâmet-i 'âkıbeti size ve bize 'â'id olacağı müstağnî-i istidlâldir" deyü hayli himmet eylediklerinde, Kadı cenâbları: "Haber-i ilgā ahşâmdan istiş-mâm olunmuşidi. Mahkeme küttâbından Kabûlî Efendi işbu ilgā mâddesi 'acebâ kârger olur mu? diyerek zihn-i küllîmi tahdîş etmekle *men yesma' yehal** vefkınca merkez-i 'aklımı perkâr-ı hayret idâre vü sâz ve seleb-i şu'ûrumu mikdâm-ı vâhime igāre etmişidi" me'âlinde i'tizâra başladı. Vaktâ ki bi'l-cümle 'ulemâ ve vücûh ve mahrûse-i mezbûrede Yeniçeri Ağası Vekîli bulunan Turnacı Mehmed Sâdık Ağa ve sâ'ir müntesibîn-i ocak dîvân-ı vezîre[2] cem' ve muvâcehelerinde emr-i celîlü'ş-şân kırâ'etiyle kevkeb-i mazmûnu bedriyyü'l-lumu' oldukda, yine ke'l-evvel Molla Efendi sâde-levh makāline mühr-i hamûşu urup durmuş ve bî-rûhi's-sanem gibi yerinde oturmuş iken, Eskici-zâde Efendi anın[3] kelimâtına hâcet bırakma-yup, fezâ'il-i itâ'at-i uli'l-emri beyân ve kulûb-i kāsiye-i tâ'ife-i merkūmeyi sâkî-yi [Ü4 162b] hitâb-ı 'uzûbet-nisâbiyle[4] reyyân edüp, yekser itâ'at ü inkıyâda baş kesdirdikde, cümlesi vecîbe-i icâbeti icrâ ve fermân-ı müteha[tti]mü'l-iz'ân-ı Dâverâneyi ez-cân u dil ısgā eyledikde, hemân-dem ruhsat-ı seniyye üzere[5] ağa-yı mûmâ ileyhe tehyi'e olunan kapucu-başılık hil'ati iksâ ve üç[6] beş kadar ocaklu söz sâhibleri silahşorluk dirliği hil'atleriyle kâm-revâ kılındı. Ba'dehû me'mûrîn ta'yîniyle derûn-i şehrde olan bi'l-cümle nişânları ref'a mübâşeret ve derûn-i kal'ada kâ'in Ağa-kapusu dâ'ire-i vesî'a olmağla, dâr-ı şerî'at kılınup, mazanna-i i'tirâz olan beş-on nefer sâbıkalu eşrârdan mâ'adâ bir ahadin burnu kanamayarak, maslahat-i mu'tenâ-bihâ-yı[7] emr-i ilgā, teveccüh-i Hâkānî ile eyyâm-ı kalîle zarfında hitâm-pezîr olduğunu** müş'ir vezîr-i müşârun ileyhin 'arîzası,

---

1.olmayup Ü4, V, M : olunmayup T

*."من يسمع يخل = Duyan öyle zanneder" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

2.vezîre V, M : üzere Ü4, T

3.Efendi anın V, T, M : Efendi'nin Ü4

4.sâkî-yi [Ü4 162b] hitâb-ı 'uzûbet-nisâbiyle Ü4 : sâkî-i 'uzûbet-lisâniyle V, M : sâkî-i 'özriyyet-lisâniyle T

5.ruhsat-ı seniyye üzere V, T, M : — Ü4

6.üç V, M : üc Ü4, T

7.mu'tenâ-bihâ-yı Ü4 : mu'tenâyı V, T, M

**."Nefy-i Kadı-ı Edirne ve ..... olduğunu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,174'te kaydedilmiştir.

kapucular kethudâları Memiş Ağa yediyle zilka'denin yirmi ikinci günü vâsıl-ı Der-i devlet-masîr[1] oldukda, ağa-yı mûmâ ileyhe hâssa silahşorluğu ihsân ve bu hidmet mukâbelesinde müşârun ileyh dahi du'â vü tahsîn ve cemîle-i [Ü4 163a] âferîn-i şâhâneye şâyân ve Eskici-zâde Efendi dahi bir tam sehm berâtiyle cezlân kılındı.

Es'ad Paşa tarafından kādî-i[2] mûmâ ileyhin hâl-i lâl[3]-me'âli ber-tarîka-i hikâye imlâ ve her ne kadar mu'âmele-i eblehânesi ifsâd-ı ehl-i 'inâd gibi bir sû'-i sanî'i mûcib olmadığını inhâ ve Edirne Kazâsı nâ'ible zabt olunmak mesbûk değil ise de, böyle tecdîd-i nizâm hengâmında belde-i mezkûreye elvermeyüp, inâbe sûreti îcâb eylediği îmâ[4] ve keyfiyyet ma'rûz-i 'atebe-i 'ulyâ kılındıkda, 'ale'l-ıtlâk muktezâsının icrâsı taraf-ı Şeyhülislâmî'ye ihâle buyurulmuşidi. Kādî-ı mûmâ ileyhin mâ-cerâsı, vezîr-i müşârun ileyhin iş'ârı üzere bakıyye-i müddetini nâ'ible zabt etdirmekden başka diğer mu'âmeleyi iktizâ etmez iken, Müfti'l-enâm hazretleri bî-çârenin[5] bir mâh zabt etmeden mansıbını[6] kasr ve Karahisâr'a nefyini ictihâd ve bu vechile işâret ve bundan akdem devriyye ricâlinden iken bâ-Pâye-i[7] Üsküdar Mahrec rütbesi i'tibâr olunan sâbıkā Erzurum Kadısı, musaddık-ı rü'yây-ı müşârun ileyh Kütahyavî Halîl Rüşdî Efendi'yi [Ü4 163b] yirmiden mütecâviz Mahrec ma'zûllerine dâ'iye-i intisâbla bi't-tercîh, işbu zilka'denin yirmi üçüncü[8] gününden zabt olunmak üzere kazâ'-i mezkûra tensîb ile fevka'l-hadd mazhar-ı tevcîh[9] u 'inâyet ve yevm-i mezkûrda ocak imâmlığından muhrec Sâlih Paşa-zâde Süleymân Efendi'yi[10] dahi kırk senesi rebî'ulâhiri gurresinden zabt olunmak üzere mev'ûd olan bilâd-ı devriyyeden Mar'aş Kazâsı tevcîhiyle[11] nâ'il-i meserret eyledi.

Tahsîs-i Dâru'l-fetvâ ve Seray-ı Ser'askerî

Ser'asker Paşa'ya Ağa-kapusu ârâm-gâh olmak musammem iken, kānûn-nâme-i âti'l-beyân mantûkunca, ma'iyyetlerinde olacak Asker-i Mansûre sığışmayacağı ve sâ'ir mütâla'a ile bâb-ı mezkûr min-ba'd esâsı

1.masîr V, T, M : — Ü4
2.kādî-i V, T, M : kādî-yi Ü4
3.lâl Ü4, T, M : le'âl M
4.inbâ [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek müellifce sonradan satırın üstüne yazılmıştır] V : îmâ Ü4 : inhâ T : inbâ M
5.bî-çârenin Ü4, V, M : bî-cârenin T
6.mansıbını Ü4, V, T : mansıbı M
7.bâ-Pâye-i Ü4, V, M : pâ-Bâye-i T
8.üçüncü M : ücüncü Ü4, V, T
9.tevcîh Ü4, M : tavsiye V, T
10.Efendi'yi Ü4, V, M : Efendi anı T
11.tevcîhiyle T : tevcîhi Ü4, V, M

cânib-i mîrîden tesviye olunmak üzere Şeyhülislâm bulunan zevât-ı kirâma makām ve Eski Seray dahi derûnunda bulunan cevârî ve hâdimân ve teberdârân, Seray-ı cedîd-i hümâyûn'a nakl ü idrâc ve seray-ı mezkûr ağalığı bi'l-ilgā, hâlâ ağa bulunan Küçük[1] Mustafa Ağa, ta'yînât-ı vefîre ile Şâm'da mütekā'iden sâkin olmak üzere ihrâc olunup, [Ü4 164a] ser'asker bulunanlara cây-ı ârâm kılındı.

Şurû'-i binây-ı me'vây-ı Asâkir-i Mansûre der-emkine-i müte'addide

Cünûd-i zafer-mev'ûd-i Mansûre içün Dâvud-paşa Serayı kurbüne ve Selîmiyye'de eski yerine ve Medîne-i Ebî Eyyûb Ensârî *radiye 'anhu Rabbuhu'l-Bârî**'de kâ'in Kağıd-hâne cihetinde olan sultân serayları mahalline, humbaracı süvârîsine kışlalar[2] bünyâdına irâde-i seniyye-i[3] müceddidâne şeref-res-i sâha-i sudûr ve evvelkinin binâ emânetine[4] Sadr-ı esbak 'Abdullâh Paşa hâzini sâbıkā Kıbrıs Muhassılı ve hâlâ Sipâhîler[5] Ağası Ser-bevvâbîn Mehmed Ağa, ikincisine müteveffâ Yûsuf Âgâh Efendi akrıbâsından sâbıkā Filibe Nâzırı 'Osmân Efendi, üçüncüsüne[6] Serficeli Mehmed Ağa ve[7] Üsküdar'da Vâlide-i 'atîk Câmi'-i şerîfi tâb-hânesi olup, mu'attal olduğuna binâ'en, bundan akdem devr-i Selîmiyye'de süvârî kışlası ittihâz olunan ebniyenin yine me'vây-ı asker olmak üzere ta'mîrine, sâbıkā Bilecik Voyvodası hâcegândan 'Ali Efendi evâhir-i şehr-i mezkûrda pey-der-pey me'mûr olup, çend[8] rûz murûrunda sultân serayları [Ü4 164b] mahalline binâ olunacak kışlanın yeri ba'zı muhassenâtına[9] binâ'en Râmi Ciftliği semtine tahvîl ve her birinin yine şehr-i mezkûrda ihtiyâr-ı vakt-i mes'ûd ile vaz'-ı esâsları maslahatı tekmîl olundu.

Nizâm-ı pâsbân-ı[10] mahallât ve rabt-ı esnâf bâ-küfelâ

Bâlâda işâret olunduğu[11] üzere bu def'a ve vak'a-i sâbıkalarda[12] hıyânetleri zâhir olan Ekrâd cinsinden[13] vatanlarına tard olunmakda ise de,

---

1.Küçük Ü4, V : Kücük T, M

*."رضی عنه ربّه الباری = Yaratıcı olan Rabbi ondan razı olsun" anlamına gelen Arapça duâdır.

2.kışlalar Ü4 : kışlaklar V, T, M

3.seniyye-i Ü4 : — V, T, M

4.emânetine Ü4 : emâneti V, T, M

5.Sipâhîler Ü4, V, M : Sipâhlar T

6.üçüncüsüne M : ücüncüsüne Ü4, V, T

7.ve Ü4, V, T : — M

8.çend Ü4, V, M : cend T

9.muhassenâtına Ü4 : muhassenâta V, T, M

10.**pâsbân-ı** Ü4, V, M : **bâsbân-ı** T

11.olunduğu V, T, M : + [Metinde yer alan ikinci "olunduğu" kelimesi çizilmiştir] Ü4

12.vak'a-i sâbıkalarda Ü4, V, M : sâniyelerde hıyâneti T

13.cinsinden V, T, M : — Ü4

kavm-i merkūmun ekserîsi Çârsû-yi[1] Kebîr ve sâ'ir esvâk ve mahallâtda bekci olup, kendilerinden bir vechile emniyyet câ'iz olmayup, 'ale'l-'umûm vilâyetlerine tard olunmakda olmağın, yerlerine âharlarının ta'yîni lâzım geldiği ma'lûm ve sınıf-ı[2] sûka ve esnâf ise kavm-i makhûra esâme ve galebelerinden dolayı nâ-çâr[3] mensûb geçinüp[4], sûret-i itmînânlarını mûcib bir nizâma rabtı meczûm olmağla, İstanbul Mahkemesi'nden küttâb ta'yîniyle bâ-ma'rifet-i Ser'askerî her bir esnâf esâmî ve eşhâsiyle yegân yegân ahadühümâ âhara ve cümlesine kethudâları kefîl alınarak[5] tahrîr ve bezzâzistânlar ve Sûk-i Kebîr bekcileri dahi [Ü4 165a] müte'ehhilîn ehâlîden bi'l-kefâle ta'yîn ile tedbîr olundukdan sonra, ihtâr-ı Fakîrânemle fîmâ-ba'd mahallât bekcileri dahi Ekrâd'dan olmayup, e'imme vü ehâlîsinin[6] tekeffüliyle müte'ehhilînden intihâbla İstanbul Mahkemesi'nde tescîl ü tedbîr ve tebdîli iktizâ eyledikde, yine ma'rifet-i ehâlî ile terkîn ü tahrîr olunmak üzere hüsn-i nizâmına tevsîk[7] olundu.

Zuhûr-i ruhsat be-istirâhat-i ehâlî-i mahallât

Livâ'-i sa'âdet, Sultân Ahmed Hân Câmi'-i meymenet-'ünvânından nakl olunduğu gün, Dâru's-saltana ve Bilâd-ı selâse mahallâtını[8] ahşamdan sabâha kadar nevbet be-nevbet hırâset etmek husûsu, kā'ide-i hazm u ihtiyâta ri'âyeten tenbîh u te'kîd olunmuşidi. Bu def'a, ya'nî şehr-i mezkûrun yirmi yedinci günü 'avn ü 'inâyet-i Bârî ve imdâd-ı rûhâniyyet-i cenâb-ı hazret-i Peygamberî ile nâm u nişânları rûy-i arzdan külliyyen ref' u ilgā olunan tâ'ife-i bâgiyenin te'dîb ü istîsâlleri emrinde Der-sa'âdet'de bulunan bi'l-cümle ehl-i îmân ber-muktezây-ı şer'-i şerîf emr-i uli'l-emre imtisâlen [Ü4 165b] fevcen fevc Livâ'-i hazret-i Peygamberî sâyesinde tecemmu' ederek ibrâz-ı nusrat ve ile'l-ân hâb u râhatı terk ile giceleri tâ[9] be-sabâh hâneleri önlerinde[10] ve mahalleleri aralarında dolaşarak izhâr-ı gayret edüp, işbu hareket-i mergūbeleri rızây-ı hazret-i Bârî ve irtizây-ı cenâb-ı Cihândârî'ye muvâfık olup, el-hâletü hâzih taraf taraf me'mûrlar ta'yîniyle tâ'ife-i bâgiyeden şimdiye kadar bi't-teharrî ele geçenleri[11] i'dâm ve mechûlu'l-ahvâl bir takım başı boş eşhâs makūleleri tefrîk ve vilâyetlerine tard u i'zâm

1.çârsû-yi V, T, M : cârsû-yi Ü4
2.sınıf-ı Ü4, V, T : sınıfa M
3.nâ-çâr Ü4, V, M : nâ-câr T
4.geçinüp Ü4, V, M : gecinüp T
5.alınarak Ü4 : olunarak V, T, M
6.ehâlîsinin V, T, M : ehâlînin Ü4
7.tevsîkÜ4 : tedkîk V, T, M
8.mahallâtını V, T, M : + ehâlîleri Ü4
9.tâ Ü4, V, T : yâ M
10.önlerinde Ü4, V, M : önünde T
11.geçenleri Ü4, V, M : gecenleri T

ve bâkî kalan bi'l-cümle ehl-i 'ırz esnâf kefâlete rabt ve şimdilik kolluklara dahi topcu neferâtı ikâme kılınarak ve Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ser'askeri Vezîr-i mükerrem Hüseyn Paşa ma'rifetiyle tahrîr olunmakda olan mu'allem asâkir dahi bir tarafdan tekessür[1] ederek, müşârun ileyh tarafından levâzım-ı hıfz u hırâset mâddelerine leyl ü nehâr gereği gibi i'tinâ vü i'tibâr olunup, 'avn-i Hakk'la Dâru's-saltanati's-seniyye ve her tarafda rişte-i âsâyiş ü emniyyet 'ukde-i nizâmına rabt olunmakda olduğuna [Ü4 166a] binâ'en fîmâ-ba'd sâye-i Şevket-vâye-i şâhânede kâffe-i ehâlî kendü hâl ve kâr ü[2] kisbleriyle meşgüliyyet ve yatsu nemâzlarını mahallelerinde kâ'in me'âbidde cemâ'atle ba'de'l-edâ hânelerinde beytûtet ve du'ây-ı devâm-ı eyyâm-ı 'ömr ü devlet-i hazret-i Pâdişâhî'ye kıyâm ü muvâzabat ve giceleri kol gezen[3] me'mûrlar, yaramaz makûlelerini fark içün ehâlî-i mahallât sâ'at ikiden sonra fenarli ve fenarsiz esvâk ve mahallât aralarında gezmekden mübâ'adet eylemeleri tenbîh ü sitâyişi me'âlinde e'imme-i mahallâta tefhîm eylemek üzere mehâkime buyuruldılar irsâl olunup, ehâlî-i İstanbul emr-i mezkûru lisân-ı e'imme ile gûş etdiklerinde, izâle-i vücûd-i bed-hâhân-ı devlet ni'metiyçün edây-ı secde-i şükr-i Hudâ ve bâ'is-i âsâyiş-i halk-ı cihân olan Pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinin devâm-ı eyyâm-ı 'ömr-i devletlerine du'â eylediler.

Nefy-i Nâzır-ı Top-hâne Sâdık Efendi ve nasb-ı âhar

Mumcu esnâfından kavm-i mülgânın mumcusu Arnavud[4] İsmâ'îl'in oğlu Süleymân nâm mâder-be-hatâ ki, Ser'asker Paşa'nın tahkîk ü ihbârı[5] [Ü4 166b] üzere evvel ü âhır fetîle-firûz-i[6] âteş-gede-i zarar-me'âsir ve bir iklîmi tahrîk ü ifsâda kâdir, ser-âmed-i eşkıyâ olduğundan başka, eşkinci tahrîri i'lân olunmazdan mukaddem havâss-ı erkândan çend[7] 'aded zevât beynlerinde ma'hûd olan ol sırr-ı ser-besteyi bir takrîb istişmâm ile İstanbul değil Tekfûrdağı ve sâ'ir mecma'-i erâzil olan mahâlle[8]: "Yine ocağın 'aleyhine bir[9] tertîb derkârdır, tebassur üzere olun" deyü îkâz-ı fitneye dâ'ir neşr-i erâcîf etmiş şakî idi. Vak'a-i inhizâmdan sonra *el-hâ'inü hâ'ifun**

1.tekessür Ü4, V, T teksîr M
2.kâr ü V, T, M : kâr-ı Ü4
3.kol gezen Ü4 : gezen ["كزان" imlâsı ile yazılıp üzeri karalanan kelimenin üstüne müellifce "كزن" imlâsı ile yazılmıştır] V : gezen T, M
4.Arnabud [Bu kelime müellifce metindeki üzeri karalanan "Arnavud" kelimesinin üstüne yazılmıştır] V : Arnavud Ü4 : Arnabud T, M
5.ihbârı V, T, M : icbârı Ü4
6.firûz-i Ü4, V, M : füzûn-i T
7.çend Ü4, V, M : cend T
8.mahâlle Ü4, V, T : mahâll M
9.bir Ü4, V, T : bu M
*."الخائن خائف" = Hâin korkaktır" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

mü'eddâsınca ihtifâ etmiş ve yine müşârun ileyhin tarafından: "Muzırr kavm[1] meselâ bin 'adede münhasır olup, cümlesinin 'afvı tecvîz olunsa dahi, şahs-ı merkūm vâhid ke'l-elf makūlesinden olmağla, müsâmahası bir vechile câ'iz olmayup, hayâtda kaldıkca zararından[2] korkılur. Ve Arnavudluğ'u[3] ifsâd etmesi ihtimâl-i gālib ile umulur. Her hâlde ahz u izâlesi lâzımdır" deyü bi'l-cümle erkân-ı saltanata inhâ vü te'kîd etmekle, teharrîsine ihsân va'diyle i'tinâ olunmuşidi. Meğer müfsid-i merkūm [Ü4 167a] Koca Mustafa Paşa civârında savma'a-nişîn-i meşîhat olan Feyzullâh Efendi-zâde Kücük Şeyh'e müteredded[4] dervîşlerinden ve ol Şeyh-i büzürgvâr-ı safvet-şi'âr'a[5] Top-hâne Nâzırı Sâdık Efendi dahi mu'tekıd-i[6] hayr-endîşlerinden olmağla, şeyh-i merkūm şahs-ı mezbûrun necât u selâmetini mûmâ ileyhden iltimâs, ol dahi şeyhin niyâzını redden ictinâb ve: "Bir aralıkda 'afv etdiririm[7]" i'tikādiyle mazhar-ı saht u idbâr olan gürûhu istishâb 'ayn-ı hatâ iken, Top-hâne Rûznâmecisi Lebîb Efendi'nin hânesinde ihfâ vü îvâ etmiş imiş. Kemâl-i dikkat ile[8] teharrîsi Lebîb'in gûş-zedi oldukda, 'akl u şu'ûrunu berbâd ve kendi hânesinde olduğunu sûretiyle Kalyoncu Zâbiti olan Baş Ağa, Pabuccu[9] Ahmed Ağa'ya hafiyyen yâd eder. Ol dahi hemândem[10] kaziyyeyi nihânî Sadru'l-vüzerâ'ya ifâde etdiği gün, hayme-i Sadr-ı a'zamî'de vâki' meşveret-ı havâssda nâzır-ı mûmâ[11] ileyh mevcûd bulunmağla, müşârun ileyh huzûr-i ricâlde: "Mumcu Süleymân'ın [Ü4 167b] Top-hâne semtinde olduğu haber verildi. Şu habîsin der-dest olunmasına[12] ihtimâm edin" deyü mûmâ ileyhe bi't-ta'rîz iş'âr eyledikde, def'aten izhâr edemeyüp, tecâhülâne mu'âmele ile: "Teharrî ederiz" deyüp, Top-hâne'ye vardıkda: "Şahs-ı merkūmun i'dâmında hatar-ı ma'nevî melhûzdur, nefyiyle iktifâ olunsun" recây-ı nâ-becâsını hâvî Kethudâ Bey'e bir tezkire tahrîriyle ma'an irsâl eder.

Fi'l-hâl şakî-i[13] merkūm şehr-i mezkûrun yirmi altıncı günü Seray meydânında i'dâm ve bu esnâda Sadr-ı müşârun ileyh ile mûmâ ileyhin miyânına ba'zı esbâb-ı istirkāba mebnî münâfese haylûlet edüp, ahadühümâ âharın si'âyetine müterassıd-ı fursat olmağla, bi-lâ-te'hîr kaziyye-i

---

1.tarafından muzırr kavm ["tarafından muzırr" kısmı, buraya girmesine işaretle müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : kavm-i eşkıyâ Ü4 : muzırr kavm T : tarafından muzırr kavm M
2.zararından Ü4 : zarardan V, T, M
3.Arnavudluğ'u Ü4, V, M : Arnabudluğ'u T
4.Kücük Şeyh'e müteredded V, T, M : Küçük Şeyh'e sûret-i salâhda metrûd Ü4
5.safvet-şi'âr'a V, T, M : safvet-şi'âr'ın Ü4
6.mu'tekid-i Ü4 : mün'akıd-i V, T, M
7.etdiririm Ü4, T, M : etdiri[ri]m V
8.dikkat ile Ü4 : — V, T, M
9.Pabuccu Ü4 : Babuccu V, T, M
10.hemân-dem Ü4, V, M : hemân-de[m] T
11.mûmâ Ü4, V, T : müşârun M
12.olunmasına Ü4 : olmasına V, T, M
13.şakî-i V, M : şakî-yi Ü4, T

merkūme Sadr-ı a'zam tarafından hâk-pây-i saltanata tehyîc-i gazab-ı şâhâneyi müstevcib ta'bîr ile[1] tunturaklıca inhâ vü i'lâm olundukda, asdıkāy-ı saltanatdan olup, fi'l-hakîka töhmet-i ittihâddan berî ise de bir sâde-zamîr şeyhin söziyle bu makūle şakîyi istishâb, vâkı'â bâ'is-i tevbîh u terbiye vü hıyânet[2] olduğu bî-irtiyâb olmağla, hakkında başka gûnâ mu'âmele olunmak[3] [Ü4 168a] tefevvüh buyurulmuşiken, yine Sadr-ı a'zam *el-cevâdü kad yebkû** râhından recâ, ya'nî: "Hatâ'en bir kerre sürcen esb-i tîz-cevelân fedâ olunmaz" ma'nâsını îmâ etmekle, şehr-i merkūmun yirmi sekizinci günü mûmâ ileyh Amasya'ya iclâ[4] ve Lebîb Efendi her ne kadar ihbâr ile izhâr-ı sadâkat kılmış ise de birkac gün te'hîri kabâhat 'addiyle Kütahya'ya nefy ile mehcûr-i[5] hışâvend ü ehibbâ kılınup, münhall olan nezâret-i merkūme, bâlâda tahrîr olunduğu üzere maslahat-ı ma'lûme ile Şâm'a gidüp, bu esnâda 'avdet eden Nâzır-ı esbak-ı Darb-hâne Ahmed Efendi'ye tevcîh ve *mesâ'ibu kavmin 'inde kavmin fevâ'idü***** muğteniminden hisse-mend-i terfîh kılındı***.

Katl-i Eginli Bekir

Bâlâda beyân olunduğu üzere ser-bostâniyân tebdîlinde yolunda bulunarak karakulaklıkdan oda-başı olan Eginli Bekir, Üss-i zafer'de tafsîl

---

1.ta'bîr ile V, T, M : ta'bîrâtla Ü4

2.hıyânet V, T, M : cinâyet Ü4

3.olunmak V, T, M : — Ü4

*."الجواد قد يكبو" = Cins at da tökezleyebilir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

4.iclâ Ü4, T : + [Burada zikri geçen Sâdık Efendi ile ilgili olarak V 167b'nin sağ alt kenarında müellif hattıyla ve M 91a'nın sol kenarında siyah mürekkep ve ayrı bir kaligrafi ile şu kayıt vardır: "Ba'zı uli'n-nuhânın istihrâc ve mütâla'aları üzere kavm-i mulgâdan eşkinci tahrîri, ya'nî ol tâ'ifeye iktizâ eden ta'lîm ile nizâma (— M) konulması husûsu meşveretinde Sâdık Efendi, Kethudâ-yı Devlet bulunmağla, râtık-ı? cümle-i müsteşârândan idi. Mukaddemki vak'adan (ızmârdan M) dolayı nice bulacağını aklı kesmeyüp, yine kavm-i merkūmun ilk iftitânı galeyâniyle hal'-i Selîm Hânî'de 'Alemdâr Paşa hâdisesinde olduğu gibi aralıkdan ricâl-i devletin telefi görinerek, kendinin dahi aralıka gideceğin cezm ile merkūm Süleymân'a pîrdâşlık (pîrdâşlığı M) cihetiyle selâmet-encâmı ihtiyâtıyla keşf-i râz, ya'nî: 'Bir fitne vukū'unda devlet ocakluya galebe ederse, ben seni kurtarırım ve eğer kazıyye ber-'aks olursa (olur V), sen dahi bana zahîr olup kurtar (ku[r]tar V)' deyü mu'âhede etmiş olduklarından ol (Bir kelime okunamamıştır) Sâdık Efendi işbu ta'ahhüde binâ'en merkūmu iltizâm etmişdir, ma'nâları verirlerdi (verildi V). Pek de yakışmaz nesne değildir. Derûn-i sutûrda çend 'aded zevât beynlerinde ma'hûd ol ser-rişteyi bir takrîb istişmâm ile yed-i râkımu'l-hurûfun yazdığı 'ibâreden bu ma'nâya îmâ vardır; *v'allâhu Te'âlâ a'lem* (الله تعالى اعلم = Yüce Allah daha iyi bilir)"] V, M

5.mehcûr-i Ü4, T, M : mechûr-i V

**."مصائب قوم عند قوم فوائد" = Bir kavmin başına gelen belâ ve musîbetler, diğer bir kavim için fayda olabilir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

***."**Zuhûr-i ruhsat be-istirâhat-i** ..... kılındı" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,175-176'da kaydedilmiştir.

olunduğu üzere cümle-i ḳavm-i mülgādan müstahikku'z-zevâl bir şakî-i[1] dâll olmağla, gurre-i zilhiccede Burusa'ya doğru lâyık-ı nefy ü teb'îd ve kafâsından ta'yîn olunan hasekî ma'rifetiyle mahrûse-i mezbûrede katl [Ü4 168b] olunup, ser-i maktû'u cây-gâlı-ı intikāmda bedîd oldu.

Yevm-i nefyinde[2] oda-başılık Karakulak 'Abdüllatîf Ağa'ya ve karakulaklık hasekiyândan Mehmed Halîm Ağa'ya tevcîh olundu.

Ba'zı tevcîhât

Çünki yeniçeri beliyyesi, Devlet-i 'aliyye üzerinden merfû' ve serpençe-i te'addiyâtları bi-lutfihî Te'âlâ maktû' olup, ancak ol tâ'ife-i câ'ifenin nâm u nişânı zebân-ı cihândan meslûb ve eşhâs [u] emârâtı menkûb (mektûb T) olmak muktezây-ı maslahatdan olmağla, 'akab-i vak'ada katârda bulunanları, bâlâda mersûm-i hâme-i [V 168b] Fakîr olduğu üzere tarîk-i âhara idracla karîn-i ibtihâc kılınup, zemân zemân ağalıkdan bi'l-infisâl Kadıköyü ve Burusa ve Tekfûrdağı'na irsâl kılınanlar dahi Der-sa'âdet'e celb olunup, anlardan sâbıkan ve lâhıkan sıdk u istikāmeti müsellem olan İsmâ'îl Ağa ile Seyyid Ahmed Ağa ve Şerîf Ahmed Ağa ve Mustafa Ağa ve 'Osmân Ağa ve 'Ali Ağa ve Seyyid Hasan Ağa ve Hasan Ağa'ya eşkincilik, ya'nî hidemât-ı 'aliyyede istihdâm olunmak üzere hilâl-i zilhiccede kapucu-başılık ve yazıcı zümresinden neş'et ederek ağa olan Mahmûd Efendi'ye niyâzı üzere Anadolu Muhâsebesi pâyesiyle Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkân Hâceliği ihsân ve Mehmed Hilmî Ağa ve Seyyid 'Ali Ağa ve Halîl Hamdî Ağa ve Halîl Ağa ve Hasan Ağa ve 'Ali Ağa ve diğer Seyyid 'Ali Ağa ve Mehmed Ağa ve Seyyid Hüseyn Ağa ve Seyyid 'Osmân Ağa ve âhar 'Ali Ağa ve Ahmed Ağa ve Seyyid Süleymân Ağa ve Abdullâh Ağa'ya hemân tagyîr-i nâm u nişân içün ber-vech-i tekā'üd kapucu-başılık tevcîhiyle mûmâ ileyh evvelki İsmâ'îl Ağa ile evvelki 'Ali Ağa ve Seyyid Hasan Ağa ve Hasan Ağa ve Mahmûd Efendi'den mâ'adâları yine mahall-i [V 169a] ikāmetlerine revân kılındı.

Maslahat-ı latîfe-i ilgāy-ı mübîn Erzurum tarafına vârid olan emr-i celîlü'ş-şân hükmünü, vâlî-i eyâlet-i mezkûre sadr-ı esbak Gālib Paşa, tedbîr-i hakîmâne ile derhâl icrâ edüp, murahhas olduklarına binâ'en vücûh-i beldeden olup, hila'-ı semmûr ilbâsiyle kapucu-başılık tevcîh eyledikleri, ser-zagarî pâyesinde olan a'yân-ı belde ve Hacı 'Ömer Ağa-zâde 'Osmân Ağa ile pâye-i mezkûrede olan karındaşı 'Ömer Ağa ve Şân-zâde es-Seyyid el-Hâc Mustafa Ağa ve Kal'a Dizdârı 'Ali Ağa ve Erzurum'da Yeniçeri Ağası bulunan Hayreddîn Ağa ve el-Hâc Hüseyn Ağa ve Selmân (Süleymân

1.şakî-i V, T, M : şakî-yi Ü4
2.nefyinde V, T, M : nefyde Ü4

T) Ağa nâm kesânın ru'ûsları dahi irsâl ve mûmâ ileyh 'Osmân Ağa rızâcûyâne hareket eylediğine mebnî, mîrahûr-i sânîlik pâyesiyle dahi ibcâl[1] kılındı.

İkâme-i kavvâsân be-cây-ı harbeciyân

Muhzır bulunanların zîr-i zabt u idâresinde olarak Bâb-ı 'âlî'de[2] tomruk ve sâ'ir hidemât-ı siyâsiyyede istihdâm oluna gelan harbeciyân nâm haşerâtla, kapu kethudâları adında olan tâ'ife dahi cümle-i kavm-i mülgâdan olmalariyle, müstenidleri gibi tard u imhâ ve Livâ'-i sa'âdet, Bâbü's-sa'âde'ye [Ü4 169a] nakl olunduğu günden berü ol[3] gûnâ hidmetlerde humbaracı neferâtı ve Sadru'l-vüzerâ'nın tiz elden tedârük eyledikleri Karacalı segbânları kullanılarak[4], mesâlih-i ahz ü habs icrâ olunmuşidi. Lâkin tâ'ife-i merkûmenin yerlerine müstakillen diğer eşhâs ikâmesi iktizâ edüp ve taşrada vüzerâ dâ'irelerinde o makûle işlerde eli sîm değnekli kavvâs nâm gürûh istihdâm oluna gelmekle, Bâb-ı Âsafî ve ma'iyyet-i ser'askerîde harbeciyân yerlerine esâfilîn-i akviyâsından[5] bir takım kavvâs tertîb ve Bâb-ı 'âlî'de muhzır yerine Tomruk Ağası 'ünvâniyle Baş Kapu Kethudâsı iken silahşorân zümresine idhâl olunan Tâhir Ağa ve Bâb-ı Ser'askerî'ye dahi bi'l-fi'l segbân-başı iken[6], töhmet-i fitne ile i'dâm olunan segbân-başı ma'zûllerinden Sûfî Mustafa nâm müfsidin yaya beyliği, ber-vech-i ze'âmet ihsân ve kapucu-başılıkla dahi[7] şâdân kılınan Ayutaban[8] İbrâhîm Ağa tensîb olundu[9].

1.Çünki yeniçeri beliyyesi ..... ibcâl V, T, M : Dâvud-paşa Kışlağı binâsına me'mûriyyetle meşgül olan Mehmed Ağa'nın 'uhdesinde bulunan sipâh ağalığı, şimdilik şehr-i mezkûrun yirmi sekizinci günü lağımcı-başı Sadr-ı esbak Benderli 'Ali Paşa dâderi Halîl Bey'e ve lağımcı-başılık Ser-bevvâbîn Manastırlı 'Abdülkerîm Bey'e ve ber-mantûk-i kânûn-nâme Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin iktizâ eden baş kitâbeti, Mâliyye Tezkirecisi Mehmed Yektâ Efendi'ye tevcîh ve Mâliyye ile Me'âdin-i hümâyûn Emîni-yi esbak müteveffâ Mustafa Paşa-zâde 'Ömer Tâhir Bey terfîh Ü4

2.'âlî'de V, T, M : 'âlî'den Ü4

3.ol Ü4 : o V, T, M

4.kullanılarak V, T, M : قولالنه رق Ü4

5.akviyâsından V, T, M : akvâsından Ü4

6.segbân-başı iken Ü4, T : segbân-başiyken V, M

7.dahi Ü4 : — V, T, M

8.Ayutaban ["Ayutaban" kelimesi, üzeri çizilen "mülakkab" kelimesinin üstüne müellifce yazılmıştır] V : mülakkab Ü4 : Ayutaban T, M

9.olundu Ü4, T, M : + [Burada zikri geçen İbrâhîm Ağa ile ilgili olarak V 19b'nin sağ alt kenarında müellifce yazılmış şu kayıt vardır: "Lakabeş Ayıtaban hâlâ sağdır ve mütekâ'iden Zeyrek? {Buradaki bir kelime okunamamıştır}runda hânesinde sâkindir; sene 54"] V

Katl-i Şabcı Behoracı Yehûdî ve Bâzergân-ı Ocağ-ı mülgā

Mersûm Behoracı Yehûdî'nin* cedd-i sahîh-i fâsidi gümrük mubassırlarından[1] olup, [Ü4 169b] bir takrîb Şab-hâne Mukāta'ası'nı iltizâm ve giderek dâd ü sitâd-ı sâ'ire ile kesb-i bulga-i merâm edüp, ba'dehû[2] babası siyyemâ kendi sarrâflık vâsıtasiyle enderûn u bîrûna intisâb-ı tâmmla âfetres-i şöhret-i Kārûn olarak, temettu'ât-ı dünyeviyyeyi gereği gibi kālıb-ı aksâsına ifrâğ ve hâl-i bî-me'âli *ed-dünyâ sicnü'l-mü'mini ve cennetü'l-kâfir*** ma'nây-ı sıhhat-fehvâsını gûş-i ehl-i basîrete iblâğ ederek, vüzerâ ve sâ'ir ahz u i'tâsı olan zevâtlar muhallefâtlarından[3] iddi'â eylediği metâlib-i muhakkaka ve mevhûmesini şu'bede-bâzî-i hiyel ve 'acel-sâzî-i bertîl-i mu'accel ile tahsîlde tîz-destâna lu'be-i hûş-rübâlıklar gösterüp ve ekser gürûh-i mültezimîn-nühhâb müşterîleri olmağla, müdahhar-ı benân-ı[4] intihâb etdikleri emvâl-i mîriyyeyi odasına taşıyup, bu vechile beytü'l-mâl-i Müslimîne hıyâneti derkâr ve kabâhati âşikâr olduğundan başka, öteden berü Ocak Bâzergânı dedikleri havene ile miyânelerinde karâbet-i sıhriyye mün'akid ve münâsebet-i milliyye müttehid olmağla, fesede-i dûdmân-ı Bektâşiyye'ye hulûl ve ol fesâd kapusuna dahi duhûl edüp, hattâ [Ü4 170a] bâzergân-ı mesfûr[5] ba'de inhizâmi'l-eşkıyâ ba'zı su'âl ü cevâb zımnında Darb-hâne'ye kaldırıldıkda, Şabcı mel'ûnu bî-pervâ[6] Nâzır Efendi'ye gelüp: "Bunun ocaklu zimmetine geçen[7] mevhûm metâlibi -ki[8] 'ahd-i kadîmden berü a'kābı kalmayan zâbitân-ı ocak zimmetlerinde olduğunu iddi'â etdiği altı bin kîseden efzûn akçadır- matlûbunuz var ise, tebeyyün etdikde ben kefîlim, yalıma getürmeğe bana verin" deyü ta'cîz ve 'imâd-ı gazabı tehzîz etmekle, ez-her-cihet ef'î-i[9] zehr-gîr-i vücûd-i hıyânet-nümûdu izâle olun-

---

*.Bir banka kurup şap satış tekelini eline alması sebebiyle Şapcıbaşı diye anılan büyükbabası Moiz Karmona'nın ölümünden sonra yerine geçen, Endülüs'teki Carmona şehri kökenli, Çelebi lakaplı Behor İsak David Karmona, Yeniçeri Ocağı'nın para işlerini yürütmekte, maaşları kontrol etmekte ve yeniçeri ağalarına avans vermekte idi; geniş bilgi için bk.Naim Güleryüz, *age*, s.185-186.

1.mubassırlarından [Aradaki "te" harfi sonradan silinmiş gibi gözüküyor] V : mütebassırlarından Ü4 : mubassırlarından T, M

2.ba'dehû Ü4, V, T : ba'de mâ M

**."الدنيا سجن المؤمن و جنة الكافر" = Dünya müminin hapishanesi, kâfirin cennetidir" anlamına gelen bu cümle Müslim, Zühd, 1; Tirmizî, Zühd, 16; İbn Mâce, Zühd, 3; Ahmed b. Hanbel, II,197,323,389,485'te mevcut olan bir hadîstir (bk. Concordance, VI,41).

3.zevâtlar muhallefâtlarından V, T, M : zevâtın Ü4

4.benân-ı V, T, M : enbân-ı Ü4

5.mesfûr Ü4 : mesfûrun V, T, M

6.bî-pervâ V, M : pî-pervâ Ü4 : bî-bervâ T

7.geçen Ü4, V, M : gecen T

8.ki V, M : gibi Ü4, T

9.ef'î-i ["ef'ây-ı" kelimesi "ef'î-i" kelimesine dönüştürülmüş gibi gözüküyor] V : ef'ây-ı Ü4 : ef'î-i T, M

mak lâzım geldiğini[1] evliyâ'-i umûr ile karîn-i hükm ü kazâ ve bi'l-'arz ol iki müfsidin birden[2] i'dâmlarına irâde-i kātı'a-i Hidîv-i hurda-dân ma'raz-ı icrâda cilve-nümâ olmağla, ta'lîm olunduğu üzere zilhiccenin dokuzuncu sebt günü Bostancı-başı 'Osmân Ağa mersûmun Arnavud[3] Karyesi'nde vâki' yalısına hâb-ı hargûş vermek dâ'iyesiyle: "Zâbit olalı bir kerre bâzergân dostumuza uğrayup, hâtırını soramadık" diyerek[4] pâyine duhûl ve mesfûr ise âyîn-i sükûn-i yevmü's-sebt iktizâsınca mebîtinde istirâhatle meşgûl olmağla, fi'l-hâl hademesi: "Varalım îkāz edelim" [Ü4 170b] dedikce, ağayı mûmâ ileyh tabî'atiyle: "Kalkarsa ne güzel, yohsa vakt-i âharda gelür girîbân-ı istifsâr-ı hatırını ele alurız[5]" sözleriyle bi'l-igfâl kapuları ve sâ'ir mazanna-i gürîz-gâhı nihânî âdemler ile[6] südde-i iştigāl esnâsı, mesfûr esvâb-ı câme-i hâbiyle: "Hay Ağa hazretleri! Kademler yitürdiniz" diyerek geldiği gibi mütenekkir hey'etle tehyi'e vü âmâde kılınan cellâdlar yıkup, muhannaka ile kârını itmâm ve lâşesini sokak[7] kapusu hâricinde endâhte-i memerr-i intikām ederler. Der-ân-sâ'at ol civârda kâ'in sâhil-hânenin birinde habere müterakkıb olan Defterdâr Tâhir Efendi ve Nâzır-ı Darb-hâne Es'ad Efendi ve sâ'ir musâdere me'mûrları gelüp, gerek yalısını ve gerek Bağçe[8]-kapusu hâricinde olan hânda kâ'in odalarını temhîr ve emvâl ü eşyâ ve nukūd ve zimemâtı tahrîrine[9] sâ'id-i ihtimâm teşmîr olunup, mârru'l-beyân Ocak Bâzergânı merdûdu dahi yevm-i mezkûrda Seray meydânında i'dâm ve matrûh-i 'ibret-gâh-ı hâss u 'âmm kılındı.

Şabcı'nın odasında doksan bin ve mümkinü't-tahsîl zimemâtiyle sâ'ir emvâli [Ü4 171a] otuz bin guruşa resîde ve yalısında me'mûl olmayan bir mugākda dahi teneke kaplı[10] lebâ-leb Yaldız altunu memlû iki sandık zuhûr edüp, kırk bin kîseye 'adîl olduğu şenîde oldu.

Maktûl-i mesfûr Şabcı'nın kavm-i mülgā ile hem-reng-i ittihâd ve müttehid-i fesâd olduğu bî-reyb ü şekk olup, hattâ 'İzzet Mehmed Paşa ba'de-eyyâm Râkımü'l-hurûf'a eşkinci tahrîri hilâlinde bir gün Hüseyn Paşa'nın yalısına varup, mesfûr dahi müşârun ileyhin sarrâfı olmağla mevcûd bulunmuşidi. Sohbetimiz eşkinci mâddesi tedâbîrine[11] müncerr oldukda, mel'ûn-i mesfûr bî-mehâbâ: "Ben sizleri zevi'l-'ukūldan kıyâs eder idim. Bu başa çıkmaz muhâtaralu kâra ne 'akla hidmet ve ne ser-rişteye

1.geldiğini V, T, M : geldiği irâ'e-i Ü4
2.birden Ü4, V, M : — T
3.Arnavud Ü4 : Arnabud V, T, M
4.diyerek Ü4, V, T : — M
5.alurız Ü4, T, M : الوزير V
6.âdemler ile Ü4 : âdemleriyle V, T, M
7.sokak V, M : zokak Ü4, T
8.Bağçe V, M : Bağce Ü4 : Pağçe T
9.tahrîrine V, T, M : teharrine Ü4
10.kaplı Ü4, V, M : kablı T
11.mâddesi tedâbîrine Ü4 : mâddesine V, T, M

teba'iyyetle şurû' etdiniz. Hic beş yüz yıllık ocağın kabûl etmediği ta'lîm maslahatı kârger ve öyle bir lu'ba sanâdîd-i ocağa te'sîr eder mi? Yakında bunun bir mehlekesi çıkar, hemân nefsinizin halâsı çâresine[1] bakınız. Size dostâne işte ihtâr ederim" deyü mesfûrun fiten-engîz işbu kelimât-ı gazab-hayyizini bi'n-nefs[2] nakl [Ü4 171b] ü hikâyet eylemişdi. Hele[3] Ocak Bâzergânı la'înini Ağa-kapusu'nda sohbet-i te'ahhüd-i kırâ'at ü hatmine gidildiği gün, mecma'-i nâzır bir oda kapusu perdesi[4] şikâfından hande-i istihzâ ile seyr[5] eylediğini Fakîr-i nâmıku'l-hurûf bizzât müşâhede etmiş idim. İ'dâmları pek isâbet* ve ahsen-i siyâset oldu**.

Tebrîk-i 'îd-i sa'îd-i adhâ

Yevm-i 'îd-i[6] sa'îd olan ahad günü vüzerâ'-i 'izâm ve bi'l-cümle 'ulemâ'-i kirâm ve sâ'ir erkân-ı Devlet-i ebed-devâm *Üss-i Zafer*'de pîrâye-i satr-ı tafsîl olduğu keyfiyyet üzere kubbe-i hümâyûnda 'akab-i subh-i sâdıkda 'alâ merâtibihim takbîl-i dâmen ve âstîn-i Şehriyâr-ı gerdûn-vekâr ile kesb-i mefharet ve Sultân-ı İskender-tüvân *evsalallâhu Te'âlâ 'ahdehû ilâ âhıri'z-zemân**** hazretleri dahi reşk-bahş-ı Ferîdûn olan şevket ü ihtişâm ile tarafeyn-i şâhrâhda saff-beste-i kıyâm olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye bendegânın lihâza-i[7] selâm birle şîrîn-kâm buyurarak, câmi'-i envâ'-ı[8] fevz ü nusrat olan Sultân Ahmed Hân ma'bed-i feyz-mırsadına 'azîmet ve salât-i 'îdi ba'de'l-edâ yine kevkebe-i [Ü4 172a] Dâverâne ile şevket-seraylarına 'avdet buyurdular.

İşbu mu'âyedede ekser[9] erbâb-ı rusûm dâ'ire-i Seray-ı hümâyûn ve me'mûr oldukları mahâlde mehâmm-ı seniyye-i hâriciyye vü dâhiliyye tesviyesiyle meşgül olmalariyle, rûz-i 'îdden çend rûz mukaddem şurû'la icrâ oluna gelan Bâb-ı 'âlî ve Bâb-ı Fetvâ-penâhî resmi îfâsı imkân-pezîr olma-

---

1.çâresine Ü4, V, M : câresine T
2.hayyizini bi'n-nefs Ü4 : hayyizini V, M : haberini T
3.Hele Ü4 : — V, T, M
4.perdesi Ü4, V, M : berdesi T
5.seyr V, T, M : esir Ü4
*.isâbet Ü4, V, T : + [Bu şahısla ilgili olarak M 93b'nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple şu kayıt vardır: "Merkûm i'dâm olunacağı vakit pek çok feryâd ve çıfıt yaygarası edüp, ceyblerinden kati vâfirrub'iyye dökülmüşdür"] M
**."İkâme-i kavvâsân be-cây-ı barbeciyân ..... siyâset oldu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,176'da kaydedilmiştir.
6.'îd-i Ü4, T : — V, M
***."اوصل الله تعالى عهده الى اخر الزمان" = Yüce Allah onun dönemini zamanın sonuna kadar (kıyâmete kadar) sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
7.lihâza-i : لحاظه Ü4, V, T, M
8.envâ'-ı Ü4, V, T : envâr-ı M
9.ekser Ü4 : — V, T, M

mağla, şimdilik ol resmin terk olunması ve mu'âyede-i hümâyûnda dahi zâbitân-ı kavm-i mülgā ve cebeci ve topcu ve top arabacı ve humbaracı ve lağımcı zâbitânı bulunmak mu'tâd-ı kadîm ise de bi-hamdihî ol kavm-i dâll muzmahil ve hasbe'l-vakt zâbitân-ı sâ'ire umûr-i me'mûreleriyle müştagil olduklarından[1], gerek işbu zabitân ve gerek zâhiren bunlara tatbîkan ve bâtınen ilgālarına tavtı'eten sipâh ve silahdâr ve bölükât-ı erba'a takımlariyle küttâbı, resm-i mu'âyedeye dâhil olmamaları husûsâtı, 'atebe-i gerdûn-mertebe-i saltanatdan bâ-takrîr ba'de'l-istîzân zuhûr eden irâde-i istihsân-ifâde-i Gîtî-sitânî mûcebince terk ü tayy olunmuş ve Hakîm-başı ve imâm efendiler, ricâl-i Enderûn-i hümâyûn'la [Ü4 172b] ma'an Sünnet Odası'nda resm-i mu'âyedeyi icrâ 'âdet-i kadîme iken, bu def'a mûmâ ileyhim rütbeleri üzere miyân-ı 'ulemâda bâ-irâde-i şâhâne bulunmuşdur.

Ma'zûlîn-i meşîhat-ı kübrâ, dil-sîr-i mihmân-hâne-i pâdişâhî olmalariyle, ba'de salâti'l-'îd Sünnet Odası'nda biniş ve destâr-ı 'âdîleriyle şeref-yâb-ı dâmen-bûsî-i hazret-i Zıllullâhî[2] olmuşlardır. Hattâ mu'âyede-i hümâyûna İstanbul Kadısı tarafından tezâkir-i mufassala ile müderrisîn-i kirâm da'vet olunmak de'b-i dîrîn iken, tengî-i vakt ile birer memhûr pusula[3] tahrîriyle iktifâ olundu.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn ki keşîde-şude-bûd be-bâlây-ı takrîr-i istîzân-ı keyfiyyet-i mu'âyede

Manzûrum olmuşdur. Bu vechile resm-i mu'âyede icrâ olunsun ve bundan böyle dahi luzûmu olmayan rusûm-i[4] zâ'idenin ref' u tahfîfi lâzım gelür. Ma'zûlîn efendi dâ'îlerimizin[5] gelmeleri kable'l-mu'âyede mi lâzım gelür, yohsa ba'de'l-mu'âyede mi münâsib olur? Efendi dâ'îmiz ile söyleşüp, öylece icrâsına bakılur, intehâ.

Zuhûr-i ihsân be-Muharrir-i Fakîr ve tahrîk-i [Ü4 173a] rütbe-i vey

Selefimden bâkî dört senelik havâdis-i mütedâhileden bir seneliğini kalem-i meksûr-i bâhiru'l-kusûr-i Fakîrânemle sâye-i hümâyûnda ekall-i eyyâmda şeref-yâb-ı tesvîd ve eczâsını berây-ı nümûne kubeyl-i vak'ada 'atebe-i 'aliyyeye takdîm sa'âdetiyle vâye-dâr-ı lutf-i mezîd olduğumdan

1.olduklarından Ü4 : oldukların V, T, M
2.Zıllullâhî V, T, M : zıll-ı İlâhî Ü4
3.pusula Ü4, V, M : busula T
4.rusûm-i Ü4 : — V, T, M
5.dâ'îlerimizin Ü4, V, M : d[â]'îlerimizin T

bir hafta ınurûr etmeksizin hezîmet-i eşkıyâ mevhibe-i Rabbâniyyesi zâhir ve bi'l-iktizâ tanzîm-i ahvâl-i mülkiyye zımnında icrâsı lâzım gelan mehâmm bâhir olup, işbu umûr-i 'izâm hilâlinde sebîke-i eczâ'-i perîşân-ı[1] inşâ'-i mezkûr dahi karîn-i lihâza-i[2] dikkat-imtizâc ve sikke-i i'tibâr-ı Pâdişâhâne ile hem-seng-i nakdîne-i revâc olduğunu mübeşşir on[3] bin guruş 'atıyye-i behiyye ihsâniyle bu 'Abd-i nâ-tüvân şâdân olduğundan fazla, bâ-irâde-i merâhim-ifâde lutfen ve merhameten şehr-i mezkûrun on ikinci günü medresem Sahn-ı Semân'dan bir rütbe aşurı Hareket-i Altmışlı râddesine tahrîk ile mesrûru'l-fu'âd olmuşdur*.

Cenâb-ı Revâtıb-bahş-ı 'âlem ve Merâtib-fermây-ı ümem-i 'azze ve 'alâ, Medâr-ı bekāy-ı vücûd-i [Ü4 173b] ümmet ve bi'l-husûs bu bende-i kerem-şermendelerine ancak sikāta-i dest-i keremleri vâsıta-i neyl-i ni'met-i Rabb-i 'izzet olan **li'l-Müverrih**, Süleymân-ı zemân, Hâkān-ı nusrat-vâye Hân Mahmûd, Müceddid-menkabet, Sultân-ı gerdûn-pâye Hân Mahmûd efendimiz hazretlerinin hüsn-i terbiye-i Dâverâneleriyle âhâd-i ecnâdını kişver-güşâlık hidmeti mukābelesinde vüzerâ ve her şâgird-i destân-ı[4] me'ârifi iktisâb-i meleke-i te'lîf ile bi'l-istihkāk Sadr-nişîn-i mesânid-i 'izz ü 'alâ ederek;

Kamer kim muktebesdir şu'lesi[5] hurşîd-i enverden,
O bedr[6] oldukca artar âfitâbın şevket ü şânı

Nesr[7]: Medlûlünce şân u şevketini efzûn ve sinîn-i 'ömr ü ikbâlini merâtib-i a'dâddan[8] bîrûn eylesün, âmîn. *Ve mâ zâlike 'alallâhi bi-'azîz***.

Tard-ı habbâzân ez-gürûh-i Arnabud[9]

Kemâl-i şakāvet ü mel'anet ile her şehirde şöhret-şi'âr olup, işbu vak'a ve fiten-i sâbıkalarda mâye-i hamîr-i fesâd olduğu ma'lûm-i 'âmme-i

---

1.perîşân-ı Ü4, V, M : berîşân-ı T
2.lihâza-i Ü4 : محاطه V, T, M
3.on Ü4, V, T : + on M
*."Zuhûr-i ihsân be-Muharrir-i Fakîr ..... olmuşdur" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,177'de kaydedilmiştir.
4.destân-ı V, T, M : desbitân-ı Ü4
5.şu'lesi V, T, M : şu'lesin Ü4
6.bedr Ü4, V, T : bed' M
7.Nesr V, M : — Ü4, T
8.a'dâddan Ü4, V, T : a'dâdan T
**."وما ذلك على الله بعزيز = Bu Allah'a zor değildir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, İbrâhim 14/20. ve Fâtır 35/17. âyetleridir.
9.Arnavud V, T, M : Arnavud Ü4

bilâd olan Arnavud[1] tâ'ifesinden emniyyet câ'iz olmamağla, ol kavmden dellâk ve habbâz ve sâ'ir esnâfda olan [Ü4 174a] evgād, sâ'ir[2] haşerât-ı zâ-'ide gibi vatanlarına tard u ib'âd olunmağla, habbâz takımının 'uhdelerinde kâ'in fırınlarda mevcûd hınta ve hayvân ve gedikleri, Zahîre Nâzırı 'Ârif Efendi'nin ma'rifetiyle takvîm-behâ olunarak hadîsen ve kadîmen zahîre hazînesine mütedâhilen zuhûr eden düyûnları mahsûb olarak, mâ'adâsını[3] muksıtan te'ahhüd şartiyle İstanbul Mahkemesi'nden i'lâm olunarak zikr olunan fırınlar, kapan[4] tüccârı ve Ermeni habbâzlarının mu'temedlerine câ-nib-i mîrîden[5] esnâf-ı merkūmenin iflâsa çıkmış eşhâs hakkında cârî olan ni-zâmına tatbîken cânib-i mîrîden bey' olunmak bâbında nâzır-ı mûmâ ileyhin bu husûsda olan takrîri bâlâsına İstanbul Kadısı'na hitâben fermân-ı 'âlî sâdır oldu.

Hedm-i kahve-hânehâ[6]

Cem'iyyet-gâh-ı batala[7] vü esâfil 'ale'l-husûs kavm-i mülgānın dâ-ru'n-nedve ittihâz eyledikleri[8] cây-gâh-ı erâzil olup, bir takım başı boş nâs sabâhdan mesâya ve ekserîsinde 'işûya kadar istînâs edüp, dâ'imâ mezem-met-i erkân-ı devlet ile erâcîf-efşân ve şer'an mezmûm olan [Ü4 174b] me-sâvî-i hulk ile âlûde-i dehân-ı[9] hezeyân oldukları kahve-hâneler ki, Târîh-i 'Âlî'de rakam-zede-i beyân olduğu üzere ibtidâ cennet-mekân Sultân Sü-leymân Hân hazretlerinin 'ahd-i saltanatlarında 'Arab kallâşlarından bir harîf Tahte'l-kal'a'da[10] îcâd edüp, kahve-furûşlukla halkı başına cem' ve bezm-i erâcîfe îkād-ı şem' etdiği taraf-ı saltanatdan bi'l-istimâ' dükkânı ba-şına yıkılup, ibtâl olunmuşidi. Ba'de-zemân hengâm-ı müsâmaha-i eyyâmda refte refte kesret üzere yapılmış ve fitneler 'akabinde yine yıkılmış iken bi-

1.Arnavud V, T, M : Arnavud Ü4
2.sâ'ir Ü4 : — V, T, M
3.mâ'adâsını Ü4, V, T : mâ'adâsı M
4.kapan Ü4, M : kaban V, T
5.cânib-i mîrîden V, T, M : — Ü4
6.**kahve-hânehâ** Ü4, V, T : + [Bu başlık altında verilen bilgilerin son kısımlarıyla ilgili olarak M 95b'nin sağ kenarında ayrı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Ba'zı usta ve tulumbacı kahveleri beşer onar gün kapanup ve ba'dehû giderek mahallenin ve esnâf takımının kefâletiyle: "Ehl-i 'ırzdır" deyü cümlesi açılmış ve ba'zı yıkılan alcı ocak üstleri? dahi tarz-ı âharda yapılmışdır. Sâhib-i târîh mübâlaga ile inhâ etmişdir. Bu dahi bir nev' me'mûrîne ser-rişte-i rişvet olmuşdur. Meselâ sadr-ı a'zamın tevâbi'âtından Zeyd'in 'Amr'a geçmiş nefsâniyyeti olup, fursat ittihâ-ziyle söz ifâdesiyle hemân bi-lâ-tahkîk icrây-ı mücâzât olunarak bu sûretle de çok kimesne mağdûr olmuşdur ve nâfile çok insan telef olmuşdur"] M
7.batala Ü4, V, M : batal T
8.eyledikleri V, T, M : etdikleri Ü4
9.dehân-ı Ü4, V, T : dehâ[n]-ı M
10.Tahte'l-kal'a'da Ü4, V, T : Tahte'l-'alaka'da V

raz müddetden berü şol rütbede iksâr ve bir mertebede tekellüf ü i'tibâr olunmuşidi ki, mecma'-i nâs olan iskeleler ve ba'zı mesîreler, husûsan Yeni-kapu hâricinde her biri tebe'a-i sâde-rûyân-ı şehvet-engîzân ve meddâh u hânendegân ile basbayağı mey-kededen nişân ve gedikleri yirmi beşer bin guruşa kadar alınup satıla gelan[1] kâr-gîr-i îrâd kadar şöhret ü şân vermişidi.

Hulâsa hedm ü ibtâlleri lâzım gelmekle, mehâkimden küttâb ta'yîniyle Der-sa'âdet'de olanlar[2] [Ü4 175a] Ser'asker Paşa ve Boğaz-ici tarafeyni ve Kāsım-paşa ve Üsküdar ve Galata ve Eyyûb'de olanlar ol etrâfın zâbitânı[3] ma'rifetleriyle yegân yegân tahrîr ve Top-hâne ve ba'zı bostâniyân makarrında olanlar oldukca mazbût ve me'vây-ı zâbitân ve ehl-i 'ırz-ı itâ'at-merbût olmalariyle anlardan mâ'adâlarının ocakları hedmiyle âhar dekâkîne tebdîl ü tagyîr olunmak ve berber dükkânlarında dahi[4] tıraş maslahatı temâmından sonra nâsı tevkîfle dükkânlarında cem'iyyet olmamak bâbında zuhûr eden irâde-i hümâyûn mûcebince iktizâ edenlere hitâben evâmir-i 'aliyye sâdır oldu*.

Hâric ü dâhil-i sûr-i Dâru's-saltana'da kâ'in kahve-hânelerin a'dâdı bin yüz otuz üce ve Eyyûb'un yüz seksan ikiye ve Galata Kazâsı'nın beş yüz on bire ve Üsküdar Kazâsı'nın iki yüz elliye vâsıl ve Baş-muhâsebe'de gedikleri mukayyed berber dükkânlarının yekûn defterinden Âsitâne'de bin doksan sekiz ve Eyyûb'de seksan altı ve Galata'da üc yüz elli altı ve Üsküdar'da yüz [Ü4 175b] yirmi sekiz 'aded ki, cem'an bin altı yüz elli sekiz 'aded hâsıl olmuşdur[5].

Âmeden-i nüvîd-i istîmân-ı re'âyây-ı Salona ve havâlî-i sâ'ire

Mesolong feth u teshîrinden sonra Rumeli Vâlîsi Mehmed Reşîd Paşa Girebene[6] A'yânı Velî Ağa ile tüfengci-başısı Girîdî Mustafa Ağa'yı beş yüz nefer güzîde asker ile Mesolong'a muhâfız olmak üzere ikāmet ve kendisi

---

1.satıla gelan ["gelan" kelimesi buraya girmesi işaret edilerek sonradan müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : satılarak Ü4 : satılarak gelan T : satıla gelan M

2.olanlar Ü4, T, M : + [Bu kelime metinde "اولانلر" imlâsı ile yazılıp üzeri karalanmış, sonradan müellifce üstüne yazılan "اولنلر" imlâsı ile düzeltilmiştir] V

3.zâbitânı Ü4, V, T : zâbitânın M

4.dahi Ü4, V, T : — M

*."**Hedm-i kahve-hânehâ** ..... oldu" kısmı ihmâl edilebilir ufak tefek değişiklikler dışında buradan alındığı belirtilerek aynen *Târîh-i Cevdet*, XII,177-178'de kaydedilmiştir.

5.Hâric ü dâhil-i ..... olmuşdur Ü4 : — V, T, M

6.Girebene كره بنه Ü4 : كرتبه ["كرليه" imlâsı "كرتبه" imlâsına dönüştürülmüştür] V : كرليه T : كرتبه M. [Bu kelime *Târîh-i Cevdet*, XII, 130'da كرينه imlâsı ile kaydedilmiştir].

Atina istîsâli niyyetine ol savba doğru sevk-i rehvâr-ı 'azîmet etmekle, evvelâ reh-i râstında vâki' Salona re'âyâsı taraflarından koca-başıları ordu-yı ser'askerîye rû-mâl ile istîmân ve müşârun ileyh dahi mesfûrûnun kabûllerine makrûn esliha ve âlât-ı cârihalarını teslîm ve berây-ı itmînân sanâdîdlerinden biraz eşhâsı rehn sûretiyle getürüp, bu vechile hükm-i ra'iyyeti tetmîm şartiyle i'tây-ı sened-i emân ve ityân etdikleri rehnleri İzdin Kal'ası'na irsâl ve muhâfaza ve cem'-i eslihaya bin nefer asâkir ve iktizâ eden cebehâne ve zehâyir ile ser-kerdelerden birini ta'yîn birle kazâ'-i mezkûre îsâl edüp, ba'dehû müşârun ileyh [Ü4 176a] zilka'denin yirmi beşinci pencşenbih günü Salona'dan âheng ü hırâm ve ol hilâlde Livadya ve İstefe koca-başıları dahi hâhişkâr-ı emân u rây olarak istirhâm etmeleriyle, anlardan dahi taleb-i rehân ve ahzına me'mûrlar revân ve verâsından dahi silahlarını cem'a kethudâsını[1] altı bin nefer ile pûyân edüp, Atina Hısnı metîn olup, muhâsaraya muhtâc olmağla, ibtidây-ı emrde verâsında olan derbend karyeleri 'usâtını teshîl-i maslahat zımnında ber-taraf etmek kasdiyle ol savba ketîbe-rân olduğu peyâmı[2], müşârun ileyh tarafından evâ'il-i zilhiccetü'l-harâmda resîde-i Der-sa'âdet-makām oldu.

İrsâl-i evrâk-ı istimâlet[3]-iştimâl ez-taraf-ı Batrik-i Rum be-re'âyây-ı Eğriboz ve Salona ve Tırhala[4] ve İnebahtı ve Karlı-ili ve havâlî-i ân-kazâhâ

Çün medâr-ı istikbâr-ı küffâr olan Mesolong ma'kılı, kemâ-kân menâr-ı envâr-ı İslâm ve kevkeb-i kevkebe-i Devlet-i 'aliyye-i hayra-sâz-ı çeşm-i[5] hısâm oldukda, tab'an ve kasran 'ısyân eden eşkıyâ refte refte bâb-ı istîmâna intisâb ve mâl u cânlarına şîme-i [Ü4 176b] kerîme-i Devlet-i İslâmiyye üzere emân verildiğini müşâhede birle ârâmiş ü istirâhat iktisâb eylemişler ise de, mukaddemâ igvây-ı[6] muharrikîn-i fesede-i ma'lûme ile min-ba'd Devlet-i 'aliyye'ye itâ'at etmamek üzere afaroz ta'bîr etdikleri ta'ahhüdlerini bozmak ve cerâyim-i güzeştelerini 'afv etdirmek recâsiyle zikr olunan kazâlar re'âyâsının ser'asker-i müşârun ileyh ma'rifetiyle bu esnâda Batrik-hâne'ye kağıdları vâsıl ve kağıd-ı mezkûr lihâza-ı[7] kabûl ile manzûr olup, istirhâmlarına müsâ'ade hâsıl olmağla, ruhsat-ı 'aliyye ile batrik-i mesfûr tarafından re'âyây-ı mesfûreye Rûmiyyü'l-'ibâre 'afv-nâmeler

1.kethudâsını Ü4, V, T : kethudâsı M
2.peyâmı M : peyâm Ü4 : beyâmı V, T
3.**İrsâl-i evrâk-ı istimâlet** Ü4 : **İrsâl-i evrâk-ı iştimâlet V, T : Evrâk-ı irsâl-i istimâlet M**
4.**ve Tırhala** Ü4 : — V, T, M
5.hayra-sâz-ı çeşm-i Ü4, T : hayra-sâz-ı ceşm-i V : hayme-sâz-ı çeşm-i M
6.igvây-ı Ü4, V, M : igvâ'-i T
7.lihâza-ı Ü4, V : muhâta-i T : lihâta-i M

tahrîr ve yine müşârun ileyh ma'rifetiyle îsâl olunmak üzere birkac mu'temed râhib ile tesyîr olundu*.

Terceme-i 'afv-nâme

Siz ki Eğriboz ve İnebahtı ve Tırhala ve Karlı-ili kazâları ve havâlîleri kapudanlarısız, şu vechile inhâ ve cümleniz hakkında hayr du'âlar olunur ki, ber-muktezây-ı irâde-i İlâhiyye rûy-i arzda bulunan tavâ'if ü milelden[1] her birinin zimâm-ı zabt u rabtı bir Pâdişâh [Ü4 177a] hükümdârın yed-i mü'eyyedine müfevvaz olarak zıllullâhi fi'l-'âlem oldukları misillü bizim dahi pâdişâhımız ve velî-ni'met-i bî-minnetimiz şevketlü mehâbetlü 'azametlü kudretlü Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretleri idüği ve İncil-i şerîf ve Havâriyyûn cenâblarının veşâyâları muktezâsınca her hâlde pâdişâha itâ'at ve mugāyir-i rızâsı olan hareketden mücânebet, Hıristiyan tâ'ifesinin vâcibe-i zimmetleri olup, pâdişâha muhâlefet, cenâb-ı Hakk'a muhâlefet olduğu âşikârdır. Kaldı ki Batrik-hânemiz Hıristiyan tâ'ifesinin ser-i mezheb ve muktedâsı mesâbesinde olmağla, evlâdlarının usûl-i âyîne mutâbık hareketlerinden memnûn ve muhâlefetlerinden kemâl derece mahzûn olup, husûsiyle 'ısyâna ictisâr ederek âsâyiş-i 'âmme râbıtasına halel verenlerden nefret birle, haklarında afaroz u[2] la'net ve cemâ'at-i Hıristiyan'dan tard u teb'îde müsâra'at eder. Ve merkez-i tâ'atde sebât-ı kadem, yahud igfâl olunarak ba'dehû nâdim olanlar haklarında hayr du'âlar edüp, ke'l-evvel zümre-i Hıristiyan'a [Ü4 177b] idhâl ve evlâdlığa kabûl ve sâye-i merâhim-vâye-i hazret-i pâdişâhîde sıyânet eyler. Siz ki mahâll-i mezkûrenin kapudanlarısız. Mine'l-kadîm taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den me'mûr olageldiğiniz kapudanlık hidmetini kemâl-i sadâkat ü istikāmet ve nihâyet inkıyâd ü itâ'at ile îfâya bezl-i iktidâr birle ra'iyyet-i Devlet-i[3] 'aliyye'de ber-karâr ve me'mûr olduğunuz hidemât[4] ile iftihârınız derkâr iken, bin sekiz yüz yirmi bir Sene-i 'İseviyye'sinde sizler dahi igfâl olunarak, vâcibe-i zimmetiniz olan itâ'at-i saltanat-ı seniyyeden hurûc birle 'ısyâna cesâret ve ba'dehû mütecâsir olduğunuz ef'âl ü harekât-ı kabîhadan 'an-samîmi'l-kalb ferâgat ederek ve hâlâ Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri devletlü Mehmed Reşîd Paşa efendimiz hazretlerinin gürûh-i mekrûh-i eşkıyâyı kahr u tedmîr ve 'an-samîmi'l-kalb itâ'ate rucû' u istîmân edenlerin cerâyim-i güzeştelerini 'afv ile kemâ fi'l-evvel himâyet ü

*."**Âmeden-i nüvîd-i istîmân-ı** ..... **olundu**" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,130'da kaydedilmiştir.

1.ü milelden Ü4 : — V, T, M

2.afaroz u Ü4 : afaroz V, T, M

3.Devlet-i Ü4, T, M : + Devlet-i V

4.hidemât Ü4, V, M : hidâmât T

sıyânet[1] buyurduklarını müşâhede eyleyerek, İstefe'de müşârun ileyh efendimiz hazretlerinin[2] cânibine varup fîmâ-ba'd ra'iyyet ü itâ'at-i[3] Devlet-i 'aliyye'den [Ü4 178a] ser-i mû inhirâf etmamek üzere te'ahhüd ve istîmân eylediğinizde i'tây-ı rây[4] u emân ile cerâyim-i sâbıkanız 'afv buyurulmuş olduğunu, taraf-ı pederânemize[5] irsâl olunan mumzâ vü memhûr bir kıt'a müşterek mektûbunuzdan ma'lûmumuz oldukda, işbu hareket-i memdûhanızdan[6] memnûn olarak cümlenize ez-cân u dil hayr du'âlar olunmuş ve derhâl[7] Bâb-ı 'âlî'ye varup zikr olunan müşterek mektûbunuzu evliyâ'-i umûr efendilerimiz hazerâtının hâk-pây-i 'âlîlerine takdîm ve bundan böyle devâm-ı itâ'at ü sadâkatinizden bahsle haklarınızda merâsim-i tavsiyeyi ifâde[8] eylediğimizde, Devlet-i 'aliyye dahi mecbûl olduğu kemâl-i rahm u şefekat ve şi'âr-ı ra'iyyet-perverî vü merhamet iktizâsınca, nedâmet ü istîmânları[9] kabûl ve ef'âl-i sâbıkanızı 'afv buyurmağla, evvelkiden ziyâde nâ'il-i 'inâyet ü 'âtıfet olacağınız bî-iştibâh olmağın, işbu 'afv ü 'inâyetin şükrini bilüp, müşârun ileyh efendimiz hazretleri cânibine olunan te'ahhüdünüz üzere işbu hareket-i makbûleniz sâ'irlerine dahi emsâl-i 'ibret olmak içün fîmâ-ba'd sadâkat [Ü4 178b] ü istikâmete dikkat ve da'avât-ı hayriyye-i hazret-i Tâcdârî'ye muvâzabet[10] eylemeniz, vâcibe-i zimmetinizden olduğu ve niyâzınız üzere vâki' olan afarozun dahi ilgâ kılındığını hâvî cemâ'at-i Metropolidân[11] ile bi'l-iştirâk işbu mektûbumuz taḥrîr ü irsâl olunmuşdur*.

Fezleke-i kutelây-ı eşkıyâ'-i kavm-i mülgā

Bu def'a zuhûr eden vak'a-i şakāvetde medhali ve hal'-ı Selîm Ḥânî ve hengâme-i 'Alemdâr Paşa ve sâ'ir hâdiselerde eli[12] olup, pes-mânde-i verây-ı tutuk-i gafelât-ı rüzgâr olan ehl-i nifâk ve erbâb-ı şikākın bîh-ı şe-

---

1.sıyânet Ü4, V, T : sadâkat M
2.hazretlerinin Ü4 : hazretleri V, T, M
3.itâ'at-i Ü4 : itâ'at ve V, T, M
4.rây Ü4, T, M re'y V
5.pederânemize V, T, M : peder-âmize Ü4
6.memdûhanızdan Ü4, M : memd[û]hanızdan V, T
7.derhâl Ü4 : ricâl-i V, T, M
8.ifâde [Metinde önce "îfâ" yazılmış, sonra müellifce satır arasına "de" ilâve edilmiştir] V : îfā Ü4 : ifāde T, M
9.istîmânları V, T, M : istîmânınızı Ü4
10.muvâzabet Ü4, V, M : müvâzabe T
11.Metropolidân Ü4 : Metrobolidân V, T, M
*."**Terceme-i 'afv-nâme** ..... olunmuşdur" kısmı ihmâl edilebilir ufak tefek değişiklikler dışında "Rum Patriki tarafından İnebahtı civârı re'âyâsına yazılan 'afv-nâmenin tercemesi" başlığı altında aynen *Târîh-i Cevdet*, XII,240-241'de kaydedilmiştir.
12.eli Ü4, T, M : + [Metinde yer alan ikinci "eli" kelimesinin üzeri karalanmıştır] V

cere-i fesâd olan vücûdları[1] temâmiyle kat' olunmak re'yine binâ'en, izâle-i vücûdlarına dikkat olunacak mevsim-i münâsib olmağla, bu bâbda haber-i âhâd, îcâb-ı siyâsetle tevâtür derecesine ıs'âd olunup, hemân töhmetleri ihbâr olunan efrâd-ı haşerât ahz olundukca, Seray meydânı ve Ser'asker kapusu pîş-gâhı ve 'İzzet Mehmed Paşa ma'rifetiyle Üsküdar'da çeşme başında ve ba'zan bostancı-başı mahbesinde ve Top-hâne ve Tersane'de sırran ve cihâran katl ü hank şıklarıyla[2] i'dâm ü ifnâ [Ü4 179a] ve yirmi beş kadar[3] eşkıyâ'-i sâ'ireyi teşhîs ü ihbâr şartiyle 'adem-i izâleleri mev'ûd olup, fi'l-hakîka ol maslahatda bulunduklarından mü'ebbeden küreğe vaz'la ihyâ ve sanâdîdinden bâlâda muharrer olduğu üzere Sultân Ahmed'de endâhte-i meydân-ı mücâzât kılınanlarından[4] mâ'adâ, vak'adan iki gün sonra Babadağı'na doğru tard olunup, mukaddemâ otuz bir cemâ'atin oda-başılığından silahşorlukla muhrec hâlen ve sâbıkan[5] mefsedeti mütehakkak olan Habîb nâm şakî ile 'akab-i vak'ada kapucu-başılık verilmişiken sonradan tebeyyün eden şakâvetine binâ'en Kütahya'ya iclâ olunan esbak Segbân-başı Ahmed'in verâlarından mübâşir irdâfiyle biri hilâl-i râhda, diğeri Kütahya'da i'dâm ve ser-i bürîdeleri pîş-gâh-ı[6] Bâb-ı hümâyûn'da mevzû'-i 'ibret-gâh-ı enâm kılındı.

Zikri murûr etdiği üzere ser-âmed-i bugâtdan Nakılcı Mustafa, Koca Mustafa Paşa civârında bir menzilde tutılup, Kadırga Limanı'nda kâ'in dükkânı önünde ve Serhoş Mustafa, Hasan-paşa Hânı [Ü4 179b] karşusunda ve Et-meydânı itlerine rûz-i fitnede bi'l-i'âne karışdığı ihbâr olunan hâlâ Eshâm Halîfesi, oğlu ile yârân-i mârân-ı fitne-cûyân ve gayret-keşân-ı şakâvet-kârândan Kışla Yazıcısı olduğu haber verilan Baş-muhâsebe kaleminde Defterci Şâkir, Seray meydânında ve 'İzzet Mehmed Paşa'nın Baş[7]-çavuşu olup, câsûs-i[8] ehl-i fitne olduğu tahkîk olunan şahs, Üsküdar'da ve Babadağlı dedikleri tâgî ve otuz bir ser-kerdelerinden Hacı Süleymân ve Memiş Bayrakdâr ve Mustafa Refîk Efendi merhûmu şerha-dâr-ı tîg-i gadr eden eşkıyâ bakıyyesinden Turnacı 'Ömer ve Kafesciler Kethudâsı Ahmed birer memerrde katl olundular.

1.olan vücûdları ["olan vücûdları" kelimeleri, müellifce satırın devamına yazılmışlardır] V : — Ü4 : olan vücûdları T, M
2.şıklarıyla Ü4, V, M : şetmleriyle T
3.kadar V, T, M : kadarı Ü4
4.kılınanlarından V, T : kalanlarından Ü4 : kılınanlardan M
5.sâbıkan V, T, M : sâlifen Ü4
6.pîş-gâh-ı Ü4, V, T : + [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek, aynı kaligrafi ve siyah mürekkeple sonradan sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] M
7.Paşa'nın Baş Ü4 : Paşa V, T, M
8.câsûs-i Ü4 : çâsûs-i V, T, M

Merkūm Ahmed'in terekesinde Refîk Efendi hânesinden nehb etmiş olduğu eşyâdan biraz şey zuhûr etmişdir. Ammâ eski usta zorbaları[1] bakıyyesinden olup, bundan akdem Ser'asker Hüseyn Paşa'nın katâra idhâl olunduğu hengâmda ve ağalığında[2] ve mu'ahharan fursat düşdükce, birer[3] takrîb ocakdan ihrâc u tefrîk ve icrây-ı cezâları vakt-i vesî'-i merhûne ta'lîk olunanlardan İç-il[4] [Ü4 180a] Mütesellimi bulunan Kapucu-başı Ahmed ve üç[5] beş sene mukaddem bi'l-isti'dâd Kul Kethudâlığı'ndan Gelibolu'ya ba'de'l-ib'âd kapucu-başılık verilüp, ba'zı hidemât vesîlesiyle 'Arabistân'a def' u i'zâm olunmuşiken, vakt-i vak'ada Der-sa'âdet'e vaz'-ı kadem-i mefsedet-i 'alem etmiş bulunup, isâ'et-i sâbıka vü lâhıkasına mebnî Niğbolu ve ol havâlîde olan kılâ'-ı Hâkāniyye yoklaması behânesiyle ol taraflara gönderilan Hüseyn ve bu def'a silahşorân zümresine idhâl olunan corbacılardan olup[6], mefsedet-i güzeşteleri bi'l-ihbâr Filibe'den Rumeli Vâlîsi ordusuna müretteb mekkârî bârgîrleri ihrâcı hidmeti nâmiyle tard olunan ustalıkdan çıkma Mehmed ve Tuna boyunda vâki' kal'alar zehâyirini tecessüs yollu gönderilan Hamza ve Ankara Sancağı'ndan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye tahrîr olunmak içün[7] müretteb olan askeri ityân adıyla def' olunup, fi'l-asl Ağalar Ağası Eyyûb'un[8] Baş-'alemdârı 'Ali ile mukaddemâ Kethudâ-yeri iken Ruscuk'a[9] ib'âd olunan Kara İsmâ'îl ve yine Kethudâ-yeri [Ü4 180b] iken evvelâ Rodoscuk'a[10] nefy olunup, birkac gün murûrunda ocağ-ı mülgā tarafından Vidin Ağalığı'yla ol savba gönderilan Mehmed ve Köstence'ye nefy olunan altmış dört cemâ'atinin[11] mütevellîsi Hacı 'Ömer ve ustalar 'usatından olup, cild-i evvelde telmîh olunduğu üzere bundan akdem berây-ı maslaha ağa-yı vakt tarafından: "Yolunuz geldikde celb ile yine ocakda istihdâm olunursunuz" deyü mevlidleri olan Kastamonu ve Taşköbri ve Erzurum ve Vidin taraflarına tard olunan sekiz nefer usta eşkıyâları ve ibtidây-ı tugyân-ı Rum'da Yaş tarafına me'mûr vezîr-i müteveffâ Sâlih Paşa'nın kavâs-başısı olup, müşârun ileyhin ma'iyyetine dalkılıc nâmiyle sevk olunan gürûh-i mekrûhla bi't-te'âzud, re'âyây-ı memleket-i mezbûreye bi-lâ-mûcib envâ'-ı te'addiyâtı irtikāb edüp, hâlâ vatanı olan Kastamonu'da olduğu ihbâr olunan Mehmed ile otuz yedi havâdisi hilâlinde mazbût-i hâme-i beyân olduğu üzere Piriştine Kazâsı'nı

1.zorbaları V, T, M : روزبه لری Ü4
2.ağalığında Ü4 : ağalıkda V, T, M
3.birer V, T, M : bir Ü4
4.İç-il Ü4, V : İc-il T, M
5.üç M : üc Ü4, V, T
6.olup Ü4, V, M : — T
7.içün V, T, M : içü[n] Ü4
8.Eyyûb'un Ü4, M : ايويك V, T
9.Ruscuk'a V, T : روسقجه Ü4 : Ruscuğ'a
10.Rodoscuk'a V, T : Rodoscug'a Ü4 : Ruscug'a M
11.cemâ'atinin Ü4 : cemâ'atin V, T, M

ocağ-ı mülgāya istinâden berhem-zede-i pây-ı fesâd ve biraz müddet evrâk-ı nizâm-ı [Ü4 181a] beldeyi berbâd edüp, birer sûretle bundan akdem Silistre'ye nefy ü tagrîb ve zevk-yâb-ı hanzal-terbiye vü te'dîb kılınmışiken yine tek durmayup, bu def'a 'akab-i vak'ada tehzîz-i tünd-bâd-ı fesâd dâ'iyesiyle kazâ'-i mezbûre itâre eyledikleri evrâk-ı şikāk-iltisâkları tutılan Bekir Bey ve Mehmed Bey ve Serdâr İbiş nâm sâhib-i kelime-i ehl-i fesâd-ı gavâyet-irtisâmın[1] vülât-ı kirâma bâ-kā'ime-i sâmiye bi'l-iş'âr oldukları mahâlde, vücûd-i şakāvet-âlûdları mün'adim ve ustalardan mâ'adâlarının ru'ûs-i maktû'aları pîş-gâh-ı bâb-ı şevket-penâhîde[2] galtîde kılınmağla, bünyân-ı tuğyân münhedim kılınup ve mukaddemâ Ağalar Ağası olup, sefer-i sâbıkda Yaş tarafında ratb u yâbis esnâf, mel'aneti irtikâbla sîne-i re'âyâyı cerh-i te'addî ile bür'-i safvetden âyis eden Cerrâh Hüseyn ile mukaddemâ cünha-i fitneye mebnî muhzırlıkdan 'azl olunan ustalıkdan çıkma 'Abdî bu sâl-i muhtârda[3] sûret-i iskāt-ı ferîza-i[4] hacc ile *el-hâ'inü hâ'ifun** yolundan cûyây-ı semt-i selâmet olarak Hicâz'a [Ü4 181b] gitdikleri işidilmekle[5], Şâm Vâlîsi'ne ihâle ve anlar dahi ma'rifet-i müşârun ileyh ile izâle olundu.

Gerek Et-meydânı ma'rekesinde ve gerek suver-i mezkûre ile Âsitâne ve memâlik-i sâ'irede i'dâm olunan eşkıyânın ta'dâdı[6], takrîben altı bine resîde ve ber-vech-i muharrer ma'rûf u meşhûr olan ser-kerdelerinin esâmîsi, ser-i mücâzâtı iş'âr garazıyla hilâl-i sutûra keşide oldu**.

Ba'zı tevcîhât ve nasb-ı Muhtesib

Kangı sebebe[7] mebnî ise zilhiccenin yirmi altıncı günü Mîrahûr-i evvel-i hazret-i Şehriyârî el-Hâc 'Ali Bey 'azl ü tenkîb ve Ser-bevvâbîn-i hazret-i Pâdişâhî Şehsüvâr-zâde Dervîş Bey o câh-ı menî' ile tatrîb ve Kapucular Kethudâlığı'yla Mîrahûr-i sânî Mûsâ Ağa mükerrem ve anın câhiyle hâlâ Dâvud-paşa Kışlası Binâ Emîni Mehmed Ağa hurrem kılınup, Mektûbî-i[8] sâbık Divrigî Mehmed Efendi-zâde 'Ârif Bey'in karîhasına bi'l-ihâle tahsîn-

---

1.irtisâmın Ü4, V, M : irsâmın T
2.penâhîde V, T, M : nisâbda Ü4
3.muhtârda ["muhtârda" kelimesinin altında **"1241"** rakamı vardır] Ü4, V, T, M
4.ferîza-i Ü4 : 'arîza-i V, T, M
*."الخائن خائف" = Hâin korkaktır" anlamına gelen Arapça bir sözdür.
5.işidilmekle Ü4 : istimâ' olunmağla V, T, M
6.ta'dâdı V, T, M : a'dâdı Ü4
."Fezleke-i kutelây-ı eşkıyâ'-i kavm-i mülgā** ..... oldu" kısmı buradan alındığı belirtilerek kısaca *Târîh-i Cevdet*, XII.179'da kaydedilmiştir.
7.sebebe Ü4, V, T : + ["sebebe" kelimesi ayrı bir kaligrafi ve buraya girmesi işaret edilerek sonradan M 99a'nın üst kısmına yazılmıştır] M
8.Mektûbî-i V, T, M : Mektûbî-yi Ü4

gerde-i evliyâ'-i umûr olan zîrde bast olunacak lâyiha mûcebince 'amel ü hareket ve dâd ü sitâd-ı zâbitiyyet etmek üzere tahsîl-i [Ü4 182a] îrâd-ı mesârıf-i askeriyye zımnında İhtisâb maslahat-ı mu'tenâ-bihâsı tasvîb ve ol câh-ı nüvîn[1] Baş-bâkî Kulu rütbesi fevkında olarak defter-i tevcîhâta bi'l-idhâl Lağımcı-başı Dede Mustafa Ağa'ya tensîb ve lağımcı-başılıkla Çirmen[2] Mutasarrıfı Es'ad Paşa birâderi Mes'ûd Ağa tatyîb olundu*.

İlgāy-ı Bektâşiyân ve katl ü nefy-i ba'zı kesân be-töhmet-i ilhâd ve sû'-i i'tikād

İşbu matlab Üss-i zafer'de ber-vech-i işbâ' muktezây-ı vakt ü hâl ile tasrîh u ilmâ' olunmağla[3], bu mahalle[4] icmâli yazılmışdır. Ya'nî ol kavm-i dâll 'akāyid-i zâyiga[5] erbâbından biraz cehele ve bir takım batale olup, bu'd-i 'ahd-i Nübüvvet ile[6] müsta'idd-i fesâd olan kulûb-i 'avâmmı taklîb ile hâşâ helâl zu'muyla fısk[7] u fucûr şevkine tergîb ve bi'l-husûs ber-sûret-i cühelâ-firîb[8] ile dûdmân-ı yeniçeriyâna hulûl birle hamîr-i mâye-i fesâdları olarak anları dahi tarîk-i bagye delâlet ü takrîb etmeleriyle, beher hâl Memâlik-i mahrûse-i Şâhâne'den izâle vü tathîrleri[9] şer'an ve siyâseten îcâb etdiği mukaddem ü mu'ahhar maksad-ı aksây-ı hayr-hâhân-ı Devlet-i 'aliyye-i te'yîd- [Ü4 182b] mazhar olup, bi-lutfihî sübhânehû ol murâd-ı fu'âdın icrâsı vakti âmâde olmağla, zilhiccetü'l-harâmm ikinci günü derûn-i Seray-ı hümâyûn'da vâki' câmi'-i şerîfde Sadr-ı a'zam ve lâhık u sâbık meşâyih-i İslâm ve sudûr-i kirâm ve Tarîkat-i 'aliyye-i Nakşibendiyye meşâyihinden Beşiktaşî Yahyâ Efendi Türbedârı Hâfız Efendi ve İdrîs Köşkü-'nde[10] tekyesi olan Balmumcu Mustafa Efendi ve Mevleviyye[11] meşâyihinden Galata Şeyhi Kudretullâh Dede ve Beşiktaş Şeyhi 'Abdülkādir Efendi ve Kāsım-başa Şeyhi[12] Efendi ve Halvetiyye'den Koca Mustafa Paşa Şeyhi[13] Efendi ile Zâkir-başı Şikârî-zâde Şeyh Ahmed Efendi ve Merkez-efendi[14]

1.-ı nüvîn Ü4 : — [Birkaç kelimelik yer boş bırakılmıştır] V, M : — T
2.Çirmen Ü4, V, M : Cirmen T
*."Ba'zı tevcîhât ve nasb-ı Muhtesib ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII, 178'de kaydedilmiştir.
3.olunmağla V, T, M : olmağla Ü4
4.mahalle Ü4, T, M : mecelle V
5.zâyiga Ü4 : râyiga V, T, M
6.ile Ü4 : — V, T, M
7.helâl zu'muyla fısk Ü4 : helâk zu'muyla fıtk V, T, M
8.firîb Ü4, T, M : karîb V
9.tathîrleri Ü4 : tatrîd V, T, M
10.Köşkü'nde Ü4, V, M : Köskü'nde T
11.Mevleviyye Ü4, T, M : Mevleviyye'den V
12.Kāsım-paşa Şeyhi 'Ali V, T, M : Kāsım-başa Şeyhi [İsim yeri boş bırakılmıştır] Ü4
13.Şeyhi T : + [İsim yeri boş bırakılmıştır] Ü4, V, M
14.efendi V, T, M : — Ü4

Şeyhi Ahmed Efendi ve Üsküdârî Nasûhî-zâde Şeyh Şemseddîn Efendi ve Tarîk-i Celvetiyye'den Hüdâyî Şeyhi Şihâb Efendi-zâde Seyyid Efendi ve Bandırmalı-zâde Gālib Efendi ve Sa'diyye'den Kovacı[1] Şeyh Emîn Efendi ve Şâzeliyye'den Efendi[2] ve ricâl-i şûrâ ile Şehriyâr-ı diyânet-şi'âr verây-ı kafesden nezâret buyurdukları hâlde, 'akd-i encümen-i [Ü4 183a] meşveret olundu*.

Hulâsa ârâları ilhâd ile meşhûr olanlardan Yûsuf Âgâh Efendi mühürdârı Sâlih ve İstanbul Ağası-zâde ve Kıncı Baba nâm küştînin bi's-siyâse boyunları urılup, gerek Dâru's-saltanati's-seniyye ve gerek memâlik-i sâ'irede kâ'in Bektâşî tekyelerinin altmış seneden berü ihdâs olunanların bi'l-külliyye hedmiyle kadîmlerinin ve husûsan Anadolu'da vâki' Hacı Bektâş Dergâhı ve Çirmen civârında kâ'in Kızıl Deli Sultân Tekyesi'nde[3] vülât ü hükkâm ve 'ulemâ'-i belde ma'rifetleriyle türbedâr nâmiyle turuk-i uhrâdan birer mütedeyyin kimseler ik'âd olunup, tekye-nişîn olan babalar ile mürîd nâmında[4] olan veled-i zinâları, tashîh-i 'akāyid-i bâtıla içün makarr-ı 'ulemâ olan Hadım ve Tire ve Birgi gibi bilâda tard u ib'âd ve bu makūle müfsikaların evkāfı butlânına iftâ olunarak, zikr olunan türbedârlara kifâyet mikdârı galleden me'âş ta'yîniyle fazlaları cânib-i beytü'l-mâlden zabt ile mîrîye îrâd kayd[5] kılınmak üzere karâr-yâfte-i icmâ' olup, ol vechile merkūmûn [Ü4 183b] Bâb-ı hümâyûn ve Top-hâne ve Üsküdar'da 'alâ mele'i'n-nâs i'dâm ve Âsitâne'de[6] olan Bektâşiyân takımıyla bilâd-ı mezkûreye tard olunup, tekyeleri ihdâm ve husûs-i mezkûrun ber-vech-i i'tidâl tesviyesiyçün evvelâ müderrisînden sâbıkā[7] Sadr-ı a'zam Müfettişi Pirlepeli Ahmed Efendi müvellâ olmuşiken, ınûmâ ileyh ber-vech-i âtî Bosna hâdisesi zımnında ol savba irsâl olunmak maslahatiyçün tevkîf olunup, yerine müderrisînden Adanalı[8] 'Ali Remzi Efendi ta'yîn ile Mîrahûr-i evvel-i sâbık 'Ali Bey ma'iyyetinde Rumeli aktârına irsâl ve Seray hâcelerinden Çerkeşî[9]

1.Kovacı Ü4, V, M : Kofacı T
2.Efendi [İsim yeri boş bırakılmıştır] Ü4 : — [İsim yeri boş bırakılmıştır] V, T, M
*."İlgāy-ı Bektâşiyân ve katl ü nefy-i ..... olundu" kısmı ihmâl edilebilir ufak tefek değişiklikler dışında buradan alındığı belirtilerek aynen *Târîh-i Cevdet*, XII,181'de kaydedilmiştir.
3.Tekyesi'ne V, T, M : Tekyesi'nde Ü4
4.nâmında Ü4, M : nâmına V, T
5.kayd [Bu kelime buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : — Ü4 : kayd T, M
6.Âsitâne'de V, T, M : Âsitâ[ne]'de Ü4
7.sâbıkā Ü4 : — V, T, M
8.Adanalı Ü4, V, T : Edirneli M
9.Çerkeşî Ü4, V, M : Cerkeşî Ü4

Mehmed Efendi müvellâlığıyla Cebeci-başı-yı esbak 'Ali Ağa[1] Anadolu diyârına îsâl kılındı. **Kıt'a**[2]:

Dûdmân-ı Yezîdiyân söndü,
Cânları varsa birbirin korusun.
Ağalar eyledi cahîme[3] sefer,
Çaldı Bektâşîler'de[4] göc borusun.

Ne'ûzü billâhi Te'âlâ sû'-i i'tikād ithâmiyle Anadolu pâyelülerinden[5] Murâd Molla-zâde Mehmed 'Ârif Efendi, 'uhdesinde olan Yenice-i Karasu Arpalığı tekā'üden ibkā birle min-ba'd Âsitâne'ye ayak basmamak üzere Aydın Güzelhisârı'na [Ü4 184a] ve Anadolu pâyelülerinden olup, meclis-i meşveret-i mezkûrede bulunarak Bektâşiyân 'aleyhinde hayli kelimât eden Melek Paşa-zâde 'Abdülkādir Bey, Edremîd Arpalığı bâ-tekā'üd ibkā'en Mağnisa'ya ve Mekke-i mükerreme Pâyesi'ni muhrez Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi kezâlik mutasarrıf olduğu Menemen Arpalığı-'yla bi't-tekā'üd Tire'ye ve Şıkk-ı sâlis İsmâ'îl Ferruh Efendi, Burusa'ya iclâ ve münhall olan mansıb-ı mezkûr, esenn-i hâcegândan esbak Haremeyn Mukāta'acısı 'Abdullâh Na'îm Efendi'ye i'tâ olundu.

Garîbe der-şe'âmet-i i'tirâz-ı ehlullâh ve vehâmet-i hod-bînî

Mîr-i mûmâ ileyh Abdülkādir Bey iclâsından çend[6] rûz mukaddem sudûr-i kirâmla Seray-ı hümâyûn'da hem-cels-i sohbet olup, menâkıb-i[7] ehlullâh der-miyân ve Üsküdar'da türbe-i meşhûresi olan Karaca Ahmed *kuddise sırruhû**'nun ahvâl ve kerâmâtına dâ'ir kelimât-ı nâfihât bezm-efrûz-i ihvân oldukda, fi'l-hâl esve'-i ta'bîr ile inkâr ve Rahmi Beyefendi[8]: "'Abdülkādir Bey! Neylersin ehlullâha ta'n u teşnî', mûris-i iḍbâr u tevcî'dir. Hüsn-i zann durur iken [Ü4 184b] bi-kudretillâhi Te'âlâ zuhûr

---

1.Ağa Ü4, V, T : + [Metinde "Paşa" yazılıp üzeri çizilmiş, sonradan buraya gireceği işaret edilerek sayfanın sol kenarına siyah mürekkeple "Ağa" yazılmıştır] M

2.Kıt'a V, T, M : — Ü4

3.Ağaları cahîme etdi V : Ağalar eyledi cahîme Ü4 : cahîme etdi T : cahîme etmedi M

4.Bektâşîler'de Ü4, T, M : Bektâşîler'de [sondaki "de" müellifce sonradan buraya girmesi işaret edilerek satırın üstüne yazılmıştır] V

5.pâyelülerinden [Sondaki "lerinden" kısmı müellifce sonradan buraya girmesi işaret edilerek satırın üstüne yazılmıştır] V : pâyelü Ü4 : pâyelülerinden T, M

6.çend Ü4, V, M : cend T

7.olup menâkıb-ı V, M : iken menâkıb-ı Ü4, T

*."قدس سره = Sırrı mukaddes olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

8.Beyefendi Ü4, V, T : + [Bu kısımlarla ilgili olarak M 100a'nın sol alt kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple şu kayıt vardır: "Bu Rahmî Bey dahi ol derecelerde câhil-i cesûr idi ki, ta'rîf kabûl etmez. Ve 'Abdülkādir Bey'in söylediği sözler dahi kāl ü kaleme alınmaz"] M

eden havârik-i 'âdât-ı ehl-i dilânı niçün münkir olursun?" deyü 'âdeti üzere igzâbâne kelimâtla redd ü iskât sadedinde olmuş ise de te'sîr etmeyüp: "Velî ise koyun beni çarpsun[1]" demiş olduğunu, nefyi günü Muharrir-i Fakîr'e: "İşte 'Abdülkādir Bey'i Karaca Ahmed hazretleri çarpdı[2]" deyü mâ-cerâyı Rahmi Bey hikâyet* ve yukarıda murûr etdiği üzere Livâ'-i Sultân-ı her-dü-serâ *'aleyhi ve 'alâ âlihî ve ashâbihî esne's-salavâti*[3] *ve't-tahâyâ*** Bâbü's-sa'âde'ye rekz buyurulduğu gün[4] sudûr-i kirâmdan müsinn ü ihtiyârlarının hânelerine 'avdetine ruhsat olduğunu 'arz-ı hâlî efendi gelüp haber verdikde: "Mîr-i mûmâ ileyh Şeyhülislâm Efendi içimizden çürüklerimizi[5] temyîz ve işe yararlarımızı ta'zîz etdi" ta'bîriyle inâ'-i sadrından[6] reşha-i enâniyyet işrâb eylediğini yine yevm-i iclâsında: "'Abdülkādir Bey şöyle bir büyük söz söylemişidi" deyü 'Arab-zâde Hamdullâh Efendi rivâyet eyledi.

Fi'l-hakîka *men âzâ lî veliyyen fekad âzentühû bi'l-harbi**** Hadîs-i Kudsî'si delâletince [Ü4 185a] inkâr-ı ehl-i derûn dâreynde mûcib-i hizy-i gûn-â-gûn ve *er-rudûdu mine'l-vücûd***** vefkınca 'akl u şu'ûruna magrûr olmak müsted'î-i müz'ice-i reybi'l-menûn olduğu bî-şekk ü zunûndur; *Allâhümm'ahfaznâ*[7] *min 'adâveti evliyâ'ike ve metti'nâ ma'ahum bi-na'îmi likā'ike v'ec'al akvâlenâ akvâ lenâ ve lâ tec'al ef'âlenâ ef'â lenâ****** âmîn.

Mârru'z-zikr mühürdâr-ı gayr-i sâlihin hâşâ zikri müstehcen ta'bîr-i fâhiş ile Kelâm-ı kadîm ve Delâ'ilü'l-hayrât'a sebb etmiş olduğunu Seyyidâ

1.çarpsun Ü4, V, M : carbsun T

2.çarpdı Ü4, V, M : carbdı T

*."Ne'ûzü billâhi Te'âlâ sû'-i i'tikād ithâmiyle ..... hikâyet" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,183'te kaydedilmiştir.

3.الصلوات Ü4, V, T : الصلواة M

**."عليه و على اله و اصحابه اسنى الصّلوات و التحايا" = Salât ve selâmın en yücesi onun, âilesinin ve ashâbının üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

4.gün Ü4, V, M : — T

5.çürüklerimizi M : cürüklerimizi Ü4, V, T

6.sadrından Ü4 : sadrdan V, T, M

***."من اذالى وليا فقد اذنته بالحرب = Kim benim velî bir kuluma eziyet ederse, ona savaş açarım" anlamına gelen bu cümle aynı anlama gelen *men 'âdâ lî veliyyen fekad âzentühû bi'l-harbi* (من عادى لى وليا فقد اذنته بالحرب) şekliyle Buhârî, Rıkāk, 38'de mevcut bir hadîstir (bk. *Concordance*, IV,157).

****."الردود من الوجود = Bir şeyin reddedilmesi varlığı sebebiyledir" anlamına gelen ve bir kuralı ifâde eden Arapça bir sözdür.

7.احفظنا Ü4, V, M : احفظا T

*****."اللهم احفظنامن عداوة اوليائك ومتعنامعهم بنعيم لقائك واجعل اقوالنا اقوى لنا ولا تجعل افعالنا افعى لنا = Allahım, bizi senin velî kullarına düşmanlık etmekten koru! Onlarla bir arada olma nimetindenbizi yararlandır! Sözlerimizi bizim için daha etkin kıl, fiilerimizi de yılan gibi zararlı kılma!" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

Efendi[1] enişteşi Ahmed Efendi mukaddemce haber vermiş ve Nasûhî-zâde Efendi meclis-i meşveretde: "Kıncı Baba ile İstanbul Ağası-zâde'nin sebb-i Şeyhayn eyledikleri ma'lûm olup, bu vechile vâcibü'l-katldir" deyü izâlelerine ikdâm etmiş, Hüdâyî Şeyhi: "Anlarla ülfetim olmadığından ahvâllerini bilmem" deyü sükûti ihtiyâr ve Balmumcu[2], Bektâşî olmak üzere biraz eşhâsın isimlerini hâvî bir defter ibrâz etmiş ise de Sadr-ı a'zam: "Ahvâllerini sonra tecessüs ederiz" deyü 'adem-i müsâ'ade sûretini izhâr ve Kovacı[3] Şeyh: [Ü4 185b] "Benim tarîkim ricâli dahi bozukdur, teftîşini fakîre havâle buyurun" dedikde, Şeyhülislâm: "Sonra bakılur" diyerek rûy-i te'annüf izhâr[4] eylemişlerdir[5].

Tezyîl

Bektâşî gürûhundan olanları ihbâr içün mahallât ehâlîlerine tenbîh bâbında İstanbul ve Bilâd-ı selâse kadılarına hitâben evâmir[6] tastîri der-dest iken, icrây-ı garaz zımnında ahadühümâ âharı Bektâşîlik'le ithâm etmeleri mülâhazadan ba'îd olmadığı, mütebâdir-i hâtır-ı ba'zı evliyâ'-i umûr olmağla, o makûle eşhâsm nihânî teharrîsi dest-i zâbitâna bıragılup, ihbâr maslahatı tabî'atına terk ile[7] rafz u ilhâd bâbmda mahallâta tenbîh içün İstanbul Kadısı'na hitâben beyâz üzerine işbu emr-i 'âlî sâdır oldu.

Sûret-i emr-i 'âlî

Cümle ehl-i îmâna ma'lûm olduğu üzere dîn-i İslâm'ın esâs u mebnâsı[8], Kitâbullâh'ın ahkâm-ı celîlesine ve Sünnet-i seniyye-i hazret-i Peygamberî'ye kemâl-i mütâba'atla şer'-i şerîfin her bir emr ü nehyine inkıyâd u mütâva'atdan 'ibâret iken, bir vakitden berü ekser nâsı gaflet ü cehâlet istîlâ

1.Seyyidâ Efendi Ü4, V : Seyyidâ Efendi'nin T : Seyyid Efendi M

2.Balmumcu Ü4, V, T : + [Burada zikredilen Balmumcu ile ilgili olarak M 100b'nin sağ alt kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Bu Balmumcu dahi Bektâşî olmak üzere rivâyet-i müte'addide var idi"] M

3.Kovacı Ü4, V, M : Kofacı T

4.izhâr V, T, M : ichâr Ü4

5.eylemişlerdir Ü4, V, T : + [Bu kısımlarla ilgili olarak M 101a'nın sol üst kenarında ayrı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple şu bilgi vardır: "Mekkî-zâde 'Âsım Efendi dahi ol vakt müttehem olmuşidi; amma bir şey denilmedi. Filhakîka mukaddemâ rafz [u] ilhâd tekessür ederek lisânları dahi bozuk idi. Şimdi ise rafz yerine dinsizlik çıkup ve Lüterî mezheb çoğalmış ise de bunlar lisânlarına himye ile fekat münkirdirler; Allâhumm-'ahfaznâ"] M

6.evâmir Ü4, V, T : bâ-evâmir M

7.tabî'atına terk ile [Bu kelimeler "tayyile terk-i" kelimeleri karalanıp müellifce satırın üstüne yazılmışlardır] V : tayyile terk-i Ü4 : tabî'atına terk ile T, M

8.mebnâsı Ü4 : ziyâsı V, T, M

ederek, [Ü4 186a) ba'zıları bir takım erbâb-ı rafz u ilhâdın izlâl ü igvâları ve birazı dahi kahve-hâne kûşelerinde iştigâl-i mâ-lâ-ya'nî ile kelime-i şehâdetden sonra akdem-i[1] ferâ'iz-i dîniyyeden olan evkât-ı hamseyi[2] cemâ'atle edâ, sünnet-i mü'ekkede-i hazret-i Rasûl-i kibriyâ idüği bunca ehâdîs-i şerîfe ile müsbet iken ma'âzallâhi Te'âlâ ba'zıları hic nemâz kılmayup, ba'zı kılanları[3] dahi cemâ'ate müdâvemetden ibâ ve kendü başlarına vakitli vakitsiz edâ eylemekde oldukları bi'l-bedâhe ma'lûm u meşhûd olduğuna binâ'en[4], bi'l-cümle ümmet-i Muhammed'i dâreynde müntec-i hizy ü hüsrân olacak o makûle ef'âl-i seyyi'eden tahlîs ile mücerred salâh-ı hâle da'vet zımnında erbâb-ı rafz u ilhâd olan gürûh-i melâhideden birkaçının[5] bermuktezây-ı şerî'at-i mutahhere cezâları tertîb ve ekserîsi[6] dahi nefy ü te'dîb olunarak Âsitâne-i devlet-âşiyâne levs-i vücûdlarından tasfiye vü tathîr olunmuş ve o makûle dâru'n-nedve olan erâzil kahve-hâneleri dahi bi't-tenkîh sedd ü bend kılınmış ise de, yine ekser nâs me'lûf oldukları tehâvün [Ü4 186b] ü betâ'etleri sebebiyle lâyıkıyla salât ü cemâ'ati kayırmamakda ve bir dahi cum'a nemâzına gidenler fekat farz olan iki rek'at cum'a nemâzını edâ etdikleri gibi cevâmi'-i şerîfeden savuşmakda olup, halbuki gerek cemâ'ate müdâvemet ve gerek zuhr ve cum'a nemâzlarından evvel olan dört rek'at salât, fi'l-i Rasûlillâh[7] ile sâbit olmuş olduğu misillü cum'anın iki rek'at farzından sonra tekrâr dört rek'at dahi ikâme-i salât eylemek kezâlik rütbe-i vücûbda sünnet-i mü'ekkede olduğuna binâ'en bi-lâ-'özr-i şer'î terk etmek 'ayn-ı isâ'et ve ma'âzallâhi Te'âlâ şefâ'atden mahrûmiyyeti müstelzim bir keyfiyyet olmakdan nâşî, imdi ba'de'l-yevm cümle[8] ümmet-i Muhammed mesâğ-ı şer'î olmayan melâhî vü menâhîden teberrî vü ictinâb ile beş vakit nemâzı[9] cevâmi' ü mesâcidde ve dâ'ire ashâbı dâ'irelerinde cemâ'atle edâya şitâb u müsâra'at ederek ve eyyâm-ı cum'ada dahi asıl salât-i cum'ayı ba'de'l-edâ ikâmesi derece-i vücûbda olan dört rek'at sünnet-i mü'ekkedeyi edâ etmeksizin cevâmi'-i şerîfeden taşra hurûc etmeyerek, ol vechile îfây-ı lâzime-i diyânet [Ü4 187a] ve ihyây-ı sünen-i seniyyeye ikdâm ü gayret eylemelerini ve bundan sonra dahi dinlemeyüp de hılâfını irtikâb edenler dünyâ ve âhıretde mes'ûl ü mu'âteb olacaklarını bi'l-cümle mü'min ü muvahhid olanların gûş-i hûşlarına gereği gibi ilkâ vü

1.akdem-i V : ikdâm-ı Ü4, T, M
2.hamseyi Ü4, V, M : hamşeyi T
3.kılanları Ü4 : kılanlar V, T, M
4.meşhûd olduğuna binâ'en Ü4, V, M : meşhûr olduğundan T
5.birkaçının V, T, M : birkacının Ü4
6.ekserîsi V, M : ekseri Ü4, T
7.Rasûlillâh V, M : Rasûlillâh edâ Ü4, T
8.cümle V, T, M : — Ü4
9.vakit nemâzı Ü4, T : + vakit nemâzı V : + ["vakit nemâzı" buraya girmesi işaret edilerek sonradan sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] M

tefhîm etmeleri keyfiyyâtını[1] bi'l-cümle mahallât imâmlarına tenbîh ü te'kîde mübâderet ve siz dahi şu emr-i vâcibü'l-i'tinâya dâ'imen ve müstemirren ikdâm ve sarf-ı rü'yet eyleyesiz" deyü.

İcrnâl-i kānûn-nâme-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye[2] *kesserahumullâhu*[3] *Te'âlâ ilâ yevmi'l-kıyâmeti*[*]

"Her ne kadar telâhük-i efkâr ve tetâbuk-i âsâr ile ba'zı furû'u tebdîl ü tagyîr ve şurûtu taklîl ü teksîr olunmak derûnunda mansûs ve zîrde tahrîr[4] olunacak keyfiyyât üzere refte refte ahsen-i üslûba tebdîl olunarak hâtem-i nizâmı reşk-i reng-i cevâhir-fusûs ise de, havâdis-i rûz-merreyi târîh-i vukū'iyle tahrîr etmek vazîfe-i müverrihînden olduğuna binâ'en ibtidâ'-i[5] hâlde keşîde-i silk-i tastîr[6] olup, aslı zilhiccetü'l-harâmın gurre-i garrâsı târîhiyle müverrah u mübeyyen ve 'ünvân-ı ra'nâsı ittifâk-ı ârâ ile [Ü4 187b] karâr-gîr olan usûl ü nizâm ilâ mâ-şâ'allâhu Te'âlâ düstûru'l-'amel tutulmak üzere işbu kānûn-nâme-i hümâyûnumuz, Dîvân-ı hümâyûnumuz ve Ru'ûs ve Baş-muhâsebe kalemlerine kayd ü sebt ve birer sûreti Ser'asker Paşa ve Nâzırı tarafına verilerek sâ'ir iktizâ eden mahallere 'ilm ü haberleri i'tâsiyle mevâdd-ı nizâmiyye ve husûsât-ı sâ'iresi[7] ḥarf be-harf icrâ oluna" deyü[8] hatt-ı hümâyûn-i ısâbet-makrûniyle[9] müzeyyen olan işbu kānûn-nâme-i hümâyûn, ber-vech-i icmâl ü telhîs teberrüken züyûr-i sutûr kılındı.

Bi-ismihî[10] **sübhânehû**, i'lâ'-i kelimetillâhi'l-'ulyâ ve îfây-ı ferîza-i cihâd ü gazâ niyyet-i hâlısasiyle bu def'a iktizây-ı kitâb ü şerî'at ve icmâ'-ı 'ulemâ'-i ümmet ve ittifâk-ı kâffe-i hayr-hâhân-ı dîn ü devlet ile Şehriyâr-ı mahmûdü'l-hısâl ve Hudâvendigâr-ı memdûhü'l-fi'âl *eyyedehullâhu devletehû bi-'avnihî*[11] *ma'a bekā'-i vücûdihî ve şeyyede de'â'ime'ş-şevketi bi-*

1.keyfiyyâtını Ü4 : keyfiyyâtı V, T, M
2.**Muhammediyye** Ü4, V, M : **Muhammed[iyy]e** T
3.كثرهم الله Ü4 : زادهم الله V, T, M
*."كثرهم الله تعالى الى يوم القيامة = Yüce Allah onların kıyâmet gününe kadar sayılarını arttırsın" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.
4.tahrîr Ü4, V, T : muharrer M
5.ibtidâ'-i V, T : ibtidây-ı Ü4, M
6.tastîr Ü4, V, T : sutûr M
7.sâ'iresi [Sondaki "si" eki satırın devamına sonradan müellifce yazılmıştır] V : sâ'ire Ü4, T, M
8.deyü [Buraya girmesi işaret edilerek müellifce satırın üstüne yazılmıştır] V : — Ü4 : deyü T, M
9.makrûniyle Ü4 : makrûn ile V, T, M
10.**Bi-ismihî** V, T, M : **Bi'smihî** Ü4
11.bi-'avnihî Ü4, V, M : bi-'avdi T

*taz'îf-i re'fetihî ve cûdihî** hazretlerinin nuhbe-i edvâr ve tuhfe-i a'sâr, belki mebde'-i târîh-i nusrat ve şeker-hande-i eyyâm-ı ferhat olan 'asr-ı bâhirü'n-nasrlarında[1], Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye 'ünvânmda on beş yaşından [Ü4 188a] kırk yaşına kadar mechûlü'l-ahval ve mühtedî ve fürû-mâye[2] olmayup, mâhiyye on beşer guruş me'âş ve zikri âtî ta'yînât ile tüvânâ ve mütenâsibü'l-a'zâ olmak ve sayfen[3] ve şitâ'en ber-vech-i câ'î keyfiyyetle bi'r-ruhsa gidenlerinden[4] mâ'adâ, bir neferi noksan bulmamak şartiyle müceddeden tertîb ü tahrîr olunmakda olan hamîs-i feyz-enîs-i mu'allem inşâ'allâhu Te'âlâ tekessür[5] etdikce iktizâsına bakılmak üzere evvel emirde Âsitâne-i şevket-âşiyâne'de, zâbitândan mâ'adâ on iki bin neferden 'ibâret bir ordu i'tibâriyle tanzîm ve neferât-ı mezkûre birinciden ta sekizinci tertîb ta'bîriyle sekiz tertîbe taksîm olunup, her bir[6] tertîb ma'a zâbitân bin beş yüz yirmi altı neferden ve her yüz nefer bir saffdan 'ibâret olup, her saffda mâhiyye altmışar guruş me'âşla birer[7] top ustası ve otuzar[8] guruş me'âşla birer top halîfesi ve on beşer guruşla sekizer topcu ve[9] dörder arabacı ve ikişer cebehâneci neferâtı ve ma'a'l-edevâti's-sâ'ire birer top ve mâhiyye yüz seksaner guruş [Ü4 188b] me'âşla birer yüz-başı ve yüz yirmişer guruş me'âşla[10] ikişer yüz-başı mülâzımı ve altmışar guruşla birer sancak-dâr ve çavuş[11] ve otuzar guruş me'âşla onar on-başı ve her tertîbde mâhiyye yedi yüz elli guruş me'âşla birer bin-başı olduğu gibi, iki yüz guruş me'âşla birer topcu-başı ve yüz guruşla birer topcu çavuşu[12] ve yüz elli guruşla birer arabacı-başı ve seksan guruşla birer arabacı çavuşu[13] ve yüz otuz guruşla birer cebehâneci-başı ve altmış guruşla birer[14] cebehâneci çavuşu[15] ve yüz kırk guruşla[16] birer mehter-başı ve altmış guruşla birer surna-zen-başı ve Ser-etıbbâ'-i Sultânî ma'rifetiyle birer hakîm ve cerrâh ve her bir tertîb sağ

---

*. "ایده الله دولته بعونه مع بقاء وجوده و شید دعائم الشوکة بتضعیف رافته وجوده" = Allah yardımıyla onun devletini desteklesin, varlığını devam ettirerek kendisine sağlık versin! Merhametini ve cömertliğini kat kat arttırmak sûretiyle azamet sütûnlarını yükseltsin!" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1.bâhirü'n-nasrlarında Ü4, V, M : bâhirü'n-nasrlarından T
2.fürû-mâye Ü4 : für[û-]mâye (فرمایه) V, T, M
3.sayfen Ü4, V, M : sayf T
4.gidenlerinden Ü4, V, T : gidenlerden M
5.tekessür Ü4, V, T : teksîr M
6.bir Ü4 : — V, T, M
7.birer Ü4, V, M : bir T
8.otuzar Ü4, M : otuz V, T
9.sekizer topcu ve Ü4 : sekiz topcu V, T, M
10.birer yüz- ..... me'âşla Ü4, V, M : — T
11.çavuş Ü4, V, M : cavuş T
12.çavuşu Ü4, V, M : cavuşu T
13.çavuşu Ü4, V, M : cavuşu T
14.birer Ü4 : — V, T, M
15.çavuşu Ü4, V, M : cavuşu T
16.guruşla Ü4, T : guruş ile V, M

kol ve sol kol i'tibâriyle ikiye[1] münkasem olup, mâhiyye dörder yüz guruş me'âşla ağa-yı yemîn ve ağa-yı yesâr nâmiyle birer zâbit ve iki yüz elli[2] guruşla mûmâ ileyhimâya birer mülâzım ve on beşer guruşla ikişer surna-zen ve ikişer tabl-zen ve ikişer sâde nakkāre-zen ve ikişer zil-zen [Ü4 189a] ve ikişer tıranpeteci ve yirmişer guruşla ikişer saka ve yüz elli guruşla birer nefer kâtibi ve her bir saffa me'vâlarında birer mekteb inşâsiyle günde birer nevbet Kur'ân-ı 'azîmü'ş-şân ve 'ilm-i hâllerini ta'lîm içün İstanbul Kadısı bulunanların ma'rifetleriyle bi'l-imtihân mâhiyye otuzar guruş me'âşla birer imâm nasb u ta'yîn olunup, cemâ'atle edâ'-i salâta ve ta'allüm-i mesâ'il-i dîniyye husûslarına bi'l-cümle zâbitân taraflarından ihtimâm ü dikkat olunmak;

Ve zikr olunan sekiz tertîbin bin-başıları üzerlerine baş bin-başı 'ünvâniyle rütbesi kapucu-başılık râddesinde olarak Ser'asker Paşa ve Nâzır intihâbiyle ehliyyet ü liyâkati mücerreb bir münâsibi zâbit nasb olunup münhall oldukda, her ne kadar kıdem i'tibâriyle nasbı kānûn ise de, aşağıdan fenninde mehâreti olan erbâb-ı isti'dâdın takdîmi câ'iz olmak ve menâsıb-ı dîvâniyyeden rütbesi Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti ile Süvârî Mukābeleciliği beynine kayd olunup, cünhası vukū' bulmadıkca 'azl olunmamak üzere bâ-irâde-i seniyye Asâkir-i Mansûre'ye [Ü4 189b] bir kâtib nasb olunmak;

Ve birinin töhmeti yahud bir gûnâ maslahatı zuhûr eyledikde[3], hîn-i isticvâb ü hıtâbda bin-başılar, kol ağaları ve anlar tertîb-i mezkûr üzere ta on-başılara kadar mâ-dûnunu muhâtab edüp, ya'nî her biri dûnunda olanlara zâbit ü âmir ve cümlesi zâbitlerine itâ'atde müstemirr olup, 'âdî görilecek maslahat ise Asker Nâzırı ma'rifetiyle görilüp, te'dîb îcâb eder nesne Ser'asker Paşa ma'rifetiyle cürm ü kabâhate göre icrâ olunmak;

Ve zâbitân intihâb ü nasbında ve sâ'ir mesâlih-i lâzimeye dâ'ir Bâb-ı 'âlî'ye takdîm olunacak 'arzları Ser'asker Paşa ile Asker Nâzırı Efendi beraber temhîr edüp, bir mühür ile olan 'arza i'tibâr olunmayup ve 'arzlar dahi sâlifü'z-zikr Asker Kâtibi Efendi hattıyle olup, 'arz içün bir akça alınmamak;

Ve zabt u rabt-ı zâbitân ü asâkir, Ser'asker'in müstakillen 'uhdesine muhavvel ve idâre vü vikāye-i nizâma müte'allık umûrun rü'yetinde dahi Nâzır müstakill olup, ma'a mâ-fîh cemî' umûr u mesâlih yine ikisinin [Ü4 190a] ittihâd-ı re'y ü tedbîrleriyle görülmek üzere 'uhde-i ittifâk u ittihâdlarına tefvîz olunmak;

1.ikiye Ü4, T, M : + [Bu kelime önce "ایکییه " imlâsı ile yazılıp üzeri karalanmış, sonradan müellifce üstüne "ایکي یه " imlâsı ile yazılmıştır] V
2.elli Ü4, V, M : ellişer T
3.eyledikde Ü4 : eyledikce V, T, M

Ve tüfeng-endâz nefer, yoluyla 'ale't-tertîb eskidikde[1] on-başı ve çavuş[2] ve sancak-dâr ve mülâzım ve yüz-başı ve kol ağası mülâzımı ve ba'dehû saff-ı evvelde ise alt yüz-başı hükmünde olan ağa-yı yemîn, saff-ı sânîde ise ağa-yı yesâr olup, ba'dehû işbu sağ kol ve sol kol ağalarından kangısı eski ve mütefennin ise bin-başı olmak;

Ve topcu neferi, yoluyla halîfe ve top ustası ve çavuş[3] ve topcu-başı olup, eğer ta'lîm ü ta'allümde mâhir ve tefennünü zâhir olup, kol ağalarından elyak bulunur ise, bin-başı olması câ'iz olmak;

Ve kezâlik top arabacısı neferi, halîfe ve çavuş[4] ve arabacı-başı ve cebehâneci neferi, yoluyla kezâlik cebehâneci-başı ve surna-zen ve tabl-zen neferi, yoluyla ser-surna-zen ve ser[5]-tabl-zen, ba'dehû mehter-başı olup, bunların cümlesi dahi ber vech–i meşrûh yoluyla eskiyerek tereffu' ve mehâreti yogise, müsta'idd bulunanlardan[6] mâ-dûnu takdîm olunmak[7]; [Ü4 190b]

Ve bin-başılara[8] hîn-i nasbında cânib-i mîrîden el-hâletü hâzih birer sırma çeprâstlı[9] katife çepkan ve güvez çukadan sıkma ve telli şubara ve[10] başlarına Lahor şalından 'ibâret fekat bir takım libâs verilüp, iktizâ etdikce

---

1.eskidikde ["eskiyerek" kelimesi "eskidikde" şekline dönüştürülmüş gözüküyor] V : eskiyerek Ü4 : eskidikde T, M
2.çavuş Ü4, V, M : cavuş T
3.çavuş Ü4, V, M : cavuş T
4.çavuş Ü4, V, M : cavuş T
5.ser Ü4, T : — V, M
6.bulunanlardan V, T : bulunan Ü4 : bulunanlar dahi M
7.olunmak Ü4 : Ve zikr olunan sekiz bin-başılardan iki bin-başı, Bâb-ı Ser'askerî'de kâ'in kışlalarında ikâme ile bi'l-münâvebe derûn-i Âsitâne'de kâ'in cesîm kolluklara birer yüzbaşı neferâtiyle ta'yîn birle, ol kolluğa merbût muhtasar kolluklara yüz-başılar taraflarından on-başılar irsâliyle leylen ve nehâran esvâk ve mahallâtın muhâfazasına ihtimâm olunmak ve diğer altı bin-başı ma'iyyetinde bulunacak asker ile Dâvud-paşa ve Üsküdar'da binâlarına şurû' olunmuş ve olunacak kışlalara iktizâsına göre taksîm ü ikâme kılınarak, Üsküdar Kışlası'nda bulunan bin-başılar tarafından Fenar-bağçesi'nden Bahr-ı siyâh Boğazı'nın Anadolu tarafında vâki' Fenar Kal'ası'na kadar gerek kılâ'ı ve gerek evâ'il-i tuğyânı Rum'da bostancı neferâtından muvazzaf mustahfız tertîbiyle inşâ olunup, bu def'a neferât-ı mezkûre ilgâsiyle karagol-hâne sûretinde ibkâ olunan tabya kışlalarına ve mevâki'-i mukteziyye-i sâ'ireye ikâme içün mikdâr-ı kifâye münâvebe neferâtı tertîb ve kezâlik Dâvud-paşa Kışlası'nda olan bin-başılar Barut-hâne'den tâ Bahr-ı siyâh Boğazı'nın nihâyetine kadar Rumeli tarafında kâ'in [V 191a] kılâ' ve vech-i meşrûh üzere ibkâ olunan karagol-hâne ve mevâkı'-i sâ'ireye bi'l-münâvebe asker tertîbiyle muhâfaza kılmak ve kışlalarında kalanlar ta'lîm ü te'allüme iştigâl etmek ve sâlifü'z-zikr bin-başılar ve neferât dâ'imâ münâvebe sûretiyle ahadühümâ âharın birine nakl ü tahvil ile cümlesi gerek kışlalarında ve Seray-ı Ser'askerî'de ve gerek kılâ' ve karagol-hânelerde ["hem" kelimesinin üzeri karalanmıştır V] emr-i ehemm-i muhâfazaya ihtimâm ve hem boş durmayarak te'allüme dahi iştigâl-i tâmm eylemek V, T, M
8.bin-başılara Ü4, T, M : + [Metinde ayrıca yer alan "hîn-i" kelimesi karalanmıştır] V
9.çiprastlı Ü4, V, M : çibrastlı Ü4
10.ve Ü4 : — V, T,M

kendi me'âşmdan tecdîd eylemek ve her rûz-i hızırda kol ağalariyle mülâzımlarına birer çukadan kısa çepkan ve çukadan[1] kısa entârî ve telli şubara ve çiçekli Bağdâd-kârî baş şalı ve yüz-başılar ve mülâzımları ve sancak-dâr ve çavuşlara şaldan mâ'adâ zikr olunan elbise verilüp, topcu ve arabacı ve cebehâneci ve mehter-başılar ve nefer kâtiblerinin başlarına Bağdâd şalı ve fekat imtiyâz içün nefer kâtiblerine ibrişim çeprâstlı çukadan birer boy çepkani[2] i'tâ olunup, bunların ve neferât-ı sâ'irenin kisveleri sâde şubara ve ta'lîm 'abası ve çukadan kısa entârî ve çukadan kısa[3] yelek ve karacalar kuşağı ve şayak sıkma[4] ve serhadli ayakkabından 'ibâret olup, her rûz-i hızırda tecdîd olunmak;

Ve e'immenin kisvesi [Ü4 191a] el-hâletü hâzih sıvama destâr[5] ve güvez yahud koyu mâ'î biniş olmak;

Ve esliha-i mürettebeleri zâbitân ma'rifetleriyle teslîm olunup, fersûde ve şikest oldukda, zâbiti nâzıra irâ'e edüp, ta'mîre muhtâc ise ta'mîr ve cedîden verilmesi lâzım gelür ise[6], 'atîki alınarak cedîdi yine zâbitân ma'rifetleriyle i'tâ kılınmak.

Kemmiyyet-i ta'yînât: Ta'yînât i'tibâriyle bin beş yüz altmış iki nefer 'add olunan, ya'nî bin-başı sekiz, kol ağaları altışar, mülâzımları dörder ve yüz-başılar[7] ikişer ve topcu ve arabacı ve cebehâneci-başılar kezâlik ikişer nefer sayılan beher tertîbe külle yevm yedi yüz seksan bir vakıyye nân[8], otuz dokuz buçuk[9] vakıyye lahm-ı ganem ve sabâh u mesâda şurba içün yüz beş vakıyye yüz yetmiş dört dirhem pirinc[10] ve dokuz buçuk[11] vakıyye yüz beş dirhem revgan-ı çereviş ki, beher nefere iki yüz dirhem nân ve yüz dirhem lahm ve yirmi yedi dirhem pirinc[12] ve iki buçuk[13] dirhem revgan düşer. Ve yine bir[14] tertîbe hisâb-ı mezkûr üzere haftada iki def'a cum'a ve isneyn giceleri [Ü4 191b] pilav tabhı içün üc yüz on iki vakıyye yüz altmış

1.çepkan ve çukadan Ü4, V, M : cukadan ve çebkan T
2.birer boy çepkani Ü4 : bir boy çepkani V, M : bir boy çebkani T
3.kısa Ü4 : — V, T, M
4.sıkma [Devamında yer alan "ve don" kelimelerinin üzeri karalanmıştır] V : + ve don Ü4 : sıkma T, M
5.destâr [Devamında yer alan "ile tar pûşî" kelimelerinin üzeri karalanmıştır] V : ile tar pûşî Ü4 : destâr T, M
6.gelür ise Ü4, V, T : gelürse M
7.ve yüz-başılar Ü4 : yüz-başılara V, M : ve yüz-başılara T
8.nân Ü4 : + ve V, T, M
9.buçuk Ü4, V, M : bucuk T
10.pirinc Ü4, V, M : birinc T
11.buçuk Ü4, V, M : bucuk T
12.pirinc Ü4, V, M : birinc T
13.buçuk Ü4, V, M : bucuk T
14.bir Ü4, V, T : — M

dirhem pirinc[1] ve elli iki buçuk[2] vakıyye seksan yedi dirhem revgan ki, bir nefere takrîben yirmi altı dirhem pirinc[3] ve on üç buçuk[4] dirhem revgan isâbet eder. Ve kezâlik bir tertîbe haftada bir def'a üç[5] yüz doksan buçuk[6] vakıyye kömür ve ayda bir kerre yetmiş sekiz buçuk[7] vakıyye soğan ve yedi yüz seksan bir vakıyye tuz ve yetmiş beşer vakıyye şem'-i revgan ve sabun ve revgan-ı zeyt ve yüz elli çeki[8] hatab ki, her bir nefere iki yüz dirhem kömür ve yarım dirhem soğan ve iki yüz dirhem[9] tuz ve takrîben on dokuz buçuk[10] dirhem şem'-i revgan ve sabun ve revgan-ı zeyt ile 'aşr çeki hatab hisse olur.

Ve Nâzır Efendi'ye yevmiyye kırk çift[11] nân ve on beş vakıyye lahm-ı ganem ve Baş Bin-başı'ya on beş çift[12] nân ve altı vakıyye lahm-ı ganem ve Baş-kâtib Efendi'ye on beş çift[13] nân ve altı vakıyye lahm-ı ganem ta'yîn olunmuşdur.

Ve zikr olunan sekiz bin-başılardan iki bin-başı Bâb-ı Ser'askerî'de kâ'in kışlalarında ikâme ile bi'l-münâvebe derûn-i Âsitâne'de kâ'in cesîm kolluklara [Ü4 192a] birer yüz-başı neferâtiyle ta'yîn birle, ol kolluğa merbût muhtasar kolluklara yüz-başılar taraflarından on-başılar irsâliyle leylen ve nehâran esvâk ve mahallâtın muhâfazasına ihtimâm olunmak ve diğer altı bin-başı ma'iyyetinde bulunacak asker ile Dâvud-paşa ve Üsküdar'da binâlarına şurû' olunmuş ve olunacak kışlalara iktizâsına göre taksîm ü ikâme kılınarak, Üsküdar Kışlası'nda bulunan bin-başılar tarafından Fenar-bağcesi'nden Bahr-ı siyâh Boğazı'nın Anadolu tarafında vâki' Fenar Kal'ası'na kadar gerek kılâ'ı ve gerek evâ'il-i tuğyân-ı Rum'da bostancı neferâtından muvazzaf mustahfız tertîbiyle inşâ olunup, bu def'a neferât-ı mezkûre ilgâsiyle karagol-hâne sûretinde ibkâ olunan tabyalar kışlalarına ve mevâkı'-i mukteziyye-i sâ'ireye ikâme içün mikdâr-ı kifâye münâvebe neferâtı tertîb ve kezâlik Dâvud-paşa Kışlası'nda olan bin-başılar Barut-hâne'den tâ Bahr-ı siyâh Boğazı'nın nihâyetine kadar Rumeli tarafında kâ'in kılâ' ve vech-i meşrûh üzere ibkâ kılınan karagol-hâne [Ü4 192b] ve mevâkı'-i sâ'ireye bi'l-münâvebe asker tesrîbiyle muhâfaza olunup, kışlalarında kalanlar ta'lîm ü

1.pirinc Ü4, V, M : birinc T
2.buçuk Ü4, V, M : bucuk T
3.pirinc Ü4, V, M : birinc T
4.üç buçuk M : üc buçuk Ü4, V : üc bucuk T
5.üç V, M : üc Ü4, T
6.buçuk Ü4, V, M : bucuk T
7.buçuk Ü4, V, M : bucuk T
8.çeki Ü4, V : ceki T, M
9.dirhem Ü4 : — V, T, M
10.dokuz buçuk V, M : dokuzar buçuk Ü4 : dokuz bucuk T
11.çift Ü4, V, M : cift T
12.çift Ü4, V, M : cift T
13.çift Ü4, V, M : cift T

ta'allüme iştigāl etmek ve sâlifü'z-zikr bin-başılar ve neferât dâ'imâ münâvebe sûretiyle ahadühümâ âharın yerine nakl ü tahvil ile cümlesi gerek kışlalarında ve Seray-ı Ser'askerî'de ve gerek kılâ' ve karagol-hânelerde hem emr-i ehemm-i muhâfazaya ihtimâm ve hem boş durmayarak ta'allüme dahi iştigāl-i tâmm eylemek[1];

Ve senede bir def'a mücerred vakt-i hazarda beş neferde birine münâvebe tarîkiyle vatanı karîb ise altı mâh, ba'îd ise sekiz mâh müddetde izn verilmek ve[2] müddeti hitâmından[3] evvel 'avdet şartiyle bi-lâ 'ıvaz ve lâ-garaz Kâtib Efendi'nin hattı ve Nâzır ve Baş Bin-başı'nın imzâ ve mühürleriyle müddeti tasrîhiyle bâ-tezkire ancak neferâta sılaya ve zâbitân ü neferâtdan iktidârı olanlara, yine vakt-i hazarda hacc-ı şerîfe, güzeşte-i mâhiyyeleri ba'de'l-'avde temâmca kendülere i'tâ ve kable'l-'avde fevt olur ise, hazînemânde kılınmak üzere izn verilmek;

Ve firâr eden ve sıla ve sâ'ir behâne ile bâ-tezkire gidüp, müddet-i mu'ayyenesinden sonra gelmayenler haklarında [Ü4 193a] igmâz olunmayup[4] 'alâ eyy-i hâl buldırılup, kışlasına ihzâr ve lâzım gelan tertîbi[5] icrâ olunmak;

Ve beşde birden ziyâde[6] nevbeti gelmeyerek sılaya ruhsat verilür ve bir nefer noksan zuhûr eder ise, bin-başı ve kol ağası ve yüz-başı ve on-başı birden te'dîb olunmak;

Zâbitân ü neferâtdan biri, yazıldığı târîhden on iki sene murûrundan[7] sonra ticâret yahud vatanında[8] zirâ'at ü hirâsete iştigāl, yahud te'ehhül kaydı veya beldesinde tarla ve vâris-i sagîrlerini[9] terk ile mûrisi fevt olup, idârelerine kādir akrıbâları olmayup, nâ-çar kendinin gitmesi iktizâ eylemek misillü maslahatla dirliğinden geçmek murâd eyledikde, bi-lâ-me'âş meccânen ruhsat i'tâsı câ'iz olup, lâkin mesâlih-i mukteziyye-i mezkûre vukū'iyle bile on iki seneden evvel ruhsatı kat'â câ'iz olmamak;

Ve hazarda hidmeti sebkat ederek ihtiyâr ve yahud 'alîl olanların mutasarrıf olduğu me'âşın nısfı ve istihkākına nazaran ziyâde ve temâmiyle ve seferde mecrûh olup, ba'de'l-bür' 'amelden sukûtu mütehakkak olanla-

---

1.Ve zikr olunan sekiz ..... eylemek Ü4 : — V, T, M
2.izn verilmek ve ["verilmek ve" kısmı, buraya girmesi işaret edilerek satırın üstüne yazılmıştır] V : izni Ü4 : izn verilmek T : izn verilmek ve M
3.hitâmından Ü4, V, M : hitâmında T
4.olunmayup V, T, M : olunmayarak Ü4
5.tertîbi V, T, M : te'dîbi Ü4
6.ziyâde V, M : ziyâdeye Ü4, T
7.murûrundan Ü4, T, M : murûrunda V
8.vatanında Ü4 : vatanına V, T, M
9.sagîrlerini Ü4, V, M : sagîrelerini T

rın sülüsânı ve cerh u istihkākına göre dahi ziyâdecesiyle [Ü4 193b] tekā'üdlüğü câ'iz olmak;

Ve tekā'üdlük verilecek kimesnenin vilâyet ü memleketine münâsib mahalde nakd mesâbesinde olan sağ mâldan i'tâ olunmak üzere Ser'asker Paşa ile Nâzır'ın bi'l-iştirâk Bâb-ı 'âlî'ye takdîm edecekleri 'arzları, ibtidâ Hakîm-başı Efendi'ye havâle ile cerh u 'illet ve 'amelden sukūtu keyfiyyeti mu'âyene vü i'lâm olundukdan sonra Dîvân-ı Sadr-ı a'zamî'ye çıkarılup, tensîb ü irâde olunduğu sûretde Defterdâr Efendi'ye havâle olunarak, takdîm edeceği takrîr u şurût mûcebince îcâb eden tekā'üdlüğü, iktizâsına göre tevcîh ve senedi tanzîm olunmak;

Ve verilecek tekā'üdlük me'âş ve mâhiyyeleri çürük[1] mâldan verilür ise, asâkire fütûru mü'eddî ve hılâf-ı rızâ'-ı 'âlî olacağına[2] binâ'en bu husûsda Defterdâr-ı 'asr bulunanlar bayağı mu'âhazeye müstehakk olmak;

Ve tekā'üdlük mâddesinde recâ vü şefâ'at ve hâtır u gönüle ri'âyet bir vechile câ'iz olmadığına binâ'en, bu husûsda Ser'asker Paşa ve nâzırlar dahi kemâl-i ittikā vü mücânebeti der-pîş etmek;

Ve ber-vech-i muharrer [Ü4 194a] on iki seneden sonra ruhsat verilmek iktizâ edenlerin ve ba'de'l-izn hitâm-ı müddetde gelmeyenlerin[3] ve vefât edüp, yahud mütekā'id olanların yerlerine derhâl âharları tahrîr olunarak ve her tertîbin neferât-ı mürettebesinden bir ahad noksân kalmamasına i'tina olunmak;

Ve mâhiyye ve me'âş ve mesârıf ve ta'yînât husûsları, Kâtib ma'rifetiyle Nâzır'ın yedinde olmak üzere sefer ü hazarda zîrde mastûr ta'yînâtları verilerek kışlalarında[4] kandîl ve mum ve matbah ve sobalar içün hatab ve sâ'ir mesârıfâtı Nâzır ve Kâtib ma'rifetleriyle rü'yet olunup, başkaca mesârıf kayd olunmak;

Ve işbu tertîb ve tahrîr olunan zâbitân ve neferâtın me'âş u mâhiyyeleriyçün sened i'tâsına hâcet olmayarak, Ser'asker Paşa ve Nâzır ve me'mûrîn-i sâ'ire ma'rifetleriyle yazılan zâbitan ve neferâtm[5] isim ve şöhretleriyle 'ale't-tertib tutılacak defteri, kalemlere kayd ve mâh be-mâh Ser'asker Paşa ve Nâzır huzûrunda Kâtib ve her sınıfın zâbitânı ve me'mûrîn-i sâ'ire hâzır[6] oldukları hâlde isim ve resmiyle defterlere tatbîkan [Ü4 194b] mevcûduna göre me'âş ve mâhiyyeleri her birinin yedlerine verilmek üzere beher şehr yapılacak yoklama defterleri dahi kezâlik kalemlere kayd u sebt

1.çürük Ü4, V, M : cürük T
2.olacağına Ü4, M : olunacağına V, T
3.gelmeyenlerin Ü4, T, M : gelmeyanlerin V
4.kışlalarında V, T, M : kışlaklarında Ü4
5.me'âş u mâhiyyeleriyçün ..... neferâtm Ü4, V, M : — T
6.hâzır Ü4, V, T : — M

olunup, lede'l-iktizâ silsileleri yürüdükde, Ser'asker Paşa ile Nâzır Efendi'nin bi'l-iştirâk Bâb-ı 'âlî'ye takdîm edecekleri takrîr kaleme havâle birle, kalemden verilecek 'ilm ü haber vechiyle[1] tevcîhâtları icrâ olunmak;

Ve taşra bir mahalle me'mûr olduklarında mâhiyye vü me'âşları Dersa'âdet'den üçer aylık olmak üzere nâzırları ma'rifetiyle ba'de'l-hisâb gönderilüp ve iktizâ eden ta'yînâtlarının[2] mikdâr u kemmiyyeti dahi bâma'rifet-i Nâzır tertîb olunarak, tarafından ta'yîn ü terfîk edeceği Vekîlharc, mahallinde ta'yînât-ı mürettebe-i mezkûreyi Nüzül Emîni yahud havâle olunan sâ'ir mahalden alup, idâre eylemek ve nâzırların mâhiyye ve me'âş ve ta'yînât ve kisve-behâ ve mesârıf-ı sâ'ireye dâ'ir Ser'asker Paşa ile bi'l-iştirâk takdîm edecekleri takrîr, taraf-ı defterîye havâle ile iktizâ eden mebâliğ Baş-muhâsebe'den hisâb olunarak, ba'de't-telhîs [Ü4 195a] cânibi-i mîrîden i'tâ vü îfâ olunmak ve Baş-muhâsebe kaleminde buna dâ'ir umûr ve husûsun kitâbetine Kîsedâr bulunanlar bir akça[3] harc almamak üzere me'mûr kılınmak;

Ve Asâkir-i Mansûre'den bi-lâ-vâris vefât edenlerin terekeleri beytü'lmâle 'â'id olmak üzere, bunların cümlesini ve Nâzır-ı mûmâ ileyhin hisâbını, Defterdâr-ı 'asr bulunanlar rü'yet eylemek, kānûn-nâme-i mastûra 'ibâresinde musarrah u mansûsdur*.

Fezleke-i mesârıf-ı yek-ordu[4]

El-yevm nân-ı 'azîzin vakıyyesi dokuzar pâre[5] ve lahmın vakıyyesi ber-hisâb-ı mîrî on üçer pâre ve revgan-ı çerevişin vakıyyesi, râyici üzere altmış altışar pâre ve pirincin[6] vakıyyesi, râyici üzere kırk dörder pâre ve kömür ve soğan ve tuzun vakıyyeleri altışar pâre[7] ve şem'-i revganın mîrî hisâbınca kırk sekizer[8] pâre ve sabunun vakıyyesi altmışar[9] pâre ve revgan-ı

1.vechiyle Ü4, V, T : vechile M
2.ta'yînâtlarının Ü4 : ta'yînâtların V, T, M
3.akça V, T, M : akca Ü4
*."Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye 'ünvânında on beş yaşından .... mansûsdur" kısmı ihmâl edilebilir bazı ufak-tefek farklılıklar dışında "Asâkir-i Mansûre Kānûn-nâmesi" başlığı altında aynen *Târîh-i Cevdet*, XII,281-288'de kaydedilmiştir. Metnimizle, Cevdet Paşa'nın tarihi arasında sadece "ve zikr olunan sekiz bin-başılardan ..... dahi iştigāl-i tâm eylemek" kısmının bulunduğu yer açısından bir farklılık vardır.
4.**Fezleke-i mesârıf-ı yek-ordu** Ü4 : — V, T, M
5.dokuzar pâre Ü4 : dokuz pâre V, M : dokuz bara T
6.pirincin Ü4, V : birincin T : pirincin ve pirinçin M
7.pâre Ü4, V, M : bara T
8.sekizer Ü4 : — sekiz V, T, M
9.altmışar (التميسر) Ü4 : altmış V, T, M

zeytin vakıyyesi ellişer[1] pâre ve hatabın çekisi dörder[2] buçuk guruş ve binbaşı ve zâbitânın elbiselerinden başka neferât-ı sâ'irenin kisve[3]-behâları takrîben seksaner guruşdan [Ü4 195b] olarak, Nâzır ve Baş Bin-başı ve Kâtib'in ta'yînât-behâ ve me'âş-ı seneviyyelerinden mâ'adâ bir tertîbin esliha mesârıfından başka, hisâb-ı mezkûr üzere mücerred ta'yînât ve me'âş-ı mezkûre mesârıfı be-hisâb-ı kîse-i rûmî bin beş yüz yirmi altı buçuk[4] kîse iki yüz otuz altı guruşa bâlig ve sekiz tertîb[5], ya'nî on iki bin şu kadar neferden 'ibâret olan bir ordunun bir sâlde mesârıfı ma'a'l-küsûr on iki bin iki yüz on yedi kîse mebâliğ olur[6].

Hemân cenâb-ı Müste'ân, Şehriyâr-ı mefâhir-'ünvân hazretlerini teksîr-i hademe-i saddâk u ecnâda ve cihet-i meşrû'a vü ma'kūleden, ya'nî hazf-i seref ü zevâ'id ve celb-i 'avâ'id ü fevâ'id şıkklarıyla tevfîr-i îrâda muvaffak ve cümle âmâlini ber-vefk-ı dil-hâh muhakkak eyleye, âmîn; intehâ.

Lâhika

Ma'lûm ola ki (اوللكه V,M) cemî' 'ukalâ 'indinde meczûm ve tedâbîr-i mülkiyyeye dâ'ir selef ü halef kâffe-i hukemây-ı 'ulemânın te'lîflerinde merkūm olduğu üzere nev'-i insân medenî bi't-tab' olup, ya'nî her bir ferd bi-hikmetihî Te'âlâ bekāy-ı vücûduna sebeb olan ekl ü şürb ve libâs u mesken umûr-i zarûriyyesinden âhara muhtâc olduğu, vâreste-i kaydı rukūm ve bi-'ibâretin uhrâ ashâb-ı zirâ'at ve ticâret ve hırfet birbirlerine ve cümlesi 'ulemâ vü kudât ve (— M) küttâb ve 'ummâl ve ümerâ vü vüzerâ ve asâkire ve anlar dahi hıfzan li'n-nizâm şeref-i bey'at ve etbâ'ı ile müşerref ve (— T) sâye-i batş u bastında gûş-i istirâhatleri müşennef oldukları İmâmü'l-Müslimîn'e [V 196a] ve mıknatîsu'l-kulûb-i pîr (پیر) ü bernâ olan Pâdişâh-ı 'âlem-penâh dahi *seyyidü'l-kavmi hâdimuhum** vefk-ı şerîfince, hey'et-i mecmû'a-i devlete hem hâdim ve hem mahdûm olup, tebe'a-i pâdişâh olan sunûf-i mezkûreden birinin nizâm-ı hâline halel ve dest-i me'âşına kesel geldikde, silsile-i bî-nizâmı derhâl hareket edüp, cümlesine

---

1.ellişer Ü4 : elli V, T, M
2.dörder Ü4, T : dörd V : dört M
3.kisve- V, T, M : kisveleri Ü4
4.buçuk Ü4, V, M : bucuk T
5.ve sekiz tertîb Ü4 : — V, T, M
6.olur Ü4, V, T : + [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak M 105b'nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Siyâk-ı hisâba göre ziyâdeye resîde olarak âşikârdan sehv olunmak lâzım gelür"] M

*."سيد القوم خادمهم = Kavmin efendisi ona hizmet edendir" anlamına gelen bu cümle, zayıf olarak nitelendirilmekte ve meşhûr hadîs kitaplarında yer verilmemekle beraber bazı hadîs kitaplarında zikredilmiştir (bk. *Keşfü'l-Hafâ*, I,63).

sârî ve çirk-âb-ı müfrit her cedvele cârî olur. Bunda maslahat budur ki, itkān u istihkāmı kabûl-gerde-i 'akl-ı selîm olan kitâb ve sünnet revişinde yürinüp, evvelâ *innallâhe ye'murukum en tü'eddu'l-emânâti ilâ ehlihâ** delâlet-i muhkimesince hîn-i hidmet ve hengâm-ı 'azl ü 'utletinde vâreste-i dagdağa-i tedârük-i ma'îşet ve âzâde-ser-i fikr-i vehâmet olup, ya'nî dâ'iye-i hased ile icrây-ı garaza yol ve irtikâb u tama'a müsûl bulunmamak üzere bir nizâm-ı müstahsen vaz' olunarak ve cünha-i vâzıhası turuk-ı şer'iyye ile mütehakkak olmadıkca 'azl olunmamak ve kesret-i 'azl sebebiyle emr-i me'âşlarını tanzîm ve lâzım gelecek efrâd-ı ricâli çoğaltmamak ve kabâhati vukū'unda şefâ'at ü recâ kârger olmamak ve umûr-i mevkûlelerinde [V 196b] müstakill olup, becâ-nâ-becâ zâbitinden gayri mu'tarızı olmamak şartıyla her bir umûra bî-taraf u muhtasar dâ'irelü olan erbâbı me'mûr ve fi'l-hakîka hazâ'in-i devletden 'ibâret olup, vikāyeleri âyât ve ehâdîs ile sâbit olarak vâcib olan re'âyâ vü berâyâya şefekat u re'fet ve merhamet ü 'adâlet olunmak ve yine ber-mantûk-ı âyât u ehâdîs terk-i seref olunarak, memâlik-i devletde nâbit ü hâsıl olan me'kûlât ü melbûsâtla iktifâ etmek, üss-i esâs-ı nizâm olduğu emr-i bedîhîdir. Zîrâ ahvâl-i mezkûreye nazaran evliyâ'-i umûrdan biri nâ-be-hengâm: "'Azlimde ('Azlinde M) me'âş lâzımdır ve filân mesnedime tâlibdir" fikirleriyle irtikâb u tama' ve def'-i rakîb sevdâsiyle icrây-ı garaz şıkların hasbe'l-beşeriyye icrâya hâcet mess etmeyerek, muhavvel-i 'uhdesi olan maslahatın dâmen-i tesviyesini hakkāniyyet üzere dû-dest-i gayretiyle imsâk ve sadâkat u 'ubûdiyyete inhimâk ve re'âyâdan meselâ: "Bir karyede ticâretlerinden yirmi guruş hâsıl olur" farazıyla on hâne olup, herbirinden 'adâlet üzere onar guruş alınur iken ve meblağ-ı merkūmu i'tâdan sonra yedlerinde [V 197a] kalan onar guruşla havâyic-i zarûriyyelerini idâreden başka birazını dahi hemyân-ı iddihârlarına cem' ile hâllerince ashâb-ı servet olup[1], mesâğ-ı şer'î üzere emr-i cihâd gibi hîn-i zarûret-i dîniyye ve îcâb-ı maslahat-ı mülkiyyede payagıca hazîneden ihrâc gibi bi'l-îcâb ya ta'vîzen yahud sâ'ir hukūk-ı şer'iyye gibi bi-lâ-ta'vîz ellerinden alınmak mümkin iken, zulmen beşer guruş dahi alındığı takdîrce idâre-i menzillerine 'acz gelüp, giderek terk-i vatan ile inkırâza başlayup, nihâyet bir hâne yahud arz hâlî kalur. Tobundan 'adl üzere alındığı vakitde yüz guruş hâsıl olur iken, te'addî sebebiyle hiçe, ya on beş guruşa iner. İşbu hisâb bedîhî olduğu bî-irtiyâb olduğundan başka, sahâyif-i tecribâtda mersûm olduğu üzere tabî'at-ı re-

---

* ان الله يامركم ان تؤدوا الامانات الى اهلها = Allah size emânetleri ehline vermenizi emreder" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nisâ 4/58. âyetin başında yer alan bir kısımdır.

1. olup V, T : — Ü4 : + [M 107b'nin sağ kenarında bu kısımda verilen bilgilerle ilgisi üç nokta ile belirtilmiş, ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Ve bu cihetden dolayı vatan ve devletine mahabbeti ziyâdelenüp ve devletin sa'âdet-i hâline sa'y edeceği âşikârdır. Ve i'âne-i cihâdiyyeyi bu kerre ma'a ziyâdetin isbât etdiler"] M

'fet üzere yüz guruş hâsıl ve ol meblağ cihet-i hoş-dilî ile hazîneye vâsıl olup, âsûdegî-hâl birle iddihâr olunur iken, irtikâb olunan elli guruşun karşuluğunda bu 'âlem-i mücâzâtda bir bâride tekevvünüyle beş yüz guruşluk bir masraf-ı nâgehânî zuhûr edüp: "Elli kârdır" denilür iken, [V 197b] tekmîle hisâbı iktizâ eden üç (üc V,T) yüz elli guruşun tedârükü dağdağası, âfet-res-i şu'ûr-i evliyâ'-i umûr olur ve metâ' u mahsûl mülke hasr ile iktisâd dahi düvel-i sâ'ireden celb-i eşyâya 'adem-i ihtiyâcı müstelzim olmağla, nakdeyn-i 'azîzeyn derûn-i mülkde kalup, envâ'-ı fevâ'idi câmi' olan bir emr-i müstahsen husûl bulur. Mu'âmelât-ı halkda tavr-ı i'tidâl üzere giden düvel-i İslâmiyye değil, müşrik bi-vahdâniyyetillâh olan düvel-i Nasârâ bile devletlerine revnak verdikleri, hadîsen ve kadîmen meşhûd-i dîde-i cihândır. Ez-cümle Prusya Devleti'nin bundan akdem vüs'at-i mülkü sâ'irlerine nisbeten muhtasar ve Lehlü cumhûruna tâbi' dukalıkdan 'ibâret bir cumhûr-i muhakkar iken, seksan sene mukaddem İkinci Frederikos nâm kıral sandalî-yi hükûmete ku'ûd eyledikde, zikr olunan mevâddı (mevâdd T,M) der-pîş-i i'tiyâd ederek, devletinin yirmi dört bin kîseden 'ibâret olan îrâd-ı senevîsini altmış bin kîseye îsâl ve birkac 'aded devletler ile yedi sene müstakillen kıtâl edüp cümlesine galebe eylediği, husamâsının târîhlerinde dahi mazbût olduğu [V 198a] bî-kîl ü kâldir. Kıral-ı merkūm feylesof u dânâ bir kimse olmağla, nizâm-ı mülke müte'allık yazdığı vasıyyet-nâmesinde, bir devletin hazînesi evvelâ zer' u harsi teksîr edecek esbâbı istihsâl eylemek; sâniyen ehl-i hırfeti tervîc ile derûn-i memleketde işsiz âdem bulunmamak; sâlisen memleketinde mevcûd olmayup, âhar devletden celbe hâcet mess eden emti'a ve eşyâ ve erzâkı her devlet kendü ülkesinde mehmâ-emken yetişdirmeğe cidd ü sa'y eylemek; râbi'an tüccârın mîzân-ı ticâretine râbıta verüp, taşradan memleket içine (icine T) giren emti'a az olup, çıkaracak (çıkaraçak V,M) çok olmağla, memleketin akçası derûnunda kalmak; -tedbîr-i vilâyete kādir olduğu zâhir olan Cezzâr Ahmed Paşa merhûmun zîr-i vezîrânesinde olan kurânın birinde bir dihkânı çift (cift V,M) sürerken zîr-i zemîninde bir mikdâr meknûz altun bulup, müşârun ileyhe getürdükde (getürdükce M) hayli akça iken almayup, temâmiyle ol köylüye bahş eder. "Mu'âmeleniz garîb oldu" yollu i'tirâz eden mukarreblerine: "Ben sefâhet etmeyüp, belki bir îrâd aldım. Zîrâ meblağ-ı merkūmu ol köylü zirâ'ate sarf etmekle, mütemevvil [V 198b] olup, 'öşr ve sâ'ir rusûmâtı artar" demekle cevâb verdiği, merhûma müte'allık bir sikadan mesmû' ve muharrer-i Fakîr olmuşdur- hâmisen re'âyâdan birinin öküzü hâlik ve zahîresi bir âfete uğrasa, öküz ve tohmluk zahîre verüp, işsiz koymamak, yahud sâkin olduğu köyde kendüye vâfî tarla olmadığı sûretde âhar bir ma'mûreye kaldırup (— T) iskân ve zer' u harsa çespân[1] bir hâlî yer bulundukda, ormanları kırdırup

1.çespân : cesbân Ü4, V, T, M

tarla tedârük ile zürrâ' u hürrâsı bir şey'e muhtâc etmamek; sâdisen memleketinde hâsıl olan zahîreyi re'âyânın elinden cebren almayup, kendüleri şehirlere getürüp vakt ü hâlin îcâb etdiği vech üzere rızâsiyle dilediği âdeme satdırmak; sâbi'an memleket derûnunda hırfet sâhibi ve bir tarîkde 'alâkası olmayup, eli ayağı sağ olan eşhâs ve dilenci makūlelerini inşâ olunan kâr-hânelere îvâ vü iskân ile iş işletdirüp (işletdirilüp M), ol vechile te'ayyüş etdirmek; sâminen bir mâddenin devletce nizâmına teşebbüs olunduğu esâsın tanzîm edüp, [V 199a] recâ vü şefâ'atle nizâm-ı mezkûra halel verecek hâlâta tasaddî olunmamağla, o nizâm 'ale'd-devâm mer'î ve düstûru'l-'amel tutulmak husûsları, i'mâr-ı mülke gayret eden her devlete lâzım idüği ve böyle olduğu hâlde hem memleket ma'mûr u âbâdân olup, kimesne dahi akçasız kalmayup, te'ayyüşe muktedir olmağla hırsızlık etmeyüp, memâlik âsûde ve zahîre ve metâ' çoğalup, bâzergânlık umûru dahi râyic olmaklığla, memleket akçası gün-be-gün terakkî bulmakda olacağı ve böyle olmadığı sûretde nizâm-ı mülke halel gelüp, herkes kendü hevâ ve hevesini icrâ kasdiyle dürlü dürlü fesâdâta sa'y ile ehl-i 'ırz makūlesi (makūle T) bî-râhat olacağından gayrı başı boş çoğalup, re'âyâ üzerine musallat olmağla, re'âyâ bî-tâkat ve zebûn ve memleket harâb ve gayr-i meskûn olacağı ve bir devletin her ne kadar küllî hazînesi mevcûd olsa dahi, 'avârız-ı dehriyye zuhûriyle ifnâ olunup, o devlet zahmet çekeceği (cekeceği T) ve re'âyâ vü berâyâsı mezâlim ü te'addiyâtdan himâyet ü sıyânet ile müreffehü'l-hâl oldukda, hazîne makāmına kā'im olmağla, [V 199b] devlet-i mezkûr hicbir vakitde zahmet çekmeyüp (cekmeyüp T): "Ben bu dakîkalara ri'âyetle devletimin îrâdını altmış bin kîseye iblâğ eyledim" deyü zikr olunan vasıyyet-nâmesinde mastûr olduğunu iki yüz beş hilâlinde te'yîd-i hüsn-i ittifâk zımnında taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den devlet-i mesfûre cânibine elçilikle irsal olunan 'ulemây-ı ricâlden 'Azmî Ahmed Efendi merhûm Sefer-nâme'sinde tastîr ve devlet-i mesfûrenin el'ân îrâd-ı senevîsi seksan bin kîseye mütekārib olup ve hâlâ, ya'nî işbu senelerde îrâdları sekiz yüz yetmiş bin kîseye bâliğ olduğu ba'zı coğrafya esfârında manzûr-i muharrir-i Fakîr olmuşdur. Meblağ-ı merkūmun nısfı mikdârı asâkir ve mühimmât-ı harbiyye ve ta'mîr-i husûn u sugūra ve rub'u dahi kıral dâ'iresi ve manastır ve sâ'ir umûr-i devlete me'mûr olanların me'âşlariyle ve elçileri mesârıfına ve köpri ve me'âbir ta'mîri ve âteş-zede-i kazâ olan kıral hâneleri inşâsiyle sâ'ir mühimmelerine muhassas olup ve fazlası sefer zuhûrunda harc olunup, re'âyâya bâr olmamak içün kıral hânesinde mahfûz [V 200a] olduğunu ve hidmet ile taşra gidenler ve hademe-i devletin (devletinin V,T) me'âşları hazîneden (hazîne T,M) müretteb olmağla, hidmet nâmiyle re'âyâyı tecrîm

etmamek gibi i'mâr-ı mülkü mûcib envâ'-ı girdârlarını dahi Sefâret-nâme-i mezbûrede tahrîr etmişdir; *ve kıs 'aleyhi ahvâle sâ'iri'd-düvel**.

Kitâb ve sünnet elde durur iken küffârın mu'âmelelerine iktifâ câ'iz değildir, denmez. Zîrâ mu'âmele-i mezkûre mu'tekadâtdan olmayup, âsâyiş-i halk içün her biri kavâ'id-i şer'iyyeden birine ircâ' olunur ahkâmdan olup, ma'nâda bizim şerî'atimizden ahz eyledikleri umûrdan olmağla, *el-hüsnü mâ şehidet bihî'z-zarrât*** medlûlünce, hüsn-i 'adâlet ve kubh-i mezâlim sübûtu garaziyçün zikr ü beyân olundu.

Bidâyet-i saltanat-ı hümâyûnundan berü maksad-ı aksâ ve matlab-ı a'lâsı tanzîm-i umûr-i devlet ve tesviye-i i'mâr-ı saltanat olup, *el-mü'eyyedü min 'indillâh**** olan Pâdişâhımızın 'ahd-i 'adllerinde mevâni' lütf-i Hakk'la ber-taraf olmağla, bi-'inâyetihî Sübhânehû karîben nizâm hüsn-i encâma mazhar ve niçe niçe (nice nice T) ef'âl-i istihsân-me'âlden masdar olacakları me'mûl u muntazardır. Her hâlde tevfîk-i Bârî yârî [V 200b] ve imdâd-ı Kudsiyye cânib-dârî ola, âmîn[1].

Zikr-i nizâm-ı hurde-sâlân-ı Asâkir-i Mansûre ber-vetîre-i icmâl

Asâkir-i Mansûre'ye tahrîr olunmakda olan neferâtın içinde[2] zuhûr edüp, sinnleri on beşden[3] dûn olanların tahrîri, kānûnuna mugāyir ve terk ü ihmâli ise lede'l-mütâla'a 'adem-i rağbete mü'eddî olduğu zâhir ve o makūle yazılmak içün Âsitâne ve memâlik-i sâ'ireden gelan etfâl ü eytâmın her ne kadar bir[4] kücük [Ü4 196a] nesne görinür ise de, lede't-tahkîk akdem-i esbâb-ı i'mâr-ı mülkiyye olarak zikri âtî keyfiyyâtla hüsn-i terbiyeleri mütebâdir-i hâtır olduğu hâlde, kâr-şinâsân-ı saltanat miyânında müzâkere vü sohbet ve keyfiyyet-i nizâm Ser'asker Hüseyn Paşa ve Nâzır Hacı Sâ'ib Efendi'nin hatemlerini hâvî takrîrde[5] tahrîren ma'rûz-i süddet-i seddîde-i şevket kılınup, zuhûr eden irâde-i tahsîn-ifâde-i mülk-dârî mûcebince husûs-i mezkûr bu vechile tanzîm, ya'nî ebeveyni ve velîleri rızâları şartiyle

---

*. "و قس عليه احوال سائر الدول" = Diğer devletlerin durumunu bununla mukâyese et" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

**. "الحسن ما شهدت به الضرات" = Güzellik, kumaların itirâf ettiği şeydir" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

***. "المؤيد من عند الله" = Allah katından desteklenmiş olan" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

1.intehâ. **Lâhika** Ma'lûm ola ki ..... âmîn V, T, M : — Ü4
2.içinde M : icinde Ü4, V, T
3.beşden V, T, M : beşinden Ü4
4.bir Ü4 : — V, T, M
5.takrîrde V, T, M : takrîre Ü4

o makūle zuhûr eden sıbyân[1], kalınca bogası yahud yelken bezinden yelek ve nîm-ten ve botur ve başlarına kabaca çukadan sâde şeridli şubara kisve tertîbiyle müstakillen ittihâz-ı defter[2] ü mekân[3] ve yüz nefere bâliğ oldukca, yine bâ[4]-ma'rifet-i kādî-i[5] belde mâhiyye altmışar guruş me'âşla birer mütefennin hâce ve hall-i vukū'unda müsta'idd ise Asâkir-i Mansûre yüz-başılığına nakli câ'iz olmak ve mülâzımı yerine yüz-başı ta'yîn olunmak ve diğer münâsibi mülâzım yazılmak[6] şartiyle Bâb-ı Ser'askerî'den mâhiyye yüz guruşla [Ü4 196b] bir yüz-başı ve seksan guruşla bir yüz-başı mülâzımı, ya'nî sıbyân-ı merkūmeye ikişer pâk-dâmen zâbit ve içlerinden[7] münâsibiyle on-başılar ta'yîni ve neferâtına mâhiyye beşer ve on-başılarına temyîzen altışar guruş tahsîs-i me'âş ve neferât-ı sâ'ire misillü tansîs-i ta'yînât-i mâ-bihi'l-inti'âş ile[8], el-hâletü hâzih 'Acemi Kışlaları dedikleri mahalde Ta'lîm-hâne tesmiyesiyle iskân ve hâceler 'ale's-sabâh birer nevbet Kur'ân-ı kerîm ve 'ilm-i hâl ve fenn-i hattı ve kābiliyyetlerine göre 'ulûm-i 'âliye vü âliyeyi ta'lîm ve evkāt-ı hamseyi cemâ'atle edâ eylemelerine ihtimâm ve ağacdan perdâhte tüfengler i'tâsiyle dahi beher gün zâbitleri, sanâyi'-i harbiyyeyi ta'lîme ikdâm ile[9] on beş yaşına bâliğ olanların derece-i isti'dâdlarına nazaran ba'zıları zâbitleri[10] tarafından Bâb-ı Ser'askerî'ye bi'l-ihbâr neferlikden on-başılıga kadar ve ba'zıları nefer kitâbetine[11] ve sâ'ir münâsib olan hidemâta tahrîr ile istihdâm[12] ve dahi müsta'idleri aklâmdan münâsibine çırâğla be-kâm ve meyl-i tabî'atlarına göre hendese ve sâ'ir fünûn-i riyâziyye [Ü4 197a] ta'allümüne ve tüfeng kundağı ve çakmak i'mâli gibi sanâyi' u hiref tefhîmine sevkle vâreste-i betâlet-i vahîmü'l-encâm kılınmak ve etfâl-i mezkûrenin Der-sa'âdet'de ekāribi olanlarına haftada bir gün gitmek üzere izn verilüp, bi-lâ-ruhsat zokaka çıkmamaları ve hâricden Ta'lîm-hâne'ye ecânibin dâhil olmamalarına dikkat ve

---

1.sıbyân Ü4, V, M : sıbyâna T
2.ittihâz-ı defter Ü4 : اتحاد و فتر V, T, M
3.mekân Ü4, V, T : + [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak M 110a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Bu kılıklı pek çok yanlış olduğu bilinerek yazılmışdır. Sebebi, 'ibâresi fehm olunamadığındandır"] M
4.oldukca yine bâ Ü4 : oldukca yine V, M : oldukça yine T
5.kādî-i Ü4, V, M : kādî-yi T
6.yazılmak Ü4 : — V, T, M
7.içlerinden M : iclerinden Ü4, V, T
8.ile [Metinde yer alan "tebeyyünü ile zirâ'-i ahvâlleri basît kılınup" kısmının üzeri çizilmiş, aradaki "ile" kelimesi, buraya girmesi işaret edilerek müelifce satırın üstüne yazılmıştır] V : tebyîni ile zirâ'-ı ahvâlleri bâsit kılınup Ü4 : ile T, M
9.ta'lîme ikdâm ile Ü4 : ta'allüme ikdâm V, T, M
10.zâbitleri Ü4, T : — V, M
11.ve ba'zıları nefer kitâbetine Ü4 : nefer kitâbetinde V, T, M
12.istihdâm Ü4, V, T : + [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak M 110a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Bakılamayarak ekserî haste olarak telef oldu"] M

muhâfaza içün usûl-i münâvebe üzere Asâkir-i Mansûre'den karagol-hânelere[1] ta'yîn olunduğu misillü, Ta'lîm-hâne-i mezkûrun kapusuna dahi bi'l-münâvebe neferiyle bir on-başı irsâl ve ta'yînâtm ahz u taksîmi ve Ta'lîm-hâne'nin tanzîf ü tathîr ve etfâlin teftîş-i ahvâli ve'l-hâsıl husûsât-ı mezkûre bi-esrihâ kendüsünden istis'âl olunmak üzere Ta'lîm-hâne Vekîl-harcı nâmiyle bir mu'temed kimesne, mâhiyye yüz yirmi guruş me'âşla cümlesinin[2] üzerine me'mûr olarak istikmâl-i nüsha-i nizâm-ı mezkûr ikmâl olunup, Ru'ûs-i hümâyûn ve Dîvân-ı hümâyûn kalemlerinde mazbût kânûn-nâme-i hümâyûna müzeyyelen zilhiccetü'ş-şerîfenin dokuzuncu günü[3] târîhiyle terkîm olundu.

Lâhika

Bu husûsun [Ü4 197b] ya'nî terbiye-i etfâlin hüsni zâhir ve fevâ'id-i mülkiyye hâsıl olacağı bâhir olduğuna Avrupa düvellerinde hazâ'in sarfiyle i'tinâ eyledikleri delîl-i gayr-i sâtirdir.

Su'âl: "Düvel-i Nasârâ'nın revişleri bize delîl olmaz" deyü i'tirâz vârid olursa[4];

Cevâb: "Mâdâm ki şe'âyir-i dîniyyeden mansûs olup, mu'tekadât ü 'ameliyyâta müte'allık alıkâma muhâlif olmaya, fevâ'id-i mülkiyye ve agrâz-ı sahîha-i dünyeviyye zımnında âsayiş-i[5] re'âyâ ve istirâhat-i berâyâya râci' mübâh olan kavânîn-i düveliyyeyi icrâ etmek câ'izdir" cevâbı 'inde'l-'ulemâ ve'l-'ukalâ rütbe-i teslîmi hâ'izdir.

Sikât-ı ehl-i Siyer'den İbn Seyyidü'n-nâs nâm[6] İmâm Hümâm'ın yazdığı üzere Hâce-i 'âlem *sallallâhu Te'âlâ[7] 'aleyhi ve sellem** Bedr-i kübrâ Gazâsı'nda küffârdan yetmiş nefer şahsı esir edüp, anları fidye, ya'nî mâl mukâbelesinde âzâd eylemelerin[8] murâd buyurduklarında, agniyâsı i'tâ'-i mâl etmeleriyle salıverilüp, ba'zılarının mâlı olmayup, lâkin san'at-i kitâbetde mâhir ve ol evânda ehl-i Medîne-i münevvere'de san'at-i mezkûreyi bilür nâdir olmağla, ol esirlerin her biri sıbyân-ı Medîne'den [Ü4 198a] onar nefer sabîye tâ kesb-i mehâret edinceye dek ta'lîm-i hatt u kitâbet ey-

---

1.Mansûre'den karagol-hânelere V : Mansûre'den karagol-hâneler Ü4, T : mezkûreden karagol-hânelere M
2.guruş me'âşla cümlesinin Ü4 : guruş me'âşla V, M : guruşla T
3.günü V : — Ü4, T, M
4.olursa Ü4 : olur ise V, T, M
5.âsayiş-i Ü4 : esâs-ı V, T, M
6.nâm Ü4 : — V, T, M
7.Te'âlâ Ü4, V, M : — T
*.صلى الله تعالى عليه و سلم = Yüce Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bu cümle Peygamberimiz'e yapılan bir duâdır.
8.eylemelerin Ü4, V, M : eylemelerini T

lemelerin[1] hazret-i Ber-güzîde-i kâ'inât *'aleyhi's-salavâtü ve't-tahiyyât** mâla bedel buyurmuşlardır. İşte işbu eser, sıbyâna ta'lîm-i sanâyi' etdirmek ve küffârdan ta'allüm câ'iz olduğuna delîldir, fe'fhem.

Nuhbe-i[2] beyân-ı ihsân-ı Şehriyâr-ı deryâ-semâhat

Bu husûsda pîrâye-i silk-i üss-i zafer olan menkabet-nâme tafsîlinin icmâli budur ki, Vesîle-i cûy-i[3] kerem ve Mâlik-i rikâb-ı ümem Pâdişâh-ı Süleymân-haşem hazretleri, her ne kadar inhizâm-ı eşkıyâ mâdde-i hayriyyesi, himmet-i kûh-endâz-ı şâhâneleri[4] sâyesinde bâ'is-i hayât-ı bendegân ve sebeb-i necât-ı 'âlemiyân olup, bu ni'metin şükründe 'acz derkâr iken, mine'l-bâb ile'l-mihrâb câmi'-i sadâkatde cân-sipârâne[5] saff-beste-i kıyâm olan erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat ve talebe-i 'ulûm ve sâ'ir hademe-i râstî-rusûmu[6] birer kat dahi şâdân buyurmak garazıyla Sadr-ı a'zam def'a-i ûlâda bir girân-behâ hançer-i[7] murassa' [Ü4 198b] ve beş yüz kîse nakdîne ile ve[8] def'a-i sâniyede dahi bir mücevher bıcakla[9] teşrîf ve Şeyhülislâm Efendi bir zî-kıymet kebîru'l-hacm pırlanta[10] elmas hâtem ile taltîf buyuruldu.

Ve 'îd-i adhâdan birkac gün mukaddem Şeyhülislâm ma'zûllerinden[11] Dürrî-zâde es-Seyyid 'Abdullâh Efendi, Mekkî-zâde Mustafa 'Âsım Efendi, Yâsinci-zâde es-Seyyid 'Abdülvehhâb Efendi, Sıdkı-zâde[12] Ahmed Reşîd Efendi'ye esvâb-ı hâssadan birer kat elbise-i nefîse ve sudûr-i kirâma birer mükemmel boğça ile cümlesinin ceyb ü dâmânı zer-i evfer-i meserret-eser ile mâl-â-mâl kılındığından fazla[13], ma'zûlîn-i müşârun ileyhim gâh u bî-gâh şeref-yâb-ı sohbet-i şâhâne olarak mu'azzez oldular. İki bine karîb talebe-i 'ulûm ve yirmiden efzûn hâceleri, 'atayây-ı cezîleye nâ'il olup, mansûb u ma'zûl ecille-i ricâl ve bi'l-cümle hademe-i saltanat ve zâbitân-ı asâkir 'alâ mekâdîrihim murassa' sâ'at ve kutı

1.eylemelerin Ü4, V, M : eylemelerini T

*."عليه الصّلوات و التحيات" = Salât ve selâmlar onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2.**Nuhbe-i** Ü4, V, M : **Tahiyye-i** T

3.cûy-i Ü4, V, T : sûy-i M

4.şâhâneleri Ü4, T, M : şâhâneleri [İkinci "şâhâneleri" kelimesinin üzeri çizilmiştir] V

5.cân-sipârâne Ü4, V, M : cân-sibârâne T

6.râstî-rusûmu Ü4 : râstî-rusûm V, T, M

7.hançer-i V : hancer-i Ü4, T, M

8.ve V, T, M : — Ü4

9.bıcakla Ü4 : bıcağla V, T, M

10.pırlanta Ü4 : bırlantı V, T, M

11.ma'zûllerinden Ü4, V, M : ma'zûllerinde T

12.Sıdkı-zâde Ü4, V, M : + es-Seyyid T

13.fazla Ü4, V, M : başka T

ihsâniyle mesrûru'l-bâl ve be-tahsîs 'uzamây-ı ricâlin her biri birer vesîle ile 'izz-i huzûr-i şâhâneye [Ü4 199a] rû-mâle ruhsat-yâb olarak, hitâb-ı iltifât-nisâb-ı şâhâne ile dahi vâsıl-ı müntehe'l-âmâl oldular*.

Zübde-i zikr-i ihtimâm-ı Pâdişâh-ı Ömer-salâbet be-emr-i esbâb-ı nusrat

Maksûd-i samîmî-i Şâh-ı 'âlem olup, i'zâz-ı dîn ve icrây-ı şer'-i metîn bâbında cüz'-i a'zam olan tanzîm-i asker ve takdîm-i edevât-ı leşker husûs-i bâhiru'l-hulûsuna inhizâm-ı eşkıyâdan sonra *el-akdem fe'l-akdem*** vefkınca mahall gelmekle, ber-vech-i muharrer Asâkir-i[1] Mansûre tesviyesine ihtimâm-ı tâmından başka, berây-ı teşvîk-i kulûb hademe-i Enderûn-i hümâyûn bendegânından piyâde[2] ve süvârî bir tabura karîb leşker-i hâss[3] tertîb buyurup, şeb u rûz zât-ı şâhâneleri hasbeten lillâhi Te'âlâ külfe-i ta'lîmi ihtiyâr birle Gül-hâne Meydânı'nda top ve tüfeng endâhtına âzmâyiş buyurup, endek müddetde her biri meleke-i kâr-zârı sâye-ï pâdişâhânede[4] iktisâb etmeleriyle, işbu emr-i vâcibü'l-i'tinâyı şehir halkına tefhîm ü tergîb ve Asâkir-i Mansûre'yi dahi taltîf ü tatyîb buyurmak garaz-ı sahîhiyle hilâl-i zilhiccede Mısrî zeyn [Ü4 199b] esbe Rüstemâne süvâr ve zikr olunan piyâde yemînen ve yesâran hareket-i müsteviye ile pîş-rev ve kurenâ'-i saltanat ve sâ'ir süvâriyân verâdan pey-rev[5] olarak dest-i cihân teshîrlerinde olan sinân ile askeri idâre buyurdukları hâlde Bâb-ı Ser'askerî'ye şeref-res-i[6] vusûl[7] ve ol mahalde vâki' kasr-ı şâhânede çend[8] mu'allim-i Mansûre'nin ta'allüm ü âzmâyişlerin temâşâ ve bezl-i 'atâyâ ile ikindi üzeri yine debdebe-i sâbıka-i cihângîrâne ile Seray-ı hümâyûn'a 'avd ü kufûl buyurdular. İyâb u zihâb-ı hümâyûnda tarafeyn-i şâhrâhda kat ender kat mazhar-ı nigâh-ı selâm olan İstanbul halkının du'â vü senâları ve "'Aleyke 'avnullâh" sadâları, resîde-i mele'-i a'lâ olmuş ve sımâh-ı kerûbiyân dolmuşdur.

---

*."**Nuhbe-i beyân-ı** ..... oldılar" kısmı kısaca *Târîh-i Cevdet*, XII,177'de kaydedilmiştir.

**.الاقدم فالاقدم = Önceliği olanlar öne alınır" anlamına gelen ve İslâmî genel prensiplerden birini ifâde eden Arapça bir sözdür.

1.Asâkir-i Ü4, T : Asker-i V, M

2.piyâde Ü4, V, M : biyâde T

3.leşker-i hâss [Bu kelimelerin altında bunun ebced hesâbıyla tekâbül ettiği rakamı gösteren "1241" sayısı vardır] Ü4, V, T, M

4.pâdişâhânede T, M : pâdişâ[hâ]nede Ü4, V

5.pey-rev Ü4 : bey-rev V, T, M

6.şeref-res-i Ü4, M : şeref-reş-i V, T

7.vusûl Ü4, V, T : + [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak M 111b'nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır: "Bâb-ı Ser'askerî'ye 'azîmet-i hümâyûnda Kü[re]kciler-kapusu civârında Bektâşî kılıklı bir harîf, nazar-ı Şâhâne'ye tesâdüf etmekle derhâl i'dâm olundu"] M

8.çend Ü4, V, M : cend T

Hemân her hâlde 'avn-i cenâb-ı Müste'ân, Pâdişâh-ı[1] zemân ve bi'l-cümle bed-hâhânı müdemmir ü perîşân[2] olsun, âmîn.

Hakk-i tamga be-sabun

Dâmen-i 'ibâdullâh, dest-i mülevves-i ta'zîr-i[3] esnâf-ı bî-insâfdan şüste-i sabun-i rehâ olmak üzere birer[4] nizâma rabt olunmak mütâla'ası, havâlî-gerd-i hâtır-ı evliyâ'-i umûr olmakdan nâşî Girid [Ü4 200a] ve İzmir ve Edremid ve Kuşadası ve Midillü ve Kaz-dağı'nda i'mâl olunan sabunun ciyâdet ü ridâ'et yönünden tefâvütleri derkâr ve cümlesine Girid tamgası darbiyle halka[5] "Girîdî" deyü satılarak ızrârı[6] mü'eddî olmakda olduğundan, bu mâddenin dahi[7] hüsn-i nizâmı lâzım geldiği âşikâr olmağla, Âsitâne'de i'mâl olunan sabun kalıbına İstanbul nâmı nakş olunduğu misillü fîmâ-ba'd zikr olunan mahallerin her birine beldeleri ismine olarak bu tarafda birer tamga hakk etdirilüp, şerîklerine irsâl ve öylece i'mâl etdirmeleriyçün bi'l-cümle sabun tüccârına tenbîh olunmak bâbında İstanbul Kadısı'na hıtâben fermân-ı 'âlî sâdır oldu*.

Kemmelet hâzihi'l-kıt'atü'l-ûlâ el-müştemiletü 'alâ vekâyi'-i seneti Üss-i Zafer[8] ve tetlûhâ el-kıt'atü's-sâniyetü el-mübtede'etü bi-vekâyi'-i seneti Hayru'n-Nâsırîn*[9]; Allahumme etmimhâ ve ahavâtihâ, âmîn***.

1.Pâdişâh-ı V, T, M : yâver-i Şâh-ı Ü4
2.perîşân Ü4, V, M : berîşân T
3.ta'zîr-i V, T : tagrîr-i Ü4, M
4.birer Ü4, V, T : bir M
5.halka Ü4, T, M : + ["halkla" kelimesi karalanıp üstüne müellifce "halka" yazılmıştır] V
6.ızrârı Ü4 : ısrârı V, T, M
7.dahi Ü4 : — V, T, M

*.Bu kısımdan sonra Ali Emîri Tarih, nr.50'de Bâhir Efendi'nin **"Zeyl-i Fakîr", "İnşây-ı Kasr-ı İhbâriyye be-cânib-i Bâb-ı Ser'askerî ve beyân-ı hulâsa-i 'ısyân-ı Asâkir-i mansûre", "", "Taharrî-yi esâme ve nefy-i Kādî-i İstanbul", "Garîbe", "Tebeddül-i Kapudânî", "Vukū'-i Rikâb-ı hümâyûn ve ta'lîm-i Asâkir-i mansûre", "Nakl-i Sadr-ı a'zam be-cânib-i Bâb-ı 'âlî ve zuhûr-i harîk-i kebîr", "Âtîde tahrîr olunan sûret-i hatt-ı hümâyûn gālibâ yirmi üç târîhinde açılan Rusya seferi esnâsında olmak lâzım gelür."** başlıkları altındaki zeyli için bk. *Bâlıır Efendi'nin Zeyl ve İlâveleri.*

8.Üss-i Zafer [Bu kelimelerin altında kırmızı mürekkeple yazılmış **"1241"** rakamı vardır] V, T : — Ü4, M
9.Hayru'n-Nâsırîn [Bu kelimelerin altında kırmızı mürekkeple yazılmış **"1242"** rakamı vardır] V, T : — Ü4, M

**."كملت هذه القطعة الاولى المشتملة على وقايع سنة اس ظفروتتلوهاالقطعة الثانية المبتداة بوقايع سنة خير الناصرين اللهم اتمها و اخواتها امين. = Üss-i Zafer (1241) senesi olaylarını ihtivâ eden bu birinci kıt'a böylece tamamlandı, bunu Hayru'n-Nasîrîn (1242) senesi olayları ile başlayacak olan ikinci kıt'a takip edecektir. Allahım, bunu ve diğerlerini tamamla, duâmı kabul et!" anlamına gelen ve eserin sona erdiğini bildiren Arapça cümlelerdir.

BÂHİR EFENDİ'NİN ZEYL
ve
İLÂVELERİ

'ABDÜRREZZÂK BÂHİR EFENDİ, ZEYL ve İLÂVELERİ HAKKINDA KISA BİLGİ

Osmanlı devlet adamı ve tarihçilerinden aslen İstanbullu olan 'Abdürrezzâk Bâhir Efendi, meşhûr Hâlet Efendi'nin müntesiplerinden olduğu için Mustafa Reşîd Paşa ile çok eskiden yakınlık kurmuş, bu sebeple Mustafa Reşîd Paşa'nın Paris büyükelçiliğinde Başkâtip, ardından Maslahatgüzâr, Reşîd Paşa'nın sadrıâzam olduğu dönemlerde Nâfı'a Meclisi Başkâtibi, sonradan Zirâ'at Meclisi Üyesi, 1262 zilhiccesinde (Kasım - Aralık 1846) De'âvî ikinci Mu'âvini, 1266 Safer'inde (Aralık 1849 - Ocak 1850) Dâhiliye Kâtibi olmuş[1], 1276 Ramazân'ında (Mart-Nisan 1860) İstanbul'da vefât etmiştir[2].

Devrinin siyâsî olaylarına dâir 1845-1846'da Paris'ten Mustafa Reşîd Paşa'ya ve diğer devlet adamlarına yazdığı yirmi iki adet mektubun sûreti Topkapı Sarayı Yeniler kitaplığındadır (nr.127). Ayrıca Navarin mağlûbiyetine dâir bir tarihçesi olduğu da kayıtlıdır. Ancak birkaç ay süren Paris Büyükelçiliği Maslahatgüzârlığı'nda iken kaleme aldığı *Risâle-i Sagîre* adlı sefâretnâmesinde siyâsî meselelere temas etmekten kaçınarak, Avrupa'nın ekonomik yapısı, kültürü, sosyal yardım kurumları, Paris şehrinin çeşitli özellikleri üzerinde durur. Tanzimat devri ricâli üzerinde Avrupa medeniyetinin tesir derecesini gösteren bu önemli eserin zamanında yayılıp tanınmadığı anlaşılıyor. *Zübdetü'l-Vekâyi' ve'l-Hakâyık* adlı eseri 1805'te Abdurrahmân Münîb Efendi'nin Fransa sefâretinden başlar, 1832 yılı

1.23 Receb 1272/30 Mart 1856 pazar günü Barış Antlaşması'nın Paris'te imzalanmasını müteâkip, ertesi günü telgrafla alınan hem bu haberi, hem de bir gece kandillerin yakılması ve resmen sevinç gösterilerinde bulunulmasını Şeyhülislâm Efendi'ye bildiren o sırada Dâhiliye Kâtipliği'nde bulunan Bâhir Efendi'dir, bk. Cevdet Paşa, *Tezâkir*, 1, 87,157.

2.Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i 'Osmânî*, III,6; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, III. baskı, Ankara 1992, s.217.

sonuna kadar gelir. Tek nüshası Süleymâniye Ktp. Hacı Mahmûd Ef. nr.4905'tedir[1].

Bâhir Efendi'nin çalışmamızı ilgilendiren yönü Mora İhtilâli sırasında Sakız Adası'nın vurulması ve Donanma'nın yakılması sırasında Mora Ser'askeri Seyyid 'Ali Paşa'nın kâtibi olarak İzdin'de bulunması, gördüklerini ve duyduklarını kaydetmesi, bunları 1273'ün Safer ve Rebî'ulevvel aylarında[2] (Ekim - Kasım 1856) Es'ad Efendi Tarihi'ne zeyl ve ilâve olarak değerlendirmesidir[3]. Bâhir Efendi, Mora İsyânı ve bu çerçevede gelişen olaylarla ilgili olarak verdiği bilgileri daha sonra intisâp ettiği Yûsuf Paşa'nın kâtipliği döneminde ayrıca tahkîk de etmiştir[4]. Gerçi Es'ad Efendi Tarihi'nin eksik bir nüshasını ele almış ve bazı haksız tenkitlerde bulunmuş olsa da[5] gördüğü ve duyduklarına dayanarak verdiği tamamlayıcı bilgiler şüphesiz bir eksikliği gidermiş görünmektedir. Cevdet Paşa'nın bu dönemi ele alırken esas itibâriyle Es'ad Efendi'nin yazdıkları ile Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvelerini kullanması da bunu göstermektedir[6].

Es'ad Efendi Tarihi'nin 1237 ve 1238 yılları (1821-1823) olaylarından bir bölümünü ihtivâ eden eksik bir nüshasını tamamlamamaya yönelik olan Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvelerinin çoğu, bu sebeple 1237-1238 yıllarına ait olmakla beraber, Tarih'in ilk cildinin 1237-1240 yıllarına (1821-1825) ait olması gerektiğini bildiğinden (çünkü 1241 olaylarını ihtivâ eden II. cilt elinin altındadır ve ona da ilâvelerde bulunmuştur), 1239-1240 yılları (1823-1825) olaylarına da ver verilmiştir. Tarih'in 1241 yılı olaylarını ihtivâ eden II. cildine de aynı şekilde birçok ilâvelerde bulunmuş, bazı değerlendirmeler yapmış, bazı zeylleri de olmuştur.

1.Faik Reşit Unat, *age*, s.216-218; "Abdürrezzak Bahir Efendi", *Meydan Larousse*, İstanbul 1969, I, 37; "Abdürrezzak Bahir Efendi", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, I, 35.

2.Bâhir Efendi, yaptığı şerhlerin sonunda yazdığı tarihi kaydetmiştir; bk. Metin, s.29n, 35n, 59n, 125n.

3.Bk.Metin, s.704; Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, I,13; XII,15.

4.Bk.Metin, s.686

5.Bk.Metin, s.677.

6.Cevdet Paşa'nın, Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvelerinden faydalandığı kısımlar metnin dipnotlarında gösterilmeye çalışılmıştır.

BÂHİR EFENDİ'NİN MİLLET KTP, ALİ EMÎRİ TARİH, nr.51'DEKİ (M[1]) TÂRÎH-İ ES'AD NÜSHASINDA BULUNAN ZEYL ve İLÂVELERİ

[Ü1 6a'da "'**Azl ü nasb-ı Kethudâ-yı Sadâret-'uzmâ ve tevcîhi Emânet-i Tersane-i 'âmire ve Mukābele-i Süvârî**" başlığı altında verilen bilgilerin "... el-Hâcc İbrâhîm Sâ'ib Efendi Süvârî Mukābeleciliği mansıbıyla vâreste-i kayd-ı gamm oldu" diye bitmesinden sonra M[1] 5'te Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvesi]

Zeyl ve 'ilâve

Sâhib-i târîh Es'ad Efendi işbu nüshayı vâkı'a-nüvîslik hidmetine me-'mûriyyetinden evvel kaleme almış olmasiyle, vekāyi'-i Devlet-i 'aliyye'de noksân ma'lûmâtdan nâşî pek çok şeyler meskûtün 'anh kalmış ve ma'lûmât-ı bendegânem der-kâr bulunmuş olduğundan, her ne kadar tasdî'i mü'eddî ve âtîde ba'zı yazılacak şeylerin ba'zısı sadedden hâric ise de eser-i 'âcizâne olmak niyyet-i sâdıkasiyle işbu nüshaya hîn-i tahrîrde, sırası geldikce zeyl ü 'ilâve olunmuşdur. Mütâla'a edecek zevât-ı kirâmdan 'afv ü safh buyurulması recây-ı sâdıkdır, *ve minallâhi't-tevfîk**.

Bâlâda beyân olundığı üzere müşârun ileyh Ahmed Erîb Efendi'nin 'azlinde Karabîrûn muhâfazasında bulunan Sadr-ı esbak Seyyid 'Ali Paşa tarafından tesliyeti hâvî tahrîr olunan mektûbun sûreti[nin] bu mahalle kayd u tahrîri tensîb olundu.

---

*."و من الله التوفيق = Başarı Allah'tandır" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

Sûret-i mektûb[1]

Ba'de'l-elkāb, mahzâ tasfiye-i zihn-i 'âlîleri irâdesiyle meşâgil-i kesîre-i kethudâyî-i Sadâret-penâhî'yi bu evânda terk ve gül-bün-i istirâhate nezâret-bahş-ı bâr u berg buyurdukları haber-i hüzn-eseri, resîde-i sâmi'a-i Senâverî olup, evvel emirde bâdî-i hüzn ü melâl, muhlıs-ı vefâ-iştimâlleri olmuş ise de;

Müjde-i ikbâl dâred cünbiş-i idbârhâ,
Yek dü hatve bâz-gerded ber-dehed denây-râ[2]*.

mazmûnu der-hâtır ve bu keyfiyyet mûcib-i irtifâ'-ı şân u übehhetleri olacağı nezd-i uli'l-ebsârda bedîhî vü bâhir olduğuna binâ'en nahîl-i tereffü'-i kadr-i devletleriyle tesliyetde bî-gıll[3] olunmaklığı hemân cenâb-ı merâm-ı dihende-i enâm-ı zât-ı mürû'e[t]-be-nâmların vâreste-i âlâm u eskām ve bundan böyle nice nice mesâ̇nîd-i 'ulyâya ıs'âd ile mesrûr u be-kâm eylemek da'avâtı tekrîr kılındığı ifâdesiyle nemîka.

Ba'zı vukū'ât ve i'dâm-ı İsmâ'îl Paşa

Şânî[-zâde] Efendi Târîhi'nde beyân ve savb-ı kemterânemden zeyl ve şerh ü 'ayân kılındığı üzere Mora Cezîresi'nde olan re'âyâ gürûh gürûh sermest-i mekîde-i 'ısyân olarak ve bulundukları kazâ vu kasabâtda olan ehl-i İslâm üzerine sell-i seyf ile ekserîsini şehîd ve sıbyân u nisvâna eyledikleri 'ukūbâtın ferden ferdâ tahrîr ü beyânı ziyâdesiyle elem ü kederi mûcib olacağından, [M[1] 7] cünki bu mâdde, ya'nî Mora derûnunda ve gerek Eğriboz ve Karlı-ili ve İnebahtı sancaklarında kâ'in re'âyâ ve havene-i Rum'un ehl-i İslâm ve sıbyân u nisvân haklarında vukū' bulan gadr u hıyânetleri, eslâfda vukū' bulmamış ve hic hâtır u hayâle gelmez derecelerde olup, meselâ bir iki yaşında olan kız ve erkek çocukları evvelâ ebeveyninin huzûrunda hevâya atup, altına bıcak tutarak helâk etmek ve hâmile hatunların karnını yarmak ve

---

1.Bu kısımla ilgili olarak s.6'nın sol kenarında aynı kaligrafi ile ve kırmızı mürekkeple şunlar yazılıdır. "İşbu mektûbun müsveddesini müşârun ileyhin Dîvân Kâtibi bulunan 'Azîz Efendi kaleme alup, mûmâ ileyh 'Azîz Efendi, Bulgar tâ'ifesinden mühtedî olup, esbak Darb-hâne Nâzırı maktûl Bekir Efendi'nin terbiyet-kerdesi olarak müşârun ileyhin dâmâdı Şâkir Ahmed Paşa'dan ahz u meşk etmişdir ve mu'ahharan Mısır'da fevt olmuşdur; Hakk Te'âlâ hazretleri taksîrâtını 'afv eyleye".

2.denây-râ : desây-râ (دثايرا) (y)

*." مژده اقبال دارد جنبش ادبارها * يك دو خطوه باز كردد بر دهد دنايرا = Talihsizliklerin ortaya çıkmasında ikbâl müjdesi vardır. Bir iki adım açılır, aksiliklerden haber vermeye başlar" gibi bir anlama gelen Farsça beyittir.

3.bî-gıll : بيفيل (y)

bunun gibi kāl ü kaleme alınmaz ilcâ'âtları[1], kesb-i ma'lûmât edenlerin ilâ âhıri'l-'ömr ferâmûş etmeyen, tahattur olundukça magmûm olmakda olduğu ve bu da'vânın faslı ve ihkāk-ı hakk olunması rûz-i mahşerde huzûr-i Rabbü'l-'âlemîn'e kalmışdır.

Ve Mora derûnunda Anabolu Kal'ası'nda olan ehl-i İslâm, muhâfızı bulunan mîr-i mîrândan Edirneli Sâlim Paşa ile kal'aya kapanup, muntazır-ı imdâd ile âlâm u ekdâr ve Balyabadra ve Mora Kasteli ve gerek karşusunda kâ'in İnebahtı Kasteli ve gerek civârında kâ'in İnebahtı ehâlîsi dahi kal'alara kapanup, açlıkdan bîzâr oldukları hâlde, sâlifü'l-beyân Şânî-zâde Târîhi'nde beyân olunduğu üzere Eğriboz Muhâfızı Sirozî Yûsuf Muhlıs Paşa imdâdlarına yetişüp halâs etdiği ve bu keyfiyyetin tafsîli dahi bi-mennihi'l-Kerîm âtide zeyl ü beyân olunacağı.

Ve gelelim Mora'mn makarr-ı vülâtı olan Trabolice ehâlîsine; çünki Yanya Ser'askeri Hurşîd Paşa, Mora'dan hîn-i hurûcunda kethudâsı Sâlih Ağa'yı kā'im-makām bıragup, mûmâ ileyh Sâlih Ağa ise zâtında le'îm ve hod-pesend bir kimesne olup, vukū['-i] 'ısyân-ı havenede Trabolice ehâlîsi dört-beş bin nüfûsdan 'ibâret ve Lala ehâlîsi ki mine'l-kadîm şüc'ândan olarak anlar dahi havene ile muhârebe ederek şehîd olanlardan mâ'adâsı dahi Trabolice'ye sıbyân u nisvâniyle gelüp, tecemmü' etmiş ve civârda bulunan ehl-i İslâmın dahi tahlîs-i girîbân edebilenleri Trabolice'ye gelüp, gûyâ tahlîs-i cân etmişler ve mâ'adâ bir-iki bin nefer Arnavud askeri dahi 'ulûfeli olarak Trabolice'de bulunmuş ve çünki Trabolice Şehri [M[1] 8] Mora'nın sâhile ba'îd mahallinde olarak eğerçi devr-i esbakda Mora Vâlîsi bulunan Moralı Sallabaş Ahmed Paşa, etrâf-ı şehre sûr binâsiyle ihyâ etmiş ve bu sûretle ehâlî-i İslâm hıfz u hırâset olunacakları der-kâr ise de, etrâfdan gelenler ile nüfûs-i kesîre tecemmu' etmiş ise de, ancak tüfeng tutar ve cenge elverir takımı birkac bin neferden 'ibâret ve memleketin sâhile bu'diyyeti cihetiyle celb-i zehâyir ve mâ-lezime-i sâ'irenin tedârükü düşvâr olacağından, mahall-i mezbûrda ikāmet mahz-ı celb-i muhâtaradan 'ibâret olduğunu Trabolice vücûh u ehâlîsi ve bâ-husûs erkânından Tahrîr-i sânî Şeyh Necîb Efendi ve Mora Eyâleti erkânından Badralı Mustafa Bey ve Gördöslü Kâmil Bey dahi Trabolice'de bulunarak 'akd-i meşveret ile sıbyân u nisvânı ve bâ-husûs Hurşîd Paşa'nın haremini cümleten ortaya alup, asker-i mezkûre ile yerli delükanluları meymene vü meysere muhârebe ederek Balyabadra sâhil olduğundan ve Preveze'ye dahi yakîn bulunduğından celb-i[2] zehâyir ve istimdâd mümkin olacağından oraya varılup, ikāmet olunması ve yahud Anabolu Kal'ası dahi on iki sâ'at mesâfede olmasiyle ve kal'a dahi meşhûr ve metîn ü müstahkem olarak kezâ sâhil münâsebetiyle oraya gidilmesi eslem ü el-

---

1.ilcâ'âtları : الله جاتلری (y)
2.celb-i : + celb-i (y)

zem olduğunu müzâkere vü karâr verilerek kā'im-makām-ı mûmâ ileyhe ifâde vü ibrâm etmişler ise de: "Yakında Hurşîd Paşa'dan imdâd gelür ve şöyle olur, böyle gider" deyü redd-i cevâbla müsmir olmamış ve imdâd dahi gelmamiş olduğundan, ehâlî dahi mevcûd olan zehâyiri itmâm etmişler ise de sûr-i memleketin etrâfı elli-altmış bin kefere ile mu'ahharan mahsûr olduğundan, tedârük-i zâd ü zehâyir mümkin olamayarak bi'z-zarûr ehl-i harb olan şüc'ân taşra hurûc ile pek çok gavgalar ederek mümkin mertebe küffârın me'kûlâtından cüz'î zahîre tedârükiyle sedd-i ramak olunmakda ise de beher gavgada pek çok küffâr helâk olmada ise de ehl-i İslâm'dan dahi üçer-beşer şehîd olarak ye's [M[1] 9] ü fütûr 'ârız olduğu esnâda[1] mârru'l-beyân Arnavud askeri, nâgehânî kendüleri eslihalariyle selâmete çıkmak üzere memleketi teslîme rızâ* ve bu vechile kavl ü karâr ederek bir gün seherî kapuları güşâd ile anlar tışaruya hurûc ve küffâr dahi içerüye duhûl ile eser-i kıyâmetden bir nişâne vukū'iyle küffâr doğru kā'im-makāmm serayına duhûl ile[2] 'an-asl Haleb ehâlîsinden olup, mazanna-i kirâmdan Ahmed Efendi nâm zât mukaddemâ Hurşîd Paşa Haleb'den geldiği vakt beraber gelüp, bu def'a yine müşârun ileyhle Yanya'ya gitmekden imtinâ' ve rütbe-i şehâdeti ihrâz zımnında Trabolice'de ikāmeti ihtiyâr ve keyfiyyeti akdemce, ya'nî ibtidâ kendüsi şehîd olacağını mukaddemce tevâtüren ihbâr etmiş olan efendi-i mûmâ ileyh, küffâra hamle ile ve ol vechile zümre-i şühedâya mülhak olarak ba'dehû bir tarafdan memleketi yağmâ ve bir cânibden ehâlî-i İslâma sell-i seyf ile ihlâk ve derhâl mûmâ ileyh Mustafa Bey'i pâreleyüp ve Kâmil Bey'i esir ve ba'zı ehl-i İslâmdan olanlar mukaddemâ dost etdikleri havenenin himâyetinde olarak vukū'-i keyfiyyet-i müte'ellime Hurşîd Pa[şa]'ya mün'akis ve anın cânibinden dahi Der-bâr-ı şevket-karâr'a inhâ vü iş'âr olunmuşdur.

Ve müşârun ileyh Hurşîd Paşa kayd-ı esre giriftâr olan haremi ile mûmâ ileyh Sâlih Ağa'yı ve gayrı dâ'iresini havene-i Rum'a pek çok akçalar i'tâsiyle eğer halâslarına muvaffak olmuş ise de Trabolice ehâlîsinden ba'zı himâyede olarak kayd-ı esrde bulunan ehl-i İslâm ve bu kadar nisvân u sıbyân haklarında bir şey denilmeyüp, eyâdî-i küffârda ibkā olunmuş ve Ser'asker-i müşârun ileyhin haremini bu vechile mebâlig-i külliyye i'tâsiyle tahlîsi husûsu bu sûretle izhâr-ı 'acz dimek olarak bu bâbda küffâr-ı tebehkârın gereği gibi magrûr olmasına bâdî olmuşidi.

1.Muhtemelen bu kısımla ilgili olarak s.9'un sağ kenarında kırmızı mürekkeple ve aynı kaligrafi ile şunlar yazılıdır. "Hengâm-ı muhâsarada Şeyh Necîb Efendi hulûl-i ecel-i mev'ûdiyle irtihâl etmişdir".

*."eğerçi devr-i esbakda ..... rızâ" kısmı cüz'î değişikliklerle *Târîh-i Cevdet*, XII,24-25'e kaydedilmiştir.

2.Muhtemelen bu kısımla ilgili olarak s.9'un sağ kenarında kırmızı mürekkeple ve aynı kaligrafi ile şunlar yazılıdır. "Ve Kā'im-makām'ın habsinde bulunan ba'zı koça-başılar ve bâ-husûs Papa 'Aleksi nâm habîs dahi mukaddemçe i'dâm olunmuşidi".

Her ne ise cânib-i Devlet-i 'aliyye'den Aydın Vâlîsi Behrâm Paşa asâkir-i küliyye ile Mora'ya ta'yîn ü i'zâm olunmuş ve mu'ahharan Aydın ve Mağnisa taraflarından ba'zı mertebe fesâd vukū' bularak Niğd[e] Mutasarrıfı olup, Vidinli Pâspân-zâde familyasından mîr-i mîrân-ı kirâmdan İsmâ'îl Paşa, civârda bulunmasiyle derhâl cânib-i Devlet-i 'aliyye'den Aydın Kā'immakāmı nasbiyle [M[1] 10] paşa-yı mûmâ ileyh dahi yetişüp, ber-vech-i dilhâh-i 'âlî fesâd-ı mezkûru yatışdırmış ve muvaffak olmuşidi. Ancak paşa-yı mûmâ ileyhin işbu muvaffakiyyeti, müşârun ileyh Behrâm Paşa'nın mesmû'u olarak şâyed Aydın mansıbını tahsîl eder hülyâsiyle, bâtında istirkāb ve zevâlini temennî ve zâhirde sûret-i hakdan görinerek paşa-yı mûmâ ileyhin şecâ'at[1] ü dirâyetinden bahsle Mora'ya me'mûriyyeti lüzûmunu Der-bâr-ı şevket-karâr'a inhâ ve hasbe'l-îcâb icrâ olunarak Aydın'a uhrâ mütesellim nasbiyle Paşa-yı mûmâ ileyh dahi ber-mûceb-i irâde-i seniyye, dâ'ire ve askerîsi olarak yedi yüz mikdârı galebeliği ile Mora cânibine 'azîmet edüp, esnây-ı râhda askerîsi tarafından ehâlî ve fukarâya ba'zı mertebe te'addî vukū'iyle temâm bu mâdde Behrâm Paşa'nın aradığı keyfiyyet olarak habbeyi kubbe ederek ve dürlü dürlü kalıba ifrâğ eyleyerek sûy-i inhâ ve terbiyyesi lüzûmunu istid'â etmiş ve mukaddemleri tahkîk ü muhâkeme usûlü mer'î olunmayarak hemân bir inhâ ile âdem öldürmek 'âdet olduğundan paşa-yı mûmâ ileyhin mukaddemâ Pâspân-zâde vak'alarında familyadan bulunması cihetiyle isâ'eti vukū'undan dolayı Devlet-i 'aliyye'nin infi'âl-i sâbıkası olarak ve bir de Behrâm Paşa'dan hidmet me'mûliyle inhâsına müsâ'ade olunarak fermân-ı kazâ cereyâniyle, bî-çâre İsmâ'îl Paşa Yenişehir-i Fenar'a vusûlünde i'dâm olunmuşdur. Paşa-yı mûmâ ileyh mukaddemâ Sadr-ı esbak 'Ali Paşa'nın Mora Vâlîliği hengâm[ın]da Moton ve Koron kal'aları muhâfazasına me'mûr bulunduğundan, ülfet-i sâbıka olarak dirâyetli, ashâb-ı şecâ'at[2] ü haysiyyetden bir zât idi; *rahmetullâhi 'aleyhi**.

Sâlifü'l-beyân esnây-ı râhda askerîsi tarafından vukū'u mervî olan te'addî, mukārin-i sıhhat olarak bu bâbda vukū' bulan igmâz u müsâmahası sebebiyle tekdîr ü tevbîhi lâzım gelmiş ise de i'dâm[ı] nâ-revâ olup, müşârun ileyh Behrâm Paşa'nın dahi askerîsi tarafından vukū'a gelan te'addî şöyle dursun, kendüsi dahi cebren ve kahran pek çok akçalar alarak yanına kalmış ve me'mûl ü muntazar-ı Devlet-i 'aliyye üzere hüsn-i hidmete dahi muvaffak olamayarak İzdin'den ilerü ve Livadya'ya doğru 'azîmetinde henüz havene-i Rum'la bir muhârebe vukū' bulmaksızın askerîsi ta'yîn-i i'tâsından dolayı bi-lâ-mûcib [M[1] 11] 'avdet ile perîşân ve ol hâlde havene-i Rum dahi

---

1.şecâ'at : سجاعت (y).

2.şecâ'at : سجاعت (y).

*."رحمة الله عليه" = Allah rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

dallarına binerek pek fenâ hâl ile İzdin'de[n] 'avdetinde vezâreti ref'le Sivas'da ikâmete me'mûr olmuş idi. Ve anı müte'âkıb Mora Vâlîsi Mehmed Paşa dahi eğerçi asâkir-i külliyye ile yine ol vechile İzdin'den Livadya'ya doğru 'azîmet etmiş ve pek çok muhârebeler etmiş ise de girüde bulunan Rendine Boğazı'nı zabt u hıfz etmamiş olduğundan, arkası kapanarak bâdî-i perîşânî olmuş ve bi'z-zarûr 'avdete mecbûr olarak ol vechile 'avdet ve boğaz-ı mezkûrda pek çok gavga ile İzdin'e 'avdet etmişdir.

Sâniha

İşbu Mora ve gerek hâricinde bulunan Eğriboz ve Karlı-ili ve İnebahtı ve Tırhala sancaklarının tathîr ü fethi, kaffe küllî asâkirin vücûduna mevkûf olup, adım adım ilerüledikce zabt u feth olunan mahallerden lüzûmu olan kurâ vü kasabât ve derbendlere asâkir-i vâfiye ik'âdiyle hıfz olunmak ve bu asâkire dahi zâd ü zahîrenin i'tâsı çâresinin istihsâline merbût bulunduğu gereği gibi tebeyyün etmişidi.

Nasb-ı Ser'asker-i Mora be-Sadr-ı esbak 'Ali Paşa

Sâlifü'l-beyân Behrâm Paşa ve Mora Vâlîsi Mehmed Paşa'nın birbirini müte'âkıben perîşân olarak 'avdetleri vukū'iyle bu mâddenin başlıca tutulması îcâb-ı hâlden görünmüş ve eğerçi Hurşîd Paşa Yanya'da Ser'asker bulunmuş ise de ancak Tepedelenli gā'ilesiyle meşgūliyyeti cihetiyle Mora mâddesine bakamayacağı tebeyyün etmiş ve anın gibi bir haylice vezîrin dahi Mora Ser'askeri nasbı husûsu iktizây-ı hâlden görünmüş olmakdan nâşî, bu mâdde içün 'akd olunan Bâb-ı 'âlî'de meclis-i meşveretde ser'asker nasbına münâsibi müzâkere vü der-miyân oldukda, Hâlet Efendi nutka ibtidâ ile Kar[a]bîrûn Muhâfızı 'Ali Paşa, hengâm-ı sadâretinde tecribe olunmuş mücerrebü'l-etvâr zevâtdan olarak ve kendüsi dahi ihrâz-ı sadâret etmiş olduğundan, vüzerây-ı 'izâm miyânında mer'iyyü'l-hâtır olduğundan[1], anın nasbını istihsân ü tensîb eylemiş ve Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî Ahmed Erîb Efendi dahi bu sû[re]tle tasdîk edüp, fekat: "Müşârun ileyh [M[1] 12] erbâb-ı şecâ'atden ve zabt u rabt ashâbından olmadığından mâ'adâ, makām-ı sadâretden infisâli 'ahd-i karîbde olarak düyûn-i kesîreye mübtelâ olmuş ve henüz bir nemâlı mansıbda bulunmamış ve ser'asker bulunacak zâtın mütemevvil ve ashâb-ı kudretden olması ve yahud Yanya Ser'askeri Hurşîd Paşa'ya i'âne olundığı gibi müşârun ileyhe de i'âne olunmak lâzım gelür. Buna ne de hazîne-i mîriyye gayr-i mütehammildir. Bu cihetle müşârun ileyhin 'adem-i muvaffakiyyeti rû-nümâdır. Bu şıkk tercîh olundığı halde

1.Burada yer alan ikinci "olduğından" kelimesinin üzeri karalanmıştır.

ara yerde bî-hûde vakt zâyi' olacağı âşikârdır" vâdîlerinde efendi-i müşârun ileyhin re'yini cerh u ibtâl ve Cirmen Mutasarrıfı Sâlih Paşa'nın zengin olması cihetiyle anın nasbını ihtiyâr u tensîb eylemiş ve bu bâbda Hâlet Efendi ile miyânelerinde haylice dirice sözler vukū'iyle* ve'l-hâsıl karâr-ı meclis, Âmedî Efendi tarafından kaleme alınarak hâk-pây-i hümâyûna 'arz ve irâde-i kerâmet-ifâde-i şâhâneye menût idüği ifâde vü istîzân olundukda, kethudâ-yı müşârun ileyhin re'yi râst ise de magzûb olarak 'azl ve Selânik taraflarına irsâl ile verâsından rütbe-i vezâretle Mora'ya me'mûriyyeti ve Hâlet Efendi'nin re'yi üzere ser'askerlik umûru müşârun ileyh 'Ali Paşa['ya] tevcîh olunması husûsuna irâde-i seniyye-i mülûkâne müte'allık buyurılarak mantûk-i münîfi üzere bâlâda beyân olundığı üzere tevcîhât vukū' bulmuş ve sûret-i me'mûriyyeti bâ-tahrîrât-ı sâmî müşârun ileyh 'Ali Paşa'ya beyân olundu. Ve bu makūle ser'askerlik tevcîhinde teşrîfât-ı seniyye i'tâsı ber-mu'tâd olduğundan, müşârun ileyhe dahi serâsere dûhte bir yaka sevb semmûr ile bir kıt'a murassa' seyf ve beş yüz kîse 'atıyye-i seniyye ihsân-ı şâhâne buyurılarak, ol bâbda sudûr eden bâlâsı hatt-ı hümâyûn-i şâhâne ile muveşşah u müzeyyen emr-i 'âlî, Silahdâr Kâtibi Tayyibî Efendi mübâşeretiyle irsâl ve müşârun ileyh dahi istishâb etdiği delîl ve tüfengci olarak dokuz yüz nefer mikdârı süvârî ve dâ'iresi halkiyle Karabîrûn'dan hareket ve Silivri merhalesine vürûdunda zikr olunan teşrîfât-ı seniyye vürûd ile iktizâsı bi'l-icrâ, mübâşir-i mûmâ ileyhe yirmi beş kîse i'tâsiyle i'âde ve kendüsi dahi ber-mûceb-i irâde, yemîn ü yesâ[rı]ndan asker sürerek savb-ı maksûda müte'âzım oldu.

Ve sâlifü'l-beyâ[n] fermân-ı [M[1] 13] 'âlî bâlâsında olan hatt-ı hümâyûnun sûreti ile makām-ı sadârete yazılan teşekkür-nâmenin sûretleri[nin] bu mahalle kaydı münâsib görüldü[1].

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki Sadr-ı esbak vezîrim Seyyid 'Ali Paşa'sın. Sen Devlet-i 'aliyye'mde isbât-ı sadâkat ile ihrâz-ı rütbe-i vekâlet-i mutlaka etmiş ve mühr-i hümâyûnumu hâmil olmuş, mücerrebü'l-etvâr vezîrim olmanla, Mora mâddesinin kemâl mertebe ehemm olduğuna binâ'en seni bi'l-istiklâl Mora Ser'askeri nasb u ta'yîn eyledim. İşbu emr-i 'âlî-şânıma güzelce dik-

*."**Nasb-ı Ser'asker-i Mora be-Sadr-ı esbak** ..... vukū'iyle" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,14'te kaydedilmiştir.

1.Bu kısımla ilgili olarak M[1] 13'ün sağ kenarında kırmızı mürekkeple ve aynı kaligrafi ile yazılmış şu kenar notu vardır. "Ser'asker-i müşârun ileyhin Karabîrû[n]'dan infisâli cihetiyle muhâfaza-i mezkûre, Büyükdere'de ikâmet üzere olan Hudâvendigâr Vâlîsi İbrâhîm P şa'ya sipâriş olunmuş ve Teke ve Hamîd sancakları el-yevm Ser'asker-i müşârun ileyhin 'uhdesinde ise de bî-nemâ olarak birkaç ayda bir kerre 'hâsılât' deyü mütesellimler tarafından ancak on beş, yirmi bin gurûş mikdârı akçe gelebilürdi".

kat ve bu vakti evkāt-ı sâ'ireye kıyâs etmeyüp, olduğun mahalden derhâl hareket ve seyr-i serî' ile Mora'ya erişmeğe sa'y ü gayret ve hılâf-ı emr-i hümâyûnum hareketden be-gâyet tehâşî vü mücânebet eyleyesin; fî 15 sene 33.

Sûret-i teşekkür-nâme

Hemâre tîg-i ser-tîz-i dehşet ü iclâlleri dag-zen-i seniyye-i a'dây-ı li-'âm ve şu'le-i şemşîr-i 'aduvv-tedmîr-i âteş-bâr-ı Âsafâneleri bâdî-i î'lây-ı a'lâm-ı ehl-i İslâm ve sâye-i hemâvâye-i veliyyü'n-ni'amâneleri, sâyebân-ı mufârık-ı enâm olmak da'avât-ı icâbet-âyâtı, merfû'-i bârgâh-ı cenâb-ı Nasîr ü 'Allâm kılındığı siyakda ma'rûz-i çâker-i şâkirü'l-in'âmlarıdır ki, mahzâ himem-i behiyye-i vekâlet-penâhîleriyle bu def'a neyyir-i ta'attufât-ı seniyye-i cenâb-ı Tâcdârî fırak-ı bendegânemde lâmi' u dırahşân ve 'inâyet-i bî-gâyât-ı hazret-i pâdişâhî, hakk-ı 'âcizânemde bî-diriğ u erzân buyurılarak 'avâtıf-i şâmiletü'l-'avârif-i mülûkâneden bi'l-istiklâl 'uhde-i çâkerâneme Mora cânibi Ser'askerliği ihâlesiyle iki yüz elli bin guruş 'atıyye-i behiyye-i şâhâne ve serâsere dûhte bir yaka ferve-i semmûr-i serâser-sürûr ve bir kabza şemşîr-i cihângîr-i 'aduvv-tedmîr ihsân-ı hümâyûn buyuruldığını hâvî ve me'mûrîn-i çâkerânemi muhtevî, bâlâsı mübârek hatt-ı şerîf-i şevket-redîf-i Husrevâne ile müveşşah u müzeyyen, şeref-pâş-ı minassa-i sudûr olan bir kıt'a fermân-ı celîlü'ş-şân ve mûcebince iki kıt'a inâyet-nâme-i mekârim-'unvân-ı Âsafâneleri, hâcegân-ı Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkândan Silahdâr Kâtibi 'izzetlü Tayyibî Efendi kulları mübâşeretiyle, resîde-i dest-i ta'zîm-i bende-i müstedîmleri olup, şân-ı Devlet-i 'aliyye'ye şâyân olan alay-ı vâlâ-yı bî-hemâl ve hutuvât-ı tebcîl ü ibtihâl ile istikbâl ve 'inâyet buyurılan ferve-i mehâsin-kisve, hezârân ta'zîm ile ba'de't-telsîm telebbüs ve şemşîr-i 'aduvv-tedmîr, bend-i miyân-ı gayret ve 'atıyye-i şâhâne vaz'-ı ceyb-i rıkkıyyet ve hatt-ı hümâyûn-i mehâbet-makrûn-i [M[1] 14] şâhâne ve fermân-ı 'âlî-şân-ı Husrevâne feth-i kırâ'at ve mazâmîn-i celâdet ü 'inâyet-i âgînî i'lân ü işâ'at olundukdan sonra, kemâl-i sürûr-habâr-ı 'ummâne(خبارعمانه)mden bî-ihtiyâr gâh ağlayarak ve gâh bu gûnâ ihsân-ı şâhânenin edây-ı hakk-ı teşekkürün ne vechile ve kangı lisânla edâ vü izhâr edeceğimde mütehayyir olarak secde-i şükre varup, yüzümi gözümi topraklara sürerek rûh-i cism-i cihân ve sebeb-i hayât-ı[1] cihâniyân olan şevketlü, kerâmetlü Pâdişâh-ı 'âlem, *zıllullâhi 'ale'l-ümem** efendimiz hazretlerinin ism-i savlet ve semm-i şâhâneleri, 'unvân-ı

1.hayât-ı : حيوه (y)

*."ظل الله على الامم = Ümmetlerin üzerindeki Allah'ın gölgesi" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

cihângîrî ile velvele-bahş-ı aktâr-iştihâr ve zelzele-i efgen-muhâl-i[1] küffâr-ı hâksâr olmak da'avât-ı icâbet-âyâtını, bende-i kemînelerine ma'iyyeten bi'l-cümle etbâ' ve sunûf-i askeriyyem kulları 'an samîmi'l-bâl te'diye vü tekrâr ve zât-ı seniyyü's-sıfât-ı Âsafânelerinin dahi ed'iye-i hayriyyesi tezbîl ü tez-kâr kılınmağla, hemân cenâb-ı Müheymin ü Cebbâr 'an-karîbi'l-'ahd zât-ı şevket-me'âb efendimiz hazretlerini fütûhât-ı celîle ve fevz ü nusrat-ı cemîle ile rehîn-i fevz ü mesâr-ı bî-şümâr ve a'dây-ı dîn ü Devlet-i 'aliyye'lerin karîn-i kahr u demâr ederek sâye-i hemâ-vâye-i Husrevânelerinde kâffe-i bendegân-ı sadâkat-nişânların sürûr-i mevfûr-i hümâyûnlariyle mesrûr eyleye, âmîn, âmîn, âmîn bi-hürmet-i sâhibi's-seyfi ve'd-dîn.

Çâker-i direm-harîdeleri, Devlet-i 'aliyye'nin âzâd kabûl etmez 'âciz ü ednâ kölesi iken ezmân-ı kadîmeden berü kimesne hakkında mesbûk olmayan bu gûnâ 'inâyet ü ihsân-ı firâvân-ı mülûkânelerinin yüz binde bir şükrini her mûy-i tenim bir nihâl olsa edâ mümkin ü mutasavver olmayup, ancak uğur-i Devlet-i 'aliyye'lerinde leyl ü nehâr hâb u râhâtı terk ve cân u göğülden sa'y ü gayret ederek ber-tıbk-ı irâde-i isâbet-ifâde-i cihândârî ve ber-vefk-i dil-hâh-ı kerâmet-penâh-ı Şehriyârî, umûr-i me'mûremin ru'yet ü tesviyesiyle müyesser olacağı bî-iştibâh olmağla, in-şâ'allâhu Te'âlâ 'avn ü tevfîk-i Muhavvilü'l-havli ve'l-ahvâl ve hayr-ı du'ây-ı serî'u't-te'sîr ve hüsn-i teveccühât-ı 'âlem-gîr-i hilâfet-penâhî ve himem-i behiyye-i mekârim-kârîleriyle şân-ı şukûh-i savlet-enbûh-i şâhâneye elyak hıdemât-ı sâdıkâne ve sa'y ü gayret-i dilîrâne ibrâzına muvaffak olmak esbâb ü vesâ'ilini istikmâle, sûrî ve ma'nevî cân u başımla ikdâm u ihtimâm ve itmâm-ı umûr-i me'mûreme değin hâb u râhatı dîde-i 'inâyet-dîde-i bendegâneme harâm-ender-harâm edeceğim ve ugur-i Devlet-i 'aliyye'de [M[1] 15] bin cânım olsa mecmû'unu fedâ eyleyeceğim, beyâniyle teşekkür-i ihsân-ı hümâyûn-i gûn-â-gûn ve me'mûriyyet ve tecdîd-i kisve-i rıkkıyyetim ma'razında Silivri merhalesinden işbu 'arîza.

Tahrîr-i makāle-i sâhib-i Târîh; Tevcîh-i pâyehây-ı Mekke-i mükerreme ve tevcîhât-ı sâ'ire-i 'ilmiyye[2]

[Ü1 10a'da **"Vürûd-i haber-i meserret ez-cânib-i Mora ve tevcîh-i Livâ'-i Saruhân ve Aydın be-Sirozî Yûsuf Paşa"** başlığı altında verilen ve "... tahrîr olunarak mutma'innü'l-bâl kılındı." şeklinde sona eren bilgilerden sonra [Ü1 12a] Bâhir Efendi'nin M[1] 22'de yer alan zeyl ve ilâvesi]

1.muhâl : محالك (y)

2.Bu başlık altında ve devamında yer alan kısımlar neşre hazırladığım metinle esas itibariyle mutâbakat arzetmektedir.

Zeyl ve 'ilâve

İşbu 'ibâreden bir şey münfehim olunamadığı, eğerçi bâlâda kenârda sürhla şerh verilmiş ise de âtîde beyân olunacağı vechile, Hakîr'in mu'ahharan müşârun ileyh Yûsuf Paşa hazretlerine intisâb ile bir müddet hidmet-i kitâbetde bulunuldığı hengâmda tahkîk-i mâdde olunmuşidi. Şöyle ki müşârun ileyh mukaddemâ vüzerây-ı sâ'ire ile beraber Tebedelenli 'Ali Paşa üzerine me'mûriyyetle Yanya'da bulundukları evânda Ser'asker Hurşîd Paşa vürûd edüp, işe yaramayan vüzerâ ol vakt birer mahalle ve mansıblarına ref' olunmuşidi. Müşârun ileyh Yûsuf Paşa dahi gûyâ Tebedelenli ile ittifâkı olup, ordusundan güllesiz top atmak ve hafî muhâbere eylemek gibi töhmetler 'azviyle magsûben mansıbı olan Eğriboz cânibine def' kılınmışidi. Müşârun ileyh dahi mevcûd askeri ve dâ'iresi halkiyle Karlı-ili üzerinden Eğriboz'a gitmek üzere yola revân olup, biraz mahal gitmiş ise de ilerüsini bir dürlü sökemeyüp, bir takrîb İnebahtı Kal'ası'na vâsıl olmuş ve ol hengâmda 'usât-ı kefere Balyabadra Kal'ası'nı ve gerek İnebahtı ve Kastel kal'alarını muhâsara ederek mahsûr bulunan ehl-i İslâm zahîresizlikden bîzâr oldukları hengâma tesâdüfiyle, bu vechile İnebahtı ve kastelinde olan ehl-i İslâm halâs olarak etrâf-ı kurâdan çabul ile hayli zahîre tecemmu' olunmuş ve İnebahtı Muhâfızı bulunan Kapudan-ı esbak Hasan Paşa henüz gelemeyüp, Yanya'da bulunmasiyle mütesellimi bulunan Ferecikli Emîn Ağa'ya biraz asker i'tâsiyle müşârun ileyh Yûsuf Paşa İnebahtı Kal'ası'ndan Mora Kasteli karşu karşuya pek yakîn, ya'nî Rumeli Hisârı'yla, Anadolu Hisârı miyânesi kadar yakîn olduğundan, İnebahtı'dan tedâ[rü]k olunabilen [M[1] 23] pereme ve kayıklar ile Mora Kasteli'ne murûr eylemesiyle, tazyîk eden küffâr firâr etmiş ve Balyabadra dahi iki sâ'at mesâfe olarak derhâl oraya imdâd ü i'âne zımnında bizzât 'azîmet edüp, küffâr ile pek çok gavga ve muhârebe ederek bi-'inâyetillâhi Te'âlâ müşârun ileyh gâlib olarak küffâr-ı düzeh-karâr münhezimen firâr eylemeleriyle, Badra ehâlîsi dahi rehâyâb olarak müşârun ileyhin oralarda ikâmetiyle işbu zikr olunan kılâ'-ı erba'anın muhâfazasında bulunmasını ehâlî-i ehl-i İslâm müşârun ileyh Hurşîd Paşa'ya 'arz-ı mahzar tertîb edüp, bir Nemçe sefînesiyle Preveze tarîkiyle bir takrîb takdîm etdiklerinde, müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın işbu zarûrî ve tesâdüfî vukū' bulan hüsn-i hidmeti, isâ'et-i sâbıkasını mahv ederek kendüsüne taltîf-nâme gönderilmiş ve tüfengci-başısı İnce Bayrakdâr-oğlu Mehmed Ağa ile dahi sekiz yüz mikdârı asker gönderilerek takviyyet-i bâzûsuna himmet olunmuş ve keyfiyyet, Der-i devlet'e dahi inhâ ile kesb-i ma'lûmât olunarak ba'de-ezîn müşârun ileyhin kılâ'-ı erba'a muhâfazasın[d]a bulunması, gerek cânib-i Sadâret-penâhî'den ve gerek müşârun ileyh Ser'asker Hurşîd Paşa'dan tahrîr ü iş'âr olunarak beş yüz kîse akça dahi

müşârun ileyh Hurşîd[1] Paşa tarafından Mora Vâlîsi Mehmed Paşa vasıtasiyle Yûsuf Paşa['ya] gönderilmişidi. Vâlî-i müşârun ileyh dahi bâlâda beyân olundığı üzere Livadya'ya doğru 'azîmetinde müşârun ileyh Yûsuf Paşa dahi Mehmed Paşa ile birleşüp beraber muhârebe ederek Mora'ya duhûl etmek üzere kılâ'-ı merkûme muhâfazasına biraz asker ikâmesiyle kusûr askeri alup, İnebahtı üzerinden Salona[2] tarîkiyle Livadya'ya doğru 'azîmet etmişdi. Mülâkât müyesser olmaksızın Mehmed Paşa bozılarak girü İzdin'e 'avdet ve müşârun ileyh Yûsuf Paşa dahi kaziyyeyi istimâ'la mahzûnen ve me'yûsen kılâ'-ı merkûme cânibine mu'âvedetle zikr olunan beş yüz kîseye dest-res olamamış, ancak çapul ile tedârük olunabilen zahîre ile kılâ'-ı merkûme ehâlîsi ve askerin idâresi mümkin olamadığından, bir Nemce tüccâr sefînesi hamûlesi olan zahîre ve mahlût eşyâ-yı sâ'ireyi alup ve bir mikdâr akça dahi istikrâz ederek [M[1] 24] poliçesini der-i Devlet-i 'aliyye'ye keşîde ve müte'addid vukū' bulan muhârebelerde ahz olunup, terâküm eden kulaklar tuzlanup, sâ'ir bandıra gibi şeylerle Dîvân Kâtibi mûmâ ileyh Sa'îd Enver Efendi ile Preveze üzerinden Der-sa'âdet'e irsâl ve vukū' bulan hidmeti, tahsîn ü âferîn ile zikr olunan sancaklar teslîm ile irâde olunmak üzere 'uhdesine tevcîh olunmuşidi*.

İşte keyfiyyet bu vechile vukū' bulup, bundan sonra müşârun ileyh Yûsuf Paşa hazretlerinin dahi keyfiyyet ü ahvâli zeyl ü 'ilâve olunacağı ve zikr olunan sancaklar hâsılâtı dahi Kapu Kethudâsı bulunan Necîb Efendi'ye yaradığı ve müşârun ileyhe vürûd eden mebâliğ cüz'iyyât makūlesinden olarak müşârun ileyh zarûretden kurtılamayarak ol dahi envâ'-ı desîse ile Devlet-i 'aliyye'den kati çok akçalar ahz etmişdir. Zikr-i Târih-i Es'ad Efendi[3].

[Ü1 10a'da **"Ref'-i vezâret-i Vâlî-i Aydın ve Saruhân-ı sâbık el-Hâc Mehmed Behrâm Paşa"** başlığı altında verilen ve "... gediklü Za'îm Ağa yediyle tesyâr kılındı" diye sona eren bilgilerden sonra M[1] 32'de Bâhir Efendi'nin aşağıdaki zeyl ve 'ilâveleri gelmektedir.]

Zeyl ü 'ilâve ve ba'zı vukū'ât ve beyân-ı ihsân-ı vezâret be-Kā'im-makām-ı Kütahya

Bâlâda beyân olundığı, ya'nî Şânî-zâde Târîhi'nde zikr olundığı üzere Kütahya Kā'im-makāmı, mîr-i mîrân-ı kirâmdan Husrev Paşa hazînedârı

1.Hurşîd : خورشيدن (y)

2.Salona : صالونه (y)

*."ve müşârun ileyh Yûsuf Paşa dahi ..... olunmuşidi" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,17'de kaydedilmiştir.

3.Buradan itibaren esas metinde [Ü1 13a] **"Tevcîhât-ı ba'zı vüzerâ"** başlığı altında yer alan kısım gelmektedir.

Reşîd Paşa ve Velî Paşa ve mahdûmu Mehmed Paşa bî-çârelerinin i'dâmı mâddelerinde vukū'a gelan hidmeti makbûl olarak, kendüsi dahi zâten ashâb-ı şecâ'atden olmasiyle rütbe-i vâlâ-yı vezâretle aktâr-ı Rumeli Ser'askeri Hurşîd Paşa'nın Yanya'da ma'iyyetine me'mûriyyeti inhâ vü ihtâr ve tensîb olunmağla, mukaddemce müte'allak buyurılan irâde-i seniyye-i mülûkâne mûcebince Vidin mansıbı 'ilâvesiyle iktizâsı bi'l-icrâ müşârun ileyh dahi 'azm-i râh-ı semt-i me'mûrîn etmişidi.

Müstağnî-i kayd-ı beyân olundığı üzere Yanya'ya kurb ve civârda olan Narda Kazâsı re'âyâsı dahi nâ-becâ mahsûr-i magzûb olan Tebedelenli 'Ali Paşa ifsâdiyle cümleten 'ısyân ve bu esnâda 'usât-ı merkūme Karlı-ili re'âyâsiyle beraber hemân yüz bine karîb eşkıyây-ı havene Yanya'da ser'asker ordusunu basmak ve perîşân eylemek garaz-ı bâtılasıyla Yanya'ya üc-dört sâ'at mesâfede kâ'in derbende kadar hücûm ederek askerin nedret ü kılletiyle Ser'asker-i müşârun ileyh ziyâdesiyle bunalmış ve zâten dahi yogise de bu cihetle re'y ü tedbîrden izhâr-ı 'acz ile derece-i nihâyede saklamış olduğu halde mânend-i Hızır, müşârun ileyh Reşîd Paşa yetişüp, Ser'asker-i müşârun ileyh tarafından havene-i merkūmenin üzerlerine me'mûr olmuşidi. Müşârun ileyhin mustashabı olan askeri ve galebeliği ise üç bine karîb olarak bununla iş görilemeyeceği âşikâr olduğundan, bir-iki bin kadar asker dahi Ser'asker-i [M' 33] müşârun ileyh tabya ve derbendlerden ayırup, 'ilâve ile beş bine iblâğ olunmuş ve eğerci bu mikdâr asker ile dahi ol mikdâr havene üzerine varılamayacağı der-kâr ise de vakt ü hâl îcâbınca başka çâresi istihsâl olunamayacağından, bi'z-zarûr müşârun ileyh Reşîd Paşa müsteniden bi-'inâyet-i Bârî, havene-i merkūme üzerine 'azîmet ve derbend-i mezkûrda muhârebeye ibtidâr ve el-hakk kıyâmete kadar unudulmayup, dillerde dâstân olmağla sezâ vechile, izhâr-ı merdânegî ve şecâ'atle ol mikdâr kefereyi berbâd ü perîşân ve bakıyyetü's-süyûf havene girü ric'at ü firâra şitâbân etmesiyle, bu cihetle Yanya ordusu biraz genşemiş ve hidmeti Reşîd Paşa ederek, şân u nâmı Hurşîd Paşa kazanmışidi. İşbu keyfiyyet, şâyân-ı kayd-ı târîh-i vekāyi'-i 'azîmeden ise de[1] gerek Şânî-zâde Efendi ve gerek Es'ad Efendi tahkîk mi edemediler? Her ne sûretle ise kayd ü ifâdesine muvaffak olamamışlardır.

Ba'de-ezîn müşârun ileyh havene-i Rum ile her nerede muhârib olmuş ise de gālib gelmiş ve havene-i eşkıyâ tarafından lagab (لغب) tesmiye

1.Bu kısımla ilgili olarak s.33'ün sağ kenarında aynı kaligrafi ile ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Ya'nî sahîhan müşârun ileyh Reşîd Paşa'mn işbu muvaffakiyyeti vukū' bulmamış olaydı, Yanya ordusu külliyyen mahv olarak maslahat pek müşkil olurdu".

olunmuşdur. Ve bu keyfiyyet Ser'asker'in müşârun ileyhin yüzini ağ ederek, mahsûr olan Tebedelenli'nin 'ahd-i karîbde istîmânına kuvâ olmuşdur*.

Zikr-i vusûl-i Yenişehir be-Ser'asker-i Mora ve sâ'ir vukū'ât[1]

Bâlâda beyân olundığı üzere Mora Ser'askeri Sadr-ı esbak 'Ali Paşa hazretleri ber-mûceb-i me'mûrîn reh-i râstı olan kazâlar ile yemîn ü yesârında bulunan mahallerden asker ihrâcına ikdâm ve mukaddemce buyuruldılar ve mübâşirler isrâsiyle tehyi'e ve muktedir başbuğlar ma'iyyetiyle hemân Yenişehir'e doğru sevk u ihzâr eylemelerini tenbîh ü te'kîd eylemiş ise de, bi'l-cümle kazâlardan şimdiye kadar bi'd-defe'ât bizzât a'yânlar ma'iyyetiyle Yanya ordusuna ve Mora Vâlîsi-yi sâbık Mehmed Paşa ma'iyyetine ve ba'zı sevâhil muhâfazasına asker vermeleriyle, el-hâletü hâzih eli silâh tutar ve işe yarar âdem kalmamış ve gidenlerin kimisi muhârebede şehîd ve kimi mecrûh ve haste olarak girü gelemamiş ve murûr [u] 'ubûrun kesreti cihetiyle ve virgünün[2] fevtiyle kuvve-i mâliyyeleri dahi kalmamış olduğundan bahsle 'afvı husûsunu bâ-'arz u mahzar istid'â vü istirhâma başlamış olmalariyle, bu takdîrce hüsn–i rızâlariyle asker vermeyecekleri ve cidden [M[1] 34] cebr ü kahr gösterilmedikce te'sîri olamayacağı tebeyyün etmiş ve irâ'e-i cebr ü kahr keyfiyyeti ise Ser'asker-i müşârun ileyhin muttasıf olduğu rahm u şefekate mugâyir bulunmasiyle bi't-tab' 'afv ü igmâz olunarak ve istid'âları dahi mukârin-i sıhhat olarak keyfiyyet Der-bâr-ı şevket-medâr'a inhâ ve uğradığı kazâ vü kurâda birer gice beytûtet ve hemân yem ve yiyeceğe kanâ'atle emsâli misillü akça ve boğca ahzı ve hidmet-i mübâşiriyye ve 'avâ'id-i dâ'ire aldırılması husûslarından ictinâb ile mevcûd-i ma'iyyeti olan delîl ve tüfengci ve bir tabur süvârî ve topcu taburuyla[3] Yenişehir-i Fenar'a vusûl bulunmuş ve İzdin'de olan vüzerây-ı 'izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve me'mûrîn-i sâ'irenin ne mikdâr galebelikleri olduğu henüz mechûl ise de elbette biraz asker olacağından ve İzdin Kasabası ise merkez-i ictimâ' olarak el-hâletü hâzih ser'asker ordusuna cânib-i Devlet-i 'aliyye'den bir Nüzül Emîni ve Kassâb-başı ta'yîn buyurulmamış olmasiyle, bu hâl ile İzdin'e varıldığı halde idâre-i ta'yînât-ı askeriyyede dûcâr-ı su'ûbet olarak bu bâbda Yenişehir'de mukîm vâlî-yi lâhık u sâbık 'Ali

*."Müstağnî-i kayd-ı beyân ..... olmuşdur" kısmı ufak değişikliklerle ihtisâr edilerek ve herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,30-31'de kaydedilmiştir.

1.Türk Tarih Kurumu no: Y.507'de bulunan nüshada bu başlığın kenarında (s.28) siyah mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Es'ad Efendi Târihi'nin iki nüshası manzûr-i Fakîr olmuşdur. Birinde hayli ziyâde şeyler vardır. Gâlibâ bu nüsha müverrihin sonradan tashîh ü 'ilâve eylediği nüsha olmak gerekdir. İşte ol nüshada Reşîd Paşa'nın Narda muhârebesi mündericdir. Bâhir Efendi'nin eline geçen târîh ise ol nâkıs nüsha olmak gerekdir".

2.virgünün : + ve (y)

3.ve topcu taburuyla : topcu ve طوبريله (y)

Nâmık Paşa ve Dıramalı Mahmûd Paşa ve Yenişehir Defterdârı bulunan Re'îsülküttâb-ı esbak 'Ârif Efendi ile bi'l-müzâkere yirmi bin kil, emlâk-i hümâyûn çiftlikâtından ve yirmi bin kil dahi mültezimîn takımından râyic-i vakt üzere mübâya'asına karâr verilerek, keyfiyyeti, Der-bâr-ı şevket-karâr* ile Yanya Ser'askeri Hurşîd Paşa'ya inhâ vü iş'âr olundu.

Ve müşârun ileyh Hurşîd Paşa'ya yazılan tahrîr[â]tın sûreti dahi bu mahalle kaydı münâsib görüldü.

Sûret-i tahrîrât

İşbu mâh-ı saferu'l-hayrın yirmi ikinci pazar günü Yenişehir-i Fenar'a vusûlümüz ve devletlü Nâmık 'Âli Paşa ve Mahmûd Paşa hazerâtına mülâkâtımız müyesser olup, mahall-i me'mûrumuz olan Mora taraflarının hâl ü keyfiyyetini müşârun ileyhimâdan su'âl ü teharrî olundukda, evvelâ zahîrenin derecesiz kılletini ifâde vü beyân buyurduklarına ve zahîre mâddesi ehemm-i asker-keşî ve akdem-i umûr-i leşker-perverîden olduğuna ve asâkirin devâm u sebâtı, zehâyirin vücûduna merbût olduğuna binâ'en, müşârun ileyhimâ hazerâtı ve Yanya ve Mora ordularına sevk olunacak Zahîre Nâzırı, Re'îsülküttâb-ı esbak [M' 35] sa'âdetlü 'Ârif Efendi bendeleriyle müzâkere vü müşâvere olunarak on bin kîl-i İstanbulî kokoroz ve bir mikdâr şa'îr, emlâk-i hümâyûn mahsûlünden ve mahâll-i âhardan cem'an yirmi bin kil zahîre tertîb ve mültezimîn tâ'ifesinden dahi râyic-i vaktiyle yirmi bin kîl-i İstanbulî mahlût zahîre mübâya'asına şehîr vücûhundan 'Osmân Ağa kulları bâ-buyuruldı-i Senâverî nasb u ta'yîn olunmuş ve mübâya'a edeceği zahîreyi Emlâk-ı hümâyûn Nâzırı Kapucu-başı el-Hâc Emîn Ağa kullarına teslîm birle, mûmâ ileyh Emîn Ağa kulları müretteb olan kırk bin kil zahîrenin verâsını kesmeyerek İzdin'e nakl eylemesi tasvîb olundığına mebnî, mûmâ ileyhe dahi me'mûriyyetini mutazammın buyuruldu verilmiş ve zahîre mâddesine bu vechile râbıta ve sûret verildiği ve icrâsına müşârun ileyh 'Ali Paşa senâverleri dahi himmet ü dikkat buyurmaları ifâde kılındığı sûret-i keyfiyyeti Bâb-ı 'âlî'ye yazılmış olmakdan nâşî, keyfiyyet, zât-ı Aristo-fikret müşîrîlerinin dahi ma'lûm–i 'âlîleri olmak ve iktizâsına göre taraf-ı eşref-i Dâverîlerinden tenbîh u te'kîd buyurulmak ümniyyesiyle işâret olundığı ve zât-ı seniyyü's-sıfât-ı Âsafâneleriyle bir Pâdişâh-ı 'âlem-penâh bendesi olduğımızdan ve me'mûriyyetlerimizin topu Şevket-me'âb efendimiz hazretlerinin olduğundan zerretüm-mâ[1] fark ve ayrı gayrı diyecek yeri olmayup, cenâb-ı me'âlî-elkāb-ı müşîrîlerinin 'izz ü rif'ati, taraf-ı Senâ-

---

*."**Zikr-i vusûl-i** .....Der-bâr-ı şevket-karâr" kısmı cüz'î değişikliklerle *Târîh-i Cevdet*, XII,22'ye kaydedilmiştir.

1.zerretüm-mâ : ذره قما (y)

verîye râci' ve senâverlerinin rif'at ü 'izzetim savb-ı sâmîlerine 'â'id olmağla, mukaddemâ bâ-senâ-nâme îmâ olundığı üzere birbirlerimize hasbe'l-iktizâ ve'l-îcâb mu'âvenet ü müzâheret olunarak tesviye ve itmâm-ı me'mûremize tarafeynden i'ânet ü himmet, vâcibe-i zimmet ve müteretteb-i 'uhde-i sıdk u istikāmetimiz olmağla, bi-mennihi'l-Kerîm zehâyir-i merkūme-i mürettebenin bir mikdârı İzdin'e ba'de'n-nakl, müşârun ileyh Mahmûd Paşa hazretlerini bi'l-istishâb İzdin'e vusûle sür'at ü şitâb olunacağı ve İzdin'de mevcûd vüzerây-ı 'izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve me'mûrîn-i sâ'ireyi istishâb ve onar günlük zahîreleri i'tâsiyle mütevekkilen 'alallâh ve mütevessilen bi-rûhâniyyet-i Rasûlillâh Fondana (فوندنه) Derbendi'nin güşâdına ve ba'de'l-feth ü güşa muhâfazasına vâfî piyâde [M 136] ik'âdından sonra ilerüye murûr ve 'inâyet-i bî-'illet-i Cenâb-ı Bârî'yi ve du'ây-ı hayr-ı serî'u't-te'sîr-i hazret-i Şehriyârî'yi refîk ü rehber-i tarîk ittihâz ederek bir gün evvel Mora'nın feth u teshîrine[1] sarf-ı kudret kılınacağı, vezâret-i me'âlî-simâtları vüzerây-ı 'izâm ve me'mûrîn-i be-nâmın âb-ı rûy-i kaviyyü'l-iktidârı ve Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'd-devâm'ın Vezîr-i bî-nazîr-i nâmdârı ve Müşîr-i Felatun-tedbîr, Sâhib-i vekār u i'tibârı olduklarından, vücûd-i şecâ'at-nümûd-i Rüstemâneleri Devlet-i 'aliyye'ye ve cemî' ümmet-i Muhammediyye'ye lâzım idüğünde kimesnenin şekk ü şübhesi olmayup, karîben umûr-i[2] müşîrîleri ber-vefk-i dil-hâh-ı Pâdişâhî hitâma resîde olmak da'avâtından gice ve gündüz hâlî olmadığımız ifâdesi ve ma'lûm-i 'âlîleri olduğu üzere Mora Vâlîsi devletlü Mehmed Paşa hazretleri senâverleri verâsından imdâd olunamadığından zarûrî İzdin'e 'avdet ve ma'iyyetlerinde olan mîr-i mîrân-ı kirâmdan 'Ömer Paşa kullarını, askerini tecdîd etmek ve bir dakîka evvel yine ma'iyyetlerine erişmek üzere ruhsat vermiş olmağla, Paşa-yı mûmâ ileyh kullarının emîn olduğu ve i'timâd etdiği askeri istishâb ile müşârun ileyh senâverleri ma'iyyetine az vakitde erişmek husûsuna savb-ı 'âlîlerinden i'ânet ü 'inâyet-i lâzimenin icrâsına müsâ'ade-i seniyyeleri erzân ü bî-dirîğ buyurulmak recâsiyle 'arz-ı hulûsî-yi musâdakāt-mansûsumuz siyâkında kā'ime ilâ âhirihî. Bâ[b-ı] 'âlî'ye dahi bu me'âlde yazılarak Nüzül Emîni ve Kassâb-başı ta'yîniyle tedârük olunacak askerînin 'ulûfelerine mahsûben biraz akça dahi 'inâyet buyurulması niyâz u istid'â olunmuşdur*.

'Azîmet-i İzdin

Ber-minvâl-i muharrer İzdin'e biraz zahîre nakl etdirilerek yirmi gün mikdârı Yenişehir'de ikāmetle, gerek Bâb-ı 'âlî'den ve gerek Ser'asker-i mü-

---

1.teshîrine : تاثيرينه (y)

2.umûr-i : umûra-i (y)

*."Bâ[b-ı] 'âlî'ye ..... olunmuşdur" kısmı hemen hemen aynı ifâdelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,22'de kaydedilmiştir.

şârun ileyhden gelecek cevâb-nâmelere intizâr olunmuş ve cânib-i Sadâret-penâhî'den cevâb-nâme vürûdiyle me'âlinde tahsîn ü âferîn ile du'â vü senâdan 'ibâret olarak: "Akça ve Nüzül Emîni ta'yînine dâ'ir bundan böyle iktizâsına himmet olunacakdır" kelâmiyle başı örtülice yazılmış ve Ser'asker-i müşârun ileyhden dahi cevâb-nâme vürûdiyle anın me'âli dahi [M[1] 37] sitâyiş ü du'âdan 'ibâret olarak ittifâk u ittihâda dâ'ir bir şey açılmayup, Mora Vâlîsi Mehmed Paşa'nın biraz eyyâm li-ecli'l-istirâhat Yanya'ya celb ü ikâme ile ba'dehû yine verâdan ta'bîriyle gönderileceği iş'âr olunmuşdur. Müşârun ileyh ise mukaddemce Livadya'ya doğru 'azîmeti münâsebetiyle ma'a mâ fîh ol havâlî ahvâline vukūf ve ma'lûmât-ı sâbıkasına mebnî ma'iyyet-i ser'askerîde bulunması fâ'ideden hâlî olmayacağından, mukaddemce bi'l-inhâ irâde-i seniyye müte'allak buyurulmuşidi. Şimdi bu vechile Yanya'ya celbi husûsu bâridce düşüp, 'adem-i ittihâda delâlet edeceği, buna ve sâ'ir reviş ü hissiyâta nazaran müşârun ileyh Hurşîd Paşa'nın ittihâd ü ittifâkı şöyle dursun, hemân şimdiden müşârun ileyh 'Ali Paşa'nın ser'askerliğini ve Rumeli'ce vukū' bulacak hükûmet ve buyuruldu neşriyle hasbe'l-îcâb ba'zı şey taleb olunması kendüsünün nüfûzuna şirket olacağından, istirkāb ve nefsâniyyete başlamış ve sâlifü'l-beyân kazâlardan ihrâc olunacak asâkirin me'mûrları tarafından olunan i'tizâr dahi müşârun ileyhin mahremâne fesâdından neş'et etdiği hiss olunmuş ve tertîb olunan zehâyiri dahi tahsîn etmeyerek kec-nazarla bakdığı meydâna çıkmışdır.

Lâyiha

Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'd-devâm'ın ibtidây-ı zuhûru, pâdişâhların maslahatı ve usûl-i harb ü cengi[1] vükelâ vü vüzerâsına sipâriş etmeyerek bizzât kendüleri maslahatın başında bulunarak ikdâmiyle bu kadar fütûhât ve tevsî'i memâlik hâsıl olduğu ve sonraları iltizâm-ı istirâhatle vüzerâsına sipâriş olunarak ve bir maslahatda müte'addid me'mûr bulunarak miyânelerinde istirkāb ve 'adem-i ittihâd ve nefsâniyyet ve yekdîğerin 'aleyhine inhâsiyle, Devlet-i 'aliyye dahi kangisine i'timâd olunmasında mütehayyir olarak, bu sûretle ol maslahat ilerülemeyüp, dûçâr-ı müşkilât olduğu ve ba'dehû olunan 'azviyyât ve rehâvet ü kusûru tahkîk ü muhâkeme etmeyerek, hemân cehl üzerine ol me'mûrları [M[1] 38] i'dâm ve musâdere ile ol maslahatda olunan fenâlık meydâna çıkmayarak mektûm[en] mahv olundığı usûl-i câriyeden idüği müstağnî-i kayd-ı tahrîrdir. İşbu Rum vak'ası zuhûrunda eğerçi Tebedelenli 'Ali Paşa'nın ba'zı mertebe medhali der-kâr ise de asıl im'ân-ı nazarla bakılsa Rumlar'ın mine'l-kadîm marzîleri olan fesâdın bu vechile fi'len zuhûruna belki 'Ali Paşa'nın fermânlı [olması] ve böyle uza-

1.cengi : + ve (y)

yup Devlet-i 'aliyye'nin anınla uğraşmasını fursat ittihâziyle meydâna çıka[r]dıkları der-kâr u âşikârdır. Bu hâle kıyâ[sen] Rum fesâdını e'âzım-ı mevâddan 'add ederek Tebedelenli'yi 'afv ile bu maslahatı bitirüp, ba'dehû anın çâresine bakılmak lâzimeden ve belki ferîzadan iken Hâlet Efendi'nin bi'l-'aks: "Tebedelenli mahv olduğu gibi, Rum fesâdı tabi'atiyle mahv olarak usûlüne girer" deyü kec-zehâbla bu bâbda Devlet-i 'aliyye'yi dürlü belâlara uğratmışdır.

İşbu Mora'nın fethi mâddesi ise mukaddemâ Şehîd 'Ali Paşa'nın muvaffak olduğu gibi bu kerre dahi ashâb-ı dirâyet ü şecâ'at ve ma'lûmâtdan bir zâtın Serdâr-ı ekrem nasbiyle Livây-ı şerîf ordusu ihrâcı lâzimeden idi. Mesârifden kaçınup müşârun ileyh 'Ali Paşa'nın bu vechile ser'asker nasb olunmuş ise de Yanya ordusuna olunan i'âne vü himmetin nısfı derecede olsun işbu Mora ordusuna dahi himmet ü i'ânet olunmak îcâb-ı hâlden görinürdi. Eğerçi müşârun ileyh 'Ali Paşa ashâb-ı şecâ'atden olarak bizzât atına binüp, mızrağını alup, gavgaya girerek delice hareket eder gürûhdan değil ise de Hurşîd Paşa gibi 'akl ü kiyâsetden dahi bî-behre değil idi. Ancak kusûru zikretlik olarak mukaddemce ihsân buyurılan sâlifü'z-zikr beş yüz kîse akçayı mevcûd olan askerî ve dâ'iresi halkına ve yollarda lâzım gelan zarûrî mesârıfa sarf ile bir akça kalmadığı hâlde müşârun ileyh Mahmûd Paşa'yı bi'l-istishâb Yenişehir'den hareket ve İzdin'e 'azîmet olunarak, esnây-ı râhda Çatalca nâm mahalde müşârun ileyh [M[1] 39] Mehmed Paşa'ya mülâkatla çend sâ'at ülfetle anlar Yanya cânibine, müşârun ileyhimâ dahi İzdin tarafına müte'âzım oldular.

Ve müşârun ileyh Mehmed Paşa'nın vukū' bulan iltimâsına mebnî müşârun ileyh Hurşîd Paşa['ya] bir kıt'a tahrîrât yazılup, yedine i'tâ olunmuşdur.

Sûret-i tahrîrât

Ba'de'l-elkāb, Mora Vâlîsi 'atûfetlü Mehmed Paşa hazretleri bendelerinin Yanya'ya 'avdetiyçün ruhsatı hâvî tastîr ve sûy-i 'âlîlerinden müşârun ileyh bendelerine tesyîr buyurılan emir-nâme-i sâmî-i hazret-i Vekâlet-penâhî ve şukka-i devletlerini İzdin'den fekk-i râbıta-i ikāmet ve savb-ı Âsafânelerine 'azîmetle esnây-ı râhda mülâkāt olunarak senâverlerine irâ'e etmiş ve ol vechile 'azîmet etmiş olup[1], İzdin'de mehâsin-i enzâr-ı mürû'et-âsârları der-kâr buyurılarak tanzîm-i dâ'ire ve techîz-i asâkirî husûslarına himem ve alay-bend-i nevâzîleri masrûf buyurılacağı, her ne kadar meczûm u âşikâr

1.Bu kısımlarla alâkalı olarak s.39'un sağ kenarında aynı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Müşârun ileyh Mehmed Paşa hemân hic doğru söylemez derecelerde kizbe mübtelâ bir âdem idi".

ise de müşârun ileyh bendelerini tavsiye vü temdîh, nezd-i devletlerinde hâsılı tahsîl kabîlinden idüği mülâbesesiyle tafsîl-i makālden ictinâb ile hemân beyân-ı hâl ve 'arz-ı kâlây-ı hulûs zımnında ilâ âhırih.

Sâlifü'l-beyân İzdin'e mülâkat müyesser olarak müteveffâ Velî Paşa dâmâdı Halîl Bey'in kebîr konağına ik'âd olundu.

İzdin'de mukîm vüzerâ ve mîr-i mîrânın keyfiyyeti

Salîfü'l-beyân Erîb Ahmed Paşa dahi Selânik'de tanzîm-i dâ'ire ile çend gün murûrunda yetmiş-seksan kadar dâ'ire tevâbi'âtiyle İzdin'e vusûl bularak münâsib bir konağa ik'âd etdirilmiş, müşârun ileyh Mahmûd Paşa dahi kezâlik Sivas, Süleymân Paşa ve mîr-i mîrân-ı kirâmdan Boğaz Muhâfızı esbak 'Ali Şefîk Paşa ve Çorum Mutasarrıfı kezâlik mîr-i mîrândan Şâhîn 'Ali Paşa ve Sadr-ı esbak Lâz Ahmed Paşa yeğeni Lâz Memiş Paşa ve Behrâm Paşa kethudâsı Mehmed Paşa ve Tavaslı 'Osmân Ağa'dan 'ibâret olarak müşârun ileyh Mahmûd Paşa'nın biraz galebeliği var ise de her ne kadar mütemevvil âdem ise de mansıbı olmadığından kîsesinden idâre etmekde olduğundan, ziyâde asker tutmakda ma'zûr olacağı ve müşârun ileyh [M[1] 40] Süleymân Paşa'nın dahi her ne kadar 'uhdesinde Sivas Eyâleti var ise de mansıb hâsılâtı mütesellim ve Kapu Kethudâsı miyânelerinde mahsûl olarak paşaya biraz şey gönderseler de anınla dahi ancak kendü ve tevâbi'âtını idâre edebileceğinden, fazla asker beslemekde ma'zûr olduğundan, bir Delîl-başı ile elli-altmış nefer delîl askerinden mâ'adâ kimesnesi olmayarak, sâ'ir mîr-i mîrânlar ise üçer-beşer etba'dan 'ibâret olarak bî-çâreler kendi me'kûlâtlarının idâresinden 'aczleri nümâyân olmuşdur. Ancak lafızda ise: "İzdin'de bu kadar vüzerây-ı 'izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve me'mûrîn-i sâ'ire bî-hûde oturup, iş görmeyorlar" deyü pey-â-pey vürûd eden tahrîrât-ı Sadâret-penâhî'de ser-zeniş olarak va'd-i va'îdden hâlî değil idi. "Bâb-ı 'âlî'de oturup, tedbîr ve hıtâb ve 'itâb-âmîz şeyler yazmak esheldir; fe-emmâ me'mûrînin hallerini dahi lâyıkıyla bilüp ana göre söz söylemek lâzım gelürdi. Ser'asker-i müşârun ileyhin hâli ise İzdin'e vürûdunun haftasında Vekîl-harc[1], matbahı kapayup ve cevâb verüp, pâdişâh ise bir akça olmadığı Kethudâ Himmet Ağa ile Hazînedâr Reşîd Beyefendi'nin ma'lûmları olduğundan, kîselerinden birkac yüz guruş tedârükiyle 'ale'l-hisâb Vekîl-harc'a verilerek dâ'irenin somatı verilmeğe başlandı*. **Ancak** Ser'asker-i müşârun ileyhin zarûret-i hâli bu vechile ise de mevcûd olan askerle dahi İzdin'in muhâfazası mümkin olamayacağından, 'ulûfelü biraz Arnavud askeri tedârükü lâzimeden olduğundan ve müşârun ileyhimâ

---

1. Vekîl-harc : وكيلرجي (y)

*. "**İzdin'de mukîm** ..... başlandı" kısmı cüz'î değişikliklerle *Târîh-i Cevdet*, XII,23-24'te kaydedilmiştir.

Mehmed Paşa ve Behrâm Paşa'dan kalma o makūle kapusuz Arnavud bölük-başıları mevcûd olduğundan ve bir tarafdan dahi gelmekde bulunduğundan, hemân asker mevcûdları ta'dâd olunarak mevcûdîne göre 'ulûfe ve harc tezkireleri verilerek, bu hâl ile on günde on binden mütecâviz asker tutılarak ve bunların 'ulûfesi ol vaktin hükmünce beher nefere otuzar guruş ve bayrakdârlarına kırkar guruş ve bölük-başılarına beşer nefer 'ulûfesi ve birer cift nân-ı 'azîz ile biraz da lahm ta'yîni verilecek ise de Nüzül Emîni [M[1] 41] ve Kassâb-başı olmadığından Yenişehir'den nakl olunan zehâyirden değirmanlerde dakîk tahn[1] ile furunlarda nân tabh etdirilerek verilmekde ve lahm dahi bedele kat' ile ilerüde 'ulûfe ile beraber verilmek va'diyle birikmekde olup, keyfiyyeti Bâb-ı 'âlî'ye inhâ olunmuş olup, ancak Ser'asker-i müşârun ileyhin sâlifü'l-beyân mukaddemki inhâsında İzdin'e vürûd ile hemân onar günlük her neferin yiyeceği verilerek Fondana Derbendi'nin güşâdiyle ilerü Mora'ya doğru 'azîmet olunacağı beyân u tezkâr olundığından, Devlet-i 'aliyye'nin icrâsına muntazır idi. **Bu husûsun** icrâsı zımnında şimdilik on bin nefer mikdârı asker tedârük olunarak bu mikdâr eğerçi gayr-i kâfî ise de ziyâdesi dahi düşvâr olacağından, bu hâl-i mevcûd ile husûs-i mezbûrun icrâsı zımnında İzdin'de mevcûd vüzerây-ı 'izâm ve mîr-i mîrân-ı be-nâmın celb ve cem'iyyetle 'akd-i meclis olunarak müzâkereye şurû' olunmuş ve kimi icrâsını ve kimisi mahzûrunu beyân eyleyerek Ser'asker-i müşârun ileyh bu bâbda Bâb-ı 'âlî'ye sâlifü'z-zikr inhâsının icrâsına mecbûriyyetini beyân u der-miyân eylemesinin üzerine, mîr-i mîrân-ı kirâmdan müşârun ileyh 'Ali Şefîk Paşa cümlesinden ziyâde cerbeze-i nutk ashâbından olmasiyle nutka âgāz edüp, Mehmed Paşa ve Behrâm Paşa'nın ser-güzeştlerini der-miyân ile: "Bizler dahi şimdiki hâl ü hey'etle gidildiği hâlde beheme-hâl Fondana Derbendi'nde dûçâr-ı perîşânî olarak ric'at-i kahkarî olunacağı rû-nümâdır. Eğer matlûb ma'âzallâhi Te'âlâ bu hâli da'vet ise hâzırız, yok matlûb hüsn-i hidmet ve Mora'nın fethi mâddesi ise anın esbâbından yüzde biri mevcûd ve dokuz yüz doksan dokuzu nâ-mevcûddur. Ve şimdiki hâl-i hâzır[d]a[ki zahîre ise], mezbûr İzdin ile havâlîsi muhâfazasına gayr-i kâfîdir. Beher nefere onar günlük zahîre verilsün; bu on günde iş bitüp, Mora feth olunacak mı? Bi'l-farz öyle olsa da on günden sonra asker ne yiyecekdir? Etrâfdan çapul olunarak anın ile herkes me'kûlâtını idâre etsün, diyelim; asker me'kûlât tedârükiyle mi meşgūl olacak, yoksa havene ile mi gavga edecekdir? Evvelen bu on günlük zahîreyi bir nefer birden arkasına yüklenüp, mâşiyen gideceğinden bir hammâl dimek olarak bu hâl ile nasıl Fondana Derbendi [M[1] 42] güşâd olunacakdır? Hiç olmaz ise ikişer günlüğünü dağarcığına koyup, kusûr sekiz günlüğü yine tobdan bârgîrlere yükletmek lâzım gelür ve biraz çadır istishâbı ve lüzûmu mikdâr cebehâne beraber getürülmesi lâzım gelür. Lâ-ekall bir-iki bin mekkârî bârgîri lâzım geleceğinden, el-hâletü hâ-

1.tahn : طنحن (y).

zih bir re's bârgîr dahi nâ-mevcûd[d]ur. Ve bundan başka top-keşân bârgîrler lagar oldukları görineyor. Bir sarb mahalde bârgîr durarak gidemediği hâlde topu orada bırakmak lâzım gelür, bu ise tecvîz olunur mu?

Fi'l-hakîka Karabîrûn'dan İzdin'e gelinceye kadar top bin-başısının bârgîr istid'âsından hâlî olmayarak kimin ma'iyyetine me'mûr ise ol zâtın akçasıyla tedârük edüp i'tâ eylemesi, yedinde olan Top-hâne-i 'âmire'den verilmiş ta'lîmât iktizâsından idüğünden ve bir de verilan tam yemlerin temâmen hayvana yedirmeyüp, andan bin-başılar temettu' etmek 'âdetleri olarak ve buna her ne kadar tenbîh u tekdîr olunsa da kârger olamayarak, bu cihetle hayvânât tîz[1] lâgar olduğundan, bi'z-zarûr akçasıyla mübâya'a olunarak kırk-elli bârgîr verilmişidi. el-Hâletü hâzih yüz re's bârgîr talebinde oldukları, **eğerçi** bi-havlillâhi Te'âlâ ovalarda havene-i Rum'un asâkiri İslâma ve bâ-husûs süvârîlere dayanamayup firâr etmekde ise de sarb mahallerde ve derbend mahallerde gizlenüp, dayanmakda olduğu meşhûrdur. Ve ilerüde ise pek çok sarb ormanlık ve derbendler olduğu ve Mora Derbendi ise otuz sâ'at mesâfe olarak külliyyen derbend idüği rivâyet olunmakdadır. Eğerçi havene-i Rum başsız kıcsız ise de eli tüfeng tutar üç yüz, dört yüz, bin kefere olduğu dahi ashâb-ı ma'lûmâtın rivâyetinden anlaşılur. Anlar ise din gavgası eder; bizim Arnavud askeri ise 'ulûfe ve ta'yînât verilmez ise gavga etmez ve ac kalur ise küffâr tarafına gider ve gitmekde olduğu dahi mesbûkdur. Ve hem de bu on bin asker her ne kadar ta'dâd olunmuş ise de çâresi[2] yokdur. Asıl mevcûdu yedi bin nefere bile bâlig olur olmazdır. Bu mikdâr neferât ise Mora'ya kadar feth olunabilecek derbendâtın henûz zabt [M[1] 43] u muhâfazasına gayr-i kâfîdir. Bunlar muhâfazaya ik'âd olunur ise iler[ü] kim gidecekdir? Yok muhâfaza lâzım değilse, bu takdîrce ordunun arkası kapanarak ol hâlde perîşânlık der-kâr u âşikârdır. el-Hâletü hâzih bir nüzül emîni ve kassâb-başı ve mekkâreci-başı olmayarak bizler hâl-i hâzırımızı idâreden 'âciziz. **Eğer Devlet-i 'aliyye'nin** marzîsi hüsn-i hidmet ve Mora'nın fethi ise, anın esbâbından evvelâ seksan bin nefer askerin vücûdu lâzım olarak bunun yirmi-otuz bini zabt olunan derbend ve memerr mahallerin muhâfazasına ik'âd ile kusûr asker dahi gavga ve muhârebe edüp, birer birer zabt ve feth olunan mahaller dahi muhâfaza olunur ise eşkıyâ bunalup istîmân eder. Yohsa filân memleket zabt olunup, ba'dehû bıragılarak başka mahalle gidilür ise, havene-i eşkıyâ evvelen ormana çekilüp, ba'dehû yine ol mahalle gelür. Bu takdîrce evvelki çekilan emek zâyi' olur. Sâniyen lâ-ekall on bin mekkârî hayvanı lâzımdır. Anlar bir düziye feth u zabt olunan yollardan zahîre vü mühimmât getürmelidir. Ve biraz da menzil bârgîri ve toplar içün yedek hayvanları lâzımdır ki, girü Der-sa'âdet'e ve mahâll-i sâ'ireye elbette tahrîrât irsâli lâzım gelür. Ol hâlde gönderilecek

---

1.tîz : + tîz (y)
2.çâresi : çâreler çâresi (y)

tatar, İzdin'e kadar ol bârgîrler ile gitmek lâzım gelür. Sâlisen muktedir nüzül emîni ve kassâb-başı lâzımdır. Ve nân tabhı zımnında, bulunmayan yerlerden hatab celbi zımnında da me'mûr ve baltacı neferâtı iktizâ eder Ve râbi'an Donanma-yı hümâyûn dahi Eğriboz ve Anabolu sularına doğru gelüp ve beraber zahîre ve me'kûlât-ı sâ'ire tüccâr sefîneleriyle getürülmek akdem-i umûr-i leşker-keşîdendir" deyü uzun uzun takrîr edüp ve: "Bundan birisi noksân olur ise maslahata sekte îrâs eder" deyü cevâb-ı kat'î verüp, bunun üzerine üc gün 'ale't-tevâlî ebhâs-ı kesîre cereyân ederek cümlesi kabûl ile keyfiyyeti mine'l-bâb ile'l-mihrâb Der-bâr-ı şevket-karâr'a inhâ vü iş'âr olundu ve gelecek cevâba intizâr kılındı.

Ve bir müddet murûrunda birkac satır bir kıt'a tahrîrât-ı [M144] Sadâret-penâhî vürûdiyle **me'âlinde** mugâlataya haml olundığını beyân ile sûret-i infi'âl gösterilmiş ve Siroz'da kâ'in Emlâk-ı hümâyûn Nâzırı Kara 'Osmân-zâdeler'den Kapucu-başı Ya'kûb Ağa'nın nüzül emîni ta'yîn olundığı gösterilmiş olmağla, yine 'akd-i cem'iyyet olunarak me'âl-i tahrîrât huzzâra irâ'e ve cümlenin ma'lûmu oldukda, zuhûrât-ı gaybiyye-i İlâhiyyeye intizâr üzere şimdilik İzdin'de ikâmet ve muhâfazasına gayret olunmasına karâr verilmiş ise bunun içün tekrâr inhâya cesâret olunamamışdır*. Ancak Devlet-i 'aliyye varını Yanya ordusuna sarf ile işbu Mora ordusuna dirîğ himmetle, me'mûrların betâ'et ü rehâvetine haml olundu.

Saded-i aslî Sudûr-i fermân-ı kazâ-cereyân bâ-i'dâm-ı Kethudâ-yı Vâlî-i Bağdâd

Hudûd-i Hâkāniyye'ye sîlî-zen-i te'âddî olmak zu'm-i 'âtılıyla Kirmânşâh'dan hareket eden İran Şeh-zâdesi nâmında olan Muhammed Mîrza, mîr-i mîrân-ı kirâmdan Baban Sancağı Mutasarrıfı Mahmûd Paşa'ya sû'-i kasd ve Kürdistân'ı istîlâ garaz-ı fâsidiyle paşa-yı mûmâ ileyhin 'ammi 'Abdullâh Bey'i bir takrîb-i dil-firîb ile tarafına celb ve ma'iyyetine bir alay A'câm asâkiri terfîk ederek 'ale'l-gafle Bağdâd mukāta'âtına irsâl ü tesyâr ve re'âyâ vü fukarânın emvâl ü eşyâlarını yağma vü gāret ederek havâlî-i mezkûreye îsâl-i rahne vü hasâr etmişidi. O makūle tasallut u tecâvüzün ref'i zımnında mîr-i mîrân-ı mûmâ ileyhden istimdâd olunarak, bi'l-istiklâl Bağdâd Vâlîsi Vezîr-i mükerrem Dâvud Paşa, kethudâsını ser-kerde-i asker ta'yîn ü irsâl edüp, kethudâ-yı merkūm ise mâ'il-i rafz olmağla, ba'zı a'mâl-i hiyel ü desâyis [ile] asâkir-i İslâmiyyeye şikestlik vererek Kerkük'e 'avdet ve andan gice hâliyle hufyeten birkac âdemle Şeh-zâde-i mûmâ

*."Ancak Ser'asker-i ..... olunamamışdır" kısmı cüz'î değişikliklerle *Târîh-i Cevdet*, XII, 26-28'de kaydedilmiştir.

ileyhin ordu-yı idbâr[1] sûyuna firâr birle irtikâb-ı hiyânet ü habâset etmiş olduğu vâlî-i müşârun ileyh tarafından inhâ olunmağla, kethudâ-yı merkūmu bir takrîb ahz u girift ve izâle birle ser-i maktû'unun Der-bâr-ı şevket-karâr'a tesyârı bâbında müşârun ileyhe hıtâben emr-i cihân-mutâ' ısdâr kılındı[2].

[Alî Emîri, Tarih, nr.51'deki nüsha buradan sonra **"Nasb-ı Ser'asker be-ecnâd-ı berriyye-i Donanma-yı hümâyûn ve tesyîr-şuden-i be-Mora"** başlığı altındaki kısımla devam etmektedir].

[**"Tevcîh-i Livâ'-i Yanya"** başlığı altında verilen bilgilerden sonra [Ül 28b] Bâhir Efendi'nin M[1] 52'de yer alan zeyl ve ilâvesi]

Vukū'ât-ı müteferrika ve zeyl [M[1] 53] ü 'ilâve ve muhârebe-i 'azîme

Sâhib-i târîh Es'ad Efendi'nin işbu beyân etdiği muhârebe vü nusrat[3] keyfiyyeti, vukū'ât-ı cüz'iyyeden olarak bundan altı-yedi mâh mukaddem vukū' bularak nâ-be-mahall tahrîr olunmuşdur. Bâlâda zikr ü zeyl olundığı üzere İzdin'de mukîm Mora Ser'askeri Seyyid 'Ali Paşa'nın çend mâh mukaddem tahrîr etmiş olduğu 'ulûfeli on bin mikdârı Arnavud ve sâ'ir asâkir ve me'mûrîn-i sâ'irenin nân-ı 'azîz ta'yînâtları sâlifü'l-beyân Yenişehir'den müretteb olup, pey-â-pey gelmekde olan zahîreden idâre olunmakda ve Nüzül Emîni nasb olunan Ya'kūb Ağa gelmiş ve eğerçi zengi[n]lik ile şöhretli bulunmuş ise de teng-destlikden bahsle irâdeye kudreti olmadığından, hemân ol dahi me'mûrîn-i sâ'ire zeylinde beş-altı tevâbi'âtiyle ikāmet etmekde olup, ancak asâkirin işlemiş olan 'ulûfeleri bi'z-zarûr verilemeyerek, terâküm etmiş ve çünki bu Arnavud askeri pişîn 'ulûfe ve ta'yînât veya bedeli verildiği hâlde âteşe saldırılup, bi'l-'aks zabt-ı rabt olunamadıkları ve eğerçi 'ulûfeli asâkirin cümlesi bu kabîlden ise de Arnavud milleti cümleden ziyâde sîm ü zer-perestiş olduklarından, asâkir-i merkūme dahi bu cihetden dolayı ta'cîz ü tasdî'a başlamış ve bölük-başılar 'âdet-i kadîmeleri üzere neferâtını taklîl ederek temâm harc işletmekde bulunmuşlardır. Ser'asker-i müşârun ileyh dahi bir akçaya gayr-i mâlik ve Hurşîd Paşa'nın dahi pey-â-pey Bâb-ı 'âlî'ye vukū' bulan sû'-i inhâsından Devlet-i 'aliyye dahi i'timâd hâlinde bulunarak 'adem-i himmet ü ikdârından nâşî müşârun

---

1.idbâr : edyâr (y)

2."**Sudûr-i fermân-ı kazâ-cereyân bâ-i'dâm-ı Kethudâ-yı Vâlî-i Bağdâd"** başlığı altındaki kısım Bâhir Efendi'ye değil, Es'ad Efendi'ye ait olmakla beraber (bk.Târîh-i Es'ad, Üniversite Ktp., nr.T.158, vr.11a), metnin tesisine esas aldığım nüshalarda bulunmadığından burada yer verilmesi, sağlayacağı katkı açısından uygun görülmüştür.

3.nusrat : نصره (y)

ileyh nâ-çâr müşârun ileyh Hurşîd Paşa'ya mürâca'ata mecbûr olarak çırağ-ı hâss-ı bâhirü'l-ihtisâs, muḳaddem[â] kethudâ ve sadâretde hazîne ve bu kerre yine kethudâlıkda müstahdem Dergâh-ı 'âlî kapucu-başılarından maktûl-i meşhûr Bilecikli Kalyoncu kâ'ini Himmet Ağa'yı keyfiyyet-i vâkı'a-i sahîha, kûze-i hâfızası kılınarak irsâl ve tahrîrât dahi iş'âr eylemiş idi*. Vaktâ ki mûmâ ileyh ber-mûceb-i me'mûriyyet Yanya'ya varup, müşârun ileyhle bi'l-mülâkat me'mûr-i ifâdesi olduğu husûsâtı ifâde ile beraber velî-ni'metinin 'aleyhine ba'zı sözler [M[1] 54] tefevvühüne cesâretinden nâşî müşârun ileyh izhâr-ı teneffür ile ref' ve keyfiyyeti Bâb-ı 'âlî'ye ve müşârun ileyhe inhâ ve İzdinli Halîl Bey'in kethudâ nasbını dahi kezâlik Der-i devlet'e iş'âr ile ol bâbda mîr-i mûmâ ileyhin kethudâ nasbı bâbında bir kıt'a emr-i 'âlî sudûr ve vürûdiyle mûcebince mîr-i mûmâ ileyh kethudâ ve sâbıkı def' u isrâ kılındı. Ancak akçaca matlûb husûle gelmeyerek hemân kethudâ tebeddülünden 'ibâret olarak her ne ise kethudâ-yı cedîd Arnavudluk'ca mu'teber zevâtdan olarak askeri va'd-i kümûn ile oyalamakda olduğu hâlde, İzdin'in şimâlinde iki sâ'at mesâfede vâki' Badracık Kasabası'na da'vây-ı bâtıla ile, ya'nî İzdin'de ser'asker ordusunu mahv etmek niyyet-i bâtılasıyla sekiz bini mütecâviz havene-i eşkıyâ hücûm u iktihâm ile muhâfazasında bulunan asâkir-i cüz'iyyeyi hasr u tazyîk eylemekde olduğu haber-i bâridinin vürûdunu müte'âkib on kıt'a sefîne ile mu'ahharan tutılan dillerin istintâkiyle vukū' bulan ifâdelerine göre yine ol mikdâr havene-i Rum, da'vây-ı fâside-i mezkûre ile Mora tarafından bahran gelüp, İzdin'in cenûb-îsinde bir bucuk sâ'at mesâfesinde leb-i deryâda kâ'in kethudâ-yı mûmâ ileyhin İstilice nâmında Mihter (محتر) çiftliğine[1] sandallar ile havene-i mezkûreyi karaya çıkarup zabt etmiş ve mahall-i mezbûrun yarım sâ'at ötesinde yine sâhilde henüz ebniyesi muhterik olmayarak ehâlî vü süknâdan tehî Ayamarina nâm karyeyi dahi sarup, anın muhâfazasına mukaddemce ik'âd olunan asâkir-i İslâmiyye dahi bi'z-zarûr kulle ve hânelere kapanup muhârebeye kıyâm olundığı haber-i muvahhişesi dahi der-pey olmuşdur. Mâdde, iki tarafları olarak sâlifü'l-beyân asâkir-i mevcûde ise: "Mori 'ulûfe" dimekden hâlî olmadıklarından[2] anlardan istimdâd, zehr-i mârîden şifâ ummak gibi, Hudâ ne-gerde maslahat sıkışdığı hâlde İzdin ve Ser'asker-i müşârun ileyhi yağma ile firâr edecekleri ve yahud küffâra karışacakları emsâli delâletiyle müberhen olmasiyle, bu keyfiyyet 'akl u şu'ûru sâlib ise de delîl

---

*."Nüzül Emîni nasb ..... idi" kısmı cüz'î ifâde değişiklikleriyle ve ihtisâr edilerek *Târîh-i Cevdet*, XII,28'de kaydedilmiştir.

1."İstilice nâmında محتر çiftliğine" kısmı *Târîh-i Cevdet*, XII,29'da "اشيليجه nâm hâlî çiftliğe" şeklinde yazılıdır.

2.s.54'ün sol kenarında bu kısımla ilgili olarak aynı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Bu maḳûle şeyler vukū' buldukça, Devlet-i 'aliyye'nin nizâmsızlığı ve cennet-mekân Sultân Selîm Hân-ı şehîd'in asâkir-i nizâmiyye muvaffakiyyeti ve sonra 'aksine sebeb olanların habâseti hâtırlara geldikçe ciğer hûn olurdu".

ve tüfengci ser-kerdeleri tatyîb ve Arnavudlar dahi va'd-i va'îd ile mümkin mertebe celb olunmuş ve Badracık tarafı dağ ve ormanlık ve sâhil cânibi ova olarak düşmenin ise dâ'imâ ovada mağlûb olarak ormanlıkda biraz dayandığından, havene-i [M' 55] mezbûrenin Badracık tarafına yerleşdirilmeksizin def'i lâzım gelerek ve ashâb-ı ma'lûmâtın ifâdesi dahi bu merkezde bulunarak ol taraf takdîm kılınmağla, Dıramalı Mahmûd Paşa, mikdâr-ı vâfî asker ile Badracık tarafına 'acâleten me'mûr u ta'yîn olunmuş, verâsından Erîb Ahmed Paşa dahi her ne kadar erbâb-ı harbden değilse de ol dahi isrâ kılınmış ve müşârun ileyh Mahmûd Paşa kendi askeri ve 'ilâve kılınan asâkir-i ser'askerîyi bi'l-istishâb ılgar edüp, Badracığ'a vusûl ile muhârebeye turuşulmuş ve berü taraf içün dahi birkac yüz süvârî karagol şeklinde ta'yîn olunup, İstilice ve Ayamarina['da] olan eşkıyânın hâl ü hareketini mümkin mertebe yakîn varılup anlaya[rak] hemân 'avdet ile haber vermek üzere ma'iyyet me'mûrlarından mîr-i mîrân-ı kirâmdan Behrâm Paşa kethudâsı Mehmed Paşa: "Bu makûle husûsda ashâb-ı ma'lûmâtdandır" deyü teftîş-i eşkıyâya ta'yîn ve ma'iyyetine Yenişehir'den gelan zahîrenin kabzına me'mûr Alyanak 'Ali Efendi dahi terfîk kılındı. Mûmâ ileyhimâ ber-vech-i me'mûrîn varup, altı-yedi dakîka eşkıyânın bulunduğu leb-i deryânın mesâfesinde kâ'in tepe üzerine hurûc ile nezâret ve eşkıyânın tobrak kazup, siper yapmakda ve bir cânibden dahi gemilerden top ve asker ihrâc eylemekde olduklarını bi'l-müşâhede, 'avdet etmek lâzım gelür iken istishâb etdikleri rakı çotralarını meydâna ihrâc ile al kadeh, ver kadeh sîm karbuzu (سیم قربوزی) su tasiyle 'arak-nûş olarak nîm sâ'at derûnunda kafâlar gereği gibi tütsilenerek, paşa-yı mûmâ ileyh fâris süvârî olduğundan düşmene at saldırup, bir nakş göstermeği derûnî hükm etdirmiş ve gûyâ refîki ve çend nefer tevâbi'i men'a kalkışmış iseler de müsmir olmayarak, paşa-yı mûmâ ileyh hemân süvâr ile kargısını alup, tevhîd-gûyân olarak münferiden dizgini toparlayup, küffâra[1] doğru dizgin[2] eylemiş ve pek yakîn varup, harmenlet-dirüp, piyâde küffârı meydâna da'vet kılıklı at oynatdığı hâlde, cânib-i küffârdan yağmur gibi atılan kurşunun isâbetiyle rütbe-i şehâdeti ihrâz ederek derhâl kefere üzerine hücûm ile elbisesini soymakda olduklarını yârânları bi'l-müşâhede, ol vakt firârı ihtiyâr ile sür'atle ılgar ile gurûbu geçerek gelüp, keyfiyyet-i vâkı'ayı haber verdiklerinde, mûcib-i [M' 56] te'essüf ü dehşet olarak vukū'-i hâl derhâl Der-sa'âdet ve Yanya Ser'askeri'ne inhâ ve çifte ulaklar ile isrâ olunmuş ve ol gice 'ale's-sabâh cümleten süvâr ile hareket-i[3] düşmene intizâr ve Badracık ve Ayamarina'da olan tüfeng sadâları istimâ' olunurdu. Ve gayret eylemesi pey-â-pey müşârun ileyh Mahmûd Paşa'ya me'mûrlar irsâliyle ifâde vü iş'âr kılındı.

1.küffâra : küffâr küffâr (y)
2.dizgin : ذیزگین (y)
3.hareket-i : harekete (y)

Tulû'-i şems ile 'âlem münevver oldukda, müşârun ileyh Mahmûd Paşa cân hakkiyle kefere-i fecere üzerine hücûm u iktihâm ederek hamle-i dilâverânesine küffâr-ı tebeh-kâr tâb-âver-i mukâvemet olamayarak, bi-'inâyetillâhi Te'âlâ salkım sacak perîşân olarak bakıyyetü's-süyûfu ormanlara ve Agrafa Dağı'na doğru firâr ile meydânda nâm u nişânları kalmadığından, muktedir ser-kerde ile biraz piyâde asker ifrâziyle ormanlarda olan haveneyi ta'kîbe me'mûr ederek, hemân kendüsi mevcûd süvârîyi bi'l-istishâb ol gün ba'de'z-zuhûr İzdin'e gelüp ve hemân ilişmeyüp, doğru İstilice tarafına müte'âzım oldu. Ve verâsından yem ve yiyecek irsâliyle ol giceyi mezbûr tebede imrâr ile 'ale's-sabâh Ser'asker-i müşârun ileyh ve me'mûrîn-i sâ'ire [ve] asâkir-i mevcûdeyi bi'l-istishâb 'azîmetle müşârun ileyh Mahmûd Paşa ile bi'l-mülâkāt durulmayup, küffâr ile bir-iki sâ'at mikdârı top u tüfeng muhârebesiyle müte'âkiben süvârî dilâverleri ve delîl ve tüfengci atluları İstilice ve Ayamarina'da olan küffâr üzerine hücûm olundukda, derhâl eşkıyânın yüzi dönüp, sandallar ile açıkda olan gemilerine firâra şitâbân olmuşlar. Ve süfün-i eşkıyâdan eğerçi muttasıl top atılmakda ise de asâkir-i İslâm ile küffâr karışdığından atılan topların dânesi aşup gitmesiyle ferde ziyân erişmamiş ve küffâra firâra vakt bıragılmayarak gāzîlerin hücûmiyle sandallarda olan ve gerek kara[da] bulunan ve ba'zısı kendüsini denize atmış ise de sığ mahall olduğundan süvârî yetişüp, sell-i seyf ile havene-i merkūmenin hamden lillâhi Te'âlâ nısfından ziyâdesi kahr u tedmîr olunmuş ve haylîcesi de denizde boğulmuşdur. Asâkir-i İslâmın yürüyüşünden mukaddemçe davranup, sandal ile gemiye gidenler tahlîs ile sefâyin-i menhûse dahi hemân ilişemeyüp, güşâd-ı yelken ile semt-i idbâra müte'âzım olmuşdur. Ve kırk-elli kadar kefere [M] 57] firâr edecek mahall bulamayup, Ayamarina'da bir hâneye kapanmış oldukları ihbâr olunmağla, derhâl etrâfı kuşadılup, ihrâk bi'n-nâr edilmişdir. Badracık'da olan muhârebede alınan kelle ve dil üç yüzü tecâvüz edüp, işbu gavgada alınan üç bini tecâvüz etmiş ve hayyen ahz olunan diller istintâk olundukda, bunlar on altı bin neferden 'ibâret olarak Mora'da kâ'in Manya Beyi ile ser-kerde-i eşkıyâ olan Kolokotroni (قولی قوترونی) nâm yezîd bi'l-ittifâk İzdin'i zabt edüp, ser'asker ordusunu perîşân etmek niyyet-i bâtılasıyla havene-i merkūmenin nısfını berren ve nısf-ı dîğerini bahran irsâl ile, berren gelenler Badracığ'a kadar on bini tecâvüz etdiği ve bahran gelenler sekiz binden 'ibâret olduğunu ve kendüler zor ile gönderilmiş idüğüni ifâde eyledikden sonra, anlar dahi rufekāsına ilhâk kılınmışdır. Ve İzdin'de olan re'âyâ, 'ırz u edeb ve kâr [u] kisbleriyle zâhir-i hâlde meşgūl olmalariyle himâye olunmakda ise de, bâtında eşkıyâ ile müttefik olacakları der-kâr ve İzdin'in keyfiyyetini[1] anların haber vermesi ve mahremâne muhâbere eylemeleri ihtimâliyle reviş ü hareketlerine evvelki-

1.keyfiyyetini : keyfiyyetinin (y)

den ziyâde dikkatle giçeleri re'âyâ mahalleleri asker gezdirilerek emr-i muhâfazalarına der-miyân olundu.

el-Hakk işbu muhârebe ve gavgalarda cümlenin yararlığı vukū' bulmuş ise de müşârun ileyh Mahmûd Paşa'nın semere-i gayreti olarak keyfiyyet-i mübeşşire vü nusrat ber-tafsîl Bâb-ı 'âlî ve Yanya Ser'askeri'ne iş'âr ve kelle ve kulak ve bandıralar çifte ulaklar ile Der-sa'âdet'e tesyâr olunmuşdur. Ve ahz olunan çend kıt'a sagîr toplar ile mühimmât sandıkları cânib-i mîrîden zabt ile asâkir hayli palaçka ve eşyâ ile igtinâm olmuşdur. Ba'de-zîn İstilice ve Ayamarina taraflarında bir gā'ile kalmayup, ancak Badracık tarafının emr-i muhâfazası lâzimeden olduğundan müşârun ileyh Mahmûd Paşa ve Erîb Ahmed Paşa Badracık'da ikāmet ve Ser'asker Paşa ile me'mûrîn-i sâ'ire kemâ fi's-sâbık İzdin'de ikāmet eylemesi bi't-tensîb ol vechile iktizâsı icrâ olundu.

Ve şimdiki hâlde cânib-i Devlet-i 'aliyye'den asâkirin işlemiş 'ulûfelerine mahsûben i'âne-i nakdiye istid'âsına kesb-i isti'dâd gelmiş olduğundan keyfiyyet-i vukū'u ve Mora ordusunun [M' 58] hâl-i hâzırasını ve ilerü hareket vukū'u takdîrinde lâzım gelecek tedâbîr ü i'âne-i nakdiyenin lüzûmunu 'ale't-tafsîl beyân u ifâde eylemek ve hattâ zarûret şol mertebeye resîde olmuş ki muhârebede kelle ve dil getüren asâkire bahşiş verilemeyerek ilerüde verilmek üzere o makūlelerin esâmîsi sebt-i defter olduğunun ihbârı zımnında Ser'asker-i müşârun ileyh, hazînedârları hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan kayınları Reşîd Beyefendi'yi mahsûs tahrîrât ile Der-sa'âdet'e tesyâr eyledi*.

Fevt-i Halîl Bey

Mîr-i mûmâ ileyh maktûl Velî Paşa'nın dâmâdı ve ebâ 'an-ceddin İzdin'in hânedânı olup, kā'im-pederlerinin i'dâmından sonra havfa tâbi' olarak ekser evkātı keyifsizlikle güzerân etmiş ve meşâgil-i kethudâyîdeye de tehammül edemamiş olmağla, bî-çâre henüz kırkı mütecâviz olduğu hâlde bu kerre hulûl-i ecel-i mev'ûdiyle irtihâl ederek hidmet-i mezkûre 'Ali Şefîk Paşa'ya sipâriş olundu.

Vürûd-i hazîne

Sâlifü'l-beyân mîr-i mûmâ ileyh Der-sa'âdet'e bi'l-vusûl, hâmili olduğu tahrîrâtı makām-ı sadârete takdîm ve kûze-i hâfızası kılınan mevâddan dahi kaleme alınarak takdîm kılınması emr olunmağla, ol vechile icrây-ı ikti-

*."İzdin'in şimâlinde iki ..... eyledi" kısmı tertîb tarzı değiştirilerek, ihtisâr edilerek, ufak değişikliklerle ve ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,28-30'da kaydedilmiştir.

zâsiyle tahrîrât ve takrîr-i mezkû[r] hâk-pây-i hümâyûna lede'l-'arz meşmûl-i 'âtıfet-i Şehinşâhî oldukda, iki bin kîse akça 'inâyet buyurılarak, meblağ-ı mezbûr Darb-hâne-i 'âmire'den altun olarak hazîne-bend ile tatarlara teslîmen irsâl buyuruldığı ve fi'l-hakîka Mora'ya 'azîmet ile havene-i eşkıyâdan tathîri husûs[u], tedâbîr-i cesîmeye mütevakkıf olduğuna ve Tebedelenli gā'ilesi de kuvve-i karîbeye geldiğine mebnî, bi-mennihî Te'âlâ gā'ile-i mezbûrenin indifâ'ına kadar İzdin'de ikāmetle emr-i muhâfazasına dikkat olunması husûsu cevâbiyle mîr-i mûmâ ileyh[e] i'âde kılınup, gelüp vusûl ile vukū' bulan ifâdesi Hurşîd Paşa'nın sû'-i inhâ ve istirkābından neş'et etdiği anlaşılarak başka çâresi, ya'nî bu hâl-i hâzır ile İzdin'den ilerü gidilüp, bir hüsn-i cemîle ve hidmet gösterilmesi mümkin olamayacağından bi'z-zarûr zuhûrât-ı eltâf-ı İlâhiyyeye intizâren ber-vech-i irâde İzdin'de ikāmet ihtiyâr olunarak sâlifü'z-zikr [M[1] 59] akça dahi vürûd ederek cümlesi on iki buçukluk altun olduğundan, on üçer buçuk guruş i'tibâriyle iki bin kîse temâmen asâkire tevzî' ve beher altunda kırkar pâre fazlası dahi matbah kapatmak üzere olduğundan, vekîl-harc ve aşçı ve mehter[1]-hâne ve harbende ve mîrahûr ile enderûn ağavâtına taksîm olunarak müşârun ileyhe harclık olarak bir akça kalmamış ve bu esnâda İzdin'de tâ'ûn dahi zuhûr ederek yevmiyye birkac kişi gitmeğe başladı. Bu dahi bir dehşet-i 'azîme oldu[2].

[Ül 46a'da **"Vürûd-i Donanma-yı hümâyûn be-pîş-gâh-ı Sakız"** başlığı altında verilen bilgilerin "... Azebân-kapusu'ndan çıkup hendek meterislerinde kıyâm eylediler" diye sona ermesinden sonra M[1] 70'de Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvesi]

Es'ad Efendi merhûm buraya kadar inhâ edüp, aşağısında mevâdd-ı sâ'ireye intikāl edüp, ancak Sakız'ın urulduğundan ve ba'dehû Donanma'nın ihrâk olunduğundan bahs etmamiş ve Fakîr dahi hengâm-ı mezkûrda Mora Ser'askeri 'Ali Paşa ma'iyyet[i] hidmetiyle İzdin'de bulunduğumdan etrâfiyle kesb-i ma'lûmât olunamayup, hulâsâ vechile istimâ' olunmuş olduğundan, hulâsâ vechile zeyl olundu. Ba'de-zemân mütâla'a buyuran ihvân-ı kirâmdan ma'lûmât-ı sahîhası olan zât-ı şerîf[in] ikmâl buyurması mütemennâdır.

1.mehter : مهتر (y)

2.Burada Bâhir Efendi'nin zeyli sona ermekte ve **"Sâhib-i târîh Es'ad Efendi'nin ifâdesi, "Tanzîm-i asker be-muhâfaza-i Cezîre-i Sakız"** başlığı altında Es'ad Efendi'nin metnine geçilmektedir. **"Vürûd-i hazîne Sâlifü'l-beyân ..... oldu"** kısmı herhangi bir ilâveye gidilmeksizin kısmen ihtisâr edilerek ve ufak değişikliklerle *Târîh-i Cevdet*, XII,30'da kaydedilmiştir.

Vaktâ ki ber-vech-i bâlâ Donanma-yı [M' 71] hümâyûn'un vürûdiyle Anadolu yakasında müctemi' Anadolu ehâlî ve askeri, Sakız Cezîresi'nden[1] câriye ve gulâm alınmak ve igtinâm olunmak arzûsiyle zevrak-süvâr olarak fevcen-fevc, gürûhen-gürûh Sakız Cezîresi'ne vürûd ile zabt u rabtdan bîrûn olarak donanma askeri dahi karaya çıkarak bunlara iltihak eylemiş ve Muhâfız Vahîd Paşa'nın dahi 'azîmeti mizâc-ı askere muvâfık düşmüş ve Kapudan-ı deryâ 'Ali Paşa ise leylen ve nehâran mest-i lâ-yu'kal olarak safâsiyle iştigâl ile re'y ü tedbîrden bî-taraf bulunmuş olduğundan, asâkir-i mezkûre çekirge-vârî cezîreye koyularak bi-lâ-mûcib ve hilâf-ı şerî'at-ı evâmir-i devlet, cezîre-i mezkûre kurâsını yağmâ vü gâret ve ihrâk ederek re'âyânın ihtiyâr ve kartlarını sell-i seyf ile ihlâk ve genc oğlanlar ile nisvânını seby ü istirkâk ederek Sakız'da ve donanmada kırk-elli guruşa kadar câriye ve köle furûht olundığı ve Anadolu'dan gelan takım, mâl-ı ganîmete gark olarak geldikleri gibi birer birer yine Anadolu tarafına 'avdet eyledikleri ve bu bâbda Vahîd Paşa gadr-i sarîh ve hatây-ı 'azîm eylediği mütevâtiren istimâ' olunmuşdur. Şu kadar ki her nasılsa Mastakî kurâları ve ağacları harîkden vikâye olunmuş ise de re'âyâsı dîğerlerine mülhak olmuşdur.

Eğerçi Es'ad Efendi hâricden 'usâtın vürûdiyle Sakız Kal'ası'nın mahsûriyyeti keyfiyyetini balâda uzun uzun nakl ü hikâye eylemiş ise de keyfiyyet mukârin-i sıhhat olmayup, Sakız re'âyâsı pek çok kerre kendülerinin gelecek 'usât-ı Rum ve gerek asâkir-i İslâmın matmah-ı nazarları olan urulmak kaziyyesinden muhâfazalarını niyâz ederek, bu sûretle muhâfaza olundukları hâlde cümleten merkez-i ra'iyyetde sebât ü karâr edeceklerini beyân u isbât etmişler idi. Müşârun ileyh Vahîd Paşa bütün cezîre şöyle dursun varoşu bile muhâfaza edemeyerek ol vechile süfün-i eşkıyâ ile vürûd eden bugâtın kahr u icbâriyle cezîrenin ba'zı re'âyâsı bi'z-zarûr mütâba'at etmişdir.

Mora ve gerek cezâyir ve mahâll-i sâ'irede 'ısyân edenler ba'zı serkerde ve erâzil takımı olarak, asıl rencper ve fukarâ takımı [M' 72] işbu 'ısyândan bî-huzûr olarak eşkıyâ ve papasların kahr u cebriyle bi'z-zarûr sûret-i 'ısyân gösterdikleri sahîhdir. Eğerçi Devlet-i 'aliyye muhâfaza etmiş olsaydı, cânlarına minnet idi.

İşte Sakız Cezîresi dahi bu kabîlden olarak muhâfaza olunamayup, Devlet-i 'aliyye'nin bir ma'mûr cezîresi bu vechile bi-lâ-îcâb pâ-zede-i hasâr olmuşdur. Âtîde zeyl olunacağı vechile Limni Cezîresi isbât-ı müdde'âya delîl olabilür.

Donanmanın ihrâkı mâddesi ise sâlifü'l-beyân Cezîre-i Sakız'ın urulduğunu müte'âkib midir, yohsa biraz eyyâm sonra mı vukū' bulmuşdur? hilâf olmasun. Çünki târîh kaleme alınmakdan ve vekâyi'-i mâziyyeyi zabt

1.Cezîresi'nden : Cezîresi'nin (y)

u iş'âr eylemekden maksad-ı aslî, meselâ selefde filân mâdde hakkında şu vechile hüsn-i tedbîr olunarak râst gelmiş ve muvaffak olunmuş ve yahud şu sûretle tedbîr olunmak lâzım gelür iken, hatâ'en bu vechile tedbîr olunarak mazarrat görülmüş ve sû'-i netîceyi müntec olmuş, 'ibret olmak üzere selefin keyfiyyâtını halka bir ta'lîmât verilmek içün vukū'âtı doğrıca tahkîk edüp, ifâde etmek garazından 'ibâretdir. Yohsa Şânî-zâde Efendi ve Es'ad Efendi'nin işbu târîhçesinde bâlâda beyân olunan ve gerek âtîde yazılmış bulunan vekāyi', zemânlarında vukū' bulduğu hâlde yine lâyıkıyla tahkîk olunamayarak nâ-be-mahal yazılmış olduğundan bundan ahlâf u ahfâdın ma'lûmâtı nâkıs olacağı der-kârdır.

Binâ'en 'aleyh sâlifü'l-beyân donanmanın ihrâkı keyfiyyetinin günü ve târîhi ferâmûş olduğundan lâ-'ale't-ta'yîn hulasâ vechile beyânına ibtidâr olunup, şu vechiledir ki vaktâ ki Donanma-yı hümâyûn Sakız Limanı'nda lenger-endâz-ı ikāmet ve me'mûrları safâ gafletinde iken bir gün vakt-i 'asrda ecnebî bandırasiyle bir kıt'a brik sefînesi limana girüp, vakt-i 'asra karîb donanmaya ba'îdce bir mahalde timürlemiş olmasiyle Donanma-yı hümâyûn me'mûrları Kapudan paşa'ya varup: "İşbu sefîne her ne kadar Fransa bandırası çekmiş ise bunda şübhe olup, dostluk yüzünden [M[1] 73] bir kerre yoklanup, sahîh Fransız teknesi ise fe-bihâ, yok düşmen sefînesi ise ahşam karîb olduğundan karanlık basmaksızın zabt olunmak, ve'l-hâsıl def'-i mazarratı lâzimedendir ve hem de burada ikāmet edeli hayli vakt olduğundan düşmen tarafından âteş gemisi gönderilmek ve sâ'ir dürlü mazarrat olunmak ihtimâli olmağla, bu şeb fekk-i timür ile yelken üzerinde bulunulmak ferîzadandır" diyegörmüşler ise de, *izâ câ'e'l-kazâ 'amiye'l-basar** mü'eddâsınca müsmir olmayarak, Kapudan-ı müşârun ileyh ahşam tıranpetesini kurmuş ve gözler tâs-ı pür-hûna düşmüş olmasiyle dünyâ gözine görünmeyüp: "Muhanneslik[1] edeyorsuz. Kâfir pür-âteş olsa yine çirminden ziyâde hareket edemeyeceği âşikârdır. Ne haddine ki bir habâsete cür'et etsün. Anı şöyle yapar ve böyle berbâd ederim" deyü tevbîh ü tekdîr etmiş olmalariyle, me'mûr kapudanlar dahi nâ-ümmîd olarak herkes gemisine 'avdet ile kimisi Kapudan Paşa'nın usûlü üzere ber-vech-i mu'tâd icrây-ı mezâkk ve kimisi dahi ihtiyâta ri'âyetle âgâh bulunmuş oldukları hâlde, sefîne-i merkūme fekk-i timür ile savuşup gitmiş olduğundan, sefâyinde olan kebîr ü sagîr cümleten zevk ve 'ayş [u] nûş ile safây-ı mahbûbân ile sızup hâb-ı gaflete varmış oldukları hâlde nısfu'l-leylde düşmen tarafından bir kıt'a âteş sefînesi, şiddet-i rüzgâr ve tesâdüf-i hevâ ile doğru gelüp, Kapudan Paşa'nın râkib olduğu kapak sefînesine yamanarak derûnunda olanlar âteş vererek kendüleri sandal-süvâr ile firâr etmişler ve der-'akab âteş, kapağ-ı

---

*."اذا جاء القضا عمى البصر" = Kazâ (Allah'ın takdîr ettiği şey) gerçekleşince insanın basîreti bağlanır" anlamına gelen bu cümle Arapça bir atasözüdür.

1.Muhanneslik : محنطلق (y)

mezkûra sirâyetle yanmağa başlamış ve derhâl yanında lenger-endâz bulunan dîğer kapak sefînesine sirâyetle ol dahi tutuşmuş ve sâ'ir sefâyin kapudanları vâkıf-ı ahvâl olduklarında, hemân komanalarını baltalayup, güşâd-ı yelken ile selâmet tarafında bulunmuş ve sefâyin-i mezkûr beyninde olan kapudan-ı müşârun ileyh ve me'mûrîn-i sâ'ire âgâh olarak maslahatın fenâ[la]şdığını idrâk eylemiş ise de, gemiler gereği gibi 'alevlenüp, def'-i mazarratın vakt-i çâresi geçmiş olmasiyle cümleten [M' 74] şaşırup, ekserîsi kendüsini denize ilkā ile kimisi yüzerek sâhil-i selâmete çıkmış ve kimisi gark u telef olmuş ve Kapudan Paşa dahi ba'zı tebe'asiyle sandal-süvâr olarak karaya gitmek üzere iken sefînenin cebehâne[si] âteş almağla, kıyâmetden bir nişân olarak tarrâka-i 'azîme ile ber-hevâ olan ba'zı serenlerden bir kıt'a kebîr seren müşârun ileyhin râkib olduğu sandala isâbet ve müşârun ileyhin başına düşerek fevt olmuş ve sandal dahi gark olmuşdur. Ve müşârun ileyhin Dîvân Kâtibi, Mektûbî-i Sadâret-penâhî hulefâsından ve hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan Nazîf Efendi bî-çâresi dahi sefînenin kıc tarafına merbût sandala süvâr ile hemân ipin birini kesüp, her nasılsa şaşkınlık ile dîğerini kesmeğe muvaffak olamayarak sandal ol hâl ile baş aşağı olmuş ve mûmâ ileyh dahi düşüp dümen zincirlerine sarılmış olduğu hâlde cebehâne dahi âteş almasiyle halâs olamayarak orada telef olmuşdur. Mûmâ ileyh genc ve gāyet nâzik, hûb-haslet bir zât idi, *rahmetullâhi 'aleyh**.

Dîğer mezkûr kapak sefînesi sonradan tutuşduğundan, derûnunda bulunanlar dahi berüki misillü bir çâre bulamayarak anların dahi ekserüsi denize atlamış ve kapudan-ı müşârun ileyhin ketebesinden olup, Kethudâ Kâtibi Kalemi hulefâsından Fındıklılı Feyzî Efendi bir tuhaf nekre zât olduğundan hıtâb-ı nefs edüp: "Ey gönül, gemide kalup çayır cayır yanarak kebâb olmağ mı istersin, yohsa denize atılup, serin serin boğılarak mı vefâtı istersin?" deyü 'arz-ı nefs etdikde, denize atılup serin serin boğulmasını ehven-i şerr görerek ol vechile atılup eline bir seren geçmiş, anınla uğraşur iken bir sandal tesâdüfiyle ana çıkmış ise de derûnu ziyâde dolu olduğundan: "Sen ziyâde geliyorsun, bizi de batıracaksın" deyü bunu tekrâr denize atmışlar. Ol hâlde yine bir seren geçüp ve'l-hâsıl hezâr mihen ü meşâkk ile sabâha karşu sâhil-i selâmete çıkmışdır. Ol sefîne dahi derûnunda kalanlar ile cebehânesi âteş [M' 75] alarak dîğeri misillü ber-hevâ olmuşdur. Sefâyin-i sâ'ire denize çıkup, hemân boğaz tarafına gelerek, keyfiyyet-i vukū'ât-ı müte'ellime-i mezkûre, Donanma-yı hümâyûn me'mûrlarından ve gerek Sakız Muhâfızı cânibinden bi'l-inhâ ma'lûm-i evliyây-ı umûr-ı devlet olarak kazâ vü kadere teslîmiyyetle mütesellî ve Pâdişâh-ı gayûr ile sâ'ir kesb-i ıttılâ' eden gayret-keşân mâtem eylemişlerdir**.

---

*."رحمة الله عليه = Allah'ın rahmeti üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

**."vaktâ ki Donanma-yı hümâyûn Sakız ..... eylemişlerdir" kısmı özetle, değişik ifâdelerle ve herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,41-42'de kaydedilmiştir.

Nasb-ı Kapudan-ı deryâ ve Muhâfız-ı Sakız

Sâlifü'l-beyân Kapudan Paşa'nın sûret-i mezkûre üzere vefâtı ve iki kıt'a kapağın ihtirâkı, sû'-i tedbîr ve şîve-i kader iktizâsiyle vukū' bulmuş ise de fütûr getürilüp, maslahatı gevşetmek çendân câ'iz olmadığından, sâye-i mekarim-vâye-i şâhânede çâre-i serî'i aranılup, bir kapudan-ı şedîd tedârükü lâzimeden olmasiyle, mukaddemçe asâkir-i vefîre ile Mora'ya ta'yîn olunup, el-hâletü hâzih Balyabadra'da mukîm Ser-topî-i sâbık Kara Mehmed Paşa'nın Kapudan-ı deryâ nasbı ve mevcûd Donanma-yı hümâyûn sefâyininin hemân doğrıca Balyabadra'ya i'zâmiyle müşârun ileyhi bi'l-istishâb 'avdet ve Mora kılâ'ından Moton ve Koron ve bâ-husûs Anabolu Kal'ası'nda mahsûr olan mücâhidîn ü murâbıtîne zahîre hamûlesiyle Donanma-yı hümâyûn ma'iyyetiyle gönderilecek tüccâr sefâyininden münâsib mikdâr zahîre ve lüzûmu takdîrinde mühimmât-ı harbiyye vü askeriyye i'tâ vü i'ânesiyle, ba'dehû havene-i Rum'un kahr u ezâlarına mübâderet eylemesi husûsu yine tedâbîr-i gayr-i haseneden olarak re'y ü istishân ve hâkpây-i hümâyûn-i mülûkâneden 'arz u istîzân ile irâde-i seniyye-i Pâdişâhî dahi bu merkezde deverân olmasiyle, ol vechile iktizâsı icrâ ve Sakız Muhâfızı Vahîd Paşa'nın dahi sâlifü'l-beyân Sakız Cezîresi'nin bi-lâ-mûcib urulmasında, zâhirde vukū' bulan hatâ ve sû'-i ef'âlinden ve bâtında Hâlet Efendi'nin nefsâniyyet-i kadîmesinden nâşî te'dîbi iktizâ etmekle[1], ref'-i vezâretiyle nefy ü iclâ olunarak muhâfaza-i mezkûra mîr-i mîrândan 'Abdî Paşa'ya ihâle [M[1] 76] vü tefvîz olundu[2].

[Ü2 8a'da "**'Nefy-i Haydar Baba ve bî-hayâyî-i eşkıyây-ı ocak ve 'azl-i yeniçeriyân'**" başlığı altında verilen bilgilerin "... ve Kul Kethudâsı Seyyid 'Osmân Ağa yerine takrîb ile silsile-i ocak yürüdü" diye bitmesinden sonra M[1] 83'te Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvesi]

Burada Es'ad Efendi, Sadr-ı a'zam Sâlih Paşa ve Şeyhülislâm'ın 'azliyle Hâlet Efendi'nin nefy ü i'dâmını inhâ vü beyân etmiş ise de, anların vukū'undan evvel vukū'ât-ı cesîme olmağla, bunlar aşağıda beyân olunmak üzere zeyl-i tavîl olunmuşdur.

1.etmekle : etmeyen (y)

2.Burada Bâhir Efendi'nin zeyli sona ermekte ve s.76'da **"Saded-i aslî ve Bakıyye-i havâdis-i Piriştine"** başlığı altında Es'ad Efendi'nin metnine geçilmektedir.

Zikr-i istîmân ve i'dâm-ı Tebedelenli 'Ali Paşa ve vukū'ât-ı müteferrika-i sâ'ire[1]

Şânî-zâde Târîhi'nde tafsîl ve ba'zan zeyl ü şerh-i Fakîr ile beyân olundığı üzere Tebedelenli 'Ali Paşa bir çok vaktden berü mâlik olduğu kuvvet ve kesret-i emvâline istinâden ekser evâmir-i Devlet-i 'aliyye'ye muhâlefet[e] ictisâr ile refte refte hakkında infi'âl-i şâhâne tezâyüd bulmuşidi. Ve mu'ahharan Paşo[2] İsmâ'îl Paşa 'aleyhine musanna' vukū' bulan sû'-i hareketi dahi Hâlet Efendi'ye celb-i menfa'at zımnınd[a] ser-rişte-i kaviyye olarak Paşo İsmâ'îl Paşa'yı cidden ve sahîhan müfsid ü muharrik, vâcibü'l-izâle bir şahs-ı garîb olduğu hâlde iltizâm ve himâye olunmuş ve müşârun ileyh 'Ali Paşa dahi matlûb olan husûsa yanaşmamışdır. Müşârun ileyh 'Ali Paşa hakîkat-i hâlde sefk-i dimâya mâ'il zalemeden bir zât ise de, Devlet-i 'aliyye'ye dahi mâlen ve askeren seferlerde pek çok hüsn-i hidmeti sebkat etmişidi. Ve bir de izâlesi lâzimeden ise mukaddem gerek idi. Her nasılsa meydân verilerek kesb-i kuvvet etdirilmiş ve a'dâ vü düşmene karşu oraca bir sedd-i sedîd ve yalnızca bir düşmen-i 'azîmin müdâfa'a-i müdâhale ve tecâvüzüne muktedir olmasiyle vükelây-ı hâzıra bir hüsn-i sûretle kullanup, kesb etdiği kuvvetini düşmen 'aleyhine sarf etdirmek lâzime-i musâdakat [M[1] 84] ü dirâyetden iken oralardan sarf-ı efkâr ile mücerred Hâlet Efendi istediği kadar akça alamadığından, nefsâniyyet ederek öteden berü igzâb-ı seniyyeyi celb ü teşdîd edecek sû'-i kelimât ilkāsından hâlî olmazdı. Bu kerre dahi İsmâ'îl Paşa vak'ası vesîle-i garaz ve icrây-ı nefsâniyyet ittihâziyle izâlesi lüzûmu meydâna konulmuş ve ana göre fetvâ-yı şerîfe verilmiş ve bu keyfiyyet bi'l-âhıre Yunan Devleti teşekkülünü ve Mısır Vâlîsi Mehmed 'Ali Paşa'nın kuşkulanup, 'ısyânını bâdî olmuşdur. Ve bir cânibden dahi müşârun ileyh 'Ali Paşa'nın zahm-hûrdesi olan Yenişehirli 'Âbidîn Bey ve Paşo İsmâ'îl Bey ve emsâli bir takım kallâş dahi tasdîkde kusûr etmeyerek Devlet-i 'aliyye'nin başına bir belây-ı 'azîme getürmeğe sebeb olarak hakkında gazab-ı âteş-bârı şâhâne 'alev-efşân olarak fermân-ı kazâ cereyân edüp, ibtidây-ı emrde bu husûsa Rumeli Vâlîsi bulunan Boşnak Süleymân Paşa nâmzed kılınmışidi.

Müşârun ileyh 'Ali Paşa kurenasiyle müzâkere ederek bâlâda mezkûru'l-ism hazînedârı 'Ömer Viriyon Paşa dehâlet ü istîmân sûretini tercîh etmiş ise de Pâdişâh-ı devrân'ın genc olarak sû'-i karîne dahi mübtelâ olduğundan emniyyet olunamayacağı i'tikādiyle, mevcûd ve tedârüküne muktedir olduğu kırk-elli bin asker ve lâ-siyyemâ mukaddemçe topcu nâmiyle

---

1.s.83'ün sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve siyah mürekkeple yazılmış "Bâhir Efendi'nin zeyl ve 'ilâvesidir" kaydıyla, Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâvesine işâret edilmiştir.

2.Paşo : Başo (y)

tanzîm etdiği iki-üc bin mikdârı asâkir-i muntazama ile ibtidâ muhârebeye[1] Edirne'de ibtidâ[r] olunmasına ve bütün Rumeli['nin] ifsâd olunmasına karâr vererek esbâbına teşebbüs etmiş olduğu hâlde müşârun ileyh Süleymân Paşa, 'ukalây-ı rüzgârdan bir zât olunarak bu bâbda 'Ali Paşa'yı envâ'-ı desîse ve hiyel-âmîz sözler ile muhâbere vü mükâtebe ve va'd [ü] va'îd ile firîfte ederek Rumeli'den bu te'addîsini ve müdâhalesini çekdirerek 'afv u merhamet-i seniyyeye istinâden Yanya Kal'ası'nda kalmışidi. Müşârun ileyh Süleymân Paşa'nın işbu hidmet-i cesîme ve sadâkat-i 'azîmesi takdîr olunmayarak her ne sebebe mebnî ise mahv ü izâle ile mahall-i mükâfâtda mücâzât-dîde olarak Belgırad muhâfazasiyle def'-i siklet olunarak[2], me'mûriyyet-i [M[1] 85] mezkûra Kavanoz-zâde Hüseyn Paşa ser'askerliğiyle, ma'iyyetine me'mûr bir takım vüzerâya sipâriş olunup, maslahatın bu vechile tagayyür ve reng-i âhar kesb etdiğinden, müşârun ileyh 'Ali Paşa Rumeli'nden kat'-ı yed eylediğine nâdim ü peşîmân olmuş ise de vakt ü mevsimi geçmiş olmasiyle bi'z-zarûr üc-beş bin âdem ile Yanya Kal'ası'na kapanup, zahîre ve cebehânesi dahi beş-altı sene idâreye kâfî olacağından bu vechile 'ısyân ve muhârebeyi ihtiyâr ve bir cânibden dahi hezâr sûz [u] güdâz ile isti'fây-ı cürm ü hatâ ve 'afv u merhamet-i şâhâneyi niyâz ve ba'de-ezîn kendüsi Parga'da ikâmetle kûşe-i inzivâyı ihtiyâr ile yine vüs'i mertebe ibrâz-i hüsn-i hidmet edeceğini Der-bâr-ı merhamet-karâr'a inhâ vü istirhâm etmiş ise de makrûn-i müsâ'ade-i seniyye olmayarak gitdikce mu'âmele-i şiddet olunmuşidi. Me-'mûrdan mûmâ ileyhimûn dahi bir seneye karîb çalışmışlar ise de, muvaffak olamadıklarından cümleten 'azl ile her biri bir cânibe def'le Ser'askerlik ve Rumeli Eyâleti ilhâkan Mora Vâlîsi Hurşîd Paşa'ya tevcîh ile müşârun ileyh dahi Mora'yı za'f-ı hâl ile kethudâsı Sâlih Ağa nâm kallâş ve mürtekibi kā'im-makām nasbiyle bıragup Yanya'ya gelmiş ve mukaddemki me'mûrlara cânib-i Devlet-i 'aliyye'den akçaca i'âne olunmayup, kendi bedenlerinden sarfiyle muvaffak olamadıklarından, müşârun ileyh Hurşîd Paşa bâb-ı mesârıfı hadden efzûn feth ile Rumeli'yi soydukdan fazla, hazîne-i Devlet-i 'aliyye'den dahi külliyyetlü akça istid'âsına teşebbüs ile Tebedelenli'de külliyyetlü akça mudahhar olduğundan 'ahd-i karîbde def'-i gā'ilesiyle mutalsam defînelere mâlik olunarak, ol vakt istîfâ olunur zanniyle i'ânede kusûr olunmayup, hakîkaten pey-â-pey hazîneler irsâl olunurdu. Ve müte'âkıben Rum vak'ası zuhûriyle bu dahi magzûb 'Ali Paşa'nın ifsâdına haml ile anın gā'ilesi ber-taraf olduğu hâlde Rumlar'ın dahi şakāveti tabi'atiyle ber-taraf [olacağı] zu'm-i fâsidesiyle Mora ve havâlîsi keyfiyyeti gevşek tutılarak olanca i'âne vü himmet, magzûb-i merkūmun izâlesine sarf ü hasr ile tazyîkde kusûr [M[1] 86] olunmamış idi.

1.muhârebeye : + ibtidâ (y)

2.Burada zikri geçen Süleymân Paşa ile ilgili olarak s.84'ün sol kenarında aynı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Bî-çâre Süleymân Paşa mahall-i mezkûrda te'essüf ü ekdâr ile çok geçmeden irtihâl eylemişdir".

Vükelây-ı hâzıranın bu bâbda olan hamâkat u garazı fevka'l-'âde olarak, bir eyâlet-i cesîme re'âyâsı ve Akdeniz'de kâ'in bi'l-cümle cezâyir sekenesi ve Eflak takımı cümleten 'ısyân ederek hukūk-i kadîmelerinin meydâna çıkarılması iddi'âsiyle mâlen ve bedenen fedâyîlik yoluna 'azîmet etdikleri güneş gibi meydânda iken bu âteş-i 'azîmenin sükûnet ve söndürülmesine bakılmayup ve 'Ali Paşa'yı 'afv ile bu ugura sarf etmek gibi bir hüsn-i tedbîr meydânda iken ve müşârun ileyh dahi hemân bir nev' buna müte'ahhid olduğunu îmâ ve hidmet etmek şartiyle 'afvını niyâz eylerken, kat'â oralara sarf-ı efkâr olunmayup*, dehâlet edüp canına rây u emân (emâkin) verilmişiken ve tuğralı fermân-ı 'âlî ısdâr olunmuşiken, mahdûmu Velî Paşa ve anın mahdûmu on sekiz yaşında Mehmed Paşa ve Muhtâr Paşa ve Sâlih Paşa'nın i'dâmlarına kadar varılması nazar-ı 'âmmede ne sûretle girye görineceği azher mine'ş-şemsdir; zihî sadâkat ve hey hamâkat!

Ve ibtidây-ı muhâsaradan bu ana gelince iki seneyi tecâvüz edüp, 'Ali Paşa'nın sâlifü'l-beyân mahdûmlarının i'dâmı keyfiyyeti mesmû'u olarak belini bükmüş ve Letric Kal'ası'nın lağımla atılup, Hurşîd Paşa tarafından zabt olunmasiyle müşârun ileyhle beraber kapanmış olan kurenâ ve askerîsine dahi fütûr îrâs eylemiş ve bir cânibden dahi Hurşîd Paşa, altunu pâre yerine sarfla derûn-i kal'aya câsûslar göndererek envâ' va'd [ü] va'îd ile birer-ikişer celb eylemiş ve tışaru firâr ile müşârun ileyh Hurşîd Paşa'ya dehâlet edenlere rütbe ve akça ve hil'atin bezliyle, bu keyfiyyet dahi derûn-i kal'ada olanlara mün'akis olarak yirmi-otuz gün derûnunda, derûn-i kal'ada olanların bu sûretle tışaru firâr ile hemân 'Ali Paşa kırk-elli âdem ile kalmış ve tışarudan hücûm olunur vâhimesiyle müşârun ileyh bizzât cebehâne üzerine ikāmetle öyle bir şey vukū'u anda âteş vereceği Hurşîd Paşa'ya mün'akis olarak hücûma cesâret olunamayarak 'Ali Paşa'mn dahi celbine teşebbüs ile rây u emân verilmiş ve bunun üzerine pek çok mükâtebe vü muhâbere vukū'iyle 'Ali Paşa'ya [M[1] 87] emniyyet verilerek bi'l-âhıre İstanbul'a gidüp, Devlet-i 'aliyye'nin tahsîs edeceği mahalde ikāmet ve ta'yîn edeceği me'âşa kanâ'at etmek şartıyla Cenâb-ı Bârî Te'âlâ ve Peygamber-i zî-şân'ına emniyyet verildiğini mu'lin Hurşîd Paşa tarafından memhûr sened i'tâsiyle, binâ'en 'aleyh 'Ali Paşa dahi beş on âdemiyle kal'adan çıkup, Der-sa'âdet'e gidinceye kadar Yanya gölünde kâ'in sagîr adada ikāmeti ihtiyâr etmesiyle karagol altına alınarak, Hurşîd Paşa tarafından dahi sûret-i rızâ irâ'esiyle kal'a zabt ile hazîne ve mühimmât mahzenleri temhîr olunarak keyfiyyeti mine't-tafsîl Der-bâr-ı merhamet-karâr'a inhâ ve bu vechile 'afvı ve cânına emân verilmesini niyâz ü istirhâm eylemiş ve makrûn-i müsâ'ade olmayarak Hurşîd Paşa dahi istirhâmda ısrâr eylemiş ise de müs-

*."Müşârun ileyh 'Ali Paşa hakîkat-i hâlde ..... olunmayup" arasında yer alan Tepedelenli 'Ali Paşa ile ilgili bu değerlendirmeler çok az değişikliklerle ve esasa dokunulmayarak *Târîh-i Cevdet*, XII,34-35'te kaydedilmiştir.

mir olmayarak mu'ahharan i'dâmı bâbında şedîd bir kıt'a kat'iyyü'l-müfâd hatt-ı hümayûn-i celâdet-rîz[1] sâdır[2] olmağla, nâ-câr Hurşîd Paşa hatt-ı hümâyûn-i mezkûru ma'iyyet me'mûrlarından sâbık Mora Vâlîsi Köse Mehmed Paşa'ya teslîm ile i'dâmı çâresini ma'a't-te'essüf emr etmiş ve paşa-yı müşârun ileyh dahi hatt-ı mezkûru koynuna koyup ve arkasına birbiri üzerine iki kıt'a kocuk kürk geyüp, on-on beş âdem istishâbiyle göl peremesine süvâr olarak mezkûr adaya varup, 'Ali Paşa'nın mine'l-kadîm asdak-ı sâdıkı olan Topal Arnavud nâm âdemîsiyle ikâmet etdiği odaya girüp: "Hatt-ı hümâyûn geldi" deyü söyler söylemez 'Ali Paşa: "Vay kahpeler! 'Âkıbet icrâ etdiniz mi?" deyü Tobal Arnavud ile ikisi birden Mehmed Paşa'ya ve mukâbeleten Mehmed Paşa dahi 'Ali Paşa'ya ve tevâbi'âtı dahi Topal Arnavud'a piştov endâhtıyla Mehmed Paşa'ya isâbet eden kurşunların biri hatt-ı hümâyûna yapışup, dîğeri dahi kürkleri delüp vücûduna cüz'î rahne vermiş ve 'Ali Paşa'ya atılan kurşun dahi isâbetle pârelenüp ve sersemleyüp devrilmiş olduğu ve sinni seksani tecâvüz etmiş olduğu hâlde bî-çârenin hemân üzerine birkac âdem koyulup ve Topal Arnavud'u dahi birkac âdem yakalayup, ikisinin birden kârları itmâm ve tışaruda [M[1] 88] olan beş Arnavud ile sâ'ir âdemler birbirlerine kurşun atarak tarafeynden dahi cerh ve vefât vukū'iyle kusûruna hemân hâzır olan rây buyuruldusunun i'tâsiyle def' olunmuş ve hemân 'Ali Paşa'nın ser-i maktû'u Hurşîd Paşa['ya] gönderilerek 'âleme i'lân ve Der-sa'âdet'e müjde-resân tatarlar irsâliyle Rumeli'ye dahi buyuruldılar tastîriyle i'lân ü beyân-ı hâl[3] ve İzdin'de Mora Ser'askeri 'Ali Paşa'ya dahi mahsûs tatar ile tahrîr vürûd etmiş olduğundan, i'lân-ı şâdî zımnında yirmi beş pâre top endâht olunup, cevâben Hurşîd Paşa'ya tebrîknâme yazılmış ve üc günden sonra müşârun ileyhin ser-i bürîdesi Silahdâr-ı Ser'askerî Ahmed Ağa ile Der-sa'âdet'e irsâl olunarak vürûdiyle üc gün Seray meydânında turdırılup, ba'dehû Silivri-kapusu hâricinde mahall-i mahsûsda defn olunmuş ve kal'ada beraber bulunan maktûl-i müşârun ileyhin hafîdi İsmâ'îl Bey ile maktûl Velî Paşa'nın nezd[inde] bulunan Selîm Bey, sagîru's-sinn olarak 'afviyle Der-sa'âdet'de tevkîf kılınarak bâ-evâmir-i 'aliyye Anadolu ve Rumeli'nin üçer kullarına i'lâm-ı hâl olundu. Ve müşârun ileyh Hurşîd Paşa'ya bâlâsı taltîfi hâvî hatt-ı hümâyûn keşîdeli emr-i 'âlî ısdâr ve kılıc ve haftân ve ma'iyyet me'mûrlarına dahi serâsere dûhte birer

---

1.celâdet-rîz : جلاذيرز (y)

2.sâdır : sudûr (y)

3.Bu kısımlarla ilgili olarak s.88'in sol kenarında aynı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şöyle bir kayıt vardır. "Bâlâda beyân olundığı üzere maktûl-i merkûmun habsinde bulunan Beratlı İbrâhîm Paşa, istîmânından on gün evvel irtihâl-i dâr-ı bekâ ederek derûn-i kal'ada vâki' câmi' mezâristânına defn olunmuşdur. Ve 'Ali Paşa'nın cesedi dahi seray meydânına defn olunmuşdur ve zevcesi Tanaş Dâye (طناش دايه) nâm Nasrâniyye dahi Der-sa'âdet'e celb ile Rum Batrik-hânesi'nde tevkîf kılındı".

sevb semmûr irsâl olundu. Ve Silahdâr-ı mûmâ ileyhe dahi Dergâh-ı 'âlî Kapucu-başılığı ile 'atıyye-i seniyye ihsân buyuruldu.

Ve müte'allak buyurılan irâde-i seniyye ve mukaddem ta'yîn olunmuş olan ricâl-i Devlet-i 'aliyye'den Tezkireci Uzun Sâlih Efendi ma'rifetiyle maktûlün[1] ve gerek mahdûmlarının bi'l-cümle emlak ve çiftlikâtı tahrîr ve zabt olunmuş ve bu kerre dahi teşrîfât-ı seniyyenin îsâline me-'mûr Mîrahûr-i Şehriyârî ma'rifetiyle bi'l-cümle muhallefât ve hazînesi keşf olunarak üç-dört senelik me'kûlât ve tuz ve hatab ve kezâlik üç-dört sene pey-â-pey muhârebeye vâfî edevât-ı harbiyye mevcûd olup, sepet sepet şekerleme ve şekerli beksemâd ve fucı fucı hamr ve 'arak dahi mükemmel olup, cümlesi zabt ve ancak mücevherât nasılsa zâyi' olarak me'mûl [M[1] 89] vechile zuhûr etmamiş ve mevcûd olan nukūddan dört-beş bin kîse Hurşîd Paşa'ya ve beşer yüz kîse ma'iyyet me'mûrları vüzerâya 'inâyet buyurulmuş ve altı yüz kîse dahi Mora Ser'askeri 'Ali Paşa'ya vürûdiyle takımıyla askerin güzeşte 'ulûfelerine mahsûben i'tâ olunmuşdur. Birkaç yüz bin kîse me'mûl iken ol vechile zuhûr etmeyüp, maktûl-i müşârun ileyh hîn-i mahsûriyyetinde askerîye bezl ederek sarf etmiş ve birazını dahi mukaddemce Korfa'ya nakl ile emânet vechile birisine emânet kılmış ise de kime verdiği bilinemediği şâyi'asiyle bakıyye kalan otuz bin kîse mikdârı nukūd altun mübâşirîne teslîmen Der-sa'âdet'e irsâl olundığı istimâ' olunmuşdur. **Ancak** hakîkaten ol mikdâr değil ve her ne kadar telef olsa bile daha ziyâde akça zuhûru me'mûl ve ashâb-ı[2] vukūfun dahi ifâdesi tasdîk etmiş ise de bu kıssanın aslı dırâz ve tatvîlinde fâ'ide az olup, ancak 'Ali Paşa gā'ilesi ber-taraf olmuş ise de zehâb olundığı vechile Rum 'ısyânı gevşemeyüp, belki şiddetlenmiş olmasiyle bu bâbda Hâlet Efendi'nin mukaddemçe yağlı ballı söylediği sözlerin kâzib çıkmasından ve bu esnâda yeniçeri eşkıyâsı dahi kāmeti azdırmış olmalarından ve bu dahi Hâlet Efendi'nin desîsesiyle ba'zı tasannu'âtına haml ile bu sebeblerden dolayı Ser-berber-i hazret-i Şehriyârî 'Ali Ağa, efendi-i müşârun ileyhe ney-zen bakınağa başlamış olduğu ve miyânelerine burûdet girmiş idüği mervî ve Enderûn-i hümâyûn ağavâtından Kandilli Mustafa Ağa-yı dil-ârâm'ın dahi bu esnâda mâbeyn-i hümâyûna alınarak Ser-kitâbetî 'unvânı verildiği istimâ' olunmuşdur*.

Zikr-i nasb-ı Ser'asker-i Mora

Bâlâda zeyl ü tafsîl olundığı üzere İzdin'de mukîm Mora Vâlî ve Ser'askeri 'Ali Paşa, kemâl-i zarûret ü ihtiyâc ve sâ'ir esbâbdan dolayı ilerü gitmeğe muvaffak olamayup, Tebedelenli gā'ilesi ber-taraf oluncaya kadar İzdin ve havâlîsi muhâfazasında bulunulması emr olunmuşidi. **Ve mine'l-**

1.maktûlün : maktû[l]lere (y)
2.ashâb-ı : اصحاب (y).
*."**Ve ibtidây-ı** muhâsaradan ..... olunmuşdur" kısmı değişik ifâdeler, ihtisâr ve Ül'den bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,31-35'te kaydedilmiştir.

kadîm mesbûk olduğu vechile müşârun ileyh ma'iyyetine me'mûr vüzerây-ı 'izâm hazerâtı, her biri birer husûsu vesîle-i nefsâniyyet ederek dürlü dürlü zemînler ile si'âyet ve gûyâ sâlifü'l-beyân [M' 90] Yenişehir'den müretteb, mahlût[1] kırk bin kil zahîreyi, Ser'asker-i müşârun ileyh kimesneye ta'yîn vermeyüp, ekserîsini furûht ile celb-i menâfi' eylemiş olduğunu, Ser'asker-i müşârun ileyh Hurşîd Paşa'ya hılâf-ı vâki' inhâ eylemişlerdir.

Ne gadr-i sarîh u hılâfdır ki, hayli vaktden berü çend vüzerây-ı 'izâm dâ'iresine ve askerlerine ve ma'iyyet-i ser'askerîde olan on bine karîb askerin süvârî ve piyâdesine nân u yem ta'yînâtları i'tâsiyle yedlerinden makbûz senedi alınup, şu kadar ki zahîre üzerine me'mûr olan müteveffâ Vâlide Kethudâsı Yûsuf Ağa Mühürdârı Râgıb Efendi'nin birâderi Alyanak 'Ali Efendi nâm şahs, bi-lâ-me'âş hidmet etmesiyle anın ba'zı mertebe irtikâb etmesi maznûn olduğundan, bunu kalıb-ı âhara ifrâğ ile sâlifü'z-zikr vukū' bulan inhâ vü igfâl[e] müşârun ileyh Hurşîd Paşa dahi hemân i'timâd ile mukaddemki istirkābından dolayı beş 'ilâvesiyle Bâb-ı 'âlî['ye] sû'-i inhâ vü tahrîr etmişdir. Ve çünki usûl-i Devlet-i 'aliyye'de meselâ Zeyd'in 'Amr hakkında vukū'a gelan 'azviyyâtını tahkîk ü isti'lâm etmeyüp ve muhâkeme eylemeyüp ve 'Amr'i söyletmeyüp, hemân i'timâd u i'tikād ederek müstehakk-ı 'itab u gazab olageldiğinden, bu kabîlden olarak müşârun ileyh hakkında teveccühât-ı hasene-i mülûkâneye halel îrâsiyle infi'âl-i pâdişâhî vukū' buldığı rivâyet ve hiss olunmağa başlamışıdı. Ve müşârun ileyh dahi zâten ashâb-ı cerbezeden olmayarak tebri'e-i zimmete muvaffak olamamış ve tebri'e-i zimmet ise ilerü gidüp Mora'nın külliyyen fethi mümkin olamaz ise de derûn-i Mora'ya olsun girilmeğe menût olup, mevkūfun 'aleyhinden bir akça mevcûd olmayup, bu hâl-i perîşânî ile ilerü gidilse bile Rendine Boğazı'na varılmaksızın Mehmed Paşa ve Behrâm gibi bozılarak perîşânen Hudâ ne-gerde vukū' bulacak 'avdet ü ric'atde 'adû-yi dîn gayri gereği gibi şîrînleyeceği der-kâr ve bi'l-farz "'alâ bahtike" diyerek müşârun ileyh cesâret edecek olsa bile vüzerâdan ve gerek askerîden kimesnenin cesâret edüp gitmeyeceği bi'd-defe'ât müzâkere olunarak Mahmûd Paşa ve sâ'ir vüzerâ ceffe'l-kalem [M' 91] cevâb-ı red i'tâ etmişler idi. Ve müşârun ileyh dahi bu keyfiyyeti birkac def'a Bâb-ı 'âlî'ye inhâ etmiş ise de müsmir olmayup, Hurşîd Paşa'mn tatlıca inhâlarına i'timâd ile müşârun ileyhe gelan cevâb-nâmelerde serzeniş ü tevbîhden 'ibâret olmasiyle, müşârun ileyh dahi me'yûs olarak hâb u râhatı terk ile otuz-kırk sâ'atde gücle bir lokma nân ekl edebilüp, bâb-ı tevekküle intisâb ile zuhûrât-ı gaybiyye-i İlâhiyyeye intizâ[r] eylemekde olup, nezd-i Devlet-i 'aliyye'de dahi ba'de-ezîn müşârun ileyhden hüsn-i hidmet me'mûl olmayarak Mora maslahatının dahi müşârun ileyh Hurşîd Paşa'ya tahmîliyle mümâşâta mecbûr bulunmuş ve müşârun

1.mahlût : محلوط (y)

ileyh Hurşîd Paşa ise zâten 'akl u dirâyetden behr[e]-yâb olmayup, Devlet-i 'aliyye'nin verdiği nüfûz sâyesinde kötü dahi yapsa eyü görinerek, hemân 'aklına gelan husûsun bi-lâ-te'emmül icrâsiyle anın tahtında zuhûr eden fenâlığı dahi bezl-i emvâl-i Devlet-i 'aliyye ile kavme yedirerek, hele Tepedelenli vak'asının hıtâmından sonra[1] vukū'a gelan iltifât-ı pâdişâhîyi hazm edemeyüp, *menem gayr nîst** terânesiyle dem-sâz olarak 'azamet ü tekebbürü kāt-ender-kāt ziyâdeleşdirüp ve şükr [ü] şikâyeti nezd-i Devlet-i 'aliyye'de müsmir olarak müşârun ileyhin ser'askerlikden 'azliyle Dıramalı Mahmûd Paşa'nın nasbı lüzûmunu Der-bâr-ı sa'âdet-karâr'a inhâ ve ol vechile iktizâsı icrâ olunup, ser'askerlik emr-i 'âlîsi, Ser'asker-i kebîr 'unvânı neşriyle müşârun ileyh Hurşîd [Paşa] cânibinden müşârun ileyhe vürûd eden müşârun ileyh 'Ali Paşa'ya, gerek cânib-i Devlet-i 'aliyye'den ve gerek Hurşîd Paşa tarafından ma'zûliyyet veyâ bir hareket ve me'mûrîne dâ'ir "lâ ve na'am" bir gûnâ tahrîrât vürûd etmamişdir.

Vukū'ât-ı garîbe

Sâlifü'z-zikr maktûl Tepedelenli 'Ali Paşa'nın birçok vaktden berü Dîvân Kitâbeti hidmetinde bulunan şehriyyü'l-asl Selmân Efendi, merhûm-i müşârun ileyhle beraber kal'aya kapanmış olduğundan bu def'a mûmâ ileyh dahi hurûc ve dehâlet ile cerâyim-i sâbıkası 'afv buyurılarak bâ-irâde-i seniyye Eğriboz Muhâfızı, Kā'im-makām-ı esbak Cerhacı 'Ali Paşa'ya intisâb [M[1] 92] etdirilmiş ve 'Ali Paşa gā'ilesi ber-taraf olmasiyle müşârun ileyh ve Yanya me'mûrlarından Kapudan-ı esbak Hasan Paşa İzdin'e me'mûr olarak ser'askerlik tebeddülünden mukaddem ol vechile İzdin'e vürûd ve ikāme olunarak müte'âkıben Şehinşâh-ı devrân el-Gāzî Sultân 'Abdülmecîd Hân efendimizin velâdet-i hümâyûnları şeref-vukū'iyle i'lân-ı şâdîyi mutazammın şeref-sûdur eden evâmir-i 'aliyyeden Rumeli'nin sol kolu me'mûru tatar, me'mûr-i kırâ'ati olduğu emr-i 'âlîyi İzdin'e getürmüş olmağla, bi'l-cümle vüzerây-ı 'izâm cem' olarak dîvân tertîbiyle emr-i 'âlî-i mezkûr, mûmâ ileyh Selmân Efendi'ye kırâ'at etdirilmiş ve yevm-i mezkûrda efendi-i mûmâ ileyh, Hazînedâr Reşîd Beyefendi'den: "Çokdandır yalancı dolma arzu ederim, mümkin ise ihzârını recâ ederim" demesiyle, mîr-i mûmâ ileyh dahi ol günün ahşamısma hânesine da'vet[2] etmiş[3] ve Fakîr-i Muharrir dahi beraber ikāmet etmekde olduğumızdan muntazır olınıl-

---

1.Söz konusu Hurşîd Paşa ile ilgili olarak s.91'in sağ kenarında aynı kaligrafî ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "'Ahd-i karîbde müşârun ileyhin ifâde-i kizbiyyesi meydâna çıkup, Devlet-i 'aliyye vâkıf-ı ahvâl olmuş ise de çâresi fevt olmuşdur".

*."منم غیر نیست" = Kendimden başkasını tanımam" anlamına gelen Farsça bir deyimdir.

2.da'vet : دعوت (y)

3.etmiş : + ve Fakîr (y)

dığı hâlde efendi-i mûmâ ileyh dahi bi'l-icâbe gelerek ba'zı 'ayş [u] nûş esnâsında efendi-yi mûmâ ileyhin uşağı ve mahbûbu bir Arnavud tâzesi içerü girüp, efendi-i mûmâ ileyh dahi mecbûriyyeti cihetiyle anın dahi ku'ûdunu iltimâs etmesiyle ruhsat verilüp, ba'dehû ta'âm ihzâr olunmuş ve tenâvül ile ba'de't-ta'âm el yıkamak esnâsında efendi, uşağıyla Arnavudça ba'zı lakırdı ederek en sonra: "Mori" dimiş olduğunu müte'âkıb yasdık üzerinde bulunan Fakîr'in sîm devâtım, merkūm uşak el cabukluğu ile alup, beyâz 'abâsı altında beline sokmuş olduğu müşâhede olunarak derhâl tışaru hurûc ile hazînedâr-ı mûmâ ileyhin mu'ahharan hengâm-ı sadâretinde Kavas-başısı bulunan Hüseyn Ağa'ya keyfiyyet-i vâkı'ayı ifâde ile Selmân Efendi kahveyi içdiği gibi istihsâl-i ruhsatla 'avdet etmiş ve merkūm uşak dahi ayakkabını, sâ'ir ayakkablarıyla karışmış olduğundan, bulup gidinceye kadar girü kalmışidi. Mûmâ ileyh Hüseyn Ağa yanına varup latîfe ile: "Efendi'nin devâtını almışınız, latîfe ise de gayri bu kadar müddet kifâyet edeceğinden devâtı verin" [M[1] 93] demesiyle uşak inkâr etmiş ve Hüseyn Ağa dahi tîzdestlik edüp, oğlanın belindeki sîm pištovları çiftiyle çeküp almış ve: "Ne vakt devâtı getürür isen, ol vakt pištovları veririm" deyü söyleyerek odaya girmiş ve merkūm dahi biraz tefekkür ve tevakkuf ile uşakların odasına girüp: "Latîfe etmişidim" deyü devât-ı mezkûru teslîm ile pištovlarını alup gitmişdir. Ertesi gün keyfiyyet-i vâkı'a İzdin mütevattınlarından maktûl Velî Paşa Haftancısı Selîm Ağa'ya ifâde olundukda, mûmâ ileyh Selmân Efendi, 'Ali Paşa'nın hayâtında hidmetinde bulunduğu ve agniyâdan olduğu hâlde dahi kangı vücûh-i Yanya'nın hânesine ve yahud bir mübâşir gelüp anınla mülâkāt etse, sâhib-i hânenin zî-kıymet eşyâsından birisi gözine göründiği gibi anı taleb[1] edüp almak veya çaldırmak mizâc-ı kadîmesinden idüğüni ve "Mori" lafzı dahi Arnavudca "Al" dimek olduğunu ifâde etmişdir. Mûmâ ileyh Selmân Efendi mu'ahharan Der-sa'âdet'e 'azîmetle hıfz-ı lisân edemeyüp, bu töhmetle Adana'ya nefy ve anda i'dâm olunmuşdur; *tecâvezallâhu 'an seyyi'âtihî**.

Ve buna misâl olarak Paris agn[iy]â vü kibârından birisi da'vet olundığı ziyâfetlerde sîm kaşık ve çatal misillü eşyâdan bir takrîb cebine yerleşdirüp, sirkat etmeği mu'tâd edinmiş olduğu Fransa'da bulunduğumuz evânda istimâ' olunmuşdur.

Vürûd-i Ser'asker-i kebîr Hurşîd Paşa be-câ[nib]-i İzdin

Sâlifü'l-beyân Mora Ser'askeri'ni ve ma'iyyetine me'mûr olacak vüzerâ ve mîr-i mîrân ve a'yânân ve askerîyi tefrîk u tanzîm etmek üzere me-

---

1.taleb : + taleb (y)

*."تجاوز الله عن سيئاته" = Allah günahlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

'mûr olarak ol vechile Yanya'dan hareket ve bu esnâda İzdin'e vusûl ile[1] iki sâ'at ilerüsünde İzdin Ovası'ndan cereyân eden Almanya Nehri civârında nasb-ı hıyâm ile çend gün ikâmet ve Ser'asker-i Mora Mahmûd Paşa'ya gelan[2] tenbîhât ve ta'lîmât-ı mukteziyyeyi tefhîm ü ifâde ve ma'iyyetine Erîb Ahmed Paşa ve Anabolu Muhâfızı Moralı 'Ali Nâmık Paşa ve Kassâb-başı Hasan Paşa ve Eğriboz Muhâfızı Çerhacı Paşa ve İzdin'de mevcûd mîr-i mîrân ve Tavaslı 'Osmân Ağa ve Rum a'yânlarından Köbrili A'yânı [M[1] 94] Emîn Ağa ve Köstendil A'yânı Celebi Ağa ve Palanga A'yânı Nu'mân Bey ve Petric (بتريج) A'yânı Destân Bey ve sâ'ir ekser Rumeli kazâları a'yânları dahi kazâları askeriyle mevcûd olarak, cümlesini Ser'asker-i müşârun ileyhin ma'iyyetine me'mûr u ta'yîn ederek nehr-i mezkûr köprüsünden cümle askerî ve etbâ'îyi ta'dâd ederek öte tarafa imrâr etmiş ve gir[ü] kimse gecmamek içün köprü başına me'mûrlar ik'âd etmiş ve kendü cânibinden 'ulûfesi verilmek üzere üç-dört bin mikdârı süvârî ve piyâde Arnavud askeri Zekeriyyâ Debre nâm ser-kerde ma'iyyetiyle dahi bi't-ta'dâd imrâr olunmuş ve Sivas Vâlîsi Süleymân Paşa bir takrîb Ser'asker-i kebîr'e hulûl ile İzdin muhâfazasında tevkîf olunmuşdur.

Ser'asker-i sâbık 'Ali Paşa ile dahi mülâkât ederek müşârun ileyh ser'askerlikden infisâl ile henüz bir gûnâ me'mûriyyeti zuhûr etmamiş olmasiyle, zuhûr-i me'mûrîne kadar İzdin'da ikâmet ve yahud Ser'asker-i müşârun ileyh ma'iyyetiyle ihtiyâr ederek beraber Mora'ya 'azîmetde muhtâr olup, şu kadar ki ilerü 'azimetde selâmet der-kâr ve İzdin'de ikâmetde vehâmet âşikâr idüğüni dahi lutfen îmâ etmesiyle, müşârun ileyh 'Ali Paşa dahi ilerü 'azîmeti ihtiyâr eylemiş olduğundan, ma'iyyetinde bulunan Arnavud askerinin güzeşte 'ulûfe matlûbları, Ser'asker Hurşîd Paşa tarafından temâmen i'tâ olunarak çürüğü ve sağlamı tefrîk u ta'dâd olunarak, işe yarar takımı mûmâ ileyh Zekeriyyâ[3] Debre ma'iyyetine ta'yîn ve bi't-ta'dâd geriden imdâd olunmuş ve müşârun ileyh 'Ali Paşa dahi kadîmden hidmetinde bulunan delîl ve tüfengci-başılar ma'iyyetlerinde olan bin nefere karîb süvârî ve dâ'ire halkı ile köprü-i mezkûr murûr olunarak hayme-nişîn olunmuşdur.

Ve sâlifü'l-beyân zahîre furûhtu lekesinden dolayı zahîre-i mezkûre üzerine me'mûr bulunan Alyanak 'Ali Efendi su'âl ü hisâb zımnında Ser'asker-i kebîr tarafından tevkîf ve göz habsine verilmişdir.

İşbu imrâr olunan asâkirin cümlesi ve dâ'ireler halkı ve topçu takımı ve harbendegân ve 'akkâmânın cümlesi yirmi beş bin nefere yakın insân olarak, Ser'asker-i kebîr-i müşârun ileyh cânibinden bir bir ta'dâd oluna-

1.ile : + ile (y)
2.gelan : كان (y)
3.Zekeriyyâ : ذيكير (y).

rak, ez-gayr-i hademe-i vüzerâ ve mîr-i mîrân ve me'mûrîn-i sâ'ire, süvârî ve piyâde nâm kırk bin nefer 'ulûfeli asker sevk [M! 95] olundığı şâyi'asiyle Bâb-ı 'âlî'ye inhâ ve bu vechile müretteb olan 'ulûfelerinin hazîne-i mîrîden i'tâsı lüzûmunu tatlıca tahrîr ü inbâ eylemiş ve cânib-i cenâb-ı pâdişâhîden bu kerre dahi işbu hidmet-i cemîlesi zımnında tahsîn ü âferîne şâyân kılınmışdır. Ancak 'ulûfe-i mezkûre, cânib-i hazîne-i mîriyyeden Ser'asker-i müşârun ileyh cânibine gönderilmiş ise de âtiyyü'z-zikr ordunun arkası kapanmış olduğundan, mezkûr 'ulûfe orduya [vâsıl olmadığı ve] akça vürûd etmediğinden mâ'adâ bâb-ı muhâbere ve mükâtebe kapanup, Ser'asker-i müşârun ileyhin bir şukkasına dahi dest-res olunamamış. **Halbûki** ordu-yı mezkûrda olan askerin ekserîsi vüzerânın olarak, anların 'ulûfeleri bedenlerinden i'tâsıyla Hurşîd Paşa'nın 'ulûfe nâmında göndereceği akça, sâlifü'l-beyân ta'yîn eylediği Zekeriyyâ Debre ma'iyyetiyle sevk olunan yedi bin mikdârı Arnavudlar'a munhasır olup, Devlet-i 'aliyye ahvâl-i hâzıraya kesb-i vukûf edemamişdir. Çünki müşârun ileyhin Kapu Kethudâsı, zâhirde Hâlet Efendi'nin Mühürdârı Sa'îd Muhibb Efendi olarak, bâtında kendüsi olmağla, Ser'asker-i müşârun ileyhe beher husûsda mahremâne ne'vechile ta'lîmât gelür ise ana göre Bâb-ı 'âlî['ye] inhâ eder idi*.

Ve Nüzül Emîni bulunan Kara 'Osmân-zâde Ya'kūb Ağa dahi servet-i sâbıkası şöhretiyle ordu-yı hümâyûnu idâre etmek üzere me'mûr olarak imrâr olunmuş ve mûmâ ileyh ise ibtidây-ı me'mûriyyetinde kendüsünde bir akça olmayup ve Devlet-i 'aliyye'den dahi bir guruş verilmeyüp, değil ordu-yı hümâyûn, yüz neferi bile bir gün idâreye muktedir olmadığını ve zenginlik lafzı selefde kalup, el-hâletü hâzih müflis olduğunu eymân-ı gılâz ile ifâdeden hâlî değil ise de, işbu i'tizârını Ser'asker Mahmûd Paşa'ye edebilüp, Ser'asker-i müşârun ileyh ve Nüzül Emîni mûmâ ileyh ise Ser'asker-i kebîr'in 'azamet ü nahvetinden ve gazab u şiddetinden havf u ihtirâz ederek orduca lüzûmu olacak akça ve sâ'ir mühimmât ve edevâtça bir söz söylemeğe cesâret edemeyüp, "Hemân emr ü fermân efendimizindir" sözüyle vedâ' ederek köprü-i mezkûr murûr olunmuşidi. **Mahall-i mezbûrda** bir gün, bir gice ikāmetle herkes şimdiden nefsine düşüp, [M! 96] birer-ikişer günlük yem ve yiyeceklerinin istishâbiyle salkım saçak mahall-i mezkûrdan fekk-i ikāmetle Fondana Derbendi tarafına 'azîmet ve Ser'asker-i kebîr dahi bâlâda beyân olundığı üzere Sivas Vâlîsi Süleymân Paşa'yı İzdin muhâfazasında terk ile kendüleri Yenişehir-i Fenar'a 'avdet eylemişlerdir.

Ordu-yı mezkûr minvâl-i meşrûh üzere derbend-i mezkûr tarafına 'azîmet edüp, ol gün derbend-i mezkûrun berü tarafında olan ovaya bi'l-vusûl ol giceyi orada imrâr ile yemîn ü yesâra ve ilerüye me'mûrlar ve kara-

*."Çünki müşârun ileyhin ..... eder idi" kısmı hemen hemen aynı ifâdelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,23'e kaydedilmiştir.

gollar ta'yîniyle ahvâl-i düşmen bi't-tehattî eşkıyâdan ferd görilemeyüp, çibâl ü ormanlarda tesettür etdikleri anlaşılmış, ancak sâlifü'z-zikr Köse Mehmed Paşa'nın mukaddem ol taraflara vüsûlünde ovada olan bi'l-cümle kurâ ve tâ Mora Derbendi'ne kadar Livadya ve İstefe şehirleri cümleten ihrâk bi'n-nâr olduğundan, cümle bir yâbân olarak sudan gayri bir şey bulunamayup ve mevsim dahi temmuz evâ'ili olarak sıcak ve harâretden ve şemsin te'sîrinden hemân ilk günden ba'zı keyifsiz ve bî-dermân vukū'a başlayup, bu makūlelerin tedâvîsiyçün bir nefer hekîm bile olmayup ve nakilleriyçün araba ve mekkârî hayvanı dahi olmadığından, o makūlelerin rufekâsı himmetiyle götürebilindiği hâlde himmet olunup, mümkin olamayanlar haste ve hâlet-i nez'de olduğu, bir yâbânda terk ve sâhibine emânet olunmasından gayrı çâre bulunamayarak leyle-i mezkûrede herkes buldığı ve mevcûdîni ekl ile 'ale's-sabâh ber-vech-i emniyyet ve derbend-i mezkûrun iki sâ'at mesâfesi olarak murûr ile Livadya Ovası'na düşilerek minvâl-i mezkûr üzere ol gice dahi orada ikāmet ve ertesi gün İstefe'ye varılup, bir gice dahi orada ikāmetle ertesi sabah Çerhacı 'Ali Paşa altı sâ'at yesârda vâki' me'mûr-i muhâfızı olduğu Eğriboz cânibine beş-altı yüz kadar tebe'asıyla 'azîmet ve ordu-yı mezkûr dahi Mora Derbendi'nin on sâ'at mesâfede kâ'in ibtidâki menzili olan Kundura (قوندره) nâm karyeye vuslat ile ol gice anda ârâm olunmuş ve karye-i mezkûrede evvel gelenler ba'zı zahîre kuyuları keşfiyle mikdâr-ı vâfî yulaf ve kokoroza [M' 97] dest-res ve yağma ile yulafı hayvânâta ve kokorozu dahi kaynadup ekl ile iktifâ olunmuş ve sonra vürûd edenler dahi akçasıyla alınağı ihtiyâr eylemişdir. Ancak bu menzilde ve gerek ilerüsünde Havzlar nâm mahalle kadar yirmi sâ'atlik mesâfede kat'â su bulunmayup, konak köylerinde kadîmî olan kuyularla sükkânı idâre olup, bu kerre ordunun vürûdu haberi re'âyâ eşkıyâsının mesmû'u olduğu gibi kuyuları taş ile doldırup, birer ikişer kuyu açık kalmış ve mevcûd hayvânât ve insâna gayr-i kâfî olarak menzil-i mezkûrda iki 'aded su kuyusu bulunarak, asker ve tebe'a bayağı birbirini öldürmek ve kuyuya atmak derecesine resîde olarak kimesne taviyyetine[1] sûret-i rızâ göstermeyerek hayli 'arbede vukū'iyle hezâr mihnetle sabâh olarak hareket olunmuş ve haste olarak nakl mümkin olamayarak çend nefer askerî piyâde bî-çâreleri feryâd ve âh [u] enîn etdiğine bakılmayarak küffâra kurbân olmak üzere terk ile yola çıkılmış ve yine on sâ'at mesâfede kâ'in Megara (مغره) nâm derbend karyesine kadar yollar ziyâde sarb ve ba'zı orman ve bataklık olarak sudan dahi eser olmamağla, hevânın harâreti ve şemsin te'sîriyle piyâde neferâtdan bu yolda 'ale't-tahmîn üç yüz mikdârı insân susuzlukdan harekete mecâl kalmayarak yolda düşüp kalmış ve hayvânâtdan dahi bu vechile sakatlık vukū' bulmuş ve top-keşân bârgîrlerin dahi birazı durarak başını kessen ilerü gidemeyerek terkiyle, bu menzilde Kerbelâ'dan bir nişâne vukū' bulmuşdur. Ve ba'zı sü-

1.taviyyetine : تويتنه (y)

vârîlerin matharalarında su bulunmuş ise de şemsin te'sîriyle kaynama derecesine gelerek icilemamişdir. **Devr-i Âdem'den berü** bu misillü susuz ve zahîresiz tevekkül ordusu vukū'u mesbûk olmayarak, istimâ' olunmamışdır.

Bu menzil dahi tahrîr ü ta'rîfden bîrûn olarak hezâr mihen ü meşâkk ile tayy olunarak ahşam üzeri mezkûr Megara'ya (مغره يه) vusûl ile bu karyede ancak bir kuyu su bulunmuş olduğundan etrâfında birkac bin kişi cem'le bayağı muhârebe ile birkac kişi dahi kuyuya düşmüş ve mahşer gibi nefsî nefsî olarak etbâ'dan vezîre bile imdâd ü i'âne olunmamasiyle, Fakîr'e göre ise su tedârükü emr-i muhâl olup, [M[1] 98] ol günü bir mikdâr beksemâd ile keş ta'bîr olunur peynirden[1] bir mikdârına dest-res olunarak ekl olunmuş olduğundan, şemsin harâretine bu dahi munkalib olarak harâret iki mertebede olup, sudan dahi kemâl-i ye's ile hayvândan nüzûl ile "Allah için su" diyerek bayılup düşmüş olduğum hâlde, şürefâdan ak sakallu bir zât Fakîr'i doğruldup ve arkamı tutup, elinde bir kebîr bakır kalaylı meşrebe ile âb-ı hayât bahş ederek, nûş olunmuş ve ol zât gā'ib olup gitmiş olduğu hâlde 'aklım başıma gelüp, ayağa kalkarak zât-ı mezkûr taharrî olunmuş ise de bulunmayup ve bildiğim kimesne dahi olmadığından şekl-i şemâ'ili tahayyül ile Hızır ve erenlerden imdâd-ı İlâhiyye olduğundan şübhe kalmamağla, Bârî Te'âlâ hazretlerine hezâr şükr ü hamdle hayvânımı yederek refîkim olan Hazînedâr Reşîd Beyefendi'nin haymesine varılarak keyfiyyet-i vukū'u takrîr ü ifâde olundukda, kendüsi dahi henüz suya dest-res olamayup ve kimesneden imdâdın vukū'u olmadığı hâlde, ol vechile Fakîr'e suyun vusûlü, 'inâyet-i gaybiyye olduğunu anlar dahi tasdîk etmişdir. Ol giceyi genclik hâlinde mübtelâ olunan elem ü ıztırâbdan netîce-i hâlimizi tefekkür ile bükâ ederek ve gâh 'inâyet-i hazret-i Bârî ile mütesellî olarak sabâh ve tulû'-i şems ile 'âlem münevver oldukda, göç borusu çalınarak hareket ve emsâli misillü bu menzilde dahi yirmi-otuz nefer haste terk ile kezâlik on sâ'at mesâfede vâki' Havzlar nâm mahal arzûsuyla bu yolda dahi susuzlukdan ba'zı telefât-ı insân ve hayvân vukū'iyle mevki'-i mezbûra bi'l-vusûl burada suyun ziyâde kesretiyle câhil bulunan kesân birden bire kendüsüni ve hayvânını suya verüp, bi-hikmetillâhi Te'âlâ hayvân sudan tahlîs olunamayup, tâ çatlayıncaya kadar su içerek bu kerre de bu vechile hayvân telefâtı vukū'iyle bu bâbda aslıâb-ı tecribe ve ma'lûmât: "'İbâdullâh! Hayvânınızı birden bire su vermeyin ve ağzındaki gemini almayın, zîrâ zabt olunamayup telef olur" deyü nidâ vü feryâd etmeleriyle herkes âgâh olarak intibâh gelmişdir. **Bundan sonra** sudan zahmet çekilmeyüp, ancak yem ve yiyecek [M[1] 99] tedarükü gücleşmişidi. Sâlifü'l-beyân derbend köyünde dest-res olunan kokorozdan bakıyye elde bulunan kokorozdan haşlanup it'âm ile kanâ'at olunmakda idi.

1.peynirden : پنایر dan (y)

Ertesi menzil altı sâ'at mesâfede kâ'in ovada ve Salona Körfezi'nin nihâyetinde leb-i deryâda Gördös Kal'ası olup, ancak bu yolun dahi dört sâ'at mahalli dahi derbendin en sarb mahalli olarak ba'dehû iki sâ'at mesâfesi ova ve selâmet ise de işbu dört sâ'at mahalden topların naklinde su'ûbet görinüp, ibtidâki hareketden berü ve vüzerây-ı 'izâmdan beher gün birer zât topların nakl ü murûruna nezâret etmek üzere taraf-ı ser'askerîden me'mûr olarak yevm-i mezkûrda dahi Erîb Ahmed Paşa'nın nevbeti idi. Bu vechile ertesi gün yola çıkılarak râh-ı mezkûru tayy ile Gördös'e vusûl bulunmuş ve kasabayı ihrâk ile Rum eşkıyâsının henüz firâr etdikleri ba'zı 'alâyimden hiss olunmuşdur. Ve kasaba-i mezkûr[da] bakıyye-i ihrâk ba'zı mertebe zâd ü zahîre bulunarak mal bulmuş Magribî gibi herkes yağmâ eylemişdir. Sâhile bir sâ'at mesâfede kâ'in cebel-i refî' üzerinde asıl kal'aya varılarak eser-i insândan kimesne görilemeyüp, teharrî olunur iken bir megara derûnunda Gördös hânedân-i kadîminden Kâmil Beyefendi bî-çâresi henûz şehîd olarak kanı cereyân etmekde olduğu müşâhede ve vâlide ve 'ayâli ve iki nefer evlâdı ber-hayât bulunup, bî-çâreler istintâk olundukda: "Müddet-i medîd burada eyâdî-i küffârda esîr ü habs ile mîr-i mûmâ ileyhi servetle meşhûr olduğundan teharrî-i emvâl zımnında tazyîk ile imrâr-ı eyyâm olunmakda iken, bu sabâh biraz küffâr gelüp bu vechile mîr-i mûmâ ileyhi bıcak ile şehîd ederek bizlere ta'arruz etmeyerek savuşup gitmişler ve keyfiyyeti tefekkür hâlinde iken lillâhi'l-hamd sizler ile müşerref olduk" deyü bükâ vü giryâna başlamışlar ve çırçıplak olduklarından setr edecek mertebe cânib-i vüzerâdan biraz eşyâ verilüp, aşağı kasabada ba'zı yanmayarak bakıyye kalmış hânelerden birine ikâme ve şehîd-i mûmâ ileyhi dahi kal'a kabristânına tedfîn ile kal'aya biraz mustahfız [M[1] 100] neferâtı ikâmesiyle aşağı ovaya atılup, toplardan beş kıt'asının derbend balkanından sökdirilemeyüp ve yanlarında dahi kimesne kalmayarak küffârdan dahi ormanlar derûnundan ba'zı kurşun atılmağa başladığından, yanında bulunan topcular dahi cûylamağa vakit bulamayarak hemân bârgîrlerin kayışlarını keserek topları olduğu mahalde terk ile geldiklerini topcular ifâde etmiş olduğundan, henûz muhârebe olmaksızın kebîr 'obüslerin şimdiden derbendde terkinden dolayı Ser'asker Mahmûd Paşa'nın can başına sıçrayup, derhâl biraz süvârî ta'yîniyle beheme-hâl topların kurtarılmasına sa'y edüp, mezbûr süvârîler ber-vech-i me'mûriyyet 'azîmetle topların olduğu mahalle bir kurşun menzili yakîn vardıklarında, küffârın galebelik ile mezkûr topları ormana çekmekde oldukları müşâhede olunmuş ve ormandan süvârîlerin üzerine kurşun atılmağa başlamış olmasiyle yaklaşmağa cesâret edemeyerek, me'yûsen 'avdetle giceye kalarak gelüp keyfiyyet-i vâkı'ayı ifâde ve mezkûr toplardan kat'-ı ümmîd ile Ser'asker Mahmûd Paşa cânibinden topların me'mûru bulunan Erîb Ahmed Paşa'ya ba'zı mertebe serzeniş olunmasiyle, müşârun ileyh tarafından dahi sûret-i istihfâfda cevâb verilerek şimdiden

miyânelerine burûdet girmiş ve bu hâlin netîcesi vahîm olduğu görünmüşdür.

Bir fenâlık daha, eğerci düşmenle bi-lâ-muhârebe Gördös'e kadar gelinmiş ise de siyâk-ı hâle nazaran ordunun güzergâhında olan havene ormanlara çekilüp, ordu geçdikçe yine 'akîbinde inüp mel'anete ictisâr oldukları ve ba'de-ezîn tatar erleri şöyle dursun, ordu takımıyla 'avdet etmek lazım gelse, su ve yiyecek tedârükü mümkin olamayacağından, bu sûretle ordunun arkası kapanmış ve kesilmiş dimek olarak bu hâle nazaran hüsn-i hareket ve hidmet gayr-i me'mûl idüği, erbâb-ı dikkat ü ma'lûmâta keşf olunmuşdur; şu kadar ki ordunun arkası açık olsaydı. Yem ve yiyecek tedârükünden herkes me'yus olarak 'avdete müteheyyi' ise de selâmet bulunamayacağını derk ile bi'z-zarûr ihtiyâr-ı sükût ü itâ'at gösterilmişdir.

Vürûd-i Sirozî [M[1] 101] Yûsuf Paşa

Müşârun ileyh bâlâda beyân olundığı üzere Balyabadra ve Mora ve Rumeli kastel kal'alarıyla, körfez derûnunda bulunan İnebahtı Kal'a ve ehâlîsi[ni] muhâfaza ile meşgûl ve ma'iyyetinde olan süfün-i harbiyye ile sefâyin-i eşkıyâyı körfez derûnuna duhûlden men' etmekde olmasiyle, körfezde emniyyet olup, sâlifü'l-beyân ser'asker ordusunun Mora'ya sevk olundığından bahsle lede'l-hâce i'âne olunması tenbîhini hâvî Ser'asker Hurşîd Paşa'nın bir kıt'a tahrîrâtı, Preveze'den işlemekde olan tüccâr-ı Efrenciyye sefînesiyle vürûd ederek, müşârun ileyh dahi derhâl bir kıt'a beylik korvete râkiben Gördös'e gelmiş ve vürûdu ol güne tesâdüf eylemiş olduğundan tışaru hurûc ile vüzerây-ı 'izâmla bi'l-mülâkāt resm-i hoş-âmedî îfâsından sonra ordunun hareket ve kıyâmına dâ'ir ba'zı sohbet açılarak dermiyân ve müzâkere ile müşârun ileyh Yûsuf Paşa ordunun perîşânlığından bahs etmiş ve Ser'asker Mahmûd Paşa dahi zahîre taleb eylemiş olmasiyle, Kastel'de mudahhar zahîre olmayup, ehâlî ve askere verilmekde olan ta'yînât içün Firenk tüccârından mübâya'a olunmuş biraz ecnâs-ı zahîre mevcûd ise de nakl ü îsâli ancak yirmi güne tevakkuf edeceği ve muvâfık rüzgâr esmez ise yirmi günde dahi nakli mümkin olamayacağını ifâde vü tezkâr eylemesiyle, bu husûsa Mahmûd Paşa sûret-i infi'âl göstermiş ise de haksız olup ve ba'zı hissiyyâta nazaran müşârun ileyh Yûsuf Paşa, ser'askerliği mukaddemçe taleb eylemiş, müsâ'ade olunmadığından Mahmûd Paşa'nın Ser'askerliği'ni istirkāb ile hüsn-i muvaffakiyyetini pek de arzû etmediği ve işbu mülâkātın bir semeresi müşâhede olunamayarak müşârun ileyh Yûsuf Paşa girü 'avdet, sâlifü'l-beyân Kâmil Bey'in mehâdîm ü hareminin bir takrîb Preveze[1] tarîkiyle Der-sa'âdet'e îsâl eylemek üzere mü-

1.Preveze : پزوزه (y).

şârun ileyh Yûsuf Mühlıs Paşa'ya terfîk ü sipâriş olunmuş ve keyfiyyet-i vâkı'a dahi Ser'asker-i kebîr Hurşîd Paşa'ya inhâ ve Donanma-yı hümâyûn'un bir sâ'at akdem Anabolu'ya irsâli lüzûmunu ve beraber akça ve zahîre ve asker ve top ve mühimmât irsâl ve tesyâr buyurulmasını iş'âr [M[1] 102] ve cümle vüzerâ temhîr ederek bir sâ'at mukaddem Hurşîd Paşa cânibine yetişdirilmesi husûsu müşârun ileyh Yûsuf Paşa'ya tavsiye kılındı.

Ve Kassâb-başı'yı esbak Hasan Paşa, Gördös muhâfazasına ikâme ile üc gün murûrunda Ser'asker Mahmûd Paşa, me'mûrîn-i sâ'ire ile orduyu bi'l-istishâb Gördös'den hareket ve altı sâ'at mesâfesinde olan Anabolu Kal'ası'na 'azîmet ve Berbâd Boğazı nâm sa'bu'l-murûr mahalden imrâr ile Anabolu Kal'ası'na bi-'inâyetillâhi Te'âlâ vusûl bulunarak kal'ada mahsûr olan ehâlî-i İslâmın bir iki günlük me'kûlâtları kalarak ziyâde mükedder oldukları halde, bu sûretle *'îd ber-bâlây-ı 'îd** olunmuş ve Anabolu muhâfazasına me'mûr olan 'Ali Nâmık Paşa dahi umûr-i me'mûresine kıyâm eylemişdir. **Anabolu**, ehâlî ve muhâfız-ı sâbık mîr-i mîrândan Edirnevî Sâlim Paşa'nın sûret-i ifâdesi: "Havene-i Rum birkac mâlıdan berü kal'ayı dâ'iren mâ-dâr hasr u tazyîk etmekde ve zahîreye dahi kıllet gelmiş olduğundan ziyâde muztarib oldukları hâlde üc gün[1] mukaddem küffâr savuşarak kimesne kalmamış olmasiyle, ordu-yı hümâyûnun vürûdunu hiss etmiş oldukları beyân olunmuşdur.

Anabolu Kal'ası körfez derûnunda leb-i deryâda bir kal'a-i metîne ve 'azîme olarak ovası dahi gâyetle münbit ve[2] mahsûl-dâr mahal ve yedi-sekiz sâ'at mesâfeli mahal olup, limon, portakal ağaclarıyla memlû ve zâd ü zahîre ve agnâmın kesretiyle asâkir çapula koyulup, igtinâm olunarak, yem ve yiyecek çoğalmış ve kal'a-i merkûmeye iki sâ'at mesâfede Arhos Kal'ası olarak kal'a-i merkûme bir cesîm şey olmayup, palanka nev'inden ise de derûnunda küffâr olarak henûz tahliye olunmamış olmasiyle, beyne'l-vüzerâ bi'l-müzâkere karâr verilerek ordu-yı mezkûr Anabolu pîş-gâhından kaldırılup, mahall-i mezkûra varılarak palanga-i mezkûr bir cebel-i refi' üzerinde olmasiyle hasr u tazyîka ibtidâr olunmuş ve Arhos'da dahi me'kûlâta dâ'ir hayli ganâyime dest-res olunarak mûmâ ileyh Hazînedâr Reşîd Bey ile Fakîr dahi bir çuval şekerli [M[1] 103] peksemâda nâ'il olarak haylîden hayli kesb-i ferah olunmuşdur.

Sâlifü'l-beyân derûn-i palanka[da] olan küffâr top atamayup, ba'zı mertebe kurşun endâht etmekde ise de, berü tarafdan dahi yürüyüşe ve hücûma cesâret olunamayup, hemân kurşun menzilinden muhâsara olunmuşidi. Üçüncü gün küffârın yedi-sekiz bin mikdârı imdâdı gelüp kal'aya gir-

---

*."عید بر بالای عید = Bayram üstüne bayram" anlamına gelen Farsça bir deyimdir.

1.gün : güne (y)

2."ve" kelimesi nüshada mükerrerdir.

mek emeliyle hücûma cesâret etmişler ise de, süvârî takımı karşulayup, küffârın ise süvârîye tahammül edemeyerek derhâl bozulmakda olmasiyle, bu kerre dahi bir yaylım âteş vererek tekrâr doldırup atmağa vakt bulamayarak karma karışık olarak zer' olunmuş bamya ve keçiboynuzu tarlalarına girilerek iki sâ'at mikdârı muhârebe vukū'iyle biraz dil ü kelle alınarak havene-i eşkıyâ karârı firâra tebdîl eylemiş ve lillâhi'l-hamd asâkir-i İslâmdan ferdin burnu kanamayarak 'avdet olunmuşdur. Ve palankada olan küffârın dahi firâra meylleri olduğu siyâk-ı hâllerinden istinbât olunarak, ol gice palankanın bir tarafı boş bıragılarak sabâha karşu mahsûr olan iki bin mikdârı kefer[e], mühimmât-ı harbiyye ve nakli müşkil ahmâl ü eskâllerini terk ile açık olan mahalden firâr eylemeleriyle bi-lâ-teklîf-i[1] harb kal'a-i mezkûre dahi zabt u teshîri müyesser olmuşdur.

Ba'de-ezîn Anabolu ve Arhos ovasında[2] düşmenden bir eser kalmayup, vürûdu[3] dahi melhûz olmadığından ne sûretle hareket olunması zımnında 'akd-i meşveret olunarak, Ser'asker Mahmûd Paşa doğru Anabolu'ya on sâ'at mesâfede olan Trabolice'ye 'azîmetle oranın dahi fethi emelinde olduğunu der-miyân eyledikde, mevcûd olan vüzerâdan Ser'asker-i sâbık 'Ali Paşa mahzûnü'l-fu'âd ve mazlum u magdûr olarak bu bâbda şakk-ı şefeh etmeyüp, zuhûra teba'iyyet göstermiş ve Erîb Ahmed Paşa ise ketebelikden neş'et edüp, bu makūle husûsların kat'â erbâbı olmadığı hâlde doğru ve râst sözleri Hâlet Efendi'ye eğri görinerek, bu belâya giriftâr olduğundan [M[1] 104] dâ'imâ gözü bu beliyyeden halâsı tarafını görerek harb [u] darba dâ'ir re'y etmediğinden başka, salifü'z-zikr top mâddesinden dolayı Ser'asker Paşa ile miyâneleri şeker-âb olarak birbirlerine neyzen bakışlı olmuşlar idi. Meclis-i mezkûrda Anabolu Muhâfızı 'Ali Nâmık Paşa dahi celb olunmuş olduğundan müşârun ileyhle a'yânân-ı Rumeli'nin ser-levhası Köprili A'yânı Emîn Ağa ve Köstendil A'yânı Celebi Ağa ve Dubnice A'yânı Bilâl Ağa ve Betric A'yânı Hacı Destân Bey ve sâ'ir a'yânân ile Tavaslı 'Osmân Ağa ve Nüzül Emîni Ya'kūb Ağa bi'l-ittifâk ifâdeleri: "Henûz Donanma-yı hümâyûn vürûd etmeyerek Anabolu Kal'ası[4] gibi lâzımü'l-i'tinâ bir kal'a-i cesîme [vü] metînenin zâd ü zahîreden tehî olup, bu hâl ile terki gayr-i câ'iz idüği ve bi'l-farz Trabolice'ye gidildiği hâlde ara yerde yine sa'bu'l-murûr altı-yedi sâ'at mesâfeli bir derbend olarak şâyed derbend-i mezkûrdan murûrda bir fenâlık zuhûru melhûz olup, ma'âzallâhi[5] Te'âlâ bir bozulmak lâzım gelür ise ol hâlde bu lezzet elden

1.bi-lâ-teklîf-i : bi-lâ-teklîf ü (y)
2.**ovasında : ovasından** (y)
3.vürûdu : دوردی (y).
4.Muhtemelen Anabolu Kal'ası ile ilgili olarak s.104'ün sol kenarında aynı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Mora Cezîresi hulkıyyetinde bir ova ve gāyet sarb bir derbend olarak mahlûk idüği".
5.ma'âzallahi : معاذ الله (y).

çıkmış olacağı der-kâr ve halbûki ordumuzda mevcûd asâkirin mecmû'u, ibtidây-ı hareketde yirmi beş bin nefere gayr-i bâliğ olmasiyle bunun birazı Çerhacı 'Ali Paşa ile Eğriboz'a giderek tefrîk olunmuş ve bir mikdârı dahi Hasan Paşa ile Gördös'de bıragılmış ve bir haylîsi dahi Anabolu Muhâfızı müşârun ileyhle kal'ada kalup ve şimdiye kadar beş-altı yüz neferimiz dahi haste ve vefât ederek bu yollarda telef olarak eksilmiş olmasiyle, bâkî kalan bi'l-cümle on altı bin kadar nüfûsdan harb u darba yararı ancak on bin mikdârı neferâtdan 'ibâret olarak, bu mikdâr askerle Anabolu kal'a ve ova ve sâhili bıragılup, Trabolice'ye gidilmesi gayr-i câ'iz idüği velev Trabolice'ye gidildiği hâlde istîlâ-dîde olmuş kal'adan hâlî bir harâb memleketin fethi husûsunda fâ'ide-i zâ'ide hâtıra hutûr etmeyüp, bâ-husûs Anabolu'ya Donanma-yı hümâyûn'un vürûdu melhûz ise de [M[1] 105] Trabolice'ye fâ'ide ve imdâd edemeyeceği âşikârdır. Ve bi'l-farz mezkûr on iki sâ'at mesâfe tarîkin sa'bu'l-murûr olan beş-altı sâ'atlik mahalline mikdâr-ı kâfî asker ikâmesiyle tutulsa, ol hâlde dahi asâkir-i mevcûdeye gereği gibi nedret ü za'f gelerek bâkî kalacak askerle Trabolice zabt olunsa bile muhâfaza olunamayacağı ve oradan dahi başka mahalle gidilemeyeceği rû-nümâ ve ihtimâl ki düşmen dahi ordumuzun zahîre-i mürettebesi olmadığını ve asâkirimizin kılletini tahkîk ederek Trabolice ovasında maznûn olan zahîreyi ormanlara nakl etmek ve yahud ihrâk eylemek gibi şeylerin vukū'u dahi melhûz olduğundan fazla, Anabolu'da kalacak asâkir ancak kal'ayı muhâfaza edebilüp, bi'l-cümle sekiz-on sâ'atlik ovayı muhâfaza edemeyecekleri ve bu takdîrce düşmen burayı dahi zabt ve mezrû'âtı ihrâk eylemesi vârid olmağla, bu hâllere nazaran Trabolice'ye gidilmesi ve bu hâl-i hâzıra ile Mora Cezîresi'nin külliyyen fethi taht-ı imkânda olmayup, hele Trabolice'ye gidildiği takdîrce cümleten helâk mukarrer idüğünden, andan külliyyen sarf-ı efkâr olunması îcâb-ı hâlden olup, bunun esbâb-ı kaviyyesi Donanmayı hümâyûn ve beraber asker ve akça ve zahîre ve mühimmât-ı harbiyye vürûdiyle ordumuz ve hâl-i hâzıramız kesb-i kuvvet edüp ve Balyabadra'dan Yûsuf Paşa dahi kendüsini düzüp koşup bir kol olarak Gastun ve Moton taraflarına doğru hareket etmesi ve ikinci ordu olarak Hurşîd Paşa'nın verâdan sevk[ini] va'd eylediği askerin zuhûriyle[1] girüde olan yollar ve derbendler tutılarak bu hâl ile iş görilebileceği rû-nümâ olup, şimdiki hâlde bizlerce muhtâr olan sâlifü'l-beyân donanma ve orduların zuhûruna terakkuben ikâmet olunmakdır. el-Hâletü hâzihi Gördös'ün muhâfazasına Hasan Paşa hazretleri terk ve ikâme olunmuş ise de ara yerde olan derbend zabt ve mu-

1. Bu kısımlarla ilgili olarak s.105'in sağ kenarında aynı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Hurşîd Paşa'dan ikinci ordu olarak verâdan külliyyetlü asker sevk etmek üzere sebkat eden va'd-i kümûnî bâlâ[da] sehven zikr olunamayup, nisyân olunmuşidi. Bundan maksadı, mücerred i'âne vü imdâd olmayup, bu şâyi'a ile bir kakavan hazînedârı olup, ana vezâret tahsîli emelinden 'ibâret idüği ol vakt hiss olunmuşidi, ancak aslı çıkmadı".

hâfaza olunamayup, bâb-ı mükâtebe mesdûd olmuşdur" deyü beyân ve mehâzîr-i 'adîde ityân olunup ve hakîkat-i hâlde [M[1] 106] selâmet dahi bu merkezde ise de Ser'asker-i müşârun ileyh gâyet hasîs ü mu'annid ve re'y-i hodunda[1] musırr olmağla, te'sîr etmeyüp gidilmek tarafını tercîh ve berükiler dahi hılâfında ittifâk ederek bu [ve]chile karârsız hâletde infi'âlât[l]a meclise faysal verilmiş ve herkes çadırına gitmişdir.

Vukū'-i perîşânî

Çend gün mukaddemçe Hurşîd Paşa askeri ser-kerdesi Zekeriyyâ Debre, güzeşte ta'yînât bedeli olarak Nüzül Emîni Ya'kūb Ağa'dan on altı bin guruş talebiyle tazyîk etmekde olup, Ağa-yı mûmâ ileyh ise bi'l-cümle eşyâsını meydâna koyup, akça nâmında bir habbeye gayr-i mâlik olduğundan, sebkat eden va'dine mebnî meblağ-ı mezbûr karz olarak Ser'asker-i müşârun ileyhden taleb etmiş ise de ol dahi va'd-i sâbıkasını ferâmûş ederek akçası olmadığını ve meblağ-ı mezbûru i'tâya muktedir olamadığını eymân-ı gılâz ile beyân ederek bu vechile merkūm Zekeriyyâ'nın maksûd ve cidden hakkı husûle gelemeyerek, merkūm dahi sûret-i infi'âl ile ba'de-ezîn 'adem-i itâ'atde bulunacağını ve yollar açık olsa girü 'avdet edeceğini îmâ etmekde idi.

Ol gice müşârun ileyh Erîb Ahmed Paşa ve a'yânân-ı mûmâ ileyhim ve merkūm Zekeriyyâ Debre ve ma'iyyet[i], ordu-yı hümâyûna zâhiren me-'mûr ve bâtınen nefy hâlinde bulunup, zikri bâlâda ferâmûş olunmuş olan Adanalı müfsid Mehmed Bey nâgehânî meşveret ve hemân ol gice Gördös tarafına 'avdete karâr vererek sabâha karşu çadır ve çergelerini terk ile bi'l-cümle neferât ve tebe'alarını bi'l-istishâb hareket ve mârru'z-zikr Berbâd Boğazı'nın gayri dîğer derbend tarîkine müte'âzım olmuşlar. Berü tarafda kalan Ser'asker Mahmûd Paşa ve Sadr-ı esbak 'Ali Paşa ve gerek tebe'a ve askerî takımı cümleten gafletde bulunarak işbu vukū'ât hiss olunamamışidi. **Ordunun ve Ser'asker'in hâli buna kıyâs oluna.**

Sabâh olup tulû'-i şems ile 'âlem münevver oldukda, keyfiyyet-i hâle vukūf ile müşârun ileyhimâ ve bunlara mahsûs beş-altı bin dâ'ire halkı ve askerden mâ'adâ müteneffis kalmayup, müşârun ileyhimâ mülâkāt ile 'âlem[i] hayret istî'âb ederek, tedbîr ü tedârükden sûret-i 'acz ile hemân bir kahve ısmarlanup, Ser'asker-i müşârun ileyh etdiğine nâdim ü peşîmân ve "lâ havle" gûyân [M[1] 107] oldukları hâlde karâr eden takımdan birkac yüz kesân, hâl-i perîşânî ile 'avdet ü zuhûr edüp, hemân birkacı celb ile istintâk olundukda: "Bir şeyden habîr olmadıkları hâlde, nısfu'l-leylden sonraca zâbitleri tarafından sabâha karşu Gördös'e 'avdet olunacağını ve kimesneye,

---

1.hodunda : خودنده (y).

ya'nî ser'asker ordusuna ser-rişte verilmeyerek çadır ve çergelerin terkiyle hemân sessizce hâzırlanılması ifâde vü tenbîh olunmuş olmasiyle, binâ'en 'aleyh herkes hâzır u müteheyyi' bulunarak ol vechile vakt-i şâfi'îde piyâde ilerü düşüp, süvârî dahi verâların ta'kîb ile kimlerin gidüp ve kimlerin kaldığı ma'lûm olmayarak ve neden iktizâ etdiği bilinmeyerek, bu vechile hareket ü 'azîmet ve Berbâd Boğazı'na urulmayup, dîğer filân yoldan gidilmek üzere ova gecilüp, sarb olan derbend mahalline varıldığı gibi sabâh ve aydınlık olarak yemîn ü yesârda kâ'in orman derûnundan kurşun atılmağa başlayup, küffârın âgâh bulunduğu ve bu vechile kat'-ı tarîk etdiği anlaşılarak, bir vehm ü şaşkınlık 'ârızâsıyla ve ba'zı sakatlık dahi vukū'iyle herkes yedek ve eşyâsını bıragup ilerü cân atmağa başlamış ve bizler dahi girüde kalmış olduğumuzdan 'avdeti ihtiyâr edüp geldik ve ilerü gidenlerin ne sûret kesb etdikleri mechûlümüzdür. Şu kadar ki düşmen tarafından endâht olunan kurşun kesret üzere olmadığından, küffârın çokluk olmadığı anlaşılur. Tertîb üzere gidilüp, piyâdeler ormanlarda olan küffârı kollayarak 'azîmet olunmuş olaydı, fenâlık zuhûr etmeyerek selâmet [üzere] 'azîmet olunması mukarrer idi. Ancak sû'-i hareketden nâşî bâdî-i perîşânî oldu" deyü tahrîr ü ifâde-i hâl etmişlerdir.

Keyfiyyet-i kazânın bu sûretle vukū'iyle müşârun ileyhimâ müzâkere vü sohbet ile bakıyye kalan askerle ba'de-ezîn Arhos'da ikāmet gayr-i câ'iz olduğundan, bakıyye ordunun Arhos'dan kaldırılup, Anabolu Kal'ası pîşgâhına 'azîmetle orada îcâb-ı hâlin mütâla'a olunması bi't-tensîb hemân hareketle mahall-i mezkûra varılmış ve sâlifü'z-zikr ilerü 'avdet eden takımın perîşânlıkları bizim takımın dahi ma'lûmları olarak [M[1] 108] sirâyetle şimdiden perîşânlık âsârı zuhûr edüp, bi'l-cümle hıyâm ve çergeler hey'etiyle Arhos'da terk olunmuşdur. Ve Fakîr'in bâlâda beyân olundığı üzere nâ'il olarak ihtiyâc kesb etdikce nafaka olmak üzere hıfzına hırs olunmuş olan bir çuval şekerli[1] hâss peksemâdı dahi şaşkınlık 'alâmetiyle mûmâ ileyh Reşîd Beyefendi'nin âdemleri ferâmûşla bırakmış ve tekrâr teharrîye cesâret olunamayarak âtiyyü'z-zikr Anabolu pîş-gâhında üc gün esnây-ı ikāmetde 'âc u bî-'ilâc kalınarak, müddet-i mezkûrede ancak kırk 'aded nohud dânesine dest-res ile iktifâ olunmuş ve mîr-i müşârun ileyh dahi bu hâlde bulunmuşdur. Ve bu bâbda envâ'-ı te'essüf ü te'essürle pek çok ağlanmışdır. **Ve'l-hâsıl** keyfiyyet-i vukū'ât-ı mükeddireye[2] Anabolu muhâfız ve ehâlî ve nisvân ve sıbyânın vukūfiyle eyledikleri sûziş ve feryâd u figānın ta'rîf ü tahrîri mümkin değildir.

Müşârun ileyhimâ ve Muhâfız-ı müşârun ileyh 'Ali Nâmık Paşa 'akd-i meclis-i müzâkere ile Gördös'e mektûb tahrîr olunup,: "Ba'de-ezîn Trabo-

---

1.şekerli : سكرلى (y)
2.mükeddireye : مكديره يه (y)

lice'ye 'azîmetden ferâgat ile Anabolu pîş-gâhında ikâmete karâr verilmiş olduğu ve hemân 'avdet ü 'azîmet eylemeleri 'arz u niyâz olunsa, mektûbu kim götürecekdir? Bunun eslem tarîki cümleten Gördös'e 'avdetle bir sefîne ve kayık dest-res olundığı hâlde müşârun ileyh Yûsuf Paşa'ya ve anın ma'rifetiyle gönderilmek üzere Hurşîd Paşa'ya ve bâlâda zikri murûr etdiği üzere Balyabadra'da mukîm Kapudan-ı deryâ Mehmed Paşa'ya iş'âr olunarak Donanma-yı hümâyûn eğer müşârun ileyhi istishâb etmek üzere Balyabadra'ya gelmiş ise, bir sâ'at mukaddem hareketle Anabolu Kal'ası'na zahîrece imdâd olunması ve müşârun ileyh Erîb Ahmed Paşa ve sâ'ir ser-kerdegânın dahi te'lîfiyle yine birlikde 'avdet olunmakdan gayrı çâre olmadığı, müşârun ileyhimâ cânibinden der-miyân olundukda, bu tedbîre dahi 'Ali Nâmık Paşa sûret-i rızâ göstermeyerek hemân ağlamağa başlamışdır. Ve vâkıf olanlara sirâyetle cümleten sebeb olan Hurşîd Paşa'ya [M[1] 109] sebb ile feryâd u figâna başlanup, rûz-i malışerden bir nişâne olmuşdur. Ve bir cânibden burada kalınsa açlıkdan ve ihtiyâr-ı 'avdet olunsa kal'ada kalacak bu kadar nisvân u sıbyânın vukū' bulacak feryâd u figânlarına tahammül olunsa da evvelki gidenlerin hâlleri ma'lûm olmasiyle, şıkkeynde dâhi muhâtara vü helâk mukarrer olmasiyle ciğerler hûn olurdu.

el-Hâsıl Muhâfız-ı müşârun ileyh dahi mu'ahharan ta'akkul ile başka çâresi olmadığından fazla, elde bulunan ve ovadan tedârükü mümkin olan zahîreyi dahi asker ekl ederek sonradan daha düşvâr olacağından hemân himmet buyurılarak, ovada olan zehâyirin emece ile kal'aya nakl olunması ve sâlifü'l-beyân Gördös'e varıldıkdan sonra ferâmûş olunmayarak va'd olundığı vechile icrây-ı iktizâsiyle yine 'avdet olunacağına te'mîn-i taleb eylemiş ve Ser'asker-i müşârun ileyh dahi ol vechile hareket olunacağını eymân-ı gılâz ile emniyyet-bahş oldukdan sonra, cümle asâkire tenbîh ü niyâz ile ovada ve gerek Arhos'da bulunan yem ve yiyecekin hemân kal'aya nakl ü iddihârı husûsuna teşvîk u tergîb ile ol vechile ertesi gün asâkir-i mevcûde ve tebe'a ve ehâlî ve ba'zı nisvânları dahi ovaya dökilerek, birkac sâ'atlik mahalle kadar 'azîmete cesâret ile tedârük olunabilan zahîre ve keçi ve koyun cümleten celb ve kal'aya nakl ile Muhâfız-ı müşârun ileyhe teslîm ve kal'ada mevcûd nüfûsa kırk-elli gün kifâyet edecek mertebe iddihâr olunup ve ba'zı ağaclar dahi kat' ile kal'aya getürülmüşdür. Kal'a-i merkūmede yiyecek oldukdan sonra cânib-i düşmenden havfı olmayup, birkac sene dayanılmak üzere metîn ü müstahkem ise de yiyecek olmadığı hâlde beş gün dahi tahammül olunamayacağı der-kâr ve dâ'imâ tahaffuzî hareket olunacağından, bî-hûde galebelik olmamak üzere Muhâfız-ı müşârun ileyh askerîsinin ekserîsini dahi ma'iyyet-i ser'askerîye terk ile bervech-i muharrer üçüncü günü 'avdet ü 'azîmete karâr verilerek, [M[1] 110] ol vechile yevm-i mezkûr sabâhîsi kal'a-i merkūme ve ehâlî ve bunca nisvân u sıbyân Hakk'a emânet olunarak hareket ve gûyâ piyâde neferât ormanları

kollayarak selâmet gidilmek üzere tertîb olunup, bu vechile mezkûr Berbâd Boğazı'ndan murûr olunması ihtiyâr olunarak sa'bu'l-murûr olan derbend mahalline varıldıkda, emsâli misillü orman içinden birkac kurşun gelmesiyle, tertîb-i mezkûr cümleten ferâmûş ile herkes selâmeti kaygusuna düşmüş ve bi'l-cümle yedek ve sayis-hânelerin terkiyle sebükbârca ilerü gitmeğe sa'y etmişdir. Ve babadan evlâda meded erişmeyerek havf u haşyet istîlâsiyle birbirini çiğneyerek[1] ilerü gitmeğe ikdâm etmişdir. Ve ba'zı kesân sahîhan mübâlaga olmayarak elindeki tüfeng ve belindeki pişţovu: "Seyr-i serî'-i firâra mâni' olayor ve ağırlık vereyor" deyü fırlatup ormana atmakda ve ovayı arzû etmekde olup, **bu hâlde Fakîr** dahi dere içinde bir bağa tesâdüf ederek birkac kesân ile ve harâretden nâşî hayvândan nüzûl ile üzüm ve koruk toplamağa meşgûl olarak nâgehânî rufekâdan birisi: "Ne duruyoruz, gavur geldi!" sadâsını vermekle bir de bakup altmış-yetmiş mikdârı eşkıyâ, bandıralariyle tüfeng menzili kadar yakîn gelerek üzerimize tüfeng endâht olarak hücûm etmek üzere olduklarından, kemâl-i havf u telâş ile bir takrîb hayvâna süvâr ve bağın hendekinden bir keskin dizgin ile hayvânı atladup selâmet bulunmuş ve rufekâmız dahi bu vechile hareket ile selâmet bulmuşlar ise de bir neferi girüde bulunup yakayı ele vermişdir.

Sâ'ir düvel muhârebelerinde esîr olanlar mümkin mertebe infâk u iksâ olunarak ber-hayât bulunduğu hâlde bi'l-âhıre kayd-ı esâretden tahlîs oluna gelmiş ise de Rum keferesinin en hafîf mu'âmelesi *hafezanallâhu Te'âlâ** kazığa sablayup kebâb etmekde olduğu âşikâr olmağla, **hattâ** Arhos'da ba'zı hayyen tutılan küffârdan çend neferi savb-ı ser'askerîden kazığa urulmağla, askerî guluvv ederek: "Muhârebe hâliyle bizlerden dahi kayd-ı esre giriftâr olmaklık mukarrer idüğünde[2] havene-i eşkıyâ, daha ağır [M[1] 111] ezâ ile itlâf etmekde olduğu müşâheddir" deyü feryâd ile men' ile gizlüce i'dâmını niyâz etmişler idi.

Sâlifü'l-beyân bağdaki küffârdan halâs olarak dere boyu tutulmuş ise de asker ilerü gidüp, selâmet bularak bizler d[e i]mdâd kılıklu girüye kalmış tökündü bulunduğumuzdan, dere boyu ilerüsi kat' olunmuşdur. "Selamet dağ tarafıdır" deyü bir sadâ' zuhûr edüp, yirmi-otuz nefer mikdârı delîl süvârîsi sol tarafdaki dağa doğru gitmekde olduklarından, Fakîr dahi arkalarına düşerek hezâr tekellüf ile zirveye vülûc olundukda, bandıralı bir bölük küffâr önümüzü kesdirüp, kurşun yağdırmağa başlamalarıyla, der-'akab ric'at-i kahkarî ile yine aşağı dereye 'avdet olunmuş ve kizb ü mübâlagadan berî olarak insândan büyük taşlar olup, süvârî değil piyâde bile güc hâl ile murûr edebilecek derecede sa'bu'l-murûr mahallerden cân havfıyla hayvâna

---

1.çiğneyerek : چکنیه درك (y).

* .حفظنا الله تعالی = Yüce Allah bizi korusun" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2.idüğünde : idüğünden (y)

keskin üzengi urılarak ve birkac yerde yuvarlanarak, bu hâl-i müşkilât ile 'ilâc-ı bî-'ilâc olundığı hâlde ta'rîf ü tahrîre gelmez derecelerde envâ'-ı mesâ'ibe dûçar olarak bir takrîb dereye inilmiş ve yolun üzeri yüklü hayvânlar ile memlû bulunarak hezâr tekellüf ile yarım sâ'at gidilerek ve çat pat yine ormanlardan endâht olunan kurşunlardan birisi dahi üzengime sirâyetle delüp, cizmeye yapışmışdır. Bu hâl ile ovaya selâmet varılmışdır; *hamden li-vâhibi'l-'atâyâ**.

Ol vakt hayvân gidemamek hâlini îmâ etmekle, bir de ayaklarına bakıldıkda külliyyen na'lleri düşüp ve tırnakları pârelenerek al kan içinde kalmış ve cidâvisi dahi hayli açılup oradan dahi kan cereyân etmekde bulunduğu bi'l-müşâhede, bi'z-zarûr hâke nüzûl ile eğer ve terki omuzlanup hayvân sabâhleyin yedi yüz guruşa mübâya'a olunmuş ve henûz akçası verilemamiş, kula renginde dinc ve güzel hayvân olduğu hâlde vedâ' ile mâşiyen harekete karâr ve biraz yürünmüş ise de ordu mahalli bir sâ'at mesâfe olduğundan, ahz olunan eğeri götürmeğe tâkatım kalmadığından anı dahi [M[1] 112] terk ile 'azîmet olunarak, ol vakt bir bükâ 'ârızasıyla çocuk gibi hınckıra hınckıra ağlayarak ordu-gâha varılup, refîkimiz Reşîd Beyefendi'ye mülâkat olunmuş ve mîr-i müşârun ileyh ilerüce gidüp selâmet buldukda, Fakîr'den nişâne zuhûr etmeyüp, askerin dahi arkası alınmış olduğundan hayâtımdan me'yûs olarak Gördös Muhâfızı Hasan Paşa'mn Dîvân Kâtibi, Dîvân-ı hümâyûn Mühimme-nüvîsânından merhûm ve mağfûr Rezmî[1] Efendi ile birlikde ağlamakda oldukları hâlde, *hamden lillâhi te'âlâ*** kavuşarak bir çâr-yek kadar üçümüz birden giryân giryân bükâ eyledik. **Fakîr'in** mu'ahharan kırk sekiz târîhinde Konya vak'ası 'avdetinde yine firâr hâliyle şiddet-i şitâda bunun bir gayr-i dürlüsü elem ü ıztırâba dûçâr olarak, *es-sefer kıt'atün mine's-sakar**** me'âli zâhir olmuşdur.

Sâlifü'l-beyân evvelki gelenlerden bizim hâlimiz daha berter olarak ve bi'l-cümle eşyâyı cânib-i küffâra terk ile değişdirecek câmeşûy ve altımıza yayılacak bir ihrâm ve seccâde dahi kalmadığından, müşârun ileyh Hasan Paşa vüzerâya ve merhûm Rezmî[2] Efendi dahi bizlere ba'zı eşyâ i'tâsıyla i'âne eylemişdir. Ve heğbede halâs olunan bir kât cameşûy mîr-i müşârun ileyhe i'tâ ile âzâde olundu. Ve tâbi' olduğumız 'Ali Paşa'nın bir 'aded zî-kıymet murassa' hançeri olup, her nasılsa hançer-i mezkûr ol sabâh garâr-

---

*."حمداً لواهب العطايا" = Her türlü lütufları bahşeden Allah'a şükürler olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1.Rezmî : دزمی (y)

**."حمداً لله تعالى = Yüce Allah'a şükürler olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

***."السفر قطعة من السقر = Yolculuk cehennemden bir parçadır" anlamına gelen bu cümle, Peygamberimiz'in "السفر قطعة من العذاب" şeklindeki hadîsinden (bk.'Aclûnî, I,453) esinlenilerek söylenilen Arapça bir atasözü gibi gözüküyor.

2.Rezmî : دزمی (y)

dan çıkarılup, Hazînedâr, mîr-i müşârun ileyhin tevâbi'âtından Yûsuf nâm kimesnenin terki heğbesiyle halâs olmuşdur. Ve ma'iyyet-i orduda bulunan çend kıt'a çerha topları dahi top-keşân bârgîrlerin lagarlığından nâşî Anabolu Kal'ası'nda terk olundığından Gördös'de bıragılan üc kıt'a topdan mâ'adâ top kalmamışdır.

Ol giceyi toprak-nişîn olarak imrâr ile sabâh oldukda, Hasan Paşa'nın oldukça bakıyye-i harîk bir hânesi olarak anda akdemçe iskân ederek gayrisine vermeyeceğinden, Ser'asker Paşa ile 'Ali Paşa'ya dahi nısfı muhterik birer odalı hânelere Hasan Paşa'nın tevâbi'âtı iskân etmiş olmasiyle, ri'âyeten tahliye olunarak müşârun ileyhimâ yine tahsîs ile bir 'aded pârelenmiş bilâ-tenef hayme dahi bulunarak [M[1] 113] Hazînedâr-ı müşârun ileyhe verilmişdir.

Oldukça 'akıllar başa gelüp, Anabolu keyfiyyeti der-miyân u müzâkere olunmak üzere Ser'asker-i müşârun ileyh tarafından vüzerâ ve a'yânân[a] haberler gönderilmiş ise de Erîb Ahmed Paşa ve ba'zı a'yânân ser-furû etmeyerek icâbet eylemamiş olmalariyle, yine 'Ali Paşa ve Ser'asker Paşa, Hasan Paşa'nın hânesine cem' ile sohbet açıldıkda, tekrâr Anabolu'ya gidilmesi mümkin olamayup, bu hâl-i perîşânî ile askere teklîf olunsa 'ısyân ederek bir bâdire zuhûru melhûz olmağla, andan sarf-ı efkâr ile Anabolu Kal'ası be-tekrâr Cenâb-ı Hakk'a emânet olunarak, **şu kadar ki** keyfiyyet Ser'asker-i kebîr Hurşîd Paşa'ya ve Balyabadra'da olan Kapudan-ı deryâ Kara Mehmed Paşa ve Sirozî Yûsuf Paşa'ya inhâ ve müşârun ileyh Yûsuf Paşa'dan zahîrece istimdâd olundu. **Ve bir** Nemçeli kayık zahîre furûhtu zımnında Gördös İskelesi'ne gelmiş olduğundan anınla zikr olunan tahrîrât, mahallerine îsâl olunmak üzere tesyîr olundu.

Vürud-i tahrîrât be-cânib-i Yûsuf Paşa ve vürûd-i haber-i Donanma-yı hümâyûn ve erzâk be-cânib-i Vâlî-yi Mısır ve hazîne be-cânib-i Hurşîd Paşa

Sâlifü'l-beyân Yûsuf Paşa ve Kapudan Paşa'dan tahrîrât vürûdiyle me-'âlinde Donanma-yı hümâyûn sefâyini gelmiş olduğunu inhâ ve Mısır Vâlîsi tarafından dahi erzâk ile memlû üc kıt'a sefîne hediyye zuhûr etmiş olmasiyle, sefâyin-i merkûmeden bir kıt'ası Balyabadra ve Kasteller ve İnebahtı kal'alarında olan ehâlî ve askere tevzî' olunmuş ve dîğer kıt'ası dahi Gördös'e gönderilmek üzere bulunmuş ve dîğer bir kıt'ası henûz vürûd etmediğinden, bi-mennihî Te'âlâ vürûdunda anın dahi orduya gönderileceği va'd-i kümûnî müstefâd olmağla, mûcib-i mahzûziyyet olarak **derhâl Kapudan-ı müşârun ileyhe** bi'l-cümle vüzerâ tarafından müştereken bir kıt'a tahrîrât yazılup, Anabolu Kal'ası'nda mahsûr olan dîn karındaşlarımıza ve bunca nis-

vân u sıbyâna bu cânibden imdâd mümkin olamadığından, Donanma-yı hümâyûn'u bi'l-istishâb doğru Anabolu Kal'ası'na varılup, zahîrece imdâd olunması be-tekrâr iş'âr u niyâz olundu.

Ve sâlifü'l-beyân erzâk-ı Mısriyye ile memlû bir kıt'a sefîne dahi vürûd ile bâ-pusula-i meb'ûse iki mâha [M' 114] karîb vakt idâre edebilecek sûretde vüzerâya yağ ve birinc ve bakla ve şeker ve kahve ve buğday ve sâ'ir mîr-i mîrân ve me'mûrîn ve a'yânâna dahi andan dûn olarak tevzî' ve askerîye dahi buğday ve yağ taksîm olunarak Vâlî-i müşârun ileyhin cümleten ed'iye vü esniye-i hayriyyesi yâd u tezkâr kılındı. Ve bir kıt'a teşekkürnâme dahi tahrîriyle müşârun ileyh Yûsuf Paşa vasıtasiyle Mısır Vâlîsi'ne gönderilmek üzere irsâl olundu.

Ve ordunun Görd[ö]s'e 'avdeti haberi şâyi' olarak Nemçe tüccârı kebîr ü sagîr kayıklar ile li-ecli't-ticâre âmed-şuda başlayup, her bir eşyâ ve meşrûbât ve mükeyyefât ve tütüne varınca vürûdiyle kaht ber-taraf olarak mebzûl oldu. Ancak ba'zı eşhâs ihtikâra kalkışup, gılâyı mü'eddî oldu. **Ve herkes** el değirmanı tedârüküyle nefsi nefsine buğday tahnıyla, gül boğcası ve ba'zısı dahi sagîr furunlar inşâ ederek nân tabhına başlayarak furûht eder oldular. **Ve bu cihetle** me'kûlâtca teneffüs olunmasiyle askerîye gayret gelerek üçer-beşer yüz nefer olarak bi'l-ittifâk küffâra çapula giderek ba'zı esîr ve agnâm sürerek lahm dahi satılmağa başladı. **Kırk**-elli gündür ekl-i lahm olunamadığından kuvâya za'f gelmişidi; lillâhi'l-hamd bu cihetle ol dahi zâ'il oldu*. **Ve** Gördös'ün zeytünlüğü civâr[da] ve kesret üzere olmasiyle andan dahi hatab kat' olunurdu. **Ve hayvânâtın** ekser[î]si telef olarak bâkî kalanların ashâbı ayrık kökü çıkararak anınla mehmâ-emken idâre olunurdu. **Ancak** akçaca zarûret ber-taraf olamadığından ve Sadr-ı esbak 'Ali Paşa'nın ise kendünün dâ'iresi halkının melbûsât ve mevcûd akçaları mezkûr boğazda giriftâr-ı eyâdî-i küffâr olmasiyle, zarûreti cümleden ziyâde olarak mezkûr hancerden gayride bir şey kalmamış olduğundan, anı[1] müşârun ileyh Hazînedâr Reşîd Beyefendi vasıtasiyle müşârun ileyh Yûsuf Paşa'ya gönderilüp, 'alâ tarîki'r-rehn bıragılarak bir mikdâr akça istikrâz olunması ve kabûl buyurdukları hâlde mukaddemâ hengâm-ı sadâretde iki yüz bin guruşa yapdırılmış olduğundan, ol mikdâr akçaya buyurmaları [M' 115] niyâziyle mektûb tahrîr ve ol vechile mîr-i müşârun ileyhle tesyîr olundu. Ve bu sırada Rumeli a'yânları dahi memleketlerinden biraz harclık celb etmek üzere birer-ikişer nefer âdemlerini bahran Preveze tarîkiyle Rumeli'ne irsâl etmişlerdir.

---

*."**Vürûd-i Ser'asker-i kebîr Hurşîd Paşa** ..... zâ'il oldu" kısmındaki uzunca bilgiler özetle ve herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,46-53'de kaydedilmiştir.

1.anı : anın (y)

Ve Erîb Ahmed Paşa birâderi ve kethudâsı Edhem Ağa dahi bu zemînle Yenişehir'de tevkîf ve emânet bırakdıkları eşyânın ba'zısını furûht ile tedârük edebileceği akçayı bi'l-istishâb, zâhirde hemân 'avdet etmek ve bâtında doğru İstanbul'a gidüp tahlîs-i cân eylemek üzere birâderi müşârun ileyhi igfâl ve emniyyet-bahş olmak üzere mutasarrıf olduğu Edhem nâm gulâm-ı dil-ârâmı terk ederek ol vechile 'azîmet etmiş ve müşârun ileyh dahi birâderi mûmâ ileyhi ferâmûş ile eski demleri tecdîd ü ihyâ **ve garîbeden olarak** Ser'asker Mahmûd Paşa ve Hasan Paşa dahi hey'et-i gulâmîde istihdâm etdikleri cevârîleriyle icrây-ı mezâkk eder oldular.

Ve orduda olan halk açlıkdan halâs ile karınları doyarak ve Gördös'ün suları ise müshilü't-tab' olmasiyle bir takım behâyim [ü] eşhâs himye vü ihtiyâtı gözedemeyüp, mübtelây-ı 'illet-i muvahhişe ile yevmiyye ondan mütecâviz vefeyât vukū' bulmağa başladı. Ve Fakîr dahi dûçâr olarak Hasan Paşa Dîvân Efendisi müteveffây-ı mûmâ ileyh Rezmî Efendi'nin sahâbetiyle mukîm olduğu odasına müsâfir olarak himyeye ri'âyet ve sudan dahi perhîz ederek on beş günde ancak bir takoz beksemâda kanâ'at olunmuş ve susuzlukdan helâkim mukarrer idüğüni hiss etmiş olduğumdan, "herci-bâd-âbâd" denilerek bir gün tenhâ oldukda, esîr-i firâş tahtadan sürinerek su kabının yanına varılarak cümleten nûş olunmuş ve müte'âkıben bir baygınlık zuhûriyle ol vakt mevtin takarrub etdiği idrâk olunarak bükâ ederek düşüp kalınmış ve ahşama karîb mûmâ ileyh Rezmî Efendi ve uşakları gelüp, Fakîr'i dönde[re]rek hezâr tekellüf ile uyandırup, 'aklım başıma gelerek nûş etdiğim âb-ı hayât cümleten ter ile vücûdumdan hurûc etmiş ve *lillâhi'l-hamd ve'l-minneh** bâ'is-i hayât olmuşdur.

Sâlifü'l-beyân [M[1] 116] Reşîd Beyefendi ber-mûceb-i me'mûriyyet Kastel'e varup, müşârun ileyh Yûsuf Paşa ile mülâkāt ederek hâmili olduğu tahrîrâtı takdîm etdikde, müşârun ileyh karzan akça i'tâsına yanaşmayup, ol mikdâr akça ile hancer-i mezkûru mübâya'aya dahi vakti müsâ'id olmayup, olsa olsa yüz bin guruşa kadar alabileceğini ve ol kadar akçanın dahi def'aten i'tâsı mümkin olamadığından ceste ceste verilmek üzere kerhen sûret-i rızâ göstermiş ve maksad-ı mecbûriyyeti hiss ederek zebûn-küşlük[1] idüği tebeyyün etmesiyle, mîr-i mûmâ ileyh dahi bu sûret-i gaddârânenin bi-lâ-istîzân icrâsına cesâret edemeyerek bu bâbda i'mâl-i efkârda iken Hurşîd Paşa tarafından orduda olan askerînin güzeşte 'ulûfesiyle beraber vüzerânın mübtelâ oldukları elem ü ıztırâbdan dolayı taltîf ve hakk-ı sükût zımnında ma'iyyetlerinde olan askerlerinin dahi güzeşte 'ulûfeleri bi'l-hisâb nakden altun olarak Preveze tarîkiyle bahran zuhûr etmiş olduğundan, keyfiyyete mîr-i müşârun ileyh vâkıf olarak hançer-i mezkûrun yok behâsına

---

*.الله الحمد و المنه = Şükür ve minnet Allah içindir" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

1.Burada yer alan "idüğüni" kelimesinin üzeri çizilmiştir.

furûhtundan ferâgat ile hemân 'avdet ve Gördös'e bi'l-vusûl müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın vukū' bulan sûret-i gaddârânesini ifâde eylemiş ve mezkûr akça dahi vusûl bulmuş olmasiyle hemân askerîye tevzî' olunmuş ve mezkûr altun on iki bucukluk olarak orduca on altı, on yediye kadar sürülmekde olduğundan, fî'ât-ı fazla, dahi dâ'ireler tebe'asiyle vüzerâya ceb harclığı olmuşdur.

Zikr-i vürûd-i haber be-ıztırâb-ı ehâlî-i Kal'a-i Anabolu ve keyfiyyât-ı Donanma ve vukū'-i vefât-ı Ser'asker Mahmûd Paşa ve müteferrikāt-ı sâ'ire

Sâlifü'l-beyân Kapudan-ı deryâ Kara Mehmed Paşa, Donanma-yı hümâyûn'u bi'l-istishâb doğru Moton ve Koron ve Anavarin kal'alarında mahsûr olan dîn karındaşlarımızı yoklayarak ba'dehû Anabolu Kal'ası'na zahîrece imdâd eylemek niyyet-i hâlısasiyle bâd-bân-güşâ-yı hareket ü 'azîmet eylediği tevârüd eden bir kıt'a tahrîrâtiyle iş'âr u ihbâr eylemişidi. Bu keyfiyyet bâdî-i tesliyet olduğu [M[1] 117] hâlde nâgehânî Anabolu tarafından bir nefer yerli delikanlısı tebdîl-i hey'etle zuhûr ederek, hâmil olduğu Muhâfız 'Ali Nâmık Paşa'nın bir kıt'a feryâd-nâmesini ibrâz ile lede'l-mütâla'a me'âlinde mudahhar olan zahîrelerı hıtâma resîde olarak me'kûlâtça dûçâr-ı ıztırâb olarak va'di sebkat etdiği üzere bir cânibden Gördös'den 'avdete ve bir tarafdan dahi Donanma-yı hümâyûn'un vürûduna çâr-çeşm intizâr oldukları hâlde, târîh-i mektûbdan üc gün mukaddem sabâhleyin Donanma-yı hümâyûn sefâyini Anabolu Körfezi'ne girerek muvâfık hevâ ile gelmekde oldukları dûrbîn ile müşâhede olunarak, ehâlî cümleten izhâr-ı şâdmânî etmekde iken, Camlıca Adası tarafından bir mikdâr küffâr sefâyini yelkenleri görünmekle hemân Donanma-yı hümâyûn ağız otu[nu] kaldırmaksızın poçalayup 'avdet ve gözden pinhân oldılar. "Yine zuhûr ederler" deyü ol gün ahşama kadar intizâr olunmuş ise de eseri görilmeyüp, anların yerine sefâyin-i küffârın zuhûriyle kat'-i ümmîd olunarak be-tekrâr ehâlînin feryâd ü figānları ve ıztırâb hâlleri tafsîl ve bu cihetle Donanma'dan kat'-i ümmîd olunarak va'd-i sâbık üzerine bu cânibden imdâd olunması niyâz u istirhâm[1] olunmuş ve merkūm dahi istintâk olunacak iken açlık ve yorgunlukdan izhâr-ı mâ-fi'z-zamîr edemeyüp, it'âm etdirilerek çend sâ'at istirâhat etdirilerek bir mikdâr 'aklı başına gelerek nutka[2] mecâli olduğu haber verildikde, celb ile istintâk olundukda, ifâdesi mektûb-i mezkûr me'âlini musaddak olup: "Donanma-yı hümâyûn sefâyininin vürûdu gayr-i lâzım olup, yelken

1."ve bu cihetle ..... istirhâm" kısmı buraya girmesi işâret edilerek aynı kaligrafî ve siyah mürekkeple s.117'nin sağ kenarına yazılmıştır.

2.nutka : نقطه (y).

üzerinde bulundukları hâlde bir kıt'acık olsun zahîre gemisi koyvermiş olsalar idi, derhâl gelerek kal'a altına sokılarak 'arîz [u] 'amîk hamûlesi nakl olunarak ve sefîne-i sagîre dahi hatab olmak üzere pârelenüp ve tâ'ifesi dahi kal'aya alınup, bir müddet dahi kuru nân ve beksemâda kanâ'at ile imrâr-ı eyyâm olunacağı der-kâr iken bu vechile poçalayup 'avdetleri vukū'iyle kat'-ı ümmîd olunmuş [M[1] 118] ve zahîre dahi kanâ'at ve iftâr vechile yirmi dört sâ'atde bir def'a ekl olunabilüp ve ordunun 'avdetinden sonraca küffâ[r] dahi kal'ayı dâ'iren mâ-dâr hasr ile fekat harbce tazyîk edemeyüp, ancak otuz yedi gündür kal'adan tışaru kimse çıkamaz olmuşdur. Donanma'nın 'avdetinden sonra küffârın galebeliği ziyâdeleşüp ve bahran dahi küffâr sefâyini gelerek timürlemiş olduğundan, Muhâfız Paşa ve ehâlînin ıztırâbları şiddetlenerek li-ecli'l-istimdâd bu mektûbu tahrîr ile îsâl olunması husûsu herkese teklîf olundukda, kulunuz 'herci-bâd-âbâd' diyerek sûret-i rızâ ile giceleyin mahremâne kal'adan hurûc ile ormandan ormana gizlenerek bu hâl ile selâmet gelinmek müyesser oldu. Ve mahsûr kalan ehâlînin ancak iki günlük yiyecekleri kalmış idi. Şimdiye kadar ol dahi tekmîl ile kal'ayı vermekden gayrı çâreleri kalmayup, ol hâlde dahi küffârın verecekleri rây u emânda istikāmet edüp etmeyecekleri mechûl olmasiyle, hılâf-ı emân hareket etdikleri hâlde bu kadar nüfûs-i İslâm ve nisvân u sıbyân envâ'-ı işkence ile helâkleri mukarrer olduğundan, bu cânibden istimdâd istirhâm ederler ve ben dahi gayri 'avdet edemem. Her hâlde emr ü fermân efendilerimizindir" deyü kelâmına netîce verdikde, giryân giryân bükâya başlayup, dâhil-i huzûr bulunanlara dahi te'sîr ile cümleten birden ağlatmışdır.

Ba'dehû vüzerâ müzâkere edüp, bi'l-ittifâk Ser'asker Mahmûd Paşa Anabolu'ya imdâd olunması husûsunda hayli söz söyleyerek gayret etmiş ise de kimesne yanaşmayup, cereyân eden sözler dahi bî-hâsıl kaldığından, kemâl-i ye's ile 'avdet olunarak müte'essiren Ser'asker Mahmûd Paşa hastelenüp üc gün mikdârı esîr-i firâş ile "Anabolu, Anabolu" diyerek irtihâl-i dâr-ı bekā etmiş ve techîz ü tekfîn olunarak harâbe-zâr bulunan câmi' makberesine tedfîn olundu.

Hakk Te'âlâ hazretleri taksîrâtını 'afv buyura. Sinni resîde-i serhadd-i erba'în olmuş, genc ve dinc, nefsine behâdır, hasîs bir zât idi.

Zikr-i nasb-ı [M[1] 119] Vekîl-i Ser'asker

Sâlifü'l-beyân Ser'asker Mahmûd Paşa'nın vefâtıyla orduca bir Ser'asker Vekîli nasbı lâzım gelmeğin, cümle ittifâkıyla Erîb Ahmed Paşa, Ser'asker Vekîli nasb olunarak, müteveffây-ı müşârun ileyhin bi'l-cümle terekesi tahrîr olunarak nukūdu zuhûr etmediği hâlde, yine tebe'a-i müşârun

ileyhden birisinin vukū' bulan hafî ifâdesi me'âlinde müteveffây-ı müşârun ileyhin gulâmân ve sâ'ir mahrem tebe'ası kemerlerinde biner Yaldız altunundan kırk kişide kırk bin altunu mevcûd olup, henûz harc olunmadığı müstebân olmağla, kethudâsı Şemsî Ağa ile o makūle gulâmân ve ağavât birer birer istintâk olundukda, kimisi mukırr-ı mu'terif olarak çıkarup teslîm ile ta'dâd olundukda, fi'l-hakîka biner 'aded olmak üzere Yaldız altunu zuhûr etmiş ve kimisi dahi inkâr ile ta'annüd eyledikde, nasîhat verilerek ba'dehû hakkınd[a] vahîmü'l-'âkıbe olacağı ifâde olundukda, cümlesi birden teslîm ile kırk bin altun zuhûr etmiş ve ordu kadısı olmadığından, ba'zı alacaklusu vüzerâ huzûrunda isbât ile meblağ-ı mezbûrdan te'diye ile etbâ'dan istek edenleri olduğu hâlde 'avdete dahi ruhsat verilmesiyle, kimisi Preveze tarîkiyle 'avdeti ihtiyâr ve kimisi kalup askerîsine dahi kethudâsı mûmâ ileyh Şemsî Ağa başbuğ nasbiyle, güzeşte 'ulûfeleri meblağ-ı mezbûrdan istîfâ olunarak keyfiyyeti Ser'asker-i kebîr Hurşîd Paşa'ya inhâ olundu.

Zikr-i vukū'ât-ı ba'zı mükeddire be-hakk-ı Sadr-ı esbak 'Ali Paşa ve vürûd-i mektûb be-cânib-i Silahdâr Ahmed Ağa

Bâlâda beyân u zeyl olundığı üzere Sadr-ı esbak 'Ali Paşa'nın ser'askerlikden infisâl ile İzdin'de kalup ve yahud ordu ile beraber 'azîmetde muhtâr idüği Hurşîd Paşa tarafından teklîf vukū'iyle, ba'zı havfa teba'iyyetle müşârun ileyh ordu ile Mora['ya] gitmeği ihtiyâr eylediği hengâmda, beş-on bin guruşluk mikdârı ba'zı ahmâl ü eskāl ile bir kıt'a murassa' En'âm kîsesi, silahdârları Ahmed Ağa'ya teslîmen Yenişehir'de ikāmetini tenbîh ile ol vechile Mora['ya] girilmiş ve ol hengâmda Yenişehir'den müretteb zahîreden dolayı ba'zı su'âl ü cevâb zımnında zahîre me'mûru Alyanak 'Ali Efendi müşârun ileyh Hurşîd Paşa tarafından habs ile keyfiyyet-i mezkûre [M[1] 120] teharrî ve tedkîk olunmaksızın müşârun ileyh 'Ali Paşa hakkında bir takım 'azviyyât, müşârun ileyh Hurşîd Paşa tarafından Bâb-ı 'âlî'ye inhâ ile ba'dehû mûmâ ileyh 'Ali Efendi'yi su'âl ü cevâba çekerek ve bir cânibden dahi müşârun ileyh hakkında olunan 'azviyyâtı teharrî vü tahkîk eyleyerek bir şey tebeyyün etdiremeyüp, cümlesi hılâf u iftirâ idüği tahakkuk etmiş olmağla, bu vechile 'azviyyât-ı mezkûreden müşârun ileyh ve gerek 'Ali Efendi berî'ü'z-zimme[1] idükleri mütebeyyin olmuş ve mûmâ ileyh 'Ali Efendi'nin sebîli tahliye olunmuş ve bu takdîrce keyfiyyetin mu'ahharan bu vechile vukū'u tekrâr Bâb-ı 'âlî'ye inhâsı hakkāniyyetden ise de evvelki inhâya mugāyir düşerek, birbirine muhâlifü'l-mazâmîn olacağından bu bâbda Hurşîd Paşa kendi nâmûsunu, müşârun

1.berî'ü'z-zimme : beriyü'z-zimme (y)

ileyh hakkında zuhûr edecek gazab-ı âtiyyü'z-zikre tercîh ile nâ-hakk yere gaddârlığı irtikâb etmişdir.

Sâlifü'l-beyân evvelki inhâ ma'rûz-i rikâb-ı müstetâb oldukda, infi'âl ü gazab-ı Şehriyârî ile müşârun ileyh hakkında fermân-ı kazâ cereyânını intâc ederek, tahkîk u tedkîk dahi olunmayarak müte'allak buyurılan irâde-i seniyye mûcebince sudûr eden emr-i 'âlî, hasekî mübâşeretiyle İzdin'e irsâl ve zabt-ı muhallefât husûsuna dahi hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan 'Ali Râ'ik Bey mübâşir ta'yîn ve tesyâr olundığı ve hasekî-i merkūm, müşârun ileyhi bulamayup ve bu hâlde dahi müşârun ileyh Hurşîd Paşa tarafından "lâ ve na'am" bir şey denilmeyüp ve Der-sa'âdet'e bir söz tahrîr olunmayup ve hâcegân-ı mîr-i mûmâ ileyh dahi şâyân-ı zabt eşyâ bulamayup, hali üzere bıragılmış idüği inhâ ve işbu elem ile Silahdâr-ı mûmâ ileyh dahi hastelenerek esîr-i firâş bulunduğu îmâ olunmağla, bu keyfiyyet müşârun ileyh 'Ali Paşa'ya te'sîr ile birdenbire hummâ-yı muhrikaya mübtelâ ve giderek selb-i şu'ûr eylemiş ve Ser'asker Vekîli bulunan Erîb Ahmed Paşa dahi kezâlik hummâ-yı muhrikadan hastelenüp, esîr-i firâş olmuş* ve orduca ishâlden vefeyât günden güne terakkî bulmuşdur[1].

[Es'ad Efendi'nin **"Tabsıra"** başlığı altında [Ü2 11a] verdiği bilgilerin "... hod bu kaziyyeye delîl-i ezherdir; Allâhümme innâ ne'ûzü bike min mekrike. Ve mine'l-havri ba'de'l-kevr" diye bitmesinden sonra M[1] 125'te Bâhir Efendi'nin zeyli]

Zeyl[2]

Hâlet Efendi'nin nefy ü i'dâmı husûsu sâhib-i târîh Es'ad Efendi merhûmun ifâdesi gibi ise de, pek de 'an'anesiyle vukū'-i hâl beyân olunamamış ve bu bâbda aslıâb-ı ma'lûmâtdan el-hâletü hâzih pek çok zevât lillâhi'l-hamd ber-hayât ve ba'zı zevâtın dahi kaleme alup, mektûm bırakması

---

*."**Zikr-i vürûd-i haber be-ıztırâb-ı ehâlî-i Kal'a-i Anabolu** ..... olmuş" kısmındaki bilgiler özetle, değişik ifâdelerle ve Ü2 28a'dan alınan bazı bilgilerle *Târîh-i Cevdet,* XII,60-63'te kaydedilmiştir.

1.Burada Bâhir Efendi'nin zeyli sona ermekte ve **"Burada zeyl-i Fakîrânemiz intihâ bulup Es'ad Efendi merhûmun hikâyesi zikr olunur. 'Azli sadr-ı a'zam Sâlih Paşa ve sadâret-i 'Abdullâh Paşa** [s.121] **ve 'azl-i Şeyhulislâm Yasinci-zâde 'Abdülvehhâb Efendi ve meşîhat-i Sıdkî-zâde Ahmed Reşîd Efendi"** diyerek Es'ad Efendi'nin metnine geçilmektedir. [Bu kısımla ilgili olarak s.120'nin sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Burada Bâhir Efendi'nin zeyli hıtâm bulup, yine Es'ad Efendi târîhi bed' eder". Ali Emîri nr.51'deki bu kayıt, Türk Tarih Kurumu nr. Y.507'de bulunan nüshada yer almamaktadır].

2.Bu kısımla ilgili olarak s.125'in sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Burası yine Bâhir Efendi'nin zeyl ve 'ilâvesidir". Ali Emîri nr.51'deki bu kayıt, Türk Tarih Kurumu nr. Y.507'de bulunan nüshada yer almamaktadır

dahi yahtemil olup, ancak işbu târîhi, esnây-ı istinsâhda ba'zı bizzât bulunup sahîhan ma'lûmât-ı 'âcizânem olan vekāyi'in zeyl olundığı misillü, bu bâbda dahi istimâ' olunan mevâddan zikr ve zeyli münâsib görüldü.

'Âsım Efendi Târîhi'nde beyân ve Şânî-zâde Târîhi'nde dahi şerh u 'ıyân olundığı üzere maktûl-i mûmâ ileyh, cülûs-i hümâyûn senesinde irtihâl-i dâr-ı bekā eden Şehr Emîni Babalık İbrâhîm Efendi'ye hulûl ve anın sevk u ta'rîfiyle nev-câh-ı zât-ı melâ'ik-simât-ı mülûkâneye intisâb ile teveccühât-ı hasene-i Pâdişâhâneyi iktisâb ve Bağdâd'a me'mûriyyetle gidüp, muvaffakan 'avdetinde iltifât-ı seniyye mütezâyid olarak refte refte, *menem gayr nîst** vâdîsinde pûyân ve her bir husûsu mahremâne mükâtebe vü muhâbere ve her birini mizâc ve huzûz-i nefsânîsine tatbîkan râh-ı hakkāniyyet ve necâtdan inhirâf ile suclu sucsuz pek çok kesân ve hânedânın izâlesine zâhirî ve bâtınî sebeb olarak kendüsüni lisâna [M[1] 126] düşürmüşidi. Ve yeniçeri erâzilinin dahi ba'zan gulûsiyle halkın çiğergâhını sökerek aldığı akçaların bezliyle geçişdirüp, bu hâl-i garâyib ile leylen ve nehâran i'mâl-i efkârı huzûz u râhatına halel gelmamek ve dâ'imâ vücûduna lüzûm göstermek esbâbın[ın] istihsâli ve aldığı lâ-yu'add ve lâ-yuhsâ akçanın fekat iddihârına sabmayarak dâ'ire-i 'âlî ve bir cânibden eşkıyâ ve dervîşâna bezliyle idâre vü imrâr-ı eyyâm etmekde ve giderek aldığı verdiğine vefâ etmeyerek ve alacak yer dahi kalmayarak Mısır Vâlîsi ve Tepedelenli 'Ali Paşa mâl-ı Kārûn'a mâlik olduklarından, anlar ile uğraşmağa kalkışarak şerrini dirâz etmişidi. Ve müşârun ileyh 'Ali Paşa'nın, Paşo İsmâ'îl Paşa habîsi 'aleyhine vukū' bulan sû'-i hareketini ser-rişte-i celb-i menâfi' ittihâz ve ba'zı hiyel-âmîz tasannu'ât ihtirâ'iyle maslahatın çarçabuk hüsn-i müdâfa'ası, mûcib-i sadâkat ve mümkin iken oralardan sarf-ı efkâr ile dûçâr-ı müşkilât ederek hâl-i tezebzübde olarak meydân vermiş ve müşârun ileyh 'Ali Paşa'yı dahi me'mûlü vechile sağamayup, müşârun ileyh dahi yüz ve meydân bularak kāmeti azdırmış olduğundan, artık efendi-i müşârun ileyh bu bâbda girü duramayup, izâlesi husûsuna teşebbüs ile husûlünü teshîl etmesi[1] üzerine maslahat giderek kesbi su'ûbet ile uzamış ve yine efendi-i müşârun ileyhin celb-i menâfi' belâsiyle vukū' bulan sû'-i tedbîri semeresi olarak nâgehânî Rum vak'ası zuhûriyle anın dahi kec-zehâbla 'alevlenmesine sebeb olunmuşdur.

Garîbe

Şânî-zâde[2] Târîhi'nde zeyl olundığı üzere Sadr-ı esbak Dervîş Paşa sadâreti evânında bir gün meclis-i meşveretde Rusyalu ile vukū' bulan mü-

---

*. "منم غیر نیست = Kendimden başkasını kabul etmiyorum" anlamında Farsça bir deyimdir.
1.etmesi : etdiği (y)
2.Şânî-zâde : شانی‌شازاده (y)

nâza'a üzerine sohbet ü müzâkere cereyân ederek Hâlet Efendi'nin misâl olarak sefer i'lânına re'yi karâr bularak ve hâzır bulunan vükelâ dahi ihtiyâr-ı sükûtla meclis dağılmış ve Sadr-ı müşârun ileyh, efendi-i müşârun ileyhin tevakkufunu îmâ ile meclis tenhâlandıkda, Sadr-ı müşârun ileyhe hıtâb edüp: "Efendi hazretleri! Siz i'lân-ı sefere karâr vereyorsunuz, [M[1] 127] amma kangı askerle ve kangı mühimmât ve akça ile Rusyalu ile mukâbele edeceğiz" deyü i'tirâz etdikde: "Bugün yeniçeriyi kaldırup asâkir-i muntazama yapmak mümkindir, ammâ sonra büdelâyı kim zabt eder" deyü îmâlı cevâb verdiğini müşârun ileyh ba'de'l-lüteyyâ ve'l-letî Mihrimâh Sultân ve Kağıd-hâne'de vukū' bulan hıtân sûr-i hümâyûnuna med'uvven Âsitâne-i sa'âdet-âşiyâne'ye geldükde, ba'zı kesâna esnây-ı sohbetde hasbihâlâne ifâde etdiği mesmû'dur. İşte Efendi'nin ef'âl-ı sâ'iresi dahi buna kıyâs olunarak sâlifü'l-beyân nâgehânî Rum vak'ası üzerine Türkçe'yi şaşırup ve re'y ü tedbîrden 'âciz kalup, vukū'âtı etrâfa bulaşdırmak ve kendüyi selâmete çıkarmak üzere dürlü dürlü kizb ü hîle ile taraf-ı saltanatı igfâl ve bir cânibden dahi yeniçeri eşkıyâsı yüz buldukça ve in'âm gördükce kanâ'at etmeyerek şakâveti artırup, iki günde bir kerre Ağa-kapusu'na ve ba'zı mu'teber kolluklara cem' ile ba'zı nâ-be-câ iddi'â vü teklîf ile kimi "Hâlet Efendi'yi istemeyiz" ve kimisi "İsteriz" deyü sözler tefevvühüne cesâret ederek, yine bir gün Bâyezîd Türbesi'ne tebdîl olarak teşrîf-i şâhâne vukū' bularak, ol hâlde Yeniçeri Ağası dahi Bâyezîd kolluğuna gelmesiyle, ustalar ağa-yı merkūma gelüp ibrâm ederek ve "O babalığa söyle, bu harîfi istemeyiz" deyü hücûm u gulüvlariyle taraf-ı Pâdişâhîye 'aks ile ağayı celb ile keyfiyyeti su'âl, ol dahi mâ-vâkı'ayı ifâde etdikde ve o ifâde ile "Dağılsunlar, merâmları hâsıl olur" deyü emr ü fermân buyurılup, 'avdet-i şâhâne vukū' bulmuş ve yine efendi-i mûmâ ileyhin menî'ası olarak ertesi sabâh Sadr-ı a'zam Sâlih Paşa ve Şeyhülislâm Yâsinci-zâde 'azl ile Sadr-ı cedîd 'Abdullâh Paşa, Beşiktaş Serayı'na celb ve sâbık, Balık-hâne'ye tenzîl olunmuş ve taraf-ı eşref-i Pâdişâhîden Sadr-ı sâbık'a mâlının in'âm olundığı tebşîriyle hakkında bir sûretle infi'âl-i şâhâne vukū' bulmayup, mücerred ma'hûd harîflerin yatışması zımnında hasbe'l-îcâb işbu tebeddül icrâ olunmuş ise de bununla matlûb hâsıl olup olmayacağı bi'l-vâsıta ifâde ve bunun çâre-i [M[1] 128] serî'i isti'lâm olundukda, müşârun ileyh dahi izhâr-ı teşekkür ile hâk-pây-i şâhâneye yüz sürüp: "Bunun çâre-i serî'i, efendi kullarının biraz eyyâm seyâhate gönderilmesi îcâb eder" deyü cevâb vererek keyfiyyet hâk-pây-i şâhâneye ifâde olundukda, ol vakt Burusa'da biraz eyyâm istirâhat etmek üzere li-ecli'n-nefy emr-i 'âlî tasdîri, Sadr-ı cedîd 'Abdullâh Paşa'ya emr [ü] fermân buyurılup, müşârun ileyh dahi tışaru çıkarak muntazır bulunan rikâb me'mûrlarından Re'îsülküttâb Efendi'ye ifâde ve derhâl müşârun ileyh Re'îs Efendi mahremâne bir kıt'a emr-i 'âlî ısdâr ve tuğrâsını ve resîdini çekerek Sadr-ı müşârun ileyhe i'tâ ve tekrâr istîzân ile sudûr eden irâde-i Pâdişâhî vechile Silahdâr-ı Sadr-ı a'zamî Adanalı Emîn Ağaefendi'yi

sâhil-hânelerinden kaldırup, Üsküdar['a] güzâr eylemesi emr ü tenbîh olunarak, Ağa-yı merkūm dahi emr-i 'âlî-i mezkûru alup piyâde-süvâr ile efendinin sâhil-hânesine varup ifâde ve efendi dahi mutâva'aten[1] Üsküdar'a güzâr eylediği üzerine Sadr-ı a'zam ve Şeyhülislâm, Bâb-ı 'âlî'ye 'azîmet ve mahsûs çavuş, mübâşir ta'yîn olunmuş ve müte'âkıben tahvîl-i me'mûriyyetle Konya'ya 'azîmetini efendi-i mûmâ ileyh bâ-tezkire Bâb-ı 'âlî'den niyâz ederek, lede'l-istîzân ol vechile müsâ'ade-i seniyye şâyân buyurılarak mûcebince emr-i 'âlî tebdîl ile irsâl ve efendi dahi Konya'ya revân olmuş ve şimdiye kadar tasavvur-i şâhâne bu merkezde ise de a'dâ fursat bularak zahm-hûrdelerinden bâ-husûs Hüsni Beyefendi ilkā'âta tasaddî ile ıgzâb-ı şâhâneyi da'vet birle i'dâmı hakkında sudûr bulan hatt-ı hümâyûn ile me'mûr olan Hasekî-i merkūm, Konya'da efendi-i mûmâ ileyhe emr-i şâhâneyi ifâde etdikde: "Bende emân ve necâtı hâvî hatt-ı hümâyûn vardır" deyü iddi'â eyledikde[2], Hasekî-i merkūm dahi: "Sendeki hatt-ı hümâyûnun târîhi 'atîk olup, bendeki hatt-ı hümâyûnun târîhi cedî[d]dir" deyü ifâde ile kârını itmâm eylemişdir*; *tecâvezallâhu 'an seyyi'âtihî***.

Yine zeylimiz intihâ bulup, Es'ad Efendi'nin ifâdesi[3]. Nefy-i tebe'a-i Hâlet Efendi ve musâdere-i îşân[4]

[**"Tebdîl-i Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî"** başlığı altında verilen ve "... silk-i zertârına idrâc olundu" diye sona eren [Ü2 13b] kısımdan sonra M[1] 131'de Bâhir Efendi'nin zeyli].

Zeyl-i Fakîr. Tevcîhât-ı vüzerâ[5]

Bâlâda zeyl ü beyân olundığı üzere Kapudan-ı deryâ Kara Mehmed Paşa, Anabolu Kal'ası'na zahîre ile imdâd eylemesi mümkin iken kemâl-i

---

1.dahi mütâva'aten : dahi dahi mutâva'ata (y)

2.Bu kısımla ilgili olarak s.128'in sol kenarında aynı kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Efendi-i mûmâ ileyh i'dâmından akdemçe, Konya Vâlîsi bulunan mecrûhlarından (مجروحلرندن) Gālib Paşa'ya izhâr-ı dehâlet ederek, müşârun ileyh dahi: 'Evvel gerek idi, efendi!' deyü tefevvüh etdiği mervîdir". Bu kenar notu ayrıca *Târîh-i Cevdet,* XII,57'de kaydedilmiştir.

*."Sadr-ı esbak Dervîş Paşa sadâreti ..... eylemişdir" kısmındaki bilgiler özetle, değişik ifâdelerle ve Ü2'den bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet,* XII,55-57'de kaydedilmiştir.

**."تجاوز الله عن سيئاته = Allah günâhlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3.Bu kısımla ilgili olarak s.128'in sol kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Bâhir Efendi'nin zeyl ve 'ilâvesi burada temâm oldu".

4.Buradan sonra metin esas itibâriyle T nüshası ile mutabakat arzederek devam etmektedir.

5.Bu başlıkla ilgili olarak s.131'in sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Burası yine Bâhir Efendi'nin zeyl ve 'ilâvesidir". Ali Emîri nr.51'deki bu kayıt, Türk Tarih Kurumu nr. Y.507'de bulunan nüshada yer almamaktadır

habâset ü rehâvetinden nâşî bu ferîzanın icrâsına muvaffak olamayarak, âtiyyü'z-zikr kal'a-i merkūmenin eyâdî-i küffâra giriftâr olmasına bâdî-i kuvâ olarak, hemân Donanma-yı hümâyûn ile doğrıca [M[1] 132] Çanak Kal'ası'na gelüp timürlemiş olduğundan, ba'de-ezîn hidemât-ı kapudânîde bekāsı gayr-i câ'iz olarak 'azl ile tenkîl ve Limni Cezîresi muhâfazasına ta'yîn buyurulmuş ve selefi Nûrullâh Paşa âtiyyü'z-zeyl Limni Cezîresi'nin hüsn-i muhâfazasıyla bu kerre mesbûku'l-hidme bulunduğundan, li-ecli'l-mükâfât[1] Ankara ve Kankırı sancakları tevcîh buyurulmuş ve münhall olan Deryâ Kapudanlığı'na dahi 'ahd-i karîbde 'uhde-i Sadâret-penâhî'den münhall olan Karahisâr-ı sâhib Sancağı tevcîhiyle, mansıbına gelmek üzere esnây-ı râhda bulunan Mehmed Husrev Paşa, mukaddemki kapudanlığında hüsn-i sîret ü sülûkü meşhûd ve mizâc-ı 'adâlet-imtizâc-ı mülûkâneyi 'ârif, mücerrüb'l-etvâr olmasiyle intihâb u ta'yîn ve yine münhall olan Livây-ı mezbûr, Bahr-ı siyâh Boğazı muhâfazasiyle Büyükdere'de bir müddetden berü ikāmet üzere olan Hudâvendigâr Sancağı Mutasarrıfı İspartalı Vezîr İbrâhîm Paşa Kethudâlığı'ndan bi'l-intihâb mukaddemce rütbe-i mîr-i mîrânî ile Beykoz muhâfazasına ta'yîn kılınan Dârendeli Mehmed 'İzzet Paşa'ya tevcîh buyurulmuşdur.

Ve müşârun ileyh İbrâhîm Paşa bu esnâda ba'zı nâ-mizâc olarak bir mikdâr dimâğına halel gelmekle, li-ecli't-tedâvî mansıbı olan Burusa'ya def'-ı siklet ve anın mahalline maktûl-i mûmâ ileyh Hâlet Efendi'nin mecrûhu'l-fu'âdı olanlarından Konya Vâlîsi Mehmed Sa'îd Gālib Paşa hazretleri ta'yîn buyurılarak mesned-i sadârete mülâzım oldu.

Vukū'-i irtihâl-i Hurşîd Paşa

Müşârun ileyhin sâbıku'z-zikr maktûl Tebedelenli 'Ali Paşa'nın mudahhar akçası itlâfından ve mu'ahharan dahi Mora'ya sevk olunan ordu mâddesinde vukū' bulan pek çok sû'-i hareket ve tedbîrinden ve lâ-siyyemâ sâlifü'l-beyân Sadr-ı esbak 'Ali Paşa hakkında bir takım iftirâ ve 'azviyyâta cür'etinden nâşî hakkında şâyân buyurulmakda olan teveccühât-ı haseneye halel îrâsiyle, Hâlet Efendi i'dâmından sonra bunun dahi müstehakk olduğu te'dîbi tasavvur olunmakda idi. Müşârun ileyhin Kapu Kethudâsı bulunan Mühürdâr Sa'îd Efendi, Hâlet Efendi'nin nefy günü müşârun ileyh cânibine tahrîrât-ı mahsûsa ile müsta'cel tatar ihrâc edüp, keyfiyyet derhâl Bâb-ı 'âlî['ye] 'aks ile hâk-pây-i şâhâneye 'arz olundukda, mezkûr tahrîrâtın hâmili olan tatarlara her nerede[2] [M[1] 133] yetişilür ise tahrîrâtın mührü fekk olunmaksızın beheme-hâl i'âde olunması bâbında hemân emr-i 'âlî ısdârıyle,

1.mükâfât : المكافاه (y)
2.her nerede : + her nerede (y)

serî'an ocak tatarları ihrâc olunması husûsuna irâde-i kātı'a-i Pâdişâhî müte'allak buyurılarak, mantûk-i mün[î]fi üzere iktizâsı bi'l-icrâ, emr-i 'âlî-yi mezkûru istishâben hemân ol günün ahşamısı, ihrâc olunan çifte tatar dahi sür'at-i 'azîmetle tatarân-ı merkūmân Yenişehir'e bi'l-vusûl, tahrîrât-ı mezkûru Hurşîd Paşa'ya teslîm edüp, henûz mührü fekk olunmaksızın berüki tatarlar dahi bi'l-vusûl emr-i 'âlî-i mezkûru teslîm ile müşârun ileyhi hayret istî'âb edüp şaşırmış ve tahrîrât-ı mezkûrun me'âlini anlamaksızın tatarân-ı merkūmân bi'l-icbâr tahrîrât-ı mezkûru ahz ile 'avdet edüp, müşârun ileyh dahi kaziyye-i mâ-vâkı'ayı evvelki tatarların ifâdelerinden anlayup, kadîmdan mübtelâ olduğu rîh-ı şedîdin zuhûriyle ol gice nısfu'l-leylde ecel-i mev'ûdiyle irtihâl-i dâr-ı bekā etmişdir*. Keyfiyyet vâsıl-ı sem'-i Devlet-i 'aliyye oldukda, zabt-ı muhallefâtı zımnında mukaddemâ Mora kılâ'ı ta'mîrine me'mûriyyetle birkac seneden berü Mora'da bulunarak mu'ahharan kayd-ı esre giriftâr olarak bir takrîb tahlîs olunan Kapucu-başı Yûsuf Ağa, li-ecli'l-mükâfât me'mû[r] u ta'yîniyle rütbesinin nâmına mazhar olmuşdur.

Ve sâlifü'l-beyân Sadr-ı esbak 'Ali Paşa'nın zabt-ı muhallefâtına me'mûr hâcegân 'Ali Râ'ık Bey ile hasekînin me'mûriyyetleri "ke'en lem yekün" hükmüne konılarak, ol bâbda ısdâr olunan iki kıt'a emr-i 'âlînin kaydları terkîn ile me'mûrân-ı mûmâ ileyhimâ Der-sa'âdet'e celb buyurulmuşdur.

Ve sâlifü'z-zikr Silahdâr Ahmed Ağa dahi bir müddetden berü esîr-i firâş olarak irtihâl etmesiyle, Yenişehir'de bulunan eşyâ-yı hazîne ile fekat murassa' bir kıt'a altun En'âm kîse[si] meydânda sâhibsiz mâl gibi kalarak müşârun ileyhin yeğeni olup, geçende Zabtiye Mu'âvini olduğu hâlde fevt olan Mehmed Bey, ol vakt Silahdâr-ı müteveffâ-yı mûmâ ileyhin hemşehrîlik münâsebetiyle yanında bulunarak mezkûr En'âm kîsesini sirkat ile memleketi tarafına savuşmuş olduğu, Yenişehir'den vürûd eden bir kıt'a mektûb [M[1] 134] me'âlinden müstebân olmuşdur.

Mansıb-ı Ser'asker-i cedîd

Sâlifü'l-beyân müşârun ileyhin irtihâli cihetiyle yerine bir Ser'asker-i cedîd'in nasbı lüzûmuna mebnî Bosna Vâlîsi Celâl Paşa, ehl ü erbâb olduğundan Rumeli Eyâleti'yle Ser'askerlik müşârun ileyhe tefvîz buyurıla[rak], lâzım gelan emr-i 'âlî tarafına irsâl ve müşârun ileyh dahi emre imtisâl ile Tıravnik'den hareket ve Yenipazar'a vusûlünde mukaddemce nâ-mizâc bulunmasiyle irtihâl-i dâr-ı bekā etmiş olduğu, Der-sa'âdet'e mahallinden

*."Müşârun ileyhin Kapu Kethudâsı bulunan ..... etmişdir" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,58-59'da kaydedilmiştir.

i'lâm ü inhâ olunmağla, ser'askerlik me'mûriyyeti, müteveffâ Hurşîd Paşa kethudâ ve hazînedârlığından neş'et eden Köse Mehmed Paşa'ya tevcîh u tefvîz buyurulmuşdur.

Vürûd-i emr-i 'âlî be-cânib-i ordu-yı Gördös ve vukū'-i vefât-ı Erîb Ahmed Paşa

Bir müddetden berü Gördös'de ikāmetle envâ'-ı derd ü ıztırâba[1] mübtelâ olan vüzerâ ve mîr-i mîrân ve a'yânân ve askerîyi taltîf zımnında bir kıt'a emr-i 'âlî ısdâr ve îsâline 'an-asl Eğriboz ehâlîsinden olarak hâssa hasekîlerinden 'illet-i asamma mübtelâ sağır hasekî, mübâşir ta'yîniyle irsâl buyurulmuş ve merkūm dahi Preveze'ye inüp, bir Firenk tüccâr gemisiyle Gördös'e vusûl bulmuş ve hâmil olduğu emr-i 'âlî beyne'l-huzzâr kırâ'at olunmuşdur.

Sâlifü'l-beyân Hâlet Efendi'nin i'dâmiyle[2] Ser'asker Hurşîd Paşa'nın vukū'-i vefâtı ve sâ'ireyi hasekî-i merkūm ifâde etmiş olup, bâlâda beyân olundığı üzere Ser'asker Vekîli Erîb Ahmed Paşa bir vakitden berü esîr-i firâş olarak bir-iki gündür kendüyi gā'ib ederek hâlet-i nez'de ise de tekmîl-i enfâs edemeyerek uğraşur idi. Muharrir-i Fakîr yanına varup: "Paşa efendimiz, Paşa efendimiz, Hâlet Efendi katl olmuş" deyü pekçe pekçe ifâde etdiğimde gözini açup "hâ" diyerek teslîm-i rûh etmişdir*; *rahmetullâhi 'aleyhi*** .

Techîz [ü] tekfîn ile müteveffâ Mahmûd Paşa'nın yanına tedfîn olunup, vekâlet-i ser'askerlik cümle ma'rifetiyle Hasan Paşa['ya] tefvîz olunarak, keyfiyyet-i mâ-vâkı'a Der-sa'âdet'e inhâ ve hasekî-i merkūmun i'âdesiyle isrâ olundu.

Burada zeylimiz yine intihâ bulup, Es'ad Efendi'nin semâ'ı [ile] hulâsa vechile zabt etdiği vekāyi' dahi ma'dûdu ta'dâd kabîlinden ise de teberrüken kayd u tahrîr olundu. [M[1] 135] Fevt-i Hurşîd Paşa ve fezleke-i ahvâl-i Mora[3]

1.ıztırâba : ıztırâpa (y)

2.i'dâmiyle : + Ser (y)

*."**Vürûd-i emr-i 'âlî be-cânib-i ordu-yi Gördös** ..... etmişdir" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,63'de kaydedilmiştir.

**."رحمة الله عليه" = Allah rahmet eylesin" anlamına gelen ve ölüler için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

3.Metin buradan itibaren esas itibâriyle T.158 ile mutâbakat arzederek devâm etmektedir.

[Ali Emîri,Tarih, nr.51'de **"Fevt-i Hurşîd Paşa ve fezleke-i ahvâl-i Mora"** başlığından ve "... medîne-i mezbûrede hâric-i şehirde kâ'in mevlevî-hâne makberesinde makbûr ve cûyende-i rahmet-i Rabbi Gafûr oldu" diye sona eren [Ü2 24a] bilgilerden sonra M[1] 147'de Bâhir Efendi'nin zeyl ve ilâveleri]

Es'ad Efendi'nin işbu târîhcesi burada hıtâm bulup, Fakîr işbu Gördös ordusunda bizzât bulunmak takrîbiyle bâlâda zeyl olunduğu misillü ordu-yı mezkûrun bundan böyle vukū' bulmuş ahvâli dahi zeyl ü 'ilâve olunmuşdur *ve minallâhi't-tevfik**.

Ancak Es'ad Efendi'nin bâlâda beyânı gerci sahîh ise de bu kılıklı olmayup, pek çok yanlış şeyler yazılmış ve bunun vukū'-i hakîkîsi bâlâda beyân olunmuşidi. Ve zikr olunan bozgunlukda eğerçi bi'l-cümle emvâl düşmene terk olunmuş ise de insânca telefât vukū' bulmayup, fekat Ser'asker Mahmûd Paşa'nın bir nefer sakallı ağası esir düşerek i'dâm ve ser-i maktû'unu 'adû-yı dîn bir sırık ucuna rekz ile "'Ali Paşa'nın ser-i maktû'udur" deyü bağrışarak Anabolu ehâlîsine iftihârâne irâ'e etdikleri esnâda, müşârun ileyhin otuz târîhinde Mora Vâlîliği'nde müşârun ileyhi tanır bir nefer kefere "İşbu ser-i maktû' müşârun ileyhin değildir" deyü lecc ü 'inâd eyledikde, [M[1] 148] iftihârâne bağrışan havenenin gücüne gidüp, mersûmu pâre pâre eyledikleri, bedenlerden Anabolu ehâlîsinin meşhûdları olarak bir takrîb mesmû' olmuşdur.

Vuku'-i istilâ['-i] Anabolu

Bâlâda zeyl ü tafsîl olundığı üzere Anabolu Muhâfızı tarafından mukaddemce mektûb ile vürûd eden şahsın ifâde ve me'âl-i mektûb; me'kûlâtın kâmilen arkası alınup ve düşmenin dahi dâ'ir[en] mâ-dâr kal'ayı muhâsara vü tazyîka ibtidârından naşi hârice dahi çıkılamayup, dûçâr oldukları ıztırâb şiddet bularak derece-i nihâyete resîde ve çend gün zarfında istimdâd olunmaz ise kal'anın teslîmiyle esârete giriftâr olunacakları istirhâm olunmuşidi. Ancak bozgun asâkirin gözleri yılarak on nefer müslim, bir nefer küfre karşu duramayacak dereceye gelüp, imdâdın çâresi mümkin olamayacağından, bu âh-i cân-güzâr ile Ser'asker Mahmûd Paşa ve mu'ahharan Erîb Ahmed Paşa'nın irtihâlleri dahi vukū' bulmuş ve 'illet-i ishâlden şimdiye kadar birkac bin askerî ve sâ'ire dahi fevt olup, bakıyye kalanlar dahi ve bir tarafdan giderek erbâb-ı harbe nedret gelüp, zuhûrât-ı gaybiyye-i İlâhiyyeye intizâr olunmakda iken, nâgehânî yetmiş-seksan nefer mikdârı Anabolu'dan yerlü delikanluları zuhûr edüp, cümlesi ac [ve] bî-'ilâc ve perî-

*."و من الله التوفيق" = Başarı Allah'tandır" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

şân olarak nutka mecâlleri olmadığından, derhâl 'Ali Paşa olduğu mahalle celb ile corba ve pilav tabhiyle it'âm olunup, ba'dehû bir mikdâr hâb u râhat dahi etdirildikden sonra keyfiyyet-i hâlleri lede'l-istifsâr sâlifü'l-beyân mukaddemki gönderdikleri mektûb ve şahsın ifâdesi vechile me'kûlâtları külliyyen tükenüp, imdâd zuhûru me'mûliyle on-on beş gün dahi kedi ve fâreleri ve papucların köselesini kazıyup, a[nı]nla kanâ'at etmişler ise de ba'zı haste ve ihtiyârlar ve nisvân ve sıbyân tâkat getüremeyüp, telef olmağa başlamış ve imdâddan dahi kat'-ı ümmîd olunmuş olduğundan, cümle ricâl bir yere gelüp ağlaşarak kal'ayı teslîm ve kendülerinin kuru canlariyle Anadolu yakasına selâmet çıkarılmak üzere şurûta rabt olunmasını küffâr serkerdeleriyle müzâkere olunmasını ihtiyâr eylemiş olduklarından, Muhâfız Paşa [M[1] 149] tarafından dahi küffâra ilci gönderilerek, ol vechile kavl ü karâr olunarak senede rabtiyle, 'ale's-sabâh kal'a kapularının güşâdiyle teslîm olunacaklarından kendüsüne güvenan delikanlular bir mahalle cem'le nısfu'l-leylde mahremâne çıkup, Gördös'e 'azîmete karâr ve ol vechile firâr ederek yola çıkılup, tulû'-i şemsle Berbâd Boğazı'nda küffâr önlerini kat'la muhârebeye tesaddî etmeleriyle, bunlar dahi bi'z-zarûr mukâbele ile bir kac neferi fevt ü mecrûh olarak kalmış ve kusûru döğüşe döğüşe selâmet[e] çıkup gelmiş olduklarını ifâde etmeleriyle, bu keyfiyyet dahi 'ilâve-i te'essüf ü keder olarak keyfiyyeti Yenişehir'de olan Ser'asker'e ve Yûsuf Paşa'ya inhâ olundu*.

Ve müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın ma'iyyetinde olan süfün-i harbiyyeden bir kıt'asının dahi Gördös pîş-gâhında bulunması iltimâs olundığından, Zülfekâr nâm kapudanın süvâr olduğu bir kıt'a korvet sef[î]nesi vürûd ile lenger-endâz-ı ikâmet olmuşdur.

Bu esnâda Çirmen Mutasarrıfı Vezîr Sâlih Paşa zâten mütemevvil ve bir çok vakitden berü Çirmen Eyâleti'ni dahi haklamış olduğundan, bu esnâda külliyyetlü asker ile Mora'ya me'mûr olmuş olduğundan, müşârun ileyh dahi kendüsini emsâli vechile tecribe ederek, bu dahi bir hidmete muvaffak olamadığından 'azl ile Çirmen Sancağı, rütbe-i vâlây-i vezâretle Ayaş Müftîsi-zâde Kapucular Kethudâsı Mes'ûd Ağa'ya tevcîh ü 'inâyet buyurulmuşdur.

'Azîmet-i ordu be-cânib-i Badra

Gördös'e vürûd edeli üc mâhı tecâvüz ederek mevsim-i sayf olduğundan cıblaklığa tehammül olunarak açıkda yatılarak bu hâl ile imrâr-ı eyyâm olunmuş[dur]. Mevlâ-yı müte'âl hazretlerine ma'lûmdur ki, Fakîr işbu

*."Ser'asker Mahmûd Paşa ve mu'ahharan ..... olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,63-64'te kaydedilmiştir.

müddetde altımda bir pâre kilim ve baş yasdığım bir taş pâresi olarak ve libâsımın tebdîli mümkin olamayarak bu hâl-i zarûret-iştimâl ile geçişdirilmişdir. Ve bunun hakk u hakîkati üzere tafsîl ü ifâdesi mümkin olamayacağından âhirete kalmışdır.

Mevsim-i şitânın takrîbiyle ba'de-ez-în Gördös'de ikāmet, envâ'-ı mehâzîri müstelzim olacağı ve bakıyye kalan yedi-sekiz bin mikdârı nüfûs dahi telef olarak arkası alınacağından, bu dahi tecvîz olunamamış ve bi'l-farz ihtiyâr-ı ikāmet [M[1] 150] olunsa dahi bu hâl ile bir iş görilemeyüp ve Yenişehir'de olan ser'askerlerden ise imdâd me'mûl olmayup, Ser'asker bulunan Köse Mehmed Paşa'nın dahi bu kerre 'azl ü nefyiyle umûr-i ser'askerîlik Selânik Vâlîsi [Ebû]lebûd Mehmed Paşa'ya sipâriş buyurulmuş ise de alınan haberlere göre cerr-i menfa'atle uğraşmakda olduğundan, kemâl-i ye'sle Balyabadra'ya 'azîmete beyne'l-havâss karâr verilerek, ancak berren Badra'ya 'azîmet mümkin olamayacağından, bahran piyâdegânın ve berren dahi süvârîlerin 'azîmeti tensîb olunarak, hayvanı dinc delîl ve tüfengciden dört yüz mikdârı süvârî secilüp, bunların cümlesine müteveffâ Mahmûd Paşa Delîl-başısı Ahmed Ağa ser-kerde nasb olunmuşdur.

Tevcîh-i mîr-i mîrânî

Ağa-yı merkūm ol vechile ser-kerde nasb olunmuş ise de, kendüsüne mîr-i mîrânlık ile neferât-ı merkūmenin beherine beşer yüz guruş verilmedikce ihtiyâr-ı 'azîmet edemeyeceklerini îmâ vü iltimâs eylemeleriyle, bi'zzarûr ağa-yı merkūma Ser'asker Vekîli Hasan Paşa tarafından rütbe-i mezkûre verilüp, Der-bâr-ı saltanat'a inhâ ile emr-i 'âlîsi celb olununcaya kadar sened olmak üzere bir kıt'a buyuruldu tasdîriyle, müşârun ileyh Hasan Paşa ve 'Ali Paşa temhîr ile i'tâ edüp, bu vechile bir de Deli Ahmed Paşa zuhûr etmişdir. Ve nâ-çâr müteveffâ Mahmûd Paşa'nın bakıyye kalan akçasından üçer yüz guruş i'tâsı mümkin olarak kusûr iki yüz guruşunun dahi ba'dehû Badra'da i'tâ olunmak üzere bir kıt'a sened i'tâsiyle bi'l-ırzâ i'zâm kılındı.

Ve Gördös Kal'ası'nın emr-i muhâfazası dahi beheme-hâl lâzım gelerek yüz neferin ikāmesiyle emr-i muhâfaza mümkin olacağından, kırk gün ikāmetle itmâmında imdâd olunmak ve beher nefere beşer yüz guruş verilmek üzere mevcûd bulunan ser-kerdelere teklîf olundukda, Çırpanlı Hüseyn Ağa nâm ser-kerde kendüsüne beş bin guruş ve neferât-ı sâ'ireye dahi ol vechile beşer yüz guruş i'tâ ve kırk gün itmâmında imdâd olunmak üzere sened ve yemîn teklîf edüp, ol sûretle meblağ-ı mezbûr i'tâ ve sened dahi verilerek vüzerâ tarafından eymân-ı gılâz olundukda, [M[1] 151] ağa-yı merkūma emniyyet gelerek neferâtı tedârük ile kal'aya çekilüp ve kırk-elli

günlük me'kûlâtın dahi tedârüküyle teslîm olunmuş ve kendüleri dahi hatab ve mâ-lezime-i sâ'irelerini iddihâr ederek kal'a kapularını sedd etmişlerdir.

Bu iki mâddenin arkası alındıkda müşârun ileyhimâ ve sâ'ire mukîm oldukları mahalli terk ile yarım sâ'at mesâfede olan sâhile inüp, bahran 'azîmet olunması tasmîm olunmuş ise de, mukaddemce keyfiyyet Yûsuf Paşa'ya inhâ ile lüzûmu mikdâr sefîne celb olunmayup, nâgehânî bu husûsa ibtidâr ile ne sûretle 'azîmet olunacağı hayâl [ü] hâtıra gelmamişidi. Ancak sâlifü'z-zikr mukaddemce celb olunan bir kıt'a korvet sefînesinden 'ibâret olarak anınla dahi ancak dört-beş yüz neferin nakli mümkin olacağı şimdi tahattur olunmasiyle, müşârun ileyh Hasan Paşa dâ'iresi tebe'asiyle nısfu'l-leylde ber-vech-i hafî sefîne-i mezkûra nakl edüp, vakt-i şâfi'îde 'Ali Paşa dahi habîr olarak ol dahi sefîne-i mezkûra can atmışdır. 'Âlem tulû'-i şems ile münevver olup, müşârun ileyhimânın ol vechile gice hâliyle sefîneye firârları beyne'l-halk şâyi' olarak bir feryâd [ü] figān vukū' bulmuşdur ki ta'rîf ü tahrîri nâ-kābildir. Ve bir cânibden dahi hasteler fevt olarak kuma defn olunmakda olduğu hâlde nâgehânî bir tüfeng batlayup: "Küffâr basdı" deyü vukū' bulan gulgule ve karışıklık dahi ta'rîf kabûl etmez. Müşarun ileyh 'Ali Paşa, berüde kalan hazînedârı Reşîd Bey ve Fakîr'i ve sâ'ir tebe'alarını celb etmek üzere sefînenin bir kıt'a kebîr sandalını gönderüp, ancak halkın muhâcemesinden kıyıya gelemeyüp, açıkda kalmışdır. Zikr olunan sandal-ı kebîre girmek üzere ba'zı eşhâs kendülerini denize atarak kimisi yüzüp, sandala cân atmış ve kimisi dahi gark u telef olmuşdur. Bu cihetle bizlere sandal-süvâr olmağa çâre bulunamayacağından, 'Ali Paşa'nın delîl ve tüfengci-başıları neferâtiyle iskeleye ihâta ederek, ol hâl ile sandal biraz dahi yakîn gelmiş olduğu hâlde bir tüfeng sadâsı zuhûriyle: "Küffâr basdı" deyü bir gulgule ve karışıklık vukū' bulmuşdur ki tahrîrden [M[1] 152] müberrâ olup, ma'âzallâhi Te'âlâ sahîhan birkac yüz kefere bir kurşun menzili mahalden görünmek lâzım gelseydi, cümleten esir olmak veya denize atılarak garîkan[1] helâk mukarrer idi. Askerîden birisinin kazâ'en tüfengi boşanmış olduğu sadâsı dahi zuhûr edüp, biraz sükûnet gelmişidi. Ancak gulgulenin zuhûru evân[ın]da bellerimize kadar su icinde yürüyüp, bir takrîb sandala girilmiş ve yüz neferden ziyâde insân dolmuş olduğundan, sandal gemiye 'avdet edüp, sâhilin sığ olmak takrîbiyle sefîne-i mezkûre iki mil kadar açıkda bulunup, bi-hikmetillâhi Te'âlâ rüzgâr şiddetlenüp, telâtum ziyâdeleşmiş ve sandalın dahi tehammülünden ziyâde yükü ziyâdeleşmiş olduğundan, gark derecesine gelerek, bu kerre de başka dürlü derece-i nihâyede ıztırâb hâsıl olmuşdur ki, anın dahi ta'rîf ü tahrîri mümkin değildir. Bi'z-zarûr sandal sâhile 'avdet ve ahşama kadar tahammül eyledikden sonra hevâya biraz sükûnet gelerek, karanlıkda sefîneye vusûl ile ıslak olarak rukûb ve ol giceyi 'illet-i cû'la geçişdirüp, sabâh oldukda Zülfekār Kapudan

1.garîkan : garîgan (y)

kamaraya, müşârun ileyhimâya gelüp, "geminin derûnu ziyâdesiyle dolup, ziyâde insân almağa tehammülü kalmamışdır. Bu hâl ile burada ikâmet 'abese iştigâl olup, bir sâ'at akdem Kastel'e 'azîmetle sizi tışaru çıkarup, yine 'avdetle bir tâkım nüfûs dahi alınarak bu hâl ile kac nevbetde arkası alınur ise gidüp gelmekden gayri çâresi bulunamayacağını" ifâde etmiş ve hakîkat-i hâl dahi bu merkezde bulunmuş olmasiyle, hemân yelkene güşâd verilerek gidilmesi münâsib olacağı cevâbiyle, rüzgâr dahi muvâfık olduğundan, fekk-i timur ile fora gabya olunarak sefîneye yol verilmiş ve iskelede kalan takım bu hâli müşâhede etdikleri gibi cümleten bir feryâd etmişlerdir ki, emsâli müşâhed değildir. 'Ukalâsı ve bâ-husûs Köprili A'yânı Emîn Ağa cümle ser-kerdegân ve asâkiri cem'le nasîhat verüp: "İşbu sefîne cümlemizi birden nakle mütehammil olmayup bunlar, giderek keyfiyyete [M[1] 153] Yûsuf Paşa kesb-i vukûf ile birkac sefîne ile bizleri dahi götürmek emr-i mukarrerdir. Eğerçi müşârun ileyhimâ ma'iyyet me'mûrlarını nefslerine tercîh etmek lâzime-i zimmet-i ser'askerîden ise de, ibtidâ kendi nefslerini halâsa çıkarmışlardır. Ne çare ki elden çıkarılarak gaflet ile bu hâl vukū' buldu. Şimdiki hâlde beş-altı bin nüfûsuz; toplanup, etrâfımıza hendek hafriyle nevbetle giceleri beklenerek bi-'inâyetillâhi Te'âlâ kat'â düşmenden zarar gelmeyeceği mukarrerdir" deyü nush u pende âgâz ile hafr-ı hendek olunmuş ve semere-i nasîhat olarak askerin mübtelâ olduğu rehâvet, mübeddel-i şecâ'at olarak hatab kat'ına ve çapul etmeğe başlayarak kat'â düşmenden dahi nişâne görülmamişdir.

Sâlifü'l-beyân Kastel ve Badra hayli mesâfe olarak rüzgâra dahi biraz sükûnet gelmesiyle ol gün, ol gice denizde kalınmış ise de emniyyet-i cân husûle geldiğinden müşârun ileyh Hasan Paşa 'illet-i ekeleye mübtelâ bir zât olarak helvâ arzûsiyle gemide 'asel veya şeker tedârükiyle helva tabhını iltimâs etmişdir. Müşârun ileyh 'Ali Paşa dahi: "Birader biz balı Mora Derbendi'nden girdiğimiz vakit yemiş idik, şimdi ne lüzûmu kaldı" deyü latîfe yüzünden izhâr-ı tehevvür ile bu iki paşanın yekdîğerine olan mu'âmeleleri misâl-i hayâl olmuşdur. Sefînede ise zeytun ile kuru beksemâddan gayri nesne bulunamayup, bu cihetle Hasan Paşa yevmiyye birkac nobud ekl ile fâsılasında dahi beraber getürmüş olduğu buğdayı kavurtup ekl ederek, bu hâl ile irtesi ahşam üzeri Kastel halîcine vusûl bulunmuş ve derhâl karaya hurûc ile Kastel Kal'ası bir çâr-yek mesâfede olduğundan, müşârun ileyhimâ mâşiyen 'azîmet ve bizler dahi arkalarından hareketle kal'aya duhûl ve kusûr takım hâricde kırda kalup, Yûsuf Paşa'mn mukîm olduğu hâneye vusûlde müşârun ileyh Yûsuf Paşa vâkıf-ı ahvâl olup, mugâyir-i insâniyyet olarak gâyet mu'âmele-i bâride ile müşârun ileyhimâyı kabûl edüp, keyfiyyet-i vâkı'anın ifâdesiyle ba'de-ezîn kendülerinin dahi Kastel Kal'ası'nda sâkin [M[1] 154] olmalarını iltimâs eylediklerinde, müşârun ileyh Yûsuf Paşa kabûl etmeyerek iki sâ'at mesâfede kâ'in Balyabadra'da ikâmet etmek üzere

sırıma kantâr cevâb vererek hemân istiskâl sûreti göstermiş ise de berükiler gâyet ac [ve] bî-'ilâc olduklarından, bâ-husûs Hasan Paşa ise çokdan berü sıcak ta'âm görmediğinden ağzı sulanmağa başlamış olmasiyle, bi'z-zarûr ahşam ta'âmı ihzâr olunarak ekl ile ba'de'l-kahve müşârun ileyhimâ bi'z-zarûr vedâ' ve hurûc olunan salırâya 'azîmetle karanlıkda ihtiyâr-ı hâb-ı râhata varılmışdır. **Fakîr** ise yirmi sâ'ati mütecâviz ac olup, sefîneden tedârük olunmuş bir takoz beksemâdı Yûsuf Paşa'nın ta'âmına gidildiği evânda toprağa defn ile 'azîmet olunmuşidi. Ta'âm-ı mezkûrdan hisse-yâb-ı nevbet olunamayarak, ol hâl-i zarûret-iştimâl ile 'avdet ve defn olunan beksemâda mürâca'at olundukda, sirkat olunmuş ve başkasının dahi tedârükü mümkin olamadığından, ol giceyi tâ be-sabâh enîn-i âh u efgân ile gecirüp, sabâh oldukda müşârun ileyhimâ ve tebe'anın arkalarında birer pâre kilim ile mâşiyen Badra cânibine 'azîmet ve vusûl ile müşârun ileyh Hasan Paşa'nın nisbetle akçası olduğundan bir hâne ve me'kûlât tedârük ve 'Ali Paşa ise bu gā'ilelerden müstesnâ olarak hukūk-i kadîmeye mebnî Badra Müftîsi Efendi merhameten hânesine alup, şimdilik ölmeyecek derecede etmek ve zeytun vermişdir. Ve müşârun ileyh Yûsuf Paşa tarafından dahi fekat buğday ta'yîni tahsîs olunmuşdur.

Müşârun ileyh Yûsuf Paşa sefîne-i mezkure ile mutasarrıf olduğu bir kıt'a brik sefînesine rukûb ile Gördös'e 'azîmet ve bu hâl ile dört-beş nevbetde girü kalan nüfûsdan kimesnenin burnu kanamaksızın nakl ile Badra'ya îsâl ve a'yânân-ı Rumeli'den ba'zı hukūk-i kadîmesi olanlar ile Nüzül Emîni Ya'kūb Ağa'yı Kastel'de tevkîf eylemişdir. **Ve müteveffâ** Mahmûd Paşa'nın Dîvân Kâtibi, beylerbeyisi ehâlîsinden Hurşîd Efendi'yi hidmet-i kitâbetinde istihdâm etmişdir. Ol vaktin hükmünce Kastel'de ikāmet etmek bir nev' [M[1] 155] imtiyâz idi.

Bâlâda mezkûru'l-ism Hasan Paşa Dîvân Kâtibi Rezmî Efendi, sâlifü'l-beyân 'avdet rezminde ziyâdesiyle korkarak nâ-mizac olup, İnebahtı Kal'ası Badra Kasabası gibi muhterik u perîşân olmayarak, nisbetle hallice bulunduğundan ve emr-i muhâfazası dahi müşârun ileyh Hasan Paşa'ya muhavvel olduğundan, li-ecli't-tedâvî oraya 'azîmetle çend gün murûrunda irtihâl-i dâr-ı bekā etmişdir; *rahmetullâhi 'aleyh**.

Bâlâda sûret-i i'zâmları beyân olunan dört yüz nefer süvârî asâkirin azîmetleri yirmi güne tekarrub edüp, şimdiye kadar gelmeleri me'mûl iken 'adem-i zuhûrları sebebiyle reh-ı râstda bir belâya mübtelâ olmaları der-kâr olduğundan, müşârun ileyh Yûsuf Paşa zikr olunan sefîneler ile Vostice sevâhilini kollayarak araşdırdıkda, Akrata nâm mahalde kâ'in sa'bü'l-murûr derbendi küffâr sedd-i bend ederek zikr olunan süvârî sökemeyüp, sâhilde kalmış ve arkalarını dahi düşmen kesüp, bi'z-zarûr beher gün muhârebe ile

*."رحمة الله عليه = Allah rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

kesb-i imtidâd ederek cebehâne ve me'kûlâtları tükenüp, yaka yakaya harbe başlanmış ve süvâr oldukları hayvanları zebh ile ekle kanâ'at etmişler ise de hayvânâtın dahi arkası alındıkda, vukū' bulan yaralıları ekle başlanup, rüfekālarından birisi cüz'î sakat oldukda feryâd ü figānına bakmayup, hemân kolunu ve budunu kesüp, etrâfa ormandan kat' olunan hatabın âteşinde tabh ile ekl etmek derecelerine resîde olarak me'yûs-i hayât oldukları hâlde, müşârun ileyh mânend-i Hızır sefîneleri sâhile yaklaşdırup, küffârın hamlesini top ile müdâfa'a ederek merkūm Deli Ahmed Paşa ile dört yüz neferden sağlam bakıyye kalan üc yüz nefere karîb insanı sefînelere alarak getürüp Badra'ya îsâl eylemiş ve merkūmlar ile Gördös'den gelan askerî ve ser-kerdeleri behâyim makūlesinden olarak müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın ba'zı mertebe 'ilmi lâhık olarak mübtelâ olunan meşâkkdan sebebiyyet behânesiyle müşârun ileyhimâ Hasan Paşa ve 'Ali Paşa ve Hasan Paşa'ya,'Ali Paşa'dan ziyâde i'tirâz ve sitemli sözler tefevvühüne başlamışlardır.

Tahlîs-i neferât be-Kal'a-i Gördös

Sâlifü'l-beyân Gördös Kal'ası'nda tevkîf olunan Çırpanlı Hüseyn Ağa ve ma'iyyetinde olan neferâta kırk güne kadar imdâd ü i'âne [M[1] 156] olunması va'd ve olunan kasem iktizâsından olarak müddet-i mezkûre münkaziye olmuş ise de müşârun ileyhimâ Hasan Paşa ve 'Ali Paşa'nın kendülerine dahi nüfûzları cârî olmadığından, bunlarca imdâd ü i'ânenin çâresi mümkin olamayacağından, icrây-ı iktizâsına himmet buyurulması Yûsuf Paşa'dan iltimâs u niyâz olunarak, müşârun ileyh dahi zikr olunan sefînelere bir mikdâr asker vaz'iyle Gördös'e irsâl ve vusûl bularak Gördös ova ve sâhilinde bir mikdâr küffâr bulunmasiyle, sefâyinden top endâhtiyle küffâr biraz dağılup, karaya asker ihrâc olunmuş ve kal'aya dahi işâret olunarak mahsûr olanlar toplanup birden tışaruya hücûm ve sâhilde bulunan asker dahi beş-on dakîka kadar iler[ley]üp yürüyüp, muhârebe olunarak, bir takrîb iki takım asker birleşerek selâmet sâhile inerek sefînelere istishâb ile getürilüp, Gördös Kal'ası dahi eğerçi Anabolu Kal'ası gibi bir işe yarar şey değil ise de, mevki'ce dahi fethi müte'assir bir istihkâm-ı kadîmeden olduğu hâlde, bu vechile eyâdî-i düşmene teslîm olunmuş ve merkūmlar dahi Badra'ya îsâl ile emsâline karışup, bakıyye kalan ikişer yüz guruş matlûblarının i'tâsı iltimâsiyle, müşârun ileyh Hasan Paşa bî-çâresini tazyîka ibtidâr etmişlerdir. Müşârun ileyhimâda ise askerî ve dâ'ireleri, tebe'aları misillü katık tedârüküne kudretleri olmayup, Yûsuf Paşa'nın i'tâ eylediği buğdaya kanâ'at ve anınla hâsıl olan nân-ı 'azîze fekat kuru zeytün dânesi imtiyâzları

olup, akçası mümkin olamayacağından, olunan cevr ü ezâya tehammül eder oldular*.

Muharrir-i Fakîr'in ise altı mâhı mütecâviz elbisem kirlenüp ve pârelenüp, bir gömlek tedârükünün çâresi bulunamamış ve açlık derece-i kemâle resîde olup, bu bâbda dûçâr olunan elem ü ıztırâbın mümkin olamayacağı derkâ[r] ve ra'y olunan hayvân dahi nerede giyâh ziyâde ise oraya gitmeği hiss eylediğinden ve bu esnâda ise setr olunacak bir cübbe i'tâsından dolayı müşârun ileyh 'Ali Paşa'ya hâsıl olan infi'âl üzerine müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın dâ'iresine [M[1] 157] li-ecli'l-intisâb ketebesinden Ahmedullah Efendi nâm zâta bir varaka tahrîriyle istirhâm olunarak, ol dahi müşârun ileyhe irâ'e ile vukū' bulan kabûle mebnî ber-vech-i hafî mâşiyen Kastel'e 'azîmet ve ol vechile müşârun ileyhe intisâb olunmuşdur. Müşârun ileyh dahi hâl-i perîşânımı tahkîk ile bir kat entari ve cübbe ve kuşak ve başa sarılacak dülbend ile üc yüz guruş harclık irsâliyle tebdîl-i câme olunarak, ol hâl-i cedîde ile huzûruna varup, ru'esâyî dâmen olunmuş ve hazînedârı Yeniceli Ahmed Ağa dahi bir kıt'a sîm devât vermiş olduğundan, müşârun ileyh hazretleri eğerçi memdûhu'l-ef'âl değil ise de, bu vechile hakk-ı 'âcizânemde olan efendilikleri ferdây-ı mahşere ferâmûş olunmayup, elhâletü hâzih rahmetle yâd ederim. **Hakk celle ve 'alâ hazretleri** taksîrâtını 'afv ve rahmetiyle[1] mu'âmele buyura[2]. Âmîn, bi-hürmet-i Seyyidi'l-mürselîn.

Zikr-i ahvâl-i müşârun ileyh

Müşârun ileyhin emekdâr ve peder-mânde dâ'iresi mütehayyizânından sâdık ve müstakîmü'l-etvâr, şâyân-ı i'tibâr âdemleri var ise, anlar sâlifü'l-beyân Badra'ya vusûliyle def'-i mekîdet-i düşmenle, kılâ'-ı erba'a muhâfaza ve gerek usûlünü bir hüsn-i sûrete rabt edinceye kadar mu'teber olup, ba'dehû müsteskal ü edânî ve muhtekir ü mürtekib gürûhundan Selânikli Hacı Hüseyn nâm kimesne bir takrîb müşârun ileyhe intisâb ve giderek hulûl ile müşârun ileyh dahi merkūmun gösterdiği ve irâ'e eylediği hîle ve ihtikâr ü irtikāba meyl ile firîfte olmuş ve hattâ sâlifü'z-zikr Mısır Vâlîsi'nin ihsân eylediği üc kıt'a erzâk-ı mütenevvi'a ile memlû seffînenin iki kıt'asını mukaddemce taksîm ve bir kıt'asının hamûlesini dahi ba'dehû fürûht olunmak üzere Zanta Cezîresi'nde bir magaza istikrâsiyle oraya nakl olunarak ve ba'dehû fürûhtuna dahi muvaffak olunamayarak icâre-i magaza dahi veri-

*. "**Azîmet-i ordu be-cânib-i Badra** ..... oldular" kısmındaki bilgiler özetle ve herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,64-66'da kaydedilmiştir.

1. rahmetiyle : rahmetinle (y)

2. Nüshada yer alan ikinci "buyura" kelimesinin üzeri çizilmiştir.

lemeyerek terâküm etmesiyle, erzâk-ı mezkûre bu kerre sâhib-i magazaya terk olunmuşdur.

Ve kılâ'-ı erba'a-i merkûmede mutevattın ehâlî ve askerîye i'tâ olunmak şâyi'asiyle Badra İskelesi'ne li-ecli't-ticâre âmed-şud etmekde olan tüccâr-ı Efrenciyyeden, meselâ erzâk-ı mütenevvi'a ile memlû bir kebîr sefînenin hamûlesi bey' ve cümlesine [M[1] 158] buğday ismi verilerek ve askerî 'ulûfesiyçün sâhib-i sefîneden biraz da nakd akça alınup, ma'a-ziyâdetin cânib-i Devlet-i 'aliyye'ye poliçe keşîdesiyle buğdayı der-anbar ve ol vechile ta'yînâta i'tâ ve erzâk-ı sâ'ire ki, şeker ve kahve ve tuz ve kuru balık ve basdırma ve zeytun ve revgan ve birinc ve sâ'ir me'kûlât ü mükeyyefâta dâ'ir olanları dahi merkûm Hacı Hüseyn'in güşâd etdirmiş olduğu bakkâl dükkânlarında tekrâr gālî behâ ile fürûht etdirmekde ve bir cânibden dahi Kastel ve Gördös'de mukîm ordu takımı[ndan] evvelâ Rumeli a'yânlarından muktedir olanlar hız يره لـ rak yedlerine birer tavsiye-nâme ile Preveze tarîkiyle memleketlerine ruhsat verilmekde olup, bu cihetle dahi ba'zı mertebe menâfi' husûl bulup, müşârun ileyhin 'uhdesinde olan Aydın ve Saruhân sancakları menâfi'i ve Siroz'da olan emlâki hâsılâtı dahi vürûd etmekde ise de, hakîka-i mesârıfı dahi ziyâde ve dâ'iresi tebe'asına altı ayda birer kerre yedişer yüz ellişer guruş verilerek ve müşârun ileyh biraz da müsrif ve sefâhete meyyâl olduğundan, Rumeli'den elbiselik eşyâ ve terziler celb ile muttasıl elbise yapdırmak ve buna mümâsil münâsebetsiz mahallere akça sarfından müctenib olmadığından, tedârük olunan akça mesârıfâta yetişmediği müşâhede vü hiss olunurdu. **Ve bundan fazla** bâlâda zikr olundığı üzere Kapudâne-i esbak Gelibo|ulu Peyko Halîl Bey kumandasiyle iki fırkateyn ve çend kıt'a korvet ve brik olarak bunların dahi sâlyâne vü me'kûlâtları eğerçi cânib-i Devlet-i 'aliyye'den verilmekde ise de pişîn gelemeyüp, müşârun ileyh cânibinden i'tâsiyle zikr olunan poliçelere 'ilâve olunmakda ise de, müşârun ileyhin mutasarrıf olduğu bir kıt'a brik sefînenin mesârıfı ise kendüsüne mahsûs olmasiyle, bu dahi bir takım mesârıf-ı zâ'ide idüği ezher-mine'ş-şemsdir.

Ve zikr olunan sefâyin-i harbiyye cesîm ü sagîr on kıt'aya resîde olup, ba'zan Badra açıklarında bir ve gâh iki ve ziyâde eşkıyâ sefînesi görünüp, âmed-şud etmekde olan tüccâr-ı Efrenciyye [M[1] 159] kayıklarını men'a ictisâr etdiklerinde, ref' u tenkîli zımnında mûmâ ileyh Halîl Bey'e tenbîh olundukda, envâ' mehâzîr beyân ü serdiyle gitmeğe cesâret edemeyüp, müşârun ileyhin mârrü'z-zikr tedârük ile süfün-i harbiyye hey'etine koyup istihdâm etdiği brik kapudanı Motonlu Mahmûd Kapudan'a emr etdikde, merkûm yalnız sefîne-i merkûme ile bâd-bân-güşâ-yı 'azîmet ve süfün-i eşkıyâ ile muhârebe vü mukâtele ederek 'âkıbet firâr etdirüp ve çend def'ada ihrâk etdiği ve bir def'a dökündü sefînesinden büyük bir kıt'a brik sefîneyi yedekleyüp getürmüş idüği müşâhede olunmuşdur. Merkûm Mahmûd Ka-

pudan mu'ahharan Tersane'ye nakl ile müteveffâ Tâhir Paşa kapudanlıklarında i'tibâr ve râkib olduğu sefînesinde istihdâm ile emniyyet ederdi. Merkūm el-hâletü hâzih ber-hayât ise de Preveze Liman Re'isliği'yle, Donanma-yı hümâyûn hidemâtmdan müstaskil olmuşdur.

Tebeddül-i sadâret

Müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın Kapu Kethudâsı Necîb Efendi cânibinden tahrîrât tobrasiyle Tatar vürûd edüp, Der-sa'âdet'den hurûc edeli kırk günü tecâvüz edüp, mezkûr tobra derûnunda bir kıt'a tebşîr mektûbu zuhûriyle, me'âlinde, Sadr-ı a'zam bulunan Deli 'Abdullâh Paşa'nın sadâretden infisâliyle İzmid'de ikāmete me'mûr ve Konya Vâlîsi Silahdâr 'Ali Paşa nasb buyurulmuş idüği i'lân olunmuşdur.

Zikr-i vukū'-i tebeddül-i Ser'askerî

Bâlâda beyân olundığı üzere Selânik Vâlîsi Ebûlebûd Mehmed Paşa mukaddemâ Kesendire ve Agostosi civârında olan evlâd-ı fâtihân ve sâ'ir ehâlî-i İslâmın cevârî[1] ve palaçka ahzı sevdâsiyle göğüllü olarak tecemmu' eden asâkir-i vâfiye ile hücûm ve yerle yeksân olarak, bu keyfiyyet müşârun ileyhe bir nâm-ı kâzib vermişidi. Binâ'en 'aleyh bundan akdemçe Köse Mehmed Paşa ser'askerlikden 'azl ile müşârun ileyh nasb buyurılarak, bu kerre ibliği pazara çıkmış ve derme çatma tedârük ve sevk etdiği asâkir Fondana Boğazı'na varmaksızın perîşân ve kendüsi Yenişehir'de ikāmetle Rumeli ehâlîsine zulm ü i'tisâfa ictisâr ile [M[1] 160] ehâlîyi bîzâr u giryân etmekde olmasiyle 'azl ve Dimetoka'ya nefy ü iclâ ile bu kerre ser'askerlik, Vidin Vâlîsi Mehmed Reşîd Paşa'ya tevcîh ve hakk bu ki şimdi ehline süpürde olunmuş ve Niş Mutasarrıfı Berkofçalı Yûsuf Paşa dahi asâkir-i külliyye ile derbend-i mezkûr tarafına ve İşkodralı Mustafa Paşa dahi kezâlik asâkir-i külliyye ile Mesolong cânibine me'mûriyyetle müşârun ileyhi mahallinden tahrîk ile Mesolong'a i'zâmı husûsuna mahsûs Hâssa Hasekîsi me'mûr olmuş olduğu beyâniyle, Donanma-yı hümâyûn'u dahi Kapudan Husrev Paşa bi'l-istishâb ol sulara me'mûr kılınmış olduğundan, Donanma-yı hümâyûn'un vusûlünden evvel müşârun ileyh Mesolong'a vusûl bulur ise ma'iyyetinde olan süfün-i harbiyye ile i'âne olunması husûsu dahi bu kerre müşârun ileyh Yûsuf Muhlıs Paşa'ya bâ-tahrîrât-ı Sadâret-penâhî emr ü tenbîh buyurulmuş olmağın, binâ'en 'aleyh süfün-i harbiyye-i mezkûreden Yaldızlı nâm firkateyne süvâr ve Mahmûd Kapudan süvâr olduğu briki dahi

1.cevârî : + cevârî (y)

bi'l-istishâb süfün-i sâ'ireyi Kasteller Boğazı muhâfazasına terk ile Fakîr'i dahi alup, bâd-bân-güşâ-yı 'azîmet olunmuş ve esnây-ı râhda rüzgâra sükûnet gelerek denizde cân sıkıntısıyla mel'abe-i tavlaya iştigâl ile bu bâbda Fakîr-i Muharrir hayli mütemetta' olarak bu hâl ile Mesolong sevâhiline varılmış ve müşârun ileyh Mustafa Paşa dahi vusûl bularak Mesolong'un yesârında kâ'in Vasilikoz Nehri'nin öte cânibinde vâki' sâhile karîb mahalde nüzûl eylemiş olduğundan, Yûsuf Paşa karaya hurûc ve müşârun ileyhle mülâkât ile ol gice ve ertesi gün ikâmet ve müşârun ileyhin yedi-sekiz bin kadar galebeliği olduğunu müşâhede ile sefîneye 'avdet ve ertesi gün dahi müşârun ileyh Mustafa Paşa kırk-elli kadar ru'esâsından Arnavud istishâbiyle firkateyne gelüp, top endâhtiyle selâmlanmış ve bir mikdâr tevakkuf ve kahvealtı keşîdesiyle sefînece it'âm ü ikrâm olunarak ve gâyetle muhteriz olduğu hâl ü etvârından hiss olunarak ordu-gâhına 'avdet eylemişdir.

Ve ertesi sabâh ne sebebe mebnî ise [M[1] 161] Fakîr'ce mechûl olup, bi-lâ-mûcib Mustafa Paşa, ordusunu kaldırup geldiği yola ric'at; Yûsuf Paşa dahi Kastel'e 'avdet eylemiş ve mârru'l-beyân Berkofçalı Yûsuf Paşa dahi İzdin civârında olan sâlifü'l-beyân Alamana Nehri'ne kadar gelüp, beş-on gün ikâmetle ol dahi İzdin'e 'avdet eylediği istimâ' olunmuşdur.

Vusûl-i Donanma-yı hümâyûn be-cânib-i Balyabadra

Sâlifü'z-zikr Mesolong'dan 'avdetle Kastel'e vusûlün haftasında zuhra karîb Donanma-yı hümâyûn yelkenleri görinüp, gitdikce tekarrub etmekde olduğundan, Yûsuf Paşa mezkûr brike süvâren istikbâl edüp, Kapudan Husrev Paşa ile mülâkât ederek bir sâ'at murûrunda kebîr [ü] sagîr otuz kadar sefâyin-i hümâyûn gelüp, Badra pîş-gâhına lenger-endâz ile kal'aları selâmlayup, bir top[1] gürüldisi vukū' bulmuşdur. Kapudan Paşa İşkodralı'yı arayup, sebeb-i ric'ati ifâde olundukda, izhâr-ı infi'âl eylemişdir. Müşârun ileyhimâ 'Ali Paşa ve Hasan Paşa bî-çâreleri dahi Kapudan-ı müşârun ileyhle mülâkât ve istirhâm ile keyfiyyetleri müşârun ileyh tarafından Derbâr-ı ma'delet-karâr'a inhâ ve Hazîne[dâr] Reşîd Beyefendi dahi istihsâl-i ruhsatla cânib-i kapudanîden makām-ı sadârete bir kıt'a tavsiye-nâme i'tâsiyle Preveze'ye, andan Der-sa'âdet'e 'azîmet eylemişdir.

Kapudan Paşa dahi yirmi gün kadar Badra'da ikâmetle Akdeniz'de kâ'in 'usât-ı cezâyirden İbsara nâm cezîreyi urmak niyyet-i hayriyyesiyle 'avdet etmişdir.

1.bir top : + bir top (y)

'Azîmet-i Yûsuf Paşa be-cânib-i Preveze

Müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın Badra'ya vürûdundan berü Mora Ser'askerliği'nin tahsîliyle hidmet edüp, fâtih-i Mora olmak ve nâm kazanmak emel ve arzûsunda bulunup, ancak muvaffak olamamış ve bir cânibden dahi ser'askerler ve me'mûrların 'adem-i muvaffakiyyetiyle kendüsünün muvaffakiyyetini leylen ve nehâren efkâr edinmiş ve Ser'asker-i cedîd Reşîd Paşa'dan me'mûl-i kuvâ olup, ancak henüz Vidin'den hareketle gelüp, icrây-ı me'mûrîn edemamiş olduğundan, anın vusûlünden mukaddemce Devlet-i 'aliyye'ye bir hüsn-i cemîle göstermek emelinde [M[1] 162] bulunmuş ise de, ma'iyyetinde lüzûmu derecede asker olmadığından ve kendüsünde ise müdahhar hayli akça bulunduğundan, Devlet-i 'aliyye'den istîzân etmeksizin nâgehânî Preveze'ye gidüp, Arnavudluk'dan mikdâr-ı kifâye 'ulûfeli asker tedârüküyle berren Mesolong tarîkiyle 'avdet ve Mora'ya duhûl ile ilerüleyüp, fütûhâta muvaffak olmak ümniyyesiyle ol vechile mezkûr brika[1] süvâr ve çend nefer tevâbi'ât istishâbiyle Preveze'ye 'azîmet ve vuslat ile derhâl Arnavudluğ'a buyuruldular neşriyle, pişîn 'ulûfe-i lâyıka va'd ve hem de gazâ vü cihâda teşvîk ü igrâ eylemiş ve Arnavud tâ'ifesinin ise 'ulûfe kohusu aldıkda sabr u ârâmı meslûb olmasiyle, tüfengini kapan Preveze'ye gelerek yirmi-otuz gün derûnunda dokuz-on bin mikdârı asker tecemmu' etmiş[2] ve yine Yanya Vâlîsi olup, Mora'ya me'mûriyyetle bir vakitden berü[3] Preveze'de ikâmetle bir hidmete muvaffak olamayan Tepedelenli hazînedârı Viriyon 'Ömer Paşa müşârun ileyhin bu vechile Mora'dan Rumeli yakasına çıkup, bedeninden asker tedârükiyle Mora'ya 'avdet ve ibrâz-ı hüsn-i hidmet eylemesi kendüsüne tokunacağından ve hakkında vahîmü'l-'âkıbe olacağını hiss eylediğinden, bu bâbda birlikde hareket olunmasını ve kendüsi Toskalık hânedânından olarak milletinin mizâcını bildiğinden, tahrîr olunacak neferâtın ma'rifetiyle tesviye vü tanzîm kılınmasını iltimâs edüp, müşârun ileyh ise ne sûretle müfsid u muharrik olduğu meşhûd ü mütevâtir iken, bu bâbda Yûsuf Paşa'ca mümâşât olunmak ve bi'z-zarûr teşrîk kılınmak lâzime-i hâlden idi. Ancak akçayı müşârun ileyh Yûsuf Paşa sarf edüp, kazanılacak hidmete 'Ömer Paşa'nın bâd-ı hevâca teşrîki dahi hasbe'l-beşeriyye tehammül olunamayacağından, müşârun ileyh dahi bu vâdîye sarf-ı efkâr ile gaflet ederek bu bâbda müşârun ileyhe ser-fürû etmeyüp, bizzât Arnavud ser-kerdeleriyle sohbet ve 'ulûfe ve bedelleri kararlaşdırılup ve ikişer aylıkları ve çarık behâları pişîn verilerek, on bin mikdârı asker tahrîriyle bir ordu teşkîl

---

1.brika : ibrika (y)

2.Bu kısımlarla ilgili olarak sayfanın sol kenarında aynı kaligrafi ile ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kenar notu vardır. "Devlet-i 'aliyye'de müretteb asker olmayup ve vüzerânın dahi birbirini çekemeyüp, ilkây-ı nefsâniyyet eylemesinden Mora maslahatı uzayup, devlet teşkîline sebeb olmuşdur".

3.berü : + ve (y)

olunmuş ve ol vakit keyfiyyeti bi-'ibâretihâ Der-bâr-ı ma'delet-karâr'a inhâ ve Kastel'de olan vekîli Hacı Hüseyn Ağa'ya dahi Kasteller'den murûr içün lüzûmu mertebe kayık ve sandal ve zahîre tertîb olunması bâbında iş'âr [M[1] 163] u inbâ ile süvâr olduğu brik ve sefîne-i sâ'ireyi i'âde ve asâkir bi'l-istishâb 'azîmet ve Mesolong'a karîb geldükde, müşârun ileyh 'Ömer Viriyon Paşa'nın ekdiği tohm-i fesâdın meyve ve semeresi olmak üzere beytûtet olunan üc konaklık mahalden seherî derûn-i askerde bir gulgule ve bozgunluk zuhûriyle bi-lâ-sebeb 'avdet ü ric'at etmiş ve müşârun ileyh her çend serkerdelerden sebebini su'âl etmiş ise de anlar dahi sebebinden tecâhül ile 'avdete başlayup, müşârun ileyh dahi kemâl-i me'yûsiyyetle yanında kalan kırk-elli tevâbi'âtla, bulunduğu mahalden Rumeli Kasteli eğerçi bir yirmi sâ'at karîb mahal ise de muhâtara-i küllî olduğundan nâ-çâr askerin yakasını bırakmayup, beraberce 'avdet etmiş ve Arnavudlar memleketlerine savuşup, müşârun ileyh Preveze'ye varup kemâl-i infi'âl ile tevakkuf etmeyüp, bi't-tesâdüf Badra'ya gelecek Nemçe tüccârı sefâyininden iki kıt'a sefîne bulunmağla, iki takım olarak rukûb ve bâd-bân-güşâ-yı 'azîmetle Preveze'den altı-yedi mil kadar açıldıkda, beş altı kıt'a süfün-i eşkıyâ zuhûriyle üzerlerine gelmekde olduğundan, müşârun ileyhin süvâr olduğu sefîne yüğrük olarak hemân cümle yelkenlere güşâd verilüp, firâr ile kurtılup, bi's-selâme Badra'ya vâsıl olmuş* ve dîğer sefîne derûnunda Dîvân Kâtibi Hurşîd Efendi ve Traboliceli müteveffâ Müftî Efendi birâderi Hüseyn Efendi ve sâ'ir on beş mikdârı tebe'a olarak sefîne-i mezkûra düşmenin tesallutundan rehâyâb olamayup, düşmen tekarrub etdiğinden bi'z-zarûr yolunu değişdirüp, en yakîn bulunan İngiliz adalarından hâlî cezîre-i sagîreye varup, hemân bunları karaya ihrâc etdiğini müte'âkıb süfün-i küffâr dahi gelüp karaya çıkarak, ehl-i İslâm dahi ada-i mezkûrun zirvesinde bulunan manastıra çıkup ve çend nefer İngiliz me'mûrları olarak dehâlet ile tahlîs-i cân etmişler. Ancak mûmâ ileyh Hurşîd Efendi haste ve bî-mecâl olmasiyle tiz hareket edemeyüp, İngiliz me'mûrları yetişmezden mukaddemce sâhilden beş-on adım hareket ederek eşkıyâ yetişüp şehîd ederek girü firâr etmişler ve Hüseyn Efendi'nin [M[1] 164] dahi küffâr tarafından atılan kurşunun isâbetiyle salavât parmağı mecrûh olduğu hâlde İngilizler yetişüp tahlîs etmişdir. Müşârun ileyh Yûsuf Paşa bunların teharrîsi zımnında Mahmûd Kapudanı ta'yîn edüp, merkûm dahi bi't-teharrî cezîre-i mezkûrede bulup, bi'l-istishâb getürmüş ve müteveffâ-yı mûmâ ileyh Hurşîd Efendi'nin terekesi esmânı, verese tarafına i'tâ olunmak üzere Kapu Kethudâsı Necîb Efendi tarafına isrâ ve vukū'-i keyfiyyet be-tekrâr bi-tefâsilihâ Bâb-ı 'âlî'ye inhâ olundu.

Ve müte'âkıben **tebeddül**-i sadâret vukū'iyle Büyükdere'de mukîm Konya Vâlîsi Gālib Paşa hazretleri mesned-i sadâreti teşrîf buyurarak, i'lânı

*."**"Azîmet-i Yûsuf Paşa be-cânib-i Preveze** vâsıl olmuş" kısmı özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, XII,81-82'de kaydedilmiştir.

hâvî mektûb-i sâmî ve sâlifü'l-beyân mukaddemçe Preveze'den irsâl olunan tahrîrâta cevâben tahsîn ü âferîni hâvî emir-nâme-i Sadâret-penâhî vürûd etmekle, Yûsuf Paşa'nın Sadr-ı müşârun ileyhe intisâb-ı kadîmîsi olarak, ana müsteniden süvârî-yi sâbıkadan geçemeyüp, Rumeli'ye hurûc ile yarar ve müstakîm asker tedârükiyle yine Mora'ya 'avdetini arzû eylemekde olduğu beyâniyle, bu ümniyyeye müsâ'ade-i seniyye erzân buyurulması husûsunu iş'âr ve keyfiyyet-i tafsîlesi mühürdârı Hasan Efendi'nin ifâde-i şifâhîsine havâleten mûmâ ileyhle tesyâr eyledi.

Sûret-i tahrîrât

Ba'de'l-elkāb bu ana dek eban-'an-ceddin hakk-ı müstemen-dânemde müte'âkıbü'l-vürûd ve mütesilsilü'z-zuhûr der-kâr olan eltâf-ı şâmile-tü'l-a'tâf-ı şâhânenin en ednâsının îfây-ı resm-i teşekküründe zebân-ı sâdıkānem 'âciz ü kâsır olduğu bâhir;

'Âciz [ü] bî-çâre vü dermândeyim her kârda

mısrâ'ının me'âl-i hakîkat-iştimâli mâ-sadak-ı hâlim idüği zâhir ise de, işbu mazhar olduğum ni'am-ı mâ-lâ-nihâyenin teşekküri olarak dîn-i mübîn ve Devlet-i 'aliyye-i ebed-karîn ugurunda mâl ü cânımı vakf ve rû-nümâ olan hâhiş-i bendegâneme göre her ne hidmetde istihdâmıma tenezzül ü ragbet buyurılur ise muktezây-ı sadâkat u 'ubûdiyyetim üzere kudret ü tüvânımı bu yolda bezl ü sarf etmek mûcib-i iftihâr u mübâhâtım olduğundan, işbu niyyet-i hâlısa ile mukaddemâ Preveze'ye çıkup, asâkir-i külliyye cem' eylemiş isem de, bi-hikmetillâhi Te'âlâ asâkir-i merkūmenin perîşâniyyeti ve me'mûle muvâfık bir iş görmeğe 'adem-i mazhariyyetim, [M[1] 165] mahzûniyyeti çâkerlerini ciğer-hûn u gam-nâk ve bi-takdîrillâhi Te'âlâ üc seneden berü Mora'da mahsûr kalarak bir vechile hidemât-ı seniyye izhârına nâ'il olamadığım küdûrât-ı dil-güzârı resîde-i helâk ve bi'l-âhıre me'mûr olan ordularımızın girüye 'avdetleri cihetiyle bu sene dahi a'dây-ı dînden ahz-ı intikāma muvaffak olunamadığı kazâyây-ı elem-efzâsı bir kat dahi dâmân-ı[1] sabr [u] ârâm-ı bendegânemi çâk çâk etmiş olduğuna binâ'en bu tarafda ikāmetden ise Rumeli'ye çıkup, esbâb-ı cihâdiyyeyi ba'de't-tanzîm a'dây-ı dînden ahz-ı intikām içün Mora'ya yakîn olunmam husûsâtı rûz u leyâl câygîr-i zamîr-i sadâkat-semîr-i çâkerânem olan hâlâtdan olduğunu ve bende-i dîrînlerinin bu tarafda olup olmamdan sarf-ı nazar olunarak işbu kılâ'-ı erba'anın mekâyid-i a'dâdan muhâfazalariyçün cânib-i Devlet-i 'aliyye'den icrâsına 'inâyet buyurulması lâzım gelan sûretleri, mübârek hâk-pây-i murâd-bahşâ-yı vekâlet-penâhîlerine ifâde vü takrîr etmek maslahat-ı mahsûsa-

1.dâmân-ı : dâmân ve (y)

siyle, hâmil-i 'arz-ı hâl-i çâkerî, mühürdârım kulları irsâl olundığı beyâniyle ilâ âhırih.

Vaktâ ki Mühürdâr-ı mûmâ ileyh Der-sa'âdet'e bi'l-vusûl tahrîrât-ı mezkûru takdîm ve kûze-i hâfızası kılınan makālâtı bir kıt'a takrîr ile tefhîm edüp, hâk-pây-i şâhâneye lede'l-'arz manzûr-i 'âlî buyurulmuş ve müşârun ileyhin bu bâbda olan gayret ü ikdâmâtı makām-ı tahsînde bulunmuşdur. Ancak Sadr-ı müşârun ileyh bu kerre mesned-i sadâreti teşrîf buyurduğu gibi, bi'l-cümle mesâlih-i Devlet-i 'aliyye bi'l-istiklâl muhavvel-i 'uhde-i dirâyetine tahmîl buyurulmuş ve keyfiyyet ol bâbda şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i şâhâne mantûk-i münîfiyle müsbit bulunmuş olup, me'âl-i hatt-ı hümâyûn dahi teberrüken bu mahalle derc ü tastîri tensîb olundu.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki vezîr-i a'zam ve vekîl-i mutlak-ı sadâkat-'alemim es-Seyyid Mehmed Sa'îd Gālib Paşa['sın]. Seni selâm-ı selâmet-encâm-ı mülûkânemle taltîf eylediğimden sonra, ma'lûmun olsun ki selefin 'Ali Paşa mizâcında betâ'et ü rehâveti olduğundan, ibtidây-ı nasbından berü bir maslahata lâyıkıyla davranamayup, muvaffak olamadığından 'azl ü def'i lâzım gelmekle, bu def'a 'azl olunup, sen müddet-i vâfireden berü umûr-i cesîmede istihdâm ile Devlet-i [M' 166] 'aliyye'min her bir hâl ü ahvâline vâkıf ve öteden berü sadâkat ü istikāmetle ma'rûf olduğundan, bi'l-istiklâl seni Sadr-ı a'zam nasb u ta'yîn edüp, vekâlet-i mutlakamı 'uhde-i liyâkat ü istîhâline ihâle vü tefvîz eyledim. Cümle umûrunu şer'-i şerîf ve kānûn-i münîfe tatbîk ile ru'yet ve mesâlih-i lâzimeyi vaktiyle tanzîme sa'y ü gayret eyleyesin. Hakk Te'âlâ her hâlde mu'în olup, tevfîkāt-ı 'aliyyesine mazhar u karîn eyleye, âmîn.

Mora maslahatının şimdiye dek karîn-i hüsn-i hitâm olamaması, me'mûrların 'adem-i gayretlerinden neş'et eylediği zâhir olmağla, bi-mennihî Te'âlâ bundan böyle berren ve bahran bi'l-ittifâk lâzım gelan gayret ü hareketde kusûr olunmayup, eşkıyây-ı Rum havenesinin tesallutunda olan bilâd ü kılâ'ın karîben külliyyen nez' u tahlîsiyle şu maslahatın karîn-i hüsn-i hıtâm olması esbâbının istihsâline ve Âsitâne-i 'aliyye'm sekenesinin muhtâc oldukları erzâkın vakt ü zemâniyle celb ü cem' olunarak bir gûnâ muzâyaka çekmeyüp, râhat ü âsâyişlerine ve sâ'ir memâlik-i Devlet-i 'aliyye'm sekenesinin her hâlde umûr-i âsâyişleri husûsuna ikdâm-ı tâmm eyleyesin. Rab-

bim Te'âlâ hazretlerinin Habîb-i kibriyâsı hürmetine mesâlih-i Devlet-i 'aliyye'min sühûletine ve her kârda seni âlât eyleye, âmîn, âmîn[1].

Bu cihetle Mora maslahatı hakkında muktezây-ı dirâyet ü reviyyeti üzere i'mâl-i efkâr ile Devlet-i 'aliyye'nin müretteb askeri olmayup, yeniçeri yâdigârları ise şakâvetle me'lûf[2] olarak bi'z-zarûr 'ulûfeli Arnavud askeri ve Rumeli kazâlarından asâkir tertîbine[3] muhtâc bulunmuş ve ana dahi nedret gelmiş ve şimdiye kadar bunca ordular ve lâ-yu'add[4] hazîneler ve mühimmât-ı külliyye sarfiyle bir hüsn-i semeresi müşâhede olunamamış ve bundan böyle olunamayacağı dahi tebeyyün etmiş olmak takrîbiyle sûret-i eslemi Mora maslahatını külliyyen Mısır Vâlîsi Mehmed 'Ali Paşa hazretlerinin 'uhde-i kaviyyelerine havâle olunması ve Mora Eyâleti'yle Ser'askerliği'nin şimdiden müşârun ileyhin mahdûm-i ekberi İbrâhîm Paşa'ya tevcîhi tensîb ve ol vechile irâde-i şâhâne dahi bu merkezde devvâr olup, eğerçi vâlî-i müşârun ileyh mukaddemçe ba'zı mertebe münfa'il olmuş ise de, bunların cümlesi maktûl Hâlet Efendi'nin sû'-i ef'âlinden neş'et ederek el-hâletü hâzih cümlesi ber-taraf olarak teveccühât-ı şâhâne ber-kemâl olduğu [M' 167] beyâniyle keyfiyyet Vâlî-i müşârun ileyhe iş'âr ve sûret-i kabûlüne dâ'ir cevâb-nâmesi vürûdiyle keyfiyyet i'lân ve İbrâhîm Paşa'nın me'mûriyyeti dahi icrâ buyurulmuş **olduğu** tafsîlâtiyle, bu cihetle müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın artık Rumeli'ne hurûc ile asker tertîbine hâcet kalmadığından ve kendüleri dahi üc seneden berü ve kılâ'-ı erba'anın muhâfazasiyle yorulmuş olduklarından, bi-mennihî Te'âlâ müşârun ileyh İbrâhîm Paşa'nın Donanma-yı Mısriyye ile Mora'ya vusûllerinde Badra'dan hurûc ile mansıbları olan Aydın Eyâleti cânibine 'azîmetleri husûsuna irâde-i seniyye müte'allak buyurulmuş idüği husûsları Mühürdâr-ı mûmâ ileyhin i'âdesiyle bâ-cevâb-nâme-i Sâmî iş'âr u ifâde olunmuşdur. Ve bu cihetle Badra'da mukîm Hasan Paşa'nın İnebahtı Sancağı muhâfazası şartiyle 'uhdesinde olduğundan, müşârun ileyhin İnebahtı'ya 'azîmetle îfây-ı me'mûriyyet eylemesi ve Sadr-ı esbak 'Ali Paşa'nın dahi Preveze'ye ihrâc ile andan Yenişehir'e 'azîmet ve vürûdu keyfiyyetinin Der-bâr-ı ma'delet-karâr'a inhâ olunması bâbında müşârun ileyh Yûsuf Paşa'ya ve sûret-i me'mûriyyetleri dahi müşârun ileyhimâya başka başka tahrîrât vürûdiyle bildirilmiş olmağla, mûcib-i muktezâsı üzere Hasan Paşa Balyabadra'dan ahmâl ü eskâli devşirüp, İnebahtı Kal'ası'na güzâr eylediği gibi, askerîsi güzeşte 'ulûfelerinin talebinde ısrâr ve müşârun ileyh dahi şimdiki hâlde te'diyeye muktedir olamadığını ifâde vü i'tizâr eylemiş ise de müsmir olmayarak, bi'l-âhıre müşârun ileyhi

1. Gâlib Paşa'nın 10 rebî'ulâhir 1239'da Sadrâzamlığa getirildiğini bildiren buradaki hatt-ı hümâyûn, Târîh-i Es'ad'da ihmâl edilebilir değişikliklerle mevcuttur (bk.Ü3, vr.17a-17b).
2. me'lûf : + me'lûf (y)
3. tertîbine : تربينه (y)
4. lâ-yu'add : lâ-yû'add (y)

bir odaya habs ve altından saman tütsisi vermek ve yevmiyye bir kuru nân i'tâsiyle, abdest taleb eyledikce şarâb vermek ve yanına tevâbi'âtından kimesneyi koyuvermamek gibi nâ-sezâ cevr ü ezâya ictisâr etmişler ve müşârun ileyh 'Ali Paşa'nın askerîsinden mâ'adâ tebe'asiyle hurûc etmesi meşrût olduğundan, delîl ve tüfengci-başıların ve sâ'ir Arnavud ser-kerdelerinin kezâlik güzeşte matlûbları olarak ve kendülerini dahi neferâtları tazyîk etmekde olduklarından, hakları istîfâ olunmadıkca bir hatve hareket etdirmeyeceklerini kat'iyyen ifâde eylediklerinde, müşârun ileyhde ise bir duhân cıbuğuyla sâlifü'z-zikr hancerden mâ'adâ nesne olmadığı cümlenin ma'lûmu olarak, mezkûr [M[1] 168] hancerin matlûba bedel kabûl etmeleri teklîf olundukça kabûl etmeyerek, nakden te'diyesinde musırr olarak müşârun ileyhi dahi Hasan Paşa gibi bir odaya habs ile fekat saman tütsisi vermeyerek mezkûr cıbuğu ahz ile kamışdan bir duhân cıbuğı i'tâsiyle bu dürlü ezâ vü tazyîka ictirâ etmişlerdir. Müşârun ileyh bi'z-zarûr mezkûr hancerin mübâya'a eylemesini müşârun ileyh Yûsuf Paşa'ya niyâz eyledikde, mukaddem tâlib olmuş ise de şimdiki hâlde kendüsünün dahi nükūdu olmadığından zâhirde[1] istiğnâ, bâtında mezkûru'l-ism mîr-i mîrândan Deli Ahmed Paşa'yı mübâya'asına tâlib göstererek ve bunaltıya getürerek elli bin guruşa yok behâsına mübâya'a ederek, meblağ-ı mezbûr askerîye i'tâ olunmuş ise de, matlûblarının nısfı bile hâsıl olmadığından, iddi'ây-ı sâbıkalarında ısrâr etmeleriyle, bi'z-zarûr keyfiyyet Der-bâr-ı merhamet-karâr'a inhâ ile istirhâm olundu*.

Vukū'-i muhârebe der-İbsara

Bâlâda beyân olundığı üzere Kapudan-ı deryâ Husrev Mehmed Paşa, İbsara Cezîresi'nin urulması mevki'ce dîğer cezâyirden suhûletli göründüğünden anı tercîh ile Badra'dan 'avdet etmişidi. Vaktâ ki cezîre-i mezkûreye vusûl bularak Donanma-yı hümâyûn sefâyiniyle ihâta edüp, çend 'aded sagîr ü kebîr süfün-i eşkıyâ bulunmuş ise de derhâl anları cümleten bombarda[2] edüp, karaya mikdâr-ı vâfî asker ihrâciyle mevcûd olan eşkıyâ ile muhârebeye âgāz ve de[r]hâl küffâr perîşân olarak kasaba ve kurâları ihrâk ve sıbyân ü nisvânları esîr ve emvâli yağmâ ve eşkıyâ i'dâm ile cezîre-i mezkûrede şenlikden eser-i âsâr bıragılmayarak, bu vechile husûle gelan fütûhâtı Der-sa'âdet'e inhâ ve mühürdârları vâsıtasiyle isrâ eyledikde, hâk-pây-i hümâyûna 'arz olunarak tahsîn ü âferîni hâvî tahrîrât-ı mezkûr bâlâsına keşîde

---

1.zâhirde : zâhirden (y)

*."**Bu cihetle Mora** maslahatı hakkında ..... istirhâm olundu" kısmı özetle 1240 vekâyi'i arasında *Târîh-i Cevdet*, XII,100-101'de kaydedilmiştir.

2.bombarda : bomperze (بومپرزه)

buyurılan sûret-i hatt-ı hümâyûna mu'ahharan dest-res olunmağla, bu mecelleye kaydı revâ görüldü.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Cenâb-ı Hakk'ın fazl u ihsânına hamd ü senâlar olsun. Âferîn müşârun ileyhe, iki cihânda yüzü ağ ve nân [ü] nemek-i şâhânem kendüye helâl olsun. İn-şâ'allâhu Te'âlâ bundan böyle me'mûr [M[1] 169] olduğu mahallerin dahi zabt u tathîrine muvaffak olur. Ol kerîm ü rahîm olan hazret-i Vâhibü'l-'atâ'â, asâkir-i İslâmı her hâlde ve her mahalde mansûr u muzaffer eyleyüp, Rasûl-i ekrem efendimin rûhâniyyeti hürmetine şu gā'ileyi bi'l-cümle ümmet-i Muhammed'in üzerinden def' u ref' eyleye.

Zikr-i vürûd-i 'atıyye-i seniyye be-cânib-i 'Ali Paşa

Sâlifü'z-zikr müşârun ileyhimâ Yûsuf Paşa ve 'Ali Paşa'nın istirhâmı hâvî inhâ eyledikleri tahrîrât Bâb-ı 'âlî'ye bi'l-vusûl, Sadr-ı 'asr hazretlerinin mecbûl oldukları hamiyyet ü mürû'et iktizâsınca, müşârun ileyhin dûçâr olduğu ıztırâb-ı hâlete merhametle, hâk-pây-i hümâyûn-i mekârim-nümûn-i mülûkâneden istîzân ve yetmiş bin guruş 'atıyye-i seniyye istihsâliyle bâcevâb-nâme irsâl ü tesyâr buyurulmuş olduğundan, meblağ-ı mezbûr kâmilen askerîye bi'l-i'tâ müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın ma'rifetiyle bir kıt'a tüccâr sefînesine râkiben Preveze'ye ihrâc ve andan Yenişehir'e 'azîmet ve keyfiyyeti derhâl Bâb-ı 'âlî['ye] inhâ vü işâret etmişdir.

Zikr-i vukū'-ı tebeddül-i sadâret

Sadr-ı 'asr Gālib Paşa'nın ibtidây-ı nasbından berü bi'l-cümle mevâdd-ı Devlet-i 'aliyye'yi mihver-i lâyıkında ru'yet ederek ve bâ-husûs Mora maslahatı gibi keşâ-keşde kalmış ve def'ine çâreler kalmamış bir emr-i cesîmi her ne sûretle ise Mısır Vâlîsi'ne tahmîl ve müşârun ileyh dahi asâkir-i külliyye ve süfün-i harbiyye-i müte'addide ile mahdûmu İbrâhîm Paşa'yı Mora'ya îsâl eylemiş ve maslahat bu sûretle kesb-i hıffet edüp, husûsât-ı sâ'irenin dahi çâre vü hüsn-i netîcesi bulunmakda ve Firenkler'in mizâcına vukūf-i kadîmesiyle anları dahi celb etmek üzere olduğunun üzerine henüz müddet-i sadâreti sene-i kâmileye resîde olmaksızın, Veysî merhûmun Hâbnâme'sinde zikr olundığı üzere "O zaman mı dünyâ ma'mûr [u] âbâdân idi" me'âlince Hâlet Efendi'nin şe'âmetinden halk-ı 'âlem halâs ile mehmâ-emken istihsâl-i huzûr edecekleri zemân, **[Mısrâ]**':

Her zemân bin dürlü hicrân gösterir devrân bana

ma-sadakınca bu kerre dahi Darb-hâne-i 'âmire Nâzırı 'âkil-i dîvâne-nümâ Hüsni Beyefendi zuhûr ederek, müşârun ileyhle uyuşamayarak mesned-i sadâretden infisâl ve Silistre Vâlîsi Mehmed Selîm Paşa nâ'il-i âmâl oldu. [M[1] 170]

Zikr-i ahvâl-i Fakîr

Ser-güzeşt-i Hakîrânem bâlâda beyân olundığı üzere müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın dâ'iresine intisâb edeli sekiz mâhı tecâvüz edüp, müddet-i mezkûrede vakt-i hâlîde gündüzleri sayd-ı mâhî ve giceleri lu'b-i tavla ile müşârun ileyhi eğlendirüp, ancak ekser zarın müsâ'adesiyle ba'zı gicede yedi-sekiz bin guruşa kadar temettu' olunup, bu keyfiyyet cümleye münteşir ve askerî tâ'ifesi ise güzeşte 'ulûfe taleb eyledikce "Yok" cevâbını almakda olduklarının üzerine, gûyâ bütün akçaları Hakîr kazanmış olduğum şâyi'asiyle cümlesi ve bâ-husûs merkûm Hacı Hüseyn Ağa hasm-ı kavî ve zevâlimi mütemennî oldukları hiss olunmağa başlamışidi. Halbuki vâkı'â birbirini müte'âkıb birkac gice zarın müsâ'adesiyle on-on beş bin guruşa kadar akça cem' olup, zâr müşârun ileyhe döndiği gibi sermâyesi çok olduğundan, bir-iki oyunda cümlesini ahz ederek ancak bu keyfiyyet mektûm kalurdu. Meselâ on bin guruşdan sarf olunacak mahall eğerçi yoğise de, ba'zı sebeb beyâniyle ketm olunabilan iki yüz guruş mikdârı akçanın kal'a-i merkûme bedenlerinde kâ'in baraka ta'bîr olunur, beytûtet olunan kulübem komşusu bulunan Kara 'Osmân-zâde Ya'kûb Ağa'nın oraca zarûreti olup, Siroz Sancağı emlâk-i hümâyûnu nezâreti el-hâletü hâzih mûmâ ileyhin 'uhdesinde olarak ve orduca dahi bir hidmet kalmayup, 'azîmet murâd etdikce, merkûm Hacı Hüseyn emsâli misillü ruhsatiyye talebinde olmuş ve ağa-yı mûmâ ileyh dahi 'adem-i i'tâda te'annüd eylemesi cihetiyle ikâmeti ihtiyâr ve bu cihetle akçaya ihtiyâcı der-kâr olarak ana karzan i'tâ ve bu minvâl üzere müddet-i mezkûrede üç bin guruş Ağa-yı mûmâ ileyhde terâküm etmiş ve ba'dehû cüz'î sebeble müşârun ileyh gücenmiş ve mu'tâdı üzere nazarından sukût olunmuşidi. Sâlifü'z-zikr mukaddemce müşârun ileyh 'Ali Paşa'dan nâ-çâr iftirâk-ı zâhirî vukū' bulmuş ise de bâtında merbûtiyyet-i kalb der-kâr ve müşârun ileyh ise sâlifü'l-beyân Rumeli'ye 'azîmet etmiş ve mevsim-i şitâ dahi tekarrub ederek, vatan ve vâlidemden iftirâk edeli üc seneyi tecâvüz etdiğinden, arzû ve iştiyâk derece-i kemâle resîde olarak bir takrîb müşârun ileyh Yûsuf Paşa'dan [M[1] 171] istihsâl-i ruhsatla sene bin iki yüz kırk saferu'l-hayrının dokuzuncu günü mûmâ ileyh Ya'kûb Ağa'dan mezkûr üç bin guruş içün bir kıt'a poliçe ahz olunmuş ise de mevcûd bir akçam olduğu hâlde müşârun ileyh Yûsuf Paşa'nın hazînedârı

Ahmed Ağa'nın 'inâyet etdiği yüz elli guruş harclık ile Kastel'den mufârakat ve bahran Preveze'ye vuslat ve Kastelli Arslan nâm mahbûb-i dil-ârâmın kayd-ı zülfünden henüz rehâ-yâb olunmuşiken, bir Rum Arnavudu'nun zülf-i dil-ârâsına bend olarak Bekir Çekadur nâm Arnavud ser-kerdesinin teşvîkiyle Preveze'de mukîm Viriyon 'Ömer Paşa'nın hidmeti ihtiyâr olunmak üzere iken, savn-ı İlâhîde bulunarak tahlîs ile gâh mâşiyen ve geh semerli bârgîre râkiben Yenişehir'e varılup, müşârun ileyhe mülâkât ve yirmi iki gün ikâmetle müşârun ileyhin Filibe'de merfû'u'l-vezâre olarak bir müddet istirâhat [ü] ârâmî ta'bîriyle ikâmeti bâbında mübâşiri Gediklü Za'îm Ağa ile bir kıt'a emr-i 'âlî zuhûr etmesiyle, Tırhala Mutasarrıfı Ebûbekir Paşa hazretlerinin i'ânesiyle Yenişehir'den hareket ve tayy-ı merâhil olunarak Filibe'ye varılmış ve Filibe Nâzırı bulunan Moralı 'Osmân Efendi'yi ba'zı iştikâdan dolayı ehâlî serayına kapayup[1], muhâsaraya ictisârları gününe tesâdüf ederek her ne ise tahsîs olunan hâneye nüzûl olunmuş ve derhâl müşârun ileyh 'Ali Paşa vücûh-i memleketi celb ile ba'zı mertebe nush u pend ederek te'sîriyle cem'iyyet dağıdılmış ve Filibe'ye vusûlü haberiyle keyfiyyet-i vâkı'ayı Der-bâr-ı ma'delet-karâr'a inhâ* ve Fakîr dahi sâlifü'z-zikr üç bin guruşu mukaddemce Yenişehir'de Ya'kûb Ağa'nın vekîlinden tahsîl eylemiş olduğumdan, müşârun ileyh 'Ali Paşa'dan taleb-i ruhsatla Filibe'den hareket ve Edirne'ye vuslat olundukda, vâlî bulunan Es'ad Paşa, Fakîr'i celb ve Filibe ve Mora'nın ahvâlini ba'de's-su'âl yarım kîse 'inâyet ederek oradan dahi hareketle, sene-i mezbûre cumâdelûlâsının üçüncü günü Dersa'âdet'e vâlideme kavuşarak Cenâb-ı Hakk'a hamd [ü] senâlar olundu.

Müşârun ileyh 'Ali Paşa Mor[a']da mübtelâ olduğu 'illet-i nâsûr gün-be-gün müştedd olarak vâsıl-ı sem'-i hümâyûn olmasiyle, li-ecli't-tedâvî Üsküdar civârında olan Maltepe'ye 'azîmeti kırk bir târîhinde emr ü fermân-ı hümâyûn buyurılarak, ol vechile mahall-i mezkûra 'azîmetle Ser-etıbbây-ı Şehriyârî bizzât gelüp, 'illet-i mezkûru mu'âyene ve hakkında teveccühât-ı [M[1] 172] şâhânenin ber-kemâl idüğüni tebşîr ü ifâde ve anın ma'rifetiyle Gino (غينو) nâm cerrâhın tedâvisiyle meşgûl iken çend mâh murûrunda irtihâl-i dâr-ı bekâ ederek na'şı Üsküdar'a nakl ve Karaca Ahmed civârında medfûn Şeyhülislâm-ı esbak Dürrî-zâde Efendi'nin kabri yanında tedfîn olundu.

1.Muhtemelen bu kısımla ilgili olarak sayfanın sağ kenarında aynı kaligrafî ile ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Murûr-i zemân ile Filibe Nâzırı mûma ileyh 'Osmân Efendi yahud Hâfız İsmâ'îl Paşa silahdârı Kapucu-başı Velî Ağa'dan birisi idi, ferâmûş olunmuşdur".

*."Yenişehir'den hareket ve tayy-ı ..... inhâ" kısmı Ü3 72a'daki bilgilerle karışık olarak özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,101'da 1240 vekâyi'i arasında kaydedilmiştir.

Müşârun ileyhin sinni elli beş, elli altı râddelerine müntehî olmuş, vasatu's-sin ve mu'tedil-mizâc bir zât idi; *rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'ah*ı*.

Zikr-i 'azîmet-i Mesolong

Bâlâda beyân olundığı üzere Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri olan Mehmed Reşîd Paşa, icrây-ı me'mûriyyete kıyâm ile evvel emirde Mesolong'u muhâsaraya ibtidâr ve kesb-i imtidâd ederek zâhiri müşârun ileyhi taltîf ve bâtını ordunun ahvâlini tahkîk zımnında bir kıt'a emr-i 'âlî tasdîr ve bâlâsı emr-i 'âlî-yi hatt-ı hümâyûn keşîdesiyle tezyîn olunmuş ve bu husûsa tebdîl-i hümâyûn hasekîlerinden Çengalköylü Ahmed Ağa[1] mübâşir ta'yîn buyurılarak, kendüsünün zabt ve tahrîr-i ma'lûmâta 'adem-i liyâkati cihetiyle kalemlerden bir kâtibin tedârükü emr ü fermân-ı hümâyûn buyurulmuş ve Hakîr dahi me'mûr olduğum[2] Mektûbî-i Sadâret-penâhî Odası'na müdâvemetle meşgûl bulunduğum evânda bi't-tesâdüf ve bi'l-ma'iyye kırk bir senesi muharremü'l-harâmının sekizinci günü Der-sa'âdet'den hareket ve geldiğimiz mahallere 'azîmetle esnây-ı tarîkde Ağa-yı mûmâ ileyh haste ve hezâr tekellüfle Mesolong'a varılmış ve ol gün ordu me'mûrlarından Beratlı mîr-i mîrândan Süleymân Paşa yine ordu me'mûrlarından mîr-i mîrândan Pilaslı** İsmâ'îl Paşa'nın pefteresinden atılarak askerîsiyle beraber nâgehânî 'âr-ı firârı irtikâb etmişdir.

Ağa-yı mûmâ ileyh hâmil olduğu emr-i celîlü'ş-şânı, Ser'asker-i müşârun ileyhe teslîm birle, mahzar, ser-kerdegân-ı orduda kırâ'at ve mazâmîni cümleye tefhîm olundu.

Ve ertesi gün hasbe'l-îcâb Ser'asker-i müşârun ileyh cânibinden bihasebi'l-istiklâl Mîr-i mîrân-ı mûmâ ileyh İsmâ'îl Paşa'ya rütbe-i vezâret tevcîhiyle keyfiyyeti Der-sa'âdet'e inhâ ve mûcebince iktizâsı icrâ olunmuşdur.

Ağa-yı mûmâ ileyh yirmi gün kadar orduda ikâmet ve ber-mûceb-i emr mahremâne asâkir-i mevcûdenin keyfiyyet-i mikdârı ve Mesolong'un sûret-i muhâsarası bi'l-müşâhede zabt u tahrîr ve 'avdetle gidiş ve 'avdetde

---

*." رحمة الله عليه رحمة واسعه = Allah ona çok çok rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1.Bu kısımla ilgili olarak s.182'nin sol kenarında aynı kaligrafi ile ve kırmızı mürekkeple yazılmış şu kayıt vardır. "Firârî Ahmed Paşa budur".

2.olduğum : + olduğum (y)

**.Metnimizde "پلاسلى" imlâsı ile kaydedilip Palaslı gibi de okunabilecek olan bu kelimeyi Ahmed Lütfî Efendi, *age*, 1,44,114,244'teki (پيلاسلى) imlâsından hareketle Pilaslı şeklinde okudum; ayrıca bk. Es'ad Efendi, *Âyâtü'l-Hayr*, vr.22a.

Rumeli'ce kesb-i ıttılâ' olunan havâdisât dahi tahrîr olunarak Der-sa'âdet'den hareketimizin altmış sekizinci ve sene-i mezbûre rebî'ulevvelinin yirminci günü [M[1] 173] Âsitâne-i şevket-âşi[yâ]ne'ye muvâsalatımız, sâha-i teyessürde cilve-nümâ olarak zeyl ü ifâdemize dahi bu mahalde hitâm verilmişdir.

Yetmiş üc tarîhi esnâsında işbu târîhçe istinsâh olunarak zabt u vekāyi'i noksân görülmekle her ne kadar zemân murûr etmiş ise de ser-güzeşt olarak ekserî hâtırda bulunmağla, bu vechile zeyl ü tatvîl olundu. Mütâla'a buyuracak ihvân-ı kirâmdan recây-ı sâdık ve ümmîd-i vâsık oldur ki, vukū' bulan sehv ü hatâmızın 'afviyle sakatâtımızı tas[h]îh ü ıslâh buyuralar.

Zikr-i Vekāyi'-i Cezîre-i Limni

Vüzerây-ı 'izâmdan Nûrullâh Paşa merhûmun Limni Cezîresi muhâfazasında bulunduğu hengâmda vukū' bulan mevâdd, vekāyi'-i 'azîme-i Devlet-i 'aliyye'den olarak ancak nesyen mensiyyâ hükmüne girmiş ve müşârun ileyhin devâtdârlık hidmetinde bulunan ahbâbımızdan Ahmed Bey'in ma'lûmât-ı sahîhası cihetiyle takrîr ü ifâdesi kaleme alınup;

İttihâd edeli cevherle 'araz - Kıssadan hissedir el-kıssa garaz

müfâdınca mütâla'a buyuracak zevât-ı kirâm 'ibret ü hisse almak ve ahfâd [ü] ahlâfa gül-deste-i yâd-i gâr olmak ve vesîle-i hüsn-i yâd ve rahmetle tezkâr olunmak ümmîdiyle bu mahalle başkaca derc ü zeyl olundu.

Müşârun ileyh otuz altı târîhinde ibtidây-ı mes'ele-i Tepedelenli'de, vâlîsi bulunduğu Hudâvendigâr Eyâleti'nden infisâl ile magzûb 'Ali Paşazâde mîr-i mîrândan Muhtâr Paşa ref'inden Berat Kal'ası muhâfazası şartıyla Avlonya Sancağı'na mutasarrıf olup, 'azîmet ve îfây-ı me'mûriyyete mübâdereti evânda Muhtâr Paşa-zâde ma'hûd Mahmûd Bey ile 'Ali Paşa hemşîre-zâdesi Libahoralı Mâlik Bey'in sûret-i 'ısyânları teferrüs olunarak, ahz ü giriftleri bâbında sudûr eden emr-i 'âlî mantûk-i münîfi üzere müşârun ileyh tarafından sevk-i askerle mîr-i mûmâ ileyhimâ ahz ü girift olunarak nezd-i müşârun ileyhde göz habsinde tevkîf olunmuş ve keyfiyyet vakt-i mezkûrda Yanya Ser'askeri bulunan Kavanoz-zâde Hüseyn Paşa'ya mün'akis olmuş olmasiyle, bâ-tahrîrât merkūmânı taleb eylemiş ve müşârun ileyh cânibinden dahi Der-bâr-ı ma'delet-karâr'dan 'arz ü istîzân olunmadıkca gönderemamekde izhâr-ı ma'zeret olunarak ve'l-hâsıl bu bâbda miyânelerine burûdet ü tezâdd ilkāsıyla müşârun ileyh Nûrullâh Paşa tarafından [M[1] 174] keyfiyyet-i vâkı'a Bâb-ı 'âlî'ye inhâ ve Ser'asker-i müşârun ileyh cânibinden dahi husûs-i mezbûr başka kalıba ifrâğiyle bu bâbda müşârun ileyh külliyyetlü akça alarak ahz-ı rüşvet eylediği zemîninde sû'-i inhâ olunarak, te'sîriyle bi-lâ-tahkîk Nûrullâh Paşa ref'-i vezâretle Limni Cezî-

resi'nde ikāmete me'mûr buyurulmuş ve mütâva'aten mahall-i mezbûra 'azîmet ve vusûlünün kırkıncı günü nâgehânî Rum vak'ası zuhûriyle, cezîre-i mezkûre re'âyâsının dahi ifsâd ü izlâlleri zımnında Akdeniz 'usâtı, sefâyin ve kayıklariyle ba'zı müfsidler âmed-şud ile ifsâda mücâseret ve 'alenen "'Isyân etmez iseniz sizi şöyle ederiz, böyle yakarız" deyü ihâfa etmekde oldukları, ehâlî ve müşârun ileyhin gereği gibi ma'lûm u meşhûdları olarak Limni'de ehl-i İslâmın işe yarar takımı üç yüz neferden 'ibâret ve müşârun ileyh dahi ref'-i vezâretle ikāmete me'mûr bulunduğundan askerîsi olmayup, kırk-elli nefer dâ'iresi tebe'ası olarak ve Limni Voyvodası'nın dahi beş-on âdemi bulunarak cezîre-i mezbûre re'âyâsı ise on üc bin nüfûsa bâliğ olup, murâd etdikleri hâlde ehl-i İslâmı yek hamlede târ u mâr edecekleri âşikâr olup, ancak işbu ihtilâl-i Rum'da asıl ser-i fesâd olanlar erâzil ve ibsiz kuşaksız takımı olarak, mutavattın re'âyâ mâl ve evlâd ü cânlarının muhâfazası zımnında hemân 'ısyânı birdenbire gözlerine aldırmayarak te'ennî ve ihtiyât etmekde ve 'ısyân edenler dahi erâzil-i eşhâsın cebr ü ibrâmiyle bi'z-zarûr hareket eylemekde oldukları meşhûd olmağla, cezîre-i mezbûre kocabaşıları dahi mütâla'a-i 'amîka ashâbından olarak kat'â 'ısyâna 'adem-i temâyül ile ehl-i İslâmı te'mînden hâlî olmayup, ehl-i İslâm ise küffârın kesreti ve kendülerinin nedretiyle mutma'innü'l-kalb olamayarak, izhâ[r]-ı vahşetle bu bâbda engüşt-ber-dehân-ı hayret oldukları ve sûret-i hareketlerini bilemeyerek, meslûbü'ş-şu'ûr bulundukları hâlde nâgehânî yirmi beş kıt'a sagîr ü kebîr süfün-i eşkıyâ zuhûr ve bayağı cezîreyi abluka ile karaya hurûc [ile] bi'z-zarûr müşârun ileyh ve dâ'iresi halkı ve yerlü İslâmı muhârebeye ve kal'adan top endâhtına ibtidâr ve bu bâbda Hıristiyân takımı dahi silahları olmadığı hâlde ehl-i İslâma mu'în olarak isbât-ı müdde'ây-ı [M[1] 175] sadâkat ile nesîm-i lutf-i İlâhî cânib-i İslâmiyânda vezân ve sûret-i hezîmet taraf-ı küffârda nümâyân olarak, münhezimen firâr ile ehl-i İslâmdan çend nefer şehîd ve mecrûh vukū'iyle elli-altmış mikdârı kefere îsâl-i dergelı-i cahîm olmuşdur; *hamden li-vâhibi'l-'atâyâ**.

Bunun üzerine Hıristiyân ru'esâ ve koca-başıları nezd-i müşârun ileyhe gelüp, sebkat eden sadâkatlerinden bahsle, ne kadar bu def'alık def'-i a'dâya muvaffak olunmuş ise de bunlar tek durmayup, külliyyetlü gelerek muhâceme ile kendülerini rencîde ve şakāvete da'vet edeceklerinden, cezîre-i mezkûre hakkıyla muhâfaza olunamadığı takdîrce nâ-çâr mütâba'ata mecbûr olacakları ve 'ıyâl ü emvâlleri sefîl ve ehâlî-i İslâm pây-mâl olacağı ve muhâfaza olundığı sûretde ile'l-ebed sadâkat ü istikāmetde devâm eyleyeceklerini ifâde ve müşârun ileyh her ne kadar merfû'u'l-livâ ise de yine paşalıkları üzerlerinde olmasiyle keyfiyyetin Der-bâr-ı merhamet-karâr'a inhâ vü iş'âriyle cezîre-i mezkûrenin şerr-i eşkıyâdan muhâfazası husûsunu niyâz

*. "حمداً لواهب العطايا" = Her türlü lütufları bahşeden Allah'a şükürler olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

ü iltimâs ve ol bâbda bir kıt'a 'arz u mahzar tertîb ü takdîm etmeleriyle, ol vechile keyfiyyet müşârun ileyh cânibinden Bâb-ı 'âlî'ye inhâ ve bir takrîb menzil kayıkıyla isrâ ile makām-ı tahsînde bulunarak derhâl müşârun ileyhin ibkāy-ı vezâretiyle cezîre-i mezkûre muhâfazasına me'mûr buyurulmuş[1] ve üc kıt'a çerha topiyle iki yüz[2] nefer topcu ve altı nefer top ustası ve mühimmâtı irsâl ve Rumeli'de olan fâtihân kazâlarından bin beş yüz ve Anadolu'da Balıkesri'den beş yüz nefer asker tertîb ve bunların idâresi zımnında beş yüz kîse 'atıyye-i seniyye irsâl ü tesrîb buyurılarak, asâkir-i mürettebe-i mezkûre uzamaksızın sevâhile inüp, bir takrîb sefâyin ve kayıklar ile cezîre-i mezkûreye nakl ile emr-i muhâfaza mümkin mertebe ikmâl olunmuş ve ehl-i İslâm ve Hıristiyân'a emniyyet-bahş olmuş olduğunu müte'âkib, kırk beş kıt'a süfün-i eşkıyâ be-tekrâr vürûd ve alargada timürleyerek sandallar ile üc bin mikdârı haveneyi cezîreye ihrâca mücâseret ve berü tarafdan dahi mukābele ve muhârebeye mübâşeret ile sekiz bucuk sâ'at kadar emr-i muhârebe [M[1] 176] imtidâd ederek küffârın ekser hamlesi toplara olarak, topcu neferâtı dahi el-hakk izhâr-ı şecâ'at ü metânet ile pey-â-pey salkım endâhtıyla bi-'inâyetillâhi Te'âlâ küffâr tâb-âver-i mukāvemet olamayarak ve dört yüzden mütecâvizi helâk olarak lâşe-i menhûseleri meydânda kalarak bakıyyetü's-süyûfu münhezimen ve perîşânen ric'at ve geldikleri sandallara rukûba vakit bulamayarak kendülerini denize ilkā ve ehl-i İslâm dahi der-kafâ olarak dâne-i üsrüb ile denizde olanlarını ve sandala binanleri ihlâk ile üc yüz mikdârı kefere dahi bu sûretle îsâl-i dergeh-i cahîme *"ve bi'se'l-masîr"** olmuşdur. Ve bu muhârebede topcu dilâverlerinden on beş ve askerîden yüz yirmi nefer ehl-i İslâm ihrâz-ı rütbe-i şehâdet ile yetmiş nefer dahi mecrûh olmuşdur. Ve bunun üzerine çend def'a dahi küffâr sefâyin-i makhûresinden ihrâc ile muhâcemeye tesaddî vü tecâvüz etmişler ise de her birinde topcu ve askerî gāzîleri isbât-ı şecâ'at ü metânetle küffâr makhûren ve münhezimen firâr ve birkac gün sefâyin-i makhûresi dahi lenger-endâz-ı timür

---

1.Muhtemelen bu kısımlarla ilgili olarak sayfanın sol kenarında aynı kaligrafi ve kırmızı mürekeple yazılmış şu kayıt vardır. "Kazzâz (قزاز) Artin nâm Darb-hâne sarrâfı dahi cezîre-i mezkûrede nefy [edilmiş] bulunup, anın tarafından dahi Silahdâr Ağa'ya yazılan 'arîzanın semeresi olarak müşârun ileyhin vusûlünün sekizinci ayında ibkāy-ı vezâret olundu". [Kazzâz Artin Amira Bezciyan (1771-1834), Mahmud II. devrinde Ceyb-i hümâyûn ve Darbhâne sarrafı idi. Padişahın çok itimad ettiği ve paraya ait işlerinin tedvîrine memur ettiği Artin, mezheb meseleleriyle de yakından alâkadar olmuştu; bk. Cevdet Paşa, *Tezâkir*, Yayınlayan Cavid Baysun; Ankara 1986, III,257, IV,301; Eremya Çelebi Kömürcüyan, *İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul*, Yeni notlarla yayıma hazırlayan Kevork Pamukciyan, II.baskı, İstanbul 1988, s.82,256. Darphane Müdürü Artin Kazas Haratyun şeklinde de anıldığı yer için bk.Naim Güleryüz, *age*, s.184].

2.iki yüz : + iki yüz (y)

*."و بئس المصير = Ne kötü bir gidiş yeridir orası!" meâlindeki bu cümle Kur'ân, el-Bakara 2/l 26; Âl-i 'İmrân 3/162; el-Enfâl 8/16; et-Tevbe 9/73; el-Hacc 22/72; el-Hadîd 57/15; el-Mücâdele 58/8; et-Tegâbun 64/10; et-Tahrîm 66/9; el-Mülk 67/6. âyetlerin son kısmıdır

olmuş ise de 'âkıbet me'yûsen 'âzim-i semt-i idbâr olmuşdur. Bu kerre dahi Hıristiyan gürûhu mu'âvenetde kusûr etmeyüp, şu kadar ki meydânda kalan lâşeleri hakāret etmeyerek hafre ilkāsına müsâbèret eylemişlerdir.

İşbu meserret-i 'uzmâ, Muhâfız-ı müşârun ileyh tarafından Dersa'âdet'e inhâ vü iş'âr ve tahsîn ü âferîne sezâvâr buyuruldu.

Zikr-i vukū'-i fitne ve i'lân-ı şakāvet be-câıiib-i askerî

'Âdet ü emsâl olduğu üzere zikr olunan evlâd-ı fâtihân ve Balıkesri askeri miyânına ba'zı ehl-i şirk ilkā vü ifsâdiyle şakāvete âgāz edüp: "Burada bu sûretle ikāmet etdikçe küffâr gelüp, bi'z-zarûr gavga ve her birinde yirmişer-otuzar telef olarak 'âkıbet bizim içün bâb-ı necât u selâmet mesdûd olduğundan, bunun eslemi cezîreyi urup, gasb-ı emvâl ü üserâ ile gānimen ve sâlimen memleketlerimize gitmekdir" deyü meşveret ve nâgehânî ittifâka mücâseret ile Muhâfız Paşa'nın konağını 'ale's-sabâh muhâsara vü tazyîke karâr ve mübâderet edüp, topcu ustalarından 'Abdullâh Ağa nâm sadâkat-semîr, merkūmların işbu fesâd-ı [M[1] 177] mukarrerine kesb-i vukūf ile keyfiyyeti Muhâfız Paşa'ya ihbâr u ifâde ile müşârun ileyh câniblerinden dahi tedâbîr-i 'âcile ve tedârükât-ı âcile ile beraber Kapucular Kethudâsı'nı mecma'-ı eşkıyâya tesyâr ve sebeb-i cem'iyyeti istifsâr eyledikde: "Bizim işbu cezîreye me'mûriyyetimiz müdâfa'a-i a'dâ ve emr-i muhâfaza kaziyyesi olmayup, cezîre-i mezbûre gavurlarını kırup, emvâl ü eşyâlarını yağma ve evlâd ü nisvânlarını seby ü istirkākdır. Paşa efendimiz müsâ'ade buyur[ur]lar ise fe-bihâ ve mümâna'at kaydında oldukları hâlde evvel emirde kendüleriyle tebe'aları hakkından gelinüp, ba'dehû memleketi dahi dil-hâhımız vechile yağma edeceğiz ve hem de paşanız tenassur edüp, dâ'imâ kilisaya gitdiğini görür idik. Bu makūle zâhirde muhâfız ve bâtında despot-sîret olarak gavurları himâye etmekliği kendüsüne töhmet-i 'azîme olarak izâlesi lâzım ve vazîfe-i zimmetimizdir" kılıklı ser-i eşkıyâ tarafından verilan cevâb-ı nâ-savâbı Kethudâ-yı mûmâ ileyh 'avdetle müşârun ileyhe ifâde ve netîce-i zamîrleri vehâmet ü nedâmet olacağını beyân etmesiyle, derhâl müşârun ileyh li-ecli'n-nush mûmâ ileyhi i'âde ve varup: "Paşa efendimiz sizlere selâm ü tahiyyet eder. Bu makūle ef'âl-i şenî'adan rucû' etsünler ve şevketlü pâdişâhımız anları buraya irsâl ü ta'yînden maksad ve emr-i şâhâneleri işbu cezîreyi tesallut-i eşkıyâdan muhâfaz[a] içündür. Yohsa 'ırz u edeb ve meslek-i ra'iyyetde istikāmet ile me'lûf olan ehl-i zimmet ra'iyyeti kırmak içün değildir" deyü nush u pende âgāz olundukda, 'inâd-ı nemrûdânelerinde ısrâr etmeleriyle, ve'l-hâsıl üc def'a müşârun ileyh li-ecli'n-nush mûmâ ileyhi gönderüp, ulu'l-emre itâ'at ü inkıyâda da'vet etmiş ise de, müsmir olmayarak şakāvetde kıyâm ve refte refte hareket-i şakāvet göster-

diklerinde, ol vakit müşârun ileyh izhâr-ı gazab u celâdet ile haber gönderüp: "'Irz u edebleriyle olarak dağılup, müteşebbis-i dâmen-i 'afv olurlar ise fe-bihâ ve illâ cümlesini tâgî ve bâgî olduklarından ber-mûceb-i emr-i şerî'at helâk etmem mukarrerdir" deyü şiddet ile beraber top ve topcuları konağına celb ve dellâllar nidâsiyle Hıristiyan ve İslâmı cem' ile müteheyyi' bulunmuş ve gürûh-i zorba dahi: "Doğuran kısrak utansun, elinden gelani ardına koymasun" kelâ[m-ı] netîcesiyle konağa duhûle mücâseret ve tüfeng endâhtına mübâderet eylediklerinde, topcu [M[1] 178] neferâtı: "Bizi bu vahşîlere kırdıracak mısın? Bize ruhsat buyurun, şu habâset-kârların haddlerine bildirelim" deyü feryâd[1] ü figān etmişler ise de müşârun ileyh yine ruhsat vermeyerek telef-i ehl-i İslâmdan ictinâb eylemiş ise de, haşerât-ı merkūme bunların havfına zehâbla topları zabt niyyet-i bâtılasiyle hücûma cür'et ve paşanın olduğu mahalle dâne-i üsrüb endâht etdiklerinden, ol hâlde ruhsat verilerek ol vechile toplara âteş verildikde, haşerâtdan on-on beş kişi döküldükde, hemân bâkîsi karârı firâra tebdîl ile ric'at ve topcu dilâverleri der-kafâ olarak bir yaylım daha âteş verilerek birkacı dahi itlâf u mecrûh ve bakıyyesi dağ cânibine firâr ile sükûnet gelmiş ve ta'yînâtları kat' olunmayarak tecemmu' etdikleri mahalle irsâl olunmuşdur. Bu hâl ile iki gün murûrunda Muhâfız-ı müşârun ileyh yine Kapucular Kethudâsı'nı mecma'-i eşkıyâya irsâl ve başbuğlarını taltîf ve gayr[ı] mazâ-mâ-mazâ hükmüne konılup, 'ırz u edebleriyle hidemât-ı me'mûrelerine kıyâm etmelerini emr ü tenbîh etdikde, ser-kerdegân isti'fây-ı cümle kendülerinin rızâsı olmadığı hâlde ba'zı eşrârın ifsâdiyle söz ayağa düşerek bir olmayacak şey vukū'iyle cümlesi haddini bildi. Ba'de-ezîn emr ü irâdeye mutâva'at edeceklerinden 'afv buyurulmasını iltimâ[s] etdiklerini mûmâ ileyh gelüp, haber vermişdir. Ancak asıl ser-i fesâd yine ser-kerdeleri olduğundan, bunların izâleleri lâzım gelmiş ve def' kılınmadıkça emniyyet olunamaya[rak] re'âyâ dahi kuşkulanup, dûçâr-ı vahşet olduklarından ma'âzallâhi Te'âlâ sâbıkı misillü süfün-i eşkıyâ vürûd edecek olur ise hemân re'âyâ dahi tebe'iyyetle ehl-i İslâmdan ferdin tahlîs-i cân edemeyeceği emsâli delâletiyle müberhen olup, Der-sa'âdet'e dahi istîzân ile zuhûr-i irâdeye ta'lîkı lâ-ekall yirmi güne mütevakkıf olacağından, çendân tevakkuf câ'iz olmayacağından, müşârun ileyh bu bâbda i'mâl-i efkâr ile ferdâsı günü müşârun ileyh bi'l-cümle tebe'asını ve topcuları bi'l-istishâb kal'aya 'azîmet ile li-ecli'l-ikrâm zikr olunan ser-kerdegândan on neferini da'vet ve merkūmlar dahi icâbetle vusûllerinde ba'de'l-kahve şal ve kaput iksâ vü in'âmiyle taltîf ve ba'zı nesâyihle i'âde olundukda, mukaddemce mahremâne olunan tedâbîr ile tüfengci-başı bi'l-cümle neferâtiyle kal'a kapusu dâhilinde muntazır-ı selâm olarak [M[1] 179] birer kahve de kendü odasında içilmesini teklîf eyledikde, merkūmlar dahi kabûl ile tüfengci-başının odasına duhûl ve beraber getür-

1.feryâd : + feryâd (y)

dükleri beşer-onar neferleri hâricde ku'ûd eyledikleri esnâda dîğer kârgîr odada hazînedâr ağa 'atıyye vermek şâyi'asiyle birer birer da'vet ve icâbet edenler muntazır olan kavvâsân ma'rifetleriyle mahtûmen 'azîmet-i dâr-ı âhıret ederek iksâ olunan hila' u şallar i'âde ve lâşeleri meydâna endâhte olundukda, muntazır-ı ku'ûd olan haşerât rüfekâsı cânibine firâr ve kaziyyeyi ihtiyâr ile cümlesi "el-Amân, el-amân" gûyân olarak feryâd ve dehâlet etmeleriyle, derhâl dört 'aded menzil kayığı tedârükiyle cümlesi bi'l-irkâb Aynaroz sâhiline tard ve Balıkesri takımı dahi Anadolu sevâhilinden Eski İstanbulluğ'a def' kılınmışdır. Merkûmların bu vechile ref'leriyle cezîre-i mezkûre tathîr kılınmış ise de, askerî nâmiyle ferd kalmayarak bu dahi tecvîz olunamayarak, keyfiyyetin bi-tefâsilihâ Der-sa'âdet'e inhâ ve mu'temed dîğer askerin tertîb ü irsâli istid'â olunarak, tahrîrât-ı mezkûre mahsûs tatara teslîmen menzil kayıkıyla Çanak Kal'ası'na ve andan Der-sa'âdet'e tesyâr olunmuş ve Boğaz'a varmaksızın 'Ulûfeci Bîrûni nâm mahalde haydûd kayıklarına tesâdüfle tatar-ı merkûm kayd-ı esârete giriftâr olarak Bîrûn-i mezkûre çıkarılmış ve on bin guruş i'tâsiyle tatar-ı merkûmun sebîli tahliye olunacağı, hayâdîd-i mersûme cânibinden Muhâfız-ı müşârun ileyhe ihbâr olundukda, nâ-çâr meblağ-ı mezbûr bi'l-i'tâ tahlîs olunarak tekrâr selâmetle Der-sa'âdet'e vâsıl olmuş ve vukū'-i hâl tahsîn buyurulmuş ve mu'temed gürûhundan olarak yine evlâd-ı fâtihân kazâlarından bin beş yüz nefer tahrîr ü tesyîr buyurulmağın, neferât-ı mürettebe dahi cezîre-i mezkûra vusûl bulmuşdur*.

Ancak cezîre-i mezkûre re'âyâsı vak'a-i sâbıkadan dûçâr-ı vahşet olarak selb-i emniyyet etmiş olduklarından, müceddeden gelmiş olan askerî gürûhundan dahi bir bâdire zuhûru havfiyle emniyyet-bahş olunmak üzere ru'esây-ı millet nezd-i müşârun ileyhe gelerek recâ vü niyâz eylediklerinde, müşârun ileyh cânibinden dahi ehl-i İslâmın cüz'î ve Hıristiyan'ın küllî olmasiyle evvel emirde bu emniyyet mâddesinin Hıristiyan cânibinden i'tâ olunmasını teklîf ve ba'dehû kendülerinin dahi ferden ferdâ kasem eyleyeceklerini va'd etmiş [M[1] 180] olmasına mebnî, ru'esây-ı mersûmûn dahi âyînlerince yemin etmeğe sûret-i rızâ göstermişler ise de, müşârun ileyh cânibinden işbu 'âdî sûretle olunacak te'mînât kabûl olunmayarak kilisada olan İncil'in huzûruna nakliyle anın üzerine yemin olunması tekrâr teklîf olundukda, ana dahi râzı olarak ol vechile İncil-i mezkûru nakl-i huzûr etmişler ise de, müftî-yi belde lisân-ı Rumî'ye âşinâ olduğundan manzûru olarak asıl İncil olmayup, başka nasîhat-âmîz kitâb olduğunu müşârun ileyhe ifâde eyledikde, beheme-hâl İncil-i sahîhin nakline mütevakkıf olduğunu ve anın nakl olunması[nı] cebr ü emr ederek, ol hâlde nâ-çâr İncil-i mezkûru Ladika papaslar ve sâ'ir hademe-i kilisa ve bi'l-cümle sagîr ü kebîr millet-i Rumiyân alay ve tütsi ve ta'zîmât ile nakl ve huzûr-i müşârun ileyhe irâ'e

*."Nûrullâh Paşa ref'-i vezâretle ..... vusûl bulmuşdur" kısmı özetle ve herhangi bir ilâveye gidilmeksizin *Târîh-i Cevdet*, XII,68-69'da kaydedilmiştir.

ile sagîr ü kebîr bi'l-cümle Hıristiyan ferden ferdâ İncil-i şerîfe el urup, merkez-i ra'iyyet ü sadâkatden ser-i mû inhirâf etmeyeceklerine kasem-i hazret-i Rûhullâh olmuşlardır. Ve ba'dehû İncil-i mezkûrun i'âdesiyle ta'zîmât ü tekrîmât-ı lâyıka ibkāsiyle bir kıt'a Kur'ân-ı 'azîmü'ş-şân ihzâriyle sîm rahleye vaz' olunarak hılâf-ı 'add ü yemin cânib-i Hıristiyandan ednâ bir hareket müşâhede olunmadıkça, cezîre-i mezkûrede mutevattın tebe'a-i ra'iyyetin cân ve 'ayâl ü evlâd ve mallarına kat'â te'addî vü rencîde olunmayacağına kasem-billâh olunarak bu vechile yekdîğerine emniyyet-bahş olunmuş ve bi'l-cümle ehl-i İslâm bu bâbda ittihâd eylemiş olduğundan, bu keyfiyyet dahi Der-sa'âdet'e inhâ ve âferîne sezâ buyuruldu.

Bundan yirmi beş gün murûrunda, yirmi sekiz kürek çeker balıkcı kayığı hey'etiyle cezîre-i mezkûrenin bir hâlî mahalline bir kayık yanaşup, bi't-tesâdüf gezmekde olan iki nefer gavvâs müşâhede ile li-ecli't-teftîş yanına varup ru'yet eyledikde, dört nefer papas ile iki nefer diyakoz olarak derhâl hükûmete ihbâr ve bir mikdâr asker gönderilerek cümlesi ihzâr ile istintâk olunduklarında, ruhbânlar seyâhat tarîkiyle geldiklerini ve kayık tâ-'ifeleri dahi Kefalonyalı İngiliz tebe'ası olduklarını ifâde edüp, eğerçi mezkûr kayıkda ba'zı balık ağları mevcûd ise de çend 'aded cuval-ı mektûm dahi zuhûriyle anlar dahi ihzâr ve güşâd olundukda, [M[1] 181] derûnları esliha ile memlû olmasiyle habâsetleri meydâna çıkup, ruhbânların elbiseleri bi't-teharrî iki kıt'a mektûb zuhûriyle kırâ'at etdirildikde, re'âyâyı tahrîk zımnında fesâd-âmîz şeyler yazılmış olduğundan, mersûmların câsûs oldukları tebeyyün etmiş olduğundan mahbese ilkā ve sefîne melâhilleri ifâdeleri vechile İngiliz tebe'ası olmak ihtimâliyle bir dakîka evvel 'avdet etmeleri tenbîh olunarak, ol sûretle i'âde birle, mersûmların dahi keyfiyyet-i habâsetleri meydâna çıkup, gayri eziyyet ü istintâka hâcet kalmadığından izâle vü i'dâmları lâzimeden ise de, müşârun ileyh merhamet edüp, Müftî Efendi vâsıtasiyle da'vet-i ihtidâ etdirilmiş ise de müsmir olamamış ve bu [ve]chile üc gün dîn-i mübîn-i Hakk'a da'vet ve kabûl etmedikleri hâlde salb ile mu'âmele olunacağı ifâde vü ihâfe olunmuş ise de, te'annüd-i Fir'avnîde musırr olduklarından, salb olunmak üzere mahall-i dâra ihzâr ile mükerreren teklîf olundukda cevâb dahi vermediklerinden, evvel emirde birinin kârı itmâm ve dîğerlerine 'ibret[1] oldukda, yine teklîf-i sâbık i'âde olundukda müsmir olmayarak bu vechile dört nefer papas ile bir nefer diyakozun i'dâmlariyle nevbet dîğer diyakoza geldükde feryâd ü figān izhâriyle dîn-i mübîn-i hazret-i Muhammedî'yi kabûl eylediğini ifâde[2] etmesiyle âzâd olunarak telkîn-i dîn ve hitâniyle icrây-ı sûr ve Mehmed Hidâyet tesmiyesiyle i'zâz ü ikrâm olunarak dâ'irede tevkîf kılınmışdır.

1.'ibret : عبره (y)
2.ifâde : + ifâde (y)

İmdi Muhâfız-ı müşârun ileyh on dört mâh muhâfaza-i mezkûrede kıyâm ve kat'â bir şey zuhûr etmeyerek ba'dehû li-ecli'l-mükâfât Ankara Sancağı'na nakl ve bâlâda beyân olundığı üzere Kara Mehmed Paşa Deryâ Kapudanlığı'ndan 'azl ile muhâfaza-i mezkûreye vasl olunmuşdur.

Temmeti'l-kitâbu bi-'avnillâhi'l-Meliki'l-Vehhâb, min şehr-i evâ'il-i cumâde'l-ûlâ li-sene selâse ve seb'în ve mi'eteyn ve elf; mine'l-'izzi ve'ş-şeref[*].

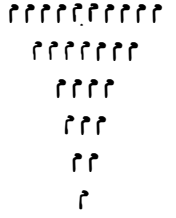

[M[1] 182] **İ'dâm-ı Zekeriyyâ Debre**

Metn-i Târîh'de ve zeyl-i 'âcizânemizde beyân olundığı üzere müteveffâ Hurşîd Paşa cânibinden Mora'ya[1] sevk olunan askerin ser-kerdesi Debreli Zekeriyyâ nâm ser-kerde, ne sûretle edebsiz gürûhundan olarak Arhos'da ordunun bi-lâ-mûcib bozulmasına sebeb olduğu tafsîl olunmuşidi. Ordunun Gördös'den Balyabadra'ya naklinde merkûm külliyyetlü 'ulûfe mutâlebesiyle 'Ali Paşa ve Hasan Paşa'yı bî-zâr etmişidi. Mu'ahharan Yûsuf Paşa'yı dahi tasdî' u bî-zâr etmiş olmasından nâşî, Hurşîd Paşa dahi irtihâl etmiş olduğundan, merkûmun matlûbu tereke-i müteveffâ-yı müşârun ileyhden ve yahud hazîne-i mîriyyeden i'tâsı lâzimeden olduğu ifâdesiyle yedine bir kıt'a tavsiye-nâme verilerek merkûm Der-sa'âdet'e irsâl ve bu vechile def' kılınmışidi. Merkûm Der-sa'âdet'e 'azîmetle hâmil olduğu tahrîrâtını kethudâ-yı vakte takdîm ederek me'âli ma'lûm oldukda, Defterdâr Efendi'ye havâle ile leyte ve le'alle ile imrâr-ı eyyâm olunmakda ve merkûm dahi me'yûs oldukda, taşrada vüzerâya etdiği cevr ü ezâya tatbîkan Kethudâ-yı müşârun ileyhe dahi dizgin aşuru söz tefevvuhuna cesâret etmekle, keyfiyyet Yeniçeri Ağası'na iş'âr ve beyâz üzerine fermân-ı 'âlî ısdâriyle

---

*. "تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب من شهر اوائل جمادى الاولى لسنه ثلث و سبعين و مآتين و الف من العز و الشرف = Bu kitap, mülkün sahibi ve en çok bağışlayan Allah'ın yardımıyla bin iki yüz yetmiş üç senesinin cemâziyelevvel ayının ilk günlerinde tamamlanmıştır. Üstünlük ve şeref Allah'tandır" anlamına gelen bu cümlelerle Bâhir Efendi, zeyl ve ilâvelerini de ihtivâ eden *Târîh-i Es'ad*'ın yazımını bitirdiğini bildirmektedir.

1. Mora'ya : + Mora'ya (y)

Ağa-yı mûmâ ileyh ma'rifetiyle merkûm bi't-teharrî ahz olunarak, derhâl Boğazkesen Kal'ası'na îsâl ve anda mahnûken kârı itmâm olundu*.

*."İ'dâm-ı Zekeriyyâ Debre ..... olundu" kısmı özetle *Târîh-i Cevdet*, XII,101-102'de 1240 yılı olayları arasında kaydedilmiştir.

BÂHİR EFENDİ'NİN MİLLET KTP, ALİ EMÎRİ TARİH, nr.50'DEKİ (M) TÂRÎH-İ ES'AD NÜSHASINDA BULUNAN ZEYLİ

[Es'ad Efendi'nin **"Hakk-i tamga be-sabun"** başlığı altında (bk.Ü4 11a) verdiği bilgilerin "... bi'l-cümle sabun tüccârına tenbîh olunmak bâbında İstanbul Kadısı'na hıtâben fermân-ı 'âlî sâdır oldu" diye bitmesinden sonra M 112a'da Bâhir Efendi'nin ayrı bir kaligrafi ve siyah mürekkeple yazılı zeyli]

Zeyl-i Fakîr

Bâlâda zikr ü beyân olunduğu üzere Vak'a-i hayriyye'den evvelce Rusya Devleti cânibinden vukū' bulan ibrâm ü ikdâma mebnî ba'zı husûsun müzâkeresi zımnında Yergöğü'de Rusya murahhaslarıyla ictimâ' etmek üzere sefîr ta'yîn buyurulmuş olan Hâdî Efendi, muktezây-ı me'mûriyyeti üzere 'azîmet ve Edirne'ye vusûliyle anda çend gün ikāmet olacağı tahrîrât-ı vâride me'âlinden müstebân olmuşidi. Müte'âkıben Vak'a-i hayriyye'nin vukū'iyle maslahat başkalaşup ve reng-i âhar kesb ederek Rusyalu'nun gevşemesi taraflarına sapılarak murahhasların ayak sürümesi ve ağırca davranmaları vasâyâsı mahremâne emr ü iş'âr olunmuşidi.

Mu'ahharan [M 112b] Rusyalu cânibinden gösterilan şiddet üzerine maslahatın zann olunduğu gibi çıkup, me'mûrların sür'at-i 'azîmetleri îcâb etmekle, bi'l-iş'âr ol vechile 'azîmet ve çend mâh ikāmet ve icrây-ı me'mûriyyet ile 'avdet edüp, ancak mukarrer u merbût olan 'uhûd u şurût taşdan ağır olarak fi'l-hakîka kabûl olunur ve yutulur şey değil ise de, nizâmât-ı dâhiliyye ve tensîkāt-ı askeriyye yoluna konuluncaya kadar tehammül olunmak lâzimeden ise de bu vâdîler düşünülmeyerek der-dest-i tesviye

olup, tanzîm olunan çend tabur Asâkir-i mansûre'ye istinâden ahkâm-ı şart u 'ahd icrâ olunmayup, leyte ve le'alle ile imrâr ve bi'l-âhıre kırk üç târîhinde bi-lâ-mûcib harbi netîce vererek pek çok rahne-dâr olunmuşdur. İş bu harbin vukū' ve netîcesini min gayri liyâkatin Fakîr kaleme almış olduğumdan ana mürâca'atla tafsîli ma'lûm olur.

İnşây-ı Kasr-ı İhbâriyye be-cânib-i Bâb-ı Ser'askerî ve beyân-ı hulâsa-i 'ısyân-ı Asâkir-i mansûre

Mülgā Ağa-kapusu'na bedel bi-'inâyetillâhi Te'âlâ Bâb-ı Ser'askerî teşkîl olunmuş olmasıyla, ba'de-ezîn zabt u rabt-ı şehr Bâb-ı Ser'askerî'den ru'yet olacağından, harîk me'mûrlarının dahi bâb-ı mezkûra nakli tabî'at-i maslahatdan olduğundan, ol vechile nakl olunmuşidi. Binâ'en 'aleyh Ağa-kapusu'nda mevcûd olup, bu kerre Bâb-ı Fetvâ ittihâz olunduğundan, ta'mîri esnâsında yıkılmış olan Yangın Köşkü'nün bir misli dahi Bâb-ı Ser'askerî'de lüzûmu cihetiyle inşâsı tasavvur olunmuş ve kârgîr olarak inşâsı emr ü irâde-i seniyyeden bulunmuş ise de, tûl u dirâz vakte muhtâc olacağından, şimdilik emsâli misillü ahşâbdan olmak üzere inşâsı bi't-tasmîm, ol vechile me'mûr ta'yîniyle eyyâm-ı kalîlede vücûda gelmişidi. Ve bu eyyâmda me'mûrları Süleymâniyye Câmi'-i şerîfi menâresinden icrây-ı [M 113a] me'mûriyyet etmekde idiler.

Sâlifü'l-beyân Asâkir-i mansûre'ye tahrîr olunmakda olan neferâtın ahvâl ü efkârları teftîş ü tahkîk olunmaksızın tekessürü efkâriyle hemân kā'ide-i ihtiyâtiyyeye ri'âyet olunmaksızın isteklü olanlar ve Der-sa'âdet sükkânından bulunanlar tahrîr olunmuşidi. Ve ba'zı mülgā gayretinde olup, vukū' bulan kesret-i i'dâmdan nâşî o makūleler havfa tebe'iyyetle sığınmak içün kendü talebleriyle Asâkir-i mansûre silkine alınmışidi. Bu makūleler bir alaya iblâğ olunarak ve tüfengleri verilerek ta'lîmde dahi oldukça meleke hâsıl olmuşidi. Bunların içlerinden ba'zı fesede nâgehânî 'ısyâna ittifâk edüp ve habîr olmayanlarını[1] dahi igfâl ile dâhil-i ittifâk eyleyüp mutarassıd-ı fursat oldukları hâlde, zikr olunan Kasr-ı İhrâkıyye'nin ebniyesi tekmîl olup, ancak henüz telaş ve ağac pârelerinden tathîri olunamadığı şeb, ittifâk-ı Ser'asker Paşa ile Oçak Ağası, ya'nî Baş Bin-başı 'Osmân Ağa'nın hânelerinde bulunduğu gice bunların asıl bi't-tesâdüf müttefik bulunan tabur neferâtı, büyük zâbitlerinin haberi olmaksızın kasr-ı mezkûr dibine tecemmu' ve kasr-ı mezkûra âteş verüp, ihrâk ile gāfil bulunarak Ser'asker Paşa'nın ve 'Osmân Ağa'nın ve sâ'ir zâbitlerinin tecemmu' etdiklerinde cümlesini itlâf ile 'ısyâna ictisâr niyyet-i fâside vü bâtılasıyla sabâha karşu kasr-ı mezkûra âteş ilkāsıyla harîk zuhûr etmiş ve Ser'asker-i müşârun ileyhin tebe'asından

1.olmayanlarını : olmayanlarının (y)

olup, bâb-ı mezkûrda bulunmuş olanlardan ba'zı kesân keşf-i râz ederek hemân sür'at-i 'azîmetle müşârun ileyhi ihtâr u ihbâr etmeleriyle, derhâl cânib-i Sadr-ı a'zamî'ye iş'âr ve hâk-pây-i seniyyeden dahi lede'l-istîzân müte'allak buyurılan irâde mûcebince bâb-ı mezkûr kapuları hâricde bulunan segbânlar ile muhâfaza [M 113b] olunup ve keyfiyyet-i vâkı'a ve fesâdı zabitânın dahi gûş u hûşlarına ilkâ ile hakîmâne tedbîr ü reftâr ile 'ale's-seher tabur-i mezkûr Üsküdar'a ve andan Kavak İskelesi'ne getürilüp, Çanak Kal'ası'na me'mûriyyetleri zuhûru şâyi'asıyla olunan ikdâm ü ihtimâm ile tedârük ve ihzâr olunan kayıklara irkâbla yelkene güşâd verilerek cânib-i mezkûra i'zâm ve ser-i fesâd olanlar dahi iskele-i mezkûrda bi't-tevkîf kayıkların arkası alındıkdan sonra anların dahi kârları itmâm olundu. Ve merkûmların Çanak Kal'ası'na[1] vürûdlarında cümlesini bir yere cem' etmeyüp, filolara ve Boğaz'da olan Donanma-yı hümâyûn sefâ'inine taksîm ile itmâm-ı kârları vasâyâsı Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa ile Boğaz Muhâfızı'na mahremâne iş'âr ve ol vechile iktizâsı icrâ olundu. Ve çend gün murûrunda bakıyye kalan taburların dahi ikmâl-i edevât râhîleriyle Eğriboz imdâdı nâmiyle berren cânib-i mezkûra i'zâm ve bu vechile sikletleri ref' olundu.

Ve kasr-ı mezkûrun be-tekrâr inşâsı lüzûmuna mebnî taraf-ı eşref-i Şâhâne'den: "Kârgîr yapılması mukaddemce emr-i hümâyûnum olmuşidi. Alışâb yapıldığından işte böyle netîce verir" deyü şeref-vukū' bulan emr ü fermân-ı kerâmet-nişân-ı şâhâne mûcebince el-hâletü hâzih mevcûd olan kullenin inşâsına ibtidâr olundu.

Taharrî-yi esâme ve nefy-i Kādî-i İstanbul

Sâlifü'l-beyân mülgā esâmeleri hîn-i vak'ada kayd-ı hayâtla ashâbı 'uhdesinde ibkāsı ve fekat bey' u şirâ olunmaması husûsu tasmîm ü i'lân olunmuşidi. O makūle ashâb-ı esâme, yedlerinde olan kağıdları yoklanup, ba'de-ezîn vakti hulûlünde gümrükden ahz olunmak üzere 'atîk kağıdları bi't-tevkîf müceddeden sened verilmek üzere icrâsı bi't-tasmîm Bâb-ı Ser'askerî'de yoklanmak üzere me'mûrlar ta'yîniyle [M 114a] herkes mutasarrıf olduğu esâme varakasını götürüp me'mûrlara irâ'e etmesi bâbında ehâlî-i mahallâta, e'immeleri ma'rifetiyle tefhîm olunması husûsu, İstanbul ve Bilâd-ı selâse kadılarına hıtâben beyâz üzerine fermân-ı 'âlî tastîriyle tenbîh ve ol vechile i'lân olunarak mûcebince herkes esâme kağıdlarını götürüp irâ'e etdikde, sâhibinin hey'et ve kıyâfetine bakılarak bir kılıklı kesândan ise: "Sen bu makūle magsûb olmuş 'ulûfeyi Pâdişâh'dan utanmayup ne sûretle istid'âya ictisâr edersin ve bundan sonra alacağını şimdiye kadar aldığına tut" deyü utandırup ve ba'zısını dahi ihâfa ile kağıdını elinden alup şakk ile

1.Çanak Kal'ası'na : Çanak Kal'ası'nda (y)

ve kiminin dahi sened-i cedîdin ahzı zımnında: "Birkac gün sonra gel" deyü def' olunup, kimisi dahi havfa teba'iyyetle kağıdın irâ'e etdiğine nâdim olarak hemân bi-lâ-su'âl ü cevâb savuşup ve ba'zısı dahi in'âm eder kılıklı esâme kağıdını me'mûrlar huzûrunda kendüsü şakk u bahş edüp ve kimisi dahi hânesinde âteşe yakup bu sûretle nısfından ziyâdesi çürümüş ve ba'zı fukarâsına nısfı kırılarak dîğer nısfının ol vechile gümrükden ahz etmek üzere yedine sağlam sened verilmiş ise de, o makūlelerden dahi ekserîsi gümrükde ahz ü istîfâya muvaffak olamayarak çüriyüp ve ba'zısı dahi ba'zı şüfe'â vâsıtasiyle bir kerre gümrükden ahza muvaffak olmuş ise de bir daha emsâline dest-res olamayarak bu sûretle 'ahd-i karîbde cümlesinin arkası alınmışdır.

Ancak bu esâme gadrine Ser'asker Hüseyn Paşa rızâ-dâde olmayup, infi'âliyle Husrev Paşa'nın ser'askerliğinde külliyyen arkası alınmışdır.

İstanbul Kadısı bulunan Sâdık Efendi'nin 'uhdesinde kati küllî esâme kağıdı bulunup, tama'kâr zât olduğundan, etrâfa [M 114b] kanâ'at edemeyerek nısfının olsun tasmîmât-ı seniyye vechile gümrükden ihsân buyurulmasını taraf-ı şeyhülislâmîden iltimâs ederek, bu keyfiyyet meslekine mugāyir düşdüğünden, li-ecli't-te'dîb bâ-işâret-i fetvâ-penâhî ve bâ-hatt-ı hümâyûn 'azl ü nefy olunmuşdur.

Garîbe

Ba'zı kesân ve ocaklı-zâde ve mensûb bulunan civânân, mukaddemâ cehâlet hasebiyle bâzûy-i semmine ve kimisi elleri üzerine döğdürmüş olduğu nişânların def' u izâlesi sevdâsiyle tîz-âb sürüp, yâre ve pâre pâre edüp, kimisi iltiyâm kabûl etmiş ise de ba'zısı[1] dahi sakat kalmışdır.

Tebeddül-i Kapudânî

Çanak Kal'ası'nda lenger-endâz-ı ikāmet olan Donanma-yı hümâyûn'un ba'zı ta'mîrât ve ikmâl-i edevât zımnında vukū' bulan ruhsat-ı seniyyeye mebnî Kapudan Husrev Paşa bu kerre bi'l-istishâb Der-sa'âdet'e gelüp, Tersane-i 'âmire'ye vaz'-ı lenger-i ikāmet olmuş ve müşârun ileyhin vâki' olan niyâz u istirhâmına mebnî Boğaz-içi'nin Anadolu yakası Muhâfızı Vezîr 'İzzet Paşa ile becâyeş olarak muhâfaza-i mezkûre müşârun ileyh Husrev Paşa'ya ve kapudanlık dahi müşârun ileyh 'İzzet Paşa'ya tevcîh u 'inâyet buyuruldu.

1.ba'zısı : ba'zısının (y)

Vukū'-i Rikâb-ı hümâyûn ve ta'lîm-i Asâkir-i mansûre

Kā'ide-i müstahsene-i Devlet-i 'aliyye'den olduğu üzere 'îd-i şerîf-i mübârekin üçüncü günü Gül-hâne'de Rikâb-ı hümâyûn resm-i vâlâsının icrâsiyle Sadr-ı a'zam ve Şeyhülislâm ve vüzerây-ı sâ'ire dahi 'azîmet ile hâkpây-i mekârim-peymâ-yı şâhâneye ruh-sûde-i 'âlem-behâsına nâ'il olarak celse-i mu'tâdeden sonra kasr-ı hümâyûnda dîğer odasına ku'ûd ve temâşây-ı ta'lîme muntazır oldular. Ol arada cündî ağalar çıkup, cüz'î icrây-ı cündî ederek paydos emri zuhûr ederek, ba'dehû [M 115a] Üss-i Zafer'de beyân olunduğu üzere bir müddetden berü ta'lîm ü ta'allüm ile kesb-i mümârese etmiş olan Enderûn ağavâtı, atış ta'lîmi icrâsiyle temâşiyyân-ı muntazırîne bahş-ı safâ ile cümle tarafından ed'iye-i hayriyye-i şâhâne ve hüsn-ı muvaffakıyyet-i kemâl-i pâdişâhâne yâd u tezkâr avâzı, ba'dehû Ocak Ağası, ya'nî Baş Bin-başı 'Osmân Ağa kumandasıyla binden mütecâviz Asâkir-i mansûre ta'lîmi icrâsiyle du'ây-ı Pâdişâhî tekrâr olundu.

Ba'dehû müşârun ileyh Husrev Paşa'nın Bahr-ı sefîd Boğazı'nda bulunduğu evânda Donanma-yı hümâyûn'dan ve sâ'ir tebe'asından tedârük etdiği yüz nefer mikdârı asâkire, nizâmât-ı Mısriyye üzere fes iksâsiyle Fransız ta'lîmi etdirerek kesb-i tefennün etmiş olan neferât-ı merkūmenin dahi icrây-ı ta'lîm eylemeleri emr ü fermân buyurılarak, anlar dahi huzûr-i mekârim-nüşûr-i mülûkânede icrây-ı sanâyi' eyleyerek cümle tarafından tahsîn ü âferîne lâyık görünmüşdür ve pesendîde-i hümâyûn olmuşdur. Mûmâ ileyh 'Osmân Ağa'nın ta'lîmi, 'ahd-i Selîm Hân'ında icrâ olunan Nizâm-ı Cedîd ta'lîmi üzere: "Bir, iki, üç" ta'bîriyle bir nev' ta'lîm olup, görülmüş şey olmadığından, evvel emirde cümle temâşiyyâna hoş u hûb görünmüş ise de, bu da müşârun ileyh Husrev Paşa'nın etdirdiği "Has dur! Rast dur!" ta'bîrleriyle olunan kā'ide-i dîğer ta'lîmin sâlifü'l-beyân ru'yet ü temâşâsından sonra bu sûretin daha tiz hareket olarak müreccah idüği cümle tarafından ibtidâki rü'yetde teslîm ü tahsîn olunmuşdur. Ve nezd-i şâhânede dahi tercîh buyurılarak, hemân sâ'at ta'lîm-i asâkirin bu sûretle icrâsı emr ü fermân-ı hümâyûn buyurılarak neferât-ı merkūme Asâkir-i mansûre'ye [M 115b] mu'allim tertîb ü emr olunarak müşârun ileyh Husrev Paşa'nın ser'askerliğine delîl ve mukaddime olduğu[nu] muntazırîn tefevvüh etmişdir.

Nakl-i Sadr-ı a'zam be-cânib-i Bâb-ı 'âlî ve zuhûr-i harîk-i kebîr

Bâlâda beyân olunduğu üzere Sadr-ı a'zam ve hademe-i Bâb-ı 'âlî ve aklâm üç mâh kadar hayme-nişîn olarak Seray-ı hümâyûn meydânında ikāmet ve tanzîm-i umûr-i 'ibâda mübâderet ve bu esnâda Bâb-ı 'âlî dahi

ta'mîr ve mefrûşât ve nezâfetine i'tinâ vü dikkat olunarak hitâmiyle nakl mevsimi gelmiş ve tasmîm olunan yevm-i mes'ûdda ba'de salâti's-subh Akağalar Kapusu pîşgâhında rekz olunan Livây-ı şerîf-i hazret-i Fahr-i kâ'inât *'aleyhi ekmelü't-tahiyyât** kemâl-i ta'zîm ü tevkîr ile mahall-i mahsûsuna nakl ü vaz' olunup, kuşluk mevsimi dahi Sadr-ı a'zam derhâl Bâb-ı 'âlî['ye] alay-ı mahsûsa ile 'azîmet olunmak üzere vakt-i mes'ûda muntazır bulunulduğu evânda Hâcepaşa'da harîk zuhûr edüp, rüzgâr-ı zor-ı kârın yardımıyla şiddetlenüp, derhâl birkaç kol olarak bir kolu Bağçe-kapusu'na ve bir kolu Salkım-söğüd tarafına ve dîğer kolu Bâb-ı 'âlî['ye] yürüdüp, Dîvân-yolu'yla Sîmkeş-hâne'ye kadar ve bir cânibi dahi Gedik-paşa ve havâlîsini tathîr ile İbrâhîm-paşa ve Nişancı ve Kum-kapu'dan Musallâ'ya kadar ihrâk u vîrân ve Çarşû derûnunu harâb [u] yebâb etmişdir; *zâlike takdiru'l-'azîzi'l-'alîm***.

Bu harîkde kuvve-i mâliyyece mesbûku'l-emsâl olmadığı, erbâb-ı basîrete rû-şenâ vü ma'lûm oldu.

Ba'dehû Şeyhülislâm Efendi hazretleri takımıyla konaklarına nakl ile Vezîr-i a'zam dahi oraya takımıyla nakl edüp, derhâl Bâb-ı 'âlî'nin inşâsına me'mûrlar ta'yîniyle ikdâm u ibtidâr, fî 8 r[ebî'ulâhır] sene 43 ve târîhinde hitâmiyle yine Müneccim-başı ma'rifetiyle istihrâc etdirilan şeref sâ'âtde nakl ü ikâme olundu. [M 116a]

Ve Husrev Paşa hazretleri dahi Boğaz-içi'nin Anadolu yakası muhâfazasıyla Beylerbeyi'nde kâ'in sâhil-hâne-i mahsûsada ikâmetle Kuleli Bağçesi'ne bedeninden tesviye olunmak üzere kışla inşâsına himmet ve bir cânibinden kendüye mahsûs Asâkir-i mansûre'nin tekessür ü şîvesine ve civânân-ı hâssasından zâbitler nasbıyla ân-be-ân teveccühât-ı şâhâneyi isticlâba lâzım gelan tedâbîr ü harekete ikdâm ve ihtimâm ü dikkat etmekde bulunup, Ser'asker bulunan Hüseyn Paşa ise sâf-sîret olarak maslahatça ehven-i şerr ise de bu dakîkalardan gâfil bulunarak bi'l-âhire 'azl ile Boğaz-içi muhâfazasına me'mûr ve müşârun ileyh Husrev Paşa, matmah-ı nazarı olan Asâkir-i mansûre Ser'askerliği'yle mesrûr olarak Bâb-ı Ser'askerî'ye nakl ü meşgûl oldu.

Devlet-i 'aliyye'nin bir çok vakitden berü arzû-mend olduğu ilgây-ı ocak mâddesi bu kerre mahzâ 'inâyet-i Rabbâniyye ve mevhibe-i Sübhâniyye olarak cilveger-i sâha-i teyessür olarak, bunun şükr ü kıymeti îfâ vü takdîr olunarak âtîde açılan sefer ü harbden ictinâb ile Rusyalu ile sâlifü'l-beyân Yergöğü'de 'akd olunan musâlahanın ahkâmı icrâsiyle ahz-ı intikâm

---

*."عليه اكمل التحيات" = Hayır duâların en uygunu onun üzerine olsun" anlamına gelen bir duâdır.

**."ذلك تقدير العزيز العليم" = Bu, o üstün ve bilen (Allah)'ın takdîridir" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-En'âm 6/96; Yâsin 36/38; Fussilet 41/12. âyetlerinin son kısımlarında yer alan bir bölümüdür.

mâddesine bir müddetcik dahi sabr u sükûnetle mes'ele-i Mısriyye dahi kezâlik vakt-i merhûnuna ta'lîk ile bir cânibden mektebler güşâdiyle zâbitân-ı asâkir yetişdirilerek tensîkât-ı askeriyye ve bir tarafdan dahi tanzîmât-ı mülkiy[ye]ye himmet lâzimeden ve ferîza-i zimmet-i mülkdârîden iken, kat'â rağbet olunmayarak 'aksi zuhûriyle vâkıf-ı dekāyık-ı ahvâl olan asdıkānın derûnları pür-hûn oldu. *Temmeti'l-kitâb bi-'avnillâhi'l-Meliki'l-Vehhâb**.

م م م

م

Âtîde tahrîr olunan sûret-i hatt-ı hümâyûn gālibâ yirmi üç târîhinde açılan Rusya seferi esnâsında olmak lâzım gelür.

Sizler ki Şeyhülislâm ve Müfti'l-enâmım ve Kā'im-makām Paşa-yı gayret-şi'ârım, sudûr-i kirâm ve mevâlî-yi 'izâmım ve müfessirîn ü muhaddisîn ve müderrisîn-i zevi'l-ihtirâmım ve sulehâ vü 'âbidîn ve meşâyih-i zâhidîn-i takvâ-mu'tâdım ve e'imme vü hutabâ ve ricâl-i devletim ve yedi ocağım ağavât ve zâbitân ve bi'l-cümle neferât kullarım ve mu'allim-i sıbyân ve talebe-i 'ulûm ve fukarâ vü gurabâ'-i sâbirîn ve sâdât-i kirâm ve kâffe-i ehl-i İslâmdan olan din kardaşlarım! Selâm-ı mülûkânemle tekrîm eylediğimden sonra, ma'lûm-i diyânet-melzûmlarınız olsun ki, dînimizin düşmeni olan Moskov keferesi, zamîr-i habâset-i menhûsesinde olan efkâr-ı fâsidesini icrâ zımnında kılâ'-ı Hâkāniyye ve bilâd-ı İslâmiyyeyi istîlâ birle taraf taraf hücûm ile bunca ümmet-i Muhammed'in zükûr ü inâs ve sıbyân dîn karındaşlarımızı kayd-ı esre giriftâr ve kimi hâne-ber-dûş berriyyelerde yalınayak başı açık 'uryân ve sefîl, ser-gerdân, âh u enîn eylediğinden başka, bu def'a gönderdiği kağıdında tekâlîf-i bâridesi musâlaha olmayup, belki *külle yevmin cidâlun*** fikr-i fâsidine müstevcib idüği, kağıd-ı mezkûrun tafsîlinden ma'lûmlarınız oldukda, böyle musâlaha ile pây-ı tahtında dîn karındaşlarımı kefere ayakları altında tahkîr etdirmeği ben revâ göremem. Bu hakāreti çekmekden ise yedimizde olan hablü'l-metîn; *"Harrizi'l-mü'minîne 'ale'l-kıtâli in yekün minkum 'işrûne sâbirûne yaglibû mi'eteyni ve in yekün [minkum] mi'eten yaglibû elfen****" [M 117a] sened-i kaviyye ile *"El'âne haffefallâhu 'ankum ve 'alime enne fîkum za'fen fe*l*-in yekun [minkum] mi-*

---

*. تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب = Bu kitap, çok bağışlayan ve mülkün sâhibi olan Allah'ın yardımıyla tamamlandı" anlamına gelen Arapça bir cümledir.

** كل يوم جدال = Her gün mücâdele" anlamına gelen Arapça bir sözdür.

*** حرض المؤمنين على القتال ان يكن منكم عشرون صابرون يغلبوا مائتين و ان يكن منكم مائة يغلبوا الفا = Mü'minleri savaşa teşvîk et! Eğer sizden sabreden yirmi kişi olsa, (onlar) iki yüz (kâfir)i yenerler. Sizden yüz kişi olsa (onlar), kâfirlerden bin kişiyi yenerler" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, el-Enfâl 8/65. âyetin ortasında yer alan kısmıdır.

l.fe : ve (y)

*'etun sâbiratun yaglibû mi'eteyni bi-iznillâh**"* nass-ı kātı'ına i'tikād ü i'timâd-ı tâmmım olmağla, müsta'înen billâh ve müvessilen bi-rûhâniyyet-i Rasûlillâh emr-i gazâya kıyâm ve mukaddimetü'l-ceyş olarak bi'n-nefs hareketim lâzım geldiği havâss u 'avâmım ma'lûmları olup, hareket-i hümâyûnum esbâb-i zâhirîsini imâle-i fikr ve tanzîmine mübâderet ve muktezâsım bir sâ'at mukaddem tarafıma 'arz eyleyesiz; zîra *ve men yüvellihim yevme-'izin dübürahû illâ müteharrifen li-kıtâlin ev mütehayyizen ilâ fi'etin ve kad bâ'e bi-gazabin minallâh***** mazmûn-i şerîfi imhâl getürmez. Eğerçi *Yâ eyyühe'llezîne âmenû lâ tettehızû 'adüvvî ve 'adüvveküm evliyâ'*e tülkünehû *ileyhim bi'l-meveddeti ve kad keferû bi-mâ câ'eküm mine'l-Hakk****** sebeb-i nüzûlüne bâ'is içimizde var ise tefrîk olunsun. Mütevekkilen 'alallâh hattâb-ı a'dây-ı dîn üzerine sell-i seyf-i iktihâm olunsun. Benim ikdâmdan murâdım fevâ'id-i ganâ'imi nefsime tahsîs ile müktesibinden olmak olmayup, mücerred dîn-i Muhammediyye'ye nusrat ve muhâliffînin kelimât-ı sahîfelerin ibtâl ile mûcib-i neyl-i mesûbât ve müstevcib-i emr-i Bârî-i mükevvenât olmağla, işte küffârın 'anîdesi, göründüğü kağıdından ma'lûmunuz oldu. El-hamdü lillâhi te'âlâ cümle a'dây-ı dîne cevâba muktedir ehl-i İslâm, Memâlik-i mahrûse'mde mevcûd ve mu'în ü nasîrimiz olan Kādir-i zü'l-celâl hazretlerinin va'd-i kerîmi derkâr iken, bu tekâlîf-i bârideye râzı olunur mu olunmaz mı cümlenizden cevâb isterim. Dînimize elverir tekâlîfden olmayup, rızâya dahi cevâz olmadığı takdîrçe kâffe-i ehl-i İslâm gazâ vü cihâdı [M 117b] farz-ı 'ayn bilüp, *"Yâ eyyühe'llezîne âmenu'sbirû ve sâbirû ve râbitû v'ettekullâhe le'allekum tuflihûn"*******

= الان خفف الله عنكم وعلم ان فيكم ضعفا فإن يكن منكم مائة صابرة يغلبوا مائتين بإذن الله "*. Şimdi Allah sizden (yükü) hafifletti, sizde zaaf bulunduğunu bildi. Bundan böyle sizden sabreden yüz kişi olsa, Allah'ın izniyle iki yüz (kâfir)i yenerler" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, el-Enfâl 8/66. âyetin arada ve sondaki bir kısmının alınmadığı bölümüdür; yani "باذن الله " öncesindeki و ان يكن منكم الف يغلبوا الفين = ve eğer sizden bin kişi olsa, iki bin (kâfir)i yenerler" kısmına metinde yer verilmemiştir.

** = Kim o gün ومن يولهم يومئذ دبره الا متحرفا لقتال او متحيزاً إلى فئة وقد باء بغضب من الله". savaşmak için bir tarafa çekilmek, ya da başka bir birliğe katılmak dışında arkasını döner (kaçar)sa o, Allah'tan bir gazaba uğrar" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Enfâl 8/16. âyetin sonunda yer alan *ve me'vâhu cehennem ve bi'se'l-masîr* (و بئس المصير ومأويه جهنم = onun yeri cehennemdir, o ne kötü bir varılacak yerdir) kısmını ihtivâ etmeyen bölümüdür.

*** يايهاالذين امنوا لاتتخذو عدوي وعدوكم اولياء تلقونه اليهم بالمودة وقد كفروا بماجاءكم من الحق". = Ey inananlar! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkâr ettikleri, Rabb'iniz Allah'a inandığınızdan dolayı Rasûlü ve sizi (yurdunuzdan sürüp) çıkardıkları halde siz onları sevgi (belirtecek mektup) ulaştırıyorsunuz" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, el-Mümtehine 60/1. âyetin baş taraflarında yer alan kısmıdır.

**** يا ايها الذين امنوا اصبروا وصابروا ورابطوا واتقوا الله لعلكم تفلحون". = Ey inananlar! Sabredin, direnip (düşmanlarınıza) üstün gelin. Cihâda hazırlıklı, uyanık bulunun ve Allah'tan

birimize 'adâveti kaldırıp, akvâl ü ef'âlimizi şer'-i şerîfe tatbîk ederek bi'l-ittifâk a'dây-ı dîn üzerine hücûm olundukda, in-şâ'allâhu Te'âlâ nusrat bizimdir. Ve hareket-i hümâyûnum işâ'asını müş'ir Memâlik-i mahrûse'me evâmir-i 'aliyyem neşr olunmuş ise de, tekrâr iş bu hatt-ı hümâyûnum mazmûnu derciyle evâmir-i 'aliyyem ısdâr ve Memâlik-i mahrûse'me tatarlar ile itâre olunsun. Me'mûrînden kangı mahalde itâ'at etmeyüp, gelmezler ise ol memleket nâ'ibi kalkup, hatîbleri yedinden berâtları ahz olunsun. Ba'de'l-yevm leyte ve le'alle ve geçmiş mevâdd bahsi ile ve kîl ü kāl ile imrâr-ı vakt olunmayup, el birliğiyle 'alâ kaderi'l-imkân mühimmât ve levâzımâta sarf-ı makdûr ve me'kûlât ü meşrûbâta vakt ü hâle göre kanâ'at olup, fî sebîlillâh gazâya kıyâm ve hulûs-i kalb ve niyyet-i hâlısa ile Mevlâmdan isti'ânet ederek cihâda 'azm olunsun ve tedbîr ne ise isti'câl oluna.

Hakk Te'âlâ hazretleri ehl-i İslâmı gālib ve mansûr u muzaffer ve a'dây-ı dîni makhûr eylesün*; *ve minallâhi't-tevfîk, nasrun minallâhi ve fethun karîb.*

---

korkun ki, başarıya eresiniz" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/200. âyetidir.

*. "و من الله التوفيق نصر من الله و فتح قريب = Başarı Allah'tandır. Allah'tan yardım ve yakın bir fetih" anlamına gelen bu cümlelerden "Allah'tan yardım ve yakın bir fetih" bölümü Kur'ân, es-Saff 61/13. âyetin ortasında yer almaktadır.

KARMA DİZİN*

A

âbâdân 666
'abâ; beyaz şal — 356
'Abbâs Ağa (Segbân-başı, Yaya Beyi) 616
'Abbâs Bey (Cebbâr-zâde/Çapar-zâde, Kapucu-başı, Surre Emîni, Sipâhîler Ağası, Edirne Bostancı-başısı) 103, 182, 203, 319, 388, 625
'Abbâs Bey (Debreli, Kapucu-başı, Mîr-i mîrân, Ohri Sancağı Mutasarrıfı) 65
'Abbâsî-câme 304, 527
'Abbâs Mîrzâ (Şeh-zâde, İran Velî'ahdı) 228, 234, 242, 325, 355, 466, 522
'abd-i; — âzâd-ı nâ-pezîr 516; — müstedîm-i Şehriyârî 170
'Abdî (Çizmeci, Hacı, Bosna'da fesât erbâbından) 212
'Abdî (diğer, Hacı, Bosna'da fesât erbâbından) 212
'Abdî (Muhzır, ustalıkdan çıkma, fitne erbâbından) 647
'Abdî (Şehrî, Yağlıkcı, fitnecilerden) 387
'Abdî 'Alemdâr (Bosna'da fesât erbâbından) 212
'Abdî Bey (Hüsni Bey-zâde, Guraba'-i Yemîn Kâtibi) 215
'Abdî Efendi (Baş-yazıcı, Piyâde Mukâbelecisi) 559
'Abdî Efendi (Tuğra-keş, Topçular Kâtibi) 215
'Abdî Paşa ('Alâ'iyyeli, Mîr-i mîrân, Sakız Muhâfızı, Başbuğ) 75, 90, 91, 96, 109, 126, 707
'Abdullâh (Birgi ahâlîsinden) 175
'Abdullâh Ağa (Bârgâh–ı mu'allâ gedüklülerinden 'Osmân Efendi Karakulağı, Cizye Baş Bâkî Kulu) 561
'Abdullâh Ağa (Hazînedâr-ı hazret-i Dâver-i devrân, Dârü's-sa'âdeti'ş-şerîfe Ağası) 425
'Abdullâh Ağa (Kapucu-başı) 633
'Abdullâh Ağa (Kapucu-başı, Anapa'da Muhâfız Kā'im-makāmı, Mîr-i mîrân) 394
'Abdullâh Ağa (Sırıklı-zâde, Kapucu-başı, Pazarcık A'yânı, Köstence Muhâfızı) 341
'Abdullâh Ağa (topçu ustalarından) 767
'Abdullâh Bey (Baban Sancağı Mutasarrıfı Mahmûd Paşa'nın amcası) 697
'Abdullâh Efendi (Birrî, Sultân III. Selîm devri ricâlinden) 286
'Abdullâh Efendi (Câbirî-zâde, üdebây-ı mevâlîden) 180
'Abdullâh Efendi (Dürrî-zâde, Seyyid, Nakîbü'l-eşrâf, Şeyhülislâm) 204, 295, 300, 353, 457, 610, 670, 763
'Abdullâh Efendi (Ebe-zâde, Sultân III. Ahmed devrinde Şeyhülislâm) 567
'Abdullâh Efendi (Kankırılı, eş-Şeyh, Hâne-i Seferli Hâcesi, Hâmise-i Sü-

*.Dizin'den faydalanmayı kolaylaştırmak için şahıs isimleri **kalın**, yer isimleri normal, bunların dışında kalan terim, ünvân, eşya vb. ise *italik* olarak dizilmişlerdir.

leymâniyye Müderrisi, Edirne pâyeli, Kuds-i şerîf Kadısı) 114, 116
'Abdullâh Efendi (Selânikî Müftî-zâde, Seyyid, Yenişehir-i Fenar Kadısı, Şâm Kadısı, Emîrü'l-Hâc) 219, 353
'Abdullâh Efendi/Molla (Tatarcık-zâde, ulemâ'-i a'lâm-ı sudûrdan, Ahmed Reşîd Efendi'nin babası) 57, 569
'Abdullâh 'İffet Bey (Şıkk-ı sânî Defterdârı) 101, 290
'Abdullâh Na'îm Efendi (esbak Haremeyn Mukāta'acısı, esenn-i hâcegândan, Şıkk-ı sâlis Defterdârı) 650
'Abdullâh Paşa ('Akkâ Vâlîsi, Sayda, Safed ve Beyrut Vâlîsi) 100, 101, 125, 183, 192, 225, 484
'Abdullâh Paşa (Baban Sancağı Mutasarrıfı, Kürdistân paşalarından) 356, 357, 466, 468, 479
'Abdullâh Paşa (Deli, nâm-ı diğer Hamdullâh Paşa, Vezîr, Kapudan-ı deryâ, Karahisâr-ı sâhib Sancağı Mutasarrıfı, Boğazici'nde Anadolu sevâhili Muhâfızı, Sadr-ı a'zam) 36, 37, 133, 134, 174, 190, 191, 496, 628, 738, 752
'Abdulvedûd Şınkıntî (Tekrûr'un fuzalâsından, Mekke-i mükerreme'de yerleşmiş) 264
'Abdurra'ûf Hâletî Efendi (Hibetullâh Sultân Kethudâsı, Cizye Muhâsebecisi, Masraf Kâtibi) 405, 559
'Abdurrahîm Efendi (Selîm Molla-zâde, Burusevî, es-Seyyid, Edirne Kadısı, Medîne-i münevvere Kadısı) 49
'Abdurrahîm Efendi (Şeyhülislâm-ı esbak Müftî-zâde birâderi, Osmân Kâmil Efendi'nin babası) 125
'Abdurrahmân Bey (Kalkandelenli Receb Paşa-zâde, Mîr-i mîrân) 206
'Abdurrahmân Bey/Paşa (Murâd Paşa-zâde, 'Abdülcelîl-zâdeler'den, Vezîr, Musul Vâlîsi) 86, 125, 133n
'Abdurrahmân Efendi ('Arab-zâde, Rumeli Kadı'askeri, Şeyhülislâm 'Arab-zâde Mehmed 'Ârif Efendi'nin babası) 564
'Abdurrahmân Münîb Efendi (Fransa Sefîri) 675
'Abdurrahmân Paşa (Kadı, Karaman Vâlîsi) 317
'Abdül'azîz Âgâh Efendi (Mehmed / Mahmûd Nedîm Bey dâmâdı, Dîvân-ı hümâyûn ketebesinden, Avlonya ma'a Eğriboz Mukāta'acısı, Burusa Mukāta'acısı) 103, 319
'Abdül'azîz Efendi (Buhârî, Nakşibendiyye şeyhlerinden) 390
'Abdülganî Efendi ('ulemâ'-i hâcegândan) 398
'Abdülhakk Efendi (Ser-etıbbâ'-i sultânî ve Sadr-ı Anadolu Mustafa Behcet Efendi'nin kardeşi, müderrisînden ve etıbbâ-i hâssadan) 55, 141
'Abdülhalîm Ağa (Haftânî Yamağı 'Abdülhamîd'in birâderi, Urla Voyvodası) 139
'Abdülhalîm Efendi (Mühendis-hâne'de ikinci Hoca, Tersane-i 'âmire'de inşâ olunmakda olan havz-ı kebîrin Binâ Emîni, Ser-mi'mârân-ı hâssa) 284, 355, 532
'Abdülhalîm Molla (Kapan Nâ'ibi-zâde, Dâru'l-hadîs Müderrisi, İzmîr-i kebîr Kadısı) 451, 498
'Abdülhamîd (Şeh-zâde, Sultân, II. Mahmûd'un oğlu) 400, 401
'Abdülhamîd Ağa (Haftânî Yamağı) 139
'Abdülhamîd Ağa (Kal'a Yamakları Nâzırı, sanâdîd-i ocakdan) 620
'Abdülhamîd Bey (Tezkire-i evvel Vekîli, Sipâh Kâtibi, Büyük Tezkireci, Küçük Tezkireci) 102, 332
'Abdülhamîd Hân (I., Ebu'l-Megāzî, Sultân, Hudâvendigâr-ı esbak) 12, 98, 159, 273, 348, 424, 564
'Abdülhamîd Paşa (Mîr-i mîrân, Bâyezîd Sancağı Mutasarrıfı) 388
'Abdülkādir Ağa (Ser-tebdîl-i cenâbı Şehriyârî) 284
'Abdülkādir Bey (Emîn Bey-zâde, Hâmise Müderrisi, Havâss-ı Refî'a / Eyyûb Kadısı, Haremeyn Müfettişi, Mekke-i mükerreme pâyeli) 125, 288, 546
'Abdülkādir Bey (Mehmed Emîn Efendi-zâde zâdesi, Selânik Kadısı, Mısır Kadısı) 498
'Abdülkādir Bey/Beyefendi (Melek Paşa-zâde, İstanbul Kadısı, Anadolu Sadâreti pâyeli) 219, 546, 650, 651
'Abdülkādir Efendi (Beşiktaş Şeyhi) 648
'Abdülkerîm Ni'met Efendi (Dîvân-ı hümâyûn küttâbından, Gedüklüler Kâtibi) 318
'Abdüllatîf Ağa (hasekiyândan, Karakulak, Oda-başı) 620, 633

'Abdüllatîf Efendi (Kapan Nâ'ibi, Müderris Halîm Molla'nın babası) 451
'Abdüllatîf Efendi (Yanyalı, Mühürdâr-ı Sadâret-penâhî, Dîvân-ı hümâyûn Hâcesi) 619
'Abdülmecîd (Şeh-zâde, II. Mahmûd'un oğlu) 207
'Abdülvehhâb Efendi (Yâsinci-zâde, Seyyid, Şeyhülislâm) 30, 133, 142, 235, 457, 568, 610, 670, 738
'Abdürrahîm Bey (Elmas Paşa-zâde, Topçular Kâtibi) 559
'Abdürrezzâk Paşa (İpekli, Piriştine Mutasarrıfı) 48n
'âbidîn 779
'Âbidîn Bey (Yenişehirli) 708
'Âbid Molla Efendi bk. Mehmed 'Âbid Molla Efendi (Dürrî-zâde Nûrullâh Efendi-zâde, İstanbul Efendisi, Mekke-i mükerreme Kadısı, Anadolu Sadâreti pâyeli)
Abokori 408; — Kazâsı re'âyâsı 418
A'câm 358; — asâkiri 697; — Devleti 227; —ı televvün-irtisâm 482; —ı televvün-nihâd 357; — kā'idesi 231; — revâfızı 130; — tâ'ifesi 478; — 'uleması 482
'Acem 227, 306; Kişver-i — 240, 526; — askeri 358, 359; — bâzergânları 228; — Devleti 481; — diyârı 401; —lü 360; — Sefîri 304, 311; — Şâhı 228, 304, 356
'Acemi Kışlaları 668
'aceze; —i berâyâ, 421; —i re'âyâ 589
Acı Hıristo (Eski Anavarin'deki serkerde-i küffârdan) 416
Acısu Kal'ası 35
ada 310n, 322, 332, 414, 415, 515, 516, 517, 622; sagîr —lar 301, 710
a'dâ 157, 158n, 210, 258, 313, 322, 332, 349, 373, 374, 397, 409, 414, 415, 455, 505, 508, 510, 516, 517, 533, 540, 547, 548, 599; gezend-i — 545; keyd-i — 413; yed-i habîse-i — 410; —'-i/a'dây-ı dîn 414, 544, 573, 578, 585, 685, 757, 780, 781; —'-i li'âm 312, 313, 345, 551; —y-ı dâll 312; —y-ı devlet 585, 588; —y-ı dîn-i mübîn 578; —y-ı dûzah-makarr 260; —y-ı fesâd-ı akvâ 573; —y-ı mekr-eser 410; —y-ı şakāvet-peymâ 517
Ada-i Yunda bk. Yunda Adası
adalar 108, 298, 302, 332, 345, 385, 400, 415, 547
'adâlet 590, 664, 667; hüsn-i — 667
Adana 140, 485, 507, 715; — Eyâleti 203, 406, 507; —lı 725; — Vâlîsi 100, 192, 320, 394; — Mütesellimi 320
Adapazarı Nâ'ibi 296
'adâvet 316, 360, 489, 605, 781; izhâr-ı — 605
âdem 356; —ler 356
Âdem-i ebi'l-beşer (Hz.) 542; devr-i — 719
'âdet-i; — bâtıla 609; — dîrîn-i saltanat-ı seniyye 460; — gāret-ger 610; — İlâhiyye 107; — kadîme 529, 602, 638; — latîfe-i Devlet-i 'aliyye 403; — muttaride-i İlâhiyye 492; — sa'âdet-gāyet-i Devlet-i 'aliyye 463
'Âdile Sultân (II. Mahmûd'un kızı) 563
'Adlî altunu 128, 272, 531
'adû; —yi 'anûd 322; —yi cân 599; —yi dîn 713
Adyanyos (Rum Patriği) 115
afaroz 145, 643, 644; — ta'bîr etdikleri ta'ahhüdlerini bozmak 642
âfet-res-i; — şöhret-i Kārûn 635; — şu'ûr-i evliyâ'-i umûr 665
âfitâb 639; —ı 'âlem-tâb-ı 'inâyet-i şâhâne 210
'afv 193, 328, 443, 501, 554, 631, 642, 643, 644; —ı Pâdişâh-ı enâm 561; —ı Şehinşâh-ı zemân 65; —ı Şehriyârî 269; —i cemîl-i şâhâne; —nâmeler 642, 643; dâmen-i — ü emân 517; — u ıtlâk 284,321, 349, 560; — ü 'inâyet 644; — u merhamet-i seniyye 709; — u merhamet-i şâhâne 709
Âgâh Efendi bk. 'Abdül'azîz Âgâh Efendi (Mehmed/Mahmûd Nedîm Bey dâmâdı, ketebe-i Dîvân-ı hümâyûn'-dan, Avlonya ma'a Eğriboz Mukāta'acısı, Burusa Mukāta'acısı)
Agostosi (=اغستوسی, Kesendire yakınlarında) 752
Agrafa 163, 249, 409; — Dağı 701; — Nâhiyesi re'âyâsı 373; — nevâhîsi kâ'inleri 374
Ağa 131, 132, 177, 187, 188, 195, 196, 206, 235, 247, 271, 297, 335, 338, 340, 368, 422, 453, 455, 486, 497, 501, 583, 609, 612, 620, 622, 626, 627, 628, 633, 636, 646, 738, 745, 761, 763, 764, 772; — imâmı 291; —lar 84, 394, 585, 650; —lık 132, 176, 177, 188, 194, 226, 271, 337,

422, 573, 615, 633, 646; —lar Ağası 646, 647; —lık câhı 67; —vât 216, 735, 779; —yân-ı şevket-seray-ı sultânî 389; ——yı yemîn 656, 657; —— yı yesâr 656, 657
Ağa-kapusu 132, 295, 503, 575, 582, 584, 609, 611, 612, 626, 627, 637, 738, 774; — hidmeti 579
Ağa Mustafa (İran Maslahat-güzârı, Mu'temedi) 325, 357, 522, 523
Ağa-yı Dârü's-sa'âde bk. Dârü's-sa'âde Ağası
Ağa-yı Silahdâr bk. Silahdâr Ağası
Ağa-yı Sipâhiyân bk. Sipâhîler Ağası
Ağa-yı Yeniçeriyân bk. Yeniçeri Ağası
ağnâm 409, 506
ahbâl 350
'ahd 356, 473, 474; ber-mûceb-i şart u — 470; hılâf-ı — ü şart 468, 471, 474, 478, 523; nakz-ı — 313, 314, 477, 555, 597; 'ibâre-i ——nâme 552; —— nâme 357, 358, 361, 470, 524, 552, 556; ——nâme-i hümâyûn 355, 468, 472; ——nâmeler 469, 470, 552; — ü şart 472, 474, 476, 552, 558
âhıret (âlem-i 'ukbâ, rustahyiz) 14, 62, 275, 287, 342, 407, 422, 653, 727; — 'ukûbeti 363
Ahıska 614
ahkâm 567, 667; ameliyyâta müte'allık — 669; ——ı celîle 652; ——ı İlâhî 238; ——ı kıraliyyet 380; ——ı şart u 'ahd 774; ——ı şer'iyye 369
ahlâk-ı İlâhiyye 51; mesâvî-i hulk 640
Ahmed (Hacı, serrâc kalfası, Bosna'da fesât erbâbından) 212
Ahmed (Kafesciler Kethudâsı) 645; —'in terekesi 646
Ahmed (Mîrzâ, İran Sefîri'nin kethudâsı) 229, 231, 232
Ahmed (Şâh-zâde, Sultân, II. Mahmûd'un oğlu) 114, 115, 205
Ahmed Ağa (Çengalköylü, tebdîl hasekîlerinden, Mübâşir) 763
Ahmed Ağa (Dergâh-ı 'âlî gedüklülerinden, Mihmândâr) 325
Ahmed Ağa (Hâlet Efendi'nin hazînedârı) 139, 140
Ahmed Ağa (Hasan Çapar-zâde) 378
Ahmed Ağa (Hâssa Hasekîsi) 340
Ahmed Ağa (Kapucu-başı) 633
Ahmed Ağa (Kapucu-başı, İç-il Müteselliml) 646
Ahmed Ağa (Kapudan-ı deryâ Husrev Paşa'nın tüfengci-başısı) 335
Ahmed Ağa (Kestelli-zâde, Başbuğ, İzmir'den) 78
Ahmed Ağa (Kethudâ-yı Bevvâbîn-i Şehriyârî) 134
Ahmed Ağa (Kul Kethudâsı, Segbân-başı, Kapucu-başı) 206, 616, 645
Ahmed Ağa (Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 271, 288
Ahmed Ağa (Küçük, Hezargırad A'yânı, Kapucu-başı, Yergöğü Kal'ası Muhâfızı) 562
Ahmed Ağa (Mirahûr-i sânî) 103
Ahmed Ağa (Muhzır, Kapucu-başı) 196
Ahmed Ağa (Pabuccu, Kalyoncu Zâbiti olan Baş Ağa) 631
Ahmed Ağa (Ser'asker Hurşîd Ahmed Paşa'nın silahdârı) 63, 711, 735, 741
Ahmed Ağa (Ser-zağarî, Segbân-başı) 206
Ahmed Ağa (Seyyid, Eşkinci) 633
Ahmed Ağa (Seyyid, Veznedâr-başı) 104
Ahmed Ağa (Tekfûrdağlı, Kapucu-başı, Gümrük Emîni, Top-hâne Nâzırı ve Matbah Emîni, Tırnova Voyvodası) 61, 102, 140, 269, 321
Ahmed Ağa (Şerîf, Eşkinci) 633
Ahmed Ağa (Vâlide Kethudâsı Yûsuf Ağa birâderi, Cizye Baş-bâkî Kulu) 216
Ahmed Ağa (Yeniceli, Yûsuf Paşa'nın hazînedârı) 750, 762
Ahmed Ağa (Zile Voyvodası, Dergâh-ı 'âlî gediklülerinden) 621
Ahmed Ağa/Paşa (Deli, müteveffâ Mahmûd Paşa'nın delîl-başısı, Ser-kerde, Mîr-i mîrân) 168, 172, 745, 749, 759
Ahmed 'Âkif Efendi (Seyyid, Âmedî hulefâsından, Baş-mukāta'acı) 319
Ahmed 'Ârif Beyefendi ('İsmet Beyefendi-zâde, es-Seyyid, el-Hâc, sâbık Mısr-ı Kāhire Kadısı, Medîne-i münevvere Kadısı) 165, 188, 263
Ahmed 'Âsım Efendi ('Ayntâbî, es-Seyyid, Vekāyi'-nüvîs) 15, 103, 295; — Târîhi 737
Ahmed 'Atâ'ullâh Efendi ('Abdülhamîd devri şeyhülislâmlarından) 564
Ahmed Bayrakdâr (Bosna'da fesât erbâbından) 212
Ahmed Bey (Bağdâd Vâlîsi müteveffâ Süleymân Paşa'nın kardeşi, 'Ulûfeciyân-ı yemîn Ağası) 561

Ahmed Bey (Feyzî Bey-zâde, Mekke-i mükerreme pâyeli) 353
Ahmed Bey (hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn-'dan, Nüzül Emîni) 92
Ahmed Bey (Hânım Sultân-zâde, 'Ulûfeciyân-ı yesâr Kâtibi, Kücük Rûznâmçeci) 215, 559
Ahmed Bey (Küçük, Za'îm, Güzelhisâr-ı Aydın Mütesellimi, Başbuğ) 78, 87
Ahmed Bey (Limni Muhâfızı Vezîr Nûrullâh Paşa'nın devâtdârı, Bâhir Efendi'-nin akrabasından) 764
Ahmed Bey (Sakız Muhassılı) 83
Ahmed Bey/Ağa (Dağdeviran-zâde'nin yeğeni, Selânik vücûhundan, Serbevvâbîn-i Dergâh-ı 'âlî, Vezîr, Kethudâ, Selânik Vâlîsi) 16, 17
Ahmed Bey/Paşa ('Ömer Viriyon Paşa'-nın yeğeni, Delvine ve Avlonya Sancağı Mutasarrıfı, Mîr-i mîrân, Köstendil Mutasarrıfı) 17, 24, 376
Ahmed Efendi (Benderekli, 'ulemâdan) 398
Ahmed Efendi (Cedîdî, İsmâ'îl Kıyâsî Efendi'nin kardeşi) 215, 216
Ahmed Efendi (Et Kâtibi, Cizye Muhâsebecisi) 102, 386
Ahmed Efendi (Etmekci-zâde, Hâfız, Ders Vekîli, Hazîne-i hümâyûn hâcesi) 51, 546
Ahmed Efendi (Feyzî Bey-zâde, Mîr, sâbıkā Galata Kadısı) 19
Ahmed Efendi (Gürcü, Müderris) 50
Ahmed Efendi (Hacı, Seyyidâ Efendi enistesi, hâcegân-ı Dîvân-ı mu'allâ-erkândan, Topcular Kâtibi, Nüzül Emîni) 174, 255, 651
Ahmed Efendi (Hacı, Yenişehir Defterdârı, Eshâm Mukāta'acısı) 405
Ahmed Efendi (Haleb ahâlîsinden, mazanna-i kirâmdan) 680
Ahmed Efendi (Mektûbî-yi esbak, Piyâde Mukābelecisi) 102
Ahmed Efendi (Merkez-efendi Şeyhi, Halvetiyye'den) 648
Ahmed Efendi (Pirlepeli, müderrisînden, Kādî-i şehr-i bâb Nâ'ibi, Sadr-ı a'zam Müfettişi, Müvellâ) 332, 649
Ahmed Efendi (Safâyî-zâde, sâbıkā Piyâde Mukābelecisi, Piskopos Mukāta'acısı) 102
Ahmed Efendi (Ser'asker Hüseyn Paşa'-nın Kethudâsı, Kapucu-başı) 619
Ahmed Efendi (Seyyid, Âmedî hulefâsından, İstanbul Mukāta'acısı) 103
Ahmed Efendi (Seyyid, Anbar Emîni, Mâliyye Tezkirecisi) 319, 389
Ahmed Efendi (Seyyid Mehmed Efendi Mühürdârı, Arabacılar Kâtibi, Topcular Kâtibi) 30, 102, 174
Ahmed Efendi (Şikârî-zâde, Şeyh, Zâkirbaşı, Halvetiyye'den) 648
Ahmed Efendi (Şumnulu, es-Seyyid, Bağdâd Kadısı, Bilâd-ı erba'a Kadısı, Üsküdar pâyeli) 546
Ahmed Efendi (Topcular Kâtibi, Humbara-hâne Nâzırı, Darb-hâne Nâzırı / Emîni, Top-hâne Nâzırı) 102, 205, 214, 330, 381, 484n, 485, 632
Ahmed Erîb Efendi bk. Erîb Ahmed Efendi/Paşa (Seyyid, Sadr-ı a'zam Kethudâsı, Niğde ve Beyşehri ve Kırşehri sancakları Mutasarrıfı, Vezîr, Ser'asker Vekîli)
Ahmed Fethi Efendi (Defterdâr-ı Şıkk-ı sâlis) 101, 411
Ahmed Hamdi Efendi (Dîvân küttâbından, Rodos Mukāta'acısı) 560
Ahmed Hân (II., Pâdişâh) 197
Ahmed Hân (III. el-Gāzî, Pâdişâh, A'delü's-selâtîn, Ekremü'l-havâkîn, Hâmîyü'ş-şerî'ati'n-Nebeviyye, Hasenetü'l-eyyâm, Hulâsatü'd-devrân, Kāmi'-i bünyân-ı küfr ü 'inâd, Kehfu'l-enâm, Muhyi's-sünneti's-seniyye, Mücâhidü fi sebîlillâh, Râfi'-i livây-ı guzâ vü cihâd, Selâtîn-i kirâmın 'adl ü re'fetle ser-firâzı, Şehinşâh-ı gîtî-penâh, Tâchâmü'z-zemân, Zıllullâhi 'adâlet-destgâh) 12, 300, 564, 567, 586, 587
Ahmed Hulûsî Efendi (Re'îs Kîsedârı, Büyük Tezkireci, Çavuş-başı, Sadr-ı a'zam Kethudâsı) 214, 404, 484, 610
Ahmed İlyâs Ağa (İlyâs-zâde, el-Hâc, Kapucu-başı, Sığla Sancağı Müteselimi, Kuşadası Muhâfızı) 38, 39, 40, 83, 89, 227
Ahmed Kapudan (Mısırlı, Küçük Hüseyn Paşa 'utekālarından) 540
Ahmed Mikdâd Bey (Trabzon Vâlîsi Hâfız 'Ali Paşa'nın mahdûmu, Ser-bevvâbîn, Mîr-i mîrân) 200
Ahmed Nazîf Efendi (Kâtib Efendi hulefâsından, Tersane'de Re'îs Vekîli) 319
Ahmed Nazîf Efendi (Keşşâf-zâde, Seyyid, Galata Kadısı, Burusa Kadısı) 266
Ahmed Nazîf Efendi (Zeyneb Sultân Câmi'i Kâtibi, 'Ulûfeciyân-ı yemîn Kâtibi) 215

Ahmed Nûreddîn/Nûrî Efendi (Seyyidâ Efendi emekdârlarından, Kamraşzâde Deli Nûrî, esbak Re'îs Kîsedârı, Maliyye Tezkirecisi, Küçük Tezkireci) 389, 405, 559
Ahmed Paşa ('Abdülcelîl-zâde, Vezîr, Musul Vâlîsi, Rakka Vâlîsi, Mar'aş Vâlîsi) 181, 203, 290, 320, 321
Ahmed Paşa (Cezzâr, Mısır Mütevellîsi) 70, 160, 225, 665
Ahmed Paşa (Delîl-başı, Çorum Mutasarrıfı) 518
Ahmed Paşa (İc-illi, Seyyid, Vezîr, Çıldır Eyâleti Mutasarrıfı, Kars ve Bâyezîd Mutasarrıfı ve Muhâfızı, Şâm Vâlîsi ve Emîrü'l-Hâcc) 283, 289, 316, 317, 331
Ahmed Paşa (Kırîmî, Seyyid, Vezîr, Anapa Muhâfızı) 346, 562
Ahmed Paşa (Laz, Trabzonî, Sadr-ı a'zam) 160, 694
Ahmed Paşa (Mîr-i mîrân, Mehmed Selîm Paşa'nın kethudâsı, Ruscuk Muhâfızı, Vezîr, Silistre Vâlîsi) 185, 341, 393
Ahmed Paşa (Sallabaş, Moralı, sâbık Mora Vâlîsi) 679
Ahmed Paşa (Yeniceli-zâde, hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûndan Mehmed Bey'in kayınpederi) 61
Ahmed Paşa bk. 'İzzet Ahmed Paşa (Gâzî, Silahdâr-ı Şehriyârî-i esbak)
Ahmed Reşîd Bey (Teşrîfâtî-yi sâbık, Süvârî Mukâbelecisi) 102
Ahmed Reşîd Efendi (Sıdkî-zâde, Rumeli Kadı'askeri, Şeyhülislâm) 114, 133, 134, 141, 174, 255, 369, 372, 610, 670
Ahmed Reşîd Efendi (Tatarcık-zâde 'Abdullâh Efendi'nın mahdûmu, es-Seyyid, Anadolu Kadı'askerliği pâyeli, Anadolu Kadı'askeri, Rumeli Kadı'askerliği pâyeli, Nekâbet-i Sâdât) 57, 173, 546, 569
Ahmed Sa'îd Bey (Şerîf Paşa-zâde, Seyyid, Hâmise, Ayasofya-i Kebîr Medresesi Müderrisi, Galata Kadısı) 165
Ahmed Şerîf Efendi (Mektûbî-i Defterî, Küçük Evkâf Muhâsebecisi) 559
Ahmed Şükrî Efendi/Bey (Mısır Kapu Kethudâsı Necîb Efendi-zâde, Mektûbî hulefâsından, Rodos Mukâta'acısı, Gurabâ'-i yemîn Kâtibi, Baruthâne'de Vekîl) 103, 405, 496
Ahmedullah Efendi (Yûsuf Paşa'nın kâtiplerinden) 750
ahşâb 774, 775
ahşâm 469
âhû levni 265
Alıyolu 273; — Nüzül Emâneti 273
Ak-ağalar Kapusu pîşgâhı 778
'akā'id/'akāyid; —i 'avâmm 324; tashîh-i —i bâtıla 649; —i dîniyye 362, 364; —i İslâmiyye 363; —i zâyıga 316; —i zâyiga erbâbı 648
Akarçeşme (Horhor civârında) 380
akça 17, 35, 39, 250, 260, 262, 265, 276, 293, 299, 306, 309, 326, 333, 350, 351, 356, 358, 359, 360, 363, 376, 378, 386, 403, 418, 455, 469, 477, 479, 496, 524, 533, 538, 579, 581, 583, 584, 635, 656, 662, 665, 683n, 686, 687, 689, 691, 693, 696, 698, 699, 703, 708, 709, 710, 712, 713, 717, 718, 722, 724, 725, 729, 731, 732, 733, 737, 738, 740, 745, 748, 750, 751, 754, 755, 761, 762, 765; — kîsesi 529; —lar 28, 416, 579, 680, 681, 737, 761; —sız 666; — ve Nüzül Emîni 692
'akd; —i 'ahd-i ticâret 307; —i encümen-i meşveret 555, 573, 649; —i meclis 557; —i meclis-i mükâleme 307; —i musâlaha 283, 451, 572; —i sulh 450
Akdeniz 26, 36, 37, 38n, 74, 170, 208, 249, 289, 306, 323, 334n, 399, 710, 754; — adaları 280; — adalarının Rum re-'âyâsı 349; — Boğazı 31, 107, 305; — Boğazı Muhâfızı 68; — 'usâtı 765
'Âkif Efendi (Edhem Efendi-zâde, Âmedî hulefâsmdan, Çelebi Efendi mühürdârı, Kîsedâr) 404
'Âkif Efendi bk. Mehmed 'Âkif Efendi (Bozoklu, el-Hâc, Âmedî hulefâsından, Kağıd-ı Bîrûn Emîni, Âmedî)
'Akkâ 69, 125, 181, 184, 379; — gā'ilesi 98; — Kal'ası 192, 449, 450; — vak'ası 225; — Vâlîsi 183, 184, 441, 544
'akkâmân 716
'akl 487, 488, 540, 541, 602, 626, 636; —en 298, 349, 643; —ı olan 589; —ı selîm 664; —î ve naklî delîller 362; — u dirâyet 556; — u şu'ûr 487, 631, 651

aklâm 499, 668; — hâceleri şâgirdânı 500; —ı Pâdişâh 499; —ı pâdişâhî 76
Akrata 168, 748; — muhâsarası 275
Aksaray 304; — Sancağı (Karaman Eyâleti-'nde) 320, 507; — Sancağı Mutasarrıfı 64
Akşehir Sancağı (Karaman Eyâleti'nde) 320, 507; — Mutasarrıfı 64
aktarma 26
'Alâ'eddîn Paşa (Seyyid Ahmed Paşazâde, Vezîr, Anadolu Vâlîsi, Diyârbekir Vâlîsi, Kayseriyye ve Bozok sancakları Mutasarrıfı) 99, 177, 230, 331
'Alâ'iyye 113, 259; — Livâsı 407; — mansıbı 258; — Mutasarrıfı 394; — Sancağı (Adana Eyâleti'nde) 349, 507
Alaca-hân merhalesi 419
Alacahisâr Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) 507; — Mutasarrıfı 376
Alacamenâre 70
a'lâm 610; —ı ârâm 516; —i belde 625
Alamana 329, 373, 374, 394; — Derbendi 261, 373; — Köprüsü 157, 164; — Nehri 753
alarga 766
Alasonya sevâlıili 373
âlât; —ı cârihaları 642; —ı harbiyye 322, 332, 416, 545; —ı neccâriyye 491
alay 209, 304, 311, 573, 697, 774; —beyi 511; —beyiler 508; —beyilik rütbesi 511; —ı ma'hûd 311, 543; —ı ma'lûm 389; —ı mahsûs 304, 778; —ı mu'tâd 407, 528; —ı vâlâ 203, 262, 463; — takımı 328; — u ihtişâm 596
Alaybey Köprüsü 373
Alçak-tam (Beyoğlu civârında bir sokak) 189
Alçaklar; — İskelesi 344; — keyli 344; — ta'bîr olunur Rumeli keyli 345
Aleksandri (Rûsiyye İmperatoru) 493
'alemdâr 201, 513, 579, 580, 581, 582, 584, 585; — haymesi 585; —lar 35
'Alemdâr Paşa; — hengâmesi 664; — vak'ası 130, 632n
'âlemiyân; sebeb-i necât-ı — 670
âletler 587
'Âlî; Târîh-i — 640
'Ali (Emîr, Serdâr-ı sâbık, Piriştine'deki fesât erbâbından) 93
'Ali (Hacı, Antakya Dizdârı) 100
'Ali (Hacı, Bosna'da fesât erbâbından) 212
'Ali (Hz., Murtezâ) 93, 362, 446
'Ali (Kemerli-oğlu, Bosna'da fesât erbâbından) 212
'Ali Ağa (Ağalar Ağası Eyyûb'un Başalemdârı) 646
'Ali Ağa (Kapucu-başı) 633
'Ali Ağa (Baş-kethudâ, Cebeci-başı, Çerkeşî Mehmed Efendi'nin müvellâsı) 104, 338, 347, 649
'Ali Ağa (Cebeci-başı) 104, 338
'Ali Ağa (çorbacıların müntehâsı olan Baş Bölük-başı) 616
'Ali Ağa (diğer Seyyid, Kapucu-başı) 633
'Ali Ağa (Eşkinci) 633
'Ali Ağa (Kal'a Dizdârı) 633
'Ali Ağa (Kapucu-başı, Vezîr 'Ali Paşa merhûmun kethudâsı, Piriştine A'yânı) 47, 48
'Ali Ağa (Karakulak, Gediklüler Mehteri) 615, 633
'Ali Ağa (Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 177, 188, 288, 337, 338
'Ali Ağa (sâbık Segbân-başı, Kapucubaşı, Gurabâ'-i yesâr Ağası) 216
'Ali Ağa (Ser-seksonî, Ser-zağarî) 207
'Ali Ağa (Top Arabacı-başı) 104, 194
'Ali Ağa/Bey/Beyefendi/Paşa (Gāzî 'İzzet Ahmed Paşa-zâde, Ser-berber-i hazret-i Şehriyârî, Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî, Vezîr-i a'zam, Akşehir ve Aksaray sancakları ilhâkiyle Karaman Vâlîsi) 133n, 143, 190, 191, 269, 270, 274, 275, 320, 423, 712, 752, 757
'Ali 'Âlî Efendi (Cebe-hâne Kâtibi) 319
'Ali Bey (Debre Emîni, Vılçıtrın Emîni) 46, 47
'Ali Bey (el-Hâc, Mîrahûr-i evvel-i Şehriyârî) 536, 647, 649
'Ali Bey (hâcegândan, Ser-mi'mârân-ı esbak, Havz-ı kebîr'in Binâ Emîni) 267, 284
'Ali Bey (Hacı, Kapucu-başı, Menteşa ve Teke Sancağı Mütesellimi, Mîr-i mîrân, İstanköy Muhâfızı) 422, 622
'Ali Bey (Hüsni Bey birâderi, Cebe-hâne Nâzırı) 398, 401
'Ali Bey (İsmâ'îl Paşa-zâde, Mısırlı demekle meşhûr, Lağımcı-başı, Kapucubaşı) 320, 614
'Ali Bey (Kapudan-ı Kapudâne) 153
'Ali Bey (Saruhân Mütesellimi) 278
'Ali Bey (Ser-bostâniyân, Lağımcı-başı, Topcu Kışlası Binâ Emîni, Mîrahûr-i

evvel) 104, 190, 203, 224, 225, 249, 250, 294
'Ali Bey (Tosun, Mısır Vâlîsi Mehmed 'Ali Paşa'nın yeğeni) 339
'Ali Bey (Tümbek-zâde, Riyâle-i hümâyûn Kapudanı) 29, 30, 31
'Ali Bey/Efendi (Yanyalı, Alyanak, Zahîre Nâzırı, Tersane Emîni, Yenişehir'den gelan zahîrenin kabzına me'mûr, Defter Emîni, Surre Emîni) 101, 188, 226, 255, 293, 405, 491, 700, 713, 716, 735
'Ali Bey/Paşa (Nasûh-zâde, Kapudâne-i hümâyûn Kalyonu Kapudanı, Donanma Başbuğu, Cezâyir Eyâleti, Deryâ Kapudanı, Vezîr) 29, 31, 36, 37, 74, 95, 105, 107, 111, 169, 365, 704
'Ali Celâleddîn/Celâl Paşa (Seyyid, Vezîr, Bosna Vâlîsi ve Hersek Sancağı Mutasarrıfı, Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri) 47, 61, 127, 162, 163, 164, 178, 180, 212, 741
'Ali Cenâb Efendi (Dîvân ketebesinden, Rodos Mukāta'acılığı) 319
'Ali Efendi (Çatalcalı, Şeyhülislâm) 43, 197
'Ali Efendi (hâcegândan, sâbık Bilecik Voyvodası, Süvârî Kışlası ta'mîrine me'mûr) 628
'Ali Efendi (hâcegândan, sâbık Kassâbbaşı, Arabacılar Kışlası Binâ Emîni, Piyâde Mukābelecisi) 190, 215
'Ali Efendi (Hammâmî-zâde Râşid Efendi'nin babası) 178
'Ali Efendi (Moravî, Tersane Emîni, Şıkk-ı sâlis Defterdârı) 411
'Ali Efendi (sâbık Dîvân-ı Sadr-ı 'âlî Kâtibi, Burusa Mukāta'acısı) 560
'Ali Efendi (Sancakdâr, Mehmed Rüşdi Paşa'nın babası) 69
'Ali Efendi (Şâgirdler Halîfesi, Hâce) 620
'Ali Efendi (Şehr Emîni, Yeniçeri Kâtibi, Anadolu Muhâsebecisi) 102, 319
'Ali Efendi (Şeyh, Traboliçeli, Pîr, Halvetiyye meşâyihinden) 389
'Ali Efendi (Tosyavî, Mehmed Mes'ûd Efendi'nin babası) 607
'Ali Efendi (Yabanâbâdî, Fetvâ Emîni) 575
'Ali Hıfzı Bey (Ser-bevvâbîn, Üsküb Nâzırı) 46n, 140n, 277, 378
'Ali 'İlmî Efendi (Mektûbî hulefâsından, Büyük Kal'a Tezkirecisi) 405
'alîl 580, 660
'âlim 317
'Ali Nâmık/- Paşa (Moralı/Anabolulu, Anabolu Muhâfızı, Tırhala Sancağı Mutasarrıfı, Vezîr, İnebahtı ve Karlıili Mutasarrıfı) 24, 157, 171, 204, 166, 417, 531, 689, 690, 716, 722, 723, 726, 727, 730, 733
'Ali Necîb/- Bey/Efendi (Hindî-zâde, Hüsni Bey'in kardeşi, sâbık Cebeciyân Kâtibi, Kalyonlar Kâtibi, Cebehâne Nâzırı, Bağdâd ve Musul Kapu Kethudâsı, Çavuş-başı Vekîli) 102, 330, 336, 401, 496
Âl-i 'Osmân 202
'Ali Paşa (Benderli, Sadr-ı esbak) 142, 561
'Ali Paşa (Çerhacı, el-Hâc, Koğuş Ağası, Kapucu-başı, Silistre Vâlîsi, Vezîr, Kā'im-makām, Eğriboz Vâlîsi ve Muhâfızı, Sivas Vâlîsi) 115, 216, 226, 257, 258, 714, 716, 718, 724
'Ali Paşa (Güranlı-zâde, es-Seyyid, Mîr-i mîrân, Bağdâd'a me'mûr Diyârbekir askeri Başbuğu, Diyârbekir Vâlîsi) 99
'Ali Paşa (Hâfız, Kars Vâlîsi ve Muhâfızı, İran'a me'mûr, Ankara ve Kankırı sancakları Mutasarrıfı, Trabzon Eyâleti ve Canik Muhassılı, Faş Kal'ası Muhâfızı, Mar'aş Vâlîsi, Vidin Kal'ası Muhâfızı, Rakka Vâlîsi) 115, 156n, 171, 200, 230, 282, 379, 395, 407
'Ali Paşa (Hakîm-zâde, Sü'adâ Beyefendi'nin ve Seyyid 'Ali Rızâ Bey'in dedesi) 330, 546
'Ali Paşa (Kapudan) 545
'Ali Paşa (Seyyid, Sadr-ı a'zam, Mora Ser'askeri, Teke ve Hamîd sancakları Mutasarrıfı, İzdin Muhâfızı, Mora Vâlîsi, Ankara ve Kankırı sancakları Mutasarrıfı, Karabîrûn muhâfazasında) 28, 41, 48n, 54, 68, 109, 115, 156n, 157, 158n, 162, 168, 191, 245, 354, 421, 615, 676, 677, 681, 682, 683, 684, 689, 690, 692, 693, 698, 703, 711, 712, 714, 716, 723, 725, 731, 735, 736, 737, 740, 741, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 754, 759, 760, 762, 764, 771
'Ali Paşa (Seyyidî, Kapudan-ı deryâ Seyyidî 'Ali Paşa birâderi, sâbık Mısır Vâlîsi) 160

'Ali Paşa (Şâhîn, Mîr-i mîrân, Çorum Mutasarrıfı) 274, 694
'Ali Paşa (Şehîd, Sadr-ı a'zam) 389, 693
'Ali Paşa (Tepedelenli/Depedelenli) 22, 23, 59n, 61, 62, 65, 145, 146, 155, 228, 303, 388, 375, 686, 688, 689, 692, 693, 708, 709, 710, 711, 714, 715, 737, 740, 754, 764; — gā'ilesi 156, 682, 703, 709, 712, 714; — igvâsı 150; —'nın fermânlı olması 692; — takımı 255; — vak'ası 23, 166, 714
'Ali Paşa (Vezîr, Eğriboz Muhâfızı) 64
'Ali Paşa (Vezîr, sâbık Belgrad Muhâfızı) 47
'Ali Paşa bk. Mehmed 'Ali Ağa/Paşa (Kavalalı, Bencel, el-Hâc, Ser-çeşme-i Arnabud, Mısır Vâlîsi)
'Ali Râ'if Efendi (Çelebî-zâde/Halebli-zâde, Mektûbî-yi Sadr-ı 'âlî hulefâ-yı kudemâsından, Humbaracı ve Lağımcı Kâtibi, Baş-halîfe) 215, 290
'Ali Râ'ik Bey (hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan, Mübâşir) 736, 741
'Ali Remzi Efendi (Adanalı, Müderris, Müvellâ) 649
'Ali Remzi Efendi (Karabacak, Borlulu, İzmir Kadısı, Burusa Kadısı, Mekke-i mükerreme pâyeli) 165, 266
Âl-i Resûl; asl-ı asîl-i — 568
'Ali Rızâ Bey (Hakîm-zâde 'Ali Paşa hafîdi, Seyyid, İstanbul rütbesinde, Anadolu Sadâreti pâyeli) 546
'Ali Rızâ Bey (Silahdâr Ağası) 560
'Ali Rızâ Bey (Silahdâr Halîl Paşa-zâde, İzmir Kadısı) 181
'Ali Şefîk Paşa (Mîr-i mîrân, Boğaz Muhâfızı, Kethudâ) 694, 695, 702
'Ali Şihâb Efendi (Dîvân küttâbından, Piyâde Mukāta'acısı) 560
'Ali Tevfîk Efendi (Recâ'î-zâde, Mektûbî hulefâsından, Gurebâ'-i yesâr Kâtibi) 560
'Aliyyü'l-Es'ad Bey/Paşa (Kapucubaşı, Mîr-i mîrân, Trablus-Şâm Beylerbeyisi) 379, 622
Allah (Celîl-i ekber, Gayûr, Gird-kâr, Hakîm-i kadîr, Hakîm-i mutlak, Hâlık-ı bî-çûn, Hâlıku'l-beşer, Hâliku'l-bedâyi', Hannân, Hayru'n-nâsırîn, Hayy-ı lâ-yezâl, İlâh, Kādi'l-hâcât, Kādir-i zü'l-celâl, Melikü'l-kahhâr, Melikü'l-Müste'ân, Melikü'n-Nasîr, Mennân, Muhavvilü'l-havli ve'l-ahvâl, Müfettihu'l-ebvâb, Müheymin ü Cebbâr, Münzilü'l-Kitâb, Müsehhilü'l-umûr, Müste'ân, Nasîr ü 'Allârn, Nesak-sâz-ı kâr-gâh-ı imkân/ekvân, Perverdigâr, Revâtıb-bahş-ı 'âlem, Same-dânî, Sâtirü'l-'uyûb, Settâr, Sübbûh, Sübhânehû, Tevfîk, Vâhibü'l-'atâyâ, Vâhibü'l-âmâl, Yezdân, Zafer-bahş-ı ehl-i İslâm) 10n, 14, 18, 34, 37, 43, 67, 69, 79, 81, 83, 107, 118, 186, 187, 188, 192, 199, 204, 231, 258, 263, 277, 279, 282, 296, 311n, 327, 328, 334, 337, 352, 369, 404, 407, 414, 415, 418, 456, 458, 459, 475, 490, 507, 518n, 521, 536, 538, 539, 545, 558, 566, 568, 579, 581, 585, 592, 595, 609, 614, 629, 630, 639, 648, 651, 654, 663, 671, 672, 684, 685, 690, 719, 760, 780; —u Te'âlâ 13, 56, 66, 90, 138, 214, 275, 278, 287, 336, 364, 387, 390, 430, 468, 500, 501, 513, 585, 626, 650, 654, 671, 696
Almanya Nehri 716
altmış dört cemâ'ati; — kışlası 486; —nin mütevellîsi 646
altın 265, 272, 450, 493, 497, 703, 710, 712, 732, 733, 735; kavanos dolusu — 497; meknûz — 665; —lar 497
Altun-köprü 356, 479
a'mâ 592
aman verilüp 416
Amasya/Amasiyye 141, 208, 269, 321, 632; — Sancağı (Sivas Eyâleti'nde) 507
Âmedî 167, 404, 437, 438; — Efendi 683; — hulefâsı 102, 103, 215, 216, 290, 319, 404, 406, 437, 438, 560; —lik 438; — Odası hulefâsı 387
'amele 61, 247, 335, 402, 440, 441, 461, 532, 536; kâtib-i — 536
'amel-mânde 580
'âmme 217, 482, 545, 614; kabûl-i — 614; —i bilâd 639; —i enâm 590; —i İslâmiyân 34
'Amr (fetvâlardaki hayâlî şahıs) 314, 640n, 713
Anabolu 150, 152n, 157, 162, 166, 171, 203, 697, 722, 723, 724, 726, 727, 730, 733, 734, 743; — ehâlîsi 743; — Kal'ası (Mora Cezîresi'nde) 152, 157, 171, 186, 417, 578, 679, 707, 722, 723, 726, 727, 730, 731, 733, 739, 749; — Körfezi 733; — muhâfazası 722; — Muhâfızı 24, 171, 716, 723, 724, 743; — Muhâfızlığı 157; — sükkânı 150
Anadolu 70, 74, 80, 83, 93, 96, 106, 113, 166, 173, 201, 334n, 351, 445, 508, 603, 649, 704, 711, 744, 766, 769;

— askeri 704; — cânibi 25n, 380; — diyâ-rı 68, 201, 327, 649; — ehâlîsi 704; — Eyâleti 68, 181, 193, 421, 507; — hudûdu 551; — Kadı'askeri 173, 177, 269, 564, 569; — Kadı'askerliği 178, 425; — Kadı'askerliği Pâyesi 218; — Kadı'askerliği rütbesi 300; — kutru 317; — mesnedi 57; — Muhâsebeciliği 102, 179, 319, 559; — Muhâsebecisi 235, 245; — Muhâsebesi 405; — Muhâsebesi Pâyesi 633; — Pâyesi 178, 218, 225, 424, 522, 545, 546, 564, 650; — rütbesi 295, 568; — Sadâreti 55, 57, 98, 114, 141, 173, 218, 269, 367, 424, 425, 490, 521, 522, 546; — Sadâreti Pâyesi 43, 219, 220, 390; — Sadâreti rütbesi 45; — sâhili 213, 214; — sevâhili muhâfazası 142; — Vâlîsi 57, 181, 193, 290, 420; — yakası 345

Anadolu Hisârı 134, 151n, 315, 686

Anakra 552; — Kal'ası 551

Anapa 110, 394, 419; — Muhâfız Kā'immakāmı 394; — Muhâfızı 69, 346; — Muhâfızlığı 562

Anapoli Kal'ası 531

Anatolikoz 409; — Boğazı pîş-gâhı 408; — derûnu 409

Anavarin 149, 155, 416; — Kal'ası (Moton yakınlarında) 151, 397, 413, 531, 733; —ler 415; — Limanı 415; — teshîri 414

Anbar 402; — Emâneti 273; — Emîni 259, 319, 388, 389, 411; —ı 'âmire 344; —ı Hubûbât 282

'anber 393

Andıra; — Boğazı 418; — Boğazı nata'ı 418

Andilikoz (Mesolong'un batısında) 514; — Adası'nın istîlâsı 516; — Boğazı 517; — teshîri 514; —'un istîsâli 517

Andromaha Karyesi 291

Andurusa 149; — Kazâsı 417

Ankā (ismi olup cismi olmayan kuş) 13, 435

Ankara 70, 71, 109, 115, 171, 220, 258, 320, 369, 387, 419; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 156n, 271, 507, 646, 740, 771; — Sancağı Mutasarrıfı 68, 107

Antakya 119, 139, 444; — Dizdârı 100; — İskelesi 449

Antalya 225; — İskelesi 300

Antimos (انتموس, Kadıköyü Metropolidi, Râhib) 115

Antonaki Porina (Sakızlı) 91

'Arab 258; — 'âdeti 262; —î 265, 323, 430; —istân 646; — kallâşlarından bir harîf 640; — surrası 478; — 'ulemâsı 574

araba 510; — bârgîrleri 510; —cı 78, 185, 655, 658; —cı askeri 535; —cı-başı 194, 536, 539, 655, 657; —cı-başılar 658; —cı çavuşu 655; —cı Kışlası 290; —cılar Kışla-me'vâsı 534; —cılar Kışlası Binâ Emîni 215; —cılar Kışlası Binâ Emînliği 190; —cılar Kitâbeti 102, 411; —cıyân askeri 290; —cıyân Kâtibi 174; —cıyân Kitâbeti 174; —cıyân Kışlası 189, 190, 203, 290

'Arabgir Sancağı (Sivas Eyâleti'nde) 507

'Arab-zâde Efendi bk. Mehmed 'Ârif Efendi ('Arab-zâde, Şeyhülislâm-ı esbak)

arâzî 355

Arhos 152, 166, 722, 726, 727, 728, 771; — Derbendi 158; — ehâlîsi 149; — Kal'ası 722; — Kasabası 151; — Kazâsı 145; — Ovası 157, 723

'Ârif Ağa (Mahzar Kâtibi) 616

'Ârif Bey (Divriğî Yazıcı Mehmed Efendi-zâde, Sadr-ı a'zam Mektubcusu, Eshâm Mukāta'acısı) 437, 559, 647

'Ârif Bey bk. Ahmed 'Ârif Beyefendi ('İsmet Beyefendi-zâde, es-Seyyid, el-Hâc, sâbık Mısr-ı Kāhire Kadısı, Medîne-i münevvere Kadısı)

'Ârif Beyefendi (Halîl Hamîd Paşa-zâde, Anadolu Kadı'askeri, Rumeli Kadı'askeri) 114, 218, 569

'Ârif Efendi (Edirne Kadısı) 462

'Ârif Efendi ('İrfân-zâde, Keraste Nâzırı, Mühimmât-ı Hıyâmiyye-i Hâssa Nâzırı, Cizye Muhâsebecisi) 256, 559, 606

'Ârif Efendi (Kethudâ-yeri Kâtibi, Hâce) 620

'Ârif Efendi (Müderris-zâde, sâbık Edirne Kadısı, Mekke-i mükerreme pâyeli) 19, 266

'Ârif Efendi (Re'îsülküttâb-ı esbak, Yenişehir Defterdârı) 200, 690

'Ârif Efendi (sâbık Muhâsebe-i evvel Mutasarrıfı, Defter Emîni) 124, 182

'Ârif Efendi bk. Mehmed 'Ârif Efendi ('Arab-zâde, Şeyhülislâm-ı esbak)

'Ârif Efendi bk. Mehmed 'Ârif Efendi (Arpa Emîni, Zahîre Nâzırı Vekîli)
'Ârif Efendi bk. Mehmed 'Ârif Efendi (Murâd Molla-zâde, İstanbul rütbesinde, Anadolu Sadâreti pâyeli)
'âriye 394; ber-tarîka-i — 394
'arîza 16, 27, 28, 29, 40, 110, 185, 186, 235, 275, 292, 378, 455, 626, 685, 766n
Arkadya 149; — Kazâsı 417
Arnabud (denilen a'lâ hınta) 344
Arnavud/Arnabud 46n, 78, 156, 169, 698, 711, 715, 753; Ser-çeşme-i — 160; — askeri 297, 298, 333, 376, 441, 518n, 519, 520, 679, 680, 694, 696, 698, 716, 758; kapusuz — bölük-başıları 694, 695; — bölük-başıları 260; — cinsinin Toska takımı 261; —ça 715; mâhiyyelü — dinsizleri 154; — fesedesi 462; — fistanı 518n; — gürûhu 260, 374, 455, 639; — hânedânı 375; — kabâ'ili 375; — kavmi 375; — keferesi 78, 90, 147, 441; — kıyâfesi 544; —lar 700, 717, 755; — mîr-i mîrânları 280; — nâbekârları 495; — ser-kerdegânı 375; — ser-kerdeleri 461, 755, 759, 762; — tâ'ifesi 160, 279, 378, 640, 754; — takımı 160, 519
Arnavud Karyesi 636
Arnavudluk/Arnabudluk 94, 129, 278, 376, 631, 699, 754; âsî — 47; — dilâverân-ı ciğer-dârânı 377
Arnavud-oğlu (Sultân III. Selîm devri tebdîl hasekîlerinden) 497
Arpa; — Emâneti 73, 102, 167, 318; — Emîni 73, 272; —lık 57, 66n, 73, 174; —lıklar 457
Arslan (Kastelli, mahbûb) 762
Arslan Paşa (Nu'mân Paşa-zâde, Mîr-i mîrân, Dukagin Sancağı Mutasarrıfı) 384
'arş u kürsi 483
Artin (Kazzâz Artin Amira Bezciyan, Darb-hâne sarrâfı) 766n
arz; rûy-i — 629, 643
'arz 135, 142, 146, 163, 180, 186, 192, 193, 229, 231, 245, 351, 403, 440, 443, 459, 467, 476, 480, 490, 493, 496, 508, 521, 522, 528, 533, 535, 555, 576, 586, 587, 589, 597, 613, 636, 656, 664, 689, 766; —a girmek 496; —ı İslâm 487; —ı mahzar 686; —ı meclis-i insâf-istînâs 614; —ı rişvet 479; —ı te'lîf 490; —lar 508, 656, 661; —odası (mahkeme-i kübrâ denilan) 311, 338, 383, 492; — u recâ 48; — u takdîm 493
'arz-ı hâl 39, 94, 439; —ci 204; —î efendi 651; —i çâkerî 757; —i i'tizâr-iştimâl 163
Âsaf 340; huzûr-ı —âne 104, 113, 121, 246, 260, 281, 308, 321, 377, 383, 606; —âne 305, 532, 539, 684, 693; huzûr-i —î 44, 59, 304, 382, 455
asâkir 39, 40, 54, 57, 62, 74, 75, 80, 85, 89, 107, 108, 146, 154, 156, 157, 166, 171, 172, 185, 186, 195, 228, 259, 261, 277, 280, 281, 282, 289, 300, 312, 313, 333, 339, 347, 373, 374, 377, 378, 399, 410, 413, 442, 456, 495, 515, 517, 519, 548, 586, 592, 614, 621, 642, 661, 663, 666, 682, 690, 692, 693, 698, 699, 702, 703, 704, 707, 716, 722, 724, 727, 743, 747, 748, 752, 755, 756, 758, 764, 777; — akvâtı 496; — başbuğluğu 67; —i bed-dilân 294; —i berera 29; —i cerrâr 323; —i cihâdiyye 515, 517, 518, 520; —i cihâdiyye-i İslâm-ı neheng-intikâm 516; —i cihâdiyye-i mu'alleme 494; —i cihâdiyye-i müretteb ü mu'allem, 516; —i Devlet-i 'aliyye 521; —i endekşümâr 593; —i fevz-'âkıbet 410; —i füccâr 82; —i gayret-me'âsir 415; —i güzîn 376, 386; —i hâssa-i Sultânî 620; —i İslâm 30, 43, 58, 91, 108, 314, 334, 696, 701, 704, 723, 760; —i İslâmiyye 119, 697, 699; —i kerrâr 292, 397; —i kesîre 108; —i küliyye 681, 682, 756, 761, 397; —i mahsûsa 268; —i Mansûre 278, 279, 410, 517, 628, 656, 662, 667, 669, 671, 774, 778; —i Mansûre-i Muhammediyye 613, 637, 646, 655; —i Mansûre-i Muhammediyye kânûn-nâmesi 654; —i Mansûre-i Muhammediyye Ser'askeri 630; —i mansûre-i topcuyân, 291; —i Mansûre Ser'askerliği 615, 778; —i Mansûre silki 774; —-i Mansûre ta'lîmi 777; —i Mansûre Yüz-başılığı 668; —i matlûbe 146; —i mebrûre 410; —i menhûse 578; —i meşkûru'l-me'âsir 291; —i mevcûde 699, 701, 724, 727; —i mezkûre nezâreti 615; —i Mu'alleme-i Mansûre-

i Muhammediyye Ser'askerliği 615; —i mu'alleme tahrîri 616; —i muntazama 709, 738; —i muvahhidîn 416; —i mürettebe 107, 754n, 766; —i mürettebe-i mutî'a 456; —i Müslimîn 42, 91; —i nizâmiyye 518n, 699n; —i nusrat-me'âsir 84, 397, 399, 570, 610; —i nusrat-me'âsir başbuğu 186; —i pür-sâz 408; — irsâli 494; —i Rüstem-heycâ 410; —i ser'askerî 700; —i şâhâne başbuğluğu 317; —i şecâ'at-me'âsir 410; —i şecâ'at-refîk 413; —i şîr-savlet 333; —i vâfire 292, 301; —i vâfiye 377; —i vefîre 277; —i zafer-me'âsir 49; — yevmiyyesi 39

âsâr-ı hayriyye 395

âsâyiş; —i ahvâl-i huccâc 484; —i 'âmme 643; —i halk 667; sebeb-i —i 'ibâd ü bilâd 589; —i re'âyâ 327, 669

asdıkā; —y-ı devlet 443; —y-ı saltanat 362, 632

ashâb 445, 447, 589; —dan bir zâtın yediyle 445; —ı esâme 775; —ı guzât 447; —ı güzîn 233, 446; —ı hayrât 362; —ı hırfet 663; —ı kalem 290; —ı kirâm 447; —ı me'ârif 499; —ı servet 457, 664; —ı tedbîr 297; —ı tezvîr 383; —ı ticâret 663; —ı zirâ'at 663

'Âsım Bey (Mektûbî hulefâsından, Humbaracı ma'a Lağımcı Kâtibi) 102

'Âsım Efendi (Mektûbî-i Defterî hulefâsından, 'Ulûfeciyân-ı yemîn Kâtibi) 319

'Âsım Efendi bk. Ahmed 'Âsım Efendi ('Ayntâbî, es-Seyyid, Vekāyi'-nüvîs)

'Âsî Nehri 119

Âsitâne/Âsitân (Dâru'l-murâd, Dâru'n-nasr) 16, 29, 66n, 94, 158, 260, 265, 286, 303, 317, 342, 364, 365, 390, 391, 392, 418, 491, 504, 563, 567, 641, 647, 649, 650, 659, 667, 672; —i 'aliyye 96, 112, 130, 273, 309, 357, 374, 523, 563, 758; —i 'aliyye Halîci 620; —ı âsumân-bünyân-ı şâhâne 537; —ı bülend-erkân-ı devlet 281; —i devlet 160; —i devlet-âşiyâne 100, 185, 653; —ı devlet-i ebed-bünyân 329; —i feyz-âşiyâne 58, 69, 465; —ı râstân 321, 369; —i sa'âdet 91, 258, 270; —i sa'âdet-âşiyâne 738, 764; —i sa'âdet-makrûn 165; —i saltanat 275, 313, 493; —i şevket-âşiyâne 655; — Tersanesi 305; bk. ayrıca İstanbul

âsitâneler 360

asker 36, 38, 39, 40, 46, 53, 54, 58, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 95, 96, 100, 126, 145, 146, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 163, 164, 183, 185, 186, 187, 206, 212, 214, 227, 249, 260, 261, 267, 275, 276, 277, 278, 280, 282, 289, 290, 294, 298, 299, 311n, 312, 335, 343, 346, 357, 358, 360, 373, 374, 378, 395, 409, 414, 415, 441, 442, 443, 445, 446, 451, 456, 477, 495, 516, 520, 523, 545, 570, 571, 574, 575, 578, 594, 595, 596, 598, 599, 600, 601, 602, 604, 606, 609, 613, 618, 620, 622, 641, 646, 659, 679, 683, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 694, 695, 696, 699, 700, 702, 704, 708, 712, 713, 716, 717, 718, 721, 722, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 738, 744, 747, 749, 754, 755, 756, 758, 760, 764, 766, 769, 770, 771; aylıklu güzîde — 278; dinc — 455; ıslâh-ı ahvâl-i — 572; muntazam — 570; piyâde — 293, 323, 415, 506, 701; — başbuğu ve muhâfızı 90; — celbi 268; — cem'i 596, 605; —e nizâm 573, 574; —i 'aduvv-şikâr 90; —i bî-nizâm 597; —i ceng-azmâ 85; —i cerrâr 414; —i der-be-der 495; —i gayret-güzîn 275; —i gürg-manzar 291; — ihrâcı 373; —i İslâm 26, 58, 79, 81, 84, 85, 90, 92, 94, 311n, 314, 408, 446, 461, 495, 516, 580, 588, 595, 596, 600, 601, 622; —i kalîl-i mu'allem-i Pâdişâh 456; —i kerrâr 544; —i kesîre 593; —i ma'hûd 442; —i mansûre 547, 622, 627; —i meştâ 347; —i mu'allem 573, 574; —i mu'allem tahrîri 574, 614; —i muvahhidîn 548; —i mürettebe 520, 571; —i Müslimîn 55; —in nizâmsızlığı 571, 596; —in palaska tekallüdü 608; —i nuhûset-eser 291; —i nusrat-eser 517; —i pâdişâhî 297; —i perîşân-etvâr 520; —i pür-fütûh 598; —i şâhî 538; —i şe-'âmet-muhbir 158; —i şecâ'at-muhbir 291; —i şîr-eser 384; —i zafer-güster 82; —i zafer-peyker 336; —i zafer-rehber 410; —ler 713, 732; —lik ve kulluk yolu 298; — Kâtibi

Efendi 656; — Nâzırı 656; — Nâzır Efendi 656; —perver 529; — sevki 153, 520, 553; — ta'biye kılınması 548; — tahrîri 96; — tanzîmi 570, 571; — tensîkâtı 773, 779; — 'ulûfesi 38,6; — yürütmek 415
askerî 158, 275, 595, 681, 691, 693, 710, 712, 713, 715, 716, 718, 727, 728, 731, 732, 733, 735, 742, 743, 746, 749, 751, 759, 760, 763, 765, 767, 769; — tâ'ifesi 111, 577, 761; — takımı 725; — 'ulûfesi 751; kısmet-i —yye 390
askılar; mor çukadan — 460
Asma-altı 247
Aspropotam nevâhîsi kâ'inleri 374
aşçı 703; —başi 619; — usta 175; — ustalar 194; — ustalar gürûhu 387; — yamakları 619
'Âşir Efendi (Şeyhülislâm) 219, 463
'aşîret ('aşâ'ir) 231, 232, 233, 243; —ler 229, 230, 232, 243
'aşr-ı şerîf 291
at; — binme 605; — irsâl eylemeleri 458
'Atâ Bey (Yeniçeri Kâtibi, Cizye Muhâsebecisi) 559, 606
'atâ 598
'Atâ'ullâh/'Atâ Efendi bk. Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi (es-Seyyid, sâbık Şark Ordusu Defterdârı, Top-hâne-i 'âmire Nâzırı, Tersane Emîni, Nişancı)
'Atâ'ullâh Bey (Kalyonlar Kâtibi, Süvârî Mukâbelecisi) 215
'Atâ'ullâh Efendi (Es'ad-zâde Efendi mahdûmu, Saray-ı behişt-âsâ-yı Sultânî Hâcesi, Haremeyn Müfettişi, Mekke-i mükerreme pâyeli, Anadolu Sadâreti pâyeli) 220
'Atâ'ullâh Efendi (Kâtib Efendi hulefâsından, Kağıd-ı Enderûn Emîni) 406
'Atâ'ullâh Efendi (Şerîf-zâde, Şeyhülislâm-ı esbak, Seyyid) 220, 266, 564
'atâyâ 300, 336, 380, 404, 420, 502, 532, 535, 536, 670, 671; ibzâl-i — 367; —'-i 'aliyye-i pâdişâhî 536; —'-i seniyye 549; —y-ı pâdişâhî 532, 565; —y-ı seniyye 397, 622; —y-ı vâfire 61, 88, 104; —y-ı vefîre 455
'atebât; —ı 'âliyât 359, 360; —ı 'aliyye 242; —ı 'aliyye züvvârı 242
'atebe; —i 'aliyye 638; —i bülend-mertebe 61, 530; —i devlet 455; —i felek-mertebe-i Gîtî-sitânî 208; —i felek-mertebe-i tâc-dârâne 193; —-i gerdûn-mertebe-i saltanat 638; —i saltanat 311, 385; —i 'ulyâ'-i saltanat 32, 627
âteş 31, 83, 95, 282, 491, 698; dehân-ı ejdehâ-yı — 551; —-bâzlık san'atı 577; —dân 491; harrâka ta'bîr olunan — gemileri 345; — gemileri 31; — gemisi 105, 545, 705; —i 'alevhîz-i fitne 609; —i fitne 441; —i humbara 82; —-i ihrâk 486; — ilkâsıyla harîk zuhûr 774; —i kazâ 502, 562; —în sanâyi'-i harbiyye 586; —i top 82; —i tüfeng 82; — sefînesi 705; —zede-i kazâ olan kıral hâneleri inşâsı 666
'Âtıf Bey (Çavuş-zâde, Mektûbî hulefâsından, Gurebâ'-i yemîn Kâtibi) 560
'Âtıf Bey (Mektûbî hulefâsından, Sergi Nâzırı) 103
'Âtıf Efendi (Rikâb Defterdârı) 342
'âtıfet 644; —i pâdişâhâne 210; —i Şehinşâhî 703; —i Şehriyârî 167
'atıyye 91, 110, 157n, 265, 353, 360, 387, 497, 547, 616, 683, 769; — cemîlesi 399; —i behiyye 323, 639; —i behiyye-i şâhâne 684; —i mülûkâne 35; —i seniyye 21, 96, 250, 290, 361, 712, 760, 760, 766; —i şâhâne 74, 80, 86, 88, 276, 281, 333, 616, 684
'Atıyye Sultân (Sultân II. Mahmûd'un kızı) 272
'atîk; — bölükler 509; — esâmîli neferâtın 'ulûfeleri 584
Atina 40, 41, 172, 261, 277, 278, 377; — Hısnı 642; — istîsâli 642; — Kal'ası 249
Atlu Kışlası 291
At-meydânı 550, 611
'attâr 344; —ân 393
'avâ'id; celb-i — ü fevâ'id 663; mecelle-i celîle-i —ihtivâ 489; —ât-i mîrî 425
'avâmm 464; kulûb-i — 648; —ı kefere 572; —ı küffâr 449
'avârız 128; — cinsi 128; —ı dehriyye 666; —ı deryâ 413
'avârif-i beliiyye; —i mülkdârâne 526; —i Pâdişâh-ı kişver-güşâ 281
'avâtıf 283; —ı 'aliyye-i Husrev-i tâcbalışâ 281; —ı 'aliyye-i Hüsrevâne 22; —ı 'aliyye-i şâhâne 30; —ı 'aliyye-i tâcdârân 526; —i şâmile-tü'l-'avârif-i mülûkâne 684

âvâze-i münâdiyân 563
Avcılar-ortası 579
'avene 621
Avlonya 156, 561; — hânedânlarından 375; — Livâsı 461; — ma'a Eğriboz Mukata'acılığı 560, 103, 216, 319, 406; — Müteselliimi 377; — Sancağı 376; — Sancağı Mutasarrıfı 17, 53, 59, 68, 277, 375, 764; — takımı 376
'avn; —i Bârî 37, 43, 187, 249, 250, 352, 548, 595; —i Bârî Te'âlâ 186; —i cenâb-ı Müste'ân 672; —i Hakk 614, 630; —i Hayru'n-nâsırîn 79; —ihî sübhânehû 301, 376; —i Hudâ 28, 61; —i İlâhî 61, 299; —illâhi Te'âlâ 413, 508,771; —i Mennân 263; —i Rabb-i kadîr 333; — ü 'inâyet-i Bârî 15n, 629, 688; — ü 'inâyet-i Hakk 346, 377; — ü 'inâyet-i hazret-i Hayru'n-nâsırîn 277, 667; — ü 'inâyet-i hazret-i Hayru'n-nâsırîn 514; — ü 'inâyet-i hazret-i Rabbü'l-erbâb 585; — ü 'inâyet-i Rabbânî 578; — ü tevfîk-i hazret-i Bârî 579; — ü tevfîk-i Muhavvilü'l-havli ve'l-ahvâl 685
'Avnî Efendi (sâbık Çavuşlar Kâtibi, Gedüklüler Kâtibi) 214
'Avnî Efendi (Şerîf Paşa hafîdi, Mektûbî-i Defterî hulefâsından, Rodos Mukāta'acısı) 216
Avrupa 675; — ahvâli 136; — devletleri 279, 310n, 490, 571, 669; — diyârı 323; —lılar 570; — medeniyeti 675; —'nın sarrâfı 145; — nizâmı 571; — sanâyi'i 573
'ayâller 277
Ayamarina 700, 701, 702; — Karyesi 699
Ayamenya Manastırı (Sakız'da) 87, 91
a'yân 46, 47, 166, 326, 395, 618, 625; —ân 715, 723, 725, 730, 731, 742, 748; —ı belde 633; —ı devlet 130, 167, 404, 588; —ı kazâ 277; —ı saltanat 400, 542, 591, 617, 670; —lar 46, 689; —lık 48
Ayasofya 558, 624; — Câmi'-i şerîfi 116, 315, 404; —i kebîr Câmi'-i şerîfi 99, 337, 504; —i kebîr Medresesi Müderrisi 165, 382; — Medresesi 66n, 500; — Vâ'izi 382
Ayas Paşa Sarayı 189
âyât 664; —i beyyinât 458; —i kerîme tefsîri 463; —i şerîfe 482; ber-mantûk-ı — u ehâdîs 664
Ayayorgi (Sakız Adası'nın köylerinden) 87
Ayazma İskelesi 540
Aydın 174, 495, 681, 685; — askeri Başbuğu 87; — diyârı 368; — levendâtı 87; — Eyâleti 758; — Güzelhisârı 650; — Kā'im-makāmı 681; — Livâsı 27, 318; — mansıbı 681; — Müteselliimi 172, 530; — Müteselliimliği 531; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 78, 175, 751, 507; — Vâlîsi 26, 681, 687
Aydosî 394
âyet 498; —i du'ây-ı vâcibü'l-edây-ı pâdişâhî 291; —i kerîme 578
âyîn 605, 625; —i bâtıl 405, 605; —i sükûn-i yevmü's-sebt 636
aylık 39, 662; —lu 96; —lu güzîde asker 278
Aynaroz 32, 350, 769; — keferesi 350
'Ayntâb 220
'ayş ü 'işret 294
Ayvalık gavurları 16
âzâd 669
a'zâr-ı vâlıiye 497
'Azebân-kapusu 84, 85, 703; — pîş-gâhı 80
'Azîz Efendi (Bulgar tâ'ifesinden mühtedî, Seyyid 'Ali Paşa'nın Dîvân Kâtibi) 678n
'azl 19, 24, 25, 32, 36, 43, 55, 61, 67, 86, 114, 127, 130, 132, 133, 134, 140, 142, 160, 167, 169, 174, 182, 187, 188, 190, 191, 194, 198, 211, 217, 218, 226, 247, 248, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 268, 264, 268, 269, 270, 271, 273, 287, 288, 289, 294, 295, 303, 329, 330, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 347, 348, 351, 367, 369, 370, 381, 385, 388, 392, 403, 411, 417, 437, 444, 454, 479, 484, 486, 490, 554, 561, 568, 579, 606, 647, 656, 664, 677, 683, 707, 709, 714, 738, 740, 744, 745, 752, 757, 771, 776, 778
'Azmî Ahmed Efendi ('ulemây-ı ricâlden, Prusya'ya gönderilen elçi, Sefername'nin yazarı) 666
'azviyyât 735

B

Bâb; —ı 'adâlet-me'âb-ı şâhâne 21; —ı Âsafâne 381; —ı Âsafî 135, 528, 634; —ı Defterî 187, 499; —ı Fetvâ 774; —ı Fetvâ-penâhî 458; —ı Fetvâ-penâhî resmi îfâsı 637; —ı hü-

mâyûn 21, 135, 344, 645, 649; —ı hümâyûn-i 'adâlet-makrûn 34; —ı istîmân 84; —ı me'âlî-nisâb-ı Sadâret-penâhî 493; —ı merâhim-me'âb-ı saltanat 90; —ı merâhim-nisâb-ı devlet 275; Kādî-i Şehr-i — Nâ'ibi 332; —ı Ser'askerî 634, 659, 668, 671, 774, 775, 778; —ı şevket-penâhî 647; —ı Şeyhülislâmî 50, 555; —ı vesî'-i müsâ'ade-i seniyye 248

Baba; —yı igvâ-intimây-ı ocak 131

Babadağı 185, 645; — A'yânı 259; — muhâfazası 185; — Muhâfızı 185, 256, 341

Babadağlı dedikleri tâgî 645

Baban Mutasarrıfı 465; — Sancağı Mutasarrıfı 355, 469, 470, 697

Bâb-ı 'âlî 15, 63, 74, 77, 94, 132, 133n, 163, 170, 187, 194, 214, 226, 257, 260, 261, 265, 269, 304, 305, 325, 328, 338, 344, 357, 364, 366, 381, 401, 443, 452, 458, 460, 480, 492, 493, 496, 497, 501, 511, 525, 528, 532, 533, 555, 572, 579, 582, 609, 610, 634, 644, 656, 661, 662, 682, 690, 691, 694, 695, 698, 699, 702, 713, 717, 735, 739, 740, 756, 760, 765, 766, 777, 778; hıdemât-ı — 318, 404; — hidmeti 579; —'nin inşâsı 778; — resmi îfâsı 637; — ricâli 353, 539

Bâb-ı Câbiye (Şâm'da) 444

Bâb-ı Defterî Câmi'-i şerîfi 500

Bâb-ı şerîf (Ka'be'nin) tarafı 263

Bâb-ı Tevmâ (Şâm'da) 444

Bâbü's-sa'âde 617, 618, 634, 651

bâc 242, 310, 358, 577; — ahzı 466; —ı 'ubûr 358

bâd-bânlar 350

bâd-ı hevâ 497

Bâdî-i nusrat (adındaki firkateyn) 300

Badra 29, 144, 152, 153, 154, 155, 157, 162, 168, 169, 621, 744, 745, 747, 748, 749, 750, 751, 753, 754, 755, 758, 759; — ehâlîsi 686; — hazînesi 148; — İskelesi 751; — Kal'ası 151, 154; — Kasabası 748; — Muhâfızı 43, 418; — Müftîsi Efendi 748; — pîş-gâhı 29

Badracık 54, 700, 701, 702; — Kasabası 699; — muhâfazası 293

bagî kavm 612

bağcı 497

bağçe 497

Bağçe-kapusu 71, 325, 778; — hâricinde olan hânda kâ'in odalar 636

Bağdâd 57, 66n, 99, 139, 228, 201, 241, 259, 355, 357, 358, 359, 360, 361, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 475, 479, 480, 737; — Gümrüğü 358; —ı bihişt-âbâd 359, 465; —'ın çârsû ve pazarı 359; — Kadısı 66, 546; — Kapu Kethudâlığı 401; — Kapu Kethudâsı 102; — muhdesâtı 480; — mukāta'âtı 697; — pûşîsi 117; — şalı 658; — vâlîleri 360, 478, 479; — Vâlîsi 66n, 242, 259, 283, 284, 355, 356, 357, 561, 621, 465, 466, 473, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 475, 478, 479, 480, 697; — Vâlîsi Kethudâsı 697

balıâr 374, 408, 436; —ı huceste-etvâr 277; sâlâr-ı mu'asker-ı — 399; — faslı 401

Bahâriyye Kasrı 340

Bâhir Efendi ('Abdürrezzâk, Es'ad Efendi Târîhi'ne zeyl ve ilâveler yazan, Fakîr, Fakîr-i Muharrir, Muharrir-i Fakîr, Hakîr) 158n, 429n, 675, 676, 677, 686, 687, 689n, 698, 703, 707, 708, 714, 715, 719, 722, 726, 728, 729, 732, 736, 739, 742, 743, 744, 746, 748, 750, 753, 761, 762, 763, 771, 773, 774

balır 372; Mâliku'l—eyn 205; —ı 'adem 387; —ı eltâf-ı merhamet-i hazret-i Zıllullâhî 475; —ı helâk 415; —iyye 281, 306, 309, 310n

Bahr-ı sefîd 30, 36, 108, 208, 209, 214, 301, 305, 306, 334n, 401, 426; — Boğazı 171, 268, 620, 777; — Boğazı Muhâfızı 68, 457; — Boğazı'nın Rumeli Sevâhili Muhâfızı 142; — Boğazı'nın Rumeli sevâhilini muhâfaza şartı 271; — Boğazı'nın tarafeyn-i sevâhili muhâfızları 460; — Muhâfızı 16, 26, 37, 111

Bahr-ı siyâh 393; — Boğazı 110, 659; — Boğazı muhâfazası 317, 740; — Boğazı'nın Anadolu sevâhili Muhâfızı 421; — Boğazı'nın Anadolu tarafı 659; — Boğazı'nın Rumeli sevâhili Muhâfızı 253; — Boğazı'nın Rumeli sevâhili Muhâfızlığı 260, 615; — Muhâfızı 111

bahşiş 702; sürücü —i 327

bakla 280

baklava 543; — alâyı 543

balamar 540
Balat-kapusu 562
Balık-çarsusu (Galata-serayı civârında) 491
Balıkesri 139, 256, 257, 766; — askeri 767; — Kazâsı 73; — takımı 769
Balık-hâne 81, 133n, 134, 135, 190, 269, 340, 738; — Kasrı 133n
Bal Kabanı tüccârı 393
baltacı 697; —lar 619
Balta Limanı (Boğaz-içi'nde) 426, 533, 620
Balyabadra 31, 107, 148, 153, 249, 260, 274, 275, 280, 282, 301, 347, 348, 354, 373, 377, 455, 494, 495, 679, 686, 707, 721, 724, 727, 730, 745, 747, 753, 759, 771; — A'yânı 146; — Kal'ası 27, 686; — Muhâfızı 260, 275, 293, 386, 495; — pîş-gâhı 260
balyemez toplar 416, 415
Banaborta/Benaporta/Penaborta 69, 440; — vak'ası 505
bandıra 687; —lar 702, 728; —lı 728
baraka 79
Bardine (Mora'da) 149
bârgâlı-ı; — Hayru'n-nâsırîn 108; — kibriyâ-penâh 10; — mu'allâ gedüklüleri 561; — saltanat 333
bârgîr 621, 696, 762; top-keşân —ler 696, 718, 730; —ler 695, 697, 720
Bârî (Cenâb-ı Bârî) 37, 187, 249, 250, 352, 460, 548, 595, 691; âb-ı 'inâyet-i — 499; da'vet-i — 197; intikām-ı — 132; kudret-i — 540; savn-ı — 346; teşekkür-i — 84; tevekkül-i — 399; tevfîk-i — 157, 322, 413, 455, 667; —i mükevvenât 780; — Te'âlâ hazretleri 176, 710, 719; — Te'âlâ ve tekaddes 371, 454, 542
Baron Yehûdî (Ocak Bâzergânı) 177
Barut-hâne 353, 659; —ler Binâ Emîni 405; —ler mesâlihi 496; —ler Nâzırı 262, 279, 281, 300, 494; —ler Nezâreti 102, 319
basmacılar 393
Baş; — Ağa 35; —'alemdâr 646; —bâkî Kulluğu 103, 319, 560; —bâkî Kulu Ağa 497; —bâkî Kulu rütbesi 648; —bâkî Kululuğu 406; — beşlü ağalar 554; — Bin-başı 656, 659, 660, 663; — boyarlar 112; — Bölük-başı 207, 616; —çavuş 513, 579, 580, 645; —çavuş Ağa 291, 616; —çukadâr 366; —halîfe 247; —halîfelik 247, 290; — Kapu Kethudâsı 616, 634; — karakullukcu 579, 580, 581, 584; — karakullukcu haymesi 585; —karakullukcular 581, 582; —kâtib 536, 675; —kâtib Efendi 659; —kâtiblik 512, 712; —kethudâ 338; —mi'mâr 267, 284, 355, 532; —muhâsebe 318, 405, 532, 662; —muhâsebe Kalemi 348, 645, 662, 654; —muhâsebe kalemi harcı 500; —muhâsebe Pâyesi 341, 342; —muhâsebe rütbesi 273; —muhâsebe'de gedikleri 641; —muhâsebecilik 102, 214, 559; — mukāta'a 167; —mukāta'acılık 103, 215, 319, 406; —musâhib 502; — sır kâtibi 381; —tebdîl 496; —yazıcı 501, 576, 616; —yazıcılık 559
Başbuğ 30, 42, 74, 75, 90, 151, 278, 298, 305, 339, 377, 494, 735; —lar 268, 689, 768; —luk 31, 78, 297, 515, 539
başı boş 666; — nâs 640
bataklık 514, 516, 519
batale 648
Bathâ (Mekke-i mükerreme) 567
batista 493
Batrik 115, 264, 336, 337, 351, 446, 447, 642; — dâ'iresi 450; —hâne 351, 642, 643; —ler 16
Batrik-i Ermeniyân bk. Ermeni Batriki
Batrik-i Rum bk. Rum Batriki
Bâyezîd; — kolluğu 738; — Livâsı 306; — Livâsı Mutasarrıfı 289; — Mutasarrıfı ve Muhâfızı 283; — Sancağı 228; — Sancağı Mutasarrıfı 204, 369
Bâyezîd Hân (Velî, Sultân) 504; —ı Velî Türbesi hazîresi 505; — Rûznâmeciliği 423; — Türbesi 738
Bayındır Kazâsı 369
Bâyî; — gürûhu 213; —oğlu takımı 213
bayrak 201, 310, 594; —dâr 69n, 393; —dârlar 695; —lar 34, 333; — nevbeti 581
bayram üstüne bayram 563
bazar 368
bâzergân 635, 636; —ı Ocağ-ı mülgā 635; —ı Ocak 174; —lar 82; —lık umûru 666
Bebek 354
becâyeş 776
Beç seferi 588
bedel 376; —ât 386; —i ze'âmet 398
bedeniyye; kuvvet-i — 261
bedeviyyet; tavr-ı — 623; zimâm-ı — 617

Bedr-i kübrâ Gazâsı 669
Beğlikci 437; —i Dîvân-ı hümâyûn 437; —lik rütbesi 437, 438
behâdır-ı kâr-güzâr 599; —lar 598
Behâ Molla ('Âşir Efendi-zâde, Şâm Kadısı, Mekke-i mükereme pâyeli) 266
Behcet Efendi bk. Mustafa Behcet Efendi (Hakîm-başı, Anadolu Kadı'askeri, Rumeli Kadı'askeri)
Behlûl Paşa (Mîr-i mîrân, Bâyezîd Livâsı Mutasarrıfı) 306
Behoracı Yehûdî (Şabcı) 635, 636; —'nin odası 636; — mel'ûnu 635
Behrâm-ı meşhûr (Acem pehlivanlarından biri) 26
Behrâm Mirzâ (İran Velî'ahdı'nın Nâ'ibi) 467
Behrâm Paşa bk. Mehmed Behrâm Paşa (el-Hâc, Aydın ve Saruhân sancakları Mutasarrıfı, Vezîr, Rakka ve Haleb Vâlîsi)
bekâ 401
bekci 497, 629; köşk —si 550
Bekir Ağa (Eginli, Karakulak, Oda-başı) 620, 632
Bekir Bey (Pirişţine'deki fesât ehlinden) 647
Bekir Bey (Vılçıtrın Alaybeyisi) 93
Bekir Çekadur (Arnavud ser-kerdesi) 762
Bekir Efendi (maktûl, esbak Darb-hâne Nâzırı) 678n
beksemâd 280
Bektaş (Kapudan) 31
Bektâşî 131n, 652, 671n; — gürûhu 652; —ler 650; —lik 652; — tekyeleri 649; ıslâh-ı ahvâl-i dûdmân-ı —yân 501; —yân 648, 650; —yân takımı 649; eşkıyâ'-i dûdmân-ı —yye 271; —yye 614
Bel'amü'bnü Bâ'ûr 138
belde 326, 503, 627, 660; esâtize-i — 220; —ler (büldân) 266, 326, 327, 353, 503, 672; — sefâleti 521
Belde-i Amid bk. Diyârbekir
Belde-i Kâhire bk. Kâhire
Belde-i Kuds bk. Kudüs
Belde-i tayyibe-i Kostantîniyye bk. İstanbul
Belde-i Tayyib Kadısı bk. Medîne-i münevvere Kadısı
Belde-i Travnik bk. Travnik
belesân yağı 449
Belgırad 160, 597, 600, 601, 602, 605; — Binâ Emîni 102; — havâlîleri 600; — muhâfazası 709; — Muhâfızı 47
Belkiye (İspanya'ya tâbi') 604
bendegân 275, 326, 522, 637; —ı devlet 116; —ı hulûs-güster 283; —ı ıhlâs-nişân 578
Benefşe 155
Benî İsrâ'îl 447
Benî Mervân 433
bennâ 284; —'-i binâ 461; —lar 404, 441
berâ'at; —i istihlâl kā'idesi 614; —-i zimmet 485
berât 506, 511, 522, 627; —lar (berevât) 308, 511, 781
Berât Gecesi 398
berâtîl 255
Berat Kal'ası muhâfazası 764
berâyâ 406, 664, 666; istirâhat-i — 669
Berbâd Boğazı 722, 725, 726, 728, 744
berber; —başılık 143; — dükkânları 641
berî'ü'z-zimme 735
Berkofca 394, 395; —lı 395
berriyye; kuvvet-i — 310n
Bersîsâ 138
Besîm Efendi (Mektûbî-i Sadr-ı a'zam hulefâsından, Kağıd-ı Enderûn Emîni) 216
besmele 429, 447; —hân-ı ibtidâ 431, 460; —i ser-nâme-i şâhî 12
bess-i şekvâ 466
beşâret-nâme 26
Beşiktaş 208, 305, 340; — İskelesi 540; — Muvakkit-hânesi 56; — pîş-gâhı 402, 539; — Sâhil-serâsı 55, 74; — Sâhil-serayı 73, 134, 165, 207, 265, 266, 365, 408, 488, 562, 618; — Sâhil-serayı ta'mîri 273; — Serayı 133n, 207, 262, 738; — Şeyhi 648
Beşkuyular mahalli 53
beşlü neferât 554, 555
bevl; habs-i — 565
bevvâbân takımı 450, 536
bey 277; —zâde 381; —zâdeler 277
bey'at; şeref-i — 663
Beyhân (بیکخان) Sultân (Sultân III. Mustafa'nın kızı) 354; — Kethudâsı 288, 319, 386
Beykoz 37; — muhâfazası 740
Beylân Sancağı (Adana Eyâleti'nde) 125n, 203, 406
beylerbeyi 259, 267, 346, 379, 622
Beylerbeyi semti 112, 141, 609, 778
beylik; — korvet 721; — sefîne 82

Beylikci 102, 174, 211, 235, 380, 397, 559; —i Dîvân-ı hümâyûn 20, 556; — Kîsedârı 101, 215, 559; —lik 101
beyne; —'d-devleteyn 242, 243, 355, 523, 524, 556; —'d-düvel 307, 308; —'l-enâm 423, 453; —'l-halk 746
Bey-oğlu 189, 291
Beyrut 193, 544; — Kal'ası 449; — Livâsı 125; — sâhili 544; — Sancağı 100; — Vâlîsi 211
Beyşehri 167, 200; — Sancağı (Karaman Eyâleti'nde) 32, 407, 507
Beytullâh (=Ka'be, Beyt-i mükerrem, Beyt-i Hudâ, Beyt-i Harâm) 262, 264, 423; —'ın Dâru'l-haremi 262
Beytü'l-Lahm Karyesi 442
beytü'l-mâl 244, 314, 327; 375, 498, 649, 662; —cı 579; — emînleri 369; —i Müslimîn 326, 635
Beytü'l-Mukaddes (=Kudüs, sâlis-i Haremullâh) 438; — Kadısı 463, 438; — Kal'ası 441
Beytü'ş-şelef Nâhiyesi (Trablus-Şâm Eyâleti'nde Lâzikiyyetü'l-'Arab Sancağı-'nda) 621
Bezciler Kethudâsı 387
Bezzâzistân 228; —lar 629
bıçak (sikkîn) 503; murassa' — 536; mücevher — 670
Bıçakcı Karyesi 91
Biga; — Livâsı 36; — Livâsı Mutasarrıfı 68; — Sancağı 37
bikâ' 297, 347, 454. 456; —ı hâkâniyye 312; —lar 277
Bikâ' Mukâta'ası (mürettebât-ı Hicâziyye'-den) 100
bilâd 270, 444, 491, 623, 649; —ı erba'a 205, 286, 546, 556; —ı erba'a mansıbı 165; —ı selâse 618; —ı selâse ehâlîsi 610; —ı selâse kadıları 110, 111, 324, 362, 364, 383, 492, 504, 623, 652, 775; —ı selâse mahallâtı 629; —ı devriyye 627
Bilâl (Eğinli, Hacı) 368, 369
Bilâl Ağa (Dubnice A'yânı) 723
Bilecik Voyvodası 628
bîmâr 401
binâ; — Emîni 202, 262, 267, 284, 290, 532, 550; — emâneti 341, 342, 628; — mesârifi 536; — olunacak kışla 628
Bin-başı 90, 414, 655, 657, 658, 659, 660; — elbisesi 663; —lar 408, 656, 657, 659, 660, 696; —lık 157
biniş 117, 311, 638; güvez yahud koyu mâ'î — 658; — iksâsı 536
Birecik Sancağı (Rakka Eyâleti'nde) 507
Birgi 50, 175, 367; — Ağalığı 174, 175; — Mukâta'ası 369; — Niyâbeti 368; — Serdârlığı 175; — Şehri 174
birinci; — halîfe 510; — halîfelik 510
biya' 397
Bubulina (=بوبينا, Çamlıca ve Sulıca adaları ser-kerdelerinden) 152
Bodrum 352; — Limanı 396; — Mersâsı (Anadolu yakasında) 345; — sâhili 31
bogası 668
Bogos Râhib (Edirneli, Ermeni Patriği) 264
Boğaz 32, 36, 37, 42, 54, 107, 142, 170, 186, 317, 352, 392, 408, 409, 410, 418, 564, 769, 775; —ı Bahr-ı sefîd 30, 352, 365, 392, 418, 563,564, 622; —ı Bahr-ı sefîd Muhâfızı 551; —içi 113, 260, 324, 338, 426, 533; —içi muhâfazası 778; —içi sevâhili 26; —içi tarafeyni 641; —içi'nde Anadolu Sevâhili Muhâfızı 134; —içi'nin Anadolu yakası muhâfazası 778; —içi'nin Anadolu yakası Muhâfızı 776; — muhâfazası 110, 616; — Muhâfızı 183, 452, 609, 694, 775
Boğazkesen Kal'ası 772
boğça 538, 547, 670; mükemmel — 536; —behâ 579; —lar 536
Boğdan 67, 112, 553, 605; — cânibi başbuğu 116; — Çerhacısı 67; — memleketi 72, 555; — Voyvodası 112, 553; — Voyvodası ma'zûllerinden 552
Bolu 75, 112, 131, 139, 202, 392, 615; — Müteselimi 75; — Nâ'ibi 75; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 253, 507; — Sancağı Mutasarrıfı 293, 406; — Vâlîsi 248
Bosna 61, 126, 129, 161, 162, 178, 212, 423, 601, 615; — Eyâleti 70, 126, 162, 422; — hâdisesi 649; — ihtilâli 129; — serkeşânı 162; — Vâlîsi 47, 61, 162, 212, 741; — Vilâyeti 179
Bostancı; —başı 86, 139, 217, 417, 536, 620, 625, 636; —başı Ağa 40, 257, 623; —başı mahbesi 387, 645; —başı sandalı 325; —başılar 257; —başılık 103, 134; — neferâtı 659
Bostancı-başı Köprüsü 16
bostâniyân 620, 641; —ı hâssa 422, 573
boyacı esnâfı 393
boyarlar 553

Boza-hâne (İstanbul'da Bey-oğlu civârında) 189
Bozcaada 107, 183
Bozdağı 176; — Karyesi 174
Bozdoğan Kemeri 612
Bozok 392, 562; — Livâsı 392; — Sancağı (Sivas Eyâleti'nde) 507; — Sancağı Mutasarrıfı 99, 177, 253; — Vâlîsi 331
bölük 509, 594, 601, 616; — Ağası 581, 584; — ağaları 194, 584; — ağası haymesi 585; — ağavâtı 579; —ât-ı erba'a 185; —ât-ı erba'a takımlariyle küttâbı 638; —başı 63, 201, 394; —başılar 201, 364, 695, 698; —ler 509, 510; —ler hulefâsı 509; —lerin müretteb sipâhîleri 510; —ler sipâhîleri 508, 509; — ser-halîfeleri 509, 510; — sipâhîleri 511; — sipâhîsi 510
börekci fırını 454, 491
Brandenburg (Prande ve Prug [پرنده و پروغ]) Herseki 604
Brazaho (Ocak Bâzergânı) 177
brik 42, 82, 281, 333, 751, 752, 753, 754, 755; — sefînesi 705, 748, 751
bugāt 610, 611; ser-âmed-i — 645
buğday ta'yîni 748
buhur; —dân 532, 539; — resmi 60
Bulgar tâ'ifesi 678n
burc; —i liman 81; —lar 443
Burgos; — İskelesi 344; — Kazâsı 417; —'un bir kilesi 345
burgucu-başılar 532
Burunsuz (İç-illi, Zile'deki eşkıyâdan) 621
Burusa 49, 57, 132, 137, 192, 227, 269, 279, 286, 295, 321, 407, 419, 486, 561, 617, 633, 650, 738, 740; — Kadılığı 353; — Kadısı 19, 219, 266; — Kazâsı 19, 165, 266, 300, 353; — Mevleviyyeti 424; — Mukāta'acılığı 103, 215, 319, 406, 560
buyuruldu 40, 90, 147, 293, 326, 385, 690, 692, 711, 745; —i Senâverî 690; —lar 324, 504, 630, 689; — tahrîri 439
Bükreş; — 'Ahd-nâmesi 552, 555; — Mu'âhedesi 552, 554; — Musâlahası 554
Bülbül (Hallâc-oğlu, Bosna'da fesât erbâbından) 212
Bülbülce 246, 323; — eşkıyâsı 246
bülegā 437, 438
bütün ta'bîr olunur ma'lûmü'l-esâmî elli bir orta 574
büyût 450, 454; —i Müslimîn 149; — ü dekâkîn 337
Büyükdere semti 683n, 740, 756
Büyük Elçi 310n, 380; —lik 328, 528; —lik 'unvâni 304
Büyük Kal'a Tezkireciliği 103, 215, 405, 560
Büyük-oda Hâcesi 547
Büyük Rûznâme/Rûznâmçe 318, 342; —cilik 214, 559
Büyük Tezkireci 25, 332, 401, 404, 559; —lik 101, 214, 558; —lik Vekâleti 287

C

Câf 'Aşîreti 469
Ca'fer Fevzi/- Bey/Beyefendi (Re'îsülküttâb Râşid Efendi-zâde, Mîr, Seyyid, Medîne-i münevvere Kadısı, İstanbul pâyeli, İstanbul Kadısı, Anadolu Sadâreti pâyeli) 73, 218, 324, 330, 370, 546, 563
Ca'fer Hân Bey/- (İran Sefîri'nin ma'iyyetinde) 230, 231, 232
Ca'feriyye Mezhebi 234
Ca'fer Sıdkı/- Bey/Paşa (Süleymân Paşa-zâde, Mîr-i mîrân, Yergöğü Muhâfızı, 'Alâ'iyye Mutasarrıfı, Maçin Muhâfızı) 200, 376, 407, 562, 563
câhil 362, 363, 364
cahîm 650; râh-ı — 29
câ'ize 579
câme-şûy 504; —î 619
câmi' 537, 610, 612; —i envâr-lâmi' 202, 461, 537, 538; —i şerîf 262, 395, 543, 611, 612, 648; —i zerrîn-esâs 539
Câmi'-i cedîd-i hümâyûn-i Nusrat bk. Nusratiye Câmi'i
Câmi'-i Emeviyye-i hazret-i Zekeriyyâ (Haleb'de) 119
Câmi'-i Fâtih bk. Sultân Mehmed Hân Câmi'i
Câmi'-i Mahmûd Hân bk. Nusratiye Câmi'i
Câmi'-i Mehmedî bk. Sultân Mehmed Hân Câmi'i
cân 450; — u dil 644
Canfedâ Kapudan 104
câniblik 341
Canik; — Muhassıllığı 45, 170, 171; — Sancağı (Sivas Eyâleti'nde) 507
câr-ı mülâsıkı 497

câriye 497, 704; —i memlûke-i rakîka 382; —ler (cevârî) 628, 732, 752
câsûs 95, 350, 351, 770; —lar 26, 710
Câvid Ahmed Bey 530
cây-gâh-ı; — Âsafâneleri 539; — erâzil 640; — 'ibâdet-i Hâlıku'l-enâm 535; — Sadr-ı a'zamî 611
cebe; —ci 185; —ci zâbitânı 638; —ci-başı 147, 338, 338, 347, 442, 616, 649; —ci-başılık 104; —ciler Kitâbeti 405, 559; —ciyân 337; —ciyân eşkıyâsı 347; —ciyân Kâtibi 102; —ciyân vak'ası 340; — defterleri 511; —hâne 86, 350, 442, 642, 695, 706, 709, 710, 749; —hâne arabaları 86; —hâneci 658; —hâneci çavuşu 655; —hâneci neferâtı 655; —hâneci neferi 657; —hâneci-başı 655, 657, 658; —hâneler 333; — vü cevşen 598
Cebe-hâne 337, 338, 609, 611; —i 'âmire Kâtibi 259; —i 'âmire Nâzırı 211, 271; —i hümâyûn 394; — Kitâbeti 102, 215, 319; — Mühimmât Nezâreti 25, 102; — Nâzırı 102, 330, 401, 496; — Nezâreti 211, 273, 319, 330, 397, 401
cebel 414, 533, 548
Cebele beldesi (Sûriye'de) 444
cedîd bölükler 509
celâlet 361, 363, 489; —in kubhu 362
celîle 648; —i kefere 439
cehennem 409, 410, 414, 483
Celâleddîn Ağa (Baş Bölük-başı, Kethudâ-yeri) 196, 207
Celâleddîn/Celâl Ağa bk. Mehmed Celâleddîn Ağa (Ser-turnayî, Ser-seksonî, Ser-zagarî, Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası)
Celâleddin/Celâl Paşa bk. 'Ali Celâleddîn/Celâl Paşa (Seyyid, Vezîr, Bosna Vâlîsi ve Hersek Sancağı Mutasarrıfı, Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri)
Celâleddîn/Celâl Paşa bk. Mehmed Celâleddîn Paşa (Cebbâr-zâde, Mar'aş Vâlîsi, Rakka Vâlîsi, Adana Vâlîsi)
cellâdlar 636
Celvetiyye; Tarîk-i — 649
cemâ'at 492, 509, 510, 581, 585, 630, 643, 644, 653, 656; — agavâtı 579; — çorbacıları 616; — hulefâsı 510; — ser-halîfeliği 509; — ser-halîfesi 509; —i kübrâ 262; —ler 509, 510, 511, 512; —ler ser-halîfeleri 509, 510
cemîle-i âferîn-i şâhâne 627
cem'iyyet 575, 762; ilkāy-ı 'asây-ı — 609; —gâh-ı batala 640; —gâh-ı esâfil 640; —i cebeciyân 338; —i küffâr 323; —i meşveret 574; —i segân 396; —ler 621
ceneral 570, 571
ceng 297, 399, 414, 415, 494, 496, 571, 573, 588, 589, 590, 594, 595, 596, 598, 600, 605, 606; mübâriz-i — 595; — ahvâli 587; —âverler 595; — gemisi 281; — sefâyini 280; kârsâz-ı — ü peygâr 545; — ü peygâr 312; — u vegā râyâtı 409
cennet 354, 483
Cerde Başbuğluğu 194, 316
Cerîr (Emevîler döneminin meşhûr şâirlerinden) 433
cerrâh 647, 655; —lık fenni 580; — ta'yîn olunmak 580
cerrâhân; —e-i bahş-ı kalenderî 340; —ı keşkûl-i bedestân 420
cerr-i eskāl âlâtı 540
cevâb; —ı Nasrânî 588, 592, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603; —ı 'Osmânî 589, 591; —nâme 471, 472, 553, 692, 760; —nâme-i Sâmî 758; —nâmeler 692, 713
cevâ'iz 608; —i kesîre 537
cevâmi' 492, 653; —i selâtîn 315; —i şerîfe 653
cevr; ırgām-ı erbâb-ı — ü bî-dâd 61; — ü ezâ 621; — ü i'tisâflar 590
Ceyb-i hümâyûn Kâtibi 319
ceyb ü dâmân 670
ceyş; mukaddimetü'l— 329, 373, 780
Cezâyir (Garb Ocakları'ndan) 128, 350; — Dayısı 350; sırmalu — esvâbı 516; — Eyâleti 37, 170; —i Bahr-ı sefîd 37; —i seb'a 58; — ocakları sefâyini 281; — tekneleri 42; — Vekîli 331
cezîre 35, 40, 96, 126, 273, 306, 312, 313, 314, 322, 323, 332, 333, 335, 385, 415, 422, 494, 515, 518, 754, 765, 766; —ler 302, 539
Cezîre-i Girid bk. Girid Cezîresi
Cezîre-i Mora bk. Mora Cezîresi
Cezîre-i Sakız bk. Sakız Cezîresi
cibâl 397, 414, 621
Cibrîlü'l-emîn 500
cidâl 494, 600, 605, 600; imtidâd-ı eyyâm-ı ceng ü — 589; nizâ' u — 497
Cidde; — Eyâleti 317; —i ma'mûre Sancağı 301

cihâd 298, 299, 360, 410, 490, 577, 578, 592, 754, 780; ikâme-i binây-ı şâmihu'l-erkân-ı — 488; şerâ'it-i tanzîm-i umûr-i — 593, 596; — ferîzası 210, 275, 488, 654; —iyye 128, 413; —iyye asâkir-i kerrârı 414; —iyye askeri 515, 516, 520; îfây-ı ferîza-i — u gazâ 275
Cihângîr; — Câmi'i 202, 261; — ma'bed-i feyz-mirsadı 261
Cihângîr (Sultân Süleymân Hân'ın şâhzâdesi) 202
Cihângîr semti 189
cinsiyyet nisbeti 503
cisr 601
cizye 39, 310, 445, 523; — Baş-bâkî Kulluğu 104, 216, 406, 561; —güzârlık 446; —i şer'iyyeleri 89, 311n; — i'tâsı 446; — kalemi 500; — Kîsedârı 366, 405; —ler 89, 523, 524; — Muhâsebeciliği 102, 319, 405, 559, 606; — Muhâsebecisi 102, 386; — vaz'ı 314, 314, 438, 445
coğrafya; — esfârı 666; — fenni 36, 198
cum'a 653; — nemâzı 535, 653; — vâ'izi 535
cübbe 117; uzun ve kısa — 117
Cübbe 'Ali-kapusu 337
cüderî derdi 407
cühelâ; ber-sûret-i —fırîb 648
cülûs 287, 342, 382, 521, 522; hengâm-ı — 521; —i hümâyûn 488, 573
cümle-i istisnâ'iyye 483
cünd; —î ağalar 777; —i imdâd 40; —i İslâm 80
cünha 656; —i fitne 647; —i vâzılası 664; — zuhûru 581
cünûd 289, 298, 376; —i zafer-mev'ûd-i Mansûre 628; —i gaybiyye-i Rabb-i 'İzzet 153; —i gayret-nümûd 408; —i kaht 547; —i muvahhidîn 409, 444, 548; —i mürettebe 414; —i Müslimîn 37; —i nusrat-mev'ûd 518; —i nusrat-mev'ûd-i Mü'minîn 517; —i şitâ'iyye 347; —i zafer-mev'ûd 416; —i zafer-nümûd 275; —i zafer-mev'ûd-i İslâmiyye 570
cüyûş 416; —i deryâ-hurûş 414; —i kesîre 544

Ç

çadır 583, 585; 'Abdî Paşa biçimi — 581; —lar 583, 585; —lar nevbetcileri 585
Çakırcı-başı 182
çakmak; — i'mâli 668; — taşı 453
Çamlıca/Camlıca 30, 82, 280, 312, 332, 335, 372; — Adası 151, 301, 733; — eşkıyâsı 335, 544; — gemileri 172; — keferesi 29; — mesâlihi 301; — re'âyâsı 280; — 'usâtı 335
Çamlıca Kasrı 133n
Çanak Kal'ası 740, 769, 775, 776
Çandarlı 268; — Hisârı 214
Çanlı (چاکلی) Karyesi (Sisam Adası karşusunda) 30, 31, 183
çapar; — çıkarılmak 471; — vârid olmak 467
çapul 687, 695, 722, 747; —i Tatar 571; — sûretiyle 518; — tarîki 506
Çardak 131n
çarık belâları 755
çarşu 176; — ittisâli 499; — derûnu 778; — ve pazar 299; —yi Kebîr 629; — yi Kebîr Bekci-başısı 611
Çasar/Casar 597, 604; —ı bed-peymân 588; desâyis-i mekr-i — 588
Çatalca 693
Çavuş 72, 303, 509, 655, 657, 739; — başı 60n, 247, 484, 496; —başı Ağa 304, 328; —başılık 59, 101, 167, 318, 342, 404, 496; — gediklüsü 512; —lar 658; —lar Kâtibi 214; —lar Ki âbeti 101, 214
Çayağzı; — muhâfazası 248; — Muhâfızı 320
çekeleve (odun ve kömür naklinde kullanılan gemi) 393; —ler 393
çeki 393, 659
Çelebi Ağa (Köstendil A'yânı) 716, 723
Çelebi Câmi'i hazîresi (Sofya'da) 70, 395
Çelebi Efendi (post-nişîn-i silsile-i Mevleviyye) 137; — mühürdârı 404
Çemişgezek 621
çenber (odun ve kömür naklinde kullanılan gemi) 393; — inşâsı 393; —ler 393
Çengar Karyesi 619
çepkan; sırma çeprâstlı katife — 657; ibrişim çeprâstlı çukadan boy —i 658
çeprâst 176
çerâ-gâh 209, 311, 407, 562
çeramonyalu sözler 478
çereviş yağı 565, 658, 662
çerha; —cılık 258; — topları 730; — topu 43, 88, 766
Çerhacı Paşa/- bk. Ali Paşa (Çerhacı, el-Hâc, Koğuş Ağası, Kapucu-başı, Silistre Vâlîsi, Vezîr, Kā'im-makām-ı

esbak, Eğriboz Vâlîsi ve Muhâfızı, Sivas Vâlîsi)
Çerkes; — esîri 110; —iyyü'l-asl 159, 502
Çerkes-i nâ-kes yobaz (Mihrimâh Câmi'i mü'ezzinlerinden biri) 502
Çeşme 74, 85, 87, 90, 104; — yakası 58, 74, 227, 365
çıbuk/cıbuk 45n, 325; —lar 515; — resmi 60; — takımları 117
çıfıt yaygarası 637n
Çıldır 561; — Eyâleti 318, 391, 392; — Eyâleti Mutasarrıfı 283; — Vâlîsi 561
çınar-ı ma'hûd 611
çırâğ 98, 371, 376, 389, 392, 434, 616, 668; —ı hâss-ı Şehinşâh-ı kâbil-perver 459; —ı hazret-i Şehriyâr-ı re'fet-âyîn 379; —ı mahsûs-i Şehinşâh-ı zemân 59; —ı Pâdişâh-ı deryâ-fevâzıl 423; —ı pertev-firûz-i Şeh-i âfâk 248; —lık 196, 210, 559
çırâğ-ı halâ 361
Çırpan 350; — Kazâsı Voyvodası 350
çiçek; — hastalığı 401, 404, 407; — 'illeti 403; — marazı 400
çiçekci 422
çift; —ci ve çıbukcu 607; — sürerken 665
Çinili; — Kasrı (Beşiktaş'da) 340; — Kasr-ı hümâyûnu 134; — Oda 60
Çirmen (Silistre Eyâleti'nde) 293; — civârı 649; — Eyâleti 744; — Livâsı 276, 292; — Mutasarrıfı 68, 93, 96, 183, 249, 261, 276, 293, 329, 350, 380, 389, 625, 683, 744; — Mütesellimi 186; — Sancağı 179, 180, 186, 276, 278, 507, 744; — Vâlîsi 129, 185
Çoban Adası 322
çocuk (tıfl) 364, 450; —lar (etfâl) 363, 364, 409; —luklar (kûdegân) 362
çorba/corba; —cı 579, 580, 582, 583, 619; —cı ağaları 583; —cı çadırı 581; —cılar 579, 617, 646; —cıların müntehâsı 616; —cılar ve Börekciler Kethudâsı 611; ; — tabhı 744
Çorum 'Aşîreti Boybeyisi 100; — Livâsı 274; — Mutasarrıfı 518, 694; — Sancağı (Sivas Eyâleti'nde) 507
çuka 493, 535; mor —dan askılar 460; —dan kısa çepkan 658; —dan kısa entârî 658; —dan kısa yelek 658; —dan sâde şeridli şubara kisve 668; güvez —dan sıkma 657; — gâşiyeler 120; —ya dûhte kakum kürkler 328; —ya dûhte pâ-çe semmûr 381; —ya kablu kakum kürkler 381
çürük 716; — mal 661

D

da'avât-ı hayriyye-i; — Hâkâniyye 454; — hazret-i Tâcdârî 644; — pâdişâhî 321
Dadi havâlîsi gavurları 164
Dadra (=دادره) 'Aşîreti (Erbil mulhakâtından, Kerkük civârında) 356, 358
dağlar 493
Dağlı; — eşkıyâsı 419; — vak'ası 69
Dâhiliye Kâtibi 429n, 675
dâ'ire 495; — agavâtı 579; — ağaları 579; — ashâbı 653; — 'avâ'idi 689; — halkı 625, 716; —-i 'ahd 473; —i devlet 318; —i hâcegân 273; —i küttâb 370; —i mevâlî-i Mahrec 567; —i mütemevvilîn-i vüzerâ 317; —i re'îs 325; —i saltanat 337; —i Seray-ı hümâyûn 618, 637; —i şâhâne 497; —i 'uhûd u şurût 552; —i vesî'a 626; —ler 653; muhtasar —lü 664; —nin somatı 694
dâ'iye-i; — gayret-i câhiliyye 534; — hubb-i vatan 443; — semîr-i zamîr-i 'abd-i Fakîr 587; — sevdâ 487
dakîk 280, 347
dalkılıc 298, 299, 646; — asâkiri 332; — askeri 297; — askeri başbuğluğu 61; — esâmîsi 583; — neferâtı 297, 305
dâm kurup 541
Dâniş Bey (Safiye Sultân-zâde, Başmukāta'acı) 215
dâr; —ât 623; —ı bekā 394; —ı şerî'at 626; — u diyârlar 577; 'arsa-gâh-ı — u gîr 598; —u'l-harb 314; —u'l-ins-i na'îm 354; —u'n-na'îm 409; —u'n-nedve 486; —u'n-nedve olan erâzil kahve-hâneleri 653; —u't-ta'lîm 571
Darb-hâne 25n, 141, 330, 484n, 550, 635; — Emâneti 319, 381, 405; — Emîni 330; —i 'âmire 119, 120, 497, 703; —i 'âmire Emâneti 25; —i 'âmire Emîni 405; —i 'âmire ketebesi 559; —i 'âmire Nâzırı 25, 761; —i ma'mûre 120; — Kîsedârı 215; — Nâzırı 25, 124, 188, 381, 391, 535, 630, 632, 636, 678n; — Nezâreti 102, 124; — sarrâfı 766n
Dârende şehri 320
dâreyn 651, 653; — selâmetliği 363
Dâru'd-darb-ı ma'mûre 121; — Nâzırı 534
Dâru'l-fetvâ 132, 627

Dâru'l-hadîs Müderrisi 125, 219, 266, 382, 451, 498
Dâru'l-hılâfe 424; — Kadısı 40, 362; —ti'l-'aliyye 228, 272, 522, 618; —ti'l-'aliyye Kadısı 13, 60, 97, 393
Dâru's-sa'âde; — Ağalığı 143, 144; — Ağası 254, 257, 514; —ti'ş-şerîfe Ağası 254, 354, 380, 425
Dâru's-saltana 132, 258, 273, 303, 393, 495, 521, 629; — sekenesi 192, 344; — sûru dâhili 562, 579, 580, 641; — suru hârici 550, 562, 579, 641; —ti'l-'aliyye 243, 315, 618; —ti's-seniyye 324, 630, 649
Dâru't-Tıbâ'a-i ma'mûre 489
Dâver; —âne 191, 431, 458, 459, 492, 637, 690; —i bende-nevâz 408; —i dâd-âver-i Dârâ-der-bân 430; —i devrân 213, 537; —i kûh-temkîn-i serîr-i saltanat 429; —i Süleymân-sîret 351
Dâvud-paşa 580; — Kışlası 659; — Kışlası Binâ Emîni 647; — Serayı (hâric-i surda kâ'in) 340, 550, 628
Dâvud Paşa (Vezîr, Bağdâd Vâlîsi) 66n, 259, 284, 356, 478, 621, 697
Dayşi 'Aşîreti (Mardin etrâfında) 621
De'âvî ikinci Mu'âvini 675
Debbâğ-hâne değirmanleri 85
debdebe-i; — İslâmiyye 446; — sadâret 539; — sâbıka-i cihângîrâne 671
de'b-i; — dîrîn 638; — dîrîn-i Devlet-i ebed-müddet 353; — müstedîm 602, 607; — Nebiyy-i kerîm 51
Debre 46; — Emîni 46
defîne 497, 498; — harcı 433
defter 652, 661, 668; — Emâneti 101, 124, 318, 382, 405, 559; — Emâneti rütbesi 398; — Emîni 124; — etmek 377; —hâne 507, 514; —-hâne-i 'âmire 511, 512; —î 25n, 405, 662; —i Hâkānî Emîni 182; —i icmâl 584; —i müzevvirîn 326; —i silahşorân 619; —i şâgirdân 499; —-i tevcîhât 625, 648; —i yekûn 507; —ler 661
Defterdâr 25, 124, 187, 255, 342, 343, 386, 401, 491, 496, 497, 499, 505, 546, 636; —ân 560, 624; — Efendi 230, 231, 661, 662, 772; —-ı Mu'asker-i Şark 58; —ı Ordu-yı Şark 188; —-ı Şıkk-ı evvel 58; —ı Şıkk-ı sâlis 101; —ı Şıkk-ı sânî 101; —lık 188, 255, 287, 341, 496, 505; —lık câhı 59; —lık 'ünvânı 496
dekâkîn 441, 454, 562, 641
dekāyık-ı; — hiyel-i gîr ü dâr 587; — hükûmet-i vezâret 318; — şi'riyye 382; — umûr-i külliyye vü cüz'iyye 590
delâ'il-i; — nakliyye vü 'akliyye 362; — sâ'ire-i sem'iyye 483
Delâ'ilü'l-hayrât 651
delîl 84, 201, 683, 689, 699, 701, 745; kapusuz —ân 621; —ân 200; — askeri 694; —başı 81, 87, 168, 275, 414, 518, 694, 745; —başı Ağa 87; —başılar 201, 716, 746, 759; — süvârîsi 728; — tâ'ifesi 200
dellâk 640
dellâl; —iyye resmi 359; —iyye rusûmâtı 358; —lar 768
Delvine 156; — Livâsı 24, 68; — Müteselimi 375; — Sancağı (Rumeli Eyâleti-'nde) 23, 375, 378, 507; — Sancağı Mutasarrıfı 277, 375; — takımı 376
Depedelenli 'Ali Paşa bk. 'Ali Paşa (Tepedelenli/Depedelenli)
Der; —i feyz-muhbir 418; —i mes'adet-makarr 399; —i murâd 258, 321; —i saltanat 307, 343, 421; —i şevket 289; —i şevket-karâr 278; —i şevket-medâr 304
Der-'aliyye 16, 26, 40, 47, 49, 70, 86, 111, 169, 263, 314, 327, 378, 422, 461, 510, 554, 579; bk. ayrıca İstanbul
Der-bâr-ı; — 'adâlet-karâr 34, 127; — hilâfet-karâr-ı mülûkâne 245; — ma'delet-karâr 506, 754, 755, 759, 762, 765; — merhamet-karâr 709, 710, 759, 766; — merhamet-karâr-ı mülûkâne 192; — sa'âdet-karâr 244, 714; — saltanat 745; — şevket 470; — şevket-karâr 53, 229, 235, 246, 307, 471, 522, 622, 680, 681, 690, 697, 698; — şevket-karâr-ı mülûkâne 213; — şevket-medâr 47, 689; bk. ayrıca İstanbul
derbend 54, 277, 278, 373, 495, 720, 723n; —ât Nâzırı 17, 24; —ât Nezâreti 162, 181, 375; — karyeleri 'usâtı 642; — karyesi 718; —ler 53, 171, 682
derebeyi 421
Dergâh-ı; — 'azîz-i zi'ntikām 328; — Bârî 382, 614; — Cenâbı nesak-sâz-ı kârgâh-ı kâ'inât 371; — çâre-sâz 203; —

devlet-penâh 386; — Hılâfet-penâh 445; — kibriyâ 543; — ma'delet-âyât 365; — ma'delet-penâh 373; — mu'allâ-penâh 245; — nusrat-destgâh 365; — mücîb 257; — Rabb 300; — Rabb-i 'İzzet 195; — Vâhibü'l-âmâl 459

Dergâh-ı 'âlî; — gedüklüleri 27, 325, 621; — kapucu-başıları 699; — Kapucu-başılığı 63, 712; — yeniçerileri 298; — yeniçerileri ağalığı 98; — yeniçerileri ortaları 298

Dere-içi mahalli (İstanbul'da Fındıklı Hammâmı ile Kazgancı ve Ayas Paşa Sarayı arasında) 189

Dergûş 119

Der-i devlet 16, 23, 26, 28, 33, 37, 39, 41, 46, 49, 62, 66, 67, 77, 91, 92, 93, 95, 96, 106, 112, 137, 160, 164, 172, 178, 183, 186, 216, 260, 261, 268, 269, 276, 283, 286, 330, 335, 336, 346, 351, 357, 369, 374, 375, 393, 395, 410, 417, 439, 443, 457, 461, 465, 531, 545, 561, 572, 686, 699; —i sa'âdet-irtisâm 550; —i sa'âdet-makarr 329; —karâr 259; — makarr 354, 419; —masîr 626, 627; —me'âb 166

ders 51; —i 'âmm 546; —i 'âmmlar 204; — Vekîli 51

Der-sa'âdet 40, 65, 70, 72, 77, 93, 94, 97, 107, 112, 126, 127n, 128, 154, 184, 186, 196, 234, 243, 255, 257, 260, 265, 266, 280, 287, 303, 310, 325, 331, 347, 350, 351, 365, 375, 377, 378, 380, 381, 385, 386, 393, 403, 425, 438, 440, 443, 468, 471, 472, 480, 498, 501, 505, 508, 509, 511, 522, 523, 524, 525, 528, 551, 553, 554, 555, 556, 563, 573, 617, 620, 629, 633, 641, 646, 662, 668, 687, 696, 700, 702, 710, 711, 712, 715, 721, 736, 741, 742, 752, 754, 757, 760, 762, 763, 764, 767, 769, 770, 772, 776; —'de olan kitâb-hâneler 489; —'de olan ocaklar 489; —efzâ 39; —eser 291; —güster 86, 120, 209, 357, 493; —iştimâl 110; — makām 642; —makarr 109,181, 196, 316, 328, 351, 391, 493, 495; —masîr 21; — sükkânı 774

dervîş; —ân 287, 291, 296, 737; —ler 631; —nihâd 382; —sûret 340

Dervîş Bey (Şehsüvâr-zâde, Edirne Bostancı-başısı, Kapucular Kethudâsı, Mîrahûr-i evvel) 388, 406, 647

Dervîş Efendi (Kemânkeş, Mektûbî hulefâsından, Hâsslar Mukāta'acısı, Sergi Nâzırı) 215, 319

Dervîş Mehmed/- Emîn/- Efendi ('Osmâniyye Hatîbi-zâde, es-Seyyid, Hâfız, Üsküdar Kadısı, Haremeyn Müfettişi, Edirne pâyeli, Mekke-i mükerreme Kadısı) 219, 266, 288

Dervîş Mehmed/- Paşa (Sadr-ı a'zam-ı esbak, Emîrü'l-Hâc, Şâm Vâlîsi, Kudsi şerîf ve Nablus sancakları Mutasarrıfı, Anadolu Vâlîsi) 97, 98, 100, 101, 184, 192, 193, 225, 267, 290, 420, 421, 442, 737

Dervîş Mustafa Efendi (Cevdet Efendizâde, İzmir Kazâsı Nâ'ibi) 22

Dervîş Mustafa/- Paşa (Şinik-zâde, Filibeli, el-Hâc, Çirmen Mutasarrıfı, Biga Mutasarrıfı, Rumeli Vâlîsi, Vidin ve Niğbolu Muhâfızı, Mora Ser'askeri ve Vâlîsi, Sofya Muhâfızı) 68, 276, 293, 301, 303, 328, 329, 347, 372, 373, 374, 377, 395

deryâ 402, 404, 502; rûy-i — 501; — Kapudanı 36, 417; — Kapudanlığı 37, 301, 306, 317, 392, 399, 740, 771

desâyis; —i mekr-i Çasar 588; vâkıf-ı —i umûr 596; — ü mekr 604

despot 350; —lar 145, 146; —sîret 767

Destân Bey (Hacı, Petric A'yânı, Kassâbbaşı) 344, 716, 723

destâr 611; kafesî — 539; sıvama — 658; —ı 'âdî 638

destîr 369

devâbb akvâtı 496

Devâtdâr 616, 619; —lık 764

deve 279; — gerdeni 265

Devhatü'l-Meşâyih Zeyli (Münîb Efendi'nin) 220

Devlet 47, 130, 133n, 135, 307, 325, 343, 377, 380, 436, 466, 467, 468, 472, 474, 475, 476, 477, 480, 501, 522, 524, 527, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 570, 572, 575, 594, 597, 602, 604, 607, 615, 623, 630, 632n, 663, 664n, 665, 666, 754n; bevâ'is-i i'mâr-ı — 327; dûr-endîşân-ı — 571; izâle-i vücûd-i bed-hâhân-ı — 630; kâr-gâh-ı — 269, 271, 340, 499; lisân-ı — 482; mesâlih-i — 271; serâ'ir-i — 71; — hazînesi 665; — hid-

meti 119; —i ebed-bekā 377; —i ebed-peyvend 59; —i huld-âşiyân 300; —i fahîme 527; — îrâdı 666; —i İslâmiyye 451, 476, 488, 551, 570, 598, 642; —-i mu'azzama-i 'Osmâniyye 569; —-i Muhammediyye 44, 99, 579; —i mü'ebbede 62; —i mü'ebbede-i İslâmiyye 444; —i mü'eyyede-i 'Osmâniyye 489; —i mü'eyyede-i İslâmiyye 551; —i mütehâbbe 553, 558; —-i 'Osmâniyye 310n, 477, 570, 571, 602, 605; —i rûz-efzûnumuz 240; —i seniyye 23; —i Şehriyârî 56; —ler 475, 477, 490, 577, 590, 665; —me'mûrları 557; — nizâmı 666; — perverlik 379
Devlet-i 'aliyye 29, 33, 41, 46, 50, 59n, 65, 70, 72, 83, 100, 101, 111, 113, 136, 143, 145, 146, 163, 168, 174, 184, 192, 195, 200, 209, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 241, 242, 243, 244, 256, 260, 270, 273, 280, 294, 298, 303, 308, 309, 310, 315, 355, 357, 361, 378, 385, 387, 423, 440, 465, 467, 468, 469, 471, 473, 474, 476, 477, 484, 492, 500, 518n, 523, 524, 527, 543, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 558, 570, 571, 577, 578, 585, 590, 591, 592, 596, 597, 602, 603, 605, 613, 617, 626, 633, 642, 643, 644, 666, 681, 683, 684, 685, 687, 689, 691, 692, 693, 695, 696, 697, 698, 699n, 702, 704, 708, 709, 710, 712, 713, 714, 717, 741, 751, 754, 757, 758, 760, 764, 777, 778; ibtidâ'-i zuhûr-i — 603; ra'iyyet ü itâ'at-i — 643, 644; — 'âdeti 403, 463; — ehâlîsi 243, 570; — hayr-hâhlığı 478; — hudûdu 232, 355, 359, 697; —i ebed-karîn 11, 200, 357, 756; —i ebed-kıyâm 227; —i ebed-peyvend 304, 355, 557; —i ebed-peyvend-i 'Osmânî, 587; —i ebed-rehîn 35, 377; —i ebediyyü'd-devâm 240, 307, 556, 691, 692; —i ebediyyü'l-karâr 18; —i İslâmiyye 279, 577; —-i Muhammediyye 76, 577; —-i mü'eyyede 99, 184; —i 'Osmâniyye 99, 228, 456, 470, 472, 473, 475, 476, 551, 592; —i 'Osmâniyye-i ebed-devâm 623; —i sermediyye 283; —i sermediyyetü'l-kıyâm 578; —i sermediyyü'd-devâm 506; —i te'yîd-mazhar 648; — memâliki 470; — mesâlihi 270, 326; — re'âyâsı 109, 230, 310; — ricâli 120, 281, 386, 558, 624; — serhaddi 243; — tebe'ası 230, 243, 309, 523; — toprağı 232; — tüccârı 243, 525
Devlet-i İraniyye bk. İran Devleti
Devnik (دونيك) Karyesi (Sidrekapsi Ma'deni kurâsından) 364
devr-hânân 535, 539
devriyye 242; — mevâlîsi 183; — Mevleviyyeti 616; — ricâli 627
deyr-i kadîm 439
Dezeyi (=دزه يى) 'Aşîreti (Erbil mulhakātından, Kerkük civârında) 356, 358, 359
Dımeşku'ş-Şâm 98, 444; — Kazâsı 19, 219
Dırama; — hânedânı 166; — Nâzırı 23, 293; — Nezâreti 166
Dicle 360
dihkân 665
Dikilitaş 453
dil 414, 723; — ahzı 410; —ler 87, 701
dilenci makūleleri 666
dilîrân/dilâverân 548; darb-ı darâ'ib-i — 414; —ı İslâmiyân 409
Dimeşk 193; —u'ş-Şâm 144
Dimetoka 22, 24, 72, 110, 129, 302, 561, 752; — Kazâsı'nın nâ'ibleri 72
dîn 130, 135, 191, 192, 605; hıfz-ı — 579; i'zâz-ı — 671; —dâr 360; — düşmenleri 195, 298; — hidmeti 119; —imiz 299, 779, 780; —i İslâm 652; —i Muhammedî 603, 780; ihyâ'-i —i mübîn 363; —i mübîn 35, 108, 164, 200, 210, 377, 756; —i mübîn uğuruna 548; —-i mübîn-i Hakk 770; —i mübîn-i hazret-i Muhammedî 771; —i mübîn-i Muhammedî'nin hâmîsi 577; ferâ'iz-i —iyye 653; mesâ'il-i —iyye 363; mesâlih-i —iyye 519; şe'âyir-i —iyye 110, 669; zarûriyyât-ı —iyye 362, 664; — karındaşları 298, 731, 733, 779; —siz 77, 399, 416, 652n; — telkîni 771; — uğurunda 578; — ü devlet 298, 362, 608; — ü millet 192, 534; — yolu 164
dînâr 377; —lar 262
dirhem 265, 344, 377, 594, 658, 659
dirlik 175, 362, 660; — tevcîhi 613
Dîvân 64, 128, 135, 311, 343, 381, 560, 626; — Efendisi 69, 620; — erbâbı

117; — hâceliği 616; —hâne 492, 532; —ı 'âlî 24, 64, 209, 508; —ı hümâyûn 185, 343, 381, 399, 453, 498, 507, 654; —ı hümâyûn Hâceliği 619; —ı hümâyûn kalemi 513, 576, 669; —ı hümâyûn kalemi şâgirdânı 167; —ı hümâyûn Kîsedârı 405; —ı hümâyûn küttâbı 216, 318, 405, 560; —ı hümâyûn Mühimme-nüvîsânı 729; —ı hümâyûn Tercemânı 76; —ı hümâyûn-i Husrevânî 528; —ı müşeyyedü'l-erkân Hâceliği 633; —ı sadâret 587; —ı Sadr-ı a'zamî 661; —ı sâlifü'l-beyân günü 496; —ı şâmihu'l-erkân 493; —ı vezîr 626; hilye-i hidemât-ı —iyye 349; — kalemi 411; — Kâtibi 28, 47, 263, 303, 501, 560, 687, 706, 729, 755; — Kâtibliği 69; — ketebesi 215, 319, 406; — Kitâbeti 227, 303, 411, 714; — tekellüfü 381; — Tercemânı 33, 75, 76, 331; — tertîbi 89, 625

Dîvân-yolu 610, 778

dîvârcı 532

Divriği; — Livâsı 392; — Sancağı (Sivas Eyâleti'nde) 507

diyakoz 770, 771

diyânet 363, 593; îfây-ı lâzime-i — 653; muktezây-ı — 56; vâcibe-i zimmet-i — 573

diyâr 401, 590; —lar 571, 588, 601, 605

Diyârbekir 100, 178, 181, 207, 208, 561; — askeri Başbuğu 99; — ehâlîsi 208; — Eyâleti 57, 99, 128, 259, 318, 407; — Kal'ası 57; — Vâlîsi 45, 99, 320, 406, 419

Diyobtoni (=دیبیوتونی, İzdin Kapudanı) 49

Dizdâr Kapusu (Sakız Kal'ası'nda) 79, 81

Dîzî 'Aşîreti 479

Doğramacı-başı 491

Doksan Dokuz Kışlası 130

dolab 491; — derûnu 491; —lar 533

Donanma 30, 31, 95, 110, 169, 170, 289, 352, 373, 379, 397, 399, 418, 450, 517, 544, 605, 676, 703, 704, 705, 724, 733, 734; ince — 187; — askeri 704; — Başbuğu 36, 107; — beyleri 106; —yı hümâyûn 29, 30, 31, 36, 37, 53, 74, 84, 88, 89, 90, 91, 96, 104, 107, 108, 110, 153, 154, 170, 171, 183, 186, 187, 208, 213, 249, 268, 280, 281, 282, 290, 297, 298, 299, 301, 305, 323, 332, 335, 345, 346, 349, 392, 393, 401, 402, 404, 410, 417, 517, 539, 545, 547, 564, 697, 703, 704, 705, 707, 722, 723, 724, 727, 730, 731, 733, 740, 752, 753, 776, 777; —yı hümâyûn Başbuğu 29, 54; —yı hümâyûn filikaları 108; —yı hümâyûn me'mûrları 705, 706; —yı hümâyûn müdîrleri 85; —yı hümâyûn Müdîrliği 106; —yı hümâyûn sefâyini 42, 108, 707, 730, 733, 759, 775; —-yı hümâyûn Ser'askeri 54; —yı hümâyûn'un kara askeri ser'askerliği 37, 42; —yı nusrat-makrûn 84; —yı mürettebe 413

Donanma-yı Mısriyye bk. Mısır Donanması

dost; —âne mu'âmele 605; şerâ'it-i 'ahd ü peymân-ı —î 586; —luk 604

Dökmeciler Sûku'nda vâki'; — kahveler 575; — zokak 575

Döküm-hâne 189, 190

Dömenek sevâhili 373

du'â 399, 418, 463, 501, 538, 612, 618, 630; bed-— 543; isticlâb-ı — 387; subha-şümâr-ı — 464; —gûyân-ı ihlâs-tibyân 458; — vü senâ 671; — vü tahsîn 627; —y-ı bekây-ı Şehriyârâne 235; —y-ı devâm-ı eyyâm-ı 'ömr ü devlet-i hazret-i Pâdişâh 630; —y-ı farzu'l-edâyı istizâde-i 'ömr ü şevket-i şâhâne 407; —y-ı hayriyye 333; —y-ı hayriyye-i Pâdişâh-ı merâhim-mu'tâd 296; —y-ı huzûr-i müstevcibü's-sürûr-i hümâyûn 569; —y-ı Pâdişâh-ı zemân 125; —y-ı Pâdişâhî 615, 777; —y-ı rûz-efzûnî-i Şehriyârî 316; —y-ı samîmî-i pâdişâhî 568; —y-ı Şehriyârâne 313; —y-ı Şehriyârî 84; —y-ı vâcibü'l-edây-ı pâdişâhî 70

Dubnice/Dubniçe A'yânı 376, 723; — Kal'ası 378; — Kazâsı 350; — (=دونجه) merhalesi 260

dûdmân 291, 506, 613, 618, 648, 650; —lar 543

duhâncı dükkânı 337

Duhan Gümrüğü Emîni 406, 502

duhter; —-i âfitâb-tal'at 516; —-i sa'âdet-güster-i saltanat 563

Dukagin; — Livâsı 384; — Mutasarrıfı 277; — Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) 384, 507

dukalık 310n, 665

dügâh; perde-i — 464

dükkân 491, 550, 622, 640, 645; —lar 641

dülbendci esnâfı 393

Dülger; —başı 491; — kâfirler 491
dünyâ 275, 287, 401, 625, 653, 665; sicnü'l-mü'min olan — 380; — 'ukūbeti 363; —vî 371, 669; temettu'ât-ı —viyye 635; bâ'is-i selâmet-i — vü âhıret 362
Dürrî-zâde Efendi bk. 'Abdullâh Efendi (Dürrî-zâde, es-Seyyid, Nakîbü'l-eşrâf, Şeyhülislâm)
Dürzî tâ'ifesi 183, 184
düşmen 299, 571, 573, 588, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 603, 604, 700, 705, 708, 718, 721, 723, 724, 726, 727, 743, 747, 748, 749, 750, 755; — alıvâli 600, 601; —ler 603, 604; — sefînesi 705; — taburu 585; — tekneleri 385
düvel 310, 456, 481, 570, 571, 590, 665; —i ecnebiyye 109, 117; —i Efrenciyye 450, 571, 586; —i İslâmiyye 665; —i mütehâbbe 308, 523, 552, 557; —i sâ'ire-i mütehâbbe 310; —i sâ'irenin âyîni 591; —i şettâ 438; —i uhrâ elçileri 381; —i üvel-i İslâmiyye 570; — sikkeleri 265
düyûn 309; —lar 640

E

e'âdî 301
ebnây-ı sebîl 326
ebniye 335
Ebûbekir Ağa (Hazînedâr-ı hazret-i Şehriyârî, Dârü's-sa'âde Ağası) 254, 425
Ebûbekir Ağa (Preveze Mütesellimi) 378
Ebûbekir Efendi (Ser-çukadârân-ı hazret-i Şehriyârî) 135, 284
Ebûbekir Efendi (Şeyhülislâm-ı esbak el-Hâc Halîl Efendi'nin kethudâsı) 142
Ebûbekir Sıdkı/- Paşa (Moravî / Moralı, Anadolu Vâlîsi, İbrâ'il Muhâfızı, Bolu ve Vîranşehir sancakları Mutasarrıfı, Tırhala Mutasarrıfı) 68, 253, 293, 329, 373, 374, 406, 762
Ebû Bekr (Hz., İlk Halîfe, Sıddîk-ı ekber) 199, 444, 652
Ebûhûr 69
Ebûlebûd Paşa bk. Mehmed Paşa (Ebûlebûd, Selânik Vâlîsi, Rumeli Vâlîsi, Tırhala Mutasarrıfı, Rumeli Ser'askeri)
ecnâd 377; —ı berriyye-i Donanma-yı hümâyûn 37, 698; —ı fesâd-i'tiyâd 589; —ı vegā-i'tiyâd 53
ecnebî; – bandırası 705; — sefâyini 108
edâ; —'-i nüsük-i hacc-ı şerîf 60; —'-i şehâdet 383
edebiyye 198, 220, 481; mukaddimât-i — 296
edevât 305, 352, 408; —ı harbiyye 410; i'mâl-i —ı kâr-zâr 588; isti'mâl-i —ı harb 594; —ı vegā'iyye 322; — tezkiresi 243
Edhem (gulâm-ı dil-ârâm) 732
Edhem Ağa (Erîb Ahmed Paşa birâderi ve kethudâsı) 732
Edhem-kalem 13
Edirne 17n, 94, 160, 274, 276, 279, 293, 317, 388, 419, 709, 762, 773; — Bostancı-başısı 17n, 388; — Hâkimi 19; — Kadısı 19, 49, 266, 353, 625; — Kazâsı 19, 165, 200, 266, 353; — muhâfazası 179; — Pâyesi 19, 22, 49, 65, 114, 116, 173, 205, 218, 219, 266, 295, 371
ed'iye-i hayriyye 344; —i Şehriyâr-ı huceste-ef'âl 425
Edremîd Kazâsı 187
edyân 362
Eflak; — cânibi 280, 297; — takımı 710; — Voyvodalığı 112; — Voyvodası 112
Efrenc; —iyye 183; —iyye sanayi'i 579; hiyel-i —iyye 280; —iyye kıyâfeti 486; —iyye tüccârı 27, 751; —iyye tüccârı sefînesi 721
Eğriboz 40, 156n, 160, 249, 257, 261, 292, 293, 322, 347, 678, 682, 686, 697, 718, 724, 775; — Adası gavurları 249; — Cezîresi 323; — ehâlîsi 742; — etrâfı 298; — imdâdı 294; — Livâsı 151, 216; — mansıbı 259; — Muhâfızı 64, 293, 322, 323, 347, 679, 714, 716; — Mutasarrıfı 150, 216; — Sancağı 115, 395; — semti 332; — tarafı 298; — Vâlîsi 226, 462
ehâlî 91, 233, 242, 244, 263, 311n, 312, 313, 323, 326, 347, 368, 373, 385, 397, 419, 422, 610, 625, 630, 722, 765; e'âlî'-i — 368; esâfil-i — 368; —i cezîre 385; —i İslâm 679, 680, 722, 752, 766; —i kurâ 315; —i mahallât 775; —i memleket 331; —i Müslimîn 150; —i zimmet 313, 314; —yi kurâ'-i Müslimîn 315; —yi vegā-meşgūl 312
ehibbâ; mehcûr-i hışâvend ü — 632
ehl-i İslâm 16, 29, 50, 51, 76, 78, 80, 83, 86, 97, 116, 133, 145, 146, 149,

151, 153, 155n, 172, 183, 299, 322, 332, 349, 350, 362, 409, 571, 678, 679, 680, 684, 686, 755, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 779, 780, 781; bâ'is-i şifây-ı sadr-ı — 545; — tüccârı 242
ehl-i Siyer; sikât-ı ehl-i —669
Ehl-i Sünnet 316; — i'tikâdı 233; — mezhebi 233; — ü Cemâ'at 518
ehlullâh 287, 390, 651; kalb-i — 535; menâkıb-ı — 650; şe'âmet-i i'tirâz-ı — 650
e'imme 199, 262, 779; lisân-ı — 630; —i mahallât 16, 110; —ler 775
eknâf 402; —ı memâlik 373
Ekrâd; — beyleri 284; — mâddesi 230; pâsbân olan — tâ'ifesi 533
elçi/elci 128, 229, 232, 234, 307, 309, 310, 311, 325, 381; —ler 309, 310; —lik 69; — ve vufûdları 358
Elçi Bey 230, 231, 232
Elçi Hân 231, 232
Elinda (الیندا) Limanı 42
elli dokuz cemâ'ati 196
eltâf-ı; — bâhirü'l-a'tâf-ı hazret-i pâdişâhî 275; — Hidîvâne 375; — İlâhiyye 347, 410; — Rabb-i mennân 407; — vâsi'âtü'l-etrâf-ı pâdişâhâne 65
elviye 186, 200, 217; — mutasarrıfları 321
emân 193, 277, 314, 441, 554; müteşebbis-i zeyl-i — 418; — emr-i şerîfi 385; hâhişkâr-ı — u rây 642
emânet 60n, 61, 203, 318, 330, 381; —ler 287, 382, 406, 504
Emânet-i Cev bk. Arpa Emâneti
Emânet-i Matbah bk. Matbah Emâneti
Emânet-i Surre bk. Surre Emâneti
Emânet-i Şehr bk. Şehr Emâneti
Emânet-i Tersane bk. Tersane Emâneti
emâret 256; —i Hacc 193, 316; —i Hacc-ı münîf mesâlihi 289; —i Huccâc-ı kirâm 318; meslek-i —i tereffüh-imâret 317
emîn 46, 47, 262, 348; —lik 190
Emîn (Mîrzâ, Hacı, Sefîr Mîrzâ Muhammed 'Ali'nin ma'iyyetinde) 229, 231, 232
Emîn Ağa (el-Hâc, Kapucu-başı, Emlâk-ı hümâyûn Nâzırı) 690
Emîn Ağa (Ferecikli, Kapudan-ı esbak Hasan Paşa'nın müteselimi) 48n, 686
Emîn Ağa (Köprili A'yânı) 716, 723, 747
Emîn Ağa (silahşorândan, Hırsova Kal'ası Muhâfızı) 346
Emîn Ağa (Tebdîl Hasekîsi, Silahşor, Gurabâ'-i yemîn Ağası) 320
Emîn Ağa bk. Mehmed Emîn Ağa (Kapucu-başı, Ferecik A'yânı, İnebahtı Muhâfızı, Cebeci-başı)
Emîn Ağaefendi (Adanalı, Silahdâr-ı Sadr-ı a'zamî) 739
Emîn Bey (Hüsni Bey-zâde, Âmedî hulefâsından, Baş-mukāta'acı) 406
Emîn Bey (İvaz Paşa-zâde, sâbık Küçük Rûznâmeci, Mevkūfâtî) 215
Emîn Bey (Kâtib Efendi hulefâsından, Tersane'de Re'îs Vekîli) 406
Emîn Bey (ümerây-ı Mısrıyyeden, Gurabâ'-i yemîn Ağası) 103
Emîn Bey (Yenice-i Karasu Kazâsı A'yânı, Kapucu-başı) 277
Emîn Efendi (Ders-i 'âmm) 204
Emîn Efendi (Mengeneci, Cebe-hâne-i 'âmire Kâtibi) 215, 259
Emîn-i Binâ bk. Binâ Emîni
Emîn-i Darb-hâne bk. Darb-hâne Emîni
Emîn-i Defter bk. Defter Emîni
Emîn-i Gümrük bk. Gümrük Emîni
Emîn-i Matbah bk. Matbah Emîni
Emîn-i Surre bk. Surre Emîni
Emîn-i Tersane bk. Tersane Emîni
Emîr Buhârî hazretlerinin türbesi hazîresi 390
emir-nâme-i; — Sadâret-penâhî 756; — sadr-ı a'zamî 93; — sâmî-i hazret-i Vekâlet-penâhî 693; — sâmî-i sadâret-penâh 357
Emîrü'l-Hâc 97, 98, 100, 242, 263, 289, 353; — Vekâleti 267
emlâk 314; —i hümâyûn 255; —i hümâyûn çiftlikâtı 690; —i hümâyûn mahsûlü 690; —ı hümâyûn Nâzırı 690, 697; —ler 314
emr 268, 282, 299, 393, 473, 717, 734, 738, 752, 764, 768, 777; —i 'âlî 34, 120, 129, 151, 213, 278, 293, 298, 323, 362, 393, 683, 699, 711, 714, 736, 738, 739, 740, 741, 742, 745, 762, 763, 764; —i 'âlî-şân 27, 37, 72, 90, 97, 110, 181, 193, 210, 213, 235, 268, 278, 301, 302, 313, 683; —i 'âlî-şân-ı 'adâlet-medâr 213; —i bi'l-ma'rûf ve nehy-i 'ani'l-münker 51; —i celîl 24; —i celîl-i fetvâ 135; —i celîlü'l-'unvân 43, 384; —i celîlü'ş-şân 35, 64, 109, 763; —i cihân-mutâ' 302, 698; —i dîn 52, 293, 363; —i gazâ 210, 780; —i Hakk

113; —i Hidîv-i hurde-dân 281; —i hikmet-i medâr-ı pâdişâhî 349; —i hümâyûn 201, 284, 299, 315, 430, 684, 762, 763, 777; —i hümâyûn-i merhamet-makrûn-i mülûkâne 269; —i ikâmet 208; —i kat'iyyü'l-müfâd 101; —i kazâ 383; —i kerâmet-nişân-ı şâhâne 775; —i kişver-güşâyî 170; —ullâhi Te'âlâ 126, 400; —i me'mûriyyet 384; —i merâhim-nümûn-i hümâyûn 254; —i mu'tenây-ı ser'askerî 386; —i mütehattimü'l-iz'ân-ı Gîtî-sitânî 361; —i pâdişâhî 164, 290; —i seniyye 774; —i sultânî 198, 313, 314; —i şâhâne 739, 768; —i tebassur 400; —i teyakkuz 400; —i vâcibü'l-ihtimâm 116; —i vâkıf-ı şerâ'it-i cihân-bânî 202
Emre Hâce Müderrisi 173
emti'a 308,309; — Gümrüğü Emâneti 104, 271; —lar 308
emvâl 302, 314, 421, 426; selb-i — 443; —i mîriyye 25, 187, 294; —i tüccâr 425
En'âm kîsesi 735, 741
Encümen-i Şûrâ 39
Enderûn 143; — Ağalığı 69; — ağavâtı 87, 703, 777; —i hümâyûn 341, 389, 423; —i hümâyûn ağavâtı 712; —i hümâyûn ricâli 457, 460, 624, 638
Enfâl Sûresi 578
enhâr 360
Ensâr 238
erâzî 314
erâzil; cây-gâh-ı — 640; mecma'-i — 630; —i eşhâs 765; — takımı 704
Erbil mulhakâtı 356
erdeb-i Mısrî 280
erenler 719
er-i âmile 397
Erîb Ahmed Efendi/Paşa (Seyyid, Sadr-ı a'zam Kethudâsı, Niğde ve Beyşehri ve Kırşehri sancakları Mutasarrıfı, Vezîr, Ser'asker Vekîli) 19, 32, 33, 157, 166, 200, 677, 682, 694, 700, 702, 716, 720, 723, 725, 727, 730, 732, 734, 736, 742, 743
Erîha 119
erkân-ı; mezemmet-i — devlet 640; — Devlet 99, 235, 400, 424; — Devlet-i 'aliyye 347; — saltanat 113, 116, 117, 337, 354, 404
Ermeni/Erâmine; — Batriki 264; — Kenîsasi 189; — Milleti 393; — sanâdîdi 264
erzâk 422; —ı Mısriyye 731
Erzurum 57, 59, 66, 69, 188, 201, 229, 230, 231, 241, 379, 388; — a'yânı 391; — Eyâleti 45, 388; — Kadısı 286; — Kazâsı 66; — Sahrâsı 230, — serhaddi 304; — Vâlîsi 45, 57, 229, 240, 388
Es'ad Ağa/Paşa (Ayaş Müftisi-zâde, Baş-bâkî Kulu, Mîrahûr-i sânî, Drama Nâzırı, Çirmen Mutasarrıfı) 103, 293, 350
Es'ad Efendi (Benli-zâde, Halebü'ş-şehbâ Kadısı) 266
Es'ad Efendi (Şıkk-ı evvel Defterdârı, Darb-hâne Emîni) 318, 405
Es'ad Efendi bk. Mehmed Es'ad Efendi (Hazînedâr-başı-zâde, Seyyid, Silahdâr Kâtibi, Mâliyye Tezkireciisi, Küçük Tezkireci)
Es'ad Efendi bk. Mehmed Es'ad Efendi (Sahhâflar Şeyhi-zâde, Seyyid, Vekāyi'-nüvîs, Kapan-ı Dakîk Nâ'ibi, Hareket-i Altmışlı)
Es'ad Efendi bk. Mehmed Es'ad Efendi (Sârım Efendi'nin kardeşi, es-Seyyid, Mâlikâne Halîfesi, Şıkk-ı evvel Defterdârı)
Es'ad Mehmed Paşa (el-Hâc, Kapudan-ı deryâ) 348
Es'ad Paşa (Edirne Vâlîsi) 762
esâme; — gadri 776; — kağıdı 776; — kağıdları 775; —ler 775; — varakası 775
esb 326, 328, 379; Mısır kallâvili iki re's —i tâzî 379
esbâb-ı; — harbiyye 556; — i'mâr-ı mülkiyye 667; — ma'lûme-i ma'neviyye ve lafziyye 349; — muhârese 282; i'dâd-ı —ı sitîz 401
esbân 379; —ı hâssa 311, 407; —ı Istabl-ı 'âmire 97
Esedâbâd merhalesi 261
esfâr 324
Eshâm; — Mukāta'acılığı 102, 319; — Mukāta'acısı 182; — Mukāta'ası 405
esir 277, 322, 410, 445, 449, 518n; —lik (esâret) 388, 769
Eski Anavarin 415, 416; — Kal'ası 414, 415; — teshîri 414
Eski İstanbulluk 769

Eskişehir 67; — Livâsı 267; — Mutasarrıfı 116
eslâf-ı kirâm 134
esnâf 16, 117, 120, 324, 344, 363, 387, 393; zevi'l-iktidâr olan — 393; —ı müft-hârân 185; — ihtiyârları 127; — kethudâları 363, 364; — kethudâsı 364; — tâ'ifesi 363, 640n
estâr-ı şerîfe 263
ester 326
eşkıyâ/eşkıyâ' 27, 30, 53, 58, 85, 88, 89, 90, 91, 95, 127, 130, 148, 149, 150, 152n, 154, 156, 160, 171, 177, 186, 188, 195, 203, 206, 208, 210, 211, 213, 228, 246, 247, 248, 249, 289, 291, 292, 293, 323, 338, 344, 346, 348, 365, 378, 385, 399, 413, 545, 610, 613, 614, 620, 621, 622, 696, 700, 701, 704, 718, 728, 737, 756, 760, 766, 767, 768; ser-âmed-i — 630; —i cebeciyân 347; —i dûdmân-ı Bektâşiyye 271; —i habâsetdisâr, 400; —i havene 688; —i küffâr 54, 81, 170; —i kûr-dilân 410; —i ocak 130, 707; — sefâyini 187; — sefînesi 751; — tekneleri 343, 402
eşkinci 277, 574; tahrîr-i —yân 565n, 632n; —yân lâyihası 577
eşrâr; def'-i — 618; sâbıkalu — 626; —ı küffâr 365; —ı şerer-nisâr 413
eşref-terîn evkât 408
eşyâ 302, 308, 314, 421; —lar 299
etıbbâ'-i hâssa 55, 217, 295; Re'îs-i — 217, 609
Et Kâtibi 102, 386, 387
etmek 748; —ci Ocağı eskileri 167
Etmekci-zâde Ahmed Paşa Müderrisi 173
Et-meydânı (Meydân-ı Lahm) 607
etrâf 402; — a'yânları 395
evâmir 117, 120, 174, 185, 186, 228, 266; —i 'âliye 294; —i 'aliyye 55, 108, 110, 111, 120, 126, 128, 163, 170, 172, 193, 200, 214, 248, 249, 254, 276, 278, 279, 292, 308, 309, 341, 352, 378, 383, 711, 714, 781; —i 'aliyye-i 'adâlet-sutûr 327; —i celîleler 68; —i cihân-mutâ' 110; —i Devlet-i 'aliyye 708; —i ekîde 377; —i mü'ekkede 171; —i Pâdişâh-ı huceste-me'âsir 162; —i seniyye 336, 374; —i şerîfe-i mukteziyyesi 249
evbâş 359
evgâd 247
evkâf 359; — müfettişi 141, 262, 300, 332; — teftîşi 390
evlâd; —ı fâtihân 278, 280, 289; hetk-i 'ırz-ı — ü 'iyâl 621
evliyâ'-i umûr 400, 404, 426; karîn-i mütâla'a-i — 617
evrâk 351
Evreşe 183
evvel-bahâr 277, 279, 292, 376, 385, 394; —ı fevz-âsâr 268
eyâlet 104, 185, 213, 259, 267, 283, 289, 290, 316, 317, 331, 341, 379, 419, 421, 710; — beylerbeyiliği 379; — ler 125, 217, 321
Eyâlet-i Anadolu bk. Anadolu Eyâleti
Eyâlet-i Bosna bk. Bosna Eyâleti
Eyâlet-i Cezâyir bk. Cezâyir Eyâleti
Eyâlet-i Cidde bk. Cidde Eyâleti
Eyâlet-i Çıldır bk. Çıldır Eyâleti
Eyâlet-i Diyârbekir bk. Diyârbekir Eyâleti
Eyâlet-i Haleb bk. Haleb Eyâleti
Eyâlet-i Karaman bk. Karaman Eyâleti
Eyâlet-i Kars bk. Kars Eyâleti
Eyâlet-i Mar'aş bk. Mar'aş Eyâleti
Eyâlet-i Mora bk. Mora Eyâleti
Eyâlet-i Musul bk. Musul Eyâleti
Eyâlet-i Rakka bk. Rakka Eyâleti
Eyâlet-i Rumeli bk. Rumeli Eyâleti
Eyâlet-i Silistre bk. Silistre Eyâleti
Eyâlet-i Şâm bk. Şâm Eyâleti
Eyâlet-i Trablus bk. Trablus Eyâleti
Eyâlet-i Trablus-Şâm bk. Trablus-Şâm Eyâleti
Eyâlet-i Trabzon bk. Trabzon Eyâleti
Eyâlet-i Tunus bk. Tunus Eyâleti
Eyyûb 197, 382; — Kasabası 354; — Kazâsı 412, 607; — sükkânı 363; — Şehri 628
Eyyûb Ağa/Paşa (Babadağı A'yânı, silahşorân-ı hâssadan, Mîr-i mîrân, İsakcı Kal'ası Muhâfızı) 259, 267
Eyyûb Câmi'i (Câmi'-i hazret-i Hâlid) 113
Eyyûbiyye; mülûk-i — 449, 451
ezân-ı mağrib 398

F

fâhişe-i Rûmiyye 336
Fahrüddîn İbn Şeyhu'ş-şuyûh (Eyyûbî Melîki Kâmil tarafından sulh görüşmeleri için tayin edilen Emîr) 451
fâ'izli/fâ'izlü; — eshâm 549; — sehm 63, 455
fakîh 255

Fârisî 265; lisân-ı — 323, 470, 500; —yyü'l-'ibâre 468, 524
Fârs 445
farz 191; —ı 'ayn 538, 780
fasad 565
Faş 552; — Kal'ası 551; — Kal'ası Muhâfızlığı 282; — Muhâfızı 170
Fâtıma Sultân (II. Mahmûd'un kızı) 403, 404
Fâtımiyyûn 449; mülûk-i — 449
fazîlet-i; — 'ilmiyye 489; — vegâ 488
Fehmi Efendi (Cizye Kîsedârı, Pehlevân) 366
fehvâ 129, 138, 387, 591; —*yı şerîf* 577
fekâhet 490
Felâtûn 30
felc; 'illet-i müzmine-i — 522
Felemenk; — Devleti'nin ilçisi 498; — mahsûlü 493; — Sefîri 498
Feliks Jozef (Sardenya Kıralı) 307
fenar 583; —li 630; -siz 630
Fenar (Mora'da) 149; — takımları 112
Fenar-bağcesi 659
Fenar Kal'ası (Karadeniz Boğazı'nın Anadolu tarafında) 659
fenn 487, 505, 506, 578, 594; —i bennâyî 355; —i celîl-i nesr ü inşâ 433; —i celîl-i tıb 217; —i cerâhat 486; —i cüz'iyyât 565; —i deryâ 349; —i harb 455, 519, 570, 620; —i hatt 668; —i hisâb 505, 565; —i keştî-bânî 349; —i kitâbet 342; —i nücûm 398, 505
ferâce 117; zîr-i — 503; —ler 535
Ferazdak (Emevîler döneminin meşhur şâirlerinden) 433
Ferecik A'yânı 378, 617
Ferîdûn; reşk-bahş-ı — 637; —'alem 526; —ferr 12
ferîza-i; — ed'iye-i şehriyârâne 291; — hâliyye 578; — me'mûriyyet 473; — 'uhde-i diyânet 363; — zimmet-i diyânet 576
fermân 128, 174, 175, 211, 315, 324, 339, 340, 362, 446, 480, 484, 492, 562, 614, 622, 717, 734, 738, 777; —ı 'âlî 207, 244, 247, 364, 640, 672, 683, 772, 773, 775; —ı 'âlîşân 31, 36, 66, 382, 558; —ı 'âlîşân-ı Husrevâne 684; —ı 'âlî-şân-ı taltîfât-'unvân 284; —ı 'inâyet-'unvân 66; —ı 'inâyet-nişân 284; —ı celâdet-'unvân 303; —ı celâdet-nişân 45, 100; —ı celîlü'ş-şân 684; —ı cihân-mutâ' 212; —ı cihânmutâ'-ı Dâverâne 250; —ı dermân-'unvân 331; —ı dermân-tüvân-ı Pâdişâh-ı ilhâm-nişân 371; —ı hazret-i pâdişâhi 111; —ı Hidîv-i hurde-dân 281; —ı hümâyûn 299, 762, 763, 777; —ı isâbet-iktirân-ı pâdişâhî 324; —ı kazâ 681, 697, 708, 736; —ı kazâ-cereyân 130, 259; —ı kazâ-cereyân-ı Dâverâne-i celâdetnümâ 137; —ı kerâmet-nişân-ı şâhâne 775; —ı mütehattimü'l-iz'ân 137, 312; —ı mütehattimü'l-iz'ân-ı Dâverâne 626; —ı mütehattimü'liz'ân-ı Gîtî-sitânî 78, 361; —ı pâdişâhî 55; —ı Şehinşâh-ı Haydar-şecâ'at 41; —ı vâcibü'l-iz'ân 239; —ı vâkıf-ı şerâ'it-i cihân-bânî 202; —lar 265, 614, 613, 623
ferrâşîn 199
Ferruh 'Ali Paşa (Anapa Muhâfızı) 69
ferve; erkân semmûr — 284, 535; sûf sincâb kubûr — 304, 532; —i semmûr 44, 64, 128, 135, 260, 333, 377, 397, 455, 549; —-i semmûr-i bâ'isü's-sürûr iksâsı 134; —i semmûr iksâsı 170
feryâd; —nâme 733; —nâmeler 166; — ü figân 746
fes; sâde — 543; — iksâsı 777
fesâd 259, 279, 297, 387, 442, 621, 626, 646, 648, 666; berhem-zede-i pây-ı — 647; bîh-ı şecere-i — 644; kânûn-i — 486; mâye-i hamîr-i — 639; müttehid-i — 636; vâdî-i — 503; tehzîz-i tünd-bâd-ı — 647; — ehli 338; —ı ehl-i 'inâd 614; — kapusu 635; —ı zabitân 775
fesede 93, 501; —i dûdmân-ı Bektâşiyye 635; —i tama'a 440
fetâvâ; terâcim-i — 300; —yı şerîfe 313, 323
feth 15n, 311n, 422, 438, 454, 458, 519, 547, 549, 622; tehniye-i — 88; — u teshîr 108, 298, 373, 410, 418, 445, 516, 577, 602
Feth 'Ali Şâh (İran Şâhı, Yektâ-sûvâr-ı meydân-ı hamâset, Çâpük-'inân-ı halbe-i besâlet, Tahmuras-ceng, Keykâvus-ferheng, Rüstem-haşmet, İsfendiyâr-âheng, Cevher-i hüsâm-merdî vü dilâverî, Sipehkeş-i 'arsa-i Cem-perverî, Hâmî-yi memâlik-i Kişver-i İran, Sa der-i rezm-i tehemten-i minşân-ı âb-rûy-i hânân, Bülend-mekân, Mâlik-i Memâlik-i ran-zemîn, Hâ ı-zu'l-bilâd, 'Umde-i hâkān, Sâmî-neseb,

Zübde-i kā'ân-ı me'âlî-haseb, Fermânfermâ-yı Kişver-i 'Acem) 240
Fethi Efendi bk. Ahmed Fethi Efendi (Defterdâr-ı Şıkk-ı sâlis)
fetîle 595; —fîrûz-i âteş-gede-i zarar-me'âsir 630; —i kandîl şerâresi 550; —i tüfeng 415
fetvâ 132, 197, 255, 265, 295, 300, 575, 576; müktesî-i ferve-i — 564; ser-i mesned-i — 568; — Emîni 575; — penâhî 457; — tesvîdi 575; —yı cezâ-imzâ 62; —yı sıhhat-mazâ 120; —yı şerîfe 108, 111, 119, 121, 708; —y-ı 'ulemâ'-i ümmet 574
fevz ü zafer 519; mukaddime-i — 397
Fevzî Paşa (Sadr-ı esbak Anadolu Vâlîsi Dervîş Paşa kayını, Mîr-i mîrân, Mar'aş Vâlîsi) 290, 379
feylesof u dânâ 665
Feyzî Ağa (Tırnova Voyvodası, Silahdâr Ağası) 319
Feyzî Bey (Feyzî Bey-zâde, Haremeyn Mukāta'acısı) 102
Feyzî Efendi (Fındıklılı, Kethudâ Kâtibi Kalemi hulefâsından) 706
Feyzullâh Efendi (mevâlîden, Mehmed Râşid Efendi'nin babası) 300
Feyzullâh Efendi (Şeker, Ayasofya Vâ'izi) 382
fezâ'il-i; — cihâd 490; — itâ'at-i uli'l-emr 626
Fıklı 491; —ı şerîf 98, 383, 500; kütüb-i —iyye 310n
Fılandırya (İspanya'ya tâbi') 604
Fındık; — altunu 128; — rub'iyyesi 128
Fındıklı Hammâmı 189
firancala; — furunu 550; —cı esnâfı 393
Fırat 360
fırınlar 640
fırka-i dâlle 416
fısk ü fuçûr şevki 648
fî'ât 128n, 531
fidye 669
Fikri Efendi (Teşrîfât Kîsedârı) 406
Filibe 24, 94, 293, 302, 355, 350, 403, 412, 646, 762; — Despotu 350; — Kadısı 165, 514; — Metrepolidi 351; — Nâzırı 93, 139, 351, 628, 762
filika 82, 83, 91, 517; —i felek-nümûn takımı 536; —i hümâyûn 205, 536; —lar 515, 517, 520, 544
Filistîn 444; arz-ı — 225, 444
filolar 775
fincan; murassa' — 356
firâr 584, 622, 660; —îler 201
Fir'avnî; te'annüd-i — 770
Firdevsî-yi Tûsî 334n
Firengistân 324
Firenk; — askeri 449; —istân 324; —ler 440, 523, 761; — tüccâr gemisi 742; — tüccârı 721
firkate 85, 281, 335; —ler 622; —yn 42, 206, 208, 281, 300, 307, 336, 398, 402, 502, 539, 751, 753; —yn-i hümâyûn 206, 416, 501, 502; — sefîneleri 323
Fîrûz Ağa; — semti (Top-hâne'de) 189; — Câmi'i 189
Fîrûz Ağa Câmi'i (At-meydânı başında) 550
fitne 441, 609, 610, 645; îkāz-ı — 387, 630; izhâr-ı — 608; töhmet-i — 386, 634; yârân-i mârân-ı —cûyân 645; —engîz 637; —i fâside 533; — îkā'ı 608; —i nâgeh-zuhûr 175; —ler (fiten) 609, 639, 640
Fodula Kâtibi 102
Fondana (فوندنه , Mora'da); — Derbendi 26, 691, 695, 717; — Boğazı 752
fora gabya 74, 539, 747
Fotrana Derbendi 249
Fransa/Françe/Franca 109, 306, 57, 588, 604, 605, 715; — bandırası 307, 705; — Devleti 83, 328, 604; — Sefîri 328, 343; — Hükümdârı 380; — Kralı 83; — lisânı 342, 451; —lu 58, 381, 449, 450, 451, 551; —lu'nun büyük elçisi 343; —'nın büyük ilcisi 501
Fransız 82; — Konsolosu, 82; — ta'lîmi 777; — teknesi 705
Frederikos (II., Prusya Kıralı) 665
fuhûl; —i 'ukūl 542; — ü a'lâm 303
fukarâ 259, 331, 326, 327, 621, 697, 779; döş-i — 327; — dâd-hâhânı 327; —'-i/fukarây-ı kurâ 280, 293, 368; — perverlik 423; — takımı 704; —y-ı ra'iyyet 67
furtunalar 352, 397
fünûn 490; —i 'akliyye 490; —i 'âliye 398; —i âliye 50, 220, 499; —i Fârisiyye ta'lîmi 500; —i harbiyye 577, 578, 580; —i hikmet-i 'ilmiyye 591; —i muhârebe 570; —i riyâziyye 398, 490; —i riyâziyye ta'allümü 668
fürû-mâye 655
fütûhât 298, 299, 311n, 417, 455, 593

G

gabn-i fâhiş 624
gabyâr 349, 350
gaddârân 498
gā'ile 274, 317, 358; def'-i — 451; —ler 360, 748
Galakşidi (غلاقشدی) 28
Galata 310n, 363, 463, 491, 546, 641; — Gümrüğü 506; — Kadısı 19, 165, 188, 266, 284, 353; — Kazâsı 22, 165, 266, 372, 390, 641; — Mevleviyyeti 390, 505; — mey-kedeleri 453; — Mollası 332; — Serayı 624; — Serayı civârı 491; — Serayı'nda Oda Hâcesi 547; — Şeyhi 648
gālî; — behâ 624; — mansıb 498
Gālib Efendi (Bandırmalı-zâde, Tarîk-i Celvetiyye'den) 649
Gālib Paşa bk. Mehmed Sa'îd Gālib Paşa (Seyyid, Konya Vâlîsi, Vezîr, Bozok ve Kayseri sancakları Mutasarrıfı, Koca-ili ve Hudâvendigâr sancakları Mutasarrıfı, Bahr-ı siyâh Boğazı'nın Rumeli sevâhili Muhâfızı, Sadr-ı a'zam, Şark Ser'askerliği ile Erzurum Vâlîsi)
ganem; lahm-ı — 658, 659
ganîmet 416, 445, 518, 520; —ler 516
garâr 729
Garb 349; — Hâkimi 221; — Ocakları 350; — Ocakları sefîneleri 107
gāret 314, 455, 523, 593, 595, 596, 697
gasb 523, 622
Gassân 434; mülûk-i — 434
Gastun 148, 153, 724; — ehâlîsi 149; — Kazâsı 147; — Ovası 518
gāşiye; kabaralı — 120
gavur 169, 612, 728; — gemileri 31; —lar 26, 186, 187, 277, 298, 299, 413, 506, 518, 577, 767; — tekneleri 418
gavvâs 770
gayret; —i câhiliyye 534; —i 'ilmiyye 398; —i hakkāniyyet 391; —i İlâhiyye 158, 231, 369, 449; —i İslâmiyye 88, 171; —keşân-ı şakāvet-kârân 645
gazâ 258, 275, 298, 299, 311n, 366, 446, 457, 578, 654, 754, 780, 781; ihrâz-ı mesûbe-i — 593, 594; şerâfet-i — 488; —'-i garrâ 278, 577; —y-ı mebrûr 376
gāzî 516; —ler 701
gedik 512, 616; —ler 640, 641; —lüler 320, 508; —lüler Mehteri 293, 615; —lüler Kitâbeti 101, 214, 318; —lü şurûtu 512; —lü Za'îm Ağa 687, 762; —lü zu'amâsı 411; —siz 512
Gedik-paşa semti 778
Gelibolu 68, 70, 135, 179, 181, 183, 249, 254, 269, 320, 340, 387, 422, 452, 498, 646; — a'yânı 183; — ma'beri 532; — menfâsı 392
gelin kadın 502
gemi 350, 393, 701, 747; —ler 322, 700, 701, 706; üç anbarlı — 208
Genc-i şâygân (Husrev Pervîz'in hazînesi) gibi 390, 400
gerdâniyye (süs) eşyası) 120
gılmân-ı 'acemiyân 619
gışş 265
Gîlan (Piriştine civârında) 48, 93
Gilmino (=Guilleminot, Ceneral, İstanbul'daki Fransız Büyükelçisi) 328, 343, 380
Gino (غینو, Cerrâh) 763
gîr; merâsim-i — ü dâr 588
Girebene A'yânı 519, 641
Girid 36, 77, 107, 110, 310n, 322, 672; — Cezîresi 34, 107, 314, 339; — Cezîresi re'âyâsı 21, 311; — Eyâleti Vâlîsi 209; — Muhâfızı 323; — Ser'askeri 209, 348, 349, 516; — tamgası darbı 672; — Vâlisi 36n
Girîdî (bir sabun cinsi) 672
Gîtî-sitânî 63; huzûr-i — 47, 555; huzûr-i Şehinşâh-ı — 493
golet 281
gomana; —lar 415; — timurları 110
Gonya Sancağı 45, 170
göc borusu 650
göl 416, 516, 517, 519, 520, 711
Gördös 153, 155n, 162, 166, 167n, 168, 171, 172, 200, 495, 720, 721, 722, 724, 725, 726, 727, 730, 731, 732, 733, 742, 744, 745, 748, 749, 751, 771; — Câmi'i makberesi 166; — hânedân-i kadîminden 720; — İskelesi 730; — Kal'ası 157, 158, 720, 749; — Kasabası 151; — muhâfazası 722, 724; — Muhâfızı 729; — ordusu 742, 743; — vak'ası 275, 282
Gradya havâlîsi gavurları 164
Gregor Ghicas (=کیقوری کیقا, Eflak Voyvodası) 112
gulâm 704; —ân 735
guluvv; iş'âl-i nâ'ire-i — 609
Gumanice 54

gurabâ'-i; — sâbirîn 779; — yemîn Ağalığı 103, 216, 320; — yemîn Ağası 561; — yemîn Kitâbeti 102, 215, 405, 560; — yesâr 103; — yesâr Ağalığı 104, 216, 320; — yesâr Ağası 561; — yesâr Kâtibi 319, 563; — yesâr Kitâbeti 103, 215, 405, 560
guruş 39, 40, 66n, 80, 91, 110, 128, 235, 262, 265, 275, 278, 281, 284, 290, 291, 304, 323, 325, 326, 333, 351, 359, 361, 375, 377, 378, 379, 381, 393, 455, 497, 500, 510, 512, 516, 525, 531, 532, 533, 535, 536, 549, 550, 583, 584, 615, 616, 624, 636, 639, 641, 655, 656, 663, 664, 665, 668, 669, 684, 694, 695, 703, 704, 717, 725, 729, 731, 732, 735, 745, 750, 751, 759, 760, 761, 762, 769; —luk 523, 665
guzât 27, 38, 85, 87, 90, 277, 334n, 409, 413, 457, 586; hamle-i tâkat-güdâz-ı — 544; —ı 'aduvv-şikâr 397; —ı hamâset-semîr 410; —ı İslâm 34; —ı muvahhidîn 210; —ı selef 593; hecme-i —ı Müslimîn 409; —ı zafer-intimâ 322; —ı zafer-simât 210
gül-âb 400; — resmi 60
gülbang 585
Gül-hâne; —'de Rikâb-ı hümâyûn resm-i vâlâsı 777; — Meydânı 671
gümrük 61, 81, 242, 243, 357, 425, 426, 580, 581, 776; —den tekâ'üd esâmîsi ihsân 580; — Emâneti 319; — Emîni 61, 110, 271, 425, 426, 606; — emvâli 314; —ler 425; — mubassırı 635; — önü 81; — rusûmu 308, 466; — ta'rifesi 552
Gümüş Suyu semti 189
gürûh 631, 639; —i mekrûh 623, 625, 646; —i mekrûh-i eşkıyâ 643; —i melâhide 653; —i mültezimîn-nühhâb 635; —i şükât 421
Güzelhisâr 220, 226; —ı Aydın 219; —ı Aydın Mütesellimi 78
güzeşte; —i mâhiyye 660; — matlûbları 759; — 'ulûfe 378, 716, 732

H

habbâz 297, 640; —ân 344, 393, 639; — takımı 640
Habeş; — bilâdı 265; — Eyâleti 301
hâb-ı hargûş 636
Habîb (bir şakînin adı) 645
Hâb-nâme (Veysî'nin eseri) 761
Habsü'l-Mesîh nâm kenîse-i hasîn 441
hacamat 565
hacc 505; —ı ekber 18; —ı şerîf 242, 660; —i şerîf edâsı 60; —ı şerîf ferîzası 18, 647
hâce; mütefennin — 668; —i bendergâh-ı servet 608; —i mâhir 286; —ler 50, 51, 205, 591, 610, 668, 670; —lik 405, 500, 620; —lik ru'ûsu 195
hâcegân 101, 104, 139, 167, 179, 182, 187, 190, 214, 216, 256, 284, 287, 288, 290, 314, 411, 421, 457, 628, 736, 741; esenn-i — 259, 411; fuzalây-ı — 398; —ı Dîvân-ı hümâyûn 61, 92, 314, 531, 702, 706, 736; —ı Dîvân-ı mu'allâ-erkân 255; —ı Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkân 59, 72, 142, 684; —î 69
Hâcepaşa semti 778
Hacer; —i es'ad 263; —i esved 262
Hacı Bektâş Dergâhı 649
hadâyi'-i harbiyye 586
hademe 117, 135, 262, 327, 331, 353, 360, 535, 539, 612, 628, 636, 663; —i Bâb-ı 'âlî 135; —i Bâb-ı 'âlî ve aklâm 777; —i devlet 340, 354, 616; —i Devlet-i 'aliyye 224, 314, 556; —i Devlet-i 'aliyye-i ebed-bekâ 558; —i Devlet-i 'aliyye-i ebed-ittisâl 618; —i Devlet-i ebed-bekâ 463; —i devlet me'âşları 666; —i dîn ü devlet 500; —i Dîvân 113; —i dîvâniyye 331; —i Enderûnî 159; —i enderûn-i hümâyûn bendegânı 671; —i gayret-intisâb 618; —i hâssa 536; —i râstî-rusûm 670; —i sadâkat-nisâb 558; —i saltanat 16, 99, 117, 209, 288, 424, 610, 670; —i saltanat-ı seniyye 557; —i şer' 180, 497, 566; —-i şerî'at 368; —i şerî'at-ı garrâ 384; —i Tersane 267, 502; —i vüzerâ 716, 717
Hadîce Sultân (Sultân II. Mahmûd'un kızı) 453, 454
Hadîce Sultân (Sultân III. Selîm'in kızı) 113; — Kethudâlığı 287
Hadîcetü'l-kübrâ (Hz.) 453
Hâdî Efendi bk. Mehmed Hâdî Efendi (Beylikci/Beğlikci, Beylikci Kîsedârı, Murahhas-ı evvel, Anadolu Muhâsebecisi)
Hadîs; —i beşâret-tahdîs 193; —i Kudsî 492, 651; —i sıhhat-tahdîsi 50; —i

şerîf 285, 406, 482; —i şerîf-i hazret-i Nebevî 578
hafakān 'illeti 504
Hâfız Efendi (Tarîkat-i 'aliyye-i Nakşibendiyye meşâyihinden Beşiktaşî Yahyâ Efendi Türbedârı) 648
Hâfız Paşa bk. 'Ali Paşa (Hâfız, Kars Vâlîsi ve Muhâfızı, İran'a me'mûr, Ankara ve Kankırı sancakları Mutasarrıfı, Trabzon Eyâleti ve Canik Muhassılı, Faş Kal'ası Muhâfızı, Mar'aş Vâlîsi, Vidin Kal'ası Muhâfızı, Rakka Vâlîsi)
Hâfız Şîrâzî'nin Dîvânı 11n
haftan/kaftan; —cı 715; — ağaları 60; — Ağalığı 60; — Ağası 619; —î Yamağı 139
Hâkān 436, 460, 626; —ı bülend-eyvân 312; —ı havârık-nişân 530; —ı İskender-zafer 55; —ı Nerîmân-savle 366; —ı nusrat-makrûn 305; —ı zemân 401; Diyâr-ı —iyye 228, 489; —u'l-bahreyn 73
hâkem 475
hâk-i; — pâk-i 'atebe-i felek-mertebe-i pâdişâhâne 535; — râh-ı şehinşâh 408, 421; takdîm-i hâk-i — felek-mümâs 381; — serîr-i 'izzet-masîr 163; — serîr-i 'izzet-masîr-i şâhâne 275; — serîr-i sa'âdet-masîr-i Pâdişâhî 498; — serîr-i Şehriyâr-ı İskender-nazîr 528; takdîm-i — serîr-i Şevket 343
hâkî denilen kemân-ı nermîn 366
hakîm 55, 655; —başı 56, 412, 638; — başı Efendi 661; —başılık 57
Hâkim 19, 127, 175, 178, 221, 472; —i Dârü'l-mülk-i İstanbul 390; —i Hâsim-i Dârü'l-hilâfeti'l-'aliyye 330; — i mutlaku'l-'inân-ı deryâ 345
Hâkim Biemrillâh (Fâtımîler'den Mısır Meliki) 449
Hakk 11n, 46, 341, 346, 363, 366, 384, 401, 542, 667, 727; Cenâb-ı — 56, 77, 192, 299, 334, 337, 346, 603, 643, 730, 760, 762; nusrat-ı — 410; saht-i — 543; ber-vech-i —āniyyet 558; — celle ve 'alâ hazretleri 750; — sübhânehû ve Te'âlâ 363, 602; — Te'âlâ 270, 336, 678n, 757; — Te'âlâ hazretleri 781
Hakkı Paşa bk. İsmâ'il Hakkı Paşa (Vezîr, Sivas Vâlîsi, Van Vâlîsi, Çıldır Vâlîsi)
Hakkı Paşa (Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî) 69, 230
hâk-pây-i; — 'âlîleri 644; — emel-revây-ı şâhâne 458; — hazret-i Hâdimü'l-Haremeyn 504; — hümâyûn 576, 683, 703, 760; — hümâyûn-i mülûkâne 707; — kerâmet-ihtivâ-yı mülûkâne 361; — kîmyâ-sây-i cenâb-ı pâdişâhî 624; — mekârim-peymâ-yı şâhâne 777; — murâd-bahşâ-yı vekâlet-penâhîlerine 757; — Pâdişâh-ı zaferdestgâh 609; — saltanat 308, 491, 615, 632; — seniyye 775; — şâhâne 738, 740, 757
halâlîsi 120
Haleb 101, 119, 144, 161, 194, 211, 219, 294, 316, 444, 484, 680; — ehâlîsi 680; — Eyâleti 118, 318; — Kadısı 116; — Kazâsı 125, 178; — muhâfazası 181; —ü'ş-şehbâ 61, 118; —ü'ş-şehbâ Kadısı 266; —ü'ş-şehbâ Kazâsı 22, 219, 295, 339, 463; —ü'ş-şehbâ Mollası 178; —ü'ş-şehbâ Pâyesi 165; —ü'ş-şehbâ Vâlîsi 125, 192; — Vâlîsi 100, 181, 207, 211, 316, 501
Halebî (şu'bede-kâr, müteşeyyih, remmâl) 386
Hâlet Efendi (Tevkî'î, Nişancı) 25n, 32, 33, 56, 59, 60n, 76, 101, 102, 127n, 133n, 134, 136, 139, 140, 141, 188, 225, 348, 560, 675, 682, 683, 693, 707, 708, 712, 723, 736, 738, 740, 742, 758, 761, 717; —'nin tebe'ası 230, 739
Halîc-i; — Âsitâne-i devlet-âşiyâne 16; — Âsitâne-i sa'âdet 208; — Dârü's-saltanati's-seniyye 269
Hâlid (b. Zeyd, Hz. Ebâ Eyyûb el-Ensârî)'in civârı bk. Eyyûb
Hâlidü'bnü Velîd (Seyfullâh) 444
Halîfe 38, 430, 444, 445, 446, 447, 508, 509, 657; —-i bi'l-hakk 445; —-i Fahru'l-'âlemîn 100; —i İslâm 590; —i mukarreb-i makām-ı kâbe kavseyni ev ednâ 366; —i Rasûl 111, 446; dâmen ü âstîn-i hazret-i —i rûy-i zemîn 558; —i rûy-i zemîn 143, 327, 474; —i sâhibü'l-makāmi'l-Mahmûd 44
Halîl Ağa (Gediklüler Mehteri, Mübâşir) 293
Halîl Ağa (Hacı, Nüzül Emîni) 344
Halîl Ağa (Kapucu-başı) 633
Halîl Ağa (sâbık Mîrahûr-i evvel, Sipâhîler Ağası) 182

Halîl Bey (Benderli 'Ali Paşa'nın kardeşi, Lağımcı-başı) 561
Halîl Bey (Çeşmeli/Gelibolulu, Peyko, Kapudan-ı Kapudâne-i hümâyûn, Donanma-yı hümâyûn Başbuğu) 42, 54, 107, 301, 346, 751
Halîl Bey (Dırama hânedânlarından, Mora Ser'askeri Dıramalı Mahmûd Paşa'nın babası) 166
Halîl Bey (İzdinli, maktûl Veli Paşa dâmâdı, Kethudâ) 694, 699, 702
Halîl Bey (Sadr-ı a'zam Mehmed Selîm Paşa'nın küçük birâderi, Küçük Rûznâmeci) 340, 405, 609
Halîl Efendi (Hacı, Şeyhülislâm) 66n, 133n, 142
Halîl Efendi (Kapudan-ı deryâ'nın mühürdârı) 333
Halîl Efendi (Kara, Şeyhülislâm Mehmed Sa'îd Efendi'nin babası) 97, 98
Halîl Efendi (Sırrı Selîm Paşa'nın Kapu Çukadârı, Girid Ser'askeri Hâşim 'Osmân Paşa'nın babası) 348
Halîl Efendi (Süleymâniyye Müderrisi, Selânik Kadısı) 514
Halîl Hamdî Ağa (Kapucu-başı) 633
Halîl Hamîd Paşa (Sadr-ı a'zam) 113, 271, 391, 572
Halîl Rüşdî Efendi (Kütahyavî, Erzurum Kadısı, Mahrec, Edirne Kadısı) 286, 627
Halîl Şerîf Bey (Segbân-başı-zâde, Mektûbî hulefâsından, 'Ulûfeciyân-ı yemîn Kâtibi) 560
Halîl-i Âzer (Hz. İbrâhîm) 18
halk; ekser-i — 363; mu'âmelât-ı — 665
hall ü 'akd-i mesâlih-i devlet 258
Halvetiyye 648; — meşâyihi 389
Hamâ 444; — Mütesellimi 316
hamd; bi—ihî 638; bi—ihî sübhânehû 365, 620; bi—ihî Te'âlâ 83, 455, 553; —en li-Râzıkı'l-'ibâd 344; —en lillâhi Te'âlâ 402, 474, 517, 543, 547, 551, 701; —en lillâhi'n-Nasîr 409
Hamdi Bey (Seyyid 'Ali Paşa-zâde, müderrisîn-i resmiyyeden, Anadolu Vâlîsi Sadr-ı esbak Dervîş Paşa'nın dâmâdı) 421
Hamdi Efendi (Sadr-ı esbak Hilmi Paşa damadı, Cizye Muhâsebecisi) 319
Hamdullâh Molla/Efendi ('Arab-zâde, İstanbul pâyeli, İstanbul Kadısı, Anadolu Sadâreti pâyeli) 330, 370, 412, 546, 651
Hamîd 156, 162n, 406; — Livâsı 185, 394; — Livâsı Mütesellimi 68; — Mutasarrıfı 164, 261, 276; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 181, 394, 507, 683; — Sancağı Mutasarrıfı 54, 68, 162, 180, 329
Hâmid (Serrâc, Bosna'da fesât erbâbından) 212
Hâmid Bey (Nişancı) 552
Hâmid Efendi (Vak'a-nüvîs 'Âsım Efendi-zâde, Gurabâ'-i yemîn Kâtibi) 102
Hâmid Efendi bk. Mehmed Hâmid Efendi (Moravî-zâde, Galata Kadısı, İstanbul Kadısı, Anadolu Kadı'askerliği pâyeli)
Hamîdiyye türbesi 425
hamîs; — günü 500; — vâ'izi 535
Hâmise 22, 165, 173, 204, 372, 546; —i Süleymâniyye 266, 302, 382, 396, 498, 514, 607; —-i Süleymâniyye Müderrisi 114; — Müderrisi 114, 125
hamîs-i; — feyz-enîs-i mu'allem 655; — İslâm 409; — İslâmiyân 313
hammâl 247, 532
hamnâm 622, 625; —cılar 393; — çadırı 583; — külhanı 502
Hamza (Tuna boyunda vâki' kal'alar zehâyirini tecessüs için gönderilen kişi) 646
Hân 304, 306, 356, 357, 359, 622
hançer 729; girân-behâ —i murassa' 670; murassa' — 729; mücevher — 536
hâne 611, 612, 618, 622, 624, 629, 631, 664; —i harâb 499; —ler 492, 624, 630, 651; —i Hâssa 182; —i Seferli ağaları 143; —i Seferli Hâcesi 114
hânedân 389; —lar 306; —ı kadîm 23
Hanefî Mezhebi 492
hânendegân 641
hank 645
Hânkâh-ı Ka'riyye Müderrisi 302, 396, 498
Hanya 21, 312; — ehâlîsi 36; — Kal'ası 34; — Livâsı 391; — Muhâfızı 21, 34, 210; — Mutasarrıfı 312, 348; — Sancağı 314
harâc 577; — vaz'ı 450
harb 311, 343, 355, 416, 441, 475, 477, 539, 551, 571, 579, 621; —eciyân 634; —ende 532, 703; —endegân 716; intizâmât-ı —iyye-i kadîme

578; — u cidâl 358; pazar-ı — u kârzâr 231; — u kıtâl 413
harc; — almamak 662; —ı râh 325, 361, 525; —ı sened 228; —lar 201; —lık 703, 750, 762; — tezkireleri 695
Hareket-i; — Altmışlı 547, 639; — Dâhil rütbesi 421; — Hâric ru'ûsi 506
hareket-i arz 500, 550, 551; bk. ayrıca zelzele
Haremeyn 167; —i muhteremeyn 72, 242; —i muhteremeyn ehâlîsi 503; —i şerîfeyn 239; —i şerîfeyn gulâmı 392; —i şerîfeyn Müfettişi 219; —i şerîfeyn teftîşi 220; — Muhâsebeciliği 102, 318, 559; — Muhâsebecisi 101; — Muhâsebecisi Efendi 504; — Muhâsebesi Kalemi 504; — Mukāta'acılığı 102, 215, 319, 559; — Mukāta'acısı 650; — Mukāta'ası 405; — Müfettişi 266
Harem Serayı 133n
Hâric 204; — ru'ûsu 98, 255, 390, 424, 498, 546
harîk 282, 337, 380, 402, 454, 486, 491, 499, 502, 530, 550, 562, 620, 778; tennûre-i — 454; —i kebîr 777; — me'mûrları 774
Harîrî (Ebû Muhammed el-Kāsım b. 'Ali el-Harîrî) 14, 220
Harîr Sancağı 479
harrâka ta'bîr olunan âteş gemileri 345
hars 665; —ı teksîr etme 665
Hasan (Hayta, Anabolu sükkânından) 150
Hasan (ser-kerde başı) 549
Hasan Ağa (Arabacı-başı) 536
Hasan Ağa (Çalık-zâde, serdengeçdi ağalarına Baş Ağa) 35
Hasan Ağa (Eşkinci, Kapucu-başı) 633
Hasan Ağa (Hâssa Hasekîsi) 276
Hasan Ağa (Kapucu-başı) 633
Hasan Ağa (Kapucu-başı, Mîr-i mîrân) 633
Hasan Ağa (Kethudâ-yeri, Muhzır-ı Ocak) 207, 288
Hasan Ağa (Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 385, 387, 454
Hasan Ağa (Ocak Baş-çavuşu, Ser-turnayî) 338
Hasan Ağa (Orta Çavuş, Silahşor) 616
Hasan Ağa (Seksoncu, Zağarcı, Kul Kethudâsı, Mîr-i mîrân, Boğaz muhâfazasında vekāleten müdîr-i umûr) 288, 338, 616
Hasan Ağa (Ser-zagarî, Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 67, 127, 131, 132
Hasan Ağa (Seyyid, Eşkinci) 633
Hasan Ağa (Yeniçeri Ağası) 20
Hasan Bey (Gelibolu A'yânı, Devriyye mevâlîsinden) 183
Hasan Bey (Haftan Ağası, Hâssa Silahşoru) 619
Hasan Bey (Üsküb Nâzırı, Kapucu-başı) 615
Hasan Efendi (Kapucu-başı lakaplı, Hezargırad A'yânı) 395
Hasan Efendi (Kassâb-başı Hasan Paşa'nın Mühürdârı) 756
Hasan Efendi (Masraf Kâtibi, Haremeyn Muhâsebecisi) 102
Hasan Efendi (Mora Mukābelecisi) 146
Hasan Efendi (sâbık Piriştine Nâ'ibi) 93
Hasan Efendi (Ser-çukadâr-ı Şehriyârî, Haremeyn Muhâsebecisi) 318
Hasan Hân (Revân Serdârı'nın karındaşı) 523
Hasan Kal'ası 230
Hasan Paşa (Cezâyirli, Sadr-ı esbak, Kapudan) 69, 341
Hasan Paşa (Çeçen-oğlu, Vezîr, Mîr-i mîrân, Bâyezîd Sancağı Mutasarrıfı, Kars Vâlîsi, Trabzon Vâlîsi, Anapa Muhâfızı) 204, 346, 394, 452
Hasan Paşa (Kassâb-başı, Vezîr, Seyyid, İnebahtı Muhâfızı, Sivas Vâlîsi, Eğriboz ve Karlı-ili Mutasarrıfı, İnebahtı Livâsı, Narda Muhâfızı, Gördös Muhâfızı, Ser'asker Vekîli) 48n, 64, 68, 115, 151, 156n, 157, 168, 206, 282, 377, 378, 686, 714, 716, 722, 724, 729, 730, 732, 742, 745, 746, 747, 748, 749, 754, 758, 759, 771; —'nın Dîvân Efendisi 732; —'nın Dîvân Kâtibi 748; —'nın tevâbi'âtı 730
Hasan Paşa (Kelâmî, Vezîr, 'Alâ'iyye Mutasarrıfı, İzmir Mutasarrıfı ve Muhâfızı, Hamîd Sancağı Mutasarrıfı) 74, 75, 77, 86, 394
Hasan Paşa (sâbık Medîne-i münevvere Muhâfızı, Mısır asâkiri Başbuğu, Mîr-i mîrân) 210, 312, 339, 344
Hasan-paşa Hânı 645
Hasan Rızâ Paşa (Dârendeli, Seyyid, Vezîr, Karahisâr-ı sâhib Sancağı Mutasarrıfı, Bahr-ı sefîd Boğazı Muhâfızı, Akdeniz Muhâfızı, Biga Sancağı, Anadolu Vâlîsi, Haleb ve Rakka Vâl-

îsi, Karaman Vâlîsi) 37, 53, 68, 181, 211, 320
Hasan Tahsîn Efendi (Defter Emîni) 318
Hasbeyâ Mukāta'ası (mürettebât-ı Hicâziyye'den) 100
hasebü neseb 591
hasede 337; —i fesede 370; —i li'âm 371
hasekî 130, 249, 250, 340 620, 633, 736, 739, 741, 742; — Ağa 86, 217, 283, 417; — Ağalık 86; —ler 763; —lik 419; —yân 620, 633; —yân takımı 536
hasenât 536; —ı beşeriyye 435; —ı Devlet-i 'aliyye 315
Haseneyn-i ahseneyn (Hz. Hasan ve Hz. Hüseyn) 199
Hasîb Efendi bk. Mehmed Hasîb Efendi (hâcegândan, Darb-hâne-i 'âmire ketebesinden, Câmi'-i hümâyûn-i Nusrat binâsı maslahatında müstahdem, Başkâtib, Top Arabacılar Kâtibi)
hâsirîn 409
Haskel Yehûdî (Bağdâdlı) 139, 225
hâssa; — hasekîleri 137, 742; — hasekîsi 276, 340, 752; —i hümâyûn 340; — silahşorluğu 21, 626, 627; — silahşorlukları 616, 619
hâss-alûr takımı 536
Hassân (meşhûr Arap şâ'irlerinden) 434
Hâsslar Mukāta'acılığı 103, 215, 319, 406, 560
haste 167n, 566, 668n
haşerât 443, 609, 612, 634; —ı zâ'ide 640
Hâşim (Tatarın adı) 148
Hâşim Ağa (Ser-bevvâbîn, İrân Sefîri mihmândârı, 'Ulûfeciyân-ı yemîn Ağası) 304, 320, 325
Hâşim Efendi (Ressâm-ı Celî) 536
Hâşim 'Osmân Paşa (Mîr-i mîrân, Resmo Muhâfızı, Girid Ser'askeri) 34, 312, 314, 348
Haşmet Efendi (Serdârlar Kâtibi, Hâce) 620
hatab 393, 659, 661; — Emîni 'ünvânı 619; —ın çekisi 663; — maslahatı 619; — yığını 624
hâtem 575, 576, 667; pırlanta elmas — 670; —i vekâlet-i kübrâ 191, 340
Hâtem (Arap kabîleleri arasında cömertliği ile meşhûr kişi) 161
hatîb 535; —ler 781
Hâtif Efendi (Şâ'ir, Baş-musâhib) 502
Hatora diyârının hersekliği 604
hatt 355, 390, 521, 568, 656, 660, 711; hurda — 566; —ı dest 568; —ı merâhim-nukat-ı şâhâne 276; —ı ta'lîk 566; — ta'lîmi 521, 522, 669
hattât 387, 423; —ı sâhib-i iştihâr 521; —ı ta'lîk 296
hatt-ı hümâyûn 72, 75, 129, 173, 191, 282, 332, 333, 340, 346, 457, 573, 575, 576, 625, 638, 683, 711, 739, 757, 760, 763, 776, 779, 781; —i celâdet-rîz 711; —i 'adâlet-makrûn 212; —i 'adâlet-nümûn-i şâhâne 213; —i 'inâyet-makrûn 459; —i 'inâyet-makrûn-i mülûkâne 384; —i celâdet-makrûn-i şâhâne 72; —i ısâbet-makrûn 654; —i İskender-i devrân 385; —i kerâmet-nümûn-i şâhâne 187; —i mehâbet-makrûn 27, 191; —i mehâbet-makrûn-ı şâhâne 269, 684; —i mekârim-nümûn 57, 283; —i râstîbast 270; —i şâhâne 96, 162, 683, 757; —i şevket-makrûn 37, 66, 201, 421; —i şevket-makrûn-i mülûkâne 507; —i tahsîn-nümûn 336; —i zilliyyet-makrûnumuz 245
hatt-ı şerîf 334; —i şevket-redîf-i Husrevâne 684; —i şevket-redîf-i Sâhib-kırânî 132
hatun 502, 503; —lar 502, 503
havâlî 601, 611, 641, 642; —i serhadd-i İslâmiyye 599; —ler 600; —yi hudûd ehâlîsi 355
havâric; istîlây-ı — 567
havârik-i 'âdât-ı ehl-i dilân 651
Havâriyyûn; Hikâyât-ı — 323; — cenâblarının vesâyâları 643
havâss 464; — u 'avâm 286, 780; —ı erkân 574, 630; —ı erkân-ı saltanat 613; —ı ricâl 614; —ı 'ulemâ 613
Havâss-ı Refî'a; — Kadısı 19, 173, 200, 302, 546; — Kazâsı 22, 65, 125, 257, 339
havâyic-i; — cündiyye 280; — zarûriyye 582, 664
hâven 43, 335, 402, 413, 508, 510, 515; gülle-i hevân 333; — Bölüğünün Mustahfız Cemâ'ati 509; — endahtı 510; —ler 415
havene 323, 369, 415, 608, 635, 680, 688, 695, 699, 700, 701, 721, 743, 766; —i Devlet-i ebed-bekā 195; —i eşkıyâ 343, 688, 696, 699, 703, 723, 728

havz 61, 267, 342, 532, 533; —ı evvel 341, 342; —ı kebîr 267, 284, 532; —ı kebîr-i sânî 532; —ı kebîrin Binâ Emîni 284, 355
Havzlar mahalli 718, 719
Haydar (Mürsel-oğlu, Reyhanlu 'Aşîreti Beyi) 100
Haydar Baba (revâfız-ı A'câmdan) 130, 707
Haydar Bey (Evkâf Müfettişi) 262
Haydar Beyefendi (Ruscuklu Hasan Paşa-zâde, Seyyid, Selânik Kadısı) 412
Hayderanlı 231, 243; — 'Aşîreti 229
haydûd 769; — eşkıyâsı 146; — kayıkları 769; —lar 769
Hayım (Yahûdî, Filistin'de) 225
hayme 582, 616; —i Sadr-ı a'zam 615, 631; —ler 612; —nişîn 612, 716, 777
hayr; — du'âlar 643, 644; —ât-ı câriye 359; —hâh-ı Devlet-i 'aliyye 274; —hâh-ı saltanat-ı seniyye 423; —hâhân-ı devlet 134; —hâhân-ı saltanat 571, 611; mesâlih-i —iyye 618
Hayreddîn Ağa (Erzurum'da Yeniçeri Ağası) 633
Hayrî (Halebli, Kağıd Haffâfı, şerîr) 387
Hayrî Efendi (Abdülhamîd Hân 'asrının fusahây-ı ricâlinden) 98
Hayrullâh Efendi/Çelebi (Hacı, es-Seyyid, Ser-çavuşân, Surre-i hümâyûn Emîni, Büyük Rûznâmeci, Şehr Emîni) 60, 73, 133n, 140, 214, 256
hayvân 625, 640; —ât 183, 327, 409, 510
hażâkat; izhâr-ı — 487
hażar 660, 661
Hâzin 139, 140, 313, 401, 628; —i Sadâret-penâhî 366
hazîne 274, 276, 294, 386, 403, 417, 476, 604, 605, 664, 665, 666, 702, 703, 712, 730; bâ'is-i tevfîr-i — 589; — cem'i 596; —dâr 53, 139, 142, 210, 348, 395, 505, 615, 687, 694, 702, 708, 714, 715, 719, 722, 724n, 729, 730, 731, 746, 750, 754, 762; —dâr ağa 769; —dâr-ı hazret-i Dâver-i devrân 425; —dâr-ı hazret-i Şehriyârî 254; —dâr-ı Sadr-ı a'zamî 170; —dâr-ı Sadr-ı sâbık 355; —dâr-ı Vekâlet-penâhî 121; —dârlık 391, 742; — gemisi 418; — huddâmı 391; —i 'âmire 255; —i hümâyûn 121, 127, 209, 399, 495; —i hümâyûn hâcesi 546; —i Devlet-i 'aliyye 664, 709; —i kitâb 606; —i mekârim-i defîne-i şâhâne 91; —i mîriyye 682, 717, 772; — Kethudâsı 609; — Kethudâsı Ağa 121; — Kitâbeti 348, 411, 531; —ler (hazâ'in) 495, 592, 664, 669, 709, 758; —ler harcı 433; —mânde 583, 660; — Vekîli Hâcesi 200
hazzâk-ı a'sâr 586
hediyye 478, 493, 503; —i behiyye 526; —ler (hedâyâ) 356, 358, 498, 528, 504
heğbe; terki —si 729
hekîm 293
helâ 609, 611
helâl 648
helvacı dükkânı (At-meydânı başında Fîrûz-ağa Câmi'i ittisâlinde) 550
Helveçiya 306
Hemedânî (Ebu'l-fazl Ahmed b. el-Hüseyn, Münşi)'nin bedî'i 220
hendek 418, 515; —ler 601; — meterisleri 84, 85, 703
Hendese; —hâne mu'allimi 76, 355; —hâne-i hümâyûn hâcesi 331; — ta'allümü 668
hersekler 604
Hersek Sancağı 162; — Mutasarrıfı 61
hevâ; tebdîl-i — 566; — ve heves 666
Hezargırad A'yânı 395, 562
hezîmet 592, 603; —i eşkıyâ 638, 639
hıdemât-ı; — Bâb-ı 'âlî 318, 404; — celîle-i devlet 283; — sâdıkâne 685
Hıfzı Bey bk. 'Ali Hıfzı Bey (Ser-bevvâbîn, Üsküb Nâzırı)
hılâfet; ser-ınesned-i — 444; —i 'ulyâ 239; —penâhî 99, 333, 685; —ü'l-kübrâ 245
Hıms 444
hınta 28, 344, 640; — bedelleri 27; — esmânı 27
Hırisantos Râhib (Siroz Metrepolidi) 337
Hıristiyan 643, 766, 768, 769, 770; — cemâ'ati 643; — gürûhu 767; — kocabaşıları 765; — ru'esâsı 765; — tâ'ifesi 643; — takımı 765
Hırka-ı şerîfe 99, 209, 315, 403; —i hazret-i Fahr-i kâ'inât 209; —i hazret-i Sultân-ı serîr-i risâlet 315; — ziyâreti 542
hırsızlık 666
Hırsova; — Kal'ası muhâfazası 321, 346; — Kal'ası Muhâfızı 406; — Muhâfızı 216

Hırvatlığ 601
hutân sûr-i hümâyûnu 738
hutbe vü taleb 503
Hıtta-i 'Irak bk. 'Irak diyârı
Hıtta-i Rumeli bk. Rumeli diyârı
Hıtta-i Şâm bk. Şâm diyârı
huyûn; darb-ı —ı ârâm 600
huyânet 486, 553, 594, 628, 635
Hızâne-i 'âmire-i şâhâne 325
Hızır; rehberî-i — 80, 323; rûz-i — 658; — gibi 688, 719, 749
Hızır Baba Türbesi 79
Hibetullâh Sultân; — Kethudâlığı 273; — Kethudâsı 559
Hicâz 140, 647; —ı gufrân-tırâz 204; —ı mağfiret-tirâz 73; — iklîmi 574; mürettebât-ı —iyye 100; — semti 274, 502
hicret-i Nebeviyye 444
hicrî 450; sâl-i —yye 449
Hidâyet Ağa (Duhân Gümrüğü Emîni, Mühtedî) hânesi 502
hidemât 498, 646, 668; —ı gazâ vü cihâd 583; —ı hâcegânî 69; —ı kapudânî 740; —ı pâdişâhî 511; —ı saltanat-ı seniyye 484, 557; —ı seniyye 375, 757; —ı siyâsiyye 634; —ı şer'iyye 491
Hidîv 429; mizâc-ı mekârim-imtizâc-ı —âne 210; pâ-bûsî-yi —âne 191, 217; —i Cem-hadem 266; —i Cemnişân 366; —i cihân-ârâ 207; —i cihân-güşâ 116; —i Felâtûn-şu'ûr 617; —i huceste-sülûk 254; —i hurda-dân-ı dekâyık-ı şevket 429; —i hurde-dân 211, 328; —i kadr-dân 226
hidmet 342; —i celîle-i fetvâ 526; —i kitâbet 512, 748; —-i Kitâbet-i Vekâyi' 370; —i muhâfaza 329; —i mübâşiriyye 689; —i pâdişâhî 17; —i riyâset 555; —i sefâret 325; —i seniyye 206; —i şerî'at 199; —i veliyy-i ni'met 433; —kâr 531; —kârân-ı ihtisâs-perverleri 283
hikmet; —i bâliga-i Samedânî 238; —i bâliga-i Samedâniyye 118, 279; —illâhi Te'âlâ 189, 374, 449, 540, 663, 719, 746, 756; —i Sübhâniyye 312, 396
hile' 300, 321, 336, 353, 502; kerrâke —ı 529; —ı fâhire 61, 88; —i Husrevâne 498; —-ı mu'tâde iksâsı 128, 367, 420, 539; —ı mu'tâde-i fâhire 493; —ı nefîse 455; —ı postîn 381; —ı semmûr ilbâsı 633; —ı şâhî 532; — u şallar 769
hil'at 267, 331, 348, 388, 469, 536; — cemîlesi 399; —i behiyye-i beyzâ 526; —i semmûr 265; —ler 496, 536
hîle 597, 602; —kârân 272; —kârlık 603
Hilmi İbrâhîm Paşa (Yeniçeri Ağası, Adana Vâlîsi, Vezîr) 100, 192, 203
Hilmi İbrâhîm Paşa bk. İbrâhîm Hilmi Paşa (Sadr-ı a'zam, İstanköy Cezîresi Muhâfızı)
Himmet Ağa (Bilecikli Kalyoncu kâ'ini, Kethudâ, Dergâh-ı 'âlî kapucu-başılarından) 694, 699
Himmet Ağa (Sadr-ı esbak Seyyid 'Ali Paşa Hazînedârı, Kapucu-başı) 615
Hind; — hükemâsı 285; —ikârî şal 117; — şalı 117
Hindiyye Nehri 359
hirâset 660
hiref 490, 668; —ehli 363, 666
hitâbet 481
hiyel 280, 635; —i a'dâ 519; —i harbiyye 570; —i hurûb 599, 602
horasânî 59
Horhor civârı 380
Hristo (haveneden) 147
hubûbât; — anbarları 282; âsiyâb-ı — idâresi 280
hubz 344
huccâc 73, 468, 485, 491; —ı kirâm 485; mürettebât-ı —iyye 485
Hudâ 12, 18, 61, 213, 265, 372, 387, 454, 488, 614; şükr-i — 199; —dâd 167, 521, 570; — ne-gerde 83, 477, 510, 699, 713; —yı bî-çûn 73
Hudâvend; —i 'azîmü'ş-şân 328; —i emsâl-i bedr-tâbân 538; —i hallâk 238; —i hatâ-pûş 371; —i Mülhimü's-savâb 464; —i nasîr 28, 78, 90; —i Pâdişâhân-ı 'âlem 432; —i zemîn ü zemân 10
Hudâvendigâr 37; — Eyâleti 764; — Livâsı 270; — Mutasarrıfı 551; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 42, 253, 260, 268, 317, 507, 615; — Sancağı Mutasarrıfı 269, 740; — Sancağı'nın semerâtı 340; — Vâlîsi 683n
Hudâvendigâr 113, 114, 571, 629; âyine-i mizâc-ı ilhâm-imtizâc-ı — 339; beyân-ı eltâf-ı — 431; —ı 'ulûm u me'ârif-âşinâ 13; —ı dîndâr 572; —ı esbak 98, 113, 392, 521; —ı mem-

dûhü'l-fi'âl 654; —ı mes'ûdü'l-fi'âl 283
huddâm 354; —ı 'aliyye 408; —ı şevket-seray 423
hudûd 25n, 283, 306, 359, 555, 556, 557; ibkây-ı — 468; —i Devlet-i 'aliyye 232; —i Hâkâniyye 228, 355, 359, 697; —i İran 232; —i İraniyye 477; —i kadîme 283; —i kadîme-i Devlet-i seniyye-i 'Osmâniyye 355
huffâz 291
huff-i siyâh 619
hûk; savt-ı —âne 612
hukûk; —ı mazlûmîn 591; —ı şer'iyye 664; — usûlü 310
hulefâ 499, 509, 510, 513; hisse-i — 583; kudemây-ı — 290, 559; —lar 510; —lık 510
Hulefâ-i Râşidîn 233
Hulûsî Efendi (Sâmânî-zâde, Şeyhülislâm) 204
hulviyyât 131n
humbara 81, 83, 508; — endâhti 515; — hâvenleri 508; —cı 78, 185; — cı asâkiri 610; —cı askeri 614; —cı-başı 186, 190; —cı-başılık 104, 320; —cı-başılık câhı 502; —cı bölükleri 508, 509; —cı dûdmânı 506; —cı kalbakı 619; —cı Kitâbeti 290, 560; —cı leşkeri 610, 612; —cı ma'a Lağımcı Kitâbeti 102; —cı neferâtı 634; —cı Nezâreti 102, 167, 215, 319, 330, 405, 423; —cı Ocağı 507, 508, 512, 513; —cı sûvârîsine kışlalar 628; —cı zâbitânı 638; —cılar 38, 534; —cılık 508; —cıyân nizâmı 573
Humbara-hâne; —i 'âmire 507, 508, 512, 514; —i 'âmire Nâzırı 511; —i 'âmire Ocağı 508; — Kitâbeti 215; — Nâzırı 330
hummâ-yı muhrika 166, 167, 736
Hurşîd Ahmed/- Paşa (Sadr-ı a'zam-ı esbak, Derbendât Nâzırı, Yanya cânibi Ser'askeri, Rumeli Vâlîsi, Yanya Livâsı, Mora Vâlîsi) 17, 24, 28n, 46, 53, 54, 59, 62, 63, 108, 144, 145, 151, 156, 157n, 159, 160, 162, 163, 164, 180, 227, 258, 294, 679, 680, 682, 686, 687, 688, 690, 692, 693, 698, 699, 703, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 721, 722, 724, 725, 727, 730, 732, 735, 736, 740, 741, 742, 743, 771
Hurşîd Bey (ser-kerdegân-ı asâkirden Anavarin Kal'ası teshîrine me'mûr) 413
Hurşîd Bey (Vılçıtrın Emîni) 46
Hurşîd Efendi (müteveffâ Mahmûd Paşa'nın Dîvân Kâtibi) 748, 755, 756
Husrev Mehmed/- Paşa (Vezîr, Erzurum Vâlîsi, Trabzon Eyâleti ve Gonya Sancağı, Canik Muhassıllı, Yaş Kal'ası Muhâfızı, Karahisâr-ı sâhib Sancağı, Kapudan-ı deryâ, Boğaz-içi'-nin Anadolu yakası Muhâfızı, Asâkir-i Mansûre Ser'askeri) 45, 160, 170, 171, 208, 249, 260, 268, 298, 305, 323, 332, 345, 417, 494, 523, 563, 687, 740, 752, 753, 759, 775, 776, 777, 778
husûf-i küllî 115
hutabâ 199, 779
hutbe 448; —i belîga 311n, 447
hutût-i hümâyûn; —i 'inâyet-makrûn 549; —i şehinşâhâne 248
huvvân 373; —ı dîn 369
huyûl 457; —i guzât-ı Müslimîn 458
hüccâc 49, 204, 241, 242, 244, 263, 264, 316; —ı kirâm 262; —ı zevi'l-ibtihâc 203
hüccet (Es'ad Efendi'nin yazdığı) 575, 576; sebt-i vesîka vü — 575; zeyl-i — 575; —i şer'iyye 576
hücre-nişîn-i inzivâ 500
hücûm 515, 516, 517, 544, 545, 547, 621; — u gulûsu 479
Hüdâyî Şeyhi 649, 652
hüddâm 120, 315; —ı 'âlî-makâm 245; —ı şerî'at-ı garrâ 370
hüdhüd 541; —i tîz-nazar 542; —i zeyrek-mizâc 541
hükemâ 297; —'-i Hind 285
hükkâm 16, 128, 174, 179, 201, 228, 242, 309, 649; —a itâ'at 599; —ı şer'-i şerîf 383
hükm; —i Hakk 403; —i kader 476, 541; —i kazâ 542; —i ra'iyyet 642; —i Sipehsâlârî 461; —i siyâset 623; —i şer'î 285; — ü kazâ 636
hükûmdâr 380, 643
hükûmet 360, 456, 569, 604, 665, 692; cenâh-ı — 268; dağdağa-i — 566; icrây-ı — 567; mihakk-i mevâlî olan — 564; —gâh-ı Velî'ahd-ı İran 467; —i şer'iyye 412, 626; —i umûr-i dâhiliyye 474

Hümâyûn 40, 97, 266, 305, 365, 408, 423, 431, 488, 489, 562, 577, 615, 624, 685, 780, 781; çeşme-sâr-ı hâtır-ı — 320; huzûr-i — 610; iyâb u zihâb-ı — 671; istihsân-ı — 426; makdem-i — 434; manzûr-i — 265; matlûb-i — 191; mugâyir-i rızây-ı — 257; mütâla'a-i — 185; nezd-i — 55, 275, 307; pesendîde-i — 60, 777; rızây-ı — 193; sâye-i — 638; teşrîf-i — 488, 492; vâsıl-ı sem'-i — 140, 678, 762; yâverî-i mihmîz-i — 434; yed-i te'yîd-i — 500; —eser 12; —i hilâfetmakrûn 245

Hümâyûn-nâme (Kelile ve Dimne'nin Türkçesi) 541

hürr; — asl 383, 516; —iyyet 382, 383, 572

hürrâs 666

hüsâm-i der-niyâm 241

Hüseyn (Cerrâh, fitne erbâbından) 647

Hüseyn (Niğbolu ve o havâlîde olan kılâ'-ı Hâkâniyye yoklaması behânesiyle gönderilan fitne erbâbından) 646

Hüseyn (Selânikli, Hacı) 750, 751, 755, 761

Hüseyn Ağa (Abaza) 414, 415

Hüseyn Ağa (Balyabadra A'yânı) 146

Hüseyn Ağa (Câme-şûyî, Hâssa Silahşoru) 619

Hüseyn Ağa (Çırpanlı, Ser-kerde) 745, 749

Hüseyn Ağa (Devâtdâr-ı sâbık, Hâssa Silahşoru) 619

Hüseyn Ağa (el-Hâc, Erzurum'da) 633

Hüseyn Ağa (Hâne-i Seferli ağalarından, Berber-başı) 143, 491

Hüseyn Ağa (Hazînedâr Reşîd Beyefendi"nin kavas-başısı) 715

Hüseyn Ağa (Kul kethudâsı, Gurebâ'-i yemîn Ağası) 561

Hüseyn Ağa (Meşâyih-i Halvetiyye'den Traboliçeli Şeyh Pîr 'Ali Efendi'nin oğlu) 389

Hüseyn Ağa (Ocak Kethudâsı, Arabacıbaşı) 194

Hüseyn Ağa (Ruscuklu, Zağarcı-başı, Kul Kethudâsı, Kapucu-başı) 176, 177, 196

Hüseyn Ağa (Seyyid, Kapucu-başı) 633

Hüseyn Ağa (silahşorândan) 443

Hüseyn Ağa (Zağarcı-başı, Kapucu-başı) 616

Hüseyn Ağa/Paşa (es-Seyyid, Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası, Vezîr, Bahr-ı sefîd Boğazı'nın Rumeli sevâhili Muhâfızı, Koca-ili ve Hudâvendigâr sancakları Mutasarrıfı, İstanbul ve Kılâ'-ı tis'a Muhâfızı, Asâkir-i Mu'alleme-i Mansûre-i Muhammediyye Ser'askeri) 20, 61, 188, 194, 196, 226, 271, 297, 452, 457, 551, 573, 609, 610, 612, 613, 614, 615, 619, 630, 646, 667, 776, 778; —'nın konağı (Mi'mâr Câmi'i civârında) 551; —'nın yalısı 636

Hüseyn Ağa/Paşa (Kapucu-başı, Mîr-i mîrân, Trablus Vâlîsi, Cerde Başbuğu) 194, 267

Hüseyn Bey (Patrona-i hümâyûn Kapudanı) 281, 301, 346

Hüseyn Bey (Kapudan-ı sâbık Kara Mehmed Paşa'nın Kapu Kethudâsı) 171

Hüseyn Bey (Koniceli, Haremeyn Mukāta'acısı) 405

Hüseyn Bey (Mısır Vâlîsi tarafından me'mûr) 322

Hüseyn Bey (Sâlih Paşa-zâde, Baş-muhâsebeci) 214

Hüseyn Bey (Ser-çeşme, asâkir-i Mısriyye'den, Başbuğ, Mîr-alây) 515, 516, 517, 520

Hüseyn Bey (ser-kerdegân-ı asâkirden, Anavarin Kal'ası teshîrine gönderilenlerden) 413, 415

Hüseyn Bey (Tunus Beylerbeyisi, Mîr-i mîrân, Tunus Beylerbeyisi Mahmûd Paşa'nın oğlu) 331

Hüseyn Bey (Yanya Vâlîsi Vezîr 'Ömer Paşa'nın'nın oğlu, Mîr-i mîrân) 65

Hüseyn Efendi (Behisnili Hicâbî-zâde, es-Seyyid, Bağdad Kadısı, Erzurum Kadısı, Mahrec, Üsküdar pâyeli, Erzurum Kadısı) 66

Hüseyn Efendi (Beyşehrî, Mehmed Tâhir Efendi'nin babası) 330

Hüseyn Efendi (es-Seyyid, Konevî, Seferli Hâcesi, İbtidâ'-i Altmışlı, Hareket-i Altmışlı) 547

Hüseyn Efendi (Palabıyık Hasan Paşa İmâmı, sâbık Beyt-i Mukaddes Kadısı, Şâm Kadısı) 463

Hüseyn Efendi (Traboliceli müteveffâ Müftî Efendi birâderi) 755, 756

Hüseyn Hasîb Bey (Sâlih Paşa-zâde, Seyyid, Defter Emînî, Vüzerâ Kapu Kethudâsı) 382

Hüseyn Hıfzı Efendi (Menteşavî, Süleymâniyye Müderrisi, Havâss-ı Refî'a Kadısı) 339

Hüseyn Hüsni Bey/Beyefendi (Seyyid, Rûznâmçe-i evvel, Defter Emîni, Darb-hâne Nâzırı, Tersane Emîni) 101, 124, 330, 350, 397, 484, 761
Hüseyn Hüsni Efendi (Seyyid, Müneccim-i sânî, Hareket-i Hâric Ru'ûsu, Re'îsü'l-Müneccimîn) 506
Hüseyniyye Nehri 359
Hüseyn Kapudan (Keleş) 346
Hüseyn Kuli Hân 356, 466, 471, 472, 474
Hüseyn Paşa (Bor Müftisi-zâde, Kayseriyye ve Bozok Sancağı Mutasarrıfı, Vezîr) 99
Hüseyn Paşa (Çeçen-zâde, Vezîr, Kars ve Bâyezîd Mutasarrıfı ve Muhâfızı, Trabzon Vâlîsi ve Faş Kal'ası Muhâfızı) 283, 306
Hüseyn Paşa (İvranyalı, Mîr-i mîrân, Ohri ve İlbasan sancakları Mutasarrıfı) 206, 277
Hüseyn Paşa (Kavanos-zâde, Vezîr, Adana Vâlîsi ve Niş Muhâfızı, Teke ve Hamîd sancakları Mutasarrıfı, Adana Eyâleti ve 'Üzeyr ve Beylân sancakları Mutasarrıfı, Niğbolu Muhâfızı, Yanya Ser'askeri) 320, 394, 406, 452, 709, 764
Hüseyn Paşa (Kuvvet, Diyârbekir ve Rakka Vâlîsi) 259, 320, 406, 419
Hüseyn Paşa (Küçük, Kapudan-ı deryâ) 159, 540
Hüseyn Paşa (Tepedelenli 'Ali Paşa'nın oğlu müteveffâ Muhtâr Paşa-zâde) 388
Hüseyn Paşa (Vezîr, Karlofça Sulhu sırasındaki) 589
Hüseyn Paşa (Vezîr, Kayseriyye Mutasarrıfı) 34
Hüseyn Remzi Efendi (Beylikci, Arabacıyân Kâtibi) 174
Hüsni Bey/Beyefendi (Çavuş-başı, Rumeli ordusunda defterdâr) 494, 496, 515, 549, 564
Hüsni Bey/Beyefendi bk. Hüseyn Hüsnî Bey/Beyefendi (Seyyid, Rûznâmçe-i evvel, Defter Emîni, Darb-hâne Nâzırı, Tersane Emîni)
Hüsni Beyefendi (Konya'da i'dâm edilen) 739

I

'Irak diyârı 259, 472
ırgad; — dayıları 297; — makûlesi 247
'ırz; — ehli 176; — u nâmûs 475
Istabl-ı; — 'âmire 97, 121, 311, 407; — 'âmire serefi 624; — 'âmire-i şâhâne 328; — hümâyûn 457
Isteryo (Tırhala kapudanlarından) 549
'ısyân 32, 48n, 108, 117, 192, 193, 196, 258, 298, 311, 332, 337, 385, 414, 418, 443, 552, 553, 554, 577, 642, 643, 678, 688, 704, 708, 709, 710, 730, 764, 765, 774; izhâr-ı bagy ü — 621; — ehli 415; —ı havene 679; —lar 313
Işkapolos Adası (Küçük Çamlıca Adası'nın batısında) 385
Işkatos Cezîresi 302; — re'âyâsı 385
'ıtlâk 503

İ

i'âne 276, 279, 372, 477, 544, 595, 604, 610, 693, 724n; —i cihâdiyye 664n; —i nakdiye 702; —i nakdiye istid'âsı 702; — vü himmet 693,709
'ibâdet; iş'âr-ı şe'âyir-i — 450; —i Hâlıku'l-enâm 535; şâh-râh-ı —i Hallâk'a 398; —i Hallâk-ı 'ibâd 296
'ibâdullâh 272, 382, 383, 393, 499, 672, 719
İbiş (Seksoncu-başı, Kapucu-başı) 616
İbiş (Serdâr, Piriştine'deki fesât ehlinden) 647
İbiş (Yenişehirli, Anabolu sükkânından) 150
İbn Kemâl 221
İbn Seyyidü'n-nâs (İmâm Hümâm, sikât-ı ehl-i Siyer'den) 669
İbn Sînâ 330
İbrâhîm ('Acem-oğlu, Bosna'da fesât erbâbından) 212
İbrâhîm (Hacı, Bosna'da fesât erbâbından) 212
İbrâhîm (Pîrî-oğlu 'Aşîreti'nden, eşkıyâ) 621
İbrâhîm (Serhoş, şakâvet erbâbından) 609
İbrâhîm (Şer-oğlu, Bosna'da fesât erbâbından) 212
İbrâhîm 'Afîf Efendi (Sadr-ı a'zam Kethudâsı) 342
İbrâhîm Ağa (Arnabud-zâde, Kalavrita Voyvodası) 148
İbrâhîm Ağa (Ayutaban, Kapucu-başı) 634
İbrâhîm Ağa (Girid Ser'askeri) 516
İbrâhîm Ağa (Gürcü, Mîrahûr-i sânî) 211, 212, 216

İbrâhîm Ağa (Hasekî Ağa, Bostancıbaşı, Kapucu-başı) 417, 536, 620
İbrâhîm Ağa (Kapucular Kethudâsı) 64, 103
İbrâhîm Ağa (Karakulak, Haseki Ağa) 86, 620
İbrâhîm Ağa (Muhzır, Ser-turnayî, Serseksonî) 288, 338
İbrâhîm Ağa (Segbân-başı, Kapucu-başı) 616
İbrâhîm Ağa (Ser-bostaniyân, Sipâhîler Ağası) 86, 388
İbrâhîm Ağa (Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî, Haftân Ağası) 60
İbrâhîm Ağa (Silahdâr-ı Sadr-ı 'âlî, Kapucu-başı) 616
İbrâhîm Ağa ('Ulûfeciyân-ı yesâr Ağası) 320
İbrâhîm Ağa/Paşa (el-Hâc, Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'âlî, Mîr-i mîrân) 97
İbrâhîm Bey (Durak Paşa-zâde, silahşorân-ı hâssadan, Müneccim-i sânî) 506
İbrâhîm Bey (Pehlevân) 366
İbrâhîm Bey (Tekeli, Karaman'da 'ısyân eden) 258
İbrâhîm Edhem Efendi (Ebe-zâde, Seyyid, Kâtib Efendi hulefâsından, Başmukāta'acı, Kalem-i Kâtib Baş-halîfesi, Kethudâ Kâtibi) 103, 404
İbrâhîm Edhem Efendi (Re'îsülküttâb Râsih Efendi-zâde, Süleymâniyye Müderrisi, Yenişehir-i Fenar Kadısı) 58
İbrâhîm Edhem Efendi (Yazıcı-zâde, Üsküdar Kadısı, Edirne Kadısı) 462, 625, 626
İbrâhîm Efendi (Eğinli, Kitâb-hâne Hâcesi) 547
İbrâhîm Efendi (Fındık-zâde hafîdi, İmâmî, es-Seyyid, Kuds-i şerîf Kadısı, Edirne Kadısı, Medîne Kadısı) 266, 462
İbrâhîm Efendi (Hacı, Haremeyn Mukāta'acısı, Sâlyâne Mukāta'acısı Mehmed Efendi'nin kardeşi) 215, 560
İbrâhîm Efendi (Kassâb-zâde, fuzalây-ı hâcegândan) 398
İbrâhîm Efendi (Kâtib Efendi hulefâsından, Tuğra-keş, Gurabâ'-i yesâr Kâtibi) 103
İbrâhîm Efendi (Paşmakcı-zâde, eş-Seyyid, Hâmise-i Süleymâniyye Hânkâh-ı Ka'riyye Müderrisi, Kuds-i şerîf Kadısı) 498
İbrâhîm Efendi (sâbık Darb-hâne Kîsedârı, Mâliyye Tezkirecisi) 215
İbrâhîm Efendi (Serrâc-zâde, Dîvân Kâtibi Tepedelenli Süleymân Efendi'nin babası) 303
İbrâhîm Efendi (Seyyid, Şeyhülislâm-ı esbak) 45, 367, 424
İbrâhîm Efendi (Şeyhülislâm-ı esbak el-Hâc Halîl Efendi'nin Mektûbcusu) 142
İbrâhîm Fehîm Efendi ('Abdullâh Efendi-zâde, Nûr-i 'Osmânî Müderrisi, Havâss-ı refî'a Kadısı, Edirne pâyeli) 22
İbrâhîm Hilmi Paşa (Sadr-ı a'zam, Keçiboynuzu lakaplı, İstanköy Cezîresi Muhâfızı) 292, 319, 422, 423
İbrâhîm 'İffet/- Efendi (es-Seyyid, Siroz Muvakkiti, Rumeli Kadı'askeri Vekāyi' Kâtibi, Mahrec, Üsküdar Mevleviyyeti pâyeli, Sofya Kadısı, Murahhas-ı sânî) 556, 557, 558
İbrâhîm Nesîm Efendi (Ser-halîfe) 398
İbrâhîm Paşa (İspartalı, Vezîr, Bahr-ı siyâh Boğazı'nın Rumeli sevâhili Muhâfızı, İbrâ'îl Muhâfızı, Hudâvendigâr Sancağı Mutasarrıfı) 142, 253, 280, 562, 683n, 711n, 740
İbrâhîm Paşa (Mehmed 'Ali Paşa-zâde, Mekke-i mükerreme Şeyhü'l-haremi, Habeş Vâlîsi, Mora Vâlîsi) 280, 301, 302, 332, 335, 345, 346, 352, 372, 374, 396, 413, 417, 454, 455, 456, 494, 495, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 531, 539, 549, 615, 621, 758, 761
İbrâhîm Paşa (Mîrahûr-i evvel, Bolu ve Viranşehir sancakları Mutasarrıfı, Çayağzı Muhâfızı, Selânik, Kavala ve ber-vech-i ilhâk Kastamonu sancakları Mutasarrıfı, Vezîr, Vidin Muhâfızı) 103, 202, 203, 248, 253, 289, 320, 343, 375, 376, 388
İbrâhîm Paşa (Sultân III. Ahmed devrinde Sadr-ı a'zam) 586
İbrâhîm Paşa (Vezîr, Tepedelenli mağdûru) 375
İbrâhîm Pertev Efendi (sulehây-ı 'ulemâdan, Farsça Hocası) 500
İbrâhîm Re'fet/- Efendi (Babalık, Şehr Emîni) 70n, 348, 737
İbrâhîm Rif'at Bey (Mîr-i 'alem-zâde, Müderris) 538

İbrâhîm Sâ'ib Efendi (el-Hâc, Beylikci-i Dîvân-ı hümâyûn, Süvârî Mukâbelecisi) 20, 677
İbrâhîm Şefîk Efendi (Sâhib-i 'ayâr yeğeni, Süleymâniyye Müderrisi, Havâss-ı refî'a Kadısı) 257
İbrâhîm-paşa semti (İstanbul'da) 778
İbrâ'il 72; — karşusu 317; — keyli 345; — Muhâfızı 68, 253; — Muhâfızlığı 562; — Nüzül Emîni 110
ibrâ'-i zimmet 468, 474
ibrik 583
ibrişim; — çeprâstlı çukadan boy çepkani 658; —ler 449
İbsara 759; — Cezîresi 302, 332, 622, 754, 759; — maslahatı 375
İbtidâ'-i Altmışlı 547
icmâ' 610; —ı 'ulemâ'-i ümmet 654
iç ağaları 257, 532
İç-il/İç-il 162, 256, 259; — Livâsı 317; — Mutasarrıfı 162, 130, 341; — Mütesellimi 646; — Sancağı (Adana Eyâleti'nde) 317, 507; — Sancağı Mutasarrıfı 68
'îd; müzekkir-i eyyâm-ı — 272; rûz-i — 637; tebrîk-i —i sa'îd merâsimi 337; —eyn 624; —i adhâ 116, 624, 670; —i fıtr 558; —i fıtr-ı nâşirü'l-'ıtr 99; —i sa'îd-i adhâ 337, 424, 637; —i sa'îd-i fıtr 404, 569; —i şerîf-i mübârek 777
i'dâm 47, 129n, 158, 225, 350, 351, 386, 441, 450, 453, 495, 501, 503, 519, 531, 542, 548, 611, 617, 621, 623, 629, 631, 634, 636, 637, 645, 647, 649, 671n, 678, 680n, 708, 710, 739n, 774; — emri 138; —ı ashâb-ı fitne vü fesâd 61; —lar 636
idâre 486; zîr-i — 634; —i asker 519; —i memleket 317; —i menziller 664; —i nizâm 656; —i umûr-i askeriyye 615; —i umûr-i ser'askerî 292
İdlib (Sûriye'de) 119
İdrîs Ağa (Molla, Hazînedâr) 395
İdrîs-i muhtefî hazretleri 390
İdrîs Köşkü (Balmumcu Mustafa Efendi'nin tekyesinin bulunduğu yer) 648
iftâ 317, 610, 625
iftâr 315; — vakti 315
iğtinâm 108, 323, 409, 415, 506, 621; — i emvâl-i a'dâ 593
ihâle 352
ihânet 260, 578; —ler 578
ihbâr; — maslahatı 652; —iyye içün 583
İhbâriyye Kasrı 774
ihcâm 409
ihrâk 187, 323, 324, 439, 449, 491, 499; — u vîrân 778
İhrâkiyye Kasrı 774
ihrâmlar; sofada ferş olunan — 576
ihsân 35, 65, 172, 275, 276, 283, 301, 302, 328, 331, 333, 339, 340, 375, 378, 380, 394, 398, 412, 422, 432, 437, 461, 463, 491, 502, 522, 526, 535, 536, 545, 546, 547, 564, 566, 598, 615, 616, 626, 627, 631, 633, 634, 638, 639, 670; —ı bî-girân-ı şâhâne 22; —ı bî-imtinân-ı pâdişâhâne 460; —ı fîrâvân-ı mülûkâneleri 685; —ı pâdişâhâne 531; —ı pâdişâhî 461, 532; —ı ru'ûs 545; —ı şâhâne 28, 684; —ı şâhî 266; —ı teşrîfât 283
ihtilâl 16, 47, 129, 151, 146, 181, 183, 294, 392, 451, 589, 765; mûcib-i — 461, 591; —i 'azîm 175; —i ahvâl-i ecnâd 571
İhtiman Kazâsı 278
İhtisâb maslahat-ı mu'tenâ-bihâsı 648
ihtişâm 623
ihtiyâr 660; —lar 299
ikâmet 329, 561; fekk-i lenger-i — 268
ikilik altın 128
İlâhî 61, 299, 543; hıfz-ı — 371, 762; mekr-i — 138; nesîm-i lutf-i — 765; gaybiyye-i —yye 697; — muktezây-ı irâde-i —yye 643; te'yîdât-ı —yye 192
i'lâm 46, 92, 93, 180, 181, 208, 443, 508, 640; — harcı 402; —i hâl 711; —i şer'î 213; — tahrîri 369
îlât 243, 469, 470, 472; — rusûmâtı 476; — rusûm-i 'âdiyesi 473, 476
i'lây; —ı kelime-i tevhîd 577; —ı kelimetillâh 117; —ı kelimetillâhi'l-'ulyâ 457, 654
İlbasan 65, 206; — Livâsı 65; — Mutasarrıfı 277; — Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) 206, 507
ilbâs-i; — hil'at 283, 376, 616; — hila' resmi 562; — hil'at resmi 461; — hil'at-i beyzâ-yı meşîhat 491
ilçi 744, 470
ilgâ 613, 615, 619, 625, 626, 628, 629, 633, 638, 644, 648, 659; —y-ı kavm-i merkûm 614; —y-ı ocak 778; —y-ı yeniçeriyân 614
ilhâd 649; töhmet-i — 648

ilhâk; ber-vech-i — 276, 348
iller 232
'ilm 362, 491; hüsn-i —362; —i âlât 500; —i celîl-i cihâd 488; —i ezelî-i Bârî Te'âlâ 542; —i hâl 362, 363, 364, 490, 668; —i hâl ta'lîm 581, 656; —i tabâbet 486; —iyye 257, 266; — ü haber 576, 662; — ü haber kağıdları 500, 625; — ü haberler 507, 514, 654
iltica 258
iltifât 91; —ı Husrevâne 177; —ı hümâyûn 458; —ı mihmân-nevâzî 467; —ı Pâdişâh-ı deryâ-nisâr 536; —ı Pâdişâh-ı kerem-mu'tâd 57; —ı pâdişâhî 220, 714; —ı seniyye 737
iltimâs 275; — u niyâz 749
iltizâm 635; —ât 419, 394
İlyâs Ağa (Silahdâr-ı hazret-i Pâdişâhî) 134, 143
İlyâs Ağa bk. Ahmed İlyâs Ağa (İlyâszâde, el-Hâc, Kapucu-başı, Sığla Sancağı Mütesellimi, Kuşadası Muhâfızı)
'İmâdiyye; — ehâlîsi 360; — halkı 360
imâm 492, 514, 580, 656; — efendi 581, 585; — efendiler 581, 638; —et 581; câmi'-i şerîfîn —ı evveli efendi 535; —ı evvel-i hazret-i Şehriyârî 65, 173; —ı evvel-i hazret-i Tâc-dârî 546; —ı i'tibâr-nisâb 286; —ı sânî-i hazret-i Şehriyârî 38; —ı sânî-i Pâdişâh-ı enâm 380; câmi'-i şerîfîn —ı sânîsi efendi 535; —ı sânî-yi İmâmü'l-Müslimîn 173; —ı Sultânî 564; —lar 364, 492, 585; —ü'l-Müslimîn 19, 100, 132, 262, 315, 360, 447, 492, 534, 567, 610, 614
İmâm Hümâm (İbn Seyyidü'n-nâs, Şemsü'l-e'immeti's-Serahsî, sikât-ı ehl-i Siyer'den) 489, 669
İmâm Makrîzî 450
İmâm Muhammed (İmâmüne'l-a'zam) 489
îmân; ehl-i — 86, 155; —sız 416; nûr-i — 518
i'mâr; —ı diyâr 618; —ı mülk 666, 667
imdâd 312, 372, 520, 544, 545, 547, 548, 595, 598, 604, 610; ketâyib-i — 53; —ı donanma 418; —ı ecnâd-ı gaybiyye 347; —ı gaybiyye-i İlâhiyye 80; —ı İlâhî 84; —ı İlâhiyye 719; —ı Kudsiyye 667; —ı Rabbü'l-'ibâd 73, 84; —ı rûhâniyyet-i cenâb-ı hazret-i Peygamberî 629; —ı rûhâniyyet-i cenâbı Risâlet-penâhî 579; —ı rûhâniyyet-i cenâbı Seyyidü'l-mürselîn 277; —ı Şehriyâr-ı merâhim-mu'tâd 171; —iyye nâmiyle akça 293; —lar 279; — ü i'âne 187, 749
imlâ 390, 429; — melekesi 433; — vü inşâ 287, 424; — vü kitâbet 342, 423
imperator 494; —î 494; —i Rûsiyye 493; —luk 494
İmroz 183; — Cezîresi 214
imsâk 315; — vakti 315
imtiyâzât 308, 310; —ı lâyıka 308; — usûlü 310
imzâ 575, 576, 660; —nüvîs-i fetvâ 564; — vü temhîr 229
inâbe sûreti 22, 627
'inâyet 125, 549, 614, 627, 644, 691, 703, 762; —i Bârî 402, 592, 719; —i bî-gâyât-ı hazret-i pâdişâhî 684; —i gaybiyye 719; —i Pâdişâh 63; —i Rabbâniyye 778; —i rû-mâl 493; —i rûzî dihende-i kâ'inât 347; —i Sultân-ı merâhim-bahşâ 616; —i şâhâne 67; —i Şehinşâh-ı deryâ-'atâ 88; —nâme-i mekârim-'unvân-ı Âsafâneleri 684; —ullâhi'l-Meliki'n-nasîr 301; —ullâhi Te'âlâ 87, 323, 548, 686, 701, 722, 747, 766, 774; — vâye-i mülûkâne 574
İncil 323, 770; kütüb-i — 323; —i şerîf 643, 770
İnebahtı 48, 54, 108, 151, 255, 280, 282, 347, 378, 408, 531, 682, 686, 687, 759; — ehâlîsi 679, 721; — havâlîsi 347, 373; — Kal'ası 686, 721, 730, 748, 759; — Kasteli 151, 679, 686; — Kazâsı 643; — Körfezi 151n; — Livâsı 46, 70, 150; — Muhâfızı 46, 64, 68, 282, 686; — muhâresesi 377; — Mutasarrıfı 206, 297, 333, 375; — re'âyâsı 642; — Sancağı 48, 678; — Sancağı muhâfazası 48n, 282, 758
infâklar 172
İngiliz; — adaları 755; — Elcisi 77; —ler 756; — me'mûrları 756; — sefînesi 155; — tebe'ası 770
İngiltere 147, 273, 604, 623n; — Devleti (Avrupa'nın sarrâfı) 145, 307, 310n; — Kıralı 307, 597, 604; — Konsolosu 77, 109; —lü 155, 392, 495, 531, 551; —lü'nün tercemânı 572; — Sefîri 308, 553, 554
inhâ 29, 32, 35, 42, 46, 48, 58, 65, 66, 72, 75, 90, 91, 95, 96, 100, 127,

132, 147, 156, 164, 176, 178, 181, 183, 187, 192, 193, 195, 206, 213, 216, 259, 268, 275, 276, 277, 283, 291, 292, 298, 306, 307, 313, 329, 357, 361, 364, 368, 373, 377, 395, 412, 426, 440, 444, 452, 461, 462n, 468, 480, 485, 486, 493, 495, 497, 511, 535, 582, 585, 587, 613, 615, 627, 631, 632, 640n, 643, 680, 681, 686, 688, 690, 692, 695, 697, 698, 699, 700, 703, 706, 707, 709, 710, 713, 714, 717, 730, 735, 736, 742, 744, 745, 746, 754, 755, 756, 759, 760, 762, 764, 765, 766, 767, 769, 770

inhizâm 520, 596; —-ı eşkıyâ 625, 670, 671

in'izâl 302

insân; nev'-i — 540, 663

İnsün Celîl (el-'Ulaymî, Ebü'l-Yümn 'Abdurrahmân b. Muhammed'in *el-İnsü'l-Celîl bi-Târîhi'l-Kuds ve'l-Halîl* adlı eseri) 438

inşâ 390, 393, 452; — vü imlâ 287; — vü kitâbet 342

in-şâ'allâh 287, 603; —u Te'âlâ 234, 298, 299, 334, 579, 655, 685, 760, 781; —u'l-Melikü'l-Mu'în 277; —u'r-Rahmân 299

intikâm alızı 186, 589

İpsara 82, 94, 95, 333, 334n, 335, 345; — Cezîresi 77; — Cezîresi eşkıyâsı 96

İpsilandi-oğlu (Rum İhtilâli'nde rolü olanlardan) 552, 553

îrâd 572, 583, 665, 666; kâr-gîr-i — 641; teksîr-i — 623, 663; —-ı mesârif-i askeriyye 648; —-ı sadâret 340; —-ı senevî 665, 666; —lar 666; — sâhibi 490; — tedârükü 613

irâde 95, 96, 178, 188, 216, 261, 277, 299, 341, 346, 351, 374, 383, 395, 461, 473, 485, 492, 499, 508, 612, 661, 678, 683, 687, 703, 768, 775; —-i 'aliyye 39, 170, 181, 206, 227, 499, 555; —-i 'aliyye-i hümâyûn 474; —-i 'aliyye-i Pâdişâhâne 110; —-i 'aliyye-i Samedânî 603; —-i 'aliyye-i şâhâne 40, 249; —-i 'aliyye-i Şehriyârî 249; —-i 'âtifet-mu'tâde-i şâhâne 142; —-i celâdet-ifâde-i Hüsrevânî 55; —-i Devlet-i seniyye 92; —-i Emîrü'l-Mü'minîn 132; —-i Gîtî-sitânî 190, 267; —-i hayrât-ifâde-i hazret-i Gîtî-sitânî 202; —-i hikmet-ifâde-i hümâyûn 452; —-i hümâyûn 43, 63, 65, 74, 165, 171, 183, 187, 199, 207, 266, 268, 315, 338, 352, 379, 388, 458, 492, 496, 534, 535, 550, 559, 575, 609, 615, 620, 641; —-i ifdâl-icâdesi 458; —-i ikdâm-ifâde-i pâdişâh 402; —-i 'inâyet-ifâde-i mülûkâne 386; —-i isâbet-ifâde-i cihândârî 685; —-i isâbet-ifâde-i pâdişâhâne 47; —-i isâbet-mu'tâde-i sa'âdet-makrûn 430; —-i istihsân-ifâde-i Gîtî-sitânî 638; —-i kâtı'a 130, 225; —-i kâtı'a-i Hidîv-i hurda-dân 636; —-i kâtı'a-i mülkdârî 623; —-i kâtı'a-i pâdişâhâne 95; —-i kâtı'a-i Pâdişâhî 741; —-i kat'iyyü'l-ifâde-i tâc-dârâne 137; —-i kerâmet-'âde-i Gîtî-sitânî 71; —-i kerâmet-ifâde-i Hidîv-i kadr-dân 371; —-i kerâmet-ifâde-i şâhâne 683; —-i kerem-ifâde-i şâhâne 28; —-i kişver-güşâyî 170; —-i mehâbet-ifâde-i cihândârî 34; —-i mehâmid-ifâde-i Şehriyârâne 269; —-i merâhim-icâde-i seniyye 501, 502; —-i merâhim-ifâde 639; —-i merâhim-ifâde-i Gîtî-sitânî 357; —-i merâhim-ifâde-i şâhâne 142; —-i merâhim-ifâde-i zıll-ı İlâhî 235; —-i merâhim-ifâde-i Zıllullâh 344; —-i mesûbât-ifâde 76, 534; —-i mülkdârî 290; —-i nasafet-mu'tâde-i pâdişâhî 485; —-i pâdişâhâne 531; —-i Pâdişâh-ı dekâyik-şi'âr 381; —-i Pâdişâh-ı deryâ-nevâl 403; —-i Pâdişâh-ı enâm 113; —-i Pâdişâh-ı encüm-sipâh 163; —-i Pâdişâh-ı Husrev-gulâm 495; —-i pâdişâh-ı isâbet-me'âsir 94; —-i pâdişâh-ı İslâm-ârâ 109; —-i Pâdişâhî 177 302, 739; —-i sâ'ibâne-i hümâyûn 489; —-i seniyye 17, 36, 39, 48, 61, 101, 111, 273, 276, 281, 290, 292, 299, 355, 361, 364, 377, 393, 452, 500, 513, 557, 656, 681, 692, 712, 714, 736, 758, 774; —-i seniyye-i Cihândârî 92; —-i seniyye-i hazret-i Cihândârî 508; —-i seniyye-i kerâmet-ifâde-i dâver-i İskender-eser 350; —-i seniyye-i müceddidâne 628; —-i seniyye-i mülûkâne 504, 683, 688; —-i seniyye-i Pâdişâh-ı bende-nevâz 110; —-i seniyye-i Pâdişâh-ı müceddid-menkabet 625; —-i seniyye-i Pâdişâhî 707; —-i seniyye-i şâhâne 201, 281; —-i se-

niyye-i Şeh-i kişver-gîr 68; —-i şâhâne 64, 638, 758; —-i şehinşâhî 32; —-i tahsîn-ifâde-i mülk-dârî 667; —-i uli'l-emr 212; —ler 360, 472
İran 115, 130, 131, 156n, 232, 233, 235, 240, 243, 306, 330, 356, 359, 388, 397, 467, 475, 478, 479, 480, 482, 524, 525; — Devleti (Devlet-i bergeşte-i Safeviyye) 228, 229, 231, 232, 233, 241, 242, 243, 244, 285, 355, 465, 468, 469, 470, 473, 474, 475, 476, 477, 479, 522; — Devleti ehâlîsi 243; — Devleti hüccâcı 242; — Devleti serhaddâtı zâbitânı 243; — Devleti tebe'ası 232,243; — Devleti tüccârı 242, 243; — Devleti Velî'ahdı 242, 355; — ehâlîsi 233, 242, 244, 359; — Elçisi 233, 244, 325, 357; — gā'ilesi 230; — hudûdu 232, 359, 477; —-ı bed-peymân 356; — kâsibleri 358; —lu 66, 244, 259, 357, 360, 361, 465, 466, 473, 476, 478, 479, 480, 481, 523; —lu mesâlihi 66; —lu mevâddı şerâ'iti 476; —lu tüccârı 475; — mâddesi 191; — maslahat-güzârı 522; — memleketi 474; — me'mûru 475; — mesâlihi 522; — seferi 514; — Sefîri mihmândârı; — Şâhı 234, 240, 470, 476; — Şâhı'nın hazînesi 473; — seferi 57; — semti 325; — şeh-zâdeleri 479; — Şeh-zâdesi 525, 697; — tebe'ası 229; — tüccârı 228, 243, 358, 359, 465, 468, 478, 522, 523, 524, 525; — tüccârı emvâli tahrîri 514; — Ülkasi 228, 232, 243, 479; — vak'ası 331; — Velî'ahdi 234, 466, 478, 522; — vükelâsı 478; — zemîni 232; — züvvârı 358, 465, 466, 468, 522
İraniyân 233, 355, 356, 357, 358, 360, 361; müdâhale-i — 475; vazîfe-i — 359; — Devleti 240; —'ın 'aşâ'iri 360; —'ın kurâsı 360; —-ı bed-peymân 227
'İrfân-zâde bk. Ârif Efendi ('İrfân-zâde, Keraste Nâzırı, Mühimmât-ı Hıyâmiyye-i Hâssa Nâzırı, Cizye Muhâsebecisi)
İrşova 601, 602
irtikâbât 355
İrtis (=ارتیس) Karyesi 85, 87
'Îsâ (Çorum 'Aşîreti Boybeyisi) 100
'Îsâ (Hz., Rûhullâh, kabr-i Mesîhullâh) 285, 449, 770
'Îsâ Ağa (Hâfız, Dârü's-sa'âdeti'ş-şerîfe Ağası) 254, 380
İsakcı; — Kal'ası 259; — Kal'ası Muhâfızlığı; — Muhâfızı 116, 267
İsfakya (Girid Cezîresi'nde) 313; — keferesi 312; — re'âyâsı 34
İshak (mühtedî, Yanyalı, Hâce, Hendesehâne-i hümâyûn Hâcesi, Dîvân Tercemânı) 77n, 331
İshak Bey/Paşa (Van Sağ Kol Ağası, Mîr-i mîrân, Van Vâlîsi) 561
iskele 328, 532, 539, 746, 775; —ler 641
İskenderiyye 159, 170, 258, 281, 301, 335, 336, 342, 352, 494; sagr-ı — 396; —-i Mısr İskelesi 449; — Mersâsı 345, 419, 494; — Muhâfızı 494; — Mutasarrıfı 261, 277, 280, 329; — sâhili 450; — Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) 206, 507
İskerlet (Sarı Bey-oğlu, Boğdan Voyvodası, Eflak Voyvodası) 112, 552
İslâm 26, 76, 80, 239, 449, 450, 487, 642, 768; galebe-i — 314; kabûl-i — 445; mülûk-i — 450; râyâtü'l— 12; şeref-i — 309; şuyûhu'l— 610; — beldesi 369; kemend-i himmet-i —-iyân 346; —iyân 21, 79, 81, 313, 365, 397, 413, 545, 765; beyza-i münevvere-i —iyye 572, 578; bilâd-ı —iyye 242, 313, 449, 555, 779; câmi'a-i —iyye 228, 240, 243, 477, 523; diyâr-ı —iyye 17, 451; esvâb-ı —iyye 368; nâmûs-i —iyye 240; satvet-i —iyye 210; serhadd-i —iyye 600; sugûr-i —iyye 571; şe'âyir-i —iyye 449, 585; —iyyet 360; — nüfûsu 734; —penâhî 12; — şerâ'iti 362, 363, 364
İslâm Ağa (Hacı, Aydonanlı, Delvine Sancağı'nda) 378
İslâmbol 40, 178, 486; — ehâlîsi 610; — Mahkemesi 614; — Kadısı 566; bk. ayrıca İstanbul
İsmâ'îl (Arnavud ser-kerdelerinden) 461
İsmâ'îl (Arnavud, kavm-i mülgânın mumcusu) 630
İsmâ'îl (Kara, Kethudâ-yeri) 646
İsmâ'îl (Mevlâ, Garb Hâkimi) 221
İsmâ'îl Ağa (Eşkinci) 633
İsmâ'îl Ağa (Kul Kethudâsı, İznikmid'de Yeniçeri Zâbiti, Dalkılıc Neferâtı Başbuğu) 297, 305
İsmâ'îl Ağa (Yaycı-oğlu, Okcu Pehlevân) 366

İsmâ'îl Ağa (Yeniçeri Ağası, Kapucubaşı, Eşkinci) 103, 127, 615, 616, 622, 633
İsmâ'îl Ağa/Bey (Avlonya hânedânından, Silahdâr) 375, 377
İsmâ'îl 'Alemdâr (Zile'de Şarklı 'Aşîreti'nden) 621
İsmâ'îl 'Âsım Efendi (Küçük Çelebizâde, Sultân III. Mustafa devri şeyhülislâmlarından) 295
İsmâ'îl Bey (Silahşor, Velî Paşa-zâdelerin küçüğü, Kapucu-başı) 561
İsmâ'îl Bey (Tepedelenli 'Ali Paşa'nın hafîdi) 711
İsmâ'îl Bey (Van Muhâfızı Vezîr Sert Mahmûd Paşa'nın birâderi, Şark Ser'askeri) 177
İsmâ'îl Bey/Paşa (Paşo, Vezîr, Yanya Vâlîsi) 22, 24, 129, 678, 681, 708, 737
İsmâ'îl Birrî Efendi (Mektûbî hulefâsından, Piskopos Mukāta'acısı) 405
İsmâ'îl Çavuş (Şîşe-bâz, Okcu Pehlevân) 366
İsmâ'îl Efendi (Hazîne Vekîli Hâcesi, sâbıkā Havâss-ı Refî'a Kadısı, Edirne Kadısı) 200
İsmâ'îl Efendi (Mektûbî hulefâsından, Mümeyyiz, Küçük Kal'a Tezkirecisi) 103
İsmâ'îl Efendi (Mühür-dâr-zâde, Mektûbî hulefâsından, Târîhci) 103, 319
İsmâ'îl Fahreddîn Efendi (Kâtib-zâde, İzmirî, Süleymâniyye Müderrisi, Eyyüb Kadısı) 412
İsmâ'îl Ferruh Efendi (Ortaköylü, Enbâr Emîni-yi esbak, Şıkk-ı sâlis Defterdârı) 411, 650
İsmâ'îl Hakkı Paşa (Mîr-i mîrân, Yergöğü Muhâfızı, Köstendil Mutasarrıfı, Vezîr, Sivas Vâlîsi, Van Vâlîsi, Çıldır Vâlîsi) 114, 115, 156n, 320, 486, 561
İsmâ'îl Kapudan (Cebel-i 'Attâr, Sefâyin-i Mısrıyye Başbuğu) 170
İsmâ'îl Kıyâsî Efendi (Cedîdî Ahmed Efendi birâderi, Dîvân ketebesinden, Burusa Mukāta'acısı) 215
İsmâ'îl Paşa (Pilaslı-zâde, Mîr-i mîrân, Vezîr, Üsküb Mutasarrıfı, İnebahtı ve Karlı-ili Mutasarrıfı, Avlonya Mutasarrıfı) 48, 206, 297, 298, 333, 375, 377, 399, 408, 461, 462, 549, 763, 764
İsmâ'îl Paşa (Selânik Mübâya'acısı, Kastamonu Sancağı Mutasarrıfı) 179
İsmâ'îl Paşa (Vezîr, Kastamonu, Bolu ve Viranşehir sancakları Mutasarrıfı, Misivri Muhâfızı) 203, 320
İsmâ'îl Paşa (Vidinli Pâspân-zâde familyasından, Niğde Mutasarrıfı, Mîr-i mîrân) 681
İsmâ'îl Zühdî (Hattât Mustafa Râkım Efendi'nin kardeşi) 521
İsmâ'îl Zühdî Efendi (Mektûbî hulefâsından, Hâsslar Mukāta'acısı) 406
'İsmet Beyefendi (Re'îsü'l-'ulemâ) 198
isneyn; — günü 500; — vâ'izi 535
İspanya 604, 605; — diyârı 604; — Konsolosu 29
isrâfât 623, 624
İstanbul/İslâmbol (Dâru'l-'adl, Dâru'l-mülk) 66n, 110, 218, 220, 272, 273, 345, 370, 618, 630, 672, 675, 710, 732; — Ağalığı 619; — Ağası 619, 649, 652; — altunu 128; — Barut-hânesi 353; — Efendiliği 412; — Efendisi 218; — ehâlîsi 503; — halkı 671; — Hısnı ebvâbı 572; — Hâkimi 330, 390; — Hükûmeti 300; — Kadısı 17, 43, 45, 60, 73, 114, 178, 218, 324, 329, 363, 370, 383, 412, 425, 492, 504, 566, 575, 623, 638, 640, 652, 656, 668, 672, 773, 775, 776; — Kadısı Efendi 580, 581; — Kazâsı 98, 114, 178, 198, 218, 225, 412, 564; — Kazâsı Pâyesi 567; — keyli 280, 344, 345, 690; — kilesi 345; — Limanı 170; — ma'zûlleri 315; — Mahkemesi 16, 367, 576, 611, 629, 640; — Mahkemesi sicilli 344; — Muhâfızlığı 615; — Mukata'acılığı 103, 215, 319, 406, 560; — Pâyesi 45, 73, 218, 219, 295, 412, 437, 505, 522; — rub'iyyesi 128, 637n; — rütbesi 220, 437, 457, 546; — rütbesinde olan 'ulemâ 99; — sekenesi 363
İstanimeka (استانيمقا) Nâhiyesi Koca-başısı 350
İstanköy 31, 110, 214, 291; — Cezîresi 291, 422; — Kal'ası 31; —Muhâfızı 422, 622; — sevâhili Muhâfızı 400
İstavraki (Dîvân Tercemânı) 75
İstavroz civârı 566
İstefe 41, 153, 249, 643, 644, 718; — Koca-başısı 642

İstefenaki (Dîvân Tercemânı Yazıcısı, Mora Tercemânı) 33, 147
isti'âne 395, 402
istid'â 93, 132, 164, 259, 347, 357, 358, 359, 361, 386, 439, 441, 454, 472, 473, 475, 478, 523, 572, 612, 691, 775; —lar 359, 360, 440, 470; —y-ı kefere 445; —y-ı merhamet 67; —y-ı ruhsat 374
istidrâc-ı küffâr 588
isti'fâ 267, 454, 485, 581; — niyâz-nâmesi 369
istiftâ 313, 624
istihkâm 373, 548
istihrâc; — etdirilan şeref sâ'ât 778; —ı mechûlât-ı 'Arabiyye 565
istiklâl; emr-i — 384; 'ibâre-i — 384; i'lân-ı — 210; —i tâmm 156, 384
istîlâ 157, 372, 375, 450, 455, 519; itâle-i dest-i — 603
isti'lâm 327, 347, 357, 358, 603
İstilice 699, 700, 701, 702
istimâlet 281, 292
istîmân 313, 314, 322, 323, 385, 395, 416, 418, 518, 548, 642, 643, 641, 644; dâmen-gîr-i — 547; — eden re'âyâ 385; — edenler 277; —lar 644; — şerâ'iti 385
istimdâd 520
istintâk 350, 623; lede'l— 387
İstinye 452
istirhâm 27, 39, 47, 65, 73, 100, 146, 182, 193, 208, 284, 328, 385, 388, 412, 434, 439, 443, 561, 642, 689, 709, 711, 733, 734, 743, 750, 754, 759, 760, 776,
istirkâk 314
İsvec; — Devleti 381; —li 605; — Sefîri 381
iş; — erleri 393; — işletdirüp 666; —siz âdem 665
'işâ vakti 262
işâret-i; — fetvâ-penâhî 776; — şeyhülislâmî 491
işkambaviye sefîneleri 323
İşkepos (اشکپوس) Cezîresi 302
İştib A'yânı 376
iştikâ 461; —lar 465; — mevâddı 468
i'tâ'; —i emân 277; —i mâl 669; —i sıla 539; —ı rây u emân 518, 644
itâ'at; gerden-pîç-i dâ'ire-i — 621; —i saltanat-ı seniyye 643; —i uli'l-emr 626
İtalya diyân 604; — kıralları 605; [İ]talyan lisânı 76
i'tikâd; sû'-i — 648, 650
i'timâd-nâme 328, 380, 493, 528; —ât-ı seniyye 474
İ'timâdü'd-devle (İran Şâhı'nın büyük vezîri) 325, 482
i'tizârât 443
ittifâk; —ı ârâ 496; —ı kâffe-i hayr-hâhân-ı dîn ü devlet 654
ittihâd 527; —ı kulûb 617
İvranya 277
iz'ânsız 498
izbandîd 82; — eşkıyâsı 213; — gavurları 278; — gemisi 104; — haveneleri 26; — keferesi 42, 58; — tekneleri 183
İzdin 27, 29, 31, 41, 48n, 49, 53, 54, 67, 109, 125n, 162, 180, 181, 261, 276, 280, 294, 333, 347, 374, 376, 377, 676, 681, 682, 687, 689, 690, 691, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 701, 702, 703, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 735, 736, 753; — cânibi 68, 373; — hânedânı 702; — Kal'ası 642; — Kapudanı 49; — Kasabası 689; — muhâfazası 261, 267, 329, 716, 717; — Muhâfızı 115, 200, 261, 293; — Ovası 716
İzmid 752
İzmir 30n, 77, 78, 87, 96, 172, 214, 219, 531, 672; — civârı 400; — Gümrükcüsü 203; — Hâkimi 220; —i kebîr Kazâsı 498; — Kadısı 165, 181; — Kazâsı 22, 125, 219, 257, 266; — Mevleviyyeti 382, 522; — Muhâfızı 74, 75, 77, 86; — Mutasarrıfı 394; — sevâhili Muhâfızı 400
izn 660, 661, 668; —i Âsafâne 247; —i Düstûr 610; —i hümâyûn 209; —i pâdişâhâne 558; — mektûbu 582; — tezkiresi 363; — ü ruhsat 622
İznikmid 135, 192, 235, 256, 297, 423
İzvornik Livâsı 271
'İzzet Ağa (Hâlet Efendi'nin Kapu Çukadârı) 139
'İzzet Ahmed Paşa (Gâzî, Silahdâr-ı Şehriyârî-i esbak) 190, 191
'İzzet Bey (Bekir Bey-zâde, Mektûbî hulefâsından, Hâsslar Mukāta'acısı) 560
'İzzet Bey (Kâtib Efendi hulefâsından, Sâlyâne Mukāta'acısı) 215

'İzzet Bey bk. Mustafa 'İzzet Beyefendi ('Osmân Paşa-zâde, es-Seyyid, Rumeli Sadâreti'nden mütekâ'id)
'İzzet Efendi (Ser'asker Hurşîd Ahmed Paşa'nın Kapu Çukadârı) 63
'İzzet Mehmed/- Paşa bk. Mehmed 'İzzet Paşa (Dârendeli, Mîr-i mîrân, Karahisâr-ı sâhib Mutasarrıfı, Karadeniz Boğazı'nın Anadolu sevâhili Muhâfızı, Menteşa Sancağı Mutasarrıfı, Anadolu Beylerbeyisi, Kapudan)
'İzzet Molla Efendi bk. Mehmed 'İzzet Molla (Keçeci-zâde, Hâmise, Şahkulu Müderrisi, Galata Kadısı, Mekke-i mükerreme pâyeli)

K

Kabataş 342
Ka'be 18, 263, 286; binây-ı Beyt-i 'âlî — 263; —i mükerreme 242; —i 'uzmâ 262; —tü'l-'ulyâ 18
kabîle 375; —ler 178, 379, 382
kabristân 286, 390
Kabûlî Efendi (Mahkeme küttâbından) 626
Kaçaniz (قچانز) Deresi 148
kader; bi-hükmi'l— 367; îcâb-ı — 540; —i Bârî 542
Kadı; — Karyesi 188, 454, 615; —köyü 127, 633; —köyü Metrepolidi 115
Kadı Paşa vak'ası 626
Kadırga Limanı 645
kādî/kadı 16, 218, 324, 370, 372, 412, 471, 546, 575, 625, 626, 627, 668; —'asker 55, 451, 468; — efendiler 363, 412; —kapusu 612; —lar (kudât) 18, 214, 279, 492, 663
Kādî-i Dârü'l-hılâfe bk. İstanbul Kadısı
Kādî-i İstanbul/İslâmbol bk. İstanbul Kadısı
Kādî-i/Kādî-yi Selânik bk. Selânik Kadısı
Kādirîler Tekyesi 189
Kādî-yi Kostantîniyye bk. İstanbul Kadısı
Kādî-yi Ümmü'l-Kurâ bk. Mekke-i mükerreme Kadısı
Kadrî Ağa (Ser-bostâniyân-ı esbak, Silahdâr Ağası) 103, 190
Kāf; seyr-i — 435
kâfir 26, 49, 58, 78, 80, 91, 105, 148, 151, 153, 155, 278, 289, 293, 344, 368, 369, 410, 517, 531, 544, 548, 549, 602, 705; —i hayye-i beşereh 49; —în 89, 314; —ler 148, 351; — sûz-i tekbîr 79; — ru'ûs-i maktû'ası 343
kağıd 642; —Haffâflığı 387; —ı Bîrûn Emâneti 103, 216, 319, 406; —ı Enderûn Emâneti 103, 216, 406, 560; —lar 642
Kağıd-hâne 311, 324, 580, 738; — ciheti 628; — Çerâ-gâhı 562
Kağızman Sancağı (Kars muzâfâtmdan) 523
Kâhire 160, 342, 505; — Vâlîsi 564
kahr; —ı a'dâ 21; —i Hakk 611; — u tedmîr 87, 414, 622
kahve 45n, 325, 344; —ci-başı 339; —furûşluk 640; —hânehâ 640; —hâne kûşeleri 653; —hâneler 247, 640, 641; dâru'n-nedve olan erâzil —hâneleri 653; — peykesi 612; — resmi 60
kā'ide; —i dîrîne-i saltanat-ı seniyye 104; —i hasenât-'â'ide-i saltanat-ı seniyye 463; —i ihtiyâtiyye 774; —i kadîme-i Devlet-i rûz-efzûn 245; —i mihmân-nevâzî 523, 525; — vü erkân 298
kā'ime 396, 479, 691; —i sâmiye 22, 28, 36, 39, 181, 184, 261, 282, 298, 647; —i sâmiye-i ekîde 163; —i sâmiye-i sadâret-penâhî 183; —i tedbîr-fâhime 164; —i tesliyet-fâhime 36; —i tesliyet-me'âl 42
Kā'im-makām 68, 70n, 112, 144, 146, 147, 154, 162, 163n, 170, 179, 278, 376, 382, 394, 467, 473, 679, 680, 687, 709, 714; — Paşa 779; —ı Kapudan-ı deryâ 110; —ın serayı 680; —lar 112; —lık 70, 71, 258, 401
Kakosül 23; — fitnesi 129
kakum; — kürk 117; — nev'inden kürkler 117
kal'a 86, 155n, 157, 225, 231, 258, 260, 275, 323, 347, 395, 413, 414, 415, 416, 417, 438, 440, 441, 442, 443, 445, 495, 532, 544, 545, 597, 600, 605, 626, 710, 722; iç — 443; — askeri 85; —bend 139, 369; — Dizdârı 633; —i pâdişâhî 86; —i sagîre 544; —lar 151n, 385; —lar tevâbi'âtı 551; —lar varoşları 312; — mânendi toplar 408; — topları 81; — yamakları 620; — zâbitânı 84
kalafat 174, 618, 619
Kal'a-i Anabolu bk. Anabolu Kal'ası
Kal'a-i Beytü'l-Mukaddes bk. Beytü'l-Mukaddes Kal'ası

Kal'a-i Faş Muhâfızlığı bk. Faş Kal'ası Muhâfızlığı
Kal'a-i Gördös bk. Gördös Kal'ası
Kal'a-i Kuds-i şerîf bk. Kuds-i şerîf Kal'ası
Kal'a-i Moton bk. Moton Kal'ası
Kal'a-i Yergöğü bk. Yergöğü Kal'ası
Kalamata (Mora sâhilinde) 416; — Kazâsı 417
Kalas keyli 345
Kalaşama Karyesi 87
Kalata Karyesi (Mesolong civârında) 409
Kalavrita 148; — Koca-başısı 148
kalem 67, 73, 273, 290, 382, 392, 500, 525, 575, 625, 638, 662; —e havâle 662; —i Kâtib [Mektûbî] Baş-halîfesi 404; —ini târik 398; —ler 661; —rev-i hükûmetleri 589; —rev-i 'Osmâniyye 603; —rev-i Şeh-i İslâmiyân 417
Kalender Paşa (Mar'aşî, Vezîr, Kuşadası Muhâfızı) 57
Kaliceciler Köşkü 499
Kalimyoz Adası 622
kallâbân 272
kalpak 201; başlarına yeşil reng Laz —ı 607; kara — 174; —lar 174
kalyon 61, 208, 367; iki alabandalı kebîr — 31; — askeri 87; —cu 185; —cu askeri 75; —cular 85; —cu leşkeri 610; —cu Zâbiti olan Baş Ağa 631; —i hümâyûn 61, 104, 367, 539; —lar Kâtibi 215; —lar Kitâbeti 102, 319, 341, 348, 405
Kalyoncu (Bilecikli) 699
Kamâme (kabr-i Mesîhullâh) 438, 439, 440, 442, 447, 449, 450; — Kilisesi 446; — ta'mîri 441
kamer 639
Kâmil (Melik, Eyyûbî meliklerinden) 451
Kâmil Bey (Hüsni Bey-zâde, Mektûbî-i Defteri hulefâsından) 406
Kâmil Beyefendi (Gördös hânedân-i kadîminden) 155n, 679, 680, 720, 721
Kampoz 79, 87
kandîl 661; îkâd-ı —i mefsedet 609
Kandiye 312, 314, 322; — ehâlîsi 36; — Eyâleti 313, 348, 422; — Kal'ası 35; — Livâsı 209; — Muhâfazası 349; — Muhâfızı 34, 209; — Mutasarrıfı 312; — Ser'askerliği 210; — yeniçerileri dûdmânı 35
Kangırı/Kankırı/Kenkırı 70, 109, 115, 171; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 156n, 271, 507, 740; — Sancağı Mutasarrıfı 68, 107
Kanin, Istıranford / Istırankvord / İştrankford (=Stratford de Redcliffe Canning, Viscount, İstanbul'daki İngiltere Sefîri) 307, 528, 553
Kantarcılar semti 499
kānûn 257, 411, 656, 667; —ı münîfe 270; —i eslâf 607; —i hikmet 588, 590; —i hükemâ 590; —i istihsân-nümûn-i Devlet-i 'aliyye 315; —i itâ'at ü edeb 620; —i kadîm 305, 490; —i münîfe 757; —i ocak 194; —i saltanat 488; —nâme 513, 620, 627; —nâme şurûtu 511; —nâme-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye 654; —nâme-i hümâyûn 507, 509, 511, 512, 654, 669; —nâme-i mastûr 662; —nâme-i Nizâm-ı cedîd 613
Kānûn (İbn Sînâ'nın meşhûr eseri) 330
kapak 208, 539, 540, 705, 707; — açar kalyonlar 208; — sefînesi 705, 706
Kapan/Kaban; —ı Dakîk 347; —ı Dakîk defteri 344; —ı Dakîk Niyâbeti 367; —ı Dakîk tüccârı 393; — Nâ'ibi 451; — tüccârı 640
kaparoz 139
Kapodistriya 144, 145
Kapu; —cu-başı 38, 47, 61, 65, 139, 139, 144, 151, 157, 186, 190, 194, 203, 216, 227, 258, 277, 321, 341, 346, 378, 379, 391, 395, 406, 422, 443, 485, 505, 532, 612, 614, 615, 617, 646, 690, 697, 741; —cu-başılar 104; —cu-başılık 166, 182, 196, 424, 562, 616, 619, 620, 633, 634, 645, 646, 656; —cu-başılık hil'ati 626; —cular Kethudâlığı 103, 406, 647; —cular Kethudâsı 235, 340, 536, 626, 744, 767, 768; — Çavuşluğu 187; — Çavuşu 338, 347; — Çukadârı 63, 139, 235, 348; — Çukadârı Ağa 63; — kethudâları 104, 283, 321, 376, 562, 634; — Kethudâlığı 70, 139, 348; — Kethudâsı 63, 142, 171, 190, 281, 331, 348, 457, 461, 687, 694, 717, 740, 756; — ricâli 614
Kapu-ahuru mahalli 196
Kapu-arası mahalli 138
Kapudan 31, 45, 49, 95, 108, 159, 168, 170, 171, 208, 258, 282, 283, 298, 323, 332, 335, 348, 352, 385, 414, 418, 521, 540, 545, 563, 686, 705,

706, 707, 714, 730, 752, 753, 754, 776; —ân-ı neheng-intikām 545; —e-i hümâyûn Kalyonu Kapudanı 36, 751; —e-i hümâyûn Kapudanı 29, 106, 107, 352, 416; —ı deryâ 36, 37, 74, 75, 86, 95, 106, 107, 109, 111, 134, 159, 160, 169, 208, 249, 258, 260, 268, 297, 298, 305, 323, 332, 333, 345, 348, 352, 365, 367, 375, 385, 396, 704, 707, 727, 730, 733, 739, 759, 775; —-ı deryâ Kā'im-makāmı 107, 110; —ı Kapudâne 153; —ı Kapudâne-i hümâyûn 42; —ı Patrona-i hümâyûn 153, 281, 301; —î 776; —î-i deryâ 170; —lar 105, 153, 414, 517, 643, 705; —lık 69, 301, 341, 540, 740, 752, 776; —lık câhı 107, 170; —lık bedeli 37; —lık hidmeti 643; — Paşa 74, 77, 88, 89, 90, 95, 96, 105, 106, 186, 249, 281, 302, 333, 334n, 335, 345, 346, 352, 365, 402, 455, 494, 495, 523, 549, 563, 564, 705, 706, 707, 730, 754; — Paşa Kā'im-makāmlığı 106; — Paşa kalyonu 104; — Paşa sefînesi 105, 402

kaput/kabut 265, 311; a'lâ — 284; al sâye — 262; nısf cânfesli bi-lâ-şemse yarım sâye — 549; iki yaldızlı birer zirâ' cânfesli sâde şerîdli —lar 549; — iksâsı 536; bâdâmî şemseli a'lâ —lar 549; şemseli —lar 63, 549; üc yaldızlı dokuz çift şemseli —lar 549; —lar 304, 532; —ların behâları 550

kara askeri 42, 169; — başbuğu 107; — ser'askeri 42

Karabacak Ağa (Birgi'ye ağa olduğunu iddi'â eden şahıs) 174, 175, 176

Karabaş Zokâğı 189

Karabet Râhib (İstanbullu, Ermeni Patriği) 264

Karabîrûn 683, 696; — muhâfazası 677; — Muhâfızı 682

Karaca Ahmed; — hazretleri 651; — civârı 763; — Türbesi (Üsküdar'da) 650

karacalar kışağı 658

Karacalı segbânları 634

Karadeniz Boğazı 208; —'nın Anadolu sevâhili muhâfazası 37, 320

Karaferye sevâhili 373

karagol 700, 710; — askeri 78, 79; — hâne 659; —-hâneler 183, 660, 669; —lar 717; — takımı 82

Karahasan (Kerkük'ün beş sâ'at uzağında) 359; — 'Aşîreti 359; — Karyesi 356; — tîmârı 358

Karahisâr 139, 259, 406, 627; —ı sâhib 316, 421; —ı sâhib Livâsı 36, 321; —ı sâhib Mutasarrıfı 406; —ı sâhib Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 37, 507, 740; —ı sâhib Sancağı Mutasarrıfı 37, 134; — Livâsı 142

Karakulak 139, 561, 620, 633; —lık 620, 632, 633

karakullukcu 175, 579, 580, 581, 582, 584; —lar 175, 176, 580, 581, 582, 584, 619; —lar ta'yîni 609; —yân 584

Karalaş mahalli 258

Karaman 254, 380; — Eyâleti 211, 258, 317, 320, 507; — Vâlîsi 53, 64, 156, 204, 210, 320

Karaman Hammâmı (İstanbul'da Küçük Karaman semtinde) 454

Karamîsî altunu (Macar cinsinden) 128

Kara 'Osmân-zâdeler 697

kara sevdâ tekāzâsı 487

karavana 583

kara yel 417

Karesi Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 126, 268, 507; — Mutasarrıfı 116; — Müteselliimi 214

kârgîr 774, 775; — mahzen 611

Kâr-hâne 190; —-i Timur 321; —ler 594, 666

karı hey'eti 502

Karitene; — ehâlîsi 149; — Koca-başısı 145

Karlı-ili 53, 54, 156, 162, 164, 206, 249, 277, 329, 374, 376, 377, 531, 678, 682, 686; — derûnu 408; — havâlîsi 277; — Kazâsı 643; — Livâsı 151; — Mutasarrıfı 150, 297, 333; — re'âyâsı 642, 688; — Sancağı 115, 206; — 'usâtı 206

Karlofça sulhu 589, 605

Karlos (Nemçe Çasarı) 604

Karlos (X., Fransız Hükümdârı) 380

Kars 228, 289, 419, 561, 614; — ehâlîsi 66; — Eyâleti 204; — havâlîsi 477; — kurâsı re'âyâsı 478; — Muhâfızı 115, 253, 283, 289; — Mutasarrıfı 283; — muzâfâtı 523; — pîş-gâhı 230; — Vâlîsi 115, 258

Kartal nâhiyesi 170

karye 291, 322, 364, 385, 442, 664

kasaba 350; — hânedânı 391; —t 241, 355, 531, 678, 682; —t ü kurâ 316
kāsım; rûz-i — 261
Kāsım Ağa (Hâdim-i Harem-i Ravza-i mutahhare) 144
Kāsım Hân (İran Sefîri) 283, 304, 311, 325, 357, 470, 522, 523
Kāsım-paşa 225, 641; — Şeyhi Efendi 648
kasîde 257; —ler 284
Kasîdeci-zâde Câmi'i Hatîbi 535
kasr 340, 576, 774, 775; —-ı hümâyûn 777; —ı şâhâne 671
kassâb 583; —başı 150, 157, 190, 344, 689, 691, 695, 696, 697, 716, 722; —-başılar 624; —başılık 104; — dükkânları 624; —hâne 80
Kastamonu 139, 202, 320, 392, 392, 615, 646; — Mutasarrıfı 320, 406; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 179, 203, 388, 507; — Sancağı Mutasarrıfı 388
Kastel 282, 377, 747, 748, 750, 751, 753, 755, 762; — Kal'ası (Mora'da) 29, 154, 686, 747; —ler 151n, 730, 755; —ler Boğazı 753; — muhâfazası 282
kâşiflik 258
Kaşot Adası/Cezîresi 322
katâr 196, 206, 422, 633, 646; — ağaları 67; —ı nizâm-ı asâkir 556
Katerin sevâhili 373
katır 621
kâtib 303, 501, 506, 512, 532, 583, 656, 661, 663, 763; — Efendi 660; — Efendi Baş-halîfesi 406; — Efendi hulefâsı 103, 215, 216, 319, 406, 560; —i evvel 512; —i sâlis 512; —i sânî 512; —i sâlisin me'âşı 512; —i sânînin me'âşı 512; —ler 17, 426, 658
Kâtib Câmi'i mezâristânı 398
Kâtime Hânım (Üsküdar Vâlide 'Atîk semti sâkinlerinden) 497
katl 314, 416, 503, 622, 645, 648; —i nüfûs 621
kavâ'id; —i düveliyye 553; —i harb 580; —i şer'iyye 667
kavâ'im 185; —i sâmiye 250, 294, 350; —i seniyye 378
Kavak İskelesi 775
Kavala 161; — hâssı mukāta'ası 63; — Livâsı 32, 388; — Mutasarrıfı 375; — Sancağı Mutasarrıfı 320, 388
kavânîn; —i düveliyye 669; —i kadîme 593; —i nizâm-ı hurûb 593; —i selef 595
kavanos 497
kavas 82, 86; —başı 646, 715
kavm 393, 445, 449, 574, 610, 613, 623, 629; muzırr — 631; — kabîle; —ı bâtıl 608; —i dâll 638, 648; —i makhûr 629; —i mülgā 618, 633, 634, 636, 640; —i mülgā takımı 620; —i mülgānın mumcusu 630
kavvâs 634; —ân 634, 769
kayık 86, 727, 730, 755, 770; üc çifte — 325; balıkcı —ı 770; — imrâriyyesi 466; toplu —lar 408; —lar 82, 84, 87, 365, 409, 515, 517, 518, 519, 686, 731, 751, 765,766, 775
Kaysâriyye (Filistîn'de) 444
Kayser; —'in hazîneleri 445; —i Rûm 449
Kayseriyye/Kayseri 33, 34, 303, 392, 561; — Livâsı 99, 177; — Mutasarrıfı 34; — Sancağı (Karaman Eyâleti'nde) 507; — Sancağı Mutasarrıfı 177, 253; — Vâlîsi 303, 331
kayyım 535; —ân 539; —ı evvel 535; —ı sânî 535
kazâ 152n; te'sîr-i — 541; —'-i Gird-kârî 542; —'-i İlâhî 190; —ya rızâ 596
kazâ'/kazâ 186, 204, 241, 293, 330, 335, 371, 372, 402, 412, 607, 627, 642, 647, 678, 689; —hâ 642; —lar 47, 94, 185, 268, 277, 344, 689, 692, 716, 766, 769; —lar a'yânı 351; —lar nüvvâbı 351; —lar re'âyâsı 642; — menzilcileri 326
Kazâ'-i Dâru'l-hılâfe Pâyesi bk. İstanbul Kazâsı Pâyesi
Kazâ'-i Erzurum bk. Erzurum Kazâsı
Kazâ'-i Haleb bk. Haleb Kazâsı
Kazâ'-i Havâss-ı Refî'a bk. Eyyûb Kazâsı
Kazâ'-i İstanbul/İslâmbol bk. İstanbul Kazâsı
Kazâ'-i İzmir bk. İzmir Kazâsı
Kazâ'-i Kuds-i şerîf bk. Kuds-i şerîf Kazâsı
Kazâ'-i Mar'aş bk. Mar'aş Kazâsı
Kazâ'-i Mısır bk. Mısır Kâzâsı
Kazâ'-i Selânik bk. Selânik Kazâsı
Kazâ'-i Şâm bk. Şâm Kazâsı
Kazâ'-i Ümmü'l-kurâ bk. Mekke-i mükerreme Kazâsı
Kazâ'-i Üsküdar bk. Üsküdar Kazâsı
Kazâ'-i Yenişehir bk. Yenişehir Kazâsı
Kazak 393; — askeri 393; — tâ'ifesi 393
Kaz-dağı 672
Kazgancı 189; —lar-başı semti 499
kazganlar 609

kazıklar 514
Kâzımeyn Nehri 359
Kâzımiyye Kasabası (Bağdâd civârında) 359
kebâ'ir 254
keçi 397
kefâlet 629, 630
Kefalonya 58; —lı İngiliz tebe'ası 770
kefere 31, 34, 53, 54, 74, 76, 80, 81, 83, 85, 87, 95, 108, 109, 111, 145, 146, 149, 150, 151, 154, 155, 158, 163, 186, 206, 214, 277, 278, 289, 322, 373, 374, 397, 415, 442, 445, 446, 455, 519, 520, 544, 551, 578, 603, 621, 622, 688, 700, 701, 723, 743, 746, 765, 767, 779; kilâb-ı — 397; —i a'dâ 322; —i etrâf 418; —i fecere 85, 172, 186, 312, 410, 701; —i fesede 279; —i füccâr 90; —i kilâb 322; —i müşrikîn 275; —i re'âyâ 373; —i 'usât 163, 277; — mahallâtı 26; — mahallesi 620
kefil 629, 635; kavî — 582; —ler (küfelâ) 534, 628; —lü ve başı bağlu olarak 350
kelâm 285, 589; —ı dürrü'n-nizâm-ı Murtazavîsi 93
kelb-i 'akûr 414
Keleş Bey (Faş'ta, Devlet-i 'aliyye'ye 'ısyân edip Rusya'ya iltică eden) 552
Kelîle ve Dimne 541
kelime-i şehâdet 398, 653
kelle 723; — ahzı 410; —ler 621, 622; — ve dil 494, 701, 702; — ve kulak 506, 545, 702
Kemânkeş 215
kemerler 439
kenîse 446, 447; —ler (kenâyis) 397, 446
kennâs 297
kerâkeler; sûf — 328, 381
kerâmât 650
keraste; —ciler 393; — Nâzırı 423; — Nezâreti 423
Kerbelâ 718; peyveste-i silsiletü'z-zeheb-i merdân-ı — 520
Kerbeniş 54
Kerkük 356, 358, 361, 697; — karyeleri 356
kerûbiyân; sımâh-ı — 671
kesel ü futûr 488; —i beşeriyye 617
Kesendire 32, 248, 752; — Cezîresi 'usâtı 15
Kesriye A'yânı 376
keş ta'bîr olunur peynir 719
Keşan 139n, 141, 180, 183, 258, 284; — Şehri 55, 188, 444
keşîş 350, 351
keştî 335
ketebe 16, 499, 750; —i aklâm 120, 492, 613; —i Dîvân-ı hümâyûn 103; —lik 723
Kethudâ 17n, 32, 36n, 47, 69, 142, 147, 151, 156, 163, 185, 229, 288, 293, 304, 323, 341, 377, 399, 408, 409, 414, 506, 513, 615, 616, 619, 642, 679, 683, 694, 697, 698, 699, 700, 709, 732, 735, 768, 772; — Bey 492, 631; — Bey dâ'iresi 492; — Bey odası 60; — Kâtibi 69, 404; — Kâtibi Kalemi hulefâsı 706; — Kitâbeti 101; —lar 16, 629; —lık 211, 258, 271, 274, 288, 294, 342, 404, 501, 531, 699, 740, 742; —yeri (Cây-ı kethudâ) 196, 207, 288, 579, 611, 646; —yeri Kâtibi 620; —yı 'âlî-cây-ı sadâret-penâhî odası 60; —yı 'âlî-cenâb 287; —yı Âsafî 610; —yı Bevvâbîn-i Şehriyârî 134; —yı devlet 139; —yı hazret-i Sadr-ı 'âlî 227; —yı sadâret-penâhî 163; —yı Sadâret-'uzmâ 677; —yı Sadr-ı 'âlî 69, 141, 211, 401, 444, 484, 682; —yı Sadr-ı a'zam 19, 271; —yı Ser-bevvâbîn-i Şehriyârî 64, 190; —yî 702; —yî-i Sadâret 484; —yî-i Sadâret-penâhî 678
Kethudâ-zâde Efendi (Pîrî Paşa Müderrisi, Sadru'r-Rûm-i esbak) 22
Keyga; — askeri 53; — ciğer-dârları 374; — gürûhu 261; — kabâ'ili 506; — mîr-i mîrânları 160; — paşaları 156, 162, 164; — takımı 277, 280
Keykâvus-ferheng 240
keyl/kîl/kile 293, 344, 345, 347, 690; — i İstanbul 280, —i İstanbulî 690
kıble; ehl-i — 107
Kıbrıs 86; — Cezîresi 544; — Muhassılı 628
kılâ' 68, 260, 270, 297, 314, 347, 355, 454, 456, 552, 577, 596, 597, 620, 659, 660; —ı Hâkâniyye 312, 646, 779; —ı tis'a Muhâfızlığı 615, 620; — neferâtı 622
kılabdanlı; —ca 120; — entâri 117
kılıç 394, 507, 580, 582, 607; mücevher kabzalı — 493; — kuşanur 605
Kınacı Baba (küştî) 649, 652

kıral 307, 308, 310n, 604, 665; — dâ'iresi 666; — hânesi 666; —lar 604, 605
Kıravârî semti 408
Kırca (Arnavutluk tarafında) 278
kırede 414
Kırım 493
Kırk-kilisa Sancağı (Silistre Eyâleti'nde) 507
Kırklı medrese 255
Kırşehri 167, 200; — Sancağı (Karaman Eyâleti'nde) 32, 407, 507
kıssîs 336, 351; —în-i bed-âyîn 439
kıst 584; —eyn mevâcibi 97, 209, 311, 398, 399, 528; —ı vâhid mevâcibi 282, 381; — mevâcib 453
kışla 190, 194, 203, 290, 347, 581, 583, 660; —gân 356, 472; — inşâsı 778; —k 470; —klar 242, 355; —lar 131, 190, 203, 290, 510, 511, 581, 584, 609, 619, 659, 660, 661; — rusûmât-ı 'âdiyesi 242, 355; —nın oda-başısı 486; — Yazıcısı 645
kıtâl 313, 399, 418, 441, 442, 518, 571, 577, 610, 611, 622; —i ehl-i dalâl 610
kıyâmet; yevm-i — 363; sarsar-ı —eser 371
kızılbaş; tîcân-ı — 359
Kızılca (bir cins arpa) 344
Kızıl Deli Sultân Tekyesi (Çirmen civârında) 649
Kızıl Elma 334n
Kızıl-hisâr (Eğriboz Cezîresi'nde) 293; — Kal'ası 462, 544; — Ma'kılı 322; — Mütesellimi 23
kibâr; —ı ashâb 445; —ı 'ulemâ 354, 618, 624; — mecâlisi 452
Kilar; — Emîni 485; —ı hâssa Hâcesi 546; — Kethudâlığı 72
kilim 581
kilindâr 360
Kilis 119; — Livâsı 61
kilisa 767, 770; hademe-i — 770
kinez ta'bîr olunan kâr-güzârları 554, 555
kirâ 327, 504; —cı-başı 327; —lar 327
kiras çıbuğu 243
Kirkor Kalfa 262, 536, 539
Kirmânşâh 697; —ân 360, 471; —ân Hâkimi 360
kîse 23, 80, 260, 262, 294, 305, 344, 374, 399, 403, 418, 419, 432, 453, 485, 498, 529, 608, 635, 636, 663, 665, 666, 683, 687, 694, 712, 762; — akça 276, 306, 333, 386, 403, 418, 455, 479, 496; —dâr 341, 389, 662; —dârlık 404; —i dîvâniyye 453; —i rûmî 533, 663; —i sahîha 453; sahte —ler 453; —ler 343, 453; — nukûd 294, 670
Kisrâ'nın hazîneleri 445
kisve 618; —behâ 582, 662, 663; —ler 658
kişver; —güşâlık 639; —i 'Acem 240; —i Hâver-sitân 526
Kitâb 483; bi-hakk-ı çâr— 429; —lar 594; 'urve-i vuskâ-yı — ve Sünnet 492; — ve Sünnet 488, 664, 667
kitâbet 136, 174, 179, 198, 259, 290, 348, 367, 371, 382, 396, 404, 411, 499, 563, 566, 606, 662, 668
kitâb-hâne 568; — Hâcesi 547
Kitâbü'l-Meslûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk (İmâm Makrîzî'nin eseri) 450
Kiti (كيتى, Sakız Adası köylerinden) 88
kiyâset-i kûsecî 556
Klis Sancağı (Bosna Eyâleti sancaklarından) 162
koca-başı 38, 90; —lar 38, 89, 145, 148, 149, 150, 351, 642, 680n, 765
Koca-ili; — Livâsı 270; —'nin semerâtı 340; — Sancağı 42, 253, 260, 268, 317, 615; — Sancağı Mutasarrıfı 269
Koca Mustafa Paşa 645; — civârında savma'a-nişîn-i meşîhat 631; — Şeyhi Efendi (Halvetiyye'den) 648
Koca Müftî-zâde ('Abdülganî Efendi'nin hocalarından) 398
koç; — resmi 625; —lar 624
Koğuş Ağası 258
koka 113; — resmi 113
kokoroz 690, 718, 719
kol; — ağaları 657, 658; — ağası 660; — ağası mülâzımı 657; —cılar 572; — gezen me'mûrlar 630; —luk 659; —luk hidmeti 579; muhtasar —luklar 659; —luklar 581, 612, 630, 738; cesîm —luklar 659
Kolokotroni (ser-kerde-i eşkıyâ) 147, 701
kolomborna 508; — topları 508, 509
Koloz Körfezi 246
komana 706
Komatoz (=قوماطوز) Karyesi (Limni Cezîresi Kal'ası'na üc sâ'at mesâfede) 399
komşuluk hakkı 612
konak 304, 311, 316, 325, 350, 551, 610; —cı 360; —lar 778

konsolos 82, 83, 308, 309, 310; — evleri 86; — hâneleri 86; —lar 86, 109, 309, 310; —luk resmi 309; — vekîli 308, 310
kontoş semmûr 63, 281, 304, 305, 311, 379, 397, 529, 549; a'lâ — 235; — ferve 246, 532; — kürk 284; — kürk ilbâsı 63; — kürkler 63; —lar 63, 549
konturata senedi 347
Konya 137, 257, 387, 419, 561, 739; — muhârebesi 518n; — Sancağı (Karaman Eyâleti'nde) 507; — Şehri 177; — vak'ası 729; — Vâlîsi 739n, 740, 752, 756
Korfa 144, 145, 605, 712; — Cezîresi Rumlar'ı 144
Kori (=قورى) Karyesi (Mesolong civârında) 409
Kori-i hümâyûn Ağası 137
Koron 149, 707, 733; — ehâlîsi 413; — Kal'ası 397, 681; — semti 345
korvet 208, 281, 307, 404, 420, 452, 532, 539, 721, 751; —i hümâyûn 404, 420, 532; — sefînesi 744, 746
Kostanti (ser-kerdegân-ı haveneden, Teke Karyesi Koca-başısı) 289
Kostantin (Leh'de mukîm, Rusya İmparatoru Aleksandri'nin kardeşi) 494
Kostantîniyyetü'l-mahrûse bk. İstanbul
Koşinise Manastırı (Zihne Kazâsı'nda) 350, 351; — rehâbîni 351
Kovacı Şeyh (Sa'diyye'den) 652
koyun 397; —cu olmayup 469
Koyun Adaları 84
koz-bekciyân takımı 536
köle 704
Kölemen tâ'ifesi 258
kömür 393, 659, 662
Köpri (Morova Nehri'nde) 600; — civârı 600; — kurbu 601
Köprili/Köbrili A'yânı 716, 723, 747
kös-i şâdî 453
Köstence 646; — Muhâfızı 341; — Muhâfızlığı 341
Köstendil; — A'yânı 716, 723; — Livâsı 114, 376; — Mutasarrıfı 114, 115, 376; — Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) 116, 507
köy 665; —lü 665
Köy Sancağı Mutasarrıfı 356
Kubbe; —-altı 311, 618; —i hümâyûn 637; —i hümâyûn pîş-gâhı 453; —i sa'âdet 199
Kubbe-i Hadrâ-i Ravza-i Seyyidü'l-beşer 199
Kudretullâh Dede (Mevleviyye meşâyihinden, Galata Şeyhi) 648
Kuds/Kudüs 439, 445, 448n, 450; — ihtilâli 485; yerlü neferâtı dedikleri —îler 438; — 439; — Livâsı 316; —i şerîf 193, 309, 311n, 438, 440, 444, 449, 451, 603; —i şerîf Ağalığı 422; —i şerîf Kadısı 266, 302; —i şerîf Kal'ası 438, 446, 451; —i şerîf Kazâsı 114, 116, 200, 382, 498; —i şerîf Mahkemesi küttâbı 443; —i şerîf Nasârâsı 445; —i şerîf Pâyesi 220; kesr-i sevret-i —iyân 444; —iyân 441; — Kal'a-i kebîri 449; — Mütesellimi 442
kulak 333, 518; —lar 621
Kula Kasabası 175
kulel 277, 335
Kuleli Bağçesi 778
Kul Kethudâsı 20, 61, 67, 127, 132, 177, 188, 196, 206, 271, 288, 297, 385, 454, 561, 579, 582, 584, 616, 707; — Kethudâlığı 177, 288, 386, 646; — neferâtı 338
kulle 775; —i hasîne 549
kumanda 777
kumaşlar 535
Kum-kapu hâricinde vâki' mescid-i şerîf 550; — pîş-gâhı 540; — semti 778
kumkuma resmi 60
Kum-meydânı 265
Kundura (قوندره) Karyesi 718
kurâ 312, 323, 355, 359, 414, 531, 621, 665, 682, 686, 689, 704, 718, 760; külbe-i — 414; —lar 312; — re'âyâsı 289; — sevâhili 183, 343
Kur'ân-ı; — 'azîm (Kelâm-ı kadîm, Kitâbullâh, Mushaf-ı şerîf) 51, 566, 652; — 'azîmü'ş-şân 364, 578, 581, 656, 770; — kerîm 668
kurbân 291; —lar 291
kurenâ 133n, 421, 710; —'-i saltanat 337, 521, 671; —yı Devlet-i 'aliyye 137
kurrâ' muvâcehesi 580
kurşun 711, 720, 722, 726, 728, 756; — atımı 515; — dânesi 768; — darbı 80; — enkâsı 262; — isâbeti 519; —lar 711, 729
Kurşunlu Mahzen 16
Kuruçeşme 191
Kuşadası 78, 155, 172, 214, 227, 672; — muhâfazası 227; — Muhâfızı 57, 86,

227; — Mübâya'acısı 196; — sevâhili Muhâfızı 400
kuşak paftası 119, 120
kuş dili 541
Kuş-hâne; —i şâhâne 265; — Matbahı 624
kuşluk; — mevsimi 778; — vakti 569
kutelâ 548; —y-ı eşkıyâ'-i kavm-i mülgâ 644
kutu; murassa' — 670; pırlanta elmaslı — 493; kıymetlü —lar 325
kuyûd 451, 499; —ât-ı aklâm 431; —i aklâm 381; —i şurût 360; —i 'uhûd 360
Küçük/Kücük; —çavuş 580, 616; — Evkâf 405; — Evkâf Muhâsebeciliği 102, 215, 559; — Evkâf Mukâbeleciliği 319; — Kal'a Tezkireciliği 103, 215, 319, 405, 560; — Kal'a Tezkirecisi 25; — Mîrahûrluk 406; — Rûznâmçecilik 559; — Rûznâmeci 102, 215, 319, 405; — Rûznâmecilik 215; — Tezkireci 25, 332, 558; — Tezkirecilik 101, 214, 404
Küçük Cekmece 16
Küçük Çamlıca Adası 385
Küçük Karaman semti 454
Küçük Manya 417
Küçük Şeyh (Feyzullâh Efendi-zâde, Koca Mustafa Paşa civârında savma'a-nişîn-i meşîhat) 631
küffâr 26, 28, 29, 49, 53, 74, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 90, 104, 149, 150, 153, 158, 168, 312, 313, 352; 399, 413, 414, 415, 417, 449, 506, 514, 515, 517, 518, 547, 548, 578, 622, 642, 669, 670, 680, 686, 696, 700, 701, 718, 720, 722, 723, 726, 728, 729, 731, 734, 740, 744, 746, 748, 749, 756, 760, 765, 766, 767, 780; yed-i istîlây-ı — 449, 451; —ı desîse-kâr 415; —ı düzeh-karâr 79, 346, 409, 686; —ı hâksâr 34, 81, 294, 409, 517, 548, 577, 578, 585, 685; —ı haşyet-şi'âr 517; —ı sakarmakarr 83; —ı siyâh-kâr 418; —ı tebeh-kâr 414, 514, 680, 701; — mu'âmeleleri 667; — sefâyini 31, 78, 84, 418, 547, 733, 734, 755, 767; — ser-kerdeleri 744; — tekneleri 78
küfr 449, 487, 743; —ân-ı ni'metleri 529
külâh; sivri — 619
Kürdistân 241, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 469, 470, 472, 473, 474, 476, 478, 697; — ahvâli 465; — Hükûmeti 356; —'ın istirdâdı 356; —'ın rusûm-i 'âdiyesi 473; — îlâtı 469, 470; —lar 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 479; —lar mâddesi 468; —lar memâliki (mülk-i mevrûs-i şâhâne olan) 475; —lar nizâ'ı 465; —lar şartı 469; — mâddesi 356, 466, 480; — maslahatı 466; — Mutasarrıfı 356, 359, 476; — paşaları 358, 360, 465, 466, 479; —sancakları 241, 355, 356; — tarafları 355
kürek; mü'ebbeden — 645; —e vaz' 491; —cilik 393
Kü[re]kciler-kapusu 671n
kürk; bol yenlü — 117; bol yenlü erkân — 117; bol yenlü kakum — 117; bol yenlü semmûr — 117; çukaya dûhte kakum —ler 328; çukaya kablu kakum —ler 381; erkân semmûr — 284; elma —ler 117; —ler 711
Kütahya 140, 257, 259, 367, 392, 419, 501, 531, 632, 645; — Eyâleti 161; — Eyâleti kazâları 421; — Kâ'im-makâmı 687; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 507
küttâb 499, 614, 663; — ta'yînî 629, 641
kütüb 274, 324, 383; —i ahlâk 51, 623; —i hikemiyye 50, 136; —i kayyime 568; —i matbû'a 323; —i muhâdarât 138; —i muharrefe 324; —i şer'iyye 50, 136, 568

L

ladika; — konağı 350; —lar 350; — papaslar 770
lağım 509, 710; —cı 185; —cı asâkiri 610; —cı askeri 614; —cı-başı 190, 203, 615, 648; —cı-başı Ağa 511; —cı-başılık 104, 203, 320, 406, 561, 648; —cı bölükleri 508, 509; —cı düdmânı 506; —cı kitâbeti 290, 560; —cılar Ocağı 508, 509; —cı leşkeri 610, 612; —cılık 508; —cı ocağı 507, 508, 512, 513; —cı zâbitânı 638
lahm 582, 624, 658, 659, 662; — ta'yînâtı 583
Lala 153; — ehâlîsi 153, 154, 679; — Kal'ası 149; — Kasabası 152
latîfe-i gaybiyye 617; — zuhûru 529
Latin; — mezhebi 79; — re'âyâları 86
lâyiha 574, 576, 606, 607, 648; —i eşkinciyân 577

Laz; — fukarâsı 45; —ı nâ-sâz 387, 622; yeşil reng — kalbağı 582, 607
Lâzikiyye 316, 444; —'l-asl 267; —tü'l-'Arab Sancağı (Trablus-Şâm Eyâleti-'nde) 621
lâzime-i; — diyânet 517; — me'mûriyyet 481; — mihmân-nevâzî 527; — re'y ü siyâset 444; — zât-ı hümâyûn 522; — zımmet-i ser'askerî 747
Lebîb Efendi (Top-hâne Rûznâmecisi) 538, 631, 632; —'nin hânesi 631
Leh; — Kıralı 605; —lü cumhûru 665
Leskofca 277
leşker 249, 399, 455; ihtilâf-ı — 294; takdîm-i edevât-ı — 671; —i fevz-peyker 409; —i hâss 671; —i küffâr 90; —i mümtâz 373; —i nuhûset-eser 594; —i Pâdişâh-ı bahr u berr, 36; —i şecâ'at-güster 416; —i şiddet-eser 374; —i zafer-rehber 409
Letric Kal'ası 710
levâzım; —ât 781; —ı gazâ 457; —ı himâye 385
Levend Çiftliği 573
levend-nâme 257
Leymosun Limanı 544
Libaho[r]a (=لبهوه, Edirne civârında?) 388
libâs 594, 623, 663, 658
ligor 408, 409
Ligosti nâm kâfir (Sakız Adası'ndaki eşkıyâ ser-kerdesi) 87
lillâhi'l-hamd 343, 491, 531, 545, 720, 723, 731, 736; — ve'l-minneh 76, 415, 451
liman 309, 322, 332, 385, 397, 413, 415, 418, 532; — burcu 81, 82; —i kal'a 416; —lar 397, 544
Limni 214, 765; — Adası 16; — Cezîresi 704, 740, 764, 765; — Cezîresi Kal'ası 399; — Cezîresi muhâfazası 764; — Cezîresi Muhâfızı 271, 399; — Voyvodası 765
Litroz Karyesi (kefere karyesi, Silivri-kapusu hâricinde) 550
Livâ; —'-i hazret-i Peygamberî 629; —'i sa'âdet 610, 611, 612, 614, 617, 629, 634; —'-i Sultân-ı her-dü-serâ 651; —'i şerîf 508; —'-i şerîf-i nusrat-redîf 618; —y-ı şerîf-i hazret-i Fahr-i kâ'inât 778
livâ/livâ' 48, 104, 180, 185, 186, 203, 216, 226, 267, 268, 278, 306, 317, 356, 375, 384, 461, 531, 561, 693, 740, 766; hâmil-i — 516; —lar 125, 185, 253, 317, 346, 406, 419, 532
Livadya 28n, 249, 681, 682, 687, 692, 718; — Gölü 249; — Koca-başısı 642; — Ovası 718
Livâ'-i 'Alâ'iyye bk. 'Alâ'iyye Livâsı
Livâ'-i Aydın bk. Aydın Livâsı
Livâ'-i Bâyezîd bk. Bâyezîd Livâsı
Livâ'-i Biga bk. Biga Livâsı
Livâ'-i Çirmen bk. Çirmen Livâsı
Livâ'-i Çorum bk. Çorum Livâsı
Livâ'-i Delvine bk. Delvine Livâsı
Livâ'-i Dukagin bk. Dukagin Livâsı
Livâ'-i Eğriboz bk. Eğriboz Livâsı
Livâ'-i Eskişehir bk. Eskişehir Livâsı
Livâ'-i Hamîd bk. Hamîd Livâsı
Livâ'-i Hudâvendigâr bk. Hudâvendigâr Livâsı
Livâ'-i İlbasan bk. İlbasan Livâsı
Livâ'-i İnebahtı bk. İnebahtı Livâsı
Livâ'-i Kandiye bk. Kandiye Livâşı
Livâ'-i Karahisâr bk. Karahisâr Livâsı
Livâ'-i Kavala bk. Kavala Livâsı
Livâ'-i Kayseriyye bk. Kayseriyye Livâsı
Livâ'-i Kilis bk. Kilis Livâsı
Livâ'-i Koca-ili bk. Koca-ili Livâsı
Livâ'-i Köstendil bk. Köstendil Livâsı
Livâ'-i Menteşa bk. Menteşa Livâsı
Livâ'-i Niğde bk. Niğde Livâsı
Livâ'-i Ohri bk. Ohri Livâsı
Livâ'-i Resmo bk. Resmo Livâsı
Livâ'-i Saruhân bk. Saruhân Livâsı
Livâ'-i Selânik bk. Selânik Livâsı
Livâ'-i Teke bk. Teke Livâsı
Livâ'-i Tırhala bk. Tırhala Livâsı
Livâ'-i Üsküb bk. Üsküb Livâsı
Livâ'-i Yanya bk. Yanya Livâsı
lokma-i mazleme 326
Londar 149
Londıra Boğazı 455
lutf; —i Bârî 112; —i Hudâ 436; —i Rabbi Ahad 154; —ihî Te'âlâ 43, 81, 293, 416, 491, 633
Lüterî mezheb 652
Lütfullâh Paşa (Zaralı-zâde, Vezîr, Hanya Mutasarrıfı, Girit Ser'askeri, Kandiye Muhâfızı) 21, 35n, 210, 312, 313, 314, 348
Lüyes (XVIII., Fransa Hükümdârı) 380

M

Ma'arre 444
ma'âzallâhi 596; — Te'âlâ 41, 136, 154, 176, 183, 233, 268, 289, 363, 487,

555, 572, 578, 653, 695, 723, 746, 768
ma'bed 537, 538, 637; —i feyz-müşeyyed-i hümâyûn 534; —i nev-tarh-ı hümâyûn 460
mâbeyin; —ci ağalar 143; —cilik 182, 423; —i hümâyûn 712
Ma'bûd 460
Macar 128; — altunu 128; — cinslerinden 497; —istân 605, 606; —lu 588
Maçin; — Geçidi (İbrâ'il karşusunda) 317; — Muhâfızı 562; — Sahrâsı 573
mâdde-i hârre munsab 166, 167n
Ma'den 561; — kurâları 248
magazalar 624
Magosa; — semti 544; — tarafı 544
Mağnisa 78, 387, 388, 531, 650, 681
Mağrib; mal bulmuş —î 720; —î-i işrâknihâd 263; — şalı 117; — Ülkasi 331
mahal 643, 662; —lât 612, 629, 630, 652; —lât bekcileri 629; —lât ehâlîleri 315, 652; —lât-ı belde 440; —lâtın muhâfazası 659; —lât imâmları 364, 492, 654; —le 503; —le bekcisi 497; —le ehâlîleri 364; —le imâmı 363; —ler 323, 347, 351, 400, 601, 629, 630, 624, 654, 672; —l-i ma'reke 600; —l-i ta'lîm 581
mahfil 537, 613, 617, 614; —i hümâyûn 44, 66n, 463, 537, 611, 612
mâhiyye 39, 40, 181, 376, 386, 393, 548, 615, 624, 655, 656, 661, 662, 668, 669; — ihsânı 388; — kat'ı 393; —ler 376, 661; —lü Arnabud dinsizleri 154; —lü aşçılar 625
mahkeme 133n, 175, 368, 369, 439; —i kübrâ 383; — küttâbı 626; — pîşgâhı 368
mahlûl 510, 512, 513, 583; —ât 510, 583; —ât-ı mürdegâne 608; — gedik 512; — gedik alanlar 512; —ler 512
Mahmûd Bey (Mizistre Alaybeyisi) 152
Mahmûd Bey (Muhtâr Paşa-zâde) 764
Mahmûd Efendi (Anadolu Muhâsebesi pâyeli, Dîvân Hâcesi) 633
Mahmûd Efendi (Ketanî-zâde, sâbık Havâss-ı Refî'a Kadısı, Mısr-ı Kâhire Kadısı) 302
Mahmûd Efendi (Lâz, Enverî dâmâdı, hâcegândan, Beyhân Sultân Kethudâsı, Masraf Kâtibi, Süvârî Mukâbelecisi) 288, 319, 386, 388
Mahmûd Efendi (Vılçıtrın Nâ'ibi) 93
Mahmûd Efendi (Yûsuf Paşa-zâde, Mîr, el-Hâc, Burusa Kadısı, Mekke-i mükerreme pâyeli) 19
Mahmûd Hân (II. Sultân, el-Gāzî, 'Ârif-i me'ârif-i kişver-sitânî, Bâ'is-i âsâyiş-i halk-ı cihân, Bâ'is-i hayât-ı bendegân, Dâdâr-ı Mes'ûdü'ş-şemâ'il, Ebra'u's-selâtîni ve efdalühüm, Evra'u'l-mülûki ve a'delühum, Gurre-i nâsiye-i devlet, Güzîde-i selâtîn-i ma'delet-âyîn-i cihân, Güzîde-i selâtîn-i zemân, Hâdimü'l-Haremeyni'l-muhteremeyn, Hâfızu bilâdillâh ve 'ubbâd-ı 'ibâdih, Hâkān-ı nusrat-vâye, Hâmî-i esrâr-ı şerî'at-i seyyidü'l-enâm, Hudâvendigâr-ı dîndâr, İ'tizâdü's-selâtîn-i 'ale'l-itlâk, Kurra-i bâsıra-i şevket, Mahmûdü'l-hısâl, Mahmûdü'ş-şiyem, Mâlikü rikābi'l-ümem, Mefhar-ı selâtîn-i İslâm, Melâzü e'âzımi'l-mülûk-i bi'l-istihkāk, Munkızü'z-za'feti 'ani'z-zulmeti bi-seyf-i cihâdihî ve ictihâdih, el-Murâbıtu fî i'lâ'-i kelimetillâh, el-Mücâhidü fî sebîlillâh, Müceddid-i erkân-ı şâmihü'l-bünyân-ı devlet, Müceddid-menkabet, Mümtesil-i innallâhe ye'muru bi'l-'adli ve'l-ihsân, Mürevvic-i zeheb-i müzeheb-i Ehl-i Sünnet ve Cemâ'at, Mü'temir-i innallâhe ye'muru bi'l-'adli ve'l-ihsân, Müzhir-i ahkâm-ı menâhîc-i Millet-i Hanîfe, Nâsır-ı gamâr-ı dîn, Pâdişâh-ı Mahmûdü'l-hısâl, Râkım-ı erkāmü'l-'adli 'alâ safahâti'l-eyyâm, Revnakde-i erîke-i saltanat, Server-i serîr-i seray-ı semâ-sâyebân, Sultân-ı gerdûn-pâye, Sultân-ı mübeccel ü mükerrem, Süleymân-ı zemân, Şehinşâh-ı memdûhu'l-fi'âl, Şehriyâr-ı gayret-medâr, Zîb-âver-i serîr-i hilâfet) 12, 14, 18, 44, 61, 71, 76, 118, 224, 266, 272, 283, 305, 334n, 366, 401, 404, 407, 429, 430, 460, 488, 500, 507, 522, 526, 530, 534, 535, 537, 538, 572, 590, 630, 639, 643, 654, 670
Mahmûd Hân Câmi'i 71
Mahmûd Kapudan (Motonlu, brik kapudanı) 751, 752, 756
Mahmûd Paşa (Kürd, Mîr-i mîrân, Baban Sancağı Mutasarrıfı, Kürdistân Mutasarrıfı) 355, 356, 357, 358, 465, 469, 470, 476, 697
Mahmûd Paşa (Leskofcalı) 277
Mahmûd Paşa (Prizrin Sancağı Mutasarrıfı) 93, 277
Mahmûd Paşa (Sert, Vezîr, Van Muhâfızı) 177, 407
Mahmûd Paşa (Tunus Beylerbeyisi) 331
Mahmûd Paşa (Zoka-zâde, Mîr-i mîrân, İlbasan Sancağı) 65
Mahmûd-paşa Çarsusu civârı 386
Mahmûd Paşa Müderrisi 219
Mahmûd Sâbit/- Paşa (Dıramalı, Dırama Nâzırı, Tırhala Mutasarrıfı, Ve-

zîr, Mora Vâlîsi ve Ser'askeri) 20, 23, 24, 109, 156, 157, 158, 166, 167, 168, 169, 172, 181, 185, 275, 344, 686, 690, 691, 693, 694, 700, 701, 702, 713, 714, 716, 717, 720, 721, 722, 723, 725, 732, 733, 734, 742, 743, 745, 748, 776
Mahrec 66, 165, 205, 220, 286, 514, 522, 556, 567; — ma'zûlleri 627; — ricâli 66; — rütbesi 627
mahsûbât 523
mahsûl 665; —i kazâ 402
mahyacı 535
mahzar 46, 92, 93, 146, 163, 351, 368, 369, 443, 444, 573, 689, 766; — Kâtibi 616; —lar 127, 508
mahzen 491
ma'îşet; iktisâb-ı — 362
ma'iyyet 82, 162, 261, 275, 282, 455, 466, 468, 689, 716; —i ordu 729; —i ser'asker 278; —i ser'askerî 377, 692, 713, 727; — me'mûrları 700, 711, 712, 747
makām; —ı fetvâ 490; —ı Kethudâ-yı Sadâret-i 'uzmâ 273; —ı meşîhat 295, 296; —ı mu'allâ-yı sadâret-i 'uzmâ 117; —ı müdâfa'a 415; —ı nekâbet 43; —ı riyâset 25, 271, 524; —ı sadâret 191, 340, 579, 624, 682, 683, 702, 754; —ı Sadâret-i 'uzmâ 135, 553; —ı silahdârî 143; —ı silahdârî-i şehinşâhî 191
makber 177, 296
ma'kul-ı metîn 455
mâl 326, 441, 449, 450, 503, 523, 661, 669, 670; itlâf-ı — 589, 597; sağ — 661; —ı cizye 294; —ı ganâyim 577; —ı Kārûn 737; —ı mîrî 369; —ı ticâret 358
Malatya 67, 258; — Livâsı 392
mâlikâne 500; — Halîfesi 187
Mâlikiyye Mezhebi 492
Mâlik Paşa (Mîr-i mîrân, Sofya Muhâfızı, İnebahtı Sancağı Mutasarrıfı, İçil Mutasarrıfı, Üsküb Sancağı Mutasarrıfı) 46, 47, 48, 92, 94, 162, 256, 271
Mâliyye 389; kuvvet-i — 261; — Tezkireciliği 102, 215, 319, 341, 405, 559; — Tezkirecisi 214, 389, 559
Maltepe 762
manastır 49, 87, 91, 519, 520, 666, 755; muhtasar — 519; —lar 85, 409; — mütemekkinleri 91
Manastır vücûhu 376
mandıralar 291
mansıb 25, 211, 271, 272, 275, 289, 316, 348, 377, 379, 388, 389, 390, 391, 392, 394, 397, 411, 479, 495, 522, 606, 627, 650, 677; a'lâ — 581; —ı 'âlî 387; —ı celîl-i Kethudâyî 274; —ı kapudânî 170; —ı Kethudâ'î-yi Sadr-ı 'âlî 167; —ı riyâset 25; —lar 283, 284, 412, 512, 591; —sız 388, 479
Mantova Hersekliği (İtalya diyârlarında vâki') 604
Manya Başbuğu 147, 148, 149; — Başbuğu'nun oğlu 154; — Beyi 416, 531, 701
marankoz 532
Mar'aş 203; — Beylerbeyisi 379; — Eyâleti 67, 290, 379; — Kazâsı 625, 627; — Vâlîsi 203, 407
Mardin 621
ma'reke 409, 418; —ârâ 376; —ler 518; — mahalli 600
Marmaris 396
Marola Karyesi (Mesolong'da) 373
ma'rûz; —ât 336, 512; —ı 'atebe-i bülendmertebe-i Pâdişâh-ı İskender-mesîl 61; —i 'atebe-i 'ulyâ 627; —i hâk-i pâk-i Der-i devlet 457; —i hâk-i serîr-i Şevket 324; —i hâk-pây-i Pâdişâh-ı Selîmü'l-kalb 573; —i hâkpây-i saltanat 257; —i huzûr-i Pâdişâh-ı gayret-ârâ 54; —i rikâb-ı müstetâb 736; —i südde-i sedîde-i şevket 667; —ı Şehriyâr-ı ber-güzîde-ârâ 164
masar mevâcibi 24, 127, 343
Maslahat-güzâr 304, 325, 522, 556, 675; —lar 523; —lık 493, 525
masraf 600; —ı Şehriyârî Kitâbeti 215, 656; — Kâtibi 102, 288, 405; — Kitâbeti 102, 319, 382, 625, 559; —ı nâgehânî 665; — sandığı 291
Mastakî; — karyeleri 365; — Karyesi 87; — koca-başıları 89; — köyleri 87, 88, 89, 111; — kurâsı 183, 704; — mîrîleri 89; — Mukāta'ası Enîîni 89; bk. ayrıca Sakız
Matbah; — Emâneti 102, 141, 319; — Emîni 140, 273, 606, 624; —ı 'âmi-re 543, 624, 625; —ı 'âmire Emâneti 273, 274; —ı kebîr 624; —lar 661
Matbah Kal'ası Şeyhi 101
matharacı ağa 82

matıyye 386
matlab; —ı ru'ûs 295; —lar 470
ma'zûl 273, 330, 332, 338, 342, 353, 380, 389, 391, 392, 396, 443, 454, 490, 610, 616, 638, 670; —în 670; —în efendiler 638; —iyyet 714
me'âbid 449, 630
me'âbir 548; — ta'mîri 666
Me'âdin; — Emâneti 392; —i hümâyûn civârı 621; —i hümâyûn Emâneti 318, 389; —i hümâyûn Emîni 45, 240, 388, 407, 562, 621
me'ârif 341, 342, 389, 390, 423, 432, 521, 639; hisse-mend-i bidâ'a-i — 568; iktisâb-ı — 390, 499; kesb-i — 521; —i cüz'iyye 372; —i hikemiyyât 481; —i inşâya 'ârif 382; —i külliyye 372; —i riyâziyye 481
me'âş 330, 522, 582, 584, 606, 658, 660, 661, 662, 663, 664, 668, 710; guruş — 500, 512, 615, 655, 656, 668, 669; kayd-ı — 545, 546; sebeb-i — 588; —ı seneviyye 663; —lar 512, 662, 666; galleden — ta'yînî 649
mebâliğ (meblağ) 282, 314, 323, 326, 356, 495, 500, 662, 663, 664, 665, 666; —i külliyye 359; —i vefîre 359
mebît 636
meclis 575; — 'akdi 466; —i 'âlî 308; —i hâfil 575; —i hâss 625; —i meşveret 53, 650, 652; —i mükâleme 307; —i şer' 368; —i şûrâ 77, 265
Meclis-i Tanzîmât 140n
Mecova (مجوه) Nâhiyesi re'âyâsı 373
mecrûh 79, 80, 87, 88, 90, 326, 399, 413, 510, 515, 516, 519; 548, 580, 595, 660, 689, 740, 744, 756, 765, 767, 768
medâris 362, 489, 490; —i hâcegân-ı Seray-ı hümâyûn 545; —i mevkûfe 569
meddâh 641
meder 199, 400
medfû'ât 496
Medîne-i Birgi bk. Birgi Şehri
Medîne-i Ebî Eyyûb Ensârî bk. Eyyûb Şehri
Medîne-i Keşan bk. Keşan Şehri
Medîne-i Konya bk. Konya Şehri
Medîne-i münevvere (=Dâru's-sekîne) 18, 143, 242, 263, 266, 274, 445, 504; —i dârü's-selâm Kazâsı 165; — Kadısı 73, 218, 219, 263; — Kazâsı 49, 353, 437, 443, 462; — mevleviyyeti 198; — Muhâfızı 312, 484; — sıbyânı 669
Medîne-i Üsküdar bk. Üsküdar Şehri
medreşe 395, 421, 522, 568, 639; devr-i mu'tâde-i — 390
Medyolan (=Milano) Hersekliği, İtalya diyârlarında vâki') 604
meflûcen vefât 563
mefrûşât 523, 778
Megara (مغره) Karyesi 718, 719
Megâribe; — askeri 441; — havârîsi 441
mehâkim 383, 630, 641; —i Diyâr-ı Hâkâniyye 489; —i Memâlik-i mahrûse 488; — sicillâtı 327, 383
mehâmm-ı seniyye 193, 349; —i hâriciyye vü dâhiliyye 637
mehâzin 533
Mehdî (Mîrzâ, Kadı, Kadı'asker) 468, 470, 473
Mehmed (Hacı, Etmekci Ocağı eskilerinden, Erîb Ahmed Paşa'nın babası) 167
Mehmed (Kara, Edirneli, Mîr-i mîrân Sâlim Paşa'nın babası) 531
Mehmed (Kastamonu'da olduğu haber verilen fesât erbâbından) 646
Mehmed (Küffâra katılmış Toska takımından ser-kerde başı) 549
Mehmed (Müslüman olduktan sonra sevdâ yüzünden intihâr eden Nemçeli cerrâh) 486, 487
Mehmed (sefâyin tüccârından, Kapudan, Mustafa Râkım Efendi'nin babası) 521
Mehmed (Şehzâde, Sultân, II. Mahmûd'un oğlu) 64, 125
Mehmed (ustalıkdan çıkma, mekkârî bârgîrleri ihrâcı hizmeti nâmiyle tard olunan) 646
Mehmed 'Âbid Molla Efendi (Dürrîzâde Nûrullâh Efendi-zâde, İstanbul Efendisi, Mekke-i mükerreme Kadısı, İstanbul Kadısı, Anadolu Sadâreti pâyeli) 114, 218, 546
Mehmed Ağa (Baş-çukadâr, Pehlevân) 366
Mehmed Ağa (diğer, Kapucu-başı, İbrâhîm Paşa Kethudâsı, yeniçeriliğin kaldırıldığını bildirmek için Bosna'ya gönderilen) 615
Mehmed Ağa (el-Hâc, Haseki Ağa, Bostancı-başı) 217, 283
Mehmed Ağa (el-Hâc, Yeniçeri Ağası, Mîr-i mîrân) 98

Mehmed Ağa (Güranlı-zâde, es-Seyyid, Diyârbekir Vâlîsi, Mîr-i mîrân) 128
Mehmed Ağa (Hâlet Efendi'nin mehterbaşısı, Kapucu-başı, Filibe Nâzırı) 139
Mehmed Ağa (Kapucu-başı) 633
Mehmed Ağa (Kara 'Osmân-zâde, Kapucu-başı, Yunda Adası Muhâfızı) 186
Mehmed Ağa (Muhzır) 616
Mehmed Ağa (Mürîd-zâde, Hacı, Edremîd Voyvodası) 186
Mehmed Ağa (Sadr-ı esbak 'Abdullâh Paşa'nın hazînedârı, Kıbrıs Muhassılı, Kapucu-başı, Yergöğü Kal'ası Binâ Emîni, Sipâhîler Ağası, Dâvud-paşa Serayı yakınında yapılan Humbaracı Süvârîsi Kışlası Binâ Emîni, Mîrahûr-i sânî) 346, 550, 560, 628, 647
Mehmed Ağa (Serficeli, Kapucu-başı, İzmir Gümrükcüsü, Lağımcı-başı ve Topcu Kışlası Binâ Emîni, Humbaracı-başı, Kağıd-hâne'de yapılan Humbaracı Süvârîsi Kışlası Binâ Emîni) 203, 290, 320, 628
Mehmed Ağa (Şâmî, Kilar Emîni, Kapucu-başı) 485
Mehmed Ağa (Vezîr-i a'zam Kapu Çavuşu, Cebeci-başı) 338, 347, 616
Mehmed Ağa (Veznedâr Çukadârı) 366
Mehmed Ağa (Vidin Ağası) 646
Mehmed Ağa/Paşa (Behrâm Paşa Kethudâsı, Kapucu-başı, yeniçeriliğin kaldırıldığını bildirmek için Erzurum'a gönderilen, Mîr-i mîrân) 615, 700
Mehmed 'Âkif Efendi (Bozoklu, el-Hâc, Âmedî hulefâsından, Kağıd-ı Bîrûn Emîni, Âmedî) 216, 319, 438
Mehmed 'Âkif Efendi (Silahdâr Kâtibi) 405
Mehmed 'Ali Ağa (Ser-kerde-i Süvârî, Mora'da) 414
Mehmed 'Ali Ağa/Paşa (Kavalalı, Bencel, el-Hâc, Ser-çeşme-i Arnabud, Mısır Vâlîsi) 36, 160, 191, 192, 193, 265, 280, 281, 300, 312, 322, 335, 339, 345, 352, 390, 419, 456, 484, 494, 549, 563, 708, 758
Mehmed 'Anber Ağa (Dârü's-sa'âde Ağası, Şeyhü'l-Harem) 144
Mehmed 'Ârif Ağa (hâssa hasekîlerinden, Kori-i hümâyûn Ağası) 137
Mehmed 'Ârif Beyefendi (Halîl Hamîd Paşa-zâde, sâbık Rumeli Kadı'askeri) 307
Mehmed 'Ârif Efendi ('Arab-zâde, Şeyhülislâm-ı esbak) 60, 330, 564
Mehmed 'Ârif Efendi (Arpa Emîni, Zahîre Nâzırı Vekîli) 272, 318, 640
Mehmed 'Ârif Efendi (Çelebi-zâde Zeynel'âbidîn Efendi mahdûmu, es-Seyyid, Hâmise-i Süleymâniyye, Hânkâh-ı Ka'riyye Müderrisi, Üsküdar Kadısı) 396
Mehmed 'Ârif Efendi (Divrigî-zâde, Baş-halîfe, Mektûbcu) 247
Mehmed 'Ârif Efendi (es-Seyyid, Galata Kadısı, Edirne Kadısı, Mekke Kadısı) 165, 462
Mehmed 'Ârif Efendi (Kıbrısî-zâde, İmâm-ı Evvel-i hazret-i Şehriyârî, Edirne pâyeli, Mekke-i mükerreme pâyeli, Eyyûb Kadısı, İstanbul pâyeli) 65, 173, 546
Mehmed 'Ârif Efendi (Murâd Mollazâde, İstanbul rütbesinde, Anadolu Sadâreti pâyeli) 546, 650
Mehmed 'Ârif Efendi (Re'îs-i esbak, Büyük Rûznâmeci) 318
Mehmed 'Ârif Efendi (Sadru'r-Rûm-i esbak Kethudâ-zâde Efendi'nin mahdûmu, Mûsıla-i Süleymâniyye, Pîrî Paşa Müderrisi, Halebü'ş-şehbâ Kadısı) 22
Mehmed 'Âsım Bey (Mevkûfâtî, Sipâh Kâtibi) 319
Mehmed 'Âsım Bey (Şâm Kapu Kethudâsı-zâde, Silahdâr Kâtibi) 559
Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi (Dürrî-zâde hafîdi, es-Seyyid, Selânik Kadısı, Burusa Kadısı, Mekke-i mükerreme Kadısı) 19, 266
Mehmed 'Atâ'ullâh/'Atâ Efendi (es-Seyyid, Darb-hâne-i 'âmire Nâzırı, Şıkk-ı evvel Defterdârı, Şark Ordusu Defterdârı, Top-hâne-i 'âmire Nâzırı, Tersane Emîni, Nişancı) 25, 58, 188, 215, 226, 330, 496, 559
Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi (Şânî-zâde, Vekâyi'-nüvîs, Mekke-i mükerreme pâyeli) 14, 19, 47, 62, 295, 430, 458, 460, 650, 688, 705
Mehmed 'Âtıf Efendi (Kuyucaklı-zâde, es-Seyyid, Dâru'l-hadîs Müderrisi, İzmir Kadısı) 219, 257
Mehmed 'Azîz Efendi ('Uryânî-zâde, Kuds-i şerîf Kadısı) 200

Mehmed Behâ'eddîn Efendi (Şey-hülislâm 'Âşir Efendi-zâde, Mahmûd Paşa Müderrisi, Haleb Kadısı) 219
Mehmed Behrâm Paşa (el-Hâc, Aydın ve Saruhân sancakları Mutasarrıfı, Vezîr, Mar'aş Vâlîsi, Rakka ve Haleb Vâlîsi) 26, 30, 67, 101, 125, 181, 207, 615, 681, 682, 687, 694, 695, 700, 713
Mehmed Bey (Bâyî-oğlu 'Ali Bey-zâde, Saraybosna Mütesellimi, Bosna'da fesât erbâbından) 212
Mehmed Bey (Cıgal-zâde, hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûndan, tanzîm-i umûr için Kandiye'ye gönderilen) 314
Mehmed Bey (Çıldır Vâlîsi Sâlih Paşa'nın oğlu, Mûsıl-ı Süleymâniyye, Kapucu-başı, Mîrahûr-i sânî) 392
Mehmed Bey (Dizdâr-zâde, Acısu Kal'ası Muhâfızı) 35
Mehmed Bey (i'dâm edilen fesât erbâbından 647
Mehmed Bey (Menteş-zâde, Kapucu-başı, Baş-bâkî Kulu) 561
Mehmed Bey (Muhsin-zâde hafîdi, Baş-bâkî Kulu) 406
Mehmed Bey (Silahdâr Ahmed Ağa'nın yeğeni, Zabtiye Mu'âvini) 741
Mehmed Bey (Şâm Kapu Kethudâsı-zâde, Sipâh Kâtibi) 563
Mehmed Bey (Vılçıtrın Alaybeyisi Bekir Bey'in kardeşi, Piriştine'deki fesât erbâbından) 93
Mehmed Bey (Yeniceli-zâde Ahmed Paşa damadı, hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûndan, Gümrük Emîni) 61, 104
Mehmed Bey/Ağa (İnce Bayrakdâr-oğlu, Adanalı, Kapucu-başı, Bin-başı, Yûsuf Paşa'nın tüfengci-başısı) 157, 158, 686, 725
Mehmed Beyefendi (Sadr-ı esbak Koca Yûsuf Paşa'nın kardeşi Süleymân Bey'in oğlu, Kâmil-i Mübeccel lakaplı, Hâmise-i Süleymâniyye, Eyyûb Kadısı) 607
Mehmed Celâleddîn Ağa (Ser-turnayî, Ser-seksonî, Ser-zagarî, Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 288, 338, 386, 454, 486, 536, 561, 576, 611, 615, 616
Mehmed Celâleddîn/Celâl Paşa (Cebbâr-zâde, Mar'aş Vâlîsi, Rakka Vâlîsi, Adana Vâlîsi) 67, 203, 320
Mehmed Dâniş Efendi ('Ulûfeciyân-ı yemîn Kâtibi) 405
Mehmed Dervîş Paşa bk. Dervîş Mehmed/- Paşa (Emîrü'l-Hâc, Şâm Vâlîsi, Sadr-ı a'zam-ı esbak, Anadolu Vâlîsi)
Mehmed Ebulhayr Efendi (Şeyhülislâm-ı esbak Şerîf-zâde es-Seyyid Mehmed Molla Efendi'nin neslinden, Seyyid, İstanbul Kadısı, Nakîbu'l-eşrâf) 43, 197, 568
Mehmed Efendi (Çehârşenbevî, Hâce, Medîne-i münevvere Kadısı, İstanbul pâyeli, Anadolu pâyeli) 437, 546, 547
Mehmed Efendi (Çerkeşî, Seray hâcelerinden, Müvellâ) 649
Mehmed Efendi (Dîvân Kâtibi) 501
Mehmed Efendi (Divriğî, Mektûbî / Yazıcı) 437, 521, 647
Mehmed Efendi (Fodula Kâtibi, Belgırad Binâ Emîni, Cebe-hâne Kâtibi) 102
Mehmed Efendi (Gedûsî, Seyyid, Filibe Kadısı, Halebü'ş-şehbâ pâyeli) 165
Mehmed Efendi (Hacı İbrâhîm Efendi'nin kardeşi, Mektûbî hulefâsından, Haremeyn Mukāta'acısı, Sâlyâne Mukāta'acısı) 215, 560
Mehmed Efendi (Hattât, Nâzır-ı Keraste es-Seyyid el-Hâc Nazîf Efendi'nin babası) 423
Mehmed Efendi (İzmîrî, es-Seyyid, Dârü'l-hadîs Müderrisi, İzmir Kadısı) 125, 182, 257
Mehmed Efendi (Kırîmî, Mısr-ı Kāhire Kadısı, Mekke-i mükerreme pâyeli) 173
Mehmed Efendi (Kırîmî, Mûsıla-i Süleymâniyye, Kilar-ı hâssa Hâcesi, Hâmise Müderrisi) 546
Mehmed Efendi (Kütahyavî, Kuds-i şerîf Kadısı) 116
Mehmed Efendi (Mi'mâr Ağa) 104
Mehmed Efendi (Müfti-zâde, Bartınlı, Hâmise-i Süleymâniyye, Nûr-i 'Osmânî Müderrisi, Kuds-i şerîf Kadısı) 302
Mehmed Efendi (Necîb Efendi kayını, Haremeyn Mukāta'acısı, Mevkūfâtcı) 319, 559
Mehmed Efendi (Seyyid) 102, 174
Mehmed Efendi (şehîd olan Yeniçeri Ağası) 196
Mehmed Efendi (Yapılmakta olan ikinci büyük havuzun mühendisi) 532

Mehmed Emîn Ağa (Kapucu-başı, Ferecik A'yânı, İnebahtı Muhâfızı, Cebeci-başı) 378, 617
Mehmed Emîn Bey (Âmedî hulefâsından, İstanbul Mukāta'acısı) 215
Mehmed Emîn Efendi (Baltacı-zâde, es-Seyyid, Haleb Kadısı, Mısır Kadısı, Mekke-i mükerreme Kadısı) 116, 353
Mehmed Emîn Efendi (Canikî, Hacı, Süleymâniyye Müderrisi, Selânik Kadısı) 382
Mehmed Emîn Efendi (Çil Emîn Ağazâde, Kâtib Efendi hulefâsından, Avlonya ma'a Eğriboz Mukāta'acısı) 216
Mehmed Emîn Efendi (Gedüklüler Kâtibi) 101
Mehmed Emîn Efendi (Hâfız, Kâtib Efendi hulefâsından, Avlonya ma'a Eğriboz Mukata'acısı) 560
Mehmed Emîn Efendi (Seyyid, Yazıcı-ı esbak, Küçük Rûznâmeci/Tezkireci, Büyük Tezkireci) 215, 558
Mehmed Emîn Efendi (Silahdâr-zâde, es-Seyyid, Mîr, Havâss-ı refî'a Kadısı, Edirne pâyeli, Mekke-i mükerreme pâyeli) 19, 45n
Mehmed Emîn Efendi (Yalvacî, Seyyid, Burusa, Şâm ve Edirne'den ma'zûl, Mekke-i mükerreme pâyeli) 353
Mehmed Emîn Ra'uf Paşa (Sadr-ı esbak, Diyârbekir Vâlîsi ve Me'âdin-i hümâyûn Emîni, Şark cânibi Ser'askeri, Erzurum Vâlîsi, Murahhas, Bolu ve Vîranşehir sancakları Mutasarrıfı) 45, 57, 66, 101, 228, 240, 247, 283, 286, 306, 388, 406
Mehmed Emîn Seyyid Efendi (Âmedî hulefâsından, Kağıd-ı bîrûn Emîni) 103
Mehmed Emîn Seyyid Efendi (Âmedî Pertev Efendi'nin kardeşi, Re'îs Kîsedârı, Küçük Tezkireci) 214n, 404
Mehmed Emîn Sırrı Efendi (Çavuşzâde, Gurabâ'-i yesâr Kâtibi) 405
Mehmed Es'ad Bey (es-Seyyid, Meş'aleci Paşa birâderi Mustafa Paşa hafîdi ve müteveffâ 'Osmân Penâh Efendi'nin üvey oğlu, sâbık Burusa Kadısı, Mekke pâyeli) 219
Mehmed Es'ad Efendi (Benli-zâde, Mûsıle-i Süleymâniyye Müderrisi, Haleb Kadısı) 125
Mehmed Es'ad Efendi (Hayâtî-zâde, Selânik Kadısı, Şâm Kadısı) 302, 353
Mehmed Es'ad Efendi (Hazînedâr-başızâde, Seyyid, Silahdâr Kâtibi, Mâliyye Tezkirecisi, Küçük Tezkireci) 102, 214, 332, 355, 361
Mehmed Es'ad Efendi (İmâm-zâde, Konevî, es-Seyyid, Mısr-ı Kāhire Kadısı) 200
Mehmed Es'ad Efendi (Kebîrî-zâde, es-Seyyid, Hâmise, Nûr-i 'Osmânî Müderrisi, Yenişehir-i Fenar Kadısı) 372
Mehmed Es'ad Efendi (Sahhâflar Şeyhi-zâde, Seyyid, Vekāyi'-nüvîs, Kapan-ı Dakîk Nâ'ibi, Hareket-i Altmışlı, 'abd-i 'avîz, 'abd-i Fakîr, 'abd-i nâ-tüvân, 'abd-i şikeste-kalem, Fakîr, Fakîrâne, Fakîr-i nâmıku'l-hurûf, Fakîr-i pür-taksîr, Fakîr-i Râkımü'l-hurûf, Hakîr, hâme-i Fakîr, kalem-i Fakîr, Muharrir-i Ahkar, Muharrir-i Fakîr/Hakîr, Muharrirü'l-hurûf, Müverrih) 11, 32, 48n, 56, 67, 71, 73, 113, 131n, 160, 174, 175, 176, 179, 199, 203, 227, 235, 264, 296, 329, 349, 352, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 392, 429, 430, 431, 434, 458, 459, 460, 464, 481, 482, 488, 505, 525, 529, 530, 533, 538, 543, 567, 575, 576, 587, 608, 611, 614, 629, 633, 636, 637, 638, 639, 640n, 651, 665, 666, 676, 677, 688, 689n, 698, 703, 704, 705, 707, 736, 739, 742, 743, 773; —'nin târîhçesi 429n, 687, 743, 771
Mehmed Es'ad Efendi (Sârım Efendi'nin kardeşi, es-Seyyid, Mâlikâne Halîfesi, Şıkk-ı evvel Defterdârı) 187
Mehmed Es'ad Efendi (Zeyrek İmâmızâde, Hâfız, Galata Serayı'nda Oda Hâcesi, Mûsıla-i Sahn) 547
Mehmed Es'ad Medhî Bey (Teşrîfâtî, Sipâh Kâtibi) 215
Mehmed Hâdî Efendi (Beylikci / Beğlikci, Beylikci Kîsedârı, Murahhas-ı evvel, Anadolu Muhâsebecisi) 101, 437, 556, 559, 773; —'nin hânesinde (Horhor civârında Akarçeşme'de) harem dâ'iresi 380
Mehmed Halîm Ağa (hasekiyândan, Karakulak) 633
Mehmed Hâmid Bey (Re'îsülküttâb, Defter-i Hâkānî Emîni, Baş-muhâsebeci) 24, 25n, 169, 182, 405

Mehmed Hamîd Efendi ('Avnî Efendi-zâde, Çavuşlar Kâtibi, Gedüklüler Kâtibi, Cebeciler Kâtibi) 101, 214, 559
Mehmed Hâmid Efendi (Moravî-zâde, Galata Kadısı, İstanbul Kadısı, Anadolu Kadı'askerliği pâyeli) 218, 389, 390
Mehmed Hân (IV., el-Gāzî, Pâdişâh) 12, 197, 570
Mehmed Hasîb Efendi (hâcegândan, Darb-hâne-i 'âmire ketebesinden, Câmi'-i hümâyûn-i Nusrat binâsı maslahatında müstahdem, Baş-kâtib, Top Arabacılar Kâtibi) 536, 559
Mehmed Hidâyet (Limni Adası civarında yakalanan ve Müslüman olan diyakoz) 771
Mehmed Hilmî Ağa (Kapucu-başı) 633
Mehmed Husrev Paşa bk. Husrev Mehmed/- Paşa (Erzurum Vâlîsi, Vezîr, Trabzon Eyâleti ve Gonya Sancağı, Canik Muhassılı, Yaş Kal'ası Muhâfızı, Karahisâr-ı sâhib Sancağı, Kapudan-ı deryâ, Boğaz-içi'nin Anadolu yakası Muhâfızı, Asâkir-i Mansûre Ser'askeri)
Mehmed 'İzzet Molla (Keçeci-zâde, Hâmise, Şahkulu Müderrisi, Galata Kadısı, Mekke-i mükerreme pâyeli) 22, 56, 139n, 173, 188, 284, 296, 330, 334n, 401, 403, 404, 407, 453, 460, 487, 537, 538, 546
Mehmed 'İzzet Paşa (Darb-hâne Nâzırı, Sadr-ı a'zam-ı esbak) 391, 411
Mehmed 'İzzet Paşa (Dârendeli, Mîr-i mîrân, Karahisâr-ı sâhib Mutasarrıfı, Karadeniz Boğazı'nın Anadolu sevâhili Muhâfızı, Menteşa Sancağı Mutasarrıfı, Anadolu Beylerbeyisi, Kapudan) 142, 321, 421, 457, 609, 610, 612, 623, 636, 645, 740, 776
Mehmed Kapudan (Tunuslu) 379
Mehmed Kethudâ (Corbacılar ve Börekciler Kethudâsı, bagîlerden) 611
Mehmed Kethudâ (Denizlili, Bezciler Kethudâsı) 387
Mehmed Mes'ûd Efendi (Tosyavî 'Ali Efendi-zâde, Süleymâniyye Müderrisi, Yenişehir Kadısı) 607
Mehmed Molla Efendi (Çatalcalı 'Ali Efendi merhûmun hafîdi, Şerîf-zâde, es-Seyyid, Şeyhülislâm) 43, 197
Mehmed Münîb Efendi ('Ayntâbî, Seyyid, Anadolu Sadâreti pâyeli) 219, 489
Mehmed Münîr Efendi (Yûsuf Ağa-zâde, Mîr, Hâmise-i Süleymâniyye, Rüstem Paşa Müderrisi, Üsküdar Kadısı) 514
Mehmed Nâfi' Efendi (Dîvân-ı hümâyûn ketebesinden, Târîhci) 216
Mehmed Nâsır Efendi (Âmedî hulefâsından, Büyük Kal'a Tezkirecisi, Kağıd-ı Bîrûn Emîni) 215, 387, 406
Mehmed Nazîf Efendi (Yûsuf Paşa-zâde, Mîr, Selânik Kadısı, Dımeşku'ş-Şâm Kadısı) 19
Mehmed Necîb Efendi (Beylikci, Anadolu Muhâsebecisi, Orta Elçi) 102, 235, 245, 283, 397
Mehmed Necîb Efendi (Karamânî Şerîf Efendi-zâde, es-Seyyid, Hânkāh-ı Ka'riyye Müderrisi, Hâmise-i Süleymâniyye, Üsküdar Kadısı) 302
Mehmed Nedîm Bey ('Abdül'azîz Âgâh Efendi'nin kayınpederi) 103
Mehmed Nesîm Efendi (Dîvân-ı hümâyûn küttâbından, Kağıd-ı enderûn Emîni) 560
Mehmed Nûrî Ağa (gedüklülerden, Gurebâ'-i yesâr Ağası) 320
Mehmed Nûrî Efendi (Beylikci Kîsedârı, Sergi Nâzırı, Haremeyn Mukāta'acısı) 215, 559
Mehmed Nûrullâh Efendi (Kahvecibaşı-zâde, Süleymâniyye Müderrisi, Halebü'ş-şehbâ Kadısı) 339
Mehmed Nûrullâh Efendi (Re'îsülküttâb Râsih Efendi-zâde, Süleymâniyye Müderrisi, Selânik Kadısı) 58
Mehmed Paşa (Behrâm Paşa kethudâsı, İzdin'de mukîm vüzerâdan) 694, 700
Mehmed Paşa (Ebûlebûd, Selânik Vâlîsi, Rumeli Vâlîsi, Tırhala Mutasarrıfı, Rumeli Ser'askeri, Diyârbekir Vâlîsi) 163, 186, 248, 249, 250, 261, 268, 277, 292, 293, 294, 329, 302, 561, 745, 752; — dâ'iresi 303
Mehmed Paşa (Güranlı-zâde, Diyârbekir Beylerbeyisi) 259
Mehmed Paşa (Hâlid Paşa-zâde, Mîr-i mîrân, Köy Sancağı Mutasarrıfı, Kerkük ve havâlîsi Muhâfızı) 356, 358, 479
Mehmed Paşa (Kara, Vezîr, Topcu-başı, Bahr-ı sefîd Muhâfızı, Niğde ve Beyşehri ve Kırşehri sancakları, Selânik ve Kavala sancakları Mutasarrıfı, Donanma-yı hümâyûn'un Kara Askeri Ser'askeri, Kapudan-ı deryâ, Do-

nanma-yı hümâyûn Ser'askeri, Ankara ve Kangırı sancakları Mutasarrıfı, Limni Cezîresi Muhâfızı) 16, 25, 26, 32, 37, 42, 54, 68, 107, 109, 151, 153, 154, 156, 162, 169, 171, 271, 272, 399, 707, 727, 730, 733, 739, 771

Mehmed Paşa (Melek, Kā'im-makām) 398

Mehmed Paşa (Muhsin-zâde, Sultân III. Mustafa devri ricâlinden) 571

Mehmed Paşa (Seyyid, Köse, Hurşîd Ahmed Paşa kethudâsı, Mora Vâlîsi, Vezîr, Teke ve Hamîd sancakları Mutasarrıfı, Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri, Derbendât Nâzırı, Sivas Vâlîsi) 28, 40, 49, 64, 68, 147, 156, 162, 164, 180, 181, 185, 246, 248, 249, 250, 294, 320, 682, 687, 689, 691, 692, 693, 694, 695, 711, 713, 718, 742, 745, 752

Mehmed Paşa (Tepedelenli-oğlu Velî Paşa'nın mahdûmu, i'dâm olunan) 688, 710

Mehmed Paşa (Yeniçeri Ağası, Mîr-i mîrân, Emîrü'l-Hâc Vekîli, Trablus-Şâm Vâlîsi) 267, 316, 346

Mehmed Rahmî Beyefendi (Çerkes Bey-zâde, pâyelülerin Baş-eskisi, İstanbul pâyeli, Anadolu Sadâreti pâyeli, Anadolu Kadı'askeri, Rumeli pâyeli) 45, 367, 650, 651

Mehmed Râ'if Bey/Efendi (Gümrükcüzâde, Küçük Evkâf Muhâsebecisi) 215, 405

Mehmed Râ'if Efendi (Mollacık-zâde hafîdi, Süleymâniyye Müderrisi, Yenişehir-i Fenar Kadısı) 266

Mehmed Râ'if Efendi (Re'îsülküttâb-ı esbak 'Ârif Efendi-zâde, Üsküdar Kadısı) 200

Mehmed Râkım Efendi (Re'îsü'l-Müneccimîn) 504

Mehmed Râşid Efendi (Baş-yazıcı, Dîvân Hâcesi) 501, 576, 616

Mehmed Râşid Efendi (Hammâmî-zâde, sâbıkā Anadolu Kadı'askeri, Rumeli pâyeli) 177

Mehmed Râşid Efendi (Kevâkibî-zâde, sâbık İstanbul Kadısı, Anadolu Sadâreti pâyeli) 218, 300

Mehmed Reşîd Ağa (silahşorân-ı hâssadan Telhîsî-yi Sadr-ı 'âlî, 'Ulûfeciyân-ı yesâr Ağası) 104

Mehmed Reşîd Paşa (Vezîr, Akşehir ve Aksaray sancakları Mutasarrıfı, Karaman Vâlîsi, Tırhala Sancağı, Vidin ve Niğbolu Muhâfızı, Rumeli Eyâleti ve Yanya ve Delvine sancakları Mutasarrıfı, Derbendât Nâzırı, Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri, Avlonya Sancağı) 53, 64, 156, 164, 204, 210, 246, 268, 276, 372, 375, 377, 384, 386, 395, 401, 408, 418, 455, 461, 462n, 495, 496, 506, 516, 518n, 548, 549, 561, 641, 643, 688, 689n, 752, 754, 763

Mehmed Rıf'at Efendi (Sıdkı-zâde mahdûmu, Süleymâniyye Müderrisi, Galata Kadısı) 372

Mehmed Rüşdî Efendi (Mektûbî-i Sadâret-penâhî Kalemi hulefâsının kudemâsından, Küçük Kal'a Tezkirecisi, Silahdâr Kâtibi) 25, 102, 290

Mehmed Rüşdî Paşa (Kā'im-makām, Sofya Muhâfızı, Vezîr, Ankara ve Kangırı sancakları Mutasarrıfı) 68, 69

Mehmed Sâdık Ağa (Turnacı, Yeniçeri Ağası Vekîli) 626

Mehmed Sâdık Bey (Vâlide Kethudâsızâde, el-Hâc, sâbık Şâm-ı şerîf Kadısı, Mekke Kadısı) 165, 204

Mehmed Sâdık Efendi (Büyük Tezkireci, Re'îsülküttâb) 25, 101, 271, 307

Mehmed Sâdık Efendi (el-Hâc, Müneccim-başı, İstanbul pâyeli, İslâmbol/İstanbul Kadısı) 412, 505, 546, 566, 575, 776

Mehmed Sâdık Efendi (Sadâret Kethudâsı, Top-hâne-i 'âmire Nâzırı) 318, 484, 536, 630, 631, 632n

Mehmed Sa'îd Ağa (mâbeyncilikden muhrec, Çakırcı-başı) 182

Mehmed Sa'îd Bey (el-Hâc, esbak Surre-i hümâyûn Emîni, Masraf-ı Şehriyârî Kâtibi) 215

Mehmed Sa'îd Bey (Vâlide Kethudâsızâde, Kâtib Efendi hulefâsından, 'Ulûfeciyân-ı yesâr Kâtibi) 560

Mehmed Sa'îd Efendi (Benderekli-zâde, Tabîb-i hâssa, Mûsıle-i Süleymâniyye Müderrisi, Hakîm-başı, Hâmise, Yenişehir-i Fenâr Kadısı) 57, 173, 217

Mehmed Sa'îd Efendi (el-Hâc, Tevkî'î, Top-hâne-i 'âmire Nâzırı, Şark Cânibi Defterdârı, Tersane Emîni) 61, 102, 188, 229, 284, 343, 484, 532, 559

Mehmed Sa'îd Efendi (Hâlet Efendi'nin mühürdârı, Bağdâd Kapu Kethudâsı, Küçük Rûznâmeci) 102
Mehmed Sa'îd Efendi (Kara Halîl Efendi-zâde'nin torunu, Hayrî Dâmâdı, Mekke-i mükerreme pâyeli, İstanbul Kadısı, Anadolu Kadı'askerliği pâyeli) 97, 98
Mehmed Sa'îd Efendi (Kevâkibî-zâde, Hâmise-i Süleymâniyye, Ayasofya-i kebîr Müderrisi, Kuds-i şerîf Kadısı) 382
Mehmed Sa'îd Efendi (Mektûbî hulefâsından, 'Ulûfeciyân-ı yemîn Kâtibi) 102
Mehmed Sa'îd Efendi (Mendelyâtî-zâde, Üsküdar pâyeli, Edirne pâyeli, Mekke-i mükerreme Kadısı) 22, 49, 204, 205
Mehmed Sa'îd Efendi (sâbık Şâm Kadısı) 389
Mehmed Sa'îd Efendi (Surre Emîni-zâde, Şeyhülislâm-ı esbak Çelebi-zâde es-Seyyid Mehmed Zeynel'âbidîn Efendi'nin babası, Haleb Kadısı) 295
Mehmed Sa'îd Gâlib Paşa (Seyyid, Konya Vâlîsi, Vezîr, Bozok ve Kayseri sancakları Mutasarrıfı, Koca-ili ve Hudâvendigâr sancakları Mutasarrıfı, Bahr-ı siyâh Boğazı'nın Rumeli sevâhili Muhâfızı, Sadr-ı a'zam, Şark Ser'askerliği ile Erzurum Vâlîsi) 177, 253, 260, 269, 270, 332, 339, 340, 386, 387, 388, 633, 739n, 740, 756, 757, 760
Mehmed Sa'îd Hâlet Efendi bk. Hâlet Efendi (Tevkî'î, Nişancı)
Mehmed Sa'îd Muhibb Efendi (Hâlet Efendi mühürdârı, Humbaracı ve Lağımcı Kâtibi) 560
Mehmed Sâlih Efendi (Büyük Tezkireci, Yeniçeri Kâtibi) 101, 215
Mehmed Sâlih Efendi (Muvakkı'-ı sâbık, Çavuş-başı) 60, 101, 247
Mehmed Sâlih Efendi (Seyyid, Yûsuf Âgâh Efendi mühürdârı, Âmedî hulefâsından, Büyük Kal'a Tezkirecisi) 560
Mehmed Sâlih Muhlis Efendi (Süvârî Mukâbelecisi, Tersâne Emîni) 20, 61
Mehmed Sâlih Paşa (Vezîr, Me'âdin-i hümâyûn Emîni, Diyârbekir Vâlîsi) 407
Mehmed Sâlih Vesîm Efendi (Cânib diye meşhûr, Defterdâr, Tevkî'î) 133n, 318, 341, 342
Mehmed Selîm Paşa (Vezîr, Tuna Ser'askeri ve Silistre Vâlîsi, Sadr-ı a'zam) 17, 112, 162, 185, 339, 340, 575, 761
Mehmed Servet Efendi (Mollacık-zâde, Mısır Kadısı, Mekke-i mükerreme pâyeli) 219
Mehmed Seyyidâ Efendi (Tersane-i 'âmire Emîni, Sadâret Kethudâsı, Re'îsülküttâb, Top-hâne-i 'âmire Nâzırı) 20, 101, 133n, 211, 227, 255, 271, 307, 318, 389, 556, 575, 613n, 614, 651
Mehmed Sıddîk Efendi (es-Seyyid, Nakîbü'l-eşrâf, Anadolu pâyeli, Rumeli pâyeli, Rumeli Kadı'askeri) 43, 141, 199, 218, 412, 566, 569, 575
Mehmed Süheyl Efendi (Dîvân-ı hümâyûn ketebesinden, Büyük Kal'a Tezkirecisi, 'Ulûfeciyân-ı yesâr Kâtibi) 405
Mehmed Sührâb Ağa/Paşa (Şerîf Paşa hazînedârı, Resmo Muhâfızı, Mîr-i mîrân) 210, 313
Mehmed Şâkir Efendi (İmâm-zâde, es-Seyyid, Nûr-i 'Osmânî Müderrisi, Hâmise-i Süleymâniyye, Galata Kadısı) 266
Mehmed Şeref Efendi (Sâlih-zâde'nin torunu, sâbık Galata Kadısı, Seyyid, Edirne Kadısı) 332, 353
Mehmed Şerîf Efendi (Dürrî-zâde Efendi mahdûmu, Seyyid, sâbıkā Yenişehir-i Fenâr Mollası, Burusa Kadısı) 353
Mehmed Şerîf Efendi (Şeyhülislâm-ı esbak 'Atâ'ullâh Efendi-zâde, es-Seyyid, Dâru'l-hadîs Müderrisi, İzmir Kadısı) 266
Mehmed Şükri Ağa (Telhîsî-i Sadr-ı 'âlî, Ulûfeciyân-ı yesâr Ağası) 561
Mehmed Tâceddîn Efendi ('Âşir Efendi'nin oğlu, Galata Kadısı) 463
Mehmed Tâhir Bey/Beyefendi (Mustafa Paşa-zâde, İstanbul pâyeli, Anadolu Kadı'askerliği pâyeli) 218, 491
Mehmed Tâhir Efendi (Beyşehrî Hüseyn Efendi-zâde, Süleymâniyye Müderrisi, Selânik Kadısı) 330, 402, 412

Mehmed Tâhir Efendi (Cizye Kîsedârı, Barut-hâneler Binâ Emîni, Mevkūfât-ı hümâyûn) 405
Mehmed Tâhir Efendi (Kadı-zâde, İstanbul Kadısı, Anadolu Kadı'askerliği pâyeli, Mevlâ, Nâzır) 218, 228, 528
Mehmed Tâhir Efendi (Külâhî-zâde, es-Seyyid, Hâmise Müderrisi, Üsküdar Kadısı) 114
Mehmed Tâhir Efendi (Seyyid, sâbık 'Ulûfeciyân-ı yesâr Kâtibi, Şıkk-ı evvel Defterdârı) 404
Mehmed Tâhir Selâm Bey (Ra'uf Paşa birâderi, Mektûbcu, Çavuş-başı, Baş-muhâsebeci) 101, 247, 318, 559
Mehmed Tayyibî Efendi (Silahdâr Kâtibi, Küçük Tezkireci, Eshâm Mukâta'acısı) 25, 101, 319, 683, 684
Mehmed Usta (elli dokuz cemâ'atin akdem-i evbâşı olan şakî, Kara Mustafa'nın çırâğı) 196
Mehmed Vahîd Paşa (Karahisâr-ı sâhib Mutasarrıfı, Sakız Muhâfızı, Haleb Vâlîsi) 38, 42, 58, 74, 86, 96, 106, 113, 316, 501, 704, 707
Mehmed Yektâ Efendi (Kethudâ Kâtibi, Büyük Tezkireci, Mâliyye Tezkirecisi) 101, 404, 559
Mehmed Yeşar Paşa (es-Seyyid, Mîr-i mîrân, Üsküb Sancağı Mutasarrıfı) 92, 271, 277, 376
Mehmed Zeynel'âbidîn Efendi (Çelebi-zâde, Seyyid, Şeyhülislâm-ı esbak) 295, 396
Mehmed Zeynel'âbidîn Efendi (es-Seyyid, Etmekci-zâde Ahmed Paşa Müderrisi, İmâm-ı sânî-yi İmâmü'l-Müslimîn, Selânik Kadısı, Mekke-i mükerreme pâyeli) 173, 380
mehter; —başı 139, 655, 657; —başılar 658; —hâne 207, 703; —hâne-i 'âmire Nezâreti 273, 274; —hâne şenlikleri 115
mekâtib 503, 504; —i sâmiye 351
mekkâreci-başı 696
mekkârî; — bârgîri 695; — bârgîrleri 646; — hayvanı 696, 718
Mekke 567; —i mu'azzama Mevleviyyeti 567; —i mükerreme 264, 274, 424, 504, 569; —i mükerreme Emîri 60; —i mükerreme Kadısı 114, 178, 204; —i mükerreme Kazâsı 49, 165, 205, 266, 288, 353, 390, 462; —i mükerreme ma'zûlleri 330; —i mükerreme Muhâfızı 484; —i mükerreme Pâyesi 18, 19, 98, 173, 219, 266, 295, 300, 353, 380, 412, 505, 522, 545, 546, 564, 567, 650, 685; —i mükerreme rütbesi 380, 389; —i mükerreme Şeyhü'l-haremliği 301; —i şerîfe 18
Mekkî-zâde Efendi (Şeyhülislâm) 205, 295, 296, 324
Mekri Limanı (Rodos kurbünde) 345
mekteb 362, 363, 364; —e vermek 364; — hâceleri 364; — hâcesi 363, 364; —i erbâb-ı kemâl 499; — inşâsı 656; —ler 364, 779
mektûb 525, 644; mumzâ vü memhûr — 644; —cu 142; —culuk 101, 247, 341, 437, 438; —cu Yamağı 69; —i nasîhat-üslûb 165; —lar 504; — tahrîri 511
Mektûbî 102, 437, 559, 647; — hulefâsı 102, 103, 215, 405, 406, 560; —i Defterî 559; —i Defterî hulefâsı 216, 319, 406; —i Defteri Odası 500; —i Sadâret-penâhî 247, 559; —i Sadâret-penâhî hulefâsı 706; —i Sadâret-penâhî Kalemi Baş-halîfesi 290; —i Sadâret-penâhî Kalemi hulefâsının kudemâsı 25; —i Sadâret-penâhî Odası 382, 763; —i Sadr-ı 'âlî 437; —i Sadr-ı 'âlî hulefâ-yı kudemâsı 215; —i Sadr-ı a'zam hulefâsı 215, 216, 273; — Kalemi 178, 179
me'kûlât 327, 523, 582, 664, 744; —lar 582
melâhî vü menâhî 653
melâ'în 400, 414, 544; —i hâsirîn 335
melâ'ike-i ulî-ecniha gibi 598
melbûsât 579, 664
Melek Bey (Emîn) 46, 47, 48
meleke; —i edebiyye 481; —i kâr-zâr 671
melhame-i kübrâ 449
Melik 449, 450, 451
mellâh 349, 350
memâlik 265, 359, 422, 451, 493, 577, 578, 647, 649, 666, 667; devr-i — 472; —i devlet 664; —i Devlet-i 'aliyye 243, 244, 523, 758; —i İslâmiyye 279, 344, 451; —i mahrûse 120, 128, 174, 308, 309, 310, 327, 425, 488, 612, 625, 780, 781; —i mahrûse iskeleleri 309; —i mahrûse-i İslâmiyye 118, 578; —i mahrûse-i Şâhâne 228, 648; —i mahrûse mahsûlâtı 308; —i mahrûse sekenesi 65; —i mahrûsetü'l-mesâlik 309; —i

mahrûsetü'l-mesâlik-i Pâdişâh-ı kişver-güşâ 104; —i mahrûsetü'l-mesâlik-i Pâdişâhâne 356; —i mahrûsetü'l-mesâlik-i şâhâne 327; —i şâhâne 523; —ler 490
Memiş (Şâgirdler Halîfesi) 195
Memiş Ağa (Kapucular Kethudâsı, Hâssa Silahşoru) 626
Memiş Bayrakdâr (otuz bir ser-kerdelerinden) 645
Memiş Paşa (Lâz, Lâz Ahmed Paşa yeğeni) 694
Memiş Paşa (Mîr-i mîrân, Menteşa Sancağı Mutasarrıfı, Rumeli Beylerbeyiliği pâyeli, Hırsova Kal'ası Muhâfızı, Karahisâr-ı sâhib Mutasarrıfı) 216, 320, 406
Memiş Paşa (Sadr-ı a'zam-ı esbak) 258
memleket 553, 600, 605, 661, 665, 666; hıfz u hirâset-i — 596; — akçası 666; — derûnu 666; — nâ'ibi 781; —i Pâdişâhî 359; —ler 511, 577, 588
Memleketeyn 553; — baş beşlü ağaları 554; — beşlü neferâtı 552; — imtiyâzâtı şurûtu 554
memşâ 583
me'mûr 37, 68, 99, 115, 156, 162, 169n, 181, 202, 259, 274, 291, 293, 304, 307, 308, 313, 317, 320, 322, 328, 329, 332, 333, 334, 336, 341, 342, 347, 349, 356, 357, 358, 361, 371, 372, 373, 376, 377, 380, 381, 385, 387, 388, 392, 394, 395, 399, 408, 415, 419, 422, 429, 430, 455, 458, 465, 466, 467, 468, 475, 480, 483, 484, 485, 486, 496, 503, 508, 509, 510, 512, 519, 522, 524, 525, 532, 555, 557, 561, 577, 578, 580, 581, 584, 591, 616, 620, 622, 628, 637, 643, 646, 662, 664, 666, 669, 692, 697, 714, 778; —ân 506, 741; —în 54, 62, 162, 163, 171, 211, 212, 224, 248, 249, 250, 259, 261, 275, 277, 278, 279, 282, 292, 293, 294, 313, 328, 336, 347, 348, 375, 376, 377, 378, 384, 386, 474, 481, 495, 496, 515, 550, 610, 622, 626, 640n, 661, 688, 689, 691, 694, 698, 700, 701, 702, 706, 714, 716, 717, 722, 731, 754, 781; —iyyet 15, 91, 164, 233, 259, 261, 292, 299, 300, 302, 317, 328, 329, 332, 336, 345, 355, 371, 373, 386, 392, 395, 418, 431, 439, 440, 455, 459, 463, 465, 466, 467, 468, 472, 474, 475, 477, 493, 510, 520, 524, 552, 555, 557, 573, 579, 581, 582, 583, 683, 699, 716, 717, 720, 732, 737, 739, 741, 742, 752, 758, 759, 763, 764, 767, 773, 774, 775; —iyyet emirleri 275; —iyyet-i mahsûsa 525; —iyyet-i mevkûle 496; —iyyetler 7, 156; —lar 16, 131n, 224, 243, 249, 258, 270, 376, 466, 556, 618, 623, 642, 692, 697, 700, 705, 709, 716, 717, 754, 758, 773, 774, 775, 776, 778; — ta'yînî 629
menâre 450, 488; sirâcî-i —yn 535
menâsıb 306, 318, 319, 392, 404, 406, 479, 560, 590, 591; —ı ağavât 319, 560; —ı 'âliye 141, 287; —ı 'avâm 406; —ı celîle 591; —ı devriyye 66, 514; —ı dîvâniyye 287, 411, 656; —ı hâcegân 559; —ı 'ilmiyye 489; —ı kalemiyye 489; —ı nüzzâr 559; —ı ricâl-i bâb 558; —ı ümenâ 559; —ı ümerâ 407; —ı vüzerâ 407
menâzil 337, 499, 562
Menbic (Sûriye'de) 444
Mendelcin (Bağdâd Eyâleti'nde) 356
Menemen; — Arpalığı 650; — Güzelhisârı sevâhili 213; — Voyvodası 139
menfâ 69, 101, 141, 142, 256, 257, 258, 386, 387, 452n, 498, 560
Mengene-hâne 79
menkabe 463; —t-nâme 670
menn; bi—ihi'l-Kerîm 679, 691; bi—ihî Te'âlâ 170, 270, 278, 347, 371, 385, 397, 703, 730, 758; bi-—ihî ve yümnihî sübhâneh 527
menşûr 182, 238, 384; —i emâret 444; —i ibkāy-ı vezâret 423; —i mansıb 384; —i me'mûriyyet 186; —i pâdişâhî 19; —i Şehinşâhî 65; —i vezâret 355, 461; —lar 353
Menteşa Livâsı 217, 321, 422; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 507; — Sancağı Mutasarrıfı 320, 421
menzil 366, 645; — bârgîrî 326, 696; —ci 326; —ci ağa 326; — emri 326; —geh 366; —hâne 326, 327; —hâne mâddesi 327; —ler 327; — kayığı 766, 769; — masrafı 326; — mesârıfı 327; — nizâmı 326
merâkib 158, 281, 393, 426; —i a'dâ 335, 396; —i düşmen 31, 80; —i harrâka-ârâ 462; —i sagîre 208
merdânelik 377

merkeb (gemi) 291; kefere —leri 31
Merkez-efendi Şeyhi 648
mersâ 170, 280, 345, 396, 452
mersiye 403; —hân 407
Merzifon 43, 141, 568
mesâcid 449, 492, 653
Mesadima (مسه دیا , Sakız Adası'nın köylerinden) 88
mesâff 588
mesâmi'; —i 'aliyye 96, 226, 348; —i devlet 322, 397, 421, 518; —i ricâl-i Devlet-i 'aliyye 485; —i saltanat 224
mesâne 'illeti 566
mesârıf 327, 344, 360, 386, 524, 583, 624, 661, 662, 663, 666; —ât 624, 661; —ât-ı lâzime-i merâhili 304; —ât-ı zarûriyye 279; —ı kesîre 495; —ı Matbah-ı 'âmire 625; — tahrîri 559
mescid 447, 550; —i câmi' 450
Mescid-i Dâvud (Sahratullâh ile be-nâm, Kudüs'te) 446, 447, 450
Mescid-i Salahaddîn (Kudüs'te) 450
mesîre 541; men'-i ihtilât-ı ricâl ü nisâ der- — 324; —ler 641
mesken 623, 663; —ler 360, 440
Mesolong 151, 260, 275, 277, 292, 328, 329, 350, 372, 374, 377, 399, 408, 409, 418, 419, 455, 456, 461, 462n, 494, 514, 519, 547, 548, 549, 572, 641, 752, 753, 754, 755, 763, 764; — dâhili 409; — fethi 329, 375, 377, 547, 572, 620, 621, 641; — hendeki 515; — istîsâli 373, 515; — Kal'ası 410; — keferesi 516; — kurbu 548; — Limanı 418, 515; — Ma'kılı 455, 545, 547, 642; — mâddesi 496; — maslahatı 495, 564; — muhâsarası 402, 514; — ordusu 494; — pîş-gâhı 261, 408, 417, 418, 494; — Sahrâsı 495; — sevâhili 373; — teshîri 377, 401, 495, 518, 519, 531, 574, 641; — zabtı 374
Mesrûr Ağa (Hacı, Silahdâr-ı Ser'asker, Hâssa Silahşoru) 619
mest 504
Mestân Bey (Haçı, Dıramalı müteveffâ Mahmûd Paşa birâderi, Nüzül Emîni) 344
Mes'ûd Ağa (Ayaş Müftisi-zâde, Serbevvâbîn, Mübâşir, Kapucular Kethudâsı, Çirmen Sancağı, Vezir) 377, 386, 744
Mes'ûd Ağa (Tırhala Mütesellimi) 163
mes'ûliyyet 363
Meş'aleci Paşa (Seyyid Mehmed Es'ad Bey'in kardeşi) 219
meşâyih 354, 389, 539, 779; —i cevâmi' 202; —i cevâmi'-i selâtîn-i 'izâm 315; —i İslâm 424, 564, 648
Meşhedeyn 466
meşîhat 98, 133, 256, 295, 296, 372, 491; —i İslâmiyye 205; —i kübrâ (Şeyhülislâmlık) 255, 490, 610, 638; —ler 204
meşrebe 583
meşrûbât 582
meştâ 261; — askeri 347; —nişîn 374
meşveret 515; —i havâss 631; —i 'umûmiyye 575
metâ' 665, 666
metâlib; —i 'âliye-i hayriyyeleri 464; —i dünyeviyye 349; —i seniyye-i mülk-dârâne 328
meteris 79; —ler 81, 82, 85, 517, 548, 600, 601
metrepolid 20, 95; cemâ'at-i —ân 644; —ân 336; —i 'anîd 40; —i pelîd 39
Metro (مترو) Koca-başısı 350, 351
me'ûne 290
me'vâ; —lar 360; —y-ı asker 628; —yı kilâb-ı a'dâ 322; —y-ı şekâvet-kârân 611; —y-ı zâbitân 641
mevâcib 64, 97, 127, 185, 209, 282, 288, 294, 343, 381, 398, 453, 498, 529, 583; — icmâli 512; — ihrâcı 529, 583, 584; —ler 584; — zikri 529
mevâ'id 465
mevâkı' 68, 347, 620, 659
mevâlî 180, 219, 300, 371, 457; —i devriyye 66; —-i fihâm 557, 558; dânişmendân-ı —i fihâm 288; —yi 'izâm 779; —-zâde 547
Mevkūfât 319; —cılık 559; — Hâceliği 273; —ı hümâyûn 405; —îlik 102, 215; — Kalemi 500
Mevlâ (Allah) 407, 413; —mdan isti'âne 781; —yı müte'âl 744
Mevlevî-hâne makberesi 159, 743
Mevleviyye; post-nişîn-i silsile-i — 137; — meşâyihi 648
mevlid; —hânân 354, 463, 464; manzûme-i —i şerîf 464; —i şerîf 353; —i şerîf-i Resûl 44
mey-kede 641
meydân; — cengi 573; —ı cihâd 386; —ı mukâtele 577

Meydân-ı Tîr bk. Ok-meydânı
meyyitler 359
mezâlim 327, 465, 666; kubh-i — 667; — ü te'addiyât 318
mezâr 390, 403
mezâri' 359
Mısır/Mısr 36n, 258, 263, 279, 280, 300, 301, 317, 379, 396, 456, 505, 518n, 574, 678n; — altunu 128; — asâkiri 515; — asâkiri Başbuğu 210, 339; — Defterdârlığı 342; — diyânı 449, 456; — Donanması 335, 345, 374, 418, 758; — Donanması Başbuğu 107, 170, 301, 419, 517, 549; — gemileri 42, 335; —ı Kâhire (Hükûmet-i Ümm-i dünyâ) 302, 392; —ı Kâhire Kadısı 165, 173; —ı Kâhire Kazâsı 60, 200, 396; —ı Kâhire Mollası 390; —ı Kâhire Vâlîsi 312; —ı tâhire Kazâsı 61; ümerây-ı —ıyye 103, 160; —ı zâtü'l-ehrâm 567; —î zeyn esb 671; —lu 518n; — Kadısı 219, 353, 390; — Kapu Kethudâsı 102, 103; — Kâzâsı 116, 498, 567; — Meliki 449; — mes'elesi 779; — mu'allem askeri 574; — mu'askeri 69; — ordusu 422; — sâhili 450; — seferi 159, 167, 258, 317; — sefîneleri 31, 107, 312, 322; — Sultânı 603; — tekneleri 42; —Tevliyeti 160, 258, 505; — Vâlîsi 36, 160, 192, 265, 280, 281, 302, 313, 322, 335, 336, 339, 457, 484, 561, 549, 620, 708, 730, 731, 737, 750, 758, 761
Midillü 86, 107, 335, 672; — Adası 287; — Cezîresi 167, 349; — muhâfızları 214; — Nâzırı 532; — pîş-gâhı 396; — sevâhili Muhâfızı 400
Mihal (Boğdan Voyvodası); —i dâll 553; —i sadâkat-muhâl 112
Mihalic 257
Mihnet-keşân (Mehmed 'İzzet Molla'nın eseri) 139n
mihmân; —dâr 304, 325, 473; —nevâzî 304
mihrâb 286, 453; —ı şerîf 447
Mihrimâh; — Câmi'i mü'ezzini 502; — Sultân semti 738
Mihrişâh Vâlide Sultân Türbesi 354
Mihter (محتر) çiftliği (İstilice'de, İzdinli Kethudâ Halîl Bey'in) 699
mîl 514
mîlâd 609
milel 590, 643; —i Nasârâ 592; —i selâse 438, 442
millet 351, 553, 589, 602
milliyye; münâsebet-i — 635
Mi'mâr 267; — Ağa 247; — Ağalık 104; —î-i himmet-i şâhâne 625; — mazbatası 533
Mi'mâr Câmi'i civârı 551
mînâ-kârî 325
minber; —i şerîf 610, 617
Mincaki (İstanbul'daki Rusya Maslahatgüzârı) 144, 554, 555, 556
minderler 576
Mîrahûr 203, 703; —î-i evvel Pâyesi 616; —i evvel 121, 182, 202, 203, 224, 250, 269, 536, 649; —i evvel-i hazret-i Tâcdârî 294; —i evvel-i Şehriyârî 224, 249, 647; —i evvellik 103; —i sânî 191, 211, 212, 248, 293, 536, 647; —i sânî-i Şehriyâr-ı âfâk 392; —i sânîlik 103, 216, 392; —i sânîlik pâyesi 634; —i Şehriyârî 712; —luk 203
Mîr-alây 520, 549
Mîr Ca'fer bk. Ca'fer Fevzi/-Bey/Beyefendi (Re'îsülküttâb Râşid Efendi-zâde, Seyyid, Medîne-i münevvere Kadısı, İstanbul rütbesinde, Anadolu Sadâreti pâyeli)
mîrî 28, 38, 39, 279, 287, 314, 327, 347, 498, 523, 582, 583, 628, 640, 657, 662, 702; ber-hisâb-ı — 662; — hisâbınca 662; —lü leşker 38; —ye îrâd kaydı 649; —yye 72
Mîr-i 'alemlik 103
Mîr-i mîrân 46, 48, 53, 54, 64, 75, 94, 99, 114, 116, 126, 142, 171, 185, 206, 210, 216, 129, 256, 267, 271, 274, 277, 290, 297, 298, 306, 312, 316, 320, 339, 341, 342, 344, 355, 356, 365, 369, 375, 376, 379, 406, 407, 417, 452, 461, 520, 539, 562, 622, 679, 689, 694, 695, 697, 707, 715, 716, 717, 722, 731, 742, 759, 763, 764; —ı kirâm 17, 34, 90, 104, 201, 204, 210, 242, 384, 469, 681, 687, 691, 694, 695, 697, 700; —ı şecâ'at-irtisâm 59; —î 65, 67, 97, 98, 206, 267, 394, 745; —î rütbesi 17, 18, 24, 65, 67, 97, 98, 126, 128, 142, 177, 194, 200, 206, 210, 259, 275, 312, 316, 317, 331, 339, 349, 379, 394, 422, 561, 740; —lar 694; —lık 65, 159, 313, 616, 745

mîrzâ 228, 229, 231, 232, 234, 241, 467, 468, 469, 470, 482, 483, 522, 523, 525, 527; —yân 232
Mîrzâ-zâde (Şeyhülislâm) 571
Misivri; — muhâfazası 202, 317, 321; — Muhâfızı 320
mîzân; —ı 'akl 570; —ı şer' 570; —ı ticâret 665
Mizistre 149; — Alaybeyisi 152; — kapudanları 416, 531
Moden[a] Dukası 306
Molla Ağa/Paşa (Mağnisa'da Tüfengcibaşı, Saruhân Sancağı'nın Başbuğu) 78, 79, 395
Molla Gürânî civârı 296
Monto Kogola (Nemçe cenerallerinden) 570
Mora 22, 23, 26, 27, 28n, 29, 30, 31, 32, 37, 40, 41, 42, 49, 53, 54, 68, 74, 77, 82, 87, 104, 107, 108, 144, 146, 151, 155n, 160, 161, 162, 163n, 167, 169, 171, 181, 185, 186, 202, 206, 213, 249, 260, 261, 268, 273, 278, 280, 292, 298, 299, 301, 352, 372, 373, 377, 396, 456, 492, 494, 539, 563, 605, 678, 679, 681, 682, 683, 684, 685, 687, 690, 691, 693, 695, 696, 698, 699, 701, 703, 704, 707, 709, 713, 716, 721, 735, 740, 741, 742, 743, 744, 754, 755, 756, 757, 758, 760, 761, 762, 771; — ahvâli 531; — cânibi 281, 298, 300, 352, 397; — Cezîresi 108, 144, 277, 329, 332, 549, 574, 578, 678, 723n, 724; — Defter Kethudâsı 146; — Derbendi 156, 157, 162, 164, 696, 718, 747; — derûnu 416; — ehâlîsi 144; — eşkıyâsı 144, 413, 544, 548; — etrâfı 298; — Eyâleti 68, 109, 147, 156, 185, 276, 293, 300, 301, 317, 758; — Eyâleti erkânı 679; — gā'ilesi 250, 622; — hârici 301; — havâlîsi 277; — ihtilâli 151, 676; — istîsâli 156; — Kasteli 151, 495, 679, 686; — keferesi 186, 334n; — Kılâ'ı Binâ Emîni 154; — kılâ'ı 42, 707, 741; — koca-başıları 147; — mâddesi 191; — maslahatı 270, 754n; — me'mûrîni 212; — me'mûrları 161, 210, 211, 212, 224, 347; — me'mûrları ma'iyyetleri 201; — mesâlihi 301; — muhârebeleri 83n; — Mukābelecisi 146; —'nın makarr-ı vülâtı 679; — ordusu 185, 204, 690, 693, 697, 702; — Ordusu Kadısı 389; — re'âyâsı 151; — sâhili 27, 43, 416, 456; — seferi 374; — semti 374; — Ser'askeri 28, 32, 41, 48n, 54, 68, 157, 166, 171, 181, 185, 224, 249, 261, 276, 676, 682, 683, 689, 698, 703, 711, 712, 715, 716; — Ser'askerliği 109, 156, 166, 181, 185, 276, 684, 754, 758; — sulara 30, 95, 302, 345, 396, 495, 564; — tarafları 275; — Tercemânı 147; — Vâlîliği 681, 743; — Vâlîsi 28, 40, 41, 49, 64, 68, 144, 156n, 157, 162n, 181, 276, 293, 332, 335, 413, 454, 455, 456, 494, 518, 531, 621, 679, 682, 687, 689, 691, 692, 693, 709, 711, 712
Morova 601; — Nehri 596, 600, 601; — sâhili 601
Moskov; — keferesi 779; — Konsolosu 88; — seferi 70
Moton 43,149, 397, 621, 707, 724, 733; — Kal'ası 344, 397, 413, 681; — Limanı 415; — Metrebolidi 416; — Muhâfızı 343; — pîş-gâhı 415; — semti 345
mu'abbir 481
mu'âfiyât usûlü 308, 310
mu'âhaze 421, 603, 661
mu'âhede 306, 307, 308, 310, 475; mevâdd-ı — 552; — olan devletler 475
mu'allem; — asâkir 630; — asker 574; — Eşkinci Neferâtı Nezâreti 606
mu'allim 573, 777; —ân-ı Hendese-hâne 76; —i Mansûre 671; —i sıbyân 779
Mu'ârız 183, 214; — Boğazı 183; — sevâhili Muhâfızı 400
mu'asker 284, 384; —i hümâyûn 160, 258, 273, 422; —i İslâmiyân 374; —i sultânî 287, 342
mu'âyede 637, 638; istîzân-ı keyfiyyet-i — 638; —i hümâyûn 638
mu'taka; —i menkûha-i metrûkesi 502; dâyegân-ı harem-seray-ı saltanat —larından 287
mu'teber; —ân 328, 381; — ketebe 512
mu'tekadât 667; —a müte'allık ahkâm 669
mu'temed 357, 524, 527; — râhib 642, 643; —i ıhlâs-şi'âr 527; —ler 291, 640
mu'temidân 532; —ı saltanat 32
mugāk 636
muhâbere 184, 229, 268, 281, 355, 469, 709

muhâceme 397, 570; —nümûd 322
Muhâcirîn 172, 238
muhâdarât 481
muhaddisîn 779
muhâfaza 157n, 260, 261, 275, 276, 281, 282, 290, 294, 335, 346, 349, 351, 356, 358, 373, 374, 377, 378, 394, 395, 422, 440, 452, 455, 495, 508, 510, 515, 519, 532, 580, 601, 642, 659, 669; — askeri 495; — hidmeti 281; —i enhâ 210; —i kal'a 210, 276, 395, 495; —i kılâ' 260, 312
Muhâfız 35, 38, 39, 40, 58, 74, 106, 109, 171, 183, 185, 186, 187, 291, 312, 321, 344, 346, 365, 394, 395, 399, 419, 422, 641, 704, 722, 726, 727, 733, 767, 768, 769, 771; —ı cezîre 544; —ı kal'a 347; —ı sagr-ı mezkûr 258; —în 210, 214, 399; —lar 312; —lık 96, 113, 159, 253, 423; — Paşa 78, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 94, 95, 96, 734, 744, 767; — Paşa haymesi 91; — Paşa Kethudâsı 79
Muhâfız-ı Boğaz bk. Boğaz Muhâfızı
Muhâfız-ı Hanya bk. Hanya Muhâfızı
Muhâfız-ı İstanköy bk. İstanköy Muhâfızı
Muhâfız-ı Kuşadası bk. Kuşadası Muhâfızı
Muhâfız-ı Limni bk. Limni Muhâfızı
Muhâfız-ı Moton bk. Moton Muhâfızı
Muhâfız-ı Sakız bk. Sakız Muhâfızı
Muhâfız-ı Yergöğü bk. Yergöğü Muhâfızı
muhâlifîn 494
muhallefât; — Halîfesi 405; —lar 635
Muhammed 'Ali (Mîrzâ, İran Sefîri) 229, 241
Muhammed 'Ali Mîrzâ (Şehzâde, Kirmanşâhân Hâkimi) 360, 697
Muhammed Hân (Hacı, Bağdâd'daki İranlılar'ın davalarını görmek üzere İran Şehzâdesi 'Abbâs Mîrzâ tarafından tayin edilen kişi) 359
Muhammed Mîrzâ (İran Sefîri Kāsım Hân'ın Kâtibü's-Sırrı) 325
Muhammed Mustafâ (Hz., Bâ'is-i îcâd-ı 'âlem, Bâ'is-i hestî-i 'âlem, feyz-i Sâhibü's-seyfi ve'l-cihâd, Habîb-i ekrem ve Nebiyy-i muhterem, Habîb-i kibriyâ, Hâce-i 'âlem, Ber-güzîde-i kā'inât, İmâmü'l-kıbleteyn, Hulâsa-i hâlısa-i izdivâc-ı mâ ü tîn, Habîb-i hasîb-i Rabbü'l-'âlemîn, Sultân-ı her düserâ, Nebiyyi'l-emîn, Peygamber-i zî-şân, Server-i enbiyâ, Kāfile-sâlâr-ı ma'şer-i asfiyâ, Vâzı'u ahkâm-ı şerî'at ü dîn, Kā'idü ketîbe-i enbiyâ vü mürselîn, Seyyidü'l-mürselîn, Resûl-i müctebâ, Sâhibü's-seyfi ve'l-dîn, Rasûlullâh, Hâtime-i şeref-nâme-i nübüvvet ü risâlet, Risâlet-penâh, Mefhar-i 'âlem, Sâhibü'ş-şerî'a, Şâh-ı enbiyâ, Sultân-ı risâlet) 10, 11n, 15, 18, 44, 79, 118, 143, 175, 237, 238, 270, 277, 311n, 315, 334, 336, 346, 429, 446, 447, 463, 464, 579, 587, 629, 653, 669, 670, 685, 691, 710, 750, 758, 760, 780; —'nın âl ü ashâbı 239
Muhammed/- Takî (Şehzâde 'Abbâs Mîrzâ'nın müdîr-i umûru olan Müstevfâ Mîrzâ) 467, 471, 473
muhârebe 16, 34, 158, 210, 291, 314, 345, 346, 349, 365, 396, 413, 414, 418, 461, 475, 476, 508, 510, 523, 544, 548, 570, 571, 573, 580, 585, 595, 602, 621, 709; —ler 577
muhârese 399, 619; —i belde 615; —i kānûn-i harb 571; —i me'âbir 539; —i sevâhil 539
muhârib 450, 571
muhârisîn 343, 400
Muharrem Bey ('Ali Paşa dâmâdı, İskenderiyye Muhâfızı, Mısır Donanması Başbuğu) 419, 494, 517, 549
muharrikîn 442; igvây-ı — 642
muharrir (Girid'deki yeniçeri neferâtına verilen mebâliğin, gümrük emvâlinin zâhire ihrâc ve tanzîmi için) 314
muhâsama 450
muhâsara 146, 157, 192, 445, 446, 449, 461, 514, 600, 601, 605, 642, 680n
muhâsebe 485, 506; —i Cizye 606; —i evvel 287, 559; —i evvel Mutasarrıfı 124, 286
muhassıl 83; —lık 54, 68, 90, 99, 202, 216, 421
muhâvere 481
muhdesât 481
Muhsin Bey (Piriştine'deki fesât erbâbından) 93
Muhtâr Bey (Mîr, Patrona-i hümâyûn Kapudanı, Kapudan Paşa Kā'immakāmı) 106, 107, 110, 153, 352, 416
Muhtâr Paşa (Tepedelenli 'Ali Paşa'nın oğlu, Mîr-i mîrân) 71, 388, 710, 764
muhterik 620
Muhtesib 647
Muhzır 196, 288, 486, 501, 616, 634; —ân 610; — Ağa 579, 584; —ı Ocak 207, 486, 501; —lık 647
mukâbele 17, 31, 78, 81, 83, 119, 126, 127, 227, 229, 275, 327, 344, 409, 413, 414, 445, 473, 477, 549, 570,

571, 573, 579, 594, 596, 597, 598, 599, 627, 639, 711, 738, 744, 766; — bi'l-misl 80, 310, 468, 480, 523, 577, 578, 586
mukarrebîn 254, 302
mukāta'a; müstakil — 358; — sûreti 466; —t emvâli 314; semerât-ı —t, 271
mukâtele 297, 314, 333, 344, 352, 373, 442, 449, 451, 479, 548, 570, 571, 594, 595, 600, 621; nâ'ire-i — 534
mukayyid 17, 560
mum 661; —cu esnâfı 630; — nizâ'ı 295
Munakkalı (denilen a'lâ hınta) 344
munâsaba 570
Murâbıt (Arkadyalı) 146
murâbıtîn 707; —i ehâlî 344
Murâdiyye-i Burusa Müderrisi 204
Murâd Paşa-yı cedîd Medresesi 607
murahhas 232, 283, 284, 325, 524, 633; —ân 229, 358, 551; — elçi 241; —ı evvel 556, 557; —ı sânî 557, 558; —-ı sânîlik 556; —lar 231, 310, 555, 556, 557, 572, 773
murûr tezkiresi kâtibleri 611
Mûsâ Ağa (Kapucu-başı, Küçük Mîrahûr, Kapucular Kethudâsı) 406, 536, 647
Mûsâ Ağa (silahşorândan, 'Ulûfeciyân-ı yesâr Ağası) 194, 216
Mûsâ Ağa (Silahşor, Kapucu-başı, Baş-bâkî Kulu) 319
Mûsâ Bey (Anadolu Vâlîsi Sadr-ı esbak Dervîş Paşa'nın üvey oğlu) 421
musâdere 254, 392, 421; — me'mûrları 636
Mûsâ Efendi (Kudsî, Seyyid, Medîne-i münevvere Kadısı) 443, 452
musâfât 355, 467, 471, 476, 474, 477, 557, 597, 605; istikrâr-ı — 474; vikâye-i — 472; — fıkarâtı 467
Musâhib 543; —i Şehriyârî 140
musâlaha 283, 286, 287, 355, 356, 357, 358, 445, 451, 474, 475, 476, 478, 523, 524, 572, 573, 594, 597, 602, 604, 605, 779; —-i hayriyye 471; —i mübâreke 468; — müzâkeresi 476; — senedi 304; — şerâ'iti 468, 475; — şurûtu 361, 477, 478
Musallâ semti 778
Mûsâ Paşa (Top-hâne Nâzırı Süleymân Efendi'nin kayınpederi) 401
Mûsıla; —i Sahn 547; —i Süleymâniyye 22, 204, 219, 392, 546, 547; —i Süleymâniyye Müderrisi 57, 125, 463
mûsikî 625
Mustafa (Aydınlı, Şarklı 'Aşîreti'nden eşkıyâ) 621
Mustafa (Eski-odalar'da altmış dört cemâ'atin oda-başısı, Sepedciler Kethudâsı) 486
Mustafa (Genc, Sakā-oğlu, Bosna'daki fesât erbâbından) 212
Mustafa (Göl (كول) -oğlu, Bosna'daki fesât erbâbından) 212
Mustafa (Hâce, Ocak Kâtibi, Bosna'daki fesât erbâbından) 212
Mustafa (Kara, elli dokuz cemâ'atinden, Turnacı-başı, Kuşadası Mübâya'acısı) 196
Mustafa (Kazgancı, Hacı, bagîlerden) 499, 611; —'nın oğlu 611
Mustafa (Kethudâ-yeri) 611
Mustafa (Nakılcı, bagîlerin ileri gelenlerinden) 609, 645
Mustafa (Serhoş, bagîlerden)
Mustafa (Sûfî, Segbân-başı ma'zûlü) 611, 634
Mustafa Ağa (Çavuş-zâde, Kapucu-başı, Defterdâr Râkım Paşa'nın hazînedârı, Re'îsü'l-Müneccimîn Mehmed Râkım Efendi'nin babası) 505
Mustafa Ağa (Çil Emîn Ağa-zâde, 'Ulûfeciyân-ı yemîn Ağası) 103
Mustafa Ağa (Dede, Kapucu-başı, Menemen Voyvodası, Humbaracı-başı, Lağımcı-başı, İhtisâb Ağası) 139, 501, 648
Mustafa Ağa (Duhan Gümrüğü Emîni, Cizye Baş-bâkî Kulu) 406
Mustafa Ağa (el-Hâc, Kassâb-başı) 104
Mustafa Ağa (el-Hâc, Mîr-i 'alem) 103
Mustafa Ağa (esbak Turnacı-başı, Silahşor) 619
Mustafa Ağa (Eşkinci, Kapucu-başı) 633
Mustafa Ağa (Girîdî, Rumeli Vâlîsi Mehmed Reşîd Paşa'nın tüfengci-başısı) 641
Mustafa Ağa (Gümrükcü 'Osmân Paşa yeğeni, sâbık 'Uşşâk Voyvodası, Kapucu-başı) 424
Mustafa Ağa (Kandilli, Enderûn-i hümâyûn agavâtından, Baş-kâtib) 712
Mustafa Ağa (kasaba hânedânı, Çıldır Mutasarrıfı Sâlih Paşa'nın babası) 391
Mustafa Ağa (Kudüs Mütesellimi) 440, 441
Mustafa Ağa (Kulaksız-zâde, Kapucu-başı, Midillü Nâzırı) 532

Mustafa Ağa (Küçük, Saray Ağası) 628
Mustafa Ağa (Mora Defter Kethudâsı) 146
Mustafa Ağa (Muhzır-ı Ocak, Turnacı-başı) 207
Mustafa Ağa (Ser-mi'mâr-ı hâssa) 267
Mustafa Ağa (Şân-zâde, es-Seyyid, el-Hâc) 633
Mustafa Ağa (Topcu-başı) 104, 187
Mustafa 'Alemdâr (Hacı Ca'fer-oğulları-'ndan, serrâc esnâfından, Bosna'daki fesât erbâbından) 212
Mustafa 'Âsım Efendi (Mekkî-zâde, Şeyhülislâm) 256, 490, 610, 652n, 670
Mustafa Behcet Efendi (Hakîm-başı, Anadolu Kadı'askeri, Rumeli Kadı'askeri) 55, 141, 217, 218, 330, 383, 412, 609
Mustafa Bey (Badralı, Mesolong'daki ser-kerdelerden, Mora Eyâleti erkânından) 519, 679, 680
Mustafa Bey (Cebbâr-zâde Kapu Kethudâsı, Silahdâr Ağası) 190
Mustafa Bey (Girid Cezîresi'nde asâkir-i Mısriyye Başbuğu, Mîr-i mîrân) 339
Mustafa Bey (Mehmed Paşa kethudâsı, Râmiz Paşa yeğeni, Mîr, Kapucu-başı) 151, 154
Mustafa Bey (Nazîf Bey hafîdi, Âmedî hulefâsından, 'Ulûfeciyân-ı yesâr Kâtibi, Humbaracı ve Lağımcı Kâtibi) 103, 290
Mustafa Efendi (Balmumcu, İdrîs Köşkü-'nde tekyesi olan) 648, 652
Mustafa Efendi (İmâm, Kethudâ-yı esbak-ı Sadr-ı 'âlî, Top-hâne Nâzırı, Mutasarrıf-ı Muhâsebe-i evvel) 141, 286
Mustafa Efendi (Kara Halîl Efendi-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'nin mahdûmu) 98
Mustafa Efendi (Kâtib Efendi hulefâsından, Mukayyid, Târîhci) 560
Mustafa Efendi (Müderris, Pehlevân) 366
Mustafa Efendi (müstevfâ-i Devlet-i 'aliyye, Rûznâmçeci) 256
Mustafa Efendi (Nusratiye Câmi'i'nde 'Amele Kâtibi) 536
Mustafa Efendi (Rûznâmçe-i evvel Kalemi Kîsedârı, Şıkk-ı evvel Defterdârı, Top-hâne Nâzırı, Defter Emîni, Büyük Rûznâmçeci) 59, 101, 187, 401, 491, 559
Mustafa Efendi (sâbıkā Piyâde Mukābelecisi, Küçük Evkāf Muhâsebecisi) 102
Mustafa Efendi (Ser-mi'mârân-ı hâssa) 355
Mustafa Fevzi Efendi (Kâtib Efendi hulefâsından, Gurabâ-i yesâr Kâtibi) 215
Mustafa Hân (III., Pâdişâh) 197, 295, 354, 505, 571
Mustafa Hân (IV., Sultân) 221, 287, 342
Mustafa 'İzzet Beyefendi (Osmân Paşa-zâde, es-Seyyid, Rumeli Sadâreti'nden mütekā'id) 254
Mustafa 'İzzet Efendi (Yesârî-zâde, İzmir Kadısı, Burusa Kadısı) 536
Mustafa Kânî Bey (Masraf Kâtibi) 319
Mustafa Molla (Şerîf-zâde hafîdi, Sadr-ı Rum) 199
Mustafa Münîf Efendi (Bülbülcü, Teşrîfâtî, Eshâm Mukāta'acısı) 102, 182
Mustafa Nazîf Efendi (Kamlı-zâde, Hâcegân-ı Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkândan, Kilar Kethudâsı, İbrâ'il Nüzül Emîni) 72, 110
Mustafa Nûrî Efendi (Hâfız, Hâtîb-i Câmi'-i Kasîdeci-zâde) 535
Mustafa Nûrî Efendi (Sultân Ahmed Hân Câmi'i İmâmı-zâde, es-Seyyid, Çolak Nûrî lakaplı, Mısr-ı tâhire Kadısı) 61
Mustafa Paşa ('Alemdâr, Sadr-ı a'zam) 287
Mustafa Paşa (Beylanlı, el-Hâc, Safed, Sayda ve Beyrut Vâlîsi, 'Akkâ Vâlîsi, Haleb Vâlîsi, Vezîr, Şâm Vâlîsi) 100, 125, 184, 192, 193, 194, 211, 316, 442, 484, 486, 561
Mustafa Paşa (Çelebi, Sadr-ı esbak) 220
Mustafa Paşa (İsfenakcı) 411
Mustafa Paşa (İşkodralı, Vezîr, İskenderiyye Mutasarrıfı, Ohri ve İlbasan sancakları Mutasarrıfı, Karlı-ili 'usâtının kahr u tenkîline me'mûr) 206, 249, 261, 275, 277, 292, 329, 372, 376, 752, 753, 754
Mustafa Paşa (Mîr-i mîrân, Ruscuk Muhâfızı, Babadağı ve Köstence Muhâfızı, İç-il Mutasarrıfı, Üsküb Livâsı) 94, 185, 256, 261, 341
Mustafa Paşa (Selânikli, Rumeli Vâlîsi) 348, 463

Mustafa Paşa (Seyyid Mehmed Es'ad Bey'in dedesi) 219
Mustafa Paşa (Süleymân Paşa-zâde, Bosnevî, Mir-i mîrân) 129
Mustafa Paşa bk. Dervîş Mustafa/- Paşa (Şinik-zâde, Filibeli, el-Hâc, Çirmen Mutasarrıfı, Biga Mutasarrıfı, Rumeli Vâlîsi, Vidin ve Niğbolu Muhâfızı, Mora Ser'askeri ve Vâlîsi, Sofya Muhâfızı)
Mustafa Peyâmî Efendi (Tahvîl ketebesinden, Burusa Mukāta'acısı) 103
Mustafa Râkım Efendi (Hattât, Anadolu Kadı'askeri) 173, 269, 387, 521
Mustafa Refîk Efendi 645; — hânesi 646
Mustafa Reşîd Efendi (Kâtib Efendi Baş-halîfesi, Târîhci) 406
Mustafa Reşîd Efendi (Kâtib Efendi hulefâsından, Kağıd-ı Enderûn Emîni) 103
Mustafa Reşîd Efendi (Piyâde Mukābelecisi) 405
Mustafa Reşîd Paşa (Vezîr, Selânik Mutasarrıfı, Kuşadası Muhâfızı) 57, 86, 227
Mustafa Reşîd Paşa (Paris Büyükelçisi, Sadr-ı a'zam) 675
Mustafa/Mehmed Râkım Efendi (Müneccim-başı, Mekke-i mükerreme pâyeli, İstanbul pâyeli) 291, 412, 504
mustahfız 438, 509, 720; — sipâhîsi 510; — sipâhiyân 509, 511
Musul; — Eyâleti 86; — Kapu Kethudâlığı 401; — Vâlîsi 125
Muş 228
mutallâ hatâyî 460
mutasarrıf 22, 46n, 101, 103, 104, 114, 115, 116, 214, 215, 204, 253, 267, 268, 270, 274, 286, 290, 297, 301, 306, 318, 350, 356, 391, 394, 396, 402, 406, 419, 457, 471, 484, 616, 650, 660, 764; —în 407, 562; —lar 217, 268, 318, 359, 404, 406, 479, 560
mutebassırân 425
mutevattınîn 438
muvalıhid 492; —în 315, 409, 492, 520, 544
Muvakkı' 59; —ı Dîvân-ı hümâyûn 70, 342
muvakkit 116, 182, 204, 257, 353, 535; —hâne 537
muvazzaf; — asker 306; — ecnâd 570; — hâceler 490; — mu'allimler 490; — mustahfız tertîbi 659
mübâdele 283, 417; —i temessük 308; — resmi 308
mübâlı 669
mübâlıase 466, 477, 481, 483
mübâşir 27, 164, 216, 257, 293, 344, 377, 439, 440, 441, 457, 617, 645, 715, 736, 739, 742, 763; —în 131, 444, 712; —ler 146, 228, 293, 335, 469, 531, 689
mücâhid 399; —în 80, 82, 275, 707; —în-i dîn 79
müdâfa'a 415, 517, 544, 547, 548
müddet; —i mu'ayyene 660; —i 'örfiyye 266, 367, 412, 425, 566, 568
müderris 50, 66n, 300, 366, 372, 499, 514, 539, 546; —în 11, 55, 220, 332, 457, 538, 547, 567, 649, 779; —în-i ihlâs-âyîn 464; —în-i kirâm 564, 638; —în-i resmiyye 421; —i 'ulûm-i nâfi'a 535
müdîr-i umûr 467, 616
mü'ellif 490
mü'ezzin; —i evvel 535; —i sânî 535; —în 450, 464, 539; — Ser-—în-i Şehriyârî 134; — mahfili 539
müfessirîn 779; —i 'izâm 52, 121, 457, 482, 578
müfettiş 142
müfsid 636
müfsikalar 649
Müftî 127, 175, 217; — Efendi 755, 770; —-i zemân 296, 369; —-i devrân 565; —yi belde 770; —'l-enâm 43, 130, 135, 235, 256, 295, 332, 546, 627, 779
Müftî-zâde (Selânikî, Şeyhülislâm-ı esbak) 125, 219, 353
Müftî-zâde (Tırnovî, Ders-i 'âmm) 204
mühendis 291, 532; —hâne 284; —hâne hâcesi 76
mühimmât 293, 301, 397, 402, 413, 455, 456, 494, 513, 540, 596, 600, 601, 781; —ı askeriyye 707; —ı harbiyye 666, 707; —ı Hıyâmiyye-i Hâssa Nezâreti 256; —ı külliyye 758; —ı lâzime 110; —ı seferiyye 600; — irsâli 494; —lar 352
mühtedî 331, 442, 502, 655, 678n
mühür/mühr 17, 341, 558, 575, 656, 660; —dâr 102, 139, 174, 333, 530, 560, 619, 649, 652, 717, 740, 756, 757,

758, 760; —dârlık 167; —i hümâyûn 134, 190, 269, 683; —i münîr-i vekâlet-i kübrâ 134; —ler 17, 213, 576; —zen 17
müjde; —resân-ı tatarâne 246; —ci-başılar 503, 504
Müjde-resâ (firkateyn adı) 398, 402
mükâfaha; hengâm-ı — 595
mükâleme 307, 468, 557, 572, 586, 602; — usûlü 556
mükâtebe 184, 709
mülâkāt 276, 283, 352, 361, 388, 402, 467, 469, 472, 475, 476, 482, 495, 586
mülâzemet 382, 449
mülâzım 401, 422, 510, 656, 657, 668; —lar 277, 658; — neferâtı 508; — 'ünvânı 619; — yoldaş 579
mülhakāt 317
mülk 665; vüs'at-i — 665; —i mevrûs-i şâhâne 475; fevâ'id-i —iyye 506, 669; intizâm-ı ahvâl-i —iyye 490; kemâlât-ı —iyye 435; maslahat-ı —iyye 664; Mâlikü'l— 10
Mülk Sûresi 12
mültezim 326, 369; —în 690; —ler 466
mülûk 239, 449, 450, 451, 588, 589, 590, 592, 603, 604, 605; karîha-i sabîha-i —âne 107, 474; mizâc-ı 'adâlet-imtizâc-ı —âne 740; müsâ'afe-i —âne 301; —âne 67, 191, 203, 245, 270, 336, 713, 757, 777; —i hüceste-sülûk 623; —i mâziyye 602; —i 'uhûd-i kadîme 530
mümeyyiz 103
mü'min; — ü muvahhid 654; —în 51, 155, 322, 482, 612; ihvân-ı —în 410; metâf-ı —în 537; mülûk-i —în 239
münâdî 610; —ler 612
münâvebe 659, 660, 669; — defterleri 512; — neferâtı 659; — tarîki 511
Müneccim; —başı 291, 367, 412, 505, 778; Re'îsü'l—în 412, 504, 506; —i sânî 505, 506
münhezim 545
Münîb Efendi (Uzun Hâfız-zâde, Kâtib Efendi hulefâsından, Sâlyâne Mukāta'acısı) 406
Münîb Efendi bk. Mehmed Münîb Efendi ('Ayntâbî, es-Seyyid, Anadolu Sadâreti pâyeli)
Münîre Sultân (Sultân II. Mahmûd'un kızı) 351, 352, 407
münşî 303; —i Ser-i kâr 522, 527
mürâhık 363, 364
mürâsele 176
mürebbî 364
müretteb; — alaylar 291; — asker 600; — bölük sipâhîleri 510, 511; — ecnâd 570
müsâ'ade; —i 'aliyye 208; —i hümâyûn 388; —i Pâdişâh-ı cihân-melâz 461; —i Pâdişâh-ı kadr-âşinâ 66; —i seniyye 381, 461, 691, 709, 739, 756; —i seniyye-i şâhâne 240; —i Şehriyâr-ı mekârim-istiyâs 378
müsâdere 139, 258, 259
müsâfirîn 621
müsâlemet 523, 558; revâbıt-ı — 556
müsâmaha 473
müsevvid 403
müslim 743; —ân 368, 487, 526; — bevvâb ta'yînî 450; —e 478; — kıyâfesi 350; —ânlar 148; fitrâk-beste-i —în 414; hey'et-i —în 487; kulûb-i —în 151; ordu-yı —în 444, 446; şevk-i —în 26; —în 80, 83, 149, 150, 155, 172, 237, 312, 314, 363, 369, 426, 446, 450, 451, 544, 538; inbisât-bahş-ı kulûb-i —în ü Müslimât 365
müste'min 309, 310n; —în 308, 313; — kapudanı 347; —ler 86, 308; — sefâyini 28, 108, 226, 280, 347, 533; — sefînesi 531
müşâvere 229, 278, 585
müşîr 283; —ân 353
müşrik 492; — bi-vahdâniyyetillâh 665; —în 409, 445; kulûb-i — 210; —în-i pür-kîn 410
münşerî 635
mütâreke 599, 600; — vechi 595, 596, 599, 602
mütedeyyin 649
müte'ehhilîn 629; — ehâlî 629
mütefennin 597, 657; — hâce 668; — ketebe 512
Müteferrika 15, 512
mütegallibe 47
mütehayyizân 370; —ı ocak 422
mütekā'id 267, 615, 628, 661; —en 259; —ler 511
mütemekkinîn 438
mütemevvilîn 293
Mütesellim 75, 94, 129, 186, 213, 275, 278, 320, 440, 441, 442, 443, 530, 681, 686, 694; — hânesi 440; —i kal'a 226; —în 201, 438; —ler 30,

57, 109, 115, 203, 279, 683n; —lik 317
mütevekkilen; — 'alallâh 691, 780; — 'alallâhi'l-Meliki'l-'allâm 305; — 'alallâhi Te'âlâ 15, 230, 574; — 'aleyhi Te'âlâ 333
mütevellî; — nemâ-hârlar 608; — odası 539
mütevessilen; — bi-imdâdi'l-Mevlâ 413; — bi-rûhâniyyet-i Rasûlillâh 691; — ilâ rûhâniyyet-i Rasûlihi'l-müctebâ 15
müvâlât 471, 474, 527, 557; — fıkarâtı 467
müvellâ 228, 514, 649; —lık 649
Müverrih-i Fakîr/Hakîr bk. Mehmed Es'ad Efendi (Sahhâflar Şeyhi-zâde, Seyyid, Vekâyi'-nüvîs)
müverrihîn 48n, 529; silk-i — 434; vazîfe-i — 654
mülzâkere 347, 467, 475, 477, 552, 556, 557, 558, 575, 585, 592, 597, 667; —ler (müzâkerât) 466, 471, 474

N

Nablos (=Napoli) Kıralı (İtalya diyârlarında vâki') 604
Nablus 100, 193; — Livâsı 316; —i Şâm (Filistîn'de) 444
nabz 487
nâdânlar; bî-emânet ü diyânet — 499
Nâdir Şâh 229, 233, 234
Nâfi'a Meclisi Başkâtibi 675
nâ'ib 174, 180, 181, 188, 198, 257, 326, 372, 403, 412, 467, 627; —ler 368; —ü's-saltana 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478
nakd 661; —eyn-i 'azîzeyn 665; —i 'azîz 528; —i mevfûr 497
nakdîne 403; —i Dâverâne 616; —i himmet-i hüsrevâne 61; —i seniyye ihsânı 532
Nakîb 56, 141, 569, 575; —ü'l-eşrâf 43, 141, 197, 295, 566, 569; —ü's-sâdât 43, 218, 412
nakkâre-zen 656
Nakşibendiyye; sâdât-ı — 390, 648; — Tarîkatı 70, 296
Nalkıran (Leh Kıralı) 604
Na'lı-mescid ittisâlinde kâ'in konak 565
nâme 380, 381, 445, 498, 528; —i hümâyûn 221; —i mekânet-hâme 325; —i nâmî-i hümâyûn 60, 325; —i nevâziş-'allâme-i hidîvâne 325; —i Ser'askerî 445; —i şâhî 311; —i şerîf 60
Nâmık 'Ali Paşa bk. 'Ali Nâmık Paşa (Moralı/Anabolulu, Anabolu Muhâfızı, Vezîr, İnebahtı ve Karlı-ili Mutasarrıfı)
nân 582, 624, 658, 659, 658, 759; —ı 'azîz 344, 662; —ı 'azîz ta'yînâtları 698; —ı şâhâne 334; —pâre hâsılâtı 510; —pâreleri 510; —pârelerinin hâsılâtı 510; — ta'yînâtları 583
nâr 282, 346; âsîb-zede-i — 550; —ı kazâ 380, 402, 491, 499, 530
Narda 18, 53, 376, 378, 401; — Desbotu 549; — Kazâsı re'âyâsı 688; —'nın muhâfazası 377, 378; — muhârebesi 689n
nargile 325
nâs (enâm) 120, 645, 652, 653; mecma'-i — 641; tabakât-ı — 623; zamâ'ir-i — 613
Nasârâ 334n, 438, 587, 599; düvel-i — 577, 578, 665, 669; düvel-i — konsolosları 88; kavm-i — 445, 449; kenîse-i kebîre-i — 447; milel-i — 592; mülûk-i — 588, 602, 603, 604, 605; yed-i — 438, 450
nasb 17, 19, 20, 24, 25, 30, 35, 36, 37, 43, 46, 47, 57, 58, 61, 62, 67, 75, 79, 86, 92, 101, 106, 107, 109, 112, 113, 114, 115, 124, 127, 143, 169, 170, 173, 182, 186, 187, 188, 190, 191, 194, 196, 203, 211, 213, 217, 227, 245, 247, 248, 254, 255, 269, 270, 271, 272, 288, 298, 308, 309, 322, 329, 330, 331, 338, 339, 341, 347, 360, 367, 373, 377, 409, 417, 425, 426, 437, 444, 475, 479, 484, 485, 491, 494, 506, 509, 510, 513, 516, 553, 563, 566, 569, 579, 580, 581, 582, 584, 612, 616, 617, 618, 620, 625, 630, 647, 656, 657, 677, 681, 682, 683, 690, 693, 698, 699, 707, 709, 712, 714, 734, 735, 741, 745, 752, 757, 760, 778
Nâsır Efendi bk. Mehmed Nâsır Efendi (Âmedî hulefâsından, Büyük Kal'a Tezkirecisi, Kağıd-ı Bîrûn Emîni)
Naslic A'yânı 376
Nasrânî 588, 592, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603; su'âl-i — 588, 590; takrîr-i — 589; —yye 58, 711n
nass; —ı celîl 780; —ı kâtı' 52, 780; —ı kerîm 578

Nasûhî-zâde Efendi bk. Şemseddîn Efendi (Üsküdârî Nasûhî-zâde, Şeyh)
nâsûr 'illeti 762
Nâşid Bey (Anadolu Muhâsebecisi) 405
Navarin mağlûbiyeti 675
Nâyâb Efendi (Kapudan-ı sâbık Kara Mehmed Paşa'nın Kapu Kethudâsı) 171
Nâzır 16, 25, 46n, 102, 188, 202, 228, 262, 271, 279, 291, 353, 381, 391, 401, 423, 484, 494, 585, 616, 631, 640, 654, 656, 658, 660, 661, 662, 663, 667; — Efendi 635, 659, 662; —lar 318, 620, 661, 662
Nâzır-ı Darb-hâne bk. Darb-hâne Nâzırı
Nâzır-ı Top-hâne bk. Top-hâne Nâzırı
Nazîf Bey (Yûsuf Paşa-zâde, Şâm Kadısı, Mekke-i mükerreme pâyeli) 353
Nazîf Efendi (el-Hâc, es-Seyyid, sâbıkā Surre-i hümâyûn Emîni, Şehr Emîni, Keraste Emîni/Nâzırı) 59, 102, 256, 423
Nazîf Efendi (Keşşâf-zâde, şâ'ir) 180
Nazîf Efendi (Kettânî-zâde, Kâtib Efendi hulefâsından, Kücük Kal'a Tezkirecisi) 560
Nazîf Efendi (Mektûbî-i Sadâret-penâhî hulefâsından, hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan, Kapudan-ı deryâ 'Ali Paşa-'nın Dîvân Kâtibi) 706
Nazîf Efendi bk. Mustafa Nazîf Efendi (Kamlı-zâde, Hâcegân-ı Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkândan, Kilar Kethudâsı, İbrâ'il Nüzül Emîni)
Nazîf Mustafa Ağa (Pehlevân) 366
nazm ü nesr 296, 460
Necîb Efendi (Dîvân küttâbından, İstanbul Mukāta'acısı) 406
Necîb Efendi (Mektûbî-i sadâret-penâhî Kalemi Baş-halîfesi) 247, 290
Necîb Efendi (Mühürdâr-zâde, Mektûbî hulefâsından, Piskopos Mukāta'acısı) 215
Necîb Efendi (Sadr-ı a'zam Kapu Kethudâsı ve Barut-hâneler Nâzırı) 102, 103, 262, 279, 281, 300, 353, 457, 494, 496, 515, 549, 563, 564, 610, 687, 752, 756; —'nin konağı 609, 610
Necîb Efendi (Şeyh, Tahrîr-i sânî, Trabolice vücûhundan) 679, 680n
Necîb Efendi bk. 'Ali Necîb/-Bey/Efendi (Hindî-zâde, Hüsni Bey'in kardeşi, sâbık Cebeciyân Kâtibi, Kalyonlar Kâtibi, Cebe-hâne Nâzırı, Bağdâd ve Musul Kapu Kethudâsı, Çavuş-başı Vekîli)
Necîb Efendi bk. Mehmed Necîb Efendi (Beylikci, Anadolu Muhâsebecisi, Orta Elçi)
Nederlande; — Kıralı 604; — memleketi 604
nefer 16, 35, 36, 38, 194, 230, 232, 268, 275, 277, 278, 298, 299, 304, 311, 316, 328, 347, 350, 358, 376, 378, 381, 384, 393, 399, 442, 455, 543, 573, 574, 579, 580, 581, 582, 585, 593, 594, 607, 611, 618, 621, 642, 655, 658, 659, 660, 663, 668, 669, 695, 716, 754, 765; —ât 194, 201, 297, 305, 350, 393, 438, 440, 441, 442, 443, 508, 509, 510, 573, 579, 580, 581, 582, 583, 585, 598, 593, 594, 597, 607, 608, 619, 624, 655, 658, 659, 660, 661, 663, 667, 668, 746, 774, 777, 779; —ât çadırları 585; —ât-ı dalkılıc 297; —ât-ı kılâ' 622; —ât-ı mürettebe 661; —ât-ı ocak 422; —âtlar 509, 759; —ât zâbitânı 581; —lik 668
Nefes Tırnacılığı 175; — dedikleri dirlik 422
nefîr-i 'âmm askeri 278, 376
nefs 482; —i nâtıka-i insâniyye 489
nefy 133n, 139n, 169n, 269, 349, 369, 383, 387, 443, 452, 486, 501, 530, 531, 568, 625, 627, 630, 631, 632, 633, 647, 648, 651, 653, 775
nehb 314, 455; —i emvâl 621
nehhâb; çirk-âb-ı — 420
Nehr-i Morova bk. Morova Nehri
nehy-i münker 464
nekâbet 43, 197, 198, 199, 295, 424, 568; —i eşrâf 567; —i sâdât 44, 569
nemâ 359; bî— 683n; re'sü'l-mâl-i — 185; —lı ma'îşet 521
nemâz 354, 566, 653; beş vakit — 653; bî— 493; —ı subh 551, 558
Nemçe 109, 306, 450, 588, 594, 595, 596, 597, 599, 600, 602, 603, 604, 605, 606; — bandırası 104; — cânibi 605; — cenerallerinden 570; — Çasarı 587; — Devleti 127; — diyârı 486, 571; — esfârı 586; — İmparatoru 310n; —lü/li 105, 588, 730; —lüler 596; — sefînesi 686; — Sefîri 127;

— tertîbi 598; — tüccârı 731; — tüccârı sefâyini 687, 755
Nerîmân; dâstân-ı — 70
Neş'et Efendi (Kâtib Efendi hulefâsından, Tersane'de Re'îs Vekîli) 216
neşter 487
nevâlıî 312, 315
nevâ'ib 438
nevâmic; —i nâmiye 350; —i sâmiye 276; —i seniyye 341, 418
nevbetci 581, 585; —ler 585; — nefer 585
nevl 280
nevrûz-i fîrûz 37, 278, 376
nezâret 46n, 211, 271, 272, 277, 342, 397, 401, 504, 513, 534, 585, 620, 632, 649; —i mülkiyye 309; —i sadr-ı a'zamî 390; —i vâlî 523; —ler 287, 382, 406
Niğbolu 185, 600, 646; — civârı 600; — muhâfazası 276, 452; — Muhâfızı 276; — Sancağı (Silistre Eyâleti'nde) 278, 507; — ve Kulle kal'aları Muhâfızı 452
Niğde 139, 167; — Livâsı 200; — Mutasarrıfı 681; — Sancağı (Karaman Eyâleti'nde) 32, 407, 507
Nikitara (Rum İhtilâli'ni çıkaranlardan) 147
Nikola (Rusya İmparatoru Aleksandri'nin kardeşi, Rusya İmparatoru) 494
Nikolo Burnu 332
nîm-ten 668; al — 582
nisâ 324, 450, 503; murassa' huliyy-i — 497
nisvân 324, 420, 498, 518, 548
Niş 71, 160, 600, 601, 602; — Defterdârlığı 179; — muhâfazası 179; — Muhâfızı 320, 394, 406, 452; — muhâsarası 600; — Mutasarrıfı 752
nişancı 552; —lık 59, 101, 141, 318, 342, 405, 559
Nişancı semti 778
nişânlar 626, 776
Nişti/Niş[t]i (Arkadya, Andurusa, Kalamata, Burgos, Küçük Manya civârında bir yer) 149, 417
niyâbet 367, 371, 491
nizâm 361, 488, 571, 594, 598, 599, 600, 620, 629, 640, 654, 663, 666, 667, 669, 672; 'adem-i — 599; hüsn-i — 518, 520, 629, 672; merâsim-i — 598, 599, 602; mevâdd-ı — 654; tahsîl-i — 599; tecdîd-i — 627; vikâye-i — 656; 'ukde-i — 630; üss-i esâs-ı — 664; —ât 613; —ât-ı dâhiliyye 617, 773; —ât-ı hâriciyye 617; —ât-ı hasene 573; —ât-ı Mısrıyye 777; —-ı a'dâ 598; —ı asker 456, 518, 572, 575; —ı Avrupa 571; —-ı Cedîd ta'lîmi 777; —ı cedîd kânûn-nâmesi 613; —ı cündiyye 571; —ı devlet 530; —ı harbiyye-i kadîme 578; —ı istihsân-encâm 608; —ı istihsân-irtisâm 328; —ı menzil 326; —ı millet 488, 551; —ı mülk 488, 490, 665, 666; —ı mülk ü milletin vikâyesi 553; —ı müstahsen 664; —ı pâsbân-ı mahallât 628; —ı re'fet-insicâm 327; —ı ta'allüm-i sıbyân 361; —lar 585; —lı asker 596; —sız asker 596, 599; — şerâ'iti 511, 512
Novaberde 93, 277; — Kazâsı 277
nukabâ 569
nukûd 172, 265, 274, 358, 432, 434, 498, 539, 636, 712; melyân-ı — 327; —i kesîre 418; —i nâsire 409; —i nâsire-i mu'âmele-i dâd ü sitâd 496
Nu'mân Ağa (Kapu Çavuşu, Ocak Kethudâsı, Topcu-başı) 187, 262, 291, 536
Nu'mân Bey (Palanga A'yânı) 716
Nu'mân Efendi (Cizye Muhâsebecisi, Baş-muhâsebeci) 102
Nu'mân Huldî Efendi (Mektûbî-i Defterî hulefâsından, 'Ulûfeciyân-ı yesâr Kâtibi) 319
Nu'mân Sâbit Efendi (Muhâsebe-i evvel Mutasarrıfı, Defter Emîni) 286, 530, 559
Nûrî Efendi (İstanbul Mahkemesi'nde Vekâyi' Kâtibi) 367, 370
Nûrî Efendi bk. Mehmed Nûrî Efendi (Beylikci Kîsedârı, Sergi Nâzırı, Haremeyn Mukāta'acısı)
Nûr-i 'Osmânî; — Câmi'i hazîresi 126; — Müderrisi 22, 266, 302, 372; — türbesi 205
Nûrullâh Efendi/Molla (Dürrî-zâde, Mehmed 'Âbid Molla Efendi'nin babası) 114, **218**
Nûrullâh Paşa (Halîl Hamîd Paşa-zâde, Vezîr, Limni Cezîresi Muhâfızı, Ankara ve Kankırı sancakları Mutasarrıfı) 271, 740, 764, 765
Nusayrî; —ler 621; — tâ'ifesi 183, 184, 316
Nusratiye Câmi'i 460, 461, 534, 537, 538, 539; — binâsı 460, 536, 559

nutk 285
nübüvvet; bu'd-i 'ahd-i — 648
nüvvâb 16, 17, 180; —ı bâhirü'n-nevâ'ib 255
nüzûrât 605
nüzül 304; — cânibinden ortanın tekmîl ta'yînâtı 582; — Emâneti 69, 72, 174, 386; — Emîni 92, 344, 662, 689, 691, 692, 695, 696, 697, 698, 717, 723, 725, 748
nüzzâr 457, 624

O

obüs 508; —ler 720; — topları 508, 509; — topu 43, 509
ocak/ocağ 46, 47, 48, 93, 94, 175, 195, 206, 298, 299, 305, 453, 509, 511, 533, 613n, 621, 626, 630, 636, 637, 646; fevâ'id-i — 608; silsile-i — 707; — ağaları 176; hılâf-ı kānûn-i — 176; kokonosân-ı — 486; müntesibîn-i — 626; — ağası 175; — Ağası, ya'nî Baş Binbaşı 774, 777; — ağavâtı 580; — Baş-çavuşu 338; — Bâzergânı 117, 608, 635, 636, 637; — defteri 509; — Ekrâdı şakāvet-kârânı 621; —ı 'âmire 299, 508, 511, 512, 513, 578; —ı 'âmire ağaları 513; —ı 'âmire bölüklerinin ser-halîfeleri 513; —ı 'âmire Nâzırı 513; —ı 'âmire'nin bölüklerine müretteb mülâzım 510; —ı 'âmire'nin kānûn-nâmesi 509; —ı mülgā 646, 647; — İmâmı 291, 579, 616; — imâmlığı 627; — Kâtibi 212; — Kethudâsı 187, 194; —lar 133n, 201, 281, 508, 509, 511, 529, 582, 583, 584, 641; —lar esâmeleri 583; —lar neferâtı 513; —lar sefâyini başbuğları 107; —lar tekneleri 281; —ların ümerâsı 350; —lık 306; —lık denilan havâlâtı 608; —lı-zâde 776; —lu 120, 127, 133n, 134, 174, 175, 176, 191, 195, 337, 343, 423, 575, 576, 625, 626, 632n; bakıyye-i —lu 576; —lu havenesi 134; —lu sınıfı 543; —lu zimmeti 635; — ma'rifeti 582; — seyyi'esi 623; — sipâhîsi 508; — şurûtu 510; — tatarları 741; — yazıcıları 131n
ocak ve mankal 491
oda-başı 579, 580, 581, 582, 584, 585, 619, 620, 632; — çadırı 585; — haymesi 585; —lar 194, 195; —lık 620, 633
oda-eskisi nemâ-hârlar 608
Odun-kapulu esnâfı 393
Ohri Livâsı 65, 206; — Mutasarrıfı 277; — Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) 65, 206, 507
ok 366
Ok-meydânı 85, 366; — mahalli 58
Oksadima (اوقسه ديا, Sakız Adası'nın köylerinden) 88
Oltı Nehri (Niğbolu civârında Tuna'ya mülâkî) 600
on-başı 655, 657, 660, 669; —lar 656, 659, 668; —lık 668
ordu 69, 155n, 157, 158, 166, 167, 169, 203, 279, 422, 455, 495, 520, 549, 572, 655, 663, 686, 717, 718, 719, 721, 722, 724, 725, 726, 729, 730, 731, 732, 734, 735, 736, 740, 742, 743, 744, 753, 755, 761, 763, 764, 771; yek— 662; — Ağası 561; — gâh 461, 729, 753; —gâh-ı İslâmîyân 548; — kadısı 735; —lar 230, 724, 757, 758; — me'mûrları 763; — takımı 409, 721, 751; —yı hümâyûn 70, 258, 317, 342, 571, 573, 717, 722, 725; —yı idbâr 698; —yı Müslimîn 444, 446; —yı nusrat-bû 287; —yı ser'askerî 374, 532, 642; —yı zafer-bûy-i İslâmiyye 415
Orhan Hân (Gāzî, Sultân) 570
ormanlar 665
orta 579, 580, 581, 583, 594; — ağası 619; — corbacıları 579, 582, 585; —çavuş 580, 616; — ilçiler 244; — ilçilik 127, 235, 493; — ilçisi 381; — hulefâları 510; — kışlası kazganı 611; —lar 196, 579, 580, 584, 585, 594; —lar mütevellîleri 132; —lar neferâtı 535; —nın libâsı 594; — yoldaşları 585; — zabitânı 585
Orta-kapu 528, 618; — hârici 63; — pîşgâhı 129
Ortaköy 72
oruc (sıyâm); — ayı 504; — yemeği 543
'Osmân (Hz.) 445
'Osmân Ağa (el-Hâc, Kapucu-başı, Lağımcı-başı) 406, 615
'Osmân Ağa (Eşkinci, Kapucu-başı) 633
'Osmân Ağa (Genc, Kapucu-başı) 293
'Osmân Ağa (Hacı 'Ömer Ağa-zâde, Erzurum A'yânı, Mîrahûr-i sânî) 633, 634

'Osmân Ağa (Kapucu-başı, Erzurum A'yânı, Vezîr, Çıldır Vâlîsi) 391
'Osmân Ağa (Kara, Hasekî Ağa, Bostancı-başı, Kapucu-başı) 86, 103, 217, 283, 417, 620, 622, 636
'Osmân Ağa (Ocak Ağası, ya'nî Baş Binbaşı) 774, 777
'Osmân Ağa (Oda-başı, Bostancı-başı) 620
'Osmân Ağa (Segbân-başı, Yaya Beyliği) 616
'Osmân Ağa (Ser-Zagarî, Yeniçeri Ağası) 67
'Osmân Ağa (Seyyid, Kapucu-başı) 633
'Osmân Ağa (Seyyid, Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 132, 176, 707
'Osmân Ağa (Tavaslı, İzdin'de mukîm mîr-i mîrânlardan) 694, 716, 723
'Osmân Ağa (Yenişehir-i Fenar vücûhundan) 690
'Osmân Ağa/Paşa (Kul Kethudâsı, Mîr-i mîrân, Boğdan cânibi Başbuğu, Sultânönü Sancağı Vâlîsi, İsakcı Kal'ası Muhâfızı) 61, 67, 116
'Osmân Bey (Avlonya hânedânından, Delvine Mütesellimi) 375
'Osmân Bey (Devâtdâr, Kapucu-başı) 616
'Osmân Beyefendi (Selânikî Mustafa Paşa-zâde, es-Seyyid, Mûsıla-i Süleymâniyye müderrislerinden, Haleb Kadısı) 463
'Osmân Efendi (Bârgâh-ı mu'allâ gedüklülerinden) 561
'Osmân Efendi (Deli, Tosyalı, Müsevvid, Nâ'ib) 403
'Osmân Efendi (Matbah Emîni Yûsuf Âgâh Efendi'nin küçük kardeşi) 273
'Osmân Efendi (Moravî, Def'a-i ûlâ Defterdârlığı) 341
'Osmân Efendi (Musannıf, Ders-i 'âmm) 204
'Osmân Efendi (Yûsuf Âgâh Efendi akrabâsından, Moralı, sâbık Filibe Nâzırı) 628, 762
'Osmân Ferîdüddîn Efendi (Dîvân ketebesinden, İstanbul Mukāta'acısı) 319
'Osmân Hâşim/- Paşa (Resmo Muhâfızı, Vezîr, Cezîre Ser'askeri, Kandiye Eyâleti) 210, 313
'Osmân Kâmil Efendi ('Abdürrahîm Efendi-zâde, Şeyhülislâm-ı esbak Müftî-zâde birâderi, Üsküdar Kadısı, Şâm Kadısı, Medîne-i münevvere Kadısı) 125, 353
'Osmânlu/'Osmânî 589, 591, 594, 597; su'âl-i — 587, 592, 595, 596, 597, 599, 600, 601, 602; — askeri 570, 586, 594, 596; — sultânları 359, 362, 577, 589, 590
'Osmân Paşa (Cebeci-başı, Mora Vâlîsi) 147
'Osmân Paşa (Gümrükcü, Vezîr, Kars Muhâfızı, Bozok ve Kayseri sancakları Mutasarrıfı) 204, 231, 232, 253, 424, 561; — sâhil-hânesi 260
'Osmân Paşa (Sofyavî, Mîr-i mîrân, Varna Muhâfızı, Teke Sancağı Mutasarrıfı) 452
'Osmân Penâh Efendi (Seyyid Mehmed Es'ad Bey'in üvey babası) 219
'Osmân Re'îs (Çeşmeli) 58
Ostorgonof (İstanbul'daki Rusya Sefîri) 551, 556
otlagân/otlagana 356, 469, 475
otuz bir; — cemâ'atin oda-başılığı 645; — ser-kerdeleri 645

Ö

Ödemiş Nâhiyesi 176, 369
öküz 265, 665, 665
Öküz Limanı 167, 565
Ölendörik 408, 410, 506
'Ömer (Hacı, Köstence'ye nefy olunan altmış dört cemâ'atinin mütevellîsi) 646
'Ömer (Toska takımından, hıyânet eden ser-kerde başılardan) 549
'Ömer (Turnacı, eşkıyâ bakıyyesinden) 645
'Ömer Ağa (Hacı 'Ömer Ağa-zâde 'Osmân Ağa'nın kardeşi, Kapucu-başı) 633
'Ömer Ağa (Peyko {=پیکو }, Hâlet Efendi'nin eski hazînedârı) 139
'Ömer Ağa (Sakız Mukāta'ası Emîni) 89
'Ömer Ağa (Şumnu A'yânı, Kapucu-başı, Cizye Baş-bâkî Kulu) 104
'Ömer Bey (Kızılhisâr Mütesellimi ve hânedân-ı kadîmi) 23
'Ömer Bey/Paşa (Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'âlî, Güzelhisâr Kal'ası Muhâfızı, Eğriboz Vâlîsi ve Muhâfızı) 226, 293, 322, 347, 462, 544
'Ömer Cemâl Efendi (Seyyid, Mektûbî hulefâsından, Burusa Mukāta'acısı) 406

'Ömer Efendi (Akşehirli, Kitâb-hâne Hâcesi, Hareket-i Altmışlı, Mûsıla-i Süleymâniyye) 547
'Ömer Efendi (Sivasî, el-Hac, Kalyonlar Kâtibi) 319
'Ömer Efendi (Şeyhülislâm-ı esbak el-Hâc Halîl Efendi'ye intisâbından dolayı Sivas'a sürülen, Kapu Kethudâsı) 142
'Ömer Fâ'ik/- Efendi (Anbar Emîni, Cebe-hâne-i 'âmire Kâtibi, Süvârî Mukâbelecisi, Sipâh Kâtibi) 259, 388, 405
'Ömer Hulûsi Efendi (Şeyhülislâm) 98
'Ömer-oğlu (İç-illi, Deli, Zile'deki eşkıyâdan) 621
'Ömer Paşa (Kâşif, Mîr-i mîrân, Niğbolu ve Kulle kal'aları Muhâfızı, Varna Muhâfızı) 452
'Ömer Re'îs (Çeşmeli) 80
'Ömer'ubnu'l-Hattâb (Hz., Fârûk-i a'zam, Emîrü'l-Mü'minîn) 199, 311n, 438, 444, 445, 446, 450, 652, 671
'Ömer Viriyon/- Paşa (Arnavud, Yanya Muhâfızı, Yanya, Avlonya ve Delvine sancakları Mutasarrıfı, Vezîr, Selânik ve Kavala livâları Mutasarrıfı) 17, 24, 53, 59, 64, 65, 68, 156, 162, 164, 249, 261, 276, 277, 329, 373, 374, 375, 376, 378, 388, 402, 412, 691, 708, 754, 755, 762
'örfî; zemân-ı —leri 330; tekmîli'l-müddeti'l—yye 390
'öşr 605, 665; —i şer'î 653

P

pabuc 504
Pâdişâh 99, 116, 118, 133n, 195, 217, 330, 360, 369, 401, 430, 490, 500, 558, 573, 595, 620, 643, 663, 670, 690, 694, 775; —âne 28, 62, 77, 192, 245, 431, 434, 639, 671, 737, 740, 777; —ân-ı 'âlem 12; —ân-ı Âl-i 'Osmân 529; —ı 'âdil 590; —ı 'âlem-penâh 12, 435, 630, 663, 684, 690; —ı âfitâb-likā 165; —ı 'âlî-nijâd 114; —ı Âl-i 'Osmân 476, 577; —ı 'âlî-tebâr 116; —ı âsâyiş-matlab 181; —ı 'azîmü'l-câh 372; —ı bâhirü'l-fezâ'il 165; —ı bahr u berr 36, 55; —ı bende-nevâz 284; —ı cihân 64, 112; —ı cihân-ârâ 289, 292; —ı Dârâ-haşmet 535; —ı devrân 708; —ı deryâ-mekremet 74, 185; —ı dilâgâh 67, 121; —ı dîn 88, 458; —ı dîn-penâh 618; —ı dîn-perver 77; —ı enâm 88; —ı encüm-sipâh 205, 208; —ı Ferîdûn-gulâm 35; —ı fukarâ-nevâz 45; —ı gayret-ârâ 54; —ı gayûr 706; —ı gerdûn-serîr 529; —ı hamâset-nihâd 545; —ı heft-iklîm 229, 283, 453; —ı Hudâvendân-ı benî-âdem 432; —ı İskender-mesîl 61, 303; —ı İslâm 52, 97, 354, 458, 463, 612; —ı İslâm-penâh 44, 76, 135, 196, 492, 534; —ı kerâmetmu'tâd 79; —ı lâ-yezâl ve Mâlikü'lmülki bî-zevâl 236; —ı mahmûdü'lhısâl 225; —ı mahmûdü's-siyer-i Husrev-gulâm 430; —ı mahmûdü'şşiyem 16, 18, 62; —ı mekârim-ifşâ 226; —ı mekârim-şi'âr 121; —ı memdûhu'n-neseb 400; —ı merâhimârâ 349; —ı mukîmu'l-farzı ve'l-vücûb 610; —ı müceddid-menâkıb 507; —ı Ömer-salâbet 671; —ı re'fet-penâh 177; —ı rub'-meskûn 305; —ı rûy-i zemîn 463, 514; —ı sa'âdet-nümûd 292; —ı şecâ'at meftûr 186; —ı taht-gâh 73; —ı 'ummân-nevâl 108; —ı yemm-şiyem 266; —ı zemân 340, 366, 672; —ımız 299, 643, 667; infi'âl-i —î 713; kerem-i deryâtev'em-i —î 484; 'ummân-ı merhamet-i —î 172; —î 17, 141, 134, 191, 298, 301, 490, 511, 526, 591, 638, 643, 691, 738; —lar 692
Palabıyık Hasan Paşa İmâmı 463
palaçka 702, 752
Palamuda 171
Palanga A'yânı 716
palanka/palanga 87, 722, 723
Panarigopoli (Moton Metrepolidi ve Trabolice gavurlarının ser-kerdesi) 416
Papa Aleksi (Karitene Koca-başısı) 145, 680n
papas 90, 393, 770, 771; —ı iblîs-istînâs 78; hannâs-istînâs —lar 145; —lar 20, 145, 416, 704
pâre 128, 272, 327, 344, 345, 662, 663, 703, 710; kırk — 265
Parga 54, 709; — Kal'ası 378
Paris 715, 675; — Büyükelçisi 675
Parm[a] Dukası 306
pasaporta 105, 109
pâsbân/bâsbân 491; —ı Ekrâd 533; — olan Ekrâd tâ'ifesi 533

Pâsbân/Pâspân-zâde (Vidinli) familyasından 394, 395, 681; — vak'aları 681
paskalya/baskalya gicesi 145, 150; — günleri 449
paşa 94, 180, 358, 365, 377, 402, 403, 408, 441, 485, 691, 747; —lar 475; —lık 766; —yı Selîmü'l-kalb 341
Paşa Çeşmesi 84, 85, 87
Paşa-kapusu 625
patenta 109, 310; — ta'bîr eyledikleri kağıdları 523
Patrona-i/Batrona-i hümâyûn Kapudanı 153, 281, 301, 346
Payas İskelesi 449
pâye 45, 412, 633; —hâ 545, 685; —lüler 330, 367, 425, 491; —lülerin başeskisi 173, 269
Pâye-i Anadolu bk. Anadolu Pâyesi
Pâye-i Edirne bk. Edirne Pâyesi
Pâye-i İstanbul/İslâmbol bk. İstanbul Pâyesi
Pâye-i Mekke-i mükerreme/mu'azzama bk. Mekke-i mükerreme Pâyesi
Pâye-i Rumeli bk. Rumeli Pâyesi
Pâye-i Sadr-ı Anadolu bk. Anadolu Sadâreti Pâyesi
Pâye-i Üsküdar bk. Üsküdar Pâyesi
pây-ı talıt 779; —ı saltanat 16, 323
Pazar-başı 202 262; —lar 624; —lıklar 625
Pazarcık; — A'yânı 341; — Voyvodası 93
Pazar Şehri 486
pehlevân 366, 481, 482; —ân 366; —lar 366
Pekmeza/Bekmeza (Kalavritalı) 147, 148, 153
pençik 111
pereme 26, 82 686; —ler 85; göl —si 711
Pertev Efendi (Âmedî, Beğlikci) 214n, 404, 438
Petraki (Mizistre kapudanlarından, Serkerde) 416, 531
Petric/Betric A'yânı 344, 716, 723
Petro (Manya Beyi, ser-kerde-i kefereden) 147, 416, 531
Petro (Rusyalı, Ceneral) 571
peygâr 571; erbâb-ı — 355
peykân 135; —ı rikâb 536
pilav tablı 658, 744
pirinç 28, 658, 659, 662; — esmân ve bedelleri 27
Pîrî-oğlu 'Aşîreti 621
Pîrî Paşa Müderrisi 22
Piriştine 46, 47, 48, 92, 93, 94, 130, 256, 277; — ehâlîsi 94; — Kazâsı (Üsküb Nezâreti'ne bağlı) 46, 277, 646; — müfsidleri 48; — Nâ'ibi 93
Pirizrin Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) Mutasarrıfı 93, 277, 376, 507
Pirmos (پیرموس) Manastırı'nın kulesi (Siroz Kasabası yakınında) 350
Piskopos; — Mukāta'acılığı 102, 215, 560; — Mukāta'ası 405
pîşgîrci 515
pişlov 150, 711, 728; sîm —lar 715; —lar 715; — menzili 517
piyâde (bir cins kayık) 340; yağlı —ler 135
piyâde 494, 532, 594, 671, 691, 713, 716, 717, 718, 726, 727, 728; — asker 293, 323, 336, 415, 506, 701; —ci takımı 536; —gân 745; — küffârı 700; —ler 726; — Mukābeleciliği 102, 215, 319, 382, 559; — Mukābelecisi 102; — Mukābelesi 405; — Mukāta'acılığı 560
Platamona (پلاطمنه) 289
poçelata ta'bîr olunan toprak 533
poliçe 751, 762; —ler 751
Polikarpos (بولی قربوس , Yenişehir-i Fenar Metrepolidliği'nden ihrâcla tevkîf kılınan râhib) 20
politika 478; — ibrâzı 474
post; kaplan —u 265
potur/botur 668; ayaklarına sıkı — 607
poyraz/boyraz 539, 540
Pravişte Çorbacısı 93
Preveze 31, 153, 155, 249, 260, 277, 298, 348, 378, 679, 686, 687, 721, 731, 732, 735, 742, 751, 754, 755, 756, 759, 760, 762; — havâlîsi 518; — Liman Re'isliği 752; — Mütesellimi 378
Prusya 571; — Devleti 493, 665; — diyârı 604; — Elçisi 493
pul 477
pusula; memhûr — 638
pusular 548
pûşt/bûşî; dolama üstüne çeprâst olarak — sarınup 543; kaş kenârına — tekvîri 619; kaş üzere enlice — telebbüsi 619

R

Raba Nehri 571
Rabb 10, 41, 429, 503; -ânî 238, 447, 570, 578, 614, 638, 639; —i 'azîz

431; âbişhor-i deryâ-yı rahmet-i —i enâm 567; cûyende-i rahmet-i —i gafûr 159, 166, 743; —i gayûr 80; —i 'izzet 50, 639; —i kadîr 333, 617; —i kerîm 500; —i'l-Ka'be 447; —im Te'âlâ 33, 310n, 758; —im Te'âlâ hazretleri 270; —i mücîb 288; —i müte'âl 425; —i settâr 418; —i vedûd 399; —u'l-'âlemîn 299, 679; —ü'l-erbâb 585; —ü'l-'ibâd 73, 84
Radomir A'yânı 376
rafz u ilhâd 652
Râgıb Efendi (Yûsuf Ağa Mühürdârı, Vâlide Kethudâsı) 713
Râgıb Paşa (Sultân III. Mustafa devri ricâlinden) 571
Râgıb Paşa (Şâmî, Karaman Vâlîsi) 256, 317
Râhib 20, 21, 115, 548; mu'temed — 642, 643; —ân 336; —i mel'anet-kâsib 416; —ler 146, 442, 449
Rahmân 363; rahmet-i — 565; secde-i — 447
Rahmi Bey/Beyefendi bk. Mehmed Rahmî Beyefendi (Çerkes Bey-zâde, pâyelülerin Baş-eskisi, İstanbul pâyeli, Anadolu Sadâreti pâyeli, Anadolu Kadı'askeri)
Rahova 394
Râ'if Efendi bk. 'Ali Râ'if Efendi (Çelebî-zâde/Halebli-zâde, Mektûbî-yi Sadr-ı 'âlî hulefâ-yı kudemâsından, Humbaracı ve Lağımcı Kâtibi, Baş-halîfe)
Râ'if Efendi bk. Mehmed Râ'if Bey/Efendi (Gümrükcü-zâde, Küçük Evkâf Muhâsebecisi)
ra'iyyet 292, 298, 322, 385, 551, 553, 642, 643, 644; ehl-i — 327, 358; hadd-i — 554; himâyet-i ehl-i — 327; —güsterlik 423; —perverî 644; — ü itâ'at-i Devlet-i 'aliyye 643, 644
rakabeler 446
rakam 467, 470, 471, 47; —lar 471, 472
rakı çotraları 700
Râkım Efendi bk. Mustafa Râkım Efendi (Hattât, Anadolu Kadı'askeri)
Râkım Paşa (Defterdâr, Sultân III. Mustafa devrinde Mısır Vâlîsi) 505
Rakka 181, 320; — Eyâleti 67, 181, 208, 318, 407, 507; — Sancağı (Rakka Eyâleti'nde) 507; — Vâlîsi 101, 125, 181, 207, 320, 406, 419
ramazânü'l-mübârek 133n, 266
Râmi Ciftliği semti 628
Râsih Efendi (Re'îsülküttâb) 58, 167
Râsim Efendi (Hacı, üdebây-ı hâcegândan, Sadr-ı esbak Sâlih Paşa'nın Dîvân Kâtibi, Emîrü'l-Hâc) 263
Râsim Efendi ('Ulûfeciyân-ı yesâr Kâtibi) 319
Rasûl-i ekrem bk. Muhammed Mustafâ (Hz.)
Râşeyâ Mukâta'ası (mürettebât-ı Hicâziyye'den) 100
Râşid Efendi (hâcegândan, yazıcılıkdan muhrec, Hanya ve Resmo sancaklarının işlerini tanzîme me'mûr) 314
Râşid Efendi (Sultân III.Selîm devri re'îsülküttâblarından) 73, 159, 218, 546, 563
Râşid Efendi bk. Mehmed Râşid Efendi (Baş-yazıcı, Dîvân Hâcesi)
Râşid Efendi bk. Mehmed Râşid Efendi (Hammâmî-zâde, sâbıkā Anadolu Kadı'askeri, Rumeli pâyeli)
Râtib Efendi (Sultân III.Selîm devri re'îsülküttâblarından) 521
Ra'uf Paşa bk. Mehmed Emîn Ra'uf Paşa (Sadr-ı esbak, Diyârbekir Vâlîsi ve Me'âdin-i hümâyûn Emîni, Şark cânibi Ser'askeri, Erzurum Vâlîsi, Murahhas, Bolu ve Vîranşehir sancakları Mutasarrıfı)
Ravza (Hz. Peygamber'in türbesi, Türbe-i münevvere); —i mu'attara 144; —i mutahhare 144, 237
rây 416; — buyuruldusı 93, 711; — i'tâsı 418; — u emân 89, 108, 111, 517, 710, 734; — u emân i'tâsı 246; — u emân verilmesi 710; — verilmesi 91, 416
re'âyâ 16, 32, 40, 86, 89, 95, 97, 109, 111, 145, 146, 150, 174, 246, 292, 293, 299, 309, 310, 311, 313, 323, 351, 365, 385, 524, 554, 577, 608, 641, 642, 664, 665, 666, 678, 697, 701, 702, 704, 710, 765, 768, 769, 770; hüsn-i isticlâb-ı — 531; sîne-i — 647; — eşkıyâsı 718; — makāmı 605; — menâzili 502; — tekneleri 208; —y-ı memleket 646
rebî' 392; —ulevvelin on ikinci isneyn günü 463
Recâ'î Efendi (Âmedî hulefâsından, İstanbul Mukata'acısı) 560
recâ vü şefâ'at 661, 666

Receb Ağa (Ordu Ağası, Gurebâ'-i yesâr Ağası) 561
Receb Paşa (Kalkandelenli, Mîr-i mîrân Abdurrahmân Bey'in babası) 206
recec mevâcibi 64, 185, 498
Refî'â Efendi (Seyyid, Dîvân-ı hümâyûn küttâbından, Küçük Kal'a Tezkirecisi) 405
Refîk Efendi bk. Mustafa Refîk Efendi
rehâbîn 336
rehn 642; ber-tarîk-i — 351; —ler 418, 642; — sûreti 554
re'îs (rü'esâ) 318, 325, 416; — Efendi 738; — Efendi dâ'iresi 492; —i fülk 20; — Kîsedârı 214, 404, 405; — Kîsedârlığı 287; —ü'l-'ulemâ 198
Re'îsülküttâb 24, 58, 73, 159, 167, 169, 182, 200, 218, 271, 307, 342, 389, 521, 546, 556, 575, 614, 690; — Efendi 492, 738; — odası 59, 325
remmâl 387
rencber/rençper 247, 540; — takımı 704
Rendine Boğazı 682, 713
resm 325, 358, 359, 376, 469, 470, 638; — günleri 624; —i 'âtılları 605; —i âlây 325; —i dîrîn 493; —i gümrük 308; —i ilbâs-ı ferve-i serâser-zînet 366; —i it'âm 311; —i kadîm 602; —i latîf-i Âsafî 460; —i mu'âyede 638; —i mu'tâd 304; —i sikke-i hümâyûn maslahatı 522; icrây-ı —i muvâda'at 305; —i tarîk 565; —i tebrîk-i kudûm 367; tekellüfât-ı —iyye 617; — kayıkları 539; —ler 117
Resmo 34, 312; — ehâlîsi 36; — Livâsı 209; — muhâfazası 313, 349; — Muhâfızı 34, 210, 313; — Muhâfızlığı 210; — nâhiyesi 34; — Sancağı 314
Ressâm-ı Celî 536
Reşîd Bey/Beyefendi (Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan, 'Ali Paşa'nın hazînedârı) 694, 702, 714, 719, 722, 726, 729, 731, 732, 746, 754
Reşîd Mehmed/- Paşa bk. Mehmed Reşîd Paşa (Akşehir ve Aksaray sancakları Mutasarrıfı, Vezîr, Karaman Vâlîsi, Tırhala Sancağı, Vidin ve Niğbolu Muhâfızı, Rumeli Eyâleti ve Yanya ve Delvine sancakları Mutasarrıfı, Derbendât Nâzırı, Rumeli Vâlîsi ve Ser'askeri, Avlonya Sancağı)
Reşîd Mustafa Paşa bk. Mustafa Reşîd Paşa (Vezîr, Selânik Mutasarrıfı, Kuşadası Muhâfızı)
Reşîd Paşa (Husrev Paşa hazînedârı, Kütahya Kā'im-makāmı) 687
Reşika Karyesi (Kesendire civârında) 248
Revân 474, 478; — Serdârı 475, 523; — tarîki 474
revgan 565, 658, 659, 662; —ı zeyt 659, 662
re'y; —i hümâyûn 613; — ü tedbîr 277
Reyhanlu 'Aşîreti Beyi 100
rezm-gâh 593, 596
Rezmî Efendi (Gördös Muhâfızı Hasan Paşa'nın Dîvân Kâtibi) 729, 732, 748
Rızâ (Mirzâ, Maslahat-güzâr) 522, 527
Rızâ Efendi (Dülger-zâde, ta'lîk hattâtı) 296
Rızâ Efendi (Mektûbî hulefâsından, Sâlyâne Mukāta'acısı) 103
rızây-ı; — 'âlî 254, 531, 661; — Bârî 56, 421, 492; — Devlet 615; — Devlet-i 'aliyye 273; — Hakk 116; — hazret-i Bârî 629; — hümâyûn 193; — Mevlâ 292; — pâdişâhî 442; — Rabb-i ahad 279; — Rabb-i mücîb 279; —ı selâmet-iktizây-ı şâhâne 193; — şâhâne 191
ri'âyet 327; —i mihmân-nevâzî 467
ricâl 117, 120, 191, 209, 324, 354, 503, 568, 574, 575, 599, 610, 614, 631; itlâf-ı — 589, 597; —i bâb 457, 539, 618; —i be-nâm 143, 315, 403; —i devlet 117, 133n, 437, 460, 496, 632n, 779; —i harb 595; —i şûrâ 649; —i zevi'l-ihtişâm 44
ric'at-i kahkari 261
rikâb 69, 135, 530; — ağaları 457; —dâr-ı hazret-i şehriyârî ağalığı 102; — Defterdârlığı 342; —ı hümâyûn 777; —ı hümâyûn Defterdârlığı 273; —ı hümâyûn-i şâhâne 511; —ı hümâyûn-i şevket-makrûnları 587; —ı kâm-yâb 166; —ı kamer-tâb-ı mülûkâne 186; —ı müstetâb-ı Husrevâne 202; —ı müstetâb-ı pâdişâhî 92, 736; — Kethudâlığı 287, 342, 348; — me'mûrları 738; — Riyâseti 342; — solakları 535
Rila; — Koca-başısı (Dubniçe Kazâsı'nda) 350, 351; — Manastırı 350; — Manastırı rehâbîni 351
Rim-papa 605

Risâle-i Sagîre (Bâhir Efendi'nin sefâretnâmesinin adı) 675
risâleler 364
rişâlar 255, 420
Rişvan Ağa (Mora Vâlîsi İbrâhîm Paşa'nın Delîl-başısı) 414
Riyâl 28, 128; — esmân ve bedelleri 27
Riyâle-i hümâyûn Kapudanı 29, 30
riyâset 169, 307, 404, 555; —i fenn-i nücûm 505; —i küttâb 101, 318; —me'âb 325
Rodos 42, 86, 142, 345; — Cezîresi 452; — Mukāta'acılığı 103, 216, 319, 406, 560; — Mutasarrıfı 126
Rodoscuk 646
Roma diyârı 533
rub' 128; —i meskûn 577
ru'esâ 349, 574, 578; —lar 621; —'-i deryâ 549; —y-ı askeriyye 168; —y-ı ehl-i şakâvet 553; —y-ı eşkıyâ 91
ruhbân 446; —lar 770
ruhsat 294, 439, 449, 472, 524, 525, 578, 582, 583, 602, 612, 629, 651, 655, 660, 661, 668, 762; istihsâl-i — 352, 754; —dâde-i cevâz 597; —ı emânet 310n; —ı 'inâyet-gâyet-i Şehinşâhî 58; —ı pâdişâhâne 558; —ı seniyye 268, 626, 776; —ı seniyye-i şâhâne 475; —ı şâhâne 564; —iyye 761; —nâme 307, 556; —nâme-i hümâyûn 558, 229; —yâb 671
ruk'a 147, 256; —i istid'â 336; —i niyâz 50; —i tezallüm 46
Rum 133n, 368; — Arnavudu 762; — a'yânları 716; — Batriki 115, 336, 351, 642; —ca 147n; — câsûsu 350; — eşkıyâsı 27, 30, 53, 75, 171, 211, 228, 270, 344, 348, 399, 551, 720; — eşkıyâsı havenesi 758; — fesâdı 226, 248, 259, 279, 280, 349, 442, 551, 552, 692,693; — fesâdı zuhûru 551; — fitnesi 88, 132; — gā'ilesi 230; — havenesi 267, 621, 678, 680, 681, 688, 696, 699, 707, 722; — havenesi tekneleri 291; — 'ısyânı 311, 554, 712; —i bed-urum gavâ'ili 228; —i dalâlet-lüzûm 112; —i dalâlet-rusûm 33, 36, 145, 369; — ihtilâli 16, 181, 492, 765; —iyyü'l-'ibâre 642; —iyyü'l-'ibâre bir kıt'a 'arz-ı hâl 385; —iyyü'l-hatt ve'l-lisân 385; — karısı 152n; — keferesi 21, 83, 206, 374, 728; —lar 156, 439, 440, 441, 553, 692; —lar'ın şakāveti 709; — lisanı 770; — mel'aneti 297; — mel'ûnları 76; — meşâgili 230; — Milleti 20, 145, 393, 439, 770; — Patrik-hânesi 711n; — re'âyâsı 'ısyânı 117; — tâ'ifesi 29, 78, 109, 110, 441, 447, 491, 523; — tercemânı 440; — toprağı 457; — tuğyânı 38, 60, 385, 423, 456, 646; — 'usâtı 16, 183, 375, 704; — üserâsı 110; — vak'ası 692, 709, 737, 738, 765; — züvvârı 242
Rumeli 26, 68, 139, 160, 166, 180, 186, 201, 272, 275, 277, 280, 377, 486, 508, 561, 603, 605, 659, 692, 709, 711, 714, 731, 751, 754, 756, 757, 758, 762, 764, 766; — aktârı 201, 649; — askeri 293; — a'yânları 160, 723, 731, 748, 751; — Beylerbeyiliği Pâyesi 406; — diyârı 248, 327, 375, 419, 506, 614; — ehâlîsi 293, 752; — Eyâleti 160, 161, 163, 180, 277, 292, 293, 372, 375, 507, 709, 741; — Kadı'askeri 114, 218, 383, 412, 566; — Kadı'askeri Vekāyi' Kâtibi 556; — Kadı'askerliği 568; — Kasteli 54, 721, 755; — kazâları 278, 280, 292, 376, 386, 758; — kazâları a'yânları 716; — ladokaları 293; — mesnedi 564, 569; — ordusu 179, 253, 255, 279, 298, 376, 378, 386, 461, 564; — Pâyesi 114, 177, 178, 218, 412, 546; — rütbesi 564; — Sadâreti 22, 114, 134, 199, 254, 307, 329, 330, 383, 564, 569; — Ser'askeri 178, 248, 276, 277, 279, 298, 384, 399, 401, 408, 643, 688, 763; — Ser'askeri ordusu 289; — Ser'askerliği 162, 181, 292; — sevâhili Muhâfızlığı 269; — Vâlîliği 348; — Vâlîsi 17, 24, 46, 53, 108, 144, 178, 185, 186, 246, 248, 250, 255, 261, 268, 276, 292, 301, 302, 320, 328, 372, 384, 455, 506, 516, 518, 519, 561, 641, 643, 708, 763; — Vâlîsi ordusu 646; — yakası 329
Rumeli Hisârı 151n, 256, 315, 505, 686
rumlı; ber-dûş-i dellâl-i — u sinân 409
Ruscuk 185, 646; — Kal'ası 94; — Kazâsı 57; — muhâfazası 341; — Muhâfızı 185, 341; — muhâfızlığı 186
rusûm; —ât 381, 665; —ât gümrükleri 242; —ât-i 'âdiye 389, 469; —ât-i 'âdiye-i süferâ 304; —ât icrâsı 328; —ât-i mu'tâde 381; —ât-i şevket 623; —i

'âdiye 244, 466, 469, 470, 471, 472; —-i erkâm 499; —i hutût 499; —i mukarrere 358; —i zâ'ide 638
Rusya/Rûsiyye (=روسیه) 477, 551, 552; — Devleti 552, 553, 554, 556, 557, 558, 773; — Devleti Baş-vekîli 553; — Devleti İlçisi 556; — diyârı 552, 553; — donanması 258; — İmperatoru 493; — Konsolosu 144; —lü 144, 310n, 342, 477, 551, 552, 554, 555, 571, 737, 738, 773, 778; —lü erâzîsi 552; —lü seferi 554; — Maslahat-güzârı 310n, 554; — murahhasları 569, 773; — seferi 258, 422, 779; — Sefîri 25n
ru'ûs 220n, 401; matlab-ı — 295; —i hâcegânî 398, 423; —i Hâric 198, 505, 506, 521; —i hümâyûn 389, 579; —i hümâyûn kalemi 669; —i tarîk-i hâcegâni 348; — imtihânı 255; — kalemi 654; —la çırâğ u handân 547; — me'âşı 286
ru'ûs; —i bürîde-i kâfîr 365; —i maktû'a 278, 289, 291, 364, 450, 621; —i maktû'alar 278, 291, 346, 365, 621, 622, 634, 647
Rûznâmçe 256; —i evvel 101, 256, 287, 342; —i evvel Kalemi 500; —i evvel Kalemi Kîsedârı 59
Rükn-i Yemânî 263
Rüstem (İran millî destânında adı geçen en güçlü pehlivan); vücûd-i şecâ'at-nümûd-i —âne 691; —âne süvâr 671; —haşmet 240; —i dâstân 26, 595; —i Zâl 606; —vegâ 415
Rüstem Ağa (Bin-başı) 414, 415
Rüstem Bey (Manastır vücûhundan) 376
Rüstem Paşa Müderrisi 514
Rüşdî Efendi bk. Mehmed Rüşdî Efendi (Divriğî, Mektûbî-i Sadâret-penâhî Kalemi hulefâsının kudemâsından, Küçük Kal'a Tezkirecisi, Silahdâr Kâtibi)
rütbe 380, 392, 394, 546; tahrîk-i — 638; — aşırı 639; —i me'âş 531; —ler 218, 353, 547, 638; —siz âdemler 554

S

sâ'at; murassa' — 670; muhtâr olan — 336, 399
sabî 511, 541, 669; mekr-i — 542; —i gabî 541; —i gayr-i habîr 542; — kaydı 511; —ler 363, 511
Sabîh Bey (Mektûbî-yi Sadr-ı 'âlî hulefâsından, Küçük Kal'a Tezkirecisi) 215
sabun 659, 672; — kalıbı 529, 672; — tüccârı 672, 773; —un vakıyyesi 662
Sa'd-âbâd 97; evtâd-ı merâti'-i — 407; — Çerâ-gâhı 209
sadakât 605
sadâret 55, 158n, 173, 174, 190, 258, 269, 270, 271, 287, 330, 338, 340, 367, 411, 412, 422, 424, 682, 699, 715, 740, 752, 756, 757, 760, 761, 737; —i Anadolu 45, 218, 491; —i Rum 412; —i Rumeli 218; —i Rumeli Pâyesi 569; —i 'uzmâ 160, 257, 341, 353; —i 'uzmâ Kethudâlığı 19, 101, 167, 287, 318; —penâhî 21, 32, 60, 132, 250, 108, 267, 379, 396, 502, 508, 525, 619, 686, 740
sâdât-i kirâm 779
Sadefciler içinde kâ'in hazîre 565
Sâdık Ağa (İstanbul Ağası, Hatab Emîni, Silahşor) 619
Sâdık Efendi (Birrî dâmâdı, Humbarahâne Nâzırı, Beyhân Sultân Kethudâsı) 102, 288
Sâdık Efendi (el-Hâc, Müfettiş) 142
Sâdık Efendi (Hacı Hasan-zâde, Piyâde Mukâbelecisi) 319
Sâdık Efendi bk. Mehmed Sâdık Efendi (Büyük Tezkireci, Re'îsülküttâb)
Sâdık Efendi bk. Mehmed Sâdık Efendi (el-Hâc, Müneccim-başı, İstanbul pâyeli, İslâmbol/İstanbul Kadısı)
Sâdık Efendi bk. Mehmed Sâdık Efendi (Sadâret Kethudâsı, Top-hâne-i 'âmire Nâzırı)
Sa'diyye Târîkatı 649
sadr 338, 379; —eyn 338; —eyn tezkirecileri 16; —ı 'âlî-kadr 60, 405; —ı 'asr 586, 760; —ı 'asr hazretleri 760; —ı cedîd 174, 270, 341, 353, 738; —ı celîl 391; —ı ekrem 539; —ı esbak 17, 24, 28, 41, 45, 54, 62, 68, 100, 108, 109, 115, 142, 144, 157, 162n, 168, 184, 192, 193, 220, 228, 240, 258, 263, 274, 275, 289, 290, 292, 317, 319, 341, 354, 388, 391, 406, 411, 420, 422, 442, 496, 561, 572, 607, 615, 628, 633, 677, 681, 682, 683, 689, 694, 725, 731,

735, 737, 740, 741, 759; —ı müşârun ileyh 134, 188, 532, 540, 611, 614, 631, 738, 756, 757; —ı sâbık 135, 181, 191, 192, 270, 320, 387, 388, 738; —ı vakt 188, 202, 269, 280, 335; —ı lâhık 191; —nişîn 639; —u'l-vüzerâ 281, 290, 379, 423, 624, 631, 634; —u's-sudûr 616
Sadr-ı a'zam 32, 97, 99, 121, 135, 142, 160, 190, 165, 234, 247, 258, 269, 270, 300, 305, 315, 325, 332, 338, 339, 353, 354, 379, 383, 393, 398, 402, 403, 404, 411, 420, 422, 442, 460, 484, 492, 496, 501, 518n, 539, 540, 575, 609, 610, 612, 613, 614, 632, 640n, 648, 652, 670, 707, 738, 739, 752, 757, 777, 778; — hazretleri 30, 262, 267, 336, 367; —ı 'âlî-kadr 74; —ı sütûde-şiyem 245; —î 41, 47, 131, 290, 611, 775; — Kapu Kethudâsı 262; — Kethudâlığı 20, 32, 484; — Kethudâsı 327, 342; — Mektubculuğu 182; — Mektubcusu 437; — Mektûbcusu kalemi 398; — Müfettişi 649
Sâd Sûresi 447
Sa'dullâh Efendi (Mûsıla-i Süleymâniyye müderrislerinden) 567
Sa'dullâh Molla/- Efendi (Şeyhülislâm-ı esbak 'Arab-zâde Mehmed 'Ârif Efendi'nin mahdûmu, İstanbul Kadısı, Anadolu pâyeli) 60, 73, 114, 225
Safed 193; — Livâsı 125; — Sancağı 100; — Vâlîsi 100, 211
safer 498; —u'l-hayr 266
saff 595; —ârây-ı leşker-i şimşâd 399; — beste-i kifâh 595; —ı evvel 595, 598; —ı musallâ 286; —ı Müslimîn 413; —ı râbi' 595; —ı sâlis 595; —ı sânî 595; —lar (sufûf) 349, 593, 595
sağ kol 655; — ağaları 657
sahâbî 445
sâhib; —i arpalık, 369; —i 'ayâr 257; —i basîret 541; —i devlet 587, 591; —i devlet hazretleri 135; —i esâme 583; —i hâne 287, 497; —kıran-ı devrân 366; —ü'l-fetâvâ 197; —ü't-terceme 391, 395, 521
Sahîh-i Buhârî 482
Sahîh-i Müslim 568
sâhil 416, 539, 544; —hâne 256, 354, 609, 636, 778; —i bahr 408; —seray 113, 408, 563
Sahil-seray-ı Beşiktaş bk. Beşiktaş Sâhil-serayı
Sahn-ı Semân 639
sahrâ 581, 585
Sahyûn; — Kenîsasi 447; — Nâhiyesi kurâları 621
Sâ'ib Efendi (Hacı, Beylikci, Cebehâne-i 'âmire Nâzırı, Emti'a Gümrüğü Emîni, Matbah ve Gümrük Emîni, Mu'allem Eşkinci Neferâtı Nâzırı) 211, 271, 319, 425, 426, 606, 616, 667
Sa'îd Ağa (Hâne-i Hâssa'dan, Çakırcıbaşı) 182
Sa'îd Bey (Kadri Efendi-zâde, Kâtib Efendi hulefâsından, Avlonya ma'a Eğriboz Mukāta'acısı, Sergi Nâzırı) 319, 560
Sa'îd Bey (Kapucu-başı, 'Ulûfeciyân-ı yemîn Ağası) 216
Sa'îd Bey (Kâtib Efendi hulefâsından, Sâlyâne Mukāta'acısı) 319
Sa'îd Bey (Kâtib Efendi hulefâsından, Umûr-i Mühimme Mukayyidi, Tersâne'de Riyâset Vekîli) 103
Sa'îd Efendi (Feyzî Efendi-zâde, Hacı, Hâsslar Mukāta'acısı) 319
Sa'îd Efendi (Hayâlî, Musâhib-i Şehriyârî) 140, 543
Sa'îd Efendi (Kâtib, Baş-muhâsebe'den mesârif tahrîrine me'mûr) 532
Sa'îd Efendi (Ser'asker Hurşîd Ahmed Paşa'nın Kapu Kethudâsı) 63
Sa'îd Efendi (Yegen İbrâhîm Ağa-zâde, Çavuşlar Kâtibi) 214
Sa'îd Efendi/Bey (Rikâb-dâr-ı hazret-i şehriyârî Ağası, Hacı, Masraf Kâtibi, Süvârî Mukābelecisi) 102, 405
Sa'îd Efendi bk. Mehmed Sa'îd Efendi (Benderekli-zâde, Tabîb-i hâssa, Mûsıle-i Süleymâniyye Müderrisi, Hakîm-başı, Hâmise, Yenişehir-i Fenâr Kadısı)
Sa'îd Efendi bk. Mehmed Sa'îd Efendi (el-Hâc, Tevkî'î, Top-hâne-i 'âmire Nâzırı, Şark Cânibi Defterdârı, Tersane Emîni)
Sa'îd Enver Efendi (Sirozî Yûsuf Paşa'nın Dîvân Kâtibi) 28, 687
Sa'îd Muhibb/- Efendi (Hâlet Efendi'nin Mühürdârı, Kapu Kethudâsı) 139, 140, 717, 740
saka 579, 580, 581, 582, 584, 619, 656; — çadırı 581

Sakız 30, 40, 58, 74, 75, 77, 79, 82, 84, 87, 88, 90, 92, 96, 104, 106, 107, 110, 113, 183, 214, 227, 332, 335, 365, 676, 703, 704; — Cezîresi 37, 42, 69, 74, 78, 96, 104, 106, 291, 704, 707; — Cezîresi re'âyâsı 109; — civârı 396; —'da olan asker 39; — eşkıyâsı 82, 87, 90; —'ın ikinci koca-başısı, 95; —'ın mu'teber tüccâr ve re'âyâsı 38; — Kal'ası 39, 40, 58, 90, 91, 92, 95, 96, 704; — keferesi 94; — koca-başıları 8, 78; — köyleri re'âyâsı 79; —lılar 40; —lıyân 96; — Limanı 705; —lular 97; —lu havenesi 78; — Metrepolidi 38, 89; — muhâfazası 227; — Muhâfızı 74, 77, 94, 109, 126, 183, 291, 316, 706, 707; — pîş-gâhı 96, 365; — re'âyâsı 39, 89, 96, 97, 109, 704; — sevâhili Muhâfızı 400; — tüccârı 39

sâkinîn 438

Salahaddîn Eyyûbî (Melik, Mülûk-i Eyyûbiyye'den) 449

salât 390, 447, 653; cemâ'atle edâ'-i — 656; —i cum'a 262, 534, 539, 614, 653; —i fecr 99, 116, 337; —ı 'işâ 262; —i 'îd 637, 638; —i mağrib 585; ikâmet-i —i mefrûza 492; —i subh 184, 404; —i şükr 447; —i zuhr 315, 583; târik-i — ü cemâ'at 492

salavât 450; —i fesîha 464; — ü tahiyyât 464

Salı-pazarı 189

salîb 487; ehl-i — 95; — uğuruna 548, 549; —efzâ-yı istikbâr 144

Sâlih (Yûsuf Âgâh Efendi Mühürdârı) 649, 651

Sâlih Ağa (Hurşîd Ahmed Paşa'nın kethudâsı, Kapucu-başı, Kâ'im-makâm) 144, 147, 154, 163, 679, 680, 709

Sâlih Bayrakdâr (Rüstem-oğlu, Hacı, Bosna'daki fesât erbâbından) 212

Sâlih Efendi (el-Hâc, Uzun, Küçük Tezkireci, Tezkire-i evvel, Yeniçeri Kâtibi) 25, 396, 712

Sâlih Efendi (Kececi-zâde, Müderris Halîm Molla'nın dedesi) 451

Sâlih Efendi (Muhlıs-mahlas, Gümrük Emîni, Cebe-hâne Nâzırı, Humbarahâne Nâzırı) 271, 330, 405

Sâlih Efendi (sâbık Muhallefât Halîfesi, Cebeciler Kâtibi) 405

Sâlih Efendi (Topkapulu) 295

Sâlih Efendi bk. Mehmed Sâlih Efendi (Muvakkı'-ı sâbık, Çavuş-başı)

Sâlih Efendi bk. Mehmed Sâlih Vesîm Efendi (Cânib diye meşhûr, Defterdâr, Tevkî'î)

Sâlih Fânî Efendi (Cebe-hâne Mühimmât Nâzırı, Mevkūfâtî, Küçük Rûznâmeci, Silahdâr Kâtibi) 25, 102, 319, 559

Sâlih Koc Ağa (Kapucu-başı, sâbık Humbaracı-başı, Çirmen Müteselliimi) 104, 186, 190, 294

Sâlih Muhlis Efendi bk. Mehmed Sâlih Muhlis Efendi (Süvârî Mukâbelecisi, Tersâne-i 'âmire Emîni)

Sâlih Paşa (Çirmen Mutasarrıfı, Vezîr, İzdin Muhâfızı, Me'âdin-i hümâyûn Emîni, Bozok Mutasarrıfı) 93, 96, 129, 186, 249, 261, 276, 328, 329, 380, 389, 562, 621, 683, 744

Sâlih Paşa (el-Hâc, Sadr-ı a'zam, Anadolu Vâlîsi, Emîrü'l-Hâc, Şâm Vâlîsi, Kars Vâlîsi, Kayseriyye Vâlîsi) 133, 181, 193, 263, 289, 442, 561, 707, 738

Sâlih Paşa (el-Hâc, Vezîr, Trabzon Eyâleti ve Gonya Sancağı, Canik Muhassıllı, Kapudan-ı esbak, Çıldır Vâlîsi, Yaş Kal'ası Muhâfızı) 45, 283, 391

Sâlih Paşa (Eskişehir nâm-ı diğer Sultânönü Sancağı Vâlîsi, Boğdan Çerhacısı, Vezîr) 67, 646

Sâlih Paşa (İlbasanlı, Mîr-i mîrân, İsakcı Muhâfızı, Karesi Sancağı Mutasarrıfı, Köstendil Mutasarrıfı ve Yergöğü Muhâfızı, Tırhala Mutasarrıfı) 116, 126, 376

Sâlih Paşa (Kapudân-ı esbak) 258

Sâlih Paşa (Kayseriyyeli, Seyyid Hüseyn Hasîb Bey'in babası) 382

Sâlih Paşa (Tepedelenli 'Ali Paşa'nın oğlu) 710

Sâlim Paşa (Edirneli Kara Mehmed Paşazâde, Anabolu Muhâfızı, Mîr-i mîrân) 171, 417, 531, 679, 722

salkım endâhti 515

Salkım-söğüd semti 778

sallar 515, 517

Salona 278, 373, 408, 410, 495, 506, 642, 687; — havâlîsi gavurları 164; — Kal'ası 410; — Kasabası 149; — kolu 399; — Körfezi 157, 720; — re'âyâsı 641, 642; — semti 455; — teshîri 329

saltanat 32, 37, 239, 254, 257, 293, 346, 348, 387, 475, 565, 570, 572, 573, 590, 614, 640, 667, 738; hayr-hâh-ı — 343; kâr-şinâsân-ı — 130, 667; matrûd-i kurb-i — 139; şi'âr-ı — 479; tecemmülât-ı — 623; —ı ebed-makrûn 240, 245; —ı ebed-rehîn 210; —ı hümâyûn 667; iktizây-ı şân-ı —ı seniyye 457, 476; Şeh-nâme-hânî-i —ı seniyye 429; —ı seniyye 168, 242, 377, 466, 467, 470, 474, 475, 481, 482, 483, 551, 557; —ı seniyye-i sermediyyetü'l-kıyâm 556; —ı sermediyye 44, 99, 554; —ı sermediyye-i ebed-rehîn 578
sâlyâne 175, 359, 438; — Mukāta'acılığı 103, 215, 319, 406, 560
Samakovcuk Nezâreti 321
Samakov Kasabası 350; — Kazâsı 278; — Nâzırı 278
saman tütsisi 759
samsam-ı âşûb 241
sanâdîd 264, 645; —i eşkıyâ'-i ocak 194; —i kavm-i mezkûr 425, 426; —i kavm-i müstehıkku'l-levm 608; —i ocak 194, 573, 620, 636, 637; —ler 642
san'at 669; —a verilmiş sabî 363; — hidmetleri 363; —ı ressâmî 521; —i kitâbet 669; — öğrenmeklik 364
sanâyi' 490, 668; —i darbiyye 570; —i Efrenciyye 579; —i harbiyye 571, 578, 668; —i harbiyye-i Avrupa 573; —i harbiyye-i bahriyye 349; —i harbiyye-i berriyye 349
sancak 511; — alaybeyisi 511; —dâr 69, 655, 657, 658; — eşkinci neferâtı 511; —lar 32, 253, 277, 507, 687; — mutasarrıfı 242, 355, 378
sandal 82, 105, 106, 135, 205, 367, 517, 539, 701, 705, 706, 746, 755, 766; koçılı — 354; —ı feyz-nümûn 205; —i hümâyûn 535; —i hümâyûn takımı 536; —lar 399, 414, 515, 517, 699, 701, 766; —lı biniş 117; —süvâr 746; —süvâr-ı fırâr 399; — takımı 536
sandık 582, 583, 636; teneke kaplı — 636
Saraybosna Mütesellimi 212
Sardenya 306; — bayrağı 310; — Kıralı (İtalya diyârlarında vâki') 306, 308, 310, 604; — limanları 309; —lu 310; —lular 309; — memâliki 309, 310; — memleketleri 308; — tebe'ası 308, 309; — tüccârı 308
sarf u nahv 499
sarık; tekerlek gibi 'ucbe — 619; —cı-başı 74
Sârım Bey (Pazar-başı, Cihângîr Câmi'i Binâ Emîni) 202, 262
Sârım Efendi (Seyyid Mehmed Es'ad Efendi'nin kardeşi) 187
Sarıyar semti 426
Sarmaşık Mahallesi (Edirne-kapusu civârında) 502
sarrâf 368, 636; —lık 635
Saruhân 96, 495; — levendâtı 87; — Livâsı 27, 318, 685; — Mütesellimi 172, 278; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 78, 507, 751; — Sancağı'nın Başbuğu 79; — Vâlîsi 26, 687
savaş 588
savâyî 460
saya ocağı 196
Sayda 193; — Kal'ası 449, 450; — Livâsı 125; — Sancağı 100; — Vâlîsi 100, 192, 211, 484
sayf 261, 374, 565, 573, 655; —da âmâde 599
sayyâd 542
Sebestıya (Filistîn'de) 444
sebîl 537; —ci 619
sebk ü 'ibârât 464
sebt; âyîn-i sükûn-i yevmü's— 636; —ü'n-nûr tesmiye etdikleri gün 449
seby 314; —ü istirkāk 108
sebze 624; —ci dükkânları 624
seccâde 66n; —ler 539
sedd binâsı 342
sefâret 130, 273, 325, 330, 380, 397, 401, 482; — âdâbı 553; — makarrı 273
Sefer-nâme (Elçi 'Azmî Ahmed Efendi'nin eseri) 666, 667
sefâyin 31, 78, 108, 170, 208, 269, 280, 281, 289, 301, 309, 312, 322, 333, 373, 374, 397, 413, 456, 494, 533, 545, 600, 706, 730, 733, 749, 765, 766; —i a'dâ 352, 373; —i eşkıyâ 345, 721; —i eşrâr 415; —i harbiyye 281, 307, 309, 751; —i hümâyûn 31, 43, 68, 95, 105, 107, 301, 352, 385, 397, 402, 415, 539, 753; —i hümâyûn tanzîmi 20; —i hümâyûnun arma ve direkleri 352; —i İslâmiyye 322; —i makhûre 767; —i mebniyye 452; —i menhûse 31, 345, 701; —i meş'ûmeleri 544; —i

mücehheze 336; —i müfreze 282; — i selâmet-mekâmin 208; —i sığâr 400; — kapudanları 706; — tüccârı 521; — ücretleri 416
sefele 337, 439; —i nâs 452
sefer 552, 571, 587, 594, 605, 647, 660, 661; hengâm-ı — 510; — ahvâli 586; —i nâ-iyâb-ı 'ukbâ 397; —ler 133n, 571, 586; — vukū'u 578; — zuhûru 666
Seferli Hâcesi 547
sefîne 16, 82, 336, 347, 352, 365, 402, 540, 545, 605, 699, 705, 706, 727, 730, 731, 734, 746, 747, 748, 750, 751, 752, 753, 755; —ücret-i — 360; dökündü —si 751; —i kefere 58; —i kûh-endâm, 540; —ler 87, 299, 600, 601, 602, 748, 749; — melâhilleri 770
Sefîr 127, 128, 229, 230, 231, 233, 235, 245, 283, 304, 307, 311, 325, 328, 343, 357, 380, 381, 445, 484, 498, 522, 528, 551, 553, 773
segâlı; perde-i — 464
segbân 40, 90, 394, 573; — askeri 38, 39, 440; —başı 206, 216, 580, 611, 616, 634, 645; —başı ağa 583; — başılık 206; — çergesi 581; —lar 775
segirdim; — takımı 195, 196; — ustaları 195; — ustalığı 195
sehl-i mümteni' 298
Sekarterin Cezîresi 413
Seksoncu 288; —başı 207, 338, 579, 580, 616; —başı ağa 584; —luk 288
seiâmlık; —da bulunan neferât 535; —lar 624
Selânik 161, 163, 178, 195, 196, 249, 290, 292, 294, 329, 333, 364, 378, 380, 382, 388, 412, 683, 694; — câhı 253; — havâlîsi 289; — Kadısı 19, 22, 173, 302, 396, 402, 412, 498; — Kazâsı 58, 173, 330, 412, 514; — Livâsı 32, 388; — Mahreci 198, 300; — mansıbı 378; — Mevleviyyeti 198; — muhâfazası 248; — Mutasarrıfı 57, 343, 364, 375; — Mübâya'acısı 179; — Mütesellimi 16; — pûşîsi 117; — Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) 186, 248, 249, 507; — Sancağı Mutasarrıfı 320, 388; — sevâhili 289, 365; — Vâlîliği 292; — Vâlîsi 17n, 163, 185, 186, 248, 289, 343, 422, 745, 752; — vücûhu 16; — zehâyiri 70
selâtîn; —i Âl-i 'Osmân 577; —i 'iffet-âyîn 354; —i 'Osmâniyye 589, 590; —i kirâm 587, 591; —i mâziyye-i Âl-i 'Osmân 362; —i mâziyye-i 'Osmâniyye 359
Selîm Ağa (maktûl Velî Paşa Haftancısı) 715
Selîm Bey (Tepedelenli 'Ali Paşa'nın torunu) 711
Selîm Efendi (el-Hâc, Defter Emîni, 'Abdülganî Efendi'nin babası) 398
Selîm Hân (I., Selîm-i kadîm/evvel) 18, 438
Selîm Hân (III., Pâdişâh, Sultân, Hudâvendigâr-ı esbak) 113, 286, 348, 382, 392, 398, 521, 777; — devri 497, 613, 628, 699n; —'ın hal'i 130, 220, 632n, 644; — vak'ası 451, 618
Selîmiyye (İstanbul'da semt) 325, 530, 573, 628
Selîmiyye Câmi'-i şerîfi minâreleri 184
Selîm Paşa bk. Mehmed Selîm Paşa (Vezîr, Tuna Ser'askeri ve Silistre Vâlîsi, Sadr-ı a'zam)
Selîm Sâbit Efendi (sâbıkā Haremeyn Muhâsebecisi, Rûznâmçe-i evvel, Cezâyir Vekîli nâmiyle Der-sa'âdet'de Ülka-yı Magrib'in Kapu Kethudâsı, Yeniçeriler Kâtibi) 101, 142, 331, 396
Selîm Sırrı Paşa (Selânikî, İç-il Mutasarrıfı, Vezîr, Sofya'da Muhâfız, Bosna Eyâleti ve Hersek ve Klis sancakları) 68, 94, 130, 162, 212, 561
Selîm Sırrı Paşa (Vezîr, 'Abdülhamîd Hân devri ricâlinden)159, 348
Selmân Ağa (Erzurum'da Kapucu-başı 633
Selmân Efendi (Tepedelenli 'Ali Paşa'nın Dîvân Kâtibi) 714, 715
semâ 449
Semadirek Cezîresi 16, 26
semâ'î ve beste gibi terenniim-sâz 464
semen 344, 383; kat'-ı — 344
semmûr 204, 281, 536; bol yenlü sırt — 381; çukaya dûhte pâ-çe — 381; iksây-ı ferve-i girân-behâ-yı — 353; serasere dûhte bir yaka sevb — 683; serâsere dûhte bir yaka ferve-i — 684; serâsere dûhte ferve-i girân-behâ-yı — 269, 528; serâsere dûhte ferve-i — 284, 549, 615; serâsere dûhte kontoş — 328; serâserlü girân-kıymet hil'at-

i — 305; serâsere dûhte sırt — ferve 402; yakasız — ve pâ-çe 117; — ferve-i erkân 535; — ferve iktisâsı 44, 74; — ferveler 64; —i mûrisü'l-hubûr ilbâsı 226; —i müstevcibü's-sürûr 35; — kontoş 529; — kontoş ferve 397; — kontoş ferve ilbâsı 63; — kontoş kürk 63; — kürk 60, 63; — kürk iksâsı 57; — kürkler 64, 262; —lar 550; — nâfesî 117
Semûd; Kavm-i — 334n
sened 169, 356, 360, 471, 472, 473, 474, 552, 554, 661, 710, 744, 745, 775; memhûr — 495; sağlam — 776; —âtlar 579; makbûz —i 713; —i cedîd 775, 776; —i emân 642
seng 199, 400; —i rikâb-ı kethudâyî 60
Sepedciler; —başı 612; — Kethudâsı 486
sepedler 515
ser; —i bürîde 621, 645; —i maktû' 633
Serahsî (Şemsü'l-e'imme, İmâm Hümâm) 489
Ser'asker 17, 37, 46, 47, 53, 57, 62, 63, 64, 65, 66, 92, 93, 108, 113, 146, 147, 150, 151, 155, 156, 159, 163, 164, 166, 177, 185, 212, 229, 230, 235, 246, 261, 268, 282, 283, 290, 292, 293, 294, 313, 347, 348, 373, 374, 375, 376, 377, 386, 394, 395, 403, 408, 409, 410, 418, 444, 455, 461, 495, 518n, 548, 596, 616, 619, 628, 642, 646, 656, 667, 680, 682, 683n, 686, 688, 689, 691, 692, 693, 694, 695, 698, 699, 701, 702, 712, 713, 716, 717, 720, 721, 722, 723, 725, 727, 730, 732, 733, 734, 742, 743, 744, 745, 763, 764, 765, 774, 776, 778; —ân 508; —i cedîd 741, 754; —i kebîr 'unvânı 714; —i kebîr 715, 716, 717, 722, 730, 735; —i sâhib-i şân 373; —i şecâ'at-güster 409; —i zafer-rehber 228; —î 17, 65, 131n, 154, 180, 181, 209, 248, 292, 348, 372, 374, 629, 634, 745, 752; — kapusu pîş-gâhı 645; —ler 745, 754; —lik 35, 42, 144, 268, 293, 303, 313, 386, 615, 683, 709, 714, 716, 720, 721, 728, 735, 741, 742, 752, 776, 777; —lik rütbesi 375; —lik 'ünvânı 258, 293; — Paşa 146, 154, 231, 234, 255, 268, 280, 373, 374, 384, 399, 417, 623, 627, 630, 641, 654, 656, 661, 662, 702, 723, 730, 774; — vekâletliği 166; — Vekîli 734, 736, 742, 745; — ordusu 688, 689, 699, 701, 721, 726
Seravimos kıyıları 291
seray 262, 266, 310n, 337, 340, 445, 547; — ağalığı 628; — hâcesi 649; —ı bî-hemtâ 116; —ı behişt-âsâ-yı hümâyûn 99; —ı behişt-âsâ-yi sultânî 220, 389; —ı cedîd-i feyz-bedîd 618; —ı cedîd-i Hâkānî 558; —ı cedîd-i hümâyûn 488, 535, 609, 624, 628; —ı dil-güşâ 55, 199, 315, 488, 536; —ı hümâyûn 100, 116, 167, 311, 610, 618, 637, 648, 650, 671; —ı hümâyûn hâceleri 546; —ı hümâyûn meydânı 777; —ı pâdişâhî 99; —ı Ser'askerî 627, 660; —ı sultânî 404; — meydânı 543, 624, 631, 636, 645, 711
ser-bâzân 598; —ı şakāvet-kârân 611
Ser-berber; —i hazret-i Şehinşâh-ı Haydar-eser 143; —i hazret-i Şehriyârî 491, 712
Ser-bevvâbîn 126, 140, 163, 166, 182, 186, 200, 216, 258, 275, 277, 293, 304, 335, 377, 394, 395, 406, 319, 379, 457, 485, 501, 550, 554, 560, 561, 616, 628; — Ağa 399; —i Bârgâh-ı mu'allâ ricâli 392; —i Dergâh-ı 'âlî 16, 17, 23, 97, 226, 391; —i hazret-i Pâdişâhî 647
Ser-bostâniyân 103, 190, 217, 283, 388, 417, 419, 620, 622, 632; —ı hâssa 86
Ser-çavuşân 60, 247, 484, 494; —ı Dîvân 484
Ser-çeşme 160, 515, 516
Ser-çukadâr; —ân-ı hazret-i Hudâvendigârî 135; —ı Şehriyârî 284, 318
Serdâr 93, 174, 474, 475, 476, 477, 478, 523, 647; —ân-ı kâr-âgâh 600; —ı ekrem 422, 598, 693; —lar Kâtibi 620; —lık 175; —lıklar 422
Serdârâbâd merhalesi 478
ser-delîl 172
serdengecdi ağaları 35
Serdeşt mahalli 479
seref 624, 663, 664; tomar-ı — 623
seren 706; —ler 706
Ser-etıbbâ' 141, 217; —i Hâkānî 218; —i hazret-i Cihân-ârâ 173; —i Sultânî 55, 57, 141, 217, 383, 655; —ı Şehriyârî 762
Serfice 27, 67

sergi; — başı 583; — ferşi 584; — Nezâreti 103, 215, 319, 405, 560
serhadd 304, 331, 600; —ât me'mûrları 243, 476; —ât zâbitânı 232; —li ayakkabı 658; —lü 'ulûfesi 608; — nişîn 210
ser-halîfe 509, 510; —lik 398, 509; — ma'iyyetleri 509
serhengân 135
ser-i kâr 489; mütekallidân-ı süyûf ve esliha olan —ân 598; —ân 370, 371, 433
serîr; —ârâ-yı şehinşâhî-i âfâk 12; —efrûz-i saltanat 521; —i 'izzet-masîr-i Dâverâne 301; —i saltanat
seriyye 621; sevk-i — 544; —i İslâmiyye 413
ser-kerde 280, 376, 393, 416, 441, 461, 515, 519, 704, 716, 745, 768, 771; —gân 88, 292, 395, 461, 727, 747, 768, 769; —gân-ı asâkir 413; —gân-ı asker-i harb-ârâ 549; —gân-ı havene 289; —gân-ı ordu 763; —i asker 697; —i eşkıyâ' 572, 701; —i kefere 414, 531; —i küffâr 416, 446; —i süvârî 414; —i 'usât-ı re'âyâ 332; —ler 313, 344, 410, 441, 453, 549, 621, 622, 642, 647, 745, 749, 755; —lik 352; — müdîri 227
ser-mu'temidân 536
Serrâc-başı 265
Serrâc-hâne 609, 610
Serrâçlar Çeşmesi (Üsküdar'da) 177
Serverî (Şâ'ir) 258
sevâd-hân 257
sevâhil 183, 213, 267, 268, 309, 323, 400, 539, 601, 620
sevdâ 488; dâ'iye-i — 487
seyf 85, 297, 446, 449, 519, 594; hilye-i — 119, 120; murassa' — 284, 683; —i âb-dâr 445; —i İslâm 577; —i satvet 577; —i şerî'at 611
Seyfeddîn Bey (Yakovalı, Mustafa Paşazâde, Mîr-i mîrân, Narda Muhâfızı) 18
Seyyidâ Efendi bk. Mehmed Seyyidâ Efendi (Tersane-i 'âmire Emîni, Sadâret Kethudâsı, Re'îsülküttâb, Tophâne-i 'âmire Nâzırı)
Seyyid Efendi (Şihâb Efendi-zâde, Hüdâyî Şeyhi, Tarîk-i Celvetiyye'den) 649
sıbyân 362, 362, 518, 548, 668, 669, 670, 779; nizâm-ı ta'allüm-i — 361; — mu'allimi 779
sıçan yolları 515
Sıddîk Efendi/Molla bk. Mehmed Sıddîk Efendi (es-Seyyid, Nakîbü'l-eşrâf, Anadolu pâyeli, Rumeli pâyeli, Rumeli Kadı'askeri)
Sıdkî-zâde Efendi bk. Ahmed Reşîd Efendi (Sıdkî-zâde, Rumeli Kadı'askeri, Şeyhülislâm)
Sığla/Sığala 96; — Sancağı Mütesellimi 38, 89
Sığrı; — açığı 418; — Kal'ası 31
sıla 387, 392, 583, 660; —i rahm 582; — i'tâsı 291, 539
sınıf; —ı a'dâ 488; —ı asker 572; —ı askeriyye 607, 685; —ı eşkıyâ 408; —ı küffâr 410; —ı sûk 629
Sır Kâtibi 304, 325, 381, 501
Sırp/Sırb/Sırf; —lu 46, 47, 71, 555; —lu eşkıyâsı 160; —lu re'âyâsı 160; — milleti 554
Sırrı Efendi (Dîvân-ı hümâyûn Kîsedârı, Sergi Nâzırı) 405
Sibikli 'Aşîreti 229, 231, 243
Sidrekapsi Ma'deni kurâsı 364
sigorta 280, 347
sikke 128, 273, 344, 425, 426; Müdîr-i umûr-i — 391; —i cedîde 265, 453; —i hasene 121; —i hasene-i şâhâne 265
sikke-pûş 137
silâh 293, 581, 607; — endâhti 580; —lar (esliha) 326, 350, 351, 416, 642; —sız 394; —şor 319, 320, 561; —şorân 216, 346, 378, 443, 634, 646, 619; —şorân-ı hâssa 103, 104, 259, 506; —şorluk 616, 645; —şorluk dirliği hil'atleri 626
Silahdâr 21, 53, 63, 181, 185, 320, 377, 638, 712, 735, 736, 741, 752, 766n; — Ağalığı 103, 190, 319, 560; — Ağası 190, 455; —ı hazret-i Pâdişâhî 134; —ı hazret-i Şehriyârî 60, 143, 340, 739; —ı Pâdişâhî 143; —ı sadâkat-şi'âr 21; —ı Sadr-ı 'âlî 616; —ı Sadr-ı a'zamî 739; —ı Ser'askerî 63, 619, 711; —ı Şehriyârî 190; — Kâtibi 25, 102, 290, 405, 683, 684; — Kitâbeti 25, 102, 559
Silahdâr-yeri (bu adla anılan muhtasar dâ'ire) 618
silici 532
Silifke Kazâsı 317
Silistre 17n, 113, 258, 340, 647; — Eyâleti 70, 341, 507; — havâlîsi 393; —

kazâları 278; — mansıbı 258; — Sancağı (Silistre Eyâleti'nde) 185, 507; — Vâlîsi 17, 112, 185, 340, 393, 761
Silivri 342, 683, 685; — A'yânı 93; — kapusu 63, 711; —kapusu hârici 550
silm 355, 467; — ü safvet 468, 471, 523, 553
sîm 265; — devât 158n, 715; —i hâlis 265; — karbuzu 700; — pıştovlar 715
simidci fırını 491; — (Balat-kapusu hâricinde) 562
Sîmkeş-hâne 454, 778
sinân 409, 671
sincâb 532; kubûr — 311, 532, 536; — kürkler 535
Sinne; — Hânı 469; — Otlagânı 469
Sinob 346, 562, 567
sipâhi 185, 598, 638; — Ağalığı 103, 319, 560; —î 508; —îler 507, 508, 510; —îler Ağalığı 182, 388; —îler Ağası 182, 388, 628; —iyân 506, 507, 508, 509; — Kâtibi 563; — Kitâbeti 102, 215, 319, 405, 563
Sipeh-sâlâr 62, 418; —ı ceyş-i enbiyâ 10; —î 292, 328, 375, 384, 461; —î-yi Şark 388
siper mahalli 415
Siroz 455, 495, 697, 751; — Kasabası 350; — Metrepolidi 337; — Muvakkiti 556; — Sancağı emlâk-i hümâyûnu nezâreti 761
Sisam 30, 31, 78, 82, 88, 183, 335; — Adası 30, 87, 94, 95; — Cezîresi 302, 345; — Cezîresi eşkıyâsı 77; — istîlâsı 335; — teshîri 345
Sivas 25, 57, 142, 156n, 169, 177, 208, 258, 320, 331, 337, 369, 380, 387, 389, 540, 562, 615, 682, 694; — Eyâleti 68, 115, 507, 694; — Sancağı (Sivas Eyâleti'nde) 507; — Vâlîsi 27, 49, 115, 320, 486, 716, 717
siyâhat 309
siyâset 649; hükm-i — 623; îcâb-ı — 645; —en 540, 648; —i makbûle 570; —le mücâzât 265
Siyer-i kebîr Tercemesi 220, 488
sobalar 661
sofra; meşin — 583
Sofya 72, 129, 294, 329, 380, 394, 395; — Kadısı 557, 558; — Kazâsı 94, 556; — muhâfazası 68, 70, 130n, 162, 395; — Muhâfızı 130, 256; — Nezâreti 70
soğan 659, 662
Soğuk/Sovuk-su İskelesi (Mesolong civârında) 409, 515
Sohum 552; — Kal'ası 551
sokak/zokak 497, 636, 668
solak; —başılar 579, 619; — ortaları 535
sol kol 655; — ağaları 657
Solt (Delvine'de alınması zor kalesi olan bir yer) 156
Sorma-gir Sokağı (Bey-oğlu'nda) 189
Sotiri (Kalavrita Koca-başısı) 148
Sotiri (Traboliçe Koca-başısı) 149
Sotiro Manastırı (İzdin civârında) 49
Sturdza, Ioan Sandu (= استورجه، بورغان ساندل, Boğdan Voyvodası) 112
Sucu Aleko (Eflak Voyvodası) 112
sudagabo 349
Suda Limanı 312, 396, 397, 413, 418
Sûdân; aksâ-yı — 265
sudûr 99, 315, 575; —i 'izâm 592; —i kirâm 143, 566, 610, 648, 650, 651, 670, 779; —i 'ulemâ 390, 457
sûfiyye; lisân-ı — 398
sîk; ehl-i — 359; —i Kebîr bekcileri 629
sukûk 300; —i râst 370
sulehâ 197, 390, 779; —y-ı 'ulemâ 500
sulh 311n, 358, 450, 451, 475, 522, 573, 589, 590, 596, 597, 599, 602, 603, 605; in'ikâd-ı — 358; —i hayr-encâm 589; —nâme 448; —nâme tahrîri 446
Sulıca 30, 280, 312, 332, 335; — Adası 151, 301; — keferesi 29; — mesâlihi 301; — re'âyâsı 280
Suli Dağı 53; — gavurları 53; — Kal'ası 378
Sultân 12, 14, 18, 64, 98, 113, 114, 195, 202, 207, 221, 287, 342, 354, 359, 400, 407, 438, 504, 505, 546, 570, 571, 586, 587, 605, 640, 643; —ı 'aliyyetü'ş-şân 288; —ı bülend-mekân/eyvân/ikbâl 333, 337, 530; —ı Cem-câh 365; —ı Cem-nişân 436; —ı Cem-nişân hazretleri 536; —ı cihân 618; —ı cihân-bân 10; —ı İskender-tüvân 637; —ı kerâmet-nişân 424; —ı Mahmûdü'l-hısâl 500; —ı selâtîn-i zemân/'âlem 272, 424; —ı vakt 342; —ı zemân 162; — Kethudâlığı 423; —ü'l-berreyn 73; —ü'l-mülûk 254; —ü'l-Müslimîn 11, 489

Sultân Ahmed; — Câmi'i (Câmi'u'n-nûr-i Ahmed Hânî, Câmi'-i envâ'-ı fevz ü nusrat olan Sultân Ahmed Hân) 463, 610, 637; — Hân Câmi'-i Ka'be-misâli 143; — Hân Câmi'-i meymenet-'ünvânı 629; — Hân Câmi'i 61, 116; — Hân Câmi'-i şerîfi 100; — Hân Câmi'-i şerîfi minberi 614; — Hân hazretlerinin Câmi'i 44, 353; — Hân ma'bed-i feyz-mırsadı 637; — semti 624, 645
Sultân-depesi 296
Sultân Hammâmı semti 190
Sultâniyye (İran Şâhı'nın ordugâhının bulunduğu yer) 467, 472, 473
Sultân Mehmed (Zencîrli-kuyu civârında bir yer) 522
Sultân Mehmed Hân Câmi'i (Câmi'-i şerîf-i Ebî'l-Feth ve'l-megâzî) 50, 197, 390, 565, 566; — bihişt-levâmi'i hadîkazârı 400; — havlîsinde kâ'in kolluk 454; — musallâsı 177, 296
Sultân-önü Sancağı (= Eskişehir, Anadolu Eyâleti'nde) 507; — Vâlîsi 67
Sultân serayları (Kağıd-hâne cihetinde) 628
sundurma 580
sûr binâsı 679
sûrî ve ma'nevî cân u başımla 685
surna-zen 656; ser— 657; —başı 655; — neferi 657
Surre 504; — Emâneti 272, 379, 423; — Emîni 73, 319, 389; —i hümâyûn 72, 203, 204, 389; —-i hümâyûn Emâneti 60, 182, 272, 274, 379; —i hümâyûn Emîni 59, 140, 214, 215, 242, 491; —i hümâyûn Emîni Nezâreti 242; —i hümâyûn rusûmât-ı ma'lûme icrâsı 502; —ler 504; —li mekâtibler 503
sûzân 551, 562, 569
Sü'adâ Beyefendi (Hakîm-zâde 'Ali Paşa hafîdi) 330
Sübhâniyye; mevhibe-i — 778; te'yîd-i — 570
süfehâ 531; mücâlese-i — 285
süferâ 481, 482, 523; —'-i düvel 528
süfün 31, 281, 335, 392, 540, 544, 753; —i a'dâ 346; —i eşkıyâ 539, 544, 547, 701, 704, 751, 755, 760, 765, 766, 768; —i harbiyye 721, 744, 751, 752, 761; —i hümâyûn 30, 37, 42, 105, 153, 169, 170, 269, 305, 333, 349, 352, 397, 402, 416, 545, 563; —i İslâmiyye 31, 345, 418; — i küffâr 84, 418, 755; —i menhûse 77, 91, 154, 213, 289, 544; —i menhûse-i a'dâ 80; —i menhûse-i/menkûse-i eşkıyâ 153, 208, 214, 396; —i menhûse-i kefere 547; —i mükemmele 402
Süheyl Efendi (Arpa Emîni-zâde, sâbık Gurebâ'-i yesâr Kâtibi, Sipâh Kâtibi) 563
sükût 285
Süleymân (Hacı, otuz bir ser-kerdelerinden, fitne erbâbından) 645
Süleymân (Kara, Sadr-ı esbak 'Abdullâh Paşa merhûmun Baş-tebdîli) 496, 497, 498
Süleymân (Mumcu, kavm-i mülgânın mumcusu Arnavud İsmâ'îl'in oğlu, mumcu esnâfından, fesât erbâbından) 630, 631, 632n
Süleymân (Tire Voyvodası, şakâvet erbâbından) 196
Süleymân Ağa (Küçük Çavuş, Silahşor) 616
Süleymân Ağa (sâbık Segbân-başı, Serbevvâbîn, Gurabâ'-i yemîn Ağası) 216
Süleymân Ağa (Sakız Muhâfızı'nın delîlbaşısı) 81, 87
Süleymân Ağa (Ser-turnayî, Ser-seksonî) 207
Süleymân Ağa (Seyyid, Kapucu-başı) 633
Süleymân Ağa (Zagarcı, Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 288, 338, 385
Süleymân Bey (Sadr-ı esbak Koca Yûsuf Paşa'nın kardeşi, Kâmil-i Mübeccel diye anılan Mehmed Beyefendi'nin babası) 607
Süleymân Bey (Yeniçeri Ağası Celâleddîn Ağa'nın oğlu, Kapucu-başı) 561
Süleymân Bey/Paşa ('Azm-zâde, Hama Mütesellimi, Trablus-Şâm Vâlîsi, Cerde Başbuğu, 'Akkâ Vâlîsi, Şâm Vâlîsi) 316, 346, 379, 441
Süleymân Çavuş (Çorbacı, Bosna'da fesât erbâbından) 212
Süleymân Efendi (Ahıskavî, sâbık Selânik Kadısı, Edirne pâyeli, Mekke-i mükerreme pâyeli) 22, 173
Süleymân Efendi (Hakîm, Mühtedî, Kudüs Mütesellimi) 442
Süleymân Efendi (Sâlih Paşa-zâde, Ocak İmâmı, Devriyye Mevleviyyeti, Mar'aş Kadısı) 616, 627

Süleymân Efendi (Tepedelenli'nin Dîvân Kâtibi) 303
Süleymân Fâ'ik Efendi (Kalyonlar Kâtibi) 405
Süleymân Fâ'ik Efendi (Sadr-ı a'zam Mektubcusu, Eshâm Mukāta'acısı, Mektubcu) 182, 437
Süleymân Hân (I., Sultân) 202, 334n, 359, 587, 640; —'ın vasıyyetleri 605; — kānûnu, 195
Süleymâniyye (Irak'ta) 467, 469, 471; — Sancağı 479
Süleymâniyye (İstanbul'da semt) 616; — Câmi'i hazîresi 612; — Câmi'-i şerîfi menâresi 774; — Müderrisi 58, 257, 266, 330, 339, 372, 382, 412, 514, 607; — müderrisleri silki 463; — Tîmâr-hânesi pîş-gâhı 502
Süleymân Necîb Efendi (Seyyid, Teşrîfâtî, Teşrîfât Kîsedârı) 101, 267, 437n, 532
Süleymân Paşa (Beratlı/Avlonyalı, Mîr-i mîrân, Avlonya Sancağı) 375, 376, 377, 461, 462n, 763
Süleymân Paşa (Boşnak, Rumeli Vâlîsi) 708, 709
Süleymân Paşa (Büyük, Bağdâd Vâlîsi) 478, 561
Süleymân Paşa (el-Hâc, Vezîr, Sivas Vâlîsi, İzdin Muhâfızı, Niğde ve Beyşehri ve Kırşehri sancakları Mutasarrıfı, Van Vâlîsi) 27, 49, 68, 200, 261, 267, 407, 486, 561, 694, 716, 717
Süleymân Paşa (Mîr-i mîrân, Dukagin Mutasarrıfı, Maçin Muhâfızı, İbrâ'îl Muhâfızı) 277, 562
Süleymân Penâh Efendi (Moravî, Matbah Emîni Yûsuf Âgâh Efendi'nin babası) 273
Süleymân Rüşdî/- Efendi (Tezkire-i evvel-i esbak, Cebe-hâne'de Mühimmât Nâzırı, Kethudâ-yı Sadr-ı 'âlî, Top-hâne Nâzırı) 25, 102, 211, 271, 291, 401
Süleymân Sırrı Efendi (Mektûbî hulefâsından, Piskopos Mukāta'acısı) 560
sünen; ihyây-ı —i seniyye 653; —i Seyyidü'l-mürselîn 238
sünnet; —i mü'ekkede 492, 653; —i mü'ekkede-i hazret-i Rasûl-i kibriyâ 653; —i seniyye 51, 107, 445; —i seniyye-i hazret-i Peygamberî 652; —i seniyye-i hazret-i Rasûl-i sakaleyn 239
Sünnet Odası 610, 638
Süreyyâ (Ülker) yıldızı 13n
Sürûrî (Seyyid, Şâ'ir) 342
süvârî 293, 360, 414, 494, 506, 508, 594, 671, 700, 701, 713, 716, 717, 720, 723, 726, 728, 745, 748, 756; — asâkiri 200, 413; — asker-i zaferpeykeri 336; — askeri 323, 506; — askerleri 101; — kışlası 628; —ler 696, 718, 720, 745; — Mukābeleciliği 20, 102, 215, 319, 348, 388, 405, 559, 656, 677; — Mukābelecisi 19, 20, 386, 677; — Mukābelesi 423; — taburu 689; — takımı 723; —yân 671

Ş

Şa'bân Kapudan (Sakız önlerinde kazâzede olan) 365
Şabcı bk. Behoracı Yehûdî (Şabcı)
Şab-hâne Mukāta'ası 635
Şâfi'iyyü'l-meşreb 360
şâgird 398; — alınmaklık 363; —ler Halîfesi 195, 620; —lik 363
Şâh 228, 229, 233, 234, 304, 356, 358, 401, 407, 470, 472, 476, 477, 478, 482; —enşâh 401; —enşâh-ı kâmil 435; — hazretleri 233; —ı cihân 14, 26, 460, 464, 671; —ı dâd-güster 23; ikrâm-ı —ı enâm 114; şükr-i —ı kadr-âşinâ 22; —ı me'âlî-dest-gâh 526; —'ın hazînesi 473; —ı Rüstem-kuvve 366; —î 197, 241, 245, 467; —lar 234; —zâde 64, 202, 207, 228, 407, 467; —zâde cenâbları 356; — zâde Sultân 205
şâhâne 106, 144, 179, 191, 303, 352, 521, 670, 671, 708, 738, 739; eşref-i — 135, 248, 775; gazab-ı — 632; hizâne-i — 287; hüsn-i i'timâd-ı — 557; infi'âl-i — 708, 738; 'izz-i huzûr-i — 492, 671; karîha-i sabîha-i — 437; kâşâne-i mahsûs-i — 492; kemâl-i mahzûziyyet-i — 346; kerem-i mevce-i lücce-i — 502; kudret-i — 246; lâyih-i zamîr-i müstenîr-i — 489; mahzûziyyet-i — 336; marzî-i — 320; nemek-i — 334; nezd-i — 209, 210, 467, 777; remy-i — 366; rızây-ı şâhâne 191; safh-ı cemîl-i — 193; satvet-i — 127; sâye-i — 194, 301, 354, 456, 511, 630, 707; şeref-

yâb-ı sohbet-i — 670; tasavvur-i — 739; teşrîf-i — 738; teveccühât-ı — 758, 763, 778; yümn-i teveccüh-i — 416
şâhid; —ler 383; —zor 383
Şâhî Nehri 359
Şahkulu Müderrisi 22
şâhrâh 637, 671
şa'îr 280, 347; — Emîni 624
şâ'ir 460, 502; —ân 537; igrâk-ı —âne 481; —ler (şu'arâ) 180
şakî 631, 632; —i dâll 633
Şâkir (Defterci, Baş-muhâsebe kalemi, Kışla Yazıcısı, şakâvet erbâbından) 645
Şâkir Ağa (Turnacı-başı) 616
Şâkir Ahmed/- Paşa (Kā'im-makām) 70, 179, 678n
Şâkir Bey (Telhîsî-yi esbak, Gurabâ'-i yesâr Ağası) 104
Şâkir Efendi (Bosna Vâlîsi Vezîr Celâleddîn Paşa'nın Dîvân Kâtibi) 47
Şâkir Efendi (Ser-mü'ezzinîn-i Şehriyârî) 134
Şâkir Molla (Hâcı, İstanbul Mahkemesi'nde murûr tezkiresi kâtiblerinden) 611
şakāvet 127n, 138, 313, 316, 385, 611, 639, 645; ehl-i — 408, 573; —kârân-ı yeniçeriyân 608, 622; —ler 385
şakk-ı 'asâ 316
şal 460, 658; çiçekli Bağdâd-kârî baş —ı 658; fermâyiş — 117; Keşmîrî — 550; Lahor —ı 158n, 658; — taklîdi kumaşlar 117; —ların behâları 550
şalope 208, 335
Şâm 219, 225, 194, 267, 389, 440, 443, 444, 485, 486, 561, 614, 628, 632; — askeri 440; — diyârı 311n, 485, 449; — Eyâleti 316, 318, 392; — Hâkimi 178; —ı 'anber-meşâm 380; —ı bihişt-fâm 302; —ı cennet-âşâm Vâlîsi 97; —ı cennet-meşâm 289; —ı şerîf 242, 254; —ı şerîf Eyâleti 193, 289; —ı şerîf Kadısı 165; —ı şerîf Kazâsı 125; —ı şerîf Vâlîsi 100, 184, 484; — Kadısı 353; — Kapu Kethudâsı 559; — Kazâsı 198, 302, 462; — ülkasi 445; — Vâlîsi 98, 192, 289, 316, 439, 647; — Vilâyeti 441
şân; —ı devlet 191, 192; —ı saltanat 484, 624; —ı saltanat-ı seniyye 517; —ı şerî'at 369; —ı şukûh-i savlet-enbûh-i şâhâne 685
Şânî-zâde Efendi bk. Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi (Şânî-zâde, Vekāyi'-nüvîs, Mekke-i mükerreme pâyeli)
Şânî-zâde Târîhi 679, 678, 687, 708, 737
eş-Şa'rânî, 'Abdurrahmân (el-İmâmü'l-Hemmâm eş-Şeyh, 'Uhûd nâm kitabın müellifi) 52
Şark; — cânibi Defterdârı 229; — cânibi ordusu Defterdârlığı me'mûriyyeti 58; — ordusu 171; — Ordusu Defterdârı 188, 214, 284; — Ser'askeri 45, 57, 66, 177, 240, 283, 388; — Ser'askeri ma'iyyeti 282
Şarklı 'Aşîreti 621
Şâtî (enderûn ve askerî tâ'ifesinin odun işlerini yürüten) 619
şayak sıkma 658
Şâzeliyye'den Efendi 649
Şecî' Efendi (Nişancı) 141
şefâ'at; —den mahrûmiyyet 653; — ü recâ kârger olmamak 664
Şeh 429; himmet-i — 434; —i âfâk 142, 287; —i 'âlem 429; —i 'asr 538; —i Dârâ-gulâm 63; —i deryâ-himem 20; —i deryâ-nevâl 35, 61; —i dîndâr 538; —i Haydar-kuvvet 50; —i İskender-mesîl 208; —i İskender-mizâc 170; —i İskender-nazîr 176; —i kadr-dân 200; zamîr-i —i kişver-gîr 306, 617; —i kişver-güşâ 417, 454; —i sâhib-i cûd 460
şehâdet/şehîd 155n, 409, 414, 415, 515, 519, 544, 598; nûş-i sahbây-ı — 520; rütbe-i — 700; telaffuz-ı kelime-i münciye-i — 398
Şeh-zâde Sultân Mehmed Türbesi hazîresi 274
şehbender 309, 310; —ler 308; —lik resmi 309; — vekîli 310
Şehinşâh 95, 493, 714; —ı 'azîmü'l-câh 435; —ı âfitâb-tal'at 207; —ı cihân 470; —ı deryâ-kerem 18; —ı enâm 20; —ı kerâmet-eser 77; —ı kişver-i lafz u ma'nâ 13; —ı mekârim-nihâd 114; —ı memdûhü'l-eser-i Cemşîd-ihtişâm 430; —ı merâhim-âlûd 44; —ı Süleymân-bârgâh 12; —ı zemân 71; —ı İskender-sîret 291; —ı İslâm 83; —ı İslâm-penâh 526; —î 61, 62, 63, 137, 191, 197, 234, 618
şehper 435

Şehr; — Emâneti 58, 102, 256, 319, 423; — Emîni 59, 74, 102, 256, 267, 319, 348, 737; — halkı 671; — keferesi 90; —ler 666
Şehriyâr 226, 245, 459, 548; —ı 'adâlet-mu'tâd 201; —ı bende-nevâz 380; —ı ber-güzîde-ârâ 164; —ı bülend-iştihâr/iktidâr 73, 248, 431; —ı bülend-menkabet 134; —ı dakîka-dân 211; —ı deryâ-semâhat 670; —ı diyânet-şi'âr 649; —ı ehâlî-perver 202; —ı enâm 379; —ı Fârûkî-âsâr 196; —ı Fârûkî-şi'âr 217; —ı Felâtûn-etvâr 484; —ı Felâtûn-fuhûm 452; —ı Felâtûn-girdâr 180; —ı gayret-medâr 572; —ı gayret-şi'âr 212; —ı gerdûn-'azamet/vekār 488, 637; —ı huceste-âsâr 347, 408; —ı huceste-etvâr 218; —ı ihsân-âsâr 193; —ı İskender-iktidâr 536; —ı İskender-serîret 331; —ı İskender-tüvân 211, 280, 333; —ı İskender-vekār 613; —ı kerâmet-şi'âr 108; —ı mahmûdü'l-hısâl 283, 521, 654; —ı mahmûdü'l-metâlib 507; —ı mefâhir-'ünvân 663; —ı mehâbet-ârâ-yı hamâset 434; —ı müceddid-iştihâr/menkabet 362, 464; —ı re'fet-intisâb 464; —ı Selîmü'l-kalb 392; —ı semâhat-mu'tâd 545; —ı Süleymân-'adîl 311; —ı Süleymân-serîr 562; —ı sütûde-girdâr 340, 776; —ı tehemten-tüvân-ı cihân 366; —ı vâlâ-haseb 400; dil-hâh-ı kerâmet-penâh-ı —î 685; gazab-ı —î 100; iğbirâr-ı tab'-ı —î 132; infi'âl ü gazab-ı —î 736; vâye-dâr-ı nevâl-i —î 461; —î 12, 37, 111, 112, 170, 191, 235, 262, 321, 381, 402, 404, 421, 538, 691
şehriyye 500
Şeh-zâde 64, 114, 125, 207, 229, 230, 234, 242, 245, 325, 355, 356, 357, 360, 400, 401, 466, 467, 471, 476, 477, 479, 480, 522, 525, 619, 697; —gân 401, 528, 618; —ler 358; —lik 522; bk. ayrıca Şâh-zâde
Şeh-zâde Câmi'i; — menâ eleri 487; — şerîfi hazîresi 286
Şekerciler Hânı 454
şekerleme 624
şem'; —i revgan 659, 662; îkād-ı — 640
şemse; —ler 550; —li kaputlar 63, 549
Şemseddîn Efendi (Üsküdârî Nasûhî-zâde, Şeyh) 649, 652
Şemsî Ağa (Kethudâ, Başbuğ) 735
Şemsi-paşa önünde 540
Şemsüddîn Urmevî (Şerîf, Kadı'asker) 451
şemşîr 85, 373, 415; âb-ı — 621; erbâb-ı — 297; kantara-i — 544; —i 'aduvv-tedmîr-i âteş-bâr 684; —i âteş-bâr-ı pâdişâhâne 248; havâle-i —i celâdet 517; lübûd-i — 32; tu'me-i şîr-i —i İslâmiyân 414; zor-i —i İslâmiyân 323, 586
şer' 363, 617; ma'rifet-i — 228, 309; —an 298, 349, 613, 640, 648; mesâğ-ı —î 653, 664; —i 'âlî 523; —i kavîm 439; —i metîn 671; —i mutahhar 517; —i Resûl 390; —i şerîf 192, 213, 270, 314, 576, 583, 629, 652, 757, 781; terâfu'-i —iyye 338
şerbet 325; kâse-nûş-i —i hoş-güvâr-ı senâ 464
Şerbetci Zokakı (Kantarcılar'da) 499
Şeref Efendi bk. Mehmed Şeref Efendi (Sâlih-zâde hafîdi, sâbık Galata Kadısı, Seyyid, Edirne Kadısı)
Şerhü's-Siyeri'l-Kebîr (Şemsü'l-e'immeti's-Serahsî nâm İmâm Hümâm'ın şerh ettiği eser) 489
şerî'at 368, 369, 429; da'vet-i — 368; hidmet-i — 199; iktizây-ı kitâb ü — 654; merâsim-i — 590, 593; nusrat-ı — 593; — emri 768; —e ri'âyet 599; —i Ahmediyye 369; —i evâmir-i devlet 704; —i garrâ 109, 119, 579; —imiz 299, 667; —i mutahhere 193, 579, 653; —ın sâhibi 369
Şerîf Efendi (Segbân-başı-zâde, Mektûbî hulefâsından, Hâslar Mukāta'acısı) 103
Şerîf Paşa (Girid Vâlîsi ve Ser'askeri, Kandiye Muhâfızı, Vezîr) 34, 165, 209, 210, 216, 312, 313
Şerîf Paşa (Rikâb Defterdârı) 342
şerîkler 672
şevket; —i İslâm 88; —i İslâmiyye 111, 579; —i saltanat-ı seniyye 228; —i Sultân Mahmûd 460; —i şâhâne 48, 93; —i 'uluvv-i İslâm 34; —lü Pâdişâhımız 299, 456, 684, 768; —me'âb 196, 690; —me'âb-ı kudret-nisâb Pâdişâhımız 521; —seray 463; —seraylar 408, 637

Şevki Efendi (Ceyb-i hümâyûn Kâtibi, Küçük Kal'a Tezkirecisi) 319
Şeyh 25n, 116, 441, 631, 632, 648, 649; —i büzürgvâr-ı safvet-şi'âr 631; —i meşâyihu'l-İslâm 330; —i kerâmet-irtisâm 389
Şeyhayn (Hz. Ebû Bekir ve Hz. 'Ömer); sebb-i — 652
Şeyhü'l-Harem (Hâdim-i Harem-i Ravza-i mutahhare) 143, 144; —lik 143
Şeyhülislâm 43, 45, 60, 66n, 74, 98, 99, 125, 133, 135, 141, 142, 174, 188, 197, 198, 219, 220, 235, 255, 265, 266, 295, 296, 315, 324, 354, 367, 369, 403, 457, 460, 463, 490, 525, 564, 566, 567, 571, 575, 610, 628, 652, 707, 738, 739, 763, 777, 779; — Efendi 489, 609, 651, 670, 778; —î 50, 120, 165, 284, 288, 300, 313, 444, 514, 523, 624, 627, 776; — kapusu 574, 575; — ma'zûlleri 670
Şıkk-ı; — evvel Defterdârı 58, 187; — evvel Defterdârlığı 25, 101, 287, 318, 404; — sâlis Defterdârı 101, 411, 650; — sâlis Defterdârlığı 318, 411; — sânî Defterdârı 101, 290; — sânî Defterdârlığı 318
şikâk 450
şimşâd-âsâ 391
şinâverân-ı balır-i ikdâm 545
şi'r; —ân [u] peleng-i intikām-âsâ 29; —âne hücûm 548; —i jeyân 598
şirk; ehl-i — 91
şirket 478
şi'r ü inşâ 22, 295, 372, 382
şîşe-bâz 366
şitâ 42, 374, 385, 397, 565, 573, 599, 655; hengâm-ı — 277, 563; mevsim-i — (sermâ) 42, 268, 289, 762; mukaddime-i — 352, 418; — vakti 601; — zahîresi 347
şıtbara; güvez çukadan sıkma ve telli —; sâde — 658; telli — 657, 658
şu'bede-kâr 386
Şugûr (Haleb civârında) 119
şukka 495, 717; —i devletleri 693
Şumnu 422, 518n; — A'yânı 104
şûrâ; ehl-i — 375
şurba 658
Şureyh (Kadı) 199
şurût 451; —a mugâyir 551; —i cedîde vaz'ı 557, 558; —i mün'akidenin tevsî' ve tagyîr u te'vîli 557, 558; —unu tenkîh tasrîhi 552
şutûm-i gılâz 83n
şülıedâ 548; resîde-i rütbe-i refî'a-i — 520
şükât 25n, 46, 47, 461
Şükri Efendi (Nusratiye Câmi'i'nde Sermu'temidân) 536
şükûfe 624; — resmi 625
şürefâ 368
şütür; mânend-i —nerre 279; —ân 279

T

ta'allüm 398, 500, 510, 578, 594, 657, 659, 660, 671, 777; küffârdan — 670; meşk u — 578; —i mesâ'il-i dîniyye 656
ta'âm 582, 624; —ı pâdişâhî 624; —lar (et'ime) 353
Tâbe (Medîne-i münevvere) 567
tabîb 487; —i hâssa 57; —i hâzik-i sultânî 330
ta'bîr; hüsn-i — 481
ta'biye 408, 414
tabl; —ı şadî 453; ser——zen 657; —zen 656; —zen neferi 657
tabur 79, 574, 594, 600, 601, 671, 774, 775; — neferâtı 774; —lar 775
tabya 79, 82, 183, 335, 515, 516, 517, 519, 688; — inşâsı 416; —lar 83, 333, 410, 516, 548; —lar kışlaları 659
tab' u temsîl 489
tâc-dâr; —âne 156; cenâb-ı —î 684
tafra 204; taferât-ı mahdûmiyyet 463
tagrîm 326, 442
Tâhir 'Abbâs Ağa (Yanya Kapu Bölükbaşısı) 378
Tâhir Ağa (Çapar-zâde, Tomruk Ağası, Baş Kapu Kethudâsı, Silahşor, Muhzır) 378, 616, 623, 634
Tâhir Efendi (Defterdâr) 499, 636
Tâhir Efendi (Kadı-zâde, İstanbul Kadısı, Anadolu Kadı'askeri, Şeyhülislâm) 425, 490, 575
Tâhir Efendi bk. Mehmed Tâhir Efendi (Beyşehrî Hüseyn Efendi-zâde, Süleymâniyye Müderrisi, Selânik Kadısı)
Tâhir Paşa (Kapudan) 752
Tâhir Selâm Bey bk. Mehmed Tâhir Selâm Bey (Ra'uf Paşa birâderi, Mektûbcu, Mektûbî-i Sadâret-penâhî, Çavuş-başı)
talıkîk; —i şâhâne 227; —ât 477

Tahmîs civârı (Asma-altı denilen yerde) 247
tahrîr 176, 245, 275, 276, 293, 299, 305, 311, 314, 351, 355, 356, 357, 377, 387, 393, 429, 430, 431, 434, 440, 445, 456, 457, 465, 471, 480, 489, 509, 510, 511, 512, 513, 523, 525, 529, 553, 558, 574, 579, 583, 584, 585, 607, 608, 614, 618, 619, 625, 629, 630, 632, 636, 638, 641, 642, 644, 646, 654, 655, 661, 667, 668, 678, 717, 750, 774; —ât 186, 303, 325, 341, 349, 356, 358, 365, 385, 386, 396, 399, 410, 431, 452, 468, 471, 472, 485, 523, 526, 527, 693, 696, 697, 699, 702, 703, 714, 721, 730, 732, 733, 740, 741, 752, 756, 757, 759, 760, 764, 769, 772, 773; —ât-ı dîvâniyye 371; —ât-ı mufassala 549; —ât-ı Sadâret-penâhî 325, 694, 697, 752; —ât-ı sâmî 683; —ât-ı şer'iyye 371; —i sânî 679; —i emvâle me'mûr 126; — melekesi 433
tahsîn 333; ma'raz-ı — 480; —i taltîf-i karîn 549; —nâme-i sadâret-penâhî 187; — ü âferîn 687
Tahta Hân (Mahmûd-paşa Çarsusu civârında) 386
Tahte'l-kal'a 640
talvîl; — ahzı 455; — kalemi 513; — ketebesi 103
tâ'ife 298, 393, 453, 474, 478, 506, 529, 622, 634; —i bâgiye 609, 625, 629; —i câ'ife 551, 633; —i fâside 619; —i gayr-ı hâ'ife 613; —i makhûre 619
takdime-i behiyye 353
takdîr; sâ'ik-i — 597; vâbeste-i — 603, 604; —i Hayy-ı Kadîr 40; —i Hudâ 104; —i lem yezel 231; bi—illâhi Te'âlâ 756; —i Melik-i 'allâm 395; —i mümteni'u't-tagyîr-i Bârî 531; —i Rabbi kadîr 186
takımlar 536
takinoz altunu 158n
takrîr 32, 291, 350, 351, 383, 387, 465, 472, 480, 511, 524, 525, 555, 576, 582, 585, 587, 588, 589, 592, 596, 598, 599, 608, 615, 638, 640, 661, 662, 667, 703, 757; —i resmî 555; —ler 387
talebe 489; tılbe-i ru'ûs olan — 255; —ler (tullâb) 50
ta'lîm 349, 350, 456, 490, 500, 510, 571, 578, 580, 581, 583, 594, 599, 607, 609, 632n, 636, 657, 659, 668, 671, 774, 777; icrây-ı — 583, 777; sûret-i — 580; — 'abası 658; —ât 466, 716; —gâh-ı sipâh 607; — günleri 581; —i asâkir 777; —i Asâkir-i mansûre 777; —i asker 574, 575; —i ceng 612; —i harbiyye 577, 578; —i hatt 521, 522, 669; —i kitâbet 669; —i sanâyi' 670; —i şer'î-i bâhiru'l-felâh 607; —ler 486; — mahalli 583; — maslahatı 636, 637; —nâme-i hümâyûn 582
Ta'lîm-hâne (Et-meydânı'nda) 580, 668, 669; — Meydânı 291; —'nin kapusu 669; — Vekîl-harcı 669
taltîf 377; —ât 375; —ât-ı Husrevâne 300; —ât-ı lâyıka 350; —nâme 686
tamga 672; — hakkı 672
ta'mîr 439, 440, 441, 449, 628; köpri —i 666; maslahat-ı — 494; —i husûn 666; —i sefâyin 267, 419; —i sugûr 666; —i süfün-i hümâyûn 494
Tanaş Dâye (طناش دايه, Tepedelenli 'Ali Paşa'nın zevcesi) 711n
tanzîm 281, 619, 620, 623, 667; —ât-ı mülkiyye 779; —i ahvâl-i asker 451; —i ahvâl-i mülkiyye 638, 639; —i asker 456, 571, 671; —i asker-i nusrat-menkabet 596; —i leşker 570; —i umûr-i 'ibâd 777; —i umûr-i devlet 667
târâc 610
tarata (bir küçük kayık cinsi) 183, 291, 400
ta'rife 358; —ler 309; — resmi 359
ta'rîf-hân 535
târîh 488; mevzû'-i fenn-i celîl-i — 431; —cilik 103, 216, 319, 401, 406, 560; —e vâkıf 198; —i cevher-dârı 352, 390; —i selef 435, 590; —le mersiye-hân 401; —lerinde mazbût 456
tarîk 383, 652; —a-i cedel 481; —a-i mugâlata 481; —i 'ilmiyye 458, 556; —i 'ulemâ 204, 505; —i bagy 648; —i cihâd u gazâ 587; —i hâcegân 411, 559; —i Hakk 195; —i ikbâl-refîk-i hâcegân 178; —i kalemiyye 458; —i kanâ'at-refîk-i dânişmendî 317; —i kazâ 581; —inden ihrâc 196; —i resmî 219; —i sa'âdet-refîk-i hâcegân 333

Tarîkat-i Muhammediyye dersleri 50
tarla 660, 665, 666
Tarsûs Sancağı (Adana Eyâleti'nde) 444, 507
tasdîk-nâme 283, 308; —i hümâyûn 308; —i sedâd-'allâme-i hidîvânemiz 245
tasfîk 262
taş; — u toprak 199; —cı 532
Taşköbri 646
Taşoz Cezîresi 26
taşra 491
Tatar 63, 147, 148, 235, 257, 397, 445, 697, 711, 714, 740, 741, 752, 769; — ağaları 62, 326, 549; — erleri 721; — hey'etinde 340; —ı Cengîzî-etvâr 326; —lar 86, 326, 549, 703, 711, 740, 741, 781
ta'tîl; vakt-i ta'tîl olan hamîs ve isneyn günleri 500
tavâ'if 643; —i a'dâ 462; —i askeriyye 297, 577; —i fesâd-i'tiyâd 595; —i Nasârâ 587, 599
tavâşî 199
ta'vîz 664
tavsiye-nâme 751, 754, 772
tavuk 624; —cu-başılıklar 625
ta'yîn 443, 499, 509, 510, 555, 557, 580, 581, 583, 585, 594, 598, 617, 618, 619, 622, 623, 626, 629, 633, 642, 659, 662, 668, 669; —ât 38, 304, 523, 524, 582, 616, 655, 658, 661, 662, 663, 668, 669, 696, 698, 713, 721, 751, 768; —ât bedeli 294, 698, 725; —behâ 40, 663; —ât-ı askeriyye 689; —ât-ı lâzime 582; —ât-ı mürettebe 662; —ât-ı vefîre 628; —lar 662; — mâddesi 166; — talebi 455; — ustaları 195; — ustası 579
tayyârât 188
Tayyibî Efendi bk. Mehmed Tayyibî Efendi (Silahdâr Kâtibi, Küçük Tezkireci, Eshâm Mukāta'acısı)
ta'zîr 407, 421; — bi'd-darbi'l-kalîl 368; —i şedîd 314; —i şer'î 493
tazmîn 280
te'addî 331, 392, 419, 442, 455, 469, 476, 523, 621, 647, 664; yed-i — 442; —i eşkıyâ 610; —i kurenâ'-i süfehâ' 420; —yât 67, 421, 465, 468, 476, 646, 666; —yâtlar 443, 633
tebdîl 590, 591; — hasekîleri 497; — hasekîliği 320; — Eskisi Yamağı 379; Ser-—i cenâbı Şehriyârî 284; — Na'l-bendi 379
tebe'a 139, 229, 232, 242, 243, 244, 308, 309, 310, 523, 641, 663, 706, 718, 725, 727, 733, 734, 739, 746, 748, 749, 751, 755, 759, 765, 769, 770, 774, 777
teberdârân 628
tebri'e-i zimmet 468
tebrîk-nâme 711
Tebrîz (hükûmet-gâh-ı Velî'ahd-ı İran) 466, 467, 471, 472, 474, 475, 476, 478, 479
tebsi 543
techîz 402, 404, 445, 619; —i asker 575; —i guzât 457
tecrîm 442; — ve tagrîm 294
tecvîd 364
tecvîz 358; —gerde-i şerî'at 556
tedâbîr; —i dâhiliyye 615; —i hasene-i askeriyye 563; —i mukteziyye 492, 495, 575; —i mülkiyye 490, 561, 663; —i müstahsene 602; —i sefâyin-i hümâyûn 36
tedârük 602, 608, 665, 666; —ât-ı kaviyye 277; —i asker ü mellâh 349; —i ma'îşet 664; —ler 602
tedâvî 762
tedbîr 603; mukaddimât-ı — 540; —i beşer 540; —i dil-pezîr 278; —i hakîmâne 633; —i hikmet-tenmîr 623; —i ilgā 613; —i mülk 607; —i siyâsiyye 611
te'dîb 377, 421, 503, 513, 531, 554, 647, 653, 656, 660; — ü istîsâlleri 629
tedlîsât-ı şeytâniyye 324
tedmîr 416; —i eşkıyâ 21; — ü i'dâm 323
tedrîs 382, 500; hareket-i mu'tâde-i — 424; —i 'ulûm-i 'âliye 50; —i fünûn-i âliye 50
te'ehhül 660
tefe başı 460
tefennün 657
teferrüc-i zükûr ü inâs 324
teflîm 281
Tefsîr-i şerîf 50; — dersleri 546
teftîş 332; —i Evkāf 98; —i Haremeyn 288
tefvîz 270, 288, 346, 356, 358, 360, 367, 375, 379, 384, 386, 440, 490
tegannî-i celî 464
tehdîd 622
tehlîl 291
tekâlîf 310, 780; —i bâride 551, 779, 780
tekā'üd 509, 510, 511, 513, 578, 650; —en 650; — esâmîleri 583; — kaydı

511; —lük 513, 580, 661; —lük me'âş 661; — yevmiyyesi 580
tekbîr 262, 291, 447; na'ra-i —i evc-gîr 517
Teke 156, 162n, 289, 406; — Karyesi Koca-başısı 289; — Livâsı 185, 394, 394; — Livâsı mütesellimi 68; — Mutasarrıfı 164, 261, 276; — Sancağı (Anadolu Eyâleti'nde) 181, 394, 452, 507, 683n; — Sancağı Mutasarrıfı 54, 68, 162, 180, 329, 422
Tekeli; — Kasrı 575, 576; — Köşkü 385
Tekfûrdağı 27, 161, 320, 630, 633; — A'yânı 93
te'kîd 383; —ât-ı hâzime 280; — ü tenbîh 294
tekne 86, 332, 622; —i eşkıyâ 622; —ler 282, 323, 544
tekrîmât 402
Tekrûr 264
tekye; —ler 649; —nişîn olan babalar 649
telaş 402; — ve ağaç pâreleri 774
telhîs 245, 262, 333, 366, 385, 498, 532, 572, 662; —î 104; —î-yi Sadr-ı 'âlî 103, 104, 561
te'lîfler 663
temâşiyyân 777; —ı muntazırîn 777
temenniyyât 475
temessük 234, 243, 244, 245, 308, 356; —ler 233, 241, 355
Temeşvar 597, 601
temlîr 636, 656, 745
temyîz 389
tenbîh 272, 286, 331, 368, 377, 393, 404, 440, 473, 504, 532, 541, 614, 623, 629, 630, 652, 654, 672, 752, 768; —ât 261, 280, 364, 373, 364, 716; —ât-ı Husrevâne 300; —i nebîh-i İlâhî 263; —i nebîh-i Pâdişâh-ı dîn-penâh 464; —nâme 346, 369, 399; —nâme-i takviyet-iştimâl 42; —nâme-i vekâlet-penâhî 400; — u îkāz 364; — ü tahrîr 281; — ü te'kîd 364
tencere 583
tenezzüh-gâhlar 324
Tepedelenli 'Ali/- Paşa bk. 'Ali Paşa (Tepedelenli/Depedelenli)
terbiye; —i asker 593, 597; —i Dâverâneleri 639; —i etfâl 669; —i Şâh-ı zemân 14; —leri 667
Tercemân 75, 149n, 307, 309, 331, 381, 441, 445; —ı Dîvân 33, 75, 76; —lar 76, 393; —lık 76
terceme 385, 389, 391, 419, 422, 489, 505
tereke 309, 771; —ci-başı 257; —ci-başı odası 257; —ler 582, 662
Terfil Boğazı (Sakız civârında) 396
tergîb 298, 671; —ât-ı lâzime 280
terhîb 298, 407, 421
termîm 439
Tersane 188, 267, 300, 336, 355, 367, 420, 484, 491, 501, 610, 645, 752; Müdîr-i dolab-ı umûr-i — 273; — Bağçesi 350; —'de Riyâset Vekâleti 103, 216, 319, 406, 560; — Emâneti 61, 102, 273, 319, 411, 423, 559; — Emîni 188, 226, 255, 267, 274, 330, 342, 350, 532, 559; — halkı 540; —i 'âmire 16, 32, 42, 61, 97, 206, 225, 267, 282, 284, 352, 533, 776; —i 'âmire Cânibliği 341; —i 'âmire Emâneti 19, 20, 167, 677; —i 'âmire Emîni 188, 330; —i Âsitâne 305; — Kapusu 337; — mahbesi 540; — pîşgâhı 453; — sâhası 367, 390, 398, 404, 532
tertîb; —ât 278; —i asker 574, 613; —i bezm ü rezm 593; —i cezâ 584; —i cünûd-i mu'alleme-i mü'eyyediyye 613; —i dâ'ire-i meclis 576; —i Dîvân 97, 127, 282, 311; —i harbiyye 577, 578; —i meclis-i meşveret 555; —i miknet-i sefer 572; —i nizâm 521, 599; —i nizâmât, 585; —i sufûf 598
tesbîh u tehlîl 541
teshîr 314, 345, 347, 375, 409, 410, 413, 415, 416, 417, 444, 447, 455, 461, 514, 519, 531, 545, 564, 572, 588, 600, 601, 603, 671
teşekkür; —i ihsân-ı hümâyûn 685; — nâme 683, 684, 731
teşrîfât 356, 367; —cılık 101; —çı 437n; —ı seniyye 683; —ı şâhâne 135, 279, 300, 549, 620; —î 101, 102, 182, 215, 267, 532; —î Efendi 60, 460; — Kîsedârı 406; — Kîsedârlığı 101
tevâbi'ât 711, 729, 754
tevârîh 310n, 603; kütüb-i — 489, 588; —i mu'tebere 590, 592, 593; —i muntehabe 538; —i sahîha 438
tevcîh 59, 253, 256, 257, 259, 260, 266, 267, 268, 270, 271, 274, 275, 276, 288, 289, 290, 292, 293, 300, 301, 302, 306, 316, 317, 318, 319, 320,

321, 329, 331, 339, 341, 342, 343, 353, 356, 368, 372, 375, 376, 379, 384, 388, 389, 391, 394, 396, 397, 404, 406, 407, 411, 412, 421, 425, 461, 462, 463, 484, 491, 510, 512, 513, 514, 531, 532, 561, 562, 563, 606, 607, 609, 615, 620, 625, 627, 632, 633, 661; —ât 48n, 253, 256, 257, 266, 271, 282, 290, 302, 306, 318, 319, 320, 339, 342, 353, 355, 372, 382, 388, 404, 406, 508, 558, 561, 563, 579, 615, 616, 617, 619, 633, 647, 683; —ât-ı 'ilmiyye 302, 339, 353, 372, 382, 498, 514; —ât-ı hâcegân 290; —ât-ı hümâyûn 306, 404, 484, 512, 558, 606; —ât-ı vüzerâ 271, 282, 388, 406, 452, 561; —ât-ı vüzerâ'-i 'izâm 67; —lar 508, 662

tevekkül; —i Hudâ 54; dâmen-i — ü tevfîk 384

Tevfîk Efendi (Şeyhülislâm-ı esbak) 566

tevhîd; ehl-i — 41, 119, 410; —gûyân 700

Tevkî'î 59, 274, 341, 343, 484; — câhı 342

tevliyet 392

Tevrât 323; kütüb-i — 323

tevşîh 464

tezkîr 463

tezkire 16, 17, 169, 387, 660, 739; memhûr — 16; —ci 55, 712; —cilik 404; —-i evvel 25, 215, 396; —i evvel Vekîli 102; —i sânî 25, 355, 465, 525; —-i sânî-i Dîvân-ı hümâyûn 361; —ler 16, 638; —siz 363; — tahrîri 631

tıb; fenn-i celîl-i — 217; — fenleri 198

tıranpeteci 656

tıraş maslahatı 641

Tıravnik 741

Tırhala 166, 210, 255, 276, 293, 374; — kapudanlarından 549; — Kazâsı 643; — Livâsı 268, 292, 376; — mansıbı 160; — Mutasarrıfı 20, 109, 246, 292, 329, 373, 762; — Mütesellimi 163; — re'âyâsı 642; — Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) 23, 24, 204, 268, 507, 682; — Vâlîliği 23; — Vâlîsi 156

Tırnova 278, 374; — muhâfazası 317; — Voyvodalığı 321; — Voyvodası 319, 379, 485

Tîbe-i Tayyibe bk. Medîne-i münevvere

ticâret 309, 310, 332, 524, 593, 595, 660, 664; erbâb-ı — 359; mevki'-i — 308; — mâddesi 554; — malı 242; — mu'âhedesi 306; — sefâyini 308

Tiflis 477

tîğ; pül-i — 399; —i âfitâb 517; —i bîdirîğ 530; murassa' —i cevher-nüşûr 281; —i mücevher 284; havâle-i —i siyâset 517

tîmâr 510; erbâb-ı — 277; —lar 512; —lar hâsılâtı 510; —lu 512; — sipâhîleri 506

tilâvet 464

timur 110; —ci 532

Timur-kapu 600, 605

Timyana (Sakız'da) 58, 87; — Burnu 78; — Karyesi 78, 87

Tire 254, 650; — Kazâsı 369

tîr-i akvâs 530

tobra 504; — vaz'ı 504; —lar 504

Tokat/Tokad 45, 226, 257, 259, 283, 320, 392, 615

tomruk 634; — Ağası 623; — Ağası 'ünvânı 634

top 80, 81, 82, 83, 85, 86, 88, 115, 183, 333, 335, 402, 408, 413, 414, 508, 514, 515, 519, 540, 598, 612, 618, 655, 700, 701, 711, 722, 723, 730, 749, 753, 754, 765, 768; endâhten-i — 315; — almaz mahal 415; — Arabacı-başılık 104; — Arabacılar Kışlası 460; — Arabacılar Kitâbeti 559; — arabacısı neferi 657; — arabacı zâbitânı 638; — âteşi 82; — atılmak 315; — atmak 515, 686; — bin-başısı 696; — cengi 573; — dânesi 81, 90, 396, 409, 415, 517; — endâhtı 315, 510, 515, 519, 671; — güllesi 333; — halîfesi 655; —i beşâret-üslûb 563; — i'mâli 517; —i meserret-nâdî sadâsı 453; —i ra'd-âşûb 118; — isti'mâli 594; —lar 79, 82, 83, 85, 105, 157, 365, 410, 414, 510, 544, 545, 601, 696, 701, 702, 720, 766, 768; sür'at —ları 610; — mazgalları 81; — menzili 519; —-ı ra'd-kûp 396; — sademâtı 346; — şenliği 272; — şenlikleri 207, 351; — ta'biyesi 515, 544; — ustası 655, 657, 766

Top-hâne 189, 202, 291, 538, 583, 618, 631, 641, 645, 649; — asâkiri 610; — harîki 202; —i 'âmire 582, 696; —i 'âmire Nâzırı 61, 307; —i 'âmire

Nezâreti 214, 484; — Kapusu 80; — Nâzırı 140, 226, 271, 401, 484, 536, 631; — Nezâreti 61, 102, 141, 227, 319, 342; — Rûznâmecisi 538, 631; — semti 631
Top-kapu 55, 165, 257, 365, 488; — kurbu 499; — mahalli 488; — Serayı 55, 266, 305, 365
Topal Arnavud (Tepedelenli 'Ali Paşa'nın en sâdık adamı) 711
topcu 36, 78, 185, 535n, 655, 658, 708, 766, 767, 768; — askeri 535, 610, 612, 614; —başı 26, 153, 187, 262, 271, 291, 536, 539, 655, 657; — başılar 658; —başılık 104, 707; — çavuşu 655; — Kışlası 190, 203, 290; — Kışlası Binâ Emîni 203; —lar 35, 720, 768, 769; —lar Kâtibi 174, 215, 255; —lar Kışlası 189, 190; —lar Kitâbeti 102, 174, 215, 559; — leşkeri 612; — neferâtı 618, 622, 630; — neferi 657; — ocağı 579; — ortası 38; — taburu 689; — takımı 716; — ustaları 767; —yân 622; —yân nizâmı 573, 618; —yân Şeyhi 291; — zâbitânı 638
Torino 307
Torloti (طورلوتی) 81; — Manastır tepesi 79
Toska; — asâkiri 329; — kabâ'ili 506; — lık/Tosgalık 277, 329; —lık hânedânı 755; — takımı 261, 277, 280, 374, 455, 549
tozluk; kırmızı — 582
töre 625; —den çıkılmamak 607; —i semâhat 402
Trablus 350; — Eyâleti 194; — gemileri 42; —i Garb 128; — Kal'ası 449; — kuşağı 117
Trablus-Şâm 316, 379; — Beylerbeyisi 346; — Eyâleti 267, 621; — Vâlîsi 316
Trabolice/Traboliçe/Trapoliçe (Mora'nın makarr-ı vülâtı) 28n, 144, 145, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 455, 494, 679, 680, 723, 724, 726; — ehâlîsi 28, 679, 680; — fethi 454; — gavurlarının ser-kerdesi 416; — istîsâli 417; — Koca-başısı 149; — Şehri 679; — vücûhu 679
Trabzon 170, 346, 349, 388, 394, 615; — Eyâleti 45, 171, 282, 392; — Limanı 452; — Vâlîsi 170, 200, 258, 283, 346, 379
Travnik 127, 178
tugât-ı tâgût-perestân 49
tuğ 17n, 258, 316; üç —lu 562
tuğrâ 272, 738; —keş 103, 215; —lı fermân-ı 'âlî 710; —yı garrâ 272, 302; —yı garrâ-yı Cihân-ârâ 383
tuğyân 30, 38, 42, 54, 60, 423, 599; bünyân-ı — 647; hengâm-ı — 414; izhâr-ı — 554
tulumbacı; —başı 616; — kahveleri 640n; 'abâ — şalvarı 582; —lar Müdîri 131n
tuman (bin kîse akça) 469, 473, 476; — me'âş 479; — rusûm-i 'âdiyesi 469
Tuna 600, 601, 602, 605; — boyunda vâki' kal'alar 646; — cânibi Ser'askeri 17; — Nehri 344, 600; — Ser'askeri 112; — sevâhili 477
Tunus (Garb Ocakları'ndan) 128, 350; — Beylerbeyisi 331; — Eyâleti 331; — gemileri 42; — ocağı tekneleri 281; — ocakları sefâyini 281
Tûr-i Zeytâ semti (Kudüs'te) 446
Turnacı 626; —başı 94, 579, 580, 616, 619; —başı ağa 584; —başılık 47, 48, 196, 207, 288, 338; —lık 338; —lık senedi 176
turuk; —ı 'akliyye 617; —ı şer'iyye 664; — u mesâlik 601
tuz 659, 662
Tuzla; — İskelesi 515; — Limanı 544
tüccâr 228, 241, 244, 307, 308, 309, 310, 326, 335, 344, 345, 357, 358, 468, 478, 665, 721, 751; — emvâli tazmînâtı 552; — sefâyini 31, 309, 707; — sefîneleri 30, 31, 697, 760; — tekneleri 108, 309
tüfeng 80, 81, 82, 85, 297, 394, 414, 515, 582, 598, 696, 700, 701, 728, 746, 754, 768; altun kakma — 493; tokmak kundaklı kaval — 607, 609; —ci 683, 689, 701, 745; —ci-başı 78, 84, 335, 641, 686, 769; —ci-başılar 87, 716, 746, 759; —ci ser-kerdeleri 700; —ciyân tahrîri 618; — dânesi 27, 90, 409, 414, 415, 517; — endâhtı 415, 671, 728; —endâz 158, 618, 619; —endâz asker 360; —endâz nefer 657; — i'mâli 517; — isti'mâli 594; — kundağı 668; ağacdan perdâhte —ler 668; —ler 85, 516, 594, 609, 774; — sademâtı 346; — tutar 679
Tümbek-zâde Bey bk. 'Ali Bey (Tümbek-zâde, Riyâle-i hümâyûn Kapudanı)

türbe 403, 407, 650; —dâr 649; —dârlar 649
Türk; —çe 147n, 738; —î zebân 372; —ler (Etrâk) 111; — uşağı 53, 534; yörük —'ü 174
Türkman-oğlu'nun hânesi (İstanbul'da Selîmiyye'de) 325
tüylerini kabartmak 624
tüyünü düzmek 531

U

'Ubeyd-i Zâkânî-i Kazvînî 421
'ubûdiyyet 465, 664
'ûd 393; — resmi 60
'udde 156; — vü 'atâd 395, 544
uğur-i; — Devlet-i 'aliyye 685; — dîn ü devlet 275
ulurevî 371
'uhûd 557, 558; hılâf-ı — u şurût 468; —a mugâyir 358, 551; muvâfık-ı — 359; münâfî-i — 357; —i kadîme 475; —i mü'essise 556, 557; —i sâbıka 327; —i sâbıka-i kavîm 283; —i sarîha 557, 558; — u şurût 473, 475, 524, 557, 773
'Uhûd (eş-Şeyh 'Abdurrahmân eş-Şa'rânî'nin eseri) 52
'ukalâ 589, 663, 669; —'-i erkân-ı devlet 574
'ukûbet; mazhar-ı — 623; —i şedîde 259
'ukûl; zevi'l— 636; teslîm-gerde-i —i 'âlem 555; —i ehl-i fen 366; —i hükemâ 617; —i kâmile 590
ulak 326; çifte —lar 702; —lar 86, 700
'ulemâ 51, 66n, 99, 117, 127, 134, 175, 176, 177, 178, 191, 197, 199, 209, 254, 265, 296, 354, 390, 392, 424, 463, 482, 558, 574, 575, 576, 610, 612, 614, 618, 625, 626, 638, 663, 669; hukemây-ı — 663; — du'âcıları 218, 545; —'-i a'lâm 51, 57, 315, 403, 437; —'-i belde 317, 649; —'-i fihâm 143; —'-i hâcegân 398; —'-i kirâm 44, 117, 120, 566, 637; —y-ı be-nâm 117; —y-ı ricâl 133n, 666; —zâde 545; —zâde bî-kesler 546
'ulûfe 35, 158, 166, 169, 185, 188, 195, 201, 260, 294, 297, 311, 378, 395, 413, 418, 574, 608, 695, 699, 716, 717, 732, 735, 754, 755, 761, 771, 775; pişîn — 698; — alınup satılmaması şartı 576; — alınup satılmamasına yesağ 572, 583; —i güzeşte 378, 716, 732; — istid'âsı 455; — kapusu 279; —ler 275, 374, 377, 378, 582, 691, 698, 702, 712, 717, 759; —li 679, 694, 698; —li Arnavud askeri 758; —li asâkir 698; —li asker 147, 717, 754; — mahlûlü ketmi 608; — talebi 455
'Ulûfeci Bîrûni (mahal) 769
'Ulûfeciyân; —ı yemîn Ağalığı 103, 216, 320; —ı yemîn Ağası 561; —ı yemîn Kitâbeti 102, 215, 405, 560; —ı yesâr Ağalığı 103, 104, 216, 320; —ı yesâr Ağası 561; —ı yesâr Kâtibi 319, 404; —ı yesâr Kitâbeti 102, 103, 215, 405, 560
ulu'l-emr 52, 120, 158, 488; —e itâ'at 573
'ulûm 317, 342, 389, 362, 505; talebe-i — 546, 670, 779; —i 'akliyye 481, 490; —i 'âliye 220, 499, 668; —i âliye 50, 398, 668; —i 'Arabiyye 274, 500, 505; —i mukarrere 178; —i nakliyye 481, 490
'ummâl 663
umûr; —i dâhiliyye 269, 490, 553, 570, 572, 594; —i dâhiliyye-i istihsânme'âsir 556; —i devlet 666; —i dünyeviyye 362; —i harbiyye 496; —i harbiyye-i bahriyye 36; —i hâriciyye 269, 570; —i hükûmet 359; —i kâr-zâr 588; —i me'mûre 370, 638, 722; —i mektûme-i dâhiliyye 492; —i mektûme-i hâriciyye 492; —i muhârebe 587, 588, 593, 594; —i Mühimme Mukayyidi 103; —i mülkiyye 118; —i nizâmiyye 490; —i ser'askerî 209, 293; —i ser'askerîlik 745; —i şer'iyye 564; —i tevliyet 262; —i zarûriyye 496, 663
'Urbân 289, 485; —ı etrâf 441
'usât 16, 37, 54, 108, 183, 209, 210, 249, 323, 688, 704; —ı cezâyir 754; —ı eşkıyâ 41, 323; —ı kefere 29, 77, 183, 364, 495, 686; —ı küffâr 87; —ı makhûre 34, 409; —ı müşrikîn 210, 277; —ı re'âyâ 42, 84, 314
uskuna 42, 333, 352
usta 131, 133n, 195, 175, 363, 364, 579, 580, 581, 582, 584, 585, 611, 619; — baş-karakullukcu 581; — eşkıyâları 131, 646; — eşkıyâsı 130, 174, 196; — kahveleri 640n; —lar 132, 195, 196, 364, 387, 575, 576, 608, 623n, 647, 738; —lar havenesi 615;

—lar 'usatı 646; —lık 195, 196, 501; —lıkdan çıkma 646, 647
Usturumca A'yânı 376
usûl 499, 654; —i âyîn 643; —i münâvebe 669; —i müstahsene Devlet-i 'aliyye 349; —i siyâsiyye 491; —i şer'iyye 617
uşak 133n, 715
'Uşşâk Voyvodası 424
'uteka 540
'uzamây-ı; — kâr-şinâsân 496; — ricâl 670, 671

Ü

ücret; guruş — 80; —ler 327, 328
üdebâ 296, 372; —y-ı hâcegân 263
ümenâ/ümenâ' 61, 190, 457, 624; —i Beytü'l-mâl 369; —i ricâl 485
ümerâ 63, 103, 160, 172, 212, 216, 228, 663; —i deryâ 126, 169
ümmet 322, 453, 618; inbisât-sâz-ı mecâmi'-i — 397; medâr-ı bekây-ı vücûd-i — 639; —i merhûme 324, 404; —i Muhammed 154, 183, 184, 298, 334, 336, 362, 363, 369, 458, 653, 760, 779; —i Muhammediyye 540, 691; —i nâciye-i Muhammed 117
ümm-i sıbyân 'illeti 126
Ünye Kasabası ehâlîsi 521
Ürdün memleketi 445
üserâ 16, 572; — şartı 478; —y-ı Müslimîn 450
Üsküb; — Livâsı 46, 92, 256; — Muhâfızı 378; — Mutasarrıfı 48; — Nâzırı 277, 615; — Nezâreti 46, 48n; — Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) 48, 92, 271, 507; — Sancağı Mutasarrıfı 46n, 277
Üsküdar 70, 73, 131, 177, 184, 196, 203, 219, 296, 363, 389, 396, 502, 612, 628, 641, 645, 649, 650, 739, 762, 763, 775; — Kadısı 125, 266; — Kazâsı 114, 200, 302, 396, 424, 462, 514, 641; — Kazâsı niyâbeti 371; — Kışlası 659; — Mahkemesi 497; — mansıb-ı bî-hâsılı 567; — Mevleviyyeti 295; — Mevleviyyeti Pâyesi 557, 558; — Pâyesi 22, 66, 205, 514, 546, 627; — sâhili 539; — Şehri 304, 422, 496
üslûb-i hakîmâne 602
Üss-i (Es'ad Efendi'nin eseri) 574, 575, 607, 608, 611, 614, 618, 632, 637, 648, 777
üstâd 499; —ı hâzık 505
üstlük; muvahhidî ta'bîr olunan — 117
üştür-gâv-peleng (Farsça'da zürâfa) 265
'Üzeyr Sancağı (Adana Eyâleti'nde) 203, 406

V

vâcib 492; misâl-i —ü'l-imtisâl 108, 323
Vahîd Paşa bk. Mehmed Vahîd Paşa (Karahisâr-ı sâhib Mutasarrıfı, Sakız Muhâfızı, Haleb Vâlîsi)
vâ'izân-ı Kâşifî-makām efendiler 463
vak'a 196, 438, 608, 616, 617, 618, 619, 622, 628, 638, 639, 645, 646; —i eşkıyâ'-i kavm-i mulgā 422; —i garîbe 488; —i Hayriyye 131n, 616, 619, 633, 645, 647, 773; —i ilgāy-ı kavm-i ma'hûd 625; —i inhizâm 630; —i kal'a 443; —i nâgeh-zuhûr-i mahmûdü'l-'âkıbe 608; —i şakāvet 644; —nüvîs 14, 102, 460
vakf 568; Nâzır-ı — 202, 262; —ı şerîfe 359
vâkı'a-nüvîslik 13, 19, 677
vakıyye 533, 583, 658, 659, 662, 663
vakt; mes'ûd olan — 300; — ağası bulunanlar 584; —i hazar 510, 511, 660; —i iftâr 315; —i imsâk 315; —i 'işâ 262; —i muhtâr 291, 404, 420; —i sa'îd 367; —i şitâ 601; —i ta'tîl olan hamîs ve isneyn günleri 500
Vâlî 26, 41, 65, 92, 93, 98, 100, 127, 160, 161,179, 180, 185, 192, 193, 209, 212, 213, 226, 246, 248, 250, 259, 265, 282, 283, 289, 300, 302, 316, 331, 356, 357, 360, 379, 392, 420, 441, 442, 443, 452, 462, 465, 481, 486, 633, 687, 689, 698, 730, 731, 758, 762, 764; —lik 161
Vâlide-i 'atîk Câmi'-i şerîfi 496; — tâb-hânesi (Üsküdar'da) 628
Vâlide Ketḫudâsı 204, 216, 560, 713
Vâlide Sultân türbesi 400
Vâlî-i Mora bk. Mora Vâlîsi
Vâlî-i Rumeli bk. Rumeli Vâlîsi
Vâlî-i Selânik bk. Selânik Vâlîsi
Van 228, 407, 614; — Eyâleti 407; — Muhâfızı 177, 561; — Sağ Kol Ağası 561; — Vâlîsi 486, 561
vâridât 306, 476; —ı beytü'l-mâl-i Müslimîn 445
Varna; — Muhâfızı 452; — Muhâfızlığı 452
vasâyâ 361

Vasil (Çırpan'da mütemekkin Metro Kocabaşısı) 350
Vasilikoz; — Adası 514, 515; — Nehri 753; — teshîri 514
Vassâf; —ı mu'ciz-beyân 13; —tahrîr 404; —u'l-hazra 436
vatan 317, 412, 618, 628, 640, 646, 660, 664, 762; dâ'iye-i hubb-i — 443; —lar 461
va'z 463; —lar 51
vazîfe; —i müstedîme 529; — ta'yîni 581
vebâ; zuhûr-i — 312
vebâller 363
vedî'a-i; — Bârî 406; — Hâlıku'l-berâyâ 589
Vediso Karyesi (=وديسو , Sakız Cezîresi-'nde) 291
vegâ 399; maslahat-ı — 186; menâzım-ı — 457
Vehhâb 258; bi-fadli'l— 483
Vehhâbî; gâ'ile-i hâ'ile-i — 274, 317; def'-i şerr ü şûr-i — hengâmesi 569; gâ'ile-i hâ'ile-i — 274, 317
vekâlet 482, 496, 616; —i kübrâ 391, 527; —i mutlaka 142, 191, 270, 683, 757; —i ser'askerlik 742; — penâhî 57, 203, 271, 333, 457, 684
vekâyi' 355, 487, 529; —i Devlet-i 'aliyye 677; —i edvâr 430; —i mûhişe 602; — Kâtibi 13; — kitâbeti 367, 370; —nüvîsî 48n; —nüvîsî-i Devlet-i 'aliyye 429, 458; —nüvîsî-i Devlet-i ebed-bekâ 371; — tahrîri 458
vekîl 755; —harc 579, 580, 581, 582, 584, 585, 662, 694, 703; —harc çadırı 582; —harc haymesi 585; —i mutlak 325, 328; —i mutlak-ı kaviyyü'l-himem 245; —i mutlak-ı sadakat-'alem 191, 270, 757; —i Ser'asker 734; —ler 308, 310; —ü'dders-i Şeyhülislâm 546
velâdet-nâme-i; — hazret-i Seyyid-i veled-i Âdem 354; — Nebevî 143; — Sultân-ı İklîm-i risâlet 463
velî 363, 364, 651; —leri rızâları 667
Velî Ağa (Girebene A'yânı) 519, 641
Velî Ağa (Hâfız İsmâ'îl Paşa silahdârı, Kapucu-başı, Filibe Nâzırı) 762
velî'ahd 228, 234, 245, 355, 466, 478, 494, 522
Velice havâlîsi gavurları 164
velîme-i zifâf 502
velî-ni'met-i; — 'âlemiyân 64, 301; — bî-minnetimiz 643
Velî Paşa (Tepedelenli 'Ali Paşa'nın oğlu) 22, 23, 273, 688, 694, 702, 710, 711, 715
veliyy; —i ni'met 577; —i ni'met-i enâm 191; -i ni'met-i nu'ûmet-efzây-ı 'âlemiyân 490; —ü'l-emr 480; —ü'n-ni'am-i 'âlem 283
Veliyyüddîn Ağa (Tırnova Voyvodası, Kapucu-başı, Surre Emîni, Vezîr, Şâm Vâlîsi) 379, 389, 485
Veliyyüddîn Efendi (Kevâkibî-zâde, III. Ahmed devri 'ulemâsından) 300
Venediklü 605
verese 309, 490
vesâyâ 465; —y-ı lâzime 280, 305
Veysî (Hâb-nâme adlı eserin sahibi) 761
vezâret 45, 57, 59, 67, 68, 70, 100, 104, 113, 114, 129, 140n, 151, 156, 157, 159, 160, 163, 177, 179, 181, 193, 202, 203, 207, 216, 226, 227, 249, 256, 257, 258, 259, 290, 293, 302, 313, 320, 328, 329, 331, 340, 341, 346, 349, 354, 375, 378, 380, 389, 391, 392, 395, 407, 419, 420, 421, 422, 423, 452, 461, 462n, 485, 486, 531, 561, 562, 682, 687, 707, 724n, 762, 765, 766; —i me'âlî-simât 691; — rütbesi 37, 86, 115, 125, 163, 166, 167, 179, 204, 210, 227, 293, 317, 392, 421, 461, 683, 688, 744, 764
Vezîr 16, 17, 20, 21, 24, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 42, 43, 45, 47, 49, 53, 54, 57, 61, 64, 65, 68, 69, 74, 93, 96, 99, 100, 101, 107, 109, 112, 115, 125, 129, 130, 142, 153, 159, 161, 162, 168, 171, 177, 179, 180, 181, 185, 186, 203, 204, 206, 210, 211, 216, 227, 231, 232, 246, 247, 248, 249, 253, 258, 261, 265, 267, 268, 271, 275, 276, 283, 286, 287, 289, 293, 301, 303, 306, 312, 318, 320, 322, 323, 333, 338, 346, 348, 349, 358, 359, 361, 373, 375, 377, 378, 393, 394, 395, 399, 406, 407, 413, 414, 415, 416, 417, 419, 440, 452, 485, 518n, 531, 544, 549, 561, 562, 589, 610, 611, 615, 621, 625, 626, 627, 630, 646, 682, 683,697, 719, 740, 744, 776; —i 'aduvv-tedmîr 36; —âne 67, 391, 402, 665; —i a'zam 190, 191, 265,

338, 463, 532, 539, 757, 778; —i bî-nazîr-i nâmdâr 691; —i dilîr 134; —i kal'a-güşâ 62; —i kebîr 482
Vezîr Hânı 179
Vezîr İskelesi 304
Veznedâr; —başılık 104; — Çukadârı 366
Vılçıtrın 46; — Alaybeyisi 93; — ehâlîsi 47; — Emîni 46; — Kazâsı 277; — Nâ'ibi 93; — Sancağı (Rumeli Eyâleti'nde) 507
Vidin 185, 276, 376, 386, 388, 615, 646, 688, 754; — Ağalığı 646; — Kal'ası 395; — muhâfazası 276; — Muhâfızı 276, 375; — Muhâfızlığı 70, 375; — Sancağı 278; — Vâlîsi 752
Vidori (ويدورى) Adası (Selânik civârında) 364
Viktor Emanuel (Sardenya Kıralı) 307
vilâyet 179, 201, 387, 402, 441, 661; —ler 196, 326, 462, 534, 622, 629
Viliso (ويليسو) Karyesi (Sakız Adası'nın dağ köylerinden) 90
Vîrânşehir 202, 392, 615; — Sancağı 253, 406; — Sancağı Mutasarrıfı 293
Viriyon 'Ömer Paşa bk. 'Ömer Viriyon/- Paşa (Arnavud, Yanya Muhâfızı, Yanya, Avlonya ve Delvine sancakları Mutasarrıfı, Vezîr)
Vize Sancağı (Silistre Eyâleti'nde) 507
vizr 363
Vostice 148, 168; — ehâlîsi 149; — Kasabası 151; — sevâhili 748
Voyvoda 112, 113, 149, 326; —lar 553; —lık 174, 368
vukūf; ehl-i — 297; erbâb-ı — 295
vücûb; rütbe-i — 653; — derecesi 653
vücûh 88, 127, 147, 148, 175, 176, 326, 625, 626, 715; —i 'akd-i meclis-i şûrâ 145; —i asâkir 83; —i belde 633; —i ehâlî 39, 89, 316, 439; —i kefere 442; —i memleket 762; —i zâbitân 89
vükelâ 260, 451, 467, 692, 708, 738; makarr-ı — 144; —yı devlet 43, 624; —yı Devlet-i 'aliyye 476; —yı Devlet-i seniyye 20; —yı saltanat 132, 163, 280, 522; —yı saltanat-ı seniyye 137, 474, 476, 478
vülât 128, 162, 174, 201, 213, 438, 442, 649; —ı 'izâm 126, 584; —ı kirâm 69, 126, 139, 214, 326, 647; —ın emr ü irâdesi 213; —ın te'addiyâtı 442
vüzerâ/vüzerâ' 30, 32, 53, 54, 55, 62, 63, 67, 68, 69, 70, 99, 109, 115, 117, 134, 156, 161, 162, 163, 166, 168, 171, 172, 180, 181, 185, 186, 191, 192, 203, 209, 210, 212, 216, 228, 230, 244, 248, 253, 258, 265, 268, 315, 320, 348, 349, 354, 375, 390, 442, 463, 495, 496, 505, 518, 549, 558, 575, 618, 635, 639, 663, 686, 692, 694, 709, 712, 713, 715, 717, 720, 722, 723, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 739, 742, 745, 754n, 772, 777; ebvâb-ı — 257; — dâ'ireleri 69, 634; — dâiresi 531; —i Âsaf-ârâ 160; —ı 'asr 70; —i sütûde-ârâ 161; — kapu kethudâları 457, 489; — kapu kethudâlığı 142, 382; — kitâbeti 411; —y-ı 'izâm 44, 104, 110, 117, 120, 143, 201, 242, 245, 256, 284, 348, 411, 474, 515, 561, 637, 682, 689, 691, 694, 695, 713, 714, 720, 721, 764; —y-ı fihâm 117

Y

Yafa (Filistîn'de) 444; — İskelesi 449
Yağ Kabanı 393
yağma 593, 595, 596, 697; —gerân-ı hezîmet-i'tiyâd 599
yağmurluk 581
Yahyâ Ağa (Deli, Kapucu-başı, Kudüs Mütesellimi) 443
Yahyâ Bey (Nu'mân Paşa-zâde, Musul Vâlîsi) 125
Yahyâ Beyefendi (Pîrî-zâde hafîdi, Anadolu Kadı'askeri, Rumeli Kadı'askeri) 218, 329, 330
Yahyâ Efendi (Beşiktaşî, Tarîkat-i 'aliyye-i Nakşibendiyye meşâyihinden) Türbedârı 648
Yahyâ Efendi (Denizlili, Büyük-oda Hâcesi, Mûsıla-i Sahn) 547
Yahyâ Efendi (Dîvân Efendisi, Hâce) 620
Yahyâ Efendi (Mühendis-hâne hâcelerinden, Dîvân-ı hümâyûn Tercemânı) 76, 77, 331
Yahyâ Efendi (Moravî-zâde Mehmed Hâmid Efendi'nin babası) 389
Yahyâ Kâmil Efendi (Vardarî, Şeyh-zâde, Selânik Kadısı, Kâhire Kadısı) 396
Yakona Karyesi (İzdin civârında) 49
Yakova (Piriştine civârında) 130

Ya'kūb Ağa (Kara 'Osmân-zâdelerden, Kapucu-başı, Siroz'da kâ'in Emlâk-ı hümâyûn Nâzırı, Nüzül Emîni) 697, 698, 717, 723, 725, 748, 761, 762
Ya'kūb Efendi (Müneccim-i sânî) 505
Ya'kūb Efendi (Şeker Feyzullâh Efendi-zâde, es-Seyyid, Dârü'l-hadîs Müderrisi, Ayasofya Vâ'izi, İzmir Mevleviyyeti) 382
Yaldız altunu 128, 497, 636, 735
Yaldızlı fırkateyni 752
yalı 452, 504, 505, 565, 566, 610, 635, 636
Yalı Köşkü 74, 135, 609; — pîş-gâhı 366
yamak 583
Yangın Köşkü 774
Yanık-hân (Adana'dan berü yirmi altı sâ'at mesâfede) 485
Yanko (Kalimaki-oğlu, Dîvân Tercemânı) 33
Yanya 23, 31, 53, 54, 59, 63, 156, 303, 378, 386, 680, 686, 688, 692, 693, 699, 709, 716; — civârı 23; — gavurları 53; — Gölü 710; — havâlîsi 518; — ihtilâli 129; — Kal'ası 62, 709; — Kapu Bölük-başısı 378; — Livâsı 23, 59, 461, 698; — mansıbı 375; — me'mûrları 714; — Muhâfızı 64; — Mutasarrıfı 249, 261, 280, 293, 329, 373, 374, 378; — ordusu 48n, 150, 155, 688, 689, 690, 693, 697; — Sancağı 24, 375; — Sancağı Mutasarrıfı 68, 277, 375; — Ser'askeri 17, 24, 46, 59, 65, 679, 682, 690, 700, 702, 764; — takımı 376; — Vâlîsi 65, 754; — vücûhu 22, 715
Yâsinci-zâde Efendi bk. 'Abdülvehhâb Efendi (Yâsinci-zâde, Seyyid, Şeyhülislâm)
Yaş 646, 647; — Kal'ası Muhâfızı 45
yaya; — beyliği 634; — beylikleri 616, 619
yaylak 242, 469, 470; —ân 469, 472, 475; —lar 355; — rusûm-i 'âdiyesi 242; — rusûmât-ı 'âdiyesi 355
yaylım âteş 573
Yazıcı 33, 215, 437, 491, 501, 521, 633; —lık 314
ye'cûc u me'cûc ülkesi 194
Yedi-emîrler Türbesi yakınındaki medrese hazîresi 566
Yedi-kulle 315
Yehûd 139, 225; —âne 139; muhâsib —îler 425; —i merdûd 225, 386, 608; —lar 225
Yeksüvâr 366; — Menzili 366
yekûn defteri 641
yelken; — bezinden yelek 668; —e güşâd verilerek 775
Yeni Câmi' 50, 190
Yenice-i Karasu 276; — Arpalığı 650; — Kazâsı 277
yeniçeri 132, 160, 174, 185, 297, 535n, 738, 758; — Ağalığı 103, 203, 267, 615; — Ağası 20, 48, 61, 67, 93, 127, 130, 174, 188, 194, 196, 266, 288, 298, 337, 338, 385, 387, 438, 454, 457, 486, 501, 536, 561, 576, 579, 582, 585, 611, 612, 738, 772; — Ağası câ'izesi 579; — Ağası tarîki 579; — Ağası Vekîli 626; — askeri 'ulûfesi 528; — beliyyesi 633; — dudmânı (dûdmân-ı Yezîdiyân) 648; — efendisi 585; — efendisi nezâreti 583; — erâzili 127n, 737; — eşkıyâsı 712, 738; — evlâdları 298, 299; — gürûh-ı mekrûhu 453; — gürûhu 297, 543; — Kâtibi 606; — Kitâbeti 102, 215, 273, 319, 382, 559; —ler 69n, 133n, 175; —ler Kitâbeti 167; —lik 299; — neferâtı 67, 314, 323; — ocağı 299, 574, 579, 578; — ortaları 299; — sûdü'l-vücûhu 529; — tâ'ifesi 174, 573, 617, 626; ıstılâh-ı —yân 576; —yân 206, 247, 297, 620, 707; —yân Kitâbeti 70, 396, 606; —yân mûfsidânı 619; —yân şakâvet-kârânı 622; —yân zümresi 130; —yân-ı husrân-'avâkıbleri 529; —yân-ı mazarrat-nişân 613; — zâbitânı 127; — zâbiti 297
Yeni-çeşme 225
Yeni-kal'a (İzmir civârında) 400
Yeni-kapu hârici 641
Yeni-köy 502
Yeni Odalar 607, 609
Yenipazar 741
Yenişehir 58, 144, 146, 156, 159, 162, 163, 164, 174, 178, 181, 216, 249, 255, 261, 276, 278, 292, 293, 302, 328, 350, 354, 373, 374, 376, 378, 386, 395, 396, 406, 689, 691, 693, 695, 698, 700, 713, 732, 735, 741, 744, 745, 752, 759, 760, 762; — Defterdârı 293, 405, 690; — Despotu 350; — havâlîsi 374; —i Fenar 156,

328, 386, 394, 681, 689, 690, 717; —i Fenar Kadısı 219; —i Fenar Kazâsı 58, 173, 372, 266; —i Fenar Metrepolidliği 20; —i Fenar Mevleviyyeti 98, 564; —i Fenâr Mollası 353; — Kazâsı 607; — Metropolidi 20, 351; — nevâhîsi 373
Yergöğü 773, 778; — Kal'ası 550; — Kal'ası Binâ Emîni 560; — Kal'ası Binâ Emâneti 346; — Kal'ası Binâ Emâneti 346; — Kal'ası Muhâfızlığı 562; — muhâfazası 116; — Muhâfızı 114, 115, 376, 407
yerlü; — İslâmı 765; — neferâtı 438, 440, 443; — takımı 442
Yermûk mevzi'i 444
Yeşar Paşa bk. Mehmed Yeşar Paşa (Piriştineli, es-Seyyid, Mîr-i mîrân, Üsküb Sancağı Mutasarrıfı)
yevmiyye 35, 39, 583, 584, 659; guruş — 39; — nevbet 580; — sefînesi 365; —lü 579; —lü mülâzım neferâtı 508
yobaz 503; tâziyâne-i te'dîb-i müziyân-ı —ânî 296
yoğurtcu-başılıklar 625
yoklama defterleri 661
yol; — emri 327, 525; —lar 600, 601; — mihmândârı 325
Yola-sığmaz (İç-illi, Zile'deki eşkıyâdan) 621
Yorgaki (Manya Beyi Petro'nun oğlu, Filibe'ye tâbi' İstanimeka Nâhiyesi Koca-başısı) 350, 416, 531
Yorgi (Dîvân Tercemânı Kalimaki-oğlu Yanko'nun Baş-çukadârı) 33
Yoseb (Çasar Karlos'un selefi) 604
yörtik; — bayrakdarlık gediği 159; — Türk'ü 174
Yunan; — cumhûru 572; — Devleti 708
Yunda Adası 186, 187, 214, 268
yurdluk 306
Yûsuf (Anabolu Muhâfızı 'Ali Nâmık Paşa'nın tevâbi'âtından) 730
Yûsuf Ağa (Aydosî, el-Hâc, Kapucu-başı, Samakovcuk Nâzırı, Misivri Muhâfızı) 321
Yûsuf Ağa (Dıramalı müteveffâ Mahmûd Paşa'nın Delîl-başısı, Mîr-i mîrân, Çorum Vâlîsi) 275
Yûsuf Ağa (Kürd, Canbâz, şakâvet erbâbından) 611, 612
Yûsuf Ağa (Mora Kılâ'ı Binâ Emîni, Kapucu-başı) 154, 741
Yûsuf Ağa (Vâlide Kethudâsı) 216, 713
Yûsuf Âgâh Efendi (Matbah Emîni) 141, 273, 274, 560, 628, 649
Yûsuf Bey (Eyyûbî, Küçük Evkâf Mukâbelecisi) 319
Yûsuf Bey/Paşa (sâbık Rodos Mutasarrıfı, Kapucu-başı, Sakız Muhâfızı, Mîr-i mîrân) 126, 183, 291, 365
Yûsuf Efendi (Defterdâr, Darb-hâne-i 'âmire Emîni/Nâzırı, Zahîre Nâzırı, Surre Emîni) 25, 102, 124, 188, 272, 381
Yûsuf Efendi (Dünyevî, Şeyhülislâm-ı esbak Seyyid İbrâhîm Efendi birâderzâdesi, Seyyid, İstanbul pâyeli, Anadolu Sadâreti pâyeli, Anadolu Kadı'askeri) 45, 367, 424
Yûsuf Efendi (el-Hâc, Darb-hâne-ı 'âmire Emîni, Nişancı) 405
Yûsuf Efendi (Şeyh, Yûsuf-zâde, Mekke-i mükerreme pâyeli, İstanbul pâyeli, Anadolu Sadâreti pâyeli) 219, 546
Yûsuf Efendi (Mahrec, Üsküdar Payesi, Filibe Kadısı, Erzurum Kadısı) 514
Yûsuf Muhlıs/- Paşa (Sirozî, Vezîr, Eğriboz Muhâfızı, Balyabadra Muhâfızı, Saruhân ve Aydın sancakları Mutasarrıfı) 27, 43, 151, 152, 153, 154, 157, 159, 168, 169, 249, 260, 274, 275, 347, 373, 386, 418, 455, 495, 496, 679, 685, 686, 687, 721, 722, 724, 727, 730, 731, 732, 733, 744, 746, 747, 748, 749, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 758, 759, 760, 761, 762, 771; —'nın dâ'iresi 750
Yûsuf Paşa (Berkofcalı, Mora Vâlîsi ve Ser'askeri, Vezîr, Teke ve Hamîd sancakları Mutasarrıfı, Badracık Muhâfızı, Niş Mutasarrıfı) 185, 249, 261, 276, 293, 294, 329, 373, 374, 394, 395, 752, 753
Yûsuf Paşa (Genc, Şâm Vâlîsi) 439, 441, 443
Yûsuf Paşa (Koca, Sadr-ı a'zam-ı esbak) 572, 573, 607
Yûsuf Paşa (Vezîr, Babadağı Muhâfızı) 185
Yûsuf Rızâ Efendi (el-Hâc, Haremeyn Muhâsebecisi) 559
Yûsuf Rızâ/- Efendi (Şehr Emîni, Sarıkcı-başı, Arpa Emîni) 59, 74, 102
Yûsuf Ziyâ Paşa (Sadr-ı a'zam-ı esbak) 69, 258, 317, 411; —'nın sâhil-hânesi 112

yüz-başı 655, 657, 659, 660, 668; alt — 657; —lar 658, 659; — mülâzımı 655, 668
yüzlük; atîk ü cedîd — 128

Z

zâbit 337, 472, 503, 513, 582, 584, 589, 593, 594, 615, 620, 636, 656, 658, 664, 668; —i evvel 594; —iyyet 67, 648; büyük —ler 774; kâr-âzmûde —ler 597, 599; —ler 174, 516, 518, 519, 534, 593, 597, 599, 610, 619, 656, 668, 725, 774, 778; —lik 131n, 195, 513
zâbitân 61, 110, 210, 214, 228, 242, 244, 263, 299, 309, 324, 491, 492, 503, 513, 578, 579, 580, 583, 612, 613, 619, 638, 641, 652, 655, 656, 658, 660, 661, 779; asıl — 513; —ı asâkir 670, 779; —ı kal'a 88; —ı kavm-i mülgâ 638; —ı Nasârâ 586; —ın elbiseleri 663; —ın mevâcibleri 584; —ı ocak 299, 575, 611; —ı ocak zimmetleri 635
zabt; zîr-i — 634; —ı haşerât 612; —ı vekāyi' 10; —ı vekāyi' hidmeti 430; — u rabt-ı asâkir 656; — u rabt-ı şehr 774; — u teshîr 87, 313, 373; — u rabt-ı zâbitân 656
Zabtiye Mu'âvini 741
zâd 600
Zagarcı 288; —başı 61, 67, 176, 177, 206, 207, 338, 386, 579, 580, 616; —başı Ağa 584; —lık 288; —lık pâyesi 633
Zağferânborlu 391
zahîre 157, 166, 183, 280, 293, 347, 386, 418, 455, 545, 547, 600, 665, 666, 690, 698, 709, 730; tohmluk — 665; — behâsı 344, 378; —ci 360; — gemisi 734; — hazînesi 344, 640; —ler 378; — me'mûru 735; — Nâzırı 188, 272, 381, 640, 690; — Nezâreti 101, 188, 342; — Nezâreti Vekâleti 318; —sizlik 686
za'îm 411, 511
Zâkir-başı 648
zaleme 326; —i memâlik 591
Zanta 29; — Adası 147; — Cezîresi 750
zât-ı; — Aristo-fikret 690; — hılâfet-simât-ı cihân-dârâne 213; — hümâyûn-i mülûkâne 234; — me'âlî-simât-ı Cihân-dârî 381; — seniyyü's-sıfât-ı Âsafâneleri 685, 690; — şâhâne 671; — şevket-me'âb 685
zâtü'l-cenb veca'ı 493
zâyice-i reml-i kâzib 386
ze'âmet 411, 512, 616, 619, 634; — hâsılâtı 510; —ine gediklü i'tibârı 511
Zebûr 323
zehâ'ir/zehâyir 156, 261, 279, 280, 281, 300, 301, 347, 360, 456, 494, 601, 642, 646; — celbi 386; —i mütenevvi'a 624; — sefâyini 282
zehıeb-i meknûze 496
Zekeriyyâ Debre (Debreli, Hurşîd Paşa askeri ser-kerdesi, Bin-başı) 158, 716, 717, 725, 771
zelzele; —i 'azîme 118; —i hafîfe 569
zemzem 60n
zemzeme; —i tasliye 618; —i tekbîr 618
zen; —i fâcire-i mersûme 337; —ân 324; —ân kîsesi 336
Zend Kerîm Hân zemânı 473
Zer 326; —i 'Adliyye 272; —i evfer-i meserret-eser 670; —i mahbûb 497; nehy-ı isti'mâl-i — ü sîm 119; — ü sîm isti'mâl etmeyüp 120
zer' 665; —i teksîr 665
zerâfe/zerrâfe 265
zerârî 277
zevâ'id 663
zevât 496, 531, 556, 574, 575, 630; —ı kirâm 628; —lar 635
zevce 497
zevrak; —ce 257; —sûvâr 704
Zeyd (fetvâlardaki hayâlî şahıs) 314, 640n, 713; —i zimmî 314
Zeyneb Sultân Câmi'i 614; —Kâtibi 215
Zeynel'âbidîn Bey (Yenişehirli, Tophâne Nâzırı Süleymân Efendi'nin hemşehrisi) 401
Zeynel'âbidîn Efendi bk. Mehmed Zeynel'âbidîn Efendi (Çelebi-zâde, es-Seyyid, Şeyhülislâm-ı esbak)
zeytun 747, 748
Zıll; —ı Hudâ 111; —ı Rabb-i şekûr 459; —ı Yezdân 193, 379; —ı İlâhî 387; —ullâhi fî'l-'âlem 643, 638
Zihne Kazâsı 350
zikrullâh 285
zil-zen 656
Zile 177; — hâssı kurâları 621; — Voyvodası 621
zimmî 369, 478, 569; —ler 314; — menzili 620
zîn; müzeyyen — 457

Zindanardı (Kāsımpaşa'da) 225
zirâ' 460
zirâ'at 593, 595, 660, 665; — Meclisi Üyesi 675; — ashâbı 663
Zîver Efendi (Hâlet Efendi'nin Mühürdârı, hâcegândan) 139
Ziyâ'eddîn Efendi (Filibe Nâzırı-zâde, Gurebâ'-i yesâr Kâtibi) 319
ziyy; —i seyyâhîn 386; — ü şi'âr 607
Zohâb; — Paşası 471; — Sancağı 360, 479; — Sancağı'nın îlât u ahşâm rusûmu 470
zu'afâ 259, 331; —y-ı memleket 67
zu'amâ 78, 87, 277, 320
zulûrât-ı; — eltâf-ı İlâhiyye 703; — gaybiyye-i İlâhiyye 713, 743
Zübdetü'l-Vekāyi' ve'l-Hakāyık (Bâhir Efendi'nin eseri) 675
zükûr 518; —ü inâs ve sıbyân dîn karındaşlarımız 779
Zülfekār (Kapudan) 744, 746
Zülfekār Paşa (Mîr-i mîrân, İzvornik Livâsı Mutasarrıfı) 271
zürrâ' 666
züvvâr 242, 357, 358, 438, 442, 468

بسم الله الرحمن الرحیم

یارب قلم عاجزیمه تاب و توان ویر • تحریریمه سلطان جهانا ایله رغبت • ایده تلزیق من منبعل وقایع ایله مأمور • مرتزا نامه‌یی قبل آیت حضرت • تبارک الذی بیده الملک وهو علی کل شیء قدیر • نقش کرامت نقش سرحوری وصف قدرت شامل • قل اللهم مالک الملک تؤتی الملک من تشاء • آیت کریمه‌سی • عنوان کتاب عظمت کامله‌سی اولان • جناب خداوند زمین و زمان مالک الملک عظیم الشان • الذی تقدست ذاته من التغیر والتلون • بارگاه کبریا بناهنه • دستان مدحت بیان حمد وثنا تقدیم • وشرائف صلوة وسلام • اول فاتحه کتاب شرافت زیت • وخاتمه شرف‌نامه نبوت ورسالت نظرة سلطان اقلیم وپادشاهنشه ملک بقا • سرد فتر صدق وصفا سرنامه امن وامان نشر یعنی حبیب الارحم انبیا • جلالت بخش اریکه اصطفا • محمد المصطفی علیه وعلی آله واصحابه من الصلوات اکملها ومن التسلیمات اعلاها حضرتلرینک روضه المصفا بیک اعتزاز تسکا مارینه • عرض واهدا ایله اجرای واجبه تکریم • وکافه مرضیه آل واصحابی کرلستان انتساب جمع قلبی تلقین مسکریه رایته خوزآزاد دولت علیه ابد قرین • وصحایف شرازه دعای صدق ودعای سلطان السلاطین • اعلان مدیریت

الخلاص آیین مصر ومیانته • صحافلر شیخی زاده دیمکله مکنی وشهیر • یعنی راقم الحروف السید محمد اسعد حقیر • براعة الاستهلال مباحث انجام حال اولان عنوان صباوت ویرای تعلم الف با • مجالس الیایه ملازمت تیرو هرچند تجنید وکچهاد • نکوایی قابلیت واستعداد • ایسه دخی بیته نظر • فیض حق را قابلیت شرط نیست • بلکه شرط قابلیت دادوست • داعیه‌سی اوزره حسب الطاقه • تحصیل دستمایه فنون شتی • وتکمیل ادوات تحریر وانشا ایله رنک مصراع باقی قلان بوتیه ده برخوش صدا ایمش ... آوازه‌سی وطرب انداز ترغیبله براثر معتبره شیران بند ترقیب اولمق رجاسنده ایدی • لکن فاش پنهان کلید ازل • نسج تألیف اولاتار وپود بنامه تدارکه موقوف • وثنایا ستکاه همت بهتای وولی نعمته معطوف اولوب • بوتهی هبات عرفان ایسه نظر صلاح حال کجا ومن خراب کجا • ببین تفاوت ره از کجاست تا بکجاست • چو تیره بخته • یاس المال هتردن خالی ست ویاد پاس محرمانه • سرسری سیر ودلشکسته اوله رقت تیرچیل مطالبله دلسیر اولمق امنیه‌سنده • قبله کاه نطق‌نماء اشجار دعاتیله • دست برداشته نیاز وتمنا ایکن • ناکاه سهم سنتیر السیر دعا • رسیده هدف اجابتگاه خدا اولوب یعنی نظم سورهٔ ملکا وزره یوماتند بسم الله دیو • پادشاهان سلف نشنده در مجموع سطوری نثر تعریف مقدمه مؤلف توصیفی اولان • حالا بالارث والاستحقاق سرارای شهنشاهی آفاق • اعظم پادشاهان عالم

اسبه رستمانه سوار وذکر اولنان پیاده یمینا
ویسارا حرکت مستویه ایله پیشرو وقرناء سلطنت
وسائر سواریان ورادن پیرو اوله رق دست
جهان تسخیرلرنده اولان سنان ایله عسکری
اداره بیوردقلری حالده باب سر عسکری یه شرفرس
وصول واولمحلده واقع قصر شاهانه ده چند معلم
منصوره نك تعلم وازمایشلرین تماشا وبذل
عطایا ایله ایکندی اوزری ینه دبدبهٔ سابقهٔ
جهانگیرانه ایله سرای همایونه عود وقفول بیوردیلر
ایاب وذهاب همایونده طرفین شاهراهده قات
اندرقات مظهر نگاه سلام اولان استانبول
خلقنك دعا وثنالری وعلیك عون الله صدالری
رسیدهٔ ملاء اعلی اولمش وصماخ کروبیان طولمشدر
همان هرحالده عون جناب مستعان یاور شاه
زمان وبالجمله بدخواهانی مدمر وپریشان اولسون
آمین حك تمغا یصابون دامن عباد الله دست ملوس
تقریر اصناف بی انصافدن شستهٔ صابون رها
اولمق اوزره بر نظامه ربط اولنمق مطالعه سی
حوالی کرد خاطر اولیاء امور اولمقدن ناشی کرید

وازمیر وادرمید وقوش اطه سی ومدللو وقازطاغنده
اعمال اولنان صابونك جیادت ورداءت یوننده
تفاوتلری درکار وجمله سنه کرید تمغاسی
ضربیله خلقه کریدی دیو صاتله رق اضراری
مؤدی اولمقده اولدیغندن بو ماده نك دخی
حسن نظامی لازم کلدیکی اشکار اولمغله آستانه ده
اعمال اولنان صابون قالبنه استانبول نامی
نقش اولندیغی مثللو فیما بعد ذکر اولنان محللرك
هر برینه بلده لری اسمنه اوله رق بو طرفده بر تمغا
حك ایتدیریلوب شریکلرینه ارسال واویله جه
اعمال ایتدرملریچون بالجمله صابون
تجارینه تنبیه اولنمق
بابنده استانبول
قاضیسنه خطابا
فرمان عالی
صادر
اولدی